„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. **102** ● 6-12 ianuarie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Lucrurile importante“
pagina **3**

Puzzlecturi
Simona Sora despre
În intimitatea secolului 19
de Ioana Pârvulescu
pagina **15**

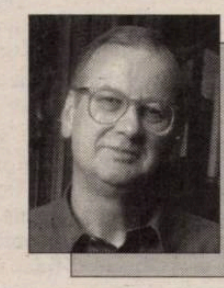

Wolf Lepenies
„Şi Mao mi-a zis...“
convorbire
cu Kenzaburō Ōe
pagina **21**

Criza anilor ’30, fascismul şi fasciştii

„Convingerile şi nu minciuna sînt cel mai mare duşman al adevărului.“

FRIEDRICH NIETZSCHE

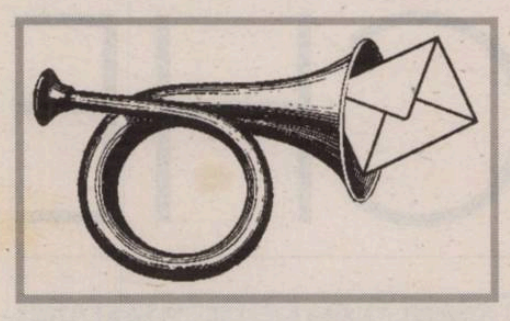

De bine

O urare „egoistă"...

Mi-era mai la îndemînă să vă trimit un e-mail – era mai practic, mai *trendy* etc.! Dar nu, cu riscul de a vă tortura (fac eforturi să scriu citeţ, cît mai citeţ cu putinţă...), îmi asum riscul de a vă scrie de mînă, avîndu-i în ochi şi în urechi pe neuitatul Z. Ornea – vi-l amintiţi, la voi în revistă, cum spunea că a clocit un ou de raţă: el rozînd creionul la Academie şi fiul „zburdînd" pe PC? – şi pe prof. Manolescu într-un editorial de acum cîţiva ani din *România literară* – care nu respingea PC-ul, dar pleda şi în favoarea „personalizării" unei epistole, prin faptul că a o scrie de mînă îi dai o altă încărcătură emoţională...

Îmi iubesc – dar ce spun: îmi ador! – PC-ul, dar prefer să vă scriu *aşa*, ca să vă spun de ce vă iubesc – pe fiecare în parte, dar (se putea altfel?!), pe unii mai mult decît pe alţii...

Vă citesc de la primul nr. – alături de *22*, *Academia Caţavencu*, *I.D.* – şi, mai rar *România literară* (noroc cu net-ul!). Îmi umpleţi, ca acum, dimineţile de sîmbătă şi duminică, uneori serile, îmi înnebunesc prietenii semnalîndu-le „cîte o chestie din *Dilema veche*", mă faceţi de multe ori să văd jumătatea plină a paharului – cînd moralul meu o ia periculos de rapid spre zero!

Îi ador pe seniorii (oare? „seniorii"?! mai degrabă *for ever young!)* Radu Cosaşu („De Sf. Nicolae, despre bunica mea" m-a convins, după atîta amar de ani, de cînd vă citesc, să pun mîna pe pix...) Andrei Pleşu, Mircea Dinescu – Dinescu „senior"?!, Teodor Baconsky necondiţionat, *pour toujours*, definitiv...

2. Îi iubesc pe tinerii a.l.ş, Matei Florian (dacă este acelaşi care „votează" – „votul lui Matei" de la *A.C.* îl ador!), Simona Sora, Andrei Gorzo, Eugen Istodor (adorabil – A-DO-RA-BIL!), filmele, muzicile, cărţile lor m-au uns (mă ung!) pe suflet (deşi am 46!); luciditatea, profesionalismul şi seriozitatea lui Cristian Ghinea – îmi place că apare şi pe sticlă şi face o impresie excelentă („beton" ar spune puştii mei de a XII-a cu care fac sociologie...).

O respect pe dna Magdalena Boiangiu – dar vreau s-o văd şi altundeva decît la Cristi Tabără; are, ca şi Cristian Ghinea, multe de spus – cu pertinenţă, competenţă, profesionalism.

De cînd este europarlamentar, dl Adrian Cioroianu pare să-şi fi revenit – a fost o perioadă cînd nu-l mai puteam citi, scrisorile trimise lui „Domnu' Nea Nicu" sînt delicioase – i-a revenit spiritul ludic, spirit care-i stă aşa de bine unui istoric (dacă se respectă!)

Ce să vă mai spun – o să cad în patetism! *Să nu îndrăzniţi să nu mai apăreţi pe tarabe! Am să vă urăsc, la fel de mult cum vă iubesc acum...* Plusez, alături de (împreună cu) dl Radu Cosaşu: să trăiţi (cel puţin) 120 de ani! Dumnezeu (sau orice altă entitate) să vă menţină cu acelaşi tonus, să rămîneţi la fel de dilematici şi de nebuni-superbi! Este o urare egoistă – dar iubirea este, cred, şi cel mai egoist, dar şi cel mai generos sentiment!

Cu dragoste (egoistă şi generoasă!) şi prietenie,

Ioana PĂTRUICĂ
Reşiţa

N. red.: Nu păcătuim prin trufie dacă o scrisoare ca a dvs. ne face să intrăm mulţumiţi în al 14-lea an de existenţă.

Nr. 100: *„Sfîrşitul lumii"*

O experienţă în autobuz

Dragi dilematici,

Vă felicit pentru numărul cu „Sfîrşitul lumii"; nu numai că e reuşit, dar mi-a prilejuit o experienţă deosebită. Să mă explic:

Duminica trecută, după prînz, cumpăr numărul cu pricina de la un chioşc şi iau autobuzul să mă întorc acasă din centru; autobuz cald, colinde în surdină, locuri goale, mă aşez şi mă scufund în lectură, cu paginile revistei larg deschisă în faţă. După cîteva staţii, o mînă înmănuşată îmi dă la o parte foaia *Dilemei vechi*. Pe scaunul din faţa mea stă un domn în vîrstă, decrepit dar vorbăreţ, pe care îl cunosc „de pe linie", locuim probabil în acelaşi cartier. Domnul e uluit: „în sfîrşit, zice, un ziar serios, care anunţă sfîrşitul lumii"! Şi începe un discurs avîntat, despre semnele Apocalipsei, despre cum el a încercat să îşi avertizeze vecinii de bloc că vine sfîrşitul lumii, dar aceia nu au vrut să îl ia în serios pentru că el venea cu Biblia, în vreme ce acum... le va arăta că şi în ziarele noastre româneşti se anunţă!

Dar, mai ezită, nu cunoaşte ziarul meu, e nou? Nu, îl asigur, încercînd să rămîn cît mai monosilabică în faţa retoricii entuziaste a bietului om. În autobuz sînt mai ales cupluri (e ora la care se vine acasă de la masa familială, de la părinţi sau copii etc.), şi ghicesc priviri amuzate care stau să vadă cum „ne descurcăm".

Omul exultă: ca să vezi, de atîta vreme în România există un ziar serios, care se ocupă de ceea ce trebuie (sfîrşitul lumii), iar el nu ştia, că nu ar fi ratat nici un număr! Altă tiradă: la ce ne trebuie poveşti cu politicieni şi parlamentari, cînd vine sfîrşitul lumii!?

Mai mergem cîteva staţii. Iar mă scutură de foaie, obligîndu-mă să ies din ascunzătoare (a perorat în tot acest timp, în autobuzul tăcut, pe fundal de colinde FM): nu îi dau lui ziarul, să îl arate vecinilor? „Nu" – zic, cît mai calmă. L-am cumpărat din oraş, în cartier nu se găseşte un chioşc de unde să îl mai cumpăr din nou. Nu îl dau. Şi aştept să se pornească invectivele despre noi, ăştia mai tineri, care nu dăm... etc.

Dar domnul se linişteşte imediat: „la ce bun un ziar – zice – cînd Biblia a anunţat deja totul şi e mai completă decît toate ziarele lumii". E fericit, aproape scandează: „Vine sfîrşitul lumii, aşa cum am zis eu! Ziarele îmi dau dreptate. Am să le spun vecinilor de bloc. Ăsta e ultimul Crăciun!". Etc.

Mă ridic să cobor. Priviri complice în jur. El mă mai trage de mînecă o dată: „exact, în ce zi urmează să se întîmple sfîrşitul?".

Nu ştiu, îi răspund, nici aici nu scrie...

Şi cobor în staţia mea.

Afară e un frig de cristal, auriu, cu fulgi pufoşi care coboară dintr-un cer neverosimil de senin. O zi ca de sfîrşit de lume, gîndesc, dilematicilor, şi mă închin vouă pentru experienţa pe care mi-aţi dat-o.

Sărbători fericite întregii redacţii!

Ioana BOTH
Cluj-Napoca

Nr. 101: *„Există Moş Crăciun?"*

Despre Crăciun, Revelion, sărbători de iarnă în general...

Credeţi-mă, toate sărbătorile astea sînt o mare păcăleală pe care v-o trage societatea modernă în care este încurajat consumul cu orice preţ.

Unii spun că ar fi o păcăleală trasă de unele religii dat fiind că – spun ei – adevăratul Crăciun nu este pe 25 decembrie, ci pe 7 ianuarie... Încurcături cu calendarul iulian şi gregorian pe care nu le-am înţeles niciodată... Fiecare religie susţine adevărul său... Cine are dreptate? Are dreptate cineva? Unii spun despre Revelion că ar fi o sărbătoare păgînă... Că nu ar conta decît ziua de 1 ianuarie, ziua Sf. Vasile... Din nou se pune întrebarea, 1 ianuarie după ce calendar? Şi aici există o dată corectă şi una incorectă? Şi cum ar trebui noi să ne dăm seama care este calendarul bun? Ne explică treaba asta nişte oameni care, în firea lucrurilor, sînt supuşi greşelii... Care dintre ei au dreptate?

Legat de cearta asta între calendare îmi aduc aminte cum, cu ceva ani în urmă, patriarhul Teoctist a mers pe 7 ianuarie la Ierusalim să sărbătorească Crăciunul... Să nu uităm că, după calendarul respectat de patriarh, Crăciunul trecuse de mult... Ce facem? Sărbătorim de două ori? Ăsta să fie spiritul religios al Crăciunului? Dubla bucurie creată de Naşterea Domnului? Şi totuşi Domnul nu s-a putut naşte decît o dată... Ne învîrtim în jurul cozii... Nimeni nu ştie cu siguranţă cînd trebuie sărbătorit... Dacă nu ştie care este răspunsul corect nici conducătorul religiei cu cei mai mulţi adepţi din România (numită după unii „Biserica Oficială")...

După mine, singurul sentiment de sărbătoare ar fi unul religios... Dat fiind că nimeni nu ştie, dpdv religios, cînd ar trebui sărbătorit, sentimentul religios se diminuează, dacă nu cumva dispare cu totul... Şi ce ne mai rămîne atunci? O chestie pragmatică, o zi liberă în care conducătorii ţării ne dau voie să stăm acasă şi în care, în unele cazuri, se munceşte totuşi... Deci pică şi bucuria cauzată de o zi liberă...

Ce ne rămîne? O masă copioasă după care mulţi dintre noi ne alegem cu o clasică indigestie... Altfel spus, ne rămîne lăcomia... Vrem să mîncăm în cele cîteva zile de sărbătoare cît nu am mîncat într-un an întreg... De unde tendinţa asta? Vă spun eu, tot societatea de consum este de vină!!! Cine cîştigă din indigestia colectivă? Atît de mulţi... Producători de alimente (producători... de parcă nu ar fi de ajuns un unic producător, MAMA NATURĂ...), producătorii de medicamente (alţi înlocuitori de natură), medicii... Sărbătorile omoară tot ce mai este natural în noi!!!

Cu ce ne alegem după sărbători? Cu o mare gaură în buget! Nimic mai mult! Sau poate ne mai alegem şi cu alte chestii rele... Şi cu toate astea, în continuare sărbătorim... Inconştienţii de noi! Se pare că nu mai avem scăpare...

Vedeţi că pînă şi moartea a devenit o afacere... religia a devenit o afacere... totul a devenit afacere... Nu mai este loc şi pentru suflet, alergăm întruna după cai verzi pe pereţi, uitînd să fim oameni... Uitînd că mai există sentimente naturale care se pot manifesta oricînd, nu neapărat în zile de sărbătoare proclamate oficial...

Vă învăţaţi copiii să îi scrie scrisori (sau, mai nou, e-mail-uri) lui Moş Crăciun... Societatea de consum răspunde cu filmuleţe suprarealiste în care Moş Crăciun foloseşte scrisorile copiilor pe post de hîrtie igienică...

Vedeţi ce rău a ajuns Moş Crăciun!!! Să mai credem în el? Eu nu mai cred!!! Nimeni şi nimic nu mă mai pot face să mă bucur de sărbătorile de iarnă... Totul sună atît de fals în perioada asta! Parcă mai fals ca niciodată!

Încercaţi să vă bucuraţi de alte zile din an, alese aleator, pentru fiecare, altele... Veţi constata că aceea va fi cu adevărat bucuria voastră! De sărbătorile proclamate oficial ne „bucurăm" din obligaţie... Credeţi că este bine să fim o turmă care să se bucure la grămadă şi, mai grav, la comandă? Eu cred că nu-i bine! Eu zic să îl omorîm pe Moş Crăciun! Să omorîm simbolul! Să scoatem la iveală alte simboluri, nişte simboluri pure, inocente... Dacă mai există aşa ceva...

Să nu vă aşteptaţi să vă urez cine ştie ce... Nu vă urez nimic... Vă las să vă doriţi singuri ce credeţi că s-ar cuveni... Şi, cine ştie, poate vine anul viitor fantoma lui Moş Crăciun şi vă îndeplineşte din dorinţe... Asta dacă sînteţi cuminţi!!!

La revedere, dragilor! Sper să vă vină mintea la cap şi să vă daţi seama că aveţi şi altă misiune decît aceea de a cumpăra în disperare orice, oricînd, oricum...

Adrian NEGOIŢĂ

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Reconcilierea româno-maghiară**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.330 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Lucrurile importante

„Oameni care (...) mă iubesc pentru fleacuri ca Război şi pace *şi altele, care lor li se par foarte importante“*
Lev Tolstoi, *Jurnal,* 6 decembrie 1908

Într-un articol de anul trecut, spuneam că prezenţa supraabundentă a anecdoticii cotidiene în presa curentă abate atenţia cititorilor de la „lucrurile cu adevărat importante“. Ei bine, unul dintre aceşti cititori mi-a scris pentru a mă întreba care anume sînt lucrurile cu pricina. Întrebarea e legitimă şi m-a făcut să mă simt stingherit. Asta meriţi cînd foloseşti, în genul scurt, cuvinte mari. Îmi place sau nu, trebuie să mă explic.

Tema e riscantă. Mai întîi pentru că trebuie să o rezolv clar şi concis, gazetăreşte, rămînînd, aşadar, în limitele genului scurt. Apoi pentru că invocarea „lucrurilor importante“ stimulează gesticulaţia solemnă şi impostaţia iniţiatică. În sfîrşit pentru că, în acest domeniu, răspunsurile sînt, inevitabil, gata-făcute, previzibile şi, ca atare, nefolositoare. Poţi întocmi oricînd o listă validă de probleme nobile, care să definească fără rest ceea ce este „important“: problema sensului, a morţii, a iubirii, a suferinţei, a desăvîrşirii de sine, a creativităţii. Acestea sînt, într-adevăr, probleme importante şi e un fapt că vîrtejul zilnic le marginalizează, le adumbreşte, schimbînd unghiurile şi răsturnînd proporţiile. Necazul e că toate aceste probleme întrunesc un soi de *consens vid:* toţi admit, la răstimpuri, că ele sînt importante, dar nimeni nu le ia în serios, decît în rare momente de criză drastică, sub clarul de lună al primei îndrăgostiri sau la capătul unei beţii ruseşti. În Orientul mediu şi extrem, accentele se schimbă. Conturul metafizic al tematicii „europene“ face loc fie transcendentului radical, care anulează tot, fie clipei revelatoare, aptă să lumineze fulgurant, în chiar nemijlocirea imanenţei sale, sensul ultim. Cu multe decenii în urmă, un autor chinez, Lin-Yu-Tang, avea mare succes în Occident cu o carte intitulată *The Importance of Living* („Importanţa trăirii“, a vieţuirii de zi cu zi). Nu era un elogiu „vitalist“ al existenţei comune, ci o invitaţie la asumarea exigentă a fiecărei experienţe de viaţă (de la artă şi ritual la mîncare şi îmbrăcăminte), din perspectiva actului spiritual care o instituie. În genere, şi la Apus, şi la Răsărit se socoteşte că lumea nu are sens decît pe fundalul unei ordini meta-lumeşti, care o justifică şi o orientează. Lucrurile „importante“ sînt punctul de fugă al accesoriilor, „mîntuirea“ lor. Fără prezenţa lor hieratică, totul se pierde în derizoriu şi trivialitate. În limbajul credinţei, al tuturor credinţelor, „lucrurile importante“ se reduc, în fond, la unul singur: căutarea lui Dumnezeu, adică a singurei realităţi capabile *să situeze* totul, să dea „scara“ corectă a imediatului, să creeze ierarhii existenţiale cu sens.

Îmi dau perfect seama că orice discurs despre „lucrurile importante“ e pîndit de primejdii demobilizatoare. El poate sucomba în linearitate sublimă, dar flască, în inexprimabil sau – *hélas* – în abisalitatea de budoar a lui Paulo Coelho. Mai modestă şi mai direct utilizabilă ar fi, poate, o abordare piezişă. Mai important decît să inventariezi – numindu-le – lucrurile importante, este să ţii mereu deschisă întrebarea cu privire la ele. Cu alte cuvinte, să fii mereu atent la *raportul* dintre lucrurile, împrejurările şi fiinţele cu care ai de-a face, să deosebeşti între esenţial şi secund, între inevidenţele determinante şi evidenţele contingente, între traiectoria destinală şi accidentul colateral. A face din fiecare circumstanţă un *exerciţiu de discernămînt* e cheia optimă a identificării „lucrurilor importante“, care, de la caz la caz, capătă culori, definiţii şi funcţii diferite. Cititorul care mă întreabă care sînt „lucrurile cu adevărat importante“ este plasat deja în „cîmpul“ acestui exerciţiu.

Alături de discernămînt, se impune, de altfel, deprinderea – aş spune aproape „cultura“ – *interogativităţii*. Omul fără dubii este prototipul omului care n-are nici o relaţie cu „lucrurile importante“: el „ştie“, e beat de certitudini, nu are – în cel mai bun caz – decît mici perplexităţi de ocazie. Nu pledez, firește, pentru nedumerirea veşnică, ci pentru surdina care trebuie pusă mereu, de foarte sus, asupra oricărei forme de suficienţă mentală. A avea o relaţie constantă cu universul întrebării, cu acela, mai ales, al întrebării fără soluţie promptă, e un semn de sănătate spirituală, de bună aşezare în teritoriul valorilor.

„Lucrurile cu adevărat importante“ sînt cele cărora, îndeobşte, nu le acordăm importanţă, cele care pun, în jurul satisfacţiilor zilnice, un halou de neliniște şi, în jurul insatisfacţiilor, un halou de liniște suverană. Sînt „distanţa“ fără de care nici un episod trăit nu are adîncime. Conştiinţa difuză a existenţei lor m-a ajutat, în multe ceasuri de oboseală a sufletului, să funcţionez *malgré tout*. Am aflat, astfel, că mai important decît să ştii *care anume* sînt lucrurile importante e să ai încredinţarea că asemenea lucruri există şi că, recunoscute sau nu, numite sau de nenumit, ele sînt stelele fixe ale oricărei încercări omeneşti.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi despre criza gazului?

S-au dus vremurile romantice din anii ’90 cînd românii, cenaclişti din naştere, strigau în Piaţa Victoriei „Şevardnadze, dă-ne gaze“, cu ocazia vizitei ministrului sovietic de Externe de pe atunci.

Odată cu transformarea Uniunii Sovietice în Federaţia Rusă, ni s-a zdruncinat şi încrederea în forţa rimei împerecheate, iar Putin, care stă cu mîna pe robinetul conductei, pare şi dînsul obsedat mai degrabă de preţul metrului cub decît de farmecul metrului antic.

Aşa că nici nu mai ştiu ce ar trebui să ne îngrijoreze mai tare – criza gazului sau criza literaturii?!

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Ultimul an în afara UE

Şi preşedintele, şi premierul au sugerat, în mesajele de Anul Nou, că acesta va fi ultimul Revelion „non-UE“ al României. Cu alte cuvinte, vom trăi s-o vedem şi pe-asta: s-ar putea ca la Revelionul viitor artificiile să strălucească europeneşte. Nu numai la scară istorică, dar şi la scara unei vieţi de om se cheamă că am parcurs un proces de schimbare socială pe care nu ni-l imaginam în 1990, cînd vorbeam în termeni generali despre „alegeri libere“, „pluralism“ şi „drepturile omului“.

De fapt, procesul propriu-zis a început pe 22 iunie 1995, odată cu depunerea oficială a cererii de aderare la Uniunea Europeană. Era pe vremea unei guvernări nu tocmai prooccidentale: majoritatea parlamentară era dată de combinaţia naţionalist-nostalgică între PDSR, PUNR, PRM şi PSM. Şi totuşi, Istoria va consemna faptul că tocmai pe vremea acestei guvernări – şi în timpul unui preşedinte care a tunat şi a fulgerat nu o dată împotriva capitalismului occidental – România a cerut, oficial, să adere la Uniunea Europeană. Era o vreme în care exista încă un puternic curent de opinie antioccidental: „Vestul“ era văzut încă de mulţi ca un duşman care vrea să ne exploateze resursele şi să ne transforme în simplă piaţă de desfacere. După ultimele mari privatizări, unii analişti economici au reluat ideea – sigur, nu în termeni atît de brutali, ci ceva mai „tehnic“, arătînd că, de pildă, în industria bancară capitalul autohton s-a subţiat de tot. În 1995 însă, sentimentul antioccidental era prezent în mod difuz într-o bună parte a opiniei publice şi zgîndărit, în numele „identităţii naţionale“, nu doar de partidele naţionaliste şi de gazetele lor, dar şi de *Vocea României*, cotidian editat de Guvernul însuşi. (Chiar şi simpla idee a unui ziar al Guvernului pare, astăzi, dintr-altă lume...) Iar Opoziţia de atunci era combătută tocmai pentru că „voia să vîndă ţara străinătăţii“. Probabil că Istoria (care priveşte „de sus“) va trece peste asemenea „argumente“; va consemna, eventual, doar că Adrian Năstase, preşedintele Camerei Deputaţilor pe vremea depunerii cererii de aderare, a fost prim-ministru în momentul încheierii negocierilor şi a redevenit preşedintele Camerei (credeţi că-l schimbă între timp?...) în momentul aderării. Istoria, se ştie, e ironică uneori...

Decizia de acceptare a cererii de aderare a fost luată în decembrie 1997 (sub guvernarea CDR), iar începerea negocierilor propriu-zise s-a aprobat la Helsinki, în decembrie 1999. Pe atunci stăteam bine la multe dintre criterii, mai bine chiar decît unele ţări (precum Slovacia sau Estonia) care au aderat în mai 2004. Înseamnă că, dacă astăzi am ajuns să nu fim siguri nici de 1 ianuarie 2007, asta nu se datorează relaţiilor proaste cu Uniunea Europeană, nici sentimentului antioccidental de prin 1995, nici încăpăţînării de a „nu ne vinde ţara“ (poftim: am „vîndut-o“!), ci unei proaste relaţii cu noi înşine. Astăzi, eventuale atitudini antioccidentale mai pot apărea nu din cauza unei retorici naţionale bazate pe simboluri ori pe vorbe mari şi abstracte („suveranitate naţională“, „prin noi înşine“ etc.), ci din cauza unor detalii tehnice şi foarte concrete: trebuie să aplicăm şi să respectăm un set de *reguli*, adică să desăvîrşim un fel de „revoluţie culturală“ modernă: începem să vedem faţa antipatică a Occidentului – pentru o ţară submodernizată ca a noastră, regulile sînt ceva greu de suportat. Uniunea Europeană nu este, din acest punct de vedere, decît *catalizatorul;* în rest, chimia se face la noi, cu substanţele noastre şi cu reactivi proprii. Uniunea Europeană de acum e cu totul alta decît cea din 1995 – în 2005 a înregistrat un eşec major prin respingerea proiectului de Constituţie, *summit*-urile au devenit un fel de tîrguieli jenante pe buget etc. Dar instituţiile şi mecanismele sale sînt încă solide şi au o mare capacitate de regenerare şi de adaptare. În aprilie, cînd Comisia Europeană va redacta ultimul raport asupra României, vom afla mai clar ce vom face de Revelionul 2007. Probabil că aderarea nu va fi amînată. Probabil că, între timp, vom vedea soluţionate, de dragul UE, cîteva dosare de corupţie. Probabil că, la o adică, oficialii europeni vor găsi chiar o soluţie capro-vărzistă pentru noi şi bulgari: ne vor primi, dar cu un fel de clauză specială de supraveghere pe timp de un an-doi. Istoria, săraca, va consemna că, la 12 ani după depunerea cererii de aderare, România a devenit membră a UE. Şi, într-o notă de subsol menită să ne aline complexele, va preciza că acelaşi interval a trecut între depunerea cererii (1961) şi aderare (1973) şi în cazul Danemarcei şi Marii Britanii.

Cu siguranţă, procesul de modernizare va continua şi după aderare. Cred că problema cea mai importantă şi cu cel mai mare impact pe termen mediu şi lung va fi capacitatea noastră de a ne construi o nouă identitate, una de tip european modern. După 1989, am privit spre Vest ca spre locul de unde ne vine binele. După 2007, va trebui să ne obişnuim cu ideea că trebuie să ne asumăm şi problemele „lor“ ca fiind „ale noastre“. De exemplu, incendierea unor maşini la periferia Parisului sau creşterea numărului de imigranţi ilegali în Italia (ca să dăm doar două exemple). Mă tem că pentru un asemenea parteneriat – şi la bine, şi la rău – nu sîntem încă pregătiţi.

ţinerea de minte

„Portretul-robot al bărbatului tînăr din anii ’50 arată cam aşa: un lungan cu ciuf destul de mare pieptănat cu îngrijire pe spate şi dat cu briantină, proaspăt bărbierit şi stropit cu colonie ieftină, într-un sacou lălîu din care se iţeşte cămaşa şifonată cu vîrfurile gulerului îndoite în sus din lipsa balenelor (acestea aveau şi ele să apară, îmbunătăţind aspectul general, dar ceva mai tîrziu); fix la mijlocul acestui guler încheiat strașnic pînă la ultimul nasture, un nod cît unghia degetului mare – moda, deh – prefaţează o aşa-zisă cravată, mult prea subţire, semănînd izbitor cu o sfoară mai acătării. Şi cînd te gîndeşti că după asemenea specimene suspinau fetele!“

(Mihai Cantuniari, fragment din Jurnalul intitulat *Îmbătrînind tăcut pe canapele roase,* în *România literară* nr. 48/2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cînd cade Guvernul?

Călin Popescu Tăriceanu are ceva din aerul unui om aflat în trecere, principala întrebare legată de el pare a fi: cît mai rezistă?

Dar dacă nu cade? Nu ar fi prima oară după 1989 cînd un premier „pe ducă" rezistă peste toate aşteptările. Am citit de curînd memoriile lui Ion Raţiu din 1994. Senzaţia tuturor era atunci că Guvernul Văcăroiu e o improvizaţie menită să se destrame. Corneliu Coposu aştepta alegerile anticipate şi pregătea partidul pentru ele. Adrian Năstase făcea diferite guverne, în avion, cu Raţiu, şi îi propunea acestuia un post de ministru. Impresia generală era că trebuie să se schimbe ceva. Raţiu face însă o analiză la rece plecînd de la o premisă simplă: situaţia politică este blocată, actorii principali nu au ieşiri din situaţia curentă. Guvernul monocolor al PDSR avea o majoritate fragilă doar cu sprijinul parlamentar al PUNR, PSM şi PRM. Varianta unei mari coaliţii cu PNŢCD, vehiculată de Năstase lui Raţiu, era o iluzie. La rîndul lor, cele trei partide naţionalist-nostalgice erau prea departe de opoziţia democratică (CDR, PD, UDMR) pentru a putea concepe o colaborare cu aceasta.

Deşi nu prea înţelegea mare lucru din politica premierului Văcăroiu (nici Văcăroiu însuşi nu prea înţelegea), preşedintelui Iliescu îi convenea situaţia cîtă vreme autoritatea nu îi era pusă la îndoială. Cu toate pronosticurile contrare, Văcăroiu a rezistat un mandat întreg.

Explicaţia acestei longevităţi paradoxale (cea mai slabă majoritate de pînă în 2000 a dat cel mai longeviv Guvern) se găseşte în blocajul observat de Raţiu: nu aveau altă soluţie.

S-ar putea repeta lucrurile, în condiţiile în care avem un blocaj asemănător pe scena actuală? Situaţia acum este şi mai complexă pentru că preşedintele Băsescu nu este mulţumit cu starea de fapt şi ar scăpa bucuros de premier. Doar că nu poate. Constituţia revizuită în 2003 îi interzice expres preşedintelui să-l schimbe pe şeful Guvernului. Odată procopsit cu Tăriceanu la Palatul Victoria, Băsescu trebuie să aştepte o schimbare de la Parlament. Asta ar însemna însă o acţiune din rîndul coaliţiei actuale împotriva lui Tăriceanu. Or, tocmai Tăriceanu a fost cel care a căutat să menţină stabilitatea acestei construcţii fragile, în vreme ce Băsescu a fost mai degrabă factorul perturbator. E clar că şi Partidul Conservator, şi UDMR preferă stilul plicticos, dar previzibil al lui Tăriceanu oricărei aventuri politice cu Traian Băsescu. Singurul partid prin care Băsescu ar putea forţa schimbarea premierului este PD, dar din nou nu există alternative pentru situaţia prezentă: e de neimaginat o colaborare între partidul lui Băsescu şi PSD. Tot exclusă este şi o altă manevră prin care PSD să poată prelua şefia Guvernului, revenind la alianţa cu maghiarii şi conservatorii. O asemenea manevră ar presupune colaborarea lui Traian Băsescu, care ar trebui să numească un premier pesedist.

Practic, totul depinde de poziţia lui Tăriceanu în PNL. Doar de acolo poate veni debarcarea sa. Deocamdată, pare că nu are probleme, constestatarii săi rămîn voci izolate. A dat chiar semne de forţă cînd l-a suspendat fără menajamente pe Boureanu pentru o imputare absolut interpretabilă. Cum alegerile anticipate au căzut, iar cele normale sînt departe, scăderea de popularitate a premierului nu e o problemă stringentă.

Aceste calcule ar putea fi totuşi date peste cap de Traian Băsescu, tot mai nervos pentru că a cîştigat alegerile, dar nu a luat şi toată puterea. Imprevizibil cum este, ar putea încerca mişcări spectaculoase, care să arunce cu totul în aer scena politică, eventual forţînd o criză politică în ideea că totuşi Tăriceanu ar renunţa. Deşi nu ar fi nimic sigur şi situaţia s-ar putea întoarce împotriva sa, după ce şi-a pus în cap partidele în 2005. Dacă pregăteşte ceva, preşedintele aşteaptă raportul Comisiei Europene din aprilie. Pînă acum, integrarea a afectat profund procesul politic intern. Se pare chiar că retragerea demisiei lui Tăriceanu a avut ca factor decisiv semnalele de la Bruxelles. Scăpate de această constrîngere, procesele politice obişnuite îşi vor urma cursul.

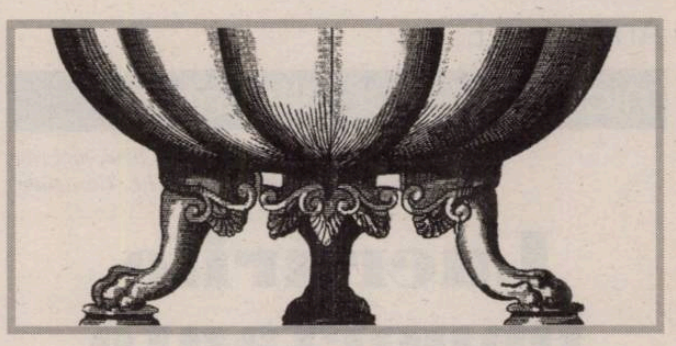

Dacă va scăpa de momentul aprilie, Tăriceanu are toate şansele să prelungească pînă în 2008 actuala situaţie, în care evită orice confruntare. Îi spune Băsescu la Bruxelles să îşi ţină gura în legătură cu politica faţă de integrarea Moldovei în UE, Tăriceanu declară că e în regulă, dacă aşa consideră preşedintele. Băsescu merge la Palatul Victoria cînd titularul e plecat din ţară, Tăriceanu spune că nu îl deranjează, deşi recunoaşte că nici măcar nu fusese informat în prealabil. S-ar zice că Băsescu ţine cu tot dinadinsul să arate lumii că este pe primul loc, iar Tăriceanu nu are nimic împotrivă. Doar că în tot acest timp, el guvernează, pe cînd preşedintele Băsescu... prezidează, adică face de toate şi nimic, după Constituţia pe care o avem. Tăriceanu aplică tactica: „el vorbeşte, eu guvernez". Cum toţi actorii sînt blocaţi în mişcări, ca într-o căsnicie fără ieşire, s-ar putea ca „plicticosul" Tăriceanu să ne facă tuturor o surpriză şi să prindă 2008 în aceeaşi funcţie.

presa despre...

Cum se arde gazul geostrategic

„Problema e politică, nicidecum economică. Şi ne afectează pe toţi, fie că sîntem sau nu pe traseul gazelor ruseşti către Europa. Prin propunerea de mărire bruscă de aproape cinci ori a preţului şi prin decizia de a le tăia ucrainenilor gazele naturale, Putin ne-a pedepsit pe toţi cei care am stat cu de-a sila în lagărul sovietic crezînd în valorile occidentale, foşti aliaţi cu forţa ai Moscovei care încearcă să revină la capitalism şi democraţie. E penalizată opţiunea românilor, moldovenilor, polonezilor, balticilor, georgienilor, a celor care şi-au asumat o politică independentă sau vor să o facă.

Vest-europenii, în special germanii, nu văd lucrurile la fel. Cel puţin pînă acum. În plină criză, cu un cinism ce se apropia de cel al ofertei de împrumut a lui Putin, Berlinul dădea Kievului lecţii de economie de piaţă. Dietmar Studemann, ambasadorul Germaniei, ieşea la tablă şi explica ABC-ul capitalist unei populaţii care îşi punea problema dacă de la 1 ianuarie mai are cu ce să se încălzească: «Pentru orice produs sau serviciu plătim chiar şi noi în Occident preţuri la valoarea pieţei». Herr Studemann filosofa în încheiere: «Asta e viaţa». Vezi Doamne, nărozii de ucraineni nu acceptă preţuri de piaţă. Iar acum mai fură şi din conducte, de scade presiunea gazului pentru europeni. O spun ruşii, doar.

Deşi nu surprinde, lipsa de solidaritate cu Ucraina, arătată pînă acum de aliaţii europeni, este de rău augur. Maximizînd atuul rezervelor de hidrocarburi, Moscova ajunge să influenţeze major politica Uniunii Europene. Dacă înţelegem asta, vom înţelege şi de ce Belarusul supravieţuieşte ca ultima dictatură pe continentul european. Şi de ce Moldova este inclusă în politica de vecinătate a UE, de ce UE nu se prea sinchiseşte de conflictul transnistrean sau, atunci cînd dă semne de interes, o face vorbind de-a dreptul în limba rusă." (Gelu Trandafir, *Cotidianul*, 3 ianuarie 2006) **(C. G.)**

Sorana PASCARIU

marfa şi imaginea

Cu politicienii la bîlci

De-abia apucasem să diger surpriza provocată de vizita oficială a Condoleezzei Rice la Bucureşti, cînd un coleg m-a întrebat, bulversat, de ce la aeroport a întîmpinat-o binecunoscuta gimnastă Nadia Comăneci. M-am grăbit să mă ruşinez, să mă bîlbîi şi să debitez obişnuitele explicaţii cu privire la necunoaşterea protocolului oficial de către români.

Mare mi-a fost mirarea cînd am ajuns la sursa informaţiei despre vizita în România, un articol apărut în *New York Times* pe 5 decembrie 2005 şi intitulat „The Man behind the Secretary of State's Rock Star Image" („Omul din spatele imaginii de star rock a secretarului de stat"). Omul cu pricina este Jim Wilkinson, *senior staff aide,* care printre altele îndeplineşte şi funcţia de consilier de imagine pentru doamna secretar. Aparent, Nadia Comăneci este doar unul dintre întîmpinătorii neconvenţionali pe care dl Wilkinson i-a scos din joben la diversele vizite ale lui Condi. Sînt citate două exemple recente, şi anume Kîrgîzstan, unde prima persoană ce i-a urat bun venit a fost un... îmblînzitor de vulturi, care şi-a îndemnat elevul înaripat să se cocoaţe pe braţul oficialului american, şi Japonia, unde dna Rice s-a lăsat îmbrăţişată călduros şi expansiv de un vestit luptător de sumo. Iniţiativa este menită să creeze o imagine accesibilă a secretarului de stat şi să stîrnească interesul oamenilor de rînd pentru evenimente politice care altfel ar fi anoste.

Din cele citite în prestigiosul ziar reiese că politicienii nu trebuie să se mai impună sau să genereze respect faţă de electorat, ci să distreze, să amuze şi să scoată populaţia din plictis şi rutină. Dacă ar fi fost vorba numai de giumbuşlucurile electorale din România sau de gafele oficialilor autohtoni, aş fi blamat ca de obicei patria mamă şi mi-aş fi văzut de treabă. Dar este destul de clar că asistăm la un fenomen generalizat şi care de fapt durează de ceva vreme. Cei care au urmărit discursuri televizate ale actualului preşedinte al Statelor Unite s-au gîndit poate că acesta şi-a petrecut timpul liber din facultate mai degrabă căscînd gura pe la meciuri de fotbal, decît activînd la Debate Society. George W. Bush are diverse ticuri verbale, se exprimă prozaic şi unde mai pui că poceşte cuvinte: de exemplu, faimosul şi deja uzatul „nucular", în loc de „nuclear". „Americanii au ales un preşedinte tîmpit" este ceea ce ne spunem mulţi în sinea noastră, palpîndu-ne ego-ul obez. Dar să nu ne pripim, lucrurile sînt puţintel mai complicate: există nenumărate înregistrări cu George W., cu ceva timp înainte ca acesta să candideze la preşedinţia Statelor Unite, şi omul care vorbeşte în interviurile şi discursurile cu pricina pare să fie altcineva. Are un accent elegant, de american educat, comentarii pertinente şi deloc banale. Acesta este adevăratul Bush, un om care, cel puţin în lumina noilor probe, nu este cu nimic mai prejos decît oricare dintre predecesorii săi. Şi atunci înţelegem stupefiaţi că, de fapt, tot ce vedem acum la televizor este un artificiu teatral, o mască publică foarte bine pusă la punct, vizîndu-l pe placidul american de rînd, şi care i-a adus jovialului texan două mandate la Casa Albă. Acum nici noua imagine a secretarului său de stat nu mai pare neobişnuită, este chiar necesar ca cei doi să pară „din acelaşi film", să apeleze la sensibilităţile aceluiaşi gen de oameni. Aşa că nu este ciudat nici faptul că, în contextul articolului care o leagă tacit pe Condoleezza de Bush, se menţionează şi posibila ei candidatură la preşedinţie.

Necesitatea politicienilor de a „se vinde" bine alegătorilor-consumatori este o realitate de necontestat. După cum spunea de curînd specialistul în *advertising,* Jack Trout, într-un interviu pentru revista *Capital,* totul este o problemă de *branding,* trebuie să te diferenţiezi în mintea consumatorului şi să creezi un *brand* în jurul acestei imagini. Pentru că, din păcate, politica a ajuns să fie şi ea consumată la fel ca filmele, detergentul de rufe şi bomboanele de ciocolată: cu cît ambalajul este mai colorat, mai strălucitor şi mai ţipător, cu atît apelează mai mult la estetica noastră de coţofană şi ne trezim că subscriem fără să vrem. Iar dacă ambalajul şi imaginea nu fac ravagii, nici produsul nu are şanse pentru că nu-l va observa nimeni. Dl Trout exemplifică foarte elocvent conceptul, care se aplică, de altfel, la orice produs, vorbind despre puzderia de state al căror nume se termină în „-stan". Ţara care va renunţa prima la nume – spune dînsul – va avea mari beneficii de pe urma acestei decizii, pentru că, în sfîrşit, lumea va putea să o deosebească de celelalte. Într-o lume în care consumatorul e rege, nici un efort nu este prea mic şi nici un plan prea ridicol pentru a-ţi vinde marfa. Politicienii trebuie să fie reduşi la cel mai mic numitor comun, pentru ca poporul să se identifice cu ei. Nu este nimeni ales pentru că este mai bun, mai deştept, mai educat, mai pregătit decît majoritatea, ci pentru că se exprimă scălîmb, pentru că ochii îi sclipesc tern, pentru că poate să demonstreze că este mediocru sau chiar sub medie, pentru că este clovn. A fi lider nu mai înseamnă a excela, ci a fi la acelaşi nivel cu tot restul, ca să se poată spune: „lasă, bă, că e de-al nostru". Nici masele nu trebuie să mai facă eforturi intelectuale: dacă politica e plictisitoare, o transformăm în spectacol de varietăţi; dacă nu reuşiţi să învăţaţi pe de rost numele ţărilor, nu-i nimic, le vom înlocui cu nume de actori la modă sau echipe de fotbal, ca să vă fie mai uşor. Îmi imaginez, cu puţin umor şi multă groază, un viitor în care profesorii vor veni la cursuri costumaţi de carnaval şi vor buchisi seara manuale de *advertising* pentru a-şi putea momi loazele de studenţi să consume puţină ştiinţă de carte. Iar cu aşa populaţie, politicienii, dacă nu vor fi cu-adevărat analfabeţi, cel puţin se vor preface admirabil. Îmi doresc din tot sufletul să mă înşel. Sper că, la un moment dat, ne vom dezmetici şi ne vom da seama că decenţa, seriozitatea, strălucirea intelectuală şi respectul nu trebuie înlocuite cu circ, lene, mediocritate şi indolenţă. Tare mă tem însă că voi apuca ziua cînd toate aceste valori, pe care le consider fundamentale, vor zăcea, nedorite de nimeni, pe o tarabă în talcioc.

Sorana Pascariu *a absolvit Tufts University, Boston, SUA cu un „major" în relaţii internaţionale şi un „minor" în media şi comunicare. În prezent este* Assistant Researcher *la firma de consultanţă politică „Barbour, Griffith and Rogers" din Washington, DC.*

Notă: Lucian Mîndruţă îşi va relua rubrica săptămîna viitoare.

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Şantaj

De duminică, 1 ianuarie 2006, Rusia conduce G-8, Grupul ţărilor celor mai industrializate, clubul cel mai select al economiei mondiale. Şi-a cîştigat acest loc după prăbuşirea imperiului comunist, nu pentru că ar fi atins nivelul de dezvoltare al celor 7 (SUA, Canada, Japonia, Marea Britanie, Germania, Franţa, Italia), ci ca un fel de încurajare pentru valorificarea imensului ei potenţial. Cifrele ei reale o situează în rîndul societăţilor de tranziţie, cu venit mediu, ca Brazilia, Venezuela, Indonezia sau Nigeria, dar a fost ridicată în rang pentru a atenua cumva şocul căderii de la situaţia de superputere cu o influenţă mondială, la cel de ţară mare luptînd să-şi transforme economia şi să-şi găsească structuri democratice adecvate dimensiunilor teritoriului şi mentalităţii popoarelor. Imperiul răului s-a prăbuşit, dar în locul său întîrzie să apară ţara binelui. După anii de anarhie de pe vremea preşedintelui Elţîn, cînd democraţia s-a manifestat prin atacul armat împotriva Parlamentului, ani marcaţi de o pustitoare criză economică şi de jefuirea proprietăţilor de stat, ordinea şi controlul introduse de preşedintele Putin sînt de natură să-i satisfacă atît pe investitorii străini, cît şi pe cei mai mulţi ruşi, dependenţi de salarii de la stat şi de pensii, mulţumiţi că strada a devenit mai sigură, bucuroşi că magnatul Hodorkovski stă în puşcărie.

Mărirea preţului la petrol şi la alte materii prime a favorizat o creştere economică anuală de 7%, ceea ce atrage investitorii străini: naţionalizarea de facto a companiei Iukos nu li se pare un avertisment care să-i privească. Illarionov, consilier economic la Kremlin din anul 2000, care reprezenta Rusia în Grupul celor 8, şi-a motivat recenta demisie prin faptul că „Rusia a încetat să mai fie o ţară liberă sub raport politic: nu m-am angajat să lucrez într-un asemenea stat, nu am făcut nici un contract cu un asemenea stat, nu am depus jurămînt de credinţă acestui stat". *(NEWSru.com)* „Acum funcţionează modelul corporaţiilor cu participare de stat, care deşi se cheamă că sînt publice şi au un statut corespunzător, sînt de fapt conduse în funcţie de interesele personale ale şefilor lor" (declaraţie a lui Illarionov, reprodusă în *The Guardian).*

Pe plan internaţional, atîta timp cît se recunoaşte că, în Cecenia, Armata Roşie luptă împotriva terorismului islamic şi nu sînt cercetate încălcările drepturilor omului, Rusia e dispusă să accepte acţiunile Alianţei în Irak. Ceea ce nu o împiedică să întreţină relaţii strînse, vînzînd Siriei şi Iranului arme supuse embargoului, să sprijine represiunea din Azerbaidjan sau Uzbekistan, să întreţină sau să stimuleze ambiţiile secesioniste din Georgia sau Moldova. Pentru cei care, ca şi preşedintele Putin, consideră descompunerea Uniunii Sovietice „o catastrofă", revoluţiile colorate, de tipul celei de anul trecut din Ucraina, devin tot mai inacceptabile. Şi atîta timp cît situaţia preşedintelui ucrainean Iuşcenko este fragilă, populaţia reproşîndu-i că nu e fidel promisiunilor care l-au adus în mod atît de spectaculos la putere, şantajul cu preţul gazului natural poate deveni o armă extrem de eficientă. Ministrul rus de Externe Serghei Lavrov a cerut comunităţii internaţionale să recunoască interesele legitime ale statului său în regiuni care în urmă cu 15 ani erau parte a ţării. Noul preţ impus Ucrainei a devenit o problemă deocamdată şi pentru Moldova, România, Ungaria şi Austria, nu şi pentru Belarus.

În cererea faţă de Ucraina, de a se alinia preţului mondial, se întrevede aceeaşi combinaţie de presiune economică pentru a obţine modificări în situaţia politică, ca şi în cazul Hodorkovski. Ucraina e somată să plătească în valută independenţa, Hodorkovski plăteşte cu ani de închisoare dreptul de a nu fi de acord. În Ucraina urmează alegeri parlamentare în martie. Dacă vor trece iarna în frig pentru că statul n-are bani să plătească gazul rusesc, citind unde şi cum se încălzesc profitorii corupţiei, s-ar putea ca alegătorii să opteze pentru Ianukovici, „candidatul Rusiei" care va învinge în ceea ce observatorii occidentali vor numi probabil „alegeri corecte". Democraţia vine după căldură. Cînd fostul cancelar german Schroeder a intrat în conducerea companiei care construieşte conducta de gaz, legînd, pe sub Marea Baltică, Rusia direct de Germania, a fost învinuit de lăcomie; de fapt, era clarviziune politică. Gazul a înlocuit comunismul.

globul cubic

În 2007, Le Pen preşedinte?

Criza de la periferiile oraşelor, starea de insecuritate, controversele în legătură cu trecutul colonial, supralicitările dreptei şi atonia stîngii: totul, în Franţa, pare să contribuie la banalizarea Frontului Naţional şi a ideilor promovate de el, după cum reiese dintr-un sondaj realizat pentru *Le Monde* şi RTL de TNS – Sofres. Cifrele sînt elocvente. Un francez din patru (24%) se declară de acord cu ideile lui Jean-Marie Le Pen, în special cînd întrebarea se referă la apărarea valorilor tradiţionale, securitatea, situaţia explozivă de la periferia marilor oraşe şi imigraţia. Aproape un francez din trei (30%) consideră că partidul de extremă dreaptă nu reprezintă „un pericol pentru democraţie": este cifra cea mai mare înregistrată de sondaje în ultimii cincisprezece ani, cu excepţia vîrfului din 2000 (33%). Chiar şi în mai 2002, cînd dl Le Pen a ieşit al doilea în cursa pentru prezidenţiale, sondajele arătau că doar 26% considerau că mişcarea sa nu este o primejdie pentru democraţie. În fine, doar 39% dintre cei întrebaţi afirmă că poziţiile preşedintelui FN sînt „inacceptabile", în timp ce 43% le consideră „excesive", iar 14% le cred „corecte". Au trecut doar zece ani şi putem aprecia în ce măsură s-a lepenizat societatea. În aceste condiţii nu e de mirare că 33% dintre francezi îl dau cîştigător în al doilea tur al alegerilor prezidenţiale din 2007. Această cifră semnificativă ar trebui să-i facă să reflecteze pe cei de la UMP – ei au adoptat fără complexe limbajul lui Le Pen, în speranţa că vor seduce electoratul – sau pe partizanii lui Philippe de Villiers care speră să moştenească acest electorat. Dacă francezii – conform expresiei favorite a domnului Le Pen – preferă „originalul, copiei", trezirea va fi foarte dureroasă. Fac un salt semnificativ şi opiniile pozitive faţă de situarea europeană a FN trecînd de la 13% la 19% în doi ani. Cînd nu e pomenit în întrebare numele lui Le Pen, răspunsurile se aşază mai limpede la extrema dreaptă: 63% dintre cei întrebaţi consideră că sînt „prea mulţi imigranţi în Franţa" (4 puncte în plus faţă de 2003), 48% „nu se mai simt în Franţa ca la ei acasă" şi 45% cred că „Europa este o ameninţare pentru Franţa" (cu 10 puncte mai mult decît în 2003). *(Le Monde,* 15 decembrie 2005) **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Românii şi *Fortuna imperatrix mundi*

Aţi observat, desigur, că în limbajul inept al televiziştior noştri relatările despre evenimente, care cuprind mase de oameni nu se referă la „persoane" sau la „oameni", ci la „români". De Revelion, românii petrec aşa şi pe dincolo, românilor le place ceva sau nu le place altceva, românii se strîng în Piaţa Universităţii, românii aruncă cu petarde, românii merg la cumpărături, românii mănîncă pînă li se face rău şi, apoi, tot românii umplu sălile de gardă ale spitalelor. Ai zice că ştirile despre noi sînt, de fapt, ştiri despre o specie ciudată pe care o urmărim cu preocuparea celor care, pentru Animal Planet, stau în savană ani la rînd ca să filmeze de la distanţă sigură, dar cu obiective performante, cîte o familie de creaturi sălbatice.

Piaţa Universităţii a devenit locul în care vine anul nou la Bucureşti, un fel de Times Square al nostru, spaţiul în care bucureştenii, adică românii, se strîng să treacă în primele minute ale unui an nou. Însuşi preşedintele Băsescu a mers acolo şi a rostit mesajul de Anul Nou pe scenă, în faţa oamenilor – pardon! – românilor strînşi acolo. Spre deosebire de anul trecut, cînd era purtat de entuziasmul susţinătorilor săi proaspăt fericiţi pentru rezultatele alegerilor, de data asta dl Băsescu nu mi s-a părut a fi în formă. A vorbit despre Uniunea Europeană şi a dat mesaje politice (e drept, de politică externă), încît a făcut impresia unui om politic oarecare, ceea ce domnia-sa niciodată nu a fost. Vreau să spun că vorbele pe care dl Băsescu le-a adresat mulţimii – iertare!, românilor – de pe scena din faţa Naţionalului puteau fi foarte bine spuse şi de dl Iliescu, şi de dl Năstase, şi de dl Boc, şi de dl Marko Bela. Chiar şi de dl Geoană. Preşedintele era, evident, în pană de inspiraţie, iar charisma lui asimetrică şi irezistibilă era cam obosită. În orice caz, cel mai interesant lucru s-a petrecut exact la 12 noaptea, la cîteva secunde după ce preşedintele a spus românilor (iată, am nimerit-o din prima, de data asta!), „La mulţi ani!". După ce dl Băsescu a vorbit despre integrare şi despre eforturile noastre, adică ale românilor de pretutindeni, pentru integrare europeană, din boxele care acopereau fonic Piaţa Universităţii a început să se audă muzica aceea din „Carmina Burana". Ei, care! Şlagărul bine ştiut, prezent în absolut toate compilaţiile de muzică clasică din lume şi atît de popular pentru urechile recente, încît a ajuns şi muzică în multe filme.

De fapt, este prima parte a cantatei lui Carl Orff, parte care se cheamă *„Fortuna imperatrix mundi"*, adică „Fortuna (zeiţa romană a norocului), împărăteasa lumii". Străbătută de energii păgîne, cînd temperate dar evidente, cînd eruptive, susţinută de alămuri (măreţie) şi percuţii (ritm acaparator), muzica aceasta dă senzaţia de enorm, de cosmic, de putere, de forţă. Corul este, şi el, impresionant, cu rostirea lui sacadată, incantatorie, într-o limbă pe care nu o înţelege nimeni din bloc. Suflet să ai, şi nu poţi să nu vibrezi. Sînt sigur însă că cel care a ales această muzică să acompanieze intrarea României în noul an, fie nu a înţeles prea bine ce zice corul (e drept, vorbele sînt în latineşte), fie nu a ştiut despre ce va vorbi preşedintele. Oricum, (ne)potriveala, desigur involuntară, nu putea fi mai nimerită. Vorbele pe care le cîntă corul sînt cam aşa: „O, Fortuna, ca luna eşti de schimbătoare / Mereu creşti şi descreşti / Viaţă detestabilă care acum apasă, acum alină / Ca în joacă pătrunzi totul / Sărăcie şi putere / Se topesc ca gheaţa..."* Este o incantaţie a zeiţei care patronează norocul, şansa. După un mesaj mobilizator, în care ni s-a spus că totul depinde de efortul nostru, replica muzicală nu putea fi mai potrivită, în România. Popor plasat încă în miturile sale fondatoare sub zodia norocului şi a şansei, românii nu pot începe anul decisiv al integrării europene decît invocînd pe Fortuna, zeiţă capricioasă, dar şi salutară, adesea.

Pentru mine, sezonul acestor Sărbători a început cu remarca unui bun prieten care, cotropit de avalanşa afectuoasă a urărilor mele, mi-a spus: „Să nu-mi urezi sănătate. Sănătate au avut şi ăia de pe «Titanic» şi la ce le-a folosit? Mie să-mi urezi noroc". Prietenul meu, ca şi cei cărora li s-a adresat preşedintele Băsescu, este român. Aşadar, popor român, noroc! Şi chiar dacă nu sună nici prea creştin şi nici prea contemporan, Fortuna fie cu tine, căci ea e, nu-i aşa, împărăteasa lumii.

* În latineşte, versurile sînt „O, Fortuna / velut luna / statu variabilis / semper crescis / aut descrecis / vita detestabilis / nunc obturat / et tunc curat / ludo mentis aciem, / egestatem / potestatem / disolvit ut glaciem...". Le reproduc pentru că, negăsind

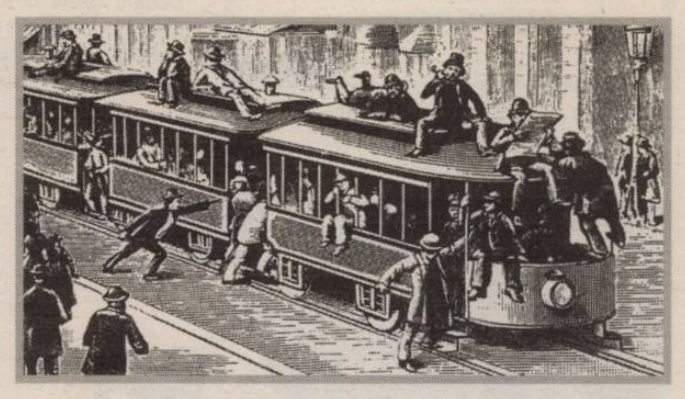

vreo versiune în românește, am tradus eu şi asum deschis imperfecţiunile inerente unei traduceri a unui neprofesionist, cu ceva cunoştinţe de latină, dobîndite în timpul studiilor juridice. Este deci posibil ca traducerea mea să fie defectuoasă, dar sensul general acesta este.

ready made

„Pe Tudorache Vladimirescu l'am înjurat de nenumărate ori, cu tot respectul ce se datoreşte unui bun patriot [...].

Nu că n'ar fi ceva în portretul lui Tudor, lucruri frumoase [...] – dar tocmai fiind-că sunt, îmi vine să înjur de lipsa de îngrijire stilistică.

[...]

Mă rog, pardon, cum vine vorba asta cu sucmanul care cere socoteală şi se ridică mândru şi drept? Nu cumva i se scula lui Tudor pe dedesupt?... Dar impostorii şi călăii cari sug până la măduvă agonisirea trudelnică a norodului?... Dar chirasă!?...

Ia ascultă, nene: eu să vă f. românească în c... cu agonisire trudelnică alături de impostori şi de chirase."

(Duiliu Zamfirescu către Nicolae Petraşcu, într-o scrisoare reprodusă de I.E. Torouţiu în *Studii şi documente literare,* vol. VI, *«Junimea»,* Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1939)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Micul repertoriu gnomic al lui Mr. Clippit se lărgeşte

În octombrie,-n douăze'ş'patru, în douămii cinci,
Clippit naşte (sau ouă)
o zicere nouă, –
mai pozitivă
(cu toate că plouă
fără potrivă)
decît alte lozinci:

Dacă vă daţi toată silinţa,
orice se întîmplă
va fi pentru mai bine.

Optimismul – fiinţa
dintre vintre şi tîmplă,
ţi-o umple de sine?...

Căci Clippit se umflă
dîndu-şi drumul la baiere,-n
uda zi mucedă
(ca o zăvadă);
sau se bosumflă
şi-şi dă, atunci, aere
ca unul ce cugetă
sau numa' şede
şi,-n jurul lui, vede
(fără să vadă)
doar fraieri şi fraiere.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cursa de Viena are o uşoară întîrziere

Luni 2 ianuarie a.c., în cursa matinală Tarom de la Viena la Bucureşti, am fost martorul unei scene (altfel banale) din torturanta noastră relaţie cu Orientul.

Ningea peste Austria cu fulgi mari, rari şi impari; îmbarcarea s-a produs cu o mică întîrziere; în faţă la *gate* 19 posesori de bilet – majoritatea români – schimbau, aşa cum ni se mai întîmplă, ultime impresii despre peisaje, preţuri sau cunoştinţe ce nu-s de faţă; cîţiva copilaşi alergau, ţipîndu-şi bucuria de a urca în chestia aia care merge repede şi-ţi face gol în stomac. Parte din şir, vreo trei bărbaţi tinerei şi bruneţei sporovăiau şi ei pe limba lor: indieni sau pakistanezi (sau ceva din zonă), doi purtau haine gen *parka* (din cele ce te fac să pari un explorator în nevoie, deseori împotriva voinţei tale), iar unul avea o frumuseţe de turban dintr-acelea împletite pe cap dintr-un fular albastru.

În cîteva minute eram la scara avionului, peste Viena continua să ningă, lumea începe să urce, stewardesele, amabile, spun *La mulţi ani!,* ne îndreptăm spre scaune, foială, uşoară rumoare ş.a.m.d.

Peste alte minute, scena de care vă spuneam: cu 364 de zile înaintea intrării României în UE, o româncă (spre 50 de ani, aer urban, păr blond tuns scurt, tinereşte), urcată – alături de soţ – printre ultimii în avion, ajunge la locul de pe bilet, vede deasupra compartimentul de bagaje plin, asociază mental genţile de-acolo (mai mari şi mai *made in China)* cu hainele *parka* pe care vecinii săi de pe rîndul din spate le poartă pe ei şi izbucneşte instant spre soţ *Dragă, spune-le să-şi mute bagajele de-aici! Noi unde ni le punem?*, soţul ei dă să le mai înghesuie, doamna insistă *Da' lasă-i pe ei să şi le mute singuri, nu e treaba ta,* soţul, stînjenit, nu cedează, băieţii în *parka* dau să se ridice, pe de o parte nu pricep o iotă din ce spune femeia blondă care se uită la ei, pe de alta înţeleg că vociferarea ei poate avea legătură cu bagajele lor (şi, ascultaţi la povestitor, numai cine n-a urcat în avion cu un bagaj de mînă mai mare nu ştie ce sentimente se degajă de-aici!).

O punere în context: la finele lui '05, Viena a fost plină de români; auzeai româneşte pe Kärntnerstrasse, pe Mariahilferstrasse, în faţă la Sfîntul Ştefan, în faţa restaurantului Plachutta (unde se mănîncă cea mai bună carne de vită din Europa) şi în faţa Operei, auzeai româneşte pe Ring, în Café Ritter şi în Café Europa (unde, în treacăt fie spus, vedeta lunii ianuarie e un pahar de vin fiert însoţit de două felii de pîine de secară unse cu untură peste care e presărată ceapă verde tocată mărunt!).

Ce spunea, în anul pre-UE, în avion, o româncă unor pakistanezi

Avantajele, pentru români, ale unui Revelion la Viena? Unu, că e mai ieftin ca la Poiana Braşov; doi, că tot oraşul e noaptea pe stradă, printre standuri cu vin fiert, bere, gin, pizza sau cîrnaţi în pîine de Bavaria (fiecare accesibile cu cîţiva euro) şi printre scene pe care artişti locali decenţi cîntă fără fasoane hiturile anilor '70 şi '80; trei, că poţi rata astfel preponderent-jenantele TV-programe de Revelion din ţară. Ajuns aici cu un bilet gratuit, primit cadou pentru drumurile pe care le-am tot făcut recent (pentru a-i scrie epistole dlui Văcăroiu!), am întîlnit în trei zile pe dna dr. Voroneanu de la UMF Iaşi, pe Octavian Ursulescu şi prietena sa, pe Angela Similea şi Victor Surdu, pe jurnalistul Carol Sebastian şi prietena sa şi mulţi alţii, cunoscuţi sau nu. Aş spune că la Viena vin în majoritate oameni pe care nu-i deranjează anonimatul de cîteva zile şi care nu se supără dacă chelnerii şi guristele nu le vor spune, la masă, *Dle Gigi, special pentru dvs...* etc.

Bun. Revin în avion. Admit că cvasi-pakistanezii aveau bagaje de cabină mai mari şi că ei înşişi, cu hainele lor *parka,* aveau poate aerul puţin pierdut al unor aero-pasageri de ocazie (de altfel, comun imensei majorităţi a românilor ajunşi într-o situaţie similară). Nu ştiu dacă poporul român s-a născut creştin, nu ştiu dacă ne-am născut poeţi, prozatori *à la* Jourdain sau manelişti, dar ştiu sigur că nu ne-am născut în avioane şi nici cu genţi Louis Vuitton în mînă. E drept, în ultima vreme românii circulă mai mult (ştiţi cum arată vineri seara cursa Paris-Bucureşti!?), ne-am învăţat cu bagaje de mînă mai mici şi am învăţat să ne dăm jos haina cînd ne aşezăm pe scaun. Dar acum 15 ani căscam şi noi gura pe la *shop*-uri, trăgeam de pungi de plastic şi de plase de rafie şi ne pierea *maul* dacă vreo stewardesă ne lua mai tare.

Aşa că poate ar fi bine – în raport cu cei şi mai estici decît noi – s-o lăsăm mai moale cu snobismele, chit că ele n-au frontiere şi vor fiinţa foarte bine, cu noi sau fără noi, în Europa. În avion, ca şi-n viaţă, primul ajuns îşi plasează bagajul primul. În teorie mai sînt 360 de zile pînă la UE, dar – pentru că alţii cred că încă avem papornițe modeste, prea mari, plus că am ajuns printre ultimii –, cum spuneam, cursa integrării (dinspre Viena-Berlin-Paris-Londra) s-ar putea să mai întîrzie puţin.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

O propunere modestă

Argument. Graţie firmei la care lucrez, am avut timp să mă gîndesc în perioada de sărbători la instituţia parlamentară. (Mersi, Bogdane!) I-am văzut pe aşa-zişii aleşi ai poporului făcîndu-ne urări şi masacrînd colindele. Şi-ar fi cheltuit timpul mai cu folos buchisind limba română, aritmetica, morala şi bunele maniere! Dar, în marea lor majoritate, ei sînt chiulangii notorii, care nu ştiu ce lege au votat acum un sfert de oră, în schimb cutreieră lumea de dragul nostru. Cine să fie aceşti grăsani cu privire piezişă şi călcătură strîmbă, dar foarte sprinteni cînd văd reporterii? În mare, indivizi care şi-au cumpărat deputăţia, care se tem de responsabilităţi, neveste din obligaţie, guralivi din vocaţie. Locuiesc în vile făcute de soacre octogenare. La cea mai mică aluzie financiară schimbă partidul, dar deplîng diurna UE de peste 200 de euro pe zi! Îşi insultă adversarii chiar dacă aceia au dreptate, dar se-nfrăţesc cu ei cînd e să-şi mărească leafa. Nici unul nu e ales direct, prezenţa lor în palatul lui Nea Nicu se datorează mai mult damigenelor duse la şeful de partid. Au un singur rol – să voteze cînd şi cum li se spune. Au birouri teritoriale pe unde nu calcă şi unde primesc cereri pe care nu le rezolvă. La şedinţe dorm cu capul pe masă, în restul timpului fac afaceri şi complotează. Ţinînd cont de toate acestea şi de performanţa legislativă solicitată de Bruxelles, conchid că e nevoie de o reformă radicală. Drept care propun următoarea lege de modificare a Constituţiei şi legilor conexe.

LEGE IMPORTANTĂ. Art. 1. Parlamentul României este format din două Camere, Senatul şi Camera Deputaţilor, cu aceleaşi atribuţii ca în prezent. Fiecare Cameră este compusă din cîte cinci (5) membri. Fiecare senator sau deputat reprezintă cîte un partid politic. Durata unui mandat este de 5 ani. Parlamentarii pot avea doar două mandate. **Art. 2.** La alegeri nu se prezintă candidaţi, ci doar partide. Partidele îşi fac campanie susţinînd doctrine, nu persoane. Sînt declarate cîştigătoare acele partide care ocupă primele cinci locuri în ordinea voturilor exprimate. **Art. 3.** A doua zi de la anunţarea rezultatelor, fiecare partid cîştigător îşi desemnează un deputat şi un senator. Validarea acestora include un examen echivalent bacalaureatului, un interviu bazat pe CV şi un audit al averii şi intereselor. După două săptămîni are loc inaugurarea noului Parlament. Fiecare Cameră alege cîte un baştan, care va prezida şedinţele. Funcţia de baştan va fi ocupată prin rotaţie, de toţi membrii, timp de un an. **Art. 4.** Voturile deputaţilor (senatorilor) nu sînt egale între ele, ci sînt proporţionale cu ponderea partidului în alegeri. *De ex.: votul deputatului X contează 32%, al deputatului Y 11%, etc.* **Art. 5.** Deputaţii (senatorii) au toate privilegiile şi obligaţiile actuale. Imunităţile de orice fel se abrogă. Retribuţiile parlamentare se modifică doar prin referendum, la alegerile generale. **Art. 6.** Trecerea unui deputat (senator) la alt partid sau cumularea a 3 absenţe nemotivate se asimilează cu înalta trădare şi se pedepseşte în procedură de urgenţă. În aceste situaţii, partidul respectiv trimite în termen de două zile alt parlamentar la bacalaureat, interviu, avere.

Comentarii. Numărul mic de parlamentari (2x5) va reduce drastic timpul negocierilor şi dezbaterilor. Cheltuielile bugetare de orice fel (birouri, chirii, dotări, alocaţii, sporuri, personal auxiliar, ş.a.) vor scădea radical. Numărarea voturilor şi apelul se vor face din ochi, aparatura electronică poate fi scoasă la licitaţie. Votul va fi mai simplu, rolul de maşină de vot fiind menţinut în formă contrasă (momentele cînd politicienii unui partid votează pentru adversari fiind oricum jenante şi generatoare de discuţii inutile). Privilegiile au fost menţinute pentru cointeresarea candidaţilor (oricum sînt un fleac pe lîngă sumele înghiţite de actualii bugetofagi). În fine, actualul sediu poate fi privatizat, lucrările parlamentare putînd avea loc într-un spaţiu mai modest. De exemplu, Hotelul Cişmigiu.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

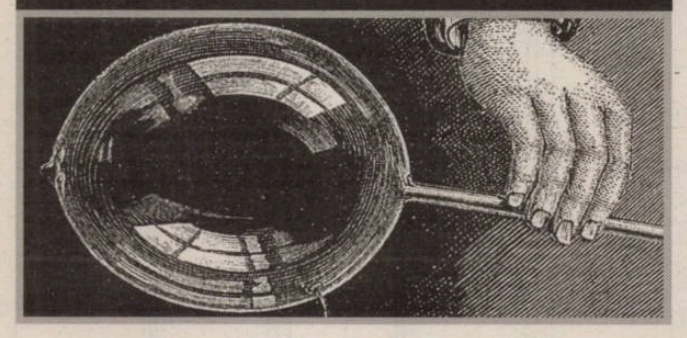

La brice!

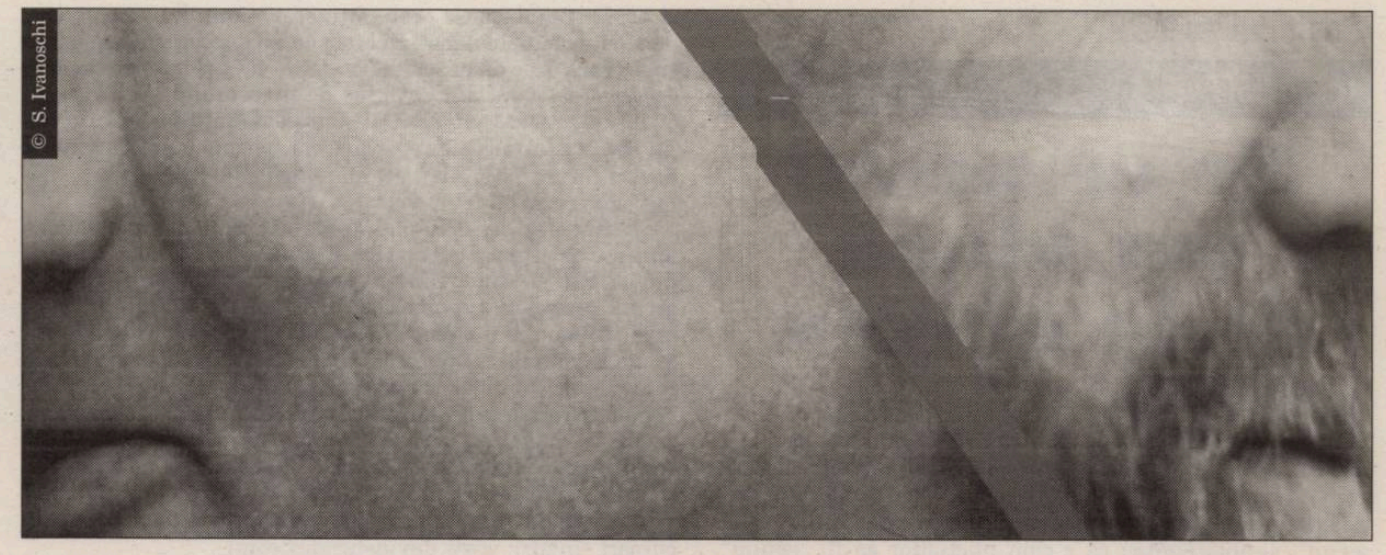

Potrivit hotărîrii mele de An Nou, de a scrie numai lucruri care au valoare practică şi pozitivă, încep prin a propovădui întoarcerea bărbaţilor la ras. Moda de azi, care reflectă starea naţiunii, cere să umbli neras sau ras pe jumătate. Actori bărboşi au oferit bărbaţilor de pretutindeni pretextul de a-şi expune şi ei bărbile nerase, dar nu toţi bărbaţii sînt actori. Masculii tineri, care ţopăie printre pixelii televizorului, nu seamănă cu mine sau cu tine. Ei sînt o specie aparte, prăsită anume de industria publicităţii pentru a vinde lucruri. De fiecare dată cînd îmi văd semenii pe stradă îmi vine să le strig: „La bărbier!“. Paradoxal şi ironic, de bună seamă, deoarece în tinereţele mele nu mă rădeam neam: iţeam bărbi şi mustăţi mătăsoase ca un ogor mănos. Părul şi anii mei tineri erau o provocare aruncată feţelor rase la sînge care conduceau lumea. Cînd m-am alăturat şi eu armiei celor raşi nu a fost pentru că eram mai puţin rebel, ci pentru că aveam tot mai puţin păr, iar părul care-mi mai rămăsese se transformase în sîrmă ghimpată. Tinerii de la TV nu sînt deloc rebeli, nu sînt nici măcar semi-rebeli, aşa cum ar sugera obrajii lor ţepoşi. Scopul lor în viaţă este să facă bani arătînd lumii o înfăţişare care nu ar trebui niciodată luată drept o declaraţie de principii. Sînt o risipă de păr. Dar şi cei mai bătrîni, care ar trebui să ştie mai multe, sînt acum acoperiţi de tuleie sure, ca nişte mirişti arse de trestie de zahăr. Drept cine se iau? Forţe speciale care tocmai ce au ieşit din vizuini după atacul unor cîrtiţe inimice infiltrate? Poeţi care au asudat atîta asupra sonetelor lor de-au stat fără somn săptămîni în şir în mansardele lor, ca să şlefuiască vers cu vers din cele trei grame de snagă intelectuală? Ceea ce ştim cu siguranţă este că bătrînii, ca şi tinereii, sînt subjugaţi de aceeaşi cultură. Poate că bărbile de trei zile reflectă dorinţa lor de a ieşi din interioarele curate-bec ale minţilor rase la sînge.

Totuşi nu actorii poartă întreaga vină pentru aceste înfăţişări. De bună seamă, obrajii raşi reflectă Congresul cel clorotic şi pierzător de timp, preşedintele cel bîlbîit, cenuşiul vremurilor. În zilele Războiului Rece, desenate în alb şi negru, opţiunile erau mai clare: erai fie poliţist, fie beatnik, fie bancher, fie profet, comis voiajor sau ţintă, hippie sau camionagiu. Mai tîrziu, aceste categorisiri şi-au pierdut sensul. O perioadă, părea că nimeni nu mai deţine controlul: camionagiii şi-au lăsat plete, iar bancherii – mustăţi. Apoi lucrurile s-au schimbat iar: războinicii reci au preluat din nou controlul asupra ţării şi au lăsaţi slobozi pixelii confuziei. Sîntem acum o naţie total hipnotizată, pe jumătate militarizată, pe jumătate rasă. Bărbaţi, la bărbier, vă spun! Nici măcar nu vreau să-mi închipui ce se întîmplă cu femeile: lumile împilării şi depilării lor sînt numeroase şi aiuritoare.

traducere de Ioana ADĂDANI

New Orleans, Mon Amour: 20 de ani de scrieri din Oraş este cel mai recent volum al lui Andrei Codrescu, apărut la Algonquin Books.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Body orthodoxing

Ţara zace răpusă sub sarmale, ca de obicei. Nu mai e nimeni pe stradă. Şi tot ca de obicei, colindătorii îşi beau banii din colindatul de peste noapte în cîrciuma satului, pe ritm de muzică neo-populară cu iz de manele. Şi, tot conform obiceiului, ne digerăm porcăriile de peste noapte la un pahar de vorbă domoală, cu prietenii. E ziua de Crăciun.

Mă uit la D. Ne întîlnisem cu ea într-un week-end la munte, acum cîteva săptămîni. Îşi adusese diverse preparate *light,* din soia, falafel şi altele asemenea. *Ţin post* – ne-a explicat ea şi nu s-a atins de şuncile şi cîrnaţii cu care ne delectam noi, ăştilalţi, păcătoşii. Ştia foarte bine toate sărbătorile ortodoxe ale sezonului, posturile şi dezlegările şi le respecta cu o sfinţenie firească. Nu i-am pus întrebarea aia perversă „credeţi în Dumnezeu?“, dar a anticipat-o ea, la fel de firesc: *sînt credincioasă, e frumos*... Apoi, după ceva timp, a adăugat: *cel puţin aşa cred... Şi nu sînt singura!* D. are 27 de ani.

Acum, eliberată de constrîngerile postului ortodox, se bucura din plin de sărbători, dar cu o anumită moderaţie alimentară. Leber da, dar slană nu, o friptură da, nu însă şi cîrnaţii afumaţi plutind în untură. Iar la final, neapărat creştinescul iaurt Danone, care face bine în interior de se vede în exterior. Dacă e să fie porc – cum spune tradiţia – atunci să fie unul *light!* Şi toată lumea este fericită.

Stimulîndu-mi digestia păcătoasă cu încă un pahar de ţuică, nu pot să nu meditez la acest *creştinism light,* care a luat în cazul nostru forma Ortodoxiei şi care s-a răspîndit, difuz şi alert ca întreaga noastră tranziţie, mai ales în rîndurile tineretului nostru urban. Departe de mine vreo intenţie moralizatoare sau de luare de poziţie post-modernă sau pre-modernă, dar un asemenea *fenomen social* nu poate trece neobservat nici măcar la o masă de Crăciun.

El se înscrie, bineînţeles, într-un proces mai larg şi mondializat de reabilitare a corpului: „actualmente operăm o întoarcere la concepţia păgînă despre corp“ – consideră Marc-Alain Descamps. Decăzut la statutul de „carne“ supusă penitenţelor, corpul creştin este eliberat de păcatul său originar – dar şi de „păcatele“ atribuite muritorilor de către nutriţionişti – pentru a se bucura de sine ca singură şi sigură întrupare a individualităţii. „Or, fenomenul alimentelor uşoare se înscrie perfect în această evoluţie a concepţiei despre corp, însuşindu-şi aceste valori de lejeritate, de subţirime şi de aspect juvenil cultivate şi idealizate. Astfel, alimentul *light* se dovedeşte a fi exact simbolul acestei noi religii a corpului“ – conchid autoarele capitolului despre „alimentele uşoare“, din pasionanta lucrare dedicată miturilor secolului XX de către Pierre Brunel. Descătuşat de culpabilizarea creştină, corpul devine astfel subiectul unui... „nou angelism“. „Păcatul“ ia forma laică a toxinelor, care pot fi exorcizate printr-o alimentaţie *light*, integral sub controlul voinţei tale, şi care te va face să te simţi uşor, uşor... „Pătrundem astfel în era levitaţiei“ – comentează, ironic, autoarele menţionate. „Ca dovadă – adaugă ele – iată eticheta noului Panach, o băutură răcoritoare fără alcool, care reprezintă terasa unei cafenele, vara. Chelnerul aduce o tavă pe care plutesc nişte pahare.“

Această nouă „religie a corpului“ este însă ancorată puternic într-un întreg mod de viaţă şi o viziune corespunzătoare despre viaţă: „Din punct de vedere istoric, am trecut de la o stare de relativă penurie la una de abundenţă, pe care a trebuit să învăţăm s-o gestionăm. Astfel, a-i conferi un caracter mai uşor alimentaţiei a devenit o exigenţă a civilizaţiei noastre. Ni s-a impus legea fundamentală a echilibrului alimentar al cărei unic obiectiv este să scape trupul nostru de zgura abundenţei pentru a-l curăţa, a-l dinamiza, a-l înfrumuseţa şi a-l glorifica“. În orice caz, „frumos, bogat şi sănătos astăzi nu mai înseamnă «gras»“. Spre deosebire de mai vechii potentaţi, tinerii oameni de afaceri din ziua de astăzi ştiu şi ei foarte bine acest lucru şi fac tot posibilul pentru a-şi „întreţine corpul“.

Funcţional – ca să spunem aşa – „moda alimentaţiei *light* este o formă laicizată a posturilor de odinioară“. Dar, aşa cum posturile de odinioară n-ar fi fost posibile fără o anumită credinţă care să le motiveze şi legitimeze, nici fenomenul social al alimentaţiei *light* nu este posibil fără o convingere la fel de puternică în virtuţile intrinseci ale corpului (post)modern. Convingere care la noi nu este, deocamdată, decît mimetică. E nevoie astfel de ceva în plus, o mitologie accesibilă şi credibilă, pentru a transforma tentaţia individuală a imitării corpului publicitar într-un fenomen social.

A încercat şi Ceauşescu, la vremea lui, ceva de acest gen: *alimentaţia raţională*. Mitul pe care se întemeia era însă unul abstract şi găunos: acela al „omului nou“, stăpîn şi el pe propriul corp. Impus pentru a masca o penurie şi nu pentru a controla o abundenţă, acesta nu a condus însă decît la forme ingenioase sau disperate de a-l eluda şi a rămas în amintirea oamenilor doar ca o pagină de tristă amintire.

Cu totul altfel stau lucrurile în prezent cînd, păstrînd proporţiile, am trecut şi noi de la o stare de penurie la una de relativă abundenţă. Mitul corpului, cu întregul său cortegiu de valori hedoniste, a ajuns şi el la noi. Dar cum să *crezi* cu adevărat în el, aşa, peste noapte? Aici intervine, miraculos, Ortodoxia. Corespunzînd şi unei alte nevoi, de sine stătătoare – aceea de recuperare a credinţei după ravagiile ateismului comunist – Ortodoxia oferă, prin pioşenia posturilor sale, şi o soluţie *light* pentru o viaţă socială *light*, în conformitate cu noul mod de viaţă din lumea nouă, din care începem să facem parte după 1990. Se împuşcă astfel doi iepuri dintr-un foc: atribuirea unui *sens local* şi profund (credinţa ortodoxă) unui *mod de viaţă mondializat* (noua „religie a corpului“). Într-un mod paradoxal, are loc o sincronizare prin Ortodoxie la hedonismul raţional al noul consumerism!

Personal, rămîn însă credincios sarmalelor...

Cristi NEAGOE

artivisme

De ce ne-au dat afară de la muzeu

Cuţitul: Ce-avem la cină?
Furculiţa: Supă.

E foarte complicat astăzi – şi deloc potrivit – să fii un „geniu". Mai toate „geniile" au murit acum vreo cincizeci de ani şi, oricum, nimeni nu le-ar mai lua cu adevărat în serios. În primul rînd, pentru că nu-i mai pasă nimănui de „genii", şi-apoi pentru că e cam plictisitor să fii „genial". Nici măcar nu se pune problema dacă „poate sau nu să existe geniu?". Chiar nu contează.

Dar vreau eu – aşa – să mă folosesc de conceptul ăsta modern (în speţă „geniul"). Mă gîndesc că dacă azi ar mai exista „genii", acestea s-ar camufla. Nu c-ar fi ruşinos să fii „genial" sau ceva de genul acesta, doar că e o postură mult prea incomodă. De fapt, e şi ruşinos. E cam sfidător.

Unde vreau să ajung? Aici: îi bănuiesc pe unii că ar fi, de fapt, „genii" camuflate. Ştiţi poveştile cu extratereştrii care au ocupat corpuri omeneşti şi trăiesc printre noi ca să ne cucerească sau ceva. Mie mi se pare mai înfricoşător faptul că s-ar putea să avem printre noi „genii" sub acoperire. Care, ca să (nu) ne jignească, să (nu) ne sperie, să (nu) ne îndepărteze, (de frică) să (nu) rămînă singuri, să (nu) le întoarcem noi spatele scîrbiţi, găsesc un mod prin care – *wooop!* – ne pleznesc peste faţă şi nouă nu ne vine să credem cît de simplu a fost! Ei bine, eu cred că acesta-i momentul în care ei se demască! Folosesc de ceva timp metoda asta de detecţie şi nu am dat greş de prea multe ori (cel mult 50% *error).* Dacă mă simt pleznit peste faţă fără să fiu jignit de asta, atunci clar e ceva acolo, ascuns bine. Sau nu (şi atunci încerc să-mi dau seama – de ce nu m-am simţit jignit? sînt prost?).

Uite-l pe David Shrigley, de exemplu. El desenează foarte urît şi scrie cu greşeli. Cu atît mai suspect. Tipul e dubios rău şi, fiindcă face uneori nişte combinaţii de imagine & text care schimbă total perspectiva (adică dacă ar fi lipsit textul, aş fi văzut altceva, dacă ar fi lipsit imaginea, aş fi citit altceva, iar astea două împreună fac să nu mai conteze nici textul, nici imaginea – ceea ce mă duce într-o demenţă totală şi-mi place). O să pun o poză. [Uneori, ca acum, de pildă, îmi pare atît de rău că nu am loc decît pentru o singură ilustraţie la articol şi că trebuie să fac nenorocita de selecţie şi niciodată nu există doar o (1, una) imagine potrivită! Pe de altă parte, na un link ca să vă descurcaţi singuri: www.davidshrigley.com]

Why we got the sack from the museum – aşa se numeşte o carte cu desene de-ale lui. O să vă povestesc unul dintre ele (deşi nu se face, dar n-are rezoluţia suficient de bună cît să-l pot pune aici – îl găsiţi voi pe site). Se numeşte „ARTIŞTII vorbesc despre operele lor". Primul artist: „De fapt, nu pictez chiar eu tablourile, am un grup de copii handicapaţi pe care-i pun să le facă pentru mine...". O artistă: „Folosesc foarte multe materiale găsite în arta mea. Ultima mea lucrare constă în cincizeci de perechi identice de pantofi pentru copii pe care le-am găsit într-un magazin caritabil. Sînt minunate şi n-au costat decît 30 £". Al treilea artist: „M-am plimbat prin oraş şi am întrebat nişte curve dacă pot să-mi vîndă chiloţii de pe ele. Am făcut rost de şase perechi la 5 £ una şi le-am folosit pentru expoziţia mea din Franţa". Ultimul artist, mult mai mic decît ceilalţi şi foarte

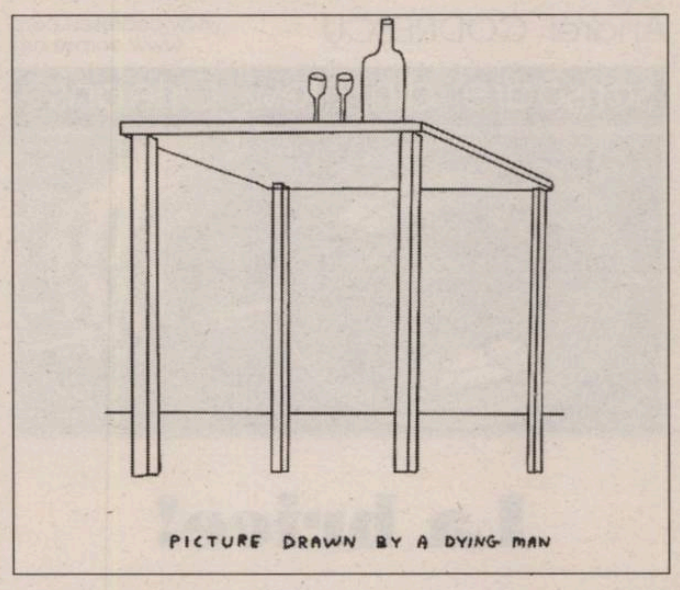

vînăt: „Mă duc prin baruri în week-end şi mă iau la bătaie intenţionat şi ăştia îmi rup capul în timp ce un prieten de-al meu filmează tot".

Are mai multe caiete cu desene publicate pe la tot felul de edituri (dar nu vă străduiţi, nu le veţi găsi în România), a făcut un videoclip pentru Blur (http://www.shynola.com/movies/goodsong/goodsong_download.htm), o copertă pentru *Les Inrockuptibles* şi alte chestii de mare prestigiu în acelaşi stil barbar. (Aduce un pic cu Dan Perjovschi. Mă întreb dacă se cunosc. Au avut amîndoi inserturi în *Parkett.)* E convins că atentatul de pe 11 septembrie a fost declanşat de faptul că şi-a pierdut cheile de la maşină, dar admite că e posibil să se înşele.

chestionarul lui Proust

1. *Principala mea trăsătură*
2. *Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat*
3. *Calitatea pe care o prefer la o femeie*
4. *Ce preţuiesc mai mult la prietenii mei*
5. *Principalul meu defect*
6. *Îndeletnicirea mea preferată*
7. *Fericirea pe care mi-o visez*
8. *Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire*
9. *Locul unde aş vrea să trăiesc*
10. *Culoarea mea preferată*
11. *Floarea care-mi place*
12. *Pasărea mea preferată*
13. *Prozatorii mei preferaţi*
14. *Poeţii mei preferaţi*
15. *Eroii mei preferaţi din literatură*
16. *Eroinele mele preferate din literatură*
17. *Compozitorii mei preferaţi*
18. *Pictorii mei preferaţi*
19. *Eroii mei preferaţi din viaţa reală*
20. *Ce urăsc cel mai mult*
21. *Calitatea pe care aş vrea s-o am din naştere*
22. *Cum aş vrea să mor*
23. *Greşelile ce-mi inspiră cea mai mare indulgenţă*
24. *Deviza mea*

A fost primul nostru „respondent" la Chestionarul lui Proust – făcut oarecum în joacă şi în colectiv, pe un colţ de masă din vechea redacţie, prin iunie anul trecut... Şi este – iată – primul pe anul acesta, încheind, astfel, seria de răspunsuri şi aşteptînd strîngerea tuturor într-un volum. Care va conţine şi cîteva inedite! Lectură plăcută.

Răspunsuri *mioritically* corecte

1. Sînt om de omenie.
2. Cinstea.
3. Abnegaţia.
4. Spiritul de sacrificiu.
5. Nu ştiu să spun *nu.*
6. Munca.
7. Pace în lume.
8. Să fiu departe de cei dragi.
9. Patria mea.
10. Roşu, galben şi albastru.
11. Trandafirul.
12. Barza.
13. Ion Creangă şi „Ceahlăul literaturii române".
14. Bardul de la Mircești, „poetul pătimirii noastre" şi „poetul nepereche".
15. Nişte ţărani, Meşterul Manole.
16. Vitoria Lipan, Enigma Otiliei.
17. Ciprian Porumbescu, George Enescu.
18. Nicolae Grigorescu (fost Leontin Sălăjan).
19. Ştefan cel Mare şi Sfînt, Mihai Viteazu, Hagi.
20. Corupţia şi vînzătorii de ţară.
21. Norocul.
22. Pentru ţară, în liniştea serii, cu lăutarii după mine.
23. Greşelile greşiţilor noştri.
24. „Noi sîntem români!"

Alex. Leo ŞERBAN

de ce *nu* e cool...

Una, alta

● Să caşti gura la teveu... E ne-*cool*-ul cel mai vechi – istoric, aproape –, dar e oricînd cît se poate de *cool* să arăţi cît de ne-*cool* este această nevroză. Mai ales că, aţi observat? (dacă da, vezi mai sus), în ultimul timp *toate* TV-urile s-au umplut de folclor, of, of, măi, măi. Chestia cu „Folclorul contraatacă" a trecut pîrleazul (pîrîul, iazul...) de pe un canal pe altul şi-acum atacă din toate poziţiile şi de pe toate posturile. Nu există emisiune de divertisment care să nu se încheie cu-o horă generală în care minijupate siliconate şi la buricu' gol să nu-i tragă o chiuitură ca-n popor. Adică, eu ştiam că sîntem un popor vegetal, dar se vede treaba că sîntem vegetal *as in* „rural"! N-am nimic cu folclorul, e OK la locul lui, adică la ţară sau în emisiuni de specialitate; dar cînd ni se bagă pe gît mai rău ca pauzele publicitare, cred că avem o problemă. E deja nevroză folclorică – amestec de „se şterg diferenţele dintre sat şi oraş" (în sensul că oraşele se sătesc) şi „drag mi-e, Doamne, cîntul românesc/după el mă prăpădesc" (în ideea că trebuie prăpădiţi şi alţii). Am înţeles ideea, dar mai veniţi şi cu altele, măi flăcăi, măi.

● Să fii *number one*... Nevroza cea mai babană: sentiment de insecuritate combinat cu agresivitate de *macho*-descendent-pe-panta-*rhei*-vîrstei-*whatever*. Dacă nu-ţi dai seama la timp de chestia asta, ajungi sigur ridicol. Iar dacă „ajungi sigur ridicol" este destinaţia fatală a oricărei Fiinţe Umane, atunci e preferabil să găseşti alte forme de-a o atinge: dînd de mîncare la porumbei, de pildă. (În plină gripă aviară.) Atunci cînd devii conştient de această nevroză, lucrul cel mai greu este să renunţi la confortul călduţ pe care ţi-l dă impresia că eşti ceea ce nu eşti – sau nu *mai* eşti! Compensat de satisfacţia de-a fi luat – în fine – drept ceea ce eşti; nu-i puţin lucru.

● Să reacţionezi una-două, ori de cîte ori ţi se pare că eşti călcat pe coadă... Am suferit şi de nevroza asta, pînă de curînd; pînă cînd mi-am dat seama că nu, nu vreau să devin un fel de Ionuţ Chiva după douăzeci de ani! (Presupun că nici Ionuţ Chiva nu vrea să devină un a.l.ş. peste douăzeci de ani.) Ce vrea să-nsemne asta – mi-am zis –, că sînt încă tînăr, de vreme ce reacţionez exact ca el? Sau că nevroza nu aşteaptă numărul anilor? Mulţumesc de răspuns(uri), dar nu. *J'en ai assez* de nevroze. Prefer să fac pasul – lin – spre scleroză... Condiţia umană: din nevroză treci direct în (artero)scleroză.

● Să o ţii langa cu „cool"-urile... Nu mai e *cool*, dom'le! Aşa cum ai renunţat la „&"-uri (dîndu-le mai departe, la alţii), vine vremea cînd simţi că trebuie să renunţi la „De ce (nu) e *cool*..." una, alta. Aşadar, această rubrică se desfiinţează, de bunăvoie şi nesilită de nimeni; sau – ca să nuanţez – cel care a creat-o (sussemnatul) renunţă să mai scrie la/în/sub ea. Întrebare încuietoare, care face cît o nevroză: se vor mai găsi, oare, unii, alţii, care să vrea să scrie la/în/sub ea?... Poate că nu, poate că da... Dar dacă „da" – cît de ne-*cool* poţi să fii?! Că doar şi sus e scris „De ce nu e *cool*..." una, alta... Ei bine, *asta* e „alta"!

P.S. Unii s-au întrebat ce naiba fac eu aici, în acest colţ de pagină. Alţii au găsit şi răspunsul – şi n-au întîrziat să mi-l comunice pe e-mail: scriu „despre nimic" (pardon: „despre Nimic"!). Adevărul e că nici eu nu ştiam, adesea, ce fac... Probabil că *mă* exprimam – ceea ce, în presă – chiar şi în presa săptămînală – pare a fi un delict. Recunosc că poate fi văzut ca un lux – şi că luxul, se ştie, nu este pentru toate gusturile. Dar dacă mi se permite un ultim răsfăţ, aş vrea să mai spun un lucru: eu cred că – de fapt – am fost un moralist. Mă rog, puteţi să puneţi un „i" în faţă – dar asta-i ideea. Felicitări celor care s-au prins: nici eu nu m-am prins, de la-nceput. Dar – cum spuneam şi cu altă ocazie –, prietenii îmi cultivă calităţile; defectele mi le cultiv singur...

Texte şi opinii de: *Mirel BĂNICĂ (cadru didactic asociat, SNSPA) ● Mihai CHIOVEANU (cercetător, Institutul Român de Istorie Recentă) ● Alin FUMURESCU (jurnalist, doctorand, Universitatea din Bloomington) ● Horst JUNGINGER (Facultatea de Ştiinţe ale Culturii, Universitatea din Tübingen) ● Tihomir PONOŠ (jurnalist,* Vjesnik, *Zagreb) ● Alexandru ZUB (academician, preşedintele secţiei de istorie a Academiei Române) ●* ***Coordonatoarea temei:*** *Magdalena BOIANGIU*

Despre orice ne-am propune să discutăm, ajungem la legătura dintre intelectuali şi politicieni (vezi colecţia vechii Dileme *şi a* Dilemei vechi). *Într un număr relativ recent* (Dilema veche, *nr. 96) era reprodusă o conferinţă la Bucureşti a lui Timothy Garton Ash unde se afirma şi se demonstra că „legătura dintre intelectuali şi politică este una periculoasă!". Se citează adesea telegrama prin care eseistul francez Bernard-Henri Lévy îl felicita pe scriitorul columbian Llosa cu ocazia pierderii cursei prezidenţiale. Firește, se pornește de la premisa că oamenii politici se situează, prin opţiunea lor pentru acţiune, departe de dialogul intelectual, care presupune cultura dubiului şi a toleranţei. În ţările foste comuniste, li se reproşează adesea partidelor politice absenţa unui obiectiv, a unei idei sau a unor idei fundamentînd sacrificiile. Se tînjeşte după prezenţa intelectualilor, a oamenilor în stare să propună şi să explice un proiect creator, o viziune armonioasă a viitorului; dezbaterile parlamentare dezamăgesc prin incapacitatea de a formula propuneri depăşind interesul imediat, personal sau de grup; în dorinţa de a fi popular, discursul politic e mai tot timpul simplut în conţinut, vulgar în expresie. În faţa defectelor etalate de Occidentul care se propune drept model de evoluţie, agitatorii politici din centrul şi estul Europei propun reîntoarcerea la tradiţiile interbelice, la momentele cînd naţiunile suverane îşi căutau în mod liber alianţele militare şi ideologiile politice necesare pentru a le motiva. Disputele istorice şi culturale sînt duse în numele adevărurilor necesare actualităţii şi nu de dragul adevărului timpului acela. În România, opera membrilor generaţiei '27 este necontenit folosită ca armă cu efect întîrziat în ceea ce ar putea fi dialogul de idei contemporan.*

Masa rotundă Intelectualii şi fascismul în Europa centrală şi de Sud-Est. Istorie şi memorie *organizată la sfîrşitul lunii noiembrie de Institutul Goethe din Bucureşti în colaborare cu Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii din Bucureşti, unde au fost prezenţi şi au vorbit cercetători din ţările din zonă, diplomaţi, gazetari, a avut darul de a arăta că peste tot căutarea adevărului în relaţia cu trecutul apropiat presupune înlăturarea unor prejudecăţi în explicarea prezentului. Exerciţiile intelectuale prin care o mulţime de oameni cu carte, nu lipsiţi de inteligenţă, au încercat să dea o bază ideologică acţiunii politice a celor două totalitarisme ale secolului XX sînt de examinat cu o necesară circumspecţie. Acuzaţiile de proto-fascism şi neo-nazism sau de filo-comunism, formulate din perspectiva evenimentelor ulterioare elaborării operei, văd o legătură directă între prestigiul intelectual folosit pentru justificarea cauzelor extremiste şi acţiunea directă concretizată printr-un război pierdut, crime şi masacre. O altă linie de cercetare prezentă în colocviu s-a referit la rolul jucat de credinţă, de biserică, de membrii clerului, în afirmarea mesajului violent naţionalist al unor mişcări de dreapta. Am ales pentru acest număr cîteva fragmente din intervenţiile ascultate la Institutul Goethe, la care am adăugat contribuţiile unor colaboratori ai revistei, în dorinţa de a lega realităţile româneşti de contextul temporal şi spaţial unde au existat. (**M. B.**)*

Intelectualii şi politica

Alin FUMURESCU

Vasile Ouroboros sau Critica intelectualilor

Din unele puncte de vedere, intelectualul e asemănător femeii din cîntecele de mahala – „Femeia, femeia / Cu ea să nu te pui / Căci, domnilor, femeia..." (Urmarea, bănuiesc, e suficient de cunoscută pentru a nu mai trebui menţionată ca atare.) Şi asta pentru că orice tentativă de critică a intelectualilor devine, din capul locului, cel puţin dubioasă, deoarece ea trebuie efectuată, *volens-nolens*, cu instrumentele şi din perspectiva... intelectualului. Ceea ce trebuia să se demonteze se preschimbă în material de construcţie pentru cel de demontat şi invers. Critica se transformă astfel într-un Ouroboros – şarpele care-şi înghite coada. Pe de altă parte însă, un asemenea demers întreprins periodic este nu doar igienic, ci şi necesar. Mărturie, printre altele, poate sta inclusiv căţelul meu, Vasile, care, de cîteva ori pe zi, simte nevoia să-şi fugărească propria-i coadă, doar pentru a se menţine în formă şi pentru a-şi păstra buna dispoziţie.

Problema intelectualului este problema lui Midas. Ca şi regele Frigiei, are tendinţa, aproape irepresibilă, de a transforma orice atinge – dar nu în aur, ci în idei. Intelectualul e îndrăgostit de idei. O asemenea dragoste prezintă (şi) unele dezavantaje. Bunăoară, îi e mai drag adevărul decît Platon. Oamenii din carne şi sînge, cu problemele, durerile şi complexităţile lor, încep să-şi piardă nuanţele, devenind, mai mult sau mai puţin, abstracţiuni. După cum Midas, încîntat de noul „talent", şi-a luat de mînă fiica, transformînd-o într-o statuie din aur, intelectualul prea entuziast l-a luat de mînă pe Gigi-de-la-sculărie, metamorfozîndu-l ba în ideea proletarului revoluţionar, ba în cea a naţional-socialistului, ba în aceea a burghezului sau a omului statistic. În toate aceste ipostaze, precum fiica lui Midas, Gigi-de-la-sculărie arăta mai bine şi mai strălucitor. Avea însă o problemă: îşi dăduse duhul.

De parcă asta n-ar fi fost îndeajuns, o asemenea metamorfoză prin abstractizare îi mai permite intelectualului şi să „îngurgiteze" practic orice. Nimic nu-i scapă. La el (ea), vorba unei iubiri din tinereţe, ca la Arghezi, „şi trandafiri şi bube galbene şi toate urcă şi coboară, urcînd". Nimic nu-l(o) scîrbeşte, nimic nu-i repugnă, nimic nu-l(o) determină să facă pasul în spate, oripilat(ă). Ideile, ca şi banii împăratului Vespasian, n-au miros. Noica, bunăoară, spunea că, trecută prin filtrul culturii, orice durere devine acceptabilă. Se prea poate. La fel însă, orice grozăvie trecută prin filtrul ideii devine ingurgitabilă. Tolerabilă. De discutat, se poate discuta despre orice, *sine ire et studio*.

De aici şi handicapul, pus de Platon pe seama tranziţiei brutale de la lumina „adevărului" la penumbra „peşterii" în care „asistenţa" s-ar afla înlănţuită: intelectualului îi vine greu să se facă înţeles. Solicitat să definească „adevărul", să-i traseze nişte graniţe – altfel spus, să-l transforme într-un dat practicabil – de cele mai multe ori intelectualul începe să se bîlbîie. Se contrazice, revine, nuanţează, e veşnic nemulţumit şi neostoit. Simplu spus, prezintă grave deficienţe de comunicare care-l(o) transformă într-un adevărat test Rorschah, al petelor de cerneală – fiecare „citeşte" în ele ceea ce aşteaptă. Aşa se ajunge la situaţii de genul Nietzsche – precursor al nazismului – *versus* Nietzsche – precursor al postmodernităţii. Sau, dacă preferaţi, mai aproape de casă, la Eminescu – protocomunistul – *versus* Eminescu – protolegionarul.

Povestea însă e departe de a se sfîrşi aici. La urma urmelor, intelectualul e şi el(ea) om. Nu întotdeauna e greu de „citit" şi nu toate „rătăcirile" sale pot fi puse pe seama unui defect de interpretare. Uneori, sătul de atîta îndoială metodică, îşi dă şi el(ea) „cu părerea", în gura mare, la fel ca restul lumii. Clar şi răspicat. Atunci însă şansele de a avea dreptate se reduc considerabil. Desigur, mai posedă încă avantajul a ceea ce americanii numesc *an educated guess* – dar cam atît. Dîndu-şi „cu părerea", a căzut – ca să spunem aşa – în capcana Luceafărului, reintrînd „în rîndul lumii" şi renunţînd, practic, la statutul de intelectual. Iar cînd se înşeală, o face de obicei grandios. (Exemplele sînt prea numeroase pentru a fi citate aici – de la Platon sfătuindu-l pe tiranul Siracuzei, la Foucault lăudînd cu entuziasm revoluţia iraniană, trecînd prin Heidegger sau Cioran.) Şi asta pentru că rolul intelectualului – o ştim de la Socrate – este în primul rînd acela de a pune la îndoială, de a critica şi de a scoate din sărite. La partea de construcţie stă mai prost.

Ceea ce nu reprezintă, cu necesitate, un defect. În definitiv, o societate are nevoie de toate cele: de vidanjori, pentru a o menţine curată, şi de intelectuali, pentru a o menţine treză. Pentru a o scoate din moţăială şi din placiditate. Nu degeaba mulţi îi consideră pe intelectuali o categorie enervantă. Nu degeaba intelectualii sînt, prin definiţie, prietenii opoziţiei, într-o societate democratică, devenind incomozi în momentul în care opoziţia se transformă în putere. Gîndirea – spunea Castoriadis, şi înclin să-i dau dreptate – e democratică prin definiţie, pentru că se întoarce mereu, întrebătoare, asupra sieşi.

Au curs rîuri de cerneală şi s-au organizat conferinţe internaţionale pentru a lămuri misterul destinului intelectualilor în Europa de Est. (În Ştiinţele Politice din ultimii ani a devenit echivalentul, la scara redusă, a misterului dispariţiei dinozaurilor pentru paleontologie.) „Cum s-a putut întîmpla – ar suna întrebarea – „ca tocmai acele revoluţii, etichetate de către Timothy Garton Ash, la începutul anilor '90, drept «revoluţiile intelectualilor», să-i marginalizeze, într-o asemenea măsură?" Unii au aruncat vina exclusiv în cîrca intelectualilor, alţii – în cea a societăţii, iar alţii au căutat calea de mijloc. Puţini au văzut însă că intelectualii s-au reîntors, de fapt, acolo unde le era locul. Aidoma maurului, intelectualul şi-a făcut datoria, intelectualul poate să plece.

Ca să aibă de unde se-ntoarce. Ca şi Vasile Ouroboros.

Mobilizarea pasiunilor

[...] Pregătirea culturală şi intelectuală a fascismului a făcut posibilă imaginarea sa, dar nu ea a favorizat naşterea lui. Chiar şi Sternhell, care susţine că ideologia fascistă era complet formulată în 1912, nu consideră că regimurile fasciste s-au autodefinit. Ca să existe, regimurile fasciste trebuie întreţesute cu opţiunile şi acţiunile societăţii.

Opera criticilor culturali şi intelectuali ai societăţii, consideraţi uneori creatorii fascismului, depune mai curînd mărturie în legătură cu spaţiul lăsat liber pentru apariţia fascismului decît pentru fascismul însuşi, explicabil la rîndul lui prin slăbiciunea rivalilor săi: liberalismul burghez, în trecut o forţă ascendentă, şi socialismul, atît de puternic în Europa înainte de 1914. Au fost necesare opţiuni şi acţiuni concrete ale societăţii, înainte ca fascismul să devină real, să exploateze slăbiciunile şi să ocupe aceste spaţii.

Următoarea dificultate în trasarea rădăcinilor culturale şi intelectuale ale fascismului provine din diferenţele existente în ţările respective. Nu e surprinzător, din două motive. Unele situaţii, în democraţiile de succes, dar şi cele din ţările atît de tulburate cum era Rusia, unde nemulţumirea şi mînia se polarizau la stînga, ofereau puţine şanse fascismului. Mai mult, fascismul n-a inventat miturile şi simbolurile din retorica mişcărilor lor, ci le-a selectat pe cele care li se potriveau din repertoriul cultural naţional. Multe dintre ele nu aveau vreo legătură inerentă sau necesară cu fascismul. Poetul futurist rus Vladimir Maiakovski, a cărui admiraţie pentru maşinării şi viteză o echivala pe cea a lui Marinetti, şi-a găsit piaţa de desfacere ca fervent bolşevic.

Oricum ar fi, nu temele nazismului definesc natura fenomenului fascist în Germania şi Italia, ci funcţionarea lui. Fascismul caută în fiecare cultură naţională acele teme capabile să mobilizeze mai eficient mişcarea de regenerare, de unificare, de purificare a maselor, îndreptate împotriva individualismului liberal, a constituţionalismului şi a luptei de clasă susţinute de stînga. (...) Dacă se caută rădăcinile fascismului în cariera persoanelor educate, a intelectualilor şi a oamenilor de cultură, se riscă neglijarea celui mai important registru: cel al patimilor subterane şi al emoţiilor. În sprijinul fascismului s-a structurat o nebuloasă de atitudini. Chiar eruditii specializaţi în căutarea originilor intelectuale şi culturale ale fascismului, cum e George Mosse, afirmă că declanşarea unei „stări de spirit favorabile" e mai importantă decît „căutarea precursorilor individuali". În acest sens, fascismul este mai legat de „mobilizarea pasiunilor", ele determină acţiunea fascistă şi nu o filozofie consistentă şi complet articulată. La bază e naţionalismul pătimaş. Laolaltă cu concepţia sa conspirativă şi maniheistă asupra istoriei ca o bătălie între taberele binelui şi răului, între cei puri şi cei corupţi, în care propria comunitate sau naţiune a fost victimă. În această naraţiune darwinistă, poporul ales a fost slăbit de partidele politice, de clasele sociale, de minorităţi neasimilabile, de rentieri tîlhari şi gînditori raţionalişti lipsiţi de sentimentul real al comunităţii. Aceste „pasiuni mobilizatoare" sînt considerate ca fiind date şi propunerile intelectuale nu pot fi întotdeauna bine demarcate de lava emoţională de la fundamentul fascismului. [...]

(Robert O. Paxton, *The Anatomy of Fascism*, Alfred A. Knopf, 2004)

Mihai CHIOVEANU

Efectele dezamăgirii

La începutul anilor 1920, fascismul reprezenta cel mai nou şi mai contagios fenomen politic european. Cu toate acestea, el nu avea să se bucure peste tot de succes şi, mai ales, nu de la bun început. În România, obsesia sincronizării permanente cu Europa va face ca o parte a inteligheţiei să importe mimetic fascismul mussolinian imediat după apariţia acestuia pe scena politică italiană. Totuşi nu se poate vorbi doar despre o modă trecătoare, mai ales dacă avem în vedere impactul fascismului asupra politicii româneşti. Este adevărat că doar Garda de Fier, în anii 1930, reuşeşte să se impună pe scena politică românească ca mişcare şi partid de care celelalte forţe politice trebuie să ţină seama. Faptul că doar ea reuşeşte acest lucru, în timp ce Fascia Română sau Acţiunea Românească, slabe ca mişcări, dar nu şi ca partide politice, eşuează, nu se explică doar prin contextul intern şi cel internaţional al anilor 1930, ci şi prin preferinţa românilor pentru specificul naţional al legionarismului ca versiune indigenă a fascismului, la care se adaugă natura charismatică a liderului Legiunii, existenţa unei probleme ţărăneşti şi a unei invenitate probleme evreieşti, revigorarea şi întinerirea unei societăţi datorită stratificării experienţelor tinerilor studenţi, muncitori, ţărani prinşi în *vortex*-ul rapidelor schimbări sociale din România de după 1918.

Succesul legionarilor

Regională şi mai curînd marginală în anii 1920, Legiunea Arhanghelului Mihail devine o mişcare populară capabilă să dea naştere unui partid de masă abia în anii 1930, cînd renunţă la dimensiunea romantică, la tradiţionalism, la orientarea rurală şi la concepţiile sale pur româneşti. Ultimi veniţi în politica românească, legionarii se vor bucura de un real succes doar în momentul în care vor reuşi să ocupe spaţiul dintre partidele politice clasice, tradiţionale, şi mase. Convulsiile produse de rapida urbanizare şi industrializare, de procesul de socializare generat de o modernizare incompletă, vor crea un context favorabil şi îi vor permite Gărzii de Fier să joace rolul de partid al tuturor nemulţumiţilor şi să se plaseze, în 1937, între primele trei partide importante ale ţării. Restul, eşecul, nu se datorează lipsei de program politic sau ideologiei legionare „incoerente", ci strategiei defectuoase a liderului mişcării, care, spre deosebire de Mussolini sau Hitler, dar asemenea lui José Antonio Primo de Rivera, va refuza constant să renunţe la ideea de revoluţie de jos în sus şi să adopte un ton şi o atitudine conciliatoare în relaţiile cu elitele tradiţionale. Ce rămîne greu de explicat la Garda de Fier este modul în care această mişcare fascistă reuşeşte să transforme ideea de generaţie într-o realitate politică validă, astfel încît, plecînd de la sloganuri şi gesturi de moment, să dea naştere unor tendinţe formative şi atitudini integratoare.

România nu a avut o generaţie a lui 1914 în sensul ei clasic, dat de Robert Wohl. O serie de intelectuali – precum Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Gheorghe Brătianu, Ştefan Zeletin sau Pamfil Şeicaru – ar fi putut şi au încercat chiar să vorbească despre generaţia lor, a războiului; dar pe fondul impactului pozitiv de proporţii al Unirii şi al reformelor de după război, vocile lor nu se fac auzite. Nae Ionescu, mentorul tinerei generaţii de intelectuali de la 1927, ce se vor lăsa atraşi de misticismul palingenetic ultranaţionalist al legionarilor, şi unul dintre cei mai influenţi gînditori interbelici de la noi, se numără printre puţinii care vor refuza în mod radical să se considere membri ai generaţiei Marii Uniri. În schimb, România va cunoaşte în 1927 naşterea, prin contaminare, a unei generaţii asemănătoare, prin caracteristicile şi manifestările ei, celei occidentale de la 1914. Această generaţie, crescută în umbra marelui eveniment istoric de la 1918, beneficiind de graţia unei naşteri tîrzii, necondiţionată de obsesia idealului naţional şi a geografiei politice, va fi direct influenţată de generaţionismul european ajuns la apogeu între 1928 şi 1933. Astfel încît, după 1933, cînd intelectualii generaţiei de la 1914 din Occident, acum maturi, erau deja dezamăgiţi de fascism, de eşecul colosal al acestei ideologii ce promisese schimbarea socială pentru a ajunge, după luarea puterii, să o controleze şi chiar să o restricţioneze, generaţia tinerilor intelectuali din România avea să descopere în legionarism şi fascism marea ispită a vieţii lor, ceea ce îi va face să-i accepte puţin cîte puţin demagogia, violenţa metodelor, vulgaritatea ideilor etc. Deschiderea lor către ideologiile radicale şi scepticismul faţă de absolut toate contribuţiile secolului al XIX-lea, critica severă la adresa societăţii româneşti şi cultura antinecesităţii pe care le promovează, cît şi ideea recreării prin distrugere, îi vor împinge pe unii dintre ei în poziţia de gînditori şi chiar ofiţeri activi ai fascismului românesc. Vor ajunge, astfel, nu doar să creadă în România lui Codreanu – creştină, spiritualizată, mistică – ci şi să alimenteze şi să dea o nouă formă ideologiei şi utopiei legionare, să legitimeze acţiunile Gărzii de Fier şi astfel să aducă un număr considerabil de noi membri în interiorul mişcării.(...)

Tînăra generaţie

Revoluţie a regenerării neamului – pentru Cioran, pedagogie a luptei cinstite ce avea să inducă tineretului din România conştiinţa unei misiuni istorice – pentru Eliade, legionarismul capătă, în textele celorlalţi legionari şi simpatizanţi ai mişcării, noi valenţe şi dimensiuni. Este o manifestare a conflictului generaţional, conflict datorat faptului că „ochii generaţiei de la 1890 văd diferit de cei ai generaţiei lui 1930" şi revoltei tinerilor împotriva generaţiei de dinainte de război: „ne tutelează şi ne boscorodeşte o generaţie în care nimeni n-a gîndit cu adevărat. În capul lor domneşte un gol etern şi iritant, mascat de o vitrină de împrumut şi împrejmuit de colbul vechimii, al neaerisirii din casele părăsite... (de) extazul porcin al bătrînilor din politica românească, al generaţiei crescute în valorile iluminismului francez, generaţie care nu a învăţat nimic din război şi care a transformat austeritatea victoriei în chef" (Manifestul „Crinului Alb"). Împotriva „generaţiei osificate, care importase totul din Vest şi nu crease nimic, deosebită de generaţia de după război," legionarismul este manifestarea politică românească a unei generaţii care vrea schimbarea cu orice preţ, ruperea oricăror punţi de legătură cu trecutul, a unui curent de opinie confiscat şi exploatat cu succes de Codreanu: „o Românie nouă nu poate ieşi din calculele politicienilor, după cum România Mare n-a ieşit din calculele politicienilor, ci de pe cîmpiile de la Mărăşeşti şi din fundul văilor bătute de grindina de oţel. O Românie Nouă nu poate ieşi decît din luptă. Din *jertfa fiilor* săi".

Prefigurată de textele unora dintre membrii generaţiei de la 1914 din România, de un Nae Ionescu, Nichifor Crainic sau Pamfil Şeicaru, tema conflictului dintre generaţii şi cea a unei generaţii postbelice capabile să ridice România prin naţionalismul său constructiv va atrage în rîndurile mişcării legionare un nesperat de mare număr de adepţi incapabili să vadă în Gardă acea „tovărăşie sîngeroasă" ce urma „să balcanizeze" numele acestei ţări, adepţi ce nu vor face altceva decît să radicalizeze permanent această idee, ajungînd a se întoarce, precum Ernest Bernea, în numele ei, împotriva celor de la care o împrumutaseră.

Atitudine îndreptăţită de dezamăgirea produsă de eşecul generaţiei de la 1914 de a opera promisa schimbare şi de hotărîrea generaţiei legionare de a prelua şi desăvîrşi moştenirea soldaţilor căzuţi pe front prin intermediul unei revoluţii spirituale generate de însăşi catastrofa războiului, acest generaţionism va constitui pentru mulţi dintre tinerii intelectuali români îndemnul de a îmbrăţişa fascismul, noua politică, „singurul destin politic posibil" pentru o ţară mică pe care democraţia a împins-o spre dezastru şi pentru care dictatura reprezintă singura soluţie.

Singur însă, acest conflict generaţional nu ar fi reuşit să atragă un număr prea mare de adepţi în rîndurile mişcării. Prin urmare, el nu a făcut altceva decît să întreţină o atmosferă revoluţionară şi să ofere un prim cap de afiş ideologiei legionare, al cărei obiectiv principal era crearea unui Om nou, din punct de vedere spiritual.

În *Pentru legionari,* Codreanu insistă de altfel asupra acestui aspect, cînd se simte nevoit să explice lipsa unui program politic de guvernare al Legiunii, spunînd că problema Romîniei nu o constituie lipsa unor astfel de programe, ci a oamenilor capabili să le pună în practică, oameni pe care Legiunea urma să-i crească la şcoala sa politică, în baza unui primat al spiritualului. Opus tipului de sub-om creat de politicianism şi infectat de „iudaismul materialist" ce a deformat „structura morală a rasei dacoromane" şi l-a transformat pe român „într-un deşeu uman şi avorton moral", idealul Omului nou capabil să regenereze naţiunea, să creeze „nu o nouă, ci o altă Românie", în urma unei revoluţii spirituale, dar şi politice, va atrage de partea Legiunii – „minune dumnezeiască în viaţa neamului... şcoala disciplinei morale, a exerciţiului voinţei închinat binelui absent... a muncii, a jertfei pentru nevoile publice (şi a) Căpitanului... mare educator social" – un număr impresionant de susţinători ai ideii de politică nouă, ai credinţei şi jertfei, ai luptei pentru o nouă Românie şi pentru dezrobirea neamului.

Disciplină şi educaţie *vs* imoralitate şi corupţie la Corneliu Şumuleanu, credinţă în destinul şi mîntuirea unui neam în pericol de a „naufragia la periferia istoriei, într-o democraţie balcanizată şi într-o catastrofă civilă" la Eliade, nouă etică opusă decadentului materialism pentru Bernea, Legiunea şi legionarismul capătă astfel, în textele apologeţilor, aura de nouă aristocraţie, nouă elită capabilă să schimbe sensul istoriei acestui neam, să-i confere o nouă demnitate şi conştiinţa misiunii istorice, de mişcare politică (revoluţionară) a înnoirii, a cărei esenţă rezidă nu într-un banal program politic, ci în natura interioară, în profilul moral al membrilor săi.

În absenţa unui program politic coerent, singură, ideea Omului nou nu ar fi reuşit să aducă însă, în rîndurile nici unui partid politic, un număr atît de mare de membri. Legiunea, ca şi PNF şi NSDAP, nu sînt însă partide politice clasice, ci mişcări mesianice, experienţe religioase mai profunde decît catolicismul sau ortodoxismul. „Să vină în aceste rînduri cel ce crede nelimitat. Să rămînă în afară cel ce are îndoieli" – spunea Codreanu la înfiinţarea Legiunii în 1927, subliniind astfel faptul că pentru Legiune credinţa membrilor săi este mai importantă decît programul. Nu o religie, ci o religie politică seculară, deloc dezinteresată de putere – *„Să mergem să cucerim România. Plecaţi în sate şi strigaţi: s-a făcut o nouă organizaţie politică, înscrieţi-vă cu toţii într-însa,"* cu un mesaj cvasi-religios: *„să ne unim cu toţii, bărbaţi şi femei, să ne croim nouă şi neamului nostru altă soartă. Se apropie ceasul de înviere şi mîntuire românească. Cel ce va crede, cel ce va lupta şi va suferi va fi răsplătit şi binecuvîntat de neamul acesta. Vremuri noi bat la porţile noastre! O lume cu sufletul sterp şi uscat moare şi o alta se naşte: a acelora cu sufletul plin de credinţă. În lumea aceasta nouă, fiecare îşi va avea locul său, nu după şcoală, nu după inteligenţă, nu după ştiinţă, ci în primul rînd după credinţa sa şi după caracterul său"* –, al cărei *Credo* rezidă în formule de tipul: „Aştept învierea patriei mele şi nimicirea cetelor de vînzători," „Nu alunga eroul din tine" şi „Cine ştie să moară nu va fi rob niciodată."

Mistica naţională

Această religie nu poate fi înţeleasă în termenii raţiunii, ci în cei ai emoţiilor: „nu ne-am legat împreună cei ce cugetam la fel, ci acei ce simţeam la fel. Nu cei ce aveam acelaşi fel de a gîndi, ci acei ce aveam aceeaşi construcţie sufletească. Era un semnal că statuia unei alte zeităţi – Raţiunea va fi sfărîmată". Ideea va fi subliniată pe rînd de Codreanu, de Ion Moţa – care vorbeşte despre Legiune nu în termenii politicului, ci ai religiei, ai credinţei: „Noi nu facem şi nu am făcut o singură zi din viaţa noastră politică (în sens modern)... Noi avem o religie, noi sîntem robii unei credinţe. În focul ei ne consumăm", de Nae Ionescu – care vede în Legiune un ordin călugăresc, elita a cărei relaţie cu masele se bazează pe credinţă, nu pe încredere, şi mulţi alţii. Mircea Eliade se va încăpăţîna să vadă în legionarism o revoluţie creştină, spirituală, a generaţiei sale, a cărei misiune era schimbarea sufletească a României, mîntuirea neamului prin răsturnarea vechilor valori de către Omul nou, considerînd că epoca revoluţiilor politice a luat sfîrşit la 1918. Spre deosebire de Mihail Polihroniade sau Emil Cioran, el nu va înţelege niciodată că mistica naţională şi Omul nou legionar, antimaterialist, „al virtuţilor cardinale, un erou, un preot, un virtuos cavaler" despre care vorbeau Codreanu, Marin şi mulţi alţii, nu eliminau din calcul realitatea politică reprezentată de mişcarea legionară, ordin luptător împotriva politicianismului, a evreilor, a comunismului. Obsedat de specificul românesc al mişcării, se prea poate ca Eliade să nu fi citit niciodată legionarismul în cheia fascismului european şi a influenţei acestuia asupra fenomenului românesc. Altfel, ar fi realizat poate, precum Manoilescu, că fascismul se voia şi se prezenta, la rîndul său, ca „nouă renaştere a omenirii," că – „minune italiană," „renaştere europeană" şi „revoluţie mondială a noului spirit," regeneratoare prin noutatea metodelor şi instituţiilor sale, ce ofereau lumii un nou model şi idei universale menite a lua locul celor ale Revoluţiei franceze – acesta îşi propunea, la rîndul său, „transformarea naţiunii în comunitate sufletească permanentă şi personalitate colectivă," „colectivizarea spirituală şi mobilizarea permanentă" prin intermediul partidului unic, „ordin de cavaleri dezinteresat în contact direct cu masele," clasă stăpînitoare, nu şi exploatatoare etc.

Fără a fi fost vreodată simple copii la indigo ale fascismului italian sau ale nazismului, manifestările româneşti ale extremismului de dreapta şi chiar cele ale dreptei radicale şi autoritare au fost ceea ce istoricul polonez Jerzy Borejsza numea în cazul lui Pilsudski *fascism watcher*. Unii, precum A.C. Cuza, se mulţumesc a vedea în victoria nazismului din Germania, pe care îl reduc la dimensiunea antisemitismului, o „biruinţă morală a naziştilor români." Alţii, refuzînd a vedea în fascism (sau nazism) revoluţii politice inimitabile, explicabile doar în context naţional, ajung să-şi definească propriile mişcări ca fiind sincrone cu mişcarea politică europeană postbelică a fascismului, compatibile ideologic cu viziunea grandioasă asupra viitorului reprezentată de acesta. Mihail Polihroniade defineşte astfel Garda de Fier drept prima organizaţie românească *reacţionară* în tendinţe, program şi practică politică, pandant românesc al fascismului şi nazismului, capabil, ca şi acestea din urmă, a canaliza nemulţumirile maselor, a elimina haosul şi a construi un nou stat românesc, purificat de lichelism şi politicianism prin spiritul, voinţa, tinereţea şi organizarea paramilitară a Legiunii, speranţa, certitudinea victoriei în viitor a oamenilor prin oameni.

(Fragment din comunicarea la masa rotundă de la Institutul Goethe. Citatele sînt reproduse după Ioan Scurtu, *Ideologie şi formaţiuni de dreapta)*

Alexandru ZUB

Modernizare în România secolului XX

[...] Dacă ne referim la perioada interbelică, socotită un reper de excelenţă în raport cu altele, ea a fost în realitate un interstiţiu agitat şi convulsiv, în care s-au prelungit destule slăbiciuni mai vechi ale corpului social şi îndeosebi ale clasei conducătoare. Noile formaţiuni politice, unele de caracter etnic, altele izvorîte din realităţile sociale postbelice, au dus la tot felul de structurări şi destructurări, fuziuni şi amalgamări, privite adesea de societate ca surse de frustraţie şi disperare. Viaţa politică s-a întemeiat un timp pe o dualitate (Partidul Naţional Liberal şi Partidul Naţional Ţărănesc), dar cîştiga teren totodată şi ideea partidelor de clasă.

Nemulţumiri profunde, mai ales la noua generaţie, abia ieşită din tranşee, au făcut să se nască mişcări extremiste, fie acestea de stînga sau de dreapta. Ele au pus adesea o amprentă tragică peste interstiţiul amintit şi au condus în cele din urmă la un regim autoritar (Carol II) şi la o dictatură militară (Ion Antonescu). Analiştii perioadei remarcă, pe lîngă fragilitatea vieţii politice, explicabilă, un civism scăzut în masa electorală şi factori externi nefavorabili stabilităţii sistemului.

Grila liberală a modernizării avea şansa de a produce în adevăr efectele scontate, pe linia unui sincronism european, însă marea criză din 1929-1933 şi convulsiile social-politice succesive i-au diminuat sensibil eficienţa. Politica „prin noi înşine", reactivată din tradiţia liberală a secolului al XIX-lea, n-a putut fi valorizată conform aşteptărilor.

Alternativa naţional-ţărănistă, beneficiind anume de experienţa transilvană şi de masivul aport rural din zonele extracarpatine, a fost încă mai mult subminată de circumstanţe. Bucurîndu-se de sprijinul unor nuclee intelectuale, ea ar fi putut oferi societăţii româneşti echilibrul necesar între centru-dreapta (liberali) şi centru-stînga (ţărănişti), asigurînd o nouă „rotativă" a puterii, însă aceasta n-a mai ajuns să devină funcţională. Ideea de ridicare a civilizaţiei satului, deşi consonantă cu proiectul modernizării, care însemna de fapt „occidentalizare", n-a cunoscut practic decît o împlinire parţială. Fuziunea ţărănismului din vechiul regat cu naţionalismul transilvan pare să fi rămas incompletă, iar modernizarea preconizată în spiritul acelui partid s-a dovedit imposibilă. Ideea de „stat ţărănesc", relansată ocazional, era de altfel anacronică, din moment ce competiţia între state se producea mai cu seamă în sfera industriei şi a comerţului.

Cît despre grila social-democratică a modernizării, cu toate că dispunea de o anume tradiţie istorică în România şi de sprijin extern, ea n-a avut şanse reale de a se impune după întîia mare conflagraţie. Partidul Social-Democrat se afla într-o dublă opoziţie: faţă de o societate ostilă ideii socialiste în ansamblu şi faţă de practica liberală dominantă în epocă. Alianţele pasagere, chiar şi cu naţional-ţărăniştii, n-au putut-o scoate din conul de umbră unde o plasa radicalismul ei. Stînga politică a pierdut astfel şansa de a constitui o forţă redutabilă, necesară unui echilibru de durată.

Aşa se face că regimul democraţiei parlamentare, fragil mai totdeauna, s-a prăbuşit lesne spre finele deceniului patru, sub presiunea mişcărilor extremiste din ţară şi din exterior.

Extrema dreaptă românească a jucat un rol de seamă în lichidarea acelei democraţii, punîndu-şi amprenta asupra unei secvenţe tragice din istoria acestui secol. Anii prăbuşirii, cum i s-a spus celui de-al doilea război mondial, şi-au recrutat actorii din ambele extreme, care s-au pus de acord nu o dată să colaboreze la o „nouă ordine", solidare în acţiunea lor antiliberală şi antidemocratică. Merită să amintim aici reproşul pe care mentorul mişcării legionare, filozoful Nae Ionescu, i-l făcea lui Iuliu Maniu că n-a avut curaj, la putere fiind, „să organizeze partidul de mase şi dictatura de partid". [...]

Mirel BĂNICĂ

Biserica Ortodoxă Română şi dilemele angajamentului politic: anii '30

Orice încercare de a aborda subiectul angajamentului politic al Bisericii Ortodoxe Române în anii '30 riscă să se transforme rapid în polemică. Prezenţa pregnantă a Gărzii de Fier în peisajul politic al vremii, „contaminarea" memorială ce s-a produs din cauza supraproducţiei de studii dedicate vieţii intelectuale din acei ani, precum şi dificultatea găsirii unei căi de mijloc în abordare (este mult mai uşor să condamni Biserica decît să încerci să înţelegi cauzele profunde ale angajamentului său) au dus la această stare de lucruri. În rîndurile ce urmează, vom încerca să prezentăm o parte din „cheile" ce stau la baza înţelegerii comportamenului politic al Bisericii din anii '30 şi a consecinţelor acestuia asupra evoluţiei şi percepţiei Ortodoxiei româneşti.

În primul rînd, este vorba de relaţia Biserica Ortodoxă-Stat. Inutil de menţionat faptul că de-a lungul vremii s-a acumulat o imensă literatură dedicată acestui subiect. Abundenţă ce poate fi văzută şi ca o veritabilă capcană, datorită numeroaselor interpretări, adeseori contradictorii, ale acestui dificil binom. Explicaţiile lui Serghei Bulgakov din cartea sa *Ortodoxia* ni s-au părut însă extrem de relevante. Dacă Statul şi suveranul probează prin fapte că sînt „buni creştini", Biserica se poate „apropia" de ei şi revărsa asupra lor „binecuvîntarea sa divină". Puterea temporală este percepută ca o reprezentare a voinţei divine, alegerea conducătorului înscriindu-se într-o logică extra-mundană. Atent la nuanţe, Bulgakov mai spune că acţiunea de contestare a puterii temporale de către cea spirituală, precum şi „supremaţia" uneia faţă de cealaltă nu se pot concepe teologic şi canonic.

În practică însă, s-a găsit mereu o cale de acces a preoţilor la acţiunea politică individuală. Cînd a fost vorba să se „aleagă conducătorul" – după cum spune Bulgakov – opţiunea personală a preotului s-a găsit adesea în contradicţie cu a Sfîntului Sinod şi a „strategiilor" acestuia de a da un răspuns articulat în relaţia cu puterea din epocă. De altfel, subiectul implicării/neimplicării clerului în politică revine cu regularitate în dezbaterea publică de-a lungul întregii perioade interbelice, consecinţă directă a ambiguităţii intrinsece a raporturilor între Biserică şi Stat, dar şi a importanţei reale pe care o avea Biserica în societatea anilor '30. În fine, adeziunea unui preot la un partid politic constituie un gest *individual* sau implică *ansamblul* Bisericii Ortodoxe? Întrebare dificilă, la care Bulgakov furnizează o parte din răspuns: „nu există legătură imuabilă între Ortodoxie şi un sistem de guvernare; ortodocşii pot avea diverse opinii şi diverse simpatii politice, în funcţie de conştiinţa cetăţenească şi inteligenţa acestora". Ce-i drept, teologul rus face referinţă la marea masă a credincioşilor şi nu în mod special la cler.

Interpretările „sociologice" ale angajamentului politic al preoţilor sînt adesea absente din studiile importante dedicate perioadei interbelice. Statutul de preot ortodox, contrar propagandei oficiale, nu a fost niciodată suficient de „valorizant" pe plan social, mai ales în regiunile sărace ale României Mari. Mediul în continuă schimbare din acea perioadă şi modernizarea tardivă au impus adaptarea preoţilor la noile condiţii. Politica constituia singurul mijloc de ascensiune socială la dispoziţia lor, cu atît mai mult cu cît „ei (preoţii) puteau influenţa decisiv masa aceasta amorfă, ţăranii chemaţi să voteze neavînd nici cea mai mică educaţie politică", după cum scrie fără menajamente Petre Pandrea în *Jurnalul* său. Orientarea politică a partidului conta mai puţin (mulţi preoţi de ţară făcînd politică liberală, de exemplu), avantajele ce puteau fi obţinute fiind mult mai importante.

La un alt nivel, după război seminariile teologice se înmulţiseră considerabil, astfel încît „numărul absolvenţilor gata de preoţie a crescut peste numărul necesar pentru parohiile vacante. Cînd au ajuns la terminarea studiilor, locurile erau deja ocupate şi apărate, astfel încît unii aveau prea mult, iar alţii nimic. Cei care au parohii impun celorlalţi *mucenicia* (s.n.). Situaţia este absolut nedreaptă şi imorală" se scria într-un articol publicat în revista „bisericească şi didactică" *Viitorul* din Iaşi, în 1932. Articolele de acest gen sînt foarte numeroase în peisajul jurnalistic al anilor '30, fiind extrem de prizate de un public format din tineri preoţi care absolviseră, uneori cu imense sacrificii materiale, un seminar sau o facultate de teologie, găsindu-se în „şomaj preoţesc", o altă expresie la modă din acea vreme.

Nerăbdarea generaţională era din ce în ce mai prezentă. Preoţii tineri erau extrem de receptivi faţă de mesajul politic al formaţiunilor politice care promiteau remedierea prin forţă acestei stări de fapt, în special Garda de Fier. Un exemplu: discursul pronunţat de patriarhul Miron Cristea după asasinarea lui I.G. Duca în 1933 conţine nenumărate referinţe la starea de excludere profesională a tinerilor şi repetate îndemnuri la „ascultare" înainte ca aceştia să aibă acces la o poziţie dominantă în societate. „Entuziasmul tineresc pentru menţinerea caracterului românesc şi creştin al patriei sale trebuie să fie disciplinat prin spirit de ordine, de firească ascultare faţă de cei experimentaţi pînă cînd, deplin maturi şi formaţi, vor fi chemaţi să ia cîrma din mîna celor istoviţi şi bătrîni" – spunea Miron Cristea. Exemplele de acest gen sînt nenumărate; din păcate lipsesc încă cercetările referitoare la *mobilitatea socială verticală* a anilor '30 din România, înţeleasă în sensul dat de Karl Mannheim în *Ideologie şi utopie*, şi anume o mişcare tensionată între diferite straturi sociale, favorizînd ascensiunea individuală. Ele ar duce la o înţelegere mai profundă a mecanismelor adeziunii.

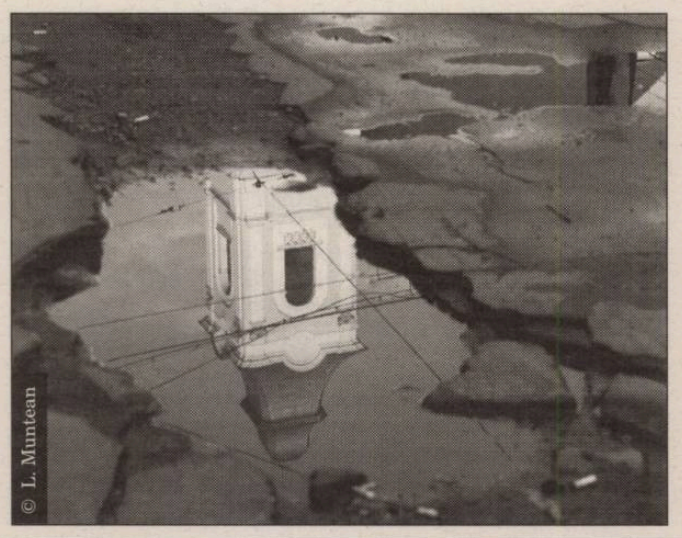
© L. Muntean

Angajamentul politic al clerului, mai ales în rîndurile Gărzii de Fier (care impune un comportament extrem faţă de puterea politică, în opoziţie cu imaginea publică a preotului), nu rămîne neobservat. În a doua jumătate a anilor '30 se face simţit un curent de opinie ce se pronunţa împotriva *oricărui* angajament politic al slujitorilor altarului. Numeroşi sînt cei care ţin să reamintească public faptul că preoţia este bazată pe vocaţie, incompatibilă cu activitatea politică. Politica aduce deservicii nu numai unor cariere individuale, ci întregului „corp" al Bisericii în ansamblu, complexului sau mecanismului teologic şi instituţional. „Cred că politica a dus Biserica de rîpă. Din cauza ei, nu avem devotament sacerdotal, unitate duhovnicească în cler şi nici acea văpaie specifică dragostei creştine, la care să se încălzească orice drept credincios" – constata amar un preot într-un articol din 1936, publicat în revista *Glasul Monahilor*.

Odată cu trecerea timpului, ne putem da seama mai bine de consecinţele pe care le-a avut implicarea în politică a clerului ortodox în perioada interbelică. Facem referinţă mai ales la impresia difuză care există în acest moment în rîndurile istoricilor fascismului european că această Biserică a susţinut în mod tacit mişcarea legionară, întemeiată pe asemănările posibile care se pot face între simbolismul politic legionar şi formele de expresie exterioară ale Ortodoxiei, dar şi a prezenţei extrem de vizibile a unor preoţi în momentele-cheie din existenţa mişcării. Cu toate că, personal, găsesc această atitudine ca neîntemeiată, ea va fi greu de „demontat" în viitor. Cauza? Opacitatea Bisericii faţă de acest tip de cercetare, imposibilitatea accesului în arhive, supraproducţia academică referitoare la Garda de Fier – în care relaţiile acesteia cu Biserica sînt adesea analizate mecanic sau superficial –, precum şi reţinerea de care dau dovadă teologii ortodocşi contemporani agreaţi de BOR de a aborda astfel de subiecte delicate, dar esenţiale.

Coborînd pe scara timpului, tentaţia politicii în rîndurile clerului a slăbit şi a „instrumentalizat" Biserica în timpul guvernării Ion Antonescu. Ea a permis mai apoi „vînătoarea de vrăjitoare", urmată de şantajarea preoţilor, practicată de autorităţile comuniste în anii de început ai regimului. Ne limităm doar la ce cunoaştem în mod direct: mărturie stau numele de preoţi care făceau publicistică politică (nu neapărat legionară) subliniate cu albastru gros din ziarele interbelice, în vederea identificării şi urmării lor – iată ce poate fi văzut de cei care au curiozitatea să arunce o privire în arhive. Între istorie şi memorie, angajamentul politic al preoţilor în anii '30 (şi implicit al Bisericii Ortodoxe Române) continuă să bîntuie spiritele şi să alimenteze suspiciunile.

Tihomir PONOŠ

Cazul scriitorului şi politicianului Mile Budak

Mile Budak, scriitor şi politician născut în 1889 în Croaţia, a studiat istoria şi geografia la Universitatea din Zagreb, a absolvit şi Facultatea de Drept la cîţiva ani după primul război mondial. Înainte de război, el a devenit preşedintele organizaţiei studenţeşti ale cărei principii se bazau pe învăţăturile lui Ante Starcevici, politician croat cunoscut drept „părintele naţiunii". După ce a absolvit facultatea, Budak a intrat în echipa avocatului Ante Pavelici, poglavnik al mişcării ustaşe şi conducător al Statului Independent Croat, proclamat de Hitler şi Mussolini în aprilie 1941. În timpul primului război mondial, Budak a fost rănit şi capturat în Serbia, petrecînd o lungă perioadă în detenţie. Punctul nevralgic al vieţii sale a fost însă momentul în care poliţia a încercat să îl asasineze la Zagreb, în iunie 1932. După acest eveniment, a devenit extrem de radical: dezgustul său s-a manifestat nu numai împotriva opresiunii elitei politice şi militare sîrbe, ci şi împotriva poporului sîrb.

Pe 10 aprilie 1941, după atacarea Iugoslaviei de către Axă, este proclamat Statul Independent Croat, iar ustaşii – membri organizaţiei revoluţionare croate – preiau puterea. La şase zile după acest eveniment, Mile Budak a devenit ministrul Cultelor şi Învăţămîntului. Pe parcursul a patru luni, el a ţinut cuvîntări prin toată ţara, *speech-uri* extrem de şoviniste, îndemnînd în mod deschis la atrocităţi împotriva sîrbilor. Pe 4 iunie 1941, a aprobat legea rasistă referitoare la protecţia culturii naţionale a poporului croat. În scurt timp, Budak a devenit unul dintre cei mai puternici şi mai activi membri ai Guvernului ustaş. În spatele tuturor acestor lucruri însă, Ante Pavelici nu a avut niciodată încredere deplină în el.

În Statul Independent Croat, Budak a fost primit cu căldură şi a devenit artist al poporului şi cel mai de seamă scriitor, fiind numit de către Pavelici membru al Academiei Croate de Ştiinţă şi Artă. Romanul său *Ognjište* a fost pus în scenă la Teatrul Naţional din Zagreb şi la Volkstheater din Viena. Cu toate acestea, marele romancier croat Miroslav Krleza l-a caracterizat pe Budak drept un „ministrul al Culturii cu o mitralieră", iar sculptorul Ivan Mestrovici a fost încarcerat timp de cîteva luni pentru că a avut îndrăzneala să meargă la Zagreb spre a-i cere lui Budak un paşaport.

În noiembrie 1941, Budak a devenit ambasador la Berlin, post ocupat pînă în aprilie 1943, cînd a fost numit ministru al Afacerilor Externe. După numai 8 luni, Budak a demisionat din funcţia de ministru pentru că nu a putut fi de acord cu atitudinea pozitivă pe care o avea Pavelici faţă de nemţi după capitularea Italiei, respectiv, faţă de controlul militar german asupra estului coastei Mării Adriatice.

Budak, care se temea totuşi de Pavelici, a încercat să-i justifice în public acţiunile politice, inclusiv tratatele de la Roma dintre ISC şi Italia din mai 1941, documente dezastruoase pentru popularitatea regimului ustaş în rîndurile croaţilor, avînd în vedere că aceştia cedaseră aproape toată partea estică a coastei Adriaticii (Dalmaţia), Italiei. Interpretarea unanimă a acestui fapt este că, în încercarea sa de a fi în graţiile lui Pavelici, Budak a avut o atitudine extrem de radicală şi rasistă. În orice caz, ca membru influent al regimului ustaş, mai ales în primele luni în care au fost comise nenumărate masacre împotriva sîrbilor, Budak a fost un important conducător al regimului barbar ustaş.

După demisia din postul ministerial, Budak a deţinut o poziţie de prim rang, dar, în realitate, influenţa sa a avut un rol secundar: şi-a păstrat poziţia în Consiliul doglavnicilor, dar acesta funcţiona doar ocazional şi avea un rol strict consultativ.

Spre sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, Budak împreună cu mulţi alţi membri ai regimului ustaş, forţe militare şi civili, au fugit în Austria. A fost însă capturat de armata britanică şi trimis înapoi în Iugoslavia unde a fost judecat, condamnat la moarte şi spînzurat pe 7 iunie 1945. Deşi orice tribunal l-ar fi condamnat pe Budak pentru rolul pe care l-a avut ca membru al mişcării ustaşe, faptul că acesta a fost judecat imediat după război şi după stabilirea regimului comunist în Iugoslavia, nu a fost în avantajul lui. În alte condiţii ar fi putut evita condamnarea la moarte.

În ultimele 4 decenii şi jumătate, Budak a fost scos din literatura croată ca scriitor; însă, după alegerile libere din 1990, cariera sa literară a primit o a doua şansă. Primăriile unor oraşe croate au dat numele lui unor străzi, fapt care i-a scandalizat pe democraţii şi antifasciştii croaţi. Aceştia nu s-au opus publicării operei sale literare (deşi erau multe dileme legate de valoarea ei), ci s-au împotrivit reabilitării lui politice – nu vroiau ca publicul să uite că Budak a fost un şovinist, un rasist şi un fascist.

Budak a revenit aşadar în viaţa publică croată într-un mod nedorit şi neaşteptat. De ce Budak? Un posibil răspuns ar fi că reputaţia lui de scriitor şi intelectual a fost folosită ca un alibi în încercarea de reabilitare parţială a moştenirii ustaşe. Promovarea lui Budak ca scriitor a servit ca un fel de „intrare pe uşa din spate" a moştenirii ustaşe în viaţa politică şi în societatea croată. Unii politicieni de dreapta au încurajat acest lucru, în timp ce reprezentanţii de stînga, inclusiv membri ai Guvernului din 2000-2003, nu au avut îndeajuns de mult curaj să-i înfrunte pe revizionişti. Interesant este că o confruntare a revizioniştilor a avut loc abia după schimbarea Guvernului în decembrie 2003, cînd puterea a fost cîştigată de centru-dreapta.

În august 2004, un croat care locuieşte în Canada a dezvelit o placă memorială în locul de naştere al lui Mile Budak. Acest fapt a scandalizat opinia publică şi mass-media care, aproape unanim, au condamnat această decizie. Guvernul a împărtăşit punctul lor de vedere, dar s-a găsit în faţa imposibilităţii de a lua o măsură legală – montarea unei plăci comemorative nu necesită aprobare din partea autorităţilor statului. La numai patru zile după acest eveniment, într-o şedinţă urgentă de Guvern, s-a decis ca plăcile memoriale Mile Budak din Sv. Rok şi cea a lui Jure Fracetici din Slunj, alt ustaş cunoscut, să fie date jos. Guvernul a adus în această decizie ca argument legal Constituţia croată. Poliţia a demontat plăcile memoriale, iar Guvernul a indus publicului o nouă atitudine faţă de cei care, de obicei, sînt caracterizaţi drept „nostalgici ustaşi". După august 2004, toate străzile care purtau numele lui Budak au fost redenumite ca urmare a dispoziţiilor Guvernului către autorităţile locale. De atunci au mai existat cîteva încercări de a monta plăci memoriale, dar poliţia a luat atitudine în doar cîteva ore.

Mile Budak, scriitor şi una dintre cele mai importante şi mai interesante figuri ale mişcării ustaşe, a redevenit o parte din istorie.

traducere de Ruxandra PETRESCU

Horst JUNINGER

Cazul istoricului Jakob Wilhelm Hauer

Jakob Wilhelm Hauer, istoric şi teoretician al religiilor din Tübingen, a fost, fără îndoială, cel mai important reprezentant a aşa-numitului *Neuheidentum* din vremea celui de-al treilea Reich. În iulie 1933 a devenit Führer al mişcării de unificare al comunităţilor de credinţă păgînă din Germania. Nu toate grupările popular-religioase din Germania acelei vremi erau cuprinse în mişcarea condusă de Hauer, iar el a murit prin 1936 din cauze naturale, dar tulburat de povara divergenţelor de fond şi a disensiunilor politice. Conducerea naţional-socialistă a statului nu avea de gînd să binecuvînteze scopurile religioase ale Mişcării Germane pentru Credinţă, şi cu atît mai puţin să se identifice cu acestea. Există în Germania numeroase exagerări în legătură cu importanţa curentului *Neuheidentum*, şi se discuta mult în legătură cu dimensiunile şi influenţa sa. Mai ales în istoriografia Bisericii, naţional-socialismul şi păgînismul sînt adesea redate la aceleaşi dimensiuni tocmai pentru a face din bisericile creştine nişte adversari ai regimului nazist. Fără să mai insist asupra acestui aspect, vreau totuşi să subliniez că situaţia politico-religioasă a Germaniei de atunci era mult mai complexă decît ar putea părea la o simplă privire superficială. (...)

Hauer, care a urmat o formare de misionar la Seminarul din Basel, a lucrat, începînd cu 1907, ca misionar şi director de şcoală în Malabar, un district din sud-vestul Indiei. Întîlnirea cu diversitatea religioasă din India i-a lărgit propriile orizonturi ale credinţei şi i-a relativizat convingerile religioase. Mai tîrziu, el a recunoscut chiar că nu a reuşit să convertească nici măcar un indian la creştinism. I-au folosit studiile făcute la Universitatea din Tübingen, încă din timpul primului război mondial, de indologie şi istoria religiilor.

Viziunea teologică a lui Hauer în perioada de dinainte de 1933 poate fi considerată liberală. Ca reprezentant al protestantismului liber, el a refuzat orice formă de ortodoxie religioasă şi orice fel de dogmatism, îndepărtîndu-se astfel tot mai mult de Biserică. Slăbiciunea sa pentru religiile indiene s-a transformat, după 1933, în identificare. Din slujitor marginal al Bisericii, Hauer a ajuns profetul unei noi religii. Hauer împărtăşea, alături de numeroşi oameni, binecunoscutul fenomen numit *going native* şi preluarea unei identităţi culturale străine: ei nu găseau în străinătate doar o nouă orientare spirituală, ci şi drumul către sinele propriu.

Going native şi *finding home* sînt două modele comportamentale complementare, care au devenit caracteristice – după părerea mea – şi pentru Mircea Eliade. Mulţi cercetători ai fenomenului cultural şi în special reprezentanţii teoriei lingvistice indoeuropene, studiate din perspectiva istoriei religioase, se înscriu în această paradigmă. La fostul misionar Hauer se poate lesne observa felul în care o critică a creştinismului a deviat spre căutarea unei viziuni alternative asupra lumii şi, mai apoi, modul în care această viziune s-a configurat în plan politic. (...)

Dincolo de diferenţele de vîrstă şi de viziunile diferite în ceea ce priveşte păgînismul popular determinat rasial, există pentru Hauer şi Eliade numeroase asemănări atît ca *Weltanschauung*, cît şi în plan ştiinţific. Ambii au fost puternic marcaţi de o profundă interioritate religioasă ce nu-şi găsea corespondent în circumstanţele religioase şi politice date. Hauer şi Eliade au început să corespondeze pe la sfîrşitul anilor '20; amîndoi erau împotriva îngustimii dogmatice şi a încremenirii religioase a Bisericii oficiale. Aceasta s-a adeverit a fi o instituţie conservatoare şi retrogradă, incapabilă să reacţioneze la problemele vieţii cotidiene, în special la cele ale tinerei generaţii. La sfîrşitul primului război mondial, domnea o dezamăgire generală în legătură cu structurile învechite şi închistate ale Bisericii, ale cărei reprezentanţi erau mai degrabă interesaţi de propriile privilegii decît de împărtăşirea învăţăturilor lui Cristos. (...)

Cred că principalul motiv pentru care Hauer s-a aliniat naţional-socialismului, iar Eliade – Gărzii de Fier, trebuie căutat în convingerea lor că cele două mişcări nu ar fi politice, ci profund spirituale, avînd drept scop renaşterea spirituală a naţiunii. Pentru amîndoi era însă foarte clar faptul că o asemenea *renovatio* nu se poate realiza, în modernitate, împotriva – şi nici măcar în absenţa – ştiinţei. În cadrul unui stat din ce în ce mai secularizat, rolul intelectualilor organici nu mai putea fi preluat de reprezentanţii teologiei tradiţionale. Tocmai datorită formării lor, Hauer şi Eliade se vedeau potriviţi pentru a configura, din poziţie de lideri, această reînnoire. Mai mult chiar, ei se vedeau ca aparţinînd unei elite spirituale cu o viziune avangardistă asupra lumii, aptă să planifice renaşterea naţiunii şi să genereze fundamentele ştiinţifice necesare acestui scop. De aici pînă la închipuirea că ar putea deveni Führer-i spirituali ai Führer-ilor politici, sau – ca să-l parafrazez pe Martin Heidegger – să vrea să-*L* conducă pe Führer, nu mai era decît un pas.

La Hauer şi la Eliade, ca de altfel la mulţi alţi intelectuali, poate fi identificată ideologema unei vaste critici culturale şi de civilizaţie. Mă refer la atotprezentul materialism, presupusa lipsă a valorilor spirituale, refuzul unei conduceri partizane superficiale, masificarea societăţii, lupta împotriva bolşevismului întruchipat de partidele socialiste, lupta împotriva bolşevismului cultural văzut ca ateism, decadenţă, literatură obscenă, cinematografe, teatru etc. Această critică generală a raporturilor sociale s-a înteţit odată cu primul război mondial, lovind din ce în ce mai acut în instituţiile statului şi în reprezentanţii „sistemului". Atitudinea anti-*establishment* afişată de Hauer şi Eliade, pentru care, personal, îi simptatizez, se înscrie în acelaşi context. Dar cum întoarcerea la raporturile antebelice şi reconectarea la monarhie era de neconceput pentru nişte intelectuali liberali şi avansaţi, ei au mers, împotrivindu-se reacţionarilor, pe de o parte, şi mişcării muncitoreşti, pe de alta, pe o afinitate aproape naturală cu ideile fasciste.

Pe cît este de important să vedem care sînt asemănările dintre cei doi, pe atît este necesar să identificăm diferenţele – unele imense – dintre România şi Reichul german la nivel economic, politic şi cultural. O tipologizare comparată necesită o cercetare amănunţită şi cunoştinţe vaste din toate domeniile amintite. În acest context, este foarte greu de făcut diferenţierile între ce e personal şi privat şi ce ţine de nişte trăsături comune ale evoluţiei. Aceste dificultăţi, care nu trebuie subestimate, nu ar trebui însă să descurajeze o comparaţie sistematică. Dimpotrivă: cu cît mai mulţi cercetători se ocupă de astfel de studii, cu cît mai intense sînt schimburile de idei pe această temă, cu atît mai exacte şi mai cuprinzătoare vor fi şi rezultatele.

traducere de Matei MARTIN

„În lumea literară de la noi prieteniile sînt privite cu sictir“

– interviu cu Cristian TEODORESCU –

*La Tîrgul de Carte Gaudeamus, Editura Cartea Românească a lansat a doua ediţie a romanului lui Cristian Teodorescu „*Tainele inimei*“, iar Curtea Veche a editat o antologie din proza scurtă a scriitorului,* Maestrul de lumini şi alte povestiri.

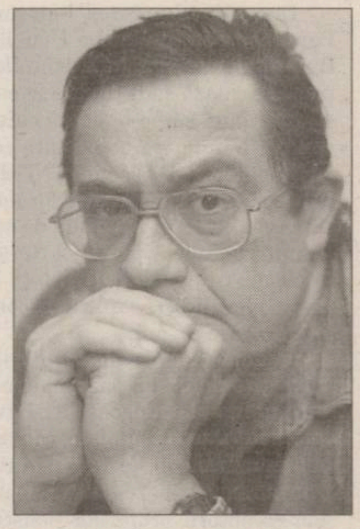

Comentatorii din 1983 ai Desant*-ului au fost entuziaşti faţă de scriitorii experimentali, fiind mai zgîrciţi cu proza dvs. realistă. Aţi avut frustrări?*

Textualismul a fost cel care a impus generaţia optzeciştilor în proză. Era o necunoscută acest textualism nu numai pentru cititori, ci şi pentru critici. Într-o antologie în care majoritatea era textualistă mi s-a părut firesc ca povestirile mele să nu bată la ochi. Cota mi-a urcat cînd a apărut volumul *Maestrul de lumini,* iar cînd am publicat romanul *„Tainele inimei“* am avut o mulţime de cronici elogioase şi ultraelogioase. Tonul l-a dat Mircea Iorgulescu, în *România literară,* cu o cronică entuziastă. Am avut însă şi cronici acre, două. Una de Marian Papahagi şi alta de Alex. Ştefănescu. Ca amănunt, nu le-am purtat pică. După ce ne-am cunoscut, m-am împrietenit cu Papahagi – avea umor exploziv şi o minte limpede care mergea fără pauze. Cu Alex. am o relaţie mult mai apropiată, care, din acest motiv, suferă zdruncinături periodice. Dar, întorcîndu-mă la *Desant,* pe măsură ce trece timpul, ţin mai mult la această carte decît la volumul meu de debut. E o carte pe care, de altfel, toţi cei dinăuntrul ei o iubesc.

Cît de apropiat eraţi atunci de optzecişti şi în ce relaţii mai sînteţi azi?

Ştiam toţi, la orice oră din zi şi din noapte, unii de alţii. În ziua cînd a fost lansat *Desant*-ul la Uniunea Scriitorilor, m-am internat în spital, cu cîteva ore înainte. Soţia mea, doctoriţă, s-a speriat că rămîne văduvă. Nu intru în detalii patologice, am stat cîteva zile la reanimare, din cauza unui ulcer de navetist. În zilele acelea, optzeciştii mei dădeau telefon la mine acasă s-o încurajeze şi să-i explice că era *exclus* să mi se întîmple ceva de tip *Dumnezeu să-l ierte!* Voiau să doneze sînge pentru mine, să vină la spital. Filologi care n-aveau decît idei vagi despre cazul în speţă şi-au pus la treabă toată inventivitatea pentru a o încuraja pe soţia mea. La reanimare, pe atunci cel puţin, nu erau îngăduite decît vizitele rudelor de gradul întîi, şi acelea cu aprobări speciale. Aşa că nu li s-a permis să vină...

Eram şi am rămas prieteni, deşi după ’89 ne-am mai şi certat în public sau am ajuns în bănci diferite, chiar contondente unele faţă de celelalte. Avem un trecut în care am fost mult prea apropiaţi unii de alţii, încît diversele noastre certuri sau divergenţe de azi, unde e cazul, nu ne pot face să uităm de el. Cu unii dintre optzecişti nu m-am mai zărit de ani buni, dar chiar şi cei cu care mă întîlnesc pe stradă, din întîmplare, au o reacţie instinctiv-prietenească mai tare decît toate contondenţele şi interesele actuale.

Cum aţi evalua acum literatura anilor ’80?

Proza optzeciştilor a fost mai mult decît experimentul textualist prin care a luat ochii criticii, cum se spune. Povestirile lui Mircea Nedelciu şi romanul său *Zmeura de cîmpie,* dacă ar apărea azi, ar fi, cred, nişte mari lovituri editoriale. Gheorghe Crăciun, care e unul din marii noştri stilişti, dar care a fost prizat ca atare doar de cîţiva critici de întîmpinare, în anii ’80, are toate şansele să devină romancier şi cu cîrlig la public după ultimele sale cărţi. Nu înţeleg de ce un prozator cum e Sorin Preda nu îşi reeditează, azi, cărţile. Cînd profesorul Crohmălniceanu spunea la Cenaclul Junimea despre Sorin Preda că îl bate, la talent, pe unchiul său Marin Preda, Sorin părea un scriitor fragil lipsit de podoabele de berbec literar ale unchiului său. Dacă Sorin Preda se va îndura să-şi reediteze cărţile, nu m-aş mira dacă s-ar bate în popularitate cu prozatorii de azi cei mai prizaţi de public.

Scriitorii optzecişti au fost atacaţi urît după ’90 de cîţiva critici literari, mai ales de Gheorghe Grigurcu. Acest justiţiabil al literaturii române contemporane le-a reproşat optzeciştilor relaţia lor cu Crohmălniceanu, stalinistul ticălos, sugrumatorul literaturii române. Pînă atunci fuseseră diverse voci de serviciu care le-au reproşat optzeciştilor că nu au anvergura marilor romane cu dezvăluiri scrise de prozatorii generaţiei ’60. Iar după Grigurcu, s-au mai ridicat tot soiul de epicişti literari care au încercat să lichideze această generaţie, pentru a face loc cîtorva autori din generaţia anterioară şi marilor speranţe din rîndul generaţiilor ulterioare.

Jurnalismul pe care l-aţi practicat după ’89 a fost necesitate sau vocaţie?

A fost şi una, şi alta. Necesitate, în măsura în care, după 1990, mi se părea că nu mă mai pot sustrage dezbaterii publice pe o temă sau alta. Vocaţie, după ce am descoperit acest viciu al scrisului care e gazetăria pentru un scriitor. Probabil că din acest motiv am scris cîteva mii de pagini de gazetărie şi doar aproape o mie de pagini de proză, dintre care cîteva sute încă nepublicate. Ca prozator am făcut o mare greşeală, n-am fost cîţiva ani atent la ritmicitatea apariţiilor mele editoriale.

Aţi scris relativ puţin în ultimii 15 ani. Era mai bine să fii scriitor înainte de ’89?

Un scriitor rămîne scriitor şi dacă nu mai produce literatură de ficţiune, ci publică articole de opinie. N-am vrut să strîng aceste articole în volum, fiindcă rolul lor era să moară la datorie în revistele în care au apărut. Înainte de ’89 era, fără discuţie, mai bine să fii scriitor, dacă te mulţumeai cu banii cîştigaţi pe o carte apărută. Dar dacă voiai să fii scriitor de dragul libertăţii scrisului, nu prea aveai cum să te bucuri de banii de pe cărţile pe care le-ai fi publicat, fiindcă ori erau interzise, ori nu le scriai.

Cultura furnizează la noi destule motive dubioase de scandal. De ce?

Să fim serioşi. Pentru ceea ce apare în ziarele de mare tiraj, cultura e în primul rînd un subiect de scandal. Aceste dubioşenii ţin de faptul că ziaristul cotidian provoacă adesea reacţii vehemente colportînd aiurea felurite afirmaţii ale oamenilor de cultură, tocmai pentru a stîrni scandal şi pentru a-şi vedea publicat articolul. Dar mai există şi scandaluri pe care le provoacă unii scriitori, cu bună ştiinţă. În ceea ce mă priveşte, am preferat să las de la mine, decît să mă autopropun ca subiect de scandal. Chiar dacă asta e o tehnică prin care atragi atenţia asupra ta. Am suficient orgoliu ca să cred că ceea ce scriu n-are nevoie de asemenea proteze.

Reeditarea „Tainelor inimei“ *şi editarea antologiei* Maestrul de lumini şi alte povestiri *marchează un moment retrospectiv? Mai aveţi timp să citiţi şi să scrieţi?*

Nu marchează decît faptul că le-am reeditat. Dacă n-aş fi avut tot soiul de superstiţii, probabil că *„Tainele inimei“* ar fi apărut cu cîţiva ani înainte. Dar am preferat să mă apropii de finalul celui de-al doilea volum înainte de a-l reedita pe primul.

Am în lucru două romane: volumul doi din *„Tainele inimei“* şi încă un roman din care am publicat două fragmente în reviste. Povestea asta cu timpul e valabilă pentru cei care n-au chef să citească şi să scrie. De cînd mă ştiu, am citit de plăcere şi am scris literatură de ficţiune din – cum să zic – chemare. Nu citesc cînd am timp, ci îmi găsesc timp să citesc, iar de scris – ce să spun – de cînd mă ştiu am fost un scriitor de duminică. Adică fac asta în afara serviciului, deşi mi se întîmplă destul de des ca serviciul, adică gazetăria, să-mi mănînce timpul pe care aş vrea să-l acord ficţiunii.

Pe mîna căror tineri prozatori mergeţi?

Am o listă destul de lungă pe care o scurtez ca să nu devină plictisitoare. Îmi plac Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici, Ioana Bradea, Răzvan Rădulescu, mă interesează Adrian Schiop...

E ceva anume de care ar trebui să se teamă scriitorii „vechi”?

De faptul de a fi consideraţi vechi, fie şi între ghilimele.

Mi-aţi fost şef la fosta revistă Cultura, *v-am alcătuit şi prefaţat antologia de proză scurtă şi tocmai v-am luat acest interviu. Credeţi că există prietenie între un scriitor şi un critic dincolo de orice interes, în cazul primului, şi păstrîndu-se, din partea celui de-al doilea, obiectivitatea critică?*

Din cîte ştiu există asemenea prietenii. Ele presupun însă o limpede preţuire reciprocă. Şi o conştiinţă de sine echilibrată, dar orgolioasă, în aşa fel încît să împiedice transformarea prieteniei în şantaj sentimental. De obicei, criticii sînt sufocaţi de prietenii disponibile şi de admiraţii amicale din partea autorilor, în dedicaţii uleioase, încît să ungă mecanismul unei amicalităţi profitabile, în sufletul criticului. Dacă adresantul vrea, din calcule de politică literară, să întreţină o curte de asemenea amiciţii e vina lui. Criticul n-ar trebui să-şi închipuie totuşi – dacă îi spune deschis unui prieten pe care îl preţuieşte că nu i-a reuşit ultima carte – că va primi din partea acestuia mulţumiri fierbinţi. Şi cum bine ştim, la noi există critici literari care acţionează la comandă, teleghidaţi ca bătăuşii plătiţi. N-au ei audienţa pe care şi-o visează, dar cînd în această îndeletnicire există şi asemenea specimene şi mai există şi criticii de gaşcă, plus politica alianţelor şi duşmăniilor literare, aproape că îl înţeleg pe autorul care se supără pe prietenul său, critic onest, fiindcă îl bănuieşte de manevre politico-literare jegoase. În lumea literară de la noi, prieteniile sînt privite cu sictir şi bănuite de interes, încît e de preferat să nu fie afişate, ca să nu intre în malaxorul de bîrfe şi zvonuri care le poate distruge.

a consemnat Marius CHIVU

Constantin VICĂ

Cîte vitamine ai luat să te faci mare?

Locaţie: Teatrul Foarte Mic. Piesă: Vitamine. *Autor: Vera Ion. Regia: Ana Mărgineanu. Actorii: Gheorghe Visu, Maria Ploae, Toma Dănilă, Catia Pescariu, Mădălina Ghiţescu, Isabela Neamţu, Laurenţiu Bănescu, Radu Cristian.*

Mergi pe stradă. Intri la McDonald’s. Între bilele pentru copii este o tipă surdo-mută. Te îndrăgosteşti de ea. Faceţi dragoste la toaletă. Pe creier apare o pată şi pata te va ucide.

Stai acasă, ai un prezent simpatic. Lucrezi într-o firmă în care nu există şefi, doar îndrumători. Tu nu eşti Tom Waits. Dar într-o zi apare pata. Şi pata nu te va ucide.

Mergi la teatru. Nimereşti într-un *show* cu lacrimi. Lacrimi de plastic şi inimi de plastic şi feţe de plastic. Nimic natural, totul perfect. Şi poţi să rîzi şi poţi să te distrezi. Şi deodată apare pata. Ritmul creşte, personajele mor, apoi vorbesc, apoi mor. Ca într-un film, ca într-o telenovelă, ca la basmul cu lupul cel rău care papă scufiţa cea bună. Basmnebasm, *Vitamine* e o piesă dură, nu în vocabular, nici cu violenţe fizice, ci dură cum numai cruzimea poate fi. *Vitamine* e teatru contemporan. Aici intră discursul clasicizat: „O piesă contemporană despre o familie contemporană din România contemporană. Atît de actuală că ţi se face frică“. Am încheiat discursul clasicizat. Ar putea începe sfaturile: nu mergeţi cu familia, nu mîncaţi înainte, nu faceţi sex cu iubita înainte, nu mai căutaţi nimic înainte, *Vitamine*-le dau *restart*-ul vieţii voastre. Şi temerile: oare teatrul a murit sub invazia video-proiecţiilor? Oare deturnăm sensul consumismului dacă vom consuma numai vieţile noastre? Oare povestea surdo-mutei e pe bune şi de-aia se cer bani la final? Oare *Roata Adevărului,* para-*show*-ul TV pus în centrul piesei, interactiv, chiar dă răspunsul despre noi? Care noi chiar am luat-o razna?

Am rezistat două ore. Pentru că piesa te ţine c-o mînă şi cu a doua te frige. O infuzie de *Vitamine,* care te vor umple pînă la refuz. Eşti super-fericit, ai mega-chef, te-ai ultra-bucurat. Ai şi uitat de actori, de piesă, acum eşti pe *Vitamine*. Aşa cum unii aleg heroina şi căderea. Tu ai ales să te înalţi cît mai sus. Pînă în centrul minţii tale, ca un disc de vinil pe care Ana Mărgineanu şi Vera Ion fac mii de *scratch*-uri.

DILEMATECA

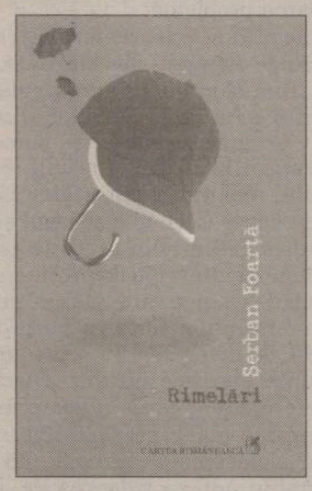

Şerban Foarţă
Rimelări
Editura Cartea Românească, 2005

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Condiţia teatrului

Într-una din trecutele seri – seară de iarnă bucureşteană, deloc feerică, dimpotrivă: umed-îngheţat-apăsătoare –, m-am dus (ca de obicei, îmi vine să zic) la teatru. Era cu puţine zile înainte de Crăciun, aveam, ca omul, o mulţime de treburi casnice, de drumuri şi de alergături de făcut, başca vreo trei articole de scris, în perspectiva pauzei de Sărbători; eram, evident, obosită, plictisită, cu capsa pusă şi foarte dornică să găsesc noduri în papură oricui. Sinceră să fiu, numai de teatru nu-mi ardea, mai ales că nici nu era vorba de o obligaţie profesională stringentă. Pe deasupra, auzisem lucruri... mă rog, nu tocmai grozave despre spectacol. Să mai adaug că respectivul spectacol – *Le premier homme,* după Camus, producţie a Catedrei UNESCO a Institutului Internaţional de Teatru – era jucat în franceză de actori români, gen de întreprindere despre care am, personal, o părere foarte proastă? Adaug, iată, pentru ca să şi explic: mi se pare un moft fără altă utilitate decît aceea de a demonstra, vezi Doamne, cît de francofoni sîntem – asta, în condiţiile în care, azi, maximum un adolescent (sau tînăr pînă în 30 de ani) din douăzeci abia-abia dacă e în stare să emită un „oui" sau un „non" inteligibil. În fine... De ce m-am dus totuşi? Poate pentru regizoare (Cătălina Buzoianu). Jur că nu ştiu.

La faţa locului (sala Amfiteatru a TNB), am descoperit, citind programul, că pe scenă urmau să apară „nume mari": Olga Tudorache, Maia Morgenstern, Horaţiu Mălăele, Mircea Rusu – ceea ce, din punctul de vedere expus mai sus, înrăutăţea situaţia. Spectacolul a început, „numele" s-au înfăţişat. Franţuzeasca era pasabilă. Hm, merge totuşi – mi-am zis şi m-am pregătit să mă plictisesc elegant.

În loc de asta, după primele zece minute m-am pomenit urmărind scena nu cu atenţie, ci de-a dreptul cu palpitaţie. De ce? Acolo se petrecea ceva. Acolo existau doi-trei actori adevăraţi. Existau actori cărora le plăcea meseria lor. Le plăcea să joace teatru. Le plăcea să pretindă că sînt altcineva şi să facă lucrul ăsta atît de bine încît ţie, în sală, nu-ţi mai trebuia nimic, nu mai voiai decît să te uiţi la ei ca să observi toate felurile în care puteau ei să pretindă că sînt altcineva, să le urmăreşti gesturile, intonaţiile, privirile, zîmbetele. Şi am stat aşa, aproape două ore, fără pauză şi fără să mă satur, bucurîndu-mă, pur şi simplu, de prezenţa unor actori care nu făceau totuşi nimic ieşit din comun. Erau foarte buni, atîta tot.

Am fost, în altă seară, la fel de neplăcută, la Teatrul Act, la spectacolul *Cum o fi* de Oliver Bukowski, pus în scenă de un regizor debutant. Nu ajung uşor în claustrantul subsol de pe Calea Victoriei (unde, în treacăt fie zis, nici nu cobor vreodată fără să mă gîndesc la „The Big One", cum zic americanii, mai ales cei din San Francisco, de pe falie), de aceea, cînd ajung, sînt oarecum înclinată să privesc totul cu ochi sever. Nu am făcut altceva nici de astă dată, cîtă vreme în scenă s-au „desfăşurat" doi tineri actori – buni, altminteri, în felul lor –, deoarece aveam senzaţia că asist la o conversaţie ce putea avea loc, la fel de bine, pe stradă, într-un parc pe-o bancă (vorba unei piese ruseşti), într-o cafenea, „în viaţă". Lucrurile s-au schimbat, brusc, cînd în scenă a apărut Emilia Dobrin: dintr-o dată, ne-am aflat la teatru. Fără să exagereze, fără să pară că „joacă" – la circa un metru distanţă de spectator, o asemenea impresie ar fi mortală –, fără să facă nimic altceva decît tinerii ei colegi, transforma totul, ridica la pătrat, dădea rost, isca sensuri. Aveam în faţă o actriţă adevărată.

Am asistat, la Bîrlad, la două dintre spectacolele oferite cu ocazia aniversării a 50 de ani de la înfiinţarea Teatrului „Victor Ion Popa". Nu erau bune; erau chiar rele; regizoarea fusese prea ocupată cu floricelele „de stil" ca să mai aibă timp (şi, probabil, chef) să lucreze cu actorii. Aceştia, în majoritate tineri şi foarte tineri, îşi băteau capul, vizibil, cu felurite teme, suprateme şi semnificaţii – şi cum nici tehnica nu-i ajuta deloc... Singurele momente suportabile erau cele în care pe scenă se aflau Lily Popa-Alexiu şi Marcel Anghel, actori veterani ai teatrului (nu matusalemici însă!), care, la fel ca şi ceilalţi, vorbeau, se mişcau, strigau, şopteau. Nu făceau nimic deosebit, dar făceau *altfel*. *Existau pe scenă*. Nu erau nişte persoane oarecare, erau actori. Actori adevăraţi.

Nu ştiu care ar putea fi concluzia acestor întîmplări. Nu ştiu ce morală ar trebui să se extragă de aici. Nu-mi dau seama ce ar fi de făcut pentru ca specia aceasta atît de rară – şi care ar merita să fie ocrotită la fel ca şi plantele sau animalele rare –, specia actorului adevărat, să se poată înmulţi şi prospera pe scenele noastre tot mai pustii. Ştiu doar că, pe zi ce trece, mai mult mă conving că teatrul se poate lipsi de multe, de costume şi decoruri opulente, de lumini sofisticate, de texte bune, chiar şi – în ultimă instanţă – de regizori, fie ei şi geniali, cu o singură şi imperioasă condiţie: să aibă actori adevăraţi.

...Mai rămîne, eventual, să se convingă de asta şi ei. Actorii.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Domnului Gheba, cu stimă şi încordare

● **Audioslave, *Out of Exile*, Interscope, 2005.**

Nu ştiu dacă figurează în acea culegere terifiantă a domnului Gheba, dar, cu riscurile de rigoare, vă supun atenţiei următoarea problemă:

Se dau trei membri ai celebrei formaţii de rock alternativ americane, Rage Against the Machine: Tim Commerford, Brad Wilk, Tom Morello. Se umple golul lăsat prin plecarea pe coclauri a celui de-al patrulea, Zack de la Rocha, vocal blagoslovit de zgomot şi furie, cu persoana şarmantă, cizelată şi cochetă a lui Chris Cornell. Se aduce la cunoştinţa publicului mai puţin cunoscător că cel denumit în acest enunţ drept Chris Cornell este unul şi acelaşi individ cu cel care impunea definitiv în urechile ascultătorilor numele Soundgarden. Se intervine cu precizarea că Soundgarden este acel grup de grunge care, alături de Nirvana, Pearl Jam şi Alice in Chains, a scris în mare măsură istoria muzicii anilor '90. Se inserează un scurt amendament personal care denunţă meritele hitului „Black Hole Sun" în favoarea altor piese Soundgarden, poate mai puţin cunoscute, dar cu siguranţă mai reprezentative, cum ar fi „Jesus Christ Pose" sau „Somewhere". Se continuă pe aceeaşi linie comparativă, subliniindu-se valoarea de ansamblu superioară a albumului „Bad Motor Finger" faţă de multiplatinatul „Superunknown". Se convine astfel asupra meritelor deosebite, nu doar vocale, ci şi compoziţionale, ale mai susamintitului Chris Cornell. Se observă fără prea mari dificultăţi că, prin înlocuirea lui Zack de la Rocha cu Chris Cornell, impactul de furie şi zgomot scade considerabil. Se concluzionează că denumirea de Rage Against the Machine devine, în lipsa lui Zack de la Rocha, improprie şi se pretează de la o schimbare de nume. Se găseşte titulatura de Audioslave. Se înregistrează în anul 2003 albumul eponim *Audioslave*, întîmpinat favorabil atît de publicul larg, cît şi de critică. Avînd în vedere că acestui album i-a urmat în 2005 un al doilea, identificabil sub titlul de *Out of Exile*, şi că formula Audioslave se transformă astfel dintr-un simplu proiect într-o certitudine cu acte în regulă se pune întrebarea cum sună acest grup.

Posibile răspunsuri:

a) Mai puţin rap, pentru că nu te poţi aştepta de la un Chris Cornell să se muleze pe frazarea sacadată a lui Zack de la Rocha, dar extrem de Rage, ţinînd cont că ansamblul de forţe în Audioslave este de 3 la 1 în favoarea celor care au făcut parte din RATM.

b) Teribil de soundgarden-ist (acel amestec de rock tip Black Sabbath la începuturi + noul (în zilele noastre apusul) val Seattle. Motive: atîta timp cît Cornell nu e de la Rocha, iar inteligenţa, personalitatea şi forţa lui compoziţională nu pot fi subsumate unui stil cu care nu ştie ce să facă, cei trei instrumentişti din RATM vor fi obligaţi să-l urmeze.

c) Şi una, şi alta. Cei trei (Morello, Commerford, Wilk) vor cînta ce ştiu ei mai bine, iar Chris o va ţine pe a lui. Cu posibile consecinţe dizarmonice, formula ar putea avea succes, dacă fanii se vor face că plouă, vor strînge din dinţi şi vor tria care ce-i place.

d) Nici una, nici alta. Dacă tot au ajuns la concluzia că RATM şi Soundgarden nu mai există, ce-ar fi să se pună de acord şi să sune a Audioslave?

În lipsa domnului Gheba, care ar fi indicat cu siguranţă varianta corectă, nu-mi rămîne decît să mă bazez pe cîteva consideraţii subiective de ordin auditiv şi să încerc timid să vă îndrept atenţia spre punctul d). De renunţat, nu voi renunţa însă la nici unul dintre celelalte trei puncte. Da, se vor regăsi cadenţe Rage. Nici urmele de Soundgarden nu vor fi chiar aşa de greu depistabile. De multe ori vor coexista, dar, într-o majoritate zdrobitoare, Audiosalve va suna ca Audioslave. Un rock clasic, plin de bun-gust, cu balade melodioase şi forţă molipsitoare. Singura problemă adevărată e că nu vei şti ce să-ţi placă mai întîi: vocea răguşită, caldă sau explozivă a lui Chris Cornell, sau chitară solo vrăjitorească şi neortodoxă a lui Tom Morello. Despre restul lucrurilor, poate cu altă ocazie.

Iulia ALEXA

De ce ne place Beigbeder

L-au făcut impostor, l-au hulit, l-au dispreţuit suveran. Pare că îl pastişează pe Houellebecq sau şarjează precum Burroughs fără să aibă viziunile narcotice intense ale acestuia. Bravează sadic fără a avea măcar imaginaţie. Beigbeder continuă să fie o vedetă culturală, scriitor-jurnalist, om de televiziune, personalitate confuzionantă, seducătoare, respingătoare. De ce vinde? Titlurile lui au o notorietate de care se bucură mai curînd *brand*-urile decît cărţile. Se joacă de-a scepticismul, se umflă de entuziasm şi se crede Cioran. E autoironic, e tobă de carte şi de literatură. Lasă să se înţeleagă că ne-a ghicit pe toţi. E cult şi trecut prin clişeele postmodernităţii, explică şi comentează procedeul în măsura în care îl enunţă.

Beigbeder îşi seduce cititorii, pentru că le flatează narcisismul. Cărţile lui par psihanalize *sui-generis*, texte în care ne contemplăm „angoasele în civilizaţie", ne oglindim narcisist îndoielile consumiste, convinşi că le-am scos la lumină. Psiholog *self-help,* Mr. B. ne intuieşte comportamentul. Ne intră sub ţeastă şi facem un soi de fixaţie de transfer. Sîntem receptorii propriilor noastre reacţii, anticipate de un psiholog de pahar. Beigbeder nu scrie deloc prost. Face paradoxe inedite, calambururi, jocuri intertextuale şi paratextuale, başca mistocărelile autoreferenţiale cu instinct lingvistic excelent. Are pasaje simbolice sub aparenţa, blazată, prozaizantă. Sub anecdotă maschează intenţionat şi mimat inabil slăbiciunea metafizică.

Îşi tratează cititorii ca pe nişte adolescenţi. „Target-ul: tînăr indecis, mediu urban, venituri peste medie." Greu de crezut că trezeşte interesul celor peste 40, spre deosebire de Coelho, de exemplu. Cultivă obesii de efeb. Cititorii lui Beigbeder sînt, evident, seduşi de luciditatea liderului. Beigbeder vinde texte recente. În doar cîteva pagini din *Memoriile unui tînăr ţicnit* găseşti Cioran, Houellebecq, Kerouac, Burroughs, Mallarmé, Laclos, Burgess, Fukuyama, Biblia, Bertolucci, reciclaţi *modo grosso* într-un bricolaj psihedelic. (Se mai găseşte, la limită, şi Bellucci deghizată indicibil într-o iubită.) Beigbeder scrie pentru rafinaţi şi are aerul că vinde iaurt. Are „competenţă culturală" exersată, are aerul că face din *Memoriile...* o carte circulară, ce transformă indicii postmoderni ai literaturii în personaje şi personajele în clişee ale aceleiaşi ideologii literare.

Beigbeder nu semnalează o apocalipsă, cum face Houellebecq, nu meditează la extincţia speciei şi nu critică sistemul. Vinde metafizică *trendy,* face documentar sociologic şi îl ambalează în recipiente de plastic. Are o competenţă lingvistică îndelung rafinată în anii de publicitate. Scrie romane ca nişte *headline*-uri pentru sporturi video. *199 de lei* este reclamă negativă aplicată publicităţii. Negaţia negaţiei este o afirmaţie, stilistic foarte de impact. Din punct de vedere psihologic, reclama negativă sau aparent negativă este una dintre cele mai recente şi mai bune artificii retorice în discursul publicitar. Textele lui Beigbeder induc comportamentul de cumpărare, la toate acestea contribuind şi biografia, abătută rău de la normă, a autorului. Norma nu se vinde bine. O viaţă romanţată, cu un *dandy* contemporan cînd ultra cînd antiestetizant (episodul beţiilor superpenibile şi mortal de haioase). În plus, viaţa lui e un element care contribuie la publicitarea textului-produs. Foarte adesea Beigbeder-personajul se substituie în receptarea romanelor. Tertipul autobiografiei nu e doar o convenţie, ci şi o tehnică. În zodia maximei vizibilităţi, autoficţiunea trece de literatură. Beigbeder e un subiect jurnalistic în măsura în care e scriitor.

Adresabilitatea pe criterii de efect de consum nu are un *background* literar, ci unul vizual şi multimediatic. Practic, sub aparenţa textului, din cuvinte se înfiinţează mărci din realitatea virtuală, din spotul de publicitate ori din publicitatea subversivă, psihodinamică, avînd un tip de mesaj care se adresează unor structuri mai profunde ale receptorului, în speţă ale cititorului. Stilul e alert, mesajul e transmis profesionist, e redundant în forme diferite. Beigbeder foloseşte cu abilitate ce a învăţat la marketing pentru a face texte. Flatează principiul plăcerii. Satisfacţia lecturii, obsesia răspunsului la întrebări mari, angoasante. Neliniştile contemporane sînt cele etern valabile, inepuizabile: dragostea, sexul, narcoza, frustrarea de după dragoste, moartea, lipsa certitudinii. Dincolo de psihanaliza literară „abundentă" care s-ar putea scoate de aici, franţuzul face şmecherii de copywriter, care a lucrat un an la departamentul de PR.

Literatură proastă, bună sau mediocră? Nouă sau după reţetă? Posibil un pic din toate.

Simona SORA

puzzlecturi

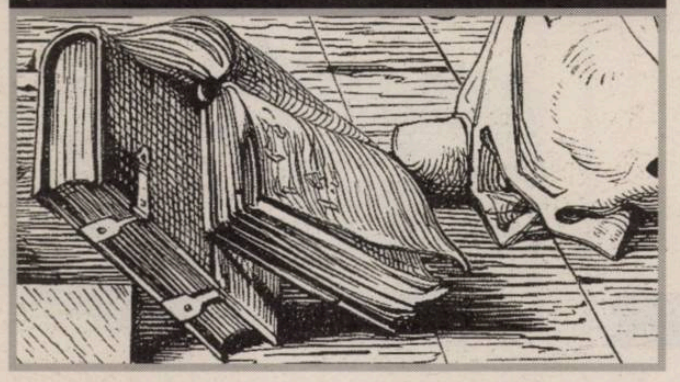

Secolul puterii aburului

● **Ioana Pârvulescu, *În intimitatea secolului 19*, Editura Humanitas, 2005.**

Cînd scrie despre secolul al XIX-lea, istoricul este, cel mai adesea, copleşit de schimbarea la faţă a Principatelor. De la domniile pămîntene şi ocupaţia rusă la revoluţia paşoptistă şi Unire, apoi la alegerea unui domnitor străin şi Războiul de Independenţă, istoricul se mişcă pe un teren al faptelor mari şi al deciziilor fundamentale.

Romancierul care ar mai îndrăzni astăzi să reconstruiască credibil omul de acum două veacuri se loveşte – uneori fatal – de alt etos, de altă limbă şi, în fond, de un alt sens al intimităţii personale.

Istoricul literar care se întoarce în secolul clasic într-un sens şi romantic într-altul, pe vremea stabilizării limbii literare şi a conştiinţei scriitoriceşti, are de ce să fie de două ori bulversat: istoria copleşeşte literatura, iar imitaţia este forma consacrată a originalităţii autohtone.

Ce ton să adopţi aşadar, în 2005, în vremea tuturor ego-(şi criti-) ficţiunilor, după moartea şi resuscitarea personajului şi mai ales după o „romantică" revizitare a memorialisticii de sertar, simultană cu o aiuritoare dezinhibare de limbaj, moravuri literare şi forme narative?

Ioana Pârvulescu – mai mult romancieră decît istoric şi mai degrabă critic decît istoric literar – dă un răspuns posibil la tripla dilemă a regresiunii veritabile. Întîi prin *Întoarcere în Bucureştiul interbelic* şi acum prin noul volum, *În intimitatea secolului 19,* scriitoarea frecventează ceea ce s-ar putea numi ca specie *historical non-fiction*, zonă în care istoria este terenul ferm al reconstituirii, dar liniile de forţă sînt nimic altceva decît sensurile moderne ale intimităţii. Rezultatul e unul insolit, care ar putea nedumeri persoane dedicate pe veci istoriei mari şi implacabile, dar şi pe unii – mai noi – despicători ai firului în patru, pentru care hiperspecializarea înseamnă automat disoluţie. Dacă primii nu văd, de obicei, sensul reconstituirii vieţii zilnice a marilor figuri istorice (deşi nume ca Philippe Ariès sau Georges Duby, Michel Rouche sau Jean-Louis Flandrin aparţin de mult „istoriei mari"), cei din urmă n-au ureche pentru ironia nostalgică, formă de distanţare paradoxal-patetică, care marchează unele dintre cele mai citite volume *non-fiction* ale actualităţii literare europene şi americane.

Într-un eseu despre descoperirea intimităţii, un spaniol de la mijlocul secolului trecut vedea sensurile intimităţii personale în cîteva opoziţii care făcuseră deja şcoală: conştient-inconştient, opac-transparent, viaţă zilnică-crize existenţiale, eu-ceilalţi, interior-exterior, omul comun-omul interesant, viaţă-destin. Într-un fel, cu aceleaşi „arme moi", neagresive şi coagulante ca un bisturiu electric, taie şi Ioana Pârvulescu istoriile mari şi mijlocii din secolul al XIX-lea românesc. Reluînd jurnale intime şi scrieri autobiografice ale unor figuri-cheie din veacul răstrecut, presa vremii sau volume importante pentru acea zonă de sub eul construit social, scriitoarea reconstituie – cu o rară acribie şi cu un patos al amănuntului semnificativ – sensurile unei intimităţi care, în scurt timp, avea să se schimbe definitiv.

Personajele sînt unii dintre „clasicii" literaturii române (Caragiale, Maiorescu, Eminescu), dar şi antecesorii paşoptişti şi postpaşoptişti (Alecsandri, Iacob Negruzzi, Hasdeu, C.A. Rosetti), regele Carol, domnitorul cu o domnie mai îndelungată decît Ştefan cel Mare, dar şi formidabilul Carol Davila, protagonistul unui micro-roman disimulat în *Intimitatea secolului 19.* Personajele secundare sînt, desigur, femeile din viaţa acestor scriitori, politicieni, oameni de stat sau pur şi simplu meseriaşi de vocaţie, cum e şi Petre Ispirescu, tipograful abisal. Ele sînt soţii, fiice, iubite, nepoate, pentru care „tabuurile sînt ca table ale înmulţirii". Descriptivă şi ironică, detaşată, dar înţelegătoare, Ioana Pârvulescu întocmeşte această „tablă a interdicţiilor şi permisiunilor" de pe o poziţie implicită stilistic şi explicită narativ, ce aminteşte de tentativa Virginiei Woolf, povestită într-un eseu celebru, de a pătrunde în citadela intimităţii masculine – biblioteca de la Oxford: „nu e voie şi n-are rost să urmezi o facultate căci asta e treabă de bărbat care te îndepărtează de la menirea femeii, e voie şi e bine să te măriţi cu un bărbat învăţat sau bogat pentru că vei fi fericită. Nu e voie să stai cu părul desfăcut în faţa altui bărbat decît soţul tău pentru că e ruşine, nu e voie să leneveşti pentru că nu se cade, nu e voie să te amesteci pe faţă în treburile *lui* pentru că nu e treaba ta şi îl întărîţi, dar nu strică să-i dai sfaturi dacă-l linişteşti înainte cu un «nu mă amestec, dumneata hotărăşti». Nu e voie să devii avocat, judecător, preot, medic, dirijor, primar, inginer pentru că ar fi de neînchipuit şi lumea ar fi şocată, e voie să fii pianistă, cîntăreaţă de operă, violonistă, croitoreasă, fată în casă, hangiţă, călugăriţă pentru că se potriveşte cu firea femeii... Ai voie să citeşti, să ţii salon literar, n-ai voie să fii critic literar, ai voie să scrii poezii, ai voie să ceri dedicaţii pe album... ai voie, dar nu e bine, să divorţezi."

Nu e vorba despre „vieţi şi fapte" în cartea Ioanei Pârvulescu, ci despre intimitatea unor persoane care rareori au renunţat – chiar şi în jurnal – la mască. Ei şi ele (plus copiii lor), lumea bună (căci „lumea proastă" este material pentru o altă carte), domnii doctori – personaje formidabile, adevăraţi semizei în secolul tuberculozei şi al sifilisului greu tratat. Ce citesc aceşti oameni (şi cum se construiesc ei astfel), ce găsim în biblioteci private, în raft şi în coloane de gazetă, cum fac ei o excepţională critică epistolară, cum călătoresc în trăsuri Landau, pe drum de fier sau în vapor, cum îşi petrec zilele (bune, rele sau oarecari)? – iată întrebările la care cartea Ioanei Pârvulescu răspunde cu o libertate bine cîntărită şi asumată. Este o libertate a selecţiei şi decupajului, o libertate a detaliului semnificativ şi o libertate a „traducerii" în termenii secolului al XXI-lea a unei realităţi grandios-înceţoşate. Mi se pare una dintre cele mai bune metode de a-ţi apropria (şi pentru alţii) o lume pierdută, nehotărîtă între timpul occidental şi cel oriental, stupefiată de apariţia şi prejudiciile „moftului american" (telefonul) şi obsedată intim-imaginar de valoarea şi cultivarea libertăţii.

Poate mai mult decît *Întoarcere în Bucureştiul interbelic,* noua carte a Ioanei Pârvulescu – cu libertatea ei scriitoricească şi cu o rigoare rară, de criti-ficţionar generos – consacră, la noi, un gen literar care reface ceva mai mult decît „aerul timpului". Un soi de *non fiction* – atît de gustat în alte părţi – care păstrează (în stil, construcţie şi decupaj) tocmai sufletul unui secol nu întîmplător numit al „puterii aburului".

Dilema veche vă recomandă

● Dan Predescu, *Tatăl mielului* (Editura Theka, 2005). Sub un titlu departe de savoarea cărţii, mizeria sentimentală de pe vremea lu' Ăla, tratată în viteză vitează, cu aprigă şi binefăcătoare obrăznicie. Căci „la Bucureşti totul e atît de omenesc, încît nimic nu e scandalos". Pe bune, de zece ori mai tare şi mai cinic decît Beigbeder, fie vorba-ntre noi. ● Florin Toma, *Moştenirea familiei Bildungsroman* (Editura Cartea Românească, 2005). Viaţa românului Jerome K., povestită frenetic în cele mai zbanghii şi mai semnificative deranjamente de limbă şi logică. Ultimele trepidaţii dinspre Urmuz şi Bonciu. Nu mor haioşii cînd vor gomoşii... (Radu Cosaşu)

● Parodiile originale semnate, în ultima *Românie literară*, de Ioana Pârvulescu, Adriana Bittel, Alex. Ştefănescu, Tudorel Urian, Sorin Lavric şi Daniel Cristea-Enache despre corectitudinea politică. Iată începutul şi sfîrşitul unui text antologic, ca toate cele scrise de Adriana Bittel: „Cred că există momente în literatura română cînd cineva trebuie să se ridice şi să spună *enough!* unui fenomen cultural care intoxică minţile copiilor noştri de vreo 115 ani. Mi se pare că am aşteptat destul să o facă altcineva în locul meu, tineri mai competenţi, cu studii postuniversitare peste Ocean sau la SNSPA. Aşa că, avînd în spate (au, spatele!) vechea justificare liberală potrivit căreia exercitarea raţiunii e o datorie a fiecărui cetăţean, mă ridic, scîrţîind din toate încheieturile, să spun *No, Non, Nein* poveştilor lui Ion Creangă... Bursierii români din universităţile occidentale să mă judece". Parodia se numeşte „Ca babă mă simt vexată, dar..." (Simona Sora)

● După excepţionalul *Cidade de Deus (Oraşul zeilor)*, brazilianul Fernando Meirelles revine cu *The Constant Gardener* („tradus" aiuritor prin *Prietenie absolută!),* ecranizare după romanul omonim semnat John Le Carré. Un thriller politic cum nu aţi mai văzut, care ascunde în miezul lui o emoţionantă poveste de dragoste... Unul din filmele cele mai bune de la recenta Mostră veneţiană, deja nominalizat la Globurile de Aur. (Alex. Leo Şerban)

Andrei GORZO

dilematograf

Vieţi secrete

● ***Prietenie absolută / The Constant Gardener* (SUA-Marea Britanie, 2005), de Fernando Meirelles.**

Primul lucru pe care trebuie să-l ştie cititorul de John le Carré, înainte de a merge să vadă ecranizarea după *Prietenie absolută,* este că *nu* va vedea o ecranizare după *Prietenie absolută / Absolute Friends* – pînă la ora asta, ultimul roman al lui Le Carré. Va vedea o ecranizare după *penultimul* roman al lui Le Carré, *The Constant Gardener.* Vinovat de această confuzie este distribuitorul român, care presupun că trebuie felicitat totuşi pentru performanţa de a fi nimerit măcar autorul. Trebuie ţinut cont şi de faptul că romanul *The Constant Gardener* a fost publicat la noi sub titlul *Experiment secret* (sau ceva asemănător) – genul de titlu pe care e mai bine să-l faci pierdut, cu tot cu trimiterile lui la o mie de *thriller*-uri mediocre.

Realizat de Fernando Meirelles, *The Constant Gardener* e oricum, numai mediocru nu. Călătoreşte între prezent şi trecut, între Kenya, Marea Britanie, Germania şi Sudan, şi o face cu aplomb, fără autoindulgenţă turistică şi fără să se uite mereu peste umăr ca să se asigure că spectatorul nu s-a pierdut (observaţi lipsa cărţii poştale, a insertului orientativ şi a vocii din *off).* Combină investigarea furioasă a intereselor ce leagă marile corporaţii internaţionale de continentul african cu investigarea romantică a misterelor ce pot rămîne în urma unei femei care moare, oricît de mulţi bărbaţi au crezut că o iubesc şi o cunosc, şi, în fine, cu investigarea unui anumit tip de anglicitate, care, ţinînd cont şi de faptul că e întrupată de Ralph Fiennes, s-ar putea numi „pacienţa englezească". Fiennes e un diplomat britanic, Justin, a cărui soţie, Tessa (Rachel Weisz), e găsită moartă pe malul unui lac din Kenya. Tovarăşul ei de drum, un doctor kenyan, nu e de găsit; există indicii că el şi Tessa ar fi fost amanţi. Indiciile par plauzibile: vedem în *flashback* cum intrase Tessa în viaţa lui Justin – ca un ciclon în grădinuţa lui îngrijită cu pedanterie şi constanţă. Era pătimaşă, inflamabilă, vehement contra, congenital nemulţumită. El se agita în jurul ei cu dragoste, cu mîndrie şi cu solicitudinea aceea comică, jenată, constipată, care reprezintă reacţia de apărare a unei educaţii de gentleman împotriva a orice aduce a exprimare dezinhibată. Filmul îi tratează inhibiţiile cu o deferenţă rară în cinema-ul de azi, care tinde să ia partea dezgheţaţilor şi să-i altoiască pe constipaţi cu zel terapeutic. Deferenţa vine, desigur, de la Le Carré: aproape că nu există personaj masculin în opera lui care să nu sufere de o formă sau alta de blocaj afectiv. Asta s-ar putea explica simplu, prin faptul că majoritatea sînt spioni (nu şi Justin), dacă în cele mai bune cărţi ale lui n-ar funcţiona sugestia inversă – că în însăşi natura societăţii britanice şi în special a sistemului ei educaţional există – sau exista – ceva care să împingă la reprimare, la disimulare, la cultivarea unei vieţi secrete. Justin, cu neputinţa lui de a face o scenă, mai mare (pînă la un punct) chiar şi decît nevoia lui de afla adevărul despre Tessa; colegul lui, Sandy (Danny Huston), cu tulburarea de şcolar care-l cuprinde ori de cîte ori e în preajma Tessei: toată lumea se ascunde tot timpul. Tessa pare să aibă cele mai multe motive de a se ascunde, dar, după cum descoperă Justin, motivele ei fuseseră de departe cele mai virtuoase. Tocmai de-aceea e personajul cel mai puţin plauzibil (deşi Rachel Weisz aici este cea mai imperioasă prezenţă cinematografică feminină de la Kate Winslet în *Strălucirea eternă a minţii neprihănite);* e soarta multora dintre eroinele lui le Carré, puse să reprezinte tocmai acele emoţii curate, necenzurate, care le sînt inaccesibile eroilor lui. Mult mai emoţionantă e figura lui Justin – sugestia că un gentleman veritabil e, în esenţă, o persoană formată pentru a ocupa un loc onorabil într-o lume cu totul diferită de cea în care ajunge pînă la urmă să rătăcească, la fel ca noi toţi. De-aceea pare atît de rătăcit – de două ori mai rătăcit decît în *bidonville*-urile kenyene – în restaurantul londonez unde primeşte condoleanţele şi descurajările mieroase ale superiorului său, Sir Bernard (Bill Nighy). Între timp a descoperit pista lăsată de Tessa: aceasta duce la un centru secret unde o companie farmaceutică testează un medicament împotriva tuberculozei, sacrificînd zeci de cobai kenyeni – oameni. Meirelles încinge şi mai tare atmosfera de conspiraţie: din momentul acela, fiecare *pieton* prins în cadru pare să ascundă ceva. Ca şi la filmul lui precedent, *Oraşul zeilor,* Meirelles se agită prea mult: nervozitatea începe să pară autoindusă şi întreţinută artificial; rechizitoriul împotriva companiilor farmaceutice devine difuz. Dar pot găsi o justificare pentru dopajul stilistic: intenţia de a disipa ciudatul aer de stagnare care pluteşte de la un timp încoace – de la sfîrşitul Războiului Rece – peste creaţiile lui le Carré, în ciuda (sau chiar din cauza) *globe-trotting*-ului intensiv şi a adeziunii lor din ce în ce mai pătimaşe la cauze tot mai drepte. Prefer filmul: imersiunea totală a lui Justin în viaţa secretă a unei moarte are o logică simplă, vibrantă: omul nu e morbid, pur şi simplu o iubeşte şi încearcă s-o cunoască.

trecerea prin reviste

Ucigaşa de timp

Întîlnirea. Am întîlnit-o, din întîmplare, la coafor. N-aveam de gînd să o angajez. Dar n-aveam nici programare (vîrfurile mele fiind nevoite să aştepte după un permanent, un tuns şi un vopsit), nici nimic de citit în geantă. Ea era acolo – dispusă, colorată şi tentantă – şi, cum n-aş fi dat niciodată banii pe ea, mi-am zis, în definitiv, de ce nu? Aşa am ajuns să-mi omor timpul cu cele peste 150 de pagini ale numărului din decembrie al revistei *Joy*.

Coperta. Sub o bulă roz, „Super funny", în partea stîngă, peste umărul hollywoodian al actriţei Liv Tyler, stă „tema pentru acasă". Litere mari, roşii, vizibile oricărui trecător prin viaţă (însoţit sau nu de părinţi): „Orgasm Tricks". Titlul, ce e drept, în engleză; subtitlul, mai pudic, adică în limba română: „E timpul să declari război senzaţiilor false în pat". Mai jos, explodînd într-o frenezie galbenă, cuvîntul SEXY anunţă cele mai noi machiaje *glamour*, coafuri pentru *party* şi parfumuri de sucit minţi. Partea dreaptă a copertei începe cu o ştire senzaţională (injecţia de slăbit) şi se termină cu nişte propuneri *cool*.

Conţinutul. Cînd nu ştiu ce să aleg, las destinul să intervină. Am deschis aşadar revista, la nimereală. Adică la pagina 16 unde Sharon Stone „şi-a pus vocea la bătaie pentru o cauză nobilă. Ea a imprimat un cîntec în beneficiul celor care au suferit de pe urma uraganului Katrina". Mai încolo, la 22, faţa Madonnei, împărţită în sectoare machiate cu produse recomandate cu căldură (am observat că, în asemenea reviste, căldura recomandărilor produselor e direct proporţională cu preţul lor!). La 45, *cover story* – Liv Tyler declară: „E excitant să trăieşti". (Nu-mi pot înfrîna o mică maliţie: nu cumva, traducerea a fost făcută din englezescul: *it is exciting to live?* În cazul acesta, cuvîntul „excitant" să fi fost doar nepriceperea traducătorului sau o găselniţă subtilă de a introduce „la pièce de la resistance".

Adică „Jurnalul sexual" a patru tineri „excitaţi" de prea multă viaţă: Toma, Cristian, Iuli şi Olaf, care „Olaf locuieşte în Salzburg şi, de trei luni, Olaf are o nouă prietenă. Vremurile în care făcea dragoste rar s-au dus..."

La fel şi răbdarea mea. După numai 36 de pagini. Întorc pagina şi, deodată, îmi sar în ochi „trucuri orgasmice"... aşa am aflat, cu o stupoare din greu mimată, rezultatele unui studiu din Germania: de vină pentru lipsa orgasmului la femei este şi comportamentul masculin (aha!). Urmează o suită de 16 pagini, de orgie sfătoasă de poziţii, atingeri, zone tăbu, etc, etc...

Nu-i nimic dacă ai niscaiva extra kilograme; nu trebuie să oftezi melancolic în faţa idealurilor de senzualitate; *Joy* oferă şi soluţia: injecţia care slăbeşte: un reportaj anost făcut de două redactore ale revistei din Germania şi o reclamă la greu unui salon bucureştean de înfrumuseţare. Înainte şi după injecţie.

Indicaţii şi contraindicaţii: Revista este o bună ucigaşă de timp care îşi ştie meseria din plin; dacă însă, după cîteva pagini, manifestaţi o uşoară durere de cap şi o stare de ameţeală, sfatul meu e să o lăsaţi în favoarea uitatului pe pereţi. Dacă totuşi vreţi să o terminaţi şi să treceţi cu vitejie şi de propunerile cadourilor de Crăciun, majoritatea peste greutatea buzunarului minim pe economie, şi reclame la greu unor firme de „fiţe", în toată schingiuirea sadică a timpului dvs., puteţi da, într-adevăr, şi peste un reportaj citibil, cap-coadă. Este vorba de „Vacanţă în paradisul Seychelles", de altfel, singurul reportaj semnat. Ce e drept, pe jumătate, pentru că autoarea este... reportera Christine.

În rest, „o dăm anonimă". **(S. G.)**

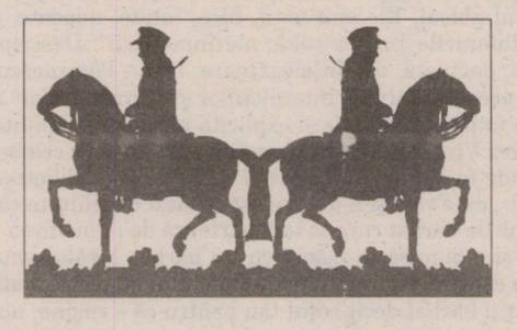

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Să începem anul cu Grigore Moisil!

Pentru prima oară de cînd sînt redactor la *Dilema*, am regretat tradiţia noastră de a nu apărea în ultima săptămînă a anului. Presa vuia zguduită de un scandal provocat de o piesă de teatru, autoarea nu dădea cele mai inspirate răspunsuri, iar pe masa mea de lucru aveam un interviu al lui Grigore Moisil acordat Valeriei Ducea, pentru revista *Teatrul*, datat exact 1 ianuarie 1970![*] Aş fi vrut – fiindcă nu mi s-a atrofiat deocamdată instinctul de cronicar al vremii mele şi nici voluptatea „documentului" presant – să fiu la zi şi toată lumea dilematică să-l citească în acele ore de halucinaţie în etern concentrate între 30 şi 31 „a douăsprezecea". Mă resemnez din ce în ce mai uşor. Poate că nici pe 6 ianuarie 2006 nu e tîrziu să se afle cum gîndea, în urmă cu 36 de ani, un Moisil, căci n-au fost doi, o problemă de-a noastră, deşi sînt sceptic că după Sărbători putem fi mai deştepţi.

„– Vreţi să ne daţi un interviu pentru revista *Teatrul*?

– Cu foarte mare plăcere, dar nu prea ştiu despre ce subiect.

– Dvs., desigur, vă duceţi la teatru...

– Desigur, şi-mi face mare plăcere. Îmi pare rău că am omis să mă abonez la revista *Teatrul*, dar o citesc adeseori, şi acest lucru îmi face de asemeni mare plăcere.

– Ce piese v-au plăcut mai mult, ce actor sau actriţă, ce autori vă plac?

– Asta nu ţi-o spun.

– De ce?

– *Fiindcă eu găsesc că nu mă pricep destul în lucrurile acestea şi că părerea mea nu ar fi o părere competentă, deci că nu ar putea să influenţeze decît în rău evoluţia teatrului nostru* care – asta pot să ţi-o spun – progresează.

– Dvs. sînteţi o personalitate şi părerile dvs. ne interesează.

– *Nu ştiu dacă sînt o personalitate, dar tocmai fiindcă sînt dispus să cred că sînt, cred că părerile mele nu am dreptul să le comunic publicului, fiindcă l-ar putea influenţa.*

Eu cred că am datoria să nu influenţez publicul decît în lucrurile în care mă pricep, şi anume în cele în care mă pricep destul de bine. Sînt destul de încrezut ca să cred că sînt şi unele lucruri în care mă pricep, dar despre ele nu pot să vorbesc la revista Teatrul. Dacă vreţi, poftiţi...

– Dacă nu acceptaţi să vă cer părerea ca unei personalităţi, răspundeţi-ne ca un om oarecare, să avem părerea unui spectator oarecare.

– Anchetele statistice se fac altfel. Trebuie ca fiecare din cei întrebaţi să ştie că nu i se comunică numele său şi deci, în cazul acesta, nu ai putea să-mi ceri un interviu mie. Tehnica anchetelor statistice este foarte dezvoltată, şi dacă vrei sfaturi în această privinţă îţi sugerez să te adresezi Centrului de statistică matematică al Academiei RSR. Eu personal, ştiind că statistica este o disciplină foarte importantă, nu o cunosc.

– Şi nu vreţi să ne mai spuneţi chiar nimic?

– *Ba da. Eu cred că ar fi bine ca atitudinea mea să fie adoptată de toţi cei care se pricep în ceva. Imaginează-ţi dumneata că eu mi-aş da cu părerea despre teatru sau despre actori sau despre autori sau despre regizor, despre sufleuri, despre electrician, despre regizorul de culise sau despre croitoreasă. În cazul acesta, de exemplu, croitoreasa ar putea să-şi dea cu părerea asupra activităţii Combinatului de gheaţă fierbinte, iar directorul acestui combinat mi-ar putea da sfaturi cum să fac logică matematică. Eu nu mă îndoiesc că directorul sus-numitului combinat are o anumită părere despre logica matematică, dar exact pentru acest motiv îţi dau interviul, ca să n-aibă el curajul să mă înveţe să fac logică matematică.*

– Credeţi că e nevoie să-i trimitem un număr din revista *Teatrul*, cu interviul dvs.?

– Cred că trebuie să trimiteţi prea multe exemplare şi mi-e teamă că interviul meu, costîndu-te prea scump, n-o să mai îmi ceri altul.

– La revedere?

– *Crezi?*"

(Teatrul, 1 ianuarie 1970)

Cred că se înţelege – sublinierile, oarecum de prisos, îmi aparţin şi îmi dau avînt să susţin că Grigore Moisil a fost nonconformistul necesar pentru toate anotimpurile şi în toate orînduirile.

* *Addenda 5* din volumul Vioricăi Moisil, *A fost odată Grigore Moisil*, Editura Curtea Veche, 2002.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Romeci. 12 jumate fix

Oricum, zilele trec tot învîrtind la covrig, aşa că la ora 12 jumate fix butonez radioul pe Radio România Muzical. Emisiunea *Profesiunea jazzman* cu Anca Romeci. Am crezut mereu, după voce, că o fi vreo bătrînă, ca tot postul ăla de radio, dar sărită de pe fix. E aiurea rău cît de ţicnit povesteşte despre jazz, e super ce jazz bagă Romeci în boxele mele. O ascult pe Romeci cu sonorul la maxim. Şi de-aia mi-am umflat muşchii să mă întîlnesc cu Romeci. Să-mi văd vocea de la prînz. Şi m-am văzut cu vocea. E pînă în 170 de centimetri. Are pe la 40 de ani. E îmbrăcată şui. Şi-mi vorbeşte cu altă voce de cît cea de la Radio.

Vocea – „Nu mă pune să-ţi vorbesc cu vocea de pe Radio. Eu am mai multe voci, depinzînd de stare. De aceea, cînd îmi fac emisiunea, vin de acasă în Radio la 12 şi 29 de minute, intru direct în studio, sting toate luminile şi intru în starea respectivă. E ca-n avion. Am o voce de zi cu zi, că trebuie să fii haios, abordabil, e una a emisiei şi mai poate fi o voce a dialogului cu mine, glasul ăsta însă îl ascund. În aparenţă, sînt «Iepuraşul», cum mă alintă şefa mea de la Muzical, dar de fapt sînt precum vocea mea care-mi vorbeşte, dar vocea aceea n-o folosesc cu nimeni, fiindcă nu vreau să fiu rănită. Cum e viaţa? Adaptată! Sînt conştientă că sînt sensibilă. Despre tine ştiu deja ce stări îmi vei da. Te simt, vreau să mă apăr. Cu tine e un semn de întrebare. Eşti curios, eşti nedumerit. Tu faci un scenariu cu mine, fiindcă ai venit cu nişte prejudecăţi. Ai fost surprins, de exemplu, cum de-mi vorbeşte astfel şefa mea, or, să ştii, ea este singura persoană de pe aici care mă acceptă şi mă lasă în pace."

Emisiunea – „Eu pot să brodez orice pe o temă dată. Eu îmi aleg tema, epuizînd documentarea. Apoi, îmi notez cîteva date pe o hîrtie. În emisie însă mă joc, fiindcă eu uit. Îmi scriu un text, îl uit, nu mă pot ţine de el. Am păţit o dată una: am scris un program de sală prin '90 şi l-am citit acum cîtva timp şi nu ştiam cine-l scrisese."

Jazz – „Bucurie personală. Dar întîmplare. Eu am făcut o chestie foarte strictă: muzicologie. Am făcut, la liceu, pian. Repartiţie la Casa de Cultură din Videle. Eram femeie de servici, şefă, portar. După Revoluţie am venit în Radio imediat. Mai aveam o ofertă la Nistorescu, la *Expres*, dar nu era o viaţă pentru mine, nu-mi plăcea să stau pe coclauri. Am fost redactor prost întîi aici. Şefa asta de acum era şi atunci şi mi-a dat de la început *Unda veselă*. După aceea am devenit redactor de rubrică. Am dat concurs, am devenit realizator de emisiuni rock. Am ascultat şi am citit ca o nebună. Încet-încet am alunecat spre anii '20, unde doresc eu să trăiesc, fiindcă trăiau în America tipii care dansau ca pe ată. Şi cînd s-a înfiinţat Radio România Muzical, tot şefa asta a mea mi-a spus să fac emisiunea de jazz de la 12 jumătate. Am zis «da», ca să nu mi se dea vreo emisiune de simfonic, că acolo nu te joci, acolo îţi vin tipi cu morgă care ştiu că vin ca să vorbească ca din carte. Tonul meu e agresiv, frapant... aici sînt lăsată în pace fiindcă zic: bă, oricum jazziştii sînt drogaţi, bolnavi, las-o pe nebună, se potriveşte. Astea sînt posibilităţile de înţelegere."

Îmbrăcăminte – „Am gust oriental, îmi pun bijuuri mari, uriaşe, dar nu aur, urăsc aurul. Numai o dată m-am îmbrăcat în *deux-pièces* şi am simţit că e pielea altuia şi mi-am jurat că numai la moarte îmi mai pun haine din astea pe mine."

Aceasta este vocea de la 12,30, de luni pînă vineri, pe 104,8 FM.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Drumul către casă

E frig şi zăpada a acoperit totul. În casă soba duduie şi mirosul de lemn ars inundă plăcut încăperea. Tata stă lîngă sobă şi ne priveşte cum ne agităm prin odaie, punînd în valiză de toate: murături şi cîrnaţi, prăjituri şi-un litru de ţuică, brînză şi ouă, dulceaţă şi nuci. Întreabă de cîteva ori dacă nu cumva am uitat ceva: „Aţi luat şi vin că poate seara acolo după o carte, două, veţi avea şi voi chef să beţi un pahar?". „Am luat, tată, tot ce ne trebuie" – îl asigur. Dar nu crede şi mai întreabă o dată: „Hei, tu nevastă, şuncă din aia afumată din pod le-ai pus?" „Le-am pus, bărbate, nu te mai îngrijora atîta." „Da' piftie? Ai văzut ce bună mi-a ieşit anu' ăsta!" „Nu vrură să ieie că zic c-ai pus prea mult usturoi." „Oi fi greşit – se arătă împăciuitor – da' nu-i nimic, că ce-i mai bun ca o cură de usturoi la boală şi tensiune?!" Ne priveşte din nou cu tandreţe. Nici nu-i vine să creadă că a trecut timpul, că sîntem toţi „mari", că doar sărbătorile ne mai adună, că avem copii, deşi sîntem încă copii. Îşi aprinde o ţigare la gura sobei. Fumează tacticos şi ne priveşte, gîndind poate la cum au trecut anii şi cum am început să plecăm de-acasă unul cîte unul. Ne vedeam sîmbetele şi duminicile. Mama ne aştepta cu cozonaci şi sarmale, el – cu poveşti şi ţuică fiartă. Apoi am început să venim din ce în ce mai rar. De sărbători: la Paşti şi la Crăciun. Şi totul ni se părea schimbat şi altfel. Primăvara ne plimba printre florile din grădină, printre căpşunile din vie, printre copacii înfloriţi. Toamna ne poftea în pivniţă printre butoaiele cu vin, borcanele cu dulceţuri şi murături, zacuşti şi gogoşari, frumos aliniate şi citeţ etichetate, astfel încît să nu ne înşelăm cînd alegeam. Şi toate numai pentru noi. Amenajase un colţ de rai în curte, cu pruni şi meri, cu lalele şi narcise primăvara, cu crini şi cîrciumărese vara, cu crizanteme şi gutui toamna. Era acolo tot timpul o masă cu cafea aburindă sau cu vin fiert cu scorţişoară, gata oricînd să ne primească cînd am fi dorit să venim acasă. Ne aşezam la masă şi pălăvrăgeam, iar el ne privea, mîndru de copiii lui, rătăciţi prin lume, ce nu uitaseră niciodată drumul către casă. Nu spunea nimic, doar ne privea şi pe faţă i se citea mulţumirea, satisfacţia trădată de nişte ochi albaştri în care ne regăseam cu toţii. Eram acolo, era tot ce conta. Şi apoi ne răsfăţa cu bunătăţi anume păstrate pentru noi, pe care acum le scotea de prin diverse cotloane şi unghere. Nu era mare lucru: mere sau căpşuni, prune sau struguri, pepeni sau alune, imense buchete de flori. Păstrau însă atingerea timidă a dragostei lui. Cu cîteva minute înainte de plecare, o trăgea pe mama de-o parte şi-i şoptea la ureche: „Tu, să ai grijă că copiii ăştia poate n-au bani, că acolo la oraş viaţa-i mai scumpă. Vezi cît poţi să le dai". Protestam, dar el nu se lăsa înduplecat.

L-am lăsat în poartă privindu-ne cum ne îndepărtăm unul cîte unul. O lacrimă îi aluneca uşor pe obraz. A şters-o în grabă, cu latul palmei, să nu care cumva să-i vedem suferinţa. Începuse să ningă şi fulgii de nea ne acopereau, încet-încet, urmele, drumul către casă. El a rămas în poartă pînă tîrziu, sperînd că poate am uitat ceva şi ne vom întoarce să ne mai vadă încă o dată chipurile. Dar n-am uitat şi am plecat pe drumurile noastre, rugîndu-ne la Dumnezeu să-l găsim acolo, în prag, aşteptîndu-ne şi de Paşti. Poate atunci am fi avut curajul să-i spunem cît de mult îl iubim. Poate...

libertatea de impresie

Radarul şi bunul plac

Toţi şoferii îşi doresc să poată merge în siguranţă cu maşina şi, în acelaşi timp, foarte mulţi ar vrea să poată merge şi cu viteză. Evident că nimeni nu vrea să moară sau să facă vreun accident. În acelaşi timp însă, cine nu şi-ar dori o maşină puternică, cu care să depăşească pe toată lumea şi să străbată distanţele cît mai repede?! Între cele două dorinţe există o contradicţie. Viteza reduce siguranţa, mai ales pe şoselele noastre. Mulţi sînt totuşi dispuşi să rişte. Iar pînă de curînd, poliţia a folosit radarele nu pentru a mări siguranţa traficului, ci pentru a face bani. Postate în locuri ascunse, de către agenţi pentru care pînda era un obicei la fel de intrat în sînge ca şi vitezomania pentru unii şoferi. „Vînători" neobosiţi, dar nu neapărat şi intransigenţi, gata oricînd la o tocmeală pe marginea legii cu şoferul prins la înghesuială. O ultimă formulă a lor pe care am auzit-o era: „Noi **nu cerem** şpagă". Afirmaţie care nu exclude, ba chiar din pronunţie sugerează ideea că ei ar putea totuşi primi, fără să se expună cerînd.

Iată că noul sistem de camere video de supraveghere instalat pe Valea Prahovei, strică atît bucuriile poliţiştilor, cît şi cele ale şoferilor. Dar se pare că reduce numărul accidentelor. Poliţiştii spun că nici aparatele anti-radar nu mai folosesc la nimic (trebuie schimbate cu girofarul). E un sistem care poate fi descris cu expresii la modă de genul: demn de o ţară care se pregăteşte să intre în Uniunea Europeană. Numai că, dacă sistemul de supraveghere e OK, nu acelaşi lucru se poate spune despre respectiva şosea supravegheată. Care, aşa cum ştim, trece numai prin localităţi, a devenit prea îngustă pentru numărul maşinilor care circulă pe ea (circa două milioane pe lună între Bucureşti şi Azuga) şi care, deşi mai bine marcată decît altele, e la o oarecare distanţă de nivelul şoselelor de aceeaşi importanţă din Occident. Iar pînă la urmă, sistemul de supraveghere acoperă doar 140 de kilometri de şosea, din cei cîţiva zeci de mii existenţi. Restul fiind drumurile României profunde, peste care în centrele de localităţi se revarsă adesea burţile şefilor de post, pentru care toate regulile sînt doar ceva temporar. Atît în relaţiile cu „participanţii la trafic", cît şi în cele ale mîncatului, pentru mulţi dintre ei funcţionează o altă lege de bază: a bunului plac. În atari condiţii, dacă şi cînd se va extinde acest sistem de supraveghere sînt întrebări cu răspuns incert, poate bănuit. Cît va ţine minunea, cînd vor descoperi românii modul de a-l păcăli sau cînd se va strica ori poliţiştii se vor plictisi să-l mai ţină în funcţiune sînt iarăşi întrebări pe care şi le poate pune oricine a trăit pe aici în ultima vreme. Sînt perspective la fel de ceţoase ca şi viitoarele autostrăzi despre care deocamdată doar se vorbeşte. Şi care par în acest moment a fi doar prilej de dispute politice şi, eventual, de afaceri cu terenuri (un fel de „alba-neagra" cu autostrada). E de presupus că numai dacă se vor construi autostrăzi şi şosele mai bune, se va putea vorbi, eventual, despre schimbări semnificative şi de durată a comportamentului în trafic, a siguranţei rutiere sau a tradiţionalelor relaţii de tocmeală dintre şoferi şi agenţii de circulaţie. E o viziune optimistă pe termen lung şi îi priveşte pe urmaşii urmaşilor noştri.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

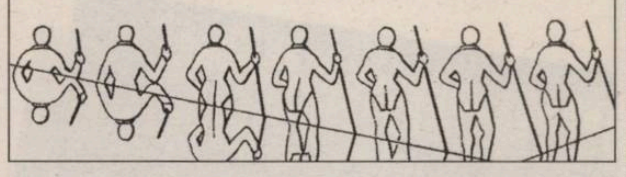

Filme de Crăciun

Toate televiziunile s-au întrecut, care mai de care, să ne ofere filme „de sărbători" sau în spiritul Crăciunului. Intrasem într-o adevărată febră a programelor TV, pe care le bifam cu osîrdie. Una peste alta, am încercuit vreo 20 de filme, care speram să-mi inducă mult-aşteptata euforie de sărbători, precum şi sentimentul că totul se termină, în cele din urmă, cu bine şi că oamenii sînt, în ultimă instanţă, buni. Am reuşit să văd doar un cocktail de vreo 6-7 filme, fără cap şi coadă, care se dau cam în fiecare an şi ilustrează cu acurateţe ideologia de mai sus.

Începînd cu ziua de 24, au început să curgă gîrlă filmele ce ne învaţă să credem în destin, precum *Noroc în dragoste,* cu John Cusack şi Kate Beckinsale, în care cei doi protagonişti îşi caută şi în cele din urmă îşi găsesc adevărata dragoste, lăsîndu-se purtaţi de un uşor paranormal, sub forma unor semne nevinovate. Mesajul este mai pe departe legat de spiritul Crăciunului, în sensul că nu e bine să ne mulţumim cu aparenţele lucrurilor, ci trebuie să căutăm adevărurile ascunse sub acestea, oricît de greu ne-ar fi. În acelaşi spirit sînt cele două filme cu Meg Ryan şi Tom Hanks, *Nopţi albe în Seattle* şi *Mesaj pentru tine,* dintre care doar cel de-al doilea a fost difuzat pe postul Acasă, în seara de Crăciun. Cei doi protagonişti se descoperă, în cele din urmă, tocmai datorită destinului: dickensianul spirit al Crăciunului îmbracă, aici, forma mai personalizată şi mai erotizată a relaţiilor de cuplu. Altruismul şi speranţa sînt bine direcţionate către o singură ţintă, ca şi cum toate sentimentele şi crezurile pozitive s-ar concentra în acel unic flux amoros.

Un alt tip de filme difuzate în zilele de Crăciun oferă o a doua şansă personajelor rătăcite: unul dintre ele este *Prizonieri în Paradis*, cu Nicolas Cage, o comedioară romantică în care trei foşti puşcăriaşi sînt aduşi pe calea cea bună în seara de Ajun, reuşind să restituie banii furaţi unei comunităţi altruiste şi aproape perfecte. Aici, personajul important este cel colectiv, al comunităţii, capabile să influenţeze destinul unor indivizi rătăciţi, dar, asemenea bătrînului Scrooge, celebrul personaj dickensian, recuperabili în ceasul al doisprezecelea. Filmul *Crăciun cu familia Krank,* cu Tim Allen şi Jamie Lee Curtis, care nu a fost difuzat pe posturile de televiziune, dar poate fi închiriat pe DVD, are în centru acelaşi personaj al comunităţii, de astă dată responsabile şi persuasive, care nu îngăduie, pentru nici un motiv, ca sărbătoarea Crăciunului să fie ocolită (aşa cum cei doi protagonişti aveau de gînd s-o facă, plecînd într-o vacanţă în insule), dar şi foarte săritoare la nevoie. Un alt film văzut la Hallmark, al cărui titlu îmi scapă, ne oferă imaginea unui alt fel de comunitate: marginală şi ostilă, pe care doar efortul unei fete întoarse de pe drumuri rele, care se străduieşte să se reîmpace cu familia ei de Crăciun, o face mai umană.

Am putut vedea, evident, şi filmele devenite deja clasice de Crăciun, în care însuşi Moşul este protagonistul. *Miracolul de pe strada 34,* cu Richard Attenborough şi Elizabeth Perkins, pune în scenă un adevărat proces în care este demonstrată, ca la carte, cu toate probele juridice, existenţa Moşului. În filmele de acest tip accentul nu este pus neapărat pe iubire, personală sau generală, ci pe ideea de credinţă: dacă nu în divinitate, prea greu de cuprins şi redat în astfel de producţii de consum, măcar în ceva, mai palpabil şi mai omenesc, într-un personaj mai uşor de acceptat, simbolul supremei fericiri pămîntene, precum Moş Crăciun. Pentru cei mai sceptici, prea angrenaţi în rutina cotidiană şi pragmatismul ei, singura modalitate de a-i face să creadă este să le oferi suprema şansă: şi anume, în virtutea ultimului grăunte de bunătate rămas în adîncul lor, să fie învestiţi cu chiar titlul de Moş: aşa i se întîmplă lui Tim Allen în *Moş Crăciun,* sau lui Whoopi Goldberg în *Eu sînt Moşul!*

Teodor BACONSKY

turn înclinat

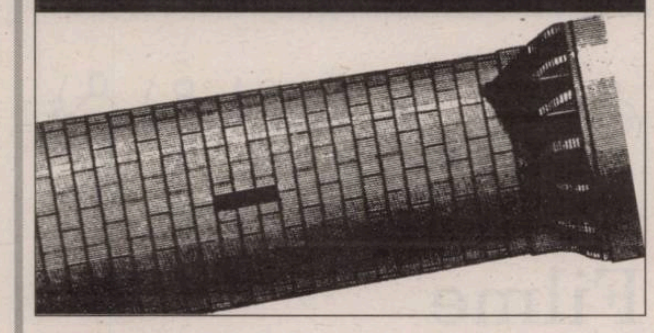

2006

Abordarea faptului religios se sprijină pe următoarele alternative: sîntem creştini sau „creştini". Sîntem postcreştini sau „postcreştini". E desigur fundamental să răspunzi la întrebarea *cine eşti?* ori măcar să-ţi defineşti, cît mai clar, apartenenţa. Din acest motiv, diagnosticul de stare spirituală e mai cuprinzător decît orice altceva. Restul criteriilor noastre de situare se sprijină pe înguste calităţi trecătoare. A fi român e o condiţie mai puţin rezistentă decît a fi, în adîncimea ultimă a identităţii tale, modelat de Hristos. A fi bogat e o ficţiune pe lîngă sărăcia care pîndeşte (accidental) îndărătul fiecărei circumstanţe, tot aşa cum boala e doar conjugarea la timpul trecut a stării de sănătate. A fi deştept e o chestie de context social (cineva mi-l evoca odată pe un anume „deştept al proştilor") sau de simplă convenţie culturală. Nici aderenţa la o ideologie, fie aceasta codificată sau difuză, nu te caracterizează în profunzime, de vreme ce defectorii partidelor politice sînt legiune şi nimeni nu-i judecă, cînd nu-i laudă.

Relaţia cu Dumnezeu e de alt ordin şi în altă ordine. Ea funcţionează pentru ca tu să existi în veşnicia unei posibilităţi inepuizabile. Te angajează integral, mai ales cînd ruptura păcatului te izolează de propriul sine, de semeni, de tot ce vrei sau meriţi să devii.

A fi creştin rezumă două milenii de creaţie întemeiată pe adevărul Revelaţiei şi deschide către sfîrşitul frumos, căci necesar, al celor omeneşti. A fi „creştin" înseamnă a utiliza parodia ca sursă de tragic involuntar. A fi postcreştin duce gîndul către nimicul indeterminării asumate ca destin. A fi „postcreştin" e totuna cu a trăi la mijloc, între Evanghelie şi mileniul calp dominat de Anticrist. Mi-e limpede că nu alegem una sau alta dintre aceste aşezări lăuntrice. Sîntem, mai degrabă, aleşi de ele, în virtutea unei structuri de adîncime, dezvăluite prin atitudinea noastră în clipa morţii. Interesant e, aici, faptul că, oriîncotro tindem, rămînem straniu determinaţi de referinţa creştină. O putem exalta, refuza sau distorsiona ironic, dar nu o putem oculta. Dacă te declari ateu, faci o propoziţie teologică de semn apofatic. Dacă alţii te văd ca pe un fals creştin se cheamă că fractura dintre afirmaţii şi viaţa ta e mai puternică decît propria smerenie şi capacitatea celorlalţi de a (te) ierta. A îmbrăţişa o altă religie te leagă, încă, de cea părăsită şi nimeni nu te poate citi altfel decît ca „fost" creştin, pentru că Botezul lasă urme indelebile. Iar cel ce diluează creştinismul în deriziune (ori în sincretismul bazarului postmodern) seamănă cu tontul care amestecă uleiul şi apa, cu pretenţia unei omogenizări imposibile.

Nu vreau să se spună că prezint creştinismul ca pe o fatalitate inconturnabilă. El e libertate pură şi încă libertate în act. *Este şi va fi,* aşa după cum mărturisesc preoţii slujitori, la altar, cînd se îmbrăţişează ritual, înainte de a se împărtăşi din potirul euharistic. Îi semănăm, în măsura în care persistăm ca suflete, ca energie personalizată, ca amintire iubită, ca autori de opere sau ca subiecţi ai temerii că răul, pe care-l vom fi comis, ar copleşi firava noastră participare la *bunul mers* al lumii.

Cum *este*, aşadar, creştinismul nostru? Şi cum de îşi disimulează omniprezenţa de acum invizibilă? E în taxi, cu manele şi iconiţe de hîrtie. E în *Patrologia* abatelui Migne. Dar e şi la biserica de parohie, în sicriul cu decoraţii al academicianului, pe buzele pline de înjurături ale precupeţului beat, în cămara conştiinţelor superioare şi în cămara bunicii, unde murăturile se pregătesc de Crăciun. E sub mitra episcopală şi sub tichia albă a papei, dar şi în botinele pelerinului, în mintea fecioarei, care speră să se mărite cumsecade, sau în regretul intermitent al tîrfei. E la Reims, în penumbra mormintelor dinastice, sau la Săpînţa, printre inscripţii cu haz ţărănesc. E în picturile lui Giotto, dar nu mai puţin în iconostasele lui Horia Bernea şi în „catedrala de slănină" aranjată de cutare june protestatar.

Este şi va fi.

Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna

Despre tîmplă

În studiul meu despre *iconostas,* în care m-am implicat ani la rînd, am adunat materiale, adesea neglijate, am cîntărit atent datele istorice şi arheologice şi am ajuns la concluzia că majoritatea informaţiilor din cărţile de popularizare a Ortodoxiei şi a artei ortodoxe provin din dovezi fragmentare şi se bazează în mare măsură pe speculaţie. Multe surse, de asemenea, fie aderă la agenda sincretismului religios, aşa cum am mai spus, fie la rubricile dedicate paralelismului, care frecvent tind să descopere similitudini pe seama ignorării unor diferenţe flagrante. Am ajuns la concluzia că *iconostasion* s-a dezvoltat în urma existenţei unei multitudini de bariere care, din chiar primii ani ai creştinismului, au separat spaţiul altarului de naos şi, fără îndoială, nu a constat niciodată doar din balustrada joasă pe care reformiştii liturgici contemporani o consideră prototip. Un studiu interesant, chiar dacă destul de incomplet, asupra variatelor teorii referitoare la sursa *templon*-ului se poate găsi în *The Oxford Dictionary of Byzantium* (New York and Oxford: Oxford University Press, 1991), vezi „Templon". Vezi şi comentariile mai ample ale lui Constantine Kalokyres în *Threskeutike kai Ethike Enkyklopedia* (Athens: A. Martinos, 1967), Vol. XI, articolul despre „Templon". Un articol care îmi susţine concluziile şi ilustrează multe din cele afirmate de mine, scris acum mai multe decenii de renumitul teolog şi istoric rus al artei bisericeşti, Leonide Ouspensky, constituie probabil cel mai exact rezumat al dezvoltării *iconostasion*-ului pe care îl avem la dispoziţie (vezi „The Problem of the Iconostasis", *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, Vol. VIII [1964], No. 4). Prin urmare, îmi voi concentra comentariile pe o parte din intuiţiile sale atît de tranşant expuse.

Ouspensky îşi începe articolul scoţînd în evidenţă că iconostasul „apare în ochii occidentalilor" – şi în cei ai reformatorilor liturgici ortodocşi contemporani, trebuie să repet – „ca o obstrucţie..., o îngrămădire de icoane în acelaşi timp nerezonabilă şi inutilă" (p. 186). Într-un sinopsis teologic captivant şi strălucit asupra naturii liturghiei (p. 192), el abordează această neînţelegere astfel: „...Catapeteasma sau paravanul" – susţine el, nu separă oamenii de aspectul „sfînt" al bisericii şi al liturghiei ci, mai degrabă, evidenţiază că prezenţa sacră din cadrul bisericii există atît prin revelaţie, cît şi prin „anticipare": „Împărăţia lui Dumnezeu revelat în Iisus Hristos este o Împărăţie a vremurilor ce va să vie. Împărtăşania în această Împărăţie nu distruge demarcaţia dintre temporal şi etern, iar demarcaţia este simbolizată în biserică prin dispunerea şi divizarea spaţiului". Iconostasul, prin urmare, marchează „graniţa dintre două lumi: cea extratemporală şi cea temporală", lumi care comunică între ele şi revelează ceea ce am numit, în mai multe comentarii, „prezentul escatologic" sau Prezenţa lui Iisus Hristos în Biserică în realitate *şi* prin anticipare. Ouspensky argumentează astfel că, în dezvoltarea lui istorică, iconostasul „nu separă treptat pe preoţi de popor", ci dezvoltarea sa „...serveşte tot mai mult spre a revela această linie nu ca pe o separaţie, ci ca pe o legătură de unire, ca expresie a interpenetrării dintre temporal şi etern, dintre sanctuar şi naos". După cum Sf. Maxim vede omul ca o pe contopire dintre spiritual şi fizic, „tot aşa – spune Ouspensky – în biserică naosul atinge sanctuarul, este luminat şi călăuzit de el, devenind expresia sa".

Deşi Ouspensky nu crede că cele dintîi bariere (inclusiv catapetesme) dintre altar şi naos ar fi fost adevăraţi pereţi (o poziţie cu care sînt în dezacord, pe baza dovezilor arheologice sigure oferite de bisericile din Siria şi Cappadocia, datînd din cele dintîi secole creştine), confirmă că „în bisericile creştine timpurii... forma şi înălţimea" unor asemenea bariere era „variabilă. Puteau fi constituite din pereţi scunzi sau din balustrade cam pînă la nivelul pieptului, sau dintr-un gard deschis, relativ înalt, sau dintr-un şir de coloane deschise". De fapt, el citează referirea lui Eusebius la o „magnifică îngrăditură, din lemn sculptat" din jurul altarului, într-o biserică de la începutul secolului al IV-lea, la Tir (p. 190), menţiune care pune sub semnul întrebării şi presupunerea generală că iconostasul sculptat, obiect familiar, făcut din lemn, ar fi o invenţie a secolului al X-lea (cf. Kalokyres, *op. cit.).* El mai aminteşte şi o mărturie din secolul al III-lea despre o biserică în care altarul este separat de naos printr-un perete de coloane şi perdele *(ibid.,* nota 21). Mai important, el susţine că, fiind o continuare şi o împlinire a templului evreiesc şi a închinării din sinagogă, cultul creştin păstrează altarul ca loc de sacrificiu şi naosul ca loc de închinare: menţinerea unei „sfinte a sfintelor" şi separarea dintre cei care împlinesc sacrificiul şi cei care participă la el, ceea ce – după cum cu dreptate susţine el, sprijinindu-se pe autoritatea unei îndelungate tradiţii erudite – a fost o trăsătură încă de la începuturile cultului creştin (p. 191).

Mi se pare limpede – iar Ouspensky trage o concluzie similară din interpretarea lui de maestru asupra surselor de studiu al originilor formelor liturgice ortodoxe – că iconostasul apare în chip firesc în urma asocierii dintre Altarul Creştin şi Taina Împărtăşaniei cu „sfînta sfintelor" şi locul de sacrificiu ale evreilor. Mai mult, această asociere de simboluri pune accent pe elementele mistice (ascunse) din cultul liturgic ortodox. Într-adevăr, aşa cum liturghia a apărut din prototipul ei embrionar, interacţiunea dintre lucrurile sfinte ale „sfintei sfintelor" şi manifestarea anticipată a darurilor lui Dumnezeu către poporul Său a devenit tot mai evidentă nu numai prin linia de demarcaţie dintre sfinţenie şi aşteptările pline de speranţă ale lumii, care este iconostasul, ci prin rugăciunile „secrete" ale preotului în altar şi implorările îndreptate, de la sfînta masă, către răsărit – sălaşul luminii – şi în direcţia opusă lumii şi a feţelor credincioşilor. Dezvoltarea naturală a acestei calităţi bidimensionale a cultului în cadrul liturghiei, pe cale de a se maturiza, pune în perspectiva potrivită acele situaţii în care instrumente liturgice, cum ar fi iconostasul, lipseau din biserica timpurie sau fuseseră abandonate, aşa cum *lex orandi* a comunităţilor din Occident a deviat de la spiritul comun care defineşte cultul străvechi al Orientului Ortodox. Dar nu înseamnă că nu putem discuta subiectul iconostasului în cultul ortodox contemporan, aşa cum am spus încă de la început, ci pur şi simplu trebuie doar să facem asta în limitele unui cadru istoric valabil. Astfel discuţia va fi onestă faţă de mărturia liturgică istorică a Răsăritului Ortodox. Este tocmai ceea ce facem noi doi în schimburile noastre de opinii, şi ceea ce reformatorii liturgici – persoane cu propria lor agendă – nu fac, după părerea mea. Ei propun o istorie distorsionată, în stilul patului lui Procust, pe măsura ţintelor şi a scopurilor lor liturgice, întemeiată de fapt pe o neînţelegere generală a cultului ortodox şi a adevăratului rol jucat de iconostas în acest cult.

Permite-mi acum, dragă Augustin Ioan, să spun cîteva lucruri ca răspuns la gîndurile dumitale despre „privilegiu" şi natura participării în cultul liturgic ortodox. Voi pleda că, în vreme ce aspectul pe care îl menţionezi este unul de extremă importanţă (care a fost abordat şi de alţi învăţaţi), cultul este mai bine definit de *efort* şi *participare* decît de ideea de privilegiu. Poziţiile „privilegiate" sînt potrivite în teatru şi în sala de concert. În biserica ortodoxă, mai ales cînd nu este prevăzută cu bănci (care, fapt regretabil, se pot vedea acum nu numai în bisericile ortodoxe din apus, ci şi în Grecia contemporană, pe scară largă) şi alte găteli teatrale (aşezarea scaunelor „în semicerc" şi iluminare scenică, de exemplu), care dau naştere sentimentului că ai fi spectator, cel ce participă la cult poate de fapt să interacţioneze cu spaţiul sacru, deplasîndu-se liber din zone de acţiune liturgică mai intensă spre cele de mai mică intensitate, închinîndu-se, făcînd metanii şi aşa mai departe. Prin urmare, „acţiunile" liturgice tradiţionale nu atrag sentimentul de excludere în biserică; mai degrabă, cultul este exprimat *cum se cuvine* prin asemenea acte participative. Cît despre clerici, rolul lor nu este de a se detaşa de Poporul lui Dumnezeu sau de a se angaja în acţiuni exclusiv personale. Rolul lor trebuie să fie înţeles în funcţie de intensitatea participării: o intensitate adecvată „sfintei sfintelor", dar acţionînd întotdeauna, în „separaţia" putativă creată de această intensitate, în direcţia reconcilierii sau eventual a alăturării a ceea ce este deasupra cerurilor (altarul) cu tărîmul ceresc şi pămîntesc al credincioşilor; cu adevărat o unire a clericilor cu poporul şi a lui Iisus Hristos cu lumea.

Urmărirea pregătirii elementelor pentru euharistie, dincolo de iconostas, gest similar unui voyeurism liturgic, nu ne-ar ajuta să realizăm acea „anticipare a gustului" cerescului – descriere potrivită şi frumoasă a cultului ortodox. Aceasta îi revine euharistiei înseşi. Este vorba de o *anticipare* a gustului divinităţii în sensul propriu. „Gustă şi vei vedea că Domnul este bun (sau dulce)", aşa cum ne dezvăluie unul din imnurile statornicite ale împărtăşaniei. Aş merge chiar mai departe, ca să spun că voyeurismul liturgic tinde să reducă acea tensiune a anticipării pe care o simţim aşteptînd ca diferitele părţi ale liturghiei să se îndeplinească, ceea ce constituie un aspect important în psihologia venerației. Iar în această psihologie, iarăşi, trebuie să fim atenţi să nu aplicăm, în mod eronat, concepte ca „libertate", „acces" şi „privilegiu". Cînd este vorba de cult, aceste lucruri sînt în mod deliberat redefinite în contextul unei „noutăţi" a experienţei şi a unei noţiuni de percepţie şi acţiune „detaşate de cele pămînteşti". Mai mult decît atît, acest gust dulce este exact ceea ce am spus: o *„anticipare* a gustului"; adică o mostră a ce va să vie şi o împlinire cu dimensiuni escatologice, care promit plinătate peste plinătate. Este o îndepărtare de tensiunea dintre potenţialul prezent şi împlinirea viitoare, care reprezintă o marcă a liturghiei. Pierderea ei ar însemna, cu adevărat, reducerea cultului ortodox la un gest static, la o acţiune unidimensională şi la acel tip de „reprezentaţie" dramatică la care te aştepţi, repet, într-un teatru sau într-o sală de concert, şi nu de la ceea ce constituie o întîlnire esenţială, detaşată de cele pămînteşti, între un univers gemînd în durerile renaşterii spirituale şi tărîmul ceresc, unde această naştere este concepută şi, în ultimă instanţă, ajunge la împlinire.

traducere de Mihai MOROIU

(fragment din volumul *Retrofuturism: Spaţiul sacru astăzi* de Augustin Ioan)

Daniel SERWER

Există o cheie a succesului în Kosovo?

Desemnarea de către ONU a fostului preşedinte finlandez Marti Ahtisaari, pentru a coordona negocierile pe marginea statutului final al provinciei Kosovo, indică faptul că se acordă atenţia cuvenită ultimei probleme conflictuale din Balcani.

Întrebările legate de acest subiect sînt următoarele: Kosovo – o provincie sîrbă cu o populaţie predominant albaneză – va obţine independenţa, va continua să facă parte din Serbia sau se va diviza? Din nefericire, premisele ajungerii la o soluţie negociată şi acceptată de toate părţile implicate nu sînt îmbucurătoare, în ciuda abilităţilor deosebite ale dlui Ahtisaari.

Deşi a reuşit să stabilizeze o zonă conflictuală din Balcani, administraţia ONU din Kosovo a durat prea mult şi nu a putut aduce prosperitatea sau securitatea regiunii. Kosovo rămîne cea mai săracă şi mai divizată etnic regiune din Europa.

Administraţia ONU din Kosovo a durat prea mult.

În urma eşecurilor ONU în Bosnia şi Herţegovina la începutul anilor '90, Naţiunile Unite nu au experienţa unui succes în abordarea problemelor din Balcani. Aici este nevoie de cineva capabil să aibă cîştig de cauză în faţa unor puternice forţe politice, cu diferite interese şi diferite orientări ideologice. Amalgamul politic de la Belgrad nu va fi de ajutor pentru finalizarea unor negocieri rapide şi eficiente. Premierul naţionalist sîrb Vojislav Kostunica guvernează atît cu ajutorul socialiştilor lui Slobodan Milosevic, cît şi cu susţinerea Partidului Radical Sîrb al cărui lider, Vojislav Seselj, este implicat într-un proces la Haga, fiind acuzat de crime de război comise în anii '90.

Aspiraţiile naţionaliste ale Serbiei continuă să deranjeze propriile sale minorităţi şi să provoace nelinişte în rîndul vecinilor, Croaţia şi Macedonia, şi partenerului său din Uniunea statală, Muntenegru. Kostunica avertizează că, în cazul în care problema statutului provinciei Kosovo nu va fi rezolvată în favoarea Belgradului, alegerile vor aduce forţe antidemocratice la putere. De asemenea, acesta estimează că se va produce şi o destabilizare a celuilalt vecin al Serbiei, Bosnia şi Herţegovina, unde marea comunitate sîrbă ar putea cere independenţa Republicii Srpska. Belgradul spune că va acorda un grad maxim de autonomie provinciei Kosovo, dar în cadrul Serbiei, însă nu este foarte clar ce anume înseamnă acest lucru. Belgradul nici nu doreşte ca cele 1,8 milioane de etnici albanezi să circule nestingheriţi prin Serbia, să voteze la alegerile parlamentare sîrbe sau să ocupe funcţii guvernamentale importante. Celălalt compromis, pe care Belgradul ar fi dispus să îl facă, ar fi separaţia pe criterii etnice, atît sîrbii, cît şi albanezii primind propriile lor teritorii. Totuşi şi această variantă ar crea un precedent nedorit, minorităţile din Bosnia şi Macedonia ar putea solicita măsuri similare.

Nici climatul politic din Pristina nu este favorabil. Pentru albanezii din Kosovo, singura opţiune este independenţa. Unii pretind că provincia e deja independentă, singurul lucru care lipseşte fiind recunoaşterea internaţională, alţii spun că reprezentanţii provinciei ar trebui să negocieze independenţa cu Statele Unite şi cu Uniunea Europeană, dar nu cu Belgradul, în timp ce alte grupuri consideră că independenţa ar trebui declarată unilateral. Există voci potrivit cărora independenţa trebuie obţinută prin intermediul forţei armate. Cert este că nimeni nu vrea ca echipa negociatoare albaneză să se întoarcă acasă fără o decizie care să însemne independenţa.

Totuşi albanezii şi-au subminat cauza prin modul injust în care au tratat minoritatea sîrbă din Kosovo, care continuă să trăiască în nesiguranţă şi de aceea caută protecţia Belgradului. Cînd sîrbii se întorc în zonele cu populaţie majoritar albaneză, acolo unde au locuit înainte de conflictul din 1999, se confruntă cu probleme lingvistice, discriminări în obţinerea de locuri de muncă, lipsuri economice, ameninţări etnice şi chiar violenţe. Belgradul controlează regiunea nordică din Kosovo, zonă locuită în cea mai mare parte de sîrbi, dar şi cîteva enclave, pe care speră să le păstreze pînă la stabilirea statutului final al provinciei.

Prevenirea conflictului ar fi mult mai puţin împovărătoare decît repararea daunelor.

Numai un efort comun al SUA şi UE – nu doar al ONU – poate să învingă rezistenţa sîrbă şi albaneză, să prevină separarea etnică şi, implicit, în final să ofere o soluţie convenabilă. Doar această formulă a funcţionat pînă acum, fiind aplicată cu succes în Bosnia şi Herţegovina în urma acordului de la Dayton, semnat acum 10 ani, în Kosovo – cînd NATO a oprit expulzarea albanezilor în 1999 – şi în Macedonia în 2001 – cînd doar un efort comun a pus capăt unei revolte albaneze.

Totuşi va fi greu ca europenii şi americanii să cadă de acord în privinţa unei acţiuni concertate. Pînă în prezent au convenit să excludă atît separarea etnică (în zone locuite de albanezi şi respectiv sîrbi), cît şi unirea provinciei Kosovo cu teritorii populate de albanezi din Macedonia şi Albania. Problema este însă că nimeni nu are o eventuală alternativă viabilă la aceste opţiuni.

Preocupat cu situaţiile din Afganistan, Irak, Coreea de Nord şi Iran, Washington-ul are probleme mai grave de rezolvat decît Kosovo. Pe de altă parte, este cert că în cadrul Consiliului de Securitate, Rusia şi China, care se confruntă cu propriile lor probleme interne în Cecenia şi Tibet, se vor opune unor concesii acordate unei provincii care doreşte să obţină independenţa. Administraţia George Bush, care se opune independenţei Kurdistanului irakian, consideră Serbia drept statul pivot din Balcani.

Desemnarea ONU – ale cărei membre sînt state suverane – drept organizaţia responsabilă cu găsirea unei soluţii pentru Kosovo, acordă Belgradului un rol în negocieri şi totodată limitează riscurile la care s-ar expune americanii. La rîndul său, Bruxelles-ul, confruntat cu dificultăţi în aprobarea Constituţiei Europene şi în absorbţia de noi membri, nu doreşte să promită prea curînd Serbiei statut de membru, deşi acest lucru ar fi vital pentru negocierile din Kosovo. În cadrul UE există păreri divergente, Marea Britanie şi Germania fiind pregătite să accepte independenţa, acestora opunîndu-li-se însă Franţa şi Italia. Cel mai mic numitor comun ar fi lăsarea acestei chestiuni în seama ONU. Însă un posibil eşec al ONU este prevestit în raportul făcut recent chiar de Naţiunile Unite – despre cît de pregătită e provincia Kosovo pentru o decizie finală.

Totuşi o abordare superficială a problemei ar putea conduce la violenţe din partea albanezilor. În acest caz ar urma un efort militar sîrb menit să-i protejeze pe sîrbii din nordul provinciei, mai ales că armata şi poliţia din Serbia nu sînt în totalitate sub control civil. Rezultatul ar fi separarea pe criterii etnice, adică ajungerea la planul de rezervă al Belgradului. Un deznodămînt violent în Kosovo abia dacă ar fi sesizat pe scara Richter a conflictelor internaţionale din prezent, însă ar fi o mare lovitură dată prestigiului americanilor şi europenilor. Prevenirea conflictului ar fi mult mai puţin împovărătoare decît repararea daunelor. Intervenţia internaţională în Balcani, care a avut succes pînă în prezent (şi a fost în folosul marilor comunităţi musulmane din regiune), nu ar trebui să fie scăpată de sub control provocînd haos şi dînd astfel un exemplu negativ pentru Irak şi Afganistan.

Autorităţile de la Bruxelles şi Washington trebuie să-i asigure ONU lucrurile de care organizaţia are nevoie pentru a reuşi: o decizie clară şi unitară în ce priveşte statutul provinciei Kosovo, ca şi susţinere pentru aplicarea acestei decizii.

***Daniel Serwer** este vicepreşedintele şi directorul operaţiunilor de pace şi stabilitate din cadrul Institutului pentru Pace al Statelor Unite. Comentariul este scris pentru Reţeau Balcanică de Investigaţii Media (www.birn.eu.com), partener al* Dilemei vechi.

traducere de Lucian GAVRIL

Iulian CHIFU

Kosovo ca soluţie românească

– „premii potrivit reformelor" –

Comunitatea internaţională era în fierbere la sfîrşitul anului deoarece se afla în faţa unei dileme greu de rezolvat: statutul final al provinciei Kosovo. În calitatea de membru nepermanent al Consiliului de Securitate al ONU, dar şi de ţară vecină, direct interesată în soluţionarea justă şi durabilă a conflictului, concomitent cu stabilizarea vecinului din sud-vest, Serbia şi Muntenegru, România a avut propriile evaluări şi propuneri, încadrîndu-se în formula clasică încifrată a definiţiei unei soluţii acceptabile în Kosovo: „mai mult decît autonomie, mai puţin decît independenţă".

Nu există o soluţie bună pentru Kosovo. Fiecare dintre cele două părţi are avantaje şi dezavantaje în tentativa de a înclina balanţa în favoarea ei, însă violenţele sau ameninţarea cu violenţele nu constituie un argument, în cazul de faţă. Şi diplomaţia românească apreciază că lipsa unui climat normal în Kosovo pentru reîntoarcerea refugiaţilor sîrbi, discriminările, în special în zona de Nord, a Metohiei, majoritar sîrbească, nu ajută obiectivului albanezilor kosovari, aşa cum nu ajută nici radicalismul şi ameninţarea cu relansarea violenţelor din martie 2004. Nici Serbia şi Muntenegru nu reprezintă un model de democraţie sau măcar de normalitate a relaţiilor interetnice, iar prezenţa în primplan a partidelor „vechi", cu profund fundament naţionalist, nu este în măsură să liniştească temerile albanezilor kosovari sau ale comunităţii internaţionale. Nici ameninţarea cu formula alternativă de segregare teritorială, pe criterii etnice, în Kosovo, sau potenţarea pretenţiilor separatiste în Republica Srpska din Bosnia-Herţegovina nu ajută proiectului sîrb.

Revenind la soluţia mediată, expertiza românească din spaţiul relaţiilor internaţionale ar accepta un Kosovo cu toate prerogativele statale, dar fără a fi recunoscut ca stat în sine, ci doar ca o componentă a Serbiei şi Muntenegru. Acesta ar fi un prim compromis, care ar putea fi susţinut de către diplomaţia românească doar în măsura în care relaţia cu „Centrul", cu Belgradul oficial, se menţine şi prin prezenţa reinserată a reprezentanţilor autorităţii statale. Dar aranjamentul real de împărţire a autorităţii între Centru şi autoritatea regională kosovară urmează a fi stabilită prin negocieri ulterioare. Primul pas este acela de a „vinde" părţilor certitudinea că nu vor exista niciodată independenţă şi suveranitate pentru Kosovo sau separarea provinciei în componente teritoriale pe criterii etnice, dar că nici Serbia nu va mai putea gestiona mai mult decît chestiunile de securitate şi politică externă ale statului.

După conştientizarea acestor aspecte, devine imperios necesară reinserarea autorităţilor centrale în Kosovo şi constituirea organismelor reprezentative ale statului cu participarea reprezentanţilor legitimi ai provinciei.

Credem că ideea românească ar putea cîştiga puncte prin propunerea unui program ce ar putea suplini ideea „standarde înaintea statutului" prin „premii potrivit reformelor". Astfel, ambele părţi ar putea fi încurajate să treacă la reforme substanţiale în domeniul democratizării, a drepturilor minorităţilor, a reformelor sectorului de securitate – cu controlul civil asupra organelor de forţă, iar în măsura în care rezultatele sînt mai bune într-o parte sau în alta, aceste reforme să fie „premiate" cu înclinarea proporţională a balanţei de echilibru dinamic între Centru şi Priştina. Astfel, cu cît eşti mai democrat, stabilizezi regiunea şi demonstrezi că poţi să ai grijă de securitatea minorităţilor şi de reprezentarea lor proporţională, de dezamorsarea conflictelor şi instalarea unei situaţii de normalitate durabilă, cu atît poţi să revendici mai multe atribute în negocierea dintre sarcinile ce ar reveni Centrului şi provinciei. Un asemenea mecanism de premiere ar încuraja în mod real soluţionarea conflictului, securizarea şi stabilizarea pe termen lung şi ar inversa spirala confruntaţională actuală.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Florin POENARU

40 de nopţi în ţara celor 1001

– sau despre cum se văd alegerile din Egipt, cînd se văd –

Se dedică Andreei şi lui Adrian Sorescu

Pe 7 decembrie, seara, stăteam în pat într-un hotel din Cairo şi aşteptam cina de la room service. În cele 40 de minute de aşteptare am avut timp de ştiri. Pe Euronews, Băsescu, la Bucureşti, o avea în dreapta pe Rice şi puneau împreună temeiurile unor baze mobile. Pe Al-Jazeera, un votant imobil cu capul spart, în satul din delta Nilului vizitat de mine cu cîteva ore în urmă, în ultima zi de alegeri parlamentare egiptene.

Tehnicalităţi

Alegerile parlamentare din Egipt sînt unice în lume. Se votează în trei runde, fiecare rundă în două tururi. Sînt deci 6 zile de alegeri în exact o lună de zile. Teritoriul Egiptului (5% locuit de 95% din populaţie) este împărţit în trei. Motivul: peste 30.000 de secţii de votare şi doar 11.000 de judecători. În Egipt, judecătorii organizează alegerile la nivel de secţie de votare şi sînt sub autoritatea ministrului de Interne (sic!) care se preocupă şi de asigurarea ordinii alegerilor. Nu se ştie cîte persoane cu drept de vot sînt înregistrate la nivel naţional, transportul voturilor de la secţii e făcut de poliţişti (numărarea voturilor se face într-un *counting center,* aflat invariabil în sediul poliţiei. La numărătoare nu au acces decît judecătorii care nu ştiu decît rezultatul din urna din secţia lor de votare, niciodată rezultatul final), nu există protocoale, evidenţe, procese-verbale, sistem de înregistrare a sesizărilor sau posibilitate de a contesta (pentru că judecătorii nu prea au cum să se judece singuri, nu?). Observatorii interni sînt toleraţi de judecători, dar fie nu au intrumentele necesare observării, fie nu au experienţă sau instruire pe măsură. Cînd se întîmplă – rar – să le aibă pe amîndouă, se lovesc (şi nu rar) de bastoanele poliţiştilor care nu le permit accesul în secţii. Observatori străini nu pot exista pentru că legea nu permite. Eu am fost consilier pentru un ONG american, asigurînd *training*-uri şi suport logistic ONG-urilor locale.

Monkey jump

Un banc *underground* spune că un îngrijitor de la grădina zoologică a reuşit să determine o maimuţă să se sinucidă, spunîndu-i că Mubarak a fost ales preşedinte pentru încă 6 ani. Mubarak se află la putere din 1981, după ce preşedintele Sadat a fost asasinat de un soldat islamist radical, nemulţumit de pacea încheiată cu Israelul şi de relaţiile bune pe care Sadat le avea cu Carter şi Kissinger. De atunci, Mubarak (şi partidul lui: Partidul Naţional Democrat) se menţin la putere prin două mecanisme simple: referendumul în care cetăţenii sînt obligaţi să răspundă cu „da" sau „nu" dacă mai vor ca Mubarak să fie preşedinte şi legea situaţiei de urgenţă, intrată în vigoare la 4 ore după asasinarea lui Sadat şi care durează pînă azi. Această lege pentru situaţii excepţionale – vorba vine – dă dreptul preşedintelui să dispună arestări şi poliţiei, controlate de preşedinte, să aibă iniţiativă de a aresta. „Suspecţii" sînt judecaţi de tribunale militare care nu permit avocaţi, apel, proces şi, în general, ajung în dreptul unui zid alb fără ca nimeni să mai ştie de soarta lor. Pînă în august 2005, prin aceste mecanisme Mubarak şi oamenii din jurul lui au rămas la putere cu 98% rată de aprobare la referendumuri şi cu 99% locuri în Parlament. În august, Mubarak a ieşit în balconul mediatic oferit de televiziunea de stat şi a anunţat două schimbări fără precedent în istoria politică egipteană. Înainte însă...

În 1928

...un profesor de şcoală, în plină ocupaţie britanică, a avut următoarea idee: Egiptul trebuie redat egiptenilor, iar singura soluţie pentru asta e un nou califat (ca în secolul VII), condus pe baza legii islamice Sharia. Aşa s-a născut Frăţia Musulmană. Naser, primul preşedinte al Egiptului, după ce i-a susţinut zadarnic pe nazişti, în timpul celui de-al doilea război mondial, pentru a-i elimina pe englezi, a reuşit să ia puterea cu ajutorul corpului de armată pe care îl conducea şi cu susţinerea Frăţiei. Imediat ce a devenit preşedinte, a dispus asasinarea conducătorilor Frăţiei şi întemniţarea pe viaţă a cîtorva mii de membri. Sadat şi Mubarak au continuat în diferite grade aceeaşi politică, Frăţia rămînînd pînă azi o mişcare ilegală. Totuşi islamiştii au progresat şi s-au extins, dezvoltînd un întreg sistem social paralel şi rival cu cel al statului (şcoli, universităţi, spitale, locuri de muncă – cu sprijin financiar substanţial din Iran şi Arabia Saudită). Sloganul lor a rămas acelaşi din 1928 pînă azi: „Islamul este soluţia".

Jocul lui Mubarak

Înapoi în august 2005. În timp ce camerele de vederi erau montate în sala din care urma să vorbească (pentru că Mubarak îşi părăseşte foarte rar – şi atunci doar pentru vizite în străinătate – reşedinţa-birou, un complex izolat de zece ori mai mare decît Cotroceniul), preşedintele ştia că presiunea externă pentru democratizare e mai puternică decît de obicei. Lucru ciudat, chiar americanii sînt cei care cer asta insistent (aceiaşi americani care livrează anual un avion cu două miliarde de dolari cash, încă din 1978, şi care folosesc închisorile egiptene pentru a „interoga" suspecţii de terorism). În discursul către naţiune, Mubarak anunţă că anul acesta nu va mai fi referendum, ci alegeri pentru preşedinte şi că legea de urgenţă va fi amendată pînă la alegeri, reducînd prerogativele preşedintelui, urmînd să fie abrogată, dacă Mubarak va obţine un nou mandat. În cursă s-au înscris 13 candidaţi. Mubarak a obţinut 88%, următorul clasat 7%, restul, restul. Maimuţa s-a sinucis exact cînd campania pentru alegerile parlamentare a început. La fel şi jocul lui Mubarak.

Un fel de campanie

Fiind interzisă, Frăţia a înscris 175 de candidaţi la rubrica independenţi, chiar dacă toţi aveau aceeaşi platformă, aceleaşi semne electorale şi slogane. Prima uimire: spre deosebire de opoziţia de stînga-centru-dreapta (un bloc neomogen de partide) căreia nu i se permiteau marşurile electorale sau accesul la media (dominată în proporţie de 90% de stat), islamiştii au fost lăsaţi să facă campanie în voie, iar ei chiar nu au nevoie de televizor, pentru că mesajul lor se transmite mult mai bine în sutele de mii de moschei. Mai mult, liderii şi membrii aflaţi în puşcării au fost eliberaţi. A doua uimire. Încă înainte de prima zi de vot, era clar pentru toată lumea că musulmanii sînt forţa de opoziţie cea mai puternică din ţară. Ramadanul s-a terminat exact cu o săptămînă înainte de începerea votării, valul de euforie era uriaş, peste tot se vorbea numai despre asta, iar în aerul de pe străzile sărace din Cairo, pe lîngă mirosul de *fu'ul* (mîncarea naţională, fasole) se simţea un iz de revoluţie. Existau totuşi trei categorii de oameni foarte trişti: poliţiştii, bogaţii şi creştinii (copţi).

Dacă voi nu mă vreţi, poate îi vreţi pe ei!

Americanii nu au nici un fel de relaţii cu Frăţia Musulmană, pentru că FM nu recunoaşte Israelul ca stat, iar americanii, printre multe altele, sînt invadatori în Irak (unde pînă la război lucrau 1.200.000 de egipteni, care s-au întors acasă ca să fie şomeri, alăturîndu-se astfel jumătăţii de populaţie egipteană care nu are loc de muncă). Dar americanii au legături multiple cu Mubarak, care nu are nici o legătură cu populaţia Egiptului, populaţie care în proporţie de 80% este într-o formă sau alta, membră a FM (chiar dacă nu sînt toţi activişti cu acte, cei mai mulţi egipteni „ţin" la FM, ca la o echipă de fotbal). Americanii au înţeles greu două lucruri: că Mubarak nu mai are control asupra ţării decît prin forţa poliţiei şi a armatei (de care nu mai este sigur în multe zone, vezi precedentul Sadat) şi că e nevoie urgent de minime reforme (vezi vizita doamnei Rice în Egipt din octombrie) şi că situaţia din Orientul Mijlociu necesită soluţii alternative. Ce nu au putut înţelege americanii a fost de ce Mubarak a permis islamiştilor o asemenea libertate în timpul cel mai propice cu putinţă: alegeri parlamentare, pe un fond de nemulţumire generală faţă de politica din ultimii 25 de ani şi în timp ce chiar el, Mubarak, submina partidele moderate şi laice. Explicaţie simplă (nu şi pentru ambasadorul american la Cairo, care conduce cea mai mare reprezentanţă americană din lume după cea de la Bagdad): Mubarak a produs cu măiestrie un sofism – înţeleg nevoia de democratizare şi liberalizare, însă iată că în Egipt ea duce la apariţia islamiştilor fundamentalişti. Vorba aceea, dacă voi nu mă vreţi, poate îi vreţi pe ei! Aşa că, dragi prieteni americani, aveţi de ales între mine (sau fiul meu Gamal, pe care vreau să-l las moştenitor) şi islamişti. Sau mai bine zis între stabilitate politică cu puţină democraţie (Mubarak) sau instabilitate politică şi multă democraţie, ca în timpul califatului din secolul al VII-lea. La prima vedere, jocul lui Mubarak reuşise şi le dăduse americanilor o alegere uşoară. Totuşi Mubarak rămînea cu două mari probleme. Prima: nu citise un rînd despre căderile dictatorilor în Centrul şi Estul Europei. A doua: începeau...

© T. Baker

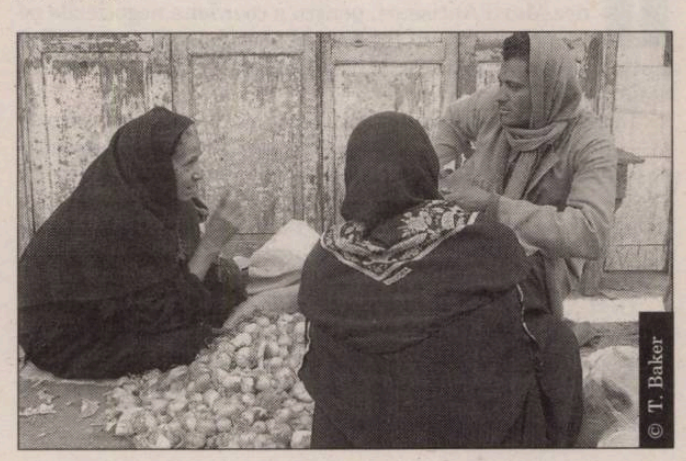
© T. Baker

Alegerile

Asemenea lui Ceauşescu (nevasta şi fiul în poziţii-cheie, portrete în toate oraşele, străzi cu numele său), Mubarak se credea iubit de popor. Numai că poporul a început să voteze cu islamiştii. Atunci scenariul a fost simplu şi la fel pentru toate rundele: islamiştii au fost arestaţi, suporterii lor – intimidaţi şi agresaţi, secţiile de votare au fost „sigilate" de poliţişti înarmaţi care permiteau accesul doar votanţilor PND aduşi cu autobuzul, numărătoarea voturilor a fost fraudată. Peste 20 de persoane au fost ucise în cele 6 zile de alegeri, în confruntările dintre FM, pe de o parte, şi PND şi/sau poliţie, pe de alta. Cu toate acestea, FM a cîştigat aproape 100 de locuri în noul Parlament (în mare parte datorită judecătorilor care sînt cît se poate de neutri în condiţiile date şi datorită suportului popular maxim pentru islamişti). PND îşi menţine două treimi din Parlament, dar opoziţia are cea mai mare pondere din istoria parlamentarismului egiptean, iar oamenii au văzut că regimul nu este de neclintit.

Egiptul la firul nisipului

E o nebunie totală. Aglomeraţie, zgomot, mizerie, sărăcie. Dacă ieşi din Cairo, nu întîlneşti decît o lume rurală analfabetă (aproape 60% din egipteni nu ştiu să scrie şi să citească), reticentă la străini (cu excepţia momentelor cînd îi pot „jefui" prin preţuri), dispusă să facă orice pentru a supravieţui, blazată, resemnată, mîndră că este egipteană, condescendentă faţă de Cairo (privit ca un oraş infidel), religioasă pînă la bigomie (şi bigamie). În sud (fieful islamiştilor încă din anii '80, pe vremea cînd Şeicul Ohmar preda aici), e o adevărată dictatură militară, cu controale la fiecare 20 de kilometri. La hotel erau în permanenţă opt poliţişti, camerele erau controlate regulat, la Internet café ni se cerea de fiecare dată paşaportul. Tot acolo, nu exista program de scris documente sau posibilitatea de a trimite ataşamente (motiv pentru care această relatare pentru *Dilema veche* nu a putut fi transmisă decît la întoarcerea mea acasă), accesul la anumite site-uri era blocat. Telefoanele erau ascultate (ca să primeşti un SMS de la colegul aflat în altă cameră de hotel trebuia să aştepţi 15 ore din momentul trimiterii), iar în sala de mese a hotelului existau camere video de supraveghere. Situaţia este similară (în diferite grade) în toată ţara. Bărbaţii nu dorm mai niciodată (sau, dacă o fac, de pe la 4 la 11), petrec cea mai mare din timp în cafenele unde beau ceai şi fumează narghilea (nu există locuri de unde să cumperi alcool, însă haşişul se vinde la orice colţ de stradă la preţuri derizorii). Femeile nu au certificate de naştere, actul lor de identitate fiind cel de căsătorie (felul în care se stabileşte dacă o fată are 16 ani şi poate să se mărite, în lipsa unui certificat de naştere? Fata merge la doctorul ginecolog care o consultă şi îşi dă sau nu acordul), nu pot divorţa, iar dacă legea islamică Sharia ar intra în vigoare, femeile nu ar mai avea voie la şcoală. În unele zone se mai practică extirparea clitorisului pentru ca sexul să nu fie însoţit de plăcere, ci practicat doar pentru reproducere. Cele 5 rugăciuni sînt respectate zilnic, un semn de distincţie pentru bărbaţi (pentru că femeile nu au voie la moschee) este o vînătaie vizibilă în frunte, ce atestă faptul că respectivul s-a lovit cu putere de podea în timpul rugăciunii.

Înapoi la ştiri

Dacă puteţi să evitaţi Egiptul, făceţi-o fără ezitare (eu am parcurs 5.000 de kilometri în Egipt şi peste tot e la fel). Dacă nu puteţi, rămîneţi în Cairo (maxim pînă la Sharm el Sheik), deşi cea mai dezgustătoare mizerie am văzut-o la piramide. Oricum ar fi, nu disperaţi: s-ar putea ca foarte curînd să fim asociaţi, în regiune, cu politica americanilor şi atunci, oricum, n-o să mai puteţi merge nicăieri (sau, mă rog, doar o singură dată).

***Florin Poenaru** a fost consultant pentru National Democratic Institute, biroul din Cairo.*

Wolf LEPENIES

Şi Mao mi-a zis atunci...

– convorbire cu scriitorul japonez Kenzaburō ŌE, laureat al premiului Nobel pentru Literatură –

„La ce lucraţi în acest moment?“ Această întrebare nu este scrisă în propriul meu carneţel, ci în cel al interlocutorului meu. Kenzaburō Ōe s-a pregătit cu grijă pentru această convorbire. Nici nu ne-am salutat bine şi îmi arată voios o coală pe care a notat întrebările mele şi răspunsurile lui. Printre caracterele japoneze caligrafiate în cerneală albastră, reuşesc să descifrez cîteva cuvinte scrise cu roşu: „Berlin-Tokyo, Good-bye my book, *renovatio*“.

Ne-am întîlnit la Tokyo, la hotel Okura. Clădirea nu are decît cinci etaje, aşa că la un cutremur se zguduie mult mai puţin decît un zgîrie-nori. Este ora 11, şi în holul hotelului angajaţii aranjează florile în ornamente ikebana. Ōe a venit de la staţia de metrou pînă la hotel pe jos; taximetriştii se bagă mereu în vorbă, iar astăzi nu avea chef de flecăreală.

Mă îndepărtez de la scenariul lui Ōe în momentul în care îl întreb de Hikar. Fiul său cel mai vîrstnic s-a născut în 1963 cu o malformaţie la creier. Tatăl său a povestit, într-o serie de romane – debutată prin *O experienţă personală* – despre naşterea şi viaţa alături de copilul său handicapat. Astăzi, Hikari este un reputat compozitor. Ōe este mîndru de el: „Foarte multă vreme, Hikari n-a mai compus nimic. A devenit brusc interesat de teoria muzicii, de contrapunct. I-a studiat pe Mahler, Mozart şi Bach. Cu foarte puţin timp înainte de a pleca spre tîrgul de carte din Germania, am organizat pentru fiul meu un concert la Tokyo. Evenimentul a fost un succes, au venit foarte mulţi spectatori, iar Kikari a fost întrebat, la un moment dat, ce semnificaţie avea o piesă scurtă şi foarte tristă pe care a prezentat-o. «Este sonatina pentru omul care a împlinit 70 de ani», a răspuns el, referindu-se la mine“.

Despre victime şi făptaşi

Kenzaburō Ōe tocmai s-a întors de la înmormîntarea soacrei sale, de la Shikoku. Shikoku este insula unde s-a născut şi el, o insulă ale cărei peisaje apar ca nişte leitmotive prin cărţile sale. Vorbeşte despre melancolia împlinirii, despre finalul unei trilogii romaneşti a cărei primă parte, *Tagame. Berlin-Tokyo,* tocmai a apărut în limba germană. Volumul al doilea se numeşte *Un copil cu o expresie melancolică,* iar cel de-al treilea *Good-bye my book.*

„Am încheiat trilogia. Astăzi este prima zi cînd voi susţine o lectură publică şi voi acorda autografe. Lectură şi autografe – asta e ceva nou, majoritatea scriitorilor japonezi nu sînt obişnuiţi să citească pentru publicul larg. Astea sînt veştile bune. Vestea proastă: am fost dat în judecată!“

În 1970 Ōe publica *Okinawa Notes*. În carte, s-a luat de ofiţerii japonezi care, obligaţi să capituleze, în 1945, au forţat foarte mulţi oameni, printre care femei şi copii, să se sinucidă. E mult de-atunci. Cum de tocmai acum i-a fost intentat un proces? „Nu ştiu. Comandantul responsabil, pe care l-am criticat în cartea mea, este mort. Mai tînărul său frate, care m-a dat în judecată, are acum 75 de ani şi afirmă că această carte l-a atins profund şi că a avut de suferit ca urmare a publicării ei. Au existat şi alte cărţi despre ceea ce s-a petrecut la Okinawa, mult mai radicale decît modesta mea cărticică. Eu mă întreb cum a putut armata japoneză să săvîrşească, din loialitate faţă de împărat, asemenea fapte.“

Am venit la Tokyo trecînd prin Hiroşima, unde m-a impresionat noul muzeu al oraşului, care aminteşte deopotrivă de japonezi ca victime şi făptaşi. Alături de Shikoku şi Okinawa, Hiroşima ocupă un loc central în viaţa şi în opera literară a lui Kenzaburō Ōe. *Hiroshima Notes* a apărut acum exact 40 de ani.

„De multă vreme lucrez împreună cu un grup de supravieţuitori ai atacului cu bombă atomică. Supravieţuitorii de la Hiroşima au jucat şi joacă în continuare un rol foarte important în ceea ce priveşte felul în care este tratată istoria Japoniei. Primii care au recunoscut masacrarea populaţiei civile chineze din Nanjing, de către japonezi, au fost locuitorii din Hiroşima. Ei au spus: «Am devenit victime, dar înainte de a fi victime, am fost făptaşi. Trebuie să facem ceva pentru condamnaţii la muncă silnică coreeni şi chinezi care au supravieţuit războiului». Acum vreo douăzeci de ani, cînd s-a format asociaţia cu care lucrez, ea a emis un prim act de asumare a vinovăţiei. Scopul nostru este ca asemenea lucruri să nu se mai întîmple niciodată. Noi solicităm Guvernului japonez să coopereze cu China şi Coreea în chestiunea neproliferării armamentului nuclear.“

În 1947, trupele de ocupaţie americane au impus japonezilor o Constituţie prin care Japonia se obliga la demilitarizare şi la anularea stării de război. Astăzi Japonia are din nou armată – „trupele de autoapărare prin ofensivă“ – şi s-a angajat cu un contingent în Irak, de partea Statelor Unite. Acum, americanii sînt cei care au solicitat, din motive strategice, anularea dispoziţiilor pacifiste din Constituţia Japoniei. Ōe, al cărui tată a murit în 1944 în războiul din Pacific, este membru fondator al Asociaţiei „Kyū-jo no Kai“ (Asociaţia „Articolul 9“), care militează împotriva acestei modificări constituţionale.

„În starea de spirit reacţionară, în care se află o mare parte a populaţiei japoneze, Guvernul crede că are şanse să modifice Constituţia. Cu atît mai mult după izbînda electorală copleşitoare de care s-a bucurat premierul Koizumi pe 11 septembrie. Koizumi ar putea obţine victoria atît în Camera superioară, cît şi în cea inferioară a Parlamentului. Mai este însă nevoie şi de referendum – şi asta este şansa noastră. Avem un public destul de numeros la întîlnirile pe care le organizăm, însă marea majoritate sînt persoane în vîrstă, tinerii nu prea participă. Lor le lipseşte experienţa războiului, a greutăţilor din perioada postbelică – experienţă care le motivează protestul părinţilor lor împotriva modificării constituţionale. Mulţi ne îndeamnă să renunţăm, ne spun că vom pierde, că nu avem nici o şansă. Dar eu nu vreau să pierd. Vreau să cîştig.“

Un „democrat fundamentalist“

Kenzaburō Ōe este un mare povestitor şi un *homo politicus* înnăscut. Şi-a încheiat studiile de romanistică printr-o lucrare despre Jean-Paul Sartre. Cu toate acestea, nu se vede înscris în tradiţia sartriană a angajamentului: acest tip de angajament este mai degrabă valabil pentru scriitori precum Wole Soyinka sau Mario Vargas Llosa, nişte sartrieni mai conservatori... „Propria mea socializare politică s-a petrecut în prima săptămînă de după război. Aveam pe atunci 10 ani şi locuiam în satul nostru din munţi, pe insula Shikoku. Eram un băieţel al Japoniei naţionaliste, în care împăratul era privit ca un zeu. Şi apoi, deodată, zeul a vorbit la radio, cu voce omenească, explicînd că Japonia a pierdut războiul. N-a trecut o săptămînă şi învăţătorul nostru ne-a vorbit despre democraţie. Pentru mine, întregul univers se schimba de la o zi la alta. M-am hotărît să devin democrat. Sartre povestea undeva cum şi-a dorit el, copil fiind, să distrugă timpul, pentru a fi liber. Eu vroiam să fac acelaşi lucru cu timpul trecut. Familia mea a donat şcolii o inscripţie în piatră. Eu am distrus-o şi m-am simţit liber. Vroiam să mă schimb complet, şi pentru asta trebuia să modific lumea din jurul meu.“

Kenzaburō Ōe se autointitulează un „democrat fundamentalist“. Acţiunile sale politice, angajamentul său, le vede în continuare ca pe o urmare a experienţelor trăite pe cînd avea doar 10 ani. Acum, la 70 de ani, el lasă impresia continuităţii atît în viaţă, cît şi în operă. Cînd şi-a terminat trilogia romanescă, prietenul său Edward Said, bolnav pe patul de moarte, i-a dat următorul sfat: „Kenzaburō, e timpul să găseşti propriul tău stil al perioadei tîrzii!“. Ōe l-a ascultat şi a început să caute. „Mi-am propus ca, înainte să mai scriu ceva, să citesc, timp de trei ani, în mod intensiv, un autor. Autorul pe care îl citesc este Mircea Eliade, marele cercetător al miturilor. Astfel începe pentru mine o *renovatio,* o reînnoire. La Mircea Eliade am citit o poveste de Martin Buber. Un rabin merge de la Cracovia la Varşovia. I s-a năzărit că acolo, într-un loc anume, va găsi ceva de mare preţ. Exact în locul din vis întîlneşte un comandant, care îi povesteşte visul său: trebuie să meargă la casa rabinului din Cracovia, pentru că acolo va găsi ceva de mare preţ. Comandantul nu credea în vise, aşa că nu a pornit spre Cracovia. În schimb, rabinul s-a întors şi a găsit comoara în propria-i casă. În jurul acestei povestiri gravitează propria mea viaţă. Pentru a găsi ceva nepreţuit în jurul tău, este nevoie să faci multe ocolişuri. Eu însumi am căutat mult prin locuri străine, acum mă simt din nou acasă.“

„Cercul se închide. Am revenit acasă.“ Aceasta este starea de spirit pe care o transmite Kenzaburō pe parcursul conversaţiei noastre. De ce Eliade? Răspunsul său la această întrebare arată, în mod exemplar, felul în care, în viaţa şi opera sa, influenţele europene se întrepătrund cu tradiţiile japoneze. „Maestrul meu pe linie academică a fost reputatul romanist Kazuo Watanabe. Cînd i-am spus, într-o bună zi, că nu mă mai interesează cariera academică, s-a supărat foarte tare. Credeam că abilităţile mele oratorice nu se ridică la nivelul cerinţelor. Watanabe mi-a dat să citesc cărţile lui Eliade, pe care îl cunoscuse în 1950 la Paris. Le-am citit, iar miturile şi povestirile acelea mi-au adus aminte de cele pe care le ştiu de la mama şi de la bunica de la Shikoku.“

Tot mama este cea care l-a familiarizat pe micul Kenzaburō cu literatura occidentală. Printre altele, Selma Lagerlöf, *Minunata călătorie a lui Nils Holgerson* – mama sa, împreună cu nişte colege de la Universitatea pentru Femei de la Tokyo, au tradus cartea în japoneză; sau *Aventurile lui Tom Sawyer* şi *Aventurile lui Huckleberry Finn*, de Mark Twain. „Copil fiind, mergeam adesea la Matsuyama City, acolo unde americanii au deschis o bibliotecă publică. Mergeam acolo ca să învăţăm: mesele erau mai mari, scaunele mai comode decît cele de la noi de-acasă. Învăţam două ore, după care îmi luam o carte şi citeam. Cum aproape că învăţasem pe de rost *Tom Sawyer* în japoneză, am înţeles, din prima, versiunea originală în engleză. Cel mai impresionant mi s-a părut episodul în care Huckleberry Finn îl găseşte pe fugarul Jim şi îi scrie mătuşii Sally, dar nu îi mai trimite, pînă la urmă, scrisoarea: „Chiar de-o fi să putrezesc în iad, tot n-am să-l trădez pe Jim“ – spune Huck Finn. M-a impresionat nespus, iar această atitudine o am şi astăzi.

Homo pro se

Kenzaburō a devenit un cititor neobosit. Mama l-a poreclit Kogito, iar Ōe a revenit asupra poreclei în romanul *Berlin-Tokyo*. Kogito nu citea însă doar Selma Lagerlöf şi Mark Twain, John Steinbeck, Hemingway sau *Don Quijote*. În primul rînd, mama este cea care i-a deschis ochii spre literatura occidentală. Bunicul şi tatăl i-au făcut cunoştinţă cu literatura chineză clasică: „Întreaga noastră familie a fost influenţată de asta. Tocmai de aceea am fost împotriva politicii agresive în China a împăratului Japoniei. Tata mi-a spus-o întotdeauna: «Nu uita că noi sîntem discipolii chinezilor!». Tocmai de aceea admir revoluţia chineză“.

Mult mai impresionat a fost Kenzaburō Ōe cînd, la 25 de ani, a fost invitat la o întîlnire în China, ca membru al unei delegaţii de scriitori japonezi. „Am ajuns la hotel pe la miezul nopţii. Tocmai voiam să mă bag în pat cînd a năvălit un coleg chinez: mai aveam o întîlnire. Am fost conduşi într-o clădire unde era aproape beznă. Îmi amintesc de mireasma florilor de prin ganguri. Să fi fost liliac? Vreo zece minute am fost plimbaţi prin clădire, apoi am poposit într-o încăpere. Acolo, la colţul unei mese, stăteau Mao Zedong şi Ciu En-lai. Mao nu privea spre nimeni, decît spre Ciu En-lai. Îi vorbea necontenit. Nimeni nu spunea o vorbă. Pe masă era o cutie cu ţigări Panda, cele mai scumpe care se găseau pe atunci. Din cînd în cînd, Ciu mai împingea puţin cutia cu ţigări, pentru ca marele conducător să fumeze mai puţin. Dar Mao îşi tot trăgea pachetul lîngă el. Fuma întruna. Studiasem scrierile lui Mao şi, la un moment dat, mi-am dat seama că nu stătea de vorbă cu Ciu En-lai, ci îşi cita propriile scrieri. Iar Ciu dădea din cap şi de abia îngăima cîte ceva. Apoi, cam după o oră, Mao se întoarse brusc spre mine, mă aţinti cu privirea şi, înainte să iasă pe uşă, îmi spuse: «Eşti tînăr, eşti sărac, eşti total necunoscut. Vei fi un bun revoluţionar!»“

Pe atunci, Kenzaburō Ōe era tînăr şi nu prea bogat. Necunoscut însă nu era. Începuse să scrie încă din studenţie, publicînd un roman, şi primise pentru o povestire renumitul premiu Akutagawa. Ōe nu a devenit un revoluţionar, însă chiar şi astăzi mai păstrează aerul unui băieţandru şturlubatic. În căutarea unui „stil al epocii tîrzii“, a dat peste Erasmus şi, la fel cum a făcut-o şi marele învăţat renascentist şi umanist, se consideră un *homo pro se*. Această denumire riscă să încurce. Căci Erasmus a ştiut să se adapteze vremurilor grele. El, numit de contemporani *vir duplex,* şi-a croit drum prin viaţă precum un şarpe, cum l-a poreclit Martin Luther.

Kenzaburō nu este alunecos precum şarpele. Un *homo pro se?* Da, dacă prin asta înţelegem un om care, după multe ocolişuri şi trăiri zguduitoare, s-a regăsit pe sine însuşi şi este liniştit cu sine.

După-amiază, Kenzaburō porneşte spre lectura publică şi sesiunea de autografe: *Good-bye my book*. La scurtă vreme după plecarea sa, se produce un cutremur cu magnitudinea de 5,5 grade pe scara Richter. Am văzut la televizor cum s-a legănat podul gigant de peste Tokyo Bay. Hotelul Okura nu are decît cinci etaje. Imediat după cutremur, clădirea este din nou liniştită, nemişcată.

(Die Welt, 14 decembrie 2005)

traducere de Matei MARTIN

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Alexandru GRUIAN

Enoriaşii bisericii de marmură

Munţii Poiana Ruscă se află la sud de rîul Mureş, încadraţi într-un dreptunghi cu colţurile aproximativ marcate de oraşele Deva, Haţeg, Caransebeş şi Lugoj. Partea situată pe teritoriul judeţului Hunedoara mai este numită, uneori cu o doză de emfază, „ţinutul pădurenilor", iar localnicii sînt, evident, pădureni. Pe la spectacolele folclorice organizate de Crăciun sau Paşte în oraşe, despre pădureni se vorbeşte în termeni de „păstrători ai tradiţiilor", dar la ei acasă sînt din ce în ce mai puţini. În comune şi sate cu nume ciudate – Bunila, Ruda, Lelese, Florese, Plop – majoritatea populaţiei este formată din bătrîni, pentru care tradiţiile sînt amintiri de tinereţe.

„M-aşteaptă oamenii ca pe-o cireaşă coaptă..."

Cînd am plecat spre Alun, ningea. Culmile pustii ale munţilor au un aer de sfîrşit de lume, pe drumul de ţară nu trec nici maşini, nici căruţe şi toate zgomotele par absorbite de zăpada din ce în ce mai groasă. În satul Ruda, un bărbat voinic, ce poartă pe umeri doi desagi, şi două femei trecute de prima tinereţe ne arată unde stă preotul şi ne sfătuiesc să ne întoarcem. „Nu răzbiţi pînă la Alun că drumu-i numai gheaţă". Parcurgem pe jos cei 100 de metri pînă la casa preotului şi confirmăm previziunile sătenilor prin două căzături zdravene, pe loc drept.

Pînă în urmă cu cîţiva ani, **Ioan Dan** a fost preot în mai multe sate din partea vestică a munţilor Poiana Ruscă. Acum s-a pensionat, dar îmi mărturiseşte, rîzînd, că oamenii i-au spus „te-aşteptăm, părinte, ca pe-o cireaşă coaptă". Îmi place candoarea cu care vorbeşte şi mă simt mai apropiat de el cînd îmi spune mie, nepot de preot greco-catolic prigonit de comunişti, că nu i-a iubit nici el prea mult. Stăm în holul casei sale, ne serveşte cu cafea şi ne povesteşte despre Alun, satul pe care l-a păstorit treisprezece ani. Mai locuiesc acolo opt persoane. Fără maliţiozitate, preotul îi diferenţiază – cinci ortodocşi şi o familie de penticostali, tată, mamă, fiu. Într-un an, pleacă toată lumea – dă el verdictul. Un preot tînăr, care locuieşte în centrul de comună, oficiază şi la Alun cam o dată la două-trei săptămîni, iarna mai rar, dacă poate ajunge din cauza zăpezii.

Celor din Alun – spune preotul Dan mijind ochii şi zîmbind cu subînţeles – le-a cam plăcut să se înscrie, după 1947, în Partidul Muncitoresc Român. Origine sănătoasă aveau, orientaţi corect politic erau, aşa că sistemul le-a oferit facilităţi, în primul rînd şcoală pentru copiii lor. Iar copiilor le-a plăcut la oraş, nu s-au mai întors la munte, unde pămîntul se lucrează de zece ori mai greu ca la şes. O vreme, bătrînii au rămas, cît le-a mai îngăduit Dumnezeu, apoi, încet, casele au rămas pustii, una cîte una, lăsate moştenire celor de la oraş, ocupaţi prin minerit sau siderurgie, fără gînd de-a se apuca de agricultură la o mie de metri înălţime. De trăit, s-ar mai putea trăi, cu condiţia să fii harnic şi să nu-ţi doreşti să fii îmbuibat – crede preotul Dan.

Cît a fost mai tînăr, făcea slujbă la mai multe biserici, pe rînd, mergînd de la una la alta cu motocicleta. La început de preoţie, nici nu se gîndea că se va aşeza pe-aici. Acum, rămas fără soţie, s-a stabilit la cîţiva kilometri de Alun. „Eram mai tînăr, mai nărăvaş. Dumnezeu ţine hăţurile, te mai lasă, te mai trage cînd îţi iei prea mult avînt" – concluzionează cumva preotul şi ne încurajează. „Drumu-i destul de bun, ajungeţi..." Ne gîndim că ştie ce spune, ca fost motociclist.

Alun, satul fără fumuri

Ninge din ce în ce mai tare şi am grijă să apuc neapărat pe drumul din mijloc, după cum mă sfătuise o bătrînică din Poieniţa Voinii, ultimul sat înainte de Alun. Drumul din mijloc se desparte din drumul – să-i spunem principal – care duce în centrul comunei Bunila. Dar spre Alun trebuie să coborîm în vale şi o pantă abruptă mă determină să opresc maşina şi să montez lanţurile antiderapante. E pustiu. Dacă avem vreo pană pe-aici, pînă la primăvară nu ne mai găseşte nimeni – îi spun fotografului.

Este prin Ardeal, poate şi prin alte părţi, nu ştiu, o expresie care mi se pare extrem de sugestivă. „Unde întoarce uliul" – se spune despre locurile uitate de Dumnezeu. Reuşesc să cobor în vale şi încep urcuşul spre Alun, mă uit în sus şi parcă văd un uliu ardelenesc plictisit, privind înapoi şi gîndind „ar cam trebui să-ntorc..." Ajungem în cariera de marmură care dăduse cu ceva vreme în urmă o anumită celebritate satului şi ne căţărăm pe stînci albe cu intarsii roz-pal. Într-o văgăună, Alunul ne apare grupat în jurul bisericii sale de marmură, cu case mari, frumoase, ba chiar şi cu o clădire cu etaj, de alt soi decît blocurile construite de Ceauşescu. Fotografiem, filmăm, imaginea de sus a satului este cumva de pastel – gen „omul, trist, cade pe gînduri şi se-apropie de foc" – şi îmi dau seama că nu iese

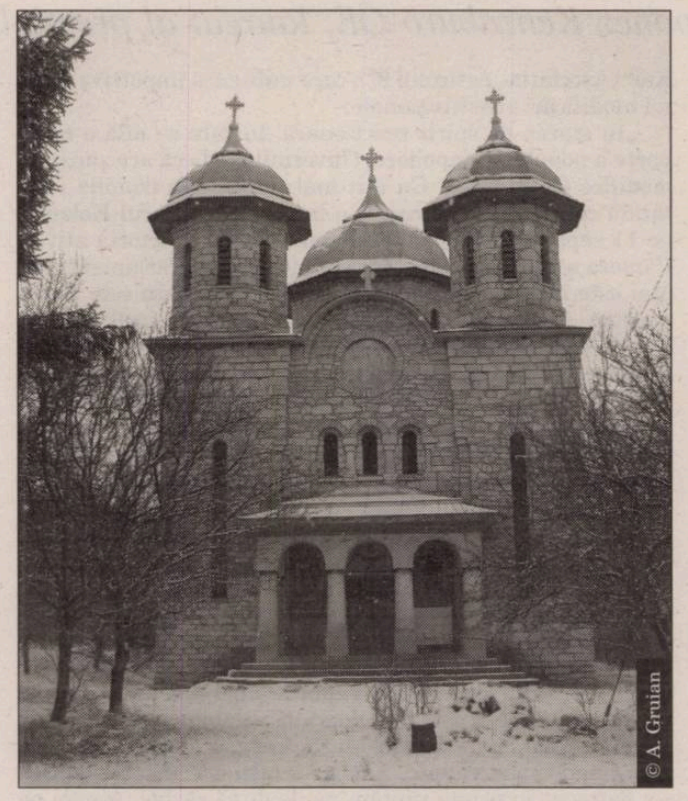

fum pe coşul nici unei case. Caut totuşi cu privirea un firicel de fum, ca să ştiu în ce parte a satului să-i caut pe cei cinci ortodocşi şi trei penticostali. Nimic.

De prisos să mai spun că numele ALUN cu greu se poate citi pe placa de la intrarea în sat. Las maşina deschisă şi ne îndreptăm spre biserică. Este în întregime din marmură – dacă marmură au avut, din marmură au făcut-o. E încuiată, îi dăm ocol, construcţia este solidă, din marmură brută, neprelucrată, nu are fineţea pietrei şlefuite din pardoseala clădirilor de lux. Istoricul este săpat pe o placă (din marmură albă). Ctitorul bisericii a fost preotul paroh Petru Roşu, iar construcţia s-a înălţat între anii 1937-1940. Probabil mîndru de biserica sa, preotului Roşu nu i-a convenit ca enoriaşii săi să devină atei. Şi-a sfîrşit zilele în 1962, în lagărul de muncă Periprava-Grind. Biserica de marmură i-a supravieţuit.

Văd în zăpadă nişte urme şi gîndesc aproape detectivistic că mă vor duce la cele cîteva case locuite. Cotim pe cîteva uliţe, mărginite de case solide, cu fundaţii de marmură, şi brusc vedem într-o curte nu mai puţin de trei persoane. După atîta pustietate, pare o adevărată adunare populară.

La noi, tot al doilea copil era student...

Aflăm că cei trei – un bărbat mai în vîrstă şi doi tineri de vreo douăzeci de ani – tocmai tăiaseră un porc. Unul dintre băieţi intră într-o bucătărioară ascunsă în fundaţie şi se întoarce cu o pungă, în care pusese nişte carne proaspătă de porc, să tot fi fost un kilogram. „Aşa se cuvine" – îmi spune şi îmi întinde punga. Mulţumesc, o iau şi o pun pe marginea de marmură a gardului care delimitează curtea. Pe uliţă apare încă un bărbat, cu două găleţi de apă. Vine tot la porcul tăiat, care trebuie preparat. Povestim în curte. **Gheorghe Gheorghesc** este miner pensionat. Stă în Alun cu fiul şi cu mama sa. Nu se gîndeşte să plece din sat pentru că la oraş – Hunedoara se află la vreo treizeci de kilometri – nu ar avea din ce trăi. Pensia sa de fost miner este de două milioane şi jumătate. În sat, mai creşte un porc, mai pune ceva în pămînt, supravieţuieşte. O dată pe săptămînă se duce în satul apropiat, Poieniţa Voinii, să cumpere pîine, zahăr, ulei. Iarna e mai greu, dacă ninge mult, drumul de doi kilometri este parcurs în şase ore, căci nimeni nu vine să cureţe drumuri pentru opt suflete.

Fiul lui Gheorghesc, Cosmin, tocmai a terminat armata. Are o faţă deschisă, este volubil şi mărturiseşte că nici el n-ar pleca deocamdată din sat. „Am grijă de tata şi de bunica, îi mai ajut. În oraş n-am de lucru, ce să fac? Poate mai încolo, spre primăvară, să plec la Hunedoara să-mi găsesc ceva." Îl întreb ce i-ar place să facă. Rîde şi ridică din umeri. „Nu ştiu, nu m-am gîndit încă."

Mă decid să las tactul la o parte şi întreb direct de penticostali. „Noi sîntem" – spun ceilalţi doi, tot tată şi fiu, Gavril şi Ilie Nedelca. Mai mult ca să mă aflu în treabă, îi întreb dacă nu se ceartă. Rîd toţi. Gavril Nedelca ne urează tot felul de lucruri plăcute. Fiul său nu este la fel de vorbăreţ ca celălalt tînăr, dar stă în sat tot din considerente materiale. „Unde să pleci" – întreabă el retoric. „Poate în Franţa" – îşi răspunde sceptic şi tace, iar eu mă întreb ce l-a făcut să spună tocmai Franţa; Spania e mai la modă.

„Dar biserica aţi văzut-o?" Întrebarea vine de la Gheorghe Gheorghesc, despre care aflu că e crîsnic. Spun că da, dar el ar vrea să ne arate interiorul. Îl trimite pe Cosmin după cheie, în timp ce noi plecăm spre biserică. Pe drum, îmi arată fosta şcoală – clădirea cu etaj, pe care o remarcasem de pe stîncă. Clădire indestructibilă, fundaţie înaltă de doi metri, evident din marmură. Geamurile sînt însă toate sparte, gardul rupt, mai stă în picioare doar uşa metalică. „Era şcoală cu opt clase şi internat" – povesteşte Gheorghe. „Pe vremuri, aveam mulţi copii în sat, tot al doilea era student" – confirmă el spusele preotului Dan legate de comunişti, PMR şi şcolarizarea celor din Alun. Casele nu sînt chiar părăsite, dar oamenii nu stau aici că nu au din ce trăi. Au apartamente prin Hunedoara, dar vara vin să mai lucreze pămîntul. De vîndut, nu prea vînd, dar preţul ar fi cam de 75 de milioane de lei pentru o casă solidă, cu trei camere şi bucătărie. Mă gîndesc că în Deva, o asemenea casă ar ajunge la cîteva miliarde.

Vine Cosmin cu cheia şi intrăm în biserică. Frig, destul de întuneric, căci tocmai s-a luat curentul şi nu putem aprinde lumina. Interiorul este bine întreţinut. Gheorghe ne spune că în urmă cu ceva timp, a propus să fie transformată în mănăstire. Veneau călugări, se stabileau în sat, începeau pelerinaje, căci oamenilor le place să vină în locuri izolate, cu aureolă de sfinţenie primordială. „N-a fost să fie, căci s-au opus clericii, mănăstirile se supun altor reguli." Nu mă pricep, dar ideea omului îmi pare destul de ingenioasă. O fostă biserică din judeţ, foarte veche, a fost transformată într-o mică mănăstire şi în fiecare duminică se adună puhoi de lume. Ce-i drept, drumul este mult mai bun.

Din vorbă în vorbă, aflu că Gheorghe a fost coleg de liceu cu un Gheorghe mai celebru, Pogea, în prezent vicepremier. „Nu ştiu dacă mă mai ţine minte, eu am fost cu un an mai mic" – spune Gheorghe din Alun, dar cînd era mai tînăr, domnul Pogea venea pe-aici şi cînta din acordeon la nedei, un fel de sărbători ale satelor. Întreb de cariera de marmură, ştiind că pînă la a fi vicepremier, Pogea a fost şi director general la o firmă care prelucrează marmură. Cariera este exploatată doar cînd meşterii au nevoie de marmură de Alun. Vine cîte o echipă mobilă, pune explozibil, extrage un bloc-două şi pleacă.

Gheorghe închide biserica şi ne strîngem mîinile. „Vă aşteptăm la vară, la o petrecere."

Promitem să venim şi ne îndreptăm spre maşină. De peste curţi, auzim: „Tată, hai la masă..." „Acum ajung!"

În dreptul carierei, privim spre sat. Ne bucurăm că am făcut fotografii la dus, căci acum norii ascundeau complet casele şi biserica. Îmi amintesc spusele unui coleg de facultate – „şi aşa trăiesc oameni..."

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Ani. Mulţi ani. La mulţi ani!

Din amorţeala sărbătorilor de iarnă se iese greu. O lene dulce ca o ultimă bomboană din pomul de Crăciun se ţine încă atîrnată de picioare şi braţe. Nici vorbele nu ies cum trebuie. Iar cînd în ianuarie prin ferestre se arată ploaia în locul fulgilor de zăpadă e semn clar că şi norilor le e lene să ningă.

Şi totuşi, primele zile ale oricărui ianuarie au un farmec nebun, de negăsit în vreo altă săptămînă a anului: oraşul doarme pînă tîrziu, maşinile sînt puţine, iar pe străzi aleargă doar cîinii speriaţi încă de bubuitul petardelor şi puţinii pensionari fără somn în căutarea magazinelor care vînd pîine. De n-ar fi prea devreme chiar şi la ora prînzului, mai că m-aş încumeta să rămîn cu ochii lipiţi de geam ore întregi aşteptînd naşterea vacarmului de după terminarea vacanţei.

N-a reuşit nimeni, niciodată, să-mi explice de ce putem fi şi generoşi, şi mai puţin grăbiţi, şi mai frumoşi chiar, în cele cîteva zile care împart Anul Nou între aşteptare şi amintire. Cum de se face că de Crăciun devenim brusc mai buni, de Revelion ne reapare zîmbetul pe buze, pentru ca după 3 ianuarie să ne cuprindă din nou masca de oameni nervoşi, grăbiţi şi egoişti? Habar n-am! Şi, oricum, în lenea dulce care se ridică din scutecele nou născutului an asemenea mirări nici nu prea contează...

Traian Băsescu a dansat la Sinaia, petardele au ucis doi oameni, ruşii se ceartă cu ucrainenii şi de-aia rămînem noi fără gaze. Titluri, ştiri, informaţii de început de ianuarie. Faţă în faţă cu imaginea trecută a încă unui an în care ne-a mers bine sau rău tare şi în comparaţie cu suma de aşteptări prăvălite deja peste lunile ce vor veni, asemenea întîmplări nu valorează nici cît o ceapă. Degerată.

Primele zile ale oricărui ianuarie sînt zilele în care rezistăm binişor fără telefoane mobile, mail-uri şi jurnale de ştiri. (Cu îngrijorare încep eu însumi să constat că renunţarea la mobil preţ de cîteva zile seamănă pînă la suprapunere cu victoria extraordinară din perioada în care, pe vremuri, reuşeam să renunţ la fumat între douăzeci şi

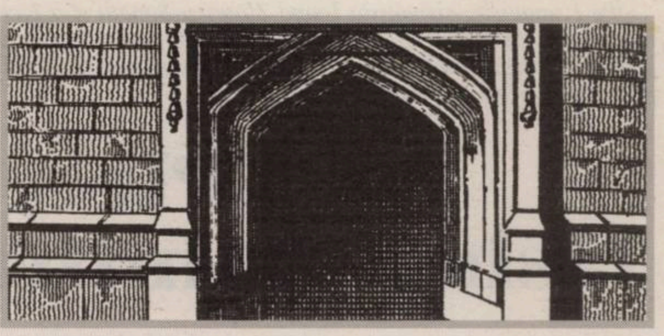

patru şi patruzeci şi opt de ore!)

Orice început de an conţine o doză mare de uimire, ceva tristeţe şi multă nerăbdare. Dintre toate, nerăbdarea este cea care rămîne lîngă noi în toate lunile care urmează: nu mai vrem sau vrem mai mult, ori vrem ceva nou. Şi-atunci, singura şansă este călătoria prin timp, războiul cu zilele, mestecarea orelor. Muşcăm din fiecare minut, ne cronometrăm existenţa cotidiană şi, într-o zi, ne trezim brusc în faţa unui pahar plin cu şampanie strigînd din nou trei, doi, unu... la mulţi ani şi un an nou fericit!

Cu ochii-n 3,14

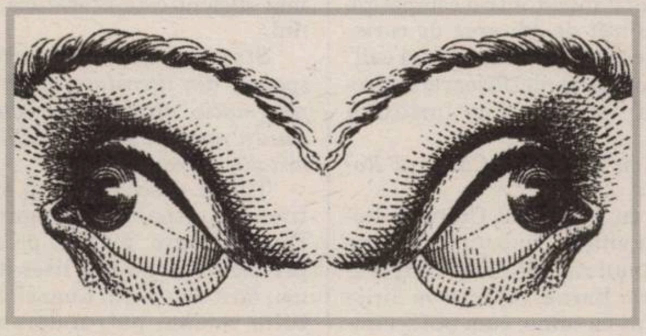

UN MONSTRU AŞTEAPTĂ, IMPERTURBABIL, PRODUCEREA SĂRBĂTORILOR CARE SĂ ŢINĂ LOC DE FERICIRE

● Cel mai halucinant oximoron al naturii inconştiente: rechinul-balenă, un monstru înfricoşător la prima vedere, dar docil şi extrem de drăguţ cu omul care vrea să-l filmeze, din toate poziţiile, oricît de aproape, în toată splendoarea solzoşeniei lui. Moş Crăciun nu mi-a adus ceva mai frumos. (**R. C.**)

● În ajutorul fumătorilor, persecutaţi mai peste tot, NicoShot (firma germană Nautilus) se pregăteşte să scoată pe piaţă berea cu nicotină: 3 mg de nicotină la cutie. „Trei cutii echivalează cu un pachet de ţigări", susţine fabricantul. Satisfacţie fără gudron şi fără monoxid de carbon, NicoShot conţine 6,3% alcool. Fumătorii aşteaptă producerea ţigărilor care să ţină loc de bere. (**M. B.**)

● Sfîrşitul, respectiv începutul de an au văzut ieşirea la rampă, în *prime time*, a astrologilor şi astroloagelor de pe la toate posturile (inclusiv pe CNN!). Regret, nu i-am văzut pe toţi; am dat însă întîmplător, pe Antena 1, la emisiunea Gabrielei Vrînceanu Firea, *Ştirea zilei,* de domnul acela rubicond, truculent şi jovial, cu mustăcioară de frizer/plutonier, care e pe post de Urania (Uraniul?) Antenei. Cu acest prilej festiv, domnul (nu ştiu cum îl cheamă) arbora un papion din acela gata-făcut, pempant şi roş ca o creastă de cocoş. Papionul e vax: domnul mi-a făcut seara povestind cum a venit special să-l consulte preşedintele Mitterrand – un om, aţi ghicit, „deosebit" –, „care ştia că nu mai are mult de trăit şi se gîndea la testamentul lui politic...". Ce-a vrut să afle Mitterrand de la oracolul bucureştean (căci cel din Dămăroaia avea alte treburi)? Dacă e cazul să divulge faptul că are o fiică naturală – pe (în pronunţia oracolului) „Mazarin" (sic! – exact aşa, ca cardinalul). Şi cum a ajuns preşedintele M. la dvs. – a fost curioasă, pe bună dreptate, dna GVF (şi noi, fireşte, alături de ea). Ah, prin colega mea de la Paris, „Elisabeta" Tessier, „Madame Soleil" – a răspuns domnul, imperturbabil, care are o mică problemă doar cu prenumele feminine franţuzeşti... Imaginea lui François Mitterrand făcînd naveta între o astroloagă pariziană şi-un astrolog bucureştean – iată, într-adevăr, ceva ce nu vezi pe toate drumurile! (**a. l. ş.**)

● În telefonul meu mobil, persoana sau SRL-ul care trimite SMS-uri ciudate de sărbători a căpătat numele „Freak" (tel. 0727.021.493); iată mesajul său, primit pe 25.12.2005 la ora 05,11: *„(imagine) sunt ursuletul fuego, va urez din tot sufletul cu ocazia sarbatorilor mery hrystys si tot cu aceasta ocazie doresc sa va spun ca nu ma culc cu matusa mea!!!"*. Slab, SRL-ul doarme! Mi-a venit să-i răspund: „Şi de ce să nu te culci cu mătuşa ta!?", dar – din fericire – am primit SMS-ul anului, cu adevărat cool, de la *(nu pot să spun de la cine),* care spunea aşa: *„Stiu k si pe tine te seaca mesajele cretine d sarbatori cu lumina in suflet & belsug & alte kkturi, propun asadar k anul asta MC sa sucombe sfartecat d reni!"* (sper că n-o să mă întrebaţi cine e „MC"...). Alte SMS-uri ciudate au fost: cel cu (inevitabilul) „Crăciun fericit!", pe care l-am trimis – senin – unei mari artiste (de origine evreiască), cel cu „Happy Hanuka!" primit de mine de la un coleg jurnalist (deşi nu sînt evreu) şi, în fine, cel cu „Sărbători fericite alături de soţie!" pe care, de asemeni, l-am primit, impetuos, de la un coleg şi senator – deşi n-am avut soţie de cînd mă ştiu... (**a. l. ş.**)

● Nişte specialişti olandezi au anunţat, săptămîna trecută, că misteriosul surîs al Giocondei ar exprima, de fapt, dezgust, frică, mînie şi fericire. Ce să zic, mie tipa mi se părea destul de normală. (**M. C.**)

Pragă Japonica
În bd. Republicii 54, funcţionează

UNITATEA

„FRIŞCĂRIA"

care desface în tot cursul zilei savarine şi frişcă proaspătă.

© D. Stanciu

LA POLUL OPUS, CELEBRUL ASCUNS ESTE, ÎN MOD SIGUR, FERICITUL CÎŞTIGĂTOR AL UNUI CERC DE LUMINI

● Am mers şi eu, în sfîrşit, cu noile autobuze puse la dispoziţia călătorilor prin bunăvoinţa mai-marilor Capitalei. Sînt foarte cochete. Păcat însă că nu or să ne ţină prea mult. La polul opus, a se sta extrem de departe de liniile, respectiv de hîrburile care pun în pericol viaţa călătorilor în orice moment: 117 şi 139. (**R. P.**)

● Ştirea preferată de 1 ianuarie: mizeria străzilor bucureştene după Revelion; cum dispreţul penibil şi ironia de doi bani ale cititorilor de prompter, gen: *ce-ar zice bietul Caragiale?* au devenit insuportabil de plictisitoare, sugerez făuritorilor de insulte fierbinţi la început de an să-şi mai arunce ochii şi pe străzile altora, gen Paris, Berlin, New York. Poate află că nu numai românii, dar că şi alţii... şi-şi mai schimbă celebrul „că aşa-i la noi" pe „aşa-i după petrecere". (**S. G.**)

● Am şi eu o întrebare: există cumva vreun centru mondial ascuns care creează SMS-uri cu urări pentru Crăciun şi Anul Nou? (**C. G.**)

● De Anul Nou, toate jurnalele TV au scris o lungă pologhie pe care au pus-o combinat pe promptere în faţa unor crainice obosite şi nemulţumite de ghinionul de a se afla la slujbă. Ele ca ele, săracele, dar textul unic şi sinistru cu „noaptea dintre ani", „un chef pe cinste", „de la bal la spital" şi gudurări, alternate cu obrăznicii, adresate oficialităţilor este, în mod sigur, reciclat de la Revelionul trecut. Dacă doriţi să revedeţi! (**S. S.**)

● Mă amuză şi mă intrigă în acelaşi timp exprimările de genul „fericitul cîştigător al celor 177 de miliarde a primit drept bonus un apartament. Banii pentru acest imobil vor fi opriţi din suma cîştigată la 6 din 49". Acum stau, cuget şi mă minunez: ori e bonus, ori una zicem şi alta facem. Dacă „fericitului cîştigător" i se vor opri din banii cîştigaţi taxe de confidenţialitate, taxe de drum, taxe vamale, RCA-uri, TVA-uri, carte verde, impozitul pe venitul global, asigurări de sănătate etc., la sfîrşitul acestui întreg circ, o mai rămîne cu vreun ban să-şi cumpere măcar două camere în Balta Albă? 177 de miliarde? Probabil că da. (**R. P.**)

● S-a dus Revelionul, fumul şi bum-ul petardelor s-au risipit. Dar aş reţine (din *Evenimentul zilei* de marţi, 27 decembrie 2005) numele cîtorva dintre materialele pirotehnice care au trosnit cînd românul i-a spus „adio" anului ce trecu: „cerc colorat urmat de ploaie de lumini", „vulcan în diferite culori", „paraşute aprinse de diferite culori", „rachetuţe care fluieră şi sus pocnesc", „rachetuţe cu un cerc de lumini". (**D. S.**)

ÎN SEARA ZILEI DE 31 DECEMBRIE 2005, AM AFLAT ADJECTIVELE POTRIVITE PENTRU CHEFUL DE MUNCĂ

● Pe PRO TV, la ştirile sportive din seara zilei de 31 decembrie 2005, un „om de fotbal" zis-a: „A fost cel mai bun an 2005 de pînă acum". Într-adevăr. (**D. S.**)

● De la ştirile PRO TV am aflat depre un ţigan care, dintr-un zel de microbist stupid, şi-a botezat copilul Beckham Figo Zidane Poenaru. Întrebat cum îl va boteza pe următorul, ţiganul a răspuns fără să clipească: Gigi Becali. 1) Mi-am amintit de un copil botezat, prin anii '80, Alain Delon Spartacus; şi 2) Să mai zică cineva că rapidiştii sînt ţigani... (**M. C.**)

● Deşi de atîtea ori am auzit despre vodca „Gorbaciov" şi am reţinut adjectivele ei: „pură, fină, tare", anul acesta, pentru prima oară, m-am întrebat care ar fi adjectivele potrivite pentru o vodcă „Putin". (**R. C.**)

● În Spania s-a interzis fumatul în locuri publice. Asta s-a mai văzut. Dar revoluţia culturală abia urmează: Guvernul are de gînd să reducă pauza de prînz la doar o oră. Motivul ar fi că spaniolii îşi petrec orele de pauză pentru prînzuri lungi şi abundente (care durează cam două ore şi ceva, în timp ce europenii dedică, în medie, doar 45 de minute mesei de prînz), ceea ce le omoară cheful de muncă, drept pentru care rămîn la serviciu pînă pe la ora 20 ca să-şi poată termina treaba, în consecinţă ajung tîrziu acasă şi îşi nenorocesc viaţa de familie, ceea ce contribuie direct (şi încă cum...) la scăderea natalităţii. Care, evident, va afecta în viitor creşterea economică a Spaniei. Care va să zică, atac la siestă. Trăiască eficienţa! Jos nostalgicii! A se slăbi cu tabieturile, Europa e cu ochii pe toţi. (**M. V.**)

© M. Vasilescu

Pe 1 ianuarie, hispanista Ioana Zlotescu-Simatu şi-a încheiat mandatul de director al Institutului Cervantes din Bucureşti, întorcîndu-se la Ministerul Culturii din Spania. La conducerea institutului a fost numit cunoscutul traducător Joaquín Garrigós, autorul a peste 20 de traduceri din română în spaniolă. Am vorbit cu cei doi spanioli despre proiectele lor imediate – personale şi instituţionale – în ultimele zile ale anului. Cu Joaquín Garrigós pe mail, cu Ioana Zlotescu – ca alte dăţi – la miezul nopţii, printre bagaje, pachete cu cărţi şi fum de ţigară filtrat prin portţigarete nesfîrşite... (S. S.)

„Plec, lăsînd amintiri bune“

– interviu cu Ioana ZLOTESCU-SIMATU –

Cînd am pregătit acest interviu, mi-ai vorbit despre foarte multe planuri de viitor în România sau care implică România, deşi te întorci la Ministerul Culturii din Spania. E un fel de „adio, dar rămîn cu tine“?

Da, este adevărat că am mai multe planuri legate de România. În primul rînd, mă gîndeam la un colocviu dedicat operei lui Ramón Gómez de la Serna. S-au tradus sau sînt în curs de traducere mai multe cărţi ale acestui precursor de geniu al avangardelor. Chiar tu traduci acum, cartea lui, *Sîni*. O altă carte de *belle époque* a lui Ramón e *Tapices (Tapiţerii)* pe care o traduce Alina Cantacuzino. Un roman din 1927, *Torrero Carracho*, a fost tradus de Mianda Cioba, iar o parte din *Automuribundia* de către Coman Lupu. *Omul pierdut*, în traducerea lui Radu Niciporuc, a apărut în 2004. Văzînd toată această deschidere pentru opera lui Ramón, am vorbit cu Joaquín Garrigós, noul director al Institutului Cervantes, să pregătim lansarea tuturor acestor cărţi ca pe o introducere unitară a acestui scriitor genial în România. Este o mare şansă să mă înţeleg atît de bine cu Joaquín, sîntem buni prieteni şi vom colabora în continuare. Am o stimă deosebită pentru capacitatea lui de muncă, pentru talentul său de traducător şi pentru devotamentul cu care a citit literatura română. M-aş bucura dacă toţi cei care au colaborat cu mine vor colabora şi cu el. Cred că decizia lui César Antonio Molina, directorul Institutului Cervantes de la Madrid, a fost cea mai nimerită. În legătură cu colocviul proiectat, nu e, propriuzis, un colocviu dedicat lui Ramón Gómez de la Serna, ci – cum operele traduse acum în româneşte sînt din epoci foarte diferite, unele de la 1900, altele din 1948 – ar fi un colocviu dedicat perioadei *belle époque*, modernismului şi avangardelor. Sper că Joaquín va găsi pe cineva suficient de bun încît să poată traduce un alt avangardist extraordinar, practic necunoscut în România, Gabriel Miró. Nu-mi dau seama dacă într-un asemenea colocviu specializat, ar intra şi zona autobiografiilor, subiect foarte drag mie şi în legătură cu care am avut mari planuri în România. Zilele trecute am cumpărat cartea lui Livius Ciocârlie, *Despre bătrîneţe şi moarte în secolul al XXI-lea,* şi n-am putut să nu o compar cu *Scrisorile către mine însumi* ale lui Ramón. În România, m-aş bucura să particip la un alt proiectat colocviu despre tranziţie în Spania şi România. Luna trecută am fost cu Horia-Roman Patapievici la Madrid pentru lansarea traducerii sale *Omul recent,* la Şcoala de Litere din Madrid condusă de Juan Carlos Suñen. Am vorbit mult despre România şi despre similitudinile cu Spania şi concluzia a fost că anumite cărţi nu se pot scrie decît într-o anumită epocă şi într-o anumită ţară. *Omul recent* marchează, au spus mai mulţi scriitori spanioli, un sfîrşit de epocă în România: tragic, contorsionat, izolat. Şi atunci m-am gîndit că ar fi interesant să facem un colocviu despre mentalităţile română şi spaniolă, în perspectiva tranziţiei. La prima vedere, ar putea să pară un „dialog al surzilor“ pentru că e vorba despre drumuri separate, pornind de la dictaturi foarte diferite şi totuşi incomparabile. Mie mi se pare, în ciuda acestor dificultăţi, că un dialog este posibil, în acest moment mai mult ca altădată.

În ce mă priveşte, mă întorc la Ministerul Culturii din Spania, la Direcţia Generală a Cărţii, şi probabil mă voi ocupa de tîrgurile de carte. Voi scrie şi voi citi mai mult decît pînă acum, voi încheia *Operele complete* ale lui Ramón Gómez de la Serna şi voi scrie, lucru extrem de dificil, articolul despre Ramón pentru marele dicţionar editat de Academia Regală de Istorie.

Se pare că hispanitatea va fi concurată, în 2006, de Anul Francofoniei. Cum te vei implica, de la Madrid?

Regret că nu voi fi aici. Cum am foarte bune relaţii cu Institutul Francez la Bucureşti, cred că aş fi intrat într-o competiţie loială ţinînd nu atît de editarea de carte, cît de proiectul despre „autobiografie şi exil“ care era prevăzut să se desfăşoare împreună cu Institutul Francez şi cu Institutul Polonez..

Vei colabora cu Institutul Cultural Român din Madrid?

Voi colabora cu Institutul Cultural Român dacă voi fi invitată. Nu e un lucru care să depindă în primul rînd de mine. Sînt tentată, firește. Horia Barna, cel care va dirija institutul, a lucrat cu mine, cum ştii, şi împreună am primit oameni de cultură spanioli de primă mînă, cum ar fi Juan Cruz, un mare editor, directorul drepturilor de autor în Spania, jurnalist la *El País,* Juan Manuel Bonet, Andrés Trapiello, autorul publicat la Humanitas. Aşadar, ar exista toate premisele, dar depinde şi de felul în care se va pune problema, de conjunctură, de maniera invitaţiei...

Care a fost cel mai bun lucru care ţi s-a întîmplat în România?

Faptul că plec din România fără să fiu supărată pe nimeni. Şi mai ales că plec înconjurată de multă afecţiune. Am simţit asta şi la despărţirea oficială pe care a organizat-o, cu atîta generozitate, ambasadorul Spaniei, Pablo García Berdoy. Cel mai important lucru e că plec lăsînd amintiri bune. Din punct de vedere profesional, mi-am demonstrat că pot să duc la bun sfîrşit – iartă-mi prezumţia – cam tot ce-mi pun în cap. Nu mi-am imaginat niciodată că voi lucra în afara universităţii, dar iată, m-am investit cu totul în Institutul Cervantes.

Dar cel mai rău?

Probabil faptul că nu am putut lucra cum aş fi vrut, că nu am participat decît ca organizator în diferite împrejurări unde simţeam că am ceva de spus ca hispanistă. Au mai fost unele mici decepţii legate de oameni...

Ştiu că te-a enervat portretul pe care ţi l-am făcut în Suplimentul de cultură. *Nu era cea mai bună dovadă că ai reintrat în inconştientul colectiv românesc?*

Ştii bine, între noi au fost mai multe neînţelegeri, cele mai multe puerile. Dar ce m-a deranjat în *portretul* tău *tombal,* pe care l-am smuls din pagină, era, o dată, momentul: exact în „Săptămîna Cervantes“, după Paşte. Nu mi-a plăcut asocierea. Şi apoi m-au enervat, cunoscîndu-ţi alambicările, diverse lucruri care n-ar fi fost în favoarea mea faţă de cîţiva prieteni comuni... Reieşea, de acolo, că aş fi fost o stîngistă, ceea ce nu e cazul. De fapt, articolul tău m-a amuzat şi m-a enervat, ceea ce e o bună premisă pentru a-l uita...

Traduceri, literaturi periferice şi iluzii

– interviu cu Joaquín GARRIGÓS –

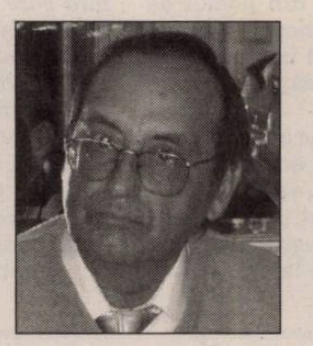

Care credeţi că este locul privilegiat de întîlnire dintre culturi, în general, şi dintre cultura spaniolă şi cea română, în particular? Literatura (aşadar traducerile), muzica, eseistica?

Cred că mijlocul cel mai potrivit pentru ca două culturi să se cunoască reciproc ar fi traducerile marilor opere literare; evident, contează şi alte manifestări artistice precum cinematografia, muzica etc., dar – după părerea mea – mijlocul cel mai eficient este literatura, mai ales romanul.

Sînteţi cel mai important traducător spaniol din literatura română. Cum vedeţi, pragmatic, pîrghiile de legătură între literatura română şi potenţialii săi editori/cititori din afara României?

Ţin să precizez că nu sînt cel mai bun traducător spaniol, ci singurul, deocamdată. Din nefericire, nu sînt prea optimist în ce priveşte receptarea literaturii române la noi; fără un sprijin financiar din partea statului român, pătrunderea literaturii române va întîmpina multe obstacole. Despre asta am putea discuta în lung şi-n lat. Dvs. înşivă cunoaşteţi foarte bine cum e piaţa europeană a cărţii, care este dominată de literatura anglosaxonă, celelalte fiind lăsate pe al doilea plan (dacă nu de-a dreptul pe al treilea!) ca „periferice“. Cartea a devenit, şi nu numai în Spania, un obiect de consum, literatura fiind mercantilizată şi ea, cîştigul este preferat valorilor estetice.

Oricum, uneori există cărţi care reuşesc să spargă corsetul acesta. Bunăoară, tocmai în zilele acestea, *Întoarcerea huliganului,* de Norman Manea, a fost aleasă cartea anului 2005 de prestigiosul ziar barcelonez *La Vanguardia*. În anii precedenţi au fost şi alte cărţi care au avut un mare ecou, ca *Jurnalul portughez* al lui Eliade sau *Jurnalul 1935-'44* al lui Mihail Sebastian două evenimente editoriale la noi. Bineînţeles, cărţile acestea s-au impus prin valorile lor literare, dar nu putem ascunde faptul că şi alte cărţi valoroase au trecut neobservate.

Puteţi sugera cîţiva scriitori spanioli contemporani care „ar prinde“ în România şi nu au fost traduşi încă? Ce vă place şi ce nu vă place la această literatură?

Vorbesc ca simplu cititor, fiindcă nu sînt critic literar, nici nu sînt la curent cu tot ce se publică. Dintre junii netraduşi încă în română, mie îmi place în mod deosebit Andrés Neuman, chiar l-am recomandat unor editori din România. Este un scriitor cu mare talent, care a cîştigat premii literare ce mizează pe calitatea literară, nu pe marketing.

Ceea ce nu-mi place la unii scriitori actuali este limbajul, în general mai sărac (se cheamă că n-au un fundal tare de lecturi, în speţă de clasici) şi obişnuiesc să folosească cuvinte grosolane şi de prost-gust, întrucît ei cred că aşa se apropie mai mult de cititori. Se poate scrie foarte bine şi într-un chip mai plastic, fără să recurgi la vulgaritate, cum au dovedit mulţi scriitori.

Care sînt scriitorii români tineri de care sînteţi interesat ca traducător? Îi veţi susţine, ca director al Institutului Cervantes la Bucureşti?

Nu urmăresc cu atenţie ce scriu junii azi în România. În privinţa literaturii române, în afară de Eliade, m-am oprit asupra perioadei interbelice, care mi-a confiscat mai tot timpul. Totuşi, deşi nu este foarte tînăr, m-a interesat mult prozatorul Al. Ecovoiu, care a debutat după Revoluţie. I-am tradus şi publicat cîteva nuvele în reviste literare din Spania, Mexic şi Columbia. Am şi descoperit unii scriitori tineri interesanţi, dar prefer să nu dau nume.

În domeniul poeziei, am găsit şi tineri autori de talent, cum este cazul lui Constantin-Virgil Bănescu sau Gelu Vlaşin, şi le-am publicat unele poeme în reviste literare. Oricum, eu nu traduc poezie decît foarte rar, sînt traducător de proză.

Difuzarea opului scriitorilor români nu-mi aparţine mie; ca director al Institutului Cervantes, am să susţin scriitorii de limbă spaniolă şi cu acest scop vin în România. Asta ar fi sarcina Institutului Cultural Român.

Fără a intra în discuţii administrative, ce v-ar plăcea să puteţi face în primele luni la Bucureşti şi care ar fi proiectul dvs. major, de fapt motivul pentru care aţi acceptat acest post „la porţile Orientului“?

Proiectul meu major, cel pe care aş dori să-l duc la bun sfîrşit, este montarea operei compozitorului spaniol Luis de Pablo *Domnişoara Cristina,* bazată pe romanul cu acelaşi titlu al lui Eliade, operă cu totul ignorată în România. Rîvnesc s-o văd cîndva în cadrul Festivalului „Enescu“, cu muzicieni şi cîntăreţi români.

Cunoaşteţi destul de bine idiosincraziile şi neajunsurile vieţii culturale româneşti. Cu ce iluzii veniţi la Bucureşti?

Iluzii aduc multe, de exemplu ceea ce tocmai v-am spus despre opera *Domnişoara Cristina*. Vom vedea cîte se vor materializa. În afară de a difuza cultura exprimată în spaniolă, doresc ca Institutul Cervantes să mai fie – cum a fost sub conducerea doamnei Zlotescu – o punte între cultura română şi a noastră.

interviuri realizate de
Simona SORA

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. **103** ● 13-19 ianuarie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Români în muzee“
pagina **3**

Magdalena Boiangiu
„Coma“
pagina **5**

Jeffrey Sachs
„Cine învinge corupţia?“
pagina **21**

Reconcilierea româno-maghiară

„Dușmăniile neîntemeiate sînt cele mai stăruitoare.“

CARDINALUL DE RETZ

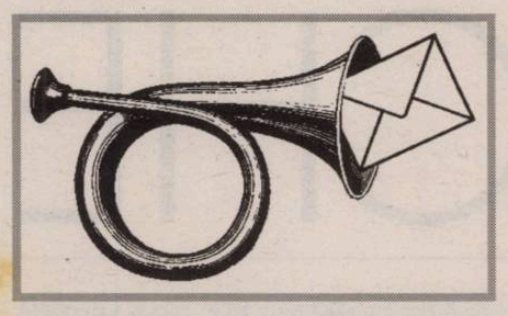

Replici

Nr. 98: Articolul lui Robert Turcescu, „Şcoala cailor verzi pe pereţi“

Am ales să fiu o Crăciuniţă şi să le ofer în dar foştilor mei maeştri spirituali o amintire încărcată de emoţii, de recunoştinţă şi de bucurie. Fac parte, din fericire, dintre cei care au găsit în şcoala românească *modele profesionale şi umane*. În acest an, mai mult decît oricînd, vreau să aşez în bradul dumnealor cadoul gîndurilor mele. Sper ca *Dilema veche* să accepte rolul de Spiriduş pentru a-mi desăvîrşi intenţiile.

Gimnaziu. Doamna profesoară Niculescu

Matematica. Regula de trei simplă, triunghiul isoscel, piramida, cubul... termeni comuni de dialog ce ne-au permis să accedem pe tărîmul matematicii. Cu aprehensiune, la început! Exerciţii, multe exerciţii... Manuale, culegeri, gazete şi instrumente geometrice... uneltele ucenicului care habar nu avea la ce construcţie participa. Am plîns cu toţii cînd nu înţelegeam de ce în triunghiul echilateral înălţimea este şi bisectoare, iar într-un triunghi oarecare nu. Dar a ştiut să alunge lacrimile noastre, a găsit culoarul comunicării eficiente. Ne-a explicat fiecare teoremă, fiecare axiomă, cu o dăruire exemplară. Pe cît de responsabil preda, pe atît de corect evalua. Trăiam cu toţii sentimentul de ruşine, ruşinea de a nu reţine exact teoremele, de a le încurca, de a nu le aplica judicios. Iată de ce, înainte de ora dumneaei, eram ţintuiţi în bănci, repetînd, asigurîndu-ne că am asimilat materia predată. Erau momentele cele mai frenetic trăite, pentru că nimeni nu dorea să o supere, pentru că nimeni nu dorea să nu fie la înălţimea aşteptărilor dnei profesoare de matematică. Eram ascultaţi la temă, verificaţi constant, apreciaţi şi încurajaţi. Nu reuşeai să nu o iubeşti, să nu o admiri, să nu-ţi doreşti să ai rezultate cît mai bune, în primul rînd de dragul dumneaei.

Şcoala în care a predat pînă la vîrsta pensionării e acum uitată de vreme, lemnăria coşcovită, au apărut bucăţi de tablă în loc de geamuri şi un gard înalt, inestetic şi grotesc care să apere elevii de gloata violentă a străzii. A pălit şcoala. Şi copacul impozant ce te întîmpina a pălit. E bătrîn şi necăjit. Dar nici această privelişte nu reuşeşte să mă întristeze căci amintirea doamnei profesoare Niculescu intrînd în şcoală cu servieta doldora de culegeri e mult mai puternică decît realitatea acestor vremuri.

Liceu. Domnul profesor Mocanu. Matematică.

Doar doi ani am învăţat matematică de la dumnealui, dar au fost suficienţi ca să ne impresioneze. Clasă de real, unde matematica era obiect important pe care urma să-l susţinem la examenul de bacalaureat şi mulţi dintre noi la cel de admitere la facultate. Dumnealui e profesorul care ne-a dat o altă perspectivă asupra unui obiect indispensabil unei clase: *tabla*. Avea un stil propriu de a fi dascăl: făcea predarea eficace, asimilarea un *spectacol*, iar evaluarea... trecerea prin furcile caudine. Am supravieţuit cu toţii! Nu vă îngrijoraţi! Procesul de predare era fără cusur: teoreme, axiome, exemplificări, aplicaţii de la simplu la complex. În ceea ce priveşte asimilarea, ne lăsa pe toţi *bouche bée* căci nu mai întîlniserăm, nici nu auziserăm de un profesor care să efectueze aproape toate exerciţiile din manual de la un capitol (urmau altele, din culegere, pentru noi!!!) la tablă. Umplea table întregi. Cînd scria, cînd se oprea, pentru a cerceta dacă am înţeles, dacă îi urmărim raţionamentul, dacă nu cumva ne-am pierdut de la a doua sau a treia tablă scrisă! Era un spectacol pe cinste! De gală, riguros pus în scenă, cu mesaj clar publicului, invitat ulterior la tablă. Cînd părăsea clasa, după asemenea ore, avea mîna învăluită în albul cretei şi păşea mîndru, mulţumit şi sigur de sine. I-a ieşit şi această reprezentaţie!!! Căci vedea, pe chipurile noastre, că am decelat toate etapele rezolvărilor: integrale, funcţii, matrice, punct critic, şiruri... (Pe care azi, ca profesor de limba franceză, le tratez ca termeni dintr-un cîmp lexical!) Cît despre momentul evaluării, păstra aceeaşi notă de singularitate, de *exquis*. În primul rînd, schimbînd decorul. Se aşeza într-o bancă, numea elevul şi aştepta spectacolul. Urmărea cu interes maxim cifrele acelea pe care elevul le înşira pe tabla obedientă. Era un moment de maximă concentrare. Şi din partea domnului profesor, care verifica, astfel, receptarea „mesajului“, şi din partea noastră, care nu am fi dorit să-l dezamăgim. În al doilea rînd, evalua temeinic. De cele mai multe ori cu note generoase, dar erau şi clipe de suspans cînd... vreun elev îndrăgostit sau uituc de-a dreptul nu avea tema, vreun exerciţiu sau nici măcar caietul şi atunci era anunţat tăios că primeşte o „vitamină“ (celebrele *note-vitamine* de 2 sau 3 prescrise „bolnavilor“ din bănci cu scopul de a fortifica mentalul, motivaţia şi perseverenţa învăţăceilor).

Facultate. Domnul profesor Tafta. Literatură

Franceză. Îndrăgostit de Marcel Proust, de Jean Genet, de Valéry, pasionat de flori, înnebunit de pictură, *causeur* rafinat, uneori citeşte ziarul în timp ce merge pe stradă, nu-l vezi supărat (doar predă Montaigne şi Alain, nu?)... Şi mulţi francofoni de pe meleaguri dunărene îşi recunosc *Maestrul*, pe cel care ne-a moşit în ale civilizaţiei franceze, literaturii universale şi în arta de a fi profesor. N-am întîlnit student care să nu-l fi apreciat, să nu-i fi admirat cultura şi tactul pedagogic. Cursul predat de domnul profesor avea toate atributele perfecţiunii: informaţii, trimiteri bibliografice, paralele literare, cuvinte de încurajare, invitaţii la dezbateri, picanterii lingvistice. Ne şi cînta în franceză. Ne şi certa pentru greşelile de acord, de ortografie sau de exprimare; o făcea pe un ton părintesc, dar vizibil supărat, iar noi ne asumam gafele şi ne puneam pe exerciţii. Ne-a învăţat să citim, să gîndim în intertextualitate, să gustăm poezia realistă, să analizăm „fraza catedrală“ proustiană, să apreciem textele camusiene. Ne-a călăuzit în teritoriul *Noului Roman* şi noi am ajuns să „vedem“ celebrele *gommes* ale lui Robbe-Grillet. Din foarte multele amintiri pe care trecerea domniei sale prin destinul meu mi le-a creat, două momente păstrează pregnant marca „Taftă“. Primul e cursul de civilizaţie franceză cînd ne-a purtat prin marile etape ale picturii franceze, aducîndu-ne albume, făcîndu-ne sinteze ale curentelor din artele plastice, cu pasiune şi entuziasm. Iar al doilea e cursul de opţional, cînd ni l-a predat pe Jean Genet. Un curs pe cinste! (...) Prin textul lui Genet am învăţat noi să lecturăm, să interpretăm, să analizăm. Un profesor de elită! *Chapeau!* Aţi triumfat asemenea lui Genet: *„Ma victoire est verbale“*.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Ce sărac trebuie să fiţi, domnule Turcescu, pentru că nu i-aţi cunoscut pe aceşti trei reprezentanţi ai periplului meu şcolar. Domniile lor încă mai predau şi s-au simţit probabil ofensaţi de articolul dvs. din *Dilema veche*, nr. 98. „Indivizi obosiţi şi acriţi de viaţă“? Eroare!!! Se înfruptau din „fructele pămîntului“ şi exersau dansul exaltat al dăruirii profesionale. Poate că oboseala i-a încătuşat uneori, dar nu au lăsat să se citească asta. Ei ne luminau cărările minţii, ne motivau prin pilde cu scrupulozitate aleasă, prin vocabule magice, dar, mai ales, prin modelul lor. Nu le ajungea niciodată timpul. Aveau mereu ceva de spus, de subliniat, o observaţie de notat, o paralelă de semnalat. Poate că şi viaţa lor le-a fost, de multe ori, potrivnică (iar noi, elevii, aflasem că fiecare era într-o luptă!), dar nu au devenit „acri“, supăraţi, ba dimpotrivă, păşeau demni şi curajoşi pe dealul Golgothei învăţămîntului românesc.

Ce sărac trebuie să fiţi, domnule Turcescu, pentru că nu i-aţi cunoscut nici pe elevii conştiincioşi, avizi de lecturi, dornici să se perfecţioneze, participanţi la concursuri, olimpiade, proiecte internaţionale. Elevi care „n-au chef“? Încă o dată *eroare!!!* Veniţi să-i cunoaşteţi în liceul unde predau – şi în multe altele din această ţară de prea mult timp în tranziţie. Citesc cu patimă, traduc cu minuţiozitate, aşteaptă provocări cu interes.

Poate că e ceva adevăr în analiza dvs., domnule Turcescu, dar nu e complet. Pierdeţi din vedere *valoarea*. Încă există, chiar şi în şcoala românească. Regăsesc în cancelariile din şcolile româneşti profesori care îmi amintesc de cele trei imagini evocate mai sus. Deci, lumina încă străluceşte...

Reverenţios,

profesor Geta PRADA
Liceul Pedagogic,Galaţi
getaprada@yahoo.fr

Nr. 100: *„Sfîrşitul lumii“*

„Lăsaţi-mă să-mi beau liniştit berea“...

Nu vreau să-i dezamăgesc pe cei ce şi-au făcut deja planuri resemnîndu-se, ori pe cei convinşi că sfîşitul lumii e aproape. Vreau doar să reamintesc celor interesaţi o vorbă mai veche: fiind noi în urma unora cu (să zicem) o sută de ani, la noi sfîrşitul lumii se amînă; altfel ar fi nedrept. Să fie la ei acolo, care s-au grăbit!

Poate credeţi că e o glumă. Nu e – eu nu mă regăsesc printre cei „17 milioane de români“ care au *perceput pe cei zece*. E vorba despre spectacolul de la Ateneu. Ca atare, dacă unii şi-au încheiat conturile (cu viaţa) e treaba lor. Rog să fiu lăsat să-mi beau liniştit berea.

Celor ce vor să mă urmeze le urez ani mulţi şi după plac.

Victor BALINTONI
Lugoj

P.S. De data asta protestez: în scrisoarea anterioară scrisesem despre poetul E. Brumaru: „ŞCOLER fiind“ şi nu *şcolit*.

Propuneri de *Dilema vechi* pentru viitor:

- **Televizorul tabloid**
- **Ce te face să te simţi român**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.420 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Români în muzee

Amatorii de artă sinceri sînt, statistic vorbind, specia cea mai rară printre vizitatorii de muzee. Predominantă este specia turiștilor, care „fac“ muzee, așa cum „fac“ Italia sau Parisul: cu ghidul într-o mînă, cu aparatul de fotografiat în alta (chiar dacă fotografiatul e interzis) și cu o amplă rezervă de extaze obligatorii. Într-un muzeu e musai să respiri precipitat, să privești umed și să trăiești, estetic, mici leșinuri. Din cînd în cînd, tatăl (competent), mama (emotivă) sau copiii (puberi) cheamă nerăbdători restul clanului dinaintea pieselor celebre, sufocate sub asaltul agitat al admiratorilor. Spațiul muzeal e o colecție de interjecții: cultură în faza pre-epileptică a spasmului și oftăturii.

Gesticulația fizică și mentală care însoțește, de regulă, consumul „exponatelor“ oferă observatorului ocazia unor picante considerațiuni etnice, mai ales cînd vizitatorii se mișcă în grup. Dacă, de pildă, grupul e alcătuit din turiști germani, el e, întotdeauna, însoțit de un ghid plătit, a cărui expertiză e exploatată maximal. Toți îl înconjoară cu o sobrietate incoruptibilă, iau note, pun întrebări. Nimeni nu se amuză, nimeni n-are trăiri necontrolate. Vizitarea unui muzeu e lucru serios, fără legătură cu plăcerea și divertismentul. Taci, asculți și înveți. Situația se răstoarnă cînd ai de a face cu grupuri de turiști latini, și mai cu seamă italieni. Pentru ei, ghidul e un accesoriu ușor ridicol, pretext al unui dialog dezlănțuit, la capătul căruia bietul om își pierde cu totul aura de specialist. Vizitatorii vorbesc (vociferează), explică, se ceartă între ei, în vreme ce ghidul stă mut și obidit pe margine: nu știe, nu se pricepe, se înșeală. Un relief specific au japonezii și americanii. Japonezii par să prefere ghidul scris, broșura explicativă, așa încît parcurg sală după sală, aproape fără să-și ridice ochii din text. Au, mai întotdeauna, un aer hăituit, mirat, plin de griji. Ai zice că li s-a dat sarcina să verifice la milimetru dacă ce scrie la carte coincide cu ce stă atîrnat pe pereți. Americanii, dimpotrivă, se tîrăsc prin clădire candid și destins, în ținută de casă, cu sentimentul că parcurg o expoziție de curiozități: se simt bine, liberi de solemnități inutile, nerăbdători să cumpere brioșe și suveniruri.

Dar românii? Mult mai puțin numeroși și deloc dispuși să-și investească banii într-o vizită plătită, ei se organizează după alte criterii decît cele obișnuite. O caracteristică e interesul lor pentru *ceilalți* vizitatori, pentru îmbrăcămintea, comportamentul și opțiunile lor de gust. „Hai să vedem și noi la ce se uită ăia!“ e un principiu strategic curent, ca și, paradoxal, inversul lui: „Hai repede la *Gioconda,* cît nu e înghesuială!“. Individualiști, românii preferă vizita solitară sau în grup mic (familie sau colegi de serviciu), caz în care se nasc, spontan, ierarhii de competență pe cît de ferme, pe atît de arbitrare: unul devine, printr-o misterioasă decantare a autorității, ghidul celorlalți. Înainte de 1989, am văzut un asemenea *comando* de compatrioți, trei la număr, parcurgînd pios simezele Muzeului „Van Gogh“ de la Amsterdam. Plăcut impresionat de zelul lor cultural (mai ales că pe vremea aceea nu-mi puteam face mari iluzii cu privire la proveniența lor profesională), i-am urmărit, discret și sentimental, pentru a mă bucura de bucuria lor. Unul dintre ei s-a instalat prompt în postura îndrumătorului: dinaintea fiecărei lucrări fanda eficient spre etichetă pentru a le comunica, apoi, comparșilor informația esențială. Nu știu de ce, individul hotărîse că, în cazul în speță, informația esențială era data. Se apleca deci să citească înscrisul de lîngă imagine, după care își îndrepta spinarea și, cu o privire grea de subînțelesuri, le dezvăluia amicilor ce trebuia să rețină: 1884! Amicii dădeau meditativ din cap, cu un amestec bine simțit de comprehensiune și perplexitate. În momentul următor, triada făcea un pas lateral dreapta, omul nostru se apleca din nou înainte, citea eticheta și șoptea tulburat: 1884! Aceeași reacție, aceeași manevră spre dreapta și iarăși: 1884! Coincidența începea să fie revelatoare. Unul din ceilalți doi nu s-a mai putut stăpîni și, confiscat de o efuziune sublimă, gata să uzurpe poziția îndrumătorului, a gemut aporetic: „Domnule, da' mult a mai pictat în 1884!“. Era rîndul îndrumătorului consacrat să-și reintre în drepturi: „Ce vreți, nu degeaba a fost un colos!“. Episodul, ca întreaga noastră istorie, e intraductibil!

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce părere aveți despre expertiza psihiatrică pe care generalul Stănculescu trebuie să și-o facă în ianuarie 2006 spre a se stabili dacă, în decembrie 1989, a avut discernămînt?

Dacă e să fim drepți, dl Stănculescu a fost cît se poate de sănătos în clipa băgării piciorului în ghips, spre deosebire de nebunii fără discernămînt care au avut curajul să strige „Jos Ceaușescu!“ în stradă, cînd cel mai iubit fiu al poporului încă trăia.

E clar că doctorii amatori din Justiția română și-au luat cu brio, și de data asta, diploma de pacienți profesioniști.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Gardul identitar

Realitatea TV a încercat să încheie anul trecut cu o lovitură de PR și să „facă ordine“ în ideea de topuri și clasamente. *Zece pentru România* a reunit forțe notabile: patru institute de sondaje au lucrat cîteva luni la realizarea unui sondaj din care să rezulte „cei mai...“ dintre români, *Evenimentul zilei* a pregătit terenul publicînd, periodic, „preliminariile“ clasamentului, o gală la Ateneu, transmisă în direct, i-a prezentat pe cîștigători. Ar fi trebuit, probabil, să urmeze o exclamație de uimire din partea țării întregi și, eventual, angajamentul de a pregăti deja soclurile viitoarelor statui. N-a fost să fie.

Pornită de la o idee pe care mulți oameni de televiziune o considerau *a priori* perdantă în România – și anume un post TV specializat în știri – Realitatea TV și-a găsit nișa perfectă și a devenit un proiect de succes. Într-un fel, era cea mai indicată instituție media pentru a stabili astfel de „clasamente ale realității“. Ideea însă nu e nouă: TVR a realizat în anii anteriori ceva asemănător, sub titlul „cei mai iubiți dintre români“, în același „format“ de sondaj + gală (prezentată de Andreea Marin). Noi au fost desfășurarea de forțe, ambiția „totalizantă“ (reflectată și în titlul cu aer „definitiv“: *Zece pentru România)* și, mai ales, ecourile. Altminteri, e plină lumea de topuri și clasamente (produse care „vînd bine“ ziarul, revista, emisiunea...), iar la români, poate mai mult decît la alte nații, acestea capătă și un „ce“ identitar: dezorientați într-o lume nouă, vrem să-i numim pe cei care „ne reprezintă“, vrem să ne știm modelele, vrem repere. Și, dacă se poate, vrem toate acestea prin plebiscit, nu mai vrem să ne bage nimeni pe gît ideea că unii sînt „mai ceva“ decît alții.

Ca lovitură de PR, n-a ieșit deloc rău: publicul a rămas cu ideea că Realitatea TV a impus niște standarde, a scos în evidență niște valori, a „creat actualitate“; în plus, multele comentarii din presă (chiar și cele critice) au dus vorba despre eveniment. Numai că procedurile PR-ului sînt adesea în dezacord cu rigoarea, ca să nu spun mai mult. Topul a fost prezentat ca fiind rezultatul „votului a 17 milioane de români“, primii clasați din fiecare categorie ne-au fost livrați, la gală, ca fiind votați de atîtea milioane de concetățeni de-ai noștri. Evident, fals. N-a votat nimeni, a fost doar un sondaj făcut pe un eșantion reprezentativ, iar rezultatele au fost *extrapolate* la totalitatea populației adulte. Sigur, știința sondajelor ne arată că, dacă atît la sută dintr-un eșantion reprezentativ își exprimă preferința pentru ceva sau cineva, același procent s-ar obține și dacă ar fi vorba despre *totalitatea* populației. Dar a prezenta acest mecanism ca *vot efectiv* al întregii populații frizează manipularea. Nu-i deontologic, dacă îmi este permis acest cuvînt atît de rostit și atît de nesocotit în tranziția noastră. Eu, unul, nefiind întrebat pe cine consider „cei mai cei“ din țărișoară, mă simt lezat și o iau personal, dacă sînt băgat la grămadă printre „votanți“.

Apoi, tot din motive de PR, cei zece ne-au fost livrați într-un discurs care îi asimila *valorilor* neamului, oamenilor celor mai reprezentativi din fiecare categorie. Or, astfel de sondaje indică *numai* notorietatea, percepția publicului, *impresia* poporului cum că, de-un paregzamplu, Țiriac este, ca om de afaceri, doar oleacă mai bun ca Gigi Becali. E limpede că nici poporul, nici eșantionul său reprezentativ *nu au criterii* (și nici competență) pentru a ierarhiza competența și valoarea unor oameni din tot felul de domenii. Publicul îi judecă și îi declară drept „buni“ sau „răi“ pe cei cunoscuți de la televizor. Și aici intrăm în cercul vicios: televizorul îi livrează, în talk-show-uri și știri, pe niște oameni pe care, ulterior, publicul îi consideră mai buni sau mai reprezentativi (că doar de-aia sînt dați la televizor, nu?), astfel încît aceștia se întorc pe ecran, încununați cu lauri catodici, în spectacole de gală cu ștaifuri și zgomote de PR, prezentați ca „modele“. Cei pe care publicul nu-i cunoaște (căci nu i-a văzut la televizor) nici măcar nu sînt luați în discuție ca posibili candidați la onoruri. Unii comentatori au remarcat, cu indignare sau tristețe, lipsa unui top al oamenilor de cultură: absența provine din faptul că oamenii de cultură nu sînt cunoscuți (cu puține excepții). Și nu sînt cunoscuți pentru că televiziunile se dezinteresează aproape total de domeniul culturii care, nu-i așa, „nu face audiență“... (Aștept să-și scrie Gigi Becali autobiografia: nu mă îndoiesc că vreo televiziune/emisiune/revistă o va face „cartea anului“).

Una peste alta, *Zece pentru România* a ieșit amestecat: rădăcină de PR cu tulpină de show și rămurele firave de „produs publicistic“. Într-o societate cu o grămadă de premii și premianți, dar fără vreun premiu cu adevărat prestigios, instituțiile și televiziunile se înghesuie să-i desemneze pe „cei mai...“ dintre români. O criză identitară prelungită, manifestată în dorința de recunoaștere din partea „grupului“, și o abureală de proceduri din media & PR fac din televiziune adevăratul protagonist al lumii românești, micul dictator cotidian. Pînă la urmă, tot televizorul ne va rezolva și dilemele identitare. Vopsind gardul.

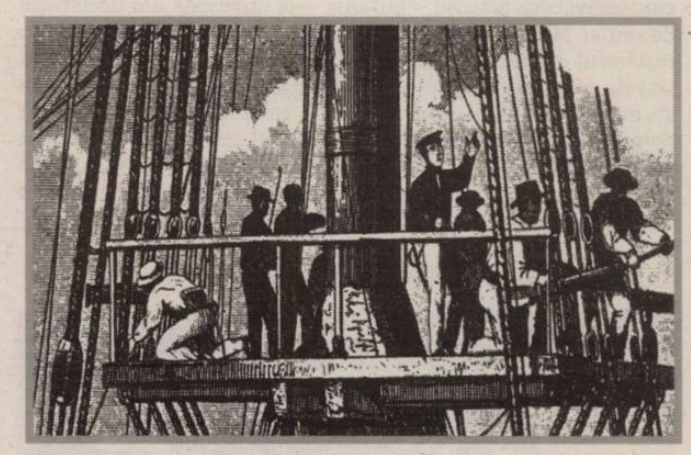

ținerea de minte

„Dacă-l vedeți pe Gorbaciov, faceți-mi plăcerea și puneți-i două întrebări. Mai întîi: «Ați trădat cumva comunismul?». Vă va răspunde că nu. Atunci urmează a doua: «Mihail Sergheievici, sînteți un om inteligent și înțelept. Cum ați putut să vă gîndiți, fie și o clipă, că e posibilă o reformă a comunismului?...» Pentru a trece de la capitalism la comunism nu e greu – e suficient să naționalizezi și să-i bagi pe patroni în pușcărie. Invers, ca să treci de la comunism la capitalism e mult mai complicat. E ca în cazul ciorbei de pește: o poți obține dacă ai pește, dar, după aceea, nu mai poți face pește din ea... Pînă la urmă, Gorbaciov nu a reușit mai nimic din cîte a încercat. Dar un eșec poate fi benefic și profitabil. Gorbaciov e un om onorabil, avea posibilitatea să apese pe un buton și n-a făcut-o. Așa că un eșec poate duce la orice, chiar la un premiu Nobel.“

(Lech Walesa, într-un interviu acordat ziarului *Le Monde,* datat 12 decembrie 2005. Și tot acolo, replica lui Gorbaciov: „Pe Walesa l-am văzut de curînd la Roma. Eram la o întîlnire a laureaților premiului Nobel... Ne înțelegem bine, am devenit amici...“)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Adevărata mătuşă a lui Năstase

Ofi Năstase din ce în ce mai mic, cum i-a urat Traian Băsescu în campanie, dar e şi din ce în mai bogat. Povestea cu mătuşa milionară completează portretul unui personaj emblematic pentru puterea din România, unde statul devine instrument pentru îmbogăţirea personală. Pentru că aceasta este esenţa poveştii, nu pistele false pe care aleargă mulţi: puterea a fost adevărata mătuşă a lui Adrian Năstase.

La emisiunea lui Răzvan Dumitrescu, unde a venit să dea explicaţii, am văzut un Năstase jucînd prost rolul de om nedreptăţit. Nu reiau aici argumentele atît de discutate în editorialele acestor zile, povestea mătuşii milionare a intrat deja în anecdotică. Aş insista totuşi asupra acelor amănunte care fac legătura între putere şi bani. Mătuşa Tamara Cernasov a vîndut bijuterii şi alte bunuri lui Alexandru Bitner, personaj care, în timpul guvernării Năstase, a primit Delta Dunării. „Cînd s-a făcut tranzacţia, eram în opoziţie" – se apără Năstase. Un argument doar aparent credibil, din două motive: PDSR aflat în opoziţie controla încă mare parte din administraţia publică, iar puterea de atunci s-a remarcat şi prin eşecul spectaculos al campaniilor anticorupţie. În acelaşi timp, îndrăznesc să propun colegilor jurnalişti, care fac investigaţii, să verifice actul notarial întocmit între mătuşă şi Bitner în 1999. Poate fi antedatat, ceea ce e perfect credibil la felul cum funcţionează notariatele din România, la felul cum s-au făcut notari pe puncte de către Rodica Stănoiu şi la cît contează cuvîntul şefului contra legii. Vi se pare că nu se poate aşa ceva? Gîndiţi-vă la alt amănunt. Olga Maniu a fost proprietara iniţială a terenului din Voluntari, primit de la stat ca retrocedare. Apoi a vîndut terenul unui anume taximetrist Podolan, cu preţul pieţei, pentru ca taximetristul să îl revîndă mai ieftin mătuşii lui Năstase. Pare a fi o schemă clasică de albire a unor bani şi teleportare a lor în contul unui demnitar care trebuie să îşi justifice averea. Şi, iată cum adevărata mătuşă – puterea – se întrevede din declaraţia doamnei Maniu pentru *Cotidianul:* „Domnul Apostol, de la cadastrul din Mogoşoaia, mi-a spus că, dacă vreau să obţin titlul de proprietate al terenului confiscat de comunişti, trebuie să accept să-l vînd unui client pe care îl aduce el. Nu sînt nebună, dar nu aveam altă soluţie. Altfel, trebuia să mai aştept cine ştie cît, ca să-mi dea actul, că era trecut în arendă la SCAI Mogoşoaia. Nu ştiu cine este Podolan, el este clientul pe care mi l-a adus domnul Apostol, cînd mi-au dat titlul de proprietate". Deci, în condiţiile în care mii de foşti proprietari se judecau cu statul, un funcţionar condiţionează retrocedarea de vînzarea către un anumit client, iar pămîntul ajunge apoi prin subevaluare la un demnitar. Schemă mai clasică de corupţie prin aplicarea preferenţială a legii nici că se putea. Asta şi apropo de veşnica replică a politicienilor români: „dacă nu s-a încălcat legea...", dînd ochii peste cap ca popii cînd vorbesc de cele sfinte.

O altă mătuşă îi va lăsa lui Năstase un apartament într-o vilă-mamut din Predeal, construită de alţi demnitari şi afacerişti apropiaţi de PSD. Cînd *Evenimentul zilei* a scris despre această vilă prin 2004, dînd declaraţii ale oamenilor de acolo care auziseră că ar fi a lui Năstase, s-a negat vehement. Acum, se vede că gura lumii avea dreptate şi, printr-o schemă familială, Năstase îşi ia „dreptul", cum se spune peste tot în România, de la naşul din tren şi angajarea vameşilor la preşedintele Parlamentului. *Evenimentul zilei* relatează şi că Dana Năstase a cumpărat de la o anume Roxana Bichel cîteva hectare de pădure la marginea Bucureştiului. Ulterior, doamna Bichel a ajuns în funcţii înalte la Agenţia de Privatizare, pe vremea guvernării Năstase. Din nou, statul funcţionează doar în favoarea demnitarilor: pădurea fusese obţinută prin schimbul unui teren din Săcele cu o parcelă în cea mai scumpă zonă din România. Cîţi cetăţeni obişnuiţi ar putea face o asemenea schemă? S-ar putea adăuga la asta vechea poveste cu terenul din Zambaccian, afacerea complicată în care primul-ministru de atunci a făcut combinaţii uluitoare cu cel mai bogat român de acum, Ion Ţiriac.

Mereu fundalul este unul singur: abuzul de funcţie şi de putere. În prestaţia sa lamentabilă de la Realitatea TV, Năstase a aruncat doar fumigene pentru a ocoli acest subiect. Cînd patetic (ce vreţi, să divorţez!?), cînd manipulator (cînd am

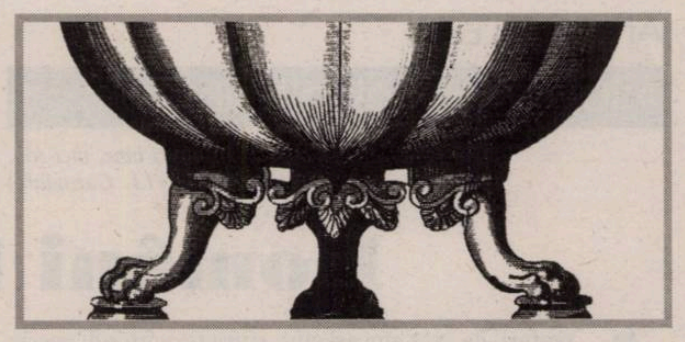

fost eu la guvern, speranţa de viaţă a crescut cu trei ani), fostul premier a vrut să pozeze în gospodar strîngător, nedreptăţit de presă. Emisiunea a avut partea ei comică cînd proba irefutabilă a nevinovăţiei a fost certificatul de deces al mătuşii, de parcă negase cineva existenţa acesteia.

Cu aerul său de european, fan Titulescu, Năstase a păcălit multă lume bună, dînd impresia o vreme că va fi politicianul care va schimba România. Şi nu mă refer aici la „apoliticul" Ralu Filip, vajnicul său apărător de la CNA, sau la liota de supuşi cu care a umplut instituţiile „autonome" ale statului, ci şi la persoane cu totul respectabile, ca Emil Hurezeanu, de pildă. După ce s-a dovedit a fi autoritar, punînd aproape pe butuci democraţia din România, acum i se vede şi adevărata faţă umană: o combinaţie de Dinu Păturică şi Dumitru Sechelariu. De aici încolo, Adrian Năstase nu mai poate scăpa de penibilul în care singur s-a afundat. Are nevoie de o mătuşă care să-i lase moştenire puţină onoare şi o demisie.

presa despre...

Epoca post-moştenire

„În ultimii ani, la presiunea Uniunii Europene, au fost adoptate legi privind declararea averilor. Născute cu forcepsul şi, în general, lipsite de prevederi clare la capitolele de sancţiuni, aceste legi au permis ziariştilor şi activiştilor organizaţiilor neguvernamentale să arunce priviri indiscrete în ograda demnitarilor. Dar nu i-au făcut pe aceştia mai credibili. De ce? Pentru că din tot mecanismul de control al averilor demnitarilor a lipsit elementul esenţial: Fiscul. Nu declaraţia de avere dă credibilitate. Ci convingerea oamenilor că, în cazul în care nu şi-ar declara în totalitate veniturile, nişte funcţionari incoruptibili şi insuportabil de insistenţi ar veni peste demnitari cu nota de plată. Din păcate, la noi acest sistem nu funcţionează." (Ovidiu Nahoi, *Evenimentul zilei,* 6 ian.)

„Dacă vom continua să înghiţim poveşti cu mătuşi de 100 de ani lăfăindu-se între milioane de dolari, tablouri şi bijuterii, într-o garsonieră de bloc, lumea va renunţa la eticheta de societate coruptă pe care ne-a pus-o de mult şi ne va considera numai proşti de-a binelea." (Ion M. Ioniţă, *Adevărul,* 9 ian.)

„În acest moment, Adrian Năstase e mai mort politic chiar decît Ion Iliescu: dacă la ideologie mai uită, la bani românul nu iartă. Odată cu Năstase moare o întreagă pătură politică: păstrăvii lacomi, lucioşi şi grăsuţi de creşcătorie ai PCR din anii '70-'80, incapabili să înoate în rîuri repezi de munte. Pentru Mircea Geoană a venit vremea, potrivit regulii de fier a partidului, să-i mănînce coliva lui Adrian Năstase. Şi, după aceea, dacă îl ţin curelele, să încerce să demonstreze, restructurînd PSD din temelii, că e un păstrăv de rîu. Însă mi-e greu să cred că va face asta. Dl Geoană nu îl va executa pe Adrian Năstase; va încerca să se ridice ca «băiat bun» pe calea compromisurilor cu toată lumea." (Cristian Tudor Popescu, *Gândul,* 10 ian.) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

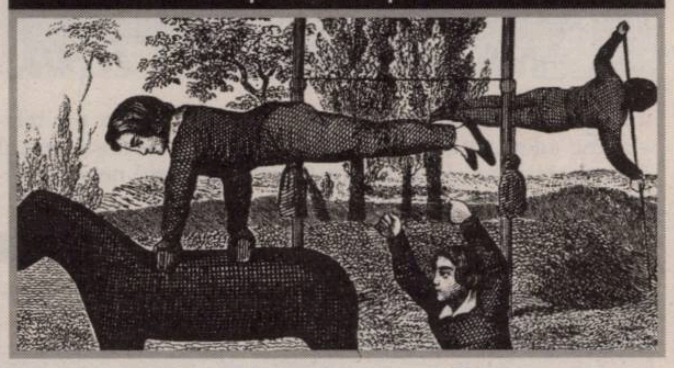

Actori de unică folosinţă

Au murit cîţiva artişti anul trecut şi nici unul n-a prins *prime-time*-ul la televiziuni. În schimb, a avut noroc un băiat de bulibaşă – doborît nu de sensibilitatea la de dramele lumii, ci de o petardă rămasă neexplodată. Funeraliile lui naţionale au risipit orice iluzii cu privire la posteritate: şi ea se uită după *rating*. Şi ea ciuleşte urechea la murmurul mulţimii. Iar naţiunea e recunoscătoare celor care o fac să se simtă bine aşa cum e – chiar dacă pentru asta e nevoie de un deces într-un fel nou şi neaşteptat.

Decesul cu public a fost un gen mereu popular, pe care nici măcar comuniştii n-au reuşit să-l desfiinţeze (rubrica de specialitate din *România liberă* era lectura favorită a bunicii mele în anii '80, poate şi pentru că era singura care aducea veşti în mod sigur adevărate...). Dar nu doar bunicii sînt astăzi publicul de elecţie (cum ar spune medicii) pentru decesul altora. Acest show cu actori de unică folosinţă atrage demografice de invidiat pentru orice *advertiser:* 18-49, urban, educat şi cu maşină întreagă în faţa blocului. Un public avizat şi fericit se distanţează în fiecare seară de ghinioniştii cu maşina făcută mici fărîme, pusă în valoare de zece reflectoare, în faţa copacului lovit „cu o viteză care nu le-a mai lăsat nici o şansă", după cum precizează reporterii ajunşi la faţa locului.

Îmi aduc aminte că acum vreo 10 ani, un corespondent cu care eram coleg a mers la copiii unui pilot mort într-un accident (şi care nu aflaseră încă) şi i-a întrebat ce-şi doresc să le aducă tăticul din străinătate. E o îndrăzneală, o neruşinare de pionier aici, de cuceritor al Vestului care nu-şi face probleme că Vestul e ocupat încă de indieni vii. Dar epoca asta de amatorism e de mult îngropată (nu şi reporterul, pe care l-am văzut de curînd tot la televizor). Iar accentele de cruzime au devenit absolut nevandabile după sosirea epocii Andreea Marin şi Raluca Moianu. Astăzi, decesul se serveşte într-un sos gros de compasiune şi lirism, comparabil cu producţiile primilor noştri poeţi înmormîntaţi în cartea de română, cca 1870.

Nu că n-ar merge şi entuziasmul. Decesul Papei ne-a blagoslovit cu corespondenţe care puteau fi luate, de către oameni mai puţin informaţi, drept relatări de la Învierea lui. E drept, nu-i vina noastră: tonul l-au dat italienii care au început să aplaude. Acum cîţiva ani, decesul lui Nixon s-a vîndut mai prost – deşi la vizita lui în România dăduse mîna cu Ceauşescu, mai mare în grad, orice s-ar spune, decît Teoctist.

Dar ce anume îţi garantează un deces public, frumos mediatizat? Ce merite faţă de naţiune sau omenire îţi trebuie pentru mai mult de trei coroane de la familie şi colegii de serviciu? După cum arată lucrurile, efortul susţinut de-o viaţă nu e suficient. În urmă cu un an, moartea unui mare constructor român de avioane, Radu Manicatide, n-a prins ediţiile de seară ale ştirilor. Lecţia numărul unu: caută să bagi lumea în sperieţi, nu s-o înalţi. Scriitorii sînt însă într-o situaţie şi mai dramatică, tocmai pentru că numărul cititorilor de altceva decît de chat şi SMS a ajuns insuficient pentru a umple cu public măcar aleea principală la Bellu... Şi actorii altădată celebri trag să moară singuri, în miros de medicamente, prin garsoniere altădată boeme. Toţi ştiu sigur că şansa unui final cu acoperire naţională e să se arunce de la etaj, iar în cădere să strivească o actriţă tînără şi sexy din telenovele.

Una dintre primele semne ale apariţiei minţii în capul omului (în versiunea celor care cred în evoluţie) pare a fi respectul faţă de morţi. Mormîntul sosește mai devreme decît scrierea, dar după unelte – şi cu vreo sută de mii de ani înaintea inventării transmisiei în direct de la locul crimei. Decedatul tratat cum se cuvine e o investiţie pe termen lung: Egiptul face miliarde astăzi din cîteva construcţii faraonice la vremea lor, la propriu şi la figurat... Lecţia numărul doi (şi ultima): totul e să lucrezi cu mortul potrivit, cu funcţie şi notorietate.

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Coma

Ieşirea prim-ministrului israelian, Ariel Sharon, de pe scena politică introduce un acut element de dramatism într-o regiune unde criza a devenit starea normală a existenţei. Alegerile din martie, paşii făcuţi spre o nouă politică a coloniilor din „teritorii", zidul de despărţire neterminat faţă de ceea ar putea fi viitorul stat palestinian, preşedintele iranian care cere lichidarea statului Israel, în timp ce îşi construieşte armament nuclear, toate acestea contribuie la sentimentul că în spitalul din Ierusalim zace în comă proiectul politic al întregii regiuni. Politicianul a reuşit în ultimii ani să anuleze imaginea militarului brutal, adversar al oricăror negocieri cu un inamic nedoritor sau incapabil să se ţină de cuvînt (Arafat), devenind, prin cîteva iniţiative spectaculoase, omul politic capabil să urnească în altă direcţie un proces de pace asemănător, pînă la identificare, cu războiul.

Sharon a fost activ în toate conflictele militare ale ţării sale (pe unele chiar el le-a provocat): în 1950 a fost comandantul Unităţii 101, însărcinată cu combaterea terorismului, ca militar este la fel de celebru pentru soluţiile sale de luptă, studiate în Academiile militare din lumea întreagă, ca şi pentru indiferenţa faţă de vieţile omeneşti care îi stau în cale. Ca om politic, ministru în diverse cabinete de dreapta, s-a opus Tratatului de pace cu Egiptul, apoi celui cu Iordania, tratativelor de la Oslo. „E greu de imaginat cum sutele de colonii israeliene din teritoriile ocupate ar fi putut fi construite în afara deciziilor lui, fără metodele lui discutabile şi fără fervoarea sa ideologică" – observă scriitorul israelian David Grossman, în britanicul *The Guardian* (6 ianuarie 2006), comentînd acţiunea lui Sharon ca ministru al Agriculturii. Nimeni nu ar fi putut să prevadă momentul cînd el a realizat că pămîntul trebuie împărţit între cele două popoare şi, dacă acesta e viitorul, atunci trebuie create cele mai bune condiţii de securitate pentru statul Israel. Succesul retragerii unilaterale din Gaza a creat sentimentul că Sharon, politician întotdeauna foarte sigur de sine, ştie şi acum ce face: a captat un larg curent de opinie, al celor care cred în necesitatea unui acord final cu palestinienii, stabilind graniţele definitive ale statului. E mai puţin decît propune noul lider al Partidului Muncii, de stînga, Amir Peretz, e mai mult decît cere Likudul, partidul de dreapta părăsit de Sharon şi condus acum de Beniamin Netanyahu. Despre noul partid, Kadima, înfiinţat de Sharon, se spune că este încă prea fragil, fără structuri teritoriale, minat de rivalităţile unor urmaşi fără testament pentru a putea cîştiga alegerile din martie. Sharon era singurul politician din generaţia celor care au purtat greul consolidării Israelului cu legitimitate internă şi internaţională, capabil să urnească din punctul mort tratativele cu lumea arabă. „Stînga nu poate, dreapta nu vrea" – obişnuia el să spună. „Eu pot şi vreau." Dar acum, el nu mai poate şi nimeni nu prea ştie ce e posibil din ceea ce vrea. Partidul Kadima are trei probleme, constată revista *The Economist*: „nu are o platformă bine definită, nu are un lider indiscutabil şi conţine un amalgam de rivali ambiţioşi veniţi din partide opuse". Are însă primul loc în toate sondajele preelectorale.

Gaza, eliberată în ordine de israelieni, este acum scena unei vieţi anarhice: rivalitatea dintre cele două mari organizaţii palestiniene, Fatah şi Hamas, se manifestă prin răpiri, criza fiscală minează viaţa economică, forţele de securitate nu par capabile să acţioneze de sine stătător. Dacă alegerile din ianuarie vor spori haosul – fie că nu se vor ţine, fie că nu vor fi corecte – rezultatul va influenţa şi politica din Israel, înclinînd balanţa spre dreapta domnului Netanyahu, tot aşa cum alegerile de după asasinarea premierului Rabin au fost cîştigate de Likud.

Sharon a ilustrat cu strălucire paradoxul omului politic de succes, care izbuteşte să se impună şi să dobîndească susţinerea foştilor adversari nu prin consecvenţă, ci prin capacitatea de a se răzgîndi, consumînd o extraordinară energie intelectuală în realizarea unor obiective de care ieri nu vroia să audă. Nu proiectele politice lipsesc în regiune, ci oamenii politici capabili să explice ceea ce vor şi să arate că pot, în ambianţa politică denumită de unii proces de pace.

globul cubic

Disciplină parlamentară

Cea mai democratică instituţie politică, Parlamentul, locul unde aleşii puterii şi ai opoziţiei se confruntă în mod direct, are peste tot în lume o imagine proastă: deputaţii se insultă adeseori, uneori se îmbrîncesc, alteori se iau la bătaie. Se pare că acest tip de manifestări nu are legătură cu specificul naţional: biroul Parlamentului European înregistrează din ce în ce mai multe plîngeri pentru tapaj, lovituri, agresiuni. Din acest motiv a fost elaborat proiectul de modificare a regulamentului de ordine interioară, adoptat de Comisia constituţională pe 15 decembrie 2005. Iată cîteva incidente: „În ianuarie, cînd s-a votat proiectul Constituţiei, euroscepticii agitau pancarte pe care scria «Nu în numele meu». Apoi, deputaţii Ligii familiilor poloneze au agitat drapelul roşu cu portretele lui Lenin şi Karl Marx, strigînd «Bruxelles-Moscova». Cu ocazia vizitei preşedintelui italian, Carlo Azeglio Ciampi, în iulie, s-au fluturat drapelele Ligii Nordului de către Mario Borghesio şi Matteo Salvini, în timp ce strigau «Padania liberă». A doua zi, Alessandra Mussolini, nepoata ducelui, l-a drapat pe dl Borghesio în steagul italian. În noiembrie, s-au înjurat, ba chiar se pare că s-au bătut deputaţii socialişti cu polonezii de la Liga familiilor, organizatorii unei expoziţii care, prin imaginile ei, compara Holocaustul cu avortul. Recent, ambasadorul Macedoniei a fost agresat de unii deputaţi greci pentru că nu a rostit complet numele ţării sale: «Republica Iugoslavă a Macedoniei»." *(Le Monde*, 24 decembrie 2005).

Proiectul propune să se facă o demarcaţie clară între agitaţia vizuală, tolerabilă, dacă nu e injurioasă sau difamatorie, şi cei care perturbă sonor atmosfera. Acum există trei sancţiuni: evacuarea, blamul (moral) şi suspendarea de la 2 la 5 zile. În noul proiect, suspendarea poate ajunge şi la 10 zile, ceea ce duce la pierderea indemnizaţiei de şedinţă. Dar deputatul suspendat are drept de vot şi dreptul de a contesta decizia. Dacă sancţiunea a fost nedreaptă i se dau oare şi banii înapoi? **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Patriotismul

– prima contribuţie modestă la o temă atît de mare –

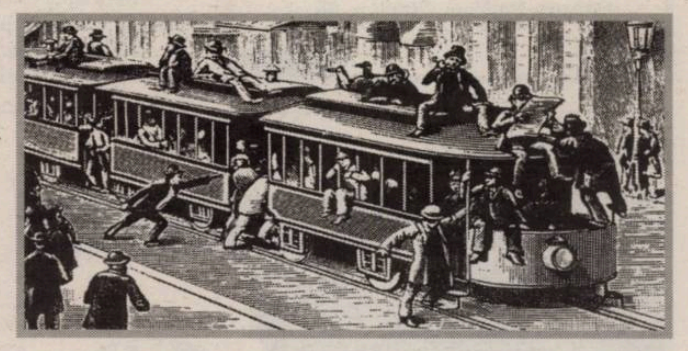

Există o scurtă proză a lui Borges care, pentru mine, rezolvă definitiv problema patriei şi, prin extensie, marea problemă derivată, cea a patriotismului. Se numeşte *Istoria războinicului şi a prizonierei* şi poate fi găsită într-unul din volumele de maturitate ale lui Borges, numit *Aleph*. În această bucată de proză, ni se prezintă două cazuri, opuse ca sens, dar identice ca esenţă sau – cum spune autorul cu mult mai bine decît aş putea să o fac eu – „faţa şi reversul unei monede, pentru Dumnezeu egale".

Despre primul caz, Borges ne spune că l-a aflat într-o carte a lui Croce. Este cazul lui Droctulft, un războinic longobard care participă la asediul Ravennei, în secolul al VI-lea sau al VIII-lea – sursele lui Borges sînt, desigur, borgesiene. Acest războinic, venit din întunericul reavăn al pădurilor nepătrunse, febril de energia păgînă a distrugerii, bîntuie alături de „ai săi" cîmpia nordică italiană, ca să prăduiască, să siluiască, să ucidă, într-un delir pur al anarhiei. Însă trăieşte un şoc în faţa Ravennei, oraş în care vede ceva ce nu mai văzuse vreodată: „Vede ziua, marmura şi chiparoşii. Vede o lume multiplă, dar ordonată; vede un oraş, un organism făcut din statui, temple, grădini, case, biserici, fîntîni, capiteluri şi spaţii libere frumos ordonate" – spune Borges. Ceva în sufletul inocent şi crud al sălbaticului se mişcă, ceva nebănuit se deşteaptă în el sau, poate, ceva din el, ce fusese atît de evident încît părea natural, se stinge pentru totdeauna. Droctulft trece de partea Ravennei şi moare apărînd oraşul pe care venise să-l atace, împreună cu „ai săi". I s-a construit un mormînt superb pe care s-a scris un epitaf în latină. Sigur că, purtat de instinctele sale pure, războinicul Droctulft nu avea nici cea mai vagă bănuială că poate exista ceva ce se numeşte istorie, dar, din punctul de vedere al istoriei, el a avut dreptate pentru că, la capătul următoarelor secole, longobarzii „săi", care l-au socotit trădător cu toate consecinţele teribile pe care această acuzaţie le poate avea la un trib germanic, au devenit lombarzi ca şi locuitorii Ravennei şi apoi, cu toţii şi împreună cu alţii, italieni.

Al doilea caz ajunge la cunoştinţa autorului din povestirea bunicii sale, soţia colonelului Borges, comandant prin 1870 al frontierelor argentiniene de la nord şi de la apus. Este cazul unei indience, al cărei nume autorul nu ni-l dezvăluie sau poate că nici nu-l ştie, care era, de fapt, o englezoaică din Yorkshire ai cărei părinţi emigraseră la Buenos Aires şi care, copilă fiind, fusese răpită, în timpul unei invazii, de indieni, cum erau obişnuite în oraşele de la limita pampasului de atunci. Cincisprezece ani mai tîrziu, ea era soţia unuia dintre cei mai bravi şefi de trib indieni, cu care avea doi copii şi era fericită. De altfel, acesta este şi răspunsul pe care indianca îl dă bunicii autorului, ea însăşi englezoiacă cu *spleen*-ul exilului marital de la marginea lumii, cînd aceasta îi propune să nu se mai întoarcă în sălbăticie, să îşi ia copiii şi să revină în Anglia. „Sînt fericită!" – i-a răspuns indianca, a întors spatele şi a plecat. În timp, în aceeaşi carne care îşi urma creşterea şi descreşterea, copila răpită se stinsese şi apăruse o femeie, care nu mai vorbea aproape deloc englezeşte, care se mîndrea cu soţul ei şef de trib şi cu copiii lor, care se îmbrăca şi păşea ca o indiancă şi care, ca ultim act de identitate, a făcut un gest cît o declaraţie existenţială definitivă: „...într-o fermă, aproape de mlaştini, cineva jupuia o oaie. Ca într-un vis, indianca a trecut în goana calului. S-a aruncat la pămînt şi a băut sîngele cald. Nu ştiu dacă a făcut-o pentru că nu putea altfel sau ca un semn de dispreţ şi de sfidare".

Aceşti doi oameni, un barbar care şi-a părăsit tribul pentru oraşul sofisticat pe care trebuia să-l distrugă, murind ca să-l apere, şi o englezoaică din Yorkshire care a fost răpită de barbarii sud-americani şi care a devenit fericită în prizonieratul ei, sînt modelele mele de patriotism. Lecţia lor e supremă şi mă tulbură mai adînc decît o poezie de Goga sau un discurs al lui Iorga.

De cîte ori simt cît este de insuportabil să fii român, mă gîndesc la povestea lui Borges, la *războinic* şi la *prizonieră*. Borges însuşi avea un sentiment patriotic rafinat şi discret, ca o reducţie pentru vioară a unei întregi simfonii, ca o nostalgie, căci nostalgia e tot ce poate fi mai trainic în sufletul unui scriitor sud-american. După cum îi plăcea să spună: „pentru mine, patria înseamnă un anumit acord de chitară, cîteva portrete şi o sabie veche".

Patriotismul e un drum fără întoarcere pe care îl alegi sau, poate, te alege el. Patria e o povară pe care nu o poţi purta decît dacă eşti fericit cu ea – patriotul este un Sisif fericit, cum ar spune Camus. Dacă nu poţi fi aşa, atunci mai bine nu eşti patriot, atunci înseamnă că nu ai ajuns la momentul patriotic al biografiei tale sau, poate, că nu ai în tine puterea acestei opţiuni – ceea ce, mă grăbesc să precizez, nu este deloc un semn de slăbiciune, un handicap sau o cauză de inferioritate. Unii ar zice chiar dimpotrivă. În orice caz, dacă ajungi pe drumul patriotismului pentru că te-au împins alţii, eşti pierdut. Atunci, patriotismul devine o conspiraţie împotriva ta, o iluzie uriaşă, dacă nu chiar o minciună criminală.

ready made

„Speciile *Dactylis glomerata, Geum urbanum* şi *Glechoma hirsuta* pot vegeta pe soluri *uscat-reavene* şi în regiunea de cîmpie, însă numai cu condiţia unei foarte bune structuri glomerulare şi afînări a orizontului superior."

(Al. Beldie, *Flora indicatoare din pădurile noastre. Contribuţii la cunoaşterea indicaţiilor staţionale ale păturii vii*, Ministerul Agriculturii, Editura Agro-Silvică, 1960)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

*Fortuna imperatrix mundi**

Dlui Sever Voinescu,
în prelungirea unei
„Dileme" anterioare

Soarta-i una, dar, ca luna,
în, mereu, prefacere;
chip ce creşte şi descreşte, –
ea-i e minţii agere
far sau ceaţă, cînd, glumeaţă,
ne-adumbreşte vieţile,
bună-voie sau nevoie
topind, ea, ca ghieţile.

Soartă vană şi avană,
roată nestatornică,
ne seci vlaga, pe cînd plaga
ne-o faci tot mai spornică;
faţă sumbră,-n văl de umbră,
mi-arăţi azi, – iar bicele
ţi le-ndură, fără ură,
cel ce ţi-e novicele.

Ca un schivnic, ceas potrivnic
sufăr să mă bîntuie
şi nu are, la strîmtoare,
cine să mă mîntuie;
din puternic faci nemernic,
soartă rea ca şarpele...
Unul lîngă altul plîngă,
ascultîndu-mi harpele!

* Cf. Ş. F., *Clepsidra cu zăpadă*, Editura Polirom, 2003, p. 65.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ura-v-aş de bine, că altceva nu meritaţi!

Printre minunile culturale ale lumii figurează realizări remarcabile ale minuţiozităţii narative: romane chinezeşti scrise pe cîte un bob de orez, cu povestea cîte unei întregi dinastii; Biblia transcrisă *for the dummies;* basme simplificate şi repovestite într-un minut, pentru copiii ce vor să le asculte în pauza dintre două desene animate japoneze; sau edituri specializate în condensarea romanelor, pentru oamenii grăbiţi sau care nu vor să pară mai inculţi decît sînt – *Pe aripile vîntului* în 49 de pagini, *Război şi pace* în 25 sau *Anna Karenina* în 15, cu tot cu *tiuuu-tiuuu!,* trenul de final.

În rîndul acestor realizări de excepţie se vor înscrie, presimt, şi *sms*-urile româneşti de Sărbători. Ce evoluţie rapidă! În nici două decenii, de la felicitarea de carton pe care apărea o artificie arzînd, o sticlă de şampanie „Zarea" şi mobilizatorul *Cu ocazia Anului Nou şi a Zilei Republicii, vă dorim noi succese în muncă, sănătate* etc., s-a ajuns la adevărate giuvaericale ale *esemisticii* mondiale. Anul acesta, am fost norocos: ca şi dvs., am avut o bună recoltă. Încerc o sistematizare, în ajutorul cronicarilor viitorimii. (Cer iertare expeditorilor, spre nemurirea creatorilor anonimi!)

Avem, aşadar, urările clasice: *Crăciun fericit şi sănănate! La mulţi ani!* – sau *Să vă dea Domnul tot ce doriţi / Zile senine şi fericire / La mulţi ani / Să trăiţi!* Uneori, urarea capătă o vagă nuanţă politică, gen *Să trăiţi bine / În anul ce vine!*, sau ne reîntoarce într-o copilărie idilico-bucolică, taman bună pentru copiii-cu-cheia-de-gît-printre-blocuri care-am fost: *La cumpăna dintre ani / Sănătate, La mulţi ani / Dumnezeu să vă ajute / Bucurii şi daruri multe* etc.

Avem apoi creaţii mai noi, în limbajul secolului XXI: unele împrumutate din manualele de *piar – 2006 să-ţi realizeze proiectele şi să-ţi confirme speranţele!* –, altele concepute poate de societăţi de asigurare – *Viaţa a devenit o continuă alergare. Fie ca în 2006 să treceţi linia de sosire cu cît mai multe vise împlinite!*; unele te iau mai repede, ca la Baikonur şi Cape Canaveral – *5...4... 3...2...1! Sănătate, fericire, La mulţi ani!* –, altele, pur şi simplu, conţin o subtilă punere în gardă – *Într-o lume tot mai rea, un an tot mai bun!* sau alte avertismente ce te fac să te uiţi mai atent împrejur. Cea mai tare de acest fel anul acesta am primit-o de la un actor drag mie (care-a jucat recent într-un horror): *Sănătate de speriat doctorii, bani de speriat băncile şi noroc de speriat prietenii!* Brrr!

File din istoria sms-urilor

Urmează apoi urările-glumă: cu aer de reclamă – *Sănătate, noroc şi fericire! Pentru toate celelalte există MasterCard* – sau nostalgic-marital-milităroase – *Permiteţi să raportez: eu, anul 2005, aşa cum am fost, cu bune şi rele, de bunăvoie şi nesilit de nimeni trec în rezervă şi cedez locul tinerei generaţii* etc. –, unele inspirate parcă de Hortansa Jude şi Romica Jurcă de la rubrica *Meteo* – *Să fiţi înzăpeziţi în fericire, să vă îngheţe necazurile, să aveţi o viaţă ninsă cu bucurii şi puterea de a păstra un suflet cald* etc. sau *Anul Nou să vă aducă nămeţi de bucurii, potop de sănătate, averse* (!) *de speranţe, o eternitate de fericire, un ocean de iubire, un munte de noroc, infinită sănătate* etc. –, altele au intrigă de mini-roman mistico-SF – *Cu gîndul la a 11-a poruncă (urează-i aproapelui ceea ce doreşti pentru tine), vă dorim să vi se împlinească ce dorim şi noi: Imposibilul!* –, altele ne plimbă prin timp – *Gîndurile de ieri să vă fie speranţe azi, iar faptele de mîine să vă devină istorie pentru viitor* etc. – iar altele trimit, pur şi simplu, la dorinţele fundamentale ale lumii a 3-a – *Anul Nou să vă aducă / belşug în casă / bucate pe masă / un iaht în port / valută în cont / iar la poartă un Audi 8! Ho-Ho-Ho!* (asta cred că era de la vreo viitoare mătuşă a lui Năstase!).

Dar cele mai sugestive pentru nivelul atins de *esemistica* românească sînt urările-poem: culmi ale potrivirii vocabulelor, artizanat al sentimentelor, ele cu siguranţă mută sufletul din loc! Într-o zi, am primit una tare: *Din tainele cerului şi din splendorile pămîntului, sufletul vostru să primească bogăţia mult aşteptată spre bucurie şi împlinire.* Apoi alta: *O noapte şi-o iubire magică pentru cei dragi, o călătorie pînă la stele şi-napoi şi dragoste în fiecare globuleţ din pom pentru următoarele 365 de zile.* Am receptat şi un mega-eseu: *Împlinirile noului an să vă lase pentru foarte numeroşii ce-l vor urma doar cele 3 realităţi a căror imensă greutate nu o simţim, dar fără de care nu putem trăi nesporindu-le: credinţa, tradiţia şi aerul!* Uau! Aferim!

În fine, nu pot încheia fără a nemuri urarea primită de la colegul a.l.ş.: *Căţeluş cu părul creţ / să ai Jeep-ul în coteţ / şi o vilă cu piscină / pe Madonna de vecină / o lopată de-ntors bani / la anul şi la mulţi ani!* Hopaaa! – mi-am zis eu –, asta e tare, ia s-o trimit şi eu la alţii! Zis şi făcut. Am primit apoi tot felul de reacţii: unii, că ar prefera o rimă la Rolls Royce; alţii, că în loc de Madonna ar vrea-o pe Britney Spears; alţii că ar vrea şi jacuzzi etc. Cel mai simpatic a fost un prieten care mi-a spus doar atît: *Mulţam pentru tot. Sincer, cel mai mult mi-aş dori părul creţ.*

Aţi ghicit, e un om onest: cum îi e podul palmei, la fel de curat are şi creştetul!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Sărbători e-fericite

Până acum 16 ani (nu, nu redeschid tema Revoluţiei!), în ultima parte a anului, capii de familie îşi alocau cîteva ore pentru redactarea felicitărilor de Crăciun sau Anul Nou. Îşi turnau un pahar de vin roşu, puneau mîna pe stilou (un soi de pix care scria cu cerneală – un lichid albastru care se usca greu) şi elaborau formule ceremonioase, mai mult sau mai puţin personalizate. Felicitările se cumpărau de la poştă şi erau tipărite pe un carton subţire şi lucios. Grafica nu gemea de originalitate – abundau brăduţii, crestele înzăpezite şi excesivul moşneag obez în salopetă roşie. (Pe-atunci răspundea la numele de Moş Gerilă.) Prin anii '70 înflorise iniţiativa celor de la Fondul Plastic, relativ rapid a explodat şi concurenţa studenţilor de la arte plastice, arhitectură, metalurgie şi de oriunde. Producţiile lor, vîndute semi-ilicit, în stradă, din sobre serviete-diplomat, nu evitau religia. Magii, ieslea, pruncul, icoanele sacre erau preluate, copiate, reinterpretate cu energie, iar preţurile creşteau proporţional cu originalitatea şi cantitatea de travaliu creator şi copiator.

Nu era o afacere simplă. Cartonul lucios trebuia procurat din timp, pe sub mînă, de la tipografii, era nevoie de matriţe şi cerneluri speciale, dar profitul era atractiv. Cum altfel să-ţi explici că oameni serioşi, cu familie, slujbă şi chelie, mărturiseau că „au tras 2.000 de bucăţi"? În acest haos îşi făceau loc şi cîţiva nonconformişti. Prietenul Daniel Ionescu-Dion a scos la vînzare, prin '83, felicitări cu un acrobat gol-puşcă, nebărbierit şi costeliv, care se străduia să prindă, la trapez, o biată pîine, costelivă şi ea. Dedesubt, urarea: „La mulţi ani şi împlinirea tuturor dorinţelor!". Am reuşit şi eu să fiu ironic, trimiţînd felicitări din anii '60, găsite-ntr-un sertar. Un cal voinic zburda cu o sanie frumos împodobită, pe sub un arc de triumf rural pe care scria „Gospodăria Agricolă Colectivă". Urarea nu putea fi decît „Spor la muncă în noul an!". Mda.

Felicitările tipărite aveau un şarm personal. Purtau semnătura expeditorului şi, uneori, chiar tiparul de ruj al pupăturilor trimise celor (insuficient de) apropiaţi! Tehnologia modernă a expediat şi acest obicei la coşul de gunoi al politeţii tradiţionale. Se pare că ăsta e rolul ei! Cartonaşele au fost înlocuite de aseptice SMS-uri şi imateriale e-mail-uri. Sînt mai ieftine şi ai garanţia că ajung la destinatar cu viteza gîndului. Ca să nu mai vorbim că pot fi trimise în grup, cu economie de eforturi mentale şi timp. (De exemplu, îţi poţi grupa cunoştinţele în celibatari, familişti şi colegi de serviciu. Din trei compoziţii i-ai rezolvat pe toţi în cîteva minute. Trebuie puţină atenţie totuşi – eu am primit un SMS, care începea cu „Draga noastră". Poate ajunsesem pe lista cu fete – sper că din greşeală!)

Dincolo de melancolii dulcege, să recunoaştem că, între vastele limite ale bunului-simţ, Internetul are şi ceva avantaje. Aş fi scris eu, vreodată, cu mîna, 96 de felicitări pentru cei pe care-i iubesc şi stimez? În toată lumea? Aş fi avut bani pentru ele şi pentru expediere? Aş fi dat de 96 de ori cu limba? Aş fi reuşit să le trimit la timp ca să nu ajungă tocmai de Sf. Ion? Parcă n-aş crede!

E drept, acum am fost mai harnic ca alteori. De ce – nu ştiu! Poate am văzut vreun film care m-a sensibilizat (deşi momentul anului, care pentru mine a fost „Shrek", a picat de-abia-n Ajun), poate am cedat tentaţiilor îmbuteliate, poate m-am simţit vinovat. Fapt e că m-a cuprins o suspectă dragoste pentru întreaga omenire, un *amour sans frontières,* o febră mesianică de a-mi transmite mesajul fără discriminări de sex, rasă, religie şi dezorientări. Mai aveam puţin şi îi probozeam şi pe necunoscuţii ale căror telefoane sau adrese de mail se regăsesc în agenda mea, din motive profesionale (ministere, instituţii, femei de *public relations,* politicieni, etc.). M-am abţinut cu greu! Dar poate c-am şi exagerat. Ca dovadă – reacţia cu gust de măcriş, venită pe loc (alt avantaj IT!) de la unul căruia-i urasem euforic diverse succese în 2006. Mi-a tastat laconic şi bărbăteşte: „Şi ţie!"

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

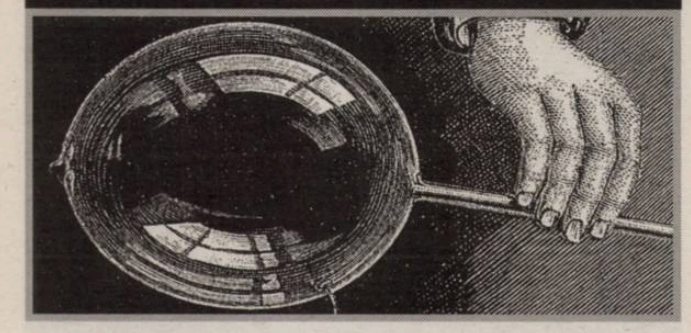

Recviem pentru o pisică

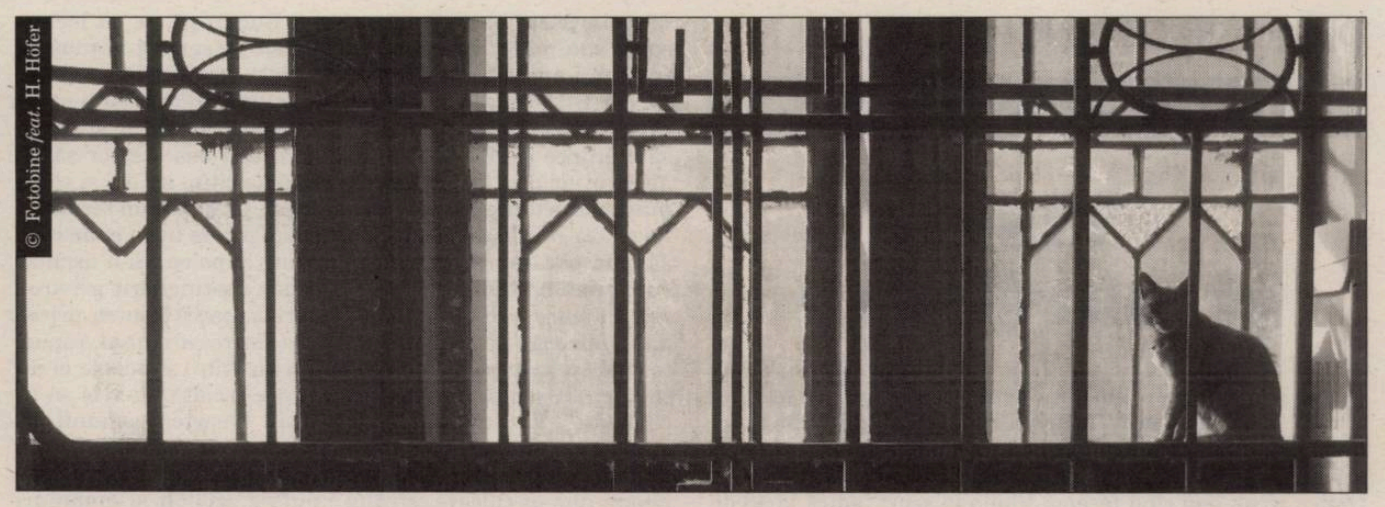
© Fotobine *feat.* H. Höfer

Ochema Tip, diminutivul de la Tipitina. Făcea parte din familia Laurei de 19 ani, echivalentul a 120 de ani omenești. Era neagră, înțeleaptă și fermă. A avut două rînduri de pui înainte de a fi castrată, cîndva, prin anii '80. A venit în familie ca puiuț, împreună cu fratele ei, de la un cuplu pe nume Hope și Miles. Fratele ei a pierit de o moarte violentă, cu mulți eoni în urmă, dar pisicuța lui Hope și Miles a mers mai departe. La final, doar un fel de speranță îi mai anima coaja din ce în ce mai fragilă, purtînd-o prin tot anul 2005, pînă de Ajunul Crăciunului, cînd a abandonat cu blîndețe, după ce a tras un lung pui de somn alături de stăpîna ei. Puiul de somn era specialitatea lui Tip: știa cum să doarmă, cu o naturalețe care ar fi înverzit-o de invidie pe Frumoasa din Pădurea Adormită. Tip era profesoară de somn. A învățat-o pe Laura cum se trage un pui de somn și pisici din toată lumea veneau să învețe Somnul Perfect, de la Tip. Mă rog, poate nu chiar, dar ar fi fost posibil. A moțăit aproape tot mandatul lui George Bush Sr. Și de-abia de și-a înălțat capul cînd s-a dat la televizor primul război din Golf. A privit era Clinton cu o înțelepciune somnoroasă și detașată și nici nu a prea înțeles ce mare scofală era și discuția despre *impeachment,* căci ea însăși avusese o tinerețe furtunoasă și încă îi mai plăcea să privească oamenii făcînd dragoste. A privit, cu un ochi imperturbabil, o vastă varietate de astfel de activități. După somn, cealaltă specialitate a lui Tip era torsul. A tors sub multe mîngîieri, mai întîi cea a Laurei, apoi cele ale copiilor Laurei – Ben și Will. Amîndoi au crescut sub privirile ei, devenind din copii – adolescenți, apoi adulți. A tors în anii lui Bush Jr., privind lumea cum se schimbă și nu a permis niciodată situației naționale sau internaționale să o distragă de la ocupațiile sale primordiale: dormitul și torsul. Cînd a îmbătrînit, a început să se miște cu greutate și uneori încremenea în mijlocul bucătăriei, în drum către castronul de mîncare sau către tăviță. Astfel de momente de amnezie Zen au devenit tot mai dese în 2005, an pe care majoritatea oamenilor și-ar dori să-l uite. Poate că, în cele din urmă, lumea oamenilor care au trecut prin tragedia Katrinei a început să o afecteze. În fond, fusese numită după un club de muzică din New Orleans, și mulți muzicieni au rămas fără adăpost și fără nimic. Tip n-a rămas niciodată fără adăpost și nu a cunoscut decît dragoste în decursul lungii sale vieți, traversînd deceniile. Își purta bătrînețile cu demnitate, fără să dea doi bani pe sfîrșit. Cu două săptămîni înainte de Crăciun, a încetat să mai mănînce. A devenit din ce în ce mai slăbită, dar fără să renunțe nici la dormit, nici la tors. În noaptea de Ajun, s-a făcut covrig și s-a stins, în mijlocul vocilor omenești plutind în jurul ei. S-a stins cu aceeași ușurință cu care dormea. Pisica asta avea a ne învăța multe lecții. Aș vrea ca fiecare să deprindă măcar una din acestea, în 2006. Pa, Tip.

Miracol și catastrofă. Dialoguri cu Andrei Codrescu în Cyberspace a apărut la Editura Hartman, și *New Orleans, Mon Amour: 20 Years of Writings from the City* a apărut la Editura Algonquin Books.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Stilul este omul

„Primisem o pereche nou-nouță de Levi's. Originali! Era prima mea pereche de blugi. Prin anii '70, îți dai seama... Erau puțin mari, așa că i-am dat bunicului meu, care era croitor, să-i scurteze. Cînd am trecut peste cîteva zile să-i iau, mi-au dat lacrimile. Îmi făcuse o pereche de pantaloni așa cum știa el că trebuie să fie un pantalon: îi tivise cu ață neagră *(tu nu vezi că ața asta portocalie nu se potrivește cu bleumarine?),* le scosese eticheta, eticheta mea de Levi's! *(cum o să porți eticheta p'afară?* – a întrebat el, năucit) și îi călcase! Blugi cu dungă! Ce mai, se duseseră dracului blugii mei cei noi! Eticheta am recuperat-o, că bunică'meu nu arunca nimic, dar nu a vrut nici mort să mi-o coasă la loc. *Lucrez de cincizeci de ani. Am făcut toate soiurile de pantaloni și de costume, așa ceva nu se face!* – s-a revoltat el. Cîteva luni mi-a fost rușine să ies pe stradă cu blugii mei cei noi, de care eram atît de mîndru..."

Și amicul meu F. rîde, aducîndu-și aminte de această peripeție din adolescență.

– Dar despre mine ce ai putea spune, cum mă îmbrac? – întreabă A., provocatoare.

– Nu știu... e foarte... e diferit. Impresia mea este că aveți stil!

– Ce stil!?

– Nu știu, pur și simplu stil...

– Ce faci? – se repede deodată S.

– Ce să fac, îmi ung o felie de cozonac cu gem de măceșe, nu vezi? – răspunde, surprinsă, E.

– Da' ce are cozonacul, nu-i bun?

– Ba da, e foarte bun. De ce?

– Păi atunci cum poți să-l mînjești cu gem?

– !?

– Nu-i nici o problemă dacă nu e loc, facem bufet suedez.

– !?

– Adică punem toată mîncarea la un loc și fiecare se servește cu ce vrea și cînd vrea. E mai simplu și nici nu ocupăm toată camera cu o masă cît o zi de post.

– Bine, bine, știu și eu ce-i aia bufet suedez, da' nu merge! – am sugerat eu, evaziv.

– Da' de ce?

Păi, nu știu, mi-am dat eu seama, dar cum, Doamne, iartă-mă, o să meargă o ciorbă de potroace plimbată „suedez" ca la cocktail. Doar sîntem de sărbători!

Sărbătorile astea au început să fie o belea. Rituale și apoi măcar ritualizate, ele pun inevitabil problema a ceea ce trebuie făcut – și mai ales cum anume? Este greu de făcut o listă de astfel de recomandări precise, dar, evident, anumite lucruri nu pot lipsi și, chiar dacă mai puțin evident, anumite lucruri „merg" împreună și altele nu. Dacă schimbi însă compania sau te plimbi printre oameni de vîrste diferite, toate aceste așteptări firești încep să se învălmășească, să se contrazică, și nimic nu se mai potrivește. Sau tu nu te mai potrivești cu nimic...

Dar despre ce este vorba, de fapt? M-am întrebat și eu în aceste zile și mă gîndesc că, dincolo de *obicei,* problema a devenit mai mult una de *stil*. Dacă obiceiul nu mai este unul pentru toți, constrîngîndu-ne astfel la gesturi comune, repetabile și previzibile, singura formă a ordinii și a previzibilului rămîne stilul. Stilul personal – care nu este însă niciodată doar personal. Și ce plăcere mai mare decît să te recunoști în stilul celuilalt?

Dar cum recunoști un stil? Nu stilul-uniformă, nu stilul pe care am ajuns să-l cumpărăm odată cu obiectele stilate și modul lor de utilizare, ci existența unui stil de viață sau stil *în* viață. Cel mai simplu este încălcîndu-l. Ți-ar fi greu, uneori, să enumeri atributele definitorii ale unui astfel de stil, dar cînd cineva face ceva ce „nu se potrivește", te îngrozești în fața lipsei sale de stil. Sau chiar de bun-simț... Cum o să porți eticheta pe dinafară și să mînjești cozonacul cu gem? Este ceva de genul „poluării simbolice" despre care vorbea Mary Douglas și care revelă mai bine existența unei ordini decît orice discurs despre Ordine. Îți dai seama în astfel de situații că lipsa de stil îți creează, fără să vrei, un dis-confort și că ești făcut din aceste fleacuri confortabile ale propriului stil.

Bineînțeles că stilurile se schimbă – și noi odată cu ele. Bineînțeles că acum purtăm eticheta la vedere *(c'est du style!)* și, în fond, cozonacul cu gem poate fi și el expresia unui alt stil. Importantă rămîne – îmi ziceam eu – existența stilului, nu a unui stil anume. Dar exact aici m-am blocat. Nu trebuie să invoci fluiditatea postmodernă ca să știi în ce măsură transgresarea stilurilor a devenit norma. În ce măsură *zapping*-ul este modalitatea generică a preferințelor, orice zăbovire într-un stil anume devenind disconfortabilă, după cum orice *patchwork* astfel rezultat devine sursă de plăcere. În ceea ce mă privește, recunosc că nu prea pricep cum se poate asculta Cohen și în secunda următoare Paraziții, trecîndu-se cu voluptate și egală empatie de la unul la altul, apoi la jumătate de Pink Floyd completat cu un fragment de Madonna!

Desigur, stilul, oricare ar fi el, este și constrîngere, și limitare, și chiar ceva morgă țîfnoasă. Comparativ, zapparea stilistică apare ca expresia însăși a libertății, a eliberării individului de constrîngerile redundanței stilistice. Individul ca subiect de fiecare clipă al propriei libertăți. Ce poate fi mai fascinant? Și totuși, dacă pot să-mi imaginez o libertate de stil, îmi este mai dificil să-mi reprezint lipsa de stil ca libertate.

În copilărie, pe cînd îmi copiam pe carnețele fraze înțelepte din Tagore, am dat și peste următoarea sentință care mi-a rămas în minte: *firea rîului sînt malurile!*

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Vise şi parbrize

Amarcord: acum trei ani, o vineri noapte în Vama Veche. Plecasem din Bucureşti pe la ora 10 seara şi mă lungeam în noaptea mai mult *oldy* decît *goldy* de la „Paraşute“, în compania unui *rum-and-coca-cola* şi a unei prietene care lucra *for-the-yankee-dolla'h'*. Era deja al treilea week-end cînd făceam Vama la scurt, adică la 48 de ore, şi nimic nu prevestea un destin mai bun cel puţin pînă la sfîrşitul verii. Bătea vîntul şi începuse să plouă, aşa că la „Paraşute“ se mai zbenguiau doar o mînă de hippioţi sociopaţi (citeşte *visători),* de care nu cred că ne despărţeau mai mult de doi, trei ani şi, probabil, cîteva cutii de vodcă, plus o serie de opţiuni dintre cele mai supărătoare, în speţă dintre acelea pe care noi, aflîndu-ne în treabă, le făcusem deja. Se putea specula destul de uşor că noi veniserăm cu maşina şi ei cu trenul, că noi nu ne aveam bine cu cortul şi nici ei cu gazda, că noi mîncam „la Mitocanu'“, în vreme ce ei făceau chetă în aceeaşi locaţie. Şi lista putea continua cu noi şi noi contradicţii sociale, pe care ceasul tîrziu şi umiditatea atmosferică se încăpăţînau să le scoată la iveală, pe măsură ce deveneam din ce în ce mai pulbere, şi unii, şi alţii.

O fi fost alcoolemia crescută, o fi fost stranietatea peisajului, o fi fost poate prima tresărire a conştiinţei de clasă – sincer, nu ştiu cu exactitate *ce*-a fost. Dar *cum* a fost mi-aduc bine aminte. A fost exact aşa: eu mi-am trecut mîna prin părul ei, încă mirosind a Bucureşti, şi, în loc s-o sărut sau măcar să-i spun ceva lipsit de sens şi nespus de frumos, i-am trîntit următorul reproş: „Îţi dai seama ce-am ajuns? Uită-te la noi! Sîntem nişte *uichendări!* Ăştia or să rămînă aici şi luni, şi marţi, şi miercuri, şi dracu' ştie ce-o să mănînce şi cine-o să le dea bani să-i bea, dar or să fie aici, iar noi o să fim la Bucureşti, să ne citim mailu' şi să ne punem cruciuliţe colorate în agendă!“. Cînd mi-am terminat invectiva rebelă, mă convinsesem singur de lipsa ei de cauză. Din păcate, reuşisem s-o conving şi pe ea. Şi-a aranjat cu o mînă bretonul, ca să-i pot vedea nestingherit privirea zeflemitoare, ochii ei verzi au cuprins, parcă pentru prima dată, întreaga gaşcă de varzomani (dintre care unul, răpus, tocmai îşi înnoroia visul agăţat de un stîlp) şi buzele ei au şuierat un scuipat nervos de pisică: „Ascultă, *tu* vrei să fii ca *ăştia?*“. Vă daţi seama ce-a ieşit. Moartea pasiunii instantanee. Ne-am stins amîndoi ţigările în restul de „Cuba libre“ şi în contradicţiile sociale ascuţite peste măsură şi ne-am dus la culcare, străini unul de celălalt şi mahmuri înainte de vreme.

Astăzi, prietena mea, încă *uichendăr,* ia uneori vineri seara cursa de Paris, dar are ochii tot verzi, deşi nu mai poartă breton, iar eu, mereu *uichendăr,* deşi nu mai beau „Cuba libre“, dau încă replici nepotrivite în momentele cele mai bine lucrate de bieţii scenarişti ai telenovelelor care ne compun viaţa. Între realizările personale, ţin s-o enumăr pe aceea de a fi aflat răspunsul la întrebarea pe care, acum trei ani de zile, am lăsat-o în aerul umed şi lipsit de opţiuni de sub „Paraşute“. Mi-a luat ceva timp să-mi dau seama că nu m-au deranjat, în seara din Vamă, nici *visătorii* şi nici aroma ieftină din visul coca-colist al Cubei libere şi democrate, ci doar senzaţia plăcută (şi inadmisibil de personală) de aducere aminte cu care mirosul de Bucureşti mi-a înţepat nările.

Ieşeam într-o sîmbătă dimineaţă din Crème Café, însoţit de cinci proprietari de conştiinţă cu clasă, în formaţie de menuet – cum a ţinut să precizeze singura purtătoare de sînge albastru dintre noi. Atunci am reîntîlnit privirea verde, zeflemitoare şi definitivă, şuierînd de sub arcadele unui nou şi la fel de neliniştitor breton. N-a fost nevoie să întorc privirea spre parcare. Ştiam deja că, în spatele meu, *ăştia* îşi clăteau visele în aşteptarea unui bacşiş consistent. În spatele meu, zeflemindu-se unul pe altul, ascuţind contradicţiile unei stratificări sociale a cărei textură continuă să mă uluiască, *ăştia* spălau parbrizele.

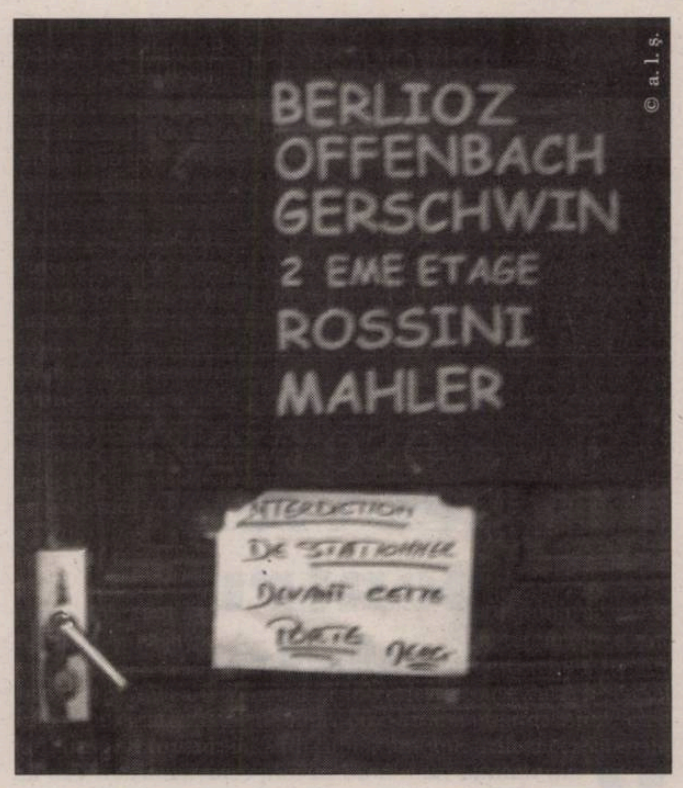

Carmen MEZINCESCU

de ce a fost *cool*...

2005

În **cinema,** „bătrînii“ ies în faţă, semnînd cele mai tari/bune filme ale anului: meditaţia teribil de perversă mulată pe structura unui *thriller* din *A History of Violence* (Cronenberg), respectiv superbul poem melancolic şi fără soluţii/teză *Broken Flowers* (Jarmusch – la noi, în februarie). Venerabilul Mike Nichols, cu al său simulacru vitriolant de comedie romantică *(Closer).* Oscarizatul *Million Dollar Baby* (Eastwood). Şi, mai ales, maestrul Romero, reluîndu-şi, după 20 de ani, trilogia morţilor vii cu magnificul *Land of the Dead*, impecabil, ultra-politic&revigorant epitom al seriei B (peste multe aşa-zise serii A).

Apoi, doi tineri furioşi, autori ai celor mai intense&răscolitoare poveşti de dragoste ale anului: Fatih Akin *(Gegen die Wand)* şi Fernando Mereilles *(The Constant Gardener).*

Nu în ultimul rînd, neaşteptatul (dar binemeritatul) succes extern al *Morţii domnului Lăzărescu* (Cristi Puiu). Cam singura veste bună din domeniu (pe plan intern), alături de TIFF, unde l-am văzut pe Lukas Moodysson şi ratat pe Todd Solondz.

În **muzică,** iar vechea gardă. *(Post-)punk*-erii Gang of Four reuniţi pentru a-şi reînregistra/reorchestra seminalele piese din epoca '79-'82, dînd clasă mai tuturor imitatorilor. Readuşi în discuţie de toţi emulii pe val, scoţienii Orange Juice şi al lor „The Glasgow School“ (altă colecţie esenţială). Trupa-far a mişcării C-86 britanice, The Wedding Present, revenind după ani de alte proiecte cu „Take Fountain“. Depeche Mode care sună în 2005 parcă mai tineri&proaspeţi ca oricînd. Pink Floyd reuniţi pe scena Live 8.

Plus *wünderkind*-ul *indie* Beck, cu cel mai bun şi aşezat album al lui, „Guero“, şi Stereolab, gaşcă fundamentală pentru anii '90 (colecţia „Oscillions from the Anti-Sun“).

Apoi, numele (mai) noi de ascultat (din păcate, nu şi în FM-ul local): neo-folk-iştii americani – Sufjan Stevens, al cărui „Come On! Feel the Illinoise!“ e ridicat în slăvi cam peste tot ca albumul anului, Iron And Wine cu surprinzătorul EP „In the Reins“, înregistrat cu mult mai experimentalii lor amici, Calexico; lăsînd deoparte dilema „noul Dylan sau doar adolescent întîrziat şi patetic“, Conor Oberst aka Bright Eyes, cu două albume complementare mustind de tristeţi alcoolizate şi iubiri depresive. („Dream-)pop“-ul alternativ languros semnat My Morning Jacket şi Low. „Indie“-ul adictiv şi pasional al unor Clap Your Hands Say Yeah (merci, Alex!) sau Secret Machines.

Straniul pop sumbru şi melancolic al canadienilor: Arcade Fire, Wolf Parade, Stars. Ritmul voios şi revigorant al britanicilor Art Brut, British Sea Power şi Franz Ferdinand. Deopotrivă lentoarea unor The Clientele. Şi un nou Arab Strap, „The Last Romance“, numai bun de-necat amarul.

Cîntece protestatare (o febleţe personală): două brutal/directe – „Dry Drunk Emperor“ (TV On The Radio) şi „When the President Talks to God“, performat *live* de amintitul Oberst la Jay Leno; două mai subtile şi profund sociale – „Landlocked Blues“ (iar Bright Eyes) şi „They Are Night Zombies!!“ „They Are Neighbors!!“ „They Have Come Back from the Dead!!“ „Ahhhh!“ (Sufjan), una dintre cele mai obsedante şi intense piese pe care le-am auzit anul trecut.

Cîntece de ascultat în buclă: „Dakota“ (Stereophonics), „Never Win“ (Fischerspooner), „Missed Medicine“ (Her Space Holiday), „Lua“ (B.E.), „Farewell Ride“ (Beck), „Your Ex-Lover Is Dead“ (Stars), „I'll Believe in Anything You'll Believe in Anything“ (Wolf Parade), „As Ugly as I Seem“ (White Stripes).

La **TV**, rămîn cu serialele: *Lost*, *CSI: New York* şi *Desperate Housewives*.

Alex. Leo ŞERBAN

exerciţii de admiraţie

Declaraţie

Subsemnatul, senior editor la *Dilema veche,* 46 de ani bătuţi pe muchie, 1,76 m, 70 kg (ai!), păr cărunt, ochi căprui, ochelari cu mai multe rame, curat la trup, nu ştiu de suflet..., declar pe propria răspundere, liber şi nesilit de nimeni, că renunţ (refuz) să mă mai enervez în anul în care am intrat, recte 2006. Prin urmare, nu voi mai scrie „Mă enervez, deci exist (...Exist, deci îi enervez pe alţii)“, ajungînd la concluzia că, de existat, exist oricum, chiar şi fără să mă enervez, iar de enervat, iarăşi, mă enervez oricum, indiferent dacă rubrica asta există... Vestea bună, aşadar, e că nu voi mai scrie *eu* sub această rubrică. Vestea proastă este că ea, rubrica, *nu* se desfiinţează: se vor găsi, cu siguranţă, destui care să aibă un nerv, două, de vărsat sub ea.

Am luat această decizie, după o matură chibzuinţă, în noaptea de la cumpăna anilor. Se zice că e bine să-ţi faci planuri în noaptea de la cumpăna anilor. Se mai zice că e bine să nu le divulgi, în noaptea de la cumpăna anilor (îmi place cum sună „noaptea de la cumpăna anilor“...), dar poţi s-o faci după. Nu scrie nicăieri că nu poţi s-o faci după. (După noaptea de la cumpăna anilor.)

Dar mai există ceva – întotdeauna mai există ceva! Am remarcat, citind presa noastră, că există prea multă negaţie şi prea puţină afirmaţie. Nu există ceea ce se cheamă critică „constructivă“. Ei, da, puteţi să rîdeţi cît vreţi – sînt de acord, şi eu, că sună ca dracu'. Dar ăsta e adevărul. Toată lumea înjură pe toată lumea, pe bisericuţe, găşti, grupuri şi sfere de interes. Chestia asta nu e în regulă. După cum nu e în regulă că, dacă eşti amic cu X sau cu Y, nu poţi să-l (o) lauzi, că deh, „nu se face“... Ba se face! Atunci cînd merită, e păcat să n-o faci. Cînd dai pe-afară de entuziasm, e bine să-l strigi. Mai ales cînd vezi că sînt atît de puţine motive să te entuziasmezi pentru ceva. (Recunosc, fraza asta ar trebui ştearsă!)

Am observat acest fenomen mai ales în critica noastră. Mulţi scriu de parc-ar avea gurile cusute. Nu le vine să laude cu toată gura. Sînt prudenţi, rigizi, frigizi. Frigiditatea pare să fi devenit noua centură de castitate. Au impresia că, dacă lasă să se vadă prea mult că le-a plăcut ceva, îşi pierd castitatea. E o prostie! Prima plăcere a unui critic ar fi să laude. Entuziasmul ar trebui să semene cu libertinajul. Iar admiraţia, cu desfrîul total!

De aceea, nu mi-e ruşine să declar: am *adorat* cartea Ioanei Pârvulescu, *În intimitatea secolului 19!* Ştiu că nu sînt singurul – au apărut, inclusiv la noi, în *Dilema veche*, recenzii şi recomandări foarte bune la acest volum –, dar, pentru că sînt prieten cu Ioana, s-ar fi „cuvenit“, vezi Doamne, să tac. Ei bine, nu tac: sărbătorile care-au trecut ar fi fost searbede fără bucuria citirii acestei cărţi. O bucurie totală, împărtăşită cu alţii şi alţii şi alţii – şi pe care simt nevoia s-o împărtăşesc, iată, şi cu voi, cei care citiţi aceste rînduri. Sper să nu mi-o luaţi în nume de rău. Căci Ioana a avut dreptate: lumea reconstituită de ea chiar merită admiraţia noastră. Sînt oameni de care te îndrăgosteşti, pe care ţi i-ai fi dorit contemporani. Nu mi-aş schimba secolul – confortul de-acum şi toate celelalte avantaje nu sînt de lepădat –, dar mi-ar plăcea să pot fi în preajma celor care-au făcut „paşoptul“ şi „şapteşaptele“... Şi, deschizînd cartea, pot! Eroismul lor lipsit de egoism, curajul cotidian, domestica lor înţelepciune şi mica fericire a fiecăruia – toate acestea îmi vorbesc, astăzi, la o sută şi ceva de ani de cînd nu mai sînt. Îmi „dictează“ acest *exerciţiu de admiraţie*. Ioana, îţi mulţumesc!

Frumuseţea este în orice, dar nu oricine o poate vedea.

Confucius

Texte şi opinii de: *Ruxandra CESEREANU (scriitoare) ● Sabina FATI (jurnalistă) ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION (jurnalistă) ● Adina POPESCU ● Zsuzsa SELYEM (lector la Facultatea de Litere a Universităţii „Babeş Bolyai") ● Monica TĂNASE ●* ***Coordonatorul temei:*** *Andrei MANOLESCU*

DILEMA VECHE

Reconcilierea româno-maghiară

Istorie împreună

Ce ştie un român despre conaţionalii sau vecinii unguri? Ce ştiu eu? În clasa a III-a am fost într-o tabără la Topliţa şi atunci am văzut pentru prima oară oameni şi copii localnici care vorbeau în altă limbă. Nu ştiu de ce, mi-era frică de ei. Tuturor copiilor ne era frică cînd auzeam limba aceea. Ţin minte că totuşi, după vreo săptămînă, am încercat să ne jucăm cu acei copii. Cîteva zile chiar am reuşit. Totul s-a terminat însă cu o scenă în care ei se aflau pe malul unui rîu, iar noi pe celălalt, şi aruncam unii în alţii cu bolovani. Adolescent fiind apoi, am început să descopăr cum funcţionează naţionalismul şi să înţeleg că românii (cel puţin bucureştenii) puteau fi împărţiţi în două categorii: unii care preluau ideile propagandei semioficiale, potrivit căreia maghiarii erau un pericol, şi alţii care-l urau pe Ceauşescu şi nu aveau nimic cu ungurii.

În armată am fost coleg cu cei de la Facultatea de construcţii de maşini din Braşov. Printre ei, mulţi maghiari. Ne înţelegeam foarte bine, dar mi-aduc aminte că, la un moment dat, am fost surprins de gestul unui băiat maghiar care, într-o bătaie cu un român (fără nici un fel de conotaţii etnice), i-a dat în ochi cu vîrful unei mături de nuiele. Părea că a avut intenţia pur şi simplu să-i scoată ochii. Un gest de o violenţă cu totul neobişnuită pentru noi bucureştenii, destul de obişnuiţi, de altfel, cu „caftelile" de prin liceu. Apoi comandanţii, din motive numai de ei ştiute, au hotărît să ne separe într-un mod care astăzi poate părea incredibil: două plutoane de români şi unul de unguri. Ne-au scos la prăşit porumbul. Ocazie cu care am constatat că plutonul de unguri înainta printre rînduri rapid, compact şi organizat, şi că nici unul dintre ei nu chiulea. În schimb, românii erau împrăştiaţi. Unii fugiseră pur şi simplu şi fumau prin locuri ascunse. Fruntaşii erau însă tot români, unii care făcuseră nu ştiu ce pariu între ei şi erau departe în faţă, întrecînd cu mult chiar organizatul pluton de maghiari.

● „Modificarea graniţelor este singura noastră alternativă. Modificarea Trianonului este responsabilitatea noastră".

(László Tökes, citat de revista *Clujeanul*, decembrie 2003)

În facultate am avut o colegă din Miercurea Ciuc care mi-a povestit odată prin ce a trecut în primul an de facultate la Bucureşti, cînd nu ştia prea bine limba. Era privită cu suspiciune de gazde şi cu reţinere de colegi, tratată ironic de profesori şi înjurată de vînzătoarele de gogoşi. Am realizat atunci că există un revers cît se poate de puternic al veşnicului clişeu al vînzătoarei de pîine din Harghita care nu te-ar servi dacă vorbeşti româneşte. Cu toate astea, după revoluţie, colega mea s-a dovedit a fi şi o „bună romîncă", dacă se poate spune aşa.

Pînă la Revoluţie însă, ştim bine că Ungaria era o ţară comunistă, soră cu România în Pactul de la Varşovia. Teoretic, la fel de prăpădită, deşi Budapesta era visată de amatorii de turism români probabil mult mai mult decît visau ungurii la Bucureşti, ei fiind cu ochii mai spre Viena. Nu ştiu cum o fi fost înainte de război. Bănuiesc că primii ani de comunism au dus la uniformizarea mizeriei în România şi Ungaria deopotrivă. Regimul Ceauşescu a produs însă diferenţe. În 1989 eram la Seini, între Baia Mare şi Satu Mare. La magazinul universal din centrul localităţii se găseau săpunuri şi deodorante Fa, Bac *şi* 4x4 *aduse din Ungaria, produse de negăsit în restul României. Dar nu se vindeau decît contra ouă de găină. La nouă lei din costul produsului, trebuia să dai la magazin şi un ou. Am aflat că în Ungaria vecină şi soră, asemenea produse se găseau fără nici o problemă, numai că preţul lor era destul de prohibitiv pentru populaţie. Acolo am văzut şi televiziunea comunistă maghiară la care se dădeau reclame ce mie mi se păreau atunci „de-a dreptul occidentale".*

În preajma Revoluţiei, l-am auzit pe Ceauşescu agitînd tot mai tare ideea pericolului maghiar, apoi am aflat de manifestaţia legată de cazul lui László Tökes, cel care, imediat după Revoluţie a declarat că doreşte să devină „campionul reconcilierii româno-maghiare".

● Vor fi manifestări antiromâneşti de mare amploare la Arad, la Statuia celor 13 generali teroriştі, vor fi altele la Oradea, la Satu Mare, la Zalău, la Cluj-Napoca, la Tîrgu-Mureş, la Gheorghieni, la Miercurea Ciuc, la Tîrgu-Secuiesc şi în alte localităţi.

● Nădăjduim că preşedintele ţării şi prim-ministrul, măcar în acest domeniu, îşi vor ţine cuvîntul şi aşteptăm, cu mult interes, să vedem cum vor reacţiona, mîine, împotriva acestor manifestaţii antiromâneşti, puse la cale de organizaţia teroristă şi antiromânească UDMR.

(Gheorghe Funar, declaraţie politică în Senat 14 martie 2005)

A urmat conflictul de la Tîrgu-Mureş cu toate tensiunile ulterioare. Au apărut partide de tipul PUNR. Mi-aduc aminte că, la primele alegeri libere locale, PUNR a cîştigat, printr-o retorică naţionalistă, antimaghiară, primăriile din Buzău şi Giurgiu, acolo unde populaţia nu avea nici o legătură cu problema maghiarilor. Una dintre poveştile recurente era că maghiarii din Harghita şi Covasna au jucat fotbal la Revoluţie cu capetele unor miliţieni români. La fel, ştiu cum se spunea că la Revoluţia din 1956 miliţienii unguri erau spînzuraţi de felinare, la Budapesta.

Uniunea Europeană

Pe măsură ce timpul a trecut, lucrurile s-au liniştit, UDMR a ajuns în 1996 în coaliţia de guvernare, unde a rămas pînă astăzi. La orizont a apărut perspectiva apartenenţei comune a Ungariei şi a României la Uniunea Europeană. Mulţi maghiari din România au început să lucreze în Ungaria unde erau mai bine plătiţi. Au început însă să se deterioreze relaţiile intermaghiare. Cei din Ungaria îi priveau pe cei din România cam tot aşa cum îi privesc românii din ţară pe cei din Republica Moldova. Au apărut tensiuni şi în interiorul comunităţii maghiare din România. Bine estompate însă de scopul comun universal: Uniunea Europeană. Ungaria a intrat. Şi a început să-şi susţină şi fosta soră din Pactul de la Varşovia în îndeplinirea acestui deziderat. Problemele apărute recent pe marginea proiectului statutului minorităţilor din România par şi ele destul de nesemnificative în faţa fenomenului unei absorbţii comune de către un colos economico-politic.

© Fotobine *feat.* H. Hofer

Pe măsură ce preţurile au crescut, din cauza aderării, ungurii din Ungaria au început să vină tot mai des în România pentru a-şi face cumpărăturile. Pînă atunci, sensul general al micului trafic de graniţă fusese invers. Nu mai vorbesc de aşa-numiţii „bişniţari" români, care timp de vreo zece ani „au făcut Budapesta".

Interesele actuale au dus în cele din urmă chiar la ideea şedinţelor de guvern comune. Prima s-a ţinut în octombrie 2005 la Bucureşti. „Guvernul ungar, o zi la conducerea României" a titrat atunci Evenimentul zilei, *spre deosebire de* Cotidianul *care a scris în titlu: „Bucureştiul a fost puţin capitala Ungariei". Perspective stilistice diferite care exprimă de fapt aceeaşi situaţie. Premierul ungar a citat din poetul Attila Joszef: „Mama era cumană / Tata parte secui, parte român sau poate întreg (...) / Războaiele străbunilor se alină cu amintirea / Ploaia zace în nori / Ar trebui să facem lumină într-un sfîrşit / Şi nu-i deloc uşor". Premierul român i-a lăudat pe miniştrii UDMR: „sînt miniştri ai României şi acţionează ca atare".*

● „După ce ne-au luat Ardealul, vor să ne ia şi terenul de sport!"

(László Tökes citat de *Gazeta de Cluj*, iulie 2005)

Condiţiile din cele două ţări încep să semene din nou. Marea uniformizare adusă de comunism îşi va găsi probabil un fel de corespondenţă în viitorul comun din Uniunea Europeană. Bineînţeles, în cu totul alte condiţii. Am observat deja că, de exemplu, poliţiştii de carton care au fost instalaţi la intrarea în localităţile noastre, spre spaima şoferilor, sînt şi pe şoselele Ungariei. Aproape identici. Singura diferenţă e că ai lor au mustaţă. Am mai descoperit şi că atunci cînd ninge tare, circulaţia (altfel bine reglementată) din Budapesta devine un coşmar. Caz în care budapestanii au motiv să-şi înjure edilii, la fel ca şi bucureştenii. Şi să-i compare cu cei din ţările occidentale. De-a lungul ultimilor ani, comparaţii pot fi făcute şi între mass-media ungurească şi cea românească. În sensul că televiziunile româneşti au înflorit ca ciupercile, mai repede decît cele ungureşti. Despre conţinut nu ştiu nimic şi nu pot decît să fac presupuneri.

Ce am mai constatat e că la marginea Budapestei poţi mînca pe cinste nişte porţii uriaşe şi poţi bea vin franţuzesc, într-un restaurant amenajat ca un castel medieval cu armuri, iar la marginea Aradului poţi mînca, într-o vilă portocalie intitulată „Motel Paradis", bucăţele de friptură tare şi poţi bea bere caldă adusă chiar înainte de masă. Aş spune că mai e o diferenţă: între chelnerul român şi chelneriţa unguroaică. Tot cam aşa ca între Bucureşti şi Budapesta. Dar, ca într-o căsnicie (mare atenţie la unguroaice!), nu totdeauna partenerii trebuie să fie chiar la fel. ***(A. M.)***

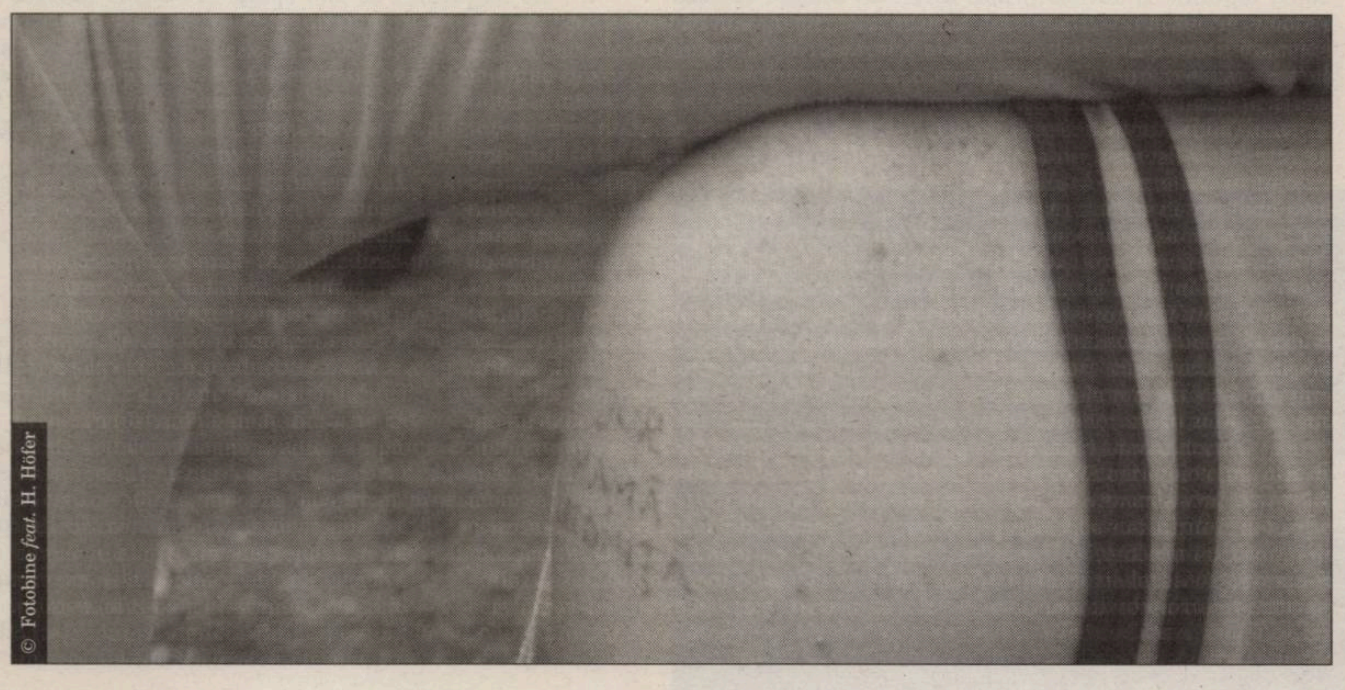
© Fotobine *feat.* H. Höfer

CONFLICTE, DISCRIMINĂRI,

Sabina FATI

Anacronismul politicienilor români şi Legea minorităţilor

De la Şaguna la Maniu, liderii românilor ardeleni au încercat aproape 150 de ani să negocieze cu Viena şi apoi cu Budapesta diverse forme de autonomie, ţelul fiind desigur autonomia politică şi administrativă a Transilvaniei. În toamna anului 1918, reprezentanţii români în Parlamentul ungar duceau încă tratative cu puterea ungară, în acest sens. În Imperiul Austro-Ungar exista însă o lege a naţionalităţilor încă din 1868, care oferea minorităţilor autonomie culturală şi religioasă, precum şi dreptul de a se adresa în limba maternă autorităţilor. Această lege avea, firește, multe lipsuri şi nu oferea garanţii privind respectarea ei, dar ea a trecut prin legislativul ungar acum 137 de ani, într-o perioadă în care naţionaliştii extremişti de la Budapesta erau foarte activi.

În 2005, Parlamentul de la Bucureşti refuză o lege similară pentru minorităţile din România, într-o perioadă în care nu există ameninţări la adresa statalităţii, iar ţara este la un pas de a fi primită în Uniunea Europeană. Într-o perioadă în care mulţi români ardeleni lucrează în Ungaria, iar cei mai mulţi maghiari din România sînt mai degrabă preocupaţi de problemele lor economice decît de statutul lor de minoritari, mulţi politicieni români se încăpăţînează să inventeze o problemă care nu există. Într-o perioadă în care românii şi maghiarii din Transilvania încearcă să depăşească trecutul complicat şi frustrant pentru ambele părţi, elita politică de la Bucureşti îşi redescoperă filonul naţionalist.

Rumoarea xenofobă întreţinută de PRM şi Corneliu Vadim Tudor devine acum fundalul unei perioade de egoism naţional şi de întoarcere în forţă a dispozitivului şovin. Respingerea de către PRM şi PSD a Legii statutului minorităţilor se înscrie în logica istoriei recente a acestor partide, dar vehemenţa liderilor Partidului Democrat este neaşteptată, mai ales după ce Parlamentul European a cerut autorităţilor române „să susţină pe deplin ameliorarea nivelului educaţiei pentru minoritatea maghiară, punînd la dispoziţie resursele financiare cerute de aceasta". Democraţii refuză, de fapt, o lege care face parte din proiectul de guvernare şi care a fost adoptată de executiv, inclusiv cu susţinerea miniştrilor PD. Această incoerenţă suspectă reînvie pe scena publică o temă pe care România părea să o fi depăşit: chestiunea maghiară. Declaraţiile anacronice ale preşedintelui democrat Emil Boc seamănă, astfel, foarte mult cu cele ale liderilor PSD şi alimentează retorica xenofobă a PRM, iar luările de poziţie discrete ale liberalilor sugerează o complicitate mocnită. Consensuri vechi, sub pretexte noi, readuc la lumină dileme şi anxietăţi istorice inutile.

© Fotobine *feat.* H. Höfer

Ceea ce-i deranjează pe naţionaliştii români (din PD, PC, PSD, PRM) este capitolul din lege referitor al autonomia culturală, care stabileşte dreptul fiecărei comunităţi naţionale de a decide din punct de vedere financiar şi administrativ în problemele minorităţilor care ţin de cultură, educaţie, religie şi media. Politicienii români ar vrea ca majoritarii să aibă controlul deplin asupra minorităţilor, trecînd cu vederea drepturile acestora, dar şi faptul că, de pildă, maghiarii (ca şi celelalte minorităţi) contribuie proporţional cu numărul lor la Produsul Intern Brut al ţării.

Opoziţia faţă de Legea minorităţilor şi discursurile pe marginea ei demonstrează că elita politică autohtonă a rămas structural naţionalistă, chiar dacă unii dintre reprezentanţii săi au adoptat discursul moderat, de dragul orientării prooccidentale. Această dedublare nu poate fi însă mereu camuflată, iar inerţia şi ipocrizia politicienilor români iese la iveală, fără machiaj, cînd vine vremea deciziilor.

Monica TĂNASE

Unguri, români, bozgori, rumâni....

În afara Ungariei trăiesc aproape cinci milioane de etnici maghiari, în teritorii desprinse din fostul Imperiu Austro-Ungar. După primul război mondial, Ungaria a pierdut aproape două treimi din teritoriu. În România se află aproape 2 milioane, în Serbia – 400.000, în Slovacia – 580.000, iar în Ucraina – 370.000 de etnici maghiari. 55% dintre etnicii maghiari din România au cerut recunoaşterea cetăţeniei maghiare, procedură deloc simplă şi rapidă. Dorinţa exprimată de a căpăta cetăţenia dată de etnie, aşa-zisa pretenţie teritorială, autonomia şi reacţiile românilor faţă de subiect au creat „chestiunea maghiară". În căutarea autenticităţii şi actualităţii acestei chestiuni, am descoperit într-o agora virtuală două personaje: Dacodava, moldovean din Bacău, şi Ungaro, evident, ungur.

„Nu mă interesează să rămîn cu orice preţ pe site-ul ăsta. Sînt şi alte site-uri interesante pe care nu mă agasează bozgori împuţiţi. Moarte bozgorilor!" – semnează Dacodava.

„Care este scopul tău, vlahule, de compari mereu ungurii cu mongolii. Înainte să faci speculaţii legate de originile ungurilor, ar trebui să te gîndeşti la originile tale, albaneze, probabil. Acolo se află o minoritate însemnată din India în care ar trebui să te cauţi" – răspunde Ungaro, pe Romania Forum. Vocea toleranţei conchide: „Hei, băieţi, vouă chiar vă place să vă înjuraţi sau abilităţile voastre sociale sînt atît de subţiri încît puteţi comunica numai în felul acesta?".

Dacodava este un moldovean, din Bacău, care se implică în viaţa socială. Este responsabil, scrie în mai multe forumuri, are intervenţii pe wikipendia, o enciclopedie virtuală interactivă. Un singur cusur spun alţii că ar avea: obsesia „Moarte bozgorilor!". Este pentru el un soi de salut. Ungaro este opusul lui Dacodava: maghiar de etnie, implicat, agresiv cu cei ca Dacodava, se forţează să aducă argumente, cînd furia – este evident – îi ia minţile şi singurul limbaj rămîne înjurătura.

Ungaro şi Dacodava sînt pesonaje virtuale. Îi vezi în fiecare zi pe un forum de Internet. Extremişti, singurul lucru ce-i apropie este problema maghiară.

János spune că Transilvania e a ungurilor. Ion îl întreabă: cum cîntă greierii în Transilvania, măi János? Tri, tri, tri. Păi, vezi, măi János, cînd vor cînta harum, harum, harum, atunci vom sta de vorbă în ***chestiunea Transilvaniei.*** Ipoteză: maghiarii din România se alipesc Ungariei împreună cu teritoriul pe care îl ocupă, Transilvania, în virtutea faptului că au fost primii care l-au ocupat. Ipoteza sperie românii „patrioţi" precum Dacodava. Acestei temeri i se mai adaugă una: dorinţa autonomiei maghiarilor în această ţară. Înspăimîntă şi stîrneşte reacţii agresive. Vocea toleranţei amuţeşte în faţa răcnetului. Cine, ce poate răspunde la: *Moarte bozgorilor! Afară din ţară!?*

„Bozgor" – apelativ pentru ungur – a devenit un cuvînt aproape la fel de dezbătut ca şi „ţigan". Nuanţele sale peiorative sînt discutate în termeni de discriminare, rasism (sic!), intoleranţă etnică.

– *Ştiaţi că Funar are sînge de român?*

– *Da. Pe bara din faţă a maşinii.*

Agresorul...

...este aproape întotdeauna românul şi uneori are şi nume: Gheorghe Funar. Nu este străină nimănui psihoza creată de amintitul om politic la nivel administrativ, în Cluj. Reacţia multor români responsabili şi implicaţi, care şi-au vopsit tricolor uşile garajelor, poarta de la grădiniţa din faţa blocului socialist sau banca din faţa blocului. Într-un avînt muncitoresc gregar, oamenii au plusat la îndemnul naţionalist al edilului lor. Spaţiul personal, bunurile personale au fost atinse de aripa înălţătoare a acestui vis al lui Funar: strivirea bozgorilor.

Victima...

....este ungurul. I se mai spune şi bozgor. „Bozgor" – spun unii (în *DEX* nu există) – înseamnă om făr' de ţară, un hoinar. János V. povesteşte pentru *Ziarul de Iaşi:* „eu am făcut şcoala generală în '42, la Sfîntu Gheorghe. La o şcoală maghiară. Acum nu există nici măcar o clasă în care să se predea în limba maghiară. Vi se pare normal?". Acuzaţia este simplă, deloc neobişnuită românului: intoleranţa.

Legenda spune că primul om care a apărut în Transilvania a fost un... ungur. A descălecat de pe cal să bea apă la izvor. Cînd s-a întors, în locul calului a găsit un bilet pe care scria: „mulţam fain!".

Inversarea rolurilor...

Ungaro şi Dacodava nu ar avea subiect de discuţie dacă chestiunea maghiară nu ar fi o arenă de conflict politic, dacă programul politic al unor partide din România nu s-ar funda pe ea.

Manipulată politic, chestiunea maghiară pare totuşi anacronică. *Restitutio in integrum* este o chestiune ce iese din actualitatea politică europeană. Retrocedarea teritorială ar crea un precedent de evitat în Europa – spun specialiştii. De cealaltă parte, existenţa Uniunii Europene se fundamentează pe multiculturalism, interacţiune, etnicitate.

Victime ale unor impulsuri politice, Ungaro şi Dacodava joacă două roluri credibile într-un scenariu virtual.

© Fotobine *feat.* H. Höfer

DISCUŢII ŞI ACCEPTĂRI

Stela GIURGEANU

Gulaş cu mămăligă

În teorie...

„Pentru majoritatea populaţiei, conceptul de naţiune este mai cuprinzător decît cel de naţionalitate (etnie), tendinţa dominantă la nivelul opiniei publice fiind de a include în definiţia naţiunii române şi persoanele de altă etnie care trăiesc pe teritoriul ţării noastre. Altfel spus, termenul de *naţiune* este conceput de majoritate ca fiind unul politic, ţinînd de apartenenţa la un anumit teritoriu şi nu de caracteristicile culturale. [...] Naţionalismul ca atitudine şovinistă este însă regăsit în cazul a aproximativ 15% dintre etnicii români care sînt de părere că «românii nu ar trebui să se amestece cu alte naţiuni» şi că «oamenii de altă naţionalitate decît cea română ar trebui să părăsească România».“ *(IPP/Gallup* / „Intoleranţă, discriminare şi autoritarism în opinia publică“, *septembrie 2003)*

Un an mai tîrziu, datele unui alt sondaj, **„Barometrul de opinie privind discriminarea în România – 2004“**, desfăşurat în perioada 29 septembrie – 7 octombrie, arată o diferenţă de cîteva procente între realitate şi percepţie. Procentul celor care cred că ar putea exista discriminare, cu toate că nu s-au lovit niciodată de această situaţie, se menţine mereu mai mare decît al celor care au declarat experienţa cazurilor reale. În teorie, 11% dintre maghiarii intervievaţi (sondajul a fost realizat pe un eşantion de 1.223 de persoane de, şi peste 18 ani), cred că ar putea exista discriminare la locul de muncă, faţă de 7% care au şi avut parte de ea. Diferenţa de cîteva procente se păstrează şi în alte cazuri: 8% cred că ar putea exista discriminare în mediul şcolar, faţă de 5% declaraţi „Stan Păţitul“; în ceea ce priveşte relaţia cu autorităţile, numărul celor care se tem, din nou, în teorie, de o eventuală discriminare, depăşeşte cu două procente realitatea de 7%.

Categoriile de persoane percepute ca fiind cel mai adesea victime ale discriminării sînt de departe romii, săracii, persoanele cu dizabilităţi şi vîrstnicii (între 22% şi 18%), urmaţi fiind, de departe, de homosexuali, femei însărcinate, femei, pur şi simplu, şi membrii unor secte religioase.

Maghiarii (şi nici un alt grup etnic în afară de romi) nu sînt menţionaţi la acest capitol.

...şi în practică

...Pe străzi, în Miercurea Ciuc, se vorbeşte ungureşte. Dacă intri într-o librărie sau comanzi o cafea la o terasă, te simţi, deja, de parcă ai fi trecut de graniţa cu România. Irina îmi povesteşte de prima ei întîlnire cu oraşul ardelean ca de o excursie în străinătate. La început avea un sentiment ciudat de revoltă. O revoltă alimentată atît de poveştile mass-media, cît şi de sfaturile unor binevoitori prieteni români. Animozitatea româno-ungară cu care se înfiinţase încă de la sosirea în oraş, se preschimbase chiar în teama de a vorbi în românește, mai ales după ce cîţiva copii ai străzii au acostat-o, cerîndu-i bani... în ungureşte.

„Eram acolo cu un prieten ungur, venit din Budapesta. Cum el comanda peste tot, o făcea doar în limba lui. În ungureşte vorbea şi cu vînzătorii, şi cu recepţionerul de la hotel. Mie... îmi venea mai degrabă s-o iau pe englezeşte şi mă simţeam de parcă eu eram în vizită la el, în Ungaria, şi nu viceversa.“

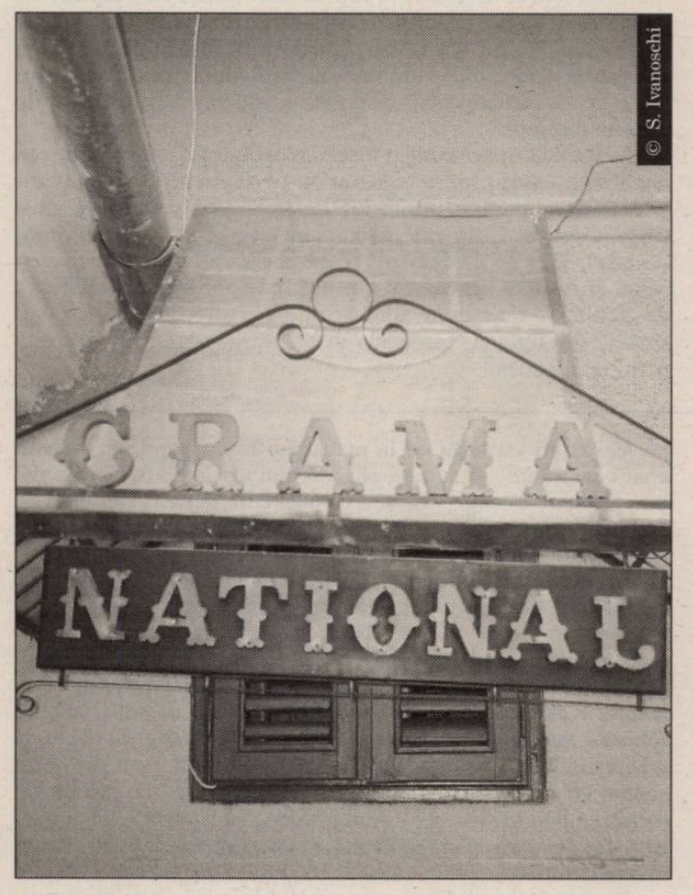

© S. Ivanoschi

Însă de la prima ei încercare de a comunica în limba neaoşă, n-a primit nimic mai mult sau mai puţin, decît o lecţie de viaţă. „Discriminarea nu există la nivelul străzii“ – îmi spune, după doi ani de la întîmplare; nu a existat să salute un vînzător ungur cu „Bună ziua“ şi să nu i se răspundă sau să nu fie servită în acelaşi fel dacă i-ar fi spus *Jó napot kívánok*.

„Cînd însă m-am întors acasă, cu ceva cuvinte ungureşti la activ...“, din partea celor care o avertizaseră contra ungurilor Irina a primit doar ridicări de umeri şi oftături de „ai avut noroc, pe viitor însă să ai mai multă grijă“.

...Dacă îl întrebi, Zsolt îţi va spune că este român şi mîndru că este ungur. „S-a bătut atîta monedă pe treaba cu ungurii şi românii, încît mi se pare deja o chestie ilară.“ De altfel, se întîmplă ca originea lui să fie subiect de înţepături *amicale*. Şi subliniază neapărat cuvîntul.

Pentru că Zsolt este din Cluj, a terminat Facultatea de management din cadrul ASE-ului din Bucureşti şi n-a avut niciodată probleme de acest gen. „Astea sînt doar nişte gogoriţe politice“ – îmi spune, întrebîndu-mă mai apoi de ce nu există aceleaşi probleme şi cu celelalte etnii? De ce doar romii şi ungurii sînt vizaţi de aşa-zisa „discriminare“?

„Ia, de pildă, scindarea Universităţii «Babeş-Bolyai». Pe mine mă enervează clar ideea înfiinţării unei Universităţi de Stat în limba maghiară. Pentru că atunci, hai să înfiinţăm şi o Universitate de Stat în limba romă, italiană, germană, turcă... şi pentru toate celelalte etnii din România. Mă enervează că ideea a încolţit acum şi că UE apleacă urechea la orice zvon de discriminare etnică, de parcă atîta ar aştepta; mă enervează însă, în egală măsură, şi iritarea unor românaşi, fără patalama unguréscă, la plăcuţele bilingve.“

„Chestiile“ de genul *au ajuns maghiarii din România să aibă mai multe drepturi decît românii* le consideră a fi deja nişte aberaţii reproduse şi multiplicate la xerox, de genul celor „nu ne vindem ţara“. În ceea ce priveşte discriminarea... „nici eu, nici amici de-ai mei sau rude n-am avut vreodată probleme; discriminare am simţit doar cînd citeam articole în presă despre certuri la nivel înalt sau asistam la talk-show-uri pe veşnica temă. Din păcate, cred că unii se lasă ameţiţi de ideea existenţei unei asemenea discriminări, dar mai cred şi că asta e la fel de absurd ca atunci cînd eu aş lăsa interesele unui partid să se amestece în farfuria mea; adică să ajung să-mi discriminez gulaşul meu unguresc de mămăliga mea românească!“

Raluca ION

Momentul Tîrgu-Mureş

În primăvara lui 1990, românii şi ungurii îşi spărgeau capetele pe străzile oraşului Tîrgu-Mureş. În 2004, era reales primar acolo un român, şi de către 20% dintre maghiari cărora le plăcea că face treabă bună. Astăzi nu mai interesează pe nimeni în oraş că firma unui magazin e scrisă în română sau în maghiară. Tinerii îşi iau haine de la „Kenvelo“ şi socializează în Internet café-uri unde nick-*ul bate etnia.*

Pînă în anii '70, procentul maghiarilor din Tîrgu-Mureş era de 80%. Ceauşescu a zis că-i prea mare, a stabilit prin documente de partid care-i doza corectă de unguri în zonă, iar o armată de comunişti zeloşi a început atunci să tragă din greu ca să realizeze planul la români. La coloşi industriali precum „Azomureş“ au fost aduşi să lucreze numai ţărani români, din sate îndepărtate de Mureş, nu de alta, dar prin împrejurimi nu se prea găseau urmaşi ai lui Decebal şi Traian. Urbanizarea selectivă este, în opinia sociologului Horváth István, director al Centrului pentru Studii Interetnice de la Cluj, una din cauzele incidentelor de la Tîrgu-Mureş.

Ţăranii puturoşi şi orăşenii frumoşi

„Românii de atunci aveau probleme de integrare, ca orice nou-venit. Aveau o tendinţă redusă de a folosi instituţiile oraşului, tendinţa de a chefui, ideea că scara blocului este un spaţiu al nimănui. În plus veniseră printre maghiari care nu le vorbeau limba şi care îi priveau cu superioritate «voi sînteţi ţărani puturoşi, iar noi orăşeni frumoşi!»“ – spune Horváth. Au început tensiunile: maghiarii considerau că domină cultural şi istoric oraşul, românii – că a lor e România toată, dar nimeni nu ridica glasul de frica regimului comunist. „Imaginaţi-vă un loc de muncă unde maghiarii aveau nişte reţele deja constituite, organizau excursii împreună, iar românii stăteau pe margine. În lipsurile din comunism ungurii făceau rost mai uşor de alimente, saloanele de cosmetică erau preponderent maghiare, unguroaicele aveau vopsea de păr. Dar românii primeau bilete la mare. Oamenii începeau atunci să caute explicaţii, motive pentru care nu aveau anumite lucruri: „nu-mi dă fiindcă-s ungur“ sau „nu-mi dă fiindcă-s român“ – mai spune Horváth.

Instigatorii, activişti din linia a doua

Cu tensiunile astea, a intrat Tîrgu-Mureş în viaţa de după comunism. Fiecare etnie îşi revendica oraşul, iar acum nu mai erau unii mai mulţi ca alţii: în 15-20 de ani, raportul de forţe ajunsese la *fifty-fifty*. În jurul proaspătului UDMR şi a revistelor culturale, se năştea o elită maghiară care vroia inscripţii bilingve, învăţămînt în limba maternă, putere politică. Foştii activişti români de partid din linia a doua, adevăraţi stîlpi pentru „Cîntarea României“, trăgeau tare să-i monteze pe români împotriva ungurilor, cu zvonuri că aceştia vor să le ia Ardealul şi pregătesc forţe paramilitare pentru asta. Toate au culminat cînd o farmacie de la periferie a fost inscripţionată şi în maghiară, lucru care s-a lăsat cu geamuri sparte, cu ameninţări şi maşini răsturnate. Apoi ungurii au făcut, cu cîte o lumînare şi cîte o carte în mînă, o demonstraţie tăcută, fără nici o lozincă. „Manifestaţia asta a intrat în *Cartea recordurilor*. Au venit 80.000 de maghiari, din mai multe părţi ale Ardealului, şi au mărşăluit 4 km, într-o linişte absolută, vrînd să arate că ei sînt civilizaţi“ – îşi aminteşte un tîrgumureşean care a participat la evenimentele de atunci. „Într-un fel, în mod simbolic, ungurii au adus conflictul în stradă“ – crede Horváth.

Baricadaţi ca la mineriadă

La puţin timp după marş, Vatra Românească a organizat o grotescă seară culturală, cu muzică populară, la care au invitat ţărani din satele învecinate şi l-au pus pe Dumitru Fărcaş să cînte pe terasa Palatului Culturii. Ungurii s-au baricadat atunci în case, şi-au dat jos plăcuţele cu numele de familie de pe uşi, iar ţăranii, bine montaţi de Vatra Românească şi încurajaţi de poliţie, au dat foc sediului UDMR-ului şi au bătut pe cine le-a ieşit în cale. „A doua zi, m-am dus la serviciu, dimineaţa pe la 6,15, şi toată lumea era super-iritată, şi români, şi unguri. Pe la 8, am ieşit din fabrică şi ne-am dus în centrul oraşului, în faţa prefecturii“ – povesteşte un participant la evenimente. Timp de ore bune, tîrgumureşenii n-au pornit bătaia: doar au aruncat ironii şi ouă către cei aflaţi de partea cealaltă a cordonului de poliţie, subţire ca un şnur de mărţişor. Bătăia au pornit-o ţăranii români, aduşi cu camioanele din sate aflate la 60 km de Tîrgu-Mureş, sub pretextul că „ungurii vă omoară copiii“. Au venit apoi ţăranii maghiari şi apoi armata, care stătuse deoparte pînă atunci, a liniştit de tot taberele.

Revolta fără eroi

„După aceea, foarte mulţi maghiari din zonă au cerut azil politic în Ungaria, pînă în '91. În timp, s-au normalizat relaţiile pentru că aveau nevoie unul de celălalt să-şi organizeze o asociaţie de locatari, de pildă. Oamenii îşi dădeau seama că e o chestie care n-ar fi trebuit să se întîmple şi incidentele nu au fost o formă a revoltei care să nască eroi sau să-ţi dea posibilitatea de a te mîndri. Nimeni nu putea spune «...mamă, ce tare sînt că i-am scos ochii unui dramaturg ungur sau că l-am lăsat infirm pe Cofariu». Apoi a mai fost confruntarea cu realităţile tranziţiei, comune pentru ambele etnii, care-i făcea să se gîndească că e foarte frumoasă regăsirea unui sens etnic, dar nu poţi să trăieşti cu asta“ – crede sociologul Horváth István.

Ruxandra CESEREANU

O călătorie în secuime

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, cînd am călătorit întîia dată în secuime, m-am simţit ca într-un ţinut exotic. Nu era o călătorie ca oricare. Era o Românie cu boare exotică, la graniţă cu necunoscutul. Mă aflam cu doi amici şi poeţi maghiari din Transilvania – Orban Janos Denes şi Santha Attila (pe care îi rog acum să mă scuze pentru că, în mod sigur, numele lor ar trebui să aibă nişte accente) – şi plecam spre secuime, ca să lansăm un volum colectiv *(BESTiarium)* de poezie, în care mai semnau şi Radu Afrim (excelentul regizor de astăzi), Adrian Suciu (pierdut în spaţiu şi timp, prin Bucureşti) şi Luminiţa Urs (astăzi pariziancă prin adopţie), plus alţi doi poeţi de limbă maghiară – Fekete Vince şi Lovetei Lazar Laszlo (şi ei să mă scuze pentru lipsa accentelor). Încă din Cluj, Janos a început nu cu lecţii de limba maghiară, ci cu recitaluri fascinante din Petöfi Sándor şi mulţi alţii. Am admis atunci că, pentru întîia dată, limba maghiară nu mi se mai părea aspră şi seacă, mărăcinoasă şi îmbîrligată, ci o limbă cu o sonoritate adîncă şi cu un şarm sălbatic. Limba vorbită de Janos, care recita în transă, parcă, şi cu voluptate de „poet blestemat“, era altceva decît maghiara pe care o ştiam eu, cea a naţionalităţilor conlocuitoare, cum erau numiţi maghiarii, alături de saşi şi alţii, în vremea comunismului. Şocul frumuseţii sălbatice a limbii maghiare atunci l-am avut: este adevărat că, între timp, a dispărut pentru că nu am mai avut ocazia, din 1998, să ascult poezie recitată în maghiară, şi nu oricum, ci pătimaş. Janos era îndrăgostit de limba în care scria, iar asta nu era puţin lucru. Era un adevărat poet: sută la sută.

Călătoria spre secuime a fost înceată şi fiindcă legăturile feroviare erau împiedicate: era greu să ajungi pînă acolo, parcă ne deplasam spre un fel de capăt al lumii. De la Braşov am schimbat direcţia şi de acolo a început altceva. Cam aşa îmi închipuiam eu o călătorie spre ţinuturile tătărăşti, spre Tartaria. Iar cînd am ajuns acolo, mi-a fost relativ greu să mă obişnuiesc cu supremaţia limbii în care se vorbea: dar mi s-a părut firesc să accept contextul şi convenţia. Adevărat, mulţi dintre locuitorii băştinaşi (la hotel, de pildă) îi întrebau pe amicii mei de ce nu vorbesc maghiara, mai cu seamă pentru că eram clujeancă (sau clujevită, cum îmi place mie să îmi spun). Le răspundeam chiar eu în română, spunîndu-le că nu am avut prieteni de joacă, în copilărie, care să fi vorbit maghiara. Lucrul acesta nu îi lămurea foarte tare, dar el reprezenta totuşi un răspuns cît de cît. Janos şi Attila îmi traduceau cînd şi cînd din ceea ce se vorbea în jur, de la un punct însă m-am obişnuit cu zumzetul acelei limbi ciudate, străine de formaţia mea nu doar de romîncă get-beget, dar şi de mare iubitoare de limbă spaniolă.

Călătoria în secuime a fost marcată, apoi, de sălăşluirea noastră în casa unui fost baronet, un domeniu extravagant şi fascinant pentru mine, cel puţin – care devenise, între timp, Centrul Cultural „Arcuş“ (patronat de o gazdă cumsecade). Dar şi de recitaluri de poezie erotică, ţinute cu şarm şi impuls machist de Janos, cu sobrietate şugubeaţă de Attila, în faţa unor adolescente stîrnite de cei doi poeţi tineri, inteligenţi, talentaţi şi cu *sex-appeal* lingvistic, la nivel de discurs.

Ciudat sau nu, dar – deşi trăisem pînă atunci în Cluj (de peste 30 de ani) – aceasta a fost întîlnirea mea adevărată cu limba maghiară şi literatura maghiară: o întîlnire exotică în secuime. Iar imaginea-cheie era aceea a reşedinţei fostului baronet: un conac vag-baroc, reciclat în Centrul Cultural „Arcuş“. Aceasta nu înseamnă, fireşte, că aş fi fost privată în Cluj de contactul cultural cu maghiarii de aici; la întîlnirile organizate, acum cîţiva ani, de revista *Apostrof,* la Casa Tranzit sau la Cafeneaua „Bulgakov“ (de pe strada Inochentie Micu, din urbea de pe Someş, unde unul din patroni este sau a fost tocmai Orban Janos Denes), am asistat, uneori, la dezbateri incitante, pe tema spiritualităţii româno-maghiare, a întîlnirilor şi despărţirilor dintre cele două culturi, literaturi şi limbi. Dar văzută din Cluj, unde eram o băştinaşă, literatura şi limba maghiară erau pasabile şi oarecare pentru mine: trebuia să ies din acest mediu obişnuit, aşa cum s-a petrecut în călătoria spre secuime, ca să simt aproape tactil – spun eu acum – incitanţa spaţiului cultural maghiar, pe care îl receptam ca fiind exotic. În 2002, cînd am publicat romanul meu *Tricephalos,* mi-am dorit foarte mult, o vreme, ca el să fie tradus în maghiară, tocmai din pricina fostei fascinaţii pe care o exercitase asupra mea limba lui Petöfi. Din pricina călătoriei în secuime.

Cine se aşteaptă de la acest text ca el să abordeze şi probleme politice, va fi dezamăgit. Îi las pe udemerişti şi peremişti (şi peunerişti, dacă vor mai fi existînd şi dintre aceştia) să se hărţuiască între ei, întrucît deja a devenit un meci naţional obişnuit; întotdeauna însă a fost vorba despre o semifinală, şi nu o finală. Funar există pentru că există Tökes şi viceversa: lucrurile stau de cînd lumea astfel, iar interdependenţa dintre pătimaşi şi fanatici este îndeobşte cunoscută şi chiar a devenit plictisitoare. Băncile şi coşurile de gunoi tricolore au dispărut astăzi din Cluj, dar nu au dispărut şi funarioţii, aşa cum nu au dispărut nici replicile lor maghiare. Poate Europa unită să îi calmeze pe toţi, de fi-va să fie.

Adina POPESCU

Budapesta: un vis posibil

Se întîmpla prin '92, cînd la Cluj, forinţii încă se vindeau la colţ de stradă, bancnote mototolite, cu miros de cabină de TIR, cînd încă mai puteai să cumperi de Crăciun işlere de la tanti Erika, care le producea în cantităţi industriale, şi cînd respectabile doamne, de la scara III, pensionare, „făceau Ungaria“ săptămînal, aducînd salam uscat, cafea şi cremă de brînză. Atunci ne-am hotărît să vizităm capitala ţării vecine, să vedem şi noi cum e în acel Occident hibrid, postcomunist de altfel, dar cu hipermarket-uri şi cu pepsi la cutie. Şi ca să nu mergem cu mîna goală şi să nu ne prefacem că sîntem nişte amărîţi de turişti, ne-am apucat de comerţ, obiecte de artizanat, „că asta cere ungurii!“ – zise Andreea „ungurească“ de la scara I (mai era una „românească“ chiar la noi pe scară). În talciocul de la marginea Budapestei, am vîndut doar o ie, tot unei romînce, plecată înainte de '89 în Germania, iar „piesa de colecţie“, flăcăul cu clop care o învîrte în horă pe ţărăncuţă, nu a plăcut nimănui, însă acolo am mîncat primul hot-dog din viaţa mea.

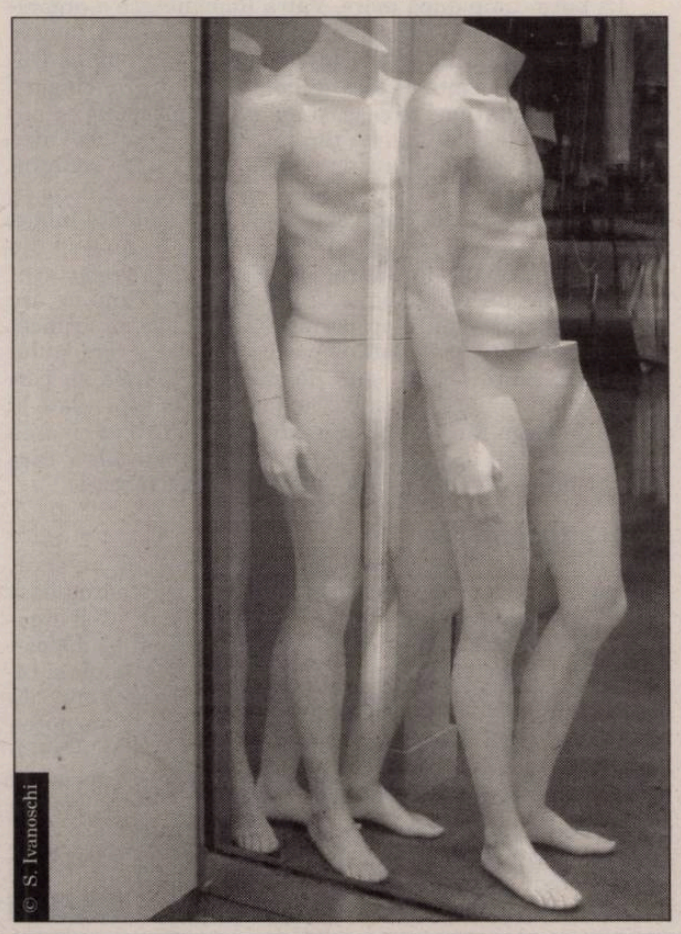
© S. Ivanoschi

În gară la Nyugati ne-a agăţat o băbuţă care ne-a oferit cazare. Nu ştia o boabă românеşte şi nici engleză, dar ne-am înţeles prin semne. Am dedus din bezelele, pe care ni le trimitea la răstimpuri, că iubeşte românii, aşa că ne-am pomenit într-un salon de treizeci de metri pătraţi, cu pianină şi cu mobilă veche. Ne-am socializat, cîntînd la patru mîini la pian „Marşul măgarilor“. O băbuţă ciudată şi plictisită, cu un fiu şi mai ciudat, care spăla vitrine pe Vaci utca. Fiul ne explica prin semne că maică-sa a cam luat-o razna, iar de la mama am dedus că băiatul are probleme psihice grave, însă a trebuit să bem vin de mere cu ei, pe tăcute, şi să admirăm colecţia de numismatică.

În cîteva zile am făcut cunoştinţă cu o mică parte din comunitatea de români-unguri, mulţi dintre ei stabiliţi de puţin timp la Budapesta. Ildiko locuia într-un cartier mărginaş, care semăna izbitor cu Balta Albă sau cu Militari. După ce a lansat (sau mai degrabă a strigat în piaţă către preşedintele de atunci de pe tanc) faimoasa întrebare „Ce ai făcut în ultimii cinci ani?“, care era cît p'aci să schimbe soarta ţării, dezamăgită, a plecat definitiv în Ungaria. Stăteau şase inşi într-un apartament cu două camere, construit „la normă“, încă nu-şi găsise serviciu, însă cina pe care ne-a pregătit-o, cu salata prin care pluteau cîţiva creveţi anemici, trebuia să fie un semn „că o duce bine“. Atmosfera din casa cu paturi pliante şi cu saci de dormit întinşi pe jos era îmbîcsită şi dezolantă, dar zîmbetul ei nu era mai trist decît al nostru, care eram doar în trecere prin „occidentul“ lor.

Viktor locuia într-un demisol uriaş din Buda, de la fereastra căruia nu vedeai doar picioare, ci chiar Dunărea şi vaporaşele. Făcea poze toată ziua şi spera să plece la Londra cît mai curînd. Într-o noapte ne-a dus într-o grotă plină de români beţi care ne-au îmbrăţişat de parcă ne-ar fi cunoscut de-o viaţă. Şi mai era şi fata mărunţică, pe care nu mai ştiu cum o cheamă, care vindea pantofi şi fuste *second* la kilogram, dar locuia împreună cu un ziarist canadian rătăcit, într-o mansardă, din nou cît un palat. Trăiesc şi acum cu senzaţia că viaţa lor, a celor de-acolo, era suspendată undeva „în altă parte“ sau poate că doar Budapesta era într-un fel romantică, iar ei duceau un trai boem, de tranzit.

În ultima zi, am rămas fără bani şi i-am subtilizat băbuţei o monedă din colecţie, nu foarte valoroasă, dar care, schimbată la bancă, ne-a folosit ca să mergem la Zoo şi la Mc. Nici ea, nici fiul ei nu ne-au mai răspuns la scrisori, corect traduse de către Andreea „ungurească“.

După mai bine de zece ani, forinţii nu mai există, tanti Erika a plecat în Ungaria, la copii, undeva foarte aproape de graniţă, doamnele pensionare s-au lăsat de afaceri, ungurii vin ei la noi ca să cumpere de la „Metro“ salam uscat, brînză topită şi cafea. Budapesta nu mai tentează pe nimeni, nici pe ei, cărora se pare că, pînă la urmă, le e mai bine aici, nici măcar pe noi, turiştii, care acum visăm la Paris sau la Roma.

Zsuzsa SELYEM

Heimatkunst

„Societatea nu e capabilă de reconciliere
pentru simplul fapt că deja habar n-are
şi nici nu o prea interesează
cu ce ar fi cazul să se împace.“
Péter György

S-a întîmplat nu de mult. Era iarnă, era frig, era la Cluj. Cel puţin Muzeul de Istorie era deschis. Ea a luat două bilete de intrare şi s-au urcat la etajul II al clădirii. Nu prea părea a fi muzeu: era o casă oarecare cu două etaje, cu curte închisă. De fapt, nici săli nu erau în muzeu, numai camere care se deschideau una din alta, în şir vreo zece.

Nici un alt vizitator, numai ei şi un singur paznic, mereu în urma lor.

Înaintaseră foarte încet, s-au oprit la fiecare inscripţie.

Erau texte lungi, era bine că puteau sta în faţa lor liniştiţi, fără să fie forţaţi uşor să înainteze prin accesele de tuse ale paznicului. El povestea ceva, ca de obicei. Povestea cu glasul lui fin şi fără accente, cu glasul lui care o făcea pe ea să tremure şi să nu fie capabilă să înţeleagă nimic din poveştile lui. Numai ce se holba ea la inscripţiile acelea lungi, fie în limba română, fie în limba engleză, şi era cuprinsă de glasul lui. Inscripţiile măcar le înţelegea, şi româneşte, şi englezeşte – dar de ce dracu' nu se scrie acolo şi în limba maghiară, ce rost avea Gabriel Bethlen, *par exemple*, în toată povestea asta despre Transilvania? N-ar fi mare lucru – s-a gîndit ea, dar nu a zis nimic, n-a vrut să-l întrerupă. Oricum, ce ar putea el să răspundă.

Totuşi ar fi bine să conversăm – se gîndea ea plină de glasul lui fascinant. Da, într-adevăr, şi aşa e bine, că-l aud pe el, simt mirosul, corpul, temperatura. Totdeauna vreau să înţeleg totul, asta-i problema mea – se gîndea ea. Ei bine, acum nu vreau. Vreau să fiu cuprinsă de iraţionalitatea pură din cap pînă-n picioare, vreau să-nghit potirul plin cu vîrf al neînţelesului – în situaţia dată, asta era singura ei ambiţie.

Şi se oferea existenţei: de la Origini (reprezentată în exhibiţie printr-un dinozaur prăfuit bidimensional din blană sintetică de culoare *turquoise,* lipit pe peretele primei camere), pînă-n Apocatastaza din 1 decembrie 1918 din ultima cameră. N-a întrebat: şi apoi? Şi apoi ce s-o fi întîmplat? A intrat în toate camerele reprezentate de memoria instituţională a lui Barbă-Albastră din Cluj, şi era convinsă că acum este fericită. Asta şi-a băgat-o în cap: că acum e bine. Ontologia pură că sîntem aici şi sîntem împreună.

Oricum, nimeni nu prea umblă pe acolo.

Aron BIRO

Nişte monştri metalici

Some kind of monster / Un fel de monstru *(SUA, 2004), de Joe Berlinger şi Bruce Sinofsky, cu Lars Ulrich, James Hetfield, Bob Rock, Kirk Hammet, este un documentar despre Metallica, decretată de MTV drept „cea mai mare trupă heavy-metal". Cu premiera la sfîrşitul anului trecut,* Some kind of monster *devine primul* rockumentar *distribuit în România (de Transilvania Film).*

Povestea care urmează nu se doreşte a fi o argumentare, ci o confirmare a faptului că orice ni s-ar întîmpla, s-a întîmplat deja şi altora.

Toţi fraţii bunicii mele au plecat în război, însă s-au întors cu unul mai puţin. Nimeni nu ştia pe ce front rătăcise, iar mărturii care să-i ateste moartea nu apăreau. Desigur, familia s-a bucurat să-i vadă pe ceilalţi fraţi sănătoşi şi totuşi bunica ieşea amărîtă în fiecare dimineaţă pe vîrful unui dîmb pe care copiii îl foloseau ca pîrtie, iar femeile – ca loc în care să-şi aştepte bărbaţii, căci de acolo puteai să vezi şi drumul care venea din Ucraina, şi cel care ducea în Ungaria. Zilele treceau pe măsură ce îngrijorarea era înlocuită cu o neagră certitudine. Bunica, în loc să mulţumească cerului pentru fraţii care s-au întors, continua să-şi petreacă vremea aşteptînd în praful uliţei. Într-un tîrziu, sătenii i-au semnalat că pe lîngă gară zace un nespălat. Bunica a dat fuga la gară unde şi-a găsit fratele delirînd sub un gard. Avea un ochi scos, degetele de la picioare tăiate şi alte stigmate ale torturilor la care fusese supus ca prizonier. Familia l-a adus acasă într-o roabă, iar bunica l-a spălat, uns, îngrijit, i-a făcut rost de ochi de sticlă şi l-a ţinut în fulgi tot restul vieţii (lui). Bunica a fost mai fericită ca niciodată, iar pentru fratele rătăcit în suferinţă a urmat cea mai îndestulătoare parte a vieţii sale. A venit şi momentul la care, stînd în cîrje în capul tîrnaţului, se uita la ceilalţi fraţi spetiţi cu munca sub ordinele unui tată despotic, care îi aducea pînă la disperarea de a afirma „mai bine îmi scoteau mie ochiul". Inevitabil, au apărut tensiuni în familie, iar vecinii au început să o întrebe pe bunica de ce este atît de fericită să poarte o grijă exagerată unei epave de om. Mi-o închipui oferind răspunsul cu o privire surprinsă: *„Gîndiţi-vă doar prin ce a trecut, putea să nu se mai întoarcă deloc!"*. N-am aflat niciodată prin ce a trecut şi nici dacă fratele invalid a fost dintotdeauna preferatul familiei, iar dacă aşa era, n-am aflat de ce.

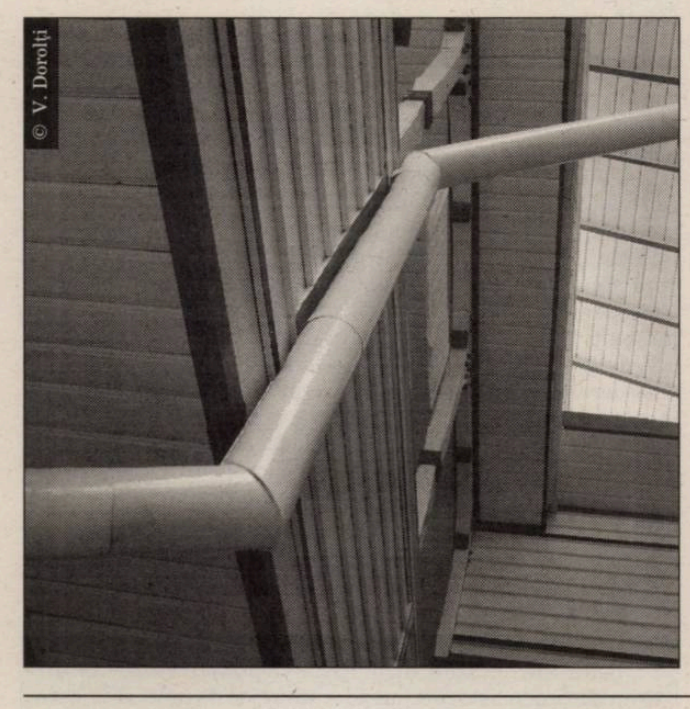

Documentarul *Some kind of monster* răspunde la aceste întrebări legate de „tragedia" care a făcut ca trupa Metallica să scoată, în urmă cu doi ani, cel mai prost album al carierei, *St. Anger,* dar şi cel mai iubit căci... putea să nu mai apară niciodată. Din detaliile de colaj aflăm că trupa şi-a scos singură ochiul şi s-a torturat cu bună ştiinţă într-un delir automutilant care i-a făcut să creadă, pentru un fatal moment, că nu e nevoie de degetele de la picioare ca să stai în picioare şi că un ochi de sticlă poate fi mai atractiv, văzut prin filtrul MTV. Justificarea acestui film nu este dată de moartea membrilor sau de vreo aniversare, ci de statutul de „cea mai mare trupă *heavy-metal"* atribuit de MTV la apariţia albumului amintit. Documentarul prezintă trupa în postura unui Orfeu autocritic cu o disponibilitate de a-şi pune pe tapet impresiile din Infern ce aminteşte de mărturisirile starletelor porno, consumate cu aviditate aproape afectivă de fani. Calităţile filmului stau în editarea materialului brut, ce îi conferă un ritm epic, şi autenticitatea cu care membrii trupei îşi joacă propriile roluri. Regizorii Berlinger & Sinofsky, versaţi în documentaristică, reuşesc să alcătuiască un material care face curios spectatorul dezinteresat şi implică afectiv fanul trupei, printr-o exploatare susţinută a contrastelor şi a conflictelor, mai mult decît printr-un tribut adus trupei. Ceea ce propune prin concluzie filmul este totuşi tributul, restul fiind o certificare a informaţiilor care oricum circulau la nivel de bîrfă. Tragediile poveştii se impun la nivel de amuzament acolo unde exista riscul să fie banalizate. Frustrările provocate de pirateria muzicală, lipsa de motivaţie şi comunicare în procesul de creaţie nu provoacă cele mai tulburătoare traume – orice muzician se confruntă cu ele –, însă regizorii reuşesc să promoveze trupa ca pe supravieţuitorii unui „Titanic". Avînd în vedere că după 1991 Metallica a oferit mai multe subiecte de bîrfă şi materiale auxiliare decît compoziţii muzicale, apariţia noului album, concretizare a eforturilor prezentate în film, a devenit celebrarea intuiţiei fanilor în descoperirea unei epave, în timp ce alţi artişti, sechestraţi şi flagelaţi prin studiouri, se blestemă că nu au avut ei primii ideea să-şi scoată ochiul.

mergi pe mîna mea

Waiting for sirens' call

The Killers, Franz Ferdinand, Bloc Party, Kaiser Chiefs sînt numele noilor senzaţii ale scenei *popy & rocky & punky*. În spatele lor şi a lucrurilor pe care le fac ei în prezent, la vreo 25 de ani distanţă, inimitabilul Ian Curtis, *frontman*-ul Joy Division, îşi lua zilele cu doar cîteva ore înainte de a zbura către State pentru primul turneu peste Ocean al legendei post-punk. Moartea lui i-a făcut pe ceilalţi să pună punct unui proiect care se anunţa revoluţionar pentru muzica timpului. Dar, foarte repede, Bernard Sumner, Peter Hook, Stephen Morris şi Gillian Gilbert inventează un altul. Se cheamă New Order, e un soi de mit umblător şi încă produce. Deşi se apropie de 50 de ani, oamenii sînt departe de scălîmbăielile sterile & penibile ale unor The Rolling Stones. După un deceniu senzaţional (anii '80), după un altul foarte tăcut (anii '90), mogulii electro-pop-dance-ului s-au afişat, acum patru ani, cu un năucitor *Get Ready*, creaţie care cu siguranţă i-a înnebunit de invidie pe puştanii genialoizi din *new indie*-ul de aiurea. În 2005, şarmanţii dinozauri arată la fel de bine. *Waiting for sirens' call* (A&A Records), noua producţie a britanicilor, sună excelent şi e o călătorie în toate direcţiile. De la „Krafty", primul single, o reverenţă făcută bunicilor Kraftwerk, trecînd prin „Jetstream", cu un surprinzător *backing* făcut de vocalista unei trupe – Scissor Sisters – care şi-a tras partea ei de succes citîndu-i copios pe New Order, şi ajungînd la „Working Overtime", care pare a fi mai degrabă un *cover* făcut de The Clash după *Primal Scream,* noul album *New Order* n-are de ce să se teamă, chiar dacă vremurile unor Factory Records sau Hacienda s-au dus, iar Manchesterul nu mai e un oraş chiar atît de vesel.

Paul BREAZU

Răzvan ŢUPA

Hardcore Eminescu

– interzis minorilor –

Joi, 12 ianuarie, în Club A are loc un nou episod al Poeticilor cotidianului, Eminescu interzis minorilor, *prezentat de poetul Răzvan Ţupa. Intrarea este liberă.*

„Pe la genitale e centrul de gravitaţie. Ele se dezvoltă mai întîi la foetus..." Credeţi sau nu, acesta este un citat din Eminescu!

Sigur, nu e aşa greu de crezut, în fond acesta nu este decît un preambul pentru versurile „grele". Şi totuşi urechile majorităţii publicului din România s-ar putea să nu fie pregătite să audă cuvintele crude pe care clasicul nu le-a ocolit. A fost nevoie de mai bine de jumătate de secol pentru a se ajunge la o primă formă a operelor complete rămase de la autorul *Scrisorilor*. Şi, între timp, au mai apărut caiete, manuscrise misterioase... O întreagă aventură, dar o aventură de specialitate, prea puţin pasionantă pentru altcineva decît pentru un cercetător. Şi totuşi, un fir a rămas dezlegat din scrierile lui Eminescu. Este vorba despre ceea ce s-ar numi poeziile licenţioase descifrate în manuscrisele eminesciene. N-aş putea să spun acum pe cine am auzit prima dată vorbind despre asta. Formula „dar nu pentru asta e important Eminescu" închide cu succes orice discuţie pe tema de faţă. Şi totuşi, Creangă a putut să fie acceptat, şi povestirile sale licenţioase sînt destul de cunoscute. Lui Eminescu, în schimb, posteritatea i-a refuzat poemele în care a folosit vorbe care nici azi nu sînt trecute în dicţionarele limbii române.

„În spirit romantic, Eminescu abordează tema iubirii dintr-o dublă ipostază. Prima este aceea a iubirii imposibile, a incompatibilităţii dintre fiinţa comună şi geniul creator. A doua ipostază o reprezintă iubirea pur spiritualizată, evocată sau invocată prin amintire ori vis. Absenţa femeii (căutată, moartă, pierdută, interzisă, aşteptată) este o condiţie de i-realizare a imaginii ei, de transformare a imaginii în *icoană*..." Iată un pasaj copiat dintr-un referat de pe Internet despre cum au fost plictisite generaţii de elevi prin comentariile obligatorii. În volumele publicate *(Opere, Fragmentarium),* în care au apărut o parte dintre poemele eminesciene riscante pentru urechile mai fragede, cuvintele crude erau prescurtate. Nu este locul aici pentru o înşiruire a cuvintelor masacrate prin grija savanţilor care au alcătuit ediţiile eminesciene. Cu toate acestea, Eminescu folosea cuvintele întregi, chiar dacă astăzi, la mai bine de un secol de la moartea poetului, pe care ne-am obişnuit să îl tratăm drept clasificat, cuvintele cu pricina sînt exilate în dicţionarele de argou.

Hardcore este un cuvînt ataşat manifestărilor violente, extreme sau formulărilor cu sens sexual explicit. Şi, surpriză! În cazul lui Eminescu nu este nici o metaforă. Nu spun că poemele cu pricina ar trebui studiate la şcoală, ci doar că pot fi găsite. Nicolae Ţone, editorul şi poetul care mi-a pus la dispoziţie textele folosite la *Poeticile cotidianului* în Club A, aşteaptă de cîţiva ani buni un moment în care să publice la Editura Vinea volumul de texte eminesciene „delicate". Scrise sau culese pe o perioadă ce se întinde cu puţin peste 20 de ani, textele licenţioase însoţesc, aşadar, toate perioadele creaţiei eminesciene: cele mai vechi sînt scrise prin 1871, cele mai „recente" datează de prin anii 1882-1883. „Nu sînt ale lui, sînt culese de el" – este un alt refren prin care se refuză, de obicei, poeziile în care destinatarul discursului eminescian nu mai era deloc „moartă, pierdută, interzisă, aşteptată", dimpotrivă... Dar acest lucru nu se potriveşte clişeelor sigure şi aseptice în care trebuia împachetat un clasic pentru a fi folosit la orice. Manuscrisele şi variantele poemelor îi contrazic. Poate nu sînt singurele lucruri definitorii pentru poetul „naţional", dar, cu siguranţă, sînt piesele lipsă dintr-un Eminescu viu.

Cei care se aşteaptă să găsească nişte exerciţii de stil în textele crude scrise de mîna lui Eminescu, vor fi dezamăgiţi în aceeaşi măsură în care erau dezamăgiţi fanii coregrafilor de arte marţiale de înfruntările scurte şi violente din *Cei şapte samurai*. Dar, ca şi în filmul lui Kurosawa, frumuseţea se întinde mult dincolo de momentul înfruntării. Ca şi vulgaritatea, frumuseţea s-ar putea să se afle în ochiul spectatorului mai mult sau mai puţin *„hypocrite"*.

colţul scurt

Vechi fotografii cu o revoluţie şi peisaje chinezeşti

● În acest week-end, la Biblioteca Academiei Române, „Strămbunicii noştri, mîndria rădăcinilor. Memoria fotografiei" – vechi fotografii de familie.

● Tot pînă la sfîrşitul acestei săptămîni, expoziţia de afişe „Polonia – primul an în Uniunea Europeană" la Art Jazz Club şi la librăriile Cărtureşti şi Humanitas.

● La Galeria Posibilă, pînă la sfîrşitul lunii, expoziţia de pictură „Noaptea călătorului" – Ştefan Cîlţia.

● La Institutul Cultural Francez, expoziţia de fotografie „Bucureşti, decembrie 1989. Impresii despre o revoluţie" – Andrei Pandele.

● În colaborare cu Ambasada Republicii Chineze, Muzeul Naţional de Istorie Naturală „Grigore Antipa" prezintă expoziţia de fotografie „Splendorile Chinei".

● La MNAC, instalaţia video „Au-delà de ce qui est visible" – Valentin Stefanoff & Nina Kovacheva. (**M. C.**)

Noua viaţă, franceză, a *Dimineţii pierdute*

– interviu cu Gabriela ADAMEŞTEANU –

După plecarea, destul de surprinzătoare, de la 22, ai scris un roman, Întîlnirea, *reluînd o nuvelă mai veche, ai dinamizat suplimentul literar al revistei. Pînă la urmă, plecarea a fost benefică?*

Întîlnirea am scris-o între 2000 şi 2003, înainte de a face gestul vizibil că voi pleca. Am vrut să fac o ediţie nouă a nuvelei din volumul *Vara-primăvara* (1989), m-am împotmolit şi, după aproape doi ani, se transformase în roman. Ai scris atunci, într-o cronică la apariţie, că, de fapt, povestirile mele sînt capitole dintr-un roman pe care încă nu l-am făcut. Era adevărat, în general, şi era adevărat şi pentru *Întîlnirea*. Mă gîndisem să plec de la *22* imediat după toamna lui 2000. Am făcut jurnalism dintr-un soi de militantism, prezent şi la jurnalişti din alte generaţii, care nu era altceva decît urmarea stării foarte speciale din decembrie 1989: greu de descris unui străin sau unui tînăr de azi care n-a trecut prin ea. Am intrat însă în gazetărie cu un sentiment de provizorat, nu cu un angajament pe viaţă. Dar e adevărat, *Întîlnirea* a însemnat începutul plecării mele de la revistă. Îmi era din ce în ce mai greu, după ce m-am întors la literatură, iar la revistă mi se părea că intervenise o rutină inevitabilă. Un om nu poate face foarte multe reviste diferite. Înainte de a pleca, am încercat să schimb ceva: nu ştiu dacă era cea mai bună variantă, poate nu era nici în stilul GDS-ului, focalizat din ce în ce mai mult pe politic şi social. Oricum, simt revista în spatele meu. Cînd am realizat că această desprindere se produsese, am avut un sentiment neaşteptat de uşurare: nu mai purtam ceva foarte greu în spate, responsabilitatea revistei, care intrase într-o altă etapă de viaţă, trecuse pe alţi umeri.

„O carte excepţională în care sentimentul Istoriei pare a se dizolva în zadarnicele eforturi ale oamenilor de a opri timpul care trece, o istorie care degenerează într-o inevitabilă uitare." (Laurence Patrice – *Pages des Libraires)*

Pînă la urmă ai plecat pentru că voiai să deschizi revista? În revista Grupului pentru Dialog Social nu încap toate tendinţele societăţii la un moment dat?

Structura acestei reviste este cea pe care o decide Grupul pentru Dialog Social, iar eu am încercat să păstrez, în mare, orientarea fixată de Stelian Tănase. Sigur, am ordonat-o, am rubricat-o, am lărgit-o, am dus-o uneori în teritorii incomode pentru mine, pentru colegii mei sau pentru GDS. Nu se poate face presă fără să calci pe un cîmp de bombe. Nu există presă fără conflict între jurnalist şi editor, între patronul de presă şi redactorul-şef sau directorul care conduce publicaţia respectivă etc. Aceste conflicte inevitabile pot rămîne în familie, pot să se lase cu divorţuri, aşa e viaţa...

Nu e dubios cînd se înţeleg prea bine?

Ba da, e dubios: înseamnă că e prea mult oportunism dintr-o parte sau prea mult autoritarism din alta. E firesc să avem şi puncte de vedere diferite. Eu n-am avut senzaţia că *22* era revista mea, dar sigur uneori am deranjat pe unul sau altul dintre colegii mei. Multă vreme aici a fost o toleranţă destul de mare. Din acea plecare însă vreau să iau partea bună. În anii cei mai grei mi-am construit o strategie ca să-mi păstrez liniştea interioară. Există ziare în care am fost umplută de noroi şi pe care le-am aruncat, necitite, într-un sertar. Cu puţin timp înainte de plecarea mea, încheiam un proces de presă care a ţinut 5 ani, pe care l-a cîştigat George Muşat, după ce a trecut de două ori pe la Curtea Supremă. Eu cred că pe urmă au fost mai puţine atacuri la persoană în presă. În '91, cînd am preluat *22,* am făcut şi eu această greşeală: a nu cenzura mi se părea lucrul cel mai important.

„Gabriela Adameşteanu se remarcă atît prin calitatea scriiturii sale, cît şi prin melancolia privirii care surprinde – nu fără o anumită cruzime – aproape un secol de istorie românească... Citind *Dimineaţă pierdută* îţi spui că arareori întîlneşti un scriitor care să manifeste atît de puţină compasiune (şi la un nivel atît de înalt) pentru personajele sale – compatrioţii săi." (Raphaëlle Rérolle, *Le Monde)*

Am învăţat că nu trebuie permis orice lucru, doar după ce am devenit şi eu o ţintă pentru alţii. Eram singura femeie care conducea o revistă incomodă, într-o ţară cu o tradiţie de presă violentă, şi m-am gîndit că ori plec (nimeni nu mi-a luat apărarea, în afară de asociaţia ANA), ori mă apăr singură, în justiţie. Deşi toată lumea mi-a spus că n-am nici o şansă, am intentat două procese pentru ca, după ce le-am pierdut pe ambele, dintr-o greşeală voită a primului meu avocat, să trebuiască să optez doar pentru unul. L-am cîştigat după cinci ani şi am putut trece în altă viaţă. Cînd treci dintr-o viaţă în alta, trebuie să te reconstruieşti.

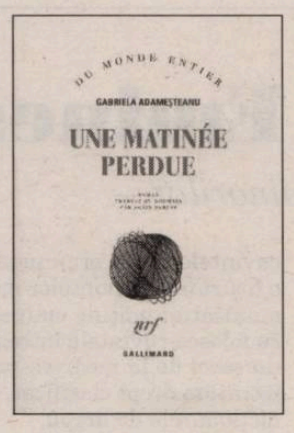

M-am gîndit tot timpul că Dimineaţă pierdută *a fost o carte pe care nu a putut-o nimeni ignora, în lumea literară şi în afara ei. Şi că în toate atacurile astea a fost şi un grăunte de invidie. Cum a devenit* Dimineaţă pierdută *vedeta festivalului francez „Les Belles Etrangères", deşi a fost tradusă înainte de Alain Paruit? A fost o coincidenţă fericită?*

Nu cred că eu, ca scriitoare, am fost invidiată. Cred, în schimb, că viaţa din presă, într-o perioadă grea, la conducerea unei reviste importante, care deseori a deranjat, mi-a adus un capital de ostilitate. Eu cred în colegialitatea scriitorilor, pentru că am avut parte de ea. Am fost ajutată la debut, iar cînd am lucrat la Cartea Românească (1984-'89), i-am ajutat şi eu pe alţii să publice – Rodica Palade sau Răzvan Petrescu, Domniţa Petri sau Maria Mailat. Singurul pe care nu l-am putut ajuta, deşi credeam în talentul lui literar deosebit, a fost Stelian Tănase. În Franţa, acum, a fost ca şi cum mi-ar fi întinerit cartea. Editorul meu, Jean Mattern, mi-a spus, cînd am plecat de la Paris, să nu uit că *nu* mi-a publicat cartea pentru festival, decizia lui fiind luată înainte, dar că „Les Belles Etrangères" a adus un plus de vizibilitate cărţii mele. Eram neliniştită că va trece neobservată printre cele peste 700 de romane care apar în fiecare toamnă, o competiţie zdrobitoare care ţine trei luni, pentru că în ianuarie librarii schimbă vitrinele, iar revistele prezintă noutăţile. După ce a primit traducerea gata, în primăvara trecută, Jean Mattern mi-a spus că speră în noua viaţă, franceză, a *Dimineţii pierdute*. Şi într-adevăr, am avut cronici, alături de colegii mei de la „Les Belles Etrangères". Am fost uimită că în Franţa librarii te citesc atent înainte, la fel ca şi cronicarii care primesc cartea în şpalt.

Joaquín Garrigós îmi scria săptămîna trecută că întîmpină mari dificultăţi cu propunerea Dimineţii pierdute *în Spania, piaţa editorială spaniolă fiind suprasaturată de carte sud-americană şi spaniolă, plus traducerile americane. Ce crezi c-ar fi de făcut?*

Cartea lui Norman Manea, *Întoarcerea huliganului,* tradusă de J. Garrigós, a avut un succes enorm, a fost declarată cartea anului în Spania. E un semn bun, e semn că a plăcut, pentru că o carte care nu place criticii şi publicului, nu merge mai departe. Altminteri, pentru noi este complicat, trăim o epocă de divertisment, în care prevalează cartea de consum, în societăţile vestice nici editurile şi nici presa scrisă nu o duc prea bine, şi în acest context prost ne-am trezit să ne mişcăm, în fine, şi noi. Pentru mine, traducătorii de excepţie cum sînt Alain Paruit, Joaquín Garrigos, Ernest Wichner, Georg Aescht, Marco Cugno, Bruno Mazzoni şi, desigur, alţii, nu mulţi însă, au atenuat cumva amărăciunea de a pătrunde atît de greu. Cred că va conta şi un sprijin financiar pentru susţinerea cărţilor româneşti care interesează editurile străine, aşa cum a anunţat acum ICR că va face. Am văzut cu toţii acum, inclusiv în Franţa, cum ţările îşi susţin literaturile, nu doar prin plata traducătorilor, dar chiar şi suportînd alte costuri, inclusiv publicitare. E esenţial să sprijinim fiecare carte care are şansa de a apărea acolo, fără să ne mai gîndim că un autor ne este antipatic, altul este prea tînăr, celălalt prea bătrîn. Ar trebui să avem această generozitate, fiindcă ea ne va ajuta pe toţi.

„Cîtă iluzie, atîta disoluţie... O punere în scenă extrem de fină a actorilor lasă loc unui joc de oglinzi în care simetria se demultiplică, refractată în percepţii, vise, monologuri interioare ale unor personaje cu viziuni divergente... O manieră de a povesti foarte nimerită pentru a contura portretul unei societăţi complexe, în care straturile trecutului otoman, austro-ungar, regal, sovietic se regăsesc în fiecare clipă... Gabriela Adameşteanu face o muncă de istoric care acoperă perioada premergătoare războiului rece... Romanciera lasă personajelor *Dimineţii pierdute* spaţiul necesar pentru ca destinele lor să devină acele puncte nodale prin care pot fi reconstituite urmele lăsate de istoria mare în mica istorie a fiecăruia. (Alain Nicolas – *L'Humanité, Livres)*

S-a vorbit, în presa românească (Mircea Iorgulescu în Cultura, *de pildă) despre un fel de vampirizare a scriitorilor români prezenţi în noiembrie în Franţa. Cum ar fi trebuit să fie filmul despre voi, catalogul, ca să fie OK?*

Eu am fost deranjată de două detalii biografice greşite care din păcate au trecut din film în prezentări. Ne-a deranjat pe toţi şi că despre România nu s-au arătat decît stereotipuri (Casa Poporului, execuţia Elenei Ceauşescu). Dar sînt, în esenţă, reproşuri foarte mici faţă de cadoul enorm al Festivalului „Les Belles Etrangères", primit din partea instituţiilor franceze, cu efort şi cu bani francezi. Mai ales că noi, scriitorii, am fost cenuşăresele instituţiilor culturale româneşti. Poate şi pentru că există întotdeauna un număr foarte mic de decidenţi şi foarte puţină toleranţă pentru punctele de vedere diferite. Asta am vrut şi la *22:* să pun alături oameni care au, unii despre alţii, păreri anihilatoare. Mi s-a părut că putem „coexista paşnic". Dar s-ar putea să fie o utopie.

În mod sigur e o utopie. Totuşi, în cazul literaturii, mă întreb uneori dacă nu e vorba, pur şi simplu, de necunoaştere. Unii dintre decidenţii despre care vorbim nu au citit cărţile pe care le disprefuiesc, alţii fac cronici „de casă" sau recenzii din care rezultă clar că nu au trecut de pagina 30...

Sîntem într-un cîmp de competiţie violentă care, uneori, pare canibalică. Există, în mare, trei grupuri diferite, două cu multă vizibilitate, concurente, „Generaţia '80" şi „Şcoala de la Păltiniş", cărora li se adaugă un al treilea jucător, ultima generaţie, şi ea destul de compactă. Războiul se duce printr-o necunoaştere reciprocă şi cu agende personale. Doar instituţiile ar putea atenua aceste războaie culturale, dacă cei care le conduc vor avea eleganţa să treacă dincolo de interesele personale; nu doar ale lor, ci şi ale grupului din care fac parte.

„Mărturia asupra istoriei României în secolul al XX-lea se ţese printr-o succesiune de monologuri interioare şi o naraţiune plină de reîntoarceri. Evenimentele istorice se amestecă în istoriile personale, al căror caracter romanesc este perfect stăpînit, trezindu-i cititorului amintiri tolstoiene... Caracterul polifonic al romanului pune în valoare trama romanescă. Cititorul trece, entuziasmat, de la un punct de vedere la altul, de la o epocă la alta, şi poate recompune o vastă lume caleidoscopică... Gabriela Adameşteanu este o maestră a oralităţii limbajului, în maniera lui Céline." (Gabrielle Napoli – *La Quinzaine Littéraire)*

interviu realizat de Simona SORA

Simona SORA

puzzlecturi

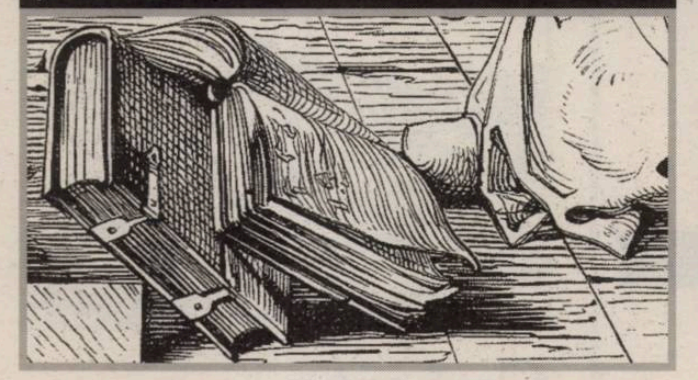

„Am îmbaudelairit-o!“

● **Emil Brumaru, *Submarinul erotic*, ilustraţii şi copertă de Radu Răileanu, Editura Cartea Românească, 2005.**

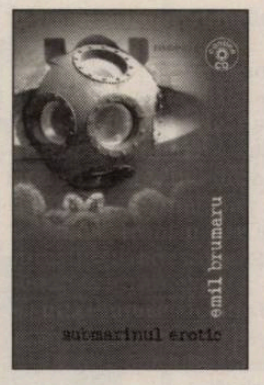

Trebuie să fii „îngerul jongler“ Emil Brumaru pentru ca – după ce ai fost suprarealist (neortodox), manierist oniric, antimodernist şi prepostmodern – să deschizi seria de poezie de la „Cartea (poli)românească“ cu douămiiştii ca vîrf de lance. Ideea reluării – în cap de colecţie – a poemelor lui Brumaru din periodice, reeditate pentru prima dată în antologiile de la Editura Cartier, spune simultan două lucruri: o dată, că Emil Brumaru este, într-un fel esenţial, precursorul tinerilor poeţi ai momentului; pe de altă parte, faptul că el omologhează poetic, mai mult decît au făcut-o criticii generaţiei sau cenaclurile ei, „generaţia anti“, cu poeţii săi buni sau răi, însă sigur în formare. Este, desigur, mult marketing la mijloc, însă şi o doză de adevăr în juxtapunerea aceasta, căci, în mod clar, cei patru poeţi tineri publicaţi simultan cu Brumaru (Claudiu Komartin, Răzvan Ţupa, Elena Vlădăreanu şi Dan Sociu) sînt poeţi autentici, de vocaţie.

Totuşi, cum reuşeşti să fii precursorul mai multor generaţii, cum faci să nu se „despartă“ (public) nimeni de tine ca poet, cum poţi să rămîi – pînă la capăt – într-o atenţie *underground* a publicului, singura care te conservă? Probabil scriind aşa cum scrie Emil Brumaru, cu armele celui mai rafinat cunoscător al marii literaturi, despre amor, singurătate, concupiscenţă şi moarte. Scriind şestovian – ar zice Lucian Raicu – adică atent la adevărurile ultime, în egală măsură ale trupului şi ale sufletului. Scriind, mai ales, o poezie aflată dincolo de curente, generaţii şi mode, care-şi ridică din timp în timp periscopul pentru a prospecta bazarul colorat al literaturii vremii.

E drept, în vremurile noastre dezinhibate, periscopul „submarinului erotic“ Brumaru se radicalizează vizionar şi generos, ca un profesor de poezie nepedant care – în numeroase registre, ipostaze şi tristeţi erotizate – păstrează un ton inconfundabil şi (s-a văzut în *Plai cu boi)* inimitabil. În *Infernala comedie,* carte interzisă tinerilor sub 18 ani – dar mai ales nepoeţilor –, însă şi în cîteva poeme din volumul de faţă, Brumaru e mai aproape de tinerii poeţi dezinhibaţi decît de vechiul Brumaru de pe vremea *Detectivului*

Dilema veche vă recomandă

● Nina Berberova, *Astaşev la Paris* (Editura Univers, 2004, traducere de Diana Crupenschi). Fără a fi la înălţimea *Acompaniatoarei,* o nuvelă în care „gheara“ prozatoarei – sarcastică, rea şi a dracului – se simte în fiecare portret şi mişcare. Scriitoare de raftul 4-5 al unei literaturi care pe raftul întîi îi pune pe Gogol, Tolstoi, Dostoievski şi Cehov, Berberova îmi aminteşte de celebra echipă de şah a fostei Uniuni Sovietice, cu care nimeni nu putea juca la zece mese, fiindcă la masa nr. 9 se putea găsi oricînd un pretendent la titlul mondial. (Radu Cosaşu)

● Cele trei tipuri de batoane de cereale cu bază de lapte de la Nestlé (în ordinea preferinţelor mele): *Nesquick* – „Baton de cereale cu gust delicios de ciocolată“, *Chocapic* – „Baton de cereale cu gust intens de ciocolată“ şi Fitness – „Baton de cereale simple“. Mănînci şi asculţi Crash Test Dummies – „Mmm Mmm Mmm“... (Marius Chivu)

Arthur sau a *Ruinei unui samovar*. Citiţi doar „Tamareta“ (interpretată de Fatalus) din antologia Cartier şi acelaşi poem din *Submarinul erotic,* esenţial modificat de schimbarea unui singur cuvînt, prin care voyeurismul prim e dus dincolo de limbajul erotic...

Şi totuşi, Brumaru cel neschimbat, dar care pare nou odată cu fiecare generaţie poetică, rămîne poetul „eternului feminin“, în sensul manierist-intertextual al lui Foarţă. E poetul patosului erotic-ironic devastator care mimează candoarea, dar care ştie, la fel de bine ca orice postmodernist, că poezia este, înainte de orice şi la urma urmelor, limbaj. E acelaşi Brumaru al *Cîntecelor naive*, radicalizate aici apollinairian: „Iubita mea azi are menstruaţie, / Şi-i fragedă şi este indispusă / Iar talia-i se tînguie c-o graţie / De balerină în exil, oh!, bielorusă“, dar şi Brumarul ceremonios din „Amurgul evului mediu“: „Yvonne Burgundia-i în perne / Motani dumineci orologii / Vai ne despart mlaştini eterne / Caleşti mor pîlpîie lanterne / Cocliţi de-amor trec inorogii / Yvonne Burgundia-i în perne“. Este acel Emil Brumaru din „Dragoste nemărturisită“ (preferata mea), recontextualizat onirico-erotic: „Sînt chelnăriţe blonde printre şpriţe / «Doriţi ceva?», ne-ntreabă. Noi dorim / Să se desfac-aprinse la bluziţe / Şi sînii lor cu bumbeleu infim»“. Şi mai e postmodernul-oniric din epigrama ce poartă motto-ul „Iubito, / Am îmbaudelairit-o“: „Mulţumesc tardiv! / Trupul tău dihotomic / Nu-mi mai zice azi nimic, / Hop şa!, hop şa!, / Puşchea pe limbuţa ta. / Căci anume-am scris aşa. / Că-i mai kitsch / Şi cu lipici / Pe la ele, / La buzéle / Mari şi moi“ – un poem de amor ce-ar putea figura în orice antologie optzecistă.

N-am nici o îndoială că de cîte ori poezia românească va întineri, submarinul erotic brumarian va cîntări periscopic autenticitatea acesteia. Dacă stau şi mă gîndesc bine, e de-a dreptul înspăimîntător!

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **David Foenkinos, *Inversiunea idioţeniei. Despre influenţa a doi polonezi*, traducere din limba franceză de Nicolae Baltă, Colecţia „Ficţiune fără Frontiere“, Editura Paralela 45, 2005.**

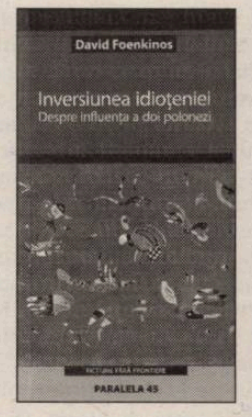

Personajele lui David Foenkinos sînt asemenea ouălor Kinder: inconsistente dar savuroase, fără miez dar pline de surprize. Sînt artificioase, uneori cam preţioase, alteori cam teribiliste, dar în loc să strîmbi din nas, caşti gura şi la pojghiţa lor de verosimilitate, şi la trăsnăile lor intestine.

Trebuie să recunosc că nu-mi erau evidente lucrurile astea acum cîteva luni, cînd i-am citit romanul *Potenţialul erotic al soţiei mele,* tradus la Humanitas. Am fost prea nedumerit, la momentul respectiv. *Inversiunea idioţeniei...* însă, tradus şi publicat ulterior la Paralela 45, e romanul de debut al tînărului scriitor francez, iar discretele excese ale textului pică numai bine pentru a înţelege mizele de fond ale acestui autor: bufoneria suprarealistă, combinaţia dintre umor şi delir, plăcerea de a povesti despre debili fericiţi.

Ca debutant, David Foenkinos are, în plus, şi o sumedenie de personaje secundare, a căror apariţie chiar se măsoară în secunde: încruntatul chelner Schubert, şoferul de taxi obsedat de expresia „noapte albă“, hrănitorul de porumbei care, în virtutea „vacuităţii valorii nominative“, se va numi deopotrivă Alphonse, Alceste, Albert, Alain, Armand etc., ca să nu mai vorbim de maimuţa LennonMcCartney, ce avea să-şi găsească alinarea într-o clinică elveţiană care trata „tulburările psihice ale indivizilor anti-Rolling Stones“.

Despre personajele principale, nici un cuvînt.

Cu alte cuvinte, surpriză totală.

Andrei GORZO

dilematograf

Profesiune de credinţă

***Cronicile din Narnia: Leul, vrăjitoarea şi dulapul / The Chronicles of Narnia: The Lion, the Witch and the Wardrobe* (SUA, 2005), de Andrew Adamson.**

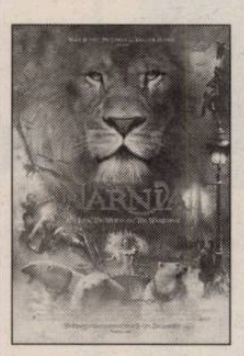

Cronicile din Narnia merită văzut pentru că arată cît de bun a fost *Stăpînul inelelor*. Comparaţiile sînt inevitabile: unul dintre atuurile *Cronicilor* lui C. S. Lewis, în ochii producătorului holywoodian (Disney), trebuie să fi fost promisiunea lor de a oferi o soluţie de tip metadonă la dependenţa de hobbiţi, elfi, orci, nazgûli, mûmakili, uruk-hai, orlando-bloomi şi alte vietăţi rare, dependenţă care, după trei injecţii de *Stăpînul inelelor,* afectase şecţiuni imense din populaţia globului şi care, la doi ani de la administrarea episodului final, risca să se lase cu sevraj. Ei bine, pericolul a trecut. Publicul de film nu s-a lăsat rugat să-i însoţească pe eroii lui Lewis – patru copii – în prima lor vizită în Narnia. Dar, nepunîndu-i lui socoteală pe cititorii împătimiţi ai lui Lewis, mi-e greu să cred că există mulţi spectatori care să aştepte următoarea vizită (dacă lucrurile continuă să meargă bine, vor fi în total şapte) cu înfrigurarea cu care, după primul episod din *Stăpînul inelelor,* lumea a aşteptat să se întoarcă pe Pămîntul de Mijloc.

Leul, vrăjitoarea şi dulapul începe în mijlocul unui bombardament din al doilea război mondial. (Ochii noştri răsfăţaţi sesizează imediat nivelul nu tocmai magic al imaginilor create pe computer: un semn prost – dacă nu pot să facă nişte avioane, cum or să se descurce în bestiarul din Narnia?) Fraţii Pevensie sînt trimişi să stea la ţară, în casa unui profesor misterios, şi acolo, într-un dulap, descoperă o intrare într-o altă lume şi o ocazie (pentru care mulţi copii români de vîrsta lor şi din generaţia mea ar fi fost în stare să omoare) de a lua autografe de la trei sferturi din distribuţia *Legendelor Olimpului.* În Narnia există şi multe animale normale – sau care ar putea trece drept normale, dacă nu şi-ar trăda la fiecare mişcare (chiar mai rău decît animalele fabuloase) natura computerizată şi dacă ar vorbi mai puţin; poate că spectatorii cu vîrste de pînă în10 ani (şi mai ales cei trecuţi de 100) vor aprecia cuplul de castori, cu ciorovăiala lor afectuoasă („Iar te-ai destrăbălat cu Bursucul?“), dar celelalte categorii de vîrstă stau mai prost cu nervii. Dar, aşa iritanţi cum sînt, castorii sînt cei care-i vor conduce pe copii la leul Aslan (ale cărui cuvinte de bun venit: „Bun venit şi vouă, castorilor!“, rostite regeşte şi – cel puţin după urechea mea – fără pic de accent ironic, de Liam Neeson, sînt, probabil, cele mai comice pe care le voi auzi anul acesta la cinema). Peste Narnia domneşte Vrăjitoarea Albă (Tilda Swinton), dar adevăratul rege este Aslan, care, conform profeţiei, nu se poate întoarce decît în clipa în care în împărăţie o să apară un om, „os din osul lui Adam“. Clipa aceea pare să fi sosit; armatele Binelui se pregătesc pentru bătălie şi noi facem la fel (pînă în acest punct, aventura a fost surprinzător de potolită). Dar alta se dovedeşte a fi misiunea lui Aslan: aceea de a se lăsa legat, batjocorit şi în cele din urmă ucis pentru păcatele omului (ale unuia dintre copii), pentru ca apoi să învie. Parcă ştiu de undeva turnura asta. Lewis a fost coleg de catedră la Oxford cu J. R. R. Tolkien, autorul *Stăpînului inelelor.* Amîndoi au predat literatura medievală. Amîndoi au fost preocupaţi de folclor, de mit şi de magie. Amîndoi au fost credincioşi – Tolkien s-a născut şi a murit catolic, iar Lewis a devenit un formidabil apologet al bisericii anglicane; de fapt, chiar Tolkien l-a readus pe Lewis la religie (de care se înstrăinase la tinereţe), ajutîndu-l să vadă, în cuvintele lui Lewis, că „povestea lui Hristos este pur şi simplu un mit adevărat, un mit care operează asupra noastră la fel ca toate celelalte, dar cu imensa diferenţă că *s-a întîmplat cu adevărat*“. Dar tot Tolkien a dezaprobat proiectul lui Lewis de a folosi forma basmului în interesul alegoriei religioase; argumentul lui era că o imaginaţie subordonată ambiţiei de a transmite un mesaj – oricît de folositor – e o imaginaţie constrînsă şi sărăcită. Argumentul rămîne în picioare şi în cazul filmului lui Andrew Adamson: ce forţă dramatică mai are încleştarea dintre oştirile Binelui şi ale Răului dacă Binele nu moare decît pentru a învia? Aslan a înviat, adevărat a înviat şi hai acasă. Filmul lui Adamson are multe defecte – efecte speciale prozaice, fast fără brio –, dar principala lui problemă, lipsa adevăratului instinct războinic într-o epopee, provine din material. Ce-i drept, copiii primesc la un moment dat nişte arme (o sabie, „un arc în care trebuie să ai încredere şi atunci nu vei da greş“, suc de Floarea Focului, care vindecă rănile: mă rog, lucrurile obişnuite), dar le primesc *de la Moş Crăciun.* Da, *acel* Moş Crăciun. *I rest my case.*

trecerea prin reviste

Carte di Cinema

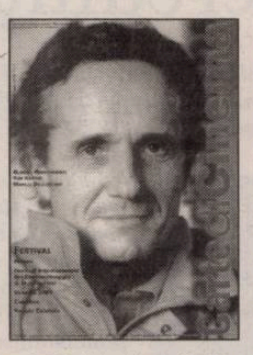

Deşi titlul pare să fie versiunea „made in Republica Moldova“ a unui dicţionar de filme, este vorba – totuşi – de o revistă. O revistă italienească. De Cinema. (Evident.) Ajunsă la numărul 17 (din „nuova serie“), „quadrimestrale“ şi editată de Fedic/Federazione Italiana dei Cineclub, cu sprijinul Departamentului de Ştiinţă şi Educaţie al Universităţii din Bologna. Seamănă (ca format, paginaţie etc.) cu *Positif,* celebrul lunar francez – celebru şi pentru că cei care scriu acolo nu sînt plătiţi... (!) Numărul 17 din *Carte di Cinema* îl are pe copertă pe veteranul Marco Bellocchio (căruia i se consacră cîteva articole în secţiunea de festival(uri) – Pesaro, Veneţia, Capalbio, Montecatini...); alături de Bellocchio mai sînt amintiţi, pe copertă, Oliver Hirschbiegel (autorul lui *Der Untergang,* filmul despre Hitler) şi Kim Ki-duk (prolificul regizor sudcoreean) – ambii, discutaţi într-un dosar separat intitulat „Nuove visioni“. Pe lîngă grupajul – consistent – de festivaluri („quadrimestrale“-le trebuind să strîngă, din urmă, ediţiile vară-toamnă), mai există o secţiune de „Interventi“ deschisă de subsemnatul cu un articol despre *Caché* al lui Michael Haneke (evenimentul european al anului), continuat de o cronică la ultimul film al lui Jim Jarmusch, *Broken Flowers,* de un foarte interesant text cu „Esempi di lingua e stereotipi spagnoli nel cinema italiano“ şi de un portret „in memoriam“ Tonino Delli Colli: marele director de imagine – care a colaborat cu Fellini, Pasolini, Marco Ferreri, Sergio Leone, Louis Malle, Polanski şi Orson Welles – s-a stins din viaţă la Roma pe 16 august, la vîrsta de 83 de ani.

Secţiunea cea mai pasionantă mi s-a părut ultima (intitulată, simplu, „Recensione Librarie“); nu de alta, dar aflăm – şi ne minunăm – de ce cărţi („di cinema“) apar în „cizmă“: *Apocalipsa* lui Tarkovski, de pildă, dar şi un studiu (de 302 pagini) despre – *L'Arte allo specchio. Il cinema di Andrej Tarkovskij*, de Fabrizio Borin. Sau *Hollywood, il Pentagono e Washington – Il cinema e la sicurezza nazionale dalla seconda guerra mondiale ai giorni nostri* de Jean-Michel Valantin. Alte două articole din această secţiune discută lucruri tot atît de diferite, precum un eseu foarte savant („Du Cinéma comme emblème démocratique“) al lui Alain Badiou, apărut în *Critique* nr. 692-693, dar şi cei „Cincizeci de ani de *fumetti*“ ai lui Antonio Rubino, autor de benzi desenate... „La parola dell'antropologo“, ce completează această secţiune, tratează obiceiurile de masă (aia cu patru picioare, nu „massa“ cu milioane de picioare) ale italienilor, aşa cum se văd în filme; articolul se intitulează „L'Italia a tavola“ şi este semnat de Alessandro Falessi, de la Universitatea „per Stranieri“ din Siena.

Toate bune şi frumoase, dar Cinema-ul (nu doar cel italian) merge rău. Iar cînd Cinema-ul merge rău, e clar că nici critica nu poate să meargă bine. Ce-ar putea criticii – aceşti păduchi sau, după alţii, căpuşe, trîntori, lipitori şi, în general, dăunători – să facă, în tristele vremuri de supermarket pe care le trăieşte a şaptea artă? Problema este atinsă în editorialul lui Sergio Micheli, directorul publicaţiei, care observă faptul că lumea reflecţiei asupra cinema-ului (critici, istorici, teoreticieni etc.) este ruptă de lumea producţiei efective de film – şi invers; că există o producţie rezervată festivalurilor şi alta, să zicem „industrială“; că pînă şi producţia „industrială“, în Italia, este în valoare globală de 400 de milioane... adică un pic mai mult decît imperiul modei Versace (a cărui cifră de afaceri este de 300 de milioane) şi aproape cît cheltuie italienii pe Bingo (350 de milioane)! Vremurile – cum spuneam – sînt negre, dar să nu disperăm: dacă nu ne-a rămas decît alternativa pesimist *vs* optimist (ştiţi bancul: primul zice, Mai rău nu se poate..., iar al doilea, Ba se poate!), atunci mai bine să fim lucizi şi să cerem imposibilul. **(a. l. ş.)**

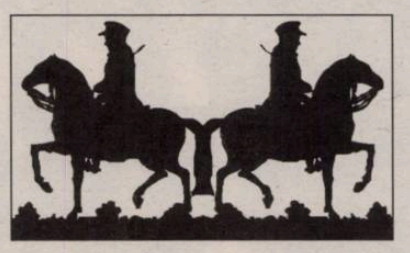

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Către Serviciul Mondial de Organizare a Coincidenţelor (SMOC)

Domnilor,

fiindcă văd că vă interesează, mi-am petrecut sfîrşitul de an sub următoarele apăsări acustice şi mentale ca tot atîtea valsuri nobile şi sentimentale:

ideea unui domn Zamfirescu la un post de radio privat – Ziua naţională a României să fie 22 decembrie, în care pentru a nu se uita, într-adevăr, ce a fost, televiziunile să nu emită mai mult de două ore şi doar programe de slăvire a conducătorului suprem, lumina să se stingă în case la 10 seara, alimentarele să nu vîndă decît oase de porc şi fasole în borcan, nimeni să nu-şi facă plinul de benzină, copiii să fie trimişi la coadă să ţină din timp locul lu' mama şi tata pentru lapte şi ouă, toate punctele de frontieră să fie blocate ca nimeni să nu poată pleca în străinătate şi, în fine, telefoanele mobile, computerele şi Internetul să fie strict interzise.

Mi s-a părut o idee formidabilă şi ea m-a urmărit în toate zilele dintre ajunul Crăciunului şi al Anului Nou, cînd am contemplat de acasă sutele de maşini blocate pe Valea Prahovei, cu mii de bucureşteni porniţi să se distreze temeinic la Sinaia, la Buşteni, la Predeal, pînă sus, în Poiană, înaintînd cu 10 kilometri/oră din cauza unei aglomeraţii demne de o buluceală sub un potop. Era o imagine necunoscută a condiţiei nu atît umane, cît române la 2005: nimeni nu putea înjura statul, autorităţile, partidele, Guvernul, pe Iliescu, Constantinescu sau Băsescu, nimeni nu-l putea invoca pe Ceauşescu sub care s-ar fi mers mult mai bine „bară în bară“, nimeni nu putea blestema vremea prea clementă şi, mai ales, nimeni nu putea zbiera la celălalt că de ce vrei, dobitocule, să te relaxezi odată cu mine? Erau prea mulţi şi toţi vinovaţi! Român într-o atare situaţie – blocat în sine însuşi, bombănind abstracţii, căci nu avea pe cine trimite concret în mă-sa – eu nu am mai prins pe retină.

Două telefoane – organizate, probabil, tot de dvs. – au fost, de asemenea, fără precedent: unul dintre prietenii mei ancestrali – cu care pot spune, parodiindu-l pe Ceauşescu, că am aproape „50 de ani de viaţă şi activitate revoluţionară şi contrarevoluţionară“ – m-a sunat ţipîndu-mi: „Trăiesc un catharsis!“. La fel de bine, cu acelaşi glas extatic ar fi putut să mă anunţe că a scăpat de un infarct... În viaţa mea nu am auzit un om mai fericit de o carte: citea *Ritualul primăverii* de Alejo Carpentier şi se simţea – textual oral! – „spălat de tot jegul zilei“; mai mult: „aşa aş fi vrut să scrii şi tu...“, m-a asigurat într-un acces de fraternitate pe care nu mi-am permis nici să-l ocolesc, nici să-l omagiez, sinceritatea nefiind *„mon fort“* în zile ca astea. Al doilea mesaj a venit de la un critic literar de al cărui anticomunism nu m-am îndoit niciodată. Omul, după clasicul „la mulţi ani!“, a ţinut să-mi încredinţeze că de curînd a văzut un film, nu-i mai ştia titlul, în care, la final, o insulă se rupea de pămînt şi se auzea duios „Internaţionala“, ceea ce l-a emoţionat la maxim: „Radule, am două cîntece preferate – «Internaţionala» şi «Marseieza»!“, eu propunîndu-i imediat să ne întîlnim cît mai repede ca să-i relatez experienţa mea convergentă în acelaşi domeniu.

Revelionul mi l-am petrecut pe Mezzo, ascultînd pentru prima oară opera lui Mozart *Clemenţa lui Titus*. Aşa cum apreciază specialiştii – şi subscriu – nu e o capodoperă. Ideea de bază e de inspiraţie masonică – Titus, împăratul Romei, îl iartă pe Sextus, cel care complotase împotriva lui. Teza e clară: cel care deţine puterea trebuie să fie înţelept, tolerant, uman. Titus îi roagă pe zeii prieteni, într-o arie sublimă: „Dacă pentru a domni trebuie să ai o inimă crudă, luaţi-mi imperiul sau daţi-mi altă inimă“. Muzical însă, ideea nu „i-a ieşit“, aşa cum tot ce a compus pe texte de propagandă masonică (cantate, arii) e nereuşit, nesemnificativ. Bănuiesc, domnilor, că aţi pus la cale această noapte de revelion pentru a-mi reaminti că, fie şi în cazul lui Mozart, capodopera nu se poate extrage doar din propagandă şi politică, oricît de generoase. O ştiam, dar n-a fost inutil. Vă mai comunic că primele ore ale dimineţii de 1 ianuarie m-au găsit citind ultimul paragraf al analizei lui Rémy Stricker la *Clemenţa lui Titus:* „...a fost Mozart un tragic? I-am diminua geniul dacă ne-am gîndi că el nu a conceput drama doar din unghiul tragicului... Tot ce ştim despre caracterul lui şi din toate operele sale dovedeşte, dimpotrivă, că a ajuns la cele mai angoasante probleme existenţiale, pornind dintr-un unghi comic“. Am adormit în zorii lui 2006 auzindu-l pe Leporello cum îi anunţă lui Don Juan venirea Comandorului ţipînd: „pam-pam-pam!“, după care se bagă sub masă, ca un copil caraghios îngrozit de moarte. Aşa începe cea mai cumplită scenă din cîte am văzut la Operă... I-am comunicat odată dlui Paleologu cea mai cuprinzătoare definiţie a geniului mozartian, formulată de un dirijor englez: „maximum de humor în maximum de seriozitate“. Încîntat, dl Paleologu a spus să n-o uităm niciodată. V-o propun şi serviciilor dvs. în tot ce veţi întreprinde în 2006 sub semnul nemuritoarei devize: „Nimic nu e întîmplător“.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Crăcita de la Unirea

Nu ştiu ce tîmpit de la Poliţie a fost deştept ca alt tîmpit să fie idiot complet. Păi, voi aţi trecut prin Unirea? Aşa, prin faţa magazinului Unirea. Unirea a devenit de vreo doi ani unul de mari fiţe. Asta e, capitalismul la noi produce bani negri şi fiţe, treaba economiştilor. Cert este că noi, şoferii, nu mai puteam trece, că toţi şmecherii îşi băgau maşinile pînă în magazin sau şi le lăsau în mijlocul străzii, parcarea pe bani şi autorizată fiind arhiplină. Dar ăsta e trecut. Nu mă mai pot războI cu bagabonţii care-ţi cereau bani, dacă-ţi lăsai maşina prin afara parcării, nu mai pot să mă războiesc cu jipanii ce îţi înjurau conştiinţa cu felul lor absolut mitocănesc de a

parca. Ce-mi pasă, bre, de trecut? Dă-l dracului, e făcut pentru unii care învaţă. Uite, aşa veniră, veni-le-ar sîngele pe nas, poliţiştii recenţi făcuţi pe şpăgi şi rubedenii şi gîndiră că e bine să se dea dracului parcarea cu plată, că altfel ei nu puteau să dea amenzi şi să alunge jipanii şi alte categorii de oameni ai volanului de prin preajmă. Şi aşa au făcut. Au desfiinţat parcarea. Bună treabă, respiraţie cît cuprinde, ai acum loc să te tăvăleşti pe stradă de bucurie! Dar nu, bucuria nu a durat prea mult. Uite că poliţiştii bine intenţionaţi, oameni de două table pe creier, o inventară pe preacrăcita de la Unirea. Bă, nişte semnalizări puse aiurea, adică nişte desene pe astfalt pe care nu le vede nimeni, de te trezeşti că nu mai poţi să mergi înainte spre Universitate. Apoi, un stîlp de două parale care îţi spune ferm că ai furat-o pe alt drum. Crăcita asta, joaca asta idioată cu complicaţia, este joaca preferată a şoferului. Nimeni nu înţelege nimic la Unirea, iar respiraţia străzii e tăiată de prosteala de-a stîlpii şi desenele pe astfalt a cui dracului se ocupă cu ele. La ce ne trebuie crăcita de la Unirea făcută anapoda? De ce e nevoie ca nişte idioţi să se arate pe stradă cît de idioţi sînt? De ce nu sînt în stare, dacă tot morfolesc nişte table pe drumuri, să facă nişte semnalizări ca lumea? Nu ştiu. Bă, băieţi, uite, nu zic cu răutate, dar dacă aţi trecut prin Cornu lui Năstase şi dacă aţi urcat pînă sus, la vila lui Năstase, aţi găsit nişte semnalizări europene, nişte plăci de tablă uriaşe, de se văd de pe Lună. Nu vi s-au părut cam mari? Comparaţi semnalizările de la Cornu cu cele de la crăcita de la Unirea. Unde dracului se face treabă? La Cornu! Unde sînt conştiincioşi oamenii? La Cornu. De ce? Că era Năstase prim-ministru. De ce la Unirea, nu? Că noi i-am dat lui Năstase un salariu ca să fie prim-ministru şi să-şi pună table frumoase în faţa casei. Ce, nu am vrea ca crăcita de la Unirea să fie a lui Năstase, că Tăriceanu nu e, bre, prim-ministru. De Bleaga, de la Interne, ce să mai vorbim? Băieţi, Năstase să fie şef peste semnalizările ţării, ca să vedem şi noi un trafic european.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Dreptatea săracului

„Da cu tine ce-i mă?“ „Ce să fie boierule, io's om năcăjit cu dajdea dă la stăpînire pă cap, cu copii mulţi şi cîte şi mai cîte. Io cu lacrimi fierbinţi mă rog, şi-n genuchi mă rog, să-mi faci dreptate boierule că io ajutor n-am de la nimeni decît de la cinstitul obraz al domniei tale şi dă la bunul Dumnezeu.“ În timp ce vorbea, ţăranul morfolea în mîini o căciulă neagră şi se legăna de pe un picior pă altul, privind cu umilinţă şi cu teamă în pămînt. „Eu te-am întrebat ce te aduce aici, de ce-ai venit pînă în poliţia Bucureştiului.“ „Io, boierule, am o judecată cu unu Danciu d'acolo dă la noi din sat dă la Ologi, că tactirul se urmează aşa: astă-vară l-am împrumutat pă Danciu ăsta c'un cal, c-avea nevoie să să ducă la oraş, să umble prin judecăţi cu Spiridon călugărul de la moşia mănăstirii că-i furase prunele dă prin livezi şi-i tăiase fînu dă pă cîmpu dă la nucul cel mare din mijlocul locului. Şi după ce l-a prins cu prunele în sac, tot călugărul a sărit la bătaie şi i-a dat c'un ciomag în cap dă l-a ologit.“ „Şi ce treabă ai tu cu bătaia lor?“ „Io n-am boierule. Da i-am dat calu, ş'acu nu vrea să mi-l mai dea şi mi-a rămas cîmpu nearat şi nesămănat şi-mi mor copiii de foame. Că după ce a umblat pă la judecăţi, călugăru Spiridon a venit într-o noapte şi i-a călcat casa hoţeşte şi l-a chinut pă el şi pă Uţa, nevastă-sa, pînă la moarte, de au rămas acu toţi schilozi şi secaţi.“ „Şi de ce nu te-ai dus la ispravnicul locului, ce vii la mine cu braşoave?“ „Am fost, boierule, da eu n-am rămas mulţumit pă judecata ispravnicului că el nu mi-a făcut nici o dreptate. Că zicea dumnealui ispravicu, că dă unde să-mi dea calu că dacă a murit. Da io ştiu că n-a murit boierule, ci l-a vîndut la tîrg la Buzău şi banii i-a împărţit cu zapciul dumnealui ispravnicului. Şi d-aia m-a dat afară şi mi-a zis că dă mai vin cu poveşti dă astea pă la uşile lui mă trimite la ocnă să putrezesc acolo şi să-mi rămînă copilaşii pă drumuri. Tot io, boierule? Da, io ştiu că am dreptate, că Danciu să tot laudă pîn sat că are bani şi neamuri şi nu-i voia să ştie de judecată, că el poate să cumpere pă toţi. Că în păresimile trecute, cînd fi-su, Paraschiv, a fost purtat pe la judecăţi de Lina, tot d'acolo de la noi din sat, tot ei au cîştigat ş-a rămas fata cu ponos şi în gura satului, că io ştiu că el a îmborţoşat-o, că-l vedeam noaptea cînd ieşea cu ea din pod. Acuma pornii jalbă la Măria Sa Vodă şi d-acolo mă trimiseră la Prea Sfinţia Sa Părintele Mitropolit să jur în sfînta biserică şi pă sfînta icoană că spui adevăru. Şi jurai, cum să nu jur că-i calu meu şi el mi l-a vîndut în tîrg şi-a mîncat banii cu zapciu dumnealui ispravnicului la cîrciuma unuia Grigore arbănaşu ce ţine loc deschis la marginea satului. Mi-a spus Ion al Ghinii că să lăuda că m-a înşelat cu calu şi-acu au bani să chefuiască. Şi io ce să fac, boierule, să mor de foame cu copilaşii pă uşile altora?“ „Şi pă ce te încredinţezi dă spusele tale? Ai vreo dovadă? Ai venit cu mărturii ca să încredinţezi judecata sau aşa numa cu gura?“ „Da venii încă de săptămîna trecută cu Lică al Manii, cu Ion Nebunul, cu Ghiţă diaconu şi cu Marin al Albului. Şi n-au mai vrut să stea, că sînt oameni cu dajdie pă cap şi mai ales acu pă vremea lucrului. Şi n-am putut să-i mai ţin.“ „Ş-atunci io, ce să-ţi fac? Calu ţi l-au mîncat alţii, mărturii n-ai, iar pîrîtu nu-i aici.“ „Ba este boierule, că venirăm amîndoi în Bucureşti, doarme la unul Sima ţigan ciocănesc ce are casă de mosafirlic pă Podul Tîrgului de Afară, iar acu aşteaptă la scară să vină neamurile să meşteşugească judecata.“ Deodată boierului i se urcă sîngele în obraji, se înfurie şi începu să bolborosească: „Da mai lasă-mă, omule, cu vicleşugurile şi meşteşugurile judecăţii. Da ce crezi că Vodă ne-a pus în slujbă să facem hatîrurile unora şi altora? Ce vorbă-i asta? Nici nu ştii bine ce vrei, nici nu ai mărturii şi o tot ţii cu basme“. Clocotea de furie, sudoarea îi brăzda faţa ascunzîndu-se în barba neagră şi-apoi continuîndu-şi drumul pe sub giubea, mîinile îi tremurau. „Io, boierule, n-am vrut să te supăr...“ „Iacătă, că m-ai supărat, că acu mi să urcă sîngele şi chem pe Sandu ursaru să-ţi înmoaie spinarea cu ceva ciomege şi să vezi apoi judecată. Hai pleacă, înainte să nu-ţi fie mai rău“.

Ţăranul ieşi descumpănit din sala de judecată. Se uită speriat în jur că doar-doar o cunoaşte pe cineva şi ar putea să-şi verse şi el amarul. Şi-l văzu pe unu Manu, ce-l luă în primire de cum ieşi pe uşă: „Aşa-i că nu te-ai împăcat cu boieru? Da lasă că te scot eu din încurcătură, cu cîţiva galbeni acolo, judecata e a ta“. O spuse senin, că doar promisiunea o făcuse şi Danciului, şi multora....

La 1800, judecata nu este aceeaşi pentru toţi, căci boieri şi ţărani sînt personaje diferite în ierarhia socială a valorilor. Iar mita şi „voia vegheată“ împart dreptatea cui vrea s-o cumpere.

libertatea de impresie

„Steagul“ românesc pe Kitzsteinhorn

De Sărbători, românii au invadat pur şi simplu Austria. Coloane de maşini cu număr românesc au traversat Ungaria, prin viscol, ceţuri şi zăpezi, multe dintre ele avînd schiuri pe capotă. Pe pîrtiile de schi, mai ales pe cele de la Zell am See sau Kaprun (care se pare că au o reclamă specială la Bucureşti, Timişoara sau Arad) a doua limbă, după germană, părea, fără exagerare, să fie româna. Adică auzeai mereu: „strînge picioarele mai mult“ sau „ai grijă de Costin să nu se piardă“. O familie de români chiar povestea cum şi-a pierdut copilul de 6 ani pe pîrtie şi, după ce a anunţat, a continuat să-l caute cu disperare. După vreo oră şi jumătate, li s-a spus că îl caută degeaba, fiindcă, după atîta timp, e sigur că a ajuns la hotel. Copilul chiar acolo era şi tremura de frică să nu-l bată părinţii. Fusese găsit imediat de poliţie şi, după numărul schiurilor închiriate, i-au fost identificate numele şi adresa. Poliţiştii au zeci de asemenea cazuri pe zi. Industria sporturilor de iarnă funcţionează fără cusur. Totul e pus la punct pînă în cele mai mici amănunte. Un sistem de care românii, obişnuiţi cu chinurile de la Predeal sau Sinaia, ori cu scumpetea de la Poiana Braşov, nu contenesc să se mire. În marile parcări de la baza pîrtiilor se pot vedea, de la o vreme, alături de serioasele automobile ale austriecilor, nemţilor sau olandezilor, şi o mulţime de şi mai serioase automobile sau maşini de teren cu număr românesc. Cochetele pensiuni austriece sînt şi ele pline de „ai noştri“. Pleacă unii şi vin alţii, parcă din ce în ce mai pretenţioşi la serviciile primite, cu solicitări care depăşesc uneori obişnuinţele gazdelor. Acestea au o inerţie destul de mare şi încă nu sînt prea convinse că au de-a face cu un nou fenomen. Par să nu creadă deocamdată că esticii români nu vin decît să-şi cheltuiască banii şi să se distreze, nu să muncească sau să facă cine ştie ce alte drăcii. Nu au început, de exemplu, să scrie „La mulţi ani!“ pe româneşte, deşi urarea apare în unele locuri în vreo şapte alte limbi. Deşi nescrisă, ea s-a auzit anul acesta foarte mult. Dar s-au auzit şi alte cuvinte cît se poate de româneşti. Deasupra Kaprunului, pe Kitzsteinhorn, la 2.000 de metri altitudine, un puşti cu un snowbord şedea într-un fel de prostraţie, în faţa unui peisaj colosal, rezemat de uşa automată de la intrarea unei staţii de telegondolă. Nu mai lăsa adică uşa să se închidă, aşa cum ar fi fost normal. L-am privit cu o oarecare presimţire. Şi deodată, din gîtlejul lui a izbucnit un strigăt plin de fericire: „piz....ăăă!“. Prietena lui l-a tras de mînecă, atrăgîndu-i atenţia că prin zonă sînt destui compatrioţi care l-ar putea auzi. Temere ce i-a fost imediat confirmată de salutul meu. Dar văile Kitzsteinhornului au apucat să răsune de ecourile ciudatului nostru cuvînt. Fluturînd ca un steag, ce marca vesela „invazie“ românească, alături de autohtonul „Ioo-larioo!“.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

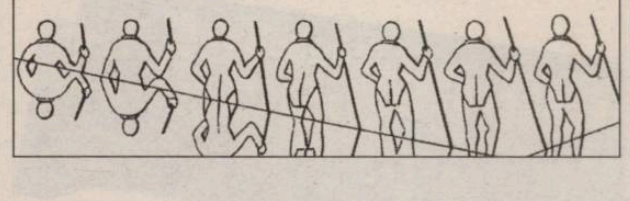

Nevroze de vacanţă

Vacanţele nu au fost întotdeauna pe gustul meu. Prea mult timp liber, cu aşteptări prea mici. Desigur, cu excepţia bucăţii de Crăciun, în care aşteptarea e maximă şi întruneşte toate caracteristicile scontate: asta, de fapt, pînă în noaptea de Ajun, cînd, odată survenit punctul culminant, lucrurile încep să se dezumfle. Desigur că tocmai în zilele de Crăciun trebuie să se întîmple cu adevărat miracolul, şi nu în noaptea de Ajun, devansat şi laicizat sub forma Moşului care oferă din plin. Dar, de fapt, probabil că mulţi dintre noi nu sîntem capabili să depăşim limita asta confortabil-umană şi consumistă. Oricum, noaptea de Ajun îşi păstrează farmecul ei şi, dacă nu o pregăteşti, simţi că nu există. Poate doar atunci, individ cu educaţie orăşenească şi deritualizată, simţi că, lăsîndu-te în voia cuvintelor mari, faci parte din timpul universal: mai profan spus, dacă nu te agiţi atunci, alături de ceilalţi, parcă pierzi ceva. Nu ţine să faci ceea ce cei din Familia Krank, din filmul cu acelaşi titlu, au încercat să facă: să treci peste Crăciun. Nu contează, pînă la urmă, unde-ţi depui energia: fie că e vorba de adevăratele lucruri gospodăreşti, *hand-made,* gen sarmale sau cozonac, fie de pusul podoabelor, cumpărate de la Sarra Blu, în pomul de Crăciun, fie doar de alergatul după cadouri prin supermarket-uri. Te-ai înscris în „timpul universal“, ai contribuit la „energia pozitivă universală“, eşti liber acum să-l accepţi şi pe Moşul închiriat, uneori mai veridic, alteori nu, şi pe colindătorii depăşiţi, cu „Dom-dom să-nălţăm“.

Dar seara de Ajun trece şi rămîi singur, fără musafiri, în faţa pomului, ce-i drept, frumos, pe care abia atunci ai timp să-l priveşti. Primul moment e cel în care descoperi diverse podoabe invizibile pînă atunci, în nebunia generală, şi te feliciţi că le-ai achiziţionat: le admiri (în cazul meu) pe cele ce-ţi amintesc de vreun magazin de jucării vechi, cu accente de turtă dulce, lemn şi sfoară. Te bucuri de beculeţele care sclipesc sistematic, făcîndu-şi riguros datoria, precum şi de Moşul Crăciun în haină roşu-aurie ce cîntă „Jingle Bells“ dezacordat şi dă din picioare.

Trec şi momentele astea, trece şi seara de Ajun. Vin zilele de Crăciun, în care nu te duci destul de mult la biserică, aşa cum ar trebui, ci, cît poţi, în vizite. E ca o datorie, nescrisă, mai ales că oraşul nu-ţi mai oferă nimic, cu excepţia luminilor, McDonald's-urilor şi a Mall-urilor. E trist pentru consumiştii obişnuiţi să-şi înece amarurile în oferte: acum, cînd marile magazine şi restaurante sînt închise, nu au încotro şi trebuie să-şi redescopere o viaţă personală, prieteni şi colegi pe care nu i-au văzut de mult, cu care e cazul să comunice. Nu se pot perinda la infinit în faţa aceluiaşi hamburger, pînă la urmă, nesărat, sau de-a lungul şi de-a latul aceloraşi cinci Moşi Crăciun, cu renii lor cu tot, care dau veşnic din cap în subsolul Mall-ului. Ajunul a trecut şi nu mai au de ce să cumpere la infinit, sub pretextul pomului de iarnă, alţi urşi polari, reni, spiriduşi sau îngeraşi. Acum trebuie să-şi ia inima în dinţi şi să interacţioneze direct, faţă-n faţă, cu bravură, cu prieteni pe care nu i-au mai văzut cel puţin de anul trecut cam în aceeaşi perioadă.

Oamenii aceia, de fapt, nu vor nimic de la tine. Doar propria conştiinţă cîrcotaşă consideră că e momentul bilanţului, în care trebuie să dai un fel de socoteală: nu socoteala cea adevărată, de pe urmă, ci una mică, meschină, pămînteană, pe care nu ţi-o cere nimeni, dar cu care, pînă la urmă, vrei singur să te dai mare, ca să arăţi că n-ai stat degeaba pînă într-a doua jumătate a vieţii şi încă puţin. Şi atunci te înarmezi cu un soi de faza B a Spiritului Crăciunului, mai ipocrită, în care arăţi bine cu orice preţ, indiferent dacă tu, în sinea ta, eşti foarte conştient de părul tău vopsit, ridurile de sub ochi şi durerile din stînga jos; în care îţi afişezi familia fericită şi prosperă, cu o casă proaspăt renovată şi relaţii „armonioase“; şi „realizările profesionale“, pe care abia ţi le mai aminteşti... Dar, în cele din urmă, nu mai contează nici asta: vacanţa, slavă Domnului, trece şi ea, şi eşti liber să te pierzi în agitaţia zilnică, cu pseudo-eficienţa şi consumismul ei abulic cu tot.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

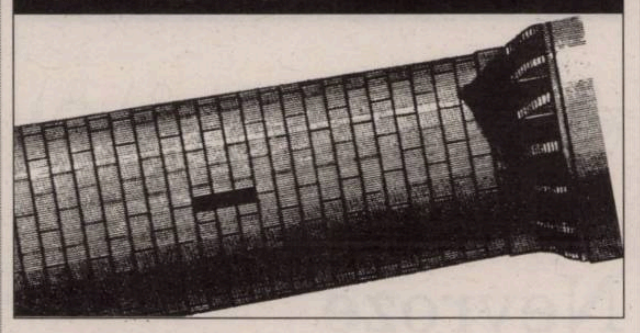

Ex cathedra

Racordul dintre religiozitatea populară şi teologia scolastică deschide o tematică dificilă. În sens comunitar, religia e cu precădere „vie“ în rîndul celor mai puţin instruiţi: oameni din mediul rural, muncitori de mică întreprindere, pensionari de condiţie modestă etc. De partea teologiei se află mai ales clerul, profesorimea şi o parte din studenţimea cu atari interese culturale. Avem deci, pe plan sociologic, o majoritate slab structurată în jurul anumitor nuclee locale şi o minoritate semiprofesională, alcătuită din personalităţi care dialoghează intermitent. Majoritatea respectivă e oarecum paralelă cu dogmele, pe care nu le înţelege sau, cel puţin, nu le cunoaşte, în vreme ce minoritatea e dispersată, pentru că fiecare cultivă o viziune proprie, *relativ* consonantă cu Tradiţia Bisericii. A restabili legătura dintre aceste două lumi reprezintă, probabil, cea mai presantă urgenţă pastorală a Bisericii.

Relaţia dintre creştinismul popular şi cel „academic“ nu poate fi suprapusă cu aceea dintre cultura de masă şi cultura înaltă. Contrastul – sau măcar ierarhia – dintre universul manelei şi tratatele de filozofie funcţionează natural. Nu-i poţi pretinde lui Adi de Vito dizertaţii kantiene şi nici lui Andrei Cornea competenţe de şpriţ. Acolo lucrurile se disting pe trepte de organizare a inteligenţei, fără ca ierarhizarea lor să scandalizeze. În lumea faptului religios chestiunea se pune însă diferit. Dacă milioane de români vor deriva pe linia superstiţiei, a magiei paraliturgice şi a pietismului efuziv, atunci mesajul autentic al Evangheliei va trece peste ei fără să-i atingă. Creştinul nu se poate lipsi de călăuze spirituale, de maeştri ai interpretării şi de instanţe datoare să aplice principiul canonic al acribiei. Ai nevoie de duhovnici, dar şi de învăţători meniţi să-ţi descifreze sensul corect al celor săvîrşite în interiorul Bisericii. Prin cenzura libertăţii religioase şi ghetoizarea teologiei, comunismul a distrus legătura zilnică dintre doctrină şi practică, istovind astfel capacitatea creştinismului ortodox de a se reproduce în ansamblul societăţii. Iată de ce susţin că Biserica noastră are cel mai mult de lucru pentru restabilirea *acestei* conexiuni.

Este Biserica în stare să repare podul frînt dintre mulţimea anonimă a enoriaşilor şi dreapta învăţătură conservată în memoria ei teologică? E ceva mai greu ca la Mărăcineni... Pentru a readuce teologia în sînul existenţei comunitare, avem nevoie de o nouă generaţie *gînditoare:* o aştepăm şi iată că, de 15 ani, ea refuză să se arate. Tinerimea studiată prin Apus, întruchipată pe axa Cristian Bădiliţă-Mihail Neamţu, reia modelul *Predaniei* naeionesciene, unde toate inerţiile şi laşităţile Sinodului interbelic îşi găsiseră leacul criticii laice. Numai că renaşterea Bisericii Ortodoxe nu se poate hrăni exclusiv din asemenea exerciţii de trezvie urbană. Aşteptăm iniţiative complementare din zona facultăţilor de teologie – tot mai numeroase şi, din păcate, tot mai izolate de arena publică.

Luaţi, de pildă, cazul Bucureştiului. Facultate amplă, cu revista *Studii teologice* preluată (fără discuţii) din portofoliul Institutului Biblic, şi totuşi discretă pînă la inaparenţă. Nu primim de acolo nici invitaţii pe e-mail la vreun atractiv colocviu internaţional, nici la vreo doctorificare de celebritate europeană, ca să nu mai vorbim despre lansarea cărţilor scrise de venerabilii titulari ai catedrelor... N-am auzit de profesori vizitatori din centre auguste sau măcar de conferenţiari invitaţi din *restul* spaţiului universitar autohton. Deficienţă de comunicare? Pudică stîngăcie de trăitori cu repulsia mondenităţii? Opacitate sectară? Sau expresie a vidului creativ pe care tăcerea îl divulgă, chiar şi cînd e chemată să-l camufleze? Eu nu mă grăbesc să dau verdicte. Constat doar că *postura de teolog* şi-a risipit prestigiul printre absenţe şi contrafaceri. Şi mă îndoiesc că de situaţia asta sînt de vină doar televiziunile comerciale sau „publicul“ care, vezi Doamne, nu mai vrea să ştie de Iisus Hristos...

Silviu LUPAŞCU

Limbajul păsărilor

În *Qur'an*, S. XXVII, vv. 15-16, se menţionează că regele David şi regele Solomon au primit în dar cunoaştere din partea lui Dumnezeu. Ca parte a acestei cunoaşteri, David şi Solomon au fost învăţaţi şi limbajul păsărilor: „Iar Noi am dat lui David şi lui Solomon cunoaştere, iar ei au spus «Lăudat fie Dumnezeu, Care ne-a ales pe noi dintre nenumăraţii Săi servitori credincioşi!». Iar Solomon a fost moştenitorul lui David şi a spus «Oameni, noi am fost învăţaţi limbajul păsărilor şi noi ne-am împărtăşit dintru toate; cu adevărat, aceasta este mărinimia manifestată».“[1]

Pe aceste versete qur'anice se întemeiază tradiţia Sufi medievală în cadrul căreia Solomon este descris drept cunoscător al limbajului păsărilor. În primele versete din *Manteq at-Tair* sau *Conferinţa păsărilor*, Farid-ud-din Attar (*cca* 1120-1220 d. H.)[2] elogiază legătura lingvistică dintre Solomon şi pupăză, simbol al ghidului spiritual. Pupăza a îndeplinit rolul de mesager între regele Solomon şi regina din Saba, iar experienţa sa o recomandă pentru funcţia de călăuză a păsărilor de-a lungul călătoriei iniţiatice spre palatul *Simorgh*-ului[3]. Attar îi acordă pupezei calitatea de martor al revelaţiei sinaitice şi de fiinţă privilegiată, care deţine puterea de a înţelege limbajul lui Dumnezeu: „El (Solomon) a cunoscut limbajul tău, iar tu i-ai cunoscut inima. (...) Asemenea lui Moise, tu ai văzut flăcările care ardeau în înalt, pe versanţii Sinaiului, şi într-acolo doreşti să zbori (...), să-ţi cauţi locuinţa promisă pe vîrful Muntelui Sinai. Acolo vei înţelege cuvinte nerostite, prea subtile pentru urechile păsărilor muritoare.“[4]

Magistrul Sufi, sfîntul Sufi se definesc în raport cu idealul uman sau arhetipul mistic-gnoseologic întruchipat de Solomon, în calitate de cunoscători ai limbajului păsărilor, cunoscut *in illo tempore* de către Solomon. Jalal-ud-din Rumi (1207-1273 d. H.)[5] descrie, în *Mathnawi*, identitatea religioasă, sapienţială, a celui care deţine misterele rostirii aviare şi care este trimis de Dumnezeu în calitate de mesager sau *rasul* pentru a ilumina deopotrivă comunitatea păsărilor şi comunitatea fiinţelor omeneşti: „Vino, o, magistru al limbajului păsărilor, cunoscut de Solomon, cîntă cîntecul fiecărei păsări care îţi iese în cale. Deoarece Dumnezeu te-a trimis către păsări, El te-a instruit cu privire la tonul adecvat fiecărei păsări. (...) Păstrează pasărea cea răbdătoare în stare de fericire şi eliberată de suferinţă. (...) Sfătuieşte porumbelul să se ferească de şoim, iar şoimului vorbeşte-i despre îndurare, despre veghea în măsură să-l împiedice să acţioneze în mod nedrept. Pe liliacul lipsit de iluminare spirituală, ajută-l să se familiarizeze cu lumina şi să trăiască în lumină. Învaţ-o pacea pe potîrnichea cea războinică, iar dinaintea cocoşilor desfăşoară semnele răsăritului de soare. Vorbeşte tuturor, de la pupăză la vultur, şi arată calea.“[6]

Rumi construieşte modelul pedagogic al oglindirii, prin corespondenţa alegorică dintre om şi pasăre. Un papagal aşezat în faţa unei oglinzi, un om aşezat în spatele oglinzii. Cînd omul nevăzut vorbeşte, papagalul se priveşte în oglindă şi are iluzia că el însuşi stăpîneşte limbajul omenesc, deşi în realitate nu are decît puterea de a imita sunetele, fără a înţelege sensul cuvintelor. În mod asemănător, Dumnezeu îl aşază pe *shaykh* ca pe o oglindă în faţa discipolului, iar acesta are iluzia că doar *shaykh*-ul, omul, îi vorbeşte, fără a înţelege că învăţătura, cunoaşterea pe care o primeşte, îşi are originea în Raţiunea Universală, aflată în spatele oglinzii, dincolo de fiinţa *shaykh*-ului: „Discipolul plin de egoism se vede pe sine în oglinda trupului *shaykh*-ului. Cum ar putea el să vadă Raţiunea Universală, dincolo de oglindă, în momentul manifestării limbajului şi discursului? El presupune că un om este cel care vorbeşte. Raţiunea Universală rămîne pentru el un mister pe care îl ignoră“.[7] Mulţi căutători de cunoaştere imită limbajul Sufi, fără a înţelege rostirea teandrică, rostirea divină, care determină acest limbaj, îşi imaginează că stăpînesc limbajul păsărilor, dar ignoră sensul adevărat al acestui limbaj, cu excepţia lui Solomon, mesagerul divin, învestit cu putere autentică de pătrundere spirituală.

Misterul cunoaşterii este totodată şi un mister al iubirii de Dumnezeu. Pentru a demonstra adevărul acestui enunţ, Rumi rescrie legenda despre Imra'u 'l-Qays, regele arabilor, „Iosif al timpului său“. Plictisit de grijile legate de administrarea imperiului şi sătul de vanitatea puterii politice, Imra'u 'l-Qays se leapădă de identitatea sa monarhică, experimentează extazul iubirii mistice, îşi părăseşte ţara şi se angajează ca lucrător într-o cărămidărie din oraşul Tabuk. Regele din Tabuk află despre ilustrul personaj care se află în Capitala sa, se grăbeşte să-i facă o vizită protocolară şi iniţiază un dialog filosofic. Imra'u 'l-Qays îl ascultă în tăcere, apoi îi dezvăluie pe neaşteptate misterul iubirii de Dumnezeu. După încheierea conversaţiei iniţiatice, regele din Tabuk devine, la rîndul său, un derviş rătăcitor, iar cei doi foşti monarhi se pierd fără urmă pe calea Sufi, stăpîniţi de nebunia iubirii teandrice. Rumi se întreabă care este misterul limbajului care a determinat manifestarea acestui dialog? Este, desigur, limbajul păsărilor, pe care adeseori oamenii vulgari îl imită, fără a-l înţelege, fără a cunoaşte natura păsărilor, pentru a dobîndi prestigiu şi autoritate, iar demonii se străduiesc în zadar să-l uzurpe, pentru a perpetua prezenţa răului pe pămînt. Dar un demon care dobîndeşte prin sortilegii diabolice o înfăţişare asemănătoare cu fiinţa lui Solomon şi care se aşază pe tronul lui Solomon, nu va reuşi decît să ispitească şi să înşele sufletele credincioase, lipsite de vigilenţă, nicidecum nu va deţine cunoaşterea revelată, sub-tinsă de sintagma qur'anică „noi am fost învăţaţi limbajul păsărilor“. La fel ca şi comunitatea credincioşilor, comunitatea aviară este alcătuită din păsări exoterice şi păsări esoterice.[8]

Principiile sufismului stabilesc că un om nu este în măsură să vorbească public semenilor săi decît dacă a dobîndit o cunoaştere adecvată a lucrurilor divine, dacă „înţelege cu privire la Dumnezeu“. În această calitate, el este învestit cu puterea de a-i ajuta pe ceilalţi credincioşi, slujitorii lui Dumnezeu, să înţeleagă, la rîndul lor. Altminteri, vorbitorul neînţelegător este cuprins de aceeaşi suferinţă care a cuprins întregul pămînt şi toate fiinţele omeneşti, în urma păcatului originar.[9] Absenţa-prezenţa sau contractarea-dilatarea extazului reprezintă instituirea limbajului teandric, în cadrul căruia omul vorbeşte limbajul lui Dumnezeu, iar Dumnezeu vorbeşte limbajul omului îndumnezeit: „Marile simboluri cosmice devin (...) alfabetul unui nou limbaj, scris de pana lui Dumnezeu. Omul poate să descifreze acest nou alfabet, deoarece el însuşi a devenit sensul universului, semnul prin excelenţă al epifaniei lui Dumnezeu, puntea care leagă lumea de Dumnezeu“.[10] Magiştrii Sufi recomandă „audierea“ ca remediu pentru oboseala care urmează experienţei extatice sau ca mijloc de trezire a conştiinţelor celor preocupaţi excesiv de activităţi mundane: „Audierea este de două feluri. O categorie de oameni ascultă discursul, pentru a obţine sfaturi. Aceştia ascultă selectiv, numai cu intelectul. Cealaltă categorie de oameni ascultă muzica, pentru a dobîndi hrana spiritului. Iar cînd spiritul îşi obţine hrana, atinge stadiul cuvenit şi se leapădă de guvernarea trupului. Atunci, în cel care ascultă au loc o comoţie şi o mişcare“.[11]

Ce este limbajul păsărilor? Cu siguranţă, nimic din stereotipurile imaginare ale intelectului profan, altceva decît obişnuitele eşafodaje raţionale. Nu este o înşiruire de sunete emise de păsări, dar este simbolizat de aceste sunete şi de cuvintele rostite de oameni. Este, în esenţă, limbajul sufletului, al zborului spiritual-extatic spre spaţiul infinit vertical, beatific, al Împărăţiei lui Dumnezeu. Este un limbaj teofanic, al cunoaşterii teandrice şi salvării, al căutării şi regăsirii de sine şi de Dumnezeu, o rememorare a adevărului sinaitic şi o prefigurare a adevărului apocaliptic. Este un cîntec al bucuriei de a fi viu, un imn al iubirii, o afirmare deplină a comuniunii fiinţelor animate de principiul divin al vieţii, care întemeiază şi revivifică întregul creaţiei. Simplitatea sa se revelează, poate, în pura contemplare a cerului, a volutelor de albastru celest, tighelate de strălucire solară, traversate de prezenţa intempestivă, dinamică, efemeră, a păsărilor.

---

1. Cf. Arthur J. Arberry, *The Koran Interpreted*, Oxford: Oxford University Press, 1991, p. 383.

2. Poet mistic persan, din Nişapur. Autor al unei opere care excelează prin rafinament literar şi teologic: *Conferinţa păsărilor*, *Memorialul sfinţilor*, *Cartea despre divinitate*, *Cartea despre suferinţă* şi *Cartea misterelor*.

3. Împăratul păsărilor, simbol al Fiinţei Divine, al cărui nume înseamnă „treizeci de păsări“ (cf. *si morgh* în persana medievală).

4. Cf. Farid-ud-din Attar, *Manteq at-Tair*, vv 616-636. Trad. Afkham Darbandi, Dick Davis, *The Conference of the Birds*, London: Penguin Books, 1984, p. 29.

5. Magistru al sufismului persan, întemeietor al academiei Sufi din Qonya şi al ordinului dervişilor rotitori, *Mevleviyya*.

6. Cf. Jalal-ud-din Rumi, *Mathnawi*, IV, vv. 851-858. Trad. *The Mathnawi*, Cambridge: E.J.W. Gibb Memorial Trust, 1990, vol. IV, p. 319.

7. Cf. Rumi, *Mathnawi*, V, vv 1430-1444, Nicholson, *The Mathnawi*, vol. VI, pp. 87-88.

8. Cf. Rumi, *Mathnawi*, VI, vv. 4007-4015, Nicholson, *The Mathnawi*, vol. VI, pp. 478-480.

9. Cf. Abu Bakr Al-Kalabadhi, *Kitab al-Ta'arruf li-madhhab ahl al-tasawwuf*, LXV. Trad. Arthur J. Arberry, *The Doctrine of the Sufis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, p. 147.

10. Cf. Paul Nwyia, *Exégèse coranique et langage mystique*, Beyrouth: Dar El-Machreq, 1991, pp. 389-407.

11. Cf. Al-Kalabadhi, *Kitab al-Ta'arruf*, LXXV, Arberry, *The Doctrine of the Sufis*, pp. 166-167.

Silviu BRUCAN

Războiul din Irak şi libertatea presei

Din cele mai vechi timpuri, războiul a fost considerat o acţiune socială legitimă şi s-au găsit în fiecare operă istorică argumente în favoarea lui, chiar valori care să-l justifice şi înnobileze. Unul din marii filozofi ai omenirii, Hegel, a preamărit valoarea *etică* a războiului şi efectul salutar pe care-l are asupra sănătăţii morale a naţiunilor.

Războiul a cunoscut o traiectorie istorică semnificativă, atît în ce priveşte atitudinea faţă de el, cît şi utilitatea lui ca metodă de rezolvare a problemelor ivite între comunităţi şi state. Timp de milenii, atitudinea faţă de război nu a înregistrat schimbări majore: războiul era considerat parte a vieţii sociale cu un anumit statut de legitimitate. Este semnificativ că nici după primul război mondial, cu imensele lui sacrificii de vieţi omeneşti şi distrugeri materiale colosale, nici dreptul internaţional, nici Liga Naţiunilor nu declarau războiul în afara legii, reflectînd mentalitatea unei epoci în care folosirea forţei rămînea încă arbitrul suprem al conflictelor internaţionale.

Momentul de cotitură l-a constituit cel de-al doilea război mondial. Caracterul lui distrugător, milioanele de morţi, barbaria hitleristă şi genocidul pricinuit de ea, precum şi efectul înspăimîntător al primelor bombe atomice la Hiroshima şi Nagasaki, au răvăşit atît de adînc conştiinţa omenirii, încît făuritorii Chartei ONU au stipulat expres interzicerea folosirii forţei ca principiu fundamental al dreptului internaţional contemporan.

În ţările democratice occidentale, dat fiind proeminenţa sentimentului popular exprimat prin opinia publică, presa joacă un rol esenţial în deciziile cu privire la pace şi război. De aceea, în această analiză cu privire la războiul din Irak, toate informaţiile, relatările şi aprecierile sînt extrase din presa americană, precizîndu-se în fiecare caz sursa şi data respectivă.

Calea secretă spre război

În revista *The New York Review of Books* din 9 iunie 2005, Mark Danner, în articolul „The Secret Way to War" („Calea secretă spre război") analizează modul în care s-a ajuns la declanşarea războiului. Danner menţionează că încă de la apariţia cărţii lui Bob Woodward *(Plan of Attac),* care avusese o lungă convorbire cu preşedintele George W. Bush, era cunoscut faptul că planificarea militară pentru războiul irakian începuse devreme, în *21 noiembrie 2001,* după ce preşedintele ordonase secretarului Apărării, Donald Rumsfeld, să vadă „ce va fi necesar ca să protejeze America prin înlăturarea lui Saddam Hussein dacă trebuie să o facem". Să menţionăm că Bob Woodward devenise celebru prin demascarea afacerii Watergate, care a dus la demisia preşedintelui Richard Nixon, şi ca atare devenise confidentul preşedintelui Bush şi al principalilor săi colaboratori.

În aceeaşi ordine de idei, Mark Danner menţionează documentul senzaţional *The Secret Downing Street Memo* (reşedinţa premierului britanic Tony Blair), în care se relatează şedinţa din *23 iulie 2002* (opt luni înainte de invadarea Irakului) a Consiliului de Război britanic. La această şedinţă, discuţia a pornit de la o relatare a recentei vizite la Washington a lui Sir Richard Dearlove, şeful Serviciului M16 (echivalentul britanic al CIA). Stenograma rezumă raportul lui Dearlove, cunoscut şi ca „C":

„C. a raportat recentele sale convorbiri la Washington. Era o evidentă schimbare de atitudine. Acţiunea militară era privită ca inevitabilă acum. Bush doreşte să-l înlăture pe Saddam prin acţiune militară, justificată de combinaţia terorismului cu arme de distrugere în masă. Informaţiile şi faptele erau ajustate conform politicii. Consiliul Securităţii Naţionale nu mai răbda calea ONU şi nici publicarea materialelor despre regimul din Irak. S-a discutat puţin la Washington despre ce va urma după acţiunea militară."

Interesantă este intervenţia procurorului general Lord Goldsmith: *„Dorinţa de a schimba regimul nu constituie o bază legală pentru acţiune militară. Există trei posibile baze legale: autoapărare, intervenţie umanitară şi autorizaţia Consiliului de Securitate. Primul şi al doilea nu se aplică în acest caz. Contînd pe autorizaţia Consiliului de Securitate 1205 de acum trei ani, va fi dificil. Desigur, situaţia s-ar putea schimba."*

Ministrul de Externe Jack Straw, după ce a remarcat că Saddam nu-şi ameninţa vecinii, iar capabilitatea în materie de arme de distrugere în masă era mai mică decît a Libiei, Coreei de Nord sau Iranului, a propus: *„Noi ar trebui să elaborăm un plan pentru un ultimatum lui Saddam ca să permită întoarcerea inspectorilor de arme ai ONU. Aceasta ne va fi de ajutor în justificarea legală a folosirii forţei".*

Premierul Tony Blair a observat că ultimatumul va avea efect numai dacă Saddam îl va respinge şi a încheiat: *„Dacă contextul politic va fi just, oamenii vor sprijini schimbarea regimului. Două probleme principale vor fi: dacă planul militar va reuşi şi dacă vom avea strategia politică menită a oferi planului militar spaţiul pentru succes".*

Memorandumul „Downing Street", publicat în ziarul britanic *Sunday Times,* a atras puţină publicitate în America. Mark Danner constată că nici un ziar american nu a reprodus textul şi nici un comentator prestigios nu l-a luat în seamă. Danner atribuie această lipsă de interes faptului că americanii sînt interesaţi mai mult de situaţia actuală a războiului din Irak decît de felul cum a fost iniţiat.

Ministrul britanic Jack Straw s-a întîlnit însă cu secretarul Departamentului de Stat, Powell, şi l-a convins să meargă la ONU şi să obţină sprijinul membrilor Consiliului de Securitate, ceea ce s-a încheiat cu adoptarea unanimă a Rezoluţiei 1441, care îl avertiza pe Saddam să-i accepte pe inspectorii ONU şi să le dea tot concursul ca să-şi facă treaba. Saddam a fost destul de isteţ ca să accepte provocarea şi a dat chiar dispoziţii autorităţilor irakiene să satisfacă toate cerinţele inspectorilor.

Vicepreşedintele american Dick Cheney s-a opus, în mod public, unui demers la ONU, susţinînd că aceasta îi face jocul lui Saddam şi îi serveşte să rămînă la putere.

După cum se ştie, nici ultima strădunţă a inspectorilor ONU, de a găsi arme de distrugere în masă în Irak, nu a avut alt efect decît inspecţiile anterioare, pentru simplul motiv că asemenea arme nu existau în Irak.

Merită să ne oprim asupra frazei din raportul lui mister C. asupra situaţiei găsite la Washington: „Informaţiile şi faptele erau ajustate conform politicii". Nu întîmplător cuvîntul englez pentru informaţii este *„intelligence".* Analistul politic Michael Kinsley *(Washington Post,* 12 august 2005) face următoarea remarcă cu privire la această frază: „Desigur, dacă informaţii şi fapte erau ajustate conform politicii, mai curînd decît viceversa, aceasta reprezintă deopotrivă o dovadă destul de bună a intenţiilor lui Bush, precum şi un adevărat scandal. Acum ştim că aceasta era pe jumătate adevărat. A ajusta informaţii şi fapte aşa ca să se potrivească politicii dorite este stilul de guvernare al lui Bush II, în special în privinţa războiului din Irak".

Senate Intelligence Committee a decis, la un moment dat, să iniţieze o investigaţie parlamentară asupra modului cum a folosit administraţia informaţiile, dar a amînat-o pînă după alegeri şi pînă la urmă a clasat-o.

Cum a evoluat presa americană

Michael Massing, specialist în problematica presei americane, este de părere că războiul din Irak nu a avut un impact decisiv asupra alegerilor prezidenţiale, aşa cum se aşteptau numeroşi comentatori. În multe privinţe – scrie el – victoria lui George W. Bush a confirmat faptul că numeroşi alegători în America de azi sînt conservatori, dominaţi de un puternic ataşament pentru Dumnezeu, ţară şi familia tradiţională. În acelaşi timp, nu este clar în ce măsură publicul era conştient cît de prost stau lucrurile în Irak şi asta se datorează în mare măsură felului în care mass-media reflecta situaţia reală din Irak *(New York Review of Books,* 16 decembrie 2004).

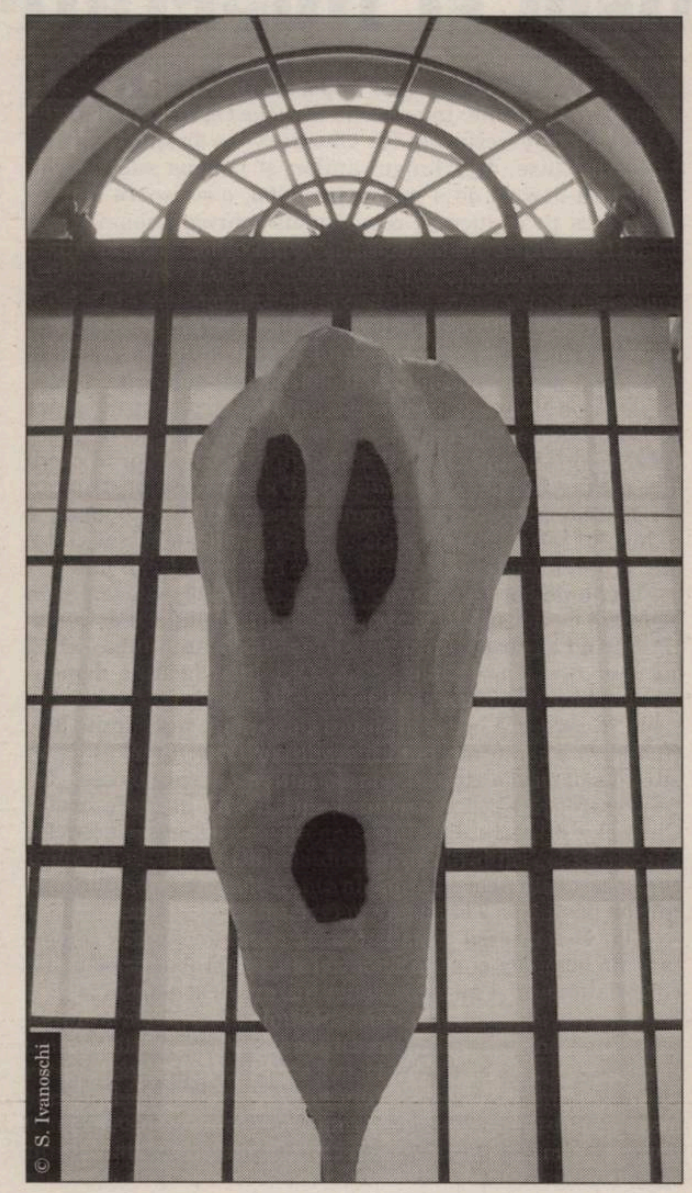
© S. Ivanoschi

Massing citează cazul ziarului *The Wall Street Journal,* care, în paginile de opinie, publica zilnic articole „strident conservatoare, insistînd că războiul merge bine şi oricine credea altfel era un liberal defetist neinteresat în a aduce democraţie în Orientul Mijlociu". În timpul vizitei la Washington a premierului irakian Iyad Allawi, preşedintele Bush a declarat că Irakul face progrese şi a blamat presa că insistă prea mult asupra laturilor negative. Allawi a susţinut că, din cele 18 provincii ale Irakului, 14 sau 15 erau complet *safe,* iar celelalte aveau numai „pungi de terorism", ceea ce a pus editorii şi reporterii în defensivă.

Cunoscutul columnist Anthony Lewis, făcînd o comparaţie cu atitudinea curajoasă a presei prin publicarea, în timpul războiului din Vietnam, a vestitelor *Pentagon Papers** observa că presa actuală nu demonstrează aceeaşi aprigă cutezanţă. El nota în aprilie anul trecut că *New York Times* şi *Washington Post* s-au scuzat pentru a nu fi examinat cum trebuie pretenţiile Guvernului în cursa spre războiul din Irak. Lewis constata că ziarele americane au ieşit din toropeală, raportînd viguros despre torturarea prizonierilor deţinuţi de SUA în închisoarea irakiană Abu-Ghraib şi în Guantanamo Bay. Primul care a rupt tăcerea a fost celebrul Seymour Hersh în *The New Yorker* şi Lewis îl dă ca exemplu demn de urmat *(New York Review of Books,* 7 aprilie 2005).

Lewis subliniază că lecţia principală a *Pentagon Papers* şi *Watergate* este că preşedintele nu se află deasupra legii.

Ziarele americane scriu foarte rar despre victimele civile pe care le fac acţiunile militarilor americani. Fiind acreditaţi într-un mediu periculos, cînd îşi redactează impresiile majoritatea reporterilor americani preferă să circule în tancuri US Army, unde sînt acceptaţi cu condiţia să respecte regulile fixate de unitatea-gazdă. Ziariştii care încalcă regulile, transmiţînd reportaje negative despre acţiunile sau comportarea militarilor americani, se găsesc trecuţi pe o listă neagră *(blacklisted).* Reporterul Nir Rosen, după ce a publicat o serie de articole în *Asia Times* despre luptele de la Falluja, în care descria raidul din casă în casă întreprins de soldaţii americani, a primit o scrisoare furioasă de la comandantul unităţii şi de atunci nu s-a mai putut îmbarca în tancuri americane. Dar Nir Rosen, 27 de ani, vorbeşte limba arabă şi are un ten mai colorat, aşa încît poate circula prin ceainării şi discuta cu localnicii. Asta i-a permis să trimită reportaje interesante revistei *The New Yorker,* despre viaţa de zi cu zi a irakienilor.

Ştirile presei americane despre Irak dezvăluie atît ţăria sa, cît şi slăbiciunile sale în privinţa modului în care formează, defineşte şi limitează realităţile politice pe care americanii le văd şi le citesc. Principalele organizaţii de mass-media şi-au cîştigat merite prin hotărîrea cu care informează despre mersul războiului în pofida riscurilor mortale şi a costului imens. *Washington Post* are 4 corespondenţi în Irak, care se sprijină pe un număr de peste 20 de irakieni, şi 3 automobile blindate, care costă fiecare 100.000 de dolari. *New York Times* are un oficiu care costă 1,5 milioane de dolari anual. Toate acestea au permis ziarelor americane să raporteze scene zguduitoare de pe teatrul de război, dar şi pierderile de vieţi omeneşti din sînul populaţiei civile.

---

* *Pentagon Papers* era un document militar secret care dezvăluia modul în care s-a ajuns la războiul din Vietnam şi rolul preşedintelui Nixon, deciziile sale şi situaţia creată pe front. Nixon a intentat o acţiune în justiţie pentru a opri publicarea documentului în *New York Times,* dar nu a reuşit.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Nerma JELACICI

Acuzaţii de genocid pentru „Drumul morţii“

În Bosnia urmează să înceapă primul caz de judecare a unor acuzaţii de genocid în legătură cu masacrul de la Srebrenița, iar experţii estimează că acesta va reprezenta un punct de referinţă în istoria sistemului juridic din fosta republică iugoslavă.

La mai bine de zece ani de la masacrul de la Srebrenița, din iulie 1995, noul Tribunal Bosniac pentru Crime de Război a confirmat faptul că a emis primele capete de acuzare pentru crima de genocid, împotriva a 11 etnici sîrbi. În Srebrenița, pe atunci zonă sub protecţia Naţiunilor Unite, trupele sîrbeşti au ucis circa 8.000 de musulmani, în mare majoritate bărbaţi şi tineri.

Moartea acestor oameni este considerată cel mai grav caz de crime împotriva umanităţii, petrecut pe teritoriul european după cel de-al doilea război mondial, iar acuzaţia de genocid a fost emisă în premieră în Bosnia.

„Crimele de la Srebrenița nu au mai fost investigate de nimeni din Bosnia pînă acum“ – a declarat o sursă din biroul procurorului general pentru Reţeaua Balcanică de Investigaţii Media (BIRN). „Toată lumea aştepta ca de acest subiect să se ocupe Tribunalul de la Haga şi de aceea bosniacii s-au concentrat mai mult pe cazuri întîmplate în alte oraşe.“

Acuzaţiile de genocid au fost formulate la nouă luni de la constituirea Tribunalului bosniac pentru crime de război şi la şase luni de la înfiinţarea, în cadrul acestui organism, a unei echipe de investigare a cazului Srebrenița. Tribunalul mai are alte cinci echipe regionale, pentru cazuri distincte.

Cei 11 inculpaţi sînt acuzaţi de comiterea unui act de genocid prin „participarea conştientă la o acţiune criminală concertată“. Zece dintre ei se presupune ca erau membri ai detaşamentului special de poliţie „Shekovici“, iar ultimul ar fi fost membru al Armatei Sîrbilor Bosniaci, VRS.

În cele 60 de pagini ale rechizitoriului, procurorul general Ibro Bulici, ce conduce şi echipa de anchetă în acest caz, îi acuză pe inculpaţi de „atacuri sistematice şi pe scară largă împotria bosniacilor musulmani ce se aflau în Srebrenița, cu scopul de a extermina în parte un grup de oameni, prin transferul forţat al femeilor şi copiilor dintr-o zonă protejată de ONU şi prin capturarea sistematică şi uciderea bărbaţilor de către echipe de execuţie organizate“.

Circa 40.000 de bosniaci se aflau pe 11 iulie 1996 în aşanumita „zonă de siguranţă“ aflată sub controlul Naţiunilor Unite, cînd forţele sîrbeşti bosniace conduse de generalul Ratko Mladici au capturat Srebrenița. Înspăimîntaţi de ceea ce putea să li se întîmple, 20.000 dintre ei şi-au găsit adăpost la Potocari, într-o bază militară olandeză, aflată sub mandat ONU. Restul au încercat să fugă, trecînd prin zona controlată de sîrbi. Fuga lor a devenit cunoscută sub numele de „Drumul morţii“.

Rechizitoriul iniţiat de procurorul Bulici se ocupă de ceea ce li s-a întîmplat acestor din urmă bosniaci musulmani, despre care se spune că au fost atacaţi de trupele sîrbeşti cu focuri de tun şi grenade, în timp ce fugeau prin pădure.

Ahmet Begovici, un supravieţuitor al acelor momente, rememorează ce i s-a întîmplat: „În timp ce ne odihneam în apropiere de satul Kraviţa, sîrbii au atacat coloana de refugiaţi. O mulţime dintre noi au fost ucişi. Eu m-am adăpostit într-o groapă făcută de un proiectil. Şi după aceea, celor care au reuşit să fugă li s-a tăiat din nou calea, şi alţi oameni au murit. Strigau la noi prin megafoane şi chiar au pus pe tineri să-şi cheme taţii şi să se predea. Ţipau şi ne hăituiau de parcă vînau animale“.

„Ţipau şi ne hăituiau de parcă vînau animale.“

„Oamenii au înnebunit de frică“ – adaugă Begovici. „O parte dintre ei s-au sinucis de frica de a nu fi capturaţi. Apoi a urmat partea cea mai rea a drumului nostru, cînd am ajuns la Bajkoviţa, în apropierea teritoriului controlat de trupele bosniace musulmane. Am văzut oameni murind chiar lîngă mine. O bombă a căzut lîngă grupul de cinci persoane în care mă aflam, ucigînd trei dintre noi.“

Conform acuzării, cei 11 sîrbi inculpaţi s-au aflat în trupele ce au tras în oamenii de pe „Drumul morţii“. „Pe 13 iulie 1995, persoanele acuzate au condus operaţiuni militare, de recunoaştere şi, ulterior, de atac, folosind tancuri, tunuri antiaeriene şi alte arme de infanterie, împotriva coloanei de refugiaţi“ – se arată în rechizitoriu. Aproape 1.200 de bărbaţi care s-au predat trupelor sîrbeşti au fost duşi la o fermă şi executaţi. Doi au supravieţuit totuşi, dintre care unul, Hakija Huseinovici, a fost intervievat de BIRN iarna trecută. El a reuşit să scape de focurile de armă automată numai pentru că s-a ascuns sub corpurile unor persoane decedate.

Cei 11 sîrbi sînt consideraţi direct răspunzători pentru masacrarea acestor prizonieri neînarmaţi şi fără apărare. Ei ar fi escortat o coloană de prizonieri bosniaci care au fost duşi într-un depozit al unei ferme din localitatea Kraviţa. Seara, 9 dintre sîrbii cercetaţi ar fi deschis focul, cu arme automate, asupra prizonierilor. Un altul ar fi aruncat cu grenade de mînă în ei, în timp ce ultimul s-a ocupat de alimentarea cu muniţie.

Procurorul general intenţionează să cheme 45 de martori pentru a proba aceste acuzaţii, cei mai mulţi dintre ei sîrbi bosniaci din Srebrenița şi din oraşul vecin Bratunac. Vor fi făcute totodată publice peste 200 de documente şi probe fotografice. Dacă procesul în cazul Srebrenița, ce urmează să înceapă în scurt timp, este primul de acest gen din Bosnia, evenimentele din iulie 1995 sînt cercetate separat în alte 15 procese aflate în derulare la Tribunalul de la Haga pentru Crime de Război în fosta Iugoslavie. Printre persoanele acuzate de genocid se află fostul preşedinte al sîrbilor bosniaci, Radovan Karadzici, generalul Ratko Mladici şi adjunctul său, Zdravko Tolimir. Nici unul dintre aceştia nu a fost încă găsit.

Şi în procesul fostului lider iugoslav Slobodan Miloşevici, care a început deja la Haga, unul dintre capetele de acuzare este „genocid“, tot în legătură cu masacrul de la Srebrenița. Pe de altă parte, la Haga au fost finalizate, pînă acum, trei dosare aflate în conexiune cu Srebrenița. În cel mai important dintre ele, generalul sîrb bosniac Radislav Krstici, fost şef al corpului de armată „Drina“, a fost găsit vinovat de participare la genocid şi condamnat la 35 de ani de închisoare.

***Nerma Jelacici** este directorul pentru Bosnia al Reţelei Balcanice de Investigaţii Media (www.birn.eu.com).*

traducere de Marian CHIRIAC

Alison FREEBAIRN

Între revizionism şi libertatea de expresie

Un interviu acordat de controversatul Noam Chomsky unui cotidian britanic a generat o dispută privind crimele de război din Balcani.

Controversele stîrnite recent de un interviu al lui Noam Chomsky ar putea reaprinde dezbaterile în jurul unui curent revizionist legat de războaiele din Balcani, în general, şi de masacrul de la Srebrenița, în particular. Chomsky a declarat că sprijinul pe care l-a exprimat în favoarea unei scriitoare cu opinii revizioniste s-a bazat doar pe dreptul la libertatea de expresie. Este vorba despre Diana Johnstone, autoarea cărţii *Fools' Crusade,* considerată revizionistă pentru că neagă dimensiunea masacrelor din războiul din Bosnia şi numărul de victime, estimat oficial, în timpul proceselor derulate.

Interviul acordat de lingvistul şi analistul politic, acum în vîrstă de 76 de ani, jurnalistei Emma Brockes, a fost publicat la 31 octombrie. Imediat, Chomsky a avut de obiectat spunînd că a fost greşit înţeles şi considerînd tendenţios şapoul articolului:

„Reporterul: *Regretaţi susţinerea pe care le-aţi acordat-o celor care pretind că povestea masacrului de la Srebrenița e o exagerare?*

Chomsky: *Singurul meu regret este că nu i-am susţinut îndeajuns*“.

The Guardian a făcut eforturi să rezolve situaţia, înainte de a deveni o adevărată controversă, şi a publicat o rectificare. Ulterior, 28 de jurnalişti şi scriitori, care au relatat despre războaiele din Bosnia şi supravieţuitori, au trimis ziarului o scrisoare *(vezi caseta alăturată* – n. red), considerînd că rectificarea publicată ar încuraja alte încercări de minimalizare a masacrului de la Srebrenița, singurul act de genocid recunoscut în Europa după al doilea război mondial. „*The Guardian* a fost în principiu de acord să ne publice scrisoarea, după ce am scurtat mai bine de jumătate din textul ei“ – a spus Marko Attila Hoare, unul dintre semnatari, adăugînd că „totuşi avocatul publicaţiei a redat apoi textul scurtat cu propriile lui cuvinte, mutilîndu-l şi lipsindu-l de cea mai mare parte a sensului original. Acest lucru pare a fi motivat de intenţia de a-i minimaliza impactul“.

Interviul lui Brockes a fost publicat la doar cîteva zile după ce Chomsky fusese plasat, de către revista londoneză *Prospect,* în topul celor mai importanţi oameni de cultură din Marea Britanie. În articolul din *The Guardian,* Brockes a scris despre acţiunile lui Chomsky de susţinere a numeroase cauze, de-a lungul anilor, şi i-a pus sub semnul întrebării decizia de a semna, în 2003, o scrisoare în care descria ca pe o „lucrare remarcabilă“ cartea Dianei Johnstone – *Fool's Crusade.*

Cînd interviul lui Brockes a fost publicat, Chomsky a trimis o scrisoare de protest către *The Guardian,* în care subliniază că susţinerea lui pentru Johnstone s-a referit doar la principiul dreptului la libera expresie. La 2 noiembrie 2005 scrisoarea lui Chomsky a fost publicată în paginile şi pe site-ul ziarului *The Guardian,* alături de o altă scrisoare a lui Kemal Pervanici, un supravieţuitor al lagărului de prizonieri de la Omarska (Bosnia) şi autor al cărţii *The Killing Days: My Journey through the Bosnian War.* În scrisoarea sa, Pervanici arată că declaraţia lui Chomsky e o „insultă nu numai la adresa celor care mi-au salvat viaţa, dar şi la adresa celorlalţi supravieţuitori, asemeni mie“.

Într-o declaraţie ulterioară, Chomsky obiectează şi în legătură cu alăturarea scrisorii sale de cea a lui Pervanici: „Publicînd alăturat cele două texte sub un unic titlu – «*Fall out over Srebrenica*» – editorii n-au făcut decît să demonstreze că între mine şi Pervanici nu există nici o controversă reală în legătură cu Srebrenița“. Patru zile mai tîrziu, *The Guardian* a anunţat că a retras interviul lui Brockes de pe site-ul său şi că a şters toate link-urile către acest text. „Interpretarea greşită a punctului de vedere al profesorului Chomsky de către dna Brockes, în privinţa evenimentelor de la Srebrenița, a dus şi la o neînţelegere a sprijinului pe care acesta l-a acordat dnei Johnstone“ – scria editorialistul Ian Mayes în *The Guardian.*

Dar controversa continuă, pentru că un număr important de scriitori şi comentatori au dezaprobat concluziile editorialistului şi au cerut ziarului să redeschidă cazul.

traducere de Iulia BĂDESCU
adaptare pentru *Dilema veche*
de Cristian GHINEA

Textele din această pagină au fost publicate de Reţeaua Balcanică de Investigaţii Media (www.birn.eu.com), partener al revistei Dilema veche.

Rectificare la rectificare

Protestăm faţă de „rectificarea“ publicată de *The Guardian* la 17 noiembrie în legătură cu interviul Emmei Brockes solicitat lui Noam Chomsky. Credem că publicînd această „rectificare“, *The Guardian* conferă legitimitate încercărilor revizioniste de a nega genocidul din Bosnia şi de a minimaliza masacrul de la Srebrenița (...).

Nu este adevărat că Johnstone nu a negat vreodată masacrul de la Srebrenița. În cartea sa *Fools' Crusade: Yugoslavia, NATO and Western Delusions,* Johnstone pune între ghilimele cuvintele „masacrul de la Srebrenița“, sugerînd că nu a fost într-adevăr un masacru. Ea respinge ideea că 8.000 de musulmani au fost omorîţi la Srebrenița, pretinzînd că majoritatea dintre aceştia nu au fost ucişi, ci au „părăsit“ Srebrenița refugiindu-se pe „teritoriul mult mai sigur locuit de populaţia musulmană“. Admite doar că sîrbii au ucis cu sînge rece 199 de musulmani, or asta înseamnă mai puţin de 2,5% din totalul oficial recunoscut al victimelor. Aceasta este sinonim cu o negare. Şi mai mult, cartea, în ansamblu, constituie o apărare a naţionalismului sîrb. (...)

Nu este adevărat că sprijinul lui Chomsky pentru Johnstone se limitează la „dreptul la liberă exprimare“. În propria scrisoare deschisă, legată de cartea lui Johnstone, Chomsky spune: „O cunosc (pe Johnstone – *n.n.)* de mulţi ani, i-am citit cartea şi perspectiva sa, demonstrată foarte clar – lucru foarte important – este că tot ceea ce s-a spus (despre Srebrenița – *n.n.)* nu se bazează pe fapte şi în cea mai mare parte constituie o ficţiune“. Asta trece dincolo de simplul sprijin dat lui Johnstone în virtutea dreptului la liberă exprimare, constituind chiar împărtăşirea efectivă a opiniilor acesteia.

(Fragment din scrisoarea deschisă în legătură cu „rectificarea“ adusă de către The Guardian *interviului luat de Brockes lui Noam Chomsky – semnată de 28 de participanţi, supravieţuitori, scriitori şi jurnalişti care au scris despre evenimentele din Bosnia)*

opiniile oamenilor de stat

Jorge CASTAÑEDA

Labirintul corupţiei

Corupţia nu este un fenomen tocmai nou în America Latină. Scandalurile de corupţie sînt prezente din vremuri imemoriale în peisajul regiunii. Aşadar, teoretic nu este nimic nou şi nici surprinzător în nesfîrşita dramă în care se zbate preşedintele Braziliei, Luis Ignacio „Lula" da Silva, şi formaţiunea sa – Partidul Muncitorilor (PT), ca şi o mare parte din elita politică a ţării. Ce este special la scandalurile de corupţie din jurul lui „Lula", spre deosebire de multe altele înainte, e faptul că au loc într-un mediu democratic consolidat şi în stînga spectrului politic.

Desigur, nu avem motive să ne aşteptăm ca stînga să fie din principiu mai cinstită decît ceilalţi. Dar mişcările socialiste, comuniste, castriste şi liderii lor din America Latină au denunţat, în mod tradiţional, cîştigurile ilicite, traficul de influenţă şi marile furturi guvernamentale ale dictaturilor tradiţional de dreapta sau chiar ale regimurilor constituţionale de centru. Este de necontestat că stînga, rareori la putere, s-a bucurat de mai puţine oportunităţi de a pune mîna pe bogăţiile publice.

Ce este special la scandalurile din jurul lui „Lula", spre deosebire de multe altele înainte, e că au loc în stînga spectrului politic.

Este întotdeauna mai uşor să fii onest în opoziţie, deşi în America Latină a fost întotdeauna mult mai periculos, uneori fatal, să nu ai acces la putere sau la favoruri. Dar cum stînga cîştigă tot mai mult teren şi guvernează – în prezent în Brazilia, Chile, Venezuela, Bolivia, Uruguay şi parţial în Argentina, probabil în Mexic şi Nicaragua, în viitorul apropiat – se vede că nu există nici un motiv pentru care stînga ar fi imună la bolile eterne ale regiunii.

În mod clar, stînga braziliană – asemenea celei venezuelene, argentiniene, uruguaiene, mexicane şi boliviene – nu a fost vaccinată împotriva corupţiei. Dacă stînga chiliană pare să fi rezistat mai bine bacilului, acest lucru se datorează istoriei şi culturii ţării şi nu partidelor sale socialiste.

De aceea, nu ne surprind acuzaţiile – şi dovezile – în legătură cu flagrantele încălcări ale legilor de finanţare a companiei electorale de către Partidul Muncitorilor din Brazilia, împreună cu încercările de a cumpăra voturi în Congres (nu prea diferit de ce se întîmplă adesea în democraţii mai mature). Numai o credinţă naivă în onestitatea intrinsecă a stîngii ar putea face pe cineva să creadă că, avînd un cadru instituţional complet disfuncţional – în Brazilia, Argentina, Mexic – şi o tradiţie a ceea ce Octavio Paz a numit cultura patrimonială a statului, nu se va ajunge la aceleaşi consecinţe sub o conducere de stînga precum în cazul celor de dreapta şi centru.

Dar mai există o explicaţie pentru tragedia lui Lula. Trebuie să facem diferenţa între corupţia şi abuzul de funcţie în regimurile autoritariste şi dictatoriale (nu se poate şti exact cît de corupte au fost sau sînt regimurile de stînga din Cuba, Nicaragua sau Venezuela). Cu totul altă poveste este cînd aceste fenomene apar într-un mediu democratic, în care sînt bine instalate transparenţa, presa liberă, un parlament independent şi o societate civilă activă, cum există astăzi în Brazilia, Mexic sau Chile.

Paradoxul scandalurilor de corupţie din Brazilia, vizibil şi în cazul atît de răspînditei corupţii din stînga mexicană, este că instalarea democraţiei se datorează în mare măsură luptei duse de stînga în ultimele două decenii. Şi tocmai democraţia a făcut posibilă dezvăluirea actelor de corupţie şi a orientat atenţia asupra abuzurilor de funcţii. Fără stînga, era puţin probabil ca o conducere democratică să vină la putere atît de repede sau să fie atît de consolidată cum pare a fi în prezent. Dar stînga pare să fi ignorat că democraţia şi transparenţa i se aplică în aceeaşi măsură în care se aplică dreptei sau altei orientări.

Stînga pare să fi ignorat că democraţia şi transparenţa i se aplică în aceeaşi măsură în care se aplică dreptei sau altei orientări.

Oare va supravieţui Lula valului de acuzaţii şi dezvăluiri care afectează în prezent guvernul său? Oare fostul primar din Ciudad de Mexico, Andrés Manuel López Obrador, va fi ales în acest an preşedinte al Mexicului, în ciuda înfiorătoarei corupţii care i-a caracterizat mandatele în fruntea celui mai mare oraş din lume?

Răspunsurile depind de dimensiunea scandalurilor şi dovezilor, dar şi de atitudinea blazată a multor latino-americani faţă de acuzaţiile de corupţie: *toată lumea o face, iar stînga nu este mai rea decît ceilalţi.*

Încă se mai speră că Lula va supravieţui fără a fi nevoit să se bazeze pe un astfel de cinism. Dar mexicanii au fost avertizaţi în legătură cu modul în care López Obrador va conduce ţara în cazul în care va fi ales să-i succeadă lui Vicente Fox: în acelaşi fel în care a condus şi Capitala.

***Jorge Castañeda** a fost ministru de Externe al Mexicului şi este în prezent candidat la preşedinţia ţării.*

Copyright: Project Syndicate, 2005
www.project-syndicate.org

economie şi dreptate

Jeffrey SACHS

Cine poate învinge corupţia?

Corupţia deteriorează calitatea vieţii peste tot în lume, nu numai în ţările sărace. SUA se confruntă în prezent cu cîteva scandaluri de corupţie. Pînă şi Agenţia Federală pentru Managementul Situaţiilor de Urgenţă a ajuns pe mîna unor incompetenţi numiţi politic, în loc să fie condusă de profesionişti. Cînd urganul Katrina a lovit America, incompetenţa lor a devenit fatală.

Toate societăţile au nevoie de o guvernare eficientă, capabilă să asigure servicii publice vitale şi infrastructură. De aceea, guvernele sînt învestite cu puteri unice, în special puterea de a concepe şi aplica politici şi de a controla legal societatea. Avem de a face însă şi cu abuzul acestor puteri. Cum ne-am putea asigura că guvernele noastre sînt puternice, dar că respectă şi legea în aceeaşi măsură?

Cel mai bun răspuns, atît în teorie, cît şi în practică, este să găsim mijloace prin care Guvernul e responsabil faţă de cetăţenii pe care îi deserveşte. Alegerile sînt în mod evident o metodă, deşi finanţarea campaniilor electorale poate fi ea însăşi o sursă de corupţie. Politicienii din toată lumea acordă favoruri, în schimbul banilor necesari pentru cîştigarea alegerilor. Şi adesea folosesc aceşti bani pentru a cumpăra voturile oamenilor săraci şi disperaţi.

Procedurile şi regulile electorale clare pot asigura transparenţa, dar responsabilizarea politicienilor ţine de acţiunea publicului larg, între alegeri. Ziarele private, reţelele independente de radio şi televiziune, sindicatele, bisericile, societăţile profesionale şi alte grupuri din cadrul societăţii civile formează o baricadă în faţa despotismului.

În ţările sărace, unde analfabetismul este mare, oamenii sînt manipulaţi de guverne. Lipseşte controlul independent exercitat de organizaţiile profesionale şi de către media, în general controlul public asupra demnitarilor este slab. Aceste ţări tind să fie despotice şi corupte, nu pentru că oamenilor săraci nu le pasă de guvernarea eficientă – din contră, vieţile lor depind de asta –, ci pentru că le lipsesc mijloacele de a menţine un guvern disciplinat care respectă legea.

Rezultatul este o capcană în care sărăcia determină o guvernare proastă, iar guvernarea proastă determină sărăcia – o spirală cu două sensuri care creează lipsuri atît de mari, încît Guvernul şi funţionarii publici, în lipsa computerelor, a telefoanelor, a sistemelor informatice, nu ar putea funcţiona corect, nici dacă ar vrea. Rezultatul final poate fi colapsul într-un fel de anarhie, cum se întîmplă în Liberia, Sierra Leone şi Somalia.

O măsurare a calităţii guvernării în peste 150 de ţări este furnizată de Transparency International, o organizaţie care urmăreşte creşterea puterii societăţii civile în lupta împotriva corupţiei guvernamentale. Transparency International realizează o analiză anuală a „percepţiei corupţiei", măsurînd opiniile publicului asupra dimensiunii corupţiei într-o ţară.

În 2005, Islanda a fost cea mai puţin coruptă, ţările scandinave, Noua Zeelandă şi Singapore urmînd imediat în clasament. SUA se află pe poziţia a şaptesprezecea, o poziţie nu tocmai glorioasă pentru prima putere mondială. În general, cu cît o ţară este mai săracă, cu atît se află mai jos în clasament: la egalitate pe ultimul loc se află Ciad şi Bangladesh.

O analiză statistică minimală relevă concluzii chiar mai importante. În primul rînd, ţările Africii sub-sahariene sînt mai puţin corupte, în medie, faţă de ţările cu acelaşi nivel de venituri din alte părţi ale lumii. De exemplu, Burkina Faso, Ghana, Mali şi Ruanda se află pe o poziţie mai bună decît Bangladesh, Indonezia, Pakistan şi Vietnam. Totuşi economiile ţărilor asiatice au crescut mult mai repede în ultimele decenii. Deci corupţia nu este singurul factor care ţine Africa în loc. Problemele Africii sînt mult mai mult legate de secetă, malarie, SIDA şi lipsa infrastructurii.

Ţările sărace au un nivel mai scăzut de corupţie cînd drepturile civile sînt protejate.

Ţările sărace au un nivel mai scăzut de corupţie cînd drepturile civile sînt protejate. Cînd oamenii au libertatea de a se întruni, de a vorbi, de a-şi publica opiniile, societatea beneficiază nu numai prin creşterea ariilor de dezbatere, dar şi prin ţinerea corupţiei sub observaţie. Nu este surprinzător că regimurile corupte limitează presa, sindicatele şi asociaţiile profesionale. În Africa, ţările mai puţin corupte, precum Ghana, au o mai bună protecţie a libertăţilor civile decît cele mai corupte, precum Ciad şi Etiopia, care sînt şi mai sărace.

În final, datele arată că în ţările producătoare de petrol şi gaze naturale corupţia este mai mare. În general, resursele naturale – precum petrolul, gazul natural, diamantele şi alte minerale preţioase – întreţin corupţia, pentru că guvernele pot trăi de pe urma cîştigurilor din export, fără să facă „compromisuri" cu propriile popoare. Resursele naturale sînt nu numai ţinta corupţiei, dar şi un instrument al puterii. Multe companii străine hrănesc patologia regimurilor corupte, prin promovarea mitei şi a protecţiei politice.

De aici rezultă anumite căi de acţiune. Prin întărirea societăţii civile – prin drepturi civile şi dezvoltare economică pe termen lung – şi instituirea unor reguli clare care să asigure responsabilitate, despotismul politic şi corupţia vor fi controlate. E clar că nu trebuie făcute compromisuri în lupta pentru apărarea libertăţilor civile.

Lumea bogată ar trebui să ofere regiunilor sărace, precum cele din Africa sub-sahariană, mai mult suport economic pentru a scăpa de sărăcie. Desigur, ajutorul ar trebui redirecţionat spre nevoi specifice – de exemplu, controlul malariei, al producţiei alimentare, al apei potabile – acolo unde rezultatele pot fi uşor măsurate, pentru a nu fi compromise de corupţie. Prin creşterea standardelor de viaţă, vom putea ajuta atît societatea civilă, cît şi guvernele sărace să se dezvolte şi să respecte legea.

***Jeffrey Sachs** este profesor de economie şi director al Earth Institute la Columbia University.*

Copyright: Project Syndicate, 2005
www.project-syndicate.org

traduceri de Cristian GHINEA

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM în care întrebările nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Andrei CIURCANU

Satul lui Gigi Becali

La intrarea în comuna Vulturu, exact unde o pancardă te anunţă că părăseşti o localitate şi păşeşti într-alta, un drum acoperit de noroi te distrage de la şosea. Faci stînga şi te ghidezi după urmele mari de cauciuc ale tirurilor. Ajungi într-un şantier. Pe un stîlp, răstignită şi bătută de vînt şi ploi, o bucată de carton te anunţă că ai păşit în satul lui Gigi Becali. Zeci de case albe, netencuite, ca nişte schelete uscate, gălbui, cu acoperişurile goale fără tablă. Acum cîteva luni, aici era islaz. Era locul unde vacile celor din Vulturu păşteau în voie, deranjate doar de roiul de muşte ce le dădea tîrcoale. În locul ăsta, acum se ridică munţi de saci de ciment şi scîndură: locuinţe pentru nenorociţii din Vadu Roşca, ale căror case au fost înghiţite acum cîteva luni de apele Siretului şi ale Putnei. Liniştea de odinioară a dispărut şi mugetul cornutelor a amuţit. Acum islazul e acasă pentru douăsprezece familii pe care Dumnezeu le-a alungat din ogradă şi le-a adunat pe această bucată de pămînt. Două zile, cît am zăbovit printre aceşti oameni, am înţeles că nu trebuie să stai să te gîndeşti la ce a fost. Nu e bine să iscodeşti, să scurmi în suflete şi în amintiri. Poveştile se aştern singure. Fiecare bucată de haină, fiecare cîine care tremură din coadă şi se gudură printre picioarele străinilor, fiecare mobilă are o poveste a sa. Nici nu trebuie să taci, pentru că tăcerea înseamnă amintiri, pierderi, nenorociri şi furtună. Tăcerea e apa care vine, nu se mai opreşte şi înghite gospodării şi vieţi omeneşti. În dreptul a douăsprezece case în construcţie, oamenii şi-au ridicat bordeie. Aici trăiesc pînă ce latifundiarul din Pipera le termină de construit locuinţele. Fără garduri şi cîini în lanţuri, care să latre la străini. Doar oameni şi bordeie.

Oamenii unei toamne triste

În comuna Vulturu, pe o bucată de pămînt, sinistraţii de la Vadu Roşca îşi spun că sînt prea mici ca să înţeleagă problemele oamenilor mari din Capitală. Ei trăiesc în sărăcia şi necunoaşterea lor, conduşi prin bucăţi de scîndură şi promisiuni de case din partea latifundiarului din Pipera. Cînd s-a dat semnalul, au spus că-şi lasă bordeiele şi orătăniile în urmă şi pleacă în Capitală, în căutarea dreptăţii pe care Becali o doreşte. O dreptate la care i-a învăţat şi pe ei să rîvnească. Înglodaţi în amintiri amestecate de ape şi nevoi, sătenii pun umărul lîngă muncitori, să-şi vadă casele ridicate.

Costel îşi trage mănuşile. Se pregăteşte să meargă pe şantier, să dea o mînă de ajutor muncitorilor. În cocioaba cu iz de hambar, vîntul se furişează printre găurile dintre scînduri. Într-o singură cameră de trei pe patru, care ţine loc şi de sufragerie, bucătărie, dormitor şi baie, uşa scîrţîie şi se trîntеşte, opintindu-se să se smucească de zăvorul improvizat din fier forjat. Cele două fete au plecat de dimineaţă la şcoală. Au mai rămas doar el, nevasta şi Tudorel, care în fiecare dimineaţă se urcă bucuros pe o pernă mică, prinsă în sîrme de portbagajul bicicletei, şi ia drumul grădiniţei. „Hai, tată, spune şi tu o poezie că uite, avem musafiri.“ Copilul zburdă de colo-colo printre lighene, farfurii şi saci cu haine. Se cocoaţă pe patul şubred, acoperit de saci de dormit şi plăpumi. „Cri, cri, cri, toamnă gri/ Nu credeam c-o să mai vii/ Înainte de Crăciun/ Că puteam şi eu s-adun/ O grăunţă cît de mică/ Ca să nu cer împrumut...“ Bordeiul tremură din toate încheieturile. Capitonat cu celofan şi pături, pocneşte a bice la fiecare rafală mai puternică. La un moment dat, s-a făcut linişte. Numai vîntul şi uşa izbindu-se. Tavanul se zbate, scîndurile tremură. Pe nevasta lui Costel o podidesc lacrimile. Îşi caută de treabă prin muntele de haine trîntit într-un colţ. „Hai, mamă, spală-te pe mînuţe şi ochi, şi schimbă-te de şosete că doamna educatoare nu te aşteaptă.“

Lui Costel îi tremură degetele pe ţigară, cu ochii în linoleumul plin de noroi. Aşezat pe un taburet, îşi scobeşte mizeria pitită printre ridurile cizmelor de cauciuc: „Am avut gospodărie mare. Acu' s-a dus totu'. A venit apa pe la două jumătate după-amiaza. Dacă era să fie noapte, ne duceam cu toţii. Şi io, şi nevastă, şi copii. După cît bine a făcut, o să-l facă biserica sfînt“. „Pe cine?“ „Pe domnul Gigi, pe cine altcineva. Vă spun eu, sfînt o să-l facă. Cine ne mai ridică nouă casă? Nimeni.“

Maşinăria politică

„Avem de construit 200 de case. Cînd au venit jurnaliştii aici, m-au întrebat ce investiţie a fost făcută. Problema e prost înţeleasă. Aici nu e investiţie, domnule! Pentru că investiţia presupune să cîştigi nişte bani de pe urma ei. Aici e o donaţie de aproape trei milioane de dolari“ – mi se destăinuie domnul **Dorin,** mîna dreaptă a lui Becali pe şantier.

La început au fost aduşi 250 de muncitori. De la scandalul cu sechestrul pe averea lui Becali, au început să plece. „E o maşinărie politică la mijloc. Guvernul şi-a băgat unghia în gît de ciudă că noi am făcut case şi ei abia se descurcă.“ Oamenii spun că s-a pornit o adevărată întrecere între Guvern şi Becali la construit case. La Boţîrlău, Guvernul a început un alt şantier. Cei din satul lui Becali sînt convinşi că treaba acolo a fost făcută de mîntuială şi numai de ochii lumii. Aşa le-au spus domnu' Dorin şi domnu' Gigi, aşa spun şi ei: „Au făcut case în două săptămîni. S-au grăbit să vină televiziunea să filmeze cum se taie panglica. Au tăiat-o şi acuma oamenii de acolo zic că mai e un pic şi cad casele pe ei. Ne-a spus nouă domnul Dorin că mai are un pic şi cade faianţa, iar geamurile nu se închid. Noi nu ne întrecem cu ei, dar măcar să ne lase în pace să ne facem treaba“.

Sinistraţii latifundiarului din Pipera

Pe şantier, printre localnici, printre muncitori, cînd auzi „domnu'“, eşti sigur că e vorba de Gigi Becali. Toată lumea îl domneşte mecanic. Prin toate căsuţele din lemn, figura „latifundiarului din Pipera“ îţi transmite un „cu Dumnezeu înainte“. A venit pe aici de cîteva ori să vadă cum merg lucrările. A împărţit zîmbete şi strîngeri de mînă. În rest, patronul de la Steaua „lucrează“ prin inginerul Dorin şi cei doi nepoţi ai săi – Pety şi Mihai. Cînd îţi vorbeşte cineva de noua casă, e imposibil să nu amintească de el: „E frumos, maică. L-am văzut cu ochii mei. Parcă Dumnezău ni l-a dat“. La cei 82 de ani, tanti **Maricica** taie lemne ca o drujbă. Se opinteşte, respiră greu şi pocneşte scîndurile care se strîmbă sub greutatea toporului. La fel ca toţi ceilalţi sinistraţi, tanti Maricica stă de trei luni pe islaz. Mai întîi a locuit într-un cort. Mai tîrziu s-a rugat de muncitori de i-au făcut un bordeiaş cît să-şi odihnească creştetul. După inundaţii, s-a întors la Vadu Roşca să-şi vază casa. A mai putut scăpa cîteva borcane de compot de vişine şi struguri, uşa de la bucătărie, un pat şi cîteva cărămizi pe care le-a cărat cu spatele cinci kilometri de şi-a încropit o sobă.

Panglica celebrităţii

Se laudă că din pîinea pe care a făcut-o, s-a înfruptat însuşi domnul Becali, cînd au început lucrările. Drept răsplată, a primit panglica tăiată la eveniment. S-a cocoţat pe un scaun şi, mîndră, a atîrnat-o la tocul uşii. O dată pe lună, poştaşul îi aduce pensia: un milion. Cu chibzuinţă îi ajunge toată luna. Nu cumpără carne că e scumpă şi, pe deasupra, cade greu la stomac. Se hrăneşte cu uscături. Acum o săptămînă a luat cîteva sute de grame de hamsie, pe care a pus-o la uscat pe o culme, într-o cămară. Ştie să facă o salată de te lingi pe buze, de bună ce-i. Pînă să-şi facă sobă, primele nopţi au fost geroase. Se acoperea cu toate ţoalele salvate de prin casă şi păturile primite de la ajutoare. Cîteodată, o vedeam cum stă pe un taburet şi priveşte la casa ei cea nouă. Stătea minute în şir cu ochii aţintiţi la muncitorii din ale căror mîini se năştea noua ei locuinţă. Ca o umbră plăpîndă, mai dispărea după uşa bordeiului, se încălzea la sobă şi apoi, cu degetele calde, crăpa un lemn, întindea rufe pe sîrma din faţa bordeiului sau stătea aşa cuminte şi plăpîndă, aşteptînd pe un taburet.

Prin părţile astea, timpul nu se contorizează în minute. Aici, orele trec cu fiecare scîndură aşezată pe culme, cu fiecare lovitură înfundată de ciocan care izbeşte cu patimă cuiele, cu fiecare centură ridicată la baza casei. Aici, timpul se măsoară în vremea bună şi în nori ce prevestesc furtuna. Din cînd în cînd, mai vezi femeile ieşind de prin corturi şi casele de scîndură, cu găleţi de apă sau copii în braţe, privind în albastru, ca nişte păsări care cercetează cerul. Caută furtuna care se ridică din spatele dealurilor unde se întinde Vadu Roşca. De acolo a venit prăpădul. Aici, oamenii nu sînt mai buni, nici mai răi. Dacă stau să mă gîndesc bine, nici nu ar trebui să le cunoşti numele. Toţi sînt la fel. Au aceleaşi gînduri şi au primit de la ajutoare acelaşi număr de plăpumi, perne, pachete cu săpun şi sticle de detergent. Poate că singurul lucru care-i diferenţiază este tovarăşul de viaţă, copiii şi animalul salvat după prăpăd.

Blestemul lui Gigi pentru Bodu

În tabăra de la Vulturu, televizorul şi radioul merg încontinuu. Domnul Dorin mai aduce ziare, pentru ca oamenii să vadă cum le priveşte ţara nenorocirea. Ca un medicament halucinogen adus şi administrat nenorociţilor din timp în timp. Tratamentul dă mereu rezultate bune. Oricine poate trece pragul şantierului, cu excepţia unui singur om care riscă să fie linşat, şi acela e Sebastian Bodu, preşedintele Agenţiei Administraţiei Fiscale (ANAF), „cel care a sărit la averea lu' domnu Gigi“ – spune domnul Dorin. În seara cînd la televizor a apărut ştirea cu sechestrul pus pe averea „magnatului din Pipera“, muncitorii şi oamenii l-au blestemat pe Bodu. S-au hotărît cu toţii să meargă la Bucureşti să facă dreptate: „Noi mergem în Capitală să-i luăm gîtu' lui Bodu“.

Aceeaşi minte şi aceeaşi poveste le găseşti în fiecare bordei. Aceeaşi ură, aceleaşi vorbe grele, blesteme împotriva celor de la Bucureşti. Minte sădită cu grijă de munca în şantier.

Imobilizat la pat, nea **Mircea** face politică cu mîna aproape atinsă de rezistenţa roşie.

Îi blestemă pe cei care nu vor să-i lase pe muncitori să-i termine casa. El ştie adevărul că l-a aflat de la inginerul Dorin, care stă mereu de vorbă cu domnu' Becali: „Noi sîntem prea mici ca să pricepem adevărul. Aşa olog cum sînt, dacă se hotărăşte... Uită-te la mine, domnule ziarist... Dacă lumea se hotărăşte să plecăm la Bucureşti, să-l susţinem pe domnul Gigi, eu merg. Îi dau o cîrjă lu' Bobu ăla ca să se înveţe minte, să nu se mai ia de oamenii buni care vor să ne ajute“.

Afară s-a întunecat de-a binelea. Casele stau ca nişte stihii cu gurile deschise. La cîţiva metri depărtare, în jurul unui foc, cîteva umbre vorbesc şi-şi freacă mîinile în văpaia focului. În satul lui Gigi Becali e linişte numai noaptea.

În dreptul a douăsprezece case în construcţie, din cele o sută ridicate, oamenii şi-au ridicat bordeie. Trebăluiesc la noile case, alături de muncitori, şi aşteaptă un semn de la domnul Becali, dacă să se îmbarce sau nu în autobuze cu direcţia Bucureşti.

Andrei Ciurcanu *este jurnalist la* Opinia studenţească, *Iaşi.*

Cu ochii-n 3,14

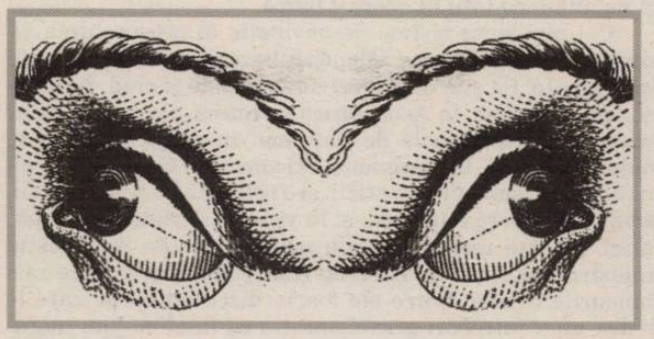

CE PĂCAT CĂ OMUL DEVINE FILOSOF ÎN FAŢA UNUI TELEVIZOR ALB-NEGRU, FERM CONVINS CĂ SCHIMBĂ TRENUL SPRE POPOR

● Starea noţiunilor în Orientul Mijlociu şi Extrem de complicat. Liderul Frontului Naţional Evreiesc cere israelienilor să nu-l plîngă pe Ariel Sharon: „Fiindcă a strămutat morminte şi a distrus case, nu am intenţia să mă rog pentru el". Un lider al unei organizaţii palestiniene radicale declară: „Sharon e cel mai rău duşman al nostru, dar ce păcat că n-am avut niciodată un conducător ca el". (**R. C.**)

● O ştire la care omul devine filosof printr-o tăcere stupefiată: Charles Kennedy, preşedintele Partidului Liberal-Democrat, al doilea partid de opoziţie din Marea Britanie, a anunţat într-o conferinţă de presă că demisionează, avînd în vedere „problemele (sale) cu alcoolul". S-a precizat că nu mai băuse nimic de două luni. (**R. C.**)

● Un reporter al Antenei 1 merge într-un sat puternic afectat de inundaţiile din vara trecută, pentru a sta de vorbă cu un ţăran rămas pe drumuri în urma nenorocirii. Şi pentru că „bietul om a petrecut Revelionul în faţa unui televizor alb-negru, într-o cameră în care curge apa ca la robinet", reporterul a găsit de cuviinţă să-i ducă un mic cadou, să-i facă o bucurie. Şi ce cadou poate fi mai potrivit pentru un „biet om" care nu mai are DIN CE şi mai ales CE mînca, decît... o sticlă de şampanie şi un cozonac? (**R. P.**)

● Ministrul Sănătăţii, domnul Nicolăescu, este ferm convins nu doar că, în România, nu există nici un caz de gripă aviară, dar şi că în mandatul domniei sale s-a eradicat „gripa umană". Trebuie să-l contrazic pe domnul ministru: am vreo doi prieteni cu gripa umană declanşată gata. Şi nici eu, în ciuda vaccinurilor antigripale şi a Sfîntului Oscilococcinum, nu mă simt prea bine... (**S. S.**)

● Printre multe alte mistere (cum ar fi unghia cea mare de la degetul cel mic), nici reticenţa călătorilor cu metroul la rugămintea conductorului de tren: *Depărtaţi-vă de la marginea peronului* nu o pot pătrunde. La Eroilor, de pildă, cînd schimbă trenul spre Industriilor sau Dristor, călătorii se lipesc parcă înadins de margine, ca într-o competiţie bizară şi tacită, cu tema „Cine îndrăzneşte şi mai mult?". Să fie oare un protest de masă faţă de jugul regulilor călătoriei cu metroul? (**S. G.**)

● Procurorii, judecătorii şi tot CSM-ul lor cel pesedit au întocmit, stimaţi cititori, un dosar de extrădare lui guru Bivolaru, cu care Justiţia suedeză s-a şters la bip-bip! Unii s-au indignat: cum adică, yoghinu' dreacu', face orgii la noi în ţară şi-acu' cere azil politic în Suedia!?! Exact. Are tot dreptul – şi-n plus, aş zice, are toată îndreptăţirea: vă închipuiţi ce e în capul acelor „oameni ai legii" care i-au făcut dosarul, scriind negru pe alb că „a făcut sex cu o minoră"? (Minora avînd – cum a precizat dna ministru – peste 15 ani şi fiind de acord cu făcutul sexului...) Declar sus şi tare, avînd drept martore figurile lugubre ale anchetatorilor şi felul insidios, cînd nu de-a dreptul injurios, în care majoritatea presei a prezentat „cazul": Gregorian Bivolaru a fost persecutat în România! Pentru majoritatea românilor ortodocşi, „Bivolaru" se scrie „sectant", „deviant" şi „orgii sexuale"; iar cum magistraţii şi ziariştii sînt emanaţia acestui popor, să nu ne mirăm că gîndesc la fel... Iar dacă nu gîndesc, se prefac: cum să nu faci pe plac unui popor care se uită atîta la televizor?! (**a. l. ş.**)

PARTEA CEA MAI TARE ESTE SCHIMBAREA ÎNAPOI, CÎND O „EA" ŞI UN „EL" COMPARĂ UN FALS CU UN DEFICIT

● Citesc în presă că ambasada Egiptului la Londra a primit un fax în care era confirmată existenţa unor centre de detenţie ale CIA, inclusiv în România. Iar partea cea mai tare este următoarea: „Mesajul a fost interceptat de sistemul de ascultare prin satelit Onyx, al serviciilor secrete elveţiene, la data de 10 noiembrie". Asta m-a impresionat. Deci Elveţia cea cu ciocolata şi neutralitatea are sistem de ascultare prin satelit. Parcă nu are haz. (**C. G.**)

● Altă chestiune legată de „Justiţie" ţine de alba-neagra din Sănătate. Care va să zică (dac-am înţeles bine), ministrul Nicolăescu – un om care, recunosc, mi-a devenit simpatic de cînd am aflat că s-a culcat în noaptea de Revelion, dovedind o înţelepciune deloc politică! – vrea să facă reformă în spitale, primul pas fiind (normal) schimbarea directorilor incompetenţi. Aceştia însă, avînd drept vîrf de lance pe cel mai obraznic şi mai pesedist dintre ei (Sorin Oprescu), bagă acţiune în instanţă şi-l pîrăsc pe ministru că vrea să-i dea afară... Mie-mi miroase a faza cu primele, mai ales că joacă aceleaşi personaje ale „spectrului politic" (mai ales o parte a lui); ei, dar vezi, „spectrul" ăsta se tot întoarce, precum Marx-ul lui Derrida, între, dintre şi printre Lupaşti, că doar se ştie: „Justiţia" a fost infiltrată – de mîna lungă a PSD-ului – şi infiltrată a rămas. Nu-i Justiţia lui Lupaşcu: e Justiţia lu' peşte! Şi nu-i a Puterii, ci a Opoziţiei. Iar Justiţia Opoziţiei chemă Puterea la tribunal... zău, mamă, parc-am fi în Italia! (**a. l. ş.**)

● Cică nişte paznici de la un siloz de cereale privat din judeţul Brăila, mai săraci (şi cu sacii, şi cu duhul), s-au gîndit să fure ceva boabe din siloz. Şi au cărat toată noaptea saci cu boabe la casa unui prieten. A doua zi, proprietarii s-au dus direct la casa cu pricina, luîndu-i pe hoţi ca din oală. I-au pus să care cerealele înapoi, dîndu-le şi nişte saci mai noi să le transporte, pentru că aceia cu care furaseră erau sparţi. Dîra de boabe lăsată în urmă a fost şi cauza pentru care au fost prinşi aşa de repede (**A. M.**)

● O scenă tipic românească: un domn aproape de vîrsta a treia se chinuie să ajute o doamnă asemenea, în baston, să coboare dintr-o maşină parcată aproape de trotuar, în zona Pieţei Dorobanţi. Un al treilea domn, de vîrstă asemănătoare, şi el destul de bine îmbrăcat, se repede spre primul domn, dornic să-l ajute cu orice preţ s-o scoată pe doamnă din maşină. Cînd acesta refuză politicos, intrusul se enervează şi începe să alerge către cel dintîi domn, care între timp o scosese, prin mijloace proprii, pe doamnă din maşină, cerîndu-i bani în gura mare; şi, în final, înjurîndu-l că nu-i dă. (**I. P.**)

● Printre „cele mai năstruşnice ştiri din 2005" antologate de *Corriere della Sera* la începutul lui ianuarie 2006 se afla şi aceasta: o „ea" şi un „el" cam de vîrsta a doua au flirtat îndelung pe chat, pe bază de *nickname*, desigur, dîndu-se liberi şi endepandanţi. După vreo şase luni de „concubinaj" virtual, timp în care şi-au dat seama cu plăcută uimire cît de bine se potrivesc (în idei, gusturi, valori etc., etc.), au hotărît să se întîlnească şi „pe viu". La întîlnire, surpriză: au constatat că sînt soţ şi soţie. Profund şocaţi, au hotărît pe loc să divorţeze. Şi cînd te gîndeşti ce bine se potriveau... (**M. V.**)

● Nu ştiu dacă aţi observat, dar toate, absolut toate reclamele compară detergentul în chestie cu „detergentul obişnuit". Faţă de care, evident, este şi mai puşculiţă, şi mai 3 în 1, şi mai 99,9 pete. Dintr-o pornire *detergentically correct*, eu am tot căutat prin supermarket-uri detergentul obişnuit şi nu le-am găsit decît pe cele cu nume şi renume. Mie daţi-mi detergentul ăla obişnuit din reclame! (**M. C.**)

● Semne bune pe piaţa cărţii din Rusia: la finele anului trecut, în cîteva zile, 50.000 de oameni au cumpărat de la tarabe volumul *Merovingienii* – noua carte semnată Dan Brown! Din păcate, doar semnată *Dan Brown*, nu şi scrisă de acesta. Era un fals, aşa cum mai practică prin părţile locului editurile de apartament, şi cu alţi autori. Au trecut vremurile în care – precum spunea Lenin – la Moscova chiar şi o bucătăreasă putea spera că va conduce statul; acum bucătăresele, se vede treaba, deja îşi scriu memoriile. (**A. C.**)

● Unii americani, nemulţumiţi de costurile impuse de o preşedinţie cu decizii discutabile, cea a lui Bush cel tînăr (400.000 de dolari salariu anual, 521 de miliarde deficit bugetar), propun ca, la fel cum se procedează cu industriile care au început să coste prea mult în SUA, preşedinţia să fie de-localizată în India. În locul domnului Bush ar putea fi angajat Gurvinder Singh de la Indus Teleservices, Mumbai, India; el s-ar fi putut naşte în Statele Unite, pe cînd părinţii săi erau în vacanţă la cascada Niagara, ceea ce ar face candidatura sa posibilă, din punct de vedere constituţional. Acest indian inexistent, asemănător indienilor care există, ar putea primi un salariu lunar de 320 de dolari şi nu i se va promite vreo asigurare medicală sau alte prime şi beneficii. Se presupune că Singh va reuşi să facă faţă responsabilităţilor fără să aibă nevoie de consilieri, experţi, funcţionari, stagiari etc. Un purtător de cuvînt al Congresului e gata să răspundă celor ce susţin că Singh n-ar fi pregătit să facă faţă sarcinilor acestei importante funcţii că nici Bush jr. nu era familiarizat cu problemele. Preşedintele înlocuitor s-ar putea folosi de nişte discursuri tipizate şi nu e deloc necesar să şi înţeleagă despre ce e vorba în ele. În această situaţie, după două săptămîni de şomaj, dl Bush va putea primi timp de 13 săptămîni un ajutor de 240 de dolari. Desigur, el ar putea să-şi valorifice suplimentar imensa lui experienţă în strîngerea mîinilor şi în zîmbete de circumstanţă. Dacă se va adopta o asemenea soluţie, e de presupus că problemele critice, cum ar fi războiul (pacea) din Irak, se vor rezolva de la sine. (**M. B.**)

UN APRIG LUPTĂTOR AR TREBUI SĂ INTRE PE GEAM ÎN PROVINCIE, CU PRODUSUL NOSTRU ÎN CAP

● Pentru astăzi, cuvintele de mult apuse pe care le-a scris un erou pe o veche carte poştală: *„Ilustrule Şef şi Ecscelenţă. Eartămă că âm permit de a vă scri şi a vă ura sărbători fericite să trăeşti cu familiea ani mulţi şi fericiţi şi rog pe atot puternicul Creator să vă dărueascâ ani mulţi pentru a putea fi mai mult de folos scumpii noastre patrii. Cu mareaţi chibzuinţă şi inteligenţă ai dat Români Silistra fără a face jerfe de sânge pentru că eo gândindumă ai făcut cum Isus a spusă nu asupri pe aproapele tău. Cel ce âţi scrie este acel aprig luptător care în toate întrunirile cât am luptat ridicam scuturieam săli cu aplauzile de ura finul lui Jean Th. Florescu, al Dtale serv supus Gh. C. Petrescu".* (**D. S.**)

● Exemplu de informaţie aruncată într-o doară pe prompter: Lili, prima soţie româncă a prim-ministrului israelian Ariel Sharon, 1) a murit într-un accident de maşină, 2) a murit răpusă de o boală incurabilă, 3) s-a sinucis cînd a aflat de relaţia lui Ariel Sharon cu sora sa, Margareta. Poate că sînt eu de modă veche, dar un reporter dat pe uşă afară, nu ar trebui să intre pe geam şi, mai ales, să verifice orice informaţie din trei surse? (**R. P.**)

● Nouă, în metropolă, firmele de cablu ne-au scos postul Arte şi ne-au băgat OTV. În provincie (la Cîmpulung-Muscel, de pildă) au scos TVR Cultural şi au băgat Taraf. O fi după *rating* sau după gustul omului de la cablu? (**S. S.**)

● De sărbători, mai toate reclamele au mizat pe sloganul „Sărbători fericite cu produsul nostru!". În ceea ce priveşte sărbătorile fericite petrecute în compania băuturilor, a mîncărurilor şi a aparatelor electro-casnice, mai treacă-meargă. Dar în clipa în care mi se urează să mi le petrec alături de mîncarea pentru pisici, trebuie să pun piciorul în prag şi să-mi rezerv politicos, dar ferm, dreptul de a declina invitaţia. (**S. G.**)

● Şi ultimul lucru, dragi cititori, care are legătură cu Justiţia (sau cu lipsa ei): ştirea (de necrezut) că procurorii, judecătorii şi toţi spintecătorii de dosare, strîns uniţi în jurul unui CSM condus de un magistrat cu nume de filozof şi mutră de CAP-ist, au reclamat faptul că ministrul Monica Macovei nu le-a acordat primă de Crăciun... Că au fost, vezi Doamne, „discriminaţi"... Drept care – auziţi aicea tupeu! – au dat în judecată pe ministru, cf. obiceiului împămîntenit: românu' (are, n-are treabă) toată ziua-i la tribunal. Eu, vorb-aia, am păr alb în cap, da' aşa ceva n-am auzit de cînd mă ştiu: să dai în judecată că nu ţi s-a dat primă! E ca şi cum i-ai intenta proces lui Moş Crăciun că nu ţi-a adus nici un cadou. (**a. l. ş.**)

ERA VORBA DE ACEST CEVA CARE, CERUT MAI SUS, S-A STINS

● Citez din *Ziua* (9 ianuarie 2006): „El [Adrian Năstase] i-a oferit lui Ion Iliescu flori, precum şi o preţioasă monografie a Bucureştiului, scrisă cu mai bine de o sută de ani în urmă de Ionescu John". Evident, era vorba despre un cadou de Sfîntul Gion. (**M. V.**)

● Am citit ceva pe un tramvai şi v-aş spune şi vouă (poate nu citiţi tramvaie) acest ceva. Ştiţi cine e campioana rezistenţei? Echipa de placări Ceresit. (**D. S.**)

● Atenţie, aici (NU) cad stînci! Cu mic, cu mare, care cu căciuli pe seama cărora se duc inutile discuţii, care cu bunăvoinţă şi braţe de fier, muncitori veniţi (tocmai!) din Maramureş, vînători de munte, alpinişti, soldaţi, pirotehnişti, preşedinţi şi miniştri se luptă de aproape două săptămîni cu valea care se încăpăţînează să... nu răsune. Să ne gîndim: cine ar mai fi de chemat la Cîineni, poate-poate s-o clinti ceva? „Sorcova, vesela / Să trăiţi, SĂ-MBĂTRÎNIŢI / TARE CA PIATRA..."? (**R. P.**)

● Iată două topuri de început de an, alcătuite de postul VH1. Cele mai cerute cinci cîntece la tonomatele muzicale cu monedă (aparat inventat în 1889): 5) „Don't be cruel" – Elvis Presley; 4) „Old time rock'n roll" – Bob Seger; 3) „I heard it through the grapewine" – Marvin Gaye; 2) „Crazy" – Patsy Cline; 1) „Hound dog" – Elvis Presley. Şi Cei Mai Sexy Actori Trecuţi de 40 de Ani: 10) Susan Sarandon; 9) George Clooney; 8) Denzel Washington; 7) Diane Lane *(yeah!*, n.m. – M. C.); 6) Tom Cruise; 5) Brad Pitt; 4) Vivica A. Fox; 3) Terry Hatcher; 2) Johnny Depp; 1) Demi Moore. (**M. C.**)

● Ultimul panseu al dlui Mitică Dragomir (euforic după ce, în clasamentul celor mai bune campionate din lume, Divizia noastră A a sărit de pe locul 29 pe locul 19): „Mai sîntem în vreun domeniu pe locul 19 în lume? Poate la femei frumoase sîntem mai sus – atît". Nu e chiar aşa, dl Dragomir e prea modest: într-un eventual campionat al celor mai intrinseci preşedinţi de ligă fotbalistică, cu el ne-am califica sigur în finala mică. (**R. C.**)

● Săptămîna trecută s-a stins Sorin Stoica, unul dintre cei mai inteligenţi tineri scriitori şi, de departe, cel mai bun povestitor al generaţiei. A muri tînăr e o porcărie. A spus-o Carlos Fuentes. (**M. C.**)

Rodica BINDER

Citind în stele şi în cărţi

Se spune că nimeni nu este profet în ţara lui; se mai spune că vocea profetului sună în pustiu şi că, oricum, în cele din urmă, totul nu ar fi decît deşertăciune – *omnia vanitas*. Nu cu prea mulţi ani în urmă, după prăbuşirea Cortinei de Fier, Francis Fukuyama prevestea sfîrşitul istoriei. Ce a urmat se ştie. Actualmente ne aflăm în plin război împotriva terorismului – un conflict „global" care promite să dureze mult mai mult decît i-ar fi plăcut să creadă şi preşedintelui Bush.

Şi totuşi, cu toţii vrem să ştim ce ne rezervă viitorul – în cazul dat, anul 2006. Una dintre cele mai sigure reţete pentru a nu da greş, la care îndeobşte recurg cititorii în stele, este de a prevesti cît mai multe întîmplări, vrute şi nevrute.

La sigur merg mai ales cei care prevestesc catastrofe naturale în viitor. Anul 2005 nu a dus lipsă de ele, bătînd recorduri în materie. Şi chiar dacă sfîrşitul lumii, din vreme anunţat de Nostradamus, nu s-a produs şi poate nu se va produce nici în 2006, în cele din urmă el tot va avea loc, dîndu-i în final cîştig de cauză patronului tuturor prezicătorilor.

În breasla ghicitorilor în stele, şi-a făcut loc un nou şi adevărat profesionist, Jared Diamond, deţinător al premiului Pullitzer. Într-o înscenare narativă cu suspans – de peste 700 de pagini – omul de ştiinţă american povesteşte de ce unele societăţi supravieţuiesc şi altele dispar. Cartea se intitulează *Collaps* şi concluzia ei amară ar fi următoarea: în cele din urmă vor supravieţui tuturor cataclismelor popoarele aborigene. Membrii lor au descoperit securea abia cu puţină vreme în urmă şi vor putea trăi foarte bine şi fără „frigidere" – afirma Jared Diamond într-un recent interviu. Slabă consolare pentru supertehnologizatele civilizaţii occidentale...

Dar pentru a nu ajunge atît de departe – ne recomandă autorul acestui proaspăt best-seller – trebuie să ţinem cont de cîteva criterii, între care ajutorul şi solidaritatea cu ţările sărace ale lumii. Pe de altă parte, spre deosebire de civilizaţia vikingilor sau a mayaşilor – crede Jared Diamond – civilizaţia contemporană este intens mediatizată şi bine informată, întărindu-le celor tineri şi celor vîrstnici conştiinţa că ne aflăm cu toţii în aceeaşi barcă.

Cel mai sigur sistem de navigaţie în prospectarea viitorului imediat rămîne calendarul evenimentelor dinainte programate. Se ştie ce alegeri au loc, unde şi cînd, în America şi în Europa, în Asia, Africa şi aiurea... se spune că ar exista o nevoie globală de „feţe noi" în politică, dar şi în viaţa de zi cu zi. În Germania, oricum noul Guvern este un amestec în care pragmaticii şi rutinaţii se află într-un echilibru ce pare a întruni, şi în viitor, asentimentul populaţiei. Într-un recent interviu publicat în *Die Welt,* fostul ministru american de Externe Henry Kissinger, între răspunsurile (unele dintre ele foarte discutabile) pe care le dădea unor întrebări grave, aprecia ca fiind de bun augur pasiunea cu care Angela Merkel cultivă adecvarea la obiect şi, pronunţîndu-se asupra evoluţiei viitoare a omenirii, considera că prefacerile sînt de o complexitate lipsită de precedent în istorie şi că imprevizibilul nu poate fi estimat în baza unor categorii precum optimismul sau pesimismul. În schimb, în ultima sa carte, Henry Kissinger făcea o recomandare aproape eretică politicienilor – aceea de a cunoaşte istoria şi filozofia – mărturisind că Spinoza, Kant şi Spengler l-au marcat cel puţin pe el definitiv. Aşa încît indirect, acest veteran al politicii internaţionale dădea cîştig de cauză celor care mai cred că, dacă ar citi mai multe cărţi bune, prea puternicii zilei ar promova şi o politică mai înţeleaptă. Le-ar putea fi recomandate călduros dialogurile lui Peter Sloterdijk cu Hans Jurgen Heinrichs, un tur de orizont al marilor teme ale prezentului, sub titlul *Die Sonne und der Tod (Soarele şi moartea).* De asemenea, cartea lui Giorgio Agamben, intitulată *Die Sprache und der Tod (Limba şi moartea)* – un semniar despre negativitate. O operaţiune defensivă în favoarea viitorului promite Matthias Horx, directorul Institutului de futurologie de la Frankfurt pe Main şi Viena, într-un volum publicat la finele anului 2005. Optimist incurabil, adversar al viziunilor de groază asupra viitorului, terapeut al anxietăţilor specific germane, alimentate şi de deteriorarea accentuată în ultima vreme a nivelului general de trai, Matthias Horx face parte din categoria celor care cred că uneori tot răul poate fi spre bine...

Independent de imperativele politicii şi de previziunile futurologilor, anul 2006 se anunţă interesant în materie de beletristică, memorialistică, biografii. *Boom*-ul publicitar şi campaniile comerciale vor parazita în continuare marile aniversări.

Intrarea în zodia Mozart a fost deja anticipată masiv de o puzderie de publicaţii, dintre care unele au în comun cu genialul compozitor tot atîtea elemente cîte au celebrele sfere de ciocolată umplute cu marţipan, cunoscute sub numele de Mozart Kugeln. Totuşi cîteva cărţi merită să fie citite: o biografie semnată de Martin Geck, apărută la Rowohlt Verlag, o lucrare în care biografia se împleteşte cu exegeza muzicală a operei marelui Wolfgang Amadeus, carte semnată de Ulrich Konrad şi, în sfîrşit, un ghid Mozart realizat de Silke Leopold. Cititorii sînt în acest an în aşteptarea lui Godot şi a părintelui său, Samuel Beckett: editura Suhrkamp le pune la dispoziţie ediţia în facsimil a celebrei piese.

Independent de aniversări de astă dată, Editura Suhrkamp le rezervă cititorilor o reîntîlnire cu Emil Cioran mijlocită de cartea lui Patrice Bollon, *Cioran ereticul,* tradusă în sfîrşit şi în germană. Paul Celan, tradus de Giuseppe Ungaretti, într-o ediţie bilingvă cu facsimile, apare la Editura Insel, care le propune cititorilor o călătorie literară, prin intermediul unor antologii de texte semnate de autori celebri, prin ţări, ţinuturi şi metropole europene. Şi, dacă nu ştiaţi, aflaţi acum: în anul 2006 capitala culturală a Europei este oraşul grec Patras din Peloponez, poartă a Eladei spre Occident. Peste 100 de manifestări culturale sînt incluse în program. Între timp, Sibiul se pregăteşte intens, împreună cu oraşul Luxemburg, pentru a prelua ştafeta, în 2007. Deşi aparent dinainte programat – viitorul este plin de surprize. Nu ne rămîne de sperat şi de dorit decît ca ele să fie mai plăcute decît cele ce ni le-a rezervat anul 2005...

***Rodica Binder** este jurnalistă la Deutsche Welle, Bonn.*

Petre IANCU

Cîştigul perdant

Preşedintele Comisiei de politică externă a Parlamentului European şi-a mai nuanţat poziţia, afirmînd, într-un interviu acordat la 4 ianuarie postului de radio Deutsche Welle, că, în opinia sa, România şi Bulgaria ar fi „de partea sigură" în chestiunea aderării la UE. Într-un interviu acordat anterior influentului cotidian german *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* Brok afirmase, dimpotrivă, că „aderarea nu trebuie să se întemeieze pe un automatism". Demnitarul creştin-democrat german reacţionase la un raport secret înaintat Parlamentului European la finele anului trecut, care sublinia că nici Guvernul bulgar precedent, nici executivul sofiot actual n-au întreprins nimic pentru combaterea crimei organizate, întrucît ambele au depins şi depind de structurile mafiote din Bulgaria.

Parlamentul European nu poate împiedica aderarea, la termenul stabilit, a României şi Bulgariei. Dar Comisia Europeană s-a obligat să-i consulte pe europarlamentari înaintea raportului ei decisiv din aprilie şi cuvîntul deputaţilor de la Strasbourg atîrnă greu. La prima vedere, iritarea europarlamentarilor – de toate culorile politice, *nota bene* – vizează în special Guvernul din Sofia. Dar şi România a fost chemată în repetate rînduri să contracareze mai energic corupţia. La Berlin, deputatul creştin-social Thomas Silberhorn avertizase la începutul anului, într-un interviu acordat departamentului românesc al postului de radio Deutsche Welle, faţă de ceea ce el a numit „extinderea pripită a UE şi ratificarea prematură a aderărilor în Bundestag". Declarînd că susţine integrarea celor două state, deputatul conservator german stăruise să ceară ambelor ţări „îndeplinirea integrală", *ante festum,* „a criteriilor de aderare".

Silberhorn evocase chiar posibilitatea de a se amîna ratificarea cooptării la comunitate dincolo de anul 2008, astfel încît, „în interesul ambelor părţi", România şi Bulgaria „să fie motivate să-şi rezolve problemele restante", iar concesiile faţă de ele să nu fie un precedent pe care să-l poată invoca Turcia şi Croaţia.

Că Brok a ţinut ulterior să ia poziţie faţă de reapariţia în eter a vocilor din rîndul creştin-socialilor germani, care solicită blocarea accesului României şi Bulgariei la UE chiar şi dincolo de anul 2008, prin recursul la amînarea ratificării integrării, e bine, dar nu poate fi liniştitor. Nu de alta, dar Brok, în ciuda aparenţelor, nu le-a contrazis cu adevărat. Liderul comisiei de politică externă a PE a declarat textual că „România şi Bulgaria vor adera cu certitudine la UE". Dar, a precizat el, cele două ţări vor trebui să-şi facă temele, iar de la preşedinţia austriacă a UE se aşteaptă „respectarea strictă a criteriilor de aderare stabilite pentru România şi Bulgaria". Ca ecou la obiecţiile de genul celor semnalate de Silberhorn, Brok a amintit, ce-i drept, că integrarea României şi Bulgariei reprezintă finalul vechii runde de extindere, din care au făcut parte cele 10 state central şi est-europene admise în 2004, şi nu un nou val, al unei categorii de ţări a căror aderare este pusă în discuţie. Dar nici această aluzie transparentă la Turcia nu poate atenua alarma.

Fiindcă aceste distincţii fine – la care se pricep atît de bine oamenii politici – îi lasă rece pe europeni. Crescînda lor opoziţie faţă de extinderea, aparent fără limite, a unei Uniuni Europene tot mai puţin în stare să-şi asigure capacitatea de acţiune şi prosperitatea a devenit evidentă în referendumurile din Franţa şi Olanda asupra proiectului de tratat constituţional european. Iar clasa politică occidentală n-are cum să ignore această tot mai accentuată tendinţă populară. Încît automatismul integrării cu sau fără clauză de salvgardare riscă să fie pus din ce în ce mai intens sub semnul întrebării, dacă autorităţile de la Bucureşti şi Sofia nu se vor grăbi să ia măsuri convingătoare de combatere a corupţiei şi de primenire a justiţiei, iar arma refuzului ratificării va continua să rămînă suspendată deasupra României ca o sabie a lui Damocles.

S-a spus anul trecut că anticipatele, care ar fi promis să aducă la putere un for legislativ dispunînd de o majoritate proreformistă fermă, ar fi provocat o nejustificată pierdere de vreme. În cursa contra cronometru pînă la raportul Comisiei Europene din aprilie, aparentul cîştig obţinut atunci de premierul Tăriceanu, cu preţul propriei sale credibilităţi şi – mult mai grav – al reformei nete, ameninţă să se irosească implacabil şi să se transforme într-o pierdere irecuperabilă, fiind virtual imposibil să mai fie utilizat judicios. Decît poate dacă premierul se va da de trei ori peste cap şi-i va convinge pe oamenii PSD din Parlament, din forurile judecătoreşti supreme şi diverse domenii baroneşti să-şi taie singuri craca de sub picioare.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

© S. Ivanoschi

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. **104** ● 20-26 ianuarie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

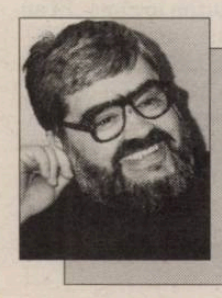

Andrei Pleşu
„Note,
stări, zile“

pagina **3**

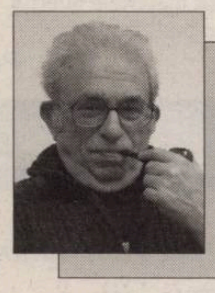

Radu Cosaşu
„A fost
sau n-a fost?“

pagina **16**

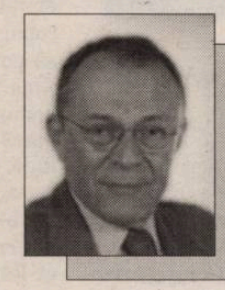

Michel Rocard
„Pentru Turcia
şi Europa“

pagina **21**

TABLOIDUL CABLOID

– Ce fel de televiziuni avem? –

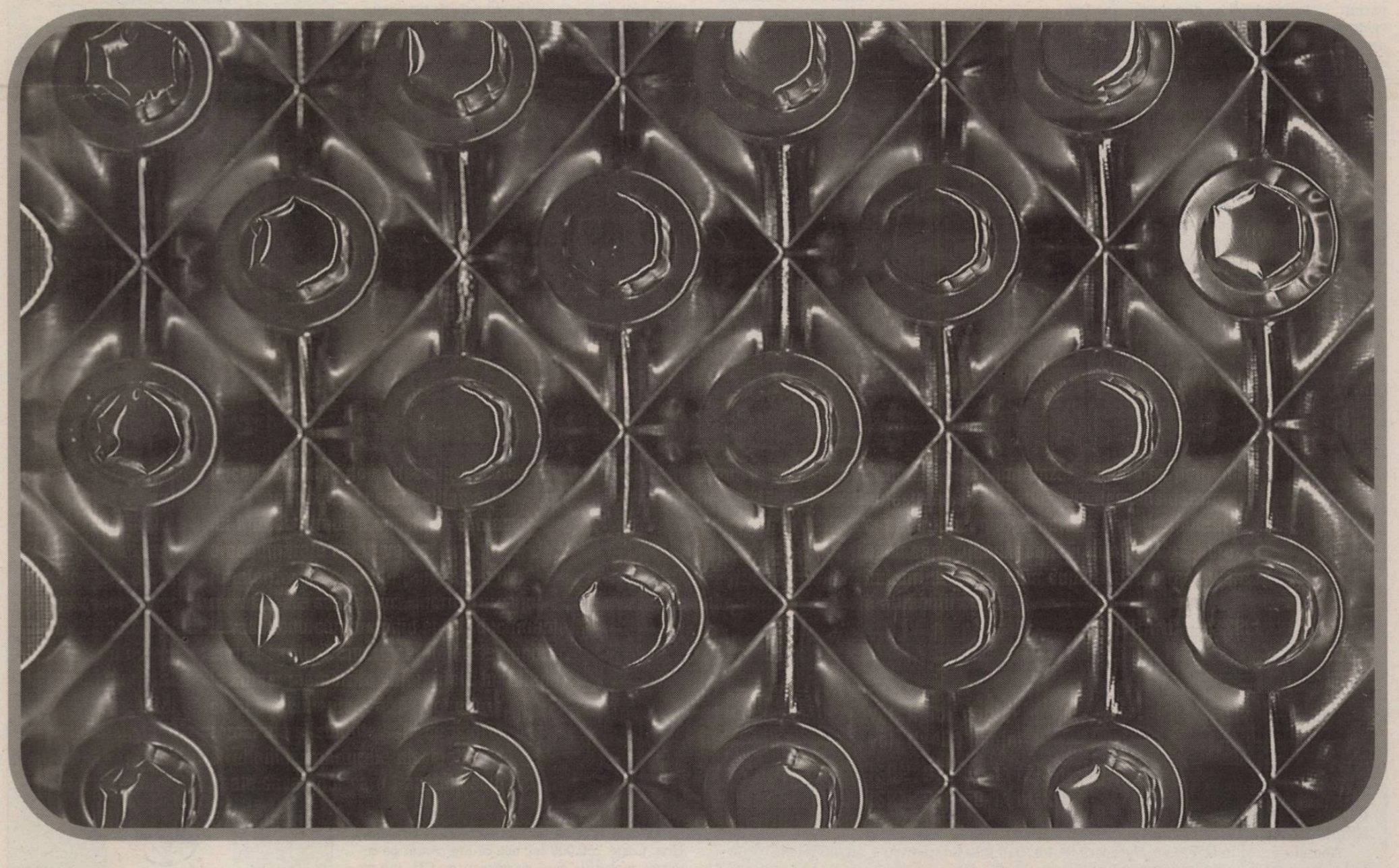

„Cît de inventivi sîntem! Transformăm totul în carnaval. Pînă şi munca, această îndeletnicire de zi cu zi, canonică şi obişnuită, o vrem carnavalizată. Pînă şi mizeria se vrea sărbătorită. Pînă şi drama cea mai adîncă se vrea etalată...“

UMBERTO ECO

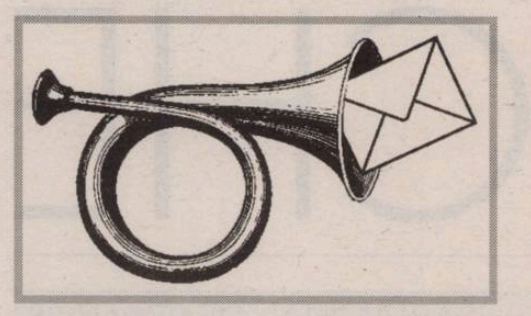

Nr. 100: Articolul „Familii monoparentale“

„Copiii doresc să aibă un tată şi o mamă“

Introducerea e scrisă de A. M. şi se încheie cu fraza: „Încercăm să deschidem o uşă către această problemă“. O iau ca o invitaţie la comentarii (fără pretenţia de a da soluţia ideală).

Articolul Monicăi Tănase – „Conjugarea neputinţei“.

Din multiplele cauze ale familiilor monoparentale, eu mă voi referi numai la divorţ. Acesta se pare că şi în SUA constituie principalele cauze şi motiv de preocupare. Mesajul către copii, apărut acolo pe site-uri, spune: „Divorţul nu e din vina ta, dar nici nu poţi face nimic“. Nu cred că această frază acoperă toate aspectele problemelor copiilor în cauză. În afară de senzaţia culpabilităţii sau abandonării lor de către părintele plecat, mai e şi suferinţa distrugerii familiei şi dorul de cel absent (de obicei – tatăl).

Cît priveşte concluzia UNICEF, referitoare la România, că situaţia ar fi o reminiscenţă a comunismului, mă surprinde. Divorţurile au fost, aici şi aiurea, cu mult înainte de comunism. Atenţie, ele apar şi în familii bine situate material, şi în familii în care nu există violenţă între părinţi. Nemaispunînd că divorţurile sînt frecvente şi în SUA (precum scrie autoarea). Eu îmi propun să privesc problema numai din punctul de vedere al copiilor. Dacă în România, în perioada 1991-1999, mulţi părinţi aleg, de dragul copiilor, să nu se despartă, cred că este înţelept. Încă o dată, nu în toate familiile există violenţă, la care ar asista copiii.

Articolul Adinei Popescu – „Studii de caz“.

Autoarea a ales trei copii rămaşi cu mama, care se comportă ciudat sau chiar agresiv. Le descrie comportamentul, dar nici un cuvînt despre cauze. Nu stă de vorbă cu ei, nu află frămîntările lor. Se mulţumeşte să vorbească numai cu mamele. Toate încearcă să insufle în mintea copiilor ideea că tatăl e un „nemernic“, că trebuie să se descurce în viaţă fără bărbaţi, deoarece toţi sînt la fel. Afirmaţie pe care mama fetiţei o contrazice prin fapte. Are un iubit, cu care trebuie să se mărite urgent pentru că aşteaptă un copil. Fetiţei îi place şi bărbatul acesta, şi ideea căsătoriei, cît şi apariţia unei surioare. În cazul al treilea, ambii părinţi cultivă în sufletul copilului dispreţul faţă de celălalt părinte. Dar autoarea articolului nu are nici o opinie? Nici un comentariu? O să-l fac eu. Aceşti părinţi greşesc fundamental, crescînd suferinţa copiilor. Ei ar trebui să-l laude sau să-l scuze măcar pe celălalt. Să le explice că nu are nici o legătură dragostea lor faţă de copii cu neînţelegerile dintre ei doi. Astfel, ar ajuta copiii să suporte această traumă psihică mai uşor.

Vă voi povesti şi eu două cazuri:

a) O fetiţă dintr-o familie mic-burgheză, formată din mama, tata şi doi copii, află la 3 ani că se vor muta în Bucureşti, dar fără tată. Aici constată că mama a venit cu cele două fetiţe şi cu un bărbat, care curînd le-a şi adoptat. Pe fetiţă n-o impresiona şi n-o interesa nimic. Nici sărăcia în care trăiau, nici faptul că tatăl adoptiv se purta cu ele ireproşabil. Pe ea o domina un singur sentiment, dorul sfîşietor de tatăl ei, pe care îl adora. Îşi iubea mult şi sora, şi mama, dar lipsa tatălui i se părea insuportabilă. La grădiniţă, plîngea tot timpul. Tata venea în Bucureşti cam o dată pe lună, aducîndu-le ghiozdane, paltonaşe, ghete etc. Obiecte pe care fetiţa le iubea. Nici unul din părinţi nu i-a vorbit urît de celălalt. Ea nu acuza pe nimeni, dar, după judecata ei, tata era o victimă, care suferea şi el de dorul copiilor. De aceea, hotărîse să se facă scriitoare, să povestească viaţa lui. A fost un copil trist. Abia în adolescenţă a devenit optimistă, fiind dominată de planurile ei de viitor, de preocuparea de a se forma ca om. A ţinut legătura filială caldă cu ambii părinţi, pînă la moartea acestora.

b) O mamă mi-a povestit ce a determinat-o, în urmă cu ani, să grăbească nunta cu prietenul ei. Rămăsese singură cu o fetiţă de 3-4 ani. Într-o zi, cînd a venit prietenul, fetiţa s-a aşezat pe canapea între ei doi, i-a luat de mînă şi a zis: „O mămică şi un tătic!“.

O fi instituţia familiei foarte veche şi demodată, dar copiii doresc şi azi să aibă doi părinţi, un tată şi o mamă. Eu cred că suferinţa copiilor după divorţul părinţilor este cu atît mai mare, cu cît sînt mai mici. Mai tîrziu încep să aibă o viaţă personală din ce în ce mai independentă. La lucrurile acestea ar trebui să reflecteze şi părinţii, înainte de a divorţa. Dar dacă divorţul este inevitabil, să nu ignore participarea la acesta şi a copiilor. Aţi văzut că, în final, copiii acceptă şi un alt tată, de dragul de a avea o familie completă.

Problema divorţului şi a consecinţelor lui asupra copiilor este foarte complicată şi cred că necesită multe comentarii.

dr. Iudith ARDELEANU
mduma2003@yahoo.com

Două cazuri tipice

Stimabilă dnă Monica Tănase,

Referitor la articolul dvs. din revista *Dilema veche* nr. 103/2005: „Conjugarea neputinţei“.

Ca unul care am „experienţa“ cazurilor de familii monoparentale, atît prin propria mea „experienţă“, dar mai ales prin cunoaşterea a zeci, sute de cazuri din viaţă (22 ani lucraţi pe şantiere în diferite regiuni ale ţării), vă rog să-mi permiteţi a adăuga două cazuri tipice României din perioada comunistă. Prin acestea vreau să argumentez că afirmaţia dvs. este contradictorie, şi anume:

Foarte corect că „Familiile cu un singur părinte construite printr-o decizie responsabilă [divorţ], [care este] de regulă a mamei...“ (parantezele pătrate îmi aparţin).

Foarte nereal „[respectivele căsătorii] sînt o raritate în România.“

Exact aceste căsătorii, decise de mame (femei), au fost caracteristica societăţii române înainte de 1990.

Argumentarea prin cele două cazuri tipice.

Independenţa (relativ) materială a femeii, mai ales în familiile desrădăcinate (un adevărat fenomen de mase în Moldova) prin industrializare, respectiv asigurarea locului de muncă inclusiv pentru femei (chiar o condiţie de existenţă a unei familii) şi a unei locuinţe *(repartizată)* atribuită la divorţ, *de regulă,* femeii (cu copil).

Detaşarea pe şantiere, aproape exclusiv a bărbaţilor, trăirea îndelungată a două existenţe separate, cu toate consecinţele inerente, de la răcirea relaţiilor intime, la construirea unor condiţii materiale diferite.

Cu mult respect,

Petre CRISTESCU

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 102: *„Criza anilor ’30, fascismul şi fasciştii“*

„M-am cam săturat de anii ’30...“

Stimată redacţie,

Foarte interesant acest număr despre anii ’30, dar sincer mi se pare cam inactuală tema, mai ales că e bazată pe o conferinţă din noiembrie 2005.

Există contribuţii interesante (Fumurescu mai ales), dar şi articole mai palide. Dar în acelaşi număr A. Pleşu, A. Cioroianu, dna Boiangiu au texte excelente, de impact. Asta contează în gazetărie, dincolo de retorică, stil şi argumente.

Eu m-am cam săturat de anii ’30, de legionari, fascişti etc., s-a cam tocit, dacă nu clasat, acest dosar... V-aş propune o temă urgentă, pentru că românii habar nu au despre ce e vorba, de unde vine şi de ce se întîmplă ceea ce este denumit fundamentalismul islamic. Cîţi cunosc istoria islamului, răspîndirea lui, filosofia lui?

E plină media de clişee penibile, dar expertiză nu oferă... Ar fi cazul ca *Dilema veche* să facă un dosar... mai ales că avem o serie de turcologi (Maxim, M. Lazăr etc.), analişti (Aligică) care pot scrie pertinent.

Îmi permit să vă fac şi o recomandare: cunosc o persoană privată, absolvent de ştiinţe politice la Cluj, lucrează la Apele Române, Nicolae Bendea, care e un cunoscător uluitor, fabulos, al lumii islamice. Aţi rămîne uimiţi de cunoştinţele şi bunul-simţ al acestei persoane (mail-ul: nbendea@yahoo.com). A mai colaborat la revista *Lumea*. În materie de Islam la Cluj nu cunosc pe cineva mai profi.

În rest, numai bine şi să vă dea Dumnezeu forţa să ţineţi *Dilema veche* în viaţă.

Tiberiu FARCAŞ
Cluj-Napoca
tibifarcash@yahoo.co.uk

Actualităţi

Şi eu contribui la rata e-pirateriei...

Sînt student în anul I la Universitatea Politehnică Bucureşti – Automatică şi Calculatoare. Sînt din Piteşti, iar mama este profesoară de matematică la Liceul de Chimie. Are un salariu de 8 milioane. Drept răsplată pentru că am intrat la facultate, în vară, am primit cadou bani pentru un calculator. După ce am achitat sistemul, vînzătorul m-a întrebat ce sistem de operare aş prefera. L-am întrebat cît ar costa un Windows XP Home Edition. Mi-a răspuns că 3,5 milioane. Văzînd că nu-mi permit, vînzătorul a spus: „Lasă, poate faci tu rost de la un prieten“. I-am urmat sfatul întocmai.

Îmi place foarte mult să ascult Robbie Williams. Am vrut să-mi cumpăr CD-ul Greatest Hits. Costă 750.000 lei; aşa că am căutat pe Internet melodiile care se găseau pe CD, mi-am cumpărat un blank CD de 15.000 lei şi am făcut rost de album.

Un set de CD-uri cu muzică clasică costă aproximativ 3 milioane de lei. Ţinînd Internetul deschis 3-4 ore, am făcut rost de peste 100 de arii celebre de Vivaldi, Beethoven, Debussy, Ravel, Rachmaninov, Holst. *Dilema veche* o citesc pe Internet, tot din cauză că nu am bani să o cumpăr săptămînal.

Nu vreau să mă lansez într-un atac la adresa Europei, de genul pe care-l auzim întruna „Ei au bani, îşi permit să dea 20 de euro pe un CD“. Ştiu că şi eu contribui semnificativ la rata pirateriei. Ştiu că e imoral. Ştiu că e un fel de furt. Simt totuşi că ar fi mai imoral să dau aceşti bani pe un CD, cînd mie îmi trebuie culegeri şi manuale. Şi România continuă să fie paradisul pirateriei...

Vlad GEAGLA
vlad_mauro@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ce te face să te simţi român**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.655 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

3 aprilie 1973

Trebuie recuperat exercițiul privirii. Trebuie recitit și dezvoltat Goethe. Trebuie reinstituită ambiția „ochiului pur“ al impresioniștilor. Lumea se stinge în abuzul de *mediere* pe care l-a adus cu sine sofisticarea tehnologică. Instrumentele care „prelungesc“ simțurile sfîrșesc prin a le anemia. Trebuie să intensificăm, fără cîrje, experiența senzorială, să regăsim *inocența ofensivă* a lui Empedocle: ochiul va înceta să fie o pîlnie în care lumea își toarnă dezordonat imaginile, pentru a funcționa ca un tentacul explorator care îi iese în întîmpinare, o palpează, o gustă, o reașază în propria ei virginitate.

1973, vara

Stricte observații despre fulgere. Instantaneitatea fulgerului nu lasă ochiului răgazul de a privi. Cerul se despică brusc, evanescent, ca sub o lovitură de bici. Lumina fulgerului e orbitoare: pare născută mai curînd *să vadă*, decît să fie văzută. O subită scăpărare de amnar într-o cameră obscură. Există o anumită indiscreție, un anumit *furor* demascator în imprevizibilul fulgerului, în incandescența lui de o clipă: te simți privit, victimă clandestină a unui autoritar (și arbitrar) gest investigator. Erupția fulgurantă a luminii pe cerul nopții dezvăluie lumea ca pe un spectru, ca pe un scurt episod de paloare.

Ceea ce totuși apuci să vezi are o spectaculoasă distribuție spațială. Cu țesătura lui de plantă incendiată, fulgerul trimite spre o nesistematizabilă estetică a energiei. Categorice ca lovitura de sabie, ezitante ca pîlpîirile unui foc îndepărtat, desenîndu-se ca o dantelă Jugendstil pe ecranul baroc al norilor sau ricoșînd în derută de la un orizont la altul, fulgerele ne confiscă atenția scurt, ca un ordin irevocabil, ca un apel ultimativ.

Dar dacă încă reușim să vedem fulgerul, e cvasi-imposibil *să-l arătăm* altora. Rapiditatea imperativă a apariției sale nu lasă timp pentru interlocuție. A vedea un fulger e, de aceea, o experiență intimă, privată, *intransmisibilă,* în ciuda amplorii ei cosmice. Vezi, *comme par hasard*, un singur moment și nu poți convinge pe nimeni că ai văzut. Corespondențele microcosmice ale acestui *eveniment* sînt „intuiția“, „iluminarea“, „revelația“. Experimentezi, în plan fizic, ruptura de nivel, „împunsătura sufletului“, raptul, *satori*, extazul. În combinația de *aer și foc* a fulgerului, ți se dezvăluie metabolismul însuși al Duhului, invazia plonjantă a flăcărilor Cincizecimii.

Semnificativă e asocierea fulgerului cu tunetul: tăcerea revelatoare a celui dintîi se cuplează cu elocvența oarbă a celui de-al doilea. „Descoperirea“ trăită personal, ca o certitudine mută, devine text. Iluminarea devine Scriptură. Tunetul, perceptibil, spre deosebire de fulger, *de toată lumea*, e trecerea intimului spre unanimitate. Există și tunete care nu sînt precedate de fulger, tunete neluminoase, opace, în care se exprimă forța brută, călcătura grea a lumescului.

O parafrază la Kant: cerul înstelat deasupra mea și fulgerul intermitent al Revelației în mine...

1976, primăvara

În febrilitatea exaltată a vizitatorilor de la National Gallery din Londra – un salvator episod de normalitate: în sala în care e expusă „Sfînta Familie“ a lui Leonardo, pe un fotoliu dintr-un colț mai ferit, un copil de cinci-șase ani doarme tun, răpus de forfota din jur și ajutat de lumina scăzută a încăperii. În alt moment, la Milano – și tot dinaintea unui Leonardo („Cina cea de taină“ din refectoriul de lîngă Santa Maria delle Grazie) – paznicul corpolent al sălii căsca laborios, mîngîindu-și, domestic, genunchiul drept. Ochii îi atîrnau de fresca lui Leonardo, cum atîrnă ochii unui bătrîn obosit de focul căminului, seara. A aștipi destins sau a căsca benign în fața capodoperei e a intra într-o relație infinit mai „directă“ cu ea, decît a-i devora, exhibiționist, nimbul muzeal. În economia oricărei călătorii, arta de a căsca la timp e vitală. Cu toate astea, există mari călători – Goethe, de pildă – cărora ea pare să le fi lipsit. Te înfiori uneori să vezi ce „activism“ cultural zăcea în omul acesta, în chip dezastruos incapabil să moțăie dinaintea valorilor. În jurnalul de drum prin Italia, dai peste pasaje istovitoare: „Nu sînt aici ca să mă distrez după bunul meu plac, ci ca să mă dedic cu sîrguință operelor grandioase din jur, să învăț și să mă cultiv, înainte de a împlini patruzeci de ani“. Ce risipă de sîrguință! Sîrguința aceea bine intenționată în care savanții îngroapă întreaga cultură a lumii: cataloage, fișiere, măsurători, congrese, doctorate, inflație livrescă și universitarism țeapăn. Toate acestea, în vreme ce Leonardo se dăruie adulterin somnului cîte unui copil și căscatului cîte unui om cumsecade.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Credeți în ideea ministrului Culturii de a reactiva căminele culturale din zonele rurale și de a demara o „campanie pentru lectură“ spre a transforma țăranul român într-o „ființă cerebralizată și culturală“?

Așa cum Petre Țuțea visa o Românie militărească, în care pînă și baba care mulge vaca să stea cu casca pe cap și cu pușca sprijinită de uger spre a-i înfrunta pe muscali, probabil că domnul Adrian Iorgulescu tînjește să-i vadă pe țărani, în pauza de prașilă, lecturînd din Thomas Mann, iar pe ciobanul cu casetofonul de gît plutind, extaziat de-o arie din Mozart, pe deasupra turmelor, ca-ntr-un tablou de Chagall.

Deocamdată, în România există un program clar de culturalizare a vacilor, nu a maselor populare, datorită unor milionari în dolari care au investit în zootehnie și care au experimentat și ei chestia cu muzica simfonică ce stimulează producția de lapte. Să nu ne mirăm că 90% dintre români n-au fost niciodată la operă sau la operetă, căci în satele unde sînt plasate fermele cu pricina, 99% dintre băștinașii dependenți încă de gumari și de mămăligă n-au voie să intre în incinta lăcașelor muzicale, nu cumva să le dea vreun microb melomanelor cumpărate pe bani grei din Elveția.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Ce nu (mai) vor europenii

Măsurarea sistematică a opiniei publice din țările europene a început în 1973 și a ajuns, astăzi, o adevărată instituție: Eurobarometrul, realizat de două ori pe an, în țările membre, în cele aflate în curs de aderare și în țările candidate. Cu toate limitele sondajelor (care măsoară „fluidul“ stărilor, emoțiilor, opiniilor – iar acestea sînt schimbătoare și influențabile) și cu tot relativismul lor, Eurobarometrele sînt totuși indicatorul cel mai relevant al diversității europene. În tabelele seci cu cifre își face loc întreaga „dezordine“ a percepțiilor pe care le au cetățenii europeni despre ei înșiși și despre „ceilalți“, despre problemele Europei și despre posibilele soluții.

Eurobarometrul 64, realizat în octombrie-noiembrie 2005 și dat publicității de curînd, arată o susținere mai slabă a extinderii europene, cel puțin în unele țări. În timp ce la noi mai mult de trei sferturi din discuțiile despre aderarea României la UE se învîrt în jurul datei (la 1 ianuarie sau se amînă?), doar 43% dintre cetățenii europeni ne vor în Uniune, iar 42% sînt împotrivă. Mai prost decît noi se plasează Ucraina, țările din fosta Iugoslavie (cu excepția Croației, pe care 51% dintre europeni o vor în UE), Albania (33% da, 50% nu) și Turcia (31% da, 55% nu). În medie, 49% dintre europeni sînt de acord cu extinderea, iar 39% sînt împotrivă. Grecii, polonezii și slovenii sînt cei mai favorabili (peste 70% vor noi state membre în UE), pe cînd cetățenii din Germania, Franța, Luxemburg și Austria sînt cel mai puțin dispuși să accepte extinderea (susținută doar de o treime dintre ei). Cu siguranță, „marea aderare“ din 2004 încă n-a fost complet digerată, iar problemele instituționale ale Uniunii le cam iau oamenilor cheful de a primi noi concetățeni. Dar această tendință se observă mai ales în „Vechea Europă“: Germania (36%), Franța (31%), Luxemburg (31%) și Austria (29%) sînt țările care susțin în cea mai mică măsură extinderea Uniunii. Austriecii par a „nu mai fi de acord“ nici cu vechile extinderi: doar 35% dintre ei cred că apartenența la UE a adus beneficii țării lor. (De altfel, se întîmplă ceva cu austriecii: cred că au moralul scăzut, căci și la alte întrebări dau răspunsuri cîrcotașe: numai 32% dintre ei consideră că „e un lucru bun“ faptul că au aderat la UE, doar pentru 24% Uniunea are o imagine pozitivă ș.a.m.d. Nu știu ce-i de făcut – poate o infuzie rapidă de valsuri, vin și femei, de plimbări prin pădurea vieneză?...) În medie, doar jumătate dintre europeni cred că apartenența la Uniunea Europeană este un lucru bun pentru țara lor. S-ar zice, tehnic vorbind, că încă n-a fost atinsă „masa critică“ de cetățeni care să asigure liniștea europeană a zilei de mîine, care să facă vizibilă luminița de la capătul tunelului cu sens unic.

Dar nu e atît de simplu. Căci, pe de altă parte, cetățenii europeni sînt mulțumiți de viața lor: 59% „destul de“, 21% „foarte“, 16% „nu prea“ și 4% „deloc mulțumiți“. De zece ani, în toate Eurobarometrele, aceste cifre variază nesemnificativ, cu unul sau două procente în sus ori în jos. Ceea ce arată o anume stabilitate a percepției, dar și a vieții în sine: dincolo de orice analize complicate ale sociologilor, senzația generală este că e bine să trăiești în Europa. În neschimbarea de zece ani a acestor cifre (în timp ce instituțional, politic, economic, monetar, cultural Europa s-a schimbat destul de mult) eu văd – poate simplist – o anume seninătate și o anume relaxare, dar și *o problemă* a instituțiilor Uniunii și a tuturor politicienilor europeni. Dacă oamenii sînt mulțumiți de viața lor și nemulțumiți de tot felul de lucruri care „emană“ de la Bruxelles, se cheamă că *leadership*-ul UE e cam departe de sentimentele, plăcerile, satisfacțiile cetățenilor.

Dar mai e o complicațiune. În ciuda nemulțumirilor și a senzației pe care o au jumătate dintre cetățeni că apartenența la UE nu le-a adus beneficii, europenii *vor* totuși o Uniune mai puternică, mai democratică, mai transparentă, cu instituții mai eficiente, cu o economie competitivă: 63% doresc o Constituție Europeană, 77% vor o politică de securitate și de apărare comună, 68% vor o politică externă comună. Și, în plus, europenii ar vrea ca lucrurile să se miște mai repede în materie de construcție europeană: li se pare că, față de anii trecuți, viteza integrării a scăzut.

Departe de aceste probleme, noi sîntem blocați în falsa dilemă „ne primesc la 1 ianuarie sau ne amînă?“. Spațiul nostru public este probabil încă necopt pentru a dezbate problemele pe termen mai lung, dincolo de momentul aderării. Clasa politică se chinuie să mai bifeze rămînerile în urmă în materie de reforme, iar uneori o face cam heirupist și încearcă să „umfle“ raportările către Bruxelles după metoda patentată de CAP-uri pe vremea lui Ceaușescu: să raportăm recolte mari, să-i placă lu' Șefu'. În spectacolul diversității europene – vizibil, într-o oarecare măsură, și în astfel de sondaje – intrăm și noi cu „specificul“ nostru. În acest „specific“ intră și teama că „austriecii nu ne vor“, că democrat-creștinii germani ne tot critică ș.a. Probabil că ar trebui să privim lucrurile mai de sus, cu mai multă relaxare. În definitiv, e greu de spus „ce nu vor europenii“. Ar trebui însă să ne fie ușor să răspundem cinstit la întrebarea *ce vrem noi*. Or, am impresia că încă n-am găsit răspunsul potrivit.

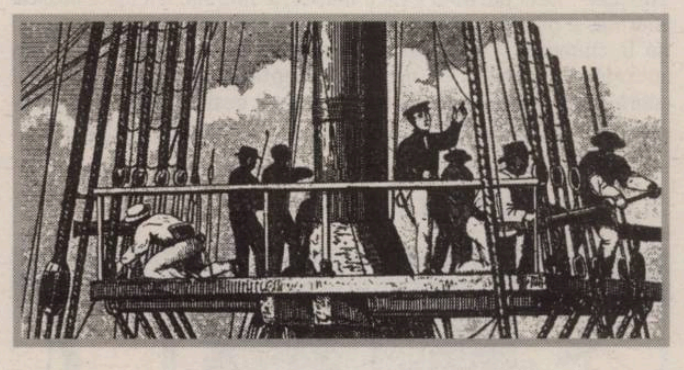

ținerea de minte

Joseph Ratzinger: „Raționalitatea noastră secularizată – oricît de puternic luminează rațiunea noastră formată în Occident – nu este de la sine transparentă pentru orice *ratio* și, în încercările sale de a se face evidentă ca raționalitate, ea se izbește de limite. Evidența ei este legată în fapt de anumite contexte culturale, încît ea trebuie să recunoască faptul că nu este reproductibilă de către toată umanitatea și că, în consecință, ea nu poate deveni operatorie pretutindeni. Cu alte cuvinte, o formulă rațională, etică sau religioasă a lumii, asupra căreia toți ar cădea de acord și care ar putea susține apoi ansamblul, nu există. Sau, cel puțin în prezent, nu se poate atinge. Acesta este și motivul pentru care așa-zisul *ethos* mondial rămîne o abstracție.“

(Jürgen Habermas și Joseph Ratzinger, *Dialectica secularizării. Despre rațiune și religie*, Biblioteca Apostrof, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

PSD ca instituţie morală

Poate că mă prind eu mai încet, dar tot nu am reuşit să înţeleg de ce s-a autosuspendat Adrian Năstase. Cu ce a greşit Năstase în viziunea instituţiei morale PSD, cum a spus Geoană?

Să citim transcrierea celor două conferinţe de presă. „Mi se pare jenant, dintr-un anumit punct de vedere, să stăm să discutăm despre toate aceste subiecte într-un moment în care partidul trebuia să se ocupe mai mult de ceea ce se întîmplă în minerit, de ceea ce se întîmplă în zona energetică" – spune Năstase. A se observa aerul superior-deranjat. E doar o chestie de imagine, nu e de fapt nici o problemă, amărîţii ăştia ne deranjează cu mizilicuri de milioane din moşteniri, cînd ţara are aşa probleme importante. „Sînt convins că subiectul mătuşa Tamara de fapt nu există." Nici urmă de argumente în toată conferinţa, nici un detaliu care să facă mai credibilă povestea mătuşii milionare. Doar o complicată teorie a conspiraţiei prin care justiţia şi presa vor să îi facă cadou lui Traian Băsescu capul adversarului pe tavă. Deci serviciile şi presa au făcut ca tuşica să fie expertă în afaceri, avînd parteneri oameni care au avut avantaje de pe urma guvernării lui Năstase.

Năstase se face că plouă, cînd de fapt problema e bănuiala legitimă că şi-a folosit puterea pentru a se îmbogăţi. Dar măcar ceilalţi înţeleg natura acestei probleme? Eu cred că înţeleg prea bine. Că atunci cînd se uită unii la alţii asta subînţeleg cu toţii. Dar nu o spun. E fascinant cum Mircea Geoană a alergat în jurul subiectului. Ziariştii au avut inspiraţia să-l întrebe care a fost greşeala lui Năstase, în opinia sa. L-au întrebat de mai multe ori, în mai multe forme.

Geoană zice că autosuspendarea lui Năstase e doar „un prim pas în direcţia corectării deficitului sever de imagine pe care partidul nostru îl are, şi care s-a amplificat în ultimele săptămîni". Apoi lansează un concept interesant: „Un partid este în primul rînd o instituţie morală şi etică. Şi în acest sens am avut discuţia din partid şi în acest sens trebuie citită decizia lui Adrian Năstase". Deci partidul este o instituţie morală. Ca orice chestie morală, şi partidul ar trebui să aibă nişte reguli, pe care membrii să le cunoască. Care sînt acele reguli? Cum a decurs discuţia morală din partid? Ce nu este acceptabil pentru organismul moral PSD? Să fii bogat? Greu de crezut, deşi o mulţime de lume lansează în aceste zile aberaţia că nu se face să fii bogat şi social-democrat. Să ai mătuşi bogate? Şi mai greu de crezut. Să moşteneşti? Nici chiar aşa.

Dacă e bine că s-a autosuspendat, care a fost greşeala morală a lui Adrian Năstase? Întrebare legitimă adresată imediat din sală către Geoană. Răspuns: „Am spus şi repet: nu ştiu prin ce mecanisme, dar cred că mecanismul e mai degrabă de psihologie de masă, această problemă a mătuşii a căpătat o reverberaţie şi o amploare fără precedent. Este o chestiune care este vorbită în fiecare birt din colţul ţării". Deci nu e o problemă de morală, ci de psihologie de masă. Masele astea s-au aruncat înainte cu o morală a lor, morala aia care zice că, oricum o întorci, o mătuşă îmbogăţită de profitori ai guvernului tău nu este tocmai în regulă. Asta să fie iritarea morală şi pentru organismul moral PSD? Este o problemă pentru partid pentru că e vorbită în birturi sau pentru că încalcă atît de grosolan bunul-simţ şi e o poveste atît de simplă că tot omul din birt o înţelege?

Din nou un reporter insistă pe problema morală (mare plăcere să-i vezi pe reporteri eliberaţi de frica de telefoane). „Este o problemă morală şi etică şi este o problemă care a excitat un nerv sensibil al opiniei publice" – spune preşedintele PSD. Omul nu se hotărăşte deloc dacă este o problemă morală în sine sau este o problemă morală pentru că le afectează imaginea. Din dilema asta nu poate să iasă şi pace. Caută să scape altfel: „Întîmplător a fost speţa asta cu mătuşa, această decizie nefericită a lui Adrian Năstase de a face nu ştiu ce declaraţie de avere. Dar vreau să spun extrem...". Stop! Jurnaliştii sar şi îl întrerup: adică problema a fost că a completat declaraţia de avere? Răspuns bălmăjit: „Nu, nu, despre ceea ce a fost invocat în presă". Un ziarist insistă exasperat: „Unde a greşit, care era decizia nefericită a lui Adrian Năstase?". Geoană, şi mai exasperat: „Cred că aţi scris suficient de mult despre aceste subiecte".

Claritatea morală a liderului PSD e atît de absconsă încît o sală plină de reporteri o ratează complet. Dar ei tot mai încearcă şi pun altfel întrebarea: cînd va expira autosuspendarea înseamnă că va fi dispărut problema morală a mătuşii? Răspuns: „Vom vedea la momentul potrivit". Dar pînă acum ce am văzut? Oamenii insistă, repetă întrebarea despre problema morală, în altă formă. Geoană spune că „este o chestiune a unei asocieri a unui lider social-democrat, care reprezintă un electorat de stînga, cu o anumită tipologie". Deci problema e bogăţia în sine, Geoană deviază pe coclauri ca să scape. Apoi termină conferinţa spunînd ritos că nu vor mai face declaraţii despre cazul Năstase. Dvs. aţi înţeles cum a greşit Năstase din punctul de vedere al instituţiei morale PSD?

Să ne imaginăm că PSD mai controla încă presa, că Mitrea şi Dan Ioan Popescu mai plăteau încă publicitate de stat cu ghiotura, că Năstase mai era încă eroul televiziunilor, că *Evenimentul zilei* şi celelalte ziare de opoziţie ar fi fost închise. Întrebare: în acest caz, PSD ca organism moral ar fi avut vreo problemă cu cazul mătuşii? Care problemă?

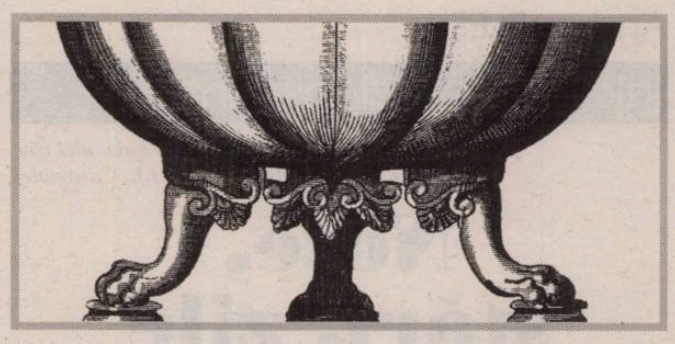

presa despre...

Conspiraţia mătuşilor

„E momentul să facem lumină în privinţa dezvăluirilor *EVZ* pe tema averii lui Adrian Năstase. Adevărul trebuie să iasă odată la iveală. Adrian Năstase însuşi ne-a cerut-o în nenumărate rînduri. A făcut aluzie la maşinaţiuni infernale îndreptate împotriva sa. Iată primele dezvăluiri din culisele *EVZ*. Declaraţia de avere a lui Adrian Năstase a fost făcută publică la începutul anului. Ne-am certat rău în prima zi, cam pierduserăm trenul. În sfîrşit, ne trezim într-un tîrziu cu moştenirea mătuşii Tamara. De-aici, de la documentul postat pe site-ul Camerei Deputaţilor, porneşte serialul poliţist pe care îl visează Adrian Năstase. Reporterii *EVZ* se răspîndesc prin cele mai ascunse colţuri ale Bucureştiului. Unul se duce la Casa de Pensii, după dosarul mătuşii Tamara. Altul ia calea cadastrului, pentru pămîntul din Voluntari. Se dă cap în cap, dis-de-dimineaţă, cu colegul care verifică terenul din Prezan. Eroare topografică: cadastrul de sector e în aceeaşi clădire cu cadastrul de la Ilfov. Redacţia e cuprinsă de o debandadă asurzitoare. Editorii nu mai reuşesc să facă faţă avalanşei de texte. Prea multe terenuri, prea multe case, prea multe moşteniri." (Răzvan Ionescu, *Evenimentul zilei*, 17 ian.)

„Sper că nu v-aţi plicitisit deja de subiectul moştenirii lui Năstase! Oricum, tot despre asta am să scriu. În primul rînd pentru că tocmai pe efemeritatea indignărilor publice contează toţi politicienii cu bube în cap. Am auzit de prea multe ori în ultimii ani că, în România, orice scandal (ca şi orice minune) ţine maximum trei zile. Şi că nu are, oricum, nici o finalitate. Prostimea are memorie scurtă (...). Am motive de optimism. Presa a dat deja dovadă de o tenacitate neobişnuită şi nu pare dispusă să abandoneze prea curînd un subiect care oferă zilnic noi dezvăluiri incendiare. Este de-a dreptul uimitor cîte pot afla nişte buni jurnalişti de investigaţii." (Miruna Munteanu, *Ziua*, 17 ian.) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

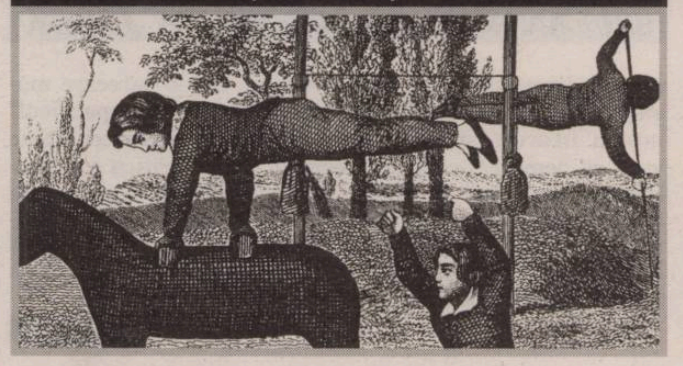

Lumea civilizată scuipă pe jos

Aliaţii noştri americanii au făcut una cu pămîntul sufrageria unor oameni. E un fel de a spune. Sufrageria asta nu seamănă cu una normală, cu şemineu, televizor, canapea şi poze cu stăpînii casei pe comoda de lîngă geam. Era mai degrabă o dărăpănătură din pămînt întărit, acoperită cu bucăţi de la vreun vechi cort militar şi în care oamenii stăteau de-a dreptul pe jos. Evident, televizorul lipsea, aşa că pagubele se rezumă la vieţile cîtorva femei, copii şi bărbaţi. Toţi, presupuşi inamici ai Americii, capabili de acolo, de la mama dracului din Pakistan, să dea cu bomba taman pe strada 5 din New York, unde întreaga lume civilizată merge măcar o dată pe sezon să-şi împrospăteze stocul de Calvin Klein. Nu poţi să permiţi un astfel de scenariu.

Acum sigur că indigenii ăia îşi meritau soarta. CIA ştia din surse sigure că aveau invitaţi la cină şefi din Al-Qaeda, infracţiune care se pedepseşte cu moartea în sistemul legislativ american pentru export. În plus, nu se spălau pe dinţi şi erau cel puţin cu 10.000 de ani în urmă în materie de sisteme de apărare. Drept pentru care cîinele legat la poartă n-a putut face nimic împotriva rachetei Hellfire, construită de creştini credincioşi, care merg la biserică în fiecare duminică şi fac donaţii pentru salvarea planetei.

Lumea civilizată în care vrem să ne intregrăm ucide fără judecată. Sîntem gata pentru asta? Putem accepta ca şi în numele nostru să fie omorîţi oameni fără arme în mîini, care luptă cu farfuria cu supă dată unui străin pentru o cauză pe care o consideră dreaptă? Sigur că da. Luaţi ziarele de săptămîna trecută. N-aţi găsit nimic, nici un protest, nici un deranj? Asta e ideea. Aşa începe civilizaţia. Cu separarea populaţiei globului, în oameni şi indigeni. Şi cu mutarea pe celălalt canal. Şi cu evoluţia firească a omului, de la privitor la realitatea din teren, la *reality-show*-ul din studio.

Aliaţii noştri sînt acuzaţi că-şi plimbă prizonierii cu avioane pînă cînd găsesc o ţară bucuroasă de tortură. Acum cîteva decenii, alţi aliaţi de-ai noştri intrau cu tancurile într-o ţară care nu-i mai suferea, iar noi, chiar dacă din motive care ţin de spaima de detronare a lui Ceauşescu, am spus „nu". Da, dar ruşii făceau filme proaste şi ne puteam permite să fim certaţi fără ca asta să ne strice seara de sîmbătă. Fără americani, în schimb, n-am rezista mai mult de jumătate de sezon TV. Chiar dacă deasupra zboară bombardierele, dedesubt recuperează actorii, în cinematografe. Sigur, nici ei nu sînt de acord cu ce fac trupele lor, dar noroc că agenţiile de presă nu le preiau chiar toate declaraţiile. Şi noroc că Hollywood-ul ne-a obişnuit cu războiul cu *happy-end* – iar sfîrşitul fericit e exact ce aşteptam şi de la cel din realitate. Chiar dacă e mai prost filmat şi e chiar sfîrşit, adică deces. În masă, cîteodată.

Mai enervant e că, pentru toată distracţia cu box-office la cimitir, trebuie să şi plătim. Sîntem de acord cu două războaie şi-o autostradă. Mergem cu ei la luptă, dar mai dăm şi-o facilitate fiscală. Ne stricăm prietenia cu europenii – ultima populaţie paşnică şi bogată, în acelaşi timp, a lumii – şi mai trebuie să luăm şi ceva jet-uri de peste Ocean, că e superofertă.

Dacă vrea să facă un lucru drept, America trebuie să înceteze să omoare nevinovaţi. Mai exact, să ia în calcul ca un risc neglijabil, pierderea vieţii altora. Inclusiv a soldaţilor ei... Este exact politica ce păstrează sau aduce la putere nebuni, în ţări precum Iran sau Coreea de Nord – care au primit cadou în ultimii patru ani, mai multă legitimitate decît ar fi cumpărat cu bugetul de marketing al Coca-Cola...

Din 1992 încoace am mers în America în fiecare an, cu un scop precis: să iau o gură de libertate. După 11 septembrie 2001, m-am întors mai mult cu haine... Şi cu sentimentul că trăiesc într-o lume care nu mai există – lumea exterioară Statelor Unite. Mi-e dragă ţara aceea, însă mi-e teamă că vom ajunge să spunem despre ea ce zicem acum despre a noastră. Frumoasă, păcat că-i populată (cu neoconservatori, să nu acuzăm la grămadă!)...

www.polirom.ro

- Nicolae Breban **Sensul vieţii. Memorii III**
- Sorin Mitu **Transilvania mea. Istorii, mentalităţi, identităţi**
- Valeriu Gherghel **Porunca lui rabbi Akiba**
- Haruki Murakami **După cutremur**

Suplimentul de CULTURĂ

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Linia roşie

Boala prim-ministrului israelian Ariel Sharon a întrerupt şirul de dezvăluiri controlate prin care, din surse secrete, toată lumea afla că Israelul se pregăteşte să bombardeze instalaţiile unde Iranul îşi pregăteşte bomba sa atomică, sfidînd înţelegerile semnate şi avertismentele emise de cancelariile mondiale. Alte variante susţin că Israelul nu intenţiona să bombardeze, dar voia să grăbească formularea unei atitudini de către ONU, SUA, Rusia şi Europa. Zvonurile citau precedentul din 1981, cînd Israelul a bombardat într-un atac-surpriză reactorul nuclear irakian de la Osiraq. Dar Iranul – probabil, luînd aminte la acel eveniment – şi-a răspîndit şi îngropat unităţile unde se produce lanţul necesar unei înarmări, ameninţător pentru întreaga regiune. Dacă produce. Relatările experţilor de la faţa locului sînt destul de confuze la capitolul informaţii, datele certe obţinute de spionajul american fiind interpretabile: se sugerează că Iranul îşi dezvoltă posibilităţile, fiind încă departe de posesia unui echipament nuclear complet.

Linia roşie a fost încălcată marţi, 10 ianuarie, cînd Iranul a smuls sigiliile puse de Agenţia Internaţională a Energiei Atomice (AIEA) şi a anunţat că-şi reia activităţile de cercetare de la uzina din Natanz. Oficialii iranieni susţin că ţara lor vrea să găsească modalităţi de punere în funcţiune a unor surse suplimentare de energie, dar AIEA crede că timp de 18 ani, Iranul a desfăşurat activităţi nucleare clandestine, refuzînd să dea informaţii inspectorilor săi. Şi deşi pînă pe la mijlocul anului trecut părea că Iranul s-a resemnat şi e gata să accepte controlul prevăzut de înţelegerile semnate, ultimele evoluţii dovedesc voinţa politică de afirmare. Reacţia americană a fost promptă: „Dacă regimul iranian continuă pe această cale, nu există altă soluţie decît aducerea lui în faţa Consiliului de Securitate" – a spus purtătorul de cuvînt al Casei Albe, evocînd şi o posibilă opţiune militară. Fără această ultimă perspectivă, şi statele europene şi-au exprimat decizia de a stăvili activităţile nucleare ale Iranului. Aducerea în faţa Consiliului de Securitate, cu consecinţa adoptării unor sancţiuni, ar putea rămîne o simplă acţiune formală, dacă Rusia şi China, împreună sau separat, vor face uz de dreptul lor de veto. Rusia are importante interese economice în Iran şi a propus, la un moment dat, să îmbogăţească uraniul iranian în facilităţile de pe teritoriul ei, dar Iranul, fără să refuze oferta, nici n-a acceptat-o. Acum ministrul de Externe, Lavrov, a declarat că „în această situaţie, e mai importantă prevenirea violării Tratatului de neproliferare decît relaţiile noastre bilaterale sau investiţiile în economia iraniană". Poziţia Chinei rămîne în continuare opacă: creşterea ei economică e, dacă nu total, într-o bună măsură dependentă de petrolul iranian, aşa că pledează, alături de Rusia, pentru reluarea negocierilor.

Declaraţiile preşedintelui iranian Ahmadinejad „demască" atitudinile imperialiste şi ameninţările de ingerinţă ale puterilor dominatoare care apără interesele Israelului (ţară, în viziunea lui, sortită dispariţiei din Orientul Mijlociu) şi nu lasă multe speranţe negocierilor. Ca şi în cazul Irakului, pe lîngă necunoscutele instalaţiilor nucleare, paznicii Tratatului de neproliferare nu au prea multe informaţii corecte despre starea de spirit a populaţiei. Există probabil mulţi oameni nemulţumiţi de exigenţele regimului islamic. Dar exercitarea unei presiuni internaţionale l-ar putea consolida. Pentru un regim dictatorial, sancţiunile sînt un bun stimul pentru a coagula solidaritatea naţiunii faţă de intenţiile criminale ale străinilor interesaţi şi răuvoitori. Pe de altă parte, înarmarea nucleară a Iranului ar schimba complet datele din regiune, iar SUA, „marele Satan", dar şi Europa şi Rusia, ar avea acolo un adversar mai primejdios, însă la fel de imprevizibil ca şi Al-Qaeda. Se trăieşte acum momentul cînd adversarii se studiază cu mai multe opţiuni deschise. Chiar şi preşedintele Iranului a apelat la clauza dificultăţilor de traducere pentru a-şi corecta o afirmaţie prea agresivă, difuzată de CNN: corespondentul postului TV l-a citat, anunţînd dreptul Teheranului de a folosi „arma nucleară", în timp ce preşedintele Ahmadinejad susţine că ar fi vorbit despre „tehnologia nucleară". Poate că acesta e şi miezul problemei: incapacitatea de a găsi pe ambele părţi ale liniei roşii traducătorii necesari unei negocieri. Europa, SUA, Rusia, China nu vor ca Iranul să aibă o bombă, dar au şi interese divergente de apărat. Iranul vrea să aibă o bombă şi e în interesul lui să se ştie. Nu e greu de înţeles, dar e dificil de tradus.

globul cubic

Ştiinţă şi patriotism

Marţi, 10 ianuarie, responsabilii revistei *Science* au retras oficial din circulaţie cele două studii semnate de profesorul sud-coreean Hwang Woo-suk de la Universitatea naţională din Seul, de formaţie medic veterinar. Studiile anunţau că a fost pusă la punct o tehnică nouă, potenţial revoluţionară, permiţînd crearea de embrioni umani prin clonare şi, pe de altă parte, obţinerea de celule-stem din aceşti embrioni. Lumea medicală a salutat această străpungere şi se vorbea cu certitudine despre atribuirea premiului Nobel savantului sud-coreean. La o cercetare ulterioară au apărut însă primele bănuieli în legătură cu principiile etice care au favorizat colectarea materialului pentru experiment, dar şi în legătură cu acurateţea reproducerii rezultatelor. Bănuielile au devenit certitudini şi profesorului Hwang i s-a retras titlul de „om de ştiinţă suprem" al Coreei de Sud, iar reputaţia celebrei reviste care şi-a asumat publicarea a avut la rîndul ei de suferit.

Comentatorul revistei *The Economist* e bucuros: s-a dovedit că în ştiinţă nu merg şmecheriile. Dar atrage atenţia asupra derivelor născute de speranţele unui succes-surpriză: „Naţionalismul şi ştiinţa n-ar trebui să aibă un culcuş comun. Demascarea dlui Hwang e cu atît mai dureroasă cu cît urmează cinstirii acordate de guvernul sud-coreean, care l-a declarat o emblemă a dezvoltării ţării, pe cale de a deveni o putere ştiinţifică... Cel mai celebru exemplu al naţionalismului ştiinţific bazat pe falsuri a fost cel al lui Trofim Lîsenko, geneticianul sovietic. Mai curînd antigenetician, Lîsenko a fost adulat şi finanţat de către Stalin pentru că el susţinea că organismele pot transmite modificările la care au fost supuse în timpul existenţei. Aceste rezultate se potriveau cu ideologia marxistă a transformării naturii, dar au falimentat programul de îmbunătăţire a producţiei agricole. Prudenţa ar trebui să se aplice şi fenomenului invers, de negare a unui rezultat pentru că sursa descoperirii e neconvenabilă". Autorul se referă la eliminarea – în timpul dictaturii naziste din Germania – a savanţilor evrei din „ştiinţa ariană". Goniţi din ţară, ei s-au refugiat în SUA unde au lucrat, cu rezultate, la prima bombă atomică.

În ştiinţă, patriotismul coincide cu adevărul. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

România, în mijlocul scandalului

Scandalul închisorilor CIA din Europa face parte din războiul de *public relations* care acoperă, ca un halou, acea realitate politico-militară pe care maximaliştii, precum actualul preşedinte american, o numesc „războiul împotriva terorismului" (şi sugerează un conflict de anvergura şi magnitudinea unui război mondial), iar minimaliştii o numesc „războiul din Irak" (şi subînţeleg un război de agresiune, cu scopuri ignobile, camuflat într-o retorică oficială mincinoasă). La capitolul relaţii publice şi comunicare, trebuie să admită chiar şi un simpatizant deschis al ideilor neoconservatoare ca mine, administraţia Bush stă prost. Şi astăzi îmi este cu neputinţă să înţeleg cum de Casa Albă nu a reuşit să aducă alături toţi aliaţii europeni în războiul împotriva lui Saddam, aşa cum a reuşit celălalt preşedinte Bush în primul război din Golf şi aşa cum a reuşit şarmantul Bill Clinton în războiul din Kosovo. E greu de înţeles cum, cu un dosar ca acela al lui Saddam Hussein, cu tragedia din 11 septembrie 2001 încă prezentă obsesiv în mintea tuturor, cu tradiţia unei colaborări transatlantice foarte bune, cu poziţia indiscutabilă de unică superputere care se combină cu aceea de navă amiral a democraţiilor lumii, SUA nu au reuşit să convingă nici elitele politice ale unor mari ţări europene şi nici o parte cît de cît semnificativă din opinia publică europeană. Nu intru acum în motivaţia acestui eşec diplomatic. Pentru logica acestui articol, e suficientă doar constatarea: în lupta mediatică din jurul Irakului, mai ales în Europa, administraţia Bush pierde. Ştiu că sună paradoxal, dar cred că discursul descriptiv e mult mai util decît discursul explicativ, pentru a analiza situaţia României în acest scandal internaţional. Pentru că scandalul închisorilor CIA din Europa este cel mai sofisticat scandal internaţional în care România a fost implicată din 1989 încoace. Nimic din ce a fost pînă acum, de la mineriade la exportul de copii, nu se compară cu acest tsunami de opinie publică care loveşte România în aceste luni. Să nu ne facem iluzii, acest scandal nu se va stinge curînd, iar România, prinsă la mijloc, trebuie, deja, să se gîndească la o strategie nu doar diplomatică sau politică, ci şi de comunicare publică, pentru a naviga util în aceste ape tot mai furtunoase. Am văzut prea mulţi vinovaţi condamnaţi ca să nu ştiu că *pledoaria* nevinovăţiei este cel puţin la fel de importantă ca nevinovăţia în sine.

Primul răspuns al autorităţilor noastre a fost potrivit. Şi ca ton, şi ca viteză. S-a negat imediat şi fără ezitare şi s-a declarat totala disponibilitate pentru orice anchetă pe acest subiect. Scandalul însă continuă. Dick Marty, investigatorul Consiliului Europei, spune, acum, că e convins de existenţa acestor închisori pe teritoriul Europei, cel mai probabil în România, Polonia, Ucraina, Macedonia, dar că nu are dovezi. El aduce şi o acuzaţie gravă tuturor guvernelor europene care ar fi ştiut şi ar fi tăcut, acceptînd tacit această gravă încălcare a drepturilor omului chiar pe teritoriul lor, dovadă că miza scandalului e mult mai mare. România este o parte, poate mai mică, dar neîndoielnic *parte* din această miză. La Bruxelles, şi Franco Frattini este foarte interesat de subiect, iar Parlamentul European a numit, la rîndu-i, o comisie de anchetă. România trebuie să răspundă cumva. Să repete ceea ce a mai zis, ar fi neproductiv. Acuzaţiile par a fi dozate tot mai bine şi, pe cale de consecinţă, răspunsul trebuie să fie pe măsură. Mai întîi, organizaţii pentru apărarea drepturilor omului au deschis subiectul, apoi surse anonime din CIA au confirmat, acum, un document secret al diplomaţiei egiptene care pune, iarăşi, gaz pe foc. Cu siguranţă, vor urma şi altele. Evident, respingerea categorică a acuzaţiilor trebuie să continue. Dar, de acum înainte, nu mai e suficientă. De pildă, după apariţia documentului egiptean, România ar fi trebuit să comunice rapid cu autorităţile de la Cairo şi să obţină de acolo un răspuns scurt şi clar la două întrebări: este documentul publicat, real şi, dacă da, care sînt informaţiile pe care se bazează? Apoi, acest răspuns ar fi trebuit să fie făcut public, într-o formă agreată cu egiptenii.

România nu îşi poate permite un scandal public pe tema drepturilor omului. Odată integrată în UE, vocea sa va fi aceea a unui membru, acum însă are vocea unui stat în curs de aderare care aşteaptă să treacă peste cel mai greu moment al acestei proceduri: ratificarea Tratatului în Parlamentele naţionale. Adică, acolo unde parlamentarii sînt foarte sensibili la curentele de opinie naţională, acolo unde euro-scepticii şi naţionaliştii sînt puternici, acolo unde (ştim bine din Parlamentul nostru) se poate întîmpla orice. Parlamentele sînt, orice s-ar spune, cele mai imprevizibile instituţii ale unei democraţii.

Scrutez aparatul guvernamental şi prezidenţial şi, mărturisesc, nu văd pe nimeni acolo capabil să creeze curente în opinia publică internaţională şi să ştie cum se pot convinge mase neregulate de politicieni dezinhibaţi, precum parlamentarii europeni. Charisma dlui Băsescu, care pare a funcţiona doar de la Tulcea la Stamora Moraviţa, farmecul inteligent al dlui Ungureanu, indiscutabil pentru oricine care l-a cunoscut vreodată, şi credibilitatea sobră a dlui Tăriceanu, obţinută printr-un efort politic personal de apreciat, nu sînt suficiente în acest joc. Mai trebuie ceva. Mai trebuie imaginaţia, curajul şi ştiinţa unui aparat din spatele lor, care, din păcate, nu există.

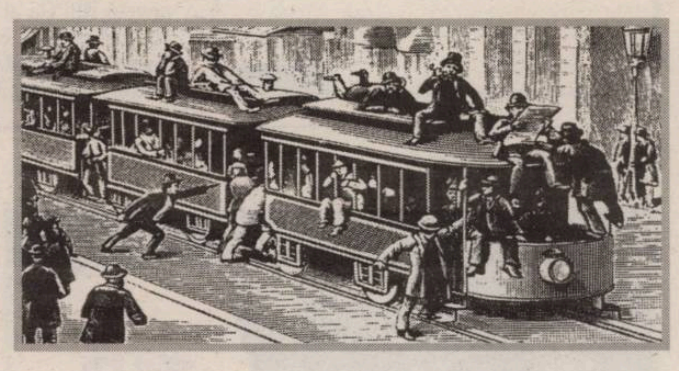

ready made

„Am în faţa mea afişul uneia din reprezentaţiile Companiei Vlădicescu. Transcriu textul exact aşa cum e tipărit: NEBUNA DE LA ŞAPTE TURNURI. Melodramă în 5 acte cu mare spectacol. *Actul I: Spionul mut – Amorul colonelului – Promisiuni ale femeii – Despărţirea – Credinciosul şi fidanţata – Prizonierii. Actul II: Nebuna de la 7 turnuri!!! – Devotamentul evreului – Întîlnirea camarazilor de arme – Lupta între datoriile de soldat şi amor – Arderea Cărţii – Nebuna salvatoare. Actul III: Nebuna şi misterul său – Vocea sîngelui – Recunoaşterea fiicei de mama sa – Renegatul demascat – Intriga triumfînd. Actul IV: Fîntîna de sînge – Colonelul la ceasul morţii – Salvarea sa prin devotamentul soldatului – Revederea şi recunoaşterea. Actul V: Intriga demascată – Dreptatea Sultanului – Liberarea tuturor – Pedeapsa intrigantului.*"

(V. Maximilian, *Evocări*,
Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1956)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Discurs despre starea naţiunii

Viaţa îşi urmează trendul;
ţara – brandul
încă nu şi l-a găsit,
însă zicem *sait*, chiar dacă
este vorba,-n neodacă,
de-un arheologic sit.

Ceasurilor vechi (bilingve,
chiar trilingve)
li se taie limba, – dar
afişajul electronic
nu e mai puţin acronic
decît mîţa-n calendar.

Mulţi văd cum, pe burtieră,
vine-o eră
a agentului abscons:
îşi tem, unii, bunăstarea
şi vorbesc de exploatarea
omului de către OMS.

Alţii,-n virusul aviarei,
chipul fiarei
din Apocalips îl văd;
cei mai mulţi se-ntreabă ce e
de-osîndim galinacee
la un astfel de prăpăd.

Cît nu e prea mare frigu':
„Cucurigu,
boieri mari!" vă spui şi eu,
ce m-aş vrea ca Topîrceanu
de voios, acum cînd anu'
se-nnoieşte, – dar mi-e greu!

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Euro-(par)lamentări

Cum stîrpim corupţia din România

(Maricico, praf de stele,
unde-s lifturile mele?)

Dle Văcăroiu, a-a-abia de-de-de mai a-a-am suflu să vă scriu, aşa sînt de emoţionat! Aici, la Strasbourg, am intrat în posesia unui secret te-te-teribil! Doar ce doream să-să-să vă urez un an bun, să vă întreb ce-aţi fă-fă-făcut de Sărbători, şi numai iată ce urmează, priviţi peste umăr, nu cumva să vă spioneze bă-bă-băieţii. Sînteţi gata? Sînteţi pregătit să aflaţi un lucru ce v-ar putea schimba cu-cu-cursul vieţii? Sînteţi dispus să-i spuneţi dnei Văcăroiu că tot ce-a fost pîn-acum nu se compară cu ce va fi de acum î-î-încolo?

Ei bine, iată ce-am aflat: hă-hă-hăt înapoi în 1999, NASA a lansat o sondă, botezată *Stardust,* care a agăţat coada unei comete la 390 de milioane de km de noi şi a cules de acolo – ţineţi-vă bine! – praf de stele! Adică materia primă din care am fi făcuţi şi noi – eu, dvs., Julio Iglesias, ungurul Viktor Orban sau dna Irina peremista! Şi cică *Stardust* a aterizat duminică, 15 ianuarie a.c., în deşertul Utah, avînd asupra sa cam un degetar de praf stelar! Ei, şi, pasă-mi-te, analizînd aşa, la prima vedere, praful cu pricina, savanţii de la NASA au şi dezlegat două dintre marile enigme ale Terrei: prima, intrarea secretă în Piramida lui Keops! (nu e treaba noastră); a doua, cum ar putea fi stîrpită corupţia în România!

Ţineţi-mă bine, dle preşedinte: savanţii NASA spun că dacă vrem să stîrpim corupţia din România trebuie în mod categoric s-o stîrpim pe Maricica G., liftieră la Palatul Parlamentului din Bucureşti, primul lift pe stînga cum intri pe poarta R2! Ca şi dvs., simt cum îmi vîjîie capul, şi, ştiţi cum e, că doar n-am băut mai nimic – doar puţin *Vin du pays de Vaucluse, servir chambré ou légèrement frais!* Pe scurt, permiteţi-mi să vă spun ce apare pe diagrama NASA.

Apare că mai întîi trebuie stîrpiţi doctorii din România – se ştie, ei sînt încasatorii generici de şpagă. Dac-o facem, s-ar putea ca numărul bolnavilor să crească, drept care ar trebui stîrpiţi şi indivizii din administraţia cimitirelor, despre care se spune că sînt părinţii şperţului – încă din Anglia clasică (vezi Shakespeare) se ştie că tipii ce coboară în gropi şi găsesc acolo tigve ajung să pună tot felul de întrebări (a fi sau a nu fi, a avea sau a nu avea etc.).

Totuşi, am înţeles că aceşti indivizi nu sînt de craniul lor – ei depind de indivizi ce-şi spun regizori; şi NASA zice să-i stîrpim şi pe ei, din două motive: unu, că se spune că şi ei primesc şpagă de la biznismani pentru a le băga prietenele în filme şi doi, pentru că unii dintre ei se-apucă de televiziune, înfiinţează cîte un post (cum ar fi PRO TV-ul), bagă manele la greu, ne arată casele maneliştilor, nunţile lor, maşinile lor, gusturile lor ş.a.m.d., ne arată chiar şi imnul naţional tras în limba maneleză.

A 13-a epistolă, cu noroc, către preşedintele Senatului

Apoi vine un alt post (cum ar fi Prima TV) care, pentru că nu poate face un serial cu *Aventurile familiei Pleşu* (să zicem), face serial cu *Aventurile familiei Tornadă* (să zicem); apoi vine *Antena 1* şi face revelion cu manea pe pîine şi salam (Florin, să zicem) pe ecran, în care o excîntăreaţă faţă de care aveam o oarecare stimă, precum ex-Maria Dragomiroiu, acceptă să apară lîngă o *mamă-natură* (că altfel NASA nu-i poate spune) cu sfîrcurile la vedere, cîntînd în limba maneleză profundele versuri *concurenţa moare – moare – avem a'dienţă mare* etc., stihuri ce trimit la eternul motiv al *duşmanului*, arhetip manelicesc propriu tărtăcuţelor în curs de vidare, introspecţie greu perceptibilă a absconsului alterităţii – sau, cum s-ar spune în cinematografia noastră recentă, *'ţ'ai dracului cu melcii voştri cu tot!*

În fine, apoi vin toate televiziunile la un loc şi plîng că tinerii noştri nu ştiu de Manolescu, Maiorescu, paşoptişti, Djuvara, Revoluţia din 1989 şi alţi intelectuali şi perdanţi, în schimb îşi fac model din – oare, cine? – *manelizatori*. Drept care savanţii NASA propun stîrpirea, la grămadă, a posturilor TV, a maneliştilor, a intelectualilor, a revoluţionarilor, a lui Gigi, Mitică, Costi, Vali, Adi, Cătă, Mădă, Linu, Savi, Mary, Vera, Puşi, Ralu, Ancu şi tuturor acestor diminutive ce-au invadat vizualul românesc.

Apoi vor fi stîrpite mătuşile, din motive (Tamara...) pe care le bănuiţi; apoi vor fi stîrpiţi uncheşii, să nu ne acuze UE de discriminare. Apoi NASA recomandă stîrpirea nepoţilor – soluţie împotriva nepotismului emergent. Urmează, la rînd, programatorii, sondorii, sudorii, spoitorii, profesorii, agricultorii, muncitorii, săritorii, aruncătorii, alergătorii, actorii şi sălbaticii, orbii şi chiorii (n-am găsit altă rimă, *sorry!).* Urmează politicienii, şoferii şi şefele lor de cabinet.

Ei bine, şi cînd toţi aceştia vor fi fost raşi se va vedea lesne că în ţara românească va rămîne numai Maricica G., liftieră la Palatul Parlamentului, primul lift pe stînga cum intri pe la poarta R2! Partea proastă e că, talentată cum e, Maricica poate juca oricare din rolurile de mai sus – patriciană sau academiciană, stewardesă sau metresă, Mona Lisa sau Mona Muscă! Drept care NASA vrea să începeţi cu ea! *Va urma (cu cine vreau eu)*

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Sf. Tamara, ocrotitoarea PSD

Cariera politică are ceva din asimetria bucătăriei de artă. De-a lungul multor ore de visare şi experimente se inventează reţete fastidioase, cărnuri rare sînt puse la fezandat, ingredientele vin cu avionul din alt capăt al lumii, fierberea se face la foc mic, apar tacîmurile speciale, vesela cea rafinată şi cvartetul de coarde. Victorie! Distinsa creaţie estetico-culinară e prezentată clientului flămînd! După nici zece minute festinul se-ncheie, resturile sînt debarasate. În curte, cîinii trag fără chef de oscioare. La fel şi-n budoarele de cleştar ale politicii! După ani de acumulare chivernisită, după nesfîrşite ceasuri de contemplare a portofoliului de case, terenuri, bălţi de pescuit, zăvoaie, dinţi de aur, tablouri şi trenuleţe, totul se rezumă la un discurs înăcrit şi la cîteva rînjete ipocrite. Trudnică urcare, scurtă pogorîre!

Pe 16 ianuarie 2006, PSD-ului i s-au scos perfuziile şi a fost dat afară din spital. La internare reclamase o anemie postelectorală, după alegerile interne s-a căptuşit cu un Parkinson managerial, acum e acuzat că are rîie. Urmează zile de bejenie, dar, cu siguranţă, nu de igienă! Să nu uităm că secta Martorilor lui Iliescu se procopsise anul trecut cu un pretenţios organ de disciplină! Noul lider, plăpîndul Mircea Geoană, voia să dea un semnal de fermitate, dar se pare că fiorosul consiliu de integritate morală a preferat integramele. Modelul Năstase lucea prea tare, iar ghiulurile purtate de Oprişan, Hrebenciuc, Tărău, Iacobov, Oprea şi alţii i-au orbit pe toţi.

Sincer, nu cred că retragerea lui Adrian Năstase va produce mari schimbări în PSD. Fostul premier n-o fi fost uşă de biserică, dar nici cei care se bucură de căderea lui nu dispreţuiesc iubirea de arginţi. Cine să fie cinstiţii care vor trage partidul pe calea dreaptă? Mircea Geoană, acest Hagi Tudose care a trăit la Paris cu 2 franci pe zi? Voinicul Miron Mitrea, despre care ziarele scriu de mai bine de 10 ani? Deputaţii şi primarii care abia-şi mai duc zilele, dar au soţii, soacre şi cumetri cu vile şi jeep-uri rupte direct din filmele de la Hollywood?

Grăitoare sînt şi cîteva vorbe scăpate neglijent pe 16 ianuarie. *Momentul 1.* Adrian Năstase declara că de vină sînt „slujbaşii" care îi fac curte lui Băsescu (ca răsplată pentru toleranţa acestuia). Pe ex-preşedintele executiv al PSD îl supără, adică, faptul că s-ar fi folosit informaţii secrete, şi nicidecum că acestea ar fi fost false! *Momentul 2.* Mircea Geoană, deloc mai diplomat decît celebrul Zăroni, a comentat de o manieră aiuritoare „deficitul de imagine" care i-a căzut pe cap. În opinia sa, de vină ar fi fost chiar Năstase, dar ştiţi de ce? Pentru că „a avut iniţiativa nefericită de a face nu ştiu ce declaraţie de avere, cu mătuşa Tamara"! Cu alte cuvinte, Năstase e fraier, trebuia să tragă totul sub preş! Să meargă pe burtă! Acesta este, deci, liderul gloriosului PSD (potenţial candidat la şefia statului) – un om care crede că încălcarea legii e mai sănătoasă!

Autosuspendarea liderului executiv este şi eschivă, şi joc de imagine. Invocînd-o pe mătuşa Tamara, el a făcut pasul la ofsaid doar după ce s-a asigurat că partidul îl susţine la şefia Camerei, o trambulină de unde ar putea reveni la vîrf. Căci destinul comorilor lui Aladin Năstase nu e pecetluit, s-ar putea să aflăm că totul e legal, chiar dacă mult peste gulerul de cauciuc al moralei politice. Dan Ioan Popescu joacă aceeaşi carte pentru miliardele care nu-i ies la socoteală.

Gestul suspendării are cîţiva beneficiari imediaţi. Ilie Botoş a demonstrat că luptă cu trup şi suflet împotriva înaltei corupţii, pentru care nu avusese pînă acum nici lupă, nici pensetă. Iliescu crede că e răzbunat pentru ruşinoasa înfrîngere de la congres. Geoană va dori să tragă foloase, manevrînd competiţia pentru noul preşedinte executiv. Ocazie cu care vom vedea dacă Mircea este un Iliescu mai tînăr sau un Năstase mai slăbănog. Alianţa DA s-a-mpiedicat în propriile planuri, nefiind pregătită şi pentru organizarea unor alegeri anticipate fulger, care să-i dea PSD-ului cît merită – 11-12%. Dar poate că vremea nu e încă pierdută!

BARBURISME

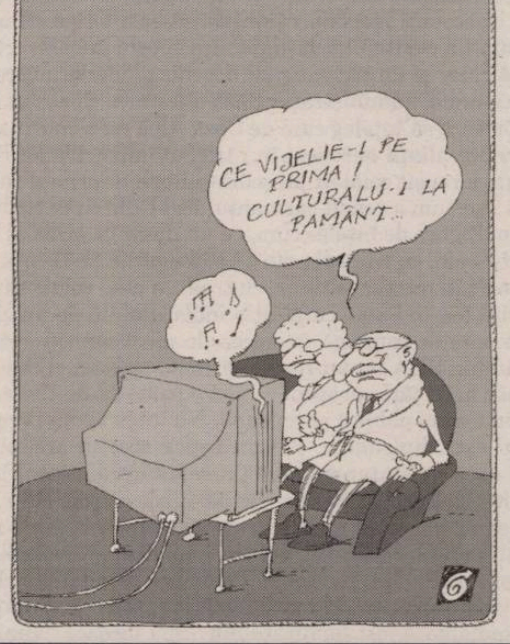

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

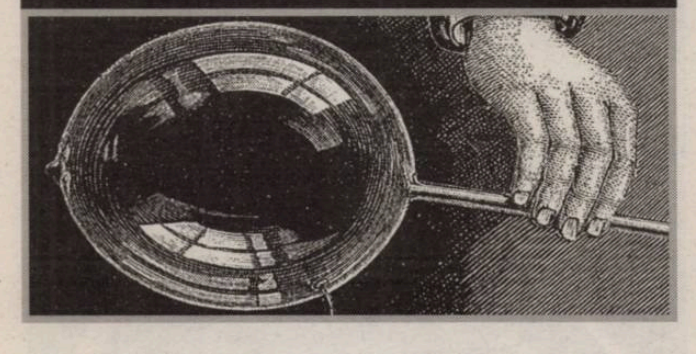

Joystick-ul lui Dumnezeu

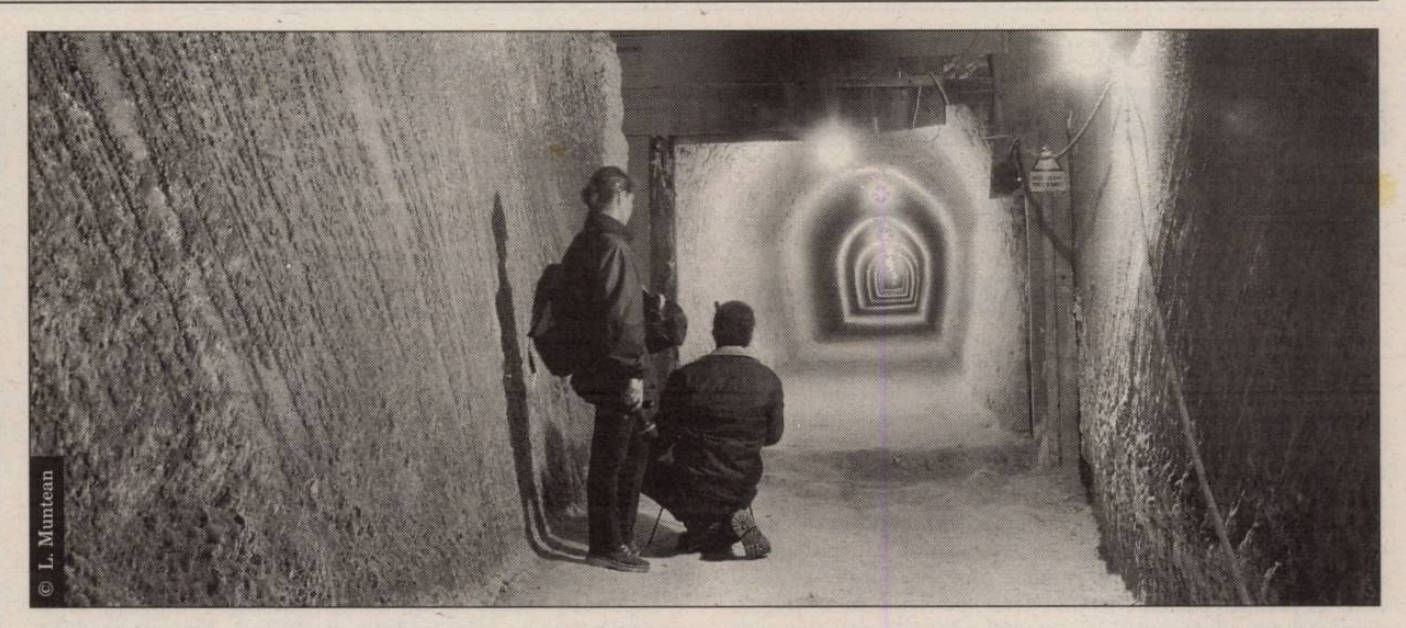

A trecut şi acel timp al anului în care oameni fără nici o idee în cap, mai ales politicieni în căutare de un salt în carieră, fac mare caz de lucruri precum „Crăciun fericit“ *vs* „Sărbători fericite“. Care găgăuţă a deschis primul această controversă e greu de spus acum, dar cu siguranţă, cînd găgăuţii stîrnesc vreo dispută cu adevărat prostească, ea se va întinde ca pojarul. Dacă mi-aduc bine aminte, oamenii spuneau „Sărbători fericite“ de ani de zile, fără ca cineva să creadă că asta era încă o lance înfiptă în coasta lui Hristos. Henry Miller avea dreptate: oamenii pot împărţi orice, mai puţin bucuria. Faptul că Crăciunul sau Sărbătorile de iarnă sau Ziua lui Wotan, sau cum vrei să-i spui, este o celebrare a iernii, nu va fi lesne acceptat de oameni cărora pur şi simplu nu le plac celebrările. Mulţi, dacă nu cei mai mulţi oameni au decis că durerea este singura soluţie şi că orice festivitate care implică naşteri fericite, miracole care te încălzesc pe dinlăuntru sau activităţi care stimulează producerea de endorfine este rea şi trebuie ca astfel de festivităţi să fie ţinute în frîu printr-o referire permanentă la durere, suferinţă, moarte şi o viaţă de după care să ofere întreit toate acestea. Ei bine, să le fie de cap! Oamenii care vînează un complot întunecat împotriva Crăciunului nici măcar nu merg la slujba de la miezul nopţii, pentru că asta i-ar împiedica să se bage în pat la 10 seara, ceea ce este un păcat. Hei, bucuraţi-vă, oameni buni, este Crăciunul, nu Paştele: se trîmbiţează bucuria naşterii, nu agonia răstignirii. Dumnezeu a făcut uz de propriul său *joystick* în Facere, ca să-l dea lumii pe Hristos. Eram în Havana cînd Fidel Castro a permis celebrarea primului Crăciun de la 1959 încoace. Brăduţi minusculi de Crăciun, împodobiţi cu o beteală care părea că vine din surplusul de sîrmă ghimpată al armatei, se iţeau din vitrinele hotelurilor din centru şi, deodată, megafoanele care transmiteau de regulă atacurile de panică ale lui Castro, au început să difuzeze colinde de Crăciun, cam zgîriate, în spaniolă. Cubanezii de pe stradă se opreau să admire vitrinele hotelurilor în care nu aveau voie să intre, pentru că acelea erau numai pentru străini. Apoi au ciulit urechile la colinde şi au întins-o către munţi (căci aveau zi liberă). Ceva se întîmpla şi acel ceva era vizita Papei Ioan Paul al II-lea, o vizită istorică, ce a produs mii de tricouri reprezentîndu-l pe Papa dînd mîna cu Castro, singurul suvenir mai de Doamne-ajută produs vreodată de Cuba. Eu am două. În afară de asta, Crăciunul nu a însemnat mare lucru pentru cubanezi, pentru că Moşul nu a primit viză.

Oricum ar fi, chiar şi Castro îi spunea Crăciun, de ce nu a putut şi George W. Bush? Felicitările de Crăciun trimise anul acesta de Casa Albă urau „Sărbători fericite“, în caz că prinţesele saudite primesc vreuna. Şi-au primit vreo 500, căci atîtea sînt la număr. Eu n-am primit nici una. Măi să fie!

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Separeul

Dacă eternitatea s-a născut, zice-se, la sat, perenitatea s-a instalat, s-ar zice, în „separe“. În orice caz de ceva vreme încoace...

Am cunoscut această instituţie naţională cu peste 30 de ani în urmă, în Gorj. Nu exista restaurant care să nu aibă separeul său. Cantina Combinatului Minier Oltenia, unde mîncau mii de muncitori, avea şi ea separeul său. Chiar şi chioşcul de tablă ruginită din Rovinari, unde se vindeau cartofi şi roşii, avea un separeu „la varice“, unde îşi beau votca privată funcţionarii de rangul doi ai Primăriei. Cînd a ajuns mai mare în rang şi nu mai trebuia să se ascundă în separeul dintre cartofi şi roşii, o cunoştinţă din acea urbe a făcut ciroză şi a murit.

Am recunoscut apoi aceste separeuri în toate colţurile ţării, privind din rîndurile vulgului uşile şi perdelele care îi separau pe *ei* de *noi*.

Le-am regăsit apoi, vizibile mai ales în provincie, în toţi aceşti ani ai lumii noi, postcomuniste. În unele cazuri nu s-au schimbat deloc. În alte locuri şi-au schimbat doar părul, nu şi năravul. Cînd mi s-a întîmplat – rar – să mă pomenesc de partea cealaltă a perdelelor trase sau a uşilor glisante, am avut o ciudată impresie de urîta din pădurea adormită. Ca acum, de pildă, printre nişte oameni pe care nu i-am văzut niciodată, dintr-un loc unde nu am mai fost niciodată. Şi totuşi...

Figurile s-au mai schimbat, fizionomiile – mult mai puţin. Toţi l-au întîlnit, măcar o dată în viaţa lor, pe tovarăşul Lenin, oricare ar fi fost acesta, au dat mîna cu el şi îşi amintesc ca din întîmplare, la un colţ de conversaţie, de această întîlnire. Toţi au măcar o poveste despre anumiţi „foşti“, care nu erau chiar aşa de răi, precum se spune, şi pe care îi evocă, reverenţios, pe numele lor de familie. Toţi ştiu măcar o poveste personală din viaţa intimă a unor „actuali“, care nu sînt chiar aşa de curaţi precum pretind şi pe care îi evocă, familial, pe numele lor mic. Toţi pot cita, pentru orice problemă naţională sau mondială care aprinde spiritele novicilor, măcar o vorbă vizionară a unui personaj faimos şi de taină, picurată doar în urechea lor, undeva şi cîndva, în alt separeu. Şi toţi ţin să le împărtăşească celorlaţi, indiferent care ar fi subiectul discuţiei, pînă cînd scorul competiţiei tacite devine unul de egalitate generală.

În separe, nimeni nu plăteşte. Toţi sînt invitaţi. De undeva, ai cuiva. Eventual poţi arunca cu banii, dar nu să plăteşti. În separe nu eşti consumator, eşti *cineva*.

În separe nu mai ai culoare politică, păcate sau merite, ci doar experienţă de viaţă. Cu toţii sînt oameni, egali în faţa ciorbiţei, fripturicii şi votculiţei de alcov. Sau a icrelor negre şi a whisky-ului, nu contează. Frăţia de ciorbiţă din separe constituie eterna şi fascinanta *middle-class* românească...

Cei de afară o ştiu şi ei. O scuipă printre dinţi sau o aşază într-o înţelepciune frustă cu iz de usturoi. Ca navetistul din gara unde beam o bere în aşteptarea trenului spre Bucureşti, după ieşirea din separe, şi care a început să-mi spună tot ce crede el despre lume fără ca eu să-l fi întrebat ceva. Ca să mă facă să pricep, mi-a zis, în final, următorul banc:

– Cică Marţafoi s-a hotărît să se facă deputat. Unde să se înscrie el la partid, ca să-i meargă bine? La liberali, că ăştia-s acum la putere. Face el cerere şi se prezintă la comisie. Şi ăştia încep să-l întrebe, să vadă dacă se potriveşte:

– Ia spune, Marţafoi, la legionari ai cîntat?

– Am cîntat, să trăiţi, am cîntat cu tata, cînd eram mic.

– Da' la comunişti?

– Şi la comunişti.

– Da' la ăştia de-au fost după, la pesedişti?

– Am cîntat şi la pesedişti, cum să nu!

– Şi la ţărănişti?

– Şi la ţărănişti, să trăiţi!

– Deci ai cîntat la toţi, care va să zică!

– Păi, la toţi am cîntat, că asta-i meserie mea...

– Păi, să ştii că atunci nu putem să te primim în partid la noi!

Şi nu l-au primit. Şi cînd se duce Marţafoi acasă, îl întreabă Piranda că ce-a făcut, a intrat în partid? Şi Marţafoi îi spune că nu şi-i povesteşte cum a fost.

– Prost mai eşti, bă, ce trebuia să le spui că ai cîntat la toţi?

– Păi, ce vroiai se le spun, fă, că doar erau toţi acolo, în comisie!

Partenerul meu întîmplător de masă a rîs cu poftă de acest banc. Eu m-am suit în tren şi m-am întors la Bucureşti.

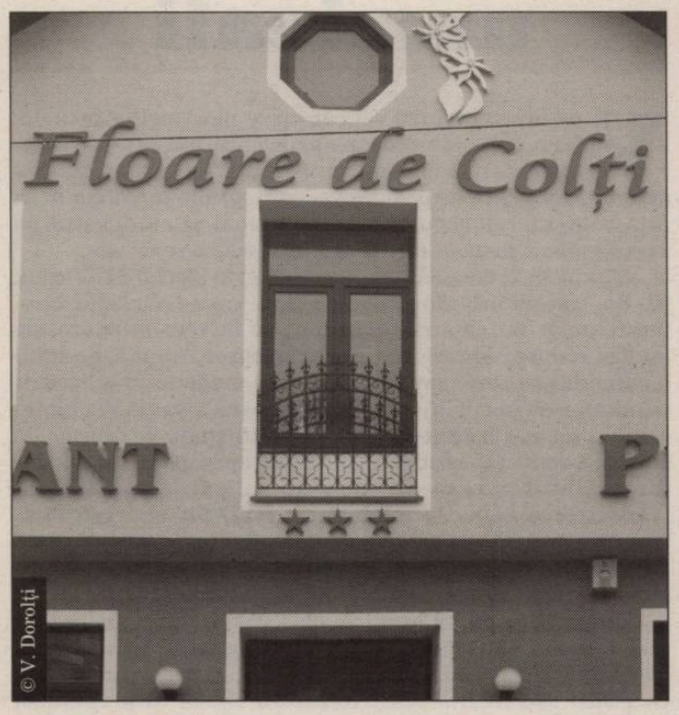

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Blog-ul lui Sei Shonagon

Blog-ul, prescurtare de la *Weblog,* este o pagină web personală, actualizată periodic, chiar zilnic. Moda blogurilor s-a întins în întreg ciberspaţiul: politicieni, intelectuali publici, cercetători, dar şi oameni de rînd ţin să-şi înscrie traiectoria intelectuală, punînd-o la dispoziţia celor interesaţi. Necesitatea vine din faptul că rătăcirile prin toate direcţiile ciberspaţiului sînt greu de reconstituit, iar împărtăşirea experienţelor nu mai poate aştepta decantarea lor prin reflexie. Precum Tom Degeţelul, care îşi presăra cărările cu pietricele, pentru a nu se pierde prin pădure, cibernautul îşi notează adresele siturilor care i-au atras atenţia, însoţindu-le de comentarii, pentru a le putea revizita sau pentru a atrage acolo şi pe alţii. Blog-ul diferă de jurnal, deoarece nu este niciodată intim şi rareori conţine faptele banale ale fiecărei zile. El include doar ceea ce este semnificativ pentru evoluţia individului şi transmisibil celorlalţi, nu însă şi evanescenţa stărilor lui sufleteşti, în ultimă instanţă, incomunicabile.

Cartea de căpătîi (Makura ni Soshi) a doamnei de onoare Sei Shonagon anticipează cu 1.000 de ani blog-ul de astăzi. Titlul japonez, care nu aparţine autoarei, sugerează caracterul fortuit al însemnărilor sale. Cartea nu este „de căpătîi" pentru că ar avea darul de a instrui, expresia este folosită în sens propriu. Împărăteasa Teishi, pe care Sei Shonagon o slujea, primise, de la un funcţionar zelos, nişte rapoarte voluminoase şi inutile, pe care împărăteasa le-a dăruit doamnei sale de onoare. Aceasta le-a pus la capul patului, într-un sertar al rulorului de lemn care înlocuieşte, pentru doamnele japoneze cu complicate coafuri, perna, în timpul somnului, de unde şi numele versiunii engleze ale cărţii, *The Pillow Book*. Sei Shonagon scotea cîte o foaie şi scria pe verso. Cartea nu este un jurnal, deşi conţine şi ceva anecdotică privind intrigile de la curte. Este mai curînd o încercare de sistematizare a impresiilor fugare. Forma narativă, ca în cazul multor texte electronice, este lista. Enumerarea unor elemente, legate între ele prin categoria de care aparţin, este familiară oricărui autor de prezentări în *Power Point*. Multe din listele lui Sei Shonagon sînt lipsite de comentarii, fapt care nu le face mai puţin expresive. Iată cîteva exemple. „Lucruri care trec cu repeziciune: o barcă împinsă de vînt; vîrsta; anotimpurile. Lucruri bune în trecut, acum nefolositoare: un pin uscat, năpădit de licheni, un iubit din tinereţe, slăbit prin trecerea anilor. Lucruri care mă fac fericită: să reconstitui din bucăţi o scrisoare ruptă, aruncată de altul, pentru a o putea citi". Blog-ul lui Sei Shonagon nu este doar sistematic enumerativ, ci şi autoritar prescriptiv. „Un prelat trebuie să fie frumos, pentru ca rugăciunile să-i fie ascultate. Dacă nu e atrăgător, enoriaşii vor fi predispuşi să păcătuiască." Are un acut simţ al armoniei, a ceea ce se potriveşte şi ce nu. „Zăpada proaspătă de pe acoperişuri dă bine doar sub o lumină palidă de lună. Acelaşi efect, în cazul caselor umile, este însă dezastruos."

Japonezii numesc stilul lui Sei Shonagon *zuihitsu,* adică „pensula care se mişcă odată cu gîndul". Nu putem decît vedea o analogie cu facilitatea redactării de texte electronice, în care inhibiţia foii albe de hîrtie nu joacă nici un rol. Firele după care se înlănţuie notaţiile se încrucişează capricios, ca într-un hipertext cu numeroase *link*-uri. Clasificările ei – Borges a observat deja acest lucru cu acuitate – nu sînt nici complete, nici mutual disjuncte, adăugarea unui termen sau migrarea lui de la o categorie la alta este mereu posibilă, prin activarea conexiunilor latente.

Caracterul deschis al textului se apropie de factura *work-in-progress* a blog-ului. Există, în ambele cazuri, o preferinţă pentru asimetrie şi pentru neexplicit, iar punctele de suspensie par presărate peste tot. Propoziţiile se alcătuiesc din acumulări de informaţii, dar nu se dezvoltă prin interpretări aprofundate şi nu se încheie prin concluzii abrupte. Pentru Sei Shonagon, ca şi pentru cibernautul de azi, experienţa este evanescentă, deci trebuie captată rapid. *Mono no aware*, obişnuia ea să spună, „frumuseţea este preţioasă pentru că este efemeră".

Efemeră a fost şi cariera lui Sei Shonagon la curtea Japoniei. Împărăteasa a fost înlocuită cu alta, de către noul regent. Odată cu ea, Sei Shonagon a trebuit să se retragă,

lăsînd locul unei alte doamne de onoare: Murasaki Ikibu. Distinsă literată şi rivală veninoasă a lui Sei, doamna Murasaki se va impune cu un roman istoric, solid şi pretenţios, *Genji Mizoguchi,* încercînd să şteargă memoria „cărţii de căpătîi". Scoasă din jocul politic, ca şi din circuitul literar, Sei Shonagon avea să spună că în viaţă există doar două plăceri consistente pe care te poţi baza: cea dată de sex şi cea dată de literatură. „Spre fericirea mea, le-am cunoscut pe amîndouă". O mie de ani mai tîrziu, dacă ne-ar putea vedea de acolo de unde e, ar mai încerca o plăcere, aceea de a fi confirmată. Ar vedea, poate, şi filmul lui Peter Greenaway care, procedînd printr-o sistematizare suplimentară a clasificărilor ei, o închide într-un produs cinematografic finit. S-ar bucura încă mai mult, văzîndu-se multiplicată şi ramificată de nenumăratele blog-uri din ciberspaţiu.

Alex. Leo ŞERBAN

exerciţii de admiraţie

„Amarantine"

Sînt convins că prietenii mei tineri şi trendy & cool rîd de-acum, numai văzînd titlul... Ei bine, da, vreau să scriu aici o odă lui Enya – al cărei ultim clip văzut de mine poartă chiar acest titlu.

Este răsplătitor să vezi clipurile unor artişti, şi să le asculţi muzica, la mulţi ani distanţă. Pe VH1, „Then & Now" face exact asta: alege un clip mai vechi – în cazul Enyei, hipnoticul „Orinoco Flow", din 1988 – şi-l continuă cu unul foarte recent („Amarantine", 2005). Enya nu s-a schimbat, în cei 17 ani care despart aceste două compoziţii: a rămas aceeaşi vestală uşor aseptică şi cumva *New Age*. Din toga alb-cenuşie, ca o crisalidă de spumă, care-o înfăşura în „Orinoco Flow", a trecut în rochia „amarantă" (= un roşu intens) cu care străbate ţinuturi irezistibil kitsch. Clipul din 1988 (pe care, pe la-nceputul anilor '90, îl includeam printre cele mai frumoase ale deceniului care trecuse) este făcut din fotograme „procesate" (= pictate) cu păsări, vapoare şi flori care taie ecranul ca nişte cuţite colorate; impresia este de „grattage" pe peliculă – un palimpsest în mişcare de afişe zgîriate şi lacerate. Chipul Enyei (unul din cele mai cuminţi-frumoase din cîte s-au văzut în această zonă muzicală) este senin şi impasibil, iar vocea ei (egală, fără virtuozităţi de prisos) scandează, sibilinic, un părelnic mesaj ezoteric şi celtic: îmi este imposibil să spun „despre ce" cîntă Enya în „Orinoco Flow"!

În „Amarantine", tonul general a rămas acelaşi, dar vocea ei pare să se fi „eterat" şi mai mult, iar *sound*-ul tinde spre sideral. (Ador să folosesc cuvinte preluate din jargonul criticilor muzicali!) Cu un chip ce dă senzaţia că a fost spălat, la modul cotidian, de apele acelui Orinoco miraculos din care – „Sail away! Sail away!" – doar spuma muzicii s-a ridicat pe crestele noului tărîm (poetic, nu?), Enya revine în chip de preoteasă prerafaelită, aducînd elixirul veşnicii tinereţi: un amestec de Ev Mediu şi Efecte Speciale. Te aştepţi să-i apară, în cale, castele şi inorogi; te aştepţi să-i vorbească vulpi binevoitoare, căprioare subtile şi bufniţe înţelepte... Toate acestea sînt, probabil, subînţelese, aşa că nu mai apar. Doar zîna Enya apare – *transpare* e mai corect – spre a ne cînta despre (iarăşi, nu sînt sigur) vremuri de mult apuse în care „amaranta" era, în acelaşi timp, culoare şi cifru. Un soi de heraldică muzicală, infinit seducătoare, în care bagheta magică a Enyei preschimbă lumea de azi – cu blablazorzonul ei banal de McDonald's şi Coca-Cola – într-un ev de mijloc cuminte şi crepuscular, cu blazonul lui evanescent de purpură şi cleştar. Factice? Desigur. Dar cred (sau, în orice caz, prefer să cred) că demersul Enyei este polemic şi că, în vastul supermarket postmodern în care găseşti de toate, muzica ei este mai mult decît o marfă: între Madonna şi Enya, adică între exhibiţie şi meditaţie, Enya este adevărata madonă. Rozul se demodează, purpuriul – niciodată...

Anca GRĂDINARU

Moartea dictatorilor muzicali

Veşti bune pentru cei cărora le plac veştile proaste. Sau, mai bine spus, pentru cei cărora le place să se lamenteze continuu în legătură de starea muzicii actuale, dominată de pedofilie şi pornografie comercială. În faţa computerelor, cu căştile pe urechi şi cu degetul pe *mouse,* music *freak*şii tocmai au înfăptuit o revoluţie.

Mai întîi, 2005 a bătut un cui adînc în sicriul MTV-ului. Ei, da, colosul era muribund de ceva vreme. Dacă la începutul anilor '80, clipurile obişnuiau să fie revoluţionare, ele au fost reduse, de ceva timp, doar la clişee. Anul asta, totul a culminat cu ceremonia de premiere, unde totul a devenit insultător de plictisitor. Formatul acestui *show* este chintesenţa a tot ce-i iritant cu MTV-ul, întinzîndu-se dincolo de sublima ironie că acest post „muzical" aproape că nu mai difuzează hit-uri, ci *reality-show*-uri. Clipurile cu adevărat transgresive ajung la public prin DVD-uri sau Internet. Între timp, MTV-ul a devenit un anacronism, ultimul vestigiu a ceva ce părea *cool* într-o vreme, cam ca blugii rupţi şi bermudele, dar care azi e complet desuet.

Din fericire, acum avem de ales. Zilele petrecute în faţa televizorului aşteptînd ultimul Prodigy s-au terminat. În 2005 ai putut selecţiona clipuri la cerere prin servicii *on-line* ca *Yahoo* sau *AOL Music*. Acesta din urmă îţi permite să postezi comentariile sarcastice în timp ce imaginile se derulează. Pe site-ul *MySpace* îţi poţi împărtăşi clipurile favorite cu prietenii şi poţi chiar să contactezi trupele care le-au făcut. Poţi să-ţi ţii *playlist*-ul video în palmă, în telefonul mobil, în *Sony playstation*-ul portabil sau în *iPod*.

Şi, mai important, nu mai sîntem la discreţia unor pseudo-*trendsetter*-i. E greu de identificat momentul în care relaţia dintre marile case de discuri şi public a început să se degradeze. Poate c-a fost perspectiva talibană a mahărilor pieţei muzicale în ceea ce priveşte *download*-atul şi *sharing*-ul. Sau poate a fost ucigătoarea rutină a idolatriei pop şi a hiper hype-ului. Oricum, a devenit evident că distracţia e în altă parte.

Acesta a fost anul cînd fanii au început să ia sunetul în propriile lor mîini, rejectînd dieta supraprocesată servită de „majori", în favoarea a ceva făcut de casă. Ei au fost autorii multora dintre succesele de critică ale anului, printre care trupe ca Arctic Monkeys, Arcade Fire sau Clap Your Hands Say Yes.

Graţie Internetului, din ce în ce mai mulţi artişti „nesemnaţi" au reuşit să-şi înregistreze, să-şi promoveze muzica şi să-şi găsească fani care s-o transmită mai departe. Cum? Cu ajutorul unor site-uri ca *betterpropaganda, insound, 3hive, pitchforkmedia,* a *blog*-urilor muzicale, a radiourilor *on-line,* prin „împărtăşirea" comunitară a muzicilor din computerele personale, prin concerte gherilă în locuri bizare, popularizate prin tradiţionala „gură la ureche". Fără suportul oamenilor de PR, al stiliştilor sau al *billboard*-urilor stradale.

Credeţi-mă, există acum speranţă pentru toţi popcinicii. Avem de-a face cu un fenomen cu atît mai exaltant cu cît la noi ar putea însemna sfîrşitul dominaţiei „publicului larg". Una dintre cele mai *mainstream* ţări în materie de preferinţe, România a trecut direct de la zidul de fier, la zidul de neon al consumismului. Dictatura celor mulţi (sau a ceea ce credau distribuitorii că se vinde fără riscuri), proiectată în toată media, era asfixiantă şi nu ne rămînea decît să ne rugăm de prietenii din vest să ne mai „tragă muzică". Acum avem acces la deliruri sonice chiar şi dintre cele mai obscure.

În 2005, nu mai e nevoie de mamuţi sau instanţe muzicale care să-ţi dicteze ce trebuie să asculţi. Ca artist, eşti doar la un clic distanţă de un site tolerant, care te lasă să-ţi postezi un *mp3* şi te ajută să cîştigi un grup de fani devotaţi care fac orice pentru tine... Există ceva cu adevărat revigorant în descoperirea, din întîmplare, a unei trupe mari, fără nici un fel de campanie de presă sau mitologie artificial construită.

În 2005, topurile au fost infuzate cu o veselă şi prietenoasă anarhie. Poporul a luat puterea. *Viva la revolucion!*

Texte şi opinii de: *Ioana AVĂDANI (director, Centrul pentru Jurnalism Independent) ● Iulian COMĂNESCU (analist media) ● Dana DEAC (jurnalistă, realizatoarea emisiunii* Cafeaua cu sare, *Antena 3) ● Marius DRAGOMIR (consultant independent pe probleme de media) ● Manuela PREOTEASA (jurnalistă, editor general Euractiv.ro) ● Şerban PRETOR (membru CNA) ● Robert ŞERBAN (realizatorul emisiunii* A cincea roată, *Analog TV, Timişoara) ● **Coordonatoarea temei:** Adina POPESCU*

Starea televiziunii

La sfîrşitul anului trecut, s-a lansat la Bucureşti raportul de monitorizare cu privire la România, din seria „Televiziunea în Europa: reglementări, politici şi independenţă", realizat de Open Society Insitute (OSI), în colaborare cu Centrul de Jurnalism Independent. Raportul care se referă la anul 2004 este cel mai mare proiect al OSI incluzînd 20 de ţări europene, iar una dintre concluziile sale este faptul că posturile de televiziune de la noi încă reprezintă o unealtă a intereselor politice şi de afaceri. Poate şi din această cauză, în ultimii ani, numărul românilor care nu mai au încredere în televiziune a crescut cu zece procente. În programele TV predomină ştirile fără evenimente reale şi divertismentul facil, pe alocuri trivial.

Fenomenul de tabloidizare a posturilor de televiziune, invocat de raport, este valabil atît pentru posturile comerciale, cît şi pentru televiziunea publică, unde programele de calitate tind să fie difuzate pe posturile mai puţin vizionate TVR 2 şi TVR Cultural, pe cînd la postul principal, în prime-time, *se difuzează show-uri ca* Surprize, surprize.

Jurnalismul de investigaţie este rar întîlnit pe micul ecran. Programe dedicate reportajelor şi anchetelor, cum ar fi Cutia neagră *de pe Antena 1 şi* Reporteri incognito *de pe Prima TV, au fost scoase din grile, sub pretextul că nu aduc audienţă. TVR încearcă mai nou să relanseze jurnalismul de investigaţie, însă evită încă subiectele „fierbinţi", cum ar fi marile cazuri de corupţie. Adevăratul jurnalism de ştiri şi programele politice şi economice de calitate lipsesc cu desăvîrşire de pe posturile principale de televiziune. Acest gol e umplut de ştirile „fără evenimente", realizate pe bandă rulantă: jafuri, cazuri de violenţă domestică şi accidente rutiere. Pînă şi TVR, care în intenţie pare să se ferească de nonştiri, imită totuşi posturile comerciale. Cu toate acestea, raportul Monitoring and Advocacy Program al OSI (EUMAP) evidenţiază apariţia televiziunilor „de nişă", mai ales a celor specializate pe ştiri, cum ar fi Realitatea TV. Pe lîngă acestea însă, posturi ca OTV, ce respectă cu sfinţenie regulile tabloidului, îşi cîştigă din ce în ce mai mulţi admiratori.*

*Penelope Farrar, director al EUMAP, a declarat la lansarea raportului: „Ideea nu este să avem un raport care să stea pe masa cuiva şi să nu se facă nimic. Dorim ca rezultatele să fie făcute publice şi să existe acţiuni ca urmare a acestui raport". De aceea, o dezbatere avînd drept temă „starea" televiziunii este binevenită, căci ceea ce se difuzează zilnic pe posturile de la noi ne implică pe toţi posibilii telespectatori, plictisiţi sau de ocazie, chiar dacă de cele mai multe ori evadăm pe Cultural sau pe Mezzo sau ne ascundem în canale de „nişă" (**A.P.**)*

Manuela PREOTEASA

Maşina de fabricat imagini şi bani

Cristian Tudor Popescu, gazetarul oricînd gata cu o replică acidă, citeşte cuminte de pe prompter: îşi prezintă rubrica de filme, grav, din fotoliul roşu. Încă o imagine şi filmul se derulează sub ochii tăi: un spectacol Care Te Prinde buimăcit. Trecut prin cabine de make-up, procesat şi ambalat adecvat, CTP e oferit zilnic spre a fi devorat de audienţă, fie că e vorba de comentariu politic, ştiri, sport şi, mai nou, de filme. În linii mari, chiar dacă vedeta se schimbă, tehnica „starului" e utilizată invariabil.

Televiziunea, cu nenumăratele ei sclipi(kits)churi, difuzate la ore de vîrf, face şi desface, înalţă şi coboară personaje şi afaceri, cultivă modele şi gusturi. Toate acestea se derulează cu rapiditate şi cu o permanentă foame de *rating*. *Rating* înseamnă bani şi televiziunile înghit mulţi bani – 15 milioane de euro/an este o sumă decentă, pentru un canal generalist. Piaţa publicităţii TV din România, de 130 de milioane de euro (estimare Zenith Media, 2004), ar susţine, într-o logică normală, maximum 8 televiziuni, faţă de cele peste 150 existente.

În ciuda numărului mare, încasările şi *rating*-urile sînt concentrate la trei grupuri: TVR, PRO TV, Antena 1. TVR este cea mai puternică financiar, cu venituri de 104 milioane de euro în 2004, majoritatea din taxa obligatorie şi 11% din publicitate; în acelaşi an, grupul PRO (PRO TV, Acasă TV, PRO Cinema, PRO TV Internaţional) făcea peste 60 de milioane de euro, iar Antena 1, aproximativ 30 de milioane euro.

Cum publicitatea se raportează la audienţă doar cantitativ, fără ca profilul telespectatorului să conteze, canalele principale se bat pe *rating* cu orice preţ (inclusiv al decredibilizării). Invitaţii (fie că e vorba de Copilu' Minune, fie de un analist sobru) sînt selectaţi pe criteriul sfînt: cît se uită bizonul la ei. Reportajele, altele decît „mortul şi mireasa", au trecut pe planul al doilea (sau sînt inexistente). Dacă însă publicitarii ar face o analiză de profunzime, ar fi surprinşi să constate cărui tip de public îşi vînd reclamele cumpărate cu bani grei pe punct de *rating;* atunci încurajarea jurnalismului de calitate ar veni de la sine.

Banii nu reprezintă singura problemă. Anii de servilism politic au aruncat cea mai puternic finanţată televiziune, TVR, în criză majoră de credibilitate, însă liberalii ţin anchilozată noua lege, menită să-i schimbe metehnele.

În schimb, industria privată s-a mişcat în ultimii ani: canale exclusiv cu ştiri, documentare şi dezbateri (Realitatea TV, Antena 3), lansează noi provocări formatelor generaliste. Un ritm de creştere de 25% pe an al publicităţii TV a atras şi cîţiva investitori străini: Central Media Enterprises a preluat majoritar pachetul PRO TV, iar SBS Broadcasting pe cel al Prima TV, plus două reţele de radio. În general, investiţiile în media au crescut, cu toate că proveniența banilor rămîne obscură. Prevăzută de Constituţie, desecretizarea încasărilor media rămîne un act de curaj mult prea important pentru o alianţă, devenită, de mai bine de un an, laşă.

Lipsa de transparenţă în privinţa propriilor resurse afectează credibilitatea, şi aşa şifonată, a televiziunilor, după o perioadă în care l-au ferit, la unison, pe prim-ministrul Năstase de critici. Spre deosebire de perioada 2000-2004, cînd presiunea politică a fost directă, interferenţele au luat ulterior forme nuanţat-comerciale. „Povestea adevărată" a Roşiei Montana Gold Corporation ascunde, pe cîteva zeci de mii bune de euro, tăcerea ecranelor. Doar National Geographic a renunţat la contractul bănos şi a denunţat compromisul, de neacceptat într-o lume în care cuvintele „reputaţie" şi „credibilitate" au conţinut.

Dincolo de Buftea, buticurile audiovizuale se hrănesc cu grăunţe. În Piatra Neamţ, Euromedia TV, patronată de liberalul Pinalti (Gheorghe Ştefan), trăieşte cu 8.000 de euro pe lună (cifre în 2004, potrivit Ministerului Finanţelor). În Baia Mare, primarul Cristian Anghel se joacă generos cu contractele instituţiei – de regulă, sparte în sume mici, pentru a fi în ton cu noile reguli ale publicităţii de stat.

© Fotobine *feat.* H. Höfer

Firul banilor, greu de identificat, ar pune în lumină şi logica unei întreprinderi media, care în România iese din orice model de *business*. Indicatorul general pentru profitabilitatea operaţională, EBITDA (venituri-cheltuieli operaţionale) este distorsionat în presă de un coeficient dificil de cuantificat pe hîrtie: influenţa. Acesta depinde de *rating*, de interesele patronului şi, în loc de credibilitate, de aparenţa ei. Profesionalismul poate servi în această ecuaţie, în măsura în care contribuie deopotrivă la *rating* şi la disimularea intereselor.

Şi astfel televiziunea, regina audienţei şi a încasărilor, continuă să îşi joace pe degete publicul captiv: românii petrec 3 h 40 min/zi în faţa televizorului, cu 40 min mai mult decît media în vechea UE. Totuşi, o schimbare se petrece în Europa: în era digitală, telespectatorul tînăr e cu o mînă pe mouse.

***Manuela Preoteasa** a fost raportorul pentru România al EUMAP: „Television across Europe."*

© Fotobine *feat.* H. Höfer

Rating naţional 2005

● ***Rating mediu naţional* „all day" *2005:***
TVR 1 – 3.1, PRO TV – 2.6, Antena 1 – 2.2, Prima TV – 0.7, Acasă TV – 1.3, TVR 2 – 0.9, B1 TV – 0.2, Realitatea TV – 0.6

● ***Rating mediu naţional* „prime-time" *2005:***
TVR 1 – 8.5, PRO TV – 6.4, Antena 1 – 6.4, Prima TV – 2, Acasă TV – 3.5, TVR 2 – 1.5, B1 TV – 0.4, Realitatea TV – 0.9

Dana DEAC

Televiziunea de tarabă

Cînd mi s-a propus să scriu cîteva rînduri despre dispariţia genului publicistic, adică a emisiunilor de reportaje, investigaţii şi documentare, din programele TV sau, altfel spus, despre tabloidizarea televiziunilor din România, aveam foarte clar în minte finalul articolului. Propuneam cititorilor un exerciţiu simplu de vizionare cu telecomanda în mînă a unor programe extrem de interesante şi de o calitate profesională indiscutabilă, difuzate de televiziuni străine accesate prin serviciile noastre de cablu. Exerciţiul meu era de fapt o comparaţie. Nu vă plac programele TV româneşti, schimbaţi canalul! Scapă cine ştie mai multe limbi străine. Mulţi s-au plîns de manelizarea televiziunilor şi chiar a vieţii noastre. Nu mai trăim ca în telenovele, ci suferim ca în manele. Îndemnînd la ignorarea completă a canalelor TV româneşti şi vizionarea programelor de la BBC Prime şi BBC World, Arte, TVE, M6, RTL, Mezzo, TV5, Rai Uno, toate variantele Discovery şi Viasat, am realizat că prin comparaţie se produce suferinţa. O soluţie pentru a curma suferinţa ar fi fost să schimbaţi ţara. Dan Greenburg în cartea sa *How To Make Yourself Miserable* îi îndeamna pe americani să facă o serie de exerciţii care le pot transforma viaţa în iad. După ce se compara, măsurîndu-şi corpul, cu cea mai frumoasă femeie sau cel mai frumos bărbat din lume, sînt invitaţi să-şi compare realizările de o viaţă cu realizările de pînă la 12 ani ale lui Mozart. Iată de ce am găsit că demersul meu comparativ nu aducea decît deprimare şi nefericire. Şi atunci, din patriotism, am rămas în Românica şi am meditat asupra cauzelor nefericirii noastre, ale celor „neascultători" de manele şi „nepăsători" în faţa „torenţialei" prezenţe a domnişoarelor superdotate de la mama natură. S-au scris multe editoriale pline de indignare şi chiar de furie despre arestarea Revelionului TV de către manelişti. Apărătorii libertăţii de exprimare s-au abţinut. N-au mai fost atît de activi ca atunci cînd luau apărarea unui post TV care a avut tupeul să pună *brand*-ul de ţară înaintea guvernului, prin varianta manelistă a imnului ţării. (Nu voi conteni să-l citez pe Răzvan Exarhu care găsea înaintea noastră *brand*-ul de ţară, doar uitîndu-se într-o seară la televizor – „România-mînca-ţi-aş"). Analiştii au susţinut în continuare că manelizarea programelor TV reprezintă o consecinţă clară a faptului că programele informative sînt în mod premeditat menţinute la un nivel slab calitativ, că programele investigative, dacă există, atunci sînt „curat inofensive" şi asta pentru a ni se spăla creierul şi pentru a fi apărate interese politice şi financiare doar de telepatroni ştiute. Cei care susţin poziţia patronatelor din televiziune vin cu argumentul simplu al economiei de piaţă – ei vînd doar ce se cumpără. Aşa că, stimaţi telespectatori, veţi vedea doar divertisment grosier pentru că asta cere piaţa, iar patronii sînt şi ei capitalişti şi, ca atare, trebuie să facă bani, să cîştige. Aici cred că se află cheia problemei. Patronii de televiziuni consideră televiziunea o afacere ca oricare alta, o uzină de făcut bani. Nu au conştiinţa responsabilităţii pe care ar trebui să şi-o asume, aşa cum fac omologii lor din „lumea liberă", care au trecut de etapa lui „trebuie să facem bani cu orice preţ". Acum importantă este alegerea pe care un post TV o face pentru un program sau altul şi, în final, pentru o strategie media, iar alegerea presupune întotdeauna asumarea unei responsabilităţi publice. Este – dacă vreţi să acceptaţi extensia nepermisă – aceeaşi responsabilitate pe care o are omul de ştiinţă care inventează o nouă bombă de distrugere în masă. Cred că nu e prea mult să susţin că, la această oră, telepatronii de pe la noi sînt de fapt inamicii publici numărul 1 pentru că, nefiind conştienţi de responsabilitatea pe care o au trăind în vecinătatea Europei, la început de secol XXI, „dictează" publicului un mod de a se comporta şi de a gîndi subcultural, submediocru, primitiv şi total non-european. Probabil că o să vorbim toţi „manelează" pentru a interpreta cu tupeu beethovenianul imn pe versurile „genialului": „Omu'n lume cît trăieşte, pentru bani se chinuieşte".

Ioana AVĂDANI

Ce-mi place de ţara asta!

Cifrele sînt clare şi nu ne lasă nici un spaţiu de îndoială, nici o geană de speranţă: de Revelion, manelele au ras tot, în materie de audienţe TV. Cred că a sosit momentul să tragem aer în piept şi să dăm, bărbăteşte, piept cu realitatea crudă: ăştia sîntem! Din coapsa Daciei şi-a Romei, aici de 2.000 de ani, cei mai viteji dintre traci, un popor blînd şi iubitor şi care, iată, la zi de sărbătoare, vibrează mărunţel la ritmurile orientale şi la rimele agramate ale manelelor.

Semne ni s-au arătat, aşa că nu avem a ne mira. Sondaje de opinie recente au arătat că maneliştii reprezintă modelele copiilor şi adolescenţilor români. Gigi Becali este perceput ca un om de afaceri de succes. Constantin Bălăceanu-Stolnici primeşte premii de eleganţă din mîna lui Cristi Chivu.

Şi atunci, mai are rost să ne dăm de ceasul morţii pentru că ştirile noastre arată cum arată – cu non-evenimente în deschiderea jurnalului şi ştiri fabricate în laboratoare de PR? Poate că într-adevăr „asta cere publicul"?

Sau poate nu. Dacă analizăm un pic „modelele" pe care şi le asumă românii de toate vîrstele, vom constata că ele sînt personajele care se bucură de cea mai mare expunere publică, graţie televiziunilor. Ne aflăm deci într-o situaţie de genul „oul sau găina": televiziunile au preluat şi exploatat simpatiile populare sau au creat aceste simpatii/notorietăţi, prin expunerea repetată şi favorabilă a anumitor personaje?

Răspunsul este destul de evident, dacă aplicăm jurnalelor de ştiri grile de profesionalism. Descoperim astfel (o descoperire de valoarea apei calde deja, căci o facem iar şi iar, de ani buni) că multe dintre „ştirile" care ni se servesc sînt departe de ceea ce în manualele de jurnalism se numeşte *newsworthiness* (capacitatea unui eveniment de a genera ştire). Asistăm, de fapt, la un perpetuu carnaval, în care întîmplări de almanah, evenimente de PR şi instanţe de publicitate îşi pun costumaţia de ştiri şi ne ademenesc la *news,* lăsîndu-ne să credem că sîntem bine informaţi şi apţi să conducem ţara ca o democraţie ce sîntem.

Evadarea în „fapt divers" senzaţional s-a produs în urmă cu trei-patru ani, cînd tot mai multe subiecte politice deveneau tot mai spinoase – astfel încît decizia cea mai lesnicioasă era să le eviţi. Dar cum jurnalul trebuia difuzat în fiecare zi şi trebuia să dureze atît cît durează, spaţiul trebuia umplut cu ceva – cu orice. Aşa au apărut „ştirile" despre accidentele de circulaţie fără urmări (să acceptăm, de dragul demonstraţiei, că accidentele „groaznice" răspund unui interes morbid şi îşi justifică existenţa), despre aniversările căţeilor, sărbătorite în parc, despre tîlhării minore (cu o abundenţă care te face să crezi că ţara e sub teroare), despre adolescenţi chiulind de la şcoală şi prinşi fumînd în parc.

Procesul de „trivializare" a ştirilor a fost lent, dar de succes. Cu atît mai mult, cu cît profesionalismul tehnic în mascarea acestor întîmplări în ştiri este de netăgăduit: mijloace tehnice majore, reporteri agresivi cu aplomb, transmisii în direct. Totul pentru a da publicului sentimentul de actualitate acută, de „ultimă oră", de tensiune în direct.

Ultimii ani au adus un element de noutate în compunerea jurnalelor: au apărut ştirile despre oameni, despre anumiţi oameni. Ce maşină şi-a mai luat Jiji, cît cheltuieşte Andreea pe garderobă, ce cadou a făcut Guţă soţiei, cu cine şi ce mai face Mutu... Nu contest nici o secundă faptul că există public pentru acest gen de informaţie. Ea face trupul şi sufletul presei tabloide (folosesc termenul fără nici o conotaţie negativă, parol!) din întreaga lume. Ceea ce nedumereşte este accesul acesteia pe canalele naţionale (sau cu acoperire naţională), în jurnalele din *prime-time.*

Nu poţi să nu te întrebi cine decide intrarea pe post a unor astfel de ştiri. Cine şi de ce. Dacă evadarea în derizoriu a ştirilor, în momente de presiuni şi persuasiuni politice şi „de grup", este lesne de înţeles, este mai greu de priceput cantonarea ştirilor în această zonă – şi dezvoltarea industriei de subiecte fără miză – în vremuri oarecum mai prietenoase pentru jurnalist. Să fie comoditate? Să fie obişnuinţă? Să fie sursă de venituri – că din publicitatea „legitimă" se trăieşte greu?

Oricum ar fi, procesul are efecte pe termen lung. Audienţa ştirilor a scăzut la toate televiziunile – semn că doritorii de informaţie migrează pe canale mai bogate în resurse. Şi semn că „maneliştii" (extind termenul dincolo de practicanţii acestei îndeletniciri artistice, la toţi cei care se încadrează unui profil similar de *pop culture)* fac *rating* la divertisment, dar nu şi la ştiri.

Cît despre rolul televiziunilor, al canalelor de comunicare în masă, în promovarea de modele, ar mai fi multe de discutat. Dar mă duc că mi-am lăsat rînd la coada de carduri bancare „personalizate". Am înţeles că, după seria cu Ilie Năstase, Hagi şi Nadia, mai scot una, tare de tot, cu Pleşu, Patapievici şi Alina Mungiu. Ce-or să se mai bucure comercianţii mapamondului cînd or să le vadă!

© L. Muntean

Robert ŞERBAN

N-am televizooor!

Se spune că Iosefini, celebrul iluzionist, ajuns la senectute, s-a întîlnit cu un amic pe o stradă în Bucureşti. Acesta i-a zis: „Am auzit că nu mai ai nici o putere, că nu-ţi mai iese nimic..." „Da? Vezi intersecţia asta? În trei minute o Dacia albă va lovi o Dacia roşie." Iosefini se concentrează, iar după trei minute cele două maşini se ciocnesc. „Pură coincidenţă" – remarcă amicul. „Da? Vezi stîlpul de la lîngă noi? În trei minute un domn cu pălărie va da cu capul în el." „Nu se poate" – replică amicul. Iluzionistul se concentrează asupra stîlpului în care, după trei minute, intră un cetăţean cu capul. „E doar o altă întîmplare" – se aude vocea prietenului. „Bine. Vezi blocul cu zece etaje din faţa noastră? Vezi fereastra deschisă de la etajul zece? În trei minute un tip îşi va arunca pe acolo televizorul." „Imposibil!" Iosefini se concentrează asupra ferestrei cu pricina, trec trei minute, trec cinci, trec zece şi nu se întîmplă nimic. După un sfert de oră de concentrare, la fereastră iese un domn care strigă disperat: „N-am televizooor!".

De cîte ori nu v-a venit să strigaţi la fel sau chiar să luaţi „scula" cu pricina în braţe şi să-i faceţi vînt pe geam? Exagerez? Deloc, mai ales după ce televiziunile naţionale au „făcut" Revelionul şi au asistat milioane de români la trecerea dintre ani. Or, după ce am tras cu ochiul p-acolo, nu am nici un dubiu că nu se poate vorbi despre „tabloidizarea televiziunilor", fiindcă tabloidele din România îmi par biete chilii, comparativ cu bordelurile din/de pe sticlă. Ha, ce coincidenţă: în timp ce eu... înfierez aci emisiunile penibile, băloase, zemoase, în jurul cărora gravitează, fericită şi nerăbdătoare, cu telecomanda în mînă, o mare parte dintre români, pe unul dintre posturile „naţionale" e mare chef, mare. Cu manele şi alte cele. Mai exact, cu triluri scoase din burţi, pe texte cu rime tîmpite, cu cabluri de aur la gît şi la mîini, cu şerpuiri şi buriciri cleioase, cu personaje... exoftalmice de atîta admiraţie pentru „artişti" şi suitele lor. Schimb programul, după cîteva secunde, şi aflu că urmează *Vacanţa Mare,* în reluare, şi că „nu aduce anu' ce aduce *Vacanţa Mare*". De luni pînă joi.

Ştiu, telecomanda e tot la mine, prin cablu „curg" şi programe rezonabile sau de-a dreptul spectaculoase, nimic nu mă împiedică să butonez pînă dau peste unul dintre ele. Dar nu despre ce ştiu să fac eu cu schimbătorul de canale e vorba, ci, poate, despre ce nu ştie vînzătoarea în vîrstă de 18 ani de la magazin, care mă întreabă „Ce doreşti?", iar eu o chestionez „Aveţi pîine?", la care ea-mi răspunde „Nu, altceva nu vrei?". Despre ce le lipseşte portăriţelor de la „Electrica", agresive şi ţîfnoase ca nişte siguranţe scurtcircuitate, despre ce nu posedă mecanicul de la service-ul auto, iritat că nu-s „bazat" şi că n-am „cas" la Dacie, ca să-şi „bage nişte piese bengoase, cît o freacă pe la motor". E vorba despre puştanii care, şi ei, sînt clone – fără conturi grase, e-adevărat – ale „vedetelor" ce umplu... sticla.

Jelim degeaba starea în care se prezintă majoritatea posturilor de televiziune româneşti, pentru că pe ele le doare fix şi doar în *rating.* Aşa că apăs pe butonul roşu al telecomenzii şi, precum omul de la etajul zece, strig: *N-am televizooor!*

„Normele legale nu se raportează la bunul-simţ“

– dialog cu Şerban PRETOR, membru CNA –

Penelope Farrar, director al EU Monitoring and Advocacy Program al OSI, a declarat la lansarea raportului „Televiziunea în Europa“: „Ideea nu este să avem un raport care să stea pe masa cuiva şi să nu se facă nimic“. Care credeţi că este rolul CNA în schimbările ce ar trebui să se impună în politica redacţională a posturilor TV (în special cele privind stoparea fenomenului de tabloidizare)?

Legislaţia românească (concordantă cu cea europeană) interzice imixtiunea oricărui organism oficial în politica redacţională a posturilor, aceasta în numele mult clamatului drept la independenţă editorială. Tot ce se poate face în direcţia asigurării măcar a unui anumit standard de decenţă nu poate fi decît rodul unor norme de autoreglementare la care să adere toate posturile, ceea ce, pentru cine observă realitatea de la noi, este o utopie pură. Aşa cum se vede, normele legale, pe care le aplică CNA, nu se raportează la bunul-simţ sau bunul-gust. Probabil s-ar putea găsi modalităţi de extindere a prerogativelor CNA şi în domeniul editorial – deontologic (unele ţări au făcut-o elaborînd coduri deosebit de stufoase), dar cine are interesul să se înhame la un asemenea efort şi cine ar fi în măsură să asigure deplina obiectivitate pe care o presupune aplicarea sa echidistantă în raport cu toţi actorii...?

După lansarea raportului, referitor la calitatea scăzută a programelor difuzate de posturile de televiziune româneşti, CNA atrage atenţia asupra faptului că avem de-a face cu un fenomen cvasigeneral, acuzat atît în statele membre UE, cît şi în SUA. Totuşi, cînd este vorba despre buletinele informative, România este una dintre puţinele ţări unde se difuzează ştiri fără evenimente (non-ştiri). Cum comentaţi acest fapt?

Ştirile fără evenimente se bazează pe apetitul publicului larg (ca să nu spun needucat) de a recepta senzaţionalul ieftin, morbid şi derizoriu, fără a fi obligat să facă vreun efort de prelucrare şi înţelegere a mesajului; este cel mai facil mod de a cîştiga audienţă la un astfel de public. Trebuie să fii complet naiv ca să poţi crede că proprietarii unor mijloace de formare (ca să nu spun manipulare) a opiniei publice româneşti pot să fie nişte persoane necunoscute şi invizibile, eventual dintr-un alt capăt de lume. Din păcate nu este singurul aspect în care nu se pot face afirmaţii tranşante. Orice prezumţie neînsoţită de dovezi concrete poate fi uşor întoarsă, cu sprijinul legii, împotriva celui care a emis-o.

Tabloidizarea, în special cea a ştirilor, poate fi rezultatul evitării în mod intenţionat a subiectelor serioase, în special a subiectelor de investigaţie? Avem nevoie de astfel de programe?

Scuza celor care le fac este una singură: asta cere majoritatea publicului. Fals: asta alege publicul din ceea ce i se oferă. Abundenţa de produse subculturale, subumane chiar, mahalagizarea spaţiilor, care cuprind deopotrivă pe realizatori şi privitori, îndreaptă societatea spre destinaţii caracteristice creşterii entropice. Facilul catalizează destructurarea. A aborda subiecte serioase este, în aceeaşi măsură, dificil şi pentru realizatori, iar a le face accesibile pentru nivelul publicului larg se pare că este imposibil. Am spus „se pare“ pentru că mai există şi excepţii care bat regula.

Fenomenul de tabloidizare e valabil şi pentru televiziunea publică. La fel se întîmplă şi în alte ţări din Europa. Este acesta un motiv de îngrijorare sau posturile publice doar răspund cerinţelor publicului?

Atîta timp cît toate televiziunile se închină la acelaşi zeu, audienţa, este normal să nu existe diferenţe majore între producţiile lor. Televiziunea publică ar putea avea şansa, fiind la ora actuală poate singura instituţie suprafinanţată din România, să-şi realizeze obiectivele atît de elegant formulate în acel petec de hîrtie care este legea proprie (discutabil de ce trebuie să se direcţioneze după o lege separată cînd cîntă în acelaşi cor – vezi şi experienţa majorităţii ţărilor europene), dacă ar avea curajul să-şi schimbe idolul, să renunţe la aspectele meschine ale existenţei şi să nu-şi desconsidere publicul.

S-a spus că înfiinţarea postului TVR Cultural a fost o greşeală şi că programele culturale ar fi trebuit inserate între emisiunile comerciale pe TVR 1 şi pe TVR 2, adică făcute „sandviş“ între o emisiune de divertisment şi un buletin informativ. Credeţi că ar fi fost o idee mai bună?

Emisiunile TVR nu ar trebui să fie comerciale, aşa cum TVR însăşi ar trebui să fie, prin natura conceptului de serviciu public, o televiziune, singura, necomercială. Dacă programele sale generaliste şi-ar fi îndeplinit menirea de formare şi informare, fiind prin aceasta nişte mesageri ai unui anumit tip de cultură generală, sigur că înfiinţarea unui canal specializat ar fi fost salutară. Practica a dovedit însă faptul că înfiinţarea acestui canal s-a dorit pentru a exista un ungher în care să fie dosite de ochii lumii emisiunile cu iz cultural, astfel încît marea masă să poată beneficia nestingherit de destrăbălarea tabloidizantă de care aţi pomenit.

Credeţi că Big Brother *a fost un fenomen media în România?*

Nu în măsura în care au scontat realizatorii săi. Felul în care acest subprodus a fost receptat de publicul nostru îmi întăreşte convingerea că el poate fi sensibil la emisiuni de calitate, cu principala condiţie de a avea de unde alege şi de a fi format cu răbdare în acest sens.

Cine şi de ce are nevoie de Surprize, surprize...*?*

În primul rînd, producătorii săi, cărora le aduce cîştiguri deloc neglijabile; în al doilea rînd, acea parte a publicului care se regăseşte în situaţii mai confortabile decît cele mizere prezentate sau ar dori să se regăsească în conjuncturile telenovelistice prezentate; şi nu în ultimul rînd, cei care fac din această emisiune principalul cap de acuzare împotriva TVR; în fapt, se văd acolo şi lucruri mult mai rele...

a consemnat Adina POPESCU

Reglementări în Europa

Lobby-ul din partea posturilor de televiziune comercială şi/sau scandalurile de corupţie au pătat reputaţia unor instituţii de reglementare precum cele din Letonia sau Polonia.

Consiliul Letonian al Audiovizualului a fost considerat adesea ca fiind netransparent şi gata să cedeze la lobby-ul televiziunilor comerciale. Sub o nou-propusă Lege a Audiovizualului Public, cadrul legislativ s-ar putea schimba.

În Polonia, Consiliul Naţional al Audiovizualului a fost acuzat de acordarea arbitrară de licenţe. Consiliul a fost amestecat într-un scandal de corupţie care a devastat scena politică în 2003, implicîndu-i pe preşedintele televiziunii publice, pe secretarul Consiliului Audiovizualului şi pe însuşi prim-ministrul Leszek Miller.

În Europa de Vest, instituţiile de reglementare au fost criticate pentru abordarea lor, lipsită de forţă, a posturilor comerciale. De exemplu, sub legea franceză, CSA dispune de o gamă largă de măsuri de sancţionare, dar s-a dovedit ezitant în a le folosi. Regimul de reglementare al Italiei este, de asemenea, caracterizat de prevederi legale lipsite de forţă cu privire la poziţiile dominante şi de măsuri de aplicare neclare care fac ca AGCOM să respingă luarea unor decizii hotărîte împotriva radiodifuzorilor puternici.

Consiliul Macedonean al Audiovizualului este un exemplu de competenţe extrem de limitate. El poate doar să formuleze opinii şi propuneri asupra unor chestiuni precum acordarea de licenţe şi sancţionarea radiodifuzorilor, în timp ce Guvernului îi revine puterea de a lua decizii în aceste zone.

(din raportul EUMAP)

Iulian COMĂNESCU

Muza departamentului şi virtuţile ei curative

Face un talk-show zis de scandal, dar e mai tăcut în studio decît tăcuţii şi prearespectuoşii realizatori culturali de pe TVR 2. E omniprezent pe OTV, cîte cinci ore pe noapte, şapte zile din şapte, dar se vede la propria televiziune mai rar decît spotul cu Antena 3, pe Antena 1. Toată lumea îl detestă, dar toată lumea s-a uitat aseară la OTV. Însă în 2005 a început să adune cîte treipatru sute de mii de oameni în faţa televizorului, în anumite intervale, iar asta îl propulsează nici mai mult, nici mai puţin, decît în postura de jerpelit rege al talk-show-ului în trista eră de după Călinescu, Tucă şi anul 2000.

Am spus-o şi cu un alt prilej, cînd Dan Diaconescu începe să atingă *rating*-uri de 3-4 puncte, nu mai poţi să te minunezi cît de stupid, corupt, inutil şi detestabil este omul a cărui imagine se confundă, în momentul de faţă, cu două posturi mici şi rele. E cazul să începi să găseşti explicaţii pentru ceea ce se conturează a fi un succes.

Prima ar fi că Diaconescu este, într-adevăr, neinteresat de adevărul jurnalistic, de echilibrul pe care ar trebui să-l realizeze în studio un moderator care aduce în atenţia publicului un caz conflictual, de bunul-simţ al invitaţilor. Însă el se opune ipocriziei şi falsului profesionalism împănat cu neologisme fade şi abstracţiuni medii, ce caracterizează majoritatea moderatorilor şi analiştilor politici ai momentului. Dacă tot vorbim de mai multe Românii, există şi una în care Dan Diaconescu e un fel de muză departamentală care, cu zîmbetul ei picotit, culoarea de British Museum (sălile de mumii) şi întrebările aiuritoare se distribuie fără să se împartă într-un arhetip naţional. Anume, acela că e rău, e foarte rău, e cum nu se poate mai rău şi o să fie şi mai rău, iar noi n-avem ce face. „Ăia“ ne-au copt-o şi de aia nu avem noi bani, sănătate şi amante ca Andreea Bănică.

© L. Munteanu

Dar, mai ales, Diaconescu a dovedit cu cifre că ştie să stoarcă, aşa cum numai Radu Moraru mai ştie pe alocuri, dar la *rating*-uri mai mici, toată zeama dintr-o crimă fioroasă, un vindecător de negi sau un bufon cu aere de tribun, făcîndu-şi publicul să adoarmă împotriva voinţei, ca în copilăria în care cele 11 ore de somn, necesare zilnic, nu ne lăsau să prindem sfîrşitul desenelor animate.

Deocamdată, din spatele mîzgălelilor electronice de pe ecranul OTV (cu cît televiziunea e mai mică, ea are mai multe crawl-uri, semne de exclamare, zodii şi cozi de papagal pe ecran), Diaconescu reuşeşte pe alocuri să strîngă în faţa ecranului echivalentul a o jumătate din privitorii ştirilor de la televiziunile mari. Există, în România, un „sus“ al pieţei TV, reprezentat de televizunile de ştiri ca Realitatea TV. Iar aceasta a început să îşi convertească, în ultima vreme, *rating*-urile de 1-2 puncte în încasări din publicitate care în curînd o vor face rentabilă. La fel, piaţa TV îşi găseşte şi un „jos“: dacă avem „nişe“, are şi Diaconescu crăpătura lui prăfoasă din podea (sau gaura de priză din perete) undeva. În ţările cu tradiţie de presă, ceea ce încearcă să facă Dan Diaconescu e mult mai strălucitor şi curat şi se numeşte, după exemplul ziarelor, „televiziune tabloidă“. O entitate ca Fox are destui bani din publicitate pentru a-şi plăti maşiniştii, care nu mai au nevoie de cele cîteva milioane pe care Corneliu Vadim Tudor a recunoscut că le-a dat tehnicienilor de la OTV.

Aiurelile lui Dan Diaconescu vor canaliza, oricum, o parte a publicului către ceea ce-l interesează mai mult. Nu peste mult timp, televiziunile mari nu vor mai avea scuze ca să ne îndoape cu manelişti, filme indiene şi ştiri despre babe devorate de viermi adolescenţi. Ceea ce înseamnă că, probabil, vom găsi acolo mai multe lucruri normale pentru oameni normali.

Dacă aş fi magnat media lipsit de scrupule, l-aş cumpăra pe Dan Diaconescu, l-aş scutura pînă-i zboară toate crawl-urile acelea cu care se încinge la pantaloni, cravata verde-mucegai, bronzul de mumie de la lămpile cu ultraviolete, pe care le foloseşte pe post de lumini în studio, şi l-aş lăsa să doarmă neîntors vreo două săptămîni. I-aş da bebeluşele lui Huidu şi Găinuşă, ochelarii lui Radu Moraru, ia lui Teo şi Maybach-ul lui Becali. Atunci să vedeţi *rating*-uri!

Marius DRAGOMIR

Goana după majoritate

Venirea la cîrma televiziunii publice din Slovacia, în anul 2003, a unei noi direcţiuni conduse de Richard Rybníček a zguduit din temelii industria de televiziune slovacă, obişnuită cu modelul de piaţă audiovizuală tipic pentru ţările postcomuniste: pe de o parte, o televiziune în principiu publică, dar strict sub papucul statului, care excela în programe plicticoase şi ştiri cenuşii, politizate şi greu digerabile; pe de altă parte, un post privat de televiziune, TV Markiza, care controla aproape 80% din banii de publicitate şi peste 80% din audienţa naţională slovacă.

Rybníček a tăiat în carne vie. În numai un an, conducerea sa a concediat 1.100 de anagajaţi ai televiziunii dintr-un total de 2.000 şi a revizuit finanţele televiziunii pentru a elimina cheltuieli inutile şi surse de pierderi. Rezultatul a fost că, în numai un an, televiziunea publică slovacă STV a scăpat, pentru prima dată în aproape zece ani, de pierderi.

Mai interesant însă este faptul că, în aceşti ultimi ani, STV a trecut printr-o schimbare de imagine profundă. Ca în majoritatea ţărilor fost comuniste, STV şi-a construit, mulţumită politicienilor, o imagine dezastruoasă în anii '90, cea de megafon al grupărilor politice ce se perindau la putere. După 1996, de exemplu, STV a devenit principalul instrument prin care coaliţia premierului naţionalist Vladimír Mečiar îşi ataca adversarii politici. Ce vedem acum însă pe cele două canale ale STV este complet diferit. Ştirile sînt mult mai dinamice, programele de investigaţie (de exemplu *Reporteri)* şi-au cîştigat o solidă reputaţie, iar STV este acum postul cu cea mai mare credibilitate, datorită „ştirilor de bună calitate, echilibrate şi realizate în mod profesionist" – după cum scrie Ivan Godarsky, autorul capitolului slovac în recentul raport „Televiziunea în Europa" publicat de EUMAP.

Reformele lui Rybníček sînt însă, la ora actuală, aspru criticate de o bună parte din opinia publică, în special lumea artiştilor şi a culturii slovace, care îl acuză pe directorul STV de comercializarea excesivă a televiziunii publice, hrănită, ca în multe alte ţări din Europa, din bani publici (taxă pe abonament) şi publicitate. „Să-l oprească cineva!" – spun unii slovaci. În ultimii doi ani, STV a difuzat, de exemplu, *Slovacia caută un Superstar,* versiunea slovacă a competiţiei cu mare potenţial comercial *Pop Idol,* iar audienţa televiziunii s-a dublat, comparativ cu anul 2000, în timp ce concurentul privat, TV Markiza, şi-a văzut cota de audienţă înjumătăţită la aproximativ 40%. Problema este însă că STV începe să semene din ce în ce mai mult cu concurenţii săi comerciali. Cam aceasta este, de fapt, povestea televiziunii în Europa anului 2006.

Note bune...

Într-o lume audiovizuală din ce în ce mai bogată în posturi de televiziune, în mod ironic şi chiar ridicol, oferta de programe este din ce în ce mai săracă. Iar dacă rolul televiziunii private este, după cum majoritatea reprezentanţilor săi spun, să împuşte audienţe cît mai mari, care aduc apoi publicitate – sursa principală de finanţare a televiziunilor comerciale, misiunea televiziunilor publice este să ofere „ceva diferit", ştiri obiective şi de calitate, programe serioase de dezbatere politică axate pe probleme relevante pentru societate, programe pentru minorităţi, reportaje de investigaţie, programe pentru copii, filme de calitate.

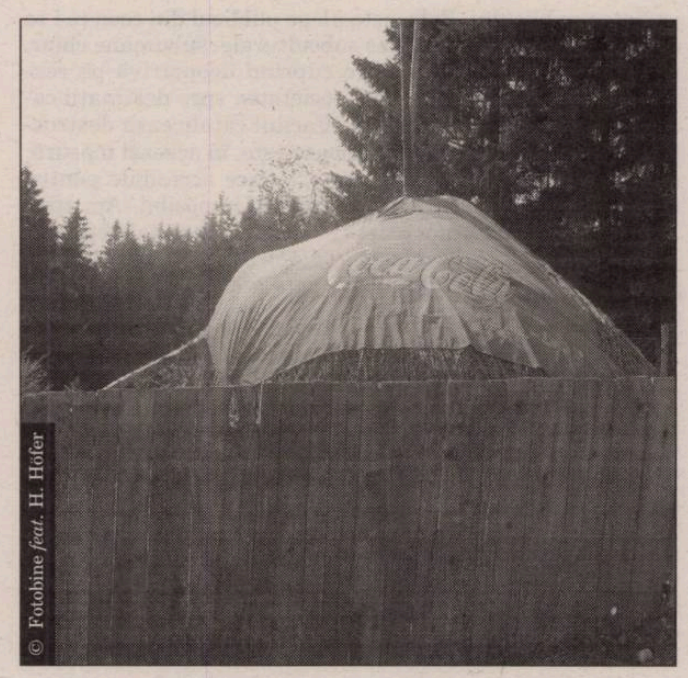
© Fotobine *feat.* H. Hofer

Vedem asemenea programe, înghesuite în colţuri întunecate de noapte pe diverse canale ale televiziunilor publice europene. Canalul 2 al televiziunii cehe, Česká Televize, îşi delectează telespectatorii cu producţie recentă de film european sau cu reluări ale memorabilelor filme ale lui Woody Allen. Posturile publice germane, ARD şi ZDF, precum şi mult-lăudatul BBC continuă să domine piaţa de programe de ştiri, fără a ceda presiunilor politice sau comerciale. Televiziunea publică din Estonia, Eesti Televisioon, difuzează de cîţiva ani reportaje pe subiecte locale, eliminînd cît mai mult programele comerciale, kitsch, din grilele sale.

France Télévisions, corporaţia franceză de televiziune publică, se remarcă la rîndul său prin dezbateri politice de substanţă şi prin reticenţa în a difuza *reality TV,* iar în Italia, RAI produce şi transmite o cantitate semnificativă de film şi programe pentru minorităţi, inexistente pe posturile private.

...şi proaste

Cu toate acestea, televiziunea publică în Europa este departe de a-şi fi construit o imagine distinctă de cea a posturilor comerciale. Televiziunea publică din Franţa se luptă cu nesfîrşita dilemă: fie să producă programe de nişă, pentru categorii de spectatori care nu-şi găsesc programele pe posturile comerciale, dar atunci va pierde audienţă, fie să concureze cu televiziunile private, în mod frontal, însă asta înseamnă să-şi compromită misiunea pentru care există şi e plătită din banii contribuabililor.

Se pare că al doilea scenariu este preferat încă în majoritatea ţărilor europene. După cum scrie cercetătorul Thierry Vedel, autorul capitolului francez din raportul EUMAP, televiziunea publică franceză se distinge de programele posturilor comerciale prin trei aspecte: slujba religioasă de duminică, programe plicticoase produse de candidaţi în alegeri şi lipsa publicităţii în timpul filmelor.

Al doilea canal al televiziunii publice slovace, Dvojka, se adresează unei audienţe specifice, difuzînd muzică şi sport, programe pentru minorităţile naţionale, programe religioase şi documentare, în timp ce canalul 1, Jednotka, se aseamănă izbitor cu un canal privat, difuzînd filme comerciale, programe de bîrfe şi *reality TV.* În concepţia directorului STV, canalul 1 „ar trebui să fie umplut cu un program atractiv pentru majoritate", în timp ce al doilea canal „va fi un canal public dedicat unui telespectator specific, mai solicitant, [...] unde nu ne preocupăm de audienţă, deşi aş fi mulţumit cu o audienţă de 5-8%". Acest model, de a avea un canal generalist, adresat majorităţii, şi un canal secundar, adresat gusturilor minoritare, devine popular, iar Cehia şi Slovacia sînt exemplele cele mai relevante în acest sens.

Pe de altă parte, televiziunea publică rămîne ancorată în dieta comercială, cam peste tot. RAI, pe lîngă toate problemele legate de politizarea de către fiecare guvern italian care-şi împarte canalele televiziunii publice conform rezultatelor obţinute în alegeri, este de multe ori de nedistins faţă de concurenţii săi privaţi. Nu e de mirare să vezi pe RAI 1 *L'isola dei famosi,* o versiune locală a *Big Brother* unde concurenţii sînt depuşi pe o insulă, în loc de o casă, timp de cîteva săptămîni. Nu e de mirare să vezi televiziunea sîrbă RTS cedînd concurenţei agresive „rozalii", cum e cunoscută în fosta Iugoslavie popularitatea ameţitoare a reţelei Pink, construită pe conceptul „fără ştiri, fără sport, doar divertisment". Nu e de mirare nici să vezi telenovele siropoase şi imbecile ca *Sălbatica Anastasia* pe canalul 1 al televiziunii slovace, cum nu mai e de mirare să vezi televiziunea publică română marcînd audienţe ucigaşe cu nenaturalele şi nesfîrşitele *Surprize, surprize*. Cehii îşi au şi ei pe canalul 1 al televiziunii publice un show similar, *Pošta pro tebe (Poşta pentru tine),* însă le lipseşte o Andreea Marin locală care să pompeze fascinaţie pe micul ecran.

Trivializare şi „non-evenimente"

Pe lîngă toate acestea, îngrijorător este fenomenul trivializării programelor de ştiri pe canalele de televiziune, fenomen inaugurat de posturile private de televiziune, după modelul american, tembelizant, al Fox News, şi apoi copiat din ce în ce mai mult de canalele publice. În Ungaria, de exemplu, canalele private au preferat în mod deschis să fie „apolitice", în sensul că refuză să discute politica parlamentară, în loc să fie neutre politic. România este exemplul cel mai relevant de trivializare la extrem a conţinutului de ştiri. Televiziunile româneşti, private şi publice, se remarcă la nivel european prin prezentarea de evenimente uşoare sau „non-evenimente" (accidente banale de circulaţie sau furturi minore). Este modul cel mai simplu de a evita ciocniri cu autorităţile, care există peste tot pe continent, sau supărarea nu ştiu cărui baron local.

Mai mult, numeroase televiziuni comerciale folosesc ştirile pentru a-şi sprijini proprietarii ori pentru a-i ataca pe adversarii proprietarilor lor. În afară de România, un scenariu similar este Turcia, unde proprietarii de televiziune se ascund în spatele trusturilor bancare, de construcţii sau turism.

Marius Dragomir *este consultant independent şi editor al EUMAP: „Television across Europe".*

Primele zece companii de televiziune europene

1. British Sky Broadcasting, Marea Britanie, post privat, venituri de operare neconsolidate: 4.242,1 milioane de euro.
2. BBC Home Service, Marea Britanie, post public, 4214,1 milioane de euro.
3. RAI, Italia, post public, 2.736,7 milioane de euro.
4. RTI, Italia, post privat, 2.008,2 milioane de euro.
5. ZDF, Germania, post public, 1.778,4 milioane de euro.
6. TF1, Franţa, post privat, 1.596,2 milioane de euro.
7. RTL Television, Germania, post privat, 1.589 milioane de euro.
8. Canal +, Franţa, post privat, 1.585 milioane de euro.
9. France 2, Franţa, post public, 1.573,5 milioane de euro.
10. France 3, Franţa, post public, 1.416 milioane de euro.

(din raportul EUMAP)

Misiunile şi obligaţiile serviciilor publice

Serviciile publice audiovizuale au în toate ţările o sumă de obligaţii bazate pe trei principii majore: programe ajustate pentru servicii publice, informaţie imparţială şi corectă şi acces universal. Serviciilor publice audiovizuale li se cere, în majoritatea ţărilor, să îndeplinească următoarele:

- să difuzeze ştiri şi informaţii independente, corecte, imparţiale, echilibrate şi obiective;
- să asigure diversitatea programelor şi a punctelor de vedere;
- să transmită o anumită proporţie de ştiri, programe culturale, artistice, educaţionale, minoritare, religioase, pentru copii şi de divertisment;
- să promoveze cultura şi valorile locale;
- să producă şi să transmită programe relevante pentru toate regiunile ţării;
- să ofere spaţiu şi difuzare gratuit pentru anunţuri în interesul public, precum sănătatea, siguranţa şoselelor şi mesajele urgente din partea autorităţilor de stat.

(din raportul EUMAP)

Ce e la televizor?

Programele de televiziune au cunoscut o evoluţie extrem de dinamică în ultimii ani, cu formate de programe combinate permanent şi frecvent reîmprospătate. Principala tendinţă este comercializarea, în care divertismentul invadează toate formatele, ducînd la efecte hibride. Înflorirea cea mai mare în producţia prime-time *au cunoscut-o programele* reality TV *care au început să dezvolte formate noi precum „docu-soaps"* (The Osbournes), *show-uri* reality games (Big Brother), *concursuri* (Vrei să fii miliardar?), *telenovele latino cu replică în toată lumea şi* reality show-*uri hibride* (Hell's Kitchen *pe ITV 1 în Marea Britanie, în 2004). Bineînţeles, sporturile sînt un ingredient foarte valoros al programelor, cu o creştere imensă a costurilor drepturilor de difuzare. În plus, documentarele de calitate cîştigă audienţe tot mai mari. Cercetătoarea Carine Dubois scria: „Calitatea acestor documentare a fost îmbunătăţită cu ajutorul unor efecte speciale scumpe şi tehnologii avansate. Din această cauză, coproducţia devine singurul mod de finanţare a acestor proiecte scumpe". Printre astfel de documentare de calitate se numără* Pompei: The Last Days, *care a înregistrat audienţe ridicate pe France 2, şi* D-Day *care a atras cifre mari de vizionare pe Discovery şi pe canalul german ProSieben.*

(din raportul EUMAP)

„Tot cîntînd, am uitat că plîngeam“

– interviu cu Ada MILEA –

Am fost prin preajma lui Quijote, *şi – aşa e – foarte des m-am crispat. Dar nu pentru că eram luat la întrebări, ci pentru că nu puteam pune întrebări.* Quijote von Ada Milea *îţi ia pămîntul de sub picioare. E „concertul“ (pe CD la A&A Records) care te scoate din falsul mit, „concertul“ care te ţine de mînă cu Sancho, omul acela exact ca şi tine. Despărţirea de înaltele idealuri quijoteşti pentru mult mai lumeştile sanchisme, reale şi normale, surprinzătoare şi accesibile (hmm...) a fost un şoc. Nu mai asistam la mitizarea deşănţată (Quijote cel mare, Quijote cel simbolic, Quijote cel de neatins şi de neînţeles). Quijote e elevul mai slab al lui Sancho. Acum de departe auzim şi paşii lui Robinson pe* Insulă. *Ceva sunete din* Aventurile lui Habarnam *(cu premiera la Teatrul Odeon, regia Alexandru Darie) sosesc prin* Send file/Receive file *pe* Yahoo Messenger. *Şi dacă am pierdut casetele piratate de pe care o ascultam pe Ada Milea prin 1998, asta nu înseamnă că acum nu furăm, involuntar, şi ascundem, numai pentru noi, bucăţele din spectacolul* Ada.

Mi-e foarte greu să te întreb despre Quijote...

Lasă că răspund fără să mă întrebi. Nu vezi că abia aştept să-ntîlnesc interlocutori răbdători, buni ascultători ai poveştilor mele quijotice? Pot să-ncep? Încep:

Îl iubesc pe Cervantes! De fapt, am o mulţime de morţi preferaţi, dar el e printre preferaţii principali. Citindu-l, recitindu-l, citind şi cele scrise de unii din celebrii lui cititori, m-am pomenit încercînd să-i transform cartea într-un soi de... hm... să-i spunem „concert“, deşi nu e chiar concert. De două ori am eşuat în secret (nici măcar mie nu-mi plăceau rezultatele strădaniilor), dar a treia oară am luptat mai bine cu doborîtoarele mele îndoieli.

Cum s-a construit spectacolul Quijote? *Din cîte mi-ai povestit, e un întreg roman. De aventuri, fireşte.*

A treia mea încercare de a transforma cartea-n concert a fost declanşată de dna Ioana Zlotescu, fosta directoare a Institutului Cervantes. Nu prea mai aveam curaj pentru încă o încercare, dar faptul că dnei Zlotescu i s-a părut că pot, a făcut să mi se pară (un pic) şi mie că pot. Apoi a urmat cititul şi recititul lui Cervantes, Unamuno, Borges etc.; enormele scanări din Cervantes şi transformarea lor în fişiere-text; vorbele dlui Victor Ivanovici: *„Vai, să nu faceţi un Don Quijote patetic şi filozofic cum am tot văzut! Cartea asta e plină de umor. Nu ştiu de ce lumea ignoră umorul lui Cervantes“*; apoi discuţiile cu dnii Victor Ioan Frunză şi cu Emil Brumaru; şi – vai! – apariţia unei noi traduceri (cea a dlui Sorin Mărculescu) de care nu puteam să nu ţin cont; căutatul actorilor sau al muzicienilor şi-al personajelor în care trebuia să intre aceştia; apoi ideea dlui Frunză în legătură cu distribuţia şi cu apariţia pianului... Şi multe-multe altele. Nu mai înşir.

„Umorul debordant, ironia tandră, cinismul aproape calin se îngemănează în unul dintre cele mai fericite experimente culturale româneşti din ultima vreme. Don Quijote-*le Adei Milea transcende genurile şi anulează prejudecăţile“ – spunea Mircea Mihăieş. Te aşteptai la un asemenea succes la* inteligenţia *autohtonă?*

Repetiţiile puteau prevedea dezastrul sau succesul (dacă ne-am fi ocupat gîndurile şi cu măsurători din astea). Ba ni se părea minunat ce făceam, ba ni se părea jalnic. Partenerii... şi ei ba apăreau, ba dispăreau. S-a ajuns, în final, la 4 personaje şi-un om. După ce am construit bucată cu bucată, reacţie cu reacţie şi cuvînt cu cuvînt, traseul personajelor, abia aşteptam să arătăm şi altora ce-am făcut noi. Era primul semn al bucuriei ce se cerea ascultată şi de alţii. Era un semn bun, nu?

Atunci ai venit tu, tot pentru un interviu, dar nu ţi l-am dat, ci... aproape te-am obligat să asculţi forma de atunci a *Quijote*-lui. Ţii minte? Era şi Dorina Chiriac de faţă. Eu plîngeam pentru că tocmai am aflat de la un ascultător că nu se înţelege nimic din poveste şi că personajele-s aiurea şi că... totu-i aiurea, iar Dorina încerca să-mi spună că nu-i aşa. Cînd ai apărut, ne-am bucurat că avem posibilitatea de a verifica, şi-am început să-ţi cîntăm. Eu cîntam plîngînd, aşa că ţie nu-ţi prea venea să rîzi în părţile comice, iar eu mă speriam că nu sînt comice. Tot cîntînd, am uitat că plîngeam şi tu încet-încet ai uitat, iar în final, cînd păreai un spectator fericit, te-am ucis cu întrebări: „Ce se-nţelege din asta?“; „Dar din asta?“; „Dar din astalaltă?“. Tu te-ai speriat din nou şi-ai început să răspunzi crispat, ca la un examen în faţa unor profe exigente şi ţoape. Acum îmi vine să rîd de momentele alea, dar atunci... Vai, ce inimă zdrobită aveam!

Radu Afrim este...

Un regizor genial (pentru unii) şi înspăimîntător (pentru alţii), un artist, un creator, un inventator, un poet al imaginii. Pentru mine... primul regizor care a avut curajul să mă distribuie în roluri de om (la Teatrul din Tîrgu Mureş primeam roluri de plante şi animale). Aşa am ajuns să joc la Green Hours într-un spectacol după o fostă idee de Beckett şi la Teatrul Odeon în *De ce fierbe copilul în mămăligă*.

Spuneai că Apolodor *te-a apropiat de Gellu Naum. Între timp a apărut* Insula. *În care Robinson e singur singur...*

... singur singur pe o insulă pustie plină de lume. Cu tot hohotul nostru (de rîs sau de plîns) el continuă să trăiască în

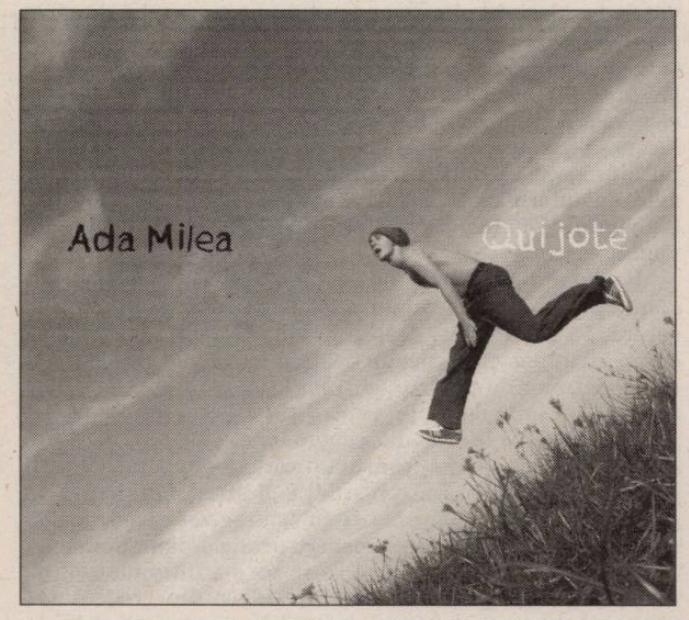

Coperta albumului (fotografie de Radu Afrim)

„mulţimea de singuri“ la care l-a condamnat Providenţa. Ah, sper s-ajungi din nou să spui: *„povestea seamănă cu mine“, „povestea seamănă cu tine“* şi *„povestea seamănă cu sine“*.

Pe vremea-n care încercam să mă împrietenesc cu Apolodor, citisem prea puţin Naum şi aş fi putut citi degeaba la nesfîrşit, dacă n-aş fi descoperit (nu ştiu cum şi nu ştiu cînd) pe „partea cealaltă“ un „mal albastru“, un „foc negru“, o „soră fîntînă“ şi-un „drumeţ incendiar“. Sper să nu mă „vindec“ vreodată de „partea cealaltă“.

Între Quijote *şi* Insula *s-a intercalat* Habarnam. *Ai compus cîntecele, ai repetat cu actorii, vocea ta nu apare deloc în piesă. Cum e să fii „regizor muzical“?*

Cum „mă scap“ şi-ţi zic ceva, tu – hop! – ai şi vînat materie primă pentru o nouă întrebare. Îţi spuneam că-l cred pe Celibidache un uriaş „regizor de orchestră“. Am văzut repetiţii filmate şi l-am introdus definitiv în „colecţia“ mea de „morţi preferaţi“. Te rog uită că mi-ai pus ultima parte a întrebării. Buuun... Acum, dacă tot ai uitat ce te-am rugat să uiţi, îţi spun că una dintre cele mai fericite întîlniri din viaţa mea este întîlnirea cu dl Dabija. Repetiţiile şi discuţiile cu el sînt o comoară pentru mine, aşa că n-o împart cu tine, nemernicule! N-o să te ajut să-mi retrogradezi comoara şi să faci din ea „materie primă“ pentru cine ştie ce-ţi trece ţie prin minte.

Cu „habarnamii“ a fost frumos şi greu (greu pentru că schimb mereu şi mereu, mi se pare că schimbînd ajung la ceva mai puţin greu). Bieţii actori, fără să fie ajutaţi de vreo bandă sonoră, trebuie să-şi regăsească tonul şi ritmul singuri. Şi e greu să-şi găsească tonul şi ritmul mereu.

Nu ai vorbit niciodată despre copilăria ta (ştiu, ai scris un articol fascinant despre cărţile copilăriei!). Te-am văzut într-o poză cu un bunic, care, dacă nu mă înşel, îţi citea ceva dintr-o carte. Copilărie, bunici, Bistriţa...

...Tîrgu Mureş, Bistriţa, Căcuciu (ăsta-i un sat), Aita Mare (asta-i o comună)... Printre ele a trecut copilăria mea. Ce să mai spun despre ea? Că e populată de bunici, părinţi, veri, vecini, găini, cîini şi pisici? E tot ce se poate spune despre copilării. Restul nu se poate spune. Şi culmea e că exact „restul“ ăsta contează.

În ceea ce tu numeşti „articol“, eu încercam să trag de-o rămăşiţă de copilărie şi s-o întind la nesfîrşit. Ce „sport“ amăgitor! Iartă-mă că-mi fac şi desfac iluziile în faţa ta! Asta înseamnă că am ajuns la o oarecare intimitate cu tine. Hi-hi-hi! Vezi ce se întîmplă dacă deschidem şi închidem împreună tot felul de „uşi interzise“?

Tu l-ai omorît pe Shakespeare, am aflat dintr-un alt interviu. Dă o declaraţie despre oribila crimă.

Licenţa e arma crimei, adică rolul dnei Quickly din *Nevestele...* lui Shakespeare. Cu partea practică a examenului am înfăptuit-o, iar în partea scrisă am recunoscut-o. Unii profesori au apreciat sinceritatea cu care am „dezvăluit laboratorul intim al creaţiei“, dar cei cu care am lucrat mi-au făcut sinceritatea praf. Eu doar încercam să nu-l fac de rîs pe Shakespeare spunînd că „am făcut totul“ şi că aşa arăta „sufletul meu pus pe tavă în faţa publicului“. M-am ferit de minciunile astea şi-am descris exact ce-am simţit că se petrece în „laboratorul“ ăsta „intim al creaţiei“ despre care tot auzeam povestindu-ni-se. Aşa că, din cît îmi amintesc, capitolele din lucrarea mea scrisă au fost: „despre întrezărirea personajului“, „despre persistenţa întrezăririi personajului“ şi „despre ce-a mai rămas din întrezărire“.

Colaborezi, la Insula, *cu Alexandru Bălănescu. Şi, uneori, cu Michel Tournier. Merge?*

Da. Tournier ne-a condus la personajul „mama lui Robinson“. Abia citind cartea lui, am descoperit rolul matern al insulei şi rolul mamei în singurătatea omului. Aşa că, brusc, am făcut din „mama“ cel mai important personaj după Robinson. Textul lui Naum e doldora de personaje. E tare greu să transformi un text de teatru într-un text pentru un posibil concert şi, ca să fiu crîncenă pînă la capăt, simt nevoia să spun că totul trebuie să se petreacă în limba engleză. Of! Noroc cu răbdarea şi felul dlui Bălănescu de a lucra. Îmi dă timp şi libertate, iar lucrul cu el îmi place la nebunie. Ar trebui să mă supăr pe distanţa Londra – Bucureşti (care ne împuţinează repetiţiile), dar prefer să mă bucur de ceea ce am cîştigat pînă acum lucrînd cu un asemenea muzician.

Ai doi prieteni din literatură: Emil Brumaru şi Şerban Foarţă. Pregătiţi un complot, ceva?

Eu sînt mîndră că ţi se par prietenii mei. Nu ştiu ei cît sînt de mîndri de părerea ta.

Mergi cu chitanţierul şi tai chitanţe. Asta te obligă statutul tău de PFA. Cu ilegalităţile cum stai?

Ce să fac? Am vrut libertate şi sînt fericită că mi-am cumpărat-o cu un chitanţier, un facturier şi-o ştampilă. E ieftină, nu?

a consemnat Constantin VICĂ

mergi pe mîna mea

Hallmark

Numiţi-l escapism sau gust îndoielnic sau paseism nostalgic, nu contează, nu mă voi simţi insultată. Ori de cîte ori cultul brutalităţii tîmpe, al scabrosului, al vulgarităţii, al tembelismului devine insuportabil (aşadar, foarte frecvent), nu închid, ca alţii, televizorul, pentru a mă feri de agresiunea emisiunilor cu vedete-instant şi a filmelor cu bum-bum, pac-pac şi trosc: trec pe Hallmark. Pentru americani, Hallmark este, de aproape o sută de ani (din 1910), numele felicitărilor de-a gata pentru orice ocazie imaginabilă – a opta aniversare a nepoţelului de frate, achiziţionarea unui automobil marca X, tipul Y, convalescenţa după bronhopneumonie, situarea pe locul 3 în competiţia locală de popice. Simţind la un moment dat nevoia unui instrument de publicitate propriu, fabrica de ilustrate s-a dotat cu un studio de filme de televiziune. Canalul care le difuzează în Statele Unite le presară cu reclame Hallmark. La noi ajung numai filmele. Filme care-şi propun să spună o poveste (pentru că „nu există om căruia să nu-i placă o poveste bine spusă“) şi ţin să se adreseze „întregii familii“.

Fabuloase filme-basm *(Alice în Ţara Minunilor, Cenuşăreasa, Jason),* ecranizări care „actualizează“ capodopere, nealterîndu-le, dar populîndu-le cu oameni ca noi *(Hamlet),* dar, cel mai adesea, filme în care se trăieşte normal, în care oamenii au probleme obişnuite chiar şi atunci cînd trec prin crize neobişnuite, filme cu copii, bătrîni, amanţi, neveste de pretutindeni şi din totdeauna, seriale poliţiste în care enigmele sînt jocuri de puzzle rezolvate nu de supraoameni, ci de detectivi, judecători, avocaţi, inteligenţi, dar prinşi ei înşişi în situaţii existenţiale cu mult mai interesante decît intriga propriu-zisă, îmi confirmă mereu credinţa că încă mai este viaţă şi dincolo de alienare, dincolo de anomie şi chiar dincolo de penibilele prestaţii ale pseudo-politicienilor, ale becali-diaconeştilor şi ale cocotelor cîntătoare. Şi că nu toate valorile civilizaţiei, de la care ne revendicăm, au fost abolite, că demnitatea, cinstea, sentimentele paterne, materne, filiale, simţul de răspundere, respectarea cuvîntului dat, compasiunea, civismul sînt mai mult decît nişte perimate vorbe-n vînt, fără curs în lumea reală.

Ştiu că snobii vor strîmba din nas. Ei şi? Eu rămîn la Hallmark. Pentru o cură de normalitate.

Felicia ANTIP

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM Radio, pur şi simplu
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Ca-n viaţă

Nu de mult, o persoană „civilă“ pe care o preţuiesc şi care, la rîndul ei, preţuieşte teatrul şi pe oamenii de teatru – nu mai puţin, cititoare consecventă a *Dilemei vechi* – m-a întrebat, pe un ton deopotrivă neîncrezător şi plin de speranţă: „Chiar aşa de groaznic arată teatrul românesc, cum apare în articolele dvs.? Chiar nu v-a plăcut mai nimic?“. Interpelarea, mărturisesc, m-a derutat: nu-mi închipuisem nici o clipă că notaţiile mele desenează un peisaj (teatral) atît de apocaliptic sau că din ele poate să reiasă un dezgust atît de răspicat faţă de produsele scenei naţionale. De altfel, nu văd deloc numitul peisaj exclusiv în culori sumbre, iar formele sale de relief nu-mi trezesc (constant) chiar greaţă existenţială. Scurta conversaţie a continuat să mă urmărească şi să-mi dea de gîndit. Cum trebuie procedat?

Adevărul incontestabil (şi constatabil de către oricine calcă în orice sală de spectacol) este că, privit din unghiul receptării „largi“, teatrul românesc pare a sta minunat: practic, nu există reprezentaţie la care să nu se aplaude – în picioare, după un obicei foarte neplăcut, preluat, am impresia, din trecutele şedinţe PCR şi inexistent în vreo altă ţară –, uneori cu strigăte de „Bravo!“, indiferent dacă e premieră ori spectacol „obişnuit“, indiferent dacă e vorba despre o capodoperă (cîte capodopere se nasc, în cursul unui an, în literatură, muzică, pictură? de ce s-ar ivi mai multe în arta teatrului?) sau o tîmpenie patentă, indiferent dacă acţiunea se petrece în uriaşa incintă a TNB sau în minuscula pivniţă a clubului Green Hours. Este, de altminteri, argumentul cu care directorii de teatru, regizorii şi actorii închid gura criticilor răi de gură – „N-ai văzut ce aplauze am luat?“ –, chiar dacă, în adîncul sufletului, sînt conştienţi că n-au făcut defel gaură în cer, că, dimpotrivă, spectacolul e slab şi că ştaiful lor profesional va ieşi destul de turtit din întreprindere. Pentru că artiştii nu sînt nici insensibili, nici orbiţi de vanitate şi, ca s-o zic de-a dreptul, nici proşti: cu excepţia cazurilor (patologice, le-aş numi) de orgoliu paranoid sau de lipsă acută de talent, ei ştiu mai bine ca oricine cînd spectacolul sau rolul nu le-a „ieşit“. Dar, firește, pentru nimeni nu-i o bucurie să audă asta de la altcineva.

Revin, aşadar, la întrebarea de mai înainte: cum e mai bine să procedeze comentatorul, să-şi arate nemulţumirea (eventual, exagerînd un pic, în scopuri pedagogice), ori să „meargă cu valul“, aplaudînd şi el, împreună cu stalul, tot ce vede pe scenă? Răspunsul, cred, nu-l poate da decît conştiinţa fiecăruia; pînă la urmă, nu Conştiinţa cu c mare, aceea pe care o invoci cînd vine vorba de chestiuni precum viitorul ecologic al planetei sau exploatarea omului de către om (adorabilă expresie!), ci aceea de fiecare zi, aceea prin care, de pildă, devii con-ştient de adresa vorbelor tale. În ce mă priveşte (aşa cum am explicat şi în acel număr al *Dilemei vechi* dedicat criticii şi criticilor), sînt convinsă că, deşi încerc să scriu pentru cititorii *normali*, „micile mele rînduri“ nu ajung, cu excepţii rarisime, decît la cititorii *speciali*, adică la autorii spectacolelor – regizori, actori, dramaturgi, scenografi. Or, între grădinari nu se face să te-apuci de vîndut castraveţi.

Pe de altă parte, mă îndoiesc că „publicului larg“ îi pot dăuna prea tare – dacă ajunge să le citească – observaţiile severe, ba chiar dure, despre produsele teatrale care i se oferă. Misiunea cronicarului poate fi asemănată cu aceea a unui controlor de calitate: el trebuie să constate „defectele ascunse“ şi să le denunţe, pentru ca, atît cît se mai poate, răspunzătorii să le remedieze, spre binele tuturor. Şi, eventual, pentru ca, astfel, consumatorul să-şi sporească exigenţa şi, la rîndul său, con-ştiinţa. Îi strică oare cuiva să afle că, de exemplu, cutare teatru sau regizor care se laudă pe toate drumurile că arată, pentru prima dată în România, o disecţie adevărată pe scenă (încă nu s-a întîmplat, dar... mai ştii?), a „împrumutat“ de fapt ideea din vreun uitat spectacol de-acum douăzeci de ani? Nu e sănătos să fii la curent cu faptul că, în timp ce la noi se perpetuează mitul atotputerniciei regizorale, în restul Europei (mai puţin, poate, Germania) sînt din nou în mare vogă Textul şi Actorul? E frustrant pentru spectator/cititor să i se atragă atenţia că vedeta cutare şi-a „fuşerit“ rolul de pe scenă fiindcă nu i-a lăsat timp de muncă şi gîndire rolul din telenovelă? Şi aşa mai departe.

Multă, prea multă vreme după 1990 scena românească s-a prevalat de gloria dobîndită înainte. Da, rezistenţa prin teatru, atîta cîtă a fost, a fost reală şi admirabilă. Da, s-au făcut, sub dictatură, spectacole extraordinare. Da, „şcoala românească de teatru“ a produs actori şi regizori excepţionali, dintre care unii mai activează încă. A urmat însă aproape un deceniu de – cum ni se zicea în liceu – libertate prost înţeleasă: sub raport estetic, în orice caz, lipsa autorităţii a dat drumul pe scenă aproximaţiei, încropelii, îngălării, imposturii; rezultatele se văd din plin acum. A nu vorbi despre această realitate nu mi se pare un lucru înţelept.

Desigur, nu-i deloc plăcut să te gîndeşti că apa pe care o bei de la robinet e plină de impurităţi; dar este. Nu-ţi creează clipe plăcute ideea că mîncarea pe care o mănînci tu este cu nu ştiu cîte grade inferioară calitativ celei pe care o îngurgitează un semen de-al tău locuind niţel mai spre vest; dar este. Sînt de acord că nici n-ai putea trăi liniştit amintindu-ţi tot timpul despre asta; dar *asta* există. Totuşi, măcar din cînd în cînd, e util să reflectezi la boală şi la posibilele leacuri. În teatru, ca şi în viaţă.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Yvonne Blondel, *Jurnal de război (1916-1917). Frontul de sud al României*, versiune românească de Rodica Zagăr, Editura Institutului Cultural Român, 2005.**

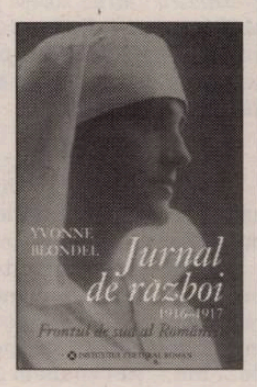

Yvonne Blondel era fiica ambasadorului Franţei în România din perioada 1907-1916, cel care va fi înlocuit din funcţie exact în momentul în care urmau să fie culese roadele demersurilor sale pentru încheierea convenţiei franco-române şi pentru intrarea în război a României alături de Aliaţi.

Căsătorită în 1909 cu Jean Cămărăşescu, prefectul Silistrei, ea va fi prinsă de începutul ostilităţilor în această localitate şi, ca soră de caritate, va putea asista la întreg teatrul de război din sudul României, mutîndu-şi spitalul său improvizat după cum avea s-o împingă retragerea frontului. Povestea românească a lui Yvonne Blondel va continua însă şi după aceea. Întoarsă în Franţa în 1918, ea se va ocupa de mormintele soldaţilor români morţi pe teritoriul francez, mai ales în Alsacia, ca şi de repatrierea soldaţilor români luaţi prizonieri, după care, în 1922, se va recăsători cu un alt Jean – ofiţerul Jean Postelnicu – şi se va instala în România, urmînd a asista, cîteva cincinale mai tîrziu, la prompta prigonire comunistă a soţului său. De murit, va muri însă înaintea acestuia, în 1971.

Consemnările din jurnalul ei acoperă o paletă foarte largă, de la străfulgerări patetice, pînă la mici reverii, tachinerii viespoase, dexterităţi fizionomice, cochetării de epocă, lungi şi tensionate insomnii compasionale. Ce-i drept, autoarea beneficiază şi de o plasare excelentă, între concretul frust, al răniţilor de rînd, şi bîrfele de popotă ofiţerească, dublate de zvonistica înaltă, la care avea acces prin descendenţa sa diplomatică.

Yvonne Blondel îşi recunoaşte deschis frugalitatea stilistică, jurnalul său neţinînd să fie jurnalul unui om de condei. El este, în schimb, jurnalul unui mare personaj, al cărui voluntarism spontan merge mînă în mînă cu un pitoresc irepresibil. E relevant, de pildă, că în dramatica sa peregrinare pe ruta Silistra-Călăraşi-Medgidia-Brăila-Galaţi-Iaşi, calabalîcul acestei surori de caritate va conţine negreşit uniforma de infirmieră, poşetuţa cu farduri, dar şi valiza cu salamuri de Sibiu, merindea ei selectă cu care spera tacit să-şi măsoare şi AMR-ul.

Altminteri, însemnările ei sînt, ca şi munca pe care a susţinut-o în spitalele de campanie, o formă de prim-ajutor dat istoriei mici şi mijlocii.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Damon Albarn, lucrare de (auto)control

● **Gorillaz, *Demon Days*, EMI, 2005.**

Dacă aş fi îndeajuns de antipatic încît să intru într-o clasă trîntind cu catalogul de catedră – presupunînd, înainte de toate, că o astfel de clasă şi un atare catalog ar exista cu adevărat – n-ar fi de mirare să mă auziţi vorbind, fonfăit şi autoritar, în acest fel: loazelor, pentru că ştiu că nu învăţaţi niciodată nimic şi pentru că m-am săturat să-mi răcesc gura de pomană, puneţi repejor mîna pe o foaie şi pe un pix şi scrieţi (mă rog, scriţi) – Lucrare de control. Aş savura probabil cu o plăcere diabolică vociferările timide şi privirile îngheţate, m-aş delecta în tăcere cu deruta şi spaima generală, aş spune un „nu mă interesează“ hotărît obiecţiei că lucrarea nu a fost anunţată din timp şi aş decreta de undeva din imediata vecinătate a tablei următoarele inepţii: 1) Portretul lui Damon Albarn, aşa cum ne apare el între *Leisure* şi *Demon Days* şi 2) Paralelă între Blur – *Think Tank* şi Gorillaz – *Demon Days*. Cu precizarea că orice încercare de a asculta vreun album Blur sau măcar unul dintre cele două albume Gorillaz va fi aspru pedepsită, mai exact prin ridicarea lucrării şi notarea ei cu 1 (unu), m-aş retrage mulţumit la adăpostul catedrei şi aş supraveghea atent foiala mai mult sau mai puţin disperată a clasei.

Din fericire, oricît aş încerca, nu pot fi îndeajuns de antipatic. Şi asta, nu pentru că nu mi-aş dori, măcar pentru o singură dată în viaţă, să fiu în stare să terorizez douăzeci şi ceva de suflete nevinovate, ci doar pentru că simpla idee de a verifica nişte cunoştinţe, în lipsa oricăror noţiuni sonore predate cu ceva timp înainte, mi se pare cu desăvîrşire absurdă. Şi ar mai fi şi altceva care să mă ţină în loc, un altceva cu care nu m-aş putea împăca nicicînd: gîndul că am transformat patru personaje de desene animate, pe numele lor Murdoc, Russel, Noodle şi 2D (alias Gorillaz) într-o unealtă infamă de satisfacere a unor dorinţe cel puţin dictatoriale. Sincer, oricît de transparentă ar fi camuflarea unui ditamai simbolul brit-pop ca Damon Albarn într-un personaj animat ca 2D, n-aş încerca să distrug magia unei trupe virtuale doar de dragul de a demonstra nişte abilităţi de cronicar muzical. În consecinţă, dat fiind faptul că este şi singura, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să vă asigur că Gorillaz este într-adevăr cea mai bună trupă virtuală care există în acest moment în lume. În acest punct intervine o problemă. Dacă muzica nu s-ar amesteca atît de bine cu conceptul vizual astfel încît să formeze un aliaj indestructibil în care forma, oricît de zbanghie şi inedită, nu va prevala nicicînd asupra fondului sonor, aş încheia de pe acum acest text mulţumindu-i dnei Viorica Bucur pentru toate sîmbetele în care apărea ca o zînă bună pentru a ne prezenta cele cinci minute de Tom şi Jerry sau Donald Duck. Cum însă, Gorillaz înseamnă ceva mai mult decît reuşita lui Jamie Hewlett (responsabil cu imaginea trupei) şi cum mi-am propus să n-o fac prea mult pe cronicarul muzical, se pare că mă aflu într-un punct mort. Din acest punct mort însă, se cuvine spus că ori de cîte ori Damon Albarn a fost lăsat să se desfăşoare într-un grup, vezi Blur – *Think Tank*, iar acum, odată cu plecarea lui Dan „The Automator“ Nakamura din Gorillaz, *Demon Days*, rezultatele au fost parţial ciudate, parţial extravagante, iar – ca o părere personală – întru totul extraordinare. Nimic de zis în privinţa beat-urilor năucitoare şi al hip-hop-ului de clasă de pe primul album, dar parcă acum, cu tot aspectul aparent minimalist al unor piese ca „Last Living Souls“ sau „Kids with Guns“, cu toată alternanţa piezişă între parabolic şi parodic, întunecat şi jovial, necomercial şi dansant, melodic şi eclectic, nostalgic şi optimist, de brit-pop şi hip-hop, Gorillaz sună mai bine ca niciodată. Nu ştiu dacă e cazul pentru un portret sau o paralelă, dar cred că e timpul să (mai) ascultaţi *Think Tank* şi *Demon Days*.

Dilema veche vă recomandă

● Dan Sociu, *cîntece eXcesive* (Editura Cartea Românească, 2005). Mizeria şi urîtul lumii hărţuite textual de către un poet care scrie „dragoste într-o limbă învăţată din interdicţii“, scrie „dragoste cu noduri în gît“, iar inima lui „e cîmpul gol / presărat cu gunoaie / al primei dimineţi / după Woodstock“. El vine din Bukowski, iubita – din Turgheniev. Deloc excesiv, spun că n-am citit, în poezia din ultima vreme, ceva mai pasionant. (Radu Cosaşu)

● Sîmbătă, 21 ianuarie, pe TVR 1, interviul luat de Mădălin Voicu lui Lech Walesa. (Marius Chivu)

● Joshua Muravchik, *Raiul pe pămînt. Mărirea şi decăderea socialismului* (Editura Brumar, 2004). Scrisă cu patimă moderată de un fost lider renegat al tineretului socialist american, te poartă prin vieţile interesante şi ideile proaste ale socialiştilor, de la violentul Babeuf şi utopicul paşnic Owen pînă în zilele noastre. Capitolul despre harnicul Engels care muncea pentru puturosul de Marx face toţi banii. Ca şi cel despre mărirea şi decăderea chibuţurilor, singura formă de socialism care a funcţionat de bunăvoie (pînă cînd cei din a treia generaţie au vrut să îşi cumpere individual haine). De fapt, fiecare capitol face toţi banii şi fiecare spune o poveste despre cum o idee ce părea bună se termină peste tot prost, pentru că natura umană – a naibii! – refuză să se plieze. (Cristian Ghinea)

Simona SORA

puzzlecturi

Într-un cămin de bătrîni

● **Anca Maria Mosora, *Arhanghelii nu mor*, Editura Humanitas, 2005.**

Anca Maria Mosora, doctorandă în filozofie „cu o teză din cîmpul fenomenologiei" (cum ne este prezentată editorial), a debutat la sfîrşitul anului trecut cu un roman, avînd parte de cîteva cronici neutru-binevoitoare, dar şi de un recent premiu literar: motive suficiente pentru orice cronicar onest să reia lectura întreruptă. Cine nu are momente de totală inaderenţă la o carte, de refuz clar, de la prima pagină? Sau de obstinată căutare a unei fraze salvatoare, a unei imagini care să ţină, a unui personaj răscumpărător? Mai ales la un debut, mi s-a părut mereu că amănuntele salvează, că naivitatea promite, că fronda poate ţine loc de poetică.

Nu e cazul cu romanul de faţă, mai degrabă o nuvelă prea lungă, care – după gustul meu – ar fi trebuit atît de mult rescrisă şi contrasă, încît zece pagini ar fi putut foarte bine ţine locul celor zece capitole. *Arhanghelii nu mor* este o falsă carte de atmosferă, în care autoarea nu reuşeşte să se decidă nici pentru atmosferă, nici pentru ton, nici pentru a da o consistenţă personajelor. Haloul difuz sub care se desfăşoară o minimă naraţie şi care ar putea crea „atmosfera" la care povestea aspiră – de interioritate pustiită după pierderea unei iubiri – este doar enunţat, sugerat, tatonat. „Atmosfera" e, astfel, conjurată să se producă de la sine, prin descrieri metaforizante şi printr-o încercare conştiincioasă de contrapunere între interiorul esenţial şi exteriorul invaziv. De vină e, probabil, vechea superstiţie a „realităţii literaturii". Pentru mulţi tineri autori (nu doar de la noi) subiectul e cartea, atmosfera e povestea, senzaţia (descrisă) e automat emoţia lecturii. Cuvintele trebuie doar să fie „alese", frazele – juxtapuse, romanul – lăsat să curgă. Literatura este însă, cum o ştim prea bine din modernitate încoace, în primul rînd limbaj. Un limbaj care creează o altă realitate, cu legi proprii şi cu o autonomie (cîteodată) deplină. Cînd, citind despre o mare iubire pierdută, te plictiseşti de moarte, desigur, nu iubirea e de vină.

Dar nu pretenţia de „atmosferă" creată, de un dincolo literar mimat este lucrul cel mai deranjant în cartea Ancăi Maria Mosora, cît imprecizia termenilor. Mai ales într-un roman despre nimic, cuvintele, frazele trebuie să creeze realitate, să semnifice, să aibă ceea ce se numeşte putere de convingere. Cartea de faţă lucrează însă pînă la capăt cu categorii generice, cu „reducţii fenomenologice", cu senzaţii reîncălzite teoretic. În literatură, lucrul acesta e, de obicei, fatal. O categorie e cea a bătrînilor, pentru care protagonista – o studentă fantasmatică şi răsfăţată, pasionată de vechile case – are o empatie specială. De ce, de unde şi mai ales în ce fel – n-o să aflăm niciodată. Deşi numiţi, în cele din urmă, „bătrînii" din cartea Ancăi Maria Mosora rămîn doar schiţaţi, imprecişi, categoriali şi lipsiţi de acea viaţă pe care – într-o carte – numai cuvintele le-o pot da. Frazele nesigure (semantic şi gramatical) care îi descriu – în acest jurnal oniric al unei femei care nu mai poate iubi – sînt întîmplătoare şi interşanjabile, iar lipsa de contururi a acestor personaje e dublată de un verbiaj inconsistent. „Bătrînii" sînt morţi şi îngropaţi – textual – înainte de prima frază a cărţii care le anunţă moartea şi înainte de capitolul priveghiului – fragment arbitrar, simbolizînd vid un compromis marital şi încăpăţînarea perpetuării lui.

La fel de lipsit de contur este şi Mihail – iubitul pierdut şi regăsit alături de o Alexandră descinsă din Sábato, dar şi din fantasmele identitar-sexuale ale protagonistei. Şi totuşi, descrieri mai lipsite de emoţie ca aceste fantasme recuperatoare cu greu veţi găsi în literatura (chiar de debut) a genului...

Obscur este şi episodul maturizării peste noapte a protagonistei care ar fi putut da o consistenţă poveştii de amor din carte. În alt context, dezvirginarea *textuală*, prin intermediul unei fraze márqueziene din *Dragostea în vremea holerei,* ar fi dus undeva. Aşa, lăsată să se descurce între două trio-uri, mai degrabă morbide decît senzual-sentimentale, ea pare a fi doar mobilul mecanic şi irepresibil al scrisului de dragul scrisului. E locul în care Anca Maria Mosora are un moment de luciditate prozastică, lăsîndu-şi protagonista să recunoască cît de greu e – omeneşte – să urmezi calea personajelor de pe nava fantomă „Nueva Fidelidad" şi cît de greu – scriitoriceşte – să scrii după autorul *Veacului de singurătate:* „Undeva între oboseala nopţii şi replica lui Florentino Ariza se afla ceva din starea de acum, o cale de urmat, numai dacă aş fi ştiut încotro şi de ce. Căci nu puteam pleca în căutarea a nu se ştie ce, către nu se ştie unde. Trebuia mai întîi să mă simt în stare de o astfel de hălăduire, iar acum nu eram. Într-un fel sau altul, simţeam că eram în cea mai proastă formă a mea".

Pînă la urmă, am găsit şi o parte bună în lectura repetată a acestei cărţi: m-am împăcat definitiv cu Anişoara Odeanu şi cu întreg căminul ei de domnişoare. Le prefer oricînd – cu narcisismul, insolenţa şi sentimentalismul lor – fotografiilor digitale deja voalate din căminul de bătrîni al Ancăi Maria Mosora.

Alice POPESCU

bon de lectură

Lucruri sensibile

● **Julia Kristeva, *Noile maladii ale sufletului*, Editura Trei, 2005.**

Cînd vine vorba de suflet sau feminism se păstrează, în general, o tăcere de bun-gust, întreruptă doar dacă devine imperios necesar să se înţeleagă că ştii subiectul. A le trata cu atenţie de pe poziţii intelectuale între copertele aceleiaşi cărţi e ca şi cum ai înfăşa şi ai pune într-un singur cărucior doi gemeni din perechi diferite. În fine, să faci toate acestea într-o carte de psihanaliză este şi mai suspect. Dar cine a decăzut pînă într-acolo încît să se ocupe o dată de psihanaliză nu poate cădea mai jos, este un intelectual pierdut în propriul lui iluzoriu, mai bine spus îşi face iluzii dacă îşi închipuie că mai vorbeşte şi cu altcineva decît cu el însuşi, cu terapeutul şi alţi cîţiva voyeurişti întîmplători sau masochişti. Oricum, e puţin ruşinos să te ocupi (încă) de psihanaliză cînd mai e atît de puţin pînă la sfîrşitul lumii. Ce-o să zică Dumnezeu? Atîţia aspiranţi la paradis cu analiza neterminată... Pe scurt, psihanaliza are şi ea o vîrstă a ei, ca orice lucru în viaţă: te naşti, trăieşti în totalitarism sau în democraţie, te ţăcăneşti, începi terapia, timp în care eventual te căsătoreşti, faci copii sau nu (după cum observă Julia Kristeva, acum e *trendy* să faci), divorţezi etc. şi analiza ar putea continua şi după moarte.

Pînă la urmă, sufletul contează.

Indiferent de situaţie însă, e reconfortant să afli că sufletul este o chestiune despre care se poate discuta, cel puţin în cea mai recentă traducere din Julia Kristeva, *Noile maladii ale sufletului*, carte apărută în Franţa în 1993 şi editată la noi de Editura Trei, în 2005.

Reluînd semnificaţia termenului din Antichitate şi pînă în prezent – prin Freud (sufletul este *aparat psihic, produce simptome psihice sau somatice şi se modifică în transfer)* şi Foucault (devine omologabil în raport cu corpul bolnav) – Kristeva se întreabă din ce este făcut: *Ce tipuri de reprezentări, ce diversităţi de logici îl constituie? Psihanaliza nu are în mod necesar răspunsurile, dar este singura care le caută*. O promisiune perfect previzibilă în contexul triumfalist al ideologiei ştiinţifice care fie aneantizează, fie demonstrează, fie substituie de-a dreptul discursul religios.

Dar cum arată posesorul de ultimă oră al acestui *device* misterios care este sufletul?

Unit cu propria-i detaşare, omul modern este un narcisic, poate suferind, dar lipsit de remuşcări, observă Kristeva. *Dacă nu este deprimat, se entuziasmează în faţa unor lucruri minore şi devalorizate, într-o plăcere perversă care nu cunoaşte satisfacţie. Locuitor al unui spaţiu şi al unui timp îmbucătăţite şi accelerate, de multe ori îi este greu să-i recunoască o fizionomie. Fără identitate sexuală, subiectivă sau morală, acest amfibian este o fiinţă de frontieră, un „borderline" sau un „sine fals"*. Atomizaţi, în imposibilitate de a relaţiona cu ei înşişi prin limbaj, pacienţii contemporani au nevoie de o procedură psihanalitică laborioasă, de cele mai multe ori aparent lipsită de speranţă, după cum reiese din cele cîteva cazuri clinice prezentate în prima parte a cărţii.

Odată ce ai încercat să rezolvi aporiile sufletului pare o întreprindere greu suportabilă aceea de a mai aduce la zi feminismul, într-o societate a timpului linear, dar etern falocrată. Totuşi, Julia Kristeva o face, cu rezultate interesante. Ea constată că, după egalitarismul falicizant al începuturilor şi revendicarea specificităţii feminine din cea de-a doua perioadă, astăzi ne plasăm într-o etapă în care identitatea face discurs comun cu diferenţa.

Paralela între socialism şi freudism în relaţie cu mişcările feministe este, pe de altă parte, extrem de incitantă. La fel şi observaţiile referitoare la raportul femeilor cu puterea, acelaşi – atît în societăţile democratice, cît şi în cele totalitare, după cum o demonstrează cel mai bine experienţa ţărilor est-europene. Un raport de trecere de la presiunea opozantă la conformitatea protectoare a unui *statu quo.*

Trist, dar adevărat de te doare sufletul.

Andrei GORZO

dilematograf

Fiul cel slab

● ***Asasinarea lui Richard Nixon / The Assassination of Richard Nixon* (SUA, 2005), de Niels Mueller.**

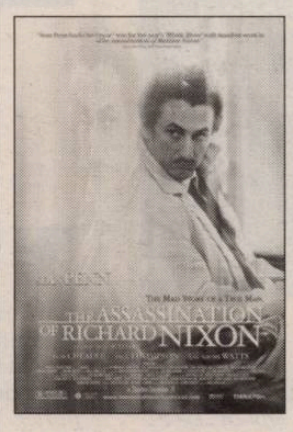

Faptul că *Asasinarea lui Richard Nixon* e un film excepţional de serios, străin de orice vrăjeală hollywoodiană, se vede imediat, după mustaţa pe care o poartă Sean Penn: e cu siguranţă una dintre cele mai amărîte, mai lipsite de speranţă, mai anti-errol-flynneşti din cîte au desfigurat un star american, de la Gene Hackman în *Conversaţia* (1974) încoace. De altfel, unul dintre cele mai mari complimente care i se pot face filmului lui Niels Mueller (a cărui acţiune se petrece în 1973 şi 1974) este că are aerul unui film realizat atunci, şi cînd spun „aer" mă refer inclusiv la *aer* – e apăsător şi pare plin de tot felul de toxine şi de impurităţi (directorul de imagine este Emmanuel Lubezky), cum pare şi în multe dintre filmele acelei epoci de spectaculoasă libertate creatoare şi nemaipomenit pesimism tematic.

Penn joacă rolul lui Sam Bicke, vînzător la un magazin de mobilă. Şeful lui (Jack Thompson) i-l dă ca exemplu de mare vînzător pe Richard Nixon (nu numai că a vîndut cu succes, la alegerile din 1968, promisiunea deşartă a retragerii din Vietnam, dar a reuşit s-o vîndă şi a doua oară, în 1972) şi îi spune lui Sam că simte şi la el „mirosul succesului". E o halucinaţie olfactivă, şi încă una spectaculoasă: e clar că Sam e inapt să participe la marea cursă americană; e o natură plăpîndă, brutalizată de obligaţia patriotică de a concura şi cîştiga. La un an după ce a primit încurajările şefului său, e împuşcat de un poliţist în timp ce încearcă să deturneze un avion, cu intenţia de a intra cu el în Casa Albă; lasă în urma lui mai multe cadavre şi o mărturie înregistrată, adresată compozitorului Leonard Bernstein. E o poveste inspirată din realitate şi nu poţi să nu respecţi seriozitatea şi talentul celor care au crezut în relevanţa ei şi şi-au unit forţele (împotriva unor obstacole, probabil, considerabile) ca s-o spună; printre producători se numără Leonardo DiCaprio şi regizorii Alexander Payne *(Sideways)* şi Alfonso Cuarón *(Y tu mamá también).* Dar cît de relevantă e, de fapt, povestea asta? Cu alte cuvinte, în ce măsură poţi să blamezi America pentru inadaptabilitatea lui Sam? Dacă o consideri vinovată, filmul o să ţi se pară o tragedie americană de o rezonanţă comparabilă cu cea la care a aspirat întotdeauna Arthur Miller. Dar dacă Sam e o victimă congenitală, rămîi cu studiul unei dezintegrări şi cu dăruirea lui Sean Penn. Idealismul bolnăvicios al lui Sam – neputinţa lui de a accepta obligaţia profesională de a minţi şi dreptul patronului de a-i construi şi controla imaginea (îi cere să renunţe la mustaţă) – trebuie să-i fi mers lui Penn direct la inima sa veşnic revoltată împotriva condiţiei actorului hollywoodian. Bineînţeles că Sam se afundă tot mai adînc în minciună: pentru că la magazin nu sînt acceptaţi decît vînzători însuraţi, dar mai ales pentru că nu poate accepta adevărul, continuă să pretindă că are o soţie (Naomi Watts), deşi a trecut un an de la despărţire şi în faţa casei ei a început să apară un Cadillac. Prima lui reacţie este să-i promită că-şi va cumpăra şi el unul. Mai tîrziu, atunci cînd dorinţa de a protesta îl conduce la sediul Panterelor Negre, încearcă să explice că, deşi e alb, nu el e duşmanul: „Eu nu sînt omul din Cadillac". Problemele lui au început să i se amestece în cap cu problemele Americii. Deci încă o dată: ea ce vină are? Motivele realizatorilor de a face filmul, aspiraţiile lor la relevanţă, par să se întemeieze pe implicaţia că *are* o vină: iată ce le poate face America fiilor ei mai slabi, în momentele ei mai proaste (ca atunci sau acum). Dar, oricît de admirabilă ar fi compasiunea realizatorilor pentru fiii mai slabi, confuzia lui Sam – între deriva personală şi deriva unei întregi naţiuni – face parte dintr-o specie care se poate întîlni tot timpul şi peste tot, şi care e prea limitată ca să poată susţine semnificaţii tragice. Pentru tragedie e nevoie de potenţial zădărnicit, or care era potenţialul lui Sam? Singura problemă a filmului este că, în ultimă instanţă, el nu e un personaj foarte interesant: e doar o versiune modestă a marilor nonentităţi de tip Lee Harvey Oswald şi John Hinckley (cel care a tras în Reagan), care într-o bună zi se hotărăsc să intre brutal în istorie.

trecerea prin reviste

Ce vede Franţa

Începînd din 11 ianuarie, Franţa poate vedea ce n-a văzut Parisul, dar a văzut (şi premiat) Cannes-ul: filmul lui Cristi Puiu *Moartea domnului Lăzărescu*. Titlul francez este *La mort de Dante Lazarescu,* ceea ce le-a permis criticilor să facă asociaţiuni (cam previzibile, *hélas!)* cu (celălalt) Dante şi Infernul său.

Chiar din ziua cînd a intrat în cinematografe (distribuit de BAC Films), filmul lui Cristi Puiu a avut parte de cronici în: *Le Monde, Le Figaro, Libération, Positif, Studio, Cahiers du cinéma, TéléCinéObs, Score, Ouest France, Zurban, L'Express, Première, CinéLive, Les Inrockuptibles, Le Nouvel Observateur, Paris Match, Télérama, Figaroscope, commeaucinema.com.* Aşadar, toată floarea cea vestită a presei franceze. Care spune aşa:

● „Sub aparenţele sale modeste, *Moartea domnului Lăzărescu* este un monument tragicomic." (Stéphane Delorme în *Les Cahiers du cinéma,* nr. 608)

● „Cu acest subiect aparent ingrat, regizorul ajunge să captiveze de la un capăt la altul şi ieşi de la film siderat că ai fost condus de o mînă atît de fermă şi atît de sigură. Asta pentru că banalitatea situaţiei ne priveşte pe toţi şi, mai ales, pentru că cineastul, prin intermediul unui realism aparte, atinge experienţa universală a singurătăţii şi a morţii. Pacientul său român este din ce în ce mai puţin prezent, dar, paradoxal, din ce în ce mai uman pe măsură ce se apropie de pragul misterios unde îl aşteaptă un misterios doctor Anghel." (Marie-Noëlle Tranchant, *Le Figaro,* 11 ianuarie 2006)

● „Îl urmărim, fără urmă de plictiseală, pe acest om agonizînd într-un *road movie* de ambulanţă. Cu camera pe umăr, Cristi Puiu îşi filmează personajele cu justeţe şi realism. Ele sînt vii, consistente şi autentice prin cîteva calităţi, dar mai ales prin multiplele lor defecte. Acest lungmetraj, o bijuterie de umor negru, ţine aşadar mai mult de documentar decît de ficţiune. Indiferenţe, oboseli, lipsă de mijloace, exces de reglementări şi dezumanizare a sistemului sanitar... Aceste tulburătoare similitudini între medicii români şi confraţii lor francezi vor fi avînd un aer de *déjà-vu* pentru unii spectatori. [...] Microcosm crud, spitalul devine aici simbolul non-comunicării şi al egoismului societăţilor noastre. În ciuda perspectivei întunecate şi a imaginilor crude, acest film este luminos, inteligent şi de o mare sensibilitate. Efectele se fac simţite la multă vreme după ieşirea din sală. Această dramă românească le datorează mult actorilor Ion Fiscuteanu şi Luminiţa Gheorghiu, a căror interpretare este un exemplu pentru toţi cei care învaţă actoria: ei nu joacă, ci *sînt*... (Sophie Raffin pe *www.commeaucinema.com)*

● „Dante Lăzărescu a murit, dar s-a născut un cineast!" (Eric Libiot, *L'Express,* 12 ianuarie 2006)

● „Film de un hiperrealism acaparant, a cărui lungime mai degrabă absoarbe spectatorul decît îl respinge." (Grégory Alexandre, *Cinélive,* nr. 97)

● „Cu o precizie ca de documentar şi cu un umor negru specific culturii ţării sale, Puiu reface etapele drumului crucii parcurs de protagonistul său..." *(Positif,* nr. 533-534)

● *„Courez le voir!" (Le Nouvel Observateur,* 12 ianuarie 2006)

Drept pentru care am trecut prin aceste reviste. **(M. V.)**

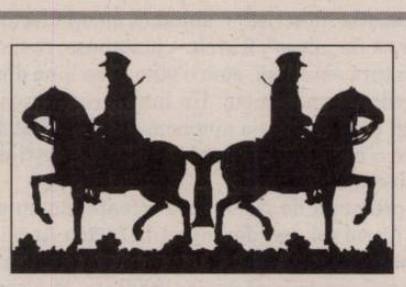

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

A fost sau n-a fost?

Nu ştiu dacă pe 22 decembrie '89 a fost o revoluţie sau o lovitură militară, dar săptămîna trecută m-a sunat un prieten din Paris exact cînd mă găseam într-un şlem de 6 pici şi i-am spus-o clar: „Joc 6 pici, cheamă-mă mai tîrziu!". „OK – mi-a răspuns – revin la noapte, dar vezi cum le joci!" Pentru mine, de 16 ani, o situaţie ca asta e de o normalitate revoluţionară.

Nu ştiu dacă a fost revoluţie sau lovitură de palat, dar prietenul m-a sunat la 12 noaptea (23 h la Paris) şi a continuat să mă bată la cap *(c'est une façon de parler...),* cum o făcuse şi în săptămîna precedentă, cu opiniile lui despre cartea lui Jacques Attali, *Karl Marx sau spiritul lumii,* să mă marteleze cu obligaţia de a o citi dacă vreau să mai înţeleg ceva din catastrofa stîngii actuale.

Nu ştiu dacă a fost revoluţie sau altceva „în 22", dar parizianul insista în a-mi explica, la miez de noapte, că Marx a avut rezerve la ideea unei revoluţii proletare doar în Rusia şi a luat în vedere cucerirea puterii de către comunişti în ţările dezvoltate, prin alegeri democratice, ceea ce ni s-a ascuns ani de zile în toate seminariile de marxism-leninism...

Nu ştiu dacă a fost revoluţie sau involuţie în 22, dar i-am spus imediat că poveştile astea se cunoşteau de mult, că – vorba lui Beluţu Silber – s-a prevăzut totul şi nu s-a putut împiedica nimic; la care el a început (să fi fost 0,30...) să-mi strige că „e inadmisibil să nu traduceţi cartea asta în România...", iar eu i-am replicat că, după cum cunosc „piaţa", nu ar interesa mai mult decît *Mein Kampf,* Hitler şi Marx fiind totuna în corectitudinea politică a zilei. Atunci el mi-a ţipat că „sînteţi nişte reacţionari patenţi!" şi eu am ales să fiu sarcastic cu el zicîndu-i calm că noua corectitudine politică din România l-ar socoti „un stîngist împuţit din Franţa"... Totuşi, fiindcă eu sînt incorect politic, îl rog să-mi trimită cartea, s-o citesc şi să mă mai luminez; ne-am despărţit pe la 01 h, el plusînd (ce pochere, ce cacealmale ne-am tras cîndva unul altuia!) cu un „iartă-mă pentru deranj!". L-am liniştit încredinţîndu-l că pentru mine, de 16 ani, asemenea discuţii ţin de o situaţie încîntătoare pe care o numesc „revoluţia personală"; cît priveşte deranjul, să afle că o altă corectitudine politică de pe plaiurile mele numeşte evenimentele „din 22" chiar aşa: deranj! „Cum? Deranj? Sînteţi dezgustători!" şi, epuizat, mi-a urat *„bonne nuit, mon ami"...*

Nu ştiu dacă a fost deranj sau nu „în 22", dar sînt nopţi în care pot polemiza cu un prieten din Ramat Gan despre declinul lui Manchester United, echipa noastră preferată, el fiind de părere că totul se trage de la plecarea din apărare a olandezului Jan Stam, ceea ce nu e şi părerea mea. Numesc asemenea discuţii controverse postrevoluţionare.

În aceeaşi incertitudine a conceptului, pun – pe plan intern – îndelungile mele dialoguri cu şoferii bucureşteni, din clipa cînd ei se închină prin faţa bisericilor şi încep, sistematic, ca un tic, să mi-l laude pe Ceauşescu; îi ascult şi le zic că pe vremea lui nu numai că nu ar fi îndrăznit cu client lîngă ei să se închine, dar dacă m-ar fi auzit pe mine ridicîndu-l în slăvi, oricare dintre ei ar fi îngheţat, convins că sînt un provocator şi s-ar fi rugat să mă vadă coborînd dracului, cît mai repede... Unul mi s-a jurat odată că el, personal, l-a înjurat pe „Ceaşcă" tot timpul... În asemenea cazuri, replica mea vine pe invers: dacă te-aş fi auzit înjurîndu-l, coboram eu cît mai repede... De obicei, mi se dă dreptate, „aşa e, domnule, dar tot nu e bine..." E adevărat că nu ajungem la filosofie, la natura diferită a relelor sub Ăla şi sub Ăştia, la maniheismul zilei în care se discută numai în termeni de bine sau rău. Ceva totuşi rămîne. Alaltăieri, după o controversă de acest tip, unul mi-a scos cartea lui de vizită şi mi-a zis că se pune la dispoziţia mea, să-l chem ori de cîte ori am nevoie de un taxi; i-am dat şi eu proaspăta mea carte de vizită tipărită de firma noastră, a văzut unde lucrez şi a fost sincer: „Domnule, nu citesc *Dilema veche,* nu ştiu a cui e, ce vrea, dar mi-ar plăcea să mai discut cu dvs.". Numesc asta o revoluţie între taximetrişti şi clientelă, chiar dacă implică doar două persoane; am tot mai multă încredere în micile revoluţii, aproape imperceptibile, strict personale, bazate nu pe mase, ci pe masa sentimentelor, cum ar fi ruşinea – numită chiar de Marx „o revoluţie" –, tandreţea, regretul, dezgustul, o bruscă bună dispoziţie care alungă, o clipă, teama, o angoasă care nu mai dă în fandacsie şi dambla ca pe vremea Ăluia...

„Bine, bine, da' a fost sau nu...?", mă brutaliza ieri seară o amică din Germania, femeie din clubul nostru fellinian, al celor care pot sta de vorbă la telefon ore întregi (firește, pe banii ei...). Mă asculta de peste 60 de minute, eu povestindu-i aproximativ cele de mai sus; era „înnebunită" după ce văzuse emisiunea aceea de la TVR Internaţional din 22.12.05 din care nu înţelesese nimic; insistă: „A fost sau nu...? Tu ce crezi?". Am sintetizat: „Dacă noi putem vorbi de o oră despre asta la telefon, cred că n-a fost o revoluţie, ci un miracol care încă ţine, fiindcă, slavă Domnului, mai nimeni nu ştie ce este un miracol..." „Ai dreptate!", exclamă ea, cu *accent aigu.* Am fost scrupulos: „Nu ştiu nici dacă am dreptate. Mîine – dacă sîntem ascultaţi – poate apărea un articol în care să fiu denunţat ca elitist, ca intelectualist, ca imbecil care reduce totul la libertatea de expresie, cînd o ţară întreagă moare de foame şi lumea îl plînge pe Ceauşescu..." De acolo, de lîngă Berlin, amica începu să rîdă. Socotesc acest hohot de rîs ca admirabil de incorect politic.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

'Tu-ţi duminica mă-tii!

Stăteam tută la stop în Unirii şi lîngă mine nu era mare spaţiu. Era duminică, deci circulaţie din părţi, patru papagali îşi scoseseră maşinile la soare. Şi, frate, vine unul cu o Lada veche şi îşi bagă botul vechi, lacom şi ruginit între mine şi spaţiul mort. De ce mă agresa aiurea boul? Nu pot să înţeleg ce logică avea, repet, duminica fiind goală ca circulaţie. Eu cred că deviaţia s-a născut în creierele noastre ale tuturor şi nu mai putem vedea cînd situaţia din jur e normală. Gustăm cu voluptate din spaţiile din jur cînd sînt goale, dar reacţionăm şi ne purtăm ca pe vremea aglomeraţiei. Nimeni şi nimic nu ne stresează, dar ne purtăm

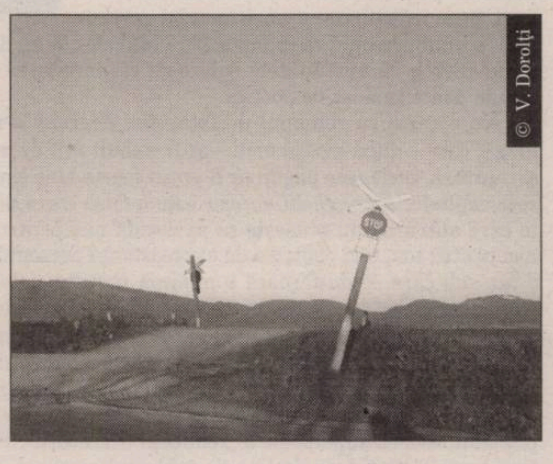

ca buimacii. Şi nu e prima oară cînd văd asta. Duminica şi sîmbăta e demenţa asta în care, văzînd golul din trafic, îl umplem cu zăpăcelile de peste săptămînă, cu frustrările noastre. Duminica nu ne recreează, ne desface ca pe nişte ceasuri stricate şi-şi bate joc de noi. Sîntem nişte cîrnaţi expiraţi şi băgăm viteză pe străduţele obscure, omorîm orice idee de regulă, fiindcă e gol în faţa noastră! Duminica orice prost stă la stop, orice om deştept fuge pe roşu. E defectă duminica? E prost Dumnezeu că ne-a dat lovitura cu ziua de odihnă? E mişto că avem o zi în care să ne aplicăm toate frustrările de peste săptămînă. Duminica e ca o amantă cu care te porţi ca un boier şi te aşezi comod şi spui: freacă-mi cizma, proasto! Duminica frecăm şoseaua şi ne punem maşinile aiurea în parcare, ne facem de cap peste tot unde avem chef! Aruncăm din maşina coci-cole, pachetul de ţigări, claxonăm ca nesimţiţii vreo blondă. Încotro ne aruncă reziduurile astea de peste săptămînă? Înspre un eu tîmp, lejer aşezat într-un corp fără mintea la el. Duminica la volan e a pericolului imprevizibil de tot, fiindcă duminica nu are mamă, nu are tată. Nu de puţine ori mă las dus de nas de duminică, îmi spun că nu am de ce dracului să stau încordat la volan, îmi spun că ce văd în retrovizoare este clar o maşină departe-departe, cu orizont mort de surpriză. Şi cu toate astea mă trezesc cu un bolid ce fuge pe Coposu cu 150 pe oră, numai fiindcă a coborît în chiloţi să-şi ia ţigări! Duminica e treningul, pijamaua scoase la plimbare. Uitaţi-vă la unii mocofani cum îşi iau rufele intime la plimbat în jeep. Nimic nu-i opreşte să conducă cu botoşii în picioare şi să te înjure să le faci loc. Duminica asta e nebună, să te ferească vreun sfînt să le stai în cale! Să-ţi moară capul dacă nu te dai din faţa ei!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Pandemii noi, metehne vechi...

De ceva vreme asistăm neputincioşi şi miraţi la desfăşurarea unui întreg arsenal de cuvinte şi promisiuni menite a stopa epidemii şi pandemii, gripa aviară şi rujeola, diabetul şi mortalitatea infantilă. Ignoranţa, nesupunerea, neputinţa unei populaţii insuficient educate merg mînă în mînă cu măsurile contradictorii, ineficiente şi uneori neduse pînă la capăt ale unui stat ce se ascunde încă sub plapuma vremurilor.

La 1800, bolile erau altele, problemele însă aceleaşi. Ciuma, holera, sifilisul, variola, vărsatul, frigurile, bolile copilăriei speriau adesea norodul, iar soluţiile băbeşti şi mai ales atitudinile „molatece" ale statului îngrozeau pe doctorul Constantin Caracaş, medic al Capitalei în perioada 1800-1828.

Observaţiile sale sînt numeroase, iar unele mai actuale decît am vrea să credem. Iată numai cîteva dintre ele. Ţăranii sînt ignoranţi, plini de prejudecăţi şi cred cu încăpăţînare în puterile miraculoase ale „sfintei naturi"; cînd natura nu-i poate salva, aleargă la vraci şi babe şi se îndoapă cu mic, cu mare – femei, bărbaţi şi copii – cu leacuri, descîntece, slujbe şi mătanii. Îşi tîrăsc bolnavii în frigul iernii sau în zăpuşeala verii prin biserici sau mănăstiri, pe la vrăjitori şi vrăjitoare, înghit cu credulitate „argintul viu", remediu universal, chiar dacă rămîn fără dinţi şi cu trupurile betejite. Orăşenii sînt leneşi şi se complac să trăiască în mizeria unui oraş ce musteşte de miasme şi pe uliţele căruia viermuiesc mulţime de prostituate ce propagă cu repeziciune sifilisul. Dacă boierii se lasă vaccinaţi împotriva variolei, sătenii se arată destul de reticenţi, „indiferenţa Guvernului" contribuind în mare parte la impopularitatea unei astfel de măsuri. Cînd apare o epidemie, „undeva în ţară", puterea trimite un doctor „ca să studieze boala şi să raporteze", dar o face aşa, „pentru ochii lumei", iar mai apoi nu prea se străduie să şi pună în aplicare recomandările primite, ba mai mult „se rînduiesc îngrijitori, oameni ignoranţi, cari n-au idee de boalele miasmatice, nici de mijloacele cu cari s-ar putea stinge sau împiedica răspîndirea şi progresele lor. Şi mai rău decît toate este că aceşti îngrijitori caută să folosească din aceste nenorocite împrejurări, în loc să întîmpine răul". Spitalele nu au niciodată suficiente paturi, dar nici suficiente fonduri pentru a se îngriji de toţi bolnavii, astfel încît mai toate se găsesc într-o „stare mizerabilă", la mila bogaţilor boieri şi bunăvoinţa capricioşilor domni.

Ciuma, holera, frigurile, sifilisul iau mai totdeauna pe nepregătite un guvern ce nu ştie nici să adopte „măsuri înţelepte" şi rapide, nici „să curme întinderea acestor contagiuni vătămătoare". Cum ar trebui să se comporte un stat grijuliu pentru sănătatea supuşilor săi ne spune tot Constantin Caracaş: „Treaba guvernului ar fi în adevăr, să îngrijească cu patriotism de sănătatea corporală a locuitorilor şi să susţină mijloacele prin cari acest popor poate să se apere de cauzele pieirei fizice şi morale, cari se revarsă asupra omenirei, şi să găsească mijloacele ce pot să contribue la creşterea şi îmbunătăţirea poporului, cu aceeaşi severitate care se observă în ţările civilizate ale popoarelor luminate. Căci, dovedit este, că existenţa şi puterea ţărei numai atunci se întăresc, cînd mulţimea poporului este în raport cu întinderea teritoriului; şi acesta numai atunci creşte, cînd solicitudinea domnitorului, peste toate răspîndită, pretutindeni răspîndeşte darurile sale. Dar cînd guvernul este precar, neputincios şi uşor de răsturnat şi, în puţinul timp cît există, nu se ocupă decît de propriul folos, atunci dispare orice speranţă de îndreptare şi îmbunătăţire".

Au trecut două secole, schimbările sînt evidente, progresul vizibil. Uneori am însă impresia că spiritul acelor vremuri ne bîntuie fără încetare şi nu vrea nici în ruptul capului să ne dea pace, legîndu-ne de un trecut mai aproape decît ni l-am dori.

libertatea de impresie

Supravegherea

Am scris în urmă cu două săptămîni despre sistemul de supraveghere rutieră de pe Valea Prahovei. Mă întrebam cît de repede vor găsi românii un antidot la acele camere de luat vederi. Ei bine, n-au trecut două zile şi antidotul a fost dat chiar publicităţii. E vorba de nişte folii transparente sau spray-uri cu care se acoperă numărul maşinii, aşa încît camerele de filmat nu-l mai pot înregistra. „Lupta" cetăţenilor cu Poliţia continuă aşadar şi în 2006. Am trecut şi eu pe Valea Prahovei. Şi mi-am dat seama că am fost prea blînd scriind despre faptul că sistemul de supraveghere ar putea fi OK, dar că şoseaua e în neregulă pentru că trece prin localităţi, şi aşa mai departe. Nimic nu e OK în această poveste. Sistemul e total nefiresc şi nu face decît să-i scoată din minţi atît pe şoferi, cît şi pe pasageri. Aproape nimeni nu mai depăşeşte 50 de kilometri pe oră, nici în porţiunile pustii, considerate a fi în localitate, dar unde s-ar putea merge în deplină siguranţă cu viteză mult mai mare. Nu pare să existe nici o intenţie de a diferenţia limitele de viteză pe aceste porţiuni. Venind, de exemplu, din Austria, unde nimic nu te împiedică să mergi aşa cum simţi că e firesc, raţional şi nepericulos, ajungi pe Valea Prahovei, unde te trezeşti deodată sub o presiune poliţienească anormală. Şi în Occident, în locurile în care şosele mai trec prin centrul localităţilor, viteza e limitată într-adevăr tot la 50 de kilometri pe oră. Dar e vorba de porţiuni foarte scurte, chiar în centru şi unde nici un om rezonabil nu s-ar încumeta să meargă mai repede. În rest însă, sînt marcaje care permit circulaţia cu 70 sau 80 la oră, chiar dacă e tot localitate. Pe şoselele cu patru benzi, aşa cum e cea de la Bucureşti la Cîmpina, se poate merge de regulă cu 100. Totul e cît se poate de raţional. Poliţiştii noştri spun că au găsit soluţia să reducă accidentele. O rezolvare poliţienească. Cel mai sigur, ca să nu mai fie chiar nici un accident, ar trebui să se interzică de tot circulaţia automobilelor. Sau măcar să se raţionalizeze benzina, ori să circule o zi cei cu număr cu soţ, o zi cei cu număr fără soţ. Oamenii plătesc o taxă de drumuri sub formă de rovinietă. Benzina e şi ea accizată. Anual se mai achită şi un impozit pe maşină. Şi în loc ca autorităţile, care încasează aceste taxe, să caute soluţii de uşurare a circulaţiei pe drumuri – care se mai numesc şi naţionale –, pun tot mai multe restricţii. S-au făcut pasarele pentru pietoni pe care nu le foloseşte nimeni. Limita de viteză pe acolo e tot aia. Ba, mai mult, din legislatura trecută a mai fost inventată o zonă de restricţii în dreptul localităţii Cornu, deşi comuna propriu-zisă e la 3 kilometri depărtare de şosea, iar rezidentul notoriu de la Cornu n-a mers probabil, în viaţa lui, cu 50 de kilometri pe oră. De la Azuga la Bucureşti se fac acum vreo trei ore. Se circulă ca într-un gigantic convoi mortuar. Cine nu se enervează adoarme la volan. Accidente sînt în continuare. Unul de-a dreptul sinistru de care ştiu, s-a petrecut chiar acum o săptămînă: trei maşini au devenit cît una singură. Măsurile, de-a dreptul represive, n-au golit şoselele de nebuni, ba chiar ar putea să înnebunească pe mult mai mulţi. Oamenii din zonă deja îi sfătuiesc pe şoferi ca la Sinaia s-o apuce pe varianta prin Tîrgovişte: „Chiar dacă ajungi tot aşa tîrziu, măcar scapi de drăcoveniile alea enervante". În ciuda rigidelor argumente prin care Poliţia încearcă să-şi motiveze măsurile, totul nu e decît o bătaie de joc la adresa bunului-simţ. Camere de supraveghere mai există în Europa, dar nicăieri sistemul nu se aplică împotriva oamenilor obişnuiţi. Urmele statului comunist poliţienesc sînt încă serioase pe şosele şi încă şi mai serioase în creierele unora dintre noi. Şi mai ştim că şefii Poliţiei sau oficialii pînă la ranguri foarte mici, merg tare, peste limita de viteză legală, cu girofar sau fără (am văzut şi cu ce viteză mergea actualul preşedinte, chiar atunci cînd nu era preşedinte, în campania electorală). Nici lor nu le convin măsurile pe care chiar ei le instituie. Unii şoferi spun însă că atunci cînd treci de pe şoselele Republicii Moldova pe cele ale României, parcă ai intra, cică, în Europa. Comparaţia cu estul fost sovietic e o bună alinare.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

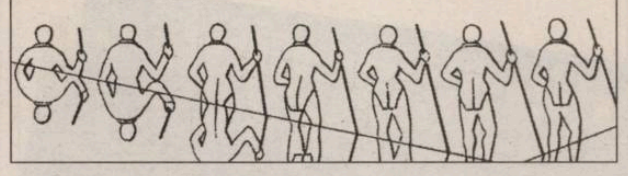

Expoziţia figurilor de ceară

La Teatrul Naţional, în Sala Atelier, mare expoziţie mare. De figuri de ceară, venite tocmai din Sankt Petersburg. Afişe peste tot, aşteptări vesele: vom vedea, probabil, oameni celebri, din diverse epoci, în ipostaze neconvenţionale. Destinşi, păşim înăuntru, în ciuda faptului că nu ne putem înţelege prea bine cu bărbosul de la intrare, care ştie, evident, numai rusă.

Înăuntru, la prima vedere, o atmosferă plăcută. Multe exponate, aşa cum am mai spus, în costume de epocă. Două fete de vreo 20 de ani, ba chiar mai mici, se oferă să ne dea explicaţii, pe gratis. De ce nu. Şi începem să înaintăm sistematic, ca orice vizitator de muzee, care se respectă, cu un amestec de reverenţă şi curiozitate. Şi, desigur, respect în faţa exponatelor, chiar dacă nu e vorba nici de Monalisa, nici de Venus din Milo.

Cel dintîi care ne ia ochii, dezbrăcat pînă la bust, este Yeti, omul zăpezii: aflăm că acesta e singurul care nu e făcut din ceară. De fapt, e chiar simpatic, nu pare prea fioros. Intră în categoria „Cei mai enigmatici oameni ai Terrei", una din secţiunile expoziţiei, căreia i se adaugă „Misterele subterane" şi „Cabinetul anatomic". După Yeti, o fată care moţăie, în cămaşă cadrilată şi cu păr de culoarea cînepei. Poza cu ea costă 1 RON. „O colegă" – ne spune juna ghidă. Dar, evident, din ceară.

Ne afundăm tot mai adînc în tenebrele expoziţiei. Căci tenebre se dovedesc a fi, sala găzduind oameni şi obiceiuri din istorie, care pur şi simplu îţi fac părul măciucă şi-ţi întorc maţele pe dos: la propriu. Tot ce am detestat mai mult vreodată sau, mai bine-zis, m-am ferit să cred că există, se află acum expus în faţa mea, cu inocenţa figurilor de ceară, care spun: acesta e crudul adevăr istoric şi perversa natură umană, eu doar vă arăt, fidel cu realitatea. Căci în cazul acestei expoziţii doar asta contează: respectarea realităţii. Tînăra ghidă despre asta ne şi vorbeşte, cu un entuziasm pe alocuri inexact şi agramat: iat-o şi pe Elizabeth Bathory, cu dinţii înroşiţi de sîngele pruncilor pe care-l bea şi de cel al celor 150 de fete pe care le-a răpit şi torturat.

După ea urmează, abrupt, o bravă colecţie de instrumente de tortură, medievale şi nu numai, oricum, din epoci în care strămoşii noştri se raportau, cel puţin diferit, la drepturile omului. Cel dintîi este un scaun de tortură, cu ţepi pe fund, numit Jilţul vrăjitoarei. Entuziasmului ghidei, care insistă să încercăm respectivul scaun, i se adaugă exactitatea inscripţiilor lămuritoare, ataşate exponatelor: „Prins într-o poză incomodă, mai devreme sau mai tîrziu cădea pe ţepi *(n.a:* victima). Şi atunci în corp se înfigeau ţepii braţelor fotoliului, picioarelor jilţului. Astfel, torturatul nu putea defel să scape de dureri. Chinuit astfel, omul recunoştea totul în ce era învinuit".

Într-o incomodă păsărească româno-rusă aflăm, foarte tehnic şi detaşat, cum se întîmplau unele dintre cele mai oribile lucruri din istoria omenirii. Aproape jurnalistic, am putea spune. Seria instrumentelor de tortură şi a victimelor sale ni se oferă într-o simplă înşiruire gramaticală de verbe şi substantive, fie concrete şi animate, fie abstracte şi inanimate, care de care mai *horror*. Ajunge să enumerăm, la întîmplare, cîteva dintre ele; la capitolul verbe, tehnice să zicem, într-ale torturii: a trage (pe roată), a frînge (mîinile şi picioarele), a finisa (execuţia), a întinde (corpul), a suci (încheieturile), a atîrna (greutăţi de picioare); substantive inanimate: concrete – rangă, ţepi, torsor, cuşcă; abstracte – chinuri (straşnice), torturi (suplimentare), execuţie, căznire, cercetare; animate – condamnat, jertfă, învinuit etc.

Cred că înşiruirea lor e suficientă, fără a mai fi necesară punerea exemplelor în context sau înşiruirea cauzelor pentru care oamenii erau pedepsiţi. E destul ca să fim mulţumiţi de epoca în care trăim.

Prezentatoarea expoziţiei, pe de altă parte, nu părea deloc să fie impresionată de ororile pe care le povestea, şi nici de precaritatea condiţiei umane: dimpotrivă, le expunea ca pe nişte realizări ale expoziţiei. Cu cît erau mai groaznice, cu atît *showroom*-ul era mai de succes. Şi asta încă nu e tot.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

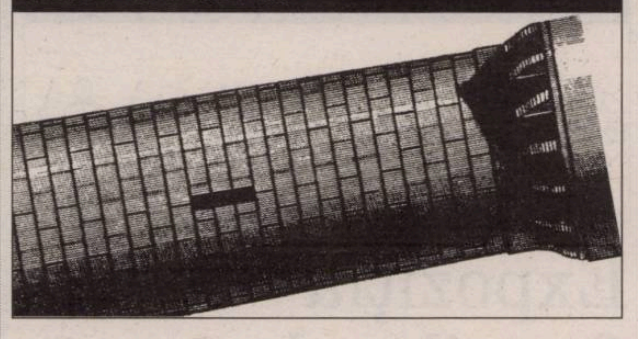

Îndemn

De studiul Sfinţilor Părinţi ai Bisericii se ocupă disciplina numită patrologie. Ea îşi propune lămurirea literaturii creştine din primele şapte-opt secole după Hristos, cînd Biserica – încă unită într-o singură (deşi polimorfă) *christianitas* – a zămislit cele mai consistente opere teologice, precum şi imnuri poetice, tratate ascetice, viziuni mistice, scrieri morale, lucrări de enciclopedie a ştiinţelor. Toate confesiunile creştine au dezvoltat şi încurajat cercetarea acestui tezaur, chiar dacă din perspective şi după criterii de evaluare substanţial diferite. Au făcut un asemenea efort şi ortodocşii, mai puţin metodic decît catolicii şi mai puţin riguros-filologic decît protestanţii, dar cu intima convingere că lectura Părinţilor este un act aproape liturgic: a-i reciti înseamnă nu doar a-i înţelege cu instrumentele inteligenţei critice sau a-i situa istoriceşte, cît a-i recupera spiritual, în vibranta lor actualitate de taină. Pentru că, alături de Sfînta Scriptură, Sfinţii Părinţi sînt văzuţi în Răsărit ca surse ale Revelaţiei, „organe ale Sfîntului Duh", glasuri ale divinităţii care conlucrează cu aleşii săi astfel încît „oastea lui Hristos" să poată conduce „lupta cea bună".

Graţie augustei lor semnificaţii, Sfinţii Părinţi se oferă deci ca ţintă unui întreg mănunchi de abordări disciplinare: ei alimentează atît numita patrologie, cît şi teologia dogmatică (pentru contribuţia lor la fixarea doctrinei), hermeneutica biblică (întrucît nimeni n-a tălmăcit Biblia cu mai ascuţită pătrundere), teologia morală (pentru aportul lor la studiul psihologic al stării de păcat), teologia pastorală (pentru uriaşa lor creativitate omiletică, tradusă în imagini mereu percutante) şi istoria Bisericii (dat fiind că Părinţii au participat la Sinoadele Ecumenice, acolo unde s-au decis, la fiecare nouă ameninţare eretică, forma şi fondul dreptei învăţături). Unii, precum Origen, Augustin sau Ioan Gură de Aur, au scris enorm. Alţii au lucrat ponderat ori n-au avut norocul ca scrierile lor să fie transmise posterităţii. Pentru a-i aborda cum se cuvine, savantul patrolog are nevoie de limbile clasice (greacă şi latină), dar şi de competenţele orientalistului, căci multe opere au fost compuse în siriacă, armeană sau coptă, în vreme ce altele, redactate în limbi răspîndite, n-au supravieţuit decît prin traducerea lor în atari idiomuri rare.

Pentru orice Biserică şi orice cultură naţională, studiile patristice ţes racordul optim spre matricea spiritului european. Ele nutresc accesul spre cupola imaginarului continental, de la pictură pînă la arhitectură, fără a neglija preistoria înţelegerilor umaniste sau pe cea a ştiinţelor pozitive. Părinţii Bisericii au sintetizat moştenirea Antichităţii greco-romane, au fondat paradigmele constructive ale fiecărui stil epocal şi au generat fundalul filozofiei moderne, din zorii anticipatori ai scolasticii, pînă la Pascal, Kierkegaard sau gînditorii ruşi.

În Occident, cu toată secularizarea, studiile patristice prosperă. La Paris funcţionează Asociaţia Internaţională de Studii Patristice, ale cărei congrese se ţin, periodic, la Oxford. Există colecţii de texte patristice profesionist editate şi nelipsite din oricare bibliotecă serioasă. Disciplina evoluează: ea nu mai e, astăzi, doar erudiţie lingvistică şi exegeză teologală, ci nod interdisciplinar, unde se întîlnesc şi alte soiuri de lectură (de sorginte antropologică).

Numai ignoranţii presupun că Sfinţii Părinţi ar fi soporifici, înguşti, depăşiţi, prăfuiţi. Cei mai învăţaţi ştiu însă că ei au îmbrăţişat, cu geniu, întreg spectrul celor omeneşti. Poţi citi sub semnătura Părinţilor ludice elogii ale cheliei sau reflecţii despre semnificaţia poluţiilor nocturne! Unii au scris despre cum să iei peste picior moartea, alţii s-au cufundat în misterul Sfintei Treimi, dar ne-au lăsat şi mostre de polemică înfocată, pline de ironie şi ornate cu proba celui mai fin umor. Ar fi civilizat ca fragmente din textele lor să figureze şi în manualele şcolare, să le dea de gîndit studenţilor de la Litere, Istorie, Filozofie, Drept şi Studii Europene sau să mai facă, încă, obiectul unor teze de doctorat. Descoperiţi-le căile...

Anca MANOLESCU

Repoziţionările unei discipline: studiile religioase în Est şi Vest

– atelier Mellon la Colegiul Noua Europă –

De mai bine de un deceniu, ştiinţele religiei se află într-un proces de autochestionare, de revizuiri teoretice. În primul rînd, peisajul religios al modernităţii tîrzii are o pastă mult mai densă şi mai bogată în culori decît prevedeau „teoreticienii secularizării", aplicaţi asupra situaţiei marilor religii în Occidentul postbelic. Întărirea fundamentalismelor (cel islamic, dar şi cel evanghelist nord-american sau grupările tradiţionaliste catolice), inventivitatea postmodernă a religiozităţii *à la carte,* revenirea masivă a religiei în spaţiul public din ţările postcomuniste, dreptul de prezenţă pe care, în vestul european, monoteismele îl reclamă tocmai în numele unei societăţi democratice şi deschise, coabitarea şi brasajul tradiţiilor, favorizate de mondializare, nu mai încurajează convingerea că religia ar fi un bolnav pe moarte. Dimpotrivă, ea îşi dovedeşte vitalitatea tocmai prin mutaţiile polimorfe de care e în stare. Supoziţia că religia nu mai oferă în lumea modernă sens, valori, cunoaştere, că ştiinţa i-a luat locul ca furnizor al unei explicaţii totale, unificate, a lumii, şi-a mai pierdut din prestigiul unei dogme incontestabile. În ştiinţele religiei încep să se pună repere pentru a asimila această schimbare de perspectivă care nu mai legitimează o atitudine reducţionistă faţă de obiectul de studiu. Apoi contribuţia capitală a religiilor la tematica filozofică, la istoria ideilor, tinde să devină un bun acceptat, iar „bătălia pentru memoria" Europei dă o relevanţă crescută studiilor în această direcţie.

Atelierul de la New Europe College ţine aşadar de autochestionarea ştiinţelor religiei, îndemnate să îşi regîndească modelele şi strategiile, în condiţiile unei secularizări care nu a triumfat asupra prestanţei intelectuale şi existenţiale a religiei. Dar, mai specific decît atît, atelierul de la NEC îşi propunea să balizeze harta bicoloră a studiilor religioase actuale şi reaşezările ei recente. În Apus, aceste studii şi-au păstrat, fără ruptură, solida calitate academică într-un mediu intelectual dominat însă de o laicitate ofensivă. În Răsărit, unde trama religioasă comunitară a reapărut spectaculos după 1989, tradiţionalismul şi regimurile comuniste le-au izolat în insule confesionale, fără comunicare cu mediul universitar. „Cum se poate regăsi actualitatea studiilor religioase în Vest? Cum se poate reconstrui prestigiul lor academic în Est? Ancheta noastră comparativă, pe aspecte instituţionale şi de substanţă, va urmări eforturile din ţările ex-comuniste în acest domeniu, avînd drept reper comparativ starea chestiunii din Occident, va încerca să depisteze care sînt liniile de acţiune şi şansele de reuşită pentru «normalizarea» situaţiei" – iată un pasaj din argumentul organizatorilor colocviului.

În ce priveşte condiţia studiilor religioase în Occident, atelierul a beneficiat în primul rînd de contribuţia profesorului Charles Kannengiesser, o autoritate de vîrf în gîndirea creştină alexandrină, profesor, de-a lungul unei cariere de patruzeci de ani, la Institutul Catolic din Paris, la Universitatea Notre-Dame (Chicago), iar acum la Universitatea Concordia (Montréal). Apoi de experienţa celorlalţi participanţi est-europeni, de expunerea Nadiei Al-Bagdadi, director al Programului de Studii religioase (CEU Budapest) şi de formaţia în importante instituţii europene (École des Hautes Études şi Maison des Sciences de l'Homme-Paris, King's College – London, CEU University – Budapest) a unor tineri, dar productivi cercetători: Bogdan Tătaru-Cazaban, Eugen Ciurtin, Anca Maria Şincan, Mihai Neamţu. Despre trecutul disciplinei şi starea prezentă a studiilor religioase în estul european au vorbit specialişti din cîteva ţări ale regiunii: Daniela Kalkandjieva (Centrul pentru dialog interreligios, Universitatea din Sofia), Bojan Aleksov (Humboldt Research Fellow, Osteuropa Institut, FU Berlin, pentru starea educaţiei religioase în Serbia); Attila Molnár (Facultatea of Ştiinţe sociale, Eötvös University, Budapest), alături de participanţii români.

Cred că de-a lungul expunerilor şi discuţiilor s-au reliefat mai cu seamă trei chestiuni:

1) Problema dialogului ştiinţelor umane şi sociale ale religiei cu studiile din interiorul ei (teologie, metafizică religioasă). Ce tip de relaţie acceptă ele, ţinînd seama, pe de o parte, că „ştiinţele laice" ale religiei s-au constituit tocmai printr-o departajare netă faţă de conţinutul ei de credinţă şi prin „obiectivitate" în considerarea fenomenelor religioase, atrăgînd implicit mefienţa asupra unui cercetător care aderă, în cercetare, la substanţa materiei studiate? Ţinînd seama, pe de altă parte, că „ştiinţele angajate" ale religiei s-ar mumifica dacă nu ar accepta să ia act de mutaţiile mentale ale modernităţii, de starea de fapt a religiosului, în sfîrşit, de tematica şi rezultatele studiilor „laice"? Profitul dialogului a fost pledat de toată lumea, diferenţele de accent dîndu-i relieful. Profesorul Charles Kannengiesser, care a practicat dintotdeauna teologia într-un mediu constituit de laicitate, a accentuat beneficiile lui: provocarea pe care el o pune în faţa teologiei, îndemnînd-o la declericalizare; faptul că, în prezenţa reflexiei şi a elaborărilor din ştiinţele umane, maniera însăşi de a face teologie s-a schimbat în Occident, părăsind ceea ce devenise o mecanică a dogmatismului pentru o „cotitură hermeneutică"; deschiderea reflecţiei asupra pluralismului religios şi încercările actuale de a face teologie în dialog cu celelalte monoteisme; libertatea de gîndire şi atenţia pentru materia concretă a religiosului.

Cercetătorii din Est erau în această privinţă mai revendicativi. Mihai Neamţu a vorbit despre ruptura pe care, ca student în România, dar şi în universităţile din Vest, a resimţit-o între curricula teologice şi cele de filozofie sau istoria religiilor; despre perpetuarea separaţiei inaugurate de Lumini între domeniul ştiinţelor propriu-zise, construite de raţionalitatea umană, şi cel al unui etaj de realitate pe care onestitatea intelectuală ne-ar interzice să-l scrutăm. A transforma divorţul între teologie şi studiile religioase într-o complementarite, a practica lecturi deschise, o hermeneutică în dialog a textelor şi tematicii sacre i se părea o necesitate încă neasumată de mediul universitar. Bogdan Tătaru-Cazaban, referindu-se la receptarea gîndirii medievale în România, vorbea despre aceeaşi secţionare a capacităţilor cognitive. El menţiona clişeele, binar adversative, care au curs aici: teologie raţionalistă apuseană *versus* teologie mistică răsăriteană. Centrul interdisciplinar de studii medievale de la Universitatea din Bucureşti, ca şi programul revistei *Khora,* de studii antice şi medievale, al cărui editor este Bogdan Tătaru-Cazaban, îşi propun o cercetare unde atenţia cade pe modurile specifice în care, în Apus, dar şi în Răsărit, s-au întrepătruns liniile investigaţiei raţionale şi ale cunoaşterii contemplative.

Pentru ca ştiinţele religiei să-şi onoreze obiectul, ele au de dat seamă despre portretul unui om religios întreg, cu toate etajele lui existenţiale şi cognitive. E ceea ce, în cercetările de antropologia creştinismului de la Muzeul Ţăranului, ne-au apropiat de anumiţi antropologi apuseni, care susţineau, împotriva abordărilor pozitiviste, că de studiat este tocmai articularea dintre faptul religios şi textul teologic ori liturgic, dintre fenomen şi „sigiliul lui metafizic". Hermeneutica lui Mircea Eliade a fost deseori menţionată la colocviu în legătură cu exigenţa unui studiu integrator a dimensiunii religioase: s-a vorbit despre perspective culturale încrucişate (Mihai Neamţu), despre „federare metodologică", „alianţă tematică" (Eugen Ciurtin), puse la lucru în opera lui.

2) S-a vorbit de asemenea despre radiaţia culturală pe care studiile religioase academice e dezirabil şi legitim să le aibă. Printre beneficii: raportul mai avizat, mai reflexiv, mai realist cu propria tradiţie; depăşirea stereotipiilor care marchează, chiar în mediul intelectual, portretele religioase ale estului şi vestului european; restituirea unui depozit cultural esenţial constituit de tematica tradiţiilor spirituale.

3) Instituţionalizarea incipientă a studiilor religioase în România. Dacă în Bulgaria şi Serbia, aceste studii rămîn încă un apanaj confesional, dacă în Ungaria ele au un statut aflat în dezbaterea „pieţei academice", în România, cele două linii – cea confesională şi cea academică laică – rămîn încă disjuncte. Andrei Oişteanu a făcut un cuprinzător istoric al celei din urmă. Dezvoltat mai ales prin cercetări în cîmpuri vecine (literatură populară, folclor, mitologie comparativă, orientalism, etc.), studiul religiilor pune în interbelic, prin Nae Ionescu şi Mircea Eliade, piciorul în Universitate, după care urmează perioada comunistă de expatriere sau de clandestinitate a disciplinei. Andrei Oişteanu a inventariat apoi diferitele iniţiative post '89 de instituţionalizare a studiului religiilor (cursuri de filozofia religiei la Universitatea Bucureşti, centre de studii afiliate universităţilor, Institutul de studii orientale, MŢR, programele NEC pe această tematică, publicaţiile de specialitate). Ca preşedinte al Asociaţiei Române de Istoria Religiilor, el a anunţat, împreună cu Eugen Ciurtin (coordonator al Centrului de Istoria Religiilor, Universitatea Bucureşti, editor *Studia asiatica* şi *Archaeus),* un eveniment care – aşa cum spunea – „va fi un test important pentru reuşita eforturilor de instituţionalizare a acestor studii": anume organizarea, în septembrie 2006, la Bucureşti, a Congresului european de Istoria Religiilor, în colaborare cu Asociaţiile, europeană şi internaţională, de profil, la care este afiliată Asociaţia română.

Colocviul de la NEC, care a avut loc între 12-13 ian. crt., şi pregătirea acestui congres aparţin deja unei fireşti funcţionări a cercetătorilor români în mediul internaţional al disciplinei.

Cezar GIOSAN

Maneaua

„La început te ignoră, apoi rîd de tine, apoi se luptă cu tine, iar după asta, cîştigi."
Mahatma Gandhi

Trebuie să admit: trăiesc de cîţiva ani în America, am un doctorat în psihologie, lucrez într-una din cele mai prestigioase universităţi din lume şi sînt un fan al manelelor. Îmi place muzica, îmi place ritmul manelesc. Şi am obosit să le tot apăr.

Prima dată cînd am auzit o manea – incipientă – a fost de mult, prin anii tîrzii din '80, cîntată de o formaţie, Azur, de care nu am mai auzit niciodată după Revoluţie. Am fost marcat instantaneu de ritmul semiarăbesc şi de armonia aparte. Îmi amintesc că învăţasem două cîntece pe loc şi le tot cîntam pe la petrecerile de liceeni de sîmbăta seara.

Fiecare intelectual român, pe care am plăcerea sau şansa să îl întîlnesc, critică manelele în mod deschis, direct şi fără ocolişuri. Manelele sînt, în opinia multora dintre ei, expresii care nu au nimic de-a face cu cultura românească. Dimpotrivă, manelele, prin versurile şi reprezentanţii lor, atacă însăşi verticalitatea morală a poporului român, prin pornografia deschisă şi îndemnurile neortodoxe. Manelele, în accepţiunea acestor oameni, ţiganizează România. Nu am să înţeleg niciodată cum cineva poate să fie selectiv în muzică. Nu am să înţeleg cum cineva poate să elimine din start să asculte manele din cauza faptului că e muzică de ţigani care nu se încadrează în perimetrul muzicii lăutăreşti (a cărei valoare nu o contestă nimeni).

America anilor '50, Memphis, Tennessee

Un fenomen apare pe firmamentul mondial. Un geniu muzical cu o excepţională voce baritonală de operă, care cîntă muzica celei mai discriminate pături sociale din America: negrii. Şi nu doar o cîntă. Ci o şi îmbogăţeşte cu mişcări provocatoare din şolduri şi expresii senzuale.

America nu mai văzuse niciodată aşa ceva. Tinerii erau înnebuniţi după tînărul blond care, din şofer de camion, ajunsese să cristalizeze în muzică tot ce era mai important în viaţa lor: sexul. Sălile de concerte erau arhipline. Nu a trecut mult pînă cînd părinţii acelor tineri au luat seama şi s-au organizat în comitete şi grupuri care vociferau împotriva acestei muzici şi a celui mai celebru reprezentant al ei. Demonstraţii cu pancarte aveau loc pe străzile Americii. Televiziunea îi cenzura mişcările, filmîndu-l doar pînă la brîu, astfel încît şoldurile unduitoare să nu apară pe ecranele tuturor. În final, a cîştigat generaţia tînără.

Elvis, căci despre el este vorba, a ajuns nu doar un idol de moment, ci a devenit un simbol al visului american împlinit într-o măsură care depăşeşte toate speranţele. Elvis a reuşit să facă ceea ce nimeni înainte nu reuşise: să influenţeze libidoul unei întregi naţiuni prin muzică şi versuri care spuneau lucrurilor pe nume.

La aproape cincizeci de ani de la demonstraţiile împotriva lui, *Time* l-a numit cel mai mare *entertainer* al secolului XX.

America anilor '70, The Bronx, New York

Un stil de muzică nemaiauzit înainte se insinuează progresiv în discotecile din cele mai sărace cartiere ale New York-ului. O muzică care nu are armonii sofisticate, ci e recitată. Un stil care te face să te întrebi care e definiţia muzicii, la urma urmei. Se numeşte *hip-hop*. În zece ani hip-hopul este promovat la nivel naţional, iar în anii '90 devine un stil internaţional. Tot prin anii '90, o muzică mult mai agresivă izvorăşte din hip-hop, aşa-numitul *gangsta rap*, stil care devine rapid o parte majoră a muzicii americane. O muzică infuzată cu mesaje de rebeliune împotriva reglementărilor sociale, cu versuri care îndeamnă la violenţă, crimă, promiscuitate şi consum de droguri. O muzică ce a stîrnit controverse majore şi care, în ciuda acestora, prin anii 2000 ajunge să fie cîntată în diferite forme, în mai toate părţile lumii Unii din cei mai iluştri reprezentanţi ai ei sfîrşesc în mod tragic, toţi în condiţii încă neclare: Tupac Shakur este asasinat. Jam Master Jay este asasinat. Biggie Smalls, asasinat.

Muzica rap, în special gangsta rap, a fost criticată aspru de oricine care întîmplător avea o altă culoare a pielii decît maronie, pentru ca, în final, să erupă cu intensitate pe toate canalele de radio. America simţise că de aici ies bani. Şi nu numai. Mersul firesc al unei societăţi democratice, în care dreptul la expresie este protejat cu sfinţenie de primul amendament al Constituţiei, nu permitea cenzura artei, de orice fel ar fi fost aceasta.

Şi pentru că istoria se repetă, muzica rap, cîntată în special de negri, a fost propulsată şi mai sus, de unul din cei mai iluştri artişti ai ei, un tînăr scăpărător de inteligent, un geniu al versurilor, care din întîmplare e şaten. Din muzică de negri, subit rapul a devenit muzică universală. Eminem, căci despre el este vorba, a început să fie poreclit Elvis – pentru că este un alb care cîntă ca un negru. A fost încununat cu premii Grammy şi un Oscar pentru ceea ce în esenţă este vers şi tobe. Feţele palide au început să ia aminte şi să asculte. Şi le-a plăcut ce auzeau. Atît de mult încît imaginea lui se vinde ca aceea a lui David Beckham.

America anilor 2000

Istoria se repetă. Pentru a cîta oară, oare? Început în *background,* în Panama şi Puerto Rico, cîntat în colţuri neştiute de nimeni pentru ani de zile, în spaniolă, un nou stil invadează America şi hipnotizează tineretul. Un stil care se dansează imitînd poziţii sexuale. Un stil atît de lasciv şi ritmat, încît, dacă părinţii copiilor care erau înnebuniţi după Elvis l-ar vedea şi l-ar auzi acum, ar face greva foamei în semn de protest în faţa Casei Albe. În cîţiva ani, *reggaeton*-ul, căci despre el este vorba, a ajuns să fie limbajul muzical al noii generaţii de tineri. În vara anului 2004 a trecut de pe CD-uri, pe care le găseai sau nu prin magazine, pe mai toate posturile de muzică americane. Iar reprezentanţii lui cei mai talentaţi, ca Don Omar sau Daddy Yankee, au devenit peste noapte postere de bucătărie.

Ca şi rock'n'roll sau muzica *rap* sau *reggaeton*-ul, manelele au apărut insinuant, în păturile cele mai defavorizate ale societăţii. Ca şi rapul, şi reggaetonul, manelele sînt cîntate în special de oameni discriminaţi de „casta superioară". Ca şi *rap*-ul, şi *reggaeton*-ul, multe manele promovează un stil de viaţă promiscuu în care femeia este văzută ca obiect de satisfacere a plăcerilor masculine. Ca şi *rap*-ul sau *reggaeton*-ul, manelele se dansează senzual, erotic, lasciv. Ca şi *rap*-ul sau *reggaeton*-ul, manelele sînt un curent popular în muzica (românească) şi au parte de critici agresive din partea elitei intelectuale. Ca şi *rap*-ul sau *reggaeton*-ul, manelele se bucură de un succes general la mase, ceea ce îi face pe reprezentanţii ei cei mai faimoşi mici „baroni" financiari. Însă mai este ceva. De fiecare dată cînd ascult manele, nu pot să nu fiu impresionat de talentul – brut, needucat – al interpreţilor. Vocea lui Adrian Copilul Minune (sau de Vito sau cum îl va mai chema la apariţia acestor rînduri) este curgătoare şi vibrantă, atacînd fără eroare note de tenor cu un timbru uşor răguşit. Sună ţigăneşte? Da, bineînţeles. Sună bine? Da, excepţional de bine. Lăsînd la o parte versurile, reprezentanţii cei mai iluştri ai manelelor, majoritatea ţigani, au, în opinia mea, nu tocmai needucată în muzică, un talent nativ pe care nici „vedetele" cele mai des afişate la televiziunea română nu îl egalează.

Se compară, de exemplu, un Bănică Jr., care o viaţă l-a imitat copilăreşte şi amatoriceşte pe Elvis, cu Sorin Copilul de Aur? Se compară vocile acestor doi? Da, Bănică Jr. arată mai bine, e înalt de statură, are părul frumos dat pe spate, e îmbrăcat bine şi nu şi-a schimbat numele în Ştefan Presley. Însă în ceea ce priveşte talentul pur, muzical, distanţa dintre cei doi e uriaşă. Bănică Jr. este înconjurat de o pleiadă de conservatorişti şi designeri şi se concentrează pe voce cînd cîntă. Sorin C.A. şi alţi manelişti au pornit la drum doar cu talentul nativ şi un stil de muzică original. Ultimul lucru la care se gîndesc maneliştii cînd cîntă e vocea lor, pentru că nu au de ce. Vocea le curge instinctiv, fără efort. La fel şi ritmul.

Ceea ce lipseşte manelelor, la ora asta, este acelaşi lucru care a lipsit rock'n'roll-ului pînă la Elvis, sau *rap*-ului, pînă la Eminem: un reprezentant al păturii favorizate în societate – un român sadea, în cazul nostru – care să cînte manele mai bine decît ţiganii. Un reprezentant care să aibă suficient talent şi în versuri, încît să intelectualizeze curentul. Un reprezentant alb care să transmită mesaje în versuri inteligente prin ritmuri şi armonii românesc-arăbeşti. Abia atunci se va vorbi despre manele ca despre noua muzică populară românească. Pentru că maneaua asta este: muzică populară românească. A izvorît de jos, nu a fost impusă de sus şi a fost selectată de români, gradual, progresiv, prin eliminarea naturală, neforţată, a alternativelor.

Maneaua nu este o ameninţare asupra culturii româneşti. Dimpotrivă. O parte a elitei intelectuale româneşti, prin încercările nereuşite de a o cenzura, reprezintă o ameninţare asupra mersului firesc, natural, al societăţii româneşti.

Parcă aud criticile celor care citesc aceste rînduri. Parcă aud cum mi se spune: „Ascultă versurile şi o să-ţi dai seama!". Am ascultat şi versurile. Şi le-am ascultat bine. Ca în orice domeniu – fie el muzical, fie ştiinţific, fie literar – există mult „zgomot". Adică material fără nici o valoare, care se uită în prima secundă după ce se termină. Cîte cărţi sînt aruncate la gunoi de cititori pînă ca oamenii să inventeze un nou joc cu mărgele de sticlă? Sau să scrie despre un Siddhartha? Cîtă muzică proastă trebuie să curgă pînă la o capodoperă, pînă la un nou „Child in Time", „Stairway to Heaven" sau „Jesus Christ Superstar"? Uneori trec decenii fără ca nimic să se schimbe în peisajul artistic. Mersul firesc al spiritualităţii umane acesta este: acumulări cantitative, superficiale, din care, din cînd în cînd, emerge o calitate superioară. În miile de manele care se găsesc pe tarabele din pieţele româneşti sînt cîteva foarte bune, reprezentînd combinaţii de muzică lăutărească cu armonii sîrbeşti-arăbeşti-greceşti, cîntate cu sunete pline şi avînd versuri decente. Una din ele ar putea fi „Doamne, ce greşeală am" a lui Vali Vijelie. (Bineînţeles, asta în măsura în care această piesă nu e imitaţie. Spun acest lucru pentru că unele manele sînt replici ale unor melodii greceşti sau turceşti. Multe manele sînt „plagiarisme" crase. Însă multe sînt probabil piese originale şi nu am de unde să ştiu care şi cum.)

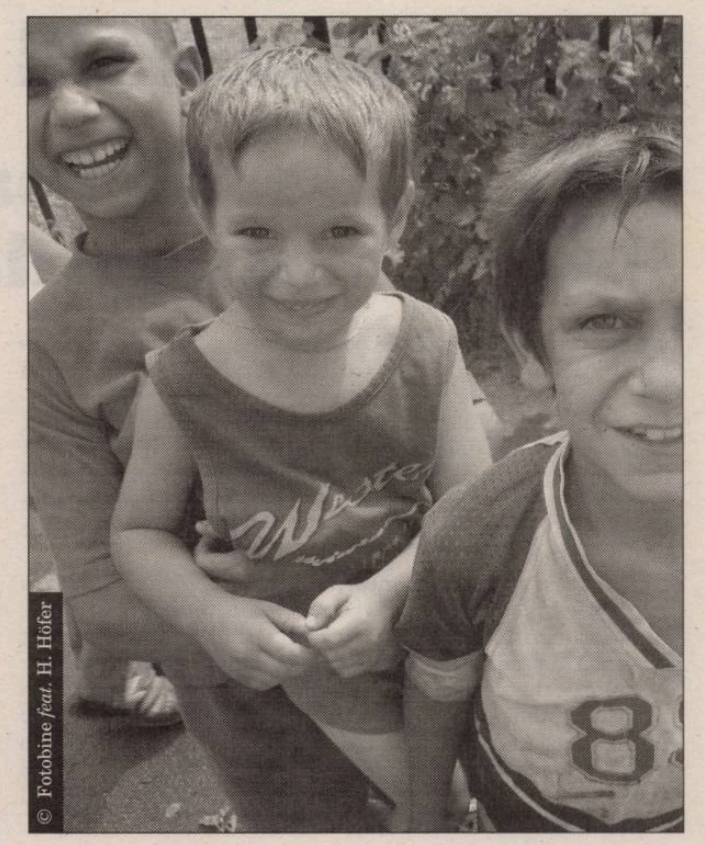
© Fotobine *feat.* H. Höfer

Lăsînd la o parte modul în care sînt scrise versurile manelelor, dacă le analizezi fără preconcepţii, realizezi că ele se centrează pe ceea ce este fundamental fiinţei umane. Exceptînd cazurile extreme şi hilare, majoritatea covîrşitoare a manelelor vorbesc de nevastă, familie şi copii, gelozie, duşmani şi prieteni sau relaţia dintre statutul (financiar sau de altă natură) al bărbatului şi atractivitatea partenerei acestuia.

Să fie doar o coincidenţă faptul că, deschizînd o carte de psihologie darwinistă, capitolele sînt structurate după aceleaşi linii ca versurile manelelor? În momentul în care scriu aceste rînduri, am pe birou un tratat de psihologie evoluţionistă, apărut în 2005. Nu are decît cîteva capitole, din care cele mai relevante vorbesc de relaţii de rudenie, statut, altruism, întrajutorare, conflict, gelozie şi sex. Ascultînd versurile manelelor prin ochii unui darwinist, realizezi că, de fapt, ele nu fac nimic altceva decît să se adreseze unor trebuinţe umane fundamentale, unor instincte care l-au ajutat pe om, în decursul evoluţiei, să-şi transmită genele mai departe. Într-un accent ţigănesc, e drept. Însă aceleaşi lucruri le-ar spune şi William Hamilton, într-un accent britanic aristocrat. Limbajul este doar o convenţie.

Nu a trecut mult timp de cînd cîntece impuse de sus în jos erau promovate forţat sub titlul de „şlagăre": „Cincinalul în patru ani şi jumătate", „Magistrala albastră", „Minerii şi cerul", „Tangoul CFR", „Floare de mină", „Dragu-mi-i de ţara mea", „Aici trăim", „Ţara mea", „Inscripţie pe o piatră de hotar" şi multe altele asemănătoare. Asta a reprezentat „muzica" României timp de cincizeci de ani. Am uitat toate astea. Am uitat cît ne iritau. Am uitat cum înjuram sau stingeam aparatele de radio. Am uitat cum ne uitam hipnotizaţi la televizor cînd vedeam ceva nou, ca un „Billie Jean" scăpat pe ecrane din greşeală, într-o după-amiază din anii '80. Acum, cînd pentru prima dată în jumătate de secol un curent muzical specific şi original a emanat din sufletul poporului român, nu vrem să-i acordăm nici un credit şi ne uităm cu dispreţ la cei ce îl ascultă.

***Cezar Giosan** este instructor de psihologie la Departamentul de Psihiatrie al Universităţii Cornell.*

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

sănătate şi medicină

Henry MILLER

Gripa aviară, o crudă realitate

Problemele legate de posibilitatea apariţiei unei pandemii de gripă aviară sînt extrem de complexe şi implică mai multe domenii, precum medicina, epidemiologia, virusologia şi chiar politica şi etica. Mai mult decît atît, nu sînt deloc clare condiţiile în care virusul H5N1 – cel care afectează, în momentul de faţă, în primul rînd păsările – poate suferi mutaţii, încît să devină transmisibil de la om la om, şi nici nu e limpede cît de infecţios şi chiar letal ar putea fi.

Din acest motiv, comentariile legate de gripa aviară, în care, de cele mai multe ori, se scapă din vedere esenţialul, nu mai surprind pe nimeni. Într-un editorial apărut recent în *New York Times,* s-a criticat vehement tendinţa ţărilor dezvoltate de a se plasa primele pe lista de ajutoare, în eventualitatea unei pandemii de gripă, argumentîndu-se faptul că „cea mai bună metodă de stopare sau cel puţin de prevenire este îmbunătăţirea sistemului sanitar în estul Africii sau în Asia, continente în care o pandemie ar fi cel mai probabil să izbucnească".

Eforturile Chinei de a vaccina 14 miliarde de pui au fost compromise prin apariţia dozelor de vaccin contrafăcute.

E clar că este necesară o supraveghere serioasă pentru o mai mare siguranţă. În acest fel, posibila apariţie a unei forme a virusului H5N1 transmisibilă de la om la om ar putea fi anunţată din timp, aşa încît toate ţările să poată lua măsurile medicale necesare, inclusiv să înceapă să producă un vaccin împotriva acestui tip de virus. Din păcate însă, dacă această mobilizare generală necesară „îmbunătăţirii sistemului sanitar în ţările subdezvoltate" este „de impact" prin editoriale, în realitate însă lucrurile nu stau chiar atît de bine.

Nerespectarea unor reguli referitoare la îngrijirea animalelor domestice – miliarde de păsări şi porci trăiesc foarte aproape de gospodăriile oamenilor, condiţiile sanitare precare, sărăcia şi sistemele defectuoase de sănătate publică fac extrem de dificilă prevenirea unei pandemii de gripă sau limitarea acesteia în locul în care a izbucnit focarul. Este de reţinut faptul că eforturile Chinei de a vaccina 14 miliarde de pui au fost compromise prin apariţia dozelor de vaccin contrafăcute şi prin absenţa costumelor de protecţie ale echipelor medicale, responsabile, se pare, de răspîndirea gripei de la o fermă la alta prin fecalele animalelor luate pe încălţăminte.

Teoretic, limitarea unei pandemii de gripă în stadiu incipient ar fi posibilă prin folosirea vaccinurilor antigripale şi printr-o carantină „agresivă", izolîndu-se focarele virusului H5N1 transmisibil de la om la om. După spusele lui Donald S. Burke – virusolog la Universitatea „John Hopkins" – „identificarea focarelor în stadiu incipient ar fi posibilă, deşi s-au înregistrat mai puţin de 100 de astfel de cazuri. De asemenea, pentru a stopa rapid focarele de gripă, se pot folosi resursele medicale internaţionale – o posibilitate ar fi stocul de medicamente antivirale al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii". Această strategie presupune însă costuri foarte ridicate, nu foarte uşor de acoperit peste tot în lume.

Chiar dacă profilaxia medicamentoasă ar fi posibilă în Minneapolis, Toronto sau Zürich, în zonele „de origine" a pandemiei de gripă şansele de reuşită sînt aproape nule. În Vietnam, Indonezia şi China – ţări în care este foarte posibil să izbucnească pandemia de gripă – expertiza, coordonarea, disciplina şi infrastructura sînt defectuoase.

Reacţia Turciei – ţară în estul căreia sînt pe punctul de a fi confirmate aproape cincizeci de cazuri de gripă aviară la om – este de luat în seamă. Deşi oficialii locali au avertizat Guvernul, pe 16 decembrie, în legătură cu numărul îngrijorător de decese în rîndul păsărilor, investigaţiile au început numai după douăsprezece zile. În momentul în care au fost înregistrate primele decese în rîndul populaţiei – un băiat în vîrstă de 14 ani, după care au urmat alţi doi copii – un purtător de cuvînt al Guvernului a criticat faptul că medicii au făcut publică apariţia bolii, pe motiv că „strică imaginei Turciei". Acest lucru aminteşte de prima reacţie a Chinei la gripa aviară, izbucnită în 2003.

Deşi a fost confirmat faptul că toţi bolnavii de gripă aviară s-au infestat cu virusul H5N1 în urma contactului cu păsările bolnave, ceea ce se întîmplă la ora actuală în Turcia seamănă cu stadiul incipient al unei pandemii de gripă aviară transmisibilă de la om la om. Cazurile confirmate de infestare şi deces se răspîndesc rapid din zonele de „origine" ale bolii, în satele şi oraşele învecinate. Este foarte probabil să apară cazuri de îmbolnăvire şi în rîndul personalului şi al pacienţilor din spitalele în care sînt tratate victimele, iar de aici şi pînă la răspîndirea virusului în Ankara, Istanbul, Tbilisi, Damasc, Bagdad şi alte oraşe, de către o persoană purtătoare de virus, dar nu neapărat bolnavă, nu mai este decît un pas.

Vaccinurile antigripale Tamiflu şi Relenza sînt extrem de scumpe, iar stocul este mic. Experienţa sugerează că, dacă aceste vaccinuri vor fi puse la dispoziţia ţărilor slab-dezvoltate, există riscul de a fi administrate incorect, fapt care ar genera o rezistenţă virală şi, implicit, o răspîndire a pandemiei. Un alt risc ar fi comercializarea lor pe piaţa neagră, în scopul îmbogăţirii oficialilor guvernamentali corupţi.

O strategie incorectă politic, dar eficientă, ar fi ca ţările dezvoltate să-şi folosească resursele în primul rînd pentru a supraveghea ţările în curs de dezvoltare. În acest fel, avertizările referitoare la apariţia virusului H5N1 transmisibil de la om la om, s-ar putea face în timp util, însă cea mai mare parte a fondurilor ar fi investite în vaccinuri, medicamente sau alte măsuri de sănătate publică, de care ar beneficia, în primul rînd, tot ţările dezvoltate.

Dacă o pandemie de gripă ar izbucni în următorii doi ani, nu ar fi foarte multe lucruri de făcut pentru a atenua semnificativ primul val de îmbolnăviri. Dar, dacă sîntem dispuşi să începem un program de urgenţă prin care să producem vaccinul antigripal, este posibil să înăbuşim cel de-al doilea val.

***Henry Miller** este medic şi bursier la Hoover Institution şi Competitive Enterprise Institute. Între 1979 şi 1994 a lucrat pentru US Food and Drug Administration.*

traducere de Ruxandra PETRESCU

Copyright: Project Syndicate, 2006
www.project-syndicate.org

Iulian CHIFU

Ucraina, de la criza gazului la criza politică

Guvernul ucrainean a căzut ca urmare a dezbaterii parlamentare vizînd formula de acord cu Federaţia Rusă pentru livrarea gazului metan. Parlamentarii s-au înghesuit să critice acordul dintre Naftohaz Ukraina – distribuitorul naţional, Gazprom – firma rusă cu cea mai mare forţă financiară şi de resurse din lume şi RosUkrEnergo – intermediarul înregistrat în Elveţia avînd drept acţionar majoritar GazpromBank, subsidiară a gigantului rus.

Marea nelămurire a deputaţilor ucraineni a fost cum de acest intermediar, agreat de producător, poate să facă din gazul scump al Federaţiei Ruse, de 230 de dolari mia de metri cubi, gazul la preţul acceptabil de către ucraineni, de 95 de dolari. Firește că explicaţia privind combinarea cu gazul turkmen şi kazah a părut să dea cifra de pe hîrtie, dar ea a stîrnit şi mai multe întrebări. Şi cum în Ucraina sîntem în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare din luna martie, întrebările s-au transformat iute în preocupări şi temeri.

Trei partide îşi dispută întîietatea în a prinde prima poziţie în alegeri şi a forma Guvernul: partidul preşedintelui Viktor Iuşcenko, cel al fostului său aliat în Revoluţia portocalie, Iulia Timoşenko, şi cel al fostului contracandidat din alegeri, Viktor Ianukovici. De aici şi miza dezbaterilor, fără a mai vorbi despre nevoia stringentă a liderului grupării de la Donețk, Viktor Ianukovici, de a ieşi din mezalianţa ce a dus la formarea actualului Guvern şi de a întîmpina alegerile în postura de opozant. Cum acolo se afla şi Timoşenko – doamna Revoluţiei portocalii –, voturile celor doi s-au combinat, din motive diferite, şi au dus la moţiunea ce a determinat căderea Guvernului.

Parte din prevederile acordului au „transpirat", iar temerile deputaţilor s-au făcut auzite în Rada Supremă: mai întîi, ca nu cumva RosUkrEnergo să nu devină, peste 5 ani, acţionar majoritar al companiei de distribuţie a gazului ucrainean, Naftohaz Ucraina, în timp ce consumatorul ucrainean casnic să plătească gazele de două ori cît fac; mai apoi, ca nu cumva anumite contracte de furnizare a gazului, semnate de aceeaşi companie controlată de Gazprom, să fie semnate preferenţial cu clienţi din zona răsăriteană a Ucrainei, eventual coordonat cu vreo forţă politică; în fine, ca nu cumva statul ucrainean să ajungă să plătească de fapt un preţ mai mare decît cei 95 de dolari, pentru că s-ar putea adăuga costurile gazului tehnic (cel ce ajută la transportul prin conducte spre Europa), pe care să fie nevoită să-l acopere Ucraina. Plus facilităţi fiscale. Astfel, costul real al gazului s-ar putea să depăşească suma propusă iniţial de Moscova.

Preşedintele Iuşcenko şi premierul Eharunov au atacat decizia Radei Supreme, Parlamentul Ucrainei, considerînd-o neconstituţională, şi au anunţat că executivul Eharunov este guvern în funcţie, şi nu interimar pînă la alegeri. Firește că disputa legată de formula de guvern este una sterilă pentru că, oricum, alegerile sînt foarte aproape. Ciudat este că, imediat ce acordul a fost contestat în Radă, Turkmenistanul a anunţat, la rîndul său, că doreşte un preţ mai mare. Nesiguranţa din jurul statutului constituţional al Guvernului s-a mutat imediat la contractul de livrare a gazelor, astfel încît astăzi încă nu ştim dacă există un contract de livrare a gazului între cele două părţi şi care este sau va fi preţul final.

Moscova a pus piciorul în prag.

Nimeni nu mai poate ascunde caracterul de dictat al acordului şi elementele de şantaj utilizate în cursul negocierilor, la care partea ucraineană nu a avut nici replică, nici capacitate de reacţie sau argumente serioase de negociere.

Moscova a pus piciorul în prag. Şi astfel a limitat drastic gradul de libertate a Ucrainei. Dar nici Georgia, Armenia sau ţările Asiei Centrale nu se simt mai bine. Preţul gazului a crescut, conductele sînt sau se pregătesc să intre în proprietatea Gazprom, iar politica începutului de an anunţă o nouă maree rusă în spaţiul postsovietic.

Un caz cu totul special îl reprezintă astăzi Republica Moldova. După două săptămîni de negocieri, vecinii noştri au reuşit să semneze un acord suspect de avantajos: 110 dolari pe mia de metri cubi, cu 50 de dolari mai puţin decît cei 160 dolari ceruţi de Rusia iniţial. Republica Moldova devine astfel prima ţară care reuşeşte să negocieze în plan real, adică coborînd substanţial preţul solicitat iniţial de Federaţia Rusă. Nivelul este similar cu cel plătit de Armenia, un partener strategic al Federaţiei Ruse, cu singura diferenţă că, în cazul Erevanului, preţul s-a dublat.

Dar mai avantajos pare să fie faptul că Republica Moldova va lua gaz direct de la Gazprom, fără intermediar. Şi în plus, Chişinăul a reuşit să păstreze şi unitatea distribuitorului naţional MoldovaGaz, deţinut în majoritate de Gazprom, în condiţiile în care Transnistria negociase la Moscova un preţ preferenţial de 45 dolari şi separarea de distribuţia moldovenească cu cei 17% acţiuni MoldovaGaz cît deţinea administraţia regională separatistă.

Chişinăul a speculat inteligent dorinţa Federaţiei Ruse de a deveni membru al Organizaţiei Mondiale a Comerţului, acolo unde Republica Moldova este prezentă, dar şi situaţia de co-acţionariat a Guvernului moldovean şi a Gazprom la distribuitorul MoldovaGaz.

Mai mult, Republica Moldova a mai reuşit şi mobilizarea sprijinului deosebit al Uniunii Europene, care de două săptămîni susţine încheierea urgentă a unui contract corect. Acest lucru marchează o schimbare evidentă şi radicală a interesului european pentru Chişinău. Mai rămîne de văzut dacă nu cumva vor exista ceva „costuri ascunse" în legătură cu negocierile vizînd chestiunea transnistreană, drept contraplată pentru contractul avantajos la gaz metan.

***Iulian Chifu** este conf. univ. dr., secretar ştiinţific al Departamentului Relaţii Internaţionale şi Integrare Europeană al SNSPA şi director al Centrului de Prevenire a Conflictelor şi* Early Warning.

*Turcia pare a fi un peşte prea mare pentru a fi înghiţită de Uniunea Europeană, care tocmai a înghiţit mai mulţi peştişori şi acum vrea ceva timp pentru siestă. Prea mare, prea populată, prea asiatică pentru gustul europeanului mediu. Şi totuşi studiile şi revistele de strategie politică recomandă, într-o majoritate covîrşitoare, primirea Turciei în UE, semn că Europa intelectuală este oarecum în contra curentului popular care priveşte cu teamă spre Turcia. Am selectat în numărul de faţă două texte relevante pentru această privire de sus, care crede că Europei îi va fi mai bine cu Turcia înăuntru, decît cu Turcia la uşă (**C. G.**)*

opiniile oamenilor de stat

Michel ROCARD

Pentru Turcia şi Europa

Turcia negociază în sfîrşit cu Comisia Europeană termenii unei posibile aderări la UE. Dar rămîne de văzut dacă ceea ce este acum doar o posibilitate se va şi materializa. Încheierea negocierilor se poate dovedi la fel de dificilă ca şi decizia de începere a lor.

Amintiţi-vă că Turcia a depus prima cerere de aderare în 1959 şi, pînă în 1963, Comunitatea Economică Europeană, predecesoarea UE, a răspuns cu o tactică de întîrziere: a cerut un acord vamal. În acelaşi timp, în ideea că „Nu" nu este un răspuns acceptabil, văzîndu-se pe alocuri încurajată tacit, au crescut aşteptările Turciei în ce priveşte o eventuală integrare în UE.

Dar europenii obişnuiţi au început să se uite mai atent la hărţi şi geografia de acolo nu poate fi negată: 95% din teritoriul Turciei şi 80% din populaţia sa se află în Asia. Ca atare, dezbaterea aprinsă – în Turcia şi, mai ales, în UE – despre apartenenţa Tuciei la Europa a continuat şi va continua, în ciuda începerii negocierilor.

E clar că problema identităţii europene a Turciei nu poate fi rezolvată cu lecţii de geografie. Cel puţin jumătate din filozofia şi teatrul Greciei a fost creată în Asia Mică. Primele călătorii de evanghelizare ale Sfinţilor Petru şi Pavel au avut loc în Turcia. Mai tîrziu, Imperiul Otoman a fost considerat timp de secole ca o parte a „concertului european", dovedindu-se indispensabil în definirea şi asigurarea unei balanţe strategice între marile puteri ale Europei.

Totuşi dovezile istorice nu sînt suficiente pentru a avea un curent european în favoarea Turciei. Din contră, „problema turcească" va fi rezolvată în funcţie de preocupările politice actuale şi îngrijorările cu privire la viitor. Din fericire, decizia finală nu a fost deja adoptată: procesul abia a început, odată cu demararea negocierilor.

Iar aceste negocieri nu pot fi decît lungi şi dificile, numai adoptarea *acquis*-ului *comunitar* (corpul de legi european) cere ca Turcia să integreze cele cîteva zeci de mii de pagini în legislaţia sa. Se pare însă că acest proces are acum şanse serioase de reuşită.

Totuşi mulţi europeni sînt speriaţi de Turcia. Cu 67 de milioane de oameni astăzi şi o populaţie care va ajunge la 80 de milioane în 20 de ani şi la 100 de milioane în 2050, Turcia va deveni cea mai populată ţară europeană. Este, de asemenea, şi o ţară musulmană foarte săracă.

Prin deschiderea faţă de Turcia, UE ar începe în sfîrşit să aibă un cuvînt de spus în cele mai dificile provocări politice curente.

Cîteva ţări din Europa, în principal Germania şi Austria, au primit un flux puternic de imigranţi turci. Dar imigranţii au fost în principal ţărani săraci din Anatolia, a căror integrare s-a dovedit a fi dificilă. În schimb, numeroasa comunitate intelectuală a Turciei, ale cărei rădăcini sînt europene şi din rîndurile căreia statul turc îşi recrutează majoritatea liderilor, a rămas la Istanbul şi Ankara.

Europa este înspăimîntată de perspectivele unei imigraţii crescute din Turcia, pe care o găseşte aproape imposibil de asimilat. Pentru moment, această imigraţie a fost aproape oprită, datorită creşterii economice rapide, cea mai rapidă din Europa în ultimii ani, care absoarbe forţa de muncă şi a oprit fluxul de emigranţi. Rămîn însă temeri că, odată cu aderarea, vom fi invadaţi de un nou val uman.

Temerile economice nu sînt singurele preocupări ale cetăţenilor europeni. Turcia a fost teatrul unei violenţe excepţionale în secolul XX: participarea sa în primul război mondial a generat o serie de masacre, genocidul armenilor fiind ultimul spasm vicios din sfîrşitului brutal al Imperiului Otoman.

Mai mult, deşi Kemal Atatürk a restabilit mîndria naţională turcească, prin crearea republicii seculare turceşti, moştenirea sa este controversată deoarece include atît atracţia puternică faţă de Vest, cît şi militarizarea vieţii publice. Ultimul aspect explică mult din atitudinea represivă faţă de libertatea de expresie şi opiniile independente, care a caracterizat o mare parte din viaţa publică turcească – lăsînd puţin loc pentru negocieri reale cu minoritatea kurdă sau pentru problema cipriotă.

Dar tocmai prin aspiraţiile sale europene Turcia este acum forţată să-şi demilitarizeze democraţia şi să încheie acorduri de pace cu toţi vecinii săi şi viitorii parteneri – armenii, kurzii şi ciprioţii. De aceea, dacă Europa reuşeşte să-şi depăşească temerile şi ezitările şi să îşi deschide porţile unui stat musulman puternic, va consolida pacea într-una din cele mai periculoase regiuni din lume.

Prin integrarea Turciei, Europa ar demonstra că nu este un club creştin, că presupusa „ciocnire a civilizaţiilor" nu e musai să ne fie fatală şi că proiectul european, născut din dorinţa de reconciliere şi nevoia de promovare a dezvoltării, îşi poate extinde beneficiile dincolo de jumătatea vestică a Europei. Prin deschiderea faţă de Turcia, UE ar începe în sfîrşit să aibă un cuvînt de spus în cele mai dificile provocări politice curente.

***Michel Rocard**, fost prim-ministru al Franţei şi lider al Partidului Socialist, este în prezent membru al Parlamentului European.*

Copyright: Project Syndicate, 2005
www.project-syndicate.org

Katinka BARYSCH

Cîteva sfaturi pentru Turcia

Turcia rămîne departe de obiectivul său de aderare la UE, în ciuda începerii negocierilor de aderare, în octombrie, şi a raportului, în mare parte favorabil, făcut de Comisia Europeană, în noiembrie. Probleme politice majore – cum ar fi chestiunea cipriotă, situaţia drepturilor omului în Turcia sau eventuale referendumuri asupra aderării Turciei, în Franţa, Austria sau în altă parte – ar putea întîrzia sau chiar bloca aderarea. Puţini turci îşi dau seama că negocierile de aderare în sine – care ar putea dura chiar şi zece ani – ascund multe capcane.

Comisia a dat un semnal în legătură cu dificultatea negocierilor, cînd a făcut publică evaluarea anuală cu privire la pregătirea Turciei pentru aderare. Turcia îndeplineşte în prezent două dintre cele patru criterii de aderare: se aliniază „suficient" de mult la criteriile politice ale UE şi se califică drept „economie de piaţă funcţională". De asemenea, Comisia consideră că Turcia va îndeplini, în termen mediu, celălalt criteriu economic – capacitatea de a face faţă competiţiei de pe piaţa unică. Dar, cea mai mare parte din cele 150 de pagini ale raportului este dedicată ultimului criteriu de aderare: capacitatea candidatului de a adopta şi de a implementa *acquis*-ul (legile UE).

Pentru a avea o idee mai bună despre sarcinile ce trebuie îndeplinite, instituţiile europene şi Turcia îşi vor petrece următorii ani puricînd legile turceşti. UE a împărţit cele 80.000 de pagini din *acquis* în 35 de capitole care se pot folosi pentru negocieri. Unele din aceste capitole vor fi simple, de exemplu cele referitoare la statistică sau la politica industrială. Dar cele mai multe dintre ele vor fi dificile, fie pentru că sînt complexe din punct de vedere tehnic, fie pentru că sînt controversate politic. De exemplu, Turcia va avea nevoie de o grămadă de experţi şi miliarde de euro investite pentru a respecta normele europene de mediu.

Ca şi în cazul candidatelor din Europa Centrală şi de Est, Turcia poate spera să cîştige „perioade de tranziţie" lungi, pentru a continua acest efort şi după aderare. La fel de dificile sînt regulile UE pentru siguranţa produselor alimentare, care reprezintă 40% din *acquis*. Fiecare crescător turc de găini, fiecare producător de iaurt şi de vin vor trebui să respecte condiţiile sau să-şi închidă firma.

Mai mult, unele capitole aparent inofensive au de fapt un potenţial exploziv. De exemplu, mişcarea liberă a capitalului implică dreptul europenilor bogaţi de a cumpăra zona de coastă din Turcia. Pentru a respecta regulile vamale europene, Turcia va trebui să deschidă accesul navelor cipriote – un pas pe care unii naţionalişti turci îl asociază cu recunoaşterea Republicii Cipru. Politicienii turci sînt de asemenea nemulţumiţi în legătură cu cererile unor ţări din UE de a impune restricţii permanente asupra migraţiei forţei de muncă turceşti.

Guvernul turc trebuie să păşească cu atenţie pe terenul minat al acestor negocieri. Dacă e atent la experienţa ţărilor care au intrat deja în Uniune, şi dacă cere sfatul Comisiei, va primi nişte lecţii folositoare.

Să aveţi o atitudine pozitivă la aceste negocieri. Turcia trebuie să reconfirme că va face tot ceea ce este necesar pentru aderare. Nu trebuie să ameninţe că va părăsi negocierile şi să pună astfel sub semnul întrebării rezultatul lor – este de ajuns că guvernele europene vorbesc ele însele dubitativ despre acest final. Cu cît Turcia se va dovedi mai calmă, cu atît mai nerezonabili vor părea oponenţii săi.

Să nu vă aşteptaţi la negocieri „reale". Procesul de aderare se referă mai mult la adoptarea de către Turcia a regulilor şi regulamentelor UE. *Acquis*-ul înseamnă o sumă de reguli care s-au sedimentat de-a lungul deceniilor şi reprezintă adesea nişte compromisuri foarte fragile între ţările UE. Nu este loc de negocieri. De aceea, negocierile reale vor fi mai degrabă excepţia decît regula, şi se vor referi în special la perioadele de tranziţie.

Să nu vă opuneţi noii idei impuse de UE referitoare la reperele de parcurs. UE a decis să stabilească repere obiective care trebuie îndeplinite înainte ca fiecare capitol să fie deschis sau închis. În timpul discuţiilor cu ţările din Est, decizia UE de a închide un capitol a părut adesea arbitrară şi politică. De aceea, Turcia ar putea să iasă în avantaj, dacă parcursul său este măsurat doar pe baza acestor repere.

Să aveţi o echipă eficientă de negociere. Situaţia prezentă a echipei de negociere turce, care are o influenţă redusă asupra ministerelor şi departamentelor implicate, este o reţetă sigură pentru lupte interne şi întîrzieri. Ţările est-europene au pierdut timp valoros înainte de a realiza că negociatorul-şef trebuie să aibă o autoritate clară asupra ministerelor de linie.

Să nu aşteptaţi pînă cînd UE se prezintă cu o poziţie comună. Turcia ar trebui să încerce să influenţeze politicienii, parlamentarii, ONG-urile şi media, în fiecare stat membru, înainte ca UE să vină cu o poziţie comună. Atunci cînd „Coreper" (ambasadorii statelor membre UE) sau Consiliul de Miniştri ajung la o poziţie comună, este prea tîrziu să se obţină concesii.

Asiguraţi-vă că întreaga societate turcească susţine aderarea. Acele ţări din Est, care au avut cel mai mare suport naţional pentru aderarea la UE, au făcut cele mai rapide progrese. Politicienii turci nu ar trebui să prezinte aderarea ca o „bătălie" care trebuie cîştigată. Ei ar trebui să explice beneficiile aderării.

Să nu vă prezentaţi ca un caz special. Este adevărat că Turcia este mult mai importantă din punct de vedere strategic decît multe din candidatele precendente. Totuşi avantajele geo-strategice nu contează atît de mult la masa negocierilor şi nu vor slăbi opoziţia faţă de aderarea Turciei. Pentru negocieri eficiente, Turcia trebuie să dovedească că este un partener eficient şi de încredere. Pentru a cîştiga în pofida opiniei publice europene trebuie să se prezinte ca o ţară europeană „normală".

Ţineţi cont de populaţia UE. Aderarea Turciei va depinde nu numai de un acord cu Comisia sau guvernele UE, ci şi de electoratele europene, unele dintre ele probabil vor vota la referendumuri. Pînă acum, eforturile de imagine ale Turciei au alternat între inexistente şi inepte. Turcia are nevoie de o politică de relaţii publice fermă, care să cîştige simpatia cetăţenilor europeni. Turcii ar trebui să investească bani serioşi pentru a invita jurnalişti cu influenţă, parlamentari şi lideri de ONG, să le viziteze ţara.

Aceste recomandări se bazează pe lucrările celei de-a doua conferinţe asupra Bosforului, organizată de CER şi British Council – Istanbul, în octombrie 2005.

***Katinka Barysch** este economist-şef la Center for European Reform (CER), think-tank din Londra. Textul a fost publicat în buletinul CER pe ianuarie 2006 şi este preluat cu acordul autoarei.*

traduceri de Cristian GHINEA

Stela GIURGEANU

Poveste pentru trezit adulţii

La scurt timp după realizarea acestui articol, Autoritatea Naţională pentru Protecţia Drepturilor Copilului (ANPDC), din cadrul Ministerului Muncii, Solidarităţii Sociale şi Familiei, a trimis o notă asociaţiei non-guvernamentale „Salvaţi Copiii", cerînd detaliile unui caz de exploatare de minori, semnalat de aceştia, de nenumărate ori pînă atunci, autorităţilor, fără nici un rezultat, dar care, în urma interviului acordat Dilemei vechi, *se pare că a ajuns, în sfîrşit, şi la urechile guvernamentale.*

Cu alte cuvinte, cine păzeşte „drepturile copilului" în drumul lor de la hîrtie, înspre stradă? Cum numărul copiilor străzii creşte parcă direct proporţional cu înfiinţarea de instituţii şi organizaţii pentru rezolvarea problemei lor, unde este, de fapt, protecţia copilului? Directorii de cămine şi cei care lucrează în domeniu se spală pe mîini, spunînd că minorii sînt cei care fug de orfelinate; cît de adevărată este o asemenea afirmaţie? Şi cît de „constructiv" este ridicatul temeinic din umeri?

Copiii nimănui?

Abuzul în propriile familii. Abuzul în instituţii. Sărăcia şi lipsa intervenţiei serviciilor sociale. Lipsa unor mecanisme care să pună în aplicare legea. Toate au dus, în timp, la creşterea numărului copiilor care trăiesc şi muncesc în stradă. Conform unor statistici ale asociaţiei „Salvaţi Copiii", în prezent, în România sînt aproximativ 5.000 de copii ai străzii, 2.000 în Bucureşti. Dintre aceştia, 1.500 provin din familii, iar 500 din instituţiile de protecţie a copilului. Datele unui studiu asupra muncii copilului arată că peste 70.000 sînt implicaţi în diferite forme de muncă. În mediul rural, 70% dintre copiii cu vîrste cuprinse între 6-14 ani, consideră munca un lucru firesc. Obligaţiile lor zilnice încep de la gătit, hrănirea animalelor, la curăţarea grajdurilor sau diferite munci agricole.

Un studiu al ILO IPEC şi „Salvaţi Copiii", privind situaţia copiilor străzii care muncesc în Bucureşti, arată că 44% dintre aceştia cerşesc; restul spală maşini, vînd ziare, încarcă sau descarcă mărfuri, colectează mărfuri reciclabile. Mai mult de jumătate nu au zile libere, o treime muncind şi cîte 8 ore pe zi (numărul de ore variază între 4 şi 10). Mulţi dintre aceştia nu merg la şcoală: 62% au abandonat şcoala, 25,3% dintre cei care mai merg la şcoală lipsesc, în mod frecvent, pentru a munci, iar peste 19,3% nu au fost niciodată şcolarizaţi. Majoritatea suferă de boli de piele, TBC sau hepatită. Starea lor de sănătate este periclitată încontinuu de condiţiile în care trăiesc. Viaţa le e permanent în pericol, majoritatea declarînd abuzuri zilnice (insulte 63%, bătaie 49%), fiind şi potenţiale victime ale exploatării sexuale şi traficului cu fiinţe umane.

Luptători non-guvernamentali

La capitolul „vorbe pe hîrtie" sîntem, din nou, cei mai tari din zona aspirantă la UE. Practica însă ne cam omoară. Doamna **Gabriela Alexandrescu** – preşedinte executiv al asociaţiei „Salvaţi Copiii" – îmi spune despre mecanismele de aplicare ale legii cum că ele ar exista ca instituţii, dar se poartă de parcă n-ar fi. „Nu avem încă îndeajuns de mulţi oameni formaţi care să lucreze în domeniul protecţiei copilului; uneori avem impresia că cei care lucrează în acest domeniu încă nu-şi conştientizează menirea; dilema mea este dacă o fac pentru a promova copilul sau pentru a-şi promova sieşi nişte *job*-uri..."

„Poliţia se teme să intervină"

Pe undeva, prin vecinătatea zonei Răzoare, există o curte unde roiesc toate vîrstele inocenţei, de la 7 înspre 16, 17 ani. De acolo însă nu răzbat chiotele vesele ale copilăriei. Acolo nu se joacă şotronul. Băieţii nu bat mingea, iar fetiţele nu joacă elasticul, pentru că acolo se desfăşoară o întreagă industrie de exploatare a minorilor. Doamna Alexandrescu îmi spune, descriindu-mi o afacere gen „Filantropica" şi pe o doamnă patroană, stăpînitoarea sufletelor candide, că acea curte ar fi de fapt o fabrică pe bandă de mici cerşetori, spălători de parbrize, mînă de lucru ieftină în aprozare sau la săpat şanţuri. „Am semnalat cazul de nenumărate ori... De trei ani tot solicităm ajutorul cuiva, sperînd să se facă ceva în legătură cu asta. Am încercat pe cont propriu, dar ca ONG, fără sprijinul guvernamental, nu putem realiza mare lucru. Pînă acum n-am reuşit nimic, iar cînd am solicitat ajutorul Poliţiei, pentru a desfiinţa acel focar, Poliţia a zis că îi este frică să intervină..."

„Protecţia Copilului" – o instituţie pasivă

„Protecţia Copilului" nu intervine decît în clipa în care este sesizată; dacă primeşte un dosar, o solicitare sau o plîngere. „Serviciile Sociale nu sînt făcute pentru oameni cu muncă de birou, care stau şi aşteaptă ca cineva să depună o plîngere, ele trebuie să fie cele care preîntîmpină apariţia unor asemenea cazuri. Este şi mai greu, şi mai costisitor să cuprinzi nişte oameni în asistenţă socială, în loc să previi apariţia acestor cazuri." Dacă nu există o terţă parte care să tragă de mînecă „Protecţia Copilului", nu se prea întîmplă nimic. Însă cît de mult trag de mînecă românii, autorităţile?

„Din păcate nu sîntem obişnuiţi să intervenim; poate şi pentru că atunci cînd cineva semnalează un abuz, de cele mai multe ori nu se întîmplă nimic..." Vorbind de autorităţi, vorbeşti totodată şi de birocraţie, şi de neimplicare; doar pentru a depune o plîngere, trebuie să faci, în primul rînd, un drum pînă la Poliţie, Serviciile Sociale sau „Protecţia Copilului", s-o înregistrezi, după care să aştepţi frumos acasă pînă vine un grup de inspectori să verifice veridicitatea plîngerii... de abia după aceea încep – dacă încep – investigaţii etc., etc...

Relaţia cu Guvernul

Despre relaţia cu autorităţile statului aflu că sînt destul de tensionate; deşi declară că lucrează cu societatea civilă, Guvernul nu sprijină organizaţiile, obligînd astfel foarte multe ONG-uri să-şi închidă porţile. Asta în contextul în care Guvernului îi revine partea „albă" a sistemului, adică promovare de legi etc... iar spaţiului non-guvernamental – munca în teren.

„Faptul că mergem periodic la Comitetul Naţiunilor Unite şi prezentăm rapoarte cu situaţia din România nu rămîne fără consecinţe... după aceste rapoarte cam un an de zile nimeni de la Guvern nu mai vorbeşte cu noi."

Planurile viitorului sună bine

Despre rapoartele „Salvaţi Copiii", cele cauzatoare de tăceri supărate la Guvern, domnul **Bogdan Adrian Panait,** preşedintele Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Drepturilor Copilului din cadrul Ministerului Muncii, Solidarităţii Sociale şi Familiei, declară că, într-adevăr, are unele rezerve. „Prin 1998 aceştia au reprezentat un raport naţional, cu date luate mai mult din judeţe din nordul Moldovei şi din articolele din presă; de aceea am unele îndoieli." *(N. red.:* După realizarea acestui articol, preşedintele executiv al asociaţiei „Salvaţi Copiii" – România a ţinut să menţioneze că în 1998 a fost elaborat un „Studiu Naţional" privind situaţia copiilor străzii, dar că acesta s-a făcut pe baze reale, avînd printre consultanţi chiar pe domnul Bogdan Adrian Panait.)

Din punctul de vedere al Statului, situaţia nu pare atît de gravă; scade drastic numărul copiilor străzii (de unde non-guvernamental se atingea o cifră de 1.500-2.000 la nivelul Bucureştiului şi 5.000 la nivel naţional, guvernamental există doar 500 în Capitală, 1.500 în rest). Nici „exclusivitatea" fenomenului în România nu mai este atît de exclusivistă. Şi ţările vecine au probleme – mi se spune – nu numai noi, iar, dacă e să ne uităm mai departe, în toate ţările există *homeless*, oameni fără adăpost.

...Prinsă sau nu în statistici, realitatea copiilor străzii există. A celor exploataţi prin muncă, de asemenea. Ce se face pentru ei, concret, la ANPDC din bulevardul Magheru, cu steagul României înfipt la intrare?

„Mă bucur că îmi puneţi această întrebare, foarte mulţi, inclusiv colegi sau oameni politici cred că nu facem nimic. În primul rînd, sîntem o instituţie atipică. Putem spune că respectăm standardele europene şi ca personal, şi în ceea ce priveşte calitatea personalului. Nu avem subdiviziuni în teritoriu, deci Direcţia de Asistenţă Socială sau Protecţia Copilului nu sînt ale noastre, aparţin consiliilor judeţene. De aceea, misiunea noastră pare foarte grea în acest context."

În continuare, misiunea Autorităţii mi se dezvoltă mai mult pe axa viitorului. Se elaborează standarde – „avem standarde pentru aproape toate serviciile" –, se restructurează sistemul – „restructurăm sistemul; anul acesta, de exemplu, ne-am propus să înfiinţăm servicii comunitare în toate comunităţile locale mici, servicii care, în momentul de faţă, lipsesc", se elaborează proiecte şi se caută o mai mare implicare a societăţii civile – „vrem să elaborăm un cadru normativ prin care să dăm posibilitatea furnizorilor de servicii, cum sînt autorităţile locale, să angajeze servicii ale organismelor non-guvernamentale, propunîndu-ne ca pînă în 2008 circa 40% din actualele organisme să fie contactate".

Se fac inspecţii şi se descoperă centre de primire, construite acum doi ani, cu bani de la Banca Mondială, închise sau „reprofilate". „Am cerut şi celor de la Banca Mondială, şi celor de la sector să-mi dea toată documentaţia necesară; vreau să aflu ce s-a întîmplat şi să convoc o întîlnire între cele două părţi, pentru că mi se pare absurd să ai aceste centre şi să stea închise."

...După ce mai aflu de niscaiva planuri de viitor (viitoare programe pentru familiile care locuiesc în stradă, un proiect care va sprijini construirea de centre pentru comunităţile locale şi formarea de echipe stradale, un plan care prevede înfiinţarea unui centru de coordonare pentru copii, un telefon şi un serviciu permanent pe fiecare sector) a trebuit să întreb dacă, înotînd printre atîtea planuri şi scheme de viitor, *nu vi se pare totuşi că totul se mişcă foarte încet?*

...Ba da...

Dar, laolaltă cu afirmaţia mi se dă şi motivul. Este foarte greu – mi se spune – de intervenit în aceste situaţii. Pe de o parte, ONG-urile care lucrează în stradă, nu au interesul imediat să ia copilul de acolo (aici mi se confirmă bănuiala cum că existenţa unui copil în stradă motivează şi existenţa unui ONG); pe de altă parte, mi se spune că, fiind foarte greu să stabileşti un contact cu lumea lor, cînd o faci, este mai bine să menţii acel contact în stradă, copilul devenind astfel un *insider* în mediul lui: „Eu am fost în canale şi vă spun că nu este chiar aşa de uşor; nu oricine poate intra acolo să stea de vorbă cu ei".

La final, vina străzii cade uşor, uşor şi pe umerii celor din stradă...

„Se află o mamă cu un copil în Piaţa Charles de Gaulle, la semafor. Nu au casă; o întreb de ce nu se duce într-un centru maternal; îmi răspunde că acolo nu mai sînt locuri. Ceea ce e fals. La fel şi în cazul copiilor; îţi cer bani, zicîndu-ţi că le e foame; dacă îi întrebi de ce nu se duc la centrele destinate lor, spun că acolo sînt bătuţi. Ăsta este însă un mit, o scuză. Unii preferă strada pentru că li se pare că sînt mai liberi; vorbind de copiii străzii, vorbim despre nişte copii foarte activi. Într-un centru trebuie să se supună unui anumit program, iar ei nu pot sta pe scaun să se uite la televizor."

Tipologiile copilului străzii

Bazîndu-se pe criteriul relaţiei cu familia şi pe criteriul vîrstei, studiile asociaţiei „Salvaţi Copiii" au distins patru categorii de copii şi tineri care trăiesc în stradă.

Copii care trăiesc permanent în stradă şi nu au legături cu familia sau cu instituţia de ocrotire.

Supravieţuiesc printr-o adaptare continuă la regulile străzii. Îşi procură bani prin muncă, cerşit, prostituţie sau furturi mărunte. Atitudinea faţă de familie e confuză sau e caracterizată prin indiferenţă. Domină amintirile legate de viaţa instituţională sau viaţa petrecută în stradă. Starea lor de igienă şi sănătate e total improprie, iar comportamentul e puternic marcat de mediul străzii. Pot fi întîlniţi în canale, staţii de metrou, şantiere abandonate etc. Aproape toţi consumă „aurolac", alcool şi tutun.

Copii care muncesc în stradă, dar se întorc seara în familiile lor.

În general nu frecventează şcoala. Petrec ziua în stradă (mulţi fiind obligaţi la asta de părinţi) încercînd să cîştige bani prin cerşit sau alte activităţi (spălatul maşinilor, vînzarea de mărfuri, încărcat şi descărcat de mărfuri, colectarea de obiecte reciclabile, furturi sau prostituţie). Chiar dacă seara se întorc în familiile lor, prezintă un risc ridicat de abandon familial, fie pentru că ajung să considere, sub influenţa altor copii din stradă, că banii li se cuvin, fie datorită presiunilor părinţilor de a contribui în casă cu mai mulţi bani. Consumul de droguri e limitat, dar contactele zilnice cu cei care stau permanent în stradă i-au determinat pe unii să experimenteze „trasul din pungă". Pot fi întîlniţi în metrou, în zonele centrale şi aglomerate ale Capitalei, la intersecţii, în marile magazine, în depozite sau angro-uri.

Tineri care trăiesc în stradă.

Prezenţa adolescenţilor (12-18 ani) în stradă este urmarea eşecurilor de reintegrare ale instituţiilor guvernamentale sau neguvernamentale din trecut. Mai mult de jumătate dintre ei au depăşit cinci ani de viaţă în stradă. Deşi fizic şi legal nu mai sînt nici copii, nici adolescenţi, sînt încă asimilaţi categoriei copiilor străzii. De regulă, devin lideri ai grupurilor de copii ai străzii, „fac" regulile grupului şi oferă protecţie celorlalţi membri.

Consumul de droguri a devenit, în ultimii trei ani, o problemă serioasă, trecîndu-se de la „aurolac" la droguri tari, cum ar fi heroina (căutată cînd strîng suficienţi bani pentru o doză).

Copii care trăiesc cu părinţii în stradă.

Comisia Anti-Sărăcie a indicat în 2000 că 45% din populaţia urbană şi 55% din populaţia rurală se află sub pragul sărăciei. Această situaţie a condus la pierderea locuinţelor, unele familii ajungînd să trăiască împreună cu copiii sub cerul liber sau în adăposturi improvizate în barăci, şantiere abandonate etc.

Părinţii supravieţuiesc cerşind împreună cu copiii lor sau prin alte munci prestate de copii. Recurg deseori la acţiuni de protest în faţa instituţiilor centrale de stat (Preşedinţie, Guvern, Primărie). În această categorie sînt incluşi şi tinerii care trăiesc în stradă şi au devenit părinţi. Datorită sărăciei extreme, multe familii îşi folosesc propriii copii, indiferent de vîrsta acestora, pentru obţinerea de venituri.

(date furnizate de asociaţia „Salvaţi Copiii" – România)

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Paraziţii

Metroul parizian, cîndva, pe la mijlocul zilei. Pe uşa abia deschisă, năvăleşte un cuplu bizar, înghesuindu-se în compartiment înaintea celor care vor să coboare. N-au mai mult de paisprezece ani. Ea, slabă şi ascuţită la faţă ca o lamă de ras, el – cu un cap mai înalt, la fel de slab, dar înfofolit într-o geacă de puf care-l face să arate ceva mai solid. Amîndoi au o privire tulbure şi trag de nas ca la o răceală zdravănă.

– Program muzical, bă, nasoilor!

Mai întîi mi se pare că n-aud bine, apoi îmi dau seama că, ei da, chiar vorbesc româneşte şi, prin urmare, e vorba chiar de români! Sînt lîngă ei. În timp ce puştoaica mă înghiontește şi mă înjură printre dinţi să-i fac loc să treacă, îmi îndes, cu un gest reflex, şapca peste urechi şi cobor privirea în pămînt. Atunci văd dispozitivul: un cărucior pe două roţi, cu un acumulator de maşină, peste care e aşezat un amplificator compact, deasupra căruia stă lipit, Dumnezeu ştie cum, un walkman. În cîteva secunde, întregul compartiment e bombardat cu decibeli. Din boxă se aude negativul unei piese Paraziţii *featuring* Viţa de Vie şi fata începe imediat să îndruge o litanie ciudată, în care amestecă de toate: cuvinte franţuzeşti şi româneşti, înjurături şi strigăte care ţin loc de refren. După prima interpretare, sînt cîteva secunde de pauză între melodii. Un călător cu simţul umorului rosteşte un bravo anemic şi alţi cîţiva pufnesc în rîs. Puştoaica îi înjură vîrtos, blambecul de lîngă ea o încurajează, cu privirea lui tulbure, să nu se lase intimidată şi apasă din nou butoanele walkman-ului. Altă melodie, aceeaşi porcărie. La următoarea staţie, se uită în jur, aşteptînd pomana. Nimic. Ies la fel cum au intrat, gonind spre următorul vagon. Cînd se închid uşile, o doamnă din apropiere îi spune domnului aşezat lîngă ea ceva despre români. De rău, bănuiesc, dar mi-am înfundat şapca pe urechi şi nu prind decît frînturi din conversaţie. Şi, la urma urmelor, mă simt prea stingherit ca să vreau să aud.

Restaurantul Léon, undeva pe Saint-Germain. Beau un pahar cu vin, uitîndu-mă la trecătorii care defilează prin faţa vitrinei de sticlă. E plăcut. Nu fumez, dar am fost aşezat la o masă din spaţiul rezervat fumătorilor. Cînd am intrat în restaurant, chelnerul s-a uitat la mine şi, cu un gest de atoatecunoscător, m-a etichetat ca fiind fumător. „Vă dă de gol tenul!“, mi-a şoptit, în timp ce mă conducea la masă. Era simpatic şi m-a şi luat prin surprindere, aşa că n-am putut să-i stric plăcerea. Fumători să fie! Mai tîrziu, a vrut să afle de unde vin. Cînd i-am spus că nu sînt brazilian, nici măcar italian, ci român, a zîmbit politicos, dar destul de rece, şi a pomenit, evident, ceva despre Hagi.

La ieşire, am dat nas în nas, la propriu, cu un cuplu de francezi. Pe el doar l-am călcat puţin, pe ea însă era s-o

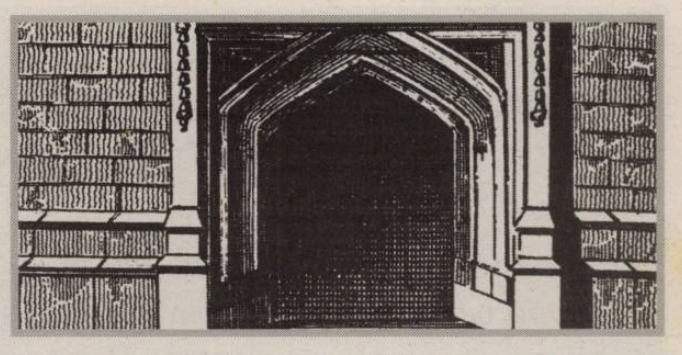

trîntesc peste un platou cu scoici de la o masă alăturată. Am prins-o în ultima clipă, cerîndu-mi neîncetat scuze. În engleză. Au fost drăguţi şi au zîmbit rapid, curioşi să afle ce turist sînt.

– *Romanian...*

S-au luminat brusc, devenind incredibil de amabili. În treizeci de secunde cît a durat dialogul nostru, mi-au explicat, într-o engleză aproximativă, cît de îndrăgostiţi sînt de Italia, de Roma în special. De două-trei ori am vrut să-i corectez, dar tot de atîtea ori m-a fulgerat, ca o năpastă, imaginea cîntăreţilor din metrou şi figura dezamăgită a chelnerului. Aşa că am zîmbit strîmb şi-am rostit, la plecare, un „Ciao!“ răsunător şi foarte cîntat, încercînd să mă mint că nu mi-a fost nici o clipă ruşine, ci doar lene să lămuresc o banală confuzie.

Cu ochii-n 3,14

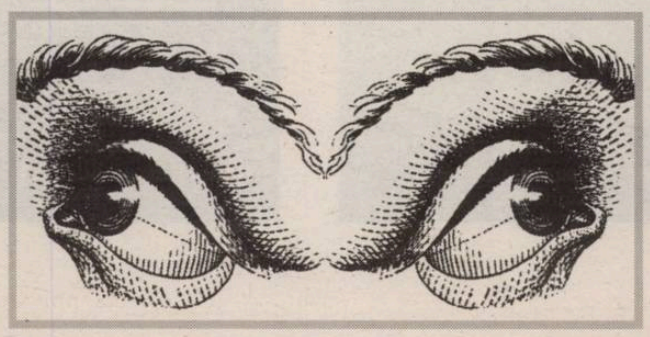

NIMENI, ORICÎT DE PUTERNIC, N-A PUTUT VREODATĂ SĂ COBOARE SUB LIPSA DE FARMEC, BĂTÎND-O CU ARIPIOARELE

● Ins, cică, inteligent şi abil, Adrian Năstase chiar nu înţelege că poate să stea şi-n două urechi, de-acuma, şi să aducă orice „docomente“ vrea muşchii lui – imaginea *tot* nu şi-o mai poate curăţa?... Nimeni, oricît de puternic, n-a putut vreodată să-nvingă cea mai redutabilă armă de distrugere în masă: gura lumii. (**a. l. ş.**)

● Nimic mai enigmatic, aici, la suprafaţă, decît moartea în adîncul minei a unui artificier care cîştigase la Loto, în urmă cu doi ani, aproape două miliarde de lei; continua să muncească, să coboare sute de metri sub pămînt, cu o avere pusă deoparte; avea doi copii, doi ani pînă la pensie şi nevasta încă infirmieră la spitalul din Anina. Îmi mai puteţi livra vreo înţelepciune despre soarta omului?... (**R. C.**)

● După ce Piaţa Crîngaşi şi cîteva alte clădiri dimprejur au fost demolate, sub pretextul „ilegalităţii“ lor, lăsînd în urmă doar terenuri virane desfundate, mizerie şi noroi, dar toate legale, haite întregi de cîini au început să mişune din nou de-a lungul şi de-a latul Bulevardului Constructorilor. Taman cînd să regret lipsa băsesciană de la conducerea Primăriei am dat, pe undeva prin spatele pieţei (actuala groapă de gunoi), de o iniţiativă timidă, dar demnă de urmat de către iubitorii de animale. Un slogan militînd pentru drepturile acestor fiinţe nevinovate la o viaţă mai bună, scris mare cu roşu, pe geamul unui chioşc: „Get pet“ sau, mai pe româneşte, *ia animăluţul*. O singură mică precizare: „Get pet“ este numele unei patiserii. (**S. G.**)

● Mare demonstraţie a docherilor din Europa, luni, 16 ianuarie a.c., în faţa Parlamentului European de la Strasbourg. Străzi închise, avertismente ale poliţiei către automobilişti etc. La ora 15,30, demonstranţii aruncau pietre din pavaj spre forţele de ordine, iar acestea ripostau cu tunuri de apă şi cu gaze lacrimogene. La ora 17, ca prin farmec, zavera se termina, manifestanţii urcau în zecile de autocare parcate undeva mai în spate, iar perimetrul era ocupat de maşini ale salubrităţii venite să spele strada în mare linişte. Un avizat nu putea să nu se întrebe: „Unde-i Stoeneştiul de-altădată? Unde-i Romeo Beja?“. Poate după ianuarie 2007 să mai capete ceva vlagă şi rebeliunea proletară din UE, că deocamdată e palidă rău! (**A. C.**)

● Pe Animal Planet am văzut un documentar uluitor, în care 100 de albine europene au murit înţepînd, rînd pe rînd, o viespe ce atenta la integritatea mieroasă a stupului. În schimb, într-un atac asemănător, 500 de albine japoneze au răpus viespea bătînd-o cu aripioarele lor pînă ce temperatura corpului viespii a crescut la peste 48° C. De unde se vede că nu e de glumit cu sentimentul japonez al insectei! (**M. C.**)

© Fotobine *feat.* H. Höfer

CHIAR NU SE POATE SĂ ŞTIM CÎND VIN ŞI CÎND PLEACĂ ÎNVĂŢĂTURILE DE CONECTARE SPRE ALT PATINATOR?

● După ce barbarismul *rovinietă* s-a instalat de-a binelea în limba română, a început să facă pui: Primăria Capitalei vrea să introducă *buvinieta*. Ne-am procopsit. Chiar nu se poate ca autorităţile să se mulţumească doar să ne ia taxele, fără să mai chinuie şi limba română? (**M. V.**)

● Pe geamurile chioşcului de informaţii turistice din Gara de Nord sînt lipite zeci de hîrtii pe care se pot citi preţurile sejururilor în cele mai îndepărtate colţuri ale pămîntului. Printre ele, şi un anunţ local: „Nu ştim cînd vin şi cînd pleacă trenurile“. Ghişeul era închis (la ora cînd orarul de funcţionare – afişat şi el – pretindea că ar fi trebuit să fie cineva acolo): ceea ce se ştia era oricum inutilizabil. (**M. B.**)

● Ascultaţi aici învăţăturile lui Leonard & Kamarad pentru tovarăşii lor de cartier cu probleme la agăţat, în maneaua „Agăţ fetele pe bandă“: „De vrei să fii Casanova / Ia-ţi Merţan nu îţi lua Nova / Îmbrăcat la patru ace / Cu ţoale de la Versace. // Fata trebuie s-o vrăjeşti / De minte s-o zăpăceşti / Ia-i un Red Bull şi-un J.B. / Şi-apoi poţi să faci prostii...“ (**M. C.**)

● La avizierul blocului în care locuiesc (unul dintre cele mai cochete aviziere din cîte am văzut) a fost postat acum cîteva zile următorul anunţ extrem de inspirat: „Stimaţi locatari, blocul nostru are trei surse de Internet. Cele trei societăţi – X, Y, Z – au aprobarea asociaţiei de locatari pentru instalaţiile de conectare. Vă rugăm să nu vă instalaţi singuri prin terasa blocului“. Care va să zică, se poate şi aşa. O idee de luat în seamă – terasa şi ideile inspirate să trăiască! (**R. P.**)

● Dacă nu v-aţi plictisit, iată încă un SMS de sărbători, primit de la un amic – nu spui cine, persoană importantă: „La multi ani si traiasca globalizarea. Spre stiinta ta, aseara «dragostea din tei» a fost hitul partyului facut intr-un cort urias in oaza ksar ghilan din sahara. Tunisia e cu o-zone si in 2006 :)“. Apropo de globalizare – pe acesta l-am primit a doua zi după lansarea de la Cărtureşti, la ora 6,54 (dimineaţa!), de mi-a stat, o secundă, inima-n loc: „A Om trimis mail Jerome bâut Vio“ (!?!). Habar n-am ce vrea, da-mi place la culme acel „bâut“ care rimează cu „năut“... (**a. l. ş.**)

● Stăteam duminică pe marginea patinoarului din Kiseleff supraveghind copilul şi furnizînd la cîteva ture, ca antrenorii la box, cîte o gură de ciocolată fierbinte. Cum îngheţasem de tot, mi-am luat şi eu un vin fiert. Mi-am aprins o ţigară şi, cînd să trag primul fum, un patinator îmi aruncă în poală ciocolata, lăsată o clipă pe bara ţarcului. Pun vinul în locul cu pricina şi mai cumpăr o ciocolată pe care n-o mai las, din instinct matern, din mînă. Las în schimb vinul, pe care alt patinator în plină piruetă mi-l azvîrle la cîţiva metri. Poate o narghilea ar fi rezolvat dilema... (**S. S.**)

CINE SPUNE CĂ NU EXISTĂ DUBII OFERĂ (CELOR DORITORI DE AŞA CEVA) CEL PUŢIN PATRU STELE

● Cine spune că nu există cabinete medicale care se luptă cu şpaga se înşeală. Iată ce scrie în sala de aşteptare de la SOS, un cabinet privat: „Personalul SOS nu acceptă atenţii! Mulţumirile ne sînt de ajuns!“. (**I. P.**)

● Ca ori de cîte ori le-o luăm înainte, sînt mulţumit că, în consumul de tărie la masa de prînz, noi, românii, ne clasăm pe primul loc, înaintea ruşilor şi bulgarilor, dar emit dubii serioase că am fi după cehi, suedezi şi austrieci la bere. „Nu se poate!“, strigă vocea patriotului naţionale din mine. (**R. C.**)

● O frumoasă calificare oferă (celor doritori de aşa ceva) Patronatul Naţional Român, într-un anunţ de mică publicitate: „lucrător estetică“. (**D. S.**)

● Om recent, cum sînt de cel puţin două sute şi ceva de ani (cam de la Babeuf încoace), titlul unei cărţi apărute de curînd la Paris îmi zbîrnîie spornic în minte: *Cum să nu mai fii progresist, fără a deveni reacţionar*. (**R. C.**)

● Pe site-ul *commeaucinema.com* este prezentat filmul lui Cristi Puiu *Moartea domnului Lăzărescu,* apărut pe 11 ianuarie pe ecranele din Franţa şi primit foarte bine de presa franceză (am citit cronici de foarte bine în *Monde, Figaro, L'Express, Libération).* Pe site se poate şi vota, aşa că dacă vi se întîmplă să treceţi pe la http://www.commeaucinema.com/news.php3?nominfos=42215, votaţi. Eu i-am dat patru stele (maximum). Da' n-aş vrea să vă influenţez... (**M. V.**)

După atîţia ani de spaţiu tipografic, vrem şi „în eter“!

În fiecare vineri, de la ora 17,15,
Dilema veche şi Radio France Internationale România
vă prezintă emisiunea „Punerea pe gînduri“.

Tema revistei devine tema emisiunii.
În colţul din stînga al studioului – Dragoş Ghiţulete
şi Luca Niculescu.
În colţul din dreapta: dilematicul de serviciu
şi invitaţii săi.

În fiecare vineri, de la ora 17,15,
pe frecvenţele Radio France Internationale România.

Punerea pe gînduri.
Nu dă răspunsuri.
Pune întrebări.

radio delta rfi 93.5fm

Tranzit

mari oraşe şi sute de evenimente
asculți şi înveți să le priveşti cu alți ochi

de **luni** până **joi** de la **13:15**
cu **Mihai Dinu**

iaşi 97.9fm craiova 94fm cluj 91.7fm

HUMANITAS

Două lucrări fundamentale, două cărți eveniment

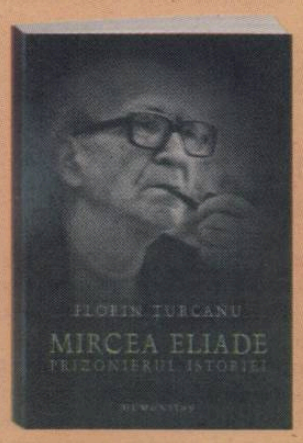

Florin Țurcanu
Mircea Eliade, prizonierul istoriei

În cele aproape două decenii trecute de la moartea sa, personalitatea lui Mircea Eliade a constituit subiectul a nenumărate controverse. Amatorilor de sentințe rapide sau de răsunătoare scandaluri, Florin Țurcanu le răspunde cu un studiu solid, documentat, cartea sa fiind rodul unei hotărâte coborâri la surse: memoriile și jurnalele lui Eliade, ca și ale colegilor săi de generație, romanele și studiile sale de istorie a religiilor, mărturiile discipolilor și ale savanților care l-au cunoscut.

672 pagini
ISBN: 973-50-1087-9

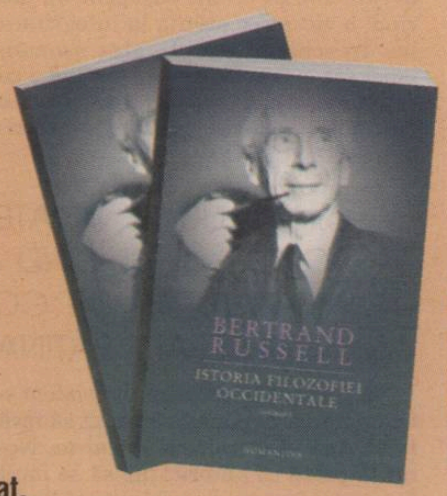

Bertrand Russell
Istoria filozofiei occidentale

„Când studiem un filozof, atitudinea potrivită nu este nici veneraţia, nici desconsiderarea, ci pentru început un fel de simpatie ipotetică, până când ajungem să simțim cum e să crezi în teoriile lui, și abia după aceea o reactivare a atitudinii critice.“

BERTRAND RUSSELL

vol. I: 508 pagini
vol. II: 400 pagini
ISBN: 973-50-1112-3
ISBN: 973-50-1114-X

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30; cpp@humanitas.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. **105** ● 27 ian. – 2 febr. 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Toate-s vechi...“
pagina **3**

Alex. Leo Şerban
„Solothurn:
un tramvai
numit pacienţă“
pagina **8**

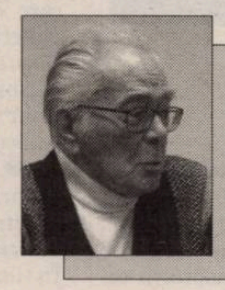

Mihai Şora
pe Divanul
Dilemei vechi
paginile **20-21**

Ce te face să te simţi român

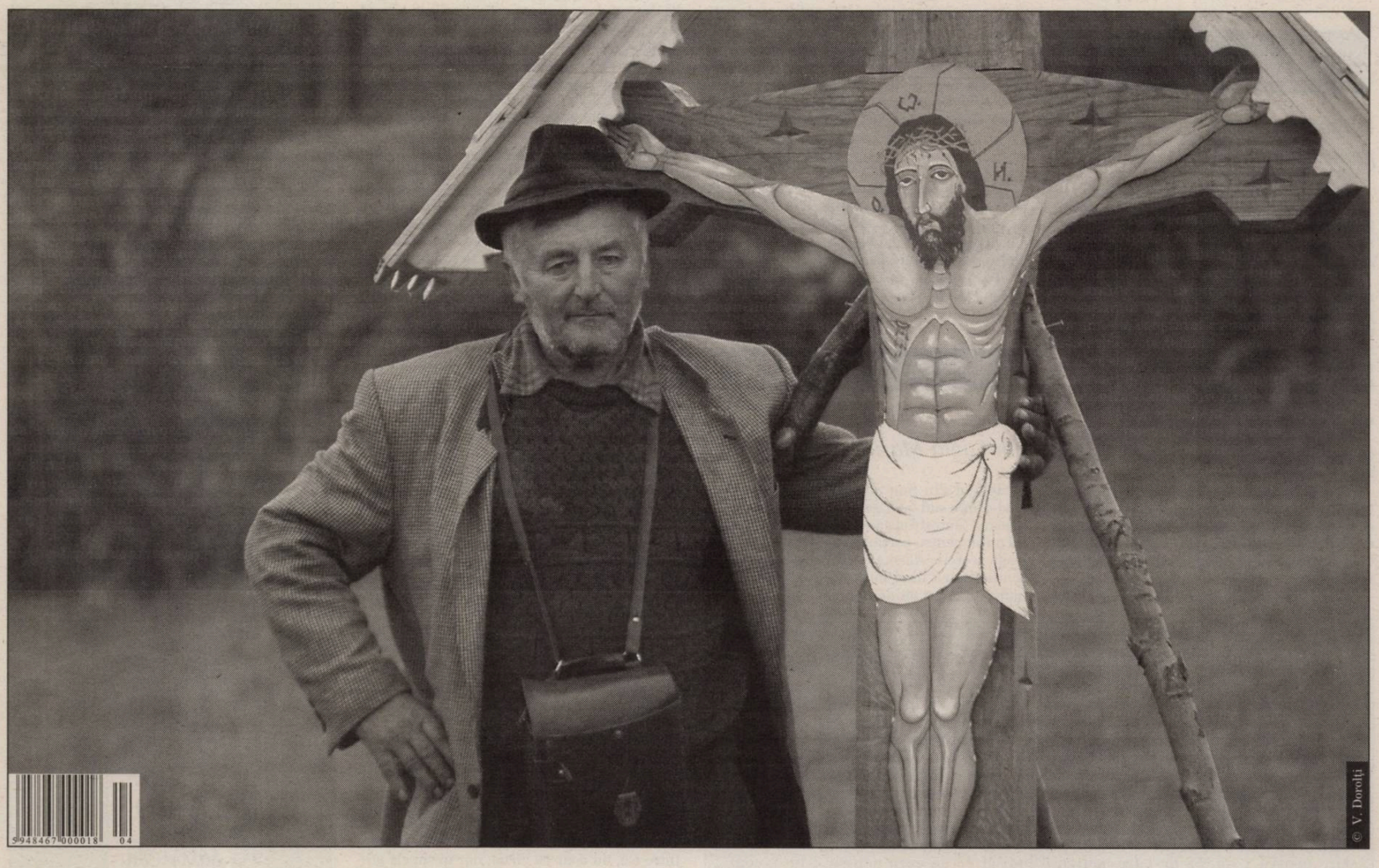

„România este o ţară pe care cu cît o cunoşti mai bine, cu atît o înţelegi mai puţin.“

Jonathan SCHEELE

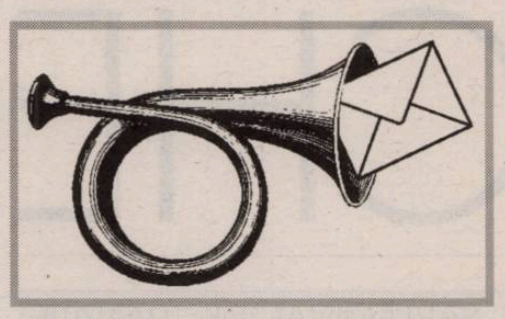

Nr. 103: „Reconcilierea româno-maghiară“

Educaţia şi multcititul

Stimate redacţie,

Vă mulţumesc pentru materialele dvs. Despre aceste pagini din numărul 103, am avut ocazia să aflu din presa de limbă maghiară, înainte să fi citit „în direct“. Da. Trebuie să fie vorba de averi, valori, tendinţe, aspiraţii comune, care se însuşesc prin educaţie şi mult citit. Iubita mea nepoată prin ale şcolii, adică fiica colegei mele de liceu Tatiana (Tatjána), s-a grăbit, şi a scris *Heimatkunst* în loc de *Heimatkunde,* ceea ce este oricum o greşeală, *Arta patriei* fiind numai o parte mică din *Cunoştinţele despre patrie,* doamnă profesoară!! Dar tonul înţelegerii, al respectului care se regăseşte în aceste pagini, anulează oricum efectele micului derapaj semnalat. Ce bine de aceste fete!

Cu multă stimă,

GÁL István
gal_ist@yahoo.com
Braşov

P.S. (Puteţi să-mi brevetaţi invenţia: DILVE, cuvînt nou, pentru cele bune din *D.v.)*

N. red.: Vă „brevetăm“ cu mare plăcere.

Nr. 101:Articolul lui Adrian Mihalache „e-pirateria“

Observaţii pentru e-cunoscători

Stimate domnule Adrian Mihalache,

Mă numesc Bill Gates şi am aflat cu încîntare de la una din secretarele mele că aţi făcut reclamă gratuită uneia din firmele mele. Prezenta se vrea o scrisoare de mulţumire.

Doresc pe această cale să vă mulţumesc pentru că aţi ales această cale subtilă, mai precis aţi ales o revistă de cultură şi nu aţi plasat litera P într-unul din colţurile articolului. Mai mult de atît, articolul are un aer nevinovat ce pare să iasă din zona *advertising*-ului şi intră în zona PR-ului.

Totuşi am unele observaţii de făcut şi vă rog să reţineţi următoarele:

● Sintagma „sisteme de operare“ nu mai trebuie folosită deoarece nu vrem ca lumea să afle că există şi altele.

● Sintagma „se bucură de ele în mod gratuit“ trebuie evitată, mai ales dacă apare în acelaşi articol cu punctul mai sus menţionat, deoarece mintea cititorului ar putea face asocieri nedorite (de exemplu, sistemul de operare Linux).

● Mă bucur nespus de mult că nu aţi folosit termene generice ca *browser,* programe de tip Office şi nu aţi suflat o vorbă cititorilor despre variantele pe care le au la dispoziţie în privinţa soft-ului.

● Nu ştiu de unde aveţi informaţia că: „Microsoft încurajează în fapt e-pirateria“, dar probabil păstraţi informaţia pentru un articol viitor.

● Pe viitor aş aprecia faptul omiterii din textele dvs. a cuvîntului „reţea“ deoarece cititorul se poate duce cu gîndul la *server* şi... aici avem probleme (Linux, BSD, Solaris...)

● Noi nu reducem preţurile din cauza e-piraţilor (dar e bine că folosiţi tactica *will fuck their minds),* ci din cauza licenţei GNUGPL cu care vin sistemele de operare menţionate la punctul anterior, dar şi a programelor cu această licenţă (GNUGeneral Public Licence permite folosirea, copierea, transmiterea şi chiar modificarea soft-ului, cu condiţia păstrării licenţei).

● Folosirea termenului „e-piraterie“ e improprie deoarece atenuează (cosmetizează) realitatea. Mult mai potrivit cred că ar fi *hoţie,* dar cred ca veţi edulcora folosind „furăciune“. În timp ce scriu, un angajat indolent îmi atrage atenţia că de curînd şeful statului în care apare revista *Dilema veche* a spus că nu mai există corupţie (deci nici hoţie). Ca să nu aveţi necazuri, folosiţi cuvîntul „şmecherie“ (îmi şopteşte un angajat care este de origine română).

● Dacă vă consideraţi un om cinstit, sper că veţi vizita cît de curînd posibil un magazin specializat şi vă veţi cumpăra sistemul de operare Windows şi suita de programe Office, în care este inclus şi programul Word. În total veţi avea de plată aprox. 2.000 RON. Suma pe care o veţi achita nu este mare, cu toate că Windows XP este lansat în 2001, iar suita Office este lansată în 2003. La sfîrşitul anului 2006, voi lansa noul sistem de operare pe care l-am denumit Vista (pt. că a trebuit să îi spun *hasta la vista baby* Longhorn-ului), pe care sper să-l cumpăraţi în momentul lansării (dacă veţi avea un calculator suficient de performant pe care să-l puteţi instala).

Din păcate, trebuie să mă opresc aici cu scrisoarea, deoarece am aflat că „vorba lungă e sărăcia omului“ iar eu vreau să rămîn bogat.

Vă doresc un „An Nou Fericit“ şi cîţi mai puţin viruşi care să vă afecteze calculatorul!

FUZI István
istvanf@zappmobile.ro

P.S. După cum bănuiţi, autorul rîndurilor de mai sus nu este Bill Gates, dar totuşi sper să reflectaţi asupra celor scrise, nu de alta, dar articolul dvs. îmi pare o încercare de manelizare a revistei *Dilema veche.*

Tuturor celor care contribuie la realizarea revistei le urez: La mulţi ani! Sănătate şi fericire!

Prezenţe româneşti peste hotare

Steaua din Santa Maria de Dota

Ieşind din San José cu maşina şi apucînd-o spre sud, pe Carretera panamericană – şoseaua (autostrada ar fi mult prea mult spus, cel puţin pentru porţiunea ei costaricană) care leagă teoretic Alaska de Ţara de Foc, practic continuitatea fiind întreruptă de canalul Panama –, după 60 de kilometri străbătuţi în

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

tărîmul de basm al Cordillerei Volcanica Central, o răscruce semnalată precum traseul din Bucegi care duce la Babele, ne-a îndreptat spre o vale în care, printre plantaţii de cafea, bananieri şi cocotieri, am avut şansa întîlnirii cu unul din membrii marcanţi ai clubului „Pasunile raiului“, înfiinţat de John Steinbeck odată cu lansarea, sub acest titlu, a culegerii sale de povestiri californiene.

Acolo „am cunoscut-o“ pe Santa Maria de Dota, care adăposteşte la sînul ei vreo 2.000 de suflete. Înainte de a intra însă în mica localitate cu nume coborît dintre sfinţi, maşina în care mă aflam a virat la stînga pe un drumeag neînsemnat, pierdut în vegetaţia luxuriantă. După cîteva minute, ne-am trezit într-o poieniţă mărginită la dreapta de două căsuţe modeste, iar la stînga de un şopron în care se aflau două autoturisme de teren Toyota, nou-nouţe! Contrastul era absolut izbitor. În spatele caselor, umbrite de cîţiva bananieri uriaşi, se înălţa, chiar *exabrupto,* coasta unui deal terasat, acoperit în întregime cu tufe de cafea. La maşini robotea, lustruind-o pe una din ele, un tinerel cu faţa rotundă, îmbrăcat modest, dar cu o şapcă Nike pe cap, la fel de nouă ca şi maşina pe care o drăgălăşea. A lăsat însă treaba într-o clipită şi a venit să ne întîmpine, semn că şoferiţa maşinii, cu care am venit, este de-a casei. *Buenos dias,* zîmbeşte, prezentările de rigoare. „Aaa, de Romania?!“ Şi începe circul!

„Romania, Agi, Belodedici, Dumitresco, Raducioiu, Stelea (cu accent pe al doilea e).“

Şi Marco Hernandez Rodriguez continuă entuziasmat: *„Ha jugado muy bien en America. Yo soy* fan *de la Romania!!!“.* Cînd mai aflu că are şi toate casetele cu meciurile noastre la World Cup '94 – *„Con Argentina, fantastico! Dumitresco, fulminante!“)* să cad jos, nu alta! Noroc că nu sînt chiar slab de înger, pentru că abia acum urmează magia! Reuşesc să-mi revin, deschid gura şi îi spun interlocutorului meu, prin intermediul şoferiţei-translator, că am jucat baschet la Steaua mulţi ani, că îi cunosc bine pe mulţi dintre cei pomeniţi de Marco. Acesta, cînd aude de Steaua sare ca ars şi strigă din toţi rărunchii spre dealul din dreapta noastră: *„Padre, venga rápido, aquí hay un caballero de la Steaua de Bucarest!“.*

Şi a doua minune a zilei se produce odată cu apariţia lui Don Miguel Rodriguez, stăpînul casei şi proprietarul celor două Toyote, făcute din cafeaua de pe deal! Mic de statură, rotofei în toate cele, dar mai ales prin părţile abdominale, cu o figură luminoasă, surîzătoare, Don Miguel îmi strînge dreapta cu ambele mîini, făcînd nenumărate plecăciuni, de parcă în faţa lui pogorîse din ceruri chiar Santa Maria de Dota!

„Soy muy encantando y feliz, señor!“ Şi urmează recitalul, neverosimil în toată splendoarea accentelor lui, puse ca în spaniolă: *„Ducadam, Iovan, Belodedici, Bumbesco, Barbulesco, Balan, Balint, Maharu, Boloni, Lacatus, Piturca. Antrenadores, Ienei e Iordanesco. Sevilla, mil nueve ciento ochenta y seis, final de la Liga de Campeones de Europa. Y he visto la partida contra Barcelona de Suster.“* Mai aflu, uluit, că fanul înrăit încă şi azi al Stelei lucra la vremea aceea în construcţii, chiar în Sevilla, că plantaţia de cafea şi-a cumpărat-o din truda celor patru ani petrecuţi în Spania, că de la meciul din 7 mai a devenit microbist Steaua (din cauza lui „fabuloso Ducadam“), că din 1996 încoace Steaua nu mai e ce-a fost, că are înregistrate peste o sută de meciuri ale Stelei (!?!), de la transmisii prin satelit sau prin schimb cafea/casete(!) cu un... croat, şi el *fan* Steaua, fost coleg de şantier în Spania.

Rămîn mut, apoi încet, încet, încep să bîlbîi anapoda cuvinte în română, italiană, spaniolă, într-un talmeş-balmeş de nedescris. Din '90 încoace am legat milioane de cuvinte între ele, nu doar pe hîrtie, dar în clipele acelea nu eram în stare de altceva decît de un *„Fantástico, suena muy impresionante, señor!“,* repetat la nesfîrşit.

În fine, reuşesc să-mi revin, promit că la întoarcerea acasă voi trimite tricouri ale Stelei (fără „creştină“ şi fără Gigi Becali, despre care, slavă Domnului, în Costa Rica nu se ştie absolut nimic!) tuturor membrilor familiei, drept pentru care Don Miguel se simte obligat să pună în portbagajul însoţitoarei noastre un snop de banane de vreo 15 kg şi un sac cu granadilla (nişte fructe precum perele de pe la noi, cărora li se mănîncă doar miezul dulceag şi seminţele, foarte bune pentru stomac – spun localnicii) pe care abia îl ridică de jos, neştiind nimic despre crizele mele de discopatie!

Alin SAVU
al22savu@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **Virtuţile şi servituţile artelor virtuale**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.460 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Toate-s vechi...

Nu v-ați plictisit? În aparență, fiecare zi e doldora de evenimente. Buletinele de știri de la radio și televiziune, paginile de jurnal, bîrfa cotidiană par să livreze, clipă de clipă, noutăți zemoase, crocante, contondente, picante, mai mult sau mai puțin senzaționale, mai mult sau mai puțin scandaloase. Încă un demnitar a fost chemat la Parchet, s-a mai surpat un mal în cutare județ, s-a blocat circulația pe cutare drum național. A mai apărut o molimă, au mai sărit în aer trei mașini la Bagdad, s-a mai dezbătut o lege în Parlament, Andreea Marin a rămas însărcinată, Dan Diaconescu a găsit un specialist în purgative și a dialogat cinci ore cu un criminal inocent și cu o dizeuză, Mircea Geoană a mai spus un aforism, Traian Băsescu a mai inoculat românilor o doză de mîndrie națională, C.V. Tudor a îmbrăcat din nou cămașa morții (altora) ș.a.m.d. Asfaltul are găuri, încălzirea centrală merge prost, păsăretul suferă. Boierii minții manipulează inexistenta clasă de mijloc a minții, în vreme ce țăranii și proletarii minții își rup lanțurile. Viața pulsează, informația se revarsă trepidant asupra noastră, țara se mișcă. Dar dacă te gîndești bine, nimic nou; nimic *cu adevărat* nou. După marea nóutate din decembrie 1989, ne-am fi așteptat la o explozie tonică de viață proaspătă, la torente de inventivitate, la un efort național de nestăvilit, în același timp viguros și fraged. Ne-am fi așteptat la oameni cu totul noi și la idei reformatoare care să ne ia prin surprindere. În fapt, sîntem confruntați, zi de zi, cu o *stagnare spasmodică*, cu circularitatea pestriță a cîtorva obsesii. Românii nu se grăbesc să arate *altfel*, nu-și ies din ale lor (decît, în cel mai bun caz, pentru a intra în ale vecinului). Pendulăm neobosiți între „Mitică tragic“ și „Mitică zurbagiu“, între postura victimei și aceea a șmecheriei acomodante.

Tranziția are aerul unei colecții de vechituri reciclate. Partidele nou apărute după Revoluție sînt, de fapt, redistribuții strategice ale unor forțe politice vechi. Diferența stă doar în vechimea vechimii. Unii trăiesc cu nostalgia trecutului imediat, a „vechimii“ predecembriste, alții preferă vechimea interbelică, alții se pierd în nebuloase aspirații dacice. Comunismul a vorbit atît de deșănțat despre „înnoire“ și despre viitorul incandescent, încît a amputat în noi dimensiunea noului *autentic* și a speranței active. Așa se explică de ce, după 1989, tocmai noutatea e aceea care a intrat în criză. Unii dintre bătrînii zilei se țin neașteptat de bine și unii din tinerii contemporani arată neașteptat de prost. E greu de ales între pensionarii căniți și adolescenții cu cearcăne, între o senectute încremenită, verde, în proiect, și o juvenilitate dezorientată. Mai mult decît să întemeiem ceva, ne străduim cu toții să reanimăm și să conservăm ceva. Mai grav: cînd credem că, în sfîrșit, punem temelia unei noutăți, nu facem, de fapt, decît să restaurăm idiosincrasii vetuste.

În politica externă ne-am angajat, vrînd-nevrînd, într-o competiție care are datele exterioare ale unui proiect insolit, dar care, în realitate, e mai curînd un proiect recuperator. Integrarea europeană nu poate evita să fie altceva decît refacerea *vechii* Europe, și asta oricît de mult s-ar vorbi despre perspective, despre construcție și restructurare. Nu fugim înainte, ci fugim către ariergarda unei vechi (și nobile, admit) idei. În politica internă, nu reușim să ieșim din cercul vicios al cîtorva poticneli durabile. Vorbim de prea multă vreme despre corupție, ceea ce e, în sine, un semn de eșec. Retușăm, ne aliniem, bricolăm. Fiecare guvernare se confruntă cu aceleași, eterne, probleme, tatonează în perimetrul acelorași, ineficiente, soluții și, pînă la urmă, tot ce aduce nou e „o nouă calitate“ a screamătului. De cincisprezece ani, aceleași portrete defilează electoral pe ecranele televizoarelor noastre, iar cînd apar, cu economie, reprezentanți ai tinerei generații, ei par deja contaminați de ridurile „înaintașilor“. Ponta e un fel de Năstase mai puțin rumen, ezitînd între pubertate tîrzie și întepenire prematură. Caragiale continuă să fie, în chip delicios și dezastruos, actual. Parlamentul e, indiferent de schimbările de algoritm, aceeași mașinărie anonimă, care mestecă pompos principii vide, complicități oculte și fraze inculte. Nimic nou, nimic nou, nimic nou.

Trebuie că am ajuns la un nivel de exasperare primejdios, de vreme ce pledez cu atîta patos pentru noutate. Sincer vorbind, eu prefer lucrurile vechi și privesc cu suspiciune cultul invenției gratuite. Îmi plac politețurile vechi, ierarhiile vechi, valorile tradiționale, vinurile vechi, cărțile vechi, *Dilema veche*. Ader cu voioșie la clubul „oamenilor vechi“ de la care se revendica nenea Iancu, și sînt gata, asemenea pictorului Petrașcu, să folosesc calificativul *„vechio!“*, ca pe un superlativ. Știu, în același timp, că nu noul e inamicul vechiului, ci *vechiturile*, cu tot alaiul lor de plictiseală și de rutină. Prin urmare, politicienilor, concetățenilor și mie însumi – un singur îndemn: „Fiți noi!“. Noi ca vechimea de bună calitate, noi ca o veste bună.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce soluție ați vedea pentru ca ministrul Justiției Monica Macovei să nu mai dea ochii niciodată cu oameni care au probleme cu Parchetul?

Aș opta fie pentru congelarea rapidă a doamnei ministru, pînă în primăvara viitoare, cînd vom intra în Europa și n-o să mai avem „complexe de vorbitor“, chestie care, printre altele, ar scuti-o de a sta zilnic la aceeași masă cu vicepremierul Copos, fie pentru clasica conservare în spirt, care i-ar oferi o imunitate feciorelnică față de Tăriceanu și Patriciu. Nici ținerea sub cheie a vestalei într-o chiliuță a Guvernului n-ar fi de lepădat, cu condiția ca fermecata cheiță să-i fie înmînată oficial Marelui Preot de la Cotroceni. Comunicînd cu restul lumii, prin zidăria groasă, doar cu ajutorul alfabetului Morse, Monica Macovei își va putea pune în sfîrșit în aplicare vechiul plan de evadare în absolut.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Barometru cu bombăneli

Vă mai amintiți „știrea“ de la televizor care ni-l arăta, acum vreo trei ani, pe ministrul Culturii Răzvan Theodorescu inaugurînd, la un cămin cultural dintr-un sat de cîmpie, o instalație performantă de proiecție a filmelor și promițînd luminarea poporului într-ale cinematografiei? Mesajul propagandistic era acela că, pe baze social-democrate, cultura va pătrunde în toate ungherele patriei, permițîndu-i omului simplu dornic de hrană spirituală să se adape de la comorile de cuget și simțiri ale creatorilor naționali și universali care, datorită tehnologiei moderne, ar fi urmat să devină accesibile tuturor. Același ministru promitea, la începutul mandatului său, „carte ieftină“ pentru tot poporul. De pildă, colecția „Biblioteca pentru toți“, omorîtă odată cu privatizarea dubioasă a Editurii Minerva, a fost, chipurile, relansată de președintele de atunci al Uniunii Scriitorilor, în prezența președintelui Iliescu. Abia „relansată“, colecția a decedat din nou, subit și irevocabil: în afară de cele trei volume apărute atunci, n-am mai auzit să se fi publicat vreunul. Președintele Iliescu însuși, plin de bune intenții și iubitor de cultură cum îl știm, a patronat nașterea Institutului Cultural Român, organizînd „forumuri ale culturii“ la care o sumedenie de intelectuali și de oficiali și-au dat cu părerea și cu lamentația, ceea ce a avut drept consecință o lege de funcționare a ICR, prin care noii instituții i s-a atribuit nu doar misiunea schimburilor culturale cu străinătatea, dar și mărețe sarcini pe plan intern, precum organizarea „deceniului culturii românești“, înființarea de librării și cămine culturale la sate etc., etc. Pe scurt, guvernarea social-democrată s-a dat de ceasul morții să arate (dar numai la televizor, la ore de mare audiență) cît e de grijulie față de nivelul de cultură al neamului.

Or, din Barometrul Cultural realizat de recent înființatul Centru pentru Studii și Cercetări în Domeniul Culturii (vezi www.culturanet.ro), rezultă că exact în vremea cînd ni se prezentau aceste mărețe realizări, mai precis în 2003, Indicele Vieții Culturale a scăzut cu zece procente față de 2002. Și, pentru ca ironia soartei să fie deplină, un asemenea centru de studii, menit să „măsoare“ cît mai clar starea culturii și să permită, astfel, elaborarea unor politici culturale coerente, a fost înființat sub o guvernare „de centru-dreapta“, despre care social-democrații români nu încetează să spună că sprijină doar profitul, îmbogățirea unei „pături“ subțiri, ceea ce va duce poporul în sărăcie și întuneric. Ocupată pînă peste cap cu sarabanda privatizărilor și a privilegiilor economice, guvernarea social-democrată s-a dovedit a fi „de cumetrie“ nu doar în construcția capitalismului, dar și în atitudinea față de cultură: a ratat ocazia de a-și lustrui fațada măcar într-un domeniu în care stînga europeană „face diferența“ – politicile culturale și, mai ales, *accesul la cultură și educație*, chestiune care stă la loc de cinste în programele tuturor partidelor colege de Internațională ale PSD.

Apariția acestui Centru de Studii este un lucru util și, în măsura în care își va continua cercetările începute, ne va da ocazia să știm ceva mai exact „cum stăm“, astfel încît retorica de tipul „moare cultura“ să fie înlocuită, în discursul public, de analize și considerațiuni ceva mai raționale și mai puțin încărcate afectiv. Mă tem însă că asemenea cercetări „pozitive“ și tehnice, cu care mediul nostru cultural nu e obișnuit, vor stîrni (și) oarecare ecouri cel puțin neadecvate. Mai ales – culmea? – în unele medii intelectuale. Hrănită îndelung cu credința în frumusețea discursului speculativ și metaforic, în considerațiunile fascinante despre „spațiul deal-vale“, despre „țăranul român“ ori despre „specificul național“, cultura română a cultivat în mai mică măsură, cînd a venit vorba despre propria-i identitate, discursul raționalist, riguros, metodic și măsurătorile *terre-à-terre*. Pe lîngă unele analize pertinente și comentarii comprehensive, apariția Barometrului Cultural a generat și inutile reacții emoționale. Ministrul Culturii s-a declarat șocat de „starea culturală“ a națiunii și a promis transformarea țăranului român în ființă culturalizată (?!). O jurnalistă talentată a găsit cu cale să combată „elitele-fantomă“ care stau în turnul de fildeș și nu pricep ce fel de cultură „vrea poporul“, uitînd că elitele sînt responsabile pentru creația culturală, nu și pentru promovarea, difuzarea și construcția instituțională a culturii. Ziarele de toată ziua, preocupate să scoată un „ce“ senzațional din orice, au tras cîte o mirare provocată de cifrele în sine, fără să mai caute explicații: atît la sută nu merg la operă, atîția români din zece nu sînt capabili să indice nici un scriitor străin etc. Prin cercuri mai restrînse sau mai largi, unii intelectuali se plîng că un astfel de studiu „nu ajută la nimic“, căci „nu dă soluții“, uitînd (sau neștiind) că o astfel de cercetare cantitativă nici nu-și propune să facă mai mult decît să arate, cît mai exact, pe cîți „clienți“ pot conta editurile, teatrele, muzeele. „Ce-i de făcut“ se poate ști ulterior, combinînd Barometrul cu alte studii (calitative, motivaționale etc.) din

care să se vadă de ce „românii“ vor una și nu alta, cum citesc cei care citesc, de ce merg la teatru și nu la film, ce și cum le-ar plăcea să vadă în muzee ș.a.m.d.

Ne lipsesc mediatorii și comunicatorii pe teme culturale. Nu doar între „elite și popor“, dar și între „elite și elite“. Nu e îngrijorător faptul că doar 10,5% dintre cetățeni merg la operă o dată pe lună (mai ales că în toată țara nu sînt decît vreo patru teatre de operă – cum Dumnezeu poate ajunge la operă, o dată pe lună, un cetățean din Babadag sau din Adjud?...). E îngrijorător că (tot) n-avem politici culturale și că totul se urnește greu, cu bombăneli și lamentații, intelectuale sau nu.

ținerea de minte

„Matematician și sociolog, sînt și eu unul dintre cei ce nu pot uita repetițiile și concertele pe care le-ați dăruit bucureștenilor, acum cîțiva ani, dar nu mi-aș fi permis să vă răpesc din măsuratul Dumneavoastră timp numai spre a spori numărul celor ce vă trimit scrisori de admirație. Vă scriu deci cu un scop precis: *vă cer permisiunea de a da numele Dumneavoastră unui nou obiect matematic*, ce mi-a fost sugerat de lecțiile deschise pe care le-ați ținut în sala Ateneului și care îmi pare deci natural să amintească de cel ce, chiar în acest mod direct, l-a inițiat.“

(fragment dintr-o scrisoare adresată maestrului Sergiu Celibidache și publicată în volumul lui Mihai Botez, *Scrisori către Vlad Georgescu*, Editura Fundației Culturale Române, 2003)

Miron DAMIAN

Adrian în ţara minunilor şi falsa problemă de mentalitate românească

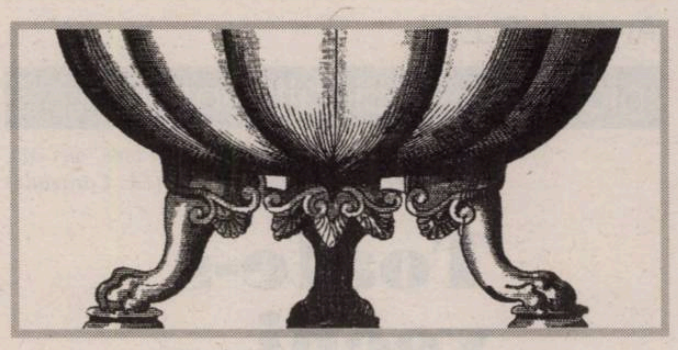

Cele mai periculoase truisme sînt cele care sînt false. Nimic nu e mai înşelător decît un adevăr general care e o minciună. Cum ar fi, în cazul României contemporane, ceva numit generic „problema de mentalitate". Nu ştiu ceva care să fi paralizat mai temeinic orice pas înainte decît acest realism iluzoriu. Mentalităţi bune sau rele există şi aici cum există peste tot. Dar nu există o problemă de mentalitate în România, exceptînd mentalitatea problematică ce face atîta lume s-o vadă peste tot.

„Nu vă jucaţi cu sistemul de vot!" cerea imperativ dna Alina Mungiu-Pippidi în urmă cu doi ani. Motivul? „Problemele sistemului nostru politic, care ţin (...) nu de legi şi regulamente, ci de probleme structurale, sociale şi de comportament." Cu alte cuvinte, sistemul e în regulă, dar avem o problemă de mentalitate. Eu nu ştiu ce fel de ritual sălbatic şi mistic l-ar putea elibera pe dl Năstase de povara mentalităţilor sale, întru îmbunătăţirea clasei noastre politice. În schimb, ştiu o metodă simplă şi sigură de a îmbunătăţi clasa noastră politică, şi anume eliberarea ei de povara dlui Năstase, cu mentalităţile lui cu tot. Trebuie doar să mă „joc" cu sistemul de vot. Cineva ar putea spune că vedem lucrurile la fel, avem acelaşi scop, şi doar o diferenţă de metodă. În realitate, tocmai faptul că avem o diferenţă clară de percepţie şi de scop face să avem o diferenţă la fel de clară de metodă. După cum îl văd eu, cazul „mătuşii Tamara" a pornit de la o sumă de probleme din sistem – cu punerea în posesie a proprietarilor, ca să dau un singur exemplu; a fost dezvăluit în urma unei corecţii în sistem – noua formă a declaraţiilor de avere impusă de dna Macovei; iar problemele aceluiaşi sistem limitează posibilitatea de sancţiune politică sau legală a autorului. Nimic nu e problemă de structură, societate şi comportament. Totul e problemă de legi şi regulamente formale. (Şi totuşi, dacă n-ar fi un mizerabil caz de corupţie, nu-i aşa că ar fi un minunat roman de aventuri? Mătuşi şi bijuterii ruseşti, taximetrişti care cîştigă şi pierd averi peste noapte, conspiraţii de servicii secrete – are de toate.) Astfel, nu pot fi de acord cu dl Năstase cînd spune că multe s-ar rezolva dacă s-ar retrage el din politică. Nu, dacă s-ar retrage din politică, s-ar rezolva numai problema sa. Restul s-ar rezolva numai odată cu punerea în existenţă a acelor mecanisme care l-ar obliga, şi pe el, şi pe alţii, să se retragă, în astfel de situaţii, din politică. Şi, dacă e cazul, în liniştea unei celule.

Aici e diferenţa de optică. E o problemă de sistem, adică e un tip de afacere care se poate repeta, indiferent de protagonist sau de culoarea lui politică. Într-adevăr, focalizarea analizei acestui caz pe persoana dlui Năstase este o reluare a opticii omului providenţial, dar cu semn schimbat. Sună a adevăr general: de vreme ce există un om, un partid şi o ideologie care sînt sursa oricărei probleme, trebuie să existe un om, un partid sau o ideologie care oferă toate soluţiile. *Deus ex machina* a fost expresia unui eşec în teatrul antic şi numai printr-o eclipsă totală a puterii de analiză a ajuns să fie considerat o soluţie în politica contemporană. Nu există lideri providenţiali, nu există partide sau ideologii providenţiale. Aceste idei sînt incompatibile cu democraţia; mint, sînt pericole mortale pentru o democraţie. Înseamnă atunci că politicienii sînt „tot un drac"? Nu, acesta e unul din acele enunţuri realiste pe care realitatea le infirmă cu uşurinţă. O să spuneţi acum că sînt un sofist care afirmă simultan două lucruri contradictorii. Dar contradicţia e numai aparentă. Democraţia se bazează pe un adevăr simplu al naturii umane. L-a descoperit intuitiv, pe baza experienţei. Adevărul e limpede, în schimb, pentru creştinism. Căci un creştin ar respinge îngrozit afirmaţia că toţi oamenii sînt damnaţi; însă, cu aceeaşi vehemenţă, şi afirmaţia că există fie şi unul care să nu fie damnabil. Democraţia n-a făcut decît să reia acest adevăr din perspectiva puterii şi abuzului de putere. Astfel, democraţia ştie că există întotdeauna oameni care nu sînt corupţi, la fel cum ştie că nu există unul care să nu fie coruptibil. Trebuie doar să fie îndeajuns de tentat, iar puterea tentează întotdeauna. Acest adevăr face ca toate acele procese democratice, care par rituale sau axiomatice, să aibă o noimă evidentă. De asta se fac alegeri periodic, şi de asta puterea este împărţită între oameni şi instituţii separate, echilibrîndu-se şi controlîndu-se reciproc. De asta „schimbarea stăpînilor, bucuria nebunilor", dacă e un truism, e unul fals. Nebunii s-ar bucura, eventual, de permanentizarea stăpînilor, pe motiv că unii sînt îngeri sau că sînt toţi acelaşi drac. Şi de asta, dacă avem o problemă cu democraţia noastră, aceasta se află în reguli şi legi, nu în oameni sau mentalităţi.

N. red.: Plecat la Bruxelles, Cristian Ghinea a cedat comentariul politic unui cititor dilematic. De săptămîna viitoare îşi va relua rubrica.

presa despre...

PSD

„Sondajul CURS făcut printre votanţii pesedişti arată că, deşi lucrurile par tranşate, este posibil să mai aibă loc şi alte bătălii pînă la Consiliul Naţional. Năstase şi Geoană sînt la egalitate în privinţa încrederii, iar electoratul tradiţional are tendinţa de a-l face pe Adrian Năstase victima unei soţii rapace. Această situaţie arată că, în timp ce restul populaţiei l-a perceput deja pe Geoană ca lider al partidului, pesediştii sînt în continuare o redută greu de cucerit. În plus, tipul de lider promovat de Geoană nu este încă unul încadrat în tiparele de gîndire ale votanţilor fostului partid de guvernămînt. Datele din sondajul făcut la nivelul întregului electorat arată însă că Adrian Năstase este pe acelaşi loc cu Ion Iliescu, ceea ce îl plasează în categoria oamenilor cu cariera politică la final. Pînă la anul aniversar al Congresului rămîn deschise mai multe combinaţii în PSD. Deocamdată, Ion Iliescu a anunţat că va ieşi şi va vorbi, chiar dacă procurorii i-au încurcat oarecum planurile. Apoi, mai este şi Adrian Năstase care, după ce părăseşte sihăstria, mai vrea şi el să spună ceva." (Corina Drăgotescu, *Adevărul*, 24 ianuarie)

„Liderii social-democraţi ar trebui să ia acum o hotărîre tranşantă. Asumîndu-şi, implicit, sacrificii. Ceea ce, se pare, nu sînt capabili să facă. Tot ceea ce îşi doresc este o cosmetizare grăbită a imaginii şi o redistribuire a raporturilor de forţă în interiorul partidului. Ne-a demonstrat-o, ieri, chiar Mircea Geoană, la finalul şedinţei Biroului Permanent Naţional al PSD, de la Covasna. În loc să ia taurul de coarne, Geoană a preferat să scoată din tolba cu strategii de abatere a atenţiei vechiul bau-bau al pericolului maghiar. După ce au fost, ani de zile, aliaţi de nădejde ai UDMR, acum liderii PSD şi-au adus aminte că ungurii vor să ne ia Ardealul. Să ne ciuntească ţărişoara. Am ascultat siderată un discurs *à la* Vadim, rostit de un fost ministru de Externe al României. În momentele delicate în care se decide aderarea noastră la Uniunea Europeană." (Miruna Munteanu, *Ziua*, 24 ianuarie) **(M. V.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

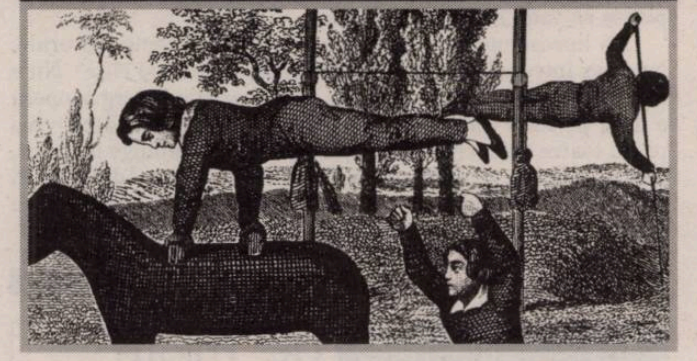

Notă de casare

Nu mai există exploratori. Nimeni nu mai merge departe ca să se-ntoarcă, să ne povestească şi să fie adulat pentru chestia asta. Nimeni nu mai vrea să afle lucruri noi, în afară de cazul cînd e vorba de ultimele modele de telefoane. Nimeni nu mai visează să meargă pe Marte, în afară de preşedintele Bush, care e oricum *uncool*. Planeta noastră s-a terminat de explorat şi-acum o luăm de la capăt pe Lonely Planet: astăzi, despre tariful de cazare la hanurile din Australia. Am terminat de cartografiat pămîntul şi (aproape) am pus în manuale toate speciile. Acum, temerarii nu mai au altceva de făcut decît să guste din ele. Dacă acum 100 de ani rupeai o pereche de picioare ca să dai de urma antilopei gnu, astăzi o poţi vedea, pe fragmente, în farfurie. Aşa că exploratorii neînfricaţi îşi pun la treabă limba, nu picioarele, în restaurante cu nume care doar sună îndepărtat. După care scriu cronici gastronomice.

Nu mai există inventatori. Decît la ştiri, după jumătatea jurnalului, la categoria „nebuni care au încrucişat uscătorul de păr cu binoclul cu infraroşii". Respectul pentru cel care descoperă o chestie nouă a fost înlocuit cu cel pentru omul care îşi poate permite s-o ia de-a gata, din magazin. Persu şi Manicatide, doi mari inventatori şi constructori români de maşini cu aripi şi roţi, îşi dorm somnul de veci în afara cărţilor de istorie, care se opresc la constructorii de biserici, de preferinţă încoronaţi. Respectul public merge spre performanţele simple, care nu cer calcul integral sau cunoştinţe de CAD: cîntat, dansat, iubit milionari.

Nu mai există poeţi. www.versuri.ro nu e ce credeţi dvs.: ultima operă postată constă în versurile melodiei „Fac ce vrei tu", a lui Copilul de Aur: „iar am greşiiit dar am greşit cu voiaaa meaa te fac să plîîîngi doar ca să îţi şterg lacrimmmaaaa – *bis*". Nu mai există prozatori, mai ales după ce Dan Brown a terminat toată hîrtia. Nu mai există pictori, după ce domnişoara aceea, pe care a invitat-o preşedintele Constantinescu să expună la Cotroceni, s-a întors de tot în State, cu tot cu pînze şi accent. Acum 20 de ani, cînd spuneai „creator", trebuia să faci ceva precizări. Astăzi, toată lumea ştie la ce te referi: e vorba, desigur, de un creator de modă.

Nu mai există linişte. Într-o vreme visam să ne cumpărăm maşini ca să ajungem la ea, în cortexul munţilor sau la marginea mării. Acum, cînd ajungem acolo, constatăm că ăsta era planul a încă 20 de mii de inşi. Nu mai există îndoială – toate manualele de construcţie a unei cariere de succes îţi propun, de la bun început, să fii sigur. Sigur de tine şi de prostiile pe care le spui/faci/dictezi. Cultura siguranţei ne păstrează în viaţă (mulţumesc pe această cale ultimelor patru *airbag*-uri cu care m-am întîlnit!) şi ne face, în acelaşi timp, s-o detestăm. Astăzi e sigur că voi merge la serviciu – spre deosebire de situaţia de la 20 de ani, cînd trebuia să am şi chef pentru asta.

Probabil că aveţi pînă acum toate datele pentru un diagnostic corect: *mid-life crisis*. Şi nu doar a mea, ci a multor cunoscuţi care au contribuit, prin plîngerile lor, la realizarea acestui material. Generaţia decreţeilor încearcă marea celor 40 de ani cu degetul şi constată că e rece şi fără valuri. Şi-n plus, necunoscută. Generaţia noastră, care a făcut şi-a dres (nu-i mai înşir aici meritele, sînt deja aproape uitate), e pentru prima oară în situaţia de a se întîlni cu o alta, mai tînără. Una cu valori clar nedefinite şi una cît se poate de hotărîtă să n-o întreacă. I-aş spune generaţia libertăţii, dacă n-ar exista în limba română un cuvînt şi mai bun: suprafaţă. Ei i se potriveşte o replică genială dintr-un film (american, fireşte): „În adîncul sufletului, sînt cu adevărat superficial!".

Nu c-ar fi ceva rău în asta: într-o lume superficială, orice preocupări mai adînci de 1 milimetru ar fi un semn de neadaptare. Consideraţi deci cele de mai sus o notă de casare pentru generaţia noastră. Sperăm că v-a plăcut spectacolul nostru. Şi permiteţi-ne să ne retragem în public, să ne uităm, strîmbînd din nas, la următorul *show*.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

O preşedintă

Triumful lui Michelle Bachelet la alegerile prezidenţiale din decembrie din Chile a demonstrat, după unii, victoria prin contaminare a forţelor de stînga pe continentul sud-american, a cărui hartă începe să fie tot mai colorată în roz. Alţii au văzut în alegerea unei femei, declarată la repezeală prima de pe continent (nu e adevărat: Maria Estella Peron – Isabelita – aleasă vicepreşedintă a Argentinei i-a succedat soţului ei, Juan Peron, în 1974, după decesul acestuia, în Bolivia – Lidia Gueiler, în Nicaragua – Violeta Chamorro, în Panama – Mireya Moscoso) un semn al modernităţii feministe. În America Latină, eticheta stîngii acoperă realităţi politice foarte diferite: vopsite cu un omogen roşu intens, Cuba, condusă de preşedintele Castro, Venezuela (Hugo Chávez) sau Bolivia (Evo Morales) etalează diferenţe în ceea ce priveşte proprietatea privată, priorităţile economice, relaţiile cu opoziţia. După ce au asimilat prezenţa unui indigen, fost plantator de coca, în cel mai înalt post al Boliviei, specialiştii au început să fie mai atenţi la ceea ce vrea el într-adevăr să facă şi au constatat că discursul utopic a fost bun pentru cîştigarea alegerilor, apoi a venit rîndul iniţiativelor pragmatice.

Cu cît roşul devine mai palid, cu atît sînt mai marcate specificităţile. Cu tradiţii democratice diferite, ţările din acest continent se confruntă aproape toate cu necesitatea de a popula teritoriul pustiu dintre puţinii bogaţi şi mulţii săraci care muncesc, de a reduce numărul celor care nu muncesc şi trăiesc sub limita mizeriei. De aici miza pusă de aproape toţi politicienii pe discursul populist: se promite, în primul rînd, exploatarea bogăţiilor naţionale în folosul poporului. În al doilea rînd, Michelle Bachelet, de exemplu, a făgăduit să facă mai mult pentru a satisface nevoile femeilor şi ale săracilor, să păstreze la nivelul actual relaţiile cu Statele Unite, să menţină dinamica economică a ţării, să amelioreze sistemul de pensii, sistemele de sănătate şi de educaţie publică. Ea reprezintă, în egală măsură, desprinderea şi continuitatea faţă de trecut: tatăl ei, generalul Alberto Bachelet Martinez, a făcut parte din Guvernul preşedintelui socialist Allende, unde a răspuns de raţionalizarea şi distribuţia alimentelor; în 1973, după lovitura de stat militară, a ratat şansa exilului şi a fost arestat, torturat, a murit în închisoare în 1974. Şi fiica lui, Michelle, a fost deţinută într-una din celebrele închisori secrete ale regimului. Eliberată, a plecat în exil în 1975. A urmat medicina în fosta RDG, s-a căsătorit, a făcut doi copii, a divorţat, a mai făcut un copil fără să se mai căsătorească, în 1979, s-a întors în Chile. După căderea regimului Pinochet, ea s-a făcut remarcată prin competenţă profesională: a fost consilier la Ministerul Sănătăţii, apoi, fascinată, probabil din familie, de problemele militare, în 1996 s-a înrolat într-un program de studii strategice şi, după ce a studiat în ţară, a fost invitată la Inter-American Defence College din Washington. Cînd s-a întors, a lucrat la Ministerul Apărării, devenind ministru. A fost fotografiată în vehicule blindate, inspectînd trupele în uniformă de camuflaj sau jachetă de aviaţie. Cînd se spune despre ea că „e divorţată şi agnostică şi a crescut singură trei copii", se desenează portretul unui politician atipic. Dar, de fapt, ea a candidat şi a obţinut victoria în numele coaliţiei guvernamentale de centru-stînga (democraţi-creştini, socialişti şi radicali), la a patra legislatură, cu sprijinul preşedintelui Lagos, care nu mai are voie să candideze după două mandate. În acest sens, doamna Bachelet reprezintă continuitatea, dar e de aşteptat că trecutul ei va determina mai multă decizie în îndepărtarea din viaţa politică a partizanilor dictatorului Pinochet. Ar fi de dorit ca fosta deţinută, medicul, mama celor trei copii să nu fi uitat din ce e făcută viaţa bărbaţilor şi a femeilor din ţara ei. E greu de spus în ce măsură noua preşedintă are la dispoziţie un aparat birocratic care s-o sprijine în realizarea obiectivelor ei specifice. Experienţa de pe toate meridianele arată că, pe măsură ce oamenii politici se familiarizează cu aparatul, uită de promisiuni.

globul cubic

Cum vrem, aşa facem

Pregătindu-se pentru alegerile din aprilie, prim-ministrul Italiei, Silvio Berlusconi, *Il Cavaliere*, încearcă un ultim asalt împotriva justiţiei: legăturile dintre marele capital şi politică, cum s-a lipit această combinaţie de cercurile mafiote sînt un nesfîrşit scandal al vieţii publice italiene. Sătul de atacuri, *Il Cavaliere* a trecut la ofensivă: a declanşat exploatarea unei informaţii, judiciar fără nici o semnificaţie; comunicată însă telespectatorilor (noţiune care o înlocuieşte pe cea tradiţională de electorat) are calitatea de a demonstra că nici la adversari nu e totul în regulă. Berlusconi dezvăluie că un prieten i-a spus că unii conducători ai Democraţilor de Stînga (DS) s-au întîlnit neoficial cu Antoine Barnheim, ca să-l convingă să-şi vîndă partea lui din Banca Nazionale del Lavoro (BNL), Unipolului, un grup de asigurări al mişcării cooperatiste, tradiţional legată de stînga. „De cînd am intrat în politică s-au înverşunat împotriva mea cu povestea asta a conflictului de interese. Stînga ascunde un conflict mare cît casa: un partid de-al lor controlează cooperativele, asigurările, şi dacă scandalul BNL va merge pînă la capăt, se va vedea că posedă şi o bancă." Fără alte probe, s-a lansat suspiciunea operaţiunilor frauduloase, care în climatul saturat de neîncredere din Italia poate deveni un argument. „Fiind lovit el însuşi de puterea circuitului mediatico-judiciar, *Il Cavaliere* a decis să folosească împotriva adversarilor săi mecanismul care l-a persecutat în toţi aceşti ani", scrie *La Stampa*. Între timp, Parlamentul a votat o lege anulînd dreptul acuzării de a face apel împotriva sentinţei de achitare, dată de un tribunal în primă instanţă. „Întîmplător, un tribunal din Milano tocmai începea audierile într-un asemenea apel. Dl Berlusconi fusese achitat în cele patru învinuiri de corupere a judecătorilor. Verdictul din 2004 constatase că prima învinuire depăşise termenul de prescripţie, în celelalte două n-au fost suficiente probe, iar în a patra s-a constatat că nu se comisese nici un delict." *(The Economist*, 21 ianuarie 2006) Achitarea rămîne valabilă.

Nu e important să dovedeşti propria cinste, e mai eficient să acuzi adversarul că e necinstit, mai ales dacă puterea se poate sprijini pe legile convenabile, elaborate tot de ea. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Doamna Rice, regimurile lumii şi studenta

Părul de un negru viguros este corect pieptănat spre stînga, lăsînd să se vadă fruntea înaltă şi simetrică. Ochii sînt iuţi şi privirea intensă – în combinaţie cu fruntea, trădează o inteligenţă cu totul ieşită din comun. Buzele subţiri, dantura perfectă, pometii obrajilor accentuaţi. Pielea are culoarea serilor de vară şi gestul acesta, cu mîna stîngă ridicată pînă la nivelul umărului şi degetele încordate îndreptate în sus, ca şi cum ar prinde decisiv un măr, denotă putere de cea mai pură extracţie. E ciudat cum poate să emane atîta şi asemenea putere o femeie cu o aşa statură, cu o aşa talie, cu atîta feminitate graţioasă, cu o constituţie fragilă, care obişnuieşte să cînte la pian în clipele sale de singurătate (îmi imaginez uşor pianul enorm aşezat pe parchetul aristocrat, falduri grele de perdele de brocart îl feresc de lumina ferestrelor înalte şi doar lumini discrete, de paloarea lumînării, cuprind realitatea aceasta, iar silueta suavă atinge îngîndurată clapele: desigur, Chopin...). Privesc îndelung fotografia făcută secretarului de stat american pe 18 ianuarie, în timp ce conferenţia la renumita universitate „Georgetown" din Washington DC. Doamna Rice are aerul suprem al unei feline crude, bine manierată şi fermă. Mă fascinează. Este atît de persuasivă, de inteligentă, de fermecătoare! Trec cu greu de la fotografie la textul conferinţei. Va fi, ca de atîtea ori cu doamna Rice, o trecere de la un fel de ameţeală călduţă şi confortabilă la o luciditate ca aerul rece al unei nopţi de iarnă perfectă.

„Marile ameninţări apar, acum, din interiorul statelor şi nu din relaţiile dintre ele. Acum, natura regimurilor contează mai mult decît distribuţia internaţională a puterii. În această lume, este imposibil să faci o demarcaţie clară, netă, între interesele noastre de securitate, eforturile noastre de dezvoltare şi idealurile noastre democratice." – a spus doamna Rice. Toţi observatorii scenei internaţionale au sesizat accentul tot mai bine marcat pe care administraţia Bush îl pune pe natura regimurilor şi mai puţin pe comportamentul lor internaţional. În plin război rece, lupta cu adversarul sovietic era purtată cu un asemenea grad de pragmatism (unii spuneau, chiar, cinism), încît în ochii Washington-ului nu prea conta natura unui regim, ci atitudinea acestuia faţă de URSS. Astfel, au fost destule situaţii în care regimuri profund nedemocratice erau foarte prietenos tratate doar pentru că erau ostile Moscovei (regimul Ceauşescu în anii '70), dar şi situaţii în care regimuri cu un evident conţinut democratic se aflau, cu toate consecinţele, în dizgraţia americană pentru că arătau prietenie sovieticilor (regimul Allende). Cu alte cuvinte, diplomaţia americană era interesată numai de politica externă a unui regim, numai de manifestările sale extrateritoriale, iar chestiunea schimbării unui regim se punea şi ea în aceiaşi termeni: un regim cu atitudine internaţională prosovietică trebuie schimbat cu unul proamerican, natura acelui regim avea doar o importanţă secundară.

Aducînd viziunea neconservatoare la putere, administraţia Bush devine, cu toate riscurile ce pot decurge de aici, dar şi cu toate meritele pe care, poate, le va asuma într-o zi, un judecător al regimurilor lumii. El le apreciază pe ceva ce pare a fi un fel de scală etică a naturii regimurilor politice, în care dictaturile sînt tot ce e mai rău şi democraţiile sînt tot ce e mai bun. În plus, SUA devine un transformator al acestor regimuri. Doamna Rice a definit, în această conferinţă, demersul extern american ca pe o *„transformational diplomacy"*. Această diplomaţie – ne spune doamna Rice – va fi partenerială şi cuprinzătoare. „Vom lucra *cu* oamenii şi nu *pentru* oameni", iar rădăcina acestei diplomaţii stă „în parteneriat, nu în paternalism", iar prezenţa diplomatică americană în lume se va reaşeza semnificativ în lunile imediat următoare.

Spre finalul conferinţei sale, doamna Rice a spus: „Noi, care stăm de partea bună *(right)* a liniei care marchează diferenţa dintre libertate şi lipsa ei, avem responsabilitatea să-i ajutăm pe cei care se găsesc de partea greşită *(wrong)* a acestei demarcaţii". Se ştie că cea mai interesantă parte a unei conferinţe este episodul întrebărilor şi răspunsurilor de după conferinţa propriu-zisă şi că, mai întotdeauna, cele mai bune întrebări le pun studenţii. Conferinţa doamnei Rice de la „Georgetown" nu a făcut excepţie. O tînără, dornică să urmeze cariera diplomatică la finalul studiilor, a ridicat ceea ce aş numi problema problemelor, întrebarea crucială la care neoconservatorii americani trebuie să răspundă: „Am fost foarte fericită să aud cum vorbiţi despre *transformational diplomacy*, că SUA o să lucreze în parteneriat cu ţările lumii, *cu* oamenii şi nu *pentru* ei. Dar

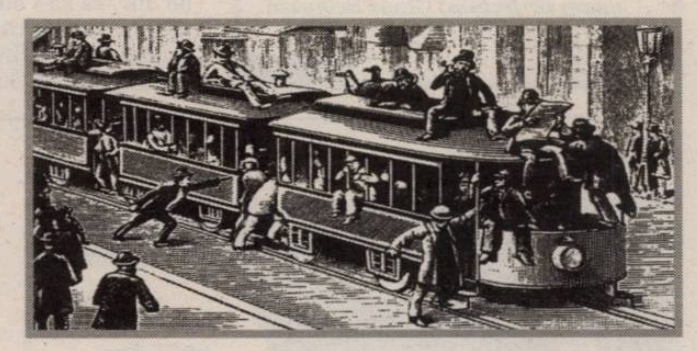

apoi, la sfîrşitul discursului, aţi vorbit despre bine *(right)* şi rău *(wrong)*, despre corect şi incorect. Şi mă întrebam, dacă stabilim o relaţie cu actori internaţionali spunîndu-le că nu fac bine, ce fel de parteneriat mai e acesta?". Iar răspunsul doamnei Rice este unul cu adevărat conservator: „Sînt anumite valori care sînt adevăruri esenţiale şi trebuie să ai tăria să spui care sînt acestea... Dacă eşti relativist în privinţa a ceea ce e bun şi rău, nu poţi conduce".

În fond dialogul, adesea iritat, uneori chiar isteric, dintre neoconservatori şi liberali în America se poate reduce la această esenţă: primii cred că anumite valori şi reprezentările lor sociale sînt dincolo de orice discuţie (democraţie, libertate religioasă, egalitatea, statul de drept etc.) şi că ceva, în adînc, precum nevoia de *această* libertate, nevoia de *această* prosperitate, nevoia de *acest* sistem politico-religios, leagă pe toţi oamenii şi această legătură este esenţială pentru individ, în vreme ce ceilalţi le pun mereu în discuţie, admit că adevărul poate fi plural, că democraţia occidentală nu trebuie privită ca valoare fundamentală, universal aplicabilă, şi că nimic nu e mai important în social decît diferenţa, care se cere a fi nu doar apărată, ci chiar cultivată şi provocată.

ready made

- „FUNCŢIONAR bancă caut cameră mobilată cu lingerie, acces baie, numai creştini."
- „PIERDUT Miercuri seara, servietă mare sumă bani, acte, rog frumos aruncaţi actele curte Gherase 24."
- „CINE doreşte să boteze un băiat cu nume de Leonard. Str. A, 49 Ostrov."

(Universul, 2 octombrie 1944)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Alice Doesn't Live Here Anymore

Pentru R.C. & a.l.ş.

Conjugabil (chiar Scorsese!)
doar la timpul zis *mai mult*
ca perfectul, – era mult
de cînd filmul se rupsese...

Din plafonul vechi de ghips
picurau tot mai lacustru
ţurţurii oricărui lustru
pe fotoliile de rips,

ca-n tăcerea unei peşteri
sau în mina cu grizù.
Să repare-avaria, nu
mai erau nici bani, nici meşteri.

Totul devenise van
în doar cîteva momente
de cînd, bacoviamente,
picura de prin tavan

ipsos îmbibat cu apă,-n
sala-n care-acelaşi film
mai rula acum, infirm
şi-n ascuns, pe contrapleoapă,

fi'ndcă vremea se scursese:
nici-un cineceas în plus, –
totul devenind un *plus*
quam perfectum. Chiar Scorsese.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Naţionalismul – o poveste *în călduri*

(visul altei nopţi de iarnă)

Vîjjj...! Vîîj...! Voajjj...! Vruuaajj! Uiteaşa făcea, dle Văcăroiu, vîntul pe lîngă maşina – doar este a Senatului! – care ne ducea luni, 23 ianuarie a.c., puţin după ora cinci dimineaţa, spre Otopeni. Pe şosea, de la Băneasa spre Grădina Zoo, automobile rare – aşa că s-ar fi circulat binişor; dar, poate ştiţi, partea dreaptă a şoselei s-a despădurit, un mîndru cartier de vile se va ridica pentru oameni cu dare de mînă (sau cu repezeală de mînă), aşa că, în lipsa pomilor, ţin'-te *vîj-vîjjj*! Să ridice maşina din loc, nu alta! Şi frig – frig cît să-ţi îngheţe lacrima-n ochi! Pe bordul maşinii noastre, cu cifre parcă ele însele chircite, scria că afară-s *liniuţă 15* grade.

Şi-atunci, în acea clipă somnoroasă a dimineţii mele, pe cînd dvs. dormeaţi liniştit, pe cînd colegul A. Năstase se perpelea insomniac, cu spinarea năduşită de gînduri, în timp ce dna Dana, deranjată, îi spunea *Nu te mai foi atîta, dragă, şi mai lasă-i dracu' pe toţi!*, în timp ce omniscientul domn Miluţ, fostă speranţă bleagă a *Acţiunii Populare* şi actualmente comiliton în vorbe al celui mai politic oier din Europa, tocmai sfîrşise, într-un studio din Piaţa Romană, de oferit naţiei episodul paişpe (cu anumite faze în reluare) din soluţiile sale nocturne instant *as seen on TV*. de salvare a naţiei, în timp ce, într-alt colţ de Bucureşti, dl Iliescu Ion zîmbea mulţumit în somn la visu-i ce visa, cum că rupe gîtul la o sumedenie de galinacee (dintr-o curte din Cornu) care, în teorie, ar fi trebuit să facă în ultimii cinci ani doar ouă de aur, ca să-i ofere patronului un alibi mai de bun-simţ decît vechea poantă cu rudele de gradul trei, în fine, în timp ce Monica Bîrlădeanu visa că Gorzo cel dur va scrie despre ea că este totuşi actriţă – ei bine, în acel moment (să fi fost cam ora cinci şi zece minute a.m.) doar ce-am avut, dle Văcăroiu, o revelaţie, facilitată poate şi de frigul ăsta de care vă spusei.

Bref, am înţeles dintr-o dată de ce cea mai bună şi mai *la grande armée* a începutului de secol XIX (a lui Napoleon) şi cea mai bună *Wehrmacht* a primei jumătăţi a secolului XX (armata lui Hitler) şi-au rupt dinţii – unde? – în frigul rusesc.

A 14-a scrisoare către preşedintele Senatului

Ca să fiu mai clar: priveam, aşa, pe geamul maşinii care tot sălta pe şosea, în vîntul îngheţat, spre aeroport, şi mă gîndeam: nu la minus 15 grade Celsius (cîte erau atunci afară), dar la minus 30, adică de două ori mai frig, cum este iarna în stepa rusă, cum Dumnezeu să mai ţii calde, în carnea ta îngheţată, în fiecare tremur necontrolat al fibrei, în fiecare gînd ars de inconfortul ascuţit al simţurilor primare, în fiecare deget al talpei îngheţate, cum să mai păstrezi intacte şi mobilizatoare, la minus 20 sau 30 de grade, ideile de patrie, patriotism, datorie, ordin, *Empereur, Führer, Drang nach Osten, Allons, enfants de la patrie* şi alte asemenea teribil-de-aiurea-pe-timp-de-ger-fraze de care oricine s-ar debarasa în schimbul unei pături de lînă ceva mai groase? Voi recurge la clişee, dle Văcăroiu, ca să vă fie clar: cum să faci un popor băutor de vin la temperatura camerei – precum francezii – sau un neam băutor de bere – precum nemţii – să reziste, pe frig, în faţa unor zgubilitici cărora Statul lor Major le dădea două sute de vodcă (de-aia nefiltrată) înainte de fiecare asalt?

Şi cum mergeam, aşa, spre cursa de Bruxelles care ne-aştepta să se ridice la 6h15 ora Europei Orientale – merci, TAROM, că dai ocazia la 35 de români să ajungă înaintea femeilor de serviciu la Parlamentul European! –, deodată am înţeles că naţionalismul este o chestie *de călduri!* Nu vreau să spun că fuziunea PUNR-ului cu Partidul Conservator ar fi o chestie de semnat pe plajă, la Miami. Vreau doar să sugerez – folosindu-vă ca mediator, dle Văcăroiu – că toţi cei ce vorbesc în exces despre *patrie, sacrificii, sînge* etc. ar avea nevoie de o plimbare matinală, la minus 15 grade, cu ceva vînt. Să vorbească nu dintr-un studio TV, ci dintr-o tranşee în care *urina atîrnă îngheţată pe pereţii de pămînt* (cum spunea E.-M. Remarque despre primul război mondial).

Altfel, totul e vorbărie. Veţi spune, poate, că ceea ce vă predic e pur *determinism geografic*. Dar, recunoaşteţi, există o diferenţă între popoarele nordului şi locuitorii Siciliei; oare de ce, în genere, ceea ce se face după model sicilian nu străluceşte prin echilibru? (vezi diferenţa, în al doilea război mondial, dintre debarcarea în sudul Italiei şi cea de pe plajele mai ceţoase ale Franţei Occidentale).

Dle Văcăroiu, ca să n-o mai lungesc: era un frig, la ora de care vă spun, cît să dai în bîlbîială! (ceea ce, în *va urma*, nu vă doresc!).

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Mircea şi colecţionarii

Poiana Braşov e mai scumpă decît Baden-Baden şi mai specializată decît Aspen. Dar este, desigur, un loc drag elitelor. Pe cărările de munte se-ntîlnesc figurile tutelare ale vremurilor noi. Deputaţi obezi la braţ cu secretarele, mafioţi ai privatizărilor tarifate, racheţi cu privirea tulbure şi accent de Odessa. Se salută discret şi-şi văd de treabă. Nu se tem unii de alţii, între vizitatorii Poienii funcţionează un impecabil cod al onoarei transvalutare.

Aici şi-au găsit refugiu trecător şi liderii sărmanului partid al social-democraţiei. („Sărman" pentru că e înglodat în datorii, multi-miliardarii săi membri donează doar în prag de alegeri! Ehei, dacă PSD-ul era la putere, se găseau şi bani, şi funcţii pentru artizanii victoriei!) Aşadar, persecutaţi de procurori, luptătorii pesedişti şi-au căptuşit buzunarele cu extrase de cont, au tras pe ei pulovere ponosite şi s-au aşezat la sfat. Dar vai, nimic nu mai e ca odată! Unde sînt vajnicii generali de odinioară? Unde e bonomul Iliescu, cel care i-a-nvăţat pe toţi arta dublei contabilităţi, dar care n-a semnat nimic? Dar voinicul Adrian ce ţinea potera-n loc? Amintiri sînt toate! Doar Dan Ioan Popescu, aşezat de milă pe taburetul adus de la bucătărie, mai aduce aminte de trecut. Acum, în capul mesei s-a aşezat un june sfios. Toţi se uită la el cu circumspecţie, pipăindu-şi nervoşi automatele de sub sumane.

Mircea Geoană e simbolul noii politici. Venit din ungherul aseptic al diplomaţiei, nu are antecedente curat pesediste. Afiliaţiile sale politice au fost doar oportuniste, în funcţie de oferte: ambasador, ministru, şef de partid. Exemplul tehnocratului care a dat de mirosul puterii. N-a transpirat în alegeri, n-a pupat sugari şi babe, n-a călcat pe cadavre, nu şi-a tras comisioane. E drept, a ştiut să facă economii! A înţeles însă că vine vremea cînd PSD-ul va avea nevoie de lideri care să nu aibă procurorii la uşă. Nu pentru că partidului i-ar fi fost ruşine cu ei, ci pentru că electoratul nu prea mai acceptă hoţia ca principiu de viaţă. Astă-vară, Mircea Geoană a mizat pe uzura lui Iliescu, a profitat de politeţea vicleană a lui Năstase şi a preluat partidul ce se revendică de la social-democraţia secolului XIX. Acesta a fost vîrful carierei sale politice. Venit de niciunde, a ajuns în capul bucatelor. Dar pentru cît timp?

Fără să lucească mediatic, Geoană cunoaşte arta amînării. A aşteptării calculate. Nici n-a trebuit să aştepte mult, căci scandalul mătuşii Tamara i-a venit pe tavă, cu DIP-ul ca bonus. Şeful partidului şi-a strîns degrabă vasalii în munţi şi le-a dat cîteva ordine de luptă. **Unu:** se desfiinţează funcţia de preşedinte executiv (la revedere, Adi). **Doi:** cine vrea să dea sfaturi să stea în banca lui (la revedere, Bunico). **Trei:** partidul are o singură conducere (bun venit, Mircea). Şi, ca să nu rămînă cineva cu impresia că partidul trece prin vreo criză, energicul lider a scos de la naftalină cea mai ieftină şi cea mai verificată soluţie de a distrage atenţia – pericolul maghiar! Dar, pentru că încă n-are suficientă experienţă în aceste şmecherii, dl Geoană a sărit peste cal – a anunţat că-şi deschide repejor un birou senatorial în Covasna. Mai lipsea să promită că va învăţa ungureşte!

Pînă acum şeful PSD a acţionat după manual, a exploatat slăbiciunile foştilor lideri şi oportunităţile ivite şi a cîştigat! Numai că partidul său nu e un partid de manual, ci un cerc de colecţionari fără scrupule. Liderii PSD au fost întotdeauna aleşi pe principiul şantajului reciproc. *Ştiu ce faci, ştii ce fac! Mă ajuţi, te ajut!* Reţeaua pesedistă de interese financiar-funciare există şi e foarte eficientă. (Mai ales că e şi transpartinică – ce-i diferenţiază, la o adică, pe Oprişan, Copos sau Videanu?) Iar pe termen lung reţeaua nu va accepta patronajul unui neşantajanbil. Mai ales că, în vremi de opoziţie, liderul nu-i poate scoate pe mogulii pătaţi din colţii legii. Pe scurt, tehnocraţia e una, iar politica, alta! „Revoluţia binelui" a fost doar un slogan. Chiar dacă n-ar fi fost, pentru PSD este prea tîrziu!

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Noua bibliotecă publică din New Orleans

Uraganul Katrina a devastat biblioteca publică din New Orleans. Toate cele 13 clădiri ale sale au fost lovite, 8 dintre ele sînt de nefolosit: cărţile, mobilierul, calculatoarele, totul a fost distrus. 80% dintre angajaţi au fost concediaţi. Refacerea va fi un proces de durată. Bibliotecile din toată ţara dau o mînă de ajutor, dar multe nu sînt nici ele într-o stare prea grozavă, cu bugetele lor tăiate şi răstăiate în decursul deceniilor de *laissez-faire* capitalist.

Bibliotecile publice sînt indipensabile pentru comunităţile sărace precum New Orleans, pentru că joacă rolul de centre culturale pentru cei care au integritatea de a nu se preda în faţa televiziunii şi jocurilor video. Clădirile bibliotecilor publice servesc şi drept adăpost unui mare număr de oameni. Dacă cei din Guvern s-ar fi gîndit un pic la bibliotecile publice din New Orleans, le-ar fi putut construi astfel încît să poată fi utilizate ca adăposturi în caz de dezastru. Furtuna a luat acoperişul de pe sărăcia scandaloasă a oraşului nostru, lăsînd la vedere tratamentul derizoriu acordat programelor menite să ofere o viaţă comunitară mai bună. Lipsa completă de viziune şi de imaginaţie a birocraţilor care mînuiesc banul public este dincolo de înspăimîntător. E de-a dreptul criminală. Bibliotecile nu vor fi fiind ele o prioritate într-un oraş măcinat de mii de tragedii personale şi sute de nevoi urgente şi majore, dar ele sînt o piesă de neînlocuit din complexul *puzzle* al civilizaţiei urbane. Dacă dai biblioteca deoparte, nu rămîi decît cu un mall descreierat.

Ca atare, bibliotecile servesc interesul public în multe feluri, care nu sînt imediat vizibile: bibliotecarii sînt de cele mai multe ori asistenţi sociali şi psihiatri pentru cei fără de adăpost sau pentru cei cu afecţiuni mintale. Cei fără resurse folosesc computerele gratuite din biblioteci pentru a-şi căuta de lucru. Biblioteca este acolo unde sînt cărţile, acele obiecte care au făcut posibilă cultura noastră. Bibliotecarii sînt astfel, în cea mai mare parte a lor, apărători aprigi ai dreptului nostru de a citi ce vrem; ei au fost cei mai aspri critici ai articolului 215 din *Patriot Act,* care le cere bibliotecarilor să dezvăluie autorităţilor opţiunile de lectură ale cititorilor. Mulţi bibliotecari au şters fişele de lectură ale vizitatorilor înainte ca FBI să apuce să le ceară.

Nu se ştie cît va mai supravieţui această instituţie de

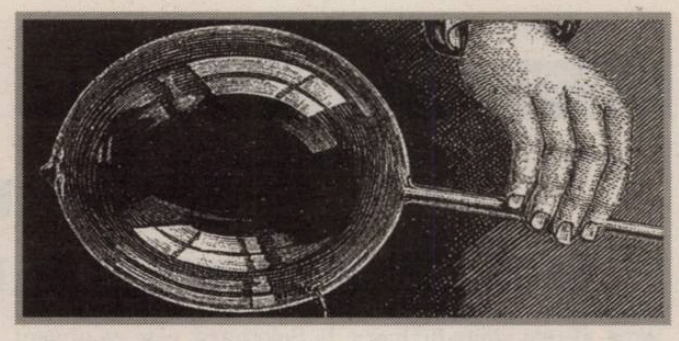

binefacere comunitară în era *Google*. Informaţia poate fi obţinută printr-un singur click şi bibliotecile de împrumut pe modelul Netflix nu sînt departe. Ce va rămîne, clădit în peste un secol de practică democratică, este bibliotecarul, ca persoană, şi clădirea, ca o structură cu întrebuinţări multiple. Bibliotecarul nu este numai păzitorul cărţilor, ci şi garantul libertăţii oamenilor de a citi şi de a gîndi cu minţile lor. Clădirile pot servi la foarte multe lucruri, dacă ne străduim să ne imaginăm acele lucruri.

Bibliotecile din New Orleans au nevoie de ajutor. Pentru a afla cum puteţi să ajutaţi, scrieţi-i lui Ronald L.Biava, Fund Development Counsel for NOPL, ronbiava@earthlink.net.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Biserică, sărbători, supermarket-uri... dar şi muzee

Nou înfiinţatul *Centru de Studii şi Cercetări în Domeniul Culturii* (CSCDC) a ridicat, pentru presă, un colţ de perdea de pe „barometrul de consum cultural“ realizat la sfîrşitul anului trecut. Nu putem decît să ne bucurăm şi să sperăm că acest experiment va deveni o practică firească.

Pentru cine întreabă, sînt cîteva informaţii picante: trei sferturi din populaţia ţării nu merge niciodată la teatru şi cinematograf, unu din zece cetăţeni ai patriei nu au nici o carte în casă şi cam tot atîţia nu ştiu să indice nici un scriitor român (la scritori străini situaţia este, evident, mult mai dramatică: 37% nu au putut numi nici un autor străin), 40% dintre concetăţenii noştri nu cunosc nici un nume de pictor român, şi aşa mai departe. Pentru cine cumpără, baza de date a CSCDC poate oferi o radiografie mult mai fină asupra dotărilor, publice şi private, a consumului şi preferinţelor culturale din societatea noastră. Aşteptăm cu interes ca aceste date să devină „bun public“.

Pînă atunci, să încercăm să tragem cu coada ochiului pe după perdea.

În primul rînd, privite în ansamblul lor, aceste date – deşi extrem de parcimonioase – sugerează un peisaj mai nuanţat şi nu neapărat atît de catastrofal pe cît ne-am aştepta – şi ne cam place să ne aşteptăm... De pildă: 88% din populaţia ţării nu merge niciodată la operă. De acord, dar una din zece persoane merge la operă la o lună, două. Vi se pare puţin? Mie nu. Şi nu este vorba despre familii în vîrstă şi nostalgice, de intelectuali scăpătaţi, ci mai ales de tinere orăşence între 20 şi 30 de ani. Un „public de nişă“, ca să spunem aşa. Opera n-a fost însă niciodată la noi un sport naţional! De asemenea: este adevărat că 12% dintre respondenţi nu au nici o carte în casă, dar 51% dintre gospodării au pe un raft, undeva, nişte dicţionare de limbi străine, iar 34% dintre ele, şi nişte enciclopedii. Faptul că trei sferturi dintre gospodării sînt branşate la cablu nu este o surpriză, dar că una din cinci posedă aparatură DVD este deja ceva mai mult. Iar faptul că aproape o casă din două (45%) are aparat de fotografiat, pe mine personal chiar m-a intrigat.

Mai interesantă este distribuţia acestor dotări, atît publice, cît şi private. Diferenţele dintre sat şi oraş sînt, în domeniul public, cam de 1 la 4, doar radio-televiziunea păstrînd o relativă uniformitate de acces. Diferenţele zonale sînt şi ele surprinzător de mari, dar nu putem decît să le ghicim din datele prezentate. În mare, infrastructura culturală este mai mare în centru şi în vest şi mai mică în nord şi în est, în sud fiind acaparată aproape integral de Bucureşti, în detrimentul judeţelor din împrejurime.

Dacă ne uităm acum la tabloul general al consumului cultural (şi de timp liber), aşa cum şi cît ne este el dezvăluit pe site-ului CSCDC, pare că se configurează un top interesant: biserică, bîlci şi mall. Mai exact: din nouă domenii de cultură şi timp liber, biserica este pe departe cea mai frecventată, jumătate din oameni mergînd la biserică o dată la o lună, două, o treime mergînd de cîteva ori pe lună şi doar 7% declarînd că nu merg niciodată. Urmează, la mare distanţă, hipermarket-urile, frecventate, mai des sau mai rar, de 55% din populaţie, şi sărbătorile şi evenimentele locale, cu o participare a 52% din populaţie. Acest loc 3 în topul preferinţelor generale – cel mai ridicat scor din toate sectoarele culturale, ţin să precizeze autorii sondajului – este surprinzător. Ai putea crede că este vorba de populaţia rurală, amatoare de tîrguri şi petreceri duminicale. Dar nu, amatorul tipic de „sărbători şi evenimente locale“ este urban, tînăr între 21 şi 30 de ani, are studii medii şi profesii manuale. S-ar zice că este vorbă de dimensiunea sărbătorească tipică a culturii de masă urbane. Şi nu este vorba aici de spectacolele de muzică şi divertisment, care sînt un capitol aparte şi care se află, ca frecventare, destul de mult în urma sărbătorilor şi evenimentelor locale.

Surpriza cea mare pentru mine a fost însă faptul că muzeele şi expoziţiile sînt semnificativ mai frecventate decît cinematografele şi teatrele. Astfel, doar 61% declară că nu merg niciodată la muzee şi expoziţii, faţă de 74% care nu merg niciodată la cinematograf şi 76% care nu merg niciodată la teatru. De ce? Mi-aş dori şi eu să ştiu. Doar concurenţa televiziunii, evident mai mare în cazul cinematografelor, nu cred că este suficientă pentru a oferi o explicaţie.

Tot în acest domeniu apare şi un caz care poate – şi ar trebui – să ne dea de gîndit. Cine credeţi că se află în topul muzeelor din Bucureşti? Ei bine, Muzeul de Ştiinţe Naturale „Grigore Antipa“! Înaintea chiar a Muzeului Satului, pe care majoritatea respondenţilor la un mai vechi chestionar îl indicau ca fiind primul loc pe care l-ar arăta unui prieten străin venit la Bucureşti. A Muzeului Satului, care rămîne, într-o ciudată complementaritate cu Casa Poporului, cel mai emblematic loc al identităţii bucureştene. Şi înaintea Muzeului Naţional de Artă al României, cel mai important aşezămînt de acest fel din ţară.

Explicaţia nu este că „acolo merg toţi elevii cu tovarăşa dirigintă“, cum mi-au sugerat din vîrful buzelor nişte colegi, ci cu totul alta: „Antipa“ a făcut obiectul unei campanii de imagine inteligentă şi a înţeles să-şi atragă noi categorii de public printr-o diversificare, la fel de inteligentă, a manifestărilor sale. A devenit în scurt timp un muzeu viu şi nu doar unul de animale împăiate. Şi a ajuns pe primul loc în opţiunile publicului, deşi acesta preferă, în general, muzeele de istorie, etnografie sau artă şi deşi „Antipa“ nu beneficiază de popularele tîrguri care atrag, la Muzeul Satului sau la Muzeul Ţăranului Român, zeci de mii de vizitatori anual.

Morala rimează, în mare, cu una dintre concluziile studiului invocat: „În principiu, «consumăm ceea ce ni se oferă» şi nu «ni se oferă ceea ce am prefera să consumăm»“. Consumul cultural mai ţine şi de ofertă, nu numai de calităţile şi capacităţile apriorice ale publicului. Iar în acest sens, „Antipa“ a făcut pur şi simplu un marketing cultural inteligent, fără ca aceasta să însemne că „s-a vîndut pe piaţă“ sau că a făcut rabat cu ceva de la menirea sa culturală şi academică.

Alex. Leo ŞERBAN

jurnal de festival

Solothurn 41: un tramvai numit pacienţă

Cel mai simpatic lucru, la Solothurn, este că nimeni nu se grăbeşte. Spun „cel mai simpatic“, deşi ştiu bine că e o licenţă: nu pot compara cu alt oraş elveţian, pentru că nu-l cunosc aşa de bine încît să risc o comparaţie. Dar la Solothurn, într-adevăr, nimeni nu se grăbeşte. Probabil că asta se datorează faimoaselor ceasuri: cum să fii pe fugă, în întîrziere ş.a.m.d., dacă ai un ceas bun, adică unul elveţian? În patria ceasurilor (toate cele 26 de cantoane), răbdarea este o calitate naţională.

Niki de Saint Phalle – care a trăit mult mai mult în ţara cantoanelor decît mine, care o vizitez o dată pe an, de 9 ani încoace – nu avea o părere bună despre elveţieni. Iată ce scria ea: „Elveţia este simbolul ordinii, al banilor, al raţiunii, al bilanţurilor, al echilibrului, al autosatisfacţiei, al unui şovinism aproape la fel de mare ca şi cel al francezilor“. OK, poate că nu trebuie crezută o artistă, excentrică de felul ei, şi franţuzoaică pe deasupra... (Tot ea scria: „Elveţia este ţara din Europa care a dat cel mai tîrziu drept de vot femeilor“.) Trebuie crezute filmele, atunci?

Asta e bună. Mai ales anul ăsta, cînd la Solothurn a izbucnit ditamai polemica. Dl Nicolas Bideau, mare şef mare pe la consiliul federal (un fel de CNC care decide cui să dea banii), e de părere că ar trebui întrebat publicul ce filme vrea să vadă; dl Ivo Kummer, marele director al „Solothurner Filmtage“ (Zilele cinematografice din Solothurn, ajunse la a 41-a ediţie: 16-22 ianuarie), nici nu vrea să audă de asta! Primul (care, cum ar veni, e şeful celui de-al doilea, măcar teoretic) ar vrea să „democratizeze“ cinematograful elveţian – adică să-l facă mai „popular“ (a se citi: comercial); celălalt – ca promotor neobosit al cinematografului „de autor“ – vrea, dimpotrivă, să prezerveze o anumită „specificitate culturală“, un „biotop“: filmul elveţian e – în viziunea dlui Kummer – o „plantă rară“ şi foarte delicată, care trebuie protejată... Cum nu sînt amic cu nici unul – şi, cum se zice, „mai prieten mi-e adevărul“ –, cred că acesta (= adevărul) e undeva la mijloc. OK, îmi displace ideea de „rezervaţie“ culturală propusă de dl Kummer (o văd în Franţa şi nu mi se pare că văd nimic bun), mai ales că, între noi fie vorba, nu cred că există un „Mare Cinematograf Helvet“ care să merite atîta atenţie; dar, în acelaşi timp, sînt, din principiu, de partea *acelui* cinematograf „de artă şi experiment“ pe care-l apără Kummer – un cinematograf care chiar trebuie apărat, şi nu doar de decizii finanţiste obtuze şi de pujadismul unui anumit public, ci şi de pujadismul anumitor cronicari. Pe de altă parte, îmi displace şi modul acesta, tipic funcţionăresc şi contabil, de a stabili „cote“, cuantumuri ş.cl în materie de artă – şi, mai ales, de a „întreba poporul“ (cum? prin sondaje!? Avem o experienţă recentă şi tristă cu „Zecele pentru România“, din acest pdv!) ce filme ar vrea să vadă; dar, în acelaşi timp, ştiu bine că Cinema-ul este arta cea mai costisitoare, că epoca marilor extravaganţe auctoriale a cam trecut şi că, astăzi, un film care nu-şi scoate banii, pentru că nu mai există public dispus să scoată banii din buzunar pentru ceea ce nu-nţelege, poate fi genial, dar este sortit pieirii...

În aceste condiţii, ce am avut, anul acesta, la Solothurn?

Păi, cam aceleaşi producţii – în cel mai bun caz onorabile, iar în cel mai rău, jetabile... De unde să încep?

De la filmele anului trecut, premiate – cum e tradiţia – în cadrul „Zilelor...“ Evident, n-am văzut nici *Mein Name ist Eugen* (lungmetrajul de ficţiune premiat; ca să vezi lungmetraje de ficţiune la Solothurn îţi trebuie nu răbdare, ci un pistol la tîmplă), nici *Emma* (pentru care veterana Marthe Keller a primit premiul de interpretare feminină), nici *Snow White* (pentru care protagonistul, Carlos Leal – exlider al unui grup de hip-hop –, a primit echivalentul masculin al premiului), nici *Exit, le droit de mourir* (documentarul premiat, despre eutanasie); am văzut, în schimb, încă de anul trecut, *Terra incognita* – „suprarealul“ scurtmetraj al lui Peter Volkart –, despre care am şi scris, cu entuziasm, în *D.v.* nr. 64 (vezi textul „Mai bine un scurtmetraj decît un lung rataj“): acesta a primit premiul pentru cel mai bun scurtmetraj elveţian pentru 2005. În rest – pe Marthe Keller o ştiu, rolul din *Bobby Deerfield*, alături de Pacino, a rămas încrustat în cortexul meu cinefil *for ever*, pe Carlos Leal l-am cunoscut aici, şi e foarte simpatic, iar documentarul despre eutanasie îl voi recupera, cumva, probabil pe video.

În zona ficţiunii însă – atît la scurt, cît şi la lungmetraj –, a fost avalanşă de filme cu şi despre români! (Pesemne, pentru a balansa „delegaţia română“ – de jurnalişti şi, mai ales, de „şi alţii“ –, de la an, la an tot mai numeroasă.) Ele au, toate, ceva în comun – pe lîngă faptul că sînt cu, de, despre, în, pe, ş.a.m.d., români: par lovite de „sindromul Ryna“. *Ryna* este debutul în lungmetraj al româncei (şcolite în Elveţia) Ruxandra Zenide, despre o fată foarte şic care, ce bizar! ce coincidenţă! (şi ce ghinion!), este mecanic auto în Deltă (am scris despre acest film în corespondenţa de la Salonic); filmul Zenidei este, cum ziceam acolo, curăţel, dar fals; are un *story* care curge, dar nu convinge; în fine, pare un tipic film „pentru export“ – şi, mai ales, pentru festivaluri: în Elveţia, de pildă, a făcut o impresie foarte bună, fiind nominalizat la premiile deja-menţionate şi impresionînd sufletele mai sensibile... Ei bine, co-produs de Zenide şi, parcă, bucăţică ruptă din *Ryna*, este *Le tramway d'Andrea*, al unui anume Alexandru Iordăchescu: aici, fata – tot şic şi tot frumuşică: Maria Dinulescu – se-ndrăgosteşte de un... tramvai, neglijîndu-şi iubitul (Bogdan Dumitrache); filmul e (tot) curăţel, (tot) fals, (tot) făcut, parcă, pentru export... Şi tot aşa e şi *Concluzie*, al lui Gabriel Şandru; văzusem, la Cannes, scurtmetrajul acestuia, *Pentru o mînă de bomboane*, care nu era rău filmat, dar povestea n-avea nici o credibilitate. În *Concluzie*, e şi mai rău: mamă (Emilia Dobrin) bolnavă-n spital, fiică (Ana Ularu) trebuind să o-nlocuiască în toate cele acasă, fiu „băiat de băiat“ traficant de droguri; ca să facă rost de bani pentru operaţia maică-sii, fiica se culcă cu doctorul (Răzvan Popa), iar fiul vine peste el (suspans; dar nu, nu „urmează Crima din Primăverii“, pentru că băiatul) îl omoară şi-i ia banii. Ei bine, partea cea mai comică a acestui filmuleţ hilar este că actorul care-l interpretează pe fiu, băiatul „dintre blocuri“ cu limbaj de cartier, se numeşte Dominique Jann şi este, probabil, elveţian – ceea ce dă, la replici, chestii de genul: „Se me bague poulah, estii ö courvah, de ce mortzii meii te-ai coulcaht cou ala??“

(Despre documentare, data viitoare.)

Cătălin BĂLAN

mă enervez, deci exist

Biblioteca *outdoor*

Cînd am văzut imaginile astea, îmi venea să înjur, să trag de păr pe cei care le urcaseră acolo sus, să le dau cu abecedarul în cap... Am scos repede aparatul, am luat cîteva imagini în ideea de a-i pîrî la doamna profesoară Agora.

Cu digitalul mărturie, am reclamat dezaprobarea din partea prietenilor mei... şi am primit-o. Concluzia unanimă era că asistam la o barbarie fără margini. Ne-am pus pe despicat iconul în 4 x 2 fotografii şi nu ne-a ieşit mare brînză. Insuficienţa argumentelor devenea deranjantă, cînd bunulsimţ ne spunea că e naşpa să promovezi utilitarismul sălbatic prin dinamitarea unor axiome.

M-am pus apoi în postura trecătorului-pradă a publicităţii *outdoor*, cu unghie mare la degetul mic. Mesajul era „foarte tare, frate“.

Am asistat de curînd la o discuţie în autobuz, în care un prieten îi spunea celuilalt că nu citeşte pentru că în cărţi e scris tot ce el ştie deja. Adică între cele două coperte se ascund lucruri redundante, din moment ce moartea tînărului Werther nu diferă cu nimic de o moarte oarecare. Prietenul celălalt nu avea replică (probabil îşi suspecta amicul de anamnesis).

Pînă la urmă, prin faptul că acest produs beneficiază de o prezentare publică, el capătă legitimitate. Conceptul creativ folosit în acest caz apelează la stereotipul cultural potrivit căruia "la ce bun să citeşti, dacă poţi să te descurci?“. Nenea cu gipanul, care trece pe cheiul Dîmboviţei (căci acolo stă mărturie descoperirea), va decoda cu travaliul unui semiotician: cărţile nu folosesc la nimic. *(rezultă)* Juniorul trebuie retras de la şcoală + achiziţie echipament sport de firmă. Schema logică se poate opri aici. *(else)* „Faci şi tu ce-a făcut tata“.

După cum ştiţi, cei care concep reclamele recurg la o identificare riguroasă a orizontului cultural al publicului-ţintă, pentru ca mesajul lor să nu nimerească alături. Ipoteza studiului de piaţă mă cam sperie. Dacă oamenii ăştia şi-au făcut temele înseamnă că o mare parte din bucureşteni (o speţă a românilor) nu şi-au făcut temele la timp.

Am luat în braţe paginile de aur ale cărţii folositoare. Personajele sînt portretizate genial, iar intriga cărţii te prinde. Abatoare şi Abrazive, Balustrade şi Beţişoare Igienice, Deratizare şi Drapele, Dopuri şi Capace, Şnururi şi Frînghii, Legătorie Cărţi *(sic!)*. Poveştile de dragoste dintre ei şi ele nu lipsesc. Nasturi şi Nave, Roţi şi Rotile, Scule, Unelte, Sifonării, Tablouri Electrice şi Tampoane Igienice.

În cartea asta i-am găsit şi pe mai vechii prieteni Platon şi Socrate. Grecii ăştia s-au mutat la bloc, pe undeva prin Pantelimon şi Colentina. Sînt bine-merci, au telefon fix şi o bibliotecă plină. Cu bibelouri.

Texte și opinii de: *Cezar PAUL-BĂDESCU ● Dorin C. DOMUȚA (doctorand în științe politice, Universitatea „Marne la Vallée, Paris“, doctorand în istorie, Universitatea „Babeș-Bolyai“, Cluj-Napoca) ● Florin ONCESCU (scriitor) ● Adina POPESCU ● Adina ROSETTI ● Bogdan VOICU (sociolog) ●* ***Coordonatoarea temei:*** *Stela GIURGEANU*

DILEMAVECHE

Ce te face să te simți român

Eticheta sau produsul?

Românele sînt frumoase. Românele se duc la produs. Românii sînt leneși. Așa sînt românii. Hoți. Nu le place să muncească. Trag beții grozave. Au un grozav simț al umorului. Sînt pitorești. Știu să fie prieteni. Sînt murdari. Șpăgari. Sînt sinceri. Mănîncă lebede. Cerșesc. Ascultă manele. Sînt politicoși. Slugarnici. Ospitalieri. Scandalagii. Latini. Țigani. Românii?

Acum doi ani, pe aeroportul din Zürich, am fost oprită la graniță. Fără nici o explicație, lăsată să aștept undeva într-un colț al aeroportului. „Step out of the line, please.“ *Ignorată și invizibilă. Simțisem și altădată, la granița cu alte țări, dar niciodată atît de acut, „vinovăția“ de a fi român. Sentimentul că îmi uram pașaportul roșu și caseta naționalității, sentimentul de a fi fost etichetată de codul țării și de faptul că stăteam la altă coadă decît cei din UE.*

„Nu pot să intru pentru că sînt din România!!“ – i-am telefonat de urgență prietenului elvețian care mă aștepta de partea cealaltă. La cîteva minute, dintr-un birou de nișă a apărut zîmbetul enorm și slugarnic al șefului poliției de frontieră. „O confuzie regretabilă – mi-a spus – prietenul dvs. ne-a explicat totul, vă rugăm să ne scuzați și sperăm că acest nefericit incident nu vă va afecta părerea despre țara noastră.“

În cîteva clipe am aflat de unde schimbarea. Amicul meu dăduse buzna, indignat, în biroul șefului de poliție, aplicînd peste eticheta originară de România, eticheta falsă de „origine sănătoasă“ (adică mă transformase în fiica unui foarte influent om de afaceri din România, iar oprirea mea la graniță – într-un posibil incident internațional!). O etichetă, de data asta, strălucitoare, care l-a făcut pe șeful departamentului să sară în picioare, să ofere scuzele de rigoare și să justifice cealaltă etichetă: jumătate dintre tinerele provenite din România vin la produs, așa că sînt trimise cu primul avion înapoi... Dacă însă aș fi menționat ginta influenților oameni de afaceri, totul s-ar fi rezolvat! „Elvețienii sînt rigizi și bătuți în cap“ – mi-a spus atunci prietenul elvețian, exonerîndu-se automat prin această afirmație, excluzîndu-se cumva din propria sa naționalitate.

Aceeași atitudine pe care o întîlnesc de multe ori (și pînă la saturație) și la conaționalii mei. S-a ajuns cumva la paradoxul în care o etichetă exterioară determină produsul intern. Un vînzător nepoliticos va șterge amintirea unuia amabil. Niscaiva drepturi călcate în picioare de vreun funcționar provoacă ridicatul din umeri și oftatul „așa e în țara asta“, dar nu o luare de poziție. Dacă Justiția e coruptă, ce mai contează un mic ciubuc? Odată etichetați, am pierdut oare dorința de a demonstra „reclama mincinoasă“?

Pînă la urmă, ce te mai face să te simți român? Acceptăm pesimismul etichetării exterioare și al sentimentului interior al neputinței sau ne încăpățînăm să redescoperim conștiința faptului că aparținem totuși unui grup (restrîns) de oameni care pot folosi cuvinte-cod ca „mangafaua“, „bibicul“ sau noțiuni încriptate de genul „moftului“ românesc, pentru a accesa drumul către adevărata individualitate românească? ***(S. G.)***

Dorin C. DOMUȚA

Cîți români mai fac parte din națiune?

Națiunea este formată din ansamblul persoanelor conștiente că sînt unite prin origine, limbă, legături istorice, religie, tradiții, cultură și un anumit teritoriu. Nici unul dintre aceste elemente nu reprezintă o condiție absolut necesară pentru existența unei națiuni și toate la un loc nu sînt suficiente pentru a contura o națiune. Lor trebuie să li se adauge liantul subtil, indispensabil, al aspirațiilor și idealurilor comune întregii populații, pentru ca aceasta să se constituie într-o națiune. În ecuația dăinuirii unei națiuni, valoarea unei istorii milenare și glorioase tinde către zero. Nu reperele solide ale trecutului, ci visele, chiar utopice, despre viitor, sînt cele care dau măsura persistenței națiunii.

Cum se prezintă nația română la începutul mileniului trei? Mai au românii năzuințe care nu se pot împlini decît în cadrul națiunii, care să compenseze inerentele forțe centrifuge – mult potențate de globalizare și de tendința accentuată de nivelare a culturii și civilizației – și să îi strîngă sub același stindard? Identificarea dușmanului comun, precum și proximitatea unor momente istorice importante pot servi drept catalizator al sentimentului național. Ele se pot substitui, în momente de criză, numitorului comun al identității naționale, dar nu reprezintă o soluție pe termen lung.

Recent, în ultimul deceniu și jumătate, românii s-au unit în jurul proiectului de aderare la NATO și integrare în Uniunea Europeană. Neîndoielnic, acesta a fost dezideratul care a coalizat toate energiile și a făcut ca românii să accepte că interesele individuale – de securitate, prosperitate și, eventual, recunoaștere – nu sînt neapărat divergente și că pot fi cel mai bine urmărite printr-un efort colectiv. Așteptările comune, legate de momentul aderării euro-atlantice, i-au făcut pe români să se comporte ca o națiune. Cum acest stimulent începe să se apropie de sfîrșit, e legitim să dorim să aflăm ce va urma și să încercăm o evaluare a stării națiunii. Se impune, în acest context, o abordare cantitativă, care să ofere răspuns întrebării: cîți dintre români mai fac parte din națiunea română?

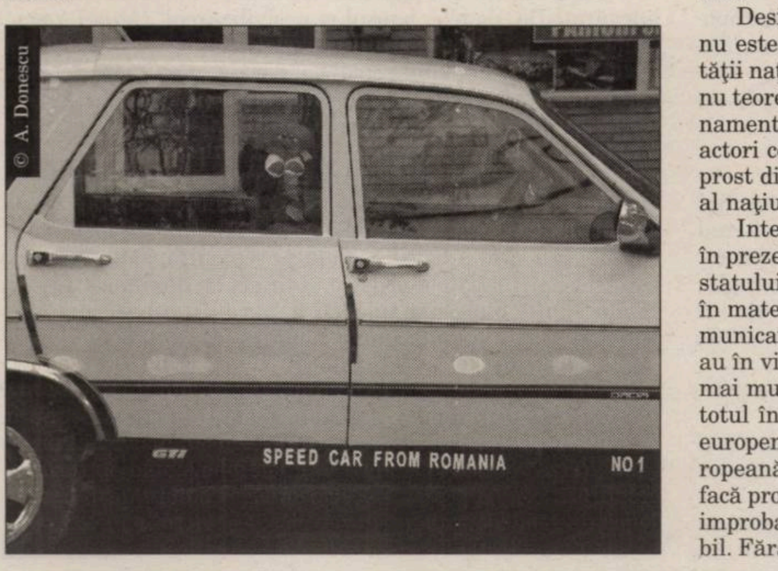

Făcînd abstracție de unii dintre românii din țară, ale căror sentimente față de națiune sînt amestecate, dar a căror apartenență la națiune se prezumă, pînă la proba contrară, există două grupuri extrem de importante de români cu un statut incert, dacă îi raportăm la națiune: românii din Republica Moldova și cei din diaspora (privită unitar, fie că e vorba despre exil sau despre emigrația mai veche sau de dată mai recentă).

În dezbaterea raporturilor României cu Republica Moldova, se ignoră de regulă – din motive ce țin fie de o aberantă corectitudine politică, fie de o insuficientă înțelegere a problemei în cauză – subiectul națiunii. Cîtă vreme unirea înseamnă aducerea în cadrul teritoriului rezultant a mai multor componente ale aceleiași națiuni, nu se poate vorbi despre ratarea, în 1991, a unirii României cu Republica Moldova și, în general, despre unire între aceste două state, fără a demonstra, în prealabil, că românii și moldovenii constituie, și în prezent, părți ale aceleiași națiuni. Altminteri nu poate exista unire, ci mai curînd o „integrare“, similară celei în Uniunea Europeană sau în alte organizații supranaționale. Privită dintr-o asemenea perspectivă, tema unirii încetează să mai fie un subiect diplomatic sensibil: ea se va produce sau nu, în funcție de felul în care cele două grupuri de români se raportează unii la alții și la națiune.

Insistentele reproșuri aduse diasporei române pentru insuficienta implicare în acțiuni concrete de *lobby* în favoarea țării noastre trebuie abordate similar. Face diaspora, din oficiu, parte comună cu trunchiul națiunii? Opțiunea românilor din exil sau emigrație, de a sprijini țara de extracție, este, pînă la urmă, individuală și încercările de a naționaliza diaspora sînt cel puțin hazardate. Nu puțini dintre ei au optat deliberat – cu prețul unor traume greu de intuit – pentru un statut căruia termenul de diaspora nu i se potrivește. Unii au evadat din sînul unei nații căreia, din varii motive, simțeau că nu îi mai aparțin. Ei rămîn români, dar apartenența lor la națiune nu se prezumă și nici nu poate fi colectivă, ci ține de decizia fiecăruia.

Desigur, abordarea teoretică, obiectivistă, a stării națiunii nu este suficientă, și nici productivă. În salvgardarea identității naționale și în cultivarea unui patriotism de bună calitate, nu teoreticienii, ci statul și, în subsidiar, organizațiile neguvernamentale sînt chemate să joace rolul principal. Dacă acești actori continuă să rămînă pasivi, sau dacă activismul lor este prost direcționat, putem vorbi despre un moment de cumpănă al națiunii române.

Integrarea europeană și implacabilul curs al istoriei fac ca în prezent toate popoarele europene să se confrunte cu declinul statului național și cu o diluare a identității naționale. Cum, în materie de populație, funcționează principiul națiunilor comunicante – ceea ce pierde o națiune, cîștigă o alta – românii au în viitor următoarele variante: fie vor fi iarăși ce au fost, și mai mult decît atît, sau (sumbră perspectivă) se vor disipa cu totul în sînul altor națiuni, fie nașterea unei identități reale europene ne va îngloba pe toți într-o ipotetică mare națiune europeană. Nici cei mai exaltați euro-optimiști nu îndrăznesc să facă pronosticuri referitoare la apariția națiunii europene. Deși improbabil, pe termen lung un asemenea scenariu nu e imposibil. Fără un deosebit efort de imaginație, multe din elementele definiției formale a națiunii pot fi contabilizate în favoarea acestei idei. Și cum nici imaginea dușmanului comun, încă difuză, nu va întîrzia să se contureze, în anul 3000, la recensămîntul populației Uniunii Europene, s-ar putea să mai fie doar cîțiva excentrici care, asemenea „dacilor“ anului 2002, se vor declara „români“ și nu „europeni“, ca restul concetățenilor lor.

Știi sigur că ești român dacă:

- tot ce mănînci are gust de ceapă și usturoi
- încerci să reciclezi ambalajele de la flori, hîrtia de la cadouri și, bineînțeles, folia de aluminiu
- stai lîngă cele mai mari două valize din aeroport
- ajungi la petreceri cu una, două ore întîrziere și ți se pare normal
- după ce mergi la cineva în vizită, la plecare mai stai o oră în fața ușii la povești
- părinții tăi nu aruncă niciodată nimic și, dacă reușești să arunci ceva la gunoi, apare în mod misterios înapoi
- ai perdele de dantelă
- ai față de masă din macrame
- ai covoare care acoperă fiecare centimetru din casa ta
- mama ta îți spune că ești slab, chiar dacă ai 110 kg
- mama reciclează pahare de plastic, farfurii din carton și pungile de la sandwichuri, spălîndu-le
- folosești sacoșele primite la cumpărături, pe post de pungi de gunoi
- raftul tău din bucătărie este plin de borcane de gem, varietăți de recipiente de plastic și sticlă
- cînd gătești, nu folosești ustensile de cîntărit
- nu poți pleca în călătorii decît dacă te conduc măcar 5 persoane la autobuz, tren sau aeroport
- suni interurban numai după ora 8 PM
- părinții te sună și întreabă dacă ai mîncat, chiar dacă e miezul nopții
- părinții nu realizează că tehnologia s-a îmbunătățit și, cînd sună în străinătate, urlă la telefon
- ai cuverturi uzate pe canapea ca să nu se murdărească tapițeria
- nu cunoști mai mult de jumătate din invitații de la nunta ta
- ai văzut pămîntul din interiorul unui WC din tren, în mers
- copilul tău poartă căciuliță și 3 pulovere în septembrie, deși sînt 25 de grade afară
- porți palton din septembrie pînă în mai
- dacă vezi pe cineva în pantaloni scurți în decembrie, zici că e nebun, deși sînt 20 de grade afară
- crezi că „urdă“, „mămăligă“, „parizer“, „telemea“ sînt feluri internaționale de mîncare
- cînd vin străini la tine în vizită, te distrezi dîndu-le cea mai tare țuică din casă... și cînd reușesc să bea un pahar le mai torni
- cînd ai musafiri și îi întrebi dacă mai servesc și ei spun că „NU“, la tine înseamnă că „DA“

mesaj editat de ***roportal****: Jan 27 2005, mark kraft http://www.weblog.ro*

Florin ONCESCU

În căutarea genei de român

Acum mai bine de-un an mi-am revăzut, la Montréal, un fost coleg de liceu care trăieşte în Franţa din '87. A căutat să ne convingă, pe mine şi pe nevastă-mea, că el se simte în primul rînd francez. Ne-am unit eforturile ca să-i spulberăm această convingere, dar el n-a cedat. Cînd n-a mai fost cu noi, am dezbătut îndelung cazul, sfîşiaţi între două opţiuni: amicul făcea pe nebunul sau fusese lovit de o undă de prostie. Amicul n-avea nici măcar scuza că ar fi trăit într-un mediu sută la sută francez. Era (este) căsătorit cu o româncă plecată din România în '90.

Mi-am amintit de el în decembrie, la New York. Eram într-un taxi, opriţi la un semafor, cînd l-am auzit pe taximetristul nostru conversîndu-se în greceşte cu un alt taximetrist, prin fereastra deschisă. Arăta ca un tînăr profesor pensionar de la Bucureşti. Cînd a pornit maşina, am intrat în vorbă cu el. Ne-am declarat români care trăiesc la Montréal. Ne-a spus că el e vlah, născut într-un sat de vlahi din nordul Greciei. Totuna cu aromân, ne-am şoptit noi, ştiutori. Ne-a mai spus că părinţii lui, acasă, vorbeau vlaha şi că strămoşii părinţilor erau veniţi din Moldova, în urmă cu trei sute de ani. Ne-a adresat cîteva vorbe româneşti suţă la sută, dar nu ne-a fost clar dacă veneau direct din vocabularul limbii părinţilor lui sau erau achiziţii recente din limba română. New York-ul e plin de români, se ştie. Era venit din Grecia în America de 35 de ani şi nu se simţea în primul rînd american. Nu se simţea nici grec. Se simţea vlah.

Noi am venit din România la Montréal de 10 ani, am dat o raită de cîţiva ani prin Statele Unite, ne-am întors la Montréal şi, în prezent, locuim într-un bloc-turn. La Montréal, comparativ cu situaţia de la Bucureşti, blocurile înalte sînt puţin numeroase. O statistică asupra locatarilor acestor blocuri ar arăta, sînt sigur, un procent de români mult mai ridicat decît procentul aceloraşi în ansamblul populaţiei oraşului. Acest decalaj este cu atît mai surprinzător, cu cît chiria apartamentelor din blocurile-turn este, în general, mai ridicată decît chiria din blocurile joase, cu pînă la 4 nivele. Văd aici o preferinţă clară a românilor pentru blocurile înalte, clădite din beton, de felul celor care dau nota multor cartiere bucureştene.

Blocul nostru are un manager cu birou la parter şi o echipă de oameni care asigură curăţenia spaţiilor comune şi reparaţiile. Şeful echipei, subordonat managerului, este un simpatic anglofon cu pielea de culoare arămie. Sînt, desigur, mulţi români în bloc. Cum îi află, el le spune cu inima deschisă: „My mother is a Romanian Gipsy!". Auzindu-l, românii devin brusc veseli. Omul s-a născut la Montréal, din mamă minoritară româncă şi tată canadian englez. Are vreo 40 de ani. Ştie cîteva cuvinte româneşti, pe care le-a învăţat de la locatarii români. Între ei, aceştia îi spun Gipsy. Nevasta: „Iar nu se mai opreşte apa la WC-ul de serviciu!". Soţul: „L-ai sunat pe Gipsy?"

Cînd a terminat şcoala secundară (clasele VII-XI), fiu-meu ar fi vrut să meargă la acelaşi colegiu (2 ani de studii preuniversitare) pe care-l aleseseră mulţi dintre colegii lui. Nu s-a putut pentru că acel colegiu, deşi bun, nu avea reputaţia de „cel mai bun", iar maică-sa l-a făcut să simtă că n-ar fi mulţumită. S-a dus deci, singurul din cercul lui de amici, la „cel mai bun" (sau candidat cu şanse la acest titlu). Vreo lună după începerea anului de şcoală, fiu-meu era tot mîhnit. Întrebat de noi dacă are colegi români, ne-a răspuns: „Da, o grămadă! Toţi, împinşi de la spate de mame nebune!". Mi-a amintit de elogiul adus de naratorul din *Portnoy's Complaint*, cartea lui Philip Roth, mamelor evreice, cele care aproape îşi sufocau copiii cu grija lor nemăsurată de a-i vedea reuşind în viaţă. Iar legătura nu e întîmplătoare. Românii din diaspora îşi însuşesc atitudini proprii evreilor, aceşti profesionişti ai emigrării.

Român din Montréal, în primul an de la venire:

„Adică eu am permis auto de 20 de ani şi nu sînt suficient de bun ca să trec examenul lor? Am dat cu unul în vîrstă, care urla la mine. Stăteam calm. Am aflat, mi-au spus-o mulţi, că dacă te enervezi, te pică! M-a băgat pe nişte străduţe cu stopuri la aproape toate intersecţiile. La una am văzut cu întîrziere stopul şi am oprit în mijlocul intersecţiei. Mi-a spus că aş fi putut să-l omor, dacă ar fi trecut o maşină. Am început să merg încet, ca să nu mai am surprize. Şi să opresc la toate intersecţiile, cu sau fără stop. A început să-mi strige că nu aşa scrie la regulament. Ce să mai zic? Am rămas calm. Dar eu i-am ghicit. Ăştia şi-au propus să te facă să te simţi prost! Orice ai face, îţi spun că nu faci bine. E o strategie generală. Îţi zdruncină încrederea în tine şi te împing spre o muncă pe salariu mic. Cele pe salarii mari şi le rezervă lor!"

Român din Montréal, proprietar de casă într-o zonă suburbană:

„Cît fac pînă la slujbă? 20 de minute, dacă e liberă *autoruta*. Sigur, dimineaţa e aglomeraţie. Dacă nu plec pînă-n 6,30, fac mult. Uneori, chiar şi o oră şi jumătate. Dar... e aer curat, n-am necazuri cu vecinii... Sigur, mai sînt şi probleme... Vara trecută am avut şobolani. Tot apăreau... Am omorît vreo patru, cu lopata... Dar erau mulţi, ai naibii. Am încercat să aduc pe cineva de la Primărie, să-mi verifice ţevile. Le-am dat telefon, le-am spus care-i problema... N-a venit nimeni. După trei săptămîni, m-am dus peste ei. Era una cu un nume bulgăresc... Am intrat la ea în birou. Uite, cucoană, tu eşti din Bulgaria, eu sînt din România, noi ştim cum merg treburile, hai să ne înţelegem! M-am dus la ea cu un cadou. Şi a venit, domnule, un inspector! A doua zi! Dacă nu dădeam peste bulgăroaică, nu făceam nimic! Că aşa sînt ăştia... Nu iau ciubuc, dar nici nu-ţi fac treaba!"

Gelu şi Denisa sînt români posesori de paşaport canadian, rezidenţi la Seattle, în Statele Unite. Au făcut un drum în România. Cu maşina personală, pe tronsonul Seattle – Vancouver (Canada), cu avionul, pe ruta Vancouver – Bucureşti. Denisa: „La întoarcere, la aeroportul din Vancouver, vameşul ne-a întrebat: «De ce nu v-aţi dus direct la Seattle?». I-am spus: «Pentru că-i mai ieftin să trec prin Vancouver, tată!». O luasem din loc, cînd a strigat după noi: «Cît timp staţi în Canada?». Am vrut să-i spun *it's not your business*, ce pisici, dar m-am abţinut, că m-a tras Gelu de mînecă. I-am zis: «Cît să ne luăm maşina şi să plecăm». Da' mi-a părut rău. După ce mi-am luat paşaportul canadian, eu una mi-am zis: «Gata! Nu mă mai las călcată-n picioare!». Şi uite că nu-i aşa..."

Sîntem la Cafeneaua „Sarajevo", din Montréal, cu o familie mixtă, ea româncă, el chinez. Doamna a plecat din România în anii '70, în timpul studiilor liceale, împreună cu părinţii. Doamna e dolofană, soţul chinez are un corp suplu şi atletic, de maniac al gimnasticii de întreţinere. Le-am cunoscut copiii, o fată de 20 de ani şi un băiat de 15, amîndoi cu aparenţă de... filipinezi. Fata vorbeşte bine românеşte pentru că şi-a petrecut primii ani de viaţă cu bunicii români alături. Băiatul nu vorbeşte aproape deloc pentru că, la venirea lui pe lume, părinţii şi bunicii români aveau locuinţe separate.

Cafeneaua are program de muzică balcanică. Ritmuri sîrbeşti, româneşti, bulgăreşti, turceşti, ţigăneşti. Formaţia e compusă din instrumentişti din fosta Iugoslavie, alături de care evoluează doi ţigani români, un acordeonist şi un violonist, cel din urmă foarte apreciat de public. Sala e arhiplină. La masă, din cauza chinezului, limba de conversaţie e engleza. Vorbim puţin, în pauzele programului muzical. Chinezul revine maniacal la subiecte avînd atingere cu sănătatea. Programul lui de mers la gym ori la terenul de tenis, renunţatul la ţigară, la cafea, limitarea strictă a consumului de carne, colesterolul bun ori rău, frecvenţa optimă a controalelor medicale... Imediat ce reîncepe muzica, spaţiul liber dintre mese se umple de dansatori. Cîteva tinere, cu mîinile pe sus, îşi mişcă şoldurile cu multă pricepere. Cei de la mese ţin ritmul cu clătinări de cap şi unduiri din mijloc.

Ne ridicăm toţi patru şi ne înghesuim printre dansatori. Fundul doamnei ţine ritmul sîrbesc fără greş, chiar dacă mişcările alese sînt lente. Cu multă senzualitate, îşi unduieşte braţele şi palmele. A trăit 16 ani în România şi mai mult de 30 în Canada. De ani buni este matroana unei familii avînd limba de conversaţie engleza. Iar acum, dansînd, pare decana de vîrstă a unui harem. În faţa ei, chinezul ţine şi el ritmul, în felul lui. Dacă l-ai vedea pe o înregistrare video fără sonor, ai putea paria că dansează pe muzică de discotecă.

Omul aude muzica din Balcani, dar n-o simte şi pace!

Montréal, ianuarie 2006

Adina ROSETTI

Tînărul *brand* românesc

E greu să generalizezi cîteva păreri sporadice ale unor oameni, mai degrabă poţi să surprinzi nişte ipostaze, nişte opinii diferite, contradictorii şi... un pic confuze. Tinerii consumatori nu prea se identifică cu *brand*-ul ăsta niţel cam prăfuit, bun de scos din manualele şcolare, alături de pozele eroilor neamului. Dacă îi întrebi, după un moment iniţial de derută şi alte cîteva de gîndire (pentru că nu e ceva la care să se fi gîndit prea frecvent), îţi reamintesc, de cele mai multe ori, de tarele şi defectele noastre româneşti „genetice". Deşi tineri, mulţi sînt dezamăgiţi din start şi afişează un soi de pesimism înnăscut sau poate doar moştenit de la generaţiile anterioare.

Unii români de peste hotare se simt, în mod paradoxal dar explicabil, mai români decît cei de aici – cei care au rămas, de voie, de nevoie, în „ţărişoara asta", nu neapărat pentru că ar fi ales să demonstreze că „se poate şi aici", ci pentru că nu li s-a ivit ocazia să „se care afară". Ţara apare, de acolo, de departe, în nişte dulci culori rozalii, date de dorul invincibil de casă, familie şi prieteni – o trinitate care, de cele mai multe ori, se confundă cu noţiunea de „patrie". Boarea aceasta idilică se răsfrînge şi asupra lucrurilor şi obiceiurilor considerate ca făcînd parte din „balcanismul" nostru păcătos, care ne trage mereu în jos. Apar în peisaj sarmalele de la mama de acasă, vecinii de bloc bîrfitori, dar care sînt gata să-ţi sară în ajutor la o adică, butica din colţul străzii, de la care poţi să-ţi iei ţigări şi cola la trei noaptea, bucăţica de cer albastru din nu ştiu ce sat, uitat de lume, şi o mulţime de astfel de amănunte pline de „specific local", care îţi reamintesc cu bucurie că eşti român în România.

Pînă la urmă însă, rozurile nostalgice fac ce fac şi se transformă în nişte culori morocănoase, cîrcotaşe şi pesimiste de te-apucă jalea, iar pe bucăţica de cer albastru *made in Romania* apar nişte nori negri şi grei. Atunci condiţiei de „a fi român" i se pun în cîrcă toate relele, toate ratările, toate ghinioanele existenţiale. În general, „românismul" se simte cînd e de rău, mai ales prin comparaţie cu paradisul ţărilor occidentale. Conştientizezi pe deplin că te afli în România cînd te înjură şoferii în trafic, cînd nu găseşti drumul prin ţară din lipsa indicatoarelor rutiere, cînd te rătăceşti în hăţişuri birocratice, cînd te loveşti la tot pasul de oameni necivilizaţi şi violenţi şi aşa mai departe. Lucrurile par a se mai însenina totuşi cînd dau gol ai noştri sau cînd se apropie sărbătorile şi intră în acţiune vechile tradiţii româneşti (din nou ajungem la sarmale...).

Şi listele ar putea continua la nesfîrşit, cu bune şi rele, cu stereotipuri şi chiar cu ciudăţenii...

Cîţiva cetăţeni şi părerile lor

„Uite, pe mine drapelul mă face să mă simt român. Îmi place să văd drapelul. Cred că toţi ne simţim români cînd vedem drapelul. Îl scoatem ori de cîte ori e ceva important... la revoluţie, în lupte, la meciuri... pe ambasade. De exemplu, am văzut Centrul Cultural din Veneţia şi era drapelul afară... mi-a plăcut foarte mult. Pe bune!" *(Ionuţ Radu, 27 de ani, inginer)*

„Tradiţiile mă fac să mă simt român, oamenii, peisajele, locurile..." *(Ileana Ştefănescu, 34 de ani, pictoriţă)*

„Păi da, mă simt românсă. De unde ştiu? Pentru că altfel nu aş simţi nevoia să plec din ţara asta împuţită! *(o tînără studentă la ASE)*

„Cred că mă simt chiar mai român decît mă simţeam în ţară. Faptul că pot să vorbesc româneşte la magazin, în piaţă, oriunde, şi nu-nţelege (aproape) nimeni ce zic. Că mă plimb prin oraş şi aud pe alţii, necunoscuţi, vorbind româneşte (unii mai zic „seara bună" cînd te aud). Că citesc presa din România – pe care, cînd eram în ţară, n-o citeam. Probabil şi din cauză că acum am timp să mă gîndesc la chestii d-astea." *(Ion Diaconu, 25 de ani, informatician, stabilit temporar în Cipru)*

„Pentru că, dacă nu sînt românсă, nu mă simt nimic altceva aici. Pentru că uneori nu îi înţeleg pe ăştia de aici şi simt că numai un român m-ar putea înţelege pe mine!" *(Andra Ivan, 23 de ani, masterand în Computer Science, SUA)*

„Aici în Canada poţi să fii mîndru că eşti român. Totuşi, la petrecerile cîmpeneşti organizate de ai noştri, poţi să-ţi iei cîmpii şi să pleci: manele, scandal, nesimţire şi totul din nou ca în România." *(Ion Pop, 35 de ani, stabilit în Canada)*

„Harababura din ţara asta mă face să mă simt român cu adevărat! Da, dom'Te, haosul şi necivilizarea!" *(Mihai Voicu, 30 de ani, contabil)*

„Normal că mă simt românсă, dacă-s născuta şi crescută aicea! A, dacă am io aşa, o trăire mai specială? Haideţi, doamnă, zău aşa, s-o luăm pe cinstitelea, cine mai are?" *(Dorina, 38 de ani, menajeră)*

„Cînd am văzut podiumul de la Olimpiada de la Sidney la gimnastică plin de românce, sau cînd am bătut în Cupa Davis pe Ecuador acolo la mama lor, la 5.000 de metri altitudine, sau cînd a bătut Steaua pe Valencia, sau cînd s-au calificat handbalistele noastre în finala de duminică. Atunci m-am simţit bine, am ţipat şi m-am bucurat şi parcă alt sunet şi gust a avut şi imnul nostru." *(Roxana Dalio, 24 de ani, economistă)*

„România... e o ţară minunată în care lumea o duce prost. Nu prea mă simt român pentru că n-am prins Revoluţia sau alt eveniment important pentru România. Cred că pe vremuri era mai uşor să te simţi român, cînd nu-i linguşeam pe americani şi nu se fura atîta." *(Alexandru Ştefănescu, 17 ani, elev)*

Cezar PAUL-BĂDESCU

Sentimentul românesc al ruşinii

Sînt într-un magazin de biciclete din Bavaria. Îi spun vînzătoarei că vreau să-mi cumpăr o bicicletă bună, sport, *full suspension,* şi ea-mi arată ce are. Pînă la urmă, mă decid asupra uneia destul de scumpe, cu o formă futuristică, opera unui designer de biciclete care şi-a şi pus semnătura pe fiecare roată. Tipa mă felicită pentru alegerea făcută, batem palma, îi plătesc şi, după ce îmi scrie actele bicicletei, după ce deci a terminat cu îndatoririle profesionale, mă întreabă, păstrîndu-şi zîmbetul de dinainte, ce fac în Germania. Îi spun că am venit cu o bursă de creaţie oferită de statul german şi că scriu o carte. Discuţia continuă agreabil (în engleză, desigur, pentru că nu ştiu germană), despre literatură, despre ce cărţi îi place să citească, despre cum îşi petrece timpul liber. Femeia – dezgheţată, amabilă şi zîmbitoare. La un moment dat, mă întreabă de unde sînt. Îi spun că din România. Văd cum dintr-o dată îi dispare zîmbetul, se uită la mine mai întîi surprinsă, apoi cu un aer superior amestecat cu oarece dispreţ, şi se duce în spatele tejghelei să-şi facă de lucru... Abia mi-a mai răspuns cînd i-am zis la revedere.

Scena de mai sus s-a repetat apoi de mai multe ori, cu diferite persoane cu care am intrat în vorbă, şi am ajuns să mă obişnuiesc cu felul cum reacţionează cînd le spun de unde sînt. Ba, mai mult, de la o vreme am început să prelungesc suspansul şi, cînd sînt întrebat, spun mai întîi, cu o faţă foarte serioasă, că sînt din China. Interlocutorul mă cercetează amuzat şi surprins, iar eu, după ce-l las în confuzie cîteva momente, completez: *I'm joking, of course*. Şi ne punem amîndoi pe rîs. Cînd e distracţia mai mare, fac şi precizarea finală: *I'm from Romania*. Este momentul cînd rîsul celuilalt încetează şi continuă numai al meu.

Ceva similar mi s-a întîmplat şi cu unii români întîlniţi în Germania. La începutul şederii mele aici, cînd auzeam vorbindu-se româneşte pe stradă, mă bucuram şi mă duceam, plin de zîmbete, să intru în vorbă cu conaţionalii mei. Mă loveam însă de priviri suspicioase şi de răspunsuri la-

conice, aşa că, după cîteva experienţe de acest gen, am renunţat la astfel de euforii. Se pare că nu numai germanii ştiu ceva, misterios, despre noi, care face să le piară orice chef de vorbă, dar şi unii români cunosc secretul. Să fie vreo boală teribilă, vreun stigmat ascuns cu care sîntem însemnaţi, vreo aură aducătoare de nenorociri, pe care o purtăm?

În general, nu mă gîndesc că aş aparţine unei anumite patrii sau unei anumite naţiuni, aşa cum nu-mi pasă ce naţie sînt străinii cu care stau de vorbă. Mă interesează individul şi calitatea lui şi nu ştampila care-i este pusă pe actele de identitate. Cetăţenia este o chestiune pur birocratică. Pe de altă parte, am încetat de mult să mai cred în simboluri naţionale şi în mitologiile special create să realizeze coeziunea naţională şi să înflăcăreze sentimentele patriotice. Am aflat, între timp, că strămoşii nu au fost aşa de buni, drepţi şi neînfricaţi, aşa cum am învăţat din manualele şcolare. Că Vodă-i un munte, dar ceva mai mic – e de fapt făcut din butaforie şi se înalţă falnic într-o dioramă de uz didactic.

Consider că toate acestea au fost utile cînd au fost create statele-naţiuni, cînd astfel de poveşti au fost puse în slujba unor (pînă la urmă) interese economice şi că acţiunea lor persuasivă, manipulatorie, este astăzi caducă. Să zicem că ar mai fi necesare, în cazul unui război, să motiveze soldatul pe cîmpul de luptă. Dar ce războaie mai sînt în zilele noastre? Şi cine se mai luptă, în lumea civilizată în care trăim, împotriva unui duşman năvălitor, în dorinţa de a-şi apăra glia strămoşească? Războaiele sînt, astăzi, de altă factură.

În fine, cum nu-mi place fotbalul, am ratat şi ultima redută a sentimentelor naţionale şi belicoase, unde, atunci cînd echipa noastră joacă cu a altei ţări, mi-aş fi putut uni glasul cu fraţii mei.

Prin urmare, deseori am mai multe lucruri în comun cu unii străini, îi apreciez ca oameni şi comunic mult mai bine cu ei, decît cu mulţi dintre conaţionalii mei.

După cum spuneam la început, există însă unele momente în care simt că sînt român – şi acestea se asociază, din păcate, cu sentimentul că sînt un om de rangul doi, un individ de care e bine să te ţii departe, eventual un tarat. Sau am conştiinţa că sînt român prin negaţie: pentru că nu pot fi german, englez sau american.

Am cunoscut, de cînd sînt în Germania, destui neisprăviţi, am întîlnit puţini oameni care nu zăresc ceva dincolo de propriul nas, i-am văzut cum se înghesuie cu toţii la desele serbări populare, îşi înfundă în gură *Wursti,* de parcă ar fi nemîncaţi de cîteva zile, urlă tîmpenii cu glasul răguşit de băutură şi sfîrşesc prin a adormi cu halba lîngă ei. (Mediocritatea e aceeaşi peste tot.) Oare ce-l face pe orice neica-nimeni de aici să mă privească de sus? Oare cu ce e mai breaz decît mine neamţul (pe care l-am şi fotografiat), care zăcea răpus de bere pe caldarîm? Răspunsul este unul simplu: nu ştiu cît de breaz e el, dar în mod sigur strămoşii lui au fost mult mai breji decît ai mei. Ei au muncit pe brînci şi acum el poate să doarmă liniştit, că tot bine-i este. Ai mei, se pare, s-au cam ţinut de prostii. Pînă la urmă, facem ce facem, şi tot la strămoşi revenim.

Bamberg, ianuarie 2006

Adina POPESCU

Patriotismul „de Ardeal“

În ajunul Crăciunului, puţin peste ora unsprezece. Acasă la familia Gheorghe, masa e pe sfîrşite. Bunicul Gheorghe, 67 de ani, s-a abţiguit un pic de la pălincă, e roşu la faţă şi cam nervos. Îşi drege glasul. Restul familiei înţelege că i-a venit cheful de cîntat. Acelaşi repertoriu din fiecare an, de sărbători. Bătrînul Gheorghe dă tonul şi începe cam fals, dar în forţă: „C-aşa-i românul cînd se veseleşte, ca şi stejarul cînd înmugureşte!“. Bunica Gheorghe se duce la bucătărie ca să taie cozonacul. Cei doi fii Gheorghe, ambii trecuţi de patruzeci, îi ţin isonul ca să-i facă plăcere. Nepoţii adolescenţi pleacă în cealaltă cameră, la televizor.

Cîntecul nr. 2: „Noi sîntem români, noi sîntem aici pe veci stăpîni!“. Bunica Gheorghe nu mai are ce ocupaţie domestică să-şi găsească, aşa că e nevoită să cînte şi ea. La al patrulea cîntec: „Nu uita că eşti român!“, bunicul Gheorghe loveşte cu pumnul în masă şi izbucneşte în lacrimi. Familia tace, respectîndu-i emoţia.

Patriotismul bătrînului Gheorghe nu este de faţadă, însă are o motivaţie precisă, alta în afară de stimulii bahici. Familia Gheorghe locuieşte într-un mic orăşel din Ardeal. Gheorghe face parte din rîndul românilor recalcitranţi deoarece nu se are bine cu vecinii săi unguri. În fiecare an, mai ales în preajma sărbătorilor, conflictele mai vechi legate, de pildă, de cine ar trebui să facă curat în curtea comună şi de ce, sînt reactualizate. Gheorghe se enervează în momentul în care vecinii săi vorbesc între ei pe ungureşte, iar el nu înţelege o boabă. Se enervează cînd descoperă şi că bradul lor e mai stufos şi sacoşele mai pline, pentru că au un fiu care e plecat în Ungaria sau în altă parte a lumii. Un fiu care „s-a descurcat“, spre deosebire de copiii săi care vor ieşi probabil la pensie tot de la SNCFR. Aşadar, bătrînul Gheorghe se simte îndreptăţit să înjure: „Ai dracu' unguri!“ şi să-şi găsească un sens propriei sale existenţe: mîndria de a fi român! Patriotismul său este doar o faţetă a unei structuri de gîndire marcate de (re)sentimente naţionaliste şi l-aş numi „patriotism de Ardeal“.

Am mai întîlnit acelaşi tip de atitudine într-un idilic orăşel mai nou, din Mărginimea Sibiului – Sălişte. Încercam să descopăr de ce aici îşi au originile atît de mulţi academicieni (vreo nouă, dacă nu chiar unşpe, dintre care cîţiva în viaţă). Busturile academicienilor tronează şi acum în centrul localităţii. Sînt oare sălăştenii mai deştepţi decît românii de prin alte părţi ale ţării? Are apa de aici proprietăţi miraculoase sau se consumă anumite alimente cu efecte benefice asupra minţii? Profesorul de istorie de la liceul local m-a lămurit pe un ton plin de învăţăminte: „Regalitatea maghiară putea să-i stăpînească mai uşor pe cei fără carte. Oamenii din această regiune ţineau la libertatea lor, s-au revoltat înaintea lui Horea şi au luptat împotriva armatei austro-ungare“. Sforăitor, ca în vechile manuale! Aşadar, Explicaţia (cu „E“ mare) ar fi că academicienii sînt „produsul enclavei româneşti“ de la Sălişte. „Noi, sălăştenii, sîntem foarte toleranţi, dar să nu se ia nimeni de istoria neamului şi de limba românească“ – şi-a încheiat discursul care durase mai bine de două ore, profesorul. Ulterior, am mai aflat că sălăştenii îi goniseră de-a lungul timpului pe toţi cei „de alte naţionalităţi“ care se pripăşiseră pe la ei în sat, adică unguri, saşi, secui, evrei, rromi.

Am cerut şi părerea unui cioban, în privinţa academicienilor: „Apăi, dom'şoară, noi p'aicea sîntem neam de ciobani. Iar ciobanii dintotdeauna au fost mai avuţi decît alţii. Pe vremea lu' Ceauşescu, era unul pe la noi care avea chiar şi elicopter!“. Cît se poate de logic: ciobanii au avut bani şi, neştiind ce să facă cu ei sau cum să-i investească mai bine, şi-au trimis copiii la şcoală. Eram bucuroasă că dezlegasem misterul, însă frazele cu „patria“, „neamul“ şi „limba“, ale profesorului, îmi stăruiau neplăcut în minte. Cu toate acestea, copiii de la liceul local mi-au mărturisit că „se simt mîndri că sînt sălăşteni!“ (sălăşteni, nu români!) şi că vor să devină economişti, programatori PC, avocaţi. Probabil că anumite „mutaţii“ de sensuri se produc numai în sistemul de gîndire al celor care au fost injectaţi timp de cîteva zeci de ani, cu drogul „iubirii de moşie“!

aduse cu poșta

De ce vreau să plec dincolo

De curînd am revenit în ţară după o scurtă călătorie care a avut rolul de a mai arunca o privire la cum merge treaba prin alte părţi. Oamenii la fel de reci în relaţiile lor, dar am avut o nouă ocazie să aflu de ce aici nu va fi niciodată la fel:

Nimeni nu pleacă cu mîncarea provenită din micul dejun inclus în preţul camerei, la pachet.

Standardul de viaţă creşte concomitent cu realizările, nu doar pentru că ai bani.

Vameşii controlează un tren în 10 minute, nu în 4 ore, fără să oprească trenul.

Controlorul zîmbeşte şi nu îţi cere bani pentru că NU sînt locuri, dar nu ai rezervare, iar dacă întrebi de nume, el este „şeful de tren“. (...)

Vecinii de bloc nu fac o pasiune din găuritul pereţilor în ajunul Crăciunului, doar pentru că sînt pensionari şi se plictisesc.

Iarna în tren este cald şi un bilet de la Viena la Roma costă 29 de euro.

Pentru că nimeni nu strigă în gară „Ce stai, fă, şi te uiţi, bagă genţile în toaletă!“ – în caz că se întreabă cineva cum călătoresc produsele pe piaţa neagră.

Pentru că nu auzi „Iertaţi-i, dom' sergent, că sînt tineri, iar noi trebuie să-i învăţăm cum merge treaba, mai protestează şi ei, dar ne înţelegem că sîntem oameni şi vin sărbătorile...“

Pentru că ştii întotdeauna ce staţie urmează şi la ce oră (cu trenul, autobuzul, tramvaiul sau metroul).

Pentru că, indiferent cum arăţi, vînzătorul te salută şi nu se acreşte doar dacă întrebi.

Pentru că, după ce treci graniţa, pînă şi ora se schimbă.

Păcat că acum sînt musafir sau turist, iar dacă voi alege să plec, devin emigrant şi toţi mă vor urî; unii pentru că îi invadez şi le scad veniturile, alţii pentru că am plecat şi o duc mai bine. Dacă voi reuşi, voi oferi fiecărui român suma necesară ca să plece definitiv şi să rămînă o ţară numai de şefi.

Un an plin de bucurii mărunte şi dese,

Marius ROŞU
str. Sitarului 35 E 20 A10
Braşov

Bogdan VOICU

Cine e românii şi ce vrea ei?

Simplu, complicat sau inutil?

Lumea poate fi simplă sau complicată. Depinde de fiecare dintre noi cum vrea să se uite la ea. Oamenii au ocupaţii diferite: Dorel descarcă nisipul din remorcă cu lopata. Gigel acţionează maneta şi remorca se descarcă automat. Maria preferă să privească cerul. Printr-o lentilă. Carmen are o hîrtie de ştampilat pentru fiecare gînd, pentru fiecare faptă. Alex construieşte case, cocoţat pe schele. Tudor împarte lumea în nebuni şi în mişei.

Fiecare dintre ei a ales o altă strategie de viaţă. Că sîntem sau nu de acord, fiecare are, în felul lui, dreptate să procedeze astfel. La urma urmei, plăcutul, ca şi frumosul, are nenumărate feţe.

Problema este că toată varietatea asta poate crea confuzii, dacă nu eşti deprins cît de cît să te descurci în desişul ei. Mai simplu ar fi ca oamenii să fie simpli, unidimensionali, perfect predictibili.

Dacă orice german ar fi tacticos, orice american – pragmatic, iar orice italian ar vorbi non-stop, lucrurile ar fi foarte simple. Am şti imediat cum să-i abordăm pe fiecare. Sau măcar pe majoritatea lor, acceptînd şi unele excepţii, de dragul regulii.

Din nefericire pentru cei ce îşi doresc astfel de lucruri simple, încununate de victorii facile ale înţelegerii, lumea nu e chiar aşa de simplă. În afară de alb şi negru, o infinitate de nuanţe ne populează existenţa. Iar asta se petrece pentru o infinitate de dimensiuni, fiecare din ele definitorie şi importantă pentru fiecare individ în parte.

Începutul modernităţii a fost caracterizat intelectual de încercarea de a menţine lumea simplă, controlabilă. Progresul tehnic aducea cu el incertitudinile legate de o schimbare din ce în ce mai rapidă, implicînd contacte frecvente cu lumi, oameni şi moduri de viaţă diferite. Nevoia de a pune etichete simplificatoare apărea ca o reacţie firească. Elitele încercau să diferenţieze fiecare popor şi rasă de alte naţii, uşurînd înţelegerea lumii, ca şi definirea unei identităţi proprii, în contextul constituirii statelor-naţiune. Era şi o cale de a afirma superioritatea unor naţiuni faţă de celelalte.

Pentru mulţi (vezi excelenta carte a Monicăi Heintz, *Etica muncii la românii de azi*, Editura Curtea Veche, 2005), intelectualitatea românească încă mai are obsesia de a identifica acel ceva unic, irepetabil, definitoriu pentru poporul român. Senzaţia mea este că am început de destul timp să scăpam de obsesia în cauză, de concentrarea neproductivă a eforturilor în această direcţie. Nu pot însă să neg că o bună parte a societăţii trăieşte cu iluzia unei divinităţi neînţelese a românismului...

Util

Totuşi întrebarea din titlu nu este tocmai inutilă. E folositor să ştii cum eşti la un moment dat, cum gîndeşti şi cum te comporţi, tu şi cei din jurul tău. Te ajută să te înţelegi mai bine, să te compari şi să te cunoşti prin raportare la ceilalţi.

Trăsăturile unui popor nu există *per se*, aşa cum trăsăturile umanităţii sînt greu de definit în absenţa unor extratereştri (ce i-o fi făcînd pe oameni diferiţi faţă de alte trestii gînditoare?). Atributele dominante ale poporului pot fi însă bine definite la fiecare moment istoric şi prin raportare la alte popoare. Societăţile, ca şi oamenii, se schimbă însă în timp. Întîmplător sau nu, cele europene au urmat cu toate, mai devreme sau mai tîrziu, cam aceeaşi direcţie. În ultimele secole, ele au fost, pe rînd, tradiţionale – experimentînd cu toate autoritarismul. Unele s-au modernizat mai repede, altele (cu precădere în Est) continuă sau abia încep să se modernizeze. Mai ales cele vestice trec de cîteva decenii, uşor-uşor, către altceva, postmodern.

Aceste schimbări nu sînt omogene. Nici o societate nu trece simultan, în întregul ei, de la un stagiu la altul şi nici nu există limite clare între stagii. Ele sînt mai degrabă nişte etichete simbolice, vag definite. Unele grupuri, regiuni sau indivizi se schimbă mai repede, alţii mai încet. Ţările nordice se află în avangarda postmodernităţii valorilor sociale, dar mai găseşti printre ele semnificative enclave profund tradiţionale. La extrema opusă (dintre ţările europene), în Albania – spre exemplu – întîlneşti grupuri complet postmoderne.

Categoriile vehiculate mai sus denotă şi moduri de a gîndi, iar cele dominante într-o societate devin atributele definitorii ale acelei societăţi, ale acelui popor. A te întreba cum sînt românii – departe de a fi o copilărie cum o sugerează titlul articolului – este un lucru serios, important. Desigur însă, să proclami ca pe un adevăr absolut unicitatea şi persistenţa românismului, să protestezi împotriva alterării acestuia riscă să fie, în contemporaneitate, doar un teribilism demagogic. De aici nevoia de a lua lucrurile mai în glumă, aşa cum o face titlul.

Dincolo de toate acestea, să nu uităm că învăţăm cu toţii la şcoală, iar mai apoi modelăm zilnic prin interacţiunea cu conaţionalii noştri, o sumedenie de stereotipuri identitare care ne marchează mai apoi întreaga viaţă. Învăţăm că sîntem, ca naţie, ospitalieri, harnici, deştepţi, cinstiţi, cu suflet poetic, persecutaţi de alţii, aleşii lui Dumnezeu.

Haideţi să speculăm un pic asupra cîtorva dintre aceste stereotipuri!

Ospitalieri?

Carol I ne-a găsit a fi ospitalieri. Acesta ar fi un fapt. Legenda zice că Lisimah, macedoneanul, ne-a găsit a fi la fel de ospitalieri. Sau cel puţin aşa i s-a părut a fi Dromihete, despre care ne place să zicem că ne-a fost strămoş. Există numeroase alte mărturii ale unor călători vestici, care ne-au găsit încă din vechime a fi ospitalieri. Este un fapt.

James Cook şi alţi exploratori i-au găsit pe aborigeni a fi serviabili şi ospitalieri. Nişte sălbatici de treabă, aşa cum le-o cerea eticheta. Bronislaw Malinowsky şi alţi antropologi au zis, mai tîrziu, acelaşi lucru despre populaţiile cu care au intrat în contact. La fel se întîmplă şi dacă ne uităm astăzi pe Discovery Channel sau National Geographic: toate populaţiile izolate de lume, pentru care tehnologia noastră nu există, se dovedesc a fi izbitor de ospitaliere la interacţiunea iniţială cu străinul bizar venit să îi viziteze.

Cînd culegem datele în cadrul unor sondaje de opinie, cîteva zeci de operatori de interviu pleacă în cîteva zeci de localităţi răspîndite în ţară şi intervievează cam o mie de interlocutori. Operatorii experimentaţi evită oraşele, în special pe cele mari, preferă locuri îndepărtate, mai sărace în infrastructură, în care mai rar calcă unul străin de sat: acolo eşti mai bine primit, ai şanse bune de a fi omenit cu un pahar de vin, cu o cafea, cu puţină dulceaţă.

Mi se pare numai mie sau e vorba de nişte indivizi mai evoluaţi tehnologic, primiţi din curiozitate, teamă şi ospitalitate de către alţi oameni, cu resurse materiale mai puţine?

Deştepţi?

Greu de spus. Dacă ne luăm după rezultatele la olimpiadele şcolare, sîntem (surpriză?) un pic mai sus de jumătatea clasamentului. Dacă ne luăm după testele internaţionale la care răspund, o dată la cîţiva ani, elevii de clasa a VIII-a, sîntem tot acolo (sau, dacă luăm în considerare doar Europa, ne clasăm cu brio pe una din ultimele poziţii). Asta nu zice însă nimic despre inteligenţa nativă. E posibil să fie vorba de un sistem de învăţămînt prost gîndit (ce e drept, e bizar că sistemul acesta nu vine din neant, ci e gîndit de aceiaşi oameni inteligenţi care mai apoi pătimesc de pe urma sa).

Am putea să vedem şi cîţi inventatori, muzicieni, scriitori, ingineri, doctori, cărturari etc. celebri am dat omenirii. Putem raporta numărul lor la dimensiunea populaţiei – ca să nu ne facă americanii concurenţă neloială – şi să ne comparăm cu alţii. Ce e drept însă, comparaţia ar putea să fie un pic strîmbă, date fiind diferenţele de dezvoltare, de tehnologie, de bani, care ar putea împiedica inteligenţa să se manifeste...

Harnici?

Conform Eurostat (Biroul de statistică al Comunităţii Europene), românii care muncesc, lucrează în medie 41,4 ore pe săptămînă în ocupaţia principală, adică cel mai mult între statele membre sau candidate la UE. Considerînd şi al doilea job, ajungem pe la 51 de ore, la fel ca turcii, cu cîteva ore bune pe săptămînă mai mult decît locul 3. Cea mai mare parte a acestor munci este realizată în sectoare slab productive. În plus, pentru mulţi, o parte din timpul de lucru este încă... timp liber. E greu de spus prin urmare dacă sîntem chiar cei mai harnici, însă sigur nu sîntem între cei puturoşi!

Invidiaţi? Blagosloviţi? Persecutaţi?

Mulţi te-au duşmănit, că eşti neam blagoslovit. Aşa e! De aceea UE, Rusia, China şi SUA se bat astăzi să se integreze alături de noi. E adevărat că, fiind „pavăza creştinătăţii", i-am ţinut pe turci departe de Paris. Parcă însă la fel au făcut şi bulgarii, ungurii, sîrbii... Cît despre războaie, ţările europene au avut în Evul Mediu o tradiţie în a se ataca unele pe celelalte. Nu văd de ce noi ne-am crede mai invidiaţi sau mai persecutaţi decît alţii.

Mîndria de a fi român – ce spune statistica

European/World Values Survey, un sondaj de opinie periodic, oferă oportunitatea de a vedea cît de mîndri de naţionalitatea lor sînt locuitorii din 81 de ţări. Jumătate dintre români sînt „foarte mîndri" de etnia lor, similar scorurilor înregistrate de britanici, unguri, danezi sau armeni. Mîndria de fi român, pentru români, este mai ridicată decît cea de a fi francez, pentru francezi, sau de a fi italian, pentru italieni (lista poate continua cu Suedia, Germania, Bulgaria, Olanda, Belgia etc.). La polul opus, austriecii, polonezii, albanezii, finlandezii, turcii şi alte popoare europene sînt mai mîndri de naţionalitatea lor decît media. Cu alte cuvinte, românii se plasează cam la media europeană în ce priveşte mîndria faţă de propria apartenenţă etnică.

Ce înseamnă totuşi a fi român

Pentru fiecare dintre noi, a fi român înseamnă altceva. Pentru unii, românismul este echivalentul buricului tîrgului, pentru alţii, e capătul pămîntului. Unii sînt fericiţi, alţii suferă că s-au născut aici.

Pentru mine, românii sînt oameni ca oricare alţii. Nu sînt nativ mai proşti ori mai deştepţi, mai harnici sau mai puturoşi, mai buni sau mai răi, mai calmi sau mai nervoşi. Se nasc la fel ca ceilalţi. Expresiile noastre comportamentale sînt însă determinate de diferite stagii de dezvoltare socială, în care se află societăţile cu care ne comparăm.

Comparaţia este şi ea cu dublu sens. Noi ne definim în stereotipuri pozitive. Alţii ar putea avea o altă părere. Un sondaj realizat recent în Polonia identifica ţiganii drept etnia valorizată cel mai negativ de către polonezi. Pe locul următor erau românii.

Francezii au iniţiat anul trecut sondaje în ţările vecine pentru a afla cum sînt văzuţi. Rezultatul i-a surprins: vecinii lor îi defineau în principal cu trăsături negative. Oare ce opinie or avea bulgarii, ucrainenii, sîrbii, ungurii şi moldovenii despre noi? Merită oare să cerem Guvernului să dea nişte bani ca să aflăm asta?

Dincolo de stereotipuri – mărcile identitare

Dincolo de stereotipuri, există ceva care, în opinia mea, este mai important în a te defini. Acelaşi sondaj indică şi faptul că, în majoritatea ţărilor europene, România nefăcînd excepţie, oamenii se identifică mai degrabă prin locul de unde vin, prin localitate, nu prin ţara de apartenenţă.

Locul este spaţiul construit care poartă nume precise, familiare, precum numele străzilor, care are o geografie pe care o ştii cu ochii închişi.

Din păcate, nu este şi cazul nostru, unde graţie (şi) comunismului locurile se schimbă mereu, iar străzile, săracele, nu mai au nume. Amintiţi-vă de locul acela din Bucureşti numit ba Piaţa Palatului, ba Piaţa Revoluţiei. Sau despre strada cu atîtea nume că nu mai ştii cum o cheamă: Elisabeta (fostă Kogălniceanu) – sic!, Republicii, 6 Martie... Sau despre Calea Oilor din Ploieşti, care azi se cheamă Gheorghe Doja (un ploieştean get-beget!).

O altă marcă identitară puternică sînt obiceiurile. În America, Halloween, Thanksgiving şi 4 Iulie unesc întreaga naţiune. La noi, Ziua Naţională e plasată iarna, cînd numai de defilare şi mici cu bere nu îţi arde. Cît despre obiceiurile tradiţionale... Îmi amintesc cum în anii '70, copil fiind, făceam cîrduri de colindători şi mergeam cu Steaua pe 24 decembrie, mergeam cu Pluguşorul pe 31 şi cu Sorcova pe 1 ianuarie. Oamenii ne primeau cu nuci, covrigi, biscuiţi, mere – exact ca de Halloween. Spre sfîrşitul anilor '80, lucrurile au început să se schimbe. Colindătorii vroiau bani, nu dulciuri. Nu mai erau copii, ci vlăjgani. Începeau să vină din ce în ce mai devreme. În 2005 nu am fost surprins să fiu colindat pe 3 decembrie! Nu e de mirare că puţini mai primesc astăzi colindători. Iar cei ce vin cu Pluguşorul 7-8 zile în şir, pocnind cu petarde, în loc de bici, la ore la care oamenii mai şi dorm, luînd pauze de masă între blocuri, soldate cu resturi aruncate pe jos, nu fac altceva decît să polueze în continuare obiceiul, cîndva o marcă identitară.

Ce vor românii

Românii nu sînt, ei devin. Nu există trăsături native definitorii ale naţiei, ci doar moduri de a gîndi în schimbare. Stereotipurile care ne defineau ieri se prea poate să nu mai fie valabile astăzi, însă asta nu trebuie să ne îngrijoreze neapărat. În urmă cu cîteva mii de ani, probabil că încă ne ocupam cu vînatul, trăiam în alt spaţiu geografic şi dormeam sub cerul liber. Astăzi toate aceste atribute s-au schimbat. Nu cred însă că acesta este un lucru rău.

Ceea ce mie nu îmi place este că ne încălcăm sistematic elementele de continuitate reprezentate de mărcile identitare: obiceiurile tradiţionale, numele străzilor şi al locurilor. E posibil să fie o chestie de gust, dar persistenţa acestora cred că era ceea ce ne definea cu adevărat şi ceea ce contribuie cu adevărat la farmecul vieţii. Din fericire, încă nu e timpul trecut să ne reînviem adevărata tradiţie şi nu demagogia tradiţională la care ceilalţi europeni au cam renunţat. Nu e uşor, dar se poate. Totul este să vrem asta.

„Mi-am recuperat pofta şi credinţa în teatru“

– interviu cu Sorin LEOVEANU –

A fost Hamletul lui Vlad Mugur; a jucat şi în alte spectacole din ultima parte a vieţii lui Mugur, în Carnavalul bîrfelor *şi* Aşa este, dacă vi se pare, *iar experienţa colaborării cu un mare regizor l-a marcat puternic. A jucat apoi în* Revizorul *lui Claudiu Goga, la Naţionalul din Craiova, în* Îmblînzirea scorpiei, *spectacol făcut de Mircea Cornişteanu la acelaşi teatru, în* Leonce şi Lena *al lui Alexandru Dabija şi în alte cîteva, la Odeon. Sorin Leoveanu e un actor cumva atipic pentru generaţia sa, fie şi pentru că vocaţia lui e acel „teatru de artă“ aflat în agonie în România de azi. Un soi de dezamăgire anarhistă, în care se amestecau viaţa şi teatrul, l-a dus departe: el şi Luiza Cocora au plecat în 2004 în Canada, lăsînd în urmă Teatrul Odeon, Bucureştiul şi ţara, în general. Cum puţini ar fi crezut, Leoveanu s-a întors după un an petrecut la Montréal. De atunci, a jucat în ultimul film al lui Lucian Pintilie,* Tertium non datur, *o adaptare după nuvela* Capul de zimbru *a lui Vasile Voiculescu, iar acum îl joacă pe Lopahin în* Livada de vişini, *în primul spectacol după şase ani al lui Alexa Visarion, pe scena de la Craiova. Cine ar putea spune dacă întoarcerea lui a fost o înfrîngere sau o victorie!?*

Cum ai aflat că Lucian Pintilie te voia în filmul lui?

La telefon. Am aflat la telefon, într-o dimineaţă, la Montréal. M-a sunat să-mi spună de *Capul de zimbru*, eu eram foarte obosit şi ameţit din cauza diferenţei de fus orar, aşa că nu i-am răspuns pe loc. Dl Pintilie mi-a lăsat în căsuţa vocală numărul lui de telefon, l-am sunat înapoi a doua zi, mi-a spus despre ce e vorba şi-am mai vorbit de cîteva ori timp de patru-cinci luni. Mi-a trimis apoi pe mail scenariul, ne-am scris mesaje, am stat de vorbă şi cu secretara lui... De văzut, ne-am văzut prima dată la Bucureşti, cînd a venit să mă ia de la aeroport.

Care va să zică Lucian Pintilie nu te văzuse niciodată înainte?!

Văzuse o poză cu mine din *Aşa este, dacă vi se pare* (de acum cinci ani, de la Naţionalul din Craiova), pe site-ul de la Odeon. Asta-i atrăsese atenţia, aşa mă ştia.

Cum a fost la filmări?

A fost uimitor. Uimitor! E primul film pe care l-am făcut, nici nu ştiu cum a ieşit, n-am vrut să-l văd înainte. Ştiu că pare un clişeu, dar chiar a fost o lecţie de viaţă şi o lecţie de actorie, pentru că înveţi foarte multe din punct de vedere uman, dincolo de tehnică. E extraordinar să lucrezi cu Victor Rebengiuc. Toţi cei cu care am colaborat sînt actori excelenţi, şi Cornel Scripcariu, şi Tudor Istodor...

Nici eu nu ştiu cum a ieşit Tertium non datur, *dar am văzut* Livada de vişini *– cea de la Craiova, că era cît pe ce să joci şi în* Livada... *lui Sorin Militaru, de la Odeon –, şi cred că Lopahin e cel mai bun rol al tău de la Hamlet încoace.*

Hmm... Cam da. Şi-n *Revizorul* m-am simţit foarte bine, dar acest spectacol vine după o perioadă grea – pe care tu o ştii – de lipsă de încredere şi de credinţă, şi după un an petrecut în Canada unde nu am făcut nimic. M-a ajutat foarte mult, pentru că schimbînd total şi ţara, şi problemele, şi oamenii, şi necazurile, luînd-o de la capăt la o vîrstă destul de nepotrivită, la 30 de ani, cînd e cu totul altceva decît dac-ai avea 10 ani, m-am „curăţat“, am reuşit să accept lucruri cu care, dacă aş fi rămas aici, n-aş fi ajuns niciodată la un compromis. Probabil că mi-am recuperat cumva energia, pofta şi credinţa în teatru, pe care credeam că le-am pierdut. E ceea ce aveam nevoie acum.

Cu *Livada de vişini* a lui Militaru era cu totul altceva. Nu numai că rolurile nu erau aceleaşi – acolo aş fi jucat Epihodov –, dar viziunile sînt absolut diferite. Pînă la urmă, eu n-am văzut spectacolul de la Odeon, dar ştiu cum am repetat. La Alexa se încearcă o radiografie a structurii umane din fiecare personaj, pe cînd la Sorin Militaru contau alte mjloace. Totuşi spectacolul nu l-am văzut...

Livada de vişini, Leonce şi Lena, Portretul lui Dorian Gray... *Cum se face că ai o asemenea aplecare către teatrul clasic, la vîrsta ta, ca să zic aşa? Eşti o raritate printre actorii de vîrsta ta.*

Dar, vezi tu, se prea poate să fie şi din cauză că altceva n-am jucat. Nu ştiu, una dintre multele, multele probleme ale sistemului teatral românesc e că aceiaşi oameni care joacă în teatrele de stat, joacă şi în teatrele independente. În cazul meu, s-ar putea să fie şi din cauză că nu sînt în Bucureşti, deşi am fost, dar nici atunci nu s-a întîmplat să fac altceva.

O întrebare grea: Luiza a rămas pe mai departe în Canada, tu ai revenit la Craiova, acolo unde erai acum trei ani. De ce te-ai întors?

Pentru că meseria mea nu mi-o pot face acolo. Cel puţin eu cred că nu pot, alţii încearcă. Pe lîngă problemele mele de adaptare, problema limbii şi a vîrstei, şi mentalitatea e alta. Uite, de exemplu, am văzut nişte spectacole cu actori de vîrsta mea şi ce m-a şocat de prima dată la ei a fost limbajul corpului. Pe lîngă faptul că ei nu-şi exteriorizează suferinţa aşa cum o facem noi, ei nu simt la intensitatea la care o facem noi, gesturile lor cotidiene sînt total diferite. Pentru ei, moartea unui părinte n-are acelaşi dramatism ca pentru români sau estici sau europeni. Pentru ei, ăsta e cursul normal al vieţii. Gesturile le sînt atît de uşoare – nu numai pentru că au o foarte bună şcoală de film, aici era vorba de teatru, totuşi –, stăteau altfel pe scenă, aveau altă dinamică a celor mai banale mişcări, cum ar fi să dai mîna cu cineva... Corporalitatea lor era alta.

Dacă ai destulă luciditate, îţi dai seama de propriile limite. De pildă, Luiza lucrează cu Lee Strasberg. Ea poate, are tăria să facă asta şi sper să-i meargă cît mai bine, eu n-o am. E un teatru pe care-l ştiu şi pe care vreau să-l fac, în care cred. E şi bine, e şi trist, în acelaşi timp. Acesta e motivul pentru care m-am întors. Ceea ce nu înseamnă că nu regret, mai ales, lumea de acolo. Acolo nu ţipă nimeni la tine şi ai tot timpul impresia că oamenii te ascultă. E o lume mai bună, doar că nu e a mea. Din păcate.

a consemnat Iulia POPOVICI

Cristina FOARFĂ

Ce mai rămîne dintr-un chip

E straniu, uneori, cum aşteptăm comunicarea. Tăcerea ne deconcentrează şi ne sperie; izolarea celuilalt îţi aduce în prim-plan propria singurătate. Sîntem alienaţi, par să ne spună Valentin Stefanoff şi Nina Kovacheva, cei doi artişti bulgari care expun la MNAC, pînă pe 7 martie, cinci instalaţii video: Au-delà de ce qui est visible, Wet Contact, How near so far, 0.039225 *şi* The stranger in us.

Intru în sală. Din stînga, două chipuri mă privesc imposibile de pe un ecran împărţit în două. Aştept să se întîmple ceva. Îmi dau impresia de izolare, de ştergerea legăturilor cu lumea înconjurătoare, deşi zgomotele obişnuite se aud difuz. Trec pe lîngă tine, combinate cu muzica lui Heinz Weber, şi tocmai discrepanţa dintre sunet şi imagini accentuează ruptura. În fiecare zi (durată sugerată de schimbarea luminii) sîntem victimele unor traume repetate, izolarea nu implică siguranţă, simbolul agresiunii fiind aici jeturile de apă care lovesc, pe rînd, cele două chipuri, care reacţionează prea puţin. *Wet Contact* vorbeşte, fără cuvinte, despre singurătate, agresiune, resemnare şi, pînă la urmă, despre supravieţuire.

În faţă, proiectate pe zid, două picioare aleargă nehotărîte pe un cîmp, schimbînd mereu direcţia. *How near so far* este o posibilă metaforă a căutării, a ezitării şi a evadării. Încotro mergem? De ce (cine) fugim? Camera de filmat este nesigură încercînd să prindă într-o formă fixă neliniştea femeii care aleargă. În dreapta, un ecran pe care pulsează nişte cifre: *0.039225*. Ele subliniază contextul socio-cultural al expoziţiei; reprezintă procentul pe care zona balcanică îl ocupă din suprafaţa terestră, imaginile fiind însoţite de rostirea cifrelor în limbile ţărilor din regiune. Artiştii spun că vor să sintetizeze problematica relaţiilor dintre Balcani şi restul lumii prin corespondenţa cu cifrele afişate, reducerea la procent sugerînd pragmatismul contemporan. În sala alăturată, două ecrane imense, înclinate, creează o viziune

hipnotică: *close-up*-uri cu cei doi artişti, ale căror chipuri intră într-o stranie metamorfoză. *The stranger in us* vorbeşte despre înstrăinare. Faţă de lume, faţă de tine...

Din păcate, nu am putut vedea *Au-delà de ce qui est visible,* instalaţia care dă şi titlul expoziţiei. Era soare şi proiecţia ar fi avut loc pe uşile de la intrarea muzeului. Pot să vă spun însă, în spiritul simulacrului postmodern, ce aş fi putut să văd (din prezentare): „Chipuri uriaşe care încearcă să comunice cu privitorii, vorbindu-le şi chemîndu-i spre ei prin intermediul gesturilor. În pofida eforturilor lor, chipurile rămîn neînţelese şi izolate în spatele grilajului. Proiectul se concentrează asupra relaţiei individ-colectivitate, asupra izolării şi pierderii personalităţii“ – Nina Kovacheva şi Valentin Stefanoff. O expoziţie în care imaginile devin substitutele propriei căutări. Sîntem în era multiculturalismului şi, paradoxal sau nu, asta îngreunează comunicarea.

mergi pe mîna mea

Cruciada copiilor

Foarte bine scris (deşi, pe alocuri, poate prea sexualizat, după gustul meu), romanul *Cruciada copiilor* al Florinei Ilis (Editura Cartea Românească, 2005) este o excelentă radiografie a unei Românii haotice, postrevoluţionare, puse în situaţia de a gestiona o criză socială atipică. Un tren special de vacanţă, încărcat cu elevi din ciclul gimnazial însoţiţi de cîţiva profesori, se pune în mişcare în gara din Cluj, cu destinaţia Năvodari. Profitînd de forfota generală, în garnitură urcă pe ascuns şi cîţiva copii ai străzii, din Capitală, conduşi de unul dintre liderii puericulturii infracţionale din Bucureşti. Pe drum, aceştia reuşesc să capteze violenţa naivă, difuză, a copiilor din tren, defulată pînă atunci doar în filme cu Harry Potter şi în desene animate cu Superman, Spiderman şi alţi justiţiari belicoşi, transformînd-o într-o cumplită forţă de revoltă îndreptată împotriva ordinii abuzive a adulţilor. Copiii rechiziţionează trenul, îl blochează pe şine la Posada, găsesc chiar arme cu care ucid, solicită imperativ „drepturi“ specifice vîrstei (uneori naive), dar sînt, în primul rînd, îmbătaţi de subita putere pe care le-o conferă situaţia. Autorităţile tărăgănează haotic: parlamentarii, premierul şi preşedintele profită de criză pentru a o transforma în capital politic, ziariştii şi oamenii de televiziune întreţin şi ei tema delincvenţei juvenile, pentru a avea „material de lucru“ într-o vară care se anunţă lîncedă în subiecte mediatice „grase“, iar capii Poliţiei şi ai Armatei dau comenzi aiuritoare, din care se deduce doar faptul că pregătirea de la birou nu valorează doi bani cînd ajungi cu ea pe teren. Cazul trenului oprit abuziv ajunge rapid pe prima pagină a ziarelor din Occident şi pe Internet, agenţiile internaţionale de ştiri trimit emisari în zonă, ziariştii români se mobilizează şi ei isteric... Textele surescitate despre o Românie mizeră, retardată, incapabilă să-şi strunească minorii instituţionalizaţi şi să asaneze infracţionalitatea stradală umplu din nou ziarele şi ecranele televiziunilor de pe mapamond.

Romanul Florinei Ilis prezintă întreaga escaladă a acestor iraţionalităţi conjugate după logica bulgărelui de zăpadă: copiii din tren se maturizează subit (inclusiv erotic) sub influenţa provocării „istorice“ (o nouă bătălie de la Posada) care le-a ieşit în cale, adulţii din jur se infantilizează spăimos, neputincioşi în faţa faliei de ireal care-i invită să iasă din habitudini, scenariul arătînd, cu o iscusinţă de romancier rar întîlnită în literatura noastră de azi, şi cît de subţire este pojghiţa care separă virtualul de real în lumea postmodernă pe care o trăim. Utimul cuvînt aparţine Internet-ului: fie povestea autentică sau doar inventată, utilizatorii de computere din toată lumea *o fac să fie reală,* conferindu-i statut de fapt istoric. Dar atenţia noastră este mutată de Florina Ilis pe alte paliere, mai subtile. Cum spuneaţi că trebuie să fie istoria pe care o percepem azi? Cît coeficient de realitate are ea şi cît este ea de virtuală? Şi cine o generează? Să fie tastele de la computer noul Demiurg al timpurilor noastre?

Ştefan BORBÉLY

Erată

Cum la erata precedentă nu am promis – din prudenţă profesională – că nu se va mai repeta, avem acum ocazia de a ne arăta consecvenţa. În *chapeau*-ul interviului cu Ada Milea de săptămîna trecută, regizorul spectacolului *Aventurile lui Habarnam* de la Teatrul Odeon apărea Alexandru Darie în loc de Alexandru Dabija. Sperăm totuşi ca această neinvitată erată să scape celor care oricum îi confundă pe cei doi regizori. (**M. C.**)

Adina POPESCU

„Poveşti de tango“

– cine dansează la „Amsterdam Café“? –

De ce doamna aceea minionă, în jur de 40, puţin ofilită, dar încă drăguţă, cu rochie înflorată de adolescentă, pe talie, şi cu tocuri „regulamentare“ de opt centimetri, şi-ar dori să înveţe să danseze tango? A divorţat de curînd şi vrea să-şi ocupe timpul într-un mod util şi plăcut, să-l uite pe fostul soţ şi viaţa sa domestică de pînă acum, serile cînd era singură acasă şi călca zeci de cămăşi, bîţîindu-se, în acelaşi timp, pe vreo melodie de la teve? A divorţat mai de mult şi vrea să-şi găsească un partener stilat, „raşat“, mai de modă veche, dar de familie bună, eventual scăpătată, dar nu contează, are ea ceva bani puşi deoparte, iar numele lui conţine un „von“, l-a cunoscut la o recepţie cu mulţi diplomaţi unde ea n-a dansat ca să nu se facă de rîs? A uimit-o Pacino în acea secvenţă din *Parfum de femeie,* după care a văzut-o de zeci de ori, derulînd caseta, căci încă mai are video acasă, l-a rugat pe soţul ei să-i fie partener, dar el a refuzat-o, căci era deja în pijama şi vroia să se culce, iar ea a oftat gîndindu-se iar la Pacino, chiar dacă era orb în filmul ăla, dacă l-ar fi văzut mai întîi în *Căutarea lui Richard* probabil că s-ar fi înscris la cursuri de teatru? Vrea să-şi impresioneze anturajul de dame, obsedate de *fitness* şi *shopping,* să le arate că ea e altfel, să le acuze indirect că nu i-au intuit sensibilitatea, bogata viaţă interioară, ritmul, bioritmul, de ziua ei i-au adus numai parfumuri de duzină şi probabil că o bîrfesc pe la spate că nu e „adaptată“ şi n-a fost niciodată în stare să-şi găsească un bărbat ca lumea? Se plictiseşte, pur şi simplu?

Doamna minionă zîmbeşte şi spune că azi e luni, iar lunea de obicei e o zi nasoală la firmă, iese pe la cinci epuizată, un pachet de nervi şi vine aici ca să se relaxeze, colegele ei preferă piscina... Se întoarce în salon unde se schimbă iar partenerii. Va dansa cu o altă doamnă de vîrstă apropiată, tot minionă şi subţire, încălţată cu o pereche de sandale vechi. Încă de la începutul secolului XX, tangoul s-a dansat şi în cupluri de acelaşi sex, fără să implice şi alt gen de relaţii; priveşti un timp şi nu mai ţi se pare deloc caraghios, mai degrabă sofisticat, dacă ambii parteneri dansează bine. Cele două doamne se privesc amabil, repetă paşi, „îmbrăţişarea“, începe dansul. Numai muzica face toţi banii, să o asculţi două ore fără pauză, într-un imobil vechi de pe strada Covaci. O după-amiază de vară, afară te simţi ca într-o etuvă, cetăţeni ai oraşului gîlgîie bere pe terasa de vizavi, iar aici soarele intră filtrat prin geam, lumina e aurie şi difuză, camera devine sepia, rochia primei doamne are culoarea castanelor, parchetul scîrţîie foarte uşor, praful fin din aer pe care nu-l vezi te face să strănuţi. Să revenim... un, doi, trei, patru. Cătălin ţine ritmul pocnind din degete, se plimbă printre dansatori corectîndu-le poziţia, începe să transpire, e totuşi foarte cald. Un bărbat şi şase femei. Soţul uneia dintre ele o aşteaptă în antecameră. Bărbatul e îmbrăcat într-un costum impecabil, cămaşă foarte albă, pantalonii subţiri din stofă sînt călcaţi la dungă, aceleaşi tocuri „regulamentare“, de data aceasta de 3-4 cm. Pare timid, seamănă un pic cu Hugh Grant în *Sense and Sensibility.* Dansează cu o domnişoară care nu mai e o „începătoare“, dansul ei se pare că deja îl seduce. De regulă, femeile învaţă după primele 2-3 lecţii, iar bărbaţii după 4-5 lecţii. „E mai uşor pentru femei pentru că ele sînt conduse; în schimb, bărbatul face totul, el e cel care greşeşte!“ – spune Cătălin. O altă domnişoară stă pe margine, nu are partener. Bîţîie cu nerăbdare din picior, aşteptînd să-i vină rîndul. Pentru moment ţi se pare că acea zvîcnire ritmică a piciorului ei încălţat în sanda reprezintă esenţa lecţiei. Domnişoara cea blondă, foarte tînără şi înaltă, îmbrăcată în blugi strîmţi, cu *look* de manechin, face notă discordantă. E stîngace, e la prima lecţie. Nu-i convine că dansează tot cu o „începătoare“. Are senzaţia că nu învaţă nimic. Probabil că va renunţa curînd sau poate că nu, data viitoare va veni şi ea cu o rochie simplă, pe talie, va intra în comunitatea de *tangueros.* La lecţii vin peste o sută de „cursanţi“, dar e de preferat să-i numim pe toţi dansatori, dintre care vreo şaptezeci sînt cei „vechi“, cu abonament, iar ceilalţi nimeresc aici accidental şi renunţă destul de repede. „Noi le oferim poveşti de tango, dar nu toţi rămîn! Oamenii ambiţioşi să dobîndească tango-ul sînt cei cu adevărat perseverenţi. Alţii cred că e de bonton să înveţi să dansezi tango, vin din curiozitate, dar nu-şi dau seama că tango-ul s-ar putea să-i schimbe pentru totdeauna.“ Cătălin vorbeşte despre tango ca despre un dar pe care îl ai (l-ai dobîndit!) şi trebuie să-l oferi mai departe. E de preferat să dansezi cu cît mai mulţi parteneri, nu doar pentru a întîlni oameni noi, cît pentru a învăţa noi stiluri de dans, deoarece se spune că în tango există atîtea stiluri de dans cîţi oameni dansează. Diferenţele între începători şi experimentaţi constau şi în capacitatea de a dansa cu persoane mai puţin experimentate, căci dorinţa fiecărui dansator este de a-şi rafina cît mai mult posibil tehnica, pentru a comunica cît mai bine cu partenerul de dans.

Şcoala „El Tango“, singura şcoală de tango argentinian din România, a fost înfiinţată în 2004 de Alina şi Cătălin Dumitrescu. Deşi meseria lui Cătălin este cea de economist, nu-ţi lasă deloc senzaţia că ar privi şcoala ca pe o afacere. Cei doi soţi au început să danseze în 2001, iar în 2004 au făcut un împrumut în bancă şi nu şi-au cumpărat boilere şi frigidere, ci au plecat pentru o lună la Buenos Aires ca să danseze. Un oraş în care tango-ul nu reprezintă un dans sportiv sau de societate, ca în Europa, e un mod de a fi. „Pe vremea aceea eram plini de figuri, credeam că ştim deja să dansăm bine, dar cînd am ajuns acolo, ne-am dat seama că sîntem nişte caraghioşi!“ Caraghioşi, pe lîngă tinerii de 20 de ani care dansau deja de 17 ani sau pe lîngă cei pentru care dansul nu mai reprezenta nimic ieşit din comun, echivalentul unei cine bune sau a unei întîlniri cu prietenii. Au vizitat mai multe şcoli şi cluburi de tango, dorindu-şi să cunoască cît mai mulţi profesori şi dansatori. Au experimentat. Cînd s-au întors, iniţiativa de a deschide şcoala a venit din dorinţa de a dansa şi aici, de a crea evenimente de tango. Cum ar fi *milonga,* petrecerea cu muzică de tango. Principala problemă a fost găsirea unor locuri sau localuri unde să se danseze. „Proprietarii de cluburi sînt în continuare reticenţi şi nu văd potenţialul tango-ului, nu văd în el un eveniment de stil, îi interesează doar consumaţia pe care o facem.“ I-au găsit însă pe cei de la „Amsterdam Café“, care au fost încîntaţi, şi dansatorii au început să apară. O şedinţă costă 100.000, cinci lecţii 400.000, iar unsprezece lecţii 800.000 lei. Cătălin a încercat să organizeze şi evenimente de stradă, în Cişmigiu, accesibile pentru toată lumea, dar Primăria i s-a împotrivit. „Aş mai încerca, dacă aş întîlni oameni cooperanţi şi n-ar mai fi birocraţie, sistemul de pile şi relaţii.“ Probabil că plimbările cu nepoţii, ale pensionarilor, ar deveni şi ele inedite, dacă ar fi să ne reamintim secvenţe din filmul lui Sally Potter, cu bătrîneii transfiguraţi în momentul în care dansează tango.

Între timp, s-au terminat cele două melodii şi dansatorii sînt nevoiţi să schimbe partenerii. Cele două doamne se despart, zîmbindu-şi în continuare amabil, iar acum par să semene foarte tare una cu alta, de parcă ar fi surori. Domnul timid se desparte şi el cu regrete de domnişoara care dansează bine; în mod normal, i-ar mai fi cerut încă un dans. Fata blondă e încîntată, va dansa chiar cu instructorul şi de data asta sigur va învăţa ceva! Soţul din antecameră se uită la ceas. Cetăţenii de pe terasă sînt parcă mai mulţi şi continuă să bea bere. S-a dus încă o după-amiază obişnuită în mult-prea-obişnuitul oraş numit Bucureşti.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Elfriede Jelinek, *Excluşii,* traducere şi note de Maria Irod, Colecţia „Biblioteca Polirom“, Editura Polirom, 2005.

Se pare că Elfriede Jelinek e o persoană cam urîcioasă. Pe de altă parte, se pare că există o boală numită fobie socială, de care ea suferă în sensul propriu, adică la modul patologic, maladia cu pricina fiind şi unul dintre motivele pentru care această mare scriitoare austriacă a refuzat să ia parte la festivitatea de la Stokholm, în 2004, cînd i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură.

Nu e greu de intuit, aşadar, cîtă morbiditate poate încăpea în optica unui asemenea autor, cînd vrea să-şi contextualizeze social personajele. Începe cu carul, fireşte. Ba chiar cu carul mare. Dar, vorba aceea, cîtă morbiditate, atîta literatură forte, tulburătoare, copleşitoare.

Romanul *Excluşii* e, în acest sens, cît se poate de elocvent. El are la bază un fapt divers înregistrat în 1965 (un adolescent care-şi masacrează familia), dar scriitoarea mută istorioara respectivă la sfîrşitul anilor '50, în perioada de tranziţie postbelică a Austriei, o epocă mult mai nimerită pentru cele patru personaje principale, aflate ele înseşi la o vîrstă eminamente a tranziţiei. Sînt patru liceeni şi un tînăr muncitor, a căror poveste porneşte de la tarele propriilor familii (fiecare situată pe o altă treaptă socială şi altfel colorată politic) pentru a sfîrşi în nihilism şi violenţă gratuită, după îndelungi popasuri la umbra *Străinului* lui Camus.

Elfriede Jelinek are acea sensibilitate central-europeană aplecată înspre absurd, stranietate dezinvoltă, firesc al nefirescului, dar mai are şi un gen special de artă a convulsiei, prin care chiar devine o scriitoare inconfundabilă.

Iulia ALEXA

Deconstruind-o pe Angelina

De obicei sînt clasate ca epitom al superficialităţii. În aceeaşi măsură sînt ideal şi social pentru restul lumii unde se exportă prin toate posibilităţile de mediatizare. De fapt, vedetele sînt proiecţia publicului lor. Sînt ce vrem noi să fie, iar consumul compulsiv de monden şi de biografii de vedete traduce o identificare inconştientă. Vedeta din *showbiz* e recipientul dorinţei celor care o prizează. Oameni obişnuiţi de altfel, actori mai buni sau mai slabi, *socialities* a căror vizibilitate face publicul să le confere şi nişte atribute printr-un ciudat transfer dinspre imagine către identitate, vedetele de *showbiz* trăiesc din hrana mediatică. Aceasta e logica internă a „profesiei“ lor. Este suficient să ne întrebăm ce calităţi are Victoria Beckham pentru a fi una dintre cele mai fotografiate persoane de pe planetă. Ea singură nu reprezintă absolut nimic. Este pur şi simplu accesoriul fotbalistului ei soţ. Ceea ce în teoria comunicării se numeşte „indicele intenţional“, asta e Victoria pentru David. Însemnul suplimentar, atributul suplimentar, complementul şi atributul. Împreună, cei doi *semnifică* ceva pentru public. Noua Familie. Trei copii, fără vergeturi. Combinaţia conjugală fără plictiseală. Erotismul marital fără rutină, seducţia perpetuă. Mai mult decît carne şi oase, ei sînt un simbol. Victoria spunea o dată că îşi doreşte să fie mai celebră decît detergentul Persil. Nimic mai mult. A mers. Echipe de relaţionişti au ştiut să extragă (sau să construiască, pentru foarte adesea vedeta e o sumă de calităţi enunţate ca existente, fără probă) semnificaţiile vandabile ale unui om. Celebritatea ei este vidă, nejustificată, tautologică, dar nu e mai puţin un fapt. Victoria Beckham reprezintă pentru consumatoarele imaginii ei (este fabricată pentru un *target* feminin) tot ce s-ar putea întîmpla dacă şansa – Accidentul Fericit al mariajului excepţional – ar fi posibilă la scară mare. Ea este, în acelaşi timp, şi sinteza perfectă şi recunoscută a chirurgiei estetice şi de imagine. V.B. e celebră prin împrumut, e proiecţia unei poveşti sau a unui roman roz, construcţia reală a unui discurs mediatic şi încarnarea unui *story* despre posibilităţile succesului. La antipod, Angelina Jolie are toate şansele să devină un simbol al culturii populare de talia lui Elvis. Ea întreţine o fantasmă a imposibilităţii de indentificare, transformată, paradoxal, în dorinţă. Are însemnele neverosimilului şi inaccesibilităţii. Foarte frumoasă în chip natural, Angelina e încarnarea unui canon. Are trăsături atît de perfecte încît adună pe chip premisele inexpresivităţii, ale imobilităţii (şi-o imaginează cineva îmbătrînind?). Nu întîmplător ea a fost Lara Croft, femeia perfectă, prototipul armoniei standardizate, al frumuseţii artificiale, *(kitsch?),* posibilitatea construcţiei şi deconstrucţiei corpului. Tot ce Angelina oferă ca simbol al culturii populare citadine este, de fapt, o sumă mare de semnificaţii. Plecînd de la citatul latinesc tatuat pe abdomen *(„Quod me nutrit me destruit“),* pînă la nume şi opţiuni biografice. Această abundenţă de semnificaţii o face pregnantă. Se ştie despre nonconformismul ei asumat şi afişat. *„She makes headlines“* pentru că tot ce face se aşază în logica abaterii de la normă, adică a presei. Se numeşte Angelina. Asocierea cu inocenţa survine aproape clişeistic. I se spune „înger sau demon“ fără să se tranşeze, o dată, public, direcţia. Angelina este învestită cu tot ceea ce astăzi o pătură largă consideră însemn al alegerii. Are o ascendenţă excepţională (tatăl ei, Jon Voight, are de asemenea Oscar), poartă mărcile diferenţei şi rarităţii (provine din indieni irochezi). Exotismul este interesant. Şi mai incitante sînt tribulaţiile ei biografice, care alimentează şi întreţin foamea de senzaţional. Jolie depăşeşte narcisismul iconic al vedetei, lucru care se răsfrînge, pozitiv şi circular, asupra propriului coeficient de faimă. Nu se supune regulilor de acceptabilitate socială şi pare cam amorală. Declară că este bisexuală, îi suflă bărbatul alteia, dar este Ambasador al Bunăvoinţei pe lîngă ONU. Este profund dedicată cauzei umanitare şi donează fiecare a treia parte din încasările ei (şi nu puţine) refugiaţilor. Este o femeie *cool,* cu tot ce această „religie“ poate însemna ca atitudine, blazaj, privilegii, avangarda modei, etc. Însă conduita ei pretinde a recupera o autenticitate veche, pe care o reciclează. Angelina devine mamă în 2002 adoptînd un băieţel din Cambodgia. (Ulterior acest copil se contaminează de influenţa mamei şi este votat de către cititorii unei reviste „cel mai influent copil din 2005“.) Ea resemnifică maternitatea, o aduce dintr-o perspectivă biologică şi naturală, într-una socială, mai modernă, upgradată. „Dacă aş da naştere pur şi simplu unui copil, m-ar tortura gîndul că, de fapt, nu am ajutat un orfan.“ În 2005 mai înfiază o fetiţă etiopiană. Adopţia a doi copii exotici şi săraci încarcă acest gest cu toate sensurile binelui în accepţiunea lui soft, nesacrificială, dar nobilă. Angelina adaugă dragostei materne conotaţii politice şi ecologice. Succesul este, pînă la urmă, isteţimea de a şti să te plasezi în avangarda imaginii.

Simona SORA

puzzlecturi

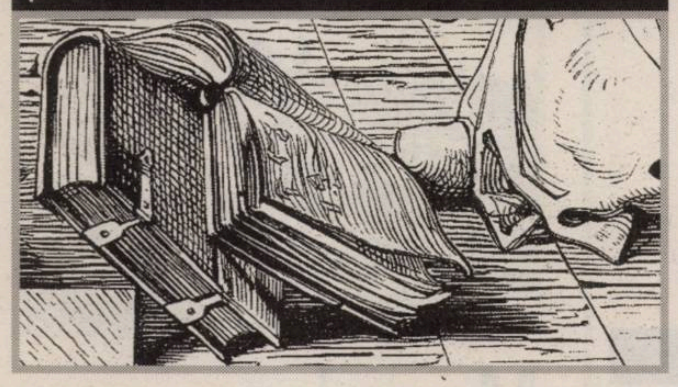

Măştile seducţiei

● **Nora Iuga, *Fetiţa cu o mie de riduri*, Editura Cartea Românească, 2005.**

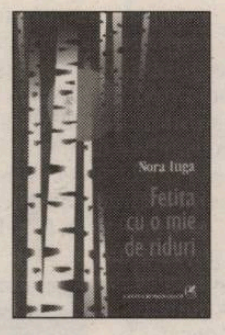

M-am întrebat mereu de ce Nora Iuga nu scrie ţeatru. Poetă şi prozatoare de mare clasă, cvasimemorialistă şi traducătoare empatică, Nora Iuga se pune permanent în scenă, teatralizează suprarealist-oniric, dar şi expresionist tot ce atinge. Îşi este propriul personaj multifaţetic, dar şi propriul regizor neautoritar. *Persona* care spune „eu" în scrierile Norei Iuga este întotdeauna paradoxală: vie şi compozită, autentică şi construită, expresivă şi interiorizată. Ea se (re)prezintă scriindu-se „cum se gîndeşte, nu cum se vorbeşte", mai degrabă pe plan interior-inconştient, decît discursiv. Poetica aceasta antiliterară, numită de scriitoare, împreună cu Octavian Soviany, *cvasiliteratură,* este însă – s-o recunoaştem şi la această nouă carte – un artificiu literar. Rezultatul, apropiat de teatrul absurdului, a minat întrucîtva experimentul din *Lebăda cu două intrări,* discurs care-şi aşteaptă încă lectura psihanalitică, probabil cea mai nimerită cheie.

Cine s-a întrebat însă, la apariţia deconcertantă a *Lebedei...,* cum va scrie în continuare una dintre cele mai autentice scriitoare de azi după o carte cu foarte multe intrări (teatrale), dar cu o singură ieşire (suspendarea sensului şi a pactului cu cititorul), poate găsi un răspuns în *Fetiţa cu o mie de riduri.* Noua carte a Norei Iuga – roman-poem, poem în proză, memorialistică infinitezimală a senzaţiilor corpului – trăieşte din acelaşi paradox: vrea să surprindă discursiv obiectele inconştiente ale gîndirii afective, neraţionale. Discursul nu mai este însă o nesfîrşită asociaţie liberă care mizează întru totul pe spectacolul dramatic şi pe empatia cititorului, ci unul construit, polarizat, structurat, cu mize şi efecte literare. S-ar zice că, din războiul declarat împotriva convenţiei şi compartimentării pe specii a literaturii, scriitoarea a cîştigat în teatralitate (cel mai convenţional gen literar), dar şi în interiorizare discursivă.

Astfel trebuie citită şi livrarea Norei Iuga: „Eu sînt fetiţa cu o mie de riduri" – ca pe-o punere în scenă de sine, dar şi ca o reconstruire esenţială a identităţii de scriitoare. Căci „fetiţa" nu e doar memoria, cum crede un personaj, scriitor în lumea reală (Mihail Gălăţeanu), ci şi diferitele ipostaze organice pe care memoria nu le mai păstrează. Există, în *Fetiţa cu o mie de riduri,* tot felul de identităţi personale şi narative care se suprapun, venind din copilăria germană a unei fetiţe cu suflet slav, îndrăgostită de un mesteacăn numit tautologic Beroza, un fel de Dumnezeu vegetal, provocator de regresiuni şi extaze mistice: „cînd vreau să mă văd, închid ochii, intru în cutia de carton, acolo dorm doi pantofi, unul cu vîrful în călcîiul celuilalt, în poziţia pe care o au gemenii în uter... cînd mă văd cu Beroza mă aflu mereu în cutia de carton. «cu tine nu sînt niciodată absent», mi-a spus; vorbea ruseşte. l-au auzit şi pantofii şi de-atunci îl urmează orbeşte. bine, dar tu ce faci? eu? numai acolo, în cutia de carton, cred şi nu cercetez".

Sumă de contrarii, de contradicţii şi de paradoxuri, fetiţa cu o mie de riduri povesteşte spaime lucide, iubiri neconsumate, intuiţii poetic-organice devastatoare. Cele o sută de poeme ale acestui roman sînt semne fizice şi literare în egală măsură, semne de regenerare organică (în conflict cu „generaţia hipo") şi frică de îngheţare într-o formulă poetică sau prozastică: „...cînd vine tsunami şi te-aruncă din şopron pe scena bursierilor DAAD de la Café Einstein – cea mai grozavă traducătoare de limba germană – ai şaptezeci de ani, o fetiţă acolo cu o mie de riduri, parcă aşa spuneai; ce tot înşir eu aici cînd rusul alb din luncile Brestului mi-a scris ieri «Leb wohl Nora» şi s-a trîntit uşa instalaţiei frigorifice a abatorului. eram o oaie jupuită, atîrnată de cîrlig, mă congelam, deveneam tare ca piatra şi sticloasă ca un glob luminos spre bucuria copiilor de trupă hipotensivi, hipotermici, hipoacuzici, hipotalamici şi foarte zgîrciţi la vorbă".

Fetiţă căreia i s-au teminat chibriturile, Maria-Magdalena anesteziată, Lara lui Pasternak, Nora cea pentru care literatura e „un nod la batistă, un fel de «nu mă uita»", fecioara despletită din Siberia pînă-n Prusia – iată cîteva dintre măştile schimbate de protagonista acestui roman-poem dramatizat şi dramatic. O fetiţă cînd cu suflet rusesc şi trup prusac, cînd cu trup oriental şi suflet occidental, îndrăgostită de un rus alb de pe Rin, ca de-o imagine unificatoare între prima copilărie şi ultima copilărire, şi care-şi scrie biografia exemplară: „la nouă ani în recreaţie dai mereu de-o colegă care îţi spune ce face tata cu mama cînd te trimit la cinematograf, aflasem aşadar cum se împinge cu degetul carnea-n ardei, ştiam că ardeiul rezistă la căldura cuptorului şi nu-mi era frică, mi-era ruşine nu pentru mine, pentru mama şi tata. şi a venit un timp cu un pat şi un bec stins cînd m-am jucat şi eu de-a mama şi tata. n-a fost rău, dar de ce ne-am mişcat ca un tren de marfă care face manevre şi de ce n-am stat aşa pînă la capătul nopţii, pînă-n vecii vecilor, cum rămîne plopul în pămîntul lui, deşi suie şi suie prin faţa ferestrei mele pînă la cer, mă gîndesc şi eu aşa la bietele suflete fără trup care ajung undeva pe un nor orbitor de zăpadă, unde nu e durere, nici întristare, nici suspin, cum se iubesc ele în pustiul cărnii lor şi mă prinde mila... dar dacă acolo, doar acolo, nu se mai mişcă şi nu mai ies unul din altul?"

Poem în proză, memorialistică esenţială, teatru suprarealist, *Fetiţa cu o mie de riduri* nu e doar o arheologie poetică a sinelui inenarabil, ci şi o împăcare cu cititorul, sedus aici, ca toţi bărbaţii din cărţile Norei Iuga, de o vitalitate debordantă, de o livrare necondiţionată şi dramatică, dar mai ales de o molipsitoare plăcere a scrisului.

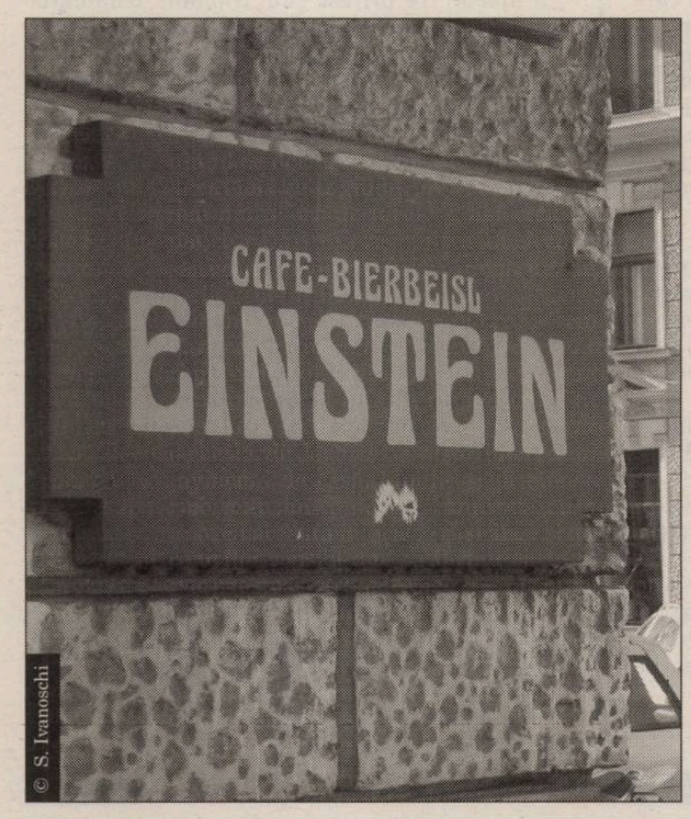

© S. Ivanoschi

Dilema veche vă recomandă

● *Brainiac* – sîmbăta la miezul nopţii, pe Discovery, Richard Hammond prezentator (îl ştiţi de la *Top Gear)* –, o emisiune de un umor nebun, în care se pun la cale cele mai trăsnite experienţe care îi pot trece omului prin cap. 100 de telefoane mobile care sună în acelaşi timp pot fierbe un ou cu radiaţiile lor electromagnetice? Cîte bomboane cu coniac trebuie să mănînci pentru a depăşi limita legală de alcoolemie? Cum poţi face o omletă folosind TNT şi o maşină de spălat... Nu încercaţi astea acasă; uitaţi-vă la *Brainiac,* emisiunea care dă ştiinţei pantalonii jos şi o bate cu papucul la fund! (Marius Chivu)

● *Lundi matin,* (deocamdată) singurul film al lui Otar Iosseliani distribuit pe marile ecrane din România – de aceeaşi companie care a adus, recent, *The Pillow Book* al lui Greenaway... Ca o partitură pentru pantomimă şi clavecin, în trena lui Tati, dar cu un univers şi o atmosferă 100% iosseliniene; scena cu marchizul veneţian me(ga)loman (interpretat chiar de regizor) este un moment de antologie! (Alex. Leo Şerban)

● Fie şi în Anul Mozart, ba chiar într-un acord fin cu el, *Istoria jazz-ului* continuă sîmbătă de sîmbătă (ora 20,45) la TVR Cultural. Un spendid documentar american în care fiecare episod parcă vine din Scott Fitzgerald şi întregul montaj are suflul unei pagini din Dos Passos. (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

Războinicii

● ***Puşcaşi marini* / *Jarhead* (SUA, 2005), de Sam Mendes.**

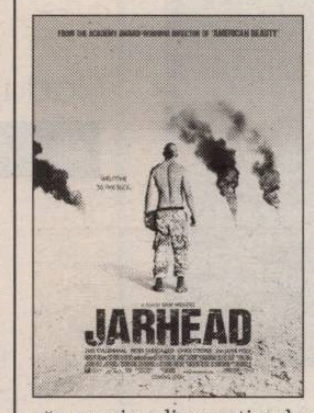

Bazat pe memoriile lui Anthony Swofford, participant la primul război din Golf, noul film al lui Sam Mendes, *Jarhead,* e un portret al puşcaşului marin în inacţiune – împotmolit luni întregi în aşteptarea bătăliei şi apoi trezindu-se dintr-odată în cenuşa ei, fără să fi apucat să contribuie cu un singur foc (avioanele şi tancurile au făcut totul). Dacă privirea lui Mendes este sau nu atît de obiectivă cum vrea să pară, dacă portretul e colorat de o antipatie ireductibilă pentru subiect sau de o discretă căldură umană, cît din efectul său provine din ce ştim despre comportamentul soldaţilor americani în *celălalt* război din Golf (în special despre abuzurile de la Abu Ghraib) şi cît provine, pur şi simplu, din susceptibilitatea noastră de civili – acestea sînt lucruri greu de stabilit. Cert este că *Puşcaşi marini* e foarte-foarte departe de a fi un videoclip de recrutare.

În 1989, cu *Străinul* lui Camus la el şi cu sentimentul că s-a rătăcit în drum spre colegiu, Swafford (Jake Gyllenhaal) ajunge, mai mult sau mai puţin intact (instrucţia preliminară includea şi lovirea recrutului cu capul de tablă), într-o unitate de lunetişti. Camarazii îi fac o primire călduroasă: după cum sar pe el, par chitiţi să-l violeze, dar de fapt nu vor decît să-l însemne cu fierul roşu, şi nu acum, ci mai tîrziu, cînd va fi demn de onoarea asta. Ca să ajungă acolo, trebuie să-şi scoată din cap orice gărgăuni o fi găzduit pînă atunci (ofiţerul său se uită peste *Străinul* şi îl aruncă la coş) şi să facă loc pentru valorile corpului de elită în care speră să intre, începînd cu ideea că fără puşca lui e nul; după cum comentează el din *off,* cuvîntul *jarhead* (în traducere literală, „cap de borcan") nu se referă doar la aspectul exterior al ţestei soldatului, ci şi la condiţia sa de recipient gol care urmează să fie umplut cu tot ce-i trebuie ca să funcţioneze performant în condiţii de război. Aşadar, ce ajunseseră să conţină capetele puşcaşilor marini în 1991, după atîtea luni de instrucţie şi de aşteptare a unui război în care pînă la urmă n-a mai fost nevoie de ei? Filmul lui Mendes încearcă un răspuns. Nu e la fel de categoric ca răspunsul cu care venea *Full Metal Jacket,* filmul din 1987 în care Stanley Kubrick reconstituia conţinutul capetelor tunse chilug cu ocazia războiului din Vietnam; e mai tatonant şi nu pretinde că e răspunsul definitiv – e mult mai puţin prezumţios. Dar nu e mult mai plăcut. Instruiţi şi montaţi să-l căsăpească pe Saddam, soldaţii ajung în Arabia Saudită, unde nu-i aşteaptă decît pustiul, datoria de a apăra petrolul de primejdii care nu se concretizează niciodată, interviuri (aranjate) cu echipe de televiziune, şi mai multă instrucţie, o tot mai mare nesiguranţă în ceea ce priveşte fidelitatea logodnicelor şi a prietenelor de acasă, o tot mai mare ostilitate faţă de ele şi faţă de femei în general, pornografie, filme de război, pariuri pe lupte între scorpioni, instincte războinice care, private de debuşeul cuvenit, degenerează în paranoia sau într-o brutalitate urîtă, sexualizată. Pauline Kael a observat odată, în legătură cu *Top Gun* – o viziune cum nu se poate mai diferită asupra vieţii militare – că, în momentele în care eroina nu e pe ecran, „filmul e o sclipicioasă reclamă homoerotică", în care „piloţii se fiţîie prin vestiare, cu prosoapele legate nesigur la brîu, şi atunci cînd îşi vorbesc stau aproape nas în nas". Spre deosebire de autorii lui *Top Gun,* autorul lui *American Beauty* e pe deplin conştient de acest subtext – toate aceste torsuri goale şi braţe vînoase forţate să accepte proximitatea permanentă a altor torsuri goale şi braţe vînoase, tot acest cult al puştii fără de care bărbatul e nul – şi ne face atenţi la posibilităţile sale cele mai puţin inocente: există un potenţial întunecat-pornografic în hîrjoneala acestor bărbaţi, o agresivitate faţă de corpul celuilalt, care cine ştie pînă unde poate să meargă atunci cînd celălalt e un prizonier sau un inamic mort. Aşa să arate, pe dinăuntru, capul unui puşcaş marin? Chiar şi al lui Swofford? În pofida lecturilor lui din Camus, a ochilor sensibili şi a comentariului din *off* (care ne aminteşte că mai tîrziu a reuşit să-şi clarifice experienţa), el nu pare să aibă mai multă personalitate decît ceilalţi – toţi au încredinţat-o armatei şi deşertului ca s-o umple. Nici unul nu funcţionează ca un pol de umanitate stabilă după care spectatorul să se poată orienta. Şi, la un moment sau altul, fiecare pare pe punctul de a înnebuni. Cel mai tulburător e Troy (Peter Sarsgaard), care, atunci cînd primeşte ordinul de a-l lăsa pe mîna aviaţiei pe irakianul pe care, în sfîrşit, îl avea în lunetă, începe să plîngă ca un copil căruia i s-a luat jucăria. Într-un film plin de privelişti extraordinare (puţurile de petrol arzînd, cu coloane de fum care din depărtare par nişte tornade, nisipul transformîndu-se în scrum, lumina transformîndu-se în ceva ce nu mai e nici zi, nici noapte), asta le întrece pe toate: armata nu trebuia să fie chestia aia care te transformă în bărbat? Se pare că nu (dacă nu cumva – şi e şi mai rău – *asta* e masculinitatea). După cum nu te mai ajută nici să te găseşti. O spune Swofford (cu dublu înţeles): „Sîntem tot în deşert".

trecerea prin reviste

Tracţiune integrală

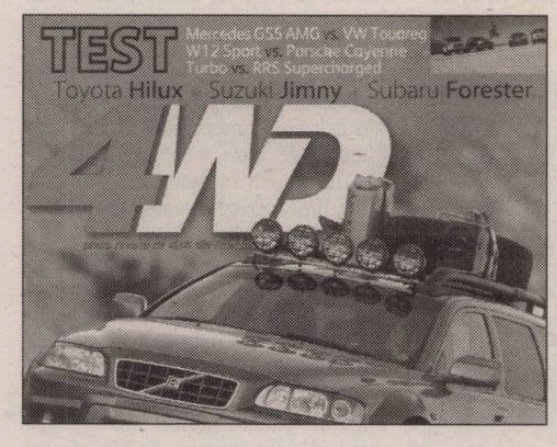

4AWD este „prima revistă de 4x4 din România". Un titlu care sună de-a dreptul macho. Poate că n-ar fi de prisos să explicăm (poate mai ales pentru doamne) că „4x4" se referă la maşinile care au tracţiune pe toate cele patru roţi motoare. Adică trag toate patru, faţă de numai două, la maşinile obişnuite. Este vorba în special deci, despre maşinile de teren, mult iubite în România după Revoluţie (în ciuda preţurilor). Şi asta pentru că drumurile noastre sînt cum sînt, dar mai ales pentru că maşinii i se acordă încă, în bună măsură, valoare de prestigiu şi e privită mai puţin din perspectiva necesităţii. În ţara lui „Ştii cine sînt eu?", aşa cum zicea un titlu mai vechi din *Dilema,* era musai ca asemenea maşini să aibă succesul pe care chiar l-au şi avut. O ţară cu destule străzi desfundate, care au de-o parte şi de alta vile impresionante, în ale căror garaje tronează la fel de impresionante „4x4". Drumul e public şi nu interesează pe nimeni, dar maşina e personală şi trebuie să facă faţă nenorocitului de drum. Un occidental se întreba odată de ce oamenii aştia nu pun mînă de la mînă să-şi asfalteze ulita şi apoi să-şi cumpere, în loc de jeepuri, maşini cel puţin la fel de scumpe, dar mai delicate, gen Porsche, Ferrari, Bentley şi aşa mai departe. Poate pentru că ei înşişi sînt mai degrabă nişte „4x4", neîmpăcaţi încă prea bine cu starea bipedă „2x4". Ceea ce nu înseamnă însă că *maşinile* „4x4" nu sînt interesante. Iar surpriza a fost că şi revista dedicată acestor maşini e cît se poate de serioasă, adresată mai degrabă celor pasionaţi de aşa ceva, decît celor care-şi plimbă burţile în ele, într-o pură nesimţire. Publicaţia a ajuns deja la numărul 9. Şi în ea poţi descoperi, cu o bucurie aproape copilărească, despre cum poate ajunge o maşină în vîrful muntelui (chiar şi pe zăpadă) sau poţi urmări un test comparativ între un Touareg, un Cayenne, un Range Rover şi un Mercedes G55 AMG. Înşişi autorii testului recunosc că pentru cele mai multe asemenea maşini „singura provocare *off-road* va rămîne probabil panta de la ieşirea din garaj". Cu toate astea, maşinile sînt făcute pentru condiţii mult mai grele. Se mai face vorbire în revistă şi despre serioasa maşină Subaru care ştie să iasă din „virajul care varsă". Fascinantă poate fi chiar şi povestea IMS-ului, bătrîna maşină militară despre care nu toate amintirile noastre sînt chiar plăcute. Afli, de exemplu, că motorul acestei maşini pornea la apăsarea unui simplu buton, adică aşa cum pornesc astăzi maşini foarte scumpe şi sofisticate. Mai e şi povestea unui Volvo de teren T21, din anii '50, numit porcul mistreţ, reconstruit în zilele noastre de o firmă germană. Un monstru, pe cît de urît, pe atît de nostim, numai bun să te duci cu el la teatru şi să ocupi trei locuri de parcare. În sfîrşit, există şi un reportaj de pe drumurile, cu asfalt şi fără, ale Bucovinei. Interesant e că publicaţia nu face niciodată rabat de la linia editorială, vorbind adică de vreo maşină „2x4". Specializarea e totală. Un lucru care ar fi poate necesar şi în alte domenii ale jurnalismului. Şi ar mai trebui spus că, aşa cum cucoanele au dreptul şi bucuria la reviste despre rujuri, „diete cu cartofi", bureţi de baie, vedete şi alte tîmpenii, au şi bărbaţii dreptul la o revistă serioasă şi adevărată, de „4x4". (**A. M.**)

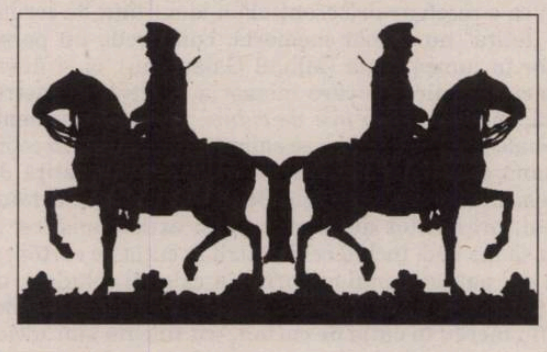

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Omagiu de 26 ianuarie

Dacă mai ştiţi de ziua asta...

Puţini, foarte puţini români au răbdarea, liniştea, puterea să descrie cum au trecut sau au fost trecuţi prin ceea ce se numeşte îndeobşte rahat. Penibilul propriei persoane nu ne stă în caracterul scrisului, nu ne inspiră pagini memorabile. Şi fuge imediat în tragic, acolo unde lumea trebuie să-ţi cadă pe cap şi poţi urla melodramatic pînă la cer. Cît se poate exagera o trimitere în mă-sa...? Mai deloc. Alţii scot din două palme încasate în stradă o capodoperă ca *La chute* a lui Albert Camus.

Încît mai de înţeles decît neplăcerea poate că ar fi nepăsarea. În general, dar şi în detaliu, a fi înjurat, a o lua între ochi, a fi spurcat nu mai are importanţă, nu constituie un eveniment moral, nu depăşeşte epiderma şi se tratează ca o spălătură pe dinţi, ca o întindere a muşchilor, a cîtorva nervi care nu cer – Doamne, iartă-mă! – o psihanaliză. E ridicol – nu de azi, de ieri, ci de-o viaţă – să pui la inimă, să fii zguduit de un „hai sictir" încasat la Bucureşti sau în cel mai obscur sat. Cei care fac scandal din asta şi scot chiar cuţitul sînt buni de dus la balamucul „ştirilor de la ora 17", de care toată lumea, deschizînd frenetic televizorul, zice că s-a săturat.

Teama de ridicol conservă bine nepăsarea. Totuşi, oricît de nepăsător pare bucureşteanul la a o încasa, pe atît de grăbit este tot dînsul în a riposta, în virtutea aceleiaşi inerţii. Rapiditatea replicii – pe măsură, ţintind aceleaşi organe vitale – permite binefăcătoarea lichidare a momentului penibil. Noi încă nu sîntem conştienţi de cîtă importanţă are rapiditatea – a sentimentului, a vorbelor – în viaţa noastră publică şi intimă. Rapiditatea e un fond în ţara asta prea mult deplînsă şi hulită pentru că nu ar avea decît forme (dar ce forme!), toate cu fund. Care forme, la noi, nu au fund?

„Şi tu n-ai răspuns nimic? N-ai putut să-l bagi şi tu undeva, Doamne, iartă-mă?" e o întrebare pe care copilul român o aude de mic şi se duce cu ea pînă la stadiul de soţ sau soţie (iar fără bemolul lui „Doamne, iartă-mă!", melodia instigării la demnitate prin injurie nu se leagă).

Estetic vorbind, nu cred că această educaţie a contrasictirului este proprie mitocului în care ne găsim, aici, la marginea celor două mari biserici, de la Roma şi Moscova. Circulaţia înjurăturii între noi, românii, ţine de marile bătăi cu frişcă din filmele cu Stan şi Bran în care, de cum ia farfuria în plină figură, omul o trimite între ochii celuilalt, în plină stradă, sub privirile poliţiei care intră şi ea în joc. Ceea ce la ei e cinema, la noi, înaintea lor, e viaţă în direct, de cînd ne ştim şi nu murim. Nu cred că intelectualizez excesiv dacă integrez înjurătura pe românește în extraordinara noastră forţă ludică, cinematică, nici curat tragică, nici hotărît comică, exact aceea care l-a biruit chiar şi pe Necuratul, pe Kir Ianulea, în cea mai deplină capodoperă a tatălui nostru care mai departe de a-l face pe celălalt de „măgar, violent şi fără maniere" nu trecea. E frumos, e urît cînd doi bucureşteni se înjură scurt şi îndesat? Încă nu ştiu. În fundul fondului, e vesel, e sinistru, e caraghios, e jalnic, toate într-o repeziciune ce mi-l aduce în minte pe acel primar al Bucureştilor care, pe vremea lui Antonescu, a interzis, cu grele amenzi, înjurătura în locurile publice. Ceva mai paralizant despre oraşul meu şi Capitala ţării nu-mi pot imagina.

Pentru mine, ca om care ştie foarte bine cînd a fost înjurat prima oară (în armată, prin '50, cînd, grăjdar, nu am fost în stare să păzesc somnul de noapte al cailor), dar şi ultima oară (în zilele noastre cînd, în numele vechii uri de clasă, am fost făcut „cretin mic-burghez" de către un fost ideolog de la CC), pentru mine, monumentalul în acest domeniu rămîne imaginea care circula din gură în gură prin Bucureşti, în ziua de 26 ianuarie 1989, dacă se mai ştie a cui zi era...

O imagine fantastică şi realistă, fabuloasă şi promiscuă, înfricoşătoare şi veselă pînă la cer. „Ai auzit ce a fost la WC-ul din metroul de la Piaţa Unirii?" „Nu, ce a fost?" „Ştii ce scria mare, pe uşă? «Vă f... muma în c... la toţi.» Semnat Nicolae Ceauşescu." Am rămas ca bubuit. Bine dispus, tipul, un universitar, a avut grijă să-mi precizeze: „Au scris cu puncte-puncte... pudoarea nu moare!".

O spun fără grabă, cu o oarecare mîndrie: nimeni în lume n-a creat o asemenea metaforă cuprinzătoare a tiranului – perfect echilibrată între sinistru şi hilar – ca noi, aceştia, din oraşul fără de care Europa nu ar fi putut strînge la pieptul ei cele două animale emblematice ale secolului 20: gorila şi rinocerul.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Mucul de Mercedes

Aşa bagă-l, bagă-l! Ba nu, bag-o, bag-o! Vezi să nu umpli nara de sînge! Aşa, atinge, lasă-l să cedeze! O, nu, mă dezamăgeşti! Ba nu, nu poţi tu să faci asta! Tu, blonda din faţa parbrizului meu! Încearcă din nou, ai timp, nu te grăbi! Ai timp! Stopul e lung mai ales pe Batiştei, unde e ditamai „Cedează trecerea"! Ia-o de la capăt! Aşa, fii un pic atentă! Nu rata iar! Aşa te vreau, meticuloasă! Am şi eu suflet, sînt stresat! Tu eşti blondă! Deci, aşa: încet-încet, umedul nu trebuie stîrnit, nu, mergi pe uscat, caută în adînc, uşor, fără grabă! O, nu, iarăşi? E momentul să te întreb de ce? Aşa, ia-o

de la capăt! Măcar ai această insistenţă ce te scoate în faţă, blondo! Eşti minionă, mi se pare! Nu, nu, vreau aprecieri scîrboase înainte de reuşita ta deplină! Aşa, ia-o de la zero. Unghia ta lungă caută umedul şi-l dă la o parte. Apoi atacă văgăuna uscată. Da, da, acolo, ce vîrf minunat are unghia arătătorului tău! Nu-mi vine să cred! Scoţi mucul lung din adîncurile nării tale stîngi cu unghia arătătorului de la mîna ta dreaptă! Da! Da! Da! Blondo! Te privesc cu nesaţ. Şi chiar am făcut un favor unei babe ce-şi plimba moartea pe trecerea de pietoni de la Batiştei. Am lăsat baba să treacă spre a te admira pe tine. Ce faci cu mucul? Te privesc cum îl plimbi triumfător prin faţa volanului! Unde se va usca? Unde se va zbate? Unde va muri mucul? E, da, se va zbate la picioarele tale! Ai ales o panoramă unică pentru ultimele minute din viaţa mucului tău, blondo! Da, pe scaunul de piele, lîngă cusătură, dacă nu mă înşel! De acolo mucul îţi va privi pulpele marmoreene, epilate. Acolo mucul acela se poate gîndi la soarta lui, la ultimele lui clipe. Şi dacă îşi va revedea momentele de agonie, istoria vieţii în cîteva secunde, cum se practică la astfel de muci plicticoşi, va fi mulţumit că a fost vînat din nasul unei blonde. Dar va fi fericit, din alte motive! Şi atunci nu tu, blondo, eşti eroina. Spiritul mucului va transgresa materialitatea blondă, îşi va ferici mocirla cu reţeta de succes a vieţii sale: decedat pe bancheta de piele a unui Mercedes clasa S600L de vreo 147.135 de euro, preţ fără dotări. Slavă acelui muc lung ca un cercel! A salvat gloria apusă a mucilor căzuţi la datorie sub bancheta de plastic a unei Dacii 1300! Sau a unui Trabant! Şi a unui Logan, Citroën, Peugeot, Mazda, Audi, Opel! Oricît ar fi de ridicat în slăvi că a picat din nasul unei blonde, mucul acesta a murit mediocru! Ca un oarecare! Fiindcă întotdeauna la stop la Batiştei va răsări mereu şi mereu un Volvo sau un jipan cu toate dotările. Preţul luxului va omorî gloria trecătoare a mucului de Mercedes.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Românii la 1800

La 1800, umori şi sentimente diferite domină spiritele românilor. Prinşi între două lumi atît de diverse, un Orient cu valorile lui şi-un Occident cu ofertele lui mirifice, românii îşi exprimă părerile în maniere variate.

Nicolae Văcărescu se arată mîndru, şi trist în acelaşi timp, de un trecut ce nu mai vroia să fie prezent şi, recitind „un épître dedicator" la *Grămmatica Românească* a lui Ienăchiţă Văcărescu, simte nevoia să împartă tot acest entuziasm şi toată această amărăciune cu nepotul său, Iancu Văcărescu: *„îl trimiţ ca să-l vezi, îl trimiţ ca să te invitez şi să te aţiţ, îl trimiţ ca să te aprinz, să te fac să fii foc viu, mai mult dăcît eşti, şi apoi tot ce am păţit şi eu, ca să te fac să-ţi aduci aminte cu toată puterea şi virtuţia duhului şi a inimii şi a cugetului ce porţi, ce au fost părinţii noştri: tată-tău* (Alecu Văcărescu, *n.n.) şi moşă-tău* (Ienăchiţă Văcărescu, *n.n.), şi să plîngi cu inima înfrîntă şi cu duh slobod, dar supus dăn întîmplări a purta jugu"*. Iată-l trist, cuprins de gînduri şi dileme, petrecîndu-şi nopţile în reflecţii nesfîrşite şi încercînd găsirea de soluţii la o stare de fapt: *„mă arz atît încît şi în ceasul ce-ţi scriu mă podidesc lacrămile, simţind ce era acei oameni şi văzînd că noi nu sîntem de a face cevaş fiteşcine în parte, nici măcar oameni dă a ne uni şi a face"*[1].

Cîţiva ani mai devreme, pe la 1813, după teribila ciumă a lui Ioan vodă Caragea, Ioan Dobrescu, cojocar şi dascăl la biserica Batiştei din Bucureşti, nu se sfieşte să-şi verse amarul şi furia împotriva celora ce fără teamă de Dumnezeu abandonaseră valorile tradiţionale (care-l legau pe român de marile şi capitalele principii ale creştinismului) şi se grăbiseră să „imiteze" şi să promoveze cu totul alte valori aşa-zis „păgîne": *„Oamenii îşi lepădaseră portul şi-şi luaseră portu strein, ca păgînii, unii nemţeşte, alţii sfranţuzeşte, alţii în alte chipuri, cu părul tuns, cu zulufi ca muerile. Apoi ne amestecam cu ei şi cei mai procopsiţi le învăţa cărţile lor, unii sfranţuzeşte, alţii nemţeşte, alţii talieneşte. Şi intră învăţătura lui Volter, acel urîtul lui Dumnezeu, pre carele îl aveau păgînii, ca pre un Dumnezeu. Şi sfintele posturi nu le mai băgam în seamă. Totdeauna cărnuri la mese. La biserică mergeam ca la o privealâ, care mai de care cu haine mai bune, muerile cu felurimi de podoabe drăceşti; iar nu să intrăm în biserică cu frica lui Dumnezeu, să ne rugăm pentru păcate. Mai în scurt, mîndriia aşăzase scaunu în Bucureşti"*[2].

Şi, în sfîrşit, marele boier Dinicu Golescu plecat în Vest spre a descoperi şcoli bune pentru fiii săi, avînd astfel prilejul să călătorească prin oraşele Imperiului Habsburgic, prin Italia, prin Elveţia, prin Germania, între 1824-1826. Descoperă o altă lume pe care şi-ar fi dorit-o şi în Valahia lui dragă: case frumoase şi îngrijite, bunăstare, demnitatea ţăranilor, învăţătura preoţilor, universităţi bune şi prestigioase, şcoli mai în toate satele şi în limba naţională, drumuri îngrijite şi poştalioane regulate, oraşe luminate, teatre şi muzee, biblioteci şi spitaluri. Se minunează şi se întristează cînd trebuie să privească spre patria sa, acolo unde lucrurile erau atît de departe şi-atît de ascunse în întuneric. O singură „mirare" exprimată, odată ajuns în Elveţia: *„Apoi şi semnele ce au pe drumuri pentru înlesnirea călătorilor, sînt mai deosebite decît celelalte ţinuturi, căci le au întocmite în toate satele, întrînd şi eşind, pe care scriu pentru fieşcare drum la care loc merge; aşişderea şi la răspîntiile ce pe drumuri sînt, cum şi la tot ceasul, alţi stîlpi cu însemnare de cîte ceasuri mai sînt pînă la cel din nainte oraş. Şi oriunde este vale mare, unde trebuie călătorul să-ş împiedice roata, iarăş este stîlp cu o roată zugrăvită şi pusă pe piedică, că negreşit trebuie să împiedice. Pe aceste drumuri, numai acela poate perde drumul care nu va fi ştiind nici o limbă evropenească"*. Şi acelaşi Dinicu Golescu: *„Iar pe la noi am stat de multe ori, şi cu poşta călătorind, nămolit în tină de cu seara pînă a doua zi dimineaţa"*[3].

Iată numai cîteva mărturii despre simţămintele unor români în preajma noului veac ce să năştea. Posesori ai scrisului, ei au avut ocazia să ne transmită ceea ce gîndeau despre a fi român în acele vremuri de aprigă restrişte. Trei ipostaze diferite: un Nicolae Văcărescu mîndru de strămoşii săi, un Ioan Dobrescu mai întîi creştin şi-abia apoi român şi, în fine, un Dinicu Golescu doritor să aşeze în ţara sa toate prefacerile de bine ale Europei civilizate care îi stîrniseră admiraţia, dar şi părerile de rău că patria sa se afla atît de departe de toate acestea.

Cred că noi toţi cei care, din diferite motive, am călătorit în „lumea civilizată", am avut acea strîngere de inimă încercată de Dinicu Golescu şi mai ales am visat de a aduce la noi acasă nu atît bunăstarea, cît mai ales seninătatea zilei de mîine.

---

1. Scrisoarea din 31 octombrie 1815, în Ion VÂRTOSU, *Corespondenţa literară între Nicolae şi Iancu Văcărescu, 1814-1817*, 1938, pp. 17-19.

2. Ilie CORFUS, „Cronica meşteşugarului Ioan Dobrescu (1802-1830)" SAI, VIII, 1966, pp. 340-341.

3. GOLESCU D., *Însemnare a călătoriii mele, Costandin Radovici din Goleşti făcută în anul 1824, 1825, 1826,* Editura Minerva, 1977, pp. 157-164.

libertatea de impresie

Democraţie şi Google

Politicienii din România par a fi rămas cu unele reflexe mai vechi. Unul dintre ele e încredinţarea că pot face lucruri în neregulă fără să se afle. După Revoluţie însă, mai totul se află. Într-o societate deschisă, pentru a ascunde ceva la nivel înalt, e nevoie de eforturi mult mai mari decît într-un regim totalitar. Dar cei care au trăit în ambele sisteme se adaptează greu la noua situaţie. O a doua credinţă ce pare bine înrădăcinată în mintea „aleşilor" şi numiţilor în funcţii politice, soră cu prima, este că îşi pot suci declaraţiile şi chiar deciziile, după cum bate vîntul. Ca pe vremuri, cînd se „orientau" după noile indicaţii de la partid. Pe lîngă faptul că societatea s-a schimbat (şi încă mult mai repede decît gîndirea lor), împotriva acestei mentalităţi a apărut şi un element de natură tehnică, pe care mulţi dintre politicieni probabil că nici nu l-au conştientizat încă. E vorba de Internet, şi mai precis, de *Google* (sau oricare alt motor performant de căutare pe Internet). Jurnalismul s-a schimbat radical de vreo cîţiva ani, datorită acestei facilităţi. Înainte vreme, era mult mai greu să te documentezi în privinţa unui subiect. Ce a mai declarat politicianul X despre cutare problemă? La biblioteci, colecţiile de ziare erau greu accesibile şi era nevoie de o grămadă de timp şi nervi pentru a găsi ce doreai. Pe vremea comuniştilor, ediţiile neconvenabile la un moment dat, chiar dispăreau din circuitul public. Acum, apeşi pe un simplu buton şi toate declaraţiile sau hotărîrile cuiva, pe o anumită temă, îţi apar bine ordonate. Neconcordanţele şi minciunile ies la iveală imediat. Neconsecvenţii sînt taxaţi pe loc. Fereastra de Internet măreşte, printre altele, transparenţa sistemului politic, dar şi a celui economic. Sînt lucruri care au devenit deja absolut banale pentru o mare parte dintre oameni. Nu şi pentru politicienii de tip vechi, care, fără glumă, nu par a fi conştientizat încă tot acest nou mecanism. Nu degeaba, fostul premier Năstase le-a impus, la un moment dat, tuturor miniştrilor lui să înveţe să lucreze pe calculator. Deşi pare incredibil, sînt destui politicieni, mai ales cei trecuţi de o vîrstă, care nu ştiu cum funcţionează computerul şi nu înţeleg decît vag ce-i aia Internet. Şi, ca atare, nu înţeleg bine nici de ce, la orice întorsătură de macaz, presa îi descoperă şi dă cu imaginea lor de pămînt. Chiar şi unii care au învăţat să lucreze cu calculatorul, tot n-au realizat că a apărut o legătură între caracter şi Internet. Dar nu numai vechii politicieni suferă de handicapul acestei neadaptări, ci şi vechii funcţionari birocraţi. Există încă instituţii de stat în care oamenii nu ştiu să lucreze cu computerul. Şi în care unii se tem de noile sisteme informatizate care scot în evidenţă nu numai toate tranzacţiile şi operaţiunile corecte, ci şi pe celelalte... Am auzit cazuri, la regii de stat unde asemenea neadaptaţi au stricat server-ele cu ranga, pentru a nu le mai crea probleme. Uşurel însă, revoluţia informatică îi mătură pe toţi aceşti dinozauri. Şi sînt încă puţini cei care pot fura cu computerul sau politicieni atît de abili, încît să evite să fie prinşi cu mîţa-n sac prin reţeaua de date a Internet-ului. Devine parcă mai rentabil să fii, pur şi simplu, cinstit.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

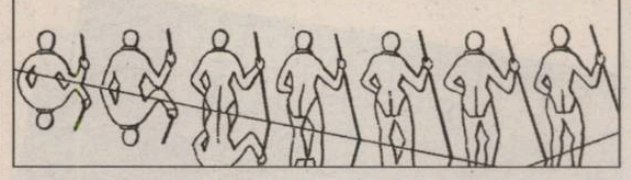

La circ, alte gale

Am asistat a doua oară la Galele Circului Globus, de data aceasta la cea de-a şasea ediţie. Am constatat, şi de astă dată, că circul exercită asupra mea aceeaşi fascinaţie aproape necondiţionată. Acolo am, mai evident, senzaţia de spectacol în sine, de fast, risc şi emoţii, cu toatele mult mai fruste.

Ceea ce nu m-a împiedicat să constat că, faţă de precedentele gale, cele de acum sînt, parcă, mai puţin spectaculoase. Nu că programul nu ar fi conţinut numere grele, precum dresura de tigri albi a lui Susan Lacey, din SUA. Dar, spre deosebire de Liudmila şi Vladimir Şevcenko, cîştigătorii ediţiei precedente, Susan Lacey ne-a oferit o dresură periculoasă, într-un stil sobru, clasic, de care, mărturisesc, deja m-am dezobişnuit. Familia Şevcenko tocmai ne arătase, cu un an în urmă, că e loc şi de umor în crispatele dresuri: unul dintre tigri, dacă îmi amintesc bine, făcea pe nervosul, mimînd un moment de maximă tensiune, în care părea aproape gata să-i mănînce pe dresorii depăşiţi; de fapt, abila felină nu juca decît un rol şi dresorii erau bine-mersi. Tigrii de acum, maiestuos-glaciali în albeaţa lor, îşi îndeplineau sarcinile fără cusur, dar şi fără umor. Deşi, ca spectator, sesizai cît de periculos putea fi orice gest greşit din partea dresoarei, parcă fiorul real nu-ţi pătrundea chiar pînă-n măduva oaselor.

Căci, am constatat, spectatorul contemporan de circ e mult mai puţin impresionabil decît cel din copilăria mea. Obişnuit cu orori fără margini pe posturile de televiziune, spectacolul pe viu parcă nu-l mai convinge, decît cînd e foarte periculos sau inovator. Un triplu salt deja a devenit ceva banal, la care spectatorul aplaudă cam într-o doară. Desigur, cu excepţia copiilor, care au rămas receptori model, cu *catharsis*-ul nealterat.

În aceste condiţii, artiştii de circ se adaptează, pe cît pot, condiţiilor date. Îşi pun imaginaţia la încercare, atît în privinţa decorurilor, cît şi a scenariilor şi costumelor, şi nu uită cît de importante sînt povestea şi umorul. Duo Angeli, de pildă, a doua trupă din spectacol, şi-au plasat acrobaţiile într-un magazin de jucării în care, după închidere, un spiriduş vine şi le învîrte cu cheia. Cei doi se înalţă şi-şi fac numărul suspendaţi în mijlocul emulaţiei generale a corpului de balet ce întrupează jucăriile. Un alt cuplu neaoş, Duo Lazăr, prezintă un număr simpatic şi bine legat, mai curînd de *variétés* decît de circ: o doamnă vrea să ia masa la restaurant, iar chelnerul beat o sabotează în diverse feluri, acrobatice şi comice, tot pe principiul bulgărelui de zăpadă al diverselor combinaţii posibile.

Căci circul, ca şi revista, cel puţin la nivelul scenariilor, merge pe ideea de aşteptare bine definită; publicului i se oferă lucrurile pe care le aşteaptă, un fel de eşantion al anumitor situaţii: de pildă, cînd spui Vest-ul sălbatic, corpul de balet apare cu pălării de cowboy, basmale, lasouri, eventual cai, şi pe muzică ritmată; cînd spui America Latină, apar toţi îmbrăcaţi în pene, pe ritm de salsa; ideea de epocă te duce cu gîndul la peruci, decolteuri, flori, săbii şi evantaie; sălbăticia aduce după ea costume, evident, „tribale", făclii şi tobe; spaţiul interstelar presupune extratereştri, eventual verzi, cu antene şi vorbind cu ecou. E ca şi cum lumea s-ar fi concentrat în pilule de situaţii numărabile, capabile să-i mulţumească pe spectatorii bucuroşi să aşeze lucrurile în categorii schematice, uşor de perceput.

Cele mai reuşite numere din spectacol, după mine, au fost dresura de căţei din Ucraina, intitulată „Cîinii zburători", şi comicii Duo Gherasimenko, care ne-au oferit 5-6 intermezzo-uri simple, dar imaginative. Momentul lor de top a fost cel interactiv, în care au folosit cîţiva spectatori pentru a improviza o orchestră. Instrumentele la care reprezentanţii publicului trebuia să se producă erau: o lingură dată pe răzătoare, două talgere, o numărătoare, o tichie cu clopot şi o farfurie cu ciocan. Era interesant de urmărit tipologiile şi reacţiile performerilor amatori. În ceea ce-i priveşte pe cîinii zburători, e de ajuns să spunem că se dădeau cu *skate-board*-ul pe un tobogan destul de abrupt.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

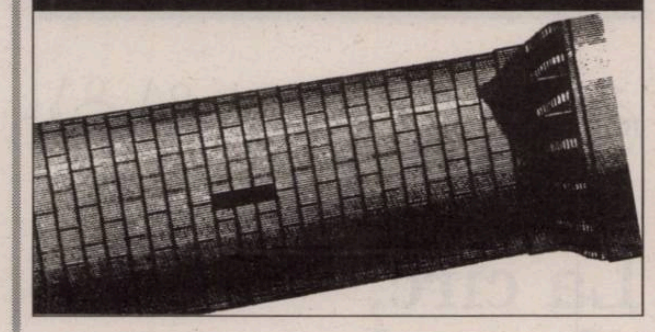

Traduceri

Există filozofi ai culturii tentaţi să absolutizeze chestiunea traducerii. Poate că respectivii exagerează pe o linie tîrziu-textualistă, dar nimeni nu poate sări, fără pierderi, în extrema minimalizării acestui mecanism (deopotrivă mental şi lingvistic) graţie căruia culturile, asemănîndu-se cu autorii lor, *comunică*.

Am în faţa ochilor două traduceri din *Imitatio Christi*, cea mai preţuită carte creştină din zorii modernităţii. Prima e din 1923, apărută de sub teascurile mânăstirii Neamţ şi retipărită, prin facsimilare, în 2004, cînd mitropolitul Antonie Plămădeală, acum trecut la Domnul, i-a adăugat o scurtă predoslovie. Cea de-a doua e noua traducere împlinită de Andrei Brezianu şi editată la Arhiepiscopia romano-catolică a Bucureştilor, în 2003. Prin contrastele lor semnificative, cele două ediţii mărturisesc diferenţele stilistice dintre cultura ortodoxă de inspiraţie monahală şi lumea minoritar-catolică din ţara noastră. Ortodocşii publică mai mult şi mai neglijent, pentru că „turma" lor e numeroasă şi relativ inocentă, pe cînd catolicii observă rigoarea filologică şi cultivă neologismul latinizant, nu doar spre a se deosebi de confesiunea majoritară, ci şi pentru că publicul lor ţintă trăieşte îndeobşte la oraş, aflîndu-se pe o treaptă educaţională superioară. Comparînd pomenitele traduceri, distingem în filigran opoziţia stilului arhaizant-popular faţă de acela elevat, mai sec, dar şi mai precis, de vreme ce ţinteşte o elită cu alte exigenţe.

Fiecare dintre liniile descrise degajă propriul farmec. Traducerea ortodoxă salvează poezia „vechilor cazanii", pe cînd aceea catolică ridică limba română la demnitatea catedratică a teologiei. Dacă le judecăm însă după criteriul accesibilităţii (şi, de aici, al adecvării lor pastorale), traducerea lui Andrei Brezianu – competent raportată la originalul latin şi „operînd cu fluenţă necesara joncţiune dintre vechi şi nou, în spiritul eternei tinereţi a mesajului acestei capodopere" (*În loc de prefaţă*, p. XV) – ni se pare dintr-o dată preferabilă. Regret că, din lipsa spaţiului, nu pot pune în oglindă diverse pasaje din *Urmarea lui Hristos* şi respectiv *Imitaţiunea lui Cristos*. O asemenea paralelă e de natură să dezvăluie nu doar amintitele tensiuni vechi-nou sau rural-urban, ci – pe fundalul unei contemporaneităţi polemice – şi pe aceea dintre duhul greco-slav al *Filocaliei* şi spiritul neo-franciscan (sau proto-iezuit) al celebrei *Devotio moderna*, curentul pietist pe care *Imitatio Christi* îl exaltase, cîndva, pînă la suprema lui expresie.

Nu e de mirare că vacarmul scandalitei politico-mediatice şi marketingul pisălog al marotelor postmoderne au obnubilat rezonanţa evenimentului discret al unei noi traduceri din Thomas a Kempis. E deplorabil, aici, încă un păcat împotriva culturii româneşti de calitate mai înaltă. Şi spun asta pentru că *Imitatio Christi* a lăsat serioase urme în trecutul nostru intangibil. La jumătatea secolului XVII, capodopera deja europeană, despre care vorbim, a fost tradusă, în slavonă, sub pana eruditului Udrişte Năsturel. O altă tălmăcire, din 1812, i se datorează unitului Samuil Micu, urmat de alţi corifei ardeleni ori de feluriţi învăţaţi din celelalte două provincii româneşti. Toate aceste echivalări şi-au împlinit misiunea edificatoare, ţinînd totodată pasul cu acea Europă creştină căreia revoluţiile regicide, nihilismele, pozitivismele, cele două războaie mondiale şi, mai la urmă, comunismul ateu i-au aplicat, cel puţin în aparenţă, lovitura de graţie.

Astăzi, frumosul manual de smerenie (cu paternitate voit incertă) revine sub un chip primenit la îndemîna cititorului pornit în căutarea liniştirii lăuntrice. Dacă nu aveţi încă (sau deja aţi pierdut) un veritabil duhovnic, îl veţi regăsi în această carte de o mirabilă simplitate: *Imitatio* e un ghid spre centralitatea euharistică a prezenţei lui Hristos în inima celui ce-L caută, pentru a se regăsi pe sine însuşi. Poate suna frivol, dar ţin să-i mulţumesc public dlui Andrei Brezianu (finul şi avizatul om de cultură stabilit în Statele Unite), care, ostenindu-se pe şantierul unei atît de armonioase traduceri, le-a dăruit multora o sursă de echilibru înţelept.

Claudia STĂNILĂ

Prima Enciclică a Papei: „Dumnezeu este iubire"

● ***Deus caritas est*. Autor: Papa Benedict al XVI-lea. Motto: cuvintele Mîntuitorului din Epistola Sfîntului Apostol Ioan: „Cine sălăşluieşte în iubire, locuieşte în Domnul şi Domnul sălăşluieşte întru el".**

Iubire, Hristos, Dumnezeu. Joseph Ratzinger – de la care se aştepta o dură luare de poziţie în legătură cu subiecte precum morala sau ritul liturgic – surprinde prin tematica abordată în prima sa Enciclică.

Documentul care, în tradiţia Sfîntului Scaun, marchează debutul fiecărui pontificat, mai degrabă decît o operă programatică, este o reflecţie teologică despre iubire şi milostenie. Dacă Papa Ioan Paul al II-lea a preferat să abordeze relaţia dintre Isus şi creştini (în *Redemptor Hominis)*, iar Paul al VI-lea (în *Ecclesiam Suam)* tema Bisericii, pontiful-teolog consideră că misiunea sa este redefinirea conceptului de iubire în diversa-i gamă semantică. În plin proces de secularizare (asupra căruia Sfîntul Părinte deja avertizase din solemnitatea Capelei Sixtine, la începutul pontificatului), în care credinţa este interpretată *ad personam,* iar morala se „laicizează", redimensionarea celei mai înalte virtuţi creştine devine vitală. În epoca postmodernă, în care conceptul de iubire riscă să fie desacralizat, banalizat. Ca şi verbul. Fie el Logos întrupat sau nu.

În *Deus caritas est,* în tradiţia gîndirii Sfîntului Augustin, a lui Bonaventura şi a marilor mistici creştini, dragostea îmbrăţişează atît dimensiunea erosului, cît şi conceptul de „agape": iubirea înţeleasă ca dăruire.

Numai transfigurînd „eros"-ul (în traducerea latină, *amor,* dragoste, îndrăgostire, iubire profană, senzuală, atracţie erotică) în „agape" (în latină *caritas,* iubire creştină, caritate, milostenie), omul se înduhovniceşte, devine *persona*. Capătă chip, reflectînd astfel imaginea Creatorului. Este însă inerentă purificarea prin intermediul unui profund itinerar spiritual. „Erosul se transformă în *agape,* în măsura în care două persoane se iubesc autentic, se leapădă de ele însele", evidenţiază Suveranul Pontif. „Astfel, nu se mai caută propria plăcere sau propriul avantaj, ci fericirea celuilalt."

Ontologizînd iubirea, *caritas* devine astfel *gnosi* mîntuitoare. Începînd să mai fie căutată în mod înceţoşat în iluzoriu, în false mituri, fericirea este găsită în împlinirea voii Domnului. Doar în *agape,* dragostea este adevăr sublim, aşa cum este percepută de Sfîntul Apostol Pavel: „îndelung răbdătoare, binevoitoare; nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată." (Epistola către Corinteni I,13).

Transfigurata iubire creştină devine un *modus vivendi*. Gum altfel decît extins şi la Biserică, trupul Domnului. Întrucît, „dragostea – scrie Papa, în cea de-a doua parte a Enciclicei – nu trebuie să fie numai de natură individuală. Iubirea este intrinsecă Bisericii". Se transcende astfel dimensiunea limitativă de organizaţie filantropică a Bisericii, elevînd-o la categoria de „comuniune", familie, mamă universală.

Astfel, Papa Benedict al XVI-lea pare a pune bazele filosofice şi conceptuale unei noi epoci de dialog inter-religios şi inter-confesional. Întrucît Dumnezeu este *agape*. Deşi sublima tematică nu este explicit ecumenică, cadrul şi fundalul operei pontificale au parfumul unei pledoarii în favoarea unităţii creştine. Întrucît – remarca zilele acestea cardinalul Walter Kasper – „iubirea şi milostenia sînt criterii esenţiale pentru realizarea unităţii. Comuniunea este iubire totală".

Sfîntul Părinte a definit un „semn de la Dumnezeu" faptul că data publicării primei sale Enciclice coincide în mod fericit cu încheierea lucrărilor tradiţionalei Săptămîni de rugăciune pentru unitate creştină. Şi, dubla graţie, cu ziua convertirii Sfîntului Apostol Pavel.

Deus caritas est a fost prezentată la Vatican, în prezenţa monseniorului Joseph William Levada, succesorul pontifului în cadrul Congregaţiei pentru Doctrina Credinţei şi a lui Joseph Cordes, preşedintele Consiliului Pontifical „Corum Unum", organizaţie filantropică a Sfîntului Scaun.

Vatican, ianuarie 2006

Emilia DAVID DROGOREANU

Între două țări

– primele pagini autobiografice ale imigranților români din Italia –

Ce știm despre recenta emigrație românească din Italia? Unii sînt recunoscători față de contribuția conaționalilor lor la creșterea economică, accelerată și constantă, la care asistăm cu satisfacție și cu un sentiment de meritată relaxare. Mai știm că românii reprezintă azi în Italia cel mai consistent grup de imigranți, într-un moment în care relațiile culturale și economice româno-italiene sînt mai intense ca oricînd, în condițiile tot mai apropiatei adeziuni a României la UE.

Sînt încă puțini cei care se întorc, deși așteptata intrare a țării-mamă în structurile europene e percepută ca o puternică provocare de a reveni. Ce vizibilitate ar putea să aibă imigranții români dacă ar alege să se repatrieze? Dincolo de cîteva concluzii aproximative, difuze, despre natura umilă a muncii unora și despre performanțele reale, mai puțin cunoscute, ale altora, ce știu românii din România despre latura intimă a acestui fenomen, care va intra în curînd într-o istorie comună a României și a Italiei? Dar despre aspectul lui sociologic în sens larg? Nu există în România o cercetare sistematică asupra acestei teme și nici premise pentru o dezbatere publică; în Italia se fac primii pași.

Recent, la Universitatea din Torino a fost prezentat un interesant studiu, realizat de centrele de cercetare FIERI (Torino) și CESPI (Roma) cu privire la poziția imigranților români în societatea italiană și la rolul lor de posibili actori în viitoarele parcursuri de colaborare delocalizată. Alinierea legislației românești la normativele europene e un factor suplimentar care favorizează schimburile reciproce.

Un interes cel puțin egal și o participare surprinzătoare a suscitat concursul de scrieri autobiografice, inițiat de organizatori, care a avut ca protagoniști pe imigranții de origine română din Italia. A participat la anunțarea rezultatelor cercetării Sebastian Lăzăroiu, profesor la SNSPA și director al CURS, cu o comunicare despre politicile de emigrație adoptate de România pentru liberalizarea circulației în spațiul Schengen.

Un nou gen de literatură autobiografică

S-a propus, cum anticipam, un concurs de texte autobiografice, „Povestește Italia ta", o invitație adresată românilor din Italia să scrie liber despre propriul parcurs de emigrație.

S-au primit circa 30 de texte, extrem de intense și de diferite, pe care FIERI (Forum Internazionale ed Europeo di Ricerche sull'Immigrazione) are intenția să le publice în curînd la o editură italiană foarte cunoscută.

Eram în biroul Profesorului Marco Cugno, titularul catedrei de Limba și Literatura Română a Universității din Torino, cînd domnia sa a deschis invitația la prezentarea studiului, unde era anunțată și premierea învingătorilor acestui concurs destul de neobișnuit. A citit-o cu atenție, mi-a spus că va veni și m-a întrebat: „ Știți ceva despre aceste texte?". Știam. De mai bine de o săptămînă fusesem contactată de Centrul FIERI ca să citesc „povestirile", cele mai multe scrise în limba română, și ca să întocmesc scurte fișe biografice pornind de la datele indicate de fiecare autor. Majoritatea acestor pagini autobiografice au fost traduse pînă la decernarea premiilor. Am primit propunerea cu o vie curiozitate. Înaintînd pagină după pagină, m-am simțit tot mai antrenată de lectură și am citit pe nerăsuflate pînă la sfîrșit.

Este un gen de scriitură cu totul nou: literatura autobiografică a celei mai noi emigrații, avînd un destinatar la fel de inedit – societatea adoptivă, nu ca în cazul, de pildă, al corespondenței emigranților polonezi de la începutul secolului trecut către familiile rămase acasă. Îngrijit de sociologii William I. Thomas și Florian Zuaniecki, volumul *Il contadino polacco in Europa e in America* (1918-1920) a apărut inițial în engleză cu alt titlu și a fost tradus în italiană în 1968, la Editura Comunità (Milano). Este o „literatură produsă la cerere", cu promisiunea unui eventual premiu, însă extrem de lucidă, de incisivă. Predomină stilul narativ, succesiunea liniară, cronologică, de evenimente, dar există și rememorări necronologice, cu întoarceri repetate în trecutul afectiv, precum și pagini scrise în forma canonică a jurnalului; sînt meditații realiste, unele cu accente dramatice, altele apăsat reflexive, introspective. Observații penetrante despre „condiția imigratului" și despre imaginea comunităților românești din Italia. Doi concurenți au trimis poezii la temă. S-au primit un basm și o povestire onirică, scrise de un autor din Torino. În general concurenții sînt persoane instruite, culte, care au depășit un așa-zis prag critic inițial, și scriu din poziția străinului care se simte împlinit (cineva se considera „destul de integrat").

Profilurile autorilor sînt totuși foarte diferite: mai întîi persoane cu parcursuri de emigrație așa-zicînd „clasice", care au depășit enorme dificultăți pînă cînd au ajuns la o condiție decentă, de imigranți „în regulă". Un număr semnificativ de texte au ca autori studenți care, într-un prim moment, au ajuns în Italia cu burse de studiu și apoi, după epuizante demersuri birocratice, s-au întors, obținînd aici o a doua licență, un loc la cursuri de master sau doctorat. Confesiunile elevilor de liceu povestesc cu inocență rănită dureroasele despărțiri de părinți care, numai după ani și ani de eforturi, au reușit să-și reîntîlnească și să-și reîntregească familiile. În fine, „povești de dragoste" care au devenit mai tîrziu așa-zisele „căsătorii mixte".*

Cîștigătorii concursului sînt M. Decun, E. Zaharia și G. Radu. Premiul pentru secțiunea fotografică a fost adjudecat de tînărul fotograf Valeriu Paul. Numele premianților au apărut a doua zi în cotidienele *La Stampa, La Repubblica* și-n publicații ale românilor din străinătate.

„Am învățat să mă descurc în jungla asta occidentală, ca un animal încolțit"

Criteriul principal în baza căruia s-au desemnat învingătorii a fost bogăția de conținut și reprezentativitatea „istoriei de viață" povestite. Cîteva dintre aceste scrieri au însă calități literare remarcabile.

De ce s-a plecat din România la începutul anilor '90? În primul rînd – e arhicunoscut – din motive economice. E o plecare obligată, dictată de prăbușirea economiei centralizate comuniste și de implicita scădere drastică a nivelului de trai al populației. La acestea s-au adăugat neajunsuri de natură socio-morală: corupție generalizată, haotizarea sistemelor de valori, dezamăgirea orizontului de așteptări sociale. ***M. D.:*** „În entuziasmul de la începutul anilor '90, visam pentru România un viitor atît de frumos încît nici prin cap nu mi-ar fi trecut să părăsesc Lugojul natal și țara în care m-am născut. Pe atunci aveam 27 de ani și eram deja tatăl unei fetițe care nu împlinise un an. Și pentru că nu prea mai aveam timp să visez, am pus și umărul, și sufletul, și ca tot românul nu prea mai aveam altceva de pus la edificarea «economiei de piață multilateral dezvoltată». Nu-i de mirare că, după euforia victoriei, momentul adevărului a venit ca un duș rece, nu tocmai ușor de suportat. Mai rău să nu fie, mi-am spus eu, și am continuat să cred că vremuri mai bune nu vor întîrzia să apară. Dar nu a fost să fie așa!". Altcineva, dovedind un admirabil spirit de aventură, oferă o motivație realmente interesantă: „Am hotărît să trăiesc în Europa, de care mă îndrăgostisem la începutul anului, cînd am fost invitată pentru trei luni în Germania". ***(D.-I. B.)*** Sau, pur și simplu, adaugă aceeași autoare, „a fost un exercițiu de libertate, am vrut să plec și am plecat, am vrut să mă pun la încercare, să văd cît rezist".

În aceste pagini apare documentat în mod detaliat felul în care funcționau rețelele informale de emigrație înainte de ridicarea vizei pentru spațiul Schengen: șoferii de autocare, cămătari de mahala, finanțau efectiv sau participau cu mijloace proprii la bunul deznodămînt al călătoriei „turiștilor-clandestini" în Italia. Existau multe alte strategii, subterfugii și tertipuri. Un rol similar îl aveau agențiile particulare de plasare a forței de muncă.

În mai multe dintre confesiuni apare, la contactul cu noua societate, ruptura abisală între utopii, visuri și realitatea dură, concretă: „Realizez cu durere cît de departe sînt acum de ceea ce eram".

Este o emigrație recentă, dar românii încep să se organizeze în Italia în asociații culturale, etnice, *onlus*-uri, etc. Sînt încă forme incipiente și nu întotdeauna reprezentative și recunoscute de comunitățile românești: „S-au creat o sumedenie de asociații; există chiar și o ligă a asociațiilor românești de pe teritoriul italian; crește numărul bisericilor [...]. Numai că în această vînzoleală se fac auzite și destul de multe note false. Din păcate, unele discursuri ale unor lideri de opinie (spun ei!) «strălucesc» mai ales prin lipsa crasă de diplomație și, uneori, chiar prin lipsa unui elementar «bun-simț constructiv». Nu mi-am propus să fiu mai catolic decît însuși Papa, însă formulări de genul «Noi luptăm pentru interesele românilor» sau «Noi luptăm pentru emanciparea noastră națională» sună ca dracu' în acest context. Iar răspunsul imediat este: Hai sictir!". ***(M. D)***

Toți autorii se descoperă schimbați radical de experiența trăită: „Nu mai sînt idealista de odinioară. Exilul m-a făcut să-mi redescopăr instinctele de apărare, am învățat să mă descurc în jungla asta occidentală ca un animal încolțit, am devenit dură și practică". ***(D.-I. B.)*** Drumul pe care-l parcurg e comparat cu un labirint, cu un pariu teribil cu ei înșiși, cu un examen continuu.

Conceptul de „identitate" și conotația lui „(a)casă" au suferit profunde deplasări de sens. Sorin Alexandrescu vorbea despre „farmecul îndoielnic al dublei identități". Introspecțiile autorilor confirmă eficacitatea formulei prin care Sorin Alexandrescu definește identitatea ca sciziune definitivă, „ruptură" a eului condamnat să gliseze între două identități. Păstrînd terminologia autorului, se poate vorbi de o inițială „pierdere a identității", dar, cum indică aceste rînduri confesive, și de o ulterioară regăsire, de o deschidere și disponibilitate reciprocă și-n același timp de o formă de negociere între individ și societate. Mulți autori constată cu satisfacție „similitudini caracteriale, culturale și sociale" în noua patrie și puncte de reper comune: „Italia pe care o povestesc e locul unde simt că pot trăi mulțumită". ***(R. R.)***

„Acasă" devine un concept dublu, care indică o dedublare a persoanei, însoțită de o alienare subtilă a ființei: *„3 septembrie 2003.* Astăzi m-am întors din România. A fost splendid și dureros în același timp; am realizat că acasă nu mă mai simt acasă" ***(A. B).*** Distanța fizică, uneori asumata imposibilitate a întoarcerii provoacă o reacție de intensă apropiere afectivă în toate aceste cazuri, la tineri de liceu și persoane adulte deopotrivă, fie că locurile natale sînt mari orașe, fie că sînt biete sătulețe aproape pierdute de lume. „România pentru mine rămîne cel mai dulce loc de pe pămînt, locul unde voi face cele mai minunate vacanțe." E o formă de patriotism al dezrădăcinării sau o formă de protejare a unui pilon al ființei? Iată un posibil răspuns: „Am devenit o patrioată feroce, nu pierd nici o ocazie de a vorbi de minunata mea Românie. Trăiesc cu ideea că aș putea să-i fac pe italieni să se îndrăgostească de țara mea așa cum m-am îndrăgostit eu de a lor." *(Jurnal de emigrant)*

Ce se crede despre România?: „Sînt de obicei aceiași indivizi, care susțin că nimic din ceea ce se face în țară nu este bun. În opinia lor, de acolo nu pot să ne parvină decît vești proaste sau cereri de bani. Absolut fals! Un fel de «amnezie voită» străbate ca un fir roșu conduita acestor oportuniști care, uitînd de unde au plecat, uită de fapt unde vor să ajungă". ***(M. D)***

Conceptul de „integrare" este simțit ca vag. Faptul de a cunoaște limba, codul general al uzanțelor nu deschide un canal de comunicare perfectă cu ceilalți: „Am învățat să le vorbesc limba, însă nu am reușit să comunic cu adevărat cu ei, să-i fac să înțeleagă cine sînt, de unde vin, ce simt". ***(A. D.)***

Cineva vorbește de „viața de întors din Occident", condiție intermediară de pendulare între două lumi, cu care nu s-a putut acomoda. Dacă unora le lipsesc zăpada, „Florile dalbe", cozonacii de acasă, lui ***M. O.*** (actualmente doctorandă într-o universitate italiană) îi lipsea Italia la o întoarcere pe care o credea definitivă: „La nici două zile de cînd mă găseam în România îmi era deja dor intens de Italia, simțeam lacrimi la colțurile ochilor ori de cîte ori mă gîndeam la ea, îmi lipsea aerul relaxat al oamenilor pe stradă, un compliment în fugă, [...] limba italiană atît de clară și frumoasă, care acum făcea parte din firul gîndirii mele".

În fine, o temă crucială. ***M. D. B.*** demontează cu violență mitul „paradisului italian", un fel de „vis american" al românilor, o himeră extrem de periculoasă care a sedus din păcate mulți „inocenți": „Lucrul cel mai straniu e că începeam să mă simt judecată de ceilalți cînd mă întorceam în România și povesteam foștilor prieteni și colegi jurnaliști cu ce mă ocupam în Italia. Mă priveau cum privești pe cineva care n-a reușit... și mi se întîmpla fiindcă puțini români au curajul să spună adevărul despre munca pe care o fac, inventîndu-și o altă viață. Și așa mențin viu mitul «paradisului italian», care e încă puternic în România. Am auzit atîtea povești ale conaționalilor care au lucrat un singur an în Italia și apoi s-au întors acasă cu mașini scumpe și și-au cumpărat case, terenuri... au cîștigat în Italia cît ar fi strîns în România într-o viață!".

Au trimis texte rezidenți, dar și trei români clandestini, autori ai unora dintre cele mai interesante, clarvăzătoare și mature dintre mărturisiri.

Merită apreciat studiul de tip academic dedicat emigrației românești, dar, în egală măsură, inițiativa organizării acestui concurs. Este o formă inedită de restituire și cunoaștere a memoriei colective autentice a unui grup etnic și – cred – una dintre cele mai adecvate.

Torino, decembrie 2005

---

* Nu voi cita numele complete ale concurenților din motive de *privacy*. Nu i-am putut contacta pentru a obține acceptul lor pentru publicarea fragmentelor următoare.

A fost una dintre acele după-amieze de dragul cărora merită să trăieşti. Perspectiva unei conversaţii cu Mihai Şora ne intimida prin ceea ce ştiam despre om şi operă, dar prezenţa lui caldă, curiozitatea inteligentă întoarsă asupra noastră, ne-a dezinhibat. Transcrierea nu păstrează exact acele momente cînd toţi vorbeam deodată cu senzaţia că ne aflăm aproape de adevăr. E păcat, dar ceea ce am putut păstra mărturiseşte vitalitatea intelectuală a filozofului. ***(M. B.)***

„Preţul inculturii va fi barbaria“

– dialog cu Mihai ŞORA –

Tîmpiţii din viitor

Mircea Vasilescu: *Aş vrea să pornim mai din urmă, din '90, cînd dvs. aţi fost ministrul Învăţămîntului. S-au întîmplat multe de atunci. De curînd a fost şi greva profesorilor. Vi se pare că a evoluat felul în care noi ne pregătim tinerii, că şcoala s-a schimbat? Peste 10 sau 20 de ani, tinerii vor fi mai buni decît noi?*

A evoluat, cred, dar nu am impresia că ar fi evoluat în bine. Greva profesorilor era justificată pentru că statutul lor material este un statut de mizerie. Dar greva era fără obiect. Obiectul real al grevei e suferinţa care durează de foarte mulţi ani şi care aparţine întregii politici româneşti. În fond, cred că întrebarea esenţială pentru clasa politică – pentru că nu poţi să-ţi imaginezi o clasă politică fără o perspectivă minimă şi fără un fel de prevedere a următorilor 20-30 de ani – ar trebui să fie următoarea: cum vrem să fie naţia asta peste 30 de ani? Tîmpită şi tîrîndu-se, sau deşteaptă, cultivată şi sănătoasă, putînd să ia lumea în piept? Îmi închipui că nu există politicieni care să aleagă varianta neagră. Cu convingere totală sau cu puţină ipocrizie, ar spune: „Da, ar trebui să fim cultivaţi, ar trebui să fim sănătoşi, să putem să luăm viaţa în piept“. Pe urmă se va spune că nu avem bani. Nu-i nimic. Obiectivul de peste 20 de ani poate fi împins pînă adunăm banii necesari. Dar în 15 ani nu a existat o asemenea preocupare de perspectivă a clasei politice româneşti. Şi de asta greva a fost întru totul justificată şi totalmente fără obiect şi de aici încolo e un semn de întrebare şi nu ştiu ce se poate întîmpla.

Magdalena Boiangiu: *Dar dacă se împinge acest termen înainte cu anii de care este nevoie pentru a acumula bani, nu apare între timp o generaţie de tîmpiţi?*

Între timp trebuie puse la bătaie toate paliativele, inclusiv în sistemul de învăţămînt, dacă nu se poate pas cu pas, atunci păsuleţ cu păsuleţ, ca să se îmbunătăţească situaţia, eventual stratificînd, adică nefăcînd o politică globală şi omogenizantă. Începînd cu unităţile şcolare. În momentul de faţă nu există un obiectiv al amînării. Nu există în capul vreunui om politic din România.

Andrei Pleşu: *Adică nu e amînarea unui final de parcurs, ci amînarea unui început de parcurs!*

Exact!

Suferinţa profesorilor

Cristian Ghinea: *De ce aţi spus că greva a fost fără obiect?*

Pentru că a fost o grevă salarială. Situaţia materială a corpului didactic îl marginalizează din punct de vedere economic şi deci ca importanţă socială. Îl face să-şi caute sursele de venit în altă parte – de exemplu, în meditaţii –, să neglijeze procesul de instrucţie oficial, preferînd să-şi cheltuiască energia, ştiinţa, cîtă o are, pentru a ridica nivelul cîtorva privilegiaţi economic.

Cristian Ghinea: *Credeţi că reformele începute de ministrul Mircea Miclea erau în direcţia bună şi ar fi trebuit să continuate?*

Părerea mea este că ministrul Miclea a gîndit foarte bine etajul 8 al unui edificiu căruia îi lipseau primele 6 etaje şi cele două subsoluri.

Alex. Leo Şerban: *Avea o viziune de sus!*

El e universitar şi vedea universitar! Un asemenea reproş i se poate adresa şi unuia dintre bunii miniştri ai Învăţămîntului, profesorului Marga, de la Cluj, ocupat şi el cu precădere de acest nivel pe care îl cunoştea cel mai bine. După părerea mea, cheia este liceul, învăţămîntul de cultură generală. Universitatea face faţă nevoilor mereu modificate ale unei societăţi, ea însăşi fiind în continuă modificare. Acolo specializările se fac în funcţie de nevoile imediate ale societăţii, pentru momente scurte, pentru că la nivelul acela stocul de cunoştinţe se reînnoieşte în perioade foarte scurte, iar articulaţia societăţii este ea însăşi extrem de mobilă şi deci, din capul locului, trebuie să fie gîndită o structură foarte mobilă a învăţămîntului universitar. Dar important e învăţămîntul formativ: educarea unor oameni capabili să producă orice fel de secţiune întîmplătoare în sacul de cunoştinţe punctuale achiziţionat, să-şi poată organiza materialul respectivei secţiuni cu un început, un mijloc, un sfîrşit, şi să-l verbalizeze nuanţat, cu mijloacele proprii din propriile buzunare.

Nimeni nu-i bătut în cuie

Simona Sora: *În final, este vorba despre profesori. Profesorii de liceu. Pot fi ei modificaţi?*

Of, Dumnezeule!... Este un corp didactic cu o pregătire neomogenă, alcătuit dintr-o categorie de potenţiali elevi

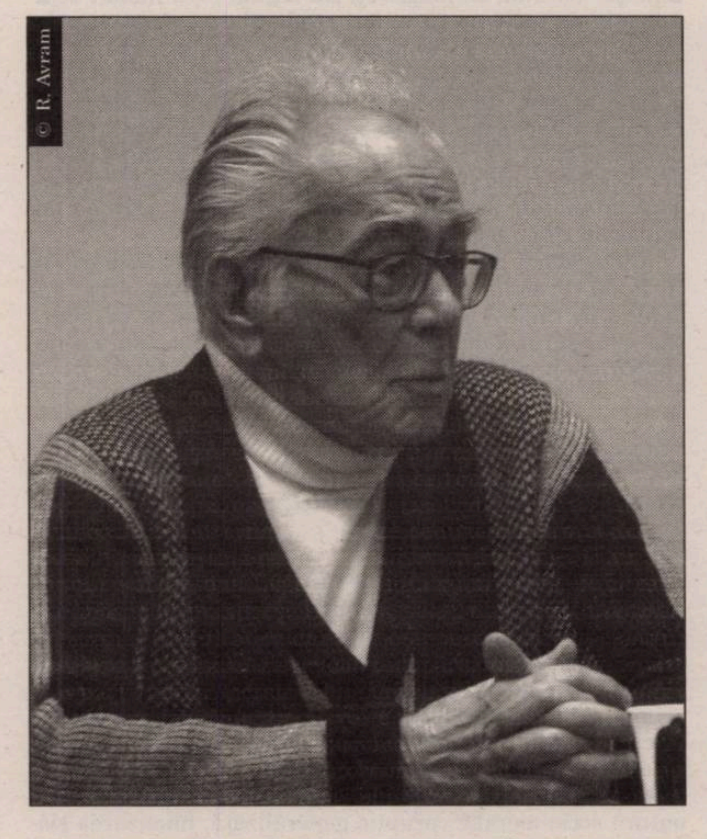

pentru cursuri de perfecţionare. Dar lucrurile acestea se pot imagina. Toate disciplinele progresează. Pentru cele ştiinţifice, se pot organiza cursuri – asta revine nivelului universitar – de continuă împrospătare a cunoştinţelor. Adică, într-un fel, nici corpul didactic nu este o categorie profesională bătută-n cuie. Dar, înainte de a te dumiri cu el, trebuie să îl motivezi salarial, după ce l-ai motivat salarial, să-l instruieşti, după ce l-ai instruit individual, să-l examinezi şi, dacă nu corespunde, să-l dai afară. Asta cînd va exista o motivare salarială a corpului didactic. Acum e evident că tinerii pregătiţi, chiar vîrfurile cu o oarecare vocaţie, sînt respinşi de perspectiva unei vieţi tîrîte printre împrejurări adverse; tinerii nu pot fi atraşi de învăţămînt pentru că nu le permite să-şi întemeieze o familie, să aibă o locuinţă cumsecade, să aibă un statut acceptabil. Statutul social al profesorului interbelic era alături de intelectualitatea la vîrf. În oraş, un profesor de liceu era cineva: „Am onoarea să vă salut, domnule profesor!“.

Alex. Leo Şerban: *Eu nu ştiu cîte licee de cultură generală – cum se numeau pe vremea mea! – mai există?*

Liceele trebuie să fie licee de cultură. Pînă la bacalaureat. Există şcoli profesionale, chiar de la ciclul întîi, unde, după părerea mea, ar trebui să se oprească învăţămîntul obligatoriu. Să existe o anumită elasticitate, pentru a permite celor ce ar opta iniţial pentru şcolile aplicative, manuale, dacă au o vocaţie întîrziată, să se includă în sistemul cultural. Se întîmplă în mod obişnuit, vocaţiile nu se precizează întotdeauna la pubertate, de cele mai multe ori, la sfîrşitul adolescenţei. Deci să ai posibilitatea unei tranziţii, cu examene de diferenţă, spre un învăţămînt de tip superior.

Preţul barbariei

Andrei Pleşu: *Pe lîngă criza mijloacelor şi a cadrelor, există o criză de statut a culturii înseşi?*

Sigur, pentru că a fost moştenită, iar scala de salarii şi de demnitate, de pe vremea lui Ceauşescu, nu a fost modificată. Intelectualul era jos. Jos a rămas.

Mircea Vasilescu: *Nu este cumva şi un efect al schimbărilor din lume şi din societate? Noi vorbim despre un tip de profesor respectat, despre profesori de liceu care îi făceau pe elevi să viseze, să descopere lumea, îi duceau în lumea înaltă a ideilor, a culturii, în timp ce – am impresia – azi societatea, şi chiar elevii, ca să nu mai vorbim de părinţi, văd în profesori mai degrabă nişte prestatori de servicii: să-i dai copilului meu ce îi trebuie ca să intre la facultate şi să se descurce în viaţă, să bifeze nişte cunoştinţe utile. A se slăbi cu cultura, cu marile idei şi cu descoperirea lumii. „Transmiterea cunoştinţelor“ a devenit ceva strict funcţional şi utilitar.*

Este adevărat. Orientarea e generală, dar va fi plătită scump.

Mircea Vasilescu: *Cu ce preţ?*

Preţul va fi barbaria! O barbarie care va putea dura, destrămîndu-se încetul cu încetul, pentru că, pînă la urmă, lucrurile de care se bucură aceşti barbari au fost descoperite de ne-barbari, şi viitorii barbari nu vor fi în situaţia de a ieşi din propria lor barbarie fără ajutorul unor ne-barbari. S-a mai văzut, cum era în secolul IV, cînd se destrăma Imperiul Roman.

Cristian Ghinea: *Cum vă explicaţi că în America, avînd un liceu foarte slab, au totuşi universităţi fantastic de bune?*

Pentru că în liceul acesta foarte slab, practic la nivelul unor şcoli de meserii, există totuşi elevi cu potenţial intelectual mare şi, la spate, cu posibilităţi economice, care vor beneficia de nişte universităţi uluitoare.

Cristian Ghinea: *Şi nu ei întreţin civilizaţia?*

Europa nu este în situaţia asta. Iar România, cu atît mai puţin! Cum e liceul, aşa e universitatea, şi cum sînt oamenii, aşa e liceul. Nu ne putem compara din punctul acesta de vedere cu America.

Alex. Leo Şerban: *Am văzut un documentar al unui englez care vede viitorul sub forma unui conflict între neo-barbari, care sînt păturile joase, din ce în ce mai nevoiaşe, mai agresive, şi o elită tehnocrată...*

Cît timp există mediator, această dihotomie poate funcţiona. Doar în momentul în care dispare mediatorul apare abisul între aceste două categorii şi s-a terminat.

Andrei Pleşu: *Disponibilitatea este, pînă la urmă, o valoare a interiorităţii, e una dintre formele de manifestare a vieţii interioare. Depinde de structura ta lăuntrică şi de educaţia pe care o ai în privinţa asta. Dincolo de criza culturii – de care vorbeam – eu cred că e vorba de o criză a interiorităţii generale. Şi spun asta fiindcă ştiu că aţi spus odată ceva despre societatea civilă, ceva foarte interesant şi despre care nu se vorbeşte. Anume că societatea civilă este o instituţie care trebuie să aibă de a face strict cu exterioritatea. Ea nu trebuie să se amestece în problemele de viaţă interioară, ci doar trebuie să creeze sau să supravegheze un context, în aşa fel încît viaţa interioară să fie garantată şi păzită. Cum se poate configura sau restaura viaţa interioară? Eu cred că este unul dintre lucrurile pierdute sau, în orice caz, masiv diminuate. Nu mai există interioritate. Există gestică, există expresie corporală, există frison public, există suprafeţe; dar simt că valorile interiorităţii (ca şi cuvîntul „elite“) sînt compromise. Dar fără balansul dintre interioritate şi exterioritate lucrurile se smintesc, se dau peste cap. Cultura era una dintre formele de cultivare a interiorităţii. Ce se mai poate face azi ca să pui din nou un accent pe zona asta care pare uşor obosită?*

Eu văd aici, la masa asta, o duzină de interiorităţi în comunicare. Eu cred că aceste resurse există încă. Sînt pitite în propriul lor ascunziş şi nu intercomunică, nu se cunosc, nu fac reţea.

Strada şi pereţii

Mircea Vasilescu: *Să ne întoarcem puţin la clasa politică. Spuneaţi că la noi clasa politică nu a avut un proiect de viitor şi un comportament rezultat dintr-un asemenea proiect. De ce credeţi că nu a fost posibil?*

Nu am avut nici un fel de clasă politică incipientă în momentul în care s-au produs evenimentele de la sfîrşitul lui decembrie '89. Şi deci a trebuit să ne mulţumim cu prelungirea în contemporaneitate a vechii clase politice, eşalonul 2 al sistemului comunist. Deci avem aceeaşi clasă politică, moştenită. Vina, după părerea mea, le revine intelectualilor. Şi ea se plasează, în timp, cam cu 10-12 ani mai devreme de evenimentul din '89; atunci a existat o conjunctură favorabilă, în lagăr: mişcările de la Praga, şi cele poloneze, care se înrădăcinează de fapt într-o capacitate reactivă mult mai mare a ungurilor, cu mulţi ani în urmă, în '56. Şi la noi au fost mici iniţiative – o grevă la Petroşani, greva de la Braşov, mai înainte momentul Goma – cu care, dintre intelectuali, s-au solidarizat la modul manifest numai Ion Vianu şi I. Negoiţescu. Şi nu s-a întîmplat nimic. Întorcînd spatele ruşilor, Ceauşescu avea nevoie şi el de un ajutor, pentru că nu era marea forţă, şi a lăsat ca spaţiul public să fie monitorizat într-un fel oarecare de cel care îl ajuta, adică de Statele Unite. În acel moment, strada era un spaţiu al siguranţei individuale, personale. Cei patru pereţi, nu. Ăla era spaţiul securităţii. Intelectualul român a ales acest spaţiu. S-a izolat.

Petre Iancu: *Aţi spus la început că este o chestiune de perspectivă, 15-20 de ani, trebuie să ne hotărîm cum vrem să devină oamenii şi trebuie construită această perspectivă. Nu este o criză de sistem? Este capabilă o clasă politică, scadentă la fiecare 4 ani, să gîndească în perspectivă de 15-20 de ani?*

Da, mai ales dacă nu se gîndeşte decît cum „să-şi gestioneze mătuşile“. Dacă n-au decît gîndul acesta imediat, atunci nici nu se pune pentru politicieni problema perspectivei.

Stînga şi dreapta

Andrei Pleşu: *Ce rol au jucat în viaţa dvs. stînga şi dreapta? Nu vă întreb ce credeţi despre stînga şi dreapta, ci pur şi simplu cum a jucat binomul ăsta într-un destin.*

Am fost student în perioada mişcărilor de extremă dreaptă. În acelaşi timp, în mediul intelectual, inclusiv cel studenţesc, au existat preocupări de stînga. Grupul meu de prieteni – Beno, fratele lui Sebastian, Ninel Schileru, Dolfi Trost, Miron Constantinescu, Octavian Nistor, nevastă-mea – avea preocupări de stînga. Am avut şi prieteni legionari, care erau de foarte bună calitate intelectuală. Pe mine nu mă interesa politica, dar eram curios, voiam să am o vedere a cîmpului. Şi am fost să-i văd pe toţi. Am fost la căminul evreisc „Schuller" unde erau cîteodată oratori comunişti. M-am dus odată la o mînăstire cu nişte legionari. Acolo nu era deloc vorba de politică. Se făceau marşuri. Trebuia să fii disciplinat, să rezişti. În Franţa am suportat efectele unei politici de extremă dreaptă, criminală, absolut îngrozitoare. E foarte greu să trăieşti aşa. Eu am suportat-o doar un an pentru că, în momentul în care au venit nemţii la Paris, eu am plecat, ne-am refugiat în Sud. Malul stîng al Ronului a fost întîi zonă liberă, a fost ocupată după debarcarea din nordul Africii. Malul drept a fost ocupat de nemţi, iar malul stîng a fost ocupat de italieni. Eu am fost în zona italiană. A fost o fraternizare a populaţiei cu soldaţii italieni, nu a fost nici un fel de ocupaţie. Dar după armistiţiul Badoglio am putut vedea şi această zonă Sabotajele grupurilor de rezistenţă erau plătite scump de populaţia oraşului. Pentru că nu-i puteau prinde pe partizani, se răzbunau pe populaţie. Se împuşca după cum le venea inspiraţia. Bărbaţii între 16-50 de ani, din 5 în 5, din 7 în 7. Era absolut îngrozitor. În aceste împrejurări am avut o opţiune politică. Un intelectual este atras întotdeauna de o orientare vagă de stînga, de dreptatea socială. Această orientare s-a încorporat într-un partid politic, care părea în acel moment a nu fi nu doar o vagă mişcare doctrinară de tip social-democrat, ci una care reacţiona la realitate, partidul comunist. Şi aşa, încetul cu încetul, am devenit comunist. Poate că, dacă soarta n-ar fi făcut să mă întorc în România şi să fiu blocat aici, rămîneam un intelectual de stînga. Ca toţi francezii. Cînd am venit aici, am dat cu nasul în realitate. La început de tot, la întoarcerea din Franţa, am fost la Ministerul de Externe. Eu venisem să-mi văd părinţii şi a căzut cortina în spatele meu. A fost afacerea Tito, izbucnise, nu se vedea cum se va termina... şi am rămas aici. Atunci am fost la Externe, de la sfîrşitul lui '48 pînă în '50. Referent de specialitate III, cu buletine de presă pentru conducerea Ministerului.

Nae Ionescu a vorbit, n-a plagiat

Simona Sora: *Spuneaţi despre Nae Ionescu că era extraordinar. Pe de altă parte, el este văzut azi ca un compilator, ca un plagiator...*

Pentru cineva care ştie cum s-au petrecut lucrurile este o acuzaţie naivă, totalmente fără obiect. Nu merită nici măcar să fie respinsă sau luată în serios, să scrii, să cauţi să demonstrezi că nu a fost vorba de aşa ceva. Cursurile lui Nae Ionescu nu erau texte scrise. Erau texte vorbite. Cursurile publicate nu au fost revăzute de Nae Ionescu, nu au bunul lui de tipar. Ele au fost preluate de la stenograful aflat în sala de curs. Nu Nae a dispus stenografierea cursurilor. Asta era o afacere între studenţi, ei voiau să aibă un curs scris, să poată parcurge materia înainte de examen. Deci nu era un curs verificat. Nae era un om comod, adică nu avea obiceiul profesorilor de a se ridica de pe scaun şi de a scrie pe tablă un nume, cînd îl pronunţa. Dacă numele nu era înţeles de stenograf, era sărit. Pe de altă parte, în afară de studenţi, la cursul lui Nae veneau şi persoane foarte cultivate. Una dintre acuzaţii era că ar fi fost utilizată o idee a lui Spengler fără trimitere la pagină, sau chiar fără să pronunţe numele Spengler. Să spunem sintagma „declinul Occidentului" sau chiar o idee mai complexă a lui Spengler. Auditoriul lui Nae citise cărţile astea, nu putea fi dus de nas. Ideile alea circulau, erau cunoscute şi de lumea care îl asculta pe Nae, el le ilustra atunci, pe loc, cu ceva. Nu se poate vorbi de plagiat.

Cenzura şi lectura

Simona Sora: *Povestea Nora Iuga cum le desenaţi dvs. evadări din sistem la Editura Enciclopedică, explicîndu-le cum să-i păcălească pe cei de la cenzură. Desenaţi un cerc, în care ar fi fost ei, poeţii, iar păcălirea cenzurii ar fi fost forţarea cercului pentru ieşirea din circumferinţă...*

Da, adică să pui o chestie enormă acolo, care să-i tragă dincolo şi care să sară în ochi şi la care să fii dispus, din capul locului, să renunţi.

Simona Sora: *În acest moment, cum aţi desena ieşirea din cercul indiferenţei – mă refer la cititor, nu la scriitor?*

O, e foarte greu! L-aş gîdila pe cititor... Îmi pare rău de faptul că s-a pierdut acţiunea mea de la Ministerul Învăţămîntului. Mă chemase Maliţa, după ce fusesem dat afară din sistemul editorial. Elaborasem sistemul reţelei de biblioteci, cu un sistem de finanţare, printr-un proiect de lege. Toate au căzut la pămînt după ce am plecat de acolo. S-au destrămat. Şi în momentul de faţă se pune problema absurdă a subvenţionării anumitor titluri – şi aici se fac întotdeauna mici aranjamente – cînd toată politica ar fi următoarea: începînd cu nivelul comunal, deci tot spaţiul public, dispune de o reţea foarte consistentă de biblioteci, la dispoziţia cărora ar trebui să se pună nişte fonduri care să fie direcţionate de biblioteci, şi nu în mod central şi interesat, „de sus". Biblioteca fiind deschisă către public, nu ar mai exista criza lecturii care, parţial, vine şi din imposibilitatea de a achiziţiona cartea care te interesează. La un moment dat, un ministru, cred că Răzvan Theodorescu, a spus că nu e nevoie de bani în cultură, pentru că în regim capitalist cultura, scriitorii, artiştii se descurcă singuri, cu publicul.

Magdalena Boiangiu: *Maliţa a fost un personaj pozitiv?*

Da. Categoric da. Dar a fost un mare naiv. A vrut să reformeze şi să modernizeze învăţămîntul, pe un model personal, dar inspirat din modelele americane pe care le cunoştea bine pentru că fusese, cred, opt ani la ONU. Pentru a avea spatele acoperit, îl cita pe Ceauşescu în toate articolele. Articolele lui niciodată nu aveau o orientare marxistă. Absolut nici una. Şi a picat. Şi a fost dat afară pentru că nu făcea politica lui Ceauşescu.

Magdalena Boiangiu: *Problema e mai generală: dacă un demnitar în regimul comunist poate fi un personaj pozitiv sau nu?*

Să dau un exemplu: Paul Niculescu-Mizil. Era în Comitetul Executiv şi de cîte ori ne transmitea o iniţiativă a lui Ceauşescu, „o idee genială" în legătură cu învăţămîntul, el venea şi spunea: „Tovarăşi, tocmai vin de la..., e o idee extraordinară a tovarăşului, e de perspectivă mare pentru învăţămînt. Părerea mea ar fi să o instituim la o unitate şcolară şi să vedem timp de un an". Şi fiecare idee a lui Ceauşescu era înmormîntată sistematic prin aplicarea ei la o unitate şcolară şi nu mai era urmărită decît pînă venea altă idee genială, care nu întîrzia... şi tot aşa. Asta e o mărturie în favoarea lui Mizil, care avea creier în cap.

Cine era cel mai deştept?

Dan Stanciu: *Aţi spus un nume care mie îmi este foarte drag, al unui autor prea puţin cunoscut şi prea puţin citit: Dolfi Trost.*

Aaa... Era un om minunat! Era un tip fantezist. Făcea parte din mişcarea suprarealistă. La un moment dat ajunsese să fie cunoscut nu doar în România. Am fost colegi la facultate şi eram prieteni foarte buni. Stătea cumva în umbră, era mai timid. În prim plan era Eugen Schileru. Era uluitor! Cel mai deştept dintre noi, fără discuţie. Şi cel mai citit şi la curent. Poate nu avea o forţă extraordinară, dar avea o subţirime nemaipomenită. Era un vîrf al generaţiei. Păcat, păcat că nu a rămas decît în amintirea unor oameni, care la un moment dat vor dispărea...

Andrei Pleşu: *Care este deosebirea de Nae? Nici Nae nu a scris.*

Sînt mai mulţi care au rămas de pe urma lui Nae. Eu vă ştiu pe dvs., pe nimeni altcineva, care să mărturisească despre Eugen Schileru. Moartea, de fapt, se întîmplă cînd ultimul care-l mai ţine minte pe cel care a murit moare la rîndul lui. Şi ce rămîne din strălucirea acestui om care a fost cel mai uluitor reprezentant al generaţiei?

Actualităţi

Alex. Leo Şerban*: Sînteţi la curent cu ce s-a întîmplat de curînd în Franţa? Cu revolta periferiilor?*

Am urmărit. În linii mari, Sarkozy putea să se abţină şi nu să le spună că sînt lepădături *(„racaille"),* să acţioneze cum a acţionat şi era mai bine. Nu e cazul să-i faci un piedestal de 10 metri şi să pui cuvîntul ăla sub formă de monument. Acolo, se presupune că toată lumea are maşinile asigurate. E prudent să nu-ţi laşi în maşină o carte pe care tocmai vrei să o citeşti.

Simona Sora: *Am citit undeva că aţi fost de acord cu Mircea Mihăieş în legătură cu articolul acela despre pensionari („Matusalem votează"). Aş vrea să ne explicaţi puţin, pentru că a fost o mare discuţie.*

Mizeria din societatea românească este augmentată şi prin faptul că există o mentalitate de asistat. Un fel de a fi absolut iraţional. La ţară, cînd eram mic, existau case cu apă curentă. În pod era un depozit, de 1-2 metri cubi, iar jos aveau o manivelă. Copiii din casă aveau obligaţia, jucîndu-se, să tot învîrtă o manivelă. Dacă nimeni nu învîrte manivela aia şi în butoi este statul, nu are de unde să vină apa de care este nevoie. Mentalitatea de asistat, un fel de simţire a cotului, te ajută să stai pe picioare slăbănoage, să nu cazi, să rămîi cumva într-o poziţie cvasiverticală. Dar fiecare dintre oamenii ăştia, dacă intră într-o societate competitivă, cu titlu individual – Ion, Petru, Pavel – cînd dă cu nasul de ce este şi îşi dă seama că, dacă nu învîrte manivela, moare; şi atunci acţionează. Aici nu o face.

Patria nu poate fi o negaţie

Andrei Pleşu: *Credeţi în viitorul Uniunii Europene?*

În imediat nu pot să răspund, în depărtat mă angajează mai puţin, şi răspund DA...

Competiţiile pe glob sînt intercontinentale, considerînd că, prin populaţie, China e un continent, India singură e un continent, şi Statele Unite sînt un singur continent cu ambele Americi. Cu Mexicul care-i vine din coastă, foarte puternic, în perspectiva următorilor 150-200 de ani. Nu putem să funcţionăm politic la nivelul entităţilor de 20 de milioane.

Petre Iancu: *În acest caz, termenul de Occident este caduc. Nu mai există Occident în sens de America şi Europa...*

Da, cred că nu. De altfel aici e un binom concurenţial.

Petre Iancu: *Poate funcţiona Uniunea Europeană fără America?*

Ar trebui să fie un fel de competiţie camaraderească.

Andrei Pleşu: *Ce înseamă patriotism? Nu poţi să te prefaci că eşti aici paraşutat din întîmplare... Cum manevrăm cu problema patriotică?*

Cred că trebuie să manevrăm cu maximă deschidere. Am fost în Africa de Sud. Mă simţeam rătăcit. Am văzut copaci pe care toţi cei prezenţi nu-i puteam cuprinde. Era evident că eram pe pămînt, dar pămîntul nu era brun cum îl ştiam eu. Era roşu cum e cărămida cînd a căzut tencuiala. Nu mă simţeam acasă. Îmi mai reveneam cînd ajungeam în apartamentul unde stătea nepoata mea, la care eram în vizită. Atunci eram acasă. Cînd am venit în Europa, am revenit în patria mea. Nu eram în România, dar era o patrie. Cea mai intimă patrie a mea este într-un parametru foarte mic, în depresiunea Beiuşului, cu centrul în spatele unei şuri unde dormeam eu noaptea şi auzeam, din şase sate împrejmuitoare, hămăit de cîini, pe care îi puteam localiza. Asta e un cîine de acolo, şi îi răspundea un altul care ştiam de unde vine... Şi auzeam un car venind foarte încet dinspre Beiuş, pe un drum neasfaltat pe vremea aceea, dar pietruit. Şi se auzeau roţile. La un moment dat, auzeam un „pac" – intrase pe prima bîrnă a podului de peste Criş de la Pocola. Imediat venea al doilea „pac", al treilea „pac" şi al patrulea... Şi mai era un cocoş care răspundea... Şi asta era patria. Era categoric o patrie, era plină de culoare, îmbibată de afectivitate... Şi o mulţime de alte patrii pe care le-am avut de-a lungul copilăriei, inclusiv o după-amiază de vară în care am stat întins, toată după-amiaza, pe un cîmp, pe iarbă şi m-am uitat la flori. O amintire pe care n-am s-o uit niciodată. Un fel de macroeveniment. Balcicul a fost patria mea, în patru vacanţe consecutive, cînd eram copil. Pe urmă, patria mea a fost Nisa. Parisul iar a fost patria mea. M-am îmbibat de Paris cam 2 ani de zile înainte de refugiu, şi pe urmă, din nou, sfîrşitul perioadei franceze, pînă la al 10-lea an. Părerea mea este că patria este o noţiune foarte consistentă, dar niciodată nu trebuie să fie localizabilă şi limitată în aşa fel încît limita să însemne o negaţie.

Andrei MANOLESCU

Nunţi la extremele Europei

Într-un mic oraş de provicie, în zilele noastre, la restaurantul din crîngul de la marginea urbei. Un amplasament deja caracteristic pentru mai toată ţara. Şi pentru o nuntă. Sala era bătută în lambriuri de brad, de la tejgheaua barului pînă la tavan. Baloane colorate pluteau prin întreaga încăpere; unele, umplute cu heliu, se lipiseră de tavan. Chelneriţe cu fuste negre şi bluze albe crăpînd pe carnea lor dolofană se fiţiiau cu farfuriile prin spatele mesei centrale. Mirele, brunet şi cu o alură de sicilian, era îmbrăcat într-un costum crem cu pantofi asortaţi cu vîrf ascuţit şi uşor întors în sus. În ciuda aerului distant (sau distrat), s-a dovedit un om cald şi drăguţ, care vorbea însă aproape numai despre Italia. A lucrat şi mai lucrează încă acolo. A venit doar să se însoare şi să-şi ia apoi proaspăta nevastă cu el, la Padova. Ea e laborantă la un spital din Bucureşti. Îi e cam teamă să-şi părăsească slujba pentru ceva necunoscut, dar ştie că, pînă la urmă, nu va avea încotro. Sînt amîndoi din acelaşi sat aflat undeva prin apropiere. Se cunosc de mici, sînt prieteni din şcoală. Rochia ei e ca orice rochie de mireasă: albă cu dantele şi volane. Un vestmînt, a cărui croire provoacă probabil milioane de drame în toată lumea, e pînă la urmă, dacă te uiţi mai din avion, un fel de uniformă. La fel ca „sărmăluţele" din cap, pe care orice coafeză ştie să le facă atunci cînd clienta îi spune că se duce la o nuntă. În ciuda impresiei, obiceiul ăsta nu e doar în România şi, eventual, în Bulgaria. „Sărmăluţe" în părul miresei şi al celorlalte invitate la nuntă am avut ocazia să văd şi în Anglia, chiar la cununii de oameni bogaţi. La Leeds Castle, acolo unde nuntaşii zboară cu baloane cu aer cald.

Dar, la adresa unei mirese, altceva în afară de laude nu se poate spune. Un lucru pe care l-am descoperit de mult, după ce am fost părtaş la o scenă neobişnuită şi de care ne amintim toţi colegii şi ne-o repovestim ori de cîte ori vedem o nuntă sau chiar sîntem invitaţi. Cu cîţiva ani înainte de 1990, un coleg de armată a primit prin gardul unităţii o sticlă de vin de la un nuntaş. Alaiul tocmai trecea plin de veselie pe uliţa din faţa unităţii. Văzîndu-se cu sticla în mînă, colegul meu soldat i-a zis, privindu-l drept în ochi: „Păi nu ne aduci puţin şi mireasa, s-o mamelim?". Bineînţeles că noi ceilalţi, care ne uitam prin gard, la adăpostul kalaşnicoavelor pe care le purtam în spate, am izbucnit într-un rîs teribil (aveam 18 ani). Binevoitorul nuntaş a rămas fără grai şi cu ochii holbaţi şi umezi de necaz. „O fi fost ta-su", ne-am zis noi mai tîrziu, în timp ce-i degustam vinul roşu şi acru. Revenind însă la nunta pe care o povestesc acum, era un vin foarte bun. Şi multe sticle de băuturi italieneşti: Campari şi Martini. Nuntaşii nu se prea atingeau însă de acestea din urmă. Mulţi dintre ei erau simpli ţărani. Stăteau la locurile lor, cu picioarele sau mîinile încrucişate, destul de stingheriţi şi cu priviri în care întrezăreai o cu totul altă lume decît cea a tinerilor care dansau pe ring. Ca şi privirea, mîinile lor muncite, cu degete ca morcovii abia scoşi din pămînt, vorbeau despre CAP-uri, despre sape şi poveri, despre zorii dimineţilor pe cîmp şi mulsul vacilor de la colectivă. Paharele delicate cu bitter italienesc nici n-ar fi stat prea bine în astfel de mîini. Cu toate că îmi amintesc de un fermier bătrîn din Italia care avea mîini asemănătoare şi care bea şi chestii fine, deşi prefera, evident, vinul făcut de el însuşi. Un mare admirator al lui Mussolini, ale cărui poze le decupa de prin toate revistele... Tinerii de la nunta noastră vorbeau, în orice caz, despre o altă Italie decît cea a bătrînilor fani ai lui Mussolini. Şi am constatat că nu numai mirele fusese pe acolo. Mai mulţi schimbau impresii, făcînd mereu comparaţia între „la noi" şi „afară". Vorbeau despre nivelul de viaţă, despre curăţenie, despre numărul orelor de lucru şi despre preţuri. Un chelner, care privea lumea peste bărbia ridicată foarte sus (pe care o cobora închizînd atotştiutor ochii, numai după ce asculta comanda vreunui client), a intrat şi el în vorbă. Fusese piccolo la Genova. Descria reţetele culinare de acolo şi spunea că ar fi imposibil de preparat în restaurantele de tipul celui în care ne aflam. Spre revolta mirelui care nu înţelegea de ce.

Iar eu m-am trezit că-mi vine în minte o altă scenă pe care am văzut-o recent în Anglia unde, la restaurantul unei mari case, devenite muzeu, era o nuntă de negri bogaţi. Nuntaşii se întreţineau afară, în picioare, pe pajiştea verde a uriaşului parc din faţa casei. O adunare de oameni avînd în mîini pahare subţiri cu picior lung. Femeile, îmbrăcate în rochii vaporoase de mătase uni, roz bombon, verde praz sau galben aprins, avînd funde mari legate la spate. Unele purtau pălării la fel de colorate. Bărbaţii, în costume cafenii, gri sau negre, cu inele masive pe degete. Mireasa, într-o rochie ca de talc, pe pielea ei neagră de panteră. Un bătrîn cu părul alb şedea rezemat cu spinarea de un arbore secular de vreo cinci ori mai gros decît el. Sprijinit într-un baston cu măciulie argintie, îşi contempla în soare şampania din pahar. Înăuntrul conacului, printre alte obiecte de artă, trona un autoportret celebru al lui Rembrandt şi un rarisim Vermeer. Afară, coloraţii nuntaşi aproape că nu făceau nici un fel de zgomot.

La noi în Balcani, muzica alterna periculos între *house*, *foaie verde* şi *valsuri*. La cele din urmă, am avut surpriza să observ că unii dintre cei pe care tocmai i-am descris ca ţărani, nu se dădeau în lături. Ştiau să valseze şi încă foarte bine, spre deliciul şi în aplauzele celor tineri. DJ-ul a şarjat atunci, încercînd şi un tango. N-a mai prea avut succes. În schimb, horele, sîrbele şi geamparalele s-au dovedit atractive pentru toată lumea. Jucau şi tinerii, şi bătrînii, şi chiar moş Stan, cel mai în vîrstă din toată adunarea: un ţăran de dinainte de colectivizare, cu părul şi barba albe, cu ochii roşii de băutură şi care, din cînd în cînd, fluiera printre dinţi sau chiuia. Mirele îi ţinea încîntat isonul, cu mîinile sus, pocnind din degete. Hora se încingea tot mai tare şi pantofii, nu prea strălucitori, ai nuntaşilor băteau şi se învîrteau pe podeaua de gresie. Erau şi două fete care dansau de mama focului, cu buricele acoperite doar de cîte o mărgică, verişoare de-ale lui sau de-ale ei, care atrăgeau priviri admirative, dar şi căutături invidioase ale chelneriţelor. Am aflat că una lucra la Bucureşti „în cinematografie", o adevărată vedetă printre rudele din oraşul natal. De altfel, în parcare o aştepta un Audi, parcă mult mai bine hrănit faţă de Daciile prăpădite dimprejur. Adusese cu ea şi un cameraman profesionist, ca să filmeze nunta. La un moment dat, una din chelneriţele supărate a hotărît să schimbe tabăra. Brusc înveselită şi renunţînd la a-i mai servi pe clienţi, a intrat pe ring, ţinîndu-se cu mîinile de răscroiala vestei. Cu coatele ridicate, a început să-şi mişte umerii în ritmul muzicii popu-

lare. Cealaltă chelneriţă s-a împins îmbufnată în uşile batante, spre bucătărie, probabil s-o pîrască pe *nebună*. Bucuria nuntaşilor era să spargă baloanele cu flacăra de la brichetă. Cînd nimereau cîte unul cu heliu, bubuitura era şi mai mare, iar flacăra care izbucnea brusc, îi ardea la mînă. Chiar şi moş Stan a făcut prostia asta şi apoi stătea într-un colţ privindu-şi, cu fălcile strînse, dosul palmei înroşit. În veselia generală nimeni nu dădea însă atenţie unor asemenea nimicuri.

Mai tot timpul serii, din cauza muzicii asurzitoare, mesenii n-au prea putut conversa între ei. Am reuşit să schimb, la un moment dat, doar cîteva cuvinte cu cel care stătea lîngă mine, un învăţător cu ochelari groşi, avînd o nevastă în albastru. Din vorbă în vorbă, am aflat că mai toţi tinerii din zonă sînt sau în Italia, sau în Spania. Mi-a spus că, probabil şi din cauza asta, atmosfera de prin partea locului a început să se schimbe. Că oamenii se întorc cu idei noi şi cu alte mentalităţi, fără să se mai certe cu bătrînii din familie, rămaşi acasă. Aceştia din urmă încearcă să-i înţeleagă şi chiar să facă ce spun ei. Nu se mai opun la nou. De cele mai multe ori preiau ce aud de pe la copiii întorşi din Occident şi spun mai departe. „Nu mai e un conflict între generaţii aşa ca acum cîţiva ani" – îmi spune. „De ce?" „Pentru că de la tineri vin acum banii. Ei au luat în sfîrşit puterea financiară, iar bătrînii nu de vocea copiilor ascultă neapărat, ci de cea a banilor. Pentru ei, doar banii sînt dovada dreptăţii pe care o au tinerii."

După fripturi şi murături vine tortul miresei. Cu multe etaje, susţinute unele pe altele de coloane îmbrăcate în frişcă. Cu două statuete de ciocolată în vîrf: o mireasă şi un mire. Se stinge lumina. Focuri şi scîntei albastre, galbene şi verzi ies din ţevi înfipte la toate etajele tortului. Mirele şi mireasa sînt instruiţi să ţină amîndoi cuţitul cu care urmează să-l taie. Se cîntă marşul nupţial.

Masa şi dansul

Oferta organizatorilor de nunţi a crescut vertiginos în ultimii ani. O agenţie vorbeşte chiar despre conceptul de „management al evenimentului", ceea ce presupune şi existenţa unor aşa-numiţi *manageri de nunţi*. Acum, la o nuntă poţi comanda chiar „momente vesele", clovni, acrobaţi, scamatori şi... *„stripperi"*. Aceştia din urmă ar fi mai potriviţi însă la petrecerea burlacilor care, mai nou, poate fi organizată tot cu ajutorul unei agenţii specializate. Pe piaţă, sînt o mulţime. Una se cheamă chiar „Fabrica de nunţi" (doar e vorba de o adevărată industrie). Există şi site-uri specifice, de tipul www.gineri.ro. „Tîrgurile de nunţi" (nu de mirese) au devenit deja o obişnuinţă. La ele participă firmele de specialitate, iar viitorii însurăţei sau naşi le pot vizita pentru a se informa despre servicii şi preţuri. Nu mai puţin de două asemenea tîrguri vor fi organizate în Bucureşti, doar în luna februarie. Printre reclamele agenţiilor au început să fie trecute şi referinţele unor VIP-uri care, după ce au participat la cîte o nuntă, au scris în cartea de onoare a agenţiei. VIP-urile sînt, cum se ştie, foarte diverse din toate punctele de vedere. VIP e şi prinţesa Margareta, dar şi Pepe (nu mai vorbim de Gigi Becali), şi Şerban Mihăilescu, şi Irinel Columbeanu. Acesta din urmă a scris, de exemplu, într-o asemenea carte: „a fost f. OK".

Pentru cei mai lipsiţi de inspiraţie, agenţiile oferă chiar şi liste cu declaraţii de dragoste sau cu texte despre iubire şi căsnicie, de tipărit pe invitaţii. Fotografiile pot fi făcute, la rîndul lor, în diverse feluri, retro, normal sau tip reportaj. Nu lipsesc serviciile pirotehnice, oferte de baloane şi decoraţiuni sau de torturi care mai de care mai speciale. Şi, bineînţeles, transportul: poate fi o limuzină... veche sau modernă, începînd de la vreo 150 de euro pe zi (ceva mai ieftin în Bucureşti decît în alte oraşe). Poate fi şi o trăsură. Iar agenţia este zîna bună care face rost de ea şi de vizitiu. Transformă un dovleac într-o caleaşcă. (**A. M.**)

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Adevărata cauză a decesului

Cu o încăpăţînare care poate fi justificată, probabil, doar prin disperarea noastră de a ne simţi „în rînd cu lumea“, ne închipuim, de foarte mulţi ani, că trăim în democraţie. Recunoaştem, e adevărat, că sistemul politic românesc este debil, corupt sau imatur, cu instituţii ale statului aflate într-o chinuitoare căutare a identităţii şi autorităţii, dar sîntem oricînd dispuşi să aruncăm vina acestor imperfecţiuni pe cruda soartă care ne-a dus în bezna comunismului pentru aproape o jumătate de secol. Cîţiva gînditori de cafenea, dintre cei care găsesc o explicaţie bună de mestecat, în faţa camerelor de luat vederi, pentru orice problemă a naţiei, dădeau ca sigură nevoia scurgerii a încă unei jumătăţi de veac pînă să ne recăpătăm reflexele democratice. Dar, ca românii, încercînd să împace pe toată lumea, adăugau, cu zîmbet larg, că trăim totuşi în democraţie.

Fals! Oricît ar fi de dureros, trebuie să avem curajul, măcar în discursul introspectiv, dacă nu şi în cel public, să recunoaştem că nu putem scuza toată neputinţa noastră de după 1989 doar prin năpasta comunistă. De prea multă vreme deja, folosim secera şi ciocanul pe post de scuză, ca-n bancul în care şoricelul îşi justifică neputinţa de a doborî elefantul amintind despre copilăria lui în care a fost şi bolnav. Nimeni nu va putea, vreodată, să uite holocaustul comunist şi ororile regimului Ceauşescu. Dar nici nu putem rămîne încremeniţi în minciuna tristă că, pentru tot ceea ce ni se întîmplă acum, de vină este comunismul.

Cît comunism încape în egoismul şi nepăsarea fiecăruia dintre noi? Dar în prostia de a nu reacţiona cînd drepturi constituţionale ne sînt încălcate? Cum putem declama un sictir naţional faţă de exerciţiul democratic al mersului la vot sau cum putem să manifestăm o lipsă cvasi-totală de reacţie în faţa discursurilor lipsite de substanţă, dar demagogice, după nici douăzeci de ani de la momentul Revoluţiei din '89? Cu un oarecare efort şi cu mici înfloriturі de cafenea, sînt convins că pot fi invocate, ca scuză şi răspuns, cravata roşie cu tricolor sau carnetul de membru PCR pentru oricare dintre întrebările de mai sus. De fapt, dacă am avea curajul să spunem lucrurilor pe nume, ar trebui să reformulăm piramida motivelor din cauza cărora nu sîntem aşa cum ar trebui să fim, şi să aşezăm ignoranţa, apetitul pentru găinării şi minciună, dragostea pentru manea şi dans din buric sau lipsa de respect faţă de lege şi autoritate mult mai sus decît nenorocirea anilor de comunism. Indiscutabil, stafia lui Ceauşescu este însă mult mai comodă. Dar acest tip de minciună, pe care ne-o servim zilnic la masa întrebărilor despre neputinţă şi soartă, ne-a transformat într-o specie bizară: aducem a martiri fără cauză, răstigniţi aiurea pe altarul unei democraţii închipuite, şi bolborosim cuvinte neînţelese despre ce-am fi putut să fim dacă n-ar fi fost ce-a fost.

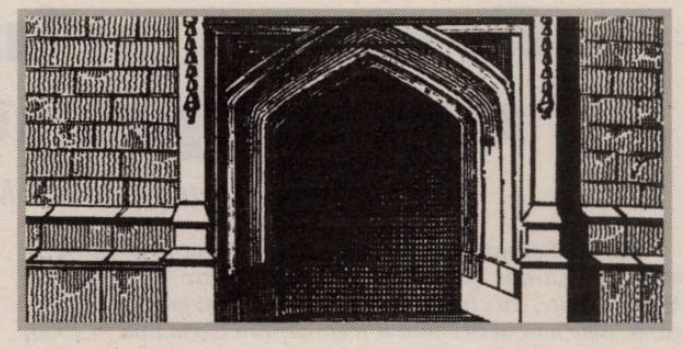

Fără curajul unei drepte judecăţi asupra cauzelor neputinţei noastre, riscăm să rămînem atîrnaţi, pe vecie, de seceră şi ciocan, ba, mai mult, să-i spînzurăm de ele pe toţi cei care vor veni.

AUZIND POVESTEA BIBLICULUI VÎNZĂTOR DE ZIARE, VOCEA AŞTEPTATĂ POATE ÎNGHEŢA PE PRIMA TREAPTĂ

● Am auzit că la intersecţia dintre Mihai Bravu şi Camil Ressu, în Bucureşti, aurolacii au inventat un nou mod de a scoate bani de la şoferi. Se prefac că ar fi fost călcaţi cu maşina. Cînd şoferul se dă jos nelămurit şi speriat, unii încep să stige: „L-ai lovit, criminalule!“, în timp ce unul dintre ei stă întins pe jos. Bietul şofer iese din treaba asta doar dacă dă nişte bani. Noroc că poliţia ştie deja trucul. Auzind povestea, mi-am adus aminte şi de un amic care a ridicat odată capota la motorul maşinii sale, să repare o mică defecţiune. Cînd a lăsat-o jos însă, a văzut prin parbriz un tip care i se urcase în maşină şi îi cotrobăia prin torpedou. Uimit, abia a reuşit să îngaime: „Ce faci, domnule, acolo?“. Răspunsul a venit prompt: „Am încercat şi eu, şefu“. Apoi puştiul a dispărut tot aşa cum apăruse. (**A. M.**)

● M-am profilat pe iaurtul Napolife cu bifidobacterii active, care-şi face o reclamă biblică: „Longevitatea biblicului Abraham s-a datorat consumului de iaurt“. Cred că mai era ceva, totuşi: grija cu care îi pregăteau nevestele elixirul, transmiţînd reţeta tinereţii veşnice, şi faptul că, în mod sigur, nu fuma... (**S. S.**)

● Pe cînd, cu mare tam-tam, greva reală a profesorilor nu s-a rezolvat (pînă la urmă, rezolvările revendicărilor sindicale nu au existat în mod real), ameninţarea Metrorex-ului de a declanşa o potenţială grevă generală, pe 23 ianuarie, s-a rezolvat real, tacit şi pe şestache. În condiţiile astea, mă întreb, la rîndul meu, retoric, la fel ca vînzătorul de ziare *Libertatea* din metrou: „*Libertatea* de azi, cine mai vrea *Libertatea* de azi?“. (**S. G.**)

● Acum cîteva zile, la Sinaia, am trăit pe viu una din scenele mele preferate din filmele de acţiune: după ce am apelat pe cineva de la un telefon public, iar persoana respectivă nu a răspuns, deodată, brusc, acelaşi telefon a sunat înapoi şi... stupoare: era chiar vocea aşteptată. Care, ce-i drept, nu mi-a spus că sînt urmărită, ci că ne întîlnim în faţă la Marlene Dietrich. (**I. P.**)

Cu ochii-n 3,14

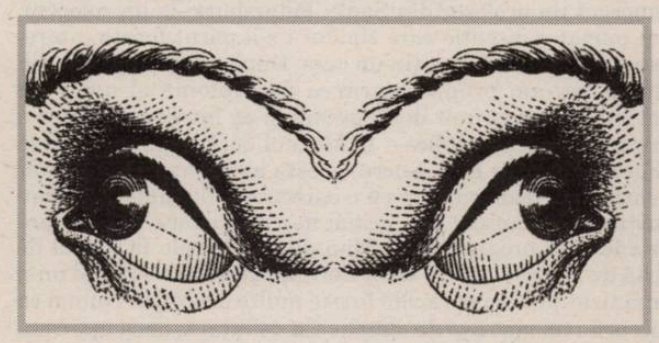

● În seara zilei de 23 ianuarie 2006 – exact la 65 de ani după pogromul din 1941 – două fraze ale unui telespectator treceau pe ecranul unui post de televiziune zis Naţional: „Evreii au scufundat «Titanicul». Trăiască Iranul nuclear“. Nici cel mai cumplit ger nu poate îngheţa prostia. (**R. C.**)

● De ceva vreme sînt fascinat de o imagine subterană: în vreme ce eu urc tacticos şi singur tradiţionalele trepte de piatră de la metrou, zeci de oameni se bulucesc invariabil pentru a-şi vîrî cît mai degrabă picioarele pe prima treaptă mişcătoare şi a se înghesui apoi pe scara rulantă în sus. Oamenii ăştia ar fi fericiţi dacă s-ar putea catapulta afară direct din vagonul metroului. (**M. C.**)

ÎNTR-O STAŢIE DE AUTOBUZ, O CARTE ÎNAPOIATĂ CAPTEAZĂ ÎNTOTDEAUNA PRIVIRILE NEAMULUI

● Pe o bucată de hîrtie (lipită într-o staţie de autobuz), un număr de telefon şi o ofertă: „Pixuri pentru copiat la examene cu scris invizibil“. (**D. S.**)

● În metrou, doi elevi, ea şi el. Ea se aşază în dreapta mea, el rămîne în picioare, în faţa ei. Ea scoteceşte prin ghiozdan şi scoate o carte. El: „Ce carte-i aia?“. Ea: „*Torente*“. El: „Despre ce-i vorba?“. Ea: „Mă f... unu' pe mine, pe soclu“. (**D. S.**)

● Într-o declaraţie reprodusă de ziarul *Cotidianul* (21 ianuarie 2006), tînărul, talentatul, prolificul, lăudatul regizor de teatru Radu Afrim declară că „teatrul e cea mai înapoiată artă din România“. Mă întreb dacă au contribuit la această regretabilă situaţie şi cele trei montări (Bucureşti, Ploieşti, Brăila) din 2005 ale tînărului, talentatului... (**M. B.**)

● *Cool Girl* – „cea mai tare revistă pentru fete din România“. Zău? Am frunzărit puţin această revistă ca să aflu ce trebuie să facă „fetele“ (din paginile ei înţeleg că este vorba de fete aflate mult sub vîrsta majoratului) pentru a fi precum revista ce le este destinată, adică „tari“. Trebuie să poarte: chiloţei tanga, pentru că „nu există băiat care la vederea unui petic de tanga ce iese obraznic din blug să nu se gîndească pe loc la un singur lucru. De ce oare? [...] poate că funduleţele le captează întotdeauna privirile“; *high heels*, pentru că „fetele pe tocuri se mişcă altfel, au un mers mai sexy, mai elegant, tocurile te obligă să-ţi plimbi funduleţul în stînga şi-n dreapta“; şi, nu în ultimul rînd, *push-ups*, deoarece „dacă îţi pui în valoare sînii cu un sutien *push-up*, băieţii vor face eforturi mari să nu-şi lipească ochii de «zona» cu pricina“. Fundulețe, sînişori, chiloţei – nu strică să-i învăţăm pe copii de mici cu „greutăţile“ vieţii. (**R. P.**)

● Corect sau supt din deget, verosimil sau superficial, contestabil sau nu, recentul „Barometru de consum cultural“ mă dezesperă prin absenţa lui I.L. Caragiale de pe podiumul celebrităţilor literare ale neamului. (**R. C.**)

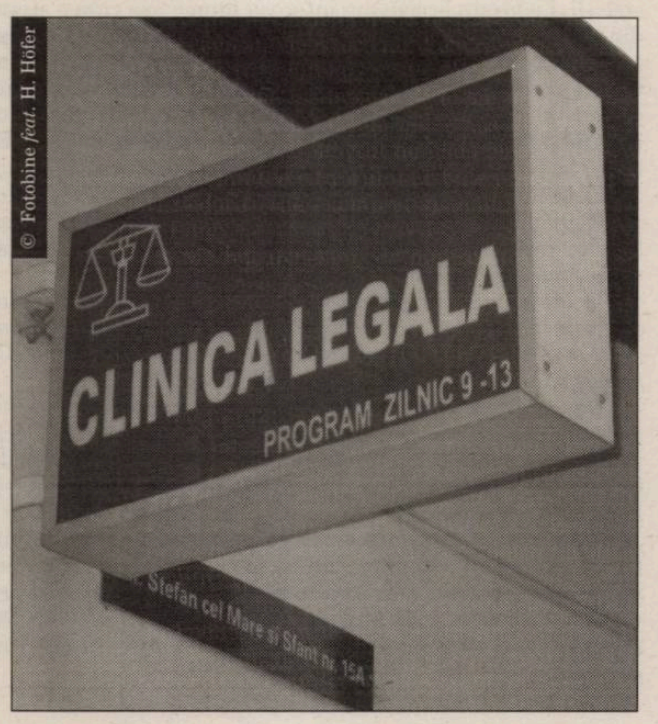

RÎUL DOAMNEI A AVUT CUMVA DE-A FACE CU BĂUTURA SPAŢIALĂ?

● Ştiţi de ce a fost îngreunată circulaţia pe DN73D? Scrie pe site-ul Administraţiei Naţionale a Drumurilor: „Pila nr. 3 de la podul peste rîul Doamnei este afuiată“. (**M. V.**)

● Întrebare, poate naivă: gripa aviară venită din China a avut cumva de-a face cu faptul că am fost, după zodiacul chinezesc, în anul Cocoşului? (**a. l. ş.**)

● *Der Spiegel* este alarmat: 300.000 de suporteri polonezi ar putea veni în Germania în vederea Campionatului Mondial de Fotbal care va avea loc la începutul verii. Şi unde mai pui că pe 14 iunie va avea loc şi meciul direct dintre cele două Naţionale, pe care mai ales polonezii îl văd ca pe o istorică ocazie de revanşă! Pentru ce revanşă? – se ştie. Detaliul ce-i alarmează pe nemţi e că această forţă de contra-invazie îşi va aduce poate de acasă şi băutura preferată (care nu e Cola). Poliţia germană, cu uniformele ei ecologiste cu tot, va avea de lucru. (**A. C.**)

● Sonda spaţială care a plecat spre Pluto – şi care se estimează că va ajunge acolo prin 2015 – are în componenţa sa plutoniu. Asta zic şi eu „asortare“! (**a. l. ş.**)

German printre români, român printre germani

– interviu cu pictorul Miron SCHMÜCKLE –

Miron Schmückle *este un pictor apreciat la tîrgurile de artă din Europa şi, în ultima vreme, chiar şi la cele din Statele Unite, căci lucrările lui au pătruns şi pe piaţa americană. Este născut în Sibiu şi a emigrat în Germania în 1988, pe cînd avea 22 de ani. A avut mai multe meserii (printre care şi cea de grădinar sau de bucătar), a studiat la facultăţile de artă din Kiel şi Hamburg şi apoi a predat un an* performance art *la Academia de Artă Teatrală din Sankt Petersburg. Acum a ajuns să trăiască de pe urma tablourilor sale, care au intrat în atenţia colecţionarilor.*

Ai plecat din România destul de tînăr. A fost o decizie grea?

A fost o decizie existenţială, pentru că ajunsesem la vîrsta la care îmi puneam problema ce vreau să fac în viaţă. La 22 de ani, lucram într-o întreprindere unde am constatat că, dacă arătai tragere de inimă pentru munca pe care o făceai, erai luat la ochi. Eram angajat la o secţie de ceramică şi îmi plăcea ce făceam acolo. În momentul în care şefii sesizau că lucrezi mai mult decît ţi se cere, nu era bine. Începeau cu întrebări de tipul „ăsta ce vrea de fapt?“. Dacă cineva era pasionat de ceea ce lucra, era suspect. Cînd am realizat treaba asta, mie mi s-a pus gheara-n gît – şi acela a fost un moment de decizie.

Nu-mi spune că ai plecat pentru că nu puteai să munceşti cum îţi plăcea ţie în acea întreprindere!...

Nu era neapărat legat de întreprinderea aia, ci a fost un lucru pe care l-am conştientizat ca fiind prezent oriunde. Mentalitatea aceea era aproape generală. Pe de altă parte, nu mă interesa să studiez Artele Plastice în România. Părinţii mei terminaseră tot Artele, cunoşteam o groază de artişti plastici sau de studenţi şi de profesori de la Academiile de Artă. Ştiam cum se intră acolo – pe relaţii, pe ideea că faci meditaţii cu un profesor din facultate şi ăla te bagă, pe mersul cu săru' mîna la „maeştri“ etc. Or, asta mă deranja din principiu.

Temeinicia germană în calculul etniei

Lăsînd la o parte chestiunile profesionale, te-ai simţit şi discriminat, ca ne-român?

Nu, deloc. Am fost la grădiniţă nemţească, la şcoală generală nemţească, am putut să aleg între liceul german şi cel român, puteam să mă fac popă luteran (cum am vrut la un moment dat), iar la Facultatea de Teologie n-aş mai fi vorbit deloc română... În rest, practic toată lumea era discriminată pe atunci, că trăiam cu toţii într-o dictatură. M-am simţit discriminat însă, în cercuri nemţeşti, ca nefiind neamţ 100%. Pentru nemţii din România, eu nu ţineam de gintă, fiindcă maică-mea era româncă. Mi-aduc aminte tot felul de discuţii incredibile, despre cît la sută eşti neamţ... Ba, mai mult, la şcoală am fost întrebaţi în clasă care se trage din căsnicii mixte... În Germania nu am avut treabă cu discriminările – dar asta pentru că nu am trăit în medii în care se vehiculează aşa ceva. Căci există astfel de mentalităţi şi aici. Există, de exemplu, oameni care, dacă se apucă să vorbească despre turci, ai impresia că nu au învăţat nimic din istorie...

Bun, ai plecat. Cum a fost apoi viaţa în Germania? Te-ai adaptat greu?

Nu. Vorbeam limba şi aveam oarecare cunoştinţe despre ceea ce se întîmplă în Germania de Vest. La un moment dat, taică-meu a primit de la cineva, care a emigrat, o ladă întreagă de reviste nemţeşti – *Stern*, *Spiegel* etc. Şi eu mă retrăgeam deseori în pod şi citeam din revistele acelea – şi aşa am aflat ce se întîmpla în Europa. Aveam deci un *feeling* despre ce mă aştepta aici.

Oricum, cei din Transilvania – germani sau ne-germani – erau mai conectaţi la ceea ce se întîmpla în Vest decît oamenii din restul ţării.

Poate chiar mai mult ne-germanii. Cei mai mulţi dintre nemţii din România erau oameni de la sat. Ei aveau legături nu cu Germania, ci cu foştii vecini, rude sau veri care plecaseră în Germania. Discuţiile dintre saşi şi rudele lor plecate erau despre lumea lor mică, nu despre cine ştie ce lucruri de anvergură. Cînd am ajuns în Germania, am stat un an de zile la rude, în Sud, în landul Baden-Würtemberg. Acolo parcă eram în România. Foarte mulţi saşi stabiliţi în Germania acolo stau. Există sate în care efectiv s-au recompus vecinătăţile din România – oamenii au avut grijă să-şi cumpere case şi să stea unii lîngă alţii la fel cum stăteau în satul Guşteriţa sau în nu ştiu ce alt sat. Şi trăiesc numai în acea comunitate închisă, iar tinerii se căsătoresc între ei. Or, eu nu aveam nevoie de chestia asta, că aşa... rămîneam în România. Şi am plecat în nordul Germaniei, unde oamenii sînt mult mai deschişi, mai toleranţi şi au un mod direct de a comunica, fără meschinării; acolo am făcut facultatea la Kiel, apoi m-am stabilit în Hamburg.

„Să dovedeşti că ştii să rabzi...“

Ai făcut Facultatea de Artă. Cum se trăieşte ca artist free lancer *în Germania?*

După ce am terminat studiile, am fost invitat în Rusia, să predau ca asistent universitar, timp de un an. În fine, am cunoscut un profesor din Sankt Petersburg, la un colocviu, am purtat o discuţie care tipului i s-a părut foarte interesantă şi m-a invitat să ţin un curs. După ce m-am întors din Rusia, mi-am predat lucrarea de diplomă şi am avut norocul că am primit două premii şi că întreaga lucrare a intrat în colecţii publice – la Muzeul de Artă din Kiel şi la Galeria oraşului Kiel. Lucrul acesta m-a ajutat foarte mult pentru că aveam oameni cu o oarecare influenţă care m-au susţinut şi încurajat. Şi imediat m-a contactat o galerie care m-a luat în programul ei. Mi-a dus tablourile la Tîrgul de Artă de la Basel, la cel de la Berlin, la cel de la Köln şi mi-a organizat în acea perioadă foarte multe expoziţii. Numai că lucrurile nu sînt aşa de simple. Ca debutant, dacă eşti bun, lumea doar întreabă de tine, dar deocamdată nu cumpără nimic. Şi atunci mi-a spus un critic de artă lucrul următor: „lumea e interesată, lucrările sînt bune, acum tu trebuie să dovedeşti că ştii să rabzi, pentru că nu cumpără nimeni pînă nu vede că ai trecut de criză; dacă după trei-patru ani văd că nu ai renunţat la artă, atunci de-abia încep să cumpere“. Şi exact aşa a fost. După vreo patru ani, au început şi colecţionarii să-mi achiziţioneze lucrările.

Dar, pînă atunci, din ce-ai trăit?

Pînă atunci, am supravieţuit cum am putut. Am avut nenumărate job-uri: am lucrat într-un hotel, am fost grădinar, bucătar, traducător într-un azil de imigranţi. Dar ce n-am făcut? Şi – ce e mai important – am avut întotdeauna suport moral din partea prietenilor şi a părinţilor, care m-au încurajat. Fără acest suport, nu ştiu dacă aş fi făcut faţă. De fapt, prin asta se triază artiştii aici. Şi cunosc mulţi care erau foarte buni, dar care au renunţat pînă la urmă.

În momentul de faţă poţi trăi doar din pictură, fără să mai fii nevoit să mai ai şi alte job-uri?

Da. Singura problemă e că nu ai nişte bani care vin regulat, ci totul e imprevizibil. Iar eu nu sînt o fire foarte econoamă... În plus, am avut şi norocul cîtorva burse de creaţie, din care poţi să-ţi achiţi cheltuielile curente.

Da, ştiu că bursele acestea sînt o soluţie pentru artiştii din Germania... Există multe burse – oferite de oraşe, de landuri etc.

Da, dar artiştii sînt şi mai mulţi. De exemplu, numai la Berlin sînt înregistraţi vreo 30.000 de artişti plastici. Concurenţa pentru a căpăta o bursă este deci foarte mare.

Acum ai ajuns să ai o cotă de vînzare la tablouri destul de bună.

Da, dar acest lucru nu depinde de mine, ci de piaţă, de contractele pe care le am cu galeriile, de ce fel de galerii mă au în portofoliul lor. Din fericire, nu trebuie să am eu grijă de cota de piaţă, pentru că de asta se ocupă galeriştii. Şi tot ei îmi găsesc contractele.

Care a fost preţul cel mai mare care ţi-a fost oferit pînă acum pentru o lucrare de-a ta?

Opt mii de euro.

Exotism made in Romania

Care crezi că e locul picturii tale în comparaţie cu ceea ce se pictează acum în Germania?

Generaţia mea de artişti plastici din Germania are un alt *background* decît am eu. De exemplu, cei născuţi în anii '60, ca şi mine, au o anumită atitudine politică în arta lor – aceasta e o direcţie importantă în arta Germaniei de astăzi. Or, pe mine atitudinea politică nu mă interesează. Eu am avut parte de experienţa dictaturii din România, iar o dictatură te învaţă cît de ridicolă poate să fie politica. Pe de altă parte, venind din România, eu am o altă relaţie cu folclorul, cu ornamentica în general. Aici, apropierea faţă de folclorul german e un capitol foarte delicat, din cauza nazismului, care s-a folosit de orice accesoriu de identitate naţională. Şi mai toţi artiştii preferă să se ţină la distanţă. Prin urmare, ceea ce am făcut eu a fost întotdeauna considerat exotic aici.

Foloseşti mijloacele tradiţionale de exprimare artistică: pictura pe pînză. După '89, mulţi artişti din România au considerat că e anacronic să mai pictezi la şevalet şi s-au dedicat artei multimedia şi instalaţiilor.

Aici a fost la fel în anii '70, cînd se zicea că e depăşit să mai faci pictură de şevalet. În România a fost o reacţie foarte normală, după atîţia ani de izolare. Dar, aşa cum pe unii artişti plastici din România îi interesează mijloacele multimedia, pe mine mă interesează o anume vopsea în ulei, făcută după o reţetă specială la o manufactură care există din secolul XVII.

Grădina Botanică era străinătatea

Tu pictezi nişte plante imaginare, cu multe conotaţii sexuale în structura lor. Este lumea şocată de tablourile tale?

Floarea e legată oricum de sexualitate pentru că reprezintă organele de reproducere ale plantei. În plus, unele orhidee mimează partea posterioară a insectelor femele, ca să atragă masculii şi să fie astfel polenizate. Eu mă folosesc de aceste lucruri pentru a face nişte aluzii la percepţia noastră erotică. Florile mele sînt de fapt o metaforă. Pe de altă parte, pe mine mă interesează şi aspectul ştiinţific şi lucrările mele trimit grafic la desenele după natură care se practicau în timpul marilor expediţii de pe vremea lui Humboldt, de exemplu. Ceea ce fac eu sînt studii după o natură imaginară, iar florile pe care le pictez nu există, dar ar putea exista, căci sînt corecte din punct de vedere fiziologic, ştiinţific. Dacă a fost cineva scandalizat? Numai lumea foarte primitivă – şi nu mă refer la oamenii simpli. Mă refer la unii funcţionari înguşti de pe la ministere, care trebuie să-ţi aprobe nu ştiu ce proiect. Însă niciodată nu am avut parte de un comentariu critic al unui specialist care să aducă vorba de aşa ceva. Şi, oricum, am constatat că majoritatea celor scandalizaţi au fost bărbaţi, nu femei.

Te-ar interesa să expui şi în România?

Sigur că da, mai ales că plantele mele îşi au rădăcinile şi acolo. Am vizitat Grădina Botanică din Bucureşti pe la şapte ani. Pe atunci deja ştiam că trăiesc într-o ţară cu restricţii. La vîrsta aceea, mă interesa lumea aşa cum o ştiam din cărţi şi, dacă spuneam că vreau şi eu să mă duc, de exemplu, în junglă, ai mei îmi răspundeau că nu se poate pentru că nu ni se dă voie. Am fost pasionat de plante de mic, dar eram conştient că nu o să pot vedea decît păpădia, ochiul-boului şi ceea ce ţine de flora noastră mioritică. Ei bine, la Grădina Botanică m-am trezit într-o altă lume. Serele erau pentru mine străinătatea şi lucrul acesta a devenit apoi locul meu de refugiu mental: cînd îmi doream să ies din imbecilitatea aceea restrictivă, chiar şi mult mai tîrziu, mă gîndeam la florile pe care le văzusem acolo.

În încheiere, mai satisfă-mi te rog o curiozitate. Noi am discutat în română şi o vorbeşti mai bine decît mulţi români din România. Ai ca limbi materne şi germana, şi româna. Ce preferi să vorbeşti în germană şi ce în română?

De exemplu, dacă discut despre artă, prefer să o fac în germană pentru că germana mi se pare mai precisă decît româna. În schimb, nu mi-ar da prin cap să citesc reţete de bucate în germană. Cele din cărţile de bucate româneşti le-aş citi ca pe poezii. Păi cum spui „ciorbiţă“, „pîinică“, „smîntînică“... Ce frumos sună! În germană, nu ai diminutiv la „smîntînă“. Româna mi se pare mai expresivă, germana mai precisă. Dacă stau cu cineva de vorbă despre viaţă şi despre ce mai face, prefer limba română; dacă, în schimb, vrem să semnăm un contract, voi discuta cu el în germană.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

© S. Ivanoschi

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 106 ● 3-9 februarie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

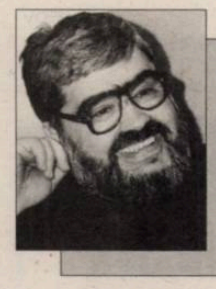

Andrei Pleşu
„Pot să vă mai enervez cu ceva?“
pagina **3**

Anca Manolescu
despre
Cînd Socrate nu are dreptate
de Andrei Cornea
pagina **18**

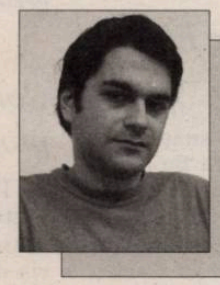

Marius Chivu
„Cîtă realitate încape într-un spital“
paginile **19**

Internet, DVD, CD

Virtuțile și servituțile culturii virtuale

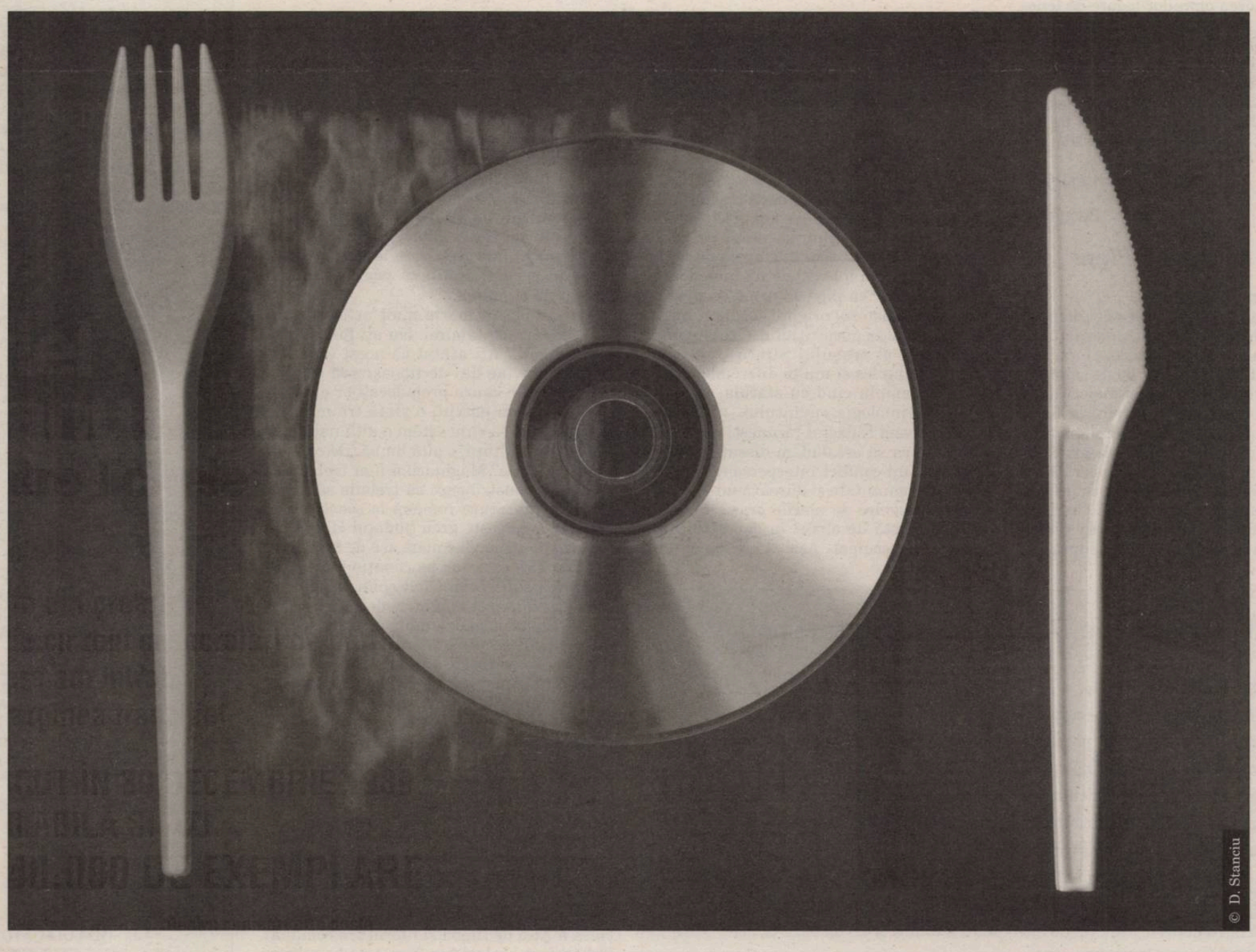

© D. Stanciu

„Să gîndim? De ce să gîndim? Nu pentru asta s-au inventat computere? Să gîndească pentru noi?“

Jean ROSTAND

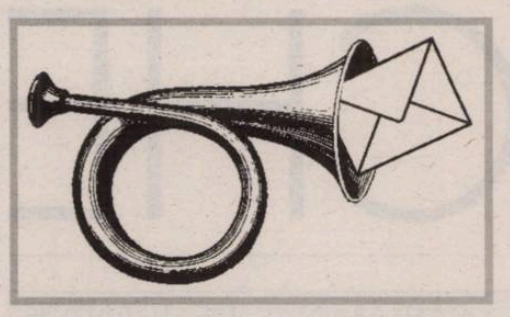

Replici

Ce nu se cade, domnule Pleşu?

În articolul din numărul 101 al revistei *Dilema veche,* articol intitulat „Nu e frumos...“, domnul Andrei Pleşu susţine, în mod implicit, că nu este bine să fie exprimate de către minoritari puncte de vedere critice la adresa religiei majoritare dintr-o ţară, deoarece nu este în concordanţă cu buna-cuviinţă.

Din nefericire, procedînd astfel, domnul Andrei Pleşu identifică în mod nefericit buna-cuviinţă cu absolutizarea religiei majoritare. Este favorizată astfel o cenzură datorată tabuurilor majorităţii, cenzură care, din punct de vedere al circulaţiei ideilor, are efecte asemănătoare cu cenzura oficială. Delictul de opinie, pe care îl implică o cenzură oficială, este înlocuit de delictul de „bună-cuviinţă“.

Într-o societate care este democratică (atît din punct de vedere juridic, cît şi din punct de vedere al mentalului colectiv), toţi cetăţenii trebuie să fie îndreptăţiţi în mod egal, atît din punct de vedere juridic, cît şi din punct de vedere moral, să-şi suţină opiniile în ceea ce priveşte fenomenul religios. Din nefericire, domnul Andrei Pleşu îi lipseşte de îndreptăţire morală, în ceea ce priveşte susţinerea opiniilor legate de fenomenul religios pe cetăţenii cu vederi critice la adresa religiei majoritare. Acest mod de a vedea lucrurile corespunde unei societăţi care, deşi are un cadru juridic democratic, nu are şi o masă critică de oameni cu vederi democratice. Din nefericire, o astfel de societate este şi societatea românească din zilele noastre.

Bogdan STĂNOIU

Bucureşti

Răspunsul lui Andrei Pleşu

Stimate domnule Stănoiu,

Preocupat să combateţi ceea ce „domnul Pleşu susţine în mod implicit“, pierdeţi din vedere ceea ce susţin în mod explicit. Nicăieri, în textul meu, nu e vorba de „minorităţi“, de „absolutizarea religiei majoritare“, de cenzurarea opiniilor cu privire la fenomenul religios. De altfel, despre religie nu e vorba decît în ultimele rînduri ale articolului care v-a nemulţumit. Cred sincer că religiile „minoritare“ trebuie privite cu acelaşi respect ca şi religiile „majoritare“. Cred, de asemenea, că fiecare are dreptul să reflecteze liber şi să se exprime liber asupra experienţei religioase. Cred, în acelaşi timp, că a imagina scene de felaţiune între Isus şi Maria Magdalena nu e o „opinie“ despre religie, ci o mitocănie de prost-gust. Nu cer represalii, dar semnalez „delictul de bună-cuviinţă“. Iar acest delict nu e invenţia mea. Toţi sîntem educaţi pe bază de „tabuuri majoritare“, cum ar fi: să nu scuipi pe jos, să mulţumeşti pentru masă, să spui bună ziua şi să nu faci pipi în sufragerie. Dumneavoastră păreţi a crede că toate astea sînt atentate la libertatea de expresie şi restrîngeri ale drepturilor democratice. Mă rog, nu îndrăznesc să vă „cenzurez“. Vă sfătuiesc totuşi prieteneşte să nu faceţi pipi în sufragerie.

Andrei PLEŞU

Continuare la replica doamnei profesor Geta Prada

Da, domnilor, lumina încă mai străluceşte şi, citind rîndurile doamnei profesoare, am simţit nevoia să completăm galeria de dascăli remarcabili descrişi de domnia sa cu însuşi portretul doamnei profesoare Prada.

Deşi este tînără pentru o „galerie a maeştrilor“, cu siguranţă îşi are locul său bine definit de pe acum.

O iubim de la prima întîlnire, ne-a atras jovialitatea, ne-a impresionat cultura, ne-a fascinat modul de comunicare cu elevii. Ne-a îndrumat lectura, am învăţat de la dumneaei cum să punem accentele corect la cuvîntul „élève“, dar şi cum să descoperim semnele şi simbolurile din romanele lui Márquez. Iubeşte nespus copiii şi nu am văzut vreodată o umbră de supărare pe chipul dumneaei. Ne-a făcut să iubim franceza şi îi sîntem profund recunoscătoare.

Lavinia şi Laura DIMA

laurici85@yahoo.co.uk

Nr. 103: *„Reconcilierea româno-maghiară“*

Prietenul meu Gorda

Cu Gorda nu mă văd decît o săptămînă sau cel mult zece zile pe an: oricît ar iubi cineva Piatra Craiului, să rămîi cît vrei e greu. Dar în astea zece zile avem de vorbit cît pentru un an întreg: eu am încredere în el şi sînt sigur că pînă la urmă va găsi un răspuns la misterul originii secuilor, măcar că asta îi va asigura titlul de „cetăţean de dezonoare“ al oraşului Sfîntu Gheorghe. Avem bineînţeles şi multe diferende, cum a fost de exemplu cînd cu statuia, sau altă dată cu etimologia cuvîntului „oraş“. Dar amîndoi avem rădăcini ţărăneşti mult prea apropiate ca să escaladăm discuţia; se ştie că la ţară un conflict interpersonal implică întreaga comunitate şi durează luni sau ani – spre deosebire de marile oraşe, unde un conflict constă de obicei în două-trei înjurături şi un scuipat. Aşa că, ori de cîte ori discuţia se apropie de controversă (şi se apropie des), şi unul, şi altul devenim ceremonioşi şi deosebit de prudenţi în exprimare; îmi închipui că din afară „batem“ binişor înspre penibil...

Cred că întotdeauna există un punct de vedere din care politeţea să pară penibilă; nu numai politeţea între persoane, dar şi politeţea între naţiuni. Mie, de exemplu, ca cetăţean care plăteşte impozit ţării ăsteia, mi-ar plăcea şi mi s-ar părea politicos să ies la un grătar cînd se dă liber cu ocazia Zilei Naţionale, să mănînc un mititel şi să beau un pahar de vin împreună cu prietenul meu Gorda, şi el cetăţean al ţării, şi el cu impozitele la zi. Dar ce, pot? O dată că de Ziua Naţională e vreme rea şi numai de grătar n-am chef; iar de Gorda ce să mai vorbim, ce naiba ar putea el să „sărbătorească“ de 1 Decembrie, fie vremea cît de fainâ?!

Vedeţi? V-am zis că o să vi se pară penibil! Dar cinstit vă spun, şi mie mi se pare penibil să pui Ziua Naţională la aniversarea celei de-a cincea uniri (de parcă celelalte patru au fost caca-maca) şi nu la aniversarea independenţei, care, bună-rea, a fost una singură.

Iar lui Gorda nu i-ar mai sta micu-n gît.

Mihai BUZEA

mihai.buzea@b.astral.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

„Aici ne-am născut, o viaţă trăim“

Fotografiile voastre de pe prima pagină sînt super! Se potrivesc de minune cu dilemele. Să nu mai vorbesc despre citatele din josul paginii. Felicitările mele celui/celei care se ocupă de prima pagină. Cine este? *(N.red.: Dan Stanciu.)* Aş vrea să ştiu mai multe despre fotografiile de epocă (pe cine reprezintă, cine a făcut fotografia şi cînd). Mi-am pus întrebarea: oare fata de sub cuvîntul *román*o este româncă, iar cea de sub cuvîntul *maghiară* este unguroaică? Dacă este adevărat, chiar că sînteţi tari. Şi acel trunchi de copac care le desparte, ascunzînd privirii faptul că poate cele două fete se ţin de mînă...

Mi-au plăcut foarte mult articolele privind dilema săptămînii. Nu aţi fost de partea nimănui. Aţi arătat că acest (pseudo)-conflict provine din necunoaşterea celui de lîngă noi, din cauza prejudecăţilor etc.

Aici ne-am născut, o viaţă trăim. Avem ocazia unică să cunoaştem o altă naţionalitate, o altă cultură, o altă limbă. De ce să nu profităm de ea? Maghiarilor n-ar trebui să li se pară o constrîngere că trebuie să înveţe limba şi literatura română la şcoală, chiar dacă unora le este greu (judeţul Harghita). Nu ştiu de ce ne plac nouă aşa de mult străinii din alte ţări, iar pe conaţionalii noştri nu-i prea suportăm. Cînd spun „nouă“, mă refer la români şi maghiari deopotrivă.

Mi-a plăcut foarte mult articolul „O călătorie prin secuime“. Am fost măgulit de felul în care vorbeşte autoarea despre limba maghiară. Am fost şi eu la „recitalurile de poezie erotică“ ale lui Orbán János Dénes, ţinute la Braşov, şi pot să confirm: adolescentele au fost stîrnite de poet. Lui Orbán János Dénes i-au fost publicate pînă acum vreo patru volume de poezii (nu numai erotice), un volum de povestiri şi altele. Este considerat la ora actuală unul dintre cei mai buni poeţi unguri din Transilvania. Dintre poeţii români l-aş compara cu Mircea Cărtărescu. El a rescris (în *Levantul),* „într-o intertextualitate voioasă, istoria liricii româneşti“ (citat din manualul meu de clasa a XI-a de limba şi literatura română). Orbán face acelaşi lucru cu o parte a liricii ungureşti. Alteori scrie poezii punîndu-se în pielea unor personaje (soldaţi din legiunea străină) din cărţile de aventuri ale lui Rejtö Jenö. Ar fi minunat ca operele sale să fie traduse şi în română. Românii ar cunoaşte astfel un exponent al postmodernismului transilvănean. Ar fi o ocazie de a ne promova cultura.

DÓSA András

Braşov

kicsidandras@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Homosexualitatea**
- **Ce se întîmplă cu limba română?**
- **Republica Moldova**
- **Succesul în cultură**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.480 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

„Pot să vă mai enervez cu ceva?“

Există o strategie, o stilistică și o vocație a interviului. Trebuie să știi să asculți, să știi să întrebi, să-ți alegi bine interlocutorul și, mai ales, să știi ce vrei să obții de la el la capătul discuției. Marii intervievatori (Tita Chiper, de pildă) au darul de a scoate nu numai ce e mai bun în partenerul de dialog, ci și ce e mai secret, mai imprevizibil în subteranele alcătuirii sale: omul ajunge să reflecteze asupra unor teme noi sau să dea în vileag gînduri latente, neexprimate încă. Un interviu bun potențează personalitatea celui intervievat. Iar un intervievator bun cultivă dozajul optim între provocare și discreție. În genere, dacă la sfîrșitul lecturii ții minte mai curînd întrebările decît răspunsurile, ai de-a face cu un eșec. Intervievatorul s-a pus în valoare pe sine și și-a transformat interlocutorul în materia primă a unui program (sau a unei stratageme) de ordin personal.

Din cîte îmi dau seama, momentul e mai curînd al interviului sîcîitor, gîndit anume să te scoată din fire. Fie prin inadecvare (îl întrebi pe ministrul Agriculturii ce crede despre reforma sănătății și pe Gabriela Vrînceanu Firea ce este adevărul), fie prin perfidie (îl întrebi pe ministrul de Externe ce părere are despre programul de politică externă al Președinției), fie prin obrăznicie de tabloid (îl întrebi pe cancelarul german de ce-și vopsește părul). Se optează, de preferință, pentru derizoriu și diversiune. Îi ceri un interviu lui Hegel și-l întrebi de ce bea atîta bere, te duci la Kundera și-l întrebi cum se înțelege cu nevasta, te duci la Van Gogh și tot ce vrei să afli e motivul (și detaliile) păruielii cu Gauguin.

...Sau te duci la Liiceanu. Ce îl vei întreba? Despre imposibilitatea traducerii lui Heidegger? Despre combinația între manageriat și creativitate? Între fenomenologie și confesiunea literară? Despre un eventual proiect de școală filosofică? Despre limită? Despre criza societății civile? Despre bilanțul Păltinișului? Despre întîlnirea cu Eugen Ionescu? Despre profesorul și prietenul Petru Creția? Nimic din toate astea. Altceva te interesează: „De ce ați fost așa vehement cu Adrian Marino? Și cu Bogdan Lefter ce-ați avut? Dar cu Luminița Marcu și cu Costi Rogozanu? Apropo – sînteți un boier al minții? Dar de ce i-ați jignit pe editorii români? Editura Humanitas are datorii la stat? De ce sînteți nervos? De ce reacționați umoral? De ce ați atacat-o pe Gabriela Adameșteanu?“ „Pot să vă enervez cu ceva? – Ce ziceți de critica lui Dan Petrescu la ediția Dragomir?“ Sau «ca să trecem la lucruri mai plăcute» (?!) – de ce nu încurajați tineretul cum fac cei de la Polirom? De ce n-ați recunoscut public că Noica a scris texte legionare? («Dar n-am negat-o niciodată!»), cum de n-ați simțit «nevoia unei neiubiri» cînd Noica v-a descurajat să aveți «o atitudine socială (?!) față de comunism»?“ Nu poți să nu te întrebi la ce fel de răspunsuri se așteaptă intervievatorul nostru cînd pune asemenea întrebări. Speră să-l audă pe Liiceanu punîndu-și cenușă-n cap? Să-l audă scuzîndu-se că e boier al minții și declarînd că, de fapt, îl iubește pe Costi și-i citește opera pe ascuns, noaptea, ros de remușcări? Lucrurile se complică însă. Liiceanu răspunde la toate întrebările așa cum crede el de cuviință. (Maniheist care va să zică, elitist mă rog frumos, arogant, sîngeros, reacționar, păltinișean, interbelic.) Chestia Dan Petrescu e expediată, de pildă, într-un singur rînd, de tipul *no comment*. Dar nici Dan Petrescu nu doarme: răspunde și el (în aproape o pagină de gazetă). Probabil că or să mai răspundă și alții. Redacția intră în panică. Luptînd cu „instituționalizarea subiectivității“, zice că nu e de acord nici cu Liiceanu (care a răspuns urît la întrebările puse și a făcut modificări în dactilogramă), dar nici cu Dan Petrescu (echidistanță prudentă). De sus, din polul plus al corectitudinii ideologice și al nevoii de consens, conducerea publicației oftează: de ce nu ne iubim? De ce nu sîntem „integratori“, „nuanțați“, autocritici? De ce nu cultivăm „apetența pentru contemplare“? De ce generalizăm (pripit) și etichetăm (categoric)? De ce se supără Patapievici cînd îl facem, într-un spirit de ecvanimitate colegială, fascist, reacționar, incult și homofob? De ce la întrebările noastre nuanțate, integratoare, contemplative, tolerante („Ce-ai cu X? De ce dai în Y? Ți-ai plătit impozitele? Nervosule, umoralule, interbelicule, grupule de presiune!“), ni se răspunde cu atîta cruzime, cu un atît de strivitor dispreț, într-un spirit atît de balcanic? Știm de ce. Pentru că unii sînt cumsecade, moderni, drepți și blînzi, în vreme ce alții sînt exact invers. Unii – ăia răi – cred că adevărul nu poate fi decît unul singur, alții – ăia buni – cred că adevărul e mai multe. Pe scurt, unii sînt monologici, alții – dialogici. Jos maniheismul! Noi întrebăm frumos, civilizat, prietenește: „Putem să vă enervăm?“. Și voi, ca niște fiare ce sînteți, vă enervați!

P.S. Liiceanu, care practică „voluptatea de a te indigna“, va fi citit cu plăcere, în ultimul număr al *Observatorului cultural*, articolul intervievatorului său despre Mircea Eliade. Acesta (intervievatorul) e cutremurat de indignare, mîhnire, revoltă. E înspăimîntat, sufocat de atîta turpitudine, devastat de „odiosul Cioran“ și de omagierile „boante“, festiviste, ale acestor agenți ai răului. Prevăd că tonul acesta dialogic, tolerant, contemplativ, nuanțat va produce iarăși nervi de tot soiul. Și iarăși conducerea revistei va ofta amar: „De ce cred oare unii că numai ei au dreptate, de ce sîntem «degrabă vărsători de apelative» dezonorante, de ce, ah, de ce nu ne iubim?“.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce părere aveți despre afirmația dlui Wolfgang Schussel că Tăriceanu ar putea fi cancelarul Austriei, dar că viceversa e mai greu?

Oricît de bun ciclist s-ar considera dl Schussel, bănuind că diferența dintre Austria și România e precum cea dintre o bicicletă de curse și o mașină de tocat nr. 14, nu-i totuși nebun să pedaleze pe ea și să iasă prin sită numai de dragul de a verifica în cît timp te poți face singur chifteluță, ca să te mănînce Băsescu fript în final.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Scuze de război

Presa a dobîndit o mare credibilitate după 1990: în toate sondajele, ani la rînd, instituțiile care se bucurau de încrederea cetățenilor au fost biserica, armata și presa. O astfel de triadă e oarecum nefirească: lîngă două instituții simbolice, a căror autoritate vine direct din Evul Mediu, apare o instituție a modernității și democrației. Mă întreb dacă imensa încredere în presă nu a intrat cumva tot în „ordinea simbolică“ a postcomunismului românesc: înainte de a se bucura de drepturile și avantajele concrete ale democrației, cetățenii români s-au bucurat de libertatea de expresie; înainte de a înțelege ce fel de societate vor și cum o pot construi, cetățenii s-au trezit că pot înjura Guvernul și președintele, că pot bombăni în voie și că în ziare pot citi vrute și nevrute, după ce timp de decenii presa fusese plină de lemnoșenii, iar televiziunea unică le oferise, obsedant, figura conducătorului și „realizările“ sale. Or, începînd din 22 decembrie 1989, greu încercatul popor român (altminteri latin și balcanic, deci predispus la vorbe și bîrfeturi, la pulsiuni expresive și ornamentații retorice) s-a trezit cu această jucărie necunoscută numită *presă liberă*. Mai degrabă decît *încredere* în sensul societăților democratice mature, românii au căpătat un fel de *credință* în presă: proba supremă a Adevărului a devenit, în conversațiile noastre de toate zilele, constatarea că „așa e, dom'le, scriu și ăștia în ziare“ sau „a spus și la televizor“... După ce Revoluția transmisă în direct a aruncat mass-media în mitologia tranziției, ziarele și televiziunile au devenit (după cum au demonstrat în analize riguroase cercetători precum Peter Gross și Alina Mungiu-Pippidi) substitute ale Opoziției (pe vremea cînd Opoziția politică era firavă), tribună de dezbatere, umăr prietenesc pe care cetățenii își puteau plînge necazurile, instanță care „ne rezolvă“ problemele (dacă nu la modul concret, măcar prin faptul că îi „combate bine“ pe „ăștia de la putere“) și multe altele, dar a fost în mai mică măsură ceea trebuie să fie presa într-o societate democratică matură și conștientă de sine: o sursă de informare corectă și de dezbatere argumentată. Politicienii au contribuit și ei la instituirea acestui „mit“ și a credinței în „presa-cea-bună-care-e-alături-de-cetățeni“: au încercat să se pună bine cu ea sau, dimpotrivă, să-i limiteze puterile, în funcție de cum o percepeau – ca „zăhărel“ sau ca „bici“.

De cîtva timp, în unele sondaje a apărut pe locul al treilea la „încredere“, după biserică și armată, Uniunea Europeană. În percepția publică are loc același mecanism de „mitologizare“: dacă presa „nu ne rezolvă“, atunci măcar UE ar putea să-i mai ia de guler pe „ăștia“. Cum mass-media românească și-a luat însă în serios (uneori prea în serios) rolul de „cîine de pază al democrației“, și cum unora li s-a urcat la cap statutul de eroi în care poporul are încredere la fel ca în biserică și armată (adică în Preot și Războinic, dacă e să vorbim în termeni medievali), uneori presa intră – cu voie sau fără de voie – în jocuri complicate, care o depășesc și din care iese prost. Nu în totalitatea ei, desigur, ci prin reprezentanți. E trist că „li se întîmplă“ tocmai reprezentanților de marcă, exponenților presei considerate serioase, „de referință“. Campania împotriva doamnei Monica Macovei a început, în *Jurnalul național* și în *Gândul*, cu răpăit de tobe care chema cetățenii să asiste la execuția publică: avem un „docoment“ trimis de doamna ministru care demonstrează indubitabil că și-a vîrît nasul în treburile independentei și neprihănitei noastre procuraturi. După ce redactorul-șef de la *Gândul* anunțase pe la posturi de radio și TV că ziarul va publica și scrisorica semnată, făcînd un întreg balet printre termeni din jargonul jurnalistic („sursă“, „verificare“ etc.), Cristian Tudor Popescu, directorul ziarului, s-a transformat din războinic în cavaler și și-a cerut scuze în public: s-a dovedit că „docomentul“, de fapt, nu există. *Evenimentul zilei*, care anul trecut produsese un episod asemănător, dezvăluind zgomotos o pretinsă beție a doamnei Monica Macovei și sfîrșind prin a-și cere scuze, n-a ratat ocazia de a-și sancționa scurt și necruțător concurența: a făcut din scuzele *Gândului* știrea principală a ediției de miercuri, 1 februarie.

„La vivat concurența“, lucrurile sînt chit: în calitatea sa de director al Clubului de Presă, Cristian Tudor Popescu criticase dur eroarea profesională a celor de la *Evenimentul zilei;* acum, aceștia din urmă și-au frecat mulțumiți mîinile dîndu-l de rușine pe prima pagină. Cavalerește vorbind, lucrurile par iarăși lămurite: am greșit (e omenește), ne-am cerut scuze (deci sîntem oameni civilizați), să ne vedem în continuare de treabă. Dar pentru spiritul public și pentru profesia de jurnalist gravitatea abia acum apare în toată goliciunea ei: intrați în sarabanda „luptei cu politicienii“ în care setea de a dezvălui ceva cu orice preț (și de a o face *primii)* omoară în față și rigoarea profesională, și bunul-simț, jurnaliști cu notorietate, transformați de public în „eroi ai zilelor noastre“, ajung simple victime ale „contextului“, ale jocurilor subterane, ale propriei infatuări și superficialități. Pentru cetățeanul simplu, cititor de ziare și privitor la televizor, e din ce în ce mai greu să priceapă ce se întîmplă, cine sînt „băieții buni“ și cine sînt „băieții răi“. Seduși de propria morgă eroică și amețiți de înălțimea baricadei pe care s-au urcat, jurnaliștii neamului se comportă în continuare ca Războinici care ne apără, și ca Preoți care ne mîntuie, incapabili să-și asume, democratic și modern, rolul de *parteneri* ai cetățenilor în dezbaterea problemelor din spațiul public.

ținerea de minte

„Am avut o interesantă (și agitată) convorbire zilele trecute cu un ziarist de la *Nouvel Observateur*, Pierre Blanchet, venit la București să vadă «ce zice lumea de Polonia» (era după legea marțială) și «de ce românii nu fac nimic». Sagace și profesional, de bună credință, dar candid: a rămas foarte mirat cînd i-am spus că, trăind sub «legea marțială», în fond, de mulți ani – cel puțin din 1971 –, românul a înțeles mai greu cum de s-a putut «liberaliza» legea marțială, chiar temporar în Polonia, 1980-1981, decît că Securitatea și Aparatul au revenit la putere... Ideea că România se află în fapt sub lege marțială i s-a părut foarte stranie. Cît despre «opoziție», eu sînt primul care să incriminez inerția și chiar lașitatea din țara noastră, dar să recunoaștem și că, în fond, *nimeni* nu este interesat de disidența română – mai ales în Vest.“

(Mihai Botez, *Scrisori către Vlad Georgescu,* Editura Fundației Culturale Române, 2003)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Inadecvaţii

După scandalul legat de telefonul dat lui Botoş, premierul Tăriceanu a tras concluzia sinistră că nu a greşit cu nimic, că ar da şi mîine acel telefon. Acum, după ce a reuşit prin ricoşeu să afecteze şi imaginea Monicăi Macovei, Tăriceanu orbitează pe acelaşi tip de logică. Trebuia să acţionez pentru că exista pericolul ca statul român să fie prejudiciat, spune şeful Guvernului. Bineînţeles că este greu să fie crezut cînd toată lumea ştie că interesele statului în acest caz sînt amestecate cu interesele prietenului şi partenerului său de afaceri, Dinu Patriciu. Uimirile repetate ale lui Tăriceanu în faţa indignării presei îl arată puţin confuz şi depăşit de vremi. Politician cu experienţă în postcomunism, Tăriceanu ştia că odată cu scaunul se primesc şi cîteva avantaje subînţelese. De pildă, avantajul unor telefoane scurte cînd nu îţi place cum acţionează instituţii ale statului pe care în mod formal nu ar trebui să le controlezi. În răspunsurile sale, apar două argumente care aparent îl avantajează: procurorii au săvîrşit abuzuri faţă de Dinu Patriciu şi statul ar putea plăti despăgubiri substanţiale de pe urma acestor abuzuri. Problema este că, şi dacă ar avea dreptate, Tăriceanu a greşit dînd telefon lui Botoş şi aranjînd întîlnirea dintre Patriciu şi Macovei. Un prim-ministru nu ar trebui să intervină spre a îndrepta sistemul pentru anumite cazuri, întîmplător ale unor apropiaţi, ci să schimbe sistemul ca atare, pentru toţi. Altfel, un afacerist care are relaţii cu premierul, este evident avantajat faţă de un afacerist care nu are aceste relaţii, indiferent de natura şi detaliile cazului concret, şi astfel principiul egalităţii în faţa legii nu mai funcţionează. Prietenii premierului sînt mai egali. Oricum ai analiza cazul, intervenţiile lui Tăriceanu în favoarea lui Patriciu nu au făcut decît să discrediteze reforma în justiţie, care putea fi principala realizare a acestui cabinet. Tăriceanu nu a aflat, dar ţara s-a schimbat mai repede decît politicienii şi demnitarul nu mai primeşte odată cu scaunul şi telefonul scurt.

De altfel, premierul prezintă un simptom răspîndit la politicienii aflaţi acum la putere: a rămas în urma propriului electorat. Pentru că presa şi-a făcut datoria demascînd corupţia din PSD, liberalii şi democraţii au crezut că povestea asta cu anticorupţia e un fel de hîrjoană de suprafaţă, cît să ajungă ei la putere şi să ţină opoziţia cu botul pe labe. Acum par uimiţi: cum adică, e pe bune?! Nu au înţeles că centrarea campaniei electorale pe lupta cu corupţia a schimbat peisajul pentru toţi, publicul este intolerant faţă de corupţie şi, cu toate încercările de a vedea conspiraţii în toate, se discută pe fapte, pe ce face fiecare raportat la nişte reguli de comportament public tot mai drastice, deşi dictate deocamdată doar de simţul comun. Nici PD, nici PNL, ce să mai vorbim despre Partidul Conservator, nu dau semne că se adaptează la noua realitate.

Altfel, senatoarea Cazacu nu ar mai fi fost acum membru PD. Afacerile sale cu Primăria Capitalei au fost ascunse pe numele mamei, cînd de fapt erau conduse de soţ, fost consilier general la Bucureşti. Primarul Videanu a spus că licitaţiile au fost organizate corect, căzînd pe lîngă subiect. Iar senatoarea în cauză a explicat emoţionată că schema respectivă s-a făcut „pentru ca averea să rămînă în familie". E clar că doamna Cazacu nu a înţeles nimic. Nimic din ideea de declaraţii de avere şi de interese şi din filozofia care a stat în spatele acestei idei pe care a votat-o. Nici colegii din PD nu au înţeles mare lucru, zicînd că schema a fost neinspirată, dar că afacerea e legală. După logica asta, şi moştenirea lui Năstase era legală, că doar nu şi-a forţat mătuşa să îi lase bunurile prin testament. Problema este bănuiala legitimă şi perfect credibilă de folosire a funcţiei pentru a face avere. Asta reclamă publicul şi presa, iar partidele noastre nu sînt încă pregătite să sancţioneze politic, prin excluderi, prin comisii de etică interne care să facă reguli şi să le aplice riguros, înainte ca justiţia să tergiverseze şi publicul să înţeleagă că politicienii se apără unii pe alţii, ca în haită.

Cînd parchetul a anunţat anchetarea lui George Copos pentru nişte scheme oarecum complicate, dar cu substrat simplu – cumpăr ieftin şi vînd scump la stat – Tăriceanu s-a spălat pe mîini zicînd că afacerea data dinainte de intrarea lui Copos în Guvern. Chiar vicepremierul a spus că nu se poate vorbi de mită pentru că nu era ministru cînd a vîndut spaţiile Loteriei. Corect,

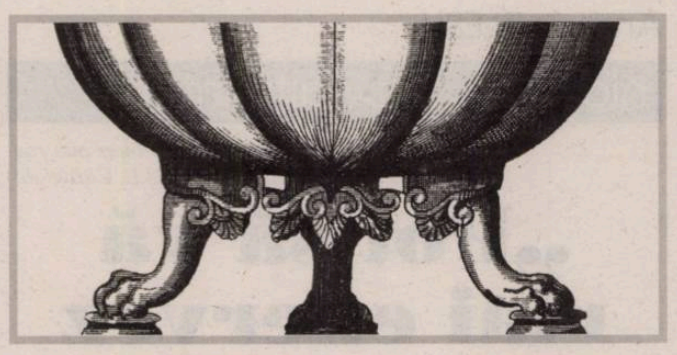

doar că şi darea de mită este o infracţiune, nu doar luarea. Iar avantajul de pe urma abuzului altuia este la fel de imoral ca şi abuzul în sine. Iar Tăriceanu faultează din nou logica: s-ar presupune că, dacă o infracţiune datează dinaintea preluării postului, nu contează. Dacă se va dovedi că un ministru a fost pedofil acum cîţiva ani, ce s-ar întîmpla? Ar fi iertat pentru că s-a lăsat?

Scandalurile care se ţin lanţ acum arată de fapt o inadecvare: o clasă politică tolerantă cu sine însăşi faţă în faţă cu un public tot mai intolerant la corupţie. Vor cîştiga politicienii care se vor adecva rapid.

presa despre...

Autenticitate, paternitate

„Ministrul Justiţiei, Monica Macovei, a minţit – potrivit unor surse judiciare şi politice – în scandalul întîlnirii pe care a avut-o cu premierul Călin Popescu Tăriceanu şi omul de afaceri Dinu Patriciu. Macovei a susţinut că nu a făcut publică această întîlnire, pentru că a fost «zidul» în care s-a oprit discuţia purtată, dar nu a întreprins nimic pentru a-i împiedica pe procurori să-şi desfăşoare ancheta în condiţii normale. Conform unui document în posesia căruia a intrat ziarul *Gândul*, lucrurile stau exact invers, ministrul Justiţiei acţionînd cu toate forţele şi pe toate planurile pentru a-i uşura situaţia penală inculpatului Dinu Patriciu. Concret, Monica Macovei – care a schimbat legile Justiţiei pentru a deveni şeful tuturor procurorilor – a trimis două materiale, unul la Palatul Victoria şi unul la Palatul Cotroceni, materiale în care înfierează activitatea procurorului Adriana Cristescu în dosarul Rompetrol şi propune numirea unui alt procuror care să soluţioneze cauza respectivă." (Gabriela Ştefan, *Gândul*, 30 ianuarie)

„Nu vă îndoiţi nicicum de autenticitatea documentului?

De autenticitatea lui nu ne îndoim. Avem îndoieli în privinţa emanării lui de către doamna ministru Macovei. Dar că documentul există, asta e clar. Că el a fost girat sau nu de doamna Macovei vom vedea în foarte scurt timp. Avem promisiunea că vom primi acea notă de înaintare care l-a însoţit în momentul în care a fost expediat şi care ar purta semnătura doamnei Macovei.

Documentul e înaintat de Ministerul Justiţiei?

Repet, deocamdată nu avem această notă de înaintare care însă, potrivit surselor noastre, poartă semnătura doamnei ministru.

Dar documentul în sine, pe care l-aţi văzut dumneavoastră, ce antet are?

Nu, documentul respectiv nu are antetul Ministerului Justiţiei." (interviu în *Cotidianul* cu Adrian Ursu, redactor-şef, *Gândul*, 31 ianuarie).

„Dincolo de discuţiile referitoare la autenticitatea sau paternitatea documentului prezentat de noi, subiectul a iscat un real interes, venind foarte repede după scandalul întîlnirii în trei, de la Palatul Victoria. Şi atunci, protagoniştii evenimentului – Tăriceanu, Patriciu, Macovei – fie au întîrziat cu explicaţiile, fie au negat iniţial întîlnirea, pentru ca – în cele din urmă – să recunoască, oferind chiar şi atunci versiuni care se bat cap în cap. În acest context, primele negări din prima clipă ale ministrului Justiţiei – venite la mai mult de 30 de ore de la momentul în care am solicitat un punct de vedere oficial – sînt suspecte. Documentul pe care l-am prezentat în ziarul *Gândul* şi intitulat «Argumente ce susţin nelegalitatea efectuării urmăririi penale de către dna procuror Adriana Cristescu» nu are nici o semnătură. Sursele care ni le-au furnizat confirmă că el a fost însoţit însă de o «Notă de Înaintare», semnată – potrivit aceloraşi surse – de ministrul Monica Macovei, care, astfel, şi-a însuşit punctul de vedere exprimat şi în celălalt text." (Gabriela Ştefan, *Gândul*, 31 ianuarie).

Dincolo de discuţiile referitoare la autencitatea sau paternitatea documentului... fabuloasă exprimare. Dincolo de aşa fleacuri... (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

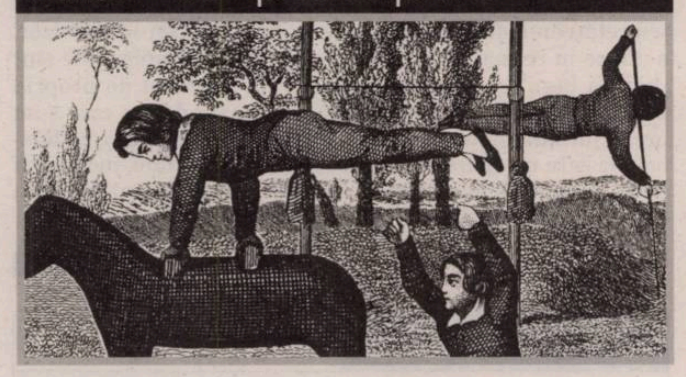

Globalizarea blîndă muşcă rău

În anul chinezesc al cîinelui, maidanezul salvat de Brigitte Bardot îl omoară pe japonezul Hajime Hori în Piaţa Victoriei din Bucureşti, posibil Europa

Cum, asta nu era o problemă rezolvată de primarul Traian Băsescu? Nu era una dintre marile lui bătălii, purtate în media şi pe stradă, în casa omului şi-n mintea lui, în lătrături disperate şi-n promisiuni vesele? Nu ne scăpase el de cîini, aşa cum ne scapă astăzi de corupţi?

OK, e clar că nu. Cîinele care l-a muşcat pe japonez poate fi public sau privat, maidanez sau de rasă, însă un lucru e clar: e cîinele nostru. La fel ca semînţele noastre, manelele noastre, scuipăturile noastre, mitocăniile noastre. Dacă ar putea, cîinele ar vorbi despre delăsare, despre veşnica lipsă de prevedere (cei mai mulţi cîini provin de la un lot de sinistraţi, odată cu demolările masive din anii '80), despre mila creştină, care nu vede mai departe de gestul simplu de a-i da de mîncare şi de a-i prelungi viaţa cu încă o zi. Cîinele e orizontul nostru şi bate cam pînă spre mîine la prînz. Seara i se face foame şi dimineaţa îl muşcă pe străin, că nu-i ştie mirosul.

Curios, a fost nevoie de moartea unui om din Extremul Orient ca să ne aducem aminte de apropiatul Orient din noi. Acel Orient cum dă Dumnezeu, în lupta pe viaţă şi pe moarte (dar pînă la 3, că după aia obosim) cu Occidentul sufocat de reguli şi cu cîinii legaţi...

Dar cîinele nu e doar cel mai bun prieten al omului, ci şi cel mai bun indicator al inteligenţei – sau prostiei stăpînului. În cazul de faţă, al comunităţii. E felul nostru de a ne întoarce la cort. E modul nostru de a pribegi, cu căruţa, neştiind încotro s-o apucăm: spre civilizaţia care ne trimite să ne spălăm pe dinţi şi să vaccinăm căţelul sau spre libertatea de a adormi la marginea drumului, lîngă foc, cu sticla de rachiu alături? Dincolo de toate, cîinele e un model şi o scuză: toată ziua latră şi nu face nimic. Păi, îi sîntem superiori dacă dăm o fugă la slujbă, nu?

Se spune că o ştire apare cînd omul muşcă un cîine şi nu invers. Şi totuşi, cîinele nostru a sculat tot satul planetar împotrivă, fără măcar un lătrat. L-au ajutat însă stăpînii succesivi (hai să dăm şi alte nume de primari, că e superofertă: Halaicu, Lis) precum şi întreaga populaţie a Bucureştilor (între care mă număr şi eu, care recunosc că m-am opus eutanasierii din motive umanitare). L-au ajutat şi ONG-urile noastre, care s-au specializat în a rezolva problema dificilă a asigurării unui catering de calitate la seminariile pe probleme arzătoare de la Poiana Braşov. Şi care sînt foarte bune la producţia de justificări pentru care lucrurile au rămas aşa în ciuda – sau datorită – eforturilor lor.

Altminteri, *Bucureştiul ca junglă urbană* pare chiar ultima destinaţie pe care o dorim trecută în ghidul Michelin. Ca să scapi de ştampila asta te costă mai mult decît toate bugetele de publicitate pe care le-a avut România în ultimele treipatru campanii electorale. Ştirea „Japonez ucis de un cîine în centrul Capitalei României" bate la mare distanţă şi în acelaşi timp confirmă, într-un fel sinistru, sloganul nostru de promovare „România, mereu surprinzătoare". Nu mai scăpăm de ea cu nici un detergent de PR şi nici cu milioane de tone de veşti bune paraşutate în toate ziarele lumii. Doar dacă găsim cumva o veste şi mai catastrofică. Să zicem „Un român se sinucide părăsit de cîinele cu care trăia în concubinaj"?

Totuşi, e limpede că se vor lua măsuri. Aşteptăm o hecatombă – la fel cum aşteptăm maşina de spălat strada cu o zi înaintea vizitei preşedintelui sau premierului. Şi, evident, aşteptăm cîteva dive la vîrsta a treia, atrase de o cauză bună şi de publicitatea care vine odată cu sîngele proaspăt vărsat. Evident, ultimul cuvînt va fi al nostru, scris acum vreo sută de ani, însă în deplină cunoştinţă de cauză. Vorba lui Caragiale: „Cocoană, eu l-am aruncat, mînca-i-ai coada!".

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un vot popular

Asemuită cu un fenomen meteorologic neașteptat și devastator, victoria obținută de organizația radicală Hamas în alegerile din teritoriile palestiniene (72 de locuri în Parlamentul cu 132 de membri și unde formația actualmente la conducere a obținut 32 de locuri) era totuși previzibilă. De mirare sînt doar proporțiile ei, însă era evident că din comparația între Fatah – la putere de 10 ani, incapabilă să stabilească ordinea, extrem de inventivă în materie de corupție – și Hamas, care susține că l-a obligat pe Sharon să-și retragă coloniile din Gaza și are în subordine o rețea de ajutor social eficientă, alegătorii vor opta pentru ultima.

Cunoscută la început ca Mișcarea Islamică de Rezistență, Hamas a apărut ca forță militară în 1987, în condițiile primei revolte palestiniene, ca o ramură a Frăției musulmane. Se spune că, la început, Israelul a încurajat formațiunea, văzînd în ea o contrapondere la Arafat: la vremea aceea nimeni din Israel nu dădea mîna cu el, era adversarul principal. De atunci, Hamas a fost la originea multor atacuri teroriste asumate și, în conștiința palestinienilor, retragerea unilaterală din Gaza, efectuată de Ariel Sharon vara trecută, nu este rezultatul unei opțiuni politice, ci consecința unei înfrîngeri militare. Spre deosebire de Fatah, dependentă de personalitatea lui Arafat, epuizată după moartea lui, Hamas are o ideologie care îi menține coeziunea. Expresie a fundamentalismului islamic, negînd dreptul la existență și realitatea statului Israel, Hamas e tot ce poate fi mai puțin adecvat continuării tratativelor de pace, fie ele oricît de sumare. Extremismul cîștigă voturi cînd democrația e doar forma instalării la putere a corupției. Pentru populația din teritorii, nici pacea, nici democrația n-au adus dividende; din punct de vedere economic, viitorul stat e într-un faliment perpetuu. E de așteptat că, validați prin vot, liderii Hamas vor continua acțiunile violente, fără să se teamă de impasul politic și de amenințările cu sistarea ajutoarelor occidentale.

Desigur, cei care cred într-o desfășurare pozitivă a istoriei atrag atenția că, la înființare, organizația Fatah, cu Yaser Arafat în frunte, a avut același program și că treptat a devenit partenerul semnării acordurilor de pace. Acest „treptat" a durat 25 de ani și nu i-a transformat pe oamenii din Fatah, a modificat doar vocabularul liderilor. Nu e puțin lucru: prin această asumare a ipocriziei, cu prețul ei în dolari, s-au constituit în teritorii rudimentele unor instituții democratice. Necazul e că ele nu au funcționat decît în interesul celor din conducere și rezultatul alegerilor poate că indică apetitul pentru acțiuni teroriste, dar dovedește, în orice caz, refuzul unui *statu quo*. Înscrierea listelor Hamas în alegeri ar indica disponibilitatea lor de a se include în procesul politic democratic. Puțin probabil. Victoria Hamas a apărut de pe poziții de forță, ca o expresie a nemulțumirii majorității palestiniene față de procesul de pace, ca o parte a ascensiunii mișcărilor islamiste din Egipt, Irak, Iran, la putere sau în vecinătatea ei, pentru a-și afirma specificul, nu pentru a intra într-un joc din care cuvîntul lui Allah lipsește. În inima conflictului, servind drept pretext actelor teroriste din lumea întreagă, Hamasul se vede investit prin votul popular cu misiunea de a continua lupta, nu de a o opri.

Dincolo de prudența din declarațiile politicienilor din Israel se poate observa o repoziționare a factorilor de influență: Israelul nu va trata cu organizația Hamas cît timp nu se trece la dezarmarea formațiunilor de luptă, pînă nu se recunoaște existența statului Israel și nu se renunță la cerința „dreptului de a reveni" pentru refugiații palestinieni. Nu sînt puțini cei care afirmă că e preferabil să ai de-a face cu o formațiune în mod deschis ostilă decît cu ipocrizia lui Arafat. Pe tonuri mai mult sau mai puțin otărîte, Statele Unite și Europa au chemat Hamasul să renunțe la esența sa și să-și însușească obiectivele politice ale consensului. După ce Bush a explicat lumii întregi cum se vor modifica dictaturile din țările arabe dacă se vor organiza alegeri libere, rezultatul acestor alegeri nu confirmă deloc fascinația exercitată de democrație. În 1991, după turul întîi al alegerilor din Algeria, cînd s-a văzut că musulmanii radicali se transformă în cîștigători, a fost suspendat turul doi. Într-adevăr, fascinația democrației s-a extins, dar altfel: teroriștii profită de pe urma tuturor drepturilor acordate de țările unde s-au exilat, Hamasul nu va renunța la legitimitatea oferită de votul popular, fenomen politic fără legătură cu meteorologia.

globul cubic

Memoria, fotbalul și istoria

Henryk Samsonowicz este un cunoscut medievist polonez, din școala lui Braudel, autor de manuale, dar și cu studii aprofundate despre istoria orașelor poloneze și europene. El e de părere că istoria este convocată de oamenii politici pentru a justifica situații ale prezentului și nu e întîmplător că genocidul armenilor este invocat de cînd Turcia insistă să fie primită în Uniunea Europeană, că marea foamete din Ucraina anului 1932 este evocată în momentul cînd relațiile Ucrainei cu Rusia se înrăutățesc în mod public. La întrebarea reporterului de la *Gazeta Wyborcza* dacă istoria este o armă politică printre altele, Samsonowicz parafrazează: „Istoria e prea importantă pentru ca oamenii politici să accepte s-o lase pe mîna istoricilor. Ce este Istoria? O memorie, în absența căreia nu poate exista o comunitate umană. Evident, memoria e compusă din straturi suprapuse. Există o memorie familială, locală, regională, națională, și poate că există chiar o memorie care înglobează întreaga omenire. Memoria e un ciment: în absența lui, comunitatea e condamnată la dezintegrare. Gîndiți-vă la suporterii de fotbal: ore întregi ei sînt în stare să recite scorurile meciurilor, să spună ce jucător a marcat cutare gol. Indiferenții zîmbesc superior. Dar pentru suporteri e lucrul cel mai important, în absența acestei memorii, comunitatea lor n-ar exista. La un alt nivel, ansamblul referințelor istorice pecetluiește națiunea. Nici un politician nu rezistă în fața tentației de a folosi acest instrument".

Nu e corect ca blamul manipulării să-i apese doar pe politicieni. „De îndată ce au apărut, intelectualii au manipulat neîncetat Istoria. Manipularea memoriei e foarte periculoasă: cînd corespunde așteptărilor, complexelor, visurilor unei colectivități ea este acceptată în pofida logicii elementare." Urmează exemple ale unei realități distorsionate sau falsificate, spicuite din acțiunile propagandei poloneze, începînd cu secolul al XVII-lea și înfloritoare în epoca în care ideologia comunistă a dorit să-și însușească idealurile luptei naționale. Orice fost elev poate adăuga exemplele lui, extrase din manualele de istorie, din orice țară, vechi sau noi. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Francofonia la noi

La sfîrșitul lui septembrie, va avea loc la București reuniunea șefilor de state și guverne din Organizația Internațională a Francofoniei (OIF). 63 de delegații naționale la cel mai înalt nivel se vor întîlni la București pentru a discuta soarta francofoniei în lume. Va fi nu numai cea mai importantă reuniune internațională organizată vreodată în România, ci și un prilej ca românii să afle ceva mai multe lucruri despre această organizație, pentru că o asemenea suită de lideri politici va fi, cu siguranță, însoțită de un alai mediatic pe măsură. Organizația grupează, eterogen, cam o treime din țările lumii. Aceste țări au un singur lucru în comun: limba și cultura franceză sînt o determinație importantă a profilului lor cultural. Altfel, sînt țări cu probleme atît de diverse și cu interese atît de deosebite, încît e greu de crezut că s-ar fi putut aduna vreodată laolaltă în afara cadrului universal al ONU. Tocmai de aceea, OIF nu are consistență pe nici una dintre axele care, în mod obișnuit, adună o organizație internațională: nici geo-politică, nici economică, nici strategică. De ani buni, OIF își caută substanța. Dincolo de promovarea limbii franceze și a diversității culturii francofone, OIF are ceva programe economice, destinate mai ales țărilor sudice, africane, dar și asiatice. Însă aceste programe sînt superficiale, lipsite de impact real. OIF dezvoltă și programe de promovare a drepturilor omului – cultura franceză nu a fost chiar nesemnificativă în elaborarea noii „religii mondiale", teoria drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Dar și aceste programe sînt firave, ca să folosesc o traducere brută a unei știute expresii englezești, nu fac diferența. OIF va trebui să își găsească rosturi mai solide și, poate, *Sommet*-ul de la București va fi un pas în direcția aceasta.

În România, mișcarea francofonă și extensia ei instituțională nu prea sînt luate în serios. Par mofturi, capricii intelectuale, realități fără relevanță imediată. Există însă suficientă energie și pentru critică, chiar pentru contestare. Sistematizînd, cu toate riscurile de rigoare, aș spune că, la noi, există două curente critice la adresa francofoniei. Primul vine de la transatlanticii convinși, de la proamericanii fără fisură: mișcarea francofonă este o încercare – se adaugă „disperată", cel mai adesea – a Franței de a recuceri teritorii culturale pe care le-a pierdut în favoarea anglofoniei, prin evoluție naturală. Sau, măcar, o încercare de a prezerva ceea ce mai are, în fața mareei anglofone al cărei vector viguros, de neoprit, sînt Statele Unite. Pe cale de consecință, ce căutăm noi în acest joc care, oricum, nu are șanse de izbîndă? A doua critică vine de la cei care o susțin, de la micul grup de francofili convinși: că nu face nimic, că nu are nici o anvergură, că nu produce mare lucru.

În general, primul grup de critici confundă francofonia cu Franța și Franța cu președintele Jacques Chirac, o figură politică nu prea simpatizată la noi, după cum – ar trebui să se știe – nu e prea simpatizată nici în Franța. Cei care frecventează acest colț de pagină, știu că nu sînt un susținător al dlui Chirac și că politica externă a Franței din ultimii 4 ani nu-mi place deloc. Totuși francofonia este altceva. Este un spațiu cultural pe care oricine îl disprețuiește se acoperă de rușine și oricine îl ignoră pierde enorm. Spuneau vechii latini că oricine învață o limbă străină mai dobîndește un suflet. Sufletul în plus, pe care îl aduce limba franceză, este unul dintre cele mai frumoase care pot exista. Cu atît mai mult, cu cît mișcarea francofonă este fundamentată pe principiile multiculturalismului. Francofonia nu impune exclusivitate, dimpotrivă. Poți fi francofon, dar și anglofon, dar și germanofon, dar și rusofon, dar și hispanofon. Sănătatea intelectuală constă în multiplicitatea sufletelor pe care le poți aduna într-o viață.

Mai este un clișeu, „franceza pierde teren în fața englezei" și, prin extensie, cultura francofonă pierde teren în fața culturii anglofone. Dacă privim lumea ca o înfruntare între culturi, ca pe un campionat mondial al culturilor, poate că e adevărat. Dacă privim lumea la nivelul „culturii pop", iarăși, poate că e adevărat. (Deși nu ar fi rău ca o dată, cînd vorbim engleză, să băgăm de seamă cîte cuvinte franțuzești rostim, cu pronunție diferită.) Însă lumea poate fi legitim citită și altfel. Babelul nu este un mit îngrozitor, o pedeapsă, ci șansa imensă dată creativității umane, ocazia minunată de a găsi toleranța, adică nivelul fundamental al umanității, și de a exersa admirația, adică palierul cel mai înalt al umanității. Babelul nu este un blestem, ci o binecuvîntare. Lumea devine mai agreabilă dacă o descoperi încet, învățîndu-i, cu trudă, limbile. Iar limba franceză, vehiculul unic către marea cultură franceză, este de prea multă vreme o experiență umană marcantă, ca să nu capete, în lumea de azi, și o aproximare organizațională. Nu cunosc statistici ca să mă pot exprima în termeni sociologici.* Dar știu că toate persoanele pe care le admir, vorbesc franțuzește (evident, nu acesta a fost criteriul admirației mele, dar așa s-a întîmplat), că lectura în franceză mă impresionează

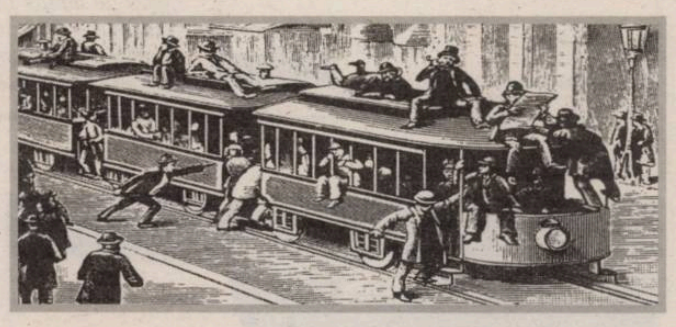

într-un fel unic (cea mai recentă experiență, *Journal d'un inconnu* a lui Cocteau, a fost sublimă) și că orice conversație în franceză îmi dă o stare de bucurie matură și solară. Altfel, mărturisesc, iubesc la modul suprem America.

Dar dincolo de cele două grupuri critice identificate de mine, există și un grup seren, oameni care gustă nestingheriți delicile supreme ale marii culturi franceze. A lor va fi, mai ales, sărbătoarea. Cel mai înțelept este să rămînem printre ei. Și dacă mi se permite o observație personală: o Românie franțuzită este oricînd preferabilă unei Românii excesiv românizate.

*Am totuși una la îndemînă. În România profesează 15.000 de profesori de franceză. Deloc tipic pentru o limbă în declin.

ready made

„Scumpe domnule Bianu,

Am văzut pe m.s. regele. M. sa va veni mîne împreună cu a.s.r. prințul, căruia îi telefonează. În ce privește ordinea discursurilor, aceasta va fi următoarea: Salutarea președintelui. Răspunsul m. sale. Discursul de recepțiune al d-lui Antipa. Răspunsul la discursul de recepțiune. Dorința m. sale e că toate acestea să nu țină mai mult de o oră, sau o oră și 10 minute. După terminarea discursurilor, m. sa va face cerc. Ar fi bine deci ca dl. Antipa să reducă discursul său la 30-35 minute. Vă mai comunic că temperatura care convine e de 16-18 centigrade. Cred că se poate obține deschizînd ferestrele astă-seară și mîne."

(I. Kalinderu, în *Scrisori către Ioan Bianu*, vol. II, Editura Minerva, 1975)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Oameni şi cîini

casa avea o curte
curtea avea o poartă
dacă intrai în curte
uzai de-aceeaşi poartă
fie c-o luai spre dreapta
pe scara de zid alb
căreia-i păzea treapta
dintîi un cîine alb
fie c-o luai spre stînga
de-a lungul unui mur
gri şi rugos ca stînca
păzit de-un cîine sur
chiriaşu-arìpei drepte
trata devieri de sept
al celei fără trepte
la uşă avea drept
domeniu menopauza
şi o studia de zor
dar se urau din cauza
celor doi cîini ai lor
pînă în ziua-n care
stăpînul celui alb
a scris la poartă, mare
şi gros, negru pe alb
(fără ca ăstălalt
să-l priponească-n cuşcă,
pe-ăl sur ca un asfalt):

CÎINELE ALB NU MUŞCĂ!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Enigma morţii japonezului muşcat ham-ham!

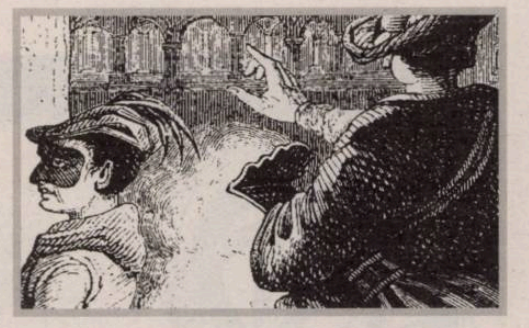

Să ştiţi, dle Văcăroiu, că-s foarte supărat pe dvs.! Supărat rău! Şi s-ar putea ca, aici, la Bruxelles, să nu fiu singurul în această situaţie! De acord, nu vă fac vinovat de moartea preşedintelui Asociaţiei de Amiciţie Nipono-Română, care, sărmanul, a văzut pe-artera lui că la noi n-ajunge să fii prieten cu oamenii dacă nu eşti pe bune şi cu rîul, ramul, casa scărilor şi maidanezul aferenţi (unii pensionari din *Servicii* – aceia care fac pe colţul mesei sondajele ce mai apar în *România Mare* – dau de înţeles că patrupedul ar fi evadat din curtea senatorului CVT, unde făcea parte dintr-un grup de comunitari cărora experimentatul istoric Gh. Buzatu le proiecta zilnic, înainte de masă – şi uneori în loc de ea – cunoscutul *blockbuster* „Pearl Harbour"; dar, evident, noi nu credem aşa bîrfe.)

Dle Văcăroiu, deci sînt supărat pe dvs.! Cînd am plecat prima dată din Bucureşti spre Bruxelles, prin septembrie trecut, ne-aţi zis să spunem la toţi că în România se respectă drepturile omului etc. Aşa am şi făcut. Şi ce aflu acum?!

Mai precis, ce aflu azi-dimineaţă, luni 30 ianuarie a.c., cînd numai ce intram în birou la Bruxelles, aprind calculatorul, deschid *Inbox-Outlook*-ul (chestia aia pe care v-o citesc secretarele dvs. pe ascuns, de rîd de se prăpădesc!) şi, ce găsesc? – o scrisoare de la eurodeputata maghiară Mohàcsi Viktória, în care (partea proastă e că nu-mi scria numai mie, ci probabil la alţi cîteva sute de prin perimetru) spunea că recent la Bucureşti au avut loc grave incidente, mai precis *„50 de oameni au fost lăsaţi pe străzi, printre ei copii şi femei, la minus 15 grade Celsius"*. Şi urmează detaliile: e vorba despre *„o nouă"* hărţuire a etniei rrome de către poliţia română – după ce *„anul trecut, la Cluj-Napoca, au avut loc evenimente similare"*. Adică: pe 24 ianuarie a.c., în timp ce dvs. serbaţi Ziua Unirii, un *comando* al Primăriei sectorului 1 din Capitală, sprijinit de Poliţie, a distrus 7 case ale unor rromi liniştiţi de pe str. Triajului din cartierul Chitila, rromi al căror avut *(„mobilă, haine, electronice")* a şi fost *„ridicat de către poliţişti fără ca măcar să dea proprietarilor un proces-verbal"!*

„Ca membră în Parlamentul European voi face tot ce stă în puterile mele ca astfel de abuzuri să nu mai fie tolerate în Europa secolului XXI" – continuă eroic dna Mohàcsi Viktória –, pentru ca în final s-o aducă din condei spre maxima impresie: *„Azi, de Ziua Internaţională a Holocaustului, este foarte important nu numai să ne amintim ororile trecutului, ci şi ca acte similare să nu se mai petreacă"*. La pariu: vreţi să vă spun cum va vota doamna cînd va apărea aderarea României la UE pe ordinea de zi?

***A 15-a misivă către dl Văcăroiu, Senat*, loco**

Şi aflaţi, dle Văcăroiu, că dna Mohàcsi nu vorbeşte din auzite – ci după un comunicat pe care l-a primit de la ONG-ul românesc *Romani Criss*, care, pe 25 ianuarie a.c., aducea detalii: *„Rromii declară că au fost bătuţi şi ameninţaţi; un ofiţer de poliţie a lovit un rrom în ochi cu patul armei"* (ceea ce a condus la internarea celui din urmă), iar *„un alt rrom, lovit şi el, a fost dus cu o ambulanţă la spitalul «Matei Balş»"*. Şi, pentru impresionarea definitivă a parlamentarilor occidentali, iată şi o mărturie de la faţa locului (traduc din engleză): *„Mi-au distrus casa, soţia mea, în haine subţiri, a fost dată afară în frig, deşi avea în braţe un copil în vîrstă de 1 an, iar ei* (poliţia, n.m.) *nici măcar nu mi-au lăsat băiatul să se încalţe. Şi mi-au mai aruncat şi mîncarea!"* – declară rromul Zamfir Zamfirel, potrivit materialului *Romani Criss*.

Veţi spune poate, dle Văcăroiu, că locuinţele dezafectate nu erau tocmai case, ci adăposturi bricolate din cartoane şi deşeuri, ridicate fără autorizaţie pe spaţiul public; veţi spune poate că mediul nu era unul *plutôt romantique* – aşa cum apare lumea gitanilor în filmele occidentale clasice –, ci unul *plutôt* infracţional; veţi spune poate că în jur nu mirosea tocmai a *Davidoff – Cool Water;* poate chiar veţi încerca să replicaţi, încurcat, cum că la noi majoritatea crede că poliţia e prea blîndă cu *outlaws*-şii; şi poate, în continuarea ideii, veţi mai spune şi că pe 24 ianuarie a.c. nu poliţia a sărit la bătaie, ci pirandele, supărate că mascaţii le cer *i)* actele şi *ii)* copiii, să-i ducă undeva la căldură.

Ei bine, dle Văcăroiu, acum puteţi spune orice! Vă puteţi chiar întreba, egoist, de ce *Romani Criss* n-a apelat la o instituţie românească şi a ajuns tocmai la grupul parlamentar maghiar de la Parlamentul European! Sau vă puteţi întreba de ce dna Mohàcsi Viktória bagă Chitila pe harta Holocaustului tocmai acum, cînd *Legea statutului minorităţilor* bate pasul pe loc la Bucureşti şi cînd Băsescu face glume la Adunarea Parlamentară a CE de la Strasbourg! Degeaba!

Drept care, aşa supărat cum sînt pe dvs., vă întreb direct, fără milă: cum de mai puteţi avea linişte cînd, teoretic, e posibil ca *ham-ham*-ul care l-a lăsat lat pe japonez să fi provenit tocmai de pe strada Triajului?!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Walden

Brian Walden s-a născut în 1932, pe 8 iulie. A fost un copil sîrguincios, înclinat către cărţi, dar cu sporadice momente de orgoliu, cînd îi scotea pe alţii din minţi. Se-ntorcea acasă cu un ochi vînăt sau cu surtucul sfîşiat, dar cu satisfacţia că a dat şi el. Mama casnică. Tatăl funcţionar la căile ferate. Anii războiului l-au surprins pe Brian, lecturile nu-l pregătiseră pentru ferocitatea ce plutea peste Canalul Mînecii. Şcoala sa din West Bromwich a fost bombardată de două ori. În orele petrecute acasă a început să citească istorie. Multă istorie. Antică, modernă, contemporană. Şi pe care voia să le-o explice altora. Fără prea mare succes. După ce încăpăţînarea lui Churchill îi scosese din război cu fruntea sus, englezii îl votaseră pe Atlee. Venise timpul unei alte lumi, în care mîndria naţională trebuia să fie răscumpărată zilnic. Erau ani grei, totul era pe raţie, chiar Alteţa Sa Regală, Prinţesa Elizabeth, avusese nevoie de acordul Parlamentului pentru rochia din mătase de la căsătorie. Cărţile erau rare, noroc cu bibliotecile. Erau vremuri care te îndemnau spre activism social şi viaţă publică. Sau poate nu. În cazul lui Brian – da! Ca pregătire pentru ce avea să urmeze.

A făcut dreptul la Oxford şi a devenit chiar preşedintele Uniunii Studenţilor. A intrat în barou. Cîndva, la maturitate, va deveni chiar QC, Queen's Counsel. A intrat în politică în 1964, pe băncile verzi ale Camerei Comunelor. Pe partea laburiştilor, din partea Birmingham-ului. Politica l-a-mpins să apere cauze nobile şi aiureli, să susţină persoane onorabile şi spioni ruşi. Devenise un bărbat frumos, cam de modă veche, cu înclinaţii pentru eticheta victoriană şi pentru explicaţiile meticuloase. Un personaj potrivit pentru televiziune. Cînd i s-a propus, a ezitat. Politica rămăsese în urmă, dar rămăseseră relaţiile şi obişnuinţa înjunghierilor verbale. Care uneori poate fi o artă. În 1977 s-a angajat la o televiziune privată, ca să facă retrospectiva săptămînii politice. N-a mers rău. Din 1981 a avut un program la Central TV, televiziunea din Birmingham, oraşul de care se lăsase adoptat. Oraş industrial, oraş cu minorităţi colorate şi multe, oraş cu nerv şi *chicken tikka*. A urmat apoi o rubrică la *London Standard* şi o iluminare bruscă.

Omul cu care avusese cîteva schimburi veninoase, Andrew Neil, sluga ciocoiului Rupert Murdoch, i-a făcut o vizită neanunţată. Îi oferea să scrie la *Sunday Times*, acolo unde laburiştii pursînge nu se puteau aştepta decît la bastoane. A acceptat, dar de-abia mai tîrziu a înţeles cît de vagă e eticheta politică. Fără să-şi dea seama, începuse antrenamentul pentru ce avea să urmeze după 12 ani. Simultan, s-a specializat în interviul săptămînal de televiziune. În fiecare duminică la prînz lua la bani mărunţi cîte un politician. Punea accentul pe detalii, cu o familiaritate insidioasă şi irepresibilă, după care conchidea cu o scurtă lovitură de secure. Demonstraţiile sale aveau logica lui Hercule Poirot şi insistenţa zîmbitoare a unui învăţător de ţară. La 62 de ani a pus punct. Le văzuse pe toate, vorbise cu toţi, luase toate premiile, dar, mai ales, se simţea deja pregătit.

A bătut la uşa BBC şi a propus un proiect nemaiauzit. Atît de ciudat, încît nimeni nu a îndrăznit să-l refuze. În '96-'97, Brian Walden a ţinut pe canalul BBC2 conferinţe istorice. În cel mai vetust stil imaginabil. În 18 episoade, unul pe lună, a vorbit despre „Şase eroi ai istoriei", „Şase lideri laburişti" şi „Şase bestii ale omenirii". Formatul era năucitor. Îmbrăcat ca gentleman-ul din secolul XIX care era, Walden stătea în picioare (camera îl vedea la „plan mediu") şi vorbea în direct, fără script, fără prompter, fără muzică, fără ilustraţie, fără mişcări de aparat, fără nici o tăietură de montaj, dintr-o bucată, despre cîte un personaj. Hitler, Churchill, Alexandru Macedon, Saddam, Macchiaveli, Stalin, Bevan. Vorbea exact 45 de minute, enunţa concluzia, niciodată precipitat, se înclina cu politeţe arhaică şi pleca din platou. Chiar şi atunci era imposibil să schimbi canalul. Cred că ne hipnotiza.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Ruşinoasa tăcere a bibliotecarilor americani

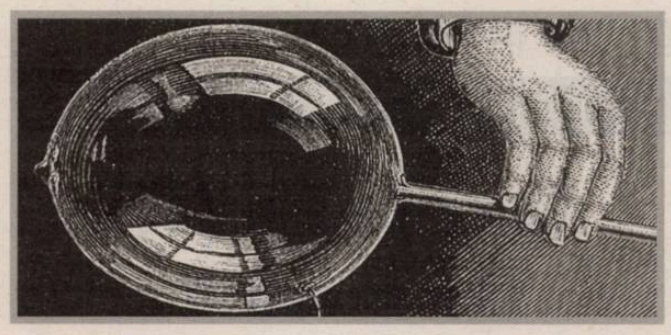

M-am născut într-o ţară unde oamenilor le era interzis să citească ceea ce numim astăzi cărţile fundamentale ale civilizaţiei occidentale. Dacă te găbjeau că ai *1984* a lui George Orwell, intrai la puşcărie ani buni. Norocul meu este că, în tinereţe, l-am întîlnit pe doctorul Martin. Doctorul Martin era un profesor pensionar care adunase şi păstra, în modestul său apartament de trei camere, vîrfurile literaturii române interbelice. În perioada stalinistă, oricare dintre cărţile din biblioteca doctorului Martin i-ar fi putut aduce ani grei de muncă silnică. Nu numai că le strînsese, dar ni le şi împrumuta nouă, tineri scriitori de liceu, care le sorbeam cu nesaţ şi le citeam pe ascuns, pentru că ştiam ce riscuri înfruntam – şi noi, şi bătrînul nostru prieten. Am devenit scriitor pentru că am citit cărţi interzise.

American Library Association* este o organizaţie extrem de puternică şi care s-a ridicat, alături de ACLU, Organizaţia Helsinki pentru Drepturile Omului şi Amnesty International, în apărarea „libertăţii de a citi... în întreaga lume“, aşa cum se spune în declaraţia de principii. În cele peste trei decenii şi jumătate pe care le-am petrecut în Statele Unite, mi-am luat foarte în serios dreptul de a citi. Am fost martorul multor tentative de îngrădire a acestui drept, cea mai recentă fiind Articolul 215 din *Patriot Act*, care a stîrnit, pe bună dreptate, mînia bibliotecarilor.

Date fiind astfel de poziţii fără echivoc, am fost profund uimit cînd am aflat că American Library Association (ALA) nu a luat nici o măsură pentru a condamna interzicerea cărţilor şi închiderea şi torturarea bibliotecarilor aflaţi la doar 90 de mile distanţă de ţărmurile noastre, în Cuba. În martie 1988, doi locuitori din Las Tunas, Ramon Colas şi Berta Mexidor, au deschis în casa lor o bibliotecă privată, cu scopul de a oferi cubanezilor cărţi la care nu au acces în mod oficial. Biblioteca „Felix-Varela“ a fost prima dintr-o reţea de atari biblioteci private înfiinţate în Cuba de către voluntari pentru a aduce un pic de lumină în statul poliţienesc al lui Castro. 103 biblioteci şi 182.000 de vizitatori erau înscrişi, la finele lui 2002, în Proiectul Bibliotecilor Independente, aflat în plină expansiune. În noiembrie 1999, Ramon Colas a fost arestat. Amnesty International l-a declarat „prizonier de conştiinţă“. Sute de alţi bibliotecari au fost arestaţi la scurt timp după aceea, iar bibliotecile şi colecţiile lor au fost confiscate. Pe 13 ianuarie 2001, subcomitetul latino-american al ALA a organizat audieri în care au fost prezentate rapoarte despre situaţia tot mai gravă din Cuba, întocmite în baza informaţiilor furnizate de Human Rights Watch, Reporters Without Borders, Amnesty International, a articolelor din *Washington Post* şi a ştirilor Associated Press. Personalităţi precum Vaclav Havel, eroul Revoluţiei de catifea din Cehia, Lech Walesa, laureat al Premiului Nobel pentru Pace şi fost preşedinte al Poloniei, Arpád Göncz, fost preşedinte al Ungariei, şi-au unit vocile pentru a condamna „încarcerarea cubanezilor pentru simplul fapt de a exprima opinii diferite de cea oficială“.

În mod uimitor, raportul final al ALA nu a recunoscut bibliotecile cubaneze drept „biblioteci“, iar bibliotecarii au fost taxaţi drept „persoane asociate cu aceste colecţii“. Am halucinaţii? Este aceeaşi American Library Association care s-a ridicat împotriva cenzurii şi pentru protecţia libertăţii de expresie oriunde în lume? Această asociaţie nu poate, logic, să tolereze încarcerarea şi torturarea bibliotecarilor – să acţioneze împotriva articolului 215 din *Patriot Act* şi să fie de acord cu ordinul 88 al lui Fidel Castro, care neagă drepturile la care noi ţinem atît de mult.

* Asociaţia Bibliotecilor Americane.

Cea mai nouă apariţie editorială a lui Andrei Codrescu este *Miracol şi catastrofă*, Editura Hartmann, 2005.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Şamanii culturii

Chiar nu înţeleg! „Sondajele astea poate merg în politică, dar în cultură este altceva!“ – mi-a spus, cît se poate de ferm, o personalitate cît se poate de marcantă a culturii noastre apropo de recentul „barometru de cultură“. „Nu e chiar aşa – mi-a spus doct o altă persoană, altminteri cît se poate de doctă – oamenii de fapt au mai multe cărţi în casă decît se spune în sondajul acela...“. Cultura este „altceva“: faţă de ce, în ce sens „altceva“? „Oamenii“ au mai multe cărţi: care „oameni“, de unde, despre cine este vorba în propoziţie? Cum pot oameni care lucrează cu cuvintele – şi lucrează bine! – să le folosească brusc într-un mod atît de confuz, oameni care sînt obişnuiţi să construiască argumentaţii de mare subtilitate să emită brusc judecăţi de moaşă comunală vexată în demnitatea ei profesională, cu aerul însă că nu fac decît să enunţe evidenţa însăşi, clară şi limpede precum apa de izvor? Chiar nu înţeleg...

Ne aflăm, am impresia, în zona a ceea ce Mary Douglas numeşte „poluare simbolică“, a unei relaţii dintre *puritatea* culturii şi *impuritatea* mijloacelor profane de tratare a acesteia, sondajele, de natură să „polueze simbolic“ (a se citi să „profaneze“) corpul sacru al culturii.

Corpul culturii... Cred că am atins aici o posibilă analogie cu istoria corpului uman, protejat şi el timp de milenii prin tabu-uri stricte împotriva „poluării simbolice“ prin intervenţii neadecvate. Opera divină, corpul nu putea fi atins nici el decît de personaje sacralizate (şamani, vraci, mari preoţi, etc.), prin mijloace – fie ele benefice sau malefice – din aceeaşi sferă a sacrului. Or, pentru unii oameni de cultură (să-i numim generic *intelectuali),* cultura pare a fi un astfel de trup sacralizat, ce nu poate fi atins decît de către marii şamani ai culturii: intelectualii înşişi.

Dacă acceptăm această analogie euristică, s-ar putea să fie de folos continuarea ei printr-o scurtă comparaţie dintre relaţia cultură-profesii ale culturii, pe de o parte, şi relaţia pacient-medic, pe de altă parte.

Un prim nivel al analogiei priveşte însăşi apariţia statutului de medic şi, complementar, al celui de pacient. Medicul, ca personaj social, distinct de „vraci“, este o prezenţă relativ recentă, oarecum odată cu acceptarea disecţiei, adică a intervenţiei profane şi specializate în chiar corpul uman. Pe de altă parte, pacientul trebuia să accepte şi el propria sa postură de pacient. Or, cine poate cunoaşte mai bine decît mine propriul meu corp? Termenii relaţiei, medicul şi pacientul, au fost astfel rezultatul unui îndelungat proces istoric. Prin analogie, acest proces pare a fi încă într-o stare incipientă în domeniul culturii – la noi cel puţin. Într-un fel, „intelectualii“ întrupează cultura, s-ar putea chiar spune că pentru ei „cultura sînt eu“. Şi atunci, cum poate cineva care nu creează cultură, care deci nu „este“ el însuşi cultură, să ştie mai bine decît mine ce este cultura?

Analogia cu medicina ne poate ajuta aici să evităm o confuzie şi, eventual, să domolim o temere. Medicul se instalează în societate printr-o decădere ontologică. El nu mai este în contact cu spiritele, precum predecesorul său, vraciul, el nu ştie ce este *viaţa,* ci întreţine *sănătatea*. Nu mai este demiurg, este artizan. Tot aşa, cei care se îndeletnicesc cu analizele culturii (să-i numim generic *sociologi),* nu fac parte din specia demiurgică a creatorilor de cultură, ci din aceea profană a artizanilor. Ei nu au astfel – staţi liniştiţi! – nici o lecţie de dat despre actul creaţiei culturale, ci doar nişte diagnostice de făcut cu privire la starea de „sănătate culturală“ a unei societăţi.

Al doilea nivel al analogiei priveşte problema mijloacelor de intervenţie. Aici analogiile sînt mai simple. Ca şi doctorul, *sociologul* este chemat să pună un diagnostic. (Spre deosebire de acesta însă, nu este de competenţa sa şi realizarea unei terapii sau profilaxii; acestea ţin de politicile culturale şi presupun alte competenţe.)

Orice diagnostic începe cu semiologia, cu adunarea sistematică a „semnelor“ mai vizibile sau mai puţin vizibile ale „stării pacientului“. Şi în medicină, şi în sociologie, multe sînt vizibile cu ochiul liber, dacă ştii unde şi cum să te uiţi. Uneori însă, ele nu sînt suficiente. Atunci medicul apelează la probele de laborator, iar sociologul – la chestionarele sale. Medicina are sumedenie de astfel de probe; despre *sociolog* se crede că are doar „sondajul de opinie“ şi este astfel confundat cu asistenta medicală care ne „ia sînge“. Indiferent de aceasta, şi medicul, şi *sociologul* pot să cadă în misticismul pozitivist al „probelor de laborator“, al măsurătorilor de colesterol şi procentelor pe eşantioane reprezentative.

Adevărata artă – şi putere! – a medicului constă însă în diagnostic, adică în *interpretarea* semnelor şi nu în simpla acumulare a acestora. De ea avem nevoie cînd căutăm un doctor bun. *Sociologului* i se refuză însă dreptul la diagnostic – şi astfel legitimitatea unui statut – în domeniul culturii. De ce? Deoarece se consideră că diagnosticul „stării de cultură“ trebuie să rămînă apanajul creatorilor de cultură – şi astfel în puterea lor. „Pacientul“ rămîne astfel cel mai bun „medic“ – şi singurul legitim să-şi analizeze propriul „corp“ – „diagnosticul“ revenind, în acest caz, la o introspecţie.

Problema este că acest monopol hermeneutic, similar celui al şamanilor de odinioară, nu obstrucţionează doar emanciparea *sociologului*, ci blochează desprinderea, autonomizarea şi instituţionalizarea *profesiilor culturii* în general, spre deosebire de ceea ce s-a întîmplat cu înfloritoarele *profesii ale sănătăţii*. Iar acest blocaj subminează dezvoltarea culturii înseşi. Ceea ce îi face pe *intelectuali* să se plîngă de moartea culturii...

Ca şi în economie, ceea ce ne lipseşte este un fel de „clasă de mijloc a spiritului“, burgheză, aşezată şi muncitoare, care să asigure „bunăstarea“ în acest domeniu. Spre deosebire de economie însă, continuăm să întreţinem credinţa că o astfel de categorie de profesionişti (nu de simpli funcţionari, atenţie!) ar polua simbolic corpul culturii, fiind deci indezirabilă.

DILEMATECA

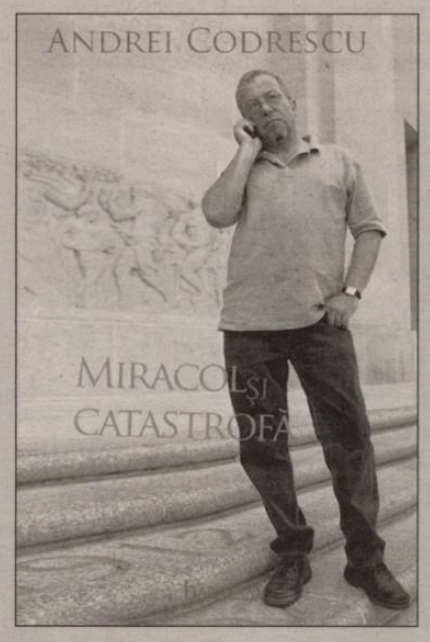

Andrei Codrescu
Miracol şi catastrofă
Editura Hartmann, 2005

Dragoş BUCURENCI

exerciţii de admiraţie

Declaraţie de amor

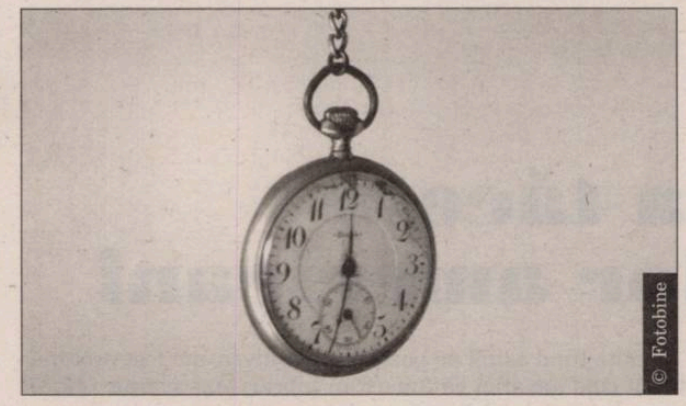
© Fotobine

Am fost mereu gelos pe oamenii care au cunoscut-o mai îndelung decît mine. Din moştenirea greco-armânească, Irina învăţase şi profesa o aritmetică a dragostei care nu lăsa pe nimeni nebăgat în seamă, împărţind fiecăruia după sufletul lui şi după gîndul ei mai mereu bun. Pentru că nu puteam fi gelos în prezenţa ei, am învăţat să-i iubesc, la rîndul meu, pe cei care i-au fost dragi. Irina m-a chemat la ea într-o vreme în care încercam să-mi îmbogăţesc lecturile şi mi-a vorbit, bulversîndu-mă, despre lucrurile care contează cu adevărat. Au fost cele mai dense opt ceasuri din viaţa mea. Trăia într-o lume frumoasă şi adevărată, cu care eu nu aveam nici o legătură. Un timp, mi-a fost ruşine să le povestesc prietenilor despre ea. Nu reuşeam s-o descriu, îmi lipseau cuvintele care să le deschidă şi lor cea mai mică fereastră spre lumea Irinei. Aşa că nu mi-a rămas altceva de făcut decît să-i aduc pe cîţiva s-o cunoască. Ca şi mine, alţi doi, trei i-au rămas prin preajmă. Atunci am înţeles că Irina trăia într-o lume făcută de ea. O lume în care frumosul era premeditat şi în care oamenii îşi foloseau timpul cu sens. În orice construcţie pe care o începea, avea un respect nemărginit pentru lucrul mic, dar bine făcut. Îi plăcea să „sădească“ şi visa mereu pe termen lung. Era filolog, etnolog, scriitor, dar asta contează mai puţin. Era profesor de oameni. Nu-i plăcea s-o recunoască, dar ştia că în jurul ei se vorbea de „şcoala Irina Nicolau“.

Într-o întîlnire pe care tot Irina mi-a dăruit-o, Alexandru Paleologu mi-a spus despre ea că are inteligenţa lui Nae Ionescu şi, în plus, avantajul de-a fi femeie, ceea ce o fereşte de derapajul de idei. O iubesc pe Irina pentru că putea fi atît de deşteaptă, pentru că avea o cultură pestriţă, dar solidă, de care se folosea mereu fără a face caz, şi pentru că reuşea să rămînă în tot acest timp nespus de omenească. Pentru că vorbea uneori porcos, pentru că putea urî cu pasiune, pentru că era încăpăţînată şi pentru că ştia să ierte tăcut. Nu doar oralitatea Irinei mă fascina, ci întreaga ei existenţă: de la coada de păr negru şi lung, de la vestimentaţia *hard-etno* care îmi tăia răsuflarea, de la casa-muzeu în care păşeam uluit şi pînă la judecata ei despre faptele mărunte şi despre lumile de aici şi de dincolo. Irina nu era numai orală, era copleşitor de reală.

N-am ştiut niciodată cît de mult o apreciau numele sonore ale elitei intelectuale. Pentru cei cu care era prietenă, Irina avea un respect îndrăgostit care nu cunoştea margini. Era dispusă să le ierte orice. Un singur lucru le reproşa: că nu făceau pui, că nu căutau tineri care să le care servieta, cum zicea ea. Îmi închipui că şi ei o iubeau la fel de mult, dar nu ştiu cîţi au văzut, dincolo de felul ei ataşant de a-şi construi prietenii, temelia proiectului social la care lucra. Cărţile acestor prieteni ai Irinei au fost pentru mine reperele unei adolescenţe mioape, dar Irina însăşi m-a învăţat infinit mai mult: de la ea ştiu, de bine de rău, să-mi asum anumite alegeri şi să-mi ordonez viaţa din perspectiva lucrurilor care contează cu adevărat.

Duminică, 29 ianuarie crt., ar fi împlinit 60 de ani. Irina era bună ca viaţa.

Alex. Leo ŞERBAN

jurnal de festival

Solothurn 41: Hilla & Hedy

Vă spuneam în corespondenţa trecută că, în Elveţia, răbdarea e o calitate naţională. Şi că femeile din această ţară au fost ultimele care să fi primit drept de vot, din toată Europa (dar Elveţia *nu* e în Europa – administrativ vorbind)... Rezultă că răbdarea femeilor elveţiene este mai mult decît o calitate, fie ea şi naţională: este un monument.

Două documentare văzute la „Solothurner Filmtage“ au avut în vizor două femei extraordinare: Hedy Lamarr şi Hilla von Rebay. Nici una nu era elveţiană; prima este, să zicem, mai cunoscută – sau ar trebui să fie – de cinefili: a fost una din actriţele cele mai „glamouroase“ ale Hollywoodului (anii '30-'40). Von Rebay însă nu cred că provoacă declicul nimănui – şi asta, pentru că numele i-a fost aruncat într-un con de umbră din cauza unor intrigi, atît de obişnuite în lumea artei. Documentarul elveţiencei Sigrid Faltin *Die Baroness und das Guggenheim* (co-produs de ZDF şi de Arte) încearcă să facă dreptate acestei figuri foarte influente ale scenei artistice din prima jumătate a secolului trecut. Şi o face – mult mai bine decît documentarul despre Lamarr.

Faltin se apropie de subiectul ei cu empatie şi curiozitate, dar nu rămîne înţepenită într-o adulaţie bleagă: von Rebay – care a fost mîna dreaptă a lui Solomon R. Guggenheim, „nasul“ fin din spatele deciziilor acestuia în materie de artă şi, totodată, autoarea morală a celebrului muzeu newyorkez proiectat de Frank Lloyd Wright – este privită prismatic, din mai multe unghiuri, ca un tablou cubist, ceea ce se dovedeşte abordarea cea mai potrivită în cazul acestei femei dintr-o bucată, dar cu multe faţete. Căci, născută în Germania, baroneasă, von Rebay a fost – printr-un geniu al destinului – mereu în centrul marilor mişcări artistice: era la Zürich, în 1916, cînd s-a inventat Dada; i-a cunoscut pe Hans Richter şi pe Jean Arp; a comisionat lucrări lui Kandinsky, Chagall şi Moholy-Nagy; a cochetat ea însăşi cu pictura, dar, inteligentă, şi-a dat seama că nu are forţa de-a deveni altceva decît o ilustră epigoană – aşa că s-a „reprofilat“ spre curatoriat. Faltin nu este, nici ea, o simplă ilustratoare, iar documentarul ei n-are nimic din zumzăiala aceea posacă a multor documentare helvete care, chiar şi cînd vorbesc despre bomba atomică, dau impresia că povestesc tehnologia producerii brînzei... Mi-a adus aminte de *Frida*, lungmetrajul de ficţiune despre Frida Kahlo (făcut tot de o femeie: Julie Taymor): are acelaşi nerv, şpilul detaliului revelator şi pe cel al invenţiei bine găsite. Pentru a-şi face filmul atractiv şi amuzant, Faltin nu se abţine de la nimic: intervine în tablouri sau fotografii, ştergînd sau adăugînd personaje în funcţie de capriciile istoriei; schimbă privirea amabilă a dnei Lloyd Wright, dintr-o fotografie în care este pozată alături de soţul ei, într-una plină de ură şi gelozie – cînd acesteia i se va fi părut că legătura lui Hilla cu soţul său risca să treacă dincolo de artă şi arhitectură; alteori, împinge ireverenţa pînă acolo încît (tot graţie graficii pe computer) scoate limba unui personaj pentru a marca un dezacord – exact ca-ntr-un desen animat. La capătul celor 76 de minute, eşti cucerit şi de Hilla, şi de filmul lui Faltin: chiar dacă von Rebay a murit bogată, dar uitată, *Die Baroness und das Guggenheim* o aduce în actualitate într-un mod atît de strălucitor şi de simpatic încît o parte din reparaţie a fost făcută.

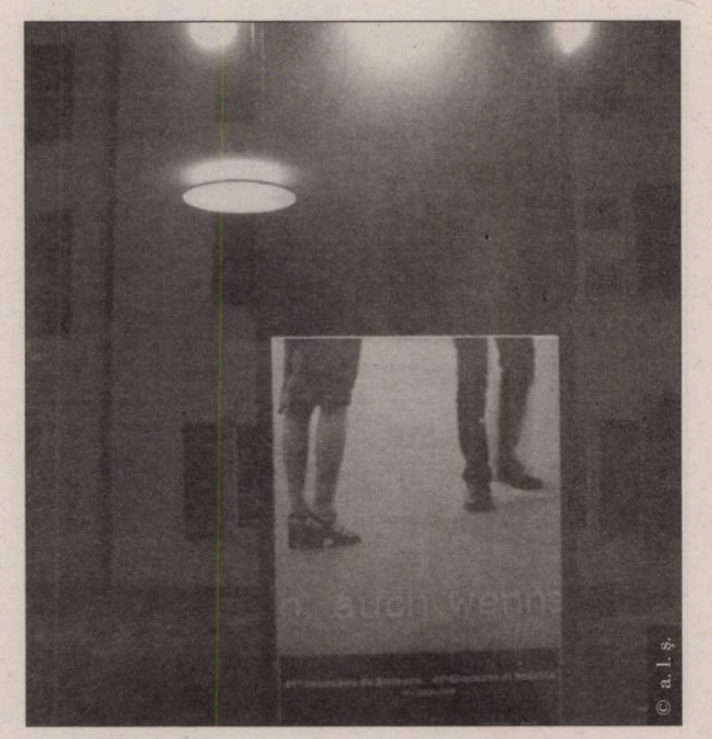
© a.l.ş.

Nu acelaşi lucru se poate spune, din păcate, despre documentarul *Hedy Lamarr – Secrets of a Hollywood Star*, făcut de nu mai puţin de trei regizori: fraţii Fosco şi Donatello Dubini şi Barbara Obermaier. Las' că titlul e de tabloid, pe principiul „afară-i vopsit gardul“; problema e că şi filmul (care durează 84 min.) e la fel. Imaginile (de arhivă şi recente) alternează şcolăresc, redundant şi confuz, nereuşind să lămurească nici un „secret“ – ba, mai şi bălmăjind pe alea deja cunoscute... Cunosc un tînăr de 20 de ani (Alexandru N., sper să citeşti asta!) care ştie mai multe despre Hedy Lamarr decît află un neofit din acest film; şi, deşi viaţa lui Hedy „bate filmele“ în care-a jucat, excepţionalitatea acestei vieţi nu transpare din „*Secrets of a Hollywood Star*“ decît ca fapt divers: faptul că a apărut goală, la 17 ani, într-un film care a făcut scandal – *Ecstasy;* faptul că a fost căsătorită de vreo şase ori, cu tot atîţia miliardari în dolari, dar că a murit într-un azil de săraci; faptul că a fost prinsă furînd din magazine – şi ce fura? *laxative!!;* în fine, faptul – aproape neverosimil – că, în anii războiului, împreună cu compozitorul Georges Antheil, a pus la punct un sistem de bruiaj („channel hopping“) care a reuşit să dezorienteze submarinele germane (patentul nr. 2.292.387, din 1942)...! O femeie mai mereu singură, retrasă („I want to be alone“, „şlagărul“ lui Garbo, era şi cîntecul ei) şi foarte, foarte timidă; de ce nu vorbeai, la party-urile unde erai invitată? – este întrebată vieneza Lamarr prin 1970, cînd

arăta, încă, foarte bine. „Pentru că americanii nu mă înţelegeau“, răspunde ea, simplu, încheind orice discuţie. În faţa imaginilor cu Hedy – stilată de make-up artiştii Hollywoodului – nu poţi avea decît o reacţie: adoraţia totală. Cred că este (era – şi încă mai este, în filmele ei) cea mai frumoasă femeie de la Hollywood, într-o vreme cînd pe-acolo „lucrau“ şi Greta, şi Marlene, şi atîtea alte splendide salahoare ale marilor studiouri.

Cei trei regizori n-au ştiut, pur şi simplu, ce să facă din această mană cerească. N-au ştiut de unde s-o apuce, cu cine să stea de vorbă (la un moment dat este intervievat Mickey Rooney, care nu spune despre Lamarr – pe care nici n-a cunoscut-o foarte bine – decît ceea ce ştie toată lumea: că era „foarte frumoasă“; apoi, înghiontit de un cot al dnei Rooney, îl imită – prost – pe Clark Gable, „care a jucat cu Hedy“... Patetic!), n-au ştiut *ce* să aleagă – din atîtea mărturii despre Lamarr –, etc., etc.

Scriu cele de mai sus, convins că viaţa lui Hedy Lamarr merită un film. Şi nu doar un documentar – ci un lungmetraj „de ficţiune“, cum a fost *Aviatorul* lui Scorsese despre Howard Hughes (pe care Hedy l-a cunoscut – nu se ştie cît de apropiat...). Dar cine să-l regizeze? Şi, mai ales, cine s-o interpreteze – în această rezervaţie de chihuahue care a devenit Hollywoodul?... În dreptul ferestrei, pe rîul care curge de la stînga la dreapta, plutesc mici raţe albe şi cîteva lebede; grupurile de adolescenţi şi adolescente, vag hip-hop, aduşi cu clasa la filme – ca la noi, pe vremuri... – au intrat în „Altes Spital“ (clădirea lipită de hotel) să vadă cine ştie ce cine-minunăţie helvetă; în camera *über*-confortabilă, cu design de ultimă oră (baie-saună, televizor cu plasmă etc.), este foarte cald; nici nu-mi vine să cred că sînt într-o clădire din 1735 care a adăpostit un ordin religios – „les soeurs grises“... Viaţa curge mai departe şi, undeva în acest orăşel ticăit şi tihnit, mai multe ceasuri cu cuc se pregătesc să scoată limba exactă. Mda, sînt în Elveţia, Ja Solothurn, unde nu există tramvaie – dar privind păsăretul plutitor, ca o pasienţă imobilă, îmi spun că răbdarea, în Ţara Cantoanelor, vine în multe forme; totul e să ştii s-o recunoşti.

Texte şi opinii de: *Andrei CREŢULESCU (critic de film) ● Gabi DUMITRU (director Humanitas Multimedia) ● Matei FLORIAN ● Anca GRĂDINARIU (jurnalistă) ● Stela GIURGEANU ● Andrei GORZO ● Dan MATEI (informatician, documentarist) ● Dan C. MIHĂILESCU (critic literar) ● Răzvan PENESCU (director de marketing, redactor LiterNet) ● Dragoş TUDOR (director de promovare, Institutul Cultural Român) ● **Coordonatoarea temei:** Ruxandra PETRESCU*

Cine n-are calculator să-şi cumpere?!

În vizită ca la muzeu, în zona de electronice a unui hipermarket, mi-a venit brusc în minte imaginea telefonului „optzecist" al mamei, aşezat cu grijă pe o măsuţă cu multe mileuri croşetate. Cine se gîndea atunci, înainte de '89, cînd era un vis să poţi măcar obţine un număr de telefon la cuplaj cu vecinul, că vom trăi ziua în care... telefonul va fi orice altceva decît un simplu obiect „vorbitor". Că va fi calculator, alarmă, agendă, calendar, player MP3 şi video, că va avea jocuri, semnătură electronică, cameră foto. Ia mai ziceţi ce altceva mai face telefonul dvs.?

Cine se gîndea că reflexul rotirii acelui cadran cu cifre (care producea bătături pe arătător) va fi înlocuit cu mult mai cochetul F5 pentru send and receive *la e-mail,* start *pentru un mic joc* on-line *cu prietenii,* create new document *pentru a începe un nou plan de afaceri,* import picture *pentru a realiza un pliant de prezentare,* search *pentru a afla de pe Internet noutăţi. Mulţi avem propriul site pentru că banalele cărţi de vizită nu mai par suficiente într-o lume în care* copy *şi* paste *sînt activităţi atît de curente încît ajungem să ne dorim ca prin ele să facem plinul de benzină la maşină, să preluăm cursurile de la facultate, să comandăm masa din pauza de prînz şi, în principiu, să rezolvăm orice altă problemă care presupune ridicarea de pe scaun şi deplasarea. Milioane de persoane din această lume sînt dependente de accesul la computer şi Internet. Fără ele ne simţim ca şi cum am fi lipsiţi de libertate. Devenim irascibili, nervoşi, agitaţi.*

Computerul a devenit un instrument aproape intim, obligatoriu, indispensabil. În plus, un suport din ce în ce mai constant pentru creaţia artistică. Însă nici un logaritm care se bazează pe simple combinaţii, fie ele şi aleatorii, nu poate avea ca rezultat arta – ineditul, detaliul surprinzător, revoluţia gusturilor stătute, a tiparelor. Există şi un „revers al medaliei", oameni care se desprind cu greu de mijloacele clasice de comunicare şi receptare. Ce se va întîmpla cu imaginea copertelor, cu foşnetul paginilor sau cu adnotările de pe marginea foii, cu sălile de cinema în care filmul este într-adevăr o experienţă sau cu fascinaţia formaţiilor şi a stilurilor muzicale din „carcasele de plastic"? Calculatorul nu este, pînă la urmă, decît... o cutie din care ies zgomote ciudate, la care primeşti şi un „fel" de televizor. O cutie (cu tot ceea ce presupune ea) de care începem să ne simţim tot mai legaţi. Oare ce ar trebui scris pe ea? Utilizarea frecventă a computerului şi a Internet-ului dăunează grav sănătăţii *sau* Nici o zi fără acces la calculator şi conectare la Internet? ***(R. P.)***

Dan MATEI

„Coada Lungă" şi Internet-ul

Cu vreo 15 ani în urmă, pe vremea cînd descopeream capitalismul, mă nimeresc la Fribourg, în Elveţia. Printre alte lucruri uimitoare, văd un magazin specializat în bijuterii de lapislazuli. Şi mă gîndesc: oare cîtă lume cumpără o bijuterie de lapislazuli, într-o zi, într-un oraş de 30.000 de oameni? Am auzit că magazinul a mai rezistat vreo 2-3 ani. Mi-am adus aminte de întîmplare citind „Coada Lungă", articolul – acum faimos – redactorului-şef al revistei *Wired,* Chris Anderson (wired-vig.wired.com/wired/archive/12.10/tail. html). În acest articol, Anderson schiţează o teorie economică a diversităţii gusturilor culturale, bazîndu-se pe mai multe observaţii mai vechi privind felul cum se distribuie opţiunile în sistemele neconstrînse. El subliniază oportunităţile economice ale faptului că, în fond, gusturile oamenilor urmează o distribuţie zipfiană. Lingvistul american George Kingsley Zipf a observat că utilizarea cuvintelor limbii engleze se conformează „Legii lui Zipf": într-o tabelă în care cuvintele sînt ordonate descrescător după frecvenţa lor de utilizare – statistic, deci grosier –, proporţia relativă a utilizării cuvîntului de pe poziţia N va fi aproximativ 1/N. Cu alte cuvinte, frecvenţa este (aproximativ) invers proporţională cu poziţia: cel mai frecvent cuvînt folosit *(the* 7%) este de două ori mai frecvent folosit decît al doilea *(of* 3,5%) şi cam de trei ori mai frecvent folosit decît al treilea *(and* 2,8%) etc. Cam aşa şi cu opţiunile pentru diverse produse culturale. În condiţii de difuzare perfecte, vînzările de carte, discuri etc. urmează o distribuţie statistică similară.

În plus, Anderson susţine că vînzările însumate ale produselor cu cerere redusă pot depăşi vînzările produselor de succes, ale hit-urilor. De pildă – zice el – o librărie Barnes & Noble tipică are în stoc cam 130.000 de titluri, dar mai mult de jumătate din vînzările de carte ale lui Amazon.com provin din titluri ce nu figurează între primele 130.000 de titluri din clasamentul lor după vînzări. Multele cuvinte, titluri etc. cu frecvenţă redusă formează „Coada Lungă" (un fel de „proşti, da' mulţi").

Condiţii esenţiale: varietatea ofertei să fie cu adevărat mare, iar alegerea să fie la fel de comodă atît pentru un titlu obscur, cît şi pentru un *best-seller.* Ei bine, Internet-ul permite îndeplinirea acestor condiţii. Să ne gîndim: cam cîte titluri să fie disponibile în librăria din – să zicem – Buşteni? Să fie 1.000? Nu cred, dar să zicem. Deci opţiunile buştenenilor ar fi limitate la 1.000 de titluri. Dacă apelează la o librărie *online,* lucrurile se schimbă radical. Cum zice Anderson, Internet-ul divorţează difuzarea de geografie, deoarece canalul de distribuţie devine suficient de larg. Teoria lui Anderson susţine că diversitatea gusturilor e mai mare decît se crede, iar Internet-ul, reducînd masiv „constrîngerile lumii fizice", creează mari oportunităţi „industriilor culturale". Cu alte cuvinte, există multe nişe, iar un public mic în oraş poate fi măricel în ţară, şi mare în lumea largă. Internet-ul agregă „Coada Lungă", permiţînd accesul tuturor şi la produse nepopulare şi contracarînd cumva „discriminarea geografică".

Să luăm un caz familiar de membru al „Cozii Lungi": *Dilema veche.* Oare cît public ar avea – de fapt – dacă s-ar găsi de cumpărat în orice punct din România (şi din lume)? Conform sitului trafic.ro, versiunea *online* are peste 20.000 de vizite pe lună (din care sub 60% sînt din România, iar aproape 15% sînt din SUA! În plus, vizitatorii pe *web* sînt – aş îndrăzni să cred – cititori mai siguri decît cumpărătorii! Pe trafic.ro, *Dilema veche* e acum pe poziţia 553 între siturile româneşti, i.e. pe poziţia 90 în categoria „ştiri/mass-media". Aşadar, pot paria că, dacă s-ar găsi la orice chioşc din Seattle sau din Buşteni, *Dilema veche* s-ar vinde cel puţin dublu.

Cred că – *mutatis mutandins* – paradigma „Cozii Lungi" se aplică binişor şi la alte fenomene internetice, ca, de pildă, aşaziselor „comunităţi virtuale". Datorită Internet-ului, multe grupuri şi grupuscule, animate de cîte un interes comun, pot să se găsească şi să se coaguleze. (Epitetul „virtual" nu e chiar fericit aplicat acestor comunităţi. Conform *DEX*-ului, *„virtual, -ă* «adj» = care există numai ca posibilitate, fără a se produce (încă) în fapt; al cărui efect este potenţial, şi nu actual". Dar comunităţile virtuale nu sînt doar posibilităţi. Unele produc chiar lucruri foarte palpabile. De pildă, dicţionarul *Dexonline* – www.dexonline.ro).

Din nefericire Internet-ul are şi păcate. E cam egalitarist. De pildă, un text bun e la fel de uşor/greu accesibil ca unul prost. Sau, dacă vreau să public un text pe care-l detest, am dificultăţi să-l prezint „critic". Într-un volum, mai pun o prefaţă demolatoare, un studiu introductiv ironic, ceva. Pe *web* nu ştiu încă să-l îmbrac într-o coajă critică. Să-l pun pe altă culoare? Să-i pun în filigran eticheta „detestabil"?

Pe de altă parte, regret că nu toată inteligenţia românească consideră că publicarea *online* e la fel de prestigioasă precum tipărirea. A se vedea, de pildă, versiunile *online* ale *Observatorului cultural* (www.observator cultural.ro) sau *Cuvântului* (www.cuvantul.ro), reviste de care îmi pasă: texte fără diacritice şi neglijent puse în pagină. Pe *web* merge şi aşa?

În fine, în contextul lamentărilor induse de recentul „Barometru cultural" (unde se probează fapte pe care numai cine nu vroia nu le ştia), vreau să reamintesc ce spuneam tot aici, acu' cîţiva ani: am văzut pe fişa cărţii – prin '93-'94 – a Bibliotecii comunale din Copalnic-Mănăştur, Maramureş, cum că, în decurs de şase luni, şapte persoane împrumutaseră *Gluma* lui Kundera. Aşadar, „elita cititoare" e prezentă peste tot, chiar dacă nu e uniform distribuită. E în „Coada Lungă". Momentan, salvarea ei este Internet-ul. Poate că negustorul meu de lapislazuli de la Fribourg ar fi fost azi prosper dacă ar fi vîndut *online.*

Dragoş TUDOR

Upgrade & download

– fragmente dintr-un posibil jurnal digital –

aprilie, 1991 – Am mers la Biblioteca Universitară. Trebuie să văd ce înseamnă Internet. Am cîţiva prieteni care vorbesc despre e-mail, site-uri, informaţii găsite pe net şi habar nu am ce înseamnă. Am împrumutat *Internet for fouls,* o carte americană. Mi se spune că americanii sînt lideri în domeniu, aşa că merg pe mîna lor. Titlul mă descurajează: *Internet-ul pentru proşti,* iar eu nu înţeleg nimic. Citesc (unde aş putea oare merge pentru a avea acces direct la Internet) despre cum trebuie să scrii diverse combinaţii care încep cu *www,* pentru a accesa site-uri. Nu ştiu cum voi putea ţine minte, oricîte eforturi aş face, mai mult de 10-20 de adrese. Desigur, voi face fişe, le voi păstra într-un caiet, dar cu atenţie, pentru a nu greşi acea „gramatică" de puncte, liniuţe şi litere care nu înseamnă, în mintea mea, nimic. Am mers pînă la sfîrşitul cărţii. Am reluat anumite capitole. Sînt tot mai derutat. Nu reuşesc să înţeleg nimic. Dacă îmi cumpăr un calculator, am acces la Internet? Ce înseamnă „acces la Internet"? La 24 de ani, viaţa mea este în cumpănă. Abia dacă ştiu să pornesc un calculator.

iunie, 1995 – Am terminat structura site-ului la care lucrez. Programatorii au înţeles, după cîteva şedinţe de discuţii, că dincolo de orice artificii tehnice, ceea ce contează în final este funcţionalitatea, accesul simplu la informaţie, logica prin care aceasta este construită. Am terminat şi contrucţia site-ului pentru pictorul Agrippa. Ar trebui să realizez un site al artei plastice din România. Ar fi mult mai eficient decît site-urile individuale ale artiştilor. Pentru asta am nevoie însă de resurse tehnice. Adică de bani. Cine să dea bani pentru un asemenea proiect? Cred că 500 de dolari pe lună ar fi suficient pentru o arhivă digitală a artei plastice din România, accesibilă din orice colţ al lumii, alcătuită alfabetic, dar şi pe genuri, pe generaţii. Digitalizarea informaţiei are şi avantaje. Te lasă să jonglezi fără limite cu informaţia.

septembrie, 1997 – Am scris un articol în care iau apărarea băieţilor care vînd CD-uri piratate. Fără ei, cum ar putea ajunge aceste programe la studenţi, la tineri, la cei care au nevoie de ele, dar, din motive financiare, nu şi le pot permite? Şi cărţile au preţuri tot mai mari, dar comparaţia este injustă. Dotarea minim necesară cu softuri licenţiate a unui computer bun pentru grafică înseamnă vreo 4.500 de dolari. Este preţul unei Dacii nou-nouţe. Băieţii vînd CD-ul cu 50.000 de lei. Indiferent ce ar conţine. Să le dea Domnul sănătate!

decembrie, 2001 – Citesc Shakespeare luat de pe Internet şi aşa, în *wordpad,* fără nici un fel de machetare, textul pare o sesiune de *chat* între mai mulţi amici, care îşi omoară timpul schimbînd replici. În loc să dai pagina, cu gestul reflex al arătătorului îndreptat spre colţul din dreapta jos al paginii, îţi întinzi uşor mijlociul, nu în acel gest reflex la care vă gîndiţi, ci pentru a face *scrol,* cîteva rînduri.

zilele trecute – Înconjurat de telecomenzi, DVD-uri, monitoare, tastaturi, tablete grafice şi boxe, privesc în gol, spre un colţ al camerei, plăcut dezorientat, ca într-un fel de perplexitate de sine. Ce înseamnă toată această tehnologie aflată la picioarele mele? Cu ce mă salvează de la risipire faptul că o stăpînesc şi că sînt la zi cu toate noutăţile importante în materie? Că pot oricînd depista şi rezolva cam orice problemă informatică? Este important că zilnic construiesc lumi digitale, care se nasc şi mor, ca un ziar, ca o revistă, ca un afiş, ca o carte de vacanţă? Sînt stăpîn sau rob al tehnologiei? Mă ajută sau îmi toacă timpul? Cum îmi voi sfîrşi viaţa? Făcînd un *upgrade,* dînd un *restart* sau încheind *upload*-ul pentru un site care va arde ca o văpaie 10 zile, 3 luni sau pînă cînd va fi înlocuit de un altul? Ar fi fost şi ziua aceasta una ca oricare alta. Eu, înconjurat de telecomenzi, DVD-uri, monitoare, tastaturi, tablete grafice şi boxe. Numai că azi, odată cu aceste rînduri, adăugate acestui posibil jurnal digital, o îndoială deloc comodă începe să mă sîcîie. Ce am făcut în ultimii 10 ani? Aproape că am ajuns la concluzia că nu avem nevoie de calculator. Să-mi spună cineva că nu este adevărat, vă rog.

Dan C. MIHĂILESCU

Lectura ca un trup fierbinte

Nu cred că eu aş fi cel mai în măsură să arbitrez între lectura reală, propriu-zisă, şi cea virtuală, pe ecranul computerului. Mi-e cu neputinţă să fiu imparţial, de vreme ce, maniac al cărţii ca fiinţă, sînt un duşman intratabil al tuturor surogatelor şi inter-mediilor care mă ţin departe de trupul fierbinte al paginii, de palpitul foşnitor al literelor, de marginea albă, ca de cearceaf nupţial, a foii. Cred că din pricina asta, a rezistenţei la ecranare, a incompatibilităţii cu intermediarul, nu-mi place deloc filmul şi ador teatrul, contactul direct, vizual, auditiv şi olfactiv cu trupurile de pe scenă. Pe scurt, lectura pe computer mi se pare la fel de nenaturală şi frustrantă, la fel de rece, stearpă şi masochistă cum mi s-a părut întotdeauna – pardon de comparaţie – folosirea prezervativului. Sînt hotărît şi definitiv de partea celor care consideră lectura un act erotic şi cartea ca un corp fierbinte, fie cu valenţe strict hedoniste, fie matern-iniţiatice.

Dintre toate comparaţiile făcute de-a lungul timpului pentru intrarea în carte (ca într-o pădure mirifică ori ca într-un somn cu vise feerice, ca într-o gură de rai sau de infern, ca în Athanorul alchimic ori ca într-o cetate de cucerit etc., etc.), m-am lăsat ispitit şi cîştigat exact de imaginea copertelor ca braţe aromitoare, de foşnetul paginilor ca narcoză a mîngîierilor, de adnotările în text sau pe marginea foii ca fervori preludice, totul fiind un excitant amestec de revelaţie prin senzorialitate, de plăcere prin calcul premeditat, autoîmplinire prin dăruire şi alterizare.

Nimic nu mi-am dorit mai mult în copilărie ca biblioteca. Locul cel mai încărcat de fabulos pe care l-am avut în viaţă a fost... vitrina de la şifonierul bătrîn, acea jumătate de metru lemnos, maroniu, pe care, după îndelungi, încăpăţînate rugăminţi, mi-a cedat-o maică-mea pentru a-mi pune cele cîteva zeci de cărticele din „Traista cu poveşti“, colecţia de doi lei prin care cutreieram lumea şi vămile văzduhului. Toate simţurile mi-au rămas amprentate cu zestrea acelei zile: cotlonul de lemn tainic şi primitor ca o văgăună călduroasă în miez de iarnă, eticheta şcolară pe care am lipit-o pe geamul crăpat („Biblioteca mea, Dan“), mirosul de vechi-prăfos-acrişor, apoi interminabila reaşezare a cărţilor, ba alfabetic, ba după mărime, ba după culori, ba străinii într-o parte şi Ispirescu în alta, urmată de ultracaligrafica întocmire a Opisului şi semnarea firoscoasă a fiecărui exemplar, pe post de *ex libris* prematur.

Ei bine, acel ieftin, înduioşător simulacru de peşteră a comorilor sau de culcuş în somn intrauterin – dacă vreţi să urmăm firul comparaţiei de adineaori – mi-a întipărit pe viaţă relaţia cu cartea. Aveam vreo opt, nouă ani, eram un copil singuratic, gras, bîlbîit, eram săraci, nu aveam tată, dar maică-mea citea în neştire şi mă căra de două ori pe săptămînă la teatru, la Operă şi Operetă, la ARLUS, niciodată la circ (nu suporta, ca şi mine astăzi, ideea dresajului şi a captivităţii animalelor). Îmi aducea la fiecare chenzină o mînă de cărţi proaspete, luate pe datorie, obsedată în sfîntul ei bovarism să ne depăşim condiţia, să evadăm din mahala, „s-o duci cît mai bine ca să poţi face cît mai mult bine în jurul tău“. Atît.

Ce-i drept, am moştenit şi ceva rău, rău de tot, de la biata maică-mea: lectura agresivă, cu forţarea cotoarelor şi siluirea paginilor, cu sublinierile groase, colorate, cu colţul îndoit ca semn etc. Am încercat o viaţă să mă vindec, dar tot mai sufăr de metehnele astea cvasiviolatoare. Ştiu că fac şi ele parte din vinovata plăcere, dar asta nu mă împacă.

Ce să caute, aşadar, unul ca mine în lectura virtuală!?! Are Arghezi o tabletă de-a lui, cu magnet pe toate feţele, despre cum marchează ţigara fiecare oră şi fiecare situaţie de viaţă a fumătorului. De la cafeaua şi WC-ul de dimineaţă, pînă la pufăitul pe balcon din faptul serii, trecînd prin birou, aşteptări de tramvai, de lefuri sau de naşteri, cu supărări, satisfacţii, şpriţuri, la preaplin sau preagol, totul cere o ţigară. Exact aşa s-ar putea scrie şi despre carte, nu doar ca obiect, ca instrument sau ca marfă, dar ca făptură. Un animăluţ pe care-l duci tandru la piept, în buzunarul de la spate al pantalonilor, ca pe o butelcuţă de whisky, pe care îl legeni şi care te leagănă, în tranşee, în hamac, pe patul de spital, în gară, în avion... Ce să faci, păcatele mele, cu laptop-ul sub mestecenii de pe dealul de la ţară!? Cum să citeşti din Pascal pe un ecran, întins pe iarbă şi ciugulind struguri? Cine poate – bravo lui. Nu-l invidiez, nu-l dispreţuiesc. Îl înţeleg. Şi-l plîng.

Un muzeu vizitat pe computer e-o chestie bună, dar numai pentru a te stimula să-l cutreieri pe picioarele tale sau cel puţin să te pierzi apoi cu privirea într-un album excelînd în transfocări de detalii.

În fine, ca să nu cad prea tare în patetic tocmai în faţa sarcasmelor zglobii ale *Dilemei vechi,* închei cu întrebarea: în lipsa ceaslovului iute mîntuitor de insecte, cum ar mai omorî astăzi elevii vreunui Creangă muşte pe ecranul computerului?

Stela GIURGEANU

Realitatea cărţilor virtuale

„Spaţiul virtual înseamnă libertate şi rapiditate a circulaţiei informaţiilor“

„Un dezavantaj ar fi cititul pe ecran“ – îmi spune din start, în timp ce îşi pregăteşte ceaiul cu condimente indiene. Ne aflăm într-un spaţiu cît se poate de convenţional, ceainăria de lîngă „Patria“, şi vorbim, înconjuraţi de cărţi reale, despre cele virtuale. „Dar asta este doar o chestie de obişnuinţă“ – îşi continuă ideea cel care, în 2001, alături de o echipă de alţi entuziaşti ca şi el, a lansat LiterNet-ul, site-ul gratuit de cultură virtuală, care şi-a cîştigat în timp un renume şi un statut important în lumea culturală românească.

Răzvan Penescu este absolventul a trei facultăţi. Toate cu profil real: una de matematică şi două de economie. Discuţia porneşte de la reţinerea (încă) a unora în ceea ce priveşte literatura pe suport virtual. „Dacă acum 200 de ani se citea din *in folio* sau dacă la începuturile scrisului se scrijeleau pereţii peşterilor pentru a comunica, asta nu i-a făcut pe oameni să rămînă fideli aceluiaşi suport pentru totdeauna. Pînă la urmă este doar o problemă de adaptabilitate. Diferite timpuri, diferite suporturi.“

Apropo, cum ar fi să cărăm şi azi în buzunar şi să scoatem într-un autobuz aglomerat un ditamai pergamentul sau, mai ştii, o bucată de stîncă, pentru a citi ultimele noutăţi?

„Dacă reducem totul la absurd, putem face o paralelă cu o situaţie de genul: «eu nu merg cu tramvaiul, prefer să merg pe jos, pentru că am auzit că tramvaiul este o lucrare a Diavolului». Dacă mergi pe jos, îţi ia şi mai mult timp, şi mai multă energie, chiar dacă ajungi la acelaşi rezultat.“

Experienţa LiterNet a început în 1998. „Gusztav Demeter, *webmaster*-ul nostru care era pe atunci la facultate în Budapesta, se apucase să facă un site în limba engleză despre scriitori români. Un prieten comun ne-a pus în legătură. Pe atunci eu făcem un program cultural în Excel prin care recomandam colegilor de birou, piese de teatru, filme, expoziţii. Am luat legătura cu Gusztav Demeter, am pus programul meu cultural pe site-ul lui şi de aici a pornit totul.“

„Totul“ înseamnă în prezent un site cultural extins. *Editura LiterNet,* din care vizitatorii pot descărca şi citi cărţi integral şi gratuit (atît volume noi, cît şi cărţi pe care nu le mai găseşti în librării sau care nu au apărut niciodată pe hîrtie), *Agenda* şi *Atelierul LiterNet,* cu cronici, articole, editoriale, muzică, galerii foto, *Destinaţii culturale,* o secţiune dedicată informaţiilor despre muzee şi instituţii culturale.

În spaţiul virtual lucrurile sînt mai vii şi mai libere. Informaţia circulă mai repede, nu te limitează un spaţiu, nu eşti legat de o tipografie şi de toate obstacolele birocratice şi financiare pe care le-ar implica editarea unei reviste tradiţionale. „Altfel nici nu am avea timp.“ Aflu că, pentru întreaga echipă redacţională, LiterNet-ul este de fapt un al doilea serviciu. Îi mărturisesc lui Răzvan Penescu curiozitatea mea de a afla cine este, de fapt, în spatele LiterNet. Cine îl sponsorizează?

„Sponsorul“ este de fapt pasiunea. Un grup de oameni dornici să se exprime şi să împărtăşească şi celorlalţi experienţa culturală. „Foarte mulţi oameni au impresia că, dacă ne ocupăm de acest site, cu siguranţă avem pe cineva în spate care ne sponsorizează şi atunci nici nu se mai gîndesc la un mod de a ne sprijini financiar. Pe de altă parte, nici noi nu am fost agresivi în a afişa sloganul «Avem nevoie de bani». Cu sau fără bani, o să continuăm... bineînţeles, cît vom putea.“

Chiar dacă satisfacţiile nu sînt financiare, ele există (regizorul teatrului din Rîmnicu Vîlcea a montat piesa Liei Bugnar, *Omul de zăpadă,* după ce a citit-o pe LiterNet, unul din scenariile de scurtmetraj ale lui Cristi Mungiu, *Canton,* a fost publicat mai întîi pe LiterNet înainte de a deveni un film multi-premiat, teatrul din Sibiu a montat *Noaptea arabă* de Roland Schimmelpfennig, tipărind textul de pe site..., iar lista ar putea continua) şi infirmă orice reticenţă privind cultura pe net.

„Spaţiul virtual înseamnă libertate şi rapiditate a circulaţiei informaţiilor. Cu ajutorul tău nişte texte ajung în toate colţurile lumii, nu depinzi de distribuţie, ca să nu mai spun că este şi gratuit.“

Cu toate acestea, aflu că reminiscenţa suportului clasic se păstrează, pentru că, deşi folosesc suportul electronic, unii preferă (încă) să printeze cărţile sau albumele foto descărcate de pe site.

„Aceasta este lumea în care trăim, trebuie să ne adaptăm“

Cît de profitabilă este afacerea cultural-virtuală în România? Cît se cumpără şi, mai ales, cît se produce? Avem, la momentul actual, o piaţă a cărţilor-audio? Dacă înainte de Revoluţie existau doar discurile de vinilin produse de Electrecord pe care le cumpăram în lipsa altor tentaţii culturale (de la piese de teatru, la cărţi), într-un prezent bombardat de apariţii editoriale, reviste şi evenimente culturale, cît de deschişi mai sîntem şi la alternativa electronică? Cît de familiarizaţi sîntem cu acest nou mod de accesare a culturii şi cît de dispuşi să investim?

Gabi Dumitru, directorul Humanitas Multimedia, îmi spune că pe piaţa internă putem vorbi de maximum doi producători în serie: Casa Radio (care readuce pe CD vechile înregistrări din arhiva Societăţii Române de Radiodifuziune) şi Humanitas Multimedia. „Despre Casa Radio este totuşi impropriu spus că scoate *audio-book*-uri, pentru că CD-urile scoase de aceştia conţin înregistrări ale unor piese de teatru radiofonic, mai vechi sau mai noi, care pur şi simplu sînt transpuse pe CD. Din acest punct de vedere, mă tem că la ora actuală sîntem cam singurii de pe piaţă, ceea ce este destul de prost pentru evoluţia rapidă a acesteia şi pentru formarea unei mentalităţi a potenţialilor cumpărători.“

Proiectul Humanitas Multimedia a pătruns pe piaţa cărţilor-audio în 2003 cînd a lansat, asumîndu-şi toate riscurile, simultan, şase autori: Gabriel Liiceanu – *Uşa interzisă,* Mircea Cărtărescu – *Parfumul aspru al ficţiunii,* Neagu Djuvara – *De la Vlad Ţepeş la Dracula Vampirul,* Andrei Pleşu – *Despre îngeri,* Constantin Noica – *Trei poeme filosofice pentru S.* şi Bebe Mihăescu – *A face dragoste aproape perfect.* Proiectul, din punct de vedere al marketing-ului, a fost un succes.

Ce înseamnă, pînă la urmă, carte-audio? „Aşa cum este înţeles în sensul cel mai pur şi mai dur, *audio-book*-ul înseamnă de fapt o înregistrare a unei lecturi pe foarte puţine voci. Textul se lecturează, nu se pune în scenă, nu se interpretează, nu se regizează. *Audio-book*-urile în sine nu au o pretenţie academică, însă oferă cu siguranţă o experienţă alternativă la carte, conferind, în acelaşi timp, mai multă libertate... Dacă citeşti o carte, eşti legat de ea fizic, trebuie să o ţii în mînă, să îi întorci paginile, să fii atent numai la ea. În schimb, poţi pune un *audio-book* într-un CD player şi, în timp ce se derulează lectura, poţi să te mai ocupi şi de altceva.“

Ce înseamnă aplicaţia multimedia? Pe scurt, un fel de site *off-line*. „Dacă *audio-book*-ul este o experienţă alternativă la cea a cărţii, în cazul aplicaţiei vorbim de o experienţă mult mai bogată. Aici există text, imagine, fotografie, film, voce, experienţa vizuală fiind foarte extinsă, oferind o imagine mai de ansamblu decît mai multe cărţi luate împreună, într-un timp mult mai scurt. De exemplu, îl putem cunoaşte pe Cioran din fotografii, îl putem asculta din înregistrările audio, îl putem vedea pe film etc.“

Avantajele unei aplicaţii multimedia ar fi cantitatea de informaţii. În cazul unui site pe Internet, aceasta ar fi foarte mare, ceea ce ar duce la o funcţionare greoaie.

„Pe un CD pot încăpea 700 de megabiţi. *Pe culmile disperării* de Emil Cioran (Editura Humanitas, 1993) are cam 24 de kilobiţi. Un mega avînd 1.000 de kilobiţi înseamnă că poţi pune pe un CD circa 2.800 de «Culmi ale disperării». De exemplu, aplicaţia cu Emil Cioran conţine toată opera scriitorului în limba română. Peste 100 de fotografii biografice, înregistrări şi filme. Dacă am face un calcul, cărţile împreună ar costa cam 2 milioane – un CD, cam 200 de mii de lei. Un album cu fotografiile incluse pe această aplicaţie ar ajunge cam la 700 de mii.“

Despre reticenţa unora la aplicaţiile media, Gabi Dumitru este de părere că „dacă vreau să citesc în format tradiţional, pot printa informaţiile care îmi trebuie. Cînd caut ceva, găsesc mult mai uşor. De exemplu, poţi afla de cîte ori apare un cuvînt-cheie în toată opera, localizezi şi izolezi mai uşor fragmentele... ceea ce, în cazul unei cărţi tradiţionale este mult mai greu“.

Cu toate astea, deşi dezavantajele culturii virtuale nu prea există, prejudecăţile încă persistă. „Asta este o problemă pe care nu ştiu exact cine a creat-o, dar felul în care ea se perpetuează nu e real. În ceea ce priveşte *audio-book*-ul, problema de accesibilitate ar apărea doar dacă l-ai pune într-un dulap, iar reticenţa în cazul aplicaţiilor multimedia se poate explica probabil doar printr-o lene de a te apropia de calculator, fiind deci o prejudecată nefondată. Probabil că doar pentru cineva care nu a avut de-a face niciodată cu un PC, lucrurile sînt dramatice, dezavantajele – totale, avantajele – inexistente. Dar vorbim, pînă la urmă, de o problemă de adaptare pe fundalul căreia se aud nişte ecouri de genul: diferenţa dintre generaţii, tehnologie *vs* tradiţionalism... Asta este lumea în care trăim, trebuie să ne adaptăm.“

Andrei GORZO

O experienţă depăşită

Presupun că n-aţi văzut ultimul *King Kong*. Da, ştiu, e o poveste stupidă. Dar, în acest caz, aveţi amabilitatea de a-mi povesti o fantezie erotică de-a dumneavoastră, făcînd astfel încît să *nu* sune stupid. Marea calitate a versiunii lui Peter Jackson este elocvenţa cinematică, energia cu care clarifică faptul că povestea maimuţei şi a blondei e o fantezie erotică – una atît de primitivă şi de gogonată încît eventualele rîsete superioare sînt condamnate să sune *mult* mai penibil decît rîsul fericit al spectatorilor care i se abandonează fără reţinere. Şi ce i-ar reţine? Un gust prea rafinat? Bine-bine, dar rafinamentul unui spectator nu se recunoaşte şi după capacitatea lui de a savura elocvenţa filmică, tot aşa cum rafinamentul unui cititor se recunoaşte după capacitatea lui de a căuta, dincolo de plăcerile poveştii, energia limbii, bravura verbală a autorului? Una dintre diferenţele dintre filme şi cărţi, care ar fi trebuit să fie acceptată pînă acum, este că, dacă vrei vitalitate lingvistică, nu prea are rost s-o cauţi în *best-seller*-uri internaţionale de tip *Codul lui Da Vinci* (limbajul lor este de obicei mort), în timp ce istoria cinematografului comercial (de la Chaplin la Spielberg) arată clar că un megasucces de casă poate foarte bine să fie opera unui mînuitor prodigios al limbajului filmic. Una dintre acuzaţiile cele mai nedrepte care i se aduc lui Jackson, pornind de la faptul că imagistica lui depinde de computer, este aceea că ar fi unul dintre vestitorii morţii cinematografului. Nu e deloc aşa. Jackson are nevoie de computer ca să poată face acum ce făceau autorii primului *Kong* în 1933: să ridice tot mai sus ştacheta spectacolului cinematografic. Dar dacă ei făceau asta pentru un public mai mult decît dispus să se arate recunoscător, pentru Jackson miza e mult mai dramatică: ridicarea ştachetei spectacolului e una dintre puţinele căi prin care mai poţi smulge marele public din faţa televizorului sau a computerului. Oamenii încă mai vin la cinema pentru *King Kong*. Îşi dau seama că o maimuţă atît de mare are nevoie de un ecran pe măsură. Şi poate că îşi dau seama, pe undeva, că e genul de chestie care are nevoie de întuneric: fanteziile au nevoie de întuneric. Acasă ar fi stupid. Dar în amestecul de anonimat şi solidaritate tribală pe care ţi-l oferă cinematograful, poţi să dai frîu liber blondei din tine (chiar dacă eşti bărbat) şi maimuţoiului din tine (chiar dacă eşti femeie). Cînd lumea n-o să mai iasă din casă nici măcar pentru un *Kong, atunci* vom putea să punem cruce cinematografului popular.

Dar oare mai este popular cinematograful? Mai este el un adevărat *mass-medium?* În America, în jur de 25 de milioane de oameni intră săptămînal la film. Nu e mult, e foarte puţin. În 1945, cifra era 100 de milioane; şi, între timp, populaţia Americii s-a dublat. Ce se înţelege de aici – că lumea şi-a pierdut apetitul pentru produsele hollywoodiene? Nu, din moment ce Hollywoodul continuă să profite de pe urma lor. Numai că doar o parte din profitul acela se mai strînge în săli: mai puţin de 20% (în 1945 era 95%), mai puţin decît se strînge din vînzarea filmelor pe casetă video şi pe DVD. Şi numărul celor care preferă să se bucure de filmele hollywoodiene, fără să iasă din casă, creşte considerabil dacă-i adăugăm pe cei care se bucură de ele fără să plătească nimic, descărcîndu-le de pe Internet. Deci lumea nu şi-a pierdut decît plăcerea mersului la cinema. Filmele propriu-zise continuă să însemne...

Ce? În orice caz, cu totul altceva. Şi sînt tentat să spun că mult mai puţin. Un film pe care-l ai acasă este un obiect mai mult sau mai puţin estetic, pe care-l poţi folosi după bunul tău plac. Pe cînd la cinema, înainte de a fi un obiect, filmul e o experienţă; nu poţi să intervii în desfăşurarea ei. Şi ce e rău în această deplasare de accent? De ce n-ar fi o evoluţie – echivalentul trecerii de la ritualul colectiv al ascultării de poveşti la plăcerile solitare, mai rafinate, oferite de „obiectul" carte? Depinde de cum vezi cinematograful. Eu cred că un film popular are mai puţină legătură cu literatura decît cu un derbi sau cu un mare concert de muzică pop. Şi, bineînţeles, cu visul – cu promisiunea unui întuneric în care visurile unor necunoscuţi se pot întrepătrunde. Să vezi filmul acasă înseamnă să ignori promisiunea asta – să nu te mai intereseze filmul ca punct de contact între experienţele tale şi experienţele oamenilor – mulţi şi foarte diferiţi de tine – cu care l-ai putea împărţi. Şi mi se pare că vitalitatea *medium*-ului a depins întotdeauna, în mare măsură, de acest aspect – de capacitatea sa de a rămîne popular. Nu spun că acesta e singurul tip de cinema care mă interesează, dar mărturisesc că un cinema care ar lua-o pe urmele poeziei şi ale picturii, ajungînd să nu mai preocupe decît un grup select, nu m-ar interesa foarte tare. Dar asta n-o să se întîmple prea curînd; multă lume va continua să apeleze la filme pentru divertisment. Pe de altă parte, această formă de divertisment va continua să-şi piardă sensul – şi încă repede –, căci o bună parte din sens se năştea în săli pline şi în întuneric. Şi să nu uităm de lumină: „lumină adevărată pe feţe adevărate" – spunea recent criticul David Thomson – nu „variaţii în semnalul electronic". Pînă şi într-un *King Kong* – oricît de mult s-ar baza pe tehnologia digitală – vezi lumină adevărată (lumina care a ars imaginea lui Naomi Watts – o faţă adevărată – pe emulsia de argint de pe filmul fotografic). În cinematograful de acasă n-o vezi. Şi nici măcar studenţii mei de la Facultatea de Film nu-i mai simt lipsa. Deci cît va mai dura pînă cînd lumina va fi abandonată de toată lumea – pînă cînd nimeni nu va mai filma pe peliculă, ci direct pe video digital? Nu mult. Şi cît vor mai insista producătorii de film să-şi lanseze noile produse în săli, în loc să le lanseze direct pe DVD sau la televiziune? Nu ştiu. Şi nu încerc să fiu apocaliptic. Nu iau prea în tragic moartea cinematografului. Nu pot să iau prea în tragic ceva ce mi-ar oferi o scuză de a nu a mai vedea decît filme vechi – de preferinţă, cu Cary Grant. Le am acasă, descărcate de pe Internet.

„Studiile arată că unul din cinci americani «citeşte» în maşină, iar industria mondială a cărţilor s-a transformat dintr-o piaţă marginală într-una majoră. Întîmplător sau nu, prima carte în format audio a apărut tot în Statele Unite, în prezent existînd aici peste 100 de edituri care fie au divizii specializate, fie sînt producători exclusivi de *audio-books*.

În Europa, fenomenul a luat amploare abia după 1990, în condiţiile în care primele înregistrări ale unor capodopere ale literaturii universale au apărut pe bătrînul continent la începutul anilor '50, cînd în Germania a fost lansat *Faust* de Goethe. Pe piaţa mondială, 20-30% dintre marile edituri îşi lansează titlurile atît în variantă tipărită, cît şi în cea audio. Astfel, rata de creştere a pieţei mondiale a fost de 41% în perioada 1996-2000. Audio Publishers Association (Asociaţia editorilor de cărţi-audio) a estimat piaţa la 800 de milioane de dolari (665 de milioane de euro) în 2003. În România, piaţa cărţilor-audio este, deocamdată, una de nişă, care nu valorează mai mult de 2-300.000 de euro anual, spun jucătorii. Primii paşi au fost făcuţi de Electrecord, încă de prin anii '80, cînd producea casete şi discuri de vinil cu poveşti pentru copii. Noul mileniu a găsit piaţa din România în aceeaşi fază de pionierat, cu doar doi jucători importanţi: Casa Radio – care foloseşte înregistrări din arhiva Societăţii Române de Radiodifuziune – şi Humanitas Multimedia."

(Cristina Marina, *Business Magazin,* nr. 63)

Andrei CREŢULESCU

Virtual insanity

Movies... Now, more than ever!

„Ştiam eu că e ceva în neregulă cu ele" – spune scenaristul, cu un soi de blazare în ton, blazare atribuită de obicei celor care le-au văzut pe toate. Personajul căruia îi aparţin cuvintele de mai sus, extras, dimpreună cu citatul repectiv, din – poate – cel mai complex film despre cinema făcut vreodată (şi pe care cinefilii respectabili îl vor fi indentificat imediat) avea dreptate doar pe jumătate. Răspunsul său se referea la filmele devenite azi *(n.n.* – 1950!) mai mici, aşa cum afirma, dispreţuitor, eroina capodoperei susmenţionate – extrem de interesant (şi, totodată, înfricoşător) să analizăm, după mai bine de jumătate de secol, această sentinţă. Sensul figurat (mai mult TV, mai puţină calitate) nu s-a pierdut, din contră, e mai pregnant ca oricînd – nu, înfricoşător e faptul că spusele au devenit valabile... la propriu.

Ştim cu toţii că în România oamenii merg din ce în ce mai rar la cinema – excepţia ar fi Mall-urile, dar acolo filmul e îndeobşte doar un pretext pentru *popcorn* sau pierdut timpul sîmbătă seara cu ceva mişcare colorată prin faţa ochilor.

Nu o dată am văzut oameni care habar n-aveau la ce (de ce?) au venit – se chiorau molatec pe monitoare şi argumentau româneşte: „Hai dragă la ăla cu negru' simpatic!". S-ar putea crede că a nu merge la cinema e sinonim cu a nu vedea filme – greşit; mulţi, tineri dar nu numai, văd filmele acasă, la grămadă, pe monitor, fumînd ca şerpii. Să ne lamentăm atunci că românii nu văd filme? Dar cum, iată că le văd – mizerabil, înghesuit, le văd şi pace. Să ne bucurăm atunci? *Not quite*... În fond, cine sînt oamenii care văd filmele pe calculator? Se cam împart în două categorii, dacă mă întrebaţi pe mine. Ar fi, în primul rînd, cei mici, de la liceeni, la studenţi, care se plîng că n-au bani şi timp de cinema (deşi un bilet face cît două beri, dar în fine) şi atunci piratează la greu, dar şi la nimereală, în special filme noi şi foarte noi. Sînt oameni relativ pasionaţi, care ar putea să povestească ore în şir despre nu ştiu ce experiment independent, asiatic sau *hardcore,* de Von Trier sau Haneke, de Tarantino sau Rodriguez, dar totodată sînt oameni care habar n-au exact cine a fost Howard Hawks sau ce s-a întîmplat cu „Splendoarea Ambersonilor"... În al doilea rînd, ar fi oamenii care cîştigă suficient pentru a-şi permite să meargă la cinema, dar care, din motive de comoditate, zgîrcenie sau prostie, preferă să vadă *King Kong,* să zicem, pe un ecrănel de 30-40 de centimetri, în loc să facă doi paşi pînă la „Patria". Ar mai exista o a treia categorie, ceva mai specială, formată din acei oameni pasionaţi pînă la obsesie, care au văzut, *nota bene,* „clasicele" atunci cînd trebuia, oameni care bat anual mii de kilometri pentru a vedea noul Woody Allen sau noul Park Chan-Wook sau vreo capodoperă pierdută a anilor '70 *(Two Lane Blacktop,* de Monte Hellman, de exemplu) în cadrul vreunui festival obositor, dar fascinant, oameni cărora filmele cumpărate pe DVD-uri de colecţie, mai mult sau mai puţin scumpe, nu le sînt de ajuns şi atunci bat palma cu Diavolul, muşcă din măr *(Apple Macintosh* pentru prieteni) şi pescuiesc *(confiteor!)* din „reţea" raritaţi cultissime semnate Sam Fuller sau Larry Cohen, autori pe care nici o televiziune nu-i difuzează, nici o companie nu-i scoate pe DVD şi de care, în general, n-a prea auzit nimeni. Sînt autori care nu constituie o condiţie *sine qva non* a noţiunii de cinefil, e drept, dar fără de care viaţa ar fi mai puţin frumoasă.

Presupun că nu mai e un secret pentru nimeni – pentru o anumită generaţie (să-i spunem *too old to rock'n roll, to young to die),* cultura cinematografică s-a făcut parte în săli umplute pînă la refuz chiar şi la filme care rulau a zecea oară (mai ales în ultimii ani în care singurul distribuitor se chema Ceauşescu), parte la Cinematecă, în ciuda sau poate chiar din cauza condiţiilor (scaune, sunet, lumină sub limita decentă), parte (uriaşă) datorită casetelor video devorate imediat după decembrie '89, cu pofta celui frustrat mult prea mult. Sigur că există norocoşi care au avut acces la „VHS-ul oprit" şi înainte de Revoluţie – îşi mai aduce cineva aminte de întîlnirile semiclandestine la colţ de stradă, cînd schimbam un *Vînător de cerbi* pe un *Amadeus* învelit în ziar? OK, poate doar o pungă, să nu exagerăm cu scenografia, dar morala e în altă parte – oare ce semnificaţie au aceste (să le spunem pe nume) piraterii pentru junele care azi apasă trei butoane şi peste 4-5 ore are filmul în computer, gata de *play?* Trecînd peste cugetările lacrimogen/retorice, discurile de azi nu se compară cu casetele de pe vremuri, aşa cum erau ele – prăfuite, aberant dublate, dar totodată fermecătoare. Cei care schimbau filme acum 20 de ani o făceau de nevoie, cei care o fac acum, o fac, în principal, pentru că se poate. Asta-i diferenţa – şi dacă privim niţel la gradul de incultură al celor care au azi la nas filmele pentru care alţii trebuiau să transpire altădată, tragem concluzia că preţul pe care-l plătim pentru capitalism e din ce în ce mai piperat.

© S. Ivanoschi

Culmea culmilor e că pe băştinaşii care descarcă filme cu nemiluita, îi mai pot înţelege cît de cît (fără să îi scuz însă) – vor neapărat să vadă filmele care nu (mai) ajung la cinema; occidentalii însă, care au acces la absolut orice şi care preferă să vadă totul acasă, sînt impardonabili. De ce nu vin toate filmele şi la noi, întrebaţi? Foarte simplu – din cauza distribuitorilor, cărora le e teamă să aducă filme fără superstaruri, din moment ce lumea abia dacă se înghesuie la *blockbustere* insipide, darămite la un Kaurismaki. De ce nu se înghesuie lumea, întrebaţi? Pentru că jumătate din oameni sînt speriaţi de lombrosienii cu sau fără telefoane mobile, care îşi explică unul altuia *plot*-ul („Cum, Jim era trădătorul!?! Eu credeam că e şeful!"), iar cealaltă jumătate a ajuns să considere cinema-ul o chestie vulgară şi inutilă. *Sad but true* – a 7-a artă e astăzi o industrie la îndemîna oricui, o jucărie pe care o fabrică mulţi şi la care se pricep şi mai mulţi, şi e considerată o formă de *entertainment* niţel deasupra jocurilor video, un produs expandat care ne inundă, degeaba, prin toate canalele posibile, de unde şi motto-ul pe care l-am „împrumutat" dintr-un alt mare film despre cinema. Poate ultimul.

Ce-i de făcut, aud o şoaptă... Să închidem Internet-ul? Nici pomeneală, e stupid, nu se face şi, oricum, s-ar inventa altceva, implanturi pe creier, ceva, orice. Să ne întoarcem la cinema, aşa cum e? Mersul la film a devenit o corvoadă, o rutină, ceva banal şi diform. Farmecul de a vedea un film pe marele ecran nu se poate compara însă cu nimic. Încă. Eu zic să încercaţi. E greu, dar nu imposibil. La biserică de cînd n-aţi mai fost?

Anca GRĂDINARIU

Războiul pentru drepturile digitale

Acum cîteva săptămîni, am scris un articol extatic despre democratizarea pieţei muzicale, graţie MP3-urilor, *file-sharing*-ului, *blog*-urilor sau radio-urilor *on-line*. S-ar fi putut înţelege greşit că această revoluţie se poartă fără vărsare de sînge. Dar industria muzicală e exact acest lucru: un mega-*business*. Şi nu capitulează fără o luptă înverşunată. E un conflict brutal, bine documentat şi în ultimul număr al revistei *Inrockuptible* („La guerre de téléchargement"), ca şi oriunde altundeva pe net. În esenţă, mahării din *entertainment* se plîng că schimburile de muzică şi de filme dintre ultilizatori le vor aduce sfîrşitul. De fapt, tînguielile lor ascund pură lăcomie: industria e în criză, dar nu falimentară (în 2005, cifra de vînzări a MP3-urilor a egalat-o pe cea a CD-urilor). Ei nu vor decît mai mulţi bani din marfa care încă mai circulă pe gratis... De cînd e lumea sau rock-ul, oamenii au făcut schimb de viniluri, CD-uri, au înregistrat casete etc., fără ca nimeni să le ardă degetele. Recent însă, Curtea Supremă din Statele Unite a declarat programele de *file-sharing*, Grokster şi Kazaa, ilegale.

În 1984, într-un proces intentat companiei Sony, un tribunal din SUA a declarat, după ani de deliberări, că videocaseta e legală, în ciuda faptului că MPAA *(The Motion Picture Association of America)* a încercat să convingă că, permiţîndu-le indivizilor să deţină casete cu *show*-uri TV înregistrate, se certifică dispariţia cinema-ului. Din fericire, juraţii n-au fost de acord. Aşa cum bine se ştie, video-ul n-a omorît nici cinematograful, nici televiziunea.

De atunci, industria de *hardware* şi *software* a înflorit pentru că i s-a permis să inventeze chestii *cool* – *browsere* de Internet, CD *burner*-uri, MP3 *player*-e, sisteme de operare pentru computerele personale – care încălcau în mod constant *copyright*-ul.

Şi aici ajungem la tirania „drepturilor de autor", despre care vorbesc două apariţii editoriale recente. *Cultură pe gratis: cum foloseşte media tehnologia şi legea ca să înăbuşe cultura şi să controleze creativitatea* a lui Lawrence Lessing e, înainte de toate, o carte depresivă. Autorul arată cum, în ultima jumătate de secol, drepturile de *copyright* deţinute de o mînă de oameni au crescut enorm în durată, amploare şi forţă. Lessing face cronica unei expansiuni înfricoşătoare şi conchide că, din cauza puterilor garantate acum de lege, „niciodată în istorie, un număr mai mic de persoane nu a controlat mai mult dezvoltarea culturii noastre". Ironia face că drepturile de autor s-au vrut, iniţial, un mecanism legal care să cultive creativitatea... Toate acestea însă şi-au ieşit complet din matcă. Acum firmele de *entertainment* şi apărătorii lor se gîndesc la „proprietatea intelectuală" ca la o posesiune fizică, nu mult diferită de, să zicem, o fabrică. Dar Lessing consideră că acest lucru e „absolut greşit din punct de vedere istoric". A le pune pe acelaşi plan ar însemna să îngrădeşti fundamenal libertatea de creaţie. Creativitatea se dezvoltă cînd stăpînii legali o cenzurează cît mai puţin. Cu alte cuvinte, ea depinde, într-o mare măsură, de anarhie, de lipsa controlului. Acesta este şi punctul de vedere pe care Siva Vaidhyanathan, profesor de studii de comunicare la Universitatea din New York, îl abordează în *Anarhistul în bibliotecă sau cum lupta dintre libertate şi control divizează lumea reală şi distruge sistemul*. Potrivit lui Vaidhyanathan, „cultura are nevoie de suprimarea oligarhiei, se construieşte fără lideri" şi funcţionează cel mai bine cînd există o minimă autoritate şi ghidare. Lessig şi Vaidhyanathan tranşează într-o manieră clară controversele ce înconjoară controlul informaţiei în era digitală.

Copyright-ul a devenit o afacere. Dacă obiectul său iniţial a fost încurajarea şi recompensarea inovaţiei, acum a devenit o perpetuă sursă de venit pentru *major*-ii caselor de discuri sau de film. Şi asta e doar o parte a problemei. Specialiştii se tem că noile norme juridice ar putea restricţiona sever inovaţiile pentru că lasă loc unor interpretări largi. Aşa cum spunea un *bloger*, războiul se duce între abilitatea noastră de-a ne folosi de invenţiile tehnologice viitoare pentru a rămîne în competiţie şi puterea lor de a folosi legea pentru a ne restrînge abilitatea de-a concura.

E absurd: dacă citeşti o carte, acest act nu e reglementat de legile *copyright*-ului. O poţi împrumuta, o poţi revinde. Poţi s-o reciteşti şi de zece ori. Aceeaşi carte în format electronic e însă guvernată de alte reguli. Dacă deţinătorul drepturilor de autor vrea ca tu să poţi citi cartea doar o dată pe lună, atunci legea *copyright*-ului îl ajută să-şi exercite acest control. E dificil să răsfoieşti aceste lucrări fără să te îngrijorezi că lupta e deja pierdută.

Sper că, în ciuda acestei decizii istorice, *software*-ul, muzica şi filmele vor continua să circule nestingherite. Pentru cît timp însă? Ce ar putea urma? DVD-uri care nu vor putea fi împrumutate pentru că vor fi activate doar prin amprentă digitală? Nu e imposibil, dacă te gîndeşti că Apple a introdus o schemă intitulată *digital rights management* care, chiar dacă ai achiziţionat cu bani ultimul hit U2, nu te lasă să-l încarci în mai mult de cinci computere, să-l trimiţi prin e-mail unui prieten, să-l distribui pe web sau să-l asculţi cu altceva decît *iTunes* sau *iPod*. Sub pretextul luptei contra pirateriei, Sony a scornit un aşa numit *root kit* ce limitează numărul de cópii pe care-l poţi face unui CD, căpătînd, în fapt, acces complet în computerul tău. De-a dreptul frisonant. E timpul pentru mai multă anarhie şi mai puţini avocaţi.

Matei FLORIAN

Viva la revolución!

S-a întîmplat la un moment dat ca dozatorul Tec, cu toate minunăţiile lui verzi, rozalii, gălbui, oranj care adăposteau tot atîtea arome năucitoare de kiwi, zmeură, ananas şi mango, să treacă într-o nedreaptă părăsire, să fie ocolit sistematic, să ajungă batjocorit în chiar toiul zilelor de vară. Nu, nu era vina lui. Şi nici a concurenţei mîrşave. De fapt, dacă stau bine să mă gîndesc, momentul în care dozatorul a încetat să mai strîngă oameni prin preajmă avea să se întîmple ceva mai tîrziu. Ca să înţelegeţi că nu aveam nimic personal împotriva lui (şi cum, Doamne, să fi avut, cînd paharul cu kiwi corespundea întru totul unei imagini ideale despre a opta minune a lumii) trebuie să vă mărturisesc că şi eclerurile, savarinele sau guma de mestecat au întîmpinat aceeaşi soartă. Nu are nici un sens să căutaţi explicaţia în vreo teorie legată de E-uri sau, mai ştiu eu, să aruncaţi vreo pisică în incinta laboratoarelor de prăjituri. Nu. La fel de bine cum un kiwi sau, de ce nu, o surpriză Cin-Cin sau Final se confunda cu minunea numărul opt, *Greatest Hits*-ul volumul 2, al formaţiei Queen pe care speram să găsesc „The Show Must Go On" se transformase peste noapte în minunea numărul unu. Sper să fiţi de acord că, atunci cînd ai de-a face cu numerotarea unor minuni, numărul unu va avea mereu întîietate în faţa numărului opt. Aşa gîndeam şi eu. Numai că în privinţa minunii numărul unu lucrurile se arătau ceva mai complicate. Ca să intri în posesia celei mai de seamă minuni a lumii trebuia operat un sacrificiu. În consecinţă, minunile inferioare, inclusiv cele de la dozator, era musai să fie sistate. Chiar şi fără „The Show Must Go On", „I Want to Break Free" şi „Who Wants to Live Forever" meritau osteneala. Partea proastă cu cea mai de seamă minune a lumii e că, odată cu timpul, îţi creează un soi de dependenţă, o fascinaţie în faţa căreia ţi-e greu să reziști, o stare vrăjită care sfîrşeşte prin a-ţi înlocui cu totul minunile de rang inferior. Sînt convins că orice minune numărul unu are efectul acesta pentru că, altfel, s-ar contrazice pe ea însăşi şi nu s-ar mai putea numi o minune numărul unu. Cît priveşte „The Show Must Go On", răspunsul era simplu: era de-ajuns să-mi cumpăr *Innuendo* şi totul se rezolva. Cel puţin aşa credeam atunci. Pentru că, nu mult timp de la tărăşenia asta, am descoperit într-un Braşov nemţesc că nu Queen, ci Jon Bon Jovi cu *Blaze of Glory* era locul întîi în topurile europene. Şi mai trebuia să aflu şi cum sună Metallica, şi „Wind of Change" mă făcea să plîng, şi tocmai apăruse o formaţie americană care suna devastator şi se numea, simplu, Nirvana. O căruţă de bani. Iar eu mă îmbolnăvisem de-a binelea. Nu doar că ascultam muzica, ci o devoram nesăţios, hrăpăreţ, o sfîşiam, mă hrăneam voluptuos, pierdut iremediabil prin grămăjoarele cu casete care se transformau încet, dar sigur, în turnuleţe, ziduri şi palate cu discografii complete. Nu încercam să înţeleg ceva, ci mai degrabă sufeream de o abandonare totală în faţa unor energii, ritmuri şi respiraţii care mă invadau, mă absorbeau, îmi excitau simţurile, îmi dictau stările. Şi, mai presus de toate, aveam tot timpul din lume ca să mă desfăt zile întregi cu un Pearl Jam sau mai ştiu eu ce „Black Dog" – Led Zeppelin. Iar timpul acesta aducea bine, neînchipuit de bine, cu cel mai dulce răsfăţ din lume.

Se întîmplase o revoluţie

Iar revoluţia asta, alta decît cea din '89, aparent diferită de toate revoluţiile care au legătură cu oamenii şi dictaturile, era una prozaică, mică, meschină, dar, în fine, revoluţie. Includea şi un format. Iar el se numea (numeşte) simplu şi lipsit de orice fel de rafinament lingvistic, MP3. Ce va să însemne asta, nici pînă în zilele de azi nu am încercat să aflu. MP3-ul e o chestie suficientă sieşi ca să nu-ţi mai baţi capul cu ea. Ca şi cum ai fi botezat Costel. Nu cunosc suficienţi oameni care să se întrebe ca va fi însemnînd un Costel. După mine, un Costel nu poate fi altceva decît un Costel. La fel şi MP3-ul. E de ajuns să existe un calculator, reţeaua de Internet e optativă, ca să ştii că pe lume există un mic chichirez care le permite melodiilor să se comaseze, să ocupe un spaţiu electronic mai mic, astfel încît un CD (să zicem de 10 mii de lei bucata) să nu mai adăpostească douăzeci de piese, ci, dintr-o dată, cel puţin o sută – opt sau zece albume la un loc. Iar o sută, fie ce-o fi, înseamnă deja o problemă. Dacă spaţiul unei melodii, odată comprimat într-un Costel de MP3, pare un lucru rezolvat, timpul, cele 3'25" de „Drumurile noastre", rămîne acelaşi. Nu e tocmai uşor. Pe un astfel de CD în format MP3 se ascund vreo cinci, şase, zece ore de muzică. O cantitate enormă la care urechea, chiar obişnuită cu minuni, începe să cedeze, să se plictisească, să i se facă lehamite, să ţiuie şi să se retragă în somnolenţă. Iar ajuns în punctul ăsta e un pic trist. Şi chiar grav. Mai întîi de toate pentru că trebuie să te dezobişnuieşti de o groază de chestii. Să asculţi un CD cap-coadă. Să nu te repezi (boală grea) la albumul imediat următor, odată ce l-ai dat gata pe cel de dinainte. Să faci faţă unei cantităţi uriaşe de muzică. Să nu te rătăceşti prin jungla asta. Să fii în stare să selectezi. Să mai faci şi pauză. Să te gîndeşti de două ori înainte de a descărca ceva de pe Internet. Iar aici, ar mai trebui adăugate cîteva lucruri despre acea revoluţie a formatului MP3. Pentru că o revoluţie, fie ea şi muzicală, nu se poate limita, linişti, încheia, cu simpla invenţie a unui giumbuşluc. Ea atrage după sine un val de consecinţe, conştiinţe, cunoştinţe, întocmai ca povestea aceea plicticoasă şi pilduitoare cu bulgărul de zăpadă pornit de pe un deal spre vale. Nu e mare filozofie şi nici un raţionament logic prea complicat. De fapt, e chiar la mintea cocoşului: dintr-odată, CD-ul acela cu doisprezece, paisprezece piese (caseta a fost condamnată de istorie la moarte lentă prin praf şi uitare) devine imaginea îmburghezirii şi a îmbuibării. Se naşte un fel de luptă de clasă.

Cine ştie răspunde

În practică ar arăta cam aşa: de ce să se lăfăie formatul clasic şi să ocupe inutil un ditamai spaţiul, cînd în aceeaşi locuinţă (a se citi CD-ul) pot încăpea cu uşurinţă atîtea alte fiinţe melodioase? De ce un simplu album, fie el şi original, costă o căruţă de bani, cînd pentru o ditamai discografie completă în format MP3 sînt suficiente o conexiune bună la Internet şi un program de *share*? De ce spaţiul înavuţiţilor şi al industriei muzicale, cel cu doisprezece, paisprezece piese *(track*-uri), trebuie să fie mai presus şi mai nobil decît al MP3-ului? De ce aceste *track*-uri sînt singurele legale şi de unde trufia de a povăţui (uneori şi de a ameninţa) proletariatul să cumpere albumul original? Cum poate accepta un om nevoiaş să cumpere un CD, cînd îl poate avea pe gratis printr-o simplă mişcare de *mouse*? Cum? Un lucru este sigur, bătălia de abia a început. Iar revoluţia va fi greu, dacă nu imposibil, de înăbuşit de industria muzicală. Ca să nu mai vorbesc de apelurile muzicienilor la conştiinţa fanilor care vor avea soarta tuturor acelor gesturi retorico-patetice. Adică o soartă tristă cu un randament zero.

Dacă există un loc în care revoluţia comunistă e pe cale să izbîndească, atunci este clar că numai despre piaţa muzicală poate fi vorba. Să luăm de pildă programul de *share*. Aici, şi nu în altă parte, se întîmplă acel fenomen – i-am putea spune magic dacă nu ar fi cît se poate de real – prin care feluriţi cetăţeni, posesori a kilometri de MP3 pătraţi de muzică, pun la dispoziţia doritorilor, într-o camaraderie frăţească, străină de prejudecăţi sau partizanate, toată bogăţia lor. Ar putea fi vorba despre un imens CAP, o tarla comună şi perpetuă în care fiecare îşi păstoreşte vitele în folosul public şi al său, le înmulţeşte permanent şi le dăruieşte fără să le piardă, adună Tudor Gheorghi şi Mirabele Dauer, se pune în temă despre rase ca Tricky sau Portishead, fără să existe zi şi noapte ranchiună sau simţ al proprietăţii, ci doar un calculator care, odată închis, dispare pentru cîteva ore din ochii celorlaţi. Un program ca dc++ este probabil singurul loc în care morala creştină „Dăruind vei dobîndi" îşi găseşte o împlinire practică şi imediată pentru că nimic din ceea ce ai împărţit nu a dispărut de la locul lui şi, la fel ca la nunta din Cana Galileii, o colecţie de doar zece albume se poate transforma, într-o singură zi, într-una de peste o mie.

Înălţător, dar înspăimîntător

Nu pentru că din ce în ce mai puţină lume se va învrednici să-şi cumpere un album original, destabilizînd astfel edificiile unei industrii muzicale şi bunăstarea unor artişti care vor fi obligaţi să se reprofileze spre spectacole *live*, ci pentru că muzica astfel dobîndită, în cantităţi uriaşe şi fără sacrificii tip dozator Tec, îşi va pierde treptat sensul şi parfumul, va fi imposibil de ascultat cu acelaşi răsfăţ auditiv, atît timp cît noutăţile vor apărea la un simplu *click*, mereu altele şi altele, imposibil de cuprins şi de strunit, tentante şi accesibile, într-un fel de frenezie fără cap şi coadă care aglutinează spontan Roger Waters şi Liviu Guţă, Death In Vegas şi Pasărea Colibri (jur, am intrat în programul unui respectiv care ţinea lucrurile astea laolaltă), într-un soi de goană frenetică de nestăvilit în care „Blue Velvet" – Bobby Vinton – va fi ascultată cel mult o dată pentru a sfîrşi într-un folder gigantic botezat, fără speranţă, *Oldies*.

Ca toate revoluţiile, şi aceasta, a MP3-ului, va avea un final. Bănuiesc că va fi unul destul de puţin glorios, asemănător cu al tuturor marilor imperii, condamnate la extincţie din cauza excelor şi a suprasaturaţiei. Vor veni vremuri în care muzica va plictisi şi zău dacă îmi pot închipui cum va mai arăta. Sincer să fiu, nu-mi doresc să prind vremurile acelea. Mi-e de ajuns să ştiu că în momentul ăsta orice puşti de clasa a VII-a are în calculatorul lui mai multe melodii decît am reuşit eu să strîng vreodată.

„M-am bucurat cînd am aflat că se numea jazz“

– interviu cu Aura URZICEANU –

Dacă e adevărat că orice interviu tinde spre dialog înseamnă că am eşuat. Candoarea şi energia Aurei Urziceanu m-au învins. După conferinţa de presă de patru ore – prilejuită de lansarea primului volum al unui album Best of *– eram sfîrşit. Întrebările pregătite erau de prisos, cursivitatea discursului îmi scăpa ineluctabil, consemnam. Dezinvoltura frazei şi oralitatea m-au transformat în copist. Aura Urziceanu m-a cîştigat ca spectator.*

Ce muzică mai ascultaţi în afara jazz-ului?

Muzica de operă, cea clasică cu care am crescut şi cu care m-am dezvoltat, muzica pop, folclorul... Îmi plac toate genurile.

Poate nu întîmplător, dar m-am detaşat de celelalte genuri cînd am început să cînt de la o vîrstă foarte fragedă. Imediat ce auzeam un cîntec, începeam să-l cînt eu însămi. O dată, de două ori, de trei ori... A patra oară deja mă plictiseam şi, păstrînd versurile, schimbam linia melodică originală. Mai întîi pe ici-pe colea, pe urmă complet şi acesta a fost un experiment pe care l-am făcut întotdeauna. După aceea mă plictiseam şi de versuri şi am început să creez linii melodice cu onomatopeice. Aşa am început să improvizez, *to scat*, cum se spune, neştiind că genul acesta de muzică era în vogă, aparţinea americanilor de culoare şi se numea jazz. Abia după cîţiva ani am aflat de jazz de la un prieten care lucra la radio. I-am ascultat apoi pe Duke Ellington, pe Ella Fitzgerald şi m-am bucurat mult cînd am aflat că se numea jazz. Am ştiut de atunci că e genul meu şi aşa m-am lansat.

Datorită jazz-ului m-am detaşat de tot ce era atunci în ţară şi m-am hotărît să plec. Americanii au fost impresionaţi, m-au admirat şi m-au respectat. Am cîntat cu cei mai mari muzicieni, am fost descoperită chiar de către Duke Ellington şi am semnat un contract extraordinar cu agenţia lui de impresariat. După moartea acestor mari muzicieni, copiii lor au continuat să facă acelaşi lucru pînă în ziua de azi.

V-au reînnoit contractul?

Da, şi de aceea cînt în continuare acolo şi nu aici. Îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru că mi-am dorit dintotdeauna să cînt de dimineaţă pînă seara şi asta mi s-a oferit.

Care este „descendenţa“ dvs. muzicală? Cine v-a inspirat în mod deosebit?

În afară de George Enescu, maestrul muzicii clasice româneşti, sînt mulţi compozitori care m-au inspirat. Mi-am început ucenicia cu minunatele melodii scrise de marii noştri compozitori de muzică uşoară: Ion Vasilescu, H. Mălineanu, Radu Şerban, George Grigoriu – care i-a ajutat enorm pe tinerii talentaţi, inclusiv pe mine –, Mişu Iancu şi mulţi alţii. Mai tîrziu au apărut Horia Moculescu, Ion Cristinoiu, Anton Şuteu, Laurenţiu Profeta şi Aurel Giroveanu. Petre Filipescu este un alt compozitor care m-a ajutat foarte mult. Toţi au fost compozitori foarte mari. Melodiile lor erau simple, le învăţai imediat şi le cîntai cu mare plăcere.

© S. Ivanoschi

Îmi amintesc că pe vremea aceea la noi nu era aparatură modernă cu care să orchestrezi un cîntec. Dar exista un Paul Enigărescu de la Radio-Televiziune, o Sanda Cepraga de la Electrecord, sau Alexandru Imre, acest inginer de sunet minunat, sau Pedro Negrescu... Aceştia sînt eroii muzicii noastre. Deşi lucrau cu o aparatură depăşită, talentul lor i-a ajutat să facă imprimări fantastice. „Dor de viaţă“, de pildă, este înregistrat cu Paul Enigărescu în studioul de televiziune de atunci.

Eu sînt pentru instrumente moderne în muzică, dar ce am auzit în ultimul timp, nu numai aici, dar şi în alte locuri din Europa, m-a dezamăgit. Între sunetul artificial al unei tobe de Mickey Mouse şi bateristul care cîntă pe viu, este o mare diferenţă.

Aşa cum nici la orgă nu se simte intensitatea atingerii ca la pian...

Sigur. Aici intervine şi personalitatea muzicală. Fiecare are *touché*-ul lui personal. Înainte era o industrie muzicală fantastică, unul cînta mai grozav, altul mai puţin, dar măcar totul se cînta *live*.

Este greu să găseşti un bun baterist de jazz?

Nu chiar, dar şi aici este un aspect foarte important. De exemplu, Quincy Jones şi-a cîştigat faima de producător prin talentul de a lua un baterist din Chicago, basistul din Los Angeles şi pianistul din New York. Indiferent dacă aceştia mai cîntaseră împreună înainte sau nu. Însă ce le spunea şi cum le cerea el să cînte îi conducea sigur la succes.

Cît de importantă e improvizaţia?

Ca să poţi cînta jazz ai nevoie de mai multe calităţi. Nu e de-ajuns auzul armonic, nici tehnica, trebuie să ai libertate, să-ţi cunoşti, în primul rînd, instrumentul la superlativ. Iar la asta nu ajungi decît dacă ai o foarte bună educaţie clasică. Jazz-ul este singurul gen muzical în care te simţi absolut liber. Iei tema gata compusă, pe care trebuie însă să o respecţi, şi după aceea eşti liber să o cînţi cum simţi tu.

În principiu, actul artistic parcurge trei etape: creaţia (inspiraţie, idee), interpretarea (formarea, generarea morfologică) şi receptarea (impactul gîndit ca *feed-back).* În jazz, primele două se contopesc în improvizaţia de care vorbeaţi. Este o modalitate mult mai directă de a relaţiona cu publicul şi, din acest motiv, impactul a fost mult mai mare. Sigur, şi aici intervine un anume talent pentru improvizaţie, pentru a auzi *acea* armonie. Ca să improvizezi bine trebuie să fii creativ. Am cunoscut talente mari care au copiat un original şi cărora le-a ieşit ceva chiar mai bun decît originalul, dar asta n-a avut nici un efect, nici o greutate din punct de vedere muzical.

Cum v-a influenţat jazz-ul?

Deşi am fost comparată cu Ella Fitzgerald, am reuşit să am un stil personal. Eu am fost prietenă cu Sarah Vaughn şi, deşi unii au preferat-o Ellei, Sarah Vaughn a improvizat oribil. Ella suna ca un instrument; era mare diferenţă între ele. De altfel, dintre toate cîntăreţele, Billy Holliday, Sarah Vaughn, Diana Shore, Dinah Washington, toate cu o faimă mondială, Ella este singura care a fost recunoscută în chip absolut. Ei bine, am fost comparată cu ea, deşi sînt mai modernă, pentru că sînt şi mult mai tînără decît ea. Dar n-am copiat niciodată ce a făcut Ella. Nu am avut nevoie, am avut viziunea mea şi am cîntat mereu aşa cum am vrut eu.

Toată lumea zice: *A... improvizezi!* Dar nu. Nu este aşa de simplu şi de uşor. Cînd improvizezi, trebuie să devii parte instrumentală. Saxofonul are specificul lui, trompeta şi pianul – la fel. Aşa şi vocea. Ceea ce alegi să exprimi, o frază muzicală sau o linie melodică, este foarte important să vină cît mai aproape de sunetele instrumentului. Nu un simplu *Shuby-doom* sau *Scooby-doo...*

Ascultîndu-mă, mi-am dat seama că de-a lungul anilor am cîntat în mai multe feluri. Prin ’65 m-am exprimat într-un anume fel, în ’66-’67 în alt fel, în ’70-’74 în alt fel... Aproape că în fiecare an am cîntat altceva. Soţul meu a păstrat un număr mare de înregistrări şi aşa mi-am dat seama de schimbări. De cînd eram copilă, am experimentat. Şi ca sunet, şi ca emisie, şi ca volum, şi ca mod de a improviza. Numai asta m-a interesat.

a consemnat
Valentin SĂLĂGEANU

mergi pe mîna mea

36 Quai des Orfèvres / Poliţia judiciară

Corupţie, trădare, minciună. Ură, nerecunoştinţă, tristeţe. Falsuri, compromisuri. Bun venit în Poliţia Judiciară franceză! Participaţi împreună cu noi la mutilarea unor destine! Desfătaţi-vă cu rataţi care pozează în eroi şi cu bărbaţi de succes anulaţi de sistem. Cu un asemenea afiş, nu vinzi niciodată un film poliţist. Mai ales unul intitulat atît de banal şi de parizian *36 Quai des Orfèvres*. Ce lipsă de imaginaţie! Nici *Die hard*, nici *Die another day*. Nici măcar *Ultimul cartuş*. Nici robocopi, nici Nikite pricepute în arte marţiale, computere ori săruturi otrăvitoare. Unde sînt capetele în gură de altădată, bazucile şi milioanele de gloanţe trase la foc automat? Olivier Marchal s-a încăpăţînat totuşi să producă o asemenea peliculă. Fost poliţist, fost realizator de televiziune, monsieur Marchal a reuşit să arate că nu genul e minor, ci gena unora care cred că numărul de pumni şi de gloanţe ţin loc de subiect şi mesaj. *Policier*-ul nu-i o specie bastardă a filmului, ci doar una lăsată pe mîna meşteşugarilor calificaţi la locul de muncă. La Hollywood. Cam la fel stă treaba şi prin literatură. Cînd a scris *Clubul Dumas* şi *Tabloul flamand,* Pérez-Reverte nu paria că va deveni cel mai bine vîndut scriitor hispanic, dar era conştient că va reaprinde gustul pentru romanul de aventuri. Alt gen minor, deloc pe gustul esteţilor care respiră numai introspecţii. Trebuie să deprindem iar gustul plăcerilor simple. Al alimentelor fără conservanţi şi al poveştilor spuse cu farmec. Asta încearcau să ne spună Reverte şi Marchal. Şi sînt al naibii de convingători.

Poliţia judiciară, titlul românesc, nu este o capodoperă. Nici un moment revoluţionar în cinematografie. Este doar un film foarte bun, unde se suprapun planul realităţii curente cu proiecţia viitorului inevitabil. O istorie care te loveşte peste faţă cu forţa unui bătăuş din subsolurile înţesate cu infractori. Camera se mişcă repede, urmăreşte indiscret protagoniştii, luminile respiră în ritmul acţiunii, pe ecran plonjăm într-un univers dur, negru, indigest. Al injustiţiei, al suferinţei şi resemnării. Daniel Auteuil şi Gérard Depardieu au savoarea discretă a vinului vechi de Anjou. Secvenţe antologice în timpul cărora nu se rostesc decît maximum 10 cuvinte. Parfum de bărbat trecut de 50 de ani, altfel decît Irinel Columbeanu. Doi bărbaţi despărţiţi de iubirea pentru aceeaşi femeie şi de ambiţii profesionale. O istorie de cînd lumea. Ascensiune în carieră, dar cu ce preţ? Al tăcerii în faţa crimei? Al anihilării unei bande acoperind un *killer?*

Încă o notă bună: filmul se termină rău. Needucativ în sensul prozaic. Resentimentarul Denis Klein (Depardieu) reuşeşte să-l distrugă pe băftosul Leo Vrinks (Auteuil). Dar se alege praful de toate şi probabil singurul lucru rămas intact este plăcuţa cu numele străzii, 36 Quai des Orfèvres, furată cu metodă de doi poliţişti pentru a fi făcută cadou unui coleg care îşi sărbătorea retragerea. Pe care n-a mai apucat-o. Aşa cum nici Klein nu apucă să-şi savureze avansarea. Tonic şi optimist, nu?

Cristian GEAMBAŞU

colţul scurt

Premiere, premiere...

● Multe avanpremiere şi premiere teatrale în Bucureşti şi toate săptămîna trecută. Puneţi-vă intuiţia la treabă şi îndrăzniţi să alegeţi măcar un spectacol înainte să apuce criticii să scrie despre el. Aşadar: la Sala ARCUB, *Uşa*, de Matei Vişniec, regia Alice Barb; la Café DeKo, show-ul de improvizaţie *Teatru Sport;* la Teatrul de Comedie, *Ce formidabilă harababură,* de Eugen Ionescu, regia Gelu Colceag, şi *Hoaţele*, de Dario Fo, regia Dan Tudor; la Teatrul Naţional „I.L. Caragiale“, *A patra soră,* de Janusz Glowacki, regia Alexandru Colpacci; la Teatrul Foarte Mic, *Noaptea arabă*, de Roland Schimmelpfennig, regia Theodora Herghelegiu; iar la Teatrul Nottara, *Scandal la operă,* de Ken Ludwig, regia Petre Bokor, şi *Play Hedda*, după H. Ibsen, regia Ada Navrot.

● La Galeria Nouă, expoziţia „Stai puţin“ – 5 fotografi noi: Marwan Anbaky, Alina Andrei, Tudor Ene, Tudor Prisăcariu, Lucian Stan.

● Vineri şi sîmbătă, la Kristal Glam Club, mixează John Digweed şi Sven Väth.

● Joi, 9 februarie, în Club Underworld, concert Şuie Paparude. (**M. C.**)

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Două oraşe

Acum aproape două luni (cînd am făcut socoteala, m-am îngrozit din nou, aşa cum mi se întîmplă de cîţiva ani încoace, de viteza cu care trece timpul – şi nu timpul subiectiv), acum aproape două luni, prin urmare, am ajuns, într-o scurtă excursie teatrală, la Novi Sad. Novi Sad (în traducere, Grădina Nouă) este un oraş care are, pentru lumea teatrului românesc, o rezonanţă specială. Încă din facultate auzisem de el şi altfel decît în chip de capitală a – pe atunci – regiunii autonome Vojvodina; în cîţiva „ani" succesivi, şi la diferite secţii ale I.A.T.C., aveam colegi sosiţi de la Novi Sad şi care se întorceau acolo pentru a lucra fie la postul de radio sau la redacţia emisiunilor în limba română de la televiziunea din Novi Sad, fie în teatru, fie la ziare. Mai tîrziu, printre criticii şi cronicarii dramatici români se vorbea adesea despre Novi Sad, unde mulţi se duceau la Festivalul Sterijino Pozorište, un fel de reuniune naţională a dramaturgiei sîrbe, şi de unde se întorceau plini de exclamaţii şi de amintiri, unele chiar palpabile (ehei, mai ţineţi minte Vegeta?); tot acolo aveau loc adeseori simpozioane şi conferinţe ale organismelor teatrale internaţionale. Apoi, de-a lungul timpului, la Novi Sad au pus în scenă spectacole – fie la Teatrul Naţional, fie la Teatrul Maghiar – mulţi regizori din România, începînd cu Horea Popescu şi György Harag şi continuînd, „în zilele noastre", cu Gábor Tompa şi László Bocsárdi. În fine, pe la sfîrşitul lui noiembrie, îi cunoscusem, la o micro-stagiune de spectacole organizată la Naţionalul din Craiova de către directorul Mircea Cornişteanu, pe conducătorii Naţionalului din Novi Sad – Milivoje Mladjenovici, directorul general, şi Aleksandar Milosavljevici, directorul artistic –, care au invitat, la rîndul lor, pe cîţiva oameni de teatru români să le viziteze instituţia. Aşa am ajuns la Novi Sad.

Despre Novi Sad se spune – şi o spun, pare-se, nu numai locuitorii săi – că e cel mai frumos oraş din fosta Iugoslavie. Firește, în două zile şi jumătate de şedere cu treabă nu am apucat să văd decît o bucăţică din el, deşi nu e o aşezare uriaşă. Am văzut cîteva biserici (de rituri diverse), care de care mai frumoasă, cîteva străzi fermecătoare, liniştite şi pline de verdeaţă, un fel de cetate veche a oraşului, de unde se deschide asupra împrejurimilor o privelişte copleşitoare, şi Dunărea, amplă şi, în acel moment, calmă; şi, bineînţeles, teatrul. În timpul războiului – sau ce va fi fost acela – încă recent, oraşul a fost bombardat, deşi, pe tot parcursul oribilelor lupte dintre popoarele iugoslave, nici la Novi Sad, nici în restul Vojvodinei nu a avut loc nici un conflict interetnic; clădirea televiziunii şi podurile de peste Dunăre au fost distruse. În chip bizar însă, nimeni nu vorbeşte despre asta; dacă-i întrebi direct, oamenii dau din mînă şi oftează, apoi schimbă subiectul. Pe malul Dunării, lîngă unicul pod reconstruit deocamdată, o grămadă informă de fiare înnegrite desenează un sumbru monument lăsat, parcă acolo, ca ofrandă adusă unui zeu nebun. Oraşul are un aer dezolat şi curajos, seamănă cu o bătrînă contesă ajunsă în mizerie, dar care nu vrea în ruptul capului să se dea bătută şi, de aceea, îşi lustruieşte zilnic pantofii scîlciaţi, îşi perie furios mantia de catifea roasă şi iese, încăpăţînată, în lume: vitrine luxoase (lux adevărat, nu ca în galantarele „de firmă" ale nou-îmbogăţiţilor noştri) stau, părăsite, alături de magazine cu mărfuri modeste ce se străduiesc să pară, şi ele, distinse, străzile, foarte curate, sînt pline de gropi, faţadele somptuoase ale caselor ar avea nevoie de renovare. Novi Sad e un oraş frumos.

Teatrul Naţional din Novi Sad (la intrare, o plăcuţă trilingvă expune clar componenţa publicului: sîrbă, maghiară, română), construit la începutul anilor 1980, este o clădire enormă, conţinînd trei săli, cu, împreună, vreo 2.000 de locuri. Kilometricele coridoare care duc, pe sus ori prin subsoluri, de la o sală la alta şi în nenumăratele săli de repetiţii, birouri etc. sînt, toate, mochetate, încălzite (afară e frig ţeapăn), luminate, cu pereţii acoperiţi de fotografii, vechi şi noi: portrete ale actorilor şi regizorilor de demult şi de acum, imagini din spectacole, afişe. Toaletele au tot ce le trebuie şi totul funcţionează. În foaierul de la etajul superior, e o cafenea în care artiştii stau la o masă, foarte mare şi rotundă, numai a lor; înainte de spectacol sau în pauze, cam toţi spectatorii urcă să ia o cafea, un ceai, o bere sau un pahar de vin; muzica răsună discret, băieţii şi fetele care servesc sînt drăguţi, zîmbitori şi rapizi. Sălile nu par atît de mari pe cîte locuri au, sînt îmbrăcate în pluş, bine „terasate" şi bine luminate. Tehnica de scenă, atît cît am putut constata din cele două spectacole la care am asistat, este impecabil pusă la punct. Spectatorii, de toate vîrstele şi categoriile, sînt îmbrăcaţi corect, chiar dacă nu toţi cu eleganţă, pînă să înceapă spectacolul discută în şoaptă şi la sfîrşit aplaudă rămînînd frumos în fotolii; deşi e premieră, nimeni nu dă buzna cu buchete pe scenă, florile sînt oferite, discret, la rampă. Garderobierele, la plecare, îţi zîmbesc.

Nu vorbesc acum despre spectacole ca atare, despre calitatea regiei sau a actoriei, despre expresivitatea decorurilor; nu fac cronică, aici. Vorbesc doar despre înfăţişarea şi felul de viaţă ale teatrului şi oamenilor dintr-un oraş peste care s-a abătut, nu foarte de mult, nenorocirea. Şi mă duc apoi cu mintea la teatrele şi oamenii dintr-un oraş aflat, zic cei care-l vizitează, într-o bunăstare tot mai evidentă: Bucureştiul. Şi nu mai zic nimic.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Emmanuel Carrère, *Ora de schi*, traducere din limba franceză de Ileana Cantuniari, Prefaţă de Alexandru Matei, Colecţia „Romane Psy", Editura Trei, 2005.**

Undeva pe la jumătatea cărţii aflăm despre găsirea cadavrului mutilat al unui copil, iar cu vreo trei file înainte de final, privirea ne este îndreptată, preţ de un rînd şi jumătate, spre pagina îndoită a unui ziar, unde apar o fotografie a nu se ştie cui (căci nu ni se spune) şi un singur cuvînt din titlul care o însoţeşte: „monstrul".

Misterul crimei a fost, care va să zică, elucidat, dar tu, dacă vrei să înţelegi cine e făptaşul şi de ce a făcut ce-a făcut, nu ai la îndemînă decît povestea unui al treilea personaj, Nicolas, pe care nici măcar nu-l poţi iscodi ca un detectiv, ci doar – păzea! – ca un psihanalist.

Băiatul acesta ajuns la vîrsta primei poluţii e un fragil şi un stingher care adulmecă ameninţări perpetue, trăind într-o angoasă alimentată atît de propria-i imaginaţie, cît şi de lumea din preajma sa. Fabulează în stil *horror*, fantasmează coşmaresc, iar la cabana de schi unde este adus să-şi petreacă vacanţa cu colegii de clasă, „i-ar fi plăcut să regăsească minunata căldură pe care o dădea febra, coconul ei de uitare".

Poate oare povestea surpată a unui asemenea nălucit să explice o crimă petrecută la 200 km depărtare? N-aveţi decît să vă uitaţi în ochii lui de visător maladiv în care sclipesc numai coşmaruri. Veţi descoperi atunci că unele dintre ele ajung să cadă în realitate ca bilele unui Loto diabolic. Un Loto „6 din 66", unde Emmanuel Carrère şi-a jucat biletul ca la carte, cîştigînd deja de două ori: Premiul Femina (1985) acordat romanului şi Premiul juriului la Festivalul de la Cannes (1998) pentru ecranizarea acestuia.

Eu cred că nici la cititori nu vor fi reporturi.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Casa ei e un cîntec cu acordiante

● **Angela Similea, *Lumea mea*, OvoMusic, 2005.**

Acordiantele nu puteau fi, în ruptul capului, nişte acordeoane. Erau, cel mult, o tentativă de acordeoane, genul acela de instrumente altoite probabil cu o pianină, cu care se cînta, cît era ziulica de lungă, muzică uşoară. Care era legătura dintre o pianină şi muzica uşoară n-aş fi în stare să vă spun. Cert este că pianina, orice va fi însemnat ea – şi, credeţi-mă, erau nişte vremuri în care nu prea aveam idee de lucrurile astea –, nu putea să fie decît un pian mai mic, implicit mai uşor, la care un şlagăr, odată cîntat, se îmblînzea din senin şi începea să rezoneze dulce, suav şi graţios în ton cu vocea Angelei Similea. Cu acordeoanele era cu totul altă poveste. Ele erau mînuite prin definiţie de tot felul de bărbaţi traşi la indigo, mici, îndesaţi şi veseli, acele fiinţe care se lăsau observate prin floarea din grădină a Marioarei Murărescu acompaniind vreo solistă de muzică populară. Angela Similea era străină de fenomenul ăsta. Cel mult una ca Mirabela Dauer era în stare să priceapă rostul acordeoanelor în stare pură şi să comită, pe lîngă fotoliul din odaie, acel hibrid ciudat botezat „Ioane, Ioane". Nu, hotărît lucru, casa Angelei Similea nu putea fi umplută de acordeoane. Casa ei era un palat de păduri înconjurat. Chiar ea ne spunea asta. Trebuia să fie vorba de castelul Peleş, pentru că în anii ăia optzeci altă chestie care să corespundă descrierii nu putea fi aflată aşa, cu una, cu două. Poate suna un pic a lăudăroşenie să le scoţi pe nas cetăţenilor înghesuiţi ca sardelele în apartamente de blocuri povestea asta cu palatul, dar, zău, nu se făcea să te superi pe cineva ca Angela Similea. Ei i se putea ierta totul. Şi de ce nu? În afară de faptul că arăta ca o zînă, iar vocea ei capta inflexiuni galeşe, cochete şi şăgalnice de pisică blîndă, nimeni nu mai era ca ea. Ea ne umplea dimineţile cu un curcubeu înmiresmat, ea ştia cu frunzele vorbi şi cu stelele tîrzii. Vi se pare puţin? S-avem pardon, dar eu o credeam pe cuvînt şi mi se părea minunată. E drept, mi-a dat mult de furcă pînă am reuşit să-mi explic cum vine cazul cu acordiantele, dar odată lămurit, nu m-a mai putut convinge nimeni, nici mama, nici tovarăşele de la grădiniţă, că aşa ceva nu există şi că la mijloc e vorba despre nişte banale „acorduri ample". Imi dau cuvîntul de onoare că între un acordiant şi un oarecare „acord amplu" mult mai pe înţeles mi se părea primul. Chiar presupunînd că un „acord amplu" există şi desemnează ceva precis, nu-mi puteam imagina cum ar arăta o casă plină de aşa ceva. Şi nici acum, cînd, de bine, de rău, m-am pus în temă cu ce-ar putea desemna un acord, fie el şi amplu, mi se pare că pe undeva s-a strecurat o greşeală, iar casa Angelei Similea sau, în fine, palatul nu poate arăta în felul ăsta. Aş putea accepta, de dragul discuţiei, că arhitecţii au atins acel grad de profesionalism necesar construirii unei case cu acorduri ample. Însă, vă rog să mă credeţi, nu voi reuşi în veci să înţeleg că muzica doamnei în cauză poate fi şi altceva decît un acordiant. E de ajuns să fii ascultat *Lumea mea*. E drept, *Lumea mea* diferă simţitor de vechea casă. Numai şi pentru că acea stare de fapt numită comunism a încetat să mai măsluiască realitatea şi, odată cu ea, a pierit şi acel edificiu proiectat să ţină loc de muzică din care făcea parte Angela Similea. Doar şi pentru că melodiile de azi, fără suportul timpului şi al nostalgiei, nu vibrează la nimic. Chiar şi pentru că şarmul ei din anii şaptezeci, optzeci nu face faţă mileniului trei. Fie şi pentru pasajele aşa-zis moderne de chitară electrică şi ritmuri tehno care n-au existat vreodată în muzica uşoară de odinioară. Chiar şi pentru recursul la un Dumnezeu interzis cu desăvîrşire de o anumită orînduire. Diferenţe sînt destule, însă, în pofida lor, acordiantul rămîne neschimbat. Anacronic, inventat, melancolic şi fierbinte şi curat.

© S. Ivanoschi

Simona SORA

puzzlecturi

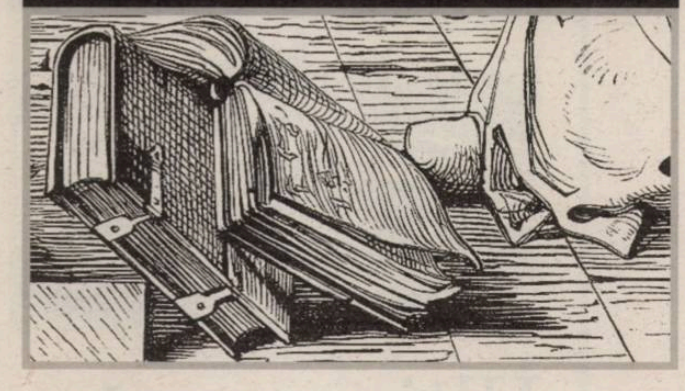

Darts

● **Dan C. Mihăilescu, *Viaţă literară* I*, Editura Fundaţiei PRO, 2005.**

N-am pierdut nici un articol semnat de Dan C. Mihăilescu în *Idei în dialog*. O dată pentru că citesc cam tot ce publică D.C.M. – plastic şi memorabil, uimit şi intransigent, generos şi mefient. Apoi pentru că autoritatea sa – de *freelancer* donquijotesc – este cea a unicului critic literar în funcţiune săptămînală de ani buni încoace. Iar în al treilea rînd, pentru că eseurile despre viaţa literară românească la cald sînt (din păcate) texte unice în peisajul publicistic autohton. Neputînd fi scrise altfel – ca amănunte, ton, anamneză şi diagnostic – decît în foileton, ele îşi găsesc adevărata miză abia în volum. Doar adunate într-o carte (cu o excepţie!) *darts*-urile literare ale lui Dan C. Mihăilescu ţintesc în centrul medular viciile de fond ale vieţii (noastre?) literare, bătăliile pe fonduri deghizate în războaie de idei, accidentele de parcurs ale diferitelor generaţii în perspectiva proiectelor lor grandioase...

Mi-am imaginat, recitindu-i cronicile amfibie, de *insider* care se situează profilactic în afară, cum ar fi fost să avem o asemenea cronologie – pe tendinţe subterane, colaje semnificative şi umor de situaţie cît carul – pentru sfîrşitul de secol XIX, pentru perioada interbelică sau (cine-ar fi îndrăznit?) sub comunism. Căci D.C.M. nu scrie nici jurnal propriu (îl ţine la sertar), nici nu înregistrează pur şi simplu temperatura vieţii culturaliceşti acum şi aici. Criticul filtrează *textele* actualităţii, viaţa mediată, reflectată deja, tipărită. E o invitaţie la responsabilitate, dar şi o autoresponsabilizare. Am înghiţit în sec imaginîndu-mi jurnalele, agendele, însemnările din „sertarele cu maimuţe otrăvite" la care „scriitorincul" a renunţat pentru o privire dublu filtrată: o dată prin conştiinţă critică, apoi prin renunţarea la anecdota privată. Ce s-ar fi întîmplat dacă D.C.M. şi-ar fi publicat însemnările personale, în afară de un sigur *boom* editorial? Ne-o spune chiar autorul, într-una dintre cascadele-i binecunoscute din prefaţă: „O mulţime de scriitori mari, mijlocii, mici şi chiar... nimici riscau să rămînă etichetaţi exclusiv în funcţie de o seară de alcool, de vreo relaţie adulterină, un scobit în nas... Este, apropo de nas, normal, m-am întrebat, ca un prestigios istoric literar să apară în jurnalul meu într-un stop cadru care-l arată suflîndu-şi nasul cu degetele, precum fotbaliştii, în curtea Bibliotecii Academiei? Sau: e normal ca un erudit în cele religioase să rămînă doar cu imaginea grămăjoarei de sute de lei, care i-au căzut accidental din buzunar şi pe care, la strigătul meu de atenţionare, i-a dispreţuit regeşte cu un «dă-i dracului, domne, ia-i dumneata...»?!? Este normal ca un mare gazetar... să reiasă din jurnalul meu doar în ipostaza (comică la modul gigantic) de Haplea, anume îndesîndu-şi în gură covrigul tocmai în holul... W.C.-ului aceleiaşi Biblioteci a Academiei?!?".

Împăcînd însă şi profilul revistei-gazdă, de cultură a ideilor, şi (într-o măsură) propria personalitate paradoxală (debordantă şi austeră, conservatoare şi hiperliberală, interogativă şi usturător-asertivă), D.C.M. scrie despre viaţa culturală de la noi ca despre o comèdie mereu reluată, cu regizori-păpuşari, actori autodistribuiţi sau primadone şi cu o galerie resentimentară. El „literaturizează" atît prin stil, cît şi prin asumarea unui reflex antedecembrist: asimilarea vieţii culturale cu viaţa literară. În 2004-2005 – vremea războaielor declarate, mai ceva ca în primii ani de după 1989, dar şi a „dezabuzării generale" – viaţa surprinsă de D.C.M. e mai mult decît literară. Literatura, care ţinea loc pînă în 1989 de sociologie, politologie, psihologie abisală şi metafizică, reprezintă azi o nişă a nişei, supralicitată editorial, teoretizată generaţional şi ignorată cvasi-general. Ce-i drept, *Viaţă literară* I* se ocupă, în primul rînd, de această nişă pe care o aduce în prim-plan în dublu sens: discutînd ideile drepte sau strîmbe de pe piaţa actualităţii, dar şi propunînd ierarhii valabile de scriitori şi critici. Numai că zona literară, atît de dragă autorului şi care dă titlul volumului, lasă adesea locul altor zone umaniste, fie că e vorba despre elanurile dialogale de la „Conferinţele *Cuvîntul*", despre ideologizata „ceartă a intelectualilor" din *Dilema veche* sau despre utopicul program enciclopedic dcm-ist în 12 puncte care-şi aşteaptă încă mecenatul.

Ce ne face însă să citim şi răscitim cronica vieţii literare pe care, la urma urmelor, o trăim în direct? Dincolo de memoria receptării, de categoria-cheie a „interesantului" sau de infracronologia (uneori ironic-ipotetică) a conflictelor inerente, fabuloasă este figura cronicarului, aflat, desigur, „sub vremi". Cronicarul tranziţiei, deghizat altădată într-o specie amfibie, este acum halucinatul unei viziuni borgesiene a „bibliotecii ideale" survolate cu un biblioplan; el e un editor de vocaţie hasdeiană, visînd la „biografii *cinglées*" care ar începe cu Macedonski; e un vituperant „prestator de servicii... vidanjînd cu osîrdie în fosa septică a literaturii"; „un nesăţios de libertate individuală, un non-inseriabil cu orice preţ, ostil spiritului gregar...", un „adept necondiţionat al sincerităţii sinucigaşe", cum doar Alexandru Muşina mai e în acelaşi spaţiu.

Credibil, tocmai fiindcă este adesea incredibil, integru pînă la limita (şi ea sinucigaşă) a intrării în pielea adversarului (v. cazul Simion), dezarmant de generos pînă în momentul unui declic moral sau de gust – Dan C. Mihăilescu este azi oglinda vieţii noastre literare, cutia de rezonanţă a palpitului din cărţi, dar şi a comèdiei de fond din viaţă, paratrăsnetul tuturor anotimpurilor „vrajbei noastre". Rol fascinant ca *darts*-ul, jocul la ţintă cu săgeţi, dar la fel de periculos ca zborul melancolic în picaj, numit, nu degeaba, tot aşa.

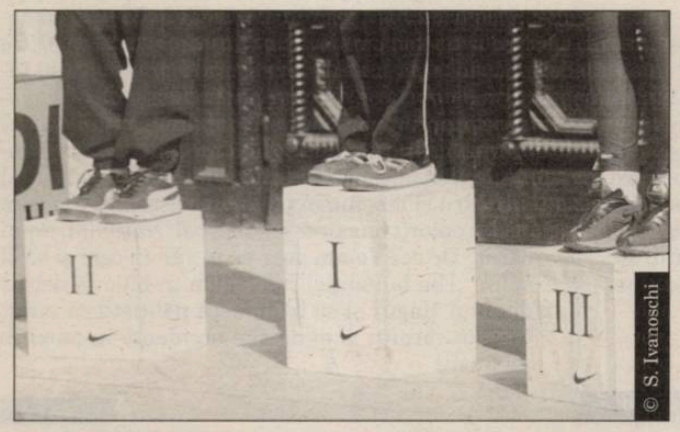

Dilema veche vă recomandă

● De neocolit, în bogăţia de text a revistei Institutului Cultural Român *Lettre Internationale* (nr. 56, iarna 2005-2006), conferinţa lui George Steiner ţinută la Amsterdam în 2004: „O anumită idee despre Europa". O pledoarie – angoasată pînă la îndoială – pentru o Europă a lui Montaigne şi Kant: „Este vital ca Europa să-şi afirme anumite convingeri şi îndrăzneli sufleteşti pe care americanizarea planetei – cu toate avantajele şi generozitatea ei – le-a adumbrit". (Radu Cosaşu)

● Deşi n-aş face decît să reiau, aici, cele spuse în corespondenţa de la Veneţia, nu pot să nu recomand *Fraţii Grimm* – reîntoarcerea la Cinema a lui Terry Gilliam după o prea lungă aşteptare. Cu atît mai mult cu cît acest film delicios şi fioros oferă o mai răsplătitoare regresiune cinefil-infantilă decît imbecilizantul *King Kong*... Aşadar: dacă vă era dor de un film care să combine îngrozitorul cu umorul şi graţia cu elucubraţia, nu rataţi *Fraţii Grimm!* (Alex. Leo Şerban)

● www.radio3net.ro, fostul Radio România Tineret, emite de ceva timp exclusiv pe Internet. Aşadar, dacă aveţi o conexiune bună, puteţi asculta nu doar transmisia *live*, dar şi o bogată arhivă cu fineţuri şi răsfăţuri: cele mai bune 500 de albume şi cele mai bune 500 de piese din toate timpurile (selectate de *Rolling Stone),* rock românesc de pe vremuri şi altele. Iar site-ul e bine făcut şi funcţional. Uite, chiar în timp ce scriu această notă ascult Steve Miller Band, după o „tură" prin Fleetwood Mac, The Byrds, Cream, John Mayall & Eric Clapton şi Marvin Gaye. Nu e rău deloc, aşa este? (Mircea Vasilescu)

● Că tot s-au încins spiritele în Inbox-ul revistei datorită elogiului manelei făcut de Cezar Giosan, citiţi eseul de manelistică comparată intitulat „Maneaua noastră cea de toate zilele" publicat de excelentul Radu Pavel Gheo în revista *22,* nr. 829: „Manelistul e doar expresia muzicală gălăgioasă a actualităţii noastre, a libertăţii amestecurilor şi impurităţii care domină România contemporană. A ştiut să găsească calea spre publicul majoritar şi l-a cucerit, adaptîndu-l mereu la ceea ce simţea că vrea acesta. Într-un fel, pe teritoriul lui muzical, s-ar putea ca manelistul să fie mai liber decît noi". (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Lista neagră

● ***München / Munich* (SUA, 2005), de Steven Spielberg.**

Într-o secvenţă din *München,* o fetiţă răspunde la telefon şi astfel activează o bombă. Bomba a fost pusă pentru tatăl ei – unul dintre teroriştii palestinieni responsabili de masacrarea a unsprezece atleţi israelieni în timpul Jocurilor Olimpice de la München, în 1972. Echipa Mossad-ului încearcă să oprească numărătoarea inversă. Suspansul e acut şi, din perspectiva unui cunoscător al filmelor lui Spielberg, poate părea încărcat de implicaţii referitoare la şansele de succes ale întregului proiect: cît de departe e dispus să meargă Spielberg? Cît e de pregătit să ne livreze o viziune serioasă, intransigentă, asupra violenţei politice? E atît de hotărît încît ar îndrăzni să arunce un copil în aer? Ar îndrăzni Spielberg să nu mai fie Spielberg, ci Hitchcock? Însuşi Hitchcock a regretat implacabilitatea cu care l-a urmărit pe copilul din *Sabotaj* pe ultimul său drum, cu un autobuz şi o bombă, iar Spielberg e privit de obicei ca un fel de antidot la Hitchcock: după cum observa odată criticul Anthony Lane, „şi el ne trece prin ciur şi prin dîrmon, dar vrea să dormim liniştiţi".

De data asta nu vrea. *München,* care ne prezintă riposta Mossad-ului la atentat, e făcut cu intenţia de a nu lăsa nici o cauză nechestionată şi nici o vinovăţie nezgîndărită. La fiecare execuţie (sau crimă) dusă la îndeplinire de cei cinci agenţi Mossad care cutreieră Europa, Spielberg şi scenariştii săi fac totul ca să ne complice reacţiile. Pentru început, nu e deloc sigur că toţi palestinienii trecuţi pe lista neagră sînt terorişti şi, în scurtul timp pe care-l au la dispoziţie pentru a le creiona portretele, scenariştii îi delimitează scrupulos, prin linii hotărîte, de prototipul teroristului hollywoodian. Trebuie spus că există ceva panicat şi programatic în strategiile astea de umanizare contra cronometru şi, cînd a venit şi rîndul celui de-al treilea palestinian să-şi arate amabilitatea, ieşind pe balconul camerei de hotel care în scurt timp avea să fie aruncată în aer şi oferindu-i agentului Mossad de pe balconul vecin o pastilă de dormit, ca să nu-i asculte toată noaptea pe pasionalii însurăţei cazaţi la etajul lor, am început să mă întreb dacă Spielberg nu e prea crispat, dacă nu se lasă inhibat de ambiţia de a rămîne neutru. Dar în momentul următor dă drumul la acţiune – îşi dă drumul: după cîteva clipe de şovăială, tînărul agent Mossad (Eric Bana) dă semnalul şi camera palestinianului explodează. Tot etajul explodează. Printre ruine îi vedem pe însurăţeii pasionali: s-a întîmplat ceva cu ochii femeii – n-avem timp să vedem cît e de grav; şi nici nu vrem. Astfel de momente ne amintesc că Spielberg la maturitate (adică de la *Lista lui Schindler* încoace) poate să ne violenteze la fel de inteligent ca Polanski la tinereţe. Dar în *München* există şi momente în care face lucruri despre care ai fi zis că sînt în afara registrului lui. Există un moment de flirt, în barul unui hotel, între tînărul şi însuratul nostru agent şi o damă (Marie-Josée Croze) care încearcă să-l agaţe, cînd eşti conştient de căldura care circulă între ei (ea are o prezenţă dulce, neagresivă) şi de senzualitatea orei tîrzii într-un oraş străin şi de senzaţia de iresponsabilitate care-l invadează ca o toropeală: e poate cea mai sexy secvenţă filmată vreodată de Spielberg. Cînd el o respinge, îţi spui: „Sigur. Doar n-o să-l lase Spielberg pe erou (care e şi tatăl unei fetiţe născute după plecarea lui în misiune) să facă asta: chiar şi scufundat în sînge pînă la bărbie, eroul rămîne un familist". Dar de data asta s-ar putea să te înşeli. În orice caz, n-o să uiţi prea uşor moartea acelei femei – felul în care încearcă să pledeze în faţa călăilor ei, apucînd doar să-şi dezvelească un sîn şi să spună că ar fi păcat. Talentul lui Spielberg pentru caracterizări succinte şi memorabile e foarte vizibil aici. Agentul însărcinat să controleze echipa (Geoffrey Rush) are o acreală birocratică ce l-ar impresiona pînă şi pe John le Carré, iar Golda Meir (Lynn Cohen) e delicată şi impecabilă ca un stilet. Dar cel mai bun dintre toţi e Michael Lonsdale în rolul unui fel de Père Corleone care dispreţuieşte toate guvernele şi ideologiile, dar care, din paradisul său *campagnard* şi viticol, vede tot şi face comerţ cu informaţii letale printre exploziile de lumină vărătică (o semnătură spielbergiană) şi printre roiurile de copii şi nepoţi. Elogiul familiei, aproape de nelipsit la Spielberg, are aici o rezonanţă complexă, pe alocuri sinistră, aproape coppola-escă. Dar ideea rămîne valabilă şi la sfîrşit eroul se întoarce la familia lui. Dar nu în Israel, ci în Brooklyn. Cu alte cuvinte, o altă idee care părea sfîntă pentru Spielberg – ideea de „acasă" („E. T. telefon acasă") – nu mai e atît de valabilă: poate că nu-i atît de sfîntă încît să merite toate astea. Sînt momente în care gîndurile astea ies – prea răspicat, nu prea firesc – din gurile personajelor, cînd dramaturgia se subţiază prea tare şi inima de umanist dindărătul ei e prea la vedere, dar de data aceasta i se poate ierta lui Spielberg. Poziţia lui – centrul perfect în care se plasează – este una cucerită cinstit, după multă chibzuială, iar privirea lui e sobră, emoţionantă şi cuprinzătoare.

trecerea prin reviste

Ce se întîmplă, Oana Cuzino?

Deşi am cumpărat cu mare interes revista *Ce se întîmplă doctore,* sperînd să găsesc în paginile ei – îmi veţi spune că sînt naivă, dar voi ce v-aţi aştepta de la un asemenea titlu? – sfaturi utile oferite de specialişti, din păcate, am fost dezamăgită mai repede decît mă aşteptam. Nu mai am răbdarea necesară să citesc aceleaşi şi aceleaşi subiecte-clişeu de genul: „Schimbă-ţi inteligent *look*-ul", „Pregăteşte-ţi silueta pentru *Valentine's Day*", „14 zile spre trupul perfect", „8 *tips*-uri care te scapă de inhibiţii", „Fă-ţi KO complexele" etc. De ce *Ce se întîmplă doctore?...* M-am săturat de toate englezismele şi americanismele care se folosesc în mod obsedant în mai toate publicaţiile, o capcană în care, din păcate, a căzut şi această revistă. Aş merge pînă într-acolo încît să afirm că *Ce se întîmplă doctor*e este cea mai „englezită" dintre toate revistele pe care le-am citit: aproape jumătate din titlurile numărului 4 – februarie 2006 – sînt (total sau parţial) în limba engleză. Şi dacă nu mă credeţi: *„Charming* by Elena Băsescu", *„Cool Girl", „Pretty for Valentine's Day", „32 beauty tips", „Buy yourself a new hair", „Perfect nails for perfect you", „Think twice", „Raw Diet* sau reîntoarcerea la natură", *„Happy Valentine's Day", „New Hunting", „Shopping* în numele iubirii", *„Jobb-uri Top"* etc. Şi cînd ai impresia că ai scăpat, urmează partea *hard: „Let's make amazing sex"* sau *„Sex in the city"* („O fi el dormitorul confortabil, dar te-ai săturat de el pînă peste cap. Jos cu sexul în pat" şi sus cu sexul în maşină, cinematograf, toalete, parcuri, cabine de probă şi avion – aşa recomandă doctorul! Poţi să zici ceva?!), *„Sex and the kitchen"* („Pentru un efect năucitor, pune pe masă feluri afrodisiace pregătite chiar cu mînuţa ta" – respectiv caviar, stridie, sparanghel, banană, ananas, usturoi, muştar, morcov, cafea, vin, ciocolată. Parcă şi văd o duduie îmbrăcată în ospătăriţă – pentru că aşa îi place lui – făcînd (atenţie!) *cu mîna ei* caviar. Cum o fi asta?), *„Sex games"* şi *„Sex in top"*. Bine, şi *Ce se întîmplă doctore?...*

Nu mă interează nici cît de „zvelte" sînt cele două fete de la SEXXY, Claudia şi Julia, nici cum se răsfaţă Cosmina Păsărin la *spa,* nici „momentele fierbinţi cu multe haine prin aer" ale cîtorva vedete autohtone gen Dana Săvuică sau Cristina Rus (cum care Cristina? Fosta Blondi), nici cum se înfrumuseţează starletele Cameron Diaz şi Nicole Kidman (cu Hollywoodul şi cu peeling-urile lor de zeci de mii de dolari cu tot!). Eu vreau să ştiu *Ce se întîmplă doctore?*

Se întîmplă... „14 idei pentru un great Valentine's Day". Sînt atît de stupide şi de uzate, încît citez una la întîmplare – mi-a fost greu să o aleg pe cea mai stupidă: „Poţi începe ziua cu o poftă nebună de viaţă. Nu trebuie decît să potriveşti ceasul să sune cu o oră mai devreme decît în mod obişnuit. Pe el trezeşte-l cu sărutări şi... *Let's make sex"*.

Stimată redacţie, cu tot respectul, dar această revistă numai de medicină nu este! Întrebaţi într-o zi pe stradă cîteva femei care sînt primele zece probleme de sănătate de care sînt preocupate şi – fără *spa*-urile şi masajele de relaxare ale Cosminei Păsărin – veţi vedea cîte subiecte medicale interesante şi cu adevărat utile aţi obţine.

Stimată Oana Cuzino, cred că v-aţi folosit imaginea şi numele emisiunii pe care o realizaţi la PRO TV doar pentru a scoate şi a vinde încă o banală revistă *glossy,* dintre zecile existente pe piaţă. *Ce se întîmplă, doctore?* Nimic, totul e *cool*. (**R. P.**)

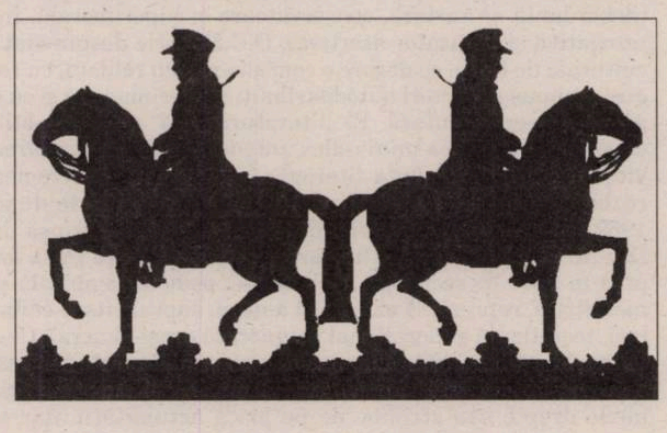

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O propunere

„Am stat aseară de vorbă cu prietenul meu pianistul, al cărui umor straniu mi se face cunoscut uneori.

Cred, a început prietenul meu, că imoralitatea vieţii noastre politice se datoreşte în mare măsură unui cuvînt, şi anume cuvîntului «ministru». Vorba aceasta are o influenţă nefastă asupra omului politic român şi de aici ni se trage toată nenorocirea. «Ministru» e o drăcească alcătuire de silabe. Mi-nis-tru. Ceva, un fior rece, de sadică plăcere, îţi trece prin şira spinării. Sînt oameni care suferă de boala aceasta. Şi nu se liniştesc decît atunci cînd reuşesc să ajungă miniştri. Un prieten al meu, care e văr după mamă cu un subsecretar de stat, mi-a povestit că, după ce îi apăruse decretul de numire, l-a putut observa printr-o indiscreţie în cabinetul său de lucru: întins pe canapea, cu faţa în sus, cu ochii închişi, murmura cu buze livide, pradă unei satanice emoţii: *mi-nis-tru; sînt în sfîrşit ministru.*

Sub vraja acestui cuvînt, lumea noastră politică – a continuat prietenul meu pianistul – colcăie ca o mlaştină sub razele lunii. Posibilitatea de a deveni ministru, ca şi panica de a nu mai fi, agită smîrcurile vieţii politice pînă la fund. Cele mai scîrboase lighioane se trezesc la chemarea cuvîntului blestemat. Cu un infinit dezgust urmăresc pe triştii eroi ai vieţii noastre politice. Îi simt: au pielea udă de o sudoare lubrică la gîndul numai că ar putea fi încă o dată miniştri, în nefericita ţară a valahilor.

După cum vezi – a continuat cu multă tristeţe prietenul meu –, cele mai jalnice fosile, cele mai scîrnave epave se trezesc şi gingiile lor încep să morfolească din nou cum fac copiii cînd le e de ţiţă – cînd cuvîntul *ministru* le gîdilă timpanele. Nu-ţi mai vorbesc de ce se petrece în umbră, ori de cîte ori evenimentele politice lasă să se întrevadă posibilitatea de a se numi noi miniştri: intrigi, umilinţe, venin, plecăciuni, pupături, tot felul de turpitudini. De ce? Ca omul să se poată întinde pe canapea, rostind cu ochii închişi: *ministru, sînt ministru...*

Mă gîndesc uneori la metoda descîntecului, a continuat prietenul meu pianistul.

Există în limba noastră un cuvînt cu influenţă nefastă asupra unor anumiţi oameni? Există vorba *ministru?* Nimic mai firesc decît să căutăm altă vorbă care să ia tăria celei dintîi, s-o anihileze adică. Aşa procedează de sute de ani oamenii de la ţară cînd cred că un duşman a aruncat asupra lor un blestem. Merg să li se descînte. Prin urmare, să căutăm şi noi, poporul român, cuvîntul magic care să ne dezlege de relele căzute pe capul nostru, de imoralitatea provocată de cuvîntul *ministru.*

Nu prea mă pricep la vrăjitorie – a mărturisit prietenul meu pianistul –, dar sînt sigur că în vocabularul nostru se găseşte cuvîntul de care avem nevoie. Iată, mă gîndesc adeseori ce ar fi dacă marilor demnitari ai ţării li s-ar spune altfel; dacă în loc de ministru li s-ar spune, de pildă, «făcăleţ». Să putem citi în ziare: dl X a fost numit făcăleţ la Finanţe. Sau: dl făcăleţ de Industrie şi Comerţ pleacă diseară la Paris. Sau: dl făcăleţ de Interne inspectează prefecturile din Ardeal. Sau: discursul rostit la radio de primul făcăleţ al ţării.

Nu e aşa că vraja s-a risipit? Că nici un fior nu ne mai trece prin şira spinării? Iată: se schimbă făcăleţul de domenii. Făcăleţul de Instrucţie s-a întors aseară în Capitală. Am impresia că, dacă ar putea apărea astfel de titluri în ziare, viaţa noastră politică ar fi mai puţin pestilentă. Cu atît mai mult cred în eficacitatea acestui procedeu – a încheiat prietenul meu pianistul observaţiile sale pline de un atît de straniu umor – cu cît nu-mi pot închipui că vreun om politic român, stînd pe canapea cu faţa în sus, ar putea rosti cutremurat de emoţie: *fă-că-leţ; sînt în sfîrşit făcăleţ."*

Acest text, intitulat „O propunere", nu e de azi, de ieri, ci a împlinit 70 de ani şi îi aparţine lui Geo Bogza; l-am reprodus cu voluptate din trei motive: 1) am constatat recent, fără a face din asta o dramă strigătoare la cer, că nu e cunoscut în redacţia noastră, deşi oricare dintre noi – indiferent de opţiunile sale politice – îi poate savura farmecul, ferocitatea violenţei şi, mai cu seamă, actualitatea; 2) îl consider – în bibliografia „problemei" – un text clasic (ca să fiu optimist), nemuritor (dacă sînt pesimist...); 3) la 6 februarie 2006, se împlinesc 98 de ani de la naşterea lui Geo Bogza. În acest sens, ţin încă minte bucuria uimită a acelei zile cînd un om de vîrsta şi talentul lui Paul Cernat mi-a spus, fără vreo ezitare, că-i „place Geo Bogza"... Cîţi or mai fi?

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Ultima oară la *Ultima oră*

Idiotul, cretinul, şobolanul, tîmpitul, laba tristă, în sfîrşit, iubitorul de teatru care mi-a şifonat maşina în parcarea Teatrului Naţional în seara de sîmbătă, la ora 9, este un măgar, un laş de două parale. Păi, mi-am pus maşina în baza parcării Teatrului Naţional la ora 6 seara şi am intrat la *Ultima oră* a lui Sebastian. Maşina murdară, lovită de ger, dar curată în faţa Dumnezeului accidentelor, fără zgîrietură, fără pată. Şi am văzut piesa de teatru, şi am ajuns nici printre primii, nici printre ultimii înapoi la maşină, şi ce văd? Îmi şifonase unul aripa din dos stînga. Bă, ce drac de om iubitor de teatru e ăla,

bă, care zgîrie şi fuge? Ce fel de laş vine, în mă-sa, să se uite la piese şi nu înţelege nimic din ele? Ce dracu', l-a născut mă-sa parcată pe cîmpuri? Iar cînd mă-sa cît casa îl ducea acasă, mă-sa asta îşi ia fustele şi întoarce trupul cît măgăoaia fără să accidenteze decît copaci aflaţi la aproximativ 15 metri distanţă! Ce drac de intelectual eşti, bă, ăsta? Să-ţi moară, imbecilule, maşina în castraveţi, de laş ce eşti! Păi, fi-ţi-ar piesa de rîs, bă, Sebastiane, bă, păi, de ce *lybris*-ul mă-tii ai scris-o, dacă vin ăştia şi nu înţeleg decît ce vor ei din ea? De ce bă, Sebastiane, nu ai scris şi un regulament de cum să nu ne lovim maşinile după piesă? De ce bă, Sebastiane, să sufăr eu accident de la un tîmp care nu ştie ce-i aia ce arăţi tu acolo? Bă, Sebastiane, şi poate nu eram aşa enervat, dar era şi gerul ăla ce-mi paraliza capul şi pe altul nu l-am găsit vinovat decît pe tine. Bă, Sebastiane, bă, şi dacă nu tu eşti de vină, cred că e gerul, mînca-l-ar gemul să-l mănînce! Fiindcă gerul ăsta nenorocit mi-a mai cauzat pagube neuronice şi acum doi ani, cînd eram la *Oblomov,* la Teatrul Bulandra, şi ce crezi că mi s-a întîmplat, bre? Atunci Tocilescu a fost de vină că m-a ţinut la piesă patru ore şi afară maşina îmi murea de la baterie! Şi la minus enşpe grade găseşte tu cu ce să umbli pe stradă! Ce l-am înjurat pe Tocilescu atunci! Ce şi-a luat-o şi *Oblomov!* De ce, Sebastiane, mi se întîmplă necazuri cu maşina pe timp de teatru şi ger? Ce îngemănare de forţe neliniştite şi obscure se înţeleg în contra mea? Unde este învăţătura pieselor de teatru transmisă maşinilor din parcare? Chiar table sînt aceste Drăcii, Pejosuri, Citronuri, Mergedesuri? Păi, atunci, de ce ducem omul la teatru şi maşina în parcare? De ce, bă, ăla care mi-ai omorît maşina la Teatrul Naţional, te-ai cărat? De ce? Voiam doar să te văd în ochi şi să-ţi spun: „Hai la Poliţie!". Că acum trebuie să declar de unul singur şi să bănuiască poliţiştii că mint, că s-au săturat şi ei de cîte accidente în parcare au auzit!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Cercetător român la mila Europei

M-am tot întrebat şi mă tot întreb cu naivitate ce se întîmplă cu cercetarea românească şi cine are nevoie de aşa ceva într-o ţară în care manelele, fotbalul şi fetele goale ocupă primele locuri în toate topurile. Ne-am obişnuit de 16 ani să aşteptăm mila ţărilor bogate din Occident, să ne văităm că sîntem o ţară săracă fără suficienţi bani pentru susţinerea culturii, a cercetării şi a învăţămîntului. Ne-am obişnuit să primim burse şi granturi şi am devenit experţi în alcătuirea a zeci şi zeci de proiecte care ne mănîncă timp şi energii ce ar putea fi altfel folosite. Ne-am obişnuit să fim invitaţi la colocvii şi congrese, iar alţii să se ocupe de toate cele. Dar iată că s-a cam ajuns la fundul sacului.

Mă întreb cu stupoare de ce instituţii ca New Europe College, Bucureşti, sau Agence Universitaire de la Francophonie, prin filiera sa de la Bucureşti, au prevăzute în bugetele lor un „fond de mobilitate" pentru cercetătorii şi profesorii români invitaţi să participe la manifestaţii internaţionale, iar instituţiile abilitate ale statului care ar trebui să prevadă aşa ceva, nici măcar nu au ideea de principiu. Confruntată cu o astfel de problemă, invitată să particip la un Congres Internaţional de Istorie economică la Helsinki (şi cazul meu nu este singular), unde de obicei cercetătorii invitaţi sînt susţinuţi de institutele lor, am început să caut pe site-urile aferente. Am început cu Academia Română, a cărei cercetătoare sînt, şi ştiind că „stimabila doamnă" pretinde dezvoltarea şi promovarea unor relaţii cu institutele de cercetare internaţională. Un asemenea fond nu există, deşi de sus pînă jos se vorbeşte de cercetare şi de excelenţă, şi nu pot să nu mă întreb cum vom putea face această excelenţă cînd instituţia ca atare n-o susţine (chiar şi-n cadrul schimburilor interacademice cu fostele ţări socialiste, „stimata doamnă" nu-şi respectă partea financiară ce-i revine). Las la o parte că România organizează o secţiune aparte la acest congres, iar printre participanţi se numără bătrînii şi vechii dinozauri ai Academiei pentru care cu siguranţă se vor găsi bani. Dacă sînteţi curioşi, accesaţi site-ul congresului (www.helsinki.fi/iehc2006), secţiunea 44 şi veţi afla mai multe amănunte.

Apoi am trecut la Ministerul Educaţiei şi Cercetării unde, la secţiunea „Manifestări ştiinţifice", te întîmpină o limbă de lemn şi un du-te-vino din care nu înţelegi nimic. De altfel, cu această instituţie am mai avut o experienţă destul de neplăcută cînd, dorind să ader la un program de cercetare *Cost,* la iniţiativa vicepreşedintelui francez al acestui proiect, am primit un răspuns halucinant din partea unei funcţionare: „Nu se poate, întrucît proiectul a fost luat deja de fetele din minister". Păi dacă fetele din minister sînt şi funcţionare, şi experte în cercetarea punctuală, atunci propun, ca omul econom..., hai să desfiinţăm institutele şi mai ales celebra diviziune a muncii şi să le lăsăm pe fetele de la minister să le facă pe toate. Poate aşa vom progresa mai repede. Nu mă pot însă întreba ce intervenţie va avea fucţionara de la minister într-un congres internaţional unde tema va fi, de exemplu, „Domesticitatea feminină: control şi violenţă (sec. al XVII-lea)".

Şi în fine am ajuns pe site-ul Ministerului Culturii şi Cultelor unde chiar există un „fond de mobilitate". Domeniile sînt însă atît de stricte că pînă la urmă trebuie să ghiceşti cam pe unde cercetarea ta ar putea fi introdusă şi forţată să intre. N-am aflat nici măcar dacă participarea la un congres internaţional este declarată manifestare ştiinţifică, astfel încît să capete dreptul de a fi numit grant. Am pus totuşi o întrebare unei doamne responsabile cu acest fond, aştept încă un răspuns. Cel puţin, MCC-ul a luat-o înaintea Academiei, care nu ştiu cum face de nu reuşeşte niciodată să fie în pas cu vremurile.

Nu ar fi oare normal ca fiecare instituţie de cercetare să beneficieze, de drept, de un astfel de fond susţinînd participarea cercetătorilor la manifestările internaţionale? Nu vi se pare normal ca cercetarea românească să prevadă proiecte de anvergură internaţională şi să-şi permită, la rîndu-i, invitarea unor cercetători de marcă la astfel de colocvii şi congrese, organizate chiar de către România? Nu credeţi că ar fi normal ca cercetarea adevărată să fie scopul cercetătorului şi nu problemele administrative care, surpriză, capătă mai multe puncte într-o fişă de evaluare decît un articol ştiinţific? Pînă cînd o să ne mai văităm că nu avem bani? Nu vi se pare că a devenit deja ruşinos să întinzi de fiecare dată mîna? Îmi este deja ruşine să spun: „ştiţi, eu accept invitaţia dumneavoastră, dar eu vin din România şi, după cum bine ştiţi, bani nu prea sînt şi dacă se poate...".

Cer dreptul la informaţie, cer normalitate, cer dreptul de a candida şi transparenţa unor astfel de concursuri, dorinţa de a cîştiga cel mai bun. Programe pe bune, nu inserate pe Internet pentru a bifa o activitate cerută de UE şi la care pînă la urmă să aibă acces doar cei „aleşi" cu replica „hai du-te, bă, tu, te mai plimbi, ce dacă acolo-i vorba de *gender,* iar tu eşti inginer, găseşti tu ceva de zis, că nu-i mare scofală". Oare aşa să fie?

Sau poate că ar fi mai corect să închidem prăvălia, să ne reprofilăm, iar cultura s-o punem într-o capsulă a timpului şi s-aşteptăm nu neapărat bogăţia, cît mai ales conştientizarea importanţei ei în progresul acestei ţări.

libertatea de impresie

Castelul

Spiritul profund al statului românesc, cel de la fanarioţi şi imperiul austriac încoace, recuperat şi întărit în comunism şi eliberat în toată splendoarea lui în epoca de tranziţie, se regăseşte pe deplin, la administraţiile financiare (un fel de muzee ale birocraţiei). Instituţii ale statului perfect, unde cetăţeanul devine supusul funcţionarului, deşi acesta din urmă este el însuşi un soldat perfect înregimentat în mecanismele numite acum, după moda occidentală, „proceduri". De fapt, ele nu sînt altceva decît obstacole birocratice în calea oamenilor şi a bunului-simţ. Între timp s-a inventat computerul. Un obiect privit cu teamă la început de birocraţii obişnuiţi să caute prin hîrtii, dar care, acum, pare să le fi devenit mai mult decît familiar. L-au integrat printre dosare, ca pe un nou instrument – obstacol (şi mai pervers) în calea rezolvării problemelor oamenilor. Computerul merge încet, uneori se strică, reţeaua poate să cadă cu totul... Pe de altă parte, ca şi funcţionarul, nici el nu greşeşte vreodată în favoarea cetăţeanului. Poate calcula la infinit impozite fictive şi nimeni nu-l poate opri. Dacă funcţionarului simplu îi mai puteai demostra că ai dreptate, celui care-şi bazează deciziile pe calculul maşinii, nu-i mai poţi dovedi nimic. Iar alături de calculator, sînt oricum vechile teancuri de dosare şi hîrtii care trebuie şi ele verificate, semnate şi ştampilate tacticos. Apoi mai e şi plimbarea între ghişee. Se plimbă cetăţeanul, odată cu hîrtiile lui. Cu alte cuvinte, face el treaba pentru care îi plăteşte pe funcţionari. Realitatea a demonstrat cît de utopică este ideea aşa-numitului birou unic, în instituţiile statului. De fapt, nici nu se mai vorbeşte de asta. Există, în schimb, cota unică, impusă de guvernul liberal. La început părea o oază de speranţă. Lucrurile promiteau să devină mai simple şi mai clare. Dar, ca şi în cazul introducerii computerului, s-a dovedit că sistemul funcţionăresc are capacitatea de a se adapta prin a rămîne neschimbat. Cota de 16% poate fi de fapt mult mai complicată decît pur şi simplu 16%. Pentru a recupera banii pe care, prin calcule „sofisticate", instituţia în cauză ţi-i ia în plus în fiecare an, trebuie să te zbaţi şi să faci tot felul de hîrtii. Dar tot aşa trebuie să faci şi pentru a da bani. Dacă vrei să-ţi înregistrezi un contract sau o activitate care va deveni o sursă de venituri şi pentru bugetul statului, eşti nevoit să vii cu mai toate actele pe care le ai prin casă. Ia-le de la început pe toate că, pînă la urmă, nici unul nu se va dovedi de prisos. Mai fă şi cîte trei cópii, chiar înainte de a da ochii cu funcţionarii, că nu strică. Şi apoi, a mai pomenit vreodată cineva administraţie financiară fără xerox alături? Codul numeric personal, inventat la un moment dat în ideea simplificării lucrurilor, a devenit o cifră suplimentară. Se adaugă la celelalte date personale, care oricum trebuie furnizate de fiecare dată funcţionarilor, chiar dacă se află deja şi în memoria computerelor. Totul trebuie comparat şi cîntărit cu fiecare ocazie. Unii pot avea iluzia că printr-un cadou, problemele se rezolvă mai repede. Chiar dacă primesc un asemenea „stimulent", funcţionarii nu pot „sări" peste procedurile impuse de sistem. Se vor preface doar că lucrează mai repede, însă cel în cauză va pierde tot atîtea ore. Pe de altă parte, niciodată la administraţia financiară lucrurile nu se rezolvă complet şi definitiv. Omul trebuie să rămînă tot timpul „agăţat" de această instituţie cu cîte ceva. Totdeauna vulnerabil şi oricînd într-o posibilă culpă. Niciodată crezut şi niciodată cinstit. Aşa trebuie să se simtă cetăţeanul. Şi cînd iese de acolo să nu poată zice altceva decît: „Paştele mamii lor!".

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

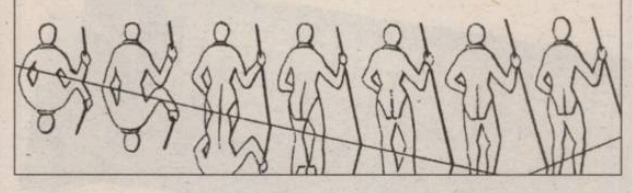

Altă faţă a hidosului

Cînd am scris, acum două săptămîni, despre Muzeul figurilor de ceară, am precizat că lista ororilor nu s-a terminat. Instrumentele de tortură şi descrierea lor pseudo-ştiinţifică, la rece, nu au fost decît o parte a expoziţiei încă în funcţiune. Ne-au mai rămas secţiunile „Monştri" şi „Boli".

Dacă torturile erau prezentate pur şi simplu tehnic, în cazul oamenilor născuţi cu diformităţi nu prea ştiai cu ce sentiment să rămîi: primul nivel de percepţie era cel fizic, de pură oripilare în faţa unor lucruri pînă la urmă anormale; la un al doilea te gîndeai că, dacă totuşi expoziţia în cauză s-a obosit să le prezinte, aceste lucruri trebuie să fie, într-o oarecare măsură, circumscrise unei percepţii normale; la un al treilea, ţi se trezeau la viaţă şi o oarecare toleranţă şi corectitudine politică faţă de semenii defavorizaţi, lăsînd şi partea bună, pe care ne-o dorim în străfundul fiecărui semen al nostru, să iasă la iveală.

Femeia-porc, Annie Deps, este, de pildă, reprezentativă pentru cele trei nivele de percepţie de mai sus: statuia, hidoasă, dar cumva spre comic pentru că îţi aducea aminte de Miss Piggy, sigur, te oripila, într-o oarecare măsură; apoi, după ce citeai prezentarea, înclinai mai mult spre cel de-al treilea tip de atitudine, cea mai tolerantă, poate şi pentru că respectiva Annie se adaptase social, în ciuda diformităţii ei: fusese profesoară, se căsătorise şi născuse copii normali şi sănătoşi.

Cazul Anniei este unul fericit. Mai sînt şi altele oarecum asemănătoare, care încadrează grotescul în cotidian fără prea mari farafastîcuri: Femeia-bărbat, de exemplu, care a avut o cafenea pînă la moartea soţului (deci, a avut şi un soţ), după care a acceptat să fie angajată la circ – nu pentru că nu avea încotro, pentru că era o ciudăţenie a naturii, ci pentru că îşi dorea să călătorească. Acesta este genul de nuanţe pe care inscripţiile româno-ruse le introduc, cu ingenuitate: tot depre femeia-bărbat se mai spune că „avea un caracter vesel şi era iubită de toţi". Astfel de afirmaţii, pe care nu le-am întîlnit în mult mai justiţiara secţiune cu torturaţi, te fac să mai dai o şansă istoriei: dacă cei mai diformi dintre diformi erau, într-un anumit fel, acceptaţi, oamenii, cu torturile lor sinistre cu tot, nu mai par chiar atît de monstruoşi.

Ciudaţii sînt deci o secţiune mai umană. Problemele par generate de o disfuncţie în modul de alcătuire, de un soi de alăturare greşită a pieselor din puzzle-ul personal. De pildă, în cazul prinţesei Paoline, trăitoare pe la sfîrşitul secolului al XIX-lea, o dereglare a hipofizei (spun explicaţiile) a făcut-o să îmbătrînească la 19 ani.

Omul cu două capete e prezentat chiar umoristic, în stilul bîlciurilor de altădată: „Prima oară a apărut în 1927, pe arena circului – cînd şi-a scos pălăria, oamenii au rămas trăsniţi: avea două capuri (...); deşi ochii capului parazit priveau destul de conştiincios, faţa făcea grimase, nu putea scoate nici un sunet; poate că e şi spre bine: cine ştie ce mai avea în minte un astfel de cap".

Făcînd abstracţie de pluralul greşit şi de proasta consecuţie a timpurilor, nu putem totuşi să nu sesizăm umorul, voluntar sau nu, al inscripţiilor. Precum şi faptul că, unele dintre personajele groteşti fiind prezentate într-un context vesel, şi social, precum jocul de cărţi, nu observi decît la o a doua privire că ceva nu e în regulă cu ele. Aşa că, pînă la urmă, aceastã *mondo cane* capătă o tentă deloc nouă, dar care ne ajută s-o suportăm şi să mergem mai departe: lumea nu ca o scenă, ci ca un imens bîlci, în care cei expuşi sau autoexpuşi găsesc o utilitate diformităţii lor. Dacă nu alta, măcar expunerea în sine.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

In God They Trust

Puterile europene şi-au oficializat declinul în 1918, cînd idealismul wilsonian a opus imperiilor coloniale principiul autodeterminării. Revoluţia Americană (definită prin emanciparea faţă de Metropolă) trecea astfel în politica mondială. Indiferent însă de prezenţa americană la negocierile de pace, era deja clar că bătrînele societăţi occidentale acuzau eroziunea istorică provocată de factori culturali, economici şi religioşi, pe care simplele ambiţii retorice nu-i mai puteau disimula.

După 1945, proiectul unificării continentului nostru a corectat parţial dinamica declinului, mai ales datorită Planului Marshall. De frica URSS şi a comunismului mondial, războiul rece a mascat oarecum falia crescîndă dintre europeni şi americani, însă scenariul postsovietic ne-a repus în situaţia de a constata că malurile Atlanticului se distanţează ireparabil. De ce? Nu e nevoie să cochetăm cu abisalul pentru a recunoaşte că ruptura euro-americană exprimă prioritar o diferenţă de model spiritual. Politicienii europeni nu mai cred în Dumnezeu. Cred în democraţie (ca şi americanii), dar nu-l văd pe Dumnezeu ca sursă a dreptului individual la fericire în sînul unei comunităţi civile bazate pe justiţie, libertate şi competiţie loială.

Dacă pe tărîm european libertatea şi religia sînt antagonice, de partea cealaltă spiritul celor două se combină armonios. La începutul secolului XIX, Tocqueville observase că, în America, „religia trebuie privită ca instituţie politică de prim ordin". O asemenea trăsătură nu mai există în Europa de după 1789. Evident, creştinismul n-a *dispărut* din Lumea Veche: cele trei confesiuni subzistă prin comunităţi ecleziale variabil active în propria lor delimitare socială şi, oricum, legale. Numai că aceste comunităţi sînt separate de viaţa politică: în Spania, monarhie catolică, Guvernul socialist trece prin Parlament legea de abilitare a căsătoriilor homosexuale, fără ca perspectiva Bisericii să mai conteze. Cu totul altceva găsim în SUA, ţară multiconfesională, tolerantă cu alte religii, însă constituţional angajată într-o construcţie care calchiază, simbolic, tema Poporului Ales şi orizontul redempţiunii în Hristos.

The American Creed – focalizat pe mărturisirea Dumnezeului biblic – justifică faptul că toate conflictele şi „trezirile" societăţii WHASP au fost *de natură morală*, fie că vorbim despre sclavie, puterea corporativă, drepturile civile sau codurile sexuale. Morala întemeiază politica, oricît de aleatorie s-ar dovedi „moralitatea" politicienilor de peste Ocean. Nimeni nu mai poate spune aşa ceva despre scena europeană, unde abstractele „drepturi ale omului şi cetăţeanului" au fost programatic scutite de orice referinţă divină.

„Declaraţia de Independenţă" folosise un limbaj providenţialist pe care Constituţia SUA, redactată în termeni seculari, nu îl preia. Cu toate acestea, Părinţii Fondatori gîndeau teologic: „o Republică nu poate fi întemeiată decît pe o religie curată şi pe o morală severă" – scria John Adams, confirmat de Washington însuşi care socotea că „raţiunea şi experienţa, deopotrivă, ne împiedică să aşteptăm ca moralitatea naţională să poată fi păstrată în lipsa principiilor religioase". Pe scurt, exact cînd liderii modernizatori ai Lumii Noi recuperau originile creştinismului pentru a închega imaginarul colectiv al naţiunii americane, conducătorii europeni se întreceau în josefinisme voltairiene, în apostazii de salon şi politici anticlericale de pe urma cărora UE trage şi astăzi „la stînga", neizbutind, bunăoară, să adopte (în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei) recent propusa rezoluţie PPE de condamnare a crimelor comunismului.

Reflecţiile precedente mi-au fost inspirate de lectura cărţii lui Samuel P. Huntington, *Cine sîntem?* (apărută în 2004, la Simon & Schuster, NY), unde faimosul profesor *nu* polemizează cu Europa (aşa cum fac eu însumi), ci analizează printr-o grilă teologico-politică structura identităţii americane şi tectonica ei de după 11 septembrie. Îmi explic atracţia fostelor state comuniste faţă de SUA şi într-o asemenea cheie.

Anca MANOLESCU

Hotărîrea de a intra în vorbă cu Socrate

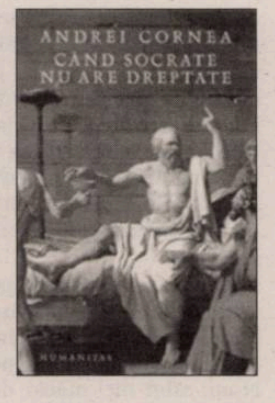

Gînditorii postmoderni privesc cu mefienţă către Platon şi tradiţia care a decurs din el. Nu place convingerea că există o esenţă a realităţilor care e superioară manifestărilor concrete şi le fundamentează. Catalogată drept „esenţialism", ea e acuzată de autoritarism metafizic, de lipsă de respect pentru diversitatea vie a lumii, înjosită, pare-se, în raport cu tărîmul ideilor. Nu place nici „monismul axiologic" al lui Platon, care regrupează valorile într-o unitate transcendentă; nu place elitismul lui politic, duşman, pare-se, al democraţiei, al societăţii deschise, cel care ar legitima, cine ştie?, chiar statul totalitar. Nu place, poate, nici efortul pe care îl cere umanului de a se lucra pe sine în conformitate cu Ideile pentru a putea participa la realitatea lor esenţială.

Opus relativismului şi atacurilor care pun la zid gîndirea lui Platon, Andrei Cornea arătase totuşi în cartea lui precedentă *(De la Şcoala din Atena la Şcoala de la Păltiniş)* că Platon e un gînditor atopic, care se exclude pe sine, ca „eu auctorial", din propriul proiect de societate. Dar nici modelul nostru de societate şi mai ales de om nu sînt chiar aşa de impecabile, încît să nu mai avem nevoie să ne uităm în urmă. Ceea ce s-ar putea numi, şarjînd, un anume „postumanism" actual e permisiv pînă la pulverizarea normelor, relativist pînă la neputinţa de a-şi mai susţine valorile, indiferent la specificitatea umanului pînă la manipularea genetică, minat de totalitarismele criminale ale secolului XX, dezorientat în faţa terorismului fundamentalist de azi. Nu merită oare să revizităm ceva mai atent vechiul umanism platonico-aristotelic, lăsînd la o parte procesările care l-au transformat pe Platon în platonism de şcoală? Nu merită să ne întoarcem la Platon pentru a lua în seamă excelenţa, umbrele, crizele gîndirii lui, poate la fel de semnificative? Înapoi la Platon, cu o privire proaspătă, neintimidată de lunga tradiţie culturală care i-a construit, printre altele, şi o autoritate convenţională. Înapoi la Platon pentru a gîndi împreună cu el, pornind de la el, o atitudine etică pentru omul de astăzi: iată intenţia cu care Andrei Cornea îşi focalizează comentariile asupra unor personaje secundare din dialogurile platonice în frumoasa (şi premiata) sa carte: *Cînd Socrate nu are dreptate,* Editura Humanitas, 2005 (premiul Prometheus pentru cartea anului, acordat de revista *România literară).*

El porneşte prin a demonta ceea ce face convenţia aparentă a dialogurilor platonice: anume că ele nu ar fi decît desfăşurarea fără fisură a dreptăţii lui Socrate, expunerea unui demers dialectic, pretins riguros şi necesar în fiece verigă, prin care interlocutorul e determinat să se lase condus infailibil de filozof spre adevăr. E ceea ce Andrei Cornea numeşte „perfecţiunea maşinii dialogice platoniciene de fabricat metodic, subtil «adevăr şi dreptate»". Această convenţie de suprafaţă revine la faptul că, intelectual vorbind, Socrate ar fi „stăpînul discursului", disimulat sub inocenţa întrebătorului. El captează răspunsurile (şi răspunderea) acordate aparent în deplină libertate de un interlocutor care se află de fapt prins în plasa nevăzută şi nemărturisită a supoziţiilor socratice, a „contextului interogaţional" ţesut de el. Decizia de a intra în dialog cu Socrate e luată în deplină libertate, dar odată intrat în „jocul competiţional" al dialogului, celălalt nu mai poate merge decît pe rutele trasate de filozof. Literar vorbind, această convenţie ar face din celelalte personaje doar personaje de fundal, de contrast sau de ilustrare a demersului socratic care, toate, nu au alt rol decît să asigure relieful figurii centrale.

Dat fiind că porneşte prin a „da pe faţă" această convenţie, dat fiind că miza cărţii e pledoaria pentru dreptatea anumitor personaje secundare, se poate spune că Andrei Cornea nu intră în dialog cu Socrate. Dar nici nu se ţine la distanţa unei critici deconstruitoare. El „intră în vorbă", se întreabă nu numai despre tezele pe care Socrate îşi clădeşte argumentaţia şi persuasiunea, ci şi despre economia, poate mai puţin asimetrică decît am crede, a dialogurilor. Luînd partea unor atitudini intelectuale ori existenţiale „nesocratice", demonstrîndu-le consistenţa şi legitimitatea, el face să apară mai la lumină complexitatea, voită de Platon, depusă de Platon în compoziţia dialogurilor. Relieful lor nu mai apare atît de schematic: o culme străbătută de gîndirea lui Socrate faţă de care tot ceea ce în gîndirea interlocutorilor nu consimte la ea este respins/ împins la vale de aparatul lui dialectic. Avem de a face cu un peisaj intelectual mai bogat, în care Socrate nu mai apare ca un „fabricant" de adevăr şi dreptate, conducînd raţionalist-autoritar către cerul „abstract" al ideilor, ci mai nuanţat, mai amplu în tematica lui; în care personajele secundare îşi au importanţa lor specifică pentru relieful global al dialogurilor. Învăţarea virtuţii nu este expusă, de pildă, de Socrate în faţa lui Menon, ca un pur demers conceptual, indiferent la particularul indivizilor; ea e actualizată tocmai într-o persoană (pajul lui Menon), odată cu demnitatea ei de fiinţă umană, de fiinţă capabilă de virtute. Eutyphron este un *philanthropos* religios tot atît de îndrăzneţ şi radical (poate mai radical într-un anume sens) pe cît este Socrate prin interogaţia filozofică la care îi stîrneşte pe atenieni. Insensibilitatea lui Socrate faţă de poziţia lui Eutyphron ori tăcerea cu care Philebos întîmpină cercetarea filozofului în dialogul omonim aparţin, şi ele, din plin economiei platonice; stau drept dovadă a unei alte linii de abordare a adevărului, a principiilor, a valorilor: cea a sacrului religios participat, nu a tematizării filozofice practicate de Socrate. Dar între cele două linii nu există excluziune, ci complementaritate pare să ne lase să înţelegem Platon prin însăşi economia dialogurilor lui. Mergînd pe această linie, ne putem întreba dacă „pluralismul axiologic" al lui Gorgias – pe care Socrate nu îl combate prin rigoarea raţionamentului, ci, arată Andrei Cornea, tocmai cu mijloacele retoricii – nu poate fi conceput drept faţa concretă, aplicată, polimorfă a ideii de virtute, cu unitatea ei transcendentă? Tot aşa cum politeismul antic nu excludea programatic un zeu suprem (oricare ţi-ar fi numele cu care vrei să te numim...), faţă de care ceilalţi, o spune Andrei Cornea, „nu sînt decît zei secunzi".

În cîteva rînduri el aminteşte de „geniul dramatic" al lui Platon, de ştiinţa lui de a pune în scenă mersul gîndului, o tematică, încrucişarea fertilă a unor concepţii diferite. Cartea lui Andrei Cornea este o demonstraţie, mereu pasionantă şi convingătoare, a acestui geniu. Ea scoate la lumină tocmai „intriga", raporturile între doctrine, între nivelurile pe care se aplică ele, între modelele de lume, de societate, de umanitate. Iar în aceste „drame" nu avem de-a face cu un singur sens şi personaj învingător, ci cu o reţea, în tensiune, dar şi în complementaritate de sensuri-actori, pentru care titlul unuia dintre capitole, „Lecţia lui «Socratagoras»", e semnificativ. „Socratagoras" aminteşte de *întregul,* pierdut astăzi din vedere, al cunoaşterii şi al virtuţii. Semnifică *articulaţia* între ciclul de tip protagoreic – învăţătură practică, obţinută prin imitaţia unor modele umane, aplicîndu-se domeniului empiric, acumulare de cunoştinţe şi de convenţii sociale, care fac din om o fiinţă respectuoasă în mod curent (dar nu şi în „stare de excepţie") faţă de morală – şi ciclul superior, socratic: învăţătură *teoretică* în ambele sensuri ale cuvîntului, obţinută prin imitarea Formelor inteligibile, care fac din om o fiinţă etică, fiindcă principiile orientează întregul vieţii şi al morţii persoanei astfel „educate". Dispariţia ciclului socratic face din noi oameni neîntregi, atotdisponibili faţă de diversitate, dar cam lipsiţi de coerenţă, de repere, de asimptota spre care să tindă curba vieţii noastre etice.

Dacă dialogurile platoniciene sînt nişte „drame" intelectuale şi existenţiale, autorul cărţii se comportă întrucîtva, în comentariile lui, ca un regizor. El îşi construieşte „reprezentaţia" pe un dualism al opoziţiilor ce trec în complementare, alegînd de pildă să pună faţă în faţă învăţătura intuitivă şi practică a sofiştilor şi raţionalismul abstract al lui Socrate. Dar pentru Socrate însuşi, învăţătura nu se reduce la demersul dialectic al raţiunii; acesta conduce spre contemplarea directă, intelectual-intuitivă, spre „răsucirea întregului suflet către ceea-ce-este". Am avea astfel în total trei paliere de cunoaştere, în care ultimul seamănă bine cu acel nivel al cunoaşterii religioase care transformă fiinţa („veţi cunoaşte adevărul şi el vă va face liberi").

Dar tema dominantă, pentru Andrei Cornea, este atitudinea etică. Cartea lui se încheie cu un frumos capitol despre „regula-normă" şi „regula-riglă", despre morala comună, practică, maleabilă, cea adaptată empiriei de fiecare zi; dar o morală care, pentru a nu deveni duplicitară şi a nu se surpa în situaţii de criză, trebuie să rămînă orientată spre celălalt orizont al omului, cel constelat de virtuţile-idei, în care pulsează aceeaşi unitate.

Fineţea analizelor, analogiile expresive dintre faptele de limbaj, faptele socio-culturale şi istorice, tematica bine construită a fiecărui capitol, savoarea imaginilor în care e turnată, angajarea cercetătorului faţă de ea fac din cartea lui Andrei Cornea o carte cuceritoare. Socratică, de asemenea, de vreme ce ne pune, cu prospeţime, pe calea unor întrebări esenţiale.

Marius CHIVU

Cîtă realitate începe într-un spital

Vîrtejul destinului m-a aruncat, în ultimele trei luni, în postura de însoţitor permanent al unui membru al familiei mele în trei spitale bucureştene. Există diferenţe notabile între cele trei spitale, dar, în esenţă, realitatea agresiunii psihice a Spitalului românesc e aceeaşi.

Şpaga(t) între moarte şi viaţă

Vei plăti dacă intri pe poarta Spitalului cu impertinenţa de a crede că îţi vei putea păstra principiile. Vei plăti la propriu.

Închipuie-ţi că ne-norocitul din familia ta e în comă, atîrnînd de picăturile perfuziei ce mai leagă moartea de viaţă, în timp ce în saloanele Spitalului, concomitent, zeci de bolnavi îşi gem durerea la aceeaşi intensitate, un doctor face, tăcut şi lent, internările, două asistente trec impasibil pe coridoare... Ai impresia că nu ai captat atenţia, că nu interesezi pe nimeni, că totul se mişcă prea lent, ai impresia că nu faci decît să aştepţi să devii cu totul invizibil, acolo, sprijinit de targă. Deja ţi se pare că cel de lîngă tine abia mai respiră. În acel moment nu vei mai conta decît tu şi bolnavul sînge din sîngele tău. Vei vrea să-i cumperi întîietatea. În acel prim moment disperat, cu acel sentiment de suprem egoism începe totul. Îţi învingi inerenta jenă şi faci gestul salvator: dai şpagă şi, practic, semnezi pactul de supravieţuire în Spital. Nu eşti un învins, abia acum intri în luptă.

Şpaga e subînţeleasă, e contractul tacit, e legea nescrisă. Taximetristul care strîmbă din nas că îi bagi un paralitic în maşină, portarul care nu te lasă să intri cu maşina în curtea Spitalului indicîndu-ţi, aparent intransigent, panoul unde scrie că parcarea e interzisă (dar parcarea e înţesată de alte maşini), brancardierii care duc targa pe ploaie la tomograful aflat în altă clădire, gardianul care nu lasă să intre doi însoţitori la un pacient, bucătăreasa care îţi aruncă în farfuria cea mai ciobită cea mai schiloadă aripioară de pui, infirmiera care îţi spune tot timpul că nu mai sînt cearşafuri curate şi care te ia la rost că bolnavul tău iar a făcut pe el, asistenta care e tot timpul încruntată şi ţipă la tine că perfuzia nu a fost oprită la timp, asistenta care-ţi pune o branulă albastră în locul uneia roz (mai rezistente), asistenta care bandajează cateterul cu cel mai prost leucoplast, asistenta care îţi spune că în întreg Institutul hematologic nu există nici o picătură de sînge cu Rh negativ, maseorul care vine cîteva minute la două-trei zile, doctoriţa care întîrzie analizele o săptămînă, doctorul care stă tot mai puţin la vizită, care trebuie vînat pe coridoare să-ţi spună ce şi cum şi care se răsteşte că oricum nu e treaba ta că nici el nu se bagă în domeniul tău, orice alt doctor care îţi poate rezolva problema în locul doctorului deja plătit, dar care ţi-a ascuns că tocmai se pensionase...

Spitalul pare organizat ca un Centru Social al Selecţiei Naturale. Iar şpaga nu se dă, pur şi simplu. Şpaga e reacţia firească la un proces de uzură. Mediul (corupt), atmosfera (apăsătoare), condiţiile (precare), atitudinea (indiferentă a) oamenilor îmbrăcaţi în alb, totul creează presiune asupra ta. La momentul respectiv, vei răsufla uşurat că ţi s-a oferit şansa de a da, în sfîrşit, izbăvitoarea şpagă. Ai îndeplinit cutuma.

Şpaga e rugăciunea către doctor. Cu ea îl vei îndupleca să te asculte, să-şi dea tot interesul să te ajute, să aibă conştiinţa ridicată... Şpaga îţi dă dreptul (iluzoriu & absurd) de a-i cere doctorului să fie omnipotent. După ce vei fi semnat actul prin care Spitalul îşi declină orice răspundere şi prin care consimţi ca *tu* să îţi asumi „cel mai mic risc de deces“ în cazul operaţiei, prin şpagă forţezi un transfer de responsabilitate: dacă acceptă, doctorul e responsabil măcar în faţa ta şi a legii divine. Aşa că îţi vei suna rudele, prietenii, extraordinarii colegi de serviciu se vor mobiliza, vei face rost de bani. Vei întreba pe cei din salonul tău şi vei da, în secret, mai mult decît au dat ei. Într-o zi va apărea cineva despre care vei afla că a dat dublu decît tine. Dintr-o dată doctorul îţi va părea mai conştiincios cu celălalt. Cu gîndul la ofranda lui Cain, te vei simţi pierdut. Vei plusa cu o sticlă de whisky, cu un peşte mare şi proaspăt, cu ceva special.

Dar, nu te teme, vei fi răsplătit! Cînd vîri plicul într-unul dintre buzunarele situate invariabil de ambele părţi ale tuturor halatelor din Spital, spui spăşit mulţumesc. Mulţumeşti că îţi este primită ofranda. Dacă eşti refuzat e semn rău. Operaţia nu are sorţi de izbîndă sau nu a ieşit cum trebuia. Primirea şpăgii e semn că disperarea ta a fost corectă, dar că rugile ţi-au fost ascultate şi ziua senină e certă. Şpaga e un *placebo* pentru liniştea ta pe coridoarele Spitalului. De aici încolo nici nu mai crezi că a fost vorba de şpagă. Doar recunoştinţă şi mulţumire. Cu cît operaţia iese mai bine, cu atît şpaga e mai nesemnificativă. Te ocărăşti că, poate, nu ai dat cît se cuvenea. Şpaga devine, astfel, relativă. Ce înseamnă, cu adevărat, o şpagă raportată la o viaţă de om!?

Cu şpaga cumperi bunăvoinţa unor oameni imuni la suferinţă, oameni pe care, după cîteva săptămîni de conviețuit în Spital ca însoţitor permanent al bolnavului tău, ajungi să îi înţelegi. Mai mult, să îi compătimeşti, să-ţi fie milă de ei uitînd chiar de mizeria ta. Nu bolnavii, ci ei sînt adevăraţii prizonieri ai Spitalului. Ei, cei care înfruntă ani în şir mizeria bolii celorlalţi pe un salariu de mizerie. Cu cît eşti tu mai dezgustat de condiţiile lor, cu atît mai uşor consimţi la şpagă. Tu poate vei pleca în cîteva luni cu bolnavul tău salvat, dar ei sînt constrînşi să vieţuiască în continuare în Spital. Au şi ei disperările lor... Sînteţi nişte ingraţi, tu şi bolnavul tău!

Fireşte, vei da şi peste asistente cu voce caldă şi cu gesturi precise aproape tandre, asistente al căror profesionalism discret îl vei asimila compasiunii nemărturisite, vei întîlni şi doctori răbdători care îţi vor explica, aproape părinteşte, ce înseamnă volet decompresiv şi ischemie, doctori străini a căror sudoare, aplecaţi fiind asupra bolnavului tău aflat în convulsii, te va îngheţa şi înduioşa în acelaşi timp, doctoriţe care îţi surîd surprinse plăcut cînd le întinzi un număr din *Dilema veche*... Astfel de oameni, despre care bolnavii mai vechi îţi vor vorbi la ceas de taină, există. Îi vei căuta şi ei vor veni la tine, dar aceştia rămîn, ca în minuţiosul proces al unei angiografieri, doar factorul de contrast. Faţă de aceşti oameni tu nu te vei achita cu adevărat niciodată. Pentru că ei reprezintă, în momentele crunte, însăşi speranţa. (În spital descoperi cuvintele pe care, îndeobşte, le eviţi pentru că ţi se par prea mari. Exerciţiul subit al suferinţei îţi redă nealterată semnificaţia cuvintelor. Experienţa extremă te situează la un nivel mai aerat al limbajului; comunicarea cu ceilalţi, dar, mai ales, cu tine capătă dintr-odată un registru mai grav. Pe cei din afara zidurilor Spitalului îi vei jena cu patetismul tău. Dar ei n-au fost acolo!)

Made in RDG

Condiţiile din Spital sînt, deseori, revoltătoare. Pereţii sînt scorojiţi (un afiş gălbui interzice fumatul conform „Ordinului Ministerului Sănătăţii nr. 225/1975“), la baie e igrasie şi apa se prelinge din perete, acolo unde odată a fost o chiuvetă, vasul WC-ului e spart, bazinul e înţepenit, lemnul e umflat şi uşile nu se închid, pe la ferestre te trage curentul, caloriferele fie te sufocă, fie te lasă să îngheţi, mîncarea e proastă, repetabilă şi puţină, pernele şi cearşafurile (cînd nu trebuie să le aduci de acasă) sînt gri-gălbui şi găurite, saltelele au gloduri şi sînt rîncede... Dacă bolnavul e imobilizat la pat, internarea lui e condiţionată de internarea aparţinătorului, care însă e obligat să plătească Spitalului zilele acestei forţate spitalizări. (Constrîns apoi să preia o parte din atribuţiile infirmierelor şi asistentelor, internarea însoţitorului devine calificare la locul de muncă.) Tomograful e în altă clădire, pe aparatele de la fizioterapie scrie *Made in RDG*, scaunele cu rotile n-au rotile, o parte dintre medicamente trebuie cumpărate (uneori, chiar algocalmin), la fel şi leucoplast (cvasi-inexistent), branule, perfuzoare, perfuzii, sonde gastrice & urinare, feşe de bandajat, spirt... În faţa Spitalului se întind, una lîngă alta, 5-6 farmacii (cu pînă la 60% adaos comercial) despre care gurile rele spun că aparţin şefilor de secţii şi directorilor. Cu toate acestea, ştirile de la ora 5, urmărite la cele cîteva televizoare de prin saloane, sînt pentru bolnavi – în general, cititori de *Libertatea* şi amatori de *OTV* – o infuzie de optimism: în Spital e totuşi mai sigur decît afară.

„Doamne, Tu eşti doctorul trupurilor şi sufletelor noastre“

În Spital moartea este referinţa absolută. Pe uşa primei încăperi din Spital citeşti: „Internări – Externări – Decese“, străbaţi coridorul şi la capătul lui, deasupra liftului de serviciu scrie: „Transport bolnavi investigaţii, izotopi, E.E.G., externaţi, decedaţi“; un *flyer* te obligă să-l citeşti pe toţi pereţii: „Pompe funebre Km. 0 – Valerică – Asigurăm servicii funerare complete. Recomandăm act constatator, îmbălsămător, coroane“.

Singurătatea şi frica în faţa diagnosticului grav, reevaluarea automată a priorităţilor şi revelaţia subită a deşertăciunii materiale, atmosfera de suferinţă colectivă şi de solidaritate dincolo de clasă şi statut, ursuzenia sau chiar nesiguranţa doctorilor, răceala şi iritarea asistentelor, dar, mai ales, timpul bolnav care se întinde incert între pereţii albi, totul predispune la credinţă. Îţi vei descoperi resurse nebănuite de milostenie.

În Spital, alternativa e Biserica. Încă de la intrare vei zări capela pictată cu chipul „Dreptului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfînt“. Numărul telefonului mobil al preotului e scris pe perete lîngă uşa Camerei de gardă care, de altfel, găzduieşte şi Cabinetul confesional. Preotul va veni oricînd pentru o spovedanie urgentă, dar un mic afiş te anunţă că nu oficiază slujbe „pentru incineraţi şi sinucigaşi“. La taraba din holul Spitalului o măicuţă vinde iconiţe, cruciuliţe, mătănii, brelocuri, statuete, psaltiri, cărţi de rugăciuni, calendare, candele, fitile, mir, tămîie, lumînări. În saloane, iconiţele sînt lipite la capul patului cu preţiosul leucoplast sau sînt prinse în capacul prizei, unii bolnavi dorm cu ele pe pernă, branule sclipind în învelişul lor aseptic aşteaptă pe copertele negre ale Noului Testament, cărţi de rugăciuni acoperă gura cănilor cu ceai, pastilele de seară sînt aşezate pe hîrtiuţe însemnate cu acatiste... De Bobotează, preotul bisericii din spatele Spitalului va stropi cu agheasmă rezervele cu bolnavi ţintuiţi la pat, paralizaţi sau cu minţile rătăcite de operaţii dificile şi medicaţii puternice.

Biserica de lemn din spatele Spitalului e mică şi arată banal. Înăuntru însă te impresionează frumoasele icoane dispuse simplu în goliciunea pereţilor de lemn. Descoperi chiar aparate de aer condiţionat şi încălzire centrală. Bolnavi sprijiniţi de cadre sau în cîrje, îngenunchind cu greu din cauza ortezelor, pitiţi în scaunele cu rotile, închinîndu-se grotesc cu mîini paralizate, vin la biserică inclusiv miercurea şi vinerea. Preotul citeşte în special episoadele cu bolnavii atingînd trupul sau hainele Învăţătorului, vindecaţi de propria credinţă. La sfîrşit, se dau de pomană chifle, graham, eugenii şi mandarine. Interiorul bisericii împodobit discret, căldura caloriferelor, compania bolnavilor necăjiţi, oameni simpli şi tăcuţi, vocea muzicală a preotului tînăr şi frumos citind pildele lui Isus te ademenesc. Vei fi nerăbdător să pleci din patul de salon, să te ascunzi şi să te aduni, împreună cu ceilalţi, în mica biserică de lemn.

© S. Ivanoschi

Epilog livresc

În timpul drumului cu ambulanţa, n-am putut să-mi scot din cap scenele similare din *Moartea domnului Lăzărescu*. Mă gîndeam cît de departe vor merge asemănările realităţii mele cu cea din film. Doctorul care cere un încărcător de Nokia şi-a băgat capul pe uşă încă din a treia zi. În prima săptămînă petrecută la reanimare, am tras cu urechea înmărmurit, prin uşa întredeschisă, la discuţia unei asistente cu – n-o să mă credeţi – însuşi Florin Zamfirescu. Cu toate acestea, filmul lui Cristi Puiu e depăşit de realitatea din Spital. Arta ar fi sucombat dacă ar fi mers cot la cot cu realitatea pînă la capăt. În film, realitatea trebuie temperată pentru a fi credibilă. De aceea, în ciuda a ceea ce noi vedem prea bine din fotoliile cinematografului, domnul Lăzărescu moare într-o relativ fericită confuzie: tot ce (ţ)i se întîmplă în Spital î(ţ)i pare ficţiunea unui coşmar. E(şti) descumpănit. Realitatea trebuie că e, nu poate fi decît în altă parte!

Cristian LUPȘA

Bullshit: cînd America o rupe cu realitatea

Sînt Alcoolic, Dependent de Droguri şi Criminal

Mă rog, Criminal e puţin exagerat. Pe lîngă faptul că am rupt muşte în bătaie, într-o dimineaţă i-am dat papagalului meu Mickey aspirină pisată, în loc de grăunţe (nu asta l-a omorît). Poate şi droguri e exagerat: două (trei?) fumuri de marijuana. Alcool da, dar mult mai mult cola.

Şi totuşi am învăţat în cei cîţiva ani de stat în America că nu contează dacă spui sau nu adevărul. Alcoolismul, dependenţa şi puşcăria or să-mi aducă un contract gras de drepturi de autor şi vînzări de milioane de dolari. Figura a funcţionat minunat pentru James Frey, un autor american al cărui volum autobiografic *Un milion de bucăţele,* o cronică a tinereţii „lui" infuzate cu vicii, violenţă şi droguri de toate culorile, s-a vîndut în peste 3,5 milioane de exemplare. Cartea a fost comercializată ca volum memorialistic şi abundă de momente scabroase, pe care autorul şi le-a amintit cu o precizie posibilă doar după o astfel de viaţă.

Păcat că, după mai mult de un an, în topul celor mai bine vîndute cărţi de non-ficţiune, viaţa de rebel a lui Frey s-a dovedit a fi o minciună. *The Smoking Gun*, o publicaţie online preocupată de procesele-verbale ale starurilor care s-au întîlnit cu legea, a luat seria de fapte groaznice, pe care le-ar fi comis Frey, şi a pornit să le cerceteze. A reieşit că Frey s-a inventat ca personaj într-un accident de tren care a omorît două tinere (niciunde în documentele oficiale nu se vorbeşte despre el), şi a exagerat numărul de arestări şi motivele arestărilor (nu a consumat cocaină şi nu a atacat un poliţist, ci a condus pilit) şi aşa mai departe. Atît Frey, cît şi editura care l-a publicat, au dat din umeri; pentru ei cartea reflectă un adevăr mai mare decît micile „adevăruri" dintre coperte.

De peste un an vreau să scriu un articol despre „era postadevăr" de care suferă America – şi poate întreaga lume. Nu e vorba aici de adevărul metafizic sau postmodern, ci de nivelul de mijloc care poate fi documentat şi care, indiferent de interpretarea pe care i-o dai, rămîne la fel de tangibil. Un prost prins beat la volan cu o sticlă de bere ieftină sub braţ nu e un cocainoman prins cu o mustaţă de praf alb – din orice unghi l-ai privi.

Adevăr? De unde?

Lee Siegel, scriitor şi critic pentru o serie de reviste americane, mi-a luat-o înainte cînd a spus că cei care au stat cu ochii pe societatea americană, în ultimii ani, nu au fost luaţi prin surprindere de gogoneaua lui Frey. Să nu uităm că, după 11 septembrie, oficialii americani, în frunte cu vicepreşedintele Dick Cheney, au inventat o legătură între Al-Qaeda şi Irak. Un an mai tîrziu au susţinut că Irakul are arme de distrugere în masă şi au pornit la război sub acest pretext. Realitatea e din ce în ce mai greu de definit cînd fiecare canal de televiziune se menţine pe linia de plutire, construind realităţi alternative pentru mii de americani care ar face orice pentru momentul lor de glorie. Reality TV a reuşit să deconecteze americanii de la viaţa lor adevărată, punîndu-i într-o stare de „ce ar fi dacă." O emisiune a mers atît de departe, încît a păcălit un fraier să apară într-un show gen *Big Brother* în care toţi, în afară de el, erau actori care jucau oameni de rînd, şi ei – concurenţi

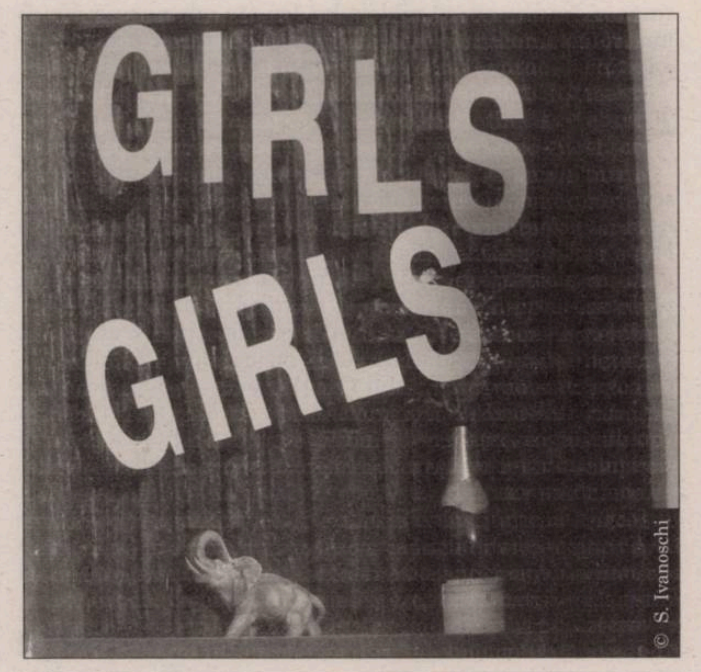

© S. Ivanoschi

în aceeaşi casă.

Generaţia din liceu a crescut cu broadband şi e-mail, iar realitatea construită azi pe Internet nu seamănă deloc cu cele cîteva ore petrecute pe culoarele şcolii. În profilele elevilor în reţele sociale cum ar fi *MySpace* sau *Facebook,* le poţi citi aventurile din week-end, cele mai tari beţii, cele mai spumoase (sau greţoase) aventuri. Sociologii spun că puţine dintre aceste poveşti sînt adevărate, dar elevii se poartă de parcă ar fi.

Siegel scrie într-un articol, în săptămînalul de opinie *The New Republic,* că „probabil orbiţi de strălucirea efemeră a prosperităţii, nimeni nu vrea să pună lucrurile cap la cap şi să sune alarma despre statutul «adevărului» în cultura noastră tot mai expeditivă şi comercială."

E interesant că într-o ţară profund creştină ca America, una din cele zece porunci – „să nu minţi" – şi-a pierdut strălucirea.

E interesant că într-o ţară profund creştină ca America, una din cele zece porunci – „să nu minţi" – şi-a pierdut strălucirea. Dar poate pînă şi fervoarea religioasă a Americii e o minciună – în cel mai bun caz ipocrizie sau o jumătate de adevăr. Un prieten american se plîngea acum cîteva seri că America tinde să dispreţuiască oamenii care încearcă să producă un adevăr ştiinţific; mai ales dacă e în detrimentul religiei. Recent, un articol din revista *Esquire* titra „Bine aţi venit în America idioată". În acest univers, oamenii care merită încredere nu sînt cei care încearcă să demonstreze un adevăr, ci cei care îl proclamă pe-al lor mai tare.

„Într-o societate comercială care stimulează constant libidoul şi face din satisfacţie cel mai important criteriu de succes, orice scurtătură către satisfacţie e permisibilă" – scrie Sigel. „Minciunile devin unealta consumatorului. Eficienţa lor tactică le face să merite calitatea de adevăr."

Bullshit

Poate cuvîntul minciună e prea puternic să fie aplicat la scară largă. Vorbim în general de minciuni albe, înfloriturі, baliverne. Filosoful american Henry Franfurt scrie în cărţulia sa – *On Bullshit* – că oamenii care spun adevărul şi cei care mint sînt ghidaţi de modul în care văd lumea. Percepţia asupra lumii îi face pe oameni fie să o descrie corect, fie să o descrie cu intenţia de a decepţiona. Dar pînă la urmă cei care spun adevărul şi cei care mint se află la capete opuse ale aceluiaşi *continuum.*

Dar cei care aruncă braşoave nu au nimic de a face cu realitatea disputată între cei sinceri şi cei mincinoşi. *Bullshitter*-ului nu-i pasă. Nu îmbrăţişează adevărul şi nici nu intenţionează să o facă. Pur şi simplu ignoră realitatea în care trăieşte.

George Orwell vorbea despre ceva asemănător în 1946 cînd lua limba engleză la puricat pentru potenţialul de a crea un limbaj politic de lemn care sterilizează discursul democratic, lăsîndu-l fără conţinut. Cei care scriu astfel, spunea Orwell, fie au o idee şi nu o pot exprima, fie spun ceva din greşeală, fie nu sînt deloc interesaţi de sensul cuvintelor. Democraţia americană e astăzi prizoniera acestor baliverne – oamenii politici vorbesc fără să spună nimic, şi repetă aceste nimicuri, de parcă ar fi adevăruri absolute.

„Cred ce am spus ieri" – le-a spus Donald Rumsfeld, secretarul Apărării, reporterilor americani vorbind despre războiul din Irak. „Nu ştiu ce am spus, dar ştiu ce gîndesc, şi deci bănuiesc că asta am spus."

Cînd *New York Times* a dezvăluit, în decembrie, faptul că George Bush a autorizat FBI-ul să asculte convorbirile internaţionale ale americanilor şi să le monitorizeze e-mailurile, preşedintele a declarat emfatic că are libertatea constituţională de a face acest lucru. Şi, o lună mai tîrziu, presa se străduieşte să demonteze un argument semantic – preşedintele avea în cel mai bun caz dreptul, nu libertatea constituţională. Dar astfel de dinstincţii sînt minore într-o Americă care îl arestează pe José Padilla şi îl ţine închis trei ani fără proces, sub acuzaţia de a fi un terorist ce plănuia să detoneze o bombă murdară, pe teritoriul american. Presată de tribunale, administraţia l-a acuzat formal pe Padilla abia în 2005, spunînd că ar fi conspirat să ucidă şi să răpească în afara ţării. Nici un cuvînt despre primul adevăr.

Din nou, Donald Rumsfeld: „Rapoartele care spun că ceva nu s-a întîmplat sînt interesante pentru mine deoarece, după cum ştim, există ştiute ştiute; lucruri pe care ştim că le ştim. Ştim de asemenea că există ştiute neştiute; adică lucruri pe care ştim că nu le ştim. Dar sînt şi neştiute neştiute, lucruri pe care nu ştim că nu le ştim".

Adevărul jurnalistic

Naivitatea uşor dramatică a profesiei pe care mi-am ales-o, mă face să cred că jurnalismul de calitate, unul croit după principiile meseriei, poate face diferenţa dintre gargară şi adevăr. Repet, nu vorbim aici despre „adevărul absolut", pe care nu îl posedă nimeni, cu atît mai puţin presa, ci unul funcţional, care iluminează realitatea. Problema jurnaliştilor – după cum spun Bill Kovach şi Tom Rosenstiel în *Elementele jurnalismului* – e că au creat un mit fals în jurul profesiei: ideea că ziaristul nu trebuie să facă nimic decît să fie la locul faptei şi tot adevărul îi va cădea în braţe. *(Notă:* Autorul lucrează pentru o organizaţie non-profit condusă de Kovach şi Rosenstiel.) Adevărul jurnalistic – în sensul ideal al cuvîntului – are de-a face, de exemplu, nu doar cu adevărul desfăşurării unui eveniment, ci şi cu adevărul care a creat acel eveniment.

„Adevărul jurnalistic – scriu Kovach şi Rosenstiel – e un proces de deslușire care are loc între informaţia iniţială şi interacţiunea dintre public, persoanele implicate şi jurnalişti."

„Nu am încredere în cărţi. Sînt pline de fapte şi lipsite de sentiment."

Ce s-a întîmplat în America odată cu devalorizarea informaţiei verificate şi explozia Internet-ului şi a blog-urilor e apariţia unui jurnalism al presupunerilor, dublat de un jurnalism de afirmaţie. Vedem asta şi în România. Acest jurnalism nu-şi cîştigă pîinea publicînd informaţii verificate, ci întărind prejudecăţile publicului şi enunţînd o serie de slogane lipsite de substanţă. Unul din motive: e mai ieftin pentru orice ziar să pontifice din clădire decît să verifice pe teren. Alt motiv e că nici publicul nu mai reacţionează.

Recent, Societatea Dialectică Americană a votat *truthiness* (o formă amuzantă a *truthfulness* care înseamna *veridicitate),* cuvîntul anului 2005. Popularizat de Stephen Colbert, gazda satirei TV *The Colbert Report,* cuvîntul ilustrează preferinţa acordată conceptelor şi faptelor pe care ţi le doreşti să fie adevărate, faţă de conceptele şi faptele care chiar sînt. După cum spune şi Colbert, ironic, dar convingător: „Nu am încredere în cărţi. Sînt pline de fapte şi lipsite de sentiment".

Nebunia iscată pe marginea înfloriturilor literare ale lui Frey nu uimeşte pe nimeni în acest context. „Adevărul" e o rămăşiţă mutilată a empirismului şi lumea nu vede nici un motiv benefic să-l salveze, cînd e mult mai plăcut să trăiască în relativitatea oferită de Reality TV, de mall-uri şi de gargaragiii de la putere.

Jurnalistul din mine continuă să creadă într-o realitate care poate fi descrisă şi simţită – o realitate a cărei definiţie o văd oarecum similară cu cea oferită de istoricul american Peter Viereck: „Realitatea e acel lucru care, în momentul în care nu crezi în el, refuză să dispară".

„Realitatea e acel lucru care, în momentul în care nu crezi în el, refuză să dispară."

Sînt zile în care am impresia că fabulanţii din stirpea lui Frey au învins. Atunci îmi amintesc cu spaimă următorul paragraf, preluat dintr-un articol de peste 8.000 de cuvinte pe care *New York Times Magazine* l-a publicat în octombrie 2004 despre administraţia Bush. În acest fragment, un membru anonim al cabinetului îi spune jurnalistului Ron Suskind ce crede puterea despre jurnalişti şi adevăr. „Voi trăiţi în ceea ce noi numim o «comunitate ancorată în realitate», oameni care cred că soluţiile vin dintr-un studiu judicios al realităţii identificabile. Dar lumea nu mai funcţionează aşa. Acum sîntem un imperiu şi cînd acţionăm, creăm propria noastră realitate. În timp ce voi studiaţi această realitate – judicios dacă vrei – noi vom acţiona din nou şi vom crea alte realităţi, pe care le puteţi studia, la rîndul lor, şi aşa mai departe. Noi sîntem actorii istoriei, iar voi toţi veţi fi abandonaţi studiind ce facem noi."

Dacă mă gîndesc mai bine, i-am dat aspirină papagalului după ce i-am prins capul între gratii şi l-am ras cu o lamă de unică folosinţă. Normal că eram rupt de beat şi burduşit cu droguri cînd am făcut-o. Mă credeţi, nu?

Cristian Lupşa *este jurnalist, locuieşte în Washington D.C., unde lucrează în cadrul „Proiectului pentru Excelenţă în Jurnalism".*

Magdalena BOIANGIU

Isterie

O glumă proastă şi isteria care rezultă

În ziua aceea, publicul scriitorului chilian, Ariel Dorfman, era alcătuit din 2.000 de profesori de literatură reuniţi la Hotelul Hilton, din Miami, într-un forum de dezbatere despre rolul intelectualului în secolul XXI. În loc să-şi ţină discursul, el le-a povestit interogatoriul la care a fost supus într-una din încăperile fără ferestre de la aeroport: „ Le-am povestit cum pe 27 decembrie, la orele 11,31 a.m., agenţii pentru securitatea teritoriului m-au arestat la aeroportul internaţional Miami ca să-mi confişte notele discursului de la Washington, pregătit pentru sesiunea plenară a Asociaţiei americane pentru limbile moderne (MIA). De-a lungul intervenţiei mele am presărat nenumărate semne că tot ce povestesc este o gigantică invenţie literară, am lansat ideea unui expozeu ironic al contradicţiilor intelectualilor în epoca noastră tulbure. M-am referit la Jorge Luis Borges şi Vladimir Nabokov, aceşti maeştrii ai iluziei şi ai manuscriselor apocrife. Am avansat ideea că agenţii aparţineau unei secţii secrete a Securităţii teritoriului, cu misiunea de a-i elimina pe universitarii străini, deţinători ai unor informaţii periculoase. Am spus că unul dintre agenţi, un bărbat deşelat, avea ochelari asemănători cu cei ai lui Troţki. Am repetat comentariile mele sarcastice, revenind mereu la teza mea centrală conform căreia intelectualii americani ar trebui să se inspire din lupta chilienilor împotriva dictaturii, ca să stăvilească eroziunea libertăţii în Statele Unite, cu referinţe explicite la «celălalt 11 septembrie», din 1973, când a fost ucis Salvador Allende. Am dus absurditatea la extrem, povestind cum cei doi m-au hărţuit cu întrebările lor despre celulele adormite chiliene, pregătite să pedepsească CIA pentru modul cum a distrus democraţia din Chile“. *(Le Monde*, 13 ianuarie 2006)

Dorfman se aştepta ca o adunare de experţi în studiul textelor literare să depisteze imediat făcătura, dar nimeni n-a pus la îndoială veridicitatea poveştii lui şi au urmat întrebări prin care se cereau mai multe amănunte, precum şi luări de poziţii indignate, proteste, s-a elaborat un comunicat pentru presă. „Am fost întrebat dacă mi-au confiscat ordinatorul, au început să curgă mail-uri de solidarizare. După-amiază, o studentă din ciclul trei s-a întrebat îngrozită: dacă o persoană cunoscută ca mine a putut fi reţinută în acest mod, ce soartă îi aşteaptă pe necunoscuţii, mai slab dotaţi, când vor să intre în Statele Unite? Cum să lupţi, dacă simplul fapt că te exprimi e suficient pentru a pune în pericol soarta familiei şi a celor apropiaţi?“

Controlul creierelor

Fantezia lui Dorfman nu face decît să adauge o experienţă personală rezervorului de temeri formulate de o seamă de militanţi – intelectuali umanişti sau oameni de ştiinţă – răspîndite pe Internet sau prin reviste de specialitate. Urmează un exemplu printre altele. Într-un articol care documentează intenţia de a institui un control social absolut, Alain Goumy detaliază o tehnică a implantului neuronal: „Graţie unor electrozi minusculi implantaţi pe suprafaţa creierului, se pot dirija direct diferite aparate. Studiul acestor implanturi neuronale este subvenţionat de universităţi şi de societăţi private de credit, civile şi militare. N-ar trebui să ne temem că asemenea cercetări deschid drumul controlului absolut asupra gîndurilor şi acţiunilor noastre?“. Nu trebuie să ne lăsăm înşelaţi, crede autorul, de faptul că rezultatele acestor cercetări permit handicapaţilor să folosească aparate la care altfel nu au acces. Scopul real este controlul asupra mecanismelor gîndirii: într-un interviu acordat revistei *Discover* în noiembrie 2004, profesorul John Donoghue de la Brown University, responsabil al programului *Brain Gate,* nu elimină o asemenea posibilitate. Dacă s-a deschis o poartă spre creier ea poate fi trecută în ambele sensuri: „În teorie, poate fi reconstruit tot ce se petrece în minte, pot fi văzute visele şi cunoscute gîndurile. N-am ajuns încă acolo, dar calea e deschisă“. Pe această cale s-ar putea să păşească DARPA (Defence Advanced Research Projects Agency), agenţie a Ministerului Apărării, care şi-a cuplat recent nişte proiecte de cercetare la laboratorul profesorului Donoghue: „DARPA vrea să dezvolte o cunoaştere aprofundată a organizării neuronale şi sinaptice a creierului, pentru a utiliza această cunoaştere ca un ghid util noilor mijloace folosite de Ministerul Apărării în domeniul tratării semnalelor, al calculelor informatice şi al interfeţei om-maşină“. Autorul sintezei de pe Internet observă că aceste cercetări vor avea un impact pozitiv în viaţa celor paralizaţi, a celor loviţi de surzenie, cecitate, de bolile invalidante ale sistemului nervos. Dar nu este exclus nici impactul negativ: elaborarea unor mijloace prin care populaţii întregi să poată fi supuse unui control mental absolut.

Dacă acestor informaţii ştiinţifice, relativ neutre, li se adaugă prejudecata anti-Bush a marii prese americane şi prejudecata antiamericană a marii prese europene, se explică uşor premisele stării isterice: democraţia este pe marginea prăpastiei din cauza deciziilor politice ale unicei superputeri. O abordare mai sănătoasă nu ar neglija consecinţele acţiunilor forţelor nedemocratice (terorismul islamic, tentaţiile expansioniste ale unor foste şi viitoare mari puteri).

Cel care semnează cu pseudonimul Lexington, în revista *The Economist*, observă că stilul paranoid din politica americană (studiat de Richard Hofstadter, într-o carte chiar aşa intitulată, publicată în noiembrie 1964) avea, în anii '60, drept ţinte predilecte, bancherii internaţionali, francmasonii, vizionarii şi liberalii sterili; acum ţinta acestui stil este Casa Albă. „Senatorul Robert Byrd din Virginia de Vest consideră că «Bush şi-a asumat o putere neverificabilă, rezervată doar regilor şi potentaţilor»; senatoarea Barbara Boxer din California spune că «nu există nici o scuză pentru acţiunile dlui Bush». Un cor tot mai puternic, din care fac parte congresmanii John Lewis şi John Dean, sugerează demisia. În revista *Nation*, Jonathan Schell argumentează că abuzurile puterii prezidenţiale exercitate de George Bush sînt cele mai extinse din toată istoria americană. El recunoaşte că administraţia «nu este încă o dictatură», dar adaugă că «manifestă toate caracteristicile formei ei embrionare». (...) Stilul paranoid îşi găseşte un loc privilegiat în cultura populară. Amatorii de film s-au călcat pe picioare ca să vadă filmul lui Michael Moore, *Fahrenheit 9/11,* un expozeu îndrăzneţ despre forţele obscure din războiul cu terorismul, o actualizare a *Candidatului manciurian*, film esenţialmente paranoid. Acum publicul se înghesuie la *Siriana,* o analiză a politicii americane în Orientul Mijlociu, cu George Clooney. Ţintele identificate drept duşmani sînt diferite: în *Fahrenheit* erau Grupul Carlyle, familia regală saudită şi toţi cei care s-au întîlnit cu preşedintele Bush. *Candidatul manciurian* atacă marile afaceri; *Siriana* se ocupă de interesele firmelor petroliere şi ale CIA. Dar din toate reiese că America e condusă de o cabală sinistră care nu va da înapoi de la nimic.“ Dominată de exagerări, de suspiciune şi de fanteziile conspiraţioniste, „paranoia politică e mai curînd determinată de felul cum se exprimă credinţa în anumite idei, decît de conţinutul fals sau adevărat al acestor idei“ – crede Hofstadter.

Ficţiune şi realitate

Să revenim la gluma neizbutită lansată de scriitorul chilian Ariel Dorfman. Contemplînd această adunare de universitari solidari: „Mi-am dat seama că povestirea fictivă despre persecuţia mea de către organele de securitate a intrat în rezonanţă cu fantasmele dezlănţuite din mintea lor tulburată. Mă îndoiesc că vreunul dintre ei ar fi trăit ameninţarea imediată de a fi expediat la Guantanamo. Dacă aceşti bărbaţi şi aceste femei, fiinţe raţionale, m-au crezut e pentru că în cine ştie ce ungher al conştiinţei lor şi-au imaginat această eventualitate, că şi-au însuşit acest scenariu de coşmar. Nici unul dintre numeroşii prieteni, cu care am vorbit la Convenţie, nu a considerat invenţia mea o absurditate. Cînd m-am plîns de naivitatea unui auditoriu atît de cultivat şi mi-am exprimat uimirea, răspunsul a fost unanim: naivul sînt eu. Mirat? Eram mirat? Toată lumea găsise că povestea mea e veridică. Arta nu e, aşa cum a zis Picasso, o minciună care spune întotdeauna adevărul? Povestea mea mincinoasă era înspăimîntător de plauzibilă, disperat de reprezentativă pentru o ţară unde cetăţenii pot fi ţinuţi în detenţie un timp nelimitat, fără să se formuleze vreun cap de acuzare, unde ascultările telefonice sînt curente şi vicepreşedintele justifică tortura, iar preşedintele minte cînd cucereşte un stat sub pretexte amăgitoare şi nu e ameninţat cu destituirea.

N-am spus chiar eu, în eseurile mele, că totul se poate întîmpla în Statele Unite sau în altă parte, dacă oamenilor le este suficient de frică? Oare nu există într-adevăr camera fără ferestre din aeroport, unde eu n-am fost arestat, unde nimeni nu m-a interogat? Cum să ştii ce se petrece în camerele ascunse privirii noastre? Cum să fiu sigur că discursul meu sau orice alt discurs de aiurea nu e disecat de cine ştie ce agenţie federală? Cum să descoperi cine e interogat în clipa aceasta, în cine ştie ce aeroport, la ce terminal, în ce cameră oarbă? Cum să fii sigur că nu eşti următorul pe listă?

Cel mai trist e că povestea asta este direct legată de angoasa terorii de după 11 septembrie. Înainte, nici nu mi-ar fi trecut prin cap s-o încropesc, majoritatea americanilor n-ar fi înţeles despre ce vorbesc şi nimeni n-ar fi găsit că e realistă, gluma ar fi rămas fără consecinţe. Dar există ceva şi mai trist: aş putea să scriu un epilog al acestei istorii. Să ne imaginăm că Statele Unite ar fi ţinta unui viitor atac terorist, mai devastator decît precedentul. Să zicem, un atentat cu un milion de morţi. Cine poate să mă asigure că în ziua aceea nu vor veni să bată la uşa mea, că nu o voi deschide în faţa a doi oameni, unul deşelat, purtînd ochelari ca ai lui Troţki, altul mai corpolent, mai solid, mai vulgar? Îi văd deja. Aud cum o să mă întrebe de ce am răspîndit minciuni pe seama lor, pe seama eforturilor lor în războiul contra terorismului. Îi aud pe aceşti doi bărbaţi spunîndu-mi să-i urmez, numai pentru cîteva ore, pentru un interogatoriu de rutină. Mă roade o întrebare: noul final al poveştii mele este neplauzibil, este, în cele din urmă, absolut, total şi radical neplauzibil?“.

Administraţia Bush nu e fără reproş şi – în mod paradoxal – misiunea asumată de a răspîndi democraţia în lume este însoţită de derive democratice acasă. Dar incapacitatea de a discuta raţional transformarea părerilor în fapte şi a faptelor în opinii duce opoziţia democratică pe acelaşi drum al depărtării de adevăr. Boala nu e departe.

© Fotobine *feat.* H. Hofer

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Roxana LUPU

Locuitorii din castel

În satul Podriga, comuna Drăguşeni un singur loc mai aminteşte de timpurile poleite cu aur ale caleştilor boiereşti, de vremurile cînd oamenii erau slugă pe pămînturile dimprejur, toate ale boierului Alexandru Enacovici; 1.000 de hectare, moşia Podrigii. Acesta este conacul lui Enacovici, construcţie etajată în stil renascentist în care acum fiinţează Spitalul de Psihiatrie din Podriga, denumit în documentele vremii „spital de boli incurabile".

Un singur om din sat rememorează, prin ochii copilului care a fost odată, marea moşie a Podrigii, poruncită de la conac de boier hîtru.

Spitalul-castel
„Care este realitatea, pînă la urmă?"

În 1971 ia fiinţă Spitalul de Boli Incurabile din Podriga, în fostul castel moşieresc, o construcţie etajată, în stil renascentist, cu 24 de camere folosibile. A fost reamenajat ca spital de către Ministerul Sănătăţii între 1969 şi 1971.

Asistenta-şef a spitalului, **Marilena Buruiană,** mă primeşte în birou, una dintre cele 24 de camere ale vechiului conac, acum reamenajată. Pentru ea, cei care ajung aici sînt oameni normali, numai că au o problemă de sănătate. Chiar dacă, de cînd fiinţează spitalul a existat un singur caz în care un pacient s-a reîntors în sînul familiei reabilitat, sau poate tocmai pentru asta, dna asistentă-şefă refuză cu îndîrjire sintagma „bolnavi irecuperabili". „Sînt două tipuri de afecţiuni pentru care se ajunge aici: schizofrenie, care este cea mai complexă boală psihică, şi oligofrenie. La schizofrenici boala se manifestă prin halucinaţii – auditive sau vizuale –, o răcire afectivă, nu mai vor să ştie de părinţi, rude, prieteni, se izolează într-o lume a lor, în care se închid şi nu mai vor să mai comunice cu exteriorul. Oligofrenii, dimpotrivă. Sînt foarte volubili, simt nevoia să împărtăşească totul cu ceilalţi. De fapt, ce e oligofrenia? Înapoiere mintală. Ei sînt nişte copii în corp de adult."

La uşa biroului ei mereu e înghesuială. Vin să vorbească. Să spună ce visează noaptea, să se pîrască unii pe alţii sau să ceară ţigări. „Vor satisfacerea unei nevoi aici şi acum. Dacă nu o primesc, mă înjură, se enervează. Reacţionează ca nişte copii cărora nu le dai o jucărie. Şi mai ales, vor atenţie. De exemplu, dacă ies în curte, trebuie să am mare grijă pentru că ei mă urmăresc cu care dintre ei vorbesc mai mult, căruia îi acord eu mai multă grijă sau atenţie. Şi cu greu mă pot împărţi."

Vizitele familiilor celor internaţi aici sînt puţine sau lipsesc. Din 80 de pacienţi, 5 îşi primesc la castel rudele. Acestea vin cam o dată pe an şi atunci pentru că îşi amintesc de pensia pe care o primesc de pe urma lor. Nu vor să mai audă de sora, soţul sau fratele care a ajuns aici.

După 10 ani de lucru în spital, după lucrări de specialitate răsfoite, chiar şi după o licenţă în psihologie, universul lor, al bolnavilor psihic, rămîne pentru dna asistentă-şefă un mister. „Eu le spun că nu e bine, încerc să le explic cum e normal, pentru că aşa facem noi, aşa face lumea de dincolo de aceste garduri. Pentru ei, halucinaţiile lor sînt lumea reală. Şi atunci, cine sînt eu să le arăt altă realitate? Care este realitatea, pînă la urmă?"

Macahon

Soarele şi-a călătorit razele prin lume şi le-a aşezat supus deasupra conacului. Tot într-o zi ca asta trebuie că boierul, întors de la Viena sau poate de la Paris, gîndea leneş pe terasă la trebile moşiei, cît vătafii înhămau caii.

Pe aceeaşi terasă, locuitori ai castelului îşi dezmorţesc trupul şi mintea la soare. Sînt înşiraţi care încotro, unul priveşte cerul înfometat, parcă ar fi deschis ochii acum, în soarele ăsta gras, pentru prima oară; într-un colţ, lipit de balconul terasei, un bărbat îmbrăţişează gardul ca pe cel mai bun prieten din copilărie, îl strînge între degete şi fierul pare că se lasă unduit sub forma degetelor lui încleştate; unul plimbă un căruţ de colo pînă colo, inspectează dacă mai sînt provizii; mulţumit, se întoarce ca să revină de unde a plecat. Căruţul este gol.

Un bărbat îmbrăcat într-un costum negru, rufos, dă tîrcoale celor nou sosiţi la castel. Are cravată roşie cu picăţele şi o şapcă roasă pe cap. El este **Macahon,** portarul castelului. De cînd a venit aici şi-a încropit o colecţie impresionantă de cravate. În fiecare zi poartă una. Are chiar şi o uniformă veche de poliţist, i-au adus-o cei care au mai trecut pe aici, înduplecaţi de rugăminţile lui. Macahon vrea acasă, ca majoritatea celor de aici, de altfel. Zice că are soţie şi copii la Suliţa, un sat din apropiere. Şi vrea acasă. Uită apoi de tot, îşi ia poziţie de drepţi şi funcţia în serios.

Macahon se crede portar, aşa cum nimeni din personalul spitalului nu crede că are familie la Suliţa.

Astăzi sînt eu portar. Mîine eşti tu...

Bitic ţine contabilitatea spitalului de ani buni şi se minunează şi în ziua de azi cum de a rămas aici atîta timp, cu atît mai mult cu cît nici prin cap nu-i trecea că va lucra vreodată la un spital de psihiatrie.

Acum îi ştie bine pe toţi, cu accesele lor de plîns, cu mofturile lor de copii, cu visele lor pe care nici unul din cei care trec pe lîngă gardul castelului nu le va avea vreodată, noaptea. Bitic le dă ce vor ei cel mai mult, cînd uită de plecatul acasă: ţigări. Şi mai face ceva: stă cu ei de vorbă. „M-am obişnuit aici. Şi nu pot să-i văd ca pe nişte nebuni. Sînt oameni cu probleme. Cu toţii avem probleme. Sînt oameni ca şi noi."

Bitic îşi laudă florile care îi înfloresc vara, din iarbă. Are trandafiri, lalele. Flori multe. „Niciodată, careva dintre ei nu mi-a rupt o floare. Lasă frumuseţea asta de flori afară, într-o gradină, oriunde. Nu mai rămîne nimic din ea." Îşi mai aminteşte Bitic de o maşină lăsată de cineva în curte, zile la rînd. Nu a fost nevoie să o păzească pentru că nu s-au atins de ea. Poate doar să sară careva de-afară gardul, să se gîndească la prăduit.

Odată, Bitic le-a instalat un fel de barieră: o rangă de fier sprijinită de doi buşteni. Şi ei s-au vorbit între ei, s-au organizat şi au început să păzească bariera. Pe rînd. Astăzi sînt eu portar, mîine eşti tu... Şi-au luat rolul în serios.

Şi în fiecare zi, unul dintre ei monitoriza trecerea celorlaţi, cărora avea să le vină, într-o zi, rîndul.

Nuţa

Ia ţigara şi o aprinde repede, cu degetele tremurate. Odată degetele ei au fost ale unei domnişoare cochete, subţiri şi sigure, erau degete de asistentă la Spitalul de Boli Infecţioase din Iaşi. Lua sînge pacienţilor pentru analize, făcea injecţii. Şi-i plăcea meseria. Acum **Nuţa** are în jur de patruzeci de ani şi locuieşte la castel. Vorbeşte cursiv, însă tînguitor şi cuvintele pleacă de la ea plînse: „Era totul bine, îmi plăcea tare mult să lucrez la spital. Apoi, într-o zi, domnişoară, nu ştiu ce s-a întîmplat cu mine. Îmi era frică să mai fac injecţii, cînd trebuia să mă apropii de oameni, dădeam înapoi". Trage din ţigară şi priveşte fix, se uită fix la mine, cu ochii clari şi cu glasul plîns: „Ca şi cum mi se întunecase emisfera cerebrală. Nu mai gîndeam cum trebuie, înţelegeţi?". Apoi, asistenta de odinioară îşi pune diagnostic: „Începusem să fac tulburări cu agitaţii psihomotorii". În ochii ei rugători se întrevede silueta asistentei de douăzeci şi doi de ani care fuge din faţa pacientului, din salon, din spital, îşi găseşte în stradă seringa în mînă şi o leapădă, căci îi e frică de ea. O leapădă pe asfalt şi aleargă.

Un timp, colegele au păsuit-o şi nu i-au spus doctorului de tulburările pe care le avea în timpul serviciului. Dar el a venit într-o zi la ea şi i-a spus: „Nuţa, tu te-ai îmbolnăvit. Aşa-i?". Şi i-a răspuns atunci, ştiind că-şi va pierde slujba: „Da, domnule doctor".

Pe atunci Nuţa avea un prieten. Înalt, chipeş. Trecea pe la ea la serviciu, să o vadă. Şi-l iubea. Mergeau la plimbare pe Copou, se ţineau de mînă, mergeau la cinematograf, la filarmonică. Îl iubea. „Dar nu-mi mai amintesc cum îl cheamă, domnişoară. Mă chinui să-mi aduc aminte. Sorin parcă. Dar numele de familie... Şi îl visez noaptea, şi vreau să-l strig." Se apleacă cu trupul în faţă, „nu-mi amintesc", are ochii mari, deznădăjduiţi, „...nu-mi amintesc", şi mîinile ei imploră numele bărbatului pe care şi acum îl mai iubeşte.

Castelul-spital
Peregrinările boierilor

Odată, saloanele în care locuiesc astăzi pacienţi erau camere împodobite cu tablouri, porţelanuri şi argintărie. Erau saloane mari, frumos parchetate, cu mobilier vechi şi scump, culese din călătoriile boierului prin lume, la Paris şi Viena.

Moş Nica Acalfoaie îşi aduce aminte, de pe cînd era copil, castelul. De acolo porneau poruncile înspre moşia de 1.000 de hectare a Podrigăi, înspre ţăranii supuşi care dădeau ascultare fără crîcnire boierului Alexandru Enacovici. „Aprig om era boierul. Oamenii îşi scoteau vitele la păscut pe pămîntul care era tot al lui. Şi ca să-ţi dea voie să le scoţi la păşunat trebuia să munceşti cu ziua la el pe moşie, la trebi agricole."

Şi boierul avea o fată pe care o chema Constanţa. Cuconiţa era oloagă, stătea toată ziua pe prispa castelului în scaun cu rotile şi scruta dealurile Podrigii pe care le stăpînea, dar nu le putea străbate. „Şi-ntr-o zi a venit la castel un flăcău, inginer la Bucureşti. Vai de mama lui, cu o jiletcă ponosită şi ruptă, atîta avea. A venit s-o peţească pe cuconiţa. Boierul i-a dat-o pe loc şi a plecat. Le-a lăsat castelul şi toată moşia şi s-a dus." Lui Vasile şi Constanţei Palade le-a rămas în grijă toată averea lui Enacovici: 40 de boi, pe care îi înjugau cîte 4 la arat moşia, 4 iepe mari, albe şi frumoase, 4 hamuri trupare, acareturi, o strînsură de bivoliţe.

Podriga avea stăpîn nou. Boierul era înalt, slab, dar chipeş. Pe Constanţa o lăsa uitată la castel, cu picioarele moarte, aşteptîndu-l. Şi el pleca în sat la drăguţe: „Avea două muieri tinere în sat cu care trăia. Mai apoi le-a adus chiar la castel, sub nasul cuconiţei, fără să-i pese că-i amară inima".

Moş Nica Acalfoaie vede ca azi cum a fost trimis de nevasta cumnatului său la moşie, la bărbatu-său, care muncea acolo. Să dea viţelul la supt la bivoliţă. Cînd se întorcea cu treaba gata, avea acasă la cumnată-sa, promisă, o strachină de pomuşoară. „Cînd am ajuns acolo şi am găsit animale mari şi negre, cu ochii lucioşi, am rupt-o la fugă de nu mi-o mai trebuit nici pomuşoară, nici nimic. Nu mai văzusem pînă atunci bivoliţe."

Tot la boier, moş Nica vede pentru prima dată în viaţa lui maşina. „Eram la păşunat vitele cu băieţii, colo pe creastă. Şi am auzit noi atunci de ne-am minunat, un claxon. Am coborît alergînd de pe costişă şi ne-am pitulat lîngă drum să vedem boierul coborînd dintr-o maşină." Rar ajungea pe moşie boierul; lăsase în urma sa să grijească de acareturi şi trebile moşiei un vechil care avea în subordine doi vătafi, care umblau călare. Şi cînd se înturna boierul de prin ţări străine, lua vătafii cu el şi mergea să inspecteze moşia Podrigăi. Urca dealurile seara tîrziu, pe răcoare.

Cuconiţa Constanţa îi face boierului o fată pe care o botează Yvona. Şi boierul nu o lasă pe boieroaică să alăpteze. „Lua copilul şi-l ducea la femei în sat, că zicea că femeia care abia a fost grea nu are voie să alăpteze, că face rău copilului. Ştia el ce ştia, că doar cutreierase ţări străine."

Yvonei îi rămîn conacul şi acareturile, lăsate prin testament de către tatăl său, Vasile Palade, în 1941. Nu le stăpîneşte mult pentru că în martie 1949 averea boierilor este naţionalizată. Astfel, totul trece în proprietatea statului. Un moş de-al lui nea Nica Acalfoaie este angajat paznic la castel. În castelul boierilor alungaţi mai rămăsese un pian.

***Roxana Lupu** este redactor-şef adjunct la revista* Opinia studenţească *din Iaşi.*

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Un nebun şi o nebună

Am o dilemă. Deşi am citit, recitit şi transcris cu maximă acribie scrisoarea lui Marin Despinoiu expediată din PNT Tulcea (care, dacă nu ştiaţi, înseamnă penitenciarul Tulcea!) tot nu-mi dau seama cine-i nebunul: nea Marin-deţinutul sau magistratul care l-a trimis la puşcărie confundînd-o, probabil, cu un spital de boli nervoase?! Oricare ar fi răspunsul, un lucru e clar: în România justiţia nu e, cu siguranţă, doar oarbă…

Domnule Robert Turcescu,

Mă numesc Despinoiu Marin şi vă scriu din PNT Tulcea, de fapt eu am mai scris către dvs. la postul de radio Europa FM 2 s-au 3 scrisori în care am solicitat foarte mult, ca prin emisiunea *România în direct* să realizaţi în direct despre această justiţie Română, care după cum se ştie de toată lumea că, este oarbă şi şchioapă. Eu am sesizat prin mai multe moduri la instituţiile justiţiei, cazul meu irelevant şi fără nici o probă contradictorie al acuzării de viol am fost judecat şi condamnat.

Domnul Robert Turcescu, dacă nu se poate o astfel de emisiune pe această temă, în care opinia publică poate da un răspuns telefonic în direct cu privire la fapta inexistentă.

Dacă domnii Magistraţi au luat în consideraţie declaraţiile martorilor mincinoşi şi toate probele care au fost examinate de doctori specialişti unde cu certitudine au putut da irelevanţa acestui viol, instanţa de fond a judecătoriei Tulcea interpretînd într-un mod greşit actualele probe. În concordanţă credibilitatea mea este: se ţine puternic de scaun aceşti Magistraţi, văzînd că verdictul condamnării mele este total greşit din partea lor, dar acum după cum eu sînt bolnav cu gradul II invaliditate încă din anul 2001 în Iugoslavia cînd mi-a fost administrat o injecţie atingîndu-mi un sistem nervos şi astfel am rămas cu sechele şi paralizat pe toată partea dreaptă. Şi în 2002 luna iulie 24 am fost acuzat de viol, o adevărată înscenare, deci sînt impotent din 2001.

Vă rog să concluzionaţi şi dvs., o astfel de acuzare se poate comite un viol fiind impotent? Nu mai spun că, în definitiv, simţul, nevoia, satisfacţia şi erecţia lipseşte.

Cu speranţa că în emisiunea dvs. care a-ţi putea să o realizaţi chiar săptămîna viitoare, să audă toată lumea că se poate şi nevinovat să ajungi la închisoare fără nici o probă în astfel de caz.

Un titlu emisiunii *România în direct* de la orele 13,30-14,00 a-ţi putea să-i daţi. Dacă nu se poate, repet, daţi-mi un răspuns să nu mai trag speranţe că ar putea să fie într-un tîrziu spre rezolvare acest caz, unde dacă prin relaţia cu publicul la emisiune va fi răspunsuri relevante, aceşti domni Magistraţi cu adevărat se vor mustra în conştiinţa lor, apoi după difuzarea emisiunii dvs. să fac şi eu intervenţiile corespunzătoare către judecătorii ce mi-au dat această pedeapsă total pe nedrept, precum aş fi condamnat la moarte fiind foarte bolnav. De la arestare şi pînă în prezent nu pot face mişcări fizice, numai în pat stau continu şi pentru necesităţile fiziologice sînt ajutat de aceşti oameni (deţinuţi). Mai menţionez că boala nu

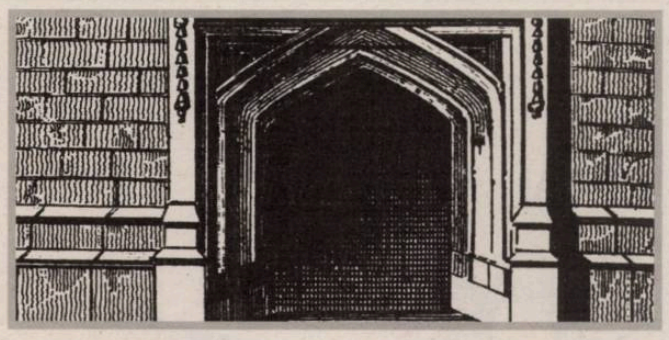

se poate trata decît prin intervenţie chirurgicală, operaţia în zona cerebelului şi această intervenţie specială tot din emisiunile radio am recepţionat că, în Turcia, Elveţia şi Austria există aparatura care poate depista locul pentru intervenţia chirurgicală.

Toată această cauză am formulat-o într-un dosar special şi am dat versus statul român la Strasburg C.E.D.O. nu mai trebuie să mai trimit nimic, am primit confirmare că tot ce am ataşat la dosar acesta este în derulare la camera nr. 3. Deci speranţe aşi avea de a-mi redobîndii sănătatea şi pe baza acelei fam. din Iugoslavia, care sub ochii lor m-am îmbolnăvit de această pareză nenorocită chiar aceşti iugoslavi mi-au trimis scrisoare întrebîndu-mă dacă m-am făcut bine dacă nu, să merg că dispun ei de bani. Dar sînt în puşcărie şi cred că aici î-mi voi găsi moartea. Vă rog d-le Robert Turcescu faceţi o emisiune cu tema la cazul meu, vă implor! Mulţumesc şi multă sănătate, La mulţi ani!

Cu ochii-n 3,14

NIMENI NU FACE BIOGRAFIA BUCURIEI, NIMENI NU ÎNCEPE SĂ SE RĂREASCĂ, NIMENI NU DESFACE TOTUL PENTRU REFACEREA ECHILIBRULUI CELORLALTE FIINŢE

● Ultima nebunie de hoţie: în Vrancea, pe gerul ăsta, se fură fularele, căciulile, fesurile şi mănuşile direct de pe purtători, de la bătrîn la copil. Nimeni nu face plîngere la Poliţie. Doar se scrie (în *7 plus*). Cîndva, undeva, cineva a scris o nuvelă genială despre furtul unei mantale, tot aşa, pe ger, la Sankt Petersburg. Nu am ajuns încă pînă acolo. (**R. C.**)

● Ultimul număr din revista *Tabu* are ca bonus un fragment din ultima carte semnată de Amélie Nothomb, *Biografia foamei*. Idee excelentă, de vreme ce ieri, la un chioşc de ziare din Romană, o don'şoară distrofică cerea „revista aia despre cum să faci foamea". (**S. S.**)

● Refrenul cărei melodii credeţi că se aude în difuzoarele stadionului cînd fotbaliştii de la Real Saragosa înscriu un gol? Nici „We will rock you", nici „We are the champions", nici „The winer takes it all", nici „This is how we do it", „Oda bucuriei" sau „Fortuna Imperatrix Mundi"… Ci „I will survive". Nu e păcat cînd echipa asta pierde!? (**M. C.**)

● Trei chestii din *Vacanţe la ţară* (publicaţie lunară a Asociaţiei Naţionale de Turism Rural, Ecologic şi Cultural, nr. 12, decembrie 2005): Pensiunea Nebunu Doru („la ieşirea din oraşul Baia de Aramă spre Băile Herculane, acolo unde încep să se rărească locuinţele, pensiunea domnului Nebunu este înecată în verdeaţă"); Rezervaţia botanică Cracul Crucii („se găseşte în dreptul barajului, deasupra tunelului Moşul"); Rezervaţia botanică Fata Virului („aici se află pajişti cu mărarul Porţilor de Fier"). (**D. S.**)

● Vreau să anunţ locuitorul camerei din Regie, la geamul căruia am zărit într-una din serile trecute pomul de Crăciun intact, încă nedesfăcut (cu becuri, beteală şi globuri), că nu e singur!!! Şi îi arunc şi o mănuşă amicală: „Cine îşi va desface ultimul bradul?". (**S. G.**)

● Au fost mutaţi 162 de bolnavi psihic periculoşi de la spitalul din Poiana Mare, la cel din Săpoca. Transportaţi cu şase autocare, sub supravegherea unui pluton de jandarmi pentru acţiuni speciale. Comandantul plutonului, sublocotenentul Neicu, a declarat că totul a decurs perfect, fără nici un incident: „Au plecat sănătoşi, au ajuns sănătoşi". (**A. M.**)

● Helmut H., 44 de ani, de profesie mecanic auto, în prezent şomer, a dat în judecată casa de ajutor social care n-a fost de acord să-i deconteze banii cheltuiţi la un bordel din Nürnberg. Motivaţia lui: „contactul cu prostituatele îmi este absolut necesar pentru refacerea echilibrului fizic şi psihic". Helmut e căsătorit cu o thailandeză, care locuieşte în ţara ei, şi a fost arestat pentru că s-a dovedit că el posedă mijloace băneşti care nu-i îndreptăţesc solicitarea. Dar bordelurile germane nu s-au arătat insensibile la problemele sociale şi au scăzut preţurile pentru şomeri, un grup de prostituate a vizitat un azil de bătrîni şi i-a

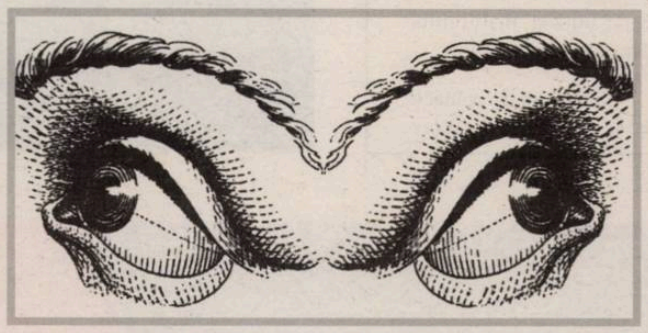

înveselit prin „mijloace specifice", iar lui Helmut i s-au înapoiat cheltuielile de judecată. Deşi cazul a fost întors pe toate feţele în presa din toată lumea, nimeni n-a povestit cum s-a păstrat echilibrul şomerului în arest. (**M. B.**)

● Sînt cu totul împotriva dublării desenelor animate la TV, pentru că 1) îşi pierd expresivitatea cel puţin pe jumătate şi 2) îi împiedică pe copii să „se expună" la limba engleză, care le va fi necesară mai tîrziu. De aceeaşi părere sînt şi nişte elevi de la Colegiul Naţional „Ferdinand I" din Bacău, care au iniţiat o campanie împotriva *dublării* motanilor, şoricelor, răţuştelor şi celorlalte fiinţe desenate, al căror farmec constă (şi) în interjecţii, bîlbîieli, pelticeală, sîsîială, intonaţie, jocuri de cuvinte şi altele, imposibil de reprodus de către bieţii „dublatori". Detalii pe www.savetweety.lx.ro. Bătălia e cam fără şanse (căci Cartoon Network şi celelalte vor – v-aţi prins – audienţă, aşa că preferă dublarea în locul subtitrării, ca să priceapă şi cei încă nedaţi la şcoală), dar o mobilizare civică pentru salvarea deplinei expresivităţi a canarului Tweety şi a motanului Sylvester mi se pare un semn de maturitate din partea societăţii civile româneşti. Subscriu şi militez pentru cauză. (**M. V.**)

NIMENI NU ŞTIE SINGURA LIMBĂ VORBITĂ PRIMĂVARA (PE DOUĂ VOCI) PE TERITORIUL PRIN CARE SE PERINDĂ DOUĂ PERSONAJE

● În mediul rural, 91% dintre cei sondaţi nu au gaz, 82% nu ştiu ce-i aia canalizare, totuşi 72% vor în Uniunea Europeană. Rămîne în vigoare ceea ce spusese Rogojinaru, intrînd în compartiment: „Domnilor, dumneavoastră nu cunoaşteţi ţăranul român!". Cum care Rogojinaru? Aştept un sondaj: cîţi domni mai cunosc, măcar în mediul urban, cum începe *Răscoala* lui Rebreanu. (**R. C.**)

● Un deputat francez îi cere preşedintelui României să îi răspundă în franceză. Ministrul Imigraţiei din Olanda a spus că olandeza ar trebui să fie singura limbă vorbită pe străzile din Olanda. Unele şcoli din Germania au impus elevilor să vorbească în germană pe coridoare. Am citit toate astea după o săptămînă la Bruxelles, unde se vorbesc toate limbile. Nu uit figura adorabilă a unui fost funcţionar european, care m-a scos la cină să îmi arate faţa umană a Comisiei. „Monsieur Ghinea, în ce limbă să vorbim: engleză, franceză, olandeză, chineză?" Vorbea serios. Iar pe o uşă din restaurant scria „toaletă" în vreo 15 limbi. (**C. G.**)

● Bunicul meu (cel căruia i-am luat interviu în numărul „Bunicii") tocmai a vîndut unui consătean mînzul iepei Cezara, mînzul a cărui venire pe lume – în primăvara trecută, pe izlazul comunal – am anunţat-o, emoţionat, chiar în acest colţ de pagină. Bunicul abia a luat pe el 350 RON. Pentru mînzul de anul ăsta, promit să organizez eu o licitaţie pe Messenger. (**M. C.**)

● O veste bună: şlagărul „Mamelor din lumea-ntreagă", cîntat de aurolacii din metroul bucureştean, a fost preluat şi de aurolacii din trenurile autohtone. Pe ruta Bucureşti-Deva poate fi auzit în variantă sacadată, pe două voci. (**I. P.**)

● Neratînd mai multe bune ocazii de a tăcea, dl Dick Marty a mărturisit în fine ce avea pe suflet: el a spus că nu are dovezi privind existenţa închisorilor CIA pe teritoriul României, dar că e convins că ele există… Ca popor pătruns de religiozitate ce sîntem, ar trebui să-l credem. Şi să nu cercetăm. Păi, nu? (**a. l. ş.**)

● Încă o mică diferenţă între Statele Unite şi România: în SUA, discursul despre starea naţiunii este privilegiul preşedintelui – şi-acela, doar o dată pe an (acum a fost pe 31 ianuarie a.c.). În România, *discursul despre starea naţiunii* este un fel de nume de rubrică prin televiziuni (mai ales într-o TV), prin care se perindă seară de seară tot felul de oameni, mai ales dintre cei care n-or să ajungă în veci la putere. (**A. C.**)

● Au fost invitate la *Naşul*, pentru a vorbi despre cîinii vagabonzi, două personaje masculine: Mihai Constantinescu şi Claudiu Bleonţ. Acum cîţiva ani, Mihai Constantinescu ne tot îndemna: „Iubiţi şi cîinii vagabonzi / Sînt mai cinstiţi şi uneori mai lorzi", deci înţeleg prezenţa sa în această emisiune. Nu am putut însă să-mi dau seama de legătura lui Claudiu Bleonţ cu bietele făpturi (în curînd) pe cale de dispariţie. De ce pe cale de dispariţie? Pentru că o doamnă (al cărei nume, îmi cer scuze, nu l-am reţinut) tot susţinea că ar fi mai bine să-i eutanasiem, să dăm cu ei de pămînt, să scăpăm de ei. Îmi dau seama de pericolul pe care aceşti cîini ai străzii îl prezintă, dar am crescut cu cîine şi, pur şi simplu, nu pot fi de acord cu aceste metode. (**R. P.**)

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Arată ce ai de arătat.
Cântă ce ai de cântat.

Fii artist la Paris[2].

Institutul Cultural Român continuă programul de burse „Constantin Brâncuşi" şi „George Enescu", pentru artişti plastici şi muzicieni. Bursele includ găzduirea, timp de trei luni, la atelierul de la Cité Internationale des Arts din Paris, suma lunară de 1.300 de euro pentru cheltuielile de întreţinere, precum şi 500 de euro pentru transport.

Bursa pentru muzicieni acoperă perioada iulie - septembrie 2006, iar cea pentru artişti plastici perioada octombrie - decembrie 2006.

Candidaţii vor trimite dosarele de înscriere pe adresa Institutului Cultural Român până la 24 februarie 2006 (data poştei).

Detalii suplimentare pe www.icr.ro

Persoană de contact:
Daniela Sestak: tel. 021/230 28 54; e-mail: dana@icr.ro

După atîţia ani de spaţiu tipografic, vrem şi „în eter"!

În fiecare vineri, de la ora 17,15,
Dilema veche şi Radio France Internationale România
vă prezintă emisiunea „Punerea pe gînduri".

Tema revistei devine tema emisiunii.
În colţul din stînga al studioului – Dragoş Ghiţulete şi Luca Niculescu.
În colţul din dreapta: dilematicul de serviciu şi invitaţii săi.

În fiecare vineri, de la ora 17,15,
pe frecvenţele Radio France Internationale România.

Punerea pe gînduri.
Nu dă răspunsuri.
Pune întrebări.

HUMANITAS

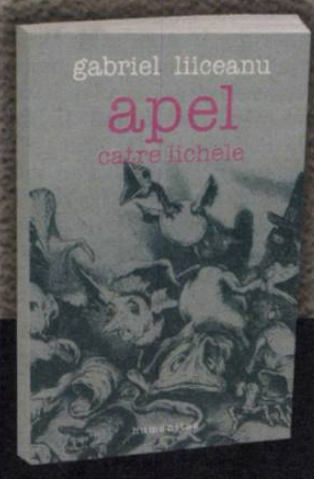

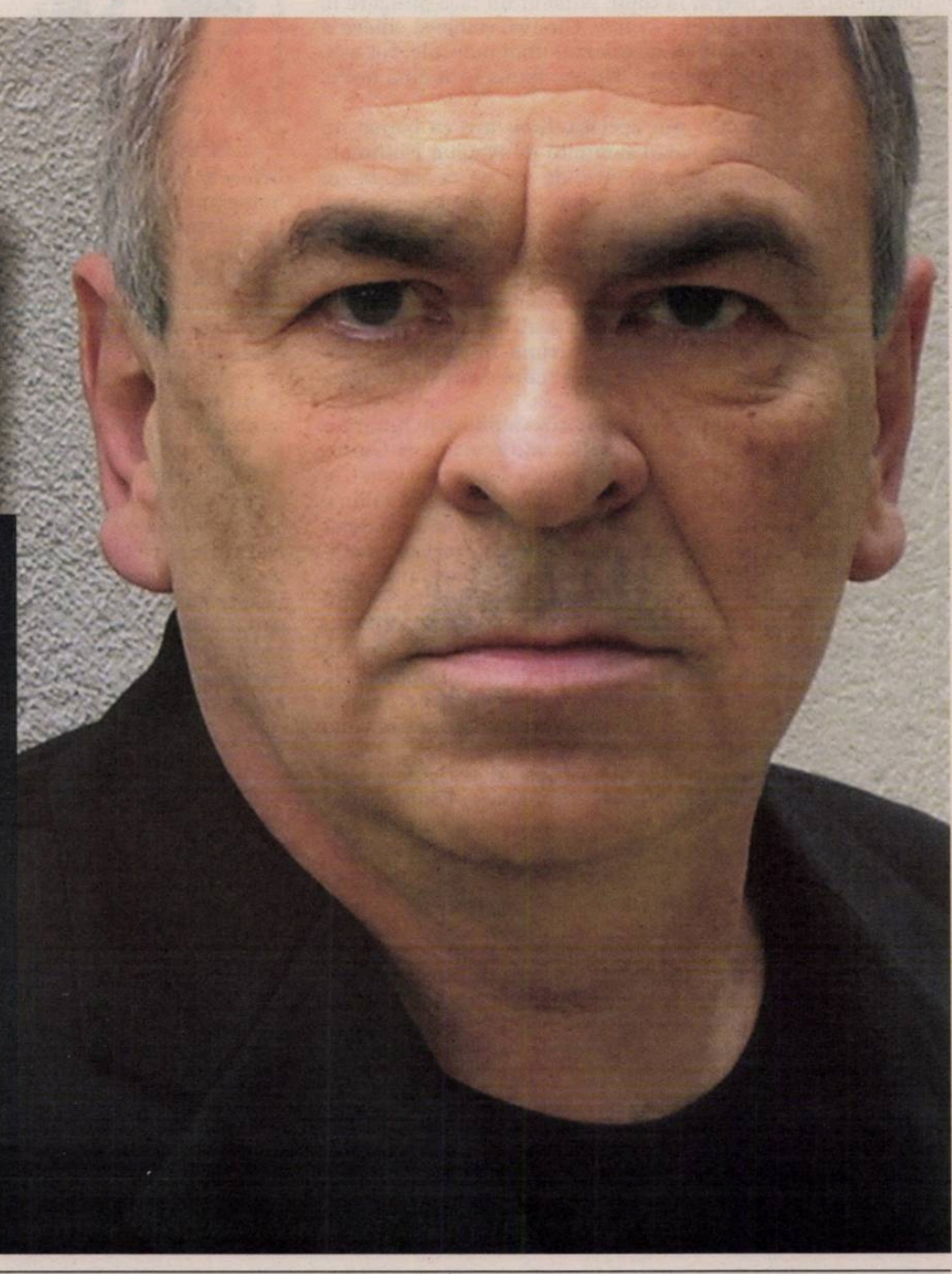

Gabriel Liiceanu

Apel către lichele

296 pagini
ISBN: 973-50-1196-4

- Cum să ieşim din oroare
- Tragicomedie cu regi şi secretari de partid
- Lumea în care am intrat
- Taifas pe marginea tranziţiei

UN APEL FĂCUT ÎN 30 DECEMBRIE 1989,
O CARTE VALABILĂ ŞI AZI.
3 EDIŢII, 40.000 DE EXEMPLARE

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poştă
021 311 23 30; cpp@humanitas.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. **107** ● 10-16 februarie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Despre caricaturile Profetului: *Mircea VASILESCU (p. 3)* ● *Lucian MÎNDRUȚĂ (p. 4)* ● *Magdalena BOIANGIU (p. 5)* ● *Dan GOANȚĂ (p. 6)* ● *Teodor BACONSKY (p. 18)*

PARTENERI DE ACELAȘI SEX

O privire asupra homosexualității din trecut și de mai încoace, de la noi și de aiurea

„Nu-ți trebuie pașaport pentru plăcere.“
MICHEL FOUCAULT

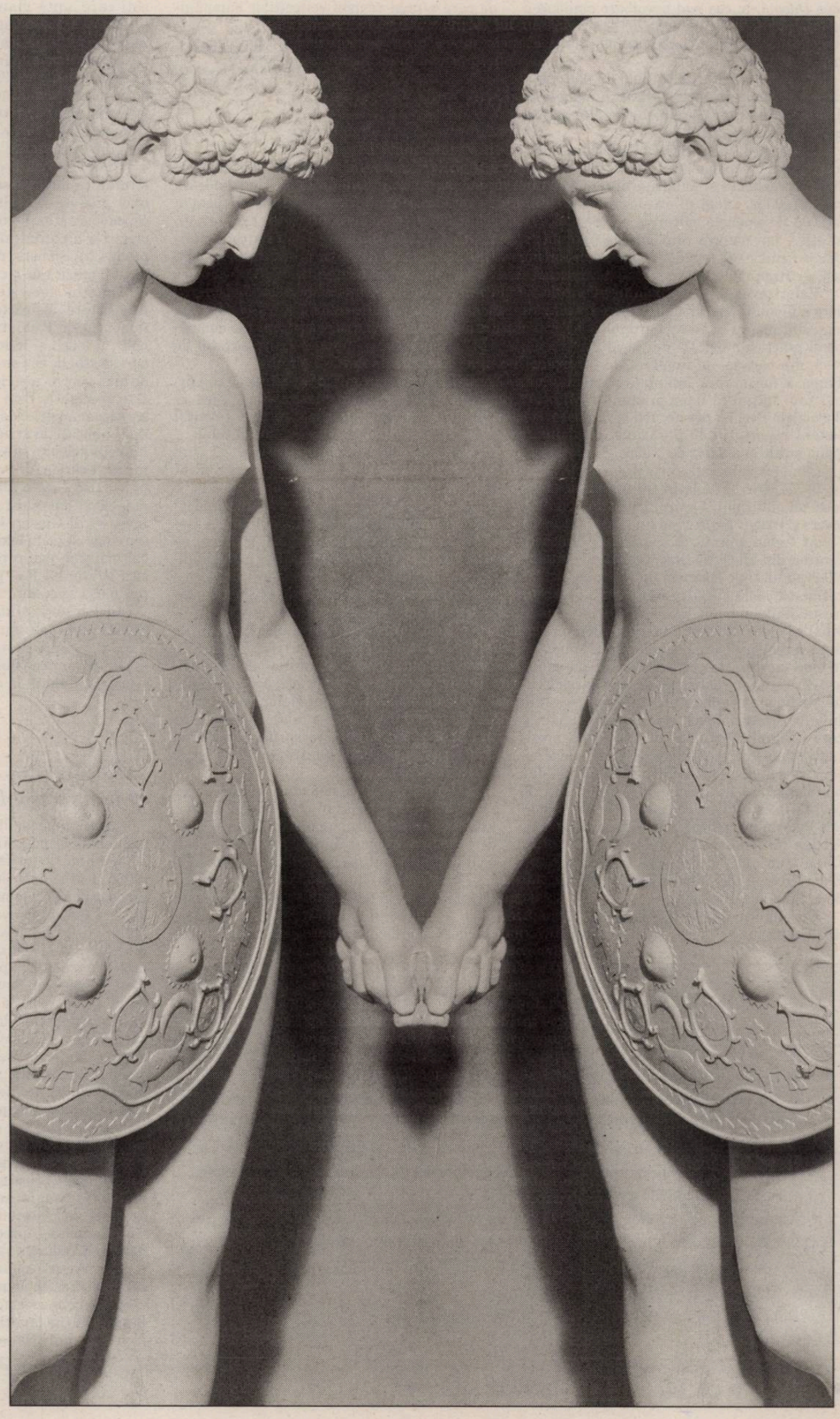

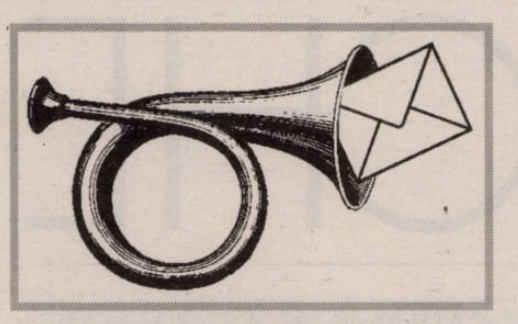

Replici la articolul lui Cezar Giosan „Maneaua“

Ave Cezar! Sus Giosan!

După 16 ani de luptă ideologică mereu expediată-n subteran, în numele unui crez mereu considerat minor, constat azi că vechea mea *Dilemă*, în cea mai novatoare manieră a sa, îmi acordă o satisfacţie cu atît mai preţioasă, cu cît – admit cu plecăciune – nu o mai credeam posibilă.

Este sentimentul pe care mi l-a dat publicarea excelentului articol despre manele al psihologului Cezar Giosan, universitar american de origine română.

Pe ceastălaltă emisferă, subsemnatul – universitar „răspopit“, textier de rock, teoretician şi practician al publicităţii, cercetător al subculturilor, adept al atitudinii integrante faţă de fenomenele culturale ale postmodernităţii – îmi datorez convingerile în parte şi *Dilemei* anilor '90, tribună a intelectualilor deschişi către problematica socială.

Valorizarea folclorului urban, cu precădere a filonului meridional-oriental al acestuia, a stat mereu în atenţia grupului de reflecţie şi practică muzicală din jurul Sarmalelor Reci, din care m-am numărat de la început. Trupă de fusion-rock, înfiinţată şi datorită impulsului iniţial al unor prieteni dilematici, Sarmalele Reci îşi pot decupa oricînd un consistent repertoriu de prelucrări de manele, geamparale şi muzică de pahar. E ceea ce s-a şi întîmplat cu ocazia concertelor organizate în '99 de către Fundaţia Culturală Română (deci tot anturajul *Dilemei...),* pe afiş cu Nightlosers şi Orient Express-ul lui Harry Tavitian.

Ar trebui amintit că, departe de hiper-difuzarea din zilele noastre, manelele din anii '90 erau un tipic fenomen underground, ignorat de canalele oficiale, ascuns sub preş, declasat. Excesul manelist de astăzi poate fi privit şi ca o descătuşare a marginalilor; o rebeliune a robilor de ieri... şi alaltăieri. Maneaua în sine nu este un gen inferior (că nu există aşa ceva – ni s-a confirmat, de la goliarzii Evului Mediu pînă la blues-ul negrilor americani). Inferior, deseori infect, este doar tratamentul care i se aplică manelei de către unii muzicanţi aflaţi în treabă. Spre deosebire de aceştia, urmaşii de drept ai Romicăi Puceanu duc mai departe o nobilă tradiţie. Conştienţi de bogăţia acestui filon, colegii mei de la Sarmalele Reci nu au refuzat ocazia de a colabora cu Adrian Minune sau diverşi muzicieni arabi. După cum nici Nightlosers nu l-a ratat pe Elvis Rrom şi nici Mircea Florian pe rapsozii de la Shukar Collective...

Cu mîhnire am primit peste ani muştruluiala unui june cronicar (cu lipsuri nu numai în materie de şalvari), care, în două numere ale *Dilemei vechi,* acuza de contaminare şi trădare a purismului rockeresc – tocmai pe Sarmalele Reci, trupă a amestecurilor prin definiţie, care şi-a făcut un stindard din dejucarea, pînă la persiflare, a etichetelor şi cataloagărilor. Asta e, mi-am spus atunci spăsit: vechea *Dilemă* ne-a născut, *Dilema veche* ne distruge. Dar parcă nu era spirit dilematic în edictele acelui autouns papă rock'n'roll-esc...

Există dreptate! am strigat deunăzi citindu-l pe Cezar Giosan. Avem (cel puţin) un aliat – şi nu oricare! – în lupta cu intoleranţa şi dispreţul, cu acea atitudine „telectuală“ aroganţă care face din România o cultură măruntă, mimetică, incapabilă să dezvolte proiecte proprii; o baltă stătută care sufocă orice „mugur de fluier“... de clarinet sau acordeon!

Fie aceasta doar borna de pornire a unei adevărate dezbateri despre toleranţă în cultură, despre muzică şi democraţie, despre drept la exprimare *versus* exprimare excesivă, pe care numai revista reflecţiilor cumpănitoare o poate găzdui.

Florin DUMITRESCU
florin@adviser.ro

Un dezacord insuportabil de total

Sînt un cititor fidel şi atent – cred eu – al *Dilemei vechi* şi pînă acum am simţit adesea impulsul de a vă scrie, de multe ori pentru a-mi exprima acordul cu poziţii adoptate în paginile revistei, alteori pentru a cere clarificări sau chiar a polemiza. Din păcate pentru mine şi pentru dvs., iată că primul lucru care mă face să-mi învingînerţia este articolul „Maneaua“ al domnului Cezar Giosan (nr. 104). Dezacordul meu cu ceea ce scrie domnia sa este aproape total, chiar insuportabil de aproape total, dacă-mi daţi voie.

Din tot articolul sînt de acord doar cu afirmaţia că unii manelişti „au voce“, ceea ce totuşi nu e acelaşi lucru cu – citez – „talentul pur, muzical“. În rest, se frizează ridicolul.

Vă dau cîteva exemple. În primul rînd comparaţia cu Elvis. Probabil că n-aş fi făcut altceva decît să zîmbesc dacă cineva l-ar fi comparat pe Adi Minune cu Elvis în (aproape) orice altă publicaţie, dar în cazul acesta trebuie să vă reamintesc că Elvis, pe lîngă că „avea voce“, o voce unică, era de o originalitate debordantă. Maneliştii sînt imitatori. Elvis avea mişcare scenică. Maneliştii se mută de pe un picior pe altul. Elvis folosea instrumente acustice, maneliştii emulează ritmurile orientale pe instrumente electrice. Elvis cînta *live* chiar şi cînd era terminat de droguri, manelistii folosesc la greu *playback*-ul. Comparaţia pornografiei manelelor cu sexualitatea exhibată de Elvis e falsă, manelele nu sînt odioase din cauza versurilor indecente. Sînt atîţia artişti care au cîntat despre sex şi au făcut-o bine.

Şi pentru că tot mi-am adus aminte, vă rog să-i amintiţi dlui Giosan că – desigur, ştia – există şi un manelist obscur numit Elvis. Este deci a doua persoană după acesta care a găsit o cît de mică legătură între manele şi Elvis :-)

Următorul exemplu – comparaţia manelelor cu rap-ul şi a meşterilor manelişti cu Eminem. Aici autorul e mai la obiect – comparaţia, deşi cu greu, poate fi acceptată. Asta pentru că nici rap-ul nu e o formă de cultură, ci una de subcultură. Şi, oricum, muzica rap e nasoală, scuzaţi-mi expresia. Faptul că are succes nu o transformă în muzica de calitate.

Despre comparaţia cu raggaeton nu mă pronunţ, neascultînd aşa ceva.

Ei, şi ajungem la afirmaţia – concluzie: „ceea ce lipseşte manelelor, la ora asta, este acelaşi lucru care a lipsit rock'n'roll-ului pînă la Elvis [...]: un reprezentant al păturii favorizate în societate – un român sadea, în cazul nostru – care să cînte manele mai bine decît ţiganii“. Sînt deja destui români ţiganizaţi care cîntă manele, unii la fel de bine cotaţi ca şi ţiganii manelişti. Dar apoi urmează partea hilară: „Un reprezentant alb care să transmită mesaje în versuri inteligente...“ Versuri inteligente!!! Pe ce facem pariu că nu vor exista în veci versuri inteligente, în manele sau, cînd va apărea struţo-cămila numită manea, cu versuri inteligente, va avea succes zero între maneliştii „puri“?

Cînd vine vorba de capodopere aş vrea să ştiu de ce autorul se opreşte numai asupra unor produse ale culturii rock şi nu citează şi capodopere rap. Pentru că nu există? Eu aşa cred. Ca o paranteză, nici măcar Elvis nu a produs capodopere, după părerea mea, dar a făcut o muzică de o calitate indiscutabilă.

Nu ştiu cine este autorul acestui articol. Aflu că este „instructor în psihologie la Departamentul de Psihiatrie al Universităţii Cornell“. Îl felicit şi îi doresc mult succes, dar aş dori să ştiu de ce i se acordă o pagină întreagă de ziar pentru a scrie despre ceva în care nu este specialist. Este dreptul domniei sale să agreeze manelele, dar nu cred că este potrivit să-i publicaţi un articol plin cu argumente din lumea comicului involuntar. Ultima dovadă – în cazul căreia, ce-i drept, autorul are o vină prea mică – este alăturarea conceptelor de manele şi darwinism. Prietenii ştiu de ce. Îl invit pe dl Giosan în România pentru a se convinge că manelele sînt, aici, o marcă a subculturii sau, mai corect, a inculturii. Iar muzica adevărată face parte din cultură sau cel puţin aşa se crede.

Închei nu înainte de a face o precizare: Ştefan Bănică Jr. nu este înalt.

Cu stimă şi destulă indignare, aşteptînd explicaţii pentru publicarea acestui articol (altele decît dreptul la expresie),

Bogdan TUDOROIU
dudulinho@gmail.com

„O fi trendy...*? O fi corect politic?“*

...Făcînd parte dintre cei care-şi confirmă (sau chiar formează) multe din păreri citind de mai bine de un deceniu *Dilema* şi bănuind că amploarea articolului denotă că el reflectă nu doar poziţia semnatarului, mă întreb derutat: o fi astăzi *trendy* să te situezi în răspăr cu bunul-gust cultivat sau o fi vorba de corectitudine politică şi relaxare a criteriilor valorice, probe de relativism postmodern deliberat asumate, pe care eu, limitat şi depăşit, nu sînt capabil să le trec? Să mă aştept de-acum, cu strîngere de inimă, la pledoarii afectuoase despre picturi, de altfel, frecvent întîlnite în casele românilor, reprezentînd „felia de pepene“ sau mai apetisanta „ţigancă cu sîni dezgoliţi“, la elogii aduse proliferării aluvionare a kitschului în arhitectura patriei, la entuziasme declanşate de umorul gros, dar sănătos că-i de jos, al unor abjecte emisiuni de divertisment TV, şi cine ştie la cîte altele?

Manelele constituie într-adevăr un fenomen social viu, prezent şi faţă de care, vrînd-nevrînd, ne raportăm emoţional, dar pe care, dacă dorim să-l apreciem responsabil, nu-i suficient să-l adorăm sau să-l detestăm. Pe mine m-ar interesa însă nu poziţia fanilor pătimaşi sau a celor asemeni mie adverşi necondiţionat, ci opinia unor specialişti în, de pildă, **cogniţie muzicală** (pe la alţii am aflat că se studiază în mediu universitar modul de receptare a muzicii de către urechea neavizată, de ce place sau nu „la mase“ un anumit tip de melodie, de mesaj muzical), sau, de ce nu, a unor antropologi şi istorici cu expertiză în confuzul subiect al **identităţii românilor.** S-ar putea ca pe-aici să găsim o explicaţie a afinităţilor noastre levantine în materie de gust.

Lucian POPA
Cluj

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ce se întîmplă cu limba română?**
- **Republica Moldova în UE?**

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.750 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cinste și onestitate

Pînă și cei care văd în Ion Iliescu cel mai sumbru personaj postrevoluționar, cauza tuturor relelor, criminalul suprem, oaia neagră a tranziției autohtone, trebuie să admită cu regret, cu tot soiul de nuanțe relativizante, fără tragere de inimă, că, în materie de corupție, omul e inatacabil. N-a furat, n-a fost implicat în afaceri dubioase, nu s-a îmbogățit. A fost cinstit și, prin aceasta, consecvent cu propriile principii și cu doctrina pe care o reprezintă. De aici vine, în bună măsură, popularitatea sa durabilă, succesul său electoral și ascendentul său asupra partidului pe care l-a fondat. Ion Iliescu nu seamănă deloc cu ceilalți lideri PSD. Aplauzele cu care a fost răsplătit după ultimul său discurs dinaintea colegilor politici demonstrează că pînă și baronii, sub-baronii și baroneii sînt sensibili la autoritatea unui om de convingeri care, pe deasupra, *trăiește* conform convingerilor sale.

S-a observat totuși, pe bună dreptate, că ceea ce Ion Iliescu spune *astăzi* despre căpătuiții din PSD îi era cunoscut și *ieri*, pe vremea cînd păstorea țara și partidul. Ceea ce nu l-a împiedicat să mușamalizeze lucrurile, să minimalizeze deriva, să oblojească, patern, bubele subalternilor săi, pînă au devenit purulente. Se pune întrebarea de ce a făcut-o. Unii au invocat firea sa „blîndă“, „îngăduitoare“, incapabilă de răfuială. S-a vorbit de „sentimentalismul“ său, de dificultățile pe care le are cînd e vorba să se delimiteze de cei apropiați. O fi. Dar iată că, în momentul de față, cînd vorbește despre păcatele confraților săi, Ion Iliescu știe să fie și altfel: vehement, tranșant, sarcastic. Nici urmă de blîndețe sau de sentimentalism. Cum se explică această schimbare de atitudine?

Un prim răspuns invocă împrejurarea că avem de-a face cu cineva care a pierdut puterea. Cîtă vreme a fost în poziția supremă, dl președinte n-a vrut să șubrezească sub nici o formă piramida care îl susținea. Trebuia ca și el, și formațiunea sa politică să-și păstreze intacte „pîrghiile“, să defileze glorios, invulnerabil, dinaintea unei națiuni pline de încredere în „forța conducătoare“. Era, prin urmare, un gest de elementară „înțelepciune“ politică să nu încurajezi dezvăluirile scandaloase, disensiunile interne, autocritica sinucigașă. Nimic compromițător nu trebuia să iasă la suprafață. Dar pierderea alegerilor generale, ca și a alegerilor de partid, a făcut să cadă toate aceste precauții. Dl Iliescu se va fi simțit trădat (tocmai de cei pe care îi acoperise), marginalizat brutal de figuri politice de mîna a doua, fără experiență, fără convingeri autentice, fără personalitate. Drept care a atacat dur, resentimentar, lăsînd deoparte orice calcule de conjunctură, orice menajamente.

Mărturisesc că această explicație, probabil valabilă pînă la un punct, nu mă satisface. Cred că trebuie mers mai adînc, spre resorturile ultime ale „naturii iliesciene“. Ion Iliescu este, prin biografie și formație, un adevărat „om de partid“ (comunist). Asta înseamnă că el așază „interesele partidului“ deasupra oricăror altor valori: deasupra interesului propriu, deasupra camaraderiilor private, deasupra virtuților curente (sinceritate, echitate, onestitate, fidelitate etc.). Partidul trebuie slujit cu spirit de sacrificiu, trebuie ferit de orice conotație negativă, trebuie „salvat“ cu orice preț. Cînd e la putere, trebuie spălat de orice suspiciune, cînd e în criză, trebuie reformat „principial“. Anii de derapaj se șterg printr-un drastic discurs reparator și totul se poate lua, astfel, de la început. Hrușciov evacuează greșelile lui Stalin, Ceaușescu evacuează greșelile lui Dej. Partidul merge înainte, neîntinat de greșeli pasagere. Originalitatea, în cazul de față, constă în faptul că evacuatorul e totuna cu cel evacuat. Pe vremea cînd era la putere, partidul dlui Iliescu a practicat „capitalismul de cumetrie“, și-a creat imaginea unui partid corupt, a pierdut importante procente din simpatia electoratului. Acum, dl Iliescu îl ceartă. Cere înlăturarea neghinei, cere o reîntoarcere solidară în tabăra celor nevoiași, cere recuperarea onoarei pierdute. Dl Iliescu e cinstit. Nu se face vinovat de nici o delapidare, nu înțelege să se abată de la exigențele unei îndelungi angajări de stînga, crede în ceea ce spune și e gata să-și pună crezul în practică. Totul de dragul partidului și al stîngii. Dar *cinstea* e, în asemenea cazuri, altceva decît *onestitatea*. Onestitatea îți cere să spui *apăsat* „am greșit“: am lucrat cu oameni de proastă calitate, am promovat competențe îndoielnice, am camuflat numeroase manevre de culise, m-am făcut că nu observ o întreagă rețea de ilegalități, am tolerat, pe alocuri, sabotarea „socialistă“ a liberalismului și ambalajul populist al infracțiunii. În apărarea dlui Iliescu sînt de spus, onestamente, două lucruri: 1) Nu e singur în categoria sa. Cunosc o mulțime de oameni cinstiți, și la dreapta, și la stînga, care n-au onestitatea să se confrunte cu propriile erori și 2) Dl Iliescu e un pesedist cinstit, care mai are de făcut pasul onestității. Mulți (prea mulți) dintre colegii săi de partid nu sînt *încă*, nu sînt *nici măcar* pe treapta „omului cinstit“.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce legătură poate exista între un poet și o găină moartă?

Jenant sau nu, literatura română a produs foarte puțini sinucigași și nenumărați gospodari, căci, cu excepția lui Eminescu, poeții au cam tras ca plăvanii la jugul familiei.

Dacă recitiți *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu, veți rămîne uimiți să descoperiți că, prin anii '40, în plin război, retras la o fermă, marele prozator inventaria în fiecare zi ouăle găsite în cuibar și-și nota cu scrupulozitate în caietul de reflecții cît lapte a mai dat Joiana.

CTP-ul m-a sunat aseară jubilînd, să mă anunțe că nu sînt singurul personaj celebru din Cetate (jud. Dolj), că-mi face concurență la televizor o găină atinsă de gripă aviară. Deși ferma mea e în afara satului, la 2 kilometri de focar, după metoda care se aplică acum, conform căreia dacă un țăran moare de TBC trebuie stîrpiți toți locuitorii din zonă, e posibil, în această lume bolnavă, să fiu nevoit să-mi ucid păsările sănătoase.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Răspundem la provocări?

Dacă nu s-ar fi ajuns unde s-a ajuns, ar putea fi un exemplu bun de discutat la un seminar – ceea ce am și făcut cu o grupă de studenți: sînteți într-o poziție de decizie la un ziar european serios (sau „de referință“, adică nu tabloid) și vi se propun spre publicare niște caricaturi cu Profetul Mahomed; ce decizie luați și cum o argumentați? Din vreo 15, doar două studente au decis că desenele trebuie publicate (una dintre ele însă afirmînd că „ar mai pune ceva“ pe lîngă ele, un comentariu sau un articol explicativ/justificativ), celelalte optînd pentru „nu“. Motivul? Pentru că publicarea ar jigni sensibilitatea religioasă a musulmanilor, pentru că religiile trebuie să-și păstreze „aura“, iar modernitatea nu trebuie să meargă pînă acolo încît să „demitizeze“ cu totul credința, pentru că „nu văd scopul și rostul publicării“, pentru că ar putea apărea consecințe grave, date fiind tensiunile dintre Occident și lumea musulmană. E posibil ca majoritatea să fi fost influențată de ceea ce s-a întîmplat (căci „exercițiul“ studențesc s-a desfășurat *după* manifestațiile violente din Iran, Siria, Liban și alte țări). Altminteri, „sondajul“ improvizat n-are nici o relevanță, în afară de modul cum o mînă de studente la Litere *a argumentat* o decizie: într-un fel sau altul, au ajuns la ceea ce spun multe manuale de mass-media, și anume că există un „model al responsabilității sociale“ în presă, care, în cazul ziarului danez, ar fi trebuit să primeze față de „modelul liberal“.

Cu siguranță, jurnaliștii danezi știau manualul – și chiar mai mult decît atît. De teamă că vor fi acuzați de autocenzură, au recurs la un „exercițiu“ al libertății de expresie fără grija pentru consecințe. Și, de fapt, la momentul respectiv (septembrie 2005), nici n-au fost consecințe notabile, în afară de un protest verbal al unor lideri ai comunității musulmane din Danemarca. Aproape că nu mai e nevoie de probe pentru a afirma că devastarea amabasadelor occidentale și toate celelalte violențe au fost organizate „cu voie de la poliție“: Siria și Iranul nu sînt niște țări în care cetățenii cu bruște avînturi civice să poată manifesta public de capul lor, iar autoritățile să nu reacționeze... Dar răul s-a întîmplat și a creat un amestec extrem de complicat între politica față de lumea arabă, trebușoarele serviciilor secrete, tema „respectului față de alte culturi/religii“, principiul fundamental al libertății de exprimare, etica și estetica desenelor care reprezintă simboluri religioase etc., etc. Mi se pare că periculos pentru ceea ce ar putea urma este tocmai *amestecul* problemelor și, mai ales, „capcana“ întinsă de propaganda musulmană: „Vreți libertate de expresie? Atunci să vă dăm noi niște desene care își bat joc de Holocaust... Nu vă plac? Atunci revizuiți principiul libertății de expresie...“. E și aceasta o specie perfidă de terorism, de astă dată ideologic, care poate duce rapid la marcarea liniei hotărîte, de netrecut, între „noi“ și „ei“ și la ipoteze emoțional-prăpăstioase: dacă-i așa, „ăștia“ vor cere în curînd ca femeile *noastre* să poarte și ele *burka*, ori să nu mai vindem carne de porc în cartierele „lor“ din Amsterdam ori din Marsilia... În virtutea unui asemenea potențial pericol, unii decretează mobilizări simbolice, care să demonstreze solidaritatea Europei în jurul principiilor sale: în Italia, de pildă, caricaturistul Sergio Staino și Adrian Sofri (fost lider al grupării de extremă stîngă „Lotta continua“, actualmente în închisoare pentru implicarea în atentatele din anii '70) au propus ca, pentru a afirma cu tărie dreptul la exprimare liberă, toate ziarele europene să publice, în aceeași zi, caricaturile cu Mahomed. Emoționant gest și nobil scop, fără nici o îndoială; dar mă tem că punerea în practică a acestei idei ar plasa Europa într-o poziție defensivă, „slabă“, ca și cum ar dori să-și demonstreze ei înseși că libertatea de exprimare e sacră, iar „noi, europenii“ credem în continuare în ea. Credem, cu siguranță, dar nu pentru că „ne împing“ alții ori pentru că „ei“ ne cer să ne repunem în discuție valorile. De altfel, dubiul sistematic, spiritul critic și autocritic, capacitatea și impulsul de a repune în discuție valorile și principiile (cînd e cazul) fac parte *tot* din inventarul cultural european. Și, în orice caz, asemenea frumoase manifestări de solidaritate nu pot reconstrui sediile ambasadelor distruse, nici nu pot readuce la viață victimele violențelor. Pe de altă parte, scenariul violențelor și al protestelor puse la cale în țările arabe a arătat, într-o oarecare măsură, că Europa nu e tocmai pregătită pentru globalizare, pentru vecinătatea imediată cu „ceilalți“, pe care de secole întregi îi percepe ca fiind „departe“: nu are la îndemînă procedurile diplomatice și politice pentru a reacționa rapid și ferm la provocări și „montaje“ precum acestea (spre deosebire de Statele Unite și, într-o oarecare măsură, de Marea Britanie). Ceea ce s-a întîmplat ar trebui să determine nu contra-reacții și contra-proteste, ci o construcție mai limpede a identității europene și o înzestrare cu instrumentele necesare pentru a o afirma.

Nu în ultimul rînd, cred că emoția și tensiunea acumulată în urma acestor violențe n-ar trebui să ducă, în lumea presei,

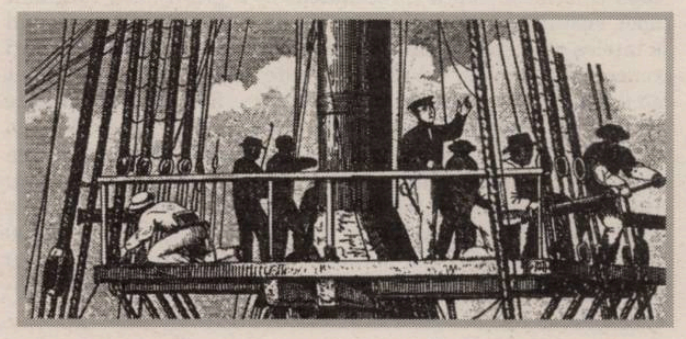

nici la autocenzură (de teama eventualelor consecințe), dar nici la o supralicitare a libertății de a spune sau desena orice (din teama de a nu fi cumva acuzat de autocenzură). Mai simplu spus, n-ar trebui să se publice nici mai puține, dar nici mai multe caricaturi. Ci atîtea cîte trebuie și, mai ales, *cum* trebuie: dacă se poate, să nu fie mediocre (precum acelea din ziarul danez – părerea mea!) și, în virtutea bunului-simț, nu al principiilor și legilor scrise, să nu lezeze în mod gratuit sensibilitatea unor oameni sau a unor comunități.

ținerea de minte

„În secolul 19 mai toți bărbații, fie ei revoluționari sau burghezi temători, fie ei poeți sau critici, sînt mari degustători și creatori de intimitate a prieteniei, a dragostei, a familiei. Dar tihna generației Revoluției e fragilă, amenințată de ochii stăpînirii, care vede pretutindeni comploturi. Orice bănuială dă naștere unei descinderi, unei arestări, unei intruziuni care distruge intimitatea. Russo este luat din intimitatea Mircești, dus, sub arest, și închis la mînăstire din cauza unei replici într-o piesă de teatru. La poetul Grigore Alexandrescu, vin, cam în aceeași perioadă, jandarmii, și scotocesc într-unul dintre cele mai intime spații: «Am primit odată vizita unui comisar și unui căpitan de dorobanți șchiop, care venea cu multă plecăciune să-mi ceară hîrtiile, ca să vază ce am scris, fiind mari amatori de literatură; și de atunci vederea unui om al poliției îmi face impresia unei omizi ce ar cădea pe mine, adică dezgust și cutremur».“

(Ioana Pârvulescu, *În intimitatea secolului 19*, Editura Humanitas, București, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Geoană între curăţenie şi unitate

La Consiliul Naţional al PSD, Mircea Geoană a vorbit despre un nou început şi despre criterii morale şi comisii care chiar vor funcţiona. Preşedintele PSD însuşi pare a fi întruchiparea dilemei acestui partid: cum să-şi împace trecutul recent cu opinia publică.

Evenimentul zilei tocmai dezvăluise o afacere prin care familia Geoană a cumpărat un teren de la un văr, la un preţ cu mult sub cel al pieţei, în schimbul promisiunii de a aduce investitori pentru a construi acolo un complex imobiliar. Geoană nu a trecut terenul în declaraţia de avere, spunînd că oricum contractul de vînzare a fost anulat pentru că nu a găsit investitori sau pentru că nu i-a căutat (nu e clar). Deşi departe de scandalul „Tamara" ca gravitate, greşelile lui Mircea Geoană sînt importante: nu şi-a completat declaraţia de avere cu acel teren, care îi aparţinea în acte în acel moment, chiar dacă respectivul contract urma a fi anulat mai tîrziu. A doua greşeală, de fond: ideea că şeful opoziţiei face *fund raising* pentru un proiect imobiliar sună „ca dracu'", vorba lui Petre Roman. Atîta lucru ar fi trebuit să înveţe cît a stat în America: averea se face înainte sau după politică, nu în timp ce. Acolo afaceriştii cumpără politicieni, nu sînt ei înşişi politicieni.

Dar era oare inevitabil ca scandalul vărului să se lipească de imaginea sa? Cred că nu. Avem precedente în aces sens şi măcar pentru că scandalurile de corupţie nu s-au lipit de imaginea lui Traian Băsescu, Geoană ar fi trebuit să fie mai atent la ce a făcut acesta. De cîte ori a fost acuzat de aşa ceva, Băsescu a contraatacat spectaculos căutînd să răspundă concret la acuzaţii. Prima dată, cînd a demisionat din Parlament pentru a putea fi anchetat în scandalul „Flota", prilej cu care a pus prima cărămidă la popularitatea sa. În scandalul casei din 2005, era evident că primarul Băsescu a fost imoral cînd i-a dat cetăţeanului Băsescu casă, mai ales că acesta din urmă avusese una cu care îşi înzestrase fiica, amănunt de care primarul Băsescu nu a ţinut cont. În stilul său, a spus că renunţă la casă, că e interpretabil ce a făcut (adică a recunoscut că a greşit). S-a răzgîndit apoi, susţinînd că nu a încălcat legea. Una peste alta, publicul a înţeles că preşedintele ţine cont de critici şi că are răspunsuri concrete la acuzaţii. Un alt caz în care Traian Băsescu a arătat că a înţeles cum funcţionează publicul a fost recenta acuzaţie privind un credit luat şi neplătit. Răspunsul imediat: „Nu am luat niciodată un credit de la Banca Agricolă. Dacă întrebarea se referea, poate, la fratele meu, e adevărat, el a luat un credit. L-am rugat să-mi dea pe fax toată situaţia creditului. Fratele meu a plătit tot. Creditul a fost luat în 1994 şi a fost de 156.000 de dolari. Creditul a fost plătit pe 17.08.1999, deci fratele meu l-a achitat la timp. Sînt primul care are obligaţia de a da explicaţii cetăţenilor şi presei atunci cînd sînt acuzat". Scandalul a fost amorsat uşor, fanii lui Băsescu nu au nici o problemă în a-şi investi pe mai departe încrederea în el.

Geoană însă a reacţionat catastrofal. Ar fi putut să aplice strategia lui Băsescu din cazul casei: un pas înapoi, un fel de a face cu ochiul, semnalînd ceva de genul: ştiţi, sînt şi eu om, nu puteam să-i văd pe ceilalţi că se îmbogăţesc, dar, dacă m-aţi prins, îmi pare rău! Geoană putea spune: n-a fost o idee bună să fac pe consilierul imobiliar şi îmi pare rău pentru încurcătura procedurală din declaraţia de avere (nu zic că l-am fi crezut cu toţii, dar publicul său accepta explicaţia). În loc de asta, Geoană a declarat băţos că îşi desfidă acuzatorii şi că cineva a avut interesul să apară articolul înainte de întrunirea PSD. Fără nici un amănunt. Din nou scormonitorii conspiraţionişti din presă, oameni care vor să se autoconvingă că toţi ceilalţi sînt hoţi pentru a-şi linişti propriile conştiinţe, au făcut scenariile de rigoare. Doar că a nu răspunde concret şi a abate atenţia înseamnă cea mai proastă strategie posibilă: a se vedea cum nu a scăpat ditamai Adrian Năstase de „Tamara".

Ieşit şifonat din cauza propriei reacţii, Geoană a avut un aer mai degrabă bombastic cînd a vorbit despre morală la Consiliul Naţional. De fapt, prezentînd multele iniţiative tocmai lansate, unele dintre ele sună foarte bine, preşedintele PSD a părut să facă un zigzag între morală şi unitate. „Atunci cînd aud cuvîntul corupţie, mai mult de două treimi dintre români se gîndesc automat la PSD. E o piatră de moară care ne va scufunda dacă nu tăiem lanţurile cu care e legată". Sună curajos, un preşedinte care nu bagă capul în nisip. Puţin mai tîrziu însă, spune că PSD va face zid în faţa „vînătorii". S-ar zice că oamenii lui Băsescu au reînfiinţat trimiterea la canal pentru pesedişti.

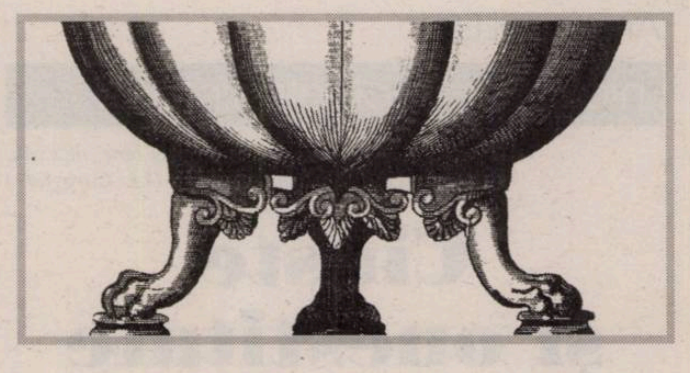

Nu am spaţiu aici să redau citatele, multe, în care Mircea Geaonă ba face curăţenie, ba relansează un partid bazat pe unitate. Unitate în jurul a ce? Nu face decît să amîne din nou răspunsul. Unitatea înainte de curăţenie nu are nici o logică.

presa despre...

Sîntem toţi danezi

„După părerea noastră, cele 12 desene erau reţinute. Nu au fost menite să ofenseze, nu contraveneau legilor daneze, dar în mod clar au ofensat mulţi musulmani şi de aceea ne cerem scuze. De atunci, în Orientul Mijlociu au fost distribuite cîteva desene ofensatoare, care nu au fost publicate niciodată în ziarul nostru şi nici nu ar fi fost publicate dacă ne-ar fi fost oferite. Este regratabil că aceste desene au fost prezentate ca avînd legătură că *Morgenavisen Jyllands-Posten*." (fragment din mesajul ziarului danez *Morgenavisen Jyllands-Posten* către cetăţenii ţărilor musulmane, 30 ian.)

„Caricaturile respective nu-i reprezintă pe Osama bin Laden, pe agresivul preşedinte al Iranului sau pe teroriştii care ucid oameni în fiecare zi în numele lui Allah – aceştia sînt indivizi şi pot fi obiectul sarcasmului de presă fără ca asta să scoată musulmanii în stradă. Cel caricaturizat ca terorist este însuşi profetul Mahomed, simbolul religiei islamice. Aşa ceva scoate în stradă nu numai extremiştii, ci şi pe musulmanii moderaţi, jigniţi în miezul fiinţării lor. Asta nu mai e libertatea presei, ci iresponsabilitate agresivă. Cei care o promovează n-au o problemă cu Mahomed sau Allah, ei n-au nici un Dumnezeu. Libertatea fără limite, libertatea unei molecule de a se mişca brownian, nu are sens şi e distrugătoare." (Cristian Tudor Popescu, *Gândul*, 6 febr.)

„Războiul cu desenele daneze a început pentru că suflul islamic vrea să mute cenzura din temniţa arabă în mijlocul Europei (...). Ne-am îngrozit destul şi, astfel, ne-a scăpat ridicolul. A fost nevoie de paginile unui ziar danez ca să redevenim normali şi să ne regăsim umorul." (Traian Ungureanu, *Cotidianul*, 6 febr.)

„Ziarul iordanian *Shihan* a publicat trei dintre caricaturi. «Musulmani din întreaga lume, fiţi rezonabili» a implorat editorul Jihad al-Momani într-un articol. «Ce prejudiciază mai mult islamul, aceste caricaturi sau imaginile cu cei care iau ostatici şi le taie gîtul?». Dar, în cîteva ore, Momani a fost concediat de patroni după ce Guvernul iordanian a ameninţat că va lua măsuri legale. Nu a fost singurul jurnalist concediat săptămîna trecută. La Paris, Jacques LeFranc de la *France Soir* a fost dat afară pentru că a publicat caricaturile. Proprietarul ziarului, un egiptean de religie coptă, a dat o declaraţie orwelliană, oferind capul lui LeFranc ca un gest de «respect pentru convingerile intime ale fiecărui individ». Dar echipa de la *France Soir* şi-a apărat decizia într-un editorial vehement: «Cea mai bună cale de a lupta împotriva cenzurii este de a o preveni. Sînt ameninţate principiile fundamentale care garantează democraţia şi societatea secularã. A tăcea înseamnă a te retrage». De-a lungul continentului, alte ziare au făcut front comun apărînd acest principiu. În timp ce clericii islamişti proclamă o «zi internaţională a mîniei» şi spun că «războiul a început», publicaţii de prestigiu din Norvegia, Franţa, Italia, Spania, Olanda, Germania, Elveţia, Ungaria şi Cehia au republicat caricaturile. Nu au existat dovezi similare de coloană vertebrală în America, unde, pînă vineri, doar *New York Sun* a avut acest curaj.

Nu vă lăsaţi înşelaţi: această poveste nu se va sfîrşi aici. Şi nici ameninţarea islamofascistă. Libertatea de expresie, pe care noi o luăm ca naturală, este ameninţată şi o vom pierde dacă nu ne-o vom apăra. Astăzi, cenzura poate veni din cauza unor caricaturi nici măcar amuzante cu Mohamed, dar mîine vor dori să impună tăcerea pentru cuvinte şi idei. Vă place sau nu, acum sîntem toţi danezi." (Jeff Jacoby, *The Boston Globe*, 5 febr.)

(selecţie şi traduceri de Cristian Ghinea)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

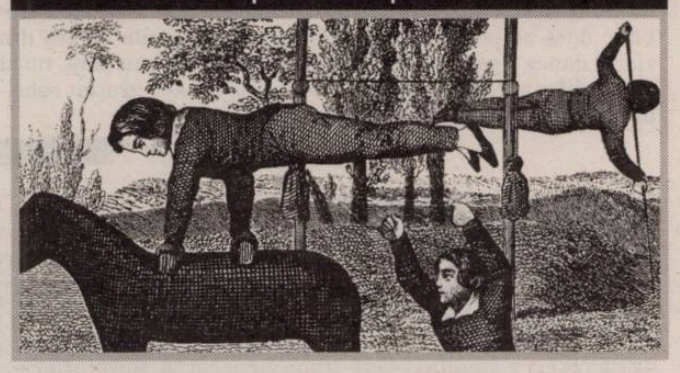

Dumnezeu *instant.* Adăugaţi doar benzină

Religia e ca vinul: îi trebuie ceva timp ca să devină plăcută la gust şi uşor de utilizat la masă. Primele sute de ani sînt cele mai grele pentru credincioşii unui cult nou-nouţ, pentru că se bat împotriva curentului majoritar, enervat de apariţia unui zeu nou, cu nume greu de ţinut minte. Unii ajung hrană proaspătă la leii sătui de conserve, iar alţii, care s-au descurcat de o chilie într-un deşert cu grad redus de umiditate (dacă nu cumva treaba asta e o tautologie), sfîrşesc ca materie primă pentru moaşte. Pe la o mie de ani, religia atinge maturitatea: are mîna grea şi dacă faci gălăgie, vezi stele verzi, dar sfinte. Şi tot la o mie de ani, religia e ca o fată bătrînă: n-a făcut sex niciodată şi se enervează cînd aude de alţii – aşa că e de o pudibonderie vecină cu boala de nervi. De-aia nu vezi oameni în pielea goală pictaţi în lăcaşul de cult nici în ziua de azi, cu toate că ei există în realitate. Bătrîneţea unei biserici, în schimb, e lungă şi frumoasă. La 2.000 de ani, mai ales după un examen de conştiinţă cum a fost Reforma, biserica începe şi ea să înţeleagă lumea şi mai ales să priceapă ce vor clienţii: acte pentru lumea de dincolo şi ceva sfaturi de autoperfecţionare, ca să nu fie nevoiţi să meargă la librărie şi să cumpere cărţi. La senectute, biserica e ca un elefant afectat de pierderea sensibilităţii pielii: poţi s-o împungi cu ironii şi glume, că nu se mişcă. Religia nu mai e a bisericii, ci a consumatorului. Dar are demnitatea ei – aşa se numeşte în termini clericali înţepenirea. În sfîrşit, după 3-4 mii de ani, biserica ajunge sport *(Yoga)*, tehnică de decoraţiuni interioare *(Feng-Shui, Zen)* sau sursă de artefacte *Made in China* pentru turiştii care caută înţelegerea supremă a lumii în praful de pe piramide.

Problema umanităţii rezidă însă în faptul că nu toţi profeţii s-au născut în acelaşi timp. Ultimul sosit la masa bogată a monoteismului, Islamul, e la faza de maturitate, cînd religia e luată mai în serios decît viaţa personală. În plus, practicanţii acesteia au norocul să se afle în ţări în care slujba la birou nu e chiar atît de acaparatoare, astfel încît e vreme berechet să dea foc la steaguri, clădiri şi păpuşi de cîrpă, altminteri lucrate cu destulă îndemînare.

S-ar zice că treaba asta nu ne priveşte şi pe noi, odată ce se ceartă danezii şi sirienii. Şi totuşi, şi gazetarii români au stat pe gînduri dacă să publice caricaturile care au pornit incendiul, iar cei mai influenţi au recomandat chiar abţinere.

Nu e o idee bună. Nu e momentul pentru toleranţă, aşa cum n-a fost nici la München, în 1938. Libertatea presei e astăzi ce a fost libertatea Cehoslovaciei atunci. Trebuie să fie clar: avem dreptul să spunem ce vrem pe continentul ăsta – aşa ne trag clima, obiceiul, năravul. În asta stă identitatea noastră, la fel cum în învăţăturile lui Mahomed stă identitatea culturii musulmane.

Nu e vorba de o înfruntare între religii. Libertatea noastră de expresie e obţinută împotriva bisericii creştine, cu mai multă durere şi mai mult sînge decît îşi pot închipui cei care scriu *To Hell with Freedom* pe pancarte. E un bun mai valoros decît petrolul lor, pentru că vine din minte şi nu din pămînt. Libertatea noastră de a glumi cu Dumnezeu, oricare ar fi el, e libertatea de a nu fi slugii unei idei şi a celor care pretind că o reprezintă pe pămînt. Şi, dacă nu mă înşel, libertatea asta de a gîndi a stat la baza celei de a investi, care a construit economia capitalistă, pe care de fapt o detesă protestatarii.

Dincolo de toate, libertatea cea mai importantă nu mi se pare aceea de a rîde de un profet sau altul, ci de a nu crede în nici unul dintre ei. Ateismul e însă, vai, tot o invenţie europeană, şi aparţine şi el unui miracol unic al civilizaţiei: Iluminismul. Epoca în care omul, printr-o lovitură de templu, a preluat puterea şi în ceruri, nu doar pe pămînt. Europa, în care vrem să ne integrăm acum, e continentul dezbaterii ideilor, nu al impunerii lor. Europa mea e cea care publică, vorbeşte, rîde, şi bea o bere cu Dumnezeu. Sau, vorba lui Voltaire, se salută şi atît. Merită să luptăm pentru ea, chiar şi cu tiparul.

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Războiul caricaturilor

A trecut ceva timp – patru luni – între momentul cînd au fost publicate în ziarul danez *Jyllands Posten* caricaturile acum celebre şi ieşirea în stradă a maselor de credincioşi musulmani, atît de jignite încît au dat foc reprezentanţelor europene din capitalele lor şi i-au considerat pe toţi „necredincioşii“ ţinte legitime ale mîniei lor. Examinînd harta contaminării cu demonstraţii de stradă, se poate observa că manipularea revoltei e mai curînd legată de politica unor guverne, decît de credinţa unor oameni. Manifestaţiile au început în Siria şi Liban, de aici s-au deplasat în Iran şi apoi în restul lumii musulmane şi în oraşele europene unde trăiesc mulţi musulmani.

Iranul are probleme cu ceea ce autorităţile naţionale prezintă drept cercetări pentru dezvoltarea bazei energetice, iar cele mondiale bănuiesc a fi un program de înarmare atomică. Guvernul sirian e acuzat (şi există chiar şi unele dovezi) că ar fi implicat în uciderea fostului prim-ministru libanez Rafik Hariri. În Teritoriile Palestiniene, victoria electorală a unei organizaţii considerate teroriste, Hamas, complică dialogul cu Israelul şi Statele Unite. În toate aceste conflicte nu credinţa, nu Islamul sau creştinismul sînt puse în discuţie, ci comportamentul politic al unor conducători, respectarea unor norme internaţionale de convieţuire stabilite nu în ceruri, ci pe pămînt. Translarea conflictului pe tărîmul religiei nu e, din punct de vedere propagandistic, o mişcare lipsită de eficienţă: jignirea credinţei scoate mai degrabă oamenii pe străzi decît susţinerea politică. Pe de altă parte, în Europa, spectacolul străzii copleşite de patimi confirmă acele opţiuni radicale occidentale care cer o politică fermă faţă de musulmanii stabiliţi în ţările europene, indiferent de data cînd s-au stabilit şi de comportamentul lor. La cealaltă extremă, tot în Occident, este justificată violenţa prin jignire şi răzbate disponibilitatea de a renunţa la unul dintre drepturile fundamentale ale democraţiei, de cîte ori sensibilitatea cuiva se simte lezată.

Oricît de jignitoare ar fi fost respectivele desene, reacţia este excesivă şi fanatică. De cînd a început cel de-al doilea război din Irak, politologii se tot întreabă dacă Islamul e solubil în democraţie. Recentele evenimente întorc întrebarea: nu cumva, în numele Islamului, se impune prin ameninţarea cu violenţa (unul dintre scopurile manifestaţiilor prezente este acela de a legitima actele teroriste viitoare) restrîngerea democraţiei acolo unde ea părea stabilă şi definitivă? Nu e nimic civilizat în acest război numit la repezeală „al civilizaţiilor“. Ceva nu e în regulă, dacă pe străzile Beirutului şi Teheranului se fac sumarele ziarelor din Copenhaga şi Paris. Ceea ce nu înseamnă că e preferabil invers.

Victima colaterală a recentelor evenimente este reducerea la tăcere a vocilor moderate din ţările musulmane. Un redactor-şef de la un ziar iordanian se întreba dacă imaginile difuzate în lumea întreagă ale decapitării ostaticilor sau ale atentatorilor sinucigaşi nu sînt mai ofensatoare la adresa religiei decît caricaturile. Ziarul unde a fost formulată această ipoteză a fost retras din vînzare. I-a răspuns, în felul său, Mohamed Bouyeri, asasinul cineastului olandez Theo Van Gogh: la tribunal, unde el a renunţat la avocat, susţinîndu-şi singur cauza, timp de două ore, a justificat astfel folosirea violenţei contra „necredincioşilor“: „Cei care spun că Mahomed a fost pacifist sînt nişte mincinoşi inculţi. El a folosit şi a practicat violenţa (...). Un atac împotriva unui musulman este un atac împotriva tuturor musulmanilor; un atac împotriva unui non-musulman în numele Islamului este un atac de apărare, efectuat în numele tuturor“ *(Le Monde,* 4 februarie 2006). După o asemenea declaraţie nu mai e nevoie de nici un desen pentru identificarea Islamului cu terorismul.

Caricaturile fac deja victime nu doar în domeniul relaţiilor diplomatice, ci şi în vieţi omeneşti. În aceste condiţii dezbaterea despre libertatea presei şi limitele ei capătă aspecte dramatice: dacă din cauza unei caricaturi pot muri oameni, desenatorii din toată lumea simt o apăsare pe creion. Nu şi cei iranieni: cel mai vîndut cotidian din această ţară, *Hamshari,* a lansat un concurs de imagini care să satirizeze Holocaustul.

globul cubic

Revoluţia Gucci

Fostă republică sovietică din Asia Centrală, Kazahstan-ul e de zece ori mai întins decît România, cu o populaţie de 15,4 milioane de locuitori; structura etnică şi religioasă a populaţiei poartă consecinţele unor realităţi ale secolului trecut: teritoriu de refugiu pentru populaţia civilă în timpul celui de-al doilea război mondial, loc unde s-au aflat multe lagăre de muncă, în Kazahstan, kazahi sînt nu mult peste jumătate, un sfert – ruşi, apoi – ucraineni, nemţi, ceceni, kurzi, coreeni, etnii din Asia centrală. Preşedintele Nursultan Nazarbaev a fost demnitar comunist şi, de la desprinderea ţării din URSS, este ales fără întrerupere în cadrul unor alegeri pe care observatorii străini le consideră trucate. Criticarea preşedintelui sau a unui membru al familiei sale e considerată delict penal, în campania electorală siturile pe reţea ale opoziţiei au fost închise, au fost confiscate ziare şi grupurile de tineri suspectate de intenţii „antiguvernamentale“ au fost supuse raziilor şi altor persecuţii. Nazarbaev nu e ameninţat de nici un fel de revoluţie, colorată sau nu: ţara e foarte bogată în petrol şi în alte materii prime cerute pe piaţa mondială, aşa că venitul anual pe cap de locuitor se ridică la 2.260 de dolari. O conductă de petrol leagă cîmpurile petrolifere de la Tenghiz cu portul rus Novorosiisk de la Marea Neagră.

Jerry Huffman, director de comunicaţii la Wisconsin Department of Tourism, a condus cîteva seminare pentru oamenii de afaceri din Kazahstan. Îl citează pe preşedintele Nazarbaev *(International Herald Tribune,* 9 decembrie 2005) care consideră că veniturile potenţiale de miliarde de dolari fac din Kazahstan „o ţară prea bogată pentru a declanşa o revoluţie“. Urmează comentariile omului de afaceri american: „Contestarea politică e firească, dacă Guvernul nu e în stare să hrănească populaţia, dar e mai greu să declanşezi o revoluţie cînd Gucci îşi prezintă noua sa linie de toamnă. Inteligenţa lui Nazarbaev – fostul oţelar e un om calm, politicos, liderii occidentali îi fac o curte intensă – constă în felul cum a slăbit hăţurile exact atît cît a fost necesar ca un număr semnificativ dintre concetăţenii săi să trăiască bine. Blocuri cu apartamente moderne răsar peste tot. În magazine găseşti tot ce vrei, oamenii au unde munci. Viaţa, în această parte a Kazahstan-ului furnizează iluzia prosperităţii“. Cuvintele-cheie sînt „în această parte“ şi „iluzia“. **(M B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ipoteza unui eşec istoric

Aderarea României la UE în 2007 nu mai pare atît de sigură pe cît ne-o prezintă liderii noştri politici sau pe cît ne lăsa să sperăm raportul de monitorizare din toamna trecută. Următorul raport, aşteptat în primăvară, despre care se şi spunea că va fi decisiv (adică va spune limpede dacă se recomandă sau nu activarea clauzei de salvgardare), s-ar putea să nu fie chiar atît de decisiv. Atît progresele neconvingătoare ale României şi Bulgariei, cît şi un *spleen* intern în UE s-ar putea să facă raportul de monitorizare din primăvară cu nimic mai precis decît raportul din toamna trecută, iar recomandarea fermă asupra clauzei de salvgardare să fie lăsată pentru un nou raport de monitorizare, în toamna lui 2006. O asemenea situaţie ar trebui să ne îngrijoreze. Mai ales că, la orizont, se întrezăresc deja perspective plumburii.

După aproape un an de la semnarea sa şi cu zece luni înainte de data prospectivă a dobîndirii statutului de membru UE, Tratatul de aderare a României a fost ratificat doar de 11 din cele 25 de Parlamente naţionale. Tratatul nu a trecut, încă, de examenele cele mai grele: Marea Britanie, Franţa, Austria, Germania, Suedia. În Olanda, Parlamentul a fost la un pas să nu ratifice Tratatul şi, să o spunem pe şleau, cu asta să se pună capăt visului nostru de integrare în 2007. Nici atmosfera din celelalte Parlamente enumerate de mine nu este prea favorabilă, indiferent de ceea ce raportează diplomaţii noştri de la post sau de declaraţiile liderilor politici aflaţi în împrejurări în care curtoazia obligă. Adaug aici şi faptul că nici în Parlamentul European atmosfera nu este chiar favorabilă aderării noastre în 2007. Dacă un Parlament naţional nu ratifică Tratatul, din punct de vedere formal va trebui încheiat un altul care să reia parcursul. O asemenea situaţie va plasa aderarea României la UE dincolo de 2008. Dacă ne menţinem în cadrul actualului Tratat, 2008 este varianta cea mai rea. Dar dacă ori-care dintre celelalte ţări europene care nu au decis, încă, asupra ratificării Tratatului, nu ratifică, 2008 este de nevisat. La limită, putem să propunem un tîrg politic celor care ameninţă să nu ratifice actualul Tratat: ratificaţi-l totuşi şi activaţi clauza, iar noi promitem că, pînă în 2008, bla-bla-bla. Coşmarul nostru de pînă acum, adică activarea clauzei, s-ar putea să devină unica soluţie pentru a mai rămîne în calendarul acestui Tratat.

Lucid vorbind, am ajuns în cea mai rea situaţie. Este posibil să nu aderăm la UE în 2007, poate nici în 2008. Ar fi un eşec naţional. Un nou moment de ruşine istorică pentru o ţară, altfel destul de obişnuită cu asemenea momente. Dacă totuşi această aderare se va realiza, ea va fi rezultatul unui asemenea forţaj politic încît, odată admişi în UE, vom avea o poziţie de rangul doi, lipsită de respect şi de greutate, vom fi codaşul cu care trebuie să fii mereu îngăduitor, vom purta mereu stigmatul celui care nu merită să fie în club, dar este pentru motive care ţin de numărul de membri şi de logica birocratică a clubului. Între aceste două variante, fie nu intrăm, fie intrăm şi vom fi corigenţii dispreţuiţi ai clasei, chiar nu ştii cum e mai bine. Cum de am ajuns aici?

Prima explicaţie ţine de istorie: aşa e România de multă vreme. Momentele în care România a impus respect în Europa sînt rare şi, în orice caz, nu aparţin timpului vieţii celor care trăiesc şi fac politică europeană azi. O Românie în poziţie de *ultima ţară europeană* nu mai miră pe nimeni, nici pe români, nici pe europeni. Cu noi trebuie, întotdeauna, să se facă o excepţie, lumea trebuie, mereu, să fie îngăduitoare, criteriile trebuie, de fiecare dată, să se moaie. Perspectiva istorică are, printre altele, avantajul că solidarizează elitele politice cu poporul şi e bine să o utilizăm intens cînd căutăm răspunsuri la întrebări de genul acesta. Pentru această stare de lucruri, există o răspundere solidară a poporului cu liderii săi.

A doua explicaţie se referă la contextul european al momentului. Europa nu e în cea mai bună formă şi extinderea, manifestare politică a sentimentului de preaplin pe care îl generează succesul istoric, nu pare adecvată momentului. Totuşi, dacă acum, în acest context, s-ar discuta extinderea Uniunii cu Elveţia sau cu Norvegia, vă asigur că procesul de aderare ar fi curs fără probleme. Dar la poarta UE nu e nici Elveţia şi nici Norvegia, ci România şi Bulgaria. Aşa că, după cum se vede, logica contextului o fi avînd influenţa ei, dar nu e determinantă precum ar plăcea ego-ului nostru pervers şi leneş să fie.

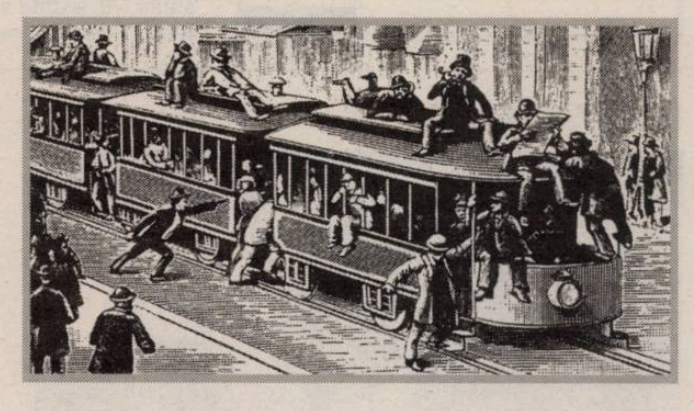

Era previzibilă această postură ingrată? În mare măsură, da. Sîntem în locul în care cei care fac treaba numită „efort de integrare“ cu agende duble şi cu ochii după furat, ajung în mod necesar. Am pornit spre Europa tîrziu şi ezitant, am parcurs cea mai mare parte a drumului ca melcul şi, cînd a trebuit să ne grăbim, am practicat cel mai incomod sport cu putinţă, *sprint*-ul în genunchi. Adevărul este că nici acum nu sîntem cu totul gata pentru UE şi, se pare, nici UE nu e cu totul gata să primească membri care nu sînt cu totul gata.

ready made

„Exercice (Deprinderea) **73**. Iată-ne ajunşi! Încă un pas! Ură! Înainte! Ah! sunt nefericit, am perdut toţi banii! Bre, de cînd eşti tu aşà leneş? Of! nenorocitul de mine, ce să fac? Vai de mine, vai de noi toţi; am perdut pe bunii noştri părinţi şi cu dânşii fericirea noastră. Curagiu! să aveţi speranţă bună! Doriţi acest album: fie! vi 'l dau. Armata românească a apărat bine ţara contra inimicului: trăiască armata română. Aide! sunteţi gata? Ferească Dumnezeu de un cal furios. Drace! iată o ştire rea. M'aţi înţeles, ajunge! Poftă bună! *Trăiască România!*“

(Roméo Lovera et dr. Adolphe Jacob, *Grammaire roumaine,* Jules Groos Éditeur, 1912)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Era un fenomen: ştia o droaie de numere de telefon pe dinafară, cu şase-şapte cifre (plus prefixul); le ignora, însă, pe cele numai două (care, de fapt, sînt una şi aceeaşi) ale occisiei lui C. Iulius...

Şi mă suna (aproape) zilnic.

*

Era un fenomen: ştia o groază de numere de celulare pe de rost, cu cîte zece cifre (plus „cîrnatul" propriului cont sau card bancar); le ignora, însă, pe cele numai trei (care, de fapt, sînt una şi aceeaşi) ale numărului Fiarei din Scripturi...

Şi mă suna (aproape) zilnic.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Tăcerea istoriei, zarva memoriei

În urmă cu aproape un an, pe 23 februarie '05, Parlamentul francez vota legea 158/2005, al cărei articol 4 prevede că „programele şcolare vor recunoaşte în particular rolul pozitiv al prezenţei franceze în teritoriile *outre-mer,* mai ales în Africa de Nord, şi vor acorda (...) combatanţilor armatei franceze din aceste teritorii locul de onoare pe care-l merită". Ce-a urmat: supărări şi proteste ale politicienilor sau intelectualilor maghrebini, ca şi proteste ale unor intelectuali francezi – vezi scrisoarea a 19 dintre cei mai eminenţi istorici ai Franţei de azi (J.-P. Azéma, P. Nora, M. Ferro, P. Milza, M. Winock etc.), în care se cere *Libertate pentru Istorie,* spunîndu-se că într-un stat normal nu revine Parlamentului sarcina de a stabili ce e adevărat şi ce nu, în ştiinţe. E greu de spus dacă această lege a mai pus şi ea paie pe focul maşinilor ce-au tot ars în periferiile pariziene la sfîrşitul verii, dar mi se pare credibil că un rol în crearea unei anume stări de spirit printre francezii de origine africană tot a avut.

La a doua vedere veţi spune că, din păcate, toţi au dreptate – *din păcate,* pentru că, aşa cum se va vedea mai jos, inexistenţa unei dihotomii clare pune probleme epocii noastre postmaniheiste. Legea 158/2005 e o lege tipică pentru un guvern de dreapta (şi mai ales pentru unul de dreapta francez!) şi se referă la colonizatori care au fost, la vremea lor, un factor de civilizaţie; dar şi africanii au dreptate – coloniştii aduceau cunoştinţe, dar luau tot ce le cădea sub mînă: minereuri şi mirodenii şi banane şi cîte un monument egiptean etc.

Cam aşa stau lucrurile şi în cazul următor. Ca un filoamerican care, spre sfîrşitul lui '89, ascultam cot la cot Alice Cooper şi Compact, ca unul născut într-o parte de Europă care, la finele anilor '70, se uita vrăjită cum împărţea avocatul Rudy Jordache dreptatea în *Om bogat, om sărac* şi cum mai pătimea el de pe urma chiorului Falconetti, ca unul care, mai încoace, am suferit alături de Michael Douglas în tribunal, după ce amărîtul a fost violat de Demi Moore (între noi fie vorba, se poate şi mai rău!), ei, da, săptămîna trecută, la aflarea veştii cum că *US Marine*-şmecheraşul Van Goethem a scăpat nevinovat după ce l-a stîlcit pe Teo Peter, am spus şi eu, alături de dvs., *Shame on you, America!*

„Shame on you, America!" (dar noi, ceilalţi, sîntem mai zdraveni?)

După care parcă m-am mai calmat şi mi-am adus aminte că noi (adică România în care ministru de Externe în Guvernul Năstase era Mircea Geoană) am semnat un oarece document cu SUA, pe 1 august 2002, la Bucureşti, prin John Bolton – atunci secretar de stat pentru afaceri strategice în Departamentului de Stat – şi Cristian Diaconescu, atunci secretar de stat în MAE român: acordul bilateral privind exceptarea militarilor americani de la extrădare către Curtea Penală Internaţională! O avea vreo legătură?! Chris Patten (atunci comisar european pentru Relaţii externe) şi toată floarea cea vestită a UE, de la Romano Prodi la Günther Verheugen, au cam strîmbat din nas, dar noi, aprinşi de febra pre-NATO, am fi semnat orice!

Unde mai pui, apoi, şi acest sîcîitor detaliu: şoferul din maşina în care era Teo Peter n-a vrut să se ducă martor la proces în State, pe motiv că (citez din memorie) *Dom'le, io zic că cu mine sau fără... ăăă... io cre' că... şiii... mi-a fost frică... ăăă... nu mi-a spus nimeni că treb'e...* ăăă... etc.

Sigur că familia lui Teo Peter are dreptate. Dar, iarăşi (fatalitate!), parc-ar avea şi juraţii americani ceva dreptate (date fiind cele de mai sus), mai ales dacă şmecheraşul american, fost cetăţean turmentat, iubăreţ şi ambetat cu beretă de mariner, o fi avut un avocat bun, dintr-ăia în stare să prezinte România ca fiind una dintre ţările alea depărtate dinspre care, *oh, God!,* păzea că apare un King Kong, ceva!

În fine, a treia poveste: în septembrie trecut, *Jyllands Posten,* cel mai popular ziar danez, publica nişte caricaturi cu profetul Mahomed; ulterior, ele erau reluate de o revistă norvegiană şi tot aşa: cum mai apăreau într-un ziar, cum sporeau, logic, şi protestele musulmanilor; pînă pe 1 februarie a.c., cînd parizianul *France Soir* a dus focul acolo unde era şi pulberea. Cui să dai dreptate? Imamilor sau *cartoon*-iştilor? Lui Jack Straw, britanicul de la Externe, care spune că libertatea cuvîntului nu e, în sine, un permis pentru a ofensa religia altora (ceea ce e adevărat), sau premierului danez Anders Fogh Rasmussen, care declara la Al-Arabiya TV că „m-aş bucura să înţelegeţi că danezii apără de generaţii libertatea cuvîntului şi a credinţei, asta-i ceva vital şi indispensabil în democraţia noastră, iar pe de altă parte eu nu pot să controlez ceea ce apare în media!"?

Cui să dai dreptate cînd toţi par că o au?

Ei bine, dle Văcăroiu (cum?!, vă temeaţi că o să vă uit tocmai în această săptămînă?!), în chiar astfel de clipe gîndul meu fuge spre dvs., spre calmul salvator cu care-i împăcaţi pe toţi (pe Iorgovan cu Geoană, pe Funar cu Frunda, pe Frunda cu Constituţia etc.). Drept care vin şi eu cu o-ntrebare: sigur nu vreţi să lăsaţi miza mijlocie a Senatului nostru şi să daţi o fugă spre (să zicem) miza mare de pe Fîşia Gaza?!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Moartea unei iluzii

În anii '90, ayatollah-ul Khomeini a decis că Islamul nu poate fi întinat de o carte, aşa că a promulgat *fatwa* împotriva lui Salman Rushdie. Indo-britanicul scrisese o biografie alternativă a profetului Mohamed (lăudat fie-i numele) aşa că toţi musulmanii din lume au fost poftiţi să-i ia gîtul. Ani de zile, Rushdie a fost ascuns în tot felul de pivniţe şi păzit cu credinţă şi exasperare de agenţii MI6. Uneori apărea brusc la vreo festivitate, ţinea un discurs microscopic, aplaudat de toată lumea cu excepţia domnilor sobri, tunşi „boxer", care stăteau cu spatele la tribună şi cu ochii la ieşirile de urgenţă. Situaţia asta i-a adus o celebritate pe care, altminteri, Versetele satanice n-ar fi suscitat-o. Tîrziu, după Khomeini, după multe amînări şi presiuni, ayatollahii au spus cu juma' de gură că *fatwa* respectivă n-ar mai fi o prioritate. N-au anulat-o, au pus-o-n sertar! Rushdie a scăpat, dar nici azi nu se mişcă la fel de liber ca Mihai Răzvan Ungureanu sau, să zicem, Dan Chişu. A avut totuşi noroc – cîţiva dintre traducătorii şi editorii săi chiar au fost trimişi la Allah.

În Anglia, incitarea de la Teheran a fost aprobată entuziast de Cat Stevens, *aka* Yussuf Islam, cîntăreţ pop convertit la Coran. Nimeni nu i-a reproşat ceva (de, sîntem în Londonistan!), dar, fără mult tam-tam, nici un radio nu i-a mai difuzat piesele. Discurile sale erau în magazine, dar atît. Cumpărarea e un act personal, iar difuzarea – unul public. Aşa se face că în fascinantul *maelstrom* radiofonic al Londrei, întins de la George Formby pînă la TGU, şi de la Ozrics pînă la Rush, vocea sa a fost absentă (cu inerente consecinţe financiare). A fost o condamnare spontană, *soft* şi elegantă. Un gest colectiv, însă doar simbolic. Din păcate, condamnările la moarte nu se pot trata doar cu compresele ironiei. Trăiam ultimele clipe ale Marii Iluzii Multiculturale!

Zilele trecute, gloate inflamate au distrus ambasadele Danemarcei şi Norvegiei din Siria, consulate din Turcia şi Liban. Cauza furiei – celebrele de-acum caricaturi cu acelaşi Mohamed (pe care nu le văzuseră)! Peste tot „armata a fost neputincioasă". Devastările vor continua. Altfel, pînă la ora cînd scriu, nici un stat islamic nu le-a condamnat oficial, nici n-a luat o atitudine fermă. După cum n-am auzit aşa ceva nici cînd preşedintele Iranului invoca ştergerea Israelului de pe faţa pămîntului, nici cînd teroriştii Hamas au cîştigat alegerile din „teritorii", nici cînd copii cu turban şi centură se-aruncă-n aer cu zeci de turişti, nici cînd sînt asasinaţi medicii voluntari din Irak, nici cînd mujahedinii ceceni organizează generoasele lor masacre. Cînd Saddam a invadat Kuweitul s-a mai murmurat cîte ceva – nu prea convingător. La fel, după 11 septembrie 2001. Grăitoare au fost însă transmisiile din marile capitale arabe, cu grupuri ce exultau la vederea gemenilor prăbuşiţi la New York. Trăgeau cu puşca şi dansau în faţa camerelor, dovedind că Islamul nu este chiar atît de sumbru. Iată, poate să se şi bucure! Spontan, din toată inima!

E drept, Islamul are multe idiosincrazii. Nu-i plac femeile cu faţa descoperită (nu mai zic de alte părţi ale corpului, iar clitorisul trebuie detaşat cu grijă)! Nu-i plac nici alcoolul, nici anumite genuri muzicale. Nici carnea de porc. Nici femeia cu şcoală. Nici filmele (lui Theo Van Gogh). Nici caricaturile. Nici libertatea de opinie din alte ţări! Ai putea zice că, *de, aşa-i la ei!* Numai că în numele acestor principii, în adîncul lumii islamice se duce şi un război puţin cunoscut. Geamuri sparte, clădiri incendiate, bătăi cu pietre, asasinate, linşări. Nimeni nu le ştie numărul, iar poliţiile locale nu găsesc niciodată vinovaţii, deşi legea ar avea ceva de spus. Numai că, în lumea arabă, legea laică e doar o rudă săracă! Poate că asta e drama islamismului – a creat arhitectură, poezie şi sarailii, dar a rămas în urmă cu instituţiile. Occidentul se revendică de la Rabelais, Cervantes sau Chaucer (oameni ce ştiau să rîdă), dar şi de la ideile reunite sub pălăria democraţiei. Cum se vor înţelege aceste culturi, Dumnezeu ştie! Poate şi Allah!

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

La ce poate fi util haosul

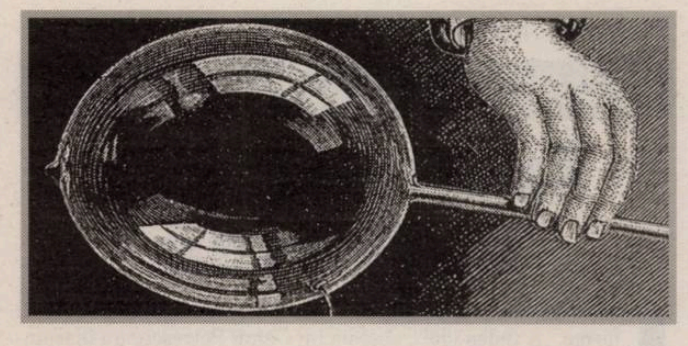

Una dintre studentele mele a scris o poezie despre Eros şi Psyche, descriind cum se furişează Eros ca să susure dulci nimicuri în urechea fetei, dîndu-i fiori, şi cum apoi mereu vigilenta Psyche descoperă şmecheriile lui Eros şi îl alungă. Nimic deosebit pînă aici. O fată cuminte trebuie să se apere mereu împotriva ispitelor şi să ţină lumea în bună rînduială prin purtare virtuoasă şi credinţă în civilizaţie. Grecii i-au ţinut la mare cinste pe Psyche şi Eros şi i-au prefăcut în zei.

I-am cerut studentei mele să bage în ecuaţie şi un al treilea zeu, pentru a da bătăliei sale o dimensiune socială şi politică. I-am spus: de ce nu-l iei în seamă şi pe Haos (Kaos, pentru unii), un zeu la fel de important pentru greci, care erau în egală măsură sensibili la timp şi istorie. Apariţia lui Kaos modifică puţin lucrurile între Eros şi Psyche. Să presupunem că civilizaţia s-a destrămat, după Cruciade, după ciumă şi după bomba atomică şi au rămas doar o mînă de supravieţuitori. Domneşte haosul. În aceste circumstanţe, şuşotelile lui Eros pot deveni un pic mai dure, iar acei fiori – mai greu de suportat. Pildele lui Psyche n-ar avea mare trecere. Să fii cuminte? Ce vrea să însemne asta atunci cînd ai sarcina să revitalizezi rasa şi să dai supravieţuirii tot ce poţi? Cu Haos (Kaos) de faţă, Psyche bate în retragere, Eros cîştigă un ascendent.

În calitate de creaturi urbane şi politicoase ale unei societăţi benigne, n-ar trebui să avem de-a face niciodată cu Haos (sau Kaos), dar el pîndeşte veşnic viu la marginile acestei fragile înţelegeri pe care am convenit-o între noi. Prima mea amintire despre haos este de la revoltele de la Detroit, din 1967, cînd săracii de toate culorile şi-au unit puterile întru vandalizare în voioasă anarhie. Primele zile post-Katrina au adus o apropriere multiculturală de acelaşi tip. Poetul francez Arthur Rimbaud a trecut prin Comuna din Paris şi a fost suficient de tulburat pentru a scrie versuri care au schimbat literatura pentru totdeauna. Haosul exercită o presiune uriaşă asupra tuturor ideilor de ordine socială şi autoritate. Mai mult, el oferă lui Eros şi Psyche o scenă mai mare ca să-şi joace drama lor de dorinţă şi control.

Oamenii care au avut norocul să trăiască şi să înţeleagă Haosul nu vor mai simţi niciodată, precum libertarienii secolului al XVIII-lea sau americanii celui de-al XX-lea veac, că piesa este frivolă şi perfectibilă. Ei au posibilitatea să vadă efectele pe care le are asupra comunităţii bătălia lor cu zeii şi cer o guvernare simplă şi decentă. S-a întîmplat după fiecare război, s-a întîmplat după fiecare epidemie, s-a întîmplat pentru scurt timp după 11 septembrie 2001, se întîmplă acum, după Katrina. De cele mai multe ori, chemarea rămîne fără răspuns sau, şi mai rău, atrage un haos încă şi mai mare decît evenimentul dintîi. Haosul 9/11 a dat naştere haosului mai mare din Irak. Hai să încercăm să cerem în termeni foarte clari ce vrem de la haosul adus în dar de Katrina.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Stai să-ţi explic...

– Cum a mers? – îl întreb eu pe S., un tînăr antropolog francez care a venit la muzeu pentru a se documenta pentru teza sa. O teză despre Muzeul Ţăranului Român, instituţie culturală postcomunistă, etc.

– Bine, foarte bine! – răspunde el, cel puţin aparent încîntat.

– Ai reuşit să termini ce ţi-ai propus? – îl mai întreb eu, politicos, cît să-mi arăt solicitudinea.

– Mda... – răspunde el în doi peri.

– Adică, ce n-a mers?

– Pe mine mă interesa, de fapt, ce se întîmplă la ora actuală în muzeu, muzeul ca instituţie culturală într-o ţară postcomunistă, cum vedeţi voi rolul muzeului în secolul XXI, cum reuşiţi să construiţi acest rol în această perioadă de tranziţie, şi aşa mai departe. Am făcut vreo douăzeci de interviuri pe tema asta, mult mai mult decît m-am aşteptat – toţi au fost foarte drăguţi cu mine. Dar n-am reuşit niciodată să ajung la prezent! De fiecare dată cînd spuneam ce mă interesează, interlocutorul meu începea prin a-mi spune: „Stai să-ţi explic! Pentru a înţelege asta trebuie să înţelegi ce a fost înainte“. Şi o lua de prin secolul XIX şi încheia cu comunismul. A fost foarte interesant, am învăţat foarte multe lucruri, dar cred că va trebui să-mi schimb subiectul de teză...

Îl ascult şi zîmbesc. Cînd a venit şi la mine să stăm de vorbă, i-am povestit pe îndelete despre organizarea socială a ţărănimii la noi, despre Maiorescu şi Lovinescu, despre naţionalismul metafizic interbelic şi cum trebuie el să ştie toate acestea pentru a putea înţelege ce se întîmplă în prezent la muzeu. Chiar aşa: oi fi apucat să-i spun ce se întîmplă la muzeu?

Deh, cultură orală, ce să-i faci? – mă gîndesc eu. În faţa timpului, gîndirea noastră este mai degrabă mitologică decît istorică. Totul „se trage de undeva“ şi dacă e să explicăm ceva, ce altceva mai bun să invocăm decît „de unde se trage“ acel ceva. Ca şi în cazul oamenilor: *tu al cui eşti?* şi nu *tu cine eşti?*

Asta îmi aduce aminte de o experienţă care ar fi putut să fie cu totul deosebită dacă n-ar fi murit înainte de vreme. Imediat după căderea comunismului, Alain Brossat şi Sonia Combe au conceput un proiect care se numea, dacă nu mă înşel, *La mémoire grise à l'Est*. Ideea de bază era de a urmări, pas cu pas, lucrările memoriei, întrebînd din doi în doi ani aceiaşi oameni, din aceleaşi ţări proaspăt postcomuniste, cum a fost viaţa lor în timpul comunismului. Fuseseră aleşi cîte douăzeci de profesori de liceu şi douăzeci de mineri din toate aceste ţări şi o echipă mare, internaţională, s-a apucat să stea de vorbă cu oamenii. La prima revenire după doi ani, România şi Bulgaria prezentau deja o structură uşor diferită a răspunsurilor comparativ cu celelalte ţări. Cantitativ, dacă în Polonia sau Cehoslovacia interviurile deveniseră mai scurte, la noi ele deveniseră mai lungi. Şi nu doar pentru că oamenii se cunoşteau de acum şi stăteau mai mult la taclale, ci pentru că românii şi bulgarii aveau mai multe de spus acum despre trecutul lor comunist decît avuseseră prima dată. Polonezii şi cehii aveau

tendinţa să curme discuţia, spunînd, pe scurt, că asta a fost şi cu asta, basta, acum avem alte probleme. Şi începeau să vorbească, eventual, despre ce făceau ei acum. Dimpotrivă, ai noştri se întorceau în trecut cu multiple volute şi nu mai ieşeau din el decît pentru a înjura, scurt şi apăsat, prezentul. Apoi reveneau la trecut.

Din păcate, proiectul nu a mai continuat. Tare aş fi fost curios să văd ce ar fi povestit românii în anul 2000!

Desigur, nimic nou sub soare! Ştim această meteahnă a noastră de la atotvăzătorul Caragiale. Ceea ce mă intrigă nu este însă faptul că a observat şi el acest lucru – cum ar fi putut să-i scape? – ci că şi atunci exista această tentaţie irepresibilă de a începe totul de la „paşopt“. Înseamnă că este ceva mai profund în mentalitatea noastră, ceva de „lungă durată“. Dar cum de se mai păstrează totuşi şi acum, după atîtea preschimbări fundamentale ale societăţii, care să fie explicaţia acestui fenomen remarcat şi de tînărul francez în prezent?

Păi, staţi să vă explic: a fost odată ca niciodată...

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Informaţia in-formă

Ideile inovatoare, pentru a fi intuitive, trebuie vizualizate ca forme. „A vedea idei", obsesia lui Camil Petrescu, nu înseamnă altceva decît a da abstracţiunii o reprezentare. Odată intuite, ideile trebuie dezvoltate. În economia industrială, bazată pe producţie, ideile trebuie transpuse în obiecte. În şcoală, ideile trebuie transmise de la o generaţie la alta. În societatea informaţională, ele nu sînt nici încorporate, nici conservate, ci detaliate ca metode, algoritmi, programe, construcţii la nivel simbolic.

Pentru a fi eficiente, ideile trebuie să treacă de la formă la formal, apoi la *in-forma-ţional*. Formalul presupune abstractizarea formei, iar informaţionalul, transpunerea ei sub forma codificată a şirurilor de biţi. Pe măsură ce are loc această dublă trans-formare, forma păleşte, devenind mai greu inteligibilă, pînă cînd ajunge să nu mai fie deloc percepută. Informaţia permite prelucrarea formelor doar în măsura în care acestea sînt convertite în informaţii, ceea ce înseamnă că devin in-forme.

Ca expunerea să devină, din abstractă, informă, recurgem la exemplul arhitectului care concepe o construcţie nouă. Într-o primă etapă, el îşi va stimula imaginaţia, pentru a avea viziunea unei forme noi. O va face recurgînd la moştenirea culturală, vizitînd situri, studiind ambientul în care se va realiza construcţia, deoarece particularităţile acestuia îl pot inspira. Va discuta cu clientul, cerinţele acestuia fiind, şi ele, uneori, stimulatoare, deşi cel mai adesea sînt percepute doar ca restricţii. Va trece apoi la crochiuri preliminare, care nasc pe hîrtie forme vagi, urmînd a fi precizate. Deseori, reprezentarea în plan a fantasmelor arhitecturale nu este suficientă, astfel încît mici înjghebări spaţiale ingenioase vin să ajute mintea care visează. Frank Gehry mărturiseşte că obişnuieşte să plieze foi de hîrtie, creînd un fel de *origami*, pentru a-şi stîrni creativitatea. Urmează etapa definitivării planului, o muncă minuţioasă, realizată, deseori, în echipă. Forma fremătătoare din fantasmele iniţiale devine diagramă, abstracţiune. Este greu, chiar pentru arhitectul cu experienţă, să testeze dacă planul formal a captat cu adevărat inspiraţia originală. În acest moment, arhitectul poate recurge la calculator, punînd, în slujba sa, puterea lui.

Planul construcţiei va fi convertit în informaţie precisă, sub forma numerică a succesiunii de simboluri binare. Forma numerică nu este însă o formă propriu-zisă, căci, în faţa ei, mintea, adică voinţa aflată în căutarea reprezentării, se loveşte de impermeabilitate. Calculatorul doar poate interpreta informaţia, fără să o înţeleagă însă, căci poziţia lui este disciplinată, nu critică. Întreaga clădire este în memoria calculatorului, ca potenţialitate, aşa cum simfonia este în partitură, înainte de execuţia ei în sala de concert. Or, nici cea mai antrenată minte nu va reuşi să judece calitatea unui demers arhitectural sau, mai general, a unuia artistic, numai pe baza ideilor codificate ca informaţie, adică lipsite de formă. Se vede cît de vană este credinţa moştenită de la Platon că tot ceea ce este accesibil simţurilor ar fi inferior faţă de ceea ce gîndirea fără suport sensibil îşi poate, ea singură, reprezenta. Dacă aşa ar sta lucrurile, atunci cea mai frumoasă muzică ar fi cea care nu se poate auzi, cea mai frumoasă casă rămîne cea care nu va fi niciodată construită, iar cea mai bună piesă de teatru este cea imposibil de pus în scenă. Cum spune John Keats:

*Heard melodies are sweet, but those unheard / Are sweeter; therefore, ye, soft pipes play on; / Not to the sensual ear, but, more endeared, / Play to the spirit dities of no tone**.

Teoria platonică a idealului abstract, niciodată realizabil, păleşte astăzi, cînd înţelegem că accesul mentalului la gîndirea informatizată, adică, de fapt, in-formată, nu este posibil, din cauza incapacităţii sale de a-şi reprezenta ceea ce memoria calculatorului poate înmagazina. Potenţialul abstract al planului casei, transpus în cod numeric, nu poate fi apreciat înainte ca el să fie actualizat ca formă sensibilă. Această formă sensibilă devine chiar tangibilă cînd construcţia este gata şi nu lasă posibilităţi de modificare decît cu cheltuieli suplimentare mari.

Din fericire, există o treaptă intermediară de reprezentare, între abstractul ininteligibil şi sensibilul tangibil: virtualul. Programul specializat simulează construcţia în trei dimensiuni pe ecranul calculatorului, pe baza planului numerizat în memoria acestuia. Imaginea simulată poate fi văzută din mai multe unghiuri, poate fi ajustată şi prelucrată. Construcţia poate fi vizitată şi în interior, dacă se utilizează tehnologia realităţii virtuale. Simularea este interactivă, deoarece permite intervenţii la nivelul formei, care sînt preluate şi transpuse automat la nivelul informaţiei, adică al codului. În felul acesta, adică recurgînd la virtual, ca la un nivel intermediar între potenţialul mut şi actualul rigid, se poate acţiona în vederea creşterii în subtilitate a ideilor inspirate.

---

* *De-i dulce cîntul auzit, mai dulce / E cel tăcut... Zi fluiere,-nainte! / Cînt fără ton în suflet să se culce! / Să nu-i cînţi, nu, urechii care simte!* (trad. Aurel Covaci).

Alex. Leo ŞERBAN

jurnal de festival

Clermont-Ferrand 28: Iarna vîrstei a treia

Închipuiţi-vă o clipă, tînăr, minoritar, într-o lume de bătrîni. Mai rău, închipuiţi-vă că situaţia de acum se inversează în cîteva minute: vă treziţi într-o noapte şi totul e pe dos. Bătrînii au luat puterea, sînt mai numeroşi, mai puternici şi mai şmecheri ca tine...

Nu vă speriaţi, nu e decît un film. (Mai precis, sinopsiul unui film.) Un filmuleţ de 13 minute, intitulat *Les petits hommes vieux*. Unul din cele 70 de scurtmetraje ale secţiunii „naţionale" de la Clermont-Ferrand – care, împreună cu cele 79 „internaţionale", cu cele 44 „labo", tot atîtea britanice („focusul" actualei ediţii), cele 39 de clipuri şi încă pe-atîtea alte filmuleţe de prin alte programuţe formează oferta „Cannes-ului scurtelor", cum i se mai spune celui mai important festival de scurtmetraje din lume.

Programatorii şi ziariştii au spus-o: această ediţie (a 28-a naţională, a 18-a internaţională şi a 5-a „labo") este „despre iarnă şi bătrîni". Greu să găseşti vreun program în care să nu figureze măcar un film în care, 1) să ningă, şi 2) să fie vorba despre vîrsta a treia. Bătrîni anonimi (cel mai adesea), dar şi bătrîni celebri – precum veteranul Jean-Pierre Cassel, imobilizat într-un scaun rulant în *Judas*, un lung scurtmetraj de 17 minute; sau Michael Lonsdale, alături de Albert Delpy şi Eleonore Hirt, în *Jeanne à petit pas...*, alt film, de numai 15 minute; sau Thérèse Roussel, vizitată la domiciliu – de Crăciun – de un tînăr, în foarte lungul *Béa* (28 minute) şi aceeaşi Thérèse Roussel, alături de Bernard Haller, în *Le temps des cerises* (tot 15 minute) – cu siguranţă, scurtul cel mai „osé" al acestei ediţii: Roussel şi Haller nu s-au dat înapoi să se dezbrace complet pentru scenele de (să zicem) sex, deşi au, împreună, peste 150 de ani... Iar partea cea mai savuroasă a acestui „love story la senectute" (consumat într-o cameră de hotel) este că, aidoma mult-ridiculizatului film al lui Arthur Hiller, „totul pare să-i despartă" pe cei doi amanţi: El este militant socialist (de unde titlul, „Le temps des cerises"...), iar Ea – ei bine, Ea citeşte *Le Figaro!*

Prezenţa bătrînilor (şi a iernii) reprezintă una din acele coincidenţe tematice în care anumiţi analişti-comentatori tind să întrevadă „semnificaţii" ascunse. Dacă sînt pe ecran este pentru că – sugerează ei – sînt simbolurile unor realităţi. Şi, într-adevăr, atmosfera generală – aici în Franţa, aici la Clermont-Ferrand – este de „morozitate": parcă n-am mai regăsit – în săli, în bistrouri – acelaşi entuziasm şi aceeaşi frenezie, acea „joie de vivre (avec le court-métrage)" ca alte dăţi... Lumea (şi mai ales tineretul, pentru că el constituie grosul spectatorilor, aici „în centrul Franţei, în capitala regiunii Auvergne, patria lui Pascal şi a uzinelor Michelin") pare blazată, gustă scurtmetrajul cumva din vîrful buzelor, de parc-ar bifa un ritual. Şi, cum a nins (iată!), a nins mult şi a fost ger în primul week-end, sălile au fost neaşteptat şi dezolant de goale – aproape că nu-ţi venea să crezi că eşti totuşi în capitala mondială a scurtmetrajului! Şi nu e vorba doar de faptul că, iată, cinema-ul „Le Paris" (bastionul cinematografului „de artă şi eseu" clermontez) va fi demolat pînă la anul, pentru a face loc unui parking (parcă): prietenii „Le Paris"-ului s-au mobilizat, denunţă „monopolul multiplexurilor", invocă „excepţia culturală" ş.a.m.d. (paradoxul: „Le Paris" se află în „Place de la Résistance"!). Adevărul e că, în Franţa, cinema-ul merge bine, cifrele sînt în creştere (e drept, în special în multiplexuri...). Între timp ninsoarea s-a oprit, soarele a revenit, cozile s-au reinstalat la intrarea în săli – totul a reintrat în normal. Doar Franţa (după părerea cvasigenerală) nu şi-a revenit, pare în continuare paralizată de lupte politice interminabile şi de o stare de spirit catastrofistă care, la drept vorbind, nu prea are motive: şomajul a scăzut, CPE-ul („contrat première embauche") propus de Guvernul Villepin pare o măsură rezonabilă, iar incendiile din banlieue-uri sînt o amintire îndepărtată. Şi totuşi – cum spunea radicalul Henri Emmanueli –, „sondajele surîd, poporul mîrîie": francezii vor să trăiască mai bine, dar, dacă s-ar putea, fără să mişte un deget. Franţa îmi lasă impresia unui bărbat în plină putere care s-a instalat într-un fotoliu de paralitic, din care nu vrea nici mort să se scoale: cum să o facă, dacă fotoliul a costat atît de mult!?

Iarna pusă deoparte, rămîn bătrînii. Cînd nu ninge (şi deci nu rămîn în case), aceştia sînt peste tot – şi ferească Dumnezeu să te nimereşti în spatele acestora la supermarket-uri: cum sînt – de regulă – nevorbiţi, au obiceiul criminal de a se înnădi la vorbă cu casierele, care le răspund politicos (doar îi văd aproape zilnic!), şi tacataca-tacataca, cine nu are bătrîni să-şi cumpere – da, *poate* să-şi cumpere (fără coadă); cine are stă la coadă...

Şi mai e şi problema banilor. Anul acesta, s-au putut vedea – aici la Clermont – scurte atît de ieftine încît CNC-ul românesc ar trebui să le ofere candidaţilor la sponsorizări pe post de „know-how": ce ziceţi, de pildă, de un scurtmetraj (unul din cele mai bune din ediţia actuală!) care a costat numai... 300 de euro?? Vi se pare un banc? Ei bine, este – şi nu este: *Me, My Bag and My Ball* (film franţuzesc, co-semnat de Diego Ongaro şi Thomas Pousson, pe care sper să-l aduc la festivalul „Anonimul") chiar atîta a costat – respectiv închirierea camerei video digitale cu care a fost filmat –, şi este o minune de invenţie şi umor! Ongaro vine dinspre televiziune, Pousson este grafician, iar „modelul" lor este Michel Gondry, *wunderkind*-ul videoclipurilor internaţionale. Scurtul lor durează 7 minute, dar nici unul nu e în plus. E doar greu de clasat într-un „gen": să zicem, la repezeală, că exprimă (la perfecţie) genul „ludic"... O familie duios disfuncţională, fără mari tragedii „americane", fără „prises de tête", fără politicale şi fără istericale: fiul-narator vegetează şi visează, mama, excedată de hiperactivitatea fiului mai mic, îi pune acestuia calmante în ceai, iar tatăl – hedonist la pensie – se bronzează nud pe terasă. La un moment dat, în poveste intervine Elementul Cel Mai Important: o dungă orizontală – ce pare o zgîrietură pe peliculă... Şi stop: ca la un bun *thriller*, ce fac Ongaro & Pousson cu această „dungă orizontală" merită să fie ţinut secret.

Sau *The Eel*, superstraniul scurt (de numai 5 minute) al britanicului Dominic Hailstone: un film de animaţie, făcut parcă în bucătărie, care a costat mai puţin de 1.000 de euro şi este descărcat la greu de pe Internet! (Ce-i drept, Hailstone a făcut efectele speciale la primul *Harry Potter...)* Banii, se pare, nu sînt o problemă; cu o condiţie: să ai idei.

Nu ştiu cît a costat *Uten tittel (Fără titlu)*, hipnotica ficţiune de 14 minute a norvegiencei Anja Breien – filmată de celebrissimul Tonino Guerra, e de presupus că măcar onorariul acestuia s-a ridicat la cîteva zerouri bune. Dar filmul (văzut tot în secţiunea „Labo") e unul din cele mai frumoase de la Clermont-Ferrand: o succesiune de cadre fixe, ca o instalaţie-*performance* pusă în scenă şi urmărită în mai multe locaţii, cu un „nor" de baloane negre făcîndu-şi apariţia deasupra unui oraş (Oslo?) şi agăţînd privirile tuturor – şi, apoi, aterizînd lin pe o pajişte înzăpezită, sub privirile emoţionate ale altor oameni. Aceştia se desprind, unul cîte unul, şi îngroapă baloanele sub zăpadă, în timp ce vocile lor, din off, rostesc nume – multe nume... Ale cui? Ale celor morţi în atentatele din 11 septembrie 2001? Ale unor victime ale SIDA? Nu vom afla, căci filmul se numeşte „Fără titlu" – şi îşi poartă şi misterul, şi poezia (ambele, albe ca zăpada) cu aceeaşi graţie eliberată de contingent cu care marile filme plutesc peste vaste întinderi de epoci aglomerate politic.

Texte şi opinii de: *Sînziana CÂRSTOCEA (doctorand, Université Libre de Bruxelles) ● Cristina FOARFĂ (jurnalistă) ● Cristian GAŞPAR (doctorand, Central European University, Budapesta) ● Cosana NICOLAE (doctorand, Stanford University) ● Alexandru OFRIM (lector univ. dr., Facultatea de Litere, Bucureşti) ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU (istoric) ● Vasile Dem. ZAMFIRESCU (psihanalist, profesor univ., Universitatea „Titu Maiorescu") ●* ***Coordonatoarele temei:*** *Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU şi Simona SORA*

Simona Sora: *Ideea acestui număr mi-a venit citind articolele din volumul* Bonnes et mauvaises mœurs dans la société roumaine d'hier et d'aujourd'hui, *pe care l-ai coordonat la NEC împreună cu Ionela Băluţă. Acolo, homosexualitatea era privită juridic, mai ales ca „drept la viaţă privată". Mă întrebam dacă discuţia nu ar trebui pornită mai degrabă din afara legislaţiei, tocmai pentru mai buna ei înţelegere, adică de la istorie, antropologie, psihologie, studii de viaţă privată.*

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu: *Cu siguranţă că discuţia ar trebui să pornească de la o cercetare riguroasă. La noi se încearcă încadrarea în nişte cadre juridice şi articole de lege a unui fenomen despre care nu ştim foarte multe lucruri. De altfel, nu sîntem restanţieri numai la analiza homosexualităţii ca temă de cercetare pentru istorie, sociologie sau antropologie, ci şi la multe altele. Trăim încă, dacă vrei, în sfera incontrolabilă, dar atît de minunată, care satisface toate fantasmele, a miturilor şi legendelor, cînd este vorba de „sodomiţii" poporului român.*

O dilemă?

Simona Sora: *Florence Tamagne cum face în destul de recenta* Istorie a homosexualităţii, *apărută în 2000 la Seuil? De unde începe, de la greci, de la Oscar Wilde?*

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu: *Homosexualitatea are o lungă istorie pe care noi, românii, o cunoaştem foarte puţin: de la rugurile din secolul al XVII-lea, la blamările bisericilor, de la toleranţa regăsită chiar şi în spaţiul englez, nu numai în Biserica Ortodoxă Română, şi pînă la reglementările stricte şi punitive atît de bine descrise de Michel Foucault în a sa* Istorie a sexualităţii. *Florence Tamagne analizează mai degrabă homosexualitatea ca practică culturală. O generaţie de intelectuali, eliberată de spaimele războiului (sfîrşitul primului război mondial), îşi caută refugiul în plăcerile vieţii, în experienţele de tot felul, iar a fi homosexual (sau lesbiană) devine o modă de bonton. La Londra, la Berlin sau la Paris, trebuia să fii* gay *pentru a pătrunde în anumite cercuri intelectuale. Autoarea demonstrează cu rigurozitate cum se nasc, odată cu această „modă", o literatură, reviste, un stil de viaţă, locuri de întîlnire, saloane, cluburi literare, baruri. De la Thomas şi Klaus Mann şi pînă la VirginiaWoolf, de la André Gide şi Oscar Wilde, poeţi şi scriitori au trăit în această lume pentru care a fi homosexual însemna altceva decît pentru noi. Este o epocă a inovaţiilor, o epocă în care se încearcă definirea unei identităţi homosexuale, cu militantisme şi congrese internaţionale, cu apariţia unei Ligi mondiale pentru reformă sexuală (1921), cu dezbateri publice şi represiuni, cu vechi şi noi prejudecăţi. Din păcate, apropierea celui de-al doilea război mondial a schimbat iremediabil avîntul acestei dezbateri.*

Simona Sora: *Care crezi că ar fi, dintre multele tensiuni ale homosexualităţii – public/privat, înnăscut/dobîndit, masculin/feminin – dilema veritabilă?*

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu: *Cred că dilema este mult mai simplă şi ţine mai degrabă de ceea ce simţi că vrei să fii sau trebuie să fii la un moment dat într-o societate care te acceptă, te tolerează sau te respinge.*

Cristian GAŞPAR

Ştiaţi că...?

– repere pentru o (imposibilă) istorie a „homosexualităţii" –

● ...nici în greacă, nici în latină, limbile întemeietoare ale civilizaţiei europene moderne, nu există un cuvînt care să însemne „homosexual" sau „homosexualitate". Există, în schimb, o droaie de cuvinte pentru a-l desemna, întotdeauna în chip insultător, pe partenerul pasiv într-o relaţie (sexuală, mai rar afectivă) cu un partener de acelaşi sex. Condamnarea sistematică a pasivităţii este trăsătura definitorie a sexualităţi(lor) greco-romane.

● ...în mentalitatea greco-romană, oamenii nu se împart în funcţie de sexul partenerului (sexual ori afectiv), ci în funcţie de poziţia lor (activă ori pasivă) în cadrul relaţiei. Diferenţa aceasta, esenţial diferită de împărţirile moderne în *homosexuali* şi *heterosexuali* (plus, eventual, *bisexuali)* e strîns legată de structura societăţii antice, dominată de bărbaţi, care aveau dreptul „natural" şi de la care se aştepta să domine (sexual, social şi intelectual) categoriile „inferioare": pe cei inferiori social, minorii, femeile, sclavii de ambele sexe.

● ...alegerea între un partener de sex masculin şi unul feminin era la îndemîna oricărui bărbat liber, în limitele legii ce condamna adulterul (sexul cu nevasta altuia) şi violul (sexul fără consimţămîntul partenerului de condiţie liberă, fie el femeie ori bărbat). Alegerea aceasta era o chestiune de gust, nu de opţiune existenţială, ea nefiind definitivă (decît în anumite cazuri, privite de autorii antici ca nişte ciudăţenii), nici exclusivă. Condiţia „normală" a bărbatului în Antichitate (şi nu numai) era „bisexualitatea".

● ...cea mai eficientă metodă de a păta reputaţia unui bărbat (cap de familie) era afirmaţia publică (ori insinuarea zvonului) că respectivul a fost pasiv într-o relaţie cu un individ de acelaşi sex ori de sex opus (i.e. s-a lăsat penetrat într-o relaţie cu un alt bărbat; a satisfăcut oral o femeie, devenind instrumentul pasiv al plăcerii acesteia) ori că nevasta-l ţine sub papuc. Orice inversare a raportului dintre sexul fizic al individului (masculin), poziţia sa socială (dominantă) şi rolul său sexual (activ) era privită ca o abatere „contra naturii" şi sancţionată de lege ori de morala publică.

● ...cel mai des atestat tip de relaţie între indivizi de acelaşi sex (nu şi unicul!) în sursele ajunse pînă la noi presupune un partener activ mai vîrstnic şi unul pasiv nevîrstnic, cele două roluri (şi numele lor: *erastes* „iubitor" şi *eromenos* „iubit") nefiind interşanjabile.

● ...spre deosebire de bărbaţii de azi, autorii antici (aproape toţi bărbaţi) n-au scris decît ocazional despre ceea ce numim azi „lesbianism". Nefiind un pericol pentru poziţia socială dominantă a bărbaţilor, activităţile homoerotice ale femeilor nu prezentau nici un interes.

● ...onoarea îndoielnică de a fi introdus în lumea greco-romană şi în civilizaţia europeană modernă condamnarea egală a ambilor parteneri ai unei relaţii homoerotice, indiferent de rolul lor, îi aparţine creştinismului, care a importat-o din moralitatea iudaică. Condamnarea explicită, rostită prima oară în contextul prostituţiei sacre practicate în Orientul Apropiat (Lev. 20,13; v. şi Lev. 18,22) a pătruns în cultura creştină pe două căi: prin traducerea greacă a Vechiului Testament (Septuaginta) şi prin cuvintele învăţatului iudeu Saul din Tars *(aka* Sf. Ap. Pavel) din 1Cor. 6,9-12, care-i exclud dintre moştenitorii împărăţiei lui Dumnezeu (între alţii) pe „malahieni şi sodomiţi", cum arhaic şi inexact glăsuieşte traducerea românească. În fapt, textul original extinde condamnarea partenerului pasiv (gr. *malakoi* „cei moi, efeminaţii") şi la cel activ, pentru care (fapt grăitor!) Apostolul e silit să inventeze un cuvînt grecesc, care va face carieră (gr. *arsenokoitai*, lit. „cei ce se culcă cu bărbaţi").

● ...în ciuda a ceea ce pretind azi reprezentanţii Bisericii şi unii activişti *gay,* tradiţia patristică nu a supus unei condamnări sistematice relaţiile erotice *per se,* individualizîndu-i pe „homosexuali" ca ţinte ale prigoanei. Moralitatea creştină definită de Părinţii Bisericii în primele secole d.Hr. a condamnat *orice* fel de activitate sexuală ce nu avea ca scop procreaţia şi, mai grav, era însoţită de plăcere. Lucrul este lesne explicabil dacă ne gîndim că majoritatea Părinţilor erau bărbaţi, membri ai elitei sociale şi practicanţi ai unui ascetism devenit, în Antichitatea tîrzie, semnul de recunoaştere a individului superior, a adevăratului „filosof".

● ...asocierea dintre povestea Sodomei şi relaţiile homoerotice în tradiţia Bisericii este relativ tîrzie, în primele veacuri creştine exegeţii patristici văzînd în „sodomiţi" un simbol al neomeniei, nu al delictului sexual. Chiar în Evul Mediu, cînd se elaborează o tradiţie teologică coerentă privind *sodomia,* termenul nu denumeşte exclusiv relaţiile homoerotice, ci orice tip de activitate sexuală neaprobată de Biserică (d.e., sexul anal conjugal).

● ...primul exemplu limpede de influenţă a învăţăturii creştine asupra legilor laice privind relaţiile homoerotice este legislaţia lui Iustinian, *Nov.* 77 (538 d.Hr.) şi 141 (559 d.Hr.), care, spre deosebire de legile emise anterior de împăraţii romani creştini, condamnă ambii parteneri, indiferent de rolul lor. Pentru prima oară, un sistem legislativ (european) face din „bărbaţii care se desfrînează cu bărbaţi" ţapi ispăşitori, asociind existenţa lor cu pedepsele trimise de Dumnezeu asupra statului (cutremure, ciumă). Ironia istoriei: primii condamnaţi după noua lege sînt doi episcopi... Tradiţia inaugurată de Iustinian e întreruptă abia în 1791, cînd codul penal francez a dezincriminat relaţiile între indivizi de acelaşi sex.

● ...într-o scrisoare din 6 mai 1868, Károly Mária Kertbeny inventează un nume (adj. *Homosexualisten)* ce reflectă o nouă împărţire a fiinţelor umane, radical diferită de cea premodernă, avînd drept criteriu sexul partenerului. „Homosexualitatea" *(Homosexualität)* se va naşte, din pana aceluiaşi autor, abia în 1880. Cu el ar trebui să înceapă istoria „homosexualităţii".

Vasile Dem. ZAMFIRESCU

Freud despre homosexualitate

Deşi neurolog de formaţie, impregnat de pozitivismul secolului al XIX-lea, Freud, de la a cărui naştere se împlinesc anul acesta 150 de ani, s-a detaşat de psihiatria şi mentalitatea vremii sale, mult prea materialiste, sub constrîngerea experienţei sale de psihanalist. În momentul apariţiei psihanalizei, inventată de Freud, simptomul nevrotic era considerat expresia unei dereglări cerebrale, visul, produsul diminuării activităţii creierului în timpul somnului, iar actul ratat, efectul unei cauze fiziologice (oboseala). Homosexualitatea a fost tratată la fel: privită ca o tară ereditară, ea cădea sub incidenţa bolilor organice, pe cît de incurabilă, pe atît de condamnabilă.

Este adevărat că din perspectiva aceasta biologică, ereditară (s-a vorbit chiar despre homosexualitate ca un al treilea sex), s-au alimentat şi încercări de a o reabilita, căci nimic din ce este natural nu poate fi vinovat (Hirschfeld, Ellis, Westphal). Şi în România recentă, cînd se încerca eliminarea homosexualităţii din Codul Penal, s-a apelat uneori la acelaşi tip de argumentaţie primitivă, dar, din păcate, adecvată mentalităţilor româneşti.

În ce priveşte homosexualitatea, Freud a abordat-o ca pe orice simptom, adică a mutat-o, pe baza experienţei sale de psihanalist (toţi nevroticii au tendinţe homosexuale latente), din plan organic în plan psihic, atribuindu-i deci un sens. Biologic rămîne în această „perversiune" aspectul cu totul nespecific, comun tuturor oamenilor, dar şi tuturor vieţuitoarelor, al bisexualităţii, care este doar o potenţialitate neconstrîngătoare, nefatală. Decisivă este însă dezvoltarea psihosexuală a fiecăruia, care produce fixaţiile inconştiente la anumite momente ale istoriei infantile.

La fată, homosexualitatea ar deriva dintr-o fixaţie infantilă la mamă, dublată de o decepţie provocată de tată sau dintr-o fixaţie în primul moment al stadiului falic, ceea ce conferă o orientare masculină. Într-o relaţie lesbiană, astfel de femei vor juca rolul bărbatului. La băiat, atitudinea tatălui poate fi decisivă pentru caracteristicile sexualităţii fiului. Un tată dur, sever represiv, provoacă orientarea fiului spre o atitudine feminină, ceea ce creează premisele unei homosexualităţi (pasive) latente sau manifeste.

Prin atitudinea neutră, nici pro nici contra, faţă de homosexualitate, psihanaliza freudiană a contribuit la relaxarea condamnării relaţiilor sexuale dintre persoane de acelaşi sex, în 1974 Asociaţia Americană de Psihiatrie nemaiincluzînd homosexualitatea printre bolile mintale. În interiorul mişcării psihanalitice însă, a persistat o atitudine ambiguă faţă de homosexuali, consideraţi de Karl Abraham sau Ernest Jones, de exemplu, ca fiind inapţi de a practica psihanaliza. În condiţiile menţinerii toleranţei în exterior, Asociaţia Psihanalitică Internaţională a susţinut pentru o anumită perioadă că, deoarece cura psihanalitică nu poate „vindeca" inversiunea, homosexualii nu au datele psihice necesare (de autocunoaştere şi libertate interioară) pentru a deveni psihanalişti. Controversa a fost reluată în psihanaliza contemporană, vocile care pledează pentru admiterea homosexualilor la formarea psihanalitică devenind – poate şi sub presiunea corectitudinii politice – mai puternice şi mai numeroase.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

Spurcata sodomie la 1800

Potrivit *Îndreptării legii,* sodomia este un păcat de moarte: *„sodomleanii nu se ceartă numai cu moarte, ce şi după moarte trupurile lor le bagă în foc de le ard“.* Sodomia primeşte o definiţie foarte largă: *„cînd se împreună neştine peste fire cu vreun dobitoc“, „cînd se împreună neştine cu fiece obraz parte bărbătească“,* cînd un bărbat se împreună cu copii sau *„cela ce să va împreuna cu muiarea peste fire“* sau *„cela ce face vărsare cu mîna lui“* (masturbarea), toate acestea *„să chiamă că face sodomie“.* Dar sodomitul are şi corespondentul său feminin: sodomleanca. Astfel *„oricare muiare va meşteşugi de va mearge la altă muiare, ca un bărbat, cu meşteşuguri ca acealea cum am scris şi mai sus, şi frecîndu-se eale acolo de va arunca sămînţa una la alaltă, ce să zice de vor face acel lucru desăvîrşit să se stîmpere de poftă, atunce pre amîndoao să le omoară“.* De asemenea, *„care muiere va face în loc de bărbat cu vreun copil, aceia să-i facă moarte ca unii sodomleance“.* Sub o largă pălărie sînt condamnate pedofilia, homosexualitatea, lesbianismul, indiferent de sexul „sodomitului“, pedeapsa fiind foarte grea: moartea, prin tăierea capului şi prin arderea trupurilor. Păcat şi delict politicesc în acelaşi timp, sodomitul este judecat şi condamnat mai întîi de „judecătorul bisericii“ care îl afuriseşte, iar apoi de „judecătorul mirenesc“ care-i „face moartea“.

În documentele vremii, sodomia nu are vizibilitate decît în anumite contexte: în cuplu, în prăvălie şi în interiorul mănăstirilor.

Sodomia în cuplu

Condamnată este sodomia comisă în interiorul cuplului. Glava 181, zaceala 1, cuvîntează astfel: *„ Poate muiarea să ceară voe de la beserică să se desparţă de bărbat cînd-l va învăţa diavolul meşteşugul lui spurcat şi urît ce să zice să nu se împreune cu fămeaia-şi cumu-i fire, ce afară de fire. Dece atunce besearica-i desparte pînă în puţină vreame, pînă doară s-ar pocăi bărbatul de acest păcat spurcat, ce să zice de sodomie“.* Termenul de *sodomie* se referă, în vocabularul teologic creştin, la o serie de practici sexuale care înglobează, pe lîngă relaţiile intime între indivizi de acelaşi sex, şi raporturi sexuale anale sau orale comise în interiorul căsătoriei. În interiorul sau în afara relaţiei maritale, înclinaţiile homosexuale sînt condamnabile şi sancţionabile. Educate de mame şi urmînd sfaturile preotului, soţiile nu acceptă decît poziţia clasică – bărbatul deasupra femeii culcate pe spate – cînd este vorba de îndeplinirea obligaţiilor conjugale. Este de altfel poziţia recomandată şi de părinţii Bisericii. Orice „inovaţie“ venită din partea soţului este privită cu suspiciune, orice cerere trezeşte nemulţumire şi refuz. Credincioase, temătoare, femeile se opun şi încearcă să reziste unor astfel de cereri bizare totuşi, dacă ţinem cont de ceea ce gîndeau despre sexualitate. Iar sodomia este întruchiparea păcatului, a răului, a deviantului, pîngărind nu numai pe cel care cere, ci şi pe cel supus. Şi dacă acceptă din teamă, silite de o bătaie zdravănă, şantajate, primul lucru pe care îl fac aceste femei este să meargă să se spovedească, să povestească totul preotului, atît pentru a mărturisi şi a fi absolvite de păcat, cît şi pentru a cere ajutor. De altfel, mitropolitul Antim Ivireanul, în manualul său, plasează sodomia printre întrebările chestionarului pe care preoţii ar trebui să-l utilizeze la spovedania creştinului. Teama de pedeapsă i-a făcut pe mulţi probabil să treacă peste aceste „greşeli“ şi să nu le confeseze duhovnicului sau poate că ele nici nu sînt cercetate de către preoţi aşa cum îi sfătuieşte mitropolitul. Unele femei, asaltate de astfel de cereri, îngrozite de păcatul comis, înfricoşate de „chinurile“ din patul conjugal, aleargă chiar de a doua zi la părintele duhovnic. Anastasia face mare vîlvă în mahalaua Sf. Ecaterina după o noapte cînd soţul îi cere *„să facem împreunare amîndoi pe dinapoi“;* speriată şi *„temîndu-să de altă faptă fără de lege n-au primit“,* iar refuzul este însoţit de o bătaie soră cu moartea.

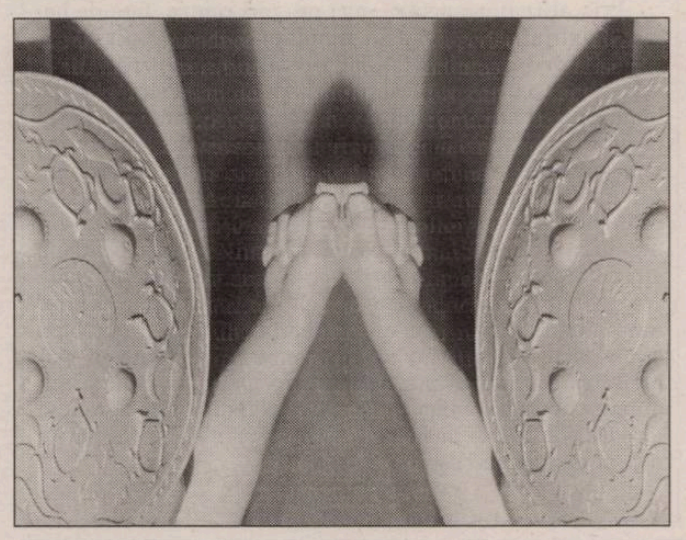

Barbu din Dobroteşti, judeţul Dîmboviţa, se află la al doilea zapis prin care promite că nu îşi va mai înspăimînta soţia cu „cereri scîrnave“ de sodomie. Maria din Bucureşti se vaită de bărbatul ei, Gligorie bărbierul, *„că ar fi cu totul pornit la partea sodomiei şi că de multe ori a năvălit a săvîrşi cu ia şi nu s-ar fi lăsat, ştiută fiind acea a lui urmare şi de cătră stărostie pentru carele l-au certat şi cu bătaie“.*

Biserica a considerat întotdeauna aceste tipuri de raporturi ca păcate foarte grave, deoarece puneau în pericol scopul primar al actului sexual: procreaţia. *„Sodomia nu naşte rod“* – cuvîntează Pravila. Iar *„cela ce se va împreuna singur cu muiarea lui într-alt chip, iară nu cumu-i obiceaiul muerilor, aceluia răspunsu lui iaste de ispravă să-i facă moarte“.* Trecînd peste aceste prevederi, Biserica se arată totuşi destul de indulgentă şi, aşa cum recomanda o altă zaceală a Pravilei, îi dă şansa de a „se pocăi“ şi îndrepta: cu un zapis de angajament şi cu aplicarea unui canon.

În prăvălie

Abia cînd înclinaţiile lui se manifestă în comunitate, punînd în pericol însăşi ordinea stabilită, sodomitul este pedepsit. De Panait cojocarul se plînge mai întîi soţia, Ivana, că la un an de la căsătorie *„au început a o bate şi a o căzni, avînd obicei a face păcatul sodomii pentru care scîrnav lucru nesuferind, nesupuindu-se au mai fost jăluit“.* A doua jalbă este dată tot de soţie care îl acuză că *„el* (soţul, n.n.) *avînd un ocenic copil la prăvălie au căzut în păcatul sodomiei cu dînsul“.* A treia jalbă este dată de tatăl numitului „ocenic“, Panciul tufeciul, care povesteşte următoarele: *„că avînd un copil, anume Hrizea, l-am dat la un Panait cojocar ca să-l înveţe meşteşugul cojocăriei şi eu, din porunca Măriei Sale lui Vodă, fiind trimis la Ţarigrad cînd am venit am găsit copilul acasă. Am întrebat pă mumă-sa de ce l-au luat de la meşteşug, copilul au spus cum că stăpînă-său l-au silit de au făcut cu dînsul păcatul sodomiei“.* Reclamat la marele agă, Panait este întemniţat, globit şi bătut; dar pentru că tatăl copilului, acuzatorul principal, îl iartă şi cade la pace pentru 10 taleri, este eliberat. Dar dacă ar fi să ne raportăm la ceea ce spune Pravila, pedeapsa ar fi fost moartea, avînd în vedere că Panait cojocarul şi-a sodomizat întîi soţia şi apoi ucenicul. El scapă destul de uşor de acuzaţiile unui tată indulgent: *„s-au sculat doi, trei neguţători (fiindcă-l închisese) ca să-l iertu şi l-am iertat pentru rugăciunea neguţătorilor, lăsîndu-l în plata lui Dumnezeu. Şi au dat copilului 10 taleri“.* Nu îl iartă însă Ivana care acum are motive temeinice să ceară separarea pe care mitropolitul i-o acordă, sprijinindu-se pe lista 147, cap 181, zaciala 10, ce zice: *„de să va afla bărbatul ce face sodomie nu o face numai cu muiarea lui, ce şi cu alta striină sau şi cu alt obraz, atunce muiarea va cere voie de la biserică să se desparţă“.* Ceea ce surprinde este atitudinea destul de tolerantă a celor din jur: trei negustori, tovarăşi de-ai lui, cu siguranţă, îi sar în ajutor şi intermediază pe lîngă tatăl copilului o înţelegere, trecînd peste gravitatea actului comis sau poate obişnuiţi cu astfel de raporturi ce se ţes în mijlocul prăvăliei între calfă şi stăpîn; tatăl, la rîndul lui, cedează foarte repede în schimbul unei mici sume de bani, lăsîndu-l pe vinovat în voia lui Dumnezeu şi considerînd probabil că pedeapsă mai mare decît cea divină nu are cum să primească. Biserica îl canonisește şi-l livrează „judecătorului mirenesc“, dar marele agă acţionează asimilînd sodomia celorlate păcate trupeşti sancţionate de cutumă şi lege cu plata gloabei, bătaie, închisoare şi apoi libertatea.

Călugărul şi sodomia

Despre homosexualitatea călugărilor din mănăstiri s-a tot vorbit şi se vorbeşte încă mai mult pe la colţuri decît într-o analiză riguroasă cu susţinere documentară. Documentaţia nu este prea numeroasă, dar ea este spectaculoasă, pitorească şi surprinde cum această lume, aparent liniştită şi presupus spirituală, se lasă antrenată în jocul „diavolului“ ce cu „meşteşugul lui spurcat şi urît“ o perverteşte, o urîţeşte, o înscrie în lumea celor „proşti“ şi „păcătoşi“ laici. Abstinenţa, cuviinţa, evlavia sînt doar cîteva dintre calităţile pe care un călugăr ar trebui să le „îmbrace“ odată cu rasa, dar nu întotdeauna ele chiar se şi potrivesc cu persoana ce a renunţat la lumea păcătoşilor, pentru a se ascunde în pocăinţă şi rugăciune între zidurile unui schit sau ale unei mănăstiri.

Lucrurile nu stau prea bine nici măcar în interiorul mănăstirilor, unde călugării sînt şi mai greu controlabili, dacă stareţul nu are autoritatea necesară sau dacă el însuşi se lasă antrenat în tentaţiile lumii pămînteşti. Un caz este arhidiaconul Ştefan de la mănăstirea Cotmeana, fost călugăr la mănăstirea Mihai-Vodă din Bucureşti, se pare chiar slujbaş în cancelaria Mitropoliei. Ştefan este o figură aparte întrucît adună la un loc toate păcatele acestei lumi: hoţ, sodomit, gîlcevitor, pizmaş, semeţ. Mai întîi fură „nişte minée“ ale mănăstirii Mihai-Vodă, apoi tot ce găseşte prin biblioteca şi cancelaria Mitropoliei: *„am găsit la dînsul multe cărţi de ale sfintei Mitropolii, furate de dînsul, şi pecetea răposatului întru Isus Hristos, fratelui nostru kir Ştefan mitropolitul şi alte multe mărunţişuri“* – notează anchetatorii. Ajuns la Cotmeana, Ştefan se lasă atras de doi dintre „oamenii“ egumenului şi *„ca un porc de cîine au sărutat pe un cafegiu al nostru, om striin fiind şi de altă lége carele l-am adus noi la pravoslavnica credinţă, încă şi pre altul şi le-au grăit cuvinte blestemăţeşti“* – povesteşte egumenul Grigore. Cafegiul, care tocmai îmbrăţişase pravoslavnica credinţă, se indignează de comportamentul călugărului, întrebîndu-se probabil dacă nu cumva greşise cînd se lăsase convins de egumen să-şi lase legea sa pentru o „astfel“ de ortodoxie. Puşi faţă în faţă, înaintea soborului, Ştefan ascultă mărturisenia victimelor. Cafegiul şi cealaltă slugă *„aşa au mărturisit cum că nu numai că i-au sărutat cu rîvnă curvească, ci încă le-au grăit şi cuvinte asemenea sărutării“.* Sînt susţinuţi de călugării, preoţii şi slugile mănăstirii, întrucît Ştefan le poartă pizmă, „mozavirindu-i“ pe unde se poate. Trimis la Snagov, spre pocăinţă, monahului sodomit şi mozavir i se oferă şansa de a reflecta şi mai ales de a se îndrepta. Dar dacă arhidiaconul Ştefan nu mai apucă să-şi pună-n aplicare pornirile sale, nu acelaşi lucru se întîmplă cu Teofil, proegumenul de la mănăstirea Căldărușani. Acesta este dovedit *„că au făcut sodomie cu ţiganii, însă ţiganii făcînd sodomie cu el“,* şi asta timp de doi ani cît a fost proegumenul mănăstirii. *„Pentru această faptă rea şi spurcată“,* Teofil este decăzut la rangul de monah prost şi trimis surghiun la mănăstirea Tismana unde *„să-şi plîngă păcatele“.* Din nou, aceeaşi distanţă între normă şi practică, din nou aceeaşi clemenţă care converteşte moartea în închisoare, păcatul în canon.

Chiar din secolul al XVIII-lea se observă cum conduita desfrînată a călugărilor devine un loc comun. Homosexuali sau numai simplu afemeiaţi, beţivi sau cheflii, cartofori sau împătimiţi ai dansului, călugării invadează cotidianul şi, odată cu ei, imaginea ce se creează în jurul lor, se difuzează cu rapiditate în interiorul societăţii. Se ajunge astfel la manipularea facilă a acestor stereotipuri, facilitate întreţinută de bîrfă, zvonuri incontrolabile lansate în comunitate, purtate pe uliţă şi care se sparg pînă la urmă de zidurile Mitropoliei. Instituţia ecleziastică trebuie să le controleze, indiferent de falsitatea sau veridicitatea lor, căci însăşi faima Bisericii este atinsă. Imaginea controversată, plasată între două extreme atît de diferite – cinste, desfrînare – intră în jocul şantajelor de tot felul, se dilată şi se înnegreşte fără să existe prezumţie de nevinovăţie, căci există deja toposul ce o ia înaintea realităţii.

Un caz ne arată cum se structurează şi cum funcţionează mecanismele unei astfel de imagini cînd adevărul este atît de aproape de minciună, cînd minciuna este însăşi adevăr, iar realitatea nici nu mai contează în ultimă instanţă. Înlănţuirea faptelor, contopirea poveştilor, graniţa fluidă dintre realitate şi ficţiune contribuie la întreţinerea şi perpetuarea toposului.

La 1809, mănăstirea Butoiu se află din nou în mijlocul scandalului (un altul avusese loc în 1799 pe aceeaşi temă): egumenul Constantin este acuzat de „fapte înspăimîntătoare“, iar jalba este purtată de doi ţigani „zurbagii“, Lepădat şi cumnatăsău, Stan, „zicînd că este cu ştirea a tuturor“. Acuzaţiile sînt foarte grave: *„pentru egumenul Constantin multe pîri făcîndu asupra-i, că dă la o vreme încoace s-au apucat de curvii şi că-i bate şi-i căznește, tăindu-i şi cu topor, arătînd că sînt sluţi mai toţi; cum şi pentru un copil de ţigan că l-au apucat ca să-l siluiască şi altele“.* Imaginea călugărului zurbagiu este completă: pervers, pedofil, curvar, violent. Ţiganii sînt strînşi „în faţa bisericii“ unde li se citeşte jalba, ce-i uimeşte, dacă ar fi să-i credem: *„mai pe urmă citind şi auzind ce coprindere are, cu toţi ne-am spăimîntat auzind lucruri care nici altădată nu s-au urmat“.* Protopopul plăşii, popa Gheorghe, este însărcinat să facă o cercetare foarte dură, nu numai printre robii mănăstirii, ci şi în rîndul călugărilor şi preoţilor din judeţ. Aceeaşi tactică din anii trecuţi: ţiganii se retrag în spatele unei neştiinţe totale, preoţii şi călugării aşijderea. Ţapi ispăşitori rămîn Lepădat şi Stan, neastîmpăraţi, iubitori de zavistie şi zurbă.

Greu de spus astăzi ce s-a întîmplat la mănăstirea Butoiu între 1799 – 1809, dat fiind informaţia lacunară oferită de documente. Se observă însă construirea unor acuzaţii care duc la intervenţia puterii ecleziastice: egumenul Constantin a intrat în conflict cu ţiganii de pe moşiile mănăstirii, motivele ar fi putut fi diverse şi multiple, dar cei care îl acuză se servesc de ceea ce prinde cel mai repede şi cel mare bine: desfrîul şi sodomia. Pe de altă parte, acuzaţiile ţiganilor ar putea fi cît se poate de reale, dar desfăşurarea anchetei, sub presiunea fricii, putea să-i facă pe toţi ceilalţi să se desolidarizeze de purtătorii curajoşi ai jalbei şi să se ascundă în spatele neştiinţei. Aliniaţi în curtea mănăstirii, în plină iarnă, interogaţi „unul cîte unul“, ţiganii mărturisesc ceea ce li se cere, ceea ce anchetatorii ar vrea să audă, ştiind că vor pleca, iar ei vor rămîne tot în mănăstire, iar soarta lor ar putea fi la mîna egumenului, indiferent care ar fi acesta. Pedeapsa aplicată „zurbagiilor“ a fost de fiecare dată publică, pentru a servi de exemplu. Ei au, aşadar, în minte nu atît ruşinea, cît durerea fizică. Aşa s-a întîmplat şi de data aceasta, Stan şi Lepădat sînt bătuţi la tălpi în faţa celorlalţi, abia apoi puşi să dea zapis la mîna egumenului prin care *„să-şi mărturisească învinovăţirea lor şi că vor face părăsire“.*

(fragment din volumul *Focul Amorului: despre dragoste şi sexualitate în societatea românească (1750-1830),* în curs de apariţie la Editura Humanitas)

Alexandru OFRIM

Homosexualitatea – o privire transculturală

După ce timp de secole Biserica i-a stigmatizat şi condamnat fără drept de apel pe „sodomiţi", a venit rîndul medicinei secolului al XIX-lea să arunce anatema asupra homosexualilor, consideraţi de acum înainte bolnavi psihic, devianţi şi perverşi. În anul 1869, medicul maghiar Károly Kertbeny utilizează pentru prima dată termenul „homosexualitate", intrat apoi în vocabularul medical şi juridic. Medicalizarea homosexualităţii a dus la apariţia reprezentărilor moderne ale homosexualului, a stereotipurilor sociale care l-au transformat dintr-un simplu păcătos destinat Infernului într-un adevărat monstru, o fiinţă cu statut ontologic diferit, un anormal.

Tot acum încep şi dezbaterile asupra originilor homosexualităţii, dezbateri care continuă să opună şi astăzi diverse teorii şi explicaţii. Orientarea sexuală este văzută fie ca efectul unui determinism natural (este invocat un substrat ereditar), fie a unuia socio-cultural (comportamente dobîndite), fie consecinţa unui complex de interacţiuni între factorii biologici şi cei culturali.

Nu poate fi negat faptul că homosexualitatea face parte din repertoriul sexualităţii umane şi că este prezentă în toate timpurile şi în toate societăţile, însă definiţia modernă a homosexualităţii nu este valabilă la scara întregii umanităţi. Pretutindeni, sexualitatea face obiectul unei codificări culturale şi sociale, care impune norme şi sancţiuni, defineşte partenerii între care sînt permise sau prohibite relaţiile sexuale. Permisivitatea sau interdicţiile în ceea ce priveşte relaţiile homosexuale sînt, la rîndul lor, variabile antropologice şi istorice. Există multe societăţi în care actele homosexuale (masculine sau feminine) sînt admise, tolerate în anumite situaţii strict reglementate.

Ruth Benedict a făcut pentru prima dată observaţia că atitudinea faţă de homosexualitate este o variabilă culturală. Ceea ce o cultură consideră anormal, patologic, deviant, în altă cultură poate fi considerat normal: „Civilizaţia occidentală tinde să privească şi pe cel mai inofensiv homosexual ca pe un anormal. Descrierea clinică a homosexualităţii pune accentul pe nevrozele şi psihozele care rezultă de aici, insistă întotdeauna pe funcţiile anormale ale invertitului şi ale comportamentului său. Totuşi, nu trebuie decît să ne uităm la alte civilizaţii pentru a realiza că homosexualii nu sînt pretutindeni inadecvaţi societăţii. În anumite societăţi ei sînt chiar preţuiţi". (*Patterns of Culture*, 1934). Exemplul clasic în antropologia culturală este cel al travestiţilor *(„berdache")* din triburile indienilor nord-americani *zuni, sioux, navajo* etc. Este vorba despre tineri care adoptă trăsături feminine (îmbrăcăminte, gesturi, roluri) şi cărora li se atribuie capacităţi divinatorii, fiind deseori şamani sau vraci. Datorită dublei lor apartenenţe la masculin şi la feminin, se credea că pot avea o relaţie privilegiată cu lumea spiritelor şi beneficiau de un mare prestigiu social. Modul lor de manifestare era divers de la un trib la altul: homosexual, heterosexual, bisexual sau asexual. La indienii *zuni* travestitul se putea căsători cu un bărbat, însă dispreţul comunităţii nu îl privea pe travestit, ci pe bărbatul care a ales să trăiască cu el. La alte triburi, bărbaţii care se pregăteau să plece la vînătoare sau la război erau obligaţi să se abţină de la contacte sexuale cu femeile lor, pentru a nu atrage ghinionul. Ca o compensaţie, puteau întreţine acte homosexuale cu travestiţii, care nu puneau astfel de probleme. Relaţiile homosexuale în afara acestor situaţii erau însă condamnate unanim de către triburile amerindiene.

În alte culturi studiate de antropologi, homosexualitatea era încorporată riturilor de iniţiere masculină. Este cazul populaţiilor *baruya* şi *sambia* din Noua Guinee, analizate de Maurice Godelier *(La Production des Grands hommes*, 1982) şi Gilbert Herdt *(The Sambia. Ritual and Gender in New Guineea*, 1986). Novicii în vîrstă de 10-14 ani erau inseminaţi timp de mai mulţi ani de către tineri celibatari care nu avuseseră încă raporturi heterosexuale (după căsătorie, bărbaţii nu mai puteau iniţia pentru că sperma lor era considerată poluată, prin contaminarea cu trupul femeii). Ritualul felaţiei sau al coitului anal se petrecea în secret, asigurînd trecerea simbolică a băieţilor din lumea femeilor în cea a bărbaţilor. Ideologia homosexualităţii la *baruya* se întemeia pe credinţele legate de fecundare, naştere şi corpul femeii. Astfel, în reprezentările lor, bărbatul are cel mai mare rol în conceperea fătului, femeia fiind un simplu receptacol. După instalarea graviditătii, se multiplica numărul contactelor sexuale, întrucît se credea că sperma bărbatului era necesară dezvoltării fătului. Apoi, se considera că sperma bărbaţilor dă puberilor puterea de a se naşte a doua oară, în afara pîntecelui matern. Sperma reprezintă, în cadrul acestui ritual, o cale simbolică de transmitere a puterii masculine, a virilităţii războinice. La *etoro*, o altă populaţie din Noua Guinee, a fost semnalată credinţa că bărbaţii au o rezervă limitată de lichid spermatic. Cînd rezerva se termină, bărbatul moare. Pentru a preveni aceasta, băieţii trebuie să primească sămînţă de la adulţi. Nu erau permise schimbarea „donatorului" sau actele homosexuale între băieţii de aceeaşi vîrstă. Adolescentul care se dezvolta prea repede era suspectat de folosirea unor surse suplimentare de „hrănire".

Bernard Sergent, în *Homosexualité et initiation chez les peuples indo-européennes* (1996), observa că homosexualitatea rituală întîlnită în unele societăţi arhaice prezintă numeroase similitudini cu „pederasita pedagogică" practicată de grecii antici. Aceştia admiteau o singură formă de relaţie homosexuală, cea între un erast şi un eromen, un adult şi un adolescent – acesta din urmă cu rol pasiv. În afara acestui cadru iniţiatic, relaţiile homosexuale erau sancţionate, cei prinşi asupra faptului riscînd să-şi piardă drepturile cetăţeneşti. „Pedagogia homosexuală" este în strînsă legătură cu *ethos*-ul războinic – samuraii japonezi aveau şi ei acelaşi tip de relaţii cu tinerii aspiranţi.

Aceste forme de homosexualitate iniţiatică la antici sau la populaţiile „primitive" erau strict codificate, practicate exclusiv în circumstanţe liminale rituale. În afara lor, relaţiile homosexuale nu erau admise. Definiţia europeană a homosexualităţii nu are valoare operativă în aceste cazuri: relaţia era asimetrică şi ierahică, în mod obligatoriu participanţii trebuia să aparţină unor grupe diferite de vîrstă, în care cei tineri îşi asumau rolul pasiv; penetrarea nu era văzută întotdeauna ca un act sexual; uneori nu exista componenta erotică; trecerea la relaţii heterosexuale se făcea fără probleme; dacă apăreau înclinaţii homosexuale, acestea erau reprimate.

Riturile de iniţiere feminină care să implice comportamente homosexuale sînt mai puţin atestate de cercetările de teren. Ştim că, la unele populaţii africane, tinerele fete treceau printr-o ceremonie secretă în care primeau roluri masculine: ele trebuiau să ofere mîngîieri femeilor adulte.

În literatura antropologică sînt consemnate cazuri de cupluri „homosexuale". Antropologul britanic E.E. Evans-Pritchard, care a studiat populaţiile africane *nuer* (*The Nuer*, 1940) şi *azande (Sexual inversion amog the Azande*, 1979), a observat că sînt permise căsătoriile între persoanele de acelaşi sex. De exemplu, la *nueri*, o femeie căsătorită care nu putea avea copii era considerată bărbat, revenea în familia ei şi putea să îşi ia o soţie sau putea să plătească un bărbat pentru a procrea cu aceasta. Pentru *nuer*, acest tip de căsătorie nu era considerat „homosexual" pentru că femeia sterilă este bărbat din punct de vedere social.

La *azande*, populaţie poligamă, tinerii războinici care nu aveau acces la femei se puteau căsători cu băieţi mai mici decît ei, aceştia îndeplinind rolurile domestice de soţie, dar în acelaşi timp fiind iniţiaţi în meşteşugul armelor. Însă nu era vorba despre un cuplu durabil, ci doar de o stare temporară, o etapă tranzitorie, pînă ce războinicul strîngea averea necesară pentru a-şi cumpăra o femeie. Aceste cupluri alcătuite din persoane de acelaşi sex aveau alt statut şi nu pot fi comparate cu căsătoriile *gay* sau lesbiene de astăzi. Flexibilitatea este trăsătura care pare să caracterizeze comportamentele sexuale din societăţile arhaice, faptul că, practic, nu există homosexualitate care să excludă relaţiile heterosexuale.

Deseori, studiile transculturale referitoare la aceste comportamente au fost acuzate că au un scop subversiv, acela de a legitima homosexualitatea: dacă aceasta este considerată „normală" în unele societăţi, atunci este legitim a cere un tratament similar pentru minorităţile sexuale din lumea „civilizată". Pentru a-şi afirma dreptul la diferenţă şi a combate atitudinile homofobe, literatura *gay & lesbian* nu ezită să folosească argumente antropologice, citînd rezultatele acestor cercetări de teren efectuate în societăţile exotice. Rezultă de aici o situaţie paradoxală: pe de o parte este promovată o viziune etnocentristă asupra homosexualităţii (prin proiectarea propriilor valori şi definiţii), pe de altă parte asistăm la un soi de relativism cultural în care atitudinile sexuale ale „primitivilor", idealizate şi extrase din contextul originar, sînt considerate superioare celor din societăţile moderne. Încă o dată, mitul „bunului sălbatic" se dovedeşte a fi extrem de longeviv în imaginarul colectiv european.

Cosana NICOLAE

O pilulă concentrată de istorie recentă

În cadrul mişcărilor pentru drepturi civile ale populaţiei de culoare din anii '50 şi '60 întîlnim pentru prima oară configuraţia standard pentru acest tip de manifestare publică în Statele Unite: mobilizarea la toate nivelurile sociale, petiţiile la tribunal, campaniile de presă, politica de *lobby,* nesupunerea civilă şi demonstraţiile şi protestele non-violente. Particularizînd, începutul militantismului actual pentru drepturile minorităţilor sexuale este situat temporal precis în ziua de 28 iunie 1969. Printr-o coincidenţă intens speculată de cei ce se ocupă de istoria evenimentului, imediat după moartea actriţei Judy Garland, un star pentru populaţia *gay,* s-a produs scînteia ce a stîrnit rebeliunea de la Stonewall Inn din Manhattan. Atunci, o serie de travestiţi imigranţi din lumea a treia şi transsexuali de culoare s-au organizat într-o serie de manifestaţii împotriva raidurilor şi hărţuielilor de rutină făcute de NYPD în barurile homosexuale din West Village. În anii '70 şi '80, anunţarea publică a preferinţei sexuale, manifestările publice de afecţiune homosexuale sau purtarea de însemne *gay and lesbian* reprezentau un act de mare curaj oriunde s-ar fi petrecut, cu excepţia unor enclave ca New York sau San Francisco.

Organizaţiile pentru drepturile civile ale minorităţilor sexuale au primit o infuzie de energie la sfîrşitul anilor '90, cînd o serie de mari companii şi-au declarat politica nondiscriminatorie faţă de orientarea sexuală, începînd cu American Airlines şi continuînd cu Intel, Apple, Nike sau IBM. Măsurile protecţioniste începute de aceste corporaţii au fost dublate de ordonanţe municipale şi statale pe întreg teritoriul Statelor Unite. Din septembrie 2005, Massachusetts recunoaşte căsătoriile între persoane de acelaşi sex, în timp ce California, Connecticut, Washington D.C., Hawaii, Maine, New Jersey şi Vermont le acordă acestora un statut legal similar cu cel al unui mariaj prin accesul la aceleaşi drepturi civile. În acelaşi timp, 16 state au amendamente constituţionale care interzic căsătoriile homosexuale, iar alte 27 declară prin lege că un mariaj reprezintă uniunea dintre o femeie şi un bărbat.

Ambivalenţă anxioasă faţă de politica diferenţelor sexuale rămîne deci activă la nivel general. În materie de presă, *New York Times* citează mereu cel mai recent studiu făcut de o universitate de renume pentru a-şi susţine argumentaţiile pe această temă, *Time* şi *Newsweek* consacră editoriale despre ultimele descoperiri biologice sau neurologice în ceea ce priveşte deosebirile între sexe, iar CNN dedică în fiecare lună circa zece minute acestui subiect. Pe de altă parte, filmul *Brokeback Mountain,* ce acordă vizibilitate relaţiei dramatice dintre doi bărbaţi, proaspătul laureat al mai multor Globuri de Aur, se îndreaptă spre un profil de succes la ceremonia Premiilor Oscar de pe 5 martie. Dincolo de orice perspectivă deschisă ar reflecta mass-media, există uneori campanii spasmodice menite să îmblînzească temerile conservatoare/ tradiţionale că diferenţele respective se vor materializa brusc şi vor scăpa libere în noapte, începînd să facă ravagii în jur, alături de alţi duşmani patentaţi, cum ar fi: feminismul, schimbarea de sex sau femeile ce fac copii fără să aibă un partener stabil.

În prezent, o măsură a respectului pentru mişcările ce promovează drepturile civile acordate minorităţilor sexuale este dată de faptul că şi cei mai conservatori republicani din Congres îşi verbalizează homofobia folosind un limbaj neutru şi referindu-se la „drepturi speciale" sau la un „alt stil de viaţă". Dacă afirmăm că limbajul nu este inocent, ci conţine diverse tipuri de presupoziţii şi prejudecăţi, intrăm într-o cacofonie de noi întrebări epistemologice pe care nu orice urechi sînt pregătite să le accepte. În termenii discursului minoritar promovat la nivel academic de teoria *queer,* identitatea fiecăruia este fluidă, variabilă şi contingentă, pentru că operează într-o serie de determinaţii cultural-istorice, retorice şi ideologice. Totodată, credinţa în adevărurile universal valabile nu este privită decît ca o formă de politică, altfel spus, o modalitate de a prelua o voce universală în scopuri de putere şi, în acelaşi timp, a o imuniza faţă de critici.

Homosexualitatea greacă

„Grecii n-au moştenit credinţa că o putere divină i-a revelat omenirii un cod de legi care reglementau comportamentul sexual şi nici n-au întreţinut-o. Nu aveau o instituţie a cărei atribuţie să fi fost controlul respectării interdicţiilor sexuale. În faţa unor culturi mai vechi, mai bogate şi mai elaborate decît a lor, ei şi-au luat libertatea de a alege, a adapta, a dezvolta şi, mai ales, de a inova."

K.J. Dover, *Homosexualitatea greacă*

Cristina FOARFĂ

Una plus una sau unul plus unul?

„M-a sărutat o tipă la un chef", îmi povesteşte M. „Aşa, din senin. Adică nu chiar, vorbeam, rîdeam, dar nu mă aşteptam să facă asta." „Ceilalţi cum au reacţionat?", o întreb curioasă. „Au început să aplaude, să ne încurajeze." „Şi tu? Ce părere aveai?", încerc să aflu în continuare. „ Păi... sincer, la început eram şocată, dar apoi mi-a plăcut. Nu ştiu dacă era vorba de faptul că eram în centrul atenţiei... cred că pur şi simplu mi-a plăcut."

Întrebarea e simplă: e acelaşi lucru să vezi două fete împreună cu a vedea doi băieţi împreună? Ca bărbat, poţi accepta că prietena ta e bisexuală sau că a avut, la un moment dat, o aventură cu o altă fată? Dar invers, că prietenul tău a fost îndrăgostit de cel mai bun prieten? Multe persoane ignoră aceste teme tabu şi fie refuză să răspundă la întrebări, fie încearcă să dea „răspunsul corect", fie folosesc stereotipuri. La aceste întrebări „delicate", ce pot implica argumentaţii care să treacă prin istoria culturii de la Sapho şi Platon încoace (nu o să se întîmple totuşi acest lucru), au încercat să răspundă cîteva persoane.

Alin, 23 de ani, student: Evident că pot accepta mai degrabă lesbianismul (sau bisexualitatea) la femei. Dar aici sînt subiectiv, pentru că sînt condiţionat de biologie *(rîde)*. La modul general, conceptual, moral, dacă nu percep vizual, nu e nici o diferenţă.

Petre, 27 de ani, Corporate Sales: Mi-e cu 60% mai uşor să văd două tipe care se sărută. Doi bărbaţi nu. La femei e frumos, dar la bărbaţi e scîrbos.

Mihai, 23 de ani, student, se bagă în discuţie: Auzi, tu pui şi poze la articol? Cu două tipe, evident!

Cosmin, 20 de ani, student: Eu, bărbat fiind, îmi plac femeile. O femeie cu încă o femeie egal două femei. Cu cît mai multe, cu atît mai bine. E doar o opţiune de viaţă, fie că îmi place, fie că nu. Nu mă uit la *gay,* oriunde i-aş vedea, pentru că mă sperie. Femeile sînt mai *soft* şi mai atrăgătoare din punct de vedere vizual. Dar societatea mă învaţă să fiu tolerant cu toată lumea (cum se numea *the museum of tolerance* din South Park?).

Mihai, 57 de ani, inginer: Ei, fetele se mai pupă, se mai joacă, dar tot bărbatul e de bază. La bărbaţi e treabă serioasă.

Elena, 23 de ani, studentă: Mie mi se pare diferit pentru că femeile sînt mai frumoase fizic decît bărbaţii. Au forme frumoase, reprezintă senzualitatea în sine. Imaginea a două femei sărutîndu-se poate fi excitantă chiar şi pentru o femeie. În adolescenţă toate fetele au tendinţa de a face jocuri erotice între ele, fie că se finalizează cu act sexual, fie rămîn la stadiul de atingeri.

Ana, 22 de ani, studentă: Mie îmi plac şi unii, şi alţii, sunt OK. Mi-ar plăcea să văd mai mulţi tipi de mînă pe stradă, nu e nimic rău în asta. Dacă aş avea o problemă ca prietenul meu să fi avut o relaţie cu un alt tip înaintea mea? Nu cred, din contră, mi s-ar părea că e mult mai deschis la minte. Şi aş încerca să aflu mai multe *(rîde)*.

Corina, 31 de ani, avocat: La 19 ani m-am îndrăgostit de o bună prietenă. A fost ciudat pentru că niciodată nu-mi trecuse prin cap că aş fi putut fi lesbiană. De fapt, nici nu eram. Nu era cu nimic diferit faţă de o relaţie cu un băiat. Bine, totul era mai senzual, mai tandru, mai... feminin, dar în fond vorbim de aceleaşi sentimente. Ne-am despărţit, asta a fost, acum fiecare e la casa ei, căsătorită. La fete se mai întîmplă, mai în glumă, mai în serios, sînt mai predispuse la aşa ceva. Uite, fetele mai dansează între ele, băieţii, niciodată. Sau merg de mînă, sau se pupă cînd se întîlnesc.

Marina, 45 de ani, îngrijitoare: Nu e bine nici într-un fel, nici în altul. Bărbatul trebuie să trăiască cu femeia, şi atît. Am auzit eu că la bărbaţi e o genă modificată de le plac alţi bărbaţi, n-am eu treabă cu ei, dar tot nu e bine. Fetele se prostesc, dar tot le trebuie un bărbat să le bage minţile în cap.

În cazul bărbaţilor, răspunsurile sînt previzibile. Două femei împreună sînt expresia senzualităţii şi a jocului erotic... dar nu iau acest lucru prea în serios, fără a-şi putea închipui că între un bărbat şi o femeie, femeia ar alege... fe-meia. Deşi nu e prezent propriu-zis, bărbatul e (se simte) implicat, se gîndeşte că, pînă la urmă, el este scopul sau motivaţia actului. Pentru majoritatea femeilor, doi bărbaţi care sînt împreună nu reprezintă o promisiune, îi ignoră sau îi privesc de la distanţă, pentru că îi văd într-o altă lume decît a lor, închisă, iar bărbaţii *straight* îi consideră, nu de puţine ori, o ameninţare. Lesbianismul sau bisexualitatea feminină reprezintă un subiect mai puţin discutat în România, cu mai puţine cazuri concrete mediatizate. Ştim că starul X este *gay,* dar nu ştim că vedeta Y a avut o aventură cu o altă femeie. Dacă sînt rugaţi să judece la rece, majoritatea persoanelor admit că, de fapt, nu există nici o diferenţă fundamentală. Din discuţiile avute cu mai multe persoane, impresia mea este că manifestările homosexuale sînt tolerate mai mult teoretic, social, pe cînd cele lesbiene sînt mai uşor de acceptat practic, în cazul unei interacţiuni directe. Se pare că motivaţiile optării pentru una sau alta dintre forme (sau respingerea ambelor) reprezintă fie o condiţionare culturală, fie una a obişnuinţei sociale, fie se face pe criterii estetice sau este, pur şi simplu, bazată pe imaginaţie şi fantezie.

P.S. Exact în timp ce eu scriu acest articol, aud o ştire, pentru unii, bizară – o mare dezbatere s-a născut în lumea jocurilor pe calculator: dacă în *World of Warcraft,* unul dintre cele mai cunoscute jocuri multiplayer online, să se accepte relaţii între fiinţe (orci, elfi, zîne...) de acelaşi sex.

„Adevărata iubire"

„Am rata esenţialul dacă ne-am imagina că iubirea băieţilor şi-a creat propria-i interdicţie sau că o ambiguitate specifică filosofiei nu i-a acceptat realitatea decît pretinzîndu-i depăşirea. Să nu uităm că acest «ascetism» nu era o manieră de desconsiderare a iubirii băieţilor, ci, dimpotrivă, era un mod de a o stiliza şi, astfel, conferindu-i o formă şi un aspect, de a o pune în valoare. Nu este mai puţin adevărat că există aici o exigenţă de abţinere totală şi un privilegiu acordat problemei dorinţei; ele introduceau elemente care nu erau uşor de introdus într-o morală structurată în jurul cercetării practicării plăcerilor."

Michel Foucault, *Istoria sexualităţii*

Sînziana CÂRSTOCEA

Homosexualii nu-s de pe la noi

Acum aproape cinci ani, în iunie 2001, la Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei din Bucureşti, la susţinera unei lucrări de licenţă ce aborda subiectul minorităţilor sexuale, unul dintre profesorii din comisie mi-a pus o întrebare ce voia să atingă problema chiar în miezul ei: „Şi i-aţi întîlnit, domnişoară, pe homosexualii ăştia?". Am răspuns simplu că, deşi nu ăsta era obiectivul lucrării mele, am întîlnit homosexuali, da, şi am şi cîţiva prieteni apropiaţi... A continuat prin a-şi exprima uimirea şi a-mi sugera că e o întrebare justificată, spunînd aproximativ următoarele: „Doar nu ne dorim să facem o problemă din nimic, să inventăm probleme care nu există de fapt..."

Ceea ce vreau să subliniez cu episodul ăsta nu e lipsa de preocupare a profesorului respectiv pentru realităţile sociale contemporane, nici necunoaşterea lor, ci o altă idee, de altfel des întîlnită şi în alte contexte: homosexualii nu-s de pe la noi. Din 1993 încoace, de cînd s-au deschis dezbaterile pe marginea depenalizării homosexualităţii în România, asocierea dintre homosexual şi străin a devenit un loc comun. Mai multe elemente au contribuit la asocierea cu pricina: pe de o parte, dezbaterile au fost lansate la o iniţiativă a guvernului de a răspunde obligaţiilor asumate prin semnarea tratatelor premergătoare aderării la Consiliul Europei. Obiectivul integrării europene a adus cu sine recomandări explicite privind modificarea legislaţiei discriminatorii pe criteriile orientării sexuale, iar lansarea reformei privitoare la relaţiile homosexuale a fost clar asociată condiţionalităţii externe. Pe de altă parte, o lungă perioadă după căderea regimului, homosexualitatea a continuat să fie un subiect tabu, iar homosexualii înşişi, absenţi din spaţiul public, de unde şi dificultatea de a asocia o semnificaţie indigenă conceptului. Mai mult însă, unul dintre elementele esenţiale, care contribuie la această viziune, este poziţia Bisericii Ortodoxe, care insistă în a pune semnul egalităţii între românism şi ortodoxie. Ortodox de două mii de ani, poporul român ar fi un popor sănătos şi pur, iar homosexualitatea, o patimă păgînă, deci străină românităţii.

Aşa se face că disputa privitoare la a depenaliza sau nu homosexualitatea a devenit foarte repede un conflict naţionalism *versus* europenizare. Prinşi între ciocan şi nicovală, parlamentarii au găsit într-o primă fază o rezolvare desprinsă parcă din Caragiale: să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic! Relaţiile homosexuale sînt depenalizate în privat, dar sînt negate drepturi sociale de bază, ca libertatea de expresie şi de asociere. Soluţia găsită prin reforma din 1996 vorbeşte de la sine: un compromis ce răspunde unui conflict, ale cărui mize nu sînt înţelese dincolo de tensiunea politică. Decizia nu ţine cu nimic cont de persoanele care sînt direct vizate; homosexualii români continuă să fie marii absenţi din această ecuaţie, iar noile reglementări ţinteau tocmai îndepărtarea lor din spaţiul public.

© L. Geabelea

Mai mult, compromisul la care se ajunge, încercînd să se răspundă unei tensiuni politice, exprimă cu claritate imposibilitatea de a concepe homosexualitatea în termeni de drepturi şi libertăţi individuale. Argumentul dreptului la viaţă privată, stipulat în Constituţie, nu are nici o rezonanţă în contextul societăţii româneşti. Susţinătorii menţinerii legislaţiei punitive (o mare parte a partidelor politice, Biserica Ortodoxă, dar şi o serie de organizaţii şi fundaţii, dintre care ASCOR, Fundaţia Anastasia sau Noua Dreaptă) mobilizează argumente ce exclud din start considerarea relaţiilor homosexuale drept o chestiune intimă. În viziunea lor, domeniul juridicului nu e circumscris la ceea ce e drept sau nedrept, ci e extins la moral, e presupus a reglementa între bine şi rău, iar homosexualitatea e, prin definiţie, doar o crimă împotriva naţiunii, imorală. De cealaltă parte însă, cei care încearcă abrogarea legislaţiei discriminatorii (într-o primă fază foarte puţini APADOR-CH, SIRDO, mai tîrziu Accept, Fundaţia pentru o Societate Deschisă, Societatea Academică din România, Grupul pentru Dialog Social), chiar dacă susţinători ai unei concepţii despre juridic ce operează cu categoriile drept-nedrept, constată cu uşurinţă inoperativitatea conceptelor... Prin urmare, apelează la autoritatea supranaţională pentru a face înţeles mesajul lor. Trimiterea constantă la valorile democratice cuprinse în recomandările europene, la tratatele internaţionale, semnate şi ratificate, e de natură să le legitimeze demersul.

La cinci ani după ce articolul 200 a fost abrogat, subiectul homosexualităţii continuă să fie unul dificil, dacă nu chiar nelegitim în societatea românească. Exemplul autorizării primului marş *gay* la Bucureşti e grăitor: relaţiile homosexuale, dacă ţin de viaţa privată, atunci să rămînă în intimitate. Rezistenţa la a accepta un stil de viaţă diferit şi expresiile diferenţei rămîne puternică.

Pe de altă parte, continuînd invocarea Occidentului ca reper, în universităţile europene, canadiene sau americane există de ani buni departamente dedicate cercetării culturilor *gay* şi *lesbiene,* diferitelor aspecte sociale, antropologice, legale sau istorice ale acestor minorităţi. În România, autorităţile universitare consideră că subiectul nu e ştiinţific. Un colocviu pe tema mişcărilor asociative ale persoanelor LGBT a fost totuşi găzduit de Universitatea Bucureşti în septembrie 2005. Justificate în principal de prezenţa asociaţiei Accept printre sponsorii conferinţei, nu puţine au fost temerile şi contestaţiile suscitate de această iniţiativă. Un subiect intens politizat, homosexualitatea rămîne o temă pe marginea căreia va trebui să mai curgă multă cerneală înainte să o putem accepta.

Andrei BOGDAN

Atacul albinelor ucigaşe

Miercuri, 15 februarie, de la ora 20,00, la Sala Polivalentă, va avea loc primul mare concert hip-hop din România: Shabazz The Disciple (MC-ul de la Gravedigazz), DJ Sueside (DJ-ul celebrului raper RZA, cel care a lucrat, printre alţii, cu Tarantino şi cu Jim Jarmusch), Beretta 9 & Shogun Assasson (doi dintre MC-ii trupei Killarmy), Cilvaringz (MC-ul european al „familiei" Wu-Tang), Barracuda (invitat pe albumul Birth of A Prince, *semnat acelaşi RZA) şi Christ Bearer (Northstar), în deschidere urmînd să presteze Salah Edin (cel mai tare rapper arab), Paraziţii (cea mai galonată trupă din România) şi Turntable Science (o gaşcă nebună de dj-i români). O reţetă grea, şi la propriu şi la figurat, pentru orice cunoscător de hip-hop. Concertul Wu-Tang Killa Beez va fi un melanj de mesaje şi destine, vieţile multora dintre raperi depăşind orice scenariu de film.*

În ciuda faptului că Paraziţii sau B.U.G. Mafia sînt două nume care au un cuvînt greu de spus pe piaţa muzicală autohtonă, reuşind să surclaseze fără probleme, la capitolul vînzări, artişti mult mai mediatizaţi, publicul român de hip-hop nu a fost testat cu adevărat de-a lungul celor 14 ani de „istorie", decît de două ori. În ambele cazuri, prestaţiile rapperilor francezi şi americani au fost gratuite. Pesemne, din cauza acestor precedente, la care se adaugă faima rapperilor autohtoni, vopsită cum se cuvine în mass-media, producătorii de concerte au evitat aducerea în ţară a unor rapperi cu greutate. Prin tîrg, s-a vehiculat ideea că, de fapt, publicul românesc de hip-hop nu există, evenimentele de gen nedepăşind, de obicei, spaţiul unor cluburi de maximum 1.000 de persoane. În aceste condiţii de piaţă, pentru iubitorii culturii hip-hop căile de promovare a evenimentelor de gen sînt, evident, *underground,* Internet-ul fiind principalul motor de răspîndire a veştilor. Aşa se întîmplă şi acum, cînd, pentru prima dată după Revoluţie, românii pot vedea la lucru o gaşcă aparţinînd celui mai puternic *brand* hip-hop din lume: Wu-Tang.

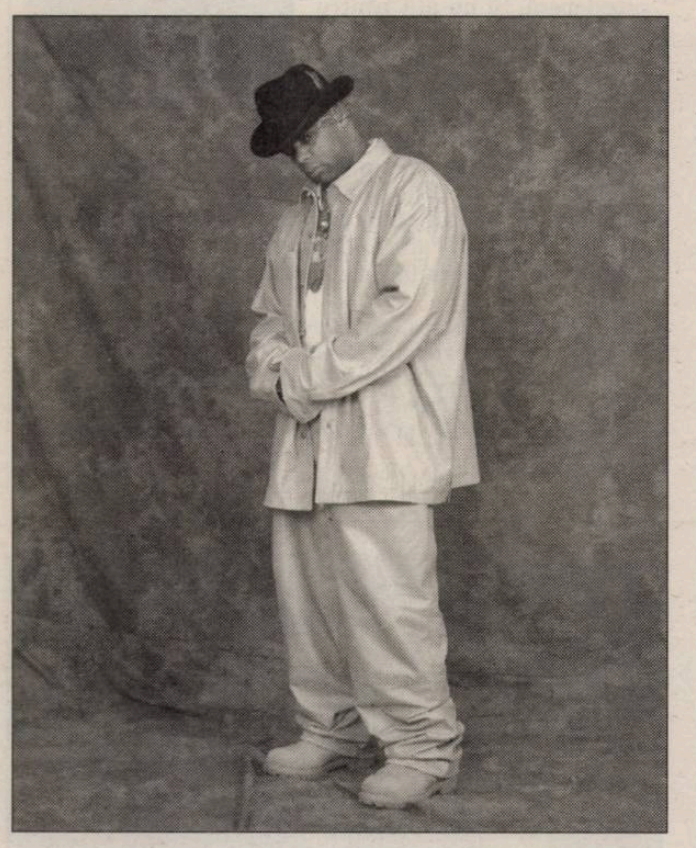

Shabazz The Disciple

Chiar dacă nu-i vom vedea la Bucureşti pe „tăticii" RZA, Raekwon, Method Man sau Ghostface Killah, ne vom putea delecta totuşi cu eşalonul doi al familiei Wu-Tang, reunit sub deviza Wu-Tang Killa Beez. Show-ul va fi un „atac al albinelor ucigaşe" şi, de ce nu, un prim test pentru publicul autohton de gen. Abia acum se va vedea dacă acesta există cu adevărat şi dacă are capacitatea financiară necesară pentru a sprijini mişcarea. Dacă nici la Wu-Tang Killa Beez fanii români nu vor veni în număr mare, atunci asta înseamnă că nu sînt chiar atît de mulţi pe cît încearcă unii să ne determine să credem sau că, de fapt, e vorba doar de fani falşi care, după ce-şi descarcă albumele de pe Internet, nu fac altceva decît să-şi dea cu părerea departe de concerte. Deşi, dacă sîntem corecţi pînă la capăt, această atitudine nu e de condamnat întru totul. Trebuie să recunoaştem că, spre deosebire de Statele Unite sau Franţa, în România hip-hop-ul s-a născut în casă şi abia apoi a coborît în stradă, ceea ce îi dă o notă specială.

Graţie talentului său în mînuirea rimelor, Shabazz The Disciple, cel mai cunoscut raper de pe afiş, a reuşit să-şi cîştige repede respectul în hip-hop-ul mondial. Deşi tînăr, Shabazz n-a avut deloc o viaţă roz. În mai puţin de 15 luni, şi-a pierdut tatăl şi un unchi, ambii răpuşi de SIDA, sora mai mică a fost omorîtă accidental într-un schimb de focuri, iar prietenul său din copilărie, Supreme, a fost ucis în faţa uşii sale... Cum poţi trăi cu gîndul că asasinii prietenului tău ar fi putut foarte bine, cu un singur glonţ în plus, să-ţi năruiască toate speranţele într-o fracţiune de secundă? Un tînăr născut în ghetourile newyorkeze ştie, cu siguranţă, răspunsul la această întrebare. În cazul lui Shabazz, aceste poveşti tragice de viaţă au însemnat sursa de inspiraţie pentru cele două albume: *The Book of Shabazz – Hidden Scrollz* (2003) şi *The Passion of The Hood Christ*, proaspăt lansat pe piaţă. Nu este un clişeu faptul că reprezentanţii culturii hip-hop provin din zone marginale unde infracţionalitatea este un mod de viaţă la propriu şi de unde nu poţi scăpa decît încercînd să o prezinţi aşa cum este. Fără a o cosmetiza în nici un fel.

Din punct de vedere al mesajelor, există diferenţe majore între Killa Beez şi Paraziţii, temele fiind diferite. Ceea ce leagă însă aceste mesaje este muzica. Cît timp vor exista probleme sociale, va exista şi hip-hop, cît timp politicienii vor continua să neglijeze problemele tinerilor săraci, raperii vor reprezenta în continuare vocea străzii... Ei nu au nevoie de arme sau de manifestări agresive. Pentru raperi, principala armă este cuvîntul. Cine nu crede să vină la Wu-Tang Killa Beez!

mergi pe mîna mea

Clipe şi sunete

Cît timp am ţinut cronica TV la *Dilema veche,* am criticat deseori canalul TVR Cultural pentru felul cum înţelegea să facă televiziune culturală. Criticile mele nu aveau însă nici un ecou, iar oamenii continuau să-şi facă treaba aşa cum erau obişnuiţi încă din vremea lui Ceauşescu, prezentînd în dorul lelii o cultură de artizanat şi tot felul de kitsch-uri sforăitoare cu pretenţii de artă înaltă. Iată însă că a trebuit să plec din ţară, să nu mai urmăresc postul, ca să-mi schimb părerea (în general proastă) despre TVR Cultural. Acum ceva vreme, cineva mi-a adus din România nişte înregistrări de pe acest canal cu emisiunea *Clipe şi sunete* şi am putut vedea nişte videoclipuri senzaţionale, cu muzică românească contemporană, care pot sta oricînd alături de cele difuzate de Mezzo. Ba unele – cum ar fi, de pildă, cel cu violoncelista Laura Buruiană interpretînd piesa Doinei Rotaru „Sonată pentru violoncel solo", cel cu Dan Dediu şi Valentina Sandu-Dediu cîntînd la patru mîini piesa „Idilă" de Dan Dediu sau cel cu flautistul Ion Bogdan Ştefănescu care oferă o variantă foarte interesantă a piesei „Circuit" de Violeta Dinescu – sînt chiar mai bune decît multe clipuri similare produse în Occident. Şi acest lucru mi-a fost confirmat de mai mulţi nemţi cărora le-am arătat videoclipurile – unii dintre ei compozitori sau oameni din branşă –, şi care au fost de-a dreptul entuziasmaţi. Idei ingenioase de scenariu, unghiuri de filmare bine găsite, imagine dinamică, montaj excelent, cu tăieturi care pun în valoare mişcările muzicale. Ce mai, realizatoarea emisiunii, Oana Drăgulinescu, a făcut o treabă foarte bună! Să sperăm că, pînă va pune Mezzo ochii pe ea, va mai avea timp să-i înveţe şi pe colegii ei, meseriaşii cu vechi state de plată în TVR, să-şi facă treaba la fel de bine.

Cezar Paul-BĂDESCU

colţul scurt

Concert Anti-Valentine's Day

● În Club A, vineri, 10 februarie, concert Crize; iar marţi, 14 februarie, concert Anti-Valentine's Day cu Ţapinarii.

● La Galeria HT003, pînă la sfîrşitul lunii, expoziţia de fotografie „Imagini din Europa de Est" – Laurent Gueneau.

● La Institutul Cultural Român, pînă în martie, expoziţia „Copilul, între diavol şi Dumnezeu" – „lucrări cu conţinut religios în expresie plastică şi literară infantilă, altfel spus, picturi fermecătoare, desene surprinzătoare şi gînduri năucitoare, adică Dorel Zaica şi elevii săi", am încheiat citatul.

● Teatrul „Nottara" a reluat întîlnirile săptămînale cu muzică şi poezie, în fiecare marţi, de la ora 19,30, la Sala „George Constantin". (**M. C.**)

Andrei OIŞTEANU

Moştenirea lui Goldfaden

Am revăzut recent, la Colegiul Noua Europă, excelentul film documentar, Moştenirea lui Goldfaden, *realizat în 2004 de Radu Gabrea (regie) şi Manase Radnev (scenariu). Proiecţia a fost organizată cu ocazia împlinirii a 130 de ani de la fondarea, la Iaşi, de către Avram Goldfaden, a primului teatru evreiesc din lume, fapt atestat de o cronică publicată în 1876 de însuşi Mihai Eminescu. La discuţiile care au urmat vizionării filmului am pus întrebarea „De ce s-a născut primul teatru evreiesc anume la Iaşi şi anume în 1876?", încercînd să dau eu însumi un răspuns.*

În epocă, viaţa comunităţii evreieşti din Ţările Române era esenţial diferită de viaţa evreilor din Vest şi din Est.

În 1867 evreii din Austro-Ungaria se emancipează politic. Toţi locuitorii Ungariei devin cetăţeni maghiari, de confesiune catolică, protestantă sau mozaică. Evreii sînt maghiarofoni şi se integrează (sau chiar se asimilează) în „societatea gazdă". Evident, antisemitismul din Austro-Ungaria persistă. Apariţia primarului antisemit Karl Lueger la Viena şi, ca reacţie, cea a sionistului Theodor Herzl spun multe. Anume în această parte a continentului şi în această epocă este folosit pentru prima dată termenul *antisemitism,* care va face o carieră prodigioasă. Cu toate acestea, intelectualii evrei din Europa Centrală nu-şi vor călăuzi eforturile atît spre izolare (prin înfiinţarea unor instituţii de păstrare a identităţii culturale), cît – conform principiilor iluminismului – spre integrare în cultura germană. În Rusia ţaristă, în schimb, nici nu se pune problema emancipării evreilor. Aceştia sînt aspru discriminaţi socio-politic. Tot în 1876 şi tot în *Curierul de Iaşi,* Eminescu scrie că „evreul austriecesc" călător în Rusia riscă să „i se taie cu de-a sila barba, perciunii şi poalele caftanului". Este epoca marilor pogromuri (termen rusesc!) din vestul Imperiului rus, frecvente mai ales după asasinarea de către narodnici a ţarului Alexandru al II-lea în 1881. Apare, la evreii din Rusia, sindromul „cetăţii asediate", care îi face să se „ghetoizeze" cultural, dar întemeierea unui teatru de limbă idiş este imposibilă.

În spaţiul românesc încercarea de emancipare a evreilor este ratată odată cu aprobarea Constituţiei din 1866 şi nu este rezolvată nici prin amendarea ei în 1879. Profund dezamăgiţi, evreii au toate motivele să îşi întărească instituţiile comunitare şi culturale de păstrare a identităţii cultural-lingvistice. Spre deosebire de evreii din Rusia, cei din Ţările Române au nu numai motivele, dar şi oportunitatea să o facă. Toleranţa socială şi confesională permite evreilor din spaţiul românesc să-şi întemeieze presă, şcoală şi teatru de limbă idiş. Cu siguranţă, dezvoltarea teatrului de limbă

Avram Goldfaden cu actorii teatrului

română din Iaşi – Gh. Asachi, C. Negruzzi, Vasile Alecsandri, Matei Millo etc. – a jucat şi ea un rol în întemeierea în acest oraş (mai exact, la Grădina „Pomul verde", în apropierea clădirii actuale a Teatrului Naţional) a primului teatru evreiesc din lume.

Cosana NICOLAE

campus graffiti

De trei ori Walt Whitman

Se iau paisprezece scaune. Se aşază simetric pe două rînduri în mijlocul scenei. Pe fundal, există un ecran pe care sînt proiectate fotografii înfăţişînd portrete şi peisaje americane din secolul al nouăsprezecelea. Apar paisprezece actori îmbrăcaţi în combinezoane negre identice, dar cu figuri extrem de diferite, aleşi special ca să reprezinte cît mai multe tipuri de minorităţi. Actorii preiau cîte un scaun. Pe un fond sonor instrumental *live,* fiecare vine în faţă la microfon şi citeşte cu patos cîteva versuri. Pe măsură ce spectacolul avansează, cei de pe scenă încep să recite simultan în grupuri de doi, de trei, de patru şi aşa mai departe, pînă cînd toate vocile de pe scenă freamătă la unison. Efectul cumulativ este dublat de muzica aflată, la rîndul său, în crescendo susţinut. Apoi totul se opreşte brusc. Pe ecran rămîne o singură imagine, aceea a lui Walt Whitman pe o stradă din Manhattan, în celebra sa costumaţie de *„rogue"*, de rebel vagabond.

Spectacolul, organizat, produs şi interpretat în totalitate de şcolile de teatru şi muzică ale Universităţii Stanford, a avut loc cu ocazia împlinirii a 150 de ani de la publicarea primei ediţii a volumului *Leaves of Grass,* 1855 *(Fire de iarbă)*. Toată luna decembrie a anului trecut a prilejuit, de altfel, ocazia unei serii naţionale de evocări, publicări de noi ediţii şi recitiri ale poetului ce reprezintă în imaginarul american o îmbinare a talentului creativ cu spiritul vizionar democratic.

Whitman, care a trăit între 1819 şi 1892, şi-a promovat cu o asiduitate legendară literatura. De-a lungul vieţii, şi-a scris mai multe recenzii la propriile cărţi şi a trimis în mod regulat informaţii despre viaţa şi opera lui la ziarele şi revistele epocii, note anonime sau care apăreau sub altă semnătură de fiecare dată. Acest lucru nu i-a ştirbit niciodată prestigiul, aşa cum nici afirmaţiile lui D.H. Lawrence – care, excedat de opulenţele scriiturii sale, îl acuza în 1923 de „falsă exuberanţă" – nu i-au afectat posteritatea. În nota sa grandilocventă obişnuită, Harold Bloom îl compară pe Whitman, în pompoasa prefaţă a ultimei ediţii de lux din 2005 de la Penguin Classics a *Leaves of Grass,* cu un Iisus american, cu maeştrii Cabalei, cu *Bhagavad-Gita*, cu Homer şi Milton, ca şi cu toţi scriitorii din propriul său „canon occidental". Tot Bloom consideră însă, în acelaşi timp, că „invers proporţional cu realizările sale estetice, Whitman rămîne subevaluat şi neînţeles".

Pentru mulţi americani astăzi, perenitatea poetului se leagă mai ales în capacitatea sa de a transcende limitele pure ale poeticităţii, reverberînd în patos politic. Din acest motiv, Richard Rorty doreşte în *Achieving Our Country* (1998) să reînsufleţească viziunea civică a lui Whitman, pe care o vede ca necesară pentru evoluţia Statelor Unite. Comparînd Vechea şi Noua Stîngă, Rorty asociază prima orientare ideologică cu „visul american" atotcuprinzător al lui Walt Whitman şi cu perspectiva lui John Dewey asupra unei societăţi laice, aflate în continuă expansiune şi ale cărei deficienţe sînt remediabile, deoarece rezultă din rateuri ale imaginaţiei. (În acelaşi timp, Noua Stîngă este reprezentată de criticii sclaviei şi ai masacrului indienilor, ca şi de oponenţii războiului din Vietnam şi ai celor care i-au urmat.) Pentru Rorty, discursul comunitarist interdependent al lui Whitman nu poate fi decît benefic, pentru că îşi asumă un spirit regenerativ, reformist.

Însă cea mai complexă evocare recentă a lui Whitman mi s-a părut a rezida nu într-un spectacol artistic sau în volutele retorice ale discursului critic, ci în lumea imaginară a lui Michael Cunningham. (În timp ce scriu la acest articol, întîmplarea face să citesc că scriitorul este californian şi fost student la Stanford.) Cunningham, autorul multipremiat al cărţii *Orele,* revine la începutul lui 2006 cu un roman ce poartă titlul *Specimen Days*, preluat, de altfel, de la amintirile de război ale lui Whitman, apărute în 1882. Noul volum este o trilogie sumbră localizată în New York, a cărei acţiune tripartită se petrece pe la 1850, apoi în anul 2000 şi, în final, în jur de 2150. În prima parte avem o istorie cu fantome, în a doua – un *thriller* citadin şi în a treia – o povestire *science-fiction*. Nu ne putem da seama dacă autorul îl citează pe Whitman din afinitate electivă sau ca pe un simptom al unei exorcizări artistice, cert este că acest lucru se întîmplă în cele mai neaşteptate momente. Un băiat de doisprezece ani recită din *Cîntec despre mine însumi* ca un om mare; teroriştii îşi justifică atacurile sinucigaşe cu bombă, prin replici poetice din *Fire de iarbă,* despre cum a muri este un mare noroc, diferit faţă de tot ce ne-am putea închipui; în fine, unui robot cu abilităţi emoţionale i se încorporează un cip de poezie, ceea ce îl face să i se adreseze în versuri, unei altei creaturi artificiale, despre inima largă şi curajul eroilor din toate timpurile.

În varianta sa sumbră, Whitman pare că îmbrăţişează moartea extatică, iar acest lucru este respins automat în paginile cărţii lui Michael Cunningham, apărute în contextul extrem de sensibil de după 9/11. Dar acelaşi Walt Whitman este cel care promite cititorilor, printr-o eternă sublimare de sine, că îi poate însoţi dincolo de timp şi spaţiu, pentru că ştie ce simt („It avails not, neither time or place... I am with you, and know how it is", *Crossing Brooklyn Ferry).*

Stanford, 25 ianuarie 2006

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Vladimir Nabokov, *Vrăjitorul*, traducere din engleză de Luana Schidu, Colecţia „Cartea de pe noptieră", Editura Humanitas, 2005.

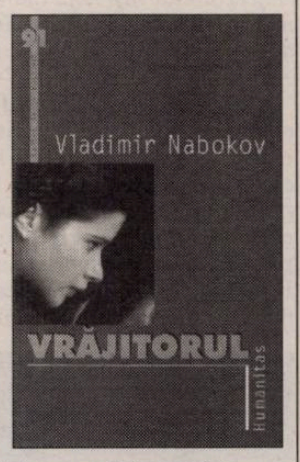

E greu să povesteşti ce povesteşte Sade fără să fii puţin marchiz. Generalizînd, e bine să fii un pic aristocrat cînd scrii despre niscaiva perversiuni. O sclipire de fast, un rafinament uşor snobat, un strop de despotism insidios şi manierat pot zgîndări cu delicii chiar şi o bubă.

Din acest punct de vedere, *Vrăjitorul* lui Nabokov este o capodoperă. Şi nu atît pentru că scriitorul rus chiar descinde dintr-o familie cu blazon, cît, mai ales, pentru scriitura realmente fastuoasă, insidioasă şi manierat-aristocratică a nuvelei cu pricina.

Faptul că textul acesta din 1939 e o eboşă a *Lolitei* pe care Nabokov avea s-o publice 16 ani mai tîrziu spune totul despre *story*-ul cărţii. Faptul că adolescenta de aici nu e deloc „nimfeta" din *Lolita* spune deja ceva despre insolitul acestei proze iniţiale şi promite o lectură cu surprize.

În ce mă priveşte, am descoperit prin *Vrăjitorul* ce înseamnă o realitate cristalină. Nu e o realitate limpede, ci o realitate privită ca printr-un cristal care irizează, multifaţetează, frînge şi răsfrînge totul pînă la halucinaţie, aşa cum o face şi *Vrăjitorul* cu abisurile întunecate ale dorinţei.

Iulia ALEXA

Conturul frumuseţii

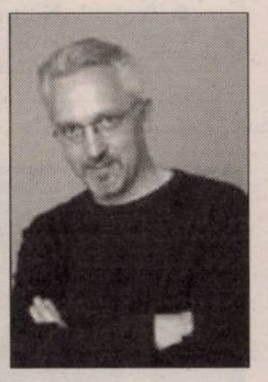

Alan Hollinghurst a obţinut Booker Prize în 2004 şi figurează pe lista celor mai dezirabili autori din planurile editoriale. Juriul de la Booker Prize e recunoscut pentru integritate şi absenţa oricărei imixtiuni extraliterare în criterii. Chris Smith, preşedintele juriului din 2004, era homosexual. Însă speech-ul său de motivare a alegerii lui Hollinghurst a făcut referire la *The Line of Beauty* drept cartea unde se mişcă *„fascinating but dislikeable characters, through the mid-eighties, fuelled by coke and gay sex, touching the fringes of Tory politics"*. Dacă feminismul încerca să descompună („să deconstruiască") o perspectivă eminamente masculină asupra povestirii, pornind de la premisa că o literatură emisă de „bărbaţii europeni albi şi morţi" nu poate fi decît limitată şi limitativă, romanul lui Hollinghurst pune între paranteze deconstrucţia şi tratează direct cu ficţiunea. Cartea nu asumă o ideologie a identităţii *gay,* ci reîncarcă estetic o formă de iubire. Dincolo de ochiul inocentului Nick Guest, un homosexual îndrăgostit, cu aceeaşi conduită a dorinţei ca a oricărui hetero, cartea are o miză mai mare decît a postula identităţi în luptă cu alte identităţi. Este o frescă socială, venind pe drum lin de la Galsworthy şi Huxley. Anii '80 în Londra epocii Thatcher, ipocrizia şi inocenţa. Aristocraţia decadentă şi adicţia la stupefiante trimit la Wilde şi De Quincey (poate nu e întîmplător că Hollinghurst a absolvit acelaşi liceu cu Wilde). *The Line of Beauty* este un roman al unui scriitor foarte erudit, construit în maniera unui *good, old realism* făcînd trimiteri niciodată explicite la tradiţie. Henry James este arhitextul, supratema lui Hollinghurst şi, prin extensie, a lui Nick Guest, naratorul şi autorul unei teze despre stilul scriitorului. Stilul lui James e prototipul, platonician, al frumuseţii. „Nick era la apogeul iubirii lui tinereşti pentru Maestru, îndrăgostit de ritmul lui, ironiile lui, idiosincraziile lui, iubind momentele lui idiosincratice cel mai mult." Convenţiile realismului sînt respectate şi reevaluate. Hollinghurst face jocuri narative, nu ideologice, şi detestă să fie etichetat drept *„gay writer"* care scrie *„gay novels"*. Se declară dezamăgit cînd oamenii nu văd decît acest fapt în cărţile lui. „Am încercat dintotdeauna să scriu cărţi dintr-o perspectivă homo, cu homosexualitatea acestora asumată." Perspectiva narativă este doar un aspect al unei cărţi, şi, dincolo de ea, se întinde un cîmp mult mai larg al ideilor. Încetarea discuţiei asupra legitimităţii estetice sau morale a perspectivei *gay* reduce efectul de *agenda setting* (cu un termen din media însemnînd că simpla discuţie pe marginea unui subiect îl plasează pe acesta, uneori nejustificat, în prima linie a atenţiei). Pe scurt, Nick Guest are 20 de ani şi e îndrăgostit fără speranţă de un fost coleg de la Oxford, al cărui tată este membru al Parlamentului. Este iniţiat erotic de către un mulatru „electrizant". (Poezia şi obsesia îndrăgostirii sînt excepţionale.) Va trăi însă amorul cel mai intens alături de un lord splendid şi terminat de cocaină. Despre propriul antierou, autorul spunea că „este la fel de compromis moral ca toţi ceilalţi". Apropierea de Tony Kushner şi al său *Angels in America* vine aproape de la sine. Aceleaşi teme înfrigurau şi Anglia, şi America anilor '80: homosexualitatea prohibită, emergentă în calitate de *political issue*, puterea, drogul, SIDA. Însă nici una dintre aceste două scrieri nu asumă homosexualitatea drept ideologie. Exact această diferenţă specifică le legitimează estetic. Pe de altă parte, în *The Line of Beauty,* homosexualitatea este, ca de multe ori în realitate, un joc social, ceea ce sociologii numesc „jocul de adîncime", pentru a-l diferenţia de cel pentru statut, respect, etc. Într-un sens mai larg, dacă nişte tineri homo se zbenguiesc într-o baie publică, nu au parte doar de plăcere, ci îşi reafirmă drepturile şi libertatea. Nick Guest primeşte daruri de la politicieni importanţi (evident, *gay),* îşi face o carieră. Constată, şocat, că pînă şi Gerald, MP însurat şi tată al amicului *straight* (a fi hetero capătă în roman semnificaţia libertăţii de constrîngere socială, dar şi de nerafinare estetică) a fost „al cuiva". Nick e un intelectual ahtiat după baroc şi după stilul *fin du siècle,* el e un dandy care îl detestă pe Strauss şi muzica pentru vulg, Nick e elita intelectuală. Însă provine din burghezie şi valorile intelectuale nu sînt la mare preţ în epoca lui Thatcher, lucru pe care Hollingurst îl satirizează benign. Sub ţesătura realist-satirică a romanului

The Line of Beauty, autorul a „împachetat" însă o altă semnificaţie, pe care prea puţini critici au intuit-o pînă acum, captivaţi de „legitimarea perspectivei narative *gay* sau de satira *gay*", sau de satira epocii Thatcher. Este vorba despre iubire, iniţiere şi devenire amoroasă. *Banchetul* vorbea despre iubire ca adoraţie a unui trup frumos care, minunată poezie a infidelităţii, trebuie depăşită întru adorarea altor trupuri frumoase, pentru că iubirea depăşeşte exigenţele individuaţiei. Dragostea maturizată se transformă în *phylia,* afecţiunea, prietenia celor doi îndrăgostiţi. În *The Line of Beauty* este prezentă fiecare din aceste dantelării afective, iar recursul la clasici nu este la Hollinghurst, un erudit, o întîmplare. *The Line of Beauty* e indiferenţa chinuitoare a lui Leo, primul iubit şi linia perfectă a spinării lui Wani, splendidul amant miliardar al lui Nick, în somptuoasele castele ale aristocraţilor din lumea în care se mişcă Nick. Alan Hollinghurst demonstrează că se poate face politică de gen performînd estetic. Un fel de pacifism oţios, ceva nou în cîmpul literaturii *gay* recente...

Simona SORA

puzzlecturi

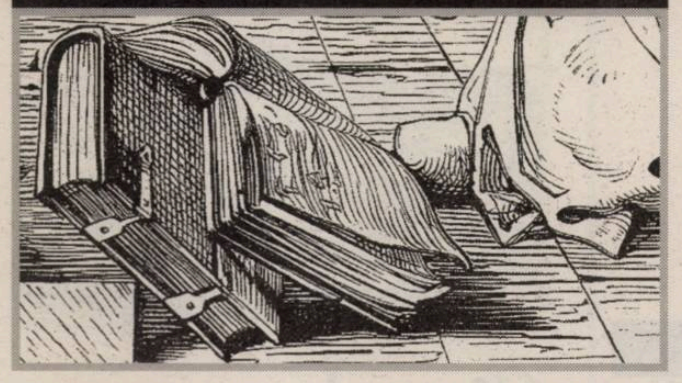

Jurnalul „caprei metafizice“

● **Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume*, traducere din limba germană de Nora Iuga, Editura EST, 2005.**

Cei mai mulţi dintre noi am aflat de existenţa epistolarului amoros dintre septuagenarul E.M. Cioran şi Friedgard Thoma, odată cu apariţia cărţii lui G. Liiceanu *Uşa interzisă*. Povestea de acolo, întinsă şi reluată pe mai multe pagini, decupajul pertinent din scrisori, premisa de fond („îndrăgostindu-se, Cioran vrea sex, în timp ce Friedgard vrea aforisme“), diagnosticarea unui „fond primordial erotic şi nevrotic“ împărtăşit de cei doi eroi epistolari ne-au ţinut loc pînă acum de receptare. Odată cu publicarea în româneşte a cărţii lui Friedgard Thoma – chiar într-o ediţie de compromis, cu opt scrisori eliminate pentru respectarea deciziei unui tribunal din München –, receptarea ar fi putut să se modifice perceptibil. Cred însă că nu mă înşel observînd că în ciuda unui dosar al *Observatorului cultural*, cu intervenţii de substrat, şi a excelentului interviu la două capete (cu autoarea şi traducătoarea) din *România literară*, cartea a ajuns la noi tot ca istoria unui *malentendu*, dezgropată după douăzeci de ani de o „capră metafizică“.

Lectura empatică a lui G. Liiceanu din 2004 („Mărturisesc că citind cartea am suferit prostește și bărbătește alături de Cioran“) a introdus, de fapt, în România, epistolarul comentat şi adnotat retroactiv de Friedgard Thoma. O carte care-ar avea nevoie de o lectură psihocritică – cum şi este incitanta cronică din *Uşa interzisă* –, dar nu şi de una ideologică (feministă, mai ales) sau literară. Pentru că, în ciuda volutelor stilistice şi a furorului omenesc, *Pentru nimic în lume* nu e un epistolar literar şi nici un document de alimentat războaie sexiste. Ar fi, mai degrabă, o întîlnire extrem-privată între două subiectivităţi cu totul inegale, între un „pierzător“ genial şi o „cîştigătoare“ care, *pentru nimic în lume*, n-ar fi trebuit să publice această carte înainte de a fi înţeles cu adevărat ce a însemnat întîlnirea cu Cioran, în economia propriei vieţi. Căci, dacă Friedgard Thoma ar fi înţeles, am fi înţeles şi noi.

Irina Mavrodin are perfectă dreptate cînd observă inegalitatea de fond dintre scrisorile pentru Cioran şi comentarea lor lucidă, după douăzeci de ani. E însă mai mult decît o inegalitate de ton. Tînăra şi frumoasa femeie care îi scrie – prima! – lui Cioran, trimiţîndu-i la a doua scrisoare fotografia, îmbrăţişîndu-l „în sensul pe care vi-l doriţi“, instituind un ritual de seducţie care nu va înceta nici la ultima lor plimbare, în Cimitirul Montparnasse – dar care se simte „manipulată“ şi „reificată“ de gesturile erotice ale bărbatului – nu are mare legătură cu adnotanta tîrzie şi rece a scrisorilor. Îndrăgostita Friedgard, literaturizînd şi bovarizînd plastic în scrisorile ei pentru „maestrul descompunerii“, îşi va aminti sec, după douăzeci de ani, ca într-o dare de seamă comandată, amănuntele prozaice ale conversaţiilor lor: problema chiriilor, salariile profesorilor, tragedia sinuciderii unei prietene a lui Cioran.

Adnotarea, legarea şi actualizarea scrisorilor proprii şi primite constituie clare alterări ale epistolarului. Ca în memoriile Ninei Cassian, nu mai ştii ce e creditabil şi ce e contrafăcut de schimbarea perspectivei. Simpatica Friedgard din scrisori, care vrea să-l seducă pe Cioran şi se îngrozeşte cînd planul îi reuşeşte, este în mod fatal subminată de echivoca doamnă care (ne spune într-un *aparté)* era „curioasă şi conştientă că trăieşte un moment istoric“, dar asupra căreia dactilografierea scrisorilor lui Cioran are şi acum „un puternic efect erotic“. Acea Friedgard care s-a răzgîndit eroticeşte, dar care s-ar fi împărtăşit în continuare, culturalicește, din furorul tîrziu al maestrului, citeşte azi printre propriile-i rînduri: „Tu eşti bătrîn şi eu sînt tînără! Nu te pot iubi aşa cum mă iubeşti tu“. Ea uită, în schimb, cu totul, motivele interioare ale unui „nemotivat“ *văiubescvăiubescvăiubescvăiubesc*. E totuşi prea mult ca dintr-o atît de ireversibilă amnezie să scoţi o carte!

Avem, de fapt, două Friedgard: una îndrăgostită, seducătoare, vie şi aproape prizabilă intelectual, în ciuda emfazei şi a greşelilor de ortografie, şi o alta acrită, nemulţumită, trecută prin boală şi frustrare, şi care îşi caută redempţiunea într-o carte interesantă. Totuşi, în ciuda contrafacerii tîrzii, personajul feminin din scrisori e la înălţimea celui masculin. Friedgard din scrisori „ţine“ nu atît în faimoasa scenă a manipulării sexuale, cît ca voce infinit modulată la telefon, ca ironie echivocă, ca provocatoare a unei stări-limită prelungite. Autoarea cărţii însă nu mai „ţine“: ea scrie prost, haotic, semiamnezic sau inadecvat. Te jenezi adesea, ca cititor, de prezenţa ei teuton-burgheză lîngă un Cioran îndrăgostit, dar şi lîngă juna aceea din epistole care avea o vocaţie de Anaïs Nin, însă nu şi nebunia acesteia. Însemnările din jurnalul ulterior, nu scrisorile, aparţin unei „capre metafizice“.

Cît despre scrisorile cenzurate, decizia legală pare de neînţeles. Expunerea lui Cioran e mult mai mare în scrisorile necenzurate. Scrisoarea din duminica Paştelui 1981, în care „înclinaţia perversă“ pe care o trezeşte corpul femeii, devine doar arzătoare, e mult mai personală decît cea cenzurată, din 28 aprilie, cînd Cioran constată lipsa de perspectivă a relaţiei şi-o pune pe Friedgard – ca prezenţă obsesivă – pe acelaşi plan cu sinuciderea. Ce gen de privat abisal conţine scrisoarea cenzurată din 2 mai 1981, cînd Cioran bravează povestindu-şi ultima aventură bahică – încheiată apoteotic, pe masă, cu pronunţarea unui discurs –, faţă de „poveştile de bordel“ pe care Friedgard Thoma le reia? Şi cît de compromiţătoare poate fi exclamaţia lui Cioran în faţa unei fotografii din copilăria iubitei: „Atunci ar fi trebuit să vă răpesc şi să fug cu dumneavoastră într-o ţară de canibali“, reluată, de altfel, şi de G. Liiceanu în *Uşa interzisă?* Ca să nu mai vorbim despre autocritica „trotuarului terminologic“ propriu sau de recunoaşterea lipsei de umor a *Tratatului de descompunere* din alte două scrisori cenzurate. Există abisuri mult mai mari în epistolarul publicat!

Singura explicaţie plauzibilă a interdicţiei formale pare a fi un act de autoritate al moştenitorilor lui Cioran şi Simone Boué în faţa unei indiscreţii vide, fără greutate interioară, dar mai ales a modificării de accent din jurnalul adăugat. Dacă critica literară ar avea putere judecătorească *(krinein* înseamnă totuşi *a judeca),* cea de-a doua ediţie românească ar cuprinde toate scrisorile celor doi – dar nu şi completările ulterioare –, un studiu introductiv serios şi eventualele note indispensabile. Pentru că există lucruri, din registrul celor gingaşe, pe care orice actualizare le falsifică şi orice precizare le alterează irevocabil.

Dilema veche vă recomandă

● Ionathan X. Uranus, *În potriva veacului. Textele de avangardă (1926-1932),* Editura Compania, 2005. În care facem cunoştinţă cu Ionathan X. Uranus, necunoscut ca mozambic şi absintar, proprietar de dulap, matusalem precoce şi alţii. În care a doua lipitoare purta numele istoric al celor patruzeci de răzvrătiţi din iarbă şi în care nimic nu e mai frumos decît un cal înflorit. În care, înainte de primul etaj, în ascensor răsare soarele, domnişoara Leopold e uneori fiica lui Cezar, iar Iosef avea un pepene care a intrat în guvern. Şi altele. (Dan Stanciu)

● Stelian Ţurlea, *Ieşi din rînd!* (Editura Fundaţiei PRO, 2005). Ultimele aventuri ale unuia dintre cele mai simpatice personaje ale *policier*-ului postdecembrist – un picaro de Bucureşti, aşa-zisul Popeye, trecător prin tranziţia asta „a lui Peşte Prăjit“, luînd-o mereu peste un cap care rămîne pe umeri, ratînd amoruri, afaceri şi revoluţii, incapabil totuşi să ajungă la concluzia tuturor deşteptilor: „Viaţa-i o curvă!“. Nu e. Pentru Stelian Ţurlea, viaţa-i o poveste a unui cinic sfios. (Radu Cosaşu)

● *Malone moare* de Samuel Beckett, unul din cele mai importante (anti-)romane ale secolului XX, a apărut – în traducerea Mioarei Izverna – la Editura EST. Avînd în vedere că titlul tradus este, de fapt, parte a unei trilogii care mai cuprinde *Molloy* (primul) şi *Inomabilul* (ultimul), aşteptăm întregul „pachet“... (Alex. Leo Şerban)

● *Filozofii lucrurilor pămînteşti. Vieţile, epocile şi doctrinele marilor economişti* de Robert Heilbroner (Editura Humanitas, 2005). Titlul şi subtitlul nu mai au nevoie de explicaţii. Vă spun doar că, indiferent dacă eşti doctor în economie sau licean, e fascinant să vezi cum ideile se aleargă unele pe altele ca într-un roman poliţist. Poate cea mai bună explicare succintă a marxismului economic. Şi poate cea mai caldă evocare a lui Adam Smith. (Cristian Ghinea)

● Micul roman al lui Jean Cocteau, *Copiii teribili* (trad. Paul Tumanian, Editura Paralela 45), dacă nu pentru că e capodopera extravagantului artist, atunci măcar pentru comparaţia cu *Dreamers* al lui Bertolucci. Mie permiteţi-mi însă o frivolitate culinară citînd scena în care (ah, ce-aş mai fi vrut să fiu acolo): „Elisabeth se aplecă pînă la pămînt şi scoase de sub pat o salatieră de cristal. Această salatieră conţinea raci. O ţinea strîns la piept, încercuind-o cu frumoasele ei braţe goale, mutîndu-şi privirea pofticioasă de la raci la fratele ei: «Gérard, un rac? Da, da! Hai, vino, îţi lasă gura apă»“. (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Doar simţire

● ***Mîndrie şi prejudecată / Pride and Prejudice* (Marea Britanie-SUA, 2005), de Joe Wright.**

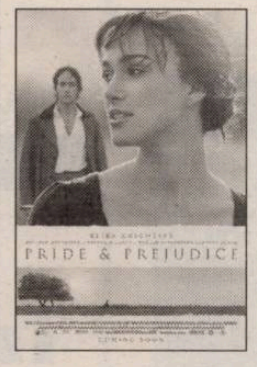

Iată un lucru pe care nu mă aşteptam să-l văd: Jane Austen pe role. În noua ecranizare după *Mîndrie şi prejudecată*, aparatul de filmat – naratorul nostru – atrage imediat atenţia asupra sa, refuzînd (mai ales în prima jumătate de oră) să stea locului. Alunecă pe coridoarele casei Bennet, trecînd uşor, fără să se formalizeze, dintr-o cameră în alta, interesîndu-se ce mai face doamna Bennet (ca de obicei, face planuri de căsătorie pentru fetele ei), descoperindu-l pe domnul Bennet pe unde s-a mai ascuns (locurile predilecte sînt coteţul porcului şi propriul birou) şi gudurîndu-se pe lîngă cele cinci fete – în special pe lîngă Elizabeth (Keira Knightley). Cînd se dă cîte un bal, camera e şi mai puţin reţinută: execută figuri complicate prin sală, încercînd să se ţină după toate personajele importante, pierzîndu-le şi regăsindu-le, ratînd unele replici, prinzînd altele şi, una peste alta, comportîndu-se ca o iscoadă sprintenă, dar cam repezită – nu foarte tolerantă cu ordinea şi formalismul lumii lui Jane Austen. Atunci se pune întrebarea: oare este cea mai potrivită iscoadă? Cînd a intrat în lumea lui Edith Wharton, în *Vîrsta inocenţei,* Martin Scorsese a făcut-o într-un stil şi mai impetuos, comportîndu-se nu ca o iscoadă, ci ca un intrus pornit să tulbure, măcar cu camera sa, o ordine înăbuşitoare, şi impetuozitatea se potrivea acolo – în Wharton despre asta e vorba, despre emoţii turbulente şi înăbuşite. Dar în Jane Austen? În viziunea regizorului Joe Wright şi a scenaristei Deborah Moggach, scena în care mîndrul domn Darcy (Matthew Macfayden) mărturiseşte pentru prima dată iubirea pe care a ajuns să i-o poarte lui Elizabeth (în pofida „inferiorităţii ei şi a faptului că aceasta însemna o degradare pentru el“) se desfăşoară într-o ploaie torenţială; amîndoi sînt leoarcă. Ea îl respinge cu indignare, dar rămîn faţă în faţă, uzi şi tremurînd de dorinţă; abia se pot abţine. Ce-i asta? Realizatorii ar spune că e vorba despre senzualitatea înăbuşită a lumii lui Austen, dar de fapt e vorba despre senzualitatea lumii noastre, care numai înăbuşită nu e: *noi* nu ne putem abţine; dacă noi, cei de azi, ne gîndim tot timpul la lucrul *acela,* boiernaşii de ţară din Anglia începutului de secol XIX trebuie să se fi gîndit şi ei la fel de mult, nu? Ei bine, probabil că nu. În orice caz, nu Elizabeth. Nu într-un moment ca acela. În momentul acela, nu se putea gîndi decît la firea scîrboasă a domnului Darcy. Alte sentimente mai aveau de aşteptat. Dar realizatorii nu vor să aştepte. Nu vor raţiune şi simţire. Vor simţire şi iar simţire, cît mai fierbinte şi mai potopitoare, şi cît mai devreme. Şi, prezentîndu-ne o Elizabeth potopită, atît de devreme, de sentimente atît de fierbinţi, ei ignoră amănuntul esenţial că, în acest stadiu al relaţiei lor, domnul Darcy, unul dintre cele mai atrăgătoare personaje masculine din toată literatura, *încă nu e* destul de atrăgător pentru ea. Mai are de lucrat (la mîndria lui excesivă), după cum şi Elizabeth mai are de lucrat (la prejudecăţile ei). Iubirea lor nu e o furtună care-i ia pe sus; e o educaţie, o călătorie dificilă care le testează la maximum judecata şi la capătul căreia ajung să se vadă clar – şi să le placă ce văd unul la altul. Nu numai distincţia poveştii, ci şi puterea ei de a emoţiona depind de asta – de drumul lung (care în film e o nimica toată) de la prima declaraţie de dragoste a lui Darcy, cu referirile ei insultătoare, la condiţia socială a lui Elizabeth, la cea de-a doua: „Eşti prea generoasă ca să rîzi de mine“. Asta e priveliştea în faţa căreia se minuna Martin Amis, încercînd să se adune de pe jos după a cincea sau a şasea lectură: „un om ca domnul Darcy redus la smerenie, adîncit şi democratizat de forţa iubirii“.

Dacă toate acestea sună a bodogăneli de purist e şi din cauză că asta sînt: citesc *Mîndrie şi prejudecată* o dată pe an şi am de gînd să măresc doza – să mă injectez tot mai des cu toleranţa clarvăzătoare a lui Austen – pe măsură ce voi îmbătrîni şi mă voi înrăi. Versiunea asta nechibzuită, înfierbîntată şi gîfîitoare nu e pentru mine, dar e posibil ca alţii să găsească în ea tot ce-şi doresc de la Austen şi, în general, de la un film de epocă. În fond, Keira Knightley comunică foarte bine vioiciunea minţii lui Elizabeth (nu şi seriozitatea ei) şi, chiar dacă exerciţiile ei de scrimă verbală cu Darcy sînt mult simplificate, astfel încît nu putem să savurăm ca lumea potrivirea dintre stilurile lor, ei fac un cuplu la fel de frumos ca întotdeauna. Cît despre predispoziţia modernă de a citi turbulenţă senzuală printre rîndurile ordonate ale domnişoarei Austen (care a murit domnişoară, la 41 de ani), e o stare de fapt: n-o fi corect şi în nici un caz nu e galant, dar asta e. Pînă şi un specialist ca Amis mărturisea că, de la un timp încoace, parcă şi-ar dori „un deznodămînt mai detaliat – de exemplu, o scenă de sex de 20 de pagini“. Iar eu sînt ultimul om calificat să arunce piatra: m-am tot gîndit la Elizabeth – e eroina mea preferată – şi nu pot să spun că gîndurile mele au fost întotdeauna curate.

trecerea prin reviste

Doxi (şi prietenii săi)

Doxi este un băieţel cît se poate de obişnuit pentru vîrsta sa (cuprinsă între 7 şi 11 ani, căci ăsta e *target*-ul revistei). Îi place să joace fotbal, îi plac aventurile şi călătoriile, alături de cei trei prieteni ai săi: melcul Alfi, pasionat de cărţi, care are cea mai vastă bibliotecă din lumea melcilor şi nu numai, NETi, o făptură din plasmă, specialistă în computere, şi Marteka, o fetiţă de pe Marte care ştie tot ce se poate şti despre spaţiul cosmic, dar are şi ceva puteri paranormale, cum ar fi aceea că poate să se teleporteze dintr-o poveste într-alta. Împreună, cei patru prieteni pun la cale tot soiul de şotii şi îi invită pe copiii-cititori să parcurgă cele 52 de pagini ale revistei şi să descopere în fiecare lună o altă temă – cele mai faimoase minciuni, cei mai înspăimîntători strigoi, peşterile, electricitatea etc.

Nu este o revistă pentru copii pe care să o puteţi cumpăra de la tarabă, căci *Doxi* e distribuită prin şcoli, iar mai apoi recomandată de „doamna", elevilor, deoarece o parte din articole completează programa. Astfel revista ajunge şi în cele mai îndepărate localităţi unde, în mod normal şi prin distribuţia obişnuită, nu mai găseşti decît, poate, *Formula AS*. În acest mod, aria cititorilor se lărgeşte căci, de exemplu, unii dintre copii folosesc informaţiile despre utilizarea computerelor din revistă la „cercul de calculatoare" (şi îmi şi închipui vreun sat din Moldova unde, la şcoală, s-a achiziţionat în sfîrşit un 486), iar alţii îi cer, prin e-mail, lui NETi, sugestii despre realizarea unei pagini de web. Tuturor copiilor le plac însă benzile desenate.

Faţă de ce există la ora actuală pe piaţă, e o revistă foarte colorată, dinamică, creativă şi interactivă, chiar dacă mai „scapă" cîte o poezie a lui Eminescu (e totuşi poet naţional şi trebuie respectată programa!) şi chiar dacă limbajul e pe alocuri un pic didactic sau preţios. Totuşi mă gîndesc la diferenţa dintre această revistă şi omniprezenţii „cutezători" în viaţa noastră de pioneri, în care doar ultima pagină cu b.d. era cu adevărat un deliciu, chiar dacă personajele erau maiştri pe şantier sau sportivi în competiţie la „Daciada".

Astăzi, *Doxi* are toate şansele să devină un *brand*. Pentru că, în spatele revistei există deja un plan de marketing: s-a inventat imnul Doxi, s-au organizat Zilele Doxi la tîrgurile de carte, iar „reprezentanţii" lui Doxi îi vizitează periodic pe copiii din şcoli, iar în curînd Doxi însuşi va juca într-o piesă de teatru pentru copii. Pentru că cititorii îi scriu chiar lui Doxi, ei nu îşi încep scrisorile cu „Dragă redacţie...". Şi lui Alfi pe care încearcă să-l convingă să înveţe să navigheze pe Internet, cu ajutorul prietenei NETi. Copiii moderni au nevoie de personaje fantastice cu care să comunice, altele decît Moş Crăciun căruia continuă să-i trimită anual mii de scrisori în Laponia, deşi nu mai cred în totalitate în existenţa sa. Se pare că au nevoie mai mare de poveşti, decît de Andreea Bănică şi de fetele de la A.S.I.A., aşa că încă nu e totul pierdut! (**Adina Popescu**)

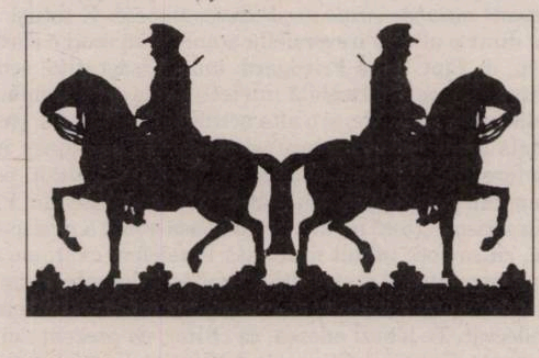

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O realizare incontestabilă: io!

Prin '45, Eugène Ionesco îşi motiva decizia de a părăsi România prin refuzul detestabilei întrebări naţionale: „Ştii cine sînt eu?". Nu mai voia s-o audă, o considera un argument capital pentru a fi dezgustat decisiv de ţara lui şi oamenii ei. Pentru el, „Ştii cine sînt eu?" nu era un fleac de vorbă, „o chestie" peste care se putea trece; nu se temea că exagerează, era o exasperare cu care nu înţelegea să negocieze în spiritul acelui îndemn, nu mai puţin românesc: „Tache, Tache, fii cuminte!". Nu. Nu mai putea fi cuminte, cu minte. În – pare-mi-se – ultimul său articol trimis de la Paris *Vieţii Româneşti* (i-l dădusem în copie, cu cîteva zile înainte de 22.12.1989, lui Mircea Nedelciu, care îl citise siderat de, vorba lui, „simplitatea adevărului..."), Ionesco nu făcea nici un fel de politică „la zi", nu se referea la nici un partid, la nici un ARLUS, nici la pace şi nici la război – el era obsedat, covîrşit de o supremă groază: să-i fie dat să audă, iar şi iar, la orice colţ de stradă, acest abominabil „Ştii cine sînt eu?".

Cu hazul ei de atîtea ori atroce, viclenia istoriei ne sileşte să recunoaştem – cu obiectivitate! – că ani şi ani de zile nu ne-a mai încercat groaza ionesciană. Nici „sub Dej" şi, mai ales, nici „sub Ceauşescu" nu a mai fost cazul să răspundem la această întrebare. Ea nu se mai formula, se subînţelegea. Ştiam cine era „eu"-l, unul singur, inutil de precizat la cît era de slăvit. Ca în clasicul banc cu Bulă: profesoara vrea să explice copiilor ce înseamnă măreaţa idee a grijii-faţă-de-om şi, din fundul clasei, agitînd două degete, Bulă izbucneşte:

Tovarăşă profesoară, pot să vă spun cine e omul?

La ora actuală, indiferent că dl Jonathan Scheele sau Raportul de ţară o vor percepe, dacă există un domeniu în care democratizarea este incontestabilă, în România acesta nu poate fi decît cultul propriei personalităţi. Comprimată de „al patriei erou printre eroi", eliberată şi ea în numele sacrosanctei libertăţi de expresie, ancestrala întrebare şi-a regăsit energia, ba mai mult decît atît: nici nu mai e nevoie să fie rostită în întregime – e suficient să spui „eu" sau, mai nou, mai năpraznic, „io", acel „io" voievodal şi, imediat, eşti şi ştiu cine eşti! Dacă odată, la pogorîrea păcii după „al doilea mondial", într-un poem celebru, se scria pe toate zidurile, străzile, furnalele, cuvîntul „libertate", azi, pe toate teleecranele – singurele locuri unde un om poate zice că există! – „eu" şi „io" se lăfăie cu o naturaleţe de balamuc, perfect comunicabilă în termenii cei mai pedeştri: cum să nu ştiu, nene, cine eşti?

Eşti justiţiarul,
eşti tribunul,
eşti „nebunul de Gigi",
eşti preşedintele Ligii,
eşti mi(e)luţul,
eşti Napoleon,
eşti Cuza,
eşti angoasatul perpetuu şi pertú,
eşti uimitul,
eşti incoruptibilul,
eşti deposedatul,
eşti reşapatul,
eşti tot satul,
eşti indignatul,
eşti frustratul,
eşti Statul,
eşti nevinovatul.

Mai ales nevinovatul. Toţi – cu fiecare „io" exploziv – sînt inocenţi; nu există timidul, nu există discretul, pudicul, ăştia sînt din alt basm, ăla cu 7 pitici, nu mai trăim în basme, nu mai avem pitici. (E un consens general; nu te da pitic!) Albă ca Zăpada – fie ea mironosiţă, apasionată, avocată, apucată – e, în cele din urmă, o bărbată egolatră, tot mai grandomană.

Noutatea benefică – în proporţie de 90% – constă în aceea că răspunzînd mutează, dar spontan la „Ştii cine sînt eu?", nu mai trăim sub nici o ameninţare urîtă. Groaza ionesciană, să fim drepţi, a dispărut. Sîntem într-o crescîndă şi năvălitoare comedie. La Woody Allen, toată lumea zice „te iubesc!", la noi toată lumea telelumea spune „io!". Vehemenţa megalomaniei, deloc misterioasă, instituie un regim al caraghioslîcului pe cît de nevropat, pe atît de democrat. Mulţimea asta de caraghioşi are şi ea ceva de spectacol ionescian, la urma urmei. Am tăria să spun că, din cauza ei, nu sînt dispus să emigrez în Bahamas. Sînt, ca de obicei, prea tolerant? Da, dar am telecomandă şi liniştea că nu mi-am întrebat niciodată vreun semen dacă ştie cine sînt eu; i-o voi spune concis, dîndu-i cu ceva în cap celui ce ar veni – Doamne fereşte! – să-mi confişte telecomanda.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Cîrpele de Mall

Două cîrpe se întîlnesc zilnic la Mall-ul din Vitan. Cîrpa cu ştaif, plimbată în maşini scumpe, şi cîrpa umilă, ce patrulează prin parcare. E cîrpa cumpărată din Zaza, de mînuţa cu ghiuluri, şi cîrpa cu bulan, repartizată de la firma de bodyguarzi. Cînd cîrpa de lux are nevoie de parcare, cîrpa bleagă brusc are muşchi şi dă drumul lanţurilor ce îngrădesc spaţiul, brusc face loc, unde nu vezi că e loc, brusc plasează cîrpa cu ştaif pe locurile handicapaţilor. De fapt, bruscul e gîndit. Nu există nimic spontan în întîlnirea dintre cîrpe. Uite, nu te uita în gura mea! Cît cîrpa cu ştaif se

expune printre vitrine, cît cîrpa de cîrpă se face că se încălzeşte prin clădire, fă şi tu un pustiu de bine curiozităţii tale, mergi de priveşte peisajul fără cîrpe din parcare! Şi ce vezi? Maşini de luxul rîsului – cum îţi spun – puse chiar lîngă uşile Mall-ului. Cu cît parchezi mai aproape de Mall, cu atît eşti cîrpa cea mai cea. Eşti admirat de cît mai mulţi că ştii că toţi proştii au ritual de a se opri un pic şi a se uita în jurul lor înainte de a cuceri Mall-ul. Dacă parchezi la dracu' în praznic, dracu' te vede. Asta e cînd eşti cîrpa din înalta cîrpocitate: ai grijă de mahalagioaica de lîngă tine să n-o tragă la ţîţele ei umflate ca Marea Roşie vreun vîntic, sau să poţi să-ţi defosezi burta cu uşurinţă. Cîrpa din parcare are spinarea pliabilă, e săritoare de felul ei, nu-şi priveşte în ochi stăpînul cu bani, se apleacă după bani, dacă ăia cad din greşeală. Cînd îi vezi, îi vezi cum se desconsideră, cum s-ar sfîrteca, dar sufletul de cîrpă îi împacă. Cîrpa în sine le dă un statut. Viaţa cîrpei de bodyguard din Mall nu e bănoasă. Cîrpa de bodyguard ştie că prietena ei de aparenţe toacă ceva bani sus, prin cafenea, prin cinema, pe la restaurante, prin magazine, or asta durează. Timpul de expunere, spaţiul de parcare! Uite cum noţiuni nedesluşite de sute de filosofi se scîrboşesc să dea aer unora ce nu contează în istorie. Timpul şi spaţiul fac parte din jocul cîrpelor. Cîrpa de bodyguard are timp din belşug. Mai fluieră după vreo aspirantă la ţîţe venită pe jos cu prietenele ei, mai face pe moralul punînd capace unora ce-şi pun maşinile pe trecerile de pietoni, mai dă sms-uri limbricilor ca el sau bip-uri vreunei prospături. Nu vă spun eu asta, cîrpele învelesc, cuprind, cu ştaif sau fără, o lume întreagă în mrejele lor. Au pile, relaţii, comodităţi, complicităţi, prospătură. Fiindcă vidul unei cîrpe nu e vidul unei probleme de nerezolvat, nu, este imbecilizarea lui „bă, nu vrei să mă rezolvi?!". Ce cîrpe mişto! Şi culmea e că nu te poţi pişa pe ele, că ai coborî sub nivelul lor.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

De ce v-aţi mai întors?

Lumea românească este deja cu susul în jos, iar unii dintre noi, cu perseverenţă, încăpăţînare şi poate cu un dram de nebunie, vrem să credem că ni se pare şi că noi vedem lucrurile altfel, cînd ele sînt cît se poate de normale şi la locul lor.

Iarnă, frig, ger de crapă pietrele, iar tu ca tîmpitul te-ai gîndit să dai o fugă pînă la Ministerul Învăţămîntului şi Cercetării să-ţi echivalezi diploma, nu de alta, dar scrisă într-o limbă străină, în franceză, în cazul meu, n-are nici o valoare pe piaţa românească. Nu că odată tradusă şi ştampilată de instituţia de resort i-ar păsa cuiva de ce mare doctor ai devenit tu pe malurile Senei.

Aşa că, statul român care n-a contribuit în nici un fel la perfecţionarea ta, îţi cere totuşi acum să scoţi din buzunar bani cu nemiluita şi mai ales să produci hîrtii, tată... pe care cu siguranţă nu se va uita nimeni. Şi dă-i şi-aleargă, traduce şi legalizează, diplome şi certificate, rapoarte de susţinere, referate, acte de identitate, reimprimă sutele de pagini ale tezei, alcătuieşte rezumate în româneşte, ca să înţeleagă stimabila comisie, plăteşte traducătorul, notarul, taxa de examinare a dosarului, completează formulare. Te străduieşti deşi ştii că munca ta va deveni cu siguranţă maculatură, aruncată într-un tomberon din spatele Ministerului.

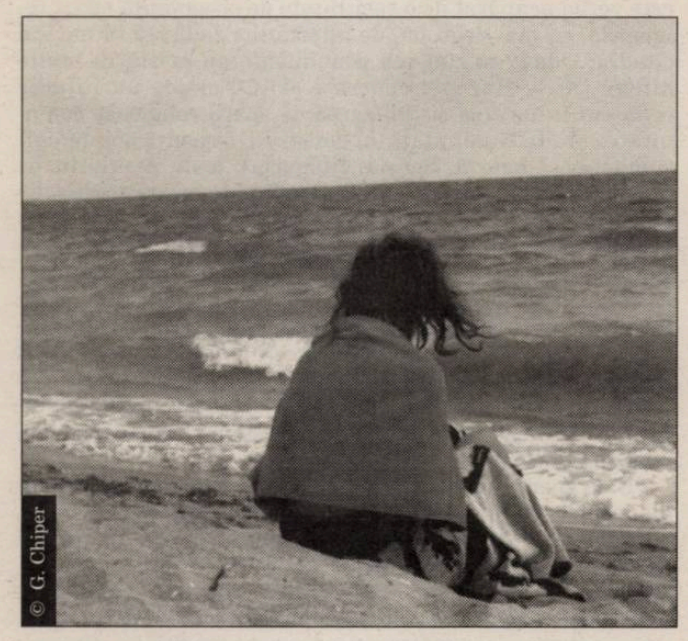

Şi-ajungi la Minister, mîndru nevoie mare că ai reuşit totuşi să parcurgi o etapă importantă din viaţa ta. Urmează însă hilarul, caraghiosul şi mai ales marea umilinţă. O sală mizerabilă cu lume de toate felurile: căpşunari fără studii, basarabeni fără diplome, lăcătuşi grăbiţi să plece oriunde, ţigani ce şi-au pierdut clasele primare, mămici în Italia şi copii repetenţi, instalatori fără certificate, francezi idealişti ce-ar vrea să-şi echivaleze şi ei studiile, turci şi arabi cu neveste romînce, care nici ei nu ştiu ce vor şi cum de-au ajuns aici.

Vîntul te cuprinde din toate părţile, praful s-a aşternut peste tot, priveşti varul ce se decojeşte de pe pereţi, griul ce cuprinde încăperea, uşile prost vopsite, funcţionarii ce se perindă cu trei hîrtii sub braţ dintr-o parte în alta, paznicul ce scuipă seminţe într-o gheretă improvizată, anunţuri îngălbenite de vremuri, geamuri murdare şi mai ales poarta pe care n-o-nchide niciodată nimeni, lăsînd frigul să-ţi aducă aminte de umila ta condiţie de muritor. Aştepţi şi aştepţi, enervarea creşte, oamenii murmură, dar nimeni nu are curaj de mai mult de atît. Programul cu publicul, de la 12,30 la 14,00, nu se grăbeşte nimeni să-l pună în aplicare. În fine pe la 13,30 apare o cucoană, deja nervoasă, şi strigă furioasă: „Luaţi loc şi aşteptaţi în linişte, că vă vine rîndul la toţi“. Îndrăzneşti ca idiotul să pui o întrebare de bunsimţ: „Unde, doamnă, că din cîte văd aici nu se află absolut nici un scaun, iar despre bonuri de ordine, nici gînd“. Te priveşte cu indignare. Dar nu te laşi: „Programul trebuia să înceapă de la 12,30, aşa era anunţat pe Internet“. „Şi? – vine replica – a greşit ală d'a făcut programul.“ Îţi dai seama că n-are rost să te iei la harţă c-o femeie deja plictisită de viaţă.

În fine, îţi vine rîndul. Intri în birou. Funcţionara mestecă o „eugenia“ şi n-are nici un chef să-ţi privească dosarul. Pe birou, maldăre de alte dosare cu zeci de alte probleme. Îl trînteşte şi pe al tău peste şi te-ntreabă dacă ai plătit taxa de examinare. Te recunoaşte că tu fuseşi cea cu scandalul şi-atunci aruncă o privire pe prima pagină a tezei. „Aha, dumneavoastră fuseraţi prin alte părţi, păi dacă nu vă convine aici la noi, de ce v-aţi mai întors, doamnă?“

Chiar aşa, de ce m-am mai întors? Îmi pun acum această întrebare, deşi nu mi-am pus-o niciodată pînă atunci. M-am întors nu din patriotism sau din mîndrie naţională, ci pur şi simplu pentru că aici este locul meu.

P.S. Povestea, devenită deja legendă, a descurajat pe mulţi dintre prietenii mei să parcurgă acest drum al umilinţei, chiar dacă aceeaşi funcţionară te încurajează cu „Lasă, lasă, că acu' vă dă statu' 15 la sută c-aveţi diplomă românească“. Oare merită?

libertatea de impresie

Pantofi şi alte lucruri indispensabile

După mai multe căutări, într-un magazin am văzut nişte pantofi care mi-au plăcut. Pe raft era expus însă un exemplar uriaş (semn rău), numărul 47. Am întrebat-o pe vînzătoare dacă au şi alte perechi mai mici şi am primit răspunsul de care mă temeam: „Nu mai avem“. O marcă la care tînjisem şi altădată, dar la care niciodată n-am găsit numărul meu. Am întrebat-o de ce se întîmplă mereu acest lucru. Mi-a răspuns că de obicei au şi numere mai mici (ceea ce eu ştiam că nu prea e adevărat) şi că acum, „din cauza reducerilor, nu se mai găsesc numerele obişnuite“. O explicaţie cît se poate de tipică pentru vînzătorii noştri. Eu continui să cred că nu reducerile au făcut să se vîndă toţi pantofii normali, ci că ele au fost afişate doar la pantofii cu numere nevandabile.

Am intrat apoi în alt magazin, tot de pantofi, cu rafturi multe, paralele şi suprapuse, pline cu încălţăminte de bărbaţi. De la distanţă, mi-am zis că într-aşa un paradis pantofăresc, e imposibil să nu găsesc ceva potrivit. Apropiindu-mă, am constatat că absolut toate perechile expuse aveau acelaşi stil. Probabil, pe gustul patronului. Erau pantofi din aceia foarte lungi, lucioşi şi cu vîrful întors. Cei mai mulţi în două culori, maro pe margini şi bej la mijloc sau negru pe margini şi la mijloc bej sau maro cu striaţii (ca maşinile acelea americane cu ornamente de lemn pe portiere). Cu tălpi ţepene şi majoritatea cu un pic de toc. Mi-am imaginat imediat cum ar arăta cei vreo 40 de bărbaţi care ar încălţa cele tot atîtea perechi aliniate pe rafturi. Şi, dînd cu ochii de vînzătoare, m-am trezit întrebînd-o dacă nu vînd cumva şi pistoale...

Mi-am adus aminte cum, în urmă cu cîţiva ani, am întrebat timid într-un magazin de pantofi de sport (butucănoşi, băzăraţi şi de plastic), dacă nu au şi vreo pereche din piele. Mi s-a răspuns pe un ton superior că marile firme nu mai fac adidaşi din piele. Că se foloseşte doar, „ăă... *piele ecologică*“. Mai pe scurt, plastic. Adică, nu mai jupuim animalele, ci mai degrabă, piciorul uman.

În sfîrşit, în aceeaşi zi, am mai intrat într-un magazin. Căutam tot felul de lucruri bărbăteşti. La un raion, un domn mai în vîrstă mi-a atras atenţia că pe eticheta unui raft scria *indispensabili*, dar că în spatele ei nu se găseau decît maiouri. M-a întrebat dacă eu nu văd totuşi unde ar putea fi indispensabilii. Nu i-am descoperit, aşa că, pînă la urmă, clientul a întrebat-o pe vînzătoare. Fata s-a uitat lung, uşor dezorientată. Probabil avea în minte că şi un maiou e *indispensabil*. Încercînd s-o lămurească, omul a folosit cuvîntul *hamleţi*. Fata s-a blocat complet. Atunci mi-a venit mie ideea salvatoare: „E vorba de izmene, domnişoară“. Faţa i s-a luminat brusc şi ne-a spus, la fel de brusc, că aşa ceva nu se mai face. „De ce?“ – a întrebat domnul. „Pentru că nu se mai poartă“ – a răspuns fata. Amuzat, omul m-a privit complice şi mi-a şoptit: „Ce ne facem dacă într-o zi, o fătucă d-asta o să ne spună că nu se mai poartă pantalonii?“.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

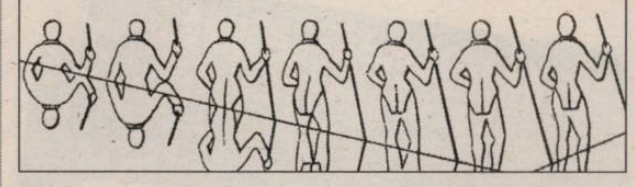

Doamna Feli

Doamna Feli era prietenă cu bunicul meu, deşi mult mai tînără: el avea peste 90 şi ea peste 70. Nu era, nici pe departe, o apariţie graţioasă, armonioasă sau plăcută. De multe ori, nici măcar decentă: îmbrăcată în colanţi şi pulovere lălîi, pline de părul şi mirosul unuia dintre cei – cel puţin – 5 cîini pe care îi avea, nu-ţi făcea în nici un fel o primă impresie favorabilă. Mai ales că, nici la capitolul maniere doamna Feli nu stătea prea bine: vorbea mult şi repede, cu o doză de agresivitate şi nu se sfia să-şi spună, fără înconjur, părerile, sau să ceară ceva, cu insistenţă, cînd avea nevoie.

Pe scurt, nu era un personaj prea plăcut sau un companion pe care ţi l-ai fi dorit la masă alături de oameni simandicoşi. Şi totuşi, avea un „ce“ al ei, o isteţime amestecată cu imaginaţie, la care se adăuga procentul mai mult decît necesar de îndrăzneală, care o făceau un personaj. Nu dezirabil după standardele sociale obişnuite, ci mai curînd după cele literare, care scuză lipsa adaptării la norme şi încurajează pitorescul.

Vorbesc la timpul trecut pentru că doamna Feli (al cărei nume, apropo, nu vine de la Felicia, cum s-ar presupune, ci, în aceeaşi cheie a neobişnuitului, de la Teofilia), nu mai e printre noi. A murit de curînd şi la înmormîntarea ei au venit destui oameni, deşi trăise singură cu cîinii ei, într-o casă cu curte care dădea spre Parcul Tineretului. M-am hotărît să scriu despre ea nu pentru că am căzut în mania necroloagelor (de fapt, e primul articol de acest fel pe care-l produc), ci pentru că o consider reprezentativă pentru o lume alături de care am trăit (măcar tangenţial cu ea, dacă nu chiar în interior): o lume a pensionarilor sau, mai bine zis, a oamenilor ieşiţi din arena socială, cu luptele şi convenţiile ei, care se străduiesc să supravieţuiască şi să rămînă normali, cu toate că societatea nu le oferă, practic, nici o şansă. Şi care, dacă au ghinionul de a fi şi singuri, fără urmaşi sau alţi membri mai tineri ai familiei cărora să le pese de ei, e un miracol că nu se ţicnesc de tot.

Doamna Feli era numai parţial ţicnită. Sau, mai bine zis, avea ţicnelile ei, pînă la urmă, de supravieţuire. Una dintre ele erau numeroşii cîini, de altfel simpatici, cu care locuia, într-o dezordine completă, pentru care lua mîncare de la unii şi alţii. Dar la care ţinea şi pentru care îşi făcea probleme, cînd era plecată sau în spital. Ei au contat şi cînd s-a pus problema să vîndă tot şi să se mute la Arad unde locuiau rudele ei, sora şi nepoata. Decît să rămînă cîinii în stradă şi să-i otrăvească cineva, mai bine rămînea şi ea aici. Aşa a şi scăpat Feli de a fi şmecherită, conform schemei deja tipice pentru bătrînii singuri, de o cucoană care voia să îi cumpere casa.

O a doua pasiune a eroinei noastre erau emisiunile radio, teatrul şi filmele româneşti, mondenităţile şi vedetele neaoşe. Nu-i plăcea să vadă atîţia străini la televizor, prefera să-i vadă pe actorii români ai generaţiei de aur şi filme şi piese în care aceştia au jucat. S-ar fi uitat ore întregi la televizor, dar nu avea decît aparate vechi şi stricate: o mai salva bunicul meu, care avea televizor color, deşi nu se mai putea uita la el, suferind de glaucom, şi o lăsa să i-l folosească; precum şi aparatul de radio, în faţa căruia stătea chiar noaptea tîrziu la emisiuni interactive şi nu se sfia să dea tefelon şi să-şi spună părerea. Îi plăceau mult revistele mondene, pe care mă tot ruga să i le aduc, oricît de vechi erau: şi aici avea preferinţe clare, uite, cît de frumoasă e cutare şi n-o promovează destul şi pe urîta aia o pun pe toate copertele... Pe lîngă toate acestea, avea chiar un interes cultural real, pentru că Felicia (de multe ori noi aşa îi spuneam, uitîndu-i adevăratul nume) mergea la multe spectacole de teatru, cu bilete gratuite, de la pensionari, fără să se teamă de riscurile transportului în comun pe-nserat.

Pasiunile şi, ca atare, portretul doamnei Feli nu se opresc aici. Despre celelalte, într-un număr viitor.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

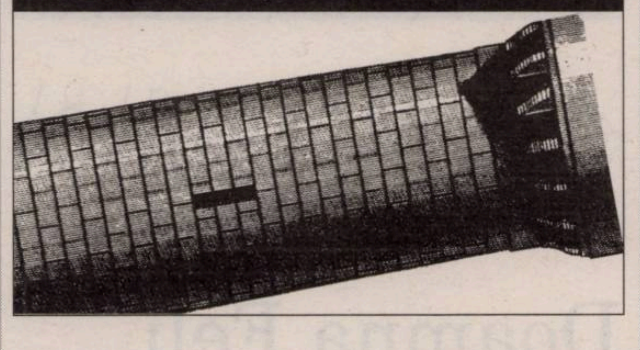

Ceva e putred...

Scandalul deja planetar al caricaturilor lui Mahomed (publicate iniţial în Danemarca) produce o nouă dovadă a faptului că războiul dintre islam şi lumea euro-americană e în plină desfăşurare. Mulţi nu i-au crezut pe oficialii administraţiei Bush cînd, în prezenţa ororii de la 11 septembrie 2001, au prevestit o asemenea evoluţie. Dar incendierea Franţei de către „tineri" maghrebini, bombele ucigaşe de la Madrid şi Londra sau mulţimile isterice pornite să ardă drapele (cînd nu preferă să arunce cu lături în ambasadele occidentale) acuză simptomele unui conflict durabil. E clar că islamul e o religie vie, lipsită de orice distanţă autocritică. Adepţii săi descifrează existenţa la nivel literal. Nu au cum să ştie de „glumă", pentru că umorul joacă pe decalajul dintre sensul propriu şi acela figurat. Îi bănuiam oscilînd între premodernitate şi modernitate, dar mai dornici de avantajele celei din urmă decît de limitările celei dintîi. Îi descoperim, iată, într-un soi de recul voluntar către barbaria talibană, pe cît de neargumentată, pe atît de agresivă.

Noutatea acestei ofensive lipsite de strălucire intelectuală constă în potenţarea urii faţă de Occidentul Apostat şi Blasfemiator prin recursul la arme sofisticate (de la cele de distrugere masivă, pînă la acelea, democratice, de care s-au deprins să uzeze pentru a-şi atinge ţintele complet nedemocratice). Stupefiat de amploarea reacţiilor – şi într-adevăr, cum să nu rămîi perplex cînd vezi jumătate de planetă înfuriată pe o caricatură? – „Occidentul" (sau ce a mai rămas din unitatea lui civilizaţională) recurge la ultimele rezerve diplomatice, umblă la portofel, cu grija de a cumpăra pacea, sau elaborează, prin ipocrite contorsiuni retorice, noi „justificări" ale „frustrării" care ar explica, vezi Doamne, furtunoasa meteorologie a grupărilor islamice.

Un fapt e sigur: situaţia dialogului dintre lumea creştină şi mahomedanism (fie el arab, subsaharian, medio-oriental sau asiatic) promite să se deterioreze atît de grabnic încît vom asista, cît de curînd, la o ebuliţie geopolitică dramatic incontrolabilă. Din păcate, statele democratice sînt nepregătite pentru a gestiona o asemenea insurgenţă. Pe de o parte, democraţia e intrinsec fragilă, întrucît se pune în dubiu înainte chiar de a fi atacată din exterior. A o confrunta cu barbaria (nazistă, comunistă sau fundamentalistă) e ca şi cum ai compara gazarea scurtă a kurzilor de către gărzile lui Saddam Hussein cu lungimea procesului de care acesta beneficiază după ce a pierdut puterea. Pe de altă parte, spaţiul pluralist al democraţiilor e *naturaliter* divizat: între europeni şi americani, între stînga şi dreapta, între adepţii „toleranţei" cu orice preţ şi cei ai „toleranţei zero"... Sigur că, în ipoteza unui nou val de atentate teroriste, UE şi SUA vor strînge rîndurile, atît în format G8 (cu implicarea Rusiei), cît şi la ONU. Superioritatea economică, militaro-strategică, tehnologică şi financiară a lumii pe care talibanii o urăsc rămîne principial evidentă. Cu toate acestea, sîntem foarte vulnerabili. Mai întîi, pentru că islamul fundamentalist nu e departe, ci geografic învecinat sau comunitar inclus în propriile noastre societăţi. Al-Qaeda are carnetul de telefon plin cu adrese europene. Apoi, pentru că, deşi extremiştii islamici se antrenează într-un *război religios,* noi, cu al nostru creştinism volatilizat prin secularizare, nu mai sîntem capabili să producem *anticorpi spirituali.*

De cînd există conflicte interumane, adversarii se situează pe acelaşi teren. Nu poţi cîştiga o luptă de pe teatrul căreia eşti absent. Şi totuşi la aşa ceva asistăm. Imamii populişti întărîtă ignoranta stradă arabă împotriva unor duşmani ai credinţei care sînt detestabili nu atît pentru că ar mărturisi o credinţă diferită, cît pentru că nu mai au nici una. Talibanii progresează tactic pe măsură ce proclamă *superioritatea morală* a fidelităţii şi sacrificiului faţă de generalizarea „viciului" occidental. Ei ne văd ca pe nişte monoteişti caricaturali. Şi tot ce ţine de caricatură le displace...

Augustin IOAN

Spaţiu sacru: cursul scurt

Nu sînt simple definiţiile unui concept volatil precum cel de sacru, necum pentru cel încă şi mai instabil, care desemnează un fel aparte de loc şi/sau de spaţiu. Dacă avem în vedere că religiosul, ca şi monstruosul – fără ca vreunul să se explice integral prin celălalt sau să i se substituie – pot da seama despre *topoi* ai irumperilor ininteligibile de alteritate radicală pe tărîmul lumii acesteia, atunci vom putea concede că tragedii de felul celei de pe 11 septembrie 2001 sînt întîlniri frontale cu sacrul şi că, rezultat din moarte, evacuarea acesteia, păstrarea pe verticală (în sus prin blocarea coridoarelor aeriene care l-ar traversa şi în jos prin evitarea lui de către tunele de metrou, la cererea asociaţiei victimelor) şi pe orizontală (prin trimiterea edificiilor pe periferie şi instaurarea memorialului pe amprentele turnurilor, acum absente), locul şi spaţiul care îl definesc sînt exemple „standard" de loc/spaţiu sacru. Nu trebuie să mergem mult mai departe decît Politica aristoteliană ca să aflăm cum cetatea, spre deosebire de orice altă formă de aşezare umană, are două caracteristici esenţiale; prima, legată de componenţa umană a cetăţii, îngăduie, ba chiar obligă la prezenţa străinului, a diferitului: a alterităţii. În acest caz, consumarea fricţiunilor, ca şi asumarea coabitării se petrec în interiorul zidurilor şi nu pe cîmpul de bătălie.

Iată de ce locurile unde, nu de mult, s-au petrecut purificările etnice ale anilor nouăzeci, de vor fi fost vreodată oraşe, au decăzut la stadiul de biete aşezări umane. A doua caracteristică este fundarea cetăţii pe un „loc înalt", orice va fi însemnînd aceasta, în funcţie de traducerea pe care o citim. Indra Kagis McEwen, în *Strămoşul lui Socrate. Eseu despre începuturile arhitecturii* (MIT Press, 1997), carte din care am tradus pentru *Dilema* cu ani în urmă, construieşte o întreagă linie de argumentare pentru a dovedi că locul înalt nu este neapărat o funcţie de altitudine, ci, mai degrabă, una de profunzime. Locul înalt este, atunci, un sanctuar, un loc de pelerinaj, un loc neasemenea oricum, indiferent dacă diferenţa i-o conferă sacrul religios deja prezent şi permanentizat acolo, sau „simpla" stranietate prielnică vieţii (luminişul în pădure, oaza în deşert).

Cum este făcut spaţiul sacru? În mod evident, există două clase diferite de teritoriu natural pe care poate fi aşezat spaţiul sacru: a) locul vizibil diferit, în datele sale intrinseci excepţionale, de ceea ce este împrejurul său, care, aşadar, se prezintă pe sine dintru bun început ca fiind un loc ales, ori „mîndru" (Alberti); b) locul a cărui „contaminare" cu sacru este invizibilă în mod curent şi evidentă doar pentru cei aleşi, cîtă vreme aparenţa lui naturală nu este diferită de ceea ce este împrejur. Este un loc sacru „camuflat", cu o vorbă a lui Eliade, într-un loc ordinar, fără trăsături excepţionale. Acest tip de spaţiu sacru trebuie scos din ascundere, dez-văluit – aletheic – prin ritualuri inaugurale, de consacrare a locului, care să îl şi descrie fizic, să îl stabilizeze şi să îl prezinte în vizibil şi pentru restul comunităţii.

Cum aceasta? În trei feluri: 1) prin evidenţierea limitelor sale exterioare; 2) prin definirea centrului (omphalos, axă, arbore [al vieţii], munte etc.); în fine, în formă concentrată 3) prin folosirea ambelor procedee adineauri descrise. Aşezarea pe un astfel de teritoriu sacru sau sacralizat, consacrat, indiferent căreia dintre clasele descrise mai sus i-ar aparţine, presupune aşezarea rituală de *markers* pentru centru şi/sau limite, indiferent dacă acestea pre-există în chip natural sau nu. Cu alte cuvinte, caracterul de spaţiu sacru care rezultă din gestul aşezării în vederea locuirii este „blocat" în vizibilitate prin aceste ritualuri de consacrare. Centrul, limitele şi geometria internă a teritoriului menit aşezării sînt astfel apropriate de către comunitatea care se aşază.

Există, în aşezările noastre, locuri care sînt constrînse să devină sacre, alese fiind să găzduiască un lăcaş religios din motive independente de trăsăturile lui geo-morfologice sau de „înălţimea" sa. Oraşul se va fi format deja, iar lăcaşul de cult, din varii motive, a întîrziat să ocupe locul privilegiat al centrului. Multe, mai toate lăcaşurile de cult construite după 1989 suferă de această silnică fundare, decisă fie după regulile „sacrosante" de urbanism (ce pseudo-disciplină desacralizată, modernistă!), fie prin gesturi politice mici (vezi plimbarea cu targa prin Capitală a locului viitoarei catedrale patriarhale). O asemenea alegere silnică pune sub semnul întrebării destinul ulterior al lăcaşului de cult.

Există însă şi interpretări „utopice" *(ou-topos,* fără loc) ale perspectivei creştine despre aşezarea bisericii, potrivit cărora întreg pămîntul este la fel de sacru şi, deci, aşezarea unui lăcaş de cult ar putea fi chiar aleatorie, nefiind necesară pre-existenţa unui heterotop pentru a putea odihni pe el lăcaşul de cult. Or, în absenţa unei viziuni sistematice a teologiei asupra acestui subiect, putem doar construi ipoteze, din aproape în aproape, pornind de la datele existente. Sf. Maxim Mărturisitorul vorbeşte despre un raport „vertical" între spaţiile bisericii, unde *hieration*-ul (vechiul nume al altarului actual, pe atunci ne-despărţit vizual – prin iconostas – de credincioşi) este cer pentru naos. Or, o asemenea descendenţă pe axa calitativă a spaţiului face din locul aşezării bisericii o proiecţie a cerului, reprezentat simbolic în naos prin icoana Pantocratorului. Cu alte cuvinte, deşi există perspective divergente asupra necesităţii unui loc sacru pentru ctitorire, dacă se poate trage cu săgeata şi, deci, se poate construi randomizat, oriunde aleg destinul, „mărimile" zilei sau planul de urbanism general, cu toţii va trebui să concedem că, pentru mai multă siguranţă, consacrarea locului precede orice gest de construcţie, prin alegerea şi delimitarea simbolice ale amplasamentului.

Pe tărîmul religiosului, figura emblematică de loc/spaţiu sacru este templul. Descompus în factori primi, acesta – indiferent de denominaţia religioasă – conţine cel puţin următoarele componente: 1) teritoriul pe care îl ocupă cel ce se roagă (individ sau congregaţie); 2) un spaţiu interior, devenit sacru prin „contaminarea" sa cu prezenţa (numelui) respectivului (Dumne)zeu înăuntru, în timpul ceremonialului de consacrare, de oferire, de jertfă; 3) un model transcendent (de pildă templul din Ierusalimul ceresc), a cărui proiecţie cît mai fidelă templul de „jos" este sau trebuie să aspire a fi; 4) un canal vertical de comunicare între „original" şi „copie", pe care ritualurile celebrate în orice templu sînt menite a-l ţine deschis (în cazul bisericii ortodoxe acest canal este ochiul divin care inspectează din turla principală spaţiul sacru).

Trebuie să mai existe interpretare contemporană a temei spaţiului sacru şi după Otto, Heidegger, Eliade, Wunenburger. Există, bunăoară, cercetători care evidenţiază tipuri de spaţiu sacru care nu sînt stabile, fixe, perene, aşa cum le regăsim în operele celor citaţi. Există intervenienţi neaşteptaţi în chestiunea ilustrării sacralităţii, precum Michel Foucault (vezi textul său *Altfel de spaţii).* Nu este vorba neapărat de o sacralitate de observanţă strict religioasă, ci, mai degrabă, de alteritatea radicală în mediul citadin. Odată cu căderea comunismului, există în multe dintre ţările Europei centrale şi sud-estice un interes renăscut în facerea şi utilizarea de spaţii religioase comunitare. Multe comunităţi au construit lăcaşuri noi de cult (România, Ungaria, Serbia, Bulgaria), le-au restaurat pe cele deteriorate şi chiar îşi încearcă forţele în construirea de catedrale. BOR, ortodoxie autocefală fără *cathedra* pentru patriarhul ei, şi-a propus suplinirea acestei lipse prin concursurile din 1999 şi din 2002. Primul a fost slab organizat. Al doilea a fost sabotat de către Guvernul Năstase, de către breasla arhitecţilor prin reprezentanţii ei aleşi şi/sau prezenţi în juriu şi de – manipulată şi manipulantă – BOR însăşi. Procesul de „căutare" a unui amplasament continuă încă şi în 2006, iar BOR trebuie să inventeze fiecărui amplasament oferit (sau nu) cîte o poveste justificatorie, o genealogie teleologică.

E de sperat că dezbaterile teologice şi recentele filosofii ale artelor şi ştiinţelor, mai cu seamă ale ştiinţelor umane, vor informa această renaştere a interesului pentru spaţiul sacru. Poate că şcolile de arhitectură se vor adresa şi acestui program arhitectural extrem de vivace în ultimul deceniu, fiind pregătite să întîmpine încercarea pe care o presupune ilustrarea contemporană a unei tradiţii bimilenare, cea creştină, într-o variantă reconstruită întreolaltă, în spirit ecumenic, avînd drept model „retrofuturist" tradiţia de dinaintea schismei, a primului mileniu creştin. E de sperat, la noi cel puţin, că intelectualitatea „generoasă", „bonjuristă", dar deocamdată prea puţin exersată în construirea de modele de societate plauzibile, va deveni – din critic fără discriminare a orice vine dinspre biserică – un partener al bisericilor şi al acelor arhitecţi preocupaţi de actualitatea temei, cel puţin în eforturile lor – combinate! – de a aduce în prezent tezaurul tradiţiei – ocultat după o devastatoare, sălbatică şi totalitară modernitate – deschizîndu-l pentru devenirea lui viitoare, căreia trebuie să îi adăugăm un strat contemporan măcar comparabil.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Victor BABIUC

Postcomunism, dezvoltare economică şi securitate europeană*

Marea noutate pe care postcomunismul a adus-o problematicii securităţii europene constă în faptul că a înlocuit o problematică globală de securitate – războiul rece – cu o pluralitate de problematici ale securităţii regionale: în Balcani, în Caucaz, în nordul Mării Negre. Toate aceste regiuni sînt situate la periferia Uniunii Europene, iar sursele invocate ale ameninţărilor par să se limiteze de fiecare dată la o problematică internă – conflict religios, conflict interetnic, confruntare politică internă – slab legată de problematica globală a securităţii. Ameninţarea pentru securitatea europeană la nivel continental pare a proveni mai degrabă din capacitatea unora dintre factorii de ameninţare globală – de tipul terorismului sau al crimei organizate – de a utiliza conjuncturile create de conflictele regionale în scop propriu (precum implicarea mujahedinilor în războiul din Bosnia). O a doua ameninţare ar putea să apară ca urmare a potenţialului oferit de o serie de conflicte locale de a funcţiona ca „debuşeu" pentru conflictele sau tensiunile interne din ţările vecine. Ameninţarea constă în potenţialul de extindere a conflictului, ca în cazul implicării naţionaliştilor ucraineni în conflictul din Transnistria, al naţionaliştilor sîrbi în conflictul din Bosnia, al naţionaliştilor albanezi în cel din Kosovo şi FYR Macedonia etc.

Motive de optimism

Dar imaginea globală care rezultă este mai degrabă optimistă. Ea prezintă un continent european: (1) eliberat de ameninţările tradiţionale provenite din confruntarea dintre marile ţări europene (Germania *vs* Franţa, Rusia *vs* Germania, Marea Britanie *vs* Franţa şi Germania, Rusia *vs* Turcia), ameninţări care au definit problematica securităţii europene vreme de mai multe secole; (2) eliberat de marea ameninţare a războiului rece; (3) situat în afara principalelor ameninţări la adresa securităţii globale – terorismul internaţional (în ciuda atentatelor de la Madrid şi Londra, UE nu este o ţintă prioritară a terorismului internaţional), potenţialul proliferării armelor nucleare, crima organizată la nivel internaţional, conflictul din Orientul Apropiat şi altele sînt probleme asumate mai ales de Statele Unite; (4) aflat sub umbrela de securitate a NATO, suficient de flexibilă pentru a permite europenilor să se degajeze de angajamentele globale ale SUA, dar în acelaşi timp să implice SUA în orice problemă europeană de securitate în care Europa Occidentală nu se poate descurca singură (precum în Bosnia şi Kosovo); (5) avînd de rezolvat doar probleme locale (regionale) de securitate, deja amintite, situate la periferia continentului şi în continuă restrîngere.

Un alt motiv pentru creşterea optimismului referitor la securitatea în Europa este că extinderea Uniunii Europene tinde să reducă numărul problemelor regionale de securitate. Între 1990-1992, problemele regionale de securitate, potenţiale sau doar ipotetice, ivite la periferia Europei Occidentale, erau net mai numeroase ca în prezent şi se întindeau pînă în Europa Centrală. Pe atunci puteam număra conflicte şi tensiuni ce includeau Ungaria (în relaţia cu România, cu Serbia, cu Slovacia), Cehia şi Slovacia (pe cale de despărţire), ţările baltice (în relaţia cu Rusia), România (în relaţia cu Ungaria şi Ucraina), Moldova (în relaţia cu Tiraspol şi Ucraina), Iugoslavia (în relaţia dintre Serbia şi toate celelalte republici), Bulgaria (în relaţia cu Turcia), Polonia (în relaţia cu Ucraina, Belarus, Germania şi Rusia), Rusia (în relaţia cu toate fostele republici ale URSS). La începutul perioadei postcomuniste, toată lumea fostă comunistă părea un şir de regiuni generatoare de conflicte cu potenţial de extindere şi de ameninţare a păcii continentale. Un deceniu şi jumătate mai tîrziu, ele au fost restrînse la cîteva „regiuni" periferice, dar şi în acestea conflictul este ţinut sub control, iar potenţialul său de extindere este minim. În nici un caz nu putem ignora rolul extinderii Uniunii Europene în acest proces, căci se corelează prea puternic cu procesul reducerii ameninţărilor de securitate şi al stingerii conflictelor regionale. Trebuie însă să îl înţelegem mai bine decît pînă acum. Întrebările care se ridică sînt: 1) *De ce un număr mare de conflicte locale şi regionale au putut fi reduse la un număr mic de conflicte?* 2) *De ce aceste conflicte care mai există s-au menţinut şi ce şanse au să se menţină în continuare?* 3) *Care sînt condiţiile necesare pentru stingerea conflictelor sau prevenirea transformării tensiunilor în conflicte?*

Potenţialul de conflict

Consider că principala sursă – nu unica, însă – a problematicii securităţii europene o reprezintă dezvoltarea economico-socială europeană şi, din această perspectivă, voi încerca să pun în discuţie trei chestiuni pe care le consider importante:

Dacă problema securităţii europene poate fi redusă la problema diminuării diversităţii surselor de dezvoltare economică şi socială din ţările europene.

- Dacă diminuarea diversităţii surselor de dezvoltare poate fi rezolvată prin integrare europeană.
- Dacă integrarea europeană va crea sau nu noi probleme relaţiilor cu lumea non-europeană, probleme capabile să afecteze securitatea europeană.

Realitatea care ridică şi susţine aceste trei chestiuni este postcomunismul, adică ansamblul transformărilor politice, economice şi sociale care caracterizează evoluţia societăţilor din estul Europei, cea mai dinamică dintre regiunile europene şi, în acelaşi timp, principala sursă a problemelor de securitate europeană. Dar pentru a înţelege toate aceste probleme trebuie să ne întoarcem în timp la soluţia pe care a oferit-o războiul rece.

După al doilea război mondial continentul european a fost divizat în două grupări care îşi defineau interesele de securitate în mod antagonic, după modelul jocului de sumă nulă – cîştigul de securitate al uneia dintre grupări consta în pierderi de securitate pentru cealaltă. Principalele surse ale divizării Europei au fost de natură politică şi ideologică. Lumii capitaliste şi democratice a Europei Occidentale i s-a opus lumea comunistă şi totalitară a Europei de Est. Confruntarea principală a avut loc pe tărîm politic, ideologic şi militar şi a luat forma unei curse a înarmărilor care a caracterizat întreaga perioadă şi care s-a prelungit, prin inerţie, în forme mai puţin agresive, chiar şi în perioada tranziţiei postcomuniste, atît în Europa, cît şi în Asia. Dar, cu toate că a luat forma unor confruntări politice, ideologice şi militare, esenţa opoziţiei dintre cele două grupări europene a fost strîns legată de dezvoltare, luînd forma unei competiţii pentru dezvoltare. În final, competiţia a fost cîştigată de gruparea occidentală, care a fost capabilă să producă mai multă dezvoltare economică decît blocul estic.

Merită menţionat că nu decalajul de dezvoltare a produs competiţia şi conflictul dintre grupările amintite, deşi decalajul de dezvoltare a jucat un rol important în configurarea celor două tabere. Decalajul de dezvoltare a fost mai redus la începutul confruntării, în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial, şi mai accentuat la sfîrşitul comunismului. De asemenea, nu incapacitatea de dezvoltare a stat la baza conflictului. Ambele sisteme s-au dovedit capabile să asigure o creştere economică susţinută în primele decenii de după al doilea război mondial. Iar războiul rece s-a încheiat în momentul în care blocul comunist s-a dovedit incapabil, în condiţiile globalizării, să mai asigure creşterea economică ţărilor pe care le cuprindea, în vreme ce gruparea occidentală a dovedit capacitatea nu doar de a se dezvolta pe sine, dar şi de a produce o dezvoltare accelerată în acele ţări care i s-au alăturat (Spania, Portugalia, Grecia). Ca urmare, decalajele de dezvoltare nu produc automat conflicte de interese naţionale care să pună în pericol securitatea continentală. În schimb, decalajele de dezvoltare produc, pentru ţările mai puţin dezvoltate, necesitatea de a căuta şi identifica surse de dezvoltare. Ceea ce doresc să arăt este că într-o zonă geopolitică, potenţialul de conflict este amplificat prin diversificarea surselor de dezvoltare. Societăţi aflate într-o cursă a dezvoltării, care se bazează pe surse diferite de creştere economică şi dezvoltare economico-socială, vor avea un potenţial de conflict mai ridicat decît societăţi aflate tot în competiţie de dezvoltare, dar care apelează la aceeaşi sursă de dezvoltare.

Voi detalia această afirmaţie. Pînă la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, în cursa dezvoltării declanşată la începutul secolului al XIX-lea, cele mai mari state europene – Marea Britanie, Franţa, Germania, Austria şi Rusia – apelau la surse de dezvoltare specifice fiecăreia. Rezultatul a fost definirea în termeni conflictuali a intereselor naţionale ale fiecăreia dintre aceste ţări. Ceea ce permitea crearea de situaţii conflictuale – şi de viziuni politice care luau conflictul în considerare ca pe o soluţie posibilă a susţinerii propriilor interese – era simplul fapt că nici una dintre ele nu depindea, pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare, de celelalte. Dimpotrivă, în măsura în care interesele naţionale ale acestora se întîlneau, ele intrau în situaţii modelabile prin jocul de sumă nulă.

Logica formării celor două grupări de state ale războiului rece şi care permite definirea relaţiilor dintre ele în termeni conflictuali era dată de diferenţa dintre sursele de dezvoltare. În vreme ce gruparea occidentală avea ca sursă principală de dezvoltare capitalul american şi potenţialul tehnologic al SUA – mai tîrziu combinaţia dintre capitalul american şi cel al Europei occidentale – blocul oriental avea ca sursă principală de dezvoltare resursele naturale ale URSS şi potenţialul tehnologic al acesteia. Cum nu exista nici o condiţionare între aceste două surse diferite de dezvoltare, fiecare tabără era „liberă" să îşi definească interesele de dezvoltare în termeni conflictuali cu cealaltă, căci un eventual conflict nu ar fi afectat în nici un fel sursa de dezvoltare. Invers, ţări care pînă atunci îşi definiseră interesele naţionale în termeni conflictuali – de exemplu Germania şi Franţa – nu mai puteau menţine o viziune politică conflictuală cu privire la dezvoltarea lor ulterioară fără a afecta sursa de dezvoltare şi, ca urmare, şi-au redefinit interesele naţionale în termeni de cooperare.

Dar dacă acceptăm perspectiva explicaţiei prin intermediul diferenţelor dintre sursele de dezvoltare, putem înţelege cu uşurinţă conflictul iugoslav sau actualele ameninţări la adresa securităţii europene care provin din Europa de Est – conflictul din Transnistria, conflictele din Georgia, Armenia, Azerbaidjean, evoluţia relaţiilor dintre ţările balcanice şi rezolvarea sau menţinerea tensiunilor în bazinul mediteranean (Cipru, relaţiile dintre Grecia şi Turcia etc.)

Din perspectiva diversităţii surselor de dezvoltare, principala problemă creată de postcomunism a constat nu atît în exacerbarea naţionalismelor sau eliberarea tensiunilor locale de sub constrîngerea restricţiilor de bloc, cît în crearea unor noi alternative de surse de dezvoltare pentru state, care, urmare a politicii de bloc, nu dispuneau de ele în timpul războiului rece. Războaiele dintre ţările fostei Iugoslavii, chiar dacă au fost justificate ideologic ca şi conflicte interetnice, au avut la bază diferenţierea surselor de dezvoltare potenţială între dezvoltarea oferită prin integrare europeană, pentru Croaţia, Slovenia, Macedonia, şi dezvoltarea prin resurse alternative a Serbiei. Conflictul transnistrean poate fi interpretat ca un conflict între regiuni dispuse să apeleze la resursele occidentale de dezvoltare – Moldova – şi regiuni care se pot dezvolta utilizînd resursele de dezvoltare ale Rusiei. Acelaşi model explicativ poate fi aplicat pentru Ucraina, Georgia – unde Abhazia este mai legată de resursele ruseşti de dezvoltare decît restul ţării – Armenia şi alte ţări din Caucaz.

Perspectivele României

Pentru acest model teoretic, două cazuri particulare au o semnificaţie deosebită. Primul este cel al ţărilor baltice. În opinia mea, cazul ţărilor baltice contrazice orice teorie care ia în considerare clivajele etnice şi religioase drept sursă de potenţial conflict intern şi internaţional. Căci ţările baltice conţin premisele atît ale unor conflicte etnice, cît şi ale unor conflicte religioase, dar aceste premise nu s-au transformat în realităţi politice conflictuale nici în interior, nici la nivel regional. Al doilea caz este cel al României. În primii ani de după căderea comunismului, sursele de dezvoltare pentru România erau incerte. Accesul României la capitalul european ca sursă de dezvoltare era problematic. La fel de problematic era însă şi accesul la resursele naturale ale Rusiei. Opţiunea politică românească pentru capitalul occidental – fie el european, fie american – era fermă, dar impactul opţiunii politice naţionale asupra accesului la sursele de dezvoltare situate în exterior a fost minor. Decizia în această privinţă nu aparţinea României. În aceste condiţii, perspectivele dezvoltării României erau, la rîndul lor, incerte, iar definirea intereselor naţionale se lovea de dificultăţi serioase.

Problema principală a securităţii la Est de Prut şi la Sud-Vest de Dunăre este legată de incertitudinea accesului la sursele alternative de dezvoltare existente. Alternativele care se conturează sînt trei: 1) Uniunea Europeană; 2) Rusia; 3) Orientul Apropiat. O perspectivă ceva mai îndepărtată este oferită de China şi de India, a căror dezvoltare tinde să producă o mutaţie internaţională importantă – din receptor al dezvoltării, în cea de sursă a dezvoltării. Dar această perspectivă indică un orizont de timp încă îndepărtat.

Accesul la sursele de dezvoltare este o decizie politică a principalilor actori politici care dispun de aceste surse. Vreau să subliniez că orice decizie de acest fel are două consecinţe inevitabile: pe de o parte, rezolvă o serie de probleme de securitate regională, iar pe de altă parte, creează altele. Problemele de securitate se deplasează. Accesul României, de exemplu, la sursele de dezvoltare ale Uniunii Europene, prin integrarea acesteia în Uniune, rezolvă problemele de securitate în regiunea Dunării, dar naşte probleme noi de securitate în regiunea Mării Negre, prin crearea de surse alternative de dezvoltare pentru ţările din regiune. Evoluţiile politice din Ucraina, Georgia, Moldova şi dezbaterile referitoare la integrarea Turciei în Uniunea Europeană sînt mărturii ale acestei evoluţii.

---

* Expunere la conferinţa „Wider Europe and Transatlantic Link", organizată de CSIS, Washington DC, la 25 oct. 2005.

Victor Babiuc *este preşedintele Camerei de Comerţ şi Industrie a României.*

o perspectivă transatlantică

Hans-Werner SINN

O sclipire nemţească în *boom*-ul global

În 2004, economia mondială a crescut cu o rată de 5,1%, cea mai rapidă creştere din ultimii 28 de ani. Indicatorul Institutului Ifo privind climatul economic mondial, determinat prin sondaje trimestriale asupra a 1.200 de experţi din 90 de ţări, s-a înrăutăţit uşor în primele trei trimestre ale lui 2005, dar a crescut din nou în ultimul trimestru, indicînd o continuare a *boom*-ului mondial. În 2005, creşterea este estimată la 4,3% şi o rată similară se poate aştepta în 2006, marcînd o perioadă de susţinută creştere globală nemaîntîlnită din anii '70.

După cinci ani de stagnare, economia germană se pune în sfîrşit în mişcare.

Dar acest *boom* nu este uniform. În SUA, numărul experţilor care apreciază favorabil situaţia curentă a scăzut; majoritatea consideră că situaţia economică se va înrăutăţi în următoarele şase luni. Totuşi, în ţările asiatice, inclusiv China, optimismul este constant. În aceeaşi situaţie se află Europa de Est, ţările ex-sovietice şi America Latină.

Marea surpriză este Europa, care, spre deosebire de 2004 şi prima jumătate a lui 2005, pare a prinde din urmă restul lumii. În timp ce în 2005, cele 15 ţări „vechi" din UE au avut doar o creştere mizerabilă de 1,5%, Ifo estimează o accelerare la 2,1% în 2006.

Dar performanţa economică variază semnificativ între ţările UE. În timp ce Italia va fi codaşul, cu numai 1,1%, racheta irlandeză nu îşi va pierde din forţă, crescînd PIB-ul real cu 4,8%. În general ţările mari din UE au încă o performanţă slabă, în contrast cu cele mai mici – ceea ce nu este surprinzător avînd în vedere că UE este o instituţie care ajută ţările mici să depăşească dezavantajul mărimii, prin extinderea avantajelor economiei de scală, rezervate în trecut ţărilor mari.

Dar chiar şi Germania, cea mai mare economie a Europei, experimentează o creştere. Indicatorul Ifo pentru Germania, rezultat în urma unor sondaje lunare asupra a 7.000 de firme, a crescut în a doua jumătate a lui 2005, atingînd cea mai mare valoare din 2000 încoace, şi se aşteaptă o nouă îmbunătăţire. După cinci ani de stagnare, economia germană se pune în sfîrşit în mişcare.

Impulsul a fost dat de cererea externă. Germania, al doilea mare exportator din lume, a profitat de *boom*-ul global. Exportul a crescut cu 6,2% în 2005 şi se aşteaptă o creştere cu 7,4% în 2006.

Totuşi, aşa cum s-a văzut în 2004 şi 2005, exporturile nu pot crea singure o creştere substanţială dacă nu sînt urmate de cererea internă. Vestea bună pentru Germania este că, în prezent, cererea de investiţii creşte şi ea. Dacă în a doua parte a lui 2005 aceasta a fost destul de bună, Ifo se aşteaptă ca investiţiile în echipament să crească cu 6% în 2006. Creşterea totală a investiţiilor va atinge 2,9% – destul de mică după standardele din trecut, dar e totuşi un calmant pentru moralul rănit al Germaniei. Chiar dacă Germania rămîne în urma altor economii, creşterea cererii de investiţii va duce totuşi la creşterea PIB-lui, pe care Ifo o estimează la 1,7% în 2006.

Această cifră pare mică prin comparaţie cu majoritatea celorlaltor ţări. De fapt, toate statele UE, cu excepţia Italiei şi Olandei, vor creşte mai repede decît Germania. Dar totul este relativ: rata de creştere în anii precedenţi a fost de 1,1% în medie, iar ţara a avut cea mai mică creştere din UE începînd cu 1995. Comparativ cu trecutul dezamăgitor, chiar şi Germania se află în *boom* economic. Pînă şi şomajul, care a crescut încontinuu din 1970, se va diminua uşor în 2006, de la 4,8 la 4,7 milioane.

Datele economice bune vor întări impresia iniţială favorabilă despre Guvernul Angelei Merkel, care a avut un start excelent la Consiliul European recent, unde a mediat un compromis între Marea Britanie şi Franţa asupra bugetului pe 2007 – 2013. De fapt, Guvernul a contribuit probabil la îmbunătăţirea datelor economice prin anunţarea unui efort serios de consolidare a finanţelor publice – ceea ce a sporit încrederea investitorilor. Conform Guvernului, creşterea substanţială a taxelor va aduce în 2007 deficitul fiscal la sub 3% din PIB, limita stabilită cu partenerii europeni, dar depăşită de Germania în fiecare dintre ultimii cinci ani.

Adevăratul test pentru Guvernul german este piaţa muncii. Majoritatea observatorilor sînt de acord în prezent că Germania are nevoie de ceva asemănător politicii americane. Termenul nemţesc este „ajutor social pentru activare", dar principiul rămîne acelaşi: statul trebuie să reducă ajutorul pentru cei care stau degeaba şi să plătească mai mult pentru cei care îşi caută şi găsesc de muncă.

Merkel a anunţat în discursul inaugural în Bundestag că Guvernul ei va introduce un astfel de sistem în 2006. Dacă este mai mult decît o spoială şi reforma statului social chiar va avea loc, rezultatul ar putea fi un şomaj mai mare şi creştere economică structurală. Pe termen lung, va fi mult mai promiţător pentru UE – şi pentru economia globală – decît plăpînda creştere actuală.

***Hans-Werner Sinn** este profesor de economie şi finanţe publice la Universitatea din München şi preşedinte al Institutului Ifo.*

Copyright: Project Syndicate, 2005
www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

Iulian CHIFU

Marea Neagră, lac rusesc sau baltă regională?

– observaţii pe marginea înfiinţării Grupului de lucru al Regiunii Mării Negre Extinse –

Între 30 ianuarie şi 1 februarie, a avut loc la Bucureşti Conferinţa Internaţională „Creşterea securităţii în regiunea Mării Negre Extinse: putem construi poduri şi bariere?". Cu această ocazie, Consorţiul Parteneriatului pentru Pace a hotărît înfiinţarea unui grup de lucru pentru problemele regiunii Mării Negre Extinse, care îşi propune găsirea de soluţii pentru diversele probleme ale zonei.

Secretariatul permanent al grupului de lucru a fost amplasat în România, la Institutul de Studii Politice, de Apărare şi Istorie Militară – ISPAIM –, iar directorul acestei instituţii, gen (retr.) Mihail E. Ionescu, a devenit co-preşedinte alături de Jeffrez Simons, de la Institutul de Studii Strategice al Universităţii Naţionale de Apărare a Statelor Unite.

Avem o instituţie, ce facem cu ea?

Pe spaţiul Mării Negre Extinse funcţionează, cel puţin formal, foarte multe instituţii şi proiecte, iniţiative locale acceptate la nivel regional. Avem Cooperarea Economică la Marea Neagră; BlackSeaFor; operaţiunea/iniţiativa Black Sea Harmony; GUAM – organizaţia de cooperare între Georgia, Ucraina, Azerbaidjan şi Republica Moldova; Organizaţia pentru Schimbări Democratice – lansată anul trecut, în noiembrie, la Kiev, etc. După cum se poate vedea, nu de idei sau de imaginaţie în găsirea numelor duce lipsă Marea Neagră. Problema esenţială a acestor instituţii este însă imobilismul şi interesele divergente ale statelor implicate. Deocamdată, aceste state se pot mîndri cu multe iniţiative şi puţine reuşite.

Însă schimbările din zonă sînt substanţiale şi anunţă posibilitatea unor relansări a acestor proiecte. Astfel, în regiunea extinsă a Mării Negre există trei state NATO – Turcia, România şi Bulgaria – alte trei aspirante declarate la admiterea în Alianţă – Ucraina, Georgia, Azerbaidjan – şi unul ce şi-a asumat recent un program ambiţios de parteneriat individual cu NATO (Republica Moldova), din poziţia de stat declarat neutru. Şi în raport cu Uniunea Europeană există modificări substanţiale, România şi Bulgaria fiind viitoare state membre, Turcia deschizînd negocieri de aderare, Ucraina şi Republica Moldova având Planuri de Acţiune cu Uniunea Europeană, în cadrul Politicii Europene de Vecinătate.

Toate aceste schimbări recente vin peste o realitate mai veche: prezenţa la Marea Neagră a unui actor major, Federaţia Rusă – fostă metropolă pentru spaţiul postsovietic şi, în al doilea cerc, pentru ţările foste socialiste, cu o relaţie de parteneriat special din ce în ce mai apropiat cu Turcia. Greutatea specifică a Federaţiei Ruse a făcut ca orice aranjament în regiune să fie vizibil dezechilibrat, mai mult, orice formulă alternativă, care nu ar conţine Federaţia Rusă, devine irelevantă pentru regiunea extinsă a Mării Negre.

Noul grup de lucru de care vorbeam la început nu este nici pe departe un panaceu pentru rezolvarea problemelor energetice, cum s-au grăbit să sublinieze unele ziare de la Bucureşti, ci doar o platformă care va pune pe masă temele comune – de la combaterea terorismului la traficul de arme sau droguri. O şansă pentru cooperare minimală există, dar chiar în cadrul discuţiilor academice sau informale au apărut repede principalele teme de divergenţă şi s-au manifestat tendinţele şi subiectele unde nu mai există deloc consens. Şi cel mai important punct de divergenţă este chiar statutul internaţional al Mării Negre: cine trebuie să discute despre asta?

Deschiderea/închiderea Mării Negre

În limbaj complicat academic, o teorie vorbeşte despre: „soluţionarea problemelor exclusiv de către statele riverane, fără deschidere spre alte state". Subiectul este teoretizat ca „Subregionalizarea securităţii", o tendinţă extrem de nocivă pentru că decupează situaţia zonei din contextul global, în tentativa de a acorda proritate unuia dintre actori sau unei anumite înţelegeri. Pe scurt, ideea asta înseamnă ca Rusia să fie un hegemon/stat dominant în zonă. Dar şi izolarea problemei este interesată şi Turcia, care beneficiază de un control geografic al tranzitului prin strîmtorile Bosfor şi Dardanele către Marea Neagră şi de acordul de la Montreux, care îi dă Turciei de 70 de ani prevalenţa controlului asupra vaselor din Marea Neagră şi care permite staţionarea vaselor militare în larg doar pentru o perioadă limitată de timp. Acordul încalcă regulile mării libere şi menţine *statu quo*-ul în regiune.

În contra acestei direcţii se pronunţă Ucraina, Georgia, dar şi, mai diplomatic şi mai puţin vocal, România şi Bulgaria. Astfel, în primul caz există idei de constituire a unei „alternative la Rusia", cu un rol preponderent al Kievului. În cazul Georgiei, rezervele ţin de imposibilitatea controlului litoralului Abhaziei. În opinia Tbilisi-ului, vasele ruseşti şi cele turceşti, care evită relaţiile cu autorităţile centrale şi tratează direct cu separatiştii, încalcă suveranitatea statului georgian şi favorizează separatismul abhaz. În fine, pentru România şi Bulgaria, se pune problema asigurării securităţii maritime în condiţiile apartenenţei la NATO. Cum nu avem o forţă maritimă proprie îndeajuns de puternică, e destul de frustrant să vedem că vasele militare ale aliaţilor noştri se împiedică de limitările tratatului de la Montreux. Iar instalarea viitoarelor baze americane pe litoralul Mării Negre împinge în prim-planul agendei revizuirea acordului de la Montreux, care să permită accesul pe perioade nelimitate a vaselor NATO în largul coastelor româneşti şi bulgare. Nimeni nu-şi imaginează baze americane (facilităţi folosite în comun de armata română şi americană, ca să respectăm litera strictă a statutului acestor baze) protejate din larg de marina rusă sau turcă.

Practic, o serie de state cu o puternică memorie istorică şi cu probleme constante cu marele vecin – Federaţia Rusă – au o problemă substanţială în a-şi defini securitatea fără a discuta relaţia cu acest actor major. Atît Georgia, cît şi Azerbaidjan, Ucraina sau Republica Moldova se gîndesc serios nu atît la o poziţie împotriva Federaţiei Ruse, dar măcar la a-şi menţine deschise opţiunile de securitate alternative.

***Iulian Chifu** este conf. univ. dr., secretar ştiinţific al Departamentului Relaţii Internaţionale şi Integrare Europeană al SNSPA şi director al Centrului de Prevenire a Conflictelor şi* Early Warning.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Rodica BINDER

Lobby-ismul... a cincea putere?

„A avea sau a nu avea *lobby*“ pare a fi dobîndit în ultimii ani, în sfera vieţii politice, rezonanţa hamletienei dileme „a fi sau a nu fi“. „Am *lobby* deci exist“ ar suna în termeni „cartezieni“ magica formulă ce exprimă importanţa aşa-zisei a „cincea puteri“ în stat. O putere tăcută, discretă, confidenţială, ce-i drept, dar nu din specia proverbialei muţenii despre care se spune că uneori ar fi de aur. Dimpotrivă, pentru fiecare „vorbă bună“ „spusă“ şi „pusă“ cînd, unde, la urechile şi pe masa cui trebuie, *lobby*-istul încasează plata în numerar.

Într-o autentică democraţie, bine consolidată, *lobby*-ul nu este pîndit de riscuri majore. Cu totul alta este situaţia într-o democraţie ale cărei valori au devenit fragile, sau în pseudodemocraţiile din unele ţări postcomuniste şi din statele lumii a treia: acolo, uzul bunelor oficii *lobby*-istice se alterează degenerînd în relaţii de tip mafiotic, trafic de influenţă, şantaj, corupţie...

În sensul său generic, *lobby*-ul este un apanaj al democraţiilor parlamentare, un simbol al pluralismului, prin excelenţă. Practicat de mult în America (unde nu doar marile grupuri de interes ale economiei şi finanţelor, ci şi ONG-urile sau asociaţiile civile au *lobby*-ul propriu, la Congres), el s-a extins vertiginos în Europa occidentală mai ales în ultimii ani. Unii analişti întrevăd în această evoluţie semnele „americanizării“ vieţii politice pe continent.

Ironia întîmplării face ca tocmai în America să fi izbucnit recent unul din cele mai mari „scandaluri“ din istoria Congresului, generate vreodată de un *lobby*-ist. Este evident vorba de cazul Abramoff care, prin amploarea şi consecinţele scandalului de corupţie iscat prin dezvăluirea practicilor sale ilegale, pare a confirma veracitatea străvechii zicale „buturuga mică răstoarnă carul mare“.

De ce se face vinovat *super-lobby*-istul american? Din sumele destinate susţinerii cu vorba şi cu fapta pe lîngă Congres a cauzei indienilor, Abramoff and Company au construit cazinouri în rezervaţiile din fief-ul său. Jumătate din uriaşul profit ilegal a fost băgat în propriile buzunare. Plîngerea depusă de indieni a scos murdăria la suprafaţă. Din 1994 şi pînă azi – scrie *USA Today* –, Big Jack, cum a fost supranumit Abramoff, ar fi plătit unui număr de 240 de congresmani şi reprezentanţi ai partidelor politice sume fabuloase. Wall Street se referă la peste 60 de deputaţi ai Congresului american, senatori şi colaboratori ai acestora, cărora pe căi ocolite Abramoff le-ar fi finanţat campaniile electorale în ultimii ani. Apropiat cercurilor republicane şi preşedintelui George W. Bush, acest personaj dubios, dar influent al celui mai mare spaţiu *lobby*-istic din lume ar fi izbutit să ademenească şi pe liderii democraţi aparent incoruptibili. Deşi Bush declară că nu l-a întîlnit niciodată personal pe Abramoff, totuşi el doreşte să restituie suma primită pentru finanţarea campaniei sale electorale în 2004. Alţi 80 de senatori şi congresmani s-au declarat dispuşi să verse banii primiţi din anturajul lui Abramoff, în fondul unor organizaţii *caritative*. Oricum, scandalul a produs o undă de şoc în opinia publică americană, soldată cu o nouă scădere dramatică de popularitate a republicanilor şi a readus în dezbatere însuşi *„lobby“*-ul, ca instituţie. Legislativul american a decis chiar elaborarea unui proiect de lege care să îngrădească influenţa excesivă a *lobby*-iştilor.

În Germania, unde urmele unor tendinţe corporatiste, ale coabitării între stat şi marele capital persistă încă („Bündniss fur Arbeit“ – alianţa pentru muncă, inventată de fostul guvern socialist ecologist, a fost o strategie de tip corporatist, o alianţă între stat şi patronat, sau marele capital) *lobby*-iştii au dobîndit în ultimii ani o influenţă lipsită de precedent.

Asociaţiile de *lobby* înregistrate la Bundestag, Parlamentul german, au atins cifra record de peste 1.700. Acreditarea le conferă dreptul de a se implica în procedurile de elaborare a legilor. Dacă de pildă cinci deputaţi garantează pentru un *lobby*-ist, acesta are acces liber la birourile parlamentarilor. Reprezentanţele oficiale ale marilor grupuri de interese din Berlin dispun de 4.500 de astfel de permise de acces. Jurnaliştii nu se pot prevala de o atît de masivă trecere la parlamentari. Peste 120 de firme sînt reprezentate la Berlin pe lîngă marii *lobby*-işti tradiţionali, Asociaţia Industriei Germane, Camera de Industrie şi Comerţ... Varietatea acestor reprezentanţe este impresionantă, ea începe cu birourile cu o singură persoană, spre a culmina cu marile sedii avînd sute de angajaţi.

Cum *lobby*-ismul evoluează prin însăşi vocaţia sa de *captatio benevolentiae* în apropierea primejdioaselor capcane ale corupţiei, un Colegiu veghează asupra moralităţii branşei, a transparenţei şi eficienţei acţiunilor ei. Donaţiile în favoarea unor partide sînt modice în Germania. Dar tocmai scandalul conturilor negre a grăbit prăbuşirea ex-cancelarului Helmut Kohl. Iar ex-ministrul Apărării, Rudolf Scharping, din prima legislatură a Guvernului Schröder, şi-a pierdut şi el mandatul, între altele şi din pricina unui *lobby*-ist al industriei de confecţii şi îmbrăcăminte şi, probabil, din prea adînca convingere că doar „haina ajunge pentru a-l face pe om“.

Lobby-ismul german s-a profesionalizat, tot în ultimii ani, prin trecerea a numeroşi ex-miniştri, secretari de stat, ziarişti, „cu arme şi bagaje“, cu experienţa acumulată, carnetul de adrese şi reţeaua de contacte, în cealaltă zonă a politicului, în care puterea se exercită prin influenţă şi consultanţă, prin informare şi comunicare discretă, confidenţială. Cazul ex-cancelarului Schröder cooptat de concernul Gazprom a iscat dezbateri furtunoase în Germania. Tot Gerhard Schröder a devenit, după expirarea mandatului de cancelar, consilierul personal al lui Ringier în problemele Europei de Răsărit. Concernul cu acelaşi nume vizează şi cucerirea unui segment din mass-media rusă. Lui Schröder îi revine aşadar un rol important în această ofensivă PR extrem de lucrativă.

Lobby-iştii pot zădărnici, dar la fel de bine pot favoriza adoptarea unor legi. Nu întîmplător unele ministere recurg la serviciile *lobby*-iştilor, înmînîndu-le înainte de dezbaterile parlamentare anumite proiecte de lege.

Imaginea *lobby*-ismului prin lentilele partidelor politice şi ale criteriilor „moralităţii“ sau „eticii“ este puternic polarizată. Pentru creştin-democraţi şi liberali, viaţa politică este de neconceput fără bunele oficii ale *lobby*-iştilor, pentru ecologişti şi unii social-democraţi, *lobby*-ul are încă un aer rău famat.

Dacă printr-un demers aproape licenţios, *lobby*-ul ar fi comparabil cu prostituţia, trebuie respectate strict limitele comparaţiei: prostituţia prosperă pentru că există cerere, *lobby*-ul pentru a putea impune... cererea.

Rodica Binder *este jurnalistă la Deutsche Welle, Bonn.*

Petre IANCU

Paradoxul nietzschean

E poate uneori util să analizăm evoluţia lumii contemporane sub grila unor gînditori de primă mînă din de mult apuse epoci. Dacă facem abstracţie de Marx, nimeni n-a marcat filosofic şi politic Europa contemporană atît de pregnant precum Friedrich Nietzsche. Anexat – chiar mai intens decît Hegel – de toate curentele politice, de dreapta şi de stînga, de rasişti, naţionalişti, antisemiţi, de socialişti şi liberali, de conservatori şi, într-o măsură bună, de ecologişti, Nietzsche e poate cel mai rău înţeles cugetător pe care l-a dat vreodată civilizaţia apuseană. S-a reţinut din ampla sa operă tot ce s-a putut extrage din ea pentru validarea celor mai dubioase teze. Cu ajutorul surorii virulent antisemite a scriitorului german, a familiei Wagner şi a abilului său aparat propagandistic, Hitler a încercat să-l aşeze pe Nietzsche precursorilor nazismului, aşa cum extrema stîngă datorează enorm ateismului său militant.

Gîndirea creştină face, de mai bine de un secol, un larg ocol în jurul cărţilor lui, dacă nu se foloseşte de controversatele lui teze spre a-l condamna irevocabil. Pentru postmodernism, scrierile nietzscheene, inconturnabile, constituie simultan şi Biblie, dar şi sac de box.

O parte din proasta adecvare a posterităţii la opera sa i se datorează chiar autorului unor cărţi pe cît de celebre, pe atît de enigmatice, precum *Aşa grăit-a Zarathustra,* ori *Anticristul*. Şi acest volum bombă, final, al unei trilogii neterminate care ar fi trebuit să se intituleze *Die Umwertung aller Werte (Revalorizarea tuturor valorilor),* e marcat de stilul metaforic, fragmentar, prea puţin sistematic, prea lesne apt să creeze confuzii, care i s-a imputat lui Nietzsche, între altele, de structuralişti şi de filosofia analitică. Dar faptul că stilul său – atît de pernicios într-un univers masificat, dominat de manipularea abjectă a celor mai gregare gloate – şi-a avut totuşi rostul, a putut constata abia gîndirea secolului al XX-lea, odată compromisă îndeletnicirea numită filosofie, laolaltă cu deconstrucţia galopantă a valorilor, în temeiul cărora s-a edificat civilizaţia apuseană.

Or, tocmai revalorizarea valorilor pe care a dorit-o Nietzsche, ar merita studiată azi ceva mai intens şi cu un spirit mai obiectiv şi mai profund decît s-a făcut îndeobşte în trecut. Fiindcă de absenţa unor valide valori asumate ca universale suferă mai rău decît de orice altceva lumea occidentală contemporană. Confruntat cu barbaria identitară a unui terorism islamic nu mai puţin antisemit şi potenţial genocidal decît naţionalismul rasist german, din care s-a plămădit monstruozitatea nazistă şi pe care l-a combătut Nietzsche din răsputeri, Apusul e ameninţat să-i facă pe plac lui Spengler şi să-şi facă din nume un program. Discreditarea (în mare parte chiar de către Nietzsche, în tradiţia iluministă a unui Lessing sau Heine) a valorilor consensuale a lăsat în urmă un vid, pe care şi inteligenţa teologică a Papei Benedict al XVI-lea, şi eforturile reunite ale forţelor intelectuale neoconservatoare şi post-postmoderniste riscă să nu fie apte să-l mai umple. Or, fără o identitate solidă şi nefracturată, alimentată de valori substanţiale şi coerente, crepuscularul Occident e ameninţat de beznă. De această dată ar apune definitiv şi într-un mod mai sîngeros decît Imperiul roman, de vreme ce timpul său actual e al armei nucleare şi-al terorismului în satul global al societăţii informaţionale.

Departe de a fi avut ambiţia de a fi demolatorul de serviciu, gîndirea „genealogică“ a lui Nietzsche – după cum o numeşte Yirmiyahu Yovel în *Hegel, Nietzsche şi evreii* (Editura Humanitas, 1996) – îşi propusese, dimpotrivă, să contribuie la construcţia unei lumi, în fine, libere.

Virulenta lui critică la adresa creştinismului şi a iudaismului antic postprofetic, care a pregătit terenul mesianismului, n-are în ea nimic cu adevărat antisemit, fiind în schimb marcată de o tendinţă iudeo-creştină (fie şi prepaulinică) pe cît de puternică, pe atît de paradoxală. Fiindcă e cît se poate de clar că gîndirea sa orientată anticlerical ar fi vrut, în fapt, nu doar să desţelenească, ci să mîntuie, de-a dreptul mesianic, teritoriul axiologic al unei Europe de *fin de siècle,* care manifesta deja simpotemele decăderii ei de azi. Că Nietzsche a apelat, spre a-şi lansa tezele, la figuri religioase, fie şi păgîne, de felul lui Zarathustra, ori la cea a zeului elen Dionysos – cu care s-a identificat precum în anii săi finali şi cu Isus – revelează cred latura cea mai misterioasă şi poate stratul cel mai adînc ale profeticei sale personalităţi şi spiritualităţi.

Pe cît de anti-antisemit, pe atît de proeuropean, Nietzsche nu e doar amplificatorul propoziţiei „fierbinţi“ despre „moartea lui Dumnezeu“, pe care n-a inventat-o, ci doar a preluat-o, ci, potenţial, şi figura de proră a unui bătrîn continent care are nevoie ca de aer de noi elite demne de acest

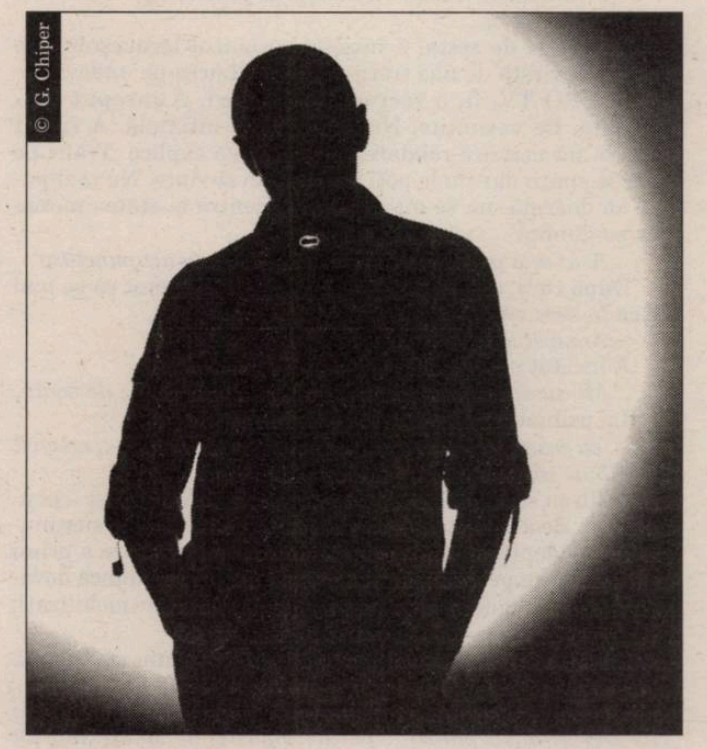
© G. Chiper

nume. Aparent mai utopic decît alţii, filosoful german ar fi vrut tocmai o Europă unită şi puternică prin libertatea şi nivelul cultural al indivizilor ei, care, în pofida disperatelor tentative ale unui Tony Blair, întîrzie să apară.

Din cauza epigonilor de stînga şi de dreapta care se revendică de la Nietzsche, fără să fie în stare să propună alt continent integrat în afara unuia care să se complacă în aerul căldicel colectivisto-social, viziunea marelui gînditor german a rămas în Europa un simplu accident de parcurs.

Fragmentat şi falsificat în Europa, proiectul său, asociat unei religiozităţi încă vii, a sfîrşit, inconştient în mare parte, prin a fi fructificat de americani. Doar cu ajutorul lor, bătrînul continent are o şansă reală de a face faţă, unit, provocărilor globalizării. Asta, dacă lumea zisă liberă îşi va aminti şi asuma în fine, ca dat etern şi universal, *ethos*-ul profetic iniţial, propriu Scrierilor Sfinte şi – într-o mare măsură – vulcanicei opere nietzscheene, care a încercat să-l recupereze.

Sub comunişti, considerată a avea origine capitalistă, psihoterapia a fost interzisă. Timp de 50 de ani în România nu au existat nici cărţi, nici reviste, şcoli sau formatori. Tratamentul pentru pacienţii cu dizabilităţi psihice era unul primitiv şi strict biologic.

În prezent, la aproape 17 ani după Revoluţie, lucrurile nu par a fi avansat prea mult, totul merge încet, iar iniţiativele pentru dezinstituţionalizarea bolnavilor cronici nu sînt sprijinite. Conform statisticilor, în România, la ora actuală există peste 400.000 de persoane cu handicap mintal, dintre care 18.000 instituţionalizate (aceasta în contextul în care, în restul Europei, instituţionalizarea începe să fie eradicată prin tratamente alternative). Pentru pacienţii cu diagnostice grave (boli psihice cronice), simplul fapt că primesc un tratament adecvat din punct de vedere medicamentos nu este însă suficient pentru ca ei să se şi poată reîntoarce în mijlocul societăţii. În lipsa alternativei, sînt abandonaţi, într-un spital de boli psihice, de multe ori chiar pentru restul vieţii.

*Pentru ei ar exista totuşi o şansă. Psihiatria comunitară. Alternativa instituţionalizării. Cît de cunoscut este însă ce înseamnă acest tip de abordare şi cine se ocupă în România de aşa ceva? (**S. G.**)*

Stela GIURGEANU

„Trepte“ spre normalitate

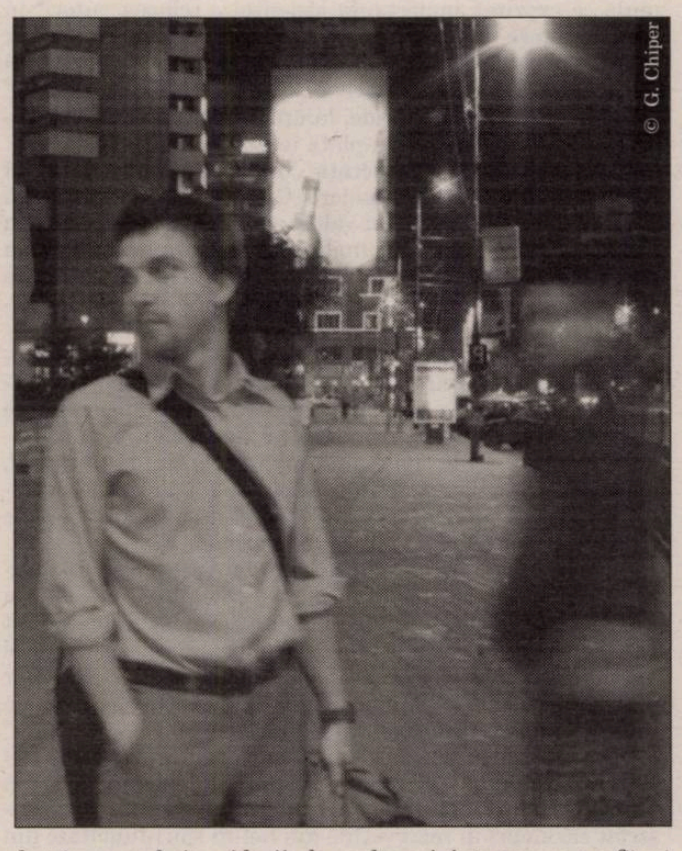
© G. Chiper

„Dacă vorbesc cu Dumnezeu înseamnă că mă rog. Dacă Dumnezeu vorbeşte cu mine, sînt schizofrenic.“
Thomas Sasz

O frunză călcată accidental de o maşină

Gîndiţi-vă, doar pentru un moment, cum aţi fi. Să vă treziţi într-o bună dimineaţă şi să nu vă mai amintiţi. Să nu vă mai recunoaşteţi degetul mare care se iţeşte de sub colţul drept (sau stîng) al plăpumii, de cel mic, iar ierarhia degetelor să vi se pară o prostie, culorile păturii, străine, şi să nu mai deslușiţi clar roşul de albastru sau poate de ocru, şi să vă enervaţi subit că, dacă portocaliului i se mai poate spune şi oranj, de ce i se mai spune şi ocru, şi să nu vă mai amintiţi nici pijamaua cu care v-aţi culcat cu doar cîteva ore înainte şi cum ar fi... cum ar fi să vă treziţi într-o bună dimineaţă şi să nu vă mai amintiţi de dvs., în acea bună dimineaţă, decît prin prisma unei frunze călcate, într-o bună dimineaţă şi total accidental, pe trecerea de pietoni, de o maşină?

Miky este un bărbat spre patruzeci de ani. Poartă ochelari groşi, este tuns scurt şi are ochi albaştri. Ramele sînt grele pentru că suportă lentile duble, iar ochelarii îi tot alunecă spre vîrful nasului. Se simte măgulit că vreau să-i iau un interviu, dar mă avertizează de la bun început că vorbeşte foarte mult. Despre boală, povesteşte acum detaşat şi cu un oarecare umor.

...la un moment dat te înveţi... ţi se pare normal... zici că ţine de tine...

O cunoaşte de acum pe dinafară şi o prezintă ca pe o veche cunoştinţă. Lucrurile nu au fost însă dintotdeauna aşa.

...Prima mea întîlnire cu o secţie de psihiatrie... era în '95, era frig şi mizerie...

Cu secţia de spital a început coşmarul lăcătuşului, pe atunci în vîrstă de nici treizeci de ani. Lucra pe undeva, pe lîngă PRO TV, la o secţie de dropsuri. A început dintr-odată. Pe nesimţite. Nu ştia ce i se întîmplă. A simţit aşa, că nu mai are răbdare. Nu poate să explice. Trăiri pe care le simţi, dar nu le poţi îmbrăca în cuvinte. Nu mai putea să doarmă, nu se mai putea concentra şi stătea mereu „ca pe ghimpi“.

...Asta m-a pus pe gînduri. Am început cu acupunctura...

După care, doar frînturi de imagini. A încetat să se mai ducă la serviciu.

...Am fost la doctor...

A încetat să mai iasă din casă.

...Mi-au dat trimitere... să mă pensionez pe caz de boală.

La psihiatrie însă nici n-au vrut s-audă.

... eu eram cu adevărat bolnav şi ăia nu credeau... eu cred că trebuie să fii un om sucit ca să fii bolnav...

(Aflu cu stupoare că pînă şi bolnavii de Alzheimer – pentru care, deocamdată, nu există o asistenţă socială susţinută şi o evidenţă clară a numărului de cazuri – spre a primi în continuare pensia pe caz de boală, trebuie să aducă dovada, anual, în condiţiile în care unii sînt complet imobilizaţi, cum că sînt „în continuare“, bolnavi...)

Despre secţia de spital îmi povesteşte acum cu tristeţe şi cu o oarecare uimire.

...Stăteam 20 într-o cameră... de multe ori dormeam şi cîte trei în două paturi... paturi înguste, de spital. Mă tot gîndeam că n-am comis, pînă la urmă, nici o infracţiune... Cînd faci ceva rău, vezi o logică în pedeapsă... dormeam însă şi trei inşi în două paturi... şi era şi frig, şi mizerie... iar eu nu făcusem nimic...

...La un moment dat, l-au externat. Tratamentul medicamentos era complet. Nu mai aveau ce să-i facă. Dar lui nu-i era bine. Continua să ia medicamente cu pumnul.

...mama spune că odată am ieşit în pielea goală pe stradă; era prin februarie... cică am vrut să mă arunc în apă... m-a scos poliţia şi m-au dus la secţie... bine că pe atunci nu erau atîtea televiziuni că ajungeam şi vedetă!

L-au internat din nou... de data asta au urmat şedinţele de electro-şocuri.

...mama spune că vorbeam cu Dumnezeu şi că Dumnezeu zicea că n-o să mă lase să mor... Poate de-asta mi-au făcut şi electro-şocurile... să-mi dispară vocile din cap; dar ştiţi ce mă întreb eu? Pînă la urmă unde e normalitatea şi unde nebunia?

La Centrul „Trepte“, Miky a ajuns în 2001. Treptat, s-a integrat în diferite grupuri de psihoterapie. A reînvăţat să intre în vorbă cu oamenii şi să aibă răbdare la lucru. Treptat, agitaţia i-a dispărut. I-a dispărut, la fel de treptat, şi dorinţa de a ieşi brusc din cabinet şi de a o lua pe coclauri, prin ploaie...

...acum sînt bine... simt aşa, că m-am liniştit... am trecut şi pe alt medicament... la început nu mi-a plăcut... credeam că nu-mi face nimic... n-aveam nici o reacţie adversă... deh, opt ani cît am stat pe Fluanxol... cred că mă şi îndrăgostisem de el... după o doză de Fluanxol ţi-e atît de rău că zici „mă, da' bine lucrează tratamentul ăsta!“. Cu ăsta nou nu simt nimic şi nu-mi prea convine că zic „ce medicament e ăsta de nu simţi nimic“? Da' acum simt că sînt normal...

În prezent Miky a devenit angajatul Centrului. Are grijă să închidă cabinetele, face curat şi joacă şi un oarecare rol de intermediar între pacienţi şi terapeuţi. Îi cunoaşte pe toţi beneficiarii, stă la taclale cu ei, le vorbeşte, îi ascultă...

...dacă n-aş fi venit aici? Probabil stăteam în camera mea, închis... ce altceva poţi să faci cu o pensie de un milion? Mănînci Linco pe pîine... dar eu cred că asta mănîncă jumătate din populaţia României...

De la viaţă Miky aşteaptă foarte puţin. Un radio şi un televizor... îi plac filmele vechi... *Bugsy* cu Warren Beatty...

...o replică dintr-un film face cît tot filmul, nu credeţi? ...dacă am terminat... pot să vă recit o poezie?

Şi sting reportofonul după ultimele versuri din *Istoria romanţată a sinucigaşului ratat.*

„Trepte“

La două staţii de autobuz de Piaţa Sudului. Spitalul Clinic de Neurologie şi Psihiatrie „Prof. Dr. Alexandru Obregia“. Un corp de clădiri vechi. Fostul „9“.

Într-una din clădiri, un spaţiu „liber“. O insulă în care afişele gen „Fumatul interzis“ îşi pierd cumva din tărie şi din puterea inchizitorie; înăuntru e cald, în ciuda gerului de afară; măsuţe colorate; sucuri, prăjituri, ceaiuri şi cafele; pe un panou, o sumedenie de poze; pe altul, picturi şi colaje; totul pare ca şi cum... „această structură funcţionează diferit de un spital. Trebuie să creezi un spaţiu social, adică să oferi în permanenţă beneficiarilor cafea, sucuri, pişcoturi... să creezi un mediu cît mai prietenos...“ Doamna doctor **Consuela Vasilescu,** una dintre „veteranele“ departamentului, îmi prezintă pe rînd încăperile. În Sala Mică, o încăpere plină cu rafturi şi mobilă din prefabricate, toate vesel colorate, stau cele trei calculatoare destinate grupului de informatică. În Sala Mare, unde se desfăşoară grupurile de expresie dramatică, mişcare, marionete, dans şi se ţin şi reuniuni şi *training*-uri, există, pe toţi pereţii, fotografii cu beneficiarii Centrului în diferitele activităţi pe care Centrul le organizează pentru ei.

Ce este, pînă la urmă, „Trepte“?

„Prima structură de psihoterapie comunitară din ţară.“ Domnul doctor **Radu Teodorescu,** coordonatorul departamentului, îmi spune că totul a început, de fapt, în urmă cu cinci ani, din iniţiativa unui grup de specialişti. Înainte să devină departament al spitalului, „Trepte“ funcţiona benevol, ca centru pilot. „Nevoia unui asemenea centru era evidentă în România. Nu mai puteam accepta că starea unor pacienţi se ameliorează doar din punct de vedere medical şi că dincolo de un anumit punct ei nu mai pot trece; fără o intervenţie psihoterapeutică erau nişte pacienţi condamnaţi pe viaţă la izolare şi la instituţionalizare, ei avînd totuşi şansa de fi reintegraţi în comunitate. Însă simplul tratament medicamentos, care le era administrat, nu putea rezolva acest lucru.“ Odată cu „Trepte“, s-a dorit, aşadar, continuitatea şi întregirea tratamentului biologic, prin terapia psihosocială – într-un fel, reconectarea pacienţilor la lumea din jur.

Însă doar entuziasmul şi iniţiativa nu au fost de ajuns pentru ca lucrurile să decurgă fără probleme. În primul rînd, a existat problema spaţiului. „Timp de mulţi ani, nimeni nu ne-a oferit nici un ajutor, nici un suport şi nici măcar un sediu, cu toate că diferite spaţii (grădiniţe, creşe) se tot reprofilau... dar niciodată pentru noi...“ Pînă la urmă, conducerea Spitalului a fost cea care a pus la dispoziţia grupului de „benevoli“ o clădire mică în incinta Spitalului. „De fapt, ar trebui să funcţionăm *în afara* Spitalului, în comunitate, dar nu avem de ales. Acesta este un dezavantaj real în ceea ce priveşte pacienţii. Mulţi au amintiri neplăcute despre Spital, asociindu-l cu momentul cel mai rău al vieţii lor... cînd au fost deliranţi, cînd au auzit voci, cînd au fost în pragul sinuciderii; de multe ori, internarea s-a făcut împotriva voinţei lor, aşa că, deşi aici nu purtăm halate şi încercăm să dăm spaţiului o înfăţişare cît mai... non-medicală, pentru mulţi dintre ei e foarte dificil să revină în acest loc.“

(Îmi amintesc de cîteva adăposturi pentru oamenii străzii din Bucureşti, construite cu bani de la Banca Mondială care şi în prezent stau închise şi nefolosite... şi cad de acord cu domnul doctor, şi oftăm la unison în ceea ce priveşte interesul autorităţilor locale pentru folosirea şi redistribuirea acestor spaţii.)

„Ne-am apucat aşadar de lucru; s-a funcţionat pe bază de voluntariat – în timpul liber şi fără salariu, timp de patru ani de zile. După care am scris un proiect care a fost acceptat de Banca Mondială, fiind şi singurul de acest fel pe care l-au finanţat în România. Oamenii au devenit salariaţi, s-a format o echipă de 8 persoane, iar în 2000 proiectul a început să se deruleze, statul român suportînd partea salarială, iar Banca Mondială, formarea acestor oameni.“ (Aflu însă că lucrurile s-au mai complicat niţel pentru că fondurile Băncii Mondiale au mai adăstat prin Ministerul Sănătăţii, blocate fiind din motive... necunoscute!)

Totuşi lucrurile s-au pus în mişcare, iar în prezent, mai bine de 50 de beneficiari, la Centrul „Trepte“, reînvaţă armonia cu restul lumii. Prin programe psihosociale, terapie de grup şi ocupaţională, diferite activităţi care le facilitează comunicarea şi reintegrarea.

Ce înseamnă însă, concret, toate aceştea? Ce înseamnă „Trepte“, dincolo de terminologia de specialitate?

Poate *...Un ceai de tei...* mini-spectacolul de teatru desfăşurat vara trecută, care a readus în luminile rampei suflete ca cel al lui Miky.

Poate... Miky, care dintr-un caz pierdut într-o lume pe care nu o mai înţelegea, a devenit angajatul de încredere al Centrului, recitînd poezii şi filosofînd cu umor pe marginea bolii psihice.

Poate... tînărul domn, puţin trecut de 30, care, fără drept de apel, la 16 ani, a fost rupt de o realitate pe care nici n-a apucat să o cunoască; stări de delir, halucinaţii... internări lungi şi dese. Doamna doctor Vasilescu îmi povesteşte că timpul şi viaţa acestui „cel mai recent caz“ îi erau împărţite între lunile petrecute în Spital, sub cheie, şi lunile petrecute acasă, în camera lui. Tot sub cheie. Cum orice punte cu realitatea părea ruptă pentru totdeauna, familia vroia să-l instituţionalizeze. „Am reuşit însă, pînă la urmă, să-i convingem să renunţe la acest pas dezastruos şi să-l aducă la noi.“

...Poate într-adevăr, pînă la urmă, asta înseamnă „Trepte“. Convingerea celor din jur că, după numai un an petrecut aici, dintr-un caz pierdut de restul lumii, tînărul de mai sus şi alţii care îi seamănă, pot redeveni oameni printre oameni, pot ajunge să locuiască singuri într-o garsonieră, să se îngrijească singuri, să ia masa la Mall şi să viziteze Muzeul „Antipa“.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Securişti de tip nou

– Poftiţi, poftiţi!

Administratorul, domnul B., deschide uşa pînă la jumătate, după care mă trage, pur şi simplu, în mijlocul holului de la intrare. Clanţa trosneşte în urmă, uşa se închide cu zgomot, apoi, preţ de cîteva secunde, cade o linişte nefirească. Tuşesc şi întreb:

– Deci?

Domnul B. ia o figură gravă şi rosteşte fiecare cuvînt între şoaptă şi voce tare:

– S-a întîmplat acum două zile, domnule. Pe la două. Au sunat la uşă la mine trei indivizi. Ziceau că sînt colegi de-ai matale, de la televiziune. Le-am deschis şi-am stat de vorbă, cum stăm noi acum, aici. Că dacă ai restanţe la întreţinere. N-are, dom'le, am zis eu, omul plăteşte la timp, nu-s probleme. Apoi, dacă ai cîine. Sau dacă dai petreceri şi deranjezi vecinii. Nu, dom'le, le-am spus, e un vecin cumsecade, pleacă devreme şi vine seara tîrziu, n-am auzit să fi deranjat pe cineva. Da' ei începuseră deja să mă deranjeze pe mine, mă înţelegi dumneata? Că am început să mă mir şi eu de ce-mi pun atîtea întrebări! Duceţi-vă, dom'le, şi staţi de vorbă cu el despre toate astea, dacă ziceţi că sînteţi colegi, ce mă întrebaţi pe mine?! Ei nu şi nu, că nu eşti mata acasă, că te prind greu, şi să le spun eu dacă bagi femei în casă. De unde să ştiu eu, domnule, că doar n-am stat să pîndesc! Între timp, am văzut că unul dintre ei avea prinsă la şapcă o chestie din aia micuţă, ca o cameră de luat vederi. Cînd au văzut că nu scot nimic de la mine, au plecat. Da' eu am zis să vă spun, că sînt om bătrîn şi-am trecut prin multe, iar ăştia nu se potolesc niciodată, fir-ar mama lor a dracului de securişti!

Nu erau securişti. De fapt, nu erau securişti vechi, erau un soi de securişti de tip nou. Lor le place să-şi spună paparazzi. Majoritatea stau aciuaţi prin redacţiile unor publicaţii bizare care îşi fac un titlu de glorie din faptul că au reuşit să fotografieze o persoană publică în timp ce se scărpina în nas sau în fund. Mai nou, bat la uşile vecinilor de bloc, întrebînd despre familie, copii, eventuale amante, vicii, restanţe la întreţinere. În aşteptarea marilor „lovituri de presă" din categoria „l-am prins cu alta" sau „priviţi-o şi pe asta ce jalnic arată nemachiată", păduchii pomeniţi mai sus foşgăie prin viaţa privată a oamenilor, fără teamă că ar putea cineva să-i strivească. Fotografiază, filmează, ascultă pe la uşi, intervievează vecini, sparg mailuri, fură telefoane mobile, sperînd, astfel, să descopere cine ştie ce SMS-uri compromiţătoare. În timp, adună un dosar voluminos cu bucăţi de viaţă intimă, pe care îl valorifică aşa cum cred ei că e mai bine: publicîndu-l în reviste imunde ori şantajîndu-i pe cei care fac obiectul unor asemenea intense urmăriri.

E o problemă gravă. La fel de gravă, îndrăznesc să spun, ca şi întocmirea fostelor dosare de Securitate. Pare banală doar pentru că acum se petrece într-o ţară cu aspiraţii democratice. Pare benignă doar pentru că amănuntele din viaţa intimă a indivizilor nu mai ajung să fie citite doar de băieţii

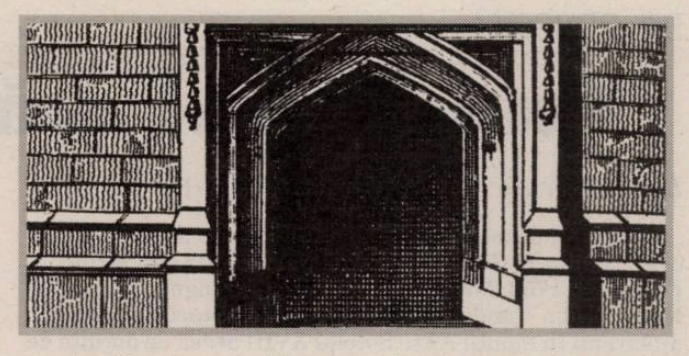

cu ochi albaştri, ci, vezi Doamne, sînt împărţite, democratic, pe taraba cu ziare, tuturor amatorilor de detalii picante. Din cauza cîtorva imbecili care au decretat, cu de la ei putere, că orice persoană, mai mult sau mai puţin publică, trebuie să-şi asume riscul de a fi subiectul unor supravegheri de tip paparazzi, toate abuzurile comise asupra vieţii private au devenit fapt obişnuit, de zi cu zi. Şi cel mai dureros este cînd responsabilitatea acestor derapaje se aruncă asupra publicului. Cum? Printr-un procedeu simplu, mîrşav, dar simplu, o ridicare din umeri, o explicaţie de genul „publicul vrea, e interesat de asemenea amănunte, noi sîntem în slujba cititorilor noştri, aşa că...".

Viaţa privată, intimitatea individului nu pot deveni subiect de presă decît atunci cînd au repercusiuni asupra celorlalţi. Există, probabil, şi un text de lege care ar putea fi invocat în sprijinul acestei idei, dar, dincolo de tot şi toate, ar trebui să putem invoca, măcar din cînd în cînd, legea sfîntă a bunei-cuviinţe şi legea pierdută a bunului-simţ. ■

12,7% CHIP CÎT MAI DISCRET, 4,6% FARMEC PAŞNIC, 19,4% CARNE MEDIEVALĂ

● Am primit de la o cititoare o fotografie veche (pentru care-i mulţumesc frumos) şi ambalajul unei conserve de porumb recente, cu un text vrednic de atenţie. Acesta glăsuieşte astfel: *„POROMB DULCE. Produs Special Pentru Maxim's Food Inc. Liberia. INGREDIENTE: POROMB 83.80%, APA 15.18%, ZAHER 0.02%, SARE 1.00%. Se Depoziteaza In Loc Uscut"*. S-ar zice că aici ni se arată noul chip al unanimităţii, de vreme ce porumbul şi apa însumează laolaltă 98,98% din totalul unei conserve liber exprimate. (**D. S.**)

● Dedicaţie specială pentru colegul R.C.: în Franţa există o şcoală specială pentru „adunătorii de mingi de tenis"! Adolescenţii (fete şi băieţi) trebuie să fie între 12 şi 16 ani, să nu aibă probleme de vedere şi să deprindă nu doar talentul de a recupera mingile cît mai discret cu putinţă, ci şi idiosincrasiile marilor jucători... (**a. l. ş.**)

● Sîmbătă, noapte grea buñueliană la TVR Cultural. După *Farmecul discret al burgheziei* – inegalabil în violenţa nonconformismului – a urmat genialul *Un cîine andaluz*, prezentat ca film SF! Are şi incultura, uneori, la ore tîrzii, un farmec bubuitor. (**R. C.**)

● Musulmanii s-au supărat din cauza caricaturilor în care profetul Mahomed apare cu o bombă în turban. Mahomed a fost un profet paşnic. Cei mai revoltaţi de imaginea de războinic ce i-a fost creată au devenit ei înşişi violenţi. După ce au pus foc, purtătorii de turbane au început să ameninţe cu bombe. (**A. M.**)

● *The Boston Globe* pune următoarea chestiune: se ştie că hinduşii cred că e un sacrilegiu să mănînci carne de vacă. Dacă hinduşii se vor apuca să ne ardă ambasadele, ce facem? Nu mai mîncăm carne de vacă? Astea fiind zise, vă recomand următorul site: http://cartoonjihad.com/Danish.html (preferata mea este cea cu: „Opriţi-vă! Am rămas fără virgine!"). Am mai fost pe la http://skender.be/supportdenmark/more3.html#RO, să îmi exprim sprijinul pentru Danemarca, şi la http://www.freemuslims.org/, să văd ce spun şi musulmanii cu care se poate sta de vorbă. Gata. (**C. G.**)

● Invitată la Teo săptămîna trecută, Andreea Bălan se văita că studiază la facultate prea multă filozofie: *„Filozofie*

Cu ochii-n 3,14

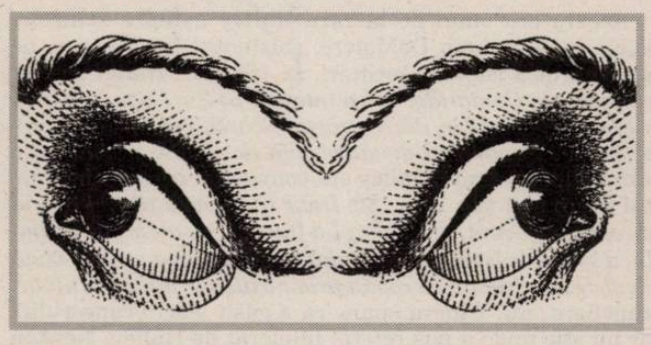

greacă, medievală, modernă, românească, ontologie, epistemologie, metafilozofie...". Şi Teo a întrebat-o ce filozof român îi place, prilej pentru fosta blondă André să descumpănească pe toată lumea: *„Grea întrebare! Mai bine m-ai întreba de Kant"*. (**M. C.**)

8,2% O ANUMITĂ SCĂDERE, 10,5% BUCĂŢI DE FIER ÎN TĂCERE, 14,5% SENSUL BRUT AL CUVÎNTULUI „SFÎRŞIT" LA ORA 5

● Croaţia, ţară în care rata natalităţii este una dintre cele mai scăzute din Europa, a stabilit un plan salvator pe termen mediu: acceptarea a cca. 15.000 de imigranţi pe an, de preferinţă persoane educate, pînă în 40 de ani, din Serbia, Bosnia, Kosovo, Ucraina, România şi Bulgaria – declara recent Jakov Gelo, un expert demograf croat, argumentînd că încurajarea imigraţiei este mai ieftină decît încurajarea natalităţii. Tocmai cînd fişam informaţia asta, numai ce citesc o declaraţie a Arhiepiscopiei Iaşiului, potrivit căreia în Moldova noastră „se constată o anumită scădere a numărului candidaţilor la călugărie, mai ales pentru că tinerii (români, *n.m.)* pleacă în străinătate". Poate că ar fi şi aici o soluţie, tot pe bază de imigraţie, dar dacă aş spune-o parcă văd că ambasada noastră din Beirut sau Teheran ar avea ceva neplăceri. (**A. C.**)

● Vorbind cu foştii angajaţi ai Combinatului de la Călan, actuali muritori de foame, săpători zilnici după bucăţi de fier pe care să le poată vinde, am cerut un nume, un contact de la Primărie. Toţi au scos, ca la un semn, telefoanele mobile. Însă dincolo de imaginea aproape suprarealistă, o explicaţie cît se poate de simplă: mobilul a ajuns să fie, dintr-un obiect de lux, mai ieftin decît un abonament la Romtelecom. (**S. G.**)

● Mă plîngeam că, la noi, vîrsta a treia, adică pensionarii, nu socializează. Duminica trecută, la restaurantul Harbour, un domn şi o doamnă din această categorie, amîndoi traşi la faţă şi cu părul scurt şi alb, mi-au dezmînţit această teorie: ieşiseră împreună în oraş şi mîncau, amîndoi, cot la cot, aceeaşi friptură cu cartofi prăjiţi, în tăcere. Nu şi-au vorbit deloc, au plătit, au plecat. (**I. P.**)

● „Oferte de locuinţe, condiţii extrem de avantajoase pentru tineri", s-a spus în această dimineaţă la buletinul de ştiri. Ca tînără fără perspectiva de a-şi cumpăra o casă (pentru mine „casă" înseamnă două cămăruţe – nu vă gîndiţi la sensul „brut" al cuvîntului) în viitorul apropiat – cinci, zece ani –, las cafeaua să dea în foc şi mă postez în faţa televizorului să ascult care ar fi aceste condiţii EXTREM de avantajoase: 60-120.000 de euro. Veniturile celor doi soţi trebuie să însumeze 60 de milioane (pe lună!!!!). Copiii constituie un avantaj. Tinerii căsătoriţi au prioritate. Am spus cumva *cinci, zece ani?* În asemenea condiţii, mai vorbim peste vreo 15, 20 de ani! (**R. P.**)

● Urania, duminică, pe B1 TV, a trecut la analize astrologice naţionale. Analiştii politici ar trebui să ţină riguros seama că Jupiter a intrat în Scorpion şi că urmează „vremea caftangiilor". N-am avut răbdare pînă la sfîrşit, dar se pare că se profilează şi o luptă culturală, în care pricipala armă va fi datul cu cartea în cap. Bine că nu prea producem tomuri grele şi cartonate... (**S. S.**)

● La *Ştirile de la ora 5* din 2 februarie, am aflat că un bărbat s-a sinucis într-un penitenciar, două bătrîne au ars într-un incendiu, o tînără a încercat să se sinucidă din dragoste, iar un bărbat s-a intoxicat cu monoxid de carbon. Două ore mai tîrziu, la *Observator*, aceleaşi necroloage. Măcar m-am bucurat că sînt în viaţă... (**M. C.**)

13,9% DISCONFORT SAVUROS, 16,2% LIBERTATEA DE MÎNDRIE

● O reclamă la iaurtul Activia recomandă produsul pentru efectele lui miraculoase în situaţiile unui tranzit intestinal defectuos. În reclamă nu apar decît femei, probabil bărbaţii nu cunosc un asemenea disconfort. Dacă, după un consum de 14 zile, situaţia nu se îmbunătăţeşte, firma ne asigură că va da banii cheltuiţi înapoi. Nu reiese cum vor putea fi verificate cererile solicitanţilor (solicitantelor) nemulţumiţi. (**M. B.**)

● Un savuros anunţ de mică publicitate apărut într-o gazetă a comunităţii româneşti din Toronto, Canada *(Observatorul,* 11 noiembrie 2005): „Tudor Nicolae de la ferma KING'S PARADISE roagă prietenii să comande din timp varză murată la 905-775-7500". (**D. S.**)

● În toată nebunia provocată de caricaturile Profetului (şi pe lîngă care scandalul *Evangheliştilor* este mic copil), înduioşătoare mi s-a părut reacţia Guvernului danez, care a explicat că 1) în Regatul Danemarcei există „libertatea de expresie" şi 2) că „nu este de competenţa Guvernului să intervină (în caz de blasfemie), ci a tribunalelor". Asta e ca şi cum ai explica unor canibali că nu te pot mînca pentru că nu au tacîmuri... (**a. l. ş.**)

● Din complicaţiile Anului Mozart. Directorul Oficiului pentru promovarea Austriei în străinătate evaluează, cu firească şi îndreptăţită mîndrie, la 5 miliarde şi ceva de euro beneficiile aduse de marca „Mozart" înscrisă pe nenumăratele produse derivate din creaţia divinului: „Marca «Mozart» e una dintre cele mai cunoscute din lume". Dimpotrivă, şeful de orchestră Nikolaus Harnoncourt, în antractul concertului dirijat în sala de aur a Fundaţiei „Mozartaeum", a denunţat exploatarea comercială a numelui fermecat: „În 2006, Austria e sinonimă cu Mozart, dar aceasta nu are nimic de-a face cu el, ci cu banii şi afacerile... Ar trebui să ne fie ruşine şi nu să ne fălim orgolioşi". Muzica! (**R. C.**)

Bill BRYSON

Cum a fost măsurată lumea

Despre francezi, femei și meridiane

Cea mai dezbinată expediție din istorie a fost probabil cea trimisă în Peru de Academia Regală de Științe a Franței în 1753. Matematicienii Pierre Bouguer și Charles Marie de La Condamine conduceau cercetările unui grup de savanți în munții Anzi. Secolul XVIII ardea de dorința de a înțelege Pământul – ce vîrstă are, unde se află, cum s-a format, cît e de mare. Francezii voiau să determine lungimea unui grad meridian (distanța dintre două latitudini succesive). De ce? Gradul meridian ajută la calculul mărimii Pământului. Revenim pe parcurs, să spunem doar că distanța respectivă trebuie calculată *exact* pe direcția N-S și la *aceeași altitudine!* În teren accidentat măsurarea directă e imposibilă, dar se folosește un procedeu indirect și laborios, triangulația. Detalii în manuale!

Francezii au ales linia dintre Yarouqui și Cuenca (pe teritoriul Ecuadorului de azi). Expediția a pornit cu stîngul. Savanții i-au provocat cumva pe localnicii din Quito și au fost fugăriți de o gloată înarmată cu pietre. Apoi medicul grupului a fost ucis din cauza unei prostituate. Botanistul și-a pierdut mințile. Alții au murit de febră. Sau căzînd de la înălțime. Al treilea lider, Jean Godin, a fugit cu o fată de 13 ani și dus a fost! Grupul a șomat opt luni, cînd La Condamine a fost anchetat la Lima pentru spionaj. Tot el, brusc și inexplicabil, nu a mai vorbit cu Bouguer și au refuzat să lucreze împreună. Peste tot, bizara echipă era privită cu suspiciune. Primarii nu credeau că francezii veniseră din cealaltă parte a lumii ca să măsoare Pământul. N-avea nici un sens! După atîția ani, încă pare o nedumerire rezonabilă. De ce nu și-or fi făcut savanții măsurătorile chiar în Franța, evitînd peripețiile andine?

E drept, savanții epocii nu se mulțumeau cu varianta simplă dacă aveau și alternative epuizante. Dar acum, francezii chiar trebuia să fie lîngă Ecuator. Doar acolo puteau verifica ipoteza lansată de astronomul Halley, mult înainte ca Bouguer și La Condamine să viseze America de Sud.

Despre savanți și distracțiile lor

Edmond Halley era un personaj! De-a lungul unei vaste cariere, avea să fie căpitan de vas, cartograf, profesor de geometrie la Oxford, director adjunct al Monetăriei Regale, astronom regal și inventatorul unui clopot de scufundare acvatică. A scris cu pricepere despre magnetism, maree sau planete și cu simpatie despre efectele opiului. A inventat harta meteo și tabelele contabile, a propus metode pentru determinarea vîrstei Pământului și a distanței pînă la Soare. Inclusiv o metodă de a păstra peștele proaspăt. În schimb, n-a descoperit cometa ce-i poartă numele! A constatat doar că obiectul observat în 1682 era aceeași cometă care traversase cerul în 1456, 1531 și 1607. S-a numit cometa Halley din 1758, 16 ani după moartea lui.

Totuși, marea victorie a lui Halley a început cu pariul încheiat cu doi gentlemani: Robert Hooke (autorul legii elasticității) și Sir Christopher Wren, în primul rînd astronom și de-abia apoi arhitect. Într-o zi a lui 1683, Halley, Hooke și Wren luau masa la Londra. Conversația a ajuns la traiectoriile cosmice. Se știa că planetele descriu elipse, dar nu se știa de ce. Sir Christopher a oferit un premiu de 40 de șilingi celui ce va găsi explicația. Hooke, care obișnuia să se laude și cu ideile altora, a pretins că el știe deja soluția, dar că nu vrea s-o dezvăluie „ca să nu le răpească plăcerea descoperirii". Pe Halley tema l-a consumat într-atît încît, după un an, i-a cerut ajutor unui anume Sir Isaac Newton, profesor de științe la Cambridge.

Newton era un ciudat. Extrem de inteligent, dar singuratic, bănuitor pînă la paranoia, faimos pentru distanțarea sa de lume. Dimineața, își dădea picioarele jos din pat și rămînea împietrit ore întregi, captivat de ideile care-i veneau. În laboratorul său, primul din Cambridge, s-a apucat de cele mai bizare experimente. O dată și-a băgat în cavitatea orbitală o spatulă curbată și a mișcat-o „între os și globul ocular, cît de adînc am putut" ca să vadă ce se întîmplă. Spre binele omenirii, nu s-a întîmplat nimic! Altă dată, a privit drept în Soare cît a putut, ca să afle nu se știe ce. A stat o săptămînă în întuneric, pînă cînd ochii și-au revenit. În spatele excentricităților se vedea însă mintea geniului, care era original chiar și în domeniile bătătorite. Excedat de limitele matematicii clasice, studentul Newton inventase calculul diferențial, dar l-a făcut public după 27 de ani. La fel, a pus bazele opticii și spectroscopiei, dar și-a ținut teoriile pentru el timp de trei decenii.

Dar știința acoperea doar o parte a preocupărilor sale. Toată viața a fost obsedat de alchimie și speculații mistice. Era adeptul arienilor, o sectă secretă ce nu recunoștea Sfînta Treime (amuzant, fiind vorba de un profesor la Colegiul „Trinity"!). A învățat ebraica pentru a înțelege mai bine planurile faimosului Templu al Regelui Solomon, pe care le-a studiat ani întregi, sperînd că va găsi indicații codificate despre a doua venire a lui Christos și sfîrșitul lumii. În 1936, John Maynard Keynes a cumpărat la licitație un cufăr cu manuscrisele lui nepublicate și a constatat că acestea nu conțineau studii de optică sau astronomie, ci teorii despre transmutarea elementelor în aur. În 1973, analiza unei șuvițe din părul lui Newton a găsit mercur (element cu care lucrau doar alchimiștii și fabricanții de termometre) într-o concentrație de 40 de ori peste normal. N-ar trebui să ne mirăm că se trezea greu dimineața.

Despre rolul peștilor în știință

Acesta era omul de la care Halley aștepta scînteia. Notele lui Abraham DeMoivre, asistentul lui Newton, ne dau imaginea istoricei întîlniri. *În 1684, dr. Halley a venit neanunțat la Cambridge și l-a întrebat pe Sir Isaac care ar fi traiectoria planetelor, dacă atracția Soarelui ar fi invers proporțională cu pătratul distanței față de ele.* Se referea la o formulă, despre care Halley era convins că rezolvă enigma, deși nici el nu știa cum. *Sir Isaac a răspuns că traiectoria este eliptică. Uimit, dr. Halley l-a întrebat de unde știe. „Simplu, a spus Sir Isaac, am calculat." Dr. Halley a vrut să vadă calculele. Sir Isaac a cotrobăit prin hîrtii, dar n-a găsit nimic.* Stupefiant, nu? Cineva spune că a găsit leacul cancerului, dar nu știe unde a pus rețeta! Implorat de Halley, Newton a promis să reia calculele. Așa a și făcut, ba chiar mai mult. S-a retras pentru doi ani, în care și-a redactat capodopera: *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*. Pe scurt, *Principia*.

Rareori în istorie a făcut mintea umană o construcție atît de precisă și ingenioasă. Ce să admiri? Adevărul în sine sau combinația de știință și intuiție? *Principia* e un astfel de moment fast. Newton a devenit celebru imediat. Pînă la moarte avea să fie copleșit de omagii și onoruri, devenind, între altele, primul britanic înnobilat pentru merite științifice. Chiar Leibniz, care își disputa cu Newton paternitatea calculului diferențial, spunea că locul acestuia în știință este mai presus de tot ce existase pînă la el. *„Nici un muritor nu va ajunge mai aproape de zei"* – scrisese Halley cu o admirație care e vie și azi. Deși *Principia* era „cea mai inaccesibilă carte scrisă vreodată" (Newton o complicase intenționat, ca să nu fie bătut la cap de „prostănaci"), ea i-a impulsionat pe cei capabili s-o înțeleagă. Nu numai că explica traiectoriile corpurilor cerești, dar preciza și forța care le punea în mișcare – gravitația. Brusc, întreaga agitație cosmică avea o logică!

Principia enunța trei legi ale mișcării: orice obiect se mișcă rectiliniu în direcția în care e împins; se va mișca pînă cînd altă forță îl încetinește sau respinge; fiecare acțiune are o reacțiune egală și de sens opus. Potrivit legii gravitației, enunțată tot aici, orice obiect din univers exercită o atracție asupra tuturor celorlalte. Newton a stabilit că atracția dintre două obiecte e proporțională cu masa fiecăruia și variază invers proporțional cu pătratul distanței dintre ele. Elegant și simplu! Unii spun că sînt primele legi cu adevărat universale concepute de om.

Redactarea *Principiilor* nu s-a desfășurat fără emoții. Spre disperarea lui Halley, cînd cartea era pe sfîrșite, Hooke a început să reclame că unele idei îi aparțin. Agasat, Newton a refuzat să predea al treilea volum, fără de care primele erau inutile. Halley a adoptat rapid tehnica diplomației alternative, ba la unul, ba la altul, l-a flatat excesiv pe Sir Isaac și a reușit să obțină volumul final. Dar odiseea nu se-ncheiase! Societatea Regală (de știință) promisese să publice *Principia*, dar apoi renunțase din lipsă de bani. (Societatea de-abia subvenționase o *Istorie a peștilor,* lucrare rămasă nevîndută, și nu voia să mai riște. Cu o carte de fizică!) Deși strîmtorat, Halley a plătit el publicarea tratatului. Indiferentul Newton nu a scos nici un ban. Colac peste pupăză, Societatea l-a anunțat pe Halley că nu sînt bani nici pentru salariul său de secretar permanent – 50 de lire pe an. În cele din urmă a fost totuși compensat. Cu exemplare din *Istoria peștilor!*

În care se face dreptate

Legile lui Newton explicau multe – valsul mareelor, mișcarea planetelor, traiectoria ghiulelelor de tun și de ce nu sîntem azvîrliți în spațiu de amețitoarea rotație a Pământului. Zilnic se lămureau noi enigme. Dar o implicație a teoriei a fost controversată din start, anume că Pământul nu e sferic. Potrivit lui Newton, forța centrifugă a rotației terestre trebuia să dilate nițel Pământul la Ecuator și să-l turtească la poli. Halley a conchis că lungimea arcului de un grad meridian diferă după latitudine, adică e mai mare la Polul Nord și mai mică la Ecuator. Or, pînă atunci, cei ce voiau să afle mărimea Pământului, porniseră chiar de la acest parametru. Ipoteza lor era că planeta e perfect rotundă.

Matematicianul englez Richard Norwood își petrecuse doi ani măsurînd distanța exactă dintre Turnul Londrei și statuia din centrul orașului York. Pe acest parcurs a întins și a strîns de nenumărate ori o ruletă metalică, făcînd corecții meticuloase pentru schimbările de direcție și altitudine. Era o ambiție extremă, aproape absurdă. Erori de sutimi de grad ar fi produs variații catastrofale, dar Norwood a fost foarte precis – 110,72 km pentru arcul unui grad meridian. În final a calculat longitudinea și latitudinea celor două puncte. De aici rezulta lungimea gradului meridian; o înmulțea cu 360 și afla circumferința Pământului; iar volumul planetei rezulta dintr-o formulă banală. Minunat, dar era Pământul sferic?

Același sistem fusese folosit de astronomul francez Jean Picard, care a preferat însă triangulația pentru măsurătorile din teren. Trei ani a cutreierat Franța cu valeți, penduluri și telescoape. În 1669 a anunțat că gradul meridian are 110,46 km. Moment de glorie pentru Franța! Dar Picard, ca și Norwood, mizase pe ipoteza Pământului sferic, desființată ulterior de Newton! După moartea lui Picard, alți francezi, Giovanni și Jacques Cassini (tată și fiu), au reluat experimentele la scară mai mare. Nu se știe de ce, dar au ajuns la concluzia că Pământul ar fi turtit la Ecuator, nu la poli! Contrar teoriei newtoniene! Moment de speranță anglofobă la Paris! Iată de ce-i expediase Academia Franceză pe Bouguer și La Condamine în Peru! Dacă măsurătorile lor de la Ecuator îi confirmau pe cei doi Cassini, teoria englezului era îngropată. Iar cine afla legea de variație a gradului meridian putea afla mărimea Pământului!

Zona andină fusese aleasă și în speranța vizibilității la distanțe mari (o cerință a triangulației). Dar munții din Peru erau permanent în ceață, iar echipa aștepta cu săptămînile o biată oră de cer senin. Cît despre regiune, chiar peruanii spuneau că e *muy accidentado*. Francezii au escaladat munți unde nu urcau nici catîrii, au forțat rîuri, și-au croit drum prin junglă, au traversat deșerturi, fără hărți și aprovizionare. Dar Bouguer și La Condamine nu s-au lăsat! Și-au văzut de treabă nouă ani și jumătate, tăcînd înverșunați, înfometați, arși de soare, mușcați de șerpi. Dar cînd se apropiau de sfîrșit au aflat că alți francezi, care făceau în Scandinavia măsurători similare (și la fel de grele – îngheț, degerături, mlaștini și urși polari), descoperiseră că gradul meridian este mai lung lîngă pol. Newton avusese dreptate! (Măsurată pe la Ecuator, circumferința Terrei e cu 43 km mai mare decît dacă e măsurată vertical, pe la poli.)

Fără nici un chef, Bouguer și La Condamine și-au dus treaba la bun sfîrșit, confirmînd rezultatele scandinave. Se chinuiseră un deceniu ca să-i dea dreptate lui Newton! Și nici măcar nu fuseseră primii! Tot fără să-și vorbească, au coborît la ocean și au plecat spre casă pe corăbii diferite.

(după Bill Bryson, *A Short History of Nearly Everything,* Broodway Books, 2003)

traducere și adaptare de Dan GOANȚĂ

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 108 ● 17-23 februarie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Viaţa şi opera“

pagina **3**

Magdalena Boiangiu
Islamul din Europa

pagina **19**

Iaromira Popovici şi **Stela Giurgeanu**
pe drumurile patriei

paginile **20-21**

Ce se întîmplă cu limba română?

„Limba nu e numai un servitor al gîndirii, ci și un stăpîn al ei.“

SEXTIL PUȘCARIU

5 948467 000018 07

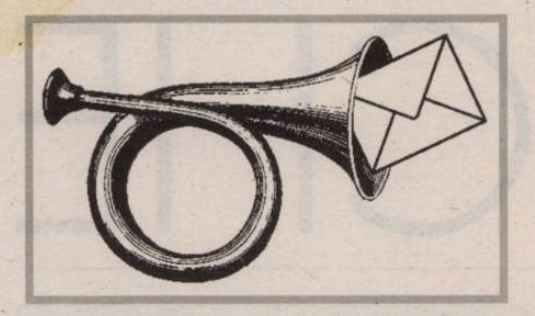

Nr. 105: *„Ce te face să te simţi român“*

Şi eu care credeam că sînteţi vreun englezoi...

Aşa după ţoale, întocmai ca în romanul lui Proust, am putea fi luaţi şi noi drept nişte occidentali, adevărat, ceva mai spălăciţi. Vorbim curent la telefonul mobil, ne-am deprins cu mouse-ul, frecventăm Internet-ul, zapăm în draci. Folosim în exprimare cuvîntul *marketing*. Sîntem în NATO. Pînă şi băieţii ăştia care boscorodesc hip hop au învăţat şi ei să bîţîie dintr-o mînă, iar cu cealaltă să se ţină de „manea“ la fel ca ? Cent. Dar ambalajul, retorica şi cîteva dexterităţi tehno nu sînt suficiente pentru a acoperi, convenabil, un soi de ancestrală paradigmă a disoluţiei, acel *inconvénient d'être né*. Ne trezim şi ne simţim români, mai ales în eşecuri, ratări, tranzacţii păguboase, în proasta funcţionare a statului, în lejerităţi etice şi discontinuitate administrativă. L-am dat pe Brâncuşi, ne mîndrim cu Enescu, gîndim întemeieri metafizice subţiri, dar n-avem obiceiul punctualităţii, respectul promisiunii făcute, seriozitatea şi răbdarea unei idei pe termen lung. Bem, mîncăm azi, mîine mai vedem. Cum să te simţi român fără să nu te întrebi de dimineaţă pînă seara: la ce bun? *O să-mi plătească Europa dumitale factura la întreţinere?* Ca români, ne interesează la civilizaţiile „performante“ partea de hedonism, divertismentul, plăcerea bramburelii, Hamlet şi amurgul zeilor, siliconul şi blugii decupaţi, chermeza şi repausul duminical, *scaiul* şi nu textura autentică, glanţul şi nu grundul. Dacă din *Faust* derivă linia de asamblare a maşinilor Mercedes, din *Povestea unui om leneş* nu poate ieşi decît un damf de limuzină. În absolut sîntem pe drumul cel bun, numai că, în timp, ne cade cutia de viteze la Caracal. Şi apoi, de ce să ne zbatem pentru un degresant eficient cînd aici, în Villabajo, putem spăla şi cu un detergent obişnuit? Avem un om deplin al culturii române, însă ne-ar mai trebui unul al gospodăririi comune. Ceea ce ne-ar face să ne simţim, întru fiinţă, români.

Gabriel FUNICA
gabriel_funica05@yahoo.com

„Nu pot să explic...“

Mărturisesc cu oarece ruşine că nu pot să explic (pe înţelesul tuturor) de ce mă simt român. Într-o experienţă anterioară cei ce voiau să afle *secretul* de a fi român, au rămas dezamăgiţi, pentru că ceea ce vedeau nu se potrivea cu părerea lor. În *Hoţii de frumuseţe,* de Pascal Bruckner, apar un El şi o Ea (din munţii Jura) care par a fi fost teleportaţi din România de pînă în '89 (unor francezi nici nu le-ar strica experienţa). Femeia aia de 25 de ani şi care pare de 60, îmi pare cunoscută şi le pare şi celor ce au trăit experienţa poate...

Manualul de *Istoria antică* (din şcoala timpului meu) se termina cu istoria Romei pînă la cucerirea Daciei. Pentru că îl citisem înainte de a ne fi predat lecţie-cu-lecţie, eram un legionar roman convins; aşa că am jubilat cînd Decebal a fost înfrînt. Ceaţa nu s-a împrăştiat cu totul nici cînd tovarăşa profesoară a explicat „adevărul“.

„Măi, păi voi pe cine credeţi că au adus romanii în Dacia? – toate scursurile imperiului, şi nu romani din Roma. Din ăia ne tragem noi.“ Asta era teoria unui jurist ce făcuse puşcărie ca „duşman al poporului“. Şi al regimului, bineînţeles.

...Descoperind scrisul dlui Livius Ciocârlie (recunosc, m-a atras şi numele), m-am simţit mîndru că mi-s bănăţean; şi deloc şocat cînd mi-am dat seama că îl înţeleg (nu în totul, dar asta sporea farmecul) pe moldoveanul Brumaru.

N-am fost deloc surprins că-mi place şi severineanul (fie, timişoreanul) Şerban Foarţă, ca să nu mai zic de bucureşteanul Radu Cosaşu...

Sînt român? Cu ceva timp în urmă un croitor ungur mi-a spus că numele meu s-ar trage din maghiarul *Palint*. Aş fi putut să protestez, dar nu ar mai sta în picioare dilema mea la numele de familie a multor români: Grecu, Rusu, Sîrbu, Turcu... Totuşi mă simt român. Şi bănăţean; ţin cu Poli, Manchester United şi Brazilia.

Ceva mă nedumereşte însă: de ce nu sînt de acord cu unii români care călătoresc în străinătate şi cînd îi văd pe „ai noştri“ în posturi jenante (să zicem), îşi trag şapca peste ochi (poate părea o aluzie la dl Turcescu, dar nu e singular).

Mult mai jenant mi se pare a te face *acolo* că nu îi vezi (cunoşti), şi vrei să nu fi descoperit cine eşti, iar apoi, întors acasă, să-i arăţi cu degetul roşu de ruşine. Trasul şepcii peste ochi, tocmai de către cei care au calitatea de a schimba în bine „imaginea ţărişoarei“ mi se pare de tot hazul. Simplist: belgienii să-şi tragă şapca peste ochi pentru pedofilii lor, britanicii/englezii pentru ai lor beţivi şi huligani de pe stadioane, nemţii să nu şi-o mai ridice în veci pentru secolul ce-a trecut, francezii pentru că nu mai sînt dama cu camelii...

O glumă, bineînţeles, de român care nu se solidarizează la „noi, lugojenii /noi, bănăţenii / noi, românii“.

Femeia aia (din romanul lui Bruckner) de 25 de ani şi care pare de 60, nu vi se pare cunoscută? Unii s-au săturat de ea, alţii vor să facă sex.

Sînt români – de-ai noştri.

Să ne tragem şapca peste ochi.

Victor BALINTONI
Lugoj

P.S. Nu mă simt „ruşinat“ pentru ce s-a întîmplat la Tanacu, şi nu am nici un merit pentru medalia de argint obţinută de handbaliste.

M-am crucit... şi m-am bucurat...

Patriotismul „de Ardeal“

Mama e un pic bulgăroaică. Nu ştiu dacă e important, dar se zice că ar fi cam 25%. Aşadar, avem rude în Bulgaria. Sora bunicii e măritată acolo. De la 19 ani. Soţul ei vorbeşte foarte bine româneşte, fiul lor nu prea. Mai avem şi alte neamuri. Fratele bunicii a murit demult. Soţia lui însă mai trăieşte. Au trei fii, toţi însuraţi şi, la rîndul lor, cu cîte doi copii. Nici unul nu vorbeşte româneşte.

Anul trecut am fost să-i vizităm. Sînt foarte ataşaţi de noi, mai ales de cînd s-a prăpădit bunica mea. Se bucura grozav să-şi primească neamurile din România. Sîntem invitaţi în fiecare seară la cîte cineva în vizită. Mai întîlnim şi alte rude îndepărtate sau prieteni de origine română. Toţi plecaţi de 50-60 de ani din România, vorbind mai bine sau mai prost româneşte.

Mama nu ştie bulgăreşte, dar tata vorbeşte ruseşte bine, aşa că el e purtătorul nostru de cuvînt. Tata e român 100%. Nu din Ardeal, cum e bătrînul Gheorghe din articolul drei Adina Popescu, dar vibrează foarte bine la

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

cîntecele noastre patriotice. Începe deci a le cînta şi lor. „Nu uita că eşti român.“ Îi dau lacrimile în timp ce cîntă. Apoi le spune de Coşbuc şi de Vlahuţă şi de Alecsandri, le mai recită cîte o strofă ici şi colo. Trece apoi la lecţia de Istorie. Le spune de Ştefan cel Mare, de Mircea cel Bătrîn, de Ţara Românească ce se întindea pînă la Marea cea Mare. Cadrilaterul. Bineînţeles, e pămînt românesc, şi ei sînt români, iar el e mîndru că ei sînt români!

Ascult, mă uit la feţele lor. Oameni obişnuiţi, preocupaţi să li se mărească pensia din 6 în 6 luni, să se mărite fata bine, să-şi ia băiatul un seviciu bine plătit... Ar vrea să spună toate astea, ca între rude, dar... Tata e mîndru nevoie mare. Şi-a făcut datoria.

Un văr mă invită la plimbare pe faleză. Vorbim în engleză. El este ofiţer de marină. A călătorit mult, a fost şi în America. Îmi povesteşte din voiajele lui.

Ne oprim la o terasă, bem Coca-Cola şi fumăm Gauloise. Ne simţim amîndoi bine, deşi nu discutăm despre Cadrilater şi despre a fi sau nu român. O fi globalismul de vină?

Mihaela COSTIN
mcostin2001@yahoo.com

Aici mă simt acasă

Eu mă simt româncă pentru că ştiu doar limba română. E un handicap la ora actuală. Am învăţat în şcoală rusa şi franceza. Citeam Puşkin, Lermontov, Esenin, Balzac, Alain Fournier. Sigur că am asimilat ceva cuvinte, expresii şi propoziţii în limba engleză. Dar atît. Deci lb. română e un serios cordon ombilical care mă ţine aici *for ever*. Altceva, ar fi natura ţării. Am privit de trei ori Pacificul, inclusiv un apus de soare. Mirosul lui sărat e foarte asemănător cu cel din Marea Neagră, dar vegetaţia de acolo (SUA) e mare, puternică, deasă cu frunze groase, mari, e altfel. Apa este mai limpede. Scoicile sînt altfel şi am văzut şi caracatiţe. În Marea Neagră am văzut doar meduze. Cam la aceeaşi latitudine ca a noastră, undeva lîngă Chicago, copacii sînt altfel, veveriţele jucăuşe au altă culoare faţă de cele autohtone.

Şi am mai văzut un litoral în Italia la 40 km de Veneţia la Marea Adriatică. Umbrela, şezlongul sau chiar patul pliant sînt asigurate. Hotelul la care locuieşti şi nr. camerei sînt menţionate pe umbrelă şi şezlong. *Topless* nu, acolo. Chiar copiii nu prea umblă goi-puşcă. Mult mai multă linişte. Imposibil să te îneci. Apa nu e deloc adîncă. Seara mereu se cîntă muzică „veche“ din anii '60, '70, '80. Miting aviatic. Nu te poţi plictisi. La masă, salate de cruditătţi cît încape. În România, încă nu am învăţat să dăm pe răzătoare varză, morcovi şi altele. Şi lasagna, ceva foarte gustos. Dar, spre surprinderea mea, seara nu am văzut cerul înstelat. Nu ştiu, cerul nostru e altfel.

Oricum, pentru noi, cred că Italia este ţara în care te poţi simţi minunat. Pentru mine aşa este. Am pus talpa în mai multe ţări, dar în Italia te simţi mai puţin străin. Doar că eşti covîrşit de atîta frumuseţe. Şi mă refer la Vatican, fîntînile Romei, Veneţia, Florenţa, Milano.

Recunosc, în p. 9 am sesizat cîteva chestii în caseta „Ştii sigur că eşti român dacă“, care-mi sînt proprii şi mie. Dar nu mă ruşinez aşa tare pentru asta. Sînt destule ţări superbe şi civilizate. Nu cred că m-aş simţi acolo acasă. E prea tîrziu pentru mine. Sînt şi aici momente de tihnă şi de bine. Doar că sînt puţine. Mereu vorbim despre calitatea noastră de cetăţeni de rangul II pe acest continent bătrîn şi prietenos. Dar trebuie să uităm odată asta. Totul se schimbă (nu?) pe lumea asta.

Maria NICULESCU
Oneşti

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Republica Moldova în UE?**

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Dilema veche este marcă înregistrată
a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.550 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Viața și opera

O pedagogie vag marxizantă – anticipată totuși de Sainte-Beuve – ne-a deprins cu ideea că opera oricărui producător de cultură e „oglindirea“, efectul, „transfigurarea“ vieții sale. Biografia explică textul. Marcel Proust, a cărui viață n-a fost lipsită de un patos secret, a scris o celebră replică la această prejudecată *(Contre Sainte-Beuve)*, ca unul care știa din proprie experiență că „o carte e produsul *unui alt eu* (s.m.), decît cel care se manifestă în deprinderile noastre, în viața noastră publică și în viciile noastre“. Nu știu cît de departe se poate merge cu această disjuncție proustiană. În definitiv, creativitatea nu e neapărat o formă de schizofrenie, nu valorifică întotdeauna o patologică dedublare a personalității. Există experiențe și evenimente de viață care au, inevitabil, un anumit ecou, mai discret sau mai apăsat, asupra operei. Proust are însă dreptate să refuze simetriile mecanice și inferențele grosolane. E de presupus că fiecare dă, în lucrările sale literare sau științifice, tot ce are mai bun. Cu alte cuvinte, textul, cînd e împlinit, bate biografia. Vieți precare sau amendabile – ca ale lui Villon, Rimbaud sau Modigliani – nu exclud opere admirabile. Opțiuni politice delirante – vezi Céline, Aragon, Heidegger și Sartre – nu reușesc să diminueze talentul și anvergura. Îți pare rău, condamni ceea ce e de condamnat, regreți, uneori, că autorii la care ții au bătut cîmpii fără măcar să-și amendeze, retrospectiv, greșelile, dar nu încetezi să te bucuri de reușita lor artistică sau intelectuală. O „răpide ochire“ în măruntaiele proprii te va ajuta, de altfel, să nu te grăbești cu ridicatul pietrei și cu clasificările în alb-negru.

Dar chiar viețile oamenilor, indiferent dacă se cuplează sau nu cu o operă (mai mult sau mai puțin reușită), sînt departe de a fi ansambluri omogene. Avem cu toții perioade bune și perioade rele, avem cu toții, în raniță, isprăvi dezonorante și isprăvi onorabile. De aceea, nu putem fi judecați pe fragmente. Decisive sînt bilanțul, dominanta, proporția. Judecata optimă, judecata corectă nu poate fi decît cea „finală“, adică cea survenită în clipa din urmă a insului și a lumii...

Nu spun toate astea ca să relativizez culpa unora și a altora sau ca să scot din discuție dimensiunea morală a unui autor sau a altuia. Vreau doar să avertizez asupra riscului de a manipula isteric sabia dreptății și de a căuta cu lumînarea răul. Vreau să atrag atenția asupra cercului vicios al „demascărilor“. Cu cît o să vorbim mai mult de „odioșii“ dintr-o parte, vom amplifica zelul de a identifica „odioșii“ celeilalte părți. Cu cît vom publica mai multe caricaturi antimusulmane, cu atît vom avea mai multe incendii antieuropene.

În 1959, un profesor de la Cambridge, C.P. Snow, a scris o carte de mare succes și perfect stupidă: *Cele două culturi*. Omul descoperea, candid, că există o cultură a „literaților“ și una a „științei pozitive“, le punea apoi într-un trivial contrast (unii reacționari, unii progresiști, unii de dreapta, unii de stînga, unii aroganți, ceilalți plini de compasiune pentru aproapele) și le cerea, în final, să se împace, luînd ca model literatura sovietică a momentului, în care figura inginerului a devenit centrală. Dar chiar și un ideolog caraghios ca C.P. Snow face efortul să-și nuanțeze opiniile. Dostoievski – spune el – e un scriitor genial. Dacă însă îi citești jurnalul, te îngrozești: pledează pentru război, susține autocrația cea mai arbitrară, e antisemit, consimte la exploatarea maselor, e, pe scurt, ultrareacționar. Prin contrast, Cernîșevski e băiat de zahăr: deschis la inimă și la minte, plin de bunăvoință, de pasiune socială, de elan justițiar. Posteritatea e însă capricioasă. Pe termen lung, ea iartă relele și consacră opera valoroasă, indiferent de caracterul antipatic sau simpatic al autorilor. Nici un cititor normal nu stă pe gînduri, dacă are de ales între *Ce-i de făcut?* al lui Cernîșevski și *Frații Karamazov*. Misterul juxtapunerii dintre o „fire întoarsă“ și genialitate ne scapă oricum, iar obstinația de a-l lămuri ne va face să pierdem multe ceasuri de lectură exaltantă.

Am scris, cu ani în urmă, tot în *Dilema* (pe atunci nouă), un articol despre procesul devastator făcut lui Mircea Eliade, ca urmare a păcatelor lui de tinerețe. Spuneam că justețea unui asemenea proces depinde de discernămîntul judecătorilor și de simțul lor pentru măsură: în fond, ni se cere să admitem ca fiind omenește posibilă conviețuirea (paradoxală?) între un episod ideologic nefast și o creativitate validă, autonomă. Dacă însă construim ruguri, incendiem biblioteci și proferăm excomunicări, atunci nu trebuie să ne mire cînd, mai devreme sau mai tîrziu, vedem aprinzîndu-se ruguri contrare. *Furor*-ul demascărilor ne duce, automat, în pragul unui nefericit ping-pong planetar: „X e un scriitor fascist!“ – „Da, dar și Y e un scriitor comunist!“ – „Bine, dar Y n-a omorît oameni!“ – „Păi, nici X n-a omorît oameni!“ – „Da, însă doctrina la care a aderat X a fost una criminală!“ – „E adevărat, dar și doctrina la care a aderat Y a fost criminală!“ – „Totuși, X n-a avut nici măcar bunul-simț să retracteze!“ – „Și ce, Y a avut?“ – „Da, dar după deriva comunistă, Y a devenit om cumsecade și a făcut mult bine!“ – „Păi, și X, după momentul legionar, s-a potolit și a făcut mult bine!“. Întrucît e moralmente imposibil să spui că unele demascări (cele privind extrema dreaptă) sînt legitime, în vreme ce altele (cele privind extrema stîngă) sînt abuzive, singura soluție e ca una din tabere să fie mai înțeleaptă decît cealaltă și să iasă din caruselul recriminărilor. Sau, atunci, să facem, fără supărare, o dată pentru totdeauna, un exercițiu de confesiune și apoi, limpeziți, să pornim împreună mai departe, cu tot ceea ce a rămas nepătat în noi.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Pe noi cine ne ascultă?

S-au dus vremurile fericite, cînd băieții stăteau cu stetoscopul lipit de zidul Casei Scriitorilor ca să adulmece palpitul inteligheției dîmbovițene. A ruginit frunza din vii, dar și microfonul înșurubat în farfuriile din care își sorbeau supa poeții la madam Candrea. Ultimii dumicați ai respectului față de literatura română s-au păpat prin anii '90-'91, cînd securiștii, trăgîndu-și pe corp costumele din noua colecție a casei de modă Măgureanu, au mai mișcat cît de cît, asemenea piciorului de broască tăiat, băgîndu-și ultimele microfoane în ceștile de ceai ale cîtorva intelectuali famelici, scîrbiți de emanatul Iliescu.

Între timp lucrurile au degenerat pînă la pragul discriminării și mă mir că uniunile de creație nu s-au autosesizat vizavi de disprețul de care dau dovadă organele, cărora li se ofilesc urechile cînd vine vorba de mîzgălici. Ca să fii astăzi filat și amușinat, e obligatoriu să treci peste pragul onorabilității de a avea cel puțin zece mii de dolari în cont.

D-aia prăpastia dintre cei ce taie mămăliga cu ața și cei ce taie cozonacul cu laserul la balul vienez e plină de intelectuali pe care nu-i mai ascultă nimeni.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Orașe și sentimente

Săptămîna trecută, cu ocazia deschiderii Olimpiadei de la Torino, programul francez de la Radio France Internationale a transmis un reportaj despre orașul-gazdă. L-am ascultat, deși după introducerea reporterului mă cam lămurisem „care-i mesajul“: cu o ironie subtilă de care numai jurnalismul francez e în stare (beneficiind, *bien sûr*, și de fineturile limbii franceze), ascultătorul era avertizat că „Turin“ este un oraș industrial cu o personalitate „gri“, marcată de industrie și de prezența atotputernicei companii Fiat, care a subjugat definitiv urbea, anulîndu-i farmecul de odinioară. Pe scurt, e un oraș care „își caută o nouă identitate“. Ca ilustrare a acestei opinii „preliminare“, o distinsă și vîrstnică localnică vorbea, într-o franceză livrescă și hipercorectă cum nici francezii înșiși nu prea mai vorbesc, despre vremurile cînd „Turin“ era un oraș dominat de „familiile bune“, cu distincție aristocratică și propensiuni culturale: vremuri apuse, căci în anii '60, „miracolul economic italian“ și dezvoltarea fabricii Fiat au adus în oraș lucrători din Sudul subdezvoltat, care au „stricat“ regulile. În gînd, i-am prezentat distinsei doamne omagiile mele, impresionat plăcut de autentica dumisale nostalgie, în timp ce ascultam franceza sumară (cu nazalizări chinuite) a unei profesoare de la Universitatea din Torino, care încerca să dea explicații socio-economice „valului“ de italieni sudici ajunși în Piemont odată cu industrializarea. Au urmat (zgîndăriți de reporter să răspundă la aceeași chestiune privind „cenușiul“ industrial și căutarea unei noi identități urbane) un arhitect, șeful Direcției cultură de la Primărie, un artist și alții. Concluzia: „Turin“ este un oraș industrial care își caută o nouă identitate.

Ca modest și subiectiv cunoscător al lumii italiene, în care mi-am petrecut vreo patru ani din viață, am simțit în tonul și alcătuirea reportajului un oarecare *parti pris* galic, produs poate de nostalgia epocii cînd Piemontul era francez, și mi-am adus aminte de unul dintre locurile comune ale opiniei italienilor „mai din sud“ despre regiunea a cărei capitală e Torino: e o provincie „care păstrează un aer franțuzesc“, îmi spuneau amicii mei din Napoli sau din Roma, aducînd drept argumente gastronomia locală, finețea moravurilor și aerul aristocratic, păstrat *în ciuda* industrializării și „proletarizării“ aduse de Fiat. Mai mult, cu un aer oarecum nemulțumit, amicii mei sudici îmi spuneau că simțul comun a perceput unificarea Italiei („marșul spre Roma“ al lui Garibaldi cu cei o mie ai săi – „o mie, domnule, numai o mie“, Conul Leonida *dixit*) mai curînd ca o „piemontizare“ a țării, căci *de acolo* au venit nu doar eliberatorii, dar și unele „trăsături culturale“ nu tocmai agreate mai spre vîrful cizmei, plus „I Savoiardi“, adică familia regală Savoia. Iar unii spun direct că a fost vorba, de fapt, despre o anume „galicizare“, aducînd ca dovadă faptul că pînă și azi cuvîntul *elites* se scrie și se pronunță ca-n franceză.

Se amestecă aici, bineînțeles, stereotipii etnice și culturale, „amintiri“ istorice și altele, întreținute în ceea ce se poate numi „percepția“ sau „opinia comună“. „Europa diferențelor“, desigur; dar Europa stereotipiilor își scoate și ea, la ocazii, colții bezigni ai micilor mușcături reciproce. (Nici italienii, la o adică, nu-s mai prejos: acum zece ani mi s-a povestit, la fața locului, că prin anii '70 se importase un stoc masiv de prezervative din Franța; toate sentimentele și resentimentele antifranceze s-au concentrat atunci în protestul bărbaților italieni împotriva faptului că francezii fac prezervativele cam mici. Nu știu dacă e adevărat, dar prin '95 încă mai circula, ca un banc...).

Dar, dincolo de percepții și de stereotipii, subiectul reportajului era *identitatea* unui oraș. Avînd reflexul comparației, n-am putut să nu mă întreb care este identitatea orașelor noastre și, mai ales, cum se vede ea din afara lor. Din școală ori de la televizor, avem cunoștință doar de cîteva etichete simpliste: Timișoara – „orașul florilor“, Galați – „orașul siderurgiei“, Caracal – „locul unde s-a răsturnat carul cu proști“, Ploiești – „orașul petrolului“, „dulcele tîrg al Ieșilor“ și altele asemenea. În rest, „percepția comună“ e mai degrabă goală de conținut, chiar dacă mulți dintre noi am vizitat „obiectivele turistice“ dintr-un oraș sau din altul ori avem rude și prieteni pe acolo. Orașele României sînt, pentru cei care nu locuiesc în ele, pură geografie: n-au o identitate culturală și un stil care să amintească de ceva ori să sugereze ceva (cu excepția vechilor orașe transilvane – Brașov, Sibiu, Mediaș etc. – pe care ni le reprezentăm mai degrabă „prin negație“, în sensul că nu seamănă cu orașele din sud și din est). Sau, mai precis, chiar dacă *au* o astfel de personalitate, ea nu e suficient comunicată și cunoscută. Despre Torino *se știe* că a fost cumva și acum este altcumva nu geografic, ci cultural: moravuri, mod de viață, tradiții locale comunicabile celorlalți. Despre orașele noastre se cunosc mai degrabă tradiții istorice transformate în pseudomituri și clișee: toți știm că Suceava e „vechea cetate de scaun

a Moldovei“, dar cîți pot spune, luați repede, care e mîncarea specifică a Sucevei?

Dar nu-i nimic, le va rezolva UE și pe-astea, căci în toate documentele se vorbește despre diversitate și stimularea identităților locale și regionale. După 1 ianuarie 2007, cînd Torino se va chinui în continuare să-și afle noua identitate, presimt că la noi vor izbucni ample dezbateri despre identitatea orașelor Urlați, Buhuși și Cîrlibaba. Sau ăsta încă nu e oraș?

ținerea de minte

„Noi toți, inclusiv Mandelștam și Pasternak, n-am terminat de gîndit numeroase gînduri, mai exact, aceste gînduri nici nu ne-au venit în minte, drept care nici nu s-au întrupat în cuvinte. Într-adevăr, pămîntul ne-a costat prețul a zece ceruri, dar n-am primit mai mult pămînt decît deschiaburiții și cei care au executat dezchiaburirea. Orizontul s-a îngustat pînă a devenit de nerecunoscut. Chiar și acei puțini care-și păstraseră libertatea interioară nu se gîndeau decît la prezentul ce ne era insinuat de epocă. Gîndirea devenise prizonieră. Într-o anumită măsură, ea a fost întotdeauna captiva timpului său, dar timpul însuși extinde sau restrînge anvergura gîndirii, iar vremea noastră a redus-o pînă la limita extremă. Realitatea cruntă și înțelepciunea ieftină din zilele noastre ne-au apăsat cu atîta forță, încît noi n-am gîndit, ci doar am raționat... Epoca i-a ajutat pe acei oameni care nu prea aveau mare lucru în minte.“

(Nadejda Mandelștam, *Speranță abandonată*, în traducerea lui Nicolae Iliescu, Editura Polirom, 2005

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Macovei – avangarda pierdută în ceaţă?

Cei surprinşi de reacţiile imediate şi dure venite dinspre Comisia Europeană după respingerea ordonanţei DNA în Senat ar trebui să rememoreze istoria respectivului act.

Povestea e oarecum bizară, ordonanţa nefiind o alegere a Monicăi Macovei, ci o contra-măsură adoptată în disperare de cauză pentru a ieşi dintr-un blocaj aranjat cu măiestrie. Cum sigur cititorii îşi amintesc, PNA a fost înfiinţat de Guvernul Năstase. Nu la cererea Comisiei Europene, cum mai mint şi acum reprezentanţi ai PSD. Decizia a fost luată la o şedinţă de partid de *week-end* pentru că trebuia arătat la Bruxelles că băieţii muncesc. Abia ulterior, Comisia a acceptat noua instituţie, spunînd: dacă tot aţi făcut-o, daţi-i mijloace necesare pentru a-şi face treaba. Noul PNA a (ne)funcţionat doi ani departe de aşteptări. După ce PSD a pierdut alegerile, un grup de parlamentari PRM şi PSD au atacat la Curtea Constituţională chiar ordonanţa lui Năstase de creare a PNA. Motivul: Constituţia spune că parlamentarii pot fi anchetaţi numai de Parchetul General. O Curte Constituţională onestă ar fi recunoscut principiul că PNA e asimilat Parchetului General, şi atunci nimic nu se schimba. Nu a fost cazul cu actuala Curte. În acel moment, ne găseam într-o situaţie cu totul stupidă: dosarele fără parlamentari rămîneau la PNA, iar cele cu parlamentari erau trimise la Parchetul General. În unele cazuri, dosarele trebuiau sparte în mai multe bucăţi, în funcţie de persoanele implicate. În disperare de cauză, Macovei a recurs la această ordonanţă prin care PNA era transferat în cadrul Parchetului General, ca Departament Anticorupţie (pentru a respecta decizia Curţii Constituţionale), dar păstrînd statutul excepţional al procurorilor de acolo şi autonomia de decizie (pentru a respecta doleanţa Comisiei: dacă tot aţi făcut-o, puneţi-o la lucru!).

Deşi e complicată, povestea are un substrat simplu: sistemul reacţionează prin chichiţe faţă de pericolul de curăţenie. De cînd a intrat în vigoare ordonanţa, DNA a făcut mutări spectaculoase, dar respingerea sa la Senat însemna că DNA redevine PNA, care îşi împarte dosarele cu Parchetul General.

Şi Delegaţia de la Bucureşti, şi oamenii de la Bruxelles au reacţionat imediat pentru că vedeau date peste cap evoluţii apreciate de ei anterior. Asta vine pe fondul unei impresii extraordinare pe care a reuşit să o lase Monica Macovei acolo. Pot depune mărturie pentru asta pentru că am avut recent posibilitatea de a mă întîlni cu diverse persoane care lucrează cu România la Comisie. Din păcate, aranjamentul e de aşa natură încît nu pot cita conţinutul discuţiilor. Chiar şi pentru mine, care am scris în general favorabil despre doamna Monica Macovei, a fost mai mult decît o supriză să văd cît de bine e văzută acolo. Pentru funcţionarii din eşalonul doi al Comisiei, Macovei a însemnat cu totul altceva faţă de ce erau obişnuiţi să întîlnească în România. Rodica Stănoiu îi ignora şi înşela, Cristian Diaconescu a fost mai binevoitor, dar nu i-a convins că ar avea vreun control asupra a ce se întîmpla aici. Aşa că, în mandatul Diaconescu, au existat întîlniri protocolare, europenii primeau rapoarte oficiale şi apoi erau anunţaţi că s-au mai adoptat nişte legi. De altfel, la finele lui 2004, Directoratul respectiv a dat aviz negativ încheierii negocierilor cu România (şi nu a fost singurul domeniu în care experţii au recomandat asta; doar decizia politică a lui Günter Verheugen a dat peste cap recomandările lor, fapt pentru care unii dintre ei îi mai poartă încă pică „prietenului domnului Năstase").

Macovei a schimbat complet peisajul. A adoptat o tactică de gospodină eficientă: vizite dese, indicatori clari pentru ce va face în perioada următoare, apoi ce a făcut sau nu a făcut şi de ce. Pe scurt, Macovei a făcut acolo mai degrabă figură de funcţionar european (ştie ce are de făcut şi face) decît de ministru balcanic (se face că ştie, promite mult şi nu face nimic). Nu-mi rămîne decît să regret de două ori că nu pot cita impresiile despre ministrul Justiţiei, oricum nu ţin minte să-mi mai fi vorbit cineva vreodată despre un oficial român în astfel de termeni.

De aceea, nu am fost deloc surprins să văd ce reacţii chiar vehemente pentru standardele diplomatice a stîrnit votul din Senat. Purtătoarea de cuvînt a lui Oli Rehn l-a calificat ca pe o lovitură dată luptei anticorupţie, ameninţînd voalat că situaţia va fi reflectată în raportul din aprilie-mai. Ambasadorul Marii Britanii a mers mult dincolo de uzanţele tradiţionale, spunînd că „peştii se zbat să scape din năvodul lui Morar şi Macovei". Am fost întrebat la

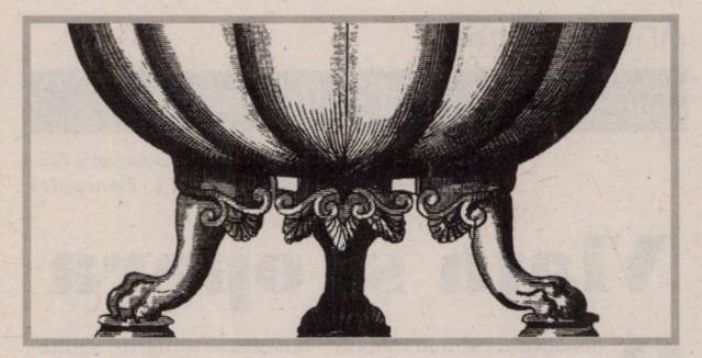

Bruxelles dacă nu cumva Macovei e în situaţia lui Gorbaciov: e mai binevăzută afară decît acasă.

Cred că acum este aşteptat un mesaj clar de la Bucureşti: reprezintă Monica Macovei statul român sau va fi trădată de politicieni? Comisia evaluează în aceste zile România ca stat, cu pe Macovei ca persoană. Adică şi Senatul, şi politicienii săi, între care Ion Iliescu spune că Macovei e „o abuzivă". Nu ştiu de ce l-a găsit tocmai acum pe preşedintele Băsescu pofta de consultări, cînd decizia sa trebuia să fie fermă şi rapidă, întorcînd votul Senatului, cum îi dă dreptul Constituţia. Nu îmi dau seama ce o fi de consultat pe această temă. Din cîte aud, se pare că preşedintele Băsescu, după ce a fost ferm ca Macovei să ajungă în guvern, s-a cam plictisit de oengiştii prea băgăcioşi.

Într-un interviu pentru *Cotidianul*, Karen Fogg, primul şef de delegaţie UE la Bucureşti, spune despre ministrul Justiţiei: „Este foarte neplăcut pentru ea şi pentru România dacă o singură persoană este văzută ca simbol al reformei. Nimeni nu poate face reforma de unul singur". De fapt, aceste zile trebuie să arate dacă Macovei a înaintat prea repede, cum se întîmpla uneori în războiele premoderne: cavaleria avansa prea rapid şi pierdea contactul cu trupele. Se întîmpla ca, pierdută în ceaţă, cavaleria să fie măcelărită de inamici.

presa despre...

Chinezării sau privatizări?

„Declaraţiile sale de vineri sugerează indignarea faţă de acuzaţiile care îi sînt aduse. Nu înţelege de ce cîteva geamuri şi vaze chinezeşti ar putea fi o mare scofală. Îl revoltă sugestia că ar putea ţine pe cineva în post în schimbul unor astfel de ofrande: «Puteţi să credeţi că un funcţionar din Guvern a rămas în post oferindu-mi diferite lucruri? Mă credeţi în stare de aşa ceva?». Din indignarea dlui Năstase reies mai multe concluzii, şi nici una nu-l avantajează. Una dintre ele ar fi că era nevoie de mult mai mult decît de cîteva termopane şi chinezării pentru a obţine o indulgenţă şi un scaun solid de la prim-ministrul Adrian Năstase.

Aşa cum dădeam doctorului antedecembrist niscaiva Kent pentru un guturai şi trebuia ceva mai «greu» pentru o operaţie de apendicită, favorurile la nivel înalt au preţul cuvenit. Sugestia că dl Năstase ar putea fi cumpărabil cu termopane este jignitoare deoarece reprezintă diluarea *brand*-ului său personal – îl transformă în bişniţar ordinar, în timp ce el este un politician cu ifose de om de stat.

Este ca şi cum Maybach-ul ar putea fi cumpărat la colţ de stradă în schimbul unui Tico şi a încă 1.000 de euro, nu cu listă de aşteptare de luni întregi şi cu un preţ de ordinul sutelor de mii de euro.

O altă interpretare a indignării Nepotului Minune ar fi că el consideră cadourile acestea ca fiind absolut normale şi pot fi trecute cu vederea. Ce contează cîteva milioane ciupite pe ici-pe colo, nişte termopane şi cîteva chinezării? Departamentul Naţional Anticorupţie ori îl urmăreşte pentru măsluirea de contracte enorme, cum ar fi privatizările, ori să nu-şi mai bată capul deloc." (Andrei Postelnicu, *Evenimentul zilei,* 13 februarie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De ce Umberto Tomasi îl poate bate pe Eco

Pentru cine nu-l cunoaşte încă, am să fac prezentările. Dl Tomasi e numele „european" al lui Costi Ioniţă, compozitor de manele şi, în timpul liber, agent provocator pentru juriul Euroviziunii. Săptămîna trecută, Costi s-a înfăşurat în mantia lui Umberto şi a trecut de preselecţie *incognito* cu patru melodii, judecate ca bune de acelaşi juriu care a dat jos manelele din trenul cu muzica de export. „Huo, la nunţi şi botezuri, nu la Eurovision!" – cam asta e versiunea neprelucrată a reacţiei culte faţă de ideea de a ne da mari în Europa cu manelele.

E nedrept. Manelele sînt în mod sincer şi fără echivoc româneşti. Nu pentru că au rădăcini în muzica noastră, ci pentru că au fost adoptate cu o viteză mai mare decît a cooperativizării, în anii '50. Să faci o crimă din faptul că o melodie e populară e mai mult decît ridicol: e o irosire de resurse naţionale. Manelele sînt o industrie care nu produce pe stoc şi are un potenţial uriaş de export. Puneţi-i un cîrlig pe nas lui Marius Ţeicu şi hai să ne încercăm norocul – chiar dacă e norocul prostului!

Ştiţi, desigur, că atunci cînd un infractor e arestat, singura lui şansă de a-şi reduce pedeapsa e să coopereze cu justiţia. Sîntem, ca ţară, în aceeaşi situaţie: Europa ne-a pus lampa în ochi şi ne întreabă de corupţie, stabilitate macro, politici de mai ştiu eu ce fel, păcatele mele! Păi, dacă tot am început să fim sinceri şi să-i chemăm pe DIP şi Năstase la baia publică, hai să mergem pînă la capăt şi să dăm şi manelele pe faţă! „Da, domnilor occidentali, asta e muzica noastră, o cîntă tot românul în maşină, la muncă, la mare şi la munte! Fiţi pregătiţi pentru ea şi cumpăraţi un CD, dacă vreţi să investiţi aici – că asta o să vă pună la difuzor muncitorii pe şantier!" E un discurs publicitar încropit, sînt convins că o agenţie serioasă va găsi vorbe mai bune şi motive mai multe pentru aşa o achiziţie.

Dar nu e doar spre binele nostru. Vedeţi dumneavoastră, pop-ul internaţional se află în situaţia dinastiilor europene: prea multe căsătorii (muzicale) între rude au dus la boli genetice grave: toate melodiile seamănă între ele, iar versurile sînt reciclate pe calculator. Trupele de anul ăsta sînt identice cu cele de anul trecut, de acum un deceniu sau două. Poţi să le schimbi numele între ele că nu se prinde nimeni. Nici una n-are sînge în instalaţie, cum ar spune un textier de manele, care n-a vrut să rămînă anonim, dar asta e soarta lui!

În anii '60, cînd Marea Britanie era într-o situaţie financiară delicată, trupa The Beatles a exportat atîtea discuri încît a reuşit să treacă balanţa de plăţi externe pe plus. De aceea au şi fost făcuţi cavaleri de către regină – care a fost şi ea nevoită să pună cîrligul pe nas şi să recunoască, dacă nu măcar muzica,

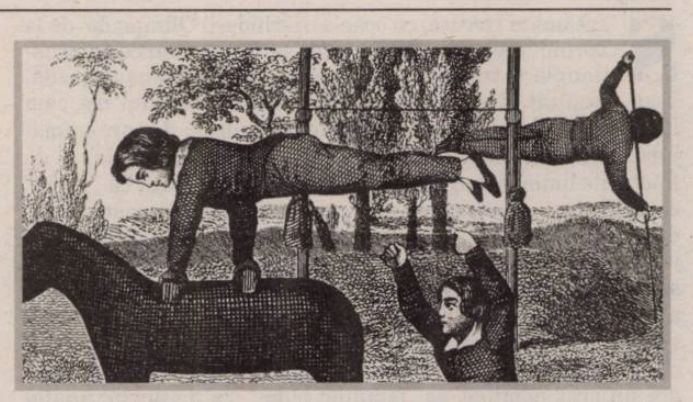

măcar *cash-flow*-ul. La situaţia noastră financiară, sigur nu ne putem permite să fim mai năzuroşi. Iar manelele sînt singura chestie nouă pe care o putem scoate pe piaţă: restul sînt imitaţii, într-o engleză aproximativă, ale unor cîntece aproximativ europene. E ca şi cum, în lumea iPod-urilor, ai scoate o versiune românească de MP3, cu casetă, că e singura tehnologie pe care o stăpînim...

Nu trebuie să ne placă manelele ca să fim îndrăzneţi, după cum producătorilor de telenovele nu trebuie neapărat să le lăcrimeze ochii în fiecare zi la serviciu şi să plece acasă distruşi de întorsătura luată de scenariu. Trebuie pur şi simplu să punem în faţă banii şi interesul naţional. Iar acesta poate fi mai bine slujit de o chestie despre care Europa să vorbească, fără să facă referire la copii abuzaţi sau abandonaţi. OK, se acceptă excepţia Copilul Minune.

La urmă rămîne doar o mică problemă: inflexiunile orientale ale acestui gen ar putea să ne pună pe lista neagră a ţărilor care sprijină terorismul. Însă o cruce mare, de aur, pe pieptul păros al solistului ar rezolva imediat orice *malentendu* cultural. Na, că vorbesc urît!

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Miliardarii şi deţinuţii

Politica externă a Rusiei, din ce în ce mai decisă să renunţe la solidarităţi neconvenabile şi să joace rolul creatorului de situaţii noi, este însoţită pe plan intern de măsurile necesare pentru asigurarea coeziunii populare. Bolovanul-spion, organizaţiile neguvernamentale – oficine întreţinute cu bani murdari de străinii ostili – menţinerea trupelor în regiunile revendicate de noile state independente nu fac decît să afirme că Rusia nu a renunţat la rolul ei de lider mondial. Faptul că lumea s-a schimbat nu pare să o impresioneze: se vor găsi întotdeauna nemulţumiţi de politica adversarilor şi aceştia pot fi înregimentaţi în propria tabără. Diferenţa faţă de trecut este că de data asta Rusia nu mai este purtătoarea unei ideologii menite să aducă odată şi odată fericirea pe pămînt, ci doar exponentul unei puteri opuse altei puteri, lipsite de credibilitate cînd vorbeşte despre democraţie, libertate şi egalitate.

Spectacolul conferinţelor de presă, un *one-man-show* bine pus în scenă, face să cadă în derizoriu „micile" decizii bifînd etapele intermediare necesare scopului.

În primul rînd istoria. Preşedintele Putin a decis că faptele istorice trebuie expuse în manuale în aşa fel încît să stimuleze mîndria tinerilor pentru trecutul îndepărtat sau recent al ţării lor. A fost astfel eliminat de pe piaţă un manual care pomenea „dictatura autoritară" instalată în ţară după 2001, cerînd elevilor să comenteze pozitiv sau negativ, prin fapte, această definiţie. În manual era evocat şi Troţki: el pretindea că dragostea de patrie nu trebuie confundată cu dragostea pentru secretarul partidului, iar Ceaadaev (secolul XIX) spunea că patria nu poate fi iubită cu ochii legaţi şi cu un căluş în gură, dar afirmaţiile acestor personaje nu figurează pe lista citatelor admisibile.

E adevărat, aşa cum arată patria acum, există cîţiva oameni care nu au de ce să nu o iubească: dintre cei 720 de miliardari ruşi (în ruble), 40 sînt deputaţi în Duma de stat sau sînt membrii ai Sovietului federal. Dintre cei 720 de miliardari, 50 sînt miliardari în dolari şi bogăţia lor vine din extracţia de petrol şi industria metalurgică. Ambele au fost proprietăţi ale statului şi au intrat în mîinile acelor particulari agreaţi de stat. Ei nu consideră o nenorocire faptul că sînt cu ochii legaţi şi cu căluşul în gură, important e că nu sînt cu mîinile legate.

În al doilea rînd, cine vrea să dea din mîini o păţeşte. Mihail Hodorkovski, fostul proprietar al companiei petrolifere IUKOS, este după cum se ştie condamnat la muncă, pe şapte ani, în lagărul de Krasnokamensk, regiunea Cita (7.000 de kilometri depărtare de Moscova, 29 de ore cu avionul). Aici i s-a dat o pedeapsă suplimentară pentru că şi-ar fi părăsit locul de muncă – o maşină unde cosea mănuşi – fără motiv temeinic. Hodorkovski şi avocata lui au susţinut că maşina era stricată şi el s-a dus după cineva capabil s-o repare, fără să depăşească perimetrul atelierului. A doua mustrare adusă celebrului deţinut s-a referit la faptul că avea documente interzise printre efectele personale. În urma acestei descoperiri a fost trimis pentru cinci zile în izolatorul de pedeapsă. Desigur, toate acestea fac imposibilă orice discuţie despre eliberarea lui Hodorkovski înainte de termen sau măcar despre mutarea lui într-un loc mai apropiat de Moscova.

Măcar despre Hodorkovski se ştie unde este. Antonio Valdes-Garcia, cetăţean spaniol, fost director la una din sucursalele IUKOS, a fost arestat în iunie 2005. În septembrie a fost văzut în spitalul Academiei Ruse de Ştiinţă cu traumă craniană, comoţie cerebrală, multiple fracturi ale membrelor inferioare şi fără dinţi. Nimeni nu era în stare sau nu a vrut să explice cum de a ajuns omul (posesor al dublei cetăţenii, rusă şi spaniolă) într-o asemenea stare. La început martor protejat, a devenit în cele din urmă acuzat. La conferinţa de presă a preşedintelui Putin, un ziarist spaniol l-a întrebat ce ştie despre soarta cetăţeanului spaniol Antonio Garcia: „În Rusia trăiesc 145 de milioane de oameni. Nu pot să-i ştiu pe toţi" – a răspuns Putin zîmbind. „Cu atît mai mult dacă nu e cetăţean rus, ci spaniol." Aşa e, Putin nu e Cain, nu trebuie să ştie ce i s-a întîmplat fratelui său Abel, dar intră în fişa postului lui ca arestaţii să nu apară cu capul spart în spitale şi să dispară de acolo. Nu e nevoie de manuale ca oamenii să înţeleagă ce-i aia o „o dictatură autoritară".

globul cubic

Reţete de coabitare

După ce participarea sa şi a formaţiunii sale la Guvernul naţional a atras sancţiunile Uniunii Europene, Jörg Haider s-a retras în provincia sa natală, Carinthia, unde este şeful Guvernului regional, dar guvernează în coaliţie cu Partidul Socialist. (Nu e inutil să amintim că, în 2000, PS a denunţat alianţa dintre extremistul Haider şi conservatorul Schüssel). În politică e nevoie de memorie scurtă şi de convingeri schimbătoare.

În Carinthia, regiune atipică a Austriei, guvernele de coaliţie sînt regula cam de pe la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial. „Ceea ce nu înseamnă că e uşor de suportat. Să stai cu Haider zi de zi, în aceeaşi echipă, nu e o sinecură. Blondă surîzătoare, îmbrăcată în jeanşi, Gabrielle Schauning a fost aleasă preşedintă a Partidului Socialist austriac în octombrie 2005. Este prima femeie care ocupă acest post. Partenerul ei nu pierde nici o ocazie pentru a provoca ruptura coaliţiei: «N-o să ne lăsăm eliminaţi» – spune doamna Shauning, mereu întrebată din ce e compusă reţeta necesară pentru a face faţă ieşirilor insuportabile ale lui Haider: să se indigneze şi să contribuie astfel la statutul lui de vedetă, ceea ce este de fapt scopul său, sau să tacă şi să lase să se creadă că tăcerea înseamnă aprobare? Ea nu mai dă mîna cu guvernatorul de cînd acesta a lansat o campanie de presă împotriva ei şi a soţului ei. Subiectul e construcţia unui teatru pe malurile lacului Wörthersee. Gabrielle Schauning şi prietenii ei socialişti au criticat delirul de grandoare şi risipa provocată de acest proiect. Dar s-a dovedit că Hans Schauning a fost împuternicitul societăţii care a livrat o instalaţie sonoră defectă (400.000 de euro). «Gabrielle Schauning critică, soţul ei – încasează»: partidul lui Haider a cumpărat pagini întregi de publicitate în ziare pentru a populariza acest slogan. Se mai poate colabora, dacă insultele curg zilnic? «Suceptibilitatea personală nu este o categorie politică» – răspunde Gabrielle Schauning în timp ce se pregăteşte să depună o plîngere pentru calomnie. (...) Programul de guvernare a fost elaborat cu meticulozitate şi în detalii. Gabrielle Schauning ţine ca el să fie respectat întocmai." *(Le Monde*, 7 februarie 2006)

Se pare că pînă la viitoarele alegeri, cînd poate va apărea o majoritate care să se poată lipsi de coabitări, programul e mai important decît susceptibilitatea. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Noi – postmodernitatea noastră

Cînd am aflat că editorul publicaţiei daneze care a publicat caricaturile ajunse pretext pentru incendierea planetei şi-a cerut, umil, scuze lumii islamice, nu m-am putut împiedica să nu mă enervez: acest om, al cărui nume nu îl cunosc, a greşit iarăşi. A doua oară. Oare la ce să ne mai aşteptăm de la el? Prima oară a greşit cînd a publicat desenele acelea. Ca un bun european din debilul secol XXI, omul habar nu avea că pe lumea asta există lucruri cu care nu ai voie să glumeşti. Şi că e o mare greşeală să publici ceva despre un subiect pe care nu îl cunoşti deloc; e limpede că editorul cu pricina nu cunoştea ce înseamnă pentru musulmani simplul act de a-l desena pe Profet, cu atît mai mult acela de a-l caricaturiza. Apoi, a comis o altă imensă greşeală acum, cînd şi-a cerut scuze. Nici de data asta nu pricepe nimic. Omul chiar îşi imaginează că desenele lui au stîrnit hoardele islamice, că ziarul lui e responsabil pentru violenţele din Iran, Liban, Siria sau de aiurea. Asta îmi aduce aminte de povestea unui amărît de acar polonez – o fi dintr-un film, o fi dintr-o carte, mi-o fi spus-o cineva, nu mai ţin minte. Dar iată povestea. În ziua de 31 august 1939, acarul nostru este trimis să schimbe nişte macaze pe un cîmp ceva mai izolat, foarte aproape de graniţa cu Germania, unde se făceau adesea manevre cu vagoane de marfă. Acarul execută ce avea de executat şi apoi, ostenit probabil, se bagă într-un vagon de marfă, tras pe-o linie, şi adoarme. Cînd se trezeşte, vagonul în care era, mergea în noapte. Sare speriat din vagon şi, apropiindu-se tiptil de o haltă, îşi dă seama că se afla în Germania dar, slavă Domnului, nu foarte departe de graniţă. O ia pe jos înapoi spre Polonia şi, după o noapte întreagă de mers, ajunge, în sfîrşit, acasă. Este 1 septembrie 1939. Hitler atacă Polonia sub motivul că trupe poloneze au invadat teritoriul german numind exact sectorul de frontieră pe care acarul îl trecuse în somn. Bietul acar a trăit toată viaţa cu convingerea că a fost văzut pe teritoriul german în acea noapte, că a fost luat drept soldat polonez, deşi el era de la căile ferate, dar, deh, uniforma se poate confunda, şi că el a declanşat cel de-al doilea război mondial. Danezul de la ziar nu este cu nimic mai puţin înduioşător decît acarul polonez din povestea mea. Dar e totuşi jurnalist, om de presă. Ştie pe ce lume se află. Atunci, care să fie cauza şirului de greşeli pe care îl rog frumos să îl oprească aici, că e de-ajuns?

Pe 18 aprilie 2005, cu puţine ore înainte de a deveni Papa Benedict al XVI-lea, cardinalul Joseph Ratzinger a spus celorlalţi cardinali strînşi în basilica San Pietro, anume pentru a alege noul Sfînt Părinte: „Ne îndreptăm spre dictatura relativismului care nu recunoaşte nimic ca fiind sigur şi are ca scop suprem afirmarea ego-ului şi a propriilor dorinţe". Mărturisesc că, pe loc, mi-a plăcut formula „dictatura relativismului". Pînă şi relativiştii trebuie să admită că formularea are toate datele ca să fie memorabilă. E scurtă, are puţin gust paradoxal, spune precis ceea ce vrea să spună şi a fost rostită de un viitor Papă în chiar ziua desemnării sale. René Girard, eminentul profesor de antropolgie de la Stanford, un catolic conservator deschis, autor al cărţii *Violenţa şi sacrul,* tradusă şi la noi cu ani în urmă la Nemira, pune în legătură directă avertismentul Papei Benedict al XVI-lea cu doctrina strălucitului său predecesor, Ioan Paul al II-lea, care spunea că „trebuie să reconstituim o cultură a vieţii din această cultură a morţii", căci risipirea postmodernă în multiple adevăruri, diluarea în toleranţe indiscriminate, paralizia în acceptanţă integrală echivalează, cumva, cu moartea.

Atunci, în 2005, diagnosticul pus de Suveranul Pontif mi-a sunat grav nu neapărat pentru că prevedea o dictatură (ceea ce, pentru oricine în estul Europei, este coşmarul absolut), ci pentru că vorbea despre plasarea ego-ului, a dorinţei personale, a impresiilor, a pulsiunilor năuce şi a subiectivităţii în forma ei cea mai capricioasă şi superficială ca ultim criteriu al lumii. În faţa acestei autoidolatrii, creştinii opun modelul lor: Isus, Fiul lui Dumnezeu. Pentru creştini, El este ultima măsură, El este reperul fundamental al umanismului. Deja aceste vorbe rostite, şi e suficient să treci drept evitabil printre apostolii universitari ai noii lumi. Să crezi în Isus este, în logica relativismului, în neregulă. Un postmodern crede în toţi laolaltă şi priveşte „obiectiv", detaşat, relaxat, avînd grijă să se lase impresionat în mod echilibrat şi de iudaism, şi de budism, şi de islam (e în mare vogă), şi de ceva mitologii animiste, dacă îi ies în cale. Cu creştinismul, e bine să fie o măsură mai rezervat decît cu toate celelalte, ca să arate că asumă, tot obiectiv, o culpă istorică a civilizaţiei creştine: cruciade, sclavi, colonii, imperialism, exploatare, discriminare, rasism ş.c.l. Relativismul postmodern, cînd este dus de la idee la ideologie şi, apoi, la normă, produce disoluţia nucleului tare al individualităţii, nucleul definitoriu al oricărui om, cel al credinţelor şi libertăţii sale.

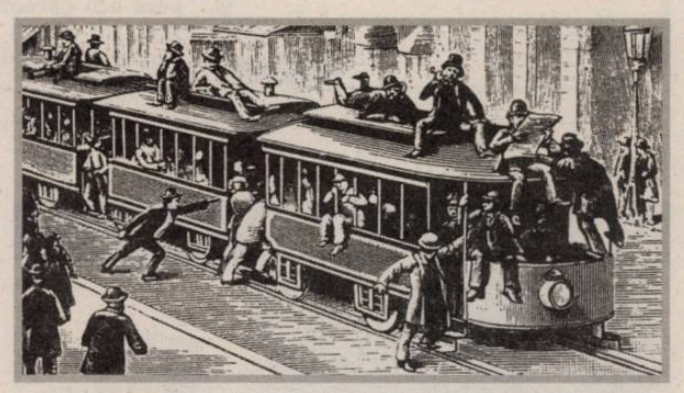

Mă deranjează că editorul danez şi-a cerut scuze înainte ca vreun stat islamic să fi cerut scuze Danemarcei pentru devastarea sediilor diplomatice şi consulare. Editorul danez a căzut în două capcane abil întinse de islamişti: prima, cea a vinovăţiei. Îşi cere scuze, deci e vinovat. Or, bietul danez nu este de vină pentru violenţele de stradă din Siria, Liban sau Iran. În al doilea rînd, cerînd scuze a certificat caracterul pur, inocent, al marilor manifestaţii islamice din toată lumea. Oare danezul chiar nu pricepe că tot acest cor isteric cu blesteme şi ameninţări teroriste este pus la punct de multă vreme şi se exersează la comandă? Probabil că nu. Moleşit de dictatura relativismului, danezul, ca şi oficialii ţării sale, şi-a cerut scuze. Şi, probabil, va trăi toată viaţa cu obsesia că a declanşat al patrulea război mondial.

ready made

„Acum să vin la răguşelile tale. Fratele Pavel, ca cunoscătoriu, îmi zice să-ţi scriu că nicidecum nu-i place cînd oamenii graşi răguşesc prea des şi îndelungat, pentru că pot veni în pericul de phtisys. Deci păzeşte-te mai bine şi cu tot adinsul. Aşa te rugăm.

[...]

Bravul general Şavani făcu pe la noi minuni, smulgînd o grămadă de masce cu peliţă cu tot. Eclatantă satisfăciune!"

(George Bariţ către Ioan Maiorescu, în *George Bariţ şi contemporanii săi,* vol. VII, Editura Minerva, 1985)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

A.D. MDCXXXV

Aşchia nu sare departe de trunchi, – nici Saskia de Rembrandt van Rijn, care,-n tavernă, o leagănă fain pe genunchi.

Acesta din urmă,-n lumina de-amurg a locantei cu clinchete vesele, simte, prin lenj, despicîndu-se fesele Saskiei van Uylenburgh –

ca fructul Reginei Claudia: *reine-claude,* din cuprinsul grădinilor frînce, sub care creanga se frînge, iar carnea femeii uşor prinde plod...

Cu spadă la şold, el e-n cel mai scump strai, şi-i ca muşchetarii de mîndru; paharu-i zis flaut ridică-se întru noroc şi bun trai.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

La un gin cu Putin şi Bolkestein

Dle Văcăroiu, am două veşti pentru dvs.: una bună, alta mai puţin bună! Cu care să încep? De fapt, dacă mă gîndesc bine, sînt trei veşti – numai că una e cu totul neutră, aşa că v-o livrez fără probleme: după îndelungi parlamentări, în Marea Britanie, de cîteva luni de zile Guvernul a dat o lege extinzînd programul barurilor şi *pub*-urilor care vînd alcool – de unde, pînă în noiembrie anul trecut, *etablissement*-ele puteau servi grade lichide numai pînă la ora 23, acum pot s-o facă pînă cînd o cere ultimul client. Mai interesant e altceva: contrar temerilor apocaliptice ale conservatorilor, un bilanţ recent al poliţiei arată că, în numai trei luni, infracţiunile grave cauzate de alcool au scăzut cu 21% faţă de aceeaşi perioadă a anului precedent. De unde se vede că, dacă mai înainte britonul le trăgea grăbit toată seara de grijă să nu bată pendula de unş'pe şi să-l prindă nesătul (după care, odată sunat ceasul, uneori ieşea din *pub* şi se bătea cu primul cvasicunoscut ce-i ieşea în cale), acum el e mai relaxat şi stă la taclale cu berea şi ginu-n faţă pînă-i amorţesc genunchii pe scaun, brăzdînd temerar în răstimp acel drum atît de familiar inclusiv românului înţărcat la cîrciumă: de la masă spre privată şi înapoi (profesioniştii adevăraţi au calculat: măcar trei asemenea mini-*odisee* fac o seară notabilă – şi cinci una memorabilă!).

Asta era vestea neutră.

Acum, dle preşedinte, vestea bună: cică rusul generic de cîţiva ani bea mai puţin (cauza: creşterea preţului tăriei, scumpirea medicamentelor etc.) şi, chiar şi cînd bea, pare a fi devenit, în mare, mai tolerant. În fine, nu pot să mai trag de timp – iată şi vestea rea: rusul generic o fi devenit mai tolerant, dar un rus anume a devenit mai tolerant pe sîngele altora! E vorba despre dl Putin, cunoştinţa dvs. mai veche de la Răsărit, care – fără măcar să-şi anunţe partenerii din abia formatul *cvartet pentru Orientul Apropiat* (SUA, Uniunea Europeană, Rusia şi ONU) –, a adresat o invitaţie liderilor Hamas să vină la Moscova în vizită oficială, ca-ntre şefi de state. Sigur, nimic nu e în sine surprinzător în lumea de azi şi, în plus, oricum cineva trebuia să spargă gheaţa în relaţia cu noii cîştigători ai alegerilor (libere, aici e problema!) din Palestina. Apoi e de înţeles că Rusia de azi încearcă să recucerească ceva din poziţiile în lumea arabă pe care altădată le avea URSS. Cu un detaliu ca rest, totuşi: Rusia este exact acea ţară ce nu concepe să stea de vorbă cu cecenii săi rebeli din interior, pe care din *terorişti* nu-i scoate şi cărora nici în ruptul capului nu le-ar permite organizarea de alegeri libere (ba încă Putin l-a rugat mai an şi pe Bush ca America să se abţină de la orice contact cu cecenii – iar Bush, băiat de treabă, l-a trădat pe *Rambo III* şi a zis *OK!*), în schimb este prima care legitimează o organizaţie care, în ultimii zece ani, a trimis batalioane de sinucigaşi pe străzile Orientului Proxim.

A 17-a epistolă către dl Văcăroiu, mai violentă ca oricare alta!

Dle Văcăroiu, ori nu mai văd eu bine, ori balanţa politică de la Kremlin a băut şi ea vodcă de sfeclă, vîrtos, de la ultimul dangăt de miezul zilei al clopotelor din Piaţa Roşie şi pînă noaptea tîrziu, cînd undeva în Albion cel de pe urmă briton treaz din cel de pe urmă *pub* deschis suge ultimul gin – că prea e strîmbă: adică dacă un islamist cecen se-aruncă în aer la Moscova e terorism, iar dacă un islamist palestinian face acelaşi lucru la Ierusalim e geopolitică!

Totalmente derutat de acest dublu-standard în judecarea violenţei contemporane, iată-mă adîncit, dle preşedinte, într-un impenetrabil mister. Vă scriu aceste rînduri de la Strasbourg, este marţi 14 februarie a.c., un soare rece grăbeşte din urmă prînzul şi, la ora la care din biroul meu (pe care aici îl împart cu un foarte de treabă bulgar, care are pe celular o sonerie cu o manea românească!), cu pana-mi 'muiată în cerneala pixelilor dau să mă apropii de dvs., undeva pe lîngă clădirea Parlamentului European o mare de manifestanţi ar trebui să protesteze împotriva *directivei Bolkestein* – care, edulcorată şi cu dinţii scoşi (adică fără *principiul ţării de origine*, o să vă explic săptămîna viitoare) va fi votată poimîine, joi. Stau şi stau şi tot aştept, îmi saltă inima-n piept, ba încă trec de la un geam la altul – unde-s huiduielile, unde-s gemetele, urletele, pietrele în scutieri, haosul? De ce taci, Europo? Azi-dimineaţă poliţia ne-a avertizat că sînt aşteptaţi între 25 şi 30 de mii (!) de protestatari de pe tot continentul; unii, prin alte birouri, spun că au şi venit...

Dar, păzea, parcă aud totuşi ceva! Ceva abia descifrabil... o geană de vuiet... un mugur de răzmeriţă... un icnet neo-proletar... ceva parcă s-ar întrezări! Dacă scap teafăr, promit să vă mai scriu şi săptămîna viitoare, dle Văcăro... – ah, dar ce-mi văd ochii?! Să fie oare cu putinţă...?! *(săptămîna viitoare, un incendiar reportaj de la faţa – şi din spatele – locului!)*

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Criza de fecioare

Revin cu o notă de subsol la caricaturile din ziarul danez atît de popular în lumea arabă. Un desen (la fel de stîngaci ca restul) îl arăta pe Profetul Mohamed într-o prea puţin clericală stare de agitaţie. Primea, la uşa raiului, un şir de drept-credincioşi, ce pluteau binedispuşi pentru că-şi îndeplinise misiunea de pe Pămînt. Centurile cu explozibili lămureau şi caracterul misiunii. Numai că Profetul era îngrijorat: *„Mai uşor,* zicea el, *nu mai avem fecioare!“*. Grav lucru! Potrivit Coranului, fecioarele sînt principala răsplată pentru musulmanii ce binemerită un loc în paradis. Să-ţi iei viaţa alături de necredincioşi, să te laşi găurit de cuie ruginite şi pilitură de fier, pentru ca, în final, huriile să absenteze, iată o încălcare de contract! Pentru creştini, care au un număr uriaş de bancuri cu Dumnezeu şi Sfîntul Petru, asta n-ar părea o blasfemie majoră. Islamul este însă de altă părere, de unde şi periculoasa popularitate a modestului caricaturist. (Glorie parafată şi de reţeaua franţuzească Carrefour, care s-a debarasat bărbăteşte, peste noapte, de toate produsele daneze.) Dar nu despre asta vreau să scriu.

În august 1997, cînd omenirea lăcrima pentru Lady Di şi egipteanul ei iubit, revista americană *Harper's Bazaar* făcea cronica unei premiere – filmul *Shaheed (Luptătorii),* în regia lui Dan Setton. Un documentar despre atentatorii sinucigaşi. *Harper's* reproducea şi un dialog din film, interviul luat palestinianului Rashid Sakher, un membru al Jihadului Islamic care nu apucase să execute crima comandată. Poliţia israeliană îl arestase în 1996, chiar înainte de a se arunca în aer împreună cu civilii dintr-un autobuz. Desenul din Jyllands-Posten mi-a adus aminte nu atît de film (nici nu l-am văzut), cît de acest dialog halucinant. Am căutat revista, iată un extras:

„SETTON: *Cum ai fost recrutat de Jihadul Islamic? Ce ţi-au spus?* SAKHER: Mi-au spus că voi fi martir, că voi muri pentru Allah. Mi-au spus că, devenind «shaheed», toată familia mea va ajunge în Paradis, iar eu mă voi căsători acolo cu 72 de fecioare. Mi-au mai spus că explozia e plătită cu 6.000 de dolari. Banii îi primea familia mea după ce muream. *Ce vrea Jihadul Islamic?* Jihadul Islamic luptă pentru distrugerea Israelului şi va ataca obiective israeliene în toată lumea, pînă cînd Israelul se retrage din Palestina şi Palestina va fi eliberată în totalitate, pînă la mare. *Tu, personal, îi urăşti pe evrei?* Da, îi urăsc. Ne-au luat pămîntul. *Ştii versetul din Coran care interzice uciderea femeilor, copiilor şi bătrînilor?* Nu există aşa ceva. *Nu există aşa ceva în Coran?* Nu. *La ultimul atentat din Ierusalim, au murit femei şi copii?* Nu ştiu cine era acolo. Dar ştiu că au murit nişte soldaţi evrei în lupta de la Beit Lid. Soldaţi care erau instruiţi să ucidă palestinieni. *Bine, dar sînt milioane de soldaţi evrei. O să-i omorîţi pe toţi?* Ştii ce-a zis Profetul? De fiecare dată cînd un evreu vede un musulman, nu se gîndesc decît cum să se omoare unul pe altul. Şi tot Profetul, odihnească-se-n pace, a spus că atacurile musulmanilor împotriva necredincioşilor nu trebuie să înceteze nici un ceas. Nu trebuie să stăm degeaba nici măcar un ceas. *Rashid, ce-ţi lipseşte cel mai mult la închisoare?* Fotbalul. *Care jucători îţi plac în campionatul israelian?* Reuven Atar de la Haifa, Al Rahi de la Betah Tikva, Haisham Zohabi de la Be'er Sheva, Zahi Armeli de la Tibeh. Dintre evrei – Ronnie Rosenthal, Ronen Harazi, Itzhak Zohar. *Cum e fotbalul din Israel faţă de cel din teritoriile ocupate?* La noi, în teritorii, e vai de lume. Nu e nici la nivelul minim. Sînt foarte multe de făcut, dar nu poţi să urci toate treptele dintr-o dată. *Pot să-ţi pun o întrebare dificilă?* Dă-i drumul. *Dacă Jihadul Islamic ţi-ar cere să comiţi un atac terorist pe un stadion mare de fotbal, unde sînt mulţi evrei, ce-ai face?* Nu. N-aş putea să fac asta. *Bine, dar sînt evrei. Necredincioşi.* Da, aşa e. Dar pe un stadion de fotbal... Nu, n–aş putea.“

În numărul trecut au apărut în pagina 24 cîteva fragmente din cartea *A Short History of Nearly Everything* de Bill Bryson, în traducerea colegului nostru Dan Goanţă. Atunci n-am ştiut, dar acum am aflat vestea cea bună şi o răspîndim: cartea lui Bill Bryson va apărea în cadrul „Programului de lectură Editura Curtea Veche Oriflame“ şi se va lansa pe 7 septembrie 2006.

BARBURISME

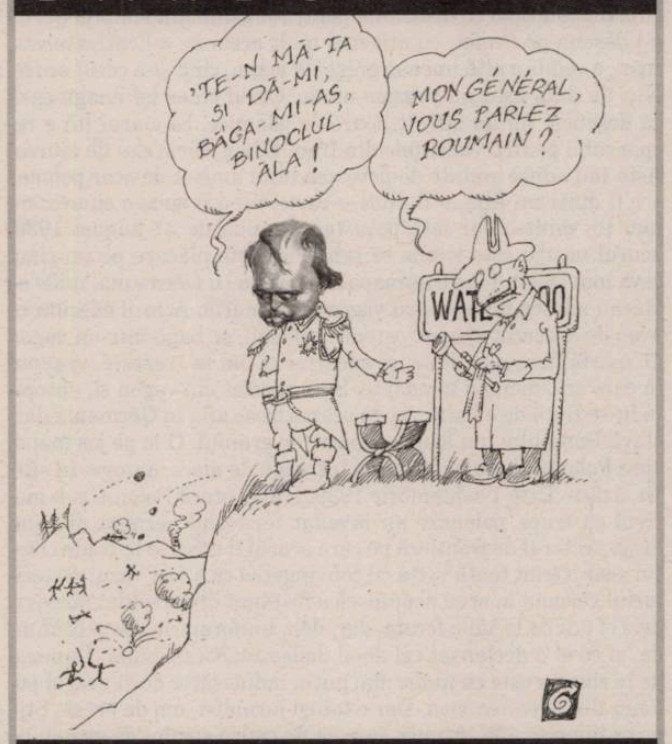

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Mardi Gras 2006: prima salvă

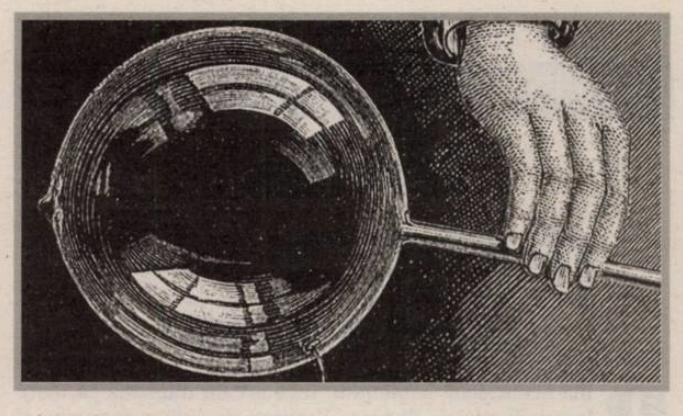

„Chirac, ia-ne înapoi!“ a fost unul dintre sloganurile cu care a mărşăluit prin noaptea rece parada celor de la Krewe de Vieux. Au mărşăluit frigiderele lipite cu scotch, cadavre au plutit de jur împrejur, cei din Krewe de Vieux s-au învîrtit într-o horă bărboasă, ca nişte iepuri drogaţi, două muieri imense din *papier mâché,* pe nume Katrina şi Rota, au făcut sex lesbian, o mare de pălării melon au ţopăit în sus şi-n jos pe sub balconul de deasupra barului Molly's şi un şirag de mărgele roşii ca rubinul, de dimensiuni medii, era cît pe ce să-mi scoată ochiul stîng. Balconul se hîţîna periculos sub roiul de oameni din el şi mi-a fost teamă să mă apropii prea mult de margine, cum făceam în anii trecuţi, căci eram sigur că ne vom prăvăli în stradă şi o să storcoşim vreun car alegoric. Nu s-a întîmplat aşa, dar tot am văzut o mulţime de oameni căzuţi laţi străduindu-se din răsputeri să ţină în viaţă acel antren care vine cu udătura şi se şterge cu poveştile. Cinci dintre oamenii cu care am vorbit trăiau în rulote primite ca ajutoare de urgenţă, dar doi dintre ei se ţineau cît mai departe de ele, chiar dacă asta însemna să-şi petreacă noaptea cu vreo cunoştinţă întîmplătoare, cu condiţia să aibă o casă de-adevăratelea. Un profesor de la Loyola mi-a spus că universitatea are propria sa tabără de rulote, dar nimeni nu stă în ea. Misterul unui New Orleans înecat în trafic, deşi doar o treime din populaţie s-a întors în oraş, şi-a găsit încele din urmă dezlegarea: maşinile sînt singurele locuri în care poţi să rămîi singur. Rulotele şi casele sînt pline de oameni şi tensiunile sînt tot mai mari, aşa că oamenii se plimbă prin oraş cu maşina, doar ca să fie singuri. O femeie tînără, zîmbind dulce paharului cu rom şi coca, mi-a explicat că trebuie să-şi părăsească hotelul săptămîna viitoare şi habar nu are unde să se ducă. O fată din Boston, crescută într-o comunitate mică şi religioasă din New York, venise la New Orleans să dea o mînă de ajutor. Nu bea alcool şi căpătase o slujbă într-un atelier de lenjerie, tot chitind cum ar face mai bine să ne aline în nenorocirea care ne-a lovit. Deşi fără tragere de inimă, am tot făcut la poze, aşa cum fac de fiecare Mardi Gras şi, ca de fiecare Mardi Gras, au ieşit numai jumătăţi de capete, strălucirile ochelarilor unor oameni, şiraguri mişcate de mărgele zburînd şi lumini de neidentificat. Pozele mele sînt atît de proaste încît le poţi numi artă şi unii chiar o fac. Dar cam asta a fost singurul lucru care a rămas, liniştitor, la fel. Prea multe poveşti de jale m-au doborît, aşa că m-am dus acasă devreme în această primă paradă de Mardi Gras după furtună. Am dat drumul la televizor, pe postul acela care dă numai imagini cu catastrofa, fără comentarii. Şi iată-l, New Orleans-ul, ruină cu ruină, iar şi iar, golit de viaţă, plin de indicii de viaţă scursă. Apoi m-am uitat la postul care dă adunări ale cetăţenilor din New Orleans cu diverse comitete şi comiţii, 24 din 24, şi am ascultat un artist furios care spunea unui podium fără chip că arta este tot ce contează în acest oraş. După el a venit o femeie furioasă care a cerut mai multă muzică şi mai puţin turism. Apoi o tipă de la marketing-ul unei firme de turism care se cocoţase pe nişte toace înalte şi şi-a articulat cu emfază gratitudinea faţă de comisie pentru ceva ce n-am înţeles. În tot timpul ăsta, guvernul e pe butuci, statul e pe butuci, oraşul zace făcut ţăndări. Primul spasm public de plăcere în oraş, după furtună, a fost parada celor de la Krewe de Vieux, dar eu n-am putut intra în ritm. Cred că alcoolul e de vină: nu-l mai fac atît de tare ca anţărţ.

traducere
de Ioana AVĂDANI

Cel mai recent volum al lui Andrei Codrescu este *Miracol şi catastrofă. Dialoguri în Cyberspace cu Robert Lazu,* Editura Hartmann, 2005.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Ţăranul român şi Uniunea Europeană

Vestea bună din recentul eurobarometru rural este că, la ora actuală, doar 52% din populaţia de la sate mai are multă încredere în UE.

De ce este o veste bună? Simplu, deoarece aceasta înseamnă că – unii cel puţin – au mai aflat despre ce este vorba şi au început să gîndească. Iar cînd gîndeşti, lucrurile se nuanţează, se complică, se diferenţiază. Doar naivitatea şi teroarea produc unanimitate.

Ce ne spune eurobarometrul în această privinţă?

Că, deşi doar 52% au o mare încredere în UE, 72% ar vota totuşi pentru integrarea europeană, dacă mîine ar fi un astfel de scrutin.

Că, pe ansamblu, cei de la sate se consideră cu puţin mai informaţi cu privire la UE decît în 2002 – dar foarte puţin. Dacă sînt întrebaţi însă de probleme mai apropiate de preocupările lor, cum ar fi de pildă cunoaşterea reglementărilor legale privind condiţiile de igienă pentru obţinerea de lapte şi carne, aceiaşi ţărani se declară mai puţin informaţi decît în 2002. Motivul este, după toate aparenţele, următorul: de-abia recent au aflat că există cu adevărat astfel de norme, diferite şi complicate, drept care au realizat că nu prea ştiu în ce constau ele. Corespunzător, dacă în 2002, 63% erau de acord cu introducerea unor restricţii în acest domeniu, acum sînt ceva mai prudenţi, doar 55% fiind de acord şi 33% fiind împotrivă (faţă de 23% în 2002). De asemenea, semnificativ este faptul că, dacă se trece în alt domeniu, cel al viilor hibid şi reglementările europene aferente, de pildă, procentele sînt cu totul altele, indicînd clar faptul că este vorba (cît de cît...) de un „vot calificat“ şi nu (doar...) de o atitudine generică faţa de „Europa“. Despre lapte şi carne se ştie ceva, despre vii se ştie mai puţin, drept care şi mult mai mulţi se abţin să-şi dea cu presupusul cu privire la introducerea unor restricţii în acest domeniu (26% non-răspunsuri faţă de 12% în cazul laptelui şi cărnii).

O întrebare foarte frumoasă despre sentimentele asociate UE ne arată un lucru foarte frumos: nu este vorba de entuziasm (doar 8% dintre răspunsuri), dar nici de respingere (doar 1% dintre răspunsuri), ci pur şi simplu de speranţă (55%) şi încredere (33%). Cam două treimi din populaţia rurală consideră, de altfel, că viaţa în ţară, în localitatea lor şi a lor personală, va fi mai bună după integrare. Tonalitatea afectivă a integrării rămîne deci una majoritar optimistă, dar fără efuziuni (peste o treime dintre aceşti „optimişti“ consideră că va fi mai bine de abia după vreo 5 ani sau mai mult).

Mai interesantă este însă detalierea acestor pronosticuri: ce se va întîmpla cu şansele de a vinde produse obţinute din gospodărie, cu subvenţiile pentru agricultori etc.? Comparînd datele din 2002 cu cele actuale, un prim lucru îmbucurător este scăderea semnificativă a non-răspunsurilor. Opiniile acestora se repartizează mai ales pe extreme, astfel încît cresc atît procentele „pesimiştilor“ – cei care consideră că aceste şanse vor scădea – cît şi cele ale „optimiştilor“. Opiniile optimiste prevalează însă net, mai ales în ceea ce priveşte subvenţiile pentru agricultori (57% consideră că vor creşte) şi şansele tinerilor din sat de a găsi un loc de muncă (54%). O singură excepţie, foarte semnificativă: în timp ce, statistic vorbind, aproximativ jumătate din populaţia rurală prevede o creştere a şanselor şi resurselor, doar un sfert din aceeaşi populaţie este la fel de optimist în privinţa veniturilor personale şi ale gospodăriei. Mai exact, doar 28% sînt „optimişti“, 24% considerînd că veniturile gospodăriei personale vor scădea – acesta fiind cel mai mare procent „pesimist“. Să fie oare vorba despre cei care realizează (sau se tem...) că toate acestea vor veni prea tîrziu pentru ei?

Acest (relativ) optimism, (mai mult sau mai puţin) calificat, pare să fie legat şi de o la fel de relativă îmbunătăţire a imaginii instituţiilor publice. Astfel, comparînd cu datele din 2002, rezultă că oamenii au în prezent ceva mai multă încredere faţă de primarul lor, de consilieri, de doctor şi învăţători şi chiar faţă de asociaţiile agricole din sat. De asemenea, întrebaţi cine sînt oamenii cu iniţiativă care au făcut ceva pentru sat, 69% indică primarul sau cineva din Primărie. Pe locul doi vine preotul, cu 7% din răspunsuri... În orice caz, dependenţa faţă de Primărie este clar foarte mare, iar acolo unde s-a făcut cîte ceva, acest lucru se datorează primarului/Primăriei. Şi invers, acolo unde nu merg lucrurile, vina o poartă tot primarul/Primăria.

Nota globală de (relativ) optimism o dau răspunsurile legate de „satisfacţia faţă de viaţă“. Întrebaţi cît de mulţumiţi sînt de felul în care trăiesc, 40% s-au declarat destul de mulţumiţi (faţă de numai 29% în 2002), numărul celor deloc mulţumiţi scăzînd de la 22% în 2002 la 14% în prezent. Chiar şi în privinţa banilor, oamenii par ceva mai mulţumiţi în prezent decît în urmă cu trei ani. Astfel, dacă în 2002, 49% răspundeau că veniturile nu le ajung nici pentru strictul necesar, în prezent doar 32% sînt în această situaţie. Adică totuşi o treime!...

Ceva – esenţial – nu pare să se fi schimbat însă. Iată un exemplu şi o să înţelegeţi la ce mă refer. Cît de folositor pentru gospodăria unei localităţi este ca locuitorii ei să se informeze despre proiectele şi hotărîrile Primăriei – întreabă anchetatorul. Şi 81% spun că mult, foarte mult! Dar în ce măsură vă interesează să vă informaţi despre proiectele şi hotărîrile Primăriei? – mai întreabă acelaşi anchetator. Şi aceiaşi oameni răspund în proporţie de 69% că mai deloc. Mai mult, 23% declară sincer că au o părere foarte proastă despre cei care au acest prost obicei de a se informa despre numitele proiecte şi hotărîri...

Dar, ca să revin la tonul optimist, tot e bine că oamenii de la sate au început să conştientizeze faptul că aceste „proiecte şi hotărîri“ chiar îi privesc şi e important să le cunoască. E important că 58% au auzit de Sapard, faţă de numai 35% în 2002. Mai mult – cum spunea Ovidiu Voicu, responsabilul acestui sondaj – chiar faptul că au început să audă de termenul însuşi de „proiect“ şi să înceapă să înţeleagă că între „vin bani“ şi „o să avem bani“ se interpune o etapă numită proiect este de bun augur.

Iată că din nou Mircea Vulcănescu avea dreptate: la români se poate doar cînd nu se mai poate...

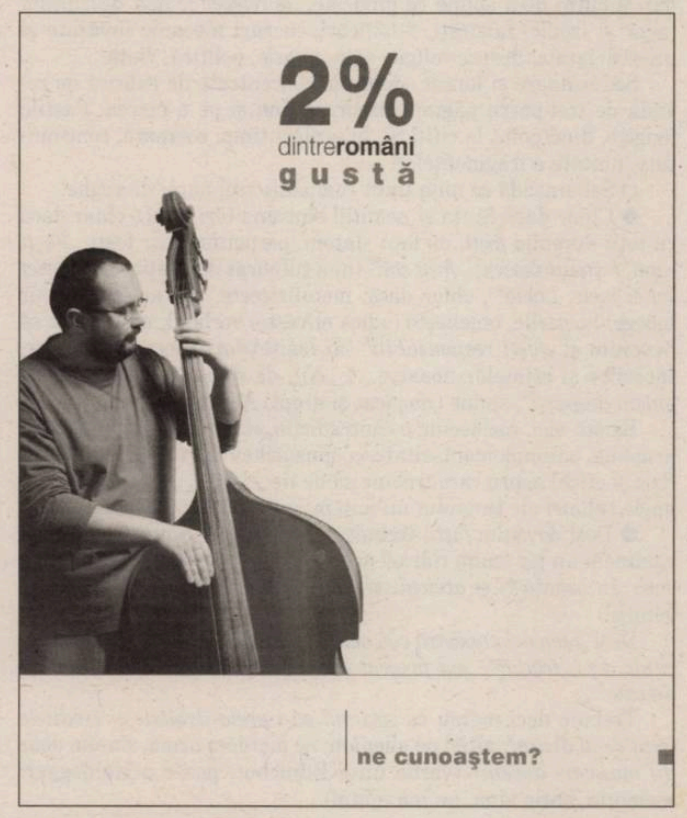

Cristi NEAGOE

artivisme

Banksy şi Revoluţia română

Până acum două săptămîni, încă aveam impresia că toată lumea îl ştie pe Banksy. Vorbeşti de *culture jamming* şi zici „Banksy". Nu se poate altfel. Mi se părea că-i atît de cunoscut încît mă fac dracului de rîs dacă m-apuc să povestesc despre el. Doar e primul om care, după Duchamp, a lăsat lumea artistică înmărmurită pe bune. Doar e cel care a şters limita dintre artă şi vandalism, transformînd viziunea pietonilor despre *stencil graffiti*. Doar a apărut o mică ştire despre el pînă şi-n *Libertatea*.

Însă Duchamp era deja cunoscut în cercurile înalte ale artei pe vremea cînd insera, sub pseudonim, pisoarul în expoziţie, pe cînd Banksy nu. Iar Duchamp nu i-a lăsat cu gura căscată decît pe-ăia care-au înţeles ce chestie fainâ a făcut el. Banksy, în schimb, e mult mai accesibil. Oricum, amîndoi au foarte mult umor.

Nu multă lume ştie cum arată şi, probabil, doar părinţii îi ştiu numele adevărat. Pretinde că l-ar chema Robin Banks, dar dacă eşti un pic atent, asta sună mult prea aproape de „Robbing Banks" („Jefuind Bănci") ca să fie o coincidenţă. E cel mai vînat artist din lume: de fani, de marile corporaţii (care-i tot propun colaborări) şi, nu în ultimul rînd, de poliţie. Crimele lui artistice (nu există prea multe străzi în Londra pe care Banksy să nu le fi vizitat cu sprayul) îl pot costa cîţiva ani buni de închisoare. Au apărut pînă şi tricouri cu *„I'm Banksy. Arrest me!"*. Tipul e, fără îndoială, un maestru al marketing-ului cultural.

Şi-a făcut loc în complicatul sistem de recunoaştere artistică fiindcă aşa a avut chef şi fiindcă a considerat că lucrările lui merită să stea pe pereţii Cubului Alb: „Această ocazie istorică – spune Banksy – are mai puţin de-a face cu faptul că aş fi fost, în sfîrşit, îmbrăţişat de Stabilimentul Artelor Frumoase, ci mai degrabă cu folosirea judicioasă a unei bărbi false şi a unui clei suficient de puternic".

Dar ce-a făcut Banksy ăsta, de fapt? Nu e loc aici decît să vorbesc puţin de acţiunea care i-a adus renumele de „terorist al artei": hackuirea celor mai tari muzee din lume. Travestit în pensionar, Banksy a expus mai întîi în venerabilul British Museum din Londra propria pictură rupestră, printre alte obiecte vechi de cîteva mii de ani. „E o bucată de piatră pe care-am desenat un om al peşterii care vînează o fiară sălbatică şi-mpinge un cărucior de cumpărături". Exponatul se intitulează „Om primitiv mergînd la piaţă" şi a fost atribuit lui Banksymus Maximus. Oficialii muzeului au aflat despre noua lor achiziţie de-abia cînd au intrat pe siteul obraznicului vandal. Deşi „urmele crimei" au fost îndepărtate cu grijă imediat după descoperirea acesteia, British Museum este mîndru astăzi să expună din nou tînăra lucrare neanderthaliană a lui Banksy, alături de alte artefacte cu vîrste *ceva* mai mari.

Au urmat, la rînd, patru locaţii newyorkeze de înaltă clasă: Metropolitan Museum of Art, MoMA, American Museum of Natural History şi Brooklyn Museum, toate în aceeaşi zi. În fiecare dintre ele, Banksy a expus lucrări deştept legate de tematica muzeului, totuşi evident şi ironic contemporane. În fiecare dintre aceste muzee lucrările lui au stat pe pereţi mult şi bine. „Arta este ultimul dintre marile carteluri – zice Banksy. E făcută de o mînă de oameni, cumpărată de o mînă de oameni şi expusă de altă mînă de oameni. Dar milioanele de indivizi care se duc să se uite la ea n-au nici un cuvînt de spus."

Stencil-ul care ilustrează articolul ăsta a devenit de mult un simbol al artei de stradă. Poate nu-i încă la fel de cunoscut ca frunza de mariaioana sau ca mutra lui Che, dar popularitatea lui tot creşte. Tocmai fiindcă a ajuns să capete caracteristici de *brand logo,* aş fi ales cu dragă inimă altceva din galeria lui Banksy. Doar că povestea aruncătorului ăstuia de flori e una specială. Pînă de curînd mă uitam la nenea ăsta cu bandana pe gură şi mă gîndeam la Mai '68 şi Flower Power. Şi mai ce? Surpriză, aruncătorul de flori al lui Banksy e, de fapt, un revoluţionar român. Cel puţin aşa pretinde site-ul BBC într-o ştire din septembrie 2001, *„Street art's new design for life". Hmm*, mi-am zis, *probabil vreun reporter influenţat atît de puternic de imagistica TV recentă încît uită că înainte de Bucureşti a fost Parisul*. Dar Banksy confirmă într-un interviu realizat de cei de la Squall (www.squall.co.uk) fascinaţia lui faţă de Revoluţia română. Articolul – „Metaphysical Graffiti (out and about with Banksy in Bristol)" – se încheie aşa: „Ultima oară cînd m-am văzut cu Banksy, mi-a povestit o chestie despre căderea lui Ceauşescu. În noiembrie '89, ca răspuns la o mică răscoală în Timişoara, dictatorul corupt şi brutal al României a fost sfătuit să ţină un discurs în faţa unei mari adunări de oameni la Bucureşti. Un tip din mulţime, Nica Leon, sătul pînă-n gît de regim, a încercat să strige în favoarea revoluţionarilor din Timişoara. Mulţimea care-l înconjura, obedientă pînă la capăt, a crezut că «Trăiască Timişoara!» e un nou slogan politic şi s-a alăturat. De-abia cînd tipul a început să strige «Jos Ceauşescu!» şi-au dat cu toţii seama că lucrurile nu sînt în regulă. Au încercat să fugă de lîngă el, pancartele cădeau şi se rupeau în mijlocul agitaţiei, femeile au început să ţipe. De la balcon, panica se auzea ca şi cînd ar fi fost huiduieli. Ceauşescu stătea acolo îngheţat într-o grimasă ridicolă, tot deschizînd şi închizînd gura. La un moment dat, şeful Securităţii s-a apropiat şi i-a şoptit «intră peste noi». S-a putut auzi clar la microfonul preşedintelui, iar informaţia asta a fost transmisă în direct în toată ţara. Revoluţia începuse. Într-o săptămînă, Ceauşescu era mort. Undeva, într-un bar din România, stă Nica Leon, un om care a schimbat de unul singur cursul istoriei. Undeva, într-un bar din Anglia, stă Banksy, plănuindu-şi următorul atac ilegal de culoare. Forţa fie cu amîndoi – şi fie să se întîlnească într-o zi."

Nu comentez cît şi cum ştie Banksy din ce s-a întîmplat în Piaţa Revoluţiei. Altceva vreau. Să intraţi pe www.banksy. co.uk şi să vă uitaţi cu atenţie la buchetul acela de flori.

Daniel ILEA

exerciţii de admiraţie

Debitele şi creditele eului prezent*

● „Adevăr-bine-frumos", şi bucurie, şi folos; bucurie cu folos: da, aşa s-ar putea numi formula cu care rămînem; nu: pe care o trăim, citind – nu: sorbind ca pe o ţuică plină de înţelepciuni *Cuvintelnicul fără frontiere!*

Claritate, erudiţie, *gai savoir,* parodie, ironie, *plaisir du texte,* dar şi curaj de-a spune ce gîndeşte, *de relever le défi* decriptînd (ager şi ironic) falsităţi, falsificări, lucruri mecanic învăţate şi prost digerate: despre religie, artă, istorie, politică, viaţă...

Seducătoare şi forma adoptată: concentrate de rubrică de revistă de trei-patru pagini, rareori urcînd şi pe a cincea. Pastile magice, dînd poftă la citit! Şi, în acelaşi timp, coerenţă, continuitate, unitate a fragmentelor!

O Şeherazadă ce mi-a ţinut companie trei nopţi de veghe!

● Chiar dacă fiinţa şi neantul sînt una (ori unul), chiar dacă cu toţii devenim *foşti,* de fapt sîntem, perpetuu, *doar* foşti: *„Foşti copii, foşti adolescenţi, foşti soţi"* (m-a tulburat dedicaţia: *„memoriei soţiei mele, Lucia"*); chiar dacă, metafizicește, aşa ar sta (sau ar merge) lucrurile, omenește (adică eticește) vorbind, nu trebuie să devenim şi *„foşti responsabili"* (ai laşităţilor, compromisurilor, tăcerilor şi crimelor noastre...): *„Nu, de responsabilitate nu ne putem despărţi",* spune (răspicat şi drept) Andrei Cornea.

Există aici, nicidecum o contradicţie, ci *bel et bien* o punere în armonie, o complementaritate (a opusurilor) între esteticul-metafizic şi eticul aspru care trebuie să ne fie *„cîrma", „nordul"*, căci pe apele tulburi ale timpului nu putem *„guverna la întîmplare"*.

● Deşi devenim *foşti,* trebuie să încercăm, să ne străduim să rămînem un pic (sună ridicol, acest „un pic", dar nu vreau să folosesc „în esenţă"!) şi *aceiaşi*, trecînd prin furcile caudine ale devenirii!

Deşi *„memoria noastră vie, aceea cu care ne sculăm şi ne culcăm zilnic, ne-a trădat", „eul prezent şi eul fost"* sînt *„aceleaşi şi totuşi diferite"*.

Trebuie deci mereu ca *„primul să-i preia debitele şi creditele celui de-al doilea":* altfel ne alienăm, ne pierdem urma, sîntem doar *du mauvais devenir* (vorba unui Blanchot, poate a Heidegger: memoria, bat-o vina, nu mă ajută!).

● Ce poetic se şi încheie textul Foştii (devenind el însuşi un fost – din fericire, aici, repetiţia e posibilă, luăm cartea din raft şi-l putem reciti!) : „Cine sîntem atunci? Pesemne că proprii noştri urmaşi, ce, postumi lor înşişi, au uitat ce au fost. Noi – fostele fiare, foştii fluturi, ori poate – cine ştie – chiar foştii zei..."

Cîtă poezie şi în Behemot, Capul, Comunicarea, Săptămîna I şi II, Ambrozia, Cîinii...

● O carte în care – dincolo de orice scepticism – se simte speranţa, dorinţa, încrederea (nu numai într-un imperativ etic, ci într-o deschidere spre înţelegere şi *bunătate),* căutarea unui echilibru şi (de ce nu?) a *fericirii.*

mai 2004

* *Apud* Andrei Cornea, *Cuvintelnic fără frontiere,* Editura Polirom, 2002.

citit auzit

● „Pierre Pinoncelli", vă spune ceva? Numele acestui pictor/pensionar de 76 de ani a reînceput să fie vehiculat în mass-media franceză după ce, pe 4 ianuarie a.c., a recidivat, lovind cu un ciocan celebrul „Urinoar" al lui Marcel Duchamp, prezentat în cadrul unei expoziţii *Dada* la Centrul Pompidou...

Fidel unei strategii de cîştigare a notorietăţii prin matracaj sistematic al „La Fontaine"-i (titlul real al *ready-made*-ului duchampian), Pinoncelli mai atacase (şi, în prealabil, urinase în „Urinoar") pe 24 august 1993, cînd obiectul fusese expus la Carré d'Art din Nîmes; atunci scăpase „ieftin", cu o amendă de 45.000 de euro. Acum, Pinoncelli a invocat aceeaşi scuză, considerînd că gestul său este „un pur gest Dada" (de altfel, a şi semnat pe el „Dada" după ce-a obosit să-i dea lovituri de ciocan...) şi că de fapt, matracînd obiectul, îl transformă în „unicat"; dar tribunalul corecţional din Paris a fost de altă părere, dînd o sentinţă mult mai aspră decît cea din urmă cu 13 ani: 3 luni de închisoare cu suspendare, 200.000 de euro cu titlu de prejudiciu material şi încă 14.352 de euro cheltuieli de reparaţie. Dada-Dada, da' nici chiar aşa!

Culmea e că „La Fontaine" (al cărei preţ pe piaţa artei se ridică la 2,8 milioane de euro) nu este decît una din cele 8 copii supervizate de Duchamp în 1964, opera originală fiind dată pierdută încă din 1917. Cu toate acestea, directorul Muzeului Naţional de Artă Modernă din Paris declara cotidianului *Le Monde* (din 21 ianuarie) că „A distruge opera lui Duchamp este la fel de grav ca a distruge «Pietà» a lui Michelangelo"...

Nu toată lumea e de acord cu această afirmaţie – în primul rînd, firește, Pinoncelli însuşi: „Instituţia (*adică* establishment-*ul: muzeele, criticii de artă, artiştii recunoscuţi, negustorii,* n.m.) a transformat «Urinoarul» în Sfîntul Graal al artei moderne, acoperindu-l de seriozitate. Este o trădare a spiritului însuşi al lui Duchamp şi a actului său de creaţie revoluţionar."

„Revoluţionar" este un cuvînt pe care Pinoncelli şi-l atribuie fără să stea mult pe gînduri, deşi viaţa lui este un balans continuu între mica existenţă burgheză şi „marea aventură a Artei": născut într-o familie înstărită de industriaşi, n-a avut niciodată probleme de bani; a făcut armata la vînătorii alpini, apoi a plecat în SUA, făcînd de toate. În 1954, descoperă pictura într-un muzeu din Mexic, are un şoc cultural şi, odată întors în Franţa, începe să picteze. Succesul este relativ, ceea ce face că – treisprezece ani mai tîrziu – Pinoncelli consideră că e cazul să pună pensula şi paleta-n cui şi să se apuce de *performance*-uri: pe 24 decembrie 1967 se costumează în Moş Crăciun şi-şi deversează sacul în faţa Galeriilor Lafayette din Nisa, spărgînd jucăriile una cîte una în faţa copiilor care-ncep să urle şi a părinţilor care-l ameninţă cu linşajul... Cu altă ocazie, l-a împroşcat cu vopsea roşie pe André Malraux, pe atunci ministrul Culturii. În 1975, se înfiinţează în sediul Société Générale din Nisa cu o puşcă cu gloanţe oarbe, cerînd... zece franci! Motivul? „Denunţarea apartheidului", ipostaziat de o fuziune S.G. cu o firmă din Africa de Sud; la proces apare într-o pijama cu dungi şi cu o stea galbenă pe piept... În fine (gestul cel mai dramatic de pînă acum), în 2002, se duce în Columbia şi, în cadrul unui festival de *performance*, îşi taie cu toporul jumătate din degetul mic stîng – pentru a-şi „exprima sprijinul" pentru Ingrid Betancourt; apoi scrie cu degetul însîngerat, pe perete, „Farc" (numele organizaţiei teroriste care o ţine prizonieră pe Betancourt) şi-şi botează „opera" „Un deget pentru Ingrid"...

Astăzi trăieşte dintr-o pensie (de director de societate) de 3.300 de euro, alături de o soţie care nu-i gustă defel „acţiunile" artistice (nici cei trei copii, de altfel). Este, pînă la urmă, Pinoncelli nebun – *„ready mad",* cum l-a numit *Libération* –, sau numai victima unui delir artistic mai curînd penibil? Pentru celebrul Ben, „Pinon" nu este decît „un mare mincinos care n-are decît un scop: să se vorbească de el. Spiritul său «revoluţionar» este un vax şi o aiureală!". Ben îi recunoaşte totuşi „un anumit curaj" şi-şi recunoaşte, sieşi, „o mică invidie"... Dar patologia lui Pinoncelli este mai puţin relevantă decît felul în care, prin şi datorită ei, se deschid, cînd şi cînd, dezbateri aprinse şi probabil necesare, despre statutul operei de artă; dezbateri care debordează cadrul „instituţiei" şi ajung – iată! – în mass-media. Ultima oară, la foarte selecta emisiune *Campus* moderată de Guillaume Durand, „cazul Pinoncelli" a fost întors pe toate feţele de oameni care nu au, propriu-zis, legătură directă cu arta – decît în calitate de admiratori: scenarista şi regizoarea Danièle Thompson, scriitoarea Christine Angot şi actorul Edouard Baer. Discuţia a fost aprinsă; am reţinut o frază a lui Baer, care mi se pare de bun-simţ: „A distruge un *ready-made* nu mi se pare la fel de grav ca a distruge «Guernica» lui Picasso, de pildă." **(a. l. ş.)**

Texte şi opinii de: Oana CHELARU-MURĂRUŞ (conferenţiar univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti) ● Cristina FOARFĂ (masterandă, teoria şi practica editării) ● Alexandru GRUIAN (jurnalist) ● Emil IONESCU (conferenţiar univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti) ● Rodica NICOLAE (redactor-şef, revista Cariere*) ● Gabriela PANĂ-DINDELEGAN (profesor univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti) ● Mihaela ŞTEFAN (masterandă în relaţii publice) ● Rodica ZAFIU (conferenţiar univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti) ● **Coordonatorul temei:** Mircea VASILESCU*

Deci: o zi bună!

Deci: chestia e că butonînd eu la taste m-am gîndit că, între atîtea probleme de politică domestică şi debate*-uri care confuzează opinia publică, ca editor (cu accent pe i,* please*) al unei reviste care hostuieşte* issues *culturale, ar trebui să dedic un număr limbii... ăăăă... române. Băi, adică io m-am gîndit serios, că adevăru e că se scrie şi se vorbeşte nashpa, domne, nu-i vezi şi p-ăştia de la televizor, cu vedete, cu alea-alea, să trăiţi dom' Gigi, de unde să mai ştie poporu cum e corect dacă nici intelectualii ăia de apar la ştiri nu prea mai face diferenţa. Tema care am ales-o este, deci, „ce se întîmplă cu limba română" care o vorbim toţi şi care este un tezaur transmis din generaţie în generaţie de la strămoşii noştrii de origine latină romanii şi pe care marii scriitori ai neamului nostru au transpus-o în opere nemuritoare, care nouă ne-au fermecat copilăria şi adolescenţa care este. Am avut decît puţin timp la dispoziţie pentru a realiza acest număr al revistei, din cauza unor probleme de* timing *pe care, ca şi redactor, a trebuit să le soluţionez. Dar, ca şi abordare, am solicitat* by mail *nişte interviuri unor colaboratori pe care i-am contactat pe mobil ca să-mi dea OK-ul şi nişte articole unor persoane care au făcut studiile afară. N-aş vrea să concluzionez în nici un fel asupra* content*-ului acestei dezbateri, căci cititorii vor lectura articolele şi îşi vor forma singuri o părere. E groasă, fraţilor! Dacă pînă şi fotbaliştii intră din cînd în cînd în* silenzio stampa*, înseamnă că nici ei nu mai au nimic de spus. Mă rog, adică în fine, deci am downloadat de pe net nişte kestii mai fitzoase :) şi m-am uitat la un film unde* what's up? *era tradus prin* ce-i sus?*, am demarat apoi un* search *pe situl CNA (www.cna.ro) unde e o monitorizare detaliată a televiziunilor şi radiourilor din mass-media şi, funcţie de exemplele găsite, m-am gîndit dacă acest număr al revistei va putea fi* number one *sau dacă vă va ocaziona măcar oportunitatea unei lecturi calitative care să întrunească condiţionalităţile de a vă oferi cîteva momente de elevaţie spirituală în locaţia dumneavoastră preferată, alături de un* drink *şi împreună cu cei dragi. Dar haideţi, stimaţi cititori, să le dăm cuvîntul specialiştilor în problemele cele mai complexe ale limbii române şi să vedem cu toţii ce atitudine au dînşii vizavi de aceste probleme! Sperăm să vă mai avem în revistă. O zi bună!* (**M. V.,** compoziţie după natură)

Oana CHELARU-MURĂRUŞ

Limba română de azi: fals decalog

La întrebarea provocatoare a *Dilemei vechi*, eu aş propune mai curînd o retrospectivă, care să arate *ce s-a întîmplat cu limba română* timp de un deceniu şi jumătate de la intrarea în furtunoasa noastră tranziţie. Să privim deci înapoi spre limba română, nu „cu mînie", ci cu detaşarea confortabilă pe care ar trebui să o aducă trecerea timpului. Şi, de ce nu, cu puţin umor. Marcată de un dinamism accentuat, în special în compartimentul său lexical, care este un seismograf sensibil al prefacerilor vieţii sociale, economice, politice, culturale, limba română aminteşte astăzi, în mod izbitor, de perioada de modernizare a vocabularului din secolul al XIX-lea, cu nenumăratele sale controverse legate de ortografie, adaptarea neologismelor sau chestiuni de normare lingvistică. Din multitudinea aspectelor dezbătute de specialişti şi de presă în ultimii ani, aş reţine, în sinteză, cîteva.

● ***Deschiderea lexicală maximă sau „foamea de real"***

Ieşită din lunga izolare la care o condamnase regimul comunist, limba română se reconectează rapid după 1990 la reţeaua referenţială a lumii contemporane, odată cu progresele înregistrate de diversele substructuri ale organismului social. Valul de neologisme „necesare", cu precădere anglicisme, vine să umple, în mod benefic, largi goluri de denominare din domeniile politic, economic, financiar-bancar, tehnico-ştiinţific, cultural, viaţă cotidiană, divertisment etc. Citez la întîmplare cuvinte care sînt astăzi pe buzele tuturor (în mediul urban) şi care păreau cu cîţiva ani în urmă exotisme lexicale sau împrumuturi „de lux": *airbag, audit, barter, brand, briefing, casting, chat, discount, hacker, lifting, link, live, look, mall, net, online, password, roller, shake, site, stretch, talk-show, thriller, top, workshop* etc. O particularitate structurală a limbii române este aceea de a fi, ca totdeauna, o gazdă primitoare a cuvintelor împrumutate, impunîndu-le însă tipare stricte de adaptare morfologică. În comparaţie cu situaţia din alte limbi, precum franceza, masa de vorbitori a adoptat cu entuziasm, în mediul urban, neologismul anglo-american, iar lingviştii care s-au ocupat de acest aspect al limbii (Mioara Avram, Georgeta Ciobanu, Adriana Stoichiţoiu-Ichim ş.a.) au dovedit mai curînd permisivitate în recomandările lor normative.

© A. Andrei

● ***„Adio, Lenin!": casarea subproduselor „limbii de lemn"***

„Urgenţa" completării golurilor denotative din sistemul limbii este urmată rapid de o primenire stilistică a lexicului imediat după 1989. Cuvintele purtătoare ale unei „sarcini" ideologice perimate sau compromise de uzul „limbii de lemn" sînt înlocuite, cu satisfacţie, de neologisme anglo-americane seducătoare, tot aşa cum turcismele şi grecismele cedaseră locul neologismelor romanice după 1820: *miliţian / poliţist, întrunire / meeting, şedinţă / summit, slujbă / job, plan / proiect, planificare / planning, comitet / board* etc. Sensurile se reaşază după modele englezeşti, astfel unele cuvinte conotate negativ în perioada comunistă sînt revalorizate *(program al PCR / social, cultural; compromis, a negocia* ş.a.), iar altora li se forţează semantica prin calchierea modelelor străine *(a aplica* „a face o cerere"; *interviu* „discuţie în vederea angajării"; *patetic* „jalnic, deplorabil").

● ***Nostalgii etimologiste în reforma ortografică***

În plină explozie lexicală a anilor '90, cînd o eventuală urgenţă ar fi reprezentat-o normarea grafică şi morfologică a numeroaselor anglicisme ce invadau limba, Academia Română, atinsă de nostalgii etimologiste, se ocupă de reforma ortografică, generînd zavistie printre specialişti şi haos în rîndul publicaţiilor. E inutil să reatacăm azi cu argumente teoretice şi istorice fundamentul acestei reforme care, în numele unui criteriu etimologic, impunea de-a valma, alături de elemente latineşti, scrierea cu *â* a tuturor cuvintelor, indiferent de originea lor.

● ***Limbajul presei – „senza giacca e cravatta"***

Afirmarea impetuoasă a limbajului presei postcomuniste este, în opinia multora, aspectul cel mai complex şi mai original al epocii pe care o traversăm. Limbajul presei este compartimentul cel mai dinamic al românei actuale, fapt meritoriu cu atît mai mult cu cît a fost nevoit să se construiască din temelii. Promotor al înnoirii lexicale prin punerea masivă în circulaţie a neologimelor, a inovaţiilor lexicale (derivate, compuse, savuroase creaţii ludice), limbajul jurnalistic şi-a recuperat în ritm extrem de alert fireasca diversitate stilistică, nivelată de controlul ideologic al dictaturii comuniste. Aspectul cel mai carcateristic însă al jurnalismului românesc actual rămîne – aşa cum a observat printre alţii Rodica Zafiu – stilul „relaxat", apelul frecvent la registrele vii ale limbii vorbite (popular, colocvial, argotic) – reacţie psihologică firească la imobilismul „limbii de lemn" din trecut.

● ***Cuvinte „de tranziţie"***

Printre cuvintele la modă ale tranziţiei, cu viaţă mai mult sau mai puţin efemeră, se numără, alături de anglicisme, numeroase derivate şi compuse noi. Aş reaminti numai cîteva din cele care au făcut „istorie": *dolarizare, dughenizare, vesternizare, fesenist, pesederizare, cederizare, cotrocenizare, brucanizare, buticar, chioşcar, răspîndac, zvoner, scenaritâ, mineriadă, golaniadă, manipulare, criptocomunist, a se kaghebi, stalinozaur* şi cîte altele.

● ***Limbajul violent al românilor***

În vreme ce o parte a presei punea în mişcare vocabulele elevate ale limbajului cultivat al epocii, ziarele ultranaţionaliste sau de scandal îşi făceau un titlu de glorie din a răscoli prin reziduurile limbii de mahala, promovînd violenţa verbală, xenofobia nudă şi vulgaritatea în forme intolerabile. Iată o mică mostră edificatoare din paginile *României Mari* din 1999: „*PUTOARE* fără ruşine, judecătoarea N.", „şef *DE RAHAT*", „*OLIGOFRENUL* D.", „*BANDITUL* B.", „*PARAŞUTELE* astea", „*POPONARUL* C.N.", „A.P., cavaler de *KURLANDA*" ş.a. Violenţa verbală face parte din tabloul de azi al unei Românii resentimentare şi brutale care nu poate fi ignorat (a fost, de altfel, studiată pe larg de Ruxandra Cesereanu în recenta sa carte).

● ***Temă restantă de gramatică***

Deşi gramatica este mai rezistentă la asaltul inovaţiilor decît vocabularul, revin cu insistenţă, în ultimii ani, cîteva structuri pervertite care ameninţă să se impună: lipsa prepoziţiei „pe" la acuzativul pronumelui relativ „care" („Persoana *care* am căutat-o..."), suprimarea negaţiei înaintea construcţiei restrictive cu „decît" („Am *decît* o casă."), generalizarea prepoziţiei „în" la contexte improprii („Merg *în* clubul X"), cuvinte parazitare („*Deci* l-am găsit, *deci* nu era plecat"; „Ca *şi* om...") ş.a.

● ***Panica naţionalistă şi fanatismul purist***

Panica naţionalistă a generat şi la noi fantezii legislative, precum cea a lui George Pruteanu, care îşi imagina în anii din urmă că trebuie să-şi amendeze semenii pentru excese neologice, de altfel supărătoare. Ideea ar rămîne absolut hazlie, dacă nu ar fi totuşi întristător faptul că o persoană cultivată, precum distinsul ex-senator, nu a putut învăţa nimic din lecţia latinismului purist al secolului al XIX-lea.

● ***De la argotismele tinerilor în blugi la limbajul porno al generaţiei „Polirom"(2003-2004)***

Limbajul argotic colorat al tinerilor are în româna actuală o vizibilitate infinit mai mare decît în trecut *(ţeapă, marfă, beton, parfum, penal, supertare, a fi bazat, handicapat* etc.). El migrează în chip firesc nu numai spre limbajul colocvial şi familiar, ci şi spre cel al presei, aşa cum s-a remarcat deseori. Foarte recent, s-a înregistrat o variantă „hard" a limbajului erotic licenţios prin prozatorii lansaţi în ultimii ani, cei mai mulţi de Editura Polirom (2003-2004) – Ioana Bradea, Ioana Baetica, Ionuţ Chiva, Alexandru Vakulovski, Adrian Schiop, Dragoş Bucurenci, Cosmin Manolache, Claudia Golea – care împinge la limita de sus experienţa vulgară a limbajului. Rămîne de văzut dacă această ostentativă dezinhibare lingvistică are o justificare în plan estetic sau se hrăneşte din nevoia imperioasă de a şoca.

● ***Legiuitorii limbii – mai relaxaţi ca oricînd (DOOM², 2005)***

Nu în ultimul rînd trebuie semnalată apariţia – îndelung aşteptată – a noului *Dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, care adoptă o inteligentă şi binevenită atitudine relaxată în privinţa uzului lingvistic. Deşi nu recomandă explicit toate anglicismele pe care le înregistrează, autorii consideră utilă normarea acestora. În multe alte cazuri se recomandă formele duble *(filozof/filosof, căpşune/căpşuni)* sau se acceptă rostiri impuse de multă vreme prin uz *(a fonda, frecţie, compleu, pricomigdală, absolvă* etc.)

De bine, de rău...

În secolul al XIX-lea, limba română a trecut – odată cu societatea românească – printr-un rapid proces de modernizare. Ceea ce a însemnat mai ales relatinizare, *adică preluarea unor cuvinte din limba franceză şi (mai puţin) din limba italiană şi „pierderea pe drum" a unor termeni greceşti, turceşti ori de origine slavă, specifici vechii societăţi. Împrumuturile s-au făcut uneori de-a valma – comediile lui Alecsandri au ironizat mania franţuzismelor, iar ale lui Caragiale au fixat un tablou al acelui amestec de vechi şi nou. Scrierea cu alfabet latin s-a legiferat abia în 1866 –* sîntem *deci o naţiune tînără şi din acest punct de vedere.* ***Emil Ionescu*** *este conferenţiar la Facultatea de Litere şi autor al unui* Curs de lingvistică generală, *apărut în mai multe ediţii. „Lingvistica generală" este o disciplină care priveşte limba* ca sistem, *„de sus". De acolo, schimbările cu care ne întîlnim zi de zi nu sînt atît de supărătoare...*

Emil IONESCU

„Limbile nu se strică"

Care sînt cele mai importante schimbări apărute în limbaj în ultimii ani?

Schimbările sînt de uz al limbii şi se manifestă, după opinia mea, în discursul public. El s-a diversificat în mod remarcabil, pentru că au apărut voci noi cu roluri sociale noi.

În presă se fac greşeli, vedetele vorbesc „fără perdea", expresii şi cuvinte populare/familiare/argotice pătrund în limbajul public. Pentru unii, e firesc („e libertate!"). Pentru alţii, e supărător („e indecent", „e greşit"). Putem reface echilibrul?

Nu cred sau, cel puţin, nu pe termen scurt. Multe dintre „vedete" sînt realmente în imposibilitate intelectuală de a se exprima mai bine decît ştim că o fac. Aceştia sînt actorii dominanţi, atît ca număr de persoane, cît şi ca număr de apariţii. Dar cel ce apare în public se expune anumitor „sancţiuni" dacă trece peste o serie de convenţii. Modul de exprimare (în cîteva din aspectele sale: corectitudine, lipsă de stridenţă în toate sensurile, claritate, concizie) reprezintă o astfel de convenţie. Aici trebuie să intervină reacţia de sens contrar: o continuă stare de veghe şi denunţare a tot ceea ce poluează discursul public (agramatismul, golănia de limbaj, preţiozitatea ridicolă). Şi iată, această reacţie există. Mulţumită ei, de pildă, metafora de bodegă a lui Adrian Năstase (cea cu ouăle) va rămîne o piatră de moară pentru acest personaj pînă la sfîrşitul carierei sale politice. Povaţa de mardeiaş „Ciocu' mic!" va rămîne şi ea lipită de identitatea politică a lui Şerban Mihăilescu. De acest gen de intervenţie e nevoie şi constat că unii actori ai spaţiului public (mă refer la publicaţii precum *Cotidianul* ori *Academia Caţavencu)* chiar se ocupă cu aşa ceva. Cred că aceasta e direcţia cea bună.

Înainte de 1989 discursul „public" era lemnos şi contrafăcut. Cum este azi? Comunicăm mai bine ori mai eficient din moment ce nu mai avem constrîngeri?

Discursul public e contrafăcut şi acum, dacă ne referim mai ales la discursul public al demnitarilor. În ansamblu însă e mai diversificat. De pildă, discursul public practicat de reprezentanţii societăţii civile (ONG-uri, ca să dau un exemplu mai concret) e mai precis, mai clar. Şi nici nu e de mirare: cînd ai ceva de spus nu-ţi trebuie multe cuvinte. Cînd însă nu ştii cum să minţi mai convingător, ca să-ţi ascunzi impostura civică, te repezi la ceea ce e mai complicat şi mai obscur în vocabular. Nu cred, pe de altă parte, că acum comunicăm mai eficient. Lipseşte motivaţia de a comunica mai eficient, dar şi înţelegerea însăşi a conceptului de comunicare eficientă. Şi aici e un mare gol la bază: instituţiile desemnate să facă educaţie comunicaţională nu o fac. Şcoala, de pildă, mimează în fapt educaţia de acest tip, deoarece majoritatea profesorilor nu ştie cum trebuie făcută această educaţie şi nici la ce ar servi ea.

Unul dintre aspectele cele mai frapante este abundenţa anglicismelor, mai ales în limbajul legat de unele domenii (computere, publicitate, finanţe etc.). Profesioniştii din branşă justifică acest lucru prin absenţa unor echivalenţe româneşti. Ce-i de făcut?

Aş vrea să nuanţez. Dacă e vorba de domenii HI-TECH sau de ştiinţe de anvergură internaţională (cum sînt, de pildă, informatica sau genetica), trebuie adoptată o anumită atitudine. Iar dacă e vorba de domenii a căror calitate de ştiinţă e cel puţin îndoielnică, atitudinea trebuie să fie diferită. În primul caz, specialiştii trebuie lăsaţi să-şi forjeze terminologia potrivit propriilor necesităţi. Ceea ce primează în acest caz e uşurinţa de comunicare şi mai ales anvergura de circulaţie a termenului împrumutat. Pe de altă parte, a spune *target* în loc de *ţintă* şi *brand* în loc de *marcă* e un snobism profesional pe care unul ca mine îl tratează cu condescendenţă. Nu voi încuraja ca specialist pe nimeni să vorbească aşa, dar nu voi avea insomnii patriotice din cauză că se întîmplă asta.

Una peste alta, „s-a stricat limba" în tranziţie?

Limbile nu „se strică". Ele pot dispărea sub uriaşe şi îndelungate presiuni culturale şi administrative sau prin grave împuţinări de populaţie. Nici limba română nu s-a stricat în tranziţie. În tranziţie au apărut însă în spaţiul public minţi stricate sau în penurie de neuroni. Asta-i tot.

Pe de o parte, copywriter, broker, administrator web, PR manager, sales manager, trainer *şi alte ocupaţii noi, care au dat năvală în societatea noastră cu tot vocabularul lor specific* (networking, advertising, management, spot, corporate affairs etc.). *Unele vorbe au început să prindă aripi româneşti, pentru a putea zbura mai în voie* („am linkuit", „am foruardat", „cine-i piar la firma voastră?"...), *altele nu (titlurile* futures *de la Bursa din Sibiu). Pe de altă parte, cuvinte cu parfum arhaic, dar la fel de greu inteligibile pentru mulţi dintre noi ca şi cele de mai sus* (naphtolator la imprimerie, paraşutist recepţie şi control, marangoz calatachelagiu, înnobilator scîndurele pentru creioane, finisor cocleţi, fascinar). ***Rodica Nicolae*** *este redactor-şef la revista* Cariere, *care se ocupă cu domeniul numit resurse umane (fost „cadre"). Profesia o obligă să folosească zilnic un limbaj specializat, plin de inovaţii nu întotdeauna agreabile ori acceptabile. Sînt ele şi inevitabile?*

Rodica NICOLAE

By the way...

Nu bocesc şi nu-mi frîng mîinile de mila limbii române. Vor fi fiind mulţi lingvişti care o fac, îndreptăţiţi. Dar, aflîndu-mă cumva în bătaia cuvintelor, pot spune cîteva lucruri despre ce se întîmplă pe frontul jurnalismului de business.

N-o iau de la '48, nu vă speriaţi! O să încep cu 1989. Eram însetaţi şi flămînzi. Ferecaţi în sintagmele lor goale. Limba partidului – limba minciunii şi a demagogiei. S-au deschis ferestrele şi cuvintele au început să umble. Încolo şi încoace. Mai ales încoace. Pentru că, repet, eram înfometaţi. Nu numai de adevăr şi de libertate, dar şi de limbă. De sensurile fireşti şi pline ale cuvintelor: iubesc, respir, vreau, pot...

Ei bine, printre libertăţile asumate imediat a fost şi aceea a importului de vocabular. Fireşte, nu ca scop în sine, ci la pachet, împreună cu afacerea. Şi cum nu aveam timp să căutăm în dicţionar, am înghiţit de-a valma verbele şi substantivele imediat necesare. Nici nu s-ar fi putut altfel. Trebuia să ne mişcăm repede. Autocarul de Turcia avea oră fixă de plecare şi nici bursa de studii rîvnită zeci de ani nu putea fi ratată tocmai acum.

Cuvintele limbii engleze, esperanto-ul începutului de mileniu, ne-au alunecat pe gît, întîi mai greu, apoi tot mai uşor, pînă au devenit a doua noastră natură. Pînă la un punct, nimic rău în asta. Cum să-i spui altfel *training*-ului? E un cuvînt întreg, complet, cu un sens pe care doar mai multe expresii româneşti l-ar putea cuprinde. Tot aşa, cum să denumeşti o profesiune nouă, pe care n-am făcut-o pînă acum, altcumva decît în felul în care i se spune la mama ei, acasă? Deci, cum să-i spui *copywriter*-ului?

Aş face o paranteză aici. Merită citită *Clasificarea ocupaţiilor din România*. Este o lectură pe cît de inedită, pe atît de veselă, în desuetudinea ei: *scriitor de vagoane? naphtolator la imprimerie? paraşutist recepţie şi control? marangoz calatachelagiu? înnobilator scîndurele pentru creioane? finisor cocleţi? fascinar? corodor prin procedee chimice (tiefdruc şi zinco)?...* Închid paranteza.

Ne-am însuşit, aşadar, cuvinte pe care nu le-am găsit în dicţionarele noastre şi pe care, probabil, nici nu le vom găsi prea curînd. Cuvinte fără de care nu ne puteam descurca. Dar ne-am însuşit deopotrivă şi termeni anglo-saxoni care au corespondent în română, dar despre care credem că nu ne reprezintă. Pentru că, vedeţi dumneavoastră, în ultimii 16 ani nu s-a metamorfozat doar limba, ci şi noi. Am intrat în altă piele, cu un alt status şi o altă atitudine, supralicitîndu-ne. Pe lîngă oamenii de afaceri, s-a dezvoltat o masă semnificativă de specialişti. În mod firesc, mediul lor de muncă a generat un limbaj specific. „Jargon" i se spune. Cîtă vreme soluţia pentru exprimarea cu acurateţe a ceea ce fac nişte profesionişti în breasla lor cere cuvinte de nişă, nici un reproş! *IT*-istul cu *hard*-ul şi *soft*-ul lui, *broker*-ul cu piaţa lui *futures*, publicitarul cu *pitch*-urile şi *spot*-urile sale. Rezervele încep odată cu exagerările. Cîteva *training*-uri pe afară, lucrul cot la cot cu un „expat", puţin snobism şi gata! nu mai găsim cuvintele potrivite în română. Aşa se face că discursul a devenit înecăcios. *Dacă am dealuit un contract, facem un meeting cu clientul, debriefăm în departament şi facem networking pentru awareness, fără a uita să linkuim nişte proiecte mai vechi. Cînd simţim că stafful e nemulţumit, îl incentivăm, pentru că politica noastră corporate este de retaining people. Iar la ceas de sărbătoare, organizăm un event.* Cu dicţionarul în mînă şi cu mult exerciţiu, chiar şi inocentul jurnalist ajunge să priceapă mesajul. Mai are doar o problemă de *knowledge*: *de ce nasturii unei ţinute de business trebuie să se matchuiască şi nu se pot doar asorta la restul?*

S-a scris, s-a vorbit şi s-a rîs mult pe seama „romglezei". Cu spor sau fără. Nu îndrăznesc să ridic şi eu vocea. Doar constat. Şi consemnez că aceste lucruri se întîmplă şi „ne doare!". Lumea afacerilor îşi creează propria limbă, care, în mod cert, nu e româna de dicţionar. Şi, pentru că tot a venit vorba, poate că n-ar fi rău că Academia Română să fie mai puţin discretă cu normele pe care ni le recomandă (vezi *DOOM*[2] apărut în iulie 2005) şi mai receptivă la realitate. Limba română e un organism viu, mai viu decît ne-am dori uneori şi prea viu ca să aştepte revelaţii academice.

Închei, cu bucuria de a fi putut *sharui* cu dumneavoastră aceste gînduri.

În manuale se învaţă că limba română literară s-a format pe baza graiului vorbit cam între Tîrgovişte, Braşov şi Făgăraş. Din Transilvania a venit însă „relatinizarea" şi conştiinţa de sine a limbii române din epoca modernă, prin iniţiativele cărturarilor din Şcoala Ardeleană. Ne mai separă azi diferenţele de grai regional, cînd toţi învăţăm la şcoală limba literară şi, mai ales, privim aceleaşi programe TV? Şi ce mai înseamnă aceste diferenţe, în afară de „pitoresc" ori subiect de glume? Văzute de peste Carpaţi, inovaţiile venite de la Bucureşti ori caracteristicile „sudului" sugerează că localismele (mai noi sau mai vechi) au încă un cuvînt legitim de spus...

Alexandru GRUIAN

No, aşa gîndesc ardelenii...

Îi telefonez la Braşov unui cunoscut, George Bretin, dilematic pe stil vechi şi nou cu aromă de vechi. Îl întreb unde crede că se vorbeşte cea mai corectă limbă română. Îmi răspunde fără să stea prea mult pe gînduri: „La Braşov şi la Tîrgovişte". Pentru Braşov, argumentaţia este rezonabilă şi de înţeles. Pentru Tîrgovişte, evazivă. Posibilă descendenţă muntenească? „Sînt ardelean get-beget, născut chiar la Vlădeni-Ardeal, la cîţiva kilometri de Braşov."

Repet întrebarea, tot telefonic, de astă dată pentru dirijorul Emil Simon din Cluj. În sinea mea, aşteptam un răspuns de genul „la Cluj". N-am întrebat bine şi mi s-a spus: „La cotul Vrancei". „Pe interior sau pe exterior?" – forţez eu nota geografică şi patriotismul ardelenesc. „Pe exterior, acolo influenţele moldoveneşti sînt moderate, iar cele sudice, nederanjante." „Dar gramatical?" „Gramatical, dacă facem abstracţie de regionalisme, cred că ardelenii vorbesc mai corect."

Ca fost student în Braşov, am avut colegi ardeleni, moldoveni şi munteni. Cei mai mulţi vorbeau fără să fie jenaţi de accent sau de forme regionale, pe care uneori le foloseau cu ostentaţie, tocmai pentru a-şi marca fără echivoc zona de proveniență. Rar, deveneau ţinta ironiilor. Concluzia era că aşa vorbesc ei, acolo de unde vin. Era bineînţeles o concluzie aplicabilă şi maghiarilor din secuime, care vorbeau mai stîlcit, dar nu şi saşilor, care vorbeau mai corect decît toţi.

Pentru că n-am dorit să intru ca epigon pe tarlaua lingviştilor, am preferat să stau de vorbă cu Nicoleta Nicula, profesoară de limba română la un colegiu din Deva. Am aflat astfel că dacă ar fi să ne luăm după ce scrie în cărţi, cel mai corect subdialect al limbii române se vorbeşte în Muntenia.

„Aşa scrie în cărţi, dar e interpretabil. Noi, ardelenii, nu vorbim la modul standard, dar vorbim corect în cea mai mare parte a Transilvaniei. Poate nu e bine să comparăm neapărat limba vorbită la sat cu cea vorbită în oraşe, dar fiecare zonă are regionalismele ei şi putem compara corectitudinea limbii vorbite în satele muntenești cu cea vorbită în satele ardeleneşti. Există lucruri supărătoare în Muntenia, supărătoare pentru mine, ca ardeleancă şi profesoară de limbă română. Mă deranjează expresii ca *e ieftine, e bune* şi mi se par mult mai deranjante decît forma *o* folosită în Ardeal în construcţii ca *o venit* în loc de *a venit*. În forma regională, ardeleanul face acordul. La acest auxiliar regional, *o*, cu care se formează perfectul compus, avem acord la plural, *or venit*.

Uneori, uzul prevalează asupra normei. Aici poate că e momentul să introducem în discuţie şi DOOM-ul – *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic*, apărut anul trecut şi care a schimbat multe. Încep să fie acceptate ca literare forme de plural precum *cireşi – o cireaşă, două cireşi*. Motivaţia a fost că atît de mulţi spun *cireşi*, încît trebuie acceptată această formă, uzul a impus regula, iar regula vine de la Bucureşti. Nu există consultări? „Nu. Acum, nu ştiu dacă eu, ca profesoară de română, trebuie să fiu neapărat consultată, dar s-ar putea face măcar nişte sondaje la nivelul judeţelor, cu lingvişti din centrele universitare. Totul vine de la centru."

Cum se explică sintagma *băieţi de băieţi?* „Este vorba despre o construcţie la superlativ, dar, după părerea mea, e nefericit aleasă şi dovedeşte un spirit găunos" – spune Nicoleta Nicula. „Nu poţi să spui ce calităţi are băiatul cu pricina şi atunci repeţi cuvîntul. Mi se pare sărăcie de spirit. Muntenii mai au probleme cu *dă, pă, dîn* sau *dupe*. Ca ardeleancă, nu ştiu ce vor să spună – *de pe* sau *după*. Există şi diferenţe, să spunem, de politeţe. În Ardeal spui unei bătrîne *nană*, un cuvînt cu caracter aproape matern. În Muntenia, se spune *fă* sau *ţaţă*, cuvinte ce au cu totul altă rezonanţă, mai de mahala, uneori cu sens peiorativ, în construcţia *eşti o ţaţă*. Influenţele se simt şi în modul în care vorbesc copiii. Am fost la olimpiade naţionale şi am putut identifica imediat regiunile din care vin copiii. La bucureşteni există accentul acela din care se poate deduce, aşa, cumva, o notă de superioritate. Nici ai noştri din Ardeal nu sînt întotdeauna controlaţi şi corectaţi de profesori, aşa că în lucrări am găsit cuvinte ca *oauă*. Am

întrebat odată un elev ce înseamnă *ordinar*. Mi-a răspuns că o specie de porumb, motivînd că a auzit-o pe maică-sa spunînd «cucuruzu' ăsta-i ordinar»... În Ardeal mai folosim uşor impropriu pronumele *dînsul, dînsa,* care nu sînt pronume de politeţe, dar noi aşa le folosim. Ardelenii sînt mai rezervaţi, nu sînt atît de exuberanţi, nici atît de iuţi."

Nu am putut să nu-i dau dreptate Nicoletei Nicula, cel puţin în partea cu iuţeala ardelenilor. Că doar se ştie că în Ardeal nu se spun bancuri vinerea, ca să nu se rîdă duminica în biserică...

***Mihaela Ştefan** este masterandă în relaţii publice, o profesie nouă la români. Iar la profesie nouă – vorbe noi, preluate de la americani, părinţii fondatori ai domeniului. Anglicismele sînt, uneori, printre cele mai supărătoare noutăţi din limba română, iar cei care abuzează de ele ar putea deveni personaje de comedie, precum „franţuzitele" de odinioară. Pragmatism? Snobism? Ce e „la baza" acestui uz intens al anglicismelor? Şi, mai ales, „de ce, nene Anghelache?"...*

Mihaela ŞTEFAN

Romgleza piariştilor

La nivel de limbaj, relaţiile publice din România au o problemă de... relaţionare. *Grosso modo,* aceasta poate fi analizată pe două niveluri. Un prim nivel ţine de fundamentarea domeniului şi, mai precis, de stabilirea unui lexic specializat, adaptat limbii române. Disciplina relaţiilor publice s-a dezvoltat în secolul XX, în SUA (primul curs de relaţii publice a fost inaugurat în 1922, la New York University, de către Edward L. Bernays), în contextul unei economii capitaliste în expansiune. Ea a fost relativ rapid importată şi în celelalte ţări capitaliste.

În România, primele secţii de comunicare s-au înfiinţat în anii '93-'94, astfel că primii absolvenţi au fost atestaţi în anii '97-'98. Într-un timp atît de scurt şi, pentru un domeniu inexistent pînă atunci în România (încă se mai confundă *relaţiile publice* cu *relaţiile cu publicul),* suportul de curs pentru această disciplină lipsea cu desăvîrşire, încît studenţii au fost nevoiţi să înveţe după manuale străine (în special americane). Cine nu-şi fotocopiase cursul de relaţii publice al lui Denis Wilcox?

Aşa că studentul român s-a trezit în situaţia de a-şi însuşi instrumente de comunicare specifice relaţiilor publice, fără să aibă denumiri neaoşe cu care să le stăpînească. Din economie de timp şi din lipsa unei colaborări cu lingviştii români, s-a ajuns la un import masiv de termeni englezi în limba română, import mai mult sau mai puţin justificat: *agenda-setter, benchmark, copy testing, factsheet, gatekeeper, hype, lobbyst, press kit* etc.

Aceşti termeni, în majoritate, sînt foarte greu de tradus astfel încît să nu se permită ambiguitatea în decodarea informaţiei. Termenul *publicity,* tradus prin românescul *publicitate,* îşi pierde din exactitate. În engleză, el are sensul de informaţie diseminată prin mass-media, pentru care nu s-au plătit spaţiu şi timp de difuzare. Cînd pentru un material de presă se plăteşte difuzarea, se foloseşte termenul de *advertising.* Termenul românesc *publicitate* nu face această distincţie.

Al doilea nivel ţine de ceea ce s-ar putea numi funcţionalitatea relaţiilor publice. Aici, situaţia se complică. Profesorul Cezar Tabarcea, cel care a înfiinţat Secţia de Comunicare şi Relaţii Publice din cadrul Facultăţii de Litere (Universitatea din Bucureşti) avea obiceiul să spună că, întrebîndu-l pe un profesor american ce definiţie ar da relaţiilor publice, acesta din urmă ar fi răspuns: „superficialitatea luată în serios". Pentru a-şi elabora strategia de comunicare şi pentru a-şi construi în mod adecvat mesajele, specialistul în relaţii publice trebuie să cunoască atît cît este necesar din fiecare domeniu: de la ştiinţele umaniste, pînă la cele exacte. Prin urmare, el este nevoit să-şi însuşească un lexic ştiinţific interdisciplinar, care abundă, la rîndul lui, în neologisme. Cred că exemplul limbajului ştiinţific al informaticii este suficient pentru a ilustra amploarea acestui fenomen.

Din păcate, inflaţia de *comunicatori* (engl. *communicator),* din ultimii ani, a accentuat impresia de superficialitate a relaţiilor publice. Probabil, în timp, cînd „piarul" nu va mai fi *trendy,* vor deveni vizibili şi cei care au luat în serios acest domeniu.

Acestor probleme specifice, care ţin de dezvoltarea domeniului relaţiilor publice în România, li se suprapun problema globalizării lingvistice şi cea a anglicizării limbilor. Globalizarea este un proces generat de dezvoltarea capitalismului. Necesitatea acceptării unei limbi unice de comunicare, în procesul globalizării, s-a impus sub presiunea dezvoltării economice. Din raţiuni conjuncturale, limba acceptată ca limbă a globalizării a fost engleza, ca urmare a supremaţiei economice şi tehnice a SUA.

Este ştiut faptul că modernizarea limbii române în secolul al XIX-lea s-a produs sub influenţa limbii franceze. Diversele statistici care s-au realizat arată că procentul cuvintelor de origine franceză în limba română contemporană se situează între 29-38% (http://www.unibuc.ro/eBooks/filologie/dindelegan/25.pdf). Astăzi, francezii sînt printre cei mai virulenţi combatanţi împotriva globalizării şi anglicizării (a se vedea protestele împotriva „mcdonaldizării" sau scrierile unor René Etiemble şi Roland Breton).

Şi uite aşa, celebrului „furculision", care ne-a transformat în ţară francofonă, i-au luat locul *billgate*-ismele şi *entertainment*-ismele. Statisticile deceniilor viitoare ne vor lămuri în ce măsură vom deveni anglofoni.

Versiunile electronice ale ziarelor au forumuri: locuri de dezbatere în care cititorii îşi pot exprima opiniile în legătură cu articolele citite. Teoreticienii mass-media văd în acest element, care înlocuieşte clasicele scrisori primite la redacţie, un semn al stimulării spiritului civic, o mostră de democraţie manifestată interactiv, în timp real: mesajele sînt afişate pe site şi citite rapid, alţi cititori pot interveni imediat, spaţiul disponibil este mult mai mare decît îşi poate permite o pagină de hîrtie, astfel încît e loc pentru mai multe opinii ş.a.m.d. Iată avantajele ziarului electronic! În rest, consistenţa dezbaterii depinde de preopinenţi, de capacitatea lor de a dialoga. O mostră aleasă la întîmplare se referă la un subiect grav: presupusele întîlniri de taină dintre un om de afaceri, premier şi ministrul Justiţiei. Este preluată de pe pagina web a unui ziar serios (Jurnalul naţional), *ai cărui cititori se presupune că vor să se informeze, să-şi formeze opinii, să se implice, nu de pe site-ul vreunei fiţuici de scandal. De unde se porneşte şi unde se ajunge ţine, cum spuneam, de capacitatea cititorilor de „a dialoga"...*

De pe forum adunate

Popor de sclavi
Nume: *Klaus Steinberg*
Toate intalnirile sunt scrie chiar sub titlu. Numai ca unii, orbitzi de dragostea pentru Patriciu si tariceanu nu le vede. Cum pot sta romanii asa ca idiotzii? Auzi, el vrea 100 milioane de parai, pensia a un milion de amaratzi pentru o luna iar tariceanu negociaza. Romani, daca nu va convine sclavia iesitzi in strada! Cu furci si topoare ca pe vremea lui Horea.Daca va convine, statzi si uitatzi-va la manelisti!

RE: Popor de sclavi
Nume: *Anti*
Draga, esti complet cretinizat! Auzi, cu furci, cu topoare... Contra cui, monser? De ce? In favoarea cui? Care va face – ce? Va mari pensiile, lefurile, va distribui butelii? Ai minte? Doamne, fereste-ne de mai rau!

Nume: *iar pt.anti*
Hei.Daca vrei sa vezi cretini autentici,uita-te-n oglinda draguta si apoi la pozele lui base,tariceanu,macovei & comp.

Nume: *Fantomas pentru Anti*
„Contra cui, monser?" Contra acestei „clase politice", care de 16 ani a monopolizat puterea. Romania a devenit o tara din care efectiv se fuge, asta o demonstreaza milioanele de romani care traiesc afara. Cei care vom ramine in tara, in curind nu vom mai suporta si vom iesi in strada.

Nume: *Kartouche vs. Anti*
Măi băiete, cu ce să lupţi împotriva ţepelor portocalii??? Nu au promis „trageri îm ţeapă" în piaţa Revoluţiei din Bucureşti! Cu ce să te aperi împotriva ţepuţilor portocalii, că arme de foc nu avem, aşa că luăm şi noi furci şi topoare!! Ştii ce a zis Avram Iancu, când au eşuat tratativele cu ungurii?? Nu ştii, îţi spun eu : „înţelegerea va fi parafată cu LANCEA LUI HOREA „ – citat aproximativ, esenţa reală!

Nume: *Anti*
Puiule, in democratie, in mileniul 3, arma cea mai redutabila este votul, nu o reprezinta nici furcile si nici topoarele. ATAT! Ai inteles?

Nume: *Agnos pentruAnti*
Esti anti-intelept.Tu esti mai prost ca votu,asa ca cea mai periculoasa arma a mileniului 3 esti tu.Ce vot idiotule.Nu vezi ca de 16 ani numa cite doua voturi avem in fata ochilor.Unui ciuma si celalalt riia.Acum stai si asteapta alegerile si vezi ce alegi :ciuma sau riie.? Sper sa -ti revi si sa-ti ascuti furca

(fragmente preluate de pe forumul cotidianului Jurnalul naţional, *www.jurnalul.ro; am respectat întru totul „ortografia" şi „punctuaţia")*

De păcate în general ştim cine se ocupă. De „Păcatele limbii" se ocupă de ani întregi, în rubrica sa din România literară, ***Rodica Zafiu,** conferenţiar la Facultatea de Litere din Bucureşti. Măsurate săptămînal, încălcările normelor nu par neapărat „stricătoare de limbă" sau, în orice caz, îşi au „partea lor": limbajul actual a devenit mult mai expresiv decît acum două decenii, iar inovaţiile – chiar şi cele aberante – sînt o dovadă de vitalitate a limbii române.*

Rodica ZAFIU

„Mai multe schimbări pozitive decît negative"

Ce s-a schimbat – în bine şi în rău – în limba română a ultimilor ani?

În momentul de faţă, pare să fi devenit mai mult negativ decît pozitiv amestecul registrelor limbii, mai exact relaxarea extremă a normelor de adecvare stilistică la situaţie. Solemnitatea, ceremonia pot fi acuzate de înţepeneală, rigiditate – dar, dacă dispar ele, dispare (din lipsă de reper) şi plăcerea spontaneităţii. E nevoie ca limbajul să dispună de mai multe registre, puterea de a le adapta diferenţiat fiind semn de flexibilitate mentală. Tratarea tuturor problemelor actuale în termenii limbajului familiar-argotic, şmecheresc şi vulgar, aşa cum fac mulţi politicieni şi publicişti (care vorbesc despre crize politice, soluţii economice şi integrare europeană în termeni narativ-argotici: *a-şi pune tălpi, a-şi da la gioale, a se pune cu botul pe labe, a o îmbulina* etc.), înseamnă sărăcire a gîndirii: limbajul argotic are expresivitate, culoare, pitoresc – dar îi e foarte greu să articuleze mai nuanţat idei şi argumente de tip intelectual. Totul – inclusiv în cazul anglicismelor (inevitabile în jargoanele de specialitate şi explicabile în argoul tinerilor) – e o chestiune de extindere a unor obiceiuri lingvistice în alte situaţii decît în cele normale. Acum cîteva luni discutam la un seminar despre relaxarea extremă a regulilor (mai ales a celor de punctuaţie şi ortografie) şi despre inventivitatea variaţiei ludice în anumite forme de comunicare prin intermediul Internet-ului; mă întrebam atunci dacă acest stil ar putea influenţa comunicarea curentă, scrisul standard-cult. Aveam să primesc curînd un răspuns, independent de întrebare: mi s-a adus primul referat pentru examen în care – dincolo de iritanta absenţă a diacriticelor, obicei din păcate foarte răspîndit –, autorul scrisese de cîteva ori, în graba redactării şi în absenţa recitirii, „shi" (pentru *şi*) şi „d" (pentru *de*).

Schimbările pozitive sînt totuşi mai multe decît cele negative. Cînd comparăm situaţia de azi cu cenuşiul limbajului public din deceniile comuniste, nu putem să nu constatăm varietatea, pitorescul, inventivitatea, vivacitatea limbii române actuale. E în progres o anume plăcere a limbajului, dublată de o conştiinţă lingvistică şi avînd ca efect, printre altele (nu intru în contradicţie cu cele afirmate anterior: orice calitate se poate transforma în defect şi invers), o binevenită spontaneitate a discursului public.

În ultimii 15 ani nu s-au înmulţit atît greşelile, cît posibilitatea de a le expune public. Formulări inculte existau cel puţin în aceeaşi măsură şi în trecutul apropiat, dar pe atunci acţiona o cenzură care, pe lîngă enorm de mult rău, făcea şi binele minor al corecturii lingvistice.

Opinia curentă, cel puţin în publicul instruit, este, totuşi, că „s-a stricat limba" şi că sînt necesare măsuri, reglementări, norme suplimentare...

Limba nu se strică niciodată, „degradarea" („îmbolnăvirea" sau, mai modern, „poluarea" limbii) fiind una dintre tipicele lamentaţii repetate generaţie de generaţie, ca reacţie subiectivă la modificările inevitabile. Limba spontană, populară, evoluează continuu şi cunoaşte nesfîrşite variaţii, permiţînd mereu comunicarea esenţială. Limba de cultură e mai stabilă, dar şi mai fragilă, pentru că e o construcţie artificială (ca şi bunele maniere sau alte coduri sociale). Limba spontană evoluează destul de imprevizibil. Modificarea conştientă a limbii de cultură depinde de factori sociali – nevoie de diferenţiere sau impuls de omogenizare – şi mai ales de ideologiile vremii (purisme, naţionalisme, populisme). Greşeli sau devieri faţă de normele fixate s-au făcut dintotdeauna, de cînd există norme. Percepem mai acut greşelile mai noi doar pentru că încă nu ne-am obişnuit cu ele. Lingviştii sînt în genere toleranţi, pentru că se ocupă mai ales de limba spontană, populară, urmărindu-i cu interes şi curiozitate ştiinţifică permanenta transformare. Ca lingvist, prezentul te ajută să înţelegi trecutul: de pildă, era poate mai greu să explici de ce o limbă romanică foloseşte pentru un act de limbaj fundamental – afirmaţia, acordul – un cuvînt slav *(da).* Acum poţi folosi analogia: vedem cu toţii cît de uşor *da* e înlocuit de *OK!* Pe de altă parte, schimbările din limba de cultură pot fi influenţate de presiuni oficiale (şcoli, administraţie, canale oficiale de comunicare). Vorbitorii înşişi resimt în genere nevoia de norme, de repere, pentru că stăpînirea unui anumit nivel de complexitate lingvistică e un atu, un avantaj social, un semn de diferenţiere pozitivă. Cine observă şi sancţionează greşeala de limbaj a celuilalt îşi confirmă implicit superioritatea intelectuală, culturală, socială. Prin urmare, lingvişti şi nelingvişti vor continua să repete că anumite forme şi construcţii sînt corecte, recomandate, necesare, pentru ca limba cultă să nu fie dizolvată definitiv în cea populară. Se prea poate ca recomandările să nu fie ascultate, să nu stăvilească tendinţele uzului („ora *doisprezece*", „eu *ca şi* invitat", „are *decît* doi copii"); în unele cazuri vor avea totuşi succes. În genere, repetarea regulilor prin intermediul canalelor „oficiale" poate produce unele schimbări punctuale, spectaculoase pe moment. Cele mai eficiente mi se par totuşi corectările „din interior", asumate de către vorbitori, mai ales prin ironizare, ridiculizare, umor („primarul care este").

Concluzii? N-avem. „Limba română e patria mea", spunea Nichita Stănescu. E valabil pentru orice vorbitor al limbii române. Numai că între timp s-au deschis graniţele...

pagini realizate de Mircea VASILESCU

D C OAMENI K,CALIN NU SUNT HUIDUITI SI VB DE RAU??PT K NOI STIM SA APRECIEM CU ADEVARAT VALOAREA OAMENILOR,A VEDETELOR A CELOR KRE SE REMARCA DOAR PRIN VOCE SI ACTIUNILOR SALE.PUPICEI &BRAVO
Trimis de DORINA la 2006-01-29 23:40:44

(comentariu la o ştire despre Călin Goia, solistul trupei Voltaj, de pe *forumul* ziarului *Libertatea,* www.libertatea.ro)

Gabriela PANĂ-DINDELEGAN

Forţa cuvîntului – un atu

Se „urîţeşte" limba actuală?

Un răspuns la această întrebare nu se poate da în afara unei caracterizări generale a românei actuale (a limbii române utilizate după 1990), o caracterizare care să surprindă datele esenţiale ale acestei faze din evoluţia limbii române.

După 1990, asistăm la o dinamică lingvistică (o mişcare a limbii) nu numai spectaculoasă prin amploare, ci şi extrem de rapidă, determinată în oarecare măsură intralingvistic, dar mai ales extralingvistic, o evoluţie caracterizată, paradoxal, prin două mari direcţii şi tendinţe contradictorii.

Pe de o parte, asistăm la o *îmbogăţire* şi *diversificare lingvistică* fără precedent, cu manifestare în toate nivelurile şi domeniile limbii. Lexical, limba română înregistrează cea mai înaltă rată de îmbogăţire, atît prin creaţii neologice, cît şi prin formaţii interne, şi cel mai rapid ritm al modificărilor semantice, toate reprezentînd schimbări impuse de apariţiile unor noi domenii de activitate, dar şi de înnoirile spectaculoase din domeniile existente. Stilistic, limba actuală se îmbogăţeşte şi se diversifică atît sub aspectul utilizărilor stilistic funcţionale (apar noi stiluri şi, mai ales, noi substiluri funcţionale), cît şi sub aspectul utilizărilor discursiv-comunicative (utilizări în situaţii noi de comunicare, multe dintre ele imposibil de imaginat în epoca ceauşistă), utilizări care antrenează mutaţii semnificative de strategie discursivă şi o diversificare fără precedent a tipologiei textuale. *La nivel morfosintactic,* limba actuală, prin numeroasele formaţii neologice recente, manifestă tendinţa creării de tipare flexionare noi, iar, prin numeroasele calcuri sintactice, tendinţa de creare de noi scheme de construcţie şi de extindere a unor scheme anterioare mai puţin productive.

În consecinţă, în locul unei limbi de lemn, terne, sărace, stereotipe, încremenite, lipsite de culoare şi de amprenta personală a utilizatorilor ei, s-a ajuns la o limbă vie, colorată, bogată şi diversificată, capabilă să se adapteze uşor situaţiilor de comunicare celor mai diverse şi mai neaşteptate (comunicare formală şi informală, fiecare cu manifestări diverse), capabilă să se adapteze tendinţelor generale de globalizare şi să facă faţă obiectivelor de adoptare a *acquis*-ului comunitar, capabilă să ţină pasul şi să reflecte mutaţiile semnificative din gîndirea şi din societatea românească actuală.

Pe de altă parte, asistăm, din păcate, pentru un segment din ce în ce mai numeros de utilizatori, *la o sărăcire a limbii*, redusă la un lexic mult prea restrîns şi alarmant de rudimentar, *un lexic* selectat cu predilecţie şi cu voluptate din zonele vulgare, indecente, ale vocabularului, şi la *o gramatică* redusă la tipare flexionare şi sintactice rudimentare, cu încălcări numeroase şi flagrante ale regulilor. În plan stilistic, asistăm *la un amestec al registrelor stilistice* şi *la inadecvări stilistice de tot felul* (elemente de oralitate pătrunse în exprimarea scrisă; elemente de limbaj colocvial şi de mahala, precum şi elemente de argou invadînd limbajul tinerilor şi presa scrisă sau audiovizuală; utilizări stilistic inadecvate ale formulelor de adresare, ale lexicului de specialitate, ale lexicului colocvial; transgresări şi alunecări dintr-un domeniu în altul fără nici o raţiune stilistică sau comunicativă etc.).

Explicaţiile celei de-a doua direcţii sînt diverse. Dorinţa obţinerii cu orice preţ (şi cu mijloace facile) a unui succes imediat de public şi de piaţă, scăderea eficienţei educaţiei lingvistice făcute în şi prin şcoală, lipsa generală de interes (a şcolii, dar şi a *mass-media* şi a societăţii civile în general) pentru cultivarea limbii; transpunerea greşită a ideii de „libertate" în domeniul lingvistic, avînd drept efect uşurinţa şi îngăduinţa cu care se încalcă normele lingvistice; amestecul realelor „modele" *media* şi al realelor „modele" didactice cu falsele modele etc., toate reprezintă condiţii care facilitează extinderea acestei direcţii, instaurînd o confuzie lingvistică generală.

La întrebarea: *Se „strică"/se „urîţeşte" limba actuală?*, răspunsul nu poate fi dat în mod global. Bogăţia, diversitatea lexicală, gramaticală şi stilistică a limbii actuale, capacitatea ei creatoare, ca şi capacitatea ei de încorporare (de adoptare şi de românizare) a neologismului sînt semnele cele mai clare ale unei limbi viguroase, aflate în consens cu dinamica realităţilor extralingvistice, pentru care calificativele *„urît", „stricat"* sînt departe de a fi exacte.

Totuşi, în măsura în care creşte îngrijorător de mult numărul vorbitorilor neinstruiţi, al celor în vorbirea cărora abundă exprimările confuze, ilogice, aberante, în măsura în care creşte alarmant *rating*-ul emisiunilor de televiziune şi al revistelor cultivînd un limbaj vulgar, indecent, eroticoaluziv, în măsura în care moderatorii de opinie în *media,* precum şi „oratorii" de la tribuna Parlamentului vădesc carenţe extrem de grave în pregătirea lingvistică, carenţe de acelaşi tip fiind puse în evidenţă şi de concursurile pentru ocuparea posturilor publice celor mai înalte (vezi recentul concurs de la Ministerul de Externe), în măsura în care preferinţele multor tineri merg spre un limbaj neîngrijit, sărac, vulgar şi indecent, putem răspunde că, pentru un segment semnificativ de vorbitori, *uzul lingvistic* actual a suferit un proces de „degradare", de „urîţire" şi de „stricare".

Se poate interveni? În ce fel?

Principala pîrghie de intervenţie priveşte, credem, adîncirea procesului educaţional în general şi a educaţiei lingvistice în special.

● În procesul *educaţiei lingvistice*, trebuie să *crească rolul şcolii* şi al facultăţilor de profil filologic, al căror obiectiv esenţial trebuie să-l constituie formarea unei *atitudini normative* la şcolari şi studenţi, atitudine menită să conştientizeze existenţa normelor literare, a tipologiei diversificate a acestora, să facă accesibilă înţelegerea funcţionării complexe a normei, să orienteze atenţia tinerilor spre observarea şi cenzurarea propriei exprimări, dar şi a exprimării semenilor.

● Trebuie să crească rolul *mass-media*, atît prin modelele impecabile de limbă impuse cititorilor/ascultătorilor, cît şi prin orientarea interesului faţă de *cultivarea limbii,* propunînd emisiuni şi dezbateri publice convingătoare pe teme semnificative privind funcţionarea limbii actuale.

● Toate aceste acţiuni trebuie să ducă la sensibilizarea opiniei publice în legătură cu necesitatea cunoaşterii şi a respectării normelor limbii literare de diverse tipuri, în legătură cu necesitatea creşterii rolului pregătirii lingvistice în formarea generală ca indivizi într-o societate modernă şi civilizată. Şi nu în ultimul rînd, trebuie încetăţenită ideea că o limbă corect şi bine „mînuită", făcînd apel la strategii de comunicare diverse şi adecvate intenţiilor imediate ale utilizatorilor, poate creşte eficienţa acţiunilor fiecărui individ şi ale societăţii în ansamblu. Forţa persuasivă a cuvîntului (puterea lui de influenţare) reprezintă un atu de care poate beneficia orice vorbitor, în condiţiile unei pregătiri lingvistice superioare, ajunse la un înalt nivel de conştientizare.

Cristina FOARFĂ

Scriu scurt şi vorbesc monstruos

Christopher şi Toni, cele două personaje principale ale romanului *Metroland* de Julian Barnes, sînt doi puşti teribilişti, inteligenţi şi intransigenţi, care vor să se diferenţieze de lumea din jur, să *epateze* şi să *ecraseze*. Ei bine, una dintre modalităţile de a face lucrul acesta este limbajul. În special pentru cei tineri, modul în care vorbesc este o formă de afirmare a identităţii, a statutului de *insider,* în cadrul unui grup, sau un fel de-a spune *eu nu sînt ca voi, sînt mişto, sînt* cool, *sînt altfel, mi se rupe de convenţiile voastre.*

Trăim în era comunicării. Nu sînt ceea ce sînt, sînt ceea ce spun despre mine, o imagine. De multe ori e mai important modul în care spui ceva, decît conţinutul propriu-zis (cîte discursuri nu aţi auzit care impresionează prin termenii folosiţi, dar de fapt este un bla-bla fără substanţă?). *Vorbeşte pe limba ta,* spune sloganul unor *snacks*-uri pentru adolescenţi şi se pare că această stare de libertate a limbajului face parte, vreţi, nu vreţi, din felul de a fi al celor tineri. Da, se sacrifică destul de des corectitudinea de dragul expresivităţii sau al vitezei de comunicare, se folosesc termeni care ar face să roşească dicţionarele, se inventează construcţii sau se impun stereotipii. Acest tip de comunicare informală se caracterizează prin dezinvoltură totală, inventivitate, ritm rapid de înnoire, ludic şi conjunctural.

Am auzit păreri conform cărora tinerii *strică* limba, o impurifică *(horrible dictu)* cu englezismele lor, cu diverse construcţii alambicate şi cu forţarea normelor prea minunatei noastre gramatici. Pe de-o parte, e firesc să se întîmple aşa. Fiecare domeniu are limbajul său. Tinerii împrumută, în general, termeni din zonele la modă, cum ar fi publicitatea, ultimele tendinţe în materie de tehnologie, muzică sau *fashion*. Schimbările în limbă vin dispre tineri, de obicei sînt primii care află noutăţile şi sînt mai receptivi. Accesul rapid la informaţie într-un sat global cu uliţe din ce în ce mai largi face foarte dificilă respectarea unei norme. Mai ales în ultimii ani, cultura digitală şi-a cerut drepturile, răspîndindu-se tentacular în aproape toate domeniile. Ca mediu dinamic, interactiv, mereu în schimbare şi mai ales în continuă expansiune, Internet-ul şi-a găsit mereu propriile forme de exprimare, ba mai mult, le-a impus şi în afara sa. Datorită dezvoltării foarte rapide a tehnologiei şi accesului instantaneu la informaţie, cuvinte noi intră zilnic în vocabularul „internauţilor". Internet-ul este un mediu unde libertatea lingvistică este foarte mare, unde există o puternică tendinţă de simplificare şi de concizie, unde exprimarea se face atît prin cuvînt, cît şi grafic. Scriu prescurtat pentru că mă grăbesc. Termeni ca *brb (be right back), gtg (got to go), lol (laughing out loud)* nu mai sînt de mult timp o noutate, întîlnindu-se chiar şi în exprimarea verbală.

Totuşi, în rîndul tinerilor există prejudecăţi majore legate de limbaj. I-am dat la un moment dat unui prieten (persoană pentru care lectura nu face deloc parte din vreun plan de petrecere a timpului liber şi care nu are nici o reţinere faţă de cuvintele „neacademice", ba chiar le foloseşte insistent) să citească o carte de literatură contemporană conţinînd înjurături şi limbaj argotic pentru că am crezut că *ar fi în target*. Ei bine, respectiva persoană mi-a înapoiat şocată cartea, indignată că îi dau să citească ceva atît de vulgar. *OK, dar tu vorbeşti mai rău*, i-am replicat. *Da, dar aşa ceva nu are ce să caute într-o carte,* a venit răspunsul. Mulţi dintre cei care folosesc un anumit tip de limbaj îl găsesc inadmisibil în alt mediu decît al lor şi acest lucru vine dintr-o frustrare impusă de şabloane prea stricte, cum ar fi *limba literară,* în sensul dat de orele de română din liceu. Astfel, se produce o ruptură între diverse tipuri de limbaj şi, pînă la urmă, între medii.

Atîta timp cît este adecvat situaţiei de comunicare, nu comite greşeli flagrante sau acele greşeli sînt conştiente şi asumate ludic (un fel de *românii e deştepţi),* atîta timp cît hulitele englezisme sînt folosite pentru expresivitate, pentru economie sau pentru că, pur şi simplu, nu există un corespondent, cred că limbajul tinerilor trebuie lăsat în pace, cu toate incorectitudinile lui (bineînţeles, nu mă refer la un limbaj de tip manelistic, care nu-şi conştientizează propria incorectitudine). Dacă un tînăr pe care îl auzi la un moment dat folosind o romgleză „autentică", ornată cu elemente ale *slang*-ului american sau cu acronime de pe Internet, este capabil să vorbească adecvat situaţiei, corect şi cu toate acordurile la zi, atunci treaba nu stă atît de nashpa cu limba română.

© Fotobine

Andreea DUMITRU

Criogenia salvează dramaturgia

Am citit piesa Alinei Mungiu-Pippidi, am văzut spectacolul montat de Benoît Vitse pe scena Ateneului Tătăraşi şi am parcurs pe nerăsuflate halucinantul dosar al Evangheliştilor. *Precizările sînt absolut necesare într-un context alimentat fie de necunoaşterea piesei, fie de cea a spectacolului, ba chiar de ignorarea amîndurora. Depăşind prima reacţie, m-am pomenit făcînd inventarul numelor, titlurilor, temelor, referinţelor lansate în această sarabandă mediatică. Efectul comic e garantat: Gigi Becali şi Vadim Tudor stau alături de Nicolae Manolescu, Mircea Cărtărescu, Teodor Baconsky,* Codul lui Da Vinci *lîngă* Evanghelia *lui Saramago,* Patimile *lui Mel Gibson lîngă* Ultima ispită... *a lui Scorsese, iar consilierii primăriei ieşene lîngă Preafericitul Teoctist... Să nu-i uit nici pe cei „1,2 milioane de etnici români din Statele Unite", uniţi în cuget şi simţire! Am avut de toate: intervenţii seismice, în* prime-time, *comunicate alarmiste, analiza raporturilor dintre teologie şi artă, delicate chestiuni de etică literară, acuze de blasfemie, obscenitate şi suspiciuni de cenzură, atentate cînd la „principiile morale ale urbei", cînd la libertatea de expresie. Niciodată Bisericile Ortodoxă şi Catolică nu s-au arătat mai solidare într-un denunţ comun, niciodată Ministerul Culturii şi Cultelor nu şi-a dovedit mai utilă legitimitatea bicefală, competenţele egale în construirea Catedralei Mîntuirii Neamului şi în arbitrarea unui caz, în fond, de descentralizare culturală.*

Şi totuşi, după numai două luni de la avanpremieră, *Evangheliştii* par să-şi fi epuizat resursele pirotehnice. Primăria din Iaşi (principalul finanţator al „centrului de creaţie europeană" din cartierul Tătăraşi) aşteaptă acum diagnoza cîtorva critici de teatru. Ceea ce este, cred, un semn de normalitate, cu toate că mai normal ar fi fost să aştepte ca sala Ateneului, încă plină la cea de-a opta reprezentaţie, să se golească în mod natural. Ce-ar mai fi de adăugat acum, în afară, poate, de nişte concluzii care să ne îndepărteze şi de tentaţia victimizării şi de cea a martirajului, manifestate de unele personaje-cheie ale păţaniei (autoarea pretinzînd, de pildă, că prin acest scandal plăteşte „un preţ al libertăţii de gîndire")!? Oricît de ispititor, exerciţiul simetriilor cu episodul Tanacu ori cu cel al caricaturilor daneze se dovedeşte, aici, pur şi simplu inoperant. Fiecare tumoare cu bisturiul şi pansamentul ei.

Nimeni nu tăgăduieşte că *Evangheliştii* reprezintă un caz atipic în istoria postdecembristă a teatrului nostru. Dar cea mai bună piesă a anului 1992 este, cu tot succesul de marketing al premierei din 2005, o piesă ghinionistă. Montarea lui Benoît Vitse este atît de modestă, încît nu ne rămîne decît să ne imaginăm cum ar fi arătat *Evangheliştii* în regia lui Andrei Şerban, dacă proiectul punerii în scenă la Naţional nu ar fi fost abandonat acum mai bine de un deceniu. Cîte sincope ale spiritului critic, cîte comoţii intelectuale nu ar fi fost azi evitate! Ce turnură ar fi luat acest „caz"! Am fi avut un *Oedip* sau *O zi din viaţa lui Nicolae Ceauşescu* mai devreme, adică la timp, dacă tot invocăm blasfemia coborîrii „mitului în istorie" (şi viceversa).

Din păcate, *Evangheliştii* Alinei Mungiu-Pippidi nu au ieşit la fel de împrospătaţi din volumul *Après la censure*, în care i-a descoperit regizorul Benoît Vitse. Dacă textul e inacceptabil sub raport teologic, el se salvează tocmai pentru că îşi conţine marja de eroare, de ambiguitate şi imponderabil specifică ficţiunilor de calitate. Piesa nu e nici radicală, nici tezistă, e un exerciţiu polemic ingenios (a se reciti, în acest sens, finalul, ambiguu, fără a contrazice totuşi dogma creştină). Versiunea scenică dezamăgeşte. Regizorul a apelat la studenţi şi absolvenţi de actorie cărora simplul entuziasm nu le poate suplini nici talentul, nici şcoala incomplet asimilată. Senzaţia de amatorism persistă şi în cazul unor soluţii regizorale. Benoît Vitse citează într-un mod atît de stîngaci compoziţiile violente, parodic-sofisticate ale fotografului ceh Jan Saudek, încît comentariile sale vizuale nu fac decît să dubleze textul, fără nici un spor de informaţie ori mister. Cît despre aşa-zisa obscenitate, să fim serioşi: excesul de nuditate nu mai poate jigni decît sentimentele unui ins cu totul abstras din logica faptelor lumeşti şi culturale. Episodul biblic al „spălării picioarelor" e citat în cheie profană şi conţine, ce-i drept, sugestia unei felaţii, doar că el se consumă, de fapt, între Povestitor şi preoteasa păgînă Elena. Numai o lectură *post factum*, prin prisma dublei identităţi (divin-umană) a povestitorului – asupra căreia şi regizorul, şi autoarea lasă însă loc de interpretări – ar putea vedea aici o erezie.

Dacă meritele regizorale îi pot fi contestate, Benoît Vitse este, după toate indiciile, un animator cultural eficient, cu fler şi iniţiative. În mai puţin de un an, fostul director al Centrului Cultural Francez din Iaşi şi al celui similar de la Kiev, a dat viaţă vechiului Ateneu Popular, făcînd din el exact ceea ce şi-a propus: un spaţiu al controversei. În mod cert, ataşamentul faţă de dramaturgia contemporană îl singularizează într-un Iaşi teatral de o discreţie vecină cu letargia. În fond, cred că aici stă şi singura explicaţie a scandalosului succes înregistrat cu piesa Alinei Mungiu-Pippidi: într-un peisaj cultural criogenic şi un context spiritual post-Tanacu (în care BOR, deja opărită cu ciorba exorcizării, era pregătită să sufle în orice iaurt!), *Evangheliştii* nu aveau cum să rămînă *un petit jeu sans conséquences*.

mergi pe mîna mea

Substrata

Nu îmi aduc aminte exact, dar cred că sînt pe mare de vreo cîteva săptămîni. Nu am văzut nici un petec de pămînt de cînd am părăsit portul. Plutesc în derivă pe un ocean de lacrimi fericite, colorate în albastru, care mă poartă uşor, geometric... Mă las descurajat pe umerii lor, fără să schiţez nici un gest de împotrivire, ca şi cum aş şti cu siguranţă unde am să ajung. Poate am să mă lovesc, purtat de curenţi, de un colţ de insulă foarte gol, cu o plajă tăcută la reflux, unde mă va aştepta cuminte cuvîntul AJUTOR desenat pe nisip de o mînă grăbită şi tremurîndă. O să fiu lăsat acolo, pe pămîntul umed, aşteptînd să fiu chemat deoparte. Rănile de pe buze o să se cangreneze, limba încleştată şi îmbîcsită de sare se va lipi de cerul gurii, iar mîinile uscate de vînt şi de soare mă vor convinge că am atins în sfîrşit uscatul. Cu ultimele sforţări mă voi arunca în desişul pădurii tropicale şi voi încerca să mă odihnesc aiurea, la umbra celorlalţi naufragiaţi, naturalizaţi acolo. Nici nu ştiu cînd o să treacă timpul şi nici n-o să-mi pese. Răspunsurile la toate întrebările mele de-acolo se află aici. Pentru că urmează să mă trezesc şi să înaintez adînc în burta insulei pînă la rătăcire. Am să aud din cînd în cînd, în spatele meu, cîte un foşnet de frunză căzută sau cîte un şuier de pasăre ce nu migrează niciodată. O să-mi dau seama de ce o linişte grea atîrnă deasupra insulei: toate vietăţile îşi ţin răsuflarea să urmărească pe ascuns cum trec eu. Amintirile mele nu vor mai exista, le voi arunca în temniţa din mine şi le voi încuia cu un lacăt fără cheiţă. Atunci, şi numai atunci, o să-mi aud doar paşii leneşi pe pămîntul bătătorit şi trupu-mi revoltat de efort. Şi totuşi ceva mă va atrage înspre nord. Ceva îmi va spune că urmează să aud o melodie, două, trei venite de nicăieri... Ca şi cum s-ar fi născut acolo, în insula pustie, numai pentru a le descoperi eu. Cineva de departe îmi va şopti că melodiile se vor numi „Hyperborea", „Antennaria" şi „Uva-Ursi"*, iar aceste triste melodii mă vor face să mă simt asfalt încins sub stropii veseli ai ploii de vară. Şi abia atunci voi realiza că viitorul meu va fi o amintire frumoasă...

* *Substrata* este numele albumului artistului norvegian Biosphere.

Mihai DOBRE
(Şuie Paparude)

Ciprian VOICILĂ

Între diavol şi Dumnezeu, copilul

„Se spune despre artişti că umblă cu capul în nori, că artistul vrea să-l vadă mereu pe Dumnezeu" – *Irina Moscu, 12 ani. Am aflat acest lucru vizitînd expoziţia pictorului şi profesorului de desen Dorel Zaica intitulată provocator „Copilul între diavol şi Dumnezeu", expoziţie deschisă săptămîna trecută la Institutul Cultural Român.*

Într-o frază, Dorel Zaica a pus în scenă o serie de tablouri realizate de elevii săi, tablouri în care privirea ingenuă a copiilor recompune imagini specifice spaţiului creştin-ortodox: Sfînta Treime, Sfînta Fecioară, Chipuri ale Domnului Iisus Hristos, Sfinţii pustnici, Sfîntul Simeon Stîlpnicul, Hristos ostaş, Punerea în mormînt, Izgonirea din Paradis... Din imaginaţia copiilor, chipurile sfinţilor au sărit imprimîndu-se pe materii variate. Întîlnim desene în cretă colorată pe tablă, desene în tuş cu foiţă de aur, pictură în plastilină, tempera sau catifea, discursul plastic fiind întotdeauna dublat de unul literar. Vizitatorul expoziţiei trăieşte pe viu felul în care se oglindesc tablourile în texte şi viceversa. De vreo treizeci de ani Dorel Zaica militează pentru „literatura infantilă", iar textele expuse pe pereţii ICR-ului pot fi ordonate în mai multe „capitole":

Sfinţii: „Sfîntul Gheorghe l-a omorît pe balaur că balaurul a început primul şi l-a băgat pe sfînt în legitimă apărare" – Felix Roncea, 12 ani; „Aura sfinţilor arată afară aurul dinăuntrul lor" – Bogdan Topîrceanu, 11 ani. *Călugării*: „Sportivii trăiesc mai puţin decît călugării că sportivii mănîncă mult în fiecare zi şi carnea le dezorientează viaţa" – Alina Zane, 8 ani. *Biserica:* „Unii oameni aprind lumînări la biserică pentru aceia care trebuie să fie povestiţi" – Teodor Zaica, 7 ani. *Rugăciunea:* „Ne rugăm cu palmele lipite pentru că ele dacă stau aşa, sînt ca o săgeată cu aripi de degete care se îndreaptă spre Dumnezeu" – Adrian Ioniţă, 9 ani. *Diavolul:* „Dacă dracul va descoperi că, din greşeală, a făcut un bine, s-ar concedia de ciudă, dar dracul nu face bine din greşeală aşa că nu putem vedea şomaj de drac niciodată" – Tudor Matache, 11 ani. „Kamikaze sînt patrioţi ai diavolului" – Paul Păun, 10 ani. „Drăcovenie înseamnă o prostie cu coarne" – Teodor Zaica, 8 ani. *Apocalipsa:* „Apocalipsa va fi cînd va curge ultima picătură în paharul cu nervi ai lumii şi va da pe afară" – Ruxandra Guţu, 15 ani. *Preotul:* „Preotul e un fel de coşar al sufletelor" – Alexandra Ristea, 11 ani. *Asceză*: „Dacă te abţii de la o plăcere îţi iese o pildă" – Tudor Matache, 11 ani. „Mătăniile sînt o gimnastică credincioasă" – Teodor Zaica, 7 ani. *Peisajul:* „Peisajul este o caligrafie a lui Dumnezeu" – Adrian Ioniţă, 8 ani. *Îngenuncherea:* „Înţelesul aşezării în genunchi cînd omul se roagă este ca el să devină mai micuţ" – Tudor Matache, 11 ani. *Icoanele:* „Icoanele sînt portretele de familie ale lui Dumnezeu" – Ana Maria Badea, 13 ani. *Moaştele:* „Unii oameni nu putrezesc după ce mor pentru că trupurile lor au fost băgate în pămînt cu cerul în ei" – Sabina Dallu, 12 ani. *Viaţa:* „Chiar dacă ţara noastră nu este în război, lumea zice că viaţa e o luptă, că oamenii se bat cu taxe mari, care le-a pus dracii, la lumină, taxele la gaze, apă şi chirie, şi cu alţi duşmani şi ăia care pierd războiul stau în frig fără lumină că sînt prizonieri" – Şerban Andrei Ionescu, 9 ani. *Cerul:* „Ca după ce murim să ne ridicăm la cer, trebuie toată viaţa să-i facem aripi, sufletului" – Iulia Ghiţă, 14 ani. „Zadarnic e să ai aripi, iar cerul uşi închise" – Cassandra Halchias, 10 ani.

Spiritul întregii expuneri de la Institutul Cultural Român îi aminteşte vizitatorului un lucru devenit subînţeles: un copil nu doar „spune lucruri trăznite", el gîndeşte, rosteşte, mînuie, simte lucrurile cu care intră în contact. Într-o istorie a jocurilor pre- şi postdecembriste puse la cale de intelectualii români, experimentele lui Dorel Zaica ar putea fi comparate cu acţiunile culturale ale Irinei Nicolau şi cu „Cercul artiştilor dispăruţi" şi reînviaţi la Petrila de Ion Barbu. Între ele există un evident „aer de familie".

© M. Cratofil

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Românul şi libertatea de creaţie

În vechea revistă *Teatrul,* care a apărut la Bucureşti din 1956 pînă în 1989, exista o rubrică intitulată „Reprezentaţia nr... X", unde se publicau un fel de cronichete post-premieră: la cîtva timp (cîteva luni, ba chiar şi cîţiva ani) după seara de gală, criticul care făcuse recenzia evenimentului, se ducea iarăşi la spectacolul respectiv şi apoi povestea ce-a văzut. Nu doar dacă între timp survenise înlocuiri (atunci comenta „prestaţia" noilor titulari de rol); în mod obişnuit, observa dacă montarea şi-a păstrat tonusul şi nivelul sau dacă nu cumva se petrecuseră abateri de la „linia" iniţială, analiza încă o dată interpretările actoriceşti şi constata cum au evoluat (sau involuat) ele ş.a.m.d. Făcea, pe scurt, un exerciţiu de critică comparată, util tuturor – cititorilor/spectatori, care căpătau astfel o idee despre cum funcţionează organismul viu al spectacolului, realizatorilor, care obţineau un mic tablou sinoptic al propriilor progrese (sau regrese), plus sentimentul că ecoul muncii lor nu se stinge odată cu premiera, şi, în fine, lor înşile, căci îşi verificau „la rece" diagnosticul iniţial, aducîndu-i, eventual, corecţiile necesare.

Nu ştiu totuşi ca altundeva în lume să existe un asemenea gen publicistic. Explicaţia este, probabil, aceea că nu ar avea nimeni nevoie de el, pentru că un spectacol, o dată „lansat" pe scenă, rămîne la fel nu doar de la o seară la alta, ci şi de la o lună la alta sau de la o stagiune la alta. De altfel, în afara eventualelor „ajustări" ale distribuţiei, nici nu ar avea ce altceva să se schimbe, întrucît concepţia regizorală fixează dinainte jaloanele „ideologice" ale montării şi nuanţele jocului actoricesc, iar actorii... Ei, da: actorii se mişcă între aceste jaloane şi au grijă să păstreze neschimbate aceste nuanţe, la care, uneori, au lucrat împreună cu regizorul vreme de săptămîni întregi. Evident, mai există mici diferenţe, amănunte uşor neasemănătoare, de la o reprezentaţie la alta, fiindcă actorul nu-i maşină şi i se poate întîmpla ca într-o seară să aibă, de exemplu, o migrenă teribilă. Deşi – mi-au confirmat toţi actorii cu care am dezbătut chestiunea – în momentul cînd „intră pe scîndură" interpretul, oricît ar fi de bolnav, nu mai simte nimic, nici durere, nici oboseală, se poate întîmpla ca o suferinţă ascunsă (ori, dimpotrivă, o bucurie recentă) să-i orienteze subtil modul de manifestare într-o direcţie nouă, deosebită, în filigran, de aceea stabilită în timpul repetiţiilor. Acestea sînt însă abateri neesenţiale de la „portretul-robot" al personajului, desenat cîteodată – repet ideea pentru a o sublinia – în ceasuri lungi de trudă *comună* alături de regizor şi de partenerii din scenă. Este, în cazul actorului, o chestiune ţinînd de seriozitatea, ba chiar de excelenţa profesională, această consecvenţă, această coerenţă de cursă lungă a demersului artistic. În termeni mai pragmatici, este şi o chestiune de respect faţă de public: oamenilor care dau bani ca să „cumpere" un spectacol, cu tot cu „prestaţiile" actoriceşti ce-l alcătuiesc, li se cuvine acelaşi tratament de fiecare dată, indiferent de faptul că într-o seară sau alta un actor sau altul este ori nu în cea mai bună dispoziţie de joc. Mi s-a povestit că în unele teatre newyorkeze există persoane special angajate pentru a urmări seară de seară spectacolul şi a nota nu doar orice modificare vizibilă din interpretarea actorilor, ci şi reacţiile publicului: dacă la o comedie, de pildă, rîsetele izbucnesc mai rar sau mai des faţă de standardul impus de premieră, se deduce că la mijloc este cine ştie ce detaliu de joc observabil doar din sală, se procedează la o analiză a situaţiei şi la sancţionarea promptă a „vinovatului". Pentru banii lui, cetăţeanul are dreptul la o marfă impecabilă.

Desigur, pe solul naţional nimeni nu ar merge atît de departe cu pretenţiile. Cu atît mai mult cu cît lozinca agitată de actorul român, încă „din pruncie", este *creativitatea.* Abia ajuns, cum-necum, într-o şcoală de teatru, tînărul viitor slujitor al Thaliei află că el face artă, nu meserie, că în artă lucrurile esenţiale sînt libertatea şi creativitatea şi că, prin urmare, el are nu numai dreptul, dar aproape datoria să contribuie creator la opera pe care o construieşte împreună cu alţii şi cu, evident, creativitatea acelora. Nu doar la repetiţii, nu doar pe parcursul chinuitoarelor căutări ale desăvîrşirii, ci şi după aceea, oricînd şi oricum. Cum zice strada, cînd şi cum vrea muşchii lui. Dacă, de pildă, într-o seară i se abate (impuls al creativităţii!) să schimbe o replică, n-are decît s-o schimbe; dacă îi vine să iasă din scenă prin dreapta, nu prin stînga, n-are decît s-o facă; dacă demonul creator îl împinge la gesturi în plus, la prelungirea ori la scurtarea unei şederi în scenă, n-are decît să-l asculte – doar e artist, creator adică, nu simplu executant. Că asta înseamnă distrugerea echilibrului montării, dezorientarea colegilor din distribuţie, ba chiar, la limită, înşelarea spectatorului, nu are nici o importanţă. Libertatea şi creativitatea să trăiască! Este motivul pentru care, în teatrul românesc, înainte de a te contrazice cu cineva pe tema vreunui spectacol, e necesar să te asiguri că ai asistat la aceeaşi reprezentaţie ca şi preopinentul; altfel, rişti să te certi degeaba pe, practic, subiecte diferite.

Pînă aici, lucrurile se păstrează totuşi în limitele normalităţii (chiar dacă e vorba despre normalitatea românească) şi ale bunului-simţ comun. Cînd însă se întîmplă – aşa cum s-a întîmplat de curînd într-un spectacol al unui foarte important teatru bucureştean – ca, la aprinderea luminilor pentru pauză, un interpret (actor „cu nume"!) să se adreseze spectatorilor, *de pe scenă,* cu... recomandarea de a folosi răstimpul pentru a se uşura de fireşti nevoi (termenul folosit a fost mai scurt şi mai frust), intrăm pe teritoriul absurdului, suprarealului, neverosimilului. Al ficţiunii, într-un fel. Şi acolo rămînem şi în episodul următor. Căci, în faţa uluirii îngrozite a conducerii teatrului, actorul nostru şi-a explicat ieşirea drept o manifestare a libertăţii creatoare a artistului...

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Nina Berberova, *Doamnele din Sankt-Petersburg*, traducere din rusă de Margareta Şipoş, Colecţia „Cartea de pe noptieră", Editura Humanitas, 2006.**

Cînd ţara arde, victima directă îşi smulge părul din cap. Victima colaterală suferă întotdeauna cu un gest în plus: ea îşi smulge părul agăţat în peria cu care tocmai se pieptăna. Într-un fel, în victima colaterală moare mai multă viaţă, aşa încît, în privinţa ei, istoria e nu numai mutilantă, ci şi cinică.

În linii mari, cam asta se întîmplă în *Doamnele din Sankt-Petersburg.* Cărticica aceasta de seară, scrisă parcă în şoaptă, e o colaterală în raport cu marile texte ale Ninei Berberova, dar însăşi povestea pe care o spune e o poveste a pătimirilor colaterale.

Sîntem într-o Rusie agitată de primele semne ale revoluţiei bolşevice, iar Margarita şi mama sa, burghezele petersburgheze, pun de-o mică vacanţă la o pensiune de ţară. Aici, mama moare peste noapte, curat colateral, adică din motive de *sănătate* – dacă se poate spune aşa –, iar Margarita o plînge, cu ceva gînduri şi trăiri colaterale, legate mai de iubitul său, mai de aerul parfumat al clasicei livezi din apropierea verandei, mai de rochia albastră şi zuluful de pe frunte. Totul, într-un spaţiu striat de un roşu colateral roşului bolşevic, aruncat fie de lumina asfinţitului şi răsăritului, fie de lumînările din pensiune, fie de părul roşcat al Margaritei sau de îmbujorarea personajului care avea să sape cuvenita groapă din livadă, pentru înmormîntare.

Peste şapte ani, roşcata Margarita se va întoarce, de astă dată cu fiica ei, la mormîntul mamei. Ce va găsi, vă las să vă imaginaţi. Cert e că şi acum lacrimile ei vor avea o colaterală în grija pentru hainele micuţei, care nu trebuie murdărite, şi în spasmul unei scurte interogaţii despre Dumnezeu, aşa cum le stă bine ruşilor.

N-am citit poveste mai frumoasă care să aibă o asemenea morală: dacă, cînd ţara arde, cea care se piaptănă e o tînără, şi încă una cu părul roşu, ţara arde cu păcat!

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

O plictiseală agreabilă

● **The Cardigans, *Super Extra Gravity*, Universal International, 2005.**

Poate că vă sînt dragi. Poate că vi s-a făcut dor de ei. Poate că vă mustra conştiinţa că de cîţiva ani n-aţi mai încercat să aflaţi ce fac. Poate că, întîmplător, i-aţi văzut pe undeva şi v-aţi amintit de vremurile bune de odinioară. Poate că n-aţi uitat că ori de cîte ori aţi trecut prin momente dificile, ei v-au fost alături. Sau poate că, pur şi simplu, vă aflaţi într-o pană de idei şi gîndul de a vă întîlni cu nişte foşti amici nu e tocmai de lepădat. Nu ştiu. Sînt o groază de motive pentru care să-ţi doreşti, aşa, din senin, să asculţi poveştile unor persoane cunoscute. În orice caz, nu merită să complici prea mult motivele unei vizite. Cert este că, odată ajuns, ai nevoie, ca orice prieten egoist, de o atmosferă plăcută şi de o gazdă jovială şi, mai ales, de nişte poveşti care să treacă rapid peste stînjeneala inevitabilă a unei revederi de curtoazie. Şi, dacă toate astea se potrivesc şi în privinţa suedezilor de la The Cardigans, cu atît mai bine, căci despre ei va fi vorba în cele ce urmează.

Istoria este simplă şi n-are nici o legătură cu chestiunea numită „Love Fool". Ba dimpotrivă, piesa în cauză, cu toată placiditatea ei drăguţă care a răsunat obsedant pe cuprinsul unui an întreg, a se citi 1996, cu toată încăpăţînarea dumisale de a-şi prelungi ecourile şi în anii următori, cu tot acel orgoliu nemăsurat şi tălîmb de a se erija în singura definiţie posibilă a grupului, nu a avut altă menire decît să mă îndepărteze, la fel ca pe orice snob elitist care refuză cu obstinaţie hiturile îmbrăţişate de popor, de realităţile intime ale unei mari formaţii. De abia cu albumul *Gran Turismo* din 1998 urechea mea fudulă a catadicsit să se coboare de la înălţimile sale pentru a descoperi ce minunăţii se ascund în spatele unei melodii de paradă (şi nevinovate) ca „Love Fool". Şi chiar dacă *Gran Turismo* suna sensibil diferit (mai complicat, mai întunecat şi *underground,* mult mai puţin *pop* şi mai curînd *electro)* faţă de acel prim album solar, elegant şi dulce din 1994, *Emmerdale*, diferenţa nu putea decît să bucure şi să-mi certifice încă o dată prostia pe care o făcusem cînd mă lăsasem păcălit de aparenţele unui hit. The Cardigans aveau în Nina Persson o personalitate distinctă, şăgalnică şi inteligentă care nu se sfia să catifeleze asperităţile din „Iron Man" – Black Sabbath, pînă ce, din tot acel harnaşament *heavy,* nu rămînea decît voioşia galeşă a unei fericiri depline. Dublată de instrumentişti inventivi, muzica lor avea un plus de rafinament faţă de toate trupele la modă cu voci feminine, vezi Garbage, bunăoară. Dincolo de aparenţele simpatice, suedezii se aflau într-o intimitate a graţiei care te cucerea. Pe mine, unul, cu siguranţă.

După cum suna primul extras pe *single* de pe *Super Extra Gravity,* „I Need Some Fine Wine, And You Need To Be Nicer", aveam toate motivele să cred că lucrurile vor fi cît se poate de plăcute. Unu la mînă, şi nu e argument de duzină, melodia avea cel mai bun titlu pe care l-am auzit în ultima vreme, doi, versurile debordau de ironie şi de haz nebun, trei, *sound*-ul în forţă promitea ceva diferit, însă plin de acel bun-gust de odinioară, patru, Nina Persson arată răpitor, cinci, ritmul te contamina şi te trezeai cîntînd în gura mare refrenul, şase, dincolo de refren, piesa suna al naibii de bine, şapte, mi se făcuse dor de ei, opt, era timpul pentru o vizită.

Ei bine, i-am vizitat. The Cardigans au acum aerul acelor cupluri căsătorite de mult în care acţiunile s-au transformat încet în tabieturi, relaţia şi-a pierdut din inventivitate, poveştile sună molcom şi monoton, iar gesturile au un aer de suficienţă plăcută, de bun-gust plictisit, de repetiţie agreabilă. *Super Extra Gravity* pare un cămin tihnit, în care oricînd poţi degusta un ceai de calitate sau vreo prăjiturică plină de stafide. În calitatea mea de vechi prieten egoist, mă simt un pic dezamăgit. Oricum, complimente gazdei.

Simona SORA

puzzlecturi

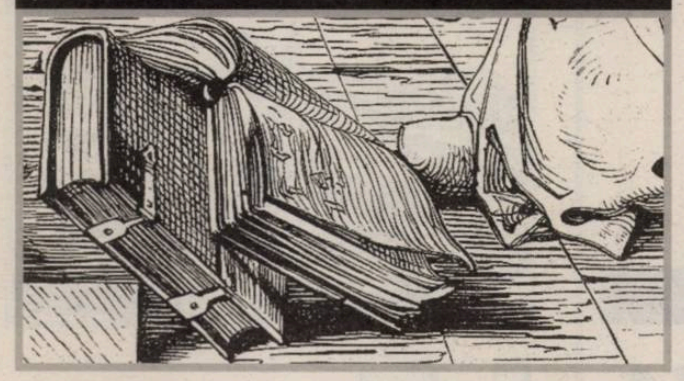

De ce trebuia plecat din România

● **Matei Călinescu, *Un fel de jurnal (1973-1981)*, Editura Polirom, 2005.**

La începutul anilor '90, în plină explozie memorialistică, *Amintirile în dialog* între Matei Călinescu şi Ion Vianu au însemnat nu doar reconstituirea amănunţită a două biografii exemplare, nu doar rememorarea unei atmosfere de abjecţie morală, deja ameninţată de amnezia generală, dar şi impunerea unui standard foarte înalt al evocării. *Portretul lui M*, jurnalul scris de Matei Călinescu în primele 40 de zile după moartea fiului său, este, în mod sigur, una dintre cele mai zguduitoare cărţi scrise vreodată în româneşte. Cea de-a treia carte de memorii publicată de Matei Călinescu – subtilul exeget al modernităţii, dar şi autorul unui roman unic, *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter* – se situează cumva între cele două, înglobîndu-le parţial şi reluîndu-le – în priză directă – pe alocuri.

Cheia de lectură a acestui jurnal din primii ani de exil se află tot în *Amintiri în dialog*. E un mod de a spune, dată fiind şi cronologia inversată a acestor scrieri, că experienţa personală, mai ales cea traumatizantă, merită şi trebuie scrisă mai ales în perspectiva comunicării, a dialogului cu ceilalţi. *Un fel de jurnal* reface istoria identităţii româneşti a scriitorului după brutala (dar inexorabila) „rupere a ei de România". Este vorba despre o identitate profund omenească, dar şi de una literar-scriitoricească, o identitate matură, bine articulată, a unui intelectual român de primă mărime obligat să rupă cu propriul trecut, dar păstrînd (prin familie, prieteni, prin imaginea onirică a unui Bucureşti terifiant şi, mai ales, prin scris) esenţa acestuia. Pentru că această identitate românească al cărei jurnal îl citim este unica formă de recuperare a patriei pierdute, a „ţării de care am fost furaţi", cum descrie, atît de exact, Ion Vianu situaţia exilului obligatoriu.

Identitatea românească a diaristului nu este însă una remanentă, încremenită sau pur şi simplu nostalgică. Ea se reconstruieşte, activ, în paralel cu cea americană, în alt timp şi alt spaţiu. Hotărîtă la nivel inconştient-simbolic, plecarea din România se cere elaborată, reluată, înţeleasă şi acceptată interior. Nu întîmplător jurnalul acestui timp de înţelegere şi asumare liberă începe cu moartea tatălui, la puţin timp după plecarea din România, şi se încheie, nouă ani mai tîrziu, cu ritualul exterior şi gol de semnificaţie al primirii cetăţeniei americane. Între ritualul necesar şi neîmplinit al despărţirii de tată (şi de ţara tatălui) şi ritualul mecanic al cîştigării unei patrii (în care exilatul se va simţi mereu un apatrid) se întinde doliul din acest jurnal. Căci Matei Călinescu nu vrea – nici aici şi nici în celelalte jurnale – să comunice incomunicabilul. Nu aflăm nimic despre „profunda criză personală", independentă de trauma exilului. Problema de fond din jurnalul anilor 1973-1981 este cea a construirii şi asumării dublei identităţi, în fond o altă schizoidie: identitatea „invizibilă", păstrată în memoria celor apropiaţi, şi o alta „vizibilă", a profesorului de literatură comparată de la Indiana University din Bloomington.

De vechea identitate ţine şi relaţia cu Mircea Eliade, alt „dedublat", văzut mai degrabă ca un mare profesor, din stirpea lui Tudor Vianu, decît ca un model de exil. Calea lui Cioran îl atrage pe Matei Călinescu în această perioadă prin nefirescul şi tensiunea ei, dar mai ales prin opţiunea radicală a negării identităţii româneşti, „o permanentă autotortură, un fel de pedeapsă sieşi impusă". Dar dincolo de atracţiile teoretice sau abisale, exilatul aflat la începutul unui imprevizibil proces de redefinire doreşte o ideală „coabitare a celor două identităţi libere şi la voia întîmplării, în lumile lor de cuvinte şi imagini paralele". Revenirea în România – prin traducerea cărţilor americane, dar şi prin reeditarea celor româneşti sau prin densa şi lucida actualitate a jurnalelor scrise în „limba secretă" – confirmă azi împlinirea (cît de dificilă?) a dorinţei din 1977, visul unei duble identităţi unificate de pasiunea pentru lectură şi de o neobosită, misterioasă chiar pentru scriitor, *atenţie*.

De acelaşi efort de clarificare personală ţin şi evocările celor care au ales opoziţia făţişă, cazuri dramatice şi grotesc manipulate de către „organe". Disidenţa lor este văzută într-o notaţie din 27 iunie 1979 ca o „decizie imprevizibilă... de a da un curs radical diferit vieţii lor, de a ieşi brusc dintr-o duplicitate cotidiană reală sau virtuală, ceva din «saltul în paradox» al unei conversiuni religioase". Pentru Ion Vianu, prietenul din adolescenţă, un alter-ego în fond, experienţa disidenţei a însemnat o formă extremă de libertate, o „trăire cvasi-mistică" neegalată apoi. În cazul istoricului Vlad Georgescu, disidenţa – hotărîrea de a scrie un studiu despre istoriografia comunistă din România – „a fost o acţiune profesională bine cugetată, dar pur individuală, solitară, secretă şi de-un paradoxal donquijotism". Disidenţa lui Paul Goma i se pare lui Matei Călinescu, în 1978, fundamentală în simbolismul ei, deşi diferenţa de calibru între scriitor şi omul politic îi apare încă de atunci evidentă. Dar poate cel mai dureros resimte diaristul umilirea *absolută* a bunului său prieten, Ion Negoiţescu, estetul absolut: „Ce umilire *absolută* să fii în situaţia de a juca rolul delatorului (chiar dacă informaţiile pe care le dai sînt voit false, fictive, complet neincriminante, sau chiar, ca în cazul unic al lui Nego, auto-incriminante!)! Ce umilire *nespusă* în simplul fapt de a fi bănuit de alţii, fie şi în mod cu totul neîntemeiat!".

Toate aceste destine fracturate şi multe altele sînt însă empatic expuse nu doar pentru limpezirea personală. Diaristul înţelesese în 1980 că motivul pentru care trebuia să plece din România era „climatul de insalubritate morală creat în mod sistematic de către poliţia politică, o poliţie dacă nu mai perversă, în orice caz mai *murdară* decît şi-o închipuia Orwell în *1984*". Mai ştia însă – prin partea sa abisal-românească – ce univers ficţional poate fi un univers concentraţionar, în abjecţia lui. Doar că preţul acestei ficţiuni – pe care îl mai plătim şi azi – e mult mai mare decît ne-am fi imaginat.

În fiecare frază a acestui jurnal, ca în toate cărţile semnate de Matei Călinescu, există acea claritate, complexitate şi densitate pe care scriitorul însuşi le descoperea în pluralismul filozofic al lui Nelson Goodman. Spiritul dialogului, comunicarea cu celălalt, înţelegerea împreună, care par – în România, mai ales – virtuţi ţinînd de identitatea americană a profesorului Matei Călinescu, erau însă intacte în notaţiile din jurnalul românesc al primilor ani de exil, laolaltă cu un acut simţ al intolerabilului de care-ar fi mare nevoie azi.

Dilema veche vă recomandă

● De încercat, şi după Sfîntul Valentin, acest vin: „Te iubesc mult", lansat de Cramele Remeş. Un roze uşor, demi-dulce, la 7,50 RON. Nu sînt băutor, dar îmi place cum îl cheamă. (Radu Cosaşu)

● „Retrospectiva celor mai bune 10 filme ale anului 2005", a 6-a ediţie, din 17 în 23 februarie, la Cinema „Europa"; lista de zece titluri (votată de criticii şi jurnaliştii din România) cuprinde: *Moartea domnului Lăzărescu; Gegen die Wand (Cu capul înainte)* de Fatih Akin (Ursul de Aur 2004); *The Dreamers (Visătorii)* de Bernardo Bertolucci; *A History of Violence (Umbrele trecutului)* de David Cronenberg (nominalizare Oscar 2006); *Mar adentro (Marea dinăuntru)* de Alejandro Amenabar (Oscar 2005); *The Constant Gardener (Prietenie absolută)* de Fernando Meirelles (nominalizare Bafta, Globul de Aur); *Noi albinosul* de Dagur Kari (Trofeul TIFF 2004); *Sideways (In vino veritas)* de Alexander Payne (Oscar 2005); *Closer (Ispita)* de Mike Nichols (nominalizare Oscar 2005); *El Maquinista (Maşinistul)* de Brad Anderson. (Alex. Leo Şerban)

● *Pimp my ride*, emisiunea de pe MTV, prezentată de raperul X-Zibit, în care o gaşcă de mecanici şi designeri auto ingenioşi de pe coasta de vest transformă rablele telespectatorilor în automobile de lux, cu design personalizat, sisteme audio-video de ultimă oră, comenzi digitale, jacuzzi etc. Artă! (Marius Chivu)

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM în care întrebările nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Andrei GORZO

dilematograf

În Grimmlanda

● ***Fraţii Grimm / The Brothers Grimm* (SUA, 2005), de Terry Gilliam.**

Noul film al lui Terry Gilliam spune povestea a doi impostori care trăiesc de pe urma superstiţiilor populare, luînd la rînd satele prusace de la începutul secolului al XIX-lea şi biruind demonii locali la capătul unor lupte grele – i. e. complex înscenate –, pînă cînd cad în mîna autorităţilor (de ocupaţie – franceze) şi, în schimbul graţierii, primesc să rezolve o afacere mai puţin obişnuită. O fetiţă a dispărut din satul ei. Există semne că ar fi fost urmărită de un lup. Purta paltonaş roşu şi căciuliţă – tot roşie. Şi din acelaşi sat a mai dispărut o fetiţă. Ca să nu se rătăcească în pădure, presărase grăunţe în urma ei, dar păsările le-au mîncat. Prin sat circulă un zvon despre o regină rea căreia i-ar plăcea să stea de vorbă cu oglinda. Şi tot prin sat circulă o babă ţicnită care-ţi bate la uşă la ore imposibile, chicotind şi oferindu-ţi mere. Cum să te concentrezi în asemenea condiţii? Şi ce să scoţi din informaţiile astea? Dar cei doi escroci – eroii noştri – vor reuşi să scoată ceva de aici. Numele lor este Grimm. Fraţii Grimm.

Pentru Gilliam, această călătorie (complet fantezistă) la izvoarele fluviului de poveşti ce poartă numele fraţilor este, mai presus de orice, o ocazie de a scoate din poveştile respective imaginile cele mai puternice şi mai stimulative – aşii şi jokerii –, amestecîndu-le şi reîmpărţindu-le după cum îl îndeamnă apetitul lui pentru subversiune (pe de-o parte) şi apetitul lui pentru magie (pe de altă parte), amîndouă nelimitate, dar amîndouă strunite (în cazul acesta, sever) de prudenţa producătorului (Miramax). Cît de satisfăcător e rezultatul? Ei bine, dacă se întîmplă să lucrezi la un referat cu titlul „Plăcerile excursiei culturale în stil postmodern: Deconstrucţii, reciclări şi alte cioace", *Fraţii Grimm* îşi va găsi cu siguranţă loc în inima şi în lucrarea ta (eventual sub titlul: „Un anarhist în Grimmlanda: Bunicuţo, de ce ai o plăcere atît de mare să încurci poveştile?"). Dar dacă eşti, pur şi simplu, un spectator căruia îi plac poveştile, dacă tot ce-i ceri unui film despre fraţii Grimm este să-ţi atingă cu adevărat imaginaţia, atunci cu ce te alegi din filmul lui Gilliam? Ca în toate filmele lui (printre care se numără *Brazil* şi *Regele pescar),* există aici imagini fabuloase: ce alt realizator de fantasmagorii cu buget mare (în afară de Tim Burton) ar fi îndrăznit să viseze un cadru ca acela în care un cal turbat nechează şi camera pătrunde pînă la copilul pe jumătate înghiţit care se zbate în cerul gurii lui? Şi cine ar fi fost în stare să-i insufle aşa o vitalitate maliţioasă – de-a dreptul sinistră – unui personaj nu foarte interesant din punct de vedere vizual cum părea să fie Omul de Turtă-Dulce? Deci cum se face că, în pofida atîtor minunăţii sau blestemăţii (broşca rădăcinile şerpeşti ale copacilor; broşca roiurile de insecte; broşca turnul ruinat, plin de corbi şi de pînze de păianjen), pădurea din *Fraţii Grimm* nu pare deosebit de vrăjită? (Dacă vreţi atmosferă autentică de pădure grimmiană, căutaţi *Satul,* un film realizat în 2004 de M. Night Shyamalan.) Răspunsul este că Gilliam tinde să gîndească exclusiv în imagini. Îmi puteţi spune că asta e însăşi definiţia unui regizor de film, dar eu aş răspunde că regizorii înzestraţi natural pentru cinema tind să fie preocupaţi în egală măsură de chestiuni de ritm şi de ton; a gîndi numai în imagini (fie ele oricît de glorioase) denotă o vocaţie de ilustrator mai curînd decît una de cineast. La prima vedere, obsesiile lui Gilliam – Don Quijote, Münchausen, Sfîntul Graal – pot să-l recomande ca pe un împătimit al poveştii, adică o companie ideală pentru fraţii Grimm, dar în realitate el n-a dovedit niciodată un mare simţ al epicului şi pădurile lor nu-l inspiră ca povestitor, ci îi promit un paradis ilustratorului din el. Chiar dacă o să vă placă filmul, s-ar putea să vi se pară insuficient, ba chiar sărăcăcios, ca omagiu adus fraţilor Grimm. Există multă voie bună în el – la actorii (Matt Damon şi Heath Ledger) care-i interpretează pe fraţi (deşi sînt polarizaţi în cel mai artificial stil hollywoodian – pragmaticul contra visătorului). Există ceva sănătos în nonşalanţa cu care Gilliam mută de colo-colo piese grele, esenţiale şi, ai fi zis, imuabile din mobilierul oricărei copilării occidentale. Şi există clovneria aceea voinicească, direct-în-cameră, pentru care Gilliam are o mare indulgenţă (rămasă de pe vremea cînd făcea parte din trupa Monty Python) şi de care răspund aici Jonathan Pryce (în rolul unui general francez) şi Peter Stormare (în rolul unui torţionar italian). Ceea ce lipseşte de aici este un simţ al potenţei magice a poveştii, adică exact acel simţ pe care orice film bun despre fraţii Grimm e dator să-l celebreze.

trecerea prin reviste

Despre teatru, fără conflict

Revistă cu o prezenţă publică discretă, din cauza dificultăţilor de difuzare, *Teatrul Azi* apare doar datorită încăpăţînării unui grup de tineri teatrologi stimulaţi de energia Floricăi Ichim: convingerea că un fenomen cultural care atrage mii de oameni (creatori, critici, funcţionari şi, nu în ultimul rînd, public) trebuie consemnat, dacă nu şi discutat, asigură continuitatea acestei publicaţii: prin redactorii ei, a ştiut să depăşească şi relele intenţii şi, mai nocivă decît toate, indiferenţa. Primul mare merit este că există. Al doilea, e strădania izbutită de a înregistra la zi şi – în măsura posibilităţilor – exhaustiv fenomenul teatral. În ianuarie a apărut numărul dublu 1-2 care se ocupă de festivalurile, premierele şi evenimentele teatrale ale sfîrşitului lui 2004, în aşa fel încît ceea ce se scrie mai poate fi verificat de către un cititor excesiv de curios mergînd la un spectacol existent încă pe afiş.

Cum e şi firesc, opiniile înregistrate de revistă sînt divergente. Astfel aflăm de la Doina Modola care a văzut *O zi din viaţa lui Nicolae Ceauşescu,* la Festivalul „Caragiale“ că a asistat la „imposibila şi pedestra sa înţesare cu mijloacele uzate ale festivismului «revoluţionar» netransfigurate în nici un fel“. Constantin Paraschivescu a văzut spectacolul la Festivalul de la Galaţi, unde a primit şi un premiu (nu Paraschivescu, spectacolul!) şi i se pare că a văzut un „text şi spectacol polemic, provocator cu puternic impact satiric“. Nu pledez prin aceste citate pentru omogenizarea opiniilor sau pentru eliminarea celei care nu coincide cu aceea a redacţiei. Dar cred că acest spectacol ar fi putut fi prilejul unei salutare şi salubre dezbateri despre ce şi cît poate face teatrul întru restituirea memoriei comunismului, despre scop şi mijloace, despre valoarea recuperatorie (sau poate blasfematorie) a rîsului. Scriind despre festivalul de teatru clasic de la Arad, Adrian Palcu trece rapid peste enumerarea reprezentaţiilor văzute şi încearcă să pună în discuţie trăsăturile noii regii (există?) şi publicul căreia i se adresează. Un asemenea demers ar fi meritat poate o ieşire din contextul rubricii, pentru a declanşa dezbaterea de care atîţia creatori au nevoie, pentru a-şi afirma propriile idei iconoclaste sau nu. Paradoxal, o revistă care se ocupă de un gen literar care nu există în afara conflictului, evită orice ar semăna cu o poziţie polemică.

Repartizate pe secţiuni, textele se înşiră unul după altul. Sînt toate la fel de importante? Sînt toate la fel de precise în argumentaţie? Sînt toate la fel de bine scrise? Întrebările apar la lectură, dar nu par să-i fi neliniştit pe cei care au alcătuit sumarul. Există în acest număr dublu o mulţime de polemici implicite şi, pentru o persoană familiarizată cu viaţa teatrului, e evident că nu prezenţa lui Don Quijote pe scenă (cel mai amplu capitol teoretic al numărului) trezeşte patimile şi aprinde zelul polemic.

La ora asta, teatrului românesc nu-i merge prea bine. Seamănă cumva cu acei copii atinşi de Progerias, boala bătrîneţii timpurii. Nu cred, ştiind de ce forţe dispune la ora de faţă, că de la critica teatrală se poate aştepta un tratament competent. Dar este poate de datoria ei să pună cap la cap simptoamele şi să încerce să localizeze manifestările bolii. (**M. B.**)

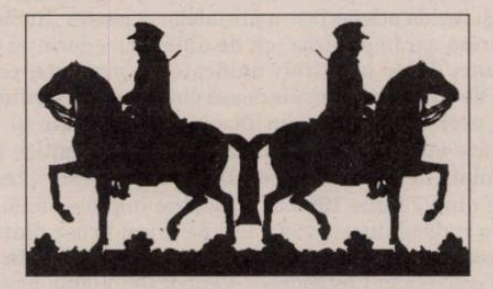

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Radu Albala în 1984

Apropiata apariţie a prozelor lui Radu Albala, la Humanitas, în colecţia „Cartea de pe noptieră“ îngrijită de Ioana Pârvulescu, mi-a dat un nou avînt în căutarea unui manuscris de mult rătăcit în arhiva mea înfricoşată de tot ce înseamnă ordine şi rigoare. Ca un făcut, de data asta l-am găsit, e „cuvîntarea“ mea, din 1984, la sindrofia din strada Vasile Mironiuc, unde sărbătoream cei 60 de ani de viaţă ai acestui adevărat boier al minţii şi îmbrăcăminţii. Cred că istoria literară – care pe mine nu mă obsedează, în timp ce pe el îl fascina – nu va fi mofturoasă şi, curioasă cum îi e felul, va rosti, în privinţa acestui document de epocă, blînda formulă: *Să fie primit!*

„Mi se va permite, într-o adunare de spirite vii şi puternice, deci orgolioase şi susceptibile, să mă înfăţişez – impostor cum sînt în ale laudei de sine – ca un privilegiat, ca un trufaş pentru o dată? Vă voi explica imediat, şi cît mai pe scurt, de ce.

Sînt, cu siguranţă, primul scriitor român care l-a adus pe Radu Albala în paginile nuvelelor sale, ca un personaj pe care cititorii îl consideră inconfundabil. Dacă lăsăm deoparte notoria supărare legată de numele pe care i l-am dat, dacă regret această lipsă de inspiraţie, mă pot lăuda, pe o altă parte şi multe alte părţi, că de cîte ori cititorii m-au întrebat aţîţaţi: «Nu-i aşa că Vova Aftalion e domnul Albala?», le-am răspuns fericit ca un modest copist: «Da, el e domnul Radu Albala, că nu-i pot spune tovarăş fiindcă nu am furat împreună...»“* Pentru cei care cunosc slăbiciunile mari şi evidente ale imaginaţiei mele, nu cred să fie o enigmă că, de cîte ori apare în *Supravieţuiri,* Radu Albala provoacă o sinceritate vitală a eroului, trezeşte o fascinaţie a adevărului, dincolo de farmec. Radu Albala e primul care o ştie. Cu arta lui de a nu-ţi încredinţa ţie, celui care o meriţi, o laudă prea mare – asta poate şi dintr-o disciplină severă în educarea trufiilor sale – el a putut mărturisi altora, şi nu autorului, că în *„Ficţionarii,* nu ştiu dacă aţi observat, eu sînt singurul personaj curat“. Aşa este. Nu i-o pot confirma decît acum.

Pentru ca să ajung la această impresie, aceea că tovarăşul Albala – fiindcă am furat împreună, veţi vedea ce... – este cel mai curat ficţionar din acea nuvelă, trebuie să deconspir că multe ore nu mi-au fost deloc luminoase, din cauza domniei sale. Am ajuns cu acest El Bala – în arabă: *cel falnic* – la acel grad de prietenie în care observaţiile drepte asupra a ceea ce faci strîmb se pun la inimă şi numai acolo. De cîte ori, vorbă blîndă din copilărie, nu am avut cu ce să mă laud – greşeli de limbă, de virgulă, de informaţie, de gust... – Radu Albala mi-a făcut noaptea neagră, cu acea eleganţă care împietreşte clipa: «Foarte frumos, Relache, articolul tău din *Contemporanul,* dar nu Anteu ţine în spate Terra»... Să-i spun că fusese un lapsus care mă cutremurase şi pe mine? O ştia. Dacă nu mi-o ascunsese însemna că nu încape dezvinovăţire şi astfel, din cauza acestui Anteu, am petrecut sumbru noaptea ultimului revelion. Într-atît pot pune la inimă vorbele lui, încît abia astă-seară îi voi mărturisi că ori de cîte ori – cu acea milă feroce care-i stă la fel de bine ca papionul, pălăria şi batista la rever – mă întreabă: «Ce ne mai scrii, Relache, azi în *Contemporanul?* Cine-l mai citeşte?», de fiecare dată îmi muşc limba şi nu cutez să-i zic de la obraz: «Eu mai scriu acolo ca să mă citeşti dumneata...»

Dar nu i-o zic. Ca să-l pedepsesc şi eu, pe măsură, cu o laudă nerostită, pe tovarăşul Albala.

E vremea să dezvălui ce am furat împreună şi ce mă face, prin urmare, să mă socotesc tovarăş cu acest liberal înrăit, eu, un utecist încă nemîntuit care socoteşte că noţiunile de dreapta şi de stînga, dincolo de cercul strîmt, rece şi polar al politicii, sînt simptome ale unei hemiplegii sufleteşti.

Noi am furat împreună – ca pe nişte mere dintr-o livadă de lîngă Bistriţa Năsăudului pe unde am trecut cîntînd, din *Traviata* şi din Baudelaire – trei săptămîni de viaţă. De viaţă cum nici Cel de Sus nu a dus vreodată. Ni le-a dat El sau altul, făcîndu-se că nu observă sau trăgînd uşurel cu ochiul, nu are importanţă. Noi le-am luat. Eram după cutremure ale timpului, ale naturii.** Am străbătut România ca doi nebuni, fiind gata de la Cîmpulung Moldovenesc – unde domnul Albala fusese luat drept intelectual turc de către telefonista hotelului – să ne întoarcem la Constanţa, dar ne-am rătăcit pe valea Izei. Am cîntat, am băut, ne-am ocrotit şi am discutat îndelung despre cuvinte, cum se nasc, cum mor şi cum învie. Cred că eram fericiţi. Semnul suprem că nu mă înşel într-o problemă atît de grea – dacă eram sau nu fericiţi – este acela că, odată întors din acea aventură, Radu Albala s-a desferecat din orice inhibiţie şi orice prejudecăţi de clasicist şi ne-a fermecat cu cele mai frumoase pagini scrise vreodată de domnia sa, nuvelele numite exemplar: *Desculţe.* Vă trimit la opera sa pentru a verifica dacă nu-i aşa. Ceea ce a furat de la Săpînţa pînă la Cozia – tovarăşul meu Albala ne-a dăruit cu sporit cîştig, cum stă bine oricăror afaceri întocmite de bărbaţii superiori numiţi poeţi. Om al Crailor de Curte-Veche, recunoscut ca atare chiar dacă se prezintă zilnic cu sufertaşul său la Casa Scriitorilor, dînsul a trecut să lucreze pe cont propriu, zămislind Tuţele, Elisele şi femeile de la miez de noapte care ne însoţesc de pe acum drumul nostru de români (mai mult sau mai puţin oneşti) spre Styx. Furînd cîteva clipe fericite de viaţă, hoţul le-a investit într-o eternitate de frază, cadenţă şi melodie. În ochii mei, el nu mai e un Paşadia, ci un Albala cu care sînt gata să plec, din nou, la furat mere pe paradisiaca vale a Izei. Pentru farfuzele tovarăşului meu Radu Albala!“.

Luni, 20 februarie 2006, Radu Albala ar fi împlinit 82 de ani.

* Explicaţie la 2006: liberal convins, refuza să fie apelat „tovarăşe“ cu acest argument ţeapăn: „nu sîntem tovarăşi fiindcă nu am furat împreună“...

** Eram în toamna lui '77, la cîteva luni după 4 martie...

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Şofat sau urinat

Un fior în trup, o certitudine: vine pipiul peste tine şi tu eşti la stop pe Mărgeanului sau pe Victoriei. Mai ai cinci minute teoretic pînă la birou sau pînă acasă, pînă undeva cu veceu. Dar eşti în maşină şi în coloană şi în, gura mă-sii, boul ăla din faţa ta nu a înaintat deloc. Zaci năpădit de instinct. Întîi, dai drumul la radio, sonorul să-ţi ia din cap problema cea lichidă. Te foieşti în scaun din motive pipiare, cînd Năstase e anchetat de PNA. Îţi strangulezi sexul, te aşezi pe el, cînd cincizeci de inşi cad cu un avion şi praf se fac. Ce dracului nu se face verde? E verde! E verde şi începi să claxonezi ca un dement că ăla din faţă a adormit. Şi trec se-

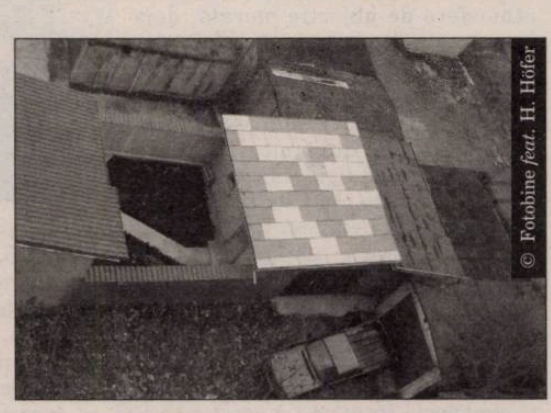

cunde în care laşi în haos povestea de sub centură. Eşti victorios! Uite, vezi clădirea în care eşti om, nu mai eşti animal. Dar se pune alt stop. Eşti aşa de aproape de WC-ul salvator, tu general-manager, tu, milionar, tu şofer, încît prevezi gesturile: „salut“, „salut“, „salut“, „vorbim puţin mai tîrziu“ şi uite, uite, o gagică bună! Uite, uite, pisoarul! Auzi cum un om de afaceri a murit din muşcătură de cîine şi urli: pipiiiiiiii! Cine să te audă? Eşti închis în maşină! Nu poţi să o laşi pe stradă, în trafic şi să pleci. Te omoară ăl mare al tău! Şi ce faci? Înjuri şi joci pe scaun! Dai drumul unui jet mic şi curge pe cracul pantalonilor de jdemilioane şi spui gata, am rezolvat-o. Dar răcoarea de pe crac îţi face mai rău. Urăşti lumea, ţi se întunecă cerul. Stopul e creaţia diavolului, coloana de maşini e a nenorociţilor ce nu se mai satură de maşini. Cine îţi conduce maşina acum? Sexul conduce mîinile pe volan. Da, da, el şi o clipă, în care în mă-sa nu se mai schimbă stopul, vorbeşti cu sexul şi îi spui ce tare e, ce neînfricat e el. Îi promiţi blonde, brune. Of, nu mai poţi! Nu ai loc de parcare! Vaca aia de la contabilitate şi-a pus maşina pe locul tău! Bă, pe DN1 dacă erai! Pe DN1, vii de la Sinaia şi opreşti din croaziera ta cu 180 pe oră şi urinezi pe frumuseţea de mac pe care îl va culege vreo romantică peste o oră, sau pe grîul din care se face pîinea pe care tu o bagi la toamnă în gură. Oh, da, DN1, drumul pipiurilor ce coboară de la munte. În plin oraş nu ai unde parca pentru un veceu. Sexul te face, degeaba ai creier şi ai reuşit în viaţă. Traficul infernal te umple de pipi. Uite, parcare! Dar pe parcare stă scris că e rezervată, dă-o dracului, nu ai ce face! Abandonezi maşina şi fugi! Fugi! Fugi! Nu poţi face la gard. Legea morală şi pipiul sînt în tine. Fugi pe scări, fugi, te salută secretara, cea mai apetisantă femeie de pe planetă, dar tu urmezi o idee fixă, ce poate recrea lumea de o eliberezi. Şi, gata, apeşi pe clanţă şi descoperi un adevăr fundamental: „momentan serviciul apelat este ocupat“.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Violența în familie între 1800 și 2007

Recentele imagini de la TV mi-au readus în minte ceea ce știam, ceea ce știm, ceea ce ignorăm cu bună știință și indiferență de ani buni: violența în familie. M-am întrebat și te întreb pe tine, cititorule, care să-i fie explicația: lipsa de educație, persistența unor mentalități ancestrale, răutatea din noi, sărăcia, mizeria umană? Un lucru este cert, ea are doi actori: bărbatul și femeia (și aici mă refer numai la cupluri în care violența este de tip masculin căci, din nefericire, există și copii bătuți de părinți, dar și soți pedepsiți de soții). Iar violența este considerată un drept al bărbatului, în timp ce femeia acceptă și recunoaște tacit acest drept, cu alte cuvinte consimte cu bună știință la propria-i maltratare.

La 1800, violența este un fapt cotidian, fie că se manifestă în familie și-i cad victimă nevasta, copiii, soacra și uneori chiar soțul, fie că are loc în uliță, cu păruieli și înjurături, fie că însăși puterea intervine violent pentru a restabili ordinea. Există așadar în mentalitatea colectivă un filon de violență adînc înrădăcinat în mintea norodului. El poate fi surprins în cel puțin patru maniere de gîndire. Să le luăm pe rînd:

1) Puterea dă dreptul soțului să-și „altoiască" soția, interpretînd bătaia nu ca pe o umilință, ci ca o „îndreptare". Glava 185 din Îndreptarea Legii (1652), cod de legi folosit în practica juridică, îi „recomandă" la ce tipuri de bătaie poate face apel fără a fi pedepsit: „cînd va fi cu vină" primește voie de a-și îndrepta femeia „cu măsură" și „cu blîndețe" și poate folosi „palma sau pumnul". Aceste recomandări sînt valabile numai cînd vina muierii se dovedește a fi „micșoară", însă pe măsură ce vina crește, bătaia îmbracă forme din ce în ce mai dure, iar soțul primește deplina libertate în aplicarea acesteia, fără a fi certat. Devine „vrăjmășie", pedepsită de legi numai în condițiile în care bătaia se aplică cu toiagul, de exemplu, și fără de vină. În practică însă, se constată că în fața numeroaselor cazuri de violență conjugală, Biserica nu se emoționează prea tare și doar rareori ia partea femeii, încercînd la rîndu-i „îndreptarea" bărbatului violent tot prin folosirea violenței.

2) Bărbatul își justifică violența îndreptată împotriva soției sale folosind argumentul suprem: odată cu căsătoria, „muierea" devine proprietate asupra căreia are drepturi depline. Discursul se concentrează în afirmația unui actor anonim de la 1793, ce susține în gura mare: „că pînă acum puțin o au bătut-o, iar de acum înainte va să o bată pînă o va omorî dă tot, căci iaste muierea lui și n-are nimenea treabă cu dînsa". Iar ca el sînt mulți alții ce știu că sînt înainte de toate stăpîni, dar și „învățători", întrucît femeia este „proastă din fire", iute", „limbută", „slabă", mai aproape de păcat, într-un cuvînt „inferioară" din toate punctele de vedere.

3) Femeia acceptă și-și însușește cele două discursuri, mizînd deseori în cîștigarea unui proces pe propria inferioritate. Dar înainte de a ajunge la tribunal, acasă, în familie, ea trebuie să dea ascultare bărbatului căci „unirea", „dragostea" se întemeiază pe „supunerea femeii și otcîrmuirea bărbatului". Educată să fie dominată, supusă, femeia acceptă și asumă autoritatea și superioritatea masculină pe care la rîndu-i o transmite mai departe: „că am suportat toate cîte mi le-au făcut că îmi era bărbat și stăpîn".

4) Colecția de proverbe, indiferent că sînt românești sau de prin alte culturi și civilizații, ne transmite același antifeminism feroce. Iată cîteva de pe la noi: „Muierea cea rea un vifor în casa ta" sau „Mai bine cu lei și cu bălauri la masă, decît cu muierea rea în casă. Că hiarele cu mîncarea se îmblînzesc, iar muierea rea nici de mîncare, nici de cuvînt ia" sau „Muierea necertată e ca moara neferecată, nu macină bine" sau „Cearta fără bătaie e ca nunta fără lăutari".

Azi toți acești factori (și vor mai fi și alții) sînt perfect reperabili în mentalitățile românilor noștri ce se vor cît mai europeni: puterea se cam dezinteresează, iar polițistul comunal, care și el își bate nevasta, nu prea are de ce să se implice, soț și soție consimt la punerea în scenă a violenței că doar încă se mai crede că palma bărbatului este semn de dragoste, proverbele sînt cît mai actuale, căci bătaia continuă „să fie ruptă din rai". Dar adevăratele cauze rămîn încă lipsa de educație și sărăcia. Unde să plece o femeie bătută, cu o droaie de copii și care nu are nici o meserie? Nu are curajul să treacă pragul casei și nici măcar nu-și imaginează că ar putea vreodată să i se schimbe soarta. Îl imploră doar pe bunul Dumnezeu ca bătaia de a doua zi „să fie mai cu blîndețe". V-am spus eu că sîntem mai aproape de 1800 decît de 2007. Și-atunci ce să căutăm în Europa, cînd noi încă nu ne-am rezolvat problemele vechi de două sute de ani?

© Fotobine *feat.* H. Höfer

libertatea de impresie

O schimbare

Am tot auzit în ultima vreme unele păreri care mi le-au confirmat și pe ale mele. Cînd te întorci în țară din Occident, multe lucruri îți pot părea încă jalnice, mizerabile sau aflate într-un stadiu primitiv. De la praful și noroaiele de pe străzi, pînă la clădirile neterminate sau cu tencuiala căzută; gardurile de sîrmă ruginită de pe aeroport, maidanele cu vegetație uscată, încă prea multele Dacii sau sistemele de ieșire din parcare mult mai întortocheate decît ar fi normal. Există însă ceva care pare să se fi schimbat substanțial și destul de ușor remarcabil (tot mai multă lume observă), cel puțin în București. E vorba de oameni. De felul în care arată și în care se comportă. Nu mai vezi atîtea chipuri chinuite, cu pecetea opresiunii și a sărăciei întipărită pe ele. Pe stradă, lumea parcă e mai veselă, cu mersul ceva mai vioi și mai bine îmbrăcată. Nu mai predomină hainele acelea triste (dese în anii trecuți). Oamenii nu mai par așa preocupați doar de supraviețuire, de grija mîncării și a zilei de mîine. Un spirit bun și mai constructiv dă să iasă la iveală, după ce frustrările și răutățile s-au mai epuizat. Parcă nu se mai aud atîtea văicăreli pe stradă sau la televizor, așa cum ne obișnuisem în ultimii ani. Tinerii sînt mai în pas cu vremea, vîrstnicii încearcă să mai recupereze cîte ceva. Balanța pare să se fi înclinat definitiv spre un tip de mentalitate mai normală. Țara propriu-zisă (infrastructura și multe din instituții) a rămas acum parcă mult în urma pretențiilor cetățenilor. Poate că s-a întrunit masa critică de oameni care au văzut și au înțeles ceva din Occident. E poate vorba de un schimb de generație, după 16 ani de la Revoluție. Sînt poate căpșunarii cu experiențele lor, ori apropierea de intrarea în Uniunea Europeană. Sau toate la un loc... Oamenii au înțeles de unde și cum le poate veni o viață mai ușoară. Au început să-și cumpere aparate moderne, chiar și prin localități uitate de Dumnezeu (de exemplu, nu prea mai sînt gospodării fără mașină de spălat automată), au început să-și îmbunătățească instalațiile sanitare, copiii au computere. Se fac astfel de cumpărături pe credit, fără teama de îndatorare. Dorința de prosperitate și progres pare eliberată de orice balast ideologic stupid. Am auzit foști FSN-iști (din aceia care la începutul anilor '90 nu voiau să știe de altceva decît de Ion Iliescu și care îl regretau apoi pe Ceaușescu) spunînd că vor să-și înnoiască locuința „ca să intrăm și noi cum se cuvine în Uniunea Europeană". Mentalitatea țărănească, potrivit căreia e bine să nu te faci de rîs față de vecini, a început să funcționeze de cînd a devenit destul de clar că vor fi desființate gardurile, adică granițele. De cînd aderarea a devenit ceva palpabil și nu mai există teama că e vorba de o nouă iluzie. Oamenii au priceput cît de mult avem de recuperat față de acești vecini și cît de greșită e mîndria cu lucrurile și ideile de pe vremea comunismului. Dar poate că toate astea sînt doar niște impresii subiective, după cum subiectivă e poate și părerea că progresul de care vorbesc este acum unul firesc, neforțat în nici un fel și neimpus de politicieni luminați, unei populații îndobitocite (mai degrabă invers).

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

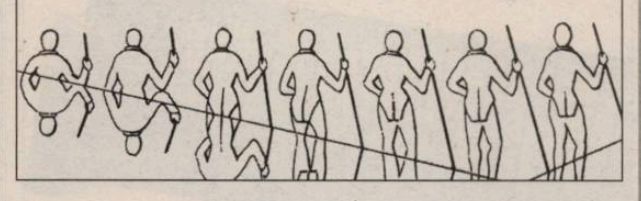

Balada unei pensionare de tranziție

Începusem, în numărul trecut, să scriu despre Feli, vecina bunicului meu. Nu m-am putut opri doar după o primă serie pentru că portretul ar fi rămas incomplet, în chiar cîteva din punctele lui esențiale.

Felicia era omul micilor ciupeli și tranzacții: acțiunile ei aveau, cred, de cele mai multe ori, și o motivație interesată, pragmatică, și una, să-i zicem, de suflet. De pildă, venea să-l viziteze pe bunicul meu, care nu se mai putea deplasa, ca să discute cu el, și recunoștea că era as la politică. Dar, în același timp, o făcea și pentru a se uita la televizor, și pentru a mai ciuguli din mîncărurile pe care unii și alții din familie le aduceau, și pentru a împrumuta cîte una din multele unelte deja de muzeu pe care bunicul meu le păstra și cărora le găsea, încă, o utilitate. Felicia o ducea rău cu banii; dar era și mînată de spiritul ăsta mercantil în sine, ca o soluție de supraviețuire și ca un mod de a se adapta vremurilor: pe scurt, aș putea spune că era un pensionar de tip nou, așa cum bunicul meu și generația lui nu au fost niciodată, păstrîndu-și demnitatea neștirbită. Pînă la urmă, o pensionară de tranziție, pe care vremurile tulburi postrevoluționare au alterat-o. Mica ei descurcăreală, despre care a înțeles că e-n spiritul epocii, la ea se manifesta așa. Nu era supărător, atîta timp cît șmecheria rămînea în sfera vizibilă și era la vedere.

De pildă, doamna Feli încerca să comercializeze lucruri foarte vechi pe care le avea prin casă. Odată a vrut să ne vîndă o pastă Maxam, de prin anii '80, e drept, nedesfăcută. Pe de altă parte, cînd cerea ceva, o făcea direct, fără să se-ncurce. Cînd îi satisfăceai cererea, nu se bucura necondiționat de ceea ce îi ofereai, pentru că avea și ea demnitatea ei: se uita prin „marfa" primită, fie că era vorba de reviste sau pulovere, le comenta, le clasifica, își permitea să refuze. Odată, i-am dat un pulover scămoșat sau prea lălîu. S-a plîns tuturor pentru că se simțise jignită. Eu m-am simțit vinovată că nu știu să fac daruri.

Dar doamna Feli nu se reducea la latura meschină, pragmatică. Pasiunea ei pentru artiști și monden, împletită cu învecinarea cu Cimitirul Bellu, o făcea să nu piardă nici una din înmormîntările celebrităților. Știa despre toți morții, le ținea socoteala. Mergea la înmormîntările actorilor, cîntăreților și-ți spunea cu exactitate cine a fost și cu ce era îmbrăcat. Din cîte îmi amintesc, nu a lipsit de la înmormîntarea lui Ioan Luchian Mihalea. Și nici de la cele ale diverșilor membri din Comitetul Central, precum și ale actorilor din generația de aur.

De fapt, pasiunea ei pentru cimitire nu data din ultima perioadă, ci din tinerețile ei, petrecute la Bistrița-Năsăud, unde stătea pe o bancă în cimitirul local și scria poezii. Căci, în ciuda aparențelor, Felicia provenea dintr-o familie bună și bine situată, iar ea, la rîndul ei, a fost inginer chimist. Și măritată cu un doctor, dar pentru puțin timp: înțeleg că, deși, pe vremea aceea, doamna Feli era subțire și arătoasă, medicinistului îi cam plăceau femeile...

Poate de atunci s-a schimbat ceva în Felicia. Sau poate după ce a ieșit la pensie și a intrat în categoria, cenușie, a pensionarilor. Cenușie, probabil pentru că, deși au fost cineva la viața lor, bătrînețea le dădea o altă aură: ponosită și fără speranță. Era o ponoseală pentru care optau semideliberat, nu pentru că nu ar fi avut bani să se îmbrace sau să iasă (unii dintre ei se bazau pe ajutorul copiilor), ci pentru că interveniseră frica și dezinteresul. Așa s-a întîmplat cu unchiul Valer, fost magistrat, care aproape că mirosea și i se vedea lenjeria de sub pantaloni; cu dl Nicolescu, șef de cartier, care fusese avocat, dar purta mereu același costum ponosit și aceeași bască de ilegalist din filmele românești ale anilor '70, și cu doamna Nicolescu, care, literalmente, nu ieșea niciodată din casă; cu Lidia Vișoiu, rusoaică adusă de un prieten de-al bunicului în timpul războiului, care trăia la maximum conflictele cu vecinii țigani, pe tema gazului, și era alcoolică. Și cu doamna Feli însăși, pe care o respectam pentru soluțiile ei de adaptare într-o lume care nu avea nevoie de ea.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

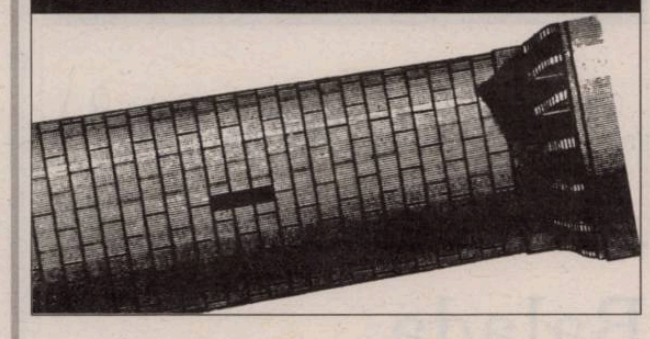

E groasă...

„Barometrul cultural" publicat la finele lui 2005 mi-a parvenit graţie celui mai recent număr al *Ideilor în dialog,* unde H.-R. Patapievici anunţă, fără trăiri deosebite, „decesul profetic" al culturii înalte. Faptul că popularitatea lui Caragiale se înscrie în marja de eroare a pomenitului sondaj (3%) este, de pildă, halucinant. Dar, ce spun? Totul, în acea secţiune sociologică, demonstrează – aşa cum corect afirmă preşedintele ICR – că paradigma iluminist-paşoptistă s-a dizolvat. Adio practici culturale focalizate pe lectură, asimilare critică, veneraţie a figurilor canonice şi tensiunea către „înălţimea" de spirit. Bun găsit relativismului amoral, dulcii tiranii a divertismentului media şi acelui tip comun care, în mitocăneasca lui necunoaştere, nu acuză nici un complex. E clar că moştenirea comunismului plus haosul scremutei noastre postmodernităţi articulează o ecuaţie corozivă, exasperantă şi lipsită (cel puţin aparent) de orice alternativă.

Pe mine unul, sondajul m-a îngîndurat şi din perspectivă creştină. Ce scrie acolo, în cifre clare ca un verdict, indică adevăratele proporţii (subestimate) ale prăpastiei dintre creştinismul popular – unic rezervor de reprezentări al majorităţii tăcute – şi cultura urbană de factură neoliberală. Nici autorii panteonici (Eminescu) sau măcar corifeii din bibliografia intimă a congreselor PCR (sărmanul Coşbuc şi, la limita de sus, O. Goga) nu sînt cunoscuţi de majoritatea românilor. Nu se cumpără cărţi (sub motiv că sînt scumpe şi, prin conţinuta lor bătaie de cap, antipatice). În fine, cred că aţi văzut tabloul, aşa că nu mai e cazul să-l sintetizez aici. Revin însă la chestiunea raportului dintre creştinismul „viu" (parohial, anonim, sătesc, superstiţios, suburban sau cum veţi mai dori să-i spuneţi) şi microscopica elită care digeră doct volumele lui Isaiah Berlin & co. Dacă e să dăm crezare acestui sondaj apocaliptic (vreau să spun cu asta: „revelator"), atunci planul unei societăţi creştin-democrate – loc geometric al întîlnirii dintre „Păltinişul" nicasian şi „Predealul" discotecii manelizate – trebuie complet revizuit, dacă nu cumva abandonat.

Toate marotele intelectuale – ia te uită cum ridicăm noi massele! – se topesc precum plastilina pe calorifer. E limpede acum că aşa-numita „clasă intelectuală a României", vorbeşte – *în aceeaşi, fatidică, marjă de eroare statistică* – un idiom incomprehensibil. Noi, cei care am citit cu toptanul, sîntem paraleli cu ansamblul, diferit şi ostil, al realităţii româneşti de la începutul secolului XXI. Nu ne pricep gospodinele, midinetele, parlamentarii, nu ne pricep elevii de liceu, abia cu studenţii mai răsăriţi dacă mai putem schimba o vorbă cu sens. Cît despre periferiile (ultracentrale), cu toţi băieţii lor de băieţi, sau despre satul căpşunăresc, termopanizat şi plin cu decibeli balcanici, ce să mai zicem? Şi atunci? Închidem? Emigrăm? Plecăm în pustie? Ne retragem în scriptoriile – de altfel imaginare – ale mânăstirilor ascunse prin munţi? Sau ne dăm pe brazdă, coborînd abisal nivelul propriilor aserţiuni, proiecte şi ambiţii de împărtăşire a unor valori pe care „lumea" noastră nici nu ştie că le ignoră?

Fireşte că putem alege calea uşoară, adică: fie ne ocupăm resemnaţi „nişa" (acceptînd că dialogăm cu un public restrîns, dar semnificativ prin puterea lui de influenţă asupra deciziei politice), fie considerăm că evoluţia limbii române – şi a culturii pe care o poartă – *se va sărăci pînă la capăt,* renunţînd – odată cu renunţarea noastră la orice pretenţie de predominanţă simbolică – la propriile aptitudini speculative, estetice şi morale. Ei bine, mai există o cale: aceea a reconcilierii voit-patetice între „sus" şi „jos", dar nu cu preţul compromisului frustrant sau al schimbului de roluri, ci pe terenul credinţei în Dumnezeu. Această credinţă, infinit întruchipată, de la „baba" lui Ţuţea pînă la hermeneuţii sorbonarzi ai posterităţii lui M. Eliade, este – şi o spun cu o renovată convingere – optimul spaţiu de convergenţă posibilă între „popor" (aşa cum apare el în sondaj) şi „noi" (aşa cum ne oglindeşte, bunăoară, *Dilema veche).* Iată o temă care merită elaborări mai serioase. N-am făcut decît să o propun.

Anca MANOLESCU

Responsabilitatea de expresie

De curînd, magazinul polonez de pop-cultură *Machina* s-a relansat pe piaţă cu ajutorul unei reţete facile de publicitate. Coperta numărului înfăţişează icoana Fecioarei negre de la Czestochowa, icoană miraculoasă venerată în Polonia. În loc de chipul Maicii Domnului apare însă cel al cîntăreţei Madonna, iar chipul lui Iisus este înlocuit de faţa copilului starului. Nu e de mirare că imaginea pop-culturală a stîrnit proteste din partea a numeroşi catolici, a părinţilor de la mînăstirea Jasna Gora, care au în grijă icoana şi, bineînţeles, a publicaţiilor ultracatolice. Călugării de la Czestochowa au denunţat „modul profanator" în care a fost folosită icoana, „în scopuri de publicitate şi comerţ", precum şi „abuzurile în ce priveşte imaginile şi simbolurile religioase", ceea ce trimitea destul de limpede către protestele din lumea musulmană faţă de caricaturile Profetului. După ce şi-a avut publicitatea scontată, directorul revistei s-a arătat „surprins" de reacţiile stîrnite şi a declarat public că magazinul „nu a vrut să rănească nici un sentiment religios, ci doar să sublinieze cultul de care se bucură anumite vedete, numite deseori «icoane»". Adică a repetat în cuvinte ceea ce exprimase prin imagine şi s-a mirat că cineva poate gîndi altfel decît el.

Episodul nu a dus la incendieri, în scop politic, ale unor mulţimi musulmane şi ambasade europene (harta violenţelor acoperă – spun analiştii – exact ţările unde guvernanţii ori mişcările politice se opun prezenţei UE, care are acum o atitudine ceva mai implicată în crizele din zonă). Episodul nu a avut loc nici în România. Ne e mai uşor astfel să vedem, de la distanţă, că „iresponsabilitatea de expresie", legitimată găunos prin principiul libertăţii de expresie, poate deveni antidemocratică. Ce respect al pluralismului, al „drepturilor omului" mai este acela care ia simbolurile esenţiale ale celuilalt şi, mizînd tocmai pe eminentul lor prestigiu simbolic, le deturnează şi le coboară programatic sensul? Ce semn de civilizaţie este să fii convins că doar valorile tale au un curs absolut, iar ale celuilalt pot fi convertite în orice fel de monedă? A deturna sensul şi funcţia unui simbol ori obiect sacru fundamental a fost resimţit dintotdeauna ca un mijloc de a-l anemia, de a-l demite. A declara nonşalant că nici prin cap nu ţi-a trecut să răneşti, prin gestul tău, sentimente religioase e cel puţin iresponsabil. Dai unuia o palmă şi te miri că se supără. Apoi te scuzi călcîndu-l pe picior. Mircea Vasilescu spunea foarte potrivit în numărul trecut („Răspundem la provocări?") că incidentul caricaturilor şi violentele reacţii musulmane nu trebuie să ducă, în presa europeană, nici la autocenzură, nici la frondă. Doar la asumarea responsabilităţii de expresie, care cuprinde, fireşte, conform unor principii asimilate de un om civilizat, respectul pentru credinţa celuilalt şi pentru simbolurile ei esenţiale. E o chestiune de bună-cuviinţă, spunea Andrei Pleşu într-un articol de acum cîteva săpămîni.

Cei care consideră că această atitudine intră în contradicţie cu principiul libertăţii de expresie uită că Europa occidentală a legiferat, tocmai întemeindu-se pe valorile democraţiei, respectul faţă de sfera privată, unde sînt cuprinse credinţele şi convingerile filozofice, ca şi faţă de simbolurile şi de sensibilităţile religioase. În 2005, Biserica Catolică a Franţei a obţinut prin decizie judecătorească retragerea unui panou publicitar care utiliza „Cina cea de taină", apostolii fiind înlocuiţi de femei îmbrăcate sumar. Legea, dar mai ales consensul social „limitează" deja libertatea iresponsabilă de expresie. Cele trei monoteisme, ca şi celelalte tradiţii prezente în Europa, îşi dau mîna pentru ca valorile lor să fie recunoscute şi respectate în spaţiul public. Tipărirea caricaturilor Profetului a fost criticată apăsat nu numai de Consiliul francez al cultului musulman, ci şi de înalţi responsabili catolici şi evrei din Franţa. Părintele Jean-Marie Gaudel, responsabil al Secretariatului pentru relaţiile cu islamul a declarat: „societatea noastră e construită pe respectul celuilalt: dezacordul poate fi productiv, deriziunea ucide".

Se aud deopotrivă voci ale intelectualilor musulmani care reacţionează împotriva violenţelor din ţările islamice. Teologul Soheib Bencheikh, director al Institutului superior de Ştiinţe islamice, fost muftiu al Marsiliei *(Le Monde,* 10 februarie 2006), socoteşte că protestele au luat, chiar în Europa, proporţii „mai mult decît suprarealiste". Proporţii „eliseiesti", de vreme ce anumite organizaţii islamice pretind scuze solemne din partea şefilor de state (inclusiv a celui de la Élysée) pentru faptul că în ţările lor au fost publicate caricaturile. Ca să-şi argumenteze exhortaţia la luciditate demnă, el recurge la numeroase referinţe – textul sacru, comportamentul Profetului, încercările la care e supusă orice religie, strălucitul trecut cultural al islamului –, adică la date pe care, sub forme analoage, orice mare religie le posedă şi pe care ea îşi poate sprijini o nobilă atitudine verticală, netulburată de provocări. Teologul le aminteşte musulmanilor versetul Coranului care îi îndeamnă ca, de li se caută pricină, să răspundă „Pace". Le aminteşte exemplul Profetului care nu a sucit gîtul celor care îl tratau de impostor, ci a invocat în faţa lor doar ziua de Apoi, a judecăţii lui Dumnezeu. Şi continuă: „aceşti musulmani protestatari nu-şi dau oare seama că islamul, care a tradus şi a studiat filozofiile cele mai atee, care a adus argumente împotriva ideologiilor celor mai de temut, nu are a tremura în faţa unui desen caricatural de prost-gust? O religie sigură de ea însăşi, convinsă de solida ei aşezare, nu poate respinge criticile şi punerile în chestiune. Cred ei oare că temeliile islamului se vor clătina astăzi în faţa unei provocări neserioase?... Pe de altă parte, musulmanii protestatari nu-şi dau ei seama că tocmai graţie acestei libertăţi de expresie islamul însuşi îşi poate face oricînd auzită vocea în ţările democratice? În condiţiile în care islamul are presă proastă în Occident, noi, musulmanii, ne putem apăra pe deplin tocmai graţie acestei libertăţi de expresie". E un discurs admirabil, lucid, logic, nobil, liberal, dar care, vai!, nu este de aşteptat să aibă un public vast. Soheib Bencheikh vorbeşte din Franţa, dintr-un mediu democratic stabil, la care musulmanii participă; dar chiar şi aici discursul lui nu este covîrşitor împărtăşit.

Extremiştii occidentali ai libertăţii de expresie şi extremiştii islamici ai jugulării liberei expresii lucrează, pînă la urmă, pe un front comun.

Cît despre intelectualii liberali care trăiesc în ţările islamice, cînd, izolaţi şi cu destule riscuri, îşi rostesc public poziţia, ei sînt fie reduşi la tăcere, fie au un ton mai modulat pe dificultăţile şi pe mentalităţile din terenul propriu, mai amar, mai aporetic. Mahmud Darwich este un important poet palestinian care trăieşte între Ramallah şi Amman. Într-un dialog cu reporterul jurnalului *Le Monde,* el vorbeşte despre o populaţie palestiniană care are sentimentul de a fi „împinsă afară din istorie"; care se refugiază de aceea în paseism şi în concepţii religioase simpliste, nepregătită pentru complexitatea şi responsabilităţile democraţiei. „Din păcate – spune el – cred că nici o ţară arabă nu va scăpa de experienţa islamistă". În chestiunea caricaturilor, consideră că dreptul la libertatea de expresie trebuie apărat, dar nu şi dreptul la insultă; tot aşa cum consideră că incendiul ambasadelor este o nebunie. „De o parte şi de alta, există forţe care concură la ciocnirea identităţilor" – spune el.

Într-adevăr, extremiştii occidentali ai libertăţii de expresie şi extremiştii islamici ai jugulării liberei expresii lucrează, pînă la urmă, pe un front comun. Împreună, cot la cot, ei încearcă să transforme „ciocnirea civilizaţiilor" dintr-o ipoteză scandaloasă într-o formă de „predicţiune autorealizatoare" *(self fulfilling prophecy,* noţiune propusă de sociologul William Isaac Thomas). E anunţat şi întreţinut pe temeiuri iluzorii un conflict continuu; e inculcat în conştiinţe prin fantasme ideologice; e alimentat prin incidente create ori atent exacerbate şi se aşteaptă cu încredere ca „montajul" să ia chip, corp şi foc şi să devină realmente un război al civilizaţiilor şi al religiilor.

În mijlocul limbajului de înaltă temperatură al presei islamice, încep să apară totuşi şi tonuri ceva mai răcoroase. Jurnalul liberal *Nahd Misr* din Cairo îşi îndemna zilele acestea cititorii, prin editorialistul Mohamed Abdel Salam, să revină la moderaţie, ţinînd seama că autorităţile daneze şi-au cerut scuze. Cu adevărat important – spunea el – este ca islamul să fie mai bine cunoscut pentru a se evita identificarea lui cu terorismul. Să sperăm că, de partea occidentală, ca şi de partea islamică, presa şi publicul vor fi mai atenţi (şi mai eficace) în a pune beţe în roate predicţiunilor care lucrează la propria lor împlinire.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Magdalena BOIANGIU

Cine sînt băieţii ăştia?

Sîmbătă, 11 februarie, s-a desfăşurat la Londra o manifestaţie a musulmanilor împotriva caricaturilor care îl înfăţişau pe Profetul Mahomed ca pe o căpetenie teroristă. Organizatorii au declarat BBC-ului că, în Trafalgar Square, au fost prezenţi aproximativ 30.000 de persoane, gata să demonstreze atitudinea musulmanilor moderaţi faţă de publicarea de către ziarul danez, devenit celebru, a caricaturilor considerate insultătoare. Organizatorii (Consiliul britanic al musulmanilor, Asociaţia musulmană din Marea Britanie şi unele organizaţii creştine, sprijinite de primarul Londrei) au vrut să se disocieze de „minoritatea extremistă". Iniţiatorii acestei manifestaţii susţineau că „avem dreptul să fim mînioşi, dar mînia trebuie să ţină seama de prevederile legii şi trebuie să respectăm drepturile celorlalţi". Mai frumos decît în vise, dar problema e că puterea mobilizatoare a chemărilor la moderaţie e tot atît de searbădă, pe cît e mesajul de moderat, în timp ce discursurile celor care vor un Califat arab condus de Sharia, condamnarea la moarte a ziaristului danez (cel olandez – Theo Van Gogh – a fost executat fără condamnare publică) şi alte obiective sinistre sînt mobilizatoare: cînd mînia se leagă direct de moarte, sporesc şansele de cîştigare a maselor. Pentru politicieni, dar şi pentru politologi, problema atitudinii faţă de musulmani capătă caracter de urgenţă: Orientul Apropiat şi cel Mijlociu sînt focare de conflicte mai mult sau mai puţin manifeste, iar prezenţa în număr semnificativ a unei populaţii musulmane în ţările industrializate din Europa anulează formalităţile pentru importul de violenţă.

Mişcările migratorii recente, începute în anii '60, au adus 379 de milioane de oameni în Europa celor 15, aproximativ 15 milioane din ţările cu cultură islamică în special din Magreb, Turcia şi subcontinentul indian. Ani de zile ţările europene au crezut că modelele lor de civilizaţie le-ar permite acestor noi populaţii să-şi găsească locul. Pariul a mizat pe forţele de integrare din teritoriul paşnic şi ordonat de către piaţa liberă şi de iniţiativa individuală.

Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, din SUA, următoarele de la Madrid şi Londra, au dat la iveală o realitate surprinzătoare: acţiunile teroriste din Israel, din Indonezia, Kenya sau Sudan, cele asumate de organizaţiile palestiniene, mai de demult din Germania sau Italia, erau înfăptuite de tineri îndoctrinaţi, crescuţi în taberele de refugiaţi sau în şcolile religioase din ţările musulmane. Acum autorii erau persoane crescute şi trăite în ţările europene, aparent perfect adaptate valorilor Occidentului. „Cine sînt oamenii aceştia care trăiesc printre noi amăgindu-şi propriile familii" – se întreba Roger Cohen în *International Herald Tribune* (20 iulie 2005). Cine sînt oamenii aceştia – continua el – îmbrăcaţi la fel ca noi, cu obiceiuri asemănătoare cu ale noastre, capabili să gîndească sănătos şi raţional, dar gata în numele felului cum interpretează ei islamul să se omoare pe ei şi, odată cu ei, cît mai mulţi cetăţeni ai Occidentului păgîn? E tentant şi, într-un sens, liniştitor să-i considerăm drept un produs al disperării create de represiune şi de excludere sau cum a spus prim-ministrul britanic Tony Blair de «pervertirea credinţei religioase», credinţă tocmai bună să dea unor vieţi trăite în frustrare, sentimentul ordinii şi un sens misiunii distructive cu care se simt investiţi. Mi-ar place ca lucrurile să fie atît de simple, dar într-o măsură din ce în ce mai mare, realitatea ne duce în altă direcţie. Mi-aş fi dorit să fie aşa, deoarece soluţiile, oricît de dificile, ar fi fost identificabile: înlăturînd represiunea şi excluderea, o să dispară şi motivul crimei în numele unei credinţe perverse" – continuă Robert Cohen.

Fără democraţia occidentală, n-ar exista terorism islamic

Preşedintele Bush crede că răspîndirea democraţiei ar anula potenţialul de violenţă, dar teroriştilor care au trăit la Leeds şi la Hamburg nu libertatea şi democraţia le lipsea. „Poate că tocmai natura împovărătoare a libertăţii occidentale, cu multitudinea ei de opţiuni şi absenţa absolutismului moral, i-a pus să-şi caute refugiul în credinţa fanatică. Un segment al islamului urăşte Occidentul. Muniţia acestei uri e adunată din Irak şi Afganistan, dar rădăcinile ei sînt mult mai adînci. Rădăcinile sînt în sentimentul de umilinţă, în convingerea că marea civilizaţie islamică a fost distrusă de străinii imperiali din Occident – francezi şi britanici, intruşi sionişti sau imperialişti americani. În chemarea formulată de Al-Qaeda, de restaurare a Califatului, ei văd o cale de a înlătura umilirea şi în anumite versete coranice găsesc îndreptăţirea acestei chemări. (...) Cu alte cuvinte, Occidentul nu este confruntat cu rezultatele opresiunii şi ale excluziunii de la Riad, Bagdad sau Leeds, ci cu o idee belicoasă căreia i-a venit timpul" – conchide Robert Cohen.

> „Cel mai important fenomen al epocii noastre este violenţa afirmării islamice. Subestimată de majoritatea contemporanilor noştri, ridicarea islamului este analogic comparabilă cu începuturile comunismului în timpul lui Lenin. Consecinţele acestui fenomen sînt deocamdată imprevizibile".
>
> André Malraux, 1956

Această idee belicoasă acţionează acum în Europa, nevoită să-şi revizuiască opiniile în legătură cu puterea sa de a-i integra pe străini. Revista franceză *L'Express* dedică dosarul săptămînii 26 ianuarie-2 februarie 2006 acestei probleme, încercînd să treacă în revistă majoritatea punctelor de vedere şi diversitatea situaţiilor din ţările UE: „Pe de o parte, intensitatea crizei lumii musulmane în faţa modernităţii: violentele conflicte interne cunoscute de această religie în beneficiul islamismului – şi miile de musulmani din lume sînt primele sale victime – se propagă pe continentul european. Pe de altă parte, redescoperirea pregnanţei religioase într-o Europă care s-a eliberat atît de semnificativ de ea, încît nici nu mai vrea să-i păstreze urma în preambulul Constituţiei europene. Chiar în Spania sau Italia, europeanul obişnuit e mirat cînd, în timp ce el răsfoieşte distrat un cotidian gratuit în metrou, îl vede pe vecinul său psalmodiind Coranul cu o fervoare de mult uitată."

Islamul refuză dreptul comun egalitar

„Statisticile din Bruxelles confirmă acest decalaj religios: mai mult de o treime din europenii din Europa de Nord se declară fără religie, iar în Europa Occidentală doar 25% dintre credincioşi (catolici, evrei şi protestanţi) se declară practicanţi, în timp ce musulmanii sînt 72% practicanţi. Acest hiatus între societăţile secularizate şi populaţiile pentru care religia rămîne un argument de autoritate a devenit problematică din cauza unei particularităţi a islamului. Practicanţii stricţi consideră Coranul o serie de reguli care transcend identităţile naţionale. Conţinutul acestor prescripţii a ajuns să invalideze soluţiile «multiculturale» predicate peste tot în Europa, inclusiv în Franţa anilor '80. Multiculturalismul a explodat pe chestiunea centrală şi esenţială a drepturilor femeii şi homosexualilor. Pedagogia a fost eficientă: s-a dovedit că dogma «respectului faţă de culturi», în numele echivalenţei lor, intră în conflict cu egalitatea indivizilor. Diferenţa nu este întotdeauna «echivalentul unei bogăţii». Cel mai grav nu a fost faptul că aceste particularisme constituie o miză de putere în sînul unor populaţii foarte diverse, scindate între dorinţa, majoritară dar tăcută, de integrare şi influenţă şi o minoritate zgomotoasă care vede în această majoritate o masă de manevră, dorind s-o controleze, supunînd-o unui «statut personal» derogatoriu faţă de dreptul comun. Nu doar extrema dreaptă consideră islamul neasimilabil în societăţile europene, dar şi islamiştii proclamă că dreptul comun egalitar este inaplicabil".

Aroganţii şi dezmoşteniţii

Islamul european a modificat şi clivajul tradiţional dreapta-stînga. Gilles Kepel, specialist al lumii musulmane, arată cum noile moduri de construcţie identitară au intrat în politică: „Pînă la mijlocul anilor 1980, pentru multe persoane de origine musulmană, trăind în Franţa, chiar dacă erau pioase şi credincioase, islamul se referea la scopurile ultime. Imigranţii erau muncitori la Renault, se identificau cu Confederaţia Generală a Muncii (CGT) şi se regăseau în clivajul dreapta-stînga. Toate aceste realităţi dispar odată cu referentul comunist şi se cristalizează prin afirmarea islamică. În jurul islamului se recompune o parte din peisajul politic. Prin itinerarul lui Tarik Ramadan, de exemplu, se poate astăzi observa cum o parte din mişcarea islamistă a încercat să înscrie identitatea musulmană în disputa dreapta-stînga în numele conflictului între «dezmoşteniţi» şi «aroganţi», reluînd retorica revoluţiei iraniene. Să nu uităm că Ali Chariati, unul dintre inspiratorii acestei revoluţii, a fost cel care a adăugat discursul religios limbajului folosit de militanţii lumii a treia – el a tradus în persană *Blestemaţii pămîntului* de Frantz Fanon. *Opresori-oprimaţi* a fost tradus prin «aroganţi»-«dezmoşteniţi», termeni coranici. Astfel, revoluţia a recuperat stînga iraniană şi pe majoritatea opozanţilor faţă de dictatura şahului. În Europa, o parte din mesianismul de stînga, acum lipsit de proletariat, care a încetat să mai fie o categorie sociopolitică, s-a mulţumit cu aceşti dezmoşteniţi şi se va alia cu unii militanţi veniţi dinspre islamism".

Revenind la analiza din *L'Express* semnată de Eric Conan şi Christian Makarian: „În islamism, ca şi odinioară în comunism există orbi şi idioţii «utili» din sînul elitelor europene. Maşina de război ideologic se numeşte «islamofobie». Prin acest termen, introdus în Europa în 1998 de Tarik Ramadan, molahii iranieni denunţă femeile care refuză voalul, iar în discuţiile generale acuzaţia de islamofobie anulează orice tentativă critică. Menit să sustragă islamul oricărei critici, critici devenite obişnuite în Europa pentru celelalte religii, cuvîntul serveşte pentru a-i culpabiliza pe reformatorii islamului sau pe doritorii de a se emancipa de sub influenţa lui".

Musulmanii europeni refuză pluralul

Cine sînt musulmanii din Europa şi la ce se pot aştepta europenii din partea lor? Răspunsurile date de manifestaţiile de stradă nu sînt deloc liniştitoare. În ziare, sînt mai multe nuanţe, ceea ce creează aparenţa raţionalităţii: „Există oare o comunitate musulmană în Europa? Termenul de comunitate desemnează un grup de indivizi trăind deschis sau nu, separat de restul societăţii (distanţă spaţială) şi izolat de modul de viaţă al acestei societăţi (distanţă culturală). Raportaţi la această definiţie, e clar că musulmanii europeni constituie mai curînd o comunitate ideală şi nu una reală: chiar dacă au referinţe culturale comune, chiar dacă în unele ocazii au aceleaşi reacţii, ei nu trăiesc într-un spaţiu închis şi nu au moravuri fundamental diferite de cele ale altor europeni. Contrazicînd reprezentarea dominantă, chiar şi pe cea a politicienilor, musulmanii nu trăiesc întotdeauna la periferie sau în Londonistan şi chiar dacă locuiesc acolo, «occidentalitatea» învinge «islamitatea». Trebuie eliminat urgent din imaginarul colectiv reprezentarea unei «comunităţi musulmane», un stat în stat, a unui grup structurat în decalaj cu marele corp social. Din această colosală prejudecată psihologică a apărut tema «discriminării pozitive»: presupunînd că musulmanii alcătuiesc un bloc omogen, uniţi în aceeaşi credinţă şi aceleaşi moravuri şi obligaţi de respectul pentru această diferenţă, considerată radicală, le-am acordat drepturi speciale în acord cu modul lor de viaţă. Or tocmai discriminarea pozitivă, lăsînd să se dezvolte o societate pluriculturală sau grupuri sociale considerate prea diferite pentru a se supune regulilor generale, a creat în mod inevitabil o comunitate islamică întoarsă spre ea însăşi. (...) Să ieşim din această viziune postcolonialistă, considerînd musulmanul din Europa «un indigen importat» căruia i se acordă condiţii speciale pentru ca «islamitatea» asimilată unei esenţe intangibile să se poată manifesta". (Abdennour Bidar, profesor de filozofie la Universitatea din Nisa, *Le Monde*, 7 februarie 2006)

Cifre antipatice

În 1993, în Franţa, 71% dintre copiii de origine magrebină se simţeau mai aproape de modul de viaţă şi de cultura franceză decît de cel al familiei lor. În 2003 – aceştia erau doar 43%. În Germania, 21% dintre musulmanii care trăiesc acolo nu consideră „Constituţia germană conciliabilă cu Coranul". În Marea Britanie, 6% din musulmanii de acolo aprobă atentatele din iulie 2005, înfăptuite de teroriştii locali, jucători de cricket. După atentatele de la Madrid, două organizaţii principale iberice musulmane duc o polemică în public, întrebîndu-se dacă Bin Laden poate fi declarat „în afara islamului"...

Istoria victoriilor europene

732 – Victoria de la Poitiers
1492 – Recucerirea Peninsulei Iberice
1571 – Bătălia de la Lepanto
1683 – Asediul eşuat al Vienei
1918 – Căderea Imperiului Otoman

Pentru profesorul arab, în Europa nu există musulmani tipici, „toţi au devenit atipici", în contact cu valorile universale cu care sînt în contact zilnic şi au alcătuit un islam pe măsura fiecăruia, respectînd prescripţiile personal convenabile ale *sharia*. Gilles Kepel, într-un recent articol din *Le Monde* (11 februarie 2006) crede şi el că în Europa se va da bătălia pentru includerea islamului în modernitate: „Populaţiile europene de origine musulmană vor fi vectorul democratizării ţărilor de origine prin felul exemplar în care s-au integrat şi a modului cum au reuşit în societăţile liberale şi pluraliste sau, dimpotrivă, se vor vedea în situaţia de ostatici ai statelor autoritare şi ai mişcărilor islamiste din lumea musulmană, devenind un cal troian pentru destabilizarea bătrînului continent, accentuînd diferenţele confesionale?".

E o întrebare auzită din ce în ce mai slab, acoperită de zgomotul şi furia demonstraţiilor de stradă, de filmele cu decapitări, de declaraţiile care anunţă moartea. De data asta, pacea lumii depinde de cei cu auzul fin.

HUNEDOARA: IMPRESII VAG TURISTICE

Deva este situată pe malul stîng al Mureşului, la poalele munţilor Apuseni şi Poiana Ruscă. Atestat documentar în 1387, oraşul Călan se află pe locul unei aşezări rurale din Dacia Romană. Municipiul Hunedoara a fost declarat în urmă cu cinci ani zonă defavorizată. Amintirile luminilor stinse ale fostului combinat de la Călan. Luminile recent aprinse şi occidentalizate, amplasate de Primărie, la cetatea Deva. Magie în pericol de prăbuşire la Castelul Corvineştilor. O suită de reportaje, pentru care mulţumim domnilor Alexandru Gruian, corespondentul TVR Deva, Adrian Iovănescu, primarul oraşului Călan, şi Nicolae Cerişer, directorul Muzeului Cetăţii Corvineştilor, pentru sprijinul acordat. ***(S. G.)***

Iaromira POPOVICI

Trenul, turistul şi oraşul

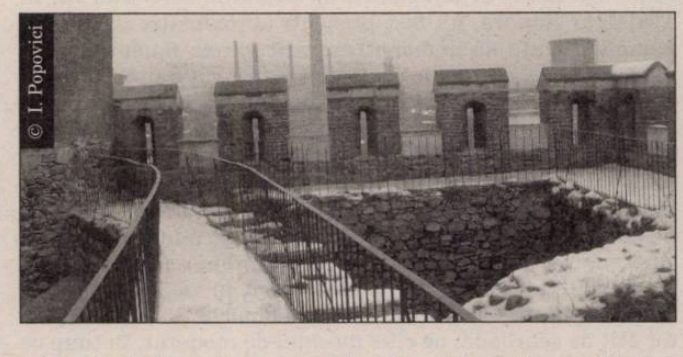

O parte din călătorii români medii aleg, încă, trenul: cu precădere femei sau oameni de la vîrsta a doua în sus. Nu se poate stabili însă o regulă clară: depinde de cum e trenul şi de preţul biletului. Cert este că şi noi, reporterii-turişti, am ales tot varianta căilor ferate, care ni s-a părut convenabilă la drum lung. De fapt, e mai mult de-atît: călătoria cu trenul, spre deosebire de cea cu maşina mică şi personală, promite potenţiale aventuri, întîlneşti alţi oameni, din alte medii decît cele zilnice, le auzi poveştile, le împărtăşeşti dramele de la o gară la alta...

Acceleratul spre Deva era preferatul cerşetorilor: neinspirînd atîta spaimă cît *Intercity*-ul, acesta părea a fi locul ideal pentru ciungi, ologi sau copii ai străzii, toţi cu feţe din cele mai fioroase, parcă ieşiţi din *Opera de trei parale*. Unul dintre ei, imens, cu un pansament piratesc pe un ochi, ne-a cerut 10.000 de lei ca să-şi schimbe pansamentul. Nici nu mai ştiu dacă lui i-am dat, sau altuia, la fel de înspăimîntător, dintr-un mic impuls de milă creştinească şi din altul mai mare de laşitate, gîndindu-mă că nu prea e lume la clasa întîi... De altfel, controlorul din trenul de întoarcere mi-a confirmat fricile: un alt interlop amenînţase cu cuţitul o doamnă singură în compartiment, doamna fugise şi lăsase două milioane în geantă, pe care agresorul, evident, le luase...

Nu toţi cerşetorii erau înspăimîntători. O pereche de copii ai străzii, o fetiţă de vreo 12 ani şi un băiat mai mic cîntau, culmea, cîntecul clasic al aurolacilor din metrou: „Mamelor din lumea-ntreagă". Contra a 20.000 de lei, l-am înregistrat, atît cît l-au ştiut copiii: „Mamelor din lumea-ntreagă / Eu vă dau un singur sfat: / Nu lăsaţi copii pe stradă / Din cauza lui bărbat. / Căci copilul fără mamă / E ca frunza fără rod / Azi se naşte, mîine moare / Şi la ei tu n-ai să vii. / Mamă, de ţi-e dor de mine / Ia un tren şi vii la mine ./ Dacă vezi că e departe / Dă-te jos şi scrie-o carte / Şi trimite-o la dormitor / S-o citesc cu lacrimi". Precum se vede, e un cîntec de tren.

Trenul e locul poveştilor *horror*, dar şi de supravieţuire: pe drumul de dus am auzit despre o doamnă care a scăpat de un anevrism cerebral, iar pe cel de întoarcere – am cunoscut-o pe o alta care a scăpat după ce s-a răsturnat cu maşina în Someş şi şi-a refăcut viaţa recăsătorindu-se la 8 ani după divorţ. De la controlorul din *Intercity*-ul de întoarcere am aflat că oamenii fumează unde n-au voie, dau scrumul pe jos şi că Aradul are cel mai frumos ştrand din ţară.

După ce acceleratul a preluat locomotiva unui personal pentru că a lui proprie a avut o problemă la conducta de aer – şi odată cu ea şi pasagerii ei – am ajuns, în cele din urmă, la Deva. Prietenul nostru de la TVR s-a tot scuzat, plin de bunsimţ, în privinţa oraşului său: că e mic şi provincial, şi nu prea ai ce face în el. Sînt de acord: dar, cum bine se ştie, una e cînd locuieşti, şi alta cînd doar vizitezi un loc.

Din perspectiva vizitatorului, pare un oraş curat, civilizat, liniştitor, în care au rămas destule privelişti de admirat: case, biserici, cetatea. Cea din urmă, pe care am vizitat-o a doua zi, atestată din secolul al XIII-lea, e bine pusă în evidenţă de un palpitant drum cu telecabina. Deşi nu mai sînt decît ruine, priveliştea merită urcuşul. Sus aflăm că, vara, chiar în incintă, era un bar unde se cîntau manele. Acum nu mai sînt decît anunţuri cu „Atenţie, vipere!" şi un cîine care se adăposteşte într-un butoi. Tot pe munte s-a mai pus o cruce că aşa e moda.

Jos, în oraşul nu prea mare, o mulţime de firme pe care, în Bucureşti, le consider însemnele familiare ale capitalismului de zi cu zi: Diverta, Leonardo, Kenvelo, Optinova, McDonald's...

În moravuri, o combinaţie de calm aredelenesc cu naivitate provincială, cum găseşti mai rar în Bucureşti: chelnerii sînt mai greoi, mai puţin politicoşi, pe de altă parte, mai sinceri şi mai apropiaţi: nu te încurajează să comanzi prea mult, dimpotrivă, se miră dacă mai vrei ceva, te sfătuiesc să iei mai puţin, să nu te arunci la anumite feluri... Dacă nu au ceva în meniu, îţi spun cu candoare că s-a terminat şi, dacă ai pretenţii prea mari, îşi permit să te dojenească. Preţurile sînt mult mai mici, de genul 30.000 de lei un aperitiv...

Într-o zonă de biserici vechi, tradiţionale, ortodoxe, dar şi greco-catolice, poţi găsi şi o arhitectură avangardistă, uşor SF, dar şi una de un rococo ostentativ, gen căsuţă de turtă dulce (teatrul din Deva, care momentan nu funcţionează). Precum şi tipicul profil de centru comercial, ca-n cazul supermarket-ului Ulpia Traiana.

De altfel, atît Decebal, cît şi Traian îşi au statuile lor în centrul oraşului. Decebal e şi un bulevard, pare-mi-se. Din fericire, tenta istorică nu e atît de exagerată încît să strice prima impresie, de căldură şi civilizaţie, pe care ţi-o dă oraşul.

Stela GIURGEANU

Cetatea zînelor

Se află, undeva, la aproape 20 de kilometri de Deva. Apare privirilor din depărtare, ca un cadru de poveste. Cu creneluri şi turnuri înalte, cu pod peste rîu şi porţi uriaşe. Castelul Hunyazilor sau al Corvineştilor, denumit astfel după numele celor care l-au construit.

Atestat istoric în secolul al XIV-lea ca fortăreaţă aparţinînd familiei Anjou, a fost donat familiei Corvin, la începutul secolului al XV-lea, în vremea cneazului Voicu, drept recompensă pentru meritele militare. Fiul lui Voicu, Ioan de Hunedoara sau Johannes de Hunyand (pentru care pînă în prezent, în fiecare zi, în toată lumea catolică, la ora 12, bat clopotele!), dezvoltă construcţia, lucrările fiind finalizate de Matei Corvin. După Corvineşti, castelul a mai avut 22 de alţi proprietari, iar perioada lui de glorie, adică perioada cu domniţe, baluri şi imagini de poveşti, se încheie în secolul al XVIII-lea, cînd intră în proprietatea Imperiului Habsburgic şi este preschimbat în depozit de fier şi adăpost pentru mineri şi muncitori.

Documentele nu-şi mai amintesc însă de vremurile cu zîne.

Departe de atestatele şi de datele istoricilor, în ciuda transformărilor radicale şi a trecerii timpului, cetatea se înalţă în prezent, încă semeaţă, trăinicie învăluită de un mister explicabil doar prin poveştile bătrînilor. Se spune, aşadar, că longevitatea cetăţii (care a trecut şi printr-o sumedenie de incendii şi explozii) se explică prin mîna unei zîne şi rost de vrajă. Se mai spune că a fost ridicată într-o singură noapte, din jocul copilăresc a trei surate.

Una'n Hunead, cealaltă la Grădişte'n deal înalt, alta'n Orlea p'un deal mare.

Cum celelalte două cetăţi, fiind zidite cu fir de iarbă, s-au prăbuşit în dimineaţa următoare, zînele din Grădiştea şi Orlea au prins pică pe mezina lor din Hunedoara. Aşa că au luat un *fier cumplit*, l-au învîrtit de trei ori în aer şi l-au aruncat cu putere spre surata lor, care stătea mîndră pe crenelurile cetăţii. Soarele a făcut însă ca lama fierului să lucească, iar zîna s-a ferit la timp; fierul, trecînd pe lîngă ea, s-a izbit de munţi, despicîndu-i în două. De atunci, numele muntelui a rămas Retezat, iar cele două zîne, înţelegînd că la mijloc este o vrajă mai mare ca a lor, şi-au lăsat sora în pace şi n-au mai avut treabă cu cetatea.

Ancoraţi fiind însă mai mult în realitatea celor cîteva grade sub zero, decît în căldura tărîmului de vis, am fost avertizaţi de la bun început că, pentru a vizita castelul, trebuie haine groase. Pe timp de iarnă, în încăperile pentru care n-au fost bani de restaurare şi pentru instalarea centralelor termice (adică, majoritatea) este un frig de îngheaţă bateriile în reportofon şi reportofonul în mînă.

Traversăm podul străjuit la intrare de o statuetă ciudată, despre care aflăm că datează din secolul al XVII-lea şi că l-ar reprezenta pe sfîntul Ioan de Nepomuk, protectorul podului. După ce plătim biletele, cumpărăm pliante şi cărţi, intrăm în incintă.

Aici ne întîlnim cu domnul **Nicolae Cerişer,** directorul muzeului. Ne este schiţat istoricul castelului şi, pe scurt, problemele lui actuale. „Pe scurt", pentru că totul poate fi rezumat într-o singură propoziţiune, o propoziţiune periculoasă, o propoziţiune de prăbuşire.

„Vorbim de un simbol al arhitecturii medievale din România, clasat pe lista monumentelor de categoria A; nu ştiu dacă e vorba doar de subiectivismul de coordonator sau de localnic, dar există multe păreri care îl clasează a fi de prim rang între castelele din partea de răsărit a Europei."

Intrăm în capelă, una dintre cele două camere (din 28) încălzite. „Aici am reuşit să montăm centrale termice, cu bani veniţi mai mult din buzunarul propriu şi de la Primărie." Aflu că prezervarea unui micro-climat este necesară atît pentru întreţinerea zidăriei, cît şi pentru păstrarea ultimelor vagi umbre de foste picturi şi decoraţiuni.

Părăsim cu destulă obidă căldura din capelă, pentru a ne aventura mai departe. La început cu greu, apoi din ce în ce mai deschişi, ne lăsăm atraşi de căldura legendelor.

Pereţii din Loggia Matei, în aripa de Nord, păstrează urmele picturii laice de secol XV şi legenda controversată a familiei Corvinilor. Imaginile, aproape şterse, mai au încă puterea să şoptească, îndemnînd, şi în prezent, la o bîrfă mică, pe istoriografii moderni: *cică* – spun ele – Iancu de Hunedoara ar fi fost fiul nelegitim al lui Sigismund de Luxemburg şi al Elisabetei Szilágy; mai spun că Sigismund ar fi dăruit Elisabetei un inel, pe care aceasta trebuia să-l dăruiască, la rîndul său, copilului, cînd ar fi împlinit vîrsta călăriei; inelul, cu sigiliul regal, ar fi fost răpit de un corb, pe care viitorul domnitor l-ar fi săgetat şi l-ar fi ales, mai apoi, ca blazon.

Mai încolo, Sala Dietei, locul unde, pe vremuri, s-ar fi întîlnit înalta nobilime din Transilvania pentru a discuta probleme politice sau pentru a da petreceri fastuoase; dacă asculţi cu atenţie, crăpăturile adînci ale pereţilor mai păstrează şi acum zumzetul balurilor de demult, cu mese întinse şi muzică aleasă.

„Odinioară, pe pereţi, au fost picturi frumoase şi decoraţiuni splendide."

O clipă, în ciuda frigului pătrunzător, ai impresia că este aievea. Într-un colţ, directorul muzeului ne arată o nişă mare, un fel de cămin. „Cînd avea loc un festin, cu două-trei zile înainte, aici se ardeau lemne sau se aduceau sobe mobile, cu scheletul din fontă, placate cu ceramică sau porţelan pictat, avînd la picior roţi din bronz."

Mai aruncăm cîteva priviri spre trecutul de poveste; Camera Domniţelor, Sala Cavalerilor, Turnul Capistrano, şi celebra Fîntînă (săpată, se pare, de trei prizonieri turci, cărora Iancu de Hunedoara le-ar fi promis libertatea dacă, săpînd în piatră seacă, vor da de apă; după 30 de ani, prizonierii găsesc apa, dar urmaşul lui Iancu nu ţine promisiunea domnitorului, condamnîndu-i la moarte; înainte să moară, unul dintre turci sapă o inscripţie, ca un blestem pe un zid – inscripţie care poate fi văzută şi azi – *apă ai, dar suflet n-ai).*

Poate intra în patrimoniul mondial?

Întreb naiv şi exaltată de atîtea poveşti, părîndu-mi-se că am şi găsit, pe loc, soluţia ideală pentru salvarea cuibului de legende.

Mi se răspunde însă cu un zîmbet alb că, bunăoară, şi cetăţile dacice din munţii Orăştiei fac parte din patrimoniul UNESCO... situaţia financiară fiind însă aceeaşi.

„...Avem, în primul rînd, nevoie de un acoperiş bun care să conserve zidăria; mai avem nevoie de montarea, în întregul castel, a unor instalaţii pentru asigurarea unui microclimat stabil; apoi de refacerea finisajelor interioare şi exterioare; reabilitarea mobilierului..."

...Pînă la urmă, pentru salvarea cuibului de legende, ar fi nevoie, de fapt, de cinci milioane de dolari. Aflu însă că, pînă în prezent, din această sumă s-au alocat de-abia 400 de mii, sumă importantă, dar fără prea mari şanse de a prezerva Cetatea.

Plecăm, cu sufletul plin de legende şi fiori (care nu sînt cauzaţi în totalitate de frig), mulţumim directorului, salutăm cavalerul din vîrful unui turn şi lăsăm în urmă castelul, sperîndu-i încă trăinicia vrăjii zînei *Hinedoara*.

LA CĂLAN, PRINTRE SCHELETE INDUSTR.

Stela GIURGEANU

Oraşul-fantomă

În apropiere de Hunedoara, pe DN66, se află oraşul Călan. În prezent, un oraş mort, pe străzile căruia se desfăşoară în fiecare zi, de dimineaţa pînă seara, o stranie forfotă de duminică. Oamenii se plimbă în virtutea inerţiei pentru că altceva nu mai au de făcut. Slujbe nu mai există (mi se spune că, dacă se mai întîmplă să se facă niscaiva angajări, pentru o carte de muncă legală, locuitorilor li se cere tarif fix şi negru de 150 de euro!); în case este frig, oraşul este debranşat de la încălzire de ani buni, oamenii nu mai au cu ce plăti facturile, iar singurele surse de venit sînt lucrul cu ziua sau scormonirea prin pămîntul fostului combinat după rămăşiţe de fier vechi, pe care mai apoi să le poată vinde. Cafenelele şi restaurantele aparţin în mare parte pensionarilor, pentru că, paradoxal, aceştia îşi permit mai mult decît cei mai tineri – majoritatea şomeri sau incluşi în serviciile de asistenţă socială. Pe străzi, continuă carnavalul în negru al fostelor lumini de bunăstare. Un festin tăcut, cu capul plecat spre pămînt, fără vise şi fără muzică, un festin al amintirilor de odinioară, strecurate acum de ochi localnici, vizitatorilor curioşi, prin slabe tresăriri de fostă mîndrie. Pentru că pe vremuri...

...Pe vremuri i se zicea „Victoria" Călan şi era al treilea combinat siderurgic din ţară. Devenit încă dinainte de al doilea război mondial un puternic centru al siderurgiei româneşti, producea, pe lîngă tradiţionala fontă cenuşie (aflu, într-una din acele ultime tresăriri de mîndrie locală, cum că de aici a plecat fonta pentru construirea Turnului Eiffel), cocs metalurgic şi piese turnante. Odată cu expansiunea combinatului siderurgic în anii '60-'70, se naşte oraşul nou. Se construiesc blocuri pentru muncitorii veniţi din toate colţurile ţării, pentru că, în perioada de glorie, combinatul avea peste 7.000 de angajaţi. Cum salariile erau foarte atractive (atingînd, fără primele substanţiale, 3.000 de lei, în contextul în care un salariu mediu era de 2.000), oamenii au migrat în masă, din toate colţurile ţării, spre Călan.

După 1980 a urmat însă declinul. Primarul actual al Călanului, domnul **Adrian Iovănescu,** îmi povesteşte că în prezent rata şomajului depăşeşte 40%, iar potenţialul forţei de muncă este de 8.000 de oameni.

„După Revoluţie combinatul s-a împărţit în 12 mici societăţi, independente una de cealaltă. Asta a însemnat, de fapt, începutul sfîrşitului. Soluţia, departe de a fi fost unica, a fost cu siguranţă cea mai proastă. Din cele 12 societăţi, numai una singură a funcţionat, privatizîndu-se."

SIDERMET (societatea desprinsă din fostul combinat siderurgic) s-a privatizat investind active ale fostului combinat, în valoare de peste cinci milioane de dolari, într-o nouă societate, AMIDIP, care a luat fiinţă în 2003. Această nouă societate începe colaborarea cu firma germană, Pipe Productions (care, prin investiţii majore, devine şi acţionar majoritar, cu 66% dintre acţiuni). Producţia de tuburi de fontă ductilă ar fi asigurat, pe lîngă cele 600 de locuri de muncă deja existente, încă altele 1.000.

Totul părea a fi relansarea economică şi socială a oraşului.

Însă după numai primele investiţii germane la AMIDIP, creditorii fostei SIDERMET Călan, care nu-şi primiseră banii pe datorii şi care au aflat cu stupoare că SIDERMET-ul a devenit parte acţionară a unei noi şi de viitor societăţi, au iniţiat acţionarea în judecată, cerîndu-şi recuperarea datoriilor şi activele pe care SIDERMET le investise în constituirea AMIDIP.

Din acel moment investiţiile germane au încetat, activitatea AMIDIP s-a oprit, iar în loc de angajări, s-au făcut şi mai multe disponibilizări.

În aceste condiţii a fost nevoie de intervenţia Guvernului. Prin ordonanţa de urgenţă privind finalizarea investiţiei „Turnătoria de tuburi de presiune din fontă ductilă de la Călan", AVAS-ul (Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Statului) trebuia să lichideze AMIPID-ul, să evalueze activele investite de SIDERMET la această unitate şi să negocieze vînzarea acestora către firma germană Pipe Productions, astfel încît aceasta să devină unic acţionar al societăţii nou înfiinţate. Nu s-a ajuns însă la nici un rezultat.

„Pentru a se ieşi din impasul datoriilor – îmi continuă primarul Iovănescu saga privatizărilor şi afacerilor pe sub mînă – metalul şi activele care se puteau valorifica s-au vîndut unei alte societăţi, societatea *Forever,* iar terenul s-a păstrat la societatea lichidantă, adică SIDERMET SA Călan care intră, la rîndul său, în lichidare. AVAS-ul preia, ca lichidator general, această societate şi încearcă să vîndă şi el ce-a mai rămas, fiind creditorul principal al SIDERMET-ului. După ce a vîndut tot ce se mai putea vinde, societatea a atins stadiul zero."

În prezent, după toate procesele şi privatizările, problema oraşului şi a locuitorilor săi constă în faptul că „lichidatorul, cînd a vîndut, nu a fost interesat ce se întîmplă mai departe. Nici un cumpărător nu a avut nici o obligaţie contractuală de mediu. Fiecare venea, cumpăra ce îi trebuia, pleca fără nici o obligaţie şi fără a-şi pune problema curăţeniei".

În prezent, la Călan sînt sute de hectare de teren nefolosibile. Pentru că pămîntul este mutilat de construcţiile gigantice de beton; „prădat" de toate societăţile care au trecut şi au ras tot ce putea fi valorificat – fier vechi, cabluri, cărămidă –, lăsînd în urmă doar scheletele inutile de beton.

„Am solicitat printr-o serie de documente adresate Camerei Deputaţilor să treacă acest teren în patrimoniul oraşului Călan pentru a ne da şansa să găsim singuri fonduri de ecologizare."

Solicitările primarului au început din 2004, pînă acum, nefăcîndu-se nimic în acest sens.

„Nu ne mai interesează cine sînt vinovaţii, cine a furat, cine a vandalizat sau cine a escrocat. Asta este doar o parte a problemei, dar nu şi rezolvarea ei. Aici trebuie făcută curăţenie. Sînt foarte mulţi oameni, investitori care ar fi interesaţi de teren, un teren care ar avea valoare doar dacă ar fi pregătit pentru o potenţială investiţie. Ar trebui să dispară scheletele de beton, pentru a se putea construi altceva."

Aflu de vizita unor polonezi. Vroiau să facă un combinat de prelucrare a lemnului, ceea ce automat ar fi creat o sumedenie de locuri de muncă. Văzînd însă terenul, „ne-au spus că, pînă nu se face curat, ei nu se bagă, pentru că, aşa cum este în prezent, valoarea terenului este foarte mică, costurile pentru a-l valorifica depăşind investiţia".

Polonezii au venit, au văzut şi au plecat... ridicînd din umeri şi depărtîndu-se, pe DN66, de oraşul mort, pe străzile căruia se desfăşoară în fiecare zi o stranie forfotă de duminică. Oamenii se plimbă în virtutea inerţiei pentru că altceva nu mai au de făcut...

Iaromira POPOVICI

O groapă de gunoi multilateral dezvoltată

Oraşul industrial Călan: foşti mastodonţi de fier, furnale, turnuri, toate sub formă de schelet. Un peisaj demn de *Dodeskaden*-ul lui Kurosawa sau de orice antiutopie care prezintă lumea după bombardamentul atomic: un oraş-fantomă, o imensă groapă de gunoi, o amară mărturie a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, pe care unii dintre noi am avut norocul s-o prindem. Un oraş artificial, construit cu orice preţ în jurul unei industrii, care acum nu mai e – ne precizează prietenul nostru **Alexandru Gruian,** corespondent al TVR 1 din Deva.

Turnătorii de ieri, căutătorii – în gunoaie – de azi

Printre ruine, populaţia oraşului şi a unora din satele apropiate caută în gunoaie. Mai bine-zis, sapă: pentru că nu e vorba de aceeaşi „activitate" pe care o depun, aleatoriu, semenii noştri bucureşteni prin tomberoane. Aici e vorba de muncă, şi încă de una grea, care durează zi-lumină şi pentru care e nevoie de un întreg arsenal: tînăcoape, baroase, lopeţi.

Unul dintre interlocutorii noştri chiar are o bicicletă dotată cu o colecţie din toate aceste ustensile: e tînăr, destul de în putere, şi dacă n-ai şti unde merge, ai zice că face parte dintr-o brigadă mobilă de reparaţii la domiciliu. Bicicleta nu e singurul mijloc de transport folosit: alţi locuitori ai oraşului vin la ruinele fostului combinat cu căruţele. La venire sînt încărcate doar cu uneltele necesare. La plecare, cu fier vechi şi cărămizi.

Căci asemenea lucruri, cu mici variaţiuni pe aceeaşi temă, se mai pot găsi printre scheletele fostei mîndrii hunedorene: „Luăm nişte plăci de azbociment, deşeuri d-ăstea, la un coteţ, la o găină, s-acoperim şi noi" – ne declară, franc, cel dintîi întrebat, din satul Băţălan, fost cioban la CAP-ul de pe Valea Sîngeorgiului. „Cînd CAP-ul s-a desfiinţat, fiecare a luat ce-a putut, ăsta-i filmul, nu avem ce face." El a rămas pe drumuri, să lucreze cu ziua pe la oameni. Şi să-şi completeze ajutorul social de 2 milioane şi ceva pe lună săpînd după o bucată de fier, de dimineaţa pînă seara.

Fierul rămas de la combinat are deja propriul lui circuit: oamenii îl extrag, săpînd, dintre dărîmături; apoi îl duc la centrele de colectare a fierului vechi, unde îl vînd cu 2.000-2.500 de lei/kg. Abia dacă se grupează cîte 5 oameni fac cîte 150-170.000 de lei pe zi, lucrînd de dimineaţa pînă seara. Ironia sorţii face ca fierul, mîndria de altădată a Călanului, să-şi găsească locul doar la fier vechi.

Şi nici măcar să nu fie pe primul loc în topul săpătorilor în gunoaie: „cel mai bine se vînd neferoasele" – ne spune un fost furnalist al combinatului, care lucrase, pe vremea răposatului, cu 3.500 de lei pe lună, chiar la furnalul cel mai apropiat.

Zona interzisă şi străinătatea

Ca-n toate antiutopiile, aflăm că există şi o „zonă interzisă", încărcată de mituri, speranţe, dar şi de poveşti macabre: „În partea cealaltă nu ne lasă să trecem, acolo încă se mai lucrează" – completează furnalistul nostru.

„Cînd am fost dincolo, ne-au luat jandarmii şi au dat cîte 5 milioane la unii, iar pe o ţigancă au bătut-o de au băgat-o în spital. Tot acolo au găsit-o moartă pe fata mea de 15 ani: a venit la cărbuni şi a picat malu' pe ea, e un an şi 3 luni de-atunci" – ne povesteşte o femeie, care spune că are 34 de ani, dar pare mult mai în vîrstă. Aflăm că mai are 3 copii, de 7, 9 şi 12 ani, care nu se prea duc la şcoală pentru că nu are ce să le pună în pachet şi nici ce să le dea de mîncare dimineaţa. Şi ea sapă după rămăşiţe cît e ziua de lungă, cot la cot cu bărbaţii.

Bărbatul ei, de 46 de ani, a fost „turnător fontă" pe vremea lui Ceauşescu, spune că trăiesc numai din banii cîştigaţi din căutarea printre ruine: între 2 şi 4.000.000 pe lună. Ajutorul de şomaj s-a terminat şi, cînd nu se va mai găsi nimic de vîndut nici aici, singura soluţie rămîne străinătatea, unde, de altfel, mulţi din interlocutorii noştri au mai fost: „ Ne luăm catrafusele şi plecăm în Germania. Acolo am cîştigat 1.500 de euro pe lună".

În străinătate se găseşte de lucru în agricultură, construcţii, zidărie. Dar, ca să pleci, trebuie să ai cel puţin 500 de euro sau chemare, ca să n-ajungi să faci alte rele pe-acolo...

Singura soluţie e să dai o lovitură aicea, şi cu banii de acolo, să pleci... Numai că, pune punctul pe i unul din oamenii noştri, „în România pur şi simplu nu mai ai ce face: te mişti un pic şi Poliţia e cu ochii pe tine ca pe sifoane". În final, un alt interlocutor se plînge colegului nostru de la televiziunea din Deva cum îl persecută primarul: ca să rezolve problema, îl roagă să-i dea un *beep;* pe mobilul pe care-l avea, cuminte, în buzunar, în liniştea gropii de gunoi industrial.

A fost odată...

Nu tot Călanul e groapă de gunoi. Există şi un centru, cu Primărie, snack-bar, o Casă a pensionarilor. Intrăm într-un local mediu. La o masă, printre alţii, doi pensionari tipici, cu cojoace uzate şi căciuli brumării. Verişori, de 72 de ani fiecare. Amîndoi născuţi în localitate.

Interlocutorul meu, **Ion Vinga,** e mai dezgheţat. Ne mărturiseşte că nu iese prea des, mai curînd soţia se ocupă de cumpărături. Pentru el, viaţa în Călan nu are nimic în comun cu o groapă de gunoi: şi el, şi soţia au lucrat la combinat, şi au ieşit la pensie tot de acolo: 5.680.000 de lei – el, 4.800.000 de lei – ea. Suficient cît să-şi plătească toate dările şi să nu moară de foame, insuficient să mai facă şi altceva... El a fost tehnician, nu a făcut muncă grea, ba chiar a reuşit să-şi cumpere şi o Skodă...

Acum nu mai are bani să-şi ia cărţi şi, în iernile lungi, cînd nu se duce la pescuit (căci asta-i pasiunea dlui Vinga de vară) reciteşte „toate romanele din bibliotecă, fie ele istorice «Cavalerii tezaurului», ultimul pe listă sau de dragoste «Roxana», «Adela»"....De asemenea, se uită la telenovele, alături de nevastă: „la 15,30 – «La Tormenta»; apoi «Să iubeşti», şi «Trupul dorit», la 21,30". Îi plac: Gabriela Spanic, Gabriela Vrînceanu Firea, Andreea Esca. Nu-i prea place: cum stau lucrurile în ţară.

Cristian CORVIN

Un Erou al Timpului Nostru

Odată transpuse în Arhitectură, regulile schizoide ale unei societăţi dereglate devin Repere durabile ce remodelează valorile comunităţii. De aici imensa responsabilitate a celor ce o practică.

Am făcut următoarele constatări:

1) De 15 ani ţara este năpădită de construcţii hidoase, diforme, sfidări ale bunului-simţ. În acelaşi timp, se demolează sau ciuntesc case valoroase pentru a face loc unor caricaturi.

Manelele arhitecturale au invadat oraşele. Teo Show e pe stradă, Minune, Salam, Cătă Arabu', Costi, Guţă, Minodora şi toţi băieţii de cartier sînt deja bine instalaţi în fundaţii de beton. Ciao Darwin!

Nu-ţi plac, dar nu poţi să închizi programul, îl vei contempla tot restul vieţii pentru că, teoretic, nici unul dintre noi nu va apuca dispariţia monştrilor. Cîtă dinamită şi cine să o pună?

2) Marea majoritate a acestor producţii necesită un *arhitect,* fie că proiectează, ştampilează, verifică, aprobă sau avizează proiectul. Construcţiile de dimensiuni importante sînt, invariabil, proiectate de arhitecţi. Legislaţia în domeniu este elaborată de arhitecţi.

3) Construcţiile decente apărute în acelaşi interval de timp (15 ani) se pot număra pe degete. După cum se exprimă cu indulgenţă dl arh. Bruno Andreşoiu, la o mie de case urîte se construieşte şi una frumoasă.

În mod ciudat, nimeni nu arată cu degetul Vinovatul care poluează oraşele cu reziduuri pe care sîntem siliţi să le inhalăm pe ochi. Poate faimosul handicap *vizual* al Dreptăţii îl protejează în acest caz pe Răufăcător. Asistăm la eterna culpabilizare a medicilor care primesc „şpaga", dar sutele de Ciomu care ciopîrţesc Oraşul îşi văd liniştiţi de PAC-urile lor (Proiect Aut. Constr.). Arhitecţii României contemporane mi se par medicii unui spital din care aproape toţi nou-născuţii ies morţi sau infirmi pe viaţă. Şi totuţi dl arhitect încă este un personaj respectabil în societate. ...Atît de mare era prestigiul arhitectului înainte de război încît aura lui încă îi protejează de oprobiu pe fiii sperjuri care au abdicat de la profesie.

În chip hilar, forma de organizare a celor pe care tocmai i-am descris se cheamă ORDIN. Poate din vina literaturii citite în copilărie, pe mine cuvîntul ăsta mă duce îndată cu gîndul la ordinele cavalereşti, acea formă de coeziune în slujba unor idealuri nobile...

Cu genial cinism s-a exprimat unul dintre autorii revelionului TV 2006: „...dacă «*boborul*» vrea ţîţe şi manele, asta o să-i dăm!". E o deviză ce ar sta bine pe scutul multor „cavaleri" arhitecţi.

Don Quijote încerca stîrpirea monştrilor, personajul nostru îi generează!

Oare mai există vreo breaslă care să fi decăzut mai vertiginos, raportat la înaintaşi şi la menirea ei?

De obicei – se zice – clientul e de vină, alteori, constructorul. Ca şi cum clientul a pus mîna pe Autocad, a desenat şi la sfîrşit i-a luat cu japca ştampila şi l-a mai şi plastografiat. Adică: vedeţi, eu ştiam că dînsul are apendicită, dar dacă mi-a poruncit să-l castrez, nu puteam să-l refuz! Cîtă neputinţă...!?

Ne-am virusat. Ni s-a luat simţul proporţiilor. De ce oare casele, de-a lungul şi de-a latul ţării, fie ele alea făcute de oameni simpli, fie de arhitecţi, ies atît de urîte, diforme, nişte bazaconii, invenţii ale unor minţi întortocheate şi perverse. N-a scăpat de epidemia asta nici un tip de construcţii, de la superlativul geometriilor macabre al sediilor de bănci, pînă la biserici şi case unifamiliale. Am încercat să găsesc în istoria arhitecturii momente similare, care să ne explice fenomenul, şi nu am găsit. Cred că în trecut oamenii construiau avînd un model, continuau o tradiţie şi asta îi ferea de penibilul invenţiilor proprii. Casele aveau proporţiile perfecte pe care numai cizelarea unei tradiţii le poate zămisli. În prezent, omul Timpurilor Noi, angoasat de propria sa lipsă de identitate, încearcă să şi-o afirme prin gestul disperat de a lăsa în urmă o casă cît mai „originală". Departe de a se raporta la trecut, cu o ignoranţă care nu e destulă dacă nu e şi fudulă, el reneagă orice model în afară poate de scenografia SF-urilor hollywood-iene. Astfel, singurul motor creativ devin propriile sale dorinţe sau mai bine zis frustrări. Rezultatul este similar unei mîzgăleli stîngace şi fistichii pe o *tabula rasa* care nu se mai raportează la nimic.

Mica Publicitate:

Ahitect cu experienţă, pierdut simţul proporţiilor. În anul întîi.

Tînăr absolvent, comunicativ, îmi place să mă exprim mult şi prost, dar durabil.

Spirit ludic, opresat pe vremea fostei dictaturi, îmi plac volumele jucate.

Nu am stil, realizez numai edificii *deosebite*.

Sînt semidoct, sînt gomos, sînt important, sînt arh. dipl.

Ştampilez cu ambele mîini. Dacă nu curge, pică.

Îmi place design-ul. Am o carte de vizită interesantă, cu multe font-uri, linii şi culori.

Eu nu proiectez Case, eu fac Gesturi. Gesticulez cu materialul clientului: beton, gipscarton, PAL, PVC, mochetă, etc.

Din toată garderoba cel mai mult îmi place uniforma de non-conformist.

Îmi place Miralles şi Koolhas şi Herzog şi DeMeuron şi japonezii şi nordicii şi mă uit pe reviste da nu-mi iese!

PAC – PAC, am mai anihilat două case pe Polonă!

Da, da, despre d-ta e vorba, nu te mai uita în spate!

Evident, există şi excepţii, dar, după cum arată Oraşul, foarte puţine.

***Cristian Corvin** este arhitect.*

Robert TURCESCÛ

alte glasuri, alte păreri

Drobul de sare

Niciodată, dar absolut niciodată în anii din urmă, n-a trecut peste România un moment mai încărcat de aşteptări şi incertitudini decît cel de acum. Nu e zi de la Dumnezeu să nu deschidem ochii de parcă am desface un loz în plic. Pică Guvernul? Vor fi alegeri anticipate? Îl arestează pe Patriciu? Dar pe Năstase? Cum o ieşi raportul de ţară? Intrăm în UE la anul sau ne amînă *sine die?* Se face fuziunea PNL-PD sau se duce dracului căruţa coaliţiei guvernamentale?

E doar o mică parte din întrebările ale căror răspunsuri umplu cu nuanţe şi păreri atît ecranul televizorului, cînd încep talk-show-urile, cît şi sufrageriile milioanelor de români mai mult sau mai puţin pasionaţi de politică. În România zilelor noastre nu trebuie să fii specialist pentru a paria la partidele de box dintre instituţii şi nici nu-ţi trebuie cine ştie ce cunoştinţe ca să fii suporterul sau opozantul vreunuia dintre cei care participă la cursa cu obstacole de pe culoarele Parchetului. Cînd se pune de-o bătaie Senat *vs* DNA, lucrurile sînt clare: nici dacă s-ar preschimba în îngeri, n-ar reuşi aleşii din Camera superioară a Parlamentului să adune un val de simpatie măcar de dimensiunea celui făcut de o monedă aruncată într-un lighean cu apă! Aici e totul clar. Dacă s-ar putea, milioane de români ar mătura cu parlamentarii piaţa publică în fiecare dimineaţă.

Nuanţele şi discuţiile apar cînd se pune problema „băieţi buni" *vs* „băieţi răi". Unii îl iubesc pe Năstase. Alţii, pe Băsescu. Patriciu vede o tribună cu suporteri şi una din care zboară pietre. La fel şi Tăriceanu (prins între adulaţia unora dintre cei care îi spun să meargă înainte şi opoziţia celor care l-ar vrea scos pe tuşă, el ar trebui să reuşească să fie şi prim-ministru, ceea ce nu e cazul!). E un vacarm înfiorător, cum n-a trăit niciodată România.

Şi totuşi, peste toată hărmălaia, vorba poetului, trece-n zbor un fluture. Cap-de-mort. Alb-negru. Ori, ori. Laie sau bălaie. În momentul de faţă, toată lumea aşteaptă pisica ruptă-n două. Mulţimea vrea verdicte. Arestări. Spectacol. Se pariază cu patimă, tribunele îşi ţin răsuflarea, presiunea e fantastică. Orice ratare ar însemna un dezastru. În şaisprezece ani s-au adunat prea multe şuturi în bară, ca să mai poată fi luat în calcul încă unul.

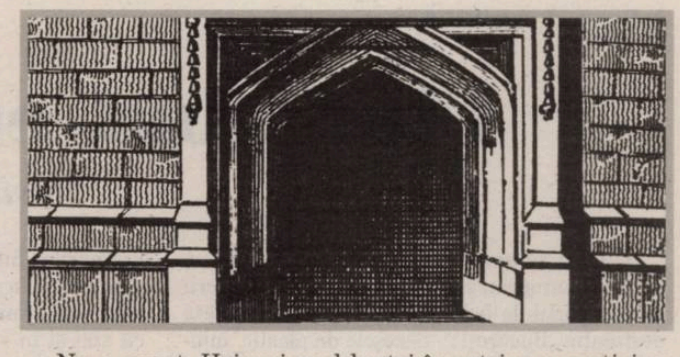

Nu e corect. Heirupismul luptei împotriva corupţiei ne face să emitem deja verdicte. Mulţi dintre cei care, azi sau mîine, defilează sau vor defila prin faţa procurorilor sînt condamnaţi deja de opinia publică. Este şi motivul pentru care invadează micul ecran încercînd să înduplece poporul, implorînd mila publică. Ei ştiu şi simt că tribunele îi cer sub scut.

Habar n-am cum se va termina şi care va fi verdictul. Dar aşteptarea este imensă şi presiunea este teribilă. Iar într-un parcurs atît de complicat precum cel al judecăţii, pot apărea surprize. Şi-atunci, se gîndeşte cineva la ce-o să se întîmple, dacă nu se întîmplă?!

Cu ochii-n 3,14

SITUAŢIA ÎN CARE NE GĂSIM, INTITULATĂ *GAURĂ NEAGRĂ,* SUPUNE LA O PROBĂ LIBERTATEA (FOARTE SCURTĂ) DE A ALEGE DEZINTERESAT

● Alo, Leo, te anunţ, oriunde ai fi, că sîmbătă noaptea nu am ratat *Unora le place jazz-ul,* la (aproximativ) a 33-a vizionare. Mi s-a definitivat convingerea noastră: Billy Wilder a creat imaginea cea mai valabilă pentru situaţia în care ne găsim noi, saxofoniştii şi contrabasiştii, sistematic prinşi între două bande de gangsteri, cu poliţia pe urmele tuturor. (**R. C.**)

● Aflu întîmplător, abia acum (hoinărind pe net), că anul trecut, în perioada 16-20 aprilie, s-a desfăşurat la Paris ediţia 2005 a concursului internaţional pentru ciocolatieri World Chocolate Masters, cu tema „Ciocolată şi Suprarealism". Cîştigătorii semifinalei au fost: Nicolas Cloiseau (Premiul I pentru Prezentare), cu piesa intitulată *Suprarealismul,* Loïc Bret (Premiul I pentru Degustare), cu piesa intitulată *Compoziţia mea,* şi Olivier Vidal (care a totalizat cel mai mare număr de puncte la ambele categorii), cu piesa intitulată *Gaură neagră.* Site-ul de pe care am cules informaţia spune că finala concursului ar fi avut loc în octombrie 2005, dar deocamdată căutările mele n-au ajuns pînă acolo. Oricum, gustul rămîne acelaşi. (**D. S.**)

● Umberto Eco despre actualul premier al Italiei (mai an, prieten bun cu Adrian Năstase), în perspectiva viitoarelor alegeri din Peninsulă: *„De ce Dumnezeu îl tolerează pe Berlusconi? Dacă o face pentru că nu-l poate evita înseamnă că este mai puţin puternic decît el. O idee pe care, de altfel, Berlusconi n-a exclus-o niciodată. Dacă o face pentru a arăta că, în cele din urmă, Răul va fi învins, atunci Dumnezeu ar trebui să voteze pentru reformatorii din opoziţie. Dacă o face, în schimb, pentru a supune la o probă libertatea noastră de a alege, atunci e cît pe-aci să condamne majoritatea italienilor la nefericire pe acest pămînt"* (v. *Le Figaro,* 11-12 februarie a.c.). Cu aşa adversari precum Eco, să tot faci politică! (**A. C.**)

● Mai demult, în metrou, un domn mi-a întins un pliant religios, dorind să mă salveze de la focurile iadului

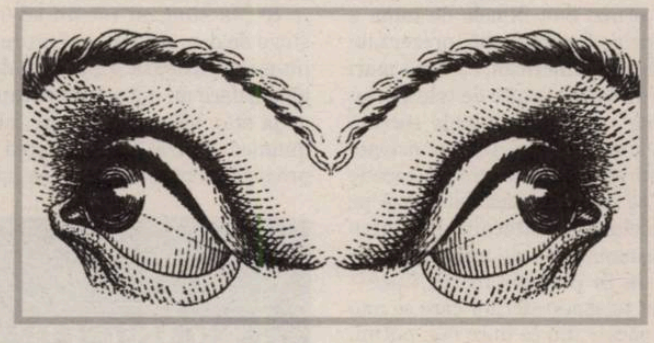

(mi-a spus că sînt o păcătoasă pentru că eram fardată, purtam cercei şi rochie scurtă). Zilele trecute, într-un magazin de pe lîngă Unirii, probez o rochie (din nou, foarte scurtă) şi hotărăsc să o cumpăr. Plătesc domnişoarei, iar domnişoara, laolaltă cu pachetul, îmi strecoară un pliant: „Muhamed, un model pentru un nou mileniu", editat de Fundaţia Taiba, România. Acum, păcatele mele mai aşteaptă şi mustrări budiste, pe aceeaşi temă. (**S. G.**)

● Adrian Năstase crede că trebuie să fii „nebun la cap" ca să presupui că un prim-ministru ia mită. Dar de ce boală trebuie să sufere prim-ministrul ca să ia mită? Cleptomanie? Cleptomania e caracterizată prin „impulsul patologic de a-ţi însuşi prin furt bunuri străine fără a avea nevoie de ele şi fără a urmări vreun profit material" (cf. *DEX,* 1975). Nu putem să-i aducem domnului Năstase insulta furtului dezinteresat. N-ar fi nebun la cap, ci de-a dreptul prost. (**M. B.**)

CUVÎNTUL „CULOARE" ÎŞI RECAPĂTĂ BRUSC PERSONALITATEA ÎNTRE ANGLICISM ŞI PLAIURILE IMAGINAŢIEI

● Care va să zică, fiind eu destul de trecut de genunchiul broaştei şi într-ale computerului, şi într-ale ortografiei, mi-am dezactivat corectorul ortografic automat al programului Microsoft Word. Cuminte, numitul corector nu-mi mai schimbă din mers cuvintele după cum crede el că ar trebui. Dar am descoperit că la cuvîntul „bravos" (v. mai sus) îşi recapătă brusc personalitatea şi îmi pune forma literară „bravo". Drept pentru care adresez următoarea solicitare conducerii Microsoft România: rog a se introduce în dicţionarul programului Word nu doar limba standard, dar şi oarece cuvinte de-ale lui Mache, Lache, Titircă & Co. Dl Bill Gates nu cred să aibă ceva împotrivă, căci mi s-a părut un om cu umor. Dacă totuşi obiectează, mă angajez să-i explic eu cît pot de scurt că, în România, fără mofturile lui Caragiale nici softurile nu-s complete. (**M. V.**)

● Mă urmăreşte, de mai bine de o săptămînă, un mic „episod mondialist", cu o „morală a fabulei" mult prea transparentă pentru a o mai explica – aşa că vă dau doar „datele problemei": în trenul de noapte Paris-Berlin, în vagonul de cuşete clasa I, un negru („individ de culoare", dacă preferaţi...) îşi căuta compartimentul, tîrîndu-şi geamantanele, asudînd din greu şi rostind pentru el, sub bărbie, *„Fiir und draiţih, fiir und dreiţih..."* (**a. l. ş.**)

● După tot felul de *market*-uri şi *cash and carry*-uri cu sonorităţi importate, după *Aqualand* şi alte alea, un magazin de electrocasnice din Ploieşti (bravos! republicani toţi, săracii!) se numeşte „Cuca Măcăii Land". Îi doresc mult succes patronului, bucuros de această sinteză între anglicism şi neaoşism. Numai de dragul denumirii magazinului, mai că-mi vine să-mi schimb frigiderul... (**M. V.**)

● „Zuzu e irezistibil şi dulce. Ca o adorabilă ispită. Ca un sărut furat. Încearcă-l în tihnă şi fă-l să fie micul tău secret, motivul de-a zîmbi unui gînd numai de tine ştiut: «Zuzu, *mon amour*»!". Aceste rînduri nu sînt o declaraţie de dragoste, aşa cum s-ar putea crede în plină (şi obsedantă) sărbătoare de Valentine's Day (că de Dragobetele de pe plaiurile autohtone nici naiba nu mai ştie), ci o reclamă (teribil de siropoasă) la noua gamă de produse lactate Zuzu, desigur! (**R. P.**)

● La Deva am întîlnit cea mai poetică denumire posibilă de second-hand: *Visul imaginaţiei.* Deşi nu am intrat în magazin, ci doar am trecut pe lîngă el, firma lui mi-a trezit imaginaţia şi m-a făcut să visez la veşminte capabile să te schimbe din Cenuşăreasă în prinţesă. (**I. P.**)

NE-AM ORIENTAT SPRE ÎMPERECHERI DE RESURSE ŞI SPRE FLORI CAPABILE SĂ SE DEPLASEZE DESTUL DE REPEDE ÎN POZIŢIA BIPEDĂ

● Fiică-mea (8 ani şi jumătate) mă acuză că i-am stricat deja viaţa: am amînat atît de mult să trimit scrisoarea ei lui Orlando Bloom *(alias* Legolas din *Frăţia inelului)* încît actorul s-a însurat cu alta. Acum ne-am orientat spre Harry Potter care mai are totuşi cîţiva ani pînă la majorat... (**S. S.**)

● Împerecheri de cuvinte: pe caroseria unui vehicul – *CĂZI ACRIL;* pe spinarea unui agent de pază: *FLORIION SECURITY.* (**D. S.**)

● Dacă gripa aviară ar ajunge la Cornu, cred că Adrian Năstase ar avea destule resurse de ridicol să acuze un comando prezidenţial că i-a strecurat în cotețe viruşi cu pipeta. (**M. C.**)

● La 2.200 de metri altitudine, în munţii Foja ai Indoneziei, acolo unde nici indigenii n-au ajuns vreodată, o expediţie a descoperit, cu înfiorare, „o Grădină a Edenului pe Pămînt", de mărimea Luxemburgului: nenumărate specii noi de păsări exotice, de fluturi, de broaşte, de flori şi de palmieri. Le-am văzut în toată luminiscenţa şi ciudăţenia lor, la capătul telejurnalelor de noapte, pline de explozii, valuri de sînge, mulţimi descreierate şi lebede răpuse de boală din Africa pînă pe Mediterana. Nici un post TV al Terrei nu s-a gîndit să-şi înceapă jurnalele de ştiri cu aceste imagini de o frumuseţe înmărmuritoare şi ultimativă. Ce fel de specie o fi omul? (**R. C.**)

● Vă amintiţi de cei doi golani de la SPP care l-au bătut pe Şerban Pretor de la CNA? Da, ăia, copii de mari baştani ieşiţi cam rataţi şi angajaţi la stat, să mănînce şi ei o pîine şi să aibă o legitimaţie de fluturat la discotecă. Care l-au bătut pe Pretor că nu mergea destul de repede cu Trabantul său. Aşa, deci, vă amintiţi! Am citit în ziar că au fost achitaţi. Vor plăti o amendă. (**C. G.**)

● Specialiştilor de la Honda le-au trebuit patru ani să perfecţioneze un robot capabil să se deplaseze în poziţia bipedă şi încă doi ani pentru a-l face să urce scările. Omul, această minune! (**M. C.**)

Mirel BĂNICĂ

Cînd simt eu că sînt român

(10 vitamine naţionale)

1) Cînd se apropie ora de îmbarcare pe un aeroport european şi încep să se adune pasagerii în faţa porţii de îmbarcare pe care este afişată destinaţia „Bucureşti". Sacoşele de plastic, înjurăturile fără rost, ghionturile discrete, nerăbdarea ţîfnoasă, ţoapele blonde platinate şi parfumate în exces, la concurenţă cu mirosul de transpiraţie, construiesc deja, cu cîteva ore în avans, spaţiul drag al ţării mele.

2) Mă simt foarte român de fiecare dată cînd mă aflu în contact cu orice (sau aproape) funcţionar public al ţării a cărui naţionalitate o port atîrnată de paşaport. Scîrba arhaică cu care eşti tratat, aerul că ţi se face un serviciu princiar şi nu este vorba doar de îndeplinirea unei îndatoriri profesionale, îmi reamintesc de fiecare dată că am reuşit, ca popor, o bizară metisare între dispreţul ţarist faţă de pacientul administrativ şi lipicioasa administraţie balcanică, o civilizaţie a „bacşişului knutizat".

3) Cînd mă găsesc într-o intersecţie a Bucureştiului la o oră de vîrf, unde nimeni nu mai respectă nici o regulă, se claxonează psihanalitic, se simte nevoia unor măşti de oxigen care să cadă pe faţa trecătorilor ca cele din avioane, în caz de pericol, unde pietonii în vîrstă sînt „speriaţi" mortal pe zebră de orice gigolo de cartier sau de tinere gulere albe ce-şi descarcă „potenţialul de dezvoltare personală", neremarcat de şefi, pe pielea celor care se încăpăţînează să rămînă bipezi. Unde se înjură, se scuipă şi se bate cu bîta, aşa cum, din păcate, am văzut de atît de multe ori. Iar ca tacîmul să fie complet, circulă învăluite în nori de fum gras basculante delabrate sau autobuze Ikarus de o vîrstă cu mine, care numai ele singure acoperă „cota de poluare" la care avem dreptul prin protocolul de la Kyoto, vedetele de necontestat ale oricărui ghid turistic gen *Routard,* alături de chelnerii ticăloşi ai ţării. Să nu fiu totuşi nedrept: i-am uitat pe taximetriştii de la Otopeni din acest clasament ad-hoc.

4) Mă simt extrem de român cînd trece o coloană cu girofare pe stradă, ce conţin îndărătul geamurilor fumurii, ca şi ţîfna de extracţie bizantină, de la preşedintele ţării pînă la un funcţionar de mîna a şaptea de la Bruxelles, purtat cu alai şi în viteză pe străzi. „Rusului îi place viteza" – spunea Gogol. Nu ştiu exact ce le place „oficialilor", dar ştiu ce nu le place trecătorilor de pe stradă: acel sentiment al puterii absolute exhibate ruşinos în public, un obicei românesc care nu se vrea să se lase domesticit nici de trecerea timpului, nici de secularizarea şi modernizarea societăţii, de nimic. Sentimentul românesc al fiinţei cînd un băiat cu ochii verzi ca mătasea broaştei, reciclat democratic, te ţine în bătaia armei în intersecţie să treacă pe scena vieţii un „obiectiv"...

5) Cînd am din cînd în cînd tendinţa masochistă de a deschide televizorul, cablat şi poluat în mod inevitabil de gunoiul mediatic al televiziunilor particulare româneşti, fără de asemănare în toată lumea civilizată cu care ne place să ne comparăm. Unde mai poţi găsi ştiri de debut de jurnal cu bătrîne muşcate de picior de violatori minori, ştiri care nici măcar în Anglia, ţara tabloidelor, dar şi al BBC-ului, nu şi-ar găsi locul nici măcar pe hîrtia cu care se înfăşoară *fish and chips*-ul uleios la prînz. Sau filmele de mîna a şaptea, bune de aprins focul în sobă, prezentate de voci grave, cu accent american, ca fiind mari capodopere, ce nu ar trebui ratate de telespectatorii ce „dau *rating*" aşa cum albinele secretă mierea. Dacă emisiunile televiziunilor private din România ar mirosi, mulţi dintre cei care le produc ar trebui să stea cu masca de gaze pe figură. În fine, reclamele mitocăneşti pentru băuturi ieftine consumate tot de mitocani, care pe ecran lasă nisip în păr, iar în realitate – scrîşnet de dezgust telespectatorilor care se mai pot indigna – din păcate din ce în ce mai puţini.

6) Mă simt un român neputincios cînd merg pe stradă şi sînt agresat vizual de pornografia făcută fără cap, fără gust şi mai ales fără nici o pudoare. Mă simţeam mîndru că nu avem echivalent în lume cînd văd că sex-shop-urile ce au micozat Bucureştiul afişeau în vitrină, de Crăciun, ursuleţi de pluş cu penis supradimensionat şi roşu, iar alături un magazin profilat pe pateuri calde, „de post", utiliza imaginea unui călugăr cu barba în vînt, surprins pe fundalul unor turle mînăstireşti. Popor ortodox, care mai bine ar cumpăra ursuleţul decît să calce postul. Sau cînd CD-urile pornografice, care într-o ţară din putredul Apus şi-ar fi găsit locul doar după grele draperii de pluş în cartiere „roşii", sînt vîndute alături de presa zilnică, creioane şi batiste de hîrtie.

7) Cînd sînt obligat să arunc *totul* la gunoi (carton, hîrtie, sticlă) pentru că nu s-a gîndit nimeni că trierea gunoaielor se învaţă unul de la altul, că resursele nu sînt nelimitate şi că România arată ca o rampă de gunoi în aer liber, tocmai din cauza inerţiei autorităţilor, menite să controleze, şi a lipsei de civilizaţie a consumatorilor. În ce ţară din lume s-ar fi permis afaceri de milioane de euro cu bere şi etcetera ambalate în pet-uri de plastic, fără a-i obliga pe cei care le produc să cotizeze pentru a recicla măcar o parte din aceste deşeuri non-degradabile? În ce ţară din lume colectarea hîrtiilor este apanajul marginalilor şi dezmoşteniţilor?

8) Mă simt un român adevărat, curajos, cu sînge de dac, cînd mă aventurez pe stradă. Dacă nu-mi explodează o petardă de calibru greu în glugă, dacă nu mă atinge în cap o sticlă aruncată de la etaj, mă aştept măcar (mă scuzaţi, cititori dumneavoastră) la mîngîierea unui prezervativ proaspăt folosit, aşa cum s-a întîmplat de curînd unui bun amic la ora 14,00 a unei după-amieze de decembrie, semn de sănătate a cuplului care s-a debarasat pe fereastră de incomodul obiect. Acestea sînt pericole aeriene, dar mult mai subtile sînt cele de la nivelul solului, unde gropile rămase deschise din cauza capacelor de canalizare furate, pentru a fi date la fier vechi, se pot dovedi mai eficiente decît capcanele primitivilor din jungla africană. În fine, mă simt cu adevărat acasă, în capitala României, cînd mă aştept din moment în moment să fiu atacat de cîini vagabonzi, gîndindu-mă la „strategiile" pe care ar trebui să le adopt pentru a scăpa nevătămat. Pe cînd la un documentar Animal Planet despre „prădători", filmat pe străzile româneşti?

9) Cînd mă uit la faţadele clădirilor. Dacă sînt în provincie, într-un oraş monoindustrial, părăsit de populaţia aptă de muncă, am un sentiment de pasaj, de autogară, din cauza inflaţiei de reclame ce propun Spania la 100 de euro, în condiţii de confort asemănătoare călătoriei sardinelor din şalupa de pescuit în cutia de conservă. Dacă sînt în Bucureşti, nu încetez să mă întreb pînă unde va merge nesimţirea „publicitarilor", şpaga la autorităţi şi acceptarea mioritică a locuitorilor metropolei, care în schimbul unei „contribuţii la întreţinere" îşi vor lipi în curînd reclame la telefonia mobilă pe frunte, pe nas, pe gură, firesc, natural, fără ca ceilalţi din jur să observe măcar schimbarea produsă. În curînd, vom descoperi adevărata faţă a clădirilor din acest oraş bălţat ca un dos de papagal doar răsfoind albumele lucioase cu fotografii prin librării, restul fiind ascuns de un strat bine închegat de „bannere" ce laudă virtuţile curative ale iradierii voluntare cu telefonul mobil.

10) Mă simt un român nefericit de fiecare dată cînd îi citesc pe Caragiale şi Cioran şi mi se par mai actuali ca nicicînd, fir-ar să fie...

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

2 filme de la Berlinală
la Institutul Cultural Român

Lucian Pintilie
TERTIUM NON DATUR

Corneliu Porumboiu
VISUL LUI LIVIU

Joi, 23 februarie, ora 18.00,
la sediul Institutului Cultural Român,
Aleea Alexandru 38.

parteneri media:

DILEMA VECHE · Ziarul de Iasi liderul presei ieşene · SAPTE SERI

CONCURS NATIONAL DE SCENARII

FVNDATIA
ANONIMVL

ORGANIZEAZA UN CONCURS NATIONAL DE SCENARII
DE FILM CU DOUA SECTIUNI: LUNGMETRAJ SI SCURTMETRAJ

PENTRU DETALII ACCESATI WWW.FESTIVAL-ANONIMUL.RO

Festivalul International
de Film Independent ANONIMVL

Delta Dunarii / Sfantu Gheorghe
14 - 19 august 2006, editia a III-a

5

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 109 ● 24 feb. – 2 mart. 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Am luptat și-am cîștigat, Nene Iancule: Bine ai venit acasă!
Despre cum Dilema veche *readuse statua lui I.L. Caragiale la locu-i* *(paginile 20-21)*

Republica Moldova în UE?

© PRO IMAGE

„Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și-a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor“

BARBU ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA – „APUS DE SOARE“

5 948467 000018 08

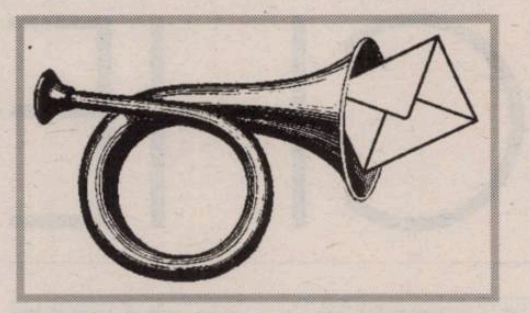

Nr. 106: *„Internet, DVD, CD“*

Cine cumpără calculatoare?

Mai întîi sînt cei cu familie. Întotdeauna vor veni cu toţi membrii, chiar şi cu ceva rude sau prieteni în plus. Se înşiră cuminţi în faţa vînzătorului şi de fiecare dată tatăl preia iniţiativa, negocierile şi nevoile. Soţia şi orice altă parte feminină stau uşor în spate şi intervine doar dacă este vorba de calitatea produsului sau funcţionalitatea lui şi cînd se ia decizia finală, adică plata. Fără excepţie, toţi se uită la monitoare şi, în funcţie de forma şi culoarea acestora, îşi exprimă dorinţele. Copiii nu se pronunţă decît în familiile mai liberale şi cînd părinţii nu prea înţeleg ce cumpără. În mare parte, motivaţia achiziţiei este vecinul sau prietenul care aré „aşa şi aşa“ şi, după configurarea sistemului, acesta este comparat mai ales la preţ. Foarte rar se cumpără o licenţă pentru soft deoarece mereu este un prieten care le are pe toate. O categorie aparte sînt cei care au lucrat în străinătate şi vin să plătească cu banii jos tot ce este mai modern şi mai „tare“ ca al vecinului. Deja aceştia se distanţează formînd un grup social diferit, înghiţit însă de cei care fac rate fără să fie interesaţi de dobîndă, ci doar de a avea o povară care să-i diferenţieze. La întrebarea „Ce mai faci?“, se răspunde „Am atîta treabă, trebuie să plătesc rata că am cumpărat cutare, care e aşa şi face asta şi asta“. Cei mai mulţi rămîn într-un fel de extaz aproape religios în faţa unui obiect care costă atît de mult şi face atîtea. Cel care mai ştie cum foloseşti un *mouse* sau cum dai drumul la muzică este liderul grupului.

Urmează pensionarii care cumpără numai în rate pentru copii sau nepoţi. Pentru ei este important să nu treacă termenul scadent, nu înţeleg de ce trebuie să ai un calculator, cînd telefonul face o grămadă de treabă, dar sînt foarte mîndri că datorită acestuia au rude mai inteligente şi cu servicii bune. Tot ei întreabă dacă trebuie musai să ia toate componentele sau se mai poate fără monitor ori carcasă.

Tinerii sînt la curent cu tot ce mai apare nou, colecţionează toate ofertele, verifică periodic site-urile, dar, de cele mai multe ori, nu reuşesc să-şi convingă părinţii să le cumpere. Vor ajunge curînd salariaţi undeva şi primul lucru vor cumpăra cel mai bun sistem care se va prăfui deoarece disponibilitatea de timp a dispărut.

Nu lipsesc persoanele singure care au nevoie de un partener electronic şi de ceva zgomot în singurătatea apartamentului, alături de cei care cumpără componente în funcţie de luminiţe şi culori, iar sistemul va sta în sufragerie, pe masă, stins şi acoperit cu un mileu şi un peşte de sticlă, fiind arătat doar la musafiri. Copilul nu mai spune poezii la vizite, ci recită componentele sistemului, este catalogat deştept în comparaţie cu alţi copii şi ciclul cumpărării se reia.

Pe lîngă toţi aceştia mişună persoanele care se ocupă de alcătuirea sistemului, instalări de soft, sfaturi, idei, soluţii. Cînd cineva are bani, specialistul îl însoţeşte încă de la achiziţie. Cumpărătorul are o importanţă deosebită – doar semnează şi nu vorbeşte despre ce va cumpăra decît prin intermediar, în rest fiind preocupat de vreme, serviciu etc. Are – nu-i aşa – un om care îi pregăteşte totul. Foarte mulţi se întorc după 2-3 zile cu sistemul la reparat: soft pirat cu erori, viruşi, mici accidente sau pur şi simplu nu se ştie de unde porneşte ori dacă se introduce în priză. Apar şi cazuri cînd specialistul înlocuieşte componentele noi cu altele de performanţă mai slabă.

Ultima categorie sînt cadrele didactice. Ele nu au bani şi marea majoritate nu pot face rate deoarece contractele de muncă se înnoiesc anual. Oricum, ei vor cumpăra rar sisteme deoarece se mulţumesc cu cîte o componentă.

Per ansamblu toată lumea întreabă de garanţie, dar nimeni nu are cunoştinţe temeinice de legislaţie în domeniu şi toţi se mulţumesc să ţipe prin magazin sau să meargă la protecţia consumatorului, fără să-i intereseze cum anume pot beneficia de drepturile ce li se cuvin.

Marius ROŞU
numauita@zappmobile.ro

Nr. 105: *„Ce te face să te simţi român“*

Articolul lui Cezar Paul-Bădescu, „Sentimentul românesc al ruşinii“

Dragă Cezar,

Mă apucă aşa un of să răspund neîntrebată. Am de la o vreme un tic mental cînd văd sondaje şi statistici – de unde, pînă unde? Pe mine nu m-a întrebat nimeni niciodată. Şi unde nu sar şi eu imediat în vreo căsuţă dintr-un tabel lucrat pe un eşation de...

Eu cred că e prea simplu să fie aşa – şi mirarea ta plină de năduf *à propos* de ce au ei în plus faţă de noi? – noi, un popor 100% intelectuali-pur-sînge-venind-dintr-o cultură-mică?

Am stat acum zece ani cîteva luni bune în Germania. Nu la Berlin – acolo e o mixtură fremătătoare şi nonşalantă, care acceptă foarte firesc şantierul urban şi uman, pentru reinventarea unui oraş amputat atîta amar de vreme. Berlinezi, turişti, afacerişti, politicieni, studenţime din toate colţurile lumii – aduce de departe cu Berlinul lui Caragiale (ce bun filmul lui Alexandru Solomon, *Franzela exilului).*

Sigur că alta e atmosfera în oraşe medievale, cu universităţi vestite. Bamberg e o minunăţie.

Uită-te bine. Ia-ţi timp şi priveşte.

La München, toamna, *Oktoberfest* nu ţine – din fericire – mai mult de două săptămîni şi – aici ai dreptate – are tablourile ei groteşti, cum grotesc devine tot ce trece de 5-6 halbe uriaşe – şi asta oriunde!

Şi ca să nu alunec maniheist pe valea asta cu punga-de-un-leu, în loc de sanie, ţi-aş spune o poveste în oglindă. Despre cîţiva „nemţi“ bine, care, odată ajunşi la Bucureşti pentru cîteva zile sau cîţiva ani, se bucură să descopere pur şi simplu atîta *Bauhaus* pe bulevardele largi pînă în cele mai ascunse fundături interbelice, să se lase fermecaţi privind lucrări ale unor pictori contemporani, care redescoperă, la rîndul lor, „Coasta de argint“ a Balcicului la mai bine de 70 de ani distanţă de „Timpul ei de aur“.

Şi nu cred că cei despre care îţi povestesc sînt cu mult mai numeroşi decît lumea „bine“, nu „bună“, din România, care reuşeşte să reziste tentaţiei de a privi lumea ca un mare şifonier plin cu sertare.

Tare mi-e teamă că la auzul cuvîntului „nemţi“, nelipsit din discursurile multor secretari de stat invitaţi în ultimii ani la vernisaje, premiere, tăieri de moaţe – loviţi subit de inspiraţiune – strecurau bonom, făcînd uneori ştrengar cu ochiul, proverbe dace de tipul: „Cine nu are nemţi să-şi cumpere / Lucrat nemţeşte / Punctualitate nemţească / Oberlicht Auf Wiedersehen“ – aici se poate strecura un ha-ha-ha!

Ce mai! *Der-die-das*-ul simpatiei maxime şi reciproce. Cam subţire.

Percepţia e foarte diversă: la auzul cuvîntului ăsta, mulţi alţi conaţionali cu micu-n furculision şi berea cu guler în paharul de plastic, pe care le ridică festiv din scaunul pliant, aşezaţi confortabil pe pajiştile patriei, ar exclama ţîfnoşi: „Care nemţi? Ăia cu *Wurst*-ii şi halbele lor infernale?“.

Tu spui că mediocritatea este aceeaşi peste tot. Păi atunci nici nu-mi pun problema asta că pentru aşa ceva nu am măsuri de schimb. E chestie de nuanţă şi de situare, şi atunci am descoperit lumea cu care mă înţeleg din priviri, pe care o alcătuiesc din bucăţile bune din jurul meu care – minune! – se potrivesc perfect oriunde ar ajunge. Aici sau aiurea. Cam aşa.

Şedere plăcută!

Oana DAVIDESCU
oanadavidescu@gmail.com

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

„De ce eşti mîndru că...“

Am o vagă tentaţie de a scrie cîteva nume mari din artă, istorie sau ştiinţă, dar reperele reprezentate de nume nu mă fac să simt ceva „româneşte“. Reperele respective ar trimite la valori universal umane, nu specifice României. Unele momente sau personaje din istorie (istoria familiei sau/şi istoria naţiei) influenţează ceea ce sîntem în momentul prezent, dar nu cred că „simţim“ mai româneşte din cauza asta.

Tentaţia ulterioară, mai vagă decît prima, ar fi reperele geografice, dar ambianţa oferită de (prea) mult cîntatele peisaje româneşti poate să creeze bucurie sau plăcere, dar nici ăsta nu e un simţămînt românesc. Bucuria, frumosul, plăcerea (ca să enumăr numai cîteva elemente pozitive într-o relatare pozitivistă) nu pot avea limite naţionale.

O multitudine de lucruri mă fac să mă simt umană: senzaţiile ne fac pe toţi umani, buni sau răi, dar umani. Umani nu umanişti! Şi, ca să revin la subiect, nu sîntem români pentru că sîntem umani.

Totuşi, deşi n-am inventat noi binele, adevărul sau frumosul (nici măcar bunul-simţ sau bunul-gust), consolîndu-ne că n-au nici alte naţii exclusivitatea în domeniu, sîntem români. Mă simt româncă pentru că gîndesc în limba română. Fără emfază patriotardă cred că limba e elementul comun care face diferenţa între „a fi sau a nu fi“... român. Limbajul ne face diferiţi de primate, iar limba română ne diferenţiază între oameni. Ar fi cazul să închei cu o glazură patriotică sau una care să sublinieze importanţa, valoarea, bogăţia, frumuseţea...? Cred că nu.

Roxana NISTEA
rh_nistea@yahoo.com

Mesaj

Stimată redacţie,

Sînt născută la Oradea în 1932, tatăl ofiţer în armata română, mama profesoară de română, directoare de liceu. Sînt, prin educaţie, patriotă, monarhistă şi credincioasă.

Scrisoarea dlui Mihai Buzea din nr. 106 „Prietenul meu Gorda“ (surprinzător de simplă, subtilă şi justă) ar trebui trimisă la Preşedinţia României, iar dl Buzea invitat la revista dvs. în calitate de colaborator permanent.

Rodica STROESCU
Bucureşti

P.S. Adolescenţa mea la Oradea a fost frumoasă, datorită „găştii“ noastre de români, unguri şi evrei, nedespărţiţi timp de patru ani (1946-'50).

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Succesul în cultură**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.660 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

1973, primăvara

Somnul în iarbă ca experienţă „iniţiatică“: dormi pe corpul enorm al unei fiinţe vii, care doarme la rîndul ei. Cerul capătă o proporţie absorbantă, la fel firul vegetal, muşuroiul, insecta, devenite, prin proximitate, macroscopice. Eşti obligat la o spectaculoasă modificare de scară. Şi infinitul mare, şi infinitul mic îţi devin, simultan, intime. Miros umed, umbros, uterin (fără carnalitate). Palpit organic. Trăieşti un început (euforic) de descompunere. (Nu există intuiţie mai intensă a descompunerii decît aceea pe care o mijloceşte, iarna, contemplarea unei parcele de pămînt proaspăt deszăpezit: simţi cadavrul. Lutul are o paloare zemoasă, de înecat. Cîteva fire de iarbă defuncte amintesc, vag, vechea, adormită, vitalitate. Moartea pare să fi survenit ca *înzăpezire,* ca îngheţ diafan. Decolorare, stingere, intrare în alb. Vasile Voiculescu: „Îndură-te, coboară şi vino de mă vezi / Pîn' nu s-aştern pe mine solemnele zăpezi“.)

Joi, 23 octombrie 1975, Passau

Familia bavareză (Braumandl) la care stau e adorabilă. Ea se scuză, în felul ţărăncilor de peste tot, pentru modestia locuinţei: „E ca la ţară!“. El mă priveşte cu un zîmbet blond şi cu ochi lichizi, în care clipocesc secole întregi de bere. Pentru a se face înţeles, nu prescurtează fraza şi nu ridică tonul, cum procedezi, de regulă, cînd te adresezi unui străin, ci, dimpotrivă, vorbeşte *sotto voce*, conspirativ, şi repetă răbdător fiecare frază. Pe acelaşi palier, am un vecin, cursant, ca şi mine, la Goethe Institut: Joseph, din Congo Brazzaville, comunicativ şi melancolic, un fel de Marin Tarangul dezamorsat. Vorbeşte precipitat, cu bîlbîieli în rafală şi gesturi incerte. Aflat de o lună prin partea locului, are orgoliul iniţiatului: vrea să-mi arate oraşul, magazinele, oamenii. Mi se plînge de singurătate („Sînt singurul negru din oraş!“) şi se bucură că are, în sfîrşit, un prieten. Inevitabil, vorbim despre femei. Joseph e frustrat: oraşul e mic, banii – puţini, morala – provincială. Trebuie să mergem odată amîndoi la Regensburg. Are un amic care ne va introduce în paradisul interlop.

Sîmbătă, 25 octombrie 1975

Joseph s-a îndrăgostit. O blondă dintr-un atelier de fotografie. Are deja poza ei, dar e mefient: *„Dans les pays capitalistes, il y a beaucoup de choses louches...“* Astă-seară, cocoana a promis că vine să-l ia la plimbare. Nu vine. Joseph suferă. Divaghează despre rasismul german. Mîncăm, solidar, grisine din România.

Duminică, 26 octombrie 1975

Mă strecor pe furiş afară din casă, ca să nu mă confişte Joseph. Mi-e drag, cu discursurile lui bezmetice, dar sînt niţel excedat. La ce bun să adaug provincialismului meu încă unul?

Luni, 27 octombrie 1975

Joseph e totuşi o prezenţă cît se poate de agreabilă. Mi-am dat seama de asta, prin contrast, astăzi, cînd mi-a prezentat un compatriot: Gabriel. Un fel de Cassius Clay eşuat în birocraţie. Jovial, arogant, fanfaron, acaparator, o adevărată pacoste. E nemulţumit de bursa care i se oferă (*„Pour un haut fonctionnaire comme moi...“* – de fapt, e traducător la ministerul lor de Externe) şi vrea să facă multe cumpărături. Faptul că mă cheamă tot Gabriel i se pare providenţial. Mă adoptă prompt şi, din două în două propoziţii, mă interpelează complice: *„Qu'en penses tu Gabi?“*. Pretinde că ştie vreo 30 de dialecte africane, plus franceza, engleza şi spaniola. Acum s-a apucat de germană, rusă şi chineză. Mă invită în Congo. Îmi va dovedi că nu ştiu ce trib local spune „mama“ şi „tata“, exact ca în română. Se ridică brusc şi, împreună cu Joseph, dansează, etnografic, un soi de bătută congoleză. E catolic fervent. În pauza de prînz de la Goethe Institut, îşi aduce, în holul central, casetofonul proaspăt achiziţionat şi pune, la maximum, o bandă cu liturghia latină. Cîţiva irakieni, neînţelegînd despre ce e vorba, schiţează, cordial şi ecumenic, cîteva mişcări ritmate: de vreme ce există casetofon şi muzică înseamnă că e petrecere.

Joi, 30 octombrie 1975

La masă, Gabriel şi Joseph îmi explică diferenţa dintre triburile lor: *larí*, al unuia (Joseph), şi *babémbe,* al celuilalt (Gabriel). Comunitatea *larí* abundă în negustori, politicieni, intelectuali şi pierde-vară, în vreme ce comunitatea *babémbe* produce războinici. Gabriel, masiv şi simplu, cu afecte puternice, pometi proeminenţi, maxilare mai late decît tîmplele, e un exponent tipic al comunităţii sale. La fel Joseph, efilat, elastic, *joueur,* melancolic. Acolo unde intelectul e mai mobil, frivolitatea sporeşte. Invers, intelectul dogmatic, monoton, al lui Gabriel favorizează rectitudinea morală şi loialitatea. Deboşa e epifenomenul gîndirii... Sobrietatea e mai curînd apanajul firilor volitiv-afective. Gabriel şi Joseph devin, astfel, emblemele umanităţii. Nu sîntem toţi fie predominant *larí*, fie predominant *babémbe?*

Vineri, 31 octombrie 1975

Joseph s-a îndrăgostit de o poloneză.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi despre folosirea detectorului de metale în timpul percheziţiei din celebrul imobil de pe strada Muzeul Zambaccian?

Adrian Năstase este în sfîrşit perceput de autorităţi ca o comoară de om, ce ascunde virtuţi nebănuite chiar şi în pereţii casei.

Probabil că săptămîna viitoare verişorul detectorului de metal, adică detectorul de minciuni, va avea şi el un frumos dialog cu preşedintele Camerei Deputaţilor.

Ce-ar fi însă ca, după debutul lui Adrian Năstase în compania celor două aparate, toată clasa politică să fie căutată la ouă, ca să ştim odată pentru totdeauna cu cîţi claponi intrăm în Europa?

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Cu sufletul la gură

De ani întregi, ne plîngem că nu sînt bani pentru cercetare. Tot de ani întregi, ne lăudăm cu succesele internaţionale ale unora dintre cercetătorii noştri şi le folosim pentru a ilustra, obsedant, teoria că sîntem neputincioşi şi blestemaţi, „o să se aleagă praful“, „ca la noi la nimeni“ şi aşa mai departe. Cam acestea sînt extremele între care se mişcă discursul public despre starea ştiinţei în societatea noastră.

Altminteri, cercetarea ştiinţifică nu este o preocupare permanentă decît pentru cei direct implicaţi: ea nu se află pe agenda publicului şi, din păcate, nici pe agenda presei. Ziarele şi televiziunile vorbesc despre ştiinţe doar dacă ele sînt sursa unor ştiri cu potenţial de senzaţie sau măcar de pitoresc: descoperirea vreunui medicament care tratează o boală gravă are şansa să devină o ştire, pe undeva pe la coada telejurnalului; inovaţiile tehnologice au şi ele şansa să pătrundă în sumarul ştirilor, la fel orice studiu despre viaţa sexuală. În rest, mai nimic. Cotidienele naţionale nu au pagini permanente dedicate ştiinţelor, aşa cum au suratele lor din Germania sau Marea Britanie, de pildă. Cer cam mult, nu? Ziarele noastre abia au înjghebat, după ani întregi, cîte-o pagină culturală...

Oricum, nemaifiind obişnuiţi cu prezenţa ei zilnică în orizontul nostru de preocupări, nu mai ştim să tratăm ştiinţa aşa cum trebuie. Cînd avem de-a face cu un eveniment ştiinţific, ne poticnim, jurnalişti şi cetăţeni deopotrivă, în stereotipiile pe care le-am adunat în timpul tranziţiei. Cel puţin asta mi se pare că s-a întîmplat săptămîna trecută, cînd s-a lansat *Gramatica Academiei*: ziarele au scris cum s-au priceput, într-un efort plin de bunăvoinţă care merită apreciat. Problema e că, de fapt, *nu* s-au priceput. Ceea ce numim în mod curent „Gramatica Academiei“ este un tratat *ştiinţific* care descrie sistemul limbii române. Nu este o carte de uz general, pentru marele public, nu poate fi citită de oricine (căci necesită un anumit grad de instrucţie şi unele cunoştinţe specifice) şi, de altfel, nici nu se adresează *tuturor,* nediferenţiat. Or, în dorinţa de a face din acest eveniment o ştire interesantă pentru marele public, jurnaliştii au aplicat reţeta generală: au dat cifre (aşa scrie la manual, să dai cifre, ca ştirea să capete „concreteţe“), insistînd inutil asupra faptului că „vom avea 15 complemente în loc de 13“; au evidenţiat ce se schimbă faţă de ediţia veche (aşa scrie la manual, să insişti pe noutate), de pildă titlurile celor două volume (*Cuvîntul* în loc de *Morfologia* şi *Enunţul* în loc de *Sintaxa),* de unde au tras rapid concluzia că nu se va mai face în şcoală „vechea“ analiză morfo-sintactică; în fine, au scris că noua Gramatică „va intra în vigoare“ în 2007 (aşa scrie la manual, să arăţi în ştire care e impactul asupra cetăţenilor), ceea ce a indus ideea că de la anul, brusc, vom vorbi şi vom scrie altfel, „după noile norme“. Şi nu s-au oprit aici. După cîteva zile (aşa scrie la manual, să dai un *follow-up),* un cotidian scria că noua Gramatică „le dă bătăi de cap oficialilor din Ministerul Educaţiei“, publicînd un interviu cu secretarul de stat pentru învăţămînt preuniversitar, din care rezulta că nu-i vorba de nici o bătaie de cap, doar de o schimbare firească, în timp, a manualelor, conform noilor norme ortografice din *Dicţionarul Ortografic, Ortoepic şi Morfologic.* Căci – *finis coronat opus,* nu? – aceasta a fost cea mai mare gafă a unora dintre „ştirişti“: au comparat *Gramatica Academiei* cu *DOOM*-ul, crezînd că amîndouă au „caracter de lege“, introduc o normă care urmează să fie, obligatoriu, „implementată“. Pe scurt, presa română a anunţat, pornind de la *Gramatica Academiei*, o revoluţiune cu un „ce“ catastrofic şi fatal, stîrnind impresia că nişte lingvişti ar fi „legiferat“ o nouă limbă română.

La aşa ştiri, aşa public: pe forumul unui ziar, un cetăţean vedea în noua apariţie un meschin interes mercantil („A fost ideea mai multor persoane cu schimbarea in gramatica sa mai scoata niste bani pe cartile care urmeaza a fi scoase pe tema asta. Orice idee trebuie platita nu?“), altul recurgea, desigur, la Eminescu („Staţi liniştiţi, nici chiar Eminescu n-ar mai şti gramatică în noua variantă. Probabil ar asista la o oră de gramatică la fel cum ar asista la una de limba chineză“), altul comenta mucalit, sugerînd inutilitatea unei astfel de lucrări („Ce chestie, dom'le, parcă noi

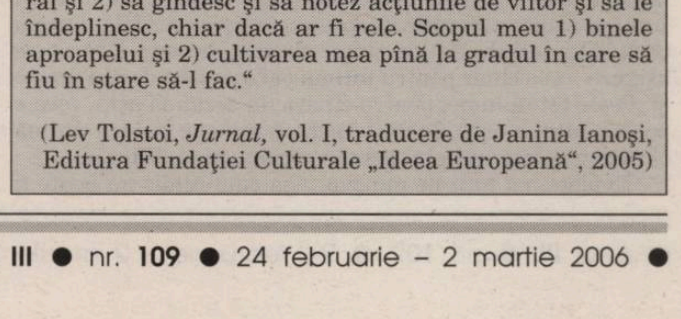

nu ştiam că articolul poate fi hotărît, nehotărît sau de ziar“).

De fapt, catastrofa nu va avea loc, panicile pot fi amînate. Nu s-a întîmplat nimic ieşit din comun, a apărut un tratat ştiinţific despre limba română: „aplicarea“ lui nu e obligatorie, iar pentru abateri de la normă nu se autosesizează Parchetul. O astfel de apariţie nu trebuia tratată în regimul obişnuit al ştirilor mai mult sau mai puţin senzaţionale, nu e „o bombă de presă“, e ceva cu totul paşnic şi normal. Numai că, din cauza tensiunii în care trăieşte societatea românească, şi jurnaliştii, şi publicul s-au obişnuit să trateze totul „cu sufletul la gură“ şi au privit *Gramatica Academiei* ca pe o ordonanţă de urgenţă.

ţinerea de minte

„21 septembrie 1855. Dacă nu mă îndrept, mă duc de rîpă. Cu trăsăturile mele de caracter, cu educaţia mea, cu situaţia şi posibilităţile mele, pentru mine nu există cale de mijloc; sau un viitor strălucit, sau unul jalnic. Toate forţele caracterului meu, pentru îndreptare. Principalele vicii: 1) Lipsa de caracter – neîndeplinirea celor prescrise. Mijlocul de îndreptare 1) să cunosc ţelul general şi 2) să gîndesc şi să notez acţiunile de viitor şi să le îndeplinesc, chiar dacă ar fi rele. Scopul meu 1) binele aproapelui şi 2) cultivarea mea pînă la gradul în care să fiu în stare să-l fac.“

(Lev Tolstoi, *Jurnal,* vol. I, traducere de Janina Ianoşi, Editura Fundaţiei Culturale „Ideea Europeană“, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Nimeni nu e mai presus de care lege?

Preşedintele Băsescu spune că „nici parlamentari, nici jurnalişti nu pot fi deasupra legii“. Corect, nu? Ce-ţi poţi dori mai mult decît un preşedinte care ţine ca la ochii din cap la acest principiu? Ei bine, e doar aparent corect, în acest caz vorbim despre un mod aberant de a întoarce un principiu corect chiar împotriva spiritului care l-a propulsat în legea fundamentală.

Evident, vorbim despre cazul ziaristului arestat pentru că avea în posesie secrete de stat. Nu voi face o pledoarie pentru nesupunere civică, spunînd că avem o lege stupidă care nu trebuie aplicată pentru că aduce atingere unor interese publice superioare. Nesupunerea civică este o armă cu tradiţie, aplicabilă cînd o lege e nedreaptă în raport cu un principiu mai înalt valorizat de societate sau de o parte a societăţii. Exemplul clasic este lupta pentru drepturile americanilor de culoare, care a plecat de la refuzul unei femei de a respecta segregaţia în autobuze, deşi aceasta era legală atunci. Recent, o jurnalistă de la *New York Times* a preferat să încalce legea decît să-şi dezvăluie o sursă. Aşadar, există legi deasupra cărora merită să fii şi a compara acest gen de acţiune civică cu lupta parlamentarilor români, pentru a-şi apăra impunitatea, este cel puţin un caz nefericit de retorică prezidenţială care o ia pe arătură.

Dar nici măcar nu vorbim despre un caz dramatic de nesupunere civică. Din simplul motiv că procurorii au aplicat un articol din Codul Penal ignorat pînă acum şi scos de la naftalină pentru că „organele“ vor să-şi arate muşchii. Vorbim despre o rămăşiţă de drept sovietic anulată implicit de legi mai noi şi de precedente europene, iar preşedintele se face că nu înţelege atîta lucru.

Ca să fac o comparaţie, există în România o lege a presei dată pe vremea lui Ceauşescu, care spune că presa e vocea Partidului Comunist pe calea realizării societăţii bla-bla-bla. Nimeni nu este mai presus şi de această lege aflată în vigoare pe hîrtie? De fapt, legea presei a fost anulată implicit de Constituţie şi de alte legi, măcar de aceea prin care era interzis PCR. Altfel, în logica prezidenţială ziaristul are obligaţia legală de a scrie după dictarea unui partid interzis tot de lege.

Nu exagerez deloc, acel articol din Codul Penal, care pedepseşte deţinerea de informaţii clasificate, este anulat de legea siguranţei naţionale din 2002 şi de jurisprudenţa europeană, care după Constituţie bate legea internă. Şi, nu în ultimă instanţă, de bunul-simţ. Protestul APADOR-CH argumentează excelent: „Odată cu adoptarea Legii nr. 182/2002 obligaţia de a proteja informaţiile secrete de stat revine numai «persoanelor autorizate». Art. 16 din această lege prevede expres că *numai persoanele autorizate care emit, gestionează sau intră în posesia informaţiilor secrete au obligaţia de a le proteja.* Întrucît jurnaliştii, ca şi publicul, nu intră în sfera persoanelor autorizate la care se referă articolul 16, rezultă că pentru aceştia nu mai există obligaţia de a proteja informaţiile secrete de stat. Schimbarea concepţiei privind titularii obligaţiei de a apăra aceste secrete are ca efect şi abrogarea implicită a alineatului 4 al articolului 169 din Codul Penal, text care instituia obligaţia oricărei persoane de a proteja secretele de stat. O astfel de susţinere este cît se poate de logică: odată ce o informaţie a ieşit din sfera secretă – fapt împlinit în momentul în care datele/informaţiile au intrat în posesia presei – informaţia îşi pierde caracterul secret, iar acesta nu mai poate fi re-obţinut. De altfel, şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că *«informaţiile privind siguranţa naţională, odată intrate în spaţiul public, nu mai pot fi interzise, retrase şi nici autorii diseminării informaţiei pedepsiţi ...»*“.

Dacă cititorii îşi amintesc, atunci cînd PSD a propus legea din 2002, au fost proteste intense tocmai pentru că în proiectul iniţial se prevedea obligaţia fiecărei persoane de a apăra secretele de stat. Argumentul de atunci spunea că, dacă găseşti în tramvai o geantă cu secrete, te paşte puşcăria. Oricît de trivial, exemplul e foarte valabil. În primul rînd, cetăţeanul care găseşte geanta nu e obligat să aibă habar ce şi cum e secret sau ce şi cum se secretizează. În al doilea rînd, statul nu îmi poate impune o obligaţie pentru o activitate cu care n-am nici în clin, nici în mînecă, ba chiar îi plătesc pe nişte indivizi să apere acele secrete. Indivizi care în cazul de acum s-au dovedit incompetenţi.

Incompetenţi, dar puşi pe fapte mari. Pus într-o situaţie penibilă (secrete militare nu doar interne, ci şi ale aliaţilor externi circulă prin tîrg), sistemul a reacţionat violent, călcînd în picioare principii legale simple. Principii care altfel par solid înrădăcinate în România, pînă cînd se întîmplă ceva de genul acesta şi băieţii veseli vor să demonstreze că, orice s-ar întîmpla, ei sînt tot acolo şi se comportă cum ştiu, în vreme ce adunătura de civili vorbeşte de integrare, democraţie şi alte prostii dăunătoare securităţii naţionale. Cam

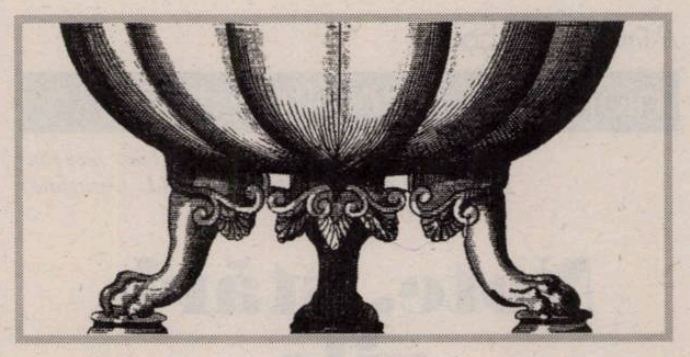

acelaşi gen de băieţi veseli care se opun din nou schimbării legii CNSAS, pe motiv că nu se face ca nişte civili să le vadă dosarele. Deşi acei civili sînt demnitari votaţi direct de Parlament care au depus jurămînt să păstreze secretul. Nu contează, tot nişte pîrliţi de civili rămîn, care le ameninţă lor securitatea naţională.

Excelentul film *Marele jaf comunist* al lui Alexandru Solomon descrie reacţia miliţienilor şi a securiştilor imediat după eveniment. După ce maşina Băncii Naţionale a fost jefuită, „organele“ au arestat sute de oameni fără legătură cu cazul, care doar erau prin zonă sau lucrau la bancă. Fochistul băncii a fost bătut pînă a murit şi corpul, returnat familiei fără comentarii. Genul ăsta de reacţie disproporţionată e un fel de marcă a organelor impotente, dar abuzive. Pentru că riscă să se facă de rîs, organele reacţionează disproporţionat, într-o tendinţă stupidă de a arăta că deţin controlul. Exact asta s-a întîmplat în aceste zile, în care un ziarist e scos cu mascaţi din casă. Forţă inutilă, legi desuete luate în serios doar cînd şi cînd, mascaţi plimbaţi pe stradă ca semn al forţei statale lipsite de responsabilitate, procurori năduşiţi de propria importanţă, mascaradă la televizor. Am mai văzut asta cînd cu „Armaghedon II“, momentul în care Adrian Năstase a dovedit că nu era mai mult decît un nomenclaturist reşapat. Şi ce retorică frumoasă a legii care e mai presus de toţi avea (şi mai are) domnul Năstase!

presa despre...

Tot felul de procurori

„Morar nu-i ca Botoş la fel cum iarna nu-i ca vara. Şeful Departamentului Naţional Anticorupţie şi şeful Parchetului General sînt doi procurori cu priză diferită la Cotroceni, la public şi, de ce nu, la puşcăriabili.

Între cele două stiluri de anchetă se cască o prăpastie ca între procurorul american şi procurorul sovietic. Cheia măririi şi căderii lor stă în relaţia cu puterea. Morar are un fix cu independenţa procurorului. Botoş l-a sedus pe Băsescu învăţînd să fie şi politician. Primul şi-a ridicat în cap toate partidele, iar la Preşedinţie este tratat cu o răceala de prost augur. Al doilea este iubit de toată lumea: şi la Cotroceni, şi la PSD.

Votul împotriva ordonanţei DNA din Senat i-a coalizat de fapt pe toţi penalii transpartinici împotriva lui Morar şi împotriva unui sistem fără butoane de manevră. În schimb, Botoş este visul oricărui politician. PSD ardea de nerăbdare să mute dosarele la Parchetul General, perfect conservat sub toate regimurile. Alţii, ca UDMR şi o parte din PNL, au cerut ca şeful DNA să fie numit cu voie de la Consiliul Superior al Magistraturii, un filtru defect şi îmbîcsit care ar elimina procurori căpoşi ca Daniel Morar.

Şeful DNA şi-a atras şi antipatia serviciilor secrete, denunţînd slaba calitate a informaţiilor livrate, pe cînd şeful Parchetului General n-are o problemă cu ele. Dimpotrivă, pare chiar prizonierul lor. Morar şi Botoş sînt două sisteme care se exclud reciproc: reforma şi antireforma, trecutul şi viitorul. Traian Băsescu încă mai are timp să aleagă, dacă nu cumva s-a decis deja.“ (Dan Tăpălagă, *Cotidianul,* 20 februarie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ultima oară

Dintre toate lucrurile care se repetă, *ultima oară* e cel mai frecvent. Milioane de oameni fumează în fiecare zi pentru ultima oară. Alte milioane spun nevestelor că e pentru ultima oară cînd. Sute de mii de elevi scriu pe tablă, caligrafic, despre aceeaşi, inevitabilă, ultima oară. Alţi zeci de mii de şoferi virează dreapta fără să se asigure – şi e chiar pentru ultima oară pentru destui dintre ei. Peste tot în lume, pentru cineva, în secunda asta, ceva e pentru ultima oară. Inclusiv pentru mine: e pentru ultimă oară cînd scriu articolul ăsta în ultima clipă. Promit!

Evident, cu toţii ne minţim. Aşa cum nimic nu poate fi original, nimic nu poate fi cu adevărat ultim. Nimeni nu va rămîne în urmă să închidă lumina, ca în bancul acela, pentru ultima oară. Nici măcar ultimul dinozaur n-a rămas Ultimul Dinozaur. S-a îngrijit de asta Steven Spielberg. Ultima barbarie, ultima cruciadă, ultima îngheţată – toate se vor repeta în timpul potrivit. E doar o chestiune de răbdare. Sfîrşitul lumii? Ziceţi mai degrabă *Va urma!*

Ultima oară cînd am terminat liceul am crezut că e chiar definitiv. Dar l-am mai terminat de cîteva ori, la fel de emoţionat, citind un poet sau altul. Succesiv şi repetat, fiecare om termină cu lenea, dezordinea, culcatul tîrziu, berea, lecturile tabloide, cheltuielile nejustificate şi nedeductibile, slăbiciunile pentru alţi oameni care nu merită şi prăjeala. Ultima oară e meseria din cartea de muncă a lui Sisif.

Şi nu e doar o experienţă individuală. Răbdarea naţiunilor, ca şi petrolul sau seria de filme proaste de la Hollywood, toate s-au terminat repetat şi ritualic. Ultima oară e un cult, nu o întîmplare. O religie a naturii (umane şi minerale). Gheizerul e expresia ei hidrotermală: fiecare erupţie poate fi ultima. Dar despre ultima oară îţi poate vorbi ore şi ore Karl Lagerfeld, care se va jura de fiecare dată că gata, nu mai foloseşte satin în hainele bărbăteşti... Sau nu era el? Sau n-a promis nimic, niciodată?

Ultima oară e în acelaşi timp un refugiu. Unde mergem cu toţii, ca la iarbă verde de 1 Mai, de nu mai ai unde să arunci o justificare. Ultima oară e şi o industrie – care se ghidează după regulile celei de *entertainment*. Pentru noi, publicul lipsit de imaginaţie, Studiourile *Last Time Century Fox* şi *Nevermore Brothers* duduie şi scot pe poartă în fiecare zi milioane de sentinţe definitive, hotărîri irevocabile, decizii de neclintit. Evident, potrivite pentru audienţa generală (unele scene pot fi privite împreună cu părinţii).

Fascinaţia acestui concept e de-o vîrstă cu Homo Sapiens (versiunea caucaziană). Scripturile şi Coranul par fascinate de definitiv, în vreme ce mitologia indiană sau budismul sînt mai lasă-mă să te las. Vishnu se naşte de vreo şapte ori pînă să ajungă Rama, cea mai cunoscută ipostază a sa – deşi probabil că încă de la a treia reîncarnare îşi propusese să se lase. Iisus însă rezolvă problema Ultimei Dăţi printr-o contra-propunere cu un efect de marketing fără precedent: Prima Oară. Prima reîncarnare, prima religie a iubirii, prima care numeşte *sales* manageri şi-i trimite pe teren...

Dar începusem cu cea mai goală promisiune din lume şi cu ea vreau să termin. E ultima oară, pe cuvînt!

© Fotobine *feat.* H. Höfer

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

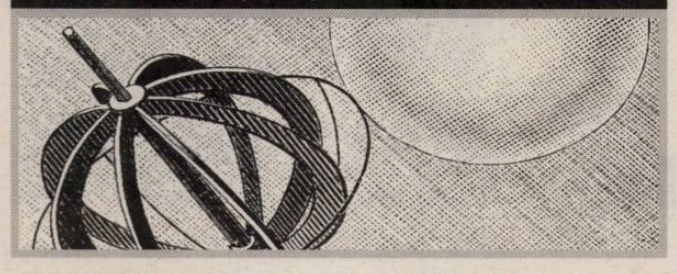

Guantanamo

La început părea o idee bună: cei bănuiţi că fac parte din organizaţia teroristă Al Qaeda şi talibanii prinşi în Afganistan urmau să fie deţinuţi temporar la o închisoare de la baza navală americană de la Guantanamo, de pe insula Cuba. „Sînt oameni periculoşi, dacă ar fi lăsaţi în libertate ar omorî americani“, spunea Donald Rumsfeld, ministrul Apărării, şi probabil avea dreptate în majoritatea cazurilor, dar el este demnitarul unui sistem în care asemenea acuzaţii se cer dovedite. „Războiul este oricum un infern, iar de astă dată inamicul nu respectă nici un fel de principiu al onoarei, aşa că trebuia găsită o metodă pentru a obţine informaţiile necesare.“ Guantanamo beneficiază de statut de extrateritorialitate, aşa că acolo nu se aplică prevederile extrem de precise ale legilor americane cu privire la drepturile deţinuţilor. În lupta împotriva terorismului, duşman situat în afara mijloacelor convenţionale aprobate de tratatele internaţionale în cazuri de conflict, Statele Unite erau decise să folosească mijloace extraordinare pentru a avea informaţiile necesare evitării unor atacuri de tipul celor din septembrie 2001, de la World Trade Center. Dar, aşa cum observa Fareed Zakaria (*Newsweek*) „în lumea de astăzi, unele metode eficiente pe plan militar se pot plăti foarte scump pe plan politic“.

Înfiinţarea complexului de detenţie de la Guantanamo a fost decisă de către Donald Rumsfeld, în decembrie 2001; primii 20 de prizonieri, din Afganistan, au fost transferaţi în ianuarie 2002. De atunci, au trecut pe acolo 750 de deţinuţi, în 2005 erau 520, originari din Arabia Saudită, Afganistan şi Yemen. Un recent raport al Naţiunilor Unite se referă la cei 500 de deţinuţi, şi deocamdată nu s-a putut dovedi nici vinovăţia, nici nevinovăţia lor; foarte puţini dintre ei au ajuns la un proces, şi mai puţini au fost condamnaţi: legile americane nu permit condamnarea doar pe baza recunoaşterii vinovăţiei de către cel în cauză.

Secretarul general al Naţiunilor Unite s-a pronunţat pentru închiderea lagărului de la Guantanamo fiindcă nu respectă „echilibrul necesar între acţiunea efectivă împotriva terorismului şi respectarea libertăţii şi a drepturilor civile“. Purtătorul de cuvînt al Casei Albe, Scott McClellan, a respins cererea de închidere a lagărului: „Ne referim totuşi la nişte terorişti periculoşi“. Atunci, aceşti oameni ar trebui să fie lesne de judecat şi de condamnat. Nu se întîmplă aşa, iar ceea ce se petrece la Guantanamo este aşa cum scria în urmă cu un an *The New York Times* „lagărul de acolo e un adevărat cadou făcut duşmanilor Americii: îi pune în încurcătură pe aliaţi, discreditează sistemul judiciar şi constituie un argument extrem de eficace în raniţa islamismului radical, inclusiv a viitorilor terorişti“.

Recent, au apărut fotografii absolut dezgustătoare ale torturilor la care sînt supuşi prizonierii din închisoarea Abu Ghraib, de către anchetatorii americani; chiar şi reputaţia armatei britanice, alcătuită, după cum se ştie, numai din persoane cu certificate de gentleman, a fost serios pătată tot de un fotograf amator. De ce simt nevoia unii să imortalizeze momentele de maximă umilinţă ale unora şi de minimă demnitate ale altora va rămîne, probabil, un mister. Oricum, administraţia este foarte nemulţumită de iniţiativa acestor imagini ca şi de aceia care le-au popularizat. John Bellinger de la Departamentul de Stat a afirmat că fotografiile constituie o încălcare a drepturilor deţinuţilor la viaţă privată. Poate că are dreptate: deţinuţii trebuie torturaţi în intimitate, nu în văzul tuturor.

Toate acestea contribuie la sporirea cantităţii de zvonuri în legătură cu tacticile secrete ale agenţiilor americane împotriva celor bănuiţi de terorism. Poveştile cu zborurile misterioase şi închisorile secrete din estul Europei tot de la Guantanamo se trag.

Nimeni nu pune la îndoială dreptul Statelor Unite de a se apăra de un duşman care anunţă pe toate căile că vrea să-l distrugă şi că nici un mijloc nu i se pare destul de josnic pentru a-şi atinge acest scop. Dar asta nu înseamnă că Statele Unite trebuie să încerce să cîştige războiul josniciei. Chiar dacă există persoane apte să facă faţă unei asemenea sfidări, nimic din sistemul american nu îndreptăţeşte vreo speranţă în victoria din acest război.

globul cubic

Farse judiciare

Procesele dictatorilor au devenit un fel de spectacol plicticos care nu îi amuză pe spectatori şi nu satisfac victimele. Cînd venea vorba despre Hitler, Churchill voia o execuţie sumară: „Orice proces s-ar transforma într-o farsă“ – zicea el. Avea dreptate. Procesul lui Saddam Hussein contribuie desigur la micşorarea staturii acuzatului şi a clicii lui: atotputernicii de ieri sînt reduşi la dimensiunea de oameni ceva mai răi decît alţii, dar nici acuzatorii nu izbutesc să colecteze mînia în numele căreia aceste procese au fost iniţiate. Arhivele procesului conţin 1.200.000 de pagini: 50.000 de transcrieri, 1.250 de probe, fotografii, hărţi, documente cu ştampila „oficial“, „secret de apărare“, 200 de înregistrări video, 2.256 de mărturii scrise. Au fost audiaţi 340 de martori: 296 ai acuzării şi 44 de partea acuzatului. Nu s-a dovedit nimic. Legitimitatea curţii este pusă sub semnul îndoielii, aceeaşi tactică este adoptată şi de Slobodan Miloşevici.

De patru ani, în fiecare zi a procesului, acuzatul se instalează în boxă, un soldat îi toarnă puţină apă în pahar şi verifică din obişnuinţă perechea de cătuşe agăţată de centură. Slobodan Miloşevici îşi pune căştile: dezbaterile se duc simultan în engleză, franceză, bosno-croato-sîrbă, aprodul anunţă intrarea judecătorilor, Slobodan Miloşevici se ridică în picioare şi şedinţa poate începe. Aşa cum observa Stéphanie Maupas în *Le Monde* (12-13 februarie 2006), „acest proces-fluviu se supune aceluiaşi ceremonial, repetat la nesfîrşit, dă penibila senzaţie a imobilităţii“. Miloşevici nu se poartă altfel decît la congresele partidului unde şi-a trăit viaţa: în formularea întrebării e cuprins şi răspunsul aşteptat, nu renunţă chiar cînd e întrerupt, revine pînă cînd îi extenuează pe toţi: pe judecători, pe martori, pe ascultători şi, dacă răspunsul nu e cel aşteptat, afirmă mînios că procesul e plătit de cei „care au pus la cale crimele împotriva ţării mele şi a poporului său şi sînteţi plătiţi pentru asta“. Între timp s-a aflat că lui Miloşevici nu-i place să se scoale devreme, că vorbeşte două limbi străine şi că a promis că nu o să se sinucidă. Declaraţia a apărut cînd presa a evocat acest precedent familial. Dacă nu se sinucide, dacă tribunalul nu are cum să pronunţe condamnarea la moarte, el va trăi pînă la adînci bătrîneţi, evocînd momentele cînd era o vedetă: a politicii, a războiului, a justiţiei. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ei – onoarea lor

Salman Rushdie, faimosul romancier indian, om cu experienţă incontestabilă în privinţa „jignirii islamului“, încearcă să descifreze în ultimul său roman *(Shalimar the Clown,* apărut în septembrie 2005 la Random House) tainele acelei chimii sufleteşti oculte care transformă un credincios într-un terorist. Cum sînt absolut sigur că nu va trece mult şi vom avea cartea în librăriile noastre, nu am să intru în detaliile poveştii care începe în Kashmirul profund şi ne duce pînă la Los Angeles. În orice caz, mai toţi cei care au citit cartea laudă paginile în care se arată cum Shalimar, un musulman rural, devine terorist după ce soţia sa, dansatoarea Boonyi, o hindu fermecătoare, începe o poveste de dragoste cu ambasadorul american Max Ophuls, descendent al unei familii evreieşti cu o istorie dramatică în Europa hitleristă. Shalimar taie gîtul americanului şi o apucă pe drumul fără întoarcere al terorismului. Ceva de dincolo de el, un fel de daimon irezistibil, îl obligă la asta. Nu este o opţiune, este singura cale. Dacă ar fi doar răzbunare, am fi în plin Shakespeare, dacă ar fi doar rătăcire a sufletului înnebunit de patimă, am fi în Dostoievski, dar e altceva, şi de aceea sîntem în islam: este cultul onoarei. Mai ştim ceva despre vigoarea ucigaşă a onoarei orientale de prin cărţile despre Japonia pre-modernă. Dar amestecul unei asemenea culturi cu islamul, o religie cu o mistică intensă, produce un fenomen exploziv, care ameninţă planeta – terorismul. Teroristul islamic este o maşinărie infernală: are simţul onoarei japonezilor kamikaze, are devoţiunea mistică a unui Simeon Stîlpnicul, determinarea unui broker de pe Wall Street, şi setea de puritate a unui poet romantic din secolul al XVIII-lea. În plus, el ştie că lumea acesta *trebuie* trecută prin focul jihadului.

Paradoxal, dar în spaţiul onoarei pure lucrurile arată mult mai vag decît ne-am aştepta. Ai spune că onoarea trăită cu asemenea cerească intensitate ştie exact ce este, ştie clar care este acel set de lucruri pe care nimeni nu are voie să le atingă, iar dacă le atinge, pedeapsa aceluia aspră şi imediată va fi. Dar nu este aşa. În lumea acestui fel de onoare, demarcaţiile sînt vagi, iar mecanismele abisale. În altă carte a sa *(The ground beneath her feet,* apărută deja în românește la Editura Polirom), Rushdie scrie că „insultele sînt misterioase“. Poţi să strigi cuiva cele mai oribile lucruri – Curvă! Putoare! – şi nu se întîmplă nimic, dar tectonica adîncă şi implacabilă a onoarei se cutremură tragic dacă spui ceva mai puţin violent – Pentru mine eşti un nimic! Slavă Domnului că nu am un copil ca tine! Nu valorezi nici cît noroiul de pe ghetele mele! Acestea sînt jignirile care transformă omul acestui fel de onoare în călău.

Adevărul este că nu ştii niciodată dacă insulţi sau nu, pînă cînd nu vezi reacţia celuilalt. Mai ales într-o cultură a onoarei, omul are suveranitate deplină în a decide dacă a fost sau nu jignit; este stupid să răspundem musulmanilor jigniţi de caricaturile daneze că degeaba se simt jigniţi, pentru că nimeni nu a vrut să-i jignească, să le dăm la cap cu libertatea de expresie şi să le ţinem prelegeri rafinate despre virtuţile sofisticate ale umorului. Asemenea răspuns este perfect valabil în cadrul unei culturi în care onoarea valorează mult mai puţin decît legea şi ceva mai puţin decît umorul, adică la noi, printre creştinii trecuţi prin Iluminism şi prin cel puţin un secol de secularizare. Dar acest răspuns nu va decongestiona vena de la gîtul musulmanului care urlă pe străzile din Damasc sau Teheran sau Londra sau Auckland.

Antropologii vorbesc despre opoziţia dintre culturile onoarei şi culturile legii, în pandant cu opoziţia dintre cultul onoarei şi cultul legii. Nu insist, spaţiul nu îmi permite, marchez doar acest fapt foarte important: *noi ştim*. Antropologia, dreptul comparat, fenomenologia religiilor, etica sînt epistemele noastre. Avem întreg bagajul de cunoaştere şi de înţelegere ca să ştim ce se întîmplă acum cu ei. Asta ne oferă un imens avantaj, pentru că ei nu ne înţeleg, nici nu vor să ne înţeleagă şi nici nu au cum să ne înţeleagă. În plus, această experienţă disperată a onoarei nu le este de tot specifică. Vom fi surprinşi să punctăm pe harta juridică a lumii acele locuri în care motivele „de onoare“ exonerează răspunderea crimei sau, măcar, o diminuează sensibil. E uimitor să vezi cîte ţări din lume, inclusiv mai „blîndele“ Iordania şi Maroc, au legi care absolvă de vinovăţie un bărbat care îşi ucide soţia adulterină. Terorismul islamic are ceva din nebunia oarbă a unei crime din onoare. Lumea este soţia infidelă a lui Allah, iar musulmanul pur trebuie să comită ritualul uciderii lumii adulterine surprinsă în plin păcat cu America.

Asemenea dispoziţii penale nu sînt proprii doar spaţiilor musulmane. Norme care absolvă sau, în orice caz, uşurează tratamentul unui asemenea ucigaş se găsesc şi în Israel, şi în Peru, şi în Bangladesh. Abia în 1975 tratamentul îngăduitor al crimei din onoare a fost eliminat din legislaţia penală franceză, abia din 1980 mergi la închisoare în Columbia dacă îţi ucizi soţia infidelă, şi abia din 1990 uciderea propriei soţii uşuratice este cu adevărat o crimă în Brazilia. Iată că, în bune şi rele, există unele asemănări între „noi“ şi „ei“. Şi noi ştim ce este onoarea.

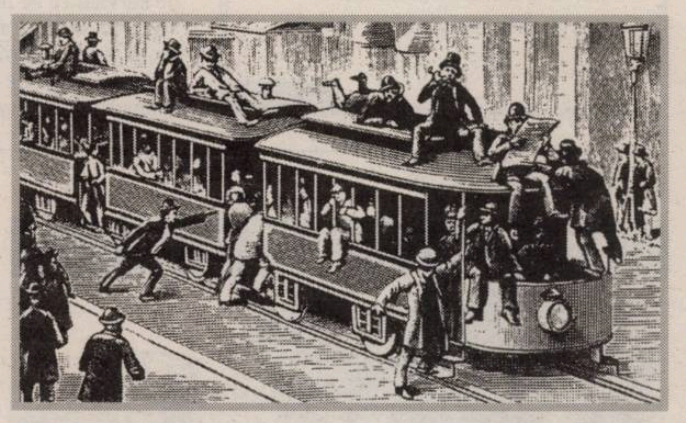

Dacă tot au pornit acest război, în care, fie şi numai pentru că ne permite Coranul, trebuie să ripostăm, e bine să pricepem care ne este avantajul: noi îi putem înţelege pe ei, dar ei, pe noi, nu. Luptăm cu un inamic pe care îl putem „citi“ şi care nici măcar nu e interesat de noi. Nu spun mai mult decît că, logic, nu avem cum să pierdem acest război.

ready made

„Steagurile roşii fâlfâiau, bătute de vânt. Străluceau literile aurite ale inscripţiilor:

«Să trăiască marele biruitor al naturii!»

«Mulţi ani maestrului!»

«Tineretul salută călduros pe celebrul Părinte al Merelor».

[…]

Se ridică, apoi, un pionier:

– Acest bunic are un miliard de nepoţi…

Cineva îl corectă: «un milion».

– Nu, un miliard, stărui băiatul.“

(V. Lebedev, *Înnoitorul naturii I.V. Miciurin,* Editura „Cartea Rusă“, 1949)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Psalmul 102

(fragment)

Aceasta-i biata-mi rugăciune,
dă-i ascultare, Doamne-al meu,
pleacă-ţi auzu,-acum cînd eu
întîmpin cazne cu duiumul
şi, Dumnezeule, mi-e greu:
ard oasele-mi ca un tăciune
şi zilele-mi se şterg ca fumul,
iar inima,-n amărăciune,
usucă-mi-se precum fînul;
din pîine, uit să mai mănînc,
mi-e geamătu-ntr-atît de-adînc
încît îndurerata carne
mi se lipeşte de ciolane;
aduc a pelican şi-a buhă,-n
pustietăţile Arabiei;
n-am somn şi mă asemui vrabiei
stinghere, ţopăind în fugă
pe-acoperişul cu olane
fierbinţi; o duc de azi pe mîine,
hulit de inamici şi şui
necontenind să mă condamne;
mănînc cenuşă-n loc de pîine
şi-o beau cu lacrimi amărui, –
din pricina mîniei Tale
şi-a supărării Tale, Doamne,
care m-ai azvîrlit departe
ca să nu am de Tine parte,
nici către inima Ta, cale.
Ci zilele-mi sînt, azi, ca oarba,
prelunga umbră tot mai lungă
pe care-amurgul o aruncă, –
iar eu mă veştejesc ca iarba...

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Euro-(par)lamentări

Sirena (în blugi şi cu rîs cristalin!) a lui Vasile „Romeo“ Roaită

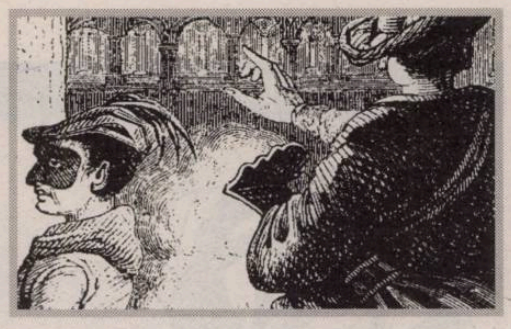

Dle Văcăroiu, de-ntrebi azi un copil – fie un strănepot al dlui Adrian Păunescu, fie (că tot a fost omniprezentă recent, apărînd roz pe cîteva posturi TV., cu rîsul său atît de cristalin încît părea că patru geamuri se sparg la fiecare amuzament) actuala iubită a dlui Iri (cum care Iri?!), dacă ai întreba – zic – un astfel de minor naiv despre ce a însemnat 16 februarie în viaţa ţării, zău dacă mai ştie careva ceva!

Drept care îmi vine să strig (şi sînt sigur că v-aţi alătura mie): unde-s şedinţele omagiale ale MAN-ului, unde-s proletarii, sirena lui Roaită, gloanţele burjuilor, indicaţiile preţioase ale *to'a'ă-şului* sau documentarele de după Telejurnalul de altă dată? Mai clar: ce-a mai rămas, dle preşedinte, din episodul *Griviţa – 16 februarie '33*? Cum e posibil ca pe fosta Casă a Scînteii să troneze – cum se întîmplă acum – o ditamai reclamă la *Lee Cooper's*? (Vă daţi seama? Blugi capitalişti, pe o clădire-fanion a stalinismului!)

Cu aceste gînduri în minte am aşteptat joia trecută (16 februarie!) votul pentru Directiva Bolkestein în Parlamentul de la Strasbourg. Priveam la sutele de euro-deputaţi din hemiciclu şi mă cruceam: nu tu boabe de transpiraţie pe frunţi, nu tu priviri fixe *as seen on TV* (cînd reporterii îl filmează pe dl Funar). Pentru că stînga franceză şi dreapta germană au dubii tot mai mari în privinţa aderării României şi Bulgariei, pentru că majoritatea occidentală se teme de invazia muncitorilor harnici şi puţin pretenţioşi din Est, directiva Bolkestein a trecut – dar fără *principiul ţării de origine*, care ar fi favorizat firmele de servicii ce se mişcă dintr-o ţară în alta (inclusiv firmele din Est dornice să-şi încerce şansa pe piaţa vestică). Franţa, de exemplu, s-a dovedit refractară la ideile lansate pe 3 ianuarie 2004 de comisarul olandez Frits Bolkestein, care spunea că e timpul (în spiritul Tratatului de la Roma din 1957) ca libera circulaţie a oamenilor, bunurilor şi capitalurilor să fie urmată, în interiorul UE, de libera circulaţie a serviciilor. De-ar fi ştiut ce va urma bietul olandez, al cărui nume (nu *Frits*, care în franceză trimite la ceva bun) a fost preschimbat în *Frankestein* şi a devenit, în vara trecută, sperietoare, cînd s-a pus la vot Constituţia europeană! În aceste condiţii, Polonia, Ungaria sau Cehia au devenit cei mai liberali membri ai UE, sprijinind directiva (trec aici peste aburii din capetele unor sindicalişti români, care au sprijinit tabăra anti-Bolkestein, colportînd aberaţia că, dacă trece directiva, un muncitor român din Germania va fi plătit ca în România).

Scrisoarea a 18-a – elogiu Griviţei de altădată!

Ei, şi uite-aşa ajung, dle Văcăroiu, acolo unde vă lăsasem săptămîna trecută. Era marţi, 14 februarie a.c. (două zile înainte de votul pro sau contra Bolkestein) şi la Strasbourg s-a produs un desant de sindicalişti din toată Europa de Vest. Prin oraş, pe unde întorceai ochii, poliţie. Cu o lună mai devreme (pe 16 ianuarie a.c.), tot la Strasbourg, protestaseră docherii şi ieşise un mare scandal (în opinia ziarelor locale) sau un mare fîs (în opinia mea) – martor mi-e senatorul Morţun *ot* Mehedinţi, care, cu pieptul înainte, a trecut printre docheri şi, în urma lui, fioroşii porturilor din tot Occidentul mai-mai că n-au strigat *Vive la Roumanie! Vive le 1er janvier 2007!*. Săptămîna trecută, 40 de mii de cruciaţi anti-directivă au străbătut Strasbourg-ul cu tobe, fluieraşe şi pancarte, dar departe de clădirea Parlamentului European – pentru că poliţia i-a direcţionat în nordul oraşului, pe bulevarde pe care arhitecţi germani de la finele secolului al XIX-lea le-au trasat pentru parade militare!

Ca să n-o mai lungesc: la ora 15,30 fix, cînd autorizaţia demonstraţiei expira, cei 40.000 de sindicalişti au tăcut din tobe, au băgat fluierele în buzunar şi s-au îndreptat spre autocare. În liniște!

Ăsta să fie Occidentul? Unde-i stamina proletarului vestic, de la care Marx spunea că va porni revoluţia mondială? Sau s-o iau altfel: unde-i generalul care se ascundea într-o colibă şi-şi dădea epoleţii jos ca să se poată fofila (ca la noi, la Costeşti)? Unde-i prefectul pălmuit? Unde-s jandarmii luaţi prizonieri? Unde-i ministrul Dejeu, ameţit şi entuziast în acelaşi timp, simultan depăşit de situaţie şi neîndurător? Unde-i Oltul, pe ale cărui maluri creşte mîndră mînăstire / în veci pomenire / la Cozia zidire / unde Radu Vasile să-l întoarcă pe degetul mic (ăl cu inel!) pe Miron Cozma, ameţindu-l mai rău ca nurii daţi cu maclavais ai Marinelei Niţu? Unde-s pistoalele, unde-s pumnalele, caii şi flintele ortacilor? Unde-i, în fine, dl Romeo Beja, acest ex-Stahanov al tupeului, imaculat ca Zorro şi ecologist verde ca Scufiţa Roşie, acest ex-mixaj de Jdanov, Goering şi Fanfan La Tulipe fără bucle, dar mai bucălat, al sindicalismului românesc?

Vă las să meditaţi la aceste întrebări, dle preşedinte! Poate că Oswald Spengler avea dreptate: Occidentul ăsta adoarme pe el! Pe cînd, în Est, dinamism cît cuprinde: pupile fără bacalaureat emit cugetări savante din jacuzzi, cupluri mondene se aleargă prin bucătărie cu pliciul de muşte, mătuşi nonagenare se dau peste cap şi lasă moşteniri milioane de dolari ş.a.m.d. Vasile Roaită, n-ai murit în zadar!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Noutăţi de la antipozii istoriei

Nesfîrşit izvor de fericire e agenţia de ştiri a Coreei de Nord! Minunate veştile de la bravii noştri frăţiori! Dulce adevărul pe care-l aflăm, cu totul contrar informaţiilor propagate de viperele ce pretind că au vizitat „Ţara dimineţilor liniştite“. (Normal, la 6 dimineaţa muncitorii sînt de mult la lucru pentru binele patriei, de unde se trage binele conducătorului.) Chiar era vremea să spulberăm născocirile imperialismului american şi ale slugilor sale – Coreea de Sud şi Japonia.

Se spunea că ineptul guvern de la Phenian are un mic arsenal nuclear, după vorba „sărac, dar fudul“. Că ţara se potriveşte de minune descrierii făcute Rusiei de Reagan: *„Agricultura lor are patru probleme – toamna, iarna, primăvara şi vara!“*. Că nimeni nu-şi poate vizita rudele din alt judeţ decît dacă-şi cară merindele-n spate, căci „acolo“ cartela lui alimentară nu e valabilă. Că se ridică blocuri semeţe, rivalizînd cu Sudul, dar că nimeni nu locuieşte în ele. Că spionii trimişi în ţările din jur se predau şi cer de mîncare. Că Sudul doritor de unificare se teme că nu va face faţă la un flux de 50 de milioane de flămînzi. De cultul lui Kim Jong Il, care include omagierea gîndirii sale (strategia Songun) şi vizitarea locului unde a făcut pipi cu tatăl său (fostul lider Kim Ir Sen, autorul hiperstalinistei filozofii Ciuce).

Ajunge! Agenţia oficială de ştiri a guvernului comunist de la Phenian (alta nu există) pune competent lucrurile la punct. E obişnuită cu această misiune, de aceea nici nu schimbă ştirile decît o dată pe săptămînă. Şi nici atunci pe toate! Săptămîna trecută a fost vorba despre reacţiile internaţionale la aniversarea lui Kim Jong Il. Evident, n-au putut fi menţionate decît cele mai importante! Aflăm deci că ziua de naştere a iubitului conducător şi strateg mondial (16 februarie, anul nu se ştie) a fost sărbătorită prin mitingurile unor prestigioase organizaţii ca Partidul Stîngii Unite din România, Grupul Nigerian de Studiu al Filozofiei Ciuce şi formaţiunea indoneziană Rabitra Bahtera Pratama. Nicolae Pavelescu, vicepreşedintele partidului român, a precizat că strategia militară Songun e singura cale pentru menţinerea suveranităţii şi demnităţii naţionale. Lucru întărit şi de serbarea de la Grădiniţa „Kim Jong Il“ din provincia mongolă Darhan!

Ei, dar omagiile nu se opresc aici! De ziua marelui om, la diverse ambasade ale Coreei de Nord au fost depuse coşuri cu flori! De către preşedintele Guineei, regele Cambodgiei, ministrul Apărării din Cuba şi preşedintele unui partid socialist din Egipt. Emoţionant şi interviul acordat de însuşi dirijorul Orchestrei Militare a Federaţiei Ruse, Valeri Halilov. Vă vine sau nu să credeţi, un ziar din Cambodgia a dedicat un întreg articol momentului! Chiar şi fără flori, lumea întreagă a trepidat – în Bangladesh, Uganda, Tanzania, Marea Britanie, Elveţia şi Franţa au fost vizionate expoziţii foto din viaţa lui Kim Jong Il şi renumitele filme artistice nord-coreene *Minunata istorie a Marelui Conducător* şi *Ţara mea socialistă*. Toţi (toţi!) vorbitorii au cerut ca naşterea lui Kim să devină sărbătoare globală, pentru că magistralul comandant a făcut minuni istorice prin originala strategie Songun. Au fost trimise telegrame de felicitare. (E-mail-urile sînt interzise.) A fost lăudată victoria guvernului de la Phenian în dezvoltarea capacităţilor nucleare.

Aş fi rău dacă n-aş spune că, în afară de cuvîntarea energicului Nicolae Pavelescu şi depunerile de flori, ştirile agenţiei nord-coreene menţionează şi campionatul memorial de patinaj de la Phenian (cîştigat de chinezi), precum şi succesele campaniei educative Steagul Roşu al Celor Trei Revoluţii. Campania a început în anul Ciuce 64 (adică 1975) şi deja există 2,4 milioane de muncitori şi ţărani ce poartă mîndri insigna doveditoare. (Cine n-o poartă face închisoare.) Pe scurt, Mişcarea Steagul Roşu al Celor Trei Revoluţii demonstrează că nu e departe ceasul cînd Coreea de Nord va deveni o mare şi prosperă naţiune. De tip Ciuce. Noroc cu Kim Jong Il, că putea deveni o ţară normală!

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

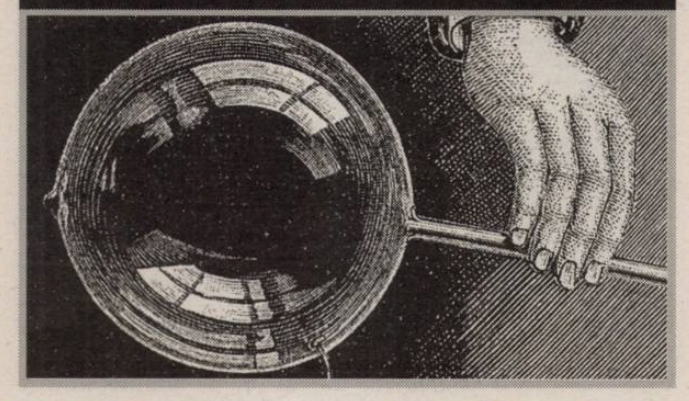

Hidrocarburi pentru clovni

Muriţi de pofta unor hidrocarburi şi sînteţi mai capricios ca un ţipar care alunecă din farfurie. Hai să spunem că trupul dumneavoastră, supt de efort şi decibeli, simte că se deşiră ca un şirag de mărgele ieftine. N-o s-o facă. Sîntem rezistenţi. Aşa a înfruntat trupul încercările prin timp ale sărbătorilor de Mardi Gras, împins la limite dincolo de care nu există decît plictiseala fără margini a suburbiilor. Doar că anul acesta nu mai există suburbii. Nu mai există decît vechiul New Orleans, încolăcit şi înfăşurat în jurul încăpăţînării sale festive. Adevărul în chestia asta – şi adevărul este ultima chestie pe care oamenii o ştiu sau de care vor să audă – este că, anul acesta, carnavalul de Mardi Gras din New Orleans a fost din caleafară de INTERNAŢIONAL. Ar trebui să arătăm CNN-ului chipul neîncrederii băştinaşilor arătînd CNN-ului şi lumii ceea ce CNN şi lumea privesc cu atît talent: beţivii împleticindu-se, înfăşuraţi în mărgele, zvîrcolindu-se precum creveţii aruncaţi în apă clocotită. Americii îi plac distracţiile, mai ales la televizor. E nevoie de curaj pentru a plonja în *maelstrom*-ul mulţimilor la vreme de Carnaval, şi de aceea oamenii îşi pun măşti. Anul acesta, măştile n-au fost de cine ştie ce ajutor, pentru că feţele noastre sînt deja nişte măşti. Ne mascăm sentimentele în spatele acestor aparenţe plăcute ochiului. Rînjim, ţipăm, răguşim lălăind din rărunchi ca să ne facem auziţi peste voci şi muzici. Sub aceste aparenţe de voie bună zac ţestele noastre rînjite. Acest Mardi Gras seamănă mai mult cu Dia de Los Muertos. Şi asta este ceva ce CNN şi America nu văd niciodată în New Orleans: morţii sînt şi au fost dintotdeauna mai mulţi decît cei vii. Strigoii de care te loveşti pe stradă nu sînt petrecăreţi mascaţi, sînt adevăraţi. Azi, localnicii se simt foarte aproape de strigoii ancestrali, a căror prezenţă nu e înspăimîntătoare, ci mîngîietoare. S-a zvonit că anul acesta cîteva mari companii au sponsorizat paradele de Mardi Gras. Asta, în New Orleans, nu se face, căci carnavalul îşi arogă dreptul de a rîde de orice şi de oricine e prea serios. Ţintele uşoare sînt lesne de ghicit: FEMA, Bush, Cheney, dar sînt şi o mulţime de prelate albastre care flutură şi nimeni nu poate spune „Entergy“ sau „Halliburton“ sau „The Shaw Group“ fără să vadă roşu. În cele din urmă, corporaţiile a trebuit să facă pasul înapoi: era unica lor şansă. Companiile de petrol au încasat-o şi s-au declarat ecologiste, cînd oamenii s-au înfuriat pe crimele lor împotriva mediului. Acesta este, în zilele noastre, *modus operandi* al Republicii. Minciuna. Carnavalul din New Orleans era Sărbătoarea Dării în Vileag a Minciunilor, mari, mijlocii şi mici. O sponsorizare mincinoasă a dării în vileag va sfîrşi prin a ne spune adevărul. Nu e de mirare că marile corporaţii s-au ţinut deoparte. Oamenii s-au descurcat anul acesta cum au putut, furia punînd paie pe focul imaginaţiei. Sîntem o armată care mărşăluieşte în ritmul propriei muzici şi sub o nouă flamură: prelata albastră. A fost o campanie grea şi am obosit, dar nu-i bai, asta se poate drege cu o cinzeacă şi un blid de tăiţei cu parmezan.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Post-gurmandism

Am nimerit zilele trecute într-unul din acele restaurante din categoria „doar dacă sînteţi invitaţi“ – şi chiar şi atunci cu grijă, căci s-ar putea ca a doua oară să nu vă mai invite nimeni. Impecabil, nimic de zis, elegant, rafinat, serviciu ireproşabil, bucătărie deosebită. Foarte deosebită! De fapt, la asta m-am gîndit de-a lungul întregii nopţi de indigestie care a urmat excesului meu de curiozitate „antropologică“.

Aparent, ar fi fost vorba de un evantai de bucătării: japoneză, thai, franceză, poate ceva portugheză... În fapt, o *„nouvelle cuisine“* pentru dîmboviţeni rafinaţi – sau, în orice caz, pretenţioşi. Ne-a trebuit tuturor multă vreme ca să ne hotărîm, dar şi mai multă ca să înţelegem cam despre ce ar putea fi vorba. Personal am renunţat destul de repede şi m-am aruncat într-un experiment cultural-gastronomic pe spezele stomacului propriu. Fie ce-o fi, cine ştie cînd şi dacă voi mai avea o asemenea ocazie!

Am început cu un tartar somon cu x, y, z, pe un pat de w, îngheţată de fistic şi sos de... altceva. Asta a fost simplu, căci un tartar de somon îmi puteam imagina ce este. Am continuat cu nişte ficat de gîscă cu măr nu-ştiu-cum, o sumedenie de plante care nu prea ştiam dacă sînt de mîncare sau decorative, totul „badijonat“ cu sosuri fine şi dulci, presărat cu bucăţi de mandarină şi alte fructe exotice. Finalul a fost însă apoteotic: o combinaţie pe care nu mi-aş fi putut-o imagina vreodată între „croquant“ de şocolată şi „mousse“ de spanac. Totul pe un pat de ceva şi o îngheţată în vîrf, cu felii transparente care am dedus în final că sînt comestibile (dar nu şi neapărat de mîncat), crenguţe suave de fructe de pădure (?) – dar fără sparanghel, precum îngheţata vecinei mele de masă.

Tot dineul s-a desfăşurat pe un fond muzical asortat la mîncare, unduind cu graţie şi precizie între muzică indiană, Chopin, şansonete franceze şi muzică peruană – sau cam pe-acolo.

Cînd am ajuns acasă, am simţit irepresibil vocaţia mitocanului român pentru o pereche de mici pentru a mă regăsi în această nouă ordine culinară a lumii.

Nimic de zis, bucătarul era într-adevăr un maestru, totul fiind gătit cu mare îngrijire şi mult rafinament. Dar exact acest rafinament m-a lăsat perplex. După toate aceste opere culinare din preparate care mai de care mai deosebite şi apetisante, prin cerul gurii mele adia un gust uniform dulce-exotic în care somonul, gîsca, spanacul şi ciocolata îşi pierduseră identitatea într-o uşor perversă transgresare de gen, rasă şi limbă. Această amintire răcoroasă de fistic din cerul gurii era somonul, senzaţia catifelat dulce pe papilele mele venea de la spanac şi aşa mai departe.

Desigur, nimic nu era întîmplător în această alcătuire. Mai mult decît atît, era evidentă o anumită filosofie din spatele meniului: zeii postmodernităţii intraseră în bucătărie. Principiul era simplu: se ia o categorie de alimente şi se întreabă, aşteptînd inspiraţia: ce este, în mod tradiţional, mai incompatibil cu aceasta? De pildă, ciocolata. Păi, nici o bucătărie din lume nu a combinat ciocolata cu spanacul, de pildă. Răspuns corect: vom combina ciocolata cu spanacul. Se iau, mai ales, alimente bine conotate, cu gusturi puternice şi amatori declaraţi: somon, ficat de gîscă etc. După acelaşi principiu, vor fi combinate cu alte categorii de alimente, cît mai depărtate ca gust, pentru a fi scoase din somnul lor tradiţional şi aduse la o nouă viaţă culinară în/şi printr-o simfonie imprevizibilă a gusturilor şi aromelor. Dacă vreţi, pot să continui încă multă vreme, mai detaliat şi sofisticat. Mă opresc însă aici pentru a mă întreba, cu voce tare, ceea ce m-am întrebat, de unul singur, în lunga mea noapte post-gurmandă: la ce ne duce toată această jubilare a transgresării?

La ceva nou, e adevărat. Dar doar o dată, căci a doua oară este, pur şi simplu, acelaşi lucru. Ceea ce se vroia o improvizaţie sim-fonică permanentă, mereu vie şi mereu surprinzătoare, este de fapt o mono-tonie ce naşte o primă şi singură perplexitate. Ca în orice alt domeniu de exersare al acestei „reţete“, de la gastronomie la literatură şi de la gen la artă, transgresarea *ad libitum* nu creează o explozie de diversitate, ci omoară, de fapt, diferenţa. Pentru a rămîne un joc, transgresarea trebuie să aibă nişte „reguli de joc“, să rămînă creaţie şi nu simplă „deconstrucţie“.

Rămînînd în domeniul culinarului, m-am tot întrebat în lungul drum al stomacului meu către ziuă care ar fi, de fapt, diferenţa dintre McDonald's şi această *Nouvelle cuisine?* În fond, amîndouă mondializează şi uniformizează. Doar că, mi-am dat eu seama uitîndu-mă la nota de plată, dacă *hamburger*-ul este post-gurmandismul săracului, *mousse de chocolat cu spanac* este cel al bogatului. Şi mai este ceva: dacă într-un restaurant cu „bucătărie etnică“, oricare ar fi aceasta, te poţi imagina *undeva,* într-un restaurant de acest gen te poţi imagina *oriunde* – sau nicăieri, ceea ce Marc Augé numea un „non-lieu“...

Alex. Leo ŞERBAN

exerciţii de admiraţie

Nava căpitanului Altman

A Prairie Home Companion este ultimul film al veteranului Robert Altman*, prezentat în competiţia Festivalului de la Berlin. Ca-ntotdeauna la Altman, un film este (şi) un veritabil *name dropping* – aici, putem conta pe Meryl Streep, Lily Tomlin, Garrison Keillor, Kevin Kline, Woody Harrelson, John C. Reilly, Virginia Madsen şi Tommy Lee Jones... (Ah, şi Lindsay Lohan; *pînă şi* Lindsay Lohan este la locul ei într-un film de Robert Altman!) Şi, pentru că Altman n-a fost întotdeauna inspirat – într-o carieră care numără peste patru decenii, capodoperele *(MASH, Nashville, 3 Women, A Wedding, Short Cuts...)* sînt cel puţin la fel de numeroase ca rateurile *(Popeye, Fool for Love, Beyond Therapy, Dr T and the Women...)* –, nu era tocmai sigur dacă, la Berlin, urma să asistăm la o sărbătoare sau o-nmormîntare.

Duminică, pe 12 februarie (cu o săptămînă înainte ca Altman să împlinească 81 de ani), la sfîrşitul proiecţiei cu *A Prairie Home Companion* în marea sală de la Berlinale Palast, cei mai mulţi am fost convinşi că a fost o sărbătoare. De la primul cadru (un „diner" *à la* Edward Hopper) şi pînă la ultimul (acelaşi „diner", urmat de obişnuita copertă a oricărui film muzical: toţi cîntăreţii cîntînd pe scenă), *A Prairie...* este un minunat omagiu pe care maestrul Altman îl aduce unei „familii artistice": un *show* de radio, cu acelaşi titlu, care a transmis muzică *country,* sentimente creştine şi reclame, timp de cîteva decenii... Altman şi sentimentele creştine?! OK, v-aţi prins: nu este neapărat un film *despre* acel *show,* ci – prin intermediul lui – un film „despre" Cinema; despre un „anumit" Cinema; poate chiar despre Cinema-ul dlui Robert Altman?

A Prairie Home Companion este o combinaţie de *All That Jazz* şi *E la nave va*... Pe „nava" căpitanului Altman, de cum porneşte în călătorie – *all on stage* sună ca *all aboard!* –, ştii că eşti pe mîini bune: personajele au în spate o istorie comună, familiarităţile dintre ele sînt „de-acolo", anecdotele familiale pe două voci (ca-ntotdeauna, fabuloase Tomlin şi Streep!) se întrerup, se suprapun, se continuă... Altman este (ştiam asta de mult) un dirijor al ansamblurilor, un virtuoz al polifoniilor, un *Kappelmeister* al psihologiilor revelate scurt, dintr-o apariţie; aici, toată acea uşurinţă a *show*-ului care merge uns, toate acele mici accidente care devin improvizaţii, pe scurt: tot acel „rest" de cotidian rodat zeci de ani, devenit parcă umbra premergătoare a personajelor – toate sînt acolo, pe scenă/pe ecran. Pe ecran, pentru că sînt pe scenă: Altman a imaginat – împreună cu Keillor, a cărui idee a fost – un film ca un spectacol, cu un „în faţă", un „în spate" (în culise) şi un „afară"; un „afară" care, aici, este marea marilor finanţe, a afacerilor şi tranzacţiilor, gata să înghită corabia meşterului Altman. Un film-testament, s-a spus – în orice caz, acesta este sentimentul pe

care-l lasă acest *longplay* de numai 100 de minute, în care Altman pare să fi pus tot, lăsînd „afară" exact ceea ce unii considerau a fi *trademark*-ul său: pesimismul, cinismul, răceala clinică şi maliţia crudă. Cu *A Prairie Home Companion*, bătrînul lup de mare ne duce în Paradis, avînd drept călăuze un înger blond pe nume Asphodel şi un bust al lui F. Scott Fitzgerald: îngerul e nevoit să facă naveta sus-jos de mai multe ori pe zi, în schimb bustul – ei bine, bustul stă nemişcat acolo unde e şi corabia; un foarte fidel *home companion,* ca şi aceasta...

* Robert Altman va primi pe 5 martie un Oscar pentru întreaga activitate.

Corin TOPORAŞ

Oscar 2006

A început numărătoarea inversă: duminică, 5 martie, Academia de Arte şi Ştiinţe într-ale filmului va strînge *la crème de la crème* hollywoodiană la cea de-a 78-a ceremonie de înmînare a Oscarurilor. Tensiunea e aproape imposibil de suportat: ce actriţă va purta cea mai nepotrivită rochie?... Pe ce-o să mai fie Joan Rivers (prezentatoarea matusalemică a secţiunii „Covorul roşu"): formaldehidă, cocktail de *uppers* cu vodcă din apă de gheţar canadian, cocaină *old school?*... O să fie Russell Crowe băiat bun sau o să arunce cu statueta (nu a lui, slavă Domnului!) după băiatul care parchează limuzine?... Asta ca să nu mai pomenesc de premiile propriu-zise.

În caz c-aţi petrecut ultimele zile într-o peşteră din Afganistan, fără TV, ziare sau reviste de *lifestyle,* iată nominalizările, alea mai interesante pentru noi, publicul (pro)fan. Care va să zică:

● Actriţă în rol principal: Judi Dench – *Mrs. Henderson Presents,* Felicity Huffman – *Transamerica,* Keira Knightley – *Pride & Prejudice,* Charlize Theron – *North Country* şi Reese Witherspoon – *Walk the Line.* ● Actriţă în rol secundar: Amy Adams – *Junebug,* Catherine Keener – *Capote,* Francis McDormand – *North Country,* Rachel Weisz – *The Constant Gardener* şi Michelle Williams – *Brokeback Mountain.* ● Actor în rol principal: Philip Seymour Hoffman – *Capote,* Terrence Howard – *Hustle & Flow,* Heath Ledger – *Brokeback Mountain,* Joaquin Phoenix – *Walk the Line* şi David Strathairn *Good Night, and Good Luck.* ● Actor în rol secundar: George Clooney – *Syriana,* Matt Dillon – *Crash,* Paul Giamatti – *Cinderella Man,* Jake Gyllenhaal – *Brokeback Mountain* şi William Hurt – *A History of Violence.* ● Regie: Ang Lee – *Brokeback Mountain,* Bennett Miller – *Capote,* Paul Haggis – *Crash,* George Clooney – *Good Night, and Good Luck* şi Steven Spielberg – *Munich.* ● Cel mai bun film: *Brokeback Mountain, Capote, Crash, Good Night, and Good Luck* şi *Munich.* ● Cel mai bun film străin: *Don't Tell, Joyeux Noël, Paradise Now, Sophie Scholl – The Final Days* şi *Tsotsi.* ● Cel mai bun documentar: *Darwin's Nightmare, Enron: The Smartest Guys in the Room, La Marche de l'empereur, Murderball* şi *Street Fight.*

Surprize – surprize?...

Mai întîi, toată lumea e de acord că anul ăsta nu prea sînt surprize. Multiplele nominalizări pentru *Brokeback Mountain* erau de aşteptat, la fel şi cele pentru *Capote* şi *Good Night, and Good Luck.*

Unii au fost surprinşi să vadă ce de nominalizări a primit *Crash* – considerat de mulţi un film supraevaluat. Mie mi-a plăcut: mi s-a părut la fel de îndrăzneţ ca şi *Brokeback Mountain,* abordînd problema rasismului în mod frontal şi inteligent. Mai toată lumea (vezi mai sus) consideră meritată nominalizarea lui Matt Dillon, fie şi numai pentru scena cu el şi Thandie Newton prinşi în maşina răsturnată. (Scuze de *spoiler*, dar filmul se cheamă chiar *Crash...).*

O nominalizare oarecum neaşteptată ar fi cea a lui William Hurt pentru rol secundar masculin în *A History of Violence,* iar aici e momentul să deplîng faptul că filmul lui Cronenberg a fost şuntat aproape cu desăvîrşire, cu excepţia nominalizării la cel mai bun scenariu, unde concurenţa e mare anul ăsta. O altă alegere îndrăzneaţă e şi Terrence Howard pentru cel mai bun actor în *Hustle & Flow.* Nu am văzut filmul, dar cu siguranţă că Terrence o să arate foarte bine la ţol festiv în seara Oscarurilor, doar că mi-e teamă (adică sper!) c-o să piardă în favoarea lui Philip Seymour Hoffman şi-al său *Capote.* Ceea ce mă face să observ că (şi-am să împrumut aici un clişeu din revistele de modă) *gay is the new disabled* cînd vine vorba de roluri nominalizate la Oscar. După *Monster*-ul lui Charlize Theron, *tout* Hollywood se înghesuie să joace personaje *gay* sau transsexuale, tot aşa cum, în anii '80, actorii se băteau pe roluri de autişti (Dustin Hoffman în *Rain Man),* surdo-muţi (Marlee Matlin în *Children of a Lesser God)* ca să nu mai pomenesc de Daniel Day-Lewis în *My Left Foot.* Nu mă credeţi? Să-i numărăm, coane Fănică: Ledger şi Gyllenhaal în *Brokeback Mountain,* Hoffman în *Capote* şi Felicity Huffman în *Transamerica.* Plus Catherine Keener, dac-ar fi să aplecăm urechea la zvonurile apropo de Harper Lee...

Păreri de bine, păreri de rău

Apropo de Catherine Keener – despre care pot să spun că are cei mai verzi ochi cu putinţă şi e pe atît de talentată, pe cît e de simţită –, cît o fi fost ea de bună în *Capote,* parcă şi mai mult mi-a plăcut în... *The 40 Year-Old Virgin* –, dar, ca de obicei, comediile sînt ignorate la Oscaruri, dacă nu-s dintr-o epocă în care lumea poartă rochii cu volane şi panglicuţe. Că veni vorba, nominalizările lui Judi Dench şi Keira Knightley pentru nişte roluri insipide ca un *pudding* englezesc mă fac să mă gîndesc că nu-s destule roluri decente pentru actriţele din ziua de azi.

Mă bucur şi că Paul Giamatti a fost în sfîrşit nominalizat, fie şi pentru *Cinderella Man,* după ce l-au sărit doi ani la rînd, cu *American Splendor* şi *Sideways.* Mă bucur încă şi mai tare că a fost nominalizat el, şi nu co-starurile sale de tabloid (că de celuloid mai puţin...) – alde Russell Crowe şi Renée Zellweger. Şi, că veni vorba de bucurii, Cristina e absolut încîntată că George Clooney va fi la Kodak Theatre (şi la televizor) pe 5 martie, şi încă cu un *hat-trick* mai rar întîlnit (actorie, regie & scenariu).

Şi totuşi, revenind, nu pot să-mi ascund iritarea faţă de preferinţa evidentă a Hollywood-ului pentru melodrama lăcrămoasă şi comedia facilă, în dauna unui film precum *A History of Violence,* unul din cele mai puternice şi mişcătoare filme ale lui 2005. E supărător, de asemenea, că filmul lui Michael Haneke, *Caché,* în aceeaşi măsură de mişcător, n-a prins un loc la categoria film străin – fiind descalificat pe motivul (de neînţeles minţii omeneşti) că dialogul, locaţia şi actorii sînt francezi, dar ţara care l-a înaintat spre nominalizare a fost Austria. Cui îi pasă de amănuntele astea? Ei bine, Academiei.

Filme mici, dar care ridică probleme mari

Dacă ne uităm la numere, 2005 e al doilea an la rînd cînd nominalizările la categoriile babane s-au dus la filme pe care abia le-au văzut o mînă de oameni, relativ vorbind. Încasările adunate pentru *Brokeback Mountain* (32,1 milioane USD) şi *Munich* (33,8 milioane USD) nu fac cît a strîns un film precum *Cheaper by the Dozen 2* (74,7 milioane USD). Mai e puţin şi Oscarurile o să semene cu premiile omoloage canadiene Genies, care se acordă unor filme sau seriale de televiziune pe care chiar nu le-a văzut (mai) nimeni. Unul din motivele pentru care filmele nominalizate nu au un *box office* imens e şi convingerea (recentă) că şansele de nominalizare cresc cu cît un film are premiera mai tîrziu în cursul anului, preferabil în ultimul trimestru, ba chiar în ultima lună (vezi *Match Point*-ul lui Woody Allen, care s-a lansat pe 28 decembrie). În plus de asta, mai nou, filmele se lansează în 4 săli pe tot continentul nord-american, apoi în 12 săli, apoi în 12 oraşe, şi tot aşa, pentru o maximalizare a efectului zvonistic (marketing pe gratis, cum ar veni). Dacă *Brokeback Mountain* ar fi fost proiectat în peste 3.000 de săli de la început, aşa cum a fost cazul cu *Cheaper By the Dozen 2,* poate ca ar fi avut aceleaşi încasări, cine ştie? Dar distribuitorii, în neţărmurita lor înţelepciune, nu gîndesc la fel.

Revenind la marile succese de casă, o fi fost anul maimuţei, dar n-a fost şi anul *blockbuster*-urilor. Pe cin' să nominalizeze şi ăia: *King Kong?* hm... *Narnia?* nţ... *War of the Worlds? NO WAY!*

Şi pentru că nu putem ignora elefantul din cameră (sau orice alt animal cu gabarit depăşit), pot spune cu mîna pe inimă că Academia a făcut şi ea un lucru ca lumea anul ăsta: l-a lăsat pe *King Kong* cu-ale lui. Nu de altceva, dar dacă vreau să văd maimuţe uriaşe, mă duc la grădina zoologică cu o lupă puternică, fără să trebuiască să stau trei ore în întuneric & cu genunchii la gură. Cît despre documentare, e de bine că anul ăsta filmele nominalizate chiar au fost proiectate unor fiinţe umane (vorba lui Graur Jr.). Eu unul am văzut două şi ceva – *Enron...*, *La Marche de l'empereur* şi ceva din *Murderball* – şi n-am auzit pînă acum de celelalte două, dar sînt convins că sînt cel puţin rezonabile. Ce diferenţă faţă de – să zicem – 1995, cînd un film ca *Hoop Dreams* NU a fost nominalizat de nişte documentarişti (inutil de) elitişti. Ce-i drept, au trecut 11 ani de atunci, dar, oricît, se cheamă că progresăm!

Nu ştiu în ce măsură anul 2005 spune ceva despre condiţia actuală a cinematografiei – să nu uităm c-a fost anul *lui Dukes of Hazzard* sau *Monster-in-Law,* la urma urmei – dar se poate zice că 2005 a fost un an foarte bun pentru filme mici (şi mijlocii) care abordează probleme grele (şi foarte grele). Şi nu la modul uzual, sentimentalo-stîngist, în care binele – personificat de omul obişnuit – învinge. Cu toate astea, nu cred că problemele ridicate de filmele de anul ăsta o să fie în vreun fel reflectate pe scena Oscarurilor, un *show* la fel de regizat ca apariţiile lui George W. Bush. Dar, cu un prezentator precum Jon Stewart – un comic extrem de inteligent din categoria fără-mamă-fără-tată –, cu George Clooney (probabil) la microfon şi cu o nominalizare pentru un film palestinian *(Paradise Now),* cine ştie?

Altfel, cu excepţia cazului în care vreo casă de modă nu se gîndeşte s-o îmbrace pe Keira Knightley în folie de plastic transparent, sau dacă Jon Stewart nu-şi dă drumul la gură rău de tot, pariez că seara Oscarurilor va fi un eveniment fără... evenimente. Şi totuşi, în seara Oscarurilor trebuie să fie vorba şi despre noi, ăştia de ne mîncăm unghiile şi/sau floricele în întunericul sălilor de cinema. E şi petrecerea noastră, a cinefagilor. Aşadar, organizaţi o sesiune de pariuri la birou, invitaţi nişte prieteni acasă, deschideţi o sticlă de vin (sau orice altceva cu cel puţin 5% alcool) şi distraţi-vă.

Toronto, 2 februarie 2006

(Acest text a fost preluat prin amabilitatea LiterNet)

Texte şi opinii de: *Victor BABIUC (fost ministru al Apărării) ● Iulian CHIFU (conferenţiar univ.) ● Vitalie CIOBANU (scriitor) ● Dan DUNGACIU (sociolog) ● Wim van MEURS (cercetător) ● Christina MUESCHEN (ofiţer de presă pentru Relaţii Externe, Comisia Europeană) ● Igor MUNTEANU (director IDIS-Viitorul, Chişinău) ● Victor STOICIU (coordonator de proiecte SAR) ●* ***Coordonatorul temei:*** *Cristian GHINEA*

„Anul 2005 a fost un an de relansare a relaţiei bilaterale România – Moldova, plecînd de la principiul că sîntem o singură naţiune în două state independente. Ajutorul pe care l-am dat constant Republicii Moldova, atît în politica externă, cît şi în rezolvarea unor probleme economice, va fi în continuare un ajutor pe care oficialii de la Chişinau pot să mizeze.

Anul 2006 va fi un an în care relaţiile dintre România şi Moldova vor avea o atenţie specială din punctul de vedere al politicii externe româneşti. Considerăm că Republica Moldova are un singur destin şi destinul ei este unul european. Mi-aş permite să lansez ideea că Uniunea Europeană, Comisia Europeană ar putea să

Un singur destin european

abordeze o foaie de parcurs apropiată sau similară foii de parcurs pusă la dispoziţie statelor din Balcanii de Vest. Credem că România şi Moldova sînt legate prin istorie, prin tradiţie, prin relaţiile interumane şi unificarea naţiunii române se poate face în interiorul Uniunii Europene." (fragment din discursul preşedintelui Traian Băsescu la întîlnirea cu Corpul diplomatic, 20 ianuarie 2006)

Întrebări pentru preşedinte

Din păcate, preşedintele Băsescu nu a răspuns cererii adresate de Dilema veche *pentru un interviu legat de tema acestui număr. Pentru că este unul dintre autorii morali ai lansării acestei teme, l-am fi întrebat pe preşedinte următoarele:*

– Aţi consultat autorităţile de la Chişinău înaintea lansării acestor idei?

– Aţi primit reacţii neoficiale de la Bruxelles, după asumarea rolului de avocat al integrării Moldovei? Ce fel de reacţii?

– În urmă cu două luni, aţi făcut o scenă la conferinţa de presă comună cu şeful executivului, Călin Popescu-Tăriceanu. După ce premierul a declarat că a vorbit cu liberalii europeni despre Moldova, aţi spus jurnaliştilor să închidă camerele şi să nu facă public interesul de a introduce Republica Moldova în pachetul balcanic. Ce s-a schimbat din decembrie pînă acum, cînd dvs. faceţi public acest interes?

– Ce urmează concret după această asumare a unei politici externe?

*În primăvara acestui an, preşedintele Băsescu va face o vizită oficială la Chişinău şi se va adresa Parlamentului de acolo, fiind primul şef al altui stat care va face asta. Moldoveni, vi se pregăteşte ceva? (**C. G.**)*

Dan DUNGACIU

„Cel Bun, cel Rău şi cel Urît"

– sau coaliţia pro-occidentală de la Chişinău –

La vremea lor, s-a glosat mult şi deseori nestăpînit, despre „revoluţiile oranj" care au marcat spaţiul estic al Europei, în special România, Ucraina şi Republica Moldova. Comparaţiile „în trei" rămîn excesive. Dacă în România s-a petrecut în 2004 o schimbare de *echipă politică* cu păstrarea *proiectului politic* (integrarea euro-atlantică), în Republica Moldova s-a întîmplat o schimbare de *proiect politic* păstrînd *garnitura politică*, iar în Ucraina s-au modificat şi *proiectul, şi echipa*. De aceea, a utiliza cuvîntul „revoluţie" pentru România este nepotrivit, la fel, poate, şi pentru Republica Moldova; la Chişinău s-a vorbit despre „revoluţia oranj din capul preşedintelui Voronin".

Pentru cine contemplă astăzi spaţiul public de dincolo de Prut, realităţile sînt, cel puţin la nivel de discurs, cu totul altele decît înainte de 2005. Atitudinea clasei politice este favorabilă fără rest integrării europene, discursul pro-occidental pare să fie *„the only game in town"*. În plus, nu trebuie omis că nici un partid politic cu nostalgii sovietice sau cu platformă declarat pro-estică nu a acumulat suficient pentru a accede în Parlament. Concomitent, publicul de la Chişinău vrea din ce în ce mai mult Uniunea Europeană (peste 60%) şi NATO (peste 40%).

Schimbarea de discurs a Partidului Comuniştilor (PC) a fost surprinzătoare şi nu prea. Unele voci susţin că preşedintele Voronin (în acelaşi timp şi liderul PC) începuse să se schimbe după întoarcerea din vizita de la Washington (decembrie 2002). După respingerea faimosului Memorandum Kozak (noiembrie 2003), liderul de la Chişinău basculează surprinzător spre Vest şi devine, cu timpul, favoritul numărul unu al multora dintre politicienii occidentali (fiul său, Igor, devine, pare-se, favoritul oamenilor de afaceri!). Ceea ce părea incredibil chiar şi pentru cel mai sceptic dintre comentatorii spaţiului moldav s-a petrecut sub ochii noştri: „Iuşcenko" din Republica Moldova nu venea din stradă, ci din fotoliul prezidenţial; nu era un opozant al sistemului, ci tocmai liderul din vîrful acestuia. Şi, aparent cel puţin, nu fără temei: Voronin este cel care a aruncat în decembrie 2003 un „nu" răspicat în faţă preşedintelui Putin, cel care *nu* a recunoscut legalitatea alegerii lui Ianukovici în Ucraina, cel care declara trupele ruseşti din Transnistria „armate de ocupaţie", respingea ferm intervenţia Moscovei în alegerile din 6 martie (inclusiv pe observatorii ruşi!), cerea participarea NATO şi a UE – inclusiv a României! – la soluţionarea conflictului transnistrean şi declara, nonşalant, aderarea la UE ca obiectiv principal al strategiei de politică externă a Republica Moldova. Adică, exact ceea ce un „Iuşcenko" ar fi trebuit să facă şi să spună, oriunde s-ar afla el în spaţiul ex-sovietic...

Ceea ce s-a petrecut după alegeri a fost marcat de miza integrării europene. Sub acest stindard – plus cel al „interesului naţional" – Vladimir Voronin este ales la 4 aprilie 2005 preşedinte al republicii, inclusiv de parlamentarii Partidului Popular Creştin Democrat (PPCD), ai Partidului Social Liberal (PSL) şi ai Partidului Democrat (PD), punîndu-se astfel bazele unui parteneriat parlamentar între formaţiunile care l-au votat pe şeful statului (aşa numita „opoziţie constructivă"). Ceea ce ieri părea de necrezut se realizează: miza euro-atlantică (plus soluţionarea chestiunii transnistrene) devin liantul unor asocieri eclectice şi văzute pînă mai ieri drept *contranaturii*. Rezultatele nu întîrzie. Primul document fundamental elaborat şi avizat unanim de Parlamentul de la Chişinău a fost: „Declaraţia cu privire la parteneriatul politic pentru patru ani (2005-2009) pentru realizarea obiectivelor integrării europene".

Unde sîntem la începutul lui 2006? Discursiv, lucrurile nu s-au schimbat semnificativ la nivelul coaliţiei, în ciuda unor tentative incoerente de „ieşire din pluton" (PSL şi PD). Singurul sondaj de opinie pe care îl avem la dispoziţie (IPP, decembrie 2005) ne indică o populaţie dezamăgită, la aproape toate nivelele, dar a cărei deziluzie se descarcă preponderent spre PC, care a pierdut circa 10%. PPCD îşi păstrează relativ constante procentele, devenind astăzi al doilea partid ca pondere politică. Pe locurile următoare se plasează alt membru al „opoziţiei constructive", PD. *Dacă* datele sondajului sînt credibile, rezultă că ideea parteneriatului parlamentar cu Partidul Comuniştilor după 2004 nu a generat, pînă la urmă, pierderi însemnate de imagine pentru cei care au făcut-o, cel puţin pînă în prezent.

Aproape totul trebuie schimbat acolo.

Dincolo de cifre sau de zgura discursului politic însă, realitatea din teren arată că procesul de reformă este lent. Angrenată în realizarea „Planului de Acţiune" convenit cu UE (nici măcar Acord de preaderare, însă!), Republica Moldova gîfîie sub presiunea duplicităţilor interne şi a neputinţelor administrative, a unei Ucraine egolatre şi a unei Rusii cinice şi neîndurătoare. Aproape totul trebuie schimbat acolo: legi, instituţii, selecţia cadrelor – proiecte de reformă pe care clasa politică de la Chişinău, cu rarisime excepţii, le croieşte şi le asimilează greu. În ultimă instanţă, aderarea înseamnă 1% inspiraţie şi 99% transpiraţie...

Deşi mai silenţioşi, paşii spre integrarea în NATO – mult mai realistă pe termen scurt pentru Republica Moldova! – capătă consistenţa unui proiect. O recentă declaraţie a ambasadoarei SUA la Chişinău, Heather M. Hodges, merită consemnată: „Washingtonul este interesat de actuala strategie a Chişinăului în domeniul securităţii şi apărării atît pe plan intern, cît şi pe cel extern, pentru obţinerea de către Republica Moldova a unui eventual statut în NATO". „Planul de acţiune NATO – Republica Moldova", ce urmează a fi semnat în martie 2006, va fi un pas decisiv, iar reprezentanţii Alianţei se declară pregătiţi să preia solicitările de asistenţă formulate de către partea moldoveană. Dar există şi o fază de pregătire pentru NATO, dură şi selectivă. În condiţiile absenţei unei legi a lustraţiei la Chişinău, să fie oare mult discutatul „caz Pasat" (fost director al Serviciului de Informare şi Securitate şi fost ministru al Apărării, recent condamnat la 10 ani de închisoare) *prilejul* drenării şi regenerării unui sistem de securitate blocat vreme îndelungată de infiltraţia serviciilor (post)sovietice încă abundente acolo? Dacă aşa stau lucrurile – căci „Armaghedonul" este inevitabil în faza de preaderare – semnele sînt bune...

Totuşi eclectica coaliţie pro-occidentală nu va rezista fără presiuni şi sprijin din afară. S-a născut prin cezariană şi rămîne în viaţă doar asistată. Cu mînă forte. Este fascinant de urmărit în continuare care dintre liderii de la Chişinău, prinşi în această „căsătorie din interes", născută în altă parte, va şti să gestioneze mai bine situaţia şi cum va reacţiona Occidentul în cazul unei presiuni din ce în ce mai tenace la porţile lui. Căci, deocamdată, reacţionează lent, sincopat şi fără abnegaţie.

Finalul nu este în nici un caz anunţat. Precum în faimoasa scenă finală a filmului invocat în titlu, partenerii parlamentari de circumstanţă se vor fi aflat la un moment dat faţă în faţă, într-un duel colectiv, fiecare singur împotriva tuturor. Nu încă. Dar dacă va fi să fie, nu putem şti acum, contemplînd nostalgiile (unora) de pe scena politică şi ambiguitatea intervenţiei externe, cine va rămîne atunci în picioare.

Un singur lucru putem spera. Că acela care va arbitra acel prezumtiv duel de la Chişinău să fie Occidentul. Nu altcineva.

Dan Dungaciu *este sociolog, conferenţiar la Universitatea Bucureşti şi cercetător la Institutul de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale al Academiei Române.*

Iulian CHIFU

Transnistria – cuiul lui Pepelea

Planul de Acţiune Uniunea Europeană – Republica Moldova conţine explicit prevederi referitoare la soluţionarea conflictului din Transnistria. Chiar la nivelul principiilor, prima prevedere vorbeşte despre „eforturi susţinute pentru soluţionarea conflictului transnistrean". La paragraful rezervat exclusiv chestiunii nistrene, apar şapte prevederi, printre care cooperarea Republicii Moldova, *împreună cu cealaltă parte şi mediatori,* în cadrul negocierilor coordonate de OSCE. Practic textul, acceptat şi de Republica Moldova, consacră falsa referinţă la o a doua parte (Tiraspolul) şi angajamentul participării la negocierile coordonate de OSCE, în ciuda criticismului vizînd limitele acestui format. De asemenea textul strecoară ideea de mediatori, consacrînd rolul Rusiei, Ucrainei şi OSCE, fără participarea UE şi SUA pentru a echilibra mecanismul şi a transforma trupele numite „de menţinere a păcii" în unele real multinaţionale.

În acest context, este explicită rezerva Uniunii Europene în a îngloba un stat care are pe teritoriul său un conflict nesoluţionat. De altfel, UE a învăţat din lecţia Ciprului. În acest caz, toate Consiliile Europene au marcat necesitatea soluţionării conflictului înainte ca ţara să fie admisă în Uniune şi totuşi s-a admis varianta garantării intrării părţii greceşti a Ciprului înainte de referendumul pentru soluţia propusă de ONU. Eşecul a fost evident, căci partea turcă a Ciprului a votat în favoarea soluţiei, în timp ce partea grecească, care avea asigurată şi garantată oricum intrarea în UE, a respins planul de pace. Precedentul a făcut ca integrarea europeană să fie, în premieră, un impediment în soluţionarea conflictului, aşa încît este puţin probabil ca acest pas să mai fie făcut încă o dată, deşi Republica Moldova nu e responsabilă de nesoluţionarea conflictului sau de menţinerea trupelor străine pe teritoriul său.

S-au vehiculat variante prin care Republica Moldova ar trebui să renunţe la Transnistria pentru o evoluţie europeană. Integritatea teritorială a Republicii Moldova nu este pusă la îndoială, iar o soluţie de „ruptură" e o aberaţie juridică, care ar fi un precedent greu de încadrat în dreptul internaţional. Din contră, unica soluţie este o formă de autonomie legitimată de alegeri locale libere şi corecte, în condiţiile menţinerii coeziunii statului Republica Moldova.

Iulian Chifu *este conf. univ. dr., secretar ştiinţific al Departamentului Relaţii Internaţionale şi Integrare Europeană al SNSPA şi director al Centrului de Prevenire a Conflictelor şi* Early Warning.

Vitalie CIOBANU

CHIŞINĂU

Nu aduce anul cît aduce ceasul

Dacă unora, la Bucureşti, le vor fi părînd redundante sau prea de tot imprudente afirmaţiile preşedintelui Traian Băsescu despre sprijinul românesc pentru integrarea europeană a Republicii Moldova, ele rezonează puternic la Chişinău pentru că exprimă un mesaj aşteptat şi dorit de cele aproape patru milioane de români basarabeni, diminuînd senzaţia de abandon ce se întinde ca o molimă între Prut şi Nistru. În mod curios, aceste declaraţii, care aduceau altă dată în pragul apoplexiei conducerea comunistă, azi sînt recepţionate cumva resemnat la nivel oficial şi chiar, aş adăuga, cu o satisfacţie reţinută în unele cercuri mai „tehnice" ale puterii.

Basarabia a rămas pe dinafara extinderii europene şi priveşte îngrijorată la reticenţele în creştere ale Bruxellesului faţă de continuarea procesului. Mai ales că Uniunea Europeană a considerat pînă de curînd Republica Moldova ca intrînd „firesc" în sfera de influenţă rusească şi nu şi-a manifestat dorinţa, în ultimii 15 ani, de a interveni politic, instituţional, *investiţional* aici, deşi costurile unei asemenea implicări ar fi fost incomparabil mai mici decît, de exemplu, în teritoriile palestiniene, unde decenii la rînd s-au turnat bani în prostie, ca într-un butoi al danaidelor, pentru ca la capătul acestei înduioşătoare campanii filantropice principalul produs de export al zonei să fie nu vinurile, ca în Basarabia, ci corupţia şi terorismul. Nimic nu s-ar mişca în materie de reforme şi democratizare în Republica Moldova fără presiuni externe. Integrarea europeană şi-a asumat-o un partid de guvernămînt deloc convins să renunţe la vechile practici „despotice". Preşedintele Voronin are o fire foarte schimbătoare şi ţine să-şi probeze la tot pasul această „elasticitate" deconcertantă. Săptămîna trecută, într-un interviu la postul de radio Echo Moskva, comunistul nr.1 de la Chişinău şi-a exprimat regretul pentru dispariţia Uniunii Sovietice şi a vorbit patetic despre organizaţiile de pionieri şi comsomolişti pe care le cultivă partidul său. Cînd auzi asemenea cîntece de sirenă, parcă ai rebobina în memorie coşmarurile cu moşieri şi legionari ale dlui Iliescu, doar că nostalgiile sovietice prefirate de preşedintele Voronin sînt mult mai puţin fantasmatice: Moldova e aservită într-o proporţie zdrobitoare scenariilor ruseşti de putere, *via* Transnistria. A demonstrat-o scandalul din zilele acestea legat de lovitura de stat pe care o planifica FSB-ul prin rezidentul său, Valeriu Pasat, în martie 2005. O confirmă răceala cu care a întîmpinat majoritatea comunistă Rezoluţia APCE de condamnare a comunismului şi refuzul său categoric de a adopta o *Declaraţie* de disociere tranşantă faţă de propria ereditate rău famată, propusă de Opoziţie. Dar nu-i bai, în ce priveşte trecutul roşu, tovarăşii europeni manifestă destulă înţelegere.

În ciuda mult trîmbiţatului consens parlamentar privind integrarea europeană şi a majorităţii tot mai consistente de cetăţeni pro-UE, relevată de sondajele de opinie, aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană reprezintă exclusiv un subiect al demersurilor diplomatice şi un ritual de „aburire" a electoratului. Nu există o interiorizare profundă a ideii de Europa şi a valorilor sale, care să se reflecte în modul de a gîndi şi în comportamentul politicienilor. Nu se ţin nici un fel de dezbateri publice pe această temă, după cum nu există dezbateri publice în general (nici măcar nu se discută despre conflictul transnistrean!) în audiovizualul de stat, controlat cu stricteţe de comunişti. Scandaloase restanţe la capitolul libertatea de expresie, independenţa justiţiei, combaterea corupţiei, liberalizarea economiei, modernizarea sistemului de educaţie ş.a. plasează Basarabia la ani-lumină de obiectivul integrării.

Există, ce-i drept, un *Plan de Acţiune* Moldova–Uniunea Europeană, adoptat în ianuarie 2005, doar că îndeplinirea cerinţelor sale rămîne un mister pentru opinia publică. Guvernanţii comunişti trimit la Bruxelles rapoarte triumfaliste cu sarcini bifate (prima *compunere* de acest fel a fost expediată în septembrie 2005), exact cum trimiteau înainte de 1989 la Moscova coloane de cifre sforăitoare. Dar chiar şi aşa, vagi şi formale cum sînt, exigenţele forurilor europene reprezintă singura speranţă că mersul şontîcăit al Basarabiei spre Vest nu se va înfunda.

Să nu ignorăm, apoi, presiunile de context. Însăşi calitatea de „stat de frontieră" a Occidentului va genera multiple şocuri şi tensiuni în Moldova. Unda seismică se răspîndeşte deja. Integrarea României va aduce moldovenilor, pe termen scurt, o serie de neplăceri şi necazuri. De pildă, introducerea vizelor. Va cădea, inevitabil, acordul de liber schimb între Bucureşti şi Chişinău, se vor complica relaţiile şi în alte domenii. O soluţie ar fi simplificarea condiţiilor de obţinere a cetăţeniei române. În acest moment procedura e foarte greoaie şi umilitoare, şi pare făcută anume ca să-ţi taie cheful de-a fi român.

Raportate la aceste obstacole, intenţiile lui Traian Băsescu pentru Moldova par o frumoasă utopie. Însă ipohondria nu ne ajută cu nimic. Scepticismul dizolvant, livrat pe post de „expertiză" înţeleaptă şi suficientă sieşi, nu are capacitatea să mişte lucrurile înainte, să mobilizeze energii, să regenereze caractere. De aceea este tonifiant aplombul preşedintelui român, iar iniţiativele sale reuşesc, paradoxal, acolo unde abordările convenţionale se lovesc de rezistenţa unor clişee de sens contrar.

E greu să faci o previziune de integrare pentru Moldova. Ar trebui să vedem, mai întîi, cum va prinde România ziua de 1 ianuarie 2007 şi cît de bine se va acomoda cu noua ipostază. Mă aştept mai degrabă la o invitaţie în NATO, poate chiar pe durata actualei legislaturi de la Chişinău. Nu aduce anul, cît aduce ceasul, iar 33 de mii de km pătraţi ai Moldovei de Est, pe lîngă cei peste 200 de mii, deja contractaţi, ai României actuale, n-ar fi mare lucru, dacă interesele lumii libere o vor cere, iar realităţile de la faţa locului o vor justifica.

Vitalie Ciobanu *este scriitor, redactor-şef la revista* Contrafort *din Chişinău şi preşedintele PEN Club Moldova.*

Igor MUNTEANU

Este Moldova pregătită pentru UE?

La 27 februarie 2005, cu două săptămîni înainte ca alegerile parlamentare să schimbe „la faţă" peisajul politic de la Chişinău, Republica Moldova a semnat la Bruxelles un Plan de acţiune cu UE. Deşi nu se referă la obligativitatea asimilării „*aquis*-ului comunitar" şi nici nu promite „o perspectivă europeană", mult aşteptată la Chişinău, Planul de acţiune este centrat pe cîteva priorităţi: (1) implicarea UE în procesul de reglementare a conflictului transnistrean (inclusiv managementul eficient al frontierei cu Ucraina), (2) consolidarea instituţiilor democratice şi supremaţia legii (alegeri, libertatea de expresie, justiţie), (3) consolidarea sectorului privat şi relansarea reformelor economice (regim de tarife preferenţiale), (4) întărirea capacităţii administrative şi judiciare (anticorupţie, stoparea migraţiei ilegale), (5) eradicarea sărăciei şi întărirea relaţiilor cu organizaţiile financiare internaţionale.

Ce poate face Europa pentru Moldova?

Spre deosebire de alţi ani în care a tratat cu Republica Moldova de pe „poziţii de forţă", Comisia Europeană pare a fi acum mult mai favorabilă Moldovei. Deschiderea Delegaţiei UE la Chişinău şi implicarea directă a UE în procesul de reglementare sînt semne clare de interes, dar aceste semnale nu trebuie să se oprească aici. Ce aşteaptă moldovenii de la UE? O perspectivă europeană, după 2007, dacă Planul de acţiune va fi aplicat satisfăcător. Îndeplinirea criteriilor politice de la Copenhaga, în a doua fază, ar trebui să ducă la aderarea Moldovei. În al doilea rînd, liberalizarea regimului de vize. UE ar putea perfecta vize Schengen multiple, pe termen mai lung, pentru diverse categorii de persoane. De exemplu, persoanele şi delegaţiile oficiale (membrii Guvernului, parlamentarii), oamenii de afaceri, cercetătorii ştiinţifici ar trebui să beneficieze de vize Schengen multiple pe 3-5 ani; studenţii, elevii, lectorii universitari – pe 1-2 ani (un asemenea acord a fost deja semnat de Franţa şi Italia cu Federaţia Rusă). Liberalizarea regimului de vize ar contribui la „europenizarea" instituţiilor din Republica Moldova şi, totodată, la uşurarea presiunii emigraţioniste, inclusiv prin legalizarea migranţilor ilegali, care n-au comis alte încălcări ale legii, şi stabilirea unor cote, iniţial pentru muncitorii sezonieri, ulterior şi pentru alte categorii. În al treilea rînd, deschiderea asimetrică şi reală a pieţei UE pentru producătorii din Republica Moldova, care ar include eventual şi accesul garantat pentru exporturile (legalizate de Republica Moldova) din Transnistria, astfel ca oamenii de afaceri de acolo să fie interesaţi să se înregistreze ca agenţi economici legali ai Republicii Moldova.

Chiar de la prima sa sesiune din aprilie 2005, Parlamentul a adoptat unanim o Declaraţie Politică statuînd aderarea la UE drept obiectiv strategic. Guvernul a adoptat un Program de implementare a Planului de acţiune. Progresul va fi măsurat prin rapoarte periodice de evaluare. Autorităţile moldovene aveau obligaţia de a prezenta un raport la un an de implementare (2005 –2006), în timp ce UE va efectua o evaluare paralelă (în iunie). Nerăbdător să-şi confirme angajamentele asumate, Ministerul de Externe de la Chişinău a elaborat în 2005 două rapoarte intermediare (în lunile august şi noiembrie), rămase fără comentarii din partea UE. Aceste rapoarte interimare au fost intens criticate de societatea civilă din Republica Moldova, nici unul nefiind suficient de credibil, transparent şi documentat.

UE a descurajat orice discuţii privind conturarea unei finalităţi de integrare. Moldovenii ar dori să audă un mesaj clar: vă primim, chiar dacă nu acum. O altă problemă – cu efecte demoralizatoare pentru Moldova – este că relaţiile UE promovate în regiune au fost centrate mult timp pe optica „*business*-ului comun" cu Rusia, ceea ce se reflectă indirect şi asupra atenţiei acordate unor ţări mai mici, cum este Moldova. Mai mulţi experţi menţionează că într-un stat slab şi o ţară săracă este foarte greu să convingi societatea să efectueze reforme dureroase fără a defini în mod explicit care este scopul final sau fără ca obiectivele de integrare să fie recunoscute ca atare de UE.

La rîndul său, UE pedalează pe o abordare numită generic „ambiguitate constructivă", aşteptînd ca autorităţile de la Chişinău să se mobilizeze pentru atingerea obiectivelor de integrare, edificînd un stat viabil, stabil şi democratic, pe baza unor legături strînse şi valori europene legate de democraţie, supremaţia legii, drepturile omului, inclusiv libertatea de expresie. Un fel de: faceţi voi ce trebuie şi apoi mai vedem.

Ce poate face Moldova pentru „europenizarea" sa?

Din păcate sau din fericire, Republica Moldova nu are alternativă faţă de oferta UE (Planul de acţiune) şi, respectiv, înţelege că doar aplicarea cu succes a acestui Plan îi va putea demonstra credibilitatea, îi va oferi accesul pe pieţele europene şi îi va aduce sprijin financiar şi politic.

Dar un obstacol important faţă de implementarea Planului este chiar modul în care a fost conceput: prea complicat, prea ambiţios şi prea general totodată. Negociind în regim confidenţial şi avînd la activ o experienţă mai mult decît modestă, autorii („scriitorii") actualului Plan de acţiune au încercat să deseneze o ofertă cît mai ambiţioasă pentru UE, şi totodată cît mai dificil de implementat pe plan intern. Integrarea UE rămîne exclusiv la nivelul discursului bombastic al politicienilor şi aproape niciodată nu coboară la nivelul politicilor sectoriale. Reformele sînt condiţionate extern, iar rolul birocraţiei de stat în implementarea politicilor care derivă din structura Planului este cel puţin dubios. Calitatea serviciului public este sub orice critică, iar ajustările propuse prin Strategia de Reformă a Administraţiei Centrale (decembrie 2005) se ciocnesc în mod explicabil de rezistenţa factorului politic.

Existenţa unei stabilităţi politice relative în anul 2005, datorate unei cooperări „constructive" între PCRM şi aliaţii săi politici, reprezintă cu siguranţă un factor necesar, dar insuficient pentru convertirea aspiraţiilor în materie de politici efective. Stabilitatea politică se datorează consensului atins de către toate formaţiunile parlamentare din Republica Moldova în vederea obţinerii unui statut de membru al UE. Totuşi Moldova nu este astăzi nici măcar „candidat potenţial" pentru că se confruntă cu numeroase slăbiciuni structurale. Problema-cheie ţine de calitatea reformelor interne pentru că, chiar dacă s-ar găsi o soluţie fezabilă în 2006 pentru reglementarea conflictului transnistrean, Republica Moldova tot nu ar fi capabilă să se asocieze Uniunii Europene: instituţiile sale sînt prea slabe, autorităţile publice prea dominate de „verticala puterii", în timp ce economia subterană şi conflictul nereglementat din Transnistria sînt piedici mult prea serioase pentru a speria chiar şi pe cei mai înfocaţi „avocaţi" ai Republica Moldova în UE. O gravă carenţă este şi „conservarea" unei abordări asistenţialiste faţă de UE, odată cu evitarea responsabilităţii individuale şi mimarea unui proces de reforme interne, mult prea dependent de finanţarea externă. Lipsa de gîndire strategică în gestionarea procesului intern de „europenizare" prin „contaminare instituţională" poate fi astăzi cel mai mare obstacol pe calea integrării europene a Republicii Moldova. Procesul este dificil şi nimeni nu trebuie să se aştepte la concesii în aplicarea regulilor de calificare ale UE.

Igor Munteanu *este director executiv al organizaţiei IDIS Viitorul, Chişinău.*

BRUXELLES

Am luat notă

– interviu cu Christina MUESCHEN, ofiţer de presă pentru Relaţii Externe al Comisiei Europene –

În ultimii ani, actuala conducere a Republicii Moldova a făcut o întoarcere spectaculoasă în politica externă, declarîndu-şi intenţia de a intra în UE. Comisia Europeană ia în considerare o asemenea evoluţie pe termen mediu?

Actuala bază legală a cooperării dintre UE şi Moldova este Acordul de Parteneriat şi Cooperare (PCA), intrat în vigoare în 1998. PCA are la bază acceptarea valorilor comune ale democraţiei, domniei legii şi respectului pentru drepturile omului şi acoperă o serie largă de domenii unde cooperăm: dialogul politic, comerţul, afaceri, investiţii etc. Planul de Acţiune UE – Moldova din cadrul Politicii de Vecinătate, adoptat anul trecut, este bazat pe PCA şi reprezintă un important pas înainte în procesul mai larg de dezvolare a unei relaţii mai apropiate dintre Moldova şi Uniune, mergînd dincolo de cooperare, spre integrare economică graduală şi dezvoltare a colaborării politice. Planul de Acţiune acoperă de asemenea chestiuni ca democraţia, drepturile omului, domnia legii şi independenţa justiţiei şi include acordarea de asistenţă pentru Moldova în domenii ca *management*-ul frontierei, migraţia şi lupta împotriva traficului, a crimei organizate şi a spălării banilor.

Moldova face progrese în ce priveşte reformele şi adoptarea standardelor europene, dar mai sînt multe de făcut. Planul de Acţiune este un instrument care trebuie exploatat la maxim şi aceasta este baza cooperării noastre în acest moment, în cadrul general furnizat de PCA.

Preşedintele României, Traian Băsescu, şi-a asumat recent rolul de avocat al integrării Moldovei. În discursul său din ianuarie adresat corpului diplomatic din Bucureşti, domnul Băsescu a lansat ideea că „Comisia Europeană ar putea să abordeze o foaie de parcurs apropiată sau similară foii de parcurs pusă la dispoziţie statelor din Balcanii de Vest". Avînd în vedere că Balcanii de Vest (Serbia, Bosnia, Albania) sînt în mod oficial „ţări potenţial candidate", iar Republica Moldova este doar parte a Politicii Europene de Vecinătate, ar putea avea în vedere Comisia o asemenea schimbare de statut a Republicii Moldova?

Aşa cum am menţionat, UE încearcă să aducă Moldova mai aproape de Uniune într-o manieră comprehensivă în cadrul Politicii de Vecinătate. Există încă un potenţial foarte mare neexploatat în aranjamentul curent cu Moldova şi asta poate ajuta Moldova să dezvolte o relaţie mai apropiată cu UE. Dacă lucrăm cu Moldova în cadrul Politicii Europene de Vecinătate (ENP), asta nu afectează în nici un fel perspectiva aderării. În această fază, ENP nu a inclus şi nu exclus această posibilitate.

Ce ar însemna asta în termeni de asistenţă, resurse, implicare?

Moldovei nu i s-a oferit perspectiva de a deveni membru. Ca urmare, nu s-au făcut calcule de acest fel.

A reacţionat Comisia oficial faţă de propunerea preşedintelui Băsescu? Oricum, care este poziţia Comisiei (ce ar recomanda politicienilor din UE)?

Am luat notă de ceea ce s-a spus. Dar la acest moment, poziţia oficială a celor 25 de state-membre este de a urmări o relaţie mai bună cu Moldova în cadrul Politicii de Vecinătate. Asta nu afectează alte posibile dezvoltări ulterioare.

În evaluarea Comisiei, cît de pregătită este Moldova pentru integrare? Care ar fi plusurile şi minusurile?

Salutăm paşii făcuţi de Guvernul moldovean în implementarea Planului de Acţiune din ENP. Moldova a făcut progrese, de exemplu, în ce priveşte domnia legii. Sîntem mulţumiţi că Moldova a abolit pedeapsa cu moartea şi a schimbat codul electoral. Dar sînt şi domenii unde mai sînt multe de făcut: independenţa presei, corupţia, lipsa de transparenţă a procedurilor penale şi interferenţa în activitatea partidelor de opoziţie.

Este rezolvarea conflictului din Transnistria o condiţie obligatorie pentru deschiderea unor viitoare negocieri cu Moldova?

Sîntem decişi să contribuim într-o manieră concretă la o rezolvare a acestui conflict. Credem că un aspect-cheie al conflictului din Transnistria este asigurarea controlului Moldovei asupra totalităţii graniţei şi vămilor sale. De aceea, UE a lansat anul trecut aşa-numita Misiune de Asistenţă pentru Frontieră, pe întreaga lungime a graniţei cu Ucraina, inclusiv segmentul transnistrean. De asemenea, UE şi-a manifestat angajamentul în această problemă, participînd – împreună cu Statele Unite – ca observator la tratativele de pacificare. Conflictul din Transnistria se cere a fi rezolvat pentru binele Moldovei şi al întregii Europe. De aceea ne implicăm atît de atent în încercarea de a găsi o soluţie.

a consemnat Cristian GHINEA

Elita politică nu ar trebui să se joace cu iluzia integrării

– interviu cu Wim VAN MEURS –

Conducerea de la Chişinău a făcut în ultima vreme o schimbare, declarîndu-şi intenţia de a adera la UE. Aveţi ceva experienţă în a observa evoluţia de acolo, cum vă explicaţi această schimbare?

E foarte limpede că la început a fost doar o mişcare de politică internă a conducerii comuniste, pentru a surclasa opoziţia care pretindea că este mai pro-europeană, asta avînd în vedere popularitatea tot mai mare a UE pentru votanţii moldoveni. Dar, pînă la un anumit nivel, adoptarea unei agende europene a căpătat un suflu propriu în politica din Moldova şi a produs ceva schimbări în cultura politică şi în influenţa UE asupra regimului de la Chişinău.

În studiul dvs. Moldova ante portas, *scris în 2004, spuneţi că „Moldova este ataşată politicii simbolice a «Europei», dar nu e dornică să joace după regulile europene". Este noua tendinţă pro-europeană doar o altă formă de propagandă?*

La început aşa a fost, dar, cu politici corecte din partea UE, ar putea fi începutul a mult mai mult, optimist vorbind.

Preşedintele României a propus recent Comisiei Europene să abordeze o foaie de parcurs apropiată sau similară foii de parcurs pusă la dispoziţie statelor din Balcanii de Vest. Ce părere aveţi despre şansele unei asemenea propuneri?

Cum am argumentat în lucrarea pe care aţi citat-o şi în una mai recentă – *Qualifying (for) Sovereignity*, Bertelsmann Stiftung – există omisiuni serioase în Politica de Vecinătate pentru Moldova şi în SAP *(Procesul de stabilizare şi asociere* – n.red.) pentru Balcanii de Vest. Dacă UE renunţă la condiţionări, doar pentru a arăta că are succes sau doar pentru a include şi Balcanii de Vest în extinderea estică sau pentru a aduce Moldova lîngă Balcanii de Vest, atunci semnalul este că schimbările reale nu contează. Iar schimbarea simulată nu este de ajuns. Pe de altă parte, sînt de acord că a gîndi strict în termeni de regiuni nu stimulează în nici un fel reformele. Însă această propunere poate deveni ceva de luat în seamă după ce Moldova va demonstra rezultate concrete şi voinţă politică pentru reforme, care sînt nepopulare.

Cineva îmi sugera că Moldova ar trebui mai degrabă să rămînă legată de Ucraina, dată fiind imaginea pozitivă pe care o are Kievul oranj la Bruxelles. Ce părere aveţi?

Asta sună a îmbătat cu apă rece. Pitirea după reputaţia oricum în scădere a revoluţiei oranj nu va aduce reforme în Moldova, cel mult o spoială de reformă care nu ar fi în avantajul nimănui. Acest argument este bazat pe o logică greşită care spune că, dacă UE nu are politica corectă (aducerea rapidă a Moldovei mai aproape de integrare, ca un actor separat) din motivul corect, ar putea fi atrasă spre această politică dintr-un motiv greşit.

Este Europa pregătită să intre în ograda Rusiei?

În nici un fel. Aşa cum a demonstrat recentul conflict energetic, în cel mai bun caz putem spune că UE este un actor de politică externă ezitant.

Credeţi că România este pregătită pentru a avea o strategie atît de îndrăzneaţă, dată fiind propria situaţie fragilă pe finişul integrării?

Din perspectivă românească, această opţiune este de înţeles, date fiind legăturile istorice strînse cu Moldova, mai ales că această alegere nu prea implică costuri mari şi nu există motive să credem că Republica Moldova ar suferi prejudicii, cîtă vreme îşi îndeplineşte propriile obligaţii, de pildă regimul Schengen. Totuşi ar putea aprinde scînteia unor aşteptări nerealiste în Moldova.

Toată această nouă conjunctură schimbă ceva în conflictul din Transnistria? Spuneţi în lucrarea dvs. că „Republica Transnistreană a devenit un stat-ratat şi consolidat". Cum vine asta, consolidat-ratat?

Fără o politică mult mai strictă de control la graniţă, Republica Transnistreană ar putea să supravieţuiască foarte simplu pe baza economiei sale negre. Misiunea de monitorizare a graniţei este un pas înainte, dar unul minimal şi ezitant pînă acum. Oricum, comparată cu strategiile depăşite şi neputincioase ale OSCE, orice iniţiativă a UE înseamnă o îmbunătăţire.

> Scopul acestei misiuni este acela de a construi capacitatea de management a graniţei pe toată lungimea frontierei Moldova – Ucraina. Comisia a asigurat în jur de 7 milioane de euro pentru Misiunea de Asistenţă pentru Frontieră, pentru primele 24 de luni. Vom desfăşura echipe mobile, cuprinzînd 50 de grăniceri din statele membre UE la cele mai importante locaţii de-a lungul graniţei, inclusiv segmentul transnistrean. Aceste echipe vor face vizite neanunţate la oricare locaţie de pe frontiera moldo-ucraineană. (*din discursul doamneii Benita Ferrero-Waldner, comisar european pentru Relaţii Externe, ţinut la lansarea Misiunii de Asistenţă, punctul de frontieră Palanca, octombrie 2005*)

Este rezolvarea conflictului din Transnistria o condiţie strictă pentru orice progres în relaţia cu Moldova?

În acest moment, chestiunea transnistreană este în primul rînd o scuză pentru Moldova pentru a nu demara reforme serioase. Se pot face multe progrese în dreapta Nistrului chiar cu acest conflict nerezolvat. Este un mit faptul că Moldova ar merge bine în drumul spre Europa fără conflictul din Transnistria.

Luînd în considerare nivelul de reformă din Moldova, implicaţiile geo-strategice şi starea de spirit din UE faţă de noi extinderi, puteţi pronostica o dată pentru integrarea Republicii Moldova în UE?

Dacă ne gîndim că 10 ani este considerat un termen optimist pentru Balcanii de Vest, o elită politică serioasă în Moldova nu ar trebui să se joace cu iluzia integrării europene pentru propriul public, ci să pună în practică reformele-cheie care trebuie aplicate, cu sau fără perspectiva integrării. Toate documentele de politici emise la Chişinău, unele de două pagini, altele de 600, au arătat că deocamdată avem doar declaraţii de intenţie, nu planuri strategice serioase, care fixează priorităţi.

***Wim Van Meurs** este cercetător la Center for Applied Policy Research, München; profesor de Istorie şi Politici Europene la Radboud University, Olanda.*

a consemnat Cristian GHINEA

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 24 februarie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea „Punerea pe gînduri", realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

Victor BABIUC

BUCUREŞTI

Limba şi istoria nu sînt de ajuns

„Dosarul Moldova“ este un eşec pentru România. De la entuziasmul plin de speranţe al anilor '90, la bilanţul nesemnificativ de azi este un pas mare, care a fost făcut cu nepermisă uşurinţă.

Politica românească faţă de Republica Moldova a fost construită pe ideea recuperării Basarabiei ca teritoriu românesc. Această ideologie, populară în România, a fost promovată *indirect* la nivelul politicii de stat (deoarece conjunctura internaţională nu o permitea altfel), prin menţinerea ca obiectiv al politicii externe a dezavuării tratatului Ribbentrop-Molotov în relaţia cu Rusia şi, *direct,* prin susţinerea politică explicită a partidului unionist din Moldova (PPCD) – chiar dacă această susţinere a fost oscilantă. Dar amintita ideologie românească afecta interesele atît ale clasei politice moldoveneşti, cît şi ale populaţiei: pentru politicienii moldoveni, succesul pretenţiilor româneşti echivala cu pierderea puterii, iar pentru populaţie însemna acceptarea unui statut oarecum inferior. Politicienii de la Bucureşti au ignorat faptul că amintirea administraţiei româneşti a Basarabiei din perioada interbelică era negativă în rîndul populaţiei basarabene (inclusiv în cea românească). Adoptarea la modul oficios a unei ideologii de tip România Mare a adus România în poziţia de a fi – alături de Rusia şi Ucraina – un pretendent la dominaţia politică asupra Moldovei, cu slăbiciunea, esenţială, că dintre aceste trei state, România era singurul care pretindea doar „să ia“ de la această Moldovă – suveranitatea, dar nu avea nimic de oferit în schimb (în condiţiile în care Rusia oferea resurse energetice, iar Ucraina – o posibilă suveranitate asupra Transnistriei). Statul român a încercat să forţeze recunoaşterea internaţională a intereselor sale în Republica Moldova, cu prilejul conflictului transnistrean – acordînd asistenţă militară Chişinăului (dar insuficientă şi slab susţinută diplomatic) şi încercînd să devină unul dintre garanţii procesului de pace. Eşecul previzibil al unei asemenea încercări nu a făcut decît să afecteze relaţiile României cu Republica Moldova (precum şi relaţiile cu Rusia şi Ucraina).

România nu ar mai putea revendica unificarea cu Basarabia altfel decît în cadrul şi prin intermediul UE.

Singura cale în care România mai conservă un mod de a „reintra“ cu Moldova într-o relaţie avantajoasă este acela de a fi un „catalizator“ pentru relaţia Republica Moldova – Uniunea Europeană. Aderarea la UE modifică raporturile dintre România şi Republica Moldova (în acelaşi fel în care s-au modificat raporturile dintre Ungaria şi România). România nu ar mai putea revendica unificarea cu Basarabia altfel decît în cadrul şi prin intermediul UE. În felul acesta se elimină una dintre cele mai mari piedici, în primul rînd de natură psihologică, în apropierea dintre cele două ţări. În acelaşi timp, a avut loc o cotitură politică esenţială în Republica Moldova: aderarea la UE a devenit un obiectiv politic strategic al conducerii de la Chişinău. NU cred că acest obiectiv este conjunctural. El are două baze puternice: (1) evoluţiile raporturilor de forţe dintre UE/ SUA şi Rusia şi (2) populaţia Republicii Moldova, care este mai „integrată“ în UE decît conducerea politică a ţării (25% din populaţia activă a Moldovei lucrează în străinătate, cei mai mulţi în UE!).

Trebuie să depăşim superstiţiile ideologice: limba comună şi istoria comună NU reprezintă o bază suficientă pentru relaţiile româno-basarabene; ajutoarele conjuncturale acordate Moldovei NU au avut şi nu au un rol semnificativ. Moldova dintre Prut şi Nistru trebuie tratată acum nu ca un obiectiv naţional – acela de a da satisfacţie unei ideologii naţionaliste autohtone – ci ca un obiectiv internaţional – acela de *a juca un rol strategic în expansiunea spre Est a UE/ SUA.*

Primul obiectiv strategic al României în regiune constă în construirea unei infrastructuri româneşti în Republica Moldova în:

a) *Transporturi* (autostrăzi, căi ferate şi aeriene, conducte, transport de curent electric, curăţirea Prutului pentru a deveni navigabil);

b) *Finanţe* (sucursale bancare în Moldova; sisteme de credite şi de asigurare). Colaborarea economică România – Republica Moldova a fost, pînă acum, lăsată la dispoziţia societăţilor din judeţele româneşti limitrofe Prutului. Nu a existat niciodată o *strategie naţională* a pătrunderii în Republica Moldova, iar încercările care s-au făcut nu au fost coordonate, au fost haotice şi izolate, ezitante şi neconvingătoare.

c) *Cultură.* Prezenţa culturală a României în Republica Moldova este nesemnificativă (nu avem nici măcar un centru cultural la Chişinău). Cu toate acestea, există o oportunitate excepţională – nevoia de legitimitate culturală de tip occidental a elitelor politice, culturale şi economice ale Moldovei. Bucureştii (Cluj-Napoca, Iaşi etc.) pot juca faţă de Chişinău rolul pe care oraşe din centrul şi vestul Europei (Budapesta, Viena, Berlinul, Parisul etc.) l-au jucat, pe parcursul istoriei, pentru elitele româneşti.

Pentru toate acestea, România trebuie să depăşească discursul retoric cu privire la Moldova de dincolo de Prut şi să înlocuiască podurile de flori cu punţi autentice.

***Victor Babiuc** a fost ministru al Apărării Naţionale (1996-1998), iar în prezent este preşedintele Camerei de Comerţ şi Industrie.*

„În octombrie, gîndurile multor coreeni, aşa-numiţii «orfani ai războiului rece», care trăiesc în singura naţiune divizată existentă în acest moment în lume, s-au îndreptat spre unificarea Germaniei.“ (Lee Hae-Young, *Korea Focus,* preluat de *Ziua,* 13 ianuarie 2006)

Victoria STOICIU

Mica Elveţie a Estului

În copilărie, la şcoală ni se spunea că Moldova este mica Elveţie a Estului, iar Chişinăul este asemenea *Cetăţii Eterne,* un oraş situat între 7 coline. Pentru că nu fusesem la Roma, nici în Elveţia, credeam şi eram mîndră de asta.

După cîţiva ani buni de absenţă din ţară, revin în Chişinău într-o seară cenuşie de toamnă. În drumul dinspre aeroport, în taxi, la postul de radio local se difuzează ora exactă – 22,00, ora Chişinăului, apoi ora Moscovei, 23,00, după care se anunţă ora... Vladivostok-ului. Deşi la o distanţă infimă de Bucureşti, acest amănunt mă face să cred că am fost catapultată într-un alt spaţiu geopolitic. Impresia se confirmă pe parcursul şederii mele la Chişinău, pe care îl văd prin ochii unui nou-venit. Pe un magazin din zona centrală, apare inscripţia „Ape Minerale din Caucaz“. În oraş rulează ultimul film al unui regizor rus despre războiul din Afganistan, iar veteranii acestui război beneficiază de intrare gratuită. Vizionările se lasă cu crize de isterie şi lacrimi pentru că amintirile acestui război sînt încă vii. Marile mărci europene aproape că lipsesc, în Chişinău nu sînt mai mult de 5-6 supermarket-uri. Un prieten care pleacă a doua zi la Bruxelles urmează să facă escală în Budapesta pentru că de la Chişinău nu există curse directe către majoritatea capitalelor europene. Integrare prin „*connection*“, glumeşte plin de amărăciune amicul...

Deocamdată, pentru moldoveni, Europa începe în România. Şi totuşi mi se spune că Moldova este o ţară cu vocaţie europeană şi adeseori întîmpini o reacţie vehementă cînd afirmi că Politica Europeană de Vecinătate este un instrument paralel al extinderii, nu o treaptă a aderării, aşa cum se crede. Guvernul se grăbeşte cu implementarea rapidă a Planului de Acţiune UE-Moldova, crezînd că societatea şi instituţiile pot fi transformate şi europenizate în 3 ani. La nivelul elitelor, discursul documentat şi critic, la adresa stării actuale, coexistă cu un soi de utopism practicat, cred, mai mult din considerente „terapeutice“. În momentul în care s-ar realiza dimensiunea distanţei ce separă Moldova de UE, motivaţia înfăptuirii reformelor ar fi zdrobită de incapacitatea de a trasa o legătură între necesitatea reformelor şi obiectivul general, mult prea îndepărtat.

Şi totuşi aceste elite pro-europene, plimbate prin Vest, cosmopolite, sînt de un pitoresc care aminteşte de personajele lui García Márquez. Odată ajunşi la Bruxelles, experţii moldoveni se reunesc seara, după conferinţă, în jurul unui coniac „Belîi Aist“ şi a unei cutii de ciocolată „Bucuria“, ciocnind prietenește alături de reprezentanţi ai autorităţilor locale din Transnistria. Am în memorie nunta recentă a fiicei unui deputat trezit peste noapte cu conturi în bancă, apartamente, fabrici şi terenuri. Printre invitaţii la nuntă, alături de distinşii lui colegi, s-au aflat vecinii, angajaţii şi apropiaţii din satul de baştină, în care fusese pe vremuri preşedinte de kolhoz. În Molodova, structura socială, deşi marcată de fractura dintre cei care trăiesc în sărăcie extremă şi cei bogaţi, mai poartă amprenta tipului de societate în care „tovarăşul-şef“ trebuia să aibă origini sănătoase.

Cînd părinţii mei vin spre Bucureşti, sînt uluiţi de atîta dezvoltare şi bogăţie, în timp ce traversează regiunea cea mai săracă a ţării. De fapt, perspectiva contează. Cineva, recent întors din Transnistria, critică subdezvoltarea şi înapoierea regiunii, inclusiv a oraşului Tiraspol, unde nu există reclame luminoase şi magazine moderne. Cînd te întorci de la Tiraspol, Chişinăul este un oraş european; în drum spre Bucureşti, nu mai crezi asta.

Deocamdată, pentru moldoveni, Europa începe în România.

O fantomă bîntuie prin mica Elveţie a Estului – aceea a Europei. Dar este doar o fantomă. Societatea moldovenească zace într-o moleşeală aparent îmbietoare, dacă o comparăm cu agitaţia şi stresul societăţilor occidentale. Mai tîrziu, realizezi că această moleşeală e creată de lipsa de perspectivă, de opacitatea sistemului, de neputinţa cetăţeanului. Dincolo de pitorescul unor inscripţii gen „Ape minerale din Caucaz“ se ascunde drama unei societăţi stigmatizate de moştenirea culturală ex-sovietică. Acest lucru se reflectă în toate – în numărul mare al celor plecaţi să muncească la negru în vestul Europei; în absenteismul politic şi incapacitatea cronică de a alege, după repetate scrutinuri, un primar al Capitalei, din cauza sub-participării, în chipurile amărîte şi triste ale oamenilor de pe stradă; în disperarea cu care venerează bunurile elementare ale societăţii de consum, precum un pachet cu *chips* sau o sticlă de Coca-Cola.

Pentru ca ultima umbră a unui surîs provocat de uimirea saltului în alt spaţiu geopolitic, cu coloritul lui exotic, să dispară, la aeroport mă aşteaptă marea surpriză. Colegul meu e reţinut şi perchiziţionat pentru că un parfum Pacco Rabane este luat drept o... grenadă. Întîmplarea ne consumă nervii şi ne expune riscului de a pierde zborul către Bucureşti, zbor la capătul căruia ne aşteaptă – abia acum realizez – o Capitală europeană. Percepţia mea asupra Bucureştiului este cu totul alta cînd mă întorc de la Bruxelles.

***Victoria Stoiciu**, originară din Republica Moldova, este coordonatoare de proiect la Societatea Academică din România.*

„Se pare că administraţia Băsescu vrea să facă din tema Moldovei una predilectă a politicii externe. Recent, preşedintele avansa ideea potrivit căreia România s-ar putea uni cu Republica Moldova sub stindardul Uniunii Europene...

*...*Zwei Staten, eine Nation *(rîde)* (două state, o naţiune, germ. – *nota* red).

Ba chiar au apărut semnale că preşedintele pregăteşte un anunţ-surpriză privind o posibilă unire a României cu Republica Moldova.

Asta îmi aduce aminte de întrebarea lui Robert Turcescu, dacă avem un plan secret pentru Republica Moldova... *(rîde)*

Mulţi cetăţeni ai Republicii Moldova aşteaptă un sprijin mult mai mare decît este în prezent şi, probabil, decît ar putea România să ofere. Să presupunem că vom intra în Uniunea Europeană în 2007. Care va fi atunci perspectiva pentru Republica Moldova?

Cu ceea ce ştim acum, Moldova va deveni subiect al Politicii de Vecinătate. Şi în scurtă vreme acest instrument al dialogului politic, economic va fi mai bine structurat şi va deveni, să spun aşa, elementar pentru conduita Bruxellesului şi a statelor membre faţă de Moldova, Ucraina, statele din Magreb, chiar faţă de Federaţia Rusă, mă rog, cu nuanţele de rigoare. Dacă reuşim ca Moldova să fie asimilată pachetului Balcanilor de Vest, atunci poate capătă şi o şansă în plus, mai mult decît aceea de a rămîne suspendată între două lumi, între a fi membru sau a nu fi membru. Acesta este, de fapt, pariul la care făcea aluzie în ultima vreme preşedintele, dar este un proiect politic care nu se poate încheia repede, care are nevoie de susţinere politică internă românească, de inteligenţă diplomatică – asta nu mai spun – şi mai are nevoie de ceva: de aceeaşi încăpăţînare la Chişinău. Pentru că n-aş vrea să ajungem în situaţia ca România să fie o locomotivă care trage vagonul moldovean şi, la un moment dat, vagonul se desprinde pentru că nu ştiu ce se întîmplă cu boghiurile, cu planşeul...

Dacă, să zicem, lucrurile merg bine în România, şi Moldova se ţine şi ea bine pe şină, 2015 ar fi un termen rezonabil?

Îmi cereţi o profeţie în ţara mea. Mi-e greu s-o fac.

(fragment din interviul cu ministrul de Externe, Mihai Răzvan Ungureanu; Evenimentul zilei, *13 febr. 2006)*

„Perfecţiunea moţăie în memoria noastră pasivă“

– interviu cu Nora IUGA –

La începutul anului, revista Cuvîntul *a acordat Premiul pentru Cartea de Poezie a anului 2005 volumului Norei Iuga* Fetiţa cu o mie de riduri *(Editura Cartea Românească), iar săptămîna trecută, în nr. 3-4 al* Bucureştiului Cultural, *suplimentul revistei* 22, *mai mulţi critici literari au votat acelaşi volum în cele mai bune cinci cărţi de poezie ale anului trecut.*

Pe măsură ce îmbătrîniţi, vitalitatea dvs. creşte. Asta nu vă sperie chiar deloc?

Ştiu şi eu? Mă gîndesc că, dacă miliardarii se tem cel mai mult de hoţi, prin analogie, cu atîta viaţă în mine, în mod normal ar trebui să-mi fie frică de moarte, nu? Cînd mai trăia mama şi avea vîrsta mea de acum, mă miram de cîte ori rîdea – şi rîdea mult –, pentru că eu credeam că bătrînii sînt conectaţi continuu la moarte, pe deplin conştienţi că scurtcircuitul se poate produce în orice secundă. Dar aici intervine un mic paradox. Uneori îmi închipui că sînt un balon şi viaţa asta toată intră în mine. Cîţi metri cubi de aer, de hidrogen, de heliu, pentru o biată piele subţiată! Şi deodată *poc!* – dar nu simţi propria ta explozie, n-ai timp s-o simţi. Cred că aşa o să fie.

Aţi mărturisit că romanul Sexagenara şi tînărul *este 90% biografie, aţi intitulat o carte* Lebăda cu două intrări, *aţi afirmat de-a dreptul că v-a plăcut enorm să faceţi dragoste şi că orice comunicare puternică cu un bărbat, indiferent de vîrstă, o simţiţi erotic. De obicei, erotismul jeneză, la dvs. pare firesc. Ce ştiţi dvs. şi noi nu ştim?*

Ştiu sigur, pentru că am descoperit cu propriul meu trup, că iubirea e Dumnezeu. Aici nu mai încape nici o ambiguitate, nici o aproximaţie, nici o nuanţă. Să fie clar, cînd spun asta nu mă refer la iubirea de mamă, de frate sau de patrie... Mă refer chiar, şi numai, la iubirea dintre bărbat şi femeie, despre care Angela Marinescu spune *„vai, ce lucru oribil!“*, iar eu văd fervoarea îndrăgostitului şi inspiraţia poetului suprapunîndu-se perfect ca jumătăţile unui fruct rotund – nimic altceva decît reîncarnarea stării de graţie, menită să ne aducă aminte că sîntem cetăţeni ai Edenului şi tînjim să ne repatriem. Cum să nu rîdă ei de mine, cînd eu însămi rîd de mă prăpădesc! Sigur că sînt ridicolă; dar uneori mie îmi place să fiu ridicolă, e şi ăsta un act de curaj – curajul de a-ţi arăta natura în superba ei alteritate.

Aşadar, ce pot să fac? Sînt ca adolescenţii; clocotesc de entuziasm. Port un zeu în mine, parcă aşa se traduce asta: permanent sînt îndrăgostită fără obiect, trăiesc la modul frenetic intensitatea distanţei, a lipsei de finalitate care potenţează dorinţa. Practic nu am nici un merit. Pe lumea asta totul se poate reprezenta şi substitui. Cred că instinctul meu erotic este extrem de inteligent, de adaptabil; cînd i-a paralizat mîna dreaptă a început să scrie cu stînga. În locul unui bărbat se poate iubi un mesteacăn sau o broască ţestoasă numită Goldie; cînd atingi frunza să simţi mîna lui, cînd atingi piciorul broaştei să simţi o distanţă lungă, o sosire tîrzie...

În termenii erotismului, care sînt diferenţele dintre o carte tradusă faţă de o carte scrisă de dvs.?

Dacă privesc scrisul ca pe un act erotic, mă asigur tot mai mult că el chiar asta este. Orice vărsare în celălalt presupune o acumulare de substanţă care trebuie să ne scoată din noi şi să ne toarne în altcineva. Între donator şi primitor se creează mereu un cîmp magnetic dătător de plăcere. Senzaţia e mai intensă cînd îmi scriu propria carte. Simplificînd, traducerea e un act cu prezervativ. Scrisul personal nu suportă protecţia. E pe propria răspundere. Are Dumnezeul lui, ca beţivii, ca nebunii.

De ce seduce naturaleţea?

Pentru că e mai generoasă decît toleranţa sau mila. Naturaleţea le îngăduie celor de la galerie să se simtă egali cu idolul lor şi, în consecinţă, să-i atingă performanţa. În general ne dăm în vînt după idolii care-şi etalează slăbiciunile în public. Sub fotografiile lor sîntem gata să scriem *Ecce homo* şi să ni-i facem modele. Sînt periculoşi naturalii aceştia; îşi dau seama curînd cît de profitabilă e naturaleţea şi încep s-o speculeze. Îi ştiu bine, nu mă întreba de unde!

Borges spunea că oglinzile sînt sinistre pentru că multiplică gesturi inutile. Dvs. spuneaţi undeva că oglinda e o convenţie.

Fără îndoială că gesturile sînt prelimbajul nostru de bază, paleolimbajul redus la posibilităţile trupului, aşadar simplu şi primitiv. Ce curios că recurgem la el mereu cînd cuvintele ne sînt insuficiente. Gesturile sînt mult mai cinstite decît cuvintele. Uneori mă gîndesc că aşa cum săpunurile, parfumurile şi toate produsele cosmetice ne ascund mirosul specific şi ne împiedică să ne găsim pereche potrivită adulmecîndu-ne, la fel şi cuvintele ne ascund gesturile, cinstitele, spontanele gesturi ale *tandreţii barbare* despre care nu prea mai ştim nimic. Culmea, mie nu gesturile mi se par inutile, ci cuvintele, cînd prea multe şi de prisos, cînd insuficiente! În ambele cazuri trebuie să apelăm la gesturi, aşa cum nişte alpinişti ajunşi pe Nanga-Parbat au fost salvaţi cu ajutorul unui aparat Morse pentru că telefonul mobil nu avea semnal...

Oglinda e o convenţie în măsura în care şi ceasul şi calendarul sînt convenţii. Dacă nu s-ar fi inventat toate grozăviile astea indispensabile, probabil că bătrîneţea nici nu ar fi existat. Ar fi fost doar o indispoziţie sau o oboseală şi, în cele din urmă, am fi avut vîrsta pe care ne-o simţim, nu cea pe care o socotim sau ne-o vedem.

Ştiu că aţi vrut să vă faceţi actriţă.

Am visat scena o viaţă întreagă. Părinţii m-au păzit cu cerbicie de rampa după care tînjeam, de costum, de machiaj, de mască, reprezentînd pentru mine mereu faţa mea cea mai ascunsă şi adevărată: balerină, actriţă. Sînt sigură că acel gheizer subteran, în punctul acesta fusese programat să ţîşnească, dar dacă n-a fost lăsat, ce şi-a zis: *Vă arăt eu vouă, găsesc eu ceva la schimb de-o să rămîneţi cu gura căscată!* Şi m-am văzut proiectată pe scena poeziei. Nu cea din creierul meu, nu cea mîzgălită pe dosul facturilor Romtelecom sau Electrica, nu cea învîrtită pe toate feţele în maşina de scris Adler din 1931, nu, ci chiar pe scîndura vie, halucinantă, m-am pomenit, în faţa rampei, îmbibată de inconfundabilul ei miros de lemn, de praf, de vopsele... Am apărut în faţa publicului la Viena, la Teatrul „Odeon“, la Teatrul Mare din Struga, pe scena Ateneului Român şi mi-am spus poemele, propriile poeme. Deci n-am pierdut scena, altceva am pierdut. Am pierdut şansa de a lăsa, în memoria acelui public care mă cunoaşte abia acum, portretul artistului la tinereţe.

Ca şi precedentele volume, şi Fetiţa cu o mie de riduri *e dificil de clasat ca gen. Ce înseamnă literatura marca Nora Iuga?*

„Marca Nora Iuga“, zici! Ador chestia asta. Lasă-mă să-mi savurez orgoliul. Ei bine, cred că nimic nu mă fascinează mai mult decît limbajul gîndului fără cîrlige de rufe, în voia vîntului suflînd din prăpăstii, torentul verbal bolborosind fără gură cum numai Joyce, Beckett, Jelinek şi... Nora Iuga, de ce nu!? Ascultă un fragment din *Lebăda cu două intrări*: *„cette corespondence très ardente la două zile ăsta era teritoriul meu apanajul meu cum nu urlă hîrtia şi acum cu mine la două luni cu el dacă-n douăzeci de toamne am înnebunit cînt mă bucur că ai să-l... vreau să te culci cu el să ajungi la drojdie între noi a stat mereu cimitirul de elefanţi e clar am înnebunit nu te văd în pat c-o lolită blondă cu un tăuraş negru te văd îţi inventez amoruri perverse tot ce nu-ţi pot da te justific să mă justific vărs pe mine ligheanul cu lături cînd dormi şi dumnezeule nimeni n-a fost vreodată mai bun cu mine o proxenetă ticăloasă e închipuirea spurcă ce iubeşte întinde pe hîrtie un ruj ordinar sica servitoarea de la breaza avea mereu un dinte mînjit în loc de idei amintiri nimic nu mai avea...“* Românii nu vor să înveţe limba asta, cea mai adevărată. Dacă am apucat să deschid robinetul la o asemenea presiune, cum crezi că l-aş putea închide!? Vezi de ce pentru mine, că-i poezie, că-i proză... ei, de-aia n-are balta peşte; aşa se vorbeşte cu gîndul în mările mult mai îndepărtate, mult mai adînci.

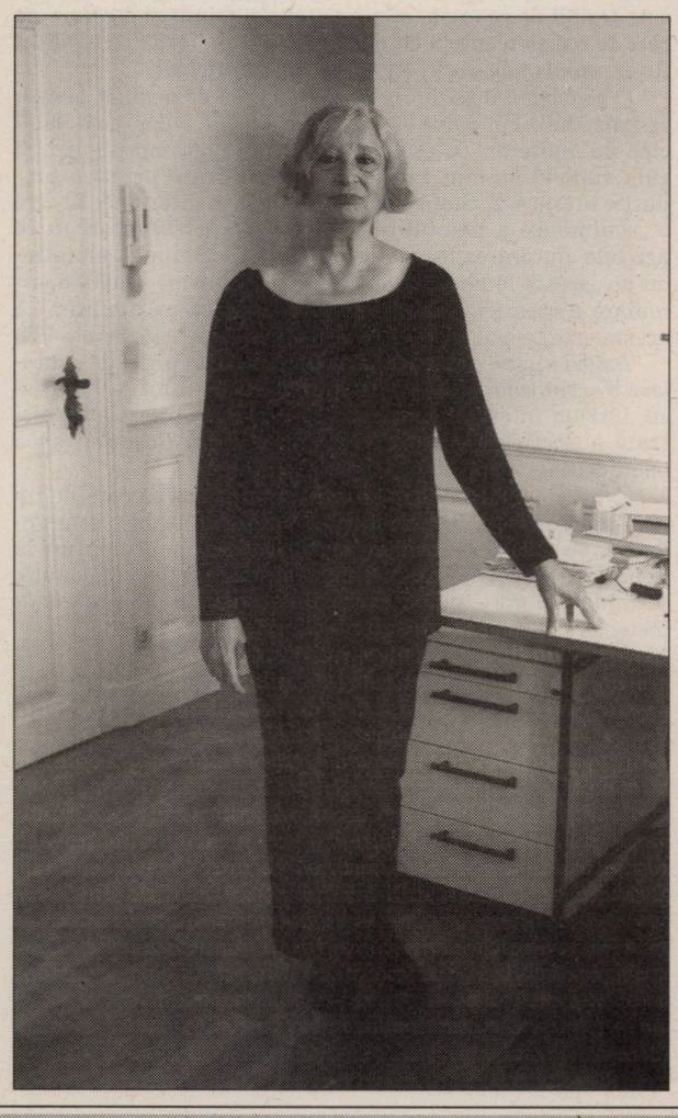

Aţi fi putut pleca de aici de nenumărate ori, călătoriţi foarte mult, vă place curtoazia germanilor, mai nou păreţi sedusă de mestecenii Rusiei... Ce vă ţine în România?

Cînd plec din ţară, plec din mine, plec din vîrstă, îmi schimb oglinda, acolo dau peste ce-am uitat. Sirena unui vapor din Rotterdam, noaptea pe chei, glasul lui Shirley Temple într-o pensiune din Bonn şi proprietarul cu perucă neagră, *„Domnul Darwin, nu?“*, şi ochii albaştri ai bărbaţilor peste tot ca jivinele hămesite... N-am rămas fiindcă sînt şi lucruri uitate pe care nu le-am putut recupera nici acolo: nu mai ştiu cum se fac copiii, îţi dai seama!? De aceea m-am întors acasă, în patul meu, poate în vis, îngerul cu briciul în zăpada roşie.

De ce anume vă e dor din trecut?

Mi-e dor de emoţia irepetabilă din copilărie cînd bucuria şi frica aveau un singur creier ca două surori siameze; mi-e dor de primul meu sentiment metafizic: cînd îl aşteptam pe Moş Crăciun.

Ce nu vă plictiseşte niciodată?

Să mă duc la piaţă, să spăl suprafeţele lucioase cu detergent, să mă uit în oglindă... Nu suport însă să fac la nesfîrşit acelaşi lucru. Nimeni nu poate, pentru că în nici un creier de om nu încape infinitul. De aceea nu există nimic de care să nu mă plictisesc pînă la urmă, nici măcar „Bolero“-ul lui Ravel.

Acum cîteva zile am citit această frază din Carlos Fuentes: „Deşi trăim în nenorocire, trebuie să ne fi născut în fericire“. Mi-am amintit că asta mi-aţi spus dvs. odată.

Dacă în conştiinţa noastră întreaga viaţă ne apare mai puternic marcată de suferinţă decît de bucurie, asta ni se trage de la incapacitatea noastră de a recunoaşte gratitudinea şi echitabilitatea. Ba mai sîntem şi rău platnici – asta e! Existenţa e formată jumătate din lumină, jumătate din întuneric, dar noi vrem totul pe gratis, pîndim mereu momentul s-o ştergem pe şest de la masă fără să plătim. De ce nu acceptăm că binele se plăteşte cu răul şi răul cu bine!? Dacă am înţelege asta, am vedea şi partea de bucurie a vieţii.

Dar, sigur, lucrurile nu sînt atît de simple. Cînd am fost prima dată în străinătate, m-am pomenit spunîndu-mi: aici e locul meu! În bine m-am simţit numaidecît acasă şi nenorociţii ăia de ruşi albi, cu sîngele lor albastru şi cu mestecenii lor cu tot, nu se simt acasă nici la ei în Minsk, după 90 de ani de rău comunist. Şi de unde ştia domnul de Cromagnon sau domnul de Neanderthal şi toţi nepoţii şi strănepoţii lor că trebuie să te speteşti muncind să atingi perfecţiunea. În fond, ce-o fi perfecţiunea? Cum de tînjim după ceva ce nu cunoaştem?

Poate că adevăratul dor al întregii noastre fiinţe e dorul după lucrul uitat. Perfecţiunea moţăie în memoria noastră pasivă. Ai văzut „Îngerul istoriei“ al lui Paul Klee? Zboară cu spatele, zboară înapoi... Se pare că săgeata indică mereu *l'éternel retour*.

a consemnat Marius CHIVU

29.

nu e atît de simplu să umbli pe stradă cu nasturii descheiaţi la tunica militară şi la opt dimineaţa telefonul cu farurile aprinse nu te lasă să uiţi, şi uiţi, uiţi mereu cum îşi uită albina acul într-o piele necunoscută, bunul meu, uitatul meu – ah, ticurile încalecă rosturile şi cuvîntul fuge de pe limbă – la al treilea accident vascular cerebral, omul cu care am trăit treizeci şi trei de ani, mă întîmpină la uşă cu o faţă roşie, de parcă şi-ar fi tras pe cap un glob de Crăciun, mă ia de mînă şi mă duce în dormitor: vino să vezi ce bună e! îmi aşază palma pe calorifer; prăjitură, zice, gustă şi tu.

Lucia DRAGOMIR

Membrii Biroului ştiu să fie generoşi

– cum se intra şi de ce se rămînea în Uniunea Scriitorilor –

De la Moscova la Bucureşti

„Nimerind la «Griboedov», orice vizitator îşi dădea seama pe loc, dacă, bineînţeles, nu era cretin de-a binelea, ce minunat o duc aceşti norocoşi membri ai Massolit-ului şi numaidecît prindea să-l roadă o neagră invidie. Urmau neîntîrziat reproşuri amare adresate cerului care nu avusese grijă să-l înzestreze la naştere şi pe el cu talent literar, fără de care, firește, nu era cazul să rîvnească la un carnet de membru al Massolit-ului." (M. Bulgakov, *Maestrul şi Margareta)*

Massolit-ul este transpunerea în ficţiunea lui Bulgakov a unei instituţii create în URSS şi reprodusă după cel de-al doilea război mondial în toate ţările comuniste din Europa centrală şi orientală: Uniunea Scriitorilor. Ea face parte din strategia partidelor comuniste de centralizare a spaţiilor literare naţionale în vederea transformării lor în focare de producţii literare cu funcţie educativă.

Iată cum saluta Gheorghiu-Dej implantarea în România, în martie 1949, a modelului instituţional sovietic:

„[US] va trebui să fie un centru de luptă împotriva servitudinii cosmopolite, a culturii capitaliste putrede, a imitaţiei servile a diferitelor curente din literatura burgheză care au ca scop izolarea scriitorilor de realitate şi ruptura dintre creator şi popor."

Modelul literar trebuie căutat, dimpotrivă, în literatura sovietică. Se înţelege că, pentru a fi la înălţimea rolului de „luptător pentru cauza proletară", scriitorul trebuie să fie vigilent şi să combată orice influenţă a literaturii „decadente" care i-ar putea corupe opera. „Arta pentru artă" este şi ea oficial blamată în cadrul Conferinţei de înfiinţare a US, fiind declarată o formulă „la umbra căreia se ascund acei scriitori care servesc o minoritate de leneşi, împotriva intereselor maselor". Statutul US anunţa astfel participarea activă a membrilor săi la „lupta pentru construirea socialismului" sub îndrumarea PCR.

A fi membru al Uniunii Scriitorilor

Care sînt criteriile de admitere în noua instituţie literară şi de ce şi-ar dori un scriitor să se numere printre membrii săi, în aceste condiţii de constrîngere politică a actului creaţiei?

Pentru a intra în US, oficial, candidatul trebuie să fie autorul unor publicaţii, să prezinte o fişă bio-bibliografică însoţită de un memoriu privind activitatea literară şi să fie recomandat de trei membri ai instituţiei. În afara „cazurilor excepţionale", cei admişi sînt într-o primă fază stagiari. Pot deveni titulari după doi ani „dacă valoarea creaţiilor lor, atitudinea politică, civică, morală şi colegială le dau acest drept". (Cf. Statutul US) Ce însemna acest lucru? Să urmărim o cerere de titularizare:

„Ca stagiar, am colaborat cu poezii la marele cotidian *Scînteia* cu toate ocaziile festive: 24 Ianuarie, 1 Mai, 23 August, 30 Decembrie, 9 martie 1980 (ultimele alegeri naţionale). Am participat la zeci de întîlniri literare, cu colegi renumiţi; am declamat cu patos poezii dedicate evenimentelor politice şi patriotice. [...] Am publicat poezie în volumul colectiv *Cu clipa de faţă* editat de Consiliul municipal al sindicatelor. [...] Am păstrat legătura cu satul meu natal în care i-am adunat, pe 25 iunie 1978, pe toţi fiii săi, la sugestia publică a preşedintelui ţării. Am organizat acolo o mare sărbătoare a regăsirii şi a angajamentului pentru dezvoltarea satului cu participarea tuturor." (Arhivele US)

În anii '70-'80, accesul în US este oarecum îngreunat de apariţia unor condiţii suplimentare: candidaţii trebuie să aibă un loc de muncă, să facă dovada că operele lor se înscriu „în universul ideilor revoluţionare" şi să prezinte o recomandare din partea unui membru PCR – aspecte simptomatice pentru revenirea la constrîngerile politice puternice după scurta liberalizare relativă din anii '60.

În realitate, statutul nu este întotdeauna respectat. Cîţiva dintre intervievaţii mei nu îşi amintesc cu precizie nici cînd au devenit membri US, nici criteriile de selecţie. Se pare că numărul de volume impus se schimbă în funcţie de situaţie, iar uneori, după cum afirmă scriitorii înşişi, „criteriile de admitere erau atît de flexibile, încît puteai deveni membru US fără să fi publicat nimic!". Astfel că unii dintre ei percep accesul în US ca pe o afacere banală: „condiţia cea mai importantă ca să faci parte, era să ai pile!". În sens invers, un scriitor promiţător putea fi invitat să se alăture membrilor US.

Sîngele scriitorilor sînt banii! (T. Iancu)

Dar avantajele materiale şi simbolice la care puteau avea acces scriitorii, odată ce deveneau membri US, erau atractive, astfel încît această calitate era rîvnită de marea lor majoritate. Documentele inedite din arhivele US aduc date interesante în acest sens. Z. Stancu, primul preşedinte US, îşi anunţa colegii încă de la înfiinţarea instituţiei: „Aplicînd linia PMR în privinţa stimulării creaţiei literare, guvernul nostru pune la dispoziţia scriitorilor case de odihnă şi creaţie la Bălceşti, Predeal, Timiş, Vălenii de munte". Tot el va fi cel care raportează în anii '60 alte „succese" în ameliorarea statutului membrilor US: în 1968, datorită „intervenţiei Partidului", US mai obţine cinci case la Sinaia şi aprobarea de a construi altele la Neptun. Legea pensiilor scriitorilor era şi ea aprobată în iulie 1968.

Un rol important în „ajutorarea materială a scriitorilor" îl are însă Fondul literar, creat de CC al PCR şi alimentat din bugetul statului, cotizaţiile membrilor şi timbrul literar (Decret 31/ 29 ian.1949). Majoritatea scriitorilor şi-l amintesc cu nostalgie:

„Dacă n-aş fi aparţinut Uniunii Scriitorilor, cine ştie ce mi s-ar fi întîmplat sub Ceauşescu. Eu am trăit din împrumurile de la Fondul literar" – spune M. Dinescu într-un interviu cu C. Stănescu.

„Fondul literar era, altădată, o instituţie benefică de care a profitat majoritatea scriitorilor timp de decenii, oferind împrumuturi între două cărţi sau în timpul pauzelor de creaţie, sumele trebuind să fie înapoiate procentual, după fiecare publicaţie. Scriitori talentaţi sau nu, productivi sau nu, au profitat de această binefacere, astfel încît, deşi drepturile de autor au fost considerabile într-o perioadă, împrumuturile de la Fondul literar deveniseră o rutină, scriitorii angajîndu-se în anumite cazuri la datorii de sute de mii de lei" – povesteşte N. Cassian în *Memoria ca zestre*.

Arhivele US confirmă şi completează amintirile scriitorilor. Datoriile acumulate sînt semnificative, într-adevăr, mai ales că obţinerea împrumutului nu presupune formalităţi foarte complicate. Important este să ştii cum să intri în graţiile directorului Fondului. O simplă scrisoare ca aceasta poate aduce banii atît de necesari:

„Dragă Traian,

Îţi trimit salutările mele cele mai călduroase din Banatul nostru unde domneşte, vai! seceta şi unde, din nefericire, prunele nu s-au copt aproape deloc şi deci nu vom avea ţuică la toamnă. [...] În conformitate cu precedentele tale „indicaţii" efectuez o muncă culturală intensă pe plan local. Păcat că şcolile sînt în vacanţă şi că cenaclul nu are activitate intensă în această perioadă. [...] Dar, după cum ştii, viaţa aici este teribil de scumpă, ca peste tot. Îţi trimit şi o cerere pe care te rog să o aprobi cît de repede şi să ai grijă ca banii să fie expediaţi telegrafic. Îţi mulţumesc anticipat!"

O problemă însă din ce în ce mai greu de neglijat pentru responsabilii Fondului este înapoierea datoriilor, care coincide de multe ori cu contractarea unui nou împrumut... Şi cum sumele nu sînt întotdeauna justificate printr-o producţie literară, Z. Stancu se vede obligat să intervină. El cere o „schimbare a mentalităţii înseşi a unor scriitori în ce priveşte ajutorarea lor materială de către Uniune", amintindu-le: „aceste fonduri trebuie să fie organisme reale de stimulare a creaţiei. Şi poate nu ar fi rău să ne amintim că acesta este scopul pentru care au fost create". (Arhivele US)

Astăzi se ştie că acest Fond era şi un bun prilej de şantajare a scriitorilor. Marin Preda îi mărturisea lui A. Păunescu, într-un interviu din 1969, că, după ce i-a fost administrată o „lecţie" publică în legătură cu *Ana Roşculet*, avea „cont deschis" la Fondul literar:

„Novicov şi-a manifestat, pe urmă, dragostea asta de tip nou pentru mine, într-un fel care mă impresiona, semnîndu-mi, pe stradă sau pe o uşă, aprobări de împrumuturi la Fond. Scria, sus, pe o hîrtie albă, pe care o scotea din geantă: *se aprobă, şi na* – zicea – *pune-acolo cît ai nevoie şi du-te la casierie...*"

La rîndul lui, A. Buzura afirma în *Tentaţia risipirii*:

„Mai mulţi mă condamnau pentru că, prin ceea ce scriam, puneam în pericol Fondul literar, pe care ar fi putut să ni-l taie".

Vreau şi eu o cameră la Sinaia!

Fondul literar, casele de creaţie, bursele, călătoriile, locuinţele, ca şi premiile literare ori tirajele sînt însă, mai mult decît „stimuli" ai creaţiei literare, motive de nemulţumiri şi rivalităţi între scriitori. Cotizaţia de membru US oferă şansa, dar nu şi garanţia de a accede la toate aceste bunuri. Relaţiile personale cu cei care controlează resursele, funcţiile deţinute în spaţiul politic, poziţia în spaţiul literar şi în US (datorată nu întotdeauna calităţilor scriitoriceşti, fapt atestat de carierele literare „strălucitoare" construite pe concesii politice) contribuie semnificativ la tratamentul preferenţial al membrilor instituţiei. Baremul impus împrumuturilor de la Fond nu este aplicat în egală măsură membrilor US, din moment ce unii, „autori de mari cărţi", „s-ar putea simţi jigniţi, fie că au sau nu dreptate" (T. Iancu), casele de creaţie nu sînt deschise tuturor în orice moment, iar de călătoriile în străinătate profită „mereu aceiaşi", după cum se plîng unii membri mai puţin „norocoşi". Să-i ascultăm pe doi dintre ei. Primul este un autor de literatură pentru copii. Iată şi motivele supărării sale:

„De fiecare dată cînd am solicitat o cameră în luna decembrie am fost pus la colţ cu replica: *Doar ştii că de Revelion şi în vacanţa de iarnă nu se poate pentru că sînt alţii mai...* Am aşteptat luna februarie, cuminte, cum am fost sfătuit – dar am fost anunţat din nou că nu-mi puteam realiza acest... vis pe care îl am de un an. În ce priveşte posibilitatea de a petrece, cu familia mea, 12-15 zile la Neptun, în luna iulie sau august, mi-am pierdut orice speranţă (după ce am încercat ani de-a rîndul). *Nu este posibil, sînt alţii care fac scandal şi...* Asigurîndu-vă că, în ciuda acestor lucruri, nu voi face niciodată scandal, vă adresez, cu multă suferinţă în suflet, cererea mea de a beneficia de o cameră la Sinaia, în luna februarie, dar nu la demisol sau la subsol, din moment ce lucrarea pe care o scriu este o comedie şi nu o... dramă." (Arhivele US)

Al doilea, traducător şi autor de „reportaje şi sute de articole de atitudine", se plînge de modul în care sînt acordate bursele în străinătate:

„Precizez că nu am beneficiat decît de o călătorie de documentare în URSS şi nu am beneficiat de nici una din bursele pe care le-au avut alţii mai tineri sau mai vîrstnici (nu întotdeauna justificate de o operă literară). Prin această scrisoare vă rog, pe dvs. şi Direcţia US, să analizaţi obiectiv activităţile mele literare şi solicit în consecinţă o bursă de studii sau de documentare într-o ţară în care spiritul creaţiei mele ar putea profita." (Arhivele US)

Regulile jocului...

Distribuite mai mult sau mai puţin corect, bunurile materiale şi simbolice fac ca statutul scriitorului în comunism să fie astăzi regretat de unii, invidiat de alţii. Accesul la resurse presupunea însă participarea la un joc ale cărui reguli impuneau, printre altele, inventarea de strategii de publicare în lupta cu cenzura comunistă, compromisul politic şi literar, autocenzura. Nerespectarea lor însemna nu doar pierderea avantajelor materiale, ci şi marginalizarea literară sau chiar excluderea din US. Cum spunea Czeslaw Milosz, preţul plătit pentru această viaţă fără griji materiale a fost, poate, uneori, prea mare.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Amin Maalouf, *Leon Africanul*, traducere din limba franceză şi note de Ileana Cantuniari, Editura Polirom, 2005.

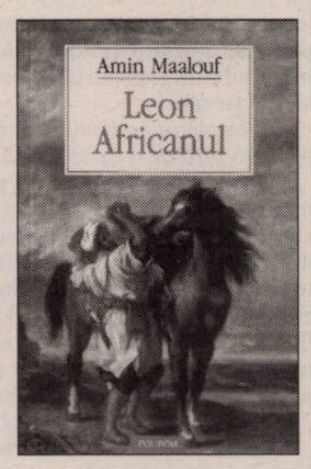

Pe la 1519, cum nu existau librării din care să poţi şuti un ghid de conversaţie, soluţia era să răpeşti un învăţat. Aşa se face că Hassan al-Wazzan, granadin de origine şi pribeag de vocaţie prin ţinuturile africane, avea să fie răpit de un venerabil pirat sicilian şi livrat papei Leon al X-lea care, renascentist din fire, îşi propusese să le ofere învăţăceilor de la Roma un curs intensiv de arabă.

Răpirea maurului deschide ultima din cele patru părţi ale cărţii şi e cea mai spectaculoasă ruptură trăită de acest personaj îndelung exersat în bejenii, popasuri vremelnice, urcări şi decăderi. La Roma, schimbarea numelui său în Leon Africanul şi schimbarea radicală de decor nu schimbă totuşi nimic din constanţele destinului lui de ghinionist norocos, adică de om care pică în locul nepotrivit, la momentul nepotrivit, dar care reuşeşte întotdeauna să scape, mai bogat cu un prieten, un amor, o experienţă de călător, cărturar, neguţător sau diplomat.

Pitoresc ca un roman de călătorie, tensionat ca un roman de acţiune, documentat şi amplu ca un roman istoric, *Leon Africanul,* cu care Amin Maalouf debuta în 1986, arată că acest scriitor a fost de la bun început un povestitor admirabil. Şi că, tot de la bun început, a ţinut să pună în discuţie străvechea confruntare dintre idealurile convieţuirii şi politica măcelurilor religioase. Faptul că acestei confruntări îi dă uneori o uşoară tentă de legendă e o opţiune stilistică inspirată pentru un apropo la care mai avem încă de meditat.

Simona SORA

puzzlecturi

Anul morilor de vînt

– top sau inventar? –

N-am înţeles prea bine de ce, în alte părţi, 2005 a fost numit – în mai multe retrospective critice, jurnalistice, editoriale – „anul morilor de vînt“. Poate pentru că a fost anul celui de-al patrulea centenar *Don Quijote* sau cel al comemorării unor utopici precum Andersen, Jules Verne, Canetti sau Sartre. Sau poate pentru că ficţiunea a intrat iar în *stand by* cedînd scena non-ficţiunii, eseului, romanului istoric – bătălie iluzorie, încheiată, nu o dată, cu revenirea în forţă a poveştii şi imaginaţiei.

În spaţiul hispanic, tendinţa literară de fond a fost una hibridă: roman-eseu, cu ancoră în realitatea imediată, recurs la autobiografie şi istorie, „continuarea“ unor scrieri clasice, cu distanţa, ironia şi misterele de rigoare. Cei mai vizibili dintre combatanţii pe redutele literaturii cu pretext literar, istoric sau jurnalistic din Spania au fost Nélida Piñon (cu o relectură a celor *O mie şi una de nopţi),* David Torres (cu o *Odisee* în care Telemah trece de partea peţitorilor), Andrés Trapiello (continuînd poveştile personajelor secundare din *Quijote)* sau Ignacio Martinez Pisón (cu reconstituirea unei crime din Războiul Civil). În Argentina, vedeta nu a fost Alan Pauls, cum s-ar fi aşteptat cititorii revistei *Lire,* ci un istoric plin de umor numit Felipe Pigua, cu o carte despre *Miturile istoriei argentiniene*. N-a mirat pe nimeni că într-o ţară plină de paradoxuri precum Mexicul, scriitorul David Toscana a luat trei premii literare cu romanul *Ultimul cititor,* într-un an în care criticii, jurnaliştii şi editorii au refuzat să numească o „carte a anului“. Francezii au discutat opt luni în toate mediile şi cafenelele cartea lui Houellebecq *Posibilitatea unei insule,* ca să-i dea Premiul Goncourt lui François Weyergans pentru o autoficţiune numită *Trei zile la mama.* Nobelizarea englezului Harold Pinter a umbrit nu doar debuturi excepţionale, cum a fost cel al lui Alexander Master, dar şi succese sigure precum *Saturday* de (binecunoscutul în România) Ian McEwan sau ultima carte semnată de Zadie Smith, *Despre frumuseţe. Non fiction* a fost cuvîntul de ordine şi la americani, vedeta absolută (dacă se poate aşa ceva într-o ţară cu 200.000 de titluri noi anual) fiind *Anul gîndirii magice* de Joan Didion, urmată îndeaproape de Bob Woodward cu *Omul secret* sau de Tony Judt cu *După război...*

Care-ar fi tendinţele la noi, în Românica? Greu de spus dacă ne orientăm după topurile critice care s-au tot făcut în cotidiene şi reviste culturale. Căci noi nu avem tendinţe generale, avem doar individualităţi inclasabile. Şi dacă am avea dominante, ar fi prea devreme să vorbim despre ele... Dacă ne uităm însă peste ultima retrospectivă (cea din suplimentul *22)* care reuneşte, mai mult sau mai puţin, aceleaşi instanţe critice, o să cădem de acord că eseul şi nonficţiunea dau şi la noi dominanta. *Bătrîneţe şi moarte în mileniul trei* de Livius Ciocârlie, *În intimitatea secolului 19* de Ioana Pârvulescu şi *Cînd Socrate nu are dreptate* de Andrei Cornea sînt cărţile de prim-plan în 2005, alături de uimitorul roman al lui Filip Florian, *Degete mici,* care-ar fi putut să fie considerat, în postura lui de *rara avis*, nu doar un debut extraordinar, ci şi cartea anului. N-a fost să fie!

Nu clasamentul (aproape întotdeauna minat de criterii conjunctural-afective) e în discuţie, ci criteriile lui fixate din capul locului. Cele mai bune cărţi dintr-un an (aici încap criteriile personal-critice) înseamnă vîrful valoric al unei producţii editoriale luate în discuţie. Topul e vîrful inventarului dintr-un an întreg. Selecţia unei cărţi – susţinută anterior dacă nu de o recenzie, măcar prin citirea cărţii – ar trebui să fie, logic, condiţionată de existenţa *fizică* pe piaţa de carte a cărţii selectate. Şi, repet, de aceleaşi criterii. Căci altfel, de ce am considera *Centrifuga* de T.O. Bobe o reeditare şi n-am spune acelaşi lucru despre cartea lui Emil Brumaru, *Submarinul erotic,* volum reluat după antologia Cartier? De ce excelenta traducere a lui Radu Paraschivescu din Rushdie (*Copiii din miez de noapte),* apărută mai demult la Univers, ar intra în topul traducerilor pe 2005? Sau de ce cel de-al doilea volum din *Literatura română în postceauşism* de Dan C. Mihăilescu, apărut în 2006, e aruncat, cu atîta uşurinţă, în luptă, ambiguizînd pînă la obnubilare „clasamentele“? Pe de altă parte, ca om care trăieşte destul de mult prin librării şi păstrează o relaţie stabilă cu editurile, vă asigur că dacă au apărut în 2005 cărţi precum N. Manolescu, *Decalogul criicii literare,* A. Muşina, *Supravieţuirea prin ficţiune* sau cel de-al doilea volum din *Explorări în comunismul românesc,* ele n-au existat – în cursul aceluiaşi an – la raft sau pe tarabe. Dar aceasta e cu totul altă discuţie.

Şi-atunci, dacă nu vorbim despre acelaşi inventar de cărţi (din mai multe Românii, desigur), este firesc să ne ocupăm de topuri sau, mai mult, de tendinţe dominante? N-ar fi cazul, mai întîi, să închidem pentru inventar şi să punem la punct un set de criterii unitare pentru un an cu doar 12 luni? Să vedem ce e noutate absolută şi ce înseamnă noul în literatură? Să vedem ce am avut vreme să citim din ce există? Să ne întrebăm pentru ce carte am băga mîna în foc şi pe care-am menţiona-o doar din politeţe, calcul sau convingeri fără mare legătură cu scrisul şi cititul cărţilor? Sînt întrebări pe care mi le pun mie în primul rînd şi la care m-aş considera norocoasă să pot răspunde pînă la convocarea topului literar pe 2006.

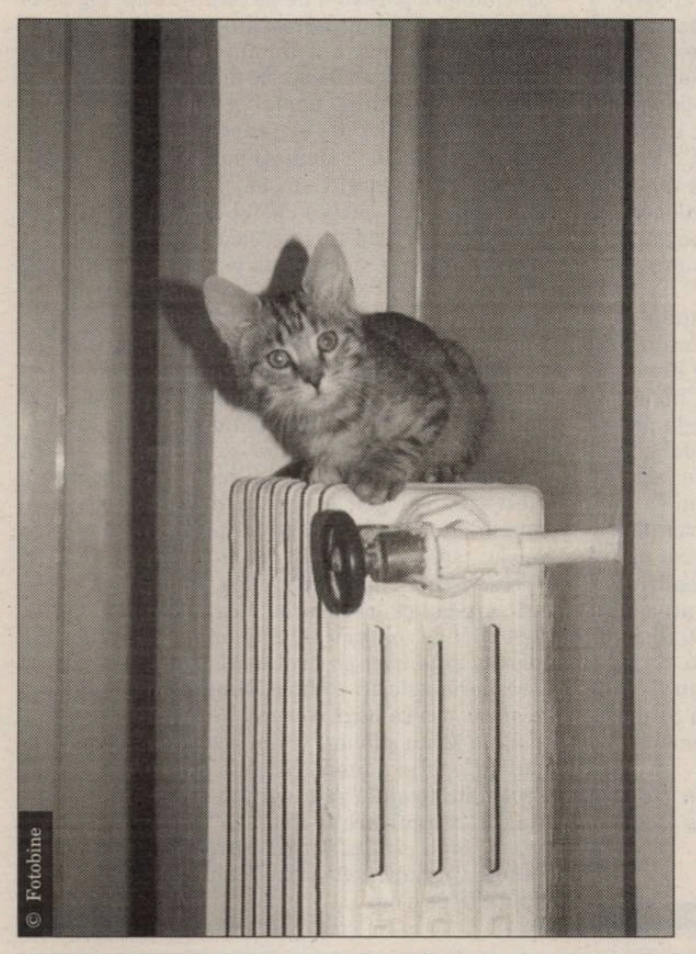

© Fotobine

Dilema veche vă recomandă

● Thomas Bernhard, *Vechi maeştri – comedie* (traducere de Gabriela Danţiş, Editura Paralela 45, 2005). Urgenţă! Un cronicar muzical vienez al Timpului *(The Times!)* detestă lumea în întregul ei şi propria ţară în particular, urăşte oamenii, literele, filosofia, muzica (de la Mozart la Mahler), pictura şi clasicii lor, pînă la etc. şi dincolo de etc. E discursul, în ritm rossinian, al unui bătrîn Dom Basilio care a trecut direct şi insistent la calomnierea vieţii pe pămînt. De nenumărate ori are dreptate. Adevărul e însă că, fără oameni şi artă, nu poate trăi, gîndi şi, deci, detesta. Repet: urgenţă! (Radu Cosaşu)

● Cf. *D.v.* nr. 88/2005: „Ang Lee reuşeşte un film profund emoţionant, dar reţinut, aproape pudic, fără să apese pedala melo-ului. Nu cred că *Brokeback Mountain* a fost premiat pentru «mesaj»; pur şi simplu, este un film adevărat şi simplu despre timpul care trece şi sentimentele care rămîn. Un fel de *«Buddies of Wyoming Count»*“. (Alex. Leo Şerban)

● *Analogue*, al doilea single de pe albumul omonim (al 11-lea de studio) al uneia dintre cele mai tari trupe pop din istorie: A-ha. Videoclipul (r. Howard Greenhalgh) poetic şi întunecat, filmat în alb-negru într-o rafinărie dezafectată din Anglia, cu efecte speciale color, vocea elegiacă inconfundabilă a lui Morten Harket, chitara ciupită a lui Paul Waaktaar-Savoy şi pianul obsedant al lui Magne Furuholmen plus versurile *(„my minor key sonatas / show forth your looping face“)* te fac să vrei să-i vezi şi în turneu, în Rusia, unde vor concerta toată luna. (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

În duet e mai bine

● ***Walk the Line / Povestea lui Johnny Cash*** **(SUA, 2005), de James Mangold.**

După cum decurg lucrurile, Reese Witherspoon poate deja să elibereze o etajeră în aşteptarea Oscarului pentru cea mai bună actriţă din 2005. Ar fi şi cazul să cîştige. Uitaţi-vă şi dumneavoastră pe lista cîştigătoarelor din ultimii ani: Hilary Swank în *O fată de milioane,* Charlize Theron în *Monstru,* Nicole Kidman în *Orele,* Halle Berry în *Puterea dragostei* – numai tragediene; cum rămîne cu fişneţele? Nu că discriminarea asta ar fi un fenomen recent. Dacă le ceri să numească o mare actriţă din anii '30-'40, cei mai mulţi oameni se vor gîndi la doamne Macbeth şi la Ioane d'Arc, la Ingrid-e şi la Bette Davis-e. Cîţi se vor gîndi la o *funny lady?* La Irene Dunne, la Jean Arthur, la Rosalind Russell – nici monştri, nici martire, nici madone, nici primadone, ci gagici haioase, independente, înfipte, dar nu îndîrjite, uneori excentrice, dar nu închipuite – pe scurt, excelente partenere de tachinărie şi de vrăjeală pentru Cary Grant. Witherspoon e una dintre puţinele actriţe tinere din Hollywood-ul de azi pe care ţi le poţi închipui capabile să reţină curiozitatea lui Grant dincolo de cele cîteva minute la care l-ar fi obligat politeţea. Pe Kidman cea din *Orele* n-o vezi rezistînd decît cîteva secunde, atît cît să-l întrebe: „Cui i-e frică de Virginia Woolf?“, iar el să răspundă: „Mie, doamnă. Săru-mîna“. Dacă vă place Kidman în rolul Virginiei Woolf, nu trebuie să vă supăraţi pe mine: şi mie-mi place. Atîta doar că, dacă mi-aţi face vreodată cinstea de a mă invita s-o revedem împreună, într-o seară de sîmbătă, nu pot să promit că aş veni. Probabil că aş alege să stau acasă şi să mai văd o dată cum Witherspoon, în rolul cîntăreţei *country* June Carter – marea iubire a lui Johnny Cash –, îl pune la punct pe marele om (Joaquin Phoenix): „Regula numărul unu: niciodată să nu ceri mîna unei fete într-un autobuz. Regula numărul doi: dacă vrei să-i ceri mîna, nu începe prin a-i spune că tocmai ai visat urît“. Bine! Eroinele lui Howard Hawks n-au luptat degeaba.

Cînd o întîlneşte pentru prima oară, pe la mijlocul anilor '50, Johnny abia a început să se afirme ca muzician, pe cînd June e vedetă încă din copilărie. Îi arată o poză cu familia lui, dar deja a început să se înstrăineze de soţie şi, nu după mult timp, îl vedem acceptînd o tabletă de benzedrină de la un coleg de turneu – o sfîrleză numită Elvis – şi găzduind femei în cabina lui. Dar nu şi pe June. Ea e virtuoasă şi recent divorţată. Devine partenera lui de scenă, dar trec ani buni (în decursul cărora ea se recăsătoreşte şi divorţează, în timp ce căsnicia lui continuă să se destrame şi consumaţia lui de amfetamine continuă să crească) înainte ca parteneriatul lor să se extindă pînă la pat, pe durata unei nopţi, după care se restrînge drastic şi-i mai trebuie nişte ani ca să revină – şi să rămînă – în punctul acela. Cu alte cuvinte, *Povestea lui Johnny Cash* e, de fapt, povestea lui Johnny şi a lui June. E mai bine aşa. Regizorul-scenarist James Mangold se pricepe la dinamica asta romantică de tip un pas înainte, doi paşi înapoi – ştie s-o menţină interesantă – şi se pricepe în mod deosebit să creeze o atmosferă de intimitate blîndă, dulce, de tip s-o luăm-uşor. Ceea ce nu reuşeşte el este să vină cu ceva interesant pe tema Johnny-cel-dificil, Johnny-cel-autodistructiv, Johnny-*tu-n'es-pas-un-ange.* Problema lui Johnny Cash este identificată drept o incapacitate de a se iubi pe sine (şi, implicit, de a iubi pe altul aşa cum trebuie), iar miezul ei e localizat în atitudinea tatălui, care l-a învinovăţit întotdeauna pentru moartea timpurie a celuilalt fiu, a fiului său preferat. Asta ar funcţiona şi ca o explicaţie a vinovăţiei şi a nevoii de expiere care răzbat din muzica lui Johnny, dar o explicaţie serioasă a acestor lucruri – în special a capacităţii lui de a se identifica, în cîntece, cu puşcăriaşii – n-ar trebui să ţină cont şi de instinctele lui de om de spectacol, de calculul de imagine? Un regizor hollywoodian trebuie să ştie foarte bine cum vine treaba asta. De ce se preface că nu ştie? Crede că-i face un serviciu lui Johnny? De fapt îl face mai puţin interesant. La fel şi cu „miezul problemei“: dacă viaţa unui om e varză, asta nu înseamnă că trebuie neapărat să existe un miez al verzei – miezul verzei e întotdeauna o simplificare. Dacă, în pofida tuturor simplificărilor, rezultă un portret satisfăcător, asta i se datorează lui Joaquin Phoenix (care, ca de obicei, pare certat cu sine în moduri mult mai neliniştitoare şi mai periculoase decît pot să conceapă scenariştii de azi) şi, bineînţeles, faptului că Johnny nu e singur pe scenă: June e mereu gata să intre, chiar şi cînd e în papuci; se debarasează de ei şi intră desculţă – oricum, pe scenă e ca la ea acasă. Aproape că mă aştept s-o văd urcînd în aceeaşi ţinută ca să-şi ia Oscarul.

trecerea prin reviste

Lucru manual

„Fructele exotice care ne aduc energia atît de necesară iarna au devenit primul motiv al acestui număr. Inspiră-te din galbenul şi portocaliul citricelor pentru a crea decoraţiuni ce îţi vor lumina bucătăria şi îi vor da un aer primitor, aparte." Aşa începe revista *Lucru de mînă,* numărul 2, din ianuarie-martie a.c. (publicată de Edipresse As România, redactor-şef Alina Miron). Paragraful citat, deschizător de drumuri în ale broderiei, poartă două titluri: unul pe verticală, „Citrice", şi altul pe orizontală: „Punct în cruce". Alăturarea dintre cele două marchează explicit profilul revistei: un amestec între tradiţia lucrului manual, meşteşug însuşit, cel puţin pe vremuri, de majoritatea femeilor respectabile şi de familie bună, şi spiritul vremurilor noastre, în care contează mai mult aparenţele, asortările şi sinesteziile. Astfel că punctul în cruce, plasat într-un context general galben, asortat, plin de lămîi are o cu totul altă valoare decît dacă ne-ar fi fost oferit strict tehnic, fără nici un fel de cadru care să-l scoată în evidenţă.

Motivul care apare pe şervetele postmoderne este deci unul cu lămîi încadrate de frunze care, tehnic vorbind, „combină chenare abstracte cu elemente grafice clare pentru a crea piese ce se pot îmbina armonios în acelaşi decor". De fapt, şi lămîile brodate se numesc „motivul fructelor exotice". Atît prezentarea, cît şi limbajul utilizat ne sugerează că *target*-ul revistei nu este, nicidecum, gospodina neşcolită şi neumblată de altădată, ci femeia timpurilor noastre, activă, informată, dar capabilă, în acelaşi timp, să-şi însuşească şi valorile tradiţionale într-o nouă prezentare: mai comodă, mai rapidă, mai atractivă.

De fapt, ea apare şi într-o poză: tînără, tunsă modern, impecabilă (îmbrăcată în alb, dar în pantaloni strîmţi, nu în rochie cu volănaşe) şi naturală (nu poartă smacuri, deşi, evident, lipsa de riduri arată că a folosit, în prealabil, măcar o cremă hidratantă).

Dar lămîile nu sînt decît o mică parte a prezentării generale: ei îi urmează portocalele, însoţite de flori, apoi trandafirii, ajungîndu-se chiar la minigrădina de bucătărie: „plante aromatice, vestitori ai primăverii, dar şi alte floricele delicate pot face casă bună... chiar la tine în bucătărie! Inspiră-te din plantele care îţi stau pe pervaz şi foloseşte-le motivul pentru a decora şervete, feţe de masă, draperii, mănuşi, săculeţi de pîine". Deja se observă aici, mai clar, tenta de inovaţie: unele din şervetele prezentate în fotografii sînt decorate cu ghivece, stropitoare, săpăligi, ceea ce înaintaşele noastre, mai conservatoare, probabil n-ar fi făcut.

Şi încă ceva: orice broderie nu e de sine-stătătoare, un simplu motiv aruncat în vînt, ci se integrează într-un concept mai general, care conţine şi un grăunte de filozofie casnică cu accente cosmice; de plidă, aromaterapia în baie: „Prosoape calde, lumînări parfumate, esenţe şi săruri de baie... Este oare ceva mai potrivit ca să te facă să te simţi cu adevărat confortabil? Poate doar plăcerea de a broda cîteva din aceste modele". Căci, pînă la urmă, acesta este scopul ultim al unei activităţi atît de feminine: plăcerea. Pe vremuri, era o marcă de statut. Acum rămîne şi aşa ceva, într-o oarecare măsură: faptul că o stăpînă a casei are broderii pe prosoape şi şervete arată că are timp disponibil, deci nu e neapărat nevoită să muncească pentru a se susţine, şi se presupune că are pe cineva (un mascul) care îi asigură cadrul necesar pentru buna desfăşurare a acestor *hobby*-uri. Dar motivaţia cea mai adevărată este, cred, aceea de manifestare a propriei personalităţi şi creativităţi în chiar mediul în care femeia îşi găseşte cel mai abitir locul: propriul domiciliu. Un prosop brodat e încărcat de altă valoare afectivă şi altă energie pozitivă (ar spune experţii) decît unul luat pur şi simplu de la supermarket şi pus în baie. Cel brodat e personalizat (cuvînt, de altfel, prezent mai încolo în revistă) şi poartă marca spiritualităţii şi sensibilităţii stăpînei casei. **(I. P.)**

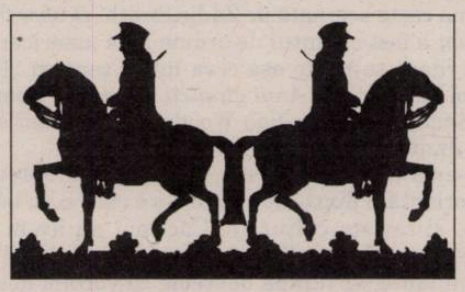

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Szabó István *elvtárs*

L-am cunoscut pe Szabó István *elvtárs,* la Budapesta, în toamna anului 1968, în următoarele împrejurări: făceam parte (proaspăt revenit în cîmpul muncii, la revista *Cinema,* după 12 ani de şomaj) dintr-o delegaţie a Direcţiei Difuzării Filmelor (D.D.F.) la Tîrgul de filme desfăşurat periodic într-una din ţările CAER-ului; în fiecare an, prin rotaţie, aveau loc asemenea sesiuni de vînzare-cumpărare în care fiecare democraţie populară îşi prezenta producţia cinematografică, tovarăşilor din lagărul socialist. Se înţelege că fiecare voia să vîndă celuilalt cît mai mult şi să importe cît mai puţin, căci în nici o ţară socialistă (nu era un secret militar...) publicul nu se îngrămădea la filmele „pe linie", juste şi plicticoase, „corect politice", ale artei oficiale blocate în şabloanele ei realist-socialiste.

Numai că în acea toamnă, la doar cîteva săptămîni după Praga, situaţia ideologică se schimbase, confraternitatea se fisurase şi delegaţia noastră, a unei ţări care nu participase la invadarea Cehoslovaciei, căpătase un statut ambiguu, de „ciori albe"; eram priviţi cu subterană simpatie, dar, la suprafaţă, cu cea mai mare răceală; ar mai trebui spus că la ora aceea complicată, Budapesta rămăsese, la 12 ani după „contrarevoluţia" ei, cea mai veselă baracă a lagărului. Aşa se explică de ce selecţia maghiară abunda în filme cu „eroi ciudaţi", incorecte politic, ba chiar subversive d.p.d.v. ideologic. (Evident, relatez în stilul liber indirect...) Am văzut, de pildă, un film foarte bun despre doi tineri care puneau la cale o fugă în Austria – inacceptabil, desigur, pentru delegaţia noastră, dar pe care partea maghiară a ţinut morţiş să-l cumpărăm; şeful nostru l-a refuzat categoric, aducînd ca argument şi faptul că la un tîrg precedent „dvs. nu aţi achiziţionat *Pădurea* noastră *a spînzuraţilor*". Aşa era, se înţelege de ce... Pentru a da o dimensiune „dezmăţului" (termen folosit, în şoaptă, tot de şeful nostru...) budapestan, să adaug că, într-o seară, tovarăşii maghiari ne-au oferit, ca o delicatesă în afara meniului, *Belle de jour* a lui Buñuel la care ne-am îngrămădit cu toţii, de la delegaţia sovietică pînă la cea mongolă.

Pe mine însă m-a făcut praf (cum se zice în limbajul candorii...) un film cît de cît fictiv intitulat *Tatăl (Apu* în maghiară) al unui regizor numit Szabó István. Eroul era fiul unei celebrităţi politice a regimului, dintre acelea purtate pe toate pancartele marilor manifestaţii înainte de '56. Trebuia să fii orb ca să nu vezi pînă unde „bătea" regizorul. Orb şi mai ales tăcut. Toată psihologia fascinaţiei şi refuzului unui tătuc răzbătea – patetic şi sarcastic – într-o confesiune evident antistalinistă; nu-mi aduc aminte (gravă lipsă de memorie...) dacă am cumpărat atunci acest film, întru totul deochiat, totuşi convenabil duplicităţii ceauşiste în aparentul ei antistalinism; ştiu însă precis – da, mai aveam elan în entuziasme – că am rugat-o pe traducătoarea delegaţiei noastre să-mi înlesnească o întîlnire cu Szabó István *elvtárs.* Asta e sigur, regizorul a venit la ora fixată în apartamentul meu din hotelul „Royal" şi am stat de vorbă, în franceză, o bună jumătate de oră; era un tînăr extrem de plăcut, bucuros, fireşte, de elogiile mele, pricepînd lesne ce voiam să-i comunic pe dedesubt, într-un cod descifrat în privirile noastre esenţiale ca în orice film bun; nu am pus la cale nici un viitor contact, nici vreo mare idee. Eram prudenţi!? Prea politicoşi? Avea simpatia punctuală pentru un român care nu intrase cu tancul în Praga? Toate filmele care aveau să-i asigure celebritatea – *Mefisto, Colonelul Redl* – toate „bolnave" de problema duplicităţii pe vreme de holeră a tiraniei, le-am văzut în lumina lui *Apu* şi a acelei Budapeste din '68 unde ni se proiecta, pe sub mînă, *Belle de jour.*

Azi am alte întrebări, fiindcă am aflat din *Ziua,* dintr-o corespondenţă a lui Totok (pe care de mult îl numesc „omul nostru din Berlin"...) de scandalul legăturilor dintre Szabó şi Securitatea ungară. Sub numele de „Endre Kepessi", între anii 1957-1963, pe atunci student la Institutul de Teatru şi Cinema, regizorul a furnizat Secului cel puţin 48 de note informative cu privire la profesorii şi colegii lui. Szabó a recunoscut în trei trepte: mai întîi că a colaborat pentru a salva un coleg condamnat, după revoluţia din '56, la moarte; apoi, într-un interviu acordat televiziunii austriece, a interpretat demascarea sa ca pe o reglare de conturi între grupuri de interese politice; recent, la televiziunea maghiară a renunţat la această idee şi a mers mai departe, în punctul cel mai dramatic, după opinia mea: a lucrat cu „ei" ca să se salveze, adică să se realizeze ca artist; nu se poate spune decît că filmele lui sînt obsedate exact de această dramă a complicităţii „cu Diavolul" pentru a fi onest ca artist. Peste 100 de intelectuali – scrie Totok – au semnat o scrisoare de solidaritate cu Szabó. Sigur că replica bucureşteană ar fi aceea că toţi aceştia ţin cu Szabó fiindcă au făcut ca el. Numai că printre ei semnează şi o fostă victimă a denunţurilor lui Szabó, regizorul Miklós Jancsó (pe care, dacă mi se îngăduie o paranteză, îl consider, cu ai săi *Sărmani flăcăi, Roşii şi albii,* superior lui Szabó...).

...Şi? Care-i concluzia? Flaubert era foarte violent în problemă: *La bêtise c'est de conclure.* E o prostie să tragi concluzii. Ideea nu e de repetat la Bucureşti.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

L-am luat pe Dumnezeu pe parbriz

De ce gura mă-tii ai nevoie de cruciuliţă? Te dai mare că îl ai pe Dumnezeu cu tine, pus bine, pe parbriz, locul unde este aşteptat şi vreun moş secerat pe trecerea de pietoni. Bă, neam, ce mă-ta vrei tu, bă, de la lume? Cînd jenezi o babă pe trecerea de pietoni, cruciuliţa te vede. Cînd scoţi şi bagi la maxim tot ce mintea ta a adunat, cruciuliţa te aude. Cînd iei curba cu 100 pe oră, cruciuliţa se bălăngăne. Cînd treci pe lîngă o biserică şi îţi faci cruciuliţă cu limba prin cerul

gurii, că mîinile le ai încinse pe volan, cruciuliţa te apreciază. Cine dracu' te apără de numărul de claxoane ce le tragi zilnic copiilor, gravidelor, muncitorilor, ţăranilor, altor categorii sociale şi muncitoare, cine te apără de zebrele pe care le calci pe roşu? Cine îţi mănîncă, bă, ficaţii, cînd arăţi degetul mijlociu în sus la tot cartierul ce nu te lasă să treci, sanchi fiind prea populat? Cine te vede, bă, cînd iei o paraşută de pe centură sau, na, de la Rosetti, şi îi administrezi lunga ta abstinenţă? Dumnezeu te vede, nu? Dumnezeii mă-tii, de ce îţi pui, bă, cruciuliţă? De ce, de decor? Că a fost a lu' mă-ta? Că ţi-ai urcat fundul pe înaltele piscuri ale vreunei mănăstiri? Că eşti superstiţios. Păi, bă, nu eşti zmeul-zmeilor? Cum îţi pui în parbriz însemnul slabilor-slabilor? Cum, bă, fă-mă să înţeleg, pui chiar două-trei, cît ţi-e cheful de credinţă, îţi pui cruciuliţă atîrnată lîngă cruciuliţă spînzurată, să le vezi în fiecare moment, să le arăţi păcatele tale! Scoate dracului cruciuliţa, bre, taximetriste, ia, managere, cruciuliţa din bord! Păi, ştii ce zgomote face? Zgîrie parbrizul, zdrăngăne la viteză, se bălăngăne, păi, tu de zgomotul ăsta venit de la Dumnezeu ai nevoie? Îţi spun eu, Dumnezeu face zgomot, vrea să ocupe spaţiu, fiindcă nu mai are puterile de altădată! Deci, jos cu cruciuliţa! Jos cu Dumnezeul din parbriz! Mai bine mai omoară un prost şi dă-i sîngele pe capotă, măcar ştii o treabă! Dumnezeu e ineficient, aduce praf, praful trebuie dat jos, spălat, degresat. Îţi ia timp, mai bine îţi freci scrumiera mai mult. Aoleo, am uitat că îţi trebuie cruciuliţă la parbriz! Neapărat, bă! Da, bă, cînd o iei pe contrasens, cînd iei faţa proştilor din coloană şi te bagi pe firul celălalt de mers. Da, la cascadoria asta îţi trebuie Dumnezeu. Dumnezeu te ajută, aşa că bagă o cruce! Te ajută Dumnezeu, te ajută să nu şifonezi vreun bou care vine pe drumul lui legal şi normal. Bă, cum dracului am uitat? Cruciuliţa te ajută să-ţi sprijini antiradarul de ea. Mamă, ce piuituri se aud din dreptul lui Dumnezeu, cînd sînt niscaiva curcani cu datoria pe stradă. Cu puţine cuvinte, Dumnezeii mă-tii, cruciuliţa te face om.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Limba română la 1800

La 1800, limba română are un farmec aparte, o dulceață și-un parfum de care te îndrăgostești instantaneu. Cu împrumuturi din slavă, turcă sau neogreacă, cu alcătuiri de fraze întortocheate, cu dezacorduri și prescurtări, cu adăogiri pe unde se poate (noroc că mai dai peste o steluță care te anunță că trebuie să privești pe undeva pentru a te lămuri cu privire la ceea ce a uitat logofătul sau ceea ce jăluitorul, de exemplu, a considerat important să transmită unui cititor presupus). Cititor de manuscrise și de chirilică, vă voi împărtăși o parte din vocabularul actorilor mei din vremea cînd limba română nu era atît de bogată ca azi, dar cu siguranță limba de lemn n-avea la ce folosi.

© L. Munteanu

În jurul puterii juridice se structurează un întreg „vocabular tehnic": pitac, nizam, anafora, jalbă, catastih, catagrafie, glavă, zaceală, pravilă, davagilîc, dihonie, diiafora, izbrănire, teslim, treapăd, diastimă, gloabă, dușegubină, gros, madea, isterisi, paranomie, siguripsi, simfonie, sinet, zapt, teorisi, priloforie, planisi.

Meserii și meșteșugari: abagiu, băcan, bragagiu, bogasier, cafegiu, cavaf, chelar, ciubuciu, ciobotar, condoragiu, marchitan, mămular, mărgelar, papugiu, postăvar, rachier, sacagiu, simigiu, spițer, șalvaragiu, tabagiu, tutungiu, zaraf, zăbunar.

Un boier se îmbracă cu un anteriu sau cu o libadea de ghermeșut sau de malteh, încins cu un taclit cu paftaua din pietre prețioase peste care se pune giubeaua sau binișul, ambele lucrate din postav, dar căptușite cu sandal, pe poale și la gît ornate cu cacom, în picioare mești sau ceacșiri, pe cap işlic sau calpac, în mînă mătanii din mărgean, urmuz sau diamante, la brîu „un hanger de Korassan".

O boieroaică își pune pe degete inele cu bălașuri și zmaragduri, cu zanfir și mărgăritar, cerceii de aur sînt bătuți cu robinuri, la gît poartă gherdane și colane, pe picior un harhal, apoi imineii, rochie ghiurghiulie sau turungie de canavăț sau de șamalagea, țesută cu sîrmă și împodobită cu naturale, găitane și ceaprazuri, cu sponcile de argint poleite cu aur, cu horbote pe poale, iar cînd iese la plimbare își aruncă pe umeri o malotee cu pacea de sîngeap sau o ghiordie de belacoasă roșie cu nasturii de diamant, își acoperea capul cu un saric sau o sangulie, iar în mînă ține o gevrea.

Pentru preumblare se folosesc butca, careta, rădvanul trase de 4 sau 6 telegari.

La masă: cafeaua se servește în filigene cu zarfurile lor, vutca și vinul ipocratic se păstrează în buriu, șcatulcă sau clondir, în cuhne, pe pirostrii freamătă tingiri, căldări și cazane unde se prepară diverse mîncăruri, iar pe tipsii și talere se odihnesc chitre și naramze, harbuji și dulmale, pătlăgele mohorîte, andidii, cimbir și dresuri, piftii și pilafuri, baclavale și șerbeturi, sarmale și musacale, caşcavaluri și cheftele, iahnii și papare, șalău și caracudă.

În jurul iubirii se structurează o serie de termeni care ating toate punctele sensibile ale unei relații, de la curtea platonică la urăciune și desfrîu: liubov, psihi mu, englendisi, ibovnic, țiitoare, celetnică, posadnică, tălăniță, rachieriță, măglisire, marghiulie, înclinare, înnădire, încărdoșire, îngrecare, îmborțoșare, preacurvie, curvie, votru, voatră.

Într-o păruială din mijlocul uliței, actorii se necinstesc și se „categorisesc" cu ocări și ponosuri care mai de care mai pline de o anumită semnificație, astfel încît să-l lovească pe cel atacat: varvar, foartă, paciaură, pezevenghiu, sfrînțit, sodomit, bondoc.

Multe din aceste cuvinte au dispărut, altele și-au schimbat sensul. Așadar să nu fiți surprinși cînd veți afla din dicționar definiția termenului „simfonie = gen muzical de proporții ample, care în forma clasică cuprinde trei sau patru părți", iar pentru românul de la 1800 înseamnă, de fapt, acord, înțelegere, spunîndu-se: „și s-au luat cu simfonia ambelor părți".

libertatea de impresie

Scene

La coada de la caseria unui supermarket, un tip de vreo 40 de ani, îmbrăcat în uniformă albastră de bodyguard, cu însemne galbene, împinge alene un cărucior. Păr lung, brunet, ciupituri de vărsat pe față. O față de mare scîrbă. Bocanci enormi cu talpa dezlipită. Periodic bagă mîna în buzunar de unde scoate semințe. Scuipă cojile pe unde-se nimerește. La un moment dat, întoarce capul după consoarta sa, care încearcă să-și facă loc să ajungă la el cu două suluri de hîrtie higienică în mînă. „Mai stăteai mult, fă!", zice individul scuipînd semințe. Ea e mică, blondă, rotunjoară, chiar drăguță, într-un cojoc foarte nostim. Are întipărit pe față un zîmbet absent și enigmatic. Probabil o formă de apărare împotriva bădăraniei; care începe să se reverse în valuri din gura contorsionată a bărbatului. Buzele lui clămpăne, parcă simetric cu talpa dezlipită a bocancului. „Fire-ai a dracului cu tîmpeniile tale cu tot." Lumea întoarce capul surprinsă. „Vaca dracului, cu creier de găină proastă ce ești. Mai stăteai mult? Voiai să mă lași fără bani la casă?" Femeia afișază același zîmbet imperturbabil, părînd să ignore cuvintele individului. Aruncă ușor sulurile de hîrtie în coș, se scotocește apoi prin geantă și-i întinde un portofel. „Să moară mă-ta dacă o să-ți mai las vreodată portofelul pe mînă, vaca dracului ce ești! Păi, la ce te-ai mai zgîit, fă tîmpito, atîta vreme. La rimeluri, f... g... mă-tii?". Lumea din jur e deja scandalizată, dar nimeni nu îndrăznește să se pună cu mitocanul. Mă întreb deja dacă nu cumva există vreo linie de urgență feministă. Să apară femeile dure, cu săbii ninja, s-o scape pe nenorocită și să-l castreze pe mitocan. Răspunsul femeii îmi întrerupe însă viziunea: „Nu, nu m-am uitat la rimeluri", zice simplu, mimînd chiar că ar fi amuzată de presupunerile bărbatului. El continuă însă în același registru, uneori ridicînd chiar mîna amenințător, pînă cînd iese din magazin și nu se mai aude ce spune. Ea îl urmează cu pași ușori, parcă plutind pe rîurile lui de insulte. Îmi vine atunci în minte vorba de la Biserică: „și la bine și la rău".

Altă scenă. Într-o parcare, un bărbat subțire, cu ochelari, păr și barbă gri, tipul de inginer aproape de pensie, aranjază o pereche de schiuri pe portbagajul de sus al unei mașini. După ce le-a instalat, le leagă meticulos cu o chingă. Deodată, ușa din dreapta a mașinii se deschide violent și o femeie de vreo 45 de ani, cu părul negru și creț, roșie la față, iese afară spumegînd cu o voce ascuțită: „Mai pornim odată, Mihai? Ce dracu' te tot mocăi atîta, știi doar că te așteaptă fiică-ta acasă". Bărbatul nu răspunde și începe să fluiere ușor o melodie. Femeia se aprinde și mai tare: „N-auzi ce-ți spun eu, nenorocit ce ești?!" Se foiește cu mișcări iuți și războinice, neștiind cum să-l atragă în discuție. El fredonează și tot înfășoară chinga în jurul schiurilor. Ea-și pune mîinile-n șolduri: „M-am măritat cu un bleg. Ai merita să mă duc dracului". Bărbatul se oprește brusc din treabă și o fixează cu privirea. „Sigur că da", zice cu o voce calmă. Femeia ia foc de-a dreptul și începe să-l facă în toate felurile. Omul se urcă la volan. Cucoana îl urmează. În mașină gesticulează violent întoarsă către el. E ca o bufniță zburlită. Îl bodogăne și-l amenință întruna, dar nu se mai aude ce spune. Filmul e deja mut. Bărbatul întoarce ușor volanul și se uită în spate să vadă dacă are drum liber să iasă din parcare. Pornește încet și calm sub potopul de vorbe al femeii. Ce viață au unii!...

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

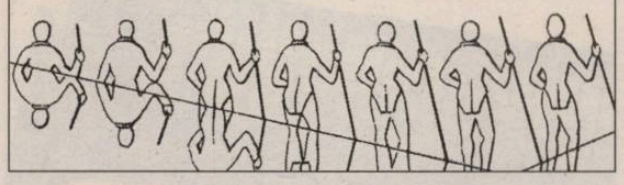

Sfaturi

Cu toții avem nevoie, mai mult sau mai puțin, de sfaturi implicite sau explicite, directe sau indirecte, empirice sau teoretice. Cei mai orgolioși dintre noi nu vrem s-o recunoaștem și, cînd cineva dintre apropiați încearcă să ni le dea, facem un întreg tărăboi, acuzînd excese de autoritate și nevoia de libertate și opțiune personală. Avem însă mai curînd tendința să acceptăm sugestiile celor cu care avem relații profesionale (de multe ori protocolul nu ne lasă să-i contrazicem sau să-i întrerupem), sau mai îndepărtate și, mai nou, sfaturile specializate: pe cele din reviste sau de la televizor, de pildă. Una e dacă propria ta mamă te sfătuiește ce să faci într-o relație, și alta dacă se pronunță Bebe Mihăescu.

Varianta intermediară o constituie revistele, în general pentru femei, care ne oferă sfaturi pe toate temele, în special pe cele ale relațiilor cu controversatul sex opus, pe un ton optimist și *casual*, ferindu-se să alunece în morga didacticistă. Sfaturile oscilează de la detaliile practice, aparent inofensive, la cele psihologice, profunde, apte să te salveze dintr-un real impas (cred revistele). Spun „aparent" inofensive, pentru că și cele legate de cosmetice, vestimentație sau ambianță îți imprimă, conștient sau nu, o filozofie de viață, echilibrată și în *trend*.

De pildă, revista *Bine! Jurnalul femeilor de azi* (editată de Sanoma Hearst, redactor-șef Irina Stănescu) îți oferă, pe diferite tonuri, dar cam cu aceeași morală („Nu te lăsa!"), sfaturi de vestimentație, sănătate, relații. Apărută pe 15 februarie, nu a putut omite cîteva citate despre dragoste, sfaturi de Sf. Valentin. În cazul iubirii, profunzimea amestecată cu delicatețe a subiectului le face să sune ca niște definiții: „Iubirea n-are nimic de-a face cu ceea ce te aștepți să primești, ci doar cu ceea ce ești dispus să oferi, adică totul" – spune Katharine Hepburn, ridicînd cîteva probleme fundamentale ale subiectului, cum ar fi cele ale așteptărilor, egalității și reciprocității. Julia Roberts merge și mai departe cu altruismul: „Știi că iubești cînd îți dorești ca celălalt să fie fericit. Chiar dacă fericirea lui nu te include și pe tine". Noroc cu Woody Allen, care mai aduce lucrurile pe pămînt: „Iubirea este răspunsul la întrebările vieții, dar, în timp ce aștepți acest răspuns, sexul îți ridică tot felul de întrebări".

Dar nu poți trăi numai din citate, adică din pilule deștepte de sfaturi comprimate, și de la dragoste la orice altceva nu-i decît un pas: de pildă, la despărțire. Articolul intitulat „Să luăm o pauză!" ne învață cum să ne despărțim (e drept că de cînd am învățat cum să ne iubim au trecut... 13 pagini): „În nici un caz, cu ajutorul unui bilețel sau prin telefon; Ai o discuție directă cu partenerul tău (...); Nu-ți părăsi pur și simplu iubitul fără nici o explicație; Nu apela la prieteni sau părinți. Este o atitudine de laș; Poartă-te civilizat; Nu arunca vorbe grele pe care vei ajunge să le regreți". Toate cît se poate de juste, echilibrate și de bun-simț.

Odată ce ai iubit și te-ai și despărțit, nu-ți mai rămîne decît, conform capitolului „Cum să faci față unei despărțiri temporare", să te implici în alte activități care să-ți umple timpul. De pildă, poți să-ți faci o vază specială, numai și numai a ta, din foarte multe chibrituri: pentru realizarea ei îți trebuie nici mai mult, nici mai puțin decît 60 de cutii de chibrituri goale. Și evident, multă răbdare, pentru că trebuie să aranjezi frumos cutiile pe trei cercuri din carton suprapuse, cu raza mare de 60 cm și lățimea, evident, cît a unei cutii de chibrituri. După ce ai terminat de pus cercurile și chibriturile și le-ai vopsit în maro, cu ajutorul unui *spray*, nu-ți mai rămîne decît să pui în mijloc bucata de sticlă din plastic, tăiată la jumătate. Care, desigur, va fi mascată de cutiile de chibrituri. La fel precum problemele tale, de orice natură ar fi ele, de sfaturile bine-intenționate din reviste.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

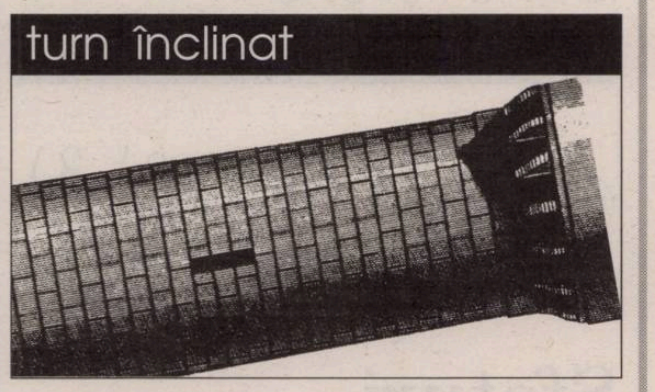

Amicus Plato...

Printre altele, publiciştii au de tranşat şi chestiunea „efemeridelor“ prinse în volum: să strîngi cele risipite prin jurnale sau – dacă n-ai destul suflu pentru opusuri academice – să te mulţumeşti cu ireversibila lor dispariţie în arhive? Realitatea cărţii româneşti de după comunism ne arată că majoritatea celor confruntaţi cu această întrebare a preferat, poate prea complezent, soluţia „florilegiului“. În fond, ceea ce atîrnă aici, e numai calitatea textelor. Merită ele o posteritate articulată bibliografic? Dacă nivelul scriiturii e remarcabil, dacă tematica tratată are însuşiri durabile şi dacă antologia reflectă, direct sau implicit, stadiul generic al dezbaterii ideatice într-o anumită etapă de istorie colectivă, atunci răspunsul afirmativ e justificat. Ştim că nu e totdeauna cazul. Puţini autori au dovedit bunul-simţ de a fi selectivi cu ei înşişi, dar există şi destule exemple contrare, care ne satisfac temeinic plăcerea lecturii. Printre ele mi se pare citabilă cartea dlui Mircea Platon, intitulată *Ortodoxia pe litere* şi subintitulată (provocator) „îndreptar de fundamentalism literar“ (Bucureşti, Christiana, 2006).

Autorul s-a manifestat pînă acum ca poet şi eseist (cu patru volume apărute), dar şi ca traducător din „doctrinării conservatori anglo-saxoni“. El e o prezenţă deja familiară celor ce urmăresc presa culturală, din paginile căreia nu lipseşte, începînd de pe la mijlocul deceniului trecut. Absolvent de studii juridice, posesor al unui masterat canadian în literatură franceză şi, acum, doctorand al Universităţii Columbus, din Ohio, Mircea Platon e cultivat cu metodă, scrie cu o viguroasă febrilitate adjectivală, fandează paladin în toate direcţiile (fără să „ierte“ pe nimeni, de la adversarii ideologici, pînă la „idolii“ forumului) şi ne propune o agendă pe deplin transparentă.

Îmi place la dl Mircea Platon anticomunismul deopotrivă filozofic, etic şi religios. Autorul e metafizic, spiritualist, organicist, „mistic“ livresc, adept al revelaţiei ca sursă aletheică şi, pe cale de idealistă consecinţă, promotorul unei drepte intelectuale capabile de fapte civice. Mă desfată, în scrisul domniei sale, precizia chirurgicală cu care împunge pulpa translucidă, de moluscă, a corectitudinii politice. M-am amuzat pe cinste parcurgînd paginile sale de polemică directă, unde „comisarii“ dogmatismului neo-marxist sînt luaţi la rost cu o dizolvantă vervă comică, jumuliţi de atributele lor pompos-eufemistice şi purtaţi, disciplinar, prin faţa unor oglinzi demistificatoare. Înţeleg foarte uşor pornirea justiţiară de a te răfui cu abuzurile modernităţii sau cu malformaţiile specifice postmodernităţii militante. Pricep la modul participativ aspiraţia de a reconstrui puntea dintre Biserică şi societatea civilă, dintre generaţia tînără şi tradiţia culturală interbelică, aşa cum salut ideea de a întreprinde arheologia secolului al XVIII-lea pe versantul său contrarevoluţionar.

Ce mă deranjează totuşi e un anume solipsism critic sau ceea ce s-ar putea numi *excesul de certitudini* de la înălţimea căruia tînărul nostru confrate „rade“ tot ce nu-i intră la socoteală. Unui om al tradiţiei reintegrate creator nu-i poate lipsi, bunăoară, discernămîntul afinităţilor elective. El are datoria de a-şi recunoaşte semenii, or fapt este că dl Mircea Platon pare să aibă dificultăţi tocmai cu acest resort solidarizant. Portretul mentalităţii de dreapta include respectul faţă de înaintaşii (seculari sau imediaţi), bunăvoinţa faţă de limitele mereu corigibile ale firii umane, indulgenţa cavalerească faţă de „păcatul venial“, jubilaţia generoasă dinaintea diversităţii pe care Dumnezeu a dorit-o dintru început şi pe care o face, necontenit, posibilă.

Ortodoxia pe litere vădeşte, pînă la un punct, toate aceste calităţi, regretabil subminate prin aplombul umoral de care scriitorul nu poate scăpa. E doar o problemă de „vîrstă“ (spirituală) pe care Mircea Platon o va rezolva, desigur, pe măsura afirmării sale publice.

Radu DRĂGAN

Despre laicitate şi societatea modernă

Într-un număr trecut al *Dilemei vechi,* dl Baconsky, constatînd distanţarea ireparabilă între Europa şi America (adevăr evident pe care nu toată lumea pare să-l accepte, şi despre care am scris şi eu cîndva), afirmă că în Europa libertatea şi religia au devenit antagonice după 1789, în timp ce ele continuă şi azi să se „îmbine armonios“ de cealaltă parte a Atlanticului. Aş avea aici de adăugat cîteva obiecţii şi precizări de nuanţă.

În Franţa, separarea Bisericii de Stat a avut loc nu în 1789 (e drept că Revoluţia Franceză a încercat să introducă cultul zeiţei Raţiunea, ceea ce nu i-a reuşit prea bine, şi nu era decît o naivă consecinţă a pasiunii lipsite de moderaţie a epocii pentru antichitatea greacă), ci abia la începutul secolului XX, mai precis prin Legea din 9 decembrie 1905, care este o dată de referinţă în istoria statului francez modern. Ea punea capăt la 25 de ani de tensiuni între puterea republicană şi Biserica Catolică şi proclamă neutralitatea statului faţă de toate credinţele, garantînd în acelaşi timp libertatea de conştiinţă a fiecăruia. Recentele tensiuni legate de portul vălului islamic în şcoli au făcut ca această lege să revină în actualitate, aducîndu-i-se cîteva precizări (aici o discuţie asupra oportunităţii lor ar fi lungă) privind prohibirea semnelor religioase „ostentatorii“. Franţa este singurul stat din Europa occidentală unde separarea lor a fost legiferată. Că se constată o scădere dramatică a interesului pentru religie în ţările occidentale este un adevăr, dar motivele sale sînt prea complexe pentru a le analiza aici, şi nu au nici o relevanţă în contextul comparaţiei cu Statele Unite.

Istoria raporturilor între Biserică şi Stat în celelalte ţări europene este de altfel foarte diferită, destul să spunem că, în varii proporţii, ele rămîn legate în ţări ca Italia, Germania şi Spania (în ciuda eforturilor actualului guvern socialist al premierului Zapatero). Cît despre problema autorizării căsătoriilor homosexuale, ea e mai complicată decît pare, şi de altfel ele sînt legale şi în unele state americane, ceea ce dl Baconsky nu poate să nu ştie.

În fostele ţări comuniste, unde ele au fost brutal separate, reapariţia Bisericii pe scena politică, cu toate excesele ei, e o reacţie evidentă la această separare nefirească, şi mi se pare foarte improbabil ca ele să aibă vreo legătură cu atracţia aceloraşi faţă de Statele Unite. Dacă reflexul securitar o poate explica foarte bine în ce priveşte clasele politice respective (cu un plus pentru Polonia şi România, unde clasa politică, cu excepţia notabilă în România partidului social-democrat care a moştenit vechi reflexe cominterniste, se teme de imperialismul rusesc), în ce priveşte cetăţeanul lambda, e vorba, probabil (o anchetă sociologică ar arăta-o foarte bine) de fascinaţia faţă de mitul american al bunăstării materiale, acel *american way of life* care, de cele mai multe ori, se reduce la binomul „casă şi maşină“, deşi în resorturile sale mai adînci el se referă la un anumit spirit de iniţiativă individuală care, e drept, pare din ce în ce mai mult a lipsi în bătrîna Europă...

Cultul libertăţii individuale nu este, desigur, lipsit de pericole şi nu este, aşa cum se crede de obicei, o cucerire a Renaşterii, dar el caracterizează mai bine decît orice altceva societatea modernă, dacă e să o comparăm cu societăţile tradiţionale.

Cred că, de fapt, diferenţa esenţială care separă cele două maluri ale Atlanticului ţine de o moştenire culturală şi istorică care, deşi conţine elementul religios, e departe de a se rezuma la el. Americanii de azi sînt descendenţii coloniştilor de pe Mayflower, protestanţi care fugeau de o Europă răvăşită de Războiul de 30 de ani şi sperau să întemeieze o societate ideală; ei preluau de fapt visul nerealizat al utopiştilor europeni ai secolului al XVII-lea. Ei au întemeiat o naţiune care este, la scara istoriei, o naţiune tînără, şi asta îi explică (dacă nu-i şi scuză) excesele.

Europa e un vechi continent: ea n-a mai fost, de la Imperiul Roman încoace, niciodată unită, istoria ei e plină de războaie şi de resentimentele istorice născute din acestea. În acelaşi timp, dacă e să dăm un oarecare credit ideii de organicitate a fiinţei istorice, fiind veche, ea este, probabil, un continent obosit. Acest dinamism de azi al statelor asiatice îi lipseşte; dar să nu uităm, pe de altă parte, că ele se trezesc acum dintr-o letargie de multe secole, la întîlnirea cu un timp istoric care nu le era propriu, care defineşte mai bine ca orice altceva civilizaţia iudeo-creştină, şi a fost mult timp motorul Europei.

Pe de altă parte, cred că, dacă Europa îşi va regăsi vreodată dinamismul, abia atunci se va consuma momentul irevocabil al despărţirii şi rivalităţii cu Imperiul american. Ar fi naiv să credem – şi politologii americani cei mai cinici nu se sfiesc s-o afirme deschis – că America va accepta de bunăvoie să împartă cu cineva hegemonia de care se bucură astăzi. Ei ştiu foarte bine că o Europă unită ar fi primul lor concurent economic şi un adversar potenţial mai periculos decît China şi India, care abia intră pe orbita modernităţii. Mă îndoiesc că în aceste calcule religia joacă vreun rol, deşi e destul de interesant de constatat că promotorii ideii supremaţiei americane sînt exponenţii dreptei conservatoare legate de cercurile ultrareligioase.

Şi pentru că dl Baconsky tot îl citează pe faimosul Samuel P. Huntington, cred că problema lumii moderne, exacerbată de atacul din 11 septembrie 2001, nu e cea a conflictului între civilizaţii sau religii, ci acela între modernitate şi arhaism. Pentru că legea franceză din 1905 era, paradoxal, mai modernă decît acel Patriotic Act al preşedintelui Bush, care restrînge libertăţile individuale ale cetăţeanului american. Din influenţa imoderată a imamilor şi şeicilor fanatici asupra unor populaţii debusolate şi de multe ori analfabete (mi se va replica aici că autorii lui 11 septembrie nu erau analfabeţi, dar acesta e un caz complex pe care nu-l voi discuta aici) se hrăneşte acest conflict absurd, în fond, dintre creştinism şi islam, şi recentul scandal al caricaturilor nu face decît să o confirme, dacă mai era nevoie. În fond, aceste două fanatisme au rădăcini identice, teama de Celălalt, neîncrederea în conştiinţa individuală, voinţa de a impune propria viziune asupra lumii, atît de contrară ideii de libertate şi, în fond, atît de contrară spiritului lumii moderne.

Paradoxal, legiutorul francez din 1905 avea o gîndire mai modernă decît colegul său american un secol mai tîrziu; pun acest lucru tot pe seama tinereţii naţiunii americane, dar nu mă pot împiedica să sper că este aici, în această înţelepciune a laicităţii nu ca negare a religiei, ci ca liberă asumare a ei, un motiv de speranţă pentru „bătrîna“ Europă. Cultul libertăţii individuale nu este, desigur, lipsit de pericole şi nu este, aşa cum se crede de obicei, o cucerire a Renaşterii, dar el caracterizează mai bine decît orice altceva societatea modernă, dacă e să o comparăm cu societăţile tradiţionale. Doar printr-o revoluţie comparabilă cu legea din 1905 ar putea, probabil, intra în modernitate ţările islamice şi s-ar rezolva în sfîrşit problema integrismului religios. În ce priveşte America, mă mulţumesc deocamdată să sper că nu e vorba decît o criză de creştere.

Cît despre modernitate, despre valoarea axiologică a conceptelor sale, aceasta este, desigur, o cu totul altă discuţie...

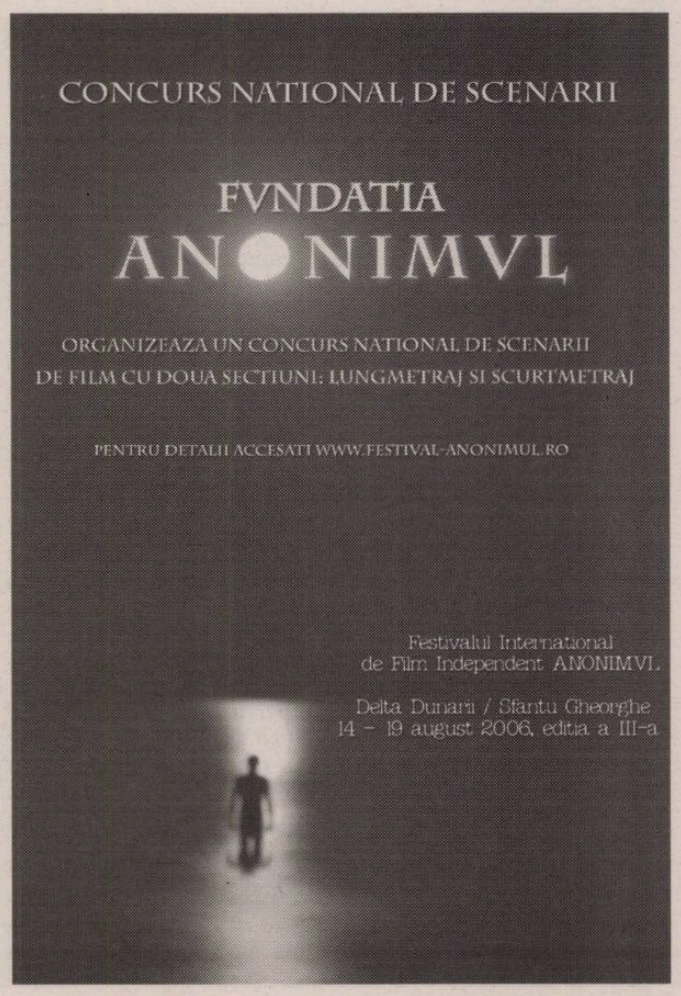

Daniel KEOHANE

Un coşmar european

– cum ar arăta Europa fără UE –

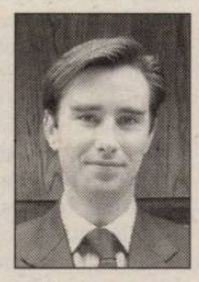

Într-o dimineaţă cenuşie de joi, din iunie 2006, Lee Barker, un afacerist englez de 29 de ani, îşi face bagajele pentru a pleca în Germania. E unul din puţinii norocoşi care au ocazia să vadă Anglia jucînd la Cupa Mondială. Guvernul german a interzis accesul fanilor englezi după ce s-au dezlănţuit la Viena, după meciul de calificare cu Austria. „Interdicţia pentru băieţii noştri este o insultă la adresa naţiunii engleze", a tunat la televizor prim-ministrul Robert Kilroy-Silk *(politician britanic controversat, vehement eurosceptic* – notă C.G.). Lee nu se sinchiseşte de asta. Cum mama sa e născută în Cork, are paşaport irlandez. Relaţiile germano-irlandeze sînt încă OK.

În schimb, e cît se poate de entuziast. Cunoaşte puţini oameni care au mai fost în „Europa". Tatăl său se numără printre ei şi încă vorbeşte cu înflăcărare despre mîncarea gustată în călătoria din 1984, în Italia, cu ocazia meciului Liverpool-Roma, finala Cupei Campionilor Europeni. Îi povestea că italienii au o grămadă de feluri diferite de tăieţei, toţi numiţi „pasta". Susţinea de asemenea că italienii obişnuiesc să bea vin la fiecare masă. Cum o fi posibil?! În Marea Britanie numai persoanele foarte bine situate beau vin – taxele de import l-au făcut prea scump.

Prietena lui Lee, Julie, e puţin invidioasă. Cînd avea douăzeci şi ceva de ani a vrut să plece în străinătate, să studieze în Franţa. Studiase franceza la universitate şi era nerăbdătoare să vadă locurile unde au trăit poeţii ei favoriţi. Dar ideea s-a dovedit mult prea costisitoare şi complicată, deoarece universităţile franceze impun taxe mari studenţilor britanici. Iar universitatea din oraşul lui Julie oricum ar fi refuzat să recunoască perioada din Franţa ca an de studiu.

Lee se gîndeşte la dezamăgirea lui Julie cît merge cu autobuzul spre coastă. Dacă ar fi luat avionul, l-ar fi costat 588 de lire la cea mai ieftină clasă. British Airways are monopolul zborurilor interne, iar la cele externe preţurile sînt la nivelul Lufthansa sau Swiss Air. Guvernul britanic se tot gîndeşte să deschidă traficul aerian pentru competiţie, în următorii 15 ani, dar se teme că Air France, care primeşte subvenţii mai mari, ar putea destabiliza British Airways. Guvernul francez susţine că ajutorul de stat e necesar deoarece întreaga industrie e controlată de Boeing, unicul furnizor de aeronave mari de pasageri. Producătorii mai mici din Europa au încercat să se unească pentru a concura Boeing. Dar legile incompatibile, tarifele vamale şi naţionalismul economic le-au blocat orice cooperare. Acum toate aceste companii sînt falimentare.

Aşa că Lee trebuie să ia vaporul pînă la Zeebrugge în Belgia, iar apoi un alt autobuz. Petrece cîteva ore la Bruxelles, un oraş care apare ocazional în poantele de la *pub* („Care oraş european este parte a unei legume?"). Se plimbă pe lîngă vitrinele pline cu ciocolată delicioasă. Însă nu s-a obosit să schimbe bani în moneda belgiană (oare cum se numeşte?). Rata de schimb era exorbitantă, aşa că s-a decis să cumpere numai mărci germane.

Autocarul aşteaptă aproape cinci ore la graniţa belgiano-germană, deoarece vameşii compară documentele de călătorie cu baza lor de date. Şoferul le-a spus că, recent, cîţiva criminali periculoşi au evadat dintr-o închisoare belgiană. Deoarece nu există nici o cooperare între autorităţile germane şi cele belgiene, singura opţiune pentru germani e întărirea securităţii la graniţă.

„Nebunii ăia vor să ne deschidem graniţele, să ne unim economiile şi chiar să avem aceeaşi monedă!" – spuse deodată Pierre. „O nebunie" – răspunse Lee.

Stînd în autocar, Lee s-a plictisit de ziarul său. Prima pagină titrează: „Balcanii la un pas de un nou război". Britanicii, francezii şi germanii susţin fiecare cîte o altă tabără, iar SUA nu sînt interesate de securitatea în Balcani. Bine că măcar plecarea asta l-a făcut pe Lee să mai uite de afacerea sa. Economia britanică se află pe o pantă descendentă de aproape doi ani, iar afacerea lui – în domeniul pieselor de schimb pentru maşini – nu merge prea bine. Lee se tot gîndeşte să exporte în Germania sau Franţa, unde creşterea economică e mai mare. Dar guvernele francez şi german au impus taxe imense la piesele de schimb importate, pentru a-şi proteja propriii „campioni naţionali" din industria automobilelor.

Lee se enervase pe nemţi pentru asta, dar cînd autocarul a ajuns în centrul Koln-lui, a fost plăcut impresionat. A făcut o plimbare de-a lungul bulevardelor pline de verdeaţă şi prin pieţele liniştite, unde oamenii beau bere la terasă. Spre marea lui uşurare, Lee a descoperit că proprietarul micului hotel, la care stătea, vorbea un pic de engleză. Îşi făcuse griji despre cum se va descurca fără să ştie nici un pic de germană (în afară de cîteva cuvinte învăţate la ora de istorie).

A doua zi, Anglia joacă împotriva Franţei. Lee e entuziasmat nu pentru că ar fi antifrancez, ci pentru că dorea de mult să-i vadă la lucru pe Thierry Henry şi Patrick Vieira, vedetele francezilor. Fotbalul englez o fi el bun, dar e un pic cam plictisitor, cu numai o mînă de jucători spectaculoşi, ca David Beckham, şi foarte puţini jucători străini.

În fine, Franţa cîştigă, dar negăsind englezi cu care să fraternizeze, Lee s-a trezit într-un *pub* înconjurat de suporteri francezi. Unul dintre ei, Pierre, de pe lîngă Strasburg, vorbeşte engleză deoarece tatăl său a fost soldat american. „Priveşte partea bună a lucrurilor – spuse Pierre – cel puţin vom face tot posibilul să-i împiedicăm pe germani să cîştige. L-a fel cum aţi fi făcut şi voi." Au ciocnit paharele şi au căzut de acord că ar fi minunat dacă ar putea lua acasă măcar cîteva sticle din faimoasa bere Kölsch.

Televizorul din colţ vorbeşte despre o mişcare de excentrici numită „Europeniştii". Atît Lee, cît şi Pierre au mai auzit de ea pentru că i s-au alăturat politicieni renumiţi, dar cam săriţi: Joschka Fischer, Daniel Cohn-Bendit şi Tony Blair. „Nebunii ăia vor să ne deschidem graniţele, să ne unim economiile şi chiar să avem aceeaşi monedă!" – spuse deodată Pierre. „Da, vorbesc despre construirea unei linii de cale ferată într-un canal dintre Franţa şi Marea Britanie" – răspunse Lee. „O nebunie" – spuseră amîndoi, savurînd delicioasa bere germană.

Daniel Keohane *este* senior research fellow *la* Centre for European Reform (CER), Londra. *Articolul a apărut în buletinul CER şi este preluat de* Dilema veche, *cu acordul autorului.*

Benedict von TSCHARNER

Sindromul „Groucho Marx" al Elveţiei

Un document de direcţie care va fi produs de Guvernul federal de la Berna va redeschide dezbaterea aprinsă cu privirea la aderarea Elveţiei la UE. Benedict von Tscharner, fostul ambasador elveţian la UE, explică istoria vechii anxietăţi a concetăţenilor săi în legătură cu intrarea într-un club care ar fi atît de bucuros să-i primească.

Încă din secolul al XIII-lea, cînd pasul strategic Gotthard a devenit pricipalul drum între nordul şi sudul Europei şi cînd cele trei mici state din partea de Nord – mai tîrziu cantoanele elveţiene Uri, Schwyz şi Unterwalden – au realizat prima lor alianţă defensivă, relaţiile externe ale Elveţiei au fost marcate de două probleme: statutul şi comerţul.

Căutarea unui statut potrivit a fost caracterizată de ataşamentul existenţial al Elveţiei faţă de politica de permanentă neutralitate. Asta a venit mereu în contradicţie cu deschiderea sa economică, fiind o ţară săracă în resurse a trebuit să se bazeze pe comerţ şi pe exporturi pentru a supravieţui.

Precauţia politică s-a manifestat şi printr-o lungă absenţă de la Naţiunile Unite; ţara a devenit membră cu drepturi depline acolo abia în 2002. Locul său în Europa a fost principala problemă a politicii externe încă din anii '50. Să adere sau să stea deoparte? Separaţia este puternică în opinia publică. Pe de o parte, oamenii sînt perfect conştienţi că Elveţia este parte integrantă a Europei şi-i împărtăşeşte destinul în multe privinţe. De exemplu, comerţul: patru cincimi din importurile elveţiene vin din UE şi trei cincimi din exporturi merg acolo.

Pe de altă parte, există şi un sentiment destul de răspîndit că Elveţia nu cadrează cu UE. Democraţia noastră directă – obligaţia constituţională de a supune tratatele internaţionale importante spre aprobare populară – a păstrat şi întărit această ezitare. Guvernul federal – care în mai 1992 a depus o cerere de a iniţia procesul de aderare la UE, dar apoi a dat înapoi şi nu a început negocierile propriu-zise – încă mai analizează posibilitatea de a adera. Dar procedează cu extremă prudenţă, în acest moment majoritatea elveţienilor nu ar susţine aderarea într-un referendum.

Elveţia a preferat pînă acum „bilateralismul", încheind diverse tratate cu UE sau cu unele ţări din Uniune. Chiar şi această formulă a ridicat probleme. În 2005, elveţienii au fost chemaţi să voteze pe două probleme. Pe 5 iunie, Partidul Popular Elveţian a iniţiat un referendum împotriva intrării în sistemul Schengen/Dublin, care ar fi permis trecerea liberă a frontierei şi coordonarea în ce priveşte migraţia şi acordarea de azil. Elveţia însăşi ceruse să devină asociată în această schemă. Ca o enclavă în interiorul Uniunii, Elveţia nu îşi permite să vadă că UE aplică măsurile dure de control pentru graniţele externe, chiar la frontiera elveţiană. De asemenea, acest sistem permite turiştilor să viziteze Europa, inclusiv Elveţia, cu o singură viză. Oponenţii au descris însă o imagine înfricoşătoare a graniţelor elveţiene abandonate, în timp ce mase de străini ne invadează. Dar, de fapt, obiectivul lor a fost să blocheze orice apropiere de UE. Guvernul a cîştigat această bătălie cu un procent de 55%, suficient, deşi nu impresionant.

Al doilea referendum, ţinut pe 25 septembrie, a fost cerut tot de forţele de dreapta, pentru a bloca extinderea către cele 10 noi membre a actualului acord Elveţia-UE pentru libertatea mişcării forţei de muncă. Guvernul a cîştigat din nou (cu 56%). Sindicaliştii au fost primii care s-au opus ideii de a-i lăsa pe est-europeni să lucreze în Elveţia în aceleaşi condiţii ca şi „vechii" europeni, temîndu-se de creşterea şomajului şi de presiuni pe salarii. Aşanumitul *dumping salarial* a fost însă prevenit de anumite măsuri luate de guvern, inclusiv controale dure asupra legalităţii şi condiţiilor de muncă. Oricum, UE ar fi considerat inacceptabil ca Elveţia să-i discrimineze pe est-europenii deveniţi deja membri. Uniunea ar fi putut chiar să refuze aplicarea altor înţelegeri bilaterale.

Dar pentru mulţi elveţieni e clar că, tot semnînd astfel de acorduri bilaterale, ocolim dilema de bază: dacă ar trebui sau nu să devenim membri. Tot semnînd acorduri putem să rezolvăm probleme practice de imediat interes pentru ambele părţi, dar Elveţia este exclusă astfel de la deciziile europene. Acordurile bilaterale urmează dezvoltările de pe piaţa unică, aşa că Elveţia trebuie să se alinieze la ceea ce apare nou în vasta legislaţie europeană. De aici, alte discuţii despre aliniere autonomă sau, chiar mai rău, satelitizare.

Guvernul a promis să publice un document de direcţie, în 2006 sau 2007, descriind toate chestiunile care ar avea de-a face cu apartenenţa la UE. Vom avea astfel o bază pentru viitoarele dezbateri parlamentare şi publice asupra locului Elveţiei în Europa. Ne vom decide dacă cererea de a deveni membri UE, depusă în 1992, va fi reînnoită sau dacă va rămîne îngropată pe termen nedefinit (poate fi chiar retrasă, ca un gest simbolic). Această dezbatere a cunoscut suişuri şi coborîşuri şi este la fel de veche ca şi proiectul european în sine. Aprinsă şi necesară în aceeaşi măsură, produce totuşi frustrări pentru că Elveţia pare a se învîrti în cerc în loc să meargă înainte, spre un nou sens dat vocaţiei sale europene.

'Switzerland's Groucho Marx syndrome' © Europe's World published in association with Friends of Europe, translated by Cristian Ghinea.

Preluat de Dilema veche *cu acordul editorilor.*

selecţie şi traduceri de Cristian GHINEA

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

De unde am pornit

În numărul 75 al revistei noastre, sub genericul „Dilema veche *îl aduce pe Caragiale acasă", am publicat două pagini în care solicitam readucerea statuii lui I.L. Caragiale pe soclul din strada Maria Rosetti, de unde fusese mutată în faţa Teatrului Naţional.*

Reproducem apelul nostru civic şi literar, pe care l-am trimis încă de atunci Ministerului Culturii.

Onorabili cetăţeni,

TIRANIA a căzut!!! Cei care mutară statua lui I.L. CARAGIALE în faţa Teatrului Naţionale perit-au în neantul uitării! Soclul de pe strada Maria Rosetti, colţ cu strada I.L. Caragiale, *vis-à-vis* de casa Maestrului, stă însă trist şi gol, aşteptîndu-şi podoaba.

A venit momentul deşteptării, căci reacţiunea nu doarme! Daţi dovadă de coragiu *civic,* în numele libertăţei de expresiune, şi semnaţi degrab' petiţiunea ce *voim* a adresa onor. PRIMĂRIEI BUCURESCILOR şi onor. MIN. AL CULTUREI, gentila dnă Mona Muscă:

PETIŢIUNE

Noi, cei mai jos iscăliţi, cerem răspicat, în numele popolului, *grabnica repunere a statuei lui I.L. CARAGIALE, aflătoare actualmente dinaintea Teatrului Naţionale, pe soclu-i originel din str. Maria Rosetti. Vivat CONSTITUŢIUNEA!*

Iniţiatori: Andrei Pleşu, Mircea Dinescu, Magdalena Boiangiu, Marius Chivu, Adrian Cioroianu, Radu Cosaşu, Cristian Ghinea, Andrei Manolescu, Cezar Paul-Bădescu, Ruxandra Petrescu, Iaromira Popovici, Simona Sora, Dan Stanciu, Alex. Leo Şerban, Mircea Vasilescu & Marina Dumitrescu.

Continuatori (în ordinea intrării în scenă): Teodor Baconsky, Cornel Mihalache, Ion Barbu, Alexandru Călinescu, Sever Voinescu, Lucian Mîndruţă, Anca Manolescu, Şerban Foarţă, Liviu Mihaiu, Dorin Ştefan, Andreea Mihalache, Dan Goanţă, Cristian Pătrăşconiu, Alina Mungiu-Pippidi, Andrei Pippidi, Călin Andrei Mihăilescu, Eugen Istodor, Lucian Georgescu, Mircea Anghelescu, Ion Manolescu, Dan Matei, Mihaela Irimia, Ioan T. Morar, Andrei Oişteanu, Grigore Arsene, Vintilă Mihăilescu, Şerban Alexandrescu, Mircea Mihăieş, Dinu Dumbrăvician, Alexandru Belenyi, Matei Martin, Ada Milea, Florin Iaru, Cristina Vasiloiu, Gilda Lazăr, Andrei Gorzo, Radu Gafta, Brîndușa Armanca, Emil Ionescu, Radu Pavel Gheo, Adrian Mihalache, Radu Afrim, Iulian Tănase, Răzvan Penescu, Alexandru Niculescu, Răzvan Rădulescu, Cristian Preda, Anca Oroveanu, Dragoş Bucurenci, Manuela Preoteasa, Adrian Lungu, Bianca Vlaston, Celia Ghyka, Rodica Zafiu, Liviu Papadima, Marina Constantinescu, Mircea Rusu, Maia Morgenstern, Victoria Dimitriu, Ioana Pârvulescu, Carmen Muşat, Alexandru Matei, Ovidiu Şimonca, Mihai Pupăzan, Monica Puiţău, Cristi Puiu, Pavel Şuşară, Alexandru Darie, Rodica Zane, Ovidiu Verdeş, Dan Raţiu, Gabriela Tudor, Ioana Munteanu, Irina Popescu-Criveanu, Şerban Popescu-Criveanu, Gabriela Massaci, Radu Ionescu, Eugen Ciocan, Mariana Celac, Mihai Grecea, Răzvan Exarhu, Radu Paraschivescu, Horia-Roman Patapievici.

Cum se mută o statuie

– interviu cu Virgil NIŢULESCU, secretar de stat la Ministerul Culturii –

Anul trecut, sub genericul „Caragiale sînt eu", ne-am fotografiat pe soclul gol din str. Maria Rosetti: statuia lui I. L. Caragiale fusese mutată în faţa Teatrului Naţional. Ni s-a părut că locul Maestrului este în str. Maria Rosetti, pentru că în faţa statuii se află o casă în care a locuit, în spate alta, la colţ începe strada care-i poartă numele, iar cartierul în ansamblu este în spiritul său, pentru că este un cartier vechi, în care cu siguranţă vor fi locuit de-alde Mache, Lache, Piscupeasca sau Protopopeasca. Am lansat un protest, am adunat semnături şi am trimis totul la Ministerul Culturii, pe adresa dlui secretar de stat Virgil Niţulescu. Acum, statuia a revenit la locul ei. Îl întrebăm pe dl secretar de stat cum au decurs lucrurile.

De unde a început totul?

A început de la un mesaj primit de la prietenii mei de la *Dilema veche,* care mi-au atras atenţia că soclul din str. Maria Rosetti a rămas orfan de statuia lui I.L. Caragiale. Trebuie să spun că, în mulţimea de probleme pe care le am în minister, nu-mi făcusem din situaţia statuii lui Caragiale o prioritate. Însă mesajul primit de la *Dilema veche* a declanşat rezolvarea situaţiei în folosul lui Caragiale şi al oraşului.

Ce a implicat această revenire la normal?

Mai întîi a trebuit să mă documentez pentru a afla cum a fost mutată statuia din Maria Rosetti în faţa Teatrului Naţional şi care este regimul ei juridic. Am aflat cu oarecare stupoare că este un monument istoric clasat în categoria B – adică monument istoric de importanţă locală – şi, în consecinţă, orice schimbare a amplasamentului fără avizul Comisiei Naţionale a Monumentelor Istorice sau al Comisiei Regionale a Monumentelor Istorice este, de fapt, un act penal. Am încercat să-mi dau seama cine a făcut acest lucru, iar aici m-am prins într-un hăţiş de persoane fizice şi juridice care nu ducea nicăieri. Am înţeles ca ideea mutării statuii din str. Maria Rosetti în faţa Teatrului Naţional a aparţinut unei fundaţii private, dar că în realitate mutarea s-a făcut pe bază de dispoziţie verbală, fără nici un act. Asta înseamnă că nu a existat, în nici un registru al nici unei primării din Bucureşti, vreun document care să certifice mutarea, care să stabilească modalitatea legală prin care s-a făcut acest lucru şi să justifice fondurile necesare. Ulterior, într-o discuţie amicală cu unul dintre primarii de sector din Bucureşti, am aflat exact cum au decurs lucrurile: mi s-a confirmat că o regie autonomă din Bucureşti a primit o dispoziţie verbală de a muta statuia, lucrările de mutare şi amenajare a spaţiului din faţa Teatrului Naţional neregăsindu-se în nici un fel de document. Mi-am dat seama imediat că orice încercare de a descîlci aceste iţe, eventual de a sesiza Parchetul pentru mutarea ilegală a statuii, s-ar fi lovit de faptul că mi-ar fi fost imposibil de a identifica exact persoanele care au mutat statuia şi că aş fi împins soluţionarea juridică a acestei probleme într-un interval de timp nedefinit, în orice caz cu mult după încheierea mandatului meu de secretar de stat la Ministerul Culturii şi Cultelor. Din această cauză, am preferat să trec la restaurarea statuii, acţiune care include şi reaşezarea ei pe soclul din str. Maria Rosetti. Am însărcinat cu această problemă Direcţia pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural a Municipiului Bucureşti, care s-a achitat cu onoare de sarcina primită. De această dată, absolut toate mişcările au fost făcute legal: am obţinut certificat de urbanism pentru amplasarea statuii, s-a făcut un studiu de arhitectură coordonat de arhitectul Marius Marcu-Lăpădat, lucrările de restaurare au fost coordonate de sculptorul Constantin Marinete şi, într-un tîrziu, am reuşit să amplasăm statuia acolo unde îi este locul – chiar dacă după termenul pe care mi-l propusesem, legat de 30 ianuarie, ziua de naştere a lui Caragiale.

Cum stă Capitala cu monumentele? La o privire rapidă, s-ar spune că nu avem prea multe, iar fiecare regim a schimbat, a mutat, a înlocuit ce a vrut. Capitalele vechi, precum sora noastră latină Roma, sînt mult mai stabile din acest punct de vedere...

La Roma există un respect vechi pentru monumentele istorice, care nu a fost întrerupt, ca la noi, de vreo cenzură comunistă... Sigur, a fost întrerupt de Mussolini, care a lăsat urme în multe mari oraşe italiene, dar după război s-a revenit la normalitate. Or, în România, în deceniile de după război n-am avut parte de normalitate. Bucureştii din ziua de azi mi se par a fi un oraş lipsit de logică în ceea ce priveşte monumentele de for public: se vede că sînt foarte mulţi decidenţi şi că nu este nici un fel de concepţie unitară la baza deciziilor. De altfel, nu este de mirare că lucrurile stau aşa, pentru că din păcate Capitala noastră duce lipsă de planurile urbanistice atît de necesare. Pentru orice construcţie, trebuie să refacem planuri de detaliu sau planuri urbanistice zonale, şi trebuie să spun cu regret că adeseori se schimbă planul urbanistic general prin modificări „de jos în sus", dinspre planuri urbanistice zonale ori de detaliu. Din această cauză, Bucureştii arată asemenea unui oraş decerebrat, asemenea unui oraş care nu are o noimă. Şi, din păcate, cel mai elocvent exemplu este actuala Piaţă a Revoluţiei (fostă Piaţa Palatului), o piaţă a cărei sistematizare a eşuat la sfîrşitul anilor '30, cînd s-a încercat reaşezarea sa într-o anumită logică, iar de atunci încoace nu numai că nu s-a întîmplat nimic pozitiv, dar lucrurile s-au agravat prin construirea a tot felul de obiecte urbane fără legătură unul cu celălalt. În ceea ce priveşte monumentele de for public, în momentul de faţă avem patru monumente într-un spaţiu foarte restrîns: bustul dedicat lui Corneliu Coposu, ansamblul dedicat lui Iuliu Maniu, micul memorial dedicat Eroilor Revoluţiei şi marele ansamblu „Glorie Eternă Eroilor Revoluţiei", foarte controversat. Toate aceste obiecte urbane sînt într-un spaţiu extrem de restrîns, motiv pentru care vizitatorul nu mai înţelege nimic: impresia este că monumentele „se calcă unele pe altele". Nu ştiu dacă cu regret sau cu bucurie, trebuie să anunţ că, la iniţiativa noastră, trebuie să mai adăugăm ceva *acolo,* nu chiar în apropierea acestui grup, ci în faţa clădirii fostelor Fundaţii Regale (actuala Bibliotecă Centrală Universitară): sper să reaşezăm *acolo,* cel tîrziu pînă în 2007, statuia lui Carol I, refăcută după macheta sculptorului Ivan Mestrovici. Este vorba tot despre o reaşezare la locul de unde statuia a fost luată: mi se pare că acest lucru este absolut normal şi cred că ar trebui să regîndim Piaţa Revoluţiei pornind de la faptul că statuia lui Carol I îşi are rostul ei acolo, *vis-à-vis* de fostul Palat Regal, şi în faţa fostelor Fundaţii Regale.

Cred că aglomerarea monumentelor provine şi dintr-o „obsesie a centrului": toată lumea vrea să pună totul în centru...

Este adevărat.

În schimb, în cartierul meu s-a amplasat o sculptură în metal, la iniţiativa Primăriei sectorului 2, care mi-a provocat o dilemă: pe de o parte, este un lucru bun, în principiu, că se construiesc monumente şi în cartierele de blocuri, pentru a le mai scoate din monotonie; dar pe de altă parte, e normal ca o astfel de decizie să fie lăsată (inclusiv în ceea ce priveşte estetica *monumentului) pe seama unui primar de sector?*

O primărie de sector poate să gîndească şi să proiecteze, dar ca să şi realizeze, are nevoie de avizul unor oameni de specialitate. Motiv pentru care am şi proiectat o lege a monumentelor de for public, lege care se află în momentul de faţă în dezbatere în plenul Camerei Deputaţilor (ceea ce înseamnă că pe la jumătatea lunii martie ar trebui să fie în faza de promulgare). Prin această lege am instituit o comisie naţională care va aviza toate monumentele de for public. Este un aviz de ordin pur estetic: această comisie se va pronunţa cu privire la valoarea artistică a monumentelor. Sperăm că astfel nu va mai fi posibilă apariţia unor kitsch-uri în centrele urbane, unde avem parte de tot felul de cacofonii vizuale: amintesc aici extrem de controversata realizare a monumentului lui Avram Iancu din Cluj-Napoca, un monument care a ajuns obiect de bășcălie chiar pentru mulţi dintre locuitorii Clujului. N-ar trebui să fie aşa, dar chiar monumentul le-a dat oamenilor ocazia să rîdă: de monumentele frumoase nu se rîde, monumentele frumoase sînt admirate.

Un alt capitol la care Capitala stă prost îl reprezintă numele străzilor, care sînt şi ele obiecte de patrimoniu. Din 1990 încoace s-au tot schimbat, astfel că fiecare generaţie de bucureşteni foloseşte, pentru aceeaşi stradă, denumirea cu care s-a obişnuit, pe care „a apucat-o" în tinereţe...

Este foarte uşor să schimbi numele unei străzi: este suficient să faci un referat la Primăria Capitalei, referatul intră în atenţia unei comisii, şi dacă acea comisie consideră că schimbarea e potrivită, o aprobă.

Sînt tentat să fac din nou comparaţia cu Roma: acolo, Via Appia se numeşte aşa de mii de ani, şi nimănui nu i-a dat prin cap să o schimbe. La noi, nu e totuşi prea uşor?

Eu aş zice că aşa este normal. Partea proastă este că eu nu prea am încredere în membrii acestei comisii. Există un celebru exemplu, pe care l-am aflat de la Radu Popa (l-a şi pomenit într-un articol din *22):* numele străzii Epicol, aflată cîndva în zona Uranus (demolată între timp, după cum se ştie). Propunerea iniţială a fost ca strada să se numească Epicur, dar primăria de sector a considerat că numele nu e potrivit, aşa încît a modificat numele în Epicul; apoi, cineva care ştia şi limba franceză a spus că tot nu e bine, aşa încît numele a fost din nou modificat în Epicol. Ani de zile a existat în Bucureşti o stradă care se chema „Epicol" şi nimeni nu ştia de unde-i vine numele. Cam aşa stăm şi în ziua de azi: apar nume de străzi noi, apar tot felul de eroi despre care nimeni nu ştie nimic, avem străzi ale „Siderurgistului" sau „Frînghiei". Dar să nu credeţi că str. Frînghiei are un nume cu parfum de epocă: a fost denumită aşa în perioada comunistă; nu e ca str. Sforii din Braşov, care aminteşte de vremuri de demult... În Braşov, de pildă, există o asociaţie, Asociaţia „Corona", care a depus la Primărie o cerere prin care solicită ca toate străzile să revină la denumirile vechi, documentate în secolul al XIX-lea; asta pentru că şi în Braşov, ca în toate oraşele din România, străzilor care s-au numit Carol, Ferdinand, Elisabeta sau Maria li s-a schimbat numele în Marx, Engels, Lenin, Gheorghiu-Dej, Petru Groza ş.a.m.d. Această continuă luptă cu numele personalităţilor, în afară de faptul că aduce prejudicii cetăţenilor care sînt nevoiţi să-şi schimbe actele de identitate, nu foloseşte la nimic, pentru că, în ultimă instanţă, depersonalizează oraşul. Procedura în sine n-ar trebui să fie mai complicată. Ar trebui să avem alţi oameni care să decidă schimbarea de nume.

a consemnat Mircea VASILESCU

Marina DUMITRESCU

Cu un ochi mă bucur...

...dar cu celălalt plîng. Şi vă garantez că n-ar fi cu putinţă altfel. Cutez chiar a spune că, dacă aş avea patru ochi, unul singur şi-ar permite să rîdă, iar ceilalţi trei şi-ar lăcrima tristeţea... mai departe.

Sigur că întoarcerea *stàtuei* lui Nenea Iancu în perimetrul bucureştean, unde a trăit cîţiva ani semnificativi ai vieţii sale, este prilej de veritabilă încîntare. Şi sigur că întretăierea fostelor străzi *Sf. Spiridon şi Rotarilor,* unde a locuit între 1900 şi 1902, recuperează astfel ceva din farmecul pierdut... Dar latura pozitivă a odiseei bronzului semnat de Baraschi este nu doar umbrită, ci de-a dreptul mîncată la rădăcină de cîţiva dăunători, specifici *situaţiunii* noastre tranzitorii – gîngănii care încă nu şi-au găsit leacul. Mă refer la neglijenţă, indolenţă, lentoare, corupţie, impostură, abuz de putere pe spinarea contribuabilului... şcl.

Întîi e vorba de *timing*. Dacă dislocarea statuii lui Caragiale, comisă de gruparea D. Săraru – N. Onţanu, fără acte în regulă şi fără o minimă coerenţă estetică, a durat o singură zi, gestul de bun-simţ şi de bun-gust al readucerii ei din faţa Naţionalului în Maria Rosetti va fi durat circa opt luni!... Dovadă că, în oraşul nostru ciuruit de atitudini dispreţuitoare la adresa propriilor săi locuitori, un lucru bun e mult mai greu de realizat decît unul rău. Un alt motiv care îmi ştirbeşte bucuria reaşezării lui Nenea Iancu pe soclul cuvenit este dureroasa convingere că petiţia iniţiată în iunie 2005 de *Dilema veche,* nu ar fi avut ecou nici pînă în ziua de azi, dacă ea nu ar fi ajuns în atenţia directă a secretarului de stat Virgil Niţulescu, de la Ministerul Culturii. Numai capacitatea personală a domnului Niţulescu de a înţelege raţiunile demersului nostru a făcut, din păcate, posibil rezultatul care ne bucură azi. Într-o abordare strict instituţională (cît de firească, în fond!) „dosarul" statuii lui Caragiale ar fi riscat să zacă şi să se prăfuiască în vreun dulap al Ministerului Culturii, lăsîndu-ne tuturor, mai mult ca sigur, gustul amar al inutilităţii... Aşa cum de atîtea alte ori s-a întîmplat, se întîmplă şi se va întîmpla căci, vorba Maestrului – încă de la 1894: *Reforma trece, năravurile rămîn!*

Ironia soartei face ca, în sprijinul nemijlocit al spuselor mele, să vină două „evenimente" negative, simetrice în raport cu noul soclu al lui Ion Luca. Două intervenţii simultane, în peisajul fragilizat (dar încă poetic) al unui cartier bucureştean istoric. Pe de o parte, la cîţiva zeci de metri în spatele statuii, pe Maria Rosetti nr. 6, se dă zor la demolarea unei splendide clădiri, fostă frumuseţe în stil neoromânesc de prin anii '20, '30, adevărat pălăţel cu parter şi etaj, balcoane de lemn, verandă, coloane sculptate şi grădină – desfigurat cromatic sub comunişti, pentru a deveni sediul... Cifrului de Stat. Un edificiu care, cu atît mai mult, ar fi trebuit sever supus grilei patrimoniului urban şi tratat ca atare – adică reabilitat şi (europeneşte) valorizat. Pe de altă parte, peste drum, în direcţia agerei priviri a statuii, la intrarea în Grădina Icoanei dinspre Şcoala Centrală, îşi face apariţia, pe domeniul public, o arătare din prefabricate de cea mai joasă speţă, în care cine ştie ce membru de frunte al reţelei de interese private ce leagă fedeleş Primăria îşi instalează business-ul, sub onorabilul titlu: „reabilitare toaletă publică şi amenajare conformă". *Curat murdar!*

Cum altfel decît simbolic să citim şi să ne doară contrastul între frumosul care se demolează cu barda (sic!) în spatele lui Nenea Iancu şi urîtul care se instalează abuziv, dinaintea lui?! Cum altfel decît ca pe un triumf al *moftangismului,* în ediţie revăzută şi adăugită, de mileniu III; al tragi-comicului instituţionalizat, într-un oraş „vidat"... de reale vocaţii gospodăreşti, dar plin de pretenţii şi lustru nesănătos.

Nu cred însă că am dreptul să-mi las gîndurile copleşite de pesimism, tocmai acum, cînd, de bine de rău, Nenea Iancu revine, simbolic, într-unul din locurile de care se leagă aspecte interesante ale vieţii sale. Între locuinţele care i-au adăpostit sugestive *momente* – bune şi rele deopotrivă.

Cum să rezişti bunăoară tentaţiei de a privi casa din actuala Maria Rosetti 1 (intrarea din dreapta), fără a citi în cheie personală ce scria la 1899, cînd (probabil în febra explorărilor locative) punea sub titlul „Caut casă", următoarele: *Caut casă cu chirie, caut şi nu găsesc. E absurd ce se petrece la noi, în Bucureşti! În fiecare an se clădesc sute de binale, acareturi peste acareturi şi, în loc să scază, chiriile cresc. Şi ce construcţii! Tot cum nu-mi convine mie!* Şi cum să nu legi anul locuit la respectiva adresă, de „Mitică", „Situaţiunea", „Amici", „Dl Goe", „Five o'clock" sau „Tempora" – datate, fiecare – 1900. Cu atît mai mult, cum să nu oglindeşti anul următor, după mutarea în actuala str. Caragiale 23, în alte *momente* de geniu, precum: „Căldură mare", Bùbico", „Diplomaţie", „Art. 214" sau „Triumful talentului" – datate 1901. Şi, astfel, fervoarea reconstituirii creşte, pe măsură ce ne dăm seama că, tot în zona acestei întretăieri de vechi străzi bucureştene, în 1901, Nenea Iancu sărbătorea (ce vremuri!) 25 de ani de carieră literară, scotea seria a II-a din *Moftul român* sau publica volumul *Momente.* Cum să nu vrei să prinzi în plasa amintirii, din aerul cartierului, starea de spirit a marelui scriitor în zilele de decembrie 1901, cînd îi intenta proces de calomnie lui Caion sau în martie 1902, cînd Academia *nu* îi premia *Momentele (De ce oare? De ce de nece – nu trebuie să ne batem capul să filosofăm, să căutăm cauza la orişice.)* În fine, cum să trecem cu vederea faptul că, în frumoasa casă de pe fosta *Rotarilor,* stradă cu tei bătrîni, la doi paşi de Biserica Icoanei, punea la cale plecarea în pribegie europeană, pentru a se stabili,

în cele din urmă, cu tot bagajul de amărăciuni, la Berlin... Că, tot vorba dumnealui: *Istoria e adevărată şi trebuie povestită.*

Din păcate, reflecţia visător îndreptată spre o mare umbră a Pantheonului naţional nu mă poate face să schimb afirmaţia iniţială: dacă aş avea patru ochi, unul singur s-ar bucura şi ceilalţi trei ar plînge în continuare. Ce să fac, readucerea statuii de bronz a lui Caragiale acolo de unde fusese furată, îmi evocă neîntîrziat şi în mod izbitor alte *situaţiuni* capabile de a răni orice suflet bine intenţionat. Extrapolînd, îmi evocă, de pildă, un triptic „monumental" pe care-l socotesc subliminal cinic şi pe care simt nevoia să-l denunţ. *(Rugăm anchetaţ urgent faptu.)* Este vorba de trei „amplasări" pe care v-aş sugera să le vizualizaţi simultan: monumentul Revoluţiei, din Piaţa omonimă, monumentul Artileriştilor, lîngă Facultatea de Medicină şi... beţele încrucişate, pe fostul soclu al lui Lenin, în Piaţa Presei... Remarcaţi, deci, în trei puncte istorice ale Capitalei, trei forme ascuţite, fără urmă de conţinut artistic. Stranii alcătuiri abstracte, chipurile ţintind spre... „înalt". De fapt – trei grave simboluri ale nepăsării faţă de imaginarul colectiv bucureştean. Simboluri (fie şi involuntare) ale golului adus la putere de insidioasa camarilă a afacerilor, instalată în administraţie.

...Ehe, şi ar mai fi multe de spus, stimate domnule Caragiale, dar nu mai insist, ca să nu aud vreun amic sau altul atenţionîndu-mă că... *exagerez.* Deşi, vă mărturisesc: răspunsul îl am oricînd pregătit, vă este datorat, are peste o sută de ani, nu îi poţi schimba o iotă şi pare mai actual ca niciodată:

– Ce se exagerează, nene? Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dvs. nu ştiţi, care, mă-nţelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sînt prost, înţeleg şi eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta care cînd te gîndeşti te-apucă groaza, monşer, groaza! (...) Eu pot pentru ca să-ţi spun pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar ştii?... foarte rău!! foarte rău!!! pentru ca să ajungem să vedem ţara mea care era peste putinţă să prevază cineva o situaţiune foarte tristă...

Bun venit pe noul piedestal, Maestre!

8 februarie 2006

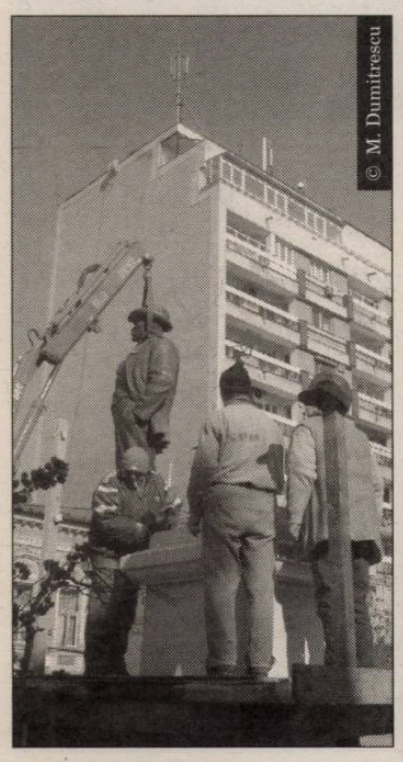

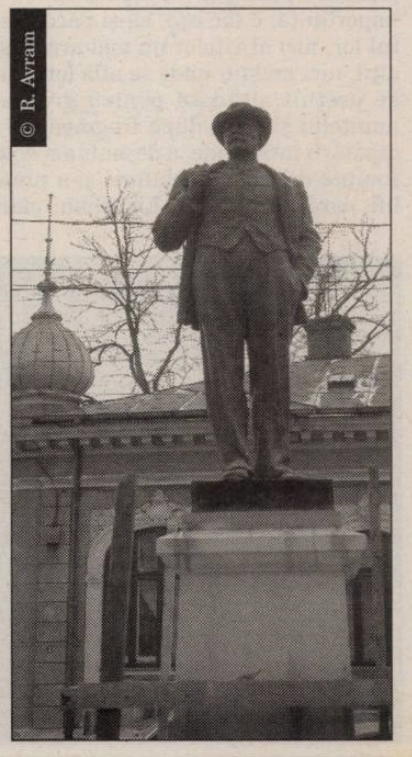

Ana-Maria FLOREA

Despre sfîrşitul ţăranilor, dincolo de poezia titlului

Timp de trei luni am fost bursier al Ministerului Educaţiei şi Cercetării, în Portugalia, cu ambiţiosul proiect de a face o radiografie jurnalistică a ruralităţii portugheze în contextul integrării în Uniunea Europeană. Pe baza riscantei presupuneri că noi, românii, ne-am asemăna, întrucîtva, cu portughezii.

Nu e nevoie să stai mult timp la ţară încît să-ţi dai seama că Uniunea Europeană este o apariţie cel puţin exotică în viaţa ţăranilor, căci ei se gîndesc mai degrabă dacă să semene floarea-soarelui în loc de porumb sau cum să-l afle pe acela care le-a smuls cartofii cînd erau cît nuca. Stau cu toţii în aceeaşi oală, prinşi în conflictele lor de neînţeles, cu mize derizorii, am spune, ameţiţi de cîte văd la televizor, de cîte aud de la cei plecaţi, împărţiţi între „or să ne dea bani" şi „asta nu-i Uniunea Europeană, e Uniunea Sovietică". Pentru aceea am dorit să văd cum au trăit alţii hopul integrării.

Poate molipsită de pesimismul portughez, am ajuns la concluzia că un minim bun-simţ al aşteptărilor legate de Uniunea Europeană ne-ar scuti de o sumedenie de dezamăgiri în „noaptea nunţii". Mai presus de toate, m-am convins că aderarea este un act personal, care depinde în mod covîrşitor de *background*-ul fiecărei ţări, de seriozitatea fiecăruia în parte, de la vlădică pînă la opincă. Bani care se pierd prin terţe buzunare, clădiri oficiale pompoase trîntite în mijlocul satelor, animatori culturali în mijlocul nimicului, responsabili care îşi iau maşini pe banii ei, ai Uniunii Europene, sînt lucruri care li se întîmplă şi altora.

Dincolo însă de aspectele tehnice ale mariajului cu Uniunea Europeană rămîne chestiunea ireductibilă a „sfîrşitului ţăranilor", ei, aceia deja dispăruţi din nomenclatorul sociologic prin alte părţi de lume. Îmbătrînirea, pămîntul lăsat de izbelişte, emigrarea, perspectiva deşertificării spaţiului rural şi a unor probleme ecologice majore. În privinţa aceasta nu m-am înşelat: ţăranii noştri seamănă cu ai lor.

Nişte oameni inutili

Încă de la început s-ar cuveni spus că observaţiile ce urmează îşi au gradul lor bine determinat de subiectivitate, căci nu întîmplător am ajuns în ceea ce s-ar numi Portugalia profundă, într-o mică parte a unei regiuni numite Trás-os-Montes, „dincolo de munţi". Însă din motive obiective nu am avut posibilitatea de a întoarce foaia şi de a vizita cealaltă Portugalie rurală, industrializată, modernizată. Pentru aceea nu am decît o poveste despre moşnegi neputincioşi, ultimii, stăpînii sihăstriilor din Serra ce înconjoară Vila Real, capitala de district.

Dis-de-dimineaţă vacile pasc iarba crudă în Lamas de Olo, în inima Parcului Natural „Alvão". Pare incredibil cum s-a transformat peisajul de cînd au început ploile, după o secetă cruntă şi luni întregi de incendii. Izvoarele au început să gîlgîie, firicele de apă îşi croiesc făgaş în iarbă, şanţurile sînt pline, totul este susur şi rostogolire continuă.

În curtea unei case bătrîneşti, cu acareturi de piatră, João şi Manuel pregătesc carul la care vor înjuga vacile, un car masiv din lemn, cu roţi uriaşe. Astăzi vor căra băligarul la pămînt, o activitate făcută cu aceleaşi unelte şi în acelaşi fel în care se făcea cu sute de ani în urmă. Se încălzesc cu vin cumpărat şi se bucură de oaspeţi pentru că este o altă ocazie pentru un păhărel. De fapt, treaba asta pe care o fac, să cioplească o pană pentru jug, să bată o ţintă, nici nu are o mare importanţă, o fac aşa, să-şi păcălească neputinţa. Nici efortul lor, nici al vitelor nu mai are vreun rost: fiii lor, ca mulţi alţii, nici nu ştiu unde se află loturile familiei. Pămîntul atît de preţuit altădată pentru greutatea cu care era smuls muntelui şi care, după fragmentări succesive, determina şi căsătorii între rude, a devenit azi doar un obiect de frustrare. Înainte de moarte, Manuel şi-a propus totuşi să-i arate fiului, care locuieşte la Lisabona, pămîntul, spunîndu-i, fără

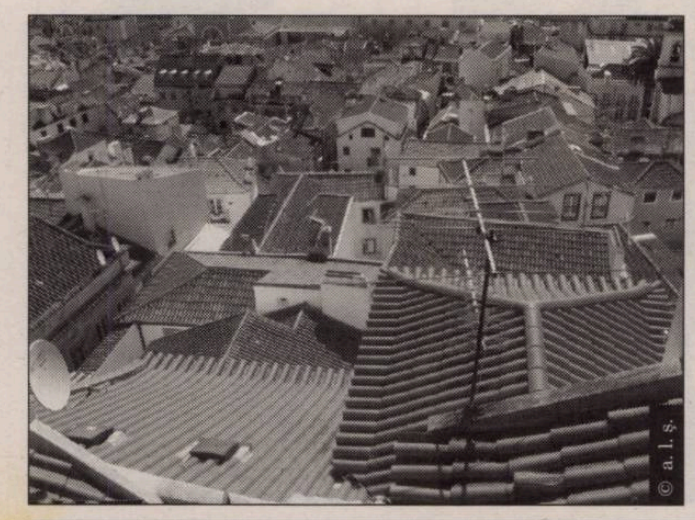

mîndrie: „ăsta-i al nostru".

João şi Manuel vor muri în curînd, ştiu asta, aşteaptă muncind. Împreună refac o tovărăşie masculină care niciodată nu va mai veni din familie, de la fiii care ajung acasă două săptămîni pe an. Sînt lucruri pe care ei le suportă pur şi simplu, fără să-şi poată explica de unde vine răul. Cine să-i explice lui João de ce tehnicienii veterinari le găsesc bolnave întotdeauna tocmai pe vacile cele mai răsărite ori viţelușul cel mai vioi? „Adică eu nu văd care-i bolnavă?" Aceeaşi poveste în ce priveşte caprele. Tot ce au învăţat ei într-o viaţă, pe încercate, cu rateuri şi succese, devine deodată superfluu şi prostesc în faţa unor evidenţe care ţin de impalpabil. Atunci le răspunde João: „Da' eu n-am cîini, o dau la cîini, s-o mănînce cîinii!". E preferabil preţului rizibil care i se oferă pentru vaca lui cea sănătoasă.

O îndelungă experienţă de „fraieriţi" i-a făcut pe ţăranii transmontani să fie destul de reticenţi faţă de străini. Dornelas este un sat vecin lui Lamas d'Olo. Ar putea număra foarte bine 30 de case, dar locuitori are cu siguranţă trei, un cuplu şi o văduvă, bătrîni cu toţii. Corbi, cîţiva cîini, ceţuri, case părăsite şi altele, de emigranţi, care cu un stor pe jumătate tras şi ceva cîrpe atîrnate pe sîrme par locuite, petice de pădure arsă, o lume cîndva vie. Şi pe acoperişuri antene de televiziune. În prăpastia concretă dintre satul lor muribund şi lumea mare, cad în fiecare zi, inutil, fragmente din nişte poveşti de neînţeles, asemeni pietricelelor colorate care fascinează coţofenele. La balconul casei unuia dintre supravieţuitori atîrnă steaguri portocalii; au avut loc alegerile locale, urmează prezidenţialele. „Ce vreţi?" – întreabă cu o violenţă, în care ghiceşti frica, bătrîna care apare ca din pămînt în faţa bordeiului ei de piatră. „Îl căutăm pe domnul António Luís." António a ieşit cu vacile la păşune. Aici se termină Dornelas.

Prin muzeele de piatră

De sus, satele apar drept un mozaic interesant şi aparent modern de case albe cu acoperişuri portocalii, printre care se amestecă aproape neobservate căsuţe de piatră, în întregime din piatră, cu acoperişuri din lespezi lucioase peste care se pot pune şi paie. Multe din casele albe, spaţioase, sînt nelocuite, creaţii fanteziste ale emigranţilor, etichete ale bogăţiei dobîndite trudnic în Franţa, Germania, Elveţia. Sătucele de piatră, ce nici nu se vor fi deosebit de munte altădată, au fost contaminate inevitabil de inovaţiile arhitectonice.

Sînt unele sate izolate de oraş nu de „infrastructuri", ci de sute de ani de obişnuinţe. Cei mai mulţi dintre bărbaţi au avut ocazia să călătorească, au muncit prin alte părţi, fie în Portugalia, fie în Franţa – ţinta favorită a marelui val de emigrare din anii '60, femeile au rămas aici însă, au crescut copiii şi au îngrijit de case, departe de lumea mare. În ciuda schimbării decorului tehnologic, a tot felul de fierăraie electrocasnică ce se întîlneşte pînă şi în cea mai umilă dintre case, viaţa curge în aceleaşi tipare. Se munceşte. „Din cîte văd la televizor, toată lumea e nemulţumită" – observă João. Nu ar şti să descîlcească din burzuluiala zilnică a ştirilor evenimente, simte însă surd cum toţi vor mai mult, tot mai mult. În orice caz, cu mult mai mult decît poate să le ofere pămîntul muntelui, aşa puţin cum este, şi vacile „baruze".

Travassos. Treci prin satele acestea şi parcă ai vizita muzee. La impecabilele coşere de piatră, adevărate bijuterii de arhitectură, la căderile de apă s-au şi agăţat panouri explicative pentru turiştii de vară. Pe înserate, femeile mînă spre casă vacile. Pe străduţele strîmte, de piatră, miroase dulceag a animal. Bătrînele te privesc curioase. Trec pe lîngă casele de granit ale vecinilor, transformate în muzee, şi îşi vor fi presimţind şi ele destinul de a deveni, într-o bună zi, exponate în cimitir.

Într-un viitor care ne priveşte

Îmbătrînire, părăsire, incendii, poluare. În 1988, un raport despre viitorul lumii rurale al Comisiei Europene numea cu multă acuitate problemele zonelor agrare periferice, în condiţiile în care, la acea oră, ţările predominant ale Comunităţii Europene erau Grecia, Portugalia, Spania. Deşertificare. Se preconiza de pe atunci că spaţiul rural trebuie să-şi asume şi alte funcţii decît a fost obişnuit. Satul a produs destulă pîine; în momentul de faţă este atîta pîine şi carne în Uniunea Europeană că nici nu se mai ştie ce să se facă cu ele. La telejurnal, în mod regulat, se arată agricultori nemulţumiţi care calcă roşiile şi ouăle în picioare, iar costurile de depozitare şi manevrare a stocurile uriaşe de alimente ajung să le depăşească pe cele de producţie. Logica ar spune că acesta este motivul pentru care se impun cote aspiranţilor la aderare, iar exigenţele din industria alimentară ating uneori absurdul.

Satul va trebui de acum înainte să producă divertisment, în speţă pentru turistul avid de week-end-uri pure, de băi reconfortante de arhaic. Ruralul-animator trebuie să se exercite în cîteva sarcini care au pierdut urgenţa „pîinii de toate zilele": întreţine poteci, ţine calul de frîu la încălecat, gospodăreşte hăţişurile impenetrabile, prăzi sigure ale incendiilor (dar fără a avea dreptul de a paşte caprele în pădure), într-un cuvînt, el devine cosmeticianul naturii, al unui decor consumabil, inert, debilizat, căruia nu-i mai este stăpîn.

Speranţele de ridicare a unor paradisuri turistice în zone marginale, care au orgoliul de a furniza lumii ozon şi cărţi poştale, pot fi şi înşelătoare. Acum 30 de ani, Portugalia era un eden ecologic, „numai dacă aţi şti cum era..." – spune cu regret profesorul de sociologie rurală, care preferă culesul zmeurei altor activităţi în timpul liber. Au urmat incendiile, debandada arhitectonică, „deşertificarea" unor regiuni întregi prin plantarea eucaliptilor.

Nu toate satele mor la fel. Unele sînt vioaie, pline de navetişti ori fii ai satului care petrec vacanţele la aer curat şi plantează varză pentru a fi în formă. Însă numărul celor care ştiu cu adevărat ce fac scade cu fiecare João şi Manuel care iese din casa lui primitivă cu picioarele înainte. E de crezut că cei cîţiva originali care cumpără o casă bătrînească şi părăsesc oraşele pentru a se dedica vieţii cîmpeneşti nu vor rezolva această problemă a ruralităţii nici în Portugalia, nici altundeva în lume.

Poate că într-o bună zi va fi nevoie de repopularea satelor părăsite cu oameni care ştiu ce fac. Aşa cum Serra a fost repopulată cu lupi şi vipere crescuţi în captivitate.

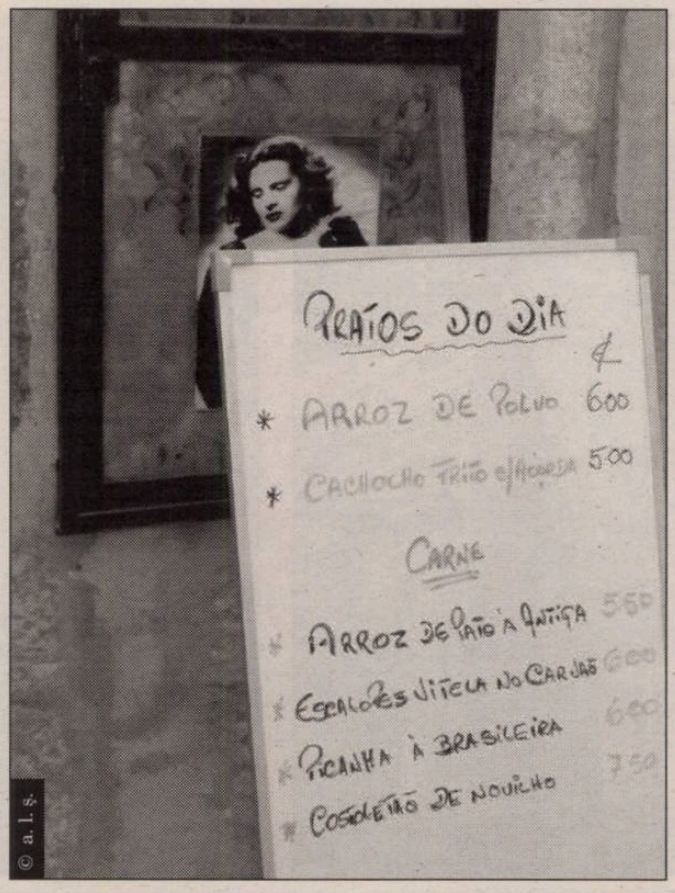

DILEMATECA

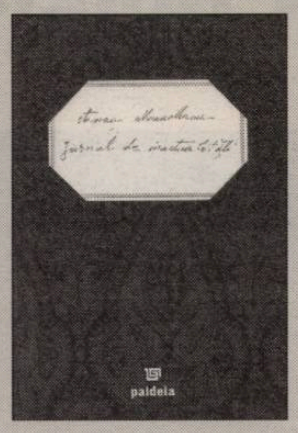

Anca Manolescu
Jurnal de inactualităţi
Editura Paideia, 2006

(Volumul – o culegere de articole din *Dilema* şi *Dilema veche* – va fi lansat luni, 27 februarie, la ora 17, la Librăria Cărtureşti. Vor vorbi Andrei Pleşu şi Mircea Vasilescu)

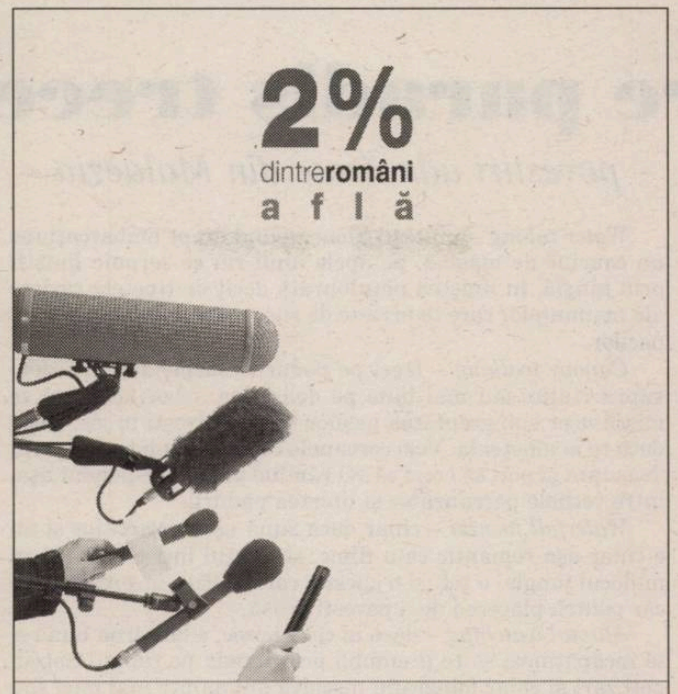

DILEMATECA

Vintilă Mihăilescu
Socio-hai-hui prin Arhipelagul România
Editura Polirom, 2005

ALDE ROMÂNIA (CA STILIZARE SUBLIMĂ A CEVA) ŞI SINEA MEA DE AVARIE SÎNT MAMĂ ŞI FIICĂ

● În foarte sobrul *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, pe prima pagină a ediţiei din 19.02, nu tu Berlinală, nu tu aviară, nu tu „scandalul caricaturilor" – nu: o poză, trimiţînd la „foiletonul" din p. 28, cu Neil Diamond, şi titlul (profund „ageist"!) „Methusalem mit Guitarre"! Dacă şi nea Nelu Diamantu e „Matusalem", atunci ce să mai zici de alde Willie Nelson sau de-al nostru Gică Petrescu?! Sincer, sînt şocat... (**a. l. ş.**)

● O veste, să zici, cît de cît bună pe prima pagină a *Ziarului financiar:* la noi, salariile au înregistrat, în 2005, cel mai înalt ritm de creştere – cu 38% în euro mai mult faţă de 1989. Vestea nu e bună, susţin specialiştii. Cum, nici asta nu e bună? Atunci ce-o fi bine în România? Asta: cu Steaua şi Rapidul ne situăm pe primul loc în clasamentul coeficienţilor UEFA. Nu ştiţi ce-s coeficienţii UEFA? Nu contează. (**R. C.**)

● Bazîndu-se pe studii serioase privitoare la imaginarul Antichităţii, psihologul american Galdino Pranzarone, de la Universitatea statului Virginia, susţine următoarea idee de incontestabilă şi chiar organică poezie: „inima, ca lăcaş veşnic al iubirii, e o stilizare sublimă a posteriorului feminin". Concret (vezi *7 plus* din 16 februarie): „lobii gemeni ai versiunii stilizate a posteriorului unei femei corespund foarte mult cu ventriculele şi atriile inimii anatomice". Grecii – care numai de pudibonderie nu sufereau – consacraseră un templu celei numite, fără jenă, „Afrodita, Zeiţa cu un Fund Frumos". Ştiu bine la ce vulgarităţi ne poate duce mintea, ziceţi ce vreţi: eu, de cîte ori voi mai contempla „problema", în unduirile ei, o voi numi „teoria lui Pranzarone". (**R. C.**)

● Ştiţi ce făceam pe 14 februarie, pe la prînz? Păi, cam ce face un analist politic serios ca mine de Sf. Valentin, adică stăteam în redacţie şi citeam stenograma Biroului Permanent de la Camera Deputaţilor, de pe 13 februarie, cum intri în site-ul www.cdep.ro, două click-uri pe stînga. Şi îmi spuneam în sinea mea: mă, analistule, uite ce transparenţă! De-asta îmi place mie democraţia. Şi sinea mea era de acord cu mine. În aceeaşi seară, ştiţi ce făceam? Iar vă gîndiţi la prostii. Nu, citeam *Ziua* de a doua zi pe Internet. Şi *Ziua* zicea: *„Ziua* a intrat în posesia stenogramei şedinţei Biroului Permanent al Camerei Deputaţilor în care s-a decis retrimiterea solicitării de percheziţie a caselor lui Adrian Năstase". Uau, ce performanţă pe *Ziua*, să intre atît de misterios în posesia a ceva ce putea găsi oricine pe Internet. O fi avut două surse independente? (**C. G.**)

● Marţi seară, la ştiri, un accident uşor (o coliziune), fără sînge, dar cu scandal. Profund afectată de avarie, pasagera uneia dintre maşini (o doamnă cu basma pe cap şi avînd pe dînsa cîteva straturi de fuste) strigă enorm, ca într-o tragedie de la începutul lumii, către şoferul celeilalte maşini: „Bă, te mănînc *în mine,* te înghit!". (**D. S.**)

● În cazul că vă întrebaţi ce-o mai fi făcînd *Big Brother* prin lume (căci la noi i-a mers prost), aflaţi că în Italia se difuzează, începînd cu 20 ianuarie, ediţia a şasea. Cu audienţe măricele: transmisia din 20 ianuarie a avut 7.633.000 de spectatori, ceea ce corespunde unei cote de piaţă de 36,46%. Principala noutate a ediţiei este că două participante sînt mamă şi fiică, iar la dorinţa realizatorilor ele a trebuit să menţină secret acest lucru. Vă ţin la curent, *ciao!* (**M. V.**)

Cu ochii-n 3,14

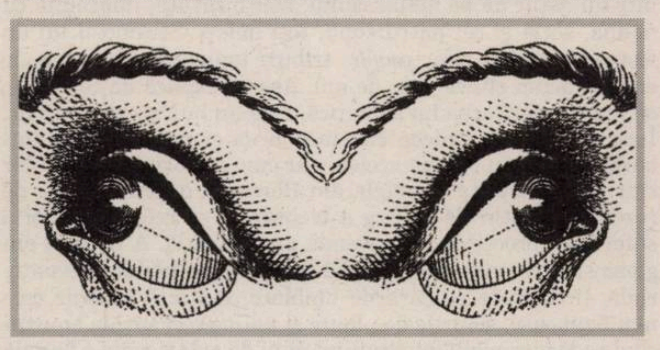

NU E O NOUTATE FAPTUL CĂ PRIMELE 4.400 DE ZECIMALE CU PIERSICI ŞI VANILIE PENTRU DOAMNE RAFINATE AR REZOLVA PROBLEMA SCURTĂTURII ÎN DOAR CÎTEVA ORE

● Nu e o noutate faptul că franceza a pierdut teren la Bucureşti. Te-apucă totuşi amocul cînd auzi, la ştirile Antenei 3, ceva despre „canarul sălbatic" mort de aviară, *le canard sauvage,* cum îi zic cei de pe TV5 raţei sălbatice. Iar cine şi-ar imagina că la TVR lucrurile stau mai bine înseamnă că n-a văzut filmul *Nathalie,* difuzat duminică seară pe TVR2, unde *bonne femme* era *tîrfă,* iar *capote* nici mai mult, nici mai puţin decît *sex oral.* E doar prezervativ, doamnelor şi domnilor, chiar în limbaj hiperoral. (**S. S.**)

● Un australian s-a antrenat o săptămînă pentru a putea „recita", timp de două ore şi jumătate, în faţa unui consiliu de matematicieni, primele 4.400 de zecimale ale lui π. Dar recordul absolut aparţine unui psiholog japonez, care a ştiut primele 83.000 de zecimale. Cu acestea, amîndoi au dovedit a fi *Cu ochii-n 3,14.* (**M. C.**)

● Pe cursa Swiss Zürich-Bucureşti a fost, în general, bine, deşi „tratăţia" a fost mult sub cea de acum o lună, Bucureşti-Zürich – adică iaurt cu piersici şi vanilie (puah!) şi „muffins" (puah-puah!). Ober-stewart era un nene la vreo 47 de ani (adică de vîrsta mea), care nu putea sta locului, tot timpul simţea nevoia să se plimbe pe culoar, întrebînd: „Gut? Ja? OK? Ça va?" (că elveţienii mi ţi-s poligloţi)... Lîngă mine stătea un tip mustăcios şi negricios, genul „Al-Qaeda", care citea un best-seller despre cum să interpretezi „Body Language"-ul („Cum să zîmbeşti fals", „Cum să ofensezi alte culturi"...), dar nu părea interesat să testeze pe ober-stewart cele citite... Am văzut mici documentare despre nenumăratele specii de pinguini, despre maimuţa-de-zăpadă din Japonia şi despre meduze, care „n-au ochi şi nici creier, şi totuşi populează oceanul planetar de mai bine de 550 de milioane de ani"... Iar cînd am coborît, la Otopeni, m-a pus dracu' să mă aşez la coadă, la paşapoarte, după negriciosul „bodylanguage", care-a fost întors pe toate feţele de duduia zîmbind fals din spatele geamului şi care nu i-a pus ştampila decît după ce eu trecusem deja, excedat, la alt ghişeu... (**a. l. ş.**)

● La restaurantul Mon Chéri, la sfîrşitul unei mese, romantice sau nu, odată cu nota, primeai o hîrtiuţă cu inimioare şi păsărele pe care scria cu litere roşii: „Hai s-o punem... de-o serată / Să rămînă neuitată / Pentru Sfîntul Valentin / Avem dragoste din plin / Şi bucate minunate / Pentru doamne rafinate". (**I. P.**)

● Mai bine de patru ani au săpat cei de la Carrefour Orhideea potecuţele făcute de grăbitul consumator român peste gazonul sădit înspre Splaiul Independenţei, pînă să se convingă că turnarea unor trepte ar rezolva problema scurtăturii în doar cîteva ore. (**M. C.**)

ÎN ACEST SENS, TE ANTRENEZI ANI ÎN ŞIR PENTRU A REGLA DOUĂ LUMI CONTRA

● Deşi mai are trei ani de petrecut în Biroul Oval, preşedintele SUA, George Bush jr., e preocupat de perioada de „după" şi citeşte tot ce-i poate fi de folos în acest sens: ritmul său e de 20 de pagini pe seară, apoi adoarme. Acum preia experienţa fostului preşedinte Theodore Roosevelt şi citeşte cartea acestuia *When Trumpets Call – After the White House*. Mai citeşte şi o carte a lui Robert Kaplan despre acţiunea forţelor militare americane pe teren şi una a scriitorului rus Radzinskii despre teroarea stalinistă. Poate ar fi fost mai bine invers: întîi să citească şi pe urmă să candideze la preşedinţie. (**M. B.**)

● Dacă aş fi Dumnezeu, aş face să nu se mai întîmple căderile la patinajul artistic. Să te antrenezi ani în şir pentru a dansa pe gheaţă şi să cazi taman la olimpiadă mi se pare un ghinion strigător la cer. (**M. C.**)

● În Bricostore, la raionul de burghie, următorul anunţ publicitar: *„Numărul poziţiilor pentru controlul cuplului vă oferă posibilitatea de a regla forţa, în funcţie de material, pentru a evita smulgerea sau spargerea capului şurubului"*. Personal, anunţul mi-a trimis imaginaţia ceva mai departe de domeniul strict al burghielor... dar, bine-înţeles, *honni soit qui mal y pense!* (**S. G.**)

● În metrou, patru proletari discută între dînşii, de-ale lor. Şi unul dintre ei zice, dînd nişte lămuriri: „Coca-Cola-i mai încoace... chiar în faţa lu' UREMOAS". Două lumi adunate într-un reper. (**D. S.**)

● Săptămîna trecută, Camera Comunelor a Angliei a votat – cu 384 voturi pro şi 184 contra – o lege ce interzice fumatul (din 2007, e drept) în locuri publice: *pub*-uri, restaurante, cluburi, birouri, uzine etc. Un Sherlock Holmes sau un Winston Churchill ar fi obligaţi să emigreze – sau să palmeze, pe furiş, pipa sau *cigar*-ul în toaletă. Cît despre lordul Dunhill, probabil s-ar sinucide, cot la cot cu contele de Rothmans! Sau, ca să comit o indiscreţie, iată încă un motiv pentru care lui Dan Stanciu îi place atît de mult la Paris! (**A. C.**)

Adina ROSETTI

Drumul către paradis trece prin junglă

– povestiri adevărate din Malaezia –

Kuala Lumpur într-o după-amiază

Dacă eşti obişnuit cu peisajele marilor capitale europene, cu clădiri istorice şi faţade monumentale, cu cafenele încîntătoare şi străduţe înguste, pietruite, cu flori la ferestre, atunci cînd ajungi în Kuala Lumpur, metropola asiatică, găseşti cu totul altceva. Dacă, dimpotrivă, eşti obişnuit cu peisaje americane, atunci zgîrie-norii sînt probabil ceva obişnuit şi nu te impresionează mai deloc, deşi în Kuala Lumpur te poţi uita în sus, pînă hăt-departe înspre cer, la *Petronas Towers,* cea mai înaltă clădire din lume. După o vreme, cînd renunţi la obiceiul de a face comparaţii şi laşi lucrurile să curgă pur şi simplu în faţa ochilor tăi şi să-ţi pătrundă nealterate în minte, oraşul începe să-ţi vorbească pe limba lui.

Zgîrie-norii răsar dintr-o mare de verdeaţă ecuatorială, întinzîndu-se drepţi şi perfecţi către cerul mereu cald. E un amestec bizar de arhitectură futuristă şi spirit oriental. Sînt şi pagode chinezeşti, şi moschei islamice. Buddha îţi surîde enigmatic dintr-un colţ al templului, iar femeile cu capul acoperit după obiceiul musulman te privesc cu ochi negri şi migdalaţi. La început, diversitatea culturală şi mai ales religioasă te ameţeşte şi îţi zăpăceşte toate preconcepţiile. Vezi chinezi musulmani, vezi băştinaşi malaezieni romano-catolici şi nu mai înţelegi nimic. Malaezia este un fel de democraţie, în care funcţionează însă mai multe sultanate. Sultanii locuiesc la Palat şi în zilele de sărbătoare naţională supuşii îi pot vizita la domiciliu şi pot da mîna cu ei, iar turiştii pot asista la schimbarea gărzii de la Palatul Regal, un fel de copie palidă a ritualului britanic.

Cînd eşti plimbat cu maşina în inevitabilul „tur de oraş", ţi se arată parcuri perfecte, cu gazon englezesc şi ronduri de flori, cu arteziene şi monumente comemorînd obţinerea independenţei, frumoase clădiri moştenite din vremurile colonialiste şi drumuri strălucind de curăţenie. Mai vezi hoteluri şi restaurante luxoase, magazine de suveniruri scumpe, puse anume în calea turiştilor, gigantice panouri publicitare făcînd reclamă unor *brand*-uri internaţionale. Totul îţi creează senzaţia că ai intrat într-o lume civilizată, avansată, modernă.

Cînd te aventurezi însă pe cont propriu, în spatele hotelului (pentru a căuta, ca tot românul, o „butică" de unde să-ţi iei cola şi ţigări) descoperi „viaţa adevărată" de dincolo de frumoasele faţade turistice. Chiar în spatele centrului turistic şi comercial încep cartierele sărace, cu clădiri mărunte şi scorojite, unde viaţa oamenilor se desfăşoară în plină stradă. Descoperi terasele localnicilor: cîteva mese soioase aruncate în stradă, în faţa unei tejghele care serveşte drept bar şi bucătărie, unde sînt expuse mîncăruri complet necunoscute, avînd culori şi texturi neaşteptate, depozitate în castroane şi lighene de plastic. Într-un fel de vitrină improvizată sînt afişaţi pui fripţi, în încercarea de a părea apetisanţi – dar ţie, europeanului înfricoşat de gripa aviară, ţi se par adevărate pericole biologice. Pretutindeni în aer pluteşte un miros vag dulceag, greu de descris, dar inconfundabil, care, în combinaţie cu mirosul de gunoi ce se revarsă direct în stradă, devine fetid. Dacă treci prin spatele restaurantelor (numite „*restoran*" pentru a simplifica regulile complicate de *spelling* englezesc), poţi avea mari surprize, care îţi taie definitiv cheful de a încerca specialităţile locale. Mai bine îţi încerci norocul în *China-town* (care seamănă izbitor cu „Europa" noastră de la margine de Bucureşti), un fel de aglomerare pestriţă de standuri ambulante, unde se găsesc grămezi de genţi „Louis Vuitton", pantofi sport „de firmă", precum şi ceasuri şi parfumuri „originale" cu numai 10 dolari. Cam aşa arată Kuala Lumpur, văzut în jumătate de zi...

Ce e cool *să faci în junglă*

În jungla din Borneo, am înţeles în sfîrşit sensul cuvîntului „luxuriant". Vegetaţia e într-adevăr copleşitoare, nesfîrşită, debordantă. Deşi nu mă omor după plante şi animale (nu am fost niciodată un fan Discovery sau Animal Planet) şi vederea unor specii rare de liane îmbîrligate sau miriapozi multicolori mă lasă rece (prefer oricînd o plajă însorită şi un cocktail cu denumire exotică), totuşi jungla a reuşit să mă cucerească în asemenea hal, încît să mărşăluiesc ore întregi prin ea, cu bocancii înnoroiţi şi ferindu-mă cu groază de lipitori şi alte bîzdîgănii însetate de sînge. Pădurea, prezentată în pliantele agenţiei drept „virgină", e mai degrabă turistică. Dacă trăieşti cu impresia că îţi vei croi drum prin hăţişuri retezînd lianele cu tăişul machetei, ei bine, nu este deloc aşa! Există ghizi care îţi arată drumul prin pădure, există arbori numerotaţi pentru a nu te rătăci de la traseu, există podeţe din lemn, special construite acolo unde drumul devine greoi, există un „program de aventură" bine stabilit dinainte, care îţi este prezentat de la început şi pentru care „dai cu subsemnatul" (în caz că te mănîncă musca ţeţe sau te răpeşte vreun urangutan, vina este numai şi numai a ta). Şi totuşi poţi avea şi experienţe plăcute şi *cool,* cum ar fi:

Water tubing – pluteşti alene, avînd drept ambarcaţiune un cauciuc de maşină, pe apele unui rîu ce şerpuie liniştit prin junglă, în liniştea netulburată decît de ţipetele răzleţe ale maimuţelor care te privesc de sus, agăţate de crengile copacilor.

Canopy walking – treci pe podurile suspendate, pe deasupra rîului sau mai bine pe deasupra arborilor, care se mişcă uşor sub greutatea paşilor tăi, şi priveşti în jos, chiar dacă te ia ameţeala. Vezi coroanele copacilor sub tine şi cerul deasupra şi poţi să crezi că vei rămîne mereu suspendat aşa, între verdele pătrunzător şi liniştea pădurii.

Waterfall jacuzzi – chiar dacă sună uşor pretenţios şi nu e chiar aşa romantic ca-n filme, scăldatul într-o cascadă în mijlocul junglei e totuşi o chestie care merită încercată, măcar pentru plăcerea de a povesti acasă.

Animal watching – dacă ai ceva noroc, o lanternă bună şi te încăpăţînezi să te preumbli prin junglă pe timpul nopţii, poţi zări şi chiar fotografia niscaiva animăluţe mai mici sau mai mari, bune de dat la Discovery sau Animal Planet.

Legenda războinicului Wang

Ghidul nostru, pe numele său Wang, e un soi de „ultimul malaezian" în carne şi oase: mic de înălţime, musculos, cu pielea smeadă, ochii foarte negri, migdalaţi şi plete brunete. Nu s-a mai tuns de cîteva luni, conform tradiţiei lor care spune că bărbatul nu are voie să-şi reteze pletele, atîta timp cît femeia lui aşteaptă un prunc. Şi nevasta lui Wang e într-adevăr însărcinată – pentru a cincea oară! Wang trăieşte într-un sătuc de pe malul rîului, într-o căsuţă, împreună cu mama, soţia şi cei patru copii, toţi băieţi. Strămoşii lui au fost aşa-numiţii *river people,* triburi indigene colonizate de englezi acum cîteva sute de ani. Aşa se explică de ce Wang, cu toată înfăţişarea lui sălbatică, este un bun creştin catolic. Înainte se îndeletnicea cu vînătoarea şi pescuitul, ca toţi bărbaţii de prin părţile acelea, dar cum majoritatea speciilor sînt acum ocrotite şi jungla din Borneo a devenit un soi de rezervaţie naturală, Wang a trebuit să se reorienteze şi a suferit un proces de reconversie profesională. A învăţat engleza şi a devenit ghid. Plimbă turiştii prin pădurea ecuatorială, îi conduce pe cărările umblate, le arată locurile cele mai frumoase, soiurile de plante şi animale şi surîde amuzat cînd vede europenii fotografiind plini de evlavie cîte o banală (pentru el) gîză odihnindu-se pe frunze. Îi duce la mormintele săpate în stîncă ale strămoşilor săi şi le arată cranii de copil aşezate de mulţi ani în scobiturile de piatră, spălate de ploi şi albite de soare, le arată sicriul din coajă de copac al căpeteniei tribului, îngropat împreună cu arma sa de suflat săgeţi otrăvite şi, pentru a-i fascina şi îngrozi, le povesteşte cum cei mai buni ţintaşi erau aceia care-şi scoteau dinţii din faţă, pentru a sufla astfel mai bine săgeata. Turiştii suspină încîntaţi de aceste amănunte pitoreşti şi fotografiază mai departe. Din cauza meseriei, Wang nu prea dă pe acasă. Îşi vede rareori nevasa însărcinată şi apoi copilul deja născut. Dacă îl întrebi de ce face atît de mulţi copii, îţi va răspunde că vrea să aibă un ajutor la bătrîneţe. În rest, e vesel, prietenos şi umblă încet, uşor, aproape neauzit de nimeni, ca un fel de creatură a junglei.

Ultima oară cînd l-am văzut, ne luam la revedere după zilele petrecute în junglă în compania lui. Se grăbea să ajungă mai repede în satul lui natal – plouase mult şi era sigur că satul îi fusese inundat. Deşi îşi făcea griji pentru nevastă şi copii şi nu avea cum să afle veşti despre ei (telefonul încă e o invenţie relativ nouă într-un sătuc uitat din mijlocul pădurii), părea totuşi destul de calm: inundaţiile se întîmplă cam în fiecare sezon ploios. Tocmai pentru asta, casele lor sînt construite pe un soi de piloni şi podeaua e cam la un metru şi ceva de sol, pentru a lăsa loc apelor să treacă. Cei mai înstăriţi îşi pot parca maşina sub casă, în anotimpul secetos. Cei săraci îşi întind acolo rufele la uscat.

© A. Rosetti

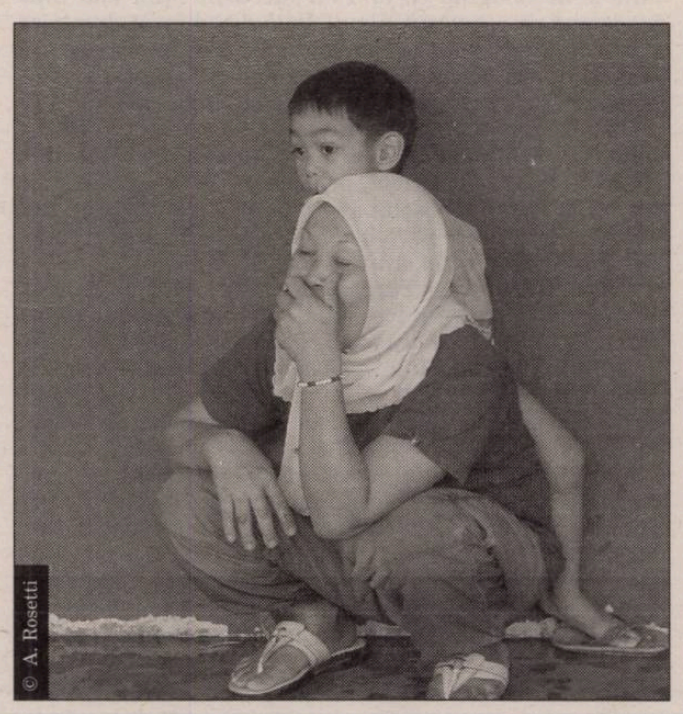
© A. Rosetti

Paradisurile sînt făcute de mîna omului

După junglă, noroi, umezeală, verdeaţă, maimuţe şi miriapozi coloraţi, stăteam în sfîrşit la soare pe plaja perfectă din Sentosa Island – „insula recreaţională" (aşa spun pliantele) ce aparţine de Singapore – sorbind din cocktailul exotic mult-visat şi gîndindu-mă, banal şi inevitabil, că aşa trebuie probabil să arate paradisul: nisip fin şi auriu care să îţi mîngîie tălpile cu tandreţe, ape line şi străvezii care se adună cuminţi în golfuleţe străjuite de insule, palmieri care să-ţi facă umbră, cîţiva bolovani aruncaţi pe ţărm, pe care urcîndu-te să poţi admira în voie peisajul paradisiac. Şi cum stăteam eu aşa, cugetînd la toate astea, numai ce îmi alunecă privirea într-o parte şi rămîne pironită într-acolo: descoperisem, pasămite, secretul paradisului... Unul dintre bolovanii aruncaţi la întîmplare pe ţărm era *spart* şi în carcasa goală se vedea tija metalică de susţinere. Nu era piatră, nu era adevărat, nu era natural! Era un fals, reuşit ce-i drept. Dacă nu s-ar fi spart nu m-aş fi prins în vecii vecilor! Uitîndu-mă apoi mai atentă, am înţeles că aproape nimic din ce era acolo, în micul colţ de rai de la capătul lumii, nu era de la mama natură: nisipul perfect fusese adus, palmierii plantaţi special, insuliţele fuseseră construite artificial pentru a opri valurile oceanului, creînd astfel golfuleţele cu ape liniştite şi cristaline, iar pietrele contrafăcute erau aruncate acolo, într-o aparentă neglijenţă, pentru a crea un efect mai real. Ca orice paradis, era doar o iluzie (ceea ce nu m-a împiedicat să-mi savurez mai departe cocktailul exotic, neregretînd nici un moment plaja cu scoici zgîrietoare sau Marea Neagră cu peşti morţi).

Romania is *Adrian Mutu*

L-am cunoscut pe Azmi la un restaurant chinezesc din Kota Kinabalu, un oraş malaezian de pe ţărmul mării. Era chelnerul nostru, avea în jur de 20 de ani şi părea extrem de prietenos. Născut într-un sat de la malul mării, dintr-o familie de scufundători-căutători-de-perle, Azmi e primul care a rupt tradiţia familiei şi a venit să muncească la oraş. A reuşit să ne convingă să încercăm specialitatea casei – *steam boat,* un fel de vas metalic în care fierbea o supă maronie, în care noi introduceam bucăţele de carne şi legume, le agitam o vreme şi apoi încercam, cu mari eforturi, să le pescuim cu beţişoarele. După ce am muncit o vreme în acest fel pentru a ne cîştiga hrana de seară, Azmi a venit să stea cu noi la masă. Era foarte interesat să afle despre România (ca mulţi alţi localnici, credea că România şi Italia sînt cam tot aia, din moment ce Capitala se află la Roma). După ce am lămurit confuzia, Azmi ne-a rugat să-i spunem ceva despre România, în două-trei vorbe, moment în care ne-am cam blocat, dîndu-ne seama cît de greu e să exprimi „specificul naţional" astfel încît să te înţeleagă un străin. După cîteva clipe de bălmăjeală (că e o ţară frumoasă, că avem munţi, avem şi mare, că ne-am născut poeţi, că la noi acum ninge şi e frig), Azmi ne-a întrerupt vesel. Rîzînd cu toată gura, cu dinţii mari şi albi sticlindu-i pe chipul negricios, Azmi a exprimat, în locul nostru, chintesenţa neamului românesc, pe care noi încercaserăm zadarnic să i-o explicăm: *„I know Romania... Romania... is Adrian Mutu, the great football player!" Yeah, right...*

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 110 ● 3-9 martie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„O cultură, două culturi, trei culturi şi de la capăt“
pagina **3**

Alex. Leo Şerban
„Berlin lin şi accidentat“
pagina **8**

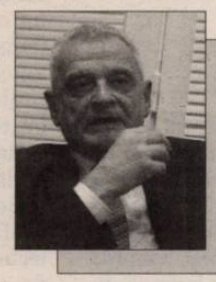

Ion Vianu
pe Divanul *Dilemei vechi*
paginile **20-21**

SUCCESUL ÎN CULTURĂ

© A. Andrei

„Nimic nu eșuează în aceeași măsură precum succesul.“

G.K. CHESTERTON

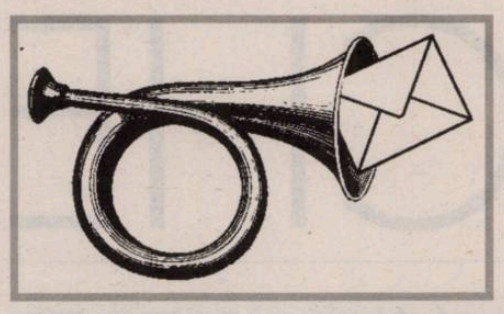

Actualităţi

Intelectuali, procurori şi avocaţi

Se pare că singurii care nu mai au dileme în România sînt intelectualii. Probleme minore, inadecvat plasate, îi preocupă de cele mai multe ori. O intoleranţă gravă însoţeşte frecvent discuţii care ar trebui, altfel, să fie senine, bazate pe cordialitate şi respect reciproc. O confundare a planurilor, cum o definea demult M. Ralea. Intelectualii români, grăbiţi să-l acuze pe vecinul, pe fostul prieten sau doar pe unul care a avut sau are o poziţie mai de invidiat, de colaboraţionism, prostituţie intelectuală sau de alte păcate la fel de grave, au uitat o experienţă extraordinară, situată undeva la începurile culturii europene şi din care aceştia ar putea pretinde că se trag, cea a Apostolului Pavel. Fiecare din intelectualii care au avut anumite opţiuni ideologice sau politice, dovedite ulterior a fi greşite, printre ei M. Eliade, Cioran, Noica, M. Preda, T. Vianu, G. Călinescu, N. Stănescu etc., dar şi dnii O. Paler sau, mai recent, Ion Ianoşi, sînt definitiv condamnaţi. Ei, şi alţii cu opţiuni asemănătoare, sînt consideraţi a fi damnaţi în veac, fără posibilitate de mîntuire. O iluminare pe un drum al Damascului le este refuzată. Pentru unii O. Paler rămîne doar un fost membru al CC al PCR, uitînd contribuţia sa ulterioară la disidenţa intelectuală, atîta cît a fost, din România. Acuzatorii săi uită că, printre ultimele presiuni proletcultiste, au fost cele exercitate asupra operei dlui Paler. Prin anii '85-'86, viitorii deschizători de drumuri din Piaţa Universităţii, oamenii muncii, muncitori şi ingineri, de la IMGB, supuneau unei lecturi atente, estetice, politice şi ideologice opera acestuia şi ajungeau la concluzia „corectă politic" că această operă nu reflecta adevăratele aspiraţii ale societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Pentru alţii, dnul Ianoşi este şi rămîne doar fostul instructor al CC. Contribuţia sa remarcabilă la cunoaşterea în România a culturii ruse şi germane este ignorată sau aruncată în derizoriu. Faptul că una din cele mai bune cărţi apărute în perioada ceauşismului cel mai apăsător, *Jurnalul de la Păltiniş* al dlui Gabriel Liiceanu, a apărut şi cu ajutorul lui I. Ianoşi este uitat. Şi O. Paler, şi I. Ianoşi, la un moment dat al biografiei personale, au fost apropiaţi de partidul comunist. În biografiile lui Eliade, Cioran sau Noica, au existat mai scurte sau mai lungi episoade legionare, pe care mai tîrziu le-au dezavuat public (Cioran) sau au încercat să le uite (Eliade, Noica). Tuturor li se refuză dreptul la penitenţă discretă, la o reconsiderare personală a greşelilor, li se cere să îşi pună cenuşă pe cap, în public, la o oră de maximă audienţă. Pentru Eliade sau pentru dl Paler un drum al Damascului, undeva pe parcursul vieţii sau al operei, este exclus, Eliade rămîne difinitiv un legionar, iar dl Paler un criptocomunist. Experienţa lui Saul din Tars nu poate fi repetată, iar spovedania trebuie să devină publică, să satisfacă galeria.

Este ciudat, dar intelectualii români s-au împărţit în procurori şi avocaţi ai apărării, pentru o judecată senină, tolerantă, critică, neutră, rămînînd foarte puţini disponibili. Procurori intratabili analizează fenomenul cultural românesc al secolului trecut. Cel mai intransigent pare dl Paul Goma, adjuncţii săi putînd fi dna Alexandra Laignel-Lavastine, dl Grigurcu sau dl Mihăieş. Mai sînt şi alţii care pot intra în grupul de procurori. Şi apărătorii din oficiu sînt la fel de intransigenţi, şeful baroului putînd fi considerat actualul preşedinte al Academiei Române, dl Eugen Simion. Şi unii, şi alţii realizează o plasare total inadecvată a obiectelor analizate: fenomenele culturale sînt situate în contextul social şi politic al momentului. Un bizar fenomen de voluntariat îi animă pe intelectualii români, făcîndu-i periodic să se înroleze sub un steag de ocazie. Este acuzat dl Paul Goma, de către Uniunea Scriitorilor, de manifestări antisemite, imediat 200 de intelectuali sar în apărarea acestuia, amintind de trecutul său eroic, dar ignorînd senin incongruenţa dintre acel trecut şi manifestarea sa recentă, condamnată de US. Este amendat legal dl Mihăieş pentru discriminare, imediat 200 de volintiri cer ca dlui Mihăieş să nu i se aplice legea pentru că este de-al nostru, din cei buni. Legea este pentru cei răi, desigur. A declarat un adînc cunoscător că dl Patapievici este un conservator reacţionar, imediat un desant îi devastează curtea autorului, fără prea multe scrupule. Intelectualii români, asemănători restului populaţiei, visează să înalţe pe băţ pielea caprei vecinului. Ar putea fi o explicaţie pentru lipsa reală a unor proiecte intelectuale de reformă a societăţii româneşti. Ultima ispravă a dlui prof. Mihăieş indică, cu supramăsură, defectele şi incapacitatea intelectualilor români de a se situa măcar în vecinătatea adevăratelor probleme ale României.

Smaranda DUMITRU
Bucureşti
dumitru_smaranda@idilis.ro

Inepuizabila manea

Numele de manea vine din limba turcă. Acolo era vorba de poezie populară de dragoste în care rimează versurile 1-4 şi 2-3.

Am auzit prima oară această denumire cînd aveam 20 de ani, în 1984. Un lăutar mai vîrstnic spunea că el nu cîntă manele. Am ascultat exemplele şi mi-am dat seama că erau cîteva cîntece pe care le auzisem pentru prima oară în 1983 la un camping de lîngă Mamaia. Am fost surprins atunci că aproape la fiecare casetofon auzeai „Cenuşăreasa", melodie pe care mi-o ceruseră colegii din armată, eu crezînd că-i o glumă i-am întrebat dacă nu vor Albă-ca-Zăpada şi... am scăpat doar cu planton schimbul 2 trei seri la rînd.

În perioada '85-'89 am auzit termenul de manea folosit şi de compozitori de muzică uşoară cînd vorbeau de o slabă compoziţie.

În Ţăndărei (1990) am văzut la Casa de Cultură din localitate un concert cu formaţia Odeon, în opinia specialiştilor mama manelelor după care furase „Cenuşăreasa" celebra Azur din Brăila. Concertul a durat mult peste aşteptări, după ce primul spectator a urcat pe scenă să dea bani pentru o dedicaţie, am asistat între melodii la adevărate pelerinaje şi pomelnice scenice.

Prin '90-'91 chitaristul meu din liceu cînta cu formaţia Azur '90. Un alt Azur a mai existat în aceeaşi perioadă; se numea Super Azur. În acelaşi timp trei variante de grupuri Azur făceau turnee prin ţară. Sălile erau arhipline, aveau şi două spectacole pe seară.

Apoi concertele de gen au dispărut. Eu n-am văzut în ultimii 10 ani un afiş în care se anunţă că Gică Caltaboş cîntă singur la Polivalentă sau la Sala Palatului. Din cîte ştiu eu nunţi pot fi în trei zile ale săptămînii.

Cîntecele de manele au apărut în '80-'81. Atunci începeau să se vadă efectele apocaliptice ale revoluţiei culturale începute de Ceauşescu în '71, revoluţie care continuă în variante cosmetizate pe ecranele marilor televiziuni şi în FM-urile noastre. De la instaurarea regimului comunist, anticorpii prostului-gust s-au împuţinat încet, dar sigur. Cei mai lipsiţi de ei au fost şi sînt ţăranii (ei şi majoritatea copiilor lor) care au rămas acasă ori au ajuns la oraş. Aici cred că ajungem la procentul de 70% ascultători de manele, un procent real dovedit de sondaje. Pentru cei ce vor muzică cu text în limba română, mass-media oferă aceeaşi Mărie cu altă pălărie. Trebuie să recunosc că soliştii vocali de manele cîntă *live* mult mai bine. Au voci mai bune şi trăire superioară clonelor muzicii vestice (hip-hop, pop sau dance) şi uneori textele lor neporcoase mă amuză.

Poate face *playback* şi o surdo-mută? În pricipiu da, ar spune un orb. Ar zice nu, un om cu vederea bună şi un minim simţ al ritmului. De auzit, auzim toţi nesurzii, în schimb, la ascultat, se schimbă lucrurile. Auzitul e un procedeu bio-mecanic. Ascultatul presupune ceva dincolo de noi. Parafrazîndu-i pe Sculi & Maldăr, simplific; muzica e dincolo de tobe.

Am apelat la celebrii eroi de serial pentru că, din păcate pentru mulţi români, limba română e aproape la fel de străină ca engleza.

Ştefan MARDALE
stefanmardale@yahoo.com

Muntenia pentru un clujean

Citesc cu mare plăcere *Dilema veche* ori de cîte ori am ocazia, de fapt cam în fiecare săptămînă; admir articolele care reflectă de cele mai multe ori realitatea noastră cea de toate zilele; am o propunere: să scrieţi despre o posibilă antiteză între Ardeal, Moldova, Muntenia, Oltenia. Nu de alta, dar ori de cîte ori trec Carpaţii spre minunata noastră Capitală, am ocazia să descopăr adevărate aberaţii comportamentale şi umane, de genul refuzul taximetriştilor de a te duce undeva, iar dacă totuşi acceptă această favoare *(nota bene!!* – pe banii tăi), de cele mai multe ori nu au să-ţi dea rest, hoţie care te paşte la tot drumul, figura fixă, tembelă a oamenilor, suspiciunea cu care te privesc cei cărora le mulţumeşti (mi s-a întîmplat într-un supermarket să mulţumesc la plecare şi am fost aţintit cu o privire curioasă-bovină şi am întrebat dacă ceva nu este în regulă, iar răspunsul a fost unul atomic şi comic: „Sînteţi primul care face aşa ceva"!!!!). Am văzut toată ţara, dar din motive de studiu sînt nevoit să vin des în Bucureşti şi să constat că în acest oraş lumea e cu susul în jos. Oamenii nu vorbesc, răcnesc unul la altul (mi s-a explicat că este o chestie generală), mîncarea la restaurant este de obicei puţină, servită prost şi arogant, şi nu în ultimul rînd scumpă. Sînt din Cluj şi pentru mine Muntenia este pur şi simplu altă lume şi acelaşi sentiment este împărtăşit de foarte mulţi prieteni. Nu spun că acest oraş este raiul pe pămînt, dar este atît de diferit, oameni amabili, taximetrişti care au rest, oameni care nu răcnesc, civilizaţie, *mon cher*. Nu spun că aici nu sînt tembeli, escroci, ţigani, dar totuşi, totuşi, să fim serioşi, sînt parcă mai altfel. Din observaţiile mele, Bucureştiul în momentul de faţă reprezintă un fel de mahala sordidă de Istanbul. Are locuri frumoase, oameni deosebiţi, teatre, cultură, librării, dar sînt eclipsate de metehnele balcanico-turco-miticeşti şi de locuitori extrem de dubioşi. Din păcate, lucrurile bune sînt eclipsate. În speranţa unei teme viitoare pe subiectul propus, acelaşi cititor fidel,

C. KEGEL
cristikegel@yahoo.com

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"*

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Singurătatea**
- **În ce mai cred oamenii?**
- **Ce înseamnă să fii informat**

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.340 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O cultură, două culturi, trei culturi și de la capăt

Un foarte simpatic amic indian, Raghavendra Gadagkar, specialist în obiceiurile viespilor, a aplicat acum cîțiva ani colegilor săi dintr-un Institut de Studii Avansate o grilă de analiză comportamentală, care să departajeze net între savanții umaniști și cei ai științelor naturale. Avem de-a face, declarase el, în final, cu două „culturi“ distincte, marcate prin trei caracteristici: *social scientists* stau jos cînd vorbesc, *natural scientists* stau mai curînd în picioare. Cei dintîi preferă să-și citească discursul, ceilalți preferă să vorbească liber. În sfîrșit, cei dintîi folosesc citatul în mult mai mare măsură decît ceilalți. Am putea dezvolta această dihotomie pînă la deriziune. *Social scientists* sînt mai singuratici, *natural scientists* – mai deschiși lucrului în echipă, primii vorbesc mai mult despre politică, sînt, preponderent, naturi militante și, parcă, adoptă mai ușor vegetarianismul decît ceilalți. Și așa mai departe. E un joc practicat isteric de un *best-seller* din 1959 al lui C.P. Snow *(The Two Cultures)*. Dar „cultura“ nu s-a născut nicăieri în lume, și cu atît mai puțin în spațiul european, pe două culoare paralele. De la presocratici la Aristotel și de la Aristotel la Descartes, Pascal, Kant și Goethe, „fizica“ a trăit simbiotic cu „metafizica“, în aceeași ogradă și, adeseori, în aceeași minte. Goethe, mineralogul, opticianul, botanistul și poetul Goethe aruncă în aer toate dihotomiile: ochiul – „marele simț“ al grecilor – unifică, în același elan, observația cu *„theoria“*, empiricul cu speculativitatea. Cînd Dilthey, în 1883, lansează, pe marea piață a ideilor occidentale, termenul *Geisteswissenschaft* („știința spiritului“), el nu evacuează, din perimetrul disciplinei pe care o întemeiază, nici conotația „științificului“ (științele spiritului sînt *științe* ale lumii spirituale, ale „culturii“, vor spune alții, sau ale „valorii“, dar nu mai puțin *științe),* nici pe aceea a practicilor „experimentale“ (e vorba, spune Dilthey, despre „o știință *experimentală* a fenomenelor spirituale“). Cine vede mereu *două* culturi ratează un întreg univers de corelații, punți, bucurii asociative.

Un cunoscut sociolog german, Wolf Lepenies, alege să vorbească mai curînd despre *trei* culturi. El observă că, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, între științele naturii și științele spiritului își face loc o disciplină nouă, sociologia, a cărei ambiție e să introducă în cercetarea vieții sociale „geometria“ metodologică a cercetării naturii. Auguste Comte, a cărui statuie domină Place de la Sorbonne, forțează intrarea în curtea de onoare a celebrei universități, unde locurile de prestigiu revin lui Victor Hugo și lui Louis Pasteur. Sociologia e o disciplină a intervalului și un agent al modernității. Desprinsă de umorile critice ale intelectualilor umaniști și de derapajele lor utopice, sociologia se ține în același timp departe și de amoralitatea științelor exacte. Ea vrea să fie rece, dar normativă moralmente, rațională, dar aptă să înlocuiască religia. Între timp, lucrurile se complică. Reprezentanții științelor spiritului asumă tot mai apăsat ambiții și exigențe ale științelor naturii: indiferent dacă se ocupă de subiecte „diafane“, ei invocă proceduri „riguroase“, inflexibilități metodologice solemne. „Științificul“ și „obiectivitatea“ devin adevărate superstiții. Asta în timp ce reprezentanții științelor naturale se manifestă, dimpotrivă, tot mai prudent: au probleme de etică, intersectează metafizica și, nu o dată, își descoperă afinități cu experiența mistică. Pe scurt, „umaniștii“ devin tot mai țepeni, iar campionii științelor naturale – tot mai lirici... Umaniștii devin mai „naturaliști“, iar naturaliștii – mai „umaniști“. Între cele două culturi se instalează un complicat raport dialectic, așa încît Odo Marquard poate vorbi, în 1985, despre „inevitabilitatea științelor spiritului“. Teza lui este că științele spiritului sînt mai tinere (mai moderne?) decît științele naturale. Vico vine *după* Descartes, Dilthey vine *după* Kant, marii fondatori ai umanioarelor (de la Winckelmann la Burckhardt) vin cam la o sută de ani *după* marele moment al „naturaliștilor“ (de la Galilei la Lavoisier). Rezultă că științele naturii sînt *provocarea* căreia îi *răspund*, compensatoriu, științele spiritului. Luminile științei au făcut ca lumea în care trăim să fie mai comodă, mai „rațională“, mai bine pregătită pentru viitor. Dar pentru toate aceste avantaje, s-a plătit și se plătește un preț. Pragmatismul științific produce o lume mai omogenă, dar mai necolorată, mai „obiectivă“ (adică mai neutră axiologic), dar mai arbitrară (adică în criză de repere, de „simț al orientării“), o lume în care istoria și – paradoxal – *natura* însăși devin realități secunde. Într-un asemenea context, științelor spiritului le revine funcția unei salutare reechilibrări. Ele readuc în scenă tradițiile, polisemia, hermeneutica, gustul estetic, preocuparea etică, interdisciplinaritatea. Științele spiritului nu se opun modernității, ci îi aduc un corectiv necesar și, prin aceasta, fac ca modernitatea să se poată instala fără pierderi colaterale. Ele fac, de asemenea, ca modernitatea să se poată *povesti*. (Pentru Marquard, științele spiritului sînt, prin excelență, „științe narative“, singurele capabile să reducă „atrofia narativă“ de care suferă omul contemporan.) Am putea spune că, în contextul modernității, științele spiritului asumă postura „păstrătorului“ și a „întîrzietorului“. Asemenea acelui misterios *katékhon* (invocat de Carl Schmitt) din a doua epistolă paulină către Thessalonicieni, ele opun rezistență precipitării eschatologice a lumii. „Umanistul“ e o frînă rațională în calea căderii accelerate a istoriei. Dar să nu mergem atît de departe. E destul să spunem că științele spiritului au avantajul de a grădinări modernitatea *din afara ei*, de a fi cenzura *modernă* a modernității.

...În rest, e mai bine să nu ne epuizăm în dihotomii. Spiritul european are alt traseu: de la o aurorală cultură *unică*, la *două* culturi specializate, apoi la *trei* culturi și, în perspectivă, din nou la *una* singură, totalizantă. Cît despre felurile în care se poate trăi cultura, ele sînt, ca aventurile lui Figaro, *mille tre...*

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Ministrul Culturii a anunțat că o avalanșă de aproximativ 650 de milione de euro se va prăbuși peste cultura română. Ce veți face în acest caz?

V-aș răspunde prin două citate. Unul din Mussolini, care cu puțin înainte de a atîrna cu capul în jos ar fi exclamat: „Pericolul german n-ar putea fi stăvilit decît stimulînd Germania spre alcoolism. Lumea de mîine va aparține băutorilor de apă“. Și altul dintr-un lipovean abțiguit, care la inundațiile din anii '70, stînd în apă pînă la brîu, în bufetul comunal, la una mică, i-ar fi răspuns primului secretar aflat în vizită de lucru prin județ și care promitea că va reconstrui din temelii căminul cultural proaspăt prăbușit: „Ce *camin*, tovarășe prim, nouă să ne faceți un nou *bafiet*“.

Ei bine, domnul Iorgulescu, care plănuiește o mare rețea de institute culturale rurale, pare că s-a îmbătat deja cu apa de ploaie din primăvara anului viitor, de vreme ce acei bani nu există în realitate, spre deosebire de *bafietele* sătești, care sînt și vor rămîne în continuare singurele bastioane ale culturii de consum rurale.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Mezalianța D.A.

Grupul Popular – pe numele său întreg Grupul Partidului Popular European (Creștini-Democrați) și al Democraților Europeni – este cel mai mare din Parlamentul European (264 de deputați), dar și cel mai amestecat. Din el fac parte Partidul Conservator din Marea Britanie, creștin-democrații germani, Partidul Social-Democrat din Portugalia, Forza Italia (plus alte două-trei așchii desprinse din fostul Partid Democrat-Creștin italian), ex-țărăniștii și udemeriștii noștri etc., plus (ca observatori) două partide din Albania, trei partide din Bulgaria, trei din Bosnia-Herțegovina și alții. Din punct de vedere ideologic este, așadar, destul de „risipit“: între valorile și politicile promovate de fiecare partid în țara lui există diferențe semnificative (de exemplu, între modelul economiei sociale de piață aplicat timp de decenii de democrat-creștini în Germania și neo-liberalismul economic susținut de Margaret Thatcher în Marea Britanie). În Europa însă toate aceste partide s-au regăsit, pe baza unui set minimal de valori comune, sub aceeași încăpătoare umbrelă. Unele au intrat în Grupul Popular „prin negație“: nu erau compatibile cu alte grupuri mai bine marcate ideologic, așa că au venit la populari, tocmai pentru că profilul lor este nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Acum vreun an, acest grup a început să le facă binișor cu ochiul unor partide românești, care s-au socotit și au decis: dacă tot e să intrăm în Europa, atunci să ne lipim de cei mai mari și mai tari. Așa încît, după ce pînă în 2004 îi criticaseră amarnic pe „neocomuniștii“ din PSD că doar mimează social-democrația și s-au umflat în pene că *ei* sînt singurii reprezentanți ai social-democrației mioritice, foștii colegi de partid ai domnului Traian Băsescu s-au trezit bine dispuși într-o bună dimineață și au zis, în deplin consens: de fapt, inima noastră bate *popular!* Foștii umaniști (foști liberali-sociali) au găsit și ei un citat potrivit în Titu Maiorescu și s-au decretat conservatori, adică – europenește vorbind – cam la fel ca „Madam Thatcher“, deci tot populari. Între timp s-au răzgîndit.

Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa (pe scurt, Grupul Liberal) are în Parlamentul European doar 90 de membri, fiind al treilea grup ca mărime, după populari și socialiști. Partidele din care provin sînt, în țările lor, mici, „elitiste“, dar căpoase: o țin una și bună cu valorile liberale. Astfel încît Grupul Liberal este compact și mai bine definit ideologic. Cei 16 observatori din România și Bulgaria sînt o zestre consistentă pentru un asemenea grup, care nu va avea niciodată șansa să ajungă primul (așa cum partidele liberale nu au șanse, într-un viitor previzibil, să cîștige alegerile din țările lor). Drept pentru care liberalii români și bulgari sînt primiți cu brațele deschise (căci sporesc grupul cu 20%), iar premierul Tăriceanu este chiar vicepreședinte al liberalilor europeni.

Cum ideea integrării în Europa provoacă, la politicienii români, nu doar bătăi de cap fizice, dar și neliniști metafizice, după ce acum vreun an s-a lansat măreața idee a constituirii unui partid de centru-dreapta, democrații le-au propus liberalilor nu doar să fuzioneze, dar și să dea buzna la Popularii Europeni. De săptămîni întregi, subiectul fuziunii e întors pe toate fețele, politicienii puterii se pronunță zilnic asupra lui, știriștii și comentatorii politici se dau de ceasul morții să țină poporul la curent cu această năzbîtie, lăsînd pe planul al doilea întrebări simple de genul „de ce nu se construiesc autostrăzi?“ sau „de ce reforma sănătății s-a transformat într-o telenovelă despre răfuiala cu doctorul Sorin Oprescu?“. Ceva mă face să cred că, dacă ministrul PD de la Transporturi și ministrul liberal de la Sănătate ar fi purtat la rever aceeași inimioară cu 12 steluțe (simbolul popularilor europeni), astăzi n-am fi zburdat pe autostrada București-Arad, nici n-am fi luat compensatele fără coadă. Subiectul fuziunii – ca și subiectul anticipatelor anul trecut – a fost o gogoașă care a sfîrîit în uleiul încins și cam rînced al politicii românești, pînă s-a ars. Acum, pentru ca electoratul să nu-i simtă gustul amar, e presărată cu zăhărelul principiilor: liberalii le au pe-ale lor, democrații pe-ale lor, și cu brațe ca oțelul vor culege împreună mușețelul guvernării, alături de populari udemeriști și de răzgîndiții populari conservatori. Poate și cu populari ex-țărăniști, aduși pe ușa din dos în Parlament și blindați între timp cu popularul Ioan Talpeș, fost viceprim-ministru al social-democratului Guvern Adrian Năstase și fost consilier al popularului și iubitului președinte Ion Iliescu. Populari toți, săracii...

Apărute pe pășunea non-gîndirii politice postcomuniste și

ornate cu ceva frunze păstrate la ierbar de urmașii partidelor istorice, partidele românești încă nu-și cunosc identitatea și speră să o vadă în oglinzile de la Bruxelles, oferite cu un ochi închis de partidele europene. Numai că toată această joacă de-a fuziunea popular-europeană nu este altceva decît o formă de traseism politic colectiv.

ținerea de minte

„Tot ce s-a spus se dovedește mai devreme sau mai tîrziu ca o inepție, dar dacă o spunem cu convingere, cu cea mai neverosimilă vehemență care ne stă în putință, nu-i chiar o crimă, spuse el. Ce gîndim vrem să și spunem, spuse Reger, și în fond multă vreme nu avem pic de liniște pînă n-am spus-o, dacă o trecem sub tăcere, ne sufocăm. Omenirea s-ar fi sufocat de mult dacă în cursul istoriei ei ar fi trecut sub tăcere inepțiile gîndite, orice ins care tace multă vreme se sufocă, nici omenirea nu poate tăcea multă vreme, și ea se sufocă, chiar dacă este o inepție ce gîndește individul, ce gîndește omenirea și ce a gîndit vreodată omenirea O dată sîntem artiști ai discursului, o dată artiști ai tăcerii și ne perfecționăm în această artă la extrem, spuse el, viața noastră este interesantă exact în măsura în care ne-am putut dezvolta arta discursului și arta tăcerii.“

(Thomas Bernhard, *Vechi maeștri*,
traducere din limba germană și prefață
de Gabriela Danțiș, Editura Paralela 45, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Simpatici, dar mici

Dragoş Paul Aligică a făcut în *Cotidianul* o analiză necruţătoare asupra stării doctrinare a PNL: „Noţiunea că PNL se sprijină pe o doctrină clară şi că această doctrină este «liberală» rămîne unul dintre miturile politicii româneşti (...). Azi, în toată lumea, atît dreapta, cît şi stînga se revendică în mare măsură de la liberalism. De aceea «liberalism» este la ora actuală unul dintre cei mai confuzi termeni ai lexiconului politic (...). Spectacolul filialelor PNL, afirmîndu-şi îndîrjite prin vot «identitatea liberală», ar fi comic dacă n-ar fi trist.“ Aligică analizează posibilele teme ale doctrinei PNL. Tradiţia partidului este ea însăşi problematică, pentru că „în cursul istoriei sale, traiectoria PNL a străbătut de la stînga la dreapta aproape întreg spectrul politic“. Apartenenţa la grupul liberal-democraţilor europeni este şi ea problematică pentru că „poţi găsi acolo un spectru larg de poziţii: de la stînga la centru-dreapta şi orice vrei între ei“, spune Aligică. Concluzia e dură: „ni se spune că PNL este «liberal» pentru că este «PNL» şi pentru că este afiliat la ceva european ce are în titlu cuvîntul «liberal»“. Singurul element care ar însemna un fel de doctrină ar fi „accentele radicale pro-piaţă ale unor lideri ce se angajează ocazional în retorica de tip Thatcher-Reagan.“

Dragoş Aligică are dreptate: liberalismul PNL este o formă identitară de redundanţă – eşti liberal pentru că eşti membru al PNL sau eşti membru PNL, deci eşti liberal, în rest nu e clar ce anume susţii. Dar ascunde asta o realitate mai profundă decît simpla inapetenţă a politicienilor români pentru doctrine? Cu alte cuvinte: ce ar mai putea însemna liberalismul astăzi în România? Ce ar conţine acest liberalism doctrinar?

Cum remarcă şi Aligică, singura constantă în discursul liberalilor de după 1989 e dată de cele cîteva idei pro-piaţă: reformă economică, privatizare, economie de piaţă. Dat fiind că la atît s-a redus liberalismul nostru, lansez următoarea ipoteză: doctrina liberală actuală şi-a epuizat resursele în România tocmai pentru că aceste cîteva idei au devenit practică, au devenit regula jocului.

În 1990 discutam despre modelul românesc de economie de piaţă, replică a celui suedez. Sloganul zilei era „nu ne vindem ţara“, terapia de şoc era demonizată ca formă supremă de cinism, în contradicţie cu protecţionismul fesenist, care în practică a falimentat încet, dar sigur, economia şi a sărăcit populaţia. Să comparăm atmosfera din 1990 cu cea din 2006. Privatizarea e aproape completă şi merge spre domenii în care chiar vest-europenii continentali nu s-au aventurat (utilităţi, energie). Guvernul social-democrat fost fesenist a tînjit în 2004 să capete de la UE ştampila de economie de piaţă (fără socială, fără model suedez); protecţionismul economic naţional e desuet în faţa pieţei unice (cifrele arată că România este mai integrată în UE economic decît politic sau instituţional). Doctrina liberală românească aşa cum s-a conturat ea în 1990 şi-a epuizat agenda, aşa cum liberalismul european şi-a epuizat agenda odată cu abolirea privilegiilor nobiliare, acceptarea capitalismului, egalitatea în faţa legii (inclusiv votul universal) şi cu despărţirea Bisericii de Stat.

Ateţie, nu spun nici pe departe că PNL şi-a pus în aplicare agenda. PNL a fost mai degrabă un jucător de mîna a doua, singura dată cînd s-a apropiat de un rol central a fost în 2004, dar i-a trecut. În realitate, falimentul economic din vremea lui Văcăroiu, terapia de şoc prescrisă de FMI Guvernului Ciorbea şi necesitatea economică pur şi simplu au făcut treaba liberalior. În plus, tranziţia a fost de aşa natură în toate ţările foste comuniste încît baza transformării nu putea fi decît liberală. O economie comunistă nu se lecuieşte printr-un altfel de dirijism, cum a crezut Ion Iliescu. S-a întîmplat la fel în tot estul Europei, indiferent dacă proiectul liberal a fost asumat de la început şi aplicat consecvent (ca în Cehia) sau principiile liberale au fost respinse oficial şi aplicate în practică (ca în România, dar parţial şi în Polonia).

Dezbaterea despre doctrina şi identitatea PNL contează de fapt doar cînd se pune problema fuziunii cu PD. Este deci o contrareacţie, identitatea liberală se contruieşte acum printr-o negaţie: nu sîntem ca ăştia. Este prea puţin. Paradoxal sau nu, identitatea prin negare este însă elementul comun al grupării europene de care aparţine PNL. Singurul punct în care mă despart de analiza lui Dragoş Aligică este cel referitor la liberalii europeni. ALDE e o grupare eterogenă, într-adevăr, dar nu se poate spune că se situează la stînga. E mai degrabă un club de partide mici, cu personalitate multă şi putere puţină, care acceptă piaţa fără rezerve (spre deosebire de socialişti), dar resping provincialismul şi naţionalismul partidelor mari de la dreapta (PPE).

Liberalii europeni au ceva cosmopolit, sofisticat, de bonton. Sînt federalişti (la nivel UE) şi consecvenţi pro-extindere, distanţîndu-se şi de obsesiile stîngiste ale socialiştilor, ca şi de năduşeala provincială a multor populari. Sînt simpaticii care se vor, altfel, ai Europei. Problema este că analizînd partidele din ALDE se poate vedea că toate sînt marginale la ele acasă, cel mult partide-pivot în diferite coaliţii. Liberal-democraţii britanici aduc cei mai mulţi membri. Sînt al treilea partid într-un sistem clasic bipartit, urmaş al vechilor *whig,* mai semnificativ în Parlamentul European decît acasă. Liberalii germani sînt tradiţionala vioară a doua pentru guvernele creştin-democrate. Din Franţa apare UDF, partidul despre care răutăcioşii spun că îi reuneşte pe cei de dreapta care nu sînt nici cu Chirac, nici cu Le Pen. Cam acestea sînt grupările mari din ALDE (al patrulea ca importanţă ar fi PNL), în rest sînt partiduleţe mici din diferite ţări, cu cîte doi-trei membri. Cluburi de oameni interesanţi adunaţi laolaltă de sentimentul comun că sînt altfel decît curentele majore din societăţile lor.

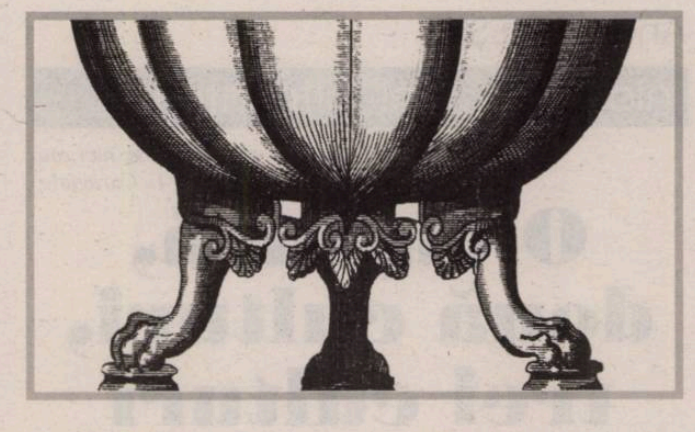

Sentimentul comun nu ţine însă loc de doctrină pentru PNL. Este perfect legitim să vrei să fii un partid mic şi bine conturat, dacă îţi asumi asta şi nu o faci doar din încăpăţînare. La o adică, PNL e deja în Europa din acest punct de vedere.

presa despre...

Un fel de prilej de sărbătoare

„Greşelile PNL au fost strategice, de la împărţirea portofoliilor guvernamentale – unde liberalii s-au luptat pentru ministerele grele, cu impact la populaţie – la intrarea în jocul lui Băsescu, în logica războiului din care nimeni nu a ieşit neşifonat. Cea mai mare eroare este însă rolul de avocat pe care partidul şi l-a asumat public în apărarea lui Dinu Patriciu, cînd singura poziţie democratică şi onorabilă ar fi fost pledoaria pentru un proces corect. Traian Băsescu este atît de puternic şi de popular încît şi criticile întemeiate ale liberalilor – cum sînt cele pe strategia naţională de securitate – riscă să treacă drept nedemne atacuri antiprezidenţiale. Chiar dacă la finalul acestei guvernări vom constata că, tehnic, reuşitele cabinetului condus de Tăriceanu sînt mai însemnate decît eşecurile, din punct de vedere economic situaţia însă nu poate fi decît încă departe de aşteptările alegătorilor. Iar integrarea în UE la 1 ianuarie 2007, care ne va aduce înainte de alegeri şi prima iarnă fără subvenţii la căldură, nu va fi un prilej de sărbătoare la PNL. Neîmplinirile guvernării şi constrîngerile integrării se vor deconta aproape sigur la PNL.

Politician cinic, şeful statului a făcut probabil aceste calcule încă de după alegerile din 2004, cînd liberalii mai ciocneau paharele cu şampanie şi-şi făceau vise de guvernare cu sfîrşit fericit. Sigur de refuz, ideea forţării fuziunii i-a aparţinut în totalitate, în ideea că PNL va fi demonizat tocmai din acest motiv.

Planurile democraţilor, asimilaţi lui Băsescu, vizează un cîştig substanţial la alegerile din 2008, chiar dacă victoria presupune abandonarea partenerilor de guvernare, imediat după admiterea în Uniunea Europeană.“ (Ioana Lupea, *Evenimentul zilei*, 28 februarie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Soarta şi destinul mi te-au scos în cale...

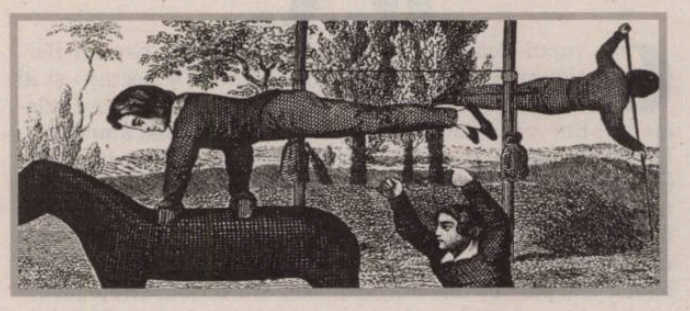

Din zece milioane de corupţi, coruptibili şi corupători, urmează să fie judecaţi cîteva zeci. Cam asta e aritmetica simplă a marii curăţenii de primăvară de anul acesta. Românii dau şi primesc şpagă pe o largă scară socială – mare plictiseală chiar să scrii treaba asta. Însă nu vor fi pedepsiţi decît cascadorii. Băieţii de show, de la partide şi afaceri vizibile, să ia seamă Uniunea că ne-am făcut băieţi cuminţi.

E la fel ca în cazul dispariţiei copilului în pădurea din Dobrogea (unde mulţi am stat şi am rîs în vreme ce cîţiva chiar au căutat). La final, cînd a fost găsit mort, nici unul dintre noi ăştia, spectatorii, nu s-a simţit vinovat. Nici unul nu s-a omorît cu firea: ştirile, se ştie, sînt o formă de artă (neagră, îndeobşte). După cum *reality-show*-urile sînt adevăratele emisiuni de actualităţi...

Şi totuşi: vinovaţi că nu se pot face bani cinstit în România nu sînt doar corupţii, mari sau mici, comunişti sau liber-schimbişti. De vină sînt şi mîinile întinse pe sub masă, zeci, sute, mii. Mîinile înţepenite şi care nu se apucă de altceva pînă nu le ungi. Mîinile paralizate în nemişcarea de veacuri pe care poeţii o cîntă şi pe care patronii o urăsc. Ar răspunde prezent la apelul corupţilor (dac-am avea aşa un obicei) şi milioanele de oameni care ori nu muncesc pentru banii pe care îi iau, ori iau bani degeaba. Salariu sau şpagă – cine mai poate face diferenţa?

S-o luăm sistematic. Cu statul e clar că nu poţi să faci *business* fără să dai. La fel a început să se întîmple şi în privat. Primeşti un contract dacă întorci o parte din bani. Nu la patron, la angajatul care îl fură pe patron. Sau la patronul care vrea să scape de taxe. Obiceiurile astea fanariote nu-s neapărat o invenţie bucureşteană. Atena, Sofia, tot Balcanul miroase a peşcheş şi a zeciuială privată. Are buzunare largi, lăsate aşa indiferent de moda care ne vine pe fax de la *couturier*-ul de la Bruxelles. Aerul stătut al Orientului rămîne bine închis în cufere prin care nu fluieră niciodată vîntul şi pe unde nu-şi bagă niciodată nasul băieţii de la fisc.

Să urci şi să cobori în societăţile astea e deci o chestie de charismă: aceea a personajelor de pe bancnotele tale. Mobilitatea socială se face mecanic, pe o scară rulantă alimentată cu fise (nu te urca pe ea pînă nu te asiguri că ai destule!). Respectul se cîştigă cu clinchetul de la casa de bani selectat ca ton de apel la mobil. Soarta sau destinul e o treabă de ursitoare, cum ne învaţă manelele. Însă chiar şi supranaturalul e o treabă de şpagă şi şmen. Nici o vrăjtoare nu începe descîntecul fără să ardă – în fals – bancnota de 500 de mii pe care i-o întinde amărîtul de corupător. Un biet om care vrea să ştie dacă mîine vin bani fără muncă – asta e ultima speranţă de *cash-flow*.

Ar trebui poate să tratăm cu mai multă decenţă şi smerenie procesul ăsta al corupţiei. La fel ca la procesul moşierilor de-acum 50 de ani însă, lumea se împarte brusc în imaculaţi şi monştri. În exploatatori (de situaţie) şi exploataţi (din neatenţie). Şi totuşi, n-avem nici un argument moral să zîmbim. Nici să ne bucurăm că se face dreptate. Avem dreptate doar să ne fie ruşine. Ştie fiecare de ce. Ştie chiar şi fiul meu care s-a întors de la grădiniţă spunîndu-mi că nimeni n-a luat notă mare, aşa că n-am de ce să-l cert!

În epoca marilor descoperiri geografice, teritoriile erau numite cîteodată după un obicei curios observat la indigeni în primele minute de după contactul cu europenii. Aşa se face că au existat pînă de curînd insule cu nume atrăgătoare, precum cea a Hoţilor. Nu ştiu suficientă istorie, însă poate mă lămureşte cineva: numele o fi fost dat după o analiză a politicii şefului de trib sau pur şi simplu după mai multe întîlniri cu vreo tradiţie practicată, la nivel de masă, de localnici?

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Raportul secret

Iosif Visarionovici Stalin a murit pe 5 martie 1953. Primul Congres al Partidului ţinut în absenţa sa, al douăzecilea, a început pe 14 februarie 1956, cam cu aceeaşi compoziţie a delegaţilor şi a Prezidiului. Congresul a început cu un moment de reculegere în memoria celor dispăruţi din mişcarea comunistă mondială: Iosif Visarionovici Stalin, Klement Gottwald (fost preşedinte al Cehoslovaciei şi secretar general al partidului comunist) şi Kyuichi Tokuda, secretar al Partidului Comunist Japonez, decedat în exil). Protocolul era respectat, dar modestia omagiului adus lui Stalin, pînă atunci incontestabilul geniu în timp de pace şi război, dădea semnul unei falii în atît de bine reglatul mecanism al congreselor care aprobau în unanimitate proiectele conducătorilor. Şi dacă urma o surpriză, autorul ei nu putea fi decît unul dintre membrii conducerii. Hruşciov, noul secretar al Partidului, vechi membru al nomenclaturii, cu funcţii de răspundere care îi asigurau o bună cunoaştere şi o solidă complicitate la toate crimele produse în numele dictaturii proletariatului, propusese includerea în raportul prezentat la Congres a unui capitol dedicat cultului personalităţii şi consecinţelor sale, iar doi-trei membri de partid reabilitaţi să fie incluşi pe lista vorbitorilor. „Propui ca foştii condamnaţi să ne judece pe noi", i-ar fi răspuns Kaganovici, un lider cu mîinile mînjite de sînge, deloc interesat în modificarea principiilor de comportament ale partidului-NKVD.

Raportul oficial a produs toate cifrele necesare demonstraţiei marşului triumfal al URSS spre supremaţia mondială în materie de tehnologie şi umanism. Şi totuşi o ureche atentă putea să distingă o timidă redistribuire a accentelor menită să limiteze puterea organelor centrale. Dar Hruşciov nu renunţase la intenţia sa, aşa că la şedinţa finală, de închidere a Congresului, pe 25 februarie 1956, el a dat glas celebrului Raport secret intitulat „Despre cultul personalităţii şi efectele sale". În bună parte improvizat (cf. Roy Medvedev), raportul a detaliat represiunile ilegale de masă declanşate şi aprobate de Stalin (e vorba despre milioane de morţi şi zeci de milioane de încarceraţi, majoritatea fără procese sau cu procese măsluite), a vorbit despre torturile îndurate de deţinuţi, unii dintre ei importanţi lideri comunişti, a citat scrisorile lor de dinaintea execuţiei, a dat la iveală conflictul dintre Lenin şi Stalin şi dorinţa lui Lenin ca Stalin să nu mai facă parte din conducerea Partidului Comunist sovietic, despre circumstanţele suspecte ale morţii lui Kirov (lider comunist al organizaţiei din Leningrad), despre modul catastrofic în care Stalin a condus forţele armate în primele luni ale atacului hitlerist, provocînd imense sacrificii omeneşti. Hruşciov nu s-a referit aproape deloc la inocenţi, la cei care nu făceau parte din opoziţie (reală sau presupusă), la cei care au murit cu milioanele pentru că au fost într-un loc nepotrivit la un moment nepotrivit. Dezvăluirile lui Hruşciov nu erau o noutate pentru deţinuţii Gulagului şi rudele lor, pentru o seamă de prestigioşi intelectuali occidentali, pentru mulţi oameni simpli, victime, complici, martori. Un Raport poate fi ţinut secret, masacrarea a milioane de oameni lasă urme. Raportul nu a fost discutat în Congres, tot aşa cum nu a fost discutat de către activul de partid de la diverse nivele. S-a spus că Hruşciov a folosit raportul pentru a se debarasa de rivalii săi la conducere, alţii au crezut chiar că el a încercat să revigoreze suflul iniţial al comunismului, debarasîndu-se de ceea ce îi întuneca imaginea. Oricum, o schimbare s-a petrecut: s-a încercat reabilitarea celor condamnaţi pe nedrept (eliberarea din lagăre începuse imediat după moartea lui Stalin), au început să apară studii care încercau să detecteze cauzele unei represiuni desfăşurate fără a da naştere vreunei împotriviri semnificative, s-a produs un reviriment în artă şi literatură, a apărut generaţia „dezgheţului", mai eficientă decît ideologii ei. Cum observa o comentatoare a ziarului *Moskovskie Novosti,* dezgheţul n-a devenit primăvară. Comuniştii ruşi n-au vrut sau n-au putut să privească adevărul în faţă. Comuniştii ruşi, de la vîrf şi de la bază, n-au vrut să „întineze idealurile înalte", să renunţe la bunele şi relele unui sistem care le favorizase cariera: bîrfeau, criticau în bucătărie, dar învăţaseră deja proverbul „cînd tai pădurea, sar surcelele". Surcelele erau prietenii şi foştii lor tovarăşi de idei. Comunismul nu s-a prăbuşit ca urmare a loviturilor date de capitalism, zidurile sale s-au prăbuşit pentru că „bustenii" nu erau din esenţe tari, ci din hîrtia zdrenţuită a rapoartelor secrete.

globul cubic

Vin englezii

Ceea ce – în anumite cazuri – oamenii de ştiinţă numesc transferuri de populaţie este suma unor decizii individuale luate de cetăţenii unor ţări cînd consideră că nu sînt suficient de liberi, că în altă parte pot cîştiga mai bine sau se pot simţi mai confortabil între alţi oameni decît alături de cei în mijlocul cărora s-au născut. Unii cred că asta e o tragedie. Alţii privesc fenomenul cu mai multă îngăduinţă pentru că nu toţi emigranţii pleacă pentru totdeauna, iar experienţa dobîndită în alte părţi nu face decît să îmbogăţească patria vremelnic părăsită.

Nostim în această situaţie este că raiul unora este infernul care ar trebui părăsit urgent de cei născuţi acolo. În această ordine de idei aflăm cu oarecare uimire că în ultimii zece ani emigraţia din Anglia s-a dublat: în 2005, 359.000 de persoane au plecat din Regatul Unit. Sînt emigranţi cu o bună calificare profesională – din şase posesori de diplomă, unul emigrează. După cum observă presa, e cea mai mare proporţie atinsă de ţările occidentale. E adevărat, în acelaşi an, 582.000 de străini s-au stabilit aici pentru o perioadă mai mult sau mai puţin lungă. „Conform unui sondaj Yougov, 54% dintre britanici ar dori să se stabilească în altă parte decît în ţara lor natală. Tradiţional, emigraţia avea cinci direcţii: Australia, Noua Zeelandă, Canada, Africa de Sud şi Statele Unite. De cînd există posibilitatea de a lucra liber în ţările Uniunii Europene, un număr din ce în ce mai mare de britanici a traversat Canalul Mînecii. (...) De ce întorc britanicii spatele insulelor lor, într-o perioadă cînd economia naţională merge bine şi şomajul e mic? Trei din patru invocă prezenţa unei alte calităţi a vieţii sub alte ceruri. Vor să fugă de viaţa prea scumpă, de impozitele mari, de criminalitate, de aglomeraţia de pe şosele. Sînt nemulţumiţi că au o locuinţă mică şi că plouă mereu. Într-o ţară cum e Noua Zeelandă, nou-veniţii nu sînt neapărat mai bine plătiţi ca în Regatul Unit, dar cu acelaşi venit pot să trăiască mult mai bine". *(Le Monde,* 21 februarie 2005)

În Australia se poate trăi mai aproape de natură, în Franţa şi Spania, casele sînt mai ieftine. Statisticile spun că aproximativ două milioane de britanici au o casă în altă parte decît pe insulele lor. Majoritatea sînt pensionari. Dacă Franţa se teme de instalatorii polonezi, ţările din estul şi centrul Europei ar trebui să se pregătească pentru asaltul pensionarilor britanici. E de sperat că se vor comporta paşnic. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Rusia

La mijlocul lui iulie, şefii statelor G8 se vor reuni la Sankt Petersburg. Nu este un *summit* ca oricare altul. Este *summit*-ul care va consolida prezenţa gazdelor în grupul de elită al primelor democraţii industrializate ale lumii, deşi Rusia nu este nici o putere industrială, nici o democraţie. Cu un PIB pe locuitor nu foarte diferit de cel al României* şi cu o economie care se susţine exclusiv pe seama exportului de materii prime, Rusia, care oricum nu a reuşit nicidoată să atingă standardele democratice occidentale, cunoaşte, de cîţiva ani, un regres democratic evident. În aceste condiţii, mulţi din liderii ţărilor G8 nu sînt prea fericiţi să se reunească la Sankt Petersburg. Prezenţa lor acolo ar putea fi uşor interpretată ca sprijin pentru regimul Putin, un gest pe care aproape nici unul dintre ei nu este prea dispus să-l facă acum. Circulă prin cabinetele occidentale ideea unei reuniuni preliminare a fostului G7 pentru a decide ceva în legătură cu *summit*-ul din Rusia ceea ce, firesc, enervează la culme Kremlinul.

În presa americană se pot vedea semnele unei nelinişti în privinţa relaţiei cu Rusia. La Washington, există sentimentul nebulos că trebuie făcut ceva, dar nu se ştie încă ce anume. Acum o lună de zile, vicepreşedintele Cheney a adunat în biroul său experţi independenţi în problemele Rusiei şi a discutat cu ei despre o abordare mai dură a Rusiei. Cumva în replică, secretarul de stat Rice a convocat propriul ei conclav de experţi acum două săptămîni. Se pare că, în biroul secretarului de stat, concluziile au fost mai puţin musculoase, dar tot încordate. Sentimentul că Rusia trebuie abordată altfel pluteşte în aer nu de ieri, de azi. Anul trecut, doi influenţi congresmani, Cristopher Cox şi Tom Lantos, unul republican şi altul democrat, au introdus în legislativul american o moţiune prin care cereau suspendarea Rusiei din G8 pe motiv că această ţară a eşuat în tentativa ei de a avea o tranziţie de succes de la comunism la economia liberă de piaţă, de la statul poliţienesc sovietic la o democraţie sigură şi stabilă. În faţa acestei frămîntări americane, într-o recentă conferinţă de presă, Vladimir Putin s-a enervat într-atît încît a evocat apăsat prietenia sa personală cu George W. Bush şi a trimis literalmente la dracu' pe toţi aceşti „sovietologi" care nu înţeleg nimic din Rusia. Aici Putin are ceva dreptate. Nici unul dintre sovietologi nu a priceput, la finele anilor '80, că imperiul roşu agonizează. Dizidenţii ruşi strecurau spre Washington rapoarte în care descriau explicit sentimentul general al sfîrşitului. De pe străzile Moscovei, din viaţa de zi cu zi, se întrezărea sfîrşitul, se simţea că URSS este în fază letală. Din campusurile americane şi din birourile elegante de la Washington, sovietologii vedeau un imperiu solid şi înfricoşător care trece prin unele transformări; rapoartele dizidenţilor li se păreau subiective, pline de *wishful thinking.* Atunci sovietologii americani nu au înţeles nimic. De ce ar fi acum mai inspiraţi?

De la Washinton, Rusia se vede ca un jucător inconstant, greu de înţeles în termenii realismului, dar perfect explicabil în cheie simbolică. Rusia este un partener foarte util în chestiunea iraniană, dar deconcertant în atitudinea faţă de Hamas, chipurile activ în lupta cu terorismul, dar prietenos cu Siria. Rusia face toate aceste jocuri politice cu un scop simbolic: vrea să fie, pe mai departe, un mare actor global, să aibă un profil propriu şi o individualitate marcată. Altfel, în termeni pragmatici, Rusia nu cîştigă nimic şi nu pierde nimic din această politică externă contradictorie. Din vecini, dacă ar conta cu ceva în forjarea noii atitudini americane, se vede că Rusia trece printr-un moment de îngheţ. E tot mai agresivă, mai nervoasă, mai imperială. Vechile obiceiuri nu se vindecă uşor. Politica ei la Marea Neagră este elocventă. De pe străzile Rusiei, singurul loc de unde se poate diagnostica cu adevărat acest uriaş obosit, rapoartele ne arată chipul unei ţări în general sărace, fără apetit democratic şi cu sincere nostalgii imperiale, condusă de o oligarhie represivă.

În privinţa Rusiei de după 1991, la Washington s-au confruntat mereu două tendinţe. Prima evocă lecţia istoriei recente şi este deci mai vulturească. URSS a fost doborîtă de SUA printr-o politică de confruntare, masculină, conservatoare, plină de claritate morală şi lipsită de echivoc. Intransigenţa e cel mai bun tratament pentru Moscova – cum Rusia nu pare depatre de URSS, e logic ca SUA să meargă pe reţeta de succes. A doua tendinţă este mai analitică şi deci mai prudentă. Rusia nu mai e totuşi URSS şi, orice s-ar zice, nu mai este inamicul numărul 1 al Americii. Rusia poate fi, şi chiar este în anumite dosare foarte importante, un aliat adevărat. Ca atare, presiunea asupra Rusiei trebuie să fie politică şi politicoasă. În nici un caz Rusia nu trebuie sancţionată sau exclusă din formele de parteneriat existente. Undeva între tendinţe, se găseşte acum secretarul de stat american. Doamna

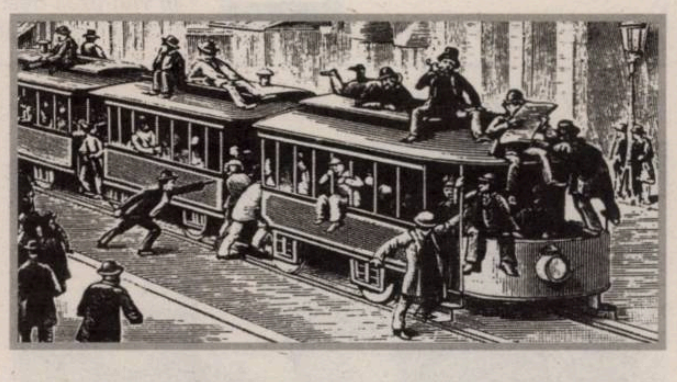

Rice a fost mereu un critic acerb al Moscovei lui Putin, dar nu pare susţinătorul ideii izolării punitive a Rusiei. Ca de obicei la Washington, decizia va fi în cele din urmă a preşedintelui, după ce, ideatic, strategiile de abordare diferită a Rusiei vor fi mai bine conturate. În orice caz, este de aşteptat ca pînă la vară SUA să schimbe ceva în relaţia cu Rusia.

* În clasamentul Băncii Mondiale, dat publicităţii în anul 2005, Rusia se află pe locul 69 în lume în privinţa PIB/locuitor, iar România pe locul 74. Rusia se află cu 20 de locuri sub media mondială a indicatorului şi la 46 de locuri distanţă de cea mai puţin performantă ţară a Grupului, Italia. Toate celelate 7 ţări ale Grupului se află în primele 23 de locuri ale clasamentului.

ready made

„Mult stimate d[omnu]le profesor,

Am fost rugat pe d. Chendi să facă bine să vă dea adresa mea din Pesta (Hotel Nádor), deoarece nu dispuneam de timp să vă scriu atunci. M-am mutat acum aici şi mi-am început cursurile şi suplinesc (confidenţial) şi pe dl. Ciocan, care şi-a luat concediu din motive sanitare.

Mulţumită Domnului, îmi merge bine şi am început să bombardez stînca întunerecului."

(Iosif Popovici, în *Scrisori către Ioan Bianu,* vol. III, Editura Minerva, 1976)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Ochelarişte

Ochelarii *pince-nez*
cu alură de fluture,-s
gata să-şi fluture
sticlele ne-
mişcătoare mereu,
ci numai cînd (după
dubla lor lupă)
ochiul e greu
de-o searbădă apă
care-mpînzeşte
şi limpezeşte
privirea mioapă
pe care o au
în amurg, ca şi-n zori,
unii clarvăzători:
Anton Pavlovici sau
Nenea Iancu, – cocheţi,
ambii, şi ne-
despărţiţi de *pince-nez,*
aceşti limpezi ocheţi
cu alură şi glanţ
de fluture-n rouă,
ce-ar zbura una-două
de n-ar avea lanţ.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Despre femei, atunci cînd nu e ziua lor

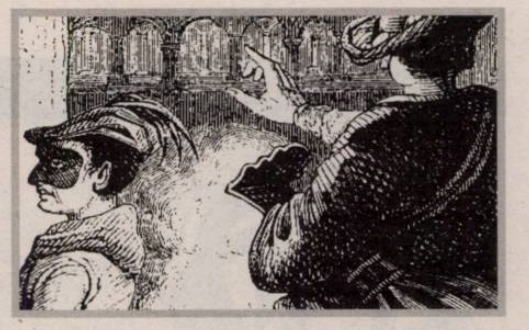

De la o vreme, întîlnesc la ore mici ale zilei mai multe femei. Eu sînt un bărbat român ce merge, o dată pe săptămînă, la ultimele ore ale nopţii, cu maşina spre un aeroport, iar ele sînt romîncele din staţiile RATB, ce aşteaptă pe la colţuri de străzi, cinci zile pe săptămînă, autobuze, trolee sau tramvaie. Nu numai eu le percep: dimineaţa, imediat după ora 5, cine are drum prin oraş le vede apărînd: discrete, tăcute, în cizme cu fermoar sau în galoşi cu sunet de bocanc, tîrînd poşete (în care cu siguranţă se află măcar una bucată pungă de plastic, pentru carnea-ceapa-pîinea întoarcerii acasă), înmănuşate, înfulărate, care machiată în grabă cu ruj tras rapid peste buze uscate, în geamul oglinzii de la baie, care cu pleoapele încă umflate de un somn neconsumat, care dreaptă ca băţul de bătut covoare, care mai supraponderală, care îmbrăcată mai bine şi care îmbrăcată prin treceri pe la *second-hand*, care privind drept strada înnegurată şi rece, care privind în pămînt şi dialogînd intim cu probleme pe care – fiind ale soţului, ale copiilor, ale rudelor prime – pare că le-ar fi lăsat acasă, dar nu e chiar aşa.

Sînt femeile care, 250 de zile pe an şi mai bine, merg ultramatinal la slujba lor.

Ele dau străzii, la orele mici la care nu ai ieşi din casă nici bătut, o brumă de mişcare şi ceva vorbă. Sînt ca nişte agenţi sub acoperire (mai ales iarna au o mare acoperire, de căciuli mirosind a naftalină!) ai acelei Românii despre care mai cu seamă se tace: cea a celor ce muncesc pe bune, fără figuri şi fără fiţe; cea ale cărei femei au buric şi sfîrcuri pe care nu le vede nimeni la TV (şi, după mers şi spirit, ai zice că nici bărbaţii lor nu le văd prea des!), agenţi care, cinci dimineţi din şapte, coboară din apartamente standard din blocuri standard din oraşe standard, merg pe străzi standard, ocolesc haite de cîini dormind pe sub maşini din parcări standard şi, asemeni boabelor de mercur eliberate o clipă tocmai pentru a se aduna iarăşi, se îndreaptă spre staţiile RAT – unde urcă, toate, în autobuzele standard ce le vor conduce spre viitoarea chenzină.

Cele în faţa cărora ochiul nostru chiar doarme

Am văzut în Canada francofonă femei în vîrstă conducînd mari jeep-uri sau GM-uri sau Chrysler-e ca să meargă la băcănie – după cum am văzut şi în România femei mergînd cu cărucioare la piaţă. Am văzut la Washington doamne în costume cu pantaloni sau în taioare sobre înghesuindu-se în *cafeteria* din parterul blocurilor pentru senatori din vecinătatea Capitoliului, în timp ce chelneriţe (albe şi îmbujorate sau negre şi îmbujorate la faţă, mai toate cu şoldurile largi) alergau spre ele ca să le pună *ice tea* în pahare mari, înceţoşate de gheaţă – dar şi în România am văzut tinere din firme private ieşind la prînz în oraş ca să mănînce, gureşe, la restaurant. Am văzut recent la Viena, cum te uiţi spre Catedrala Sf. Ştefan puţin în dreapta, o tînără urcată pe un fel de postament, îmbrăcată în haine de secol XVIII (e anul Mozart!) şi dată cu bronz pe faţă şi pe mîini, cît să pară o statuie, turiştii să se fotografieze cu ea şi să-i lase ceva monede. Era mijlocul lui februarie şi mai era afară un frig...! – dar şi la Bucureşti am văzut actriţe repetînd pe scene tari şi reci pînă cînd pielea le devenea trandafirie. Am văzut la Strasbourg tinere educatoare conducînd pe străzi grupuri de copii; ei atît de gălăgioşi, ele atît de tinere încît, după ce le urmăreşti ceva timp cu privirea, deja nu mai ştii cine conduce pe cine – după cum şi la noi am văzut profesoare de liceu mîndre de elevii lor care iau din prima la facultăţi fără plată şi jignite în acelaşi timp de un salariu ce le ţine invariabil în urma portarilor de bănci. Am văzut la Bruxelles tinere (sau mai puţin tinere) femei intrînd în magazine de benzi desenate, nu mai înainte de a scoate ţigareta din gură şi a o stîrpi de caldarîm, mişcare în urma căreia, inexplicabil, capătă un aer angelic; apoi trec pragul ca şi cum ar trece graniţa unei lumi în care Corto Maltese sau Superman fac legile şi salvează invariabil fiece feminin aflat în cel mai mic pericol – după cum şi la Bucureşti am văzut feminine care intră în marile librării cu speranţa secretă că-l vor intersecta pe Pleşu.

Ei bine, eu sînt dintre cei care cred că oamenii, de oriunde ar fi ei, seamănă mult, iar femeile – fiind şi ele oameni, în ciuda unor opinii contrare – aşijderea. Şi totuşi niciunde, niciodată, în nici o bucată de lume atinsă, în nici o oră a dimineţilor străine în care am bătut strada, nu am văzut, ca la noi, atîtea femei adunate vară-iarnă în staţiile de transport în comun, schimbînd vorbe repezite, urcînd în autobuze şi ducînd – unde s-or duce ele – ceva din fragilitatea noastră.

Cum nu mă pricep să scriu despre femei nici pe 1 şi nici pe 8 martie, m-am decis s-o fac acum, între, cînd nu se aşteaptă nimeni – şi cu-atît mai puţin cele despre care vă spuneam.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Frumos, deştept, da' bancher!

Domnul bancher e sobru, are ochelari de firmă şi costum la fel. Gesturile – măsurate. La fiecare intervenţie se face linişte. Altminteri nu l-ar auzi nimeni. E *soft spoken,* zic englezii. Grijuliu cu exprimarea. Da, va răspunde la orice întrebare, publicul merită toate informaţiile despre sistemul bancar şi, sigur, despre banca sa. O bancă onestă cu capital străin, care se mîndreşte cu standardele profesionale – rigoare, precizie, garanţii. De curînd a cumpărat altă bancă, tocmai pentru că a găsit acolo aceeaşi atitudine de colaborare cu depunătorul, cu acţionarul.

Sigur, există zvonuri răuvoitoare. Precum că banca înghiţită i-ar fi obligat cîndva pe micii săi acţionari să-şi cedeze acţiunile la un preţ de nimic. Se zice că preşedintele băncii îi somase sub semnătură proprie să-i vîndă, chiar lui, micile economii. (La un preţ necertificat de nimeni, dar care era „ultimativ". „Exclud orice negociere.") Nimeni n-a făcut gură, ce erau să facă, preşedintele era prieten cu miniştrii, mergeau la vînătoare, făceau săli de sport. Pensionarii şi-au vîndut acţiunile, se temeau să nu rămînă fără nimic. Acum, acţiunile sînt decontate cumpărătorului la un preţ de zece ori mai mare. Aceste istorii, spune dl bancher, nu pot fi imputate nimănui, aşa a fost ieri, azi vorbim de o bancă nouă, cu standarde, etc.

Un Pepsi, o Coca, un biscuit? Da, mulţumesc, dar aş vrea să continuăm. Nu prea am timp, fug la un *board*. Încă o-ntrebare. Vă rog. Cît de mare e taxa de administrare a contului? Păi, atît. De ce se percepe? Pentru că avem un sistem informatic, pentru că aşa e bine, pentru că aşa e capitalismul. Se percep astfel de taxe şi în alte ţări? Desigur, fără excepţie, în Europa, în America, unde vreţi! De altfel puteţi vedea că toate băncile percep o astfel de taxă. (Aiurea, e vorba doar de băncile ce operează în România. Ţară de unde-ar fi plecat de mult şi el, dacă n-ar fi rămas atîţia fraieri buni de jupuit.) Dar astfel, insistă unul dintre ei, nu e posibil ca suma din cont să dispară încetul cu-ncetul, dacă nu-ţi alimentezi contul? Ba da, e adevărat. Aşa e peste tot? Băncile străine care operează la noi procedează la fel şi în ţările de origine? Desigur. (Aiurea!)

Domnul bancher are studii fine şi specializări înalte. Foloseşte adevărul cu economie, nu i se mişcă un muşchi, nu se lasă trădat de *body language*. La urma urmei, nu riscă mult. Care din troglodiţii ăştia ştie dacă e aşa sau nu? Au fost ei în străinătate? Au conturi, bani? Precis că nu. Doar pulovere roase-n coate, cămăşi rozalii şi priviri în care se citeşte foamea.

Unul dintre spectatori spune că are trei conturi în Marea Britanie. Două de credit, unul de debit. Cu cardurile aferente. De opt ani n-a mai umblat la ele, căci nu mai trăieşte la Londra. Cu toate astea, banca Barclays îi trimite lunar extrasul de cont, iar la fiecare trei ani îi preschimbă cardurile, deşi el nu le foloseşte. Mecanismul merge mai departe. Iar soldul fiecărui cont e acelaşi de opt ani. Nu a scăzut cu *one pence!* N-a crescut, n-a scăzut. Dacă banii erau depuşi la o bancă din România, conturile se goleau de mult, datorită administrării „informatice şi cu standarde"! (La fel ca-n Epoca de Aur, cînd BNR păpa dolarii muncitorilor ce lucrau în Iran, dacă nu-i cheltuiau rapid la Comturist.) Dar probabil că-n Anglia nu există sistem informatic şi nu se cunosc standardele capitalismului. Sau poate că, acolo, băncile sînt instituţii caritabile!

Domnul bancher se uită discret la ceasul cu diamante de casă. Oamenii ăştia nu înţeleg că-n România nimic nu e la fel ca acolo. Aici e-aici, acolo-i acolo! Aici încă mai poţi jupui oaia brâncoveneşte, înainte ca ea să behăie. E drept, a fost nevoie de inventivitate – taxa de administrare, taxa de extragere, taxa de card, codul IBAN etc. Năravuri necunoscute în ţările-mamă, dar băncile străine le-au învăţat aici şi fac, voioase, profit sub ochii blînzi ai inspectorilor BNR. Pentru că, deh, banca naţională are alte priorităţi – să se fure cît s-o fura, dar să se respecte ţinta anti-inflaţie şi să se reducă creditele de consum! Vezi dumneata, intrăm în Uniune!

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Andrea Garland

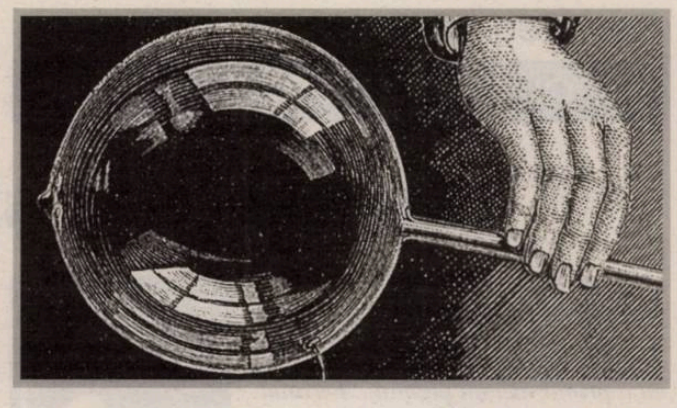

Andrea Garland se afla în Crawford, Texas, demonstrînd împotriva războiului din Irak cînd a lovit Furtuna. Cînd au ajuns la ea veştile despre nenorocirea care îi cotropea oraşul, a recrutat niscai veterani din Vietnam dornici să dea o mînă de ajutor în New Orleans. Veteranii mărşăluiau împotriva războiului celui nou, alături de Cindy Sheehan, mama unui soldat ucis în Irak. Vietnamul a fost o lecţie pe care America a uitat-o cu uşurinţă, şi iată acum un oraş american abandonat de Guvernul SUA în cele mai negre ceasuri ale vieţii sale. Războiul a venit la noi acasă. S-a întîmplat şi mai înainte. În 1968, în toiul războiului din Vietnam, oraşele Americii au explodat de furie. Inundaţiile din 2006 de la New Orleans sînt altceva, dar digurile rupte, care au împins apele în oraş, sînt înrudite, într-un fel care se cere încă înţeles, cu focurile care au încins America la sfîrşitul anilor '60.

Andrea s-a întors într-un New Orleans ocupat de cîteva armate ale Statelor Unite, mulţi dintre trupeţi fiind soldaţi din Garda Naţională, proaspăt întorşi din Irak. A ajutat la organizarea unor echipe de salvare şi a adunat provizii pentru oamenii care încă erau izolaţi. L-a ajutat să scape pe prietenul ei Daniel, care fusese lăsat în urmă, cu două pisici, pentru că nu a vrut să sacrifice animăluţele. Vehiculele oficiale de salvare preluau oamenii, dar nu şi animalele de companie. Mulţi oameni au refuzat, ca şi Daniel, să se despartă de animalele lor. Au preferat să moară, şi mulţi chiar au murit. Oamenii au fost luaţi de ape şi multe animale de companie s-au prăpădit. Alţi oameni s-au sinucis – o poveste care nu a fost încă spusă în toată sumbra ei complexitate.

Cînd, în cele din urmă, Andrea a ajuns în cartierul ei din New Orleans, aproape de Ninth Ward, şi-a găsit casa distrusă, dar nu ruinată cu brutalitate ca unele din casele vecinilor. Soţul ei Jeffrey, cumnatul şi prietenii din Crawford s-au apucat imediat să cureţe ce se mai putea curăţa şi să oprească invazia mucegaiului, care mînca – la propriu şi văzînd cu ochii – casele vechi dimprejur. Ea şi Jeffry au redeschis vechea lor galerie de artă, L'ART NOIR, cu o expoziţie extrem de puternică numită „Artă toxică", o creaţie a unor artişti locali care au utilizat în exponate deşeuri toxice din cele ce acopereau oraşul. Piesa centrală a expoziţiei se înalţă pe spaţiul din faţa casei lor şi include o colecţie de cruci care fuseseră ridicate şi în Crawford, reprezentînd soldaţii ucişi în Irak. Aceleaşi cruci şedeau acum la hotarul dintre cartierele Bywater şi Ninth Ward, înfăţişînd moartea New Orleans-ului. Printr-o singură operă de artă, victimele războiului condus atît de prost de George W. Bush jr. s-au amestecat cu victimele ineptei politici interne a aceluiaşi George W. Bush jr. Morţii din Irak şi înecaţii din New Orleans au depus împreună mărturie despre incompetenţa conducătorilor noştri.

Andrea Garland este artistă, web-designer, activist politic şi una dintre acele persoane care, ca şi mine, au fost adoptate de către New Orleans şi au primit spaţiu pentru a crea în ceea ce era ultima boemă urbană din State. Spun *era,* dar Andrea mă face să cred că aş putea să mă înşel folosind trecutul. Catastrofa i-a unificat toate diferitele ei laturi, transformînd-o totodată într-un cetăţean adevărat, în vechiul sens al cuvîntului, un membru activ al comunităţii. Hai să fim atenţi încotro se îndreaptă Andrea pentru că s-ar putea să fie singura direcţie sănătoasă la cap.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Salutări de pe viale Romania colţ cu Piazza Ungheria!

Venerabilul Tamas Hofer prezintă, tacticos, o temă pe care am sugerat-o de multe ori studenţilor: istoria personalităţilor reprezentate pe bilete de bancă. Ca şi istoria numelor de străzi, opţiunile pentru unii sau alţii dintre „marii oameni ai neamului" sînt o poveste în sine a acelui neam.

În cazul ungurilor, Tamas Hofer subliniază, discret, „vocaţia pentru martiraj" a acestora, faptul că personalităţile reprezentate de la începutul secolului (trecut) pînă în prezent sînt, adesea, figuri ale eşecului, ale înfrîngerii nobile într-o luptă nobilă şi mîndră. Este un fel de galerie a marilor bărbaţi care s-au sacrificat pentru neam, pusă între mîinile urmaşilor ca veşnică amintire şi luare-aminte.

Privind la personalităţile care se află în prezent pe bancnotele maghiare, mă intrigă însă, brusc, altceva: cele trei personalităţi culturale al căror chip a fost imprimat pe bancnote de-a lungul timpului (Petöfi, Ady Endre şi Bela Bártok) au dispărut una cîte una, lăsînd locul unor personalităţi din sfera politicului, care ocupă în prezent, în exclusivitate, spaţiul banilor maghiari. Dimpotrivă, în cazul nostru, cei cîţiva „bărbaţi de stat" care şi-au lăsat imaginea pe bancnote au fost alungaţi şi înlocuiţi în întregime cu personalităţi culturale, de la Enescu la Vlaicu şi de la Grigorescu la Caragiale. Altfel spus, într-un caz, imaginarul naţional pune în scenă exclusiv personalităţi din sfera politicului, în celălalt caz, exclusiv din sfera culturalului. Ceva îmi spune că nu este vorba despre o simplă întîmplare...

Speculînd pe un colţ de masă, mă gîndesc la complexul culturii minore, care ne bîntuie de multă vreme şi care se pare că nu ne va părăsi prea curînd. Poate de aici nevoia – mai mult sau mai puţin inconştientă – de a pune în scenă tot ce avem mai bun şi faimos ca personalităţi culturale, un fel de „priviţi şi luaţi aminte: nasc şi la România oameni!". Un complex mic şi voinic de ţară mică, pentru scurtă vreme numită România Mare. Un complex profund diferit de cel imperial al vecinilor noştri, obsedaţi de Trianon cu mult înainte ca acesta să fi avut loc.

După ce s-a terminat comunicarea şi s-au epuizat şi comentariile, nu m-am putut împiedica să visez la bancnotele viitorului, la soarta imaginarului politic de pe RONi, la cine pe cine va înlocui pe această arenă. Şi am avut o viziune în culori: Elena Udrea, din faţă, pe faţa hîrtiei de 100 roni şi din verso, pe verso. Cred că ar fi cît se poate de nimerit – şi ar da satisfacţie şi unor intelectuali tipicari precum Tamas Hofer, care se încăpăţînează să citească mari simptome naţionale în tot felul de mici fapte şi evenimente.

Îmi închipui un astfel de intelectual, făcînd peste vreo 20 de ani o prezentare despre „imaginarul politic românesc în bancnote: de la Bălcescu la Caragiale şi pînă la Elena Udrea"...

© V. Dorolţi

DILEMATECA

Andrei Codrescu
Scrisori din New Orleans
Editura Polirom, 2006

Alex. Leo ŞERBAN

jurnal de festival

Berlin lin şi accidentat

A 56-a ediţie a Berlinalei s-a terminat – nu numai pentru mine – cu o decepţie: minunatul film al lui Robert Altman, A Prairie Home Companion, *nu a primit nici un premiu... Berlinul, „marketat" ca un festival politic, nu se dezminte; juriul condus de actriţa Charlotte Rampling a preferat să acorde Ursul de Aur co-producţiei bosniace* Grbavica, *un film de debut despre traumele lăsate de război.*

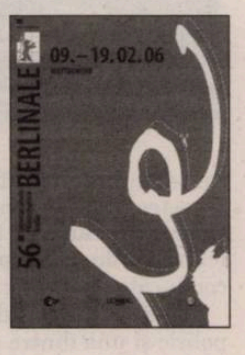

Ce am ratat

În primul rînd, însuşi filmul cîştigător. Prezentată în proiecţia de dinaintea filmului lui Altman, această dramă familială a avut, de fapt, puţini susţinători printre festivalieri: cronicile au fost slăbuţe şi, la sfîrşitul zilei, nimeni nu vorbea despre *Grbavica*, ci despre *A Prairie Home Companion*... Ce-i drept, au existat şi opinii – mai curînd, ecoul unor opinii „oficiale" – cum că filmul lui Altman nu era prea „politic". Dar, pentru numele lui Dumnezeu, de ce ar fi trebuit să fie!? Dacă Berlinala a ajuns doar un „festival al filmului politic", ar trebui să-şi pună această definiţie pe frontispiciu şi să renunţe a mai include filme „non-politice"! Altminteri, este pură ipocrizie: invită în selecţia competitivă un „film cu staruri" (Meryl Streep, Woody Harrelson etc.) pentru a-şi asigura cota de *glamour* pe covorul roşu, după care îşi freacă mîinile şi lasă în sarcina unui juriu care s-a certat ca la uşa cortului să atribuie „premiile politice". Este cel puţin o lipsă de politeţe faţă de un maestru ca Altman şi faţă de alţi maeştri, precum Claude Chabrol sau Sidney Lumet (primul – septuagenar, al doilea – octogenar ca şi Altman), care au fost incluşi în competiţie cu ultimele lor filme *(L'ivresse du pouvoir,* respectiv *Find Me Guilty)* în condiţiile în care ele ar fi putut fi prezentate în afara competiţiei, precum *The New World* al lui Terrence Malick.

Am ratat şi jumătate din docu-drama *The Road to Guantanamo,* un denunţ politic semnat de britanicul Michael Winterbottom (Ursul de Aur 2003 pentru *In This World),* care îşi propusese să sensibilizeze publicul berlinez în legătură cu soarta prizonierilor de la baza cubaneză: misiune îndeplinită (filmul primind, foarte previzibil, şi un premiu: cel de regie), mai puţin în ce mă priveşte...

Am mai ratat două documentare pe care ţineam să le văd – şi asta deoarece, la Berlin, dacă ratezi din prima un film, slabe speranţe să-l mai apuci după aceea: îl „vezi" doar din auzite. Aşa s-a întîmplat cu *Absolute Wilson* (un documentar despre marele regizor de teatru Robert Wilson – un om ale cărui superproducţii de scenă le vedeam, în fotografii, încă de pe la 16 ani...) şi cu *Matthew Barney: No Restraint,* un fel de „making-of" al lui *Drawing Restraint 9*, filmul lui M.B. cu soţia Björk, deja văzut la Veneţia; Barney era în juriul condus de Rampling şi includerea acestui documentar în secţiunea cea mai *cool* a Berlinalei, Panorama, alături de filmul despre Wilson (şi el prezent la Berlin), a fost încă o modalitate de a da ceva glanţ unei ediţii care a cam dus lipsa acestuia.

Ce am bifat

Cam tot – toate secţiunile (Competiţie, Panorama, Forum) reunite. În primul rînd *(patriotisme oblige!),* filmele româneşti incluse în Berlinala 56: *Legături bolnăvicioase* – debutul în lungmetraj al lui Tudor Giurgiu (în Panorama) – şi tandemul *Tertium non datur* (de Lucian Pintilie) şi *Visul lui Liviu* (de Corneliu Porumboiu), două mediumetraje prezentate în Forum. *Legături bolnăvicioase* – ecranizare a romanului Ceciliei Ştefănescu – va avea premiera românească la sfîrşitul lunii martie şi este, cu siguranţă, un film teribil de aşteptat (la cotitură): nu doar pentru că regizorul este preşedintele TVR, ci şi pentru că povesteşte o iubire între două fete, Kiki şi Alex; de fapt, noutatea – dincolo de ştirea de tabloid – este în altă parte: este un film intimist, care nu-şi propune să „reflecte realitatea socio-economică" a României, ci „doar" complicaţiile sentimentale ale unui triunghi de tineri urban-sofisticaţi, o „speciè" pe care n-am mai văzut-o pînă acum în filmul românesc! Cît despre *Tertium non datur* „featuring" *Visul lui Liviu* (filmul tînărului Porumboiu, deja văzut la multe festivaluri, a fost prezentat „la pachet" cu filmul lui Pintilie, la rugămintea expresă a maestrului), acestea au fost văzute deja într-o proiecţie excepţională la ICR, acum o săptămînă; ceea ce trebuie spus este că *nu,* filmul lui Lucian Pintilie, *nu* este „naţionalist" (cum a opinat un comentator român stabilit la Berlin), ci taman „viţăvercea"! Dar probabil că, atunci cînd ratezi ironia fină a acestui film (sau n-ai avut-o niciodată), e posibil să vezi şi aşa ceva în el...

Scenă din filmul ***Requiem****, regia Hans-Christian Schmid*

„Umbra" lui Pintilie (din *Reconstituirea)* a însoţit – în ce mă priveşte – şi vizionarea filmului iranian premiat *(ex aequo,* cu Ursul de Argint – Marele premiu al juriului), *Offside* al lui Jafar Panahi. Nu era singurul film iranian în competiţie: a mai existat şi *Zemestan (It's Winter),* o foarte simplă „sonată de iarnă" semnată de cineastul Rafi Pitts, care m-a impresionat prin frumuseţea imaginii şi dezinvoltura actorilor (toţi, neprofesionişti). Dar *Offside* era, din start, „a winner": un scurt (şi foarte alert, ceea ce – în cinematograful iranian – este o performanţă în sine) film aproape documentar despre încercările unor fete, microbiste înrăite, de a intra la meciul de fotbal Iran-Bahrein; cum, în Iran, femeilor li se interzice accesul pe stadioane (pentru „a nu auzi cuvinte murdare"), fetele se deghizează în băieţi şi-şi încearcă norocul... Evident, sînt prinse, închise într-un fel de ţarc *ad-hoc* şi nevoite să *audă* meciul din gura unui soldat devenit crainic radio. Panahi reuşeşte, într-o acţiune care nu lîncezeşte o clipă, să demaşte absurdul interdicţiilor islamice mai bine decît ar face-o orice carte sau articol de ziar – o scenă, în special (una din fete este nevoită să-şi pună pe faţă un afiş cu chipul unui jucător, ca o „cagulă" comică, pentru a putea merge la toaletă...), este un moment de antologie! Ca în *Reconstituirea,* societatea este surprinsă într-un fapt-divers-revelator, la marginea unui stadion care mai mult se aude decît se vede; invers decît în filmul lui Pintilie, deznodămîntul este fericit – ba chiar vesel: Iranul cîştigă (meciul cu Bahreinul) şi toate „vinovăţiile" se topesc în euforia generală.

Mai ciudat a fost faptul că premiul (foarte meritat) pentru acest film (ei da, „politic") a trebuit să fie împărţit cu un film de debut: danezul *En Soap,* regizat de Pernille Fischer Christensen. Cu atît mai mult cu cît acesta primise deja un premiu special creat – anul acesta – *pentru* „film de debut", ceea ce ar fi trebuit (logic) să-l excludă de la orice altă recompensă. *En Soap* este genul acela de filmuleţ care reciclează Dogma 95 şi pe care danezii îl produc pe bandă rulantă; povesteşte relaţia care se stabileşte între o femeie care şi-a părăsit iubitul şi vecinul ei de dedesubt, un travestit-pe-cale-de-a-deveni-transsexual. Interpretările sînt bune, dar „conceptul" – inserturile de telenovelă, cu voce din off cu tot – dă filmului un ton de care s-ar fi putut lipsi spre binele lui. Dacă raţiunile premierii unui film danez împreună cu unul iranian, în plin scandal al „caricaturilor", sînt înduioşător de transparente, replica unui spectator (din Orientul Mijlociu, după toate semnele) la sesiunea de întrebări-şi-răspunsuri de după proiecţia lui *Container* – experimentul răsuflat al suedezului Lukas Moodyson, filmat parţial în România şi prezentat în Panorama – l-a făcut pe autorul filmului să rămînă blocat şi opac: spectatorul l-a întrebat, pur şi simplu, cum se face că două filme scandinave au în centrul acţiunii doi transsexuali: este aceasta o „problemă de societate" în ţările respective? (!)

Premiile de interpretare au fost acordate, pe merit, dar oarecum neaşteptat, unor actori germani: Sandra Hüller, excelentă într-un rol de debut în film (acela din *Requiem),* şi mult mai cunoscutul Moritz Bleibtreu, pentru personajul Bruno din ecranizarea *Particulelor elementare*. Hüller dă o neobişnuită forţă rolului său – acela al unei fete suferind de epilepsie, pe care familia ei ultra-religioasă o crede „posedată" şi care moare în urma unei serii de exorcisme; filmul este inspirat dintr-un caz real din anii '70, iar regia lui Hans-Christian Schmid este eficientă şi sobră; Bleibtreu, la rîndul său, face unul din cele mai bune roluri ale sale în cinema (dar cîţi cunosc extraordinara sa performanţă în *Das Experiment!?)* în pielea fratelui nevrotic şi dependent de sex din această versiune cam roz a romanului lui Houellebecq, semnată tot de un neamţ: Oskar Roehler. Poate că nu este cea mai apropiată (în spirit) ecranizare a cărţii, dar ea are meritul că există (spre deosebire de proiectul francezului Philippe Harel, care s-a împotmolit). În orice caz, succesul – deja antamat – al filmului va contribui, cu siguranţă, la creşterea vînzărilor lui Houellebecq în Germania.

Scenă din filmul ***Offside****, regia Jafar Panahi*

Din păcate, această concentrare a premiilor pe „excepţia nemţească" (pe lîngă Hüller şi Bleibtreu, un alt actor/scenarist german – Jürgen Vogel –, a primit un premiu al „Celei mai bune contribuţii artistice"!) a lăsat în afara palmaresului alte excelente performanţe actoriceşti: cea a lui Heath Ledger – în rolul unui junkie îndrăgostit în filmul australian *Candy* – şi (cine ar fi crezut?) a lui Vin Diesel, „Mr *XXX*", de nerecunoscut (şi la propriu, cu perucă şi latex, şi la figurat) în pielea unui mafiot italo-american, Jack DiNorscio, care s-a apărat singur într-un proces de la mijlocul anilor '80: filmul veteranului Sidney Lumet nu aduce nimic spectaculos în materie de mizanscenă (acelaşi *huis clos* judiciar ca în *12 oameni furioşi),* dar interpretarea lui Diesel se reţine. Pentru a nu mai vorbi despre Isabelle Huppert (această Meryl Streep europeană), care în *L'ivresse du pouvoir* face un rol copleşitor (al cîtelea?) în chip de *juge d'instruction* chitită să-şi ia revanşa asupra „ticăloşilor de bărbaţi cu bani & putere", în (iarăşi, nu mai ştiu a cîta...) colaborare cu Chabrol; filmul – tocmai pentru că pune problema responsabilităţii, şi a posibilelor derapaje, ale înalţilor magistraţi – este de maximă actualitate, nu numai în Franţa scandalului Outreau, ci şi în România scandalurilor *reloaded*...

Şi n-am ratat – în fine – nici ceremonia de închidere, cu o vulcanică Nina Hagen pe post de „divertisment" şi o succesiune nesfîrşită de spiciuri în germană care m-au lăsat KO! Directorul Berlinalei, Dieter Kosslick, a spus că în mandatul său (care s-a prelungit cu încă 5 ani) „va avea grijă" să existe „mult mai multe filme germane"; de aici şi pînă la a transforma Festivalul de la Berlin – al treilea ca importanţă, după Cannes şi Veneţia – într-un festival *naţional* cu premii 100% politice şi „festschrift" *Deutschland über alles* nu e decît un pas, pe care Herr Kosslick pare dispus să-l facă, alert şi energic. În acest caz, propun mutarea sediului festivalului direct în Reichstag, măcar să ştim o chestie!

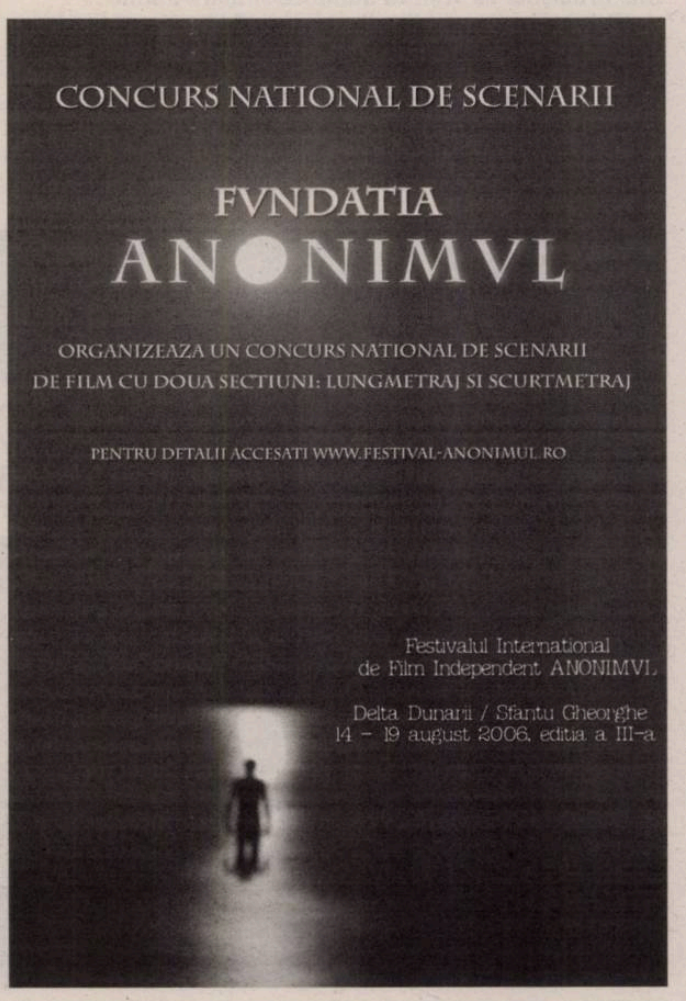

Texte şi opinii de: *Gabriela ADAMEŞTEANU (scriitoare) ● Ştefan AGOPIAN (scriitor) ● Dan BITMAN (muzician) ● Lucian BOIA (istoric) ● Monica BOTEZ (director comunicare, Editura Paralela 45) ● Emil BRUMARU (scriitor) ● Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor) ● Adrian CIOROIANU ● Radu COSAŞU ● Mircea DANELIUC (regizor de film) ● Teodora ENACHE (solistă de jazz) ● Filip FLORIAN (scriitor) ● Radu Pavel GHEO (scriitor) ● Dumitru GORZO (artist plastic) ● Hanno HÖFER (muzician, regizor de film) ● Dan LUNGU (scriitor, sociolog) ● Ciprian MIHALI (eseist) ● Dan C. MIHĂILESCU (critic literar) ● Cristian MUNGIU (regizor de film) ● Tudor OCTAVIAN (scriitor) ● Radu PARASCHIVESCU (editor, Editura Humanitas) ● Ioan Gyuri PASCU (muzician) ● Ioana PÂRVULESCU (scriitoare) ● Dan PERJOVSCHI (grafician) ● Andrei PLEŞU ● Cristi PUIU (regizor de film) ● Robert ŞERBAN (director editorial, Editura Brumar) ● Cătălin ŞTEFĂNESCU (realizator al emisiunii* Garantat 100%*) ● Pavel ŞUŞARĂ (critic de artă) ● Matei VIŞNIEC (scriitor)* ***Coordonatorul temei:*** *Marius CHIVU*

O simplă privire istorică asupra culturii ne va convinge că problema succesului este de dată relativ recentă. Sociologii leagă această nouă perspectivă de schimbarea naturii şi a semnificaţiei cîştigului rezultat pe piaţa culturală: opera de artă n-a mai fost considerată un produs al muncii, ci o proprietate. Dacă istoria culturii înregistrează foarte clar deplasarea centrului de greutate economică de la scriitor şi artist la editor şi la comerciantul de artă, în plan simbolic, opera a început să se confunde cu artistul. Pe măsură ce s-a investit ca un produs de piaţă, arta s-a transformat în capital de imagine şi de prestigiu social. Miza artei a crescut, astfel, foarte mult.

Succesul e complex şi are multe aspecte

Într-o cultură ideală, artistul visează la recunoaşterea critică a valorii sale – consensul specialiştilor, interes în cîmpul teoretic al artei, conceptualizarea şi pătrunderea în cîmpul referenţial, burse, premii, distincţii ş.cl. –, urmată de beneficiile economice ale pieţei de artă – popularitatea masei cumpărătorilor de artă, adică atingerea pragului comercial: expoziţii cu vînzări, suplimentări de tiraj, reproducerea bazată pe marcă –, pentru ca efectul final să fie saltul statutului social. În cultura reală însă, acolo unde diversitatea se exprimă la toate nivelurile, finalităţile expuse mai sus intră în conflict şi sînt deseori incompatibile. Recunoaşterea critică nu asigură automat şi succesul comercial, aşa cum vînzările nu sînt exclusiv un criteriu al valorii.

Prejudecăţile funcţionează puternic în ambele direcţii: un artist valoros în sensul înalt nu poate fi validat şi prin masa de consumatori, aşa cum un artist comercial nu va întruni niciodată sufragiul critic. Un caz concret. Critica de întîmpinare a primit elogios cartea lui Mircea Cărtărescu De ce iubim femeile. *Cînd s-a aflat fabuloasa (pentru România) cifră de vînzări, cartea a fost denunţată ca fiind „de consum", iar valoarea ei pusă sub semnul îndoielii, dacă nu chiar negată. Această prejudecată a separării totale a valorii culturale de valoarea comercială funcţionează din plin. Faptul este probat şi de o anchetă recent publicată de* Cotidianul *în care scriitorii români recunoşteau că refuză aprioric cărţile de succes comercial.*

*E evident că avem de-a face cu două feţe ale succesului care – în societatea consumistă – există, cel mai adesea, independent una de alta. Motiv de confuzie, reticenţe, controverse şi incertitudini. Situat între Rău şi Bun, succesul rămîne relativ. (**M. C.**)*

Ciprian MIHALI

Ce nu este succesul în cultură

Modernitatea tîrzie ne-a obişnuit cu farmecul deloc discret al succesului. Acesta a înlocuit, treptat şi sigur, valorile realizării de sine, ale formării personalităţii, ale emancipării sau ale mîntuirii. Alături de sănătate, succesul este valoarea specifică a unei lumi imanentizate şi a unei vieţi care nu are alt sens în afara ei înseşi, într-o sferă superioară, anterioară sau posterioară ei. El funcţionează ca mobil în domeniile cele mai diverse ale existenţei individuale şi sociale, după criterii cel mai adesea precis identificate şi atent monitorizate prin strategii manageriale şi studii de piaţă. Spun „cel mai adesea", întrucît funcţionarea acestui criteriu al succesului în domeniul cultural este relativă, iar rezultatele sale nu întotdeauna convingătoare.

Pentru a găsi un sens expresiei „succesul în cultură" putem propune distingerea unei sfere proprii prin distincţiile ce se pot face în raport cu ceea ce *nu* este el.

Mai întîi, nu este *succesul culturii* înseşi. În prima formulare, este vorba despre reuşita unei persoane (a unui „om de cultură", să spunem), despre prestigiul sau popularitatea ei şi, de ce nu, chiar despre impunerea operelor sale pe o piaţă a produselor zise „culturale" de care se disting prin calitate intrinsecă, originalitate, stil etc. Succesul în cultură este punctual şi multiform, mai mult sau mai puţin provizoriu, chiar neaşteptat. În schimb, succesul culturii se măsoară după alte criterii de performanţă. Acum, cultura însăşi (dacă un asemenea „însăşi" are un înţeles propriu) este cea care se impune, prin medierea diverselor sale forme şi creaţii: succesul său poate fi local, naţional sau internaţional, însă el este mai previzibil şi mai stabil decît succesul unui om de cultură. Un exemplu recent ne aduce lămuriri suplimentare: surpriza neplăcută a rezultatelor ultimului sondaj de opinie privind gradul de cultură în România este numai parţial o surpriză. În fond, nu s-a ajuns la acest nivel scăzut de cultură în rîndul populaţiei de rînd, de la o zi la alta, de la un an la altul, după cum depăşirea lui nu se va putea face într-o perioadă scurtă de timp. Dacă succesul individual este imprevizibil, cel al culturii (sau insuccesul ei, respectiv incultura) este mai degrabă previzibil(ă): s-a ajuns aici pentru că ani la rînd, pe o perioadă lungă de timp, strategiile culturale au fost cel puţin inadaptate dinamicii social-economice accelerate a lumii contemporane. Modelul educaţional – de la grădiniţă pînă la doctorat – practicat în societatea românească dă seama de o rigiditate pe care intervenţiile punctuale şi mereu venind de sus în jos, nu o pot reduce sau elimina. Fără a se recunoaşte deschis că sînt mulţi aceia care, profesori sau administratori ai educaţiei, se hrănesc încă din iluzia modelului comunist de educaţie pentru toţi (ale cărui succese relative pot fi şi trebuie să fie îndelung dezbătute), se adoptă astăzi în ministere, în inspectorate şcoale, în universităţi sau şcoli, planuri de acţiune conforme directivelor europene sau evoluţiei globale, formalizînd excesiv un proces educaţional incapabil să devină – din cauza inspiraţiilor originale sau copiate de aiurea ale managerilor săi – coerent şi consistent.

În al doilea rînd, distincţia cea mai clară pe care se cuvine să o facem este aceea dintre succesul în cultură şi *cultura succesului*. Între cele două formulări distanţa pare maximă; ea scade însă tendenţial cînd alipim culturii drept criteriu de judecare *succesul*. Printr-o afirmaţie abruptă, se poate spune că, în zilele noastre, nimic nu este mai străin de cultura în sensul ei tradiţional decît chiar cultura succesului. În inversiunea celor doi termeni se află toată miza şi toată deturnarea sensului culturii în societatea de consum. Ceea ce ni se transmite zi de zi, ceea ce cultivăm cu o pasiune epuizantă este ideea după care succesul ar trebui să fie valoarea supremă pe care s-o urmăm de la şcoală şi pînă la pensie. Numai că succesul nu e totuna aici cu reuşita în viaţă. El are norme clare de evaluare şi nu are nimic de-a face cu sentimentul de împlinire pe care un om poate să-l trăiască la un moment dat. Succesul e necesarmente public, reuşita poate să fie (şi) privată. Succesul e imaginea pe care o persoană o transmite celorlalţi, reuşita poate să fie imaginea pe care ea poate să o aibă despre sine. Această distincţie este însă mai fragilă ca niciodată pentru că ideea de succes a colonizat complet ideea de reuşită sau de satisfacţie, pentru că nu ne mai putem simţi împliniţi astăzi dacă cei din jurul nostru nu se văd şi nu ne tratează *ca* pe nişte oameni împliniţi.

„Nimic nu este mai străin de cultură în sensul ei tradiţional decît chiar cultura succesului. În inversiunea celor doi termeni se află toată miza şi toată deturnarea sensului culturii în societatea de consum."

Dar trebuie mers mai departe de această deosebire de suprafaţă: ultimii cincisprezece ani au început să ne obişnuiască – la început pe fondul revoltei, apoi cu resemnare, pentru a sfîrşi, pe ici, pe colo, în acceptare şi chiar participare – cu gîndul că în cultura de masă e mai uşor să ai succes la public prin incultură decît prin cultură. Cultura succesului, în infinita-i generozitate şi flexibilitate, admite spontan acest model al reuşitei publice care este incultul. Îl admite cu mai multă uşurinţă pentru că el se pliază fără nici o rezistenţă la toate imperativele marketing-ului, în care o inteligenţă medie manipulează cinic orice alt fel de inteligenţă sau de lipsă a ei. Incultul e dezinvolt, se adaptează uşor la orice situaţie şi are răspuns la orice întrebare; mai mult, prin comportamentul şi aparenţele sale exterioare, el devine numaidecît un model de urmat de către consumatorii de cultură de masă, care trăiesc simbolic din această idolatrizare a vedetei. Ironia mult prea fină a celui care rîde superior de întîlnirea (destinală, nu-i aşa?) dintre un fotbalist şi Dostoievski sau dintre un proprietar de fotbalişti şi un scriitor la modă este complet inofensivă în faţa agresivităţii cu care asemenea personaje sînt impuse zilnic, în doze masive, drept figuri ale succesului.

La acest succes al inculturii, devenit atît de general încît aproape că nu ne mai revoltă, participă însă şi cei pe care, într-un colţ retras al peisajului societăţii de consum, îi mai putem numi „oameni de cultură". Cînd, spre pildă, un reputat

> *„Devii celebru cînd eşti cunoscut pentru notorietatea ta."*
>
> *Legea succesului (a lui Daniel Boorstin)*

om de cultură al zilelor noastre publică panseuri şi pastile, periodic, într-un tabloid sau într-o revistă despre modă ori sex, unul din efectele imediate este că oricărui cititor al acestei reviste i se revelează faptul că are acces fără nici un efort la inteligenţa superioară aşezată în cele cîteva rînduri. Că, în fond, distanţa dintre el şi scriitor este minimă, de vreme ce amîndoi participă – desigur, fiecare în felul său – la acea publicaţie. La televiziune această distanţă este şi mai mică: obsesia popularităţii şi a *rating*-ului transformă în spectacol orice intervenţie pe ecran, oricît de cultă s-ar pretinde ea. Falsa familiaritate care se creează între spectactor, moderator şi invitat produce o egalizare în jos a gîndirii. Cînd, rareori, invitatul se riscă într-o intervenţie care solicită suplimentar neuronii, moderatorul sau momentul publicitar salvează telespectatorul de la disconfortul activităţii mentale.

Cultura succesului mai cunoaşte un aspect: într-o societate în care insuccesul e o ruşine şi mai mult decît o dramă personală, atrăgînd oprobiul comunităţii, există o imensă industrie consacrată modului „cum să reuşeşti în viaţă în zece paşi". Edulcorînd realitatea crudă a inegalităţilor sociale şi a lipsei de acces la bunuri materiale sau simbolice, această industrie hrăneşte ca un drog uşor iluzia că succesul e accesibil oricui urmînd cîţiva paşi simpli şi miraculoşi. Aceasta cînd ştim (dar preferăm adesea să nu ştim) că pentru a reuşi, inclusiv în cultură, mai ales în cultură, e nevoie de mai mult decît zece paşi, iar miracolele rămîn o pioasă povestire pentru copii.

Pentru a încheia, să spunem încă o dată cît de echivocă şi riscantă este această formulă a „succesului în cultură"; am fi ipocriţi dacă am spune că, pe unul sau pe altul, într-o perioadă sau alta, nu ne-a tentat gustul succesului. El este, împreună cu insuccesul, pretudindeni în jurul nostru, nu le putem ignora, fie că sînt ale noastre sau ale altora, aici sau la celălalt capăt al pămîntului. Cultura – admiţînd totuşi un nucleu tare de sens al acestui termen – este una din puţinele pîrghii pe care le avem la îndemînă pentru a măsura relativitatea succesului şi a insuccesului.

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 3 martie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea „Punerea pe gînduri", realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

Dan LUNGU

Spre manual, birjar!

Problema succesului, atît cît este ea tratată în sociologia culturii (destul de puţin!), este trecută în general la capitolul „receptare". Succesul este considerat o formă a receptării şi este strîns legat de noţiunea de „public". Dar cum de ani buni în ştiinţele sociale nu se mai vorbeşte de „cultură", ci de culturi şi, de dată mai recentă, nu se mai discută de „public", ci de „publicuri", schemele teoretice în care poate fi tratată chestiunea succesului cultural se multiplică în manieră deconcertantă. „Succesul" devine o cutie conceptuală tot mai încăpătoare, în care putem găsi cele mai dispersate situaţii. De aceea cred că este mai util să pornim de la modul în care gîndesc succesul anumite categorii de persoane în situaţii concrete şi relativ omogene. De la modul în care este definit practic.

De pildă, am auzit mulţi editori aducînd în discuţie „succesul de stimă" şi „succesul de piaţă" al cărţilor/autorilor, primul măsurîndu-se prin numărul de cronici favorabile sau premii ale breslei, iar celălalt prin numărul de cărţi vîndute. Fără îndoială, pînă la urmă ajungem tot la public(uri). Succesul de stimă înseamnă cucerirea unui public restrîns, dar format din cunoscători; un public a cărui opinie este importantă în cîmpul literar restrîns şi care este aducător de prestigiu. Succesul de piaţă înseamnă acces la marele public şi îndeplinirea prioritară a funcţiei economice a editurii. Prin tensiunea dintre publicul restrîns, de cunoscători, şi marele public, dintre cultural şi economic, ajungem imediat la chestiunea definirii valorii literare, la autonomia estetică şi la teoriile lui Bourdieu în materie. Nu insist. Aş vrea să spun doar că în România ediurile funcţionează, în cea mai bună parte, după o schemă a pieţei gîndită de modernitate. Şi la asta nu contribuie atît mentalitatea managerilor, care ar lua-o mult înainte, dacă ar fi cazul, ci mai curînd constrîngerile socio-istorice în funcţionarea lumii literare. Modul cum este definită şi validată valoarea literară are o influenţă enormă asupra modului de a gîndi succesul şi asupra modului de organizare a instituţiilor culturale, indiferent dacă sînt de stat sau private. Iar modul cum ne raportăm noi acum la valoarea literară este strîns legat de faptul că prezervarea autonomiei esteticului a fost mult timp, în regimul comunist, instrument de luptă politică. Fixarea pe lungimea de undă a autonomiei esteticului încă mai are – în subtext, prin raportare la trecut – o mare capacitate de legitimare culturală şi socială, care nu ne dă voie să ne raportăm mai dezinhibat la piaţă/public şi, dacă vreţi, nu ne dă voie să democratizăm în mod inteligent succesul.

În anii '80, licean fiind, am participat cîţiva ani la rînd la aşa-numitele „tabere de creaţie literară". Erau, de fapt, conferinţe şi ateliere de creaţie; cenacluri şi dezbateri. Animatorii erau tineri optzecişti, astăzi celebri sau doar cunoscuţi. Erau degajaţi şi simpatici, băşcălioşi şi deconstructivişti. Vedeau cu totul altfel literatura decît eram noi obişnuiţi la şcoală. Dar cred că asupra succesului literar nu aveau opinii radical diferite de predecesorii lor. Şi nici nu ştiu dacă se putea gîndi altceva în epocă în materie de succes. De cîteva ori, am interceptat o replică ce m-a luat prin surprindere. În loc de „la revedere", s-a spus „Ciao, şi ne întîlnim în manualele şcolare". Cu varianta „ne întîlnim în istoria literaturii". Ironic, bineînţeles. Într-un anume fel, se definea succesul. Poate era şi o mică frustrare la mijloc, căci generaţiile anterioare fuseseră recunoscute mai repede în mod oficial, intraseră, pentru a legitima succesele regimului în materie de politică culturală, mult mai rapid în manualele şcolare, în timp ce statutul lor de „tineri scriitori" ameninţa să se prelungească îngrijorător de mult. Iar cînd, după '89, unii dintre ei chiar au intrat în manualele şcolare, asta nu s-a făcut fără convulsii. Într-o societate totalitară în care învăţămîntul de douăsprezece clase este obligatoriu şi prezenţa este făcută cu stricteţe (din motive de control social, şi nu din grija pentru educaţie), în care nu există manuale alternative, iar examenele şcolare se bazează, în cea mai bună parte, pe reproducerea conţinutului şi nu pe interpretare, în care mobilitatea socială ascendentă este strîns legată de diploma şcolară obţinută – aşadar, într-o astfel de societate, manualul şcolar înseamnă un loc cu vizibilitate socială maximă. Nici pe departe televiziunea nu se putea lăuda cu atîţia spectatori cîţi cititori aveau manualele şcolare. În aceste condiţii, într-adevăr, prezenţa în manualul de literatură română echivala cu încoronarea unei cariere de succes. Abia după aceea urmau cozile la librărie şi cărţile vîndute pe sub mînă.

În România actuală, manualul şcolar şi-a pierdut enorm din prestigiu, dar încă nu e lipsit de interes. Nici ca factor de creştere a notorietăţii, nici ca influenţă asupra pieţei. Asta în timp ce în Franţa, din discuţiile pe care le-am avut cu cîţiva de oameni de cultură, scriitorii nu-şi pun nici o clipă problema posibilei prezenţe într-un manual şcolar. Cel mult pot apărea pe listele de lecturi suplimentare, unde profesorii de literatură au deplina libertate, dar nicidecum nu este considerată o formă de succes. Aspiraţiile lor se îndreaptă către altceva: prezenţa la emisiuni de cultură la televiziune (la Bernard Pivot, pentru culmea succesului) şi găsirea unui regizor (de preferinţă, american) care să le transforme cartea în film. După cum se vede, criteriile succesului sînt variabile. De fapt, ele sînt dependente de căile cele mai uşoare de a ajunge la public(uri). Aşa că au dreptate sociologii să considere „succesul" drept un fenomen al receptării.

„Scriitorul-vedetă devine o valoare sigură atîta timp cît este recunoscut ca atare de către public."

Robert Escarpit

Radu Pavel GHEO

Oprah de la Cotroceni

În anul petrecut în America, Alina mi-a povestit odată cum la magazinul unde lucra au năvălit brusc o grămadă de clienţi disperaţi să cumpere un anumit tip de deodorant de apartament. Concomitent, cumpărau şi un set de casete video cu seria lui Coppola, *Naşul* (I, II, III). Erau exact articolele la care în săptămîna respectivă se făcuse o reclamă deşănţată la TV. Normal. Tot în America, faptul că faimoasa Oprah Winfrey a prezentat la un moment dat, *Război şi pace* al lui Tolstoi, la emisiunea ei de gigantică audienţă, a determinat vînzarea a aproape un milion de exemplare din roman. Şi n-a fost rău. Ideea ar fi că, pînă la urmă, oricît de greu îmi vine să accept, şi cultura – ca şi deodorantele – are nevoie de mediatizare. Iar cînd spun mediatizare, mă gîndesc mai puţin la cronicile din revistele de cultură (care se adresează unui public restrîns, specializat şi, teoretic, cu destul discernămînt), ci la... mediatizare. Cotidiene, televiziuni (nu TVR Cultural, post TV necesar, dar care are acelaşi impact ca şi revistele de cultură), manifestări publice, educaţie şcolară (căci şi asta-i tot mass-mediatizare, deschidere spre un public larg şi nespecializat) etc. Aşa sînt vremurile. Dacă vrem ca publicul să vină înspre cultură, trebuie ca mai întîi cultura să se ducă spre el. Şi, dacă s-ar putea, într-un mod inteligent, nu cu acelaşi festivism păgubos şi găunos care pe mine, de exemplu, mă face să evit cît pot lansările de carte.

Să ne uităm puţin la „Barometrul de consum cultural 2005", mai exact la numele artiştilor care apar acolo. Era de bănuit că la scriitori Eminescu va ocupa primul loc. Eminescu, Sadoveanu, Creangă... La străini regăsim iarăşi nume de autori care, citiţi sau nu, circulă sistematic: Dumas (tatăl, presupun), Shakespeare, dar şi Dan Brown şi Sandra Brown. Ultimii doi sînt şi singurii romancieri străini contemporani – şi printre cei mai mediatizaţi autori de cărţi din ultimii cincisprezece ani. Pictori? Grigorescu, desigur. Regizori? Sergiu Nicolaescu. *„Ai adus manifestele, Pistruiatule?"* Daci. Romani. Mircea cel Mare şi Mihai Viteazul. Revoluţia la TV. Căci pentru public Sergiu Nicolaescu face mai degrabă parte din imaginarul nostru contemporan decît dintre regizorii contemporani.

Presupun că artistului îi vine greu să se preteze la o mediatizare excesivă. Unora le-ar putea semăna a prostituţie. Pe de altă parte, uneori parcă îţi vine să te „prostituezi". Ca scriitor, nu vrei neapărat să cîştigi bani... adică nu că n-ai vrea, dar asigur pe oricine că în România un prozator n-are nici o şansă să trăiască din scrisul cărţilor. Cu atît mai puţin un poet. Nu, nu vrei neapărat să cîştigi bani din scris, dar vrei ca ideile, poveştile, creaţiile tale să ajungă la cît mai mulţi oameni. Şi cum să ajungă la ei dacă oamenii ăia nici nu aud de ele? Şi iar ajungem la mediatizare. Cred că la ora actuală, pe lîngă o selecţie veritabilă – dar permisivă, fiindcă există scriitori şi opere de toate facturile, aşa cum există şi public de toate facturile –, creatorilor le lipseşte în primul rînd mediatizarea. O Oprah cu o emisiune privită de sute de mii de oameni. Ziarele importante au pagini şi chiar suplimente de cultură, unele bune şi foarte bune, dar cititorii de ziare riscă să egaleze numărul cititorilor de cărţi.

Nici n-ar fi ceva nou. Gîndiţi-vă, de exemplu, la perioada de dinainte de 1989. Şi atunci exista mediatizare – atîta cît exista. Ba chiar erau mai multe forme de mediatizare: una formală, oficială, şi una informală, din gură-n gură şi de la Radio Europa Liberă la ureche (şi mai departe). Şi *ambele* erau eficiente. Iau mai întîi două exemple clasice de mediatizare oficială. Doi poeţi: Nichita Stănescu şi Adrian Păunescu. Ca stil şi mai ales ca valoare literară, textele lor se plasau la poli opuşi, dar cărţile amîndurora dispăreau din librării înainte de a fi puse pe rafturi. Se mai găseau la bişniţă. Îmi amintesc că în *ocsko*-ul timişorean o cărămidă neagră păunesciană se vindea cu 100-150 de lei. Nichita Stănescu, la fel. Prin comparaţie şi spre amintire, un volum din „Biblioteca pentru toţi" costa încă 5 lei. La mediatizarea neoficială campioni erau scriitorii îndrăzneţi, scriitorii cu „şopîrle": Marin Preda, Augustin Buzura etc. N-aveai nici o şansă să găseşti vreun volum de-al lor în librării sau anticariate. Sau nu anumite volume. *Moromeţii,* de exemplu, l-am descoperit odată la anticariat, dar *Cel mai iubit dintre pămînteni* ajungea la piaţa neoficială la 300 de lei.

După 1989 piaţa a început să se reorganizeze. O vreme campionii mediatizării au fost autorii interzişi integral sau pe jumătate. Ionesco, Eliade, Cioran, Noica se vindeau ca pîinea caldă. Se vindeau bine şi cărţile interzise de cenzură. Uneori, vrăjit eu însumi de eticheta „roman interzis de cenzura comunistă", cumpăram vreo carte care se dovedea pur şi simplu proastă, dar absolut deloc subversivă, şi care probabil fusese pur şi simplu respinsă, nu interzisă. Dar reclama a funcţionat destulă vreme. Azi... cred că abia acum intrăm în normalitate. Şi normalitatea înseamnă şi mediatizare. Nu mă mir că Dan Brown apare printre primii zece autori străini cunoscuţi de români. Cînd am fost ultima dată în Bucureşti, am văzut în staţiile de metrou banere imense cu *Codul Da Vinci*. Dan Brown, L'Oréal, Axion şi mai ştiu eu ce... Probabil că, în timp, scriitorii – sau mai degrabă editurile – vor crea mecanisme de mediatizare mai eficace. E păcat să ai atîţia români alfabetizaţi şi să nu-i ademeneşti spre lectură.

Pentru început, vin şi cu o propunere. Ştiu că noi n-o avem pe Oprah, dar avem ceva asemănător: pe Traian Băsescu. Nu glumesc! Şi nu-mi spuneţi că asta nu-i treaba unui preşedinte. Păi, nivelul de cultură al populaţiei în fruntea căruia a fost pus nu e treaba lui? Dacă ştie că are – şi are – un impact teribil asupra publicului, de ce nu s-ar folosi de el? Din cînd în cînd, o dată sau de două ori pe lună. Să fie şi un preşedinte cititor, nu numai jucător. S-ar mai putea spune că domnia sa nu e neapărat competent în domeniul artelor. „Cine-i Băsescu să-şi dea cu părerea despre scriitori, despre pictori, despre filme?" Adevărat. Nu-i critic literar, nu-i critic de artă sau de film. Dar criticii respectivi nu ajung să convingă marele public potenţial. Traian Băsescu, da. El e Oprah a noastră. Aşa, de la televizor, a ajuns maică-mea (căreia i-au plăcut, printre altele, *Misterele Parisului*, romanele cu muschetari ale lui Al. Dumas-tatăl, dar şi *Crimă şi pedeapsă* al lui Dostoievski) să audă de unul „Cărcărescu" şi de altul, „Liceeanu". E un pas înainte... Dom' preşedinte, cu cine am putea începe?

„Ca tiraje, primii trei autori români ai Editurii Humanitas sînt: Mircea Cărtărescu – *De ce iubim femeile* (aprox. 100.000 ex.), Andrei Pleşu – *Despre îngeri* (40.000 ex.) şi Gabriel Liiceanu – *Uşa interzisă* (40.000 ex.). *Pour la bonne bouche*, o adaug pe Aurelia Marinescu – *Codul bunelor maniere astăzi* (200.000 ex.), semn că literatura de adecvare comportamentală are succes, deşi – paradoxal – numărul mîrlanilor creşte. Totuşi aş judeca simplist dacă aş spune că succesele de vînzări de la Humanitas se bazează doar pe cîrligul la public al autorilor români, pe personalitatea lor impunătoare (şi tocmai de aceea tăvălită temeinic prin noroi de unii şi de alţii) sau pe forţa magnetică a titlului. Nici vorbă. Sintetic spus, Humanitas vinde bine carte bună. De pildă, *Fiinţă şi timp* a lui Heidegger nu e o lucrare uşor de digerat de publicul larg, dar cifrele ei de vînzare o situează mult peste media volumelor din acelaşi registru."

Radu PARASCHIVESCU
editor, Editura Humanitas

„Succesul unui scriitor se cuantifică, în primul rînd, prin vînzări, cel mai pragmatic criteriu, desigur, dar şi cel mai obiectiv. Cartea Ioanei Nicolaie, *Cerul din burtă*, şi *Bucureştiul subteran – Cerşetorie, delincvenţă, vagabondaj*, volum coordonat de Adrian Majuru, sînt titluri ale căror tiraje (2.000 ex./titlu) s-au epuizat în doar cîteva luni de la apariţie. Un alt criteriu ar putea fi prezenţa în media (prin recenzii, interviuri etc.). Cărţile Ioanei Nicolaie (inclusiv *Nordul* şi *Credinţa)* au fost recenzate în săptămînale de cultură, dar şi în cotidiene, şi în reviste mondene, ceea ce dovedeşte că există un public larg interesat de literatura ei. Un ultim criteriu, de obicei ignorat, se referă la relaţia dintre autorul de succes şi editura care îl publică şi promovează. Autorul creează şi contribuie la imaginea unei edituri, şi invers. În cazul Ioanei Nicolaie şi al lui Adrian Majuru, există o întîlnire fericită cu proiectul editorial al Paralalei 45 – promovarea unei literaturi de calitate, anti-trend şi ne-canonice."

Monica BOTEZ
director comunicare, Editura Paralela 45

„Un scriitor vizibil (în reviste, în ziare, mai ales la televizor) are şanse să fie vandabil, să treacă dincolo de cercul strîmt al celor care fac chiar ei literatură (şi care nu prea o cumpără). Editura Brumar l-a vîndut pe Brumaru, cu a sa bombă roz, *Infernala comedie*, „trasă" în ţiplă – ca să nu facă explozie în cine ştie ce mîini febrile. Am sărit de mia de exemplare vîndute, preţul în librării fiind unul de bun-simţ, 150.000 de lei vechi, la fel ca poeziile din carte (nu zîmbiţi!)."

Robert ŞERBAN
director editorial, Editura Brumar

Tudor OCTAVIAN

Să invidiem bine!

Şi simţămintele cer un diagnostic. Ar trebui să ne mire faptul că nu există facultăţi pentru studiul răutăţii, al mîndriei, al nevoii de solitudine, al tandreţii, al invidiei. Dovadă că, deşi cu asta lucrăm, cu idei şi sentimente, o discuţie despre invidie mă obligă să descopăr cît mă resimt de sensurile cuvîntului, aşa cum mi-au fost incubate în familie şi în societate. Iar peste toate, de prejudecata c-ar fi o trăire rea. Ciudată situaţie: tot binele care sînt şi pe care-l las după mine, e motivat, în chip esenţial, de o continuă şi stimulatoare pizmă pe tot şi pe toate, iar dicţionarele ţin să mă convingă c-a apucat-o pe un drum greşit, întrucît invidia este „un sentiment egoist de necaz şi de ciudă, determinat de succesele sau de situaţia bună a altora".

E drept, vine o vreme cînd te întreci doar cu tine, cînd nu te mai consumă foarte tare izbînzile nemeritate ale confraţilor, cînd ţi-a obosit mica invidie de cartier şi nu fiindcă te-ai vindecat. În locul ei, se instalează un soi de ciudă şi mai condamnabilă, dacă e să ne luăm după dicţionare. Eu, spre exemplu, cam ştiu acum ce-i marea creaţie. Am călătorit prin atîtea lumi şi atîtea arte, încît nu-mi mai slujeşte să mă mint, să mă văd unicul, desăvîrşitul. Şi dacă m-am făcut bine, în ceea ce priveşte întinderea aşteptărilor, ce rost mai are să am zvîcniri egoiste, de necaz şi de îmbufnare pe scriitorii realizaţi!? Altfel spus, pe cei care şi-au propus să devină caporali ai literaturii, care au ajuns caporali ai României, dar neavînd dimensiunea reală a rolurilor în piesă, lipsiţi de cultura ierarhiilor spirituale şi a graniţelor, mor cu convingerea c-au binemeritat la gradul de mareşal.

Invidia, dragii moşului, e un lucru bun, un imbold de la Dumnezeu. Dacă însă nu-i controlat prin învăţătură, prin frecventarea obstinată a mai multor arte, printr-o conştiinţă estetică sigur articulată, în loc să te facă deştept, te face fudul.

În criminalistică, profesionistul află mai întîi cine are beneficiu din omucidere. Printr-un noroc, mai bine zis la sfatul unui pictor vîrstnic, am procedat, încă de la prima carte, la înţelegerea cîştigurilor pe care le caută criticii, cînd te laudă sau te cufundă în lumea celor care nu contează. Din care cauză am procedat – ajutat şi de genă – la o separaţie aproape totală de mediile scriitoriceşti. Din relaţia cu ele nu-mi cultivam decît jumătatea de jos a invidiei. Ciuda nouă, de care am pomenit, în asta a constat, în orientarea spre trepte ale valorii care m-au tămăduit de sîcîitoarele griji ale competiţiei imediate şi locale. Mi-am dat seama, pe la treizeci de ani, că n-aveam nici o şansă să fiu cel dintîi în judeţul în care mă născusem, că aveam, în schimb, drumul liber spre condiţia de scriitor de valoare medie, dar în Europa. În judeţul România, toate locurile de artişti emeriţi s-au dat cu repartiţie de la partid, de la Uniune, de la jurii şi de la critici. Pe piaţa UE a intereselor artistice, estetice, mai sînt încă locuri bune de ocupat.

Din data de 1 ianuarie 1990, cînd am conchis că sînt născut autor de romane de maxim o pagină şi jumătate dactilo, ultima vibrare de invidie conjuncturală din fiinţa mea literară s-a stins. Fie-i ţărîna uşoară! Scriu din plăcerea, greu de explicat celor care n-au încercat-o ca pe un dat biologic, de a publica povestiri. Dacă sînt întrebat de unde am atîtea sute, mii şi milioane de subiecte, răspund cuviincios că nu le caut şi nici nu sînt inspirat, aşa m-am născut. Respect creaţia pornind din dramă fondată pe chin, dar nu într-atît încît să mă simt toată viaţa vinovat fiindcă există şi bucurie, şi chef de viaţă, şi dragoste împlinită, şi umor, fiindcă mă dedau unui trai artistic rotund. Un cardiolog, care m-a întors pentru nişte ani în lumea pe care tocmai era să o părăsesc, m-a lămurit că fericirea, cînd e excesivă, dă cam aceleaşi fracturi la inimă ca şi frustrarea. Existenţa, pentru scriitorul român, e o ecuaţie imposibilă. Dar măcar nu ne mai plictisim într-o lume închisă.

La cît de separat m-am simţit, ca autor de proză ironică în bolşevism, izolarea la care mă obligă viaţa de autor trăind numai din scrisul său – trăind confortabil numai din scris – e totuşi un răsfăţ. Poate c-ar trebui să fiu mai circumspect cu faptul că antologiile mele de proză scurtă au cititori, că se vînd bine. Dar chiar atît de rafinat, încît să sufăr că pot trăi decent din plăcerea de a scrie, nu sînt.

„Nu e suficient să reuşeşti – alţii trebuie să eşueze."

Gore Vidal

Dan C. MIHĂILESCU

Succesul? „Să fie la ei, acolo!"

A vorbi despre succes la români e totuna cu: 1) a striga, arghezian, într-o peşteră goală, şi 2) a vorbi de funie în casa spînzuratului. Atît de mult s-a glosat pe seama truismelor care ne vin în minte acum, încît ce ar trebui să fac eu în cele ce urmează ar fi un soi de reeditare a bancului cu nebunii care fac un concurs de poante: cum fiecare dintre ei le ştia pe toate, pe de rost, băieţii le-au numerotat, astfel încît simpla emisie sonoră a numeralului – 7, 18, 45 etc. – era mai mult decît suficientă pentru a declanşa hohotele de rîs ale veselei asistenţe. Ia să vedem. Spun, prin urmare, o serie de nume şi concepte: *Mioriţa* – fatalism – Max Weber, ethosul protestant, concurenţa şi succesul – Lefter Popescu şi norocul invers – Capra vecinului – Mihai Ralea, sociologia succesului – miliardarii de carton... Nu-i aşa că v-aţi prins de tot ce vreau să zic? Pot să-nchid prăvălia şi să mă duc acasă.

E limpede că, recunoscîndu-ne cu mîndrie şi patos în postura ciobanului superortoman, am acceptat ideea reuşitei ca pe-o ghilotină, ca pe mireasa cu coasa, de vreme ce – e lucru ştiut – la români a avea e una cu a greşi, a păstra va să zică a risca degeaba, a strînge bani (ca laţul pe gît) egal a sufoca, pentru că, în general, ceea ce contează pînă la urmă e sărăcia cinstită, nu succesul deochiat şi, oricum, resimţit ca efemer. E mult mai sigur nimicul decît preaplinul. Preaplinul ne stînjeneşte, ne creează complicaţii, ne obligă la dezvoltare, gîndire, strategie, investiţie, în timp ce noi ne simţim bine numai în improvizaţie, pompierism, la mica plesneală, în dulcea ţigănie.

Ceea ce reprezintă munca, performanţa, concurenţa, acumularea – la catolici şi protestanţi – va să zică tot atîtea mofturi oneroase şi periculoase la ortodocşii ce, cu slavă mioritică, sîntem. Replica eroului din snoava cu Ion, Dumnezeu şi capra lui Gheorghe este de-o stupefiantă, gigantică stupiditate: eu, Doamne, nu vreau nimic pentru mine. Mi-ajunge cît n-am. Dar fă să moară şi capra lui Gheorghe, vecinul meu! Atît. În rest, lăsăm totul în seama norocului. Ţi-ai găsit: eu şi noroc, exclamă afanisit fatalismul împieliţat în Lefter Popescu. Toţi zeii au murit, numai norocul a rămas, exclamă extatic personajul nostru înainte de-a constata că totul e viceversa.

În sfîrşit, cum n-am chef să mă cocoţ pe scaune ca să extrag din rafturile de sub tavan scrierile lui Ralea, unde se află eseul său despre sociologia succesului, prefer să citez din interviul acordat de Gabriel Liiceanu lui Ovidiu Şimonca în nr. 47 al *Observatorului cultural* următorul pasaj: „N-am barat calea nimănui, n-am oprimat pe nimeni, nu mi-am făcut clientelă, nu am linguşitori, nu am curte, n-am pus monopol pe nimic, n-am făcut gaşcă cu nimeni, n-am organizat execuţii publice. De unde atunci atîta ură? O ură densă, agresivă, cu scrîşnet din dinţi, mergînd, nu mă îndoiesc, pînă la dorinţa de a fi evacuaţi urgent din viaţă. «Ieşiţi naibii mai repede din scenă, că lumea nu poate să vadă ce grozavi sîntem din cauza voastră!». Ăsta e sub-tonul pe care îl percep în corul mîrîielilor şi invectivelor de tot soiul. Şi trebuie să ştiţi că ura asta îmi face, pînă la urmă, mare plăcere: e un semn al deplinei reuşite, este măsura românească a succesului. În România, pînă nu eşti urît, nu există. Ura şi invidia pot fi devastatoare şi, în toate cazurile de care vorbim, ele sînt măsura exactă a incapacităţii de a admira şi a iubi. Oamenii ăştia sînt, crede-ţi-mă, profund nefericiţi."

Aud?

Ce bine ne simţim în nimicnicie, ce simplu şi eficient funcţionează (şi) la noi principiul după care *a good indian is a dead indian!* De morţi, numai de bine, de la Nichita la Cristian Popescu şi de la Virgil Mazilescu la Ion Stratan. Măcar de-ar da toţi reuşiţii colţul cît mai repede, să rămînă scena goală, nu-i aşa? Cum ne bucurăm de succesele alor noştri, cînd sînt peste hotare, şi cum ne încruntăm de iute cînd se-ntorc să-şi plimbe pe aici împlinirea! Tot ce e bine – „să fie la ei, acolo!". Iar în final, după debitarea fabulei disolutive, invariabil vine morala: „n-a fost să fie" şi „ca la noi, la nimenea".

Bun. Venind acum la succesul în cultură, să mai notăm trei constante. *Unu.* El, cînd este, e ca şi cînd n-ar fi. Tot ce-a strălucit cu asupră de măsură în antumitate e deşertăciunea deşertăciunilor. Cum în cultură numai posteritatea dă măsura valorii, rezultă că, din cît dispari mai devreme, dintr-atîta ai şanse ca următoarele generaţii să-ţi descopere mai abitir valoarea. Ionel Teodoreanu şi Gellu Naum. Cezar Petrescu şi Max Blecher. Delavrancea şi Mateiu I. Caragiale. Mişu Văcărescu şi Labiş, N. Batzaria şi Radu Petrescu. Între valoare şi reuşită este nevoie de-o moarte (pardon, o „nuntă cosmică") spre a se zidi prestigiul.

Doi. Apropo de prestigiu, el e una cu insuccesul. Semnul succesului este puterea, puterea care produce panică, spaimă, nicidecum respectul, cel care naşte, dimpotrivă, compasiune. Prestigiul e minunat, adică demn de milă, în vreme ce puterea e fioroasă, adică venerabilă. Cu puterea te îmbeţi, cu prestigiul te resemnezi.

Trei. Puterea succesului ţine de colectivism. Prin ura socialistă pe care o generează, reuşita coagulează, solidarizează. Dimpotrivă, binele atomizează, iar succesul este un semn distinct de individualitate, o marcă, un blazon. Alergia românului gregar faţă de succesul individual este alt semn de „sobornicitate" disolutivă, de instinct de turmă, dar şi o mentalitate de *loser,* nu de *winner,* incapabil să gîndească pozitiv altfel decît în termeni de... negativitate. Mi-e teamă că, pînă la respectul sincer al individualităţii împlinite, mai avem cale de un veac de normalitate. Pînă atunci, ca să te impui de unul singur, e limpede că trebuie mai întîi să te expui urii cvasigenerale. Şi, cum bine spune Gabriel Liiceanu, din cît ura este mai densă (vezi păltinişofobia, care constituie, de departe, nota dominantă a pieţei noastre de idei post-'89) dintr-atît trebuie să ai conştiinţa propriei valori.

Sigur că nu e normal, dar e real.

Succesul artistului plastic român este variabil şi circumstanţial. Pentru fauna activisto-metafizică, însetată de o simbolistică amplă, de cosmogonii soft şi de sentimente gata digerate, paradigma artistului de succes este Sabin Bălaşa. Candoarea pedofilă, sublimată estetic în aluviuni de azur, păpuşi de vată şi cai de gips, pe care un binecunoscut amant de profesie a investit-o, într-un cuantum de cca 800.000 USD, comandîndu-i lui Bălaşa realizarea unei stanze în vila personală, sau comanda Universităţii ieşene, înaintată aceluiaşi pentru decorarea unui spaţiu propriu, confirmă, indubitabil, succesul. Numai că nici amantul tomnatic, cu o mult mai consistentă dotare economică decît culturală, nici comanditarul ieşean, predispus la trăiri paşoptiste şi zguduit de sentimente depresive, nu reprezintă nimic dincolo de propriul lor cerc de prieteni. Aşadar, succesul lui Sabin Bălaşa cade!

Atunci ar trebui să căutăm artistul de succes în spaţiul public mai larg, acolo unde îi găsim, de pildă, pe Sorin Ilfoveanu şi pe Ştefan Câlţia. Cu vînzări bune şi ritmice, a căror medie se situează, undeva, la 3.000-4.000 de euro, cu o carieră artistică şi universitară solidă, cu o prezenţă mediatică perfect articulată şi cu un bogat exerciţiu mondeno-ezoteric, ei sînt tocmai potriviţi pentru a fi luaţi ca repere ale succesului. Numai că succesul lor se opreşte, o dată, la graniţele ţării, şi, în al doilea rînd, la graniţele propriilor sisteme de circulaţie şi de promovare, chiar dacă ele se extind şi dincolo de frontierele naţionale. Aşadar, şi succesul lui Ilfoveanu şi al lui Câlţia cade!

Poate că, făcînd un pas înainte, ar fi de căutat artistul de succes în incinta Casei Poporului, acolo unde Muzeul Naţional de Artă Contemporană se lăfăie, de unul singur, ca un motan castrat. Dar aici nu găsim decît fantasmele pubere ale DJ-ilor de cartier, spaţii goale şi dorinţa obscură, dar nu mai puţin irepresibilă, de a-l încorona etern pe Adrian de Vito, fost Copilul Minune. Plasat precar, între maneaua de Rahova, discoteca de Glina şi autismul www, mnac-cul iese şi el din calcul şi, implicit, din realitate.

În aceste condiţii, nu-mi rămîne decît să construiesc portretul robot al artistului de succes pe faciesul cultural pe care mi-l oferă tipul Dan Perjovschi. Mobil, inteligent, cu vervă artistică şi civică, globalist fără să-şi piardă consistenţa şi legat de spaţiul artistic românesc fără să se înece în sevele cearşafurilor neschimbate de pe vremea cumanilor, perfect echilibrat pe traseul dintre concept şi obiect, curtat de curatori celebri şi primit în marile muzee, sceptic şi utopic în aceeaşi măsură, finanţat din cu totul alte surse decît cele bugetare, el este purtătorul singuratic al unui succes care nu este nici financiar, nici clientelar şi nici propagandistic, ci al unui succes pur şi simplu artistic, intelectual şi etic.

Pavel ŞUŞARĂ

proprietar Galeria Luchian 12

„Dacă se vinde, e artă!"

Frank Lloyd

Succesul, la mijloc de Rău şi Bun

Ce lucruri bune şi ce lucruri rele v-a adus succesul?

Gabriela ADAMEŞTEANU

Ce viziune maniheist-mecanică despre această confirmare provizorie care ne vine dinafară şi se datorează unei suprapuneri de moment între valorile şi/sau interesele (în sens înalt) unei societăţi şi produsul efortului nostru! Întrebarea dvs. m-a silit să îmi dau această definiţie chinuită a succesului, atît şi aşa cum l-am cunoscut, dacă l-am cunoscut. Pentru mine, succesul are chipul neliniştitor al zeităţilor grecilor antici şi la fel ca şi ei cred că de unde vine binele, vine şi răul. Cu cît este mai mare un succes, cu atît mai greu va fi să trăieşti după el. În acest joc al norocului, eu nu am detectat, ca responsabilitate a mea, decît perfecţionismul. El a dat o anume durabilitate scrisului meu, dar americanii îl consideră, nu fără justificare, o slăbiciune.

Ştefan AGOPIAN

Succesul mi-a adus cîteva invitaţii în străinătate. Premii prea multe nu am luat, iar glorie, cît să întoarcă lumea capul după mine pe stradă, nu am. Dacă voi avea însă noroc, s-ar putea să ajung nume de librărie sau de staţie de autobuz. Ca aspect negativ, faptul că am ajuns în manualul de liceu şi că sînt obligat să răspund întrebărilor unor ziarişti care nu cunosc literatură, cu atît mai puţin ce am scris eu.

Dan BITTMAN

Cel mai bun lucru a fost acela că am făcut ceea ce mi-a plăcut mai mult şi am cîştigat şi bani din asta. Preţul succesului a fost faptul că nu am mai putut avea o viaţă personală discretă. Sînt însă împăcat; nu ai ce face: faima se plăteşte!

Lucian BOIA

„Cum nu sînt interesat de politică, de cariera universitară sau de o situaţie financiară deosebită, succesul mi-a adus una dintre puţinele satisfacţii de ordin social: interesul celorlalţi faţă de lucrările mele. Altfel, simt o anume presiune cînd sînt abordat pentru participări la emisiuni de televiziune şi alte evenimente de acest fel. Sînt o persoană discretă şi mi-aş dori o despărţire clară între operă şi persoană. Succesul face însă imposibilă această separare."

Emil BRUMARU

Un lucru bun care mi s-a întîmplat a fost că am devenit cunoscut oamenilor din diferite categorii sociale. Rău e că trebuie să fac faţă interviurilor de tot felul şi că sînt deranjat cu telefoane şi cînd mă aflu pe patul de spital. Persoana publică ce am devenit mă împiedică să fiu un om liniştit.

Mircea CĂRTĂRESCU

Nu-mi judec scrisul în termeni de succes sau de insucces, ci de împlinire sau neîmplinire. Mă simt împlinit cînd o pagină scrisă ieri îmi mai place şi azi. De asemenea, cînd o pagină scrisă de mine place celor trei-patru prieteni pe care încă îi mai am. Cine defineşte succesul în literatură după numărul de cărţi vîndute e în totală eroare. Lucrurile sînt în planuri diferite. Numărul de cărţi vîndute nu e treaba autorului şi e irelevant pentru *ce seul objet dont le néant s'honnore*: spectacolul unei minţi, care este orice carte.

Adrian CIOROIANU

În viaţa mea, pînă acum, am avut un singur mare, imediat vizibil şi de necontestat succes. Eram într-a VII-a, era o dimineaţă de primăvară şi echipa de fotbal a clasei mele (în care jucam pe post de atacant) trăgea să încheie, printr-un egal, un meci din campionatul şcolii, cu o clasă a VIII-a. Deodată, spre finalul meciului, cînd toţi ne retrăsesem în apărare, cînd portarul nostru (un coleg al cărui nume de familie, ţin minte, era Buzatu – dar nu mai ştiu numele mic) sărea înnebunit dintr-o bară în alta ca să pareze şuturile criminale ale adversarilor, deodată – spun – am prins aproape de linia noastră de fund o minge exact pe piciorul meu drept şi am şutat-o cu disperare de-a lungul terenului. Parcă văd bolta pe care-a făcut-o: un arc de cerc între piciorul meu şi mîinile portarului advers care, cu toată săritura, n-a mai atins balonul – care-a trecut uşor, peste el, între creştetul său şi bara de sus, în plasă. Am urlat din toţi rărunchii, am sărit în sus cum în acei ani nu făcea decît Mario Kempes, colegii au sărit pe mine într-o izbucnire de bucurie amestecată cu praf din asfalt, transpiraţie, copilărie, dorinţă de victorie şi surpriza că, iată, tenebroasa clasă a VIII-a putea fi totuşi învinsă! Din acel moment şi pînă azi o bucurie personală & colectivă de asemenea amploare nu am mai trăit şi mă întreb şi eu, din ce în ce mai amuzat (ca şi cel care a avut ideea anchetei), ce preţuri anume are succesul la vîrste adulte.

Radu COSAŞU

În problema asta a succesului – care cred că trebuie tratată de orice artist inteligent cu o prudenţă dusă pînă la răceală – nu „lucrez" decît cu Dinu Lipatti. Cînd a citit în programul unui recital londonez că el ar fi cel mai mare pianist al lumii, s-a înfuriat şi a început să ţipe că e absolut scandalos să se gîndească în asemenea termeni infantili! Infantili!

Mircea DANELIUC

Succesul nu mi-a adus nici o satisfacţie; succesul doar mi-a dat posibilitatea de a cunoaşte mulţi imbecili.

Teodora ENACHE

Succesul înseamnă pentru fiecare altceva. Pentru mine, el presupune trei aspecte: să poţi dărui ca un Rege sub lumina reflectoarelor, să îţi continui calea muncind ca un Sclav plin de smerenie şi să te poţi bucura ca un Copil de roadele harului tău. Astfel, succesul nu îţi schimbă prea mult atitudinea (uneori nici nu vine), îţi rămîi credincios în primul rînd ţie, nu cauţi măşti sub care să îţi ascunzi vulnerabilitatea sau să îţi exagerezi strălucirea, nu îţi schimbi prea des priorităţile, iar calea pe care o urmezi devine Calea ce duce la adîncimile tale. Dacă ar trebui să vorbesc de acele „lucruri rele", le-aş numi mai degrabă „lucruri grele", căci simţi că ţi se rup crengile uscate, simţi că te purifici, simţi că nu mai ai timp pentru cei dragi şi pentru bucuriile nenumărate, dar afli că fiecare clipă este preţioasă, fiecare întîlnire, o lecţie, fiecare eşec înseamnă creştere şi fiecare succes, încă o floare ce se deschide. Dacă succesul nu ar merge mînă în mînă cu evoluţia şi creşterea, pentru mine ar fi un lucru de nesuportat şi o mare povară.

Filip FLORIAN

Ideea succesului mă buimăceşte şi mă sperie. E ca o muzică ademenitoare, parşivă, care pentru scrisul propriu-zis poate însemna un marş funebru. Cred că într-o lume aflată în mare criză de catarge, nu şi de sirene, rămîne valabilă soluţia înfundării unor dopuri în urechi. În rest, o mătuşă (care n-a citit un rînd din ce am scris şi sper că nu le va citi nici pe astea) m-a văzut săptămîna trecută la televizor. Încă mai jubilează.

Dumitru GORZO

Nu văd succesul în cazul meu sau, mai bine spus, e vorba de un succes incomplet. Nu cred că e destul faptul că am atras atenţia asupra mea, că am fost comentat şi intervievat; controversele şi recunoaşterea critică nu sînt totul. Acest tip de succes e un copil născut pe jumătate. Dar, în caz că succesul deplin va veni şi la mine, sper să-mi aducă bani, gagici şi tinereţe fără bătrîneţe.

Hanno HÖFER

Nu ştiu dacă sînt tocmai în măsură să fiu întrebat despre succes. E-adevărat că mă mai salută vînzătoarele de la pîine, dar cred că succesul meu e atipic. Ca lucruri bune, satisfacţia de a citi articole bune despre muzica şi filmele mele şi senzaţia pe care o am uneori – doar uneori – că pot trăi făcînd ceea ce îmi place cu adevărat. Mai puţin plăcut e cînd sînt invitat la vreun talk-show alături de cine nu trebuie.

Dan C. MIHĂILESCU

Cel mai frumos lucru a fost (şi este) întîlnirea faţă către faţă cu publicul, în cele mai neaşteptate locuri şi maniere posibile. Cel mai rău este îngustarea (aproape sinucigaşă profesional şi sufletească) a singurătăţii. Supraexpunerea şi exhibiţionismul te golesc, te risipesc, te „amatorizează".

Cristian MUNGIU

Un lucru rău pe care ţi-l dă succesul e dependenţa de el. Devii foarte nefericit după ce euforia momentului trece, dacă nu reuşeşti să-ţi întreţii starea. Succesul, mare, mic, cum o fi fost el, exercită asupra ta o presiune şi îţi stabileşte o ştachetă. Clipa din care succesul tău va consta în capacitatea de a trece de fiecare dată peste ce ai reuşit deja. Succesul poate genera multă nefericire căci ţine de o recunoaştere publică. Iar din clipa în care încetezi să faci ceea ce ai tu de făcut pentru că îţi place şi o faci pentru o medalie, dispar şi inocenţa, şi fericirea, şi tihna.

Ioan Gyuri PASCU

Lucrurile aşa-zis rele se dovedesc mai mereu ajutătoare; au rol de proptele. Ce a fost ieri rău azi poate apărea drept un lucru bun. Totul ţine de o evoluţie interioară. Aşa că împărţirea asta strictă este relativă.

Dan PERJOVSCHI

Succesul mă face să am foarte multe de făcut, ceea ce e un lucru bun şi, în acelaşi timp, să nu am timp deloc, ceea ce e un lucru rău. Primesc oferte de expoziţii de la tot soiul de mari muzee pe care nu le pot refuza şi în acelaşi timp de la spaţii mici asociative pe care nu vreau să le refuz. Succesul meu e pe muchie de cuţit înfipt în piept şi răsucit în rană. Niciodată nu ştiu dacă ceea ce fac e în regulă şi dacă nu cumva în lumea de consum de azi a avea succes nu e mai degrabă un semn nasol. Noroc că fac mai multă glorie decît bani, fapt care mă ţine cu cracii pe pămînt şi cu biletul de tramvai în mînă.

Ioana PÂRVULESCU

Oricît ar părea de ciudat, răspunsul este unul singur, la ambele întrebări: succesul *te obligă*. E un noroc că te obligă, e ca o pereche de aripi, care te ajută, dacă nu la zbor înalt, măcar la mersul rapid pe străzile literaturii sau, într-o recuzită mai actuală, e ca un motoraş, care, vrei-nu-vrei, te pune în mişcare. Te obligă să ridici pretenţiile pe care le ai faţă de propriile cărţi. Dar e şi o nenorocire că te obligă, că îţi cere tot mai mult, pentru că mişcă limbile ceasornicului mai repede, nu-ţi mai poţi permite oţiul balcanic, ritmurile lente, blînde, atît de plăcute, pentru mine cel puţin. Dilată ochiul public, care, iubindu-te, te poate înghiţi cu totul. Scriitorii de succes – dar nu sînt sigură că locul meu ar fi aici – se află închişi în paradoxul eminescian: *Nenorocit noroc de-a fi iubit...*

Andrei PLEŞU

Lucru bun: succesul înseamnă aport de *simpatie* umană; ţi se zîmbeşte mai des, ţi se iartă mai mult (lucru esenţial cînd e vorba de agenţii de circulaţie). Lucruri rele: aport de *antipatie*. Suprasolicitare (risipă de sine). Risc permanent de smintire (vanitate, suficienţă, plafonare). Corolar: şi dacă ai şi dacă n-ai, zi mersi!

Cristi PUIU

Presupunînd că am avut succes – în fond, nu se poate şti cum văd eu lucrurile –, mi s-a întîmplat un singur lucru, şi bun, şi rău: încăpăţînarea. Cu o parte luminoasă, tenacitatea, şi cu una mai întunecată, îndărătnicia.

Cătălin ŞTEFĂNESCU

Nu ştiu dacă e vorba despre succes în ceea ce mă priveşte. Faptul că emisiunea mea, *Garantat 100%*, nu e ignorată, mi-a adus numai lucruri bune, cele mai importante fiind privilegiul de a sta de vorbă cu oameni atît de diferiţi şi posibilitatea de a-mi face meseria aşa cum vreau.

Matei VIŞNIEC

Succesul? O himeră. De cîte ori am crezut că am avut succes, în momentul următor mi s-a şi deschis o prăpastie în faţă. Prin urmare, succesul mi-a adus îndoieli, angoasă, nelinişte. Cînd am ajuns în Occident, aveam o anumită cantitate de convingeri în stoc. Cu fiecare „succes", convingerile mi s-au spulberat una după alta. Răspunsurile pe care le aveam la întrebările esenţiale s-au dus pe apa sîmbetei, fiind înlocuite cu întrebări (dintre care unele esenţiale). Am încercat să văd cum arată succesul la alţii şi de fiecare dată mi s-a părut că la ceilalţi e mai solid, mai peren. La mine succesul a fost cam aşa: îl simt că vine, pun piciorul pe treapta lui, mă pregătesc să fac pasul următor crezînd că am în faţă o altă treapă (care duce şi mai sus) şi, surpriză, treapta următoare e, de fapt, un abis. Cred că acest vechi concept „succes" trebuie scos din limbajul zilelor noastre, ca şi alte cuvinte care nu mai au nici un sens: progres, evoluţie, revoluţie. Sîntem îmbarcaţi pe o navă care avansează atît de repede într-o direcţie atît de necunoscută încît a avea succes înseamnă, de fapt, a învăţa să priveşti din cînd în cînd răsăritul soarelui şi să alergi prin iarbă cu picioarele goale.

a consemnat Marius CHIVU

„Nu puţini artişti mari sînt plini de vanitate şi de cusururi, uneori puerile. Totuşi cred că în cele din urmă pe aceştia nu-i interesează «succesul», ci «gloria», adică rezistenţa operei lor."

G. Călinescu

„O, ţară tristă, plină de humor! De asta iubesc România“

– interviu cu Paul BAILEY –

Editura Minerva a lansat de curînd o colecţie de literatură universală contemporană în cadrul căreia romanul Kitty şi Virgil *(în traducerea Irinei Horea) deschide* Seria de autor Paul Bailey. *Scriitorul britanic se află, în această săptămînă, în România, documentîndu-se pentru un roman inspirat de familia Bibescu.*

Găsesc An immaculate mistake *una dintre cele mai bune cărţi ale dvs. Vreţi să ne spuneţi povestea acestei cărţi?*

Mama m-a născut la o vîrstă înaintată, cînd, de obicei, se instalează menopauza. Părinţii credeau că nimic nu se va mai întîmpla. Ceva s-a întîmplat totuşi, eu: *an immaculate mistake*. După moartea mamei m-am hotărît să scriu această autobiografie ca pe o succesiune de scene din copilărie. Am scris-o pentru mine – iniţial nu mă gîndeam să o public –, dar îi trimiteam fragmente unei prietene de-ale mele, aflată pe patul de moarte, încercînd să o mai înveselesc. Ea m-a convins, pînă la urmă, să o public.

An immaculate mistake este povestea unui băiat din clasa muncitoare, îndrăgostit de Shakespeare şi de poeţii elisabetani, cititor de Dickens şi Jane Austen, înnebunit de Mozart, Bach, Brahms şi Beethoven... Mama era uluită, credea că nu sînt normal, dar eu eram doar diferit fizic. Nu poţi înţelege cum e să provii dintr-o familie din clasa de mijloc, în anii '50, şi să mai fii şi *gay*. Nimeni nu vorbea despre asta pe atunci decît în termeni de abuz. Mama credea că homosexualitatea este o perversiune cu care se îndeletniceau doar cei din păturile superioare, o treabă urîtă care niciodată nu i se putea întîmpla unui băiat din clasa muncitoare.

Ca şi alţii, eram un ciudat. Din fericire, revoluţia sexuală din anii '60 a schimbat atîtea. Istoria mergea într-o direcţie cu totul diferită. Mama se bucura că public, că am succes, că se scrie despre mine în toată lumea... Am hotărît că e prudent să nu-i spun nimic, şi nu pentru că mi-ar fi fost ruşine, dar pentru că am ştiut că ar fi durut-o adevărul pus în cuvinte. Locuiam cu un bărbat, era evident, şi cred că a ştiut. Sora mea a înţeles însă devreme şi mi-a spus: *„Tu eşti* diferit, *nu-i aşa!? Să ştii că nu-mi fac probleme.“* Au fost printre cele mai bune cuvinte pe care le-am auzit în viaţa mea.

Cînd am venit prima dată în Bucureşti, eram însoţit de un tip de la Securitate pe care l-am întrebat cum e viaţa homosexualilor aici. Tipul s-a uitat lung la mine şi a spus: *„By gay do you mean humourous?“*. I-am explicat, iar el a exclamat: *„O, Doamne, nu! Nu avem asemenea oameni în România!“*. Bine, dar trebuie să fie cîţiva şi în Est, am insistat eu. *„Toţi sînt în Budapesta!“*

Kitty şi Virgil *este al treilea dvs. roman tradus în română, după* Ierusalim *şi* Soldaţii bătrîni. *Ce e mai important pentru dvs.?*

Fiecare traducere mă bucură enorm. Sînt un scriitor tradus, am primit destule premii, am beneficiat de numeroase burse... Important însă e să scriu bine, căci succesul e relativ. Doar viitorul contează, ceea ce rămîne în urma ta. Asta e marea provocare a unui scriitor.

Lucraţi la încă o carte cu subiect românesc.

Da, aceasta va fi a treia mea carte despre România. *Unchiul Rudolph* a fost prima şi cred că e şi cea mai bună carte a mea; a urmat *Kitty şi Virgil*, iar acum lucrez la un roman inspirat de viaţa prinţilor Antoine şi Emanuel Bibescu. Cei doi s-au născut la sfîrşitul secolului al XIX-lea, o perioadă foarte interesantă din istoria României, într-o familie foarte cultivată. Mama lor cînta la pian în duet cu Franz Liszt, era o admiratoare a lui Wagner, iar la Paris a ţinut un salon renumit. Fraţii Bibescu erau prieteni cu Proust şi cred că Proust se îndrăgostise, în secret, de Antoine, căsătorit însă cu fiica prim-ministrului. Emanuel era un tip profund melancolic, pasionat de arhitectură, a călătorit peste tot, în Japonia, în Persia, la Constantinopol, apoi, inexplicabil, s-a sinucis într-un hotel din suburbia londoneză. Proust a fost devastat atunci, nu putea pricepe cum un tînăr atît de bogat şi de talentat îşi pune capăt zilelor. Emanuel suferise însă o pareză facială, faţa lui a fost acoperită cu o eşarfă albastră, de aceea cred că e posibil să se fi sinucis din vanitate. Mă intrigă însă melancolia lui şi vreau să înţeleg de ce s-a sinucis.

Mă fascinează viaţa acelei aristocraţii foarte cultivate, cu un destin plin de urcuşuri şi coborîşuri, ca al ţarilor ruşi. Bibeştii erau o familie dinastică într-o lume săracă. Pătrunseseră în lumea rafinată şi înaltă, cunoşteau muzicieni, pictori, scriitori renumiţi, dar fără ţăranii care să le întreţină moşiile nu şi-ar fi permis acest lux. Pe atunci, doar astfel de familii aveau privilegiul culturii. Anul trecut am fost la Corcova, satul unde acum un secol era moşia Bibeştilor. La Corcova am întîlnit aceiaşi oameni săraci, doar calculatoarele din şcoală şi posterul cu Harry Potter din bibliotecă îţi indicau că ne aflăm totuşi în 2005. Impresia mea e că viaţa acelor ţărani nu s-a schimbat prea mult. Aşa că, în roman vor apărea Virginia Woolf şi Proust, dar

şi oamenii simpli şi acei evrei care recuperau banii de la ţărani – unul dintre motivele antisemitismului în Est.

Din discuţiile noastre pot confirma că ştiţi foarte multe despre istoria României.

Cînd am scris *Kitty şi Virgil*, am intrat într-o bibliotecă pentru a mă informa despre istoria României, despre familia regală... Unele cărţi nu mai fuseseră împrumutate de 40 de ani. Am descoperit *Istoria Românilor* a lui R.W. Seton-Watson, o carte din 1934, o lucrare remarcabilă, făcută cu dragoste şi care mi-a deschis apetitul pentru istoria României.

Vă plac Bacovia, Mateiu I. Caragiale, Creangă... Ce căutaţi, de fapt?

Aş vrea şi eu să ştiu. Îl iubesc pe Bacovia. Tocmai mi-am cumpărat o ediţie de buzunar şi voi scrie despre el un eseu biografic ca introducere pentru o ediţie engleză din poezia lui. Un prieten de-al meu l-a tradus foarte bine, deşi pare intraductibil din cauza muzicalităţii.

Din păcate, toţi aceşti scriitori sînt complet necunoscuţi în Anglia. Eu i-am descoperit accidental şi numai pentru că mă preocupa România. Norman Manea mi-a devenit prieten apropiat şi el mi-a recomandat mulţi scriitori români. Ion Creangă, de pildă, a fost tradus prin 1930, dar suna îngrozitor în engleză, nu se înţelegea nimic pentru că traducătoarea folosea cuvinte atît de vechi. Cred că e timpul să fie retradus, cel puţin cu acea poveste teribil de amuzantă a lui Ivan Turbincă.

Ştiu că sînteţi un mare admirator al Jurnalului *lui Mihail Sebastian.*

Am citit prima ediţie americană a *Jurnalului* şi am scris despre el în *Times Litterary Supplement*. Norman Manea mi-a vorbit despre acest jurnal spunînd că este remarcabil, că atunci cînd a fost publicat în România a stîrnit mari reacţii şi că au fost oameni de litere care au spus chiar că nu trebuia publicat întrucît dezvăluie vechile simpatii antisemite ale lui Eliade şi Cioran. Apoi am citit în franceză şi acea îngrozitoare prefaţă la *De două mii de ani* scrisă de Nae Ionescu, profesor şi prieten al lui Sebastian, şi mi s-a părut foarte curioasă insistenţa lui Sebastian ca acel text să fie totuşi publicat.

Eu am citit memoriile lui Primo Levi, care a supravieţuit lagărului nazist, am citit şi jurnalul lui Victor Klemper, dar cred că jurnalul lui Sebastian este cea mai importantă contribuţie la înţelegerea acelei epoci. Viaţa Bucureştiului de dinainte şi din timpul războiului, teatrul, concertele, jurnalistica, viaţa literară atît de dinamică, luciditatea lui Sebastian, felul în care urmăreşte „transformarea“ prietenilor săi, apoi accidentul fatal suferit în drum spre studenţii cărora urma să le vorbească despre Balzac... Este o poveste extrem de emoţionantă şi o mare surpriză să descoperi un scriitor din estul Europei, continental, aflat la curent cu tot ce se întîmpla în culturile germană, engleză şi franceză din acel moment, autor de piese de teatru, de romane, de cronici... Te întrebi chiar cînd avea timp de toate astea. Sebastian era şi o persoană extraordinară, un adevărat erou, el reprezintă, de fapt, decenţa fiinţei umane în timp de război şi într-o societate ostracizantă, care îi interzice să practice dreptul şi să predea.

Ce personaj din jurnal v-a interesat în mod deosebit?

M-a impresionat hotărîrea lui Eugen Ionescu de a pleca şi de a deveni scriitor francez, anticipînd ce urma să se întîmple cu România. Eu credeam că Ionescu e un scriitor absurd, dar, cînd am venit prima dată în România, i-am recitit piesele şi mi-am dat seama că *Rinocerii* era o piesă despre ce urma să se întîmple.

Ce artist român v-ar fi plăcut să fiţi?

Deşi nu mi-ar fi plăcut să mor tînăr, aş zice Dinu Lipatti. Am acasă CD-ul cu ultimul său concert de la Besançon pe care îl ascult frecvent noaptea tîrziu. Este cel mai mare pianist pe care am avut şansa să-l ascult.

De ce reveniţi în România?

Asta mă întreabă şi prietenii. Ce le-aş putea spune? Mi-am făcut aici prieteni, îmi place la ţară, am citit toate cărţile despre România pe care le puteam găsi, descopăr mereu noi autori interesanţi... E uimitor cum această limbă cu o scurtă istorie literară a inspirat atîţia poeţi minunaţi! Înţeleg româna destul de mult întrucît ştiu puţin italiană, dar mi-ar plăcea să o şi vorbesc. În Anglia lumea încă consideră România o ţară din lumea a treia. E bizar pentru că e totuşi o ţară europeană, cu o limbă atît de apropiată de italiană şi de franceză – dacă vezi pentru prima dată o pagină scrisă în română recunoşti imediat rădăcinile latineşti ale cuvintelor.

Trebuie să recunosc însă că, atunci cînd am venit pentru prima dată aici, mi s-a părut cel mai trist loc de pe Pămînt. Am văzut mizeria în care trăiau românii, frica, suspiciunea, teama de a vorbi liber... Trist şi amuzant, în acelaşi timp. *„O, ţară tristă, plină de humor...“ (Rîde.)* De aceea mă întorc. Pentru că iubesc combinaţia dintre umorul absurd şi melancolie. Cred că aţi supravieţuit comunismului datorită stoicismului şi simţului absurdului. E multă melancolie aici, în Est, iar muzica lui Enescu exprimă perfect melancolia românească.

Ce nu vă place totuşi la români?

Faptul că, la fel ca în Polonia, mai toţi fumează. *(Rîde.)* Eu însumi, provenind din clasa mijlocie, înţeleg starea lor materială modestă. În plus, există şi circumstanţele istorice. Aşa că nu pot spune nimic rău despre oamenii săraci pentru că, într-o lume ideală, aceştia n-ar trebui, de fapt, să existe. În Anglia, distanţa dintre săraci şi bogaţi, care credeam că se va micşora odată cu politica laburiştilor, s-a mărit şi mai mult.

Cît despre intelectuali, singura mea dezamăgire rămîne atitudinea provincială a multor scriitori pe care i-am cunoscut la Festivalul de la Neptun şi care mi s-au părut superficiali, neinteresaţi de dialog. În timpul conferinţelor ei vorbeau şi se manifestau gălăgios, erau foarte siguri pe valoarea lor...

Cum găsiţi bucătăria românească?

Are multe similarităţi cu cea turcească. Îmi plac foarte mult mititeii şi supele, în special cea de fasole, asemănătoare cu cea pe care o gătesc florentinii.

V-aţi plimbat mult prin librăriile bucureştene; ce v-a atras atenţia?

Mi-ar plăcea să văd traduşi nu doar scriitorii englezi de succes, dar şi pe cei mai puţin faimoşi, de acum două generaţii, a căror literatură are multe şanse să rămînă. Coe, McEwan şi Lodge sînt scriitori buni, dar sînt, în primul rînd, scriitorii de succes ai momentului. David Lodge îşi datorează faima adaptărilor de televiziune. Francezii, de pildă, au tradus foarte mult din Charles Morgan, un scriitor englez de oarecare succes în anii '30, dar pe care nimeni nu-l mai ştie acum nici măcar în Anglia. Dar înţeleg, şi la noi e la fel. Sînt însă impresionat să văd că aceeaşi editură, Polirom, publică şi Toibim, şi Turgheniev. Asta e extraordinar. În Anglia, doar editurile mici îi publică pe clasici.

Vă plac romîncele?

(Rîde.) Îmi plac toţi românii, sînteţi oameni frumoşi, melancolici şi amuzanţi. La un moment dat, am cunoscut la Londra o romîncă şi am rugat-o să mă înveţe limba. A plecat în Canada şi n-am mai văzut-o de ani. Mi-ar plăcea, la un moment dat, să sune telefonul şi să fie ea. O chema Cleopatra şi era una dintre cele mai frumoase femei pe care le-am văzut vreodată.

a consemnat Marius CHIVU

colţul scurt

Video, gravuri & rock'n roll

● La Galeria Una, expoziţia tinerilor artişti de la Departamentul de New Media al Universităţii de Artă din Praga, *„There could be misinformation“*.

● La Institutul Cultural Francez, „Gravuri şi ilustraţii“ – Devis Grebu.

● La Galeria Nouă, *„Something old, something new, something borrowed, something blue“*, video, instalaţie şi ambient – Călin Dan.

● În Cabinetul de Desene şi Gravuri al Muzeului Naţional de Artă, expoziţia „Maeştrii gravurii cu dăltiţa“ – 40 de lucrări ale gravorilor Marcantonio Raimondi, Lucas van Leyden, Albrecht Dürer, Hendrick Goltzius, Abraham Bosse, Luigi Calamatta, Paolo Mercuri ş.a.

● La Galeria Anaid Art, expoziţia de pictură *„Bloom“* – Ana Maria Micu.

● Joi, 9 martie, în Club Backstage, concert Celelalte Cuvinte. (**M. C.**)

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Două săli

De curînd, am fost la Novi Sad. Din nou. Explicaţia acestor frecvente popasuri într-un loc mai puţin atrăgător, fără îndoială, decît (spre exemplu) Parisul sau chiar Budapesta, este, ca să zic aşa, biunivocă. Pe de o parte, oamenii (inclusiv oamenii de teatru) de acolo caută să reînnoade legăturile distruse, precum podurile de peste Dunăre, cu vecinii, restul Europei şi restul lumii, pe de altă parte (asta e valabil, oricum, în ceea ce mă priveşte), frumuseţea locului, ospitalitatea şi căldura balcanico-mediteraneene ale gazdelor nu se poate să nu te atragă constant. Din păcate însă, podurile sînt mai uşor de reconstruit: la micro-stagiunea Teatrului Naţional Sîrb din Novi Sad, dintre invitaţii europeni anunţaţi au sosit, pînă la urmă, în afara „fraţilor" din fostele republici iugoslave, doar patru români din România şi un ungur din Ungaria (care – paranteză pentru înseninarea patrioţilor de serviciu – se descurca binişor în româneşte, fiind originar dintr-o localitate de lîngă graniţa cu noi). Precizările geografice sînt necesare pentru că, aşa cum se ştie, la Novi Sad trăiesc (în linişte şi pace), pe lîngă sîrbii majoritari, maghiari şi români în număr suficient pentru a determina „inscripţionarea" în limbile respective a unei tăbliţe de la intrarea în teatru. Dar despre (unele dintre) aceste lucruri am mai vorbit acum vreo lună, povestind prima mea vizită la Novi Sad. Acum la altceva voiam să ajung.

Una dintre reprezentaţiile incluse în cuprinzătorul *show-case* (opt spectacole în şase zile) al activului Novisadski Narodno Pozorište era *Romeo şi Julieta,* premieră din decembrie trecut. Deşi sala principală a teatrului (600 de locuri, în clădire mai existînd una de circa o mie şi un studio de cam o sută) părea să se umple mulţumitor – mult peste jumătate – de fiecare dată cu plătitori „normali", organizatorul de spectacole (sau cum s-o fi chemînd acolo această persoană foarte importantă în orice teatru din lume) a găsit de cuviinţă ca, *en occurence,* să ocupe majoritatea fotoliilor cu elevi aduşi „cu şcoala"; şi mai mari, şi mai mici. Asta, spre disperarea mărturisită deschis, ulterior, a actorilor, care, ştiind că joacă în prezenţa unor persoane simandicoase (vorba ceea, Europa era cu ochii pe ei!), se temeau de posibile greşeli provocate de excesul de voioşie juvenilă din sală. Şi, ce-i drept, pînă să înceapă spectacolul, adică pînă să se instaleze toţi spectatorii şi imediat după ce s-a stins lumina, viermuiala, rîsetele, îmbrîncelile, chemările peste scaune etc., etc. nu făgăduiau nimic bun. Din momentul însă cînd actorii au pornit să se mişte pe scenă (căci pînă să vorbească a trecut ceva vreme), toată suflarea şcolărească s-a potolit ca prin farmec; fireşte, au rămas în funcţiune ici şi colo înnebunitoarele ecrane luminoase ale telefoanelor mobile, fireşte, se mai chicotea la pasajele amoroase din spectacol, fireşte, la răstimpuri silueta cîte unui „responsabil" adult se mai profila, ameninţătoare, la capătul rîndului, dar, una peste alta, atmosfera era cît se poate de prielnică unei receptări desăvîrşite a „actului artistic". „Aştia nu ştiu despre ce vorbesc!", mi-am zis, la auzul plîngerilor emise de actori în legătură cu „sala infectă" pe care o avuseseră.

Peste trei zile, revenind de la Novi Sad, ne-am oprit cîteva ore la Craiova – tocmai bine cît să (re)vedem un spectacol la Teatrul Naţional de acolo. Pură coincidenţă, tot *Romeo şi Julieta* şi tot premieră de anul trecut; culmea coincidenţei, tot sală cu mulţi elevi sosiţi „cu şcoala". Aici s-au şi oprit însă asemănările. Pe întregul parcurs al reprezentaţiei, un concert de şuşoteli a însoţit întîmplările de pe scenă; cînd încetau – deseori – şuşotelile, fluierături, behăieli, nechezături, mugete le luau locul; în momentele de întuneric, inclusiv de întuneric „expresiv" în scenă, în sală se aprindeau telefoane, brelocuri, lanterne şi tot felul de alte obiecte care produceau lumină, această lumină fiind îndreptată apoi atît spre actori, cît şi spre ceilalţi spectatori; junii mai plini de energie se ridicau în picioare, se înghionteau cu icneli şi hohote ori urcau şi coborau treptele auditoriului. Minus două „puneri la punct" ale unor privitori maturi şi vreo trei ţistuieli, perfect ineficiente, ale plasatoarelor, nici o reacţie.

Primul impuls a fost să-mi zic că vacarmul din sală e tipic zilei de azi şi că „pe vremea mea" nu s-ar fi pomenit ş.a.m.d. Imediat însă mi-am adus aminte de un spectacol la care am fost „cu şcoala" cînd eram, cred, prin clasa a cincea şi cînd în balconul unde ne înghesuiam s-a iscat la un moment dat o asemenea gălăgie încît unul dintre actori (regretatul Silviu Stănculescu) a ieşit „din pielea" personajului şi s-a răţoit, „civil", la noi, reluîndu-şi apoi replicile; e adevărat, după aceea „în zonă" nu s-a mai auzit nici măcar vreo respiraţie.

Desigur, nu asta e soluţia. (Aici poate interveni – şi ar trebui să intervină – o discuţie amplă despre familie, şcoală, comunitate în România...) Asta este însă diferenţa. Dacă atunci actorul se adresa, în afara rolului, spectatorilor era pentru a instaura ordinea. Acum, cînd o face (vezi relatarea din numărul trecut) este pentru a spori dezordinea.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Thomas Bernhard, *Vechi maeştri – comedie,* traducere din limba germană şi prefaţă de Gabriela Danţiş, Colecţia „Ficţiune fără Frontiere", Editura Paralela 45, 2005.**

Domnul Reger spune nu şi nu. E un nihilist de zile mari, mai mari chiar şi decît cele naţionale. Pe de o parte, domnul Reger e dezgustat de tot ce e terestru: de stat, guvern, Biserică, dascăli, menajere, ghizi de muzeu, vizite în grupuri organizate, medici, presă, melicuri austriece, comentatori de artă, cadouri, vulg, industrie muzicală (ca să luăm doar un exemplu la întîmplare). Pe de altă parte, domnul Reger, vienez cultivat, octogenar şi vechi cronicar muzical pentru *Times,* s-a amăgit cu ideea că refugiul în lumea artelor ar putea fi o soluţie de supravieţuire. Cam ca un şahist care, vitaminizîndu-se cu mutări de tip B2B3 şi chiar cu B-uri mai complexe, ar ajunge să creadă că H5N1 e tot o mutare de şah. Cum nu există însă nici tablă, nici piese, nici convenţii care să „încapă" o asemenea mutare, domnul Reger păţeşte un *mat* mare cît un *marţ* în afara cîmpului de joc, şi anume tot în realitatea terestră.

Soţia lui, octogenară şi ea, moare secerată de gheţuşul vienez, iar dispariţia ei nu poate fi compensată de nici un mare maestru al literaturii, picturii, muzicii sau filozofiei. Domnul Reger funcţionează în continuare potrivit tabieturilor sale, vine tot la două zile la *Kunsthistorisches Museum,* aşa cum făcea de mai bine de trei decenii, pentru a se aşeza în sala Bordone, pe băncuţa din faţa „Bărbatului cu barbă albă" al lui Tintoretto, dar nici o capodoperă nu mai e îndestulătoare, totul e imperfect, ipocrit, demontabil, dezamăgitor, totul e prilej de cîrteală, lepădare bosumflată, desfiinţare vehementă sau pamflet.

Domnul Reger, avizat şi păţit, dărîmă practic totul. E exagerat, însă memorabil ca un Don Quijote perfect răsturnat. În plus, e neliniştitor de verosimil, stupefiant de simpatic în ticurile lui de personaj absurd, nedrept de plastic în dezgustul său monoman.

Nici nu mai ştii cît de în răspăr să citeşti „comedia" aceasta cu *Vechi maeştri* turnată, compact şi torenţial, într-o carte cu un singur paragraf. Dar dacă vrei să vezi cum o discretă şi rafinată poveste de iubire poate lua forma unui discurs de soacră exegetă, acest roman din 1985 al maestrului Thomas Bernhard e pur şi simplu ideal.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Fondanta pe colivă

● **Royksopp, *The Understanding,* Wall Of Sound, 2005.**

Să presupunem că aţi avea la îndemînă o baghetă magică şi că, în lipsă de altceva mai bun, aţi transforma cel mai recent album Royksopp într-o cutie cu bomboane. Bun. Ideal ar fi să nu puneţi la îndoială tehnologia de ultimă oră care stă la fabricarea unei baghete magice, cum la fel de util ar fi să nu vă preocupaţi excesiv cu detaliile de ordin metafizic care contribuie la buna desfăşurare a unui proces magic. În cazul în care, pe durata operaţiunii, prezentaţi unele simptome de hipertrofiere a raţiunii, apelaţi cu încredere la unele idei de tip asociativ, bunăoară gustul. În vederea unei edificări cu aspect decisiv, se cuvine spus că pe baza gustului se pot construi felurite teorii comune care au darul să apropie, dacă nu să suprapună, muzica (implicit undele sonore) cu bomboanele (a se citi papilele gustative). Rog a se aminti că în fondul de aur al înţelepciunii populare există o zicală de ordin imperativ care interzice orice discuţie pe marginea gusturilor în materie de muzică. Trecînd peste adecvarea (sau inadecvarea) unei astfel de zicale în realitatea cotidiană, se impune concluzia că un eşantion important al populaţiei consideră că o melodie, ca şi o bomboană de altfel, are un gust al ei, pe baza căruia urechea sau cavitatea bucală poate procesa aidoma o informaţie de tip sonor sau alimentar. Astfel, chiar şi o doză de raţionalitate poate avea o pondere importantă într-un atare proces magic, fapt pentru care orice reclamaţie ulterioară nu va fi luată în considerare.

Cred şi sper că odată lămurit şi acest ultim aspect contradictoriu, va fi interesant de urmărit cum se comportă un album ca *The Understanding* în postura unei cutii de bomboane. Dacă totul a decurs cum trebuie, în sensul în care bagheta nu s-a dovedit un produs contrafăcut, veţi putea observa, la o primă analiză post proces magic, că nimic din datele problemei nu a fost radical modificat. În fapt, ca o dovadă în plus că logica îşi păstrează temeiul de funcţionare chiar şi într-un domeniu cu care nu se înrudeşte direct, albumul va prezenta exact aceleaşi însuşiri moleculare şi în noua sa ipostază de bomboane la cutie. (Aviz celor contrariaţi: entropia se manifestă mai curînd în viaţa reală, decît în cea nevăzută.) Nimic mai simplu deci să constataţi că acele piese vădit comerciale şi dansabile din prima jumătate a albumului („Only This Moment", „49 Percent", „Follow My Ruin", „Beautiful Day Without You") vor împrumuta un gust comun, de ciocolată Cibo, să zicem, cum, la fel de bine, *beat*-urile lor clasicizate vor fi reprezentate printr-o arhicunoscută frişcă roz care desemnează căpşunile cu arome identic naturale. Gustul de E-uri nu va fi însă din cale-afară de pregnant, fie şi numai pentru că avem de-a face cu E-uri norvegiene, ceea ce în muzica electro sau cutiile de bomboane, certifică prezenţa unui produs atent prelucrat şi selecţionat, conform normelor şi procedurilor la zi ale Uniunii Europene. Cealaltă jumătate a cutiei, deşi legată printr-un liant sesizabil de ciocolată de cofeturile mai sus amintite, vă va prilejui surprize interioare demne de rafinamentul oricărui degustător avizat. Autentic norvegiene, cu esenţe de păduri şi de fiorduri, cu un inegalabil gust de mentă şi cu o cremă greu identificabilă care aminteşte de apropierea cercului polar, „Triumphant", „Alpha Male" şi „Someone Like Me" ridică valoarea dulciurilor într-o zonă în care poftele oricărui gurmand vor fi pe deplin satisfăcute. Partea proastă este că, diabolic strecurată în mijlocul acestor bunătăţi, stă o capodoperă pentru care orice cofetar merită să-şi dea viaţa. Se numeşte „What Else Is There", este glazurată fantastic de Karin Dreijer de la The Knife (un fel de Bjork suedeză) şi are darul ca, odată degustată, să te vrăjească într-atît încît să uiţi că a existat cîndva o baghetă magică cu care ai transformat un album de 12 piese într-o cutie cu bomboane.

DILEMATECA

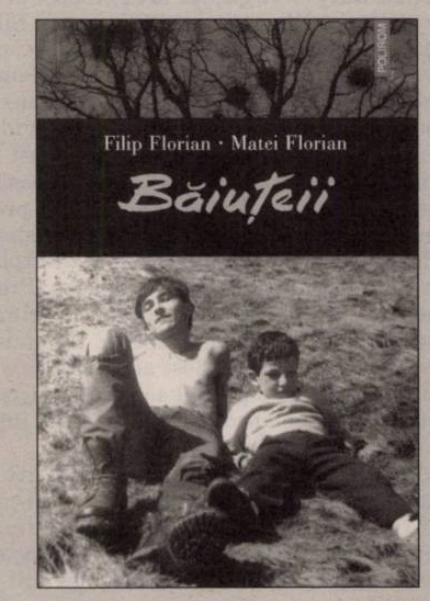

Filip Florian Matei Florian
Băiuţeii
Editura Polirom, 2006

Simona SORA

puzzlecturi

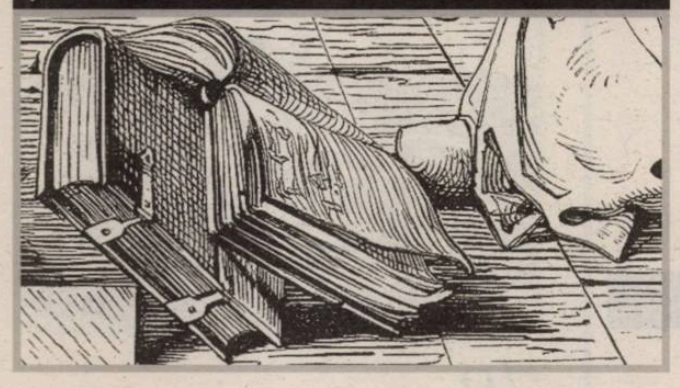

Elegii de fragedă maturitate

● **Dan Şociu, *Cîntece eXcesive*, Editura Cartea Românească, 2005.**

La cel de-al treilea volum – după *borcane bine legate, bani pentru încă o săptămînă* (2002) şi *fratele păduche* (2004) – Dan Sociu nu mai e doar copilul teribil – sumbru şi ludic, crud şi melancolic-blasfematoriu – al generaţiei 2000. El e, în *Cîntece eXcesive,* poetul unei schimbări „de corp", al transmutaţiei poeziei în materie organică – cel mai adesea lingvistic-pestilenţială –, al supunerii poeziei la o probă pe care ea a mai trecut-o, dar care sună altfel cu fiecare poet adevărat.

Radical şi excesiv, minimalist-biografic şi abulic, Dan Sociu practică o poetică a excesului asumat, o frondă care nu exclude speranţa şi un discurs-limită adesea memorabil. *Cîntecele eXcesive* pot fi citite ca un (ironic) manifest de generaţie, dar mai ales ca un manifest autist al altei vîrste poetice a autorului lor. Căci carantina poetică din prima secţiune, *Love quarantine,* este, înainte de orice, un omagiu adus optzecismului tîrziu, cărtărescian, din *Dragostea:* „abia aştept să crească ionuţa / să putem vorbi pe-ndelete / dimineaţa o găsesc lîngă mine pe pernă& / e foarte ciudat / miha îmi povesteşte cum ninge afară / cred că peste cîteva ore / voi da o fugă pîn-la fereastră / plănuim complicate mîncăruri din flori / şi mîncăm ouă". Să nu ne imaginăm însă că Dan Sociu rămîne în această carantină voluntară, în această izolare mărturisită ca un episod tranzitoriu. El face parte dintr-o generaţie care nu cultivă nici plecăciunile, nici fraza calofilă, nici autismele (altora), nici ucenicia la clasici. Poezia sa, în priză directă, este luată parcă prin surprindere de potolirea, mulţumirea, liniştea din autocarantina primelor poeme din volum, izolate chiar grafic de contextul acestuia.

Dezabuzarea, vidul, spleen-ul negru al „generaţiei contra" fac, desigur, muzica de fond a *Cîntecelor eXcesive* şi semnul ei indelebil – crucea întoarsă: „Beau pentru morţi / cam atît ştiu să fac / dar o fac profesionist, / cu migală – beau pentru cei doi adolescenţi / care s-au aruncat, îmbrăţişaţi, / de pe un bloc din Craiova. / Înainte de a / aluneca în statistici / şi-au ars buletinele, / certificatele de naştere, / diplomele de bacalaureat. / Şi, desigur, poliţia şi presa / au tras, imediat, concluzia / că erau sataniști. / *Crucea întoarsă e semnul generaţiei mele*" (s.m.). Aş zice, dacă n-ar fi prea mult, că semnul acesta de apartenenţă la un „esprit de corps" al generaţiei douămiiste, vizibil şi în majuscula nenecesară din titlul volumului lui Sociu, e un antisemn, o răsturnare a simbolismului crucii, că e preferinţa morţii, a discontinuului, a dezorientării. Sau, la fel de inutil, aş putea spune că crucea verticală e crucea alchimiştilor, simbolul creuzetului regenerator. Dan Sociu ne taie însă orice avînt hermeneutic, printr-o pudoare antipoetică, prozastic-epidermică, peste care apar, ca din întîmplare, *flash*-urile altor vremuri ale poeziei: „Încă mi se mai întîmplă să cred / că în curînd mi se vor trezi superputerile: / zborul, invizibilitatea, întoarcerea-n timp, superelasticitatea, trecerea prin ziduri, dragostea ta –" *(Cîntec eXcesiv I).*

„Crucea întoarsă" nu semnifică, la Dan Sociu, altceva decît trupul singur, singura realitate tare, din care douămiiştii au scos tot ce se putea scoate: „Pixelii care luminează, / noapte de noapte, / fesele ei adormite / sînt tot atîtea mici cruci întoarse". Credinţa în orice este, în acest spaţiu, inutilă, iar semnalarea ei simbolică, o inscripţie pe „peretele public". Căci corpurile care elimină şi ingurgitează, care fac sex şi mor, par – în realitatea mecanic-corporală, de roboţei trimişi să vadă „lumi bizare, / neînregistrate / nicăieri" – singura realitate utilă. Literă şi semn al unei cruci pierdute, X-ul din inima excesului poetic este şi „Semnul interdicţiei, al anulării, X-ul de pe / ferestrele caselor abandonate (dar şi al caselor în construcţie, anunţînd că în curînd vor putea fi / locuite –????????)" sau semnalarea golului interior: „Eram ca una din acele păpuşi sinistre, cu X-uri / în loc de ochi, din capătul străzii Mecet...".

Elegii în fond ale unei alte poezii, pierdute pentru totdeauna, ale drumului spre casă, ale iubirii, dar mai ales ale „limbii noastre de dragoste", *Cîntecele eXcesive* ale lui Dan Sociu sînt poemele de fragedă maturitate ale unui poet autentic. Să-i mai dăm dreptate încă o dată acelui fan care a exclamat, după o lectură publică a lui Sociu, la Viena: *He is fucking good!*

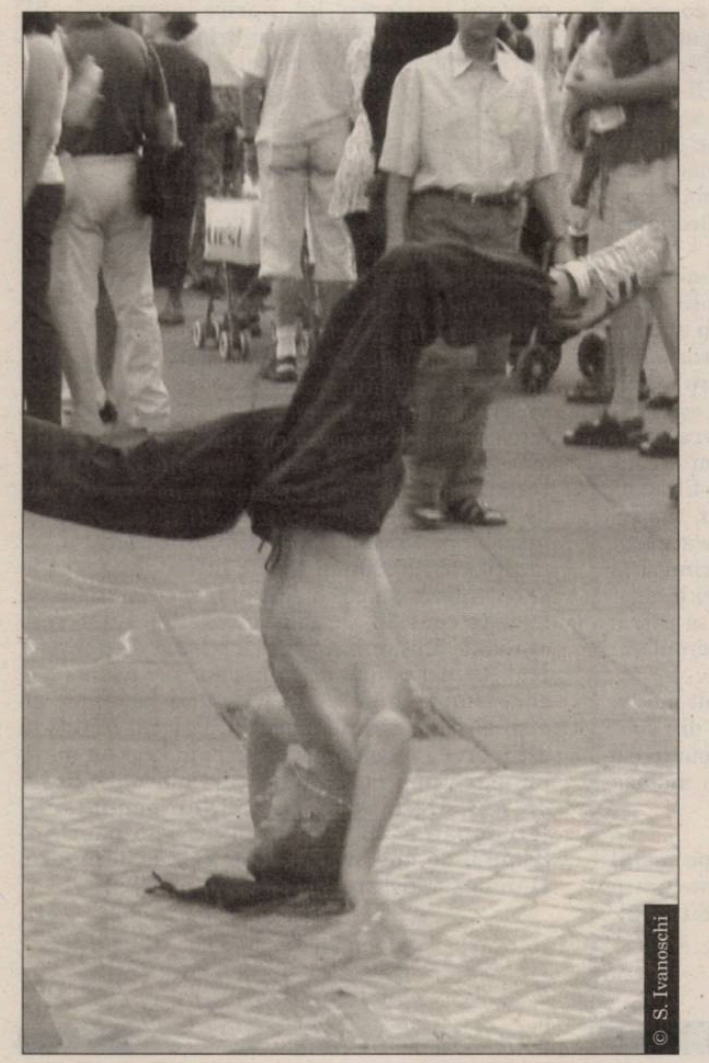

Dilema veche vă recomandă

● Ştefan Agopian, *Sara* (ediţia a III-a revăzută, Editura Polirom, 2006). Cronica fictivă a unei veri şi a unei toamne, la 1703, în Sibiu, de o luxurianţă stilistică şi imaginativă pe măsura celui mai obsesiv personaj al ei: lumina. Indiferent, cum sînt, la încropeala şi leneviile istoriilor literare la zi, cutez să scriu că în proza contemporană nu avem o carte în care lumina – ca o fiinţă supremă – să guverneze şi să decidă pînă la ultimele cruzimi, să pătrundă atît de intens şi de muzical în „toate întîmplările care ne cuprind", din degete pînă-n măruntaie. Feroce, nemilos, Agopian ne instalează într-una din cele cîteva, foarte puţine, certitudini ale meseriei noastre: stilul vine din latinescul *stilus* – cuţit. (Radu Cosaşu)

● Discursul fără menajamente rostit la Berlin de Ayaan Hirsi Ali în chestiunea caricaturilor, preluat din *Le Monde* de revista *22*, nr. 833: „Ruşine ziarelor şi canalelor de televiziune care nu au avut curajul să arate publicului lor ce era, de fapt, acest «scandal al caricaturilor»! Aceşti intelectuali, care trăiesc graţie libertăţii de expresie, dar acceptă cenzura, îşi ascund mediocritatea gîndirii sub expresii sforăitoare ca «responsabilitate»... Ruşine acelor oameni politici care au declarat că publicarea şi republicarea desenelor erau «inutile», că erau o «greşeală» şi o «lipsă de respect» sau de «sensibilitate»..." (Marius Chivu)

● Interviul acordat de Marie-France Ionesco, în revista *Elle* (nr. din februarie), Mihaelei Spineanu, în care fiica marelui Eugène pune lucrurile la punct în multe chestiuni – inclusiv în privinţa volumului lui Laignel-Lavastine, pe care îl consideră „un prototip de carte a mediocrităţii intelectuale". Mi se pare mie, sau interviurile din revistele zise de „lifestyle" *(Elle, Tabu...)* sînt mai bune – mai nuanţate, mai relaxate... – decît multe din cele apărute în reviste culturale? (Alex. Leo Şerban)

Andrei GORZO

dilematograf

Muntele vrăjit

● ***O iubire secretă* / *Brokeback Mountain* (SUA, 2005), de Ang Lee.**

În povestirea lui Annie Proulx *Brokeback Mountain* (publicată în 1997 în *The New Yorker)* e vorba despre doi cowboy, Ennis şi Jack, care se întîlnesc în 1963, cînd nici unul din ei nu a împlinit 20 de ani şi cînd primesc o slujbă: să păzească împreună o turmă de oi, toată vara, sus pe Brokeback Mountain. Înţelegerea este ca unul din ei să doarmă mereu cu oile, dar într-o noapte beau pînă tîrziu, rămîn amîndoi la tabără, se duc la culcare în acelaşi cort – şi se întîmplă. A doua zi nu se simt vinovaţi; dimpotrivă, ştiu imediat „cum vor decurge lucrurile pe tot restul verii, şi la naiba cu oile", înţelegînd, de asemenea, că, la sfîrşitul verii, vieţile lor se vor reintegra în cursul ce le-a fost stabilit – soţii, copii, lucrurile care se aşteaptă de la orice bărbat în colţul lor de Americă. Dar nu se reintegrează. Se căsătoresc, fac copii, dar continuă să se întîlnească pe unde pot şi cît pot, fără a încerca vreodată să-şi rezolve situaţia, fără a vorbi ca lumea despre ea – nici măcar nu li s-au dat cuvintele. După 20 de ani, unul dintre ei are ocazia de a vizita casa părintească a prietenului său, de a vorbi puţin despre el şi de a petrece puţin timp printre suvenirurile lui, şi tot potenţialul nerealizat al unei inimi, toată tînjirea acumulată într-o viaţă – amintirile mitologizate, fantasmele fără speranţă, chiar şi trădările (căci nimic nu rămîne vreodată pur) – iese la suprafaţă ca trupul unui înecat.

Regizorul (pe vremuri taiwanez, acum internaţional) Ang Lee a abordat povestirea asta concentrată, directă, răvăşitoare, la fel cum abordează orice subiect, de la planurile şi aspiraţiile maritale ale eroinelor lui Jane Austen *(Raţiune şi simţire)* la criza familiei americane din clasa de mijloc în anii '70 *(The Ice Storm)* şi de la abilitatea unui mare maestru al artelor marţiale de a zbura prin copaci chiar şi atunci cînd inima lui e grea *(Tigru şi dragon)* la dificultatea unui supererou de a administra corect furia pe care a adunat-o împotriva lui taică-su *(Hulk uriaşul).* Deci cum o abordează? Iubesc filmele lui Lee (nici o altă carieră nu-mi dă atîtea motive de încredere în viitorul cinematografiei internaţionale), dar încă nu m-am lămurit ce anume face – cum reuşeşte (aproape întotdeauna) să găsească drumul spre miezul unor subiecte atît de diverse şi atît de îndepărtate de propria lui experienţă. Ipoteza mea este că începe prin a-şi apropia, cu respect şi răbdare, partea vizibilă, perceptibilă prin simţuri, a lumii în care încearcă să intre, răsplata pentru acest efort de naturalizare urmînd să vină sub forma contactului imaginativ cu oamenii care locuiesc (sau locuiau sau ar putea să locuiască) acolo. Poate că toate astea vi se par evidente (nu asta face orice regizor?), dar curiozitatea lui Lee, aplecarea lui respectuoasă spre lumi noi (dar acţionate, desigur, de forţe vechi de cînd lumea) nu e atît de comună în cinematograful de azi, în care regizorii cei mai apreciaţi tind să fie aceia care-şi dau cel mai puţin osteneala de a ieşi, din cînd în cînd, din lumea lor, sau de a-şi extinde, cît de cît, lumea, astfel încît să mai cuprindă şi altceva în afara cinemaniei lor. Cinema-ul a fost făcut ca să iasă în lume; e bun la treaba asta. Uitaţi-vă, de exemplu, cît de atent *la vreme* este Ang Lee: grindina care se abate într-o zi peste cortul celor doi, vîntul care suflă în ziua în care se întorc de pe munte, îşi dau mîna şi pleacă aşa, fără să fi recunoscut nimic, în direcţii diferite, spre pustiul următorilor 20 de ani. Şi uitaţi-vă cît de bine îşi cunoaşte personajele ca *prezenţe fizice* – de cunoaşterea exactă a învelişului material, şi a lucrurilor care i se pot întîmpla, depinde accesul la suflete: Ennis (Heath Ledger) e prezenţa mai masivă, mai frust-masculină, şi va deveni din ce în ce mai greoi şi mai ursuz; Jack (Jake Gyllenhaal) e o prezenţă mai elastică şi mai subtilă, şi va rămîne suplu, deşi aerul lui de băieţandru se va strica şi se va îmbîcsi. Nuvela se concentra pe ei doi. Scenariştii, Larry McMurtry şi Diana Ossana, au ştiut să umple lumea din jurul lor (fiicele lui Ennis din căsătoria lui nenorocită, o altă femeie care-şi dă sufletul încercînd să înfrîngă rezistenţa lui misterioasă, un bărbat care lansează strigăte mute de ajutor în direcţia lui Jack, peste zidul unei căsnicii la fel de nedorite ca a lui) şi au surprins ceva minunat în portretul soţiei lui Ennis (Michelle Williams) – virtutea eroică de a fi o simplă gospodină, de a continua să faci curat, să duci copiii la şcoală, să ţii în picioare şandramaua în timp ce bărbatul de lîngă tine se lasă absorbit de cine ştie ce abis personal. Personajele feminine ale lui Lee mă emoţionează mai mult decît ale oricărui alt regizor, de la Max Ophüls încoace. Ophüls (un alt regizor internaţional) rămîne suprema autoritate cinematografică în materie de dragoste şi, cu toate că străduţele lui vieneze par foarte departe de lumea lui Ennis şi a lui Jack, iar voluptuoasele lui mişcări de aparat sînt foarte diferite de ale lui Lee, cred că ar fi admis că Lee ştie ce e cinema-ul: faţa unui om care iubeşte, şi timpul trecînd peste ea.

trecerea prin reviste

Lettre Internationale nr. 56

LETTRE NUMĂRUL 56

Lettre Internationale este, după gustul meu, revista cea mai „integrată“ din România. Integrată în Europa, în lume, în „ce mai e pe la ei“, fără a neglija „ce e pe la noi“.

Lettre Internationale este singura publicaţie din România în care autori „de-ai noştri“ stau, firesc, lîngă autori „de-ai lor“. Cu alte cuvinte, în *Lettre* nu se simte cîtuşi de puţin aerul de provincie preocupată obsesiv de propriile hotare (cum se întîmplă în multe alte reviste autohtone), ci atmosfera este aceea de dialog transcultural şi de asumare a condiţiei globale: problemele „lor“ (fie ele din Irak, Coreea de Nord, Bosnia ori din suburbiile franceze) sînt deopotrivă problemele noastre.

Lettre Internationale este editată de Institutul Cultural Român şi apare trimestrial. O astfel de frecvenţă (plus legăturile strînse cu revistele-surori care apar în alte 11 capitale europene) îi permit detaşarea şi răgazul necesar pentru a selecta texte de prima mînă. Dar *Lettre* reuşeşte o performanţă şi mai mare: „prinde“ actualitatea într-o manieră profundă, actualitatea *adevărată*, aceea a problemelor esenţiale ale umanităţii contemporane, nu actualitatea efemeridelor de la telejurnale. În numărul 56 (iarna 2005-2006), recent apărut, există cîteva texte care privesc actualitatea de azi, de ieri şi, aş îndrăzni să spun, de mîine. „Interpretări ale crizei suburbiilor franceze“ de Cecilia Tohăneanu se ocupă de revolta care a agitat telejurnalele acum cîteva luni; revolta a trecut, problemele suburbiilor rămîn. „Misiune diplomatică: Zagreb, Sarajevo, Belgrad – întoarcere într-o ţară sfîşiată“ de Bora Ćosić descrie o zonă care, de cînd nu mai e măcinată de războaie şi survolată de avioane NATO, riscă să cadă în uitarea „celorlalţi“, deşi e la doi paşi de Viena şi trei de Bruxelles. Ion Vianu, în „Întrebări pe care mi le pun“, vorbeşte despre moarte: „Trupul fără viaţă este ca un calculator stricat. Ceva fără valoare....Şi totuşi *nesfîrşit* de valoros. Nu se poate aprecia investiţia extraordinară de iubire pe care o facem, dacă nu ţinem seama cît de preţios e acest obiect, trupul neînsufleţit, pentru cei ce l-au iubit. Dacă nu ar exista contemplarea trupului mort, dar şi *necesitatea absolută de a ne separa de el*, nu ar exista nici ritualuri, nici religie. Atunci, nici artele, toate, care au apărut pentru a ilustra şi împodobi ritualurile, nu ar exista.“ Harold Pinter este prezent în acest număr cu discursul de recepţie la decernarea Premiului Nobel: „Artă, adevăr şi politică“. Mai apar interviuri cu Mihai Şora şi Ioana Ieronim, eseuri, reportaje, comentarii de Matei Călinescu, David Lodge, Mircea Iorgulescu, Adrian Mihalache, Istvan Eorsi, Stela Giurgeanu, Goran Rosenberg, Raymond Carver, Gabriel Gárcia Márquez, Graham Greene, Sergio Benvenuto, Marius Chivu, Rodica Binder, D. Ramaut, Sever Voinescu, Riverbend (un excepţional „Jurnal al unei irakiene“), Mihail Rîklin, Ivailo Ditcev. Între toate aceste lucruri de prima mînă, gustul meu subiectiv a fost fascinat în primul rînd de o conferinţă a lui George Steiner, „O anumită idee despre Europa“, în care identitatea bătrînului continent este definită admirabil şi convingător prin cafenelele sale: „Atîta timp cît vor exista cafenelele, «noţiunea de Europa» va avea conţinut“. Cumpăraţi revista *Lettre Internationale*, citiţi-o într-o cafenea şi îi veţi da dreptate lui George Steiner. **(M. V.)**

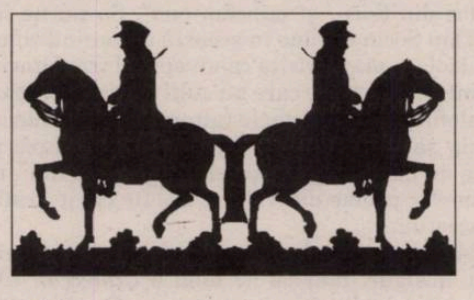

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Declaraţie privitoare la averea mea în mătuşi

Tanti Silvi semăna cu Bette Davis, nu scăpa film cu Bette Davis, Bette Davis era viaţa ei, demnitatea ei, puterea ei de a iubi un bărbat fără să i-o spună, aşteptarea ei de a fi mîngîiată fără a i-o cere, forţa ei de a trăi singură, doar cu un pahar de lapte înainte de culcare, făcîndu-şi o supă cu găluşte şi trăgînd cu urechea la un telefon prin pîlnia căruia un bărbat s-o invite diseară la un film cu Charles Boyer (Charles Boyer era al mamei mele, sora ei) şi ea să-l refuze, fiindcă ei nu-i plăceau filmele cu Charles Boyer, cu nici un bărbat în rolul principal, şi după ce-l refuza pe acela, lăcrima, demnă, aşa cum lăcrima noaptea, cu o buiotă la picioare, după ce se lansase ziua într-o filipică împotriva melodramei; de la tanti Silvi am învăţat cum să combat melodrama, cum s-o suport, jcnind doar noaptea, numai tu ştiind de ce.

O altă soră a mamei, căreia nu-i spuneam tanti, ci direct pe nume ca unei prietene de joacă, m-a deprins să merg la filmele ciudate, aşa cum erau înainte de război (şi de ARLUS) cele sovietice: *Drumul vieţii* de Ekk, cu o gloată de copii vagabonzi care, după Revoluţia din 1917, tăiau cu cuţitul, pe stradă, blănurile doamnelor, *Copiii căpitanului Grant,* după Jules Verne, cu un actor extraordinar în rolul lui Paganel (Cerkasov se numea, dar eu îl confundam cu cel mai bun driver al curselor de la Băneasa-trap, unde conducea caii unei contese ruse, contesa Benkendorf); mergeam cu Ani în taină la filmele ruseşti, fiindcă familia mic-burgheză se temea de ele, „erau cu bolşevici...“. Ani m-a învăţat să nu te temi de filmele la care lumea nu se duce, ci să-ţi placă lipsa ta de teamă, ea m-a învăţat adică snobismul; îmi aduc aminte ce ochi a avut mama cînd i-am spus că am văzut un film cu Ani în care copiii tăiau blănurile doamnelor pe stradă: „Cum poţi să-l duci la aşa ceva?“, i-a strigat sorei mai mici şi atunci, din privirea lui Ani, revoluţionara casei, am priceput că există filme ciudate pe care nu e bine să le povesteşti şi altele, cele pe care poţi să le relatezi, dar care nu sînt atît de bune ca acelea tăinuite.

O soră a tatălui meu, tanti Coca, mi-a adus primele rudimente de argumente împotriva cinema-ului, de ce filmele îi sînt insuportabile, ea adorînd teatrul, adică pe George Vraca, artist cu care „nici Greta Garbo nu se compară... nici un film nu poate ajunge la degetul mic al lui Vraca...“. Voi fi crezut sau nu, cînd am văzut primul film cu Vraca, *Viaţa învinge* (1951), m-am fixat la degetul mic al actorului, într-atît de obsedantă era critica mătuşii la adresa filmului ca irealitate şi aiureală, argument cu care, recunosc, nu e de joacă; dar de ce mamei mele nu-i plăcea Vraca, doar Charles Boyer, şi de ce cumnatei ei „Boyer nu-i spunea nimic“, iar Vraca „îi spunea totul“, aceasta este lecţia de mătuşologie la care eu încă nu am ajuns.

Tanti Reli, mai mult decît mătuşă, o prietenă din liceu a maică-mii, era simplă, dar esenţială în a-mi inculca simţul polemicii, în casa noastră fiind interzisă polemica dură, pe orice temă. Tanti Reli poseda chipul cabalin al unei artiste americane în roluri secundare şi tipul de negaţionistă a tuturor părerilor şi plăcerilor din jur; lua foc şi făcea praf orice opinie; cu deosebire era în război deschis împotriva comediilor, dramelor, filmelor cu crime, a *western*-urilor, amorurilor, despre Bette Davis zicea cu arţag că „elle est vraiment bête“, aducînd-o pe tanti Silvi în stare de leşin, iar pe mama în situaţia rară de a-şi întrerupe croşetatul pentru a o întreba foarte înţepat: „Da' ce filme îţi plac, dragă Reli, la urma urmei?“. Ţin minte duritatea întrebării, mama punînd o dată într-un deceniu oamenii la punct. (Am moştenit de la ea această trăsătură...) Tanti Reli a fost frapată, dar n-a şovăit în răspuns, s-a ţinut băţ şi a rostit dur: *Gungadin!* – ceea ce a produs o impresie colosală, căci era socotit filmul cel mai îngrozitor, nici dramă nici comedie, apoi fiindcă se petrecea numai între bărbaţi şi, mai cu seamă, fiindcă avea o scenă unde eroul sugruma, rînd pe rînd, într-un templu brahman, patru oameni.

În sfîrşit, am mai avut două mătuşi foarte taciturne, fiecare din alt motiv: una – din convingerea neabătută că tot ce spune e o prostie; cealaltă – din delicateţea discreţiei, ea socotind că orice părere despre un film sau un roman e o confesiune, ceea ce nu e frumos de făcut nici în public, nici ziua în amiaza mare, oamenii obişnuind să-şi bată joc de orice mărturisire.

Dintre toate aceste mătuşi mai trăieşte una singură – undeva, pe malul Mediteranei. Are între 96 şi 97 de ani, nici ea nu ştie exact, deşi mintea încă îi merge în toate direcţiile. Ea mi-a lăsat o frază, cît o moşie de idee: „Fii atent, eu nu mă laud, eu povestesc!“.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

78 de milioane de lei – amendă, 46.733 de înjurături

Iată bilanţul meu de activitate pe săptămîna trecută:

1) claxonare în zona de claxonare interzisă – 40 fapte. 2) trecere pe trecere pietoni cu pietoni pe ea – 234 fapte. 3) trecere pe roşu – 80 bucăţi, pe galben – 234. 4) trecere la nivel de cale ferată în timp ce se cobora bariera – 4 bucăţi. 5) „cedează trecerea“ dat în aia mă-sii de 90 de ori. 6) intrat pe contrasens – 0. 7) intrat pe interzis circulaţie – 17. 8) respectarea lui „limitare de viteză“ şi a regulii de 50 km pe oră în oraş şi 90 în afară – niciodată, adică săvîrşit de vreo 200 de ori. 9) respectarea lui „interzis viraj stînga-dreapta“ şi a indicatorului „întoarcere interzisă“ – niciodată, de vreo 235 de ori încălcate regulile. 10) parcare în dreptul indicatorului „staţionarea interzisă“, parcare în dreptul lui „oprire interzisă“ – 57 ori. 11) punere centură siguranţă – niciodată. 12) schimbare bandă circulaţie fără asigurare – 123 ori. 13) încălcarea priorităţii de dreapta – 98 de ori. 14) neasigurare la plecarea de pe loc – 176 ori. 15) depăşire pe depăşire interzisă – 9 ori. 16) depăşire în curbă – 9 ori. 17) depăşire prin staţia de tramvai – 9 bucăţi. 18) triplarea parcării – 70 de ori. 19) aruncare obiecte pe geam – 50 de ori. 20) mers pe două benzi odată cu luat muile de rigoare – 5 ori. 21) trecere peste linia continuă – 90. 22) trecere prin faţa tramvaiului la milimetru – 4. 23) semnalizare depăşire – niciodată. 24) mărire viteză cînd sînt depăşit, aşa numai de-al dracului – 4. 25) păstrarea distanţei faţă de vehicolul din faţă – niciodată. 26) întoarcere pe trecerea de pietoni – 40. 27) cedări trecere în intersecţii – din păcate de 5 ori din 60 de cazuri. 28) lipsă inspecţie tehnică – bineînţeles. Notă de plată – 1.560 infracţiuni înmulţit cu 500.000 în medie infracţiunea, că io le calculez, aşa că io sînt exigent cît vreau cu io, este egal 78 de milioane de lei. Luat vreo amendă săptămîna asta cu parafă de poliţist? Nu! Atunci e bine de mine! Atunci aşa se circulă cum trebuie! Asta e regula! Lasă, bă, că alţii circulă mai al dracului! Păi, nu te uiţi la alţii, bre? Păi, cîte înjurături am luat eu nu se pune, se pune cîte înjurături am dat altora: 46.733. De mamă – 3.452, de pcupatruliteredupăp – 10.899, de muia ce-o poartă – 34.562, de bou, vacă, porc, găină, lumînare, Dumnezei, pcutreiliteredupăp – 1.920.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Ofurile lui Dumitrache

Dumitrache postelnic de la Cîmpina, județul Prahova, se tot frămîntă de ceva vreme, căci nu știe ce să facă. A ieșit din casa părintească de ani buni, cu scule și moșii, cu case și vite. Din tot ce a avut, Mihalache vătaful, tată-său, l-a împărtășit. Ba l-a ajutat să-și găsească dregătorie, să cîștige cu folos și să intre în rîndul boierilor de țară. Așa că nu are de ce să se plîngă, nici să-l poarte prin judecăți pe tată-său. Dar de vreo nouă ani privește și i se rupe inima cînd vede cum toate ale casei părinteşti se duc pe apa sîmbetei și asta din cauza unei „curve“ ce cu „vrăji și farmece curveşti“ l-a subjugat pe bătrîn. Căzut cu totul în patima dragostei, Mihalache n-a mai vrut să știe de nimic. Ce-a mai chinuit-o pe biata maică-sa, toate sfătuirile ei să se părăsească de acea muiere curvă nu i-au fost de nici un folos. Pînă într-o zi cînd, văzînd mumă-sa că nu-i poate face „înfrînarea cea cuviincioasă“, s-a îmbolnăvit și pe loc a și murit. Peste noapte, Zamfira, această „slugă nelegiuită“, a devenit „stăpînitoare pe casa tătîni-său“. „Robit în dragostea ei“, Mihalache a început a prăpădi toate de prin casă și a-i dărui bani și vite, haine și scule „care nu se întîmplă la alte jupînese acolo în orașul Cîmpina, pînă încît l-au băgat la datorie“. Și acum o vede înaintea ochilor cînd a venit la poarta lor și a cerut milă de la tată-său s-o primească slujnică în casă. Era goală și despuiată, doar cu o zeghe, o fotă, un ștergar pe cap și-n picioarele goale de-i plîngeai de milă. Iar acum se află cu o mulțime de haine și scule și vite, s-a îndrăznit într-atît încît și-a ridicat casă lîngă poarta casei tată-său. Își spuse că trebuie să facă ceva, întrucît nu poate privi „cu lacrimi cum stăpînește o muiere fără de cununie și numai cu farmece în toate ale tată-său“; iar el, unicul lui fiu să fie doar un străin. Cum să te împotrivești însă sorții și legii că doar tată-său l-a făcut pe el și nu invers. S-a înverșunat și mai mult cînd într-una din zile, un tovarăș de-al lui i-a povestit cum atîta s-a obrăznicit Zamfira încît, gîlcevindu-se cu Mihalache, „l-a luat de barbă și l-a trîntit și l-a bătut“. A fost nevoie de intervenția vătafului de plai să-l scoată pe bătrînul neputincios din mîinile ei, iar vestea s-a răspîndit și necinstea l-a făcut să-i crape obrazul de rușine pentru faptele necuviincioase ale lui Mihalache. Acum chiar că avea motive să se plîngă la judecată și să ceară ridicarea acelei curve din casă „spre a scoate și pre tată-său din întuneric la lumină“.

© Fotobine *feat.* H. Höfer

„Ce are a răspunde la cele arătate?“ fu întrebat bătrînul, de soborul de judecată. Mihalache cată să se apere și să se jure că nu se știe vinovat faptei cu Zamfira, mai vîrtos „că de cinci ani nu se află în stare de a face acest fel de fapte“, că femeia este năpăstuită pe nedrept, că nu-l ajută decît la treburile casei și-l caută „la neputință, el fiind bătrîn și neputincios“. La rîndul ei, Zamfira strigă că tot ce are este pe munca ei, și din simbrioara ei le-a făcut pe toate. Dar judecătorii o privesc cu luare-aminte și-ncep să intre la bănuieli cînd o văd gătită și aranjată mai ceva ca o jupînească. Cîtă simbrie putea să aibă pentru a-și face astfel de veșminte ce nu sînt „de potriva unei slujnice ce slujește la acest fel de casă“? Este adevărat că Mihalache are dreptul să-și cheltuie banii cum dorește că doar este om matur, cu slujbă și casă, dar nici să lase o muiere să-l necinstească și să-l bată, nu se poate trece cu vederea. Degeaba strigă bătrînul că se înțeleg bine, degeaba tăgăduiește Zamfira orice legătură de amor, degeaba o sprijină bărbată-său arătînd-o de femeie cinstită, căci hotărîrea judecătorilor este luată: să-și vîndă tot și să lipsească din acel plai, să se ducă unde vor dori, dar nu la Cîmpina. Și-ncepu văicăreala și pricinuiala: cum să plece cînd au casă și vite și bucate și semănături, unde să plece că acolo-i locul și avutul și viața lor. La Vălenii de Munte, veni repede răspunsul judecătorilor, unde are bărbatul Zamfirei rude. „Într-un chip s-au odihnit, iar într-altul s-au pricinuit“, cu alte cuvinte, au dat făgăduieli, legături și cuvinte că vor pleca „și tot au rămas pe loc“, exasperîndu-l pe bietul Dumitrache.

La 25 iunie 1800 erau tot la Cîmpina, iar judecătorii încercau să-i înduplece să nu mai aștepte toamna să-și culeagă semănăturile, ci să vîndă și să plece. Dar bașca de-i convinge, poate cu zapciii...

libertatea de impresie

Apa caldă

Multe gospodării din România – mai profundă sau mai puțin profundă – au o mare problemă iarna. Au camere încălzite (sau chiar supraîncălzite) alături de încăperi în care e foarte frig. Proprietarii stau mai toată ziua pe afară sau prin camerele friguroase pe unde-și fac de lucru, iar spre seară încălzesc camerele unde dorm și se instalează acolo. Trec destul de des de la cald la frig și invers. Poartă mereu pulovere și veste de cojoc. Își schimbă întruna încălțările scîlciate pentru afară cu papucii pentru interior. Apa caldă e și ea o problemă. Există, în funcție de instalații: la bucătărie în mod curent și la baie din cînd în cînd, sau și la baie, și la bucătărie, însă doar după ce pornesc boilerele. Iar în funcție de asta se spală și vasele, și ei înșiși. Întregul lor program e în așa fel gîndit, încît să nu se consume prea multe lemne sau prea multe gaze. Economia e un principiu de bază, la fel ca și discontinuitatea căldurii și a apei calde. Orășenii nu se simt prea confortabil cînd merg în vizită în asemenea case. Li se întîmplă chiar să răcească din cauza diferențelor bruște de temperatură și, în orice caz, sînt mereu cu gîndul la dușul de acasă care poate fi folosit oricînd, fără nici un fel de pregătiri prealabile, și la căldura constantă din apartament (ca să nu mai vorbesc de closetul din baie, dacă au de-a face cu o gazdă cu buda în curte). Dar și astfel de condiții au avantajele lor. Melville scrie undeva în *Moby Dick:* „ca să te bucuri din plin de căldură, trebuie ca măcar o părticică din tine să fie expusă frigului, căci nu există pe lume vreo calitate care să nu fie ceea ce este în virtutea unui contrast. Nimic nu există în sine.“ Așa că, și excursiile prin România fără încălzire centrală își au rostul lor: îți arată diferența dintre confort și disconfort. Te conduc la ideea simplă că, în zilele noastre, apa caldă și căldura constantă din locuință sînt de fapt esența confortului. Restul (exceptînd curentul electric) poate trece drept lucruri mai puțin importante. Numai că lumea lui Melville era una de marinari, harponiști și sălbatici. Acum în Occident nu mai există nicăieri locuri fără apă caldă și căldură permanentă. Nici măcar cabanele din vîrful muntelui, la 3.000 de metri altitudine, adică în zone în care condițiile naturale sînt mult mai grele decît oriunde la noi. Lucrul ăsta poate fi privit chiar drept esența civilizației. Lipsa lui te plasează în altă categorie. Și nu doar din motive de confort. De curînd, medici specialiști în boli infecțioase au avertizat că pericolul gripei aviare pentru oameni este mai mare la noi decît în alte țări europene pentru că mulți locuitori din zonele rurale nu au asigurate condițiile necesare pentru a se spăla des pe mîini. Noi n-am inventat încă apa caldă pentru toată lumea. Nici chiar apa rece, curgătoare la robinet, nu e pentru toată lumea. Iar, din păcate, lucrurile astea nu fac parte din criteriile de aderare la Uniunea Europeană.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

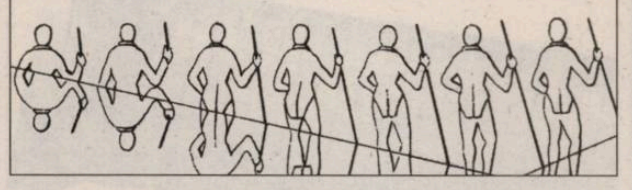

Brand-ul neaoș folcloric

Pentru mulți, „folclor“ și „tradiție românească“ înseamnă, pe lîngă muzica populară în versiunea Marioarei Murărescu, țăranii și țărăncuțele, sticlele de țuică, ștergarele și ulcelele prezente în magazinele de artizanat (cîte au mai rămas) sau la tarabele cu același profil. Toate acestea au valoare cînd sînt lucrate de meșteri populari autentici, precum cei care expun, la anumite sărbători, la Muzeul Țăranului Român. Nici măcar în aceștia nu poți avea încredere totală, pentru că, așa cum ei înșiși mărturisesc, piața le cere, de multe ori, altceva decît stricta respectare a tradiției, și atunci, din motive economice, ei se adaptează.

Dar măcar ei țin minte cum e tradiția. Producătorii de artizanat care nu mai sînt deloc populari, precum cei întîlniți la sfîrșitul anului trecut la un tîrg UCECOM, tot invocă tradiția fără să mai aibă însă nici o legătură cu ea. Grupați în asociații familiale sau SRL-uri, ei sînt pur și simplu producătorii *kitsch*-ului folcloric, adică a unei serii de obiecte care oferă cumpărătorilor, de multe ori străini, ceea ce ei se așteaptă să întrupeze, la nivel mediu și fără dificultăți de receptare, „spiritualitatea românească“. Nu contest faptul că aceste obiecte sînt, de cele mai multe ori, realizate manual, și nici necesitatea suvenirurilor, a *kitsch*-ului de călătorie de care avem nevoie cu toții, mai mult sau mai puțin, ca să ne amintească afectiv de respectivul loc. Doar că ele nu sînt altceva decît o imitație a folclorului, ce-i drept, nu pe scară industrială fiindcă e vorba de asociații mici, cu producție asemenea. Dar oricum pervertitoare ale gustului.

© I. Popovici

Să dăm cîteva exemple: ceramica „tradițională“ vine cu motive noi: alături de țărani și țărăncuțe în binecunoscutele costume populare, pe farfurii găsești imagini ale castelelor, cetăților și bisericilor pe care le-ai vizitat, fie ele din Sighișoara sau din Nordul Moldovei. Nici Dracula nu lipsește din aceste imagini, el depășind sfera limitată a folclorului spre cea a românismului în general: printre reprezentările lui se numără una într-un coșciug minatural, care se dovedește de fapt un suport pentru sticle. Altfel, apare „în formă mai adevărată“, cum ne spune doamna de la MBArt, care realizează produsele, și anume ca Vlad Țepeș. El mai poate fi vizionat pe casete și farfurii. Alături de țărăncuțele și țăranii din diverse zone ale țării, Dracula rămîne în topul simbolurilor neaoșe cele mai elocvente.

În cadrul aceleiași firme, spiritualitatea se mai traduce printr-o întreagă serie de reprezentări situate între *kitsch* și *gadget;* sau, poate, circumscrise unei noi specii: cea a *gadget*-ului folcloric. Menționăm că atunci cînd vorbea despre ele, doamna de la stand repeta mereu cuvîntul „autentic“ și tot făcea referire la materialele naturale din care erau făcute. Nu contest nici realizarea manuală, nici buna calitate a materialelor: rămîne doar problema gustului. Dar să mai oferim cîteva exemple: troițe miniaturale pictate și sculptate manual; mici șevalete cu picturi în ulei, gata realizate pe ele, detașabile; suporturi de sticlă în formă de tun; cufere de zestre, și ele miniaturizate; linguri, căuce, sipete *idem*.

Tendința spre micșorare ilustrează mai evident faptul că ceea ce se vinde în artizanate este „*brand*-ul de folclor“, adică o creație populară nu doar redusă ca dimensiuni, ci oferită deja ca o reprezentare, punere în imagine a creației folclorice reale (dacă mai există vreuna).

Teodor BACONSKY

turn înclinat

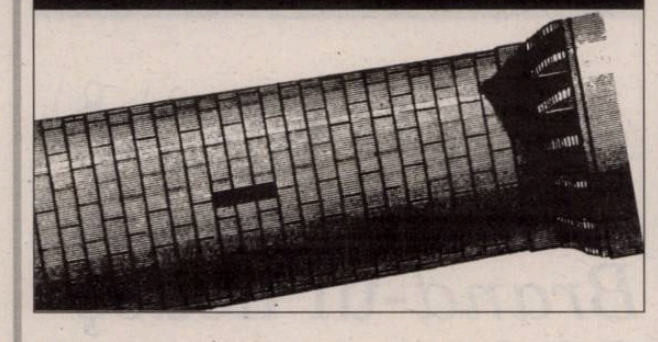

Cartea Împărăţiei

După ce a trudit, ani îndelungaţi, la o traducere laborios revizuită a Sfintei Scripturi, dînd la iveală o ediţie adnotată şi echipată cu introduceri istorico-filologice, Î.P.S. Bartolomeu Anania, Arhiepiscop al Clujului, revine în actualitate prin *Cartea deschisă a Împărăţiei,* o „însoţire liturgică pentru preoţi şi mireni" (Editura Institutului Biblic, 2005). E vorba, în fapt, despre o „tîlcuire" a Sfintei Liturghii ortodoxe, la îndemîna şi pe înţelesul oricărui laic dornic să priceapă cu mintea ceea ce percepe – uneori doar cu simţurile – ori de cîte ori participă la cel mai solemn serviciu divin.

Trebuie spus cu apăsarea sincerităţii: avem în faţă o carte mai mult decît folositoare, pentru că numeroşi creştini ratează, dintr-o ignoranţă nevinovată (dar complet dăunătoare) semnificaţia mistică, dogmatică şi morală a „teodramaticii" pe care Liturghia – recapitulare a istoriei sacre – ne-o dăruieşte în orice zi de duminică sau cu prilejul marilor praznice.

E adevărat că lumea umple bisericile, numai că acestea – cum observa careva – pot cuprinde cel mult 10% din populaţia ţării. E adevărat, de asemenea, că majoritatea credincioşilor se rezumă la a frecventa slujbele fie „din an în Paşti", fie sub un impuls vag, satisfăcut într-o exterioritate aproape „magică". Am văzut adesea oameni care ies din biserică (căci îi aşteaptă alte treburi ori masa de prînz) tocmai la „epicleză", adică în punctul culminant al evenimentului spiritual pentru care au făcut (totuşi) efortul de a se deplasa. Vedem, aici, o tristă dovadă a faptului că respectivii nu ştiu, în realitate, ce se petrece dincolo de uşile altarului.

O asemenea participare incompetentă e lesne explicabilă după cinci decenii de interzicere a vieţii religioase normale. Şi nici după trei luştri de „tranziţie" (inclusiv către deplina libertate a cultului) nu ne poate mira prea tare constatarea că nivelul obişnuit de cultură teologică a rămas la fel de scăzut. E însă de datoria Bisericii să le explice propriilor credincioşi (care, potrivit sondajelor, îi arată atîta încredere), ce gesturi îşi asumă preotul în spaţiul eclezial, ce acoperire biblică ori patristică au cuvintele sale, în fine, ce reflex poartă actul liturgic asupra deschiderii creştineşti către Dumnezeu şi semeni. Aşa ceva şi-a propus să întreprindă Arhiepiscopul Clujului şi nu e de mirare că a izbutit, ştiut fiind că ierarhul nostru e îmbibat cu fineţuri scripturale, eminent orator şi neîntrecut mînuitor al limbii române, pe care desigur că o stăpîneşte, pe seama uceniciei argheziene şi la zenitul îndelungatei sale cariere literare.

„După Simeon Tesaloniceanul, Cabasila, Vintilescu, Branişte, Schmemann şi Stăniloae – notează lucid autorul – e greu să mai spui ceva nou despre Sfînta Liturghie". Numai că nu „noutatea" cu tot dinadinsul se dovedeşte imperativă în cazul nostru, cît facultatea pedagogică de a explica, pe textul Liturghiei hrisostomiene, fiecare „secvenţă" a desfăşurării sacramentale. Î.P.S. Bartolomeu reuşeşte să împlinească deopotrivă comentariul aplicat şi situarea Liturghiei în orizontul eshatologic al Împărăţiei cereşti, altfel spus, abordarea actului de cult ca gramatică a *preoţiei universale,* la care sînt chemaţi toţi cei botezaţi în Hristos.

Pentru fericitul cititor ce-şi mai îngăduie luxul grădinăritului sufletesc, volumul e nu doar sursă de cunoaştere, ci şi muzicală ocazie de a plonja în taina centrală a creştinismului. Tonul exegezei e omiletic (de altfel, o mare parte din cuprinsul cărţii a fost la început rostit din amvon), iar tehnica expunerii mizează pe anecdota patericală, pe ecoul făcut predecesorilor şi referirea spontană la împrejurările cotidiene. Aş semnala, ca probă că prestigiul tradiţiei nu exclude originalitatea, şi momentele în care autorul devine confesiv, antrenîndu-ne în tensiunea unor dileme personale, expuse „la lumina lumînării". Asemenea obiectului inefabil pe care îl aproximează prin lentila interpretării omeneşti, *Cartea deschisă a Împărăţiei* se depăşeşte pe sine în văpaia rugăciunii.

Anca MANOLESCU

Cele două infinităţi ale textului

– despre o conferinţă a lui Moshe Idel –

De curînd, Centrul de Studii Ebraice de la Universitatea din Bucureşti a găzduit, graţie lui Andrei Oişteanu, o conferinţă a profesorului Moshe Idel asupra teoriei Textului sacru în curentele mistice ebraice. La savoarea materiei principale, expunerea a adăugat bobul picant al afinităţilor reductive pe care deconstructivismul postmodern le întreţine, adesea extrem de mediat, cu modul de lectură şi de interpretare proprii Cabalei. Născut în România, Moshe Idel, eminent specialist în gîndirea mistică ebraică, este succesorul perfect al lui Gershom Scholem. Perfect fiindcă valorifică formidabile intuiţii şi linii de studiu scholemiene, luînd în acelaşi timp distanţă critică faţă de anumite teorii ale maestrului şi propune alternative, perspective noi de studiu, precum cea panoramică. O seamă dintre cărţile lui Moshe Idel – profesor la Universitatea din Ierusalim, cercetător la Institutul Shalom Hartman, *visiting professor* la Universităţile Yale, Harvard, Princeton, la Écoles des Hautes Études – au fost traduse în româneşte. Printre ele: *Mesianism şi mistică,* trad. Ţicu Goldstein, Editura Hasefer, 1996; *Cabala. Noi perspective,* trad. Claudia Dumitriu, Editura Nemira, 2000; *Hasidism între extaz şi magie,* trad. Any Florea, Editura Hasefer, 2001, *Perfecţiuni care absorb. Cabală şi interpretare,* prefaţă de Harold Bloom, trad. Horia Popescu, Editura Polirom, 2004.

Volumul din urmă, superb, axat pe uluitoarele, complicatele îndrăzneli exegetice ale Cabalei, conţine dese reflecţii asupra statutului postmodern al textului. Conferinţa de la Bucureşti utiliza poanta unei anecdote academice. J. Derrida, în *La Dissémination,* invocă, drept sprijin pentru teoria sensurilor infinite proiectate de cititori în text, spusele unui maestru hasid, R. Levi Iţhak din Berdicev, citate *via* Gershom Scholem. Filozoful deconstructivist se declara însă pe de-a-ntregul inocent în ce priveşte arborescenţa hermeneutică a misticii ebraice. „N-am citit nimic în zona asta", îi replică el lui Moshe Idel, cînd cel din urmă îi atrage atenţia asupra filiaţiei. „N-aţi citit, dar aţi citat", sună verdictul, la care profesorul Idel a adăugat că a rămas totuşi în relaţii destul de bune cu Derrida. Culmea, semnificativă, a anecdotei, este că, în inocenţa sa, Derrida răstoarnă pentru nevoile cauzei postmoderne statutul maestrului din Berdicev. Cel care era pentru hasidimi o culme a rigorii ortodoxe şi a evlaviei, omul atît de intim cu Dumnezeu încît îi cerea socoteală pentru greşelile Lui, devine în lectură postmodernă, un rabin „ateist". Pornind de la personajul şi de la tema mistică în dispută – cea a literelor de foc alb şi negru, din care e alcătuit textul Torei – profesorul Idel a adus complemente şi precizări cu privire la un domeniu de studiu în şantier: teoria textului şi a interpretării pe versantul tradiţional ebraic şi cel postmodern; metamorfozele unui tip tradiţional, dar excentric de exegeză care, laicizat (încă incomplet), ajunge în centrul pieţei intelectuale postmoderne; diferenţa capitală între principiul plenitudinii de sens şi principiul suspiciunii după care se conduc cele două concepţii.

În perioada Antichităţii tîrzii, după distrugerea Templului din Ierusalim, tradiţia ebraică cunoaşte o a doua adaptare a logicii sale interne, care e centrată de aici înainte nu pe sanctuar şi sacrificu, ci pe Tora şi pe lectura-studiul-interpretarea Textului; din topocentrică, devine bibliocentrică. Ori mai precis, spaţiul central şi integrator al sanctuarului este înlocuit de spaţiul central şi integrator al Cărţii sacre, cu multiplele ei sensuri, nivele, dimensiuni. În curentele mistice, Tora devine un „mezocosmos" în expansiune (spune Moshe Idel în volumul *Perfecţiuni care absorb).* Conform principiilor hermeneutice ale Cabalei, Textul ajunge să integreze în sine, prin foarte rafinate şi complexe analogii, lumea, omul şi pe Dumnezeu. La un nivel mai *elemental* decît cel al discursului şi al semanticii lui, literele transcendente ale alfabetului sînt considerate principiile şi agenţii creaţiei. Combinaţiile lor nu sînt numai *eide* ale făpturilor şi nivelelor cosmosului, ci, proiectate din mintea divină, sînt chiar structurile care ţin şi vivifiază entităţile creaţiei. Textul sacru e un organism cu numeroase niveluri – de la Tora înfăşurată, „împăturită", strînsă în Dumnezeu, la cea primordială, scrisă, şi la cea orală – care acoperă întreg realul. Cabala are o adîncime verticală vertiginoasă, care cuprinde lucrurile concrete ale lumii de aici, etajele sufletelor umane şi cele ale regatului divin. Prin ea circulă, descendent şi ascendent, fluxul vieţii lui Dumnezeu. Am menţionat stîngaci cîteva frînturi dintr-o tematică uriaşă, care se dezvoltă începînd din secolul al III-lea, cu *Sefer Ieţira,* trece prin marile ramuri şi momente ale Cabalei, prelungindu-se în hasidism. Superbele texte invocate de Moshe Idel în *Perfecţiuni care absorb* şi cadrele conceptuale pe care le propune în urma analizei lor nu pot fi rezumate.

În modelul de clasificare propus de el, Cabala cu dominantă magică are drept obiectiv atragerea fluxului divin către lumea de jos; Cabala teosofic-teurgică are o orientare complementară, propunîndu-şi nu numai contemplarea, ci şi influenţarea sferelor divine; Cabala extatică se concentrează pe purificarea intelectului uman pentru a fi capabil de *unio mystica.* Dar una dintre ideile-forţă ale Cabalei este că misticul are în grijă acest uriaş organism, este coresponsabil pentru circulaţia fluxului divin între nivelurile Textului, pentru comunicarea şi unirea lor. Iar ea decurge din ideea intimităţii dintre Autor şi text, prelungită de intimitatea între Autor-text şi interpret.

Tora e scrisă cu litere de foc negru pe foc alb şi arde astfel în faţa lui Dumnezeu.

Una dintre expresiile acestei idei e de aflat într-un complex de teme pe care l-aş numi „analogia inversă a suportului" unde e înscris Textul. În literatura midraşică apare tema pergamentului: dacă textul concret este înscris, aici jos, pe piei de animale, Tora transcendentă, primordială e înscrisă pe pielea braţului ori a frunţii lui Dumnezeu; face parte, inseparabil, din corpul şi din „biografia" Lui; constituie mintea şi actul lui, manifestate pe propria Lui „suprafaţă". După o altă interpretare, înrudită, transcendenţa Lui, inseparabilă de Text, se oferă contemplaţiei chiar în *imaginea* textului scris (reprodus, de aceea, cu extremă rigoare de copişti): textul nu e compus, grafic vorbind, doar din traseul literelor, ci din ansamblul litere-fond alb, din raportul de contururi negre şi de spaţii albe care le suportă. Fondul alb al ruloului, care cuprinde literele *din interiorul lor şi din afară,* este pentru cabalist, un analogon, dacă nu chiar prezenţa, pe nivelul lumii noastre, a Infinitului divin *(Ein Sof)* din care decurg toate nivelurile Textului, care le susţine şi le vivifiază. Astfel privit, raportul spaţiu alb-litere negre se inversează ca intensitate a semnificaţiei. Sensurile (considerate infinite de cabaliştii medievali) depuse în grafia textului apar drept efectiv purtate/înconjurate/emanate de o infinitate de grad superior, de infinitul divin. Infinitatea de sensuri a textului, spune Moshe Idel, este concepută ca fiind în rezonanţă cu natura Autorului. Cititorul-interpret are în faţa ochilor o imagine a Autorului-text întrepătrunşi, în care infinitul Unuia se comunică celuilalt. În sfîrşit o a treia temă, valorificată teosofic de autorii de la sfîrşitul secolului al XIII-lea şi de cei hasizi, precum R. Levi Iţhak din Berdicev, este cea a dublei condiţii al literelor Torei. Tora e scrisă cu litere de foc negru pe foc alb şi arde astfel în faţa lui Dumnezeu (focul fiind animat, conform anumitor texte, de suflul rugăciunii, al studiului, al meditaţiei întreprinse de interpret). Or literele de foc alb sînt considerate drept luminozitate a Infinitului divin care circulă, ca prin nişte „canale" sau „tuburi", spune Moshe Idel, prin organismul Cărţii şi al lumii, infuzîndu-le sensuri nesfîrşite. În cele trei imagini şi concepţii hermeneutice, suportul textului are o densitate de fiinţă şi de sens mai mare decît textul în sine. Spaţiul alb e locuit, ocupat, animat de Autor care asigură sensurilor infinite ale textului consistenţă, precizie, stabilitate.

În continuitate cu teoria Cabalei, teoria deconstructivistă a textului a păstrat ideea infinităţii sensurilor, dar l-a îndepărtat pe autor (declarat retras din operă, absent ori decedat). Nu mai este vorba despre un infinit care se actualizează prin sinteză verticală, precum în cazul lecturii-interpretării mistice. Este un indefinit de sensuri acumulate datorită mecanismului inerent limbajului şi contribuţiei cititorilor-interpreţi care, proiectîndu-şi propriile interpretări în „spaţiile albe" ale textului, se exprimă pe ei înşişi. Asistăm la interpretări conduse de cititori sau interpreţi „slabi", spune Moshe Idel, fiindcă sînt determinaţi de mecanismul limbajului, de subiectivitate şi de contingenţe istorio-culturale, *în absenţa* autorului textului. În teoria hermeneutică tradiţională, atît Autorul cît şi interpretul textului sînt puternici, fiindcă unul cuprinde şi statuează, iar celălalt actualizează sensurile textului.

Teoria postmodernă a interpretării, spune profesorul Idel, este una „democratică" şi orizontală. Teoria tradiţională este una ierarhică (postulează etajele multiple ale Textului şi comunicarea, prin ele, între interpret şi Autor). Este de asemenea o teorie de tip „aristocratic": interpretul recunoaşte infinita superioritate şi prezenţă a Autorului (sau autoritatea unor scriitori inspiraţi), se lasă modelat de Carte (asimilat de Tora), aspiră la cunoaşterea Autorului, dacă nu chiar la uniunea cu el. Două nuanţe sînt aduse acestei tipologii. Pe de o parte, teoria aristocratică nu presupune „anihilarea" ori „înrobirea" interpretului. Dimpotrivă, cabalistul consideră că prin interpretare îşi realizează propria personalitate, îşi pune în act statura spirituală completă, latentă, ea însăşi, printre înţelesurile Textului. Pe de altă parte, profesorul Idel atrăgea atenţia, la conferinţa de la Bucureşti, asupra unui stupefiant paradox în atitudinea lui Derrida. Interpretul laic, democratic, nedispus să recunoască prestigiul autorului textului şi nici măcar prezenţa lui, simte totuşi inconturnabila nevoie de a-şi susţine teoria printr-un citat, prin invocarea unei autorităţi: cea a lui Levi Iţhak din Berdicev, rabinul „ateist".

Analizînd peisajele hermeneutice ale Cabalei, Moshe Idel ne pune totodată în faţă o atitudine de lectură adecvată „perfecţiunilor care absorb": încrederea mobilizatoare, formativă în plinătatea de sens a operei.

„Susținerea din străinătate este mai mare...“

– interviu cu Monica MACOVEI, ministrul Justiției –

În timpul ultimei vizite la Bruxelles v-ați întîlnit cu cei doi comisari europeni, Franco Frattini și Olli Rehn. A existat o diferență de abordare?

Nu a existat, amîndoi au fost direcți așa cum sînt întotdeauna și mi-au transmis același mesaj: ați făcut bine ceea ce ați întreprins pînă acum, dar trebuie să continuați. Poate comisarul Frattini a fost și mai direct în ceea ce privește CSM, spunînd că „este cazul să vă implicați și mai mult fiindcă reforma justiției nu o poate face numai ministrul Justiției și să le transmiteți judecătorilor și procurorilor de acasă că sînt coresponsabili pentru aplicarea măsurilor de reformă“.

Cum comentați afirmația dlui Tăriceanu care s-a arătat dispus să accepte o viitoare modificare a legii DNA în sensul numirii procurorului-șef de către CSM și nu cum este în forma actuală, de către președinte, la propunerea ministrului Justiției? Această chestiune a rămas cumva în suspensie...

În clipa asta nu este nimic în suspensie, această nouă procedură de numire și revocare la nivel de șefi de Parchet General și PNA s-a făcut prin modificările pe legile Justiției pentru care Guvernul și-a asumat răspunderea în 2005. Procedura de numire și revocare a procurorului-șef de la DNA nu era în această Ordonanță de urgență. Nimeni pînă acum, nici un politician, nu a spus că ar vrea să schimbe această procedură de numire, nu s-a arătat nemulțumit. Brusc, în momentul în care DNA se apucă să cerceteze parlamentari, unii se gîndesc să schimbe procedura de numire și revocare. Văd această tentativă ca o încercare de intimidare a procurorilor și de a schimba pe procurorul-șef, Daniel Morar.

Ce ne puteți spune despre dosarul sinuciderii procurorului Panait? Este un caz închis?

Ați cerut procurorului general Ilie Botoș o anchetă în acest caz...

Am cerut atît CSM, cît și Parchetului General aceste verificări, CSM le-a finalizat cu concluzia că nu este nimeni vinovat decît cel care a murit, iar raportul preciza un amănunt strigător la cer, și anume că procurorul Picioruș, șeful procurorului Panait, ar fi fost singurul care l-a ajutat pe subordonatul său, fiind cu el în ultimele clipe. Din punctul meu de vedere, citind dosarul mi-am făcut o cu totul altă părere. Procurorul Picioruș este în continuare unul din procurorii Înaltei Curți de Casație și Justiție...

De la cealaltă anchetă făcută de Parchetul General nu am primit nici un răspuns și, sinceră să fiu, nici nu mă aștept la reluarea ei în mod serios și real.

Cum funcționează noua prevedere legislativă prin care procurorii și judecătorii trebuie să declare dacă au avut legături cu organele fostei securități?

Fiecare judecător și procuror au făcut declarații pe propria răspundere, apoi ele s-au trimis la CNAS. Răspunsurile ar fi trebuit să fie trimise la CSM. Nu știu dacă s-au terminat verificările, sînt în jur de 5.000 de judecători și procurori, dar pînă acum s-a descoperit că între 30 și 50 de magistrați ar fi colaborat cu Securitatea. La acest moment nu avem o cifră finală.

La Bruxelles aveți o susținere foarte puternică din partea Comisiei și a Parlamentului European. Cum o apreciați pe cea din țară?

Cîteodată am senzația că susținerea din străinătate este mai mare, dar este foarte importantă sau mai importantă cea de acasă. Este totuși bine pentru țară că cei de la Bruxelles au încredere în mine și în reformele pe care le facem. Cert este că acasă am mai mulți dușmani decît anul trecut, de cînd ocup această funcție... de peste tot...

Asta este bine pentru România...

a consemnat
Victor-Iulian TUCĂ

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Silviu BRUCAN

Ce fel de regim are Rusia?

De ce a fost atît de diferit regimul instalat la Moscova de cel care s-a dezvoltat în țările est-europene, deși a pornit de la același sistem comunist?

Mihail Gorbaciov, omul care a făcut istorie, era convins că poate reforma societatea sovietică prin *glasnost* și *perestroika*, cu un partid comunist rămas „forța conducătoare“. Această iluzie l-a dus la eșec și la căderea de la putere. I-a luat locul Boris Elțîn, tot fost membru al Biroului Politic al PCUS, dar aureolat de asaltul asupra Palatului Dumei rusești. Elțîn poza în campionul reformei, dar electoratul era totalmente nepregătit pentru o tranziție spre economia de piață și democrație. Rusia n-a cunoscut niciodată în istoria ei o perioadă de veritabilă democrație. Atît sub țarism, cît și sub comunism, statul fusese atotputernic, un Moloh sau mai degrabă un monstru de tip Frankenstein care făcea și desfăcea totul. Societatea civilă pur și simplu nu exista și atunci cum să voteze și pe cine să aleagă un popor traumatizat de mizerie și haos, terorizat de banditismul dezlănțuit în gubernii, cu o conștiință națională căzută de la înălțimea rangului de supraputere – egalată în lume doar de Statele Unite – pînă la postura umilitoare de rudă săracă, acceptată cu un tacîm în plus la masa celor 7 bogați.

La alegerile din decembrie 1993, Gaidar și Iavlinski s-au străduit să explice rușilor că tranziția la economia de piață și întoarcerea la capitalism impun sacrificii și privațiuni. Au suferit o înfrîngere catastrofală. Rușii mai auziseră asemenea discursuri și cînd li s-a spus că trebuie să ajungă din urmă țările occidentale avansate. Dar, pe atunci, cel puțin locul de muncă era asigurat, cele de trebuință pentru trai erau ieftine și exista egalitate în sărăcie. Mulți au votat deci cu Partidul Comunist. A luat o grămadă de voturi și șmecherul de Jirinovski, care promitea să refacă măreția imperială, să ieftinească vodca și chiloții de damă.

Cu simțul său politicianist, Elțîn nu putea să ignore mesajul votului popular și a renunțat la măsuri radicale reformiste. În schimb, din cauză că Guvernul se afla la mare strîmtoare financiară, Elțîn a lansat un program special prin care imensele bogății ale Rusiei erau vîndute la preț de chilipir nomenklaturiștilor din preajma sa. Nikolai Rîjkov, fost prim-ministru pe vremea lui Gorbaciov, a devenit președintele băncii Tveruniversal, Piotr Aven, fost ministru al Comerțului, a pus mîna pe Alfa Bank, iar Serghei Egorov, fost președinte al Băncii de Stat și șef al Secției Financiare a CC al PCUS, a devenit președintele Asociației Băncilor. Un ziar din Moscova a demascat modul cum au operat foștii șefi. Marea bancă Uneximbasnk, controlată de Alexandr Korjakov, șeful Securității Kremlinului și tovarășul de chef al președintelui Elțîn, a cîștigat la licitație pachetul de acțiuni Norilsk Nichel, cel mai mare producător de nichel din lume; n-a fost prea dificil, deoarece Guvernul îl numise ca organizator al licitației pe Viktor Cernomîrdin fost premier, fost director al gigantului energetic Gazprom. În 1995, cînd Cernomîrdin a creat pentru alegeri partidul Casa Noastră (naș Dom) circula în Rusia ziacala „Naș Dom-Gazprom“.

Actualul președinte al Rusiei, Vladimir Putin, se împacă foarte bine cu oligarhii economiei ruse, dacă ei nu-și bagă nasul în politică. Mihail Hodorkovski, proprietarul uriașului trust petrolier Yukos, finanța grupurile liberale și a anunțat chiar că are intenția de a candida la prezidențiale. Atunci a fost arestat, judecat și băgat la închisoare. Întrucît și acolo continua să facă declarații politice, a fost mutat în Siberia, de unde nu i se mai aude vocea.

Vladimir Putin a beneficiat de o conjunctură favorabilă pe piața petrolului care a ajuns aproape de 70 de dolari barilul. În acest fel, el a putut să plătească cea mai mare parte din uriașa datorie externă a Federației Ruse (85 miliarde dolari) și să realizeze o semnificativă îmbunătățire a situației economice a țării, ținînd inflația sub control. Dar confruntarea politico-militară Est-Vest și-a pierdut virulența ideologică, iar pe arena internațională s-a instalat ca tip de conflict dominant în lupta pentru supremație mondială *competiția economico-tehnologică*. Rusia este confruntată cu un handicap structural, pe acest plan. Dacă în domeniul tehnicii militare și al cuceririi cosmosului URSS era deja cu un picior în secolul XXI, celălalt picior a rămas înfipt în prima jumătate a secolului XX. Societatea sovietică nu a cunoscut nici marele salt făcut de Occident în producția de masă a bunurilor de larg consum, inclusiv alimentare, nici tranziția la era electronicii și a computerelor. Rusia e în urmă cu o întreagă perioadă a civilizației umane. Într-o epocă în care domeniul tehnologiilor de vîrf (high-tech) se află în centrul luptei pentru supremație mondială a marilor puteri, în Rusia nu există o producție proprie de computere și tehnică informatică. Totul trebuie importat și abia în ultimii ani s-au făcut ceva investiții în acest domeniu. Dar cum este firesc, capitalul străin se îndreaptă spre modernizarea extracției de petrol, minereuri și alte materii prime, care constituie grosul exportului rusesc.

Dacă în sectorul economico-social, administrația Putin continuă să gestioneze structura oligarhică a Rusiei, în viața politică președintele Putin a adoptat o serie de măsuri care marchează accentuarea caracterului autoritar al regimului său. Președinții de gubernii din Federația Rusă, care erau aleși prin vot popular, din 2005 sînt numiți de Kremlin. Recent, Duma a adoptat o lege prin care organizațiile societății civile sînt supuse unui control sever, țintind în special lichidarea finanțării lor din străinătate.

Cum poate fi definit regimul rusesc sub conducerea fostului KGB-ist Vladimir Putin? Putin susține că în Rusia funcționează democrația, o democrație croită conform condițiilor rusești. Recent, el i-a denunțat pe „sovietologii“ care privesc Rusia prin prisma războiului rece, urmărind eliminarea ei din grupul celor 8. „Cîinii latră, dar caravana trece“ – și-a încheiat Putin discursul polemic.

Un politolog rus apreciază că în Rusia funcționează o „democrație directorială“, iar Lilia Șevțova de la Carnagie Moscow Centre preferă „autoritarism birocratic“, accentuînd nostalgia imperială a lui Putin. Viaceslav Nikonov, analist politic al Kremlinului, menționează robusta lui independență în politica externă, punînd diagnosticul „conservator gaullist“.

Cea mai interesantă caracterizare, pentru că aparține unui fost consilier economic al lui Putin, este cea a lui Andrei Illarionov, care a demisionat în decembrie 2005 protestînd împotriva politicii guvernamentale. Într-un studiu publicat în ziarul *Kommersant*, Illarionov susține că Rusia a devenit o „întreprindere corporatistă“, în care companiile de stat au devenit arme de asalt ale statului corporatist. Deși private, companiile seamănă din ce în ce mai mult cu rubedeniile lor de stat, fiind manipulate prin impozite selective – unele beneficiind de înlesniri și scutiri, altele fiind sugrumate fiscal. Ideologia corporatistă este *„nașismul“* (pe rusește „ai noștri“). Este o ideologie care conferă privilegii, subsidii, credite, putere și autoritate „alor noștri“. Și asta nu pentru că așa e drept, ci pentru că sînt „ai noștri“.

Illarionov consideră că este un model din lumea a treia așa cum funcționează el în Libia sau Venezuela.

După cum se vede, Illarionov nu e interesat nici de poziția predominantă obținută în societatea rusă de miliardarii nomenclaturiști, nici de polarizarea socială din ultimele decenii, care a dus la o sărăcire a maselor mai gravă chiar decît în timpul regimului comunist. Slăbiciunea societății civile, în special absența unei intelectualități militante pentru democrație, care să se poată exprima în forme organizate politic, iată vectorii care au făcut ca alunecarea lui Putin spre autoritarism să nu întîmpine o veritabilă opoziție.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

„Nu mă simt un *celălalt*, printre voi“

– dialog cu Ion VIANU –

*Prudența a vegheat de ambele părți: pe de o parte (deși masa la care stăteam nu are părți), noi, cei din redacție, ne simțeam stînjeniți de prezența unei persoane a cărei calificare profesională ar presupune că știe totul despre noi, chiar înainte ca noi să deschidem gura; pe de altă parte, psihiatrul „luat la întrebări“ de un grup eterogen de curiozități avea de ce să-și scoată la vedere armele de apărare. Perioadele de armistițiu din acest dialog au fost însă fertile pentru ambele părți. (**M. B.**)*

Simona Sora: *Am recitit* Amintiri în dialog, *cartea pe care ați scris-o împreună cu Matei Călinescu. Voiam să vă întreb dacă vocația dvs. de psihiatru e cea la care vă referiți cînd spuneați la început de tot că ați fost considerat în familie copilul de aur, cel care trebuia să reziste și să salveze... La asta vă gîndeați?*

Da. Acum cîțiva ani, am descoperit cărțile unei psihanaliste neconformiste, Alice Miller, care analizează originile meseriei de psihanalist. Ea spune că psihanalistul este un copil dotat care suferă o dramă: are impresia că prin prezența, dar și prin efortul lui, poate să-și salveze părinții de la un dezastru psihologic. Din motive despre care nu vreau să vorbesc în întregime acum, am avut impresia, citind pe Miller, că m-am regăsit pe mine în adolescență reușind, prin prezența mea, dar și prin ceea ce mi se cerea – de altfel într-un mod foarte puțin patetic, într-un mod discret aș zice – să-i ajut, să-i salvez pe ai mei, din melancolie, de la nevroză. Cred că asta a fost la originea vocației mele de psihiatru.

„Nopțile teribile cînd îți simți inima grea“

Magdalena Boiangiu: *Ciudat, pentru că eu l-am cunoscut pe tatăl dvs., Tudor Vianu, în anii '50, cînd mi-a fost profesor: părea cel mai echilibrat om de pe pămînt...*

Tatăl meu era un om melancolic. Avea o melancolie profundă, ca o vibrație de violoncel. Am fost foarte impresionat, cînd, odată, a făcut o aluzie: „nu, niciodată nu aș mai vrea să trăiesc nopțile teribile cînd îți simți inima grea...“. Dar eu am aflat despre ele, cu certitudine, mult mai tîrziu, din anumite notații ale lui pe care le-am descoperit și le-am citit.

Andrei Pleșu: *Confirmă asta Ion Frunzetti, care vorbea mult despre Tudor Vianu și era foarte legat de Tudor Vianu. Era singurul om în legătură cu care gura rea a lui Frunzetti nu s-a manifestat niciodată, cel puțin în prezența mea. Nu avea decît cuvinte extrem de calde despre Tudor Vianu. Mi-a spus ca era un om fundamental melancolic și că dincolo de ceea ce lăsa să se vadă – stabilitatea academică, întru totul reală – exista o dramă, mai curînd nemărturisită, dar tenace.*

Asta se vede și în poezia lui. Am avut ocazia să vorbesc despre poeziile astea la NEC, cînd am încercat să refac itinerariul lui spiritual și psihologic prin interpretarea poeziei pe care a scris-o.

Represiunea prin psihiatrie

Stela Giurgeanu: *Am citit că v-ați reîntors în țară, după Revoluție, cu dorința de a vă implica în reformarea sistemului psihiatric din România. Ce s-a întîmplat, ați reușit?*

Ceea ce am vrut eu, în primul rînd, a fost să obțin o recunoaștere a abuzurilor politice ale psihiatriei. Pentru că nu eram în situația să reformez sistemul psihiatric din România, ar fi trebuit să o facă cei care au lucrat fără întrerupere aici, și unele progrese s-au și făcut... Dar aș fi vrut să se poată demonstra și recunoaște că în România au fost abuzuri politice, că au fost oameni împotriva cărora s-a folosit psihiatria ca o armă, vocația psihiatriei, ca a oricărei ramuri a medicinii, nefiind să fie o armă politică sau polițienească. Și am găsit atîtea cazuri pe care le-am pus în evidență și care au fost publicate și cunoscute. Dar niciodată oficialitatea n-a recunoscut că persecuția psihiatrică a fost o politică de stat. A existat o inițiativă a lui Ceaușescu în acest sens: psihiatria ca armă politică, și sper că Institutul pentru Cercetarea Crimelor Comunismului, recent înființat, va reuși să demonstreze prin documentele de arhivă – care sigur există – că a fost o politică de stat.

Magdalena Boiangiu: *A fost o politică de stat, dar nu Ceaușescu îi consulta pe oameni și nu el îi trimitea prin spitale. Asta o făceau colegii dvs.*

Nu. O făceau în primul rînd „Organele“. Lucrul se vede foarte bine din singurul caz care este studiat atent și cu o vastă documentație, cazul lui Vasile Paraschiv, cel care a încercat să înființeze un sindicat liber. Au fost unii doctori care au refuzat să-l persecute pe Paraschiv, ca și pe alții... Se putea refuza persecuția psihiatrică. Cîțiva au acceptat. Și aici, ca pretutindeni...

Cristian Ghinea: *Ce s-a întîmplat cu cariera celor două categorii de doctori?*

Dintre cei care au acceptat, mulți au murit. Au murit de necaz, s-au simțit compromiși. Au trecut 16 ani și toate aceste lucruri au fost tratate la modul vag...

Andrei Pleșu: *Trebuie spus că, dacă e adevărat că au fost medici psihiatri care au colaborat, nici nu se poate imagina că un grup de medici psihiatri ar fi trimis o scrisoare la securitate, la partid, în care să spună: „Vă dăm o idee. Dacă vreți să scăpați de unii inși, noi sîntem gata să-i diagnosticăm și să-i băgăm în*

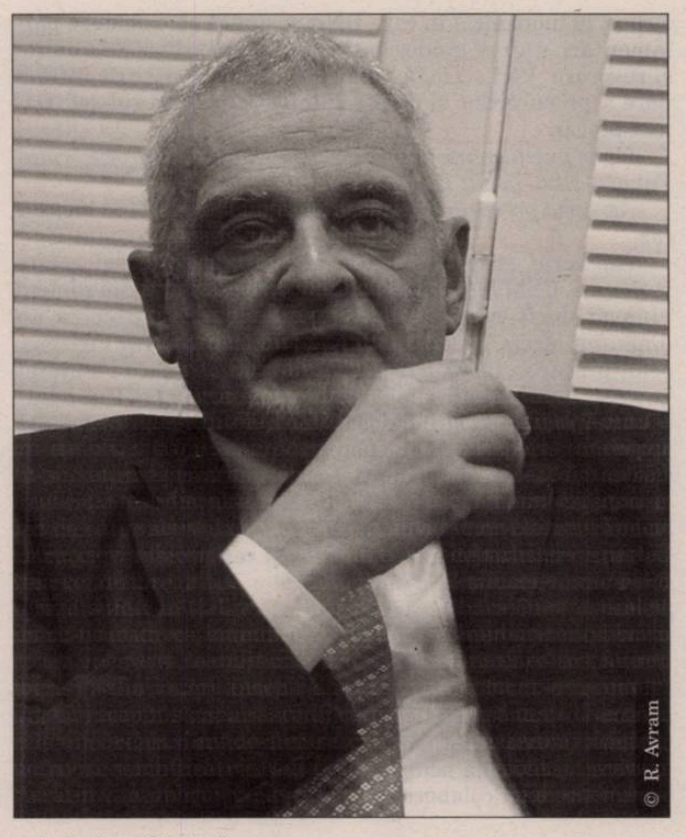

spitale de psihiatrie“...

Este clar că psihiatria politică nu a pornit din mediul psihiatric, dar unii psihiatri, nu numeroși trebuie să spun, s-au pretat la asemenea compromisuri, producînd chiar alibiul că un spital e mai bun decît pușcăria.

Magdalena Boiangiu: *Ideea nu este originală, e preluată. A apărut la ruși, lansată de Hrușciov, care a spus că cine nu-i de acord cu sistemul sovietic nu poate fi decît nebun, și de aici a pornit toată istoria.*

Există și un discurs al lui Ceaușescu, ținut la 1 octombrie 1968, la deschiderea anului universitar, în care spune acest lucru, citez aproximativ: „Numai un nebun poate crede că sistemul socialist s-ar putea prăbuși, dar pentru nebuni avem și cămăși de forță, și alte mijloace mai moderne“. Eu sper că la un moment dat se va ajunge nu la arhivele medicale – dosare există deja –, ci la acele arhive ale Comitetului Central sau ale Biroului Politic, unde această hotărîre a fost luată.

Simona Sora: *Pe de altă parte, psihiatrii nu erau formați în acest scop?*

Nu, nu aș putea spune acest lucru. Însă a fost la un moment dat o „invazie“ de psihiatri militari și de psihiatri-activiști de partid; nu erau neprofesioniști, dar brusca lor implicare era semnificativă.

Cristian Ghinea: *Și în ce fel considerau psihiatrii că îi ajută pe disidenți? Cum îi ajutau?*

Credeau că îi salvează de pușcărie. Odată, șeful meu, profesorul Predescu, m-a însărcinat să primesc un ofițer de securitate. Ofițerul însoțea un student care spusese: „comunismul este mai rău decît nazismul“. Ofițerul mi-a afirmat că, dacă nu-l declar nebun, el este obligat să-l aresteze. Eu l-am examinat. Tipul era normal. Mi-am zis: „Ei și, să vedem ce o să se întîmple...“. Și am zis că nu-i nebun. Ofițerul a rămas stupefiat! Dar nu l-a arestat. Nu era obligatoriu să cedezi șantajului. A fost un fel de experiment pe care l-am făcut atunci și mi-a dat de gândit.

Dublul discurs și nevroza colectivă

Andrei Pleșu: *Există o etnogeografie a nevrozei? Cum e țăcănitul elvețian față de cel român?*

Există o ramură, o știință care se cheamă etnopsihiatrie, respectiv etnopsihanaliză. Aceste lucruri sînt bine studiate de specialitatea mea, dar eu pot să le descriu mai mult empiric. Omul răsăritean este orientat spre corpul lui, adică suferă psihologic prin corp. Exprimă într-un limbaj corporal conflictele lui psihologice. Omul occidental este mult mai orientat spre expresia verbală, spre exteriorizarea lingvistică a unor arhetipuri. Am sintetizat asta într-o formulă – nu știu dacă este amuzantă: elvețianul are inconștientul foarte dezvoltat, adică este o persoană mai analitică în exprimarea conținuturilor lui inconștiente. Aceasta este deosebirea fundamentală, acceptînd, bineînțeles, că *homo europaeus* este, în mare, același și că între cei din apusul Europei și cei din răsăritul Europei nu este chiar o diferență abisală.

Magdalena Boiangiu: *Dar există popoare nevrotice sau episoade de nevroză colectivă în istoria unui popor?*

Da, dar aici intrăm în altceva, într-o altă problematică, care nu este neapărat de prelucrat cu instrumentele psihiatriei.

Magdalena Boiangiu: *Dar cu care?*

Cu instrumentele psihologiei sociale, ale psihologiei colective. Eu cred că nazismul a fost așa ceva. E totuși explicația faptului că poporul cel mai cultivat al Europei a putut să declanșeze o asemenea tragedie. Oroarea nazistă nu este reductibilă la influența unui singur om sau la o anumită conjunctură politică, să zicem la eșecul Germaniei după primul război mondial. E mult mai misterioasă și, în acest sens, ține de o anumită psihoză colectivă, de latura întunecată a unui suflet popular. Ceva asemănător se petrece și cu islamul în momentul ăsta. Sîntem în mijlocul evenimentelor, deci aprecierea e mai delicată.

Simona Sora: *Ei au psihiatri, psihanaliști?*

Există psihanaliști musulmani, dintre care unii activează la Paris. Cei din țările arabe sînt specialiști ai dublului discurs. La Paris vorbesc ca noi toți, acasă la ei adaptează știința lor la normele religioase islamice. În fine, uneori.

Magdalena Boiangiu: *Dar obișnuința dublului discurs nu are consecințe în psihicul lor? Nu căutăm alinare la niște oameni la rîndul lor bolnavi?*

Asta este toată problema pe care mi-am pus-o ani de zile cu noi, cu generația noastră, și cu generația părinților noștri. Sînt două lucruri de observat. În primul rînd: dubla gîndire presupune totuși o *primă* gîndire: că nu te-ai predat cu totul. Însă aici e și o capcană, pentru că al doilea discurs, discursul permis și încurajat, are tendința să se reverse asupra discursului pe care tu ți-l interzici. Și îl covîrșește, îl sufocă. Asta este drama. Dar, în ultima fază, faza tardivă, a dictaturii comuniste, lucrurile nu se mai petreceau așa. Pentru că se ajunsese la un anumit fel de cinism. Dublul discurs nu mai presupunea drame și o credință secretă. Se ajunsese la cinism și chiar la un dublu discurs afișat, și nu conta decît să-l ții pe al doilea.

Simona Sora: *Spuneți undeva că dublul discurs avea funcția de a proteja limbajul interior.*

Proteja, pe de o parte, limbajul interior, dar, pe de altă parte, sfîrșea prin a-l fagocita și a-l digera. Cu trecerea deceniilor, cinismul era tot mai pronunțat.

Magdalena Boiangiu: *În asemenea situații mai știi cine ești?*

Tocmai! Știi din ce în ce mai puțin cine ești.

Mircea Vasilescu: *Și în această situație, nu cumva discursul oficial, toate stereotipiile, toate clișeele rămîn impregnate pe cortex? După '90, în diverse manifestări publice, cînd poporul a luat libertatea în piept, s-au afirmat în spațiul public – și încă foarte puternic – tot felul de convingeri, reziduuri ale propagandei comuniste. Un exemplu ar fi ura față de străini.*

Este adevărat, dar doar pentru un prim moment. Acum sîntem într-o altă fază. În faza în care există căutarea unui „tată“, episod foarte primejdios pentru democrație. Iar în paralel, toți se consideră șefi. Înainte era un singur șef, acum sînt mii de șefi. Deci, în același timp, căutăm un șef suprem, dar vrem cu toții să fim șefi și posedăm aroganța șefului.

Fotoliul tatălui și Ornella Muti

Simona Sora: *Ați pomenit într-una dintre cărțile dvs. episodul în care o psihanalistă v-a spus: „Nu te poți așeza de două ori în fotoliul tatălui“... La ce se referea?*

I-am povestit odată acelei psihanaliste, pe care o respect și căreia îi datorez foarte mult, i-am povestit odată, puțin provocator, lui Anne Cain, un fapt pe care-l evoc și în *Amintiri în dialog*, și anume că, într-o zi, mi-a sunat cineva la ușă și mi-a spus că vrea să facă o psihanaliză cu mine. Eu eram psihiatru de 6 luni. Era o doamnă – Cristina. Am întins-o pe divan și am început psihanaliza cu ea. Care a durat ani. Și, ca să o încurc și să o indignez pe prietena mea, am adăugat un detaliu: Cristina era întinsă pe divan, iar eu stăteam în fotoliul tatălui meu, care murise, poate cu un an în urmă. Atunci ea, psihanalista aceea, mi-a spus: „Dar îți dai seama că nu te așezi decît o singură dată în fotoliul tatălui tău. Ai putut face asta, o psihanaliză, fără să ai formația respectivă, o dată, n-ai cum să repeți performanța.“

Magdalena Boiangiu: *E greu de făcut o carieră de psihanalist în Elveția?*

Eu nu am fost psihanalist în Elveția. Am fost psihiatru. Dar acolo m-am supus unei psihanalize. O psihanaliză cu doi psihanaliști, succesiv. Primul era jungian, a doilea freudian. Dar, pentru a deveni psihanalist, trebuie să ai un *cursus* anume. Trebuie să faci controale de cazuri, să prezinți o lucrare scrisă convenabilă. Eu nu am mers pînă la capăt. Aș spune că nu se potrivea cu caracterul meu independent. Totuși psihanaliza a avut un mare rol în practica mea. Să zicem că am fost un terapeut de nuanță psihanalitică. Dar nu am fost psihanalist oficial, niciodată. Singura idee clară extrasă din psihanaliza mea este aceea că am simțit că mă pot dispensa de a fi psihanalist. Știți, sînt unele femei, de pildă, care nu-și acceptă figura, fața. Aveam o pacientă care era puțin înaltă, foarte brună, avea un nas mare și, în același timp, voia să semene cu actrița Ornella Muti. Pentru că, spunea ea, sufletește se simte Ornella Muti. Voia să-și facă niște operații estetice foarte complicate, în fapt imposibile, ca să ajungă la chipul și trupul Ornellei Muti. Ei bine, eu eram într-un fel ca această pacientă: nu concepeam să nu fiu psihanalist. Aveam

un suflet de psihanalist. Cînd am trecut prin psihanaliză, am reuşit să mă dezbar în primul rînd de această idee: că trebuie neapărat să devin psihanalist. Deci m-am mulţumit cu poziţia de atom liber, aşa cum am fost toată viaţa mea. Mi-am descoperit această vocaţie şi am asumat-o: sînt o persoană absolut independentă. Respectuos faţă de şcoli, dar un om liber, mai mult decît orice altceva. Liber de doctrine, liber de cercuri prea constrîngătoare, liber în interiorul capului meu.

Cristian Ghinea: *Şi femeia aceea a devenit Ornella Muti?*

Femeia nu a devenit Ornella Muti, iar eu nu am devenit psihanalist!

Marius Chivu: *Nu este un caz izolat. Se fac tot mai multe operaţii estetice în dorinţa de a semăna cu vedetele. Există o emisiune pe VH1 unde sînt prezentaţi adolescenţi şi adolescente care se operează pentru a semăna cu Britney Spears, cu Enrique Iglesias sau Jennifer Lopez...*

Motivaţia porneşte de la o anumită stare internă. Vrei să faci să coincidă aspectul tău exterior cu ceea ce simţi tu că eşti. Schema corporală, o reprezentare internă a ta, predispune la asemenea iniţiative. Oamenii care îmbătrînesc nu sînt absolut deloc de acord cu felul în care se văd, nu se mai recunosc în oglindă. Asta cred că este foarte frecvent.

Cristan Ghinea: *V-aţi gîndit vreodată să vă ocupaţi de psihicul acelor cazuri patologice care apar pe micul ecran sub formă de persoane publice?*

Nu sînt cazuri patologice. Anormali sîntem noi cînd îi considerăm parteneri acceptabili în discuţia politică, anormal e că ei nu întîlnesc o rezistenţă proporţională cu umflarea şi vidul lor psihic.

Disidenţă şi libertate

Simona Sora: *În jurnalul din primii ani de exil al lui Matei Călinescu se spunea că, pentru dvs., disidenţa a fost o stare cvasimistică, iar exilul a fost o stare de vis...*

Azi cred că, pentru mine, nu asta a fost valabil în primul rînd. În 1977, faptul că am putut vorbi liber a fost extraordinar. O uşurare fantastică, o plăcere în sensul cel mai strict al cuvîntului. Atît de mare încît, la un moment dat, deşi eram pe plecate, nu înţelegeam de ce mai vreau să plec. Atît de bine mă simţeam, ca om liber într-o ţară a constrîngerii. Dar... îmi luasem un angajament. Şi faţă de mine, şi faţă de familia mea. Nu puteam să renunţ la un proces care era deja în mers.

Acolo am fost împărţit, între această lărgire a orizonturilor pe care a reprezentat-o exilul – posibilitatea de a călători, posibilitatea de a întîlni mulţi oameni, posibilitatea de a mă putea exprima liber – şi depresia pe care o implică pierderea ireversibilă a ţării, pentru că nu am crezut foarte mult timp – pînă în ultimul moment, aş spune – că mă voi reîntoarce.

Fuga cu o bicicletă submarină

Marius Chivu: *Depresiei pierderii ţării i-a corespuns şi o depresie a regăsirii ei?*

Radu Cosaşu: *Ce şoc ai avut întorcîndu-te?*

Întorcîndu-mă, am avut o enormă plăcere. Plăcerea era să mă întorc şi să replec. Acest du-te-vino. Atunci am devenit eu european, prin această mişcare liberă. Cînd m-am întors în România şi am plecat iar şi ştiam ca mă pot întoarce oricînd şi pleca oricînd. Între 1977 şi 1990, în ciuda faptului că am văzut lumea, am fost cu capul la pămînt. Şi, dintr-o dată, am cîştigat o anumită dimensiune prin acest dus-şi-întors. Şocul, partea dureroasă este că imediat am văzut că lucrurile nu vor merge prea repede, în ţară.

Radu Cosaşu: *Te aşteptai să meargă mai repede?*

Da, mă aşteptam să meargă mai repede. Am fost dintre cei care l-au bodogănit foarte tare pe Silviu Brucan cînd spunea că trebuie să aşteptăm 20 de ani. Acum îmi dau seama că era de un optimism aproape scandalos. Aş fi vrut să meargă mai repede şi ţin minte că într-o convorbire telefonică avută înainte de execuţia lui Ceauşescu, pe cînd se trăgea încă la Bucureşti, spuneam că „acum este momentul unui mare şi bun proces al lui Ceauşescu". Ce ridicolă imaginaţie să-mi închipui că acest lucru s-ar fi putut întîmpla! Şi totuşi asta ar fi fost bine, ar fi împiedicat multe rătăciri.

Simona Sora: *Dvs. înţelegeţi, ca om care a fost foarte apropiat de Paul Goma, ce se întîmplă cu el acum? Cred că, aşa cum nu a fost înţeles atunci, probabil nu este nici acum înţeles. Sau e ruptura atît de mare...*

Sînt dezolat de ceea ce se întîmplă cu Paul Goma, pentru că, atunci, în 1977, demersul lui Goma mi s-a părut salutar. Dar faptul că acum adoptă teze de extremă dreaptă şi că este într-o opoziţie sistematică cu absolut tot ce se întîmplă, diminuează valoarea actelor lui anterioare. Spunem despre el că e un *Neinsager,* un negator total, universal. Deci asta introduce un dubiu asupra negaţiei lui de atunci, ceea ce pe mine mă afectează.

Andrei Pleşu: *Dacă nu era episodul Goma în 1977, plecai?*

Da, sigur că da. Voiam tot timpul să plec, voiam să fac orice, să fug. Îmi imaginam lucrurile cele mai extraordinare, inclusiv de a construi un fel de bicicletă submarină, cu o ţeavă de respirat, ca să ajung la Istanbul. Dar vedeam cum îmbătrînesc – cînd am plecat aveam deja 43 de ani – era din ce în ce mai tîrziu şi din ce în ce mai greu. Atunci am încetat să sper. Ce păcat capital să nu mai speri! În 1971 am avut o bursă la Paris şi m-am mai întors încă cu gîndul să fac ceva aici, întru propăşirea psihiatriei româneşti. Adică să joc un rol în modernizarea ei. Am constatat că nu se poate. În toţi aceşti

© R. Avram

ani, 1971-1977, am băut cupa amărăciunii pînă la fund, adică mi-am dat seama că nu pot face mare lucru în România, iar în aceste condiţii este mai bine să plec, dînd şi un sens simbolic plecării mele.

Trăiesc în casa mea

Andrei Pleşu: *Eu am impresia – şi cred că nu mă înşel – că te simţi bine în România, una peste alta, altfel nici nu ai fi revenit. Dă-ne şi nouă un sfat: cum să facem să ne simţim bine?*

Mă simt bine, dar nu integral bine. Mă simt bine pentru că am găsit o anumită dimensiune a sociabilităţii, pe care sigur acolo nu am avut-o şi aş fi avut-o din ce în ce mai puţin; pentru că aici am prieteni, pentru că trăiesc în casa mea, asta este foarte important, cred că este ceva fundamentat biologic pentru o fiinţă umană să aibă o casă. Însă nu mă simt atît de bine cînd regăsesc nişte vicii vechi şi constat că ele sînt eterne, fără determinare politică şi temporală imediată. Cum ar fi o înclinare a omului, a indivizilor, către aproximaţie, către neterminare, o anumită lipsă de respect pentru adevăr, care m-au agasat întotdeauna şi pe care le regăsesc neschimbate, par incurabile. S-a produs o ruptură în interiorul societăţii româneşti. Modul cum noi, cei care am emigrat şi ne-am întors, ne lipim sau nu ne lipim de cei pe care îi găsim aici, este un aspect totuşi secundar. Eu, de pildă, aici, între voi, mă simt foarte bine, nu mă simt deloc un „celălalt". S-a petrecut un lucru ciudat: lucrurile, principiile pentru care au militat intelectualii s-au impus, iar puterea a rămas pe partea cealaltă. De pildă, România era, în 1990, ultranaţionalistă. Acum este mult mai puţin.

Magdalena Boiangiu: *Dar nu credeţi că, într-o perioadă de criză, naţionalismul o să reapară cu aceeaşi forţă?*

Poate. Am fost surprins să citesc un articol al unui ziarist român aflat integral de partea islamiştilor, împotriva americanilor. Apoi am văzut că acelaşi ziarist, în alte articole, neagă Holocaustul, e considerat un „amic" al mareşalului Antonescu, şi mi-am dat seama că extrema dreaptă din România este cu musulmanii. Oare să fie ortodocşii o sectă musulmană de confesiune creştină? – Sigur că nu, dar e ca şi cum unii şi-ar dori asta. Acest lucru e şocant. Ar trebui să ne facă să reflectăm. Care este adevărata miză? Nici mie nu-mi face plăcere că americanii s-au dus în Irak. Nu cred că a fost o mişcare deosebit de inteligentă, dar care este miza, există oare războiul lumilor, care este acum şocul civilizaţiilor, în care sîntem antrenaţi poate fără voia noastră? Ce defineşte diferitele etape? Şi, mai ales, de partea cui sîntem?

Cristian Ghinea: *La ce v-aţi referit cînd aţi spus că „principiile noastre au învins, dar puterea a rămas pe partea cealaltă"?*

Înţelegerea cu minoritatea maghiară, restituirea proprietăţilor, poziţia favorabilă revenirii familiei regale, atitudinea anti-Miloşevici – toate astea erau poziţii ale intelectualilor, ale Grupului pentru Dialog Social. În jurul lui Iliescu dominau părerile opuse. Am putea să ne simţim furaţi de toate ideile noastre. Dar e bine că aceste cauze au învins. Acum părţile nu mai sînt atît de bine definite. Sînt tot felul de transversale care trec prin partide.

Radu Cosaşu: *Astăzi, în România, dreapta şi stînga nu mai sînt noţiuni de luat în seamă în faţa personalizărilor care înlocuiesc partidele. Toată problema se reduce la averi, influenţă, grupuri de interese...*

Eu cred că o stîngă ideologic puternică ar da naştere şi unei drepte mai subtile. La noi stînga e una a afacerilor veroase. O stîngă ideologic fundamentată ar face ca dreapta să se mobilizeze cu argumentele ei cele mai profunde. Cred că azi nu se mai poate defini stînga în funcţie de proiectul social. Fiindcă socialismul *à la* Tony Blair este încă mult mai la dreapta decît social-democraţia de pe vremea lui Bernstein. Însă există o întrebare fundamentală: ce este mai important, care este valoarea supremă – libertatea sau dreptatea? Cei care spun „dreptatea", sînt de stînga, cei care spun „libertatea", sînt de dreapta. Dar eu cred că poţi să fii şi de dreapta, şi de stînga în acelaşi timp. Poţi să fii pentru libertate, să dai prioritate libertăţii, dar să socoteşti că totuşi dreptatea e şi ea foarte importantă. E cazul meu.

Mircea Vasilescu: *În ce măsură, în societăţile de astăzi, ceea ce spun intelectualii are ecou, are greutate în spaţiul public? Clasa mijlocie ţine seama de ce a spus filozoful cutare sau scriitorul cutare?*

Nu trebuie să ne închipuim că impactul intelectualilor este chiar atît de mare. În general, rolul „clericilor" *(clercs),* al intelectualilor, nu mai are greutatea pe care o avea altădată. Totuşi, prin televiziune în special, o anumită parte, o anumită suprafaţă a dezbaterii intelectuale, răzbate în conştiinţa publică.

Mircea Vasilescu: *Pe cifre vorbind, la noi intelectualii care fac audienţă, chiar şi la televizor, sau îşi vînd cărţile în tiraje mari, sînt cei consideraţi de dreapta. În Occident, mai degrabă stînga este cea care face audienţă, stînga este cea care „vinde" – idei, cărţi, reviste – şi care reuşeşte să plaseze teme de dezbatere pe agenda publică...*

Incontestabil! În Elveţia franceză presa şi televiziunea sînt de stînga. Arată un interes preponderent noţiunii de dreptate în detrimentul noţiunii de libertate.

Psihiatrul ca poet

Andrei Pleşu: *Eu cred că psihiatrul are o sarcină imposibilă, că umblă cu o materie necunoscută, că lucrează cu* ipoteze *despre această materie, care sînt mai mult sau mai puţin plauzibile, lucrează cu o materie periculoasă. Care este bilanţul tău cu această angajare a ta şi ce înseamnă, mai brutal spus, să vindeci un om în aceste condiţii?*

Eu am fost psihiatru timp de 40 de ani, zi cu zi. Cînd eram tînăr eram mult mai pretenţios, în sensul că aş fi vrut să am o mare putere, de pildă puterea de a vindeca, puterea de a interveni în viaţa oamenilor. În bine, corectiv, ortopedic. Există şi o ramură, un curent în psihiatrie care se cheamă ortopsihiatrie – să îndrepţi, să repui în ax. Şi să dai medicamente multe. Pe măsură ce am înaintat în carieră, mai ales în ultimii ani, am devenit minimalist. Mi-am dat seama că psihiatria nu poate fi cu adevărat bună decît dacă este minimală. Adică intervine foarte puţin. Psihiatrul trebuie să fie printre ceilalţi medici cum este autorul de *haiku*-uri între ceilalţi poeţi. Adică să pui uşoare accente şi să laşi să acţioneze personalitatea ta – părţile bune şi călduroase ale personalităţii tale – să-ţi foloseşti autoritatea din cînd în cînd, dar nu prea tare. Cred că acesta este un mod bun de a face psihiatrie. Dar intervine o anumită exigenţă socială. Să vă dau un exemplu. Acum un număr de ani, un psihiatru care era de gardă a primit un pacient la consultaţie. Acel pacient era agitat şi s-a aruncat pe fereastră în timpul consultaţiei. Era să moară. A scăpat cu viaţă, după care psihiatrul a avut un proces. I s-a imputat că nu l-a legat, că trebuia să-şi imagineze că se poate întîmpla aşa ceva. Societatea ne cere cîteodată nouă, psihiatrilor, să fim brutali. Pe de altă parte, sîntem mereu trataţi de poeţi, de visători... Nu este uşor, sîntem într-un mare conflict. Şi cu noi, şi cu cei care ne „utilizează".

Simona Sora: *La psihanaliză aţi renunţat?*

Sînt medic pensionar. Clar. Am făcut 40 de ani de psihiatrie.

Simona Sora: *În timpul acesta aţi scris?*

Primul roman, *Caietele lui Ozias,* l-am scris în Elveţia cînd lucram încă. El a apărut numai după ce am întrerupt activitatea. L-am scris noaptea, sîmbetele, duminicile, şi a fost, în fond, destul de rentabil, intelectual vorbind. După ce m-am oprit din activitatea de psihiatru, am mai scris două cărţi. Mai întîi, un alt roman, care poate fi articulat şi ca o serie de povestiri independente – *Paramnezii* – a plăcut aici, la *Dilema veche.* Acum am scris continuarea la *Caietele lui Ozias,* sper să apară curînd. Se referă la lumea spitalelor psihiatrice. Rămînînd o operă de ficţiune.

Simona Sora: *Aţi fi scris dacă nu vă întorceaţi? Aţi spus undeva că v-aţi întors în România ca să scrieţi. Aşa este?*

Este adevărat! M-am întors în România ca să scriu: în viaţa unui romancier debutant cum sînt – paradoxal, eu sînt un douămiist printre şaizecişti, am fost contemporan cu un eseist ca Matei Călinescu, un poet ca Nichita Stănescu, un romancier ca Nicolae Breban, dar abia acum public ficţiune – e nevoie de un *feedback,* de un răspuns al publicului, şi deci faptul că sînt în România mă alimentează, mă hrăneşte. Am citit undeva că există mulţi scriitori care nu trăiesc în ţara lor. Acum cîţiva ani, cei mai citiţi trei scriitori olandezi trăiau în străinătate. Probabil că, dacă altul ar fi fost cursul vieţii mele, aş fi putut fi scriitor român trăind în străinătate. Dar eu am nevoie de România.

Şi România de dumneavoastră!

Adina POPESCU

Meseriaşul român

– instrucţiuni de utilizare –

Tînjind după instalatorul polonez, rapid, ieftin şi eficace, încercăm să ne obişnuim cu ideea că trăim într-o ţară unde toată lumea se pricepe la orice. Conceptul „de şaibă" nu există, însă fiecare pretinde că ştie cum funcţionează întregul mecanism şi dacă ceva nu mai merge, se înghesuie ca să-şi dea cu părerea cum se repară. Eventual, dă şi cu ciocanul, iar apoi pleacă acasă pe şest cu jumătate din piese în buzunar. Piese vechi, ruginite şi inutile, dar pe care le depozitează cu grijă într-o debara, căci nu se ştie niciodată la ce-or să-i folosească. Cam ăsta-i „meseriaşul" român!

Cîrpaciul

Sandu e de meserie „om de serviciu". La scările II şi III. La scara I e administrator şi încasează bani de două ori pe săptămînă. În timpul său liber, Sandu bate covoare şi plimbă cîinii locatarilor. Însă nu datorită acestor paşnice ocupaţii este Sandu cel mai tare din parcarea din spatele blocului 21. E celebru pentru că „se pricepe". Şi se pricepe pe bani puţini!

Din cînd în cînd îl poţi vedea pe Sandu oprit, în dreptul tomberoanelor cu gunoi, de vreo domnişoară, care începe să-i povestească pe un ton foarte serios despre nişte robinete. Şi tot arată cu gesturi largi, agitîndu-şi unghiile sale lungi şi roşii, cum curge şi pe unde curge. Sandu se scarpină în cap şi promite că va veni mai întîi „să constate". Apoi, doamna cu doi pekinezi îl abordează şi îl întreabă dacă e disponibil. „Pentru dvs. oricînd!" – zîmbeşte Sandu. Următoarea sa „misiune" este instalarea unei maşini de spălat, „numa' să-mi zici ce trebe să cumpăr!" – mai spune doamna. Sandu se scarpină pentru a doua oară în cap. „Mai bine nu cumpăraţi nimic, pen'că nu ştiţi exact ce. Am io un amic cu piese ieftine, stă chiar lîngă mine! Pot să vă aduc şi bon dacă vreţi!" Alţi clienţi nu întîrzie să apară, iar Sandu nu se dă în lături de la nimic, învîrtindu-se ca un titirez între scara I şi scara III, cu lada sa plină cu scule diverse.

„Toţi clienţii mi-i fac pe prietenie" – zice Sandu, sorbind din bere la ora opt dimineaţa, chemat la o „vizionare", după ce a dat de înţeles că „se bagă" şi la gresie, şi la zugrăveală, de unul singur, şi că în zece zile e gata. „Că dacă n-ar fi pe prietenie, nu m-ar mai chema nimeni! Nu le cer mult şi pot aştepta pînă la pensie sau pîn' la salar'... Vă zic io că toate blocurile astea mă ştiu ca pe-un cal breaz!" Apoi aruncă o scurtă privire de „cunoscător" prin casa omului şi decide: „Vom începe cu gresia, de la uşă spre geam!". Promite că a doua zi la opt fix se va prezenta la noul job. Şi plata? Sandu tace misterios şi îi face „clientului" amical cu ochiul.

A doua zi, Sandu nu vine şi nici nu e de găsit. Nu cară tomberoane, nu spală covoare, nu răspunde la telefon. Clientul îşi pierde ziua căutîndu-l. Spre seară, la mobil răspunde nevastă-sa şi îi comunică sec că lui Sandu i-a murit o mătuşă. Subit. După încă vreo trei zile, clientul îl reîntîlneşte întîmplător pe Sandu, prin parcare, plimbînd pekinezii doamnei de la cinci. Se preface că nu s-a întîmplat nimic. „Să ştiţi că nu v-am uitat! Mă apuc de mîine dimineaţă!" – promite din nou, de data aceasta fără chef. Clientul ia atitudine: „Sandule, dacă nu vrei să te bagi, pot găsi pe altcineva!" Sandu analizează situaţia. „Păi, la gresie nu m-aş băga! E mult de muncă şi-s bani puţini! Da' dacă vreţi la zugrăveală, cu toată plăcerea! Iar cu banii ne înţelegem noi, ce naiba! Pot să aştept pîn' la salar' că n-o fi foc!".

Peste alte cîteva zile, o echipă „calificată" îşi face apariţia la uşa omului. Începe să pună gresia: de la geam spre uşă.

Calfe şi zidari

„Şeful" nu stă la discuţii. Se uită, măsoară, îşi notează, apreciază. Zece zile. Banii se negociază, însă se stabileşte pînă la urmă o sumă. Cere chiar şi un avans.

A doua zi îşi prezintă echipa: fratele, cumnatul şi băiatul cel mare, elev de-a unşpea. Cu toţii se schimbă în „uniforme de lucru": tricouri pline de pete de vopsea, blugi rupţi sau pantaloni de trening. Apoi încep ciocănelile, bocănelile, uruielile. Clientul îşi aminteşte de un ultim amănunt: „Cum facem cu mîncarea?". „Şeful" e diplomat: „Păi, la fiecare casă, după cum se obişnuieşte!". Clientul pricepe ceva, ceva, căci la el acasă „se cam obişnuieşte". Cafea dimineaţa, o „gustare" consistentă la prînz, plus berea de cuviinţă, două pet-uri de doi litri pe zi.

„Consumabilele" îl vor costa pe client aproape jumătate din „manoperă". Există şi zile cu cîrcoteli subtile. În timp ce-şi întinde pateul de ficat pe felia de pîine, „şeful" citeşte cu glas tare E-urile de pe ambalaj. „Nu-i de mirare că toată lumea moare de cancer, la ce porcării băgăm în noi!" Clientul „se simte", iar a doua zi face o incursiune în piaţă de unde aduce brînză „de ţăran", roşii, ceapă. Echipa se înveseleşte brusc. Totuşi „şeful", în timp ce dă agale cu bidineaua, povesteşte ceva despre nevoia de proteine a organismului. Exasperat, clientul cumpără un pui la rotisor. O singură dată, ca să dea de înţeles că e un om finuţ. După ce se îmbuibă cu pui, pe la prînz, „şeful" decretează că ziua de lucru s-a încheiat, căci are de rezolvat urgent nişte probleme personale acasă.

Mai mult decît atît, încă din a doua zi de lucru, pe la zece, cumnatul scoate din buzunarul de la piept un „Dorele" mic şi trage o duşcă. „Sînt răcit!", îi explică el proprietarului şi-şi şterge nasul cu mîneca. Din a treia zi, dis de dimineaţă, pe cumnat îl va aştepta, lîngă cafea, „doctoria".

În fiecare zi pe client îl aşteaptă o nouă listă. „Cinci saci de Murexim. Sînteţi siguri că nu trebuie să iau zece? Pentru orice eventalitate." „Ce să faceţi cu zece?!" se miră „şeful". „Cinci ajung sigur!". Peste trei zile, pe listă mai apar trei saci, alături de chitul de rosturi. „De care?". „De care o fi, toate-s bune!". Apoi, şeful studiază chitul cu scepticism şi oftează: „Exact p'ăsta nu trebuia să-l luaţi! E singurul care crapă!".

Spre finalul „lucrărilor", „şeful" pune ochii pe tot felul de „troace" din casă şi începe să pună întrebări: „Mai aveţi nevoie de masa asta?", „Cît vă dau pe lustră?" etc. Se ajunge din nou la o „înţelegere": diverse obiecte în schimbul micilor retuşuri, cîteva găuri cu bormaşina, fixarea aplicelor etc. „Şeful" îşi încarcă „troacele" în maşină şi promite că „va presta" a doua zi. Dispare vreo săptămînă. Pînă la urmă, ca să-l încurajeze, clientul îi mai promite un bonus de un milion. Îşi promite că data viitoare se va apuca singur de treabă, ajutîndu-se de volumele apărute pe timpuri la Editura Tehnică, de genul „Cum să vă amenajaţi şi să reamenajaţi locuinţa!". Şi după ce va învăţa, se va oferi „să-i ajute" şi pe alţii. Şi uite-aşa, iau naştere „meseriaşii". Şi „cîrpacii"!

HUMANITAS

Alege-ți mărțișorul!

La fiecare două cărți Humanitas cumpărate îți oferim în dar de mărțișor o a treia carte la alegere, dintr-o ofertă de 12 titluri din literatura lumii.

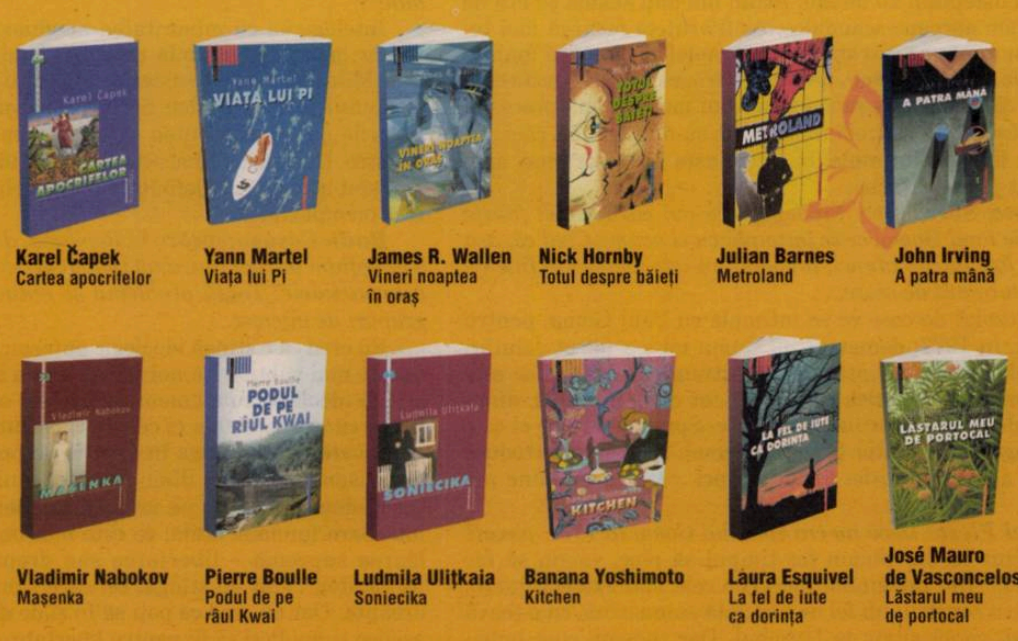

Oferta se desfășoară în perioada 1–31 martie și este valabilă în limita stocului disponibil. În această ofertă nu sunt incluse titlurile din alte promoții / oferte Humanitas. Campania se desfășoară în librăriile în care oferta este marcată prin afișe și / sau pliante. Pentru informații suplimentare vă rugăm să ne contactați la tel. 021 317 18 23.

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Şmecheri şi fraieri

Ţară de şmecheri. Şi nu din stirpea lui Păcală cel descurcăreţ. Ţară de şmecheri din categoria băieţilor *şmecheri de şmecheri,* despre care Nicu Steinhardt scria în *Jurnalul fericirii* că sînt mai răi şi mai periculoşi decît ateii. România are din plin asemenea exemplare. Primii apăruţi după 1989 – foştii securişti. Băieţi descurcăreţi, cunoscători de conturi şi ponturi, au ştiut exact ce şi cum să facă, trăgînd tun după tun din bani publici, devalizînd bănci, aranjînd privatizări şi luînd pe mai nimic cele mai profitabile foste întreprinderi de stat. Lîngă ei, braţ la braţ, foştii bişniţari şi schimbători de valută la Inter, sub privirea protectoare a lui nea Viorel Păunescu. Exemplare „de frunte" – fraţii Becali transformaţi repejor în procuratori pentru fotbalul românesc. De departe, cel mai bine ajuns, Dan Iosif, aterizat din studiourile televiziunii române revoluţionare în scaunul de consilier la Cotroceni, *via* Ion Iliescu. Iar acum, deputat şi mare şmecher în Parlamentul României, loc în care, de altfel, s-au aciuat de-a lungul timpului mai toţi marii şmecheri ai ţării. Şmecheri cu zîmbet viclean sau cu morgă de justiţiari, şmecheri proşti sau leneşi, şmecheri spilcuiţi sau şmecheri populişti arătîndu-şi mîncarea la gamelă în faţa camerelor de luat vederi. Lîngă ei sau în spatele lor, o altă armată de şmecheraşi năzuind la statutul de şmecher-plin: consilierii. Băieţi descurcăreţi de asemenea, gata oricînd să ofere sau să ceară favoruri ori schimburi reciproc avantajoase cu ziariştii, cu oamenii de afaceri, cu alţi şmecheraşi. Şmecherul român din viaţa politică înţelege şmecheria ca mod de viaţă. Cine nu e şmecher sau cine nu cunoaşte şmecheriile din politică n-are nici o şansă. E mort, e prost. Dar în viaţa politică românească nu moare nimeni. Cine nu ştie să fie şmecher învaţă repede. Se descurcă, se învîrte. Devine mare maestru al combinaţiilor, dar cu destin de zeci de ori mai fericit decît Ostap Bender al prietenilor Ilf şi Petrov. Ostap Bender-ul autohton mulge viţelul de aur al politicii româneşti şi pune la teşcherea funcţii şi conturi. Ia lecţii de la Viorel Hrebenciuc sau de la Miron Mitrea. Învaţă să plîngă în direct ca Traian Băsescu sau să scrîşnească din dinţi ca Theodor Stolojan cînd are de gînd să pozeze în om hotărît. Şmecherul învăţăcel are de unde lua lecţii: studiază vorba multă cu Emil Boc, arta sclipiciului şi a fasonului cu însuşi Călin Popescu Tăriceanu şi, desigur, oftatul adînc, din toţi rărunchii, cu Adriean Videanu. Şi mai sînt mulţi. De ei nu se poate scăpa uşor, de fapt nu se scapă niciodată. Felul şmecheresc de a fi este profitabil şi asigură un mod tihnit de viaţă. Fără bătăi de cap. Fără durere. La loc cu verdeaţă, în curtea vilei din Pipera sau a casei de vacanţă de la Cornu.

Ţară de fraieri. Din categoria celor care stau şi cască

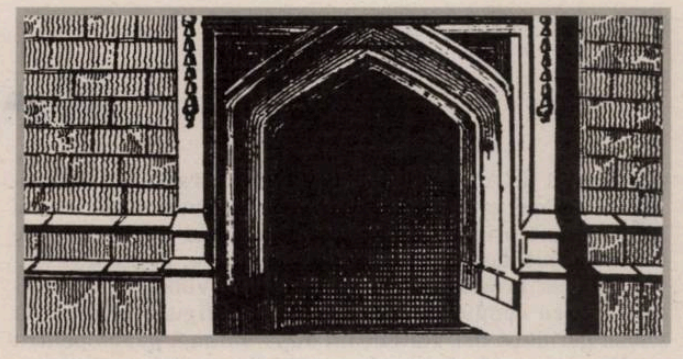

ochii la televizor privind la şmecheri. Fraieri amorţiţi cu telecomanda în mînă sperînd ca legea dreptăţii să fie adoptată prin aprobare tacită. Fraieri care şi-au atîrnat pe pereţi sau au îndesat în sertare diplome de revoluţionar, cupoane de privatizare, CEC-uri cu banii depuşi pentru Dacii înainte de '89, certificate FNI sau, mai nou, titluri de proprietate pentru care vor primi la schimb alte hîrtii. Fraieri scoşi din casă o dată la patru ani, păcăliţi cu trei promisiuni oranj sau albastre, grabnic înghiţitori de palavre şi minciuni rostite marţial în faţa camerelor de luat vederi.

Şmecheri şi fraieri. Două specii total diferite, într-o încleştare mută, luptînd pentru supravieţuire. Un război bizar din care, oricum ai da-o, tot nu iese bine. Unde-aţi vrea să trăiţi: într-o ţară de şmecheri sau într-o ţară de fraieri?!

O SIMPLĂ COPIE S-A DOVEDIT A FI FOARTE POTRIVITĂ PENTRU ÎMPACHETAREA SPAŢIULUI

● Pe tarabele de martie, printre mărţişoare primăvăratice, şi-au făcut apariţia, ca în fiecare an, parfumuri „Christian Dior", la preţuri de *second-hand,* pandantive şi bijuterii „de aur", de la 4 la 10 lei bucata, ouă „Fabergé" la 2 lei (cu puiul inclus în preţ), toate pe fundalul unui buletin meteo „de primăvară" cu ninsoare şi vînt şi frig. Poate că, într-adevăr, primăvara asta este, pînă la urmă, doar o simplă copie. (**S. G.**)

● Dintr-un documentar difuzat de canalul Discovery am aflat la ce erau bune cîndva, printre altele, mumiile egiptene. Un american pe nume Augustus Stanwood, proprietar al unei fabrici de hîrtie, a avut ideea de a utiliza ca materie primă pentru producerea mărfii sale bandajele de pînză în care erau înfăşurate mumiile. A obţinut o hîrtie de culoare brună, care s-a dovedit a fi foarte potrivită pentru împachetarea cărnii şi care este strămoşul hîrtiei de ambalaj din zilele noastre. Se pare că oferta de mumii era destul de abundentă spre sfîrşitul veacului al XIX-lea, de vreme ce un alt întreprinzător s-a gîndit să importe cîteva tone de asemenea relicve, pe care le-a folosit drept combustibil pentru cazanele locomotivelor cu aburi. (**D. S.**)

● După ce că este cel mai amărît, înghesuit şi vai de mama lui oficiu poştal din Capitală, cel cu nr. 22 (Piaţa Amzei, lîngă sinagogă) a-nceput să nici nu mai efectueze toate operaţiunile... Bănuiesc că motivele sînt lipsa spaţiului şi aglomeraţia continuă; în ultimul timp, de pildă, aici nu-ţi mai poţi plăti factura Romtelecom pentru că *toate* computerele au probleme – nu se conectează, nu „afişează", chestii d-astea. Probabil că, în curînd, de la Oficiul 22 nu se vor mai putea trimite telegrame, apoi recomandate, iar în final nu se vor mai putea cumpăra decît timbre. Fiscale! (**a. l. ş.**)

ORICUM, RĂMÎNE SĂ VEDEM CUM VA FI CU URMĂTOAREA OFERTĂ DE CANDOARE CÎND VIDUL VA VOTA

● Ceea ce mi se pare surprinzător în Barometrul care măsoară „satisfacţia românilor faţă de viaţă" este că procentul celor „foarte nefericiţi" îl egalează pe al celor „foarte fericiţi": 7%! Doar atît? Adică de vreo cinci ori mai puţin decît cei „nu prea fericiţi" (37%) şi de aproape şapte ori mai puţin decît cei „destul de fericiţi" (48%)? Oricum, fericirea cu „nu prea" şi cu „destul de" sună 100% nostim. (**R. C.**)

● Cred că dl Sorin Lavric are ceva dreptate cînd scrie, în articolul său „A fost Eliade fascist?" *(România literară* nr. 7, 2006), că „fără a o disculpa sau a o apăra [...], nici crimele şi nici trăsăturile Legiunii nu-i conferă acesteia profilul unei mişcări fasciste". Aşa o fi, de te ia desperarea: nici fascismul n-a fost, în România, fascism, nici comunismul lui Nea Nicu n-o fi fost comunism, rămîne să vedem cum va fi cu capitalismul ăsta proaspăt... La noi, eternul şi fascinaţia pornesc de la Cănuţă-om sucit. (**R. C.**)

● Danezul din mine le transmite fanaticilor profetului, spre meditaţie, următoarea frază rostită, acum cîteva decenii,

Cu ochii-n 3,14

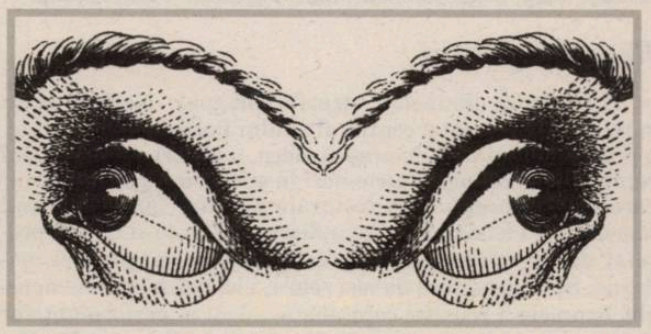

de caricaturistul de la *Christian Science Monitor*, Guernsey Le Pelley: „Cu cît un om este mai mare, cu atît este mai puţin probabil să-l deranjeze o caricatură". (**M. C.**)

● Care va să zică: acum cîtva timp, o bancă olandeză a vrut să cumpere una italiană şi a fost „luxată" discret de autorităţile italiene (Antonio Fazio, guvernatorul Băncii Naţionale a Italiei, a trebuit să-şi dea demisia din cauza asta, căci se pare că n-a fost tocmai străin de „luxarea" olandezilor). Săptămîna trecută, Enel, compania italiană de energie, a făcut o ofertă publică de preluare a companiei private franceze Suez. Premierul francez a anunţat imediat că Suez fuzionează cu compania de stat Gaz de France şi i-a lăsat pe italieni cu ochii în soare. Eu unul, nepriceput la economie cum sînt, am înţeles că şi la ei e valabilă vorba „nu ne vindem ţara". Spuneaţi ceva de Europa Unită, că n-am înţeles la urmă?... (**M. V.**)

● Două întîmplări cu fotbalişti candizi: 1) Susceptibil de a fi transferat la o echipă din Polonia, fotbalistul George Galamaz a fost întrebat de o reporteriţă dacă ştie polkă. *„Ştiu doar română!"*, s-a scuzat dinamovistul. 2) Datorită jocului foarte bun din meciul cu Hertha Berlin, preşedintele Băsescu a sugerat, mai în glumă, mai în serios, ca fotbalistului armean Artavazd Karamyan să-i fie acordată cetăţenia română. Întrebat dacă e de acord, Karamyan a spus, cu un alt fel de candoare: *„Dacă se poate... Mulţumesc!"*. (**M. C.**)

● Am aflat, de ici, de colo, toate neajunsurile companiei aeriene Blue Air: întîrzieri de zile întregi, *charter*-e cît o maşină mai răsărită, nici măcar un *croissant* în clipa aia cînd vidul din stomac e mai mare decît cel de sub tine. Dar şi despre un atu imbatabil, afişat la vedere peste tot: 38 de euro cursa pînă la Lyon. Aşa încît mi-am luat inima în dinţi şi m-am dus să fac rezervare dus-întors. La un calcul sumar, preţul voiajului meu a devenit 150 de euro, fără taxe de aeroport. Aviz *hard*-masochiştilor! (**S. S.**)

● Un sondaj printre tinerii ruşi de pînă în 30 de ani arată că 19% dintre ei răspund pozitiv la întrebarea „Dacă Stalin ar candida astăzi la preşedinţie, aţi vota pentru el?". În plus, 51% dintre ei cred că Stalin a fost un lider înţelept şi 56% spun că a făcut mai mult bine decît rău. Cel mai ciudat e că 47% dintre ei resping afirmaţia că a fost un tiran crud, deşi 70% sînt de acord că Stalin a închis, torturat şi ucis milioane de oameni nevinovaţi. Nu mă întrebaţi cum vin procentele astea, le-am citit şi eu într-un studiu. Tot acolo scrie că 71% dintre tinerii ruşi se opun ideii ca ţara lor să îşi ceară scuze pentru ocupaţia ţărilor baltice. Şi 28% dintre ei sînt pur şi simplu convinşi că străinii au introdus SIDA în Rusia ca să slăbească ţara. Titlul studiului e la fel de deprimant ca şi cifrele astea: *Nostalgia sovietică: o piedică pentru democratizarea Rusiei.* (**C. G.**)

ÎN PROVINCIA NUMITĂ ROMÂNIA, ZARVĂ MARE ÎN MATERIE DE MODIFICARE A LINIŞTII FIERBINŢI

● Ajutor, Eurovision revine! Pe 20 mai, românii din toată lumea (mai puţin eu) vor fi cu ochii-n televizor ca să vadă dacă reprezentantul României (care cîntă în italiană şi engleză) va cîştiga concursul. Deocamdată, televotingul şi discuţiile de după au dat-o (iar!) pe circotecă la greu, din cauza gemenelor de la Indiggo (parcă aşa se scrie) şi a şi mai vocalei lor mame, care a cerut să intervină însuşi preşedintele Băsescu pentru a stopa „hoţia". (!) Fetele cîntă ca o variantă *low budget* a celor de la Cheeky Girls, dar în general, la „Euroviziunea" *noastră,* din Pangratti, participă cei mai buni cîntăreţi autohtoni, „vedetele", deh! – ceea ce nu se întîmplă în ţări mari şi civilizate. Ceea ce acolo este considerat provincial devine, în provincia numită România, ceva central şi fundamental; *despre asta* este vorba... (**a. l. ş.**)

● Zarvă mare în finala preselecţiei româneşti pentru Eurovision, duminica trecută! Rămîne un mister de ce oare, în ciuda bunului-simţ al unora dintre participanţi, în ciuda muzicii nici mai rele şi nici mai bune decît aceea pe care alte ţări o vor aduce în concurs, la noi orice întîlnire de cantautori şi guriste degenerează în şuşă – prilej, evident, pentru Costi Ioniţă să se dea drept *Umberto Tomassi* (bine că n-a aflat de Umberto Eco, vă daţi seama ce ieşea!). (**A. C.**)

● În SUA, războiul contra obezităţii devine un obiectiv politic central: va fi angajată responsabilitatea Departamentului Sănătăţii, a celui pentru Educaţie, a Departamentului pentru Cultură, Media şi Sport, pentru ca pînă în 2010 rata supraponderalilor la clasa de vîrstă sub 11 ani să scadă în mod sensibil. Deocamdată, ea este de 13,7%. Măsurile preconizate sînt atît de drastice – în materie de modificare a comportamentului privat – încît teamă mi-e că, după modelul irakian, se va declara un război civil între graşi şi slabi. E adevărat, graşii sînt mai puţini şi se mişcă mai greu, dar furia poate multiplica forţele. (**M. B.**)

● Selecţia finală pentru Eurovision s-a transformat într-un circ pe cinste, graţie gemenelor Indiggo şi mamei acestora, o doamnă ruptă de orice fel de realitate şi dornică să obţină, cu orice preţ, o sută de mii de euro de la firma de televoting pentru nu se ştie exact ce – coerenţa doamnei a lăsat de dorit. Chiar dacă cele două identice – avînd în vedere că au făcut mulţi ani de pian, trei de chitară, că au terminat liceul ca şefe de promoţie, că au intrat la trei facultăţi de stat odată şi, mai ales, că sînt protejatele lui Modern Talking Dieter – ar fi cîntat impecabil, penibilul situaţiei provocate de cele trei nu ar fi avut nici un fel de explicaţie. Cu atît mai mult cu cît aceste două făpturi au cîntat jenant de prost. Ar fi trebuit să stea cu capul plecat şi să plătească ele o sută de mii de euro pentru tulburarea liniştii publice şi plagiat. (**R. P.**)

● Am văzut, acum cîteva zile, una dintre cele mai stupide şi sexiste emisiuni: *Fete fierbinţi*, la Prima TV, prezentator Vali Bărbulescu. E suficient să spun că una dintre probe se numea „Fundul" sau „Funduleţul" (conform prezentatorului) şi consta în evaluarea respectivei părţi a corpului celor 5 participante de către 3 băieţi aflaţi undeva în *off.* (**I. P.**)

George BANU

Berlin, cum să alegi?

Invitat de Andrei Zholdak, regizor ucrainean descoperit acum mulţi ani la Sankt-Petersburg şi de atunci devenit prieten graţie festivalului de la Sibiu, unde l-am revăzut des, pe el şi spectacolele sale, m-am dus să-i văd *Medeea* la Berlin, pusă în scenă la Volksbühne, celebrul teatru condus de Frank Castorf, figură centrală a scenei germane azi. Reveneam după o lungă pauză pentru o călătorie scurtă, violent de scurtă, din cauza unor imperative familiale care mă reţineau la Paris, şi singura ei motivaţie era spectacolul lui Andrei: uneori asemenea ruperi de real în numele teatrului au ceva intens, dau o dimensiune particulară călătoriei focalizate doar de scenă şi nicicum de altceva. Dar cînd atenţia e concentrată cu atîta intensitate, de fiecare dată, o surpriză exterioară intervine şi oraşul, în mod neaşteptat, vorbeşte. E ce am trăit odată la Moscova, iar, mai recent, la Epidaur. Şi de astă dată convingerea s-a confirmat, devenind parcă o lege interioară. Mai mult decît spectacolul, Berlinul m-a marcat.

Seara, singur, mi-am părăsit hotelul situat la cîteva sute de metri de teatru în zona vechii Republici Democrate Germane şi, părăsind aleea centrală, strada pe care mergeam mi s-a părut brusc a fi o stradă de la Bucureşti sau Varşovia pe timpul comunismului. Aceleaşi magazine mizerabile aprovizionate cu rochii şi pantofi provinciali, aceleaşi vitrine, aceleaşi gropi, aceeaşi lumină oarbă... înaintam în propria-mi memorie şi perfecţiunea conservării unui mod de viaţă mă uimea. Înaintam încet şi totul mi se părea familiar, insuportabil de familiar, ca şi cum reveneam în timp. Nimic nu mă atrăgea, nimic nu mă bucura. Doar o senzaţie stranie, de intimitate cu o lume uitată, se impunea progresiv pînă cînd, ajuns la capătul drumului, în mijlocul unei pieţe necurăţate de zăpadă şi pline de gheaţă cenuşie, am văzut teatrul ce se ridica, în noaptea neluminată, ca o catedrală modernă. Pe acoperiş, în timp ce faţada rămînea obscură, puteam citi cu litere mari, roşii, orbitoare: OST. EST... teatrul îşi afişa violent apartenenţa la ceea ce Germania singură a inventat – „östalgia", nostalgia Estului. (Celebrul film *Good bye Lenin!* o descrie în detaliu.) M-am oprit şi, îndelung, am privit inscripţia care, ca o lamă de cuţit, răznea întunericul ce evoca, pentru mine, experienţa dureroasă a întunericului cunoscut odinioară la Bucureşti. OST/EST se detaşa asemeni semnalului lansat de un vapor ce nu vrea să se scufunde, nu cere ajutor ci, dimpotrivă, îşi desfăşoară agresiv în noapte fanionul. Volksbühne – vasul amiral al unei flote fantome!

Chiftele uscate, hîrtie groasă

În beznă, pe trepte, un emigrant turc vindea sandviciuri studenţilor, pentru un euro, dînd impresia că totul e ilegal, ca pe vremuri cînd schimbam valuta într-un gang la Varşovia. Înăuntru domneşte aceeaşi lege a semiobscurităţii ca în teatrele de la Sofia sau Praga acum treizeci de ani. La bufet, doar nişte chiftele vechi, uscate de nici pe ger nu-ţi vine să le mănînci – ştiau ei ce ştiau, tinerii care se aprovizionau afară! – văd în schimb cîţiva covrigi agăţaţi pe o sfoară şi, cum vechile instincte de aprovizionare mi s-au trezit brusc – asta mă bucură! – îmi cumpăr unul, convins că la pauză nu voi mai găsi, intuiţie ce de altfel se confirmă. Hîrtia pentru publicaţiile teatrului n-are nici ea nimic de invidiat hîrtiei utilizate, pe vremuri, la noi, pentru manualele şcolare. Hîrtie groasă, cu litere prost imprimate şi imagini tulburi. Doar la toaletă e mai curat ca odinioară – sîntem totuşi la nemţi! – însă closetele sînt aceleaşi.

Ieşind, după spectacol, în strada îngheţată, mă ia un frig teribil care mă obligă să merg repede, traversînd, de astă dată, accelerat, această lume imobilă. Frig afară şi, fără îndoială, frig dinăuntru! Totul mi se pare absurd, fixat în formol ca creierii de pe biroul tatălui meu doctor. Ce salvează ei aici, mă întreb exasperat amintindu-mi poliţiştii şi verificările la care am fost supus cînd, prima oară, am trecut în Berlinul de Est. Ce regretă ei conservînd aceste magazine mizerabile unde nu se găsesc decît orori? O lume urîtă şi împăiată, mi-am spus cu dezgust întorcîndu-mă la hotelul care, printr-un hazard tulburător, era acelaşi unde fusesem prin anii '80 şi a cărui atmosferă n-o uitasem. El, măcar, se schimbase şi nu o regretam. Frigiderul nu mai era gol şi Dinu Kivu, prietenul cu care am băut vodcă în cameră, nu mai trebuia să deschidă cutiile de conserve cumpărate pentru Bucureştiul şi mai înfometat. Nu, fără îndoială, hotelul era altfel, dar la cincizeci de metri doar, vechiul Est putea fi revizitat ca o mumie îmbălsămată. Imobilizat şi... mitificat. De ce? Ce fantasmă motivează supravieţuirea acestei Germanii de Est ce refuză să moară cu acordul atîtor intelectuali şi artişti?

A doua zi, Andrei Zholdak vine la hotel. Vorbim despre spectacol, el îmi confirmă senzaţia resimţită şi-mi mărturiseşte că în interiorul teatrului ca, odinioară, domneşte un teribil cult al personalităţii – Castorf este „şeful" – şi acelaşi dezinteres colectiv care ne-a exasperat ani de-a rîndul în vechiul Est. De aceea, el a imaginat o scenă finală în care copiii Medeeii reînviaţi ucid toate personajele şi reprezentaţia se sfîrşeşte cu maşiniştii morţi, cadavrele lor acoperă scena. Revanşă de regizor contra adversarilor de lucru! Un om din Est care nu iubeşte un Est muzeificat... dar, în acelaşi timp, bogat subvenţionat. Formolul costă scump!

Retorica puterii

E duminică dimineaţa, străzile sînt goale. Ne îndreptăm spre Potsdamerplatz, centru al noului Berlin. Un alt peisaj, o proiecţie împlinită de oraş modern, o victorie a Berlinului reînălţat din cenuşă. Zgîrie-nori în sticlă sau „postmoderni" care reiau concepţia arhitecturală din anii '30, „pavilionul japonez", un fel de imens complex cu cafenele şi baruri protejat de un imens acoperiş, o victorie a imaginaţiei moderne. Spre deosebire de ieri seara, aici optimismul e agresiv, expresie a reuşitei capitaliste, afişaj al performanţelor economice şi al competitivităţii regăsite. Nici zăpadă, nici gheaţă pe jos, o curăţenie clinică, o mîndrie nedisimulată. Ca şi dincolo, în Vest, de asemenea, totul vorbeşte. Oraşul îşi expune cealaltă faţă. Fără îndoieli şi stări de spirit. Această retorică a puterii, la rîndul ei, mi se pare insuportabilă şi, brusc, îmi apare ca versant opus al „östalgiei" ce-şi descoperă astfel, pentru vizitatorul surprins ce sînt, întreaga legitimitate. Ea e un refuz, o rezistenţă şi o manieră de a nu ceda în faţa aroganţei capitaliste. Înţeleg, dar mi-e cu neputinţă să aleg. Cum să optez între două excese atît de explicite? „Care e bun? care e rău?", titlul unei piese de Diderot îmi revine în minte. Imposibil de spus. Şi totuşi nu e vorba de o neutralitate laşă, ci doar de un refuz dublu.

Ce pot constata într-o singură zi e sfîşierea Berlinului, oraş al contradicţiei extreme, al opoziţiei radicale. Îmi e egal de străin ce regretă estul şi ce apără vestul cu o comună încăpăţînare. Aici, locuitorii însă aleg şi de aceea un zid imaginar continuă să împartă oraşul şi nu sînt mulţi cei care-l traversează. Ruptura urbană s-a constituit în ruptura mintală pe care însă opţiunile urbanistice nu fac decît să o confirme şi să o sublinieze. La Berlin, mai mult ca oriunde, orice decizie capătă un sens politic şi, evident, suscită revolte sau perplexităţi insolubile. Privesc Reischtag-ul restaurat pe care sute de turişti îl iau cu asalt, şi-l compar cu imaginea Reichstag-ului dărîmat pe care o găsesc la un chioşc de ziare. Cele două imagini, cea de ieri şi cea de azi, se suprapun neliniştitor. Ca şi cum totul s-ar fi şters. Nu pot însă uita nimic. Apoi, Zholdak îmi arată Palatul Republicii, imobil „modernist" care a fost centrul vital al RDG-ului şi a cărui demolare a fost votată recent de Bundestag. Mă întreb de ce clădirea care „cristalizează" comunismul trebuie sacrificată, iar cea care „cristalizează" fascismul e refăcută? Doar pentru că Reischtag-ul pe plan arhitectural e superior Palatului Republicii? Logica patrimonială nu e suficientă aici şi nu poate fi invocată cînd e vorba de simboluri. Simbolurile secolului XX. Pe care le salvăm, pe care le îngropăm?

Globul care există

Ajung apoi la celălalt centru nevralgic al Berlinului, memorialul Shoah. La Paris locuiesc lîngă echivalentul său care e îngrădit de porţi metalice, strict păzit, inaccesibil, ca o altă închisoare... evident, din motive de securitate şi protecţie. La Berlin, în schimb, nici un asemenea blocaj nu izolează „memorialul". Din stradă ne apropiem normal de el. Şi brusc am sentimentul că cineva, un artist profund poetic, a înţeles cum se poate concepe un omagiu destinat memoriei vinovate. Aici nimic nu se înalţă, totul se desfăşoară la o orizontală şi mai acuzată de vecinătatea cu verticalele noilor *building*-uri berlineze. Ochii nu se ridică, ci paşii te conduc spre un labirint, săpat în pămînt, cu alei mărginite de plăci de piatră asimetric dispuse, plăci a căror aglomerare îmi evocă cimitirul evreiesc din Praga. Acolo erau înscrise nume de oameni, aici totul e anonim, cimitirul de la Praga devine la Berlin un simbol al cimitirului, expresie simbolică a morţii colective şi a unui deces sistematic organizat. Nici un cuvînt, nici o inscripţie... o pată neagră în mijlocul oraşului, ca o cicatrice a cărei amprentă nu se poate şterge. Cîtă gîndire şi cîtă emoţie reunite în acest memorial care mi-l aminteşte pe Brâncuşi. Pentru a-l onora pe Spiru Haret cum i se comandase, el vroia să construiască o fîntînă, dar ministrul de atunci a refuzat şi a preferat un monument. Memorialul nu e un monument, ci o experienţă.

Pe drumul spre aeroport ne oprim în piaţa unde naziştii au ars cărţile. De astă dată eu îi arăt lui Zholdak mica fereastră decupată în caldarîm, care ne permite să vedem la subsol o fantomatică bibliotecă cu rafturi goale şi alături inscripţia premonitorie a lui Heinrich Heine care, din exil, de la Paris, scria: „popoarele care încep prin a arde cărţi sfîrşesc întotdeauna prin a arde oameni".

O vizită în Berlinul de azi e pentru un bucureştean de ieri şi un parizian actual ca o operaţie pe viu. Nu poţi privi indiferent radiografia secolului trăit. Şi, la Berlin, mi-am amintit de candidatul la exil, cel căruia în birourile KGB-ului i se arată un glob pentru a-şi alege un loc de exil. După o prelungită examinare întreabă: „Alt glob n-aveţi?". Privind toate Berlinurile reunite, îmi pun aceeaşi întrebare. Ce să aleg?

© S. Ivanoschi

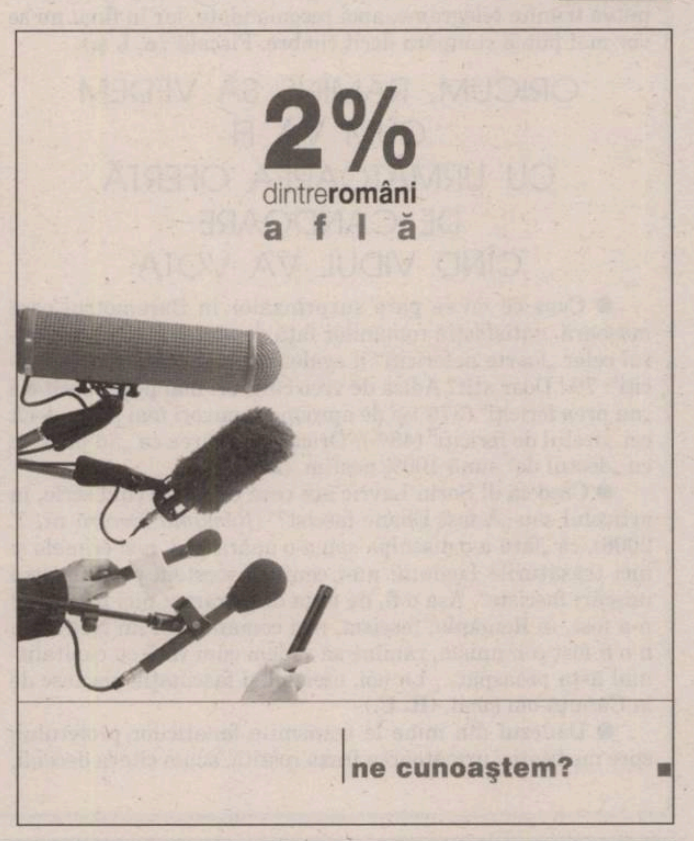

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 111 ● 10-16 martie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

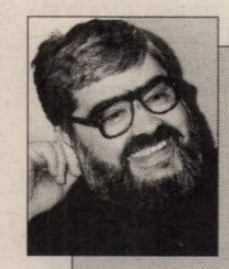

Andrei Pleşu
„Omul fără însuşiri“
pagina **3**

Stela Giurgeanu
„Cum se fură o bibliotecă“
pagina **14**

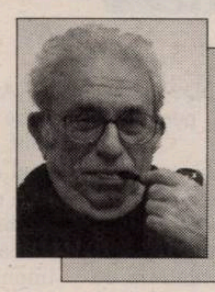

Radu Cosaşu
„O ficţionare cu Eliade şi Sebastian“
pagina **16**

Singurătate, singurătăţi

© P. Pusztai

„Singurătatea este pentru spirit ceea ce dieta este pentru corp.“

VAUVENARGUES

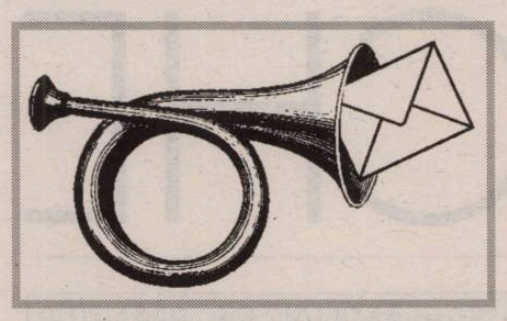

Nr. 108: *„Ce se întîmplă cu limba română?“*

Limba română de plastic

Am citit cu atenţie, interes şi plăcere, articolele în temă din nr. 108 şi îmi permit să adaug o contribuţie.

Sînt de părere că limba română se deteriorează atît prin modificări de lexic (neologisme parazite, diminuarea vocabularului curent, cuvinte noi incorect construite), dar mai ales din cauza neglijenţei în materie de limbaj şi exprimări orale, refuzul de a gîndi ceea ce se spune, refuzul sau nerăbdarea de a construi propoziţii sau fraze corecte astfel încît, în graba de a se omite o părere, nu mai contează sărăcia de vocabular, stereotipiile, ticurile verbale, falsele metafore, ignorarea etimologiei...

Cu atît mai rău, aceste neglijenţe nesancţionate de nici o instanţă beneficiază de apariţii frecvente în spaţiul public şi mediatic devenind, încet-încet, modele de urmat de către audienţa slab sau deloc pregătită. În direct pe posturi TV, Lucian Mîndruţă zice „butelie“ cu accent pe *i*, un reporter simandicos relatează despre „aspectul scatologic“ (sic) al slujbei de Crăciun, preşedintele ţării spune „percepte“ în loc de *precepte*...

Pe de altă parte, cred că cine vorbeşte greşit gîndeşte greşit, aşa că problema nu e de formă, ci de fond.

Vă propun o abordare din postura de observator cu simţul umorului a ceea ce aş numi „limba de plastic“ prin analogie cu limba de lemn. Încercarea de mai jos mi-ar plăcea să fie interpretată ca o invitaţie la revizuire şi completare. Am optat pentru scrierea fonetică.

1) Categoria TICURI: deci, da?, efectiv, sub nici o formă, vizavi de, la nivelul.

2) Categoria PREAMBALARE: organele abilitate, prosper om de afaceri, armamentul din dotare, conducător auto, autoturismul – proprietate personală, participanţi la trafic, să intrăm în Europa, acest medicament se poate elibera fără reţetă... etc... grupuri de interese, vă spun un singur lucru, reprezintă o prioritate, să ne facem temele, pe micile dvs. ecrane, pachet de legi, a pierdut controlul volanului, pe fondul de oboseală, neadaptarea vitezei la condiţiile..., efectuează, îşi desfăşoară activitatea, definitiv şi irevocabil, de bunăvoie şi nesilit de nimeni.

3) Categoria TARABA CU ADVERTAIZING: acum într-o nouă prezentare, meriţi tot ce-i mai bun, doreşte-ţi mai mult, simte îngrijirea, numai la (PRO TV, ALTEX, FLANCO etc.), senzaţia de prospeţime, sună imediat, te uiţi şi cîştigi, să vorbim despre public-ţintă, ridurile? uită de ele, uită-te sub capac, trimite trei ambalaje, cel mai performant bărbierit.

4) Categoria MAIMUŢĂRELI: locaţie, lejeritate, achiu comunitar, acord stendbai, reiting, targhet, non profit, non stop, non combat, silenţio stampa, stranieri, dă-i print, si-vi (= curriculum vitae), tric (= truc), accesaţi, expertiză (= competenţă) brifing, copiraităr, art director, piar, horor, brend, trend, bord, staf, ntobuc, o zi bună.

5) Categoria MOFTANGISME: cantautori, marcatori, briliantul, golkipăr, eutanasiere, termopane, badigard, doi şi un sfert (= UM 0215), discoteci de lux, au petrecut Crăciunul la munte, on lain, banca noastră de date, timul din Giuleşti, echipa din bănie, oraşul de pe Bega, oraşul de la poalele Tîmpei.

6) Categoria AGRAMATICA: răzuibile, din cauza la ploaie, în curtea la vecinul, vă vine rîndul la toţi, spectaculozitate, respectabilitate, tradiţionalitate, zone calamitate, suspicionat, promoţiona, decredibilizeze, organizaţionale.

7) Categoria GĂUNOS, DAR PREŢIOS: nuditatea nonsexuală, salvgardare, violenţă de durată şi intensitate medie, cîini comunitari, economie de piaţă, lenjerie intimă, ultraperformant, poetul nepereche.

8) Categoria *STUPID PEOPLE*: super, haideţi, deosebit (= superior), flagrant (fără delict), dezvăluiri incendiare, atmosferă fierbinte, rupe tăcerea, grevă generală, tras la xerox, adevăr 100%, de fapt şi de drept, haios, bengos, ochei, iiess, faţă, firmă, se descurcă, ţeapă, moca, de cacao, geamuri electrice, se circulă în condiţii de iarnă, genul programului – dramă.

Crişan ATANASIU
Bucureşti

Ne struţocămilizăm?

Am auzit, cu surprindere, Vestea: se va scrie fără vreo regulă „sănătoasă“, de bunsimţ... Întrun, întro, etc... sau ect.? Hmm... Nu cred că e moral să învăţăm copiii să scrie aşa cum cred, de muult, că e bine... Fără reguli, o limbă este „moartă“... De-adevăratelea!!! După „scandalul de catifea“ din 1993, cînd s-a impus o regulă ce dorea reîntoarcerea în interbelic (şi era mult mai îndreptăţită decît aceasta...), deşi nu respectată de toţi, iată că ne „struţocămilizăm“... Ce părere aveţi? Eu consider că trebuie să existe reguli respectate de toată lumea... Mai ales în ceea ce priveşte LIMBA ROMÂNĂ!!!

Cu simpatie (din 1998), un dilematic...

Vasile SCARPET
o_lumina@yahoo.com

Actualităţi

„Noi, neoconservatorii...“

Stimate dle Mîndruţă,

Am citit articolul „Lumea civilizată scuipă pe jos“. M-au iritat unele remarce, dar mă refer la ultima, din ultima frază. Să ştiţi că sîntem destul de mulţi neoconservatori în America, după cum sînt destul de mulţi români în România. Nu văd nici o şansă de-a scăpa nici de unii, nici de alţii.

Aici, de cum vine, un pakistanez sau un indian cu turban conduce taxi sau vinde ziare şi bilete de loto, la cîţiva anişori îşi cumpără casă unde-şi înghesuie tribul. După vreo 5 ani, îşi renovează casa, trimite copiii la şcoală, plăteşte taxe şi votează. Apoi se zbate să-şi păstreze avutul şi să prospere, adică vrea să-şi conserve ce-a acumulat. Devine un conservator, neoconservator cum zici d-ta şi votează cu republicanii. Şi astfel face polonezul, cel din Guyana sau din Egipt. Munca, proprietatea şi responsabilitatea individuală îi convertesc pe aceştia la neoconservatorism, care devine statutul lor cultural, economic şi politic. Şi eu am devenit neoconservator, la fel vecinii mei de pe str. 68, la fel şi părinţii care aduc copiii la şcoală, la gym şi la stadion. Copiii, maşina, casa, îmbrăcămintea, accentul de emigrant, toate trăsături comune care fac să ne recunoaştem uşor, să comunicăm fără bariere.

Noi plătim taxele, multe, multe – copiii noştri ajung mai departe ca noi, unii chiar foarte departe, alţii mor în război, dar ne consolăm – plătim un preţ.

Aceştia sîntem noi, neoconservatorii de care d-ta te-ai bucura să scape America. Şi cine ar rămîne? Tot oameni, poate mai simpatici ca noi, ca sărmantul Clinton. Ar rămîne cca 25% din populaţie, cei care n-au maşină, femeile n-au bărbat şi copiii n-au tată, toţi cu legitimaţie de asistenţă publică.

Sînt oameni care cumpără alimente pe bonuri, nu pe bani, ca noi. Oameni nenorociţi, bolnavi sau săraci care trebuie ajutaţi. Desigur, există aciuaţi pe lîngă ei şi un număr bun de trîntori, în stupul de albine, dar n-ai ce face. Aceşti oameni votează cu Partidul Democrat care are multe, multe programe economice care vin în ajutorul lor. Ei sînt o masă, o masă populară, progresistă, care iese în stradă, strigă şi demonstrează cînd le zice partidul lor, altfel, mor de foame. Noi, ăştilalţi, nu prea dăm pe la demonstraţii că n-avem timp, ne vedem de treburi şi taxe. Ei, cam ăştia sîntem majoritatea oamenilor în State. De ce vă scriu toate astea, pentru că dvs. sînteţi – cum se zice pe-aci – un *scholar academic* şi cînd veniţi în State vă învîrtiţi printre cei de la universităţi, intelectuali, *liberals* – cum zicem – un fel de neocomunişti. Cît a fost Uniunea Sovietică n-au scos o vorbă anticomunistă, dar ridicau blesteme împotriva Americii, unde locuiau în case frumoase şi conduceau maşini luxoase.

Acum că au apărut musulmanii: îi aşteaptă cu pîine şi sare ca să ne ucidă pe toţi. Cam lunatici aceşti Intelectuali! Dintre ăştia fiind, remarca dvs. din coada articolului m-a dus la concluzia că doriţi o soluţie iacobină, leninistă, de stîrpire a acestor neoconservatori, mici proprietari care nu se încadrează în masele populare.

Simplist formulînd, aţi dori să dispărem, dar să ştiţi că noi nu vă dorim dispariţia. Asemeni unui organism care trebuie să înfrunte culturile microbiene, toată ideologia de stînga e bine să existe, ca omul să aibă în faţa lui oglinda răului. Sînteţi un rău necesar – cum ar spune francezii –, dar aici în America voi sînteţi un simplu *challenge*.

Vă doresc multă sănătate.

Mircea MILESCU
mmilescu@earthlink.net

În Europa, fără indulgenţă

Am luat destule note mici la viaţa mea. La un moment dat, am fost singurul din clasă care a luat 3 la chimie, deşi profesorul spusese că a început notarea de la 4. Însă niciodată nu m-am simţit mai umilit şi mai prost (în toate sensurile cuvîntului) decît atunci cînd profesorul a spus că „ai luat 5... cu multă indulgenţă“. Atunci n-am fost în stare să ridic ochii din pămînt de ruşine. Mă întreb dacă şi conducătorii noştri simt această ruşine cînd sîntem priviţi de europeni ca nişte milogi care cerşesc bani la poarta Europei. Eu m-aş simţi mult mai bine dacă ne-ar fi refuzată integrarea pînă la rezolvarea tuturor problemelor (de care şi noi, şi mai ales ei, sîntem conştienţi). Prefer acest refuz unei acceptări „de milă“: „Hai că sînt şi ei săraci, poate n-o să mai fure atît, uite că au şi nişte olimpici la matematică/fizică/informatică care pleacă în SUA, hai să-i luăm noi...“. Mi-aş dori ca atunci cînd ne facem intrarea în UE să o facem cu capul sus şi să spunem „Uitaţi, ne-am rezolvat problemele cu mica şi marea corupţie, avem căldură în şcoli, Justiţia este independentă, cultivăm şi respectăm valorile...“, iar europenii să fie bucuroşi că nu mai există graniţe între ei şi ţara lui Eminescu (nu a lui Dracula)...

Poate este doar un vis frumos al meu... Cred însă că mai mulţi români împărtăşesc acelaşi vis..

Vlad GEAGLA
vlad_mauro@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Forum Volvo**
- **În ce mai cred oamenii?**

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.420 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Omul fără însușiri

Tranziția e marea șansă a oamenilor de mîna a doua. Și a treia. Într-o lume așezată, cu instituții solide și sobre, cu valori limpezi și competențe nemăsluite, asemenea oameni ar rămîne într-un sănătos anonimat. Ei profită însă de confuzia generală, pentru a-și face un portret cît de cît plauzibil, pentru a se cățăra în atenția publică, valorificînd mici resurse de tenacitate și tembelism. Uneori, amețiți de o nesperată notorietate, ajung să creadă ei înșiși în propria făcătură: se păcălesc singuri, își iau impostura în serios, nu mai știu cine sînt și ce pot. Lipsiți de însușiri notabile, dar gata să mimeze orice dexteritate, inșii de care vorbim seamănă cu omul invizibil: nu pot fi percepuți decît dacă le arunci pe umeri o haină de împrumut sau dacă îi tăvălești în vopsele groase. Altfel, trec neobservați, simpli purtători de tavă pe scena veacului.

Îi găsești peste tot: în Parlament, în penumbrele aparatului guvernamental, prin județe, prin tot soiul de organizații zgomotoase și obosite. Trăiesc din „relații“, din accidente conjuncturale, din loialități șmechere, care nu uită să-și ceară, la timp, răsplata. Dar din cînd în cînd dau lovitura. Se urcă în copac. Se zbenguie vesel, călcînd peste răsaduri. Ar fi putut, dacă ar fi stat la locul lor, să fie prizabili. La o bere sau la o palincă, în vreun mic orășel „de munte“. Și-au ieșit însă din fire și au invadat spațiul public, posturile de televiziune, instituțiile publice. Fac carieră. E musai, deci, să luăm notă de existența lor.

Spre exemplificare, să scoatem din grămadă un specimen, prezent, în ultima vreme, în dezbaterea publică, printr-o caracteristică reorientare politică. I. Talpeș. Lui Ilie Ceaușescu – cu care a colaborat „științific“ înainte de Revoluție – nici nu-i trecea, probabil, prin cap că avea alături un cripto-țărănist. Nici Ion Iliescu – cu care a colaborat expert după Revoluție – nu va fi bănuit că încălzea la piept un fan al lui Maniu, al lui Mihalache și al lui Coposu. Rezultă că de mai multe decenii încoace, I. Talpeș a lucrat sub acoperire în încurcatele tranșee ale democrației autohtone. Un adevărat cal troian al politicii creștine în tabăra păgînilor de diferite culori. Am avut onoarea să-l cunosc. Era ambasadorul nostru la Sofia, la sfîrșitul anilor '90, după ce condusese, patru ani, Serviciile de Informații Externe. Bănuiesc că tocmai de la acest episod SIE i se trage blînda sminteală de care suferă încă. S-a văzut, brusc, în confidența secretelor planetare, „spion de spion“, cum s-ar zice azi, om de club închis și de dedesubturi. Genul care, cînd îți spune ceva (fie o platitudine pompoasă, fie o pură prostie), se uită mai întîi conspirativ în jur, îți face cu ochiul, sugerînd puzderie de subînțelesuri și de informații sibilinice, pentru a conchide apoi misterios, cu apropo, cu aerul că ți-a făcut, amicalmente, o destăinuire epocală. (Că, de pildă, demonstrația din Piața Universității a fost o diversiune organizată de serviciile secrete din Franța!) Cînd m-a vizitat, ca ambasador, la Ministerul de Externe (îl vedeam prima dată față către față), mi-a arătat – evident, hiperconfidențial – scrisorile de adio ale unor omologi străini cu ocazia plecării sale de la SIE. Scrisori amabile care, în asemenea ocazii, se emit în serie, dar pe care el le trata ca pe niște declarații de iubire, gata să constituie materia unui volum omagial. Nu s-a abținut să-mi și ceară ceva. Sofia nu era de nivelul lui. Ar fi fost mult mai util, cu relațiile și infomațiile de care dispunea, ca șef al misiunii OSCE de la Viena, un post care implica totuși abilități diplomatice îndelung exersate și o oarecare (minimă) poliglosie... Ne-am mai intersectat o dată, la CNSAS, cînd, în calitate de consilier prezidențial, venise să apere onoarea Bisericii Ortodoxe. (Istoricii viitorului vor stabili, poate, că acesta a fost momentul oportunei lui glisări spre creștin-democrație.) I s-a spus că nimeni nu vrea să compromită ierarhiile, dar că legal este să avem acces la dosarele lor, dacă există. Și, de altfel, cine poate decide care dosare să ajungă la CNSAS și care nu? Să înțelegem, oare, că, la SRI, există un alt CNSAS, discret, care ne filtrează „marfa“? I. Talpeș a zîmbit cald, ca unul care ne face hatîrul să fie sincer: Da! Un grup de patrioți, mai bine orientați ca noi, face, înaintea noastră, o igienică operațiune de degrosaj. Omul iradia mărinimie și înțelepciune. Înțelegeam în ce fel mitomania lui aproape candidă a putut avea, adesea, efect. Dovada: răspunderile care i s-au oferit. Asta pînă la alegerile din urmă, cînd era cît p-aci să rămînă „fără coledzi“! Și atunci, fuga la Cotroceni, neicusorule, fuga la țărăniști, puicusorule, pentru că nu se poate, mă-nțelegi, să ajungă pe dinafară. Parcă-l aud explicîndu-le tuturor, la ureche, că poate face și desface totul, că are un plan rafinat, în plan intern, și unul subtil, în plan extern. Și parcă văd, am și văzut deja, că e luat în serios. Eu unul îi doresc succes. Fără caraghioși ca el am fi mai onorabili, dar mai plictisiți.

P.S. În numărul trecut, am încheiat articolul cu o referire la Figaro, cînd, de fapt, mă gîndisem la Don Juan. Cer scuze pentru acest lapsus pre-senil și rog cititorii să facă îndreptarea cuvenită.

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Pentru că sînteți în Thailanda, v-am întreba dacă ați fost cutreierat cumva de sentimentul thailandez al ființei.

Fiindcă bănuiesc că în spatele acestei întrebări există o ascunsă și neliniștitoare curiozitate în legătură cu celebrul masaj thailandez, vă comunic că am apelat la două cititoare în tălpi, care mi-au controlat, atît mie, cît și însoțitoarei mele, cu care de ani de zile voiajez nedespărțit și oficial, punctele esențiale din buricele degetelor și din călcîie.

Și pentru că, după femei, normal este să vorbim și despre mîncare, vă pot spune că mirodeniile cu care îmblînzim noi cozonacul, thailandezii le pun în tocăniță. Imaginați-vă o ciorbă de potroace cu scorțișoară, cu nucă, cu șofran, cu vanilie, cuișoare și coajă de lămîie, și veți înțelege de ce Caragiale s-a născut în Balcani.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

„Europa. Filmat în România“

„Europa la liceu“ (www.europa-la-liceu) este un concurs care face parte din strategia de comunicare a Delegației Comisiei Europene, pus în practică de DC Communication. Ediția din acest an le solicită participanților – elevi de liceu – să formeze echipe de cîte trei membri și să producă filme de maximum 3 minute, ori suite de imagini prin care să arate „ceva european“ din localitatea lor: clădiri, monumente, oameni, atmosferă, mod de viață etc. Tema concursului, „Europa. Filmat în România“, este, cred, un mijloc inteligent de a le prilejui elevilor un exercițiu identitar și o practică de „cetățenie europeană“. Pentru a-și elabora proiectul, ei trebuie să parcurgă cîteva etape și să pună în aplicare un set de practici: să constituie o echipă, să-și procure echipamentul necesar (eventual să-și găsească sponsori), să-și înscrie creația pe site-ul concursului, să găsească un subiect potrivit meditînd asupra valorilor europene și așa mai departe. În plus, de promovarea și organizarea concursului în țară se ocupă o seamă de organizații nonguvernamentale locale (care merg în licee pentru a-l prezenta, asigură consultanță etc.), cu care elevii vor învăța să colaboreze. Pe scurt, concursul îi pune pe tineri în situația de a se obișnui cu o seamă de comportamente și atitudini de care cu siguranță vor avea parte și în viața lor europeană de mîine. Dincolo de stimularea în sine a creativității și de cultivarea valorilor europene, concursul propune o formulă inteligentă prin care elevii sînt stimulați să aibă o inițiativă și să-și urmărească pînă la capăt un proiect.

Nu am, din păcate, o prea bună cunoaștere directă a mediului elevilor, nu știu prea bine ce și cum gîndesc ei pe teme europene. Dar mă aștept, instinctiv, ca tinerii să gîndească altfel și să descopere, cu privirea lor proaspătă, *alte* semne ale europenității decît cele din discursurile, adesea stereotipe și marcate de trecut, ale „oamenilor mari“. Sper, de pildă, ca în micile lor exerciții de creație vizuală să nu se regăsească aerul solemn cu care se vorbește adesea despre identitatea noastră europeană recurgîndu-se la „lista scurtă“ de personalități pe care România „le-a dat Europei și lumii“ (Eliade, Brâncuși, Cioran, Ionescu și Enescu). Așa este, acești mari creatori născuți în România sînt valori universale, dar meritul este mai mult al lor ca indivizi decît al țării sau „al nostru“. Sper ca elevii să fie suficient de firești și de senini încît să nu spună, cum o fac prea des și prea încrîncenat unele persoane publice, că „noi sîntem europeni“ de multă vreme, astfel încît „nu primim lecții de europenitate“ de la nimeni. Ideea că „Europa ne vrea altfel“ a fost manipulată de tot felul de politicieni complexați, ori de falși „lideri de opinie“, pe care îi dădea afară din casă grija retorică față de țărișoară: integrarea europeană nu ne cere să ne vopsim valorile în alte culori, ci doar să ne adaptăm *practicile* și *comportamentele* (față de alții, dar și față de noi înșine). Sper, de asemenea, ca elevii să identifice repere ale europenității noastre, nu mizînd excesiv pe latura istorică și înalt-culturală a identității (de care s-a abuzat cu asupra de măsură în discursul nostru public), ci în mici, dar semnificative exemple de viață comunitară, de comportament firesc și lipsit de complexe al unor oameni diverși, care își asumă o anume deschidere către lume și care nu dau glas, obsedant, „principiului“ *ca la noi, la nimeni,* nici nu se simt tentați să tot constate, melancolic, ce rău e „la noi“ și ce bine e „la ei“. Ne-am obișnuit prea mult să ne raportăm la cîteva locuri comune istorice și culturale, atunci cînd vine vorba de europenitatea noastră, și nu observăm că, în atmosfera plăcută a unei cafenele dintr-un oraș de provincie, într-un parc plin de oameni cumsecade ori pe o stradă veche și frumoasă există destule imagini europene care ne pot alina complexele istorice, fără să mai fie nevoie să apelăm, retoric, la Enescu și Brâncuși.

Telejurnalele continuă să ne prezinte, reductiv, doar „două Românii“: una care se mișcă între Parlament, Palatul Victoria și Palatul Cotroceni, preocupată de fuziuni între partide care se ceartă, alta pitorească și plină de năzbîtii ori devianțe. De fapt, România „de la fața locului“ e mult mai diversă și mai interesantă decît cea televizată, iar valorile europene există și funcționează în multe locuri, conștiința europenității e prezentă în mințile multor oameni,

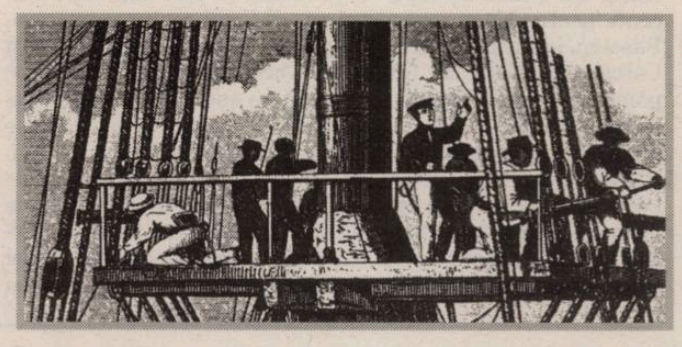

într-un mod firesc, fără *acquis* și „implementare“. Numai că zgomotul discursului public ne-a împiedicat adesea să observăm toate acestea: am vorbit excesiv, plini de dileme identitare, despre „noi, românii“ (presupunînd că sîntem un monolit) și prea puțin despre „noi, România“ – cu diversitatea ei etnică și culturală. S-a discutat excesiv despre „orizontul 2007“, creîndu-se impresia falsă că integrarea depinde excesiv de Guvern, de Președinție și de Comisia Europeană, în timp ce „ideea de Europa“ se putea regăsi și în mici realități cotidiene, pe care însă ochii noștri orientați mereu „în sus“ nu le vedeau. Un concurs precum „Europa la liceu“ nu reprezintă mai mult decît un exercițiu de comunicare vizuală la care vor participa cîteva zeci sau sute de elevi. Dar sensul lui se află dincolo de competiția în sine: este o bună ocazie de a da cuvîntul unei generații care are șansa de a-și exprima identitatea într-un mod firesc și de a „vedea Europa“ cu alți ochi. Poate n-ar strica să o privim prin ochii lor și „noi, ceilalți“...

ținerea de minte

„Faptul că, în Europa, maghiarii – abstracție făcînd de albanezi – formează poporul cel mai solitar, cu o limbă și cu o istorie unică în felul ei, cu greu poate fi pus la îndoială. Arthur Koestler, care visa ungurește, dar își scria cărțile în nemțește, mai tîrziu în englezește, a spus odată: «Poate că și prin această singurătate excepțională se explică intensitatea ciudată a existenței sale. A fi ungur este o nevroză colectivă.»“

(Pal Lendvai, *Ungurii,* traducere de Maria și Ion Nastasia, Editura Humanitas, 2001)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

De la Radio Şanţ la televizor

Rar mi-a fost dat să văd ceva mai penibil decît vizitele din week-end-ul trecut la casa lui Adrian Năstase. Şi nu ţin minte să mai fi văzut un exerciţiu de PR întors atît de dezastruos împotriva iniţiatorului. Năstase a vrut să se prezinte ca un om ca toţi ceilalţi, care nu are nimic de ascuns, dar a reuşit să arate că e departe de ce numim îndeobşte un om obişnuit. În plus, a reuşit să lanseze un nou subiect de dezbatere: tablourile lui Năstase şi de unde vin ele. În fine, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, prin etalarea bogăţiei suspecte pentru un om aflat de 16 ani doar în funcţii publice, a confirmat toată zvonistica populară care circula pe seama sa.

Am mai scris despre asta înainte de campania electorală de anul trecut. Foarte mulţi oameni obişnuiţi, chiar dintre cei care nu constituie publicul activ şi informat al marilor ziare, erau convinşi că Năstase e putred de bogat şi că diverse vile, lacuri şi fabrici din zona lor aparţin şefului de la Guvern. Am auzit asta pentru prima dată prin 2003, cînd mă duceam la ţară. Trecînd prin Tărtăşeşti, comuna de provenienţă a aristocraticului colecţionar, oamenii din autobuz au încins o discuţie aprinsă plecînd de la faptul că un viloi imens de acolo ar fi aparţinut lui Năstase (am citit apoi prin ziare că viloiul, un fel de Casa Poporului la scara Tărtăşeştiului, era de fapt al unui om de afaceri apropiat premierului, aşa că gura lumii avea ceva indicii la bază). Un autobuz ruginit de ţară în care oamenii discută despre viloiul premierului era o bizarerie. Nu au fost aduse argumente, dar nici nu au existat îndoieli, era ca un dat cert.

Aproape uitasem de asta pînă cînd am ajuns prin Moldova, iar tovarăşul de compartiment, care trecea drept om bine informat prin presa locului, mi-a spus uşor conspirativ că pămînturile respective erau ale lui Năstase. Apoi, am auzit despre nişte bălţi la Dunăre pe care localnicii le puneau tot pe seama lui Năstase. După alegeri, plecînd de la celebrul discurs despre cele două Românii, am decis să luăm puţin în răspăr statisticile şi am trimis un reporter în oraşul cu cele mai mari procente pentru Năstase şi satul cu cele mai multe voturi pro-Băsescu, în turul doi. Am găsit cei mai pro-băsescieni săteni în Căscioarele, Călăraşi. Oamenii de acolo aveau un conflict pe pămînt cu nişte libanezi, iar sătenii au spus reporterului nostru că s-a votat contra lui Năstase şi pentru că Dana Năstase trecuse prin comună şi erau siguri că avea legătură cu arabii. Chiar Adrian Năstase se arăta indignat în faţa ziariştilor de zvonurile care circulau prin Bucureşti că ar deţine lanţul de farmacii Sensiblu sau firma de taxi Flytaxi. Cum firma respectivă a apărut brusc pe piaţă cu un anumit gen de maşini şi apoi s-a încercat o licitaţie pentru taximetria la Otopeni care cerea exact acel tip de maşină, taximetriştii din Bucureşti au dat mai departe vestea că e ceva necurat la mijloc şi că sînt implicaţi oameni de sus. Unii spuneau de Mitrea, alţii de Năstase.

Asemenea zvonuri, unele evident elucubrante, s-au întins şi au ajuns explicaţii banale pentru diverse necazuri locale sau pentru frustrarea unei populaţii care vede că statul e sursă de îmbogăţire. Dacă eu am auzit asemenea poveşti în diverse părţi ale ţării fără să le caut, probabil că nu a fost ceva izolat. O logică simplă îmi spune că familia Năstase nu putea deţine de fapt cîte i se puneau în cîrcă, dar mecanismul imaginarului popular, care vede totul pe plan local şi imediat, a dus la convingerea că Năstase e marele bogătaş-mafiot al fiecărei zone. Atît de reprezentativ era Năstase atunci pentru conceptul de putere în sine, atît de mult era plimbat la TV, încît personifica de fapt sistemul politic ca atare, situat departe, într-o altă lume, şi deţinînd prin diverse pîrghii controlul local. Fără un studiu sociologic nu aş putea spune cît de răspîndit a fost fenomenul şi nici ce efecte a avut la votul pe ansamblu (comuna din Călăraşi avea şi alte elemente care făceau diferenţa, de pildă cablu TV. S-ar putea ca în alte părţi să fi funcţionat mecanisme psihologice de sens contrar, de gen: măcar şi-a făcut plinul, aşa că nu mai fură; e bogat, are grijă de noi etc).

De la ce a plecat zvonistica? Se cumulează mai multe explicaţii. În primul rînd, unii afacerişti care foloseau numele lui Năstase pentru avantaje economice (unii chiar avînd legături, vezi cazul Deltei Dunării luată de Alexandru Bittner, unde pescarii sînt convinşi că lucrează pentru Năstase). Au fost apoi informaţiile care au curs de sus în jos despre practicile fostului premier. Chiar prin PSD au circulat permanent zvonuri că Năstase e foarte bogat, că cel mai plăcut cadou e un tablou scump sau o carte rară. Ideea că centrul e corupt a facilitat corupţia în jos şi toţi micii afacerişti-politicieni îşi justificau astfel rapacitatea (disipată în reţele sociale verticale, explicaţia a ajuns pînă la oamenii simpli). De fapt, întregul episod „Radio Şanţ despre bogăţiile lui Năstase" este un amestec fantastic de adevăruri parţiale, zvonuri, imagistică a frustrării, toate inflamate de inacţiunea procurorilor.

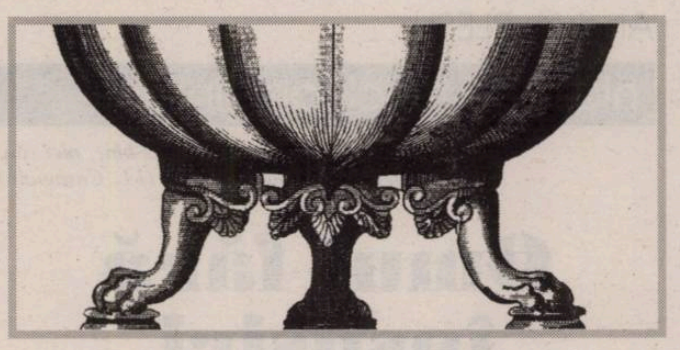

Prin expunerea publică a sanctuarului său de hîrciog snob, Năstase nu a făcut decît să confirme că e un om bogat. Oamenii convinşi că vila de lîngă pădurea lor este a lui Năstase au văzut la TV ceva care se potrivea cu zvonurile vechi.

presa despre...

Vizitatori

„Am fost martorul unuia dintre cele mai jenante momente ale vieţii publice din România ultimilor 16 ani. Un fost prim-ministru a fost nevoit să deschidă uşile apartamentului său, inclusiv a dormitorului, pentru ca opinia publică să vadă că nu ar avea nimic de ascuns. (....) Nu am intrat alături de colegii ziarişti cu care am fost invitaţi în dormitorul familiei Năstase. Mi s-a părut că se ajunge prea departe. Şi aşa mi s-a părut ca s-a depăşit cu mult măsura. «Percheziţia» jurnaliştilor s-a încheiat aşa cum a început. Într-un plin absurd. Nu ştiu dacă procurorii vor ajunge vreodată să ia la mînă toate obiectele din apartamentul din Zămbaccian. Oricum, nu aici este marea corupţie pe care o caută unii." (Gabriel G. Stănescu, *Gardianul*, 6 martie)

„Jurnaliştii nu au văzut facturi, contracte şi chitanţe. S-au trezit însă prinşi într-o terapie de grup multiculturală (...). Evenimentul s-a transformat într-o prezentare imobiliară de excepţie. Căminul familiei Năstase îţi dă senzaţia unei vizite la Peleş, după ce muzeografii şi-au dat demisia, iar personalul necalificat a aglomerat toate exponatele în cinci-şase cămăruţe." (Răzvan Ionescu, *Evenimentul zilei*, 6 martie)

„Spaţiul este strivit, cel mai strîmt hol din casă are tablouri pe stînga şi pe dreapta pînă la tavan, să le vezi înseamnă să-ţi dai capul pe spate sau mai bine să te întinzi pe podea. Camera băiatului celui mic are tablouri în rame grele şi cîteva piese de mobilier vechi. Nu-ţi dai seama unde se poate juca un copil într-o asemenea casă, unde îşi ţine jucăriile, unde aruncă la ţintă cu săgeţi, unde a stropit pereţii cu cerneală." (Ion M. Ioniţă, *Adevărul*, 6 martie)

„S-a prezentat ore în şir în decorul propriei case, aşa încît tot poporul să înţeleagă că nu are nimic de ascuns. De acum, misterul unei vizite în casa anchetatului s-a risipit, iar percheziţia procurorilor, dacă va avea loc şi în duplexul familiei Năstase, cade în plan secund, ca o operaţie de rutină (...). Am rămas după ziua de sîmbătă cu plăcerea de a vizita casa unui intelectual care a adunat, timp de generaţii, cărţi, tablouri şi statuete. Aş fi dorit să cumpăr de la colecţionarul Năstase volumul lui Tristan Tzara, *Omul aproximativ*." (Dan Constantin, *Jurnalul naţional*, 6 martie)

„E un spaţiu pe care Năstase şi l-a dedicat în viaţă fiind, iar o percheziţie ar părea, la o primă vedere, un sacrilegiu. Nu cred că am fost singurul care preţ de minute în şir am uitat de celebrele termopane şi de parchetul de abanos, care – după o mai atentă privire – vă pot spune că nici nu-i pus cum trebuie, avînd numeroase lufturi înfiorătoare, guri căscate în podea pe care-ţi vine să le striveşti cu talpa pantofului. Mai mult, recunosc public că pentru ca să văd dacă tablourile n-au fost cumva înlocuite cu nişte cópii, am dat cîteva la o parte, profitînd de îmbulzeală, să văd urma de praf de pe pereţi. Pot să vă spun că n-au fost înlocuite." (Bogdan Comaroni, *Ziua*, 6 martie)

Mie mi-a plăcut cel mai mult fraza cu percheziţia procurorilor care cade în plan secund, ca „o operaţie de rutină". Că doar după presă nu ar mai putea urma nimic, nu? (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Consumerism de ocazie

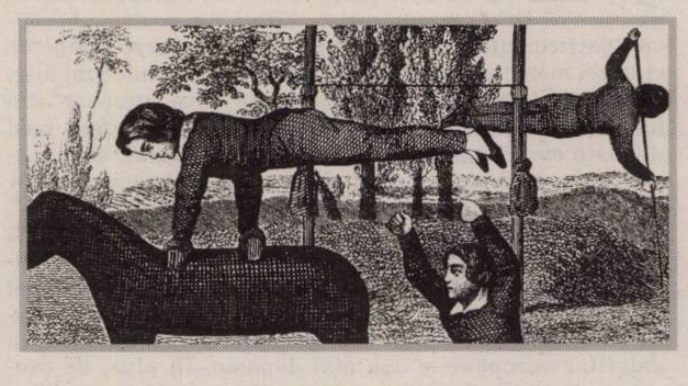

Nu mai ştii exact: macaralele rîd în soare sau rînjesc? Fac cu ochiul complice sau scot limba? Se distrează pe seama noastră, cei care le vom plăti efortul cu fiecare drum la supermarket-ul cel nou (şi la bancă, să nu uit)? Doar dirigintele de şantier poate că ştie. Şi doar acel tînăr nervos şi acum anonim din (să zicem) Ferentari are în minte harta exactă a viitoarelor exproprieri, la următoarea revoluţie. Pînă atunci, construim.

Şi ce e mai interesant, construim mare. Românii care abia acced la starea socială de mijloc nu suportă să întîrzie prea mult în ea. Vor maşini mari. Case mari. Şi, ca un efect secundar al vieţii noi, mai bune, haine mari.

Noile proiecte imobiliare vorbesc despre epopeea asta a transhumanţei cîinilor cu pedigree, din apartamentele din Balta Albă spre casele din ce în ce mai puţin modeste din nordul Capitalei. Şi nu doar aici: oraşele de provincie au intrat şi ele prin efracţie în agenda investitorilor, care constată cu bucurie că sînt unii care pot fura – sau trage un ce profit – din oricît de puţin. Mall-uri în oraşele care altminteri se plîng că mor de foame, cartiere rezidenţiale în foste *no-man's-land*-uri socialiste: avea dreptate sloganul acela de la turism. Însă nu mergea pînă la capăt: România nu e doar „mereu surprinzătoare", ci şi inexplicabilă, măcar jumătate din timp.

De unde banii, totuşi? Ei bine, sînt în măsură să fac dezvăluiri revelatoare, neaşteptate şi uluitoare. E foarte simplu: din Europa. Astăzi, noi investim şi cheltuim banii care se pregătesc să intre mîine. Sîntem ca ruda săracă a mătuşii milionare din America: toată lumea se bate s-o împrumute. Să-i facă o prăjitură, un pulover, un hotel, un ansamblu imobiliar. Băncile şi fondurile de investiţii ştiu exact sumele care trebuie să intre în următorii ani (de ordinul miliardelor) şi pun pariu, cu mare exactitate, că o parte va intra în buzunarele românilor. Drept pentru care pregătesc ambuscada, gaura neagră din portofele. Ne invită să ne facem cheful acum pentru că ştiu că le vom putea plăti mîine.

Aprinse la un capăt, macaralele ar putea juca rolul lumînărilor, în templul cel nou al consumerismului românesc. Un templu de gust îndoielnic, cu vitralii pictate peste termopane, de artişti naivi, dar interesaţi. O biserică în care slujesc preoţii agenţiilor de publicitate, măcinaţi şi ei de spaima că, după o carieră cu milioane de prozeliţi, urmează o crucificare transmisă în direct... Oricum, enoriaşii sînt gata de orice exagerare, ca dovadă succesul la public al scaunelor ventilate în automobile. Adicătelea cu aer condiţionat care se plimbă pe la şale şi te răcoreşte, înainte să simţi cel mai mic disconfort datorat verii continentale şi strămoşeşti.

Peste toate, pluteşte aerul încărcat cu arome orientale al afacerii Năstase. Un consumator de artă care are nevoie de macarale de apartament să-i ducă la ochi sendvişul cu talent pe pînză... Exemplul pe care îl dă altor consumatori nu ţine doar de dimensiunile ctitoriei casnice, ci şi de lupta de gherilă pe care o dă pentru a rămîne în posesia ei. Nimic social-democrat aici: burghezia se ridică la suprafaţă ca uleiul, în toate convulsiile pe tema asta...

Îmi aduc aminte că în primii ani de după revoluţie, nesfîrşite conclavuri GDS-iste propuneau un program vast de educare a maselor, de inculcare (frumos, pe nedrept uitat cuvînt) a mentalităţilor capitaliste.

Pierdere de vreme: singurul lucru care te face cu adevărat capitalist, mic-burghez sau gigant-burghez e posesia lucrurilor. Sentimentul proprietăţii şi valorii ei. Venit pe calea Codului Penal sau a Contului Curent, cinstit sau cu musca pe căciulă, consumerismul ne schimbă vieţile şi atitudinea. Iar ţara se întoarce la ce era: o orînduială nedreaptă cu care te înveţi să trăieşti. S-o exploatezi, îmi suflă un *copywriter*...

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

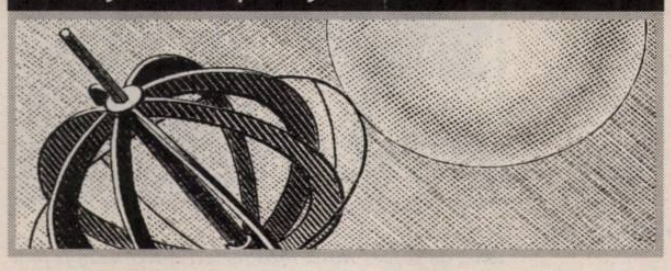

Carnavalul

Exact la şase luni după ce a fost devastat de uraganul Katrina, oraşul New Orleans sărbătoreşte, în mod tradiţional, Mardi Gras, locuitorii considerînd că e datoria lor patriotică să iasă pe străzi costumaţi, să bea, să danseze şi să rîdă. Reporterul Matt Freel, de la BBC, povesteşte cît de frenetic se dedau oamenii veseliei, „o orgie a excesului" spune el: amintirea zilelor cînd s-a trăit fără apă, fără electricitate se traduce în fel şi fel de bancuri despre sex, Katrina şi FEMA. FEMA este Agenţia Federală care ar fi trebuit să fie pregătită să facă faţă dezastrului; era condusă în urmă cu şase luni de un prieten al prietenului preşedintelui; Bush jr. a spus întîi că e „al dracului de bun" şi, după o săptămînă, i-a acceptat demisia cînd toată lumea a văzut cît de „al dracului de nepriceput" este. S-a dovedit acum că a existat un raport de prevenire, că i s-a vorbit preşedintelui Bush cu o zi înainte ca uraganul să izbească în forţă, despre eventualitatea ca Super Domul (adăpostul de ultimă urgenţă), a cărui fundaţie e sub nivelul mării, să nu reziste şi că acoperişul lui să se prăbuşească, că nu e sigur că echipele medicale, cele de salvare şi cele de urgenţă ar fi pregătite să facă faţă unei situaţii excepţionale, că s-ar putea ca digurile să cedeze sub apele dezlănţuite.

Obţinută de Associated Press, înregistrarea videoconferinţei ţinute cu o zi înainte ca uraganul să lovească în plin nu arată că preşedintele ar fi fost deosebit de emoţionat sau măcar preocupat de aceste veşti proaste, convins fiind, ca orice american, că în ţara lui totul funcţionează. De fapt, ca în orice ţară, oficialităţile sînt dispuse să potrivească realitatea conform dorinţelor lor: guvernatorul din Louisiana susţinea că digurile sînt încă bune, la trei ore după ce ele căzuseră. Existau predicţii şi în legătură cu faptul că oamenii cu venituri modeste nu vor avea cum să evite catastrofa şi toate acestea îi îndreptăţesc pe unii ziarişti să scrie că „dezastrul a fost un eşec al factorilor de execuţie, nu al celor de previziune, şi rezultatele ar trebui să spună ceva poporului despre valoarea celor care din conducere. Poate că oamenii din Golf ar fi suferit mai puţin dacă preşedintele ar fi pus celor care trebuie întrebările care trebuie." *(Washington Post,* 4 martie 2006)

Teleevanghelistul Pat Robertson a spus, la vremea respectivă, că oraşul New Orleans a fost pedepsit prin uraganul Katrina pentru păcatele sale. Pedepsiţii, cei vii şi cei rămaşi sau întorşi, acum se distrează şi examinează cu oarecare optimism semnele bune: viaţa pare normală în cartierele situate mai la înălţime, şcolile redeschise au adoptat principii de organizare şi selecţie mai eficiente. Un sondaj Gallup de săptămîna trecută arăta că patru din cinci cetăţeni întrebaţi vor să rămînă în New Orleans şi trei sferturi dintre ei au o viziune optimistă asupra viitorului. Din acelaşi sondaj reiese că s-a modificat şi compoziţia rasială a oraşului: în recensămîntul din 2000 se număraseră 67% de negri şi 27% de albi, acum sînt 52% albi şi 37% negri. Sondajul, făcut la telefon, are limitele lui, iar aceste cifre nu reprezintă o certitudine absolută, dar s-ar putea să reprezinte o tendinţă care să-i ţină în continuare departe de oraş pe cei rămaşi în rulotele puse la dispoziţie în statul Texas.

Reconstrucţia oraşului devine şi o problemă politică: nu e indiferent unde se va construi, în ce cartiere, ce densitate vor avea locuinţele. Compoziţia rasială a oraşului depinde de răspunsul la aceste întrebări. Şi mai ales nu este indiferent ce se va întîmpla cu fondurile de ajutor federale. Din sondaj reiese că majoritatea nu se teme că nu vor fi destui bani, oamenii se tem că oficialităţile corupte îi vor risipi şi deturna.

Deocamdată, lumea se distrează. Ruinele n-au dispărut cu totul şi priveliştea lor a devenit una din cele mai populare atracţii turistice – 35 de dolari costă un tur de două ore la Lower Ninth Ward, de unde n-au fost ridicate mormanele de moloz, păstrînd încă imaginea coşmarului.

Unul dintre izvoarele optimismului excesiv al americanilor – considerat nu o dată curată prostie de către europeni – ar putea veni şi din convingerea plătitorilor de impozite că nu trebuie să conteze prea mult pe inteligenţa şi priceperea celor care îi conduc.

globul cubic

Veteranii

Duminică, 26 februarie 2006, a murit la vîrsta de 106 ani, Ferdinand Gilson, fost combatant în primul război mondial (1914-1918). Cîţi mai sînt în viaţă? Cinci, şase, şapte? Oficiul Naţional al Foştilor Combatanţi încearcă să încheie socotelile. Nu e un lucru lipsit de importanţă: statul a promis că la funeraliile ultimului veteran se vor desfăşura ceremonii oficiale, omagii speciale, aşa că ar fi important ca de o asemenea onoare să nu beneficieze un impostor. Unul dintre eventualii pretendenţi se numeşte René Riffaud, are 107 ani, jură că a fost la război, şi livretul său militar reface, între aprilie 1917 şi noiembrie 1918, un parcurs destul de complicat. Problema e că, aşa cum scrie ziarul *Le Monde* (3 martie 2006), Franţa are o politică destul de restrictivă în materie de veterani: e nevoie ca soldatul să totalizeze trei luni de luptă pentru a putea fi legitimat ca atare. René Riffaud nu a solicitat la sfîrşitul conflagraţiei actele necesare pentru că „nu păstrase amintiri grozave despre război". Acum, locatar al unei case pentru pensionari din departamentul Eure, fostul soldat e destul de băşcălios cînd vine vorba de armată.

Un alt pretendent este François Jaffré, 104 ani, cu acte în regulă (s-a angajat în marină la 16 ani, în septembrie 1917, şi a făcut parte din convoiul care a însoţit trupele americane între New York şi coastele franceze, apoi a făcut serviciul pe un vas specializat în vînătoarea de submarine). Se credea că a murit, dar el trăieşte lîngă Paris, într-o casă a pensionarilor. A fost din nou trecut în mod oficial pe lista devenită atît de scurtă. Dar dacă mai sînt şi alţi absenţi? „Cu cît lista devine mai scurtă, cu atît polemica devine mai inflamată. O mulţime de supravieţuitori au preferat să-şi îngroape amintirile masacrelor, optînd pentru tăcere, ca să nu fie nevoiţi să povestească lucruri insuportabile. Or mai fi pe undeva prin Franţa sau în fostele colonii bărbaţi trecuţi de suta de ani, zidiţi pentru totdeauna în tăcerea lor?" Şi dacă o să moară şi ultimii martori nu se vor găsi istorici gata să demonstreze că primul război mondial nu a avut loc? (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

România la război

– chestionarul lui Powell –

Lectura proiectului Strategiei Naţionale de Securitate, propusă dezbaterii publice de preşedintele Băsescu spre finele lunii februarie, mă face să-mi pun întrebări pe care, sper, şi le-au pus şi autorii proiectului înainte de a-l redacta, dar şi preşedintele înainte de a şi-l însuşi. Nu voi comenta aici proiectul – nu e nici loc şi nu e nici în stilul *Dilemei vechi* un comentariu de felul celui pe care simt nevoia să-l fac pe marginea proiectului de Strategie (voi folosi alte canale pentru a-mi exprima public punctul de vedere). Voi reflecta, numai, pe seama unei probleme foarte importante: cînd, cum şi de ce va merge România într-un război de acum înainte?

Membră NATO într-un context în care înfruntarea dintre civilizaţia euro-atlantică şi alte civilizaţii ale lumii a atins cote fierbinţi, aflată într-un parteneriat strategic special cu SUA într-o lume tot mai antiamericană, România trebuie să-şi pună serios întrebări referitoare la viitoarea ei participare în operaţiuni militare de tot felul, desfăşurate în spaţii complet străine armatei noastre. Acum, trupele române execută misiuni în patru ţări: Irak, Afganistan, Bosnia-Herţegovina şi Kosovo. Se poate anticipa cu un mare grad de certitudine că, pe de o parte, România va fi solicitată să participe la alte asemenea operaţiuni în viitorul nu prea îndepărtat, dar şi, pe de altă parte, că asemenea operaţiuni vor îmbrăca forme politice şi juridice atipice – varianta perfect acoperitoare a unor operaţiuni desfăşurate în temeiul unei rezoluţii a Consiliului de Securitate ONU fiind numai dezirabilă, dar nu şi necesară.

Conform proiectului de Strategie, România va merge în operaţiuni militare alături de aliaţi, după îndeplinirea simultană a trei condiţii: *prima,* să existe o ameninţare la adresa securităţii noastre sau, în virtutea faimosului articol 5 din Tratatul Nord-Atlantic, împotriva securităţii unuia dintre aliaţii NATO; *a doua,* aliaţii să meargă şi ei în operaţiunea respectivă; *a treia,* mijloacele non-militare de înlăturare a ameninţării să fi fost epuizate. Un prim comentariu ar fi acela că există o dependenţă evidentă de deciziile luate în afara României sau, mai precis, că nu există un echilibru între deciziile exterioare României şi deciziile interne. Decizia de a merge într-un război trebuie să aibă la bază un şir de elemente care vin nu doar din afara României, ci şi din interior. Ar trebui să avem propria noastră judecată strategică şi nu să ne însuşim judecata aliaţilor – ei înşişi, foarte adesea, divizaţi în asemenea probleme. Încerc să schiţez, mai jos, posibile elemente ale unei judecăţi strategice proprii care să ne ducă sau nu într-un război.

Ideal ar fi să acceptăm să intrăm numai într-un *război just*. Teoria războiului just, care mie îmi este foarte dragă, nu e prea convingătoare în general. Apărută din vechime şi rafinată în timp de personalităţi precum Cicero, Sf. Augustin, Toma d'Aquino, Gortius, Tillich etc., teoria războiului just, deşi este cu adevărat transculturală, este foarte contestată. Poate pe bună dreptate. E cam exagerat să ceri unui corp politic numit stat, să fie un judecător credibil în termenii înalţi ai justiţiei.

A doua ar fi să mergem numai într-un *război legitim* din punctul de vedere al dreptului internaţional. Însă, contrar a ceea ce cred mulţi, dreptul internaţional în materie e firav. De decenii comisiile de specialitate ale ONU nu pot defini precis „agresiunea", motivul legal care îndrituieşte statele să plece la război. Cazul Irakului a fost elocvent pentru slăbiciunea dreptului internaţional. Poate că sună cinic sau enervant pentru multe urechi fine, dar, în marile crize, nu dreptul internaţional te salvează.

Propunerea mea este ca decidentul român în materie să asume acea parte a doctrinei Powell în privinţa războiului care se referă la construirea deciziei de a merge într-un război. Cu ocazia primului război din Golf (1991), generalul Colin Powell a exprimat viziunea sa asupra felului în care SUA trebuie să ducă un război. Parte a acestei doctrine este un set de întrebări la care liderii americani trebuie să răspundă cînd decid dacă se merge la război sau nu. Răspunsurile la aceste întrebări constituie, fiecare, un element *sine qua non* al procesului decizional, dar numai privite în ansamblu pot duce la o decizie cît mai nuanţată şi responsabilă.

Adaptate României, aceste întrebări sînt: *Există un interes vital de securitate naţională ameninţat? Avem un obiectiv clar şi tangibil, posibil a fi atins cu mijloace militare? Riscurile şi costurile au fost lucid şi pe de-a-ntregul calculate? Au fost epuizate toate mijloacele non-militare în încercarea de a proteja interesul nostru de securitate? Există o strategie plauzibilă de dezangajare din coflict* (exit strategy) *pentru a evita intrarea într-o confruntare fără perspectivă? Au fost consecinţele acţiunii militare pe de-a-ntregul anticipate şi analizate? Are operaţiunea militară sprijinul poporului român şi al forţelor politice româneşti? Există un sprijin internaţional serios şi cuprinzător pentru această operaţiune?*

Am adaptat „chestionarul lui Powell", croit pentru o ţară

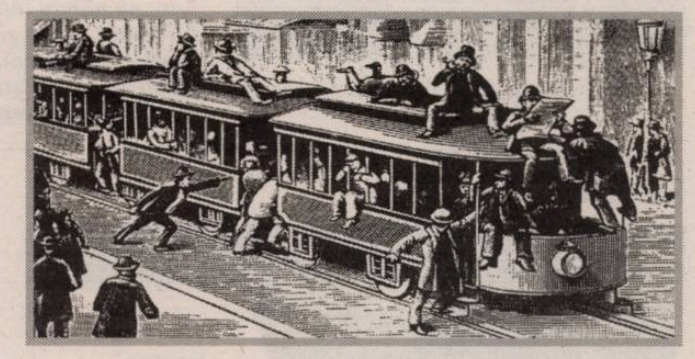

care se poate foarte bine apăra singură, la o ţară care nu va participa la viitoare operaţiuni militare altfel decît în cadrul unei alianţe, fie ea şi ad-hoc, de tipul „coaliţie de voinţă". În acest sens, e bine de subliniat că „interes vital de securitate naţională" pentru o ţară ca România înseamnă interes vital de securitate al oricărui aliat NATO, dat fiind că forţa şi coeziunea alianţei stă, mai ales, în celebrul articol 5.

Abia după răspunsul la aceste întrebări, decidentul politic trebuie să ia o asemenea gravă şi profundă decizie, cum este implicarea ţării într-un război. La fel, cred că şi analiştii, şi publicul în general trebuie să decidă dacă sprijină sau nu intrarea ţării lor în război, după răspunsurile pe care singuri şi le dau la acest chestionar. În asemenea cazuri, oricare dintre noi este un analist.

ready made

„Se ivea mai în toate primăverile, din cauză că apa Nilului, la vremuri de secetă scăzînd mult, rămîneau otrăviţii de crocodili morţi pe ţărmuri, putrezeau de groaznica arşiţă a soarelui, şi vînturile cele mari duceau departe mîzga rămasă din putrigaiul lor şi o băgau în gurile şi nările oamenilor, sau o lipeau chiar pe hainele lor. Un individ, de se atingea numai de cel ce căpătase mîzga, sau deşi nu se atingea, dar sta cu el de vorbă, aflîndu-se împotriva vîntului, o primea şi el pe haine şi astfel se comunica epidemia ciumei prin sate şi oraşe. S-a băgat de seamă că acea mîzgă se lipea, mai cu înlesnire, şi de monedele unsuroase şi năduşite."

(Dimitrie Papazoglu, *Istoria fondării oraşului Bucureşti,* Editura Curtea Veche, 2005)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Tiresias

Mă tem că n-ar fi trebuit,
cîndva, pe-o margine de gîrlă
cu solzi de ageră şopîrlă
şi cursul tot mai şerpuit, –

să se despartă cei doi şerpi
ieşiţi din apa cu meandre,
ce descriau volute tandre
pe bolovanii suri şi sterpi,

încolăcindu-se de nuntă
ca *8*-ul de pe caduceu, –
sau, din atlaz violaceu,
o panglică,-n păr blond, cu funtă.

DILEMATECA

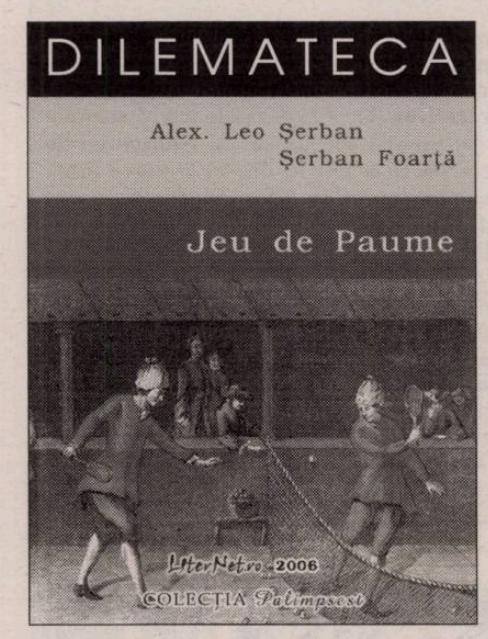

Acest volum poate fi descărcat gratuit de pe www.liternet.ro

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cel care a ştiut

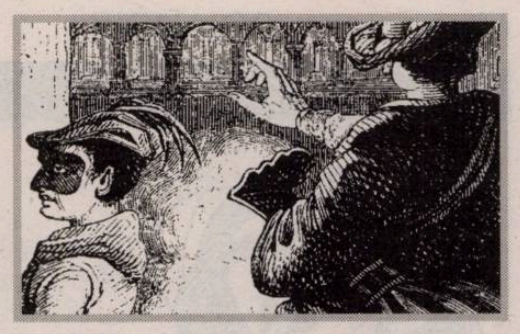

În acea zi, spre sfîrşitul prînzului, Winston Churchill s-a ridicat grăbit după ce şi-a înfipt linguriţa în desertul nici măcar început. Era o zi de marţi, altfel banală, şi, la un sfert de oră după, maşinile oficiale intrau pe poarta principală a Colegiului Westminster din orăşelul american Fulton, statul Missouri. Istoria, insensibilă la detalii, n-a reţinut că acolo, în faţa intrării, fostul premier era să fie sugrumat de unul dintre paznici: un american în vîrstă, osos, lungan şi vorbăreţ care doar atît a apucat – de emoţie – să mai spună, *You did it great, Mr. Churchill, you did it great!;* asta în timp ce-l îmbrăţişa pe englez ca şi cum ar fi fost singurul lucru cert atins în viaţă.

Ce a urmat se mai ştie. Alături de preşedintele american Truman, Churchill a intrat în sala de bal a colegiului şi, după ce a tuşit uşor la tribună şi a mulţumit celui care-l prezentase, a spus că va da glas unor opinii particulare şi că n-ar dori să angajeze, în vreun fel, Marea Britanie. Şi a zis: *Am mare admiraţie şi prietenie faţă de curajosul popor rus şi faţă de camaradul meu de lupte, mareşalul Stalin. (...) E totuşi de datoria mea să vă expun cîteva idei privind situaţia de fapt din Europa*. Aici a făcut o pauză, după care: *De la Szczecin – la Marea Baltică – la Trieste – la Adriatica –, o cortină de fier a căzut peste continent. Dincolo de-această linie se află capitalele ţărilor Europei Orientale: Varşovia, Berlinul, Praga, Viena, Budapesta, Belgradul, Bucureştiul şi Sofia. Toate aceste oraşe mîndre, toate aceste naţiuni se găsesc în sfera sovietică şi toate sînt supuse, sub o formă sau alta, nu numai influenţei, ci mai ales controlului foarte strîns şi constant crescător al Moscovei. (...) Comuniştii, care erau slabi în toate aceste ţări ale Estului, au fost investiţi cu puteri care nu corespund nicidecum importanţei lor numerice şi încearcă peste tot să impună un control totalitar...*

Era 5 martie 1946. Şi – cum se spune – pentru a-l descrie pe Diavol, ai nevoie de cineva care a fost în Infern.

Iar Churchill fusese. Între 9 şi 18 octombrie 1944, el petrecuse un crucial sejur la Moscova, prilej cu care, de teamă, îi oferise lui Stalin, în schimbul Greciei, controlul în România şi Bulgaria (ţări în care Armata Roşie oricum intrase, iar Churchill bănuia că nu va mai ieşi curînd). Acolo, la masa pe care s-a plimbat şerveţelul cu procentaje, s-a stabilit viitoarea hartă a Europei – şi nu la Yalta, unde Roosevelt (neofit în combinaţie) n-a mai avut ce face decît să încerce să-l înveţe pe Stalin să bea votcă cu lămîie (nu e o glumă!), după care, la două luni, a şi murit.

În spatele acestei linii se află Varşovia, Berlinul, Praga, Viena, Budapesta, Belgradul, Bucureştiul şi Sofia...

Despre Churchill, cel de dinainte şi de după Fulton, s-au spus multe lucruri. Cînd era supărată pe el, soţia sa Clementine spunea că Winston ar fi un om cu totul deosebit dacă nu i-ar mirosi gura în aşa hal (ca oricărui fumător de trabuc îmbătrînit în rele, dintre dinţii lui galbeni ieşea o teribilă duhoare!). Hitler îl descria ca fiind un gogoman cu care o să dea de-a dura printre ruinele Parlamentului britanic – asta prin 1940, în timpul aero-bătăliei pentru Anglia, pentru că mai tîrziu nu mai contează ce mai putea spune Hitler. În fine, De Gaulle a zis doar atît: *aş fi fost mult mai fericit dacă n-aş fi fost obligat să împart cu el aceeaşi Istorie* – asta după 1945, pentru că mai înainte francezul se rugase la ceruri să poată împărţi cu Churchill orice.

Azi, un polon, un român sau un bulgar se gîndesc la el ca la cel care i-a cedat în troc. Se uită că Churchill a fost cel care a propus, în timpul războiului, o debarcare aliată în Balcani – mai bine spus, a fost singurul care s-a gîndit la aşa ceva. Văzînd că asta nu se va întîmpla, s-a decis să facă ceea ce ştia mai bine, ceea ce era învestit să facă şi ceea ce, mai presus decît orice, trebuia să facă: să salveze Britania. Mai direct spus, Churchill n-avea nici o datorie faţă de România sau Bulgaria (iar datoria faţă de Polonia, reală, pur şi simplu nu mai era în stare s-o plătească!) – şi a ales ceea ce-i trebuia: Grecia.

Pe 5 martie 1946, la Fulton, el mai spunea: *Nu cred că Rusia doreşte război. Ceea ce ea doreşte-s doar fructele războiului şi o expansiune nelimitată a puterii şi doctrinei sale. (...) Am reuşit, în cursul războiului, să-i cunosc pe (...) ruşi şi sînt convins că, din tot ce-i pe lume, ei respectă cel mai mult forţa şi că nimic altceva nu disprefuiesc mai mult decît slăbiciunea*.

Au trecut de atunci 60 de ani – mai că o viaţă de om! Dintre cele 8 oraşe numite de el, azi 5 sînt capitale ale unei UE liberal-democratice şi capitaliste; două trag tare să devină, iar una deocamdată doar doreşte. Cît despre Rusia...

Indiferent ce-a apărat, ce-a tîrguit sau ce-a cedat, Churchill rămîne cel ce-a-nţeles printre primii că, în lupta cu Răul, libertatea nu se poate bizui decît pe cei dispuşi să plătească şi cu sînge, lacrimi sau sudoare. Şi nu că n-ar mai fi cazul...

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Proces-verbal

4 martie '77 a picat într-o vineri. Era ziua cînd mergeam de la facultate direct la Şcoala Populară de Artă. La cursul de film al regizorului Lucian Bratu. Un mare pedagog, cu mustaţă şi pipă. Cursurile erau pînă la 6 după-masa. Atunci am stat mai mult. Ne pregăteam filmuleţele „de diplomă". Am plecat cu Adi Apostolescu, criticîndu-ne reciproc proiectele. Am ajuns la restaurantul „nostru" de pe strada Oneşti. N-am fost primiţi. Se făcea dezinfecţie, urma un control! În cele din urmă ne-am oploşit la „Berlin". Braseria de la etaj era decorată cu fotografii din spectacolele redegistei Helene Weigel. Soţia lui Bertolt şi continuatoarea lui Brecht. La o masă i-am văzut pe Roşiuţă şi Racman, colegii mei de facultate. Schimbau nişte cursuri. Le-am zis ultimele bancuri. Ne-am urmat apoi visele noastre de cinefili disperaţi.

Pe la 9 fără zece, cei doi ne-au salutat şi au plecat. Roşiuţă la cămin. Racman la garsoniera lui din apropiere. Ne-am evaporat şi noi. Eu m-am dus la Universitate. Am luat troleibuzul 84 spre Balta Albă. Pe fosta stradă Labirint, troleibuzul s-a oprit uşurel şi clătinat. Lumina dinăuntru s-a stins. Uşile s-au deschis cu un fîsîit obosit. Lumina se-ntrerupsese în tot cartierul. Pînă departe. În aşteptarea curentului, vreo cîţiva am coborît pe trotuar. Strada mişca sub noi ca un şarpe bolnav. M-am sprijinit de un pomişor. Am ameţit. Se clătina şi el. Fără nici o logică. Unul a zis „e cutremur". Troleul s-a golit brusc. Am luat-o pe jos. Nu vedeam pagube, dar de peste tot ieşeau oameni speriaţi. Unii în pijamale. Într-o intersecţie circulaţia se blocase. Toată lumea claxona. Toţi voiau să treacă primii. Unii se înjurau. Pînă la un schimb viguros de pumni nu mai era mult. O fată (drăguţă, cred, dar cine mai ştie) s-a repezit la mine. M-a luat în braţe. Plîngea. Mi-a zis „Hai, Radule, să mergem mai repede". Pînă să improvizez ceva, a apărut un mustăcios. Probabil chiar Radu. A desprins-o de mine şi-au lunecat în negura sfîşiată de lanterne şi faruri. Cineva povestea de coşul casei care era să-i cadă în cap. Am ajuns acasă, pe Şulea. Tot blocul era afară. Mi s-a părut bizar să-i văd pe toţi atît de speriaţi. Aveam să aflu mai tîrziu cît de zdravăn fuseseră scuturaţi. Deşi afară era plăcut, aveau pe ei două-trei rînduri de haine. Blănuri. Salvaseră acte. Cecuri. Bijuterii. Vreun radio. Tot ce apucaseră în viteză. Blocul rezistase bine, dar cine mai avea curaj să intre? Evident eu! Am spart gheaţa, inconştient. În fond, pe Labirint, trepidaţia păruse un fleac. Unii au rămas afară pînă-n zori. Alţii s-au culcat în paturile lor. Dar cu uşile descuiate. Sau chiar deschise de tot. De frica replicilor.

A doua zi am luat-o înapoi spre oraş. Pe jos. Nu circula aproape nimic. Nu ştiam de prăbuşirile din centru. La radio se vorbea despre cutremur doar aşa, la modul general. A avut loc. Să ne ferim. Să ajutăm. Încetul cu-ncetul am descoperit dezastrul. Mai întîi ruinele blocului Dunărea. Unii strigau că văd un picior atîrnînd în gol. De la etajul şase. Restaurantul de pe Oneşti dispăruse pentru totdeauna, strivit de blocul de deasupra lui. Apoi Scala. Şi altele. Pe Magheru circulaţia era interzisă. Singurele maşini acceptate erau ale pompierilor. Şi limuzina americană cu care circulau cascadorii – singurii pentru care se făcuse (pe drept cuvînt) o excepţie. Am coborît spre Brezoianu. Mormanul de moloz care ardea cu fum înecăcios fusese blocul lui Racman. Devenise primul care părăsea generaţia noastră. Peste trei zile l-am întîlnit pe Roşiuţă. Nu-şi revenise. Trebuise să-şi identifice colegul la morga supra-aglomerată a Institutului Medico-Legal. Peste doi ani, superba clădire avea să fie extirpată de Ceauşescu.

La Piaţa Rosetti, altă vilă dărîmată. Voluntarii scotoceau cu mîinile goale după supravieţuitori. A venit şi o echipă de muncitori. Aveau să taie plasa de armătură cu arzătorul autogen. Miliţia a dat lumea la o parte. S-a făcut tăcere. Sudorul a deschis aparatul. În aceeaşi secundă, toată casa a fost cuprinsă de flăcări. Pînă cînd s-a reuşit oprirea gazelor, au trecut două zile.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Un plan pentru New Orleans

– cît timp o să mai trăim într-un castron (de cerşetor)? –

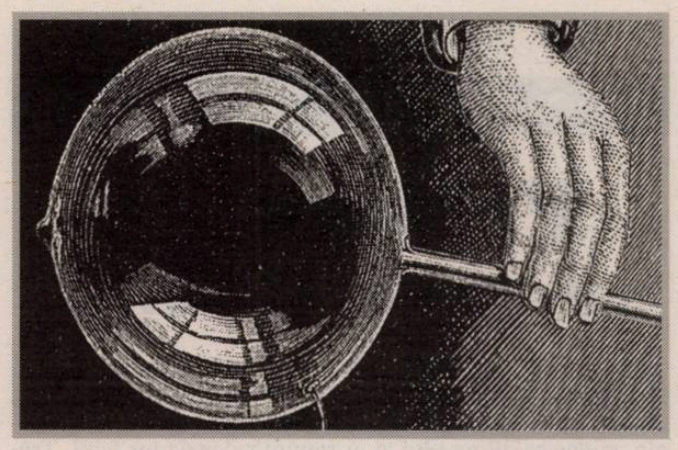

Whole World Foundation, care reprezintă cincisprezece mii de grupări artistice din Statele Unite şi Europa, a produs următorul set de recomandări pentru renaşterea New Orleans-ului:

1) Fiecare persoană care a părăsit New Orleans-ul să fie ajutată să se întoarcă şi fiecăreia să i se cumpere o casă sau un apartament de lux în French Quarter sau în Uptown. Sumele pe care FEMA le-a cheltuit deja pe rulote inutile, pe camere de hotel, pe carduri sau pe mai ştiu eu ce se ridică deja la sute de milioane de dolari şi sînt mai mult decît suficiente pentru a cumpăra case la valoarea pieţei. Şi încă ar mai rămîne cît să se cumpere fiecărei persoane o maşină nouă, dar nu va fi nevoie, pentru că New New Orleans va fi un oraş în întregime pietonal şi acvatic.

2) Toate zonele joase din New Orleans vor fi redate luncii inundabile; dacă cineva vrea să locuiască acolo, se vor construi pontoane şi vase locuibile; se va permite, de asemenea, instalarea de locuinţe lacustre pe Lacul Ponchartrain şi pe Mississippi; toţi vor fi încurajaţi să-şi investească banii din asigurări, din facilităţile fiscale, din împrumuturile pentru întreprinderile mici şi mijlocii şi din orice altă sursă de bani disponibilă în reconstruirea unor locuinţe amfibii pe placul lor. Locuinţele amfibii vor da stilul New New Orleans-ului, un oraş în apă, nu lîngă (sau ignorînd) apa. Trăim în apă şi nu putem să ne ascundem la nesfîrşit tot înălţînd pereţii castronului sau prefăcîndu-ne că nu trăim în el. Trebuie să îmbrăţişăm apa şi să ne lăsăm îmbrăţişaţi de apă şi de mlaştini şi să devenim complet albaştri şi verzi.

3) Şantierele de construcţie ale locuinţelor lacustre trebuie să fie sistematizate în scopul sporirii plăcerilor obşteşti şi a Misterului Nopţii (Misterul Nopţii e scris cu litere mari pentru că New Orleans este un oraş al Nopţii, datorită climei şi tradiţiilor). Noul design lacustru trebuie să înglobeze sugestiile istorice ale structurilor existente, precum şi stilul caselor din *bayou*. Ca să îl parafrazăm pe Huey Long, „fiecare casă cu barca ei".

4) Nici unui mare lanţ de magazine nu i se va permite să opereze în New Orleans şi prevederea se aplică şi cazinoului Harrah, şi uriaşului Walmart, şi liniilor de croazieră, şi restului de cultură de mall. Tot oraşul va fi *wireless* şi se va înfiinţa o companie locală de transport care să concureze cu U.S Post Office, cu FedEX şi UPS.

5) Vor fi eliminate toate reglementările privind împărţirea pe zone, pentru a permite accesul în oraş al oricărei mici întreprinderi, oricărei barje şi oricărui ponton locuibil.

6) Se vor legaliza drogurile, prostituţia şi ce-o mai exista în oraşul nostru frate, Amsterdam; numai companiile mici vor primi licenţe de funcţionare.

7) Turiştii vor fi încurajaţi să se aştepte la tot ce e neaşteptat şi se vor îndepărta ghilimelele din jurul cuvîntului „cultură". Se va iniţia un Festival Permanent al Apei la New Orleans, care îşi va trage seva din Mardi Gras, care şi aşa e plin de naiade, spiriduşi, neptuni şi alte zeităţi de apă. Putem organiza propriile noastre Olimpiade Acvatice în fiecare an.

8) Ruinele New Orleans-ului vor fi declarate patrimoniu cultural american şi vor fi subvenţionaţi toţi artiştii naţionali şi internaţionali care vor să lucreze aici; orice artist care va lucra în New Orleans va fi scutit de taxe locale şi federale. De fapt, toţi locuitorii ar trebui să se declare artişti şi să fie astfel scutiţi de taxe, transformînd New Orleans-ul într-un port liber, cum era pe vremuri Hong Kong, sau închipuita Crimee din romanul lui Vasili Axionov *Insula Crimeii*.

9) New Orleans va fi declarat ZPA (Zonă Permanent Autonomă) şi Oraş Internaţional administrat doar minimal de toate naţiile pămîntului, în ordine alfabetică; vor avea prioritate foştii proprietari coloniali ai Louisianei; nomazii internaţionali vor fi încurajaţi să treacă prin oraş, oferindu-se asistenţă medicală gratuită şi adăpost oricui va putea prezenta un paşaport cu ştampile din cel puţin cinci ţări.

10) Vor fi recunoscute toate variile spiritualităţi din New Orleans şi se vor produce multiple opere de mulţumire către Dumnezeu pentru că ne-a apărat atîta amar de ani de prea-eficienta ţară numită Statele Unite ale Americii.

11) Oraşul va fi redenumit Comuna din New Orleans.

traducere
de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Patria olfactivă

Ne plimbam de cîteva ore prin Gubbio, în sus şi în jos, pe străduţele mici, pietruite, printre casele mici de piatră, pînă sus, la palatul ducal înfipt pe stînca lui, de unde domina întreaga vale. Eram, ca de obicei, fascinat de urbea medievală, atras irezistibil de fiecare străduţă mai mică decît celelalte, care ducea spre cine ştie ce oază de piatră cu numele vreunui sfînt. De data aceasta, după o săptămînă de Italia, un miros străin de acel loc mă atrăgea însă irezistibil către un colţ al acestui labirint de piatră. Mă uitam la case, priveam în lungul străzilor, dar paşii mă duceau fără să vreau spre originea acelui miros. La un moment dat a devenit pregnant şi mi-am dat seama că ne apropiasem. Am început să adulmec precum un copoi de vînătoare şi să iau urma mirosului printre case şi culoare. În cele din urmă am ajuns: într-o piaţetă în reparaţii, nişte muncitori se încălzeau la un foc de lemne. Mirosea a fum, a foc de brad, ca în toată copilăria mea de pe munţi.

După-masă am ajuns la Spoleto şi am reluat ritualul străduţelor medievale, de jos de la chestură şi pînă sus la palatul ducal. Ne opream din cînd în cînd la cîte o belvedere să admirăm Umbria, care se întindea la picioarele noastre. O luam, tot ca de obicei, cînd la stînga, cînd la dreapta, mînaţi de o curiozitate nesistematică. La un moment dat, mi-am dat seama însă că există un fir al Ariadnei în această preumblare prin labirint. Eram atras irezistibil spre undeva, nici eu nu ştiam unde şi de ce. Pînă cînd am ajuns *acolo:* un brad uriaş, înfipt în cei cîţiva metri pătraţi ai unei grădiniţe suspendate. Nu un pin, nu un chiparos, ci un brad „adevărat". Nu mă întrebaţi care e diferenţa olfactivă dintre un pin şi un brad, căci nu ştiu – şi nu am ştiut niciodată. Cînd am ajuns în dreptul bradului am ştiut însă că numai acesta miroase aşa, că acest miros m-a ademenit prin străduţele din Spoleto, şi m-am aşezat la poalele lui cuprins de o inexplicabilă nostalgie.

De la prima mea ieşire, postcomunistă, în lumea mediteraneană, m-a impresionat diferenţa dintre această lume a pietrei şi civilizaţia noastră a lemnului, dintre ce înseamnă a locui piatră şi ce va să zică să locuieşti lemnul. Şi să fii locuit, într-un fel, de acestea, să fii bîntuit de visele acestor materii, fără a prinde chiar de veste. Mi-am dat seama, cu timpul, şi de fascinaţia primară, ne-intelectuală, pe care o exercita această lume asupra mea. O lume alteră, dar caldă şi complementară, străinătatea marcată de stranietatea unei alte materii căreia i-aş fi dus parcă dorul. În timp, toate aceste aşezări ale pietrei s-au aşezat, la rîndul lor, în amintirea mea, alcătuind un soi de topologie imaginară a *oraşului* mediteranean, astfel încît acum, oriunde aş merge, sînt urmărit la fiecare colţ de stradă de un sentiment straniu de *déjà-vu*.

Încercînd din toate puterile să-mi imaginez ce înseamnă să locuieşti piatra, ca şi cum prin aceasta aş fi umplut o lipsă din fiinţa mea, ajungeam însă totdeauna la o saturaţie şi la sentimentul că nu acesta este locul meu. Fascinaţia stranietăţii redevenea străinătate.

De data aceasta, la poalele bradului din Spoleto, mi-am descoperit rădăcinile olfactive ale patriei. Mirosea a lemn, ca acasă, ca în copilărie... Nu-mi era dor de ţară, nu îmi displăcea Italia şi nu eram bîntuit de nici un fel de melancolii. M-am aşezat însă la poalele bradului şi am respirat fericit. Doar după o vreme am realizat că mirosea a copilărie, a *locul* acela de origine pe care, orice am face, îl purtăm cu noi oriunde am fi şi atît cît mai sîntem.

Cînd m-am întors acasă am găsit un mail din Montréal, de la G. Povestea despre „acasă", ce mai înseamnă pentru ea acasă: *Acasă, primăvara miroase, are culoare, este senzitivă şi ţine suficient de mult cît să te îndrăgosteşti, să te dezîndrăgosteşti şi apoi iar să te îndrăgosteşti*. În rest... „acasă" e la Montréal.

Există, se pare, o patrie olfactivă. Sau poate, mai corect, o *matrie*...

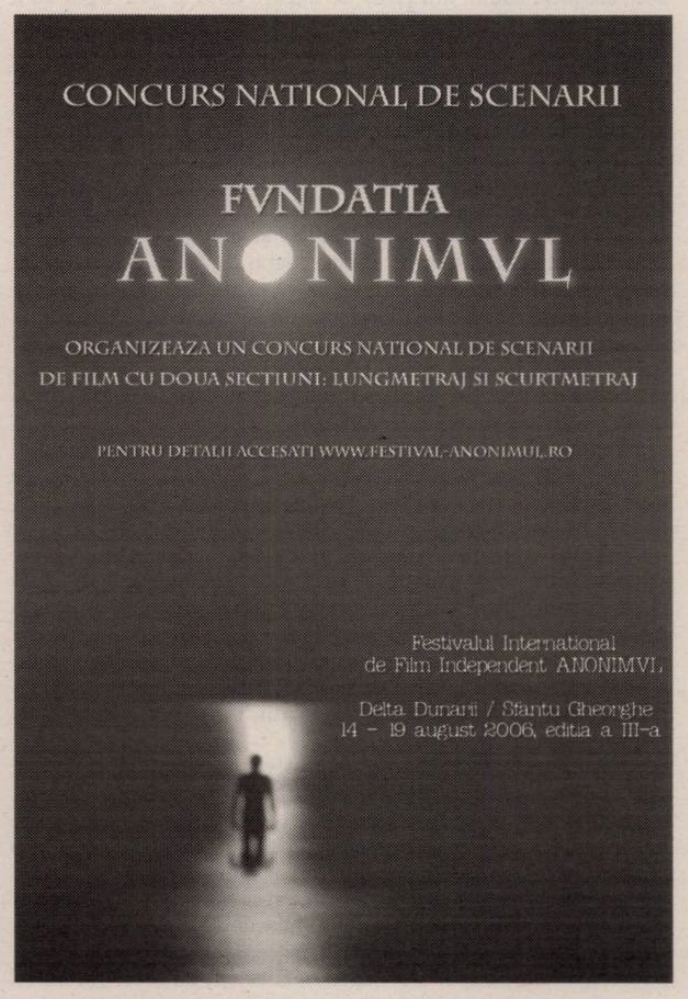

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Primăvara se poartă Zen

De cînd m-am lăsat de fumat, întîlnesc parcă tot mai mulţi vegetarieni, băutori de bere fără alcool şi de cafea decofeinizată, practicanţi ai continenţei sexuale, ai *downshifting*-ului şi ai renunţărilor de tot felul. Trăiesc cu impresia că în Romînia anului 2006 abţinerile se poartă la fel cum se poartă percheziţiile pe strada Zambaccian. Ceva mă face totuşi să mă întreb dacă, nu cumva, cei care se abţin există de mai de multişor prin preajma mea, dar existenţa lor nu mi s-a impus cu aceeaşi evidenţă pe vremea cînd fumam în medie şaizeci de ţigări pe zi.

Unul din simptoamele (sau, dacă vreţi, simptomurile) sevrajului nicotinic este că ai tendinţa să relativizezi lucrurile pentru a evita conflictele şi nervii asociaţi lor: cedezi, în numele consensului, majoritatea certitudinilor, te autoevacuezi din inexpugnabilele poziţii, eşti gata să accepţi la orice oră că realitatea merge şi-aşa (sau, dacă vreţi, că n-a mers niciodată altminteri). Aşa că bănuiesc că şi răspunsul la îndoiala mea cu privire la generaţia spontană de „abţinători“ (sau, dacă vreţi, „renunţieri“) se situează într-un şpagat confortabil în raport cu alternativa opţiunilor: admit că numărul abţinerilor a crescut cu siguranţă în 2006, dar şi că mie îmi lipsea anul trecut organul pentru a-i aprecia pe cei mai puţini, dar la fel de hotărîţi, care renunţau.

Aşadar, anul acesta se poartă: să te laşi de fumat, să nu mai conduci băut sau drogat, să faci numai sex protejat, să nu mai bei cînd iei antidepresive, să-ţi calculezi macro-nutrienţii înainte de fiecare masă (nu-ţi ia foarte mult timp şi n-ai nevoie decît de un cîntar), să nu dai şpagă, să-ţi laşi mobilul acasă, să citeşti poezii, să înlocuieşti anxioliticele cu acupunctura şi somniferele cu tehnici de respiraţie, să nu mai bei cafea, să bei multă apă plată, să-ţi întîrzii indefinit orgasmul, să îţi iei necesarul zilnic de vitamine din legume şi fructe, să alergi, să faci aerobic, să mergi la sală, să te plimbi, să nu mai munceşti, să nu mai fi violent, să nu te mai agiţi. Pe scurt, se poartă Zen.

Vestea bună pentru cei care încă n-au renunţat la nimic este că nu poţi fi în acelaşi timp Zen şi totalitar. Aşa că gurmanzii, fumătorii, afemeiaţii, beţivii, workaholicii, încrîncenaţii *et ejusdem farinae* pot merge liniştiţi la locurile lor: nimeni nu le cere să mărşăluiască în pas cu moda. De fapt, ideologii radicali ai noului curent merg şi mai departe: nici măcar moda, zic ei, nu se mai poartă. Cei interesaţi pot adera la noul curent cu orice renunţare găsesc la îndemînă: pentru ca nimeni să nu se simtă exclus, abordarea holistă e exclusă din start.

Precizare importantă: deşi prelungirea sezonului de primăvară în lunile iunie-august este posibilă, acest text nu reprezintă în nici un fel o garanţie, explicită sau implicită, că acest lucru se va întîmpla (i.e. nu aştepta soldurile, grăbeşte-te pînă nu se termină stocul!). Respingerea sau îmbrăţişarea atitudinii Zen pe perioada primăverii se face exclusiv

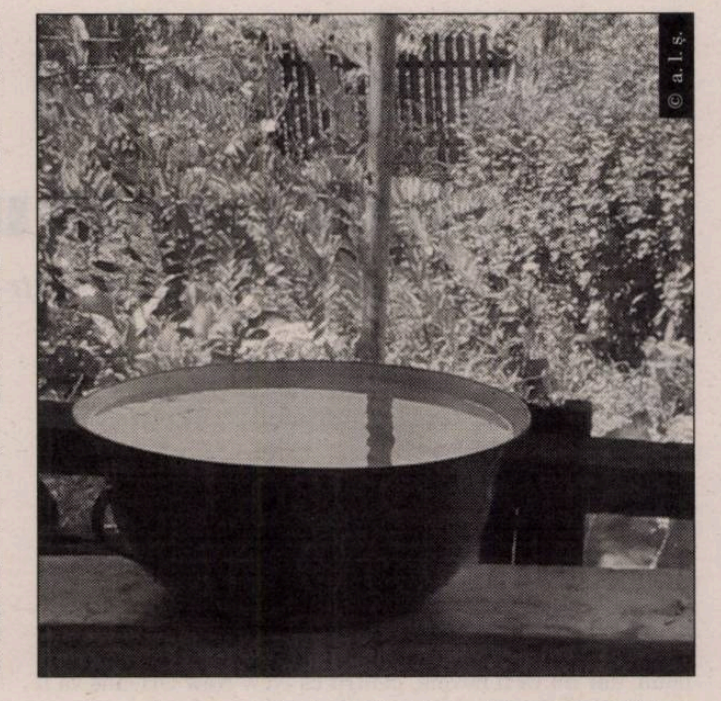

pe răspunderea proprie, iar autorul acestei recomandări nu poate fi tras la răspundere pentru nici un fel de disfuncţionalităţi, divagaţii sau demisii care pot apărea în urma acestei decizii. Evident, dacă Zen nu te priveşte înseamnă că nici tu nu priveşti Zen.

Carmen MEZINCESCU

exerciţii de admiraţie

Brokeback Mountain

Există o istorie cvasi-canonică a cinematografiei, cu momentele de referinţă aferente. Mai există însă, pentru fiecare, oricît de critic/titrat/ *seen-it-all* ar fi, o alta cel puţin la fel de importantă şi, uneori, complet paralelă. Una a acelor producţii care nu schimbă neapărat cinema-ul, dar reuşesc să te zgîlţîie/atingă/emoţioneze atît de tare încît nu ţi le mai poţi scoate din minte. Şi, mai ales, din suflet. Nu neapărat capodopere, ci pur şi simplu acele momente perfecte care-ţi dau viaţa peste cap şi te fac să uiţi că priveşti „doar un film“, să te pierzi (şi/sau regăseşti) în ele. Şi cred că acestea te formează cu adevărat, la ele te întorci şi tot pe ele le-ai lua după tine oriunde (pe o insulă pustie, de exemplu). Plus că sînt, aş zice, chiar mai rare decît capodoperele.

Dar destul cu teoria. Am văzut *Brokeback Mountain* de vreo zece ori pînă acum, am plîns de fiecare dată şi ştiu sigur că o să-l mai văd. Şi nu fiindcă mi s-a părut perfect (deşi, da...), pentru că are deja aura unui fenomen cultural (sînt ani buni, cred, de cînd un film n-a mai fost atît de discutat, controversat, abordat în moduri aşa de personale) sau pentru că a luat cam toate premiile posibile. Şi nici măcar pentru actorii extraordinari sau muzica hipnotică a lui Santaolalla.

Pur şi simplu a reuşit acel lucru magic, aproape imposibil – să mă facă să uit de orice altceva timp de două ore şi să fiu *acolo* 100%, să mă bucur/sufăr cu şi pentru nişte oameni dintr-o lume care aparent n-avea nici o legătură cu a mea. Şi să mă facă să-i înţeleg şi iubesc; de la primele cadre în care un puşti coboară dintr-un camion într-un loc uitat de lume pînă la devastatorul final în care acelaşi, acum om în toată firea, îmbătrînit şi învins, murmură trei cuvinte – deopotrivă simple/eliptice şi atît de pline de înţelesuri încît să te poată determina să-ţi reanalizezi întreaga viaţă.

Pentru că într-o vreme în care filmele (acelea care îşi merită cît de cît numele) sînt tot mai mult & mai ales deştepte, se mulţumeşte să fie o poveste de dragoste. Teribil de vie şi puternică, nepărtinitoare, privindu-şi cu egală atenţie şi empatie nu doar răs-comentaţii *cowboys* protagonişti, ci şi restul personajelor (soţii, copii, părinţi ş.cl.), cu toate dramele, conflictele şi problemele lor. Pentru că orice judecată e lăsată în seama spectatorului. Pentru că în lumea videoclipurilor şi montajului alert, îşi permite luxul lentorii şi reuşeşte să convingă prin felul în care construieşte şi dezvăluie, treptat, nuanţele unei istorii întinse pe mai bine de 20 de ani, nu prin pirotehnii ori viteză.

Nu e nevoie decît să dai la o parte tot *hype*-ul şi să fii dispus să îl vezi, lăsînd la o parte eventualele prejudecăţi. Căci da, e o poveste *gay*, există o scenă de sex şi mai multe de tandreţe (ceea ce mulţi au găsit chiar mai disconfortant) şi da, este o melodramă clasică (gen pe nedrept considerat minor sau facil). Şi nu am prea multe certitudini, dar sînt convinsă (şi îmi asum aroganţa) că oricine iese „rece“, ne-mişcat de la filmul ăsta este fie insensibil, fie complet imatur emoţional. Pentru că ştiu prea puţine (şi nici unul recent) care să fi reuşit să *arate* (şi nu să comenteze/dezbată/analizeze) ce înseamnă să iubeşti, să speri că vei găsi o cale de a-ţi trăi povestea şi să lupţi pentru ea (mai ales că nu se face nici o declaraţie în toate cele 135 de minute!). Şi poate părea cel mai banal lucru din lume, dar este cel mai complicat şi dificil.

Iar pentru toate astea, nu pot să zic decît: *chapeau*, Ang Lee & Co şi mulţumesc!

P.S. Aplauze pentru Academia Americană de Film care a ţinut să(-mi) demonstreze încă o dată că nu gîndeşte/vede în perspectivă, premiind într-un an în care nominalizaţii includeau 3 filme fabuloase & perfecte (pe lîngă *BM – Munich* şi *Good Night, and Good Luck)* un filmuleţ bun, corect şi... atît (cu o retorică mult prea apăsată pentru a fi cu adevărat *mare).* Vom vedea peste 10 ani care dintre ele va fi rămas; şi sînt dispusă să pariez oricît pe *BM*.

Ruxandra PETRESCU

mă enervez, deci exist

Sistemul lui Papură Vodă!

Nu mi-am imaginat vreodată că, odată facultatea terminată, coşmarul birocratic nu se va fi terminat nici pe departe. La un an după obţinerea titlului de „licenţiat în Filologie“, într-o zi nesuferită de ianuarie, m-am dus la sediul facultăţii pentru care, cinci ani de zile, am dat bani pentru vrute şi nevrute, să-mi cer diploma de licenţă. Am făcut greşeala să solicit eliberarea acestei diplome la numai trei luni după examenele de absolvire. Mi-am imaginat că întocmirea unui act „stas“, în care nu trebuie decît să se bifeze, după caz, dna sau dnul, să se treacă numele, prenumele, data şi locul naşterii licenţiatului şi media examenelor finale, nu ar trebui să dureze mai mult de cîteva săptămîni. Sătulă fiind de nenumăratele drumuri la secretariat, soldate, de fiecare dată, cu ridicări din umeri şi „nimeni nu ştie nimic şi de nimeni“, am avut inspiraţia să dau înainte un telefon ca să „testez terenul“. Cu o voce plictisită, secretara mi-a răspuns ceva de genul „Acum, domnişoară? Păi cine are timp să se ocupe de asta acum? Sunaţi peste (alte) trei luni“ şi zdrang telefonul în nas! M-am conformat şi am aşteptat. După cele (alte) trei luni, au mai urmat alte şi alte luni, alte şi alte telefoane la secretariatul facultăţii. Luna trecută s-a împlinit un an de cînd am absolvit facultatea şi mi-am propus să mă duc – cu o falcă-n cer şi cu una în pămînt, mare greşeală! – să-mi cer un drept absolut firesc. După ce am trecut de zidul de studenţi care fumau ca şerpii în poarta facultăţii, am fost oprită de portar şi legitimată. După îndelungi explicaţii, zîmbete şi ocheade aruncate acestui domn care nu se lăsa nicicum înduplecat de lipsa legitimaţiei mele de student, mi-am amintit de legitimaţia de presă. I-am fluturat-o urgent prin faţa ochilor şi m-am pierdut în mulţime.

În faţa secretariatului Facultăţii de limbi străine, ca de obicei, o forfotă îngrozitoare. Ignorînd orice fel de „da de ce nu staţi la coadă, v-aţi obişnuit să intraţi peste rînd“, am trecut pragul, am lăsat nervii la o parte – conştientă fiind că aşa n-aş fi avut sorţi de izbîndă – şi am dat bineţe. După ce i-am spus secretarei cine sînt şi ce vreau, am primit o hîrtie cu care mi s-a spus că trebuie să merg la bibliotecă. Nu am înţeles la ce bun acest drum de trei etaje şi i-am mai spus o dată că eu vreau doar să-mi iau diploma. „Înţeleg, don'şoară. Mergeţi la bibliotecă şi rezolvaţi“... ce?

La bibliotecă, linişte deplină şi nici ţipenie de om. Am încercat să merg să caut pe cineva, dar anunţul „Accesul studenţilor pe această scară este absolut interzis“ mi-a cam tăiat din elan. Interzis, interzis, dar văzînd că trece o jumătate de oră şi nimeni nu pare să se deranjeze de prezenţa mea, am încălcat „anunţul“ şi am coborît scările. Scări care duceau la alte scări şi tot aşa. Undeva într-o văgăună, am găsit trei doamne care completau de zor acte. Le-am întins, vizibil nedumerită, hîrtia primită, am primit o ştampilă care certifica faptul că nu am nici o carte nereturnată (nu că ar fi verificat cineva în vreun dosar) şi am plecat.

După încă o jumătate de oră petrecută în faţa secretariatului (nu am mai îndrăznit să trec „peste rînd“), am intrat şi brusc am fost întrebată: „Aţi plătit banii ăia? Cum care bani? Păi, n-aţi zis că vreţi să vă luaţi diploma? Trebuie să plătiţi cinci sute! V-aştept!“. Alte scări, alte culoare, alte cozi, alte mutre.

Plătesc, revin în secretariat, sînt retrimisă la etajul trei, apoi la etajul cinci. Ajung cu chiu cu vai şi, fatalitate! Programul biroului de „Eliberări diplome“ se termina la ora 13,00. Intru cu orice risc şi, cum m-am aşteptat, începe circul: „Şi dvs. ce mai vreţi la ora asta?! Nu vedeţi ce scrie pe uşă? Da' credeţi că puteţi veni aşa, oricînd. Veniţi mîine.“ Panicată şi îngrozită de reluarea coşmarului „mîine“, aplic planul B. Niciodată nu am făcut atîtea complimente unei femei şi nu i-am „făcut frumos din gene“ ca în acea după-amiază, ora 13,15. Dar a meritat, nu a trebuit să mă mai duc „mîine“. „Hai, verificaţi-vă datele, notele, scrieţi «am primit FM şi DB» şi data viitoare învăţaţi să respectaţi programu'. Gina, trage tu grilajul să nu mai vină şi alţii, că nu mai apucăm să plecăm!“

Urc victorioasă, arăt diploma secretarei şi aflu cu stupoare că „nu vă putem elibera diploma de traducător şi de profesor. Aţi plătit banii ăia? Păi ia să-i plătiţi. Ah, şi să daţi şi examenul ăla final. Ăla de pedagogie, costă 25 de euro. Mergeţi la cinci că scrie pe uşă. Cum care uşă? Mergeţi că e acolo“.

Sătulă, nu am mai mers, deşi aveam de urcat un singur etaj. Şi mă bate gîndul nici să nu mă mai duc vreodată. Mi-am luat porţia de umilinţă pentru multă vreme. Nu mai vreau nimic deocamdată. Mi-a ajuns, am terminat şi teamă mi-e că nu-mi foloseşte la nimic.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Texte și opinii de: *Sabin DĂNIȚĂ (student Filozofie)* ● *Doru IFTIME (jurnalist)* ● *Cristi LUCA (student)* ● *Adina POPESCU* ● *Doru Cosmin RADU (traducător, Polonia)* ● *Ana Maria SANDU (jurnalistă și poetă)* ● *Luiza VASILIU (studentă, Germania)* ● ***Coordonatorul temei:*** *Alex. Leo ȘERBAN*

Solo pentru argument și singurătate

Pe la 1932, Greta Garbo ofta în Grand Hotel, *unul din marile ei filme:* „I want to be alone!“. *Mă rog, chestia suna, de fapt – în gura lui Garbo –, cam așa:* „Ai vant thu bii ălooooon!“. *Garbo juca o balerină răsfățată de toți, al cărei răsfăț personal era că vroia să fie singură... Ghinion! Pînă la sfîrșitul filmului, balerina Garbo avea să-și găsească jumătatea care s-o detroneze din postura de solistă a propriei nefericiri, punînd-o în rînd cu toată lumea; viața în doi poate fi – nu e nevoie să fii psiholog ca s-o știi –* singurătate în doi. *Canon de* singurătăți.

De aceea, numărul de față se cheamă cum se cheamă. Căci nu este vorba (doar) de Singurătate – steaua aceea la care ochii Eminescului se-nălțau visători –, ci și, mai ales, mai des și mai nou, de Singurătăți. *Adică pluralul de la „singurătate“; căci astăzi, ca să citez din alt clasic, Inspectorul Clouseau, „Nu sînt singur, am Internetul“. O spune (irezistibil) irezistibilul Steve Martin în cea mai recentă (2006) versiune a* Panterei roz *– în care, precum la Garbo, odinioară, limba engleză este vorbită cu accent: aici, un* strong *accent franțuzesc!*

Dacă-i întrebi pe psihologi (nu știți cine sînt psihologii? Uitați-vă pe Antena 1 la tipa aia brunetă, nu'ș cum o cheamă, care apare dimineața; concluzie: psihologii sînt cei care-ți spun tot ceea ce ți-ai putea spune tu însuți în fața oglinzii dac-ai avea timp să te uiți în ea...), îți vor răspunde că există, de fapt, singurătate și singurătate, că nici una nu e la fel cu cealaltă, că aia care vine peste tine cînd n-o vrei se cheamă într-adevăr așa, dar că aia pe care ți-o alegi singur – aia a lui Garbo, cum ar veni – se cheamă solitudine *și-i altă mîncare de pește... (Chiar, întrebare: Dacă Singurătatea ar fi un pește, ce ar fi el?)*

Ți-ar mai spune că singurătatea este un efect al lipsei de comunicare, că astăzi, în ciuda progresului tehnologic și a diversificării mijloacelor de comunicare, asistăm de fapt, în mod paradoxal, la o creștere exponențială a numărului de însinguraţi – singuri acasă, în fața calculatorului, precum Clouseau... – și că, pe cale de consecință, Lumea (Post)Modernă nu a terminat-o cu Singurătatea, ci doar a amplificat-o! Că omul (pardon: Omul) trebuie să facă eforturi să iasă din carapacea sa tehnologizată, să iasă din virtual „back into the real world“, *înapoi în lumea reală, să compenseze atmosfera tot mai aseptică și mai dezindividualizantă în care muncește cu un spațiu personal care să-i ofere confortul comunicării, al interacțiunii interpersonale, singura („singura“?!) în măsură să-l extragă din marasmul unei vieți mecanice și mecanizate în care utilitățile civilizației moderne (TV, computer etc.) au înlocuit comunicarea, și bla, și bla, și bla. OK, toate astea sînt întrucîtva adevărate (cine sînt eu să le contest, doar nu sînt psiholog?), dar uite că eu cred – dreptul la opinie, nu? – că, uneori, taman această abundență de mijloace de comunicare,* plethora *carvasăzică, te face să-ți dorești – al dracu' ce te face să-ți dorești! –, uneori (uneori mai des!),* singurătatea... *Nu știu alții cum sînt, dar eu, mai ales în ultima vreme, vreau să fiu ca Garbo, adică* alone. *Ba chiar cu trei de „o“:* alooone. *Simt, cu alte cuvinte, o irepresibilă (asta-i din jargonul psihologilor) nevoie de solitudine. Cînd telefonul îți sună de-o sută de ori pe zi, trăgîndu-te în toate direcțiile, cînd faci supradoză de oameni, care toți vor cîte ceva de la tine, cînd nu simți tocmai „nevoia de comunicare interpersonală“, ci mai degrabă opusul ei – nevoia de „mai slăbiți-mă!“, foarte personală – se cheamă că ești superstresat și ai nevoie de o pauză, sau că – vorbesc serios acuma! – chiar nu ești genul sociabil. De ce ai fi? De ce, cu alte cuvinte, toți ar trebui să fim la fel? Ceea ce unuia i s-ar părea insuportabil – o viață solo, fără atașuri și fără implicare emoțională –, altuia i se potrivește la fix. Unii se refugiază într-o viață în doi „pentru că așa e bine“, pentru că e mai „simplu“, mai „comod“, mai „stabil emoțional“ – și pentru că, probabil, ultimul refugiu al egoismului este căsnicia. Alții, dimpotrivă, își cultivă solitudinea cu o anumită voluptate, se simt bine doar ei înșiși cu ea, n-ar schimba-o cu nimic, pentru nimic în lume! În fond, pînă la urmă, s-o recunoaștem, toți sîntem niște egoiști, mai mult sau mai puțin oneşti, încercînd să ne descurcăm cu viața asta fiecare cum putem; că unii fug de singurătate, în vreme ce alții fug înspre ea – ce diferență este? E doar o chestiune de direcție. Și de viteză.*

Numărul acesta s-ar fi putut numi „Succesiune succintă de solilocvii solipsiste“. Nu, glumesc. Dar pînă la urmă, spuneți-i cum vreți, cam asta-i ideea. Am invitat oameni, în general tineri și foarte tineri, ca să vorbească despre un lucru pe care nu-l asociem – îndeobște – cu vîrsta aceasta. Și totuși. Atunci cînd ești departe de casă – de țară –, „singurătatea te-apasă“; cum o „gestionezi“? Atunci cînd ești singur cu calculatorul, „send & receive“ *mesaje virtuale, cum reacționezi? Atunci cînd, în fine, ești om la casa ta – nevastă și copii – și tînjești după „amanta“ numită Singurătate, cum o manageziî?*

În celebrul roman al lui Defoe, Robinson este singur pe o insulă, singur-singurel, departe de lumea dezlănțuită către care, la început, tînjește... Să recapitulăm: insulă pustie, om singur, mii de kilometri de apă de jur-împrejur. Ar putea fi începutul unui excelent proces de introspecție. Dar procesul e-nlocuit de construirea unei colibe din frunze, introspecția se face Vineri și, una peste alta, dacă Robinson Crusoe *ar fi fost scris de Xavier de Maistre, s-ar fi numit* Voyage autour de ma chambre *și ar fi avut mult mai puțin succes.*

E clar: singurătatea nu „se vinde“, căci nici lumea (pardon: Lumea) nu s-a născut decît în doi. Tocmai de aceea – ți-e clar că ne-am prins! –, ne-am luat seama și am numit acest număr „Singurătate, singurătăți“, *ta-nana!*

Fiind mai multe, sperăm să se vîndă;)))) ***(a. l. ș.)***

Doru IFTIME

La vita è bella

UNDE

O idee frumoasă și probabil veche de cînd lumea îi consolează pe cei care se tem de singurătate spunîndu-le că fiecare om are o pereche, o jumătate, undeva în lumea asta. Respectiva jumătate poate fi localizată departe, peste mări și țări sau, dimpotrivă, foarte aproape, la scara vecină. O calitate importantă a jumătății este că și ea își caută, la rîndu-i, perechea, ceea ce înseamnă că șansele ca ele să se întîlnească sporesc. Se dublează chiar. Ziceam, deci, că această idee e foarte veche. Să mai presupunem că ea ar data din epoca în care existau doar vreo 500 de milioane de chinezi. Cum între timp numărul acestora (ca și al altor naţii care nu au atîtea probleme ca noi cu singurătatea) s-a triplat, putem presupune cu seninătate că fiecăruia dintre noi îi revin măcar trei jumătăți. Dar hai să punem zece, ca să fie cifră rotundă. Deja vă pregătiți să decolați în ceea ce se numește zbor din floare în floare? Nu vă grăbiți, fiindcă la aterizare veți fi tot singuri. Ideea e alta: admitem că jumătățile, cele 10, există; ele nu sînt răspîndite pe întreg globul pămîntesc, ci sînt concentrate pe o arie mai restrînsă, nu în Europa, nu în România, nu în București; ba da, în București, în sectorul 6 să zicem, mai exact în cartierul Drumul Taberei. Ei bine, dacă ți-e scris să fii singur, n-o să întîlnești în timp util nici una dintre aceste jumătăți. Noțiunea de „timp util“ are menirea să precizeze că există o limită temporală, o dată (sau o vîrstă, să zicem 30 de ani) dincolo de care toleranța față de cel pe care îl vrem lîngă noi începe să-și arate... limitele. Cum se poate așa ceva, că lumea e mică? E mică dacă e vorba să întîlnești întîmplător pe stradă colegi din liceu sau oameni pe care nu i-ai mai văzut de zece ani; lumea e mică dacă e vorba să dai nas în nas cu persoane neimportante și neinteresante. Pentru toate celelalte cazuri, lumea e mare și necuprinsă.

CÎND

După 30 de ani, singurătatea începe să-și aroge drepturi de consoartă. E tot mai greu să scapi de ea. Anii în care ai convieţuit cu ea lasă urme: ai tabieturi și ticuri, ai idei din ce în ce mai puține, dar tot mai fixe. Ai program, ai reguli, ai sau n-ai chef. Nu poți fără ea. Divorțul de singurătate e dificil, iar după partaj rămîi cu sechele și frustrări. După 30 de ani, e nevoie de viză ca să poată intra cineva în sufletul tău. La urma urmei, de ce ar vrea să intre? Sigur, pentru că sufletul tău (deși transformat – cum ziceam – într-o junglă de tabieturi în care nu poți supraviețui fără hartă și macetă) e totuși frumos. Pentru cineva, pentru una din cele 10 jumătăți sau pentru toate deodată, sufletul tău e frumos. Și apoi, de vreme ce e un spațiu pentru care am precizat că e nevoie de viză, e musai că e un paradis.

CUM

E atît de multă singurătate în jur încît fiecare cuplu pe care îl întîlnesc mi se pare un mic miracol. Mă întreb atunci cum de s-au întîlnit cei doi și prin ce minune s-au potrivit? Și, fiind vorba de o minune, cît va dura? Cu nivelul la care a ajuns azi tehnologia, pare imposibil să nu-ți găsești jumătatea. Avem chat-uri, site-uri, comunități ale oamenilor care vor să scape de singurătate; avem grupuri de sprijin și motoare de căutare. Vă dați seama cît de simplu ar trebui să fie? Dai un click, motorul pornește și tu nu faci decît să stai în scaun și să vezi pe monitor ce a găsit. Cîștigi timp și eviți întîlnirile penibile. Milioane de oameni apelează la metoda asta. Poți intra în legătură cu cetățeni de a căror existență nu aveai habar, cu ființe care sînt complet diferite față de tine sau cu care te asemeni pînă la identificare.

Asta înseamnă că e mai ușor să-ți găsești jumătatea? Nu, e doar mai simplu s-o cauți. E drept că uneori nu te alegi nici măcar cu o aventură de o noapte, dar măcar în timpul afectat căutării nu ai fost singur. Ai *chat*-uit, ai flirtat virtual, ai vizionat profilurile la fel de virtuale ale unor persoane dornice de noi cunoștințe. Căutarea, ca și așteptarea, are farmecul ei. Și poate că nici nu avem nevoie de altceva.

© A. Donescu

DE CE

M-am căsătorit la 26 de ani. Anul acesta am împlinit 34. Sînt tot căsătorit și am doi copii. E drept, în viața mea mai e destul de puțin loc pentru mine. Dar n-aș schimba nimic. Da, îmi doresc uneori (deseori) să fiu singur. Să pot face ce vreau. Să nu fac nimic, dacă nimic e ceea ce vreau să fac. Însă la sfîrșitul zilei ajung acasă unde fiul meu în vîrstă de patru luni mă fixează minute în șir cu o privire nesățioasă în care se contopesc curiozitatea, uimirea și indiscreția inocentă; mă devorează efectiv cu ochii lui de o culoare încă incertă. Remarc, de fiecare dată, în gînd sau cu glas tare, că nimeni pînă acum nu m-a privit vreodată cu atîta interes. Sînt măgulit, încîntat, fascinat de fascinația lui. Și uite-așa se fac praf aspirațiile mele către solitudine. Dintr-o privire...

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 10 martie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea „Punerea pe gînduri“, realizată de Luca Niculescu și Dragoș Ghițulete.

Sabin DĂNIȚĂ

Apologiile singurătăţii

„Singur, singur, singur,
Într-un han, departe –
Doarme şi hangiul,
Străzile-s deşarte,
Singur, singur, singur...“
(G. Bacovia)

„Cînd a auzit uşa de la baie închizîndu-se, Pavel sări din pat şi răsuflă adînc, liber, ca şi cum s-ar fi temut pînă atunci să respire în voie. De aproape zece minute se prefăcea că doarme, acoperindu-şi faţa cu braţul şi respirînd lent, ritmat, ferindu-se să atragă atenţia femeii. Cum a simţit că se coboară din pat inima a început să-i bată: va putea rămîne cîteva minute *singur?...*“

În urmă cu mai bine de 70 de ani, Mircea Eliade îşi deschidea primul capitol al romanului *Întoarcerea din Rai* cu fragmentul de mai sus, pe care, peste alte cîteva decenii, avea să-l reia în paginile *Autobiografiei*. Eroul romanului, Pavel Anicet, debutează, aşadar, cu o nevoie imperioasă: aceea de a rămîne singur. Dacă simţul comun fixează în singurătate un spaţiu nefericit şi degradant, un loc funebru, tenebros, de ce totuşi Pavel Anicet – care este iubit de Ana şi pe care, la rîndul lui, o iubeşte – tînjeşte după singurătate? Să fie oare faptul că singurătatea, adică actul brutal al răfuielii cu sine, e deopotrivă şi odihnă? Cred mai degrabă că, aşteptînd momentul cînd femeia îl va lăsa pentru cîteva minute singur, Pavel vrea să afle cît de mult o iubeşte. Proba iubirii, a întîlnirii cu celălalt, cea mai consistentă formă a ei, e singurătatea!

Să fie, oare, posibilă o „fenomenologie“ a singurătăţii? Dacă *phainomenon*-ul este, după definiţia clasică a fenomenologiei, *ceea ce apare* sau *ceea ce se arată,* cum poate fi identificat *eidos*-ul (chipul) singurătăţii?

Caracterul contradictoriu al singurătăţii

Există singurătăţi asumate, fortuite, impuse, singurătăţi morbide, singurătăţi „colective“, singurătăţi creatoare, singurătăţi fără miză, goale ca nişte bidoane de tablă, există singurătăţi cu sens şi singurătăţi vulgare. Toate par să aibă, la capătul lor, un numitor comun: calvarul de a rămîne cu tine însuţi, spaima odioasă că, în final, nu te-ai mai putea suporta. Probabil că în acest context al singurătăţii *calitative* trebuie gîndită fraza lui Nietszche, care spunea că apreciază valoarea unui om după *cantitatea* de singurătate pe care o poate suporta.

Am cunoscut nişte gagici faine care aveau un singur defect: nu suportau să rămînă singure.

În fond, singurătatea are o descendenţă sacră, din moment ce multe mituri cosmogonice povestesc despre singurătatea lui Dumnezeu. Sociabilitatea este actul conspirativ al omului împotriva motivaţiei divine care a întemeiat lumea. Orice colectivitate umană e, din perspectiva asta, un protest rafinat.

Avem nevoie de singurătate în aceeaşi măsură în care avem nevoie de ceilalţi. Nici unul dintre cele două moduri de a fi nu poate fi gîndit şi înţeles fără registrul celuilalt. Ambele moduri de a exista au nevoie de ceea ce Aristotel, vorbind despre balanţa virtuţilor, numea *mesotos,* adică un soi de medie raţională între „prea puţin“ şi „prea mult“. Orice prelungire abuzivă a singurătăţii (atîta timp cît nu eşti ascet sau sfînt) abrutizează. Orice exces de colectivitate – aşijderea. Vorba unui suporter bulgar, „Nema gutovă identitate“.

În *Naufragiatul,* filmul lui Robert Zemekis, Chuck Noland (Tom Hanks), un analist obişnuit cu *sound*-ul marilor metropole, naufragiază pe o insulă pustie din sudul Pacificului.

Acolo, în sînul lui *physis* (al naturii), Noland îşi va exersa solitudinea, redescoperind, pe rînd, trăirile primare. Izolat de lume, livrat înapoi naturii-mame, personajul lui Zemekis re-învaţă să trăiască cu sine-însuşi ne-mediat de amfetamina civilizaţiei. Există un punct terminus al singurătăţii, un loc unde sistemul de iluzii, care face viaţa fiecăruia dintre noi digerabilă, nu mai funcţionează. Pentru a face cantitatea de singurătate suportabilă, Noland trişează antropomorfizînd o minge de volei adusă de valuri şi inventîndu-l pe Wilson. Fără cifrul complementar, care o desface pe una *prin* cealaltă, fără racordul care le fac inteligibile, singurătatea şi reversul ei devin boli care ne îndobitocesc. Orice solitudine în exces devine demonică, orice trăire interminabilă laolaltă, cum ar spune Andrei Pleşu, mi se pare un scandal.

Aşa cum fiecare organism posedă un cod genetic unic şi irepetabil, un ADN care face din el un corp distinct, tot aşa singurătatea posedă genotipul însinguratului. Poate că *eidos*-ul singurătăţii ia totdeauna chipul celui care o vieţuieşte. Poate că, în definitiv, nu există singurătate, ci singurătăţi.

Atîta timp cît nu devine patologică, singurătatea e un domeniu al esenţialităţii. E intimă. E terapeutică. Văicăreala de a fi prea singur e, uneori, laitmotivul plictiselii de noi înşine.

● „Singurătatea veritabilă este bună, largă, deschisă, doar atunci cînd poţi spune: nu vreau nimic.“ (Constantin Noica)

● „Singurătatea este cea dintîi şi cea mai dificil de dobîndit detaşare de omenesc.“ (Mircea Eliade)

● „Singurătatea este cea mai profundă realitate a naturii umane. Omul este singura fiinţă care ştie că e singură.“ (Octavio Paz)

Doru Cosmin RADU

Remedii

Sînt aproape 3 ani de cînd am decis să stau, pentru o vreme, în Polonia. Primele luni au trecut uşor. Un soi de acomodare, ochi aţintiţi şi urechi ciulite la oameni, observarea obiceiurilor, atenţia acordată diferenţelor şi asemănărilor dintre „ei“ şi „noi“. A urmat studiul limbii polone care, nu numai că-mi răpea timpul, dar îmi amintea constant de faptul că eram diferit, vorbeam o altă limbă, eram singurul român din zonă, eram singur.

Am început prin a accepta orice invitaţie: ceai, cafea, vodcă, cinema, filarmonică, teatru, expoziţii, lansări de cărţi sau de vapoare (că tot stau pe malul mării), voluntariate prin vreo şcoală sau concerte prin vreo biserică. Însă, de cele mai multe ori, întîlneam oameni care-mi păreau mai disperaţi decît mine, deşi aparţineau locului. Nu exista petrecere la care să refuz să merg. Dar, la petrecerile la care se vorbea doar poloneză, aveam să aflu că, uneori, un grup masiv de oameni te poate adînci şi mai rău în singurătate. Aveam să aflu şi că nu sînt în stare să accept chiar orice companie. Uneori, analizîndu-i pe cei din jur, văzînd că am ceva în comun cu mulţi alţi oameni aflaţi în situaţia mea, am ajuns să gîndesc că singurătatea-i suprapopulată, de unde am tras concluzia că singurătatea nu-i decît o iluzie, iar lucrul acesta m-a amăgit pentru o vreme.

În Polonia se stă cu viză cu valabilitate de un an. An de an sînt la uşa unui consulat cu un dosar în mînă. Dosarul cuprinde zeci de formulare care trebuie completate în singurătate. Singurătate simt de fiecare dată cînd merg după viză. Singurătate am simţit cînd vecinii mei, o spanioloaică şi un belgian, au primit vize cu valabilitate de cinci ani, numai pentru că ţările lor sînt în UE. Tot singurătate simt de fiecare dată cînd trec graniţa dintre Polonia şi Germania, cînd văd că un român cu acte în regulă reprezintă prea mult pentru nemţi. Sînt momente unice în care-mi vine să-mi fac ferfeniţă paşaportul şi naţionalitatea.

În Polonia, dacă nu vorbeşti limba, televizorul nu e deloc inamicul singurătăţii. Fiecare film e dublat. Aşa că am ajuns să prefer singurătatea în locul televiziunii; în locul cofetăriilor cu prăjituri ba prea uscate, ba prea alcoolizate; în locul frizeriilor din care se poate întîmpla să ieşi nemulţumit nu numai din cauză că trebuie să plăteşti aproape dublu doar pentru că nu le vorbeşti limba; în locul multor polonezi care cred că România e o ţară plină de ţigani, hoţi, securişti şi oameni săraci; sau, după ce am mai învăţat limba şi am început să răsfoiesc presa, în locul unui articol dintr-o publicaţie poloneză de prestigiu în care un consilier al Ambasadei Poloniei în România anilor 1987-'90 povestea că, înainte de '89, în România nimeni nu circula iarna cu maşina din cauza mormanelor de zăpadă de pe străzi, nu era permisă folosirea becurilor cu o putere mai mare de 25 W, era interzis să ai un animal de companie, iar alimentarele erau pline de borcane cu struguri muraţi. Dar parcă cel mai tare simţeam singurătate cînd mergeam pe stradă. Ajunsesem să nu suport ideea de a circula pe jos. Însă doar pînă cînd am început să înţeleg ce scrie pe panourile publicitare. Din clipa aceea am găsit lucruri capabile să-mi alunge singurătatea şi am început să descopăr lucruri pozitive, de la toleranţa polonezilor, pînă la lipsa manelelor din maşini.

De singurătate am avut parte şi-n clipele-n care Polonia a fost zguduită de decesul Papei Ioan Paul al II-lea. Nu mi-a fost uşor să înţeleg cum un astfel de eveniment a reuşit să unească toţi polonezii. M-am simţit exclus, tocmai pentru că nu reuşeam să simt ceea ce ei simţeau. În ziua premergătoare funeraliilor, nişte amici m-au întrebat dacă aş dori să merg cu ei în piaţa centrală a oraşului pentru a aprinde o lumînare în memoria Papei. Am acceptat, deşi, odată ajuns acolo, nu-mi prea înţelegeam gestul. Am simţit singurătate chiar şi cînd am văzut că polonezii nu au clasicele lumînări galbene ce se găsesc în bisericile noastre. Au ceva ce aduce mai mult cu o candelă (o lumînare albă groasă aşezată într-un bol de sticlă de diferite culori, bol prevăzut cu un capac metalic). Pentru a aprinde lumînarea, capacul metalic trebuie înlăturat, iar după ce lumînarea e aprinsă capacul se aşază la loc. Îmi amintesc că-n seara respectivă, m-am simţit singur pînă-n clipa în care am auzit din gura unui polonez ce stătea în spatele meu: „N-ar fi mişto să cumperi o candelă şi cînd te uiţi sub capac să vezi scris *ai cîştigat o excursie la Vatican?*“.

Singur sau nu, am realizat că un film, o conversaţie la telefon sau vizitarea cuiva care e mai singur decît mine sînt doar remedii de scurtă durată împotriva singurătăţii, iar de-ar fi să mă gîndesc la un remediu de lungă durată, m-aş gîndi la adaptare. În fond şi la urma urmei, singurătatea nu-i decît o problemă de adaptare.

Polonia

● „Uneori cauţi singurătatea chiar şi la bal.“ (Folclor polonez).

● „Trăim la fel cum visăm – singuri.“ (Joseph Conrad)

● „Singurătatea uneşte trupuri, în timp ce suferinţa uneşte suflete.“ (Jan Twardowski)

● „Puterea mulţimii reflectă tragismul singurătăţii.“ (Kazimierz Kijanka)

● „Singurătatea nu e întotdeauna o infirmitate, uneori e o provocare.“ (Ewa Lewandowska)

● „Ce valoare are opinia ta cînd nu ai cui s-o împărtăşeşti?“ (Eugeniusz Korkosz)

Solitudine vs *Singurătate*

Singurătatea este marcată de simţul izolării. Solitudinea, pe de altă parte, este starea de a fi singur fără a te simţi singur şi poate conduce la cunoaştere de sine.

Cum lumea se mişcă din ce în ce mai repede – sau poate doar ni se pare aşa cînd un e-mail traversează lumea în cîteva fracţiuni de secundă –, avem nevoie de o varietate de moduri de a face faţă presiunilor care rezultă din asta. Avem nevoie să păstrăm măcar un simulacru de echilibru şi sentimentul că putem conduce corabia vieţii noastre. Altminteri, ne simţim supraîncărcaţi, reacţionăm disproporţionat la neplăceri minore şi avem impresia că nu putem niciodată ajunge la liman. În ce mă priveşte, unul din feluri este căutînd, şi bucurîndu-ne de, solitudine.

Acestea fiind spuse, trebuie făcută o distincţie importantă. Există diferenţe uriaşe între solitudine şi singurătate, deşi cei doi termini sînt folosiţi indistinct. Din afară, solitudinea şi singurătatea seamănă. Amîndouă sînt caracterizate de ideea de solitar. Dar asemănarea este doar la suprafaţă.

Singurătatea este o stare negativă, marcată de sentimental de izolare. Simţi că ceva îţi lipseşte. E posibil să fii cu oameni şi totuşi să te simţi singur – poate că aceasta este cea mai amară formă de singurătate. Solitudinea este starea de a fi singur fără a te simţi singur. Este o stare pozitivă şi constructivă, de acord cu tine însuţi. Solitudinea este dezirabilă, starea de a fi singur(ă) în care-ţi eşti ţie însuţi o companie minunată şi suficientă. Este starea care poate fi folosită pentru reflecţie, căutare interioară, creştere sau plăcere de un anumit fel. Lectura aplicată necesită solitudine, ca şi contemplarea frumuseţii naturii, ca şi gîndirea şi creativitatea. Solitudinea sugerează liniştea care vine dintr-o stare de bogăţie interioară. E un mod de a ne bucura de calmul care ne satisface şi din care ne tragem energia. E ceva ce cultivăm. Solitudinea te împrospătează, este o ocazie de a ne reînnoi. Cu alte cuvinte, ne îmbogăţeşte.

Singurătatea, dimpotrivă, este aspră, o pedeapsă, o stare de lipsă şi de nemulţumire marcată de simţul înstrăinării, conştiinţa unei singureli excesive.

Solitudinea e ceva ce alegi. Singurătatea este impusă asupra ta de ceilalţi.

Solitudinea restabileşte trupul şi sufletul. Singurătatea le pustieşte.

(Hara Estroff Marano,
în *Psychology Today*, 25 aug. 2003)

Ana Maria SANDU

Singur acasă I şi II

Pînă pe la 9-10 ani, cea mai mare pedeapsă inventată vreodată mi se părea aceea de a fi lăsată singură acasă: toate zgomotele să se liniştească brusc şi oamenii dragi să se evapore odată cu trîntirea porţii de tablă. Nu suportam gîndul că m-aş putea trezi într-o dimineaţă, m-aş da jos din pat şi n-aş descoperi în bucătărie sau în curte o faţă cunoscută. De asta, odată, cînd m-au lăsat într-o vacanţă de iarnă, la una dintre mătuşile din Ardeal, a ieşit destul de nasol. Nu-mi ştiau meteahna cu „mi-e urît" şi oamenii şi-au văzut liniştiţi de treburile importante din zori, cum ar fi dusul laptelui de la bivoliţele din gospodărie la lăptăria din sat (un fel de centru de colectare).

Altfel, foarte drăguţi şi grijulii – îmi făceau toate voile, îmi dădeau o grămadă de bani să mănînc tot orezul cu lapte din farfurie –, dar ce să te faci cu aşa un cusur major: plecau în fiecare dimineaţă de-acasă ca nu cumva să rămînă cu găleţile nepredate la oră fixă! În primele zile, linişte şi pace, dar în a treia m-am trezit cu noaptea-n cap. Am ieşit ca o vijelie din casă şi aşa, adormită şi desculţă, îmbrăcată doar cu pijamaua cu răţuşte portocalii, am început să-i strig cît mă ţinea gura: „tuşa Niţă, unchiule Victor!".

Zăpadă, frig, chiar n-a mai contat! Totul se-ntîmpla ca prin vis şi mica fachiră n-a mai simţit deloc frigul. Trebuia să scap cît mai repede de liniştea casei, chiar dacă fuga aceea m-ar fi putut omorî. Nu s-a întîmplat doar pentru că o vecină de-a mătuşii mele m-a salvat la timp, înainte să-ngheţ definitiv. M-a pescuit de pe drum şi m-a dus ca pe un pui de bodaproste la căldură. Înfofolită în pături şi cojoace, m-a culcat în patul din bucătărie. Printre mirosuri calde şi voci de oameni străini, care intrau sau ieşeau pe uşă, am dormit cel mai dulce somn din cîte-mi aduc aminte. Nu trebuie să mai spun că rudele noastre s-au speriat atît de tare încît, în tot timpul cît am mai stat în iarna aia la ei, m-au păzit cu schimbul, după ce au instalat un scaun lîngă pat... Bieţii de ei nu avuseseră niciodată copii, dar cred că s-au împăcat de atunci mult mai bine cu gîndul ăsta.

Au mai trecut nişte ani şi familia căpătase altă obsesie în ceea ce mă priveşte. Tam-nesam aduceau vorba despre cum alte odrasle de vîrsta mea citeau nu ştiu ce chestii sofisticate şi că numai eu o să rămîn de căruţă şi tot felul de prostii din astea, pe care ţi le spun oamenii mari ca să te impresioneze. Nu înţelegeau un lucru simplu: cînd eşti copil nu ai niciodată timp să te joci destul!

N-a mers chestia cu cititul, nici cu vorba bună, nici cu cea dură, pînă într-o zi cînd mi s-a lipit de degete o carte groasă, *Singur pe lume* a lui Hector Malot.

Prima, de altfel, pe care am citit-o în viaţa mea capcoadă! Se întîmplase ceva, cuvintele săreau din pagină, nu mai apucam să le număr ca altădată, cu rigla. Cîteva zile am plîns şi am rîs în hohote, fără să mă mai intereseze nici un moment dacă mai e sau nu cineva prin preajmă. Mă mutasem cu totul între copertele negre şi cartonate, scăpasem definitiv de spaima paralizantă că aş putea rămîne singură acasă.

Din contră, am început să-mi doresc cu ardoare lucrul ăsta şi mi-am dat seama, de-abia în adolescenţă, că, din păcate, nu se prea întîmpla niciodată să se care cu toţii.

Aşa că, nu-mi rămăsese decît să experimentez faza căpoasă, infatuată a singurătăţii. Texte, blablauri cum că eu nu-mi imginez viaţa altfel decît de una singură şi... un debuşeu numai bun de trofeu: nenumărate drumuri la munte. Uneori cu cîţiva amici, alteori solo. Nu făceam nimic important, mă căţăram prin nişte locuri imposibile, ajungeam să-mi ţiuie urechile de-atîta linişte, ca apoi să scriu în tot felul de caiete toate lucrurile astea stupide. De fata aia, care se trezea devreme şi se urca în nu ştiu ce personal jegos, cu rucsacul în spate, mi-e acum puţin frică!

Singurătatea de-acum e una aşezată, mic burgheză şi seamănă mai degrabă cu înotatul într-un bazin imens. Fac nenumărate ture pînă cînd toţi muşchii mi s-au încălzit, dar cînd mă uit la ceas, îmi dau seama că n-au trecut, de fapt, decît cîteva minute. Foarte puţine. Îmi vine să rîd şi o iau de la capăt.

Filme cu „singurătăţi" în titlu

Alone in the Dark (1982); *Alone in the Pacific* (1963); ***Home Alone*** (1990, 1992, 1997); *Lone Hand* (1953); *Loneliness of the Long Distance Runner* (1962); *Lonely Are the Brave* (1962); *Lonelyhearts* (1958); *Lonely Hearts* (1981); *Lone Star* (1952, 1996); *Lone Wolf McQuade* (1983); *The Lone Gun* (1954); *The Lonely Guy* (1984); *The Lonely Lady* (1983); *The Lonely Man* (1957); *The Lonely Passion of Judith Hearne* (1987); *The Lone Ranger* (1956); *The Lone Ranger and the Lost City of Gold* (1958); *The Loners* (1972); *The Lone Wolf* (1935, 1938, 1939, 1940, 1940, 1941, 1941, 1946, 1947, 1947, 1949); *The Lone Wolf & Cub* (1972, 1972, 1972, 1972, 1973, 1974); *The Lone Wolf and His Lady* (1949); *The Lone Wolf in London* (1947); *The Lone Wolf in Mexico* (1947); *The Lone Wolf in Paris* (1938); *The Lone Wolf Keeps a Date* (1941); *The Lone Wolf Meets a Lady* (1940); *The Lone Wolf Returns* (1935); *The Lone Wolf Spy Hunt* (1939); *The Lone Wolf Strikes* (1940); *The Lone Wolf Takes a Chance* (1941).

Adina POPESCU

„F. singur" pe *Skype*, la Gregory's şi aiurea

Singurătatea tinerilor poate fi doar o fiţă...

Pe la 00,35 sună Greuceanu pe *Skype*. N-am ce face şi-i răspund, însă parcă nu mă tentează ca vocea unui puber în căutare de „agaţamente" pe net să se reverse în liniştea nocturnă, oarecum sobră, a camerei, aşa că-l comut pe chat.

Dacă nu ştiaţi, *Skype* e un mijloc de comunicare destul de *trendy* în ultimul timp. Bate *Messanger*-ul! Faza e că poţi vorbi ca la telefon, cu ajutorul unei perechi de căşti cu „mic" oriunde în lume, ore în şir şi pe gratis, cu condiţia ca celălalt să fie conectat (şi chiar se aude impecabil). Dacă nu-ţi vine să dai din gură, ai şi opţiune de *chat*. Ca să nu te caute toţi neaveniţii, trebuie să-ţi faci la mişto „profilul". Adică să nu-ţi treci nume de gagică, *par exemple*, sau să nu-ţi dai sexul. Altfel, poţi avea surpriza să te sune toţi greucenii care au nimerit întîmplător peste tine.

Greuceanu ăsta nu e puber, cum îmi închipuiam. Cică are 28. Şi e în Spania undeva pe lîngă Barcelona, într-o căsuţă (dotată cu cablu de net, desigur) de pe malul mării. Vede chiar şi plaja, pentru mine ireală, la minus 3, de la fereastră. O vede şi pe vecina care tocmai a ieşit din apă, îşi scutură părul lung şi ud şi se înfăşoară într-un prosop cu Mickey. Toate astea mi le spune pe *Skype*. Şi mai zice că lucrează „undeva, în construcţii" şi că îi e oarecum dor de casă (satul său natal din Dolj). Că e „f. singur" acolo! N-are prieteni, n-are iubită! Dacă sînt „fată sexy şi serioasă", îmi trimite bani ca să vin la el. Pe bune! Dar *pls*. foto. Ei bine nu, foto nu-i trimit! Îl duc cu vorba, mă prefac că o caut pe foto prin computer. Între timp îmi trimite el vreo trei: prima în şort şi cu muşchi pe plajă, un oltean la Mediterană, a doua sprijinit de o maşină cam hîrbuită, dar a lui, a treia într-un soi de *downtown* de parcă n-ar fi în Spania, cu o clădire de birouri în spate. „Aicea am lucrat eu o lună" – specifică. Şi din nou: *pls*. foto! Mă deconectez.

Prietena mea *wifylove* (nume de utilizator de *Skype)*, doctor rezident, şi-a găsit noul iubit pe net. Mi-a povestit cum tocmai se despărţise de „ex" şi era doar ea singură cu căţelul şi deprimată rău de tot. Într-o seară a accesat un site obscur de tipul „aratosu.ro" (nu mai ţin exact minte numele) unde era un „top bărbaţi" cu poze şi adrese de e-mail. A urmat timp de o săptămînă tatonarea: *asl (age, sex, location) pls. (please)*, foto *pls.*, apoi întîlnirea care i-a cuplat definitv. *Wifylove* zice că „aratosu" e bărbatul vieţii ei, doar că este „cam prea frumuşel" şi îi e nu ştiu cum să meargă cu el la piscină, ea care „nu are suficienţi sîni şi e plină de celulită". Îi zic că exagerează.

Ultima oară cînd m-am simţit singură rău de tot a fost cînd am intrat într-un Gregory's pe la ora prînzului. Singură, fără o motivaţie clară, pentru că prietenul meu începuse să lucreze paişpe ore pe zi şi ne mai vedeam fix un sfert de oră dimineaţa şi vreo jumătate seara (noaptea în somn nu se pune!). Adică programul său de „om al muncii" îşi punea amprenta asupra modului meu de viaţă: trebuia să învăţ să fac anumite chestii singură, cum ar fi să mănînc de una singură un *sandwich* undeva în oraş (în viaţa de cuplu pînă şi mîncatul unui *sandwich* sau băutul unei cafele se poate transforma periculos de tare într-un ritual!). Mi-am comandat *sandwich*-ul, l-am plătit şi m-am aşezat cu *24 fun* la o masă, pentru a-i citi pe Gorzo şi pe Iaru. Prima jumătate de oră m-am simţit *OK*, pînă cînd mi s-au lungit urechile de foame, iar în jurul meu, pe la mese, ploua cu *sandwich*-uri comandate mult după mine. Apoi mi-am dat seama cu furie că uitaseră de *sandwich*-ul meu! Şi aşa şi era. Le-am reamintit şi m-au privit *foarte-foarte chiorîş*, mi-au cerut bonul, era gata să renunţ etc. Apoi am privit la mesele din jur şi am observat că peste tot unde se înfulecau *sandwich*-uri erau cîte doi, cîte trei, cîte patru. Iar unde se ciugulea discret erau cuplurile cu ritualurile binecunoscute mie. Aşadar, o femeie singură şi înfometată la Gregory's e o cantitate neglijabilă şi absolut inutilă la o masă, pentru că *sandwich*-ul comandat de ea nu are nici o importanţă pentru angajaţi, care de obicei zîmbesc amabil. O femeie singură la o masă nu face parte din politica firmei! Brusc m-am simţit într-adevăr foarte singură şi chiar mi-a venit să plîng pe moaca lui Gorzo, pe care nu-l terminasem de citit. Dup'aia mi-am dat seama că s-ar putea să fi fost doar o proastă dispoziţie de moment.

...iar cea a bătrînilor este o certitudine!

De multe ori mi-am imaginat un scenariu absurd. Am încercat să-mi închipui cum s-ar schimba viaţa bătrînilor din blocul meu de garsoniere dacă ar avea abonament la Internet şi ar şti să-l utilizeze. Gîndiţi-vă la o invazie de pensionari pe *chat*-uri: 72, *single female*, cartierul Colentina, bl. 21, sc. A. Pasiuni: mileurile şi lectura. Politica şi jocul de table. Sau pur şi simplu: educaţia nepoţilor! „Vrei să ne întîlnim în parc la IOR, aleea principală, a treia bancă (semne particulare: bască, baston, ultimul număr din *Dosarele istoriei)*", „Dacă plouă, *pls*. cofetăria din colţ de la Doamna Ghica, lîngă *second-hand!*".

Poate că astfel ar deveni mai puţin meschini, mai puţin cîrcotaşi, n-ar mai trage cu ochiul pe vizor la cine vine în vizită la dom'şoara de la trei, n-ar mai ciocăni în ţevi şi nu s-ar mai uita pînă la epuizare şi cu sonorul la maxim la emisiunea *Din dragoste* de vuieşte blocul de „All you need is love!" în varianta Mircea Radu.

Din păcate, un astfel de scenariu este utopic. Dincolo de el, rămîne bătrîna care îşi petrece întreaga zi pe palierul întunecos de la şapte, sprijinită de balustradă, uitîndu-se în jos. Deşi spaţiul este prea mic ca să se arunce, ea rămîne pentru

tinerii *chat*-uişti, forum-işti, deceplus-plus-oişti ai blocului „baba care vrea să se sinucidă". Şi din cînd în cînd, cînd mai trece cîte o vecină de vîrstă apropiată pe lîngă ea, începe să i se tînguie. Că e cumplit să stea o zi întreagă şi nimeni să nu-i adreseze nici o vorbă! Că s-a săturat să vorbească cu televizorul! Că vrea „să vină moartea şi să o ia"!

Iar Moartea aceea cu „M" mare a venit într-o bună zi, tiptil. N-a sosit prin cablul de net ca un *spam:* „Te aşteaptă un mesaj de la un prieten!" sau „Ai primit un megacadou! Accesează!". A venit pur şi simplu pe jos, pentru că nu are adresă de *e-mail*. Şi s-a zis că madam Pătraşcu „a murit de bătrîneţe, da' şi de la singurătate i s-a tras!". În urma băbuţei s-au aprins nişte lumînări pe palier, au apărut doi tineri care nu o vizitaseră niciodată pînă atunci, şi s-au apucat să renoveze garsoniera. Şi s-o conecteze!

Iar dacă tinerii care se iubesc acum ca guguştiucii se vor despărţi într-o zi, se va găsi un Greuceanu care să o sune într-o noapte pe ea, pe *Skype*, şi un top al „arătoşilor" în care el să-şi posteze foto la bustul gol. Viaţa e mult mai simplă la treizeci de ani, decît ţi-o poţi imagina!

● „Cînd sînt singuri vor să fie cu alţii, iar cînd sînt cu alţii vor să fie singuri. Pînă la urmă, asta-i condiţia umană." (Gertrude Stein)

● „Atunci cînd cineva nu ţine pasul cu semenul său, poate că asta-i din pricina faptului că-n urechile lui e o altă bătaie de tobă. Lăsaţi-l să păşească pe muzica ce-o aude, oricît de măsurată sau de îndepărtată." (Henry David Thoreau)

● „Nu te lăsa întemniţat de nici o afecţiune. Păstrează-ţi solitudinea. De va veni şi ziua în care vei primi adevărata afecţiune nu va mai fi nici o opoziţie între solitudinea interioară şi prietenie, ci dimpotrivă. Chiar prin acest semn infailibil o vei recunoaşte." (Simone Weil)

Cristi LUCA Luiza VASILIU

Memorabile replici despre singurătate

Luiza: Hai să de-dramazităm singurătatea.

Cristi: Şi mai ales imaginea asociată ei, suferinţa patetică.

L.: Aşa e, nu-nţeleg de ce atîţia se plîng că n-au şi ei pe cineva lîngă care să se trezească dimineaţa. Uneori, e mai bine să n-ai pe nimeni. Te poţi trezi liniştit, după ritmul tău, cu părul răvăşit şi hainele lălîi, fără să te uiţi îngrijorat în oglindă. E linişte, îţi bei cafeaua, nu te sîcîie nimeni, faci *toot* ce vrei.

C.: Şi poţi citi ziarele înaintea celor din preajma ta.

L.: Cum adică?

C.: Nu suport să citească cineva ziarul înaintea mea. E un semn de singurătate. Şi de egoism. Ştiu, ştiu, nu e frumos, dar e mai mişto să fii primul care citeşte. Şi putem extinde la filme, cărţi, muzică.

L.: Şi ce mai e bine?

C.: La mine e bine că pot să vorbesc de unul singur, fără cenzură. Apoi ar urma tabieturile: îţi faci cafeaua cum vrei, îţi poţi pune în mîncare sare şi piper cît vrei, fără să lezezi gusturile culinare ale cuiva, ţigările, zbînţuitul pe ritmuri de Rolling Stones, presa de dimineaţă. Toate cochetăriile astea au farmec.

L.: Totuşi, singurătatea poate fi şi inconfortabilă. Se-ntîmplă să-mi fie frică de întuneric. Ce fac dacă sînt lăsată de izbelişte într-o casă pe care n-o cunosc şi se aude un zgomot din bucătărie? Sau poate sună telefonul?

C.: Mă gîndeam că mulţi oameni sînt predispuşi la depresii. Mă fascinează cei care reuşesc să aibă un raport onest cu „interiorizarea" asta.

L.: E onest să fii mizantrop?

C.: Dacă nu e pază şi reuşeşti cumva cu graţie să exprimi interiorizarea asta într-o formă artistică, e chiar foarte bine.

L.: Deci dacă eşti mizantrop, dar şi artist, se iartă. (Mi-am adus aminte de-un tricou de-al lui Barbu, cu un citat din Daniil Harms: „Cînd văd un om, îmi vine să-i dau un şut în fund".) Oare oamenii singuri pot deveni, mai uşor decît ceilalţi, cinici şi mizantropi? Sau poţi să fii singur şi să iubeşti întrega omenire cu prostioarele ei cu tot?

C.: Mă faci să plîng.

L.: Reiau. Îţi trebuie mult curaj ca să fii mizantrop. Mie îmi lipseşte asemenea pornire. Pot să mă despart de lucruri şi de peisaje şi să mă izolez în vreo fundătură, dar nu pot să mă despart de prieteni. N-aş fi niciodată un mizantrop veritabil. Am nevoie de rumoare, de susţinere, de dat din cap. Şi cred că, secret, am o admiraţie tematoare pentru mizantropi.

C.: Eu aş fi un mizantrop cu moderaţie, unul fals, ca Bukowski: „Nu mă deranjează oamenii, numai că m-aş simţi mai bine fără ei în preajma mea".

L.: Deci n-avem stofă de mizantropi. Dar stofă de singuratici avem?

C.: Mmmh, aici mă gîndeam să spun ceva deştept, dar nu-mi vine.

C.: Eu mă simt mult mai bine într-un oraş aglomerat, ca Bucureştiul. Mă deranjează ăia care se tot plîng de mizerie, gălăgie, mitocănie. Cred că fix ăştia nu merită să stea aici. Dacă nu înţelegi nimic din diversitatea asta şi nu ştii să vezi frumuseţea uşor burgheză a multor străzi, case, parcuri, degeaba. Îmi plac mai mult librăriile, cafenelele, cinematografele, decît excursiile la munte sau la mare. Am o problemă cu peisajele idilice. Mă sperie puţin. Cel mai confortabil e să mă afund într-un scaun dintr-o sală de cinema, singur...

L.: Da, aici te recunosc. La mine e invers – sînt prea puţin urbană şi nu mă sperie pitorescul. Am un imaginar corupt – plajă pustie, pui de broască ţestoasă, valuri albastre, pajişte întinsă şi oi, miros de brad, casă la munte fără curent electric. Nu înţeleg prea multe din „seva" oraşului, din aglomeraţie şi înghesuială.

C.: Dar să spunem că e mai uşor în aglomeraţie, cînd încep să-ţi devină familiare locurile. Ce te faci atunci cînd eşti pentru prima oară într-un oraş necunoscut? E un *lost in translation?* Cum a fost la tine?

L.: A fost în mod clar un *lost in translation auf Deutsch*. Nesiguranţa, teama că spun ceva greşit. La început, mă rugam să nu mă întrebe nimeni pe stradă cît e ceasul (odată am răspuns în engleză că nu ştiu germană – nu era adevărat). Acum e mult mai bine, intru singură în orice birou, cer informaţii la telefon şi pot zîmbi relaxată. Nu mă mai însingurează limba.

C.: Dar eu am altă întrebare. De ce e văzută „singurătatea" ca o chestie mai interesantă decît bucuria dezinhibată? Stau şi mă gîndesc că revistele de *high-life,* şi nu numai, îi învaţă pe bărbaţi că singurătatea afişată e *cool*. Eu cînd apăream pe la petreceri cu o faţă de morgă şi pe chipul meu se citea „SUFĂR!", eram întrebat: tu ce dracu' ai de nu vorbeşti?

L.: Păi, pentru că lumii îi place să inventeze poveşti, să scormonească în intimitate şi apoi, salvator, să apară cu panaceul contra singurătăţii tale. Omul cred că e social şi melodramatic.

C.: Mi-e frică să nu părem de pe un forum de gagici. „Ce te faci, dragă?"

Cei mai singuri oameni din lume – top

Portarii care păzesc noaptea blocurile din cartierele bune ale Bucureştiului. Unii, mai culţi, citesc despre conspiraţii şi războaie. Restul fumează de zor, mereu afară, să nu lase miros pe scară.

Femeile de serviciu din firme, care nu primesc niciodată flori sau mărţişoare.

Pescarii de la Capul Cod, cînd e sezonul mort.

Cîteodată, eu. (Cristi adică)

Filme, cărţi, muzică de văzut/citit/ascultat în singurătate

Cristi:

Noi Albinosul – pentru cîteva diapozitive cu o plajă însorită, în mijlocul gheţarilor islandezi. De fiecare dată mă gîndesc că emoţia mea face valurile să se mişte, la finalul filmului.

Vladimir Nabokov, *Pnin* – pentru că este cel mai frumos dicţionar de gesturi: gesturile pniniene.

Tom Waits, „A Good Man Is Hard To Find" – pentru cruzimea acelui: „îmi voi aminti mereu să te uit".

Luiza:

Cinema Paradiso – ca să fac rîsu'-plînsu' cum vreau în timpul (şi la finalul) filmului.

Don Quijote – să fiu eu singurul Pierre Ménard din lume.

Nina Simone, „My Baby" – ca să mă pot prosti vocal/coregrafic după bunul plac.

L.: Ţie ţi-e frică de singurătate? Acum, sau poate peste 20-30 de ani?

C.: Mi-e frică de lipsa de afecţiune, nu de singurătate... nu e chiar aceeaşi chestie.

L.: Da, cred că şi la mine e la fel. Şi mi-e şi frică de uitare. Adică să mă uite toată lumea şi să stau să aştept singură, într-un colţ, un telefon sau o scrisoare.

C.: Stai liniştită, o să vin eu să-ţi aduc trandafiri.

L.: Eşti morbid.

C.: Gata pe azi, mai am nişte treabă.

„Nici un preot nu îl conducea"

SINGUR. Figura nu ne evocă singurătatea omenească a celui îndrăgostit, ci singurătatea „filosofică", iubirea-pasiune nefiind asumată azi de nici un sistem important de gîndire (de discurs).

1. Cum se numeşte individul care persistă într-o „eroare", împotriva a toţi şi a toate, „greşind" mereu, ca şi cum ar avea în faţa lui nemurirea? – i se spune *eretic înverşunat*. De la o iubire la alta, sau în mrejele aceleiaşi iubiri, mă „prăbuşesc" mereu într-o doctrină interioară pe care nimeni nu mi-o împărtăşeşte. Cînd corpul lui Werther este adus noaptea într-un colţ al cimitirului, sub cei doi tei (arborele cu mireasma uşoară a amintirii şi adormirii), „nici un preot nu îl conducea" (spune ultima frază a romanului). În Werther, religia nu condamnă numai sinucigaşul, ci şi, poate, îndrăgostitul, utopicul, declasatul, cel „legat" doar de sine, de nimeni altul.

2. În *Banchetul,* Eriximah constată cu ironie că a citit undeva un panegiric al sării, dar nimic despre Eros; cenzurat ca subiect de conversaţie, Eros devine, pentru mica societate a Banchetului, obiectul mesei sale rotunde: ca nişte intelectuali de azi, care acceptă să discute, împotriva curentului, tocmai despre Amor, şi nu despre politică, despre Dorinţa (erotică), şi nu despre Nevoia (socială). Excentricitatea conversaţiei vine din faptul că ea e sistematică: convivii nu încearcă să prezinte opinii dovedite sau rezultatele unor experienţe, ci o doctrină: pentru fiecare dintre ei, Eros este un sistem. Şi totuşi, azi nu există nici un sistem al iubirii; iar cele cîteva, care se ocupă în treacăt de îndrăgostitul zilelor noastre, nu îi rezervă nici un loc (poate doar unul devalorizat): degeaba apelează la limbajele primite, nici unul nu-i răspunde, cel mult doar ca să-l îndepărteze de la ceea ce îl atrage. Discursul creştin, dacă el mai există, îl îndeamnă la reprimare şi sublimare. Discursul psihanalitic (care, cel puţin, îi descrie situaţia) îl obligă la doliul propriului Imaginar. Iar discursul marxist nu dă nici un răspuns. Dacă mă încearcă dorinţa de a bate la aceste porţi pentru a mi se recunoaşte *undeva* (oriunde) „nebunia" („adevărul" meu), ele se închid una după alta; iar aceste porţi închise mă înconjoară ca un zid de limbaj care mă îngroapă, mă apasă şi mă respinge – dacă nu cumva ajung la *căinţă* şi accept să *„mă lepăd de X..."*

(„Am avut acest coşmar cu o fiinţă la care ţin mult; făcîndu-i-se rău pe stradă, ea cerea cu disperare un medicament; dar toată lumea trecea şi o refuza cu asprime, deşi eu mă agitam nebuneşte. Neliniştea acelei persoane se apropia de isterie, iar eu am început să-i fac reproşuri. Ceva mai tîrziu am înţeles că fiinţa aceea eram, bineînţeles, eu. Pe cine altcineva să visez? Recurgeam la toate limbajele (sistemele) ce treceau pe lîngă mine, dar, refuzat, imploram în gura mare, *indecent,* o filosofie care „să mă primească" – „să-mi dea adăpost".

3. Singurătatea îndrăgostitului nu este singurătatea unei fiinţe (iubirea se destăinuie, ea vorbeşte, se povesteşte), ci singurătatea sistemului: doar eu fac din ea un sistem (poate pentru că sînt redus întotdeauna la solipsismul discursului meu). Complicat paradox: pot fi auzit de toată lumea (iubirea vine din cărţi, dialectul său este comun), dar nu pot fi ascultat (acceptat „profetic") decît de indivizii care au *acum* şi *exact* acelaşi limbaj cu mine. Îndrăgostiţii, spune Alcibiade, sînt asemeni celor muşcaţi de năpîrcă: „Se spune că aceştia nu vor să destăinuie oricui ce au făptuit; ei nu vorbesc decît celor ce au suferit la fel. Pasămite, numai pe aceştia îi cred în stare să le-nţeleagă durerea şi să-i ierte, dacă în suferinţa lor au avut cutezanţa cine ştie căror fapte şi vorbe": sărmana ceată a „Răposaţilor nesătui", a Sinucigaşilor din dragoste (de cîte ori nu se sinucide oare acelaşi îndrăgostit?), cărora nici un mare limbaj (poate doar, pe alocuri, cel al vechiului Roman) nu le dă glas.

4. Asemeni misticului de odinioară, greu tolerat de vechea societate ecleziastică în care trăia, şi eu, îndrăgostitul, nici nu înfrunt, nici nu contest; pur şi simplu, nu dialoghez: cu aparatele puterii, gîndirii, ştiinţei, administraţiei etc.; nu sînt neapărat „depolitizat": devierea mea constă în aceea că nu sînt „excitat". În schimb, societatea mă supune unei ciudate refulări, pe faţă: fără cenzură, fără interdicţie: prin simpla suspendare *a humanis,* departe de cele lumeşti, printr-o tacită decizie de insignifianţă: nu intru în nici un repertoriu, în nici un azil.

5. De ce sînt singur: / „Toţi cu avutul lor, / numai eu cu sărăcia. / Par neştiutor, / căci mintea mi-e greoaie. / Toţi cu prorocirea lor, / doar eu cu bîjbîiala. / Toţi cu iscusinţa lor, / doar eu cu mintea-ncîlcită, / schimbătoare ca marea, uşoară ca adierea. / Toţi ajung la ţintă, / numai eu – nedumerit ca un ţăran. / Şi totuşi, asemănare n-am cu alţii. / Să sug al Mamei lapte-aş vrea din nou." *(Tao Te King,* XX, 85)

(Roland Barthes, „Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit" în *Romanul scriiturii,* selecţie de texte şi traducere de Adriana Babeţi şi Delia Şepeţean-Vasiliu, Editura Univers, 1987)

„Îmi place să mă las surprins de regizori“

– interviu cu Marius MANOLE –

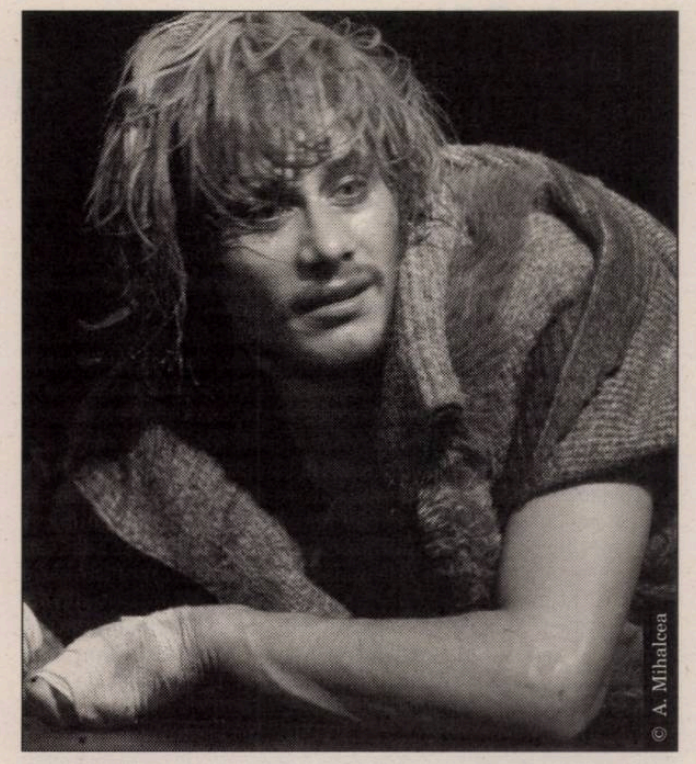

Marius Manole este un actor magnetic, cu o intuiţie uluitoare a fibrelor latente pe care rolurile jucate le conţin. E un actor care îşi personalizează corporal personajele şi ştie cum să le flexibilizeze. A fost nominalizat la premiul UNITER pentru debut, în 2002, pentru rolul adolescentului bolnav de SIDA, neputincios şi în acelaşi timp de o vitalitate electrizantă, în Drept ca o line *de Luis Alfaro (la Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila), în regia lui Radu Apostol. În 2006 este nominalizat la Premiul UNITER pentru cel mai bun actor în rol principal în spectacolul* Inimă de cîine *după Mihail Bulgakov, regizat de Yuriy Kordonskiy (la Teatrul Naţional „I.L. Caragiale“ din Bucureşti), în care mîrîie, se scarpină şi adulmecă.*

Eşti un actor care joacă şi în spaţiul underground, *şi în teatre de stat. Ţi se pare că beciurile se formalizează la nivel estetic; ţi se pare că se cuminţesc?*

Din păcate, am această senzaţie, însă poate şi pentru că am ieşit în ultima vreme din *underground* şi am intrat mai mult în instituţii. Acum doi-trei ani evenimentele *underground* aveau mai mare impact şi erau mai puternice ca fenomen. Subsolul trebuie să fie o alternativă estetică, nu una spaţială, şi îmi doresc mult ca teatrul particular să aibă din ce în ce mai multă forţă.

E trendy *să montezi în subsol? Cît de autentică ţi se pare această opţiune?*

De multe ori m-am întrebat de ce un text e montat într-un spaţiu *underground,* cînd el ar putea fi pus în scenă oriunde. Cred că acest *oriunde* ar trebui eliminat ca să putem vorbi despre o autenticitate *underground*. Spaţiul ar trebui să dea o anumită direcţie, un fel de *doar acolo*. Poţi să spui că e o modă, dar eu cred că e o modă impusă, pentru că sînt artişi tineri care nu au unde juca şi atunci încearcă să facă ceva. Apoi mai este şi problema publicului căruia i te adresezi. Nu ştiu dacă textele care se montează în Green sau la Teatrul ACT ar avea public în teatrele de stat. Publicul din Green e foarte activ, e un bun cunoscător de teatru şi cred că alegerea spaţiului se datorează şi prezenţei lui implicate. Prin spectacolele pe care un regizor le montează în *underground,* ar trebui să argumenteze de ce optează pentru acel spaţiu. Cunosc regizori tineri foarte talentaţi care spun că nu fac teatru în subsol pentru că nu ştiu cum. Şi mi se pare onest. Spaţiile astea sînt foarte improprii şi, pînă la urmă, e mare lucru să faci artă cu două reflectoare, trei oameni şi un scaun. Trebuie să crezi în acest teatru şi să ştii cum să-l faci.

Ce aştepţi de la un regizor? Cum ar trebui să te provoace?

Acum aştept din ce în ce mai mult, cred că am îmbătrînit. Eram mai tolerant înainte şi era mai bine. Aştept să mă facă să nu mă repet, să fie cel puţin coerent în propunere, să creadă foarte mult în ceea ce face şi să înţeleg şi eu de ce face acel lucru, ce îl provoacă pe el ca să mă poată provoca pe mine, de ce şi-a ales un anumit grup de actori cu care vrea să lucreze... E foarte important pentru un actor să ştie că el şi numai el a fost ales pentru acel rol şi de ce anume: pentru calităţile sau, dimpotrivă, pentru defectele lui. Aştept de la un regizor să-şi iubească actorii şi să apere ceea ce face cu ei.

În general, nu suport indolenţa, formula „facem doar ca să facem“. Cînd mă întîlnesc cu un regizor nou, nu vreau să am aşteptări mari, ca să nu fiu dezamăgit. Îmi place să mă las surprins, şi unul dintre regizorii care m-au surprins în modul cel mai plăcut a fost Peter Kerek, pe care nu-l cunoaşteam. Peter a reuşit să-mi creeze o stare de joc atît de bună, încît mă simt mereu alimentat de ea. N-am aşteptat nimic şi am primit enorm.

Apropo de spectacolul la care ai lucrat cu Kerek, Disco Pigs, *există cîteva montări în România în acest moment (*Adam Geist *şi* Plastilină, *în regia lui Radu Afrim, spre exemplu), care mizează pe o fizicitate explozivă, pe corpul antrenat şi flexibil, pe concreteţe şi pe duritate. Crezi că teatrul fizic va avea şi la noi impactul pe care îl are în străinătate?*

Pentru mine, un spectacol foarte bun este cel în care cuvîntul şi corpul se îmbină foarte mult. Nu poţi să faci teatru numai folosind corpul sau numai sprijinindu-te pe cuvînt. Nu cred că mai interesează pe nimeni o unidirecţionalitate şi cu cît reuşeşti să explorezi mai multe zone, cu atît eşti mai cîştigat. Arta actorului e o artă a cuvîntului şi ni se întîmplă din ce în ce mai des să uităm cum se rosteşte un text pe scenă.

De unde crezi că vine această fisură?

Din şcoală. După părerea mea, avem o şcoală de teatru proastă. Nu ai timp şi nici mijloace să te ocupi de o clasă cu foarte mulţi studenţi. Cunosc studenţi care acum sînt în anul IV şi nu au pus nici măcar o dată piciorul pe o scenă, nu au cu ce să-şi dea licenţa, nu ştiu ce înseamnă teatru, or actoria se învaţă dintr-un contact direct cu scena, nu din literatură. Iar efectul acestei degringolade va fi evident peste 10 ani. Cred că admiterea la UNATC ar trebui să fie făcută pe nişte criterii foarte riguroase. De fapt, pregăteşti un om pentru o viaţă întreagă şi nu poţi să-ţi permiţi să fii indulgent. Îi faci un mare rău. Sînt atîţia actori care prezintă Meteo.

Dar nu e vina lor?

Cred că e vina sistemului în care sînt angrenaţi. În primul rînd, mi se pare din ce în ce mai evident că nu mai avem profesori. Nu poţi să angajezi preparatori sau asistenţi imediat după ce au terminat facultatea. Dacă în alte domenii e posibil, în teatru e mai greu. Ce să-i înveţe pe alţi studenţi de vreme ce legătura ta cu scena a fost precară? N-au experienţă în primul rînd pentru ei. Ne-am îndepărtat de ce era odată şcoala de teatru românească.

E vorba de superficialitate şi de neimplicare?

Da, şi se pare că nimănui nu-i pasă. Eu sînt de acord că actorii pot juca foarte bine în telenovele, dar e păcat, pentru că se pierde continuitatea profesionalismului şi a nivelului valoric.

Crezi că există o limită a compromisului pe care un actor trebuie să o conştientizeze?

Bineînţeles. Cine spune că nu a făcut compromisuri minte. Depinde însă de greutatea compromisului şi de cît de conştient reuşeşti să ţi-l asumi. Uneori nu poţi să trăieşti din teatru şi atunci eşti nevoit să faci unele compromisuri.

Yuriy Kordonskiy e un regizor care îşi magnetizează actorii?

E un regizor care ştie să vadă actorul, ştie să-l motiveze uneori fără să-i spună nimic. E suficient să fie acolo, lîngă el. Sînt oameni care respiră şi inspiră stil şi calitate, iar Kordonskiy e unul dintre ei.

Ce ţi s-a părut cel mai greu de menţinut în personajul pe care îl joci în Inimă de cîine; *umanitatea, animalitatea lui sau tocmai elasticul care le leagă?*

Cea mai grea a fost partea agresivă, partea mîrlănească, dacă vrei, pentru că trecerea e foarte mare într-un timp foarte scurt. Spectacolul durează două ore şi jumătate, din care o oră şi jumătate joc un cîine, iar ora următoare trebuie să dezvolt o umanizare alunecoasă. Partea a doua mi se pare mult mai complicată.

Pentru că e partea metamorfozei lui.

Da. Am studiat cîinii, am discutat despre comportamentul lor, am înţeles ce aveam de făcut. Partea a doua însă ţine de interiorul meu, de umanul meu, pentru că acolo trebuie să dezvolt cîrligul omenesc al personajului.

Inimă de cîine *este spectacolul mitocănizării, al mîrlăniei unei lumi în care mîrîitul devine discursul zilei?*

Nu cred. Kordonskiy a ştiut să poetizeze mîrîitul şi mîrlănia. Nu e un spectacol care să te pună la colţ, care să te amendeze. Kordonskiy a spus un adevăr puternic legat de toată trauma comunismului, fără să fie agresiv. A menţinut mereu o distanţă. Mîrîitul ăsta, oricît ar fi de tăios, poate să fie pînă la urmă contracarat. E mîrîitul îmblînzit de un porumbel.

a consemnat Mihaela MICHAILOV

Ana M. CĂLIN

Depresii scandinave la Agronomie

Sîmbătă, 11 martie, de la ora 19, în Sala Agronomia din Bucureşti, va avea loc concertul trupei Lake of Tears. În deschidere vor cînta Celelalte Cuvinte şi Voices of Silence.

Cînd i-am văzut pe rockerii români exultînd pe Internet, prin forumuri, că vine Lake of Tears, m-am întrebat – ca orice blondă care ascultă mult Sting şi deloc gothic – cine-s ăştia. Cînd am auzit din surse sigure şi destul de surprinse – organizatorii Metalfan – că s-au vîndut sau comandat ferm toate cele 2.000 de bilete, m-am pus deja pe treabă. Am scormonit *world wide web*-ul, am citit cîteva interviuri, o biografie, iar la ora la care scriu am ascultat albumul nou, *The black brick road* (2004), şi clasicul *The headstones* (1995). Trupa vine din Suedia, una din ţările în care depresia e rezident, iar o zi cu soare le poate provoca locuitorilor un atac subit de anhedonia (sindrom de panică ce apare brusc; atunci omul se simte în imediata apropiere a fericirii). De altfel, într-un interviu acordat de Daniel Brennare (voce/chitară), pe site-ul Metalfan, acesta susţine că se inspiră mai degrabă din tristeţe şi zile mohorîte, preferînd ca într-o zi cu soare să... trăiască pur şi simplu. Aviz românilor, care, deşi au mult mai multe zile (meteorologic) însorite, preferă să-şi facă draci în trafic sau să se preocupe de soarta copilului mai mic al lui Năstase, care, săracu', nu mai are cu ce se îmbrăca la şcoală de cînd cu sechestrul şi sigiliul.

Prizonieri de bunăvoie pe pămîntul walkiriilor, suedezilor de la Lake of Tears nu le-a fost greu, bănuiesc, să aleagă rockul gothic ca mod de exprimare muzicală, chiar dacă pe cel mai recent album mai lasă deoparte sound-ul greu şi impunător al vremurilor cînd prin munţi erau regi (*„I still dream of the mountains / Where I used to be king“*) şi se orientează spre teme mai generale şi superstiţii mai lejere – binele şi răul, zilele reci şi neguroase, corbi care le şoptesc că răul e aproape... Felul modern şi *trendy* în care sună albumul *The black brick road* mi-e mai la îndemînă mie şi, probabil, tuturor celor care lasă poveştile la locul lor, în cărţi, preferînd să asculte o muzică energică şi nu foarte orientată pe o temă. E-adevărat că unul ca Daniel Brennare, care preferă (tot din interviul Metalfan) berea în detrimentul vodcii (ce rocker o fi ăla?!), binele în locul răului (e cineva care susţine conştient altceva?) şi *Codul lui Da Vinci*, Bibliei (treaba lui) nu avea cum să menţină o direcţie foarte clară, în concepţia unui album. Muzical însă, *The black brick road* sună – repet – foarte bine şi, chiar dacă n-o să aibă clăpar în concert şi, probabil, nici pe vreuna dintre solistele care i-au mai ajutat (păcat, „Sister Sinister“ ar fi meritat cîntată în concert) este posibil să asistăm la un concert de excepţie.

Fanilor nu am ce să le recomand, probabil că ştiu de mult tot ce se poate şti despre trupă, iar pe forumul de la www.lakeoftears.net am văzut că s-au tot făcut pronosticuri asupra *playlist*-ului concertului de la Bucureşti, pînă cînd un oficial le-a pus sub nas un *playlist* fix, de pe urma căruia s-a lăsat, evident, cu plînsete, că nu se cîntă bucata aia sau cealaltă. Celor neavizaţi în genul gothic – şi care n-au văzut nici *Stăpînul Inelelor* – dar iubitori de rock şi care se simt datori să participe la orice concert de rock mai cu prestanţă, le sugerez să asculte cîte ceva înainte. Textele fac mult din atmosfera acestui gen şi, dacă nu vă duceţi cît de cît pregătiţi, e posibil să nu apreciaţi la justa valoare încercarea trupei de a vă purta într-o călătorie pe tărîmurile magice în care îşi au rădăcinile.

Întrebat dacă sursa lacrimilor care umplu lacul nu seacă niciodată, solistul Daniel Brenner a răspuns: „Cred că există mereu un motiv de tristeţe. Dar dacă vreodată lacul de lacrimi va seca, voi fi foarte trist, fiindcă atunci înseamnă că a dispărut toată tristeţea din lume“. Posibil ca Brenner şi trupa să ne înveţe să folosim tristeţea în mod constructiv, sperînd într-o zi de mîine mai bună şi temîndu-se că, dacă n-ar mai exista zile rele, n-am mai face diferenţa (asta mi-aduce aminte de Sfîntul Sisoe al lui Topîrceanu, în Rai). Dacă este aşa, atunci răspunsul meu la întrebarea din titlu este da. Pe-al vostru puteţi să-l daţi după ce vedeţi concertul.

colţul scurt

Techno & arhitecturi

● Sîmbătă, la World Trade Plaza, concert Armin van Buuren – în deschidere Vania. În aceeaşi seară, la Kristal Glam Club, ATB. *Embarras du choix*!

● La Institutul Cultural Maghiar, expoziţie de fotografie – Bartók Béla.

● În Sala de Expoziţii a Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“, expoziţia „Cea de-a VIII-a Bienală de Arhitectură Spaniolă“ – 34 de proiecte de arhitectură spaniolă contemporană. (**M. C.**)

Stela GIURGEANU

Cum se fură o bibliotecă

„Biblioteca publică – bibliotecă de tip enciclopedic pusă în slujba unei comunităţi locale sau judeţene" (Legea Bibliotecilor, nr.334/2002, articolul 1)

De cîţiva ani, filialele bibliotecii bucureştene, Biblioteca Metropolitană Bucureşti, cad pe capete, secerate de molima necruţătoare a caselor retrocedate. Majoritatea dintre ele, funcţionînd în spaţii revendicate de foştii proprietari, îşi închid porţile pe perioade nelimitate pentru că ignoranţa şi nepăsarea Administraţiei locale, adică a Consiliului General al Municipiului Bucureşti, în subordinea căreia se află, nu le asigură nici un alt spaţiu de funcţionare. În prezent, fonduri preţioase de carte zac aruncate în nişte depozite gen container, din parcul Herăstrău, în condiţii improprii care au provocat deja pierderea iremediabilă şi distrugerea aproape în totalitate a mai bine de jumătate din ele. În prezent, mii de abonaţi, studenţi, copii sau oameni fără posibilităţi materiale, oameni pentru care bibliotecile de cartier rămăseseră singurele resurse de cultură şi evadare din cotidian, sînt abandonaţi, ilegal, trecuţi cu vederea şi surclasaţi de probleme mult mai mediatizate, deci mult mai „grave".

Din 80 de biblioteci publice, cîte ar trebui să existe, conform legii, la nivelul Capitalei, în prezent există doar 33, iar numărul lor este în continuă scădere.

Legea Bibliotecilor

Cică ar exista. Republicată în Monitorul Oficial din 11 februarie 2005, prevede o sumedenie de acte normative pentru funcţionarea „în stil european" a sistemului naţional de biblioteci. Însă, deşi aliniate frumos, pe subpuncte, cu paragrafe şi cu tot dichisul necesar unei legi, articolele care prevăd aplicarea acestor norme sînt, ca multe alte legi, date doar de dragul ochilor europeni. Pentru că...

...din 80 de biblioteci publice, cîte ar trebui să existe la nivelul Capitalei (conform legii, la 25.000 de locuitori trebuie să existe cel puţin o asemenea instituţie de profil), în prezent există doar 33, iar numărul lor este în continuă scădere.

...în spaţiul alocat unei biblioteci publice ar trebui să existe o secţie pentru împrumutul cărţilor, o sală cu cărţi pentru adulţi, alta pentru copii şi o sală polivalentă pentru activităţi din domeniu. În prezent există şi biblioteci de cartier care nu beneficiază nici măcar de grup sanitar sau sînt încălzite cu lemne (filiala „D. Cantemir").

...pînă în prezent nici o bibliotecă publică bucureşteană nu îndeplineşte standardele de funcţionare prevăzute de lege, iar despre cele trei filiale renovate cu mare tam-tam în ultimii ani („Liviu Rebreanu", „Ion Creangă" şi „Dimitrie Bolintineanu"), se poate spune că doar se apropie de standarde, dar nu că le şi îndeplinesc în totalitate.

...în afara faptului că nu beneficiază nici de reţea informatizată şi nici măcar de schimbarea fondului de carte, care, conform aceleiaşi legi, ar trebui să se petreacă o dată la 10-15 ani (lucru existent doar în teorie, nu şi în practică, expunînd atît bibliotecarii, cît şi beneficiarii la boli grave de piele), bibliotecile publice îşi desfăşoară activitatea într-un spaţiu restrîns, între 60 şi 80 de metri pătraţi – faţă de cei minimum 375 metri pătraţi specificaţi de lege.

...legea nu prevede nici un fel de sancţiune pentru nerespectarea ei...

Discriminarea culturală

„Nu există destulă conştientizare. Eu nu zic că ceea ce se întîmplă se întîmplă dintr-o premeditare, sau rea voinţă, dar nimeni dintre autorităţile locale nu realizează ce înseamnă de fapt închiderea unei biblioteci de cartier." Conform statisticilor şi a numărului de abonaţi – îmi spune **dl Sergiu Găbureac,** şeful departamentului „Relaţii Publice" din cadrul Bibliotecii Metropolitane Bucureşti, Biblioteca Publică este o instituţie culturală foarte bine receptată, fiind extrem de frecventată şi solicitată.

Mi se desfăşoară dinainte o hartă a Capitalei şi, dintr-odată, mi se pun pe tapet problemele cu care se confruntă în prezent conducerea Bibliotecii Publice: alături de procesul de continuă împuţinare a spaţiilor – „am pierdut deja 11 filiale, acum urmează să o pierdem şi pe a 12-a" – există şi o hartă în care majoritatea filialelor sînt concentrate în zonele de centru, zonele mărginaşe fiind însemnate doar pe hartă, prin semne mici, asemănătoare unor cruci. Bibliotecile publice trebuie să aibă însă o repartiţie uniformă, raportul dintre numărul lor şi cel al locuitorilor din sectoare nefiind niciodată respectat. „Idealul ar fi nu să ni se dea pur şi simplu nişte spaţii, ci acestea să fie alocate acolo unde noi am considera necesar. Din punctul ăsta de vedere, cred că în Bucureşti există o discriminare puternică în ceea ce priveşte zonele locuite. O zonă carę este lipsită de asemenea servicii se scufundă."

Ce se întîmplă cu sectoarele în care nu (mai) există biblioteci? Mi se confirmă, mulţi se reorientează către filiala cea mai apropiată, dar „sînt cazuri în care filiala cea mai apropiată se află la cîţiva kilometri..." Iar dacă abonaţii unei foste biblioteci vin „pe capul" unei alte biblioteci, se va produce automat nu numai o suprasolicitare, oferta fondului de carte scăzînd drastic, dar şi o uzură extremă şi foarte rapidă a cărţilor. „Perioada de rulare a unui cod de carte se degradează repede, în Occident rata de înlocuire fiind de 7-10 ani, în bibliotecile noastre existînd şi fonduri de zeci de ani."

Pentru cele 11 filiale deja desfiinţate, pînă acum s-au găsit doar patru spaţii... „de beton", adică în incinta unor blocuri, la parter şi improprii pentru funcţionarea unei biblioteci. „Am făcut o serie de demersuri pentru găsirea altor spaţii, dar mi-am dat seama că mulţi din administraţia publică nu înţeleg importanţa unei biblioteci. În prezent, pentru recent-închisa bibliotecă «Hasdeu», nu avem nici măcar un depozit pentru fondul de carte. Dacă nu primim unul pînă în aprilie... rămînem cu cărţile în stradă."

Cînd legea e doar pentru unii

Despre ultima bibliotecă închisă, Biblioteca „B.P.Hasdeu", **dna Rodica Cosmaciuc,** director al Bibliotecii Metropolitane Bucureşti, îmi spune că la mijloc nu este vorba doar de închiderea unei filiale care se află într-o zonă cu un „vad" important, ci de faptul că această bibliotecă a atras şi a format deja un public deosebit, care îi va simţi lipsa acut. Mi se povesteşte cum deja foarte mulţi dintre (deja) foştii abonaţi au făcut liste întregi pentru susţinerea „pînă la capăt" a ideii de a-şi păstra biblioteca lîngă ei.

În ceea ce priveşte însă retrocedarea spaţiului, dna directoare îmi spune că departe de ei gîndul de a se împotrivi plecării, dar că, în acelaşi timp, legea ar trebui să funcţioneze şi în beneficiul abonaţilor.

„Fiind în subordinea Primăriei, plecăm de acolo somaţi de o dispoziţie a primarului general, nu ne putem opune şi nici nu avem de gînd s-o facem. Nefiind proprietari, nu putem încălca legea. Nu vrem să refuzăm executarea acestei dispoziţii, dar, de vreme ce avem şi o lege a bibliotecilor care prevede asigurarea continuităţii instituţiei, dorim ca Municipalitatea să respecte şi ea, la rîndul ei, legea. Totul este să ni se pună la dispoziţie alt spaţiu, *în acelaşi sector*."

Vorbind de depozitarea fondului de carte, „în momentul acesta sîntem pur şi simplu prea bulversaţi, în contextul în care deja alte fonduri sînt depozitate în condiţii improprii şi nu intră în funcţiune, pentru a accepta faptul că ne mai trezim cu încă o bibliotecă închisă, cu încă un alt fond care trebuie depozitat. Una este că pierdem o zonă de intensă solicitare, precum Biblioteca «Hasdeu», alta că pierdem şi nişte investiţii importante în acest fond de publicaţii. Ce se va întîmpla cu acest fond? Va zăcea şi el undeva depozitat?".

Paradoxul cazului „Hasdeu"

În 1936, pe spaţiul actualei biblioteci „B.P. Hasdeu" s-a proiectat o clădire, prevăzută la parter cu o bibliotecă şi un magazin de legume-fructe. În timp, odată cu modernizarea şoselei Ştefan cel Mare şi introducerea liniei de metrou, clădirea, aflîndu-se mai „în afară" decît celelalte, fiind musai să fie aliniată, trebuia să dispară; a scăpat totuşi de demolare, asemeni altor clădiri şi biserici mai „norocoase", fiind mutată pe roţi, în altă parte, iar în locul numărului 56 a fost construit numărul 20 (aliniat regulamentar de data asta), număr la care, pînă acum cîteva luni, a funcţionat biblioteca de cartier „B.P. Hasdeu".

Noua lege a retrocedării a apărut în Monitorul Oficial în data de 20 iulie, la 20 de zile după ce primarul a emis înştiinţarea de evacuare – o hotărîre luată pe baza unei legi încă neapărute.

Beneficiind de legea retrocedărilor, vechii proprietari au apărut, cerîndu-şi drepturile. Procesul a durat 8 ani. Proprietarii, nefiind moştenitori direcţi şi nemaiavînd nici un act de moştenire la dosar, au pierdut şi procesul, şi apelul, instanţa de judecată nedîndu-le cîştig de cauză. Cazul părea astfel închis, cînd, dintr-o dată, printr-o dispoziţie surprinzătoare a primarului Videanu, la 1 iulie 2005, conducerea bibliotecii primeşte înştiinţarea că spaţiul a fost retrocedat proprietarilor, iar clădirea trebuie eliberată pînă în aprilie, 2006.

Ce s-a întîmplat de fapt? În vigoarea unui nou amendament la legea retrocedării, promulgat de actuala putere, împuternicirea de retrocedare aparţine nu numai instanţei judecătoreşti, dar şi organelor administrative, în cazul de faţă, Primăria Capitalei. Noua lege a apărut în Monitorul Oficial în data de 20 iulie, adică la 20 de zile după ce primarul a emis înştiinţarea de evacuare (hotărîre luată, aşadar, pe baza unei legi încă neapărute).

Întreb de ce nu este contestată, în instanţă, dispoziţia primarului. Mi se răspunde că autoritatea tutelară a bibliotecii (finanţarea, salariile şi spaţiul) este Consiliul General al Primăriei Capitalei. Mi se mai răspunde şi că, în toate procesele de păstrare a spaţiului, nici un reprezentant al Primăriei nu a fost prezent. Aşa că trebuie să înţeleg totul, fără să mai întreb nimic.

Dorind să aflăm şi punctul de vedere al Primăriei Capitalei în ceea ce priveşte soarta celor 12 filiale desfiinţate, a fondului de carte al acestor biblioteci şi, de asemenea cazul bibliotecii „B.P. Hasdeu", am încercat să îl contactăm pe domnul Marius Aurelian Păuniţa, directorul executiv al Direcţiei de Cultură din cadrul Primăriei. De la secretariat ni s-a spus că domnul director se află într-o şedinţă, aşa că am solicitat răspunsul la întrebări prin e-mail. Pînă la închiderea ediţiei, nu am primit nici un răspuns.

Acum trebuie să împachetăm

Dna Elisabeta Smădoiu, şefa Bibliotecii „B.P. Hasdeu" are lacrimi în ochi: *acum trebuie să împachetăm*. Îmi povesteşte cu greu despre celelalte filiale închise... „Grigore Moisil", un fond mare de carte, Biblioteca „Dobrogeanu-Gherea" cu secţia pentru copii, secţia de muzică „George Enescu", Biblioteca „I.L.Caragiale", cu secţia „Nicolae Iorga" unde exista şi cartea de patrimoniu... iar acum...

„Eu nu contest. Dacă spaţiul revine proprietarilor, nu mă opun. Ce mă deranjează este că nu se asigură un alt spaţiu. Faptul că nu-i interesează soarta acestui fond de carte. Sînt totuşi peste 31 de mii de volume, este vorba de o enciclopedie universală... nu-i interesează faptul că oamenii citesc, faptul că sînt atît de mulţi care vin la bibliotecă şi au nevoie de bibliotecă... indiferenţa... Acum, aproape de închidere, o ultimă întrebare: Pe baza cărui act plecăm noi de aici? Pentru că nu am primit nici un fel de aviz de evacuare, doar o înştiinţare din partea Primăriei..."

Mi se năzare să o întreb, la un moment dat, pe dna Smădoiu... de ce totuşi lacrimile? Postul nu şi-l pierde, ca de altfel nimeni din filială, toţi fiind redistribuiţi la celelalte biblioteci...

Îmi răspunde (făcîndu-mă să mă ruşinez de cinismul întrebării) că... din cauza dnei Iancu, care vine aici din 1990. Dna Iancu este bătrînă, dna Iancu este singură. Este săracă. Genul de sărăcie care nu-i permite nici să cumpere o revistă, darămite o carte. Cu 20 de mii de lei îşi cumpără un kilogram de cartofi şi o pîine, cu 150 de mii, mîncare pentru o lună. Biblioteca este singurul ei refugiu din calea bătrîneţii. Cînd a auzit că biblioteca se închide a întrebat... „şi eu cui rămîn?".

Îmi mai răspunde, arătîndu-mi sumedenia de scrisori de la abonaţi. Alexandra Stan – „biblioteca este în apropierea şcolii şi am nevoie de referate", Komarani Ştefan – „nu sînt de acord cu mutarea bibliotecii", Ionescu Liana Gabriela – „Avem nevoie de o bibliotecă în zona asta", Oprişan Maria, dr.ing., pensionară – „desfiinţarea este o mare pierdere pentru mine, cartea fiind singurul lucru care îmi mai luminează bătrîneţea".

Îmi mai răspunde vorbindu-mi de ceilalţi 7.500 de abonaţi ai bibliotecii. Oameni care depind de cartea de împrumut. (Cînd am intrat în bibliotecă, o doamnă venită să returneze cărţile împrumutate: „cum adică, vă închide? Păi şi eu ce fac? Am fost la alte filiale, dar n-au acolo cărţile de le aveţi dvs. aici"; cînd am plecat, o altă doamnă, în alb şi supărată, mă roagă să-i public neapărat revolta: „Nu omorîţi cititorii!").

Mă pregăteam să plec cu conştiinţa unei drame nebănuite. De la biroul de Relaţii Publice, dna Smădoiu a fost informată că altă filială este pe cale să îşi închidă porţile. „Petru Maior", din sectorul 1. Trebuie să împacheteze pentru că s-a retrocedat clădirea.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Simona SORA

puzzlecturi

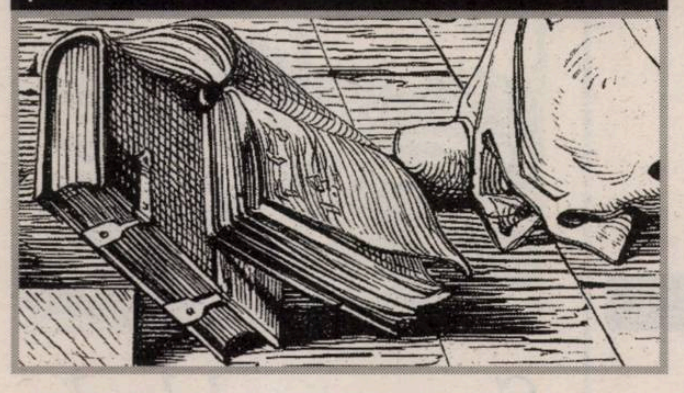

Băieţeii din aleea Băiuţ

● **Filip Florian, Matei Florian, *Băiuţeii*, prefaţă de Radu Cosaşu, Editura Polirom, colecţia „Ego Proză", 2006.**

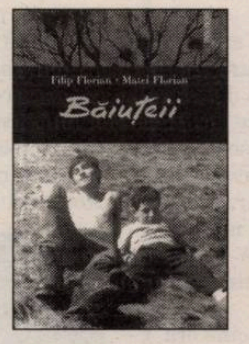

Mai degrabă decît cărţile cu mai mulţi autori, unde accentul cade pe subiectul comun, pe generaţii apropiate, pe „afinităţi efective", cărţile scrise în doi sînt obligatoriu dialogice. Dubla comunicare – o dată cu celălalt autor, apoi cu cititorul – este pariul lor prim. Tipologic, genul acesta de cărţi-limită, ce repun de fiecare dată în discuţie tot ce ştim sau ne imaginăm despre „travaliul creator", sînt scrieri ale dublului limbaj şi ale lumilor duale, fie că vorbim despre clasici ai genului cu miza pe perspectiva unitară şi povestirea la persoana a treia (Borges şi Bioy Casares, Arkadi şi Boris Strugaţki, Ilf şi Petrov), fie, cu voia dumneavoastră, de ultimii intraţi în scenă: fraţii Filip şi Matei Florian.

Filip Florian nu mai are nevoie de prezentări. Romanul său, *Degete mici,* a reuşit performanţa de a reuni, ca prin farmec, tabere literare antagonice, tradiţionalişti şi postmodernişti, *freelanceri* şi instituţii gomoase. De unde se vede treaba că totuşi ceva ne uneşte. Matei Florian, vechi reporter realist-magic la vechea *Dilema* şi titularul rubricii de muzică în *Dilema veche,* debutează acum. Un debut pe cît de curajos, pe atît de norocos. Căci cine s-ar hazarda să intre în dialog prozastic cu propriul frate, hiperpremiat, mult elogiat şi tocmai propus pentru traducere în străinătate pe o listă cu doar 20 de scriitori români din toate timpurile? Ei bine, Matei Florian o face în stilul său fantastic-farmaceutic, ironic şi tăios din reportaje. Căci *Băiuţeii* nu e doar un dialog programatic despre copilăria (parţial) comună a doi tineri prozatori, nu e doar reconstituirea semnificativă a (pre)istoriei lor de familie şi implicit a formării lor, a eliberării din cocon. Cartea e, înainte de toate, o înfruntare de stiluri, de mize prozastice şi de raportări diferite la cititor.

În acest roman „la două capete", Filip Florian este edificatul, memoria, comunicatorul, iar Matei Florian este martorul creditabil, nuanţatorul, scepticul. Fratele mai mare este *raisonneur*-ul prim cu ochiul la cititor. Fratele cel mic este, la o distanţă de 11 ani, *raisonneur*-ul secund, cu grijă pentru învăluirea ironică a cititorului şi pentru punerea lui pe piste încrucişate. Ei pot scrie împreună un roman-dialog în ciuda diferenţelor de recuzită imaginară (spiriduşi, obiecte magice, miracole) şi a raportului de forţe. Bref 1: „• fraţii mici sînt invidioşi pe cei mari; • fraţii mici şi cei mari nu pot fi niciodată egali; • toate acestea au legătură cu Ştim şi Ştam" (Matei Florian). Bref 2: „• fraţii pot scrie împreună o carte, dar nu pot întîlni deodată aceiaşi îngeri şi spiriduşi; • chiar şi cînd devin mari, fraţii mici rămîn mai mici decît fraţii mari; • fraţii mici nu uită şuturile în fund încasate de la fraţii mari" (Filip Florian).

Tehnic, amintirile fraţilor Florian întind trei cercuri ale povestirii. Cei doi sînt atît fii risipitori ai primului cerc restrîns (familial), cît şi fraţii acestora, preocupaţi (în spaţiul cărţii) de conservarea simbolică a familiei, a spaţiului prim care se va schimba o dată cu mutarea în alt loc şi cu mutaţia în altă vîrstă. Deşi comun şi el, cel de-al doilea cerc nu mai uneşte cele două personaje ale romanului: pentru fratele cel mare acest spaţiu e dominat de figura paternă a unui bunic fabulos, pentru fratele cel mic de o mătuşă, Uca, care „fără Matei ar fi murit şi n-ar fi ştiut ce e iubirea", cum rezumă una dintre frazele-refren care ritmează nu atît reconstituirea trecutului, cît liniile lui de forţă afectivă. Cel de-al treilea cerc – pur, dur şi războinic, al băieţilor din „localitatea Drumul Taberei" – este zona perfect etanşă a fiecăruia (plină de un umor demential), de intrare în coliziune cu gaşca, cu şcoala, cu autoritatea unei lumi de-a gata, cu ierarhii şi compartimente stricte, cu convingeri barbare şi bovarisme inconştiente.

Trebuie spus, chiar dacă sună patetic, că despre iubire e vorba în această carte băieţească, blindată, îmbinînd fronda cu edificarea. Nu timpul pierdut e căutat şi nici comunismul pierdut, căci, o spune Filip Florian, „ideea cu trecutul priveşte alte lucruri, cele care s-au dus, s-au consumat, au expirat, s-a ales praful din ele, li s-a pus cruce, gata". Copilăria – perioadă între două mutări/mutaţii – merită să fie povestită doar dacă în spaţiul ei real a existat un motor suficient de puternic încît să te scoată din ea. Poţi să povesteşti bine despre copilărie atunci cînd nu mai eşti blocat în ritualurile ei liniştitor-fantasmatice. Cînd iubirea care te-a împins afară, maturizîndu-te, te face să te întorci liniştit înăuntru, uneori amuzat, alteori sfîşiat, luîndu-ţi, în fine, „la scor" revanşa.

Despre genul acesta de iubire necondiţionată e vorba în *Băiuţeii* şi la ea se raportează toate povestirile spuse cu vocea copilului, cu tonul nostalgic al scriitorului, cu autoironia personajelor care le combină pe primele două. Cartea îi este dedicată unei mame iubite „care n-a copt în viaţa ei o plăcintă, dar care ne-a făcut fericiţi", însă şi unui tată mai mult absent, dar nu mai puţin iubit, evocat indirect prin obiecte-fetiş (şosete portocalii şi ciocate negre) sau întîmplări irepetabile. Cei doi părinţi sînt – în fond – jaloanele tuturor celorlalte iubiri sau uri împăcate. Iată o frază cît un roman de dragoste – raportată indirect la figura tatălui –, despre moartea bunicului, alpinist şi scriitor, cel care avea să netezească prin „harul omonimiei" intrarea în familie a mezinului, fiul unui alt tată: „Mama a plecat pe la trei să-l alăpteze pe noul Mircea, unchiul meu Ionică, doctorul, a spus că lipseşte cam un ceas jumate, poate două, ca să se odihnească şi să aducă altă sondă urinară, bunica mea Veronica se închisese în camera ei ca un altar şi se ruga neîntrerupt, unchiul meu Didi, al cărui nume e încrustat pe cantul unei mese de la cabana Omu (alături de-al fratelui lui şi de un an, 1935), plîngea stins în bucătărie lîngă o sticlă cu palincă, Matei era mic şi era la Uca, iar eu, abia apărut de la liceu, de data asta nu ca un fulger globular învelit în uniformă, ci ca un cîine bătut, l-am tot mîngîiat pe frunte pe vechiul şi pe iubitul meu Mircea, i-am sărutat mîinile şi i-am promis că o să urcăm în curînd la Cruce, pe Caraiman, mă poticneam în lacrimi şi-n nodurile din gît, iar el, Mircea Chiril, despre care toţi ziceau că e într-o comă profundă, a ridicat un deget şi mi-a făcut semn că nu, apoi a respirat rar, tot mai rar, pînă n-a mai respirat deloc."

Ascunsul, războinicul, ironicul frate mai mic, topit după Rahan şi profesînd pentru o scurtă perioadă „meseria de legendă vie", află printr-o revoluţie personală „ce este patria" – un borş cu ştir, tovarăşa Stănescu, stema de pe chipiul unui nene care devine printr-un miracol nedorit tatăl prin alianţă, o autoritate afectivă derizorie, eliminată prin obnubilare lingvistică şi refuz clar al substituirii figurii paterne: „Fratele meu Mircea, chiar aşa bebeluş cum era, l-a justificat de-a binelea pe nenea ăla. Dacă pînă atunci nu se învrednicise deloc să-mi demonstreze că are vreun rost în apartamentul nostru patruzeci cu patru camere de la etajul patru, dintr-odată a devenit un personaj cu puteri depline. Era Tatăl fratelui meu [...]. De suferit însă cel mai mult a suferit Patria. Patria, care a încetat să mai fie patrie în sine şi, printr-un miracol al dedublării, al suprapunerii sau mai ştiu eu prin ce proces ştiinţific, a devenit un fel de extensie a lui nenea ăla. Prelungirea lui pînă în cuier."

Băiuţeii este extraordinara poveste – pe două voci extrem de diferite, dar care comunică perfect, cu largi fandări şi minuţioase contraziceri, cu refrene cît o succesiune de istorii paralele şi cu multă dragoste – a unei familii fabuloase dintr-un loc în care nimic nu e întîmplător. Chiar dacă Drumul Taberei nu e (şi nici n-a fost) Macondo, chiar dacă lui Cristi-Christos nu i-au crescut aripi atît de lungi ca domnului bătrîn din Márquez şi chiar dacă Sîrmoasa n-a levitat vreodată pe deasupra bălţilor unde şi-au întins cîndva corturile pandurii lui Tudor Vladimirescu.

Dilema veche vă recomandă

● Radu Paraschivescu, „Cronica traducerilor" *(Idei în dialog).* Una dintre puţinele, foarte puţinele rubrici permanente din revistele noastre de idei, impecabilă prin calitatea sa intelectuală. Claritate, vigoare în diagnostic, sensibilitate în expresie – o bucurie. După ultima cronică, la romanul lui Vladimir Sorokin, *Gheaţa* (Editura Curtea Veche), în traducerea Denisei Fejes, îţi vine să dai fuga în oraş, să cauţi cartea, s-o citeşti – cum scrie cronicarul – renunţînd „temporar la mîncare, la prieteni şi la plăcerile rituale ale zilei". Există, azi, asemenea cărţi? Radu Paraschivescu zice că da – şi am încredere în el. (Radu Cosaşu)

● Dacă mai găsiţi pe la vreun chioşc *Observatorul cultural* de săptămîna trecută, luaţi-l fără ezitări. Veţi găsi în el un interviu cu Ştefan Agopian, de profesie Scriitor. (Mircea Vasilescu)

● Dacă aţi ratat Ciclul Ingmar Bergman la TVR Cultural, puteţi recupera la Cinematecă (Eforie) *Retrospectiva Bergman*, din 13-19 martie; dacă n-aţi fost la vernisajul lui Călin Dan de la Galeria Nouă *(Something Old, Something New, Something Borrowed, Something Blue),* mai puteţi vedea expoziţia pînă pe 1 aprilie; dacă n-aţi luat numărul crt. al *Ideilor în dialog*, nu veţi putea citi excelentul articol al lui Traian Ungureanu „Frica de ruşine şi delictul de libertate" („Danemarca" + „Islam" = „caricatură"), care spune pe şleau un lucru de bun-simţ: „Trimiterea la matematica, filozofia şi arhitectura califatului spaniol e frumoasă şi inutilă. Dacă nepotul lui Coandă ajunge o căzătură, nimic nu schimbă faptele. Chiar dacă bunicul a inventat avionul cu reacţie"; în fine, dacă nu vreţi să vă stricaţi de rîs, nu vă duceţi la *Pantera roz*... (Alex. Leo Şerban)

Andrei GORZO

dilematograf

Viaţă fără excese

● ***Oliver Twist* (Marea Britanie-Franţa, 2005), de Roman Polanski.**

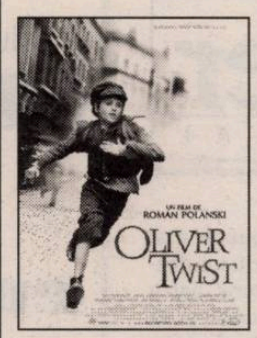

„E o greşeală să te gîndeşti la *Oliver Twist* ca la o poveste realistă", scria Graham Greene într-un spectaculos eseu despre Dickens. „Spun asta ca să descriu cartea, nu ca s-o critic – continua el – căci ce imaginaţie putea să aibă acest tînăr de 26 de ani, ca să construiască o legendă atît de monstruoasă şi de plină!" „Monstruoasă" e cuvîntul-cheie, căci monştrii lui Dickens – garguiul de Fagin, cu şcoala lui de hoţi; bestia de Bill Sikes, cu potaia lui fioroasă – sînt cei care-şi pun pecetea pe imaginaţia noastră, în timp ce personajele pozitive, ca de pildă angelicul gentleman care-l adoptă pe orfanul Twist, o lasă aproape neatinsă: „Cum să credem în triumful acestor stafii inadecvate ale bunătăţii? Ca să triumfe, ele au nevoie de mişculaţia auctorială complexă, dar pur mecanică, din ultimele pagini." Şi nu triumful lor ne atinge pe noi – sublinia catolicul Greene, pregătindu-se să mătură definitiv referinţele lui Dickens ca „autor pentru copii" şi să-l recruteze la cauza *sa* –, ci „situaţia lui Oliver, încleştarea coşmarescă dintre întunericul în care umblă demonii şi lumina în care un bine ineficient îşi dă ultima bătălie într-o lume condamnată... Oare e atît de extravagant din partea noastră să ne închipuim că în acest roman, ca şi-n multe dintre cele ce i-au urmat, se strecoară, nerecunoscut de autor, semnul etern şi fascinant al maniheistului, acea simplă şi teribilă explicaţie a condiţiei noastre – că lumea n-a fost creată de Dumnezeu, ci de Satana –, acea muzică ademenitoare a disperării?".

Extravagant sau nu, o ecranizare după *Oliver Twist* depinde de impresia pe care o fac monştrii săi. Versiunea din 1948 a lui David Lean, cu întunericul ei de calitate germană (importat, de altfel, din filmul expresionist) şi cu Alec Guinness în rolul lui Fagin, e exemplară. Dar poate şi mai admirabil este *Oliver!* (Carol Reed, 1968), care reuşeşte să fie un film *muzical* şi, în acelaşi timp, să păstreze suficient întuneric (bufniturile bastonului cu care Bill Sikes crapă capul prietenei sale, Nancy; trosniturile bîrnei de care se agaţă Sikes căutînd o scăpare şi găsind o spînzurătoare) ca să-i arate lui Lars von Trier ce-i aia să dansezi cu noaptea. Teoretic, o versiune semnată Roman Polanski ar trebui să aibă toate şansele de a fi acceptată în această companie: cu faimoasa lui înclinaţie spre monstruos şi macabru (şi cu rădăcini biografice într-un întuneric şi mai uitat de Dumnezeu decît cel cunoscut de Dickens şi de Oliver: Holocaustul), Polanski ar trebui să fie un interpret ideal al poveştii lui Twist. Şi ce face? O tratează relativ realist. De ce? Care e problema? Marea problemă e, desigur, Fagin: Fagin e cel mai hidos personaj din carte; el este, de asemenea, evreu (şi, în prima ediţie a cărţii – în 1838 –, Dickens nu-şi lăsa cititorii să uite nici o clipă de identitatea etnică a spurcăciunii). Deci ce faci cu el? La trei ani după război, Lean şi Guinness l-au lăsat aşa cum era – şi au suportat anumite consecinţe. Reed şi compozitorul Lionel Bart au ales să mute tot întunericul pe terenul lui Sikes şi să transforme diavolul în *showman,* iar şcoala de hoţi în trupă de varietăţi. Polanski şi scenaristul său, Ronald Harwood (care a scris şi *Pianistul),* merg mai departe pe această linie. Fagin nu mai apare din întuneric, rînjind pe un fundal de flăcări, cu părul şi barba vîlvoi şi, eventual, cu o furculiţă mînă, ci într-un plan general, împreună cu copiii – nu e *atît* de diferit de ei, nu e *celălalt,* nu e *altceva*. Aşa cum îl joacă Ben Kingsley, are mereu în ochi o minusculă scînteie de blîndeţe şi răspunde la insultele lui Sikes (nici ele antisemite) cu un rîs cordial perfecţionat într-o viaţă de umilinţă. Întrebarea pe care ţi-o pui în legătură cu acest Fagin inofensiv este: ce mai caută în poveste? Nici măcar nu cîntă şi nu dansează ca în *Oliver!*. Şi-a pierdut rostul. Noi, cei de azi, avem toate motivele să fim oripilaţi de antisemitismul nonşalant al epocii lui Dickens, dar, dacă nu acceptăm ideea că geniul lui de romancier putea fi stimulat şi de astfel de lucruri, atunci nu mai are rost să ne încurcăm cu *Oliver Twist*. Filmul nu e plicticos, dar Polanski nu face decît să ne piloteze eficient, sigur pe sine, pe toate etapele unui traseu foarte cunoscut. Nu ne dă nimic. Personajele nu-şi pun pecetea pe imaginaţia noastră pentru că imaginaţia lui Polanski nu-şi pune în nici un fel pecetea pe ele; în loc să le întărîte, să le provoace să dea tot ce au în ele, le prescrie tuturor, în diverse doze, tratamentul anti-stridenţă pus la punct în primul rînd pentru Fagin. Dickens-ul lui Polanski arată aşa cum arată, uneori, marii autori atunci cînd ne vorbesc din paginile manualului de literatură: domesticiţi, bonţi, lecuiţi de stridenţele şi de exagerările lor, prea respectabili ca să ne mai ispitească la vreo extravaganţă.

trecerea prin reviste

Un curier cu tolba plină

Povestea acestei reviste a început în mai 1990, cu şase luni înainte de apariţia numărului 1. Într-un restaurant din Paris, patru oameni, de meserie jurnalişti (şi ei sînt oameni), şi-au anunţat viitorii colaboratori că au găsit banii necesari lansării noii reviste *Courrier International*. O revistă săptămînală, intenţionînd să-şi informeze cititorii cu privire la ceea ce se întîmplă în lume, nu prin preluarea marilor reportaje scrise de gazetarii occidentali, ci prin citarea şi montajul articolelor scrise la faţa locului. Nu sînt interesaţi de privirea din afară, ci de cea dinăuntru. Nu există, în concepţia autorilor revistei, capitale importante şi continente neglijabile. În numărul festiv dedicat împlinirii celor 15 ani de la prima apariţie, selecţia făcută dă o imagine complexă şi tulburătoare, nu atît despre epocă – toţi ştim cum a fost epoca – cît despre zilele care au alcătuit-o: războaie şi premii cinematografice, căderi şi ascensiuni ale oamenilor politici, masacre şi tehnologii, toate se amestecă şi se ordonează, dînd un sens vieţii trăite pe acest pămînt. Nu e uşor de înţeles o lume unde în Nigeria, afro-africani musulmani ucid afro-africani creştini din cauza unor caricaturi apărute în Danemarca.

Oamenii modeşti din redacţia acestei reviste nu ţin la celebritatea condiţiei asigurată de o semnătură repetată zilnic sau săptămînal. Condiţia lor intelectuală este dată de calitatea superioară a informaţiei oferite, temeiul real al unor comentarii pertinente. Cele 200 de pagini ale numărului aniversar sînt pline de articole inteligente, de reportaje sfîşietoare, de note acide. Am ales un fragment dintr-un interviu, departe de a fi cel mai spectaculos. Poate pentru că ni (mi) se potriveşte.

Întrebat despre evenimentul cel mai important al acestor 15 ani, regizorul polonez de film, Andrzej Stasiuk răspunde: „Fără nici o îndoială, căderea comunismului şi unificarea Europei. A fost o expresie a dreptăţii să vezi cum acest monstru însetat de sînge cade şi se zdrobeşte sub propria sa greutate. Dacă printr-o minune această creatură construită pe cupiditatea unor idioţi şi pe sîngele a milioane şi milioane de inocenţi ar mai fi durat, ordinea mondială ar fi acum cu totul alta. Să observi cum Europa e pe cale să se unească este o plăcere excitantă şi decadentă. E dificil să ocoleşti ideea că noi sîntem spectatorii ultimei tresăriri a continentului nostru minuscul, în realitate o insulă, un apendice al giganticului corp afro-asiatic. E dificil de asemeni să îndepărtezi bănuiala că asistăm la propriul nostru sfîrşit. E un sentiment frumos. Unificarea europeană nu a fost fructul unei voinţe comune, ci al hazardului, de unde şi tristeţea mea. Dacă sovietele ar mai exista, Occidentul n-ar mişca un deget de dragul nostru. Dar pentru că Imperiul rus a putrezit şi s-a dezintegrat, Occidentul a început să fie interesat de rămăşiţe. Şi pentru că s-a terminat cu comunismul, destinul meu s-a integrat în destinul lumii. Cînd fata mea pleacă în vacanţă, mă tem să nu se producă un atentat terorist undeva, pe drumul ei, dacă trece prin Roma, de exemplu. Şi sînt mulţumit cînd ajunge, în sfîrşit, în Sicilia, pentru că ştiu că în lupta împotriva terorismului, Mafia e mult mai eficientă decît Poliţia. În următorii 15 ani, distanţa dintre cei bogaţi şi cei săraci va fi din ce în ce mai mare. Pînă la urmă, singurul lucru interesant pentru noi este posesia de bunuri şi consumul. Pe de o parte există bogăţia respingătoare, aproape pornografică a Occidentului, şi de cealaltă parte, miliardele de oameni care n-au nimic: se acoperă cu o cîrpă şi folosesc o cutie goală de conserve ca vas de mîncare. Ar trebui să-l implorăm pe Dumnezeu să repare această injustiţie, dar probabil că de ea se va ocupa diavolul. Oricum, urechile noastre nu sînt sensibile decît la vocea lui." (**M. B.**)

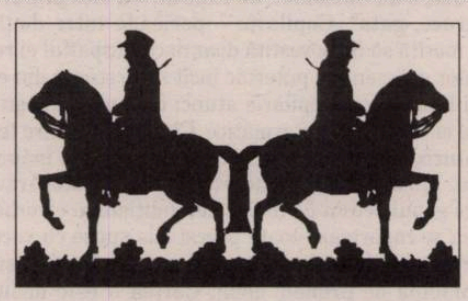

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O ficţionare cu Eliade şi Sebastian

În 1964, după larga amnistie decretată de regimul Dej, Mircea Eliade şi Mihail Sebastian, liberi, urmau să se întîlnească într-un amurg de toamnă la Capşa. Fiecare fusese condamnat, în procese separate – Eliade pentru „activitate criminală în rîndurile legionarilor", Sebastian pentru legăturile sale cu grupul Pătrăşcanu, „ostil orînduirii socialiste, pus în slujba imperialismului american".

Aveam toate motivele să fiu acolo, la Capşa. O femeie „din aparat" – cu care nu rupsesem legăturile în timpul şomajului meu ideologic – mă ţinea la curent cu viaţa lor întru totul nouă, ca a întregului popor, în Bucureşti: unde li se dăduse casă – două garsoniere în acelaşi bloc proaspăt ridicat în Floreasca – la ce teatre mergeau, ce cărţi cumpărau din librării, pe unde se plimbau totdeauna separat. Şi ea avea motive să mă informeze – o intoxicasem cu *Huliganii* şi *Întoarcerea din rai*, cumpărate în taină de la un anticar de mult arestat în urma unei turnătorii dintr-o redacţie unde vindea cărţi interzise şi tot ei îi dăruisem jurnalul meu cu primele lungi citate din *De două mii de ani*, descoperit prin '56, după ce mă răzvrătisem împotriva cenzurii la prima (şi ultima!) Conferinţă pe ţară a tinerilor scriitori. (Există asemenea coincidenţe magice între lectură şi viaţă...)

Acolo, la Capşa, îi vedeam pentru prima oară la faţă, ştiind prea bine cine era unul şi cine era celălalt; stăteau la o masă într-un colţ al cafenelei prea puţin populate la ora acelui amurg de toamnă; nimeni nu se apropia de masa lor, dar simţeam cum fiecare trăgea cu ochiul spre ei. Celebrul „Papa", *maître* peste toate şi toţi, le adusese două filtre şi două coniacuri în tăcerea deplină a localului; se instalase – perfect audibilă – o crispare în faţa unui, bineînţeles, miracol: Eliade şi Sebastian la Capşa!

Amîndoi tăceau şi sorbeau cafelele, privindu-se îndelung, fără să le pese de noi, cei cîţiva spectatori indecişi între real şi ireal. Ca un făcut, nimeni nu intra, nimeni nu ieşea, Capşa încremenise, doar „Papa", masiv, impunător, veghea postat lîngă draperia care despărţea cafeneaua de restaurant. Cei doi tăceau insistent şi mi-am adus aminte de primele cuvinte ale articolului despre Sebastian din *Istoria* călinesciană: „Foarte înrudit cu Mircea Eliade...". Eram plin de formulele acelei *Istorii* şi, la cîţiva metri de masa lor, aşteptam să-i văd vibrînd, vorbind, mişcîndu-se într-o gesticulaţie; nu – încremeniseră şi ei, sub vraja Capşei. Fiindcă nu-i văzusem *live* niciodată, nu puteam să-mi dau seama dacă îmbătrîniseră, dacă se modificaseră – îmi lipseau detaliile fără de care viaţa se suspendă.

Am vrut să mă ridic şi să mă duc la masa lor, să mă prezint, să le spun că fără ei nu aş fi ajuns la „adevărul integral" pentru care fusesem exclus din presă, cu 8 ani în urmă, să le povestesc, dacă îmi îngăduiau, întîlnirea dintre Sadoveanu şi rabinul din Buhuşi. (Două ore stătuseră pe veranda casei din Fălticeni, tăcînd, şi a doua zi Sadoveanu mărturisise laconic că au avut o discuţie foarte interesantă.) Dar exact în acea clipă, exact cînd am dat să mă ridic, Eliade făcu un gest de o mare luminozitate: el înălţă mîna şi îi semnaliză lui „Papa", din degete, imitînd o scriitură, că vrea adică să li se facă nota de plată. „Papa", plantigrad, se apropie – în sfîrşit, viaţa îşi recăpătă fluxul –, îmi acoperi oarecum perspectiva, lăsîndu-mă totuşi să observ încă o mişcare încîntătoare în banalitatea ei bucureşteană: Eliade îşi puse tandru palma pe braţul lui Sebastian, în sensul suprem: „te rog, eu plătesc...".

Pînă au ajuns la uşă, „Papa" îi însoţi, pe sub sprîncenele sale, cu o lungă şi adîncă plecăciune a bărbiei spre piept, ca într-un lung salut al celor cîţiva care, la un semn, ne regăsiserăm respiraţiile şi murmurul; i-am văzut, printre perdelele cafenelei, cum traversau Calea Victoriei spre Cercul Militar, braţ la braţ. Doar pe Noica şi Ricu Wald aveam să-i văd, peste cîţiva ani, plecînd aşa, braţ la braţ, de la „Nestor". În seara aceea nu m-am mai putut gîndi la ei, fiindcă se anunţase la radio căderea lui Hruşciov şi instalarea, la Kremlin, a lui Brejnev.

În decembrie – cînd altădată Sebastian se pregătea să plece la schi cu Pătrăşcanu şi Belu Zilber –, printr-un decret fără de precedent al Marii Adunări Naţionale, Eliade şi Sebastian fură expulzaţi din ţară, nu se ştie pînă azi sub ale cui presiuni. Femeia respectivă mă anunţă că amîndoi vor pleca de la Băneasa, unul la Paris, celălalt la Tel Aviv, dar mă sfătui să nu mă duc, mai bine să ne întîlnim la mine acasă; am acceptat ideea ei ca pe un act sobru de solidaritate intelectuală şi senzuală. În seara următoare, la un restaurant obscur de lîngă Hala Traian, ea îmi relată – imediat după ce micuţa orchestră atacă „J'attendrai..." – că totul a mers foarte bine la aeroport, fiecare a cumpărat *Le Monde* de la chioşcul din hol... Era cu totul verosimil: de la declaraţia de independenţă a partidului în conflictul sovieto-chinez, *Le Monde* – fie şi în mici cantităţi – era liber la difuzare, cu deosebire în hotelurile mari, la aeroport şi la Gara de Nord. O poveste – care-l va tulbura şi pe Ionesco, la Paris – străbătea Capitala la ora aceea: după eliberarea sa din închisoare, urcînd în trenul spre Bucureşti, Beluţu Zilber intră într-un compartiment, se aşează să-şi tragă sufletul şi văzu, deodată, în faţa lui, un pasager citind *Le Monde*. Beluţu crezu că halucinează, că a greşit trenul, ţara, viaţa.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Supercooldada

Uite, pornesc din parcarea de le Universitate dînd respect de muie pentru obligatoriu dreapta, trag de volan şi o iau la stînga tăind unui papagal calea şi mă bag la nasture, aştept un pic şi văd că nu trece decît un babalîc, aşa că, după ce-l văd tîrîit, calc pe roşu, claxonez pe la Dalles un mort cu maxi-taxi, care nu văzuse că se făcuse verde cu două secunde înainte, mă bag prin cei treizeci de centimetri lăsaţi de un VW în faţa unui Rover, tai calea ăluia, ăla mă lasă cu farurile în ochii mei fragili de rigoarea lui de idiot, tai fără să mă asigur a treia bandă şi mă instalez bine-mersi în spatele unui Nissan, cu un dă-i lui ăla tatonare pe tot terenul, cu muci de faruri în oglinda lui, încît la Romană coboară din maşină şi mă priveşte,

intru pe banda opusă, mă bag prin faţa Nissanului şi mă aşez cu personalitate pe trecerea de pietoni, pînă simt în ceafă verdele, aşa se face că avansez iar într-un nasture, acum ăla de la Romană, pe care-l desfac cu 60 pe oră, ceea ce mă propulsează în cîteva secunde în fundul unei coloane ce umbreşte restaurantul chinezesc, aşa că nu mă las şi forţez o portieră la portieră pe lîngă un gras imbecil ce mă priveşte prin ochii unei pipiţe de firmă mică, rad o oglindă de Mercedes şi mă bag scurt pe dreapta prin faţa unui autobuz frînînd brusc, dar în numele salvării pielii mele, bă, dar tot nu mă descurc foarte tare în aglomeraţie, aşa că merg pe claxon la refuz cînd bănuiesc că e verde la Guvern şi nu înaintez decît două maşini cînd iar iau roşu, un roşu de care nu-mi pasă foarte tare, că ajung al doilea la stop şi îl claxonez pe primul, pînă ăla îşi mută fiara un pic stînga, suficient ca să profit de un metru în dreapta mea şi să mă strecor pe un roşu cu o babă şi ea trecînd pe unde, bre, treci, babo, te caută moartea pe-acasă şi o ocolesc un pic, un pic o julesc şi mă bag pe dreapta spre bănci, dar iau drept înainte, nu mult, că idioţii trec ei, aşa că nu mă las şi cînd îi simt debusolaţi tai strada şi ţuşti prin faţa Guvernului, nelăsînd o clipă pe vreunul să treacă şi bag un 80 fără greţuri oprindu-mă după doi metri şi patruzeci şi cinci de centimetri în fundul unui Logan ce vrea nici el nu ştie ce, aşa că mă extrag prin stînga şi o înfig frumos chiar pe contrasens de merg bine-mersi – aşa pînă la statuia Aviatorilor, unde mă bag pe pietonală şi aştept cuminte eliberarea de roşu şi fac ţuşti pînă în Primăverii, unde o lovesc spre stînga pe o interzisă şi mă scot cu un *fuck* din partea poporului nerecunoscător şi acum văzînd eu că iar e hărmălaie în faţa mea bag dreapta şi merg şi merg în linişte şi pace fiindcă era o stradă înfundată, morţii mamii lor de ciumaţi!

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Eroinele mele...

La 1800, femeia se strecoară cu abilitate prin labirintul regulilor şi obiceiurilor de tot felul impuse de o lume masculină şi menite să o închidă în spaţiul restrîns al căminului. Marica celetnica, Lisaveta posadnica, Stana cîrciumăreasa, Zamfira preoteasa, Linca a lu' Marin brutaru, Anuţa Gherţoaica, baba Sanda, Miţa doftoreasa, Safta Picătură, Pena tălăniţa, Rusa ovreica, Safta teleloica, Voichiţa Cireşeanca Văleanca, Chira ţiganca, Dragomira fata, Sultana Furtunoaia, mătuşa Ioana, Dobra mardagioaica, Calea, soţia lui Dumitru tipograf, Catrina văduva, Anghelina călugăriţa, fiinţe anonime care datorită unor împrejurări, de cele mai multe ori triste, au fost împinse în prim-planul istoriei, lăsîndu-şi astfel numele pe pagini de „cronici". Vă propun să facem cunoştinţă cu cîteva dintre ele, cu grijile sau bucuriile vieţii lor de zi cu zi.

Iat-o pe Neacşa din Bucureşti, căsătorită de 40 de ani cu Costandin cavaful, cu trupul obosit după 20 de sarcini, cu sufletul amar după 16 înmormîntări, bucuroasă că bunul Dumnezeu i-a lăsat patru copii mîngîiere la bătrîneţe. La 12 iunie 1792 ia drumul Mitropoliei supărată tare că soţul nu se-ndu-

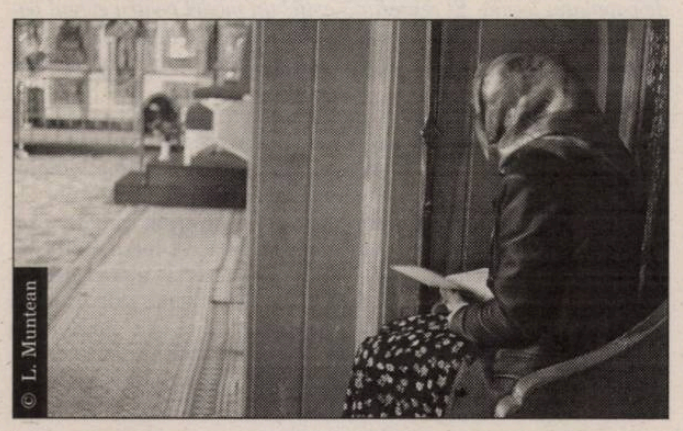

© L. Muntean

plecă cu nici un chip să nu vîndă prăvălia ce pînă atunci îi ajutase să supravieţuiască. Şi-n faţa Prea Sfinţiei Sale, fiecare îşi deapănă grijile, el că l-au ajuns necazurile şi neputinţele bărîneţii, ea că nu se poate să nu se îngrijească de copila ce-o mai au încă de chivernisit. Ascultaţi, sfătuiţi, soţii găsesc căile împăcării: el promite că nu va vinde nici casa în care locuiesc, nici prăvălia, ci o va da „cu chirie pe fieştecare an ca să ne chivernisim viiaţa şi să ne măritäm şi copila". În faţa acestor promisiuni, Neacşa „s-au îmbunat şi s-au plecat de ne-am împăcat", promiţînd, la rîndu-i, „că voi fi supusă soţului mieu la orice trebi cuvioase şi să-i dau toată cinstirea şi supunerea pînă la sfîrşitul vieţii şi să doresc de casă, chivernisindu-le toate pe deplin ce-mi va aduce soţul mieu şi crescînd copila pînă o vom da la casa ei cu zestrişoara ce se va putea după puterea noastră".

Sau pe Ilinca Braşoveanca, semeaţă, fire puternică, neînvinsă şi netemătoare de soţ, autoritate sau bătaie. De la 1779 pînă la 1784 se tot plimbă prin tribunale reclamîndu-l pe Pană de toate cele rele, purtîndu-şi sau mai bine zis revărsîndu-şi mînia şi nemulţumirea în faţa oricui ar fi dornic să asculte şi, cum la acea epocă se găseau ascultători pe toate drumurile, întreaga Poliţie cunoaşte „dihoniile şi prigonirele" dintre dumnealor, astfel încît toţi mărturisesc „că este femeie foarte răutăţită, limbută şi vrăjmaşă vieţii soţului ei, că îl ocăreşte şi-l necinsteşte pă uliţă, prin tîrgu, pîn mahala şi pă unde îl întîlneşte ispi<tin>du-se de i-au dat şi palme şi pă unde ei cu şăderea au fost din pricina răutăţii ei îi goniia şi stăpînii casii... Şi nu numai pă acolo l-ar fi necinstit ci şi la judecată fiind înaintea săborului Mitropoliei hăl făcea că este sfrinţit, hoţ, beţiv, prăpăditor agoniselii şi multe care nu se pot numi". Promite că se schimbă, dă zapis după zapis, dar, odată în uliţă, Ilinca revine la vechile obiceiuri conducîndu-se după cum îi este voia şi nu după cum i se ceruse, astfel încît la puţină vreme soţul o trage iar la judecată şi iar ameninţă şi iar strigă *„pustiind pă clericii Mitropolii că le-au dat mită soţul ei şi i s-au acoperit dreptatea"*. Cînd primeşte separarea mult dorită, n-o mai vrea şi umblă prin toată Poliţia şi colindă fiecare mahala în speranţa găsirii cuiva care să stea chezaş către Pană s-o ierte şi „de data aceasta şi s-o primească iar soţie", dar mult prea cunoscută, mult „prea înrăutăţită şi neastîmpărată" nu se cuteză nimeni „să se amestece cu dumneaei".

Şi multe alte portrete ce se revarsă într-o frenezie a culorilor: Pae ovreica îndrăgostită de logofătul Costandin pentru care trece la „pravoslavnica credinţă" devenind Elena, dar avînd împotriva ei familia, societatea, lumea; Lucsandra povestind cu tandreţe cum soţul ei, Dumitru, s-a reîntors pe drumul cel bun: *„şi iarăşi singur îmbrăţişîndu-mă cu dragoste n-au vrut cu mine judecată, ci pace şi iarăşi cinstită linişte şi cu toate cele trebuincioase bine am trăit iarăşi cîtăva vreme";* Kati, „muiere de obşte la Pesta", dar „dumnezoaie" pentru Eufrosin Poteca; Ilinca, „prea iubita soţie" a lui Constantin care se îngrijeşte să-i asigure o bătrîneţe liniştită cu toate cele trebuincioase; Marica dorind cu disperare un soţ îl cere pe Pavel căpitan, trecînd peste hoţiile acestuia, preferînd aşteptarea, presupusă de ispăşirea pedepsei, decît singurătatea; Antiţa, ajunsă la vreme de slăbiciune, biruită de „traiul rău şi de necinste" cu Pascal vistier, se îndreaptă cu speranţă spre mănăstire în căutarea liniştii dinaintea morţii.

Femei cu chipuri ascunse în umbra vremurile, cu nume regăsite pe pagini de „cronici", care ne-au spus astăzi poveştile lor.

Iaromira POPOVICI

bazar

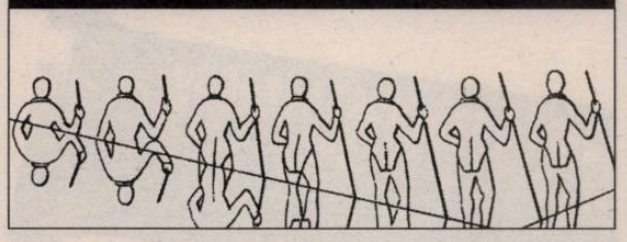

Fosile în Groenlanda

La Muzeul „Grigore Antipa", în cadrul programului „Musafirul de la ora 5", am asistat, sîmbătă, 25 februarie, la încă o conferinţă: *Fosile enigmatice din Groenlanda de N-E şi istoriile lor misterioase,* susţinută de dr. Mihai Popa, lector la catedra de Geologie şi Paleontologie a Universităţii Bucureşti.

Sună ştiinţific, dar incitant. Aşa cum am mai scris cu ocazia unei alte conferinţe, chiar şi pentru neaveniţi, prezentările rezultate în urma unor expediţii sînt cît se poate de fascinante. În primul rînd, datorită conotaţiei romantice, de aventură şi suspans, pe care un loc precum Groenlanda încă o mai poartă; în al doilea rînd, dintr-o perspectivă mult mai pragmatică, pur şi simplu pentru că e vorba de descrierea unui loc îndepărtat, unde probabil nu vom ajunge niciodată, şi care, în consecinţă, stîrneşte o firească şi umană curiozitate. Toate astea dacă ne mărginim doar la Groenlanda. Dacă luăm în considerare şi cealaltă parte a titlului, cea dedicată fosilelor, deja se conturează, pe lîngă aura de mister legată, de astă dată, nu de spaţiu, ci de timp, şi un interes ştiinţific şi de cercetare. Pînă la urmă, rostul şi beneficiul conferinţelor este că reuşesc să unească cele două direcţii (cea, să-i spunem, „romantică" şi cea „didactică"), adresîndu-se atît studenţilor sau cercetătorilor, cît şi publicului din complet alte sfere.

Conferenţiarul, dr. Mihai Popa, deşi unul din puţinii noştri specialişti în paleobotanică, mai exact în plantele fosile din Mezozoic şi Paleozoic, a reuşit să prezinte lucrurile atractiv, pe-nţelesul tuturor, inclusiv al copiilor de şcoală generală şi al pensionarelor cu ambiţii. Ba chiar şi al spectatorilor de *Jurassic Park* (filmul), care au aflat, cu această ocazie, că respectiva eră geologică (de fapt, mai exact, sfîrşitul Triasicului şi începutul Jurasicului) nu a fost numai cadrul unui film *horror,* ci şi epoca uneia din cele mai mari extincţii a vieţii de pe Pămînt.

Ţara lui Jameson, ţinutul groenlandez în care Mihai Popa a ajuns, alături de alţi cecetători din lume, în 2002 şi 2004, în cele două expediţii (una finanţată de *National Geographic* şi alta de NASA), cuprinde unul din bazinele continentale cel mai bine conservate din lume în care a fost înregistrată perioada dintre Triasic şi Jurasic – despre care am pomenit mai sus. În majoritatea rocilor sedimentare din această zonă – ne explică cercetătorul – s-au înregistrat anumite „schimbări paleofloristice importante" generate tocmai de această extincţie. Practic, aşa cum am văzut şi din imaginile pe care ni le-a arătat paleobotanistul, plantele de acum 200 de milioane de ani s-au conservat în rocile sedimentare mai bine decît într-un ierbar. Cunoaşterea acestor fosile – ne explică dl Popa – nu numai că ne luminează în legătură cu trecutul nostru geologic, ci ne „oferă şi chei pentru descifrarea schimbărilor geografice actuale".

De aceea a meritat munca de salahor (care venea în completarea celei de bibliotecar) dintr-o expediţie în locuri, practic, pustii (în acea parte a Groenlandei există doar o populaţie de 4.000 de oameni). În care nu puteai decît să stai în cort şi să umbli mereu cu puşca de asalt după tine, de frica urşilor polari, dar şi cu întregul echipament geologic, care conţine, printre altele, ciocanul, busola, trusa de cartre şi... multe cutii. Dar în care au găsit fosile de plante şi animale foarte rare, precum muşchii fosili sau ferigile cu sămînţă.

Paleobotanica rămîne o ştiinţă internaţională. La noi există deocamdată cîţiva specialişti, dar mijloace de finanţare zero. Asta în condiţiile în care România „are Groenlanda ei" – după cum spune dl Popa, referindu-se la minele de cărbuni din Banat, despre care a scris deja.

libertatea de impresie

Poluare instituţională

Există un fel de cutumă care încă persistă în România, potrivit căreia cetăţenii sînt obligaţi să înghită cît mai multe mizerii din partea statului. Un stat care are ştiinţa rafinată de a profita în stil risipitor de banii lor şi de a-i supune în acelaşi timp, la diverse cazne, cu un sadism instituţional bine pus la punct. Cînd în urma cîte unui scandal, astfel de cazne se mai uşurează pe undeva, e inevitabil să apară altele în loc, pe unde nici nu te aştepţi. Asemeni capetelor de balaur tăiate. Dacă Ministerul Finanţelor era mai totdeauna în topul birocraţiei, acum au reuşit să-l întreacă cei de la Mediu. Au născocit o taxă pentru un aşa-numit fond de mediu, despre care spun că trebuie plătită retroactiv din 2002, pentru toate firmele care deţin maşini. Altminteri, spun ei, au dreptul să închidă firma respectivă. Şi sînt sute de mii de firme care au maşini. Nebunia începe însă de-abia cînd vrei să plăteşti această taxă. Există un sistem de calcul complicat care se găseşte pe site-ul Ministerului. Se calculează consumul lunar al fiecărei maşini, din 2002 încoace. Se socoteşte taxa în funcţie de tipul automobilului şi al combustibilului folosit. Există formule pentru a vedea, rînd pe rînd, cît plumb, cadmiu, dioxid de sulf, dioxid de carbon şi multe alte substanţe toxice a eliminat în atmosferă respectiva maşină. Se fac tabele. Se pare că un sistem de calcul, aparent mai simplu, s-a vîndut fraierilor, pe sub mînă. Consumul pe fiecare lună se înregistrează pe o coală A4. Chiar şi dacă nu s-a circulat cu maşina într-o lună, foaia trebuie întocmită pe zero. La urmă constaţi că taxa însumată pe toţi anii din 2002 pînă azi ajunge la 1 leu greu sau la 2 lei grei sau, poate pentru firmele de transport, la vreo cîţiva lei grei. Timpul pierdut e mult mai scump. Mai scumpe sînt şi zecile de hîrtii pe care se fac calculele, cîte două pagini, în cîte două exemplare, pentru fiecare lună, şi apropo... acestea provin din tăierea copacilor pe care autorităţile de mediu ar trebui să-i protejeze. Mai important decît taxa în sine e ca oamenii să muncească. Să calculeze noaptea, iar ziua să se înghesuie la agenţia de mediu pentru a depune formularele. Să se enerveze în mult zgomot pentru nimic. Banii nu se plătesc tot acolo. Pentru asta trebuie mers la trezorerie şi nu la oricare, ci la una anume, unde cozile sînt, bineînţeles, cele mai mari. Cine nu suportă trezoreria şi instituţiile Ministerului de Finanţe n-are decît să plătească prin bancă. Dar comisionul bancar va depăşi cu mult taxa în sine care – se pare că de aici înainte – va trebui achitată în fiecare lună. Unii spun că aceste taxe nici măcar n-ar fi legale. Ele se încasează oricum. Toată procedura e o bună probă de competenţă tradiţional funcţionărească românească şi de răbdare din partea docililor şi disciplinaţilor contribuabili care, în ciuda unor impresii create artificial, şi-ar plăti toate taxele chiar şi dacă pentru asta ar trebui să depăşească milioane de obstacole: să-şi scoată ochii cu formule, să înveţe chimie, să ajungă să se priceapă la tipurile de catalizatori auto şi la carburanţi, să înveţe să lucreze cu programe de tip Microsoft Excel, să cumpere kilograme de coli de scris, să stea la cozi, să înghită mojicii şi, în general, să înveţe smerenia şi supunerea faţă de statul nostru care e în toate. Nu trebuie să le rămînă timp liber să apuce să se mai bucure de mediul înconjurător care... încă rezistă, în ciuda administraţiei.

Andrei MANOLESCU

Teodor BACONSKY

turn înclinat

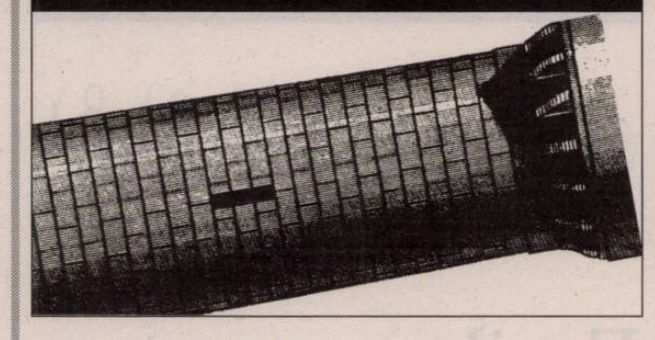

Opus magnum

Mircea Eliade. Prizonierul istoriei. Cartea dlui Florin Ţurcanu (Editura Humanitas, 2005) are toate datele pentru a deveni biografia standard, reperul inconturnabil de la care hermeneuţii operei eliadeşti vor porni, mereu, de acum înainte. Am citit pe nerăsuflate cele aproape 700 de pagini scrise alert şi documentat, cu o simpatie discretă, care nu diminuează obiectivitatea demersului, dar şi cu talentul de a descrie procese intelectuale fără a cădea în academism soporific.

Volumul e conceput ca *Bildungsroman*. Asistăm la geneza personalităţii lui Mircea Eliade, sîntem părtaşi la întîlnirile sale fondatoare, fie ele personale şi epistolare (în cazul unor Papini, Pettazzoni, Dumézil, Jung) sau numai livreşti. Bineînţeles, „teroarea istoriei" e omniprezentă. Ea dă, prin multiple aporii existenţiale, măsura tragismului ce va fi marcat destinul eroului, începînd cu fascinaţia misticismului politico-mesianic legionar, continuînd cu obtuza cenzură marxistă de care autorul suferă în Franţa (la începutul anilor de exil) şi sfîrşind cu „declinul" autorităţii sale ştiinţifice, atunci cînd, deja bătrîn şi deformat de artroză, savantul e pus în discuţie de către propriii săi discipoli.

Entuziasmantă se dovedeşte, la Florin Ţurcanu, arta citatului, hrănită din incursiunea benedictină în toate arhivele disponibile (de la *Eliade Papers*, din Chicago, pînă la... SRI). I-aş elogia, deopotrivă, capacitatea de a integra „realităţile" (politice, instituţionale, familiale) şi „idealităţile" ascunse în scrierile, erudite sau literare, pe care Eliade, obsedat de „semne" providenţiale, n-a încetat să le disimuleze în aparent sapienţiala (şi totuşi anxioasa) lui prezenţă publică.

La adăpostul miilor de probe textuale şi contextuale, marile întrebări referitoare la „omul" Eliade se lămuresc aproape pe deplin: da, a fost legionar, dar mai mult de dragul lui Nae Ionescu şi al „generaţiei" al cărei „şef" s-a visat să fie. Nu s-a dezis de dreapta anticomunistă, chiar dacă dorinţa de a nu-şi compromite cariera universitară (şi universală) i-a dictat anumite prudenţe discutabile. Nu a răspuns „polemicilor" şi atacurilor, dintr-o smerenie defetistă, pe care nimeni nu o va putea analiza. A rămas „român", ştiind totodată să-şi depăşească apartenenţa printr-o sublimare cosmopolită, regresivă şi utopică. Nu a fost „ortodox", dar nici agnostic, dacă e să credem teoria lui intimă, mărturisită unei studente, la bordul unui avion: sufletul supravieţuieşte şi primeşte o altă, imprevizibilă, „utilizare", pentru ca enorma lui complexitate să nu fie „risipită". Credinţa lui Eliade pare să se focalizeze pe ambiţia postmonoteistă a unei creativităţi sacrale încă neprecizate: un soi de ecumenism arhaizant, gîndit în oglindă faţă de „revoluţia neolitică". În fine, l-a preţuit pe Ioan Petru Culianu mai mult decît i-a arătat-o...

Notabilă este, în volumul dlui Florin Ţurcanu, şi încercarea reuşită de a-l situa pe Eliade în istoria istoriei religiilor. Cititorul înţelege cum a izbutit marele savant să izoleze studiul american al religiior de învelişul său confesional, dar şi riscanta separare a disciplinei sale faţă de ştiinţele omului (care l-a costat pe Eliade critica acerbă sosită dinspre „frontul" antropologic). Anti-istoricismul – legat de teza ireductibilităţii hierofaniilor – a fost gajul mental de care Mircea Eliade s-a folosit pentru a-şi pleda abordarea „generalistă", dispreţul faţă de „specializările" înguste şi teza „unităţii" faptului religios, dincolo de variabilele spaţio-temporale şi de condiţionările sale economico-sociale.

Cred că lucrarea dlui Florin Ţurcanu mai are un merit: acela de a calma – să sperăm că definitiv – disputele româno-române legate de un savant cu care unii se mîndresc (encomiastic), în vreme ce alţii se ruşinează (pînă la desfiinţarea operei eliadeşti din motive „ideologice"). Peste tot acest decor pasional şi impur, admirabilul efort întreprins de Florin Ţurcanu trage o linie pacificatoare: linia adevărului asumat, linia unei umanităţi care se înţelege pe sine, pentru a se transmuta, alchimic, în ceva mai bun.

Mădălina VÂRTEJANU JOUBERT

Loc „uitat" / loc „rememorat"

– templu şi text sacru în iudaism –

Riscînd următoarea tautologie, vom spune că expresia „loc al memoriei" implică noţiunea de teritorialitate. În sensul propriu al cuvîntului „locul", delimitat, investit de om şi eventual amenajat, întreţine nu numai amintiri, străfulgerări disparate ale trecutului, ci şi o memorie identitară. Nu de puţine ori el devine simbol şi contribuie prin aceasta la agregarea sau doar perpetuarea unui sentiment de apartenenţă la un anumit grup, la o anumită comunitate. Dar ce se întîmplă însă cînd această „teritorialitate" face ea însăşi parte din stocul amintirilor, din memorie? Au dispărut oare, odată cu circumscrierea spaţială, şi „locurile memoriei"? Antropologii au pus în lumină faptul că memoria popoarelor nomade, spre exemplu, are un suport mobil: nu atît punctele fixe, locurile în materialitatea lor, sînt investite cu funcţii anamnezice, ci creaţiile spirituale, în speţă miturile şi alte producţii literare similare. Desigur nici în acest caz reperele spaţiale nu lispesc cu desăvîrşire căci chiar şi în cadrul acestui mod de viaţă deplasările se efectuează în cadrul unui spaţiu cel puţin limitat, dacă nu delimitat. Cu toate acestea, sîntem în faţa unui caz de mobilitate şi chiar mai mult, de mobilitate asumată şi nu rareori exaltată.

Sînt însă situţii în care „de-teritorializarea" este fie forţată, determinată de factori exteriori, fie asumată dar resimţită dramatic şi constituind un eveniment de ruptură. Nu ne vor preocupa aici multiplele cazuri de migraţie individuală şi voluntară, fie ele de ordin politic sau economic. Reflecţiile de faţă vor avea ca obiect implicaţiile pe care absenţa nedorită a „spaţiului ca teritoriu" le-a avut în cadrul iudaismului antic şi felul în care memoria a fost modulată pentru a face faţă acestei situaţii. Situaţie în care legătura „arhetipală cu pămîntul mamă", în limbajul lui Eliade, este afectată şi, în consecinţă, trebuie regîndită pentru a mai putea fi „trăită". Căci în lipsa unei restructurări a discursului, rămasă fără obiect, această relaţie ar fi dispărut atrăgînd după sine şi alte schimbări în definirea identităţii.

Vom începe cu mărturiile cele mai vechi ce ne stau la dispoziţie.

Deuteronomul, deşi nu este cel mai vechi text pe care îl conţine Biblia ebraică, este totuşi cel mai vechi text care a cunoscut o anumită formă de canonizare[1]. Teologia sa este axată pe angajamentul prin jurămînt pe care îl face divinitatea poporului său ales, de a-l instala în „ţara promisă". Premisele teritorialităţii sînt astfel enunţate.

Ideea unei sacralităţi spaţial circumscrise se precizează încă şi mai mult: una din frecventele instrucţiuni pe care divinitatea le impune în *Deuteronom* priveşte eficacitatea rituală. Aceasta se produce *„numai şi numai în locul pe care YHWH[2] l-a ales pentru a face să locuiască numele său"*[3]. Cu alte cuvinte, comunicarea omdivinitate devine reală doar în limitele acestui spaţiu privilegiat. De aceea putem citi de pildă: *„Doar în locul pe care YHWH Dumnezeul vostru îl va fi ales, dintre toate triburile voastre, ca să-şi fixeze numele şi să-l locuiască, (doar acolo) veţi veni să-l căutaţi[4]" (Deut. 12.5)*. De asemenea este definită şi modalitatea concretă prin care această comunicare trebuie să se desfăşoare şi anume prin intermediul ritualului sacrificial. Iar spre deosebire de populaţiile înconjurătoare, care practică o altă concepţie a spaţiului sacru, fiii lui Israel trebuie să se ferească de a oferi holocaustul *„în orice loc sfînt"* pe care îl vor fi întîlnit. Dimpotrivă: *„vei oferi holocaustul şi vei pune în practică tot ceea ce ţi-am poruncit, doar în locul pe care YHWH îl va fi ales (pe teritoriul unuia) dintre triburile tale" (Deut. 12.14)*.

Din alte texte cu datare timpurie, dar asupra cărora intervenţia unui redactor deuteronomist s-a făcut simţită, luăm cunoştinţă de modul în care a fost construit Templul. David, cel de-al doilea rege în ordine cronologică, dar „rege fondator" în ordine ideologică, face o primă tentativă în acest sens *(2 Sam. 7)*, însă doar fiul său, Solomon, va duce la îndeplinire acest deziderat divin *(1 Regi 5-6)*. Ulterior, descrierea istoriei politice a celor două regate, Iuda şi Israel, rezultate în urma scindării, la moartea lui Solomon, a regatului unit, cuprinde multiple îndemnuri la respectarea strictă a centralismului cultural. Iar în acest cadru, reforma lui Iosia reprezintă un caz cu totul special.

Reforma lui Iosia vizează tocmai eradicarea locurilor de cult ilicite şi implicit idolatre. Astfel el decide *„eliminarea falşilor preoţi pe care îi instituiseră regii lui Iuda şi care sacrificau pe înălţimi, în oraşele din Iuda şi în împrejurimile Ierusalimului"*, dar şi eliminarea *„celor care sacrificau pentru Baal, soarelui, Lunii, constelaţiilor şi întregii armate celeste" (2 Regi 23.5)*. Urmează apoi o masivă epurare a cultului prin demolarea altarelor construite în incinta Templului de către predecesorii săi şi chiar de Solomon *(2 Regi 23.12)*.

În acelaşi timp însă, Iosia acţionează în virtutea unor reglementări scrise, Legea lui Moise, pe care a găsit-o în Templu. Este prima menţiune biblică a unui fapt fundamental pentru spiritualitatea iudaică, aceea a legitimării unei instituţii prin intermediul unui text scris, al unei cărţi. Dacă în ordinea reală a faptelor, această carte a legitimat *a posteriori* reforma regală sau, dimpotrivă, reforma a fost determinată de conţinutul cărţii, este mai puţin important pentru consideraţiile de faţă. Ceea ce reţinem este investirea textului cu putere legitimatoare. Iar memoria iudaică se va hrăni din plin din această viziune religioasă. Practic, în acelaşi timp în care este exaltată sacralitatea locului, apar germenii ideii de despaţializare a sacrului. Ambele tendinţe vor coexista timp îndelungat, dînd naştere unei inedite tensiuni între actualitatea şi trecerea în amintire a fiecăruia dintre cele două simboluri constitutive ale imaginarului religios iudaic.

Exilul babilonian va avea consecinţe durabile în ce priveşte crearea unui tip de memorie pe care am putea-o numi „memorie la purtător", principala ei caracteristică fiind concentrarea asupra textului sacru.

Una din consecinţele exilului babilonian este codificarea sacerdotală a unei importante părţi din cadrul Torei, primele cinci cărţi ale Bibliei ebraice, codificare încheiată pe la sfîrşitul perioadei persane (sec. V-IV î.e.n.). Aflaţi în teritoriu străin şi deci în imposibilitatea de a trăi una din prevederile fundamentale ale alianţei cu divinitatea, respectiv locuirea în „ţara promisă", exilaţii evrei la Babilon îşi reconfigurează raportarea la această alianţă. O primă reacţie este aceea de a da o formă scrisă tradiţiilor existente şi constituirea, astfel, a unui reper fix al memoriei identitare. În lipsa *reală* a teritoriului acesta este inclus în domeniul *amintirii* dar, în egală măsură, şi al *dezideratului*. Aceasta a fost marea ingeniozitate a iudaismului: nerenunţarea formală la elementele spaţiale ale mitologiei fondatoare, ci transferarea lor într-o regiune a *imaginarului* în care concretizarea sau neconcretizarea lor nu afectează existenţa sau afirmarea comunităţii umane în sine.

Conţinutul pe care codificatorii sacerdotali aleg să-l confere scrierilor lor, ilustrează modul în care trecutul a fost reconstruit în lumina propriilor experienţe şi prin selecţionarea acelor fragmente de memorie ce permiteau înţelegerea propriei situaţii istorice. Astfel, aşa cum formulează cu limpezime Blenkinsopp, *„modul în care acest trecut reconstruit reflectă imaginea epocii în care a fost compus este uşor de detectat în aceste scrieri. Un exemplu este descrierea sacerdotală a poporului lui Israel ca fiind conduşi prin deşert de o autoritate clericală sau laică. Mergînd şi mai în urmă, Avraam este cel dintîi care face* aliyah[5]*. El pleacă din Babilon (Ur Kasdim), îşi arogă dreptul asupra noului teritoriu în numele divinităţii sale, îşi însuşeşte teritorii şi păstrează distanţa faţă de populaţia locală. El reprezintă astfel un model pentru evreul babilonian care, în lumina surselor pe care le avem, a deţinut rolul fundamental în constituirea unei noi elite politice în provincia persană Iuda."*[6]

Din fericire, noua putere instalată după cucerirea persană a imperiului neo-babilonian permite reîntoarcerea exilaţilor şi, fapt extrem de important în conştiinţa iudaică, reconstruirea templului. Politica persană este una de afirmare a particularităţilor etnice, iar Cirus decide ca fiecare popor să fie guvernat conform propriilor legi şi obiceiuri. Nu este exclus ca şi acest lucru să fi contribuit la impulsionarea punerii într-o formă scrisă a prevederilor legale din cadrul Torei. Însă dacă puterea persană vede în acest demers unul pur administrativ, pentru evrei el este un demers identitar, de cristalizare şi conservare prin raportare la trecut, a imaginii de sine. Ca şi în cazul *Deuteronomului* primitiv, acest demers va fi şi el sacralizat.

(va urma)

---

1. În datarea *Deuteronomului* reperul cel mai ferm este similitudinea sa frapantă cu structura şi stilul compoziţional al *Tratatelor de Vasalitate ale lui Esarhaddon* (*VTE*). Acestea sînt texte de secol VII î.e.n. şi reprezintă tratate prin care Esarhadon, încă din timpul vieţii, cere vasalilor săi să declare fidelitate fiului său, Asurbanipal. Pentru asemănările dintre cele două texte a se vedea R. Frankena, „The Vassal-Treaties of Essarhaddon and the Dating of Deuteronomy", *Oudtestamentische Studien*, 24, Leiden, 1965, pp. 122-154 şi Moshe Weinfeld, „Traces of Assyrian Treaty Formulae in Deuteronomy", *Biblica*, 46, 1965, pp. 417-427, reluat ulerior în *Deuteronomy and the Deuteronomistic School*, Oxford, 1972, pp. 116-128. *VTE* au fost publicate de Donald J. Wiseman, *The Vassal-Treaties of Esarhaddon, Iraq*, XX, London, 1958, iar o traducere franceză este disponibilă în Jacques Briend et al., *Traités et serments dans le Proche-Orient ancien, Cahiers Evangile Suppl*. 81, Paris, 1993.

2. Am ales să transcriem numele divinităţii prin tetragrama YHWH ce reprezintă structura consonantică a acestuia. Argumentăm această opţiune prin faptul că, dat fiind tabu-ul pronunţării numelui divin, sonoritatea acestuia nu este cunoscută.

3. Traducerea citatelor biblice ne aparţine şi au la bază textul ebraic al ediţiei *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ed. K. Elliger, W. Rudolph, Stuttgart, 1967/77 (ediţie revizuită a Bibliei lui Kittel).

4. Sau *„veţi veni să-l interogaţi"*: verbul *darash* are în Biblie cu precădere sensul de a „interoga/întreba divinitatea". În orice caz este vorba despre o modalitate de stabilire a unui contact cu aceasta.

5. Termen tehnic ce desemnează întoarcerea evreilor în ţara promisă.

6. Joseph Blenkinsopp, „Memory, Tradition, and the Construction of the Past in Ancient Israel", *Biblical Theology Bulletin*, vol. 27, pp. 76-82 (p. 80).

Rodica BINDER

„Morala“ unei dispute

Paroxismul acceselor de violenţă ale fanatismului islamic din ultima vreme a ocultat parţial o confruntare începută vehement în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, rămasă la începutul mileniului III oarecum în suspensie: cea cu trecutul comunist şi, prin extensie, cu totalitarismele de orice fel. Unora s-ar putea să li se pară că în plin război împotriva terorismului, a readuce în discuţie dictaturile care au însîngerat secolul trecut, nazismul şi comunismul, lăsînd în urmă adevărate hecatombe, este un demers nerelevant, cel puţin din perspectiva actualităţii imediate. Impresia nu numai că este falsă, dar ea elimină şi posibilitatea de a înţelege mecanismele a ceea ce cu un termen, deşi discutabil, dar totuşi eficient din perspectiva înţelegerii fenomenului, poate fi numit „islamo-fascismul“.

În cei 20 de ani care au trecut de la declanşarea celebrei dispute a istoricilor germani prin comparaţia pe care Ernst Nolte o făcea între Gulag şi Auschwitz, demers care a dus la o ostracizare temporară a istoricului german, au mai apărut momente dificile în cîmpul dezbaterilor, dar şi o serie de lucrări de referinţă şi de autori care au nuanţat termenii infernalului binom. Pare suficient să amintim numele cele mai notorii – François Furet şi Stéphane Courtois – dar şi cel, încă prea puţin cunoscut, al unei scriitoare letone – Sandra Kalniete, fostă ambasadoare a ţării sale la ONU, apoi la UNESCO, fost ministru de Externe, actualmente comisar european.

În 2004 la Salonul Internaţional de Carte de la Leipzig, ea a făcut o afirmaţie care a stîrnit din nou polemici aprinse: „ambele regimuri totalitare, nazismul şi comunismul, sînt la fel de criminale“. Recent, cu prilejul unui simpozion organizat la Hamburg de Fundaţia Körber, Sandra Kalniete a rostit un discurs în care a pledat pentru reunificarea istoriei europene. În textul alocuţiunii ea a nuanţat comparaţia – atrăgînd atenţia că nu este vorba de o identitate între cele două regimuri dictatoriale, pornind de la simplul fapt că în sistemul comunist sovietic noţiunea de duşman de clasă era mult mai flexibilă decît imuabilul criteriu rasial la care naziştii au recurs în furia lor exterminatoare. Scopul existenţial al Gulagului a fost unul economic, oamenii fiind transformaţi în simple mijloace de producţie, complet dezumanizate, lipsite de identitate, privaţi de ea şi după moarte... în timp ce lagărele naziste de concentrare slujeau „soluţiei finale“, exterminării evreilor şi celorlalte fiinţe umane „inferioare“.

Sandra Kalniete nu a ezitat în discursul ei de la Hamburg, în faţa tinerilor, să pună degetul pe rană, reamintind că parlamentarii europeni socialişti s-au abţinut să voteze o rezoluţie la împlinirea a 60 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial, document din care rezulta că tratatul de la Yalta a însemnat, pentru o parte a Europei, o nouă eră a tiraniei. Iar la 25 ianuarie, Göran Lindblad, raportorul Comisiei Politice a Consiliului Europei, releva că din 1917, de la instaurarea bolşevicilor la putere în Rusia, şi pînă azi, regimul sovietic şi restul regimurilor comuniste au secerat vieţile a 94,5 milioane de oameni. Menţionînd aceste aspecte cantitative ale ororii totalitare, Sandra Kalniete afirmă că urmăreşte să atragă atenţia şi asupra caracterului criminal al comunismului. Autoarea revine la tezele lui Hannah Arendt care dă o definiţie regimurilor totalitare, întru totul compatibilă cu teocraţiile islamice de azi: o formă de guvernare care exclude posibilitatea acţiunii politice, care împarte oamenii în clase ce trebuie exterminate din simplul motiv că membrii lor aparţin unei anumite grupări etnice sau sociale (la care s-ar putea adăuga, şi elementul confesional-religios, *n.n.).*

Afirmam că întreaga dezbatere în jurul comparaţiei comunism-nazism şi-a pierdut din virulenţă. Impresia este confirmată de mai multe tendinţe, între care şi o „reabilitare“ a istoricului Ernst Nolte, suspectat (imediat după lansarea tezei sale, între alţii de Habermas, Wehler, dar şi de Marcel Reich Ranicki) de a fi relativizat moral prin asocierea celor două dictaturi totalitare, genocidul comis de nazişti, Holocaustul. Aceasta deşi Eric Hobsbawm întrevedea şi el în ascensiunea extremei drepte după primul război mondial în Europa, riposta dată leninismului, deşi regretatul François Furet, a cărui corespondenţă cu Nolte a fost publicată, interpreta naţional-socialismul şi fascismul drept un fel de „fraţi învrăjbiţi“ cu comunismul.

Cazul Nolte, inclusiv reabilitarea istoricului german începută dinafara frontierelor ţării, îl determină pe profesorul de politologie şi sociologie al universităţii din Bonn, Volker Kronenberg, ca, într-un eseu publicat recent în presa germană, să deducă şi următoarea „morală“ a întregii dispute a istoricilor: înlocuirea unei aşa-numite culturi a suspiciunii cu cea a comprehensiunii, a atitudinii conforme corectitudinii ideologice cu efortul unei argumentaţii sincere şi loiale. Inutil de subliniat că această recomandare poate fi extrapolată şi asupra altor dispute de care mileniul în care abia am intrat promite să nu ducă lipsă.

***Rodica Binder** este jurnalistă la Deutsche Welle, Bonn.*

Petre IANCU

Lumea răsturnată

„Lumea răsturnată“, se intitula un capitol dintr-o carte a scriitorului german Erich Kaestner, pe care îl pasionau întoarcerile de lucruri cu josul în sus şi viceversa. Cît de prost aşezate sînt şi lumea românească, şi cea europeană au documentat zilele trecute două declaraţii.

Una îi aparţine secretarului general al ligii arabe Amr Moussa. În loc să-şi exprime dezacordul faţă de violenţele dirijate, sub pretextul jignirilor provocate de caricaturile daneze, de mişcări extremiste precum Frăţia musulmană şi de regimurile tiranice de la Riad, Teheran şi Damasc, şeful Ligii arabe a cerut, fără jenă, UE să restrîngă libertatea presei. Uniunea, în opinia sa, ar trebui să facă bine şi „să împiedice pe viitor prin directive şi principii“, deci prin legi şi reglementări, „apariţia unor caricaturi critice la adresa lui Mahomed“, precum cele daneze. Din două, una: ori liderul Ligii arabe n-a înţeles nimic despre temeiul lumii libere şi modul în care funcţionează ea, ori, cu bună-ştiinţă, încearcă s-o arunce în aer pe cale politică şi diplomatică, aplicînd ceea ce l-a învăţat mulţimea dezlănţuită cînd a incendiat reprezentanţele scandinave din lumea arabă şi musulmană. Şantajul, iată, ia proporţii. În replică, oameni politici europeni de felul lui Javier Solana se mulţumesc să alerge prin lumea islamică, rostind ritos regrete şi banalităţi, precum, de pildă, faptul că UE n-a avut niciodată intenţia de a ultragia islamul. Ca şi cum tiranii arabi şi musulmani n-ar fi perfect edificaţi asupra acestei evidenţe. Ca şi cum n-ar şti că duşmanul cel mai puternic al regimurilor lor autoritare, dictatoriale sau totalitare e tocmai libertatea presei – inima vie a oricărei existenţe umane libere şi demne.

Iată însă că insolenţa se manifestă şi la Bucureşti. Fiindcă şi Adrian Năstase a recidivat. La radio Guerilla actual şef al Camerei Deputaţilor a declarat la 23 martie că, în timpul mandatului său, s-ar fi opus arestării lui Traian Băsescu, în dosarul Flota. Procurorul general al României, Ilie Botoş, s-a grăbit să respingă prezumtiva intervenţie din partea fostului premier în cazul lui Băsescu. „Nu am avut nici o convorbire cu dl Adrian Nastase“ – a afirmat sec Botoş, referindu-se de bună seamă la dosarul Flota, deschis în 1997, care a fost instrumentat iniţial la Parchetul instanţei supreme, fiind preluat ulterior de Parchetul Naţional Anticorupţie, condus pe-atunci de Ioan Amarie. Care s-a grăbit şi el să nege aserţiunile lui Năstase. Or nu e cazul să se uite în context că Traian Băsescu, redutabilul adversar de odinioară al PSD şi-al lui Năstase – pe care actualul şef al statului a sfîrşit anul trecut prin a-l înfrînge în bătălia decisivă pentru fotoliul prezidenţial – şi-a repurtat victoria abia după ce-a fost îndelung hărţuit de justiţie.

Nu i se poate lua totuşi nimănui în nume de rău dacă, în ciuda tuturor acestor negări din partea magistraţilor, se vor găsi unii care să-l creadă pe actualul şef al Camerei deputaţilor din Parlamentul României. Istoria ultimului deceniu şi jumătate pledează în favoarea afirmaţiei lui Năstase, care nu putea fi prea interesat să destrame democraţia mimată pe care a condus-o, arestîndu-şi adversarii.

Oricum, scandalos în declaraţia sa nu e că s-ar putea să fie falsă, ci dimpotrivă, că e prea posibil să fie adevărată. Revoltătoare în privinţa ei sînt deopotrivă înţelesul şi subînţelesurile afirmaţiei lui Năstase. În mod vădit, fostul lider pesedist încearcă să-l atragă de partea sa pe purtătorul de speranţe al revoluţiei portocalii, spre a-şi scoate, cu ajutorul lui, capul din laţul politico-juridic care se strînge implacabil în jurul gîtului său. Ceea ce, în disperarea sa, nu pare să fi avut în vedere nepotul mătuşii Tamara, investigat pentru luare de mită în legătură cu achiziţionarea la un preţ de nimic a terenului din Zambaccian, e faptul că, rostindu-şi declaraţia, Năstase a recunoscut că s-a amestecat în treburile justiţiei.

Că Adrian Năstase se recunoaşte astfel, implicit, vinovat de una din multele acuze grave care i se pun în cîrcă e, parţial, treaba lui şi, integral, o prostie din unghiul celor care mai insistă să-l apere. De interes general e, în schimb, lumina pe care o aruncă toate acestea asupra României. De interes general e faptul că PSD îl tolerează în continuare pe Năstase la cîrma Camerei Deputaţilor. Această poziţie mînjeşte nu doar prestigiul României înaintea aderării la UE, ci discreditează definitiv şi opoziţia social-democrată, punînd sub semnul întrebării însuşi sistemul parlamentar, deci instituţia centrală a oricărei democraţii şi a oricărui stat de drept. Cu atît mai mult cu cît e de notorietate faptul că Năstase a patronat, o bună bucată de vreme, o democratură numai bună să promoveze devalizarea ţării de către mafia nomenclaturisto-securisto-capitalistă care a preluat puterea în România, după fesenizarea ei în 1989. Încît e greu de imaginat declaraţie mai găunoasă decît cea a lui Mircea Geoană, care a estimat ca „problemele lui Năstase nu ar fi ale PSD!“. În mod vădit, preşedintele PSD trăieşte încă într-o lume răsturnată, care se cere pusă grabnic pe picioarele ei. Mă întreb ce oameni politici, români şi europeni, vor manifesta curajul, probitatea morală şi fermitatea necesare acestei imperioase reconstrucţii.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

Institutul Polonez din Bucureşti
Galeria UNA

vă invită la vernisajul expoziţiei de fotografie

„9 şi...“
semnată de **Jolanta Zuchniewicz**

joi, 16 martie, ora 18.00
la Galeria UNA
str. General Budişteanu nr. 10

Parteneri media:
DILEMA VECHE · Observator Cultural · Campus · Revista 22 · Sapteseri · Tango

Carl BILDT

UE are nevoie de o strategie mai îndrăzneaţă în Balcani

Balcanii revin între priorităţile de pe agenda UE. Emisarul ONU, Martti Ahtisaari, a început să negocieze viitorul provinciei Kosovo, în timp ce muntenegrenii vor vota probabil în aprilie dacă se vor despărţi sau nu de Serbia. Amîndouă procesele ar putea destabiliza şi mai mult o regiune care oricum trece prin criză economică. Rata şomajului este de 30% în Serbia şi Muntenegru, 40% în Macedonia şi 50% în Kosovo.

Comisia Europeană vrea, pe bună dreptate, să acorde întregii regiuni o perspectivă clară de aderare, ca un stimulent pentru ca guvernele să facă reforme dureroase. Respingerea Tratatului Constituţional a îndepărtat ideea unei viitoare lărgiri a UE. Totuşi, anul trecut Uniunea a început negocierile de aderare cu Croaţia, a acceptat candidatura Macedoniei şi a început să negocieze „acordurile de stabilizare" cu Serbia şi Bosnia.

Ahtisaari ar putea descoperi că liderii sîrbi şi kosovari nu pot cădea de acord în legătură cu statutul final al Kosovo. În această situaţie, ONU şi UE vor impune cel mai probabil o formă de independenţă, cu elemente de protecţie pentru minoritatea sîrbă. Dar o astfel de înţelegere ar putea atrage un exod rapid şi probabil violent al minorităţilor din Kosovo. Un aflux major de refugiaţi în Serbia ar putea destabiliza scena politică de la Belgrad, dînd aripi radicalilor (naţionaliştii extremişti). Aceştia deja acumulează sprijin în dauna actualului Guvern proeuropean. Un guvern radical la Belgrad nu şi-ar ataca vecinii, dar ar putea crea tensiuni în multe părţi ale regiunii. Între timp, un Kosovo independent s-ar putea transforma într-un stat-eşuat. Cîtă vreme structurile sale politice rămîn slabe, iar economia stagnează, crima organizată va înflori şi scena politică ar putea deveni violentă.

UE poate evita aceste pericole dacă, împreună cu partenerii săi, reuşeşte să gestioneze un proces de pace bazat pe consens internaţional şi regional. Rezultatul ar trebui să fie echilibrat, astfel încît fiecare să se împace cu soluţia găsită. Strategia UE ar trebui să prevadă instalarea Serbiei pe un curs rapid spre integrare şi stabilizarea Kosovo printr-un angajament pe termen lung de construire a instituţiilor statului.

Pentru a promova stabilitatea în Balcani, UE ar trebui să ofere un program prestabilit de aderare fiecărui stat care demonstrează apetit pentru reformă.

Miniştrii de Externe din Balcani şi UE se întîlnesc la Salzburg. Comisia vrea ca UE să propună „multilateralizarea" celor 31 de tratate comerciale din regiune – unele implementate precar – şi gruparea lor într-un singur tratat comercial.

Integrarea schimburilor comerciale este cheia revitalizării economice a regiunii. Propunerile Comisiei sînt însă prea modeste. UE ar trebui să implice întreaga regiune într-o uniune vamală, similară celei realizate cu Turcia în ultimii 10 ani. Aceasta ar avea un impact mai mare, forţînd statele din Balcani să accepte tarifele externe comune ale UE, de obicei mai mici decît ale lor. Uniunea vamală Turcia-UE a dus la creştere economică în Turcia. O soluţie asemănătoare pentru Balcani ar putea însemna relansarea acestor economii.

Negocierea unei astfel de uniuni vamale ar putea dura ani. Grupuri de interese bine închegate vor lupta pentru a menţine taxe mari la produsele sensibile. Dar, dacă statele din Balcani doresc într-adevăr să adere la UE, primul pas inevitabil ar deveni aderarea la această uniune vamală.

Comisia plănuieşte să propună acorduri de facilitare a vizelor pentru Balcani – UE oferă în prezent un regim mai liberal de acordare a vizelor unor vecini precum Rusia şi Ucraina. Din nefericire, se pare că unele din marile state-membre vor bloca aceste mişcări. Ar trebui să se gîndească de două ori: facilitarea călătoriilor ar fi un beneficiu palpabil pentru oamenii din Balcani (în anii '80 cetăţenii iugoslavi s-au bucurat de dreptul de a călători fără viză în Europa).

Cel mai bun lucru pe care l-ar putea face UE pentru a promova stabilitatea în Balcani ar fi să ofere fiecărui stat, care demonstrează apetit pentru reformă şi dorinţa de a se alătura UE, un program prestabilit de aderare. Spre exemplu, UE ar putea sugera o dată-ţintă pentru ca Serbia să devină stat-candidat, şi o altă dată pentru ca Macedonia şi Serbia să înceapă negocierile de aderare. O asemenea abordare ar putea ajuta la transformarea acestor ţări în poli de stabilitate regională. Ar putea de asemenea să accelereze reformele în Bosnia, să creeze condiţii pentru ca Muntenegru să-şi plănuiască un viitor independent şi să încurajeze eforturile de creare a statului Kosovo.

Următoarele cîteva luni sînt cruciale pentru viitorul Balcanilor. Dacă liderii UE refuză să discute strategii realiste pentru extindere, regiunea va suferi cel mai probabil un nou ciclu de instabilitate, în loc de stabilitate durabilă.

***Carl Bildt** a fost prim-ministru al Suediei şi e membru al Board-ului organizaţiei Centre for European Reform (CER), Londra. Textul a apărut în buletinul* CER, *februarie/martie 2006 şi e preluat de* Dilema veche *cu acordul editorilor.*

traducere de Cristian GHINEA

Andi BALLA

Lungul drum al Albaniei spre Bruxelles

– deziluzii printre albanezi

Oficialii europeni vor veni curînd la Tirana ca să-şi dea „binecuvîntarea" formală în favoarea semnării Acordului de Stabilitate şi Aderare (SAA) cu Albania, primul mare pas al acestei ţări către integrarea în Uniunea Europeană. Preşedintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, şi comisarul pentru Integrare, Olli Rehn, vor lua parte la întîlnirea de perfectare a acordului, care va fi semnat la sfîrşitul lunii iunie, în timpul Consiliului European de la Viena.

Semnarea acestui acord vine după o serie de amînări frustrante care i-au făcut pe albanezi să-i blameze atît pe propriii politicieni, cît şi Uniunea Europeană, acuzînd că le-au aruncat ţara într-o „gaură neagră" economică şi politică.

Negocierile dintre Albania şi Bruxelles au început în ianuarie 2003, dar au stagnat de atunci. Mai multe termene au fost ratate, în vreme ce statul vecin, Macedonia, a căpătat între timp statutul de ţară candidată la Uniunea Europeană.

Oficialii de la Bruxelles învinovăţesc autorităţile de la Tirana pentru aceste întîrzieri. Ei critică progresul lent al ţării în realizarea reformelor privind instituţiile statului şi spun că guvernanţii albanezi nu au făcut destul pentru a stopa corupţia şi crima organizată sau pentru a-i încuraja pe investitorii străini. Europenii critică şi modul în care s-au desfăşurat de-a lungul timpului alegerile în Albania, deşi scrutinul parlamentar din 2005 a satisfăcut în mare parte cerinţele Uniunii Europene. De data aceasta a avut loc un transfer de putere fără incidente, ceea ce nu s-a mai întîmplat pînă acum în Albania post-comunistă.

În acelaşi timp, dorinţa ca Albania să devină membră a Uniunii Europene a scăzut în rîndul populaţiei. Un raport realizat în decembrie de Institutul Albanez pentru Studii Internaţionale arată că susţinerea ideii de integrare în Uniunea Europeană chiar în rîndul populaţiei „bine informate cu privire la procesul de integrare" a scăzut de la 99 de procente cît se înregistra în 2002, la 89 de procente în 2003 şi 84 de procente anul trecut, însemnînd o scădere de 15 procente în ultimii trei ani.

Gjergji Vurmo, reprezentant al acestui institut, spune că nemulţumirile din rîndul albanezilor privind procesul de integrare au fost influenţate şi de ritmul lent al negocierilor de semnare a unui Acord de Stabilitate şi Aderare. „Faptul că noi continuăm să celebrăm deschiderea negocierilor pentru semnarea acordului fără să fim capabili să le încheiem, este un motiv plauzibil pentru nemulţumirea cetăţeanului de rînd" – spune el. Vurmo a mai afirmat că nemulţumirea populaţiei este mai degrabă îndreptată împotriva propriilor lideri politici, decît împotriva europenilor.

Kleart Duraj, un redactor albanez de televiziune, spune că cu cît întregul proces de integrare va dura mai mult, cu atît va scădea dorinţa Albaniei de a deveni parte a Uniunii Europene. „Procesul de integrare este prea lent" – scrie el, adăugînd că „din cauza asta şi a condiţiilor foarte dificile pentru integrare, la care se mai adaugă şi înapoierea economică, albanezii suportă consecinţele".

Elvis Plaku, director de PR la o bancă din Tirana, împărtăşeşte şi el această părere. „Europa a fost indecisă în privinţa termenilor şi etapelor de integrare europeană a Albaniei" – afirmă el. „Ceea ce mă îngrijorează şi mai mult este efectul pe care această situaţie îl are asupra populaţiei" – mărturiseşte el, adăugînd că „oamenii au obosit să tot aştepte şi să vadă prea puţine semne de progres".

Ideea că Uniunea Europeană contribuie la crearea unei găuri negre în Balcanii de Vest declanşează polemici în rîndul opiniei publice, albanezii comparîndu-şi viaţa de fiecare zi cu cea a românilor şi bulgarilor. Andras Inotai, directorul Institutului pentru Economie Mondială din cadrul Academiei de Ştiinţe a Ungariei, spune că această percepţie este îngrijorătoare. Dar aminteşte că ţările din centrul Europei au perceput şi ele procesul de integrare europeană ca fiind frustrant de lent. „Cînd noi (Ungaria) am semnat Acordul de Stabilitate şi Aderare (SAA) în 1999, Uniunea Europeană ne-a spus că nu avem prea mari şanse de integrare. Dar dinamica europeană a forţat organismele UE să admită aceste ţări ca membri cu drepturi depline" – a mai adăugat el.

Ambasadorul Marii Britanii la Tirana, Richard Jones, afirmă însă că Albania se află pe calea cea bună, că a reuşit să întrunească un consens intern în ce priveşte adoptarea valorilor europene de democraţie, drepturile omului şi economie de piaţă. Totuşi Jones avertizează că mulţi albanezi mai au încă prejudecăţi cu privire la adevăratele implicaţii ale statutului de membru UE. „Integrarea nu înseamnă un bilet de intrare într-un club select care oferă libertatea de a călători prin Europa sau accesul liber la banii comunitari. Este vorba de adoptarea a mii şi mii de pagini de legislaţie comunitară care trasează obligaţii şi conferă drepturi cetăţenilor albanezi" – a mai spus Jones, concluzionînd că „una peste alta, albanezii vor fi şi învingători, şi perdanţi ai procesului de integrare, iar ei trebuie să înţeleagă asta foarte clar".

Premierul albanez Sali Berisha insistă asupra faptului că „mulţi au fost peste măsură de entuziaşti în momentul în care s-a pus problema integrării. Guvernul – spune el – vede în semnarea acordului o ocazie deosebită de a implementa reformele care să ne garanteze un viitor european."

Ministrul albanez al Integrării, Arenca Trashani, o spune şi mai tranşant, insistînd că Albania va face tot ce e nevoie pentru a deveni membră UE. „Integrarea Albaniei în structurile euroatlantice este o prioritate" – a afirmat ea. Oficialii de la Bruxelles sînt dispuşi să recompenseze astfel de aspiraţii.

„Uşa către Europa este încă deschisă pentru voi" – le-a spus Olli Rehn albanezilor, în timpul vizitei sale din noiembrie. A adăugat însă precaut: „Nu se pune problema ca vreo ţară să adere dacă nu este pregătită, dar UE este gata să primească orice membru care a îndeplinit condiţiile impuse."

***Andi Balla** este redactor-şef la* Tirana Times, *un săptămînal albanez de limbă engleză. Articolul apare prin intermediul Reţelei Balcanice de Investigaţii Media, partener* Dilema veche.

traducere de Iulia BĂDESCU

Peter Van HAM

Antieuropenismul american

Susţinători incontestabili pînă nu de mult ai integrării europene, oamenii politici americani de astăzi manifestă o lipsă de simpatie crescîndă faţă de Uniunea Europeană. Peter Van Ham, de la Institutul Clingendael din Haga, vorbeşte despre declinul prieteniei transatlantice.

E de-ajuns să urmăreşti *Fox News,* să citeşti editorialele din *Wall Street Journal* sau să asculţi *talk-show*-urile de la radiourile americane ca să-ţi dai seama cum stau lucrurile: Europa este rivala Americii şi nu e limpede dacă există vreo relaţie cel puţin formală între cele două. Dar ceea ce a început cu aruncarea la canal a şampaniei franţuzeşti şi cu schimbarea denumirii din „french fries" în „freedom fries", ca protest al Americii faţă de opoziţia preşedintelui Chirac la invazia în Irak, s-a transformat într-un val de nemulţumire şi scepticism faţă de bătrînul continent.

Europa este văzută ca decadentă, plină de suficienţă, trîndavă şi – poate mai condamnabil decît orice – este din ce în ce mai irelevantă în ochii Americii. Însuşi pesimismul actual din Europa pare să confirme această atitudine a americanilor. După respingerea Tratatului Constituţional, integrarea europeană pare că şi-a pierdut suflul. Şomajul în continuă creştere, încrederea în sine din ce în ce mai scăzută şi declinul demografic din Europa contrastează net cu explozia pieţei chinezeşti şi cu prefigurarea unui Nou Secol dominat de America. Ce a făcut Europa pentru a stîrni dispreţul şi nemulţumirea americanilor?

Principalul motiv este că Europa s-a dovedit a fi un aliat nedemn de încredere tocmai în momentele cînd America avea nevoie de sprijinul său. Majoritatea americanilor consideră că „războiul contra terorismului" e o ripostă legitimă. După ce a salvat Europa de două ori de ea însăşi, în timpul războaielor mondiale, şi după ce a luat-o sub umbrela sa nucleară în timpul războiului rece, sprijinul necondiţionat al Europei a fost luat ca un cec în alb cînd Statele Unite au fost atacate. Aşa stînd lucrurile, sprijinul palid şi înmulţirea criticilor în Europa faţă de riposta Washington-ului la atacurile din 11 septembrie 2001 au fost considerate de America aproape ca o trădare. Opoziţia şi lipsa de loialitate a Europei întăresc convingerea că adevăraţii aliaţi ai Americii se află de fapt în altă parte. Riposta la 11 septembrie a constituit testul decisiv şi se crede că majoritatea „aliaţilor" Americii au eşuat lamentabil. Doar Marea Britanie şi Polonia s-au dovedit a fi merele bune dintr-un coş putred.

Europa este văzută ca decadentă, plină de suficienţă, trîndavă şi – poate mai condamnabil decît orice – din ce în ce mai irelevantă.

Pentru cea mai mare parte dintre americani loialitatea Londrei e uşor de explicat, dacă ne gîndim la cultura anglo-saxonă comună, o cultură a perseverenţei şi convingerea foarte răspîndită că, de fapt, Canalul Mînecii este, psihologic vorbind, mai mare decît Atlanticul. Loialitatea Varşoviei faţă de Statele Unite este şi ea uşor de explicat. Secretarul Apărării Donald Rumsfeld spunea, într-o faimoasă declaraţie, că recenta istorie postcomunistă a „Noii Europe" a demonstrat că Răul trebuie lichidat şi nu adormit. Această abordare contrastează cu atitudinea ţărilor „bătrînei Europe", incapabile să gîndească în termeni de bine şi rău, gata să încheie armistiţii mefistofelice doar pentru a-şi salva propria piele. Din perspectiva administraţiei Bush, atît Marea Britanie cît şi Polonia sînt de încredere pentru că ele nu şi-au vîndut sufletele „liberalilor de la Bruxelles" şi nu s-au transformat în politicieni de telenovelă, ci dimpotrivă, au păstrat o busolă morală al cărei vîrf este clar îndreptat către America.

Între timp, restul Europei dispare rapid de pe ecranul radarului strategic american. Americanii chiar nu mai pot fi deranjaţi cu problemele Bosniei şi ale provinciei Kosovo, mai ales acum cînd Irakul se transformă tot mai mult într-un nou Vietnam. Cu greu mai găseşti azi un soldat american în Balcani, iar regiunea se află acum sub aripa pipernicită a structurii de apărare a Uniunii Europene. În general, americanii par confuzi în faţa preocupării UE de a-şi reorganiza instituţiile şi se întreabă de ce se iroseşte atîta timp cu redactarea unei „strălucitoare" Constituţii Europene, cînd probleme cu adevărat importante sînt ignorate.

Analiştii şi politicienii *realişti* (precum Henry Kissinger sau Donald Rumsfeld) caută să mărească prăpastia dintre America şi Europa în domeniul strategiei, tehnologiei şi echipamentelor militare şi pun sub semnul întrebării capacitatea Europei de a se implica în viitoarele intervenţii sau războaie iniţiate de Statele Unite. Şi cum nu mai există nici un motiv pentru a ţine cont de sfaturile Europei, atît UE, cît şi NATO sînt transformate, conform noii mentalităţi americane, în cluburi fără importanţă a căror susţinere este binevenită, dar ale căror critici sînt cu grijă ignorate.

Dacă *realiştii* regretă relativul declin al Europei, neoconservatorii, în schimb, par să simtă o plăcere machiavelică în a provoca scandaluri. Comentatori precum William Kristol privesc respingerea Tratatului Constituţional european ca pe „un moment de speranţă pentru viitorul unei Europe puternice, pro-americane, care îmbrăţişează valorile libertăţii, cu o piaţă şi un comerţ libere, revigorată din punct de vedere social şi moral". Niciodată de la evenimentele din 11 septembrie şi pînă astăzi această gîndire neoconservatoare nu a influenţat atît de mult atitudinea americanilor faţă de Europa, care s-a transformat dintr-o mare simpatie în scepticism şi ostilitate. Ei consideră Europa vîrful de lance al liberalismului politic, al unei filosofii redutabile, care însă în America de azi este considerată în cel mai bun caz o lozincă, iar în cel mai rău caz o „maladie psihică".

Antieuropenismul neoconservatorilor înseamnă conştientizarea faptului că UE reprezintă o provocare pentru inflexibilul punct de vedere american *realpolitik,* conform căruia forţa militară determină balanţa de putere dintre state. UE, prin însăşi existenţa sa, deschide posibilitatea unui model total diferit, ce minimalizează forţa şi „realismul politic" şi supraapreciază rolul legii şi al încrederii reciproce. Modelul de integrare european este dovada vie că guvernarea legii, organizarea instituţională şi un scenariu diplomatic elaborat pot să îmblînzească naţionalismele şi pot să facă forţa militară irelevantă. Dat fiind scepticismul deschis al Washington-ului faţă de ideea că înţelegerile internaţionale trainice şi tratatele pot defini securitatea, şi refuzul Statelor Unite de a recunoaşte autoritatea Curţii Penale Internaţionale, UE nu reprezintă altceva decît steagul roşu agitat în faţa unui taur.

Toate acestea explică de ce antieuropenismul Washingtonului este acum atît de zgomotos şi strident şi de ce chiar şi cea mai modestă şi binevoitoare critică venită din Europa la adresa politicii externe a Statelor Unite este percepută ca o dinamitare a autorităţii morale americane. S-a spus despre Condoleezza Rice că în 2003 l-a sfătuit pe preşedintele Bush „să pedepsească Franţa, să ignore Germania şi să ierte Rusia". Experţii de la Washington se dovedesc oricum creativi în calomnierea Europei, mergînd pînă la extrem prin agitarea „antisemitismului" european. Analistul politic Charles Krauthammer a pus tranşant întrebarea dacă mai este sigur să fii evreu în Europa de azi. Iată, un continent care şi-a permis autosuficienţa postmodernă, punînd sub semnul întrebării logica americană în „războiul contra terorismului" şi care nu susţine Israelul. Pentru astfel de comentatori, după ce uneşti punctele, tabloul este cît se poate de clar: antiamericanismul european derivă dintr-o duplicitate şi dintr-o dispoziţie istorică de a se alătura cauzelor greşite. Washington-ul a intrepretat şi refuzul unor ţări membre ale UE de a deschide uşile Uniunii pentru Turcia ca pe un semn că Europa se defineşte ca un continent claustrofobic, închis pentru alte religii, fie ele islamismul sau iudaismul.

După acest curent antiamerican de lungă durată, europenilor nu le vine acum să creadă că Statele Unite răspund cu aceeaşi monedă.

Politicienii americani îşi pun tot mai mult întrebarea dacă integrarea europeană este în interesul Americii. De ce ar susţine o politică externă şi de securitate comună europeană dacă acest lucru duce la creşterea păguboasă a puterii unor aliaţi capricioşi ca Franţa? De ce Statele Unite şi-ar dori să sprijine puterea economică a UE dacă scopul nemărturisit al Europei este acela de a contrabalansa *Pax Americana* şi să creeze ceea ce preşedintele Chirac şi omologii săi chinez şi rus numesc „o lume multipolară"? Mai mult decît oricînd Washington-ul găseşte acum Europa în tabăra adversă în privinţa unor probleme diverse precum democratizarea Orientului Mijlociu, reforma ONU, Curtea Penală Internaţională sau acceptarea pe piaţa europeană a cerealelor modificate genetic. Dacă europenii sînt atît de hotărîţi să-şi susţină Uniunea pentru a concura Statele Unite pe toate fronturile, vor primi în final, după părerea *realiştilor* şi neoconservatorilor americani, ceea ce au vrut: rivalitate şi, dacă trebuie, conflict.

Poate că e semn de naivitate, dar după acest curent antiamerican de lungă durată, europenilor nu le vine acum să creadă că Statele Unite răspund cu aceeaşi monedă. Statele Unite au fost una din guvernantele Europei în procesul postbelic de integrare şi i-a susţinut fiecare pas spre unificarea continentului. Dar la fiecare etapă de integrare, Statele Unite i-au încurajat pe europeni plecînd de la premisa că ce e bun pentru Europa e bun şi pentru America. Îngrijorător este însă faptul că acest argument este acum lăsat deoparte, poate mai repede la Washington decît în capitalele europene.

După atîţia ani de „pasiune" transatlantică se înregistrează o pierdere: încrederea reciprocă. Americanii sînt supăraţi pentru că Europa nu i-a urmat în Irak şi că invocă la tot pasul violarea drepturilor omului. Acum, cînd situaţia este din ce în ce mai problematică în Irak, europenii vin cu replica „v-am avertizat!", în loc să ajute trupele americane prin trimiterea de contingente proprii. Odată cu întoarcerea fantomei Vietnamului la Washington, Europa este văzută ca ţap ispăşitor pentru deficitul de raţiune şi succes al Americii. Dar una este să-i vezi pe preşedintele francez şi pe cancelarul german acuzînd politica pumnului practicată de americani, alta este să asişti la prăbuşirea alianţei lor istorice.

Europa este văzută ca ţap ispăşitor pentru deficitul de raţiune şi succes al Americii.

Mareea crescîndă a antieuropenismului în Statele Unite reprezintă semnul clar că politica externă americană începe să fie din ce în ce mai autistă, refractară în a-şi asculta propriii prieteni. Imaginea Americii în lume n-a fost nicicînd atît de sumbră, ceea ce indică faptul că atacurile europene la adresa politicii externe americane nu sînt singulare, ci fac parte din sentimentul global că singura superputere rămasă în scenă este pe cale să-şi piardă controlul. Este întotdeauna discutabil să compari statele cu popoarele. Cu toate astea, majoritatea europenilor priveşte la Statele Unite ca la un prieten care şi-a întors faţa de la ei şi a cărui aroganţă poate ascunde de fapt un adînc sentiment de nesiguranţă, mascat de contabilizarea propriilor poveri. Creşterea atitudinii antieuropene a Americii indică de fapt un blocaj la nivel mental care se doreşte însă depăşit cît mai curînd posibil.

Articolul şi comentariul adiacent au apărut în revista Europe's World, *primăvara 2006 (www.europesworld.org) şi sînt preluate de* Dilema veche *cu acordul editorului, organizaţia Friends of Europe.*

traduceri de Iulia BĂDESCU

comentariu

Plamen PANTEV

Antiamericanismul Europei hrăneşte antieuropenismul Americii

Peter Van Ham a identificat o logică socială în relaţiile internaţionale – antiamericanismul unora dintre europeni a determinat în mod inevitabil apariţia unor atitudini antieuropene în Statele Unite. Nu cred că acest lucru a atins punctul în care prietenia transatlantică pe cale de dispariţie riscă să se transforme în animozitate de natură să afecteze interesele de securitate ale partenerilor atlantici.

Atacurile teroriste de la Moscova, Istanbul, Madrid şi Londra, precum şi efortul costisitor al UE de a crea o strategie împotriva terorismului ar trebui să ne arate că Europa nu este diferită de America în lupta împotriva răului acestui secol. Mi se pare ciudat că anumiţi europeni ar vrea să pretindă un rol care să contrabalanseze „puterea hegemonică" a Americii şi să construiască o lume multipolară cînd noi toţi, la un loc, ne confruntăm cu o problemă de securitate presantă.

În Bulgaria, şi cred că şi în România, Polonia, Estonia, Lituania, Letonia şi în alte state, nu credem că americanii îi urăsc pe europeni, inclusiv pe noi. Provocările dificile cu care se confruntă lumea de azi cer o mai mare solidaritate. Nu împărtăşesc ideea că Europa dispare de pe ecranul radarului strategic al Americii. Aceasta poate fi simţită mai ales în Balcanii de Vest, unde prezenţa Statelor Unite se diminuează, dar rămîne totuşi indispensabilă. Prezenţa Statelor Unite de-a lungul coastelor de Vest ale Mării Negre confirmă încă, după modesta mea părere, interesul Americii de a rămîne în Europa.

NATO nu este un proiect lipsit de importanţă, ci, dimpotrivă, joacă un rol major în alianţa dintre Statele Unite şi Europa prin adaptarea la cerinţele actuale. Alături de Uniunea Europeană, NATO joacă încă un rol important de democratizare în spaţiul politic post-totalitar al estului, centrului şi sud-estului Europei, ca şi în bazinul Mării Negre, iar America în mod sigur nu se retrage din acest proces.

Atît Bulgaria, cît şi România încearcă astăzi să împace perspectiva unei integrări iminente în UE, cu relaţiile lor „pragmatice" sau „speciale" cu Statele Unite. Noi nu am uitat cît de mult le datorăm prietenilor noştri vest-europeni pentru ajutorul oferit în a face posibilă relaţia strînsă cu Statele Unite.

***Plamen Pantev** este director al Institutului de Studii Internaţionale de Securitate din Sofia.*

Andrei CIURCANU

Integrarea pe uliţă

Au uitat de mult ţăranii să se adune cu mic cu mare în Poiana unuia mai înstărit, ca să puie ţara la cale. Să citească în gura mare ziarele şi să-şi dea cu presupusul. Acum fiecare gîndeşte pentru sine şi fiecare înţelege cîte ceva din schimbare şi integrarea în Uniunea Europeană.

Boca... boca, boca... boca, Tarzan trage la căruţa care scîrţîie pe la toate încheieturile. E armăsar tînăr şi, Doamne, fereşte, de-l scapi pe stradă că ăla eşti, te rogi de el şi nu se mai întoarce. Romică, neam de rom din tată-n fiu, strînge mîndru hamurile în mănuşile găunoase şi-şi freacă firele lungi şi subţiri, negre-corb, ale musteţii. Merge cu sacul de grîu la moară că al lui Radu din deal vinde cu 4 mii kila de făină şi la moară iese mai ieftin cu 500 de lei la kilogram. În Bosia bate un frig de ţi se încovoaie oasele şi te opinteşti din plămîni ca să scoţi aerul afară. Gerul ţi se caţără pe obraji, îţi usucă ochii şi-ţi crapă buzele, iar mai apoi, dacă vede că nu ai mănuşi, se lasă alunecînd pe haine în jos şi îţi taie cu precizie de chirurg buricele degetelor şi se strecoară sub unghii ca să-ţi roadă carnea caldă.

Nu vine nimeni la noi ca să ne dea de bunăvoie. Trebuie să mergem noi la ei ca să ne milogim după ajutor. Asta e Europa, ajutor – bolmojeşte ţiganul cuvintele între fălcile mari şi îmbujorate, după care le scuipă cu un fum înnecăcios de ţigară. *Dar pe noi nu ne ajută nimeni. Spun că fac, că dreg, da de unde, şi să ştiţi de la mine că noi ţiganii sîntem mai isteţi decît românii.* Păi, dacă erau ei la Bucureşti în locul lui Băsescu, nu mai aveam nevoie de Europa, ci ea ne cerea pe noi.

Isteţimea lui Romică stă într-o pedală de frînă a unei Dacii moarte de mult, care, apăsată acum cu piciorul drept, îţi opreşte căruţa imediat. *Asta e bună în oraşe* – rînjeşte mîndru căruţaşul – *n-ai să vezi neam de neamul românilor să aibe aşa ceva la căruţele lor, numai noi.* Tarzan se opreşte fără frînă de picior în faţa morii, direct în buza monstrului de fier, care mestecă de zor porumb şi grîu. *Băi, nea Vasile, uite, spune şi tu omului, dacă eram noi ţiganii la conducere dacă nu era mai bine şi ne primeau ăştia în Uniunea Europeană. Da, da, ţigane, dacă ar fi toţi ca tineeee... nu ar mai fi caietul la datorii plin de nume, eheeeii...*

E mare ţigăneală

Despre nenea Vasile poţi spune că e înstărit şi are gospodărie mare. Moară, doi cai şi trei viţele, găini, curci, porc. *Ce ştim noi, domnule, despre Uniunea asta?...* în grajd un iz puternic de vită, paie şi frig de înţeapă nările... *mai nimic nu ştim. Am înţeles aşa: că tot pămîntul ăsta care este de muncit nu se mai dă de la noi se dă de la America şi dacă eşti întovărăşit cu mai multe persoane se face asociaţie cu inginer şi ştampila primăriei. Dă America subvenţia.* Pe taburetul mic nenea Vasile îşi mişcă ritmic mîinile pe ugerul roz al vacii din care ţîşneşte lapte crud. Aburii ies din găleata de email verde şi din nările umede ale animalului.

A auzit el că dacă intrăm în Europa o să trebuiască să dea o parte din lapte la stat, dar pînă atunci scapă de vite. Animalul tresare speriat de aste vorbe, ţăranul nu-şi pierde cumpătul. *Stai, Sando, cu tata că nu te dau pe tine... pe ailalte, tată* şi rîde îmbufnat, încet, în căciula de lînă, parcă să nu-l audă viţica.

Nici nevastă-sa nu e prea hotărîtă din pragul grajdului dacă să aderăm sau nu: *Uniunea Europeană ce poate să fie, un ajutor din partea Uniunii Europene, asta e, a împrumuturilor, a banilor, a băncilor de investiţii. Asta ajută pe toată lumea. Pentru ajutor intrăm noi. Pentru calamităţi mai mult că nu ne dă nimeni şi atunci ne ajută ei. Eu cred că intrăm cu un ajutor din partea lor pentru un împrumut. Dar, ca să ne dea, trebuie să ne milogim pe la ei pe la uşi, că nu ne dă cu una, cu două. O să fie mare ţigăneală că toţi or să vreie fonduri din alea.*

Femeia din staţia de autobuz

Nu cunosc aşa ceva. Nu cunosc ni'ca despre Europa. „Dar la vot aţi fost?" „D'apoi cum să nu fiu!" „Şi pentru ce aţi votat? Ce aţi aşteptat de la cei care au spus că trebuie să aderăm. O să fie bine, rău?" „Da, da, da. Păi, e bine... D'apoi eu de-acum îs bătrînă, e bine. E mai greu pentru tineret, dar eu de-acum babă la 70 de ani. Dar dacă ne primesc ăştia, o să fie mai bine pentru cei tineri. Nu cunosc, eu de unde să ştiu!" „Dar nu ascultaţi la radio, nu vă uitaţi la televizor?" „Vai de mine cîte spun la aparate şi nu se adeverează. Am auzit că nu ne mai lasă să tăiem porcu' că cică trebuie băgat la curent, dar eu am nepoţi, ei ce mai călăresc de Crăciun? E prostie, domnule. Cum să electrocutezi porcu', cine a mai auzit aşa ceva? Ţigăneală domnule, şi alta nu."

Glasul Holbocăi

Printre uliţele întortocheate ale oricărui sat din ţara asta, în iarna lui 2006, o mare parte din ţăranii nevoiaşi îşi încălzesc palmele şi ciorapii de lînă pe sobe ce înghit în gurile lor cocoeni în flăcări, dezghiocaţi de cu toamnă, şi îşi luminează bătrîneţile cu lămpile de gaz, că factura la curent vine de fiecare dată prea mare, oricîtă economie s-ar face.

Cîinii latră în trei labe de frig, la hornul care nu mai pufăie a fum, şi mîţele nu mai fugăresc găinile prin ogradă că înaripatele mult prea costelive de la atîta dor de boabe de porumb au uitat să fie sprinţare.

La fiecare poartă ce se deschide către o casă umilă din Holboca, miroasă a bătrîn împăienjenit şi aţintit pe divan de nevoile şi grijile de zi cu zi. *Nu ştiu ce să zic. Nu am idee. Ce am înţeles că e şi bine, e şi rău. Sînt nişte condiţii pe care nu le putem îndeplini. Acolo e vorba de aparatură mai performantă, la noi nu. Acolo sînt bani mai mulţi, la noi mai puţini. Eu cred că dacă noi intrăm, o să ne dea şi nouă că ne văd săraci ca vai de noi. Uitaţi şi dvs., stăm ca nişte ţigani, aşteptăm ajutor de la Primărie pentru lemne că nu mai avem voie să tăiem din pădure şi noi vrem în Europa...*

Bătrîna are două văcuţe de pe urma cărora are bani să cumpere o bucată de pîine pentru ea şi grăunţe şi îngrăşămînt pentru ele. Îşi pune speranţele în vîrf de poartă şi în numele lui Dumnezeu că odată cu intrarea în Europa îi dă primarul cu fonduri o mulgătoare, că bătrîneţile i se joacă cu degetele tremurînde şi nu mai poate strînge ugerul dimineaţa cum îl strîngea odată: *Eu am înţeles că trebuie toţi să fim unul pentru unul, să ne aliem cu dînşii, cu ăştia, cu americanii, aşa, şi să îndeplinim nişte condiţii mai ales cu aparatura asta care e aşa de veche la noi. V-am mai spus, eu nu am mulgătoare. Chiar dacă o să fim în Europa tre'să muncim şi să ştiţi că la noi în ţară pune lumea osul la treabă. Numai hoţii şi ţiganii stau degeaba.*

Nemulţumirea

„Mie nu-mi place că noi o să mîncăm E-urile altora. Toate rezervele de război ale ţărilor din Uniune şi din America ni le aduc nouă ca să le mîncăm că nu mai sînt bune, că parcă noi sîntem gunoaie."

Cu boii prin Europa

La cîteva case mai la vale, în faţa unei porţi grele de metal, între vorbele a doi ţărani acoperiţi de un lătrat răguşit de cîine, Uniunea Europeană pare să fie o gustare privită din vitrină la care nevoiaşii îşi dau cu părerea de-o fi bună, de-o fi rea: *Ce ştii şi matale, atîta ştim şi noi. Am înţeles că ne cumpănim. Nu se ştie dacă e bine. Ce crezi că o să lingem miere şi o să bem lapte? Da' de unde, Ghiţă, n-o fost bine înainte, n-o să fie nici acuma. Ce Uniune ne trebe nouă?! Noi trebuie să muncim pentru noi, nu pentru alţii. Or să vină ca turcii să ne ia şi haina de pe noi, o să rămînem precum puradeii ăia la colţ de stradă cu o mînă întinsă.* Unu-doi, unu-doi, îşi mişcă ciubotele a frig pe gheţuşul de pe stradă şi-şi potrivesc serios cuşmele de blană pătate şi vechi de cînd lumea. Îi suduie la capăt de ţigară pe cei care au mîncat pămînturile şi au pus lanţuri pe roţile tractoarelor. *Mai bine făceam cum a zis domnu' Iliescu: să se dea jumătate de hectar la toată lumea. Dacă era Iliescu, acu' ne primeau mai repede în Europa. E un om deştept, ştie să vorbească cu fiecare.* Acuma Uniunea e un colhoz. *Intrăm în Europa cu Băsescu ca nişte ţigani în carul cu boi. Hai, hai, hoa, hoa. Hoa isaaa hoooo. Păi, se poate? Cine ne primeşte pe noi? Na, spune şi matale!*

Taraba înţelepţilor

În piaţă oamenii nu iubesc Europa. Dacă ar fi după ţărani, mai degrabă să ne vedem de sărăcia noastră şi să căutăm ajutor în altă parte. În buza tarabei, în frigul năprasnic, realitatea se vede altfel decît la televizor şi în promisiuni electorale. *Sînt mai multe state care au intrat în Uniune de acum vreo 25 de ani, poate şi de mai bine. State europene, state bogate şi ele spun că o să cotizeze dacă intrăm şi noi în Europa.* Cumpărătorul de la masa cu flori de vizavi trece la cea de zarzavaturi. *Colonie, colonie sîntem pentru ţările europene. Adică mata crezi că o apărut cu adevărat gripa aviară la noi? Îi adusă ca să poată vinde puii altora cu 56 de mii kilogramul. Îs hoţi cu toţii şi golani. Hoţi la ziua mare.* De pe lîngă borcanele de gogonele, pungile cu zarzavat roşu ca jarul şi foile de viţă uscate de la atîta saramură, Europa pare să aducă bine numai în sînul celor deja bogaţi. *De fapt, de ce ne trebuie nouă Europa? Ce ne-a trebuit de la început democraţie? Trăiască tata Iliescu! Ceauşescu, Dumnezeu să-l odihnească în pace că sprijinul tot sub aripa caldă a mamei Rusie îl găsim.*

Într-o coajă de castravete, Vasile trasează destinul unei Românii. *Uite, dacă iei leguma asta şi te gîndeşti că dai de mîncare la tot poporul ăsta, treaba nu-i bună, cînd din el vor să se înfrupte şi alţii. Eu nu cred că e ceva bun. Uite, nemţii au venit şi au luat abatoare întregi. Le-au închis şi noi intrăm în Europa cu trei abatoare. Eu zic să nu ne legăm la cap. Să facem comerţ cu ruşii că şi aşa ei ne-au ajutat de atîta vreme încoace.*

Lîngă Vasile, tanti Valeria îi duce isonul din burta mare acoperită cu un şorţ gros croit dintr-o pufoaică veche. *Din 22 de milioane de români e bine să intre în UE numai 2 milioane în care intră parlamentarii, senatorii, directorii, inginerii, toată mafia, ce mai! De ce nu am şi eu o vilă ca ei?* Strînge în palme batista cu monede. *De ce Tăriceanu a luat o acţiune cu 250 de mii de lei şi a vîndut-o cu 250 de mii de euro? Noi ţăranii muncim o bucată de pămînt şi nu aşa... cu sudoare. Ăştia stau degeaba şi dorm în fotolii că au arătat la televizor că un parlamentar lucrează într-un an 300 de ore. Trei sute de ore!!! Îţi dai seama?* Şi cum un necaz nu vine niciodată singur... *O să se scumpească toate. Ca să merg la veceu îmi ia 1 leu, adică zece mii. L-o scumpit de la cinci mii la zece mii. Dă-o-n gura mă-sii!*

La întoarcere gerul pare că s-a mai îmblînzit şi a uitat să biciuiască trecătorii. Pînă şi Tarzan trage mai tare la căruţă. Romică s-a hotărît să treacă pe la cumnată-sa. Are în spate doi saci de făină de grîu. *Păi, cum vine asta, nea Romică? Ai plecat cu un sac de grîu şi te întorci cu doi de făină?* Ţiganul mijeşte pe sub mustaţă, ochii negri cu pupilele care i se dilată a bucurie. El oricum mi-a spus că ţiganii sînt mai isteţi decît românii, dar nici chiar aşa. *L-am păcălit pe nea Vasile de mi-a dat un sac pe datorie. Acu' să vină el la mine să ceară bani pe ce-am luat. Aşa şi cu Uniunea asta a matale, dacă noi ne rugăm să ne ia la ei, cînd ajungem acolo facem un* business, *avantaj noi, şi apoi să vezi cum ne caută ca să facă afaceri să cîştige ce o pierdut, altfel nu se face.*

Pentru Romică, Europa e cu dus şi cu întors, „ei vor să ne muncească pe noi de ne sar capacele şi noi muncim, dar mai furăm oleacă şi toată lumea e împăcată".

Adevărul ţăranului

Conversaţie într-un colţ de bar la răscruce de drumuri:

– E bine, domnule, că aderăm la Uniunea Europeană sau nu e bine?

– Eu am o plăcintă bună aicea în pungă da' mata nu-ţi dau. Poţi să zici că-i bună, nu poţi decît dacă o guşti, aşa-i?! Aşa şi cu Uniunea asta. Nu se ştie. Numai Dumnezeu.

***Andrei Ciurcanu** este jurnalist la* Opinia studenţească, *Iaşi.*

pentru informaţii şi rezervări, sunaţi la 3 103 103 sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.
duminică, 12 martie, 19.00
Marcel Iureş
în
Ultima Bandă
a lui
Krapp
de S. Beckett
în româneşte de Bogdan Ulmu
Regia:
Alexandru Dabija

Totul e aici aici, tot, toate – *(Îşi dă seama că nu înregistrează, porneşte magnetofonul.)* Totul e aici, totul, pe acest vechi bulgăre de bălegar, toată lumina şi întunericul şi foametea şi îmbuibarea... *(ezită)* ... veacurilor! *(Strigînd.)* Da!

www.teatrulact.ro
TEATRUL ACT
sponsor fondator CONNEX
sponsor 2006 ABB
spectacolele Teatrului ACT sunt susţinute de:
DILEMA VECHE
Gândul
24-FUN

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Micuţisme

Un exerciţiu banal: răsfoitul presei cotidiene româneşti paralel cu ziarele occidentale. Făcut măcar preţ de cîteva zile, pe Internet sau pe... pipăite pur şi simplu, experimentul dă naştere unui frison care zgîlţîie serios imaginea despre viaţă şi lume a oricărui individ matur, interesat de variantele unor răspunsuri la întrebările despre ţara în care trăim.

România e altfel. Geaba încearcă, din cînd în cînd, diverşi ţuţeri ai diferitelor guverne perindate pe la conducerea ţării să ne asigure că toate naţiile au corupţia şi corupţii lor, număr de orfani şi şomeri, impozite sau dispute asemănătoare sau chiar mai grave decît cele de care vorbim, zi de zi, în cercul strîmt al graniţelor noastre. Nu aici este problema. Teza asemănărilor în bine – dar mai ales în rău! – cu alţii n-are nici o relevanţă. E ca şi cînd ai spune că şi nemţii, francezii sau americanii uită, din cînd în cînd, să se spele pe mîini înainte de masă ori încearcă, din cînd în cînd, să fenteze fiscul. Iar lista poate fi extinsă la nesfîrşit. Problema, deşi mi s-ar părea mult mai sugestiv să scriu „problemele“, apare cînd măsurăm amploarea discuţiilor şi dezbaterilor din spaţiul public pe marginea acestor subiecte. Iar din acest punct de vedere, exerciţiul empiric al comparării ziarelor româneşti cu cele occidentale cred că are suficientă relevanţă.

Cu excepţia nenorocirii de la 11 septembrie 2001 sau a invadării Irakului de către trupele anglo-americane, nu-mi amintesc, bunăoară, ca presa din România să fi acordat spaţii, pe prima pagină sau în deschiderea jurnalelor de ştiri, unor evenimente din actualitatea externă. Cu mici excepţii, gazetele noastre nu alocă mai mult de o pagină întîmplărilor de dincolo de graniţe, iar, în jurnalele de ştiri televizate ori radiodifuzate, rubrica „ştiri externe“ este, adeseori, doar bifată. Oricum, de cele mai multe ori, încape rutina ştirilor despre Orientul Mijlociu, Irak sau Afganistan şi, din cînd în cînd, ceva despre UE. Şi gata. China, Japonia, Rusia par să nici nu existe.

Avem, în schimb, spaţii largi, rubrici chiar, dedicate unor nimeni. Se scrie şi se vorbeşte mult despre nimic. Dacă tuşeşte Tăriceanu e cap de ziar. Dacă strănută Băsescu, avem ediţie specială la ştiri. Cu un aplomb suspect, transformăm orice banalitate în eveniment naţional şi avem, apoi, parte şi de nenorocirea unor discuţii nesfîrşite despre nimicuri şi neica-nimeni.

Banalitatea ridicată la rang de eveniment. Drama unor redacţii disperate că n-au ce pune cap de ziar în zilele în care nu se rupe Coaliţia sau nu face Patriciu încă un drum la Parchet. Tristeţea unei ţări care nu vede, prin ochii presei, decît foarte puţin dincolo de Carpaţi şi gustă foarte mult din zeama reîncălzită a unor pseudoevenimente naţionale.

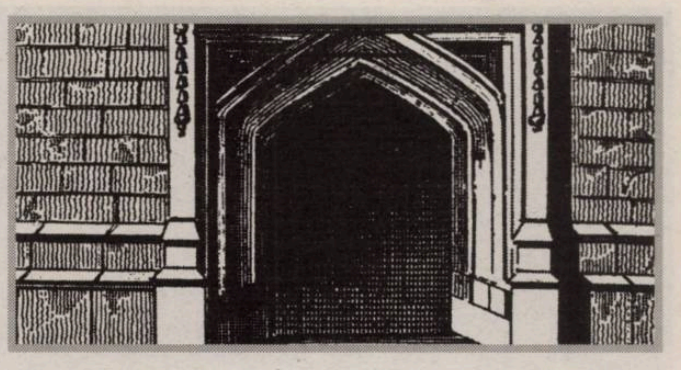

De cealaltă parte, presa occidentală. Atentă la starea lumii de azi, cîntărind problemele şi perspectivele satului global, mînă în mînă cu acei consumatori de informaţii care au învăţat că viaţa lor nu se schimbă dacă rămîn cetăţeni captivi în închisoarea în care primesc, prin „vizeta“ micului ecran, informaţii banale despre provincia numită azi România.

Două lumi diferite, dar şi foarte multe variante de răspuns chiar şi pentru veşnica noastră dilemă naţională despre ce şi cum putem face să nu ne mai ia anotimpurile prin surprindere.

DACĂ VEŢI AUZI „S-AVEŢI O PRIMĂVARĂ HIPERMOTRICE!“, SE-NŢELEGE LESNE DE CE ORICE PSIHOLOG SE TRAGE DIN FRUNZELE CELUI GOL

● Dacă luni, de dimineaţă, milioanele de populişti români s-au bucurat în adîncul inimii lor întristător de simpliste, pentru mine fîsul groaznic al balului de la Operă – la care, fireşte, nu aveam ce căuta, cu bugetul meu – a fost vestea cea mai antipatică a începutului de săptămînă. (**R. C.**)

● „S-aveţi o zi bună!“, „S-aveţi poftă!“ sînt deja obişnuinţe. Mai nou, cam pînă-n prima jumătate a lunii martie, veţi auzi „S-aveţi o primăvară frumoasă!“. (**I. P.**)

● La întîlnirea dintre Adrian Năstase şi primii ziarişti care i-au trecut pragul sîmbătă, 4 martie a.c., mi se pare că s-au developat nu numai ex-premierul (fals zîmbitor şi nervos pe sub sprîncene), ci şi ziariştii: Răzvan Dumitrescu, la datorie, 99% gazetar; Ion Cristoiu, intimidat de ce vedea pe pereţi şi retras spre singura mobilă care nu-l speria (biblioteca), dar şi voios de o mică afacere-chilipir; Mihai Codreanu (PRO TV), pierdut în peisaj ca un nepot rămas în tîrg fără bunic (Silviu Brucan, evident!); Mădălin Ionescu, primul care-a cedat – fie în faţa kitsch-ului, fie pentru că avea întîlnire cu vreun paranormal, ceva; şi Dan Diaconescu – hipermotrice, ubicuu, tăcut, cu un ochi rîzînd, cu altul căutînd-o, evident, pe Bahmuţeanca şi cu fruntea gata să scrie sus, de-a lungul ecranului, *Urmează crima din Zambaccian*. (**A. C.**)

● Din clasamentul celor 20 de intelectuali care se bucură de cea mai mare influenţă în lume, stabilit printr-un sondaj cu 20.000 de respondenţi, recunosc că doar doi exercită o oarecare presiune asupra pixului meu: Vaclav Havel (locul 4), se-nţelege lesne de ce, şi Bjorn Lomborg (locul 14), un danez specialist în statistică, autorul unei cărţi, *Ecologistul sceptic*, în care, cu date precise, susţine că planeta este mai sănătoasă ca oricînd, că poluarea nu creşte, ci scade, iar hrana e din ce în ce mai abundentă. E nebun, da, dar e anticatastrofic. Am nevoie de el ca de aer. (**R. C.**)

● Totuşi, cînd a mai votat Parlamentul României autorizarea unei percheziţii?! După capul meu, de cronicar literar, ori ai imunitate ca dl Băsescu, şi procesul se amînă pînă cînd nu mai ai, ori nu ai imunitate, deşi eşti deputat şi preşedinte al Camerei Deputaţilor, şi atunci Procuratura te acuză de ceva şi Poliţia te percheziţionează. Cît despre „autodenunţurile“ lui Adrian Năstase, orice psiholog le-ar explica analiştilor politici că nu sînt „scene primare“ care pot fi interpretate. Sînt reacţii ale unui om care se baza pe ceva (corb la corb...) şi a rămas în aer. (**S. S.**)

● Am citit că analiza ADN a arătat că preşedintele Băsescu se trage din primii europeni. Parcă era tătar alogen, ştia Adrian Severin sigur. (**C. G.**)

● Preşedintele Boliviei, Evo Morales, a fost, în tinereţe, cultivator de coca. Ministrul său de Externe, David Choquehunca, nu vede nimic rău în asta şi are chiar şi planuri concrete de valorificare a experienţei şefului său: „Frunzele de coca pot să înlocuiască laptele şi fructele date copiilor la şcoală. Ei au nevoie de calciu, iar frunzele de coca au mai mult calciu decît laptele şi mai mult fosfor decît peştele“. Dacă va introduce acelaşi regim bogat în calciu şi în diplomaţie, nu e exclus ca la recepţiile ambasadelor boliviene musafirii să fie alţii decît cei aşteptaţi. (**M. B.**)

Cu ochii-n 3,14

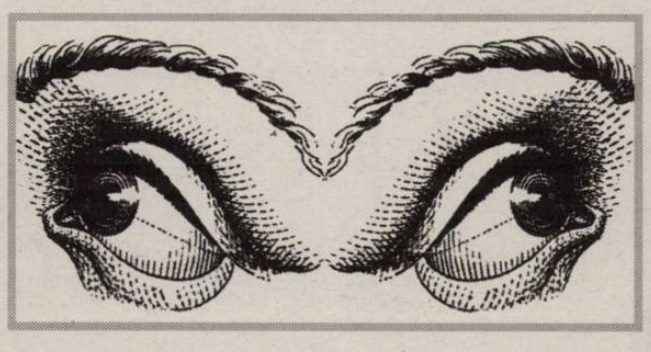

● Acută compasiune pentru hoţul care, în timp ce proba hainele din garderoba celui prădat, a adormit pe sofa pînă au venit poliţiştii. Scenă demnă de Almodovar. (**M. C.**)

● Una dintre atracţiile Circului „Globus“ sînt cîinii zburători (proiectaţi în gol – după spusele unei eleve impresionate, în naivitatea ei, de acest spectacol – de pe o trambulină înaltă de cîţiva metri) şi căţeii care merg pe *skateboard*. Că (unii) oameni(i) pot fi copia perfectă a unor animale, am constatat de mult şi nu mă mai surprinde. Dar că pînă şi animalele au început să se poarte precum oamenii... (**R. P.**)

DACĂ UN AMESTEC DE ÎNFOMETAT ŞI OBOSIT AR URMA SĂ FIE ÎNTÎLNIT LA UN MOMENT DAT, SE-NŢELEGE LESNE DE CE, DEASUPRA UNEI UŞI, CINEVA SE ÎNCHEIA

● Încă o arătare la (O)TV: Mirela Ceanu, care face o emisiune în direct sîmbăta după-amiază. M.C. este trecută de prima tinereţe, încercănată, rimelată, blondă, pieptănată „ananas“ şi, la emisiunea pe care am picat eu sîmbăta trecută, era îmbrăcată într-un fel de juma de haină neagră care-i acoperea doar un umăr, celălalt fiind „legat“ de şiragul (X 3) de perle care-i atîrna pe bust şi umărul dezgolit ca-n *les années folles*. Decorul era un amestec de zid cu graffiti şi kitsch nord-coreean (pentru ambele se mulţumea la sfîrşit). Iar invitatul, un anume domn „Gheorghe Florian, fost comandant al penitenciarului Rahova“, căreia M.C. i se adresa cu „dle Florian Gheorghe“. Tema emisiunii era „România violentă“, iar duduia cu ananas blond promitea să revină, mai ales că, ajungînd – cu o voluptate greu de ascuns – la subiectul „condamnaţilor la moarte“ (de pînă în 1990), produsese, pe ultima sută de metri, cîteva revelaţii picante pe care, în ciuda negaţiilor dlui Florian (sau Gheorghe), n-a pregetat să ni le împărtăşească... Vă spun şi eu: trebuie văzută ca să fie crezută! (**a. l. ş.**)

● Sînt seri în care vin acasă înfometat şi obosit, îmi fac repede un sendviş, înşfac o bere din frigider, mă arunc pe canapea, deschid televizorul şi brusc îmi dau seama că prefer un manelist la patru ace, geluit, vesel şi agramat, unui CTP în bluză de trening, vestă de flanelă, ciorapi albi, nebărbierit şi, invariabil, încrîncenat şi perorînd printre dinţi. (**M. C.**)

● Un articol dezolant despre mutarea statuii lui Caragiale în scuarul din Maria Rosetti scrie Toma Roman jr. în *Jurnalul naţional* din 4 martie. Tînărul ziarist (altădată mai inspirat) face băşcălie de încercarea (reuşită) de a repara o nelegalitate, citează (greşit) titlul statuii ce ar urma să fie instalată în faţa Naţionalului („Căruţa cu proşti“ în loc de „Căruţa cu paiaţe“) şi, una peste alta, o dă în bară cu premeditare. Sub poza peluzei de la Naţional, o legendă (care s-ar putea să nu i se datoreze): „VAI. Dinu Săraru l-a adus pe Caragiale pe locul ei *firesc*, în faţa Teatrului Naţional I.L. Caragiale. Caramitru nu l-a vrut“; de ce „firesc“, nu ni se mai spune. „Vai!“, într-adevăr... (**a. l. ş.**)

● În comuna Comana (jud. Giurgiu) am întîlnit magazinul „Avantajos“ al firmei SC Onesta SRL. (**D. S.**)

● Într-o zi, la o televiziune se comenta procesul în care era dezbătută cererea de arestare a partenerilor de afaceri americani ai lui Dinu Patriciu. Cozmin Guşă, invitat pesemne pe post de analist, a ţinut să atragă atenţia la un moment dat că la proces a venit şi consulul american la Bucureşti, „pentru a-i apăra pe cei doi, care probabil că sînt vinovaţi“. Mai rar aşa o triplă prezumţie de vinovăţie în cîteva cuvinte, pentru care bănuiesc că autorul e vinovat, dacă ce-i în guşă-i şi-n căpuşă. (**A. M.**)

● Într-un autobuz bucureştean, deasupra unei uşi, cineva a şters primele două litere din anunţul-rugăminte „Coborîţi doar prin locurile indicate“. Să fie oare la mijloc grija RATB pentru păstrarea curăţeniei în mijloacele de transport în comun sau mîna unui Stan Păţitul... tot acolo? (**S. G.**)

● Luni dimineaţă, pe la 6, se *încheia* transmisia de la decernarea Oscarurilor pe TVR 1. Vreo oră şi ceva mai tîrziu, în telejurnal, era prezentată o ştire despre *deschiderea* show-ului, cu vedete pe covorul roşu şi tot tacîmul, plus o intervenţie prin telefon a corespondentului TVR în SUA, care vorbea despre cum *va fi* la ceremonia de premiere. Probabil că producătorii telejurnalului de la 7 au muncit atît de intens la pregătirea lui că n-au avut timp nici măcar să se uite la propriul program. Şi, apropo, ce-i trebuie televiziunii publice corespondent în America? (**M. V.**)

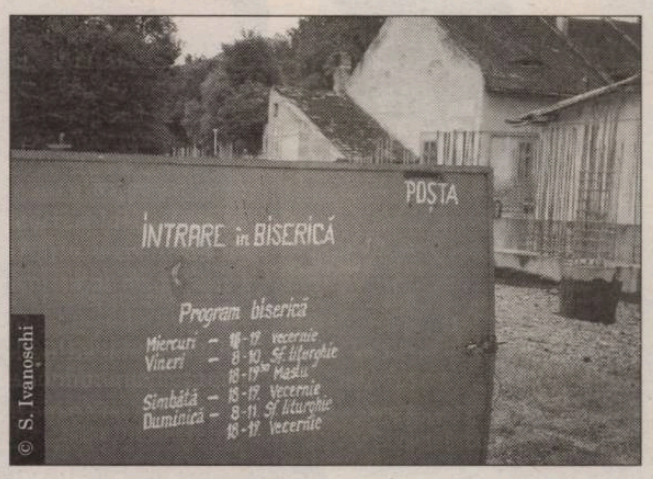

you can
Canon

THE IXUS. SO PRECIOUS. SO YOU.

IXUS

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 112 ● 17-23 martie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

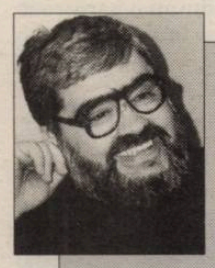

Andrei Pleşu
„Cleptomania“
pagina **3**

Alex. Leo Şerban
„Sindromul Pinter“
pagina **8**

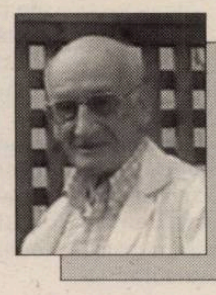

Neagu Djuvara
„Despre istorie, elite şi geambaşi“
pagina **19**

Capitalism şi responsabilitate

– al doilea forum Volvo-Dilema veche –

„Pentru a afla unde se intersectează interesul public şi interesul privat, începi prin a discuta cu partenerii tăi şi prin a asculta care sînt nevoile lor, înainte de a le vorbi despre nevoile tale.“

BILL SHORE, preşedintele Fundaţiei „Share Our Strength“, Washington

5 948467 000018 11

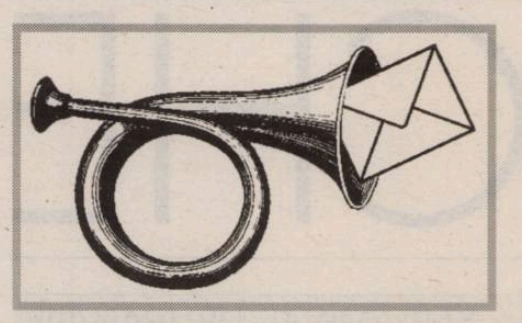

Nr. 110: „*Succesul în cultură*“

Ratarea în provincie

Paradoxal, într-un tîrg uitat de Dumnezeu, printre provincialii tăi, ratarea e un privilegiu, nu o fatalitate. De aceea e oarecum aiurea să vorbeşti de succes cultural în unele oraşe de provincie. Sînt locuri în care nici măcar nu poţi rata. Îţi trebuie un destin exemplar, o forţă ieşită din comun ca, din marea masă de oameni ai scrisului, să te evidenţiezi *ratînd*.

De-o vreme, provincia se trudeşte să recupereze zeci de ani de tăcere, prin cantitate. Numărul autorilor a ajuns la concurenţă cu cel al cititorilor. Viaţa culturală a fost invadată, treptat, de glorii accidentale, în singura meserie pentru care plăteşti ca să o practici – scrisul de duzină. Înainte vreme, preocuparea principală a unui scriitor era să-şi publice cărţile deja scrise. Acum, întîia grijă e să apuce să-şi scrie cărţile pentru tipărirea cărora a strîns deja bani. Oricum, succesul e garantat. Chiar dacă opurile sînt groaznice, caraghioase, nimeni nu va spune, şi mai cu seamă nu va scrie asta. Dar chiar şi cînd nu spui nimic, reuşeşti să devii suspect. Mai mult: antipatic. În consecinţă, dacă nu se întîmplă o catastrofă, cronici nefavorabile nu apar. A scrie măcar dubitativ înseamnă a-l supăra pe aproapele tău, pe fratele tău – omul de cultură. Pe cel care şi-a vîndut merele din livadă ori s-a ploconit în faţa unor oameni de afaceri care-şi cară magazinele în plase de rafie pentru a strînge banii necesari apariţiei cărţii. Bucureştenii (şi acoliţii lor) sînt îndopaţi cu burse şi sufocaţi de privilegii. Succesul lor e unul contrafăcut. Artificial. În schimb, în provincie, reuşita tuturor – dar absolut a tuturor – vine cu firestenia cu care se schimbă anotimpurile. Talentul e un dar, succesul – o garanţie. Drept consecinţă, orice tîrg de provincie are cel puţin cinci prozatori mai buni decît Cărtărescu şi doi gînditori peste Liiceanu. Nu există pictori proşti şi nici poeţi refuzaţi de geniu. Nu se publică volume inutile. Nu se mîzgălesc, pur şi simplu, pînze. Se practică doar îngăduinţa supremă, zîmbetul tipografic, periatul simezelor. Respiri doar printre acumulări neverosimile de encomioane. Viaţa culturală e o cafenea în care fiecare dă un rînd din aceeaşi băutură. Cea mai măruntă scamă literară e privită şi comentată cu sobrietatea unui gest ritualic. Fiindcă, se-nţelege, masele largi de oameni ai scrisului sînt susţinute de un număr pe măsură de revistuţe, revistele, revistaşe. Al căror unic rost e să nu aibă dubii. Toţi scriitorii despre care scriu aceste reviste, sînt la *per tu* cu eternitatea. Cu trei şire tîmpe poţi muri liniştit: cultura românească nu te va uita. Deoarece totul pare îngăduit, nimeni nu-şi îngăduie nimic. Toţi cei din jurul scriitorului se mobilizează ca el să reuşească. Succesul în provincie e ca o clacă – toată lumea monumentalizează, pe rînd, pe toată lumea.

Numai politica, şi niciodată valoarea, îi poate despărţi pe oamenii de cultură dintr-un tîrg de provincie. Succesul îl poţi practica *en détail* doar cînd oamenii tăi au umplut primăriile sau consiliile judeţene. Atunci se vor găsi întotdeauna bani pentru manifestări „de anvergură“, „de succes“. Bani pentru cărţi şi sărbători pompoase. Evident, cuvîntul de deschidere va fi rostit fie de primar, fie de preşedinţele de la judeţ, dacă nu cumva se vor înghesui amîndoi. Pentru spiritul provincial nu există proporţii, totul e ori de tot meschin, ori hazliu grandios. E, aci, un alt paradox: cînd se manifestă pur şi simplu ca scriitor român, cînd nu face parte din masele largi de oameni ai scrisului, poetul ori prozatorul e privit drept un amărît care cerşeşte mereu bani, nu face nimic, iar în nouăzeci la sută din cazuri mai e şi beţiv. Cînd însă devine chip vopsit de folosinţă politică, dintr-un artist al foamei ajunge pe nesimţite obiect de preţ. Şi-atunci, cum să-ţi permiţi să ratezi dacă dom' primar te roagă să n-o faci? Ar fi dovadă limpede de lipsă de patriotism să ratezi cînd ţara îţi cere să fii poet genial. Prozator cu spirit înnoitor. Pictor de talie europeană. Te laşi sărbătorit şi îi sărbătoreşti pe toţi ceilalţi, fără osebire. Mai sînt, pe la margine de ţară, oameni politici care adună trofee de vînătoare. Tot ei simt nevoia, din cînd în cînd, să-şi atîrne în sufragerie şi în biroul senatorial capete de scriitori.

Tocmai de aceea nu îţi e îngăduit să ratezi într-un asemenea mediu. Ai părea un nesimţit care ia în balon pe toată lumea. Un grosier. Un mîrlan. Un atentator la echilibrul cosmic. Nu de alta, dar şi împăierea e o formă de nemurire, pînă la urmă.

Miron BETEG
mironbeteg@yahoo.com

Nr. 108: „*Ce se întîmplă cu limba română?*“

„Au dispărut tanti Mili şi unchiul Secu...“

Au trecut mai mulţi ani de cînd am scris ultima oară pe tablă titlul lecţiei celei noi: „Cîmp electromagnetic“. Copiii au sărit ca arşi şi m-au corectat. Se scrie cu *â* din *a*. Aşa a hotărît Academia. Acum, am în faţă trei reviste: *22, România literară* şi *Dilema veche*. Scorul este de 2 la 1 în favoarea lui *â* – (cu excepţiile ştiute). Eu am prins *â, î* şi acum ambele.

În privinţa englezismelor, în mod sigur sînt cam multe, aşa cum se menţionează în respectivul număr. Avem *target* pentru „ţintă“ (în special public), *brand* pentru „marcă“, *team* pentru „echipă“, *trend* pentru „tendinţă“? (aici nu sînt prea sigură). Se spune toată ziua *cool* (cul) şi *super* pentru ceva grozav, bun. O să transcriu aici ce zice dicţionarul pentru *cool:* s. răcoare, răcoreală; v. a răcori, a se răcori, a răci, a se răci; a. friguros, nesimţitor, nerușinat. Rezultă că sensul a fost modificat.

Au dispărut expresiile „potol“ pentru mîncare, „tanti Mili şi unchiul Secu“ pentru cele două detestabile instituţii. Semn sigur că avem ce mînca şi putem zice. Cei tineri n-au cum să ştie asta.

La Radio România Actualităţi o doamnă (cunoscută) din MEC vorbeşte despre clasa a doişpea. Există tendinţa înlocuirii femininului „două“, „douăşpe“ cu masculinul corespunzător: *Doi* mai, *doişpe* milioane. Nepotul încă spune că se pronunţă mai rapid înlocuind *două* cu *doi*. Dar unde naiba ne grăbim aşa?

S-a vorbit mult despre manele. Mie nu-mi plac. Sînt lăudăroase, plicticoase, fără umor. Chiar asta este grav.

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Pavel Stratan ne anunţă solemn „M-am născut de zîua mé“.

Spitalul de Urgenţă ne anunţă: „Fie pîinea cît de rea / Chiar aici în ţara ta / Tot ţi-o fură cineva“.

Iar Artan ne spune: „Fata mea este model / Tatăl ei e colonel etc.“.

Mă prăpădesc de rîs ascultîndu-i. Şi rîsul e sănătos. Pentru unii dintre noi umorul e un ingredient vital. Şi manelele nu îl au. În plus, mi-e imposibil să fredonez o manea.

Maria NICULESCU
Oneşti

Nr. 106: *Articolul „Radu Albala în 1984“*

„Ultimul domn al bunului-simţ...“

Stimate domnule Cosaşu,

Cu mare plăcere am citit articulul dvs. despre cel ce a fost pentre mine un model de domn, în general, şi un cavaler al cuvîntului scris, în particular. Bucuria provenea tocmai din faptul că acest bărbat unic în peisajul bucureştean nu a fost dat uitării. Trăia în fiinţa dînsului o contradicţie rară: pe cît de neobişnuit era să afli în acel Bucureşti un asemenea om, pe atît de integrat şi unit cu mediul părea să se simtă domnia sa. Mie mi-a lăsat o amintire vie şi puternică.

L-am cunoscut pe vremea cînd eram un ţînc tont, un neisprăvit de vreo 18-20 de ani, în Bucureştii anilor '70, deci de peste 35 de ani. L-am cunoscut în casa, vai, cît de prietenoasă şi deschisă, lui Eric Majtenyi. Cu Eric aveam prieteşugul dintre un mînz şi un om adult; cînd împărţeam un pahar de tărie, acasă sau la vreo crîşmă, se întîmpla să apară şi dl Albala, să împartă băutura şi şueta cu noi. Ştiţi pesemne că ei doi l-au îmbătat pe Matei ţiganul, lăutarul vestit, într-o noapte de revelion, şi l-au înregistrat pe o bandă de magnetofon pe care am ascultat-o de zeci de ori, şi pentru care aş da bani grei să o mai pot asculta şi azi. A doua zi, treaz, Matei ţiganul se plîngea că „Dom' Majtenyi mi-a furat cînticilii“.

După ce Eric ne-a părăsit, de cîte ori vizitam România, treceam în vizită pe la familia Majtenyi şi mergeam cu Agnes să-mi fac plecăciunea de cuviinţă dlui Albala. Cartea dînsului *Femeia de la miezul nopţii* îmi este mereu pe aproape, precum îmi este biblie slova mateină, pe care am discutat-o cu dînsul în scurtele momente în care mi-a fost dat să-l văd.

O ediţie completă a operelor dlui Albala m-ar interesa grozav, dacă ştiţi o modalitate de a obţine aşa ceva.

Evreu rătăcitor fiind, am umblat în lume hai-hui şi m-am îndepărtat de Bucureşti şi deci şi de dînsul. Citind articolul dvs., m-au bucurat amintirile despre momentele pe care le-aţi împărţit cu dl Albala. Mă gîndeam că poate v-ar bucura să ştiţi că îi răsfăţ amintirea numindu-l în mintea mea, uşor nostalgic şi îngăduindu-mi o parafrază mateină, „ultimul domn al bunului-simţ şi al bunului plac...“.

Amical, al dvs.,

Ioan GARTNER
ioan@gartners.net

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni; cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **În ce mai cred oamenii?**
- **Ce înseamnă să fii informat**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.740 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cleptomania

Competenţele trebuie valorificate. Dacă tot se fură atît de abundent, de consecvent, de impenitent, de impertinent, n-ar trebui să brevetăm cîte ceva? Să transformăm porecla în renume? Aud că, în Israel, evreii de origine românească sînt numiţi „hoţii de români“. Avem, deci, o dexteritate, care bate la porţile *„brand*-ului de ţară“. A se slăbi cu prejudecăţile, cu demagogia onestităţii, cu mîndria naţională de paradă. Un viciu bine executat e aproape o virtute. Ce-ar fi America fără istoria gangsterilor ei, Sicilia fără mafioţi, Parisul fără cerşetorii de sub podurile Senei sau Amsterdam-ul fără bordeluri? De ce să aspirăm doar la intangibilul premiu Nobel? Un loc în *Guinness Book,* la o rubrică, nou-înfiinţată, de cleptologie (chiar cleptosofie dacă-mi permiteţi!) ne-ar strica? Experienţa noastră e imens diversificată, pe toate palierele anvergurii şi ale ingeniozităţii. Studiile comparative în domeniu sînt încă la început, dar cred că putem conta, încă de pe acum, pe cîteva performanţe unice. Avem furtul cu panaş, nonşalant, la lumina zilei, al „elitei“ politice (cleptocraţie care va să zică). Avem furtul obidit, năuc, sinucigaş, al oamenilor amărîţi, care iau „ochii de pisică“ de pe autostrăzi ca să-i pună la căruţă sau la closetul din curte, iau ţevile de la sistemele de irigaţii ca să le pună la cişmea, lemnul din pădure – pentru foc şi petrolul din conductă – pentru contrabandă. Puţin le pasă că pot provoca, astfel, neplăcute efecte colaterale, cum ar fi accidentele rutiere, seceta, prăbuşirile de teren etc. Avem furtul tehnocratic, al speculanţilor hiper-ingenioşi, al informaticienilor geniali, al *bricoleur*-ilor plini de fantezie. Se pun micro-camere de luat vederi la bancomate, se manevrează astuţios subtile cicluri de vînzare-cumpărare, se exersează pînă la virtuozitate fenta fiscală. Iată o capodoperă de acum cîţiva ani: s-a observat că, dacă umpli cu apă de izvor capacele unor sticle de bere şi le pui în congelator, obţii mici monede de gheaţă, care se potrivesc la fix cu anumite distribuitoare automate de mărfuri – bagi lentila îngheţată şi pică prompt sticla de cola sau ciocolata sau pachetul de ţigări. Avantaj: după ce îşi îndeplineşte funcţia, gheaţa se topeşte şi apa se evaporă; nu rămîne nici o urmă, nici un semn de brutalitate. Crimă perfectă! (Cititorii, adulţi sau minori, sînt rugaţi să nu încerce!) Asta nu înseamnă că ne lipsesc muşchii pentru acţiuni în forţă, de o eficienţă bolovănoasă. În loc să piardă timpul cu laborioase decodificări *in situ* ale unor seifuri bancare, cîţiva români de ispravă au preferat, de pildă, să priponească seiful nedeschis de un camion (furat) şi l-au scos din clădire direct prin zid, tîrîndu-l, în puterea nopţii, pe asfaltul neted al şoselei, pînă acasă, unde se puteau ocupa de el în tihnă.

Nu e de mirare că vigoarea noastră adaptativă e, practic, nelimitată. Ne-am format în condiţii dure, de front, pe vremea lui Ceauşescu. Cine nu-şi aminteşte de marele talent al fabricantului de vinuri Ştefănescu sau de transportatorul de găini care, pe lungile drumuri de la crescătorie spre pieţele de desfacere, poposea o noapte la căsuţa lui de la ţară, exact cît era necesar ca găinile să se ouă?! Cum la încărcare se făceau acte pentru păsări, iar la descărcare se preluau tot păsări, ouăle nocturne intrau tacit, cu miile, în proprietatea şoferului.

Uneori, furtul se practică, prestidigitatoriu, din nevoia de antrenament. Alteori – versiunea Jean Valjean – motivaţia e foamea pură şi simplă. Sau foamea de cultură. În perioada „destinsă“ a dictaturii, se puteau vizita, la răstimpuri, expoziţii de carte străină, din care vizitatorii autohtoni subtilizau masiv şi competent, sub privirile tolerante ale organizatorilor. Există şi furtul paradoxal, născător de dileme. Cum să judeci femeia de serviciu care îţi fură o carte de rugăciuni?

De curînd, la Colegiul „Noua Europă“, unde, cu mari eforturi logistice şi financiare, s-a născut, în ultimii doisprezece ani, o foarte utilă bibliotecă academică, inventarul anual a constatat dispariţia a peste cincizeci de volume, majoritatea foarte preţioase. Asta nu mai are nimic de a face cu Jean Valjean şi trebuie să recunosc că resursele mele de umor au intrat, brusc, în regim de asfixie. În biblioteca cu pricina nu intră decît oameni „fini“: bursieri, studenţi sau profesori. Fie că e vorba de vreun savant paranoic, care fură nu numai pentru nevoile proprii, ci şi din dispreţ pentru ceilalţi, fie că e vorba de un negustor vulgar, bucuros să scoată bani din orice, fie că e vorba de un fanatic *kitsch* al „ştiinţelor oculte“, care vede în Hermes Trismegistul, Ficino şi Bruno antecesori ai doamnei Blavatsky şi ai lui Allan Kardec, avem, oricum, de-a face cu gestul, de nescuzat, al unui suflet strîmb. Nici lecturile (acestea) nu-l vor salva, nici contravaloarea lor în bani. Cu aşa ceva nu poţi intra nici măcar în *Guinness Book*. Pînă şi ticăloşia trebuie să aibă mai multă clasă şi oarecare *ingenium*. La acest nivel, e necompetitivă. Oricum, rezultatul e antipatic. La intrarea în bibliotecă s-a montat un sistem anti-furt. Aşa începe recuperarea statului poliţienesc...

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Duminică la ora 11, la Teatrul Naţional, vă daţi în spectacol cu tema „Drama de a fi pamfletar“. Unde e drama?

Deoarece pamfletarul din mine are ceva din soarta penibilă a sinucigaşului ratat care, aruncîndu-se de pe Catedrala Notre Dame, a scăpat cu viaţă căzînd în capul unui cetăţean nevinovat, cuprins de oarece remuşcări, duminică voi face dezvăluiri complete despre crima săvîrşită de pamfletar contra poetului.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Universitate maghiară? De ce?

Printre problemele care agită, periodic, apele tranziţiei noastre se află şi aceea a unei universităţi maghiare de stat separate. Nivelul maxim de agitaţie a fost atins în timpul Guvernului condus de Radu Vasile, cînd se propunea înfiinţarea Universităţii „Petöfi“, iar premierul de atunci a răspuns cu o contrapropunere, Universitatea „Petöfi-Schiller“. N-au căpătat contur nici una, nici cealaltă, dar a rămas ideea unei universităţi multiculturale, cu linii de predare în română, maghiară şi germană. Pe această bază funcţionează Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj, care a trecut cu bine printr-un proces de evaluare din partea instituţiilor europene. Între timp au apărut şi două universităţi private cu predare exclusiv în limba maghiară. Cu toate acestea, acum cîteva săptămîni ideea separării liniei maghiare de la universitatea clujeană a fost repusă pe tapet, cu mijloace abundent utilizate pe la începutul anilor '90, cînd democraţia românească era – vă mai amintiţi? – fragilă şi originală: o scrisoare colectivă a universitarilor maghiari, o contra-scrisoare colectivă semnată de „personalităţi româneşti din ţară şi din străinătate“ şi, în fine, o scrisoare adresată preşedintelui şi premierului României, dar şi preşedintelui Comisiei Europene. Plus, desigur, opinii pro şi contra, în presă.

Îmi e greu să înţeleg motivul pentru care o parte a universitarilor maghiari doreşte în continuare o universitate de stat separată. Pentru a-şi edifica mai bine propriile elite? Dar *le au:* există eminenţi intelectuali şi specialişti de etnie maghiară în toate domeniile. Şi, oricum, pentru edificarea elitelor, universităţile din România (indiferent de limba de predare) nu pot „face totul“: ce sens are să înveţi, de pildă, ingineria, fizica, informatica ori biologia *exclusiv* în maghiară, cînd orice student care vrea să facă performanţă în aceste domenii îşi doreşte să se perfecţioneze la universităţi din SUA, din America ori din Franţa, cu profesori iluştri şi în laboratoare performante, fără să-i pese de detaliul că acolo „terminologia de specialitate“ nu i se predă în limba sa maternă (problemă care, de altfel, se poate rezolva rapid cu un simplu dicţionar)? În scrisoarea lor de protest, de pildă, profesorii liniei maghiare de la Universitatea din Cluj dădeau ca exemplu negativ refuzul Academiei de Muzică din Cluj de a accepta unele cursuri în maghiară. E complet ridicol şi, ca simplu meloman, recurg la unul dintre marile – dar adevăratele – clişee ale lumii: nici *limbajul universal al muzicii* nu mai scapă determinărilor etnice? Cu ce îl ajută pe un student la Conservator dacă studiază Solfegiul sau Istoria muzicii în maghiară? Dacă vrea să devină instrumentist într-o Filarmonică (fie ea din Cluj, Bucureşti, Budapesta sau Chicago) – cu nimic. Dacă vrea – şi are înzestrarea necesară – să devină solist instrumentist, atunci va *trebui* să se perfecţioneze într-o şcoală din Elveţia, din Germania sau din altă parte, studiind cu mari instrumentişti (fie ei ruşi, evrei, americani ori japonezi), cu care va dialoga în engleză. Dacă rămîne „doar“ profesor de muzică la o şcoală (meserie cu totul onorabilă şi necesară), nu cred că va avea vreo problemă în a le explica elevilor, în română sau maghiară, gama, notele muzicale, noţiuni precum „allegro“, „adagio“ ori „scherzo“ sau în a traduce titlul *Simfoniei fantastice* de Berlioz. Şi atunci?

Ideea unei universităţi maghiare separate mi se pare o cerinţă depăşită de timp şi de istorie, care provine mai mult din frustrările trecutului (pentru care am toată compasiunea) decît din proiectarea vizionară a viitorului. Mediile academice sînt, în zilele noastre, tot mai internaţionalizate, există o enormă mobilitate a profesorilor şi studenţilor (şi ea va creşte în viitorul apropiat). Cu tot respectul pentru maghiari, pentru cultura lor şi pentru intelectualii eminenţi pe care îi dau spaţiului nostru public, o astfel de cerinţă mi se pare inutilă şi, mai ales, *în defavoarea* tinerilor maghiari: într-o epocă în care învăţămîntul universitar îşi şterge frontierele naţionale şi lingvistice, cînd profesori francezi ţin conferinţe în engleză la Berlin şi profesori italieni ţin cursuri în franceză la Viena, o universitate maghiară separată îi condamnă la o frecventare exclusivă a unei insule a purităţii lingvistice, în timp ce cu toţii visează la un loc de muncă bun, iar cei mai buni vor să studieze „afară“, pentru a se perfecţiona, măcar un semestru, dacă nu un masterat sau un doctorat. Nu ajunge provincialismul „nostru“, al majoritarilor care ne uităm cu jind spre Occident întrebîndu-ne perpetuu „de ce nu sîntem şi *noi* ca *ei*“; maghiarii din România, care au şansa de a fi în permanentă deschidere către cultura-mamă a Ungariei (şi, prin ea, către întregul univers al spiritului central-european), vor să devină o „provincie în provincie“, doar de dragul de a studia exclusiv pe limba lor, de la grădiniţă pînă la licenţă? Dar *pot face* asta liniştiţi, fără inventarea unor structuri birocratic-universitare separate.

Cred că se amestecă prea mult în această poveste, alături de dorinţa legitimă de a conserva identitatea culturală, şi lucruri mult mai pămînteşti: de exemplu, „mania posturilor“ – o universitate separată înseamnă funcţii separate de rector, prorectori, decani şi şefi de catedră. Şi, nu în ultimul rînd, *fonduri* separate.

ţinerea de minte

„Cel care, viu fiind, n-o scoate la capăt cu viaţa, trebuie să-şi folosească o mînă, ca să ţină cît mai la distanţă deznădejdea ce-l cuprinde cînd se gîndeşte la propria lui soartă – şi asta îi reuşeşte cu prea puţin succes; cu cealaltă mînă însă poate să-şi însemneze undeva ce vede el printre ruine, pentru că vede mai mult şi mai altfel decît ceilalţi; el este, de fapt, un mort în viaţă şi tot el e singurul supravieţuitor real. Asta presupunînd că nu-i trebuie amîndouă mîinile, sau şi mai multe decît are, ca să lupte împotriva deznădejdii.“

(Franz Kafka, *Opere complete,* vol. 3, *Jurnal 1910-1923,* traducere şi note de Mircea Ivănescu, Editura Univers, 1998)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

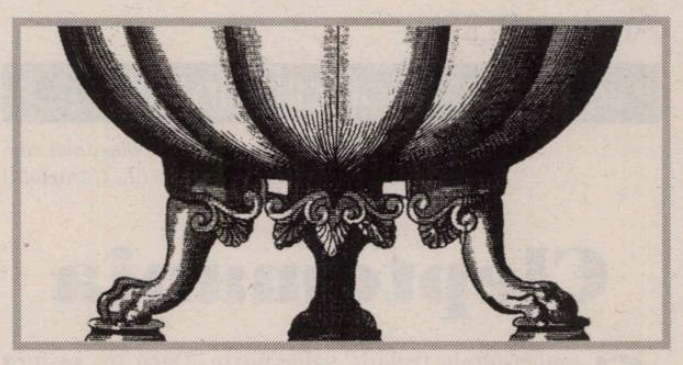

Anticorupţia şi claritatea morală

S-ar zice că vizitele comisarilor europeni la Bucureşti într-o perioadă atît de critică ar trebui să reprezinte adevărate coşmaruri pentru oficiali. Dimpotrivă însă, vizitele comisarului pentru Justiţie Franco Frattini au devenit adevărate guri de oxigen pentru Monica Macovei. La vizita sa din toamnă, în plină bătălie pentru schimbarea legislaţiei, comisarul a întins o mînă de ajutor ministrului. Acum, după ce presa a scris că Macovei se gîndeşte la demisie, Frattini vine din nou cu declaraţii mai mult decît favorabile, bifînd toate chestiunile sensibile. *Despre agenda integrării:* „În acest domeniu *(justiţie şi afaceri interne* – n.m) am înregistrat pînă acum progrese enorme, iată de ce pot să fiu mai mult decît optimist". *Despre conflictul cu majoritatea pro-corupţie din Parlament:* „Sper din tot sufletul şi sînt încrezător că Parlamentul va da sprijinul total doamnei Macovei. Dacă nu, ar fi un dezastru pentru România". *Despre DNA:* „lucrează bine şi este foarte important să se evite schimbarea regulilor precum revocarea sau numirea procurorilor, care datează de optnouă luni şi care trebuie mai degrabă implementate decît schimbate".

Declaraţii mai tranşante decît cele ale lui Frattini nici că se puteau. Ele vin să facă ceva lumină într-o dezbatere internă dominată de o zumzăială de fond care vrea să relativizeze problema corupţiei. Noua realitate instituţională vine de fapt peste o cultură politică nepregătită. O cultură paranoidă, în care nu există realitatea, ci doar imaginea. O lume ce suferă cronic de lipsă de claritate morală (ca să împrumut un termen al lui Natan Sharansky, folosit de el într-un context doar aparent diferit).

Cum de se vede reforma Macovei mai clar de la Bruxelles decît la Bucureşti? Cred că diferenţa este dată de context. Acolo nu există corupţie fără corupţi, iar cînd apar acuzaţii se discută concret despre faptele celui în cauză, nu despre cine are interes să îi facă rău (o întreagă comisie europeană a demisionat pentru că unul dintre comisari – fost premier al Franţei – îşi făcuse dentistul consilier fictiv şi încasa bani nemunciţi). Spre comparaţie, o ţară întreagă rămîne convinsă că afacerea mătuşii Tamara e cusută cu aţă albă şi nimic nu se întîmplă (a se observa că Năstase e urmărit pentru altceva de procurori). Acelaşi Năstase este întrebat de *Evenimentul zilei:* „De ce n-aţi dat dvs. drumul dosarelor cu marii rechini?" şi răspunde: „Pentru că n-am vrut, în perioada cît eram la guvernare, să dezechilibrez Guvernul sau echipele sau guvernarea sau economia sau partidul sau... De ce? Pentru că eu aveam un *deadline,* care era decembrie 2004, pentru încheierea negocierilor cu Uniunea Europeană". Anticorupţia, se vede, e o chestie destabilizatoare la adresa a tot – rîul, ramul, guvernarea, economia, şi oamenii serioşi nu se apucă de aşa ceva. În plus, Năstase nu a dat drumul (el, prim-ministru) dosarelor, tocmai pentru a nu afecta integrarea. Cam ameţită Europa asta care, pe de o parte, îţi cere cazuri concrete printr-o clauză de salvgardare foarte dură şi, pe de alta, nu te lasă să anchetezi corupţi (tu, prim-ministru).

În acest mediu în care Năstase dă sau nu drumul la dosare, corupţia este ceva cu totul relativ. Corupţia nu există în sine, depinde doar din ce unghi priveşti. Cum corupţia nu există în sine, logic este că nici anticorupţia nu poate exista ca atare. Există doar răfuială politică. Nicolae Mischie spunea că Adrian Năstase i-a fabricat dosarul. La fel spunea şi Dumitru Sechelariu. Radu Mazăre spune că Băsescu „l-a lucrat". Adrian Năstase proclamă fără umor că a „înnebunit lupul" şi spune că totul este o conspiraţie controlată de Cotroceni.

De altfel, acesta pare a fi ultimul sport naţional: Băsescu e în toate. Cîtă vreme s-a rezumat la a face declaraţii despre cazul său şi a reclamat greşelile procurorilor, Dinu Patriciu a părut un capitalist stăpîn pe el, atacat de un sistem care nu înţelege economia de piaţă. Cele peste 20 de vizite la Parchet păreau a-i da dreptate, lungind nepermis ancheta la nivel de procuratură într-un caz oricum atît de complicat, încît nici revistele economice n-au fost capabile să-l explice clar. Prost sfătuit, în ultima vreme Patriciu denunţă complotul cotrocenist, vorbeşte în fabule transparente, declară emfatic că nu-l va ierta pe Băsescu şi proclamă că lupta anticorupţie este de fapt isterie anticorupţie. Doar că dosarul Patriciu e anchetat de dinainte de 2004, de pe vremea cînd nici nu se putea vorbi despre isterie anticorupţie, de fapt nu se putea vorbi despre anticorupţie deloc. În al doilea rînd, ancheta a fost şi este derulată de Parchetul General, care e departe de a fi o instituţie stahanovistă în ce priveşte corupţia. În fine, cazul ţine de practici presupus nelegale la bursă, nu este un caz de corupţie (ar putea fi doar pentru oficialii de la Comisia de Supraveghere). În concluzie, cazul Patriciu nu are legătură cu ofensiva împotriva marii corupţii, iar autoplasarea sa în rînd cu Năstase et comp. nu face decît să-i şubrezească imaginea publică, asta indiferent de reala sau presupusa implicare a preşedintelui Băsescu.

De fapt, România trece acum dureros printr-o tranziţie morală. De la haos la reguli. Cînd corupţia este generală, relativitatea morală e singura bornă stabilă: „cînd toţi se îmbogăţesc, doar n-o să rămîn tocmai eu sărac; eu, şeful Guvernului, se face Dana de rîs la coafor..." De unde să începi atunci lupta cu corupţia? De fapt, problema cu Mazăre, Năstase şi alte „victime" nu ţine de „sînt sau nu vinovat?", ci de „dar de ce s-a început tocmai cu mine?".

presa despre...

Clişee la casat

„Cîteva zile în Odorheiu Secuiesc te pot lămuri dacă ce-ai auzit peste ani în legătură cu ungurii este sau nu adevărat. O sumă de clişee se păstrează dinainte de 1989, multe fiind poveşti duse prin ţară de bărbaţii care-au făcut armata în aceste zone.

«În orice magazin din Harghita şi Covasna nu ţi se dă pîine dacă ceri în română şi vînzătoarea nu-ţi vorbeşte limba.» «Vreau o pîine, un pachet de ţigări şi un suc.» «Sighiur», răspunde fata de după tejghea, retezînd orice alt dialog. Caută, găseşte tot ce-am cerut, calculează, spune preţul corect, ba mai şi zîmbeşte. «Fistic aveţi?», încerc un cuvînt mai greu. Vînzătoarea se încurcă, pare să nu fi auzit niciodată despre aşa ceva, i se pare că e în engleză cuvîntul şi îşi întreabă colega. «Eu n-am auzit de asta, ce e?» Oricum, mitul căzuse retezat sub o română aproximativă, dar amabilă.

Maghiarii, în special comercianţii, au şi o vorbă în legătură cu acest clişeu: «Banii sînt buni de oriunde ar veni.» Ba, mai mult, din 2004 a început să se-ntîmple pe dos şi cei care vin din Ungaria să fie cei nedreptăţiţi. Pe de-o parte, pentru că negociază prea mult în piaţă, pe de alta, pentru că la referendumul din 2004 au refuzat să le aprobe cetăţenie maghiarilor din alte state (...).

«Secuii jucau fotbal cu capete de român.» Varianta opusă: «Românii jucau fotbal cu capete de secui.» Într-adevăr, aici se joacă cu o minge diferită de cele obişnuite. «E mai mică, mai grea şi mai tare, are cauciuc înăuntru, să nu sară, şi o bucată de burete. Numai că asta-i mingea specială pentru fotbal în sală, nu-i cap de român», spune Zoltan Jakab, antrenorul echipei Sport Club din Odorhei.

Cînd maghiarii anunţă o adunare, apar şi zvonuri despre armata română care aduce forţe în zonă. Şi după ce s-a anunţat adunarea secuilor pentru 15 martie, postul maghiar Duna TV a anunţat că în gara din Odorhei au fost aduse mai multe tancuri. De fapt, ele nu s-au adus, ci s-au dus. La casat." (Liviu Iolu, *Evenimentul zilei,* 14 martie) **(C. G.)**

VINERI, 17 martie şi DUMINICĂ, 19 martie
VLAD ZAMFIRESCU
în
AMERICAN BUFFALO
de David Mamet
în românește de Bogdan Budeș
împreună cu:
GHEORGHE IFRIM
MARIUS FLOREA VIZANTE
regia: Cristi JUNCU

ORAȘUL
de Evgheni Grișkoveț
în românește de Vlad Massaci & Cristi Juncu
împreună cu:
FLORIN ZAMFIRESCU
GHEORGHE IFRIM
NADIANA SĂLĂGEAN
CONSTANTIN DRĂGĂNESCU
regia: Cristi JUNCU

TEATRUL ACT
sponsor fondator CONNEX
ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24-FUN

Pentru informații și rezervări vă rugăm să sunați la 3103 103 sau scrieți la bilete@teatrulact.ro

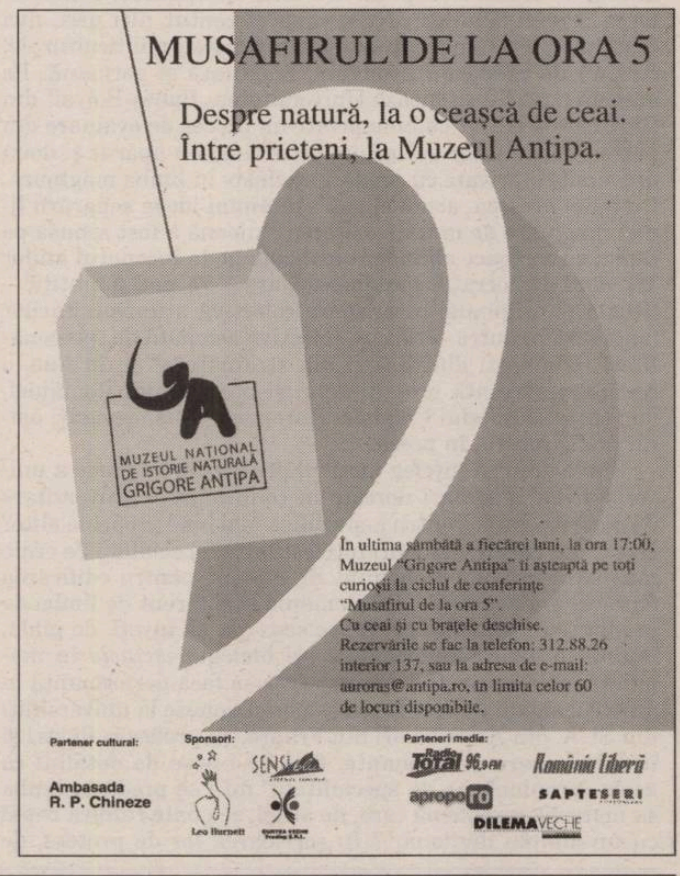

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

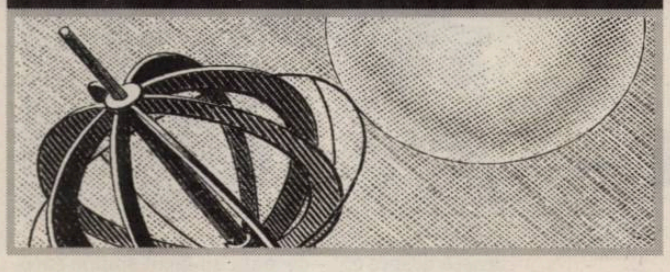

Cuvintele necesare

Înainte de orice contract de muncă, tinerii francezi au un contract etern cu spiritul republican de contestare a iniţiativelor puterii. Deşi manifestanţii din urmă cu aproape patru decenii sînt acum la vîrsta autorilor de legi, sindromul lui mai '68 stăpîneşte încă spiritele. Fără a ajunge la intensitatea de atunci, strada şi-a spus deseori cuvîntul, obligînd guvernele de dreapta sau de stînga, după vagi încercări de negocieri cu liderii şi de arestare a participanţilor violenţi, să retragă legile considerate de către „mase" neconvenabile. Problema – cum a formulat-o fostul prim-ministru socialist Lionel Jospin (confruntat la vremea lui cu manifestaţiile şomerilor şi ale corpului didactic) – este „să-ţi găseşti cuvintele pentru a-ţi putea recunoaşte înfrîngerea". E evident că actualul prim-ministru, Dominique de Villepin, nu le-a căutat încă: „Legea votată se va aplica, ea va fi implementată. Nu vom modifica textul" – a spus el săptămîna trecută într-un interviu televizat.

Este vorba despre legea primului contract de muncă care, pentru a intra în vigoare, nu mai are de trecut decît examenul Consiliului Constituţional; e o iniţiativă guvernamentală menită să introducă flexibilitate pe piaţa muncii. Un singur articol de lege este supus în mod radical contestării: se dau avantaje patronilor care oferă un prim angajament tinerilor sub 26 de ani, dar, în primii doi ani, angajatorul are şi dreptul de a-i concedia fără a da vreo explicaţie sau motivaţie. Ceea ce Guvernul percepe ca o şansă pentru crearea unor noi locuri de muncă este considerat de către viitorii beneficiari drept o invitaţie la precaritate, o prelungire a stării de nesiguranţă, dominantă pe piaţa muncii pentru tineri, în special cînd e vorba de solicitanţi cu o calificare vagă sau necalificaţi. Legea se referă doar la întreprinderile mici, dar oamenii se tem că ea va fi folosită, în special, de întreprinderile mari.

Sistemul de învăţămînt îi ţine pe tineri destul de mult timp pe băncile şcolii, ceea ce nu are cum să fie rău; rău e că la sfîrşitul perioadei – spre deosebire de tinerii germani, de exemplu – absolvenţii nu au nici o calificare concretă. De aici şi nesfîrşitele stagii, serviciile ajutătoare unde se presupune că se deprind tehnicile viitoarei slujbe, dar cînd se termină stagiul, se dovedeşte că nu există slujbe disponibile. Rata şomajului printre tinerii adulţi este de 23%, iar în suburbiile unde au avut loc tulburările din toamnă, procentele – date de Villepin – ajung pînă la 50%.

Studenţii demonstrează pentru că efectele acestei legi îi ameninţă în mod direct, lor li s-au alăturat un număr semnificativ de profesori şi cîteva sindicate importante. Au dreptate cei care argumentează că se protestează, se ocupă facultăţi, au loc bătăi cu jandarmii pentru a apăra dreptul de a nu fi dat afară dintr-un serviciu pe care oricum nu-l ai, dar demonstranţii simt că prin această mică modificare se schimbă ceva în sistemul francez. Sistem pe care ei vor să-l păstreze cu orice preţ, deşi acest sistem este creator de şomaj. Manifestanţii, cu tot aerul lor revoluţionar, sînt de fapt nişte conservatori ieşiţi pe stradă în apărarea *statu quo*-ului, a situaţiei existente, rezultat al anilor cînd economia în expansiune oferea locuri de muncă pentru toate categoriile de vîrstă şi de instrucţie. Situaţia s-a schimbat, lucru semnalat de noua specie de eseişti francezi, „declinologii" (ei nu se ocupă de declinarea substantivelor, ci de declinul Franţei). O mulţime de cărţi şi de articole descriu Franţa ca pe o ţară din lumea a treia; Guvernul de dreapta îi detestă, stînga vede aici o manevră de propagandă a dreptei pentru a putea adopta măsuri liberale. Marcel Gauchet, redactor-şef al revistei *Le Débat,* consideră că „ar fi nevoie de o politică de ruptură, dar această politică nu poate fi dusă decît de o personalitate cu mare legitimitate, care să explice limpede încotro ne îndreptăm. (...) Deocamdată, în Franţa fiecare are ceva de apărat" *(Le Monde,* 25 februarie 2006).

Dominique de Villepin ar fi putut fi un eventual „contracandidat la candidatura" la preşedinţie a ministrului de Interne, Nicolas Sarkozy. După manifestaţii, popularitatea lui în sondaje e sub 40%. Poate că este cazul să urmeze sfatul unuia dintre predecesorii săi şi „să-şi caute cuvintele pentru a-şi recunoaşte înfrîngerea".

globul cubic

Cu biciul în mînă

Funcţionarul care aplică pedepsele în închisoarea din capitala Arabiei Saudite este însărcinat cu biciuirea femeilor vinovate de adulter sau de alte delicte, conform sentinţelor date de tribunalele islamice. Un fragment din interviul publicat de ziarul *Al-Watan*:

„Vă rog să vă prezentaţi.

Mă numesc Moubarak Rachid Al-Fadhli, 47 de ani, sergent.

De cît timp practicaţi această meserie?

De vreo 20 de ani. Ca orice musulman, îl venerez pe Preaputernicul Dumnezeu şi, conformîndu-mă învăţăturilor Profetului, încerc să-mi fac datoria.

Credeţi că femeile biciuite vă detestă?

Nu, nu cred. Nu e vorba despre mine. Eu nu fac decît să pun în aplicare pedepsele poruncite de Dumnezeu şi pronunţate de autorităţi. Femeile ştiu asta. Şi apoi, există o comisie a Instanţelor competente, formată din patru persoane: înainte de a începe flagelarea, se face un examen medical. Dacă femeia este bolnavă sau însărcinată, aplicarea pedepsei se amînă.

Care sînt momentele cele mai grele în meseria dvs.?

Nimic nu e greu, slavă Domnului!

V-aţi întrebat dacă nu cumva femeia biciuită de dvs. suferă?

Nu, nu mi-am pus problema.

N-aţi simţit niciodată compasiune pentru vreuna dintre ele?

Pedepsirea păcătosului este o formă de compasiune. Dumnezeu a făcut legile pentru ca să fie mulţumiţi credincioşii, ei să meargă pe calea cea dreaptă şi să se mîntuiască. Atotputernicul este milos, drept şi înţelept.

N-aţi vrut niciodată să refuzaţi vreun ordin?

Nu, niciodată. Ordinele sînt date de judecători, specialişti în dreptul divin.

Se spune că detestaţi femeile. E adevărat?

Ferească Dumnezeu! Femei sînt mamele, surorile, soţiile şi fiicele noastre.

Cum e viaţa dvs. socială? Vă bateţi soţia sau copiii?

Viaţa mea socială e absolut normală. Îmi tratez soţia şi copiii la fel ca toată lumea."

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Conservatorul

– neliniştile şi chipul –

În România de azi nu e deloc greu să fii liberal şi nici să fii socialist. Cel mai greu e să fii conservator.

Fundamental, conservator este acela care preferă procedurile instituţionale – revoluţiilor, schimbările chibzuite – reformelor, tradiţia – inovaţiei. La noi, conservatorul se află de la bun început într-o situaţie imposibilă. Nimic din trecutul recent al României nu este de păstrat. Ce să conservi? Nici refugiul în interbelic nu poate fi reconfortant pentru un conservator adevărat. O fi arătat România dintre războaie excelent din punct de vedere cultural, dar politiceşte a fost mai degrabă instabilă şi haotică decît democratică şi solidă, aşa cum vrea un conservator. De altfel, nici atunci conservatorii nu aveau mare trecere. În fine, nici anii lui Carol I nu sînt o soluţie, de vreme ce România de acum nu mai are nici o legătură cu România de atunci. De aceea, liberalii şi socialiştii, oameni ai schimbării, au succes la noi, şi conservatorii, nu. Dar dificultatea supremă pentru cel care vrea să fie conservator în România este eradicarea eticului şi a decenţei din spaţiul public. Instituţiile noastre, bizantine şi bizare, pendulează spectral între incompetenţă şi abuz, seamănă cu labirinturi întunecoase în care, odată pătruns, ţi se poate întîmpla orice. Nici nu se poate vorbi de etică în instituţii pentru care urgentă este iluminarea holurilor şi desfundarea closetelor. Atunci, cum mai poţi să fii conservator în România de azi?

Conservatorul nu se opune schimbărilor, ci doar unui anumit fel de a schimba. Spre deosebire de revoluţionari, de radicali, de reformatorii incurabili, de terapişti prin şoc, conservatorul crede că schimbările sînt dezirabile dacă şi numai dacă vin natural, firesc, din logica lucrurilor, se întemeiază pe *necesar* şi nu pe utopii sau programe. Asta nu înseamnă că voinţa (eventual politică) nu are un rol în schimbare. Să nu uităm că una dintre marile figuri ale conservatorismului secolului al XX-lea, Margaret Thatcher, şi-a început mandatele succesive de prim-ministru printr-o reformă radicală a serviciilor publice. *Thatcherism*-ul însă a fost posibil pentru că a schimbat instituţii şi proceduri, legi şi reguli, dar temeiul etic al serviciului public britanic a rămas neatins. A fost conservat. Era acolo de secole. La noi, reformele şi-au propus, pe bună dreptate, schimbarea din temelii a mentalităţilor şi apucăturilor – asta nu e specialitatea conservatorului.

Conservatorul crede că societatea preexistă individului. Spre deosebire de contractualişti, nu crede că aranjamentele sociale se fac şi se desfac asemenea pactelor, ci au rădăcini adînci care trebuie respectate şi, spre deosebire de socialişti, nu crede că relaţia individului cu societatea este mediată de clase sociale, ci de probitatea morală şi de competenţa profesională individuală. Instituţiile au puterea în societate şi nu oamenii care le dau concreteţe, iar statul exercită, înainte de orice, autoritate morală, căci instituţiile, deşi subiect al aranjamentului constituţional, sînt autonome. Conservatorismul nu s-a născut *ex nihilo*. Burke, fondatorul intelectual al conservatorismului modern, deşi era un Whig, a scris încercînd să împace principiul libertăţii din doctrina Whig cu principiul ordinii din doctrina Tory. Ideile sale despre piaţă şi proprietate sînt foarte asemănătoare cu cele ale contemporanului său Adam Smith, cu o tuşă mai groasă pe importanţa moştenirii – element crucial pentru o *Weltanschauung* conservatoare.

Deşi – spuneam – e greu să fii conservator în România, există mulţi oameni care, dacă nu se definesc ca atare, măcar se simt mai degrabă conservatori. Opţiunile lor interioare, modul lor de viaţă, felul lor de a înţelege lumea sînt coerente în orizontul neamenajat al conservatorismului românesc. Astfel, chipul conservatorului român se compune încet-încet. Încerc, acum, o rapidă schiţă de portret. Fiind o natură antiutopică, conservatorul român este deopotrivă anticomunist şi antifascist. El crede în Dumnezeu, dar nu în sens „spiritualist" sau „non-denominaţional", ci în sens evanghelic, şi se socoteşte aparţinător al Bisericii Sale. Prin urmare, crede că există ceva sacru în cuvîntul dat sau în instituţii sociale pe care alţii le consideră anacronice, chiar dăunătoare, precum căsătoria, familia, prietenia – şi nu acceptă denaturarea lor. E preocupat să trăiască bine, e responsabil faţă de familia sa şi faţă de lume în general (ştie că lumea nu începe şi nu se sfîrşeşte cu el) şi îşi pune mereu problema utilităţii sale sociale. Judecă lumea după criterii utilitariste şi după criterii etice, în acelaşi timp. Nu ar spune în ruptul capului că cineva care minte, înşeală, fură, abuzează şi face avere e „băiat deştept, bravo lui". Crede că socialul este intrinsec naturii umane şi, de aceea, crede că obligaţiile individului sînt absolut egale ca importanţă cu drepturile şi libertăţile sale. Vrea un stat puternic, dar discret, care să nu aibă altă menire decît asigurarea securităţii cetăţenilor săi. Iar cînd securitatea cetăţenilor este în pericol, vrea ca statul său să fie în stare să răspundă rapid,

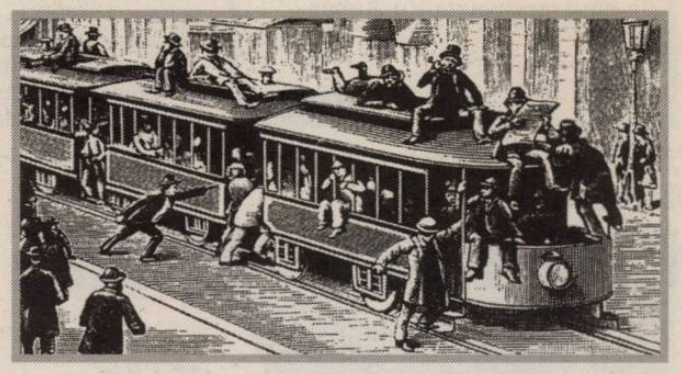

exact pe măsura pericolului, şi cu ceva în plus. Altfel, o piaţă liberă şi decentă este singurul criteriu al valorii sociale, iar statul de drept e singura organizare juridică acceptabilă. Înţelege rostul adînc al gestului gratuit, al donaţiei şi al carităţii. El crede în diferenţă şi o respectă, are preferinţe pe care le exprimă dezinhibat şi poate fi – cum se spune azi cu reproş – *opinionated*. Rasismul şi discriminarea după alte criterii decît cele ale valorii profesionale, intelectuale şi morale îi sînt străine. Dar pe aceste criterii şi numai pe acestea, o anumită discriminare se impune. Conservatorul este gata să recunoască oricui ceea ce recunoaşte pentru sine – acesta este singurul sens în care se poate vorbi despre egalitarism într-o viziune conservatoare. Oricine intră în acest profil e conservator. Mai ales pentru el/ea, revin săptămîna viitoare.

ready made

„La Constantinopol, baronul Spleny, făcând cunoştinţă cu mai mulţi dervişi Boharalii, a căzut la patima haşişului.

Întâiaşi dată când l-am văzut, l-am găsit foarte trist, era preocupat, după cum ne spunea el, de ideea că i se lungea nasul, că ajunsese până la casa de peste uliţă, că trecătorii nu treceau peste acea punte cu destulă precauţiune şi că guvernul turcesc îi propunea să-i cumpere nasul ca să-l puie pod peste Cornul de aur, între Tersanà şi Fanar."

(Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848,*
vol. III, Editura Scrisul Românesc, f.a.)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

După Dmitri Volkogonov

– Cît fac 12 x 7, tovarăşe Lenin?... Produsul dintre numărul lunilor anului şi numărul/ zilelor săptămînii apasă pe fruntea şi umărul/ marelui Lenin...

Care, de-atîtea dezbateri în agora/ şviţeriană şi, după,-n Sovietul/ Suprem, uită, bietul./ tabla lui Pitagora.

Vladimir Ilici boleşte/ şi,-n mai puţin de trei ceasuri, nu are/ să rezolve-nmulţirea prin adunare,/ băbeşte:

12 + 12 = 24,/ 24 + 12 = 36... Ca s-ajungă,-n sfîrşit, după multe grimase/ de elev corigent, la 84, –

anul lui Orwell & Amalrik,/ acela în care avea să înceapă sfîrşitul fantomei/ ce bîntuise un veac şi mai bine, – tot astfel cum Romei/ ceasu-ncepuse să-i sune de cînd cu invazia lui Alaric.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Rude, prieteni, starlete şi narcisişti – plus o victimă

În urmă cu ceva luni scriam, aici, despre cît de *tipic* mor rocker-ii noştri: din certuri conjugale (Emil Laghia), din tutun & alcool (Liviu Tudan), din accident de maşină (Teo Peter). La fel, Laura Stoica: cum spunea un actor american vestit şi rebel (el însuşi dispărut devreme), a trăit în viteză şi a murit tînără.

Partea neplăcută în această dispariţie nu a fost doar moartea în sine (un fapt de o tristeţe supremă, date fiind circumstanţele), ci şi felul în care această tînără a devenit, prin eforturile unor creaturi fără scrupule, eroina unei prime felii de postumitate deghizată în spectacol dezgustător de ineleganţă şi ipocrizie. Un accident de maşină cu trei victime (sau patru!) a devenit un circ mediatic, în care indivizi şi individe din TV, precum şi mase atrase spre scena cimitirului ca molia de becul catodic, au dat tot ce aveau mai dubios. E greu de conceput, pentru o minte normală, de ce s-a sărit peste decenţa reculegerii, de ce a fost nesocotită atît de scabros cuvenita tăcere cernită a durerii şi de ce şi cum a fost posibil ca această tînără femeie – chiar mai înainte ca peste coşciugul ei să cadă pămînturi – să fie îngropată în vorbe de clacă (unele sincere, altele tembel-pretenţioase). Ţara care a avut o „revoluţie în direct" (plină de vorbe şi de scamatori, cum se ştie) a trăit în direct şi o înmormîntare – şi, iarăşi, nu au lipsit peroraţiile şi panglicarii.

Cine era, aşadar, Laura Stoica? O voce pop-rock (din „familia" italiancei Gianna Nannini) care, deşi ar fi meritat mai mult, a avut cîţiva (puţini) ani de glorie şi mai bine de un deceniu de uitare. Lansată la începutul anilor '90 (cînd rock-ul mai era încă sinonim cu *eliberarea*), Laura S. a fost rapid detronată de creaturile prefabricate ale consumismului lumpen – de la manelişti la demoazelele cu grade variate de tupeu şi goliciune (vestimentară şi craniană). Interesant statutul de *vedetă non-vedetă* al dispărutei: ea nu colorase pagini 16+, nu divorţase/nu se căsătorise în văzul lumii, nu bîrfise, nu tapase de bani moşneguţi în devenire, nu se bălăcărise, nu se gudurase şi nu hăhăise, cu rimelul dat peste cap, prin studiouri de şantan.

Cine-s cei care au bocit-o prin studiouri? Ei bine, e greu să răspunzi aici fără să superi pe cineva. Îmi asum riscul – pentru că penibilul a fost fără margini şi trebuie taxat.

***Laura Stoica a căzut pradă* video-necrofagilor.**

Decesul a adunat rude răvăşite, prieteni îndureraţi, starlete de duzină şi narcisişti de profesie, ce-au creat prin ei înşişi spectacolul *indecent de vizibil* (şi prin aceasta urîţit) al unei morţi devenite eveniment tele-naţional, în care rudele prime (mama, fratele) sînt vînate pentru exclusivităţi masochiste, iar colegi/cunoştinţe sînt chemaţi să-şi dea cu presupusul despre predestinări, mistere, oracole, coincidenţe şi alte paranormalîcuri (pe care, apropo, un creştin nu dă doi bani!). Deplîng rudele, respect prietenii – cîţi or fi fost. Dar josnic mi s-a părut spectacolul de sunet, bocete, lumini, lamentaţii pe teme personale şi *laudă-mă, gură* al acelor *video-necrofagi* ce s-au repezit asupra cadavrelor încercînd să înghită – ca nişte vulturi cenuşii – hălci de *rating*. Mijloace de informare care, un deceniu şi mai bine, nu suflaseră un cuvînt despre cîntăreaţă – cînd aceasta încă era în branşă şi avea nevoie să se vorbească despre ea! – deodată au făcut spume encomiastice la gură. „Ea nu a fost iubită, a fost pur şi simplu adulată de admiratori!" – spunea duminică, în ziua înmormîntării, crainica unei televiziuni; ea, crainica, nici nu pronunţa corect numele logodnicului mort, iar ea, televiziunea, pînă atunci nu vorbise vreodată despre *adulată*.

În fine, cine-s necunoscuţii care au venit la cimitir? Nu mă refer la prinţul Paul & prinţesa Lia, parcă aterizaţi direct de la Balul Operei, unde vorbiseră în aceeaşi limbă dulce ca un fagure de miere de bondari. Mă gîndesc la sutele, miile de oameni (în majoritate femei). Această masă de anonimi n-a venit la solista rock L.S., ci la acea Laura Stoica despre care, nocturn spre matinal, clocoteau verbal televiziuni senzaţionaliste. Sînt oameni care vor, în viaţa reală, o prelungire a telenovelei; sînt oameni care, dînd un buchet de flori, au impresia că devin părtaşi la ceva grandios, de proporţii mitice (aşa cum e, în capul lor, cam tot ce văd la TV); sînt oameni, în fine, pentru care apropierea de „vedete" echivalează, miraculos, cu o ameliorare a propriei condiţii umane.

N-aş vrea să-i ofensez pe aceşti martori cvasi-profesionişti ai microistoriei (care, cu aceleaşi lacrimi – sincere! – pot veni la mormîntul unei rockeriţe, la cel al unui actor, la cel al unui academician – dacă moartea lor e un media-eveniment! – după cum, cu acelaşi aplomb, măcar unii dintre ei vor merge să rîdă contra-cost în studio la *Ciao, Darwin* ş.cl.). Lor, acestora, vreau să le semnalez un singur detaliu: dacă această armată de *admiratori* şi *adulatori* ar fi cumpărat, în ultimii 15 ani, cîte un disc al Laurei Stoica, ea 1) ar fi avut şanse mari să fie acum milionară în euro şi, deci, 2) ar fi avut şanse mai mici să plece spre acel concert de pomină de la (!) Urziceni.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

„Şi eu sînt pesedist!"

Cu o mică întîrziere, Adrian Năstase a organizat, pentru şcoala vedetelor, o excursie tematică. Elevii au fotografiat, şi-au luat notiţe şi au pus întrebări sfioase, sperînd să nu verse cafeaua pe covoarele de Buhara. După care au ieşit la talk-show-uri şi au strîmbat din nas ca vulpea amatoare de struguri. Apartamentul e prea încărcat, are mult kitsch, nu poţi respira, parchetul de abanos e strîmb. Vorba lui Mircea Crişan: „vai şi amar, vinul era vechi, icrele negre..." Proprietarul n-a făcut economie cu detaliile, a precizat care sînt copiile şi care originalele. Ba chiar i-a şi vîndut o carte lui Cristoiu. Pe scurt, Năstase e o gazdă primitoare. Un om dintre noi. *The premier next door!*

Ziua uşilor deschise a venit cam tîrziu. Interesează pe cineva pasiunile fostului premier, fostului lider PSD, fostului orator vehement, etc.? De ce n-a invitat atunci şi echipa de la România Cultural? Sau de la muzeul de vizavi? Ceea ce trebuia să fie o demonstraţie promptă şi completă a onestităţii financiare a familiei Năstase a devenit o paradă a sclipiciului artistic, bun de aruncat în ochii maselor. De parcă statutul cultural al obiectelor exhibate ar spulbera din oficiu acuzaţiile privind proveniența lor. Acestea nu se mistuie cu cafele şi şerbet, ci cu un audit conştiincios, făcut de procurori, evaluatori şi contabili cu mînecuţe. Ca să nu-i zic anchetă.

La urma urmei, ce s-ar fi aşteptat să vadă emotivii vizitatori? Un munte de lingouri de platină? Teancuri de dolari proaspăt ieşiţi din tipografie? Găleţi cu diamante? Ciorapi bătuţi cu nestemate? Atunci, da, spiritele reporticeşti s-ar fi inflamat şi ar fi pornit o nouă cruciadă. Aşa, cu tablouri copiate şi ediţii princeps, energiile inchizitoriale s-au cam ofilit. Accentele s-au mutat de la bani la folosinţa lor! E doar un colecţionar cu gusturi amestecate! Dacă se dovedea că a luat tone de mită şi le-a consumat pe vodcă şi stripteuze, precis c-ar fi fost iertat cu zîmbete dîmboviţene.

Numai că Adrian Năstase nu e doar un caz oarecare pe lista Parchetului şi nici un subiect trecător, de presă. El mai face parte şi dintr-o structură unde nu te impui decît muşcînd în stînga şi amenințînd în dreapta. Or, cînd un piranha e rănit, ceilalţi îl sfîşie pe loc! Acum, principialul PSD se cam desparte de Năstase, sînt alţii dornici să-i ia locul. Maurul şi-a făcut porţia, maurul poate să dispară! Parlamentarii, indiferent de culoare, au votat cu grăbire să nu se creeze vreun precedent ce i-ar putea atinge. Voind să-şi manifeste solidaritatea cu Berlinul de Est, asediat de ruşi, preşedintele Kennedy a clamat „Şi eu sînt berlinez!". Votînd cum au votat, aleşii poporului au declarat într-un glas „Şi eu sînt pesedist!". Căci asta e regula în ţara partidului unic, unde PSD sau Partidul Subtilizărilor Discrete le-a înghiţit pe toate celelalte, prin absorbţie. Sfîrşitul politic al lui Adrian Năstase e pe-aproape, nu şi acela al corupţiei cu sau fără ştaif.

De fiecare dată cînd plec la birou trec pe lîngă o curte locuită de un dulău nervos. M-a văzut de milioane de ori, dar de cîte ori trec pe-acolo latră cu o furie înspăimîntătoare. De fapt latră pe oricine. E mare, negru ca smoala şi în ochi îi citesc o ură ireparabilă. Cu forţa lătratului său ar putea muta din loc un tractor cu remorcă. Zilele trecute, seara tîrziu, veneam acasă. L-am zărit liber, pe stradă. Părea mai mare şi mai negru ca de obicei. Am auzit cum îmi sună ceasul! În timp ce mă gîndeam pe unde să ocolesc, am observat că bruta nici nu latră, nici nu se repede la mine. Dimpotrivă, se-nvîrtea pe lîngă poarta curţii de domiciliu, acum închisă. Mi-am făcut curaj şi am păşit mai departe. Pe măsură ce mă apropiam de el, îl auzeam scheunînd uşor. Şi parcă cu teamă. Cînd am ajuns în dreptul lui, s-a lipit de poartă ca timbrul de scrisoare. Pentru o clipă mi-a fost milă de el, dar n-am îndrăznit să-l mîngîi sau să-i zic ceva. A doua zi am trecut din nou pe stradă, iar el era din nou înăuntrul curţii. Şi m-a lătrat cu furia cunoscută. Am zîmbit edificat. Unii sînt vehemenţi doar din spatele unui grilaj.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

La mulţi ani, *Gambit!*

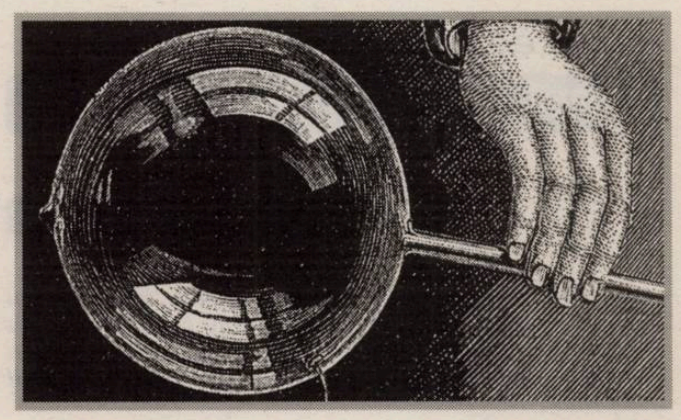

Gambit, săptămînalul alternativ din New Orleans, împlineşte săptămîna aceasta 25 de ani. Mazel Tov! Exact acum cinci ani, chipul meu a servit drept bikini pentru fata de pe copertă la numărul aniversar de 20 de ani. Fata, o scriitoare faimoasă, a pozat goală pentru acea copertă, acoperindu-se numai cu numărul de Sfîntul Valentin al *Gambit*-ului, pe care apărusem eu pe copertă. Pe scurt, am fost un fel de copertă la copertă.

Tot în anul acela, 2001, am fost Regele paradei de Mardi Gras al Krewe de Vieux, o onoare deosebită, greu de explicat neiniţiaţilor. Greu să baţi un an ca acela. Euforia nu era doar personală: toată America era excitată. Preşedintele George W. Bush avea doar un an. 11 septembrie era încă la cîteva luni distanţă, în viitor. Nimeni nu ar fi putut bănui că peste numai un an vom ataca Afganistanul şi vom intra într-un război fără sfîrşit cu Irakul, sub pretexte mincinoase. Cu siguranţă, nimeni nu se aştepta ca la aniversarea a 25 de ani a *Gambit*-ului să fim tot în război, ca preţul benzinei să ajungă şi să depăşească nivelurile din anii '70, ca o falie imensă să se caşte între săraci şi bogaţi şi ca o furtună de dimensiuni apocaliptice să distrugă preaiubitul nostru oraş.

A fost nevoie doar de patru ani pentru ca America, încă beată de oportunităţile perioadei de după războiul rece, să se transforme din cea mai respectată putere într-o ţară urîtă peste tot în lume. A fost nevoie de doar patru ani pentru ca George W. Bush şi clica lui de vistavoi radicali să cheltuiască tot capitalul de simpatie acumulat după încheierea războiului rece. L-au cheltuit cu încrîncenare în afara graniţelor. În Statele Unite, au proclamat un regat al fricii şi au început să demoleze libertăţile cetăţeneşti, în numele siguranţei naţionale. Republicanii şi-au abandonat toate principiile, inclusiv pe cel al unui guvern mai mic, pentru a vota crearea Homeland Security Agency, cel mai mare mecanism birocratic conceput la Washington în perioada modernă. Republicani şi democraţi deopotrivă au votat în favoarea războiului şi au încins flăcările isteriei patriotarde. Cel mai slab (sau cel mai rătăcit) Congres al Statelor Unite, din istorie, s-a dovedit a fi un paravan pe măsura celei mai incompetente administraţii.

Dar ceea ce ar fi fost cu adevărat de neimaginat în 2001 este că nimic din toate acestea n-a funcţionat. Aventurile noastre prin străinătăţuri au dezvăluit netrebnicia gîndirii noastre triumfaliste. Realităţile globalizării au dat în vileag minciuna retoricii naţionaliste a *leadership*-ului. Slujbele americane au migrat în afara graniţelor şi nici una dintre poziţiile publice împotriva imigraţiei nu a putut opri cerea de forţă de muncă în SUA. Şi, mai rău decît orice, pentru noi Homeland Security s-a dovedit a fi un tigru de hîrtie ineficient, bun numai pentru aţîţarea isteriei şi insecurităţii naţionale. Cînd lucrurile au luat-o razna în New Orleans, autorităţile au rămas paralizate de neputinţă.

În ultimii patru ani, minciuna a devenit principala formă de exprimare publică. Cei care poluează se declară ecologişti. Războinicii – iubitori ai păcii. Cei care stîrnesc nesiguranţa naţională – apărători ai libertăţii. Esenţa minciunii generalizate preferată de preşedinte este să numească „succes" tot ceea ce stă să eşueze lamentabil. Nu există arme de distrugere în masă în Irak? Le găsim noi cîndva! Succes! Războiul din Irak un an mai tîrziu? Succes! Reconstrucţia coastei Golfului? Succes! George Orwell s-a întors acasă. Şi s-a făcut foc: *1984* era mai rău decît şi-l imaginase – de-abia bîiguia ceva engleză.

Redactorul *Gambit*-ului m-a întrebat dacă aş vrea să scriu despre următorii 25 de ani ai *Gambit*-ului. Cred că glumeşti, şefule! M-aş considera norocos dacă aş fi în stare să fac previziuni pentru următoarele cinci minute. Da' uite ce vă spun: în ziua în care voi ajunge din nou pe copertă, sau măcar un acoperămînt pentru o faimoasă scriitoare goală, vremile bune se vor întoarce. Cînd se va întîmpla asta, iată ce profeţesc: războiul se va fi sfîrşit şi New Orleans-ul va fi Noul Ierusalim.

traducere de Ioana AVĂDANI

Cea mai recentă carte a lui Andrei Codrescu este *Scrisori din New Orleans* (Editura Polirom)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Senzorium postcomunist

La Grūştas, în Lituania, există un muzeu-parc al comunismului sovietic din trecutul ţării. Destul de similar, în multe privinţe, cu „cimitirul" statuilor comuniste de lîngă Budapesta, doar că mult mai mare şi mai divers. Sînt expuse statui şi picturi, artefacte diverse, este reconstituit şi un interior de casă. Pentru un român de o anumită vîrstă sună destul de cunoscut. În plus însă, are şi un „restaurant sovietic", cu băuturi şi mîncăruri din acea perioadă. Aici vizitatorii pot veni pentru a lua un prînz în toată regula, sub privirile destul de *unheimlich* ale părinţilor comunismului care se uită în farfuria consumatorului.

Printre felurile de mîncare ce pot fi comandate se află şi o supă de sfeclă numită *Nostalgija*... Vă mai aduceţi aminte de castraveciorii din *Good bye, Lenin?*

Efectul este „complex", vorba unei comentatoare. „Sfeclă... mîncam des sfeclă atunci şi eram atît de fericiţi cînd o găseam" – îşi aduce aminte o vizitatoare. După care îşi aduce aminte de cozile interminabile, de cartele şi toate celelalte. Şi de faptul că întreaga familie conlucra pentru a procura hrana zilnică. „Eram uniţi atunci..." – mai adaugă vizitatoarea. „Nu e foarte gustos, dar bun!" – comentează un alt vizitator. „E natural, nu ca ceea ce găsim acum în toate *makdonaldas!*" Amintirea dulce-amară provocată de restaurantul sovietic face ca sentimentul de respingere îndîrjită pe care îl trezesc artefactele comunismului din parcul muzeului să basculeze, uneori, într-o critică a actualei societăţi de consum.

Inevitabil m-am gîndit la expoziţia în care sînt prins de curînd. O expoziţie mare, la Viena, despre anii timpurii ai comunismului în România. Dintre multele şi diversele „instalaţii", nu avea cum să lipsească una despre mîncare. O „alimentară", de pildă. Iar din alimentară nu avea cum să lipsească marmelada. A fost prima imagine care ne-a trecut prin minte tuturor celor care participăm la conceperea acestei expoziţii şi care am prins acele vremuri: calupurile mari, de o culoare indefinită, dar pe care nimeni nu ar putea să o confunde, aşezate deasupra galantarelor de sticlă, din care vînzătoarea îţi tăia o halcă cu un soi de cuţit de lemn şi ţi-o împacheta apoi într-o hîrtie grosolană de ambalaj. Imagine a mizeriei, evocare a unor vremuri grele. Da, dar dulce-amăruie, învăluită într-o anumită duioşie. Mie nu mi-a plăcut niciodată această marmeladă, dar – nu ştiu alţii cum sînt – cînd îmi aduc aminte de ea, nu îmi trezeşte nici o pornire anticomunistă. Mă gîndesc la ea, dacă nu cu duioşie, în orice caz cu un soi de îngăduinţă. Şi atunci, care este „mesajul" expunerii unui calup de marmeladă în povestea stalinismului din România?

Christoph Neidhart argumenta într-un articol că uniformizarea comunistă a atins şi „senzorium-ul" oamenilor, totul fiind gri, de la culori şi pînă la gusturi. Comparativ, toate ţările post-socialiste actuale „simt" mai bine, regăsindu-şi treptat diversitatea senzaţiilor. Sună încurajator, dar prea evoluţionist pentru gustul meu, tranziţia fiind univocă şi uni-lineară şi în acest domeniu al simţurilor, de la uniformitatea „primitivă" din comunism la diversitatea regăsită a „lumii civilizate" postcomuniste şi (aproape) capitaliste.

Memoria gustativă este însă, poate, cea mai parşivă cale de întoarcere în trecutul comunist. Ea este cu atît mai puternică, cu cît este mai adînc pierdută în copilărie şi ne revine de acolo dimpreună cu gustul copilăriei. Astfel învăluit, comunismul capătă o dimensiune dulce-amară dar duioasă, ne revine în minte în altă cheie sentimentală. Eu, de pildă, de cînd am trecut la economia de piaţă, caut cu înfrigurare prin toate galantarele un parizer care să-mi aducă aminte de acele vremuri, de *acel* parizer. În zadar! Acum toate mărcile şi tipurile de parizer sînt la fel şi nu au nici un gust. Şi îmi revine de fiecare dată în minte digul de la Mangalia pe care, împreună cu fratele meu şi cu tanti Ani, ne luam cîte o franzelă proaspătă şi un sfert de parizer şi mîncam fericiţi privind asfinţitul. Pricepeam deja că e cam mizerie în ţară, dar ne gîndeam, cu o mîndrie infantilă, că noi vom supravieţui fără mari probleme, căci ne mulţumeam cu această mîncare a săracului, sub care nu avea cum să fie ceva mai rău. Eh, unde e parizerul de altă dată?

© Fotobine

Nostalgie a comunismului? Hai să fim serioşi! Memoria senzorială a comunismului, de la parizer la sfeclă, sugerează că lucrurile sînt... mai complexe, vorba comentatoarei cu pricina. Chiar şi o amărîtă de sfeclă pe cartelă sovietică poate căpăta semnificaţia unei madlene...

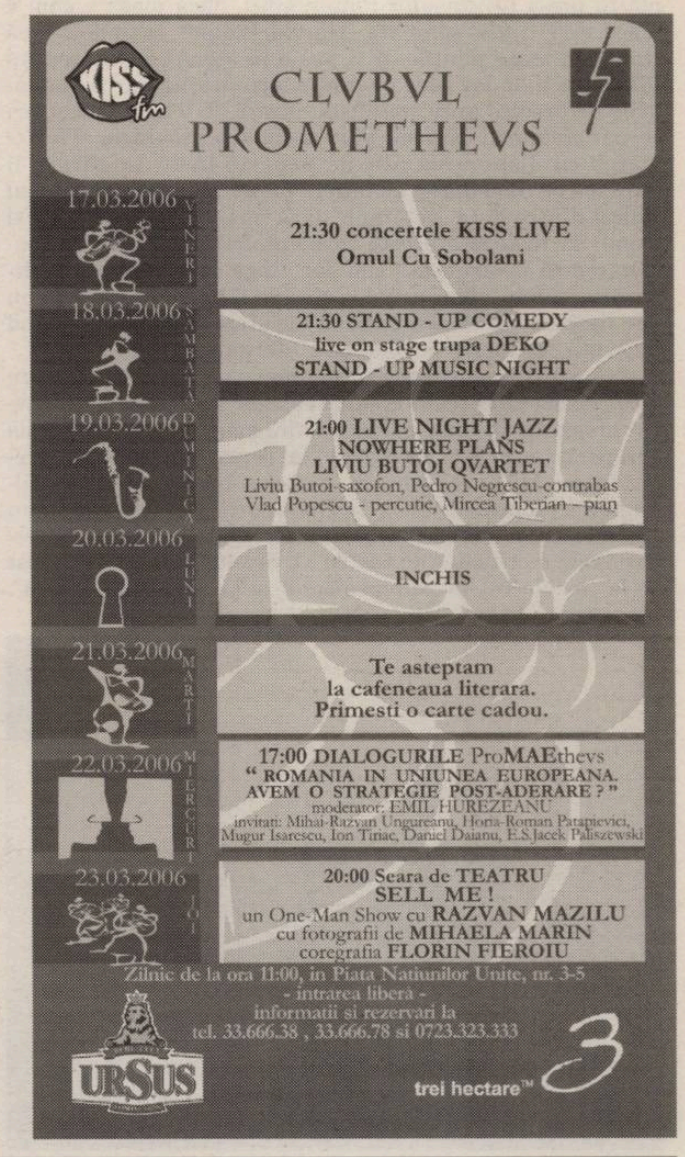

Alex. Leo ŞERBAN

jurnal de festival

Sindromul Pinter

În luna aprilie 2000, al nouălea Premio Europa per il teatro *se acorda la Taormina, în Sicilia, iar beneficiarii lui au fost Heiner Goebbels şi Alain Platel. Atunci s-au anunţat şi următorii premianţi: dramaturgul Harold Pinter şi coregraful Josef Nadj.*

Între timp, Pinter a primit Premiul Nobel pentru literatură, iar Nadj nu ştiu ce a mai făcut. Poate că – la fel ca şi Pinter – a aşteptat să i se dea odată şi-odată acest premiu: nu este Nobelul, dar orişicît...

Lucrul s-a întîmplat abia acum, la-nceputul lui martie 2006, cînd cei doi au fost invitaţi la Torino pentru a primi distincţiile într-un cadru festiv, alături de regizorul Oskaras Korsunovas (inclus, ca şi Nadj, pe lista premiilor „Europa Nuove Realtà Teatrali", acordate pentru a opta oară).

Mulţi se-ndoiau că marele dramaturg englez va face călătoria pînă în capitala Piemontului: autoizolat de maladia de care suferă (un cancer avansat), Pinter nu s-a dus nici măcar la Stockholm, pentru a-şi ridica Nobelul. Şi totuşi, în pofida tuturor pronosticurilor – care bănuiau în spatele anunţului o abilă manevră publicitară –, Harold Pinter *a venit* la Torino. Din păcate, n-a venit doar el (care rămîne unul din marii autori dramatici contemporani), ci şi un spectacol după o piesă de-a lui: *The New World Order,* în regia legendarului Roger Planchon. *TNWO* este un text din 1991 al dramaturgului, care n-ar fi pierdut nimic dacă era lăsat să doarmă într-un fund de sertar. A mai avut ghinionul să dea peste el Planchon; ce a rezultat este una din cele mai rudimentare montări văzute la Torino „per il teatro" – una care demonstrează încă o dată, dacă mai era nevoie, că nu faci artă (bună) cu bune sentimente.

Despre ce este vorba în *TNWO*? Despre – scurt spus – „noua ordine mondială" (evident). Nu e nici un banc la mijloc – sau, dacă e, atunci *is on Pinter,* cum se zice; pur şi simplu, marele dramaturg s-a apucat – acum cinşpe ani – să facă „artă cu tendinţă", preluînd clişeele vehiculate de stînga politică şi făcînd din ele bici. „Piesa" sa seamănă cu o mostră de *agit-prop* postindustrial, în care sînt veştejite tarele Lumii Capitalului – cea care a-ncălecat biata Lume a Treia, cu furtunul de supt bogăţii între dinţi şi cravaşa Puterii-ntr-o mînă... Mă rog, „agit-prop" este o definiţie personală: majoritatea celor care au văzut spectacolul au fost de părere că agit-prop-ul „istoric" (ăla leninisto-stalinist) era mult mai vivace, ba chiar mai vesel (!) decît ce se-ntîmplă în piesa tovarăşului Pinter. Căci, dacă piesa e cum e (dacă n-ar fi fost semnată „Harold Pinter", mă-ndoiesc că cineva în toate minţile ar fi pus-o în scenă), montarea lui Planchon îi dă lovitura de graţie, accentuînd parcă blablaurile de predică anticapitalistă; jucată de o trupă de actori ce par amatori, deşi nu sînt decît din provincie, *TNWO* merge cu disperarea atît de departe încît, la sfîrşit, îi întoarce pe comedianţi cu faţa la public şi-l pune pe cel mai ridicol dintre ei (o „veterană" fără nas, dar cu păr lung şi blond) să rostească aceste vorbe profetice: „Nu lăsaţi contestarea să fie aruncată sub pat, lîngă oala de noapte, altminteri, mîine, chiar capul vostru va fi în oală!" Cred că nu mai lipsea decît să se arunce cu fluturaşi în public, chemînd la „lupta cea mare" pe fond de „Internaţională"...

Nu a fost singurul spectacol prost văzut la Torino. Ca un făcut, exact cînd toată crema teatrală se pusese la ţol festiv, pregătită să omagieze cîteva din marile nume ale scenei europene (între 8 şi 12 martie, la Torino au „pontat" Jeremy Irons, Michael Gambon, Charles Dance, Michael Billington – temutul critic de la *The Guardian* –, George Banu şi Ian Herbert – preşedintele în exerciţiu al Asociaţiei internaţionale a criticilor de teatru...), nivelul montărilor a fost de la „mediocru" la „submediocru" şi la „sub orice critică".

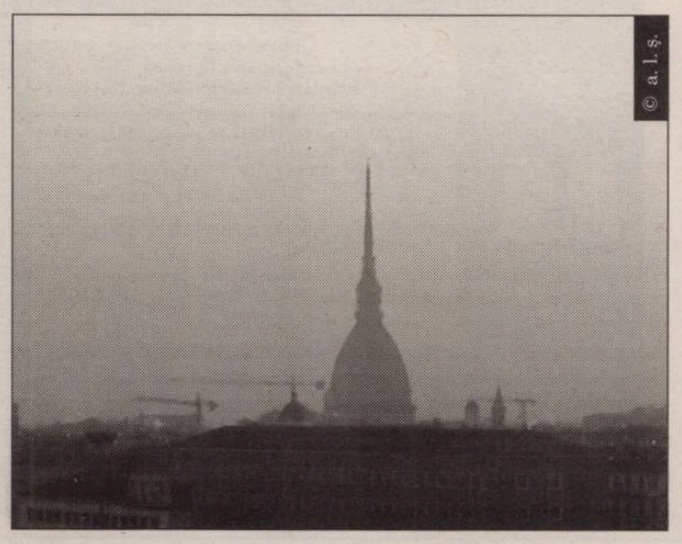

Submediocru (şi foarte lung: 5 ore bătute pe muchie!) a fost spectacolul de deschidere – *Troilus şi Cressida* al lui Shakespeare, în viziunea lui Luca Ronconi. În lumea teatrală, cînd spui „Ronconi" e ca şi cum ai spune „Antonioni" în cinema (presupunînd că Strehler a fost un Fellini). Şi, ca şi Antonioni, Ronconi activează în continuare – cu rezultate pe care ar fi preferabil să le ţină secrete. Sigur, aici intervine un algoritm normal şi natural: nimeni nu se aşteaptă ca un maestru să producă numai capodopere pe bandă rulantă. Artiştii – se ştie – sînt zilieri perpetui şi neobosiţi ai talentului propriu; posedaţi de arta lor, au zile mai bune şi zile mai rele. Problema e că ei înşişi nu-şi dau seama care e ziua „bună" şi care aia „rea"; ei produc în continuare, la kilogram, şi e treaba criticilor să separe grîul de neghină.

Între anii '60-'70, de pildă, Harold Pinter a fost unul dintre cei mai apreciaţi – şi jucaţi – dramaturgi contemporani. În paralel, a scris scenarii glorioase *(The Servant, The French Lieutenant's Woman, The Betrayal* – acesta din urmă, după propria lui piesă) pentru Joseph Losey, Karel Reisz şi alţi mari regizori de film. Nobelul nu i-a fost acordat atunci, cînd era pe creasta valului, ci acum, cînd a-nceput să ia poziţii foarte critice la adresa administraţiei Bush şi a războiului din Irak. Nu e nici o noutate că Academia de la Stockholm încurcă merele cu perele, făcînd din „bunele sentimente" (dar de ce „bune"!?) argumentul suprem în materie de nobelizare – într-un mod care-l face, cu siguranţă, pe Gide (autorul butadei aferente) să se răsucească în mormînt. Şi astfel, acum, lumea se duce la o montare după Pinter ca la pomul lăudat – iar dacă piesa e scrisă după 1990, iese descumpănit, sau mai rău: „maestrul nu mai e ce-a fost!". Acest sindrom (pe care l-am numit, în titlu, „sindromul Pinter") este omniprezent în lumea artistică, iar criticii – care stabilesc *„trend*-urile", uneori pur şi simplu pentru că aşa vrea muşchii lor – ar trebui să ştie mai bine.

Oskaras Korsunovas – un regizor lituanian trentagenar – este, în acest moment, pe creasta valului. Scuze – am spus „este"? *A fost* – pînă acum; pînă la Torino; pînă la montarea cu *Maestrul şi Margareta* – o montare de-acum 4-5 ani, anterioară, aşadar, celei după fraţii Presnyakov, *Playing the Victim* (de asemenea arătată la Torino). După *Maestrul...,* recunosc că n-am mai avut nervii şi curiozitatea să văd şi montarea următoare: nu sînt critic de teatru, aşa că pot fi scuzat. Căci romanul lui Bulgakov (pe care s-a exersat, în trecutul ceauşist, şi a noastră Cătălina cea Buzoianu) devine, în viziunea lui Korsunovas, o simplă *jumping board,* saltea pentru giumbuşlucuri vizuale. Saltea – sau, mă rog, masă: una circulară, aşezată în centrul scenei, care serveşte de drum (rotită, şi cu o duduie pe ea, dă impresia de mers), de „pîlnie" absorbantă (unde altundeva decît în infern?) şi, fireşte, de masă – masă-masă. Montarea lui Korsunovas este în acelaşi timp inventivă şi leneşă: există găselniţe foarte simpatice (o cursă între o maşină şi o motocicletă, făcută doar din gestică şi onomatopee, ca-n filmele mute), problema fiind însă că lituanianul nu ştie cînd să se oprească: momentul nopţii vrăjitoreşti este spectaculos la-nceput (proiecţii de umbre chinezeşti pe un ecran), dar el durează şi durează şi durează, pînă cînd nu-ţi mai doreşti decît să se termine naibii o dată, mai ales că este însoţit de urletele şi ululaţiile fetelor rele în călduri... Impresia mea despre ce face Korsunovas este că teatrul său este esenţialmente unul de gaguri – unele funcţionează, altele nu, nu asta-i problema; problema *mea* este că, sincer, am aşteptări mai mari de la teatru decît să-mi arate cum se poate vizualiza o descriere de roman. Chestia asta o fi utilă, nu zic, dar, dacă teatrul rămîne la acest nivel – de „trusă de scule", cum ar veni – cred că are o problemă.

Spun astea, amintindu-mi încîntarea – copilărească – de acum 6 ani, cînd am văzut pentru prima dată, la Taormina, un spectacol de Alain Platel *(Iets op Bah* – iată, încă mai ţin minte titlul!). Căci „un Platel" nu poate fi povestit şi, deşi ceea ce se întîmplă pe o scenă într-un spectacol de-al său ar putea fi descris ca „un haos entuziasmant", nimic nu e gratuit sau de prisos în montările belgianului: este o formă de teatru total, ca o *tabula rasa* a tot ce s-a făcut şi ca o schelărie, fără graniţe între artele care-o (în)locuiesc – coregrafie, circ, karaoke... –, care, pentru că se întîmplă pe scenă, ţine de teatru. Şi, deşi foarte diferit – la drept vorbind, la antipodul veselei „nebunii" plateliene! –, cele două spectacole ale lui Heiner Goebbels, văzute tot la Taormina, mi-au rămas pe retină: precise, reci, matematice – ca nişte filme de Greenaway răsturnate pe tabla de şah a scenei... Pentru a nu mai vorbi despre bucuria *imensă,* intensă şi mereu „reîncărcată" a vizionării spectacolelor lui Josef Nadj – descoperit mai întîi la Bucureşti, cu *Comedia Tempio* (în 1991), şi-apoi urmărit la Avignon *(Le cri du caméleon),* din nou la Bucureşti (*Les commentaires d'Habacuc)* şi-apoi la Paris (*Duet*)...

Vin, aşadar, aceste premii mult prea tîrziu? Nu – în cazul lui Platel şi Goebbels (în 2000), da – în cel al lui Pinter şi Nadj, acum. Doar că, indiferent de premii şi de „bunele sentimente" care-i animă pe cei ce le dau, există nume inconturnabile – în fiecare artă –, iar aceste nume trebuie răsplătite pentru ceea ce au făcut. Mai bine mai tîrziu decît niciodată...

Torino

Texte şi opinii de: *Bogdan CREŢU (directorul Diviziei Large Corporations & Multinationals, Raiffeisen Bank) ● Daniel DĂIANU (economist) ● Radu GOLOGAN (profesor univ., Universitatea Politehnică, Bucureşti) ● Lavinia HUIDAN (preşedinte, EIT Forum Auto) ● Vasile IUGA (Senior Partner, PricewaterhouseCoopers) ● Solomon MARCUS (profesor univ., Facultatea de Matematică, Universitatea Bucureşti) ● James NIBLETT (director executiv, Hospice of Hope Romania) ● Ioan PÂNZARU (rectorul Universităţii Bucureşti) ● Dragoş PÎSLARU (director executiv, Grupul de Economie Aplicată) ● Andrei PLEŞU ● Florin POGONARU (preşedintele Asociaţiei Oamenilor de Afaceri) ● Pierre POUPARD (reprezentantul UNICEF în România) ● Lavinia RAŞCA (profesor univ., directorul Departamentului de Formare Continuă, ASEBUSS) ● Adela ROGOJINARU (conferenţiar univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti) ● Jonathan SCHEELE (şeful Delegaţiei Comisiei Europene) ● Jean VALVIS (preşedintele grupului LaDorna) ● **Coordonatorul temei:** Mircea VASILESCU*

Pe 1 martie 2006, a avut loc la Colegiul „Noua Europă" al doilea Forum Volvo – Dilema veche, *cu tema „Cultura corporatistă – examenul de maturitate al capitalismului românesc". Au participat reprezentanţi ai mediilor de afaceri, ai lumii academice şi culturale, ai organizaţiilor non-guvernamentale.*

Andrei Pleşu: *În aceste zile, subiectul nostru pare a avea un aer provocator: capitalismul românesc dă tot felul de examene de maturitate, le pică şi se prezintă euforic la sesiunea următoare, ca şi cum totul ar putea fi reluat. Problema culturii corporatiste este abordată tot mai apăsat şi de Comisia Europeană, în ultima vreme. Dacă înţeleg bine despre ce este vorba, ea se referă la cîteva întrebări decisive pentru o atmosferă de afaceri sănătoasă: avem valori comune? Diversele firme şi instituţii prezente în lumea afacerilor au interese comune, dincolo de ceea ce este limbajul specific al fiecăreia? În ce măsură se poate depăşi, în mod raţional, aspectul de Babilon pe care, în prima ei etapă, lumea afacerilor o aduce într-o ţară încă nepregătită să asume această diversitate? Ce tip de responsabilitate se poate naşte într-o asemenea lume?*

Întrebări decisive

Lavinia Huidan: *Cred că ar fi bine să încercăm să răspundem la întrebarea dacă poţi face afaceri în România respectînd principiile etice. Eu provin dintr-o lume în care am aflat că o promisiune trebuie respectată, în care valoarea mea înseamnă respectul pentru calitate, pentru diversitatea oamenilor din jur. Sînt valori cu care eram echipată încă din 1990, cînd am avut curajul să încep o activitate pe cont propriu. Avusesem ocazia să cunosc şi alte lumi, ceea ce a fost fundamental pentru mine. Nu mi-am schimbat profesiunea după Revoluţie, n-am făcut decît să calibrez ceea ce ştiam pe un management adaptat tranziţiei noastre, dar şi evoluţiei europene în general. Am învăţat şi m-am adaptat în fiecare zi. Avînd aceste valori în care cred şi care m-au ajutat să supravieţuiesc, mă aflu acum într-o companie care reprezintă Volvo în România. Valorile Volvo, care vin dintr-o tradiţie de 90 de ani, sînt valori cu care mă identific. De aici, succesul afacerii Volvo în România.*

Să încercăm să ne dăm seama dacă în România s-au decantat nişte valori şi dacă este posibil un cod etic pe baza căruia să putem merge mai departe şi să ne simţim mai bine pregătiţi pentru integrarea în Europa. Vorbind de cultura corporatistă, în ce măsură este ea importantă pentru comunicarea acestor valori în interior şi pentru adaptarea la un mediu exterior tot mai complex şi competitiv? Definirea culturii corporatiste în acest mod – ca set de valori care poate ţine oamenii alături pentru a avea performanţe tot mai mari – poate deveni un factor de succes? Care este scopul afacerilor? Numai acela de a produce profit sau şi acela al unei responsabilităţi faţă de societate? Putem identifica astăzi, în România, un asemenea scop, cînd încă ne mai întrebăm care este statutul omului de afaceri?

Cu aceste întrebări a început Forum-ul. În paginile următoare, publicăm a sinteză a dezbaterii şi alte cîteva contribuţii care încearcă să răspundă în ce măsură capitalismul românesc e capabil să-şi dea examenul de maturitate. ***(M. V.)***

Lavinia HUIDAN

Prejudecată şi devenire

Cine afirmă că multinaţionalele au schimbat faţa României are dreptate sau este încă ameţit de cenuşiul cotidian în care costume circulă grăbit, vorbind cu emfază la celular, între avioane, *meeting*-uri, *lunch*-uri sau partide de golf? Le întîlneşti oriunde se hotărăsc destine. O lume de costume gri şi gulere albe trecînd zornăitoare prin tranziţie, aidoma unor armuri medievale. Dacă armura ascunde un adevărat cavaler sau numai fantoma lui – la fel de gri ca ambalajul – aceasta este o altă poveste.

În aparenţă, o existenţă gri nu e chiar monotonă. Este de admirat cel care îşi mai poate ţine capul pe umeri în haosul şi stridenţa policromiei aiuritoare şi a ritmului infernal de viaţă. Nu e nici o îndoială că, în România tranziţiei, matrixul contingent al companiilor multinaţionale a pus la zid orice încercare de rezistenţă a mentalităţilor populiste, şi încă... atît de eficient! *To be or not to be*-ul convertit în limbaj pragmatic în *buy-in or get out* te domină cel puţin prin obligaţia de a-ţi plăti facturile. Desigur, e sănătos şi plăcut să fii cît mai performant, dar alternativa de a nu mai fi deloc, sub presiunea forţei centrifuge, este dramatică!

Oportunitatea unor competenţe crescînde adusă de investiţiile societăţilor multinaţionale s-a potrivit ca o mănuşă tinerilor *învăţaţi să înveţe*, dispuşi să definească lumea într-un mod inteligent şi diferit de miopia celor obişnuiţi să prostească, să fure şi să înşele în cursa pentru cîştiguri pe termen scurt, din tunuri, sau cel puţin să se complacă în „las' că merge şi aşa, ne descurcăm noi cumva...". Nu e mai puţin adevărat că şi unele firme multinaţionale cu pretenţii s-au adaptat pitorescului local, confundînd principiul minimului de resurse pentru maxim de profit cu „dacă nu s-a rupt încă înseamnă că mai merge". Excepţiile confirmă regula.

Să sperăm că integrarea în Europa va încuraja recrutarea internaţională, iar aşteptata armonizare a politicilor sociale va marca definitiv imperativul supravieţuirii în mod inteligent şi creativ, prin competenţa şi abilitatea de a fi performant într-un cadru multicultural.

Deschiderea spre alte culturi va trebui să ne înveţe să ne ordonăm imaginea despre noi şi despre lume, într-un mod mai eficient, fără a încerca obsesiv să redescoperim roata. De fapt, nu lumea e în criză, ci maniera în care o percepem noi, între vis, prejudecată, utopie şi cotidian; şi mai ales, este în criză modul în care pretindem să o organizăm.

Din perspectiva rezultatelor, o corporaţie cu performanţe care respectă rigorile creşterii profitabile, este o bună investiţie de capital, oferă locuri de muncă şi de dezvoltare personală angajaţilor, iar corporaţia are şansa de a ajunge un bun contribuabil. În cazul nedorit al falimentului, respectivul contribuabil îşi pierde nu numai acest statut onorabil, dar ajunge în situaţia de a fi întreţinut de societate, din taxele plătite de alţii, care au supravieţuit pentru că au înţeles mecanismul.

Dar este aceasta unica perspectivă? Primatul profitului este unicul scop al afacerilor? Teoriile economice din anii '90 au deschis o nouă perspectivă prin redefinirea scopului unei corporaţii de a servi drept vehicul pentru coordonarea intereselor *stakeholder*-ilor, ale tuturor grupurilor sau indivizilor care pot influenţa activitatea unei corporaţii sau care sînt afectaţi de aceasta: proprietari, angajaţi, creditori, clienţi şi comunitatea locală – care aşteaptă ca o corporaţie să se comporte ca un bun cetăţean.

Ar trebui să ne aplecăm puţin asupra codului etic şi al setului de valori care formează cultura corporatistă. În ce măsură sîntem conştienţi de perspectiva unei economii şi a unei comunităţi globale, de natură inter-relaţională şi sistemică, în care încrederea, onestitatea şi integritatea formează norma? În ce măsură armonia dintre valorile individuale şi cele corporatiste este o componentă strategică în care angajaţii sînt nu numai multumiţi, dar şi tot mai performanţi?

Sîntem încă departe de a înţelege justeţea capitalismului din perspectiva eticii afacerilor şi a asumării responsabilităţii sociale corporatiste. La noi se pun încă în discuţie înseşi statutul omului de afaceri şi conflictul existent între comportamentul etic şi profit. Modelul responsabilităţii sociale corporatiste este prea puţin înţeles şi încă şi mai puţin practicat în România, iar pentru mulţi oameni pare o denumire bombastică şi complicată. Înaintăm şovăielnic către maturizarea mediului de afaceri care aduce cu sine respectarea instituţiei contractului şi înţelegerea din perspectiva etică a respectării termenelor de plată către furnizori sau a taxelor către comunitate. Actul de caritate este încă perceput ca un moft aparţinînd unor suflete uşor impresionabile, şi nu ca o responsabilitate faţă de problemele sociale. Rolul *leader*-ilor este critic: de a promova schimbarea la vîrf şi de a răspunde imperativului de a fi nu doar administratori foarte buni, dar şi adevărate autorităţi morale.

Implicarea corporaţiilor româneşti începe să fie notabilă pe măsură ce tot mai multe companii înţeleg că *business*-ul trebuie să preia un rol, dincolo de stricta obţinere a profitului, şi înţeleg, de asemenea, că responsabilitatea nu este doar un accesoriu al culturii de import, al unor corporaţii de prestigiu, cu tradiţie şi cultură corporatistă puternică. Şansa evoluţiei noastre este discernămîntul matur al consumatorului, gustul său tot mai sofisticat, orientat spre calitate şi diversitate, spre produsele şi serviciile companiilor implicate în rezolvarea unor probleme sociale sau de mediu. Provocarea anilor care vin va consta în folosirea controversatelor valenţe civilizatoare ale economiei de piaţă pentru a crea culturi corporatiste care încurajează şi recompensează performanţa şi calitatea, dar şi prestigiul obţinut de o corporaţie prin comportamentul său etic şi social.

Poate va veni un timp în care să ne redefinim mai atent şi mai selectiv valorile şi să privim luxul, spre exemplu, nu numai din perspectiva banului şi a etalării cantităţii lui, ci şi prin prisma lucrurilor simple, dar extrem de rare la care numai unii au acces. Cîţi îşi permit luxul bucuriei de a oferi fără să întrebe ce primesc în schimb? Probabil că bogaţi cu adevărat sînt cei care au acces la acest lux. Deocamdată, doar o mînă de singuratici văd lumea în acest fel. Dar reprezintă o minoritate în a căror prietenie merită să speri.

Mic dicţionar

Responsabilitatea socială a companiilor (corporate social responsibility, CSR) se referă la modul în care afacerile îşi pun de acord valorile şi comportamentul cu aşteptările şi nevoile celor interesaţi *(stakeholders)* – nu doar ale clienţilor şi acţionarilor, dar şi ale angajaţilor, furnizorilor, comunităţilor, autorităţilor, categoriilor cu interese speciale şi ale societăţii în ansamblu. Pe scurt, *responsabilitatea socială a companiilor* exprimă angajamentul unei companii de a fi în acord cu necesităţile celor care au interese în funcţionarea ei.

Responsabilitatea socială a companiilor include buna guvernanţă, eficienţa ecologică, buna administrare a mediului înconjurător, respectarea standardelor de muncă, a relaţiilor între angajaţi şi comunitate, echitatea socială şi respectarea drepturilor omului. Dar ea nu înseamnă doar îndeplinirea unei datorii faţă de societate, ci poate aduce şi avantaje competitive. Companiile au tot interesul să se comporte în mod responsabil faţă de societate, căci o astfel de atitudine le poate aduce, între altele: acces mai uşor la finanţări, îmbunătăţirea imaginii, creşterea vînzărilor şi fidelizarea clienţilor, atragerea, motivarea şi dezvoltarea personală a angajaţilor, reducerea costurilor, relaţii mai bune cu autorităţile şi comunităţile în care îşi desfăşoară activitatea.

(sursa: www.csrnetwork.com)

Link-uri utile:
www.csracademy.org.uk
www.societyandbusiness.gov.uk
www.csrwire.com
www.business-ethics.com
www.orse.org

Examenul de maturitate al capitalismului românesc

Etică, instituţii şi valori

Jonathan Scheele: La nivelul Comisiei Europene se vorbeşte foarte mult despre „valorile europene": ele nu îi privesc doar pe cetăţeni, privesc şi corporaţiile, căci există şi o „cetăţenie corporatistă". De ce un organism de tip guvernamental cum este Comisia Europeană se ocupă de *responsabilitatea socială a corporaţiilor?* Acest concept nu este foarte uşor de definit, există cărţi întregi care încearcă să o facă, dar cred că, înainte de toate, reprezintă o serie de bune practici care pot fi extinse şi aplicate. Noi, la Comisia Europeană, folosim o definiţie de lucru, care înseamnă „un concept prin care companiile integrează preocupări sociale şi ecologice în activitatea lor comercială şi în interacţiunile cu factorii implicaţi, pe o bază voluntară". Este vorba despre un fel de „voluntariat corporatist", nu de ceva *impus* de către autorităţi la nivel european sau naţional. Nu este un concept care se aplică doar firmelor, dar şi administraţiei din sectorul public, mai ales cînd este vorba despre relaţiile din interiorul instituţiilor şi de relaţiile cu mediul exterior. Există, de exemplu, o problemă de limbaj. În limba română nu există o formulă de genul *civil servant*. *Civil servant* înseamnă o persoană aflată în serviciul *societăţii civile*. „Funcţionar public" sugerează un alt tip de subordonare: faţă de Stat. Cred că anumite valori trebuie asimilate şi de sectorul public, iar sectorul privat poate fi un exemplu în acest sens.

Comisia Europeană se preocupă de aceste lucruri pentru că, în viziunea autorităţilor europene, conceptul de responsabilitate socială ajută companiile să devină mai competitive. Aşadar, nu este o acţiune dezinteresată pentru companii, ci un element de competitivitate. Iar dacă vorbim despre o dezvoltare *durabilă,* elementele de responsabilitate socială devin şi mai importante. Ce putem face? Nu prea mult pentru că este vorba despre un proces *voluntar;* autorităţile – fie ele europene sau naţionale – nu pot face decît recomandări, pot încuraja diseminarea celor mai bune practici. Dar responsabilitatea principală le revine companiilor: dacă ele văd un interes în a deveni *cetăţeni corporatişti,* dacă este în interesul firmelor de a evolua şi de a acţiona ca un element individual în cadrul societăţii civile. Noi putem încuraja asemenea manifestări prin întîlniri la nivel internaţional ori prin crearea unui Forum de dezbatere. Dar, în final, le revine corporaţiilor individuale alegerea valorilor şi adoptarea bunelor practici, pentru că este în interesul lor şi astfel le creşte competitivitatea.

Andrei Pleşu: M-a tulburat să constat că, într-adevăr, nu avem un echivalent tehnic pentru *civil servant*...

Jonathan Scheele: ...nici limba franceză nu îl are...

Andrei Pleşu: La noi situaţia este răsturnată: *cetăţeanul* este un *civil servant* al funcţionarului public, *cetăţeanul* este cel care trebuie să se poarte atent cu funcţionarul...

Vasile Iuga: Pentru o firmă de consultanţă ca PricewaterhouseCoopers, problema eticii şi a responsabilităţii corporatiste este extrem de importantă pentru că o firmă de consultanţă operează simultan în două pieţe: o piaţă a clienţilor şi o piaţă a talentelor. O firmă de consultanţă este atît de bună pe cît de buni sînt salariaţii ei. Şi atunci, elementar şi obligatoriu este să-ţi dezvolţi foarte bine oamenii; dar nu numai profesional. Într-o firmă de consultanţă trebuie să existe un cod etic şi o cultură corporatistă de foarte bună calitate, care să-i convingă pe salariaţi că trebuie să lucreze, în primul rînd, în interesul clientului (cînd eşti consultant independent şi ai dreptul şi obligaţia de a exprima opinii independente), şi abia în al doilea rînd pentru profitul firmei. De aceea, priorităţile unei firme internaţionale de servicii financiare nu sînt legate în primul rînd de profit, ci de calitatea prestaţiei, care depinde de calitatea oamenilor, şi de-abia în subsidiar de o creştere sustenabilă, care e reprezentată şi de o anumită cotă de profit. David Ogilvy spunea, cu decenii în urmă, despre firma sa de publicitate, că activele îi pleacă în fiecare seară cu liftul acasă şi nu are certitudinea că se vor mai întoarce a doua zi. Acelaşi lucru este valabil şi pentru o firmă de consultanţă: „bilanţul" nostru pleacă în fiecare seară acasă şi a doua zi s-ar putea să nu se mai întoarcă, dacă oamenii nu sînt satisfăcuţi de realizarea lor personală sau dacă găsesc o ofertă mai bună. O firmă de consultanţă, mai ales într-un mediu de afaceri precum cel românesc, contribuie inerent la dezvoltarea calităţii afacerilor prin aceea că, dezvoltîndu-şi foarte bine oamenii, aceştia sînt recrutaţi în industrie, de obicei în poziţii-cheie: noi avem acum 450 de angajaţi, dar peste 600 dintre foştii salariaţi lucrează acum în sectorul privat, în poziţii extrem de importante, în general în zona finanţelor. Criteriile etice intervin şi în acceptarea clientului: o firmă de calitate nu se poate asocia cu clienţi care au, în general, probleme.

Aş atinge şi un subiect mai complicat: este vorba despre ceea ce se întîmplă în Europa Occidentală prin confruntarea între un anumit model de capitalism, care ne vine din Statele Unite, şi modelul de capitalism care opera pînă acum în Europa. Capitalismul nu este populat doar cu îngeri: şi în UE există tentaţia cîştigului rapid ori tentaţia fraudei. Modelul corporatist american este bazat pe un preşedinte executiv extrem de puternic, pe un Consiliu de Administraţie în care nu există toate competenţele de care este nevoie; afacerea se finanţează prin bursă, există o expectaţie a creşterii profitului în permanenţă, ceea ce pune o mare presiune pe management, remunerat în funcţie de rezultatele pe termen scurt. Asta încurajează spiritul întreprinzător, dar, în lipsa rezultatelor aşteptate, apare tentaţia fraudei, pentru a-i „mulţumi" pe acţionari. Ceea ce s-a întîmplat în 2000-2001 prin dispariţia unor mari companii din cauza fraudelor arată că nici acolo sistemul nu este perfect, dar are mecanismele de autoreglare. În Europa funcţionează un capitalism ceva mai blînd, mai uman, cu mai mulţi *stakeholders*. Este foarte greu să armonizezi interesele mai multor *stakeholders,* iar din această cauză acest model are probleme de competitivitate faţă de cel anglo-saxon. Cel mai bun exemplu este, poate, încercarea companiilor germane de a se adapta la regulile globale – reguli mai apropiate de modul de a face afaceri în SUA. Trebuie găsit echilibrul între o viziune pe termen scurt (cum este cea americană) şi o viziune pe termen mai lung (cum este cea europeană), iar acest echilibru constă, cred, în a construi un mediu de afaceri care să valorizeze competenţele umane.

Lumea artiştilor şi metafora costumului gri

Daniel Dăianu: Am fost şi eu la o şcoală de *business* şi nu consum, ca un naiv, tot ce se livrează. Există, într-adevăr, în lumea afacerilor, oameni oneşti, oameni motivaţi de mult mai mult decît ceea ce înseamnă logica implacabilă a urmăririi profitului. Pe de altă parte, există conducători de întreprindere care, foarte onest, declară că trebuie să facă profit cu orice preţ şi cu toate mijloacele legale. Dar asta nu înseamnă că întreprinderea respectivă este şi o *fiinţă morală*. Aceste lucruri trebuie lămurite; altminteri, nici nu am putea pune problema relaţiei dintre valorile antreprenoriale şi valorile morale într-o societate care continuă să fie, în primul rînd, o *societate economică*. Din păcate, lumea de astăzi nu este o lume a artiştilor, ci a economiei. În societatea românească, lumea afacerilor, cea a instituţiilor şi cea a politicii sînt foarte amestecate: adesea, aceiaşi oameni aparţin şi politicii, şi afacerilor – şi nu este clar cînd fac afaceri şi cînd fac politică. Tocmai pentru că lucrurile stau aşa, avem nevoie de ceea ce anglo-saxonii numesc *checks and balances*. Nu poţi să mizezi exclusiv pe buna-credinţă a oamenilor, trebuie să ai un control. Dacă mersul lucrurilor ar fi orientat spre ceea ce este bun în societate, atunci şcolile de afaceri n-ar fi trebuit să reintroducă cursurile de *etica afacerilor*. Tot ceea ce s-a întîmplat, toate derapajele ar fi rămas accidente. Dar lucrurile nu stau aşa şi asta cu atît mai mult într-o ţară aflată în tranziţie, unde mecanismele de reglare sau autoreglare funcţionează greoi. Noi mizăm, prin intrarea în UE, pe presiunea unei „forţe gravitaţionale" care să primenească spaţiul românesc. Primenirea instituţională şi schimbarea eticii corporatiste vor fi atît de substanţiale încît, în termenii beneficiilor economice, vor prevala asupra costurilor integrării României. Dar mai cred în ceva: o organizaţie are nevoie de reputaţie, dar are nevoie şi de lideri care să creadă în ceva care îi aşază, în momente dificile, deasupra evenimentelor. Societatea românească are nevoie de astfel de modele de lideri; deocamdată are foarte puţini, iar valorile se amestecă: există zgomote de fond întreţinute uneori intenţionat.

Adela Rogojinaru: Secţia de comunicare şi relaţii publice a Facultăţii de Litere a introdus încă de acum cîţiva ani un curs de cultură organizaţională şi unul de cultură corporatistă, care discută de fapt *mitologia corporatistă*. Cultura corporatistă este diferită de responsabilitatea socială a companiilor. Guvernul nu are nimic de spus în consolidarea culturii corporatiste – este o problemă internă a companiilor să-şi construiască o „mitologie" proprie, o formă de „eroism" intern şi o formă de ritualism al afacerilor. Guvernul, în schimb, are un rol în facilitarea şi în acordarea unei valori activităţilor de responsabilitate socială a companiilor. Acest tip de reacţie guvernamentală este destul de tîrziu, în plan european: în anii '90, guvernele n-au făcut decît să *reglementeze* (şi nu să faciliteze) responsabilitatea socială a companiilor. Dar nu ştiu dacă Europa este modelul ideal: cele trei modele de capitalism sînt cel anglo-saxon, cel renan şi cel nipon. Modelul renan nu a dat mari culturi de corporaţie; modelul nipon, da. Dar primele culturi de corporaţie sînt americane. Culturile corporatiste sînt autocrate, omul de corporaţie este disciplinat, metafora omului de corporaţie este sacoul cenuşiu. Culturile de corporaţie se nasc din viziunea patronului, în schimb, responsabilitatea socială a companiilor se naşte din necesitatea de a *reglementa,* mai ales la nivel european. Chiar dacă guvernele nu au un cuvînt de spus în crearea culturilor corporatiste, este important în ce relaţie se află companiile cu guvernele. În zilele noastre, companiile se delocalizează, prin urmare nu mai răspund neapărat în faţa Statului. Cultura de corporaţie este diferită de cultura socială naţională. Cultura Volvo, de pildă, se poate *adapta* la cultura socială naţională, dar nu este obligată să o facă, iar efortul de adaptare aparţine viziunii corporatiste.

Pierre Poupard: Fondurile UNICEF provin în cea mai mare parte din surse private, nu publice, aşa încît organizaţia noastră are o componentă corporatistă importantă: trebuie să căutăm finanţare şi, totodată, avem criterii pentru *acceptarea* banilor – nu acceptăm bani de oriunde. De exemplu, nu putem accepta bani de la firme care utilizează copii ca forţă de muncă, ori despre care se bănuieşte că ar fi implicate în vreo formă de trafic. Ceea ce mi se pare interesant este că nume mari ale afacerilor, precum Bill Gates sau Ted Turner, sînt printre cei mai mari donatori ai ONU, iar ei nu dau bani pentru proiecte mici, ci pentru a schimba lumea. Lucrăm în România de peste zece ani, iar în ultimul an sîntem din ce în ce mai interesaţi să angajăm parteneriate cu firme private. Aici situaţia este puţin diferită de ceea ce se întîmplă în alte ţări europene: în Franţa, Germania, Anglia, rezolvarea problemelor sociale este confiscată de Stat. Cu alte cuvinte, o companie privată din Europa de Vest sau din Statele Unite nu se poate angaja direct în acţiuni sociale în propria ţară, ci doar în străinătate. În România, lucrurile sînt diferite. Am fost contactat de multe companii care şi-au arătat interesul de a participa la activităţi sociale, iar lucrul este posibil, deoarece Statul român nu blochează astfel de iniţiative venite din partea firmelor private. Pot să vă dau exemplul a două firme, una din Germania, alta din România, care vor să ia parte la astfel de proiecte, dar în acelaşi timp vor să implice propriul personal în implementarea lor. Asta arată interesul liderilor, dar şi al angajaţilor, de a se implica în activităţi sociale. Tot mai multe companii din Europa doresc să-şi lege numele de cauze sociale, într-o perspectivă mai largă, nu doar în baza unui calcul de tipul „1% din profit merge în programe de responsabilitate socială".

Spre noi identităţi

Ioan Pânzaru: Universitatea este definită prin lege ca instituţie publică, finanţată din venituri proprii. Aşadar, o instituţie care aspiră fonduri din diverse surse, le transformă în fonduri publice şi le cheltuieşte după reguli publice. Universităţile sînt constrînse de piaţă şi de evoluţia societăţii să devină *corporate like,* „corporatoide": sînt instituţii foarte mari, de zeci de mii de oameni; apoi, universităţile au o mare responsabilitate, pentru că societatea le dă un mandat spre a rezolva problemele de *know-how* necesare în dezvoltare, pentru a găsi soluţii. Universitatea noastră are o puternică tradiţie etatistă – pînă acum 15 ani eram doar una dintre numeroasele instituţii ale unui Stat atotputernic. Acum, universitatea oscilează între două modele: cel *antreprenorial*, care nu îşi găseşte logica dacă universitatea nu devine o instituţie *for profit,* iar acest lucru contrastează cu tradiţia universităţilor europene, şi cel *centralizat*, care reprezintă o tentaţie atît pentru universităţi, cît şi pentru ministere. Dar între aceste repere, universitatea trebuie să aibă comportament corporatist şi să-şi însuşească o cultură corporatistă. Misiunea noastră este să producem nişte buni specialişti la nivel de licenţă, nişte buni lideri la nivel de master şi nişte buni cercetători la nivel de doctorat. Pentru ca specialiştii să fie direct integrabili pe piaţa muncii după trei ani de licenţă, ne lipseşte componenta pregătirii lor pentru lucrul într-o companie, adică exact această componentă de raportare la unele valori corporatiste. Ne trebuie o curiculă validată la nivel naţional pentru pregătirea profesională – ceea ce este un lucru nou, chiar şi în ţările europene. Unii angajatori – de la firme sau mari bănci – ne-au declarat că absolvenţii, odată angajaţi, vor învăţa tot ce le trebuie pentru a putea performa în cadrul firmei, indiferent de ce au învăţat în facultate. Or, este necesar să realizăm parteneriate cu corporaţiile tocmai pentru a reuşi să dăm un corp, o definiţie, competenţelor profesionale care trebuie deprinse în timpul studiilor. Această problemă se pune şi la nivel european.

Solomon Marcus: În România este mult rămas în urmă gradul de alfabetizare computaţională şi informatică al cetăţenilor. Este regretabil că, şi în lumea intelectuală şi universitară, un mare număr de oameni refuză să comunice electronic cu lumea, nici măcar nu simt nevoia să o facă. Companiile multinaţionale au, printre altele, şi această calitate, foarte importantă: te obligă la comunicarea electronică cu lumea. Iar acest tip de comunicare contribuie la dezvoltarea unui nou tip de identitate, pe care pînă acum societatea românească nu l-a avut: nu identitatea materială, istorică, nu identitatea structurală, ci *identitatea interactivă*. Un simptom al bolii de care suferim este că, la noi, tot timpul s-a considerat că globalizarea pune în pericol identitatea naţională. Această idee provine din faptul că nu s-a înţeles că există şi o componentă dinamică, interactivă a identităţii, iar globalizarea înseamnă tot identitate. Pentru a înţelege asta, gradul de alfabetizare computaţională, despre care vorbea Grigore Moisil încă din anii '70, trebuie dezvoltat. Societatea românească a trăit mereu în acest conflict dintre gradul de creativitate – mereu remarcabil – şi gradul de comunicare cu lumea – aflat mereu în suferinţă.

James Niblett: Reprezint în România o organizaţie de caritate – „Hospice of Hope", care colaborează cu o organizaţie similară din România – „Casa Speranţei". Ne punem întrebarea de unde îşi dobîndesc companiile componenta de responsabilitate socială, de unde îşi dobîndesc angajaţii valorile. Acţiunile de caritate nu ne sînt impuse din exterior, ci *noi* alegem să ne îndreptăm spre ele. În ce mă priveşte, sînt implicat în

astfel de activităţi în ale căror valori cred. Filozofia întregii activităţi pe care o desfăşor la „Hospice“ a fost sintetizată de fondatorii săi: „eşti important pentru tine însuţi şi eşti important pînă în ultima clipă a vieţii“. La „Hospice“ îi ajutăm pe bolnavii incurabili să trăiască decent şi apoi să moară decent. Colaborez în activitatea mea cu organizaţii de caritate, ajutînd la strîngerea de fonduri, preocupîndu-mă de transparenţa şi etica finanţării. Găsirea de fonduri aici este o sarcină dificilă, căci românii nu sînt obişnuiţi să folosească o parte din profit pentru donaţii. Acest lucru abia acum începe să fie învăţat de asociaţiile implicate în activităţile de caritate, de public şi de mediul de afaceri. Este datoria societăţii de a avea grijă de membrii săi cei mai slabi, şi mulţi dintre colaboratorii noştri îşi găsesc împlinirea în a-i ajuta pe cei slabi. Mediile de afaceri din Braşov şi din Bucureşti ne sprijină în diverse moduri: organizăm anual aproximativ 20 de evenimente în cadrul cărora tot mai multe organizaţii îşi aduc contribuţia financiară, deoarece toate numele mari vor să se asocieze cu îngrijirea bolnavilor în stadii terminale. Acest lucru ne este de folos şi nouă, şi lor. Ei ne oferă donaţii, noi le oferim în schimb vizibilitate socială.

Bogdan Creţu: Am condus, pînă la sfîrşitul anului trecut, divizia de corporaţii mari a Raiffeisen Bank şi, în această calitate, am avut de-a face cu foarte mulţi reprezentanţi ai companiilor. Dna Adela Rogojinaru spunea că oamenii din corporaţii poartă costume gri, aceasta fiind o metaforă reprezentativă pentru ei. O consider însă nepotrivită. Oamenii care reprezintă în societate nişte valori nu cred că trebuie să aibă o atitudine de pesimism şi fatalitate în faţa dramelor sau relelor pe care le văd în jur, ci trebuie să acţioneze pentru găsirea soluţiilor.

Aş vrea însă să vorbesc despre noţiunea de succes. Banca noastră are un program numit „Management Training“: în fiecare an, sînt aleşi zece studenţi din diverse facultăţi care, de-a lungul unui an, trec prin diferite activităţi pentru a cunoaşte banca şi, la sfîrşitul programului, pot alege să lucreze în bancă. Cîţiva dintre ei chiar au fost angajaţi. Ceea ce am constatat la ei a fost o anume superficialitate în a vedea ce înseamnă ei ca valoare, ce vor să facă în viitor şi de ce se află acolo. Universitatea trebuie să asigure un anumit fel de pregătire generală – nu cred că am întîlnit vreun coleg care să spună că facultatea l-a învăţat ce are de făcut în viaţă. Am observat însă la mulţi colegi veniţi din societăţile multinaţionale (care au o cultură corporatistă solidă) că şi-au însuşit ideea de succes şi de realizare personală şi ştiau cu precizie ce vor să facă pentru următorii ani. Deocamdată, cred că în România se face o confuzie între succes şi simpla mulţumire. Pe de o parte, există nişte tineri de succes care au realizat ceva, iar pe de altă parte, sînt mulţi alţii care acceptă doar mulţumirea de sine, fără să ştie ce înseamnă succesul. Or, succesul înseamnă, înainte de toate, o autocunoaştere foarte bună, înseamnă a şti ce vrei de la tine – nu doar în plan profesional, dar şi în plan personal, căci profesia trebuie să fie un complement al vieţii personale. Cultura corporatistă are, desigur, un rol important; proprietarul unei afaceri poate impune o anumită cultură corporatistă. Dar etica nu poate fi promovată numai prin corporaţii, contează şi programele de pregătire. În România, sîntem într-un proces de schimbare istorică. Important este ca indivizii să se plaseze pe o anumită scară de valori, să-şi atribuie un anumit loc în societate şi să tindă către autodepăşire.

Importul de valori şi examenul de copilărie

Lavinia Raşca: La un curs de marketing pe care l-am urmat la Harvard, profesorul Shapiro a venit în clasă echipat cu un taburet. Toată lumea se întreba ce urmează să se întîmple cu acel taburet. În momentul în care a folosit cuvîntul *customer* (client), s-a urcat pe scaun, vrînd să transmită astfel, într-o formă aproape actoricească (foarte importantă la Harvard), mesajul că noi toţi sîntem în slujba clienţilor noştri. Eu sînt optimistă în privinţa viitorului. În cei 12 ani de funcţionare a şcolii de afaceri ASEBUSS mi-am dat seama că lecţia aceasta s-a cam învăţat: sînt tot mai mulţi cei care ştiu să lucreze aşa cum se cuvine cu clienţii, iar pentru asta – şi pentru a avea profit – ai nevoie de oameni implicaţi, iar pentru asta este nevoie de o cultură corporatistă. Dincolo de costumele gri sau de altă culoare, dincolo de ritualuri şi simboluri, cultura corporatistă înseamnă valori. Ele sînt create de către lideri. În România sînt două feluri de corporaţii: cele care vin cu valorile din afară (ceea ce este foarte bine) şi cele care s-au creat la noi, au pornit de la zero, unele într-un mod mai puţin etic, dar altele respectînd etica; din păcate, acestea din urmă, care îşi văd de treabă şi construiesc pe termen lung, sînt cele mai puţin vizibile.

Jean Valvis: Aş dori, după atîtea intervenţii analitice şi critice, să aduc un punct de vedere ceva mai pragmatic, de antreprenor. Aş vrea să dau patru repere importante pentru un investitor străin, ca mine, venit în ţară în 1994. *Primul reper:* există un proverb în România – „Hoţul neprins, negustor cinstit“. M-a şocat acest proverb. *Al doilea reper:* există o etică a profitului – nu a profitului care se face în detrimentul Statului, nici a celui care se face în detrimentul angajaţilor sau al consumatorilor, nici a celui care se face împotriva naturii, a mediului înconjurător; există un profit care se face în detrimentul competitorului. *Al treilea reper:* ideea de antreprenor privat în România suferă din cauza cunoscutelor probleme legate de corupţie şi de devalizarea activelor statului. *Al patrulea reper:* separaţia capitalismului de politic încă nu s-a realizat în România. Prin urmare, daţi-mi voie să corectez subiectul dezbaterii: nu „Cultura corporatistă – examenul de maturitate al capitalismului românesc“, ci „Cultura corporatistă – examenul de copilărie al capitalismului românesc“. După discuţiile foarte interesante, dar cam teoretice, pe care le-am auzit aici, aş vrea să dau exemplul concret al frumoasei regiuni Vatra Dornei, pe care am vizitat-o prima dată în 1993. Astăzi, din cei 2.000 de salariaţi ai grupului La Dorna, sînt singurul „expat“. Timp de 13 ani am construit cultura corporatistă a Societăţii „Apemin Vatra Dornei“, care avea pe vremuri trei sute de angajaţi. În Elveţia avem ceea ce se cheamă *l'amour du travail bien fait* – este o mentalitate a celui care produce ceva. Cînd am venit la Vatra Dornei, totul era cîrpeală – pentru a vorbi în expresii româneşti simple. Astăzi, oamenii spun că, dacă un produs pleacă din mîinile lor, trebuie să fie perfect. Toate aceste lucruri fac parte din cultura corporatistă şi sînt mîndru de ele. Dar cristalizarea acestor valori nu poate fi simţită cu adevărat de către salariaţi dacă, în paralel, nu există o activitate la nivel social. E nevoie de un angajament de bune practici sociale. Din 2001, am făcut *lobby* pentru a fi adoptată toată legislaţia tehnică necesară pentru aplicarea normelor ecologice. Cred că modelele corporatiste şi acţiunea socială nu sînt identice, dar se presupun reciproc, pentru a fi consolidate, fiecare în autonomia sa. Societăţile străine care au venit în România au avut, în cultura lor corporatistă, valori care ţin de organizare, de iniţiativa în acţiune, de responsabilitate, operativitate, eficacitate – toate acestea sînt valori pe care firmele străine le-au adus în societatea românească în general, nu doar în interiorul companiilor. Acesta a fost un export de valori dinspre străinătate. Dar aştept cu mare plăcere şi cu mare angoasă momentul cînd, la presiunea consumatorului şi a cetăţeanului român, o societate comercială nu va putea evita anumite valori, pentru că fără ele nu va avea un anumit nivel de notorietate. Acesta va fi un import de valori, pe care şi-l va impune societatea românească.

Idealismul şi grija faţă de om

Jonathan Scheele: Dl Valvis a spus deja ceea ce aş vrea să spun şi eu: deşi cultura corporatistă şi responsabilitatea socială sînt lucruri diferite, ele nu pot merge decît împreună. Fără o cultură corporatistă corectă e foarte greu să fii un cetăţean corporatist responsabil pe termen lung. Este clar că în România sectorul privat are posibilitatea de a deveni un model şi pentru sectorul public. Ştiu cît de greu este să schimbi mentalităţile în sectorul public, dar ele trebuie schimbate. Cred că în România avem şi o problemă de pregătire pentru lumea corporatistă. Cînd firmele multinaţionale s-au stabilit aici, au adus cultura lor corporatistă şi au început cu mai mulţi expatriaţi; acum, management-ul lor este integral sau aproape integral românesc. De aceea, nu cred că este o problemă pentru români să fie buni manageri, dar încă lipseşte, în ţară, pregătirea necesară pentru posturi de manager.

Vasile Iuga: Din interacţiunea mea cu mediul de afaceri din România, pot să spun că există numeroase afaceri bune şi curate, aşa încît sînt optimist. Şi nu cred că trebuie limitat accesul la afaceri doar celor care au urmat şcoli de afaceri. Absolvenţii de universitate – fie ei filologi, sociologi sau altceva – pot deveni capitalişti de succes. Statisticile arată că 70% dintre absolvenţii de Harvard sînt eşecuri în *business*, iar realitatea ne arată că Bill Gates nu a terminat decît liceul, iar Richard Branson de la „Virgin“ a abandonat şcoala la 16 ani.

Dragoş Pîslaru: Discuţia mi se pare cam elitistă. Există o diferenţă între felul în care privesc responsabilitatea socială firmele multinaţionale şi firmele româneşti, mai ales cele mici. Există, pentru firme, ca şi pentru oameni, un fel de piramidă a lui Maslow: mai întîi, o firmă încearcă să aibă succes pe piaţă, iar abia cînd atinge un anumit nivel începe să se gîndească la implicare socială. În România avem trei tipuri de firme: firme imorale – cele care încalcă legea, firme amorale – cele care nu încalcă legea, dar încearcă să o evite, şi firme morale. Cultura corporatistă este o condiţie necesară, dar nu suficientă pentru o responsabilitate socială. S-a spus aici că există numeroase exemple de succes; dar problema nu este cît de multe sînt asemenea exemple, ci coeziunea mediului de afaceri. Mi se pare inadmisibil să nu existe un patronat comun la nivelul acestei ţări; mi se pare inadmisibil să existe „contre“ între organizaţiile patronale, iar acestea – cu excepţia uneia, care reprezintă de fapt corporaţii străine – să nu se implice în programe de responsabilitate socială. Există o falie profundă între felul în care marea majoritate a firmelor româneşti văd ideea de afaceri – ca o problemă de simplă supravieţuire – şi firmele care au o platformă şi o agendă dezvoltată. Lipsa de coeziune şi lipsa unui program care să schimbe lucrurile în România mă îngrijorează.

Andrei Pleşu: Aş avea o observaţie finală despre relaţia între etic şi juridic. Mi-a spus odată un om de afaceri că el n-a încălcat nici o lege, ci a făcut avere mişcîndu-se în spaţiile dintre legi şi, mai ales, mişcîndu-se în spaţiile nelegiferate încă. Mi s-a părut că acest om de afaceri a dat definiţia eticului: eticul e spaţiul dintre legi, e spaţiul unde nu există legiferare, dar unde trebuie să lucrezi după alte criterii şi după alte reguli decît cele pe care ţi le dă, în mod strict, legea. Noi spunem adesea, în mod greşit, că un om etic este cineva care respectă legea. Nu, acela e un om corect. Eticul este ceea ce se întîmplă în spaţiul fraged, greu de sistematizat, cu norme nescrise şi cutume, care se află între legile propriu-zise. Eticul nu se mişcă în litera legii, ci mai curînd în spiritul ei, iar acesta este deja un concept destul de vag, cu care trebuie să ne obişnuim să lucrăm. Omul de afaceri, pentru a se comporta responsabil în plan social, are de recurs la alte facultăţi decît la cele care îl fac un bun om de afaceri. Sînt îndeletniciri diferite, nu te poţi mişca eficient în plan public cu acele talente cu care ai făcut avere: trebuie să fii capabil de o îmbogăţire de sine pentru a ieşi din eul de *businessman*. De pildă, trebuie să ai mai puţin simţ al realului: dacă eşti o natură realistă în sens strict, vei găsi destule argumente să nu te mai implici, pentru că realitatea socială e descurajantă. Nu credeam să ajung vreodată să-l citez pe Ceauşescu, dar îmi amintesc că, la un congres, nemulţumit de starea lucrurilor, a spus: „n-ar strica, tovarăşi, să fiţi mai idealişti“. Aş transfera acest îndemn asupra oamenilor de afaceri: n-ar strica să fiţi mai idealişti – în momentele cînd nu faceţi afaceri, desigur.

Am ajuns alergic atunci cînd cineva foloseşte cuvîntul „elitism“ cu o grimasă de suferinţă. Cred că în România elitele lipsesc, nu sîntem destul de elitişti, căci dacă am fi, nu l-am mai avea pe Becali la televizor în fiecare seară şi n-am mai fi sufocaţi de amatorism, de oameni care nu au onoarea lucrului bine făcut. Elita este alcătuită din cei care-şi fac bine meseria. Asta-i tot. Patruzeci şi cinci de ani s-a bombănit în România comunistă împotriva elitelor. Nu ştiu cum se face că aud tot mai mulţi oameni tineri, care nu au suferit din cauza acestui discurs, foarte neliniştiţi de „elitism“. Cred că e o atitudine împrumutată: există societăţi dezvoltate care sînt obosite de atîtea elite; noi încă nu am ajuns la acel stadiu, ci sîntem într-o mare nevoie de elite.

E ceva în viaţa companiilor care mă neliniştеşte. Cunosc tineri excepţionali care lucrează în această zonă; majoritatea – ca să nu spun chiar toţi – nu au viaţă de oameni tineri. E un tip de viaţă care presupune să mergi dimineaţa la slujbă, să fii foarte eficace, să fii funcţional; vii acasă seara şi eşti nul – adormi la televizor. Sînt tineri minunaţi, care vor sfîrşi prin a fi nefericiţi. Cred că una dintre problemele pe care trebuie să şi le pună marile companii este aceea că, de multe ori, obţin eficacitatea pe seama unor destine de tineri ucişi. Sînt tineri care nu mai au timp să citească, să se bucure, să aibă o viaţă alături de prietenii lor. Este un aspect social care mă preocupă. Nu ştiu unde va duce asta (cu siguranţă, la un procent mai mare de boli nervoase) şi nu ştiu care ar fi soluţiile. Poate că ar trebui introdusă printre priorităţile manageriale – nu credeam să ajung să citez din ideologia defunctului regim – şi „grija faţă de om“...

1 martie 2006, Colegiul „Noua Europă“

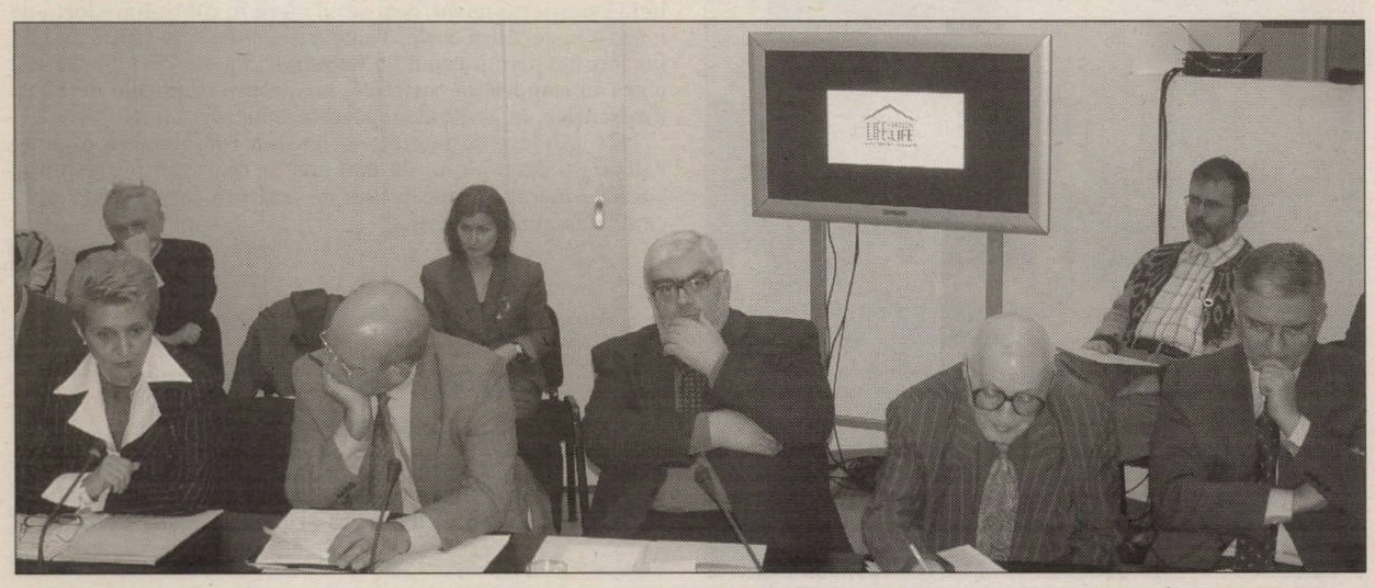

pagini realizate de Mircea VASILESCU

Florin POGONARU

Omul de afaceri român

– între hazardul moral şi construirea reputaţiei –

Spectacolul mediatic al ultimei perioade induce neîncredere şi suspiciune cu privire la moralitatea mediului de afaceri, la legitimitatea acumulării unor averi, cu trimitere imediată la onorabilitatea calităţii de om de afaceri.

Conştiinţa colectivă, impregnată de aproape cinci decenii de egalitarism, a internalizat sintagma „sărac şi cinstit" sub forma consecinţei perverse că oricine e bogat trebuie suspectat de necinste, fără să existe sentimentul contribuţiei pe care mediul de afaceri îl are la asigurarea bunăstării generale. Există, fără discuţie, îmbogăţiţi ai tranziţiei care nu au nimic în comun cu spiritul de afaceri al economiei de piaţă şi cu valorile capitalismului, dar s-a dezvoltat, în acelaşi timp, o clasă a oamenilor de afaceri prin a căror activitate se asigură optimizarea alocării şi utilizării resurselor în diverse sectoare ale economiei.

În ciuda acestui lucru, există în continuare credinţa că Statul poate gîndi şi asigura binele general, că „mîna invizibilă" a economiei de piaţă nu poate optimiza alocarea resurselor la nivel de societate. Sîntem încă departe de înţelegerea faptului că morala reprezintă modul în care oamenii şi-ar dori să funcţioneze lumea, în timp ce economia reprezintă modul în care funcţionează de fapt.

Amînarea continuă a reformelor în economie, lipsa de transparenţă, de predictibilitate şi absenţa concurenţei libere au fost bazate tocmai pe acest tip de idealism păgubos, care a încurajat adesea risipa şi deturnarea resurselor şi, în final, crearea îmbogăţiţilor tranziţiei.

În acelaşi timp, în perioada de tranziţie, domnia hazardului moral la scara întregii societăţi a avut efecte devastatoare asupra mentalităţilor de afaceri. Credinţa că succesul în afaceri este direct proporţional cu apropierea de putere sau că „nu are rost să te grăbeşti să-ţi plăteşti impozitele, pentru că va veni o lege care îi iartă pe cei cu restanţe şi îi pune la nivel de egalitate cu bunii platnici" sînt exemple de astfel de mentalităţi.

Slăbiciunea instituţiilor statului şi lipsa culturii necesare elaborării reglementărilor specifice economiei de piaţă au dat posibilitatea existenţei unor pete albe în legislaţie şi a unui spaţiu de joc pe care s-au pus bazele viitoarelor averi mari şi foarte mari. Fazele iniţiale ale economiei de piaţă s-au bazat, la noi, pe antreprenori de tipul *one man show* priceput la toate. Revoluţia în mentalităţile mediului de afaceri şi curăţirea de „păcatele fazei iniţiale" au avut loc în momentul în care antreprenorii de succes au început să angajeze manageri profesionişti. Este şi semnalul că afacerile încep să fie gîndite în termeni de centre de profit şi tehnici de marketing – pentru care e nevoie de specialişti – şi nu, în primul rînd, în termeni de „tras sforile" pentru a amîna plata taxelor la stat sau a creditelor la bănci (lucruri de care nu se putea ocupa decît proprietarul afacerii). Faza următoare a evoluţiei o reprezintă înţelegerea faptului că succesul în afaceri va fi dat de construcţia reputaţiei şi de responsabilizarea socială a firmei. Desigur că există tot felul de oameni de afaceri şi că nu mulţi au atins acest stadiu de evoluţie. Era şi greu, atîta timp cît structurile instituţionale, care trebuia să funcţioneze ca suport pentru mediul de afaceri, au rămas în urma evoluţiei mentalităţilor şi sofisticării la care au ajuns afacerile semnificative. Explicaţia este dată în primul rînd de gradul diferit de motivare existent în mediul de afaceri faţă de cel al angajaţilor publici.

Nu este însă acceptabil să se încerce acoperirea acestui decalaj – şi însuşi actul de justiţie – prin spectacolul mediatic de înfierare a celor care au făcut avere. Actul real de justiţie pare a fi amînat: se estimează că nu va avea suficient *rating*.

La ONU

Secretarul general ONU, Kofi Annan, le-a adresat participanţilor la World Economic Forum, pe 31 ianuarie 1999, invitaţia de a se alătura unei iniţiative internaţionale, *The Global Compact*, care urmăreşte să implice mediile de afaceri, agenţiile Naţiunilor Unite şi societatea civilă în aplicarea universală a unor principii sociale şi de mediu, prin care se urmăreşte promovarea responsabilităţii companiilor, astfel încît lumea afacerilor să devină o parte a soluţiilor la problemele globalizării. Pe 26 iulie 2000 a fost lansată, la New York, faza operaţională a proiectului *The Global Compact*. Între timp s-au alăturat proiectului sute de mari companii şi de organizaţii ale societăţii civile din toată lumea. *The Global Compact* are la bază zece principii care provin din patru domenii fundamentale (drepturile omului, standardele muncii, mediul înconjurător şi lupta anticorupţie): *1) Afacerile trebuie să sprijine şi să respecte drepturile omului, internaţional acceptate şi 2) să se asigure că nu se află în complicitate cu abuzuri faţă de aceste drepturi. 3) Mediile de afaceri trebuie să susţină libertatea de asociere şi recunoaşterea efectivă a dreptului la negociere colectivă a contractelor de muncă; 4) eliminarea tuturor formelor de muncă forţată sau obligatorie; 5) abolirea efectivă a muncii copiilor şi 6) eliminarea discriminării în angajare şi la locul de muncă. 7) Mediile de afaceri trebuie să sprijine o abordare precaută a provocărilor mediului înconjurător; 8) să aibă iniţiative pentru promovarea unei mai mari responsabilităţi faţă de mediul înconjurător şi 9) să încurajeze dezvoltarea şi difuzarea unor tehnologii care să nu afecteze mediul. 10) Mediile de afaceri trebuie să lupte împotriva oricărei forme de corupţie, inclusiv extorcarea de fonduri şi mita.*

(sursa: www.unglobalcompact.org)

Radu GOLOGAN

„Elemente de cultură corporatistă pe înţelesul tuturor"

Orice definiţie a conceptului de cultură corporatistă conţine în principal raportări la un sistem de valori, în general reguli de bun-simţ. La acestea se adaugă principii tradiţionale sau specifice impuse, toate constituite pe structura unui organism economic sau social, de obicei o companie.

Nu sînt în măsură să teoretizez necesitatea şi consecinţele unui astfel de sistem de valori pentru o companie în relaţia profit-etică-angajat. Cred însă că e uşor să vedem valenţele sale educative, mai ales cînd sistemul economic care îl practică este adînc conştientizat într-o anumită comunitate. Setul de valori se poate transmite comunităţii ca factor civilizator.

Un exemplu mă va face pe deplin înţeles. Acesta porneşte de la atmosfera cu tenta boemă a concediilor la 2 Mai din anii '70-'80, în densitatea apreciabilă intelectuală şi nonconformismul, dat şi de sălbăticia locului. Erau cîteva săptămîni în care aproape uitai de nenorocirea vieţii îngrădite.

Cu o uşoară tuşă de umor, parcă văd fotografia de atunci a satului 2 Mai cu comunitatea sa locală, marcată de sistemul de valori al „Corporaţiei socialiste" şantierul naval Mangalia, legat parcă ombilical de sat. Majoritatea celor în putere ce nu erau pescari, munceau acolo. Cum esenţa „culturii corporatiste socialiste" era consecinţa directă a principiului proprietăţii întregului popor, jumătate din producţia şantierului se găsea, de fapt, în sat, spre confortul turiştilor: scaune şi şezlonguri din dur-aluminiu, mese de metal masiv, plăci de tablă de 10, pe post de asfalt sau copertine. Într-o vară am locuit într-o curte unde o jumătate de cabină de vapor era pe post de bucătărie de vară. Cam în acelaşi mod nu înţelegeam cum, deşi apa curentă exista din 1970, majoritatea caselor nu ofereau decît condiţii extrem de primare de igienă zilnică: celebrul butoi pus la soare pe casă, un furtun pe post de duş. Poveştile localnicilor despre condiţiile de igienă din şantier arătau situaţii şi mai primitive.

După '90, o mare corporaţie asiatică a cumpărat şantierul, impunîndu-şi regulile, conform culturii proprii companiei, cu caracteristicile spiritului de muncă de la antipozi. Angajaţii, aceiaşi localnici din 2 Mai în bună măsură, au început să fie obligaţi să lucreze în salopetele curate ale companiei, să ia o masă civilizată în incintă, iar la plecare – baie şi control! La început acestea au fost percepute, sigur şi cu sprijinul perfidei manipulări a anilor '90, ca o formă de exploatare a verosului capitalism impus din afară: cum să trăieşti aşa?

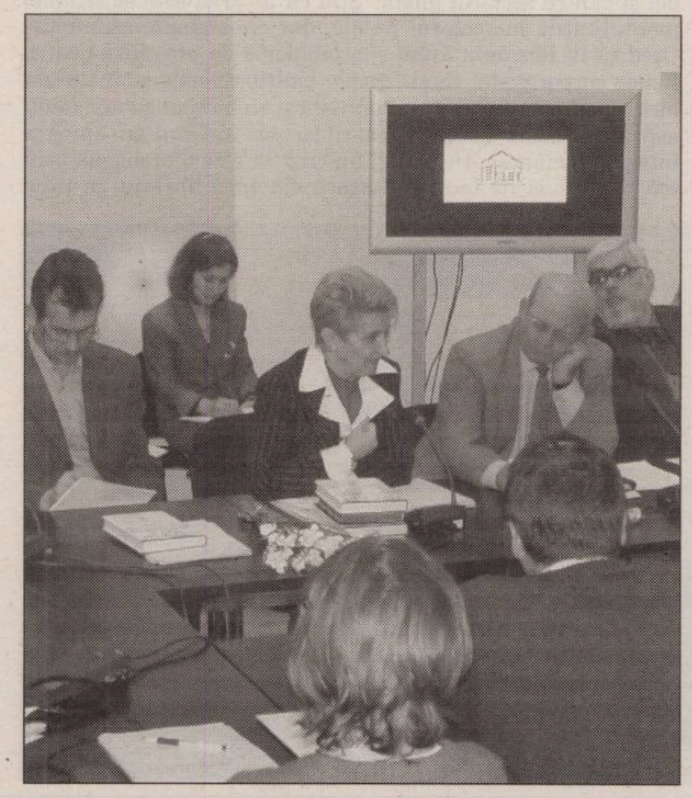

Anii au trecut şi transformarea comunităţii 2 Mai e vizibilă. Nu cred că este doar un simplu corolar al dezvoltării turismului; în fapt, în anii '80 cam acelaşi număr de vilegiaturişti îşi petreceau verile aici. Înclin să cred că măcar o parte din regulile de bun-simţ din „lista culturii corporatiste" a companiei proprietare a şantierului au avut efect în timp. Nici măcar scaunele şi mesele din curţile „gazdelor" nu mai sînt altele decît cele de pe piaţă, iar nici un obiect nu mai evidenţiază apartenenţa vreunui membru al familiei la şantierul naval, deşi satul oferă în continuare forţa de muncă majoritară acolo. Toate casele nou-construite au băi, iar localnicii au început să fie mîndri de confortul pe care îl oferă în competiţia turistică, iar despre condiţiile de lucru din şantier, în general se povestesc lucruri bune.

Mă gîndesc că pentru societatea românească o generalizare a exemplului de mai sus ar reprezenta un minim succes concret al conceptului de „cultură corporatistă aplicată". Un succes istoric.

În Europa

CSR Europe este o reţea europeană care are drept misiune să ajute companiile să integreze responsabilitatea socială în modul lor de a face afaceri. A fost iniţiată în 1995 de Jacques Delors, pe atunci preşedintele Comisiei Europene, şi de importanţi oameni de afaceri europeni. În prezent, din reţea fac parte peste 60 de firme multinaţionale şi 1.400 de companii, prin intermediul a 18 organizaţii naţionale partenere.

(sursa: www.csreurope.org)

Primele cinci

AccountAbility, un *think tank* internaţional care susţine „contabilitatea socială şi etică", şi *csrnetwork.com* acordă, începînd din 2004, un *rating* celor mai mari 100 de companii mondiale din clasamentul revistei *Fortune* în funcţie de „seriozitatea cu care strategiile lor de viitor iau în consideraţie aspectele sociale şi de mediu". Pe anul 2005, primele 5 companii sînt europene: British Petroleum, Royal Dutch Shell Group, Vodafone, HSBC Holdings, Carrefour. Detalii pe www.csrnetwork.com şi www.accountabilityrating.com.

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 17 martie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea „Punerea pe gînduri", realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

Cristina FOARFĂ

1001 de identităţi urbane

Peisaje urbane, oameni şi întîmplări ale locului, societate şi artă, tranziţie şi schimbare, globalizare şi specific, istorie mică şi istorie mare, identitate europeană sau spaţiu public reprezintă cîteva dintre temele expoziţiei Trans:it. Moving culture through Europe / NowHere Europe *(curator Bartolomeo Pietromarchi), ce va fi deschisă pînă pe 1 mai la Muzeul Naţional de Artă Contemporană.*

NowHere Europe reprezintă, de fapt, sinteza proiectului *Trans:it. Moving culture trough Europe* (www.transiteurope.org), iniţiat de Fundaţia „Adriano Olivetti" şi desfăşurat timp de trei ani în unsprezece ţări europene. Proiectul a constat în cercetare, experiment pe teren şi realizarea unor lucrări video, deoarece artiştii au considerat că acesta „este mediul perfect pentru a capta fluiditatea problemelor analizate". *Trans:it* a urmat trei itinerarii tematice, finalizate, fiecare, cu cîte un film documentar, care prezintă interviuri, discuţii cu artişti, arhitecţi sau critici reprezentativi pentru fiecare oraş vizitat şi cu o sinteză a lucrărilor artistice realizate acolo.

Un prim itinerariu a fost: Paris, Rotterdam, Amsterdam şi Roma, în căutarea aşa-numitelor „comunităţi invizibile" *(The invisible community)* şi ridicînd întrebări stringente asupra multiculturalismului şi a identităţii *outsider*-ilor, a celor ce trăiesc în suburbii, şi raporturile lor cu oraşul sau cu instituţiile, despre ce eşti şi ceea ce ai vrea să fii. „Arta se naşte din conflict", spune Peter Marcuse în documentar, iar conflictul este, în fond, baza democraţiei. *Immaginare Corviale*, desfăşurat la Roma, creează un spaţiu imaginar, sumă a realităţii unui cartier mărginaş, a poveştilor oamenilor de acolo, a propriilor proiecţii despre dezvoltarea spaţiului în care locuiesc şi a unei memorii a locului. La Paris, *Campement Urbain* pune întrebarea *„Qui dècide de la beauté?"*; proiectul *Eu şi noi* se desfăşoară într-un cartier cu probleme, locuit de imigranţi, şi propune renunţare la prejudecăţi, comunicare şi generozitate. Rotterdamul este privit prin ochii unor copii negri sau arabi care au propriul sistem de valori, independent de legi sau de ceea ce se înţelege în mod normal prin moralitate. Tot în Rotterdam s-a desfăşurat un proiect artistic ce aminteşte de falansterele utopice, prin construirea unui spaţiu liber, autonom în interiorul oraşului, populat cu cele mai cunoscute opere ale grupului de artişti *Atelier van Lieshout*, cu steag şi monedă proprie, spaţiu funcţional timp de opt luni.

Al doilea traseu, finalizat cu documentarul *Ruins for the future,* traversează Berlinul, Belgradul, Bucureştiul şi Sofia, oraşe care îşi redefinesc identitatea şi se reconstruiesc. Ce facem cu moştenirea comunistă – se întreabă artiştii acestor spaţii – şi cum ne adaptăm libertăţii unei lumi noi, care se păstrează şi care se transformă; cum se creează alternativa? În plus, se pune foarte acut problema rolului civic şi social al artei şi responsabilitatea pe care o au artiştii în redefinirea spaţiului public şi folosirea simbolică a *ruinelor* comuniste (în sensul unei recontextualizări de tipul stabilirii sediului MNAC chiar în Casa Poporului, clădire preluată ludic şi minimalist în lucrările lor). Harun Farocki şi Andrei Ujică prezintă un montaj cu înregistrări video de la Revoluţie, accentuînd, prin repetiţie sau prin prezentarea mai multor perspective, importanţa momentului. Un alt film, realizat în 1978, de Ion Grigorescu surprinde construirea metroului din Bucureşti, demolările şi „degradarea a ceea ce a fost odată capitala elegantă a României". În Belgrad, grupul *Skart* incită la responsabilitate socială şi activism, iar în Sofia artiştii pun problema avangardei după căderea comunismului *(Arta pe acoperiş)* şi prezintă proiecte controversate şi cu un puternic mesaj social. *Super! Super!* discută monopolul publicitar şi corporatismul, artiştii încercînd un „revers al medaliei": promovarea pe *billboard*-uri uriaşe a unei mici afaceri aparţinînd unei familii de ţigani, minoritate desconsiderată în Bulgaria.

Ce au în comun Atena, Istanbul şi Cipru? Problema multiculturalismului, a culturilor paralele şi disjuncte, a comunităţilor locale, a migraţiei, imposibilitatea adaptării fac din ele *Fluid Cities,* oraşe cu geometrie şi mentalitate variabile, în continuă schimbare. Istoria e făcută de cei mici, de istorii personale care oglindesc mentalităţi – par să ne spună filmele despre Istanbul. Aici, poveştile cu oameni care reciclează resturile celorlalţi, comerţ sau trafic ilegal de obiecte în pieţe, imigranţii africani exprimă starea tranzitorie a locului. Spaţiul străin, intoleranţa localnicilor sau prejudecăţile închid nu de multe ori imigranţii în camere mici sau pot lăsa un copil astmatic să moară afară din spital deoarece este susceptibil să nu plătească tratamentul. În Atena, în timp ce Athanasia Kyriakakos construieşte o adevărată lume a comunităţilor efemere în jurul unor *performance*-uri legate de... cafea, Maria Papadimitriou organizează concerte şi petreceri spontane folosind ca platformă remorca unui camion.

Prin *Trans:it* se realizează o interesantă radiografie a locurilor din perspectivă geopolitică, a problemelor lor specifice, se fac analogii între particular şi general, se pune în discuţie rolul artei în dinamica schimbărilor sociale. Proiectul ridică problema unui „context comun în care artiştii, instituţiile şi societatea civilă experimentează noi tipuri de relaţii şi caută noi forme de coabitare, înţelegere şi viziune a spaţiului urban".

Anamaria BELIGAN

Intens, incomod, claustrofobic

Săptămîna recută a avut loc, în România, premiera filmului Good night, and good luck *(SUA-Marea Britanie-Franţa-Japonia, 2005), regia George Clooney, cu David Strathairn, Robert Downey Jr., Jeff Daniels, George Clooney, Patricia Clarkson).*

Într-un interviu acordat anul trecut, la Australian Radio National, Gore Vidal îşi amintea de discursul inaugural al lui Roosevelt, din 1933. Statele Unite erau în plină depresie, în Germania Hitler îşi începea ascensiunea, lumea întreagă era la mare ananghie... Şi totuşi, cuvintele lui Roosevelt au fost: *„We have nothing to fear but Fear itself!"*. Cei la putere azi, în Washington, întruchipează exact opusul acestui mesaj, spunea Gore Vidal: *„Ei se hrănesc din frică"*. Această frică subversivă, mai paralizantă decît orice act de teroare, cu ale ei umbre, nevroze şi nebuloase absurdităţi, este, de fapt, protagonista filmului *Good night, and good luck*, produs şi regizat de George Clooney. Ca un cancer, frica se propagă în toate direcţiile, sub privirea vigilentă a senatorului de Wisconsin, Joseph McCarthy, cel care vede comunişti peste tot, mai ales acolo unde nu sînt.

Anul este 1953. Edward R. Murrow, *anchor man*-ul emisiunilor de ştiri şi comentarii *See it now* şi *Person to person,* produse de CBS Television, porneşte de bunăvoie şi pe deplin conştient de consecinţe să-l desfiinţeze pe Joseph McCarthy. Ce îl determină să stîrnească un duşman pe care toţi îl consideră de neatins? Convingerea că, în faţa unui ziarist de bună-credinţă, care, informîndu-şi publicul, raţionalizează – deci anihilează – cauzele Fricii, cultura terorii nu are cum rezista. *„We will not be driven by fear into an age of unreason"* – afirmă Edward R. Murrow în cuvîntarea sa festivă din 1958, care, în film, precede şi încheie evenimentele din 1953-'54. *Good night, and good luck* este o provocare. Paralelismul dintre America McCarthy-stă şi America lui Bush-Cheney este evident. Filmul ar putea rămîne doar atît, ceea ce nu e puţin. (Într-o epocă în care propagatorul democraţiei globale se dovedeşte a fi mai degrabă corporatist şi paranoic, orice voce a raţiunii este binevenită. Cu atît mai mult cît ea vine dinspre Hollywood!) Dar marea lui calitate este că, înainte de a fi un îndemn la gîndire, un strigăt de trezire din permanentă somnolenţă a raţiunii alimentată de televiziunile *infotainment*-ului (ale căror obiective, în viziunea lui Murrow, sînt „a distra, a minţi şi a izola"), *Good night, and good luck* este un *film*. George Clooney, în calitate de cineast, dă dovadă de o bună-credinţă egală cu a lui Murrow, providenţial dublată de talent.

Filmul e intens, incomod, claustrofobic, pe măsura subiectului. Însă nu se transformă niciodată în predică şi nu cade în păcatul previzibilului. Ne învăluie elegant în lumea lui alb-negru, veşnic înecată într-unul din cele mai fotogenice fumuri de ţigară pe care mi-a fost dat să le văd, în ritmul trist-vesel, lasciv, al superbului jazz interpretat de Dianne Reeves. Imaginea, ale cărei jocuri neliniştitoare de umbră şi lumină evocă tensiunile de dincolo de artificialul *high contrast* al platourilor TV din anii '50, se combină remarcabil cu materialul de arhivă înfăţişîndu-l pe Joseph McCarthy. Faptul că McCarthy e „interpretat" de el însuşi constituie (încă) unul din paradoxurile subtile ale acestui film. În comparaţie cu jocul impecabil al unui fericit ansamblu actoricesc, apariţia senatorului i-a făcut pe unii spectatori neavizaţi să comenteze că e vorba de un actor de mîna a doua, care joacă prea exagerat.

mergi pe mîna mea

Arpegii critice / Matei Vişniec, un optzecist atipic

Tînărul critic ieşean Bogdan Creţu a publicat concomitent două cărţi, *Arpegii critice* (Editura Timpul) şi *Matei Vişniec, un optzecist atipic* (Editura Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi). Prima cuprinde o selecţie de cronici literare, autorul respectînd, după propria afirmaţie, un criteriu de selecţie „nu tocmai riguros", adunînd doar textele care se referă la cărţi de critică literară, eseu şi memorialistică. Volumul mizează pe accentele polemice, critica de întîmpinare a tînărului universitar ieşean apelînd, prin tehnici juxtapuse, la absurd şi ironie subtextuală. Textul intitulat „Iavaşaua criticii" cuprinde o notă de subsol în care *iavaşaua critică* e definită, aproape urmuzian, drept „un instrument sinistru compus din două mînere unite cu o sfoară împletită, cu ajutorul căruia se strînge botul animalului, provocîndu-i dureri atît de cumplite încît acesta îşi pierde virilitatea". Este, nici mai mult, nici mai puţin, chintesenţa metodei de abordare critică prin care Bogdan Creţu reuşeşte să strunească atît textul autorului analizat, cît şi propriul discurs literar. Chiar dacă metoda e dură, mîna criticului e îmbrăcată în catifea molatecă, plăcută la pipăit, compusă din litere ce gîdilă plăcut orgoliile.

Matei Vişniec, un optzecist atipic este o monografie critică dedicată „ucenicului neascultător" al generaţiei optzeci. Cartea e o provocare pe care Bogdan Creţu o lansează cu eleganţă tinerilor exegeţi. „A sosit timpul – scrie el – decantării unui fenomen literar extrem de interesant şi controversat, totodată, care îşi are adepţii săi bigoţi, dar şi detractorii energici": optzecismul. Ar fi profitabil – consideră autorul – ca monografiile critice să fie scrise de critici care nu urmăresc strategiile de marketing ale unor grupuri editoriale. Criticul se opune flirtului şi jocurilor de culise care nasc monştri, propunînd ca actul critic să fie privit din perspectiva posterităţii, pentru a discerne scriitorii veritabili de cei conjuncturali. Acribia cu care este disecată opera literară a atipicului Matei Vişniec demonstrează din plin că Bogdan Creţu nu se joacă de-a oarba cu hazardul, iar afirmaţiile sale chiar sînt puse în practică.

Nichita DANILOV

colţul scurt

Arhitectura lui Luis Barragán

● Vineri şi sîmbătă, în Club Underworld, de la ora 20, concerte ZOB şi E.M.I.L.

● Duminică, la Teatrul „Ion Creangă", de la ora 19, spectacolul *Ma déclaration d'humour,* cu Bruno Coppens, eveniment în cadrul Anului Francofoniei.

● În acest week-end, la MŢR, expoziţia „Lemnul locuit – Casa contemporană cehă din lemn".

● Începînd de săptămîna trecută, la Sala Atelier a Teatrului Naţional „I.L. Caragiale", personalităţi ale culturii române susţin, în fiecare duminică, de la ora 11, Conferinţele Teatrului Naţional.

● La H'Art Gallery, expoziţia de fotografie-video *„Serotonin 1 (the proof)"* – Cătălin Burcea

● La mnac, pînă în mai, *„Trans:it. Moving culture through Europe / NowHere Europe"* – filme documentare, proiecte video, performance.

● La Sala Rotondă a Muzeului Naţional de Artă al României, „Spaţiu, culoare, apă şi... serenitate" – expoziţie cu fotografiii şi machete dedicată lui Luis Barragán (1902-1988), considerat cel mai important arhitect mexican. (**M. C.**)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Interactivitatea ca dilemă

Acum vreo zece zile am fost, într-o seară teatrală, martoră şi întrucîtva participantă la un incident absolut uluitor. Acţiunea s-a petrecut într-o săliţă de genul zis „studio“ (extrem de utilă, dealtminteri, oricărui teatru), foarte mică şi, în seara cu pricina, foarte plină. Sau aproape foarte plină. Personajele care apăreau în spectacol – nu pe scenă, pentru că nu există o scenă – erau, din felurite motive, frămîntate (unele) şi dezabuzate (altele). Spre a comunica auditoriului această frămîntare şi/sau dezabuzare, regizorul, un tînăr nu de mult absolvent, îi pusese pe actorii interpreţi ai respectivelor personaje să fumeze, cum se zice, în draci. Cu cît erau mai frămîntate/dezabuzate, cu atît scoteau mai mult fum. În faţa mea stăteau două doamne trecute de a doua tinereţe, din categoria „casnică avînd ceva instrucţie“ (prezenţa lor în sală certifica, de altfel, această încadrare), dar şi din specia „mereu nemulţumită“. Una dintre ele, cea (aparent) mai în vîrstă, părea să aibă, în plus, unele probleme de comportament, căci îşi comunica opiniile către însoţitoarea ei în şoapte foarte sonore. Toate aceste însuşiri se manifestau superlativ în momentele cînd în faţa noastră se fuma; atunci, doamna scotea bombăneli audibile pe o distanţă bunicică în jur. La al doilea sau al treilea episod de acest fel, mi s-au răsculat şi mie pornirile civilizatoare şi, după ce sîsîisem de cîteva ori inutil, am bătut-o pe umăr şi am rugat-o să tacă, deoarece îi deranjează pe ceilalţi spectatori şi chiar... dar n-am mai apucat să adaug „şi pe actori“, pentru că doamna, răsucindu-şi capul spre mine, a zis cu voce aproape normală (ca intensitate): „Da' nu vedeţi, doamnă, în ce hal fumează?“. Mi-am regretat pe loc intervenţia, mai ales că unii dintre vecini izbucniseră în hohote mai răsunătoare chiar decît glasul doamnei. Aceasta a stat (un pic mai) liniştită preţ de vreo trei minute, pentru ca, la apariţia unui personaj pufăind de zor dintr-un trabuc uriaş, să-şi dea drumul cu glas plin şi cu adresă directă către interpret (de fapt, era o interpretă): „Stinge imediat ţigara aia! Nu ştii că nu-i voie să fumezi la teatru?“. Evident, s-a dezlănţuit vacarmul: unii rîdeau, alţii protestau, doamna începuse să strige etc. Spectacolul s-a întrerupt şi tînărul actor din rolul principal (deşi, din cîte mi-aduc aminte, el nu fuma...) i-a cerut doamnei, politicos dar imperios, să părăsească sala. Ceea ce ea a şi făcut, sculînd cîteva persoane, vociferînd, acuzînd ş.a.m.d. Cei rămaşi au salutat cu entuziasm aplombul interpretului şi au urmărit mai departe reprezentaţia chicotind şi şuşotind cînd se mai aprindea cîte-o ţigară, ba chiar comentînd între ei (destul de tare) incidentul pe care şi-l reaminteau cu fiecare dintre aceste ocazii. Şi ele erau, cum am spus, dese.

Evident, doamna în chestiune era (independent de vîrstă şi extracţia socială) uşor ţicnită şi clar prost-crescută. Era însă, totodată – şi anume, tocmai din cauza vîrstei –, o persoană care „apucase“, neîndoielnic, vremurile cînd la teatru se mergea „în ţinută“ şi cînd fie şi cel mai discret foşnet de staniol dezlipit grijuliu de pe ciocolată era amendat cu priviri severe de către vecinii de fotoliu. Pe de altă parte, mai mult ca sigur, nu se afla pentru prima oară la teatru în „epoca modernă“. Or, aici se şi găseşte, după părerea mea, explicaţia scandalosului (la propriu şi la figurat) comportament al doamnei. După cum ştie oricine frecventează sălile „alternative“ – dar şi destule dintre cele „aşezate“ –, specificul a numeroase spectacole actuale este „interactivitatea“. Asta înseamnă că actorii (puşi, fireşte, de regizor, dar urmînd uneori şi impulsuri proprii) nu se mai mulţumesc să rămînă înăuntrul convenţiei stabilite de dramaturg, să-şi vadă de treaba lor şi să ne facă să credem că „sînt“ personajele, ci se amestecă printre spectatori, le pun mîna pe umăr, li se uită în ochi (sau li se aşază în poală, în spectacolele de-a binelea neconvenţionale) şi, eventual, îi poftesc pe scenă – sau, mă rog, înăuntrul spaţiului de joc – pentru a „performa“ împreună cu ei, actorii, pe post de eroi temporari. Faptul că, în cele din urmă, oamenii din public înţeleg că între oamenii din sală şi oamenii de pe scenă (ori, mă rog, din spaţiul de joc) nu există nici o diferenţă de statut „existenţial“ şi nici o barieră (faimosul al patrulea perete – invizibil) şi că, prin urmare, ajung să se poarte la teatru ca acasă ori ca pe stradă nu ar trebui, de aceea, să mire pe nimeni. Şi, în aceeaşi logică inevitabilă, n-ar trebui nici să supere pe nimeni. În orice caz, nu pe artişti.

Dincolo însă de hazul moralizator pe care îl degajă această întîmplare, răsună aici, am impresia, ecoul mai grav al haosului din viaţa noastră cotidiană, în care – vedem şi auzim zi de zi – totul e posibil şi permis, în care nu mai există reguli, norme şi legi care să nu poată fi încălcate fără nici un fel de risc, în care totul se clatină, se dărîmă, se fărîmiţează, se volatilizează sub ochii nepăsători (dacă nu aprobatori) ai întregii comunităţi. Anormalii fiind, în aceste condiţii, cei cărora le pasă...

Dar, cum mi-a spus de curînd cineva, eu sînt depresivă şi văd totul în negru. Aşa încît îmi iau seama (ori mi-o dau) şi zic, optimist: la urma urmei, nu avea dreptate doamna? În instituţiile publice, fumatul e interzis.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Julian Barnes, *Pedantul în bucătărie*, traducere din limba engleză de Marina Radu, Colecţia „Babel“, Editura Nemira, 2006.**

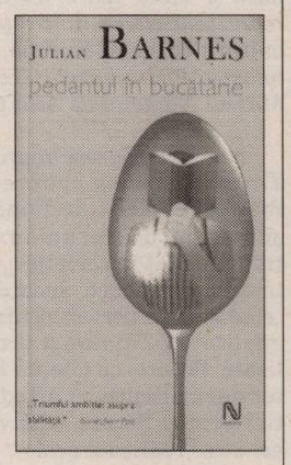

Pentru personajul lui Julian Barnes, mîncarea e cel mai livresc lucru cu putinţă. Ea e transpunerea în realitate a unui fragment de carte, concretizarea unui pasaj literar sub forma cîtorva farfurii bine garnisite. O mîncare reuşită e citatul dintr-o carte de bucate reprodus cu exactitate de un mim cu şorţ de bucătărie, iar bucătăria – o bibliotecă unde cartea de specialitate e carte de specialităţi şi unde tot ce mişcă trebuie să fie, în primul rînd, ca la carte.

Ce te faci însă cînd cartea amăgeşte, omite sau şovăie, cînd cantităţile prescrise nu au o precizie farmaceutică ori cînd descrierile instrumentarului şi manoperei nu au exactitatea unui manual de chirurgie? Dar cînd fotografiile produsului finit sînt retuşate pînă la trucaj, cînd între două ediţii ale aceleiaşi „lucrări“ apar diferenţe consistente, cînd „opurile“ nu iau în seamă dificultatea procurării unui anume ingredient sau nu suflă o vorbă despre „rata Probabilităţii de Deprimare“ pe care o implică încercarea cutării reţete (cuantificabilă pe o scară „de la unul la cinci laţuri de spînzurătoare“)?

Aici e drama Pedantului anxios al lui Barnes, o dramă povestită cu umor şi maliţie, la care asistă, delicată, Cea Pentru Care Gătește El.

Cine n-a mai citit nimic de Julian Barnes va găsi în *Pedantul în bucătărie* ocazia ideală de a se îndrăgosti de scrisul acestui britanic francofil, care a sedus pînă acum trei edituri româneşti (Humanitas, Polirom, Rao) înainte de a face un menaj mai trainic cu Nemira (două volume de povestiri în 2005: *Tristeţi de lămîie* şi *Café au lait,* plus acest microroman de început de 2006 şi promisiunea altor titluri).

Pedantul de acum e nemaipomenit de comic. Pedantul din povestirea *Apetit* (în volumul *Tristeţi de lămîie)* e mai complicat, scriitoriceşte vorbind. Savuraţi-l repede pe primul şi degustaţi-l în tihnă pe al doilea. Pentru că, dincolo de artificiile sale postmoderne, Julian Barnes are un haz, o tandreţe şi un rafinament care fac din prozele sale adevărate delicatese.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Subnutritul speranţei

– Rammstein Mioriticus –

● **Mekanik Şef, *Insomniac*, Soft Records, 2005.**

Orice manual de întrebuinţare a speranţei vă va lămuri că există anumite cazuri în care ea poate fi nutrită. La adăpostul acestui manual şi al logicii care îl guvernează voi susţine răspicat că nu este nimic nelalocul lui în a nutri (sau a subnutri) speranţa că lucrurile serioase îşi pot lua, în cele ce urmează, o pauză binemeritată. Prin urmare, nu-mi rămîne decît să sper că lucrurile serioase nu se vor ofensa prea tare dat fiind faptul că au fost date la o parte şi vor considera, la fel ca şi mine dealtfel, că o pauză nu are cum să le dăuneze sau să le ştirbească din gravitate, ţinînd cont că la mijloc este vorba doar de un mic divertisment inofensiv. E timpul să ne destindem. Acest mic divertisment inofensiv, botezat după toate probabilităţile Mekanik Şef, are toate datele necesare pentru a ne scoate din inerţia valorică cu care ascultăm sau percepem muzica. După părerea mea, astfel de formaţii care survolează cu nonşalanţă deasupra tiparelor şi a verdictelor critice sînt foarte greu de găsit. Tocmai de aceea, se cuvine să ne ferim de şabloanele simpliste care rostesc adevăruri aflate la mintea cocoşului, de tipul „sînt nişte proşti şi nişte ridicoli“, să le îndepărtăm cu grijă, pentru că, numai aşa, odată intraţi în detalii şi nuanţe, vom descoperi acel mecanism generator de bucurie şi haz care nu se mai supune logicii şi criteriilor bunului-simţ. Să nu luăm lucrurile în tragic. Preţ de un album, o doză de veselie sinceră nu are cu ce să strice.

Cîteva amănunte descriptive:

1) Rammstein. Nu e nimic mai hazliu decît să cînţi acea combinaţie letală de electro-metal-industrial şi să nu-ţi reuşească. Ca să te încumeţi la aşa ceva îţi trebuie cantităţi masive de convingere, forţă şi melodicitate, toate trecute printr-un filtru macho-eroic, de preferinţă germanic, pentru că numai în felul ăsta cuvîntul „mutter“, bunăoară, poate căpăta rezonanţa necesară care să te facă să vibrezi fără prea multe dileme. Dacă cei de la Rammstein s-au născut asta, Mekanik Şef se află în postura acelor copii care imită din răsputeri seriozitatea adulţilor. Adorabil!

2) Sindromul Răducioiu. Presupune, după cum ştiţi, stîlcirea unor cuvinte româneşti în vederea obţinerii acelui certificat de locuitor în ţară străină care ar garanta, cică, o aură mistică de valoare incontestabilă. Cazul lui Lucian Ion, vocal în Mekanik Şef, trăitor (şi) la New York. Dicţionar *(repeat after me):* a) adevărat = *adevăreat;* b) pierzi = *pieirzi;* c) oraş = *oreash;* d) nu îmi pasă = *numi pasah;* etc. Efect tonic garantat!

3) Manowar. Îndeobşte cunoscuţi (şi daţi exemplu) drept una dintre cele mai ridicole trupe care au cîntat în Marea Britanie. Motive: nu s-au prins niciodată că acel crez al lor „Death to False Metal!“ (care presupunea, dealtfel, o mulţime de capete tăiate, leşuri ale unor eroi neînfricaţi, versuri bubuitoare etc., etc.) nu putea fi folosit decît cu infinită precauţie şi autoironie, şi în nici un caz, nu trebuia asumat cu mîndrie şi creditat ca adevăr suprem. Continuă să proclame aceleaşi lucruri, cu o consecvenţă de admirat, şi în zilele de azi. Seriozitatea lor e impresionantă şi seamănă ca două picături de apă cu cea de la Mekanik Şef. Bravo!

4) Ars poetica. „Mekanik Şef nu e satanistă / Mekanik Şef nu e nihilistă / Mekanik Şef ştie că e greu / Mekanik Şef crede în Dumnezeu.“ Splendid! (& fără comentarii.)

În concluzie, mă veţi înţelege că nu mai pot nutri altceva decît speranţa că are să vă placă. Ave!

Simona SORA

puzzlecturi

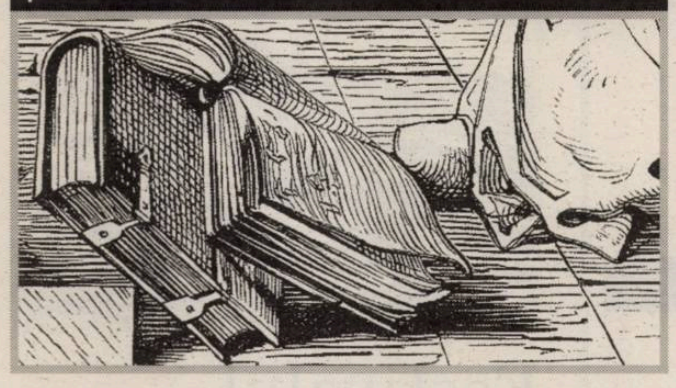

Sexul literaturii

● **Elena Zaharia-Filipaş, *Studii de literatură feminină*, Editura Paideia, 2004.**

Puţine sintagme critice au avut parte de mai multă neîncredere, condescendenţă, zeflemea decît aceea de „literatură feminină". Scriitoarele au respins-o ca pe o ghetoizare şi o condiţionare. Scriitorii (şi criticii) au rezervat-o anticamerei literaturii. După radicalizarea feminismului şi corporalizarea (biologică) a scriiturii, a devenit aproape obligatoriu să spui că literatura nu are sex şi că ea trebuie ferită de ideologizare ca de ciumă. Şi totuşi, nu este această respingere o altă formă de simplificare? La urma urmelor, nu o femeie, ci o serie întreagă de bărbaţi au considerat că, în literatură, forma este conţinutul.

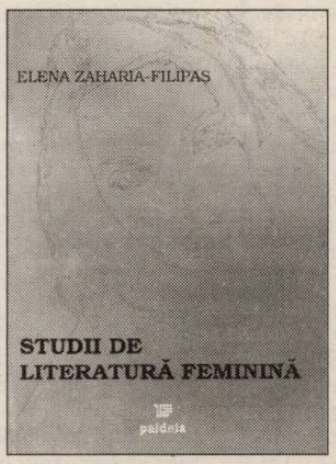

Prin anii '30, cînd spunea că o femeie, dacă ar scrie ca o femeie, ar pune lucrurile în ordinea lor firească, adică ar fi atentă cu precădere la fragmentare, desfăşurare şi ordinea aşteptată, Virginia Woolf nu se referea nici la sexul biologic, nici la feminitatea construită social. Scriitoarea se gîndea mai ales la o unificare – în scris – a minţii şi la o punere în ordinea firească a faptelor literare, în genul gramaticii pe care poţi s-o ignori sau să o distorsionezi doar dacă o cunoşti bine. A insista pe latura feminină sau pe cea masculină a scrisului nu e decît o formă (temătoare de complexitate) de a „sensibiliza" sau de a „raţionaliza" resorturile interioare ale scrisului şi de a clasifica mai uşor o realitate oricum destul de puţin supusă teoriilor. Dar e şi un mod de a te pune la adăpost, sub o umbrelă care omologhează din alte motive decît cele literare. A fi „masculin de feminină sau feminin de masculină" – cum le cerea autoarea *Camerei separate* femeii care scrie ca femeie, dar şi bărbatului care îşi impune, în scris, doar „latura masculină a gîndirii" – nu înseamnă altceva decît respectarea complexităţii, stranietăţii şi inovaţiei din scrisul oricărui scriitor care îşi merită numele. Despre „mintea androgină, sonoră şi spongioasă care transmite emoţia fără dificultate" tocmai fiindcă este în mod natural „nedivizată, incandescentă şi creatoare" este vorba la Virginia Woolf, care nu se temea deloc, dimpotrivă, de sintagma *scriitură feminină* şi de ghetoul ei sensibil şi misterios.

Nici Elena Zaharia-Filipaş, autoarea volumului de *Studii de literatură feminină* şi binecunoscuta editoare a lui Ion Vinea, nu se teme de această etichetă, dar nici nu o foloseşte ca atare. Ce este însă literatura feminină fără scriitura feminină, noţiune intrată în uzul curent odată cu feminismul francez al anilor '70, dar cu o istorie mult mai veche şi mai nuanţată? Literatura feminină este pentru autoarea studiilor din acest volum literatura scrisă de femei, avînd (cu excepţiile de rigoare) ca subiect feminitatea şi ipostazele ei. Miza studiilor astfel construite e totuşi alta decît cea istoric-literară sau cea critic-axiologică. Elena Zaharia-Filipaş nu susţine existenţa unei scrieturi feminine, fiind clar antilovinesciană în chestiunea feminităţii literare. Autoarea *Studiilor...* deconstruieşte minuţios, actual şi cu umor, modelul de feminitate, în şase puncte (instinctualitate, pudoare, mister, sentimentalism, lirism şi subiectivitate, feminism) pe care criticul de la „Sburătorul" îl schiţează în *Critice*. Pe poziţii diferite (dar istoric-înţelegătoare) faţă de critica interbelică, pentru care literatura era doar o vocaţie bărbătească, Elena Zaharia-Filipaş studiază cu acribie variatele ipostaze ale scriiturii feminine, de la sburătoristele Hortensia Papadat-Bengescu, Ticu Archip, Henriette Yvonne Stahl, Lucia Demetrius, Cella Serghi sau Ioana Postelnicu (unele reconvertite convenabil după 1948), la Dana Dumitriu sau Ileana Vulpescu, cu *best-seller*-ul ei din vremea comunismului. Privirea critică şi istorică a autoarei este mereu nuanţată în funcţie de talentul inegal al scriitoarelor studiate, de omologarea anterioară, uneori discutabilă (precum cea a Luciei Demetrius, declarată genială de către Lovinescu), însă perspectiva este tipologică. Aici e, de altfel, şi paradoxul acestei excelente introduceri în literatura scrisă de femei: deşi respinge (cu argumente) existenţa unei scrieturi feminine, înlocuind criteriul sexului biologic sau al diferenţei de gen cu afirmarea unei tematici, sensibilităţi, creativităţi feminine şi a unui statut ontologic diferit al femeii, precum şi a unei graniţe culturale a feminităţii, Elena Zaharia-Filipaş descrie o serie de modalităţi practice de interiorizare în proza feminină (cu excepţia parţială, de maturitate, a Hortensiei Papadat-Bengescu) a modelului refuzat. Există – în ciuda structurii de ansamblu şi a premiselor antifeministe de fond – o fertilă colaborare între scrisul scriitoarelor studiate şi cel al autoarei care studiază, o empatie neîndoielnică. Elena Zaharia-Filipaş deţine – ca moaşa din primul roman feminin, scris de Sofia Nădejde – „o cunoaştere prin experienţă de tip specific", pe care o tratează însă cu mefienţă, umor şi temeinicie istoric-literară. Cu alte cuvinte, îşi pune subiectivitatea (feminitatea) – marcată şi stilistic – în paranteză, deşi aceasta face savoarea cărţii. În prim-plan rămîne obiectivitatea criticului, ca şi cum, la nesfîrşit, ar mai fi ceva de apărat în privinţa acestor femei care au ales scrisul, părăsind – chiar şi temporar – viaţa.

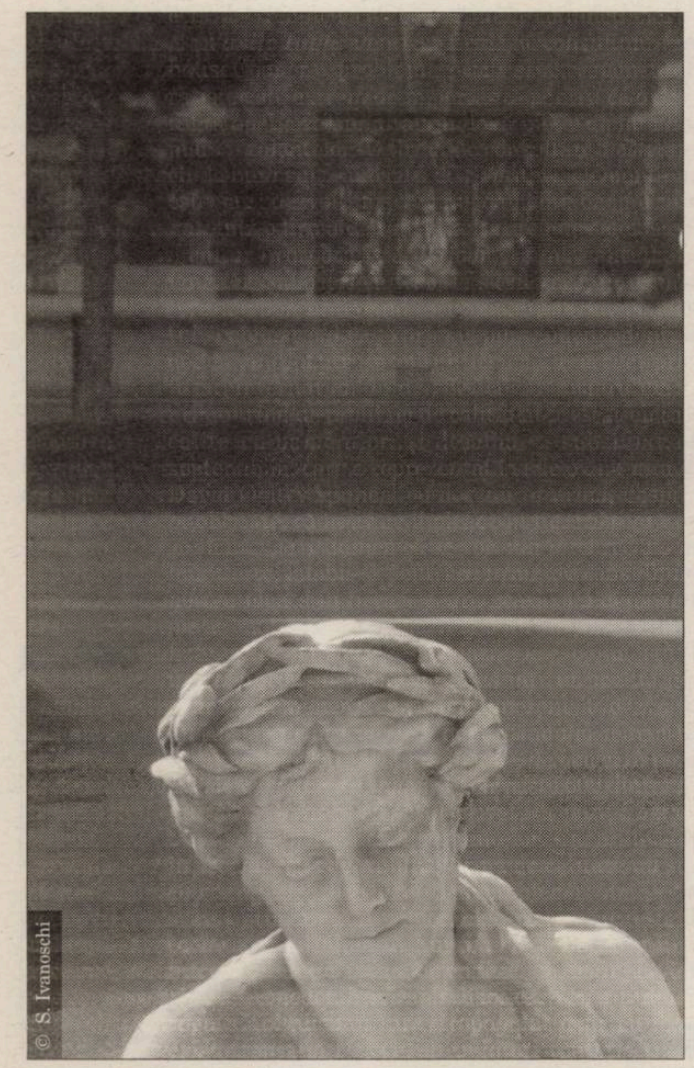

Dilema veche vă recomandă

● Pianistul Grigori Sokolov, miercuri, 22 martie, ora 16,45, pe Mezzo, cu trei sonate beethoveniene. Unul dintre acei post-richterieni, poate cel mai puternic, pentru care merită să dai telefoane în toată reţeaua de prieteni: *Atenţie, geniu!* (Radu Cosaşu)

● Cel mai bun rol al lui Gwyneth Paltrow (ei da, uitaţi de cel din *Shakespeare in Love*, pentru care a primit şi un Oscar!) este cel din *Proof (Dovada)*, în regia aceluiaşi John Madden, actualmente pe ecrane – şi pentru care nici nu a fost nominalizată! Mai e nevoie s-o mai spun? Orice premiu e relativ. Inclusiv Oscarul... (Alex. Leo Şerban)

● Cel mai proaspăt videoclip al celor de la Depeche Mode, „Suffer well" – metaforic-butaforic; *starring* Jennifer, frumoasa soţie a lui Gahan –, una dintre cele mai reuşite colaborări ale trupei cu regizorul Anton Corbijn, cel care, din 1987 încoace, a creat, practic, imaginea DM, fiind autorul tuturor videoclipurilor cult de pe *Violator* şi *Songs of faith and devotion*, ca, de altfel, şi al proiecţiilor video din concerte. (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Gluma

● ***Flori frînte / Broken Flowers* (SUA, 2005), de Jim Jarmusch.**

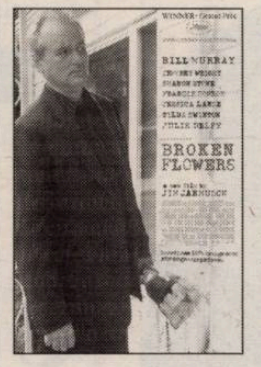

Cum se obţine o faţă ca a marelui Bill Murray? Cu toţii ştim despre faţa lui Garbo din *Queen Christina* – despre cum a instruit-o regizorul să se gîndească la ea ca la o coală albă pe care orice spectator să se poată semna. Dar în ce termeni se poate gîndi Murray la faţa lui, ca să arate aşa cum arată în filme ca *Rushmore*, *Rătăciţi printre cuvinte* sau *Flori frînte?* Ca la o bucată de carton pe care scrie: „Nu e nimeni acasă"? Sau poate ceva mai dezvoltat: „Nu e nimeni acasă şi, chiar dacă ar fi, are treabă să se uite la «Starea vremii» (apropo, e naşpa)"? De altfel, cîteva dintre momentele mele preferate cu Murray sînt momente în care se uită la televizor şi atît. În *Rătăciţi printre cuvinte*, unde juca rolul unui actor, se uita la el însuşi – mai tînăr, mai lăţos (aşa, ca în anii '70), dublat în japoneză. În *Flori frînte*, unde joacă rolul unui Don Juan îmbătrînit, se uită la *Aventurile lui Don Juan* – un film din 1948, cu un Errol Flynn îmbătrînit. Nici într-un caz, nici în celălalt nu poţi să ştii la ce se gîndeşte şi cea mai sigură ipoteză este: „La nimic". Dar e ceva în nimicul lui Murray care pe mine mă face să stau smirnă, cu caietul de notiţe în poală, cu sentimentul că mă aflu în preajma Adevărului şi a Înţelepciunii: e faptul că omul ăsta pare să ştie de glumă. Nu e prea amuzat, dar ştie că există o glumă pe undeva. Cum altfel se explică toate astea? Cum altfel se explică tinereţea, laţele, japoneza, anii '70, Errol Flynn, bătrîneţea, televizorul, el însuşi? Simţul absurdului, la Murray, e total şi anihilator. Hollywood-ul trebuie să aibă o piele de rinocer din moment ce suportă de atîta timp pe lîngă el un asemenea pericol la adresa pompei şi suficienţei sale. (Căci trebuie să existe o glumă pe undeva, altfel cum se explică *Hollywood-ul?)*

Ideea că Murray ar fi putut fi vreodată un Don Juan (numele personajului e Don Johnston) e ea însăşi o glumă, dar asta e premisa filmului lui Jim Jarmusch: atunci cînd Don primeşte vestea că e tatăl unui băiat de 19 ani, care îl caută prin lume, el nu poate stabili identitatea mamei – există cinci posibilităţi. Vestea îi vine bătută la maşină, într-un plic roz cu ştampila ştearsă. Un prieten (singurul, de altfel) îl convinge să plece în căutarea mamei, luîndu-le la rînd pe suspecte. De fapt nu-l convinge; îi află adresele (cu ocazia asta află că una dintre cele cinci femei a murit), îi face planul de călătorie şi îl pune pe circuit aşa cum pui un balot pe o bandă rulantă: Don e atît de sictirit că pare aproape catatonic. Nici n-ar avea de ce să se entuziasmeze la perspectiva unei călătorii atît de lipsite de sens; pînă şi el se întreabă ce s-ar întîmpla dacă, în absenţa lui, băiatul i-ar suna la uşă. Dar lui Jarmusch i-au plăcut întotdeauna deciziile ilogice şi comportamentele ciudate, aşa că, fără explicaţii suplimentare, Don e pus pe drum. Prima suspectă (Sharon Stone) e „organizatoare profesionistă de dulapuri", a doua (Frances Conroy) e în domeniul afacerilor imobiliare, a treia (Jessica Lange) e „comunicator cu animalele", iar a patra (Tilda Swinton) e ceva într-o gaşcă de semi-proscrişi hirsuţi. Atmosfera din casa celei dintîi e languros-isterică; la cea de-a doua e rafinat-represivă; la cea de-a treia – nelumească şi senin-antiumană; iar în rulota celei de-a patra – încărcată de furie. Toate au prin preajmă cîte un obiect incriminator (o maşină de scris, ceva de culoare roz). Toate au cîte o ezitare, cîte un gest nefiresc, cîte un înţeles secret în priviri şi, deşi toate acestea pot foarte bine să nu fie decît efecte explicabile ale reîntîlnirii cu Don – şoc, jenă, năvală de amintiri –, ele mai pot fi şi *altceva*, şi sîntem îndemnaţi să le cercetăm cu atenţie, ceea ce bineînţeles că facem cu plăcere – actriţele au feţe fabuloase, făcute ca să suporte o viaţă de cercetări fără să divulge totul. Jarmusch vrea s-o vedem pe fiecare ca pe o planetă stranie. Asta sînt oamenii din trecutul nostru – sugerează filmul – planete care ni s-au părut la un moment dat prietenoase, în a căror atmosferă am respirat un timp şi în a căror orbită nu mai are rost să reintrăm odată ce-am ieşit – vom găsi o atmosferă alterată, cîmpuri energetice ostile, reaşezări cataclismice. Don nu iese din experienţă mai luminat sau mai lămurit, dar iese ceva mai treaz: bătut şi cu florile rupte, Murray arată absurd, dar şi impunător, încercat de viaţă, aproape mitchumian. În termenii săi, filmul e perfect conceput şi executat, deşi e mereu urmărit de suspiciunea că există ceva preţios şi limitativ în termenii aceştia. *Moartea domnului Lăzărescu* e tot un film „minimalist", dar după ce-l vezi ai senzaţia că poţi să faci biografiile tuturor personajelor sale, în timp ce aici nu poţi să vii cu nimic plauzibil: ce-i cu toate meseriile astea haioase? Ce-i cu cea de-a cincea femeie? Filmul e plin de astfel de spaţii albe, menite să rămînă albe: nu trebuie să încerci să le umpli prin imaginaţie; nu trebuie decît să savurezi alura elegant-deprimată a întregului. Asta e sursa impresiei de perfecţiune formală, dar şi sursa suspiciunii că, pentru Jarmusch, depresia e o chestie *cool*.

trecerea prin reviste

Come together

„...Sînt topită după bijuterii! Hi! Hi! Toată seara mi-am bătut capul ce-o să port mîine la prezentarea Escada Margareta Ley: dacă alegeam inelul din argint şi zirconiu, atunci trebuia neapărat să îmbrac rochia din lycra şi poliester cu paiete aplicate şi cizmele din piele; cu colierul din sidef şi argint nu mergea decît rochia din organza cu broderie... Dar nu mă puteam duce la prezentarea colecţiei de iarnă în sandalele aurii din mătase cu ştrasuri, iar sandalele argintii cu pietre şi metal nu mergeau cu rochia Imperial la care oricum îmi trebuia o geantă cu cristale Swarovski sau măcar una din paiete cu lănţişor din onix şi citrin. Ah! Şi acul de păr din cornalină şi chihlimbar, de cînd aşteptam să-l pun! Dar, mai bine, n-aş fi vrut să mă bîrfească lumea că semăn cu nesuferita aia de Gwyneth Paltrow!

Am înţeles că o să vină şi cîţiva regizori mîine la prezentare. Poate o să vină chiar Cristi Puiu. Ce bărbat! Cum şi-a transformat el obsesiile despre moarte în artă... Eu nici n-am putut să-i văd filmul pînă la capăt, aşa era de realist şi de dur. Poate că o să vină singur, o să mă duc şi o să-i vorbesc de Eric Röhmer sau, mai bine, de *Chipurile* lui Cassavetes. O să-l dau gata! O să vrea să plecăm, să cutreierăm străzile Bucureştiului povestindu-mi despre cum a fost el ovaţionat la Cannes, vorbindu-mi despre măiestria bijutierilor florentini, toţi ucenici ai lui Benvenutto Cellini, despre *botteghe*-le lor de o parte şi de alta a fluviului Arno, poate chiar o să-mi ceară sfatul despre proiectele lui viitoare, o să vrea să mergem la el, nu, nu la el că stă în Ozana, o să mergem la o vilă *chic* din Snagov a unuia dintre producătorii lui, cu holuri pline cu vase de ceramică încărcate cu buchete de crini de cultură salmon, cu trandafiri, lisyantum şi iederă, cu amarantus uscat vopsit în degradeuri de la roşu, portocaliu, somon pînă la crem şi ivoire, cu *Clarul de lună* al lui Aivazovski deasupra şemineului... eu o să-i dansez ca Liane de Pougy pentru prinţul George Ghica, el o să umple cada cu şampanie Moët & Chandon, ba nu, cu şampanie Bollinger, că nu e nici el prea avut, apoi o să o bem direct din cadă...

Ia, uite, la ce mă duce mintea! Aş bea o cafea. O Arabica cu aromă ascuţită, îndulcită cu zahăr brun, să sorb cîte puţin şi să plimb licoarea neagră pe limbă, să-mi umplu gura de mireasma Orientului... Sau nişte vin. Un vin dur ca acela din Bourgogne sau din Languedoc sau mai bine un Chianti Il Serrestori din Toscana lui Sting... «When we dance/ Angels will run and hide their wings/ When we dance...»

Mîine trebuie să merg neapărat să fac nişte biostimulare musculară, nişte împachetări marine şi masaje cu creme termoreducătoare că am făcut nişte coapse de iapă. Apropo, am citit că în Evul Mediu cavalerii purtau inele cu turcoaze pentru a-i apăra să nu cadă de pe cai. Interesant. Poate, pînă mă ia somnul, mai citesc cîteva pagini din *Poveştile de dragoste ale Sankt Petersburg*-ului. Julia Kristeva mă deprimă, iar dialogurile dintre Borges şi Sábato mă solicită cam mult. Totuşi, polemica lor pe marginea tango-ului m-a prins. Aaah, m-a luat căscatul, s-a făcut tîrziu o să adorm aici pe sofa...“

Uah, bine că m-am trezit! Ce coşmar frivol... Citeam revista *Together* şi se vede treaba că femeia din mine m-a adormit ca să rămînă singură cu fanteziile ei de Bridget Jones superioară. Măcar mi-a scris articolul... (**M. C.**)

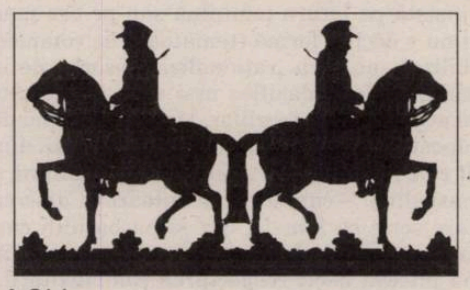

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O vehemenţă epidemică

Cu o plăcere fie şi perversă, dar care sper că nu va rămîne enigmatică şi nici străină cititorului – transcriu pe larg cîteva fragmente dintr-un roman recent apărut; pentru a menţine tensiunea curiozităţii, pun puncte-puncte acolo unde eroul îşi numeşte neamul din care face parte:

„(...) oportunişti înnăscuţi, sînt făţarnici, spuse el acum, şi trăiesc din muşamalizare şi uitare. Nu există nici o monstruozitate politică oricît de mare pe care să n-o uite după o săptămînă, nici o crimă oricît de mare. (...) De decenii în şir, miniştrii noştri comit crime oribile şi sînt acoperiţi de aceşti oportunişti făţarnici. De decenii, aceşti miniştri înşală *cumplit* şi sînt acoperiţi de aceşti făţarnici. De decenii, aceşti miniştri (...) îi mint şi îi înşală fără scrupule pe (...) şi sînt acoperiţi de aceşti făţarnici. E o minune dacă din cînd în cînd vreun astfel de ministru criminal şi escroc este trimis la naiba, spuse el, fiindcă îi sînt imputate crimele făptuite decenii de-a rîndul, dar după o săptămînă afacerea e uitată, pentru că făţarnicii au uitat-o. Cel ce a furat douăzeci de (...) este urmărit şi închis, cel care, în rang de ministru, a delapidat milioane şi miliarde este în cazul cel mai bun alungat cu o pensie uriaşă şi numaidecît dat uitării, spuse el. Este într-adevăr o minune, spuse apoi, că a mai fost acum alungat un ministru, dar vedeţi dumneavoastră, abia a fost dat jos şi izgonit şi abia au scris gazetele că ar fi escrocat miliarde şi abia au scris aceleaşi gazete că ministrul este un criminal şi ar trebui deferit justiţiei, că aceleaşi gazete, şi prin ele întreaga opinie publică, l-au şi uitat pe vecie. În loc ca ministrul să fie pus sub acuzare şi deferit justiţiei şi închis, după crimele sale, îmi permit să spun, *pe viaţă,* îşi papă pensia lui grasă în vila de pe (...) şi nimeni nu se mai gîndeşte să-l deranjeze. Ca ministru pensionat, duce o *viaţă numai de petreceri,* iar dacă într-o zi moare, mai capătă şi loc de veci de la stat şi înmormîntare cu onoruri în Cimitirul central, spuse el, lîngă colegii lui miniştri răposaţi înaintea lui, care au fost la fel de criminali ca şi el. (...) Oportunistul făţarnic din născare muşamalizează şi dă uitării tot ce priveşte monstruozităţile şi crimele miniştrilor şi ale tuturor guvernanţilor, spuse el. (...) se pitulează toată viaţa şi ascunde toată viaţa cele mai mari orori şi crime, ca să poată supravieţui, acesta-i adevărul, spuse el. Gazetele numai constată şi acuză şi umflă bineînţeles faptele, dar le anulează de îndată prin oportunism şi uită oportunist. Gazetele sînt cele care dezvăluie şi instigă şi în acelaşi timp cele care muşamalizează şi acoperă şi suprimă tot ce priveşte ororile şi crimele politice, spuse el.

Justiţia (...) este o justiţie supusă politicienilor, spuse el, orice altceva este minciună. Faptul că această afacere nu a fost muşamalizată doar de Guvern, ci şi de gazete, nu-mi dă pace, spuse el. (...) În ultimii ani n-a trecut o zi fără un scandal politic, iar porcăriile politice au luat o dimensiune de neînchipuit cu ani în urmă, spuse el. Dacă deschidem o gazetă iarăşi avem un scandal politic, spuse el, zilnic un scandal, implicaţi fiind politicienii *acestui stat mutilat pînă la nerecunoaştere,* care abuzează de funcţia lor, care s-au înhăitat cu criminalitatea. Dacă deschideţi gazeta, gîndiţi-vă că trăiţi într-un stat în care oroarea politică şi criminalitatea politică au devenit obişnuinţă zilnică. M-am gîndit mai întîi să nu mă agit, fiindcă statul este astăzi cu totul şi cu totul în afara discuţiei, dar acum îmi este absolut cu neputinţă să *nu* mă agit în acest stat înspăimîntător, care inspiră zilnic teamă; dacă deschideţi gazeta dimineaţa, vă enervaţi automat de ororile şi crimele politicienilor noştri. Atunci aveţi automat impresia că toţi politicienii sînt nişte făpturi criminale şi profund nelegiuite şi o haită de porci de cîine, spuse el. De aceea m-am dezobişnuit să mai citesc dimineaţa gazeta, cum aveam de decenii obiceiul, e de ajuns dacă o deschid după-amiaza. Dacă cititorul de ziare deschide gazeta dimineaţa, cititorul de ziare îşi strică stomacul încă de dimineaţă şi aşa trăieşte toată ziua şi chiar noaptea următoare, spuse el, pentru că este confruntat cu un scandal politic tot mai mare, cu o porcărie politică din ce în ce mai mare, spuse el. De multă vreme, cititorul de gazete din această ţară citeşte în gazetă numai scandaluri, pe primele trei pagini cele politice şi pe următoarele pagini restul, dar citeşte numai scandaluri, fiindcă ziarele (...) scriu numai despre scandaluri şi porcării, despre nimic altceva. Gazetele (...) au atins un asemenea grad de josnicie încît, şi ăsta-i un scandal, spuse el, nu există ziare pe lume mai josnice şi mai ordinare şi mai dezgustătoare decît cele (...) Niciodată nu a existat o societate aşa de dezgustătoare şi josnică şi un stat aşa de dezgustător şi josnic în această ţară, spuse el, dar nimic în acest stat şi în această ţară nu percepe acest lucru ca o ruşine, nimeni nu protestează cu adevărat, spuse el.“

E cazul să fac o dezvăluire cît de cît veselă: acţiunea cărţii nu se petrece în România, eroul nu e român! Este vorba despre un alt neam din Europa de azi. Care? (Aproape că) nu are importanţă faţă de cîte coincidenţe ne ispitesc în vijelia acestei vehemenţe epidemice. E vremea tragicomică în care trebuie să renunţăm la acea stupidă vorbă a românului: „Ca la noi la nimeni!“. A se slăbi... Nu insistaţi, e preferabil să intraţi într-o librărie şi să cumpăraţi cartea lui Thomas Bernhard, *Vechi maeştri.*

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Festivalul CineMAenervat

Cine m-a enervat în săptămîna ce tocmai a murit? Păi, uite cine. Un Peugeot cu o sculă de femeie de 150 de centimetri şi ochelari de cal, cît fundul ei de mare. Mi-a tras un claxon de pomană. Văzînd raza de soare primăvăratic ce-mi îngheţa capul, am lăsat şapte gîşte de pietoni să treacă de pe o stradă pe altă stradă. Vaca pitică, stafida lividă avea nevoie să treacă în mă-sa şi ea. A tras un claxon ca să o văd pe ea în retrovizoare, ca să ajungă mai repede în parcare şi să se ducă cu prostia ei la „Spiru Haret“ Faculty. Dar Renault B 78 SGA ce mă-sa mi-a făcut? Mergeam ca prostul normal, cînd din subconştientul meu tîmp a ieşit un ăla cu viteză de idiot, făcînd slalom pe străzile de pe Splai. Păi, unde gîtul mă-sii se grăbea, nu ştiu, dar cunosc, pipăi şi urlu că a băgat un 80 ca să apese rău de tot pe frîne: în 20 de metri era un semafor pe roşu şi coadă la el. Felicitări, boule! Un constănţean cretin mi-a luat faţa, mi-a dus-o pe contrasens pe drumul spre Unirii-Universitate. Dă-i şi depăşeşte, omoară aerul, nătîngul face slalom, taie în mă-sa spaţiul, ca să se liniştească şi ăsta pe vecia de 5 minute la semafor. Un jeepan BMW cu o varză la volan, pe 7 martie, mă regulează cu farurile, cu claxoanele, deşi nu am unde să merg. Sînt blocat ca un cîrnat în varza străzii. Şi panarama mă omoară. Ce să zic de B 23 URM, un Mercedes vechi ce iese din Pasajul Obor şi îmi taie calea la centimetri, pentru a-şi face năravul cu o stradă laterală. Dar toanta aia ce-şi pune maşina, de luxul curcilor, în mijlocul străzii Dorobanţi, rupînd jumătate din ea, ce are? O proastă ca aia, mai rar. E mică, cred patroană la cosmetică-frizerie-coafură pe Dorobanţi, că de fiecare dată parchează la fel şi opreşte circulaţia că aşa vrea ea. Adevărul este că îţi vine să te transformi în gazetă de perete comunistă, cînd îi vezi pe ăştia. Ce licurici au în creier, ce obsesii îi mînă, ce sfidare de sine vor să-şi rezolve la moment? Eu cred că ei nu se văd pe ei, nu pot să converseze cu ei înşişi coerent, în vîjul respectiv. Uite, eu! Eu cînd parchez aiurea în tramvai în parcarea rezervată de la Universitate, o pun şui, chiorîş-grăpiş, tîmp, fals, bou, curvă, şmecher, abia aştept să scap de maşină, ce-mi pasă de alţii, ce-mi pasă de Alin, care mă trage de urechi de fiecare dată? CevreibăAline delaminechiarţienuţi-eruşinesăteieidemine? Cineeştibătu? Tuchiarvreisătebat! Tebatcebă Alineeştituconştiinţameaeştioglindadedi minea ţăpăinuvezibăcăeunumăbărbierescdecîtlatrei zile? Îmiciteştiînparcareamaşiniicaoţigancă înpalmă! Dece? Undevreisăajungicuzîmbetul tăuîngăduitor, tu vvvvvvvvvvrei cu bbbbblînda ttttttta attttttttttttragere de aaaaaaaaaaatenţie saaaaaă-miiiiiii schhhhimbi viaţa?

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Bijuterii şi podoabe la 1800

Boieri şi boieroaice se împodobesc cu zeci de bijuterii şi podoabe cît mai scumpe şi cît mai originale. Pe degete, pe piept, în păr sau la picior, pe haine sau pe işlic, pe calpac sau pe testemel, o ploaie de inele şi pietre preţioase se revarsă într-o ploaie a culorilor, dînd strălucire şi opulenţă purtătorului.

Inelele sînt cît mai diverse: din aur cu diamant, cu „zmarand" (smarald), cu bălaş (rubin), cu „zamfir" (safir). Pietrele sînt mai mari sau mai mici, modelele – după pofta boierului: „cu trei diamante înimioare", „de aur cu un robin iarăşi nevăpsit, i cu două diamanturi", „de aur cu bălaş".

Cerceii se aranjează în funcţie de culoarea rochiei şi de pofta cucoanei: „cu diamanturi" sau „cu zmaragduri" sau „dă aur cu zmaragduri verzi, cu picioarele dă mărgăritar", „dă aur în scaun, cîte un diamant şi picerile cu cîte un zamfir", „cu zmaragduri, cu cîte 3 picioare de bălaşuri", „de aur cu opt diamanturi".

Colierele sînt şi ele cît se poate de diferite: şiruri de mărgăritare, mari sau mici, ghiordane (colier din aur) simple sau alcătuite din „trei şăre dă mărgăritare" sau „de aur cu diamanturi", lefturi „de aur cu două robinuri mari, nevăpsite, i cu două robinuri de mijloc, curate nevăpsite, i cu nouă mai mici, iar curate nevăpsite" sau „de aur cu zamfiruri albe şi cu un picior de zmaragd".

Paftale din aur, împodobite „cu mărgăritare, cu colanul saia (postav venețian) de fir" sau „de argint poleite cu aur, cu colan de fir dă cel bun".

Brăţările sînt întotdeauna perechi, „o pereche dă brăţări dă aur" sau bătute cu smarald, diamant şi safir. Se adaugă acele de păr din aur sau argint bătute cu mărgăritare sau rubine şi harhalul, un lănţic din aur ce împodobea glezna piciorului, broşele sub forme felurite: „o floare de mărgăritare", „un soare de diamant".

Salba face parte din zestrea oricărei fete, fiind purtată în ziua nunţii. Ea este formată din monede de aur: „24 ughi ungureşti", „douăzeci galbeni împărăteşti", „galbeni 20 stamboli", „60 de zloţi ungureşti".

Pe cap se purtau cununi „de aur cu diiamante şi cu robinuri", galbeni înşiraţi sau oricare alte monede de preţ : „25 de taleri bani pe cap".

Firele de aur sau de argint se împleteau în diferite modele ce ornau ii şi cămăşi, rochii şi basmale, nasturii nu puteau fi decît din diamante sau smaralde, din rubine sau mărgăritare. La gît sau pe poale, giubelele, anteriile, zăbunurile, caţaveicile, tătărcile, tivilichiile, ghiordiile şi dulamele au blănuri de cacom (hermină), sîngeap (blană de jder sau veveriţă), samur sau vulpe.

John Pety în vizită la Bucureşti în vara lui 1784 remarcă această revărsare de podoabe, şi iată mărturia sa: *„Aseară am fost la un bal dat cu prilejul nunţii unui boier. Sala era plină de lume. Erau multe doamne îmbrăcate după moda românească şi cea grecească; găteala lor era foarte bogată şi împodobită din belşug cu diamante şi alte pietre scumpe. Totul mi se părea datorat magiei. Totul a fost pentru mine ca pătrunderea într-o altă lume."* La fel de impresionat se arată şi medicul Andreas Wolf ce şi-a petrecut mai mult timp printre boierii de la Iaşi şi Bucureşti: *„Cînd vreuna dintre boieroaicele mai de seamă se arată în îmbrăcămintea ei de ceremonie, atunci poartă cu siguranţă pe ea valoarea a douăzeci-treizeci de mii de piaştri. Numai saricul ei de pe cap, împodobit cu giuvaieruri minunate, cu o mulţime de perle orientale, precum şi cu cele zece sau douăsprezece inele cu briliante de pe degete (chiar şi la degetul mare) ajung la sume şi mai mari, ca să nu mai pomenim de samurul şi de celelalte blănuri scumpe ce sînt purtate des de bărbaţi şi femei."*

Fetele şi băieţii din popor poartă şi ei podoabe dar adaptate la punga lor astfel încît inelele sînt din argint poleit sau matostat, din fier sau aramă, „cercei de argint poleiţi cu picioare de mărgăritar", şirurile de mărgăritare sînt înlocuite cu mărgean sau urmuz, paftalele sînt din argint şi foarte rar bătute cu pietre preţioase. La ţăranii înstăriţi şirurile de mărgean, hurmuz şi chiar „robinuri" urcă simţitor către 10-12 din fiecare, semn că se purtau mai ales la zile de sărbătoare. Ţiganii făurari meşteresc de zor la inele, cercei, lanţuri şi coliere, brăţări şi paftale din cositor sau din alamă argintată pe care le vînd apoi la desele tîrguri de peste an sau prin sate, pe ouă sau o sită de mălai.

Francesco Griselini în a sa *Istorie a Banatului* (1780) povesteşte că *„fetele mari, cît şi femeile măritate caută să-şi sporească farmecul prin găteală. Grija lor este aţintită asupra împletiturii // cosiţelor, iar celelalte prind de maramele lor salbe de diferite monede... Ele îşi atîrnă şi pe piept asemenea monede sau şiruri de mărgean sau mărgele de sticlă, iar truda ţiganilor va trebui să le pună la îndemînă cercei."*

Ieri ca şi azi, bijuteriile dau tonul într-o istorie a modei, subliniind bogăţia unora, frumuseţea altora, dorinţa tuturor de a le purta indiferent de valoarea lor.

P.S. În numărul de săptămîna trecută, dintr-o eroare de corectură, *politie* (oraş, cetate) a devenit Poliţie. Rog cititorul să preia forma corectă şi promit să dau explicaţii pe viitor cînd astfel de arhaisme vor mai apărea în textele mele.

libertatea de impresie

Isterie cu meserie

Presa e poate una din instituţiile care funcţionează cel mai bine în România, după Revoluţie. S-a dezvoltat într-un mod impresionant şi a avut, pentru o societate în formare ca a noastră, o contribuţie greu de comensurat. Nu i-au lipsit însă nici defecte pe măsura calităţilor, cu rezultate negative tot aşa de greu de comensurat. E vorba chiar de programele de informaţii care se pretind serioase. Se porneşte, de exemplu, cîte o campanie, ca o avalanşă care pleacă de la un mic bulgăre de zăpadă care se tot rostogoleşte şi se măreşte, strivind tot ce întîlneşte în cale, pentru ca pînă la urmă să sfîrşească prin a se topi. Odată pornită, isteria colectivă se potenţează şi se regenerează singură. Instituţiile de presă se ataşază una cîte una subiectului, pînă cînd acesta se transformă din aproape nimic, într-o mare problemă naţională. Sau dintr-o temă serioasă devine un subiect producător de audienţă şi tiraje, care-şi croieşte drumuri deviate de la normal. Apa otrăvită sau bomba găsită la nu ştiu ce etaj al televiziunii, în zilele Revoluţiei, par să-şi fi pus amprenta pe întreaga dezvoltare ulterioară a presei. Mi-aduc aminte isteria de anul trecut cu pompele care trebuiau să scoată apa de la inundaţii. După ce au fost aduse unele din Ungaria, s-au găsit nişte deştepţi să se întrebe: „Da ce, noi n-avem pompe? De ce trebuia să le căutăm în altă parte? Doar n-or fi mai breji ungurii?". S-a iscat un tam-tam nemaipomenit şi toată presa a început să caute vinovaţi (ministrul Mediului era cel mai la îndemînă). Au curs rîuri de cerneală şi s-a clămpănit în fel şi chip la televiziuni. Pînă la urmă, s-a descoperit că într-adevăr n-aveam pompe pentru aşa ceva şi chiar dacă s-ar fi găsit totuşi unele, cît de cît potrivite, atunci ori erau stricate, ori deţinătorii lor n-aveau nici un fel de legătură cu ideea de urgenţă. De curînd, a fost o ninsoare puternică. Toate maşinile din Bucureşti au rămas blocate în trafic. Nimeni n-ar fi putut interveni în vreun fel (o situaţie cel puţin similară după o ninsoare am văzut şi la Budapesta, iar în Austria i-am auzit pe oameni plîngîndu-se că utilajele lor de deszăpezire nu sînt la fel de rapide şi eficiente ca acelea din Germania... totul e relativ). La Bucureşti însă, a ieşit un adevărat scandal. Chiar şi după ce orele de vîrf au trecut şi începuse să se circule aproape normal, televiziunile continuau să spună că nu mai merg nici autobuzele, nici tramvaiele şi nici taxiurile (mai rămînea să zică şi de metrou). Bineînţeles, vinovat era primarul. De bună seamă, nu se putea da vina pe autorul ninsorii la oră de vîrf. Situaţiile astea sînt parcă tot mai dese şi parcă tot mai rar apar voci rezonabile care să pună lucrurile la punct. Credeam că presa anglo-saxonă e un bun exemplu contrar, tocmai pentru că tratează lucrurile într-un mod mai calm. Tonul şi unghiurile de prezentare sînt mai rezonabile (iar cînd vin dintr-o ţară anglo-saxonă, oamenii se plîng că ştirile de la televizorul din România le zgîrie urechile. Sînt prea agresive, dau pur şi simplu peste tine, parcă nu vor să te mai lase să respiri). Numai că, de curînd, pînă şi Donald Rumsfeld s-a plîns că presa a exagerat situaţia din Irak: că nu ar fi aşa mare pericolul unui război civil, pe cît se pretinde în mass-media, că nu ar fi fost aşa de multe moschei atacate, cum a relatat presa, şi că pînă şi numărul morţilor e, în realitate, mai redus. Sigur, poate că în spatele acestor declaraţii sînt şi multe interese politice. Dar nu ştiu ce mă face să cred că e şi foarte mult adevăr. Pentru că, pînă la urmă, presa de oriunde poate să creeze impresii deformate despre realitate, numai şi din simplul motiv că face parte din firea şi profesia ziariştilor se caute lucruri mai ieşite din comun.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

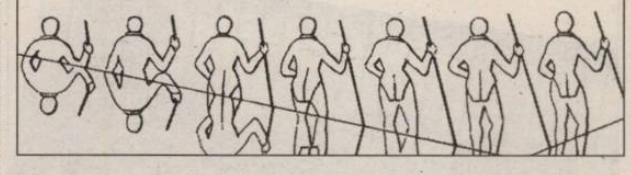

Mult trup şi mai puţin suflet

Trupul, se ştie, reprezintă, de mult, din '90 încoace, obiect de interes pentru cultura populară. Dansatoarele – însoţitoare ale diverselor *show*-uri de televiziune, de la *Surprize, surprize* la *Cîrcotaşi*, sînt deja o tradiţie. Rolul lor, de cor sexy, se poate spune că este unul instituţionalizat.

Dacă fetele de la *Surprize* oferă varianta colectivă, cele de la *Cîrcotaşi* sînt, într-un fel, soliste. Asemănătoare cu vedetele meteo din *Libertatea* sau cu la fel de celebra Fată de la pagina 5 a aceluiaşi cotidian: dacă cele dintîi reprezintă varianta sexy consacrată, celelalte întrupează aspiraţiile oricărei adolescente care promite.

De asemenea, operaţiile estetice sînt o altă faţă publică a trupului: mesajul acestora este, probabil, că moştenirea naturală nu e un dat prestabilit, că ea se poate ajusta şi că la frumuseţe, ca şi la alte lucruri legate de carieră, trebuie să munceşti. Rezultatele contează, şi, atîta timp cît silicoanele sînt bine aşezate, fie ele la buze sau la sîni, sau curele de slăbire reuşesc, nu e o ruşine să le arăţi şi să explici cum ai ajuns la o atare performanţă. Corpul nu mai e un obiect, ci un proces supus vremilor, dar şi *trend*-urilor, pe care ţi-l poţi „face" aproape cum doreşti, dacă eşti profesionist. Trupul e un capital, de care, fie că eşti Andreea Marin sau Mihaela Rădulescu, Andreea Raicu, Mihaela Tatu sau Daniela Györfi, poţi fi mîndră şi ţi-l poţi etala. Şi poţi povesti cum l-ai cultivat, asemenea intelectului, fie doar cu şamponul Pantène, Head and Shoulders, sau cu vopseaua L'Oréal, fie chiar cu ajutorul bisturiului.

Dar, repet, acestea sînt lucruri ştiute. Mai nou (sau doar pentru mine, spectator leneş la care inovaţiile ajung decalat), trupul poate fi chiar subiectul şi obiectul unui *talk-show:* subiect, pentru că protagonistele *show*-ului pe care îl vom deconspira imediat, sînt 5 fete – trupuri care vorbesc între ele, emit aprecieri, au păreri, deci sînt lăsate să-şi manifeste personalitatea; obiect – pentru că aceleaşi fete sînt evaluate de o echipă de băieţi ce le dau note şi le plasează într-un clasament.

Emisiunea se numeşte *Fete fierbinţi* şi este prezentată de Vali Bărbulescu pe Prima TV. Eu am urmărit-o pe cea de acum două săptămîni, în care „evaluatorii" erau băieţii din formaţia Haiducii; iar protagonistele – cinci fete-cucuiete, de liceu, cam în ultimul an, deja cu experienţe de *modeling*. Emisiunea consta în – cred – 4 probe: fetele trebuiau să stabilească propriul lor clasament la fiecare din cele 4 probe; în acelaşi timp, băieţii, ascunşi într-un loc în care fetele nu-i puteau vedea, făceau şi ei topul lor. Dacă cele două ierarhii coincideau, fetele cîştigau nişte sute de euro (cred că se pornea de la o sută).

Interesante erau numele şi conţinutul probelor, precum şi comentariile care însoţeau evaluările, şi de o parte, şi de cealaltă. Din cîte îmi amintesc, probele erau Chipul (parafrazez), dar şi „Funduleţul sau, mai pe şleau, fundul" (îl citez pe moderator), Sînii şi Stilul. Că băieţii situaţi în *off* făceau comentarii vulgare sau macho este previzibil: în fond, asta se aştepta de la ei. Cele mai tari au fost însă discuţiile fetelor: la acestea, amestecul între dorinţa de a fi obiective şi propriul *self-esteem* ducea la un efect tragicomic, demn de un Caragiale postmodern. La proba cu fundul, de pildă, una dintre ele declară: „Voi accepta locul 3; mă sacrific pentru un fund mai frumos decît al meu". Deja cuvîntul „a sacrifica" plasează lucrurile într-o sferă mai înaltă, a unor idealuri pe care mintea neiniţiată a unui biet spectator pe altă lungime de undă nu le poate pătrunde. Fetei care a primit locul 2, la aceeaşi probă, colegele ei îi spun, cu seriozitate: „E bombat, e cam tare, nu are celulită". Deja se conturează un al doilea tip de limbaj, unul tehnic, profesionist, avînd drept domeniu trupul şi specialiştii săi. Fetele-protagoniste sînt, într-un anumit fel, absolvite, prin naivitatea amestecului între vanitate şi pragmatismul, chiar tehnic, al abordării propriului înveliş material.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

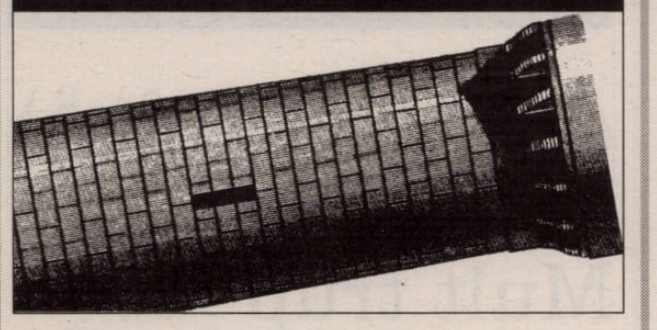

Pietre de scandal...

Actualitatea religioasă e oarecum artificial dominată de „chestiunea" Gojdu. Daţi-mi voie să vă reamintesc datele: Emanuel Gojdu, un aromân îmbogăţit şi înnobilat în secolul al XIX-lea, a fost o eminentă figură politică a statului dualist austro-ungar, dar şi un mecena patriot care, prin testament, a creat o Fundaţie destinată finanţării unor burse la îndemîna tinerilor transilvăneni de confesiune ortodoxă. Fundaţia omonimă urma să aibă un „board" format din ierarhii ardeleni plus trei mireni chemaţi să-i selecţioneze pe cei mai buni candidaţi. De burse Gojdu au profitat mulţi viitori stîlpi ai românismului, printre care Goga şi Stăniloae.

După anii '40, istoria agitată a relaţiilor noastre cu fîrtaţii de peste Tisa a împiedicat executarea dispoziţiilor testamentare, aşa încît Curţile Gojdu, aflate la Budapesta, au rămas pînă la urmă în proprietatea statului maghiar. Ele s-au ruinat sub comunismul-gulaş şi au fost revendicate abia după 1989, cînd BOR şi Guvernul de la Bucureşti au sondat posibilităţile juridice de a recupera amintitul patrimoniu. Căile de rezolvare a doleanţei păreau să fie numai două: un acord interguvernamental sau o acţiune în justiţie, cu o casă de avocaţi internaţionali şi eventualul arbitraj al Tribunalului de la Haga.

Întrucît Fundaţia Gojdu, reînfiinţată la Sibiu, prin 1996, nu a găsit fonduri pentru onorariile unor avocaţi internaţionali, Bucureştiul s-a orientat spre soluţia politică. Au avut loc succesive întîlniri de experţi. Guvernul român a pledat pentru o formulă „europeană", constînd din restaurarea şi folosirea în comun a complexului, care urma să includă spaţii culturale şi comerciale, precum şi sediul unui Institut româno-maghiar sortit să adăpostească, după modelul franco-german, marea misă a reconcilierii întru UE dintre cei doi „duşmani ereditari". S-a convenit astfel un proiect de acord, iniţiat prin 2002-2003 şi semnat sub noua guvernare din 2005. Iată însă că, atunci cînd Acordul ajunge în Parlament, spre a fi ratificat, izbucneşte, din partea ierarhilor ardeleni, o virulentă opoziţie cu desuet parfum naţionalist-ecleziastic: după acest cor antic, faptul că Guvernul a optat pentru rezolvarea politică (la care Sf. Sinod n-a ştiut să găsească vreo alternativă, deşi a avut la dispoziţie 15 ani), echivalează cu trădarea interesului naţional. Proteste publice, petiţii depuse la Cotroceni, Victoria şi cele două Camere, interviuri în presă, vacarm omiletic! Deputaţii noştri, speriaţi de furtună, resping textul Acordului. Toată lumea face, timorată, un pas înapoi...

Acum, e cazul ca intelectualitatea laică, abonată la *Dilema veche*, să ştie clar ce ne aşteaptă. *Unu:* ne facem de ruşine în faţa partenerului european care e Ungaria. Bucureştiul o să apară într-o lumină neserioasă, care îi va dezamăgi pe moderaţi şi îi va inflama pe extremişti. *Doi:* Fundaţia sibiană Gojdu va trebui să găsească sute de mii de euro pentru a deschide procesul internaţional şi să aibă, vreo 5-10 ani, răbdarea necesară pentru ca acesta să ajungă la un verdict (potenţial nefavorabil). *Trei:* absenţa unei soluţii va întuneca perspectiva Curţilor Gojdu de a servi realmente, graţie unui calendar de evenimente culturale majore, la substanţa împăcării dintre România (viitor stat membru al UE) şi Ungaria, vecinul care ne-a ajutat cel mai mult pe calea integrării europene. *Patru:* relaţia dintre BOR şi Guvernul actual va primi o lovitură care o va îmbolnăvi, spre detrimentul ambelor părţi, de suspiciune şi resentiment.

În acest fel, Curţile Gojdu vor găzdui o nouă vrajbă româno-română şi româno-maghiară. Valoarea lor imobiliară (supraestimată legendar), nu va mai servi drept bază psihanalitică pentru dorinţa noastră de a ne manifesta în plină Budapestă... Eu v-am descris situaţia în linii generale. Cred că e potrivit să avem reacţii din partea societăţii civile, pentru a limita daunele acestei afaceri şi pentru a drena lichidele politicianiste care-i străbat, din păcate, corpul simbolic. Nu rămîneţi pasivi!

Mădălina VÂRTEJANU JOUBERT

Loc „uitat" / loc „rememorat"

– templu şi text sacru în iudaism –

Asistăm astfel la două forme de agregare: una în jurul cărţii, o alta în jurul templului. Pe de-o parte despaţializare, pe de alta, o reconstituire a sacralităţii circumscrise spaţial. Însă pentru ca acest cod de legi şi această istorie sfîntă să poată deveni un reper de lungă durată al memoriei sociale, gestul consemnării lor în scris nu este decît un prim pas. Următorul pas îl reprezintă ritualizarea atitudinii, a comportamentului faţă de acest text care devine sacru atît în conţinutul său, cît şi în materialitatea sa. Iar un reper important în cadrul acestui proces este aşa-numita misiune a lui Ezra, din timpul regelui persan Artaxerxes.

Aşa cum ne este ea relatată în cartea *Ezra-Neemia,* misiunea lui Ezra are două scopuri enunţate: acela de a duce daruri templului şi acela de a *„cerceta Iuda şi Ierusalim după Legea Dumnezeului"* său *(Ezra 7.14).* O dată mai mult cele două simboluri coexistă, iar în curînd îşi vor face chiar concurenţă.

Despre Ezra aflăm că era un *„preot-scrib, savant interpret al poruncilor lui YHWH şi ale legilor lui în ce-l priveşte pe Israel" (Ezra 7.11).* Această precizare anunţă şi ea o mutaţie sociologică importantă ce avea să se producă în peisajul iudaismului: este vorba despre trecerea de la o autoritate ce se legitimează genealogic la o autoritate ce se legitimează prin expertiză intelectuală. Cu alte cuvinte, locul preotului va fi luat la un moment dat de „doctorul Legii", acela care ştie să manieze textul revelat. Dar pentru moment, Ezra reuneşte în persoana sa cele două caracteristici, cele două calităţi: scrib şi preot. În lumina acestei duble calităţi şi deci duble legitimări, va trebui să înţelegem gestul de instituire a lecturii solemne a Legii, aşa cum ne este relatat în capitolul *8* al cărţii lui *Neemia*.

Astfel, după reconstruirea fortăreţei Ierusalimului, inaugurată de misiunea lui Neemia, în luna a şaptea a anului, aflăm că poporul s-a *„strîns ca un singur om"* şi a cerut *„scribului Ezra"* să aducă spre citire, cartea Legii lui Moise *(Ne. 8.1).* Din versetul următor aflăm că Ezra *„preotul"* a venit să prezinte Legea în faţa adunării constituite din toţi cei apţi să o înţeleagă *(8.2).* Gestul adunării de a se ridica în picioare la deschiderea cărţii, acela de a spune „Amin!" şi de a se pleca la pămînt *„în faţa lui YHWH"*, indică limpede procesul de sacralizare a textului devenit, în consecinţă, „text sfînt" *(8.5-6).* Desigur, descrierea evenimentului trimite cu gîndul la descrierea cultului sinagogal; este vorba probabil de influenţa epocii în care trăia redactorul final al cărţii, epocă apreciată cronologic pe la sfîrşitul dominaţiei persane şi începtul dominaţiei greceşti. Exegeţii nu contestă însă veridicitatea gestului şi a inovaţiei introduse de Ezra în raportarea la cult şi la textul sacru.

Astfel, premisele „uitării templului" în momentul distrugerii sale de către Titus în 70 e.n., sînt vechi, iar exilul babilonian a contribuit din plin la restructurarea memoriei sacre. O legendă rabinică spune că atunci cînd Iohanan ben Zakai, fugind din Ierusalim într-un coşciug, a răspuns lamentării unui alt rabin în faţa priveliştii templului devastat, parafrazînd un verset din *Osea:* „Dumnezeu vrea dragoste şi nu sacrificii" *(Os. 6.6).* Acest tip de uitare a permis supravieţuirea iudaismului în forme aproape de nerecunoscut în raport cu fizionomia sa biblică.

Referirea la un profet, în cazul de faţă *Osea,* nu este fortuită. Prestigiul crescînd al textelor profetice este un alt factor care a contribuit la modificarea imaginarului religios. Ştim astăzi că procesul de canonizare al Bibliei ebraice s-a desfăşurat în etape, urmînd structura sa tripartită: Legea *(Tora),* Profeţii *(Nevi'im),* Hagiografe *(Ketuvim).* Dacă prima secţiune, aceea a primelor cinci cărţi, a căpătat *grosso modo* formă definitivă, aşa cum am văzut, pe la sfîrşitul epocii persane, încă de la începutul acestei perioade se înregistrează creşterea autorităţii scrierilor profetice. Ori, una din ideile profetice majore este critica templului şi spiritualizarea credinţei. *Isaia* nu ezită să transmită următorul oracol: *„Ce-mi trebuie mie mulţimea jertfelor voastre – zice Domnul! – Sînt sătul de holocaustele berbecilor şi de grăsimea viţeilor, nu-mi place sîngele taurilor, al mieilor şi al ţapilor" (1.11).*

Un alt profet timpuriu, *Mica,* dă glas şi el aceleiaşi neînţelegeri: la interogaţia poporului *„Cu ce mă voi duce în faţa lui YHWH, cu ce mă voi prosterna în faţa Dumnezeului Prea Înalt? Mă voi prezenta cu holocauste, cu viţei de un an?" (6.6)* divinitatea răspunde fără echivoc: *„Ţi s-a spus, omule, ce este bine şi ce cere YHWH de la tine: nimic altceva decît să te comporţi cu dreptate, să iubeşti bunătatea şi să umbli smerit cu Dumnezeul tău?" (6.8).*

În fine, un text post-exilic precum *Trito-Isaia* este extrem de drastic în acest sens: *„Înjunghierea unui bou – omorul unui om; sacrificarea unui miel – asomarea unui cîine; prezentarea unei ofrande vegetale – sînge de porc; arderea de tămîie – binecuvîntare îngrozitoare; toţi aceştia şi-au ales drumul iar sufletul lor se desfată în abominaţiile lor."* (*Is.66.3*).

Subliniind influenţa crescîndă a acestei idei nu ieşim însă din tensiunea pre-existentă între un imaginar spaţial şi despaţializare. Balanţa nu a înclinat încă în favoarea unuia sau a altuia dintre simboluri şi textele profetice servesc pentru legitimare, atît într-un sens, cît şi în altul. Astfel, aflăm, de plidă, că însăşi construirea celui de-al doilea templu s-a efectuat *„sub inspiraţia lui Hagai profetul, şi a lui Zaharia, fiul lui Ido"* (*Ezra 6.14;* v. şi 5.1). Totodată, tradiţia iudaică va face din Hagai, Zaharia şi Maleahi, reperul cronologic al încheierii profeţiei în Israel. Este astfel exprimat sentimentul unei epoci încheiate, al unui capitol depăşit în cadrul istoriei sfinte. Dacă în mod conveţional, după această dată *„spiritul profeţiei a părăsit Israelul"*, nu înseamnă că valorizarea scrierilor profetice a diminuat sau că prestigiul persoanei profetului a dispărut. El este transferat în domeniul nostalgiei, al *„aşteptării unui profet"*. O mărturie extrem de grăitoare ne oferă prima carte a *Macabeilor* ce relatează contextul „purificării" şi rededicării templului de către Iuda Macabeul în urma profanării lui de către Antiohus IV Epiphanes. Vom cita cele cîteva versete revelatoare căci ele denotă încă o dată jocul de echilibrare a trei componente ale imaginarului iudaic: templul, autoritatea cuvîntului profetic şi expertiza doctorului Legii. Astfel: „au purificat templul *şi au transportat pietrele pîngărite într-un loc impur.* S-a pus întrebarea *ce trebuie făcut cu altarul pentru sacrificii pe care păginii îl pîngăriseră. Au avut fericita idee de a-l distruge pentru ca această pîngărire să nu-i facă de ruşine. Deci au demolat altarul şi au plasat pietrele într-un loc convenabil, pe colina templului. Ele aveau să rămînă acolo* pînă ce un profet va fi venit *şi va fi spus ce trebuie făcut cu ele" (1 Mac. 4.43-46).*

Loc al memoriei, cuvînt al memoriei şi actualizare interpretativă: toate aceste trei elemente coexistă pe spaţiul a trei versete, reglementînd atitudinea de adoptat într-un context dat. Dintre acestea, elementul ce va dobîndi cîştig de cauză este interogaţia, demersul care repune totul în chestiune, care este în permanenţă dubitativ şi caută răspunsuri actuale la întrebări actuale. Celelalte două elemente vor avea o soartă oarecum asemănătoare, în măsura în care intră cu adevărat în domeniul amintirii, al amintirii nostalgice, este adevărat, dar în domeniul amintirii. Un anume tip de uitare le va învălui, în sensul că nu ele vor asigura vitalitatea iudaismului, dovedindu-se că localizarea, centralizarea excesivă este un simbol fragil. Un templu poate fi oricînd distrus, iar un discurs profetic trebuie în permanenţă validat de realitate. Un text sacru însă, o istorie fondatoare bine articulată, un cod de legi nu pot fi invalidate cu uşurinţă. Iar acolo unde inadecvarea acestora la realitate devine manifestă, demersul interpretativ vine să „rezolve contradicţiile şi să umple lacunele".

Astfel reperul spaţial al memoriei este împins într-un viitor sigur, dar nedeterminat: al treilea templu va fi construit odată cu venirea Mesiei. În aşteptarea acestui moment, cunoştinţa despre modul de funcţionare al templului trebuie întreţinută. Astfel se explică, fie şi numai parţial, consemnarea minuţioasă a ritualurilor aferente şi discuţiile rabinice în jurul unor aspecte controversate. *Mişna,* colecţie de legi a cărei redactare finală se situează pe la 200 e.n., cuprinde tratate întregi dedicate oficiului în cadrul templului. *Talmudul din Babilon* – iată, nu cel din *Ierusalim* – va manifesta un interes deosebit în comentarea tratatului *Zebahim* – „Sacrificii" – sau a tratatului *Tamid* – „Sacrificiul cotidian". Sacralitatea templului este însă acum, o sacralitate ideală, locul central pe care îl va fi ocupat în decursul istoriei este luat de sacralitatea cărţii.

Cartea ca text şi cartea ca obiect devin principalul loc al memoriei în perioada ce urmează anului 70 e.n. Despre cărţile canonice ale Bibliei ebraice se spune că „murdăresc mîinile", ceea ce înseamnă că sînt obiecte sacre. Reguli precise sînt enunţate în legătură cu aspectele materiale ale unei cărţi canonice: sulul trebuie *„să fie scris cu scriere pătratică, pe piele şi cu cerneală" (Mişna Yadaim 4.5-6).*

În repetate rînduri rabinii iau iniţiativa stabilirii unei ierarhii. Astfel, în tratatul talmudic *Eruvin 63b* putem citi: *„Rabi Shmuel ben Inia a spus în numele lui Rav: Studiul Torei este mai important decît sacrificiul cotidian".* În aceeaşi ordine de idei, tratatul *Meguilla* ne transmite o interogaţie mirată: *„Şi cum, cultul în templu este mai important decît studiul Torei?" (Meg. 3a).* Afirmaţia este clară: templul nu mai ocupă rolul central. Şi cu toate acestea problema se pune. Dicuţii de cabinet? cazuri teoretice? Înclinăm să spunem că da. Nu este singurul caz în care rabinii imaginează situaţii-limită, neverosimile chiar, doar pentru a epuiza, din punct de vedere teoretic, un subiect. Iudaismul s-a desprins de condiţionările sale spaţiale şi a procedat la sanctificarea demersului religios axat pe text: lectura săptămînală la sinagogă şi studierea sub îndrumarea rabinului în cadrul unei alte instituţii majore: *beit midraş* – „casa de studiu".

Divinitatea însăşi a devenit un Înţelept. Un tip de *imitatio hominis* se instalează în imaginarul iudaic: *„O zi are douăsprezece ore. În primele trei ore, Sfîntul, Binecuvîntat Fie-i Numele, stă şi studiază tora" (Avoda Zara 3b).* Lumea întreagă a devenit un imens *beit midraş* în care omul confruntă Divinitatea cu probleme actuale, ale fiecărei generaţii în parte.

Transferul s-a încheiat. Recipientul principal al memoriei este unul mobil. Locul, punctul fix, nu a dispărut din conştiinţa iudaică, însă el a devenit un reper al trecutului şi al viitorului. Prezentul este gîndit în lumina Cărţii. „Uitarea" a intervenit la momentul potrivit pentru a face loc „vieţii".

Premisele acestei „uitări" sînt, aşa cum am încercat să arătăm, îndepărtate: tensiunea dintre text şi spaţiu este o trăsătură ce însoţeşte iudaismul încă de la formularea teologiei deuteronomice. Aceste două elemente constitutive vor fi coexistat timp îndelungat forjînd împreună memoria evreiască. Victoria Cărţii nu va fi însă însoţită şi de o *tabula rasa* în ceea ce priveşte Templul. Vom încheia consideraţiile de faţă reproducînd cuvintele lui Simon Rawidowicz care surprind cu acuitate paradoxurile acestei situaţii: *„Modelul rabinic arată cum o civilizaţie poate să dezrădăcineze şi să stabilizeze în acelaşi timp, să respingă şi să conserve într-o singură răsuflare; să distrugă şi să construiască – înăuntru, din interior, aşezînd un nou strat deasupra celui de dinainte şi incluzîndu-le într-o singură formă."*

Neagu DJUVARA

Despre istorie, elite şi geambaşi

● **Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, Editura Curtea Veche, 2005.**

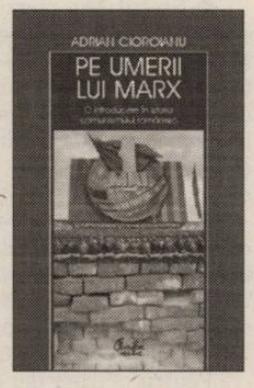

Adrian Cioroianu ne propune o carte realmente importantă. Cu toate că de 15 ani s-a scris mult despre perioada comunistă din România, el e primul care încearcă să plaseze această istorie a comunismului românesc într-un context internaţional. De la început mi-a fost clar că autorul l-a mistuit pe Dumitru Drăghicescu, cu a sa *Psihologie a poporului român* – fiindcă, într-adevăr, pentru a înţelege ce s-a întîmplat cu adevărat în aceşti aproape 50 de ani de comunism în România, trebuie să-ţi dai seama că românul e într-un fel altul decît vecinii săi şi poate chiar decît majoritatea popoarelor din Europa. Ne-au plămădit nu numai etnogeneza noastră – de altfel greu de definit –, ci şi sutele de ani de istorie din trecutul nostru tulbure şi noi altfel am reacţionat la acest altoi străin.

În mod foarte inteligent – cartea, trebuie să spun, este aproape prea inteligentă! –, Cioroianu încearcă să pătrundă psihologic în toate evenimentele care s-au întîmplat şi, mai cu seamă, în destinul fiecărui individ; aici este una dintre părţile cele mai vii ale paginilor, cînd face o paranteză ca să ne spună despre soarta uneia sau alteia dintre căpeteniile comuniste care ne-au guvernat timp de 45 de ani. Şi nu este vorba numai despre ele, ci şi despre cei care au fost tentaţi să fie *tovarăşi de drum* ai comuniştilor – *fellow travellers*, cum spune englezul – şi sînt cîteva figuri destul de dramatice, de oameni care au crezut, în acei primi ani, că trebuie negreşit să fie drăguţi cu cei aduşi de sovietici ca diriginţi ai ţării. Cioroianu are curajul de a aduce în atenţia noastră pînă şi personalităţi de primă mînă, precum George Enescu, care într-adevăr, în primii doi-trei ani, pînă a reuşit să plece din ţară, nu s-a dat în lături de la unele fraze de circumstanţă – pornind de la muzică, pentru că lui îi plăcea muzica rusească –, dar de acolo, după părerea mea, a alunecat puţin către un fel de lăudare a celor care, cică, veneau să ne elibereze, să ne salveze.

Apoi, specificitatea cărţii este un lucru care încîntă. Un lucru pe care nu prea îl au istoricii noştri: Cioroianu a făcut multă istorie comparată. Pentru ca să înţelegi ce se întîmplă în România – şi nu numai în cei 45 de ani de comunism, dar şi în general – trebuie să compari cu ce s-a întîmplat în alte ţări în perioade similare; autorul o face cu multă iscusinţă. Are din cînd în cînd şi ceva umor – de pildă, cînd ne atrage atenţia că pe primul comunist-teoretician de la noi îl chema Nicolae Păcală; iar ultimul, cum ştim, e Nicolae Ceauşescu; şi plecăm de la o calfă de plăpumar (acest Păcală era plăpumar) şi ajungem la o calfă de cizmar! E destul de dramatic cînd te gîndeşti că destinul ţării româneşti a fost în mîna unei astfel de categorii. Eu n-am nimic împotriva cizmarilor, îi stimez foarte mult – dar nu vreau să-i văd în fruntea ţării! De cînd e lumea lume, cei care ştiu să conducă bine o ţară sînt cei ieşiţi dintr-un anumit mediu, cei care au primit ceva învăţătură în acest sens. Cei care se trezesc, dintr-o zi, pe alta, s-o facă pe politicienii sînt catastrofali pentru un popor – şi noi am fost guvernaţi timp de 45 de ani de astfel de oameni, afară poate de Maurer şi de alţi cîţiva, iar rezultatele au fost catastrofale. Odată intraţi în pîine, tocmai nepregătiţii sînt mult mai tiranici decît ar putea fi un om cu un oarecare trecut de familie.

Cioroianu nu s-a sfiit să atragă atenţia asupra numărului copleşitor de străini şi de alogeni din ţara noastră care au făcut parte din partidul comunist de la începuturi. Înainte de ultimul război, la congresele care aveau loc în străinătate – partidul comunist fiind la noi interzis de legea Mîrzescu (1924) – avem la un moment dat un comitet de 10, din care unul singur (Pătrăşcanu) e român etnic. Avem la conducere şi un polonez, altul e ucrainean, alţii sînt evrei, alţii sînt unguri, sînt bulgari... Cioroianu dă şi explicaţia, de ce în acel moment acest germene comunist nu prinde la noi – abia fuseseră împroprietăriţi ţăranii, aşadar ei căpătau o mentalitate de mic proprietar, şi de ce ar fi dorit ei să se transforme în colhoz?! În al doilea rînd, teama noastră faţă de Rusia, veche de cel puţin 150 de ani. Din aceste motive, aşadar, la noi comunismul nu a prins. Este impresionant că propaganda pe care au început să o facă după 1917 revoluţionarii ruşi printre soldaţii români nu a prins deloc – drept care ai noştri au reuşit să reziste pe front.

Dacă ar fi să-i fac totuşi o critică lui Cioroianu, i-aş zice că pare a-l apăra pe Ceauşescu, într-un fel. Adică spune lucruri adevărate, dar Ceauşescu, în părerea lui Cioroianu, a fost sincer antisovietic; reiese că era prostalinist, ca să zic aşa, dar el s-a temut de ruşi... lui nu i-a plăcut *rusismul* şi cei ce comandau de la Moscova; drept care, a încercat pe ici, pe colo, dar cu mare dibăcie, să arate – mai cu seamă faţă de Occident, dar şi faţă de români – că e independent. Dar ştia el pînă unde poate să meargă cu independenţa şi continua să facă unele servicii sovieticilor – mă gîndesc mai cu seamă la ce au făcut serviciile speciale române pentru Moscova în epoca în care toată lumea credea că Ceauşescu se desparte de Soviete. În acelaşi timp, îl aveam pe dl Mihai Caraman, care spiona intens în Franţa, în Belgia şi aiurea. Care va să zică, „antisovietismul" acesta al lui Ceauşescu era extrem de dibaci.

Mai cu seamă cînd îl vedeam de departe pe Ceauşescu, în imaginile lui de la televizor sau cinematograf, ceea ce mă durea mai mult era că România apărea în străinătate ca fiind reprezentată de un caraghios! Nu vă supăraţi, dar aceasta era impresia mea, a unui român din vremea veche, care ştiam cine guvernase această ţară altădată! Un caraghios, un fel de geambaş de cai de la tîrguri, ăsta era omul! Şi ăsta era în caleaşcă cu regina Angliei! Şi ăsta îi ducea de nas pe De Gaulle şi pe Nixon! Asta pe mine mă tăia de la rădăcină, nu înţelegeam ce se întîmplă!

© R. Avram

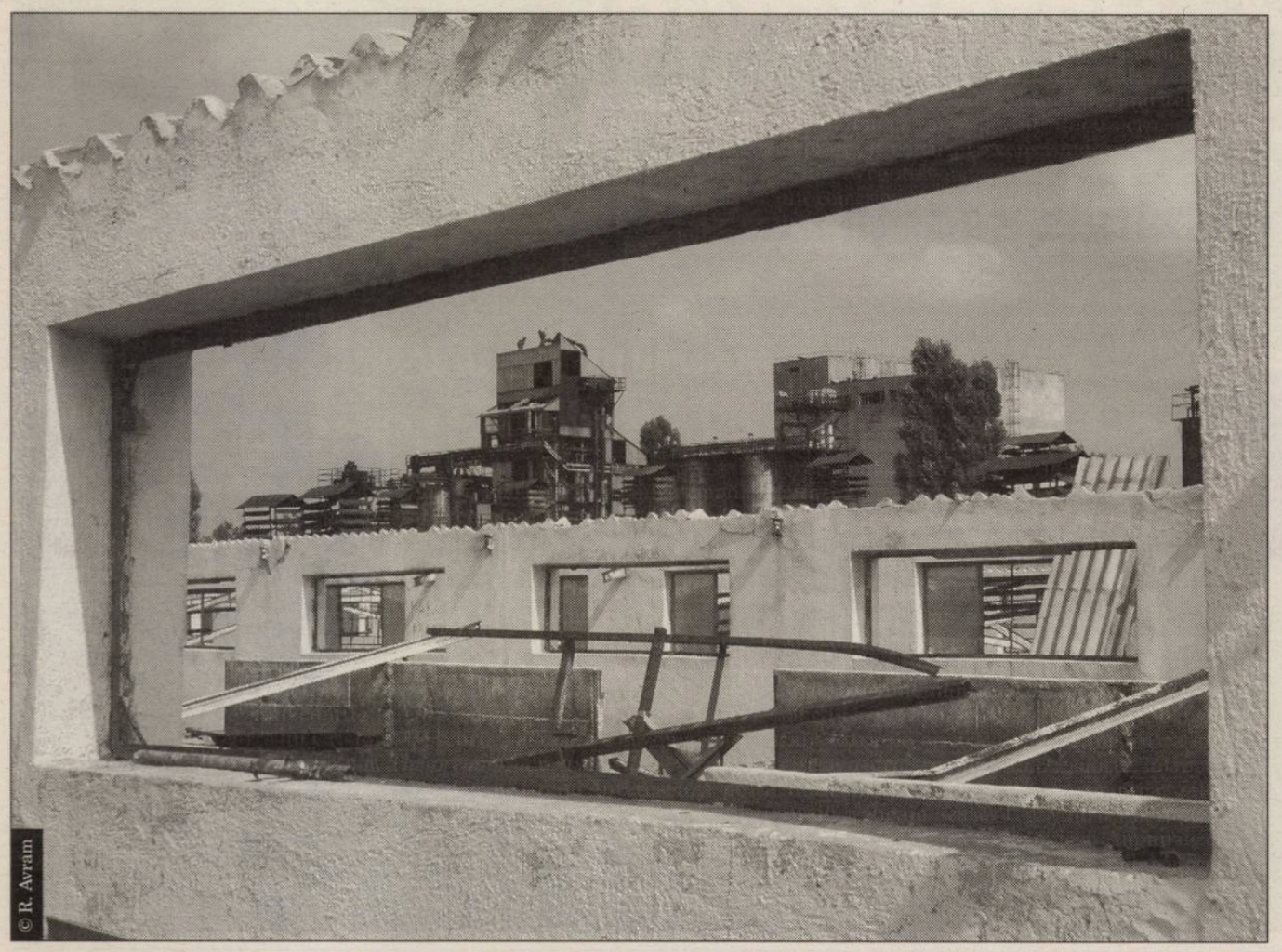
© R. Avram

Şi astfel ajungem la o problemă de natură aproape filosofică. Nu ştiu dacă Cioroianu îl are în minte pe faimosul filosof dintre cele două războaie mondiale Hermann von Keyserling, cel care deschisese o „şcoală de înţelepciune" la Darmstadt ş.a.m.d.; era pe jumătate nemţ – după tată – şi pe jumătate rus – după mamă – şi acest amestec exploziv germano-rus îl făcea extrem de original. Într-una din cărţile lui, Keyserling împarte „creatorii" lumii în cîteva categorii: creatorul de rangul întîi este *creatorul de religie* – asta e absolut clar, fiindcă Buddha, Zarathustra, Isus, Mahomed sînt astfel de creatori care fac ca omenirea întreagă să ia o cotitură anume. După creatorul de religie, vine poetul – sau, în sens larg, creatorul de artă, care este unic în felul său. Pe filosof şi pe omul de ştiinţă, Keyserling îi pune pe urmă: după artist vine filosoful, după filosof vine omul de ştiinţă (om de ştiinţă care, chiar genial fiind, nu e unic, de multe ori ceea ce a descoperit el, altul descoperă în acelaşi timp sau imediat după el, deci nu are unicitatea artistului). Şi, în fine, trec peste celelalte categorii ca să spun şi care este ultima categorie: omul politic! Pentru Keyserling, omul politic poate să fie şi un prost!

Şi astfel, în cazul Ceauşescu, avem un prost – dar unul de o dibăcie diabolică! Că era prost, o ştiu şi de la oamenii care l-au cunoscut. De pildă, bărbatul Nicolettei Franck (acea elveţiancă care l-a simpatizat pe regele Mihai, a scris despre el etc.), la începutul războiului era funcţionar la ambasada Franţei, dar unul neacoperit de imunitate diplomatică. Şi, printr-un concurs de împrejurări, a fost închis, în epoca Antonescu. Astfel s-a trezit la un moment dat într-o celulă alături de 15-20 de oameni, dintre care majoritatea erau comunişti – şi printre ei era şi tînărul Ceauşescu. Domnul Franck spune că toţi ceilalţi se interesau de ceea ce putea el, franţuzul, să povestească, de lecţiile de franceză etc.; singurul care era tufă, care nu înţelegea nimica – şi pe care chiar ceilalţi comunişti îl considerau ca fiind un prost! – era Ceauşescu! Or, acest om, cînd a făcut politică, a fost de o dibăcie diabolică! Iată o problemă care nu este numai românească, este universală – în legătură cu politica – şi care este foarte impresionantă în sine.

Aşadar, cartea lui Cioroianu este una importantă, autorul fiind primul care propune într-adevăr o sinteză a comunismului românesc; cred că o să fie una de referinţă pentru noi toţi, atunci cînd vom vrea să înţelegem *cînd*, *cum*, *cu cine* şi *de ce* s-a întîmplat ce s-a întîmplat. ■

Cristian LUPȘA

Printre puritani şi pornografi

Legislatura statului Missouri dezbate în această primăvară un proiect de lege care ar face creştinismul religia oficială a Statului. Proiectul nu ar scoate evreii şi musulmanii în afara legii, dar ar recunoaşte supremaţia „Dumnezeului creştin". Ideea nu are şanse să treacă, nici chiar legislatorii din Missouri – care anul trecut au ales o broască pe post de amfibian oficial al Statului – nu s-ar expune la o tornadă de reacţii negative.

Pentru mulţi, această întîmplare, demnă de centrul Americii, nu face decît să întărească percepţia că America e o ţară bisericoasă, extrem de puritană, iar americanii umblă cu Dumnezeu la pălărie, de parcă ar fi ultima modă de primăvară.

Revista britanică *The Economist* scria recent despre două curente antiamericane existente astăzi în lume. Primul e un curent vest-european şi prezintă America ca un bîrlog pentru fanatici religioşi. Pentru democraţiile seculare din Europa, care se laudă că l-au măturat pe Doamne-Doamne sub preş, America e o ţară încuiată la minte, condusă de Iisusomani. Iisusomanii ar fi pus deoparte ştiinţa şi ar fi îmbrăţişat credinţa, încercînd să umple falia care există tradiţional între Biserică şi Stat.

Celălalt curent e oarecum antitetic primului şi se manifestă în principal în Orientul Mijlociu unde America e văzută ca o satană libertină, o ţară a pornografiilor, în care valorile morale sînt sclave comerţului.

Pentru democraţiile seculare din Europa, America e o ţară condusă de Iisusomani. În Orientul Mijlociu America e văzută ca o satană libertină.

Antiamericanismul e într-adevar în floare într-un moment în care armata se împiedică în Irak, globalizarea dictează o politică externă selectivă şi administraţia lui George W. Bush o dă înainte cu democratizarea lumii. Un sondaj publicat de centrul de cercetare Pew, în ianuarie, arată că America e din ce în ce mai prost văzută pe mapamond. Motivele sînt nenumărate: America are tendinţa de a acţiona unilateral, America nu se dedică problemelor lumii şi America e vinovată pentru creşterea diferenţelor dintre bogaţi şi săraci.

Aşa că nu e de mirare că cetăţenii devin caricaturi – puritani sau pornografi – o antinomie accesibilă şi demonstrabilă.

Puritanism

● Înaintea Crăciunului, canalul Fox News a pornit o cruciadă împotriva celor care vor să distrugă spiritul religios al sărbătorii. Sub sloganul „The War on Christmas" unii au început să bombăne că America e prea politic corectă şi de-asta a început să înlocuiască „Crăciun Fericit" cu „Sărbători Fericite." Ca ţapi ispăşitori au fost scoase o piesă jucată în şcoli, din care un profesor ar fi eliminat discursul religios, şi o serie de magazine care îşi întîmpinau cumpărătorii cu decoruri prea laice.

● Nu există suporteri mai mari ai Israelului decît un grup de creştini evanghelici numiţi dispensaţionalişti care cred că Apocalipsa depinde de expansiunea statului evreu. Doar cînd evreii se vor instala complet pe pămîntul sfînt, va putea Iisus să se întoarcă şi lumea să se facă bucăţi. Bineînţeles, cînd asta se va întîmpla, creştinii adevăraţi se vor ridica la cer.

● În America, creaţionismul a reuşit să pună beţe în roate teoriei evoluţioniste a lui Charles Darwin. În ultimii ani, America a asistat la creşterea în popularitate a teoriei „creaţiei inteligente" (în România i se spune şi „creaţionism ştiinţific"), o teorie ce nu neagă direct selecţia naturală, dar spune că undeva cîndva trebuie să fi fost un creator. Ca să poată trece drept ştiinţă, teoria nu vorbeşte despre Dumnezeu, ci despre un oarecare creator inteligent. O serie de state americane luptă să introducă „creaţia inteligentă" în cursurile de biologie, alături de ideile lui Darwin. Copiii trebuie să afle ambele teorii, susţin suporterii.

Pornografie

● Cei care protestează împotriva unei Americi pornografe nu se referă strict la industria pornografică, care e la rîndul ei un imperiu comercial evaluat la cîteva miliarde de dolari, cu baza în San Fernando Valley, California. Cuvîntul e extins considerabil ca să includă orice anomalie ce rezultă din devotamentul orb al Americii pentru libertatea de exprimare. Cum ar fi Prussian Blue, un duet compus din două fetiţe dulci, de 13 ani, care cîntă despre supremaţia rasei albe şi greutatea unei vieţi în care se amestecă tot felul de culori. Dacă în multe ţări manifestările pro-naziste sînt interzise, în America ele se transformă în albume şi concerte (cu public).

● Statul Massachusetts permite căsătoriile dintre persoanele de acelaşi sex şi şase alte state permit uniunile civile. Mariajele homosexuale au fost în centrul campaniei prezidenţiale din 2004 şi continuă să fie un subiect fierbinte – mai mult de 10 state au votat amendamente ce interzic căsătoriile dintre homosexuali. Cireşile de pe tort au fost anul acesta *Capote* şi *Brokeback Mountain*, două filme – cu personaje homosexuale, nominalizate la Oscar pentru cel mai bun film.

● Vara trecută într-o serie de cinematografe a rulat un documentar despre legendarul film porno *Deep Throat*. Documentarul – proiectat în aceleaşi cinematografe cu filmele pentru cei între 6 şi 12 ani – cuprinde scene complete de sex oral, actul care a făcut faimos filmul din anii '70.

Pentru cei care iau America la rost folosind stereotipuri şi prejudecăţi, cele de mai sus servesc să confirme o ipoteză sau alta. La cele două „p"-uri se pot adăuga altele. Mulţi români cred că americanii sînt proşti, fie pentru că nu ştiu că româna e o limbă de origine latină, fie pentru că în America plăteşti pentru telefonul mobil şi cînd eşti sunat, fie pentru că în America lumea se judecă pentru orice.

E adevărat că fiecare eveniment sau fenomen menţionat mai sus se întîmplă. Dar un adevăr mic nu justifică întotdeauna o concluzie la scară largă. Dacă America trebuie să fie ceva, atunci e cu siguranţă două lucruri: o ţară întinsă şi o ţară importantă.

E îndeajuns de mare ca două state să se comporte ca două ţări diferite şi e îndeajuns de importantă pentru a se putea vorbi de antiamericanism şi pentru a ne face pe toţi dornici să o definim.

Cristian Lupşa *locuieşte în Washington, D.C., unde lucrează la „Proiectul pentru Excelenţă în Jurnalism".*

HUMANITAS

Seria H.-R. Patapievici
într-o nouă concepție grafică

Omul recent / Zbor în bătaia săgeții / Politice

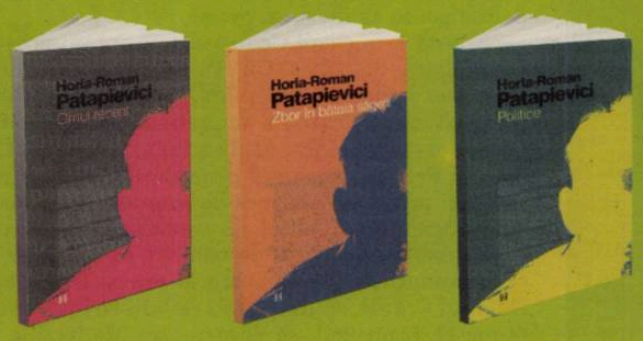

Incomode sau pur și simplu neașteptate, generatoare de polemici aprinse sau căutând sensuri rare în texte de mult știute, cărțile lui H.-R. Patapievici se numără printre surprizele pe care anii din urmă le-au adus cititorului român. În zgomotul asurzitor al lumii de azi, glasul lui se înalță, pur și concentrat în sine, pentru a rosti întrebările esențiale ale timpului nostru, acele întrebări în lipsa cărora am fi cu siguranță mai împăcați dar și mai săraci în posibile sensuri.

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30; cpp@humanitas.ro
www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Mădălina MĂNDIȚĂ

Dr. Ahmadinejad

– sau cum am învățat să nu mă mai tem și să iubesc bomba atomică –

Un film... pe cale de adeverire?

Cu ocazia crizei nucleare iraniene, problemă ce se află pe agenda internaţională de cîteva luni bune, mai cu seamă de cînd Mahmoud Ahmadinejad a cîştigat alegerile în iunie 2005, nu ne putem duce cu gîndul decît la capodopera lui Stanley Kubrick, *Dr. Strangelove, or How I Learn To Stop Worrying and Love the Bomb (Dr. Strangelove sau cum am învățat să nu mă mai tem și să iubesc bomba")*. Filmul, lansat în 1964, cu umbra crizei nucleare cubaneze încă vie în minţile oamenilor, aduce (într-o formă genial-realizată) pericolul nuclear la nivelul realităţii: războiul final sau ultimul război al umanităţii. Considerat drept cea mai izbutită satiră pe marele ecran, filmul explorează pericolul unui război nuclear (accidental), preemtiv (concept cu care sîntem familiarizaţi de cînd cu noua Strategie de Securitate Americană, de după 9/11). Acţiunea este o cursă declanşată pentru oprirea unui război nuclear inutil, stupid, şi pentru salvarea lumii, aflată în pericol de dispariţie din cauza unui mecanism apocaliptic construit de ruşi, *doomsday machine* („maşinărie apocaliptică"), de care americanii nu aflaseră încă. La următorul congres al partidului trebuia să-i fie anunţată existenţa, conform ambasadorului rus, şi el prezent la Pentagon, în War Room-ul american, în ciuda reacţiilor vehemente ale generalului Turgidson, care se temea că ruşii vor afla secretele americane, şi mai ales vor vedea „beculeţele de pe marele panou".

Generalul nebun Jack D. Ripper, comandantul bazei militare Burpelson, dă ordin bombardierelor nucleare B-52, aflate 24 de ore din 24 în aer, să atace Uniunea Sovietică. Printre personajele memorabile: *Buck Turgidson* (George C. Scott) – personaj inspirat de generalul anticomunist din perioada anilor '50-'60, Curtis LeMay; *Dr. Strangelove* (Peter Sellers) – cercetător german excentric, ale cărui reacţii necontrolate, o mînă care face involutar salutul nazist sau un „mein Führer!!!", scăpat din neatenţie, nu fac decît să-i trădeze originea şi orientările politice.

Sînt extrem de multe dialoguri amuzante în acest film care vorbeşte de lucruri grave. De la dialogul de-a dreptul ridicol între cei doi preşedinţi ai marilor puteri, aflate acum în război nuclear, pînă la inscripţiile de pe cele două bombe atomice aruncate la final: „Hi there" (Salut); „Dear John" (Dragă John), una fiind călărită de maiorul T.J. „King" Kong, ce-şi flutură pălăria de cowboy întru bucuria distrugerii totale. Dar şi motto-ul bazei militare cu pricina: *Peace is our profession!* („Pacea este meseria noastră!"), sau replica preşedintelui american în momentul în care ambasadorul rus şi generalul Turgidson se încăieraseră: *Gentlemen, you can't fight in here. This is the War Room!* („Domnilor, nu vă puteţi bate aici. Sîntem în sala Consiliului de Război!").

Îmi aduc aminte de acest film urmărind ambiţiile nucleare ale Iranului şi criza provocată de acestea. Odată ce copiii profetului vor avea bomba nucleară, vom fi într-adevăr aproape de declanşarea unui conflict nuclear?

De cîteva luni, problema nucleară iraniană este tot mai prezentă pe agenda internaţională, în media, în negocierile dintre marile puteri, cu interesele lor strategice şi geopolitice diferite. Problema (Iranul) a căpătat „savoare" odată cu alegerea mai puţin moderatului Mahmoud Ahmadinejad în iunie 2005 şi a făcut să se vîndă mai multe ziare, să crească *rating*-ul emisiunilor de ştiri care dezbat exprimările incendiare ale preşedintelui nou ales: ba cu privire la dreptul de existenţă al Israelului, ba cu privire la mutarea acestuia undeva în Europa, inexistenţa Holocaustului sau, ceea ce ne interesează aici, reluarea programului nuclear cu scopuri paşnice, conform versiunii iraniene, versiune nu prea credibilă pentru lumea occidentală.

Pe 8 ianuarie 2006, Iranul anunţă o surpriză deloc plăcută: reluarea programului nuclear, îndepărtarea sigiliilor ONU şi reînceperea cercetărilor atomice oprite acum doi ani. Purtătorul de cuvînt al ministrului de Externe, Hamid Reza Asefi, declara că Iranul se va conforma prevederilor Tratatului de Non-Proliferare.

Dar Anglia, Germania şi Franţa consideră că Teheranul încalcă acordurile de non-proliferare nucleară, discutînd posibilitatea trimiterii dosarului iranian la Consiliul de Securitate al ONU pentru sancţiuni, deşi ar fi de preferat eforturile diplomatice pentru a soluţiona problema în cadrul Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică. Firesc, Rusia se opune sancţiunilor pentru că ea colaborează cu Iranul la dezvoltarea unor facilităţi în domeniul nuclear, şi China, preocupată de propria dezvoltare economică, susţine Iranul „încolţit".

Redefinirea realităţii

Trebuie precizat că, într-o „lume iubitoare de pace", cum este cea actuală, există destule state cu importante arsenale nucleare, de unde apare implicit şi posibilitatea de a vedea „ciuperci fumegînde". Dar acest lucru nu se va întîmpla, de vreme ce statele cu asemenea posibilităţi sînt democratice, controlabile adică; de exemplu India, cu care SUA a început o colaborare nucleară civilă. Problema o constituie însă regimurile nedemocratice, instabile, care ar putea face legătura între armamentul de distrugere în masă şi terorism, inamicul public numărul 1 al acestor timpuri. Şi aici intră în scenă Iranul care, prin declaraţiile menţionate mai sus, provoacă îngrijorări la nivel internaţional.

„2006 va fi un an al luptei, nu un an al rezoluţiilor." (Shaul Mofaz, ministrul israelian al Apărării)

Am văzut opiniile politice şocante ale preşedintelui Mahmoud Ahmadinejad cu privire la Israel, o altă putere nucleară din regiune. Acesta declara, pe 20 ianuarie, că Orientul Mijlociu a devenit „locul unui război final" între musulmani şi Vest, şi a fost citat de agenţia de ştiri, IRNA. Această declaraţie ne face să ne aducem aminte de teoria lui Thomas: „dacă oamenii definesc o situaţie ca fiind reală, atunci această situaţie este reală prin consecinţele definirii ei ca reală". Dacă şi cealaltă parte, cu care Iranul este în dispută, defineşte asemănător realitatea, atunci realitatea asta s-ar putea termina urît.

Deocamdată, Israelul (vizat direct de Iran) reacţionează doar declarativ. Recent, ministrul Apărării, Shaul Mofaz, declara că „Israelul nu va fi în stare să accepte o capabilitate nucleară iraniană şi trebuie să avem capacitatea de a ne apăra, cu tot ce implică acest lucru, şi pentru asta sîntem pregătiţi". Acelaşi oficial spunea oarecum sumbru că „va fi un an al luptei, nu un an la rezoluţiilor". Realitatea se defineşte pe zi ce trece. Problema nucleară trebuie rezolvată, ar fi de preferat să nu ne rezolve ea pe noi.

La sfîrşitul anului trecut, vicepreşedintele Dick Cheney plasa Iranul pe primul loc pe lista duşmanilor SUA, cu precizarea că Israelul „va bombarda pentru noi", fără ca armata SUA să o ceară. Avînd în vedere poziţia Iranului faţă de Israel, „israelienii pot foarte bine să decidă să acţioneze primii şi să lase restul lumii să cureţe apoi harababura diplomatică" (citat din interviul MSNBC, ianuarie 2005).

Recent au avut loc consultări ale Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică (AIEA), prilej pentru puterile europene de a-şi încerca puterile în rezolvarea disputelor cu privire la criza iraniană, fără a fi nevoie de trimiterea acestui dosar la Consiliul de Securitate. Mai precis, e de dorit o înţelegere între Iran, Rusia şi UE. Discuţiile au fost centrate pe dosarul prezentat de preşedintele agenţiei, Mohammed El Baradei, cu privire la incertitudinile începerii programului de îmbogăţire a uraniului.

De cînd Iranul a anunţat reluarea acestei activităţi, asistăm la acelaşi delicat joc de glezne pe ringul diplomatic: pe de o parte – UE, care doreşte rezolvarea situaţiei în cadrul AIEA, şi SUA (aflate pe o poziţie mai dură), care ar opta pentru impunerea de sancţiuni şi aducerea Iranului în faţa Consiliului de Securitate; pe de altă parte – Iranul, care îşi proclamă nevinovăţia şi drepturile, în cadrul Tratatului de Non-Proliferare Nucleară.

Întîlnirea Agenţiei, care a avut loc săptămîna trecută, a dat „porumbeilor" europeni speranţa ca programul de îmbogăţire a uraniului cu ajutorul celor 20 de centrifuge puse în funcţiune (şi care ar putea fi folosite şi la obţinerea materialului necesar unei focoase nucleare) să fie oprit. Valsul european la care este invitat Iranul (deşi e cam *hard to get* – se lasă mai greu), este tulburat de către şoimul american, care se manifestă cu „tărie" în această problemă delicată. Astfel, din declaraţiile ambasadorului american la ONU, John Bolton, reiese poziţia demnă de un şoim în survol: „Washington-ul accelerează măsurile defensive, pentru a face faţă ameninţării nucleare iraniene. Iranul se va confrunta cu consecinţe tangibile şi dureroase" – a declarat acesta, citat de Reuters. Rămîne de văzut cum şi cine „va cuceri mîna" Iranului.

***„Pacea este meseria noastră!" – motto-ul bazei militare Burpelson din* Dr. Strangelove.**

În noiembrie anul trecut, Comandamentul Strategic al SUA a desfăşurat un exerciţiu militar intitulat „Global Lightening", care a simulat un atac cu arme nucleare şi strategice împotriva unui inamic fictiv. Rezultatele au fost mulţumitoare, relevînd capacitatea forţelor armate implicate de a-şi duce la bun sfîrşit misiunea.

Strategia de securitate preemtivă americană, exerciţiile militare cu arme convenţionale şi nucleare, antipatiile lumii musulmane faţă de vestul „pervertit", dar şi noua politică iraniană, pot da o combinaţie care să lumineze *(lightening)*, mai mult decît e nevoie, vremurile noastre tumultuoase.

Making the world safer („Să facem lumea mai sigură") sau dacă facem apel la motto-ul folosit în filmul amintit la început, *Peace is our profession!*, („Pacea este meseria noastră!") – toate menite a ne asigura că depinde de noi ca lumea în care trăim să fie sigură! Atîta vreme cît armele nucleare sînt privatizate (un alt efect „bun" al căderii comunismului), cît ele pot fi folosite împotriva celorlalţi doar pentru că sînt diferiţi, ele reprezintă alteritatea ameninţătoare sau interese care sînt altele decît ale noastre, putem spune că trăim vremuri într-adevăr interesante.

Să revenim, după această incursiune în spaţiul ocupat de demonii lumii moderne, la film, la artă: pe un fundal al exploziilor nucleare, al „ciupercilor fumegînde", nu se putea auzi decît *We'll meet again, don't know where, don't know when* („Ne vom întîlni din nou, nu ştiu unde, nu ştiu cînd").

© G. Chiper

***Mădălina Măndiță** este masterand în „Studii de Securitate", Facultatea de Sociologie, Bucureşti.*

„COMPLEXELE“ VIEŢII STUDENŢEŞTI

*În ceea ce priveşte viaţa de student... numai de bine. Eşti tînăr, ai parte, pentru cel puţin trei ani, de un statut privilegiat şi, dacă vii din alte părţi decît oraşul facultăţii pe care o frecventezi, ai parte şi de independenţă. O independenţă care durează însă destul de puţin: doar pînă cînd începi alergătura după absolutul necesar acoperiş de deasupra capului. În Bucureşti o gazdă costă enorm, de cele mai multe ori peste posibilităţile majorităţii buzunarelor studenţeşti; locurile la cămin sînt puţine sau, şi ele, foarte scumpe. O cameră la un cămin particular costă, oficial, în jur de 100 de euro; una de Stat, neoficial, cam 50; dacă vrei cameră, trebuie să scoţi bani; dacă vrei „condiţii“, trebuie, din nou, să scoţi bani; descoperind complexele căminelor studenţeşti, tinerii descoperă, de fapt, că totul se poate cumpăra. Oficial sau mai puţin. (**S. G.**)*

Monica TĂNASE

Autodenunţ (întru reformarea sistemului)

Mărturisesc. Am locuit într-un cămin studenţesc, am cumpărat locul de la un student de la Psihologie, am dat şpagă administratorului, atît cît să mă lase în pace un an de zile. Cînd spun şpagă, vorbesc de aproape 50 de euro. Florile de 8 martie, o sticlă de vin, deci micile atenţii... nu le-am luat niciodată în calcul. La acel moment am văzut-o ca pe o afacere bună. Într-un sistem încremenit în socialism, m-am strecurat cum am putut şi m-am pretins capitalistă. Cine este de condamnat? Studentul care a vîndut locul. Eu, pentru că l-am cumpărat. Administratorul care a primit banii pentru a închide ochii. Sistemul.

Vînzătorul, student la o facultate de stat. Primise loc în cămin pentru că venea din provincie şi pentru că studenţii din an final primesc fără tăgadă loc. Locuia cu prietena într-un apartament şi a folosit prilejul pentru a face un ban. În dolari, 100. Furînd locul altuia, aţi putea spune. Locul meu, de exemplu.

Cumpărătorul, student tot la o facultate de stat, în primul an, venit tot din provincie. În complicitate cu vînzătorul şi cu administratorul, a ocupat un loc ce nu i se cuvenea prin regula sistemului. Ce anume face diferenţa? Cine stabileşte priorităţile?

Sistemul, depăşit de propriile reguli, îi sufocă pe cei pe care ar trebui să-i protejeze. Gîndit socialist, căminul este alternativa studentului fără bani. Chiria lunară pe loc în cămin costă cît 20 de pachete de ţigări. Încremenit însă în propria structură, acest sistem de protecţie este incriminat chiar de cei ce îl folosesc, folosit de cei ce îl incriminează.

Administratorul, generic – omul care ia şpaga. Într-un forum pe Internet, studenţii fac schimb de poveşti şi acuză virulent administratorii. Pentru că iau şpagă, atunci cînd ar trebui să facă reclamaţii la Rectorat, pentru că închid ochii şi cînd nu iau şpagă, pentru mizeria din cămin, pentru că permit studenţilor să-şi aducă partenerii în cameră.

„După ce că sînt nişte jeguri, mai nimereşti şi un administrator care face bani de la studenţi ca de pe urma apartamentelor lui!! UE nu e de nasu' nostru. Cel puţin pentru următorii 138 de ani!!...“ – intervenţie nesemnată.

„Un buchet de flori şi un parfum pentru o pătură? Păi cu banii ăştia cumpărai una nouă şi era a ta pînă se rupea, nu a Statului! Şi, să fim serioşi, «şpagă» şi «gest drăguţ» nu stau bine alăturate! E un non-sens.

A, să dai un buchet de flori după 4 ani, că a fost bine, dacă vrei să dai în semn de mulţumire ceva, fă-o benevol, nu ca să obţii ceva. Ştiu oameni care au dat şpagă pentru a sta la cămin în alte oraşe ale ţării. E boală naţională!“ – un anonim apărător al eticii.

„Maestre, o fi doamnă, da' dacă nu îi dai nimic şi o deranjezi şi cu probleme de genul ...colega mea de cameră vine cu prietenul... acolo în cameră ca nesimţiţii (studenţii /studentele care stau cu prietenele / prietenii în camere şi au ajuns la vîrsta la care hormonii o iau razna şi nu se simt ofensaţi că alţii de acolo au venit să înveţe nu să...), plus că doarme în fiecare noapte cu el de parcă ar fi hotel nu cămin unde stau studenţii şi învaţă, ai încurcat-o! Răspunsul administratoarei vine prompt: ştiu de povestea asta, e frasu', nu este prietenul. Plus de asta, te va ţine minte. Dacă mai ai curajul să comentezi că nu vrei să te muţi din camera care ţi-a fost dată de la facultate, că vrea ea să pună acolo pe nu ştiu ce pilă a ei, iar ai încurcat-o!“. Semnează o studentă mînioasă.

Pe scurt, în lista acuzaţilor, majoritatea forumiştilor a făcut lumină: administratorul este vinovat. Alegerea lor nu aduce nimic nou.

În fiecare an, rescriem lista învinuiţilor şi stabilim acelaşi vinovat.

Într-o normalitate invocată de unul dintre forumişti, ar trebui să scriu următorul articol cu pixul cu care am semnat declaraţia şi denunţul în faţa procurorului, vînzătorul ar trebui să-mi stea alături, asemenea administratorului, pentru că sistemul ar fi de multă vreme reformat, iar acest caz ar fi o excepţie, nu o regulă.

O cameră, 300 de euro

„Reprezentanţii studenţilor au scos la lumină faptul că, la fiecare început de an universitar, studenţii sînt obligaţi să scoată din buzunar cîte 300 de euro de căciulă, dacă doresc să apuce un loc în cămin. «Banii, sub formă de şpagă, se duc în buzunarul administratorilor de cămine. Nu există cămin în România unde studenţii să nu fie nevoiţi să recurgă la această metodă. Şi mai grav este faptul că de cazarea în căminele studenţeşti beneficiază, astfel, şi persoane care nu au nici o legătură cu sistemul preuniversitar. Toate aceste lucruri decurg din lipsa căminelor, din lipsa investiţiilor pe care ministrul incompetent nu doreşte să le facă», au mai afirmat studenţii.“

Sursa: *Gardianul*

Cristina MĂNIŢĂ

Un rău necesar

Împreună cu alţi 27 de studenţi, fac parte dintr-una dintre grupele de anul I ale Facultăţii de Limbi Străine din Bucureşti. La începutul anului universitar am realizat că mai mult de trei sferturi dintre colegii mei sînt din provincie. Am colegi din toate colţurile ţării: Buzău, Bacău, Slatina, Constanţa, Brăila... Inevitabil, într-una dintre pauze a apărut discuţia cazării în Bucureşti.

Mulţi dintre ei stau la gazdă pentru că locurile la cămin alocate studenţilor din anul I sînt „reduse“ (ca să nu spunem „inexistente“). Doar Ana şi Radu sînt „norocoşii“ care şi-au găsit un loc în „complexele studenţeşti“.

Ana este studentă, în paralel, la Facultatea de Limbi Străine din cadrul Universităţii şi la Facultatea Româno-Americană (facultate particulară). Unul dintre avantaje este că, momentan, stă la căminul facultăţii particulare unde condiţiile sînt mult mai bune ca într-un cămin de stat: camera, pe care o împarte cu încă alte două colege, este mult mai spaţioasă decît una de stat şi are baie individuală etc. Există, de asemenea, într-un cămin particular, numeroase alte facilităţi, bineînţeles, toate contra cost: pentru un frigider dai 200.000 de lei pe lună, pentru un cuptor cu microunde 50.000 de lei pe lună, abonamentul cablu TV 150.000... şi lista poate continua... Aici se plăteşte pînă şi consumul de curent: 50.000 de lei pe lună. Toate acestea fiind însă peste taxa de cazare, adică 85 de euro lunar (aproximativ 3 milioane) şi încă alte 2.800.000 pentru cardul de masă – care este obligatoriu. Mîncarea de la cantină este într-adevăr foarte bună, dar foarte scumpă, din suma alocată pe card ajungîndu-i să mănînce doar o masă pe zi. (Pentru băutură trebuie să plătească separat; o banală sticlă de apă plată de 0,5 l ajungînd să coste 4.000 de lei!). O ascult cu atenţie pe Ana şi mă gîndesc ce bine e să fii bucureştean, măcar din acest punct de vedere.

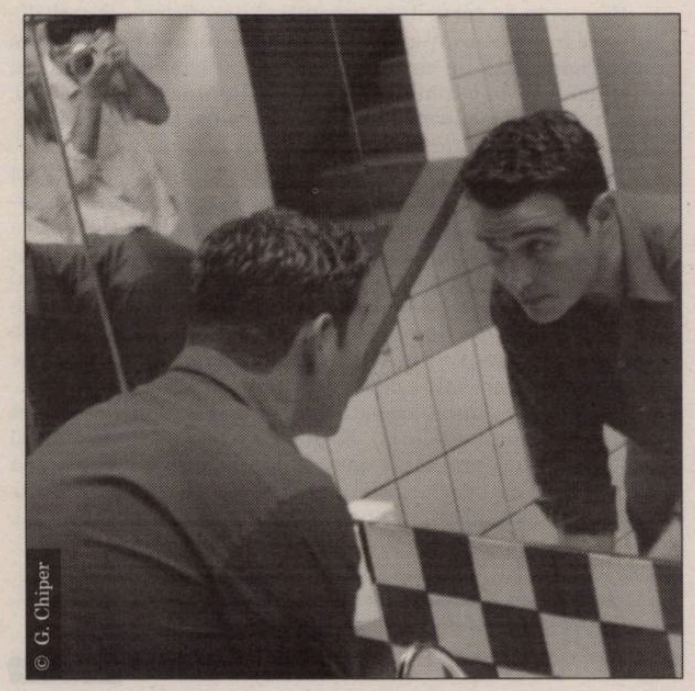
© G. Chiper

Odată deschis subiectul, Radu începe să ne povestească şi el cum stau lucrurile la unul dintre căminele Politehnicii din Regie. Condiţiile de aici nu sînt nici pe departe la fel de bune ca la o facultate particulară: stai într-o cameră de două persoane, destul de mică pentru el şi pentru colegul lui, dotată doar cu o singură chiuvetă (baia este la comun), cu un geam crăpat care tot „aşteaptă“ să fie reparat „pînă la iarnă“ şi o uşă „foarte şubredă“. Avantaje? În mod surprinzător, există: chiria este de două ori mai mică decît cea pe care o plăteşte Ana la căminul facultăţii particulare, iar mîncarea de la cantină este la fel de bună şi mult mai ieftină. De asemenea, studenţii au posibilitatea să se conecteze la Internet, să închirieze un frigider etc., fără achitarea unei taxe oficiale.

Curiozitatea de a afla dacă situaţia căminelor a fost aşa dintotdeauna m-a determinat să discut cu o fostă studentă, care în prezent lucrează la una dintre firmele de Internet din Bucureşti, Cristina Ştefănescu. Cristina este din Craiova, şi-mi spune că „pe atunci“ (adică în 1996) „chiria la cămin era puţin mai scumpă decît un pachet de ţigări“. Dat fiind preţul scăzut, nu a stat mult pe gînduri şi s-a mutat în Regie, la P3. Îmi povesteşte cum, la cîţiva ani după terminarea facultăţii, a reuşit să-şi cumpere un apartament, însă mai trece din cînd în cînd pe lîngă „complexele studenţeşti“ din Regie. Lucrurile nu s-au schimbat prea mult din vremea cînd era ea studentă, „poate au mai apărut geamuri termopan“ din loc în loc, dar, în rest, este la fel. Îşi aminteşte cum de fiecare dată, în septembrie, studenţii îşi zugrăveau camerele, iar la sfîrşitul anului ele arătau ca şi cum ar fi făcut războiul. Aşa că următorii care se cazau luau trafaletul în mînă şi începeau văruitul pereţilor, de la capăt. Ca într-un fel de ritual.

Chiar dacă, într-adevăr, căminelor studenţeşti de stat le lipsesc multe, dacă ar fi pusă să aleagă încă o dată, Cristina tot aici ar sta, pentru că, spune ea, „în definitiv, banii contează, iar cînd eşti student încerci să-i economiseşti cum poţi mai bine“.

Căminiştii

[...] Miza unui loc în cămine e mare... şi la sfîrşit cîştigă cei care dau şpaga :(

alexcostin(01-06-2005 23:07)

...Adevărul este că în ziua de azi nici nu ştiu cine mai învaţă pentru un loc în cămin, avînd în vedere starea jalnică în care se află aproape 90% dintre ele. Eu sînt student şi am stat în cămin un singur an, însă viaţa acolo era destul de grea. Legea e făcută de cei care administrează locul şi de cele mai multe ori nici nu prinzi un loc în cămin fără să dai şpagă. Căminele arată aiurea, condiţiile sînt mizere, băile infecte, totul ca într-o scenă dintr-un film *horror* prost făcut, cu buget limitat în anii '80. După anul I m-am mutat cu chirie pentru că nu se mai putea, cu toate că asta a însemnat un efort financiar mai mare din partea părinţilor. Acum sînt în ultimul an, dar nu regret nici o clipă că am plecat de acolo.

m@r!us(02-06-2005 01:35)

...Banii intră de la studenţi şi de la stat (adică de la părinţii noştri), căminele sînt întreţinute atîta doar să nu se dărîme, iar cei ce suferă sîntem tot noi cei ce plătim. Ar trebui să fie administrate tot de către studenţi, nu de toţi porcii mai sus-puşi pe la serviciile sociale. De văzut şi Clujul!!!

Geo (02-06-2005 12:01)

[...] O mizerie de nedescris. Au dărîmat cantina şi au făcut Mall şi nimeni nu a spus nimic.

Am observat că mulţi chiar sînt fericiţi de condiţiile din cămin (cică e viaţă).

[...] Aş pleca din cămin, dar nu am bani să închiriez un apartament.

nu contează (02-06-2005 19:02)

forum, *Gândul*

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

De la mînă pîn' la gură

O doamnă din Reşiţa: „Sînt nişte nesimţiţi, domnule! Şi ăştia ca toţi ceilalţi şi-au votat pensii şi salarii de zeci de milioane şi-i doare undeva de cei care i-au ales! Nu vedeţi că sînt toţi o apă şi-un pămînt?! Eu, una, m-am săturat, trebuie azvîrliţi din Parlament, să vină alţii!". Cine? Preţ de cîteva secunde se lasă tăcerea. „Nu ştiu, dom'le, alţii... tinerii!" Dar dumneavoastră? „Eu?! Eu am cincizeci de ani, sînt spre pensionare şi n-am eu timp de politică!"

Un domn din Bucureşti: „Eu am făcut politică, dom'le, m-au folosit cît au avut nevoie, le-am adus un întreg sindicat cu mii de oameni la urne şi după aia mi-au dat cu piciorul. Avea dreptate doamna, ăştia sînt în cîrdăşie, nu există unii mai buni şi alţii mai răi, toţi sînt la fel, uitaţi-vă la ei, cînd a venit vorba de percheziţia lui Năstase, s-au speriat ca iepurii şi au votat împotrivă că, deh, dacă le venea rîndul? Nu-i aşa?" Dar dumneavoastră? De ce nu rămîneţi să luptaţi cu ei, să-i înlocuiţi? „Nu v-am zis, dom'le, că am făcut politică? Mi-a ajuns! Un an din viaţă s-a dus dracului, să mai facă şi alţii!" Cine? „Nu ştiu, tinerii, ăia care n-au fost comunişti!"

Un tînăr din Alba: „Eu sînt tînăr şi cred că viitorul acestei ţări nu poate fi construit decît cu oameni politici tineri. E nevoie de o schimbare de mentalitate şi în clasa politică!" Speranţă. Să înţeleg că aveţi de gînd să faceţi politică în mod profesionist, să vă implicaţi? „Nu, eu nu, am propria mea afacere şi sînt foarte ocupat, n-am timp de politică, dar colegii mei de generaţie ar trebui să se implice mai mult, e nevoie de o primenire în rîndul politicienilor, e nevoie de politicieni profesionişti", bla-bla, bla-bla, bla-bla...

O emisiune *România în direct* despre implicarea în politică. Ploaie de înjurături în luna lui martie 2006 la adresa parlamentarilor, guvernanţilor şi a preşedintelui. Prin radio, peste ţară se aude un vaiet sfîşietor: toată lumea vrea schimbare. Nimeni nu ştie însă cu cine. Nimeni nu se bagă. Politica pute, e grea şi, mai ales, cere timp, iar românii au alte probleme de rezolvat. A face politică se defineşte a fi o activitate pentru şomeri sau pensionari. Pensionarii însă vor tineri în politică, iar şomerii vor locuri de muncă de la politicieni. Care politicieni? Alţii. Care alţii?!

Pare bizar, dar, de fapt, e o situaţie atît de des întîlnită, încît e de-a dreptul banală. Îmi aminteşte de şedinţele de bloc la care toată lumea are ceva de reproşat administratorului, dar nimeni nu se înghesuie să-i ia locul. De pe margine sîntem cei mai buni specialişti: ştim şi ce vrem, şi cum se face. Sîntem mai buni antrenori decît Piţurcă, mai intransigenţi decît Băsescu, mai pregătiţi decît Tăriceanu, citim ştirile mai bine decît Esca şi avem mai multe şanse la Eurovision decît Trăistariu. Dacă asculţi cu atenţie vocile din tramvai sau de la radio, ai impresia că te afli în mijlocul unui popor plin de specialişti şi de minţi luminate, dar care a fost lovit de blestemul unei vrăjitoare şi a ajuns să fie condus pentru totdeauna de o mînă de nevolnici. Impresia dispare cînd se deschid porţile arenei şi vitejii sînt poftiţi să lupte cu leii. Din tabloul cu specialişti curg scuze şi eschive ca dintr-o acuarelă uitată în ploaie.

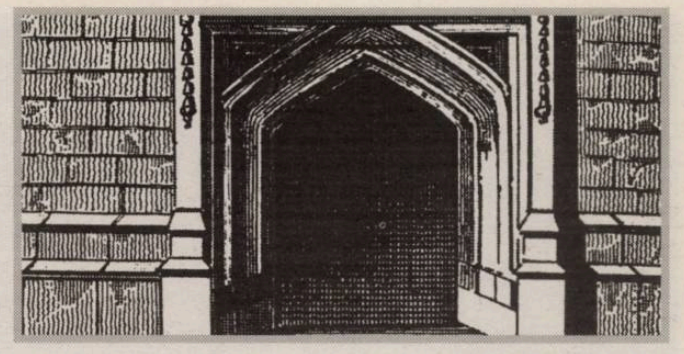

Adevărul e că ne place să pozăm în oameni care n-au avut noroc. Iar de cînd ne-am oprit să dăm din mîini în semn de omagiu pentru conducătorul iubit, n-am învăţat ca lecţie de bază decît să dăm din gură.

ŞTIAŢI CĂ ABUZUL DE CUVINTE NEVINOVATE POATE CREA BERE?

● Ştiaţi că trenurile de metrou, mai nou, au nume de flori? Spre exemplu, într-una din zilele trecute, am plecat de-acasă cu „Liliacul" şi m-am întors cu „Iasomia". A doua zi, m-a dus către centru „Crăiţa" şi m-a adus înapoi „Bujorul". În ziua următoare, am călătorit (la dus) cu „Violeta" şi (la întors) cu „Irisul". Nu m-ar mira ca domnii conductori, cînd mai schimbă vorbe între dînşii, să glăsuiască aşa: „Liliacule, sînt Iasomia, staţionez două minute la Izvor să mă scutur de rouă". (**D. S.**)

● Un experiment ştiinţific relatat cu imagini de canalul TV Discovery vrea să observe cînd se îmbujorează şi cînd i se aprind urechile unui om insultat consecvent: doi tipi spun mitocănii unui al treilea, conectat la tot felul de termometre şi alte aparate de măsură. Mitocăniile sînt destul de lipsite de fantezie, cobaiul zîmbeşte superior, nu se înroşeşte şi temperatura lui rămîne constantă. S-ar părea că i-a făcut plăcere. Concluzia oamenilor de ştiinţă: „Abuzul de cuvinte grosolane poate crea dependenţă". (**M. B.**)

● Un cetăţean extrem de înverşunat i-a depistat – în sfîrşit – pe „criminalii" responsabili de apariţia şi răspîndirea gripei aviare: „Americanii, dom'le! Ascultaţi-mă pe mine. Nişte nenorociţi, asta sînt! Ca să-şi bage criminalii găinile lor pe piaţa românească, ne omoară bietele noastre păsări nevinovate. Crimă, asta e!". (**R. P.**)

● Într-o sală de gimnastică, un individ cu cîte o greutate în fiecare mînă făcea exerciţii. Adică ridica antebraţele pe rînd şi ritmat, de la şold la umăr. Un alt tip, ceva mai în vîrstă şi cu ochelari, care bea o bere alături, se uita la el printr-un geam, uşor stupefiat. Pînă la urmă, nu s-a mai abţinut şi i-a strigat ce avea pe suflet: „Bă, omule, te chinui degeaba, că să ştii: sexul n-are nici o legătură cu gimnastica". Sportivul nu l-a auzit sau n-a vrut să-l audă. Ochelaristul s-a resemnat, mormăindu-şi în barbă: „Da' nici cu şcoala". (**A. M.**)

ŞTIAŢI CĂ ABUZUL DE BLABLA POATE CREA (PE LÎNGĂ HAZ NEBUN) UN TĂTIC SUBTIL?

● A doua zi după ce am ajuns la Torino (cu o escală de o oră la München), pe la 9 dimineaţa, primesc un SMS (cu ora 10,54) care-mi spune: „Vă aflaţi în Germania! Din reţeaua blabla, *partner* blablabla, poţi accesa Mesageria vocală blablablabla..." Peste nici 3 minute, vine alt SMS (cu ora 10,49!), care mă anunţă: „Vă aflaţi în Italia! Din reţeaua..." etc., etc. Servicii de servicii, nene! (**a. l. ş.**)

● În filmul lui Jim Jarmusch, *Flori frînte,* actualmente pe ecrane, am descoperit (pe lîngă haz nebun şi subtilitate) cele mai ciudate profesii posibile: ordonator de dulapuri şi sertare (o persoană plătită să-ţi aranjeze respectivele controversate piese de mobilier) şi comunicator cu animalele (o altă persoană, aptă să te facă să înţelegi ce spune cîinele sau pisica ta). (**I. P.**)

● După ce a înscris al patrulea gol în poarta lui Liverpool, atacantul Benficăi Lisabona, Fred, a scos din şort o

Cu ochii-n 3,14

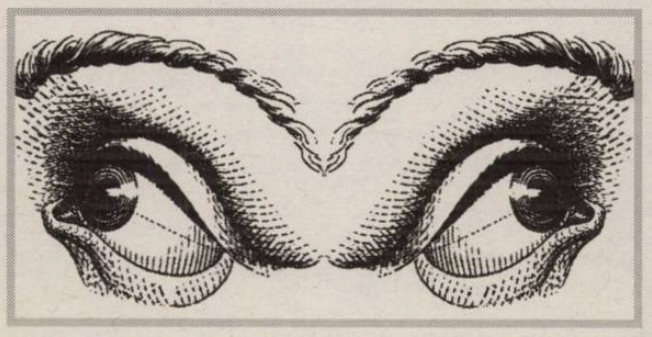

suzetă şi a început să sugă din ea celebrînd acolo, pe gazon, naşterea fiului său. Gest pe care îl punem, cu duioşie, alături de legănatul braţelor brazilianului Bebeto, şi el un proaspăt tătic marcator la Cupa Mondială din '94. (**M. C.**)

● Îl salut – cu tristeţea care ne leagă – pe cel care, semnîndu-se Laura Stoica, a cerut la Vh1 melodia „Der Kommisar" a lui Falco, rocker-ul austriac dispărut tot în urma unui accident auto. Un omagiu subtil care, din colţul ecranului, a făcut înconjurul lumii. (**M. C.**)

ŞTIAŢI CĂ ABUZUL DE ARME PRIVATE POATE CREA AMOR DE OMORÎT?

● Salutul meu de arme gărzilor de corp care, la Universitatea „Humboldt" din Berlin, în timp ce preşedintele Poloniei era huiduit de studenţi pentru declaraţiile lui homofobe, ţineau şi strîngeau bine în mîini cîte o umbrelă închisă. (**R. C.**)

© Fotobine *feat.* H. Höfer

● Revista *Forbes* a publicat de curînd un „top" al celor mai scumpe insule private din lume. Le găsiţi la www.forbes.com/feeds/2006/03/02/cx_sc_0302homeslide_1.html?thisSpeed=6000. Costă cîteva zeci de milioane de euro fiecare. Aveţi pe site şi agenţiile care se ocupă de vînzarea lor. În cazul în care vă hotărîţi şi cumpăraţi una, rog trimiteţi o cartolină de la faţa locului pe adresa redacţiei. Vă trimitem în schimb un exemplar din *Dilema veche*. Gratis. (**M. V.**)

● După o îndelungată şi pasionată corespondenţă de amor purtată pe Internet, bărbatul şi-a luat inima în dinţi şi i-a propus femeii să se întîlnească. Numai că misterioasa iubită virtuală era – *oops!* – chiar mama lui. Episodul s-ar putea numi *Chat-uri bolnăvicioase*, iar Freud ar ridica din sprînceană cu subînţeles. (**M. C.**)

● Pe lîngă diferite metode de omorît celulita, coenzime şi particule *ceribelle,* ultimul răcnet în domeniu vine din partea unei noi creme, bazate pe o nouă tehnologie, care, se pare, te scuteşte pînă şi de intervenţie chirurgicală şi îţi clădeşte corpul în tipar de zeitate: tehnologia *vacu-shape*. Atîta doar că reclama revoluţionară nu menţionează ce fel de zeitate. (**S. G.**)

ŞTIAŢI CĂ ABUZUL DE CONVERSAŢIE PE LA NOI POATE CREA OBIECTE RELE?

● Există, la Carrefour-ul de pe Splaiul Independenţei, un magazin de animale mici, „Animax", în faţa căruia lumea se zgîieşte la siameze, birmaneze şi alte meze. Înăuntru, în faţa unei colivii cu trei papagali, am avut, săptămîna trecută, următoarea conversaţie urmuziană: „Sînt papagali vorbitori?" „Desigur!" „Şi ce zic?" „Îşi strigă numele." „Şi cum îi cheamă?" „Momentan..." „Pe toţi trei?" „*Momentan* înseamnă în momentul acesta." (**S. S.**)

● Duminică seară, la excelenta emisiune a lui Cătălin Ştefănescu *Garantat 100%* (TVR 1), era invitat dl Jonathan Scheele, şeful Delegaţiei Comisiei Europene la Bucureşti. Dl Scheele a citat din Dumitru Drăghicescu şi din Caragiale şi a mărturisit, în inimitabila sa limbă română cu accent britanic, că şi atunci cînd îşi arată nemulţumirea faţă de cum stau lucrurile pe la noi, o face „pentru iubirea ţării". Drept pentru care propun – totuşi – să mai amînăm aderarea cu un an: am beneficia, astfel, încă 365 de zile de prezenţa în mijlocul nostru a celui mai fermecător ambasador pe care ni l-a trimis Europa. Mai ales că – vorba lui Cătălin Ştefănescu – între timp „a învăţat meseria de român". (**M. V.**)

● Muzeul „Sissi" din Viena a cumpărat un lot de 240 de obiecte aparţinînd fostei împărătese (soţia lui Franz Josef) Elisabeth von Wittelsbachn (alintată Sissi), printre care şi seringa de cocaină prin care domnişoara/doamna îşi trata depresiile habsburgice. Peste ani, în muzeul tranziţiei româneşti, alături de maşini şi rachete de tenis de la tati, oare cum va arăta vitrina Ion Ion Ţiriac? (**A. C.**)

● Din humorul inepuizabil – fiindcă are şi de ce! – al microbistului român. 1) După semi-eşecul Stelei în meciul cu Betis, pe stadionul unde s-a făcut slujbă de izgonire a duhurilor rele, „s-a bătut telegramă" finanţatorului Becali, inenarabilul: „Băi Gigi, preoţii care ţi-au sfinţit terenul erau dinamovişti!". 2) Fotbaliştii care joacă prost se numesc „fotbalagii" (Răzvan Ioan Boanchiş, în *7 plus*). (**R. C.**)

you can
Canon

THE IXUS. SO PRECIOUS. SO YOU.

IXUS

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 113 ● 24-30 martie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Dormitorul lui Goethe“
pagina **3**

Simona Sora
despre *Miracol şi catastrofă* de Andrei Codrescu
pagina **15**

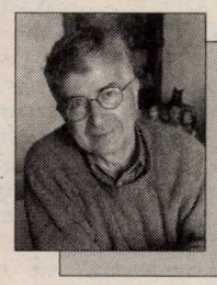

Georges Nivat
„Europa: unitatea deschisă“
pagina **19**

CINE ÎN CE MAI CREDE

„Marele dușman al credinței nu este «adevărul» (pe care cei care nu cred i-l opun în zadar), ci precizia.“

CLÉMENT ROSSET – „ANTI-NATURA“

© Fotobiine *feat.* H. Höfer

5 948467 000018 12

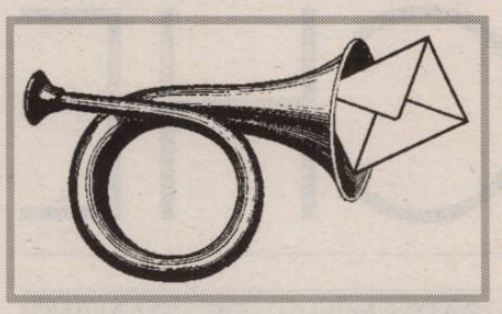

Nr. 110: „*Succesul în cultură*“

Succesul prin eșec remarcabil

Foarte interesantă tema propusă de revista *Dilema veche* (nr.110/3-9 martie 2006): „Succesul în cultură“, temă coordonată de dl Marius Chivu. Cu toate că teoria succesului nu e una dintre obsesiile mele, pus în fața propunerii cu pricina, m-am întrebat, la rîndu-mi, ce este, în fond, *succesul*. Cînd poți să spui, uitîndu-te în urmă la viața ta sau măcar la o bucată a ei, că ai în fața ochilor un succes?

Mărturisesc mai întîi că, citind răspunsurile adunate de coordonator în articolul „Succesul, la mijloc de Rău și Bun“ (răspunsuri la întrebarea *Ce lucruri bune și ce lucruri rele v-a adus succesul?),* cel mai consistent mi s-a părut a fi cel al istoricului Adrian Cioroianu, și asta dintr-o pricină eminamente subiectivă: ocolind cumva întrebarea, dl Cioroianu povestește cum singurul „mare, imediat vizibil și de necontestat succes“ trăit a fost golul formidabil dat, pe cînd era în clasa a VII-a, într-un meci din campionatul școlii împotriva unei reprezentative de a VIII-a – bucuria marcatorului și a coechipierilor, revelația că „tenebroasa clasă a VIII-a putea fi totuși învinsă“ sînt pînă astăzi, spune istoricul, încă neegalate. Asta mi-a amintit de mine, cel din clasa a XI-a: într-un meci de fotbal, am alergat – vorba lui Noica, deși la mine era cazul pur material – după o minge imposibilă. Pe care am prins-o în aer și în care am lovit cu toată puterea. Mingea a trecut uite-atîtica pe lîngă vinclu, iar eu am căzut ca un berbec, am alunecat cîțiva metri cu un picior sub mine (cu unul dintre picioarele mele, vreau să spun), mi-am rupt pantalonii și mi-am accidentat destul de rău genunchiul. Bine, și unde-i succesul, voi fi întrebat? După ce am revenit de la dispensarul de peste drum de Liceul „Mișu“ (unde mă dusesem împreună cu prietenul Jan pentru îngrijiri medicale), am intrat în cabinetul de franceză, unde urma să am oră. Din pricina mea, ora nu s-a mai făcut; eu am stat istovit pe un scaun, cu piciorul accidentat pe altul, cu prietenul Jan care povestea repetat pățania, cu profesoara de franceză care s-a uitat, la un moment dat, ironic și drăgăstos la mine și mi-a spus: „Eroule!...“, și cu o sumă importantă de colege excesiv de amabile în jurul meu. Atunci am înțeles că, în anumite situații, succesul vine mai repede dintr-un eșec remarcabil, decît dintr-o reușită banală, și asta tocmai pentru că un eșec remarcabil presupune la început, măcar în unele cazuri, o situație imposibilă pe care cineva și-o asumă, din lipsă de experiență, nebunie sau nebăgare de seamă. Nu mai contează atunci dacă reușești sau nu: simplul fapt că ai încercat ceva ce nu pare de *bun-simț,* dar a cărui realizare toată lumea o visează, e de natură să te ridice, măcar numai în ochii tăi. Efleurajul unei utopii, chiar și cînd rezultatul imediat e că o dai în bară (în cazul meu, foarte puțin pe lîngă), regenerează speranța și, dacă aici este (așa cum cred) rezultatul adevărat al unei astfel de aventuri, înseamnă că, în unele situații, și eșecul remarcabil, mai ales eșecul remarcabil, e o formă de succes. El ne spune că un lucru imposibil a devenit de-acum posibil, chiar dacă încă nu e împlinit.

Despre succes într-un alt fel: citind tema coordonată de dl Chivu, mă gîndeam ce e un *om de succes,* un om care poate să spună (nu să urle): „Da, am reușit“. Și care să o spună mai pe deasupra istoriei, moralei, principiilor de orice fel, toate mai mult sau mai puțin relative. Un om despre care să poți spune, indiferent cum îl apreciezi după aceea, „Da, domnule, *este*“. Și să-ți devină, dintr-o dată, drag pentru asta, chiar și în condițiile în care sentimentul tău ar fi mai degrabă imoral. Ironia, ori natura lucrurilor, face ca în același număr al *Dilemei vechi* să apară (e drept, nu în cadrul temei propuse) un articol semnat de dl Silviu Brucan. Nu știu – și nici nu prea mă interesează – dacă e imoral faptul că mi-a devenit dragă persoana citindu-i numele în contextul acesta. Silviu Brucan nu a fost, de altfel, niciodată pînă acum un nume care să mă pună pe gînduri. Dar, dacă e vorba de *acel* Silviu Brucan și nu de un altul, atunci aș spune așa, folosindu-mă de o serie de poncife: ideolog al stalinismului și secretar general de redacție la *Scînteia* (unii afirmă că ar fi contribuit și el la celebrul articol în care era desființat Arghezi), ambasador al României comuniste la Washington (de aici va rezulta o carte în care Statele Unite sînt deopotrivă admirate și disprețuite), unul dintre semnatarii *Scrisorii celor șase,* politolog postdecembrist celebru pentru cei douăzeci de ani, pe care i-a dat românilor ca să înțeleagă democrația, și celebru, în egală măsură, pentru ceea ce astăzi se dovedește naivitatea unei atare „profeții“, în sfîrșit, autor de text nu doar în *Dilema veche*, ci tocmai în cea care dezbate problema succesului (în cultură). Dacă dl Brucan e un *om de succes* (ceea ce e evident), să fie această mică poznă, jucată redacției de către tipografie, o posibilă soluție la întrebările dlui Marius Chivu? *(N. red.:* a fost mai degrabă o întîmplare decît o tipografie.)

Să închei: succesul e un lucru mare și, ca orice simbol (aici, dna Gabriela Adameșteanu are dreptate), este ambivalent. Dl Brucan mi-a devenit simpatic grație dlui Chivu. Cred că eșecul remarcabil e o formă superioară de succes. Revista *Dilema veche* rămîne în continuare pentru mine (de la episodul *Chestionarul lui Proust)* un foarte atrăgător mister.

Vlad SLĂVOIU
satiricon@artelecom.net

Nr. 105: „*Ce te face să te simți român*“

Printre frații europeni și verii americani

În ultima vreme mai multe persoane au povestit cum s-au simțit „români“ în diferite ocazii – mîndri sau rușinați de acest lucru (sau ambele).

Am umblat și eu ceva prin lume și nu m-am simțit nici una, nici alta, și nici româncă. Plimbîndu-mă printre frații europeni și verii americani, m-am simțit ca între prieteni și la fel cu ei. Căci prieteni sau măcar prietenoși pot fi numiți cei care, pe o stradă mai puțin circulată, îți zîmbesc și te salută – mi s-a întîmplat în Irvine (California) și Camden Town (Londra); vecinul pe care nu-l cunoști și care se oferă să te ajute cînd duci ceva prea greu; doamnele cu care stai pe bancă, la aer, care intră în vorbă cu tine și, eventual, îți povestesc viața lor (copil, noră, nepoți, ocupații la pensie...). Am fost luată drept englezoaică sau canadiancă, atîta timp cît nu deschideam gura, drept italiancă (la Budapesta) sau spanioloaică.

Mai tîrziu, cînd am început să vorbesc puțin engleza, m-au întrebat de unde sînt – aveam un accent cu totul necunoscut. Dar *Romania* nu i-a impresionat în nici un fel – doar un corean a confundat-o cu Iugoslavia, iar una din doamnele de pe bancă, care știa că e o țară francofonă (!!!), mi-a vorbit franțuzește.

De altfel, peste tot pe unde am umblat, este un amestec de naționalități: suburbiile Stuttgart-ului sînt pline de turci, la Toronto sînt neînchipuit de multe culori și modele umane, iar de Londra, ce să mai vorbim!

Cel mai „globalizat“ eveniment, la care am participat, a fost un botez ortodox. A avut loc într-o veche biserică anglicană, bebelușul era româno-rus, iar nașii au fost o româncă, un italian și o chinezoaică. Au mai participat: trei români – între care o unguroaică din Harghita care nu vorbea românește –, o rusoaică, un belgian, un englez, un irlandez, un irakian și o doamnă din Singapore. După botez, a avut loc o mică petrecere – totul foarte plăcut și prietenos. Oare ce naționalitate își va însuși bebelușul?

Cît despre mine, dacă un extraterestru ar insista să-i arăt unde locuiesc pe Pămînt, i-aș arăta o zonă nu prea mare, dar care este și acum în centrul hărților lumii, pe care a și condus-o în perioada istorică pe care o poate cuprinde mintea mea: Europa. Acolo sînt oamenii care au aceleași reguli de gîndire ca și mine, care se îmbracă ca și mine (cu haine care se numeau cîndva „nemțești“), care mănîncă aceleași lucruri, chit că se cheamă „sarma“, „gulaș„ sau „cassoulet“ (aceasta din urmă se poate traduce, de altfel, prin „iahnie de fasole cu ciolan“), care, chiar dacă unii au devenit atei între timp, au la baza obiceiurilor și legilor lor morala creștină. E lumea mea, în ea mă simt la locul meu și sînt mulțumită că îi aparțin. Deși, după mine, cel mai frumos loc din lume este California, pe malul oceanului (asta dacă nu ne gîndim la Gîrda de sus, din zona Scărișoara).

Marina SOFRONIE
București

P.S. Pentru dl Cioroianu: Credeți că nimeni nu-și mai amintește de 16 februarie 1933? Pe 16 februarie a.c., treceam pe lîngă parcul din fața Gării de Nord. În mijlocul lui erau circa treizeci de persoane care păreau pensionari. Unul dintre ei stătea lîngă trotuar, cu un teanc de foi tipărite în mînă. „Se comemorează 16 februarie 1933“ – mi-a răspuns și mi-a întins o foaie, plin de speranță. Dar eu nu iau hîrtii de pe stradă. Ei, ce spuneți?!

Mesaj

Nr. 106: Articolul „Declarație de amor“

Stimate domnule Dragoș Bucurenci,

Nu am cunoscut-o personal pe doamna Irina Nicolau. Cînd am aflat vestea trecerii ei în neființă, am plîns pentru pierderea unui prieten drag. Așteptam cu nerăbdare articolele ei din revista *22* și din *Dilema veche* și, citindu-le, primeam de fiecare dată imboldul de a merge înainte. Am căutat acum o săptămînă la librăria Muzeului Țăranului Român cărți ale Irinei Nicolau și nu am găsit, spre surprinderea mea, nici un titlu. Poate vreo editură va publica cărțile ei. Poate cineva va aduna într-o carte articolele ei scrise de-a lungul anilor. M-aș bucura să am o asemenea carte pe noptieră. Cînd mă gîndesc la țara mea și la tot ce se întîmplă, spun și eu ca Irina Nicolau: „O fi să fie cumva“.

dr. Magda PETRESCU
petrescu_st_ioan@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ce înseamnă să fii informat**

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAȘU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacție)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ȘERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-șef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Șerban FOARȚĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANȚĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUȚĂ
Robert TURCESCU
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎȚĂ
Redacția DILEMA VECHE:
str. Școala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 București.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licență de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată
a Societății comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.770 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (prețuri noi)

Vă puteți abona:

- la sediul redacției, str. Școala Floreasca nr. 3, sector 1, București;
- trimițînd prin mandat poștal contravaloarea abonamentului pe adresa redacției, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanți București, titular Satiricon srl, CUI 18006758, și expediind pe adresa redacției o copie după documentul care atestă plata, însoțită de o scrisoare cu adresa la care doriți să primiți revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni și 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relații la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Dormitorul lui Goethe

Goethe nu împlinise treizeci de ani, cînd foarte tînărul duce Karl-August i-a oferit, la curtea sa din Weimar, o demnitate ministerială. A urmat, destul de curînd, şi un titlu nobiliar, astfel încît era inevitabil ca funcţiei publice să i se adauge, cît mai repede, o rezidenţă pe măsură. Aşa s-a constituit, urmînd toate treptele legale ale vremii şi ale cetăţii, locuinţa goetheană *am Frauenplan,* devenită, începînd din 1885, muzeul cel mai vizitat din Weimar. Aş recomanda tuturor celor care vor să înceapă o carieră politică să introducă în programul lor de pregătire cîteva ceasuri de reflecţie în spaţiul acestui muzeu. Ar vedea, mai întîi, că o casă de ministru nu e, obligatoriu, un decor hollywoodian. Că luxul poate avea un dozaj cuviincios, valorificînd mai curînd bunul-gust (şi bunul-simţ) decît fastul grandilocvent. Nu mari plăci de marmură, nu băi de harem, nu feronerii aurite, nu mobilier imperial. Cît despre colecţia de obiecte preţioase găzduită în camerele de dimensiuni mai degrabă reduse ale casei, de la sculptură mică la majolică şi gravură, de la monezi şi conglomerate minerale pînă la mobilier şi o amplă bibliotecă, ea nu are nimic din opacitatea de vitrină a unei vanitoase *investiţii:* e o prezenţă afabilă, comunicativă, un interlocutor. „Am învăţat ceva de la fiecare piesă a colecţiei mele“ – spune, la un moment dat, „proprietarul“. În realitate, te mişti în spaţiul existenţial al cuiva care nu are simţul proprietăţii. În jurul lui nu sînt „exponate“, ci instrumente de lucru şi parteneri de viaţă: repere şi urme ale unei căutări care nu vizează posesiunea, nici prestigiul „de aparat“.

Lucrul cel mai semnificativ însă din întregul ansamblu e raportul dintre componentele lui. Cantitativ, accentul cade, firește, pe camerele de reprezentare, fie că e vorba de sufragerii pentru mese colocviale (în timpul cărora vinul de Franken era un personaj abundent), fie că e vorba de spaţii de expunere pentru achiziţiile culturale ale gazdei. Dar viaţa adevărată a casei se petrece în altă parte. Ambianţa în care gazda trăieşte, lucrează şi, în cele din urmă, moare nu e accesibilă nimănui, nu e destinată întreţinerii unui cult. E o unitate alcătuită din trei încăperi: *biblioteca,* străină de orice regie a etalării, ascunsă aproape, ca un sertar de unelte indispensabile, apoi *camera de lucru,* fără obiecte de artă, dar înzestrată cu cele necesare cercetării şi scrisului (mese, pupitre, rafturi, scaune, un suport pentru picioare, o oglindă, un termometru, un mapamond), şi, în sfîrşit, *dormitorul,* extrem de mic şi de sobru: patul îngust sub un acoperămînt cu franjuri, o noptieră cu sertar, un fotoliu, un scăunel pentru picioare, o masă de perete. Pe pereţi, două barometre (dintre care unul cu termometru), un tabel manuscris cu elemente de teorie muzicală şi un altul cu o listă a erelor geologice, indicînd roci terţiare şi secundare. Deasupra patului, stă agăţat un cozoroc de hîrtie pergamentată, destinat să protejeze ochii în zilele prea însorite. Cele trei încăperi sînt precedate de o anticameră, în care se găsesc dulapuri cu fragmente minerale şi un ceas de nisip. Toate laolaltă alcătuiesc ceea ce Goethe numea *„meine Stube“,* „odaia mea“. În *această* odaie se află substanţa, energia şi îndreptăţirea funcţiilor sale publice. *Aici* se stabilesc criteriile şi scopurile, valorile şi orizontul. Ritmul acestui spaţiu are amploarea supraistorică a geologicului şi graţia cristalină a mineralităţii. Pe cît de curtenitor, de ceremonios, e spaţiul de reprezentare al casei, pe atît de funcţional şi de necomplezent e spaţiul ei privat. Tot ceea ce, spre faţadă, e artă, diplomaţie, sociabilitate şi ofiiciu comunitar se bizuie pe geometria severă a camerelor din spate. Tot ceea ce *se arată* la rampă *se construieşte* în culise. Ingredientele acestei construcţii sînt amintite, fără afectare, în cîteva versuri celebre: experienţa absorbantă a „lumii largi“ şi a unei vieţi disponibile, străduinţă îndelungată, a şti să rotunjeşti ceea ce nu poţi termina, a cerceta fără încetare şi a întemeia cu generozitate, a păstra ce e vechi cu fidelitate şi a accepta în chip prietenos ce e nou, a te bucura de sensul lumii şi a avea ţeluri curate. Ţeluri curate! Iată un program de viaţă care nu e compatibil cu baldachinul leneş, cu parada somptuoasă, cu excesul *instalării* în funcţii, roluri şi case. Dormitorul lui Goethe e un *model politic* şi, la noi, o utopie politică. Dormitorul – ca anexă discretă a unei camere de lucru şi a unei biblioteci. Dormitorul – ca spaţiu al unei odihne *meritate.* Nu aflăm nimic cu adevărat surprinzător citind declaraţiile de avere ale politicienilor. Dar am afla, probabil, lucruri înmărmuritoare, dacă le-am putea cerceta, dincolo de orice psihanaliză, dormitoarele. Despre camerele lor de lucru şi despre biblioteci prefer, deocamdată, să nu ştiu nimic, admiţînd că ar fi ceva de ştiut...

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Credeţi că, odată intrat în partidul lui Voiculescu, Năstase va reuşi să salte conservatorismul peste acel genunchi al broaştei de 2%?

Băgat pe şestache în Parlament, în buzunarul de la spate al lui Năstase, Partidul Conservator încearcă acum să-şi ia revanşa, oferindu-i spaţiu de cazare fugarului pesedist, în buzunarul din faţă al dlui Voiculescu.

Numai că, odată dizolvat în clistirul cu soluţie imorală, alt efect decît că soluţia va deveni şi mai concentrată nu se prevede.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Şampania identitară şi crizele UE

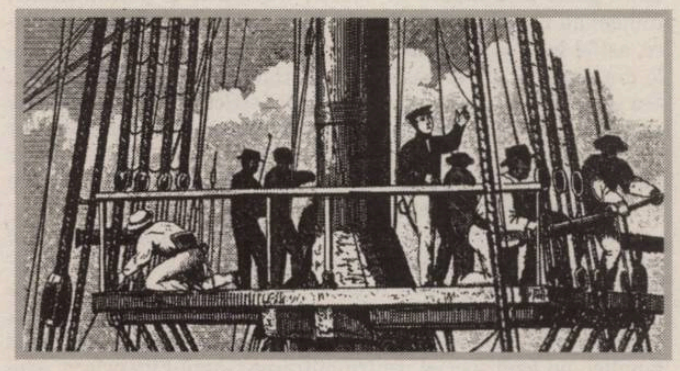

Probabil că raportul de ţară, pe care îl aşteptăm ca pe un măr copt, va fi mai degrabă o plăcintă cu mere: se vor amesteca în el aprecieri pentru progresele făcute în ultima vreme, critici moderate pentru întîrzieri, încurajări de a menţine ritmul reformelor în continuare şi alte figuri ale obişnuitului balet verbal diplomatic din astfel de documente. Dar, în final, plăcinta va fi presărată cu zahărul veştii celei mari: România va adera la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007, dacă *summit*-ul european din iunie va decide astfel. Şi va decide. Nu pentru că România „a făcut totul“, ci pentru că, politic, UE s-ar complica prea mult dacă ne-ar amîna cu un an. De monitorizat, oricum ne va monitoriza în continuare, iar acest proces e mai uşor de aplicat unui stat membru decît unui stat „pe cale de aderare“. Aşa încît – în sfîrşit – cred că ar trebui să începem să ne dezlipim privirile de pe obsedantul „întîiianuariedouămiişapte“ şi să ne gîndim la ce va fi *după.* Pe lîngă procesele de modernizare şi adaptare politică, economică, administrativă şi instituţională care vor trebui continuate, cred că ne vor crea un mic „şoc cultural“ două probleme aparent noi: extinderea şi adîncirea „principiului“ *aşa ne cere Europa* şi ştergerea graniţelor între problemele „noastre“ şi ale „lor“.

Aşa ne cere Europa a fost sloganul care a împins de la spate reformele. Utilizat în exces, pentru a scăpa de alte explicaţii, de oficialii români atunci cînd „luau cîte-o măsură“, a intrat în mintea poporului ca un fel de refren al tranziţiei, pe care îl vom termina de fredonat şi îl vom îneca în şampanie la ora 0 a zilei de 1 ianuarie 2007. Fals. „Europa“ nu ne-a cerut, de fapt, decît să devenim noi înşine, să ne asumăm modernizarea şi reformele. După aderare, „cerinţele“ vor însemna, concret, toate normele emise de Parlamentul European şi de Comisia Europeană, obligatorii pentru toate statele membre. Neaplicarea lor duce, în multe cazuri, la *amenzi*, nu la paragrafe în „rapoartele de ţară“, ca pînă acum. Aşa încît abia atunci vom înţelege exact ce şi cum „ne cere UE“, pînă în cele mai mici detalii. Şi abia atunci vom învăţa cu adevărat să *ne cerem* noi înşine. Dar pînă să reuşim, vom fi surprinşi că nu a fost cum ne aşteptam, adică „am aderat, răsuflăm uşuraţi, am bifat-o şi pe asta“. Ceea ce va conduce, cu siguranţă, la creşterea în sondaje a euroscepticilor – cum s-a întîmplat şi în alte ţări după aderare.

A doua problemă e însă mai complicată. Impresia că totul decurge „unidirecţional“ (UE *cere,* noi *executăm)* va trebui abandonată cît mai repede şi înlocuită cu asumarea rolului de partener într-o grupare de ţări care au decis să-şi „pună în comun“ şi binele, dar şi răul. Cînd privim spre zările vestice, noi sîntem tentaţi să vedem mai mult binele: se spune în mod curent că ne integrăm în „lumea civilizată“, a prosperităţii şi a libertăţilor cetăţeneşti. Dar dacă aruncăm o privire peste ştirile (încă) externe, observăm aşa: în Franţa sînt noi revolte de stradă, cauzate de un proiect de lege privind prima angajare; Olanda (templul toleranţei faţă de orice fel de diversitate) introduce examene de limbă şi civilizaţie olandeză pentru noii imigranţi, iar aceştia văd în asta o discriminare; economia germană gîfîie, ceea ce afectează toată Uniunea, iar mulţi cetăţeni sînt convinşi că nivelul lor de trai a scăzut din cauza introducerii monedei euro şi a faptului că Germania (care are cea mai mare contribuţie la bugetul comunitar) „ţine în spate“ Europa; cam peste tot – în Danemarca, Suedia, Franţa, Germania, Marea Britanie – sînt probleme cu imigranţii, în special cu cei musulmani; pînă şi Italia, foarte compactă etnic pînă acum vreo zece ani, s-a „trezit“ că populaţia alogenă tinde spre 10%; mai toate ţările europene au probleme cu sistemele de pensii, care trebuie urgent reformate: modelul european de *welfare state* (care nouă, chiar şi fără să ştim prea bine ce este, ne dă fiori de plăcere) e muribund; în Marea Britanie, Tony Blair (probabil cel mai eficace şi mai coerent politician european) are o susţinere populară de doar 30%; „agenda Lisabona“, care construia din cuţite şi pahare un plan prin care UE să reducă decalajul tehnologic, de productivitate şi competitivitate faţă de SUA, e un eşec neasumat, dar ascuns în spatele unor formule diplomatice *soft;* pe plan extern, Europa e percepută ca „tot mai nerelevantă“, mai ales de către Statele Unite; proiectul de Constituţie, care ar fi adus instituţiilor europene un plus de legitimare, a fost trîntit de francezi şi olandezi mai ales din cauza unor supărări strict naţionale, iar acum tentativele de a relua ratificarea sa sînt mai mult decît prudente. În tot acest vîrtej de probleme, intrăm noi – senini, bucuroşi că am fost primiţi în „lumea bună“ şi dornici să ne dregem, în sfîrşit, complexele identitare.

Numai că, în şampania noastră identitar-europeană de la 1 ianuarie 2007, se vor strecura bulele înţepătoare ale Europei, aflată, la rîndul ei, în plină criză de identitate şi de proiect. Într-o asemenea lume ne vom integra şi va trebui să-i împărtăşim nu doar valorile, dar şi crizele. Tot ce putem face – în afară de un profund exerciţiu de „umplere“ a spaţiului public cu probleme ce păreau pînă acum doar „ale lor“ – este să sperăm că gînditorii care au spus că starea naturală a Europei e însăşi *criza,* au avut dreptate...

ţinerea de minte

„«Dacă moare cineva din familie, sau un prieten apropiat, ce mutră am să-mi iau?» Mă gîndeam cu groază cum am să mă descurc în asemenea împrejurări, de parcă totul ar fi fost o problemă de protocol. Mă întrebam ce mutră am să fac, ce cuvinte am să rostesc, într-un cuvînt dacă am s-o scot onorabil la capăt. Mutra mea impasibilă, egală, inexpresivă, era principala dificultate pe care o aveam de trecut. Am invidiat sincer oamenii capabili de mutre ideale în orice situaţie, admirabil întristate la înmormîntări, vesele, grave, echilibrate la nunţi şi botezuri. Dar pe mine tocmai în asemenea împrejurări decisive mutra mă părăsea, mă trăda, mă lăsa să mă descurc singur.“

(Teodor Mazilu, *Singurătatea şi diavolul milos,*
ediţie îngrijită de Marius Chivu,
Editura Curtea Veche, 2004)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cinci lecţii italiene despre anticorupţie

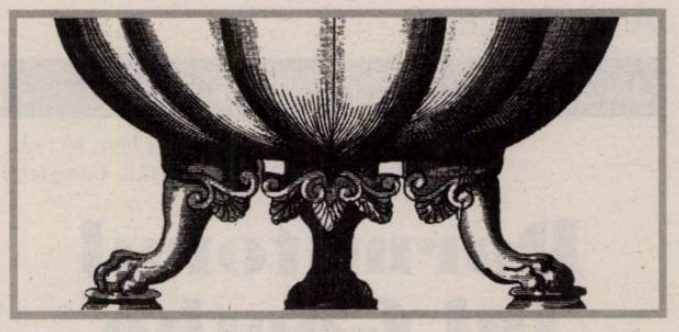

Cînd ne gîndim la operaţiunea *mani pulite* (cu mîinile curate), nu trebuie să ne vină în minte imaginile stereotipe cu împuşcături şi mafioţi, naşi cu ghiuluri şi reţele ascunse de putere. De fapt, *mani pulite* a vizat corupţia politică: finanţarea partidelor, mita mascată, fonduri speciale pentru cumpărarea politicienilor, dubla contabilitate, chestiuni de acest fel care au reuşit să dărîme un sistem politic.

Cifrele sînt ameţitoare: 12.000 de persoane anchetate, 5 primminiştri acuzaţi, 3 condamnaţi. Partidul Democrat-Creştin, Partidul Republican şi Partidul Liberal s-au prăbuşit, altele au fost forţate să se reorganizeze.

Şi totuşi, *mani pulite* nu a semănat deloc nici cu serialul *Caracatiţa*, nici cu *Frăţia Inelului*. În lumea reală, binele şi răul nu sînt atît de clar diferenţiate, corupţii nu se cer singuri la puşcărie şi totul se încurcă în chichiţe avocăţeşti, renunţări şi contraofensive. Iar, în ţări ca România şi Italia, corupţii deţin multă putere şi pot deturna orice.

Nu vreau să compar ce se întîmplă acum în România cu ce a fost în Italia. Practic, nu am făcut decît primul pas şi nici măcar nu e clar că vom găsi resursele să-i facem pe următorii. Dar, cum spune proverbul chinezesc, un drum de o mie de mile începe cu primul pas, aşa că e bine să ştim cam ce ne aşteaptă. Deci, cîteva lecţii din Italia.

Prima lecţie: cînd magistraţii se apucă să aplice legea pentru ei, politicienii îşi folosesc puterea pentru a scoate dinţii legilor şi a-şi prelungi imunitatea *de facto*. După ce şi-au revenit din şocul iniţial, parlamentarii au încercat să schimbe legile după care operau magistraţii. Şi nu au dus lipsă de imaginaţie: cînd procurorii se apropiau de conturi, au schimbat un acord cu Elveţia, blocînd accesul la informaţii; au retras gărzile de corp ale magistraţilor; au decriminalizat dubla contabilitate şi, în cele din urmă, şi-au acordat chiar imunitate pe timpul mandatului (lege respinsă ulterior de Curtea Constituţională). Opoziţia politicienilor a fost în mare parte încununată de succes. Guvernele şi parlamentarii italieni au reuşit să complice şi să lungească procedurile judiciare, astfel încît să intervină prescripţiile, şi au schimbat pedepsele din condamnări la închisoare, în condamnări cu suspendare. S-a ajuns astfel ca, din punct de vedere strict juridic, *mani pulite* să fie un eşec: doar 582 de persoane condamnate (pare mult, dar nu este, faţă de cîte au fost anchetate) şi doar 10 persoane chiar au mers la închisoare. Probabil că, dacă ar fi ştiut asta, cei care s-au sinucis nu se grăbeau să o facă.

A doua lecţie: cînd corupţia e generalizată, lipsa de claritate morală deturnează dezbaterea publică. Bettino Craxi a recunoscut că partidul său primise ilegal 93 de milioane de dolari, dar s-a justificat spunînd că toată lumea face la fel. Paolo Berlusconi, fratele lui Silvio, a recunoscut acuzaţiile că ar fi creat, la firma familiei, un fond special pentru mituirea Gărzii Financiare. Avocatul lui l-a apărat victimizîndu-l: „Paolo a fost victima unui sistem de corupţie din care nici el, nici alţi oameni de afaceri nu puteau scăpa". Pe baza acestei ambiguităţi morale, fratele lui Paolo a ajuns prim-ministru în plină campanie anticorupţie, a demisionat, a fost condamnat, a scăpat de închisoare şi, ulterior, după ce deja lumea obosise de anticorupţie, a căpătat un al doilea mandat. Cum observa cineva: corupţia generalizată neutralizează vinovăţia individuală.

Craxi avea dreptate şi toate partidele chiar făceau la fel. După declanşarea anchetelor la partide, Guvernul Amato a încercat să schimbe legea finanţării, înlocuind închisoarea cu amenzi. Proiectul a fost respins de preşedinte după mitinguri de protest.

Ceea ce ne aduce la *a treia lecţie* (poate singura optimistă): presiunea publică funcţionează. Cînd popularitatea magistraţilor era maximă, la începutul operaţiunii, mitingurile populare le-au venit în ajutor în momente critice. Am amintit deja despre iniţiativa Amato. La fel, primul Guvern Berlusconi a încercat eliminarea pedepsei cu închisoarea pentru majoritatea infracţiunilor din sfera corupţiei. Magistraţii din *mani pulite* au cerut transferul, acuzînd un conflict între lege şi propria conştiinţă. Alte mitinguri, din nou respingerea proiectului la preşedinte (ulterior, parte din acele prevederi au fost totuşi votate prin alte legi).

A patra lecţie: e de ajuns un grup restrîns de magistraţi puşi pe fapte mari, pentru a schimba peisajul, chiar dacă majoritatea colegilor rămîn spectatori. Aceşti puţini devin figuri publice, sînt controversaţi, mulţi îşi pun speranţa în ei, mulţi alţii îi urăsc sincer. Dată fiind lecţia trei, e important pentru ei să-şi păstreze încrederea publicului. Chiar dacă li se pare că anticorupţia nu e o chestie de PR, de fapt imaginea lor e importantă. Iar bătălia pentru imagine e grea şi în general nu scapă neşifonaţi. La început au fost eroi în Italia. Pe parcurs, populaţia s-a plictisit, presa s-a întors împotriva lor (încurajată de cel mai mare patron de media, Berlusconi), s-au făcut greşeli inevitabile – aşa e cînd anchetezi mii de oameni. După ce a scăpat de două condamnări (o faptă prescrisă, alta decriminalizată prin schimbarea legii), Berlusconi a început o adevărată ofensivă împotriva magistraţilor, pe care o continuă şi azi. În recenta campanie electorală a spus că trebuie să fii bolnav la cap ca să te faci procuror. Judecătorul Di Pietro, simbolul operaţiunii, a fost atacat, pus sub acuzare el însuşi (s-a dovedit ulterior că procurorul acuzator era fratele unui om anchetat de Di Pietro). A fost declarat nevinovat, s-a retras totuşi şi a intrat în politică, cu succes limitat, acum este europarlamentar. Adversarul său public, Berlusconi, a avut cel mai lung mandat de premier de după război. Un fel de cuplu Cezar-Cato în variantă televizată.

Ajung astfel la *ultima şi cea mai tristă lecţie:* justiţia nu poate schimba de una singură o ţară. Noii politicieni nu sînt neapărat mai curaţi decît cei vechi, iar al doilea mandat al lui Berlusconi e poate cel mai vizibil eşec al campaniei *mani pulite*.

Ce vreau cu aceste concluzii? În nici un caz să descurajez investigatorii care abia au început să lupte serios cu corupţia în România. Din contră, trebuie să ştie la ce să se aştepte pentru a rezista.

Pînă la urmă, a fost *mani pulite* un eşec? Nu cred. Cu toate neajunsurile şi mediul ostil, a dat semnalul că Italia nu e o ţară fără speranţă şi că a depăşit o epocă. A distrus imunitatea tradiţională a politicienilor şi importanţa sa ca precedent e imensă. Doar că realitatea e mai complicată decît filmele, iar victoriile magistraţilor nu sînt nici multe şi nici clare. Lupta cu corupţia în România, dacă va continua, va fi sub constantă presiune, magistraţii vor fi ponegriţi şi corupţii vor spune că e răfuială politică, indiferent de fapte. Televiziunile (deţinute de afacerişti controversaţi) vor transmite aiurea ore în şir de la Parchet şi apoi vor invita analişti indignaţi de spectacolul televizat al anticorupţiei. Parlamentul va schimba legile de cum vor începe să fie aplicate la modul serios.

Dacă peste cîţiva ani vom putea spune că am ieşit dintr-o epocă, atunci se va chema că a meritat.

presa despre...

Separarea fotbalului de politică

„Sîntem un popor de microbişti care speră la victoria finală, la o calificare în raiul fotbalului. Jucătorii merg la Cotroceni îmbrăcaţi în trening, giulgiul sacrificiului sportiv, Becali invocă electiunea divină simţindu-se mai puternic ca niciodată. Pentru el lucrurile sînt limpezi ca apa Iordanului: Dumnezeu este stelist, iar diavolul – albvişiniu pînă-n vîrful cozii. Străzile irump de credincioşi care grohăie entuziast sloganurile echipei favorite, în timp ce trupele de asalt ale reporterilor încearcă să smulgă un cuvinţel cît de mic din gura zgîrcită a sfinţilor care au luptat pe teren sau măcar a celor care i-au însoţit la război. Cum te simţi după meci? Te aşteptai să marchezi? A fost un meci greu? şi alte asemenea tîmpenii (...). Ca tot scenariul ăsta să aibă un contur ferm, apare ca o cruce pe cerul senin şi ideea complotului UEFA împotriva României, ţărişoară mică, dar mustind de talent, pe care Occidentul vinovat are de gînd s-o persecute şi s-o mazilească. Nici nu îndrăznesc să mă gîndesc ce se va întîmpla dacă vreunul dintre investitorii aceştia în religia balonului rotund va ajunge să pună mîna pe cupă.

A-l întreba atunci ceva despre afacerile lui e ca şi cum ai încerca să chemi un sfînt la Parchet. Sau ca şi cum l-ai suspecta pe papă de adulter. Mă gîndesc că n-ar fi rău ca, aşa cum într-un stat modern şi laic biserica e separată de stat, într-o democraţie sănătoasă fotbalul să fie separat de politică." (Alin Ionescu, *Cotidianul*, 20 martie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Unde-i Strălucirea? Şi de ce mama ei n-a ştiut?

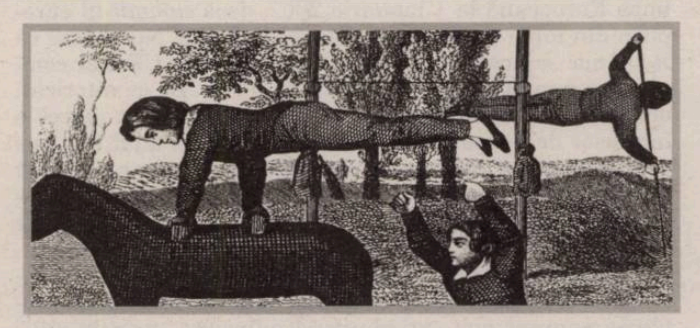

Nici chiar Mercedesa, cît de mare e ea, n-a putut să prevadă aşa o monstruozitate: Strălucirea, fata ei, a fost răpită de pe stradă. În lipsa unor certitudini – sau a unui comunicat al Asociaţiei Vrăjitoarelor – nu ne putem baza decît pe zvonuri. Care spun că adevărata fiică a mamei ei se află, la ora închiderii ediţiei, în custodia unui băiat cu revendicări simple: s-o ia de nevastă. Fata are 15 ani, adică deja cam trecută pentru anumite tradiţii rome – aşa că jalea mamei, care ameninţă cu puşcăria în caz de viol, s-ar putea dovedi pînă la urmă împotriva binelui odraslei... Sau poate că nu.

Oricum, chestiunea e metafizică. Vasăzică fiica ghicitoarei dispare în timp ce e pe stradă la cumpărături, cu două prietene. Presupunem că dimineaţă s-a dus la mama ei să-i ceară bani, ocazie cu care ghicitoarea n-a presimţit şi n-a prevăzut nimic, nici în aura fetei, nici prin vreo bătaie în ochiul stîng, nici în cafeaua (să fi fost 3-în-1?) de dimineaţă. A lăsat-o să plece, fără ca în globul de cristal de pe masă să pornească, de la sine, girofarul şi fără ca demonii angajaţi pe drepturi de autor cu sume uriaşe la dna Mercedesa să dea măcar un SMS.

Păţania fetei poate distruge complet *business*-ul mamei, aţi putea spune. Să nu ne grăbim *(remember,* aşa credeam şi-n 1996, cînd Iliescu a pierdut alegerile!). Să nu anticipăm, cum ar spune dl Mironov (cu toate că lui tocmai asta îi place!). Să nu fim, mai ales, pesimişti. Eu zic că Mercedesa are şanse bune să rămînă cel puţin infailibilă după acest insucces profesional. Totuşi, în caz de probleme de marketing, mă însărcinez, din considerente umanitare, s-o înzestrez cu explicaţii. Şi, sper, nu numai eu. Aşadar, deschid în paginile *Dilemei vechi* un concurs de explicaţii cu titlul „De ce n-a prevăzut Mercedesa?" –

Iată şi primele răspunsuri care îmi vin în minte:

– pentru că n-are bani de ghicitoare. Mercedesa e prea scumpă pentru ca ea însăşi să-şi poată permite să apeleze la serviciile ei. Femeie modestă, mama Strălucirii preferă să facă economii şi să nu ştie dinainte viitorul.

– pentru că a suferit de ceea ce experţii în medicina muncii oculte denumesc „lapsus tranzitoriu de capacităţi predictive". Adică, mai pe românește, a avut un moment de pierdere temporară a capacităţii de a ghici. Aceasta a fost provocată de blestemele unei alte ghicitoare, care a conjurat forţele răului ca s-o orbească pe Mercedesa, tocmai în ziua în care... pentru restul poveştii, presa de bulevard va fi fericită să aducă exact cîte completări doriţi;

– un alt motiv pentru care Mercedesa n-a văzut, ţine de legislaţia internă a Ordinului Vrăjitoarelor, care interzice ghicitul şi prevederea viitorului pentru membrii de familie. Legislaţia a fost adoptată în 1366, ca urmare a numărului mare de divorţuri în familiile de vrăjitoare europene.

Ultimul, şi cel mai important motiv e şi cel mai serios. Mercedesa n-a ştiut pentru că e de fapt o femeie oarecare, profitoare, şireată, ticăloasă şi (aş mai adăuga, dar mi-e frică de blesteme!) care trăieşte de pe urma prostiei şi mai mari a semenilor ei. Zău dacă nu-şi merită soarta. Aceea de soacră înainte de vreme!

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un preşedinte etern

Lecţia dată de Lukaşenko nu are drept subiect „cum să distrugi opoziţia". Mijloacele folosite de preşedintele – probabil etern al Republicii Belarus – sînt primitive şi cunoscute pe toate continentele: disidenţii la puşcărie, desfiinţarea organizaţiilor nonguvernamentale sub diverse pretexte şi punerea lor în afara legii, chiar dacă acţiunea dă naştere unor conflicte diplomatice (cum a fost cazul Asociaţiei polonezilor din Belarus), suspendarea ziarelor neprietenoase, interzicerea canalelor de televiziune poloneze şi ucrainene pe cablu. Inducînd dezinformarea şi favorizînd ignoranţa, preşedintele a reuşit să-şi creeze majoritatea necesară pentru cîştigarea alegerilor. Pe de o parte, electoratul e convins că acest „tătuc" înţelept i-a asigurat un nivel de trai la limita de sus a mizeriei (şi nu la cea de jos ca în Rusia), nu e şomaj, pensiile se plătesc la timp (nu ca în Ucraina) fără conflicte sociale (nu ca în Polonia), fără conflicte politice (tot altfel decît în Ucraina), rasiale (nu ca în republicile Asiei Centrale), etnice (nu ca în ţările baltice). Argumentul stabilităţii funcţionează pentru o populaţie care de decenii trăieşte tot mai rău şi nu speră decît ca acest rău să nu evolueze spre groaznic; bătrînii îşi amintesc distrugerile şi sărăcia de după cel de-al doilea război, adulţii ştiu că explozia de la Cernobîl a creat consecinţe încă neaduse integral la lumină, visele tinerilor sînt confuze ideologic şi insignifiante politic.

Campania electorală a fost saturată de încălcări ale unor elementare reguli ale competiţiei, Lukaşenko, bîntuit de imaginea evenimentelor din anii trecuţi din Ucraina şi Georgia, nici măcar n-a vrut să mimeze organizarea unor alegeri libere. Aşa că rezultatele nu au cum să surprindă. 82% de voturi în favoarea lui Lukaşenko sînt „victoria fricii de poliţie, a fricii de serviciile secrete, frica de birocraţie care funcţionează şi în şcoli, pedepsind orice semn de activitate antiguvernamentală" *(International Herald Tribune)*. Mulţi comentatori sînt de părere că Lukaşenko a exagerat: ar fi cîştigat oricum şi fără să fure atît de ostentativ. Singura intervenţie televizată a unui reprezentant al opoziţiei a fost cea a lui Kazulin, fost decan: în 30 de minute, el a spus despre preşedintele-candidat că e un mincinos, un dictator, că fură, că are o amantă şi un copil nelegitim şi a încheiat sfîşiind în bucăţi poza lui Lukaşenko de pe coperta unei reviste. Pentru spectatori, emisiunea a fost probabil un şoc: au aflat că opoziţia există şi că nu doar Lukaşenko poate azvîrli cu noroi în cei pe care îi detestă, e posibil şi invers.

Belarus e o ţară săracă în resurse, cu doar 10 milioane de locuitori, nu e şi nici nu are cum să devină o vedetă mondială. Purtătorul de cuvînt al Casei Albe, Scott McClellan, a spus după alegeri că „Statele Unite nu acceptă rezultatele alegerilor. Campania electorală s-a desfăşurat într-un climat de frică. Au fost arestări, brutalităţi şi fraude. Îi aplaudăm pe democraţii din Belarus pentru curajul lor şi pentru modalităţile paşnice în care luptă pentru libertate". Cam în acelaşi sens s-au pronunţat şi alte state occidentale, OSCE, oficiali ai Uniunii Europene. „Avem toate motivele să credem că alegerile au respectat standardele universal recunoscute. N-avem dubii cu privire la legitimitatea lor" – s-a afirmat în declaraţia Ministerului rus de Externe, iar preşedintele rus, Putin, a trimis o telegramă de felicitare. Aceste vorbe bune sînt însoţite de vînzarea la un preţ ridicol a gazului natural, de comenzi către industria necompetitivă, lucrînd încă la standarde sovietice.

Ceea ce se întîmplă la Minsk de duminică încoace pare reluarea unui spectacol care a mai fost, lipsit însă de regizor şi de masa figuranţilor. Marţi dimineaţa, manifestanţii cu steaguri, contestînd rezultatele alegerilor, nu erau suficient de mulţi, poliţia veghea de pe margini şi într-un tîrziu a trecut la arestări. Aşa cum se vede din afară, opoziţia din această ţară nu a ajuns la masa critică absolut necesară pentru a şubrezi poziţia dictatorilor. Cum au demonstrat revoluţiile portocalii de la Kiev şi de la Tbilissi, „5.000 sau 15.000 de oameni pot fi dispersaţi prin mijloace violente. 50.000 creează altă situaţie" *(The Economist)*.

Înmormîntarea fostului preşedinte sîrb, Slobodan Miloşevici, i-a prilejuit unui ziarist ceh concluzia că „Epoca dictatorilor nebuni s-a sfîrşit". Poate, dar cît sînt la putere, nu sînt consideraţi nebuni şi niciodată nu sînt atît de nebuni încît să cedeze puterea de bunăvoie.

globul cubic

Marxism pentru bogaţi

La şedinţa de închidere a Parlamentului chinez (14 martie crt.), mesajul prim-ministrului chinez a fost limpede: soluţia pentru criticele aduse de comuniştii chinezi cu privire la inegalităţile insuportabile provocate de ritmul reformelor economice este studiul marxismului. S-a propus un buget destinat ameliorării vieţii ţărăneşti (200 de milioane de chinezi trăiesc cu mai puţin de un dolar pe zi) care să ducă în final la apariţia unor „sate noi socialiste", fără să se spună vreun cuvînt despre chestiunea esenţială a proprietăţii: exproprierile făcute în folosul cadrelor locale corupte, de către antreprenori, îi aruncă în mizerie pe ţăranii fără nici un fel de act asupra pămîntului deţinut, pînă nu de mult, de fermele colective. Aşa că, în timp ce oamenii cu bani îşi văd de dobîndirea altor bani, conducerea ţării dă sarcini filozofilor marxişti să retraducă în limba chineză lucrări fundamentale şi să elaboreze compilaţii actualizate destinate manualelor pentru învăţămîntul secundar şi universitate. Ziarul *Le Monde* (15 martie 2006) oferă şi alte amănunte. „E necesar să se pună o pălărie marxistă pe capul realităţii de azi" – spune zîmbind un membru de partid. „E incontestabil că dezvoltarea economică e rapidă, că problemele sociale sînt din ce în ce mai acute, că bogăţia e distribuită inegal şi că există problema corupţiei cadrelor de partid" – afirmă Wong Dong, profesor de filozofie, directorul studiilor marxiste de la Universitatea din Beijing. Recent, el a publicat o lucrare care încearcă să stabilească unele compatibilităţi între confucianism şi marxism. Refrenul regimului chinez e intonat în continuare: „Nu intenţionăm să transplantăm teoriile marxiste occidentale. Nu vedeţi cum au eşuat sovieticii, incapabili să combine marxismul cu propria lor cultură?!" – spune Cheng Enfu, directorul adjunct al noului Institut de marxism. Pe hîrtie se poate orice, în viaţă însă „e dificil să justifici în termeni marxişti diferenţele de avere, dar trebuie să oferim nişte certitudini elitelor din partid şi cadrelor medii şi superioare" – crede acelaşi adjunct.

Reiese că efortul teoretic se face pentru liniştea ideologică a celor care au – nu cumva nou-îmbogăţiţii să aibă coşmaruri pentru că „nu mai sînt pe linie", ceea ce într-adevăr este o inovaţie în ştiinţa predicată de vechile institute de marxism. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Conservatorul

– potenţialul şi speranţele –

Săptămîna trecută spuneam că e greu să fii conservator în România de azi, dar că există mulţi oameni care împărtăşesc o viziune conservatoare asupra lumii, care îşi construiesc viaţa după opţiuni conservatoare. Ei nu se recunosc pe deplin în nici o formaţiune politică de pe eşichierul nostru bezmetic. Ei au votat mereu împotriva partidelor dlui Iliescu pentru că erau continuatoare ale comunismului – răul cel mai recent, dar au fost mereu nemulţumiţi de guvernările de dreapta. Au văzut prea multă versatilitate şi prea multă incompetenţă în aceste guvernări. Au fost, mai ales, deznădăjduiţi să vadă că multe dintre acele metehne, pe care le detestau la stînga aceasta putredă, se vedeau şi la dreapta. Sigur că, pus să aleagă între socialism şi liberalism, conservatorul va alege liberalismul. Dar nu o va face cu inima întreagă.

Eşecul organizării politice a curentului conservator în România este consecinţa directă a dificultăţilor pe care conservatorul le întîmpină în a se manifesta ca atare în spaţiul nostru public. Deşi ştie bine să opteze în viaţa sa privată, conservatorul este dezorientat în viaţa publică. Dacă voi spune că eşecul politic al PNŢCD a fost, de fapt, un eşec profund al conservatorismului, aş putea fi imediat contrazis. Mi se va putea spune că greşesc pentru că cei de la PNŢCD nu erau, nu păreau şi, cei mai mulţi dintre ei, nici nu se declarau drept conservatori. Ei se numeau creştin-democraţi. Totuşi, în Europa, graniţele dintre creştin-democraţie şi conservatorism sînt fragile şi adesea scolastice, iar liderii emblematici ai PNŢCD, mai ales liderul legendar Corneliu Coposu, aduceau cu ei sentimentul duratei neîntrerupte, al rezistenţei în timp. Prezenţa lor în spaţiul public spunea că sînt lucruri pe care nici măcar comunismul nu le poate distruge. Ele există indiferent de violenţa celui mai represiv dintre regimurile represive. Aceasta este o declaraţie conservatoare. Electoratul care susţinea acest mesaj şi care simţea că de acest tip uman avea nevoie România anilor '90, era, de fapt, un electorat conservator. Ani mai tîrziu, rebotezarea partidului dlui Voiculescu nu a păcălit nici un conservator, dar a compromis emblema, a infestat cuvîntul cu acea lipsă de sens care slăbeşte ca o febră dezlănţuită mai toate cuvintele din politica noastră. Un alt prilej de derută pentru conservatorii noştri vine de la tropăiala juvenilă a unora dintre proamericanii dîmboviţeni. Există printre cei care, în general, susţin America, oameni care au impresia că Washington-ul este un fel de Schwarzenegger. Are muşchi şi bani, dă de pămînt cu dictatorii cei răi şi dă lecţii de masculinitate Europei ezitante. Acţiunea Americii în lume devine o secvenţă de film hollywoodian pentru aceşti entuziaşti care se bucură ca un copil la cinema. Au auzit şi ei cuvîntul „neoconservator", înţeleg că neoconservator este ăla care ţine cu Bush şi gata, sînt şi ei neoconservatori. Zgomotul acestor optimişti robuşti sporeşte neliniştea conservatorului cu privire la conţinutul propriei identităţi politice. În fine, mai există şi abuzul de termeni pe care adesea analiştii îl fac cînd vine vorba despre conservatori. Un recent studiu sociologic arăta un portret deprimant al românului: sărac, cu mentalitate de asistat, religios în sens rudimentar (adică un amestec de teamă inexprimabilă, de superstiţii cam păgîne şi de fascinaţie pentru „paranormalul" tabloid), misogin. Mulţi au spus că aşa arată un popor conservator. Un conservator nu poate fi un simpatizant al asistenţei sociale şi, cu atît mai puţin, un nostalgic al comunismului. Tocmai pentru că ia credinţa în serios, el nu poate fi superstiţios, bigot sau „paranormal". În fine, un conservator nu poate fi misogin; doar o logică fascistă echivalează rezervele faţă de gîndirea şi acţiunea feministă cu misoginismul.

Totuşi, confuzia doctrinară şi eşecul instituţionalizării politice nu au dus la o disoluţie a conservatorismului în electorat. Dimpotrivă, cred că electoratul conservator este un imens zăcămînt electoral neexploatat şi că votul său va fi tot mai important în România. Intelectual şi politic, oamenii din grupul electoral conservator au totuşi repere. Au autorii lor favoriţi, precum dnii Baconski şi Patapievici, şi un proiect politic spre care privesc cu oarecare speranţă: un partid cu arhitectură similară Partidului Popular European, despre care se tot vorbeşte. După ce a experimentat eşecul şi s-a poticnit în obstacolele despre care am pomenit, curentul conservator românesc se va putea exprima numai într-o formaţiune în care coexistă toate marile curente de dreapta. Un fel de partid federativ, în care creştin-democraţii, liberalii, social-liberalii, conservatorii şi chiar un curent naţionalist democratic de tip gaullist (despre care cred cu toată tăria că stă, şi el încă neexplorat, în adîncul electoratul nostru) se unesc pentru îndeplinirea unui program politic comun.

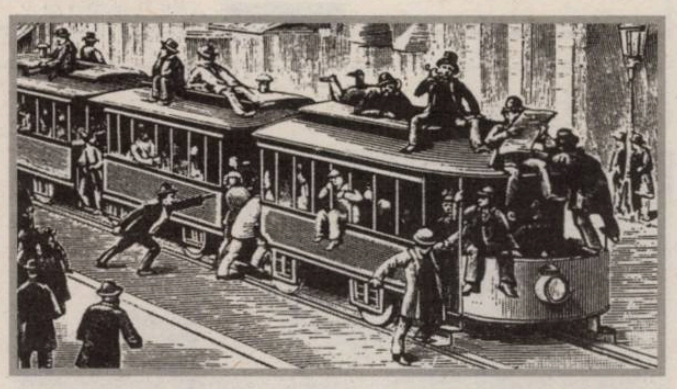

Nu vreau să trec sub tăcere rostul acestui articol, scris în prelungirea celui de acum o săptămînă. Vreau să transmit tuturor celor care împărtăşesc valori conservatoare că sînt mai mulţi decît îşi imaginează şi că România are nevoie de ei, de capacităţile lor şi, mai ales, de simţul lor moral.

ready made

„Rolul şpacluielii nu este de a forma o masă de şpacluială cu o grosime oarecare deasupra suprafeţei de şpacluit, ci numai de a astupa porii, fibrele şi toate denivelările. Atunci cînd şpacluiala va avea o grosime de cel puţin 1 mm, este exclus să nu prezinte riduri şi deci o şpacluială de rebut. Numai în vopsitoriile auto se poate efectua şpacluiri cu grosime, dar acestea au fost aplicate cu pistolul care a încărcat şpacluiala în mod uniform şi în final s-a executat şi şpacluiala cu şpaclul de celuloid."

(maistru Virgil Constantinescu,
Îndrumătorul vopsitorului artistic,
Editura Tehnică, 1976)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Asonanţe

Dreptul la opinie
necesită o pîlnie
amplificatoare de opinie

Dreptul la o pîlnie
(una simplă)
nu e revendicat
de către nimeni
(cu excepţia unuia
Stamate).

Dreptul la opinie
nu coincide
100%
cu dreptul la o pîine.

Ace(a)sta necesită
făină +
drojdie +
apă +
sare +
două mîini +
un cuptor (de pîine)
sub care tragem linie

şi calculăm cît costă
dreptul la o pîine

Pe cînd acela la opinie
nu necesită
ziceam
decît o

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Arde-le-ar ochii lor de anarhişti!

Da: totul a început aşa de bine în acea seară, încît aproape că era imposibil să nu se scrîntească pe undeva, spre final. ● Joi, 16 martie a.c., aterizasem la Paris pe la 4 p.m. ● Friguţ – nici cît să răzbată sub haină, dar îndeajuns încît să te pişte la mîinile fără mănuşi. ● La terminalul 2B, cineva îmi face semn: e (aflu) dl Moraru, de la Institutul Cultural Român de la Paris, venit în aşteptarea-mi (amabil, i-a aşteptat şi pe ceilalţi veniţi mai înainte, la Salonul de Carte care tocmai se deschide aici). ● Cum îmi reapare semnalul pe telefon îl sun pe dl Tudorel Urian – consilier la Ministerul Culturii şi responsabil de standul de carte românească deschis aici, la Salon. ● El e deja la faţa locului şi e în fierberi. Şi-a luat treaba în serios; mîine voi afla că nu-şi revine din surpriză: e prima vizită la Paris din viaţa-i, poimîine e ziua lui de naştere (în spate mai are patruzeci şi ceva de astfel de zile), iar cadoul de la întîmplare va fi o vizită la Monica Lovinescu & Virgil Ierunca. ● *Ca să vezi!,* îi va spune el dlui Mihai Şora – care, ale tinereţii valuri (şi ale geopoliticii maree...), cunoaşte bine Parisul (nu am loc de amănunte, deşi un om care debuta în 1947 direct la Gallimard – că tot vorbeam de cărţi – le-ar cam merita). ● Ajung, deci, la hotel, una-alta, şi pe la 6 p.m. mă decid s-o iau spre centru. ● Hotelul e în S-V Parisului, în zona Parcului Expoziţional (şapte hale enorme; Salonul de Carte e în hala 1; în hala 5 este un tîrg de turism, la care – surpriză! – vedeta reclamelor e România: afişe mari în faţa intrării, *banner*-e deasupra scărilor rulante etc.). ● Revin: deci e joi, 16 martie a.c., puţin trecut de 6 seara şi o iau la picior, dreapta-sus, pe *rue* de Vaugirard. ● Aici e cazul de-o pauză: *rue* de Vaugirard e o nebunie! E Parisul redus la esenţă. ● Ai străbătut-o, cunoşti oraşul: Vaugirard începe pe la periferie şi te duce pînă în Cartierul Latin (de nu m-ar mai fi dus!...) ● La început, lume mai sărmană, mai colorată, mai tînără – şi, din ce în ce, maşini mai largi şi cucoane mai elegante, în ton cu noua reclamă la *Dior,* aflată peste tot, de pe care un chip – să fie Sharon Stone? – zîmbeşte sub legenda *Mai frumoasă acum decît la 20 de ani.* ● Vaugirard, cu mine pe trotuare, taie bulevardul Raspail, taie şi bulevardul Montparnasee şi, cînd să taie şi *rue* de Médicis, pur şi simplu n-am mai rezistat: l-am sunat pe Radu Cosaşu şi l-am întrebat *Dom'le, ce Dumnezeu i-au făcut oraşului ăstuia, de e aşa de frumos?!*?

O *pariziană* fierbinte!

Merg de vreo oră, calc şi nu ştiu de mine, trec pe lîngă restaurante chinezeşti cu creveţii-n geam, înghit în sec, merg mai departe, trec pe lîngă bistrouri înecate-n fum, mă întreb cu compasiune ce se va întîmpa dacă vor vota în Franţa legea cu interzicerea fumatului în locuri publice (vai de steaua lor, cred că se desfiinţează Parisul!), trec pe lîngă alte bistrouri, văd prin geam pahare pe mese, spun în sinea-mi că mi-i sete şi-mi fac singur semn să beau, ameţioare vinuri, ce-ntunecat mă clatin (de plăcerea de-a merge totuşi mai departe, fără oprire), iată-mă-s lîngă Teatrul Odéon, mă depăşesc două perechi, suma vîrstei lor să bată spre 250 de ani, dar ce parfum de mosc şi ambră lasă-n urmă acest sfert de mileniu...! ● Ei bine, şi aici mi s-a-nfundat! ● Las pe dreapta, în spate, colţul nordic din *Jardin du Luxembourg,* intru în blvd. Saint Michel şi deodată ce văz: studenţii de la Sorbona se bat cu poliţiştii! ● Pe tema CPE *(Contrat première embauche).* ● Înţelegeţi-mă: e ora 7,25 p.m., veneai extaziat şi cu ochii cît cepele pe-o stradă a unui oraş care-ţi place şi, deodată, după un colţ, zavera; mai poţi acţiona raţional? ● Nu. ● Curiozitatea anesteziind instinctul de conservare, intru printre studenţi; cît să pricep, în trei minute, că ăştia-s studenţi cum sînt şi eu: raşi în cap pe la tîmple, cu priviri mirosind a *iarbă* (aşa umbla vorba, a doua zi), cu steaguri roşii (interesant, de pe ele a dispărut ciocanul şi secera, dar au rămas stelele galbene în cinci colţuri!), agitînd sticle de bere goale, bolovani din asfalt şi exemplare din acea zi din *L'Humanité* (am luat şi eu unul de pe jos, ca amintire!), anarhiştii fac gură, aruncă cu sticlele spre scutieri şi le strigă *Police nationale / Milice du capital!* şi alte asemenea dulceţuri, eu mă trag mai spre margine, mă gîndesc *Ia s-o sun pe Lena Boiangiu, să-i pasez revoluţia la telefon!,* ajung taman în colţul pe care-l fac *rue* Racine şi *rue* de l'École de Médecine şi deodată... ● Ochii-mi iau foc, de ce respir mai adînc de-aia ahî-ahî-ahî parcă mă arde pe gît mai tare! ● Şi ultimul meu gînd a fost: *drace, şi mîine trebuie să le vorbesc la Salon despre Ceauşescu şi despre legea lustraţiei!* ● Şi penultimul meu gînd a fost: *aia să fi fost totuşi Sharon Stone?* ● După care... *(va urma, cu dezvăluiri şocante despre Parisul în fierbere!)*

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Amurgul urşilor

Aflu de la TV că Mura, veterana urşilor de la Globus, s-a retras după o viaţă petrecută în arenă. Ştia, probabil, de planurile Ministerului Muncii, de recalculări şi transportul gratuit! Ursoaica Mura n-a făcut politică. Sau, vorba clişeului, singura ei politică a fost înveselirea copiilor, pe care i-a fermecat cu giumbuşlucuri, cu bicicleta şi cu fustiţa purtată cu atîta candoare. La televizor părea în formă, dar cei de la circ spuneau că anii petrecuţi în mijlocul publicului o obosiseră. Era vremea să se reîntoarcă într-un mediu cît de cît natural. O asociaţie de protecţie a animalelor i-a făcut loc în rezervaţia de la Zărneşti, unde o aşteaptă deja zeci de confraţi – veterani ai scenei profesioniste, ca ea, sau bieţi ursuleţi chinuiţi de ţigani pe la bîlciuri, cu belciuge şi table încinse. În semn de adio, oamenii Circului au plimbat-o pe Mura pe lîngă cuştile celorlalte animale, care au mirosit-o sau au dat din coadă. Pitonul a suspinat. Orice despărţire e tristă. Îngrijitoarea Murei, care a crescut-o „de cînd era uite-atîtica", a plîns în hohote toată ziua. Reportera a vrut să fie optimistă – şi-a imaginat că Mura îi va învăţa pe urşii din rezervaţie să meargă pe bicicletă. Dar vocea îi tremura.

Tot săptămîna trecută s-au făcut şase ani de la moartea lui Hercules, cel mai celebru grizzly din lume. Avea 25 de ani. Se născuse în Scoţia, dar cariera lui n-a cunoscut graniţe. Stăpînii lui, Maggie şi Andy Robin, l-au antrenat pentru un spectacol în care se lupta „pe bune" cu cei mai voinici oameni care îndrăzneau să-l înfrunte. Pentru Hercules asta era o delectare rarisimă, drept care a ajuns rapid star la Hollywood. Din 1979 a jucat în zeci de filme ale studiourilor Disney, artistice şi documentare, dar s-a luptat pînă şi cu Roger Moore în James Bond-ul *Octopussy!* Ca să nu vorbim de zecile de reclame în care a strălucit cu talent şi bonomie. Hercules era atît de cumsecade încît a fost ales de actorul Bob Hope, mare jucător de golf, să-i fie *caddy* (băiatul care duce crosele) la turneul scoţian de la Gleneagles. Parodiind ultimele zbateri ale puternicilor politicii, a făcut şi un turneu de conferinţe de-a lungul şi de-a latul Americii.

Emblematică însă pentru voinicul de jumătate de tonă a fost aventura din 1980. Filma în insulele Hebride o reclamă la şerveţelele Kleenex şi a reuşit cumva (sau i s-a întîmplat) să se piardă de echipă. Lumea a vuit. Portretul ursului a apărut în toate ziarele care contează. După trei săptămîni de căutări, în care fuseseră implicate marina şi aviaţia, Hercules a fost găsit într-o pădurice. Slăbise 140 de kilograme, dar a recuperat. A primit atunci marele premiu al organizaţiei „Animals in America" pentru că „a evitat să facă vreun rău animalelor sălbatice, deşi murea de foame"! Oameni cu imaginaţie, membrii Consiliului Scoţian de Turism, s-au gîndit că Hercules e simbolul ideal pentru promovarea regiunii ca adevărat rai al naturii virgine. Drept care l-au promovat în toată lumea în calitate de „Personalitate a anului". Distincţie de care se mai bucuraseră actorul Sean Connery şi preşedintele Festivalului de la Edinburgh! În fine, modestul Hercules a ajuns pe coperta revistei *Time,* poziţie invidiată de 99,9% din politicienii lumii, şi a avut o întrevedere cu Margaret Thatcher, cînd aceasta era în culmea puterii. Printre cei care i-au trimis scrisori (nenumăraţi copii, bineînţeles), s-a numărat şi preşedintele SUA, Ronald Reagan, care ştia şi el că uneori merită să te copilăreşti.

La moartea lui Hercules, ziarele au scos din mînecă vechea lozincă publicitară: „Mai tare ca Superman, mai greu ca Incredible Hulk!". Ursul cedase în faţa unei paralizii lombare ce-l chinuia de trei ani, de la un accident de filmare. A fost îngropat într-un sicriu construit special, lîngă bazinul „lui" de înot din rezervaţia scoţiană Big Bear Ranch.

Fiecare urs se retrage cum ştie el mai bine. Sau cum poate. Altul, după ce a fost şicanat de iepuraş, a ţinut un scurt discurs, după care a întors spatele omnivorilor din PSD. Probabil a ajuns deja în Hebride!

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Care ţi-e scorul Î&D?

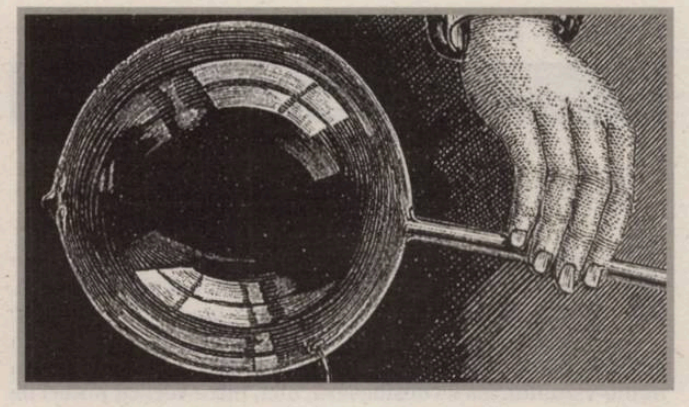

Am avut la viaţa mea cîteva măreţe Înainte & După. Momentele Înainte & După îşi trag măreţia din dimensiunile Evenimentului. Semnul „&“ care desparte Înaintele de După este un Eveniment. Fiecare om are, garantat, două Î&D: Înainte & După Naştere şi Înainte & După Moarte. Aceste două Î&D sînt un fel de tiflă la adresa oamenilor: primul n-are decît După, al doilea numai Înainte. Cineva ar putea argumenta că Moartea & Viaţa sînt doar un singur Înainte şi un singur După, dar asta numai dacă am crede că nici nu există Înainte sau După dacă noi nu ştim că există. Dar nimeni nu e atît de zălud să creadă asta. Există o mulţime de Evenimente cărora le lipseşte fie un Înainte, fie un După atestat, cum ar fi ce a fost aici înainte de a veni eu şi ce va rămîne după ce voi fi plecat. Numai pentru că nu ştiu nu înseamnă că nu există milioane de Î&D.

Majoritatea oamenilor au porţia lor de Înainte & După în decursul unei vieţi, de la mărunte la uriaşe. Se poate spune că viaţa însăşi este o înşiruire de Înainte & După legate între ele de &-urile unor Evenimente cu semnificaţie publică sau personală. Sigur este doar că Evenimentele au lăsat o impresie destul de puternică asupra unei persoane pentru ca aceea să se raporteze de-a pururi la sineşi înainte şi după.

Suprapuse pe oglinda infinit crăpată a sinelui privat al persoanei sînt Înaintele & După publice care încheagă o comunitate. Nu există comunitate pînă cînd mai mulţi oameni nu trăiesc împreună un Înainte & După. Cu cît evenimentul este mai mare, cu atît sînt mai multe persoanele care trăiesc acel Înainte & După. Evenimentele istorice au un Înainte & După suficient de puternic pentru a închega o naţiune. Fiecare război, fie el victorios sau nu, îndeplineşte această funcţie. În acest sens, toate războaiele sînt războaie civile pentru că oamenii care participă la ele îşi împart istoria în Înainte & După Război.

Un alt Înainte & După cu puterea de a coagula comunităţi este catastrofa naturală. Locuitorii din New Orleans îşi vor împărţi mereu viaţa în Înainte & După Katrina. Şi aşa localnicii erau deja înclinaţi, prin tradiţie, spre a-şi împărţi existenţa într-o serie de Înainte & După mai mari sau mai mici, pentru că istoria lor era doldora de războaie, răzmeriţe, molime, crize de identitate naţională şi uragane. Fiecare dintre aceste nenorociri a avut un Înainte & După care dădea naştere la un torent de rememorări, re-rememorări, rescrieri, brodări, remodelări, memorializări şi ritualuri. Un oraş istoric precum New Orleans este suma tuturor amintirilor sale despre catastrofe ritualizate prin prăpastia dintre Înainte & După, în toate aspectele vieţii civice: arhitectură, limbaj, asociaţii civice, festivaluri şi relaţia cu vecinii. Amănuntele Evenimentului care a deschis fractura dintre Înainte & După se pierd adeseori în vîrtejul dramatizărilor care dau năvală să umple prăpastia.

Mă aplec asupra acestor lucruri pentru că am şi eu, aşa cum am mai spus, atari mari fracturi: Înainte & După Emigrare, Înainte & După Comunism, şi acum Înainte & După Katrina. Nu ai scăpare de cărţile pe care ţi le împarte istoria, aşa cum nu ai scăpare de cele două Î&D de care îţi face parte viaţa. Partea bună este că atunci cînd treci printr-un Eveniment alături de mulţi alţi oameni, te simţi aproape de ei, suficient de aproape ca să treci cu ei prin toate „&“-urile viitoarelor Înainte & După, Doamne fereşte.

Şi pentru că vorbim de Dumnezeu, ştiu din surse autorizate că singurul lucru la care se uită în viaţa de după este scorul tău Î&D. Cu cît îl ai mai mare, cu atît ai mai multe şanse de a avea un După confortabil.

traducere de Ioana AVĂDANI

Cea mai recentă carte a lui Andrei Codrescu este *Scrisori din New Orleans,* Editura Polirom.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Euro-limbuţi

Sînt mulţi. Au invadat Europa. Conducerea Europei. Poartă toţi în piept un ecuson pe care scrie EXPERT. Nici un nume, nici o instituţie, nici o profesie, doar „expert“. Arată ecusonul şi pot pătrunde oriunde. În visul meu, unul dintre aceşti experţi tocmai intra în casa mea şi mă lua la întrebări despre măsurile pe care le-am luat pentru evitarea efectului de seră...

Un vis nu tocmai îndepărtat de realitate, căci cu o zi înainte m-am întîmplat într-o astfel de reuniune europeană de experţi. Nu mai participasem la aşa ceva de la începutul anilor '90, cînd toată lumea expertiza frenetic viitorul post-socialist al proaspăt reunitei Europe. Experţii de acum nu arătau foarte diferit de cei din visul meu...

Şi nu arătau foarte diferit nici de omologii lor români, care se cheamă pur şi simplu ANALIŞTI. Despre aceştia tocmai a scris Doru Buşcu în *Academia Caţavencu*. (Apropo, oare de ce se cheamă ei „analişti“ şi nu tot „experţi“?)

Se întîmplă ceva interesant cu această societate mondializată a noastră, poreclită uneori şi „societate a cunoaşterii“. Din cîte înţeleg eu, principalii actori ai acestei societăţi a cunoaşterii ar fi *experţii*. Nu *intelectualii,* care nu prea îşi mai găsesc locul în ea şi se adună în mici cluburi intime pentru a evoca zăpezile de alt'dat'. Nu *specialiştii,* care nu prea mai au ce să facă cu diploma lor academică într-un domeniu devenit mult prea larg şi neaplicativ, în raport cu cerinţele de altă natură ale pieţii. În general, nu diferitele categorii de *profesionişti* cu care eram obişnuiţi. În locul lor, a tuturor, au fost creaţi experţii.

Există o logică în toate acestea, o logică pragmatică, dar totuşi logică. Gîndită dinspre utilitatea ei socială (adică în primul rînd economică), cunoaşterea nu se mai împarte în domenii, ci în probleme. Probleme ale societăţii, decupate şi definite în funcţie de nevoile societăţii şi de mersul acesteia. Rezolvarea acestor probleme este repartizată acestei categorii de cunoscători ce se numesc experţi. Experţi în rezolvarea problemei X sau Y.

Pînă aici înţeleg. Sigur, nu pot să nu mă întreb cine şi cum decupează aceste probleme şi dacă cineva se mai preocupă de modul în care această puzderie de probleme se leagă între ele la nivelul *întregii* societăţi. Dar să zicem că toate acestea ar fi în regulă. Rămîne însă miezul nedumeririi mele: aceşti experţi sînt experţi în *rezolvarea* problemelor, nu în *cunoaşterea* lor. Mai mult, cunoaşterea detaliată, în profunzime, a problemei X sau Y îi încurcă şi se stropşesc la cîte un amărît de cercetător care se bagă şi el în vorbă crezînd că poate lămuri unele lucruri. Şi pentru ca altă dată să nu-i mai inoportuneze, expertiza experţilor stabileşte că e raţional şi eficient să se mai taie puţin banii la cercetare...

Pentru a putea să se dedice trup şi suflet *rezolvării* problemelor, acestea trebuie să fie formulate cît mai simplu şi mai uşor de prezentat în *power point*. Eventual în variante binare, pentru a se putea vota apoi, în mod democratic, dacă varianta A sau varianta B este preferabilă. Existenţa unei variante C ar pune deja alte probleme şi ar cere, probabil, şcolirea altor experţi.

Între aceşti experţi ai societăţii cunoaşterii se naşte astfel un limbaj pe care îl înţeleg doar ei, cu vorbe pe care le rostesc sibilinic după o înţeleaptă clătinare a capului şi pe care le ascultă cu un zîmbet plin de subînţelesuri. Un limbaj pe care pe vremuri l-am fi numit limbaj de lemn, iar astăzi îl numim *know how* (înainte de) sau *acquis* (după) „rezolvarea“ problemelor. Ascultîndu-i, am de fiecare dată impresia că problemele au fost inventate pentru existenţa experţilor şi nu experţii pentru rezolvarea problemelor.

Cu tot filo-europenismul meu şi simpatia veche pentru bătrînul continent, cînd mă gîndesc la euro-experţi devin brusc eurosceptic. Iar în privat, de-a dreptul eurocinic...

Adrian MIHALACHE

e-cultura

E-bătaia

În mediul virtual, bătaia nu este „corp la corp", deoarece entităţile care se înfruntă sînt decorporalizate. Se ciocnesc discursurile între ele, încercînd să cîştige o trîntă la nivel simbolic. Desigur, lupta de idei are loc şi în spaţiul tangibil, prin mediile tradiţionale: cărţile, presa, audio-vizualul. Ea se desfăşoară, aici, între voci cu puteri de emisie comparabile. Cei fără resurse nu au cum să se facă auziţi, căci nu posedă reviste, televiziuni sau posturi de radio. Dimpotrivă, în ciberspaţiu, oricine se poate transforma din ascultător disciplinat în autor versat. Tehnologia susţine democraţia, în sensul că dă oricui posibilitatea de a participa la dezbaterile care-l implică. Nu este o simplă întîmplare că siturile care oferă posibilitatea exprimării au pagini numite „forum" şi că o cunoscută revistă virtuală se intitulează *agora*.

Pătrunderea corporaţiilor în ciberspaţiu, atrase de marile profituri promise de „noua economie" a schimbat situaţia. Fuziunile dintre mediile tradiţionale (Time-Warner, Disney) şi cele virtuale (AOL, respectiv Lycos) au creat portaluri de anvergură, care ghidează cu autoritate opţiunile cibernauţilor. Simetria poziţiilor, echilibrul dintre forţele producătorilor de discursuri au fost tulburate. Vocile individuale sînt frustrate, dar nu abandonează e-lupta. Ele se angajează într-o e-confruntare al cărei deznodămînt nu poate fi cu precizie anticipat. În tratatele despre arta războiului, de la Sun Tzu la Clausewitz, se arată că, dacă entitatea puternică gîndeşte în termeni strategici, cea slabă poate recurge la tactici. Producătorii independenţi de discursuri se folosesc de artificii, mişcări indirecte, diversiuni care derutează inamicul, făcîndu-l să greşească şi, eventual, să se autodistrugă.

Guy Debord a propus, încă din 1967, mijlocul optim de contracarare, anume *deturnarea (le détournement)*. După el, deturnarea supune subversiunii discursul adversarului, fixat ca adevăr respectabil.

Tehnologia informaţiei oferă mijloacele necesare deturnării, intens folosite în practicile de subversiune culturală. Grupuri ca Adbusters (www.adbusters.org), artmark (www.rtmark.com), Critical Art Ensemble (www.cae.org) practică „intervenţii moleculare", în vederea aplîcării unor „şocuri semiotice", capabile să zdruncine un *establishment* cultural care tinde să devină excesiv de autoritar. Concret, aceştia iau în deriziune, prin parodiere, discursul celuilalt, fie acesta corporaţie, imagine de marcă sau poziţionare ideologică. Figura 1 arată deturnarea imaginii de marcă a firmei Calvin Klein prin sexualizare ironică.

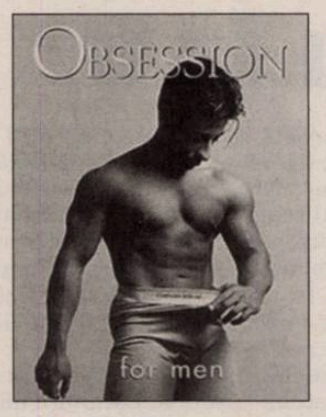

Figura 1. Antireclamă de la Adbusters

La noi, situl www.pulafashion.com încearcă să adapteze tactica deturnării la condiţiile specifice locale. Nu marca de prestigiu este ţinta principală a ironiei, ci contrafacerea ei grotescă, prin produsele ieftine şi îndoielnice care au pătruns pe piaţă. Astfel, se prezintă diverse produse cu mărci inventate, dar aproape paronime cu altele celebre, ca *Naikum*, *Pilips*, *Panasony* etc. Încă mai interesantă este propunerea din figura 2, care ridiculizează preocuparea abil întreţinută de firme privind forma sportivă. Produsele contrafăcute constituie, prin însăşi existenţa lor, o subminare a mărcilor originale. Noutatea demersului românesc constă în faptul că, subminînd subminarea, ajunge la nivelul hegelian al negării negaţiei, adică reafirmă imaginea *brand*-ului, însă la un alt nivel: conştientizat, nu subliminal.

Figura 2. Make love, not sport (pulafashion)

Reacţiile corporaţiilor la obrăzniciile independenţilor nu s-au lăsat aşteptate. Cea mai brutală, dar şi cea mai neîndemînatică, deoarece a suscitat e-proteste vehemente, a fost acuzarea grupului Critical Art Ensemble de terorism intelectual şi punerea lui sub anchetă de către FBI. Mai abil, supermarket-ul E. Leclerc a arătat că ştie şi el să practice deturnarea. A folosit posterele celebre din timpul revoltei din mai 1968 pentru a-şi susţine propriile interese şi a glorifia societatea consumului. Faimosul slogan „este interzis să interzici" a devenit, în interpretarea firmei, „este interzis să interzici să vinzi mai ieftin". Grupul E. Leclerc vrea să arate că apără astfel puterea de cumpărare a cetăţeanului (figura 3).

Figura 3. Deturnarea subversiunii

În sfîrşit, corporaţiile au şansa să cîştige e-bătălia prin învrăjbirea diverşilor adversari. *Indymedia* (http://romania.indymedia.org) are aceleaşi obiective, dar critică acerb situl înrudit, *pulafashion*. Îi deranjează, pe de o parte, lipsa de radicalism politic şi, pe de altă parte, conotaţia *macho* a numelui. După părerea celor de la *indymedia*, *pulafashion* este o combinaţie bizară şi ipocrită între activism împotriva consumului dement, manifeste care se vor avangardiste, dar sînt mai degrabă publicitare, şi batjocuri misogine. Siguranţa de sine a acestor „artişti revoluţionari" şi lipsa de respect pentru persoanele din jurul lor ar ascunde o aroganţă de tipul „noi sîntem cei mai buni şi ne doare în.... de ceilalţi". Ultima aserţiune caracterizează majoritatea celor care vor să se exprime *online* şi să-şi cîştige acolo e-bătăliile.

mintea de pe urmă

Doamnele din Praporgescu

Au fost prezente în numărul 1 al Dilemei, *apoi în nr. 25 şi încă o dată. Deveniseră, la un moment dat, aproape „mascotele" revistei. Acum nu mai sînt. Nici una.* „But their memory lingers on"...

„– Acuma sincer, cu mîna pe inimă, puteţi să-mi spuneţi c-a fost mai bine sub Ceauşescu?

– Mamă dragă, bine n-a fost nici atunci, da' acuma n-au făcut nimic să fie mai bine! Din contră: ce folos că ne-a mărit pensiile, dacă un kil de carne a ajuns 3.000 de lei!?

– Şi medicamentele! Mor bătrînii, da' mor şi foarte mulţi tineri: am auzit că un tînăr a orbit brusc! Şi o tînără – a surzit brusc!

– De bine ce le merge, d-aia mor... Eu zic că e ceva-n atmosferă.

– E sigur în atmosferă. Şi pe urmă, ce faci cu reţetele de medicamente, dacă nu le găseşti?

– Aşteaptă să le scumpească... Sigur mai vine o scumpete! Trebuie să vindem puţinul care ne-a mai rămas...

– (Noi nu mai avem moşii, slavă Domnului!)

– ...din puţinul de pensie care mi-a rămas de la fratemiu, Dumnezeu să-l ierte, mă freacă pe mine (de şase luni e mort) la notariat: veniţi peste două săptămîni! Te duci peste două săptămîni – veniţi lunea ailaltă! Şi-i o scîrbă, şefă acolo la Vitan, la sectorul 3... şi-o murdărie de nedescris, scările rupte – cum dracu' nu cade lumea pe scări să se facă praf –, înalte şi de lemn şi lemnul putred!

– Cînd auziţi: Era mai bine înainte, vă gîndiţi la cum era sub Ceauşescu?

– (în cor) Sub Ceauşescu, sigur! Era şi ăla un criminal, nu-i vorbă, da' măcar avea o scuză, că era prost. Şi-a mai avut-o şi pe scîrba aia de nevastă-sa, care l-a montat cît a putut... A fost un bleg, că murea în patul lui, nu ca un cîine turbat, cum au arătat că l-au omorît... Cu toate c-am aprins lumînări să moară, să scăpăm de el, cînd am văzut cum a murit, totuşi am plîns...

– Şi înainte de comunişti?

– Măi mamă, nu se poate compara: a fost raiul pe pămînt! Nu murea nimeni de foame. Muncitorii dacă n-aveau e că se duceau nevestele să le ia leafa, că altfel o beau pe toată la birt...

– Şi toţi aveau căsuţele lor pe la ţară... Găseai o femeie să-ţi facă curăţenie – acum îşi dau cu ojă pe unghiile de la picioare!

– 1.500 lei cinci ore, şi lucrează ca vai de capul ei...

– Gata, noi nu mai avem ce vinde: eu îl mai am pe Popescu-Ghimpaţi ăla de colo... Era foarte frumos săracu', da' acum e prăfuit... O mai am pe ţiganca aia, mai am un francez care nu se vede cum e iscălit...

– În timpul războiului era mai bine?

– Da!! N-am suferit deloc în timpul războiului! Am avut ce mînca, am scos bani – c-aveam aur, medalii de aur, şi schimbai medaliile... Păi băieţii jucau poker pe medalii! Şi-aşa...

– Ăl mai scump lucru în timpul războiului: nescafé-ul.

– Noi am avut două stabilizări, una a făcut-o Iorga cînd a venit la Guvern. Da' Iorga n-a mai mers cu maşina la minister, s-a dus cu taxiul sau s-a dus pe jos, a făcut nişte economii! Nu ca acuma, îi vezi cum dorm în Parlament sau stau şi beau Pepsi şi iau maşina ministerului, îşi încarcă familia şi pleacă să se distreze! Toate astea costă bănet. Păi, pînă unde, atîta vreau să ştiu!?" (**a. l. ş.,** în *Dilema* nr. 25, 2-8 iulie 1993)

SÎMBĂTĂ, 25 martie, 19.30

ORAŞUL
de Evgheni Grişkoveţ
în româneşte de Vlad Massaci & Cristi Juncu
cu:
VLAD ZAMFIRESCU
FLORIN ZAMFIRESCU
GHEORGHE IFRIM
NADIANA SĂLĂGEAN
CONSTANTIN DRĂGĂNESCU
regia: Cristi JUNCU

Serioja trece printr-o criză. Sau poate-i doar o fază. Oricum, pentru el nimic nu mai e la fel. Nimic. Oraşul, ţara, timpul, cei din jur, ba chiar propria fiziologie par c-au luat-o razna.

Pentru occidentali diagnosticul e simplu: middle age crisis. Şi remediul e la-ndemînă: şedinţe psihanalitice urmate de Prozac sau vreun alt panaceu. În final, întregul proces se constituie în materie primă pentru seriale TV de mare audienţă. Serioja, însă, nu-i Tony Soprano. Puţin probabil că vreo televiziune va acorda vreodată spaţiu crizei lui.

Aşa că renunţaţi la zapping. Veniţi la Teatrul Act. V-aşteaptă Serioja şi a sa middle age crisis à la russe.

Pentru informaţii şi rezervări vă rugăm să sunaţi la 3103 103 sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro

TEATRUL ACT
sponsor fondator CONNEX
ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24-FUN

Texte şi opinii de: *Stela GIURGEANU ● Alexandru GRUIAN (jurnalist) ● Roxana LUPU (jurnalistă) ● Mădălina NICOLAESCU (profesor univ., Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea Bucureşti) ● Adina POPESCU ● Dumitru SANDU (profesor univ., Facultatea de Sociologie, Universitatea Bucureşti) ● Mălina VOICU (sociolog) ● Ovidiu VOICU (sociolog) ●* ***Coordonatoarea temei:*** *Iaromira POPOVICI*

Un amestec mişcător

tre colaboratorii noştri, prof. Dumitru Sandu – un amestec, nu întotdeauna stabil, între mentalităţile tradiţionale şi integrarea europeană.

Asta ne spun sondajele. Interlocutorii noştri ocazionali, de diverse vîrste şi profesii, întîlniţi pe străzile Bucureştiului sau ale provinciei, împărtăşesc în felul lor aceste valori. Evident, socoteala din sondaje nu se potriveşte, cel puţin la prima vedere, cu cea din răspunsurile aleatorii ale unor concetăţeni de-ai noştri, care au probleme mai aplicate sau mai personale, precum ziua de mîine, soţul sau vocaţia ratată. Dacă e să grupăm răspunsurile acestora în categorii, să le abstractizăm şi generalizăm, probabil am putea ajunge la un numitor comun. De pildă, dacă pentru o „adolescentă cu năbădăi" modelul este actuala Monică a lui Irinel Columbeanu, putem vedea aici cum se reflectă o serie din valorile vehiculate prin sondaje: încrederea în familie (visul oricărei adolescente sandrabrowniene este să-şi găsească alesul cu care să se instituţionalizeze pentru restul vieţii), într-un soi de Divinitate (care o va ajuta să-şi găsească şi ea un providenţial iubit bogat), în valori antreprenoriale (trebuie să faci ceva ca să-ţi găseşti fericirea etc.). Pentru o doctoriţă din Deva contează dăruirea, deci, mai pe departe, spiritul civic într-una din formele sale. Pentru tinerii în jur de 30 de ani, angrenaţi deja în culturi organizaţionale, sînt importante firma, brand-*ul,* card-*ul, adică valori legate de muncă şi stabilitate materială.*

Am putea continua aşa la infinit. Dar nu acesta e scopul numărului. Ci acela de a prezenta, fără a lăuda sau înfiera, setul de valori oarecum vizibile în care cred (sau afirmă astfel) conaţionalii noştri, fie în sondaje, fie în conversaţii private. Rostul unei astfel de introspecţii nu este altul decît aprecierea stării actuale (de tranziţie de la valorile naţionale la unele europene) prin dorinţele şi idealurile oamenilor, oricît de tulburi şi controversate ar fi ele. **(I. P.)**

Mentalităţi „tradiţionale" şi integrare europeană

– dialog cu prof. dr. Dumitru SANDU, sociolog –

L-am rugat pe prof. Dumitru Sandu să comenteze cîteva din valorile la care se raportează conaţionalii noştri, în sondajele de opinie recente, precum şi tendinţele de evoluţie ale acestora şi situaţia lor în raport cu cele din alte ţări.

Biserică versus *politică*

Dacă porneşti de la datele de sondaj, poţi conchide că valorile politice şi religioase au un profil foarte bine conturat în societatea românească. Mă refer la încrederea mare pe care românii o acordă Bisericii şi la cea foarte mică pe care o au în partidele politice, în Parlament, în instituţii de conotaţie politică. Interesul românilor pentru valorile asociate cu diverse instituţii este ridicat în perioada actuală.

În ceea ce priveşte celelalte sfere ale vieţii – familia, munca – n-aş mai putea răspunde la fel de general. Una este situaţia pentru o familie de ţărani, care-şi duce viaţa de azi pe mîine, undeva, într-un sat izolat, şi alta este situaţia cu un cuplu de tineri de la oraş care foloseşte Internetul. Societatea românească este extrem de diferenţiată: rural/urban; alfabetizaţi/nealfabetizaţi informatic; călători în străinătate/oameni care nu au ieşit din satul lor. În ansamblu, nu se poate face o ierarhie a valorilor pe care românii fie le susţin, fie le invocă cel mai frecvent în dezbateri. Cu excepţiile menţionate la începutul discuţiei.

Mentalităţi neaoşe şi integrare europeană

Românii discută despre propriile valori, în două tipare: cel al mentalităţilor şi cel al integrării europene. Auzim frecvent – „democraţia nu merge pentru că mentalităţile sînt de tip comunist, învechite"; la fel se spune şi despre economie sau participarea comunitară. În discursul public, se recurge la mentalitate ca la un spirit malefic, prin care se pot explica toate relele societăţii româneşti. De fapt, e constatat, şi nu numai în spaţiul nostru, că tematica valorilor e abordată în termeni de mentalitate cînd oamenii au de semnalat probleme sau manifestări comportamentale neobişnuite. De aceasta se leagă un soi de fatalism cultural: mentalităţile sînt date, nu pot fi schimbate. Din cauza lor, societatea înaintează foarte greu. Modelul celălalt, al valorilor europene, e mult mai pragmatic, mai aplicat. Există, în spaţiul public, o dezbatere despre valorile europene, în ce măsură sînt ele prezente în viaţa cotidiană a românului, ce e de făcut pentru asimilarea lor, a celor considerate pozitive. În acest caz, discuţia este însoţită de programe, de proiecte, şi avem de-a face mai mult cu acţiuni decît cu simple lamentări sau formulări de oracol despre cît timp ne va trebui pînă ajungem să fim democraţi.

Modalităţi de schimbare

Marea problemă nu este atît ierarhia valorilor, ci cum pot fi schimbate acestea. Tematica mijloacelor de schimbare a situaţiei prin cultură şi mentalităţi merită toată atenţia. De pildă, atitudinea conservatoare, modelul individualist, de ignorare a problemelor celorlalţi, de neparticipare la viaţa comunitară. La o extremă, se află atitudinea fatalistă care spune că nu se poate, aşa sîntem noi, românii. La cealaltă extremă, sînt soluţiile active, care consideră că valorile, indiferent că se cheamă cinste, hărnicie, raţionalitate, modernitate, nu sînt date pentru totdeauna, ci se pot modifica prin socializare, educaţie, familie şi şcoală. Dar nu poţi aştepta doar acţiunea socializării. Atunci introduci în discuţie drumul instituţiilor: o instituţie bine construită dislocă multe dintre deficienţele de socializare. Un exemplu în acest sens este cel al emigranţilor români în străinătate: oameni care în România au o eficienţă redusă îi regăseşti în Occident creativi, harnici, performanţi. Nu se întîmplă nimic altceva decît trecerea dintr-un mediu instituţional în altul: dintr-un mediu care descurajează un anumit gen de acţiune, într-unul care încurajează. O altă cale mai concretă şi sistematic ignorată este reprezentată de modele: de rol, de personalitate, de organizaţii. Promovarea modelelor de acţiune eficientă, de prestigiu, dezirabile din punct de vedere social.

Încredere variabilă

Care e profilul valoric actual al societăţii româneşti? Tema majoră rămîne cea a încrederii în instituţii: s-a ajuns deja la un gen de saturaţie prin repetarea formulărilor referitoare la încrederea în Biserică, Armată, Guvern, Parlament. Ce spun aceste cifre, mai ales comparativ cu statele Uniunii Europene? M-aş opri la încrederea în Justiţie, în Parlament, în partidele politice. Ultimele EuroBarometre spun, de pildă, că încrederea în Justiţie, la români, este undeva la 30%, cam aceeaşi cu cea din noile state membre ale UE, în timp ce, în vechile state membre, este mult mai mare, în jur de 50%. Încrederea în partidele politice e, la noi, cam la 10%, cea în Parlament, de vreo 20%, iar în Occident ceva mai mare, dar nu cu mult.

Dar nu nivelul de încredere e cel mai important, ci stabilitatea estimărilor. În momentul în care, de la un sondaj la altul, de la primăvară la toamnă şi de la toamnă la iarnă, ai un gen de evoluţie în zigzag a curbelor de încredere, atunci e un semn că sînt probleme. Că legătura între cetăţeanul obişnuit şi instituţiile respective nu este una cristalizată, ci la voia întîmplării, la voia oricărui accident mediatic. Aceasta este marea diferenţă între profilul românului mediu şi cel al cetăţeanului occidental mediu, în materie de încredere în instituţii.

Vase comunicante

Pe de altă parte, neîncrederea, reversul încrederii, nu e obligatoriu un lucru rău. Este o formă de critică socială. În momentul în care spun că nu am încredere în Parlament înseamnă că mă raportez critic la instituţia respectivă. E şi bine, şi rău: rău că instituţia îmi prilejuieşte acest fel de raportare, dar bine pentru că, poate, în acest fel, prin afirmarea neîncrederii mele, lucrurile se vor schimba.

Fenomenele de încredere se află în relaţie de vase comunicante: nemulţumirea faţă de instituţiile reprezentative, constituite pe bază de vot, se răsfrînge în încrederea foarte mare în cele de tip tradiţional. Oamenii au nevoie de puncte fixe, stabile. Este ca şi cum pe total societate ar exista un stoc limitat de încredere, care se redistribuie pe principiile contagiunii şi vaselor comunicante.

Comunitate şi spirit civic

Aici sînt două fenomene îngrijorătoare. Primul – dacă eu nu am încredere în ONG-uri (ba chiar de multe ori nici nu ştiu ce înseamnă), atunci nu fac nimic pentru drumuri, poduri sau sisteme de aducţiune ale apei potabile, pe care eventual acestea le gestionează. Nici vorbă să mă transform din cetăţean pasiv, care merge din cînd în cînd la vot, într-unul activ, care înfiinţează el un ONG şi devine nucleu de dezvoltare a societăţii civile. Aceste nuclee sînt extrem de inegal răspîndite pe teritoriul ţării: există o mare ruptură între mediul rural şi cel urban, în care sînt localizate majoritatea ONG-urilor. Apoi, avem o mare diferenţiere regională: viaţa asociativă, civică, în vestul şi în centrul ţării este mult mai bogată decît în sudul şi în estul sărac. Această diferenţiere merge, în bună măsură, mînă-n mînă cu harta de izolare a localităţilor ţării.

Valori antreprenoriale

Şi aici este o zonă critică. După atîţia ani de la începutul schimbărilor, ponderea celor angajaţi în sector strict antreprenorial, cu firmă privată, este extrem de redusă: 6-7%. Valorile de tip antreperenorial însă au circulaţie mult mai puternică, au aderenţă mult mai bună. Călătoriile în străinătate îşi au rolul lor. Aproximativ 20% dintre orăşenii României au călătorit în străinătate. Încă 8-10% au lucrat. La ei se mai adaugă încă 10% care au în familie pe cineva care a plecat. Plus încă 10% care vor să plece în anul următor. Ajungem la un total de aproximativ 50% orăşeni care, direct sau indirect, au experienţa străinătăţii. Ea se vede foarte puternic în comportamentul economic: contactul cu străinătatea schimbă ţara. Dar nu-i de ajuns să te duci să vezi, să înţelegi şi, după ce cîştigi nivelul minim de siguranţă socială, să-ţi începi o afacere. E nevoie şi de un mediu instituţional prietenos acasă. Mintea celui care a călătorit în străinătate nu mai judecă decît comparativ: el compară simplitatea rezolvării lucrurilor de afară cu ceea ce întîlneşte în instituţiile de aici.

Toleranţa

Este minimă sau maximă încrederea în cel care este diferit de mine ca etnie, ca religie, ca abilităţi? În imagologie, românul stă foarte bine la toleranţă: credem despre noi că sîntem foarte toleranţi, foarte ospitalieri. Dacă privim comparativ şi specific datele din sondaje, vedem că lucrurile nu stau chiar aşa. Raportarea la romi este, în continuare, una cu pondere însemnată de intoleranţă. Ca atare, constatăm că există un soi de segmentare a toleranţei. Atitudinea faţă de maghiari a parcurs clar un proces de sporire a toleranţei. Dacă te uiţi pe harta socială a ţării, vezi că intoleranţa faţă de maghiari apare mai ales acolo unde nu sînt maghiari. O cauză a intoleranţei este lipsa comunicării sau proasta comunicare. Creşterea toleranţei este legată de un anume gen de religiozitate, dar şi de experienţa străinătăţii.

Diferenţe

În mişcare. Nu mă îngrijorează nivelul scăzut de încredere la români, în raport cu alte ţări. Ceea ce mă îngrijorează este fluctuaţia, nivelul scăzut de stabilitate. Aceasta înseamnă că nu am consolidat o legătură între cetăţeanul mediu şi instituţii. Altfel, valori de raţionalitate şi de modernitate individuală există. EuroBarometrul vorbeşte despre cum îşi cumpără românii frigidere, autoturisme, cît de atenţi sînt la consumul de energie pe care-l fac. Sînt mult mai atenţi decît alţi europeni. Dar asta înseamnă şi raţionalitate. Capacitatea de a ordona lucrurile în aşa fel încît să ieşi din sărăcie. La capitolul profil cultural specific este un indicator puternic: ponderea celor care sînt nemulţumiţi de felul în care trăiesc, dar optimişti. Ponderea lor este maximă în România, în context european, de aproximativ o cincime din total populaţie adultă. O asemenea atitudine se poate numi optimism dinamic: oameni care cred că viitorul este mai bun pentru că prezentul e prost; şi au resurse, mai ales intelectuale, de a face faţă provocărilor.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Mălina VOICU

Biserică, muncă, familie, democraţie...

Nouă, românilor, ne place să credem că sîntem unici în Europa şi în lume, că am fost aleşi de Dumnezeu să apărăm Europa creştină de păgîni, stînd de veghe la porţile Orientului. Ne mai place să credem că sîntem nişte creştini mai speciali, aleşi de apostolul Andrei pentru evanghelizare şi că sîntem singura naţie latină şi ortodoxă în acelaşi timp. Indiferent dacă aceste producţii ale mentalului colectiv sînt reale sau doar imaginare, ele conţin un sîmbure de adevăr, şi anume faptul că fiecare popor este unic în felul său, iar ceea ce dă specificitate unei ţări, dincolo de geografie şi de economie, sînt valorile şi mentalităţile. Ceea ce credem ne face să fim diferiţi de englezi, germani, suedezi şi chiar de vecinii noştri bulgari! O privire aruncată pe date sociologice culese în ţările europene ne ajută să răspundem la întrebarea „În ce mai cred românii?“ şi să vedem cum se structurează mentalul colectiv românesc în comparaţie cu cel al altor europeni.

Românii cred în Dumnezeu. Ne place sau nu, însă românii sînt printre cei mai religioşi dintre europeni. Datele sondajelor din seria „Studiul Valorilor Europene“, realizate în România, în 1993, 1999 şi 2005, şi în alte 40 de societăţi europene, situează ţara noastră în fruntea clasamentului la religiozitate. Doar 3% dintre români declarau în 2005 că nu aparţin nici unei religii, în timp ce în Cehia procentul celor non-afiliaţi religios ajunge la 66% din populaţie, şi în Bulgaria la 30%. Românii se menţin în top şi cînd vine vorba de practică religioasă, 85% din populaţie declarînd că se roagă la Dumnezeu cel puţin o dată pe săptămînă. De asemenea, pentru români, polonezi, maltezi şi italieni, Dumnezeu joacă un rol foarte important în viaţa personală. Mai mult, religiozitatea nu este un fenomen static, iar cercetările arată că în România s-a produs o revitalizare religioasă în cursul anilor '90.

Se creionează astfel imaginea unei societăţi profund marcate de religie. Lucrul pare greu de crezut pentru o ţară confruntată cu jumătate de secol de ateism. Mai mulţi factori au favorizat acest lucru. Ridicarea restricţiilor impuse de către regimul comunist, practicii religioase, explică o parte din revitalizarea religioasă înregistrată de România. Pe de altă parte, puternicele transformări care au avut loc în societate, după căderea comunismului, au crescut vulnerabilitatea populaţiei în faţa unor riscuri sociale, precum sărăcia sau şomajul. În astfel de situaţii, oamenii îşi întorc faţa către religie, aşteptînd de la divinitate un ajutor pentru a putea face faţă dificultăţilor vieţii.

Din 1990 pînă în prezent, sondajele de opinie situează Biserica în topul preferinţelor publice, peste 80% dintre români exprimîndu-şi încrederea. Dintre europeni, doar maltezii şi portughezii se mai arată la fel de încrezători. Pentru români încrederea în Biserică nu este numai expresia nivelului crescut de credinţă religioasă. Biserica, alături de Armată, se situează constant în fruntea clasamentului, indicînd o preferinţă crescută pentru autoritatea de tip tradiţional. Dincolo de aceste aspecte, Biserica este printre puţinele instituţii care nu este percepută de români ca fiind direct implicată în transformările sociale, produse după 1990, şi deci, nu este vinovată de dificultăţile pe care le întîmpină populaţia.

Românii muncesc mult, dar cu eficienţă scăzută, şi încă mai cred în datoria statului de a le asigura slujbe.

Conaţionalii noştri îşi exprimă încrederea în muncă. Pentru români, letoni şi bulgari, munca este mult mai importantă decît timpul liber, 90% dintre români declarînd că munca este foarte importantă şi importantă în viaţa lor. Acest rezultat ne duce cu gîndul la răspunsurile pe care le primeşti în mediul rural, cînd îi întrebi pe săteni ce fac în timpul liber, iar aceştia răspund invariabil *„Ce timp liber? Noi nu avem timp liber! Noi muncim din zori pînă apune soarele, şi după aia intrăm în casă şi ne culcăm!“*. Românii cred în muncă şi, într-adevăr, sînt europenii care alocă cea mai mare parte a timpului lor muncii – aşa cum arată datele EUROSTAT. Însă această dedicare totală faţă de muncă nu îi face să o ducă mai bine sau să fie mai fericiţi. Românii muncesc mult şi cu eficienţă scăzută, iar relaţiile de muncă sînt lipsite de respectul faţă de sine şi faţă de cei cu care muncim – aşa cum demonstrează Monica Heintz, într-un studiu dedicat eticii muncii în România de azi. În plus, importanţa crescută acordată muncii nici nu generează dezvoltarea iniţiativei personale. Românii au rămas tributari mentalităţii comuniste, conform căreia individul avea datoria să muncească, iar statul avea datoria să se ocupe de bunăstarea cetăţenilor săi, asigurîndu-le un loc de muncă. Şi după 16 ani de schimbare socială, românii cred în bunăstarea bazată pe muncă, însă actorul activ şi responsabil este statul, nu cetăţeanul.

Nici familia nu e uitată. În general, cetăţenii Europei cred în căsătorie, ţara noastră înscriindu-se în *trend*-ul european. Pentru 85% dintre români, căsătoria nu este încă o instituţie demodată şi mulţi dintre români nu consideră divorţul ca fiind justificat. În privinţa atitudinii faţă de divorţ, sîntem diferiţi de nordici, de francezi, de olandezi şi de cehi. Familia românească este deci o instituţie foarte puternică şi înalt-păstrătoare a mentalităţii tradiţionale. Valorile pe care părinţii consideră că este bine să le transmită prin educaţie sînt obedienţa, respectul regulilor, religia. Deşi familia românească s-a rupt de modelul tradiţional al familiei extinse şi a acceptat participarea femeilor pe piaţa muncii, familia este prinsă undeva între tradiţionalism şi modernitate. Majoritatea românilor sînt gata să accepte că femeile trebuie să muncească în afara casei, însă nu acceptă o împărţire egală a muncii domestice, aşa cum se întîmplă în Suedia, Danemarca sau Norvegia. În plus, deşi spaţial despărţită, familia extinsă continuă să existe în forma gospodăriei mixte difuze – aşa cum o numeşte Vintilă Mihăilescu. Deşi unii membri ai familiei locuiesc la oraş, legăturile cu familia de origine de la sat nu s-au rupt. Orăşenii vin la sfîrşit de săptămînă şi participă la activităţile economice, familia extinsă continuînd să existe ca şi reţea de schimb şi ajutor reciproc între membrii aflaţi la distanţă.

În ceea ce priveşte democraţia, semenii noştri cred însă într-una „originală“. Similar vecinilor din alte state postcomuniste, şi românii şi-ar dori un guvern de experţi şi nu unul ales pe criterii politice. Ceea ce îi face însă pe români să fie altfel decît restul Europei este faptul că, deşi consideră că democraţia este cea mai potrivită formă de guvernare, 66% dintre români credeau în 1999 că este mai potrivit pentru ţara noastră să aibă un lider puternic, ce nu îşi bate capul cu alegerile. Între timp, lucrurile nu s-au schimbat, cîteva sondaje, realizate în 2005, indicînd o preferinţă crescută a populaţiei pentru varianta liderului puternic. Pentru români, democraţia este bună, însă numai dacă în fruntea ţării este un lider autoritar. Probabil soluţia de compromis este cea a unei guvernări democratice, cu alegeri la 4 ani, însă cu o puternică implicare a preşedintelui în treburile ţării, ca o reminiscenţă a trecutului nedemocratic al României.

Recapitulînd, românii cred în Dumnezeu şi în Biserică, în muncă şi familie, în democraţia înţeleasă în sens românesc. Ne apropie sau ne despart aceste valori, de Europa? În unele aspecte ne apropie, în altele ne despart, însă cu siguranţă credinţele şi valorile pe care le împărtăşim ne fac unici!

***Mălina Voicu** este cercetător la Institutul pentru Cercetarea Calităţii Vieţii.*

Ovidiu VOICU

Credinţe în satul românesc

Despre satul românesc o vorbă celebră spune că este locul unde s-a născut veşnicia. Metafora surprinde conservatorismul lumii rurale, locul unde tradiţiile, valorile şi credinţele se schimbă lent. Dar în ce mai crede săteanul nostru „statistic“? Un posibil răspuns îl putem găsi în *EuroBarometrul Rural 2005*, publicat de Fundaţia pentru o Societate Deschisă (www.osf.ro).

Privind datele, înainte să ajungem la ce *crede* săteanul, frapează lipsa lui de *încredere*. Trei locuitori din cinci spun că sătenii nu prea au încredere în oameni, şi numărul lor creşte la patru din cinci atunci cînd sînt întrebaţi despre încrederea în „oamenii de pe stradă“. Dintre actorii satului, doctorul, profesorul şi, mai ales preotul se bucură de o mare încredere, dar oamenii de afaceri, micii întreprinzători şi asociaţiile agricole sînt privite cu suspiciune.

De altfel, spiritul antreprenorial este în continuare străin sătenilor. Doar o zecime dintre cei intervievaţi spun că intenţionează să-şi deschidă o fermă sau o altă afacere. Procentul este similar cu cel înregistrat în urmă cu trei ani, dar numărul gospodăriilor în care există a afacere proprie a crescut cu doar patru procente, situîndu-se acum la 11%.

Dacă nu cred şi nu se încred în iniţiativa privată, sătenii noştri apreciază, în schimb, un loc de muncă stabil şi, dacă se poate, la stat. 80% dintre ei ar prefera un venit mai mic asigurat de un salariu sigur, unuia mai mare, dar incert. Dacă ar avea de ales, jumătate ar prefera să lucreze la stat. La ţară lenea este principala cauză a sărăciei, iar opţiunile următoare se îndreaptă către lipsa de ajutor din partea statului şi nedreptatea din societatea noastră. Domină opiniile care spun că mai degrabă statul decît fiecare individ în parte trebuie să-şi asume responsabilitatea bunăstării fiecăruia, precum şi cele care apreciază că diferenţele între venituri ar trebui să fie mai mici, chiar dacă diferenţe mai mari încurajează efortul individual. Pe ansamblu, mai mult de trei sferturi dintre cei intervievaţi afirmă că, pe termen lung, munca aduce, de regulă, o viaţă mai bună, respingînd ideea că succesul este mai mult o chestiune de noroc şi relaţii.

Experienţa migraţiei schimbă semnificativ opiniile prezentate mai sus. Luînd în considerare doar subeşantionul celor care au intrat direct sau indirect (prin intermediul altui membru al gospodăriei) în contact cu străinătatea, procentul celor care au încredere în investitori, al celor care îşi doresc propria afacere şi al celor care sînt dispuşi să-şi asume riscuri şi responsabilităţi individuale, creşte semnificativ, ajungînd în unele cazuri chiar să se dubleze. Pe de altă parte, întrebaţi ce au făcut cu banii obţinuţi din munca în străinătate, cei mai mulţi răspund că i-au folosit pentru cheltuieli curente, şi-au cumpărat diverse lucruri sau şi-au construit sau modernizat casa. Ne aşteptăm însă ca operatorii de interviu să găsească acasă doar rudele celor plecaţi, şi ca măcar o parte dintre aceştia din urmă, odată întorşi în ţară după mai mulţi ani de muncă, să facă o investiţie cu banii economisiţi. Se poate spune că schimbarea mentalităţilor este accelerată de contactul cu străinătatea, dar nu trebuie să scăpăm din vedere că mai puţin de o cincime dintre românii de la sat sînt în această situaţie.

90% dintre locuitorii satelor neaoşe consideră că dacă ai carte, ai parte şi că educaţia şi competenţa sînt mai importante decît relaţiile.

Locuitorii din mediul rural cred că, alături de muncă, şi educaţia se numără printre ingredientele succesului. Ai carte, ai parte, ne spun peste 90% dintre ei, în timp ce două treimi sînt de părere că şcoala şi ce ştii să faci sînt mai importante decît relaţiile, atunci cînd cauţi un loc de muncă. Trei sferturi dintre respondenţi şi-ar sfătui copilul, care tocmai a terminat învăţămîntul obligatoriu, să meargă la liceu, iar alţi 13% l-ar orienta cel puţin către şcoala profesională sau de ucenici. Credinţa în şcoala vieţii este de asemenea foarte răspîndită: aproape toţi cei chestionaţi afirmă că omul cît trăieşte învaţă.

Vorbim aici despre medii statistice, nu toţi românii de la ţară gîndesc la fel. Investiţia în educaţie şi credinţa în valoarea ei sînt mai pregnante la cei mai tineri, la cei mai înstăriţi, la locuitorii satelor de deal-munte sau ai satelor mai apropiate de un oraş şi la cei care au deja un nivel de educaţie peste medie. De altfel, nivelul de educaţie se corelează cu un nivel sporit al veniturilor, cei care au mai multă şcoală afirmă că au o situaţie materială mai bună.

De muncit, muncesc şi bărbaţii, şi femeile. Nu ne referim aici la treburile casei, ci la a avea un loc de muncă şi la a-ţi întreţine familia. Tradiţionalismul lumii rurale se manifestă numai pe jumătate cînd vine vorba despre bărbaţi şi femei. Analizînd răspunsurile la un set de întrebări din tematica valorilor de gen, descoperim că oamenii de la sat văd, aproape în egală măsură, femeile şi bărbaţii pe piaţa muncii, dar în acelaşi timp se menţine majoritară opinia că femeia se ocupă de gospodărie.

Jumătate dintre respondenţi cred că homosexualitatea ar trebui pedepsită prin lege, şi aproape nici unul dintre cei ce au răspuns întrebărilor nu are (sau nu recunoaşte că are) printre rude şi prieteni un homosexual sau o lesbiană. Nici romii nu se bucură de aprecierea sătenilor. Patru din cinci oameni cred că aceştia încalcă legile şi doi din cinci merg pînă la a spune că ei ar trebui forţaţi să trăiască separat de restul societăţii pentru că nu se pot integra. Jumătate dintre respondenţi consideră că locuitorii satului ar trebui să decidă dacă permit romilor să se stabilească în localitatea lor, iar 46% afirmă că statul ar trebui să ia măsuri pentru a opri creşterea numărului de romi. Operatorii de interviu nu au întrebat însă ce fel de măsuri ar putea să ia statul în acest caz. În general, sînt ceva mai toleranţi cei care au intrat în contact direct cu oameni de diferite naţionalităţi sau religii.

O privire rapidă asupra cîtorva din datele *EuroBarometrului* ne-a dezvăluit numai cîteva piese dintr-un puzzle al credinţelor şi opiniilor care formează mentalul colectiv al comunităţilor rurale româneşti, şi o analiză mai atentă este necesară pentru a întregi tabloul. Revenind la vorba care a deschis textul, să notăm doar că, în timp ce unele credinţe rămîn aceleaşi, altele se schimbă, mai încet sau mai repede, că sînt factori care pot accelera schimbarea, dar şi că sînt sate şi sate. Însă despre diferenţele dintre ele, vom vorbi poate altă dată.

***Ovidiu Voicu** este manager de programe la Fundaţia pentru o Societate Deschisă.*

PE STRADĂ: VÎRSTE ŞI AMBIŢII

Stela GIURGEANU

Despre suflet şi Monica Irinelului

Salut, pot să... îndrăznesc să te... adică, dacă... nu te reţin... Şi întreb aşa, pe sec, mi-e nu ştiu cum, dar... Tu mai crezi în ceva?

„Este important să crezi în ceea ce faci.“ Pe **Mălina** am întîlnit-o la o cană de ceai fierbinte, de iasomie, într-o dimineaţă de februarie. „Cred că omul are datoria să împlinească ceea ce simte el că trebuie să împlinească.“ Fie că e vorba de un copil sau de o pictură. „Înainte să fii ambiţios ca artist – îmi spune – trebuie să fii ambiţios ca om“, iar pentru asta, fiecare trebuie să-şi dea seama, în primul rînd, ce trebuie să facă pentru *a fi* om. Mălina este o foarte tînără pictoriţă, o întreb clasic de condiţia tînărului artist în România. „Uneori supravieţuieşti în virtutea inerţiei“, continuînd însă să-mi spună că ea nu crede în lamentaţia unora cum că „sînt artist şi mor de foame sau plec din ţară“. Şi ei i se întîmplă, de multe ori, să rămînă cu doar „şapte mii în buzunar“, dar pînă la urmă, acesta este drumul pe care şi l-a ales. Pînă la urmă, „succesul nu depinde de societate; ţine exclusiv de fiecare în parte; cred în arta pentru artă şi nu în compromisul comercial; poate că, la un moment dat, îmi voi da seama că, de fapt, alta este menirea mea... poate voi pleca să salvez balene... deocamdată însă merg pe drumul ăsta“.

Salut, pot să... îndrăznesc să... Şi întreb iar, sec... Tu mai crezi în ceva?

„Dacă e să cred în ceva, primul lucru ar fi facultatea.“ **Cristina Mănuţă** este studentă în anul I la Facultatea de Limbi Străine. „În lumea în care trăiesc – îmi spune – mulţi sînt preocupaţi de partea materială: să aibă cea mai frumoasă maşină, cel mai scump telefon... haine de firmă. Nu contest importanţa acestor lucruri şi aş minţi dacă aş spune că singurul lucru care mă interesează este să-mi cultiv doar latura spirituală. Unele lucruri sînt chiar indispensabile, dar cred că li se acordă prea mult timp şi energie... Eu încerc să nu las anii de facultate să se irosească. Nu sînt de acord cu cei care spun că noi nu mai avem valori! Valorile există, cel puţin la nivel universitar. Chiar dacă nu sînt la fel de mult promovate. Eu, de pildă, cred în profesorii facultăţii mele care sînt realmente nişte oameni valoroşi. Sînt oameni care au muncit şi muncesc enorm, oameni care, la rîndul lor, cred că mai pot schimba ceva prin noi. În ce nu mai cred... în clasa politică. Personal nu simt că parlamentarii şi preşedintele votaţi de mulţi doar ca să se afle în treabă, mă reprezintă.“

Salut... Şi întreb iar, sec... Tu mai crezi în ceva?

„Păi, nu prea mai cred în nimic.“ **Elisei Dediu** este un tînăr de 20 de ani din Iaşi. Lucrează la o firmă de făcut huse pentru telefoane mobile şi, cînd îl întreb de ce lucrează *acolo* (dîndu-mi seama, bineînţeles, numai după ce o lansez, de aroganţa întrebării), îmi răspunde, la fel de întrebător, defel arogant, cum adică? Adică... încerc s-o dreg, eu cred că cel mai important e să-ţi găseşti un loc de muncă pe care să-l iubeşti... ridică din umeri şi din sprîncene. Nu s-a gîndit niciodată la asta. Dacă ar fi să aleagă între bani şi iubire, Elisei ar alege... iubirea. El încă face parte dintre acei tineri; cu toate că în politicienii şi instituţiile din România nu crede, el crede încă în Dumnezeu. Nu în... biserica propriu-zisă, adică în clădire şi-n altar, etc... „Cred în Dumnezeu şi atît.“ Crede în căsătorie, cînd eu îl întreb cine o mai face... doar cu „voia celor de la primărie?“. Păcat – îmi mai spune, în timp ce eu fentez prelungirea discuţiei – că astăzi nu se prea mai pune bază pe om şi că nimeni nu mai are încredere în nimeni.

Salut... Şi întreb, de data asta, cu un pahar de vin în faţă... Tu mai crezi în ceva?

„Cred că la Unirii este frumos.“ Pe **Flori,** o adolescentă cu năbădăi, am cunoscut-o acum cîteva luni la o nuntă. Venise din provincie şi, la o mică conversaţie, îmi spune că ea crede că numai în Bucureşti poţi să trăieşti cu adevărat. La 17 ani, habar n-are de viitor. Să treacă bac-ul şi-o mai vedea. Poate ASE-ul sau poate Dreptul... Ce muzică, ce filme, ce vise, ce aspiraţii? Sincer (după cum mă asigura de a sa sinceritate la începutul fiecărei fraze), nici muzică, nici filme (poate doar telenovela românească de-acasă), iar aspiraţii, ce aspiraţii? Azi nici unul (dintre colegii ei) nu mai citeşte. Preferă să meargă în cluburi. De fumat nu fumează (părinţii sînt la doi paşi de noi) şi nici nu bea. Îi place să se îmbrace sexy şi ce i-ar fi plăcut ei să fie acum în locul Monicăi lui Irinel! Dar crede că asta se întîmplă doar în filme sau unu la un milion.

Flori era fascinată de Bucureşti. În lungile şi desele plimbări pe care le făceam în afara restaurantului, îşi lipea ochii de fiecare vitrină de pe Dorobanţi. Dacă ar fi avut mai mult timp să-l viziteze, s-ar fi dus direct la magazinul Unirea... acolo – crede ea – e cel mai frumos loc din Bucureşti.

Tu mai crezi (şi-n altceva)?

„Dacă ai cu ce – mi-a zis de-a lungul întregii seri, încercînd să mă convingă – ai lumea la picioare.“ **Sorin** este un alt tînăr; manager de firmă bucureşteană; l-am cunoscut, de asemenea, la o petrecere. Banul face totul în zilele noastre şi, chiar dacă mi se pare cinic (mie mi se părea cumva, dar nu cinic), dacă n-ai bani, nu te bagă nimeni în seamă. În special femeile de azi. Pe astea – îmi mai zice, rugîndu-mă să-l scuz (n-am făcut-o) – nu le mai prinzi nici de degetul mic, dacă le duci cu tramvaiul acasă sau le scoţi la cină, sîmbătă seara, la Mac. Pînă la urmă, toate visăm să fim Monicile Irineilor, dragostea se poate cumpăra, la fel şi sănătatea, la fel şi fericirea. Iar altceva, chiar dacă ar vedea cu ochii, tot n-ar crede.

Roxana LUPU

Pîinea, Dumnezeu, Arta

Din poveştile sosite odată cu mătuşa mea din America, venită acasă într-o scurtă vizită, am aflat uluită că peste hotare bătrîneţea este rînduită odihnei de peste viaţă, în toate formele pe care o poate lua aceasta: călătorii în ţări cu nume exotic, şedinţe de tratament la clinici particulare, joaca prin parcuri înverzite cu nepoţeii sau, pur şi simplu, plimbări relaxante cu maşina personală. Timp de trei zile m-am străduit să găsesc în tot Iaşul măcar un exemplu de acest fel, care să-mi şteargă, prin nu ştiu ce miracol, imaginile care, prin repetare, au devenit stereotip: bătrînii pensionari cu ridurile alungite pînă la cot, rostind doar „Dumnezeu“, „vai de capul nostru“, „bătaie de joc“.

Vînzătorii de pungi. Dumnezeu

Întrebarea care face obiectul acestui material este şi cea care mi-a fost imposibil de formulat: „Care mai sînt valorile după care vă ghidaţi sau în care mai credeţi?“ pentru simplul motiv că ea păleşte în faţa **Nataliei Răducanu.** De 10 ani de zile, bătrîna de 81 de ani vinde în piaţa Halei Centrale, pungi. Stă cu ziua în faţa tarabei blege de lemn pe care sînt înşirate pungi albastre, verzi, roşii: cea mai ieftină costă 3.000 de lei, iar cea mai scumpă 8. Le cumpără din Complexul *en gros* Siraj şi apoi le aduce la vînzare, cu „adaos comercial“ de 2.000 de lei. Are o pensie de urmaş din partea soţului, veteran de război, de 1.200.000, iar banii, cu totul, o ajută să-şi cumpere de-ale gurii şi atît, medicamente nu prea, pentru că sînt scumpe. „Şi aici e un curent... Mă dor ochii şi toată partea asta a capului.“ „Pentru pîine stăm aici, nimic altceva. *E greu, da' mergem înainte cu Dumnezeu, cu speranţa în Mîntuitorul...*“

Tudor Bricean, vecinul de tarabă, are 75 de ani şi nu vede prea bine. E încotoşmănat de acasă de soţie şi toată ziua priveşte în vitrina magazinului de carne din faţă. Banii cu care pleacă acasă din afacerea asta îi permit să intre în magazin o singură dată pe săptămînă. Dar acum e postul Paştelui şi nu-l îmbie deloc mirosul de carne crudă, proaspătă. Cît am vorbit, a avut un cumpărător, un domn bine, venit să facă piaţa. A întins 100.000 să cumpere o pungă. Bătrînul nu a avut să-i dea rest. Şi a rămas privind în urmă-i, dar cu *gîndul îmbucurător al zilei de duminică, atunci cînd va merge la slujbă cu soţia lui.*

Intelectualii. Arta

Dna Elena Puşcaş îşi aşteaptă cuminte soţul în faţa unui magazin. Cochetă, pe tocuri, cu părul alb strîns cu grijă la spate. Dar cu ochii trişti, uimitor de asemănătoare cu fiecare dintre oamenii pe care i-am întîlnit astăzi. Timp de 33 de ani a fost biolog la fabrica de ulei „Unirea“. Prima ei pensie, în 1998, a fost de 984 de mii. Femeia de servici a fabricii avea 1.600.000. „Este bătaie de joc. Ţara asta se poartă cu noi ca şi cu un copac stricat, nu mai sîntem de folos, gata.“ *Alinările la bătrîneţe au rămas soţul şi lecturile,* pe care le-a aşteptat toată viaţa: „Mereu am gîndit să scap odată de ritmul serviciului, să am timp să citesc orice îmi place“. Aşa uită că băieţii nu şi i-a văzut de trei ani, de cînd au plecat în străinătate, că tatăl este bolnav şi are nevoie de medicamente, că...

Pe **dna Florica Alexandrescu** am găsit-o lîngă un container. Avea o haină de blană roasă la mîneci şi în sacoşă o halcă imensă de carne crudă din care rupea bucăţi-bucăţele cîinilor vagabonzi. Dna Florica a fost profesoară de limba şi literatura română timp de 35 de ani. „Ce v-aţi fi dorit să faceţi altceva?“ „Dresură de animale, drăguţă, asta mi-aş fi dorit.“ În răspunsul la întrebarea potenţială nu am regăsit nimic de pînă atunci: nici Dumnezeu pentru că nu crede în divinitate, nici dragoste pentru că nu a cunoscut-o. „Sigur că am fost căsătorită, dar am făcut-o să fiu şi eu în rîndul lumii, nu pentru că mi-aş fi dorit. Puteam să mă mărit şi cu un scaun, tot aia ar fi fost.“ *În schimb, ar fi vrut să scrie.* „Despre ce aţi fi vrut să scrieţi?“ Rupînd halca de carne însîngerată cu degetele subţiri, albe, inelate: „despre toate din lume, să întorc lumea asta pe dos“.

***Roxana Lupu** este redactor-şef adjunct la* Opinia studenţească *din Iaşi.*

Adina POPESCU

Firma, *card*-ul şi confortul de acasă

Se trezesc, de regulă, înainte de 8 şi se culcă după miezul nopţii. Sînt victimele blocajelor de trafic matinale. Lucrează în clădiri noi, securizate, „de birouri“. S-au lăsat de fumat. Vara practică turismul de week-end. Iarna uneori schiază în Alpi. Fac cumpărături o dată pe săptămînă în hipermarket-uri. Sînt predispuşi mai mult să cheltuie, decît să economisească şi sînt tentaţi să încerce produse nou-apărute pe piaţă. Iau vitamine. La televizor se uită la ştiri şi la meciuri. Văd filme acasă, pe *home-cinema,* înainte ca ele să apară în cinematografe. Au telefoane mobile 3G. Se constituie în publicul-ţintă iniţial al diverselor publicaţii (25-40, studii superioare, dinamism, carieră, venituri peste medie), abandonat pe parcurs pentru că ei nu prea au timp să citească. Au păreri proprii despre lume şi viaţă şi aşteaptă ocazii pentru a le susţine cu argumente. Gîndesc pozitiv. Sînt conştienţi că există o psihologie a succesului şi, în general, încearcă inconştient să o aplice. Unii suferă de depresie. Această caracterizare s-ar putea să li se pară superficială. *Middle class?* Mai bine, oameni „de firmă“.

Firma şi* brand-*ul

Firma este „instituţia“ care îi adoptă şi care, în general, ajunge să le inspire o încredere puternică, amestecată cu un soi de respect. De fapt, încrederea pleacă de la poziţia lor „în firmă“: posturi-cheie în care se simt importanţi, indispensabili. Încredere, pentru că, în timp, şi dacă îşi văd de treabă, „poziţia“ nu se degradează, ba dimpotrivă, pot urca pe scara ierarhică. Promovarea (însoţită de măriri de salariu, prime etc.) este cea mai bună dovadă că şi „firma“ crede în ei. Aici îşi petrec majoritatea timpului, aici mănîncă în pauza de prînz, aici îşi fac prieteni printre colegii de birou, de multe ori aici se şi căsătoresc. Firma le oferă stabilitate.

După ce a terminat Medicina, **Marius** era debusolat. Îl aştepta corvoada de a fi medic rezident într-un spital, pe un salariu de nimic, dornic de şpagă, ignorat de „adevăraţii doctori“ care îi fuseseră profesori în şcoală. Simţea că ultimii ani, în care se pregătise pentru cariera de medic, nu-l făcuseră nici mai bun, nici mai deştept. Se simţea un nimeni. Atunci a început să acorde mai multă importanţă *job*-ului său *part-time* de la o „multinaţională“. Răspundea la telefoane la numărul pentru „relaţii cu clienţii“. A început să se implice mai mult, iar *job*-ul său a devenit în scurt timp *full-time*. S-a implicat şi mai mult şi într-un an a ajuns *team-leader*. A uitat total de diagnostice, fişe, parafe. „Firma“ se mîndrea cu faptul că printre angajaţii săi era şi un medic, convertit la adevărata „religie“ a succesului.

„Eu lucrez la... de cinci ani! Poţi să-mi spui tu orice, eu unul sînt convins că ofertele noastre şi planul de marketing sînt mai tari decît ale voastre!“ Acesta poate fi un început de conversaţie între doi „oameni de firmă“ care lucrează în acelaşi domeniu, la firme concurente. Cu timpul, apare şi încrederea în *brand*. În aproape orice tip de *brand*. De ce telefoanele *Nokia* sînt mai bune decît cele *Samsung*? „Pentru că *Nokia* e specializată pe tehnologie mobilă, pe cînd *Samsung* nu...“ De ce trebuie să te fereşti de *Logan*? „Pentru că e maşină românească, iar *brand*-ul iniţial, adică *Dacia* era jalnic...“ De ce există Moş Crăciun? „Pentru că aşa vor publicitarii şi copiii noştri...“

Creditul şi* card-*ul

Firma îţi permite şi chiar te încurajează să-ţi cumperi casă, maşină şi alte obiecte plăcute şi utile omului, pe care să le plăteşti treptat, muncind asiduu, timp de cinci, zece, douăzeci de ani, în cadrul firmei. Încă o dovadă de stabilitate, cu condiţia să fii, la rîndul tău, fidel.

Revenind la Marius, pe el nu-l sperie creditele. E deja convins că nu se va întoarce prea curînd la cariera de medic, care e instabilă în România. „Nici n-aş mai avea cum pentru că mi-am luat deja casă. Cum să-mi plătesc casa dintr-un salariu de doctor?“

Aşadar, creditul devine mai mult decît un contract, e o posibilitate de a trăi confortabil, cînd încă eşti foarte tînăr. Şi nici măcar nu „simţi“ banii pe care îi dai lunar la bancă pentru că ei sînt reţinuţi automat de pe *card*. A avea mai multe *card*-uri în portofel, cu Nadia, cu Hagi sau, pur şi simplu, lucioase şi colorate şi a fi unicul deţinător al cod-ului PIN înseamnă că eşti într-o „situaţie“ demnă de încredere.

Familia

În general se căsătoresc în jurul vîrstei de 30 de ani pentru că altfel nu se mai justifică creditele şi multiplele *card*-uri. Apoi apar şi copiii care populează noua casă şi „consumă“ din salariul lu' tata. Încă o dovadă de stabilitate. Firma va fi recunoscătoare. Totuşi de cele mai multe ori familia devine un refugiu şi abia atunci capătă valoare.

Mădălina NICOLAESCU

Hibriditate în peisajul ideatic global

În ce valori credem azi, în secolul XXI globalizat? În valorile universalizante ale unui Occident ce se globalizează? Sau credem în valori „glocalizate", hibridizate cu elemente locale în cadrul unui proces inevitabil de translare şi adaptare a valorilor cu circuit global la contexte culturale specifice?

Teoreticienii postmoderni ai globalizării au insistat asupra procesului de hibridizare sau creolizare din cadrul interacţiunii global-local, proces în care globalul nu se impune uniformizant şi omogenizant. Viziunea lumii globale astfel proiectată, în care dihotomiile (centru-periferie, cultură dominantă-cultură subalternă) sînt progresiv deconstruite în favoarea eterogenităţii şi a pluralităţii, poate fi citită ca o instanţiere a dezideratelor şi conceptelor postmoderne, în speţă celebrarea pluralităţii diferenţelor, descentrarea puterii şi depăşirea opoziţiei între vest şi rest, etc.

Focalizarea pe hibridizare vine să combată interpretări mai „reducţioniste", ce insistă pe „americanizarea" lumii. Arjun Appadurai, Ian Pieterse, Roland Robertson sau John Tomlinson se arată foarte critici faţă de teorii în cheie neo-marxistă ale imperialismului cultural sau de analize de tip „modernist", weberian, ca cea întreprinsă de George Ritzer privind McDonaldizarea lumii. Unul din obiectivele majore ale insistenţei asupra hibridităţii culturii globalizate este de a oferi „localului", subalternului, perifericului, posibilitatea de a reacţiona la asaltul globalului. „Localul" nu rămîne pasiv, nu este supus unui nou proces de colonizare culturală, cum e descris în teoriile imperialismului cultural. Localul reacţionează în mod creativ, lansînd el însuşi mişcări globale. Corelată cu acest obiectiv este redirecţionarea atenţiei gîndirii teoretice şi politice dinspre Occident, „vestul", înspre „restul" lumii, în principal spre Orient, şi evalurea acestuia în cadrul unor discursuri ce nu sînt „colonizante", „orientalizante", în accepţia dată de Said acestui termen.

Teza hibridităţii este predicată pe ideea fluidităţii culturii globalizării. Nu numai imaginile difuzate de mass-media, dar şi ideile, valorile, ideologiile şi convingerile se constituie în fluxuri, în peisaje fluide (denumite *scapes* de Appadurai). Peisajul mediatic *(mediascape)* şi cel ideatic *(ideoscape)* se adaugă şi se intersectează cu fluxurile tehnologice *(technoscape)*, economico-financiare *(financescape)* şi cu cele trasate de migraţia forţei de muncă *(ethnoscape)*. Odată cu această fluidizare, cultura cu valorile şi convingerile, pe care le reproduce, îşi pierde soliditatea şi coerenţa de odinioară, nu mai oferă puncte de reper fixe, dar nici nu mai impune constrîngeri şi restricţii asupra procesului de modelare a identităţii culturale. Cultura în calitate de „peisaj ideatic" în combinaţie cu „peisajul mediatic" se vede restrînsă la funcţia de a oferi doar „resurse" culturale, componente ale bricolajului identitar pe care subiectul îl operează bucurîndu-se de multiplele opţiuni care-i stau acum la dispoziţie.

Se amplifică maximal posibilitatea de a-ţi modela proteic identitatea făcînd abstracţie de principiile, prejudecăţile şi ritualurile comunităţii de care eşti legat prin proximitate fizică, cum ar fi comunitatea unui anume oraş sau a unui anume cartier, ba chiar de comunitatea locatarilor din blocul în care locuieşti. Accesînd pe Internet diferite reţele, interacţionezi cu şi participi activ în cadrul unor comunităţi aflate la mare distanţă şi structurate pe un set de valori şi norme complet diferit. De această posibilitate se bucură nu doar adolescenţii avizi de contacte în cyberspace, ci şi persoanele aflate în diaspora, cum ar fi „cei plecaţi la muncă în Vest" şi care pot astfel locui simultan două lumi culturale (din Vest şi de acasă).

Idealul cultural şi valoric, care se desprinde pe fundalul acestei hibridităţi funciare a lumii globalizate, este cosmopolitismul transnaţional sau transcultural. Cosmopolitul contemporan îşi refuză programatic cantonarea într-un singur sistem de norme şi valori, negociind între mai multe culturi. Cosmopolitul globalizat nu ar fi – susţine filozoful italian Giacomo Maramao – doar elita occidentală cu vederi postmoderne, ci în special populaţia imigrantă venită din Est sau din Sud. În continuare Maramao insistă că nu populaţia afluentă din vestul globalizant şi hegemonic dovedeşte o adevărată înclinaţie spre cosmopolitism, ci mai degrabă imigranţii, precum românii ce muncesc în Italia, Spania sau America. Spre deosebire de aceştia, italienii, spaniolii sau americanii se aşteaptă ca toată lumea să înveţe limba lor, să adopte stilul lor de viaţă, să îmbrăţişeze valorile şi principiile lor şi rămîn astfel îngheţaţi în proiectul unei singure culturi şi închişi la posibilitatea unui dialog transcultural autentic.

Maramao indică în mod indirect o tendinţă opusă hibridizării culturale care se manifestă în chiar centrul lumii globalizante. Dacă el identifică această tendinţă în mod paradoxal în rîndurile elitei politice occidentale, Zygmunt Bauman şi Milton Friedman o regăsesc în rîndurile populaţiei imigrante. Aceasta nu celebrează hibriditatea culturală, ci o resimte ca pe o povară de care s-ar dezbăra optînd ori pentru identitatea dominantă, cu care vrea să fie asimilată, ori pentru identitatea de origine, pe care o reconstruieşte, o reimaginează respingînd valorile culturii în care este nevoită să locuiască şi să muncească. Hibridizarea care are totuşi loc în mod inevitabil nu ar fi, prin urmare, în acelaşi timp şi dezirabilă.

Se observă cum un nou *trend* de rigidizare şi de polarizare în direcţia unor valori şi principii monocrome se constituie pe fundalul fluidităţii şi hibridităţii peisajului ideatic globalizat. Se cuvine a menţiona, în acest sens, în primul rînd fundamentalismele de toate culorile ce au proliferat în ultima perioadă. Ele nu pot fi considerate a fi externe proceselor de globalizare, ci dimpotrivă sînt un produs al globalizării, o reacţie la dizlocările şi rupturile pe care aceasta le produce, inclusiv la hibridizarea pe care o promovează.

Concomitent sînt reciclate noţiuni opuse poziţiei conceptuale cosmopolite, noţiuni cum ar fi naţiunea şi naţionalismul, care la un moment dat erau considerate a fi conservatoare şi nocive tocmai prin esenţialismul şi omogenitatea pe care le presupun. Dacă la mijlocul anilor '90, Appadurai considera că naţiunea e pe ducă, iar naţionalismul ce izbucnise în Europa de Est era asociat cu un tribalism primitiv, după septembrie 2001 în America se revine la necesitatea unei ideologii naţionaliste, e drept sub denumirea de „patriotism". În prezent, naţionalismul, contraofesiva localului împotriva structurilor şi a fluxurilor globale, se instaurează tot mai puternic şi în Europa: unul din motivele pentru care în Franţa s-a votat împotriva Constituţiei Europene a fost teama că o integrare sporită într-o structură supranaţională ar periclita suveranitatea naţională a Franţei.

Dacă hibriditatea în relaţia local-global va fi tot mai tare circumscrisă sau contestată, cum vom percepe circularea şi propagarea valorilor din cadrul *ideoscape*-ului global? Cum va fi înţeleasă din perspectivă transnaţională, aplicabilitatea unor noţiuni-cheie precum libertate sau democraţie? Va fi oare abandonată contextualizarea acestor noţiuni şi valori în favoarea unei abordări omogenizante şi totalizante?

Mădălina Nicolaescu *este profesor univ. la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea Bucureşti.*

Alexandru GRUIAN

Decupaj onest

Plan-detaliu pe doi ochi în care se citeşte un soi de bună-dispoziţie (în contrast cu cea degajată de locul în care ne aflăm). Tăietură de montaj. Gros-plan şi vedem faţa plăcută, zîmbitoare a unei femei care se relaxează aflînd că totuşi nu se filmează. Are o uşoară ezitare cînd pornesc reportofonul. „Valori personale? Dăruirea faţă de cel de lîngă tine sau faţă de cei de lîngă tine este pentru mine foarte importantă. Poate e un fel de deformaţie profesională, să spunem în sens pozitiv."

Cadrul se schimbă. Apare un bărbat cu ochelari, sobru. Un ochi exersat ar recunoaşte, în planul doi, forfota redacţiei de ziar. Bărbatul este atent, calculat. Gesturi măsurate. „Cele mai importante lucruri la care mă întorc, sînt onestitatea, cinstea, adevărul. Sînt lucruri esenţiale pentru mine, la care mă raportez şi mă întorc mereu."

O faţă feminină, încadrată de un păr scurt. Seamănă puţin cu realizatoarea emisiunii *Profesioniştii*. Din nou plan-detaliu şi vedem că ochii exprimă curiozitatea celui care experimentează. „Cred în familie, educaţie, prieteni."

Aici ilustraţia muzicală a unui ipotetic reportaj filmat despre valorile în care mai cred românii ar fi marcată de un contrapunct. O voce din *off* ar trebui să explice că înjurătura şi claxonul auzite cînd ezităm o secundă la semaforul ce se face verde, hîrtia aruncată nonşalant pe geamul jipanului sau sticla de plastic abandonată după picnic, vila de neam-prost şi şmecheria românească, tot ceea ce generic numim mentalitate, sînt expresii ale scării de valori. Toţi credem că le avem, dar pseudo-documentarul se va ocupa de trei oameni, ale căror valori ar trebui să fie foarte bine definite, pentru că ei le transmit – în neo-limbajul integrării, sînt *diseminatori*. Un medic, un ziarist şi un psiholog, departe de vîrsta noviciatului, dar şi de pensionare. Am abordat şi un poliţist, dar probabil nu i-am părut destul de convingător. Ceilalţi trei au acceptat din prima.

Revenim la primul personaj. **Marinela Haţegan,** şef secţie terapie intensivă la Spitalul din Deva. În scurtul drum pînă la cabinet, privesc, deformat, în cadre cinematografice. O uşă întredeschisă. Un detaliu rapid pe un raft înţesat cu aparatură medicală. O faţă de om în vîrstă, cu ochii închişi. Mîna lui în mîna unei femei bătrîne, poate soţia. Un cabinet minuscul, al doctoriţei Haţegan, departe de opulenţa asociată în mod obişnuit şefilor. Doctoriţa vorbeşte calm, fără patetism. „Valori personale? Dăruirea faţă de cel de lîngă tine sau faţă de cei de lîngă tine este pentru mine foarte importantă. Poate e un fel de deformaţie profesională, să spunem în sens pozitiv. Prin autoeducaţie, mi-am propus ca atunci cînd intru pe uşa spitalului, să uit de orice problemă familială. Atunci mă pot ataşa la suferinţa bolnavului şi pot să fac tot ce trebuie pentru el. Cîteodată mă simt rău sau mă doare cîte ceva. Încerc să minimalizez simptomatologia, spunîndu-mi că trebuie să fiu aptă să-mi fac meseria. Făcînd ceva ce-mi place, pentru care simt că am vocaţie, pot să trec peste tot.

Momentele de extrem prin care trec în secţie mă fac să cred că munca mea are foarte multă relevanţă. Viaţa mea este aşa de limitată la meserie, încît am foarte puţin timp pentru altceva. Ştiu, trebuie să merg şi la spectacole, să fiu şi la curent cu noutăţile, altele decît cele medicale, şi nu prea găsesc timp. Trei sferturi din viaţa mea se află între pereţii spitalului. Am avut noroc, am avut o mare şansă să am lîngă mine un om care gîndeşte ca şi mine şi reuşim împreună să fim pe aceeaşi lungime de undă.

De foarte multe ori am senzaţia efemerului, cînd văd cît de uşor se poate distruge o viaţă. Cînd îi văd pe toţi din jurul meu preocupaţi de lucruri oarecum minore, că li s-a stricat ceva la maşină sau ceva acasă, mi se pare neimportant. Specialitatea asta, în care lucrezi cu omul la limită, cu funcţiile sale vitale, m-a schimbat. Aici pornesc respiraţia sau opresc respiraţia, pornesc cordul sau opresc cordul...

Nu am vrut ca fiica mea să-mi urmeze meseria pentru că meseria asta totuşi te sacrifică. Eşti fericit pe plan profesional, poate şi pe plan personal, dar nu în aceeaşi măsură, pentru că îţi petreci majoritatea timpului în spital. Am încercat să o determin să-şi aleagă o profesie în care să aibă mai mult timp pentru ea, să umble, să cunoască oameni. Este jurist-consult..."

Redactorul-şef **Adrian Sălăgean** conduce un cotidian local – *Cuvîntul liber*. Cînd se schimbă rolurile, ziariştii sînt puţin încurcaţi. Deschid reportofonul, scurtă surprindere, apoi cuvintele curg calculate, căci o discuţie despre valori este una serioasă, mai ales cu un ziarist. El ştie foarte bine că topoarele în cap şi violurile difuzate pe post de ceai la ora 5, cu binecuvîntarea formatorilor de opinie, nu sînt tocmai o carte de vizită onorantă pentru breaslă. „Am o teorie... Sîntem puţini prea speriaţi de distrugerea a ceea ce numim scară de valori. Eu cred că ne raportăm la fel de mult la valori ca acum 100 de ani, în sensul că românul crede la fel de mult ca înainte în bine, în dreptate, în adevăr, în Dumnezeu. Observ însă că scara de valori este permanent violată, ceea ce provoacă un fel de derută. Oamenii încep să creadă că nu mai e practic să creadă în bine şi cel mai nociv ferment este fărădelegea nepedepsită. Dacă poliţia, procurorii şi judecătorii nu-şi fac treaba, bineînţeles că infractorul devine un fel de vedetă pentru destul de mulţi indivizi. Infractorul este omul de succes, cu vilă, jeep, bani... Succesul murdar al acestor băieţi îi transformă într-un fel de meta-haiduci moderni şi imaginea interlopului cu ceafă lată, tuns scurt, coborînd din jipan înconjurat de puicuţe este un drog care îndepărtează lumea, în special tinerii, de ideea clasică cum că munca ar fi brăţară de aur. Personal, pe primul loc îl pun pe Dumnezeu, apoi familia şi mă reîntorc la ceea ce am spus iniţial şi este valabil nu doar profesional – îmi place să am de-a face cu oameni cinstiţi."

Dorina Victoria Login este psiholog. Privirea curioasă şi zîmbetul uşor ironic mă fac să mă întreb dacă psihologii îşi evaluează permanent interlocutorii. Mă transformă oare reportofonul în personajul dominator? De fapt, sînt mai mult interesat dacă oamenii disimulează cînd îi întrebi despre valori. Spun adevărul sau ce cred ei că ar fi bine şi util să se ştie? „Oamenii disimulează, dar în timp, analizînd comportamentul, îţi dai seama dacă valorile declarate sînt reale sau contrafăcute. Eu cred în familie şi educaţie. Şi în prieteni. Este foarte important să ai prieteni. Contrar celor scrise prin revistele mondene, cred că familia este departe de a-şi fi epuizat potenţialul. Educaţia primită în familie este esenţială, iar setul de valori se conturează cu precizie la finalul adolescenţei. Sigur că se poate îmbogăţi, dar pînă pe la 17-18 ani omul are valorile conturate – dacă le are. Ceea ce constat este o orientare excesivă spre valorile materiale, în detrimentul celorlalte. Poate că este efectul acestei tranziţii prelungite, a sentimentului general de insecuritate. Desigur că este important confortul material, dar dependenţa fericirii de material arată cam aşa..." Aici ar urma o panoramare verticală de pe faţa psihologului pe foaia de hîrtie. Mîna desenează o linie oblic ascendentă, care urcă mereu – valorile materiale. O a doua linie, cea a fericirii, se suprapune o vreme peste prima, apoi se desprinde şi merge orizontal, rămîne în palier şi începe să coboare. „Ca psiholog, am mai constatat că televizorul devine adesea un furnizor exclusiv de valori. Părinţii cred că ecranul poate să li se substituie, se bucură că nu-i bat copiii la cap, iar copiii privesc fascinaţi tot ce li se serveşte. În unele cazuri, devin aproape autişti."

Trag o singură concluzie – în fiecare din cele trei cazuri, profesia a determinat valori specifice. Dăruire, aspiraţie spre onestitate, educaţie. Oare ce-aş fi răspuns dacă cineva m-ar fi întrebat în ce valori cred?...

Alexandru Gruian *este jurnalist, TVR.*

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 24 martie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea „Punerea pe gînduri", realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

„Hip-hop-ul trebuie să ridice segmentul de vîrstă al publicului“

– interviu cu Andrei VULPESCU (DA HOOD) –

Da Hood, una dintre cele mai bune trupe de hip-hop de la noi, a lansat recent un album nou, Secretul din grădină *(Roton Records), într-o componenţă extinsă: Andrei Vulpescu* aka *Nai'gh'Ba (voce), Stoe Toxxic (voce), Kani (tobe), Zulu (chitară), Printzu' (bass), Cristina (clape / backing vocal) şi Dj Sonia.*

Secretul din grădină *e un album cu un* sound chill *şi alternativ; nu e prea eterogen şi agreabil pentru un album hip-hop? Există o intenţie comercială la mijloc?*

Da Hood nu a fost niciodată o trupă comercială, cu atît mai puţin acum, cînd sîntem şapte oameni în componenţă. Or, din acest punct de vedere, orice specialist poate spune din start că este o reţetă falimentară. Aşa cum se ştie, în România se urmăreşte profitul rapid pe reţete de maxim trei artişti, CD-ul fiind nelipsit pe scenă. Ei bine, noi încercăm să arătăm că se poate cînta hip-hop 100% *live,* iar publicul a început să se obişnuiască cu sunetul venit direct din instrumente.

Cît despre album, el conţine un melanj de stiluri pentru că aşa am simţit noi că trebuie făcut. Trăim în 2006, iar muzica s-a schimbat foarte mult faţă de ce se cînta în anii '90, cînd am deschis noi ochii în muzică. Or influenţele de chill, electro şi chiar alternativ cred că formează o balanţă de sunet interesantă. Or acest lucru a fost apreciat într-un mod neaşteptat de plăcut de către fani. Nu credeam nici noi că vor gusta acest mix de stiluri. De aceea, nu cred că *Secretul din grădină* este un album prea *soft* sau prea puţin hip-hop. Cred că aici vorbim de muzică! Atît şi nimic mai mult... Restul sînt nuanţe.

Marchează acest album ieşirea voastră din underground?

N-aş spune. Ţinînd cont de faptul că posturile de radio axate pe hituri nu ne difuzează, iar la TV nu prea avem acces, este clar că sîntem o trupă de club, deci *underground.* Nu cred că se pot face comparaţii între Da Hood şi orice trupă din *mainstream.* Sîntem *underground* în continuare, chiar dacă avem un *sound* melodios.

Despre ce (mai) cîntă Da Hood?

Cîntăm despre viaţă, în primul rînd, despre libertate, în toate formele ei şi nu ne facem un obicei din a promova excesele. Din contră, considerăm că fiecare este liber să facă ce vrea însă, evident, cu condiţia să conştientizeze corect consecinţele acţiunilor sale. Nu cîntăm neapărat despre droguri, deşi ele există în toate sferele. Dar şi aici este o discuţie mult prea largă şi complicată. Noi doar punctăm viaţa aşa cum o vedem noi.

Mesajul a rămas acelaşi, noul *sound* influenţînd poate doar modul lui de prezentare. Sigur, nu mai promovăm mesaje cu tentă morbidă ca pe *Judecata de după,* însă nu excludem remixarea unor piese de pe acest album. *Secretul din grădină* este doar un mic energizant pentru ceea ce urmează, adică o serie de albume mult mai agresive şi ca *sound* şi ca mesaj. Cu timpul vom reveni la agresivitatea din anii '90 însă, pentru moment, sîntem mulţumiţi cu ceea ce am realizat pe acest album. În plus, nu cred că putem fi condamnaţi că am inclus pe acest material două piese de dragoste: „O zi“ şi „Mii de culori“. Este evident – sper – pentru toată lumea că, muzical, am evoluat foarte mult. Or, din acest punct de vedere, este plăcut să vezi *pogo* la un *show* hip-hop, nu crezi!?

Nu ştiu, de ce ar trebui să vezi moşeală la un concert hip-hop?

Simplu, pentru că la rock aproape că mai există! Şi de ce nu? La hip-hop lumea chiar trebuie să dea din cap şi atît?

Ce relaţii muzicale dezvoltaţi cu celelalte trupe de hip-hop, Mafia sau Paraziţii, de pildă? Par direcţii total diferite.

Chiar sînt. Fiind din aceeaşi şcoală cu cele două trupe, nu are nici un rost să avem ceva în comun. Sînt, din păcate, prea multe trupe tinere care încearcă să-i copieze. Noi avem propriul stil, care nu seamănă cu nimic din hip-hop-ul autohton. Credem că am reuşit să ne construim o breşă, de-a lungul acestui an, în formula extinsă, iar acum începem să construim un nou segment de fani. Albumul are un suflu nou şi interesant. Asta e şi părerea noastră, şi a fanilor. Te simţi bine cînd doi tineri, un rapper şi o rockeriţă, spun că albumul ăsta îi satisface pe amîndoi.

De la ce rădăcini muzicale vă revendicaţi?

Greu de spus. Muzica „neagră“ rămîne baza, însă este completată cu muzica electronică, alternativ şi *hard-core.* Cum spuneam, este un mix de stiluri, însă de bază rămîn cele din care s-a creat hip-hop-ul.

Ce se întîmplă în acest moment cu hip-hop-ul de la noi? Avem un public?

De cîţiva ani, hip-hop-ul românesc stagnează, în ciuda premiilor MTV care nu sînt decît nişte derivaţii şi atît. Ele nu reprezintă performanţele unui gen muzical. Vinovaţi de această stagnare sînt chiar artiştii pentru că nu încearcă să-şi prezinte muzica unui public cît mai larg. Nu poţi sta la nesfîrşit într-un public de circa 20.000 de oameni, dintre care doar jumătate cumpără albume. Ca să creşti trebuie să ai expunere, or această expunere implică, evident, chiar şi un public care nu este familiarizat cu ideea de hip-hop. În ultima vreme, am cîntat preponderent în faţa unui public mai puţin avizat şi trebuie să-ţi spun că este o plăcere să te vezi aplaudat de publicul unei trupe precum Timpuri Noi.

Transformările au fost minore în ultimii ani, iar trupe ca Noi sau K-gula, care cîntă cu instrumente, cred că pun bazele unui viitor mai interesant. Din nefericire, *target*-ul hip-hop-ului este în majoritate sub 18 ani, ceea ce înseamnă aproape zero public la un concert mare cum a fost Killa Beez. La acel show, mulţi puşti nu au putut intra din cauza vîrstei. Este trist pentru că au fost privaţi de o seară de vis. Asta este realitatea în care trăim. În plus, este clar că ei nu au o putere financiară consistentă, astfel încît să cumpere 10-11 albume într-un an. De aceea spun – şi nu numai eu – că hip-hop-ul trebuie să ridice puţin segmentul de vîrstă al publicului şi, de ce nu, să-l extindă, chiar şi prin colaborări cu alte genuri muzicale. Jay-Z nu mai este rapper după ce a cîntat împreună cu Paul McCartney? Trebuie să scăpăm de această mentalitate.

Nu crezi că hip-hop-ul are, spre deosebire de rock, un public nu doar minor, dar şi cu o cultură muzicală precară? Rapperii români înşişi nu au prea multe de spus. De fapt, hip-hop-ul românesc a fost – dacă nu cumva mai e încă – o clasică formă fără fond.

Hm, nu aş spune că rapperii sînt idioţi, iar rockerii nişte inteligenţe. Să-ţi dau un exemplu: la un moment dat, nişte fani Metallica nu înţelegeau de ce stau la masa rapperilor purtînd un tricou cu Body Count. Restul, judeci şi singur. Nu, eu cred că de ambele părţi există tare de cultură muzicală. Nu poţi crea asemenea breşe doar pentru că unii ascultă rime pe *beat,* iar alţii *riff*-uri violente. Românii în general stau prost la capitolul cultură muzicală. Din acest motiv manelele au aşa succes. Cît despre rapperii de care vorbeşti, e problema lor. Dacă nu au nimic de spus, dispar. E simplu!

Revenind la puterea de cumpărare, românii nu-şi permit, în general, prea multe albume originale. Acesta a fost şi motivul pentru care Depeche Mode abia acum s-au lăsat convinşi să concerteze şi la noi. La asemenea nivel, onorariul concertului nu e suficient de stimulator, potenţialul pieţei este însă esenţial.

Aşa este. Puterea de cumpărare pare în scădere, numărul de trupe şi de albume lansate este în creştere. Cîmpul muzical e dubios, iar publicul – uşor dezorientat de aceste lumi paralele existente. Ceea ce se vede la televizor şi ceea ce se aude la radio nu au nici o legătură cu ce se întîmplă în cluburi. Acolo trăieşte, de fapt, industria muzicală românească şi nicidecum în această lume artificială perfuzată la greu de cei cîţiva producători care vor să cîştige sume considerabile într-un timp extrem de scurt.

Casele de producţie de la noi sînt, într-adevăr, neprofesioniste. De pildă, site-urile lor nu sînt actualizate de doi ani.

Nu numai site-urile nu sînt reactualizate, ci şi mentalităţile. Se merge în continuare pe reţete absolut idioate. Singurul loc unde se încearcă o aliniere la *trend*-urile internaţionale sînt premiile. Acolo cîştigă artişti pe care îi auzi mai greu la radio. E un paradox greu de înţeles. Însă trăim în România, nu?

a consemnat
Marius CHIVU

mergi pe mîna mea

Marea Neagră. O istorie

Recomand cu tărie – insist să o recomand mai ales celor care visează că sînt sau visează să fie analişti politici – o carte proaspăt apărută la una dintre editurile exotice şi – sub noul directorat al ambiţiosului şi charismaticului Robert Şerban – din nou performante. E vorba despre *Marea Neagră. O istorie* – Editura Brumar. Autorul cărţii se numeşte Charles King şi e profesor de ştiinţe politice şi relaţii internaţionale, dar şi titular al catedrei de studii româneşti de la Universitatea Georgetown. Un bun, fin şi influent cunoscător al României şi al împrejurimilor acesteia, un nume, din păcate, prea puţin cunoscut în mediile academice româneşti.

Ce face King? În cuvinte puţine: o arheologie a Mării Negre. Provocată, între altele, de faptul că, spre deosebire de alte ape (spre exemplu: Mediterana, Amazonul, Mississippi), Marea Neagră nu are un *vad* bine conturat în imaginar. Provocată, de asemenea, de observaţia, de bun-simţ, care relevă o lipsă şi nu un plus, anume aceea că „istoria şi ştiinţele sociale par să sufere de rău de mare“. Cartea cu pricina vine, aşadar, să umple un gol academic. Aşa încît, Charles King demonstrează, pe parcursul a aproximativ 400 de pagini bine blindate de documente, hărţi, ilustraţii şi de alte referinţe din diverse, neobişnuite şi spectaculoase unghiuri, că România are un vecin fascinant: mut, dar nu în totalitate, cu multe contribuţii istorice remarcabile. Lectura atentă a acestei cărţi îndreptăţeşte din plin un avertisment iniţial pe care Charles King îl oferă cititorilor: „o schimbare de perspectivă dinspre uscat spre apă poate fi sursa unor descoperiri inedite“. În contextul redescoperirii Mării Negre – graţie unei strategii în plină derulare în care Preşedinţia României e intens implicată –, apariţia acestei cărţi este cum nu se poate mai potrivită.

Cristian PĂTRĂŞCONIU

B-Est 2006

● Vineri, 24 martie, de la ora 20, în Club A, concert rock cu trupa germană Von Spar, care va concerta şi la Iaşi, pe 27 martie, la Goethe-Zentrum.

● Duminică, 26 martie, de la ora 11, la Sala Atelier a TNB, conferinţa „Caragiale: pedagog şi geometru“ – Ştefan Cazimir.

● Tot duminică, de la ora 19, la Sala Radio, concert Grigore Leşe şi invitaţii săi.

● La Institutul Francez, expoziţia „Tradiţia francofonă în literatura română de la Panait Istrati la Matei Vişniec“.

● La Librăria Cărtureşti, expoziţia de fotografie „Temps (+)“ – Diana Gómez.

● Între 27 martie-2 aprilie, Festivalul Internaţional de Film B-ucharEST; în deschidere: concert Victoria Abril şi premiera în România a filmului *Manderlay,* regia Lars von Trier.

● La Galeria Galateea, „Xeroxcub 00035“ (instalaţie) – Adrian Lis.

● Miercuri, 29 martie, pe Scena Mare a TNB, concert Dee Dee Bridgewater.

● Joi, 30 martie, de la ora 20, la Sala ArCuB, concert Florin Chilian (invitaţi: Marius Batu şi Ansamblul de balet „Giuliana“). (**M. C.**)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Cristina FOARFĂ

Maternitate şi dans în 34 de cadre

„Nudul este precum pîinea. Încă nu s-a săturat nimeni de el“ – afirmă Jolanta Zuchniewicz, a cărei expoziţie de fotografie o puteţi vizita pînă pe data de 8 aprilie la Galeria Una. Expoziţia, numită „9 şi...“, a avut vernisajul pe 16 martie la Galeria Una, în prezenţa artistei poloneze care, deşi a afirmat încă de la început că „îi este mai uşor să stea în spatele aparatului de fotografiat decît în faţa unui public“, a vorbit despre cele treizeci şi patru de fotografii prezentate şi despre contextul în care acestea au luat naştere.

De ce „9 şi...“? Nouă este cifra maternităţii, timpul în care mama îşi poartă copilul în pîntece. Această perioadă de transformări atît fizice, cît şi interioare – evoluţia sarcinii atît la nivelul trupului, cît şi prin atitudinea pe care acesta o exprimă, este surprinsă de artistă în fotografiile sale. Miza este cu atît mai mare, cu cît modelul surprins în toate cele nouă luni ale graviditătţii, cît şi în primul an de viaţă al copilului, este o balerină, al cărei instrument de lucru este chiar trupul său. Interesant este – ne spune Jolanta Zuchniewicz – faptul că balerina însăşi a avut ideea acestor fotografii, ba chiar mai mult decît atît, a regizat singură unele dintre ele, alegînd ipostazele sau accesoriile şi fiind foarte implicată în ceea ce făcea. Fotografiile, iniţial destinate unui album de familie, menite să reprezinte amintiri personale în formă artistică ale sarcinii, s-au transformat, datorită expresivităţii lor foarte mari, într-o expoziţie. Frumuseţea nudului feminin, în ipostaza sa maternală, exprimă tainica aşteptare a copilului, un mister neobişnuit şi fascinant – comentează Roland Chojnacki, directorul Institutului Cultural Polonez din România, partener al acestui proiect artistic. În plus – completează domnia sa – este vorba şi de o formă de detabuizare, de libertate a artei şi de primat al esteticului.

© F. Cozma

Fotografiile Jolantei Zuchniewicz ne amintesc de demersul lui Mihai Stănescu de a surprinde maturizarea fetiţei sale, Daiana, prin fotografierea sa în fiecare an, purtînd aceeaşi rochie, în acelaşi loc, prima dată cînd avea şase ani şi ultima dată cînd era gravidă şi rochia de-abia o mai cuprindea. Trecerea timpului, surprinsă în imagini, o regăsim şi în fotografiile Jolantei Zuchniewicz, chiar dacă în cazul Daianei este vizibilă de-a lungul mai multor ani, iar la balerina poloneză este mascată, sugerată, avînd aparent în prim-plan mama.

Nudul este doar un pretext pentru a exprima transformările interioare, stările sufleteşti prin care trece femeia dansatoare, concilierea muncii cu noua ei ipostază maternă, conştientizarea treptată a ceea ce se întîmplă, precum şi estetizarea, deloc forţată, a experienţei sale. Schimbările profunde care se petrec, se oglindesc în trupul femeii, la început suplu, apoi din ce în ce mai *greu,* dar niciodată *greoi,* păstrîndu-şi graţia şi expresivitatea. Corpul se dezvăluie şi îi putem urmări metamorfoza, îmblînzirea, feminizarea, trecerea de la liniile oarecum dure şi bine lucrate ale balerinei profesioniste, la rotunjimea şi căldura ultimelor luni de sarcină.

La începutul sarcinii, balerina încă exersează. Trăsăturile hotărîte şi trupul bine lucrat, rezultat al multor exerciţii şi repetiţii, nu îi trădează deocamdată transformările ce se petrec în interiorul ei. Pentru balerină, corpul, mobilitatea şi mişcarea fac parte din felul său de a fi. Tocmai de aceea – ne spune Jolanta Zuchniewicz şi observăm cu uşurinţă şi în fotografii – dansatoarea leagă maternitatea de munca sa artistică. Graţioasă şi fermă, purtînd mereu nelipsitele poante, pentru ea maternitatea pare să fie un dans al propriei fiinţe. Sarcina devine din ce în ce mai vizibilă. La început imperceptibilă, o vedem apoi în felul în care femeia nu-şi mai poate încheia corsetul sau nu mai păstrează acelaşi echilibru al corpului, apoi direct, în forma schimbată a corpului. Graviditatea o face conştientă de feminitatea sa, se împodobeşte cu bijuterii şi emană o senzualitate şi o forţă care amintesc de zeiţele antice. Postura trupului exprimă mereu dualitatea sau, mai exact, unirea dintre artă şi maternitate, fiecare completînd-o pe cealaltă. În luna a opta, pentru prima dată, apare conturată prezenţa unui bărbat, de care balerina se sprijină într-un gest graţios, evidenţiindu-şi abdomenul mărit.

„În final, balerina se reîntorce la munca sa“ – spune Jolanta Zuchniewicz. În ultimele fotografii, o vedem, din nou suplă, dar schimbată, ţinîndu-şi copilul în braţe sau sărbătorindu-i aniversarea de un an. Compoziţia minimalistă, accesoriile bine alese şi posturile atent gîndite scot mereu în evidenţă trupul şi, dincolo de el, metamorfozele profunde ale sufletului şi aşteptarea momentului în care copilul se va naşte. În finalul speech-ului său de la vernisaj, Jolanta Zuchniewicz le-a urat celor prezenţi „emoţii plăcute“ şi, pînă la urmă, dincolo de orice consideraţii estetice, acesta e mesajul pe care „9 şi...“ îl transmite privitorului. „Emoţii plăcute“ deci...

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Ian McEwan, *Cîinii negri,* traducere din limba engleză şi note de Virgil Stanciu, Colecţia „Biblioteca Polirom“, Editura Polirom, 2006.

Lui Ian McEwan îi plac labirinturile şi abisurile, situaţiile indecidabile, întortocheala infinit negociabilă a limitelor.

Lucrul acesta se vede deja în *Cîinii negri,* romanul său din 1992, unul dintre puţinele care nici nu a stîrnit scandal, nici nu i-a adus vreun premiu literar autorului, deşi, la o adică, ar fi putut foarte bine să facă şi una, şi alta.

Adevărata poveste începe imediat după război, în 1946, cînd un tînăr cuplu de comunişti britanici ajunge, în voiaj de nuntă, pe un mioritic picior de plai francez. Aici, după un popas la un străvechi dolmen şi o întîlnire stranie cu cîinii „titulari“, ceva se-ntîmplă. Un fel de revelaţie mistică trăită de tînăra femeie, care nu va mai înţelege ştiinţificul ateism al soţului ei, nici cuminţenia lui raţionalistă, şi care se va transforma brusc dintr-o activistă politic într-un fel de preoteasă, alegînd sihăstria şi meditaţia.

Soţul ei va abdica şi el de la convingerile comuniste, dar abia peste zece ani, revelat de revolta din Ungaria. El avea să „descopere“ nişte *erori* ale istoriei, ea „intuise“ *tenebrele* acesteia: două variante de adevăr, trăite ca istorii personale în conflict şi amorsate după tipicul unui *thriller* veritabil, în care amănuntele lucrează ca nişte fermenţi, faptul secundar dospeşte, episodicul germinează vulcanic.

Şi cînd te gîndeşti că mai există şi un al treilea personaj, cel principal, care vrea să construiască din istoriile celor doi propria lui istorie de familie...

Cosana NICOLAE

campus graffiti

Cultura convergenţei

Bine aţi venit în era convergenţelor, unde se întîlnesc vechile şi noile mijloace mass-media, unde consumatorii şi producătorii sînt deopotrivă participanţi şi unde regulile pieţei devin fluide. Ce se întîmplă cu *branding*, cu ideea de *marcă* în această lume în care fiecare idee, imagine, comunitate sau poveste trec libere de la un canal de informaţie la altul, iar consumatorii au puterea de a arhiva, adnota, apropria şi recircula conţinutul ştirii respective? Nu există încă un răspuns satisfăcător în această privinţă. Cum ne trăim la ora actuală relaţia cu mass-media şi cultura spectacolului? O fotografie caricaturală îl înfăţişa de curînd pe Bill Gates ca pe un cyborg din *Star Trek, Noua Generaţie,* numit acum Billgatus of Borg, preluînd replica „Rezistenţa este inutilă, veţi fi asimilaţi...“.

Cineva vede o imagine memorabilă pe stradă, face o poză cu telefonul mobil şi o transmite către presă, care o publică imediat, printr-un program ce permite vizualizarea instantanee a imaginilor. Altcineva consemnează într-un blog personal o reacţie la o decizie judecătorească sau la ultimul discurs prezidenţial şi primeşte aproape instant zeci de comentarii. Cei care accesează permanent site-uri despre *flash mob* află unde se va organiza viitoarea manifestare spontană a mulţimilor inteligente. Un adolescent american postează o caricatură cu Osama bin Laden alături de Bert cel Rău, un cocoş verde din *Sesame Street;* o manifestaţie în favoarea lui Bin Laden din Bangladesh preia imaginea şi o plasează pe un poster dedicat temutului personaj ca exemplu al popularităţii sale, fără a cunoaşte contextul iniţial; postul CNN preia imaginea din Bangladesh şi o arată la ştiri; adolescentul devine celebru peste noapte; iar canalul dedicat copiilor, Children's TV, protestează public împotriva încălcării legilor de *copy-right* şi a mistificării conţinutului unui program atît de îndrăgit cum este *Sesame Street*. Procesul de transmitere a fluxului de informaţii este modificabil de către ambele părţi ale spectrului, la vîrf, de către deciziile corporatiste, iar la nivelul cel mai de jos, de utilizatori. Aceştia sînt uneori copiii, cărora lumea jocurilor Pokemon le oferă date mult mai complicate decît tabelul lui Mendeleev, şi alteori comunităţile de fani, ca enclave cu potenţial hiper-social unde se discută, negociază şi dezvoltă un subiect, care construiesc alte şi alte matrice informative despre subiectul lor preferat. Jocul *America's Army* îi face pe utilizatori să afle mai multe despre armata americană decît dacă s-ar uita la ştiri, iar acest lucru nu este un act de propagandă din partea creatorilor jocului, ci o altă formă de a crea o comunitate cu aceleaşi valori.

Pentru Pierre Lévy, toate acestea sînt manifestări ale unei inteligenţe colective de tip nou, imprevizibile, dar care poate exercita forme de hegemonie comparabile cu cele ale statelor-naţiune. Un exemplu mai puţin dramatic al modului în care se propagă această putere ad-hoc a spaţiului comun „consumabil“ de pe Internet este enciclopedia liberă *Wikipedia* (ce are şi o variantă comică, *Uncyclopedia),* un site în care *ad-hocraţia* se aplică prin expansiunea textuală într-o realitate vie a interpretării, oricine avînd dreptul să elaboreze asupra subiectelor date şi să îşi posteze articolul pe Internet pe propria răspundere, fără a pretinde *copy-right*. În timp real, personajele pot deveni autori, cu alte cuvinte, cineva poate modifica sau completa datele apărute despre sine, aşa cum a declarat că a făcut-o deja Umberto Eco.

Tehnologiile mass-media sînt menite să creeze perpetuu alte şi alte imagini, iar puterea producătorilor şi a consumatorilor se intersectează din ce în ce mai mult. Studenţii din jurul meu poartă în mod regulat la ei mai multe elemente tehnologice decît existau acum cîteva decenii în rucsacul luptătorilor de elită din războiul din Vitenam, toată lumea are *I-Pod, I-Pod Mini, I-Pod Nano, laptop,* dispozitiv miniatural de memorie *jet flash,* telefon mobil, *video player* cît palma şi cine ştie ce alte console secrete.

„Cultura convergenţei“, o sintagmă care îi aparţine lui Henry Jenkins, profesor de media comparată la MIT, reprezintă o epocă de semnale mixte: toată lumea recunoaşte că de acum încolo avem de-a face atît cu participarea din ce în ce mai activă a consumatorilor, ca şi cu lipsa unei perspective unice şi coerente în privinţa nivelului lor de implicare. Începută cu însemnările de pe blog, adică jurnalele *on-line* cu capacitate de a influenţa opinia publică, după cum s-a văzut mai ales odată cu alegerile prezidenţiale din 2004, perioada actuală dă seama despre potenţialul industriei spectacolului în general şi a culturii *on-line* în special de a-şi renegocia contractul cu consumatorii. Dacă acum un deceniu şi ceva, Nicholas Negroponte descria revoluţia digitală ca paradigmă a unui nou imperiu monolitic al mass-media, prezentul se află deja dincolo de teoria interactivităţii prevăzute de acesta. Interactivitatea era o trăsătură tehnologică, pe cînd acum vorbim despre participare, care este o caracteristică a culturii ce foloseşte mijloacele tehnologiei. Primii consumatori ai lumii *on-line* erau previzibili, izolaţi şi statici, actualii consumatori iau mass-media în propriile mîini, migrează permanent, loialitatea lor este în declin, iar legăturile sociale pe care le stabilesc sînt mult mai active. Acest *cosmopolitanism pop* face ca multe din informaţiile altor lumi să migreze către Statele Unite printr-o logică de tip colaborativ şi integraţionist, care aduce un întreg curent de date din lumea întreagă şi le coagulează în produse tipice americane, dar cu chip asiatic sau african.

Simona SORA

puzzlecturi

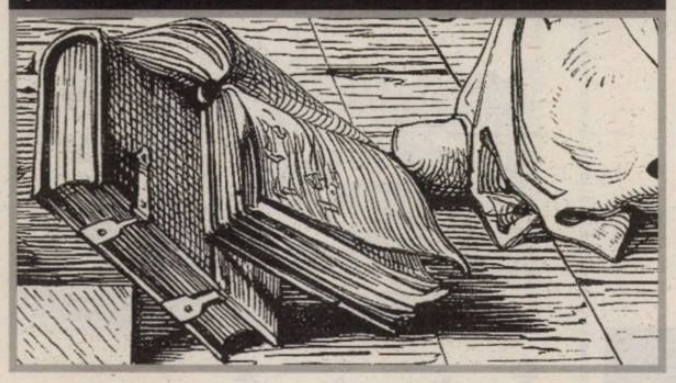

O gară pentru şamani nou-nouţi

● **Andrei Codrescu, *Miracol şi catastrofă. Cum am redevenit scriitor român. Dialoguri cu Robert Lazu*, Editura Hartmann, 2005.**

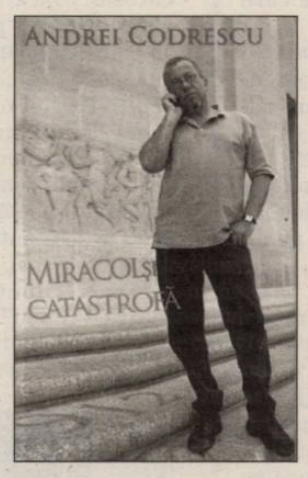

Privind înapoi, anul 2005 ar trebui considerat „anul Codrescu" în România. Să numărăm. Andrei Codrescu a publicat în 2005 romanul *Casanova în Boemia,* la Polirom, volumele de versuri *Era azi,* la Editura ICR şi *Instrumentul negru,* la Scrisul românesc, iar spre sfîrşitul anului dialogul *on-line* cu Robert Lazu intitulat *Miracol şi catastrofă. Cum am redevenit scriitor român.* Dintre acestea, fiecare extraordinară în felul ei, două sînt scrise în româneşte: *Instrumentul negru,* reunind poemele lui Codrescu din perioada 1965-'68, şi lungul dialog cu Robert Lazu – succintă autobiografie spirituală, selectivă şi halucinantă. Cu ele, Andrei Codrescu a redevenit – cum scrie pe cotorul cărţii, nu şi pe copertă sau pe pagina de gardă – scriitor român.

Robert Lazu nu e nici poet, nici critic, nici jurnalist, cum ne-am fi aşteptat de la cineva interesat de resorturile operei (poetice, prozastice sau jurnalistice) ale lui Andrei Codrescu. El e, în primul rînd, un teolog catolic, autor al mai multor cărţi de spiritualitate creştină, însă şi al unui volum despre *Lumea lui Tolkien,* apărut în 2004. Dar este, mai ales, un cititor pătimaş al cărţilor lui Andrei Codrescu, astfel încît întrebările pe care teologul de la Timişoara i le pune misticului, ironicului şi relativizantului poet de la New Orleans sînt întrebări grave, esenţiale, bine susţinute bibliografic, care limpezesc contextul bio-bibliografic al interlocutorului mai bine decît ar fi făcut-o un jurnalist avid de spectaculos, un critic obsedat de filiaţiile tematice sau un poet empatic. Deşi par structuri ireconciliabile, dialogul dintre cei doi funcţionează tocmai pentru că nici unul nu aderă cu totul la celălalt. Heteronimul-întrebător al lui Codrescu, în această carte, este un teolog catolic numit Robert Lazu.

Poate şi de aceea, cea de-a doua carte a lui Andrei Codrescu în româneşte este un autoportret în oglinda tuturor neînţelegerilor posibile. Iar dacă poemele româneşti dinaintea plecării din România erau scrise în numele unei poete bucolice, Maria Parfenie, această autobiografie ambivalentă şi deschisă în dialog cu un credincios practicant catolic limpezeşte în primul rînd vocaţia de scriitor cu orice preţ, în orice împrejurare, sub orice formă. Dialogul *on-line* începe, de altfel, cu povestirea unei regresii sub hipnoză într-o viaţă anterioară, de scrib spaniol din Evul Mediu: „...scriam scrisori de dragoste, noutăţi de la călătorii care mi le dictau. Aveam un treanc de hîrtie groasă sub care stătea o piatră: cînd scriam ACESTE SCRISORI DICTATE... scrijeleam ÎN ACELAŞI TIMP pe piatra de dedesubt nişte semne cuneiforme... Eu interpretez acest vis în sensul unei vocaţii desfăşurate în timp: sînt evreu, om al cărţii, scrib, scriu ceva care nu este ceea ce cred eu că scriu, dar ceva este scrijelit în piatră şi o s-o fac pînă nu mai este nevoie".

Aceleiaşi categorii a revelaţiilor personale, netransmisibile în fond altfel decît prin poezie, aparţin atît nucleul romanului *Mesi@,* cît şi regăsirea de sine (copil) într-un Sibiu actual, sau cele patru vise de destin. Sînt tot atîtea momente extatice, jaloane ale unei credinţe interioare care explică mai bine decît orice încadrare, filiaţie sau critică genetică poezia lui Andrei Codrescu, dar şi romanele sau unele dintre eseurile sale. Aflat într-un moment de blocaj, scriitorul deschide la întîmplare *Evangheliile gnostice,* cerînd un semn. Citeşte o frază *(Sora noastră Sofia cea care-i curvă)* pe care i-o repetă aidoma, cîteva ore mai tîrziu, o stripteuză mediumnică într-un bar din oraş. Întîmplarea, povestită şi într-un interviu din *Dilema veche,* ajunge în acest dialog – prin temporizări, ruperi de nivel, acolade mistice în cel mai realist regim cu putinţă – să redea poveştii gradul acela de integritate cristalină la care cititorul aderă fără rezerve.

Întîlnirea cu sine-copil în Sibiul lui 2005 (anul revenirii în literatura română, dar şi al uraganului Katrina care a distrus oraşul de adopţie al scriitorului) e un episod de acelaşi grad. Nimic întîmplător, nimic de explicat sau interpretat. Sînt lucruri care se petrec oricum (amintiţi-vă întîlnirea lui Gellu Naum cu Empedocle copil!) şi pe care cineva atent nu le poate rata: „42 Elizabethstrasse... poarta era deschisă şi nişte puştani jucau fotbal înăuntru. Am intrat în curte şi m-am uitat la fereastra zăbrelită în spatele căreia copilaşul din anii '50 îşi trăia fricile şi fanteziile. În faţa ferestrei se afla zidul căruia îi cunoşteam pe de rost toate crăpăturile şi dîrele de igrasie... Mi-am pus aparatul foto digital la ochi, m-am uitat prin dispozitiv la copii şi am văzut ceva greu de explicat: unul dintre puştanii care jucau fotbal, un copil de 9 ani, cu păr negru şi cîrlionţat, *eram eu*". Fotografia e reprodusă în carte.

Cele patru vise *schimbătoare de viaţă* sînt poeme onirice autonome, în care sensul vieţii proprii este pus în abis în cel mai literal sens cu putinţă: *Visul Împuşcării din Camion de către un Soldat* (1955), *Visul Pulberii de Aur* (1970), *Visul Căruţei Circului* (1974) şi *Visul Lacului cu Soare şi Nori* (1985) – care trebuie citite de orice exeget al lui Andrei Codrescu – sînt pentru scriitor „comentarii şi sinteze perfect concise ale unor realităţi încîlcite şi greu de priceput".

În realist-fantasticele povestiri de sine din acest dialog se reconstituie un Codrescu mai atent ca niciodată la poezia vieţii, la abisurile hipnagogice dintre somn şi trezie, la adevăratele virtuţi poetice: atenţia, disponibilitatea, refacerea unui „afară" propriu ce poate fi accesat doar prin „vis, exil, violenţă, moarte psihică", altfel spus – „o gară pentru şamani nou-nouţi, îmbarcaţi pentru necunoscut".

Mai există în această carte, desigur, şi diurnul Codrescu, profesor de literatură la Baton Rouge, înconjurat de studenţi care citesc doar reclame, semne de circulaţie şi manuale de instrucţiuni; mai există dezamăgitul de Jung şi Eliade, perorînd (convingător) „împotriva agendei lor arhetipal-simbolice"; mai există lucidul Codrescu dezavuînd categoria postmodernului – „arbitrară, fără alt conţinut decît cel cronologic"; şi mai există, fără îndoială, îndrăgostitul de cărţi rare şi biblioteci, succedaneu al unui „Moise lăuntric".

La o adică însă, esenţial rămîne halucinatul limpede care a înţeles pe cont propriu că percepţia realităţii (umane sau divine) poate fi lărgită, cuprinsă fulgurant şi intuită poetic. La acest personaj trebuie să revină, mereu, oricine vrea să-i înţeleagă cum trebuie cărţile.

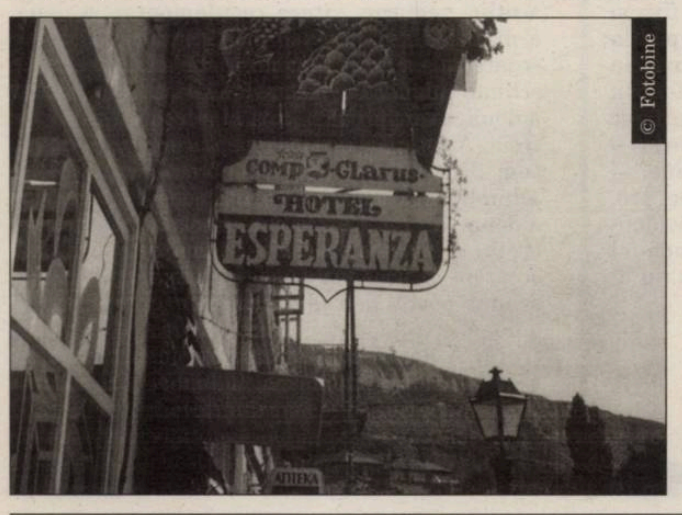

© Fotobine

Dilema veche vă recomandă

● Am fi curat inconştienţi dacă nu v-am atenţiona, din timp, că peste şase zile – joi, 30 martie –, la Antena 1, se va transmite în direct meciul Rapid-Steaua, din sferturile Cupei UEFA, o partidă (nu un partid) care împarte naţiunea în două. (Radu Cosaşu)

● Dacă vreţi să vedeţi cum tehnologia din filmele SF – *Minority report,* în acest caz – începe să devină realitate, atunci copiaţi conştiincios link-ul următor şi accesaţi cu resurse de uimire: http://mblog.lib.umich.edu/-rdivecha/archives/2006/02/the_world_of_sm.html. (Marius Chivu)

● Cf. *D.v.* nr. 60/2005: „...interpretarea electrizantă a lui Romain Duris în chip de rechin imobiliar & pianist în *De battre mon coeur s'est arrêté*, inteligentul *remake* semnat Jacques Audiard după *Fingers* al lui James Toback..." – acum şi pe ecranele noastre, sub titlul: *Şi inima mi se opri în loc.* (Alex. Leo Şerban)

Andrei GORZO

dilematograf

Conexiuni

● ***Syriana* (SUA, 2005), de Stephen Gaghan.**

Scenaristul şi regizorul Stephen Gaghan, autorul impresionantului film politic *Syriana,* se mişcă pe mapamond cu o dezinvoltură şi o eleganţă care-ţi taie răsuflarea. Pe lîngă el, Spielberg cel din *München* e un turist care, oricît s-ar strădui să se indigenizeze, tot mai scapă cîte un: „Oau! Turnul Eiffel!", iar Fernando Meirelles, autorul recentei ecranizări după *The Constant Gardener* de John le Carré, e un proaspăt absolvent al şcolii de jurnalism, marcat pe viaţă de dogma reportajului „dinamic" (i.e. bezmetic). Prima secvenţă din *Syriana* se desfăşoară la Teheran. A doua – în Georgetown, Virginia. A treia – în Texas. Şi tot aşa – Geneva, Marbella, Princeton, Beirut. Puşi în faţa atîtor fire, avem nevoie de ceva timp ca să deslušim modelul tapiseriei. Dar intenţia lui Gaghan nu e să ne încurce, şi nici să ne tachineze cu crîmpeie parcimonios raţionate din „chestia" pe care o are de arătat. Intenţia lui este să dezvolte o structură narativă care să evoce cît mai fidel păienjenişul globalizării. *Thriller*-ul cu intrigă internaţională este, desigur, un gen vechi, dar păienjenişul ăsta e de tip nou: aici, lucrurile nu se leagă pentru că ar exista vreun plan diabolic, vreo conspiraţie labirintică; lucrurile se leagă pentru că se leagă – vrem, nu vrem, sîntem mai interconectaţi ca niciodată. Atunci cînd modelul tapiseriei ni se revelează în sfîrşit, nu-i exclus să ne şocheze prin simplitatea lui: nimic din cale-afară de sinuos sau de bizantin, ci linii drepte şi hotărîte. O companie americană, Connex-Killen, vrea să aibă acces la petrolul unui emirat arab. Unul dintre pretendenţii la tronul emiratului vrea să scoată la licitaţie resursele ţării şi cu profitul obţinut s-o modernizeze; nu-i vrea pe americani. Celălalt pretendent, fratele primului, îi vrea. Americanii îl vor pe el, nu pe frate-su. E simplu atunci cînd oamenii ştiu ce vor.

Şi chiar ştiu. Matt Damon joacă rolul unui specialist în domeniul energiei care lucrează la o firmă din Geneva, dar e cu ochii pe ceva mai bun. Invitat la o petrecere de-a bătrînului emir (tatăl celor doi prinţi rivali), la *hacienda* lui din Marbella, el nu reuşeşte să obţină o întrevedere, dar în cursul petrecerii îşi pierde un copil (într-un accident de înot) şi, atunci cînd prinţul reformator îi oferă, drept compensaţie, un post de consilier economic, el îl înhaţă. Nu e un tată denaturat, dar, aşa cum o rachetă cu cap căutător nu mai poate fi chemată înapoi, nici el nu poate fi împiedicat – de decenţă, de durere, de nimic – să-şi urmeze interesul. *Syriana* e plin de oameni care-şi cunosc interesul. Corupţia nu e o pîclă infernală, o colcăială obscenă, o *Walpurgisnacht* fără sfîrşit. Corupţia, în viziunea lui Gaghan, e însăşi claritatea cu care toată lumea îşi vede interesul, şi luciditatea cu care acţionează pentru el. Fuziunea dintre companiile Connex şi Killen (a căror cifră de afaceri însumată e mai mare decît PIB-ul Danemarcei) face obiectul unei anchete guvernamentale (tranzacţiile prin care Killen a pătruns în Kazahstan nu sînt chiar în regulă), dar pînă la urmă se va cădea la o înţelegere: în schimbul cîtorva capete mai corupte (ca să aibă şi procuratura ceva de arătat), fuziunea va fi aprobată: asta e soluţia rezonabilă, aşa s-ar comporta orice oameni cu capul pe umeri. Gaghan nu vorbeşte pe tonul melodramatic al atîtor alţi cineaşti americani de stînga. Nu ne spune: „Lucrurile n-ar trebui să stea aşa". Ne spune: „Lucrurile nu pot să stea altfel – e prea mult în joc". De-asta e atît de convingător – pentru că, în loc să demonizeze rapacitatea, ne arată profunda ei *raţionalitate.* Singurul personaj care nu intră în baia asta colectivă de raţionalitate e prinţul reformator (Alexander Siddig) – tot ce are *Syriana* mai apropiat de un erou. Dar e un erou cu mîinile legate – o mică gîlmă în raţionament, care aşteaptă să fie netezită. Tot pe dinafară rămîne şi agentul CIA Bob Barnes (George Clooney), veteran al multor misiuni în Orientul Apropiat. Dar nici el nu e cine ştie ce erou; într-un fel, a fost întotdeauna pe dinafară – o simplă unealtă de încredere, care acum s-a tocit şi a început să meargă de capul ei. Dintre toate calităţile interpretării lui Clooney (care a primit un Oscar), cea mai preţioasă – prin raritatea şi prin caracterul ei exemplar – este lipsa de vanitate: nu e vorba de faptul că e dispus să arate ca un universitar ponosit (multe staruri sînt dispuse să cadă temporar în paragină pentru un rol spectaculos), e vorba de faptul că e dispus să-şi accepte şi să-şi respecte locul – esenţial, dar *ne*spectaculos – într-o reţea care reuneşte petrolişti, avocaţi, prinţi orientali, muncitori prost trataţi, atentatori kamikaze şi simpli trecători prin zona de impact a unei bombe. Conexiunile contează. În cursul restructurărilor ce însoţesc fuziunea dintre Connex şi Killen, zeci de muncitori arabi sînt concediaţi. Doi dintre ei (doi pakistanezi) cad în mrejele propagandei antioccidentale. Ultima dată cînd îi vedem, sînt într-o barcă ce se apropie cu viteză, cu o bombă la bord (bomba pierdută de Bob Barnes la Teheran, la începutul filmului), de un iaht pe puntea căruia vedem un occidental şi un arab încheind o afacere. E schematic? Da, dar conexiunea rămîne valabilă.

trecerea prin reviste

A privi diavolul în faţă

Babelia

Cînd vorbim despre exagerările feminismului nu ne prea trece prin cap că există zone în care studiile de gen, denunţarea inegalităţii de fond dintre sexe şi a abuzurilor mascate ar părea simple comentarii academice pe un cîmp de bătaie sîngeros. Că, într-un oraş mexican foarte apropiat de SUA, se omoară, de ani buni, femei de toate vîrstele, din plăcere, din ură şi pentru că nimeni nu e pedepsit. *Babelia,* suplimentul cultural al ziarului spaniol *El País,* din 18 februarie, a dedicat mai multe pagini acestui subiect *horror,* trecut sub tăcere şi de poliţia, şi de justiţia mexicane: uciderea sau dispariţia, din 1993 şi pînă astăzi a peste 4.500 de femei în Ciudad Juárez, oraş situat la graniţa dintre Mexic şi Statele Unite. Sub titlul „Cultura împotriva impunităţii", una dintre cele mai importante reviste de cultură din miile de reviste de acest gen din Spania, publicaţie cu autoritate şi deschidere spre publicul de toate soiurile, trece în revistă cele mai recente cărţi, filme, melodii, opere de artă sau piese de teatru în care tragedia, *feminicidul* din Juárez, este denunţat.

Pare o barbaritate medievală, un film de groază cu tembeli şi arieraţi, cu *serial killers* şi blesteme karmice, dar nu e decît relitatea incredibilă dintr-un spaţiu de graniţă, unde traficul de droguri, libertatea moravurilor şi legea bunului plac au înlocuit de ani buni viaţa socială şi legea. O junglă în care diferenţele dintre ucigaşi şi legiuitori este minimă, dacă nu inexistentă. De cînd lucrurile au început să intre în atenţia organizaţiilor internaţionale, fenomenul delirant din coasta „Americii înfricoşătoare" a căpătat mai multe explicaţii, în fond tot atîtea justificări ale nepăsării celor care ar trebui să intervină. S-a vorbit, mai întîi, despre un lucru natural, un recurs la instincte atavice, despre drogurile omniprezente şi despre nevoia – pentru partea masculină a oraşului – de a poseda arme, despre corupţia din rîndurile judecătorilor, poliţiştilor, militarilor şi chiar clericilor, despre educaţia laică sau chiar (la televiziune) despre o modă criminală. Din toate aceste explicaţii, tragedia celor ucise şi a familiilor lor dispărea fără urmă, lăsînd locul statisticilor reci şi oarbe.

Despre *fiinţele omeneşti,* cu nume, biografie şi destin propriu, vorbesc însă cărţile scrise recent, plecînd de la tragedia în plină desfăşurare, cu diferenţa sinistră că persoanele ucise recent (după o statistică din februarie 2006) sînt fetiţe între 7 şi 13 ani. Scriitorul mexican Sergio González Rodríguez a scris cartea de referinţă pentru cele ce au urmat, *Huesos en el desiero (Oase în deşert)* care porneşte de la o amănunţită anchetă jurnalistică asupra celei mai extinse grupări criminale din America latină, ca să ajungă la degradarea progresivă şi politic ireversibilă din Mexic. Romancierul chilian Roberto Bolaño, unul dintre cei mai importanţi scriitori sud-americani de azi, mort anul trecut într-un accident de maşină, a fost printre primii care a scris despre feminicidul de la Juárez într-o ficţiune, publicată postum şi intitulată *2666.* Antologia colectivă *El silencio que la voz a todas quiebra (Tăcerea ce le mai ucide o dată)* este şi ea mai mult decît un reportaj de partea tenebrelor, ca şi ultimul roman al scriitoarei franceze Maud Tabachnik, *Am privit diavolul în faţă.*

Cine vrea să vadă cum se omoară femei la început de secol XXI, într-o ţară civilizată, poate accesa siturile: www.mujeresdejuarez.org/; http://web.amnesty.org/; http://news.thdo.bbc.co.uk/spanish/specials/2003/sobreviviendo_a_la_tragedia/miedo_en_ciudad_juarez/. *Miedo* înseamnă frică. **(S. S.)**

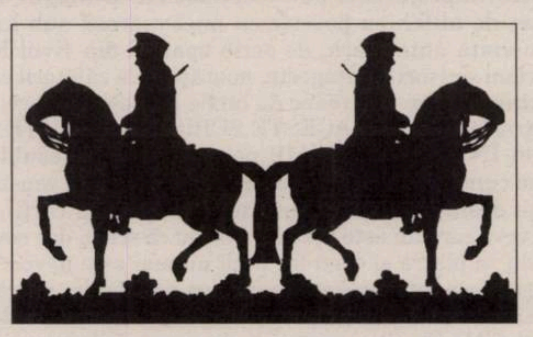

Radu COSAȘU

din vieaţa unui extremist de centru...

Către fiul inexistent

Măi băiatule,

În ultima ta scrisoare m-ai făcut de anxios pisălog. Formula nu m-a supărat. Dacă sînt de acord să mă controlez în privinţa cicălelii – o nenorocire mult mai mare decît se crede... –, angoasat nu pot să nu fiu, căci totul mă îndreptăţeşte a fi, după cum a spus-o clar Montherlant, idee pe care mi-am fixat-o cu scotch pe peretele alb din faţa ochilor mei matinali.

Ca atare, îţi cer imperios să-mi răspunzi la următoarea întrebare: e adevărat că gheţarul dumitale, cel pe care te găseşti de atîţia ani, scoţîndu-mă din minţi, cel care se numeşte cum nu se poate mai armonios, Kangerdlugssuaq, se topeşte cu o viteză de 38 de metri pe zi şi cu 14 km pe an? E adevărat că grandiosul a pierdut deja un sfert din înălţimea lui iniţială?

Sînt exagerări? Sînt manipulări ale unor ecologişti panicaţi cărora mintea le-a luat foc odată cu încălzirea globală? Accept să nu fiu pisălog, dar nu admit să fiu dezinformat într-o problemă care implică viaţa fiului meu pe un bloc de gheaţă din Groenlanda.

Eşti în stare să mă înţelegi?

Mai ai atîta imaginaţie încît să mă vezi cum am citit ieri-noapte, în pat, înainte de a adormi, *Le Monde*-ul în care pe prima pagină se titra: „Topirea calotei glaciare a Groenlandei se accelerează într-un ritm neaşteptat şi îngrijorător"...? „Povestea" continua în pagina 7, la rubrica „Mediu şi ştiinţă", cu un articol care adăuga în titlul său că „topirea gheţurilor în Groenlanda se accelerează periculos". Acolo am găsit paragraful despre Kangerdlug...-ul dumitale; pleoapele mele s-au închis păstrînd spectacolul „gheţarilor care se prăbuşesc şi se fărîmă într-o multitudine de aisberguri care grăbesc spre Ocean". (Cu o asemenea frază începea articolul.)

Nu mă face de prăpăstios. Acestea nu erau „prăpăstii", ci blocuri de gheaţă în toată puterea materiei, nu a cuvîntului; nu e exclus ca fiul meu, deloc topit de dragul tatălui său, dar prins între ele, să se zbată între viaţă şi moarte, ca o răzbunare a destinului pentru succesul unei cărţi din urmă cu 35 de ani, *Un august pe un bloc de gheaţă.*

Nu mă face de prostănac. Paul Zarifopol îi putea scrie lui Garabet Ibrăileanu – oameni de o inteligenţă maximă, despre care nu ai mai apucat să înveţi la şcoală – ce groază îl prăpădea în clipele cînd ştia că fiu-său e plecat cu otomobilul pe o şosea, şi asta cînd...? În urmă cu 80 de ani... Nu fi atît de sigur pe ideea ta din ultima scrisoare: „Orice îngrijorare dateză..." Contează cît. Dacă durează de 200-300 de ani, e OK!

Iar sînt în flagrant delict de angoasă. Iar am umanismul insomniac. Ţi-o spun deschis: nu mă cenzurez fiindcă ştiu că nu voi prinde anul 2100, cînd nivelul mărilor va creşte – mulţumită Groenlandei în curs de topire accelerată – cu 9 pînă la 88 de centimetri, aproximaţie ce-mi aduce aminte de celebrele cote ale Dunării care de mic te amuzau şi îmi cereai să te duc la „Drencova-care-creşte-cu-2-centimetri". Nu te-am dus, dragule, la Drencova, m-a convins maică-ta, inexistenta, să te las să te duci unde şi-au înţărcat vikingii iepele, aşa că, te rog, nu mai rîde de tatăl tău cînd citeşte noaptea *Le Monde,* de pe-ntîia pînă la pagina cu logodne şi decese.

...Sau ai să-mi ceri şi tu să nu mai citesc *Le Monde* că e de stînga? A ajuns şi la tine această corectitudine politică a dreptei care dispreţuieşte *Le Monde* pe bază de *Le Figaro?* Cum e cu corectitudinile politice, la voi, pe Kangerd-etc...? La noi, pe Dîmboviţa, pe Mureş şi pe Tîrnave, sînt două, dar numai una, cea de stînga, e pernicioasă, mai periculoasă, poate, decît topirea Groenlandei. Nimeni nu îndrăzneşte să spună pe faţă acest evident adevăr: şi dreapta are corectitudinea, conformismul ei, un conglomerat de idei fixe şi „juste" pînă la plictis; e ceea ce se numea pe vremuri, cînd abia erai pus la cale, „a fi pe linie", adică pe linia conformismului de partid. Taică-tău nu te-a bătut la cap cu chestia asta, poţi să-i fii recunoscător, ingratule. Taică-tău a fost ani de zile „pe linie", pînă s-a săturat de ea. El ştie mai bine ca alţii ce înseamnă pustiul şi gheţarul unei „corectitudini politice". Dacă eşti curios – şi de ce n-ai fi? şi asta te lasă rece? de climă morală nu se ştie pe la tine? –, taică-tău este azi un disident al ambelor corectitudini politice; nu e nici pro, nici anti, e *ne* (ceea ce-l face desigur antipatic...). S-a pierdut gustul disidenţei, s-a topit şi ea... La voi, în Groenlanda, cum e cu disidenţa? Răspunde-mi la această întrebare*, numai după ce mi-ai lămurit-o pe prima, dacă nu ai uitat pînă aici de ea.

Recunosc – sînt un tată insuportabil.

---

* Vezi, în numărul viitor, ce mi-a răspuns fiul inexistent.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Înjurînd o poliţistă

Unul trecuse pe roşu în intersecţia Călăraşilor cu Mircea-Vodă şi cu paişpe mii de străzi. Unul încălecase roşul şi fusese oprit de o gagică-poliţist pe strada imediat următoare. Eu prinsesem stopul şi mă uitam la conversaţia regulamentară din dreapta mea. În spate, şapte zidari înghesuiţi într-un papuc carosat. Dacă auzeam eu ce spuneau zidarii, sigur auzea şi poliţista. „Mamă, are balcoane?" „Nu are, bă, păi, dacă ar avea, ce-ar căuta la circulaţie?" „Ce cașcaretă are asta! Capac de veceu!" „Trage-i-o, bă, ce-ţi ia asta carnetul?" „Fă, juma de buletin, cînd te ard?" „Femeile se fac poliţiste din perversitate, ca să aibă asigurat un bulan toată viaţa!" „O poştăăăăăăăăăăăăăăăăăă, o poştăăăăăăăăăă nu-i aproape?" „Ce vroiam să te întreb, păpuşa, eşti singură în pantaloni?" „Las-o, bă, că îi e frig!" „Dar noi ce sîntem aici? Munţi de frig? Uite-ne! Sîntem fierbinţi ca dracu'!" Apoi, cei şapte zidari, calfe şi mîrlani, au avut o idee *cool:* „Băi, cine aruncă cu parizerul în ea mai aproape?". Şi încep să arun-

ce cu parizer aproape de poliţistă, ca la pereţica. „Io am aruncat mai aproape!" „Bă, boule, eu!" Privesc în spatele meu şi văd că zidarii nu erau foarte curajoşi. Vedeau prin nişte găuri de aerisire ale carosatului. Erau voci. Iar aruncarea cu parizer se făcea prin lipsa de uşi a carosatului. Să mor eu dacă nu am plecat de la stop. Am băgat a-ntîia, a doua, a treia, iar a-ntîia, stop, a-ntîia, a doùa, a treia, a patra, a cincea, stop, a-ntîia, reducem viteza regulamentar, a doua, a-ntîia, a doua, a-ntîia la stop, a doua, stai, scoatem din viteză, ia piciorul de pe ambreiaj, schimb postul de radio. A-ntîia, a doua, a treia, a doua, a treia, a doua, a treia, iar a doua, iar a treia. A doua, a-ntîia la stop, a doua, stai, scoatem din viteză, ia piciorul de pe ambreiaj, schimb postul de radio. A-ntîia, a doua, a treia, a doua, a treia, a doua, a treia, iar a doua, iar a treia. A doua, a-ntîia la stop, a doua, stai, scoatem din viteză, ia piciorul de pe ambreiaj, schimb postul de radio. A-ntîia, a doua, a treia, a doua, a treia, a doua, a treia, iar a doua, iar a treia. A doua, a-ntîia la stop, a doua, stai, scoatem din viteză, ia piciorul de pe ambreiaj, schimb postul de radio. A-ntîia, a doua, a treia, a doua, a treia, a doua, a treia, iar a doua, iar a treia. A patra, a cincea.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Credinţele românilor la 1800

Călătorii străini sînt unanimi în a susţine diversitatea superstiţiilor atunci cînd este vorba de români. Sentinţa lui Bauer cade cît se poate de dur: *„Românii sînt de religie ortodoxă, dar tot atît de neştiitutori în materie de religie, ca şi în materie de ştiinţe şi alte cunoştinţe folositoare... O minte slabă şi străină oricărei judecăţi nu poate să se ferească de superstiţii, se ţine de ceremoniile exterioare şi crede orbeşte tot ce minciuna are interes să-l convingă; stafiile, vrăjitorii, diavolii şi alte mii de absurdităţi, născocite de credulitate şi neştiinţă şi tratate cu dispreţ de popoarele luminate, îşi păstrează toată influenţa în Ţara Românească“*. La ce se referă Friedrich Wilhelm von Bauer, locotenet general în armata rusă şi participant la războiul ruso-turc din 1768-1774, ce a implicat ocuparea Ţării Româneşti şi Moldovei?

Către 1738, mitropolitul Neofit Cretanul încearcă să pună capăt unor rituri şi ritualuri aşa-zis „păgîne“ celebrate printre ţăranii şi preoţii micii Valahii, ameninţînd chiar cu afurisenia pe nesupuşi. Astfel el condamnă Brumaliile sau Rusaliile, căluşarii şi Drăgaica, borăcenii şi paparuda, Brezaia şi devla pe care le consideră obiceiuri păgîne practicate cîndva de „elini“: *„de acum înainte să încetaţi de unile ca acestea diavoleşti obicéiuri, care faceţi unii, dupre cum sînt borăcenii ce se îmbracă cu haine muereşti şi căluşarii ce joacă pre la Rusalii şi Drăgaica ce se îmbracă cu haine bărbăteşti şi joacă la naşterea Mergătorului înainte şi Botezătorului Ioan, ţiind şi sabia în mînă şi Brezaia ce pune pă obrazul lui o faţă de ocară cu peri, chip de mascara şi de batjocoră şi joacă la naşterea Domnului Hristos şi devla ce iaste căpăţînă de rîmătoriu şi umblă ţiganii cu dînsa în zioa ajunului sfintului marelui ierarh Vasile şi paparuda ce iaste înfăşurată cu bozii şi joacă joi a treilea săptămînă după Paşte şi cîte altele asemenea diavoleşti obicéiuri sînt“*.

Alături de aceste practici regăsim o serie de altele la fel de adînc înrădăcinate în mentalitatea colectivă cum ar fi credinţa în puterea miraculoasă a icoanelor: la 1780, Dominico Sestini* ne vorbeşte despre icoana de la Sîn Nicoară din ţinutul Argeşului unde veneau femeile, mai ales cele sterpe, din toată Ţara Românească, cu speranţa de a dobîndi fertilitatea. De asemenea, relicvele şi moaştele deţin astfel de puteri miraculoase ducînd la naşterea unui adevărat „comerţ“, secolul XVIII fiind populat de o serie de călugări ce fie neguţătoresc diferitele părţi din trupurile unor „aşazişi sfinţi“, fie încearcă să obţină foloase umblînd cu ele prin ţară şi predicînd binefacerile atingerilor. Boierii cumpără pe bani buni astfel de relicve, atît datorită puterii lor simbolice, cît şi credinţei că le sînt de ajutor în situaţii neprevăzute. La 1772, Maria Cărpinişanu cerea unui „arhon sluger“ *„cît de puţin din sfintu lemn al dumitale“* de care avea atîta nevoie pentru alinarea durerilor Marghioalei, nora sa ce se chinuia în durerile facerii.

Strigoii, vîrcolacii, fantomele convieţuiesc alături de/şi cu poporul. Îi regăseşte Griselini** atunci cînd vorbeşte de „legenda strigoilor“ – *„ei văd leşul mortului, pe care în viaţă l-au cunoscut sau l-au avut ca duşman, ieşind din mormînt, simt cum acesta le suge sîngele sau cum îi chinuie în alte feluri. Ei cred că numai aşa se pot izbăvi cînd aşa-zisul vampir va fi dezgropat şi i se va înţepa pieptul cu un cuţit răspunzînd adînc pînă în spate“* – îi condamnă vodă Suţu în iulie 1801.

Stroieşti, judeţul Argeş – ţăranii sînt speriaţi de moarte de doi vîrcolaci ce de prin primăvară le bîntuie casele, ogrăzile, odăile, le tulbură somnul, le sperie copiii, îi urmăreşte pe uliţele satului. Aşa că, cu mic cu mare, în frunte cu preotul s-a trecut mai întîi la dezgroparea trupurilor, citirea de molifte, stropire cu „osfeştanie“. Dacă unul dintre vîrcolaci a fost anihilat, celălalt, o femeie în trup de vîrcolac, nu s-a speriat numai cu atît, ci chiar din acea noapte a reînceput să cutreiere satul. Reacţia ţăranilor este imediată: trupul ei este dezgropat, zdrobit şi reîngropat într-un ritual străvechi al alungării „demonilor“ de tot felul. Intervenţia promptă a episcopului Iosif al Argeşului opreşte o altă etapă a ritualului de îndepărtare a vîrcolacului prin focul purificator. Puţin contau pentru ţăranii din Argeş consideraţiile episcopului, cum că ar fi „un lucru fărădelege“, condamnat de „pravile“, teama şi mai ales credinţa subsumată sînt mult mai importante şi mai aproape de realităţile imediate şi trăite.

Farmece şi superstiţii, rituri şi obiceiuri, strigoi şi vîrcolaci fac parte integrantă din credinţele românilor. Pe foarte multe dintre ele le regăsim azi poate nu la fel de actuale peste tot şi în toate mediile, dar o călătorie în Oltenia, de pildă, vă va arăta că oamenii cred încă cu tărie în vîrcolaci, icoane făcătoare de minuni sau descîntece.

---

* Dominico Sestini, arheolog şi numismat italian. În 1779, Alexandru Ipsilanti îi oferă slujba de secretar, dar după opt luni de aşteptare pleacă, întrucît postul era ocupat de ragusanul Raicevich.

** Francesco Griselini, erudit italian. În 1774-1776 este prezent în Banat. Scrie o *Istorie a Banatului*.

libertatea de impresie

Stilul de conducere

La o grădiniţă particulară a fost angajat un şofer, **nea Sandu.** Un pensionar vesel, care se bucura să se joace cu copiii. Trebuia să-i ducă şi să-i aducă în fiecare zi de acasă, pe mai mulţi dintre ei. Unora dintre băieţi le dăduse chiar porecle din mintea lui şi ei se amuzau grozav de ele. Cînd umbla pe la motor, cu nasul sub capotă, că maşinile nu mai erau chiar noi şi din cînd în cînd mai trebuiau meşterite, toţi băieţii, de la cei mai mici de trei ani pînă la cei de şase ani, se adunau în curte în jurul lui, curioşi nevoie mare. Din cînd în cînd, nea Sandu se întorcea brusc, zburlindu-se spre ei în glumă de-i făcea să se împrăştie ca un stol de păsări. Rîdeau pînă-i apuca sughiţul. Cînd plecau în excursie sau la cîte un muzeu, cu microbuzul cel mare, pe fete le invita pe scaunele din faţă şi neapărat la geam. Se asigura că s-a aşezat fiecare comod şi în siguranţă. Băieţii n-aveau voie să se urce pînă nu intrau toate fetiţele. La drum lung, nea Sandu le cînta şi avea un repertoriu destul de bogat. Totuşi, cîntecul favorit, la care-l acompaniau şi copiii cu glăscioarele lor era „Ceata lui piţigoi“. Cînd stăteau în incinta grădiniţei, nea Sandu îşi făcea mai mereu de lucru, ba la instalaţia electrică, ba la reparatul burlanelor, ba la cîte o clanţă stricată de desele smucituri ale copiilor. Şi atunci, micuţii roiau în jurul lui, încercînd să-l sîcîie. Unii mai mari îi ascundeau cîte o sculă, alţii mai mici îl călcau pe picioare mai mult sau mai puţin intenţionat sau, pur şi simplu, îl trăgeau de pantaloni. Nea Sandu se dădea mereu bătut în faţa lor. Se făcea că l-au lovit, că nu mai are nici un instrument cu care să repare, motiv pentru care o să-l dea afară, şi multe alte trucuri la care copiii se amuzau teribil. Devenise un fel de bunic al întregii grădiniţe. Educatoarele păreau destul de indiferente la succesul lui printre copii. Aveau şi ele interesele lor cu maşinile, de care se mai foloseau pentru piaţă sau diverse alte comisioane. Iar nea Sandu prea stătea mult pe lîngă copii şi nu era destul de atent la nevoile lor. Dar lucrurile mergeau şi aşa şi nimeni nu s-a plîns vreodată, pînă cînd a venit o directoare nouă, o americancă plină de energie şi idei organizatorice. Nu înţelegea prea bine româneşte şi vorbăria multă a lui nea Sandu i se părea cam fără rost. Cînd îi cerea s-o ducă în celălalt capăt al Bucureştiului, i se părea că drumul durează prea mult. A aflat într-o zi că meseria lui nu este chiar cea de şofer, că n-a făcut asta toată viaţa. Cineva a încercat să-i explice că omul e pensionar şi că, prin stilul lui prudent de a conduce, e numai bun de şofer pentru copii. Noua directoare voia însă un şofer profesionist, mai tînăr şi mai iute, care să ştie toate scurtăturile taximetriştilor şi s-o ducă la aeroport cît mai repede. A dat anunţ în ziar şi într-o săptămînă l-a găsit. Nea Sandu a fost dat afară. În locul lui a venit **Mugurel,** şoferul cel tînăr, blond şi pistruiat, veşnic în costum de haine şi care nu schimba aproape nici o vorbă cu copiii. Îi privea uşor stînjenit, ca pe nişte fiinţe prea delicate pentru priceperea lui. Spre deosebire de nea Sandu, era însă foarte punctual şi nu ieşea din cuvîntul directoarei sau al educatoarelor. Nu mai făcea însă alte lucruri în afară de şofat. Nu lucra niciodată peste program, iar la data cuvenită îşi cerea banii cu o oarecare fermitate (mai mulţi decît cei cu care fusese plătit nea Sandu). După două luni însă, mare scandal mare: au descoperit că fura benzină. L-au dat afară. La nea Sandu n-au mai apelat, deşi poate el s-ar fi întors. De cîteva luni, grădiniţa nu mai are şofer.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Pe geam

Viaţa văzută pe geam e una minimalistă. Minim de trăiri, minim de acţiune, minim de implicare. Rar se întîmplă ceva cu adevărat semnificativ, în sensul mare al cuvîntului, încărcat de suspans sau senzaţional: maxim un scandal între locatarii blocului şi cei aşezaţi sub ferestrele lor, cu muzica tare sau vorbind pe un ton prea ridicat. S-au dus vremurile cînd familiile de romi, care stăteau ilicit în casa părăsită de lîngă termocentrală, se încăierau între ei, chiar la propriu, şi se alergau prin spatele blocului. Dar şi timpurile mai glorioase, cînd aveau nunţi şi aniversări în familie, pentru care aduceau lăutari, dădeau muzica la maximum, dansau în stradă şi trebuia chemată poliţia ca să-i oprească.

Sau cînd, în curtea celebrului Balaci, pe atunci vecinul nostru (după cum spun unii şi alţii din vecini, pentru că eu, *outsider* într-ale fotbalului, nu l-aş recunoaşte vreodată) se făceau grătare şi petreceri. Cu ocazia venirii acestui investitor serios în zonă, am înţeles şi noi, locatarii închistaţi în colectivitatea de bloc, ce înseamnă o proprietate privată, ce înseamnă puterea şi influenţa şi cum se dezvoltă, în mic, sub ochii noştri, mugurii capitalismului: curtea de care vorbeam, viitor sediu de petreceri, era un cîmp cu gunoaie, înainte ca fostul fotbalist s-o ia în custodie şi s-o renoveze. Astăzi, casa de care vorbim a devenit *afterschool* şi sediu pentru petreceri de copii în week-end.

Ca să nu mai vorbim de frumosul, inteligentul şi demnul cîine alb din spatele blocului, botezat, plin de imaginaţie, Albu, care a sfîrşit ca victimă a lui Băsescu în perioada de epurări capitale (a nu se înţelege că sînt de partea haitelor de cîini care umblă liberi prin Bucureşti, muşcînd copiii şi japonezii). De fapt, a fost o victimă a lipsei noastre de simţ civic şi asumare: puteam să-i punem lesă şi să-l declarăm cîine protejat, dar n-am făcut-o. Albu era un cîine semi-sălbatic care, la început, nu se lăsa mîngîiat, dar te privea fix în ochi. Chiar de jos în sus, de la diferenţa a trei nivele, din spatele blocului pînă la geamul de la trei, îi simţeai privirea pătrunzătoare. Dar să nu devenim patetici. Cert e că, aşa cum doamna Jeni (şi ea de domeniul trecutului, dar într-un sens mai vesel) îi spunea copilului meu cînd era mic şi credul, *Albu a plecat în Spania* (pe atunci Jeni aspira la căpşunile de acolo, dar a fost respinsă la preselecţie). Şi acolo a rămas, nu înainte ca în casa noastră să se fi scris mai multe poveşti, cîntece şi poezii despre el.

Pe sub geamul nostru au mai defilat destui: un cîine, de astă dată de rasă, negru şi suplu, care-şi ducea singur biscuiţii în bot cînd se întorcea de la cumpărături alături de stăpîna durduliu-sexy şi de prietenul ei, să zicem, culturist; administratorul, mereu activ şi vigilent, care, din cînd în cînd, ieşea cu soţia la o bere şi care acum, cel puţin temporar, şi-a dat demisia din funcţie pentru că nu avem preşedinte; fostul preşedinte, Cristi Greţcu de la Divertis, *alias* „Iliescu“, singurul care, dovedind un real spirit civic, a avut curajul să se lupte cu toţi tulburătorii liniştii şi curăţeniei de sub geamul nostru, aşa cum am declarat chiar şi-ntr-o emisiune TV care s-a făcut despre el; multe femei cu „fiare vechi“; băieţii cu capra de sărbători.

Ideea acestei rememorări nostalgice nu mi-a venit numai pentru că îmbătrînesc şi devin melancolică, ci şi pentru că, recent, după o îndelungată lipsă, au apărut doi pui de cîini negri, sub acelaşi geam; dintre care unul a putut fi observat cărînd o uriaşă (pentru el) pungă şi ascunzînd-o fix în spatele termocentralei, departe de ochii fratelui său. Şi pentru că în aceeaşi grădină dosnică, cît de cît îngrijită, şi-au găsit adăpost o serie de pisici, dintre care una de rasă, cu lesă şi bine educată. Ca să nu mai vorbim de aceeaşi (ne păcălim noi cu ideea, de dragul mitologiei) maşină de gunoi, care l-a inspirat pe Luca să devină gunoier, şi continuă să vină în fiecare dimineaţă între 6 şi 7, cu aceeaşi promptitudine a normalităţii. Toate dovedind că, indiferent de vremi şi de numărul mare de migratori la case cu curte, comunitatea de bloc, fie numai cea printr-un ochi de geam, va rămîne, oricît de minimalistă.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

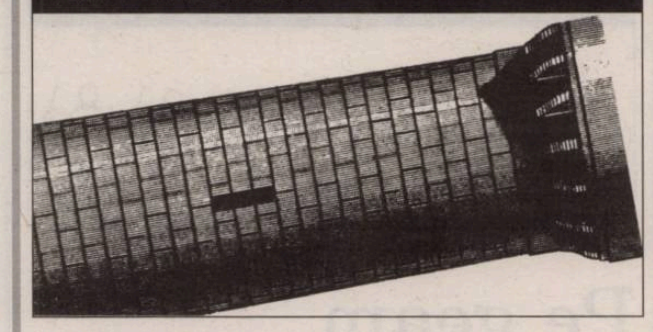

2020

Astăzi, e mai subtil să comunici informaţia decît să o ţii sub şapa de beton a „secretului“ de stat. O informaţie „clasificată“ e o informaţie moartă. Una pusă în dezbatere publică, difuzată cît mai larg, are şanse să convingă o audienţă diversificată şi, prin urmare, se poate impune mai uşor. O asemenea filozofie a întemeiat decizia CIA de a publica pe Internet un raport al *National Intelligence Council* despre cum ar putea să arate lumea la nivelul anului 2020.

Raportul cuprinde patru scenarii axate pe impactul geopolitic al superputerilor „ariviste“ (China & India). Din incitanta lui lectură aş selecta însă, dată fiind limita rubricii mele, doar paginile dedicate „politicilor identitare“, care se ocupă şi de faptul religios. Experţii americani apreciază că, peste 15 ani, angajamentul religios al persoanelor şi comunităţilor va fi foarte marca(n)t. În condiţiile generate de fluxuri migratorii masive, imigranţii îşi vor găsi în propria religie o „plasă de securitate“ menită să-i protejeze împotriva asimilării forţate (sau prea rapide) şi să le ofere, prin solidarităţi confesionale, o manieră eficientă de plasare pe piaţa locală a muncii.

Misionarismul va asigura progresul doctrinar al marilor religii cu vocaţie „universală“. În 2020, creştinii practicanţi vor depăşi cifra de 2,5 miliarde, rămînînd grupul religios cel mai răspîndit. Familia islamică va număra circa 1,8 miliarde, hinduiştii vor depăşi un miliard, iar categoria „indiferenţilor“ se va ridica spre 800 de milioane, cu mult deasupra ateilor declaraţi. China şi Nigeria vor găzdui cele mai numeroase comunităţi creştine de pe planetă, ceea ce va modifica fizionomia tradiţional euro-americană a creştinismului, imprimîndu-i tot mai pregnante trăsături afro-asiatice. Europa – unde laicitatea a etatizat funcţiile social-educative deţinute anterior de Biserici – va întîmpina tot mai serioase dificultăţi în acceptarea imigranţilor musulmani, pe care va trebui totuşi să-i primească, spre a-şi compensa declinul demografic. Echilibrul societăţilor europene va pretinde, printre altele, reinventarea *respectului* faţă de religie, adică, în termenii momentului, mai puţine „caricaturi“.

Ne putem de asemenea aştepta la o acutizare militantă şi logistică a integrismelor de toate obedienţele. În această pungă explozivă vor intra creştini sau evrei fundamentalişti, dar mai cu seamă tineri musulmani „frustraţi“: cei din Orientul Apropiat (dezamăgiţi de persistenţa unor ineficiente regimuri autoritare), alături de cei din statele occidentale, unde a doua şi a treia generaţie de imigranţi continuă să se simtă excluse. Mişcările evangheliste vor cotropi în continuare America Latină, purtînd, odată cu viziunile lor paradisiace, germenii unor schimbări sociale pozitive. Însă fenomenul cu cea mai gravă semnificaţie geopolitică va rămîne articularea extremismului islamic transnaţional, federat de utopia Califatului. Dacă UE nu se reconciliază cu SUA pe tema proiectului comun de a integra lumea musulmană în economia mondială, atunci adepţii lui Bin Laden vor avea cale liberă spre organizarea unei reţele globale de terorism „anticruciat“. În această perspectivă, cooperarea Occidentului cu Rusia devine capitală...

Ca şi cum tabloul n-ar fi suficient de sumbru, avem „şanse“ să asistăm şi la ebuliţia conflictelor interetnice – sub pretext religios – mai ales în Asia de Sud-Est, unde istorica fractură creştino-musulmană se adînceşte, dar şi la ciocniri interconfesionale (precum acelea dintre şiiţi şi sunniţi în Irak). În linii mari, analiza CIA pe acest tronson spiritual mi se pare prudent-realistă, dar parcă saturată cu pesimism antropologic. Sper ca adevăraţii *homines religiosi* să manifeste bun-simţ, înţelepciune, dragoste, duh al rugăciunii şi împăcării. Fără *trăirea* unor asemenea valori moderate, religia va opera ca vehicul de negativitate instrumentalizată şi supapă a unor fundături (interioare) capabile să provoace, în exterior, dezordini dintre cele mai dramatice. Să nu fie!

Radu DRĂGAN

Nevoia de pericol

Cine n-are duşmani să şi-i inventeze

Psihoza gripei aviare care a cuprins Europa, după ce acum cîţiva ani am avut parte de cea a vacii nebune, mă face să cred că societatea modernă trăieşte în mod dramatic experienţa separării de o lume naturală ale cărei legi nu mai pare dispusă să le accepte.

Ştiam deja că experienţa morţii suferise o profundă transformare, ale cărei resorturi le-a analizat ca nimeni altul Philippe Ariès. Ştiam că, după o lungă istorie în care fusese cel mai adesea senin în faţa trecerii sale dincolo, construind o *ars moriendi* de care dădea seamă o întreagă literatură, omul o pierduse treptat, odată cu secularizarea societăţii occidentale. Acest lucru m-a făcut să cred că, de fapt, unul din rolurile experienţei religioase fiind reglarea, structurarea raportului fiinţei umane cu propria sa finitudine, şi cum ea era o parte esenţială a spiritului omenesc, nu putea să fi fost pur şi simplu pierdută; trebuise să fi suferit numai o profundă mutaţie.

Semnul ei pare să fi fost transferul în lumea de aici al atributelor lumii de dincolo: printre ele, nemurirea şi tinereţea veşnică, o anumită concepţie despre sexualitate, despre puritate şi pericol. În culturile tradiţionale, morţii se bucură, în lumea de dincolo, tocmai de ceea ce n-avuseseră parte în lumea de aici: ei sînt tineri şi nemuritori, trăiesc veşnic într-un loc unde au parte de toate bunătăţile, sînt asexuaţi (ideea musulmană a celor 72 de fecioare e cu totul altceva decît ar lăsa să creadă interpretarea ei *à la lettre);* în fine, această lume ideală este scutită de pericolele lumii de aici, e neîntinată, cu un termen ieşit din uz care vrea să spună, deopotrivă, nelumească şi nepervertită.

Or, nu este greu de observat că nu numai refuzul morţii, ocultarea ei, caracterizează din ce în ce mai mult lumea modernă, dar şi obsesia bunăstării materiale înainte de orice, absenţa efortului fizic (deşi iată o întrebare interesantă: *gîndeau* morţii în reprezentările tradiţionale ale lumii de dincolo, făceau ei un oarecare efort intelectual, căci bineînţeles, nu erau niciodată supuşi vreunui efort fizic?), relativizarea ideilor despre sexualitate şi, nu în ultimul rînd, obsesia detergenţilor. O lume pură, aseptică, în care se trăieşte veşnic (sau în orice caz cît mai mult posibil), unde bătrîneţea, decrepitudinea sînt excluse sau escamotate cu grijă pînă şi în limbaj; unde moartea e ceva despre care se mai vorbeşte doar aluziv, metaforic, unde homosexualitatea, ecou pervertit al androginiei, este normală, unde pînă şi urma oricărui efort fizic (aşa a prosperat industria deodorantelor) este considerată de prost gust.

Lumea de aici a preluat astfel, în cele mai mici detalii, trăsăturile lumii de dincolo. Din punctul de vedere al concepţiei tradiţionale despre lume, *sîntem morţi*.

O asemenea răsturnare de perspectivă nu putea să nu ducă la o modificare a tuturor celorlalte raporturi cu lumea, a omului modern. El trăieşte din ce în ce mai mult ca acei bolnavi imunodeficienţi al căror organism nu se poate apăra împotriva agenţilor patogeni ai lumii exterioare şi trăiesc închişi într-o bulă aseptică. Din ea orice ameninţare a lumii exterioare trebuie exclusă, orice risc de contaminare trebuie redus la minimum. Raportul cu lumea exterioară trebuie mediat, filtrat cu grijă, aseptizat.

Această lume a pericolului cotidian a devenit insuportabilă şi intolerabilă. Cred că acest lucru ar putea explica panica generalizată în faţa unor ameninţări ale naturii care au existat probabil şi în trecut. Firește, pe atunci nu li se cunoştea originea; s-a aflat mai tîrziu că gripa spaniolă, care a ucis cîteva zeci de milioane de oameni la începutul secolului trecut, fusese probabil transmisă de păsări. Totuşi, nu acest lucru este aici semnificativ, căci multe dintre mecanismele de propagare şi de formare a virusului ucigaş rămîn încă neînţelese. Ceea ce mi se pare semnificativ este că ideea bolii înseşi a devenit socialmente inadmisibilă. Societatea este dispusă să cheltuiască o energie şi mijloace considerabile pentru o apărare, de altfel destul de iluzorie, împotriva unui inamic, lumea înconjurătoare, în mijlocul căreia, pînă cu nu mult timp în urmă, trăiserăm fără a ne teme. Această ostilitate resimţită a lumii se reflectă pînă şi în cele mai insignifiante gesturi cotidiene: în timpul crizei vacii nebune, oamenii n-au mai mîncat ani întregi carne de vacă, acum ni se recomandă să nu mai hrănim răţuştele din parcurile publice... Pot să pariez că vînzările de carne de pasăre se vor prăbuşi cu repeziciune în toată Europa.

Pragul pericolului pe care societatea noastră mai este dispusă să-l accepte a ajuns atît de ridicat, încît eforturile ei de a se proteja, nu neapărat financiare, cît mai ales la nivelul imaginarului colectiv, pot deveni repede insuportabile. Pe de altă parte, ea nu mai pare capabilă să găsească mecanismele (simple) care să o protejeze de ea însăşi: acum cîtiva ani, mii de bătrîni au murit în Franţa de căldura caniculară a verii, pentru că ţesutul social care le asigura supravieţuirea, familia compusă din mai multe generaţii, a dispărut. În marea lor majoritate, aceşti bătrîni au murit singuri, mitul modern al veşnicei tinereţi, făcînd intolerabilă imaginea decrepitudinii fizice, îi izolase în mod eficace...

Totul se petrece ca şi cum această societate care a suprimat lumea de dincolo, cu care fusese într-un fragil echilibru, însuşindu-şi calităţile ei, încearcă să regăsească în exacerbarea pericolului un raport mereu conflictual cu o realitate exterioară ei, fie el iluzoriu, ca şi cum de acest conflict permanent ar depinde propria ei supravieţuire.

Bula aseptică a lumii moderne pare a-şi găsi astfel o justificare în pericolul intolerabil pe care l-ar reprezenta lumea înconjurătoare. Specialiştii ţin astăzi discursuri savante despre „bariera dintre specii“ care, odată trecută, poate provoca epidemii catastrofale: a fost cazul epidemiei de SIDA, începută acum douăzeci de ani, şi ar putea fi mîine cazul gripei aviare. Acest discurs se fondează pe o paradigmă, compartimentarea naturală a speciilor care, în ciuda argumentelor ştiinţifice, nu este decît o prejudecată a cărei bază nu este ştiinţifică, ci ideologică; ea hrăneşte, de la Aristotel încoace, vechea idee a dihotomiei între natură şi cultură, şi implicit între om şi lumea înconjurătoare. Or, veche cum este, această prejudecată este definitorie numai pentru societatea occidentală; societăţile tradiţionale au o cu totul altă imagine despre acest raport.

Ceea ce este evident este că, în acest efort obstinat de a se separa de lumea naturală, de a se refugia într-o lume artificială croită după măsura sa, societatea modernă îşi construieşte o strategie a *pericolului* care să justifice şi să legitimeze acest refugiu artificial. Ca şi cum, odată ferită de tragediile molimelor şi epidemiilor de tot felul, înţelepţită (oarecum) după drama războaielor şi a ideologiilor ucigaşe ale secolului trecut, ea are nevoie, pentru a supravieţui, să-şi inventeze noi surse de frică, ca şi cum rezervorul de orori al lumii ar trebui să fie inepuizabil; e limpede că ea pare să aibă nevoie de *pericol* pentru a supravieţui.

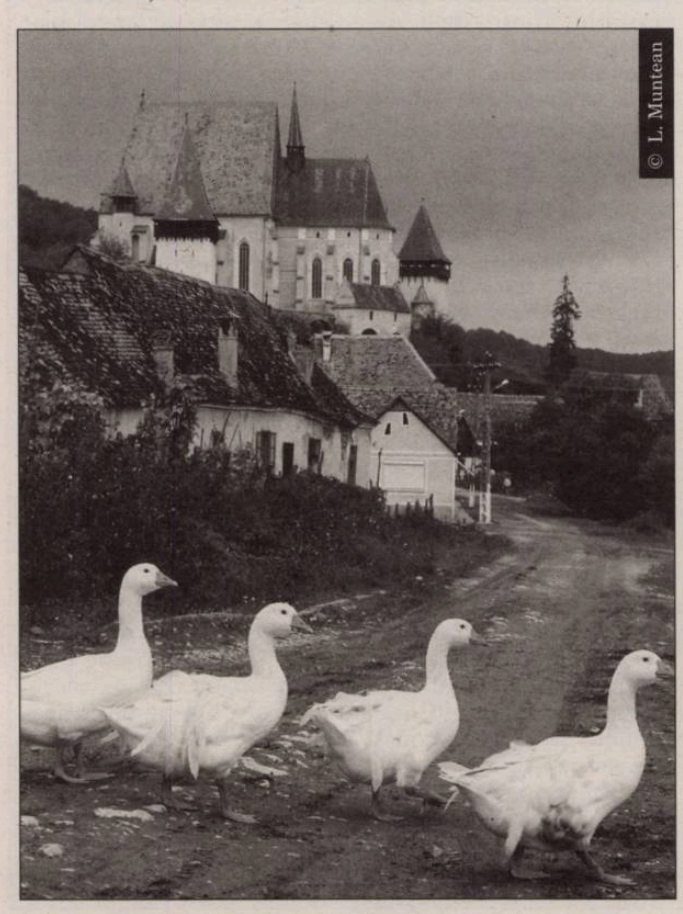

Georges NIVAT

Europa: unitatea deschisă

Idealul Europei este poate acela de a deveni *a boring western country* („o nesărată, plicticoasă, ţară occidentală"): mecanisme interne îngreunate de obezitate, dificultatea de a lua o decizie într-o *orizontalitate* ce se înalţă neîncetat, în jumătatea sa occidentală predominînd supunerea la exploatarea comercială a tuturor aspectelor vieţii noastre, de la naştere şi pînă la moarte. Pentru popoarele din jumătatea sa orientală, pericolul este departe de a fi la fel de ameninţător. Este suficient să mergi prin satele româneşti sau prin pieţele din Polonia pentru a vedea enorma diferenţă de dezvoltare, de cultură, de mentalitate. Avem deci înaintea noastră o perioadă de timp însemnată, înainte ca toată Europa să se găsească pe aceeaşi lungime de undă în materie de dorinţe, ambiţii, nostalgii, umilinţe ascunse. Idealul european este, oricum, întîlnirea dintre rude îndepărtate temporar unele de altele, uimirea repetată ce te cuprinde în faţa unei arhitecturi de o bogăţie prestigioasă. Nu există însă europeni exotici; unul dintre motivele pentru care Turcia ridică probleme este exotismul ei: nu acela perimat descris de Pierre Loti, ci acela perpetuat de o cultură venită de „altundeva".

Fără exotism deci, dar o diversitate extraordinară în jurul marilor teme. Christ pe cruce: între exaltarea Crucii în Spania şi umilele *pardons de pierre* din Bretania celtă; ecorşeul sîngerînd din Bar-le-Duc şi Chriştii cei trişti aşezaţi la intersecţia drumurilor de ţară din Polonia sau în pădurile Lituaniei. [...] Este ciudat să observi că Europa unită nu reuşeşte să-şi evoce rădăcinile unice ale imensei sale diversităţi, ea nu e capabilă nici măcar să menţioneze „moştenirea" sa creştină în această parte a Europei, clădită pe viitor şi nu pe trecut, deci un început *tabula rasa*. Dacă Europa este exclusiv universală, aşa cum scrie în Declaraţia drepturilor omului, nu este oare o vanitate, chiar un sacrilegiu, dorinţa de a construi o variantă europeană, deci egoistă, a universalului?

Cine a citit oare la şcoală Mickiewicz sau Slowacki? Nimeni nu a aflat despre existenţa lor, chiar dacă pentru romantismul european ei sînt la fel de reprezentativi ca şi Lamartine.

Învăţarea diversităţii Europei, în paralel cu tentativele sale continue de unificare, este un gest fundamental: în particular, ar trebui învăţate toate limbile Europei. Franţa are deja o enormă dificultate cu vechile sale limbi locale, reduse la rangul de dialecte vorbite de o mînă de oameni. Atunci, cum vom învăţa limba română sau lituaniana? E loc şi de mai rău: refuzăm să cunoaştem alte literaturi, refuzăm să predăm în şcoli romane sau poezie în traduceri, ele nefăcînd parte din „programă". Cine a citit oare la şcoală Mickiewicz sau Slowacki? Nimeni nu a aflat despre existenţa lor, chiar dacă pentru romantismul european ei sînt la fel de reprezentativi ca şi Lamartine.

Europa s-a constituit, la toate nivelurile, economic, militar şi, mai ales cultural, prin deschidere, iar istoria tuturor acestor deschideri, adesea legate de cuceririle în care cuceritorul era extaziat de cultura celor cuceriţi, este o istorie fondatoare a Europei. Cunoaştem uimirea Franţei regelui François I în contact cu Italia, invitaţia adresată lui Leonardo da Vinci de a veni în Franţa, unde acesta creează şi moare. Cunoaştem, în schimb, mult mai puţin bine deschiderea, nu mai puţin spectaculoasă, din Rusia în direcţia Georgiei şi a Armeniei cucerite. Un istoric ca Dimitri Lihaciov a studiat istoria schimburilor culturale între Balcanii sîrbeşti şi bulgăreşti şi Rusia ortodoxă bizantină. Cine oare o ştie? Serbia este privită ca un non-obiect, redusă la problema lui Miloşevici, chiar la multă vreme după ce NATO a atacat teritoriul sîrb; restabilirea punţilor culturale cu această ţară ar fi fost ultra-necesară, dar acum prezente sînt doar stereotipurile, vidul, chiar dispreţul absolut.

Deschiderea Europei, cea pe care George Steiner ne invită să o vedem studiind *Antigona*, o putem la fel de bine studia în opera lui Shakespeare, istoria ştiinţei din secolele XVI şi XVII, sau în istoria ideilor pedagogice (de pildă, Rousseau experimentat de către Tolstoi pe copii din Iasnaia Poliana). Toate acestea duc la o constatare îngrijorătoare: deschiderea a fost însăşi istoria Europei; odată cu unificarea actuală, cînd schimburile nu se mai fac decît în funcţie de fondurile primite de la diverse comisii europene (deci într-un singur sens, cu toate frustrările ce decurg de aici – nimeni nu-şi iubeşte „binefăcătorul") după ruptura provocată de războiul rece, deschiderea s-a diminuat sau mai degrabă întîrzie să se manifeste. Camioanele solidarităţii cu destinaţia Polonia sau România au călătorit în momente de generozitate, dar nu au fost urmate de schimburi culturale reale.

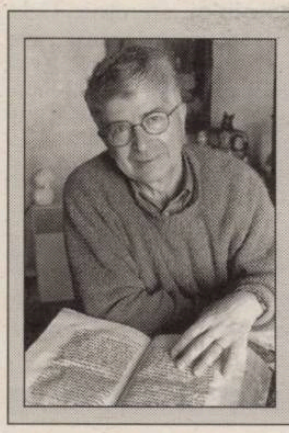

***Georges Nivat** este profesor la Universitatea din Geneva şi unul dintre cei mai mari slavişti francezi. Principalele cărţi:* Sur Soljénitsyne *(Lausanne, 1974),* Soljénitsyne *(Paris, 1980),* Vers la fin du mythe russe, *(Lausanne, 1982),* Russie-Europe, la fin du schisme *(Paris, 1993),* Impressions de Russie *(Lausanne, 1993). În limba română i-a apărut cartea* La pas prin noua Rusie. Memorie, tranziţie, renaştere *(Editura Compania, 2003).*

A boring Europe, o Europă plicticoasă e o contradicţie în termeni, deoarece Europa este diversitate şi deci o perpetuă curiozitate, fără a fi vorba de ceva total diferit, adică de exotism. Cu siguranţă, hypermarket-urile, reţelele McDonalds sau aeroporturile sînt cu adevărat *boring* şi acolo ne pierdem reperele. Cum să facem să restabilim mirarea faţă de ceilalţi, într-o Europă care îşi întoarce spatele sieşi, dorindu-se adesea asiatică, asemeni unui tînăr straniu din Efremov, un tîrguşor pierdut din Rusia, văzut în superbul film *Efremov* al lui Iosif Pasternak? Cum să te simţi european, dacă nu mai percepi rivalitatea fericită între culturi, între arhitecturi, între diversele moduri de viaţă, componente ale Europei? Biletele de bancă numite euro au o grafică rece care nu ne arată arcele podului din Gard, ci o arhitectură romană tăiată parcă la laser. Nu putem vedea catedrala Wawel, ci ogive geometrice indiferente... Nimeni nu va privi cu atenţie aceste bilete. Ne era oare frică de concurenţa ce s-ar fi putut isca între frumuseţile peisajului şi arhitecturii europene? Cum să restabilim rivalitatea fraternă? Avem nevoie de medierea tuturor artelor europene pentru a cunoaşte Europa, pentru a evita „purismele" de tot soiul, şcoala sterilizantă de astăzi, să restabilim *les tensions amoureuses* între limbile şi culturile europene.

„Consolează-te, tu nu m-ai fi căutat dacă nu m-ai fi găsit deja" – spune Dumnezeul lui Pascal. Ar trebui să sperăm ca europenii în căutare de Europa să poată mereu aplica aceste cuvinte Europei pe care o doresc. Altfel spus, Europa este un obiect căutat, dar negăsit. Citind Montaigne, Corneille, Voltaire, Tolstoi sau Musil. Problema noastră este că tensiunea a slăbit, „bătălia" europeană s-a rarefiat. Privim adesea la televizor acelaşi serial american sau mexican, aducem sacrificii aceluiaşi zeu al deriziunii şi deconstrucţiei din revistele la modă. Pentru a reface Europa, avem nevoie de tensiune, poate chiar şi de încercări. Să nu uităm că, pentru Romain Gary, *L'Education européenne* se năştea în bătălia de la marginea Prusiei şi în pădurile Lituaniei. Evident, nu sugerez războaie civile europene, deoarece nervul construcţiei, în spiritul părinţilor fondatori, a fost tocmai abolirea pentru totdeauna a războiului european şi aproape s-a reuşit acest lucru, Balcanii fiind doar o excepţie...

Europa este o construcţie unde se practică în mod constant reutilizarea vechiului material, dar mereu cu alţi arhitecţi.

Este necesar un suflu unificator, chiar de-ar fi vorba de o voce care ne admonestează sau ne răneşte. Pentru mine, această voce aparţine unui om rămas în afara construcţiei europene, fiind însă unul dintre marii artizani ai Europei: Alexandru Soljeniţîn. În lupta sa cu totalitarismul, în lupta sa cu sinele, în încercările prin care a trecut, el a fost un european. Deţinuţii descrişi de el în *Primul cerc* al infernului Gulagului – oamenii dintr-o închisoare-laborator interogîndu-se asupra participării involuntare la Rău – sînt adevăraţii europeni, împărţiţi între setea de ştiinţă şi dorinţa de rezistenţă. [...] Fără această bătălie între ceea ce este rezonabil şi demonul scrupulului, am fi avut oare revolta dizidenţilor ruşi, revoltă ce a marcat profund o Europă sufocată de mirajul unei utopii totale?

Europa este diversă prin definiţie, „ca Euripe" – cum spune un poem de Apollinaire. Dar ea nu este metisă. Ideea Europei metise, întîlnită în medii la curent cu tot ceea ce este la modă, este falsă. Europa nu este un sincretism; ea nu este Brazilia, de altfel o ţară atît de fascinantă, aşa cum o vedem în religia sa sincretică, amestec de zeităţi africane şi figuri tutelare creştine, cum ar fi *orichas de Bahia*. Este posibil ca noi să fi cunoscut momente de metisaj. Poate dubla religie păgînă şi creştină, amestecul de celt şi roman, de balto-slav şi de greco-bizantin au avut şi momente de metisaj. Europa însă este un loc de confruntare şi nu unul de metisaj – iată de ce ea rămîne mereu ea însăşi. Fuziunea într-un alambic golemic numit „Europa" nu a avut loc niciodată şi să sperăm că ea nu va avea loc. Europa este o construcţie unde se practică în mod constant *reutilizarea vechiului material,* dar mereu cu alţi arhitecţi. Reutilizarea creatoare a Vechiului în Nou a născut Europa. Vechea ceartă a secolului al XVII-lea francez între „Anciens" şi „Modernes" nu a găsit încă o soluţie, continuă şi va trebui să continue atîta timp cît Europa este Europa.

Creolismul, despre care vorbeşte marele poet antilez de limbă franceză Edouard Glissant, a creat în viziunea sa o cultură orizontală, o cultură rizomică, opusă culturii noastre verticale, a rădăcinilor. În *haosul-lume* (după expresia lui Glissant) culturile se îmbrăţişează, se resping, dispar şi subzistă. Tot Glissant prevede că în cultura viitorului rizomul va înlocui radicalul, rădăcina. Are oare dreptate? În mod cert, există premisele acestei culturi; în cultura pop, în cultura rap, televiziunile noastre au aspecte rizomice: propagare fulgerătoare la suprafaţă, nici urmă de rădăcini, nici o rezistenţă sau o confruntare creatoare. Europa periferiilor, a mahalalelor *(l'Europe des banlieues)* este poate în curs să dea naştere la ceea a prevăzut Glissant, iar anumiţi creatori, ce nu sînt nici beurs, nici metişi, adulează această nouă cultură, introducînd-o în şcoli şi pe ecran, presupunînd astfel că *universalul rizomic* este soluţia complicatei familii europene. [...]

Europa este metisată în sensul că ea ţese împreună stofe vechi şi noi, iar vechea textură se iveşte sub noua broderie. O „prezenţă reală". Este ceea ce Rémy Brague numea „calea romană" a Europei, un transport de culturi, traduceri, cunoştinţe importate sau exportate; o cale diferită de „calea arabă", unde textele antice erau în mod cert traduse (şi datorită acestui fapt nu am pierdut urma unor texte greceşti sau arameene, altfel dispărute pentru totdeauna), în majoritatea cazurilor originalul fiind distrus sau abandonat de îndată ce era realizată traducerea arabă – exista deci un transfer şi acesta era definitiv, fix. Nici gînd de „prezenţă reală".

Am putea vorbi totuşi de un metisaj european în maniera lui Ulysse, acela al şireteniei: al şireteniei şi al conflictelor ascunse, al deturnării sensurilor, al împrumuturilor ostile exigenţelor raţiunii. Dar n-ar trebui să acceptăm instalarea unei lumi haotice, care deja s-a aciuat. Trebuie să ştim să regăsim şiretenia de a rezista unei Europe rizomice, false şi periculoase. Să ştim să regăsim rădăcinile multiple, concurente, cîteodată inamice, dar întotdeauna tensionate într-un conflict şi o unitate neîncheiată, deschisă. În 1946, Julien Benda susţinea că Europa era universalul legat mai degrabă de spiritul ştiinţei decît de spiritul literaturii, opunîndu-se astfel lui Dostoievski sau Gide care celebrau, şi unul, şi celălalt, universalul regăsit în particularul fiecărei culturi naţionale europene. Dacă Benda ar fi avut cu adevărat dreptate, Europa de astăzi ar fi fost inutilă şi poate că ar fi fost o crimă împotriva universalului; ar fi fost imperativ pentru această Europă să devină cît mai rapid posibil o Europă-lume, să iasă din ea însăşi. Poate este tocmai ceea ce aşteptăm de la viitorul Europei „instituţionalizate". În Europa culturii, realizarea acestui obiectiv va dura. Pentru moment, dacă noi vrem cu adevărat să-i primim pe nou-veniţii la banchet, dialogul de astăzi trebuie să se complice sau să piară; dar dacă va pieri, va fi însoţit şi de spiritul european.

(fragmente din conferinţa intitulată „Europe racine, Europe rhizome", prezentată în cadrul colocviului internaţional *Pînă unde se va întinde Europa,* organizat de Institutul European al Universităţii din Geneva, mai 2004)

traducere de Mirel BĂNICĂ

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Sanela DERVISBEGOVICI

Grbavica

Publicul cinefil din Sarajevo a primit cu entuziasm primul film despre victimele violurilor din timpul războiului. Cîştigător al Ursului de Aur la Berlinală, filmul Jasmilei Zbanici marchează un precedent, atacînd o temă tabu.

Peste cinci sute de cinefili au ovaţionat filmul *Grbavica* la premiera de la Zetra Olympic Hall din Sarajevo. Filmul spune, prin vocea personajului Esma, povestea oribilei campanii de violuri în masă care a avut loc în timpul războiului din Bosnia. Esma, o tînără violată de un soldat sîrb în închisoare, este alungată de familie, care n-o poate accepta pe Sara, fructul acestui act abominabil. Crescînd-o singură, Esma se luptă ea însăşi cu sentimente contradictorii faţă de copilul care a apărut în viaţa ei.

Filmul abordează un subiect tabu care trezeşte încă patimi. Regizoarea Jasmila Zbanici a declarat că ideea de a vorbi despre aceste violuri i-a venit în urmă cu şase ani. „Peste 20.000 de femei au fost violate în timpul războiului şi am simţit nevoia să vorbesc despre acest lucru" – spune ea, amintindu-şi că la începutul războiului din Sarajevo a întîlnit fete şi femei violate care veneau din estul Bosniei. „Prima dată am vrut să fac un documentar, dar între timp am avut o fiică, un copil născut din iubire, care mi-a schimbat complet viaţa. Am început să mă întreb dacă o mamă care a fost violată, şi-ar putea iubi cu adevărat copilul născut astfel" – spune ea.

Prima versiune a scenariului a fost gata în 2000, iar în urmă cu doi ani a cîştigat un premiu pentru cel mai bun scenariu de debut la Festivalul de film de la Salonic. Anul acesta, la cea de-a 56-a ediţie a Festivalului de Film de la Berlin, pelicula a obţinut marele premiu – Ursul de Aur. Producătorii spun că *Grbavica* reprezintă vocea tuturor femeilor abuzate sexual în timpul războiului interetnic. Cele mai multe sînt femei şi fete bosniace capturate de sîrbi, care au recurs la violuri şi abuzuri sexuale ca parte a unei strategii de umilire a inamicului. *Grbavica* reaminteşte publicului că aceste femei încă trăiesc şi au o viaţă a lor. Destinul Esmei şi al Sarei este prezentat ca parte a Bosniei de astăzi, subliniind ideea că ce li s-a întîmplat lor i s-ar fi putut întîmpla oricui.

Producătorii spun că* Grbavica *reprezintă vocea tuturor femeilor abuzate sexual în timpul războiului interetnic.

Filmată în Sarajevo, producţia a folosit o echipă de actori şi tehnicieni bosniaci, avîndu-le în rolurile principale pe Mirjana Karanovici şi Luna Mijovici. Este o coproducţie Bosnia-Austria-Germania-Croaţia. Karanovici, care o interpretează pe Esma, este una dintre cele mai apreciate actriţe din Serbia. Ea şi-a atras critici din partea anumitor medii din ţara sa pentru implicarea în ceea ce se consideră a fi „propagandă bosniacă despre crimele de război". Deşi angajant, filmul nu este însă politizat şi nu se înscrie în seria celor care acuză sau inflamează sentimentele de ură. Mesajul său este iubirea şi nevoia de reconciliere şi iertare.

Cu toate acestea, premiera de la Banja Luka, cel mai mare oraş din Bosnia cu majoritate sîrbă, a fost contramandată, în timp ce viitoarea proiecţie de la Belgrad va avea loc pe fondul controverselor şi acuzelor de trădare naţională la adresa actriţei din rolul principal. Însă Mirjana Karanovici se arată neafectată: „Cred cu tărie în mesajul filmului *Grbavica,* aşa cum cred în umanitate şi în sentimente".

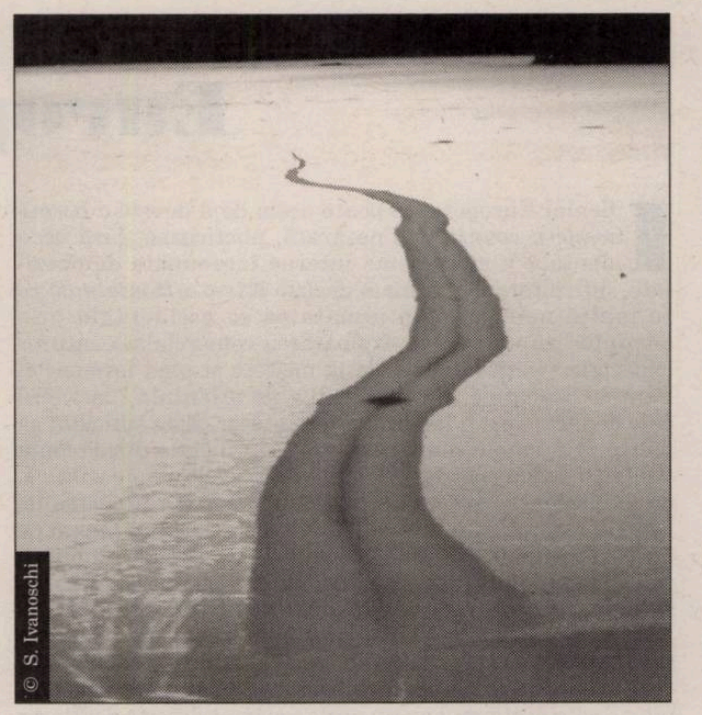
© S. Ivanoschi

***Sanela Dervisbegovici** este coordonator al* Reţelei Balcanice de Investigaţii Media în Bosnia-Herţegovina.

Tamara CAUSIDIS
Maja IVANOVSKA

Imaginea în oglindă a romilor

– romii din Macedonia nu se recunosc
într-un multipremiat film despre viaţa lor –

„Noi, romii, nu avem nevoie de o ţară pentru că noi aparţinem lumii întregi" – afirmă Bajram Severxhan într-un recent documentar intitulat *The Shutka Book of Records*.

La două săptămîni de la lansare, discuţiile în jurul filmului, ai cărui protagonişti sînt 15 romi de la periferiile oraşului Skopje, mai fac încă valuri, spectatori şi critici deopotrivă neacceptînd imaginea creată de protagoniştii peliculei.

Deşi în cinematografele din Macedonia filmul trebuie să concureze cu *blockbuster*-uri precum *München* şi *Cronicile din Narnia,* co-producţia ceho-sîrbă, regizată de Alesksandar Manic şi filmată în Shutka, o suburbie a oraşului, nu are probleme cu audienţa.

Protestele organizaţiilor non-guvernamentale aparţinînd sau nu romilor, dar şi ale politicienilor locali, care acuză filmul de ridiculizarea comunităţii rome, n-au făcut decît să stîrnească curiozitatea publicului de a vedea ce anume a declanşat aceste proteste. Bajram Severxhan, care a făcut parte din distribuţia filmului lui Kusturica – *Pisica albă, pisica neagră* – are aici rolul naratorului ce spune povestea fiecăruia din cele 15 personaje, unite de o dorinţă comună: de a deveni cei mai buni în domeniul lor. Pentru unul dintre personaje acest lucru înseamnă să se lupte cu creaturi gigantice şi cu vampiri, pentru altul înseamnă împodobirea mînerelor de săbii, iar pentru un altul scopul vieţii este de a avea ultima colecţie de cîntece turceşti. Transsexualul Fazli, cunoscut şi sub numele de Sabrina, musulmanul Jashar şi cîntăreţul Bajram sînt doar cîţiva dintre aceşti campioni ai unei lumi suprarealiste, cu totul diferită faţă de oraşul Skopje, aflat la doar cîţiva kilometri. Shutka este redată ca o lume originală, dar în acelaşi timp foarte săracă şi în multe privinţe dezagreabilă.

Filmul, care a cîştigat premii din partea Federaţiei Internaţionale a Criticilor de Film şi din partea Amnesty International, în luna noiembrie a anului trecut, la Festivalul de Film de la Ljubljiana, s-a bucurat de apreciere şi la festivalurile de film de la Rotterdam, Trondhein, La Rochelle, Johannesburg, Cape Town, Novi Sad şi Zagreb.

© Fotobine

Darko Mitrevski, directorul companiei de film Partizans, care a cîştigat dreptul de distribuţie a filmului în Macedonia, spune că filmul este tandru, emoţionant şi direct. „Este un film despre 15 personaje adorabile care se cred campioni în profesiile şi pasiunile lor".

Însă liderii romilor din Macedonia au protestat faţă de modul în care a fost prezentată comunitatea lor, devenită sursă de distracţie pentru public. În seara în care a fost lansat filmul la Skopje, un grup de 30 de protestatari, reprezentanţi ai unor ONG-uri şi politicieni, i-au acuzat pe realizatorii filmului că au pus accent pe partea întunecată a vieţii romilor şi că i-au ridiculizat în scopuri comerciale.

Erduan Iseni, primarul suburbiei Shutka cunoscută sub numele oficial de Shuto Orizari, spune că filmul prezintă deformat imaginea romilor din Macedonia, afectînd chiar imaginea ţării. „Filmul te poate face să rîzi, ar putea chiar să te şocheze, dar nu oferă nici o informaţie despre comunitatea din Shutka" – apreciază el. Protestatarii sînt deranjaţi şi pentru că *The Shutka Book of Records* încearcă să treacă drept documentar, pe cînd el este doar o ficţiune. „Un documentar nu poate fi un film cu actori ce interpretează roluri prestabilite", spune Iseni, adăugînd că „acest film are o acţiune, este o comedie, dar nu reprezintă realitatea".

Romii care au vizionat pelicula au păreri împărţite. „M-am născut în Shutka şi mi-am petrecut toată viaţa aici, dar asta nu înseamnă că viaţa mea seamănă cu aceea a aşanumiţilor campioni" – declară Remzie Bajram, în vîrstă de 20 de ani. Unii dintre romi sînt cantonaţi în stereotipul după care comunitatea lor e mereu una veselă şi fără griji, cu oameni care urmează reguli şi principii diferite de acelea ale oamenilor „normali". Primarul Iseni spune că e timpul ca societatea să accepte că romii nu se potrivesc cu această imagine revolută. „Ar trebui să se înţeleagă că un număr tot mai ridicat de romi se bucură de educaţie", spune el, accentuînd că „aceşti oameni sînt cetăţeni normali".

Cu toate acestea, publicul macedonean şi criticii internaţionali preferă să meargă pe vechile stereotipuri. În mass-media locale filmul s-a bucurat de cronici deosebite. „Întreaga diversitate a culturii rome din Balcani e prezentată aici" – scrie cotidianul *Dnevnik* într-o cronică. Autorul articolului descrie pelicula ca pe „singurul film în care romii nu sînt nici hoţi, nici victime, nici mercenari, ci... campioni!"

„Îmi place filmul pentru că vorbeşte despre tradiţia şi obiceiurile romilor şi despre modul în care acestea le dau identitate" – declara entuziast Dejan Mitev, un tînăr de 24 de ani din Skopje. Dar primarul din Shutka nu s-a arătat impresionat de laudele venite de peste tot. „Filmul nu prezintă cultura romă" – conchide el fără drept de apel.

traduceri de Iulia BĂDESCU

***Tamara Causidis** este coordonatorul BIRN din Skopje.*
***Maja Ivanovska** este jurnalistă şi lucrează pentru BIRN.*
Cele două articole apar prin intermediul Reţelei Balcanice de Investigaţii Media (BIRN), partener Dilema veche.

Daniela-Ecaterina CUTAȘ

Sînge pe bani, ovule gratis

Lunile februarie 2005 şi februarie 2006 au avut cel puţin un element comun: în ambele am aflat ceva despre înţelegerea românească a produselor corpurilor noastre, mai precis a sîngelui şi a ovulelor umane.

Foarte pe scurt, faptele:

În februarie 2006, Guvernul României a decis amînarea aplicării unei legi (impusă de Uniunea Europeană) potrivit căreia remunerarea donării de sînge urma să fie interzisă. Ştirea a fost preluată cuminte de cîteva cotidiene şi nu a părut să trezească vreun fel de nelinişti. Motivarea guvernamentală, disponibilă pe site-ul instituţiei, este aceea că (pe lîngă „eforturile financiare şi materiale importante" necesare pentru implementarea legii) „intrarea în vigoare a legii la termenul prevăzut poate genera riscul apariţiei unei crize de sînge în unităţile sanitare cu paturi, ca urmare a scăderii numărului de donatori, *neexistînd posibilităţi de motivare a lor*" (sublinierea îmi aparţine).

În februarie 2005, conform unei ştiri difuzate de BBC, s-a aflat că într-o clinică din România se prelevau ovule contra cost, în scopul de a fi fertilizate cu materialul clientului britanic şi apoi trimise în Marea Britanie. Presa a fugărit doctorii, clinica a fost sub stare de asediu şi reporteri gîtuiţi de indignare au relatat grozăvia, ca pe încă un exemplu atît al perversităţii străinilor (care ştiţi bine cît de dornici au fost dintotdeauna să ne cumpere copiii, sub orice formă ar fi ei), cît şi al decadenţei şi vandabilităţii unora dintre medicii ţărişoarei noastre.

În Marea Britanie, donarea de ovule este gratuită, deşi presupune o recompensă simbolică pentru acoperirea eventualelor cheltuieli ale donatoarelor – drept pentru care, pe fondul rarităţii ofertei, femeile care au nevoie de ovule pentru reproducerea asistată sînt tentate de turismul reproductiv. Adică să caute în altă parte ceea ce nu găsesc la ele în ţară. Nu acesta este însă motivul pentru care tema a copleşit atenţia publică anul trecut în România. În ţara noastră nu există reglementări în ce priveşte comerţul cu gameţi, deci nici încălcarea legii nu a fost buba. Nici condiţiile de igienă, dotarea sau statutul legal al clinicii împricinate nu privesc miezul de scandal. Dacă s-ar demonstra că serviciile clinicii, în termeni medicali, au fost impecabile, obiecţiile rămîn. Altfel spus, problema dacă este legitim sau nu ca femeilor să li se ofere recompense financiare pentru donarea de ovule nu depinde de felul în care acest lucru s-a petrecut în clinica respectivă. Cu alte cuvinte, problema – aşa cum unii dintre cititori poate îşi amintesc – a fost aceea a legitimităţii *per se* a ceea ce presa a numit „vînzarea de copii" (adică de ovule).

Sîngele sau moartea, ovulele sau infertilitatea

Cele două teme, bani contra sînge şi bani contra ovule, sînt, aşa cum putem observa, abordate dramatic diferit. Acceptăm să plătim pentru sînge, dar ne indignăm cînd se primesc bani pentru ovule. Care este diferenţa dintre sînge şi gameţi (feminini), astfel încît recompensa financiară să fie legitimă moral în primul caz, dar nu şi în al doilea?

Diferenţa nu constă în statutul embrionului uman. Argumentele împotriva comerţului cu embrioni nu se potrivesc în cazul ovulelor. Embrionii au valoare morală, spun cei care se opun avorturilor. Aplicarea acestui argument începe însă doar din momentul fertilizării şi nu acoperă tutelarea morală a gameţilor. Nici exploatarea femeilor nu pare să fie un argument puternic în acest sens, dacă nu se fac presiuni asupra lor, dacă sînt majore, au discernămînt şi li se explică în prealabil în ce constă procedura (pe scurt, dacă îşi dau consimţămîntul informat).

S-ar putea ca obiecţia faţă de remunerarea pentru donarea de gameţi să constea în atitudinea pe care o avem, în general, faţă de infertilitate. Mai precis, s-ar putea ca percepţia nevoii de sînge să constituie un motiv suficient de solid pentru ignorarea eventualelor dificultăţi morale în această privinţă: dacă nu se donează suficient sînge, nişte oameni urmează să moară, iar acesta este un motiv suficient de serios pentru a oferi stimulente materiale pentru donare (într-adevăr, acesta pare să fie recentul raţionament guvernamental). Infertilitatea însă nu este o condiţie care ameninţă viaţa celor care suferă de ea. Prin urmare, nu avem motive la fel de stringente pentru a-i susţine pe infertili în procurarea materialului genetic de care au nevoie pentru a se putea reproduce. Aşadar, motivul real pentru care se obiectează la oferirea de stimulente materiale pentru ovule ar putea foarte bine să constea în atitudinea generală din societatea noastră faţă de unii din membrii săi, care suferă de infertilitate. S-ar zice că în afara urgenţelor medicale absolute, tratarea afecţiunilor, care nu ameninţă viaţa, nu merită întreprinsă sau, în orice caz, nu neapărat.

© L. Muntean

Acceptarea răsplătirii donării de sînge, dar nu şi de ovule, în această accepţiune, nu pare să fie expresia unui principiu absolut, ci doar a unei ierarhizări diferite. Această interpretare este însă problematică, în măsura în care decidenţii nu dau semne că recompensarea materială pentru donarea de sînge constituie un efort moral pe care îl datorăm vieţii (deşi a constituit un efort legislativ). Recompensa nu este considerată problematică moral, şi atît. Unicul motiv pentru care vom renunţa în cele din urmă la ea, este că aşa vrea Evropa, bat-o vina!

În plus – s-ar mai putea argumenta – transfuzia nu duce la naşterea unei vieţi umane, ci doar la prezervarea ei: există, aşadar, o diferenţă între ovule şi sînge. Este însă aceasta relevantă din punct de vedere moral? S-ar deduce de aici că societatea românească înţelege că ovulele umane sînt demne de respect, motiv pentru care nu pot fi vîndute. Ne putem întreba, în legătură cu o astfel de concluzie, dacă într-adevăr societatea noastră, sau doar decidenţii săi, consideră în mod coerent că stimulentele materiale viciază moral orice procedură sau măcar acele proceduri prin care oamenii devin părinţi. Nu pare totuşi să fie astfel, pentru că în România, în general, sînt lăudate iniţiativele guvernamentale de încurajare financiară a cetăţenilor în sensul producerii de copii, şi nu se consideră imoral ca cetăţenii să aibă în vedere stimulentele cu pricina, cînd decid să devină părinţi.

Sau, poate, problema constă în legitimitatea ca atare de a plăti femeilor pentru ovule. Dacă femeile nu sînt îndreptăţite să impună o taxă pentru serviciul pe care îl prestează în acest caz, acest lucru poate însemna că ovulele nu sînt ale lor. Dar ale cui sînt, atunci? Sau, alternativ, că se află în stăpînirea lor, astfel încît să le poată face cadou, să le poată risipi, să se bucure de copiii pe care îi obţin în mod direct cu ajutorul acestora, dar nu să le poată vinde. Românii în general însă pot vinde sînge. Nu este deloc clar, odată ce am decis că ovulele nu sînt proprietate ca să poată fi vîndute, cum de poate fi vîndut sîngele?

Decizia de a nu aplica legea în ceea ce priveşte recompensarea materială pentru sînge, ca şi reacţia furibundă a presei la ideea recompensării donării de ovule, ne arată o imagine destul de întunecată despre cine sîntem. Nu ne interesează viaţa semenilor noştri. Greşeala mai-marilor noştri, din punctul dumnealor de vedere, este aceea că nu ne-au luminat asupra faptului că, dacă nu este suficient sînge pentru transfuzii, unii oameni vor muri. Şi, desigur, nu ne-au lămurit asupra faptului că avem, cu toţii, sînge, şi am putea să donăm din el, doar de dragul vieţii unor necunoscuţi, o recompensă, adică, indirectă – care, consideră decidenţii noştri, de fapt nu este o recompensă sau *enfin,* nu una care să ne motiveze *(neexistînd posibilităţi de motivare...).* Aşteptăm cu nerăbdare să îi vedem la lucru.

Daniela-Ecaterina Cutaş (danielacutas@gmail.com) este doctor în Ştiinţe Politice la SNSPA şi cercetător în bioetică la Universitatea Manchester.

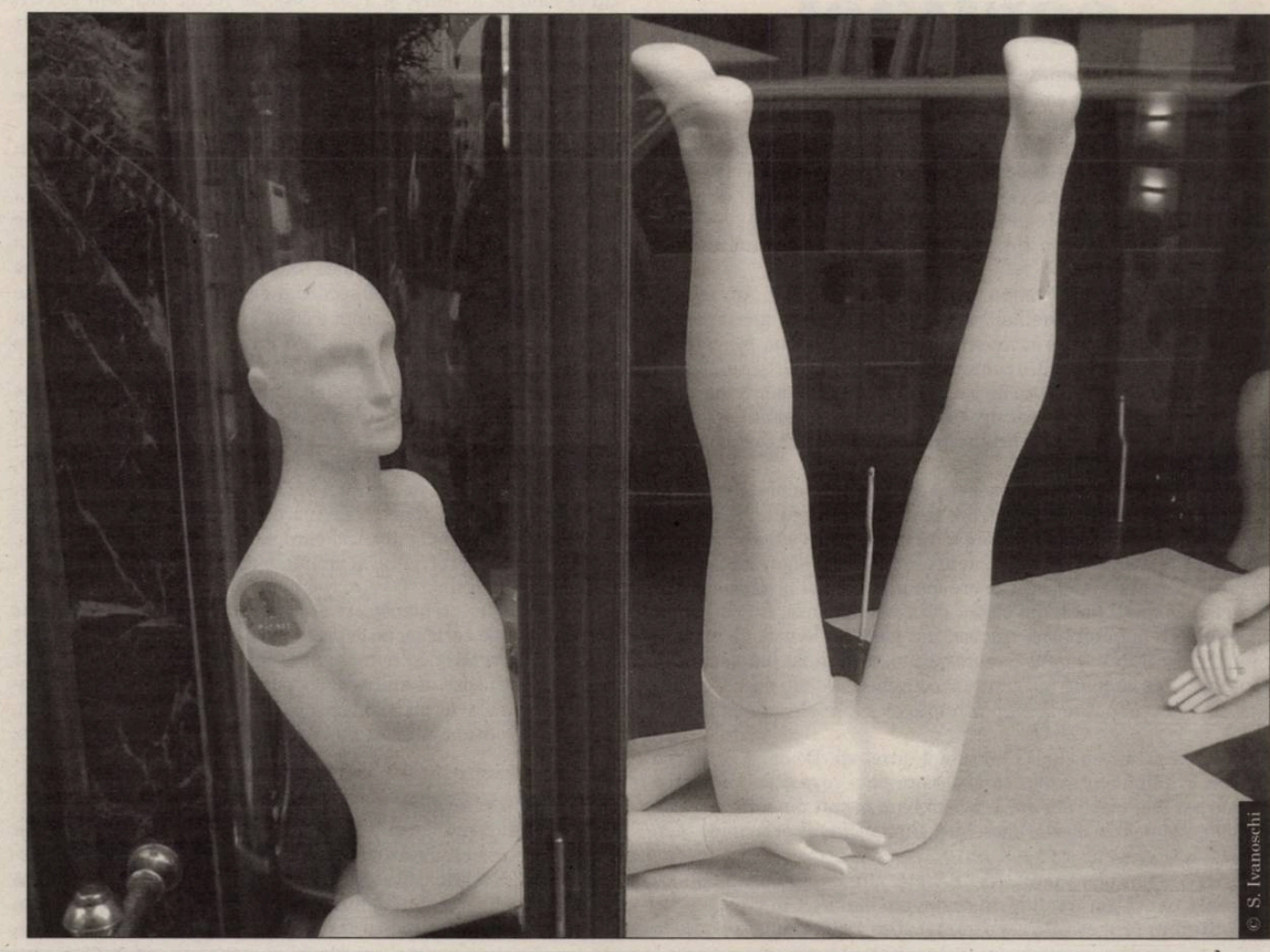
© S. Ivanoschi

CIRCUL, LUMINI ŞI UMBRE

Circul, explozie de lumină, culoare şi veselie. Circul, zîmbetul, mereu la purtător, voie bună şi un veşnic sentiment de uşor şi imponderabilitate. Circul, apanajul dimineţilor de duminică al bunicilor cu nepoţi, veniţi să vadă senzaţionalul. Ce se ascunde dincolo de facilitatea imaginii? Ce stă în umbra luminilor rampei? Cine sînt, pînă la urmă, făuritorii luminilor?
În spatele cortinei, o pasiune despre care vorbeşti cu greu. ***(S. G.)***

Stela GIURGEANU

O înţelegere dincolo de cuvinte

Un număr aerian se învaţă la mică distanţă de sol. *Atenţie la mînă!* De abia după ce reuşeşti să stăpîneşti lucrurile de bază, începi să urci. Centimetru cu centimetru. *Strînge nodul!* Se poate întîmpla să-ţi fie frică, dar asta e bine. *Uită-te în faţă!* Cînd eşti acolo, sus, e foarte important să ai frica în tine. *Nu te relaxa!* Asta înseamnă că nu-ţi vei permite să greşeşti. (Dacă greşesc în scenă, după număr artiştii repetă în culise mişcarea de cel puţin zece ori, pînă le iese; să n-o lase aşa... mai plîngi, mai ţipi... După un număr, cică, n-ai vrea să stai în cabină.) *Mergi înainte!...* Dacă în timp ce lucrezi, te opreşti, intri în panică. N-ai voie să-ţi laşi creierul hai-hui. Nici o fracţiune de secundă. Oamenii inconştienţi n-au ce căuta aici. „Pe sîrmă" eşti mereu cu garda ridicată. *Trebuie mereu să reciţi poezia*. E bine să ai o siguranţă de sine, dar nu trebuie să te bazezi prea mult pe ea; dacă uiţi, fie şi pentru o clipă, că există loc de eroare, poţi să cazi. Cel mai greu este să repeţi zilnic acelaşi, *dar exact acelaşi* lucru. Fără să schimbi nimic. Un automatism pe care mai apoi să-l conştientizezi pas cu pas. Dacă uiţi, te blochezi. Dacă te blochezi... respiri adînc şi încerci să preiei mişcarea de la celălalt. Partenerul îşi dă seama imediat dacă intri în panică. După mişcări... mişcările se rup, nu mai sînt fluide... dacă vezi că mîna tremură e clar că antebraţul e „mîncat"... dacă te concentrezi atunci cînd auzi „stai calmă, respiră"... e bine. Dacă nu, cazi.

Viaţa la trapez e dură

Din cauza asta, în culise, întrebările clasice şi plictisitoare nu ţin. Rişti să fii luat peste picior. Ai de-a face cu oameni maturi, care aşteaptă întrebări mature. Chiar dacă majoritatea sînt nişte copii. Pînă în 30. Trupa Almas. Vorbim de pasiune.

„Mă numesc **Cristina** şi am 23 de ani." O întîmplare. Cristina n-a avut şansa să ajungă în lotul naţional de gimnastică, „n-a fost să fie" şi atunci antrenorii au început să plece... „O fostă colegă m-a întrebat dacă nu m-ar interesa şi pe mine. Prima mea reacţie a fost să întreb: *ce înseamnă circul?*"

Întreb şi eu. Circul?

Ochii chiar îi scînteiază. Prea multe – îmi spune –, prea multe ca să-mi poată spune. E... *viaţă în esenţă tare*... un ceva care te ţine tot timpul „sus", un ceva pe care nu-l poţi explica în cuvinte. Intri în scenă şi începi să trăieşti. Circul? Nici după 10 ani nu-l poţi îndesa într-o simplă definiţie. Trebuie să-l simţi.

Cînd am venit, aveam un număr de basculă (un fel de balansoar), după care am trecut la cobalans (trapez pe care stai în cap). *E periculos?* ...Da (şi surîde de naivitatea întrebării, în complicitate cu celelalte colege), doar pentru asta repetăm zilnic. Să n-avem probleme, să nu cădem, să nu se întîmple accidente... în circ trebuie să treci prin mai multe numere, să ţi le prefecţionezi, pe fiecare în parte. Numerele la circ nu se termină niciodată, de fiecare dată mai găseşti ceva de făcut la el.

Dana are 30 de ani. Ea a fost în lotul naţional de gimnastică, dar pe urmă „m-am lăsat pentru că nu prea mai făceam faţă cerinţelor. Făceam gimnastică ritmică. Diferă foarte mult, nu pot compara ce făceam acolo cu ce fac aici. Sînt aici de la 14 ani."

O repetiţie durează maximum trei ore

Cît ţine însă o viaţă în scenă? Asta nu trebuie să întrebi. *Nu există o limită exactă*. Sau cel puţin nu se doreşte o asemenea luare de seamă. Dacă totuşi întrebi, un artist va fi evaziv. Pensionarea din cupolă este un subiect tabu. Toţi răspund grăbit, vrînd să scape: *asta nimeni nu poate şti,* apoi primeşti exemple cu artişti care intră în scenă şi la 60. Pînă la urmă, în circ, totul depinde de tine. Lucrezi pînă te primeşte scena. După care, predai ştafeta.

Cristina are 17 ani, **Flori,** 15. Amîndouă foarte tinere, dar deja foarte mature. Cristina a ajuns aici printr-un anunţ la ziar. „Am dat o probă şi am fost aleasă. Proba de mobilitate, elemente de gimnastică. Sînt aici de un an şi cinci luni. Cel mai greu a fost să mă obişnuiesc cu înălţimea. La 1 metru, 2, toate merg, dar cînd te trezeşti la 15 metri... parcă nu-ţi mai vine să fii aşa de dezinvolt."

Cînd faci un element şi nu auzi aplauzele, atunci îţi dai seama că ceva nu e în regulă. Efortul fizic trebuie mascat cu zîmbetul pe buze. Trebuie să pari atît de uşor şi de degajat, încît spectatorul să creadă că, dacă s-ar ridica din scaun, ar putea face şi el acelaşi lucru. Nu pot însă să-ţi spun cum e cînd o sală întreagă te aplaudă. E ceva magnific. Cînd greşeşti, cînd eşti conştient că greşeşti, iar publicul totuşi te aplaudă... e un sentiment cumplit de ruşine. Nu ştii cum să ieşi mai repede din scenă.

În circ invidia se manifestă pe cantitatea de aplauze. Uneori ţi-ai dori să primeşti aplauzele pe care le primeşte altcineva. Iar asta te ambiţionează să te autodepăşeşti.

Trupa Almas şi numărul aerian

Nu există lanţuri, nu există plasă. Au căderi libere de 3 metri, urcă şi coboară de patru, cinci ori în decursul aceluiaşi număr, de fiecare dată susţinîndu-se numai de palme. Ca să poată face nodurile cu picioarele. Numărul este foarte greu. Plutire. Un fluture care se metamorfozează. Reflexele pe care trebuie să le ai în momentele-cheie, la fracţiunea de secundă a căderii. Şi din nou, plutire. *Cascada*, un element acrobatic în care artistul îşi dă drumul în gol, de la o înălţime foarte mare, oprindu-se cu doar cîţiva centimetri înainte să atingă solul. Impresia căderii totale. Asta e foarte greu pentru că trebuie să apreciezi într-un timp foarte scurt oprirea şi distanţa. Toate elementele acrobatice din aer se creează prin înnodarea eşarfei pe picior, aceasta făcîndu-se tot cu piciorul. La jumătatea numărului urcă pînă sus de tot, trecînd prin trei etape de montare, adică se înnoadă întîi pe picioare, după care se mai ridică, fac iarăşi un nod etc. (Uneori, pentru că sînt din material elastic, eşarfele se electrizează şi se încolăcesc pe corp, în aşa fel încît rămîi blocat, atîrnat ca o găluşcă, fără să mai poţi face nimic.) Ajuns sus, omorît, frînt cum eşti, îţi dai drumul în gol. Şi de-abia atunci începe numărul. (La cea mai grea cascadă, numită *Zbuciu*, eşarfa se înfăşoară de două ori printre picioare, urcă pe talie pînă la umăr; foarte multe, la premieră, aveau întindere pe muşchiul din partea stîngă şi hematomuri pe picioare Dar treci peste. Marginea culturii sau Artă marginalizată?) *Trupa Almas a cîştigat, la Galele Circului, premiul II.*

La circ venim numai dacă avem copii mici. Sau primim invitaţii gratuite. Ziariştii, numai în cazul în care un leu a muşcat un om; sau un artist a căzut de la trapez. *Aleea Circului, numărul 15*. O meserie despre care vorbeşti cu greu. Pentru că o pasiune trebuie simţită dincolo de cuvinte.

Iaromira POPOVICI

În spatele cortinei

Sînt şi ei, de multe ori, pe scenă, dar în plan secund. Nu prea îi observăm, deşi, fără ajutorul lor, spectacolul nu s-ar putea desfăşura. Jimmy, şeful recuziterilor de manej, îi numeşte „cortina vie". Noi le putem spune oricum, maşinişti, recuziteri sau personal tehnic. Recunosc că ideea să stau de vorbă cu ei mi-a venit abia după ce unul dintre ei, Seba, a luat Premiul pentru merite deosebite în întreaga activitate, la actuala ediţie a Galelor Circului. I-am întrebat de cînd, de ce şi cum au ales această meserie.

Sebastian Grigorescu, recuziter: „Din 1984. Am avut o situaţie mai grea în familie: am rămas numai cu bunica şi a trebuit să lucrez. Am intrat în circ de la 15 ani. Aveam prietenii şi locul de joacă în Parcul Circului. Îmi plac foarte mult şi animalele.

Am luat-o de la munca de jos: mătura, teul, roaba. După care, am început să montez aparate, să am grijă de siguranţa artiştilor care lucrează. Totul trece prin mînă. Întîi trebuie să te gîndeşti la ceilalţi, şi apoi la tine.

Specializarea mea e deservire spectacol şi montare sus, la înălţime. Pe cupolă. Acolo mă urc pe deasupra circului. E o scară, dar cel mai bine e să ai încrdere în propriile mîini şi picioare. Sus, stăm pe ţevi înguste şi montăm aparatele. Plus siguranţele. Trebuie să fim acolo cu două-trei ore înainte. Tot noi le demontăm.

La acrobaţii nu m-am băgat, deşi aveam şanse. Eu sînt omul mai direct: mie îmi place munca, îmi place să le văd, să meargă bine, dar atît. Pe timpul comunismului, artiştii îşi luau salariul, în funcţie de cum lucrau: şi nu-mi convenea să-l iau doar trei luni pe an. Aşa, cel puţin, la munca brută, aveam în fiecare lună salariul.

Premiul? Eram sigur că o să mă întrebaţi. Doamna Brînduşa a fost şi rămîne o mare doamnă, care ne-a respectat. Şi pentru mine cea mai mare plăcere a fost că l-am primit din mîna ei. Premiul a fost pentru merite deosebite. Numai Jimmy şi cu mine l-am luat.

În circ îmi place totul. Aici e viaţa. Vin de dimineaţă şi plec seara. Cred că am trei luni de cînd n-am mai ieşit în oraş."

Stelian Mureşanu, zis **Jimmy:** „Din 1963, primăvara. De la început mi-a plăcut munca din circ pentru că e variată şi include tot soiul de meserii înrudite între ele şi care duc toate la împlinirea planului de realizat. În '63, terminasem o şcoală profesională de construcţii şi mă aflam cu circul în Cluj, la un unchi de-al meu: era un circ străin, enorm, o frumuseţe, multe animale, trei arene. M-a fascinat. M-am întîlnit cu cineva acolo, pe care întîmplător îl cunoşteam de la mare; şi a zis: «uite, eu lucrez aici, sînt electrician, dacă vrei îţi fac şi ţie lipitura». Zic – «măi, deocamdată sînt aici repartizat, dar în primăvară se termină». Mi-am terminat treaba asta şi, în următorul an, am venit în Bucureşti, m-am întîlnit cu băiatul respectiv, care m-a invitat să vin la ei la o unitate de turneu.

Am început la circ cu muncă brută: băteam ţăruşi, căram materiale. Mergeam cu spectacolele din oraş în oraş. Aveam, înaintea circului de pînză, unul din lemn: 36 m şi cam 1.000 de locuri. Era circ de stat. În continuare, din anii '60, am trecut la actuala locaţie a Circului Globus, dar continuam să facem şi turnee prin ţară, şi chiar în străinătate. Treaba mea era să montez circul, iar apoi să deservesc spectacolul. Eram recuziter de manej. Toată acţiunea se întîmpla în arenă. Acolo, eram o echipă de 8-10 oameni. Montam recuzita pentru animalele sălbatice, gratiile acelea. Tot ce trebuia pentru zburători. Acestea erau şi cele mai grele.

Am lucrat cu un circ maghiar, Paprika Cocktail, o revistă pe gheaţă. Am lucrat cu Troli Rodin, care avea gheaţă, apă şi manej, pur şi simplu, în mijloc. Era o feerie, n-am mai întîlnit aşa spectacole la *chapiteau*. După care a urmat Medrano, un circ italian, care, după ce a fost prin ţară, a venit la Bucureşti, întîi în Obor, apoi aici, la Circul mare, unde am dat 3 luni spectacole cu sala arhiplină. Era primul circ occidental venit la Bucureşti să lucreze. După care am lucrat 3 luni şi jumătate aicea, 6 luni în URSS, apoi în Coreea, Mongolia.

Ca recuziter de manej, şef de echipă, montez şi supraveghez toate numerele aeriene, de la primul gong şi pînă la sfîrşitul spectacolului. Deservire de numere în arenă. Transportul animalelor sălbatice; transportul animalelor domestice. Facem montări special: odată, am avut un bazin, cu o navă spaţială. În afara de asta, trebuie să controlăm toate numerele aeriene, aparatura de sus, din cupolă."

Tehnică şi eroism

„Au fost şi probleme. Una s-a întîmplat în iarna lui '85: un dresor polonez, căsătorit cu o română, a intrat în arenă, la dresura de lei. S-a împiedicat în timpul numărului, a căzut în arenă şi au sărit leii pe el, să-l mănînce. L-au sfîşiat. Am intervenit, am intrat în arenă, am luat o furcă specială, m-am luptat cu leii, le-am spus pe nume căci îi cunoşteam, am încercat să-i înlătur de lîngă dresor. Am reuşit. Am început să-l trag pe dresor pînă spre ieşire. După care, am scos animalele pe ieşirea lor. Pe dresor l-a luat Salvarea, i-au acordat primul ajutor, a scăpat, trăieşte şi la ora actuală. În sală se crease panică, au leşinat spectatoarele. Eu am încărunţit pe toată partea dreaptă, inclusiv jumătate de mustaţă. După şase luni, cu dresorul refăcut, am plecat în Emiratele Arabe. Eu îl asistam. A avut curajul să intre din nou în arenă. Acolo animalele au avut o tentativă să-l atace din nou. De atunci a renunţat la dresura respectivă şi a făcut alta, de jaguari. A ieşit la pensie. Are o afacere prin România, la ora actuală.

N-a fost sigurul pe care l-am salvat: l-am scos din arenă, intrînd cu nişte făclii, împreună cu încă un cetăţean, pe Stan Aurel, pe care unul dintre lei l-a prins de laba piciorului şi l-a tîrît pînă în centru, unde deja venise alt leu să-l sfîşie (îl considerau o pradă); pe un al treilea, l-am salvat de a fi călcat de cal. La un spectacol de apă, un artist intra într-o sferă de metal şi rula pe fundul bazinului: l-a prins un cîrcel şi n-a mai putut mişca sfera. Atunci am sărit în apă, am întors bila, l-am împins în planul înclinat unde trebuia să ajungă, şi l-am scos afară. Altădată, o fată a căzut de la trapez: i-am schimbat traiectoria, nu a căzut perpendicular pe sol, astfel încît nu şi-a rupt decît picioarele. Acum e bine, s-a refăcut de mult.

Mai am vreo doi ani şi jumătate pînă la pensie. Dacă mă ţin balamalele, stau şi după. Am fost şi premiat pentru întreaga activitate, acum doi ani, la Galele Circului. Am fost premiat şi de dl Băsescu, cînd era primar, pentru activitatea din spatele cortinei."

Lauda de sine

În cadrul Galei Premiilor Clubului Roman de Presă, care a avut loc în data de 17 martie, 2006, marele premiu la secţiunea de Reportaj a fost obţinut de Liviu Iolu *(Evenimentul zilei,* dar pe care cititorii îl cunosc şi din reportajele pe care le-a scris pentru *Dilema veche),* celelalte două nominalizări fiind colaboratoarele noastre Roxana Lupu *(Opinia studenţească)* şi Diana Rotaru *(Opinia studenţească)*. Diana Rotaru a cîştigat marele premiu la categoria Interviu. Cele două jurnaliste au fost nominalizate pentru articolele publicate în revista noastră.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Maimuţoi şi plictiseală

Să ne prefacem, fie şi numai pentru cîteva minute, că personajele publice numite Năstase, Băsescu, Mitrea, Orban, Geoană sau Videanu nu există. Că a venit apa – oricare ar fi ea – şi le-a luat. Pentru cei care sînt în stare să intre în transa unui asemenea exerciţiu de imaginaţie, primele minute sînt ca o răsplată divină, venită după o îndelungată suferinţă: o linişte paradiziacă se aşterne peste realitate, viaţa are tonuri de roz şi se poate întîmpla să apară şi un zîmbet. E bine, e frumos. Dar nu durează mult.

După linişte vine neliniştea şi, mai apoi, o stare vecină cu panica. Dispariţia, fie şi numai pentru o perioadă scurtă sau chiar foarte scurtă, a celor care ne otrăvesc existenţa cotidiană este, în mod paradoxal la prima vedere, teribil de angoasantă. Nu ne liniştim odată cu dispariţia lor pentru că ne-am învăţat să le acordăm mai mult decît un loc de simplă prezenţă în existenţa noastră cotidiană. Din păcate, sîntem realmente dependenţi de Năstase, Băsescu, Tăriceanu, Voiculescu şi camarila lor. Un fel de rău cu rău, dar mai rău fără rău. Însă e mai mult decît atît. E un sevraj înfiorător peste întreaga Românie cînd nu există măcar un subiect politic interesant pe agenda zilei. Talk-show-urile televizate devin brusc plicticoase, iar ştirile de la orice oră se transformă într-o poliloghie, fără sare şi piper, despre banalităţi înfiorătoare.

Aparent riscantul verdict pe care-l dau în legătură cu această stare de fapt – dar pe care-l scriu fără teama de a greşi! – este că noi, românii, n-am putea dormi liniştiţi fără porţiile zdravene înghiţite, zilnic, din spectacolul adeseori grotesc al scenei politice. În ciuda tuturor celor care vor fi strîmbînd din nas sau din sprîncene la auzul unei asemenea concluzii, rămîn la părerea că niciunde în ţările pe care mi-a fost dat să le văd pînă acum, şi n-au fost chiar puţine, n-am întîlnit o apetenţă atît de mare pentru bălăcăreala şi pălăvrăgeala oamenilor politici. Nu cred, bunăoară, să mai existe pe undeva în lume un talk-show la care să apară, pentru trei, patru sau cinci ore, cîte un maimuţoi politic rostind fel de fel de palavre, fără teamă de ridicol şi, mai ales, convins că există şi cîteva zeci de mii de inşi care nu se dezlipesc de canapea cîtă vreme el vorbeşte vrute şi nevrute! La noi există. Şi funcţionează.

Fără maimuţoii politici de acest fel, viaţa noastră ar deveni, brusc, insipidă. N-avem, din păcate, cu ce să înlocuim zeama lungă a dezbaterilor sterpe de tip politicianist. Ne agăţăm, cu disperare, de orice scandal Băsescu *versus* Tăriceanu pentru că altfel riscăm să fim obligaţi la un efort de observare a realităţii. Şi, într-o astfel de situaţie, ar trebui să ne punem întrebări cu adevărat valabile despre noi şi ceilalţi. Sau chiar despre România.

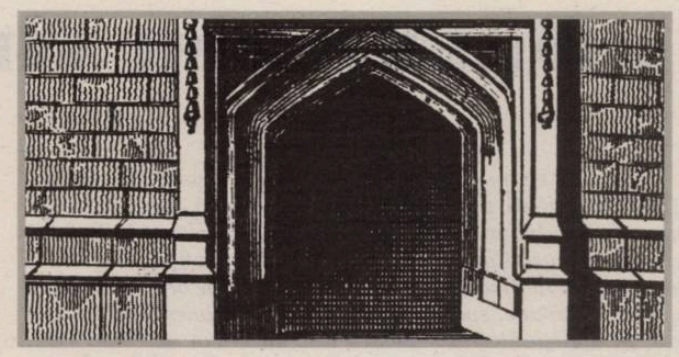

Ne complacem, aşadar. În mediocritate, în mincinosul confort pe care ni-l oferă iluzia că, urmărind scandalurile politice, păzim, de fapt, democraţia şi statul de drept. Între timp, marile probleme rămase nerezolvate se adună în spatele nostru şi în faţa generaţiilor viitoare. Ele sînt dintre cele despre care vorbim o dată pe an, la inundaţii sau cînd vine primăvara şi răsar gropile în asfalt. Mai acum cîţiva ani, ne luau prin surprindere, dar, încet-încet, pare că ne obişnuim şi cu neobişnuitul.

Cu ochii-n 3,14

PRINTRE ŞABLOANELE LOGICII MOI, O PERSOANĂ CU HALAT NEGRU RĂMÎNE SĂ-ŞI MIŞTE ECONOMIA ÎNCOACE

● Sîmbătă, pe seară, la *Fotogramele* lui Alex. Leo Şerban, l-am auzit pe Dan Nuţu spunînd de cîteva ori, cu cea mai naturală blîndeţe: „Pe vremea mea...". M-a curentat. Pentru mine, printre şabloanele epocii şi ai patriei eroi, el rămîne cel mai fals băiat cuminte, nonconformistul cu ochi şi cu sprîncene. În *Suta de lei* a lui Mircea Săucan – pe care o pun doar lîngă *Reconstituirea* –, Dan Nuţu, alături de Ion Dichiseanu, ne-a dat una dintre puţinele creaţii memorabile ale cinematografiei de dinainte de '89. Se mai ştie de acest film cît se mai ştie ce însemna o sută de lei pe atunci. (**R. C.**)

● Am rîs cu lacrimi la articolul „Filosofie între două chenzine" *(Cotidianul* de marţi) despre Institutul de Filosofie al Academiei. O lume ca-într-o piesă de teatru, cu nemuritori absurzi. Iată o mostră: „Comicul maxim este atins în lista de publicaţii din 2003. În acel an, singura contribuţie filosofică a cercetătorului Marius Dobre este capitolul «Două contribuţii în domeniul logicii ale lui Alexandru Surdu» (directorul Institutului – *n.m.),* în timp ce Mircea Itul se poate lăuda cu articolul «Aspecte legate de concepţia lui Alexandru Surdu despre religie», iar Sergiu Bălan, cu textul «Arta şi dialectica în viziunea lui Al. Surdu»". Nu mă întrebaţi cine este Alexandru Surdu. (**C. G.**)

● „C-aşa sînt românii! Preferă să mănînce porci îndopaţi cu lături, nu melci hrăniţi cu păpădii!". Pe scurt, concluzia trasă de Teo, în emisiunea ei din 20 martie, unde, alături de o foarte distinsă şi elegantă crescătoare de melci, a făcut apologia moluştei moi şi vîscoase. Propun, întru stilizarea neamului mioritic, o cură strictă de moluşte, gîndaci, şerpi şi cîini vagabonzi. (**S. G.**)

● O caricatură din *European Voice* (16-23 martie a.c.): la mijloc se vede o celulă pe al cărei perete scrie „Slobodan Miloşevici", prin stînga se fofilează o persoană cu halat negru, glugă neagră şi o coasă în mînă, în timp ce, din dreapta, o altă persoană – legată la ochi, cu o balanţă într-o mînă şi în alta cu o spadă – strigă: „He was MINE!". Ăsta-i norocul dictatorilor (mai ştim noi unul): mai repede vine moartea decît Justiţia! (**A. C.**)

● Mai ţineţi minte bancul ăla cu nevestele de diferite naţionalităţi? Franţuzoaica face bine aia, nemţoaica ailaltă, unguroaica face bine nu-ştiu-ce (adică ştiu...), iar romînca... ei bine, romînca îţi face nişte colive şi parastase, să tot mori! Aşa şi cu francezii: nu ştiu să fie pragmatici (cartezieni, deh!), nu ştiu să-şi mişte economia („l'horreur économique", *quoi!),* nu ştiu să scape de ideea fixă că sînt buricul Lumii (idealişti, ce mai!), da-ţi fac nişte greve, mamă-mamă...! (**a. l. ş.**)

● Am urmărit o emisiune la Prima TV în care cîţiva bărbaţi făceau mişto de Anna Lesko şi de cuplul Irinel Columbeanu & Monica Gabor. N-am absolut nimic cu amintita cîntăreaţă şi poate că aş fi avut ceva împotriva amintitului cuplu. Pînă cînd am auzit această băşcălie care aproape că te făcea să vrei să le iei apărarea bieţilor „îndrăgostiţi". Deşi am văzut multe şi mă aştept la şi mai multe, din 1990 încoace, n-am pomenit o emisiune mai scabroasă ca asta. Era înainte de 12 noaptea, dar şi dacă

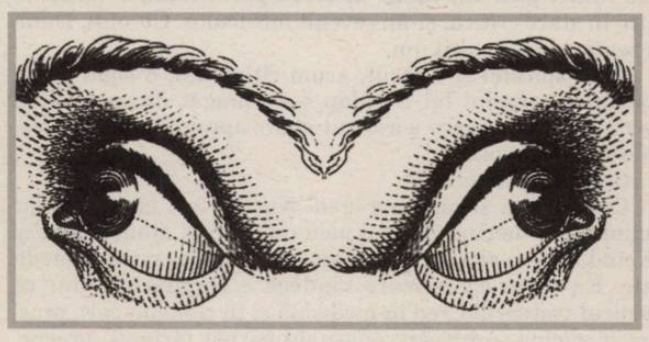

ar fi fost după, „realizatorii" tot n-ar fi avut nici o scuză. Nici CNA-ul n-are scuză dacă nu-i vede. (**A. M.**)

PRINTRE ATÎTEA PROSTII FĂRĂ EZITARE, LA CE SĂ NE MAI AŞTEPTĂM? LA O BANDĂ ADEZIVĂ PESTE ŢARĂ?

● Într-o seară, la noul post TV Euforia, era emisiunea *Femeia conduce,* moderată de Corina Dănilă. Se discuta despre cosmetice. Una dintre invitate a spus că folosirea lor „este o nevoie bazică" a femeilor. Cîteodată, văzînd şi auzind atîtea prostii la televizor, simt o nevoie bazică să-l închid brusc şi fără regrete, ceea ce vă recomand şi dumneavoastră, în cazul că sînteţi la fel de bazici ca şi mine. (**M. V.**)

● Tele-frază rostită fără o necesară ezitare: „Rapid-Steaua în sferturile Cupei UEFA e un eveniment cu care un român se întîlneşte o singură dată în viaţă". Ce să mai zic? Că n-am trăit degeaba mi se pare prea puţin. (**R. C.**)

● Pe o stradă din cartierul Colentina, un cabinet de înfrumuseţare, tratamente cosmetice ş.cl. poartă numele „Pupăza din tei". La ce să ne mai aşteptăm? La un supermarket numit „Cinci pîni"? Sau la o sală de *fitness* numită

„Povestea poveştilor"?... (**M. V.**)

● Pe spatele unei Dacii, o bandă adezivă cu următoarea inscripţie: „Deşteaptă-te, române! Trăiască capra vecinului!". (**M. V.**)

● S-a spart conducta cu mitocani şi deversează peste ţară. Ultimul venit, nu cine ştie ce spontan şi inventiv: „Aţi avut moţiuni mediocre, prestaţii modeste. Prezenţa la moţiuni a fost canci, eficienţa canci". Aşa *(Evenimentul zilei,* 17 martie 2006) s-a exprimat, la întîlnirea cu deputaţii propriului partid (cu o zi înainte spusese despre ei că sînt „golani şi mizerabili"), Mircea Geoană, fost ambasador la Washington, fost ministru de Externe, actualmente preşedintele „celui mai mare partid din România". Respect pentru tovarăşii din partid, bună-creştere, politeţe, spirit european, toate acestea – canci la gagiul ăla, căruia domn nu poţi să-i spui. (**M. B.**)

PRINTRE VECHITURI, O FETIŢĂ CE RUMEGA UN ARANJAMENT FLORAL POATE DESCOPERI VREMEA MAI MARE

● În tîrgul de vechituri, unul îşi strigă marfa: „Hai, mă, care-ţi dau o geacă *completă?".* (**D. S.**)

● În metrou, privind cureluşele de plastic ce atîrnă de barele de sus, o fetiţă exclamă către bunica ei: „Mamă, ce de spînzurători!". (**M. C.**)

● Săptămîna trecută am văzut la ştiri un ditamai elanul ce rumega tacticos pe scaunul de lîngă şofer cu capul scos prin parbrizul spart. Cum ajunsese în acea poziţie comic-înduioşătoare? Păi, o canadiancă tocmai îl ridicase în viteză pe capota maşinii. Tot încerc să-mi imaginez bolta pe care a descris-o prin aer elanul şi coarnele lui înainte să aterizeze – nevătămat *(N.B!)* – taman lîngă şoferiţă. Misterele, graţia şi bunăvoinţa fizicii! (**M. C.**)

● Din unele mijloace de transport în comun poţi învăţa de pe nişte ecrane „suspendate" cum să te relaxezi ascultînd susur de apă sau privind peştii dintr-un acvariu, cum s-au format continentele sau cum se poate realiza un aranjament floral Ikebana. Cum tehnologia o mai ia din cînd în cînd pe arătură, nivelul de CO_2 poate deveni „alertă, alertă" sau, deşi tu eşti în tramvaiul 41 – *alias* metroul uşor sau de suprafaţă – la capătul de la stadionul Ghencea, ţi se spune pe ecran că „urmează staţia Biserica Caşin" şi că „a fost ora 15,00", chiar dacă tu te grăbeşti să prinzi ştirile de la ora 19,00. Aţi înţeles ceva? Nici eu, dar m-am relaxat. (**R. P.**)

● Unul dintre simptomele îngrijorătoare ale ascuţirii luptei de clasă dintre şoferii din Bucureşti îl constituie afişele ameninţătoare de pe locurile de parcare. A trecut vremea bolovanului pus pe parbriz şi a ştergătoarelor îndoite. Acum se discută despre ruperea picioarelor şi tăierea roţilor, despre „consecinţele nefaste" ale încălcării proprietăţii şi blesteme „pîn' la a şaptea spiţă". O să asistăm în curînd la exorcizări pe termen limitat, cu reînnoire la cerere... (**S. S.**)

● Cercetătorii au descoperit o nouă planetă îngheţată, la nouă mii de ani-lumină de noi, de 13 ori mai mare decît Pămîntul şi cu o temperatură în jur de -200° C. Cred că este vorba de mărgica de la gîtul unui Yeti cosmic. (**M. C.**)

„Dumnezeu vindecă, dar medicul tratează!“

– interviu cu preotul Eugen CUCU –

Probabil că mulţi din cei care au citit articolul meu din nr. 106, Cîtă realitate începe într-un spital, *s-au întrebat asupra rostului prezenţei unui Cabinet confesional în Sala de urgenţe. Pe uşa Cabinetului confesional este afişat programul săptămînal al preotului. În funcţie de zi şi de oră, acesta face vizite în saloane, spovedeşte la cerere, îi primeşte pe bolnavi sau pe aparţinătorii lor pentru a le da vreun sfat bisericesc, slujeşte în capela de la parterul spitalului... Spitalul este parohia preotului Eugen Cucu.*

Cum aţi ajuns preot de spital?

Am venit în spital într-o doară, în 1998, şi de atunci n-am mai vrut să plec. La început am fost voluntar timp de un an şi ceva pînă să fiu angajat de Ministerul Sănătăţii. Am fost privit cu multă suspiciune, cu timpul însă s-a văzut că prezenţa mea e benefică şi, în cele din urmă, am fost acceptat drept părintele lor. Spiritual şi canonic depind de Arhiepiscopia Bucureştilor, dar administrativ, de conducerea spitalului cu care am şi căzut de comun acord asupra programului.

Ce înseamnă, de fapt, preotul de spital?

Un preot ca oricare altul, în ciuda specificului activităţii din spital: nu am aceiaşi credincioşi, „enoriaşii“ mei sînt oameni din toată ţara, care mă caută numai la momente de cumpănă, în situaţii excepţionale şi care stau numai cîteva săptămîni, uneori o lună...

Mă confrunt însă zilnic cu prejudecata că, odată ce a intrat preotul în salon, asta înseamnă că lucrurile nu sînt în regulă sau, cînd mă văd trecînd pe culoare, cred că le voi purta ghinion, îşi aranjează hainele ori se închină degrabă. Port şi un brîu mov pentru că am gradul onorific de iconom şi mulţi mă întreabă dacă sînt ortodox... Ignoranţa religioasă e încă destul de mare.

Ce slujbe deosebite oficiaţi în capela spitalului?

Aici nu cunun, dar oficiez botezul de necesitate. Dacă însă copilul e perfuzat, atunci slujesc botezul la pat, în secţia de chirurgie pediatrică. În acest caz special există o rînduială mai scurtă, iar după ce ies din spital pot face o slujbă de botez completă la biserică. Însă fără momentul afundării în apă, căci botezul este o taină irepetabilă. Cînd se întîmplă să botez la pat, femeile sînt foarte solidare şi o altă mămică din salon asistă ca naşă. Uneori vin peste ani să-mi ceară certificate de botez şi atunci aflu că mamele au păstrat legătura cu naşele de necesitate.

Am mai oficiat şi cîteva logodne ale asistentelor tinere care şi-au fixat nunta după Paşte, dar care voiau totuşi să le prindă Paştele măcar logodite. Eu le spun că logodna nu ţine loc de cununie... Înmormîntări nu slujesc în capelă – înmormîntarea nu este o slujbă pe care să o faci la parterul spitalului –, dar există o anticameră la morgă unde pot sluji la solicitare.

Ce-i nelinişteşte cel mai mult pe bolnavii care vin la dvs.?

De obicei, starea de conflict pe care o au atunci cu fraţi, rude, vecini... Pe patul de spital se reaşază priorităţile. Mă întreabă însă, deseori, de ce Dumnezeu îi pedepseşte tocmai pe ei care nu au făcut rău nimănui, în timp ce oamenilor răi nu li se întîmplă niciodată nimic. Le repet cuvintele părintelui Cleopa: „Judecăţile oamenilor nu sînt aceleaşi cu ale lui Dumnezeu!“, şi le spun că asta era scris în cartea vieţilor lor, că nu trebuie să se gîndească la o vină străveche pentru care plătesc ei...

Cît de mult păcătuieşte cel care se apropie de Dumnezeu numai la necaz?

Păcătuieşte, dar nu-l poţi învinui. Şi-aşa suferă... Eu îi spun însă la spovedanie că atunci cînd se va face bine, să nu uite că Dumnezeu este cel care a făcut ca el să se întoarcă acasă, să mai spună cîte o rugăciune şi să treacă şi pe la biserică.

Doctorii vin şi ei la dvs.?

Vin şi doctorii, mai ales pentru probleme de ordin practic: cînd e bine să se facă un parastas, o cununie... Se şi spovedesc, mai cu seamă doctoriţele care, de multe ori, au reţineri să se spovedească în capelă, unde pot fi văzute de oricine, aşa că le primesc în cabinetul confesional, amenajat, de altfel, pe cheltuiala unor medici.

Puteţi spune, dintre doctori, care sînt cei mai credincioşi?

O mare parte dintre neurochirurgi şi dintre doctorii de la secţiile de recuperare. Ştiu bine pentru că vorbesc frecvent cu ei, mă întreabă tot felul de chestiuni spirituale şi au numele Domnului pe buze. Un neurochirurg m-a luat odată cu el la reanimare, mi-a arătat un pacient în comă şi m-a întrebat: „Ce mai poate face un neurochirurg după ce a făcut tot ce ştia el să facă?“. I-am răspuns cu un singur cuvînt – „Dumnezeu“ –, iar el m-a aprobat din cap şi mi-a spus că i-au murit pacienţi aflaţi în afara pericolului, în timp ce alţii, în stare critică, şi-au revenit miraculos. Cu unii, Dumnezeu a vrut, cu alţii, nu.

Cînd spitalul şi-a făcut, acum cîţiva ani, o siglă nouă, deasupra şarpelui lui Esculap s-a adăugat dictonul *Nihil sine Deo,* pentru care s-a cerut chiar aprobarea Curţii Regale de la Versoix.

Credeţi în medicină?

Cred şi îmi şi place că cred. Nu am fost ignorant nici înainte, dar de cînd băiatul meu cel mare a ajuns medic şi de cînd slujesc aici, în spital, am văzut multe minuni medicale. Eu spun că cel care vindecă e Dumnezeu, dar că medicul tratează! Cred în medicină şi în oamenii care practică medicina. Am văzut odată un bărbat fărîmat, practic, în urma unui accident de maşină şi, după ce ortopedul i-a aşezat în corp os cu os, l-am văzut plecînd pe picioarele sale.

De ce nu slujiţi şi pentru cei care urmează să fie incineraţi?

Pentru că incinerarea nu e proprie creştinismului: „Din pămînt eşti şi în pămînt te vei întoarce“, spun Scripturile. Există şi sancţiuni pentru preoţii care oficiază incineraţi. Consistoriul Eparhiei poate hotărî depunerea din treaptă, adică îţi interzice să mai faci slujbe pe o perioadă nedeterminată.

Pe cînd eram student, am fost odată la fostul Crematoriul „Cenuşa“ să văd ce înseamnă o incinerare. Oamenii stau într-un scurt priveghi, apoi eşafodul cu sicriul începe să se lase în jos şi două trape se închid deasupra lui. Imaginea este una de întoarcere în pămînt, numai că sub trape arde focul.

Ce părere aveţi de şpăgile care se dau în spital?

E-adevărat, se dau bani în spitale! Mulţi. De jos pînă sus. Dacă vă spun că odată cineva din spital mi-a propus să ceară el bani pentru slujbele din morgă şi apoi să-i împărţim... Sigur că nu sînt de acord cu şpăgile, însă nu ştiu dacă aş putea face ceva şi nici de unde aş putea începe. Probabil că aş stîrni nişte conştiinţe, dar nu cred că aş curăţa locul. Văd însă infirmiere care ţipă la bolnavi, la cei inconştienţi, paralizaţi sau legaţi de pat, şi le spun: „Oamenii aceia nu au nici o vină că nu-şi pot purta singuri de grijă. Dacă nu eşti în stare să suporţi, atunci lasă pe cine are mai multă putere decît tine!“.

Ce înseamnă să plăteşti la biserică pentru cineva care ţi-a pricinuit un necaz?

E vorba de un acatist şi, într-adevăr, te cruceşti dacă vezi ce-I cer oamenii lui Dumnezeu să le facă duşmanilor lor sau cum se roagă să cîştige la Loto! Există nişte texte adecvate pentru cei învrăjbiţi, pentru bolnavi sau pentru cei care călătoresc, dar nu există rugăciune pentru a se împlini un rău. E o eroare şi, la o adică, un eşec al Bisericii că nu a reuşit să-i înveţe pe oameni că esenţa creştinismului e iertarea. Preoţii predică după slujbe toate aceste lucruri, dar oamenii nu ascultă.

Oamenii nu ascultă, iar preoţii fac exorcizări...

Mda, cred că se face uz de exorcizări! Într-o vreme, slujeam vinerea într-o biserică şi acolo, după fiecare Maslu, se slujeau Molitvele Sf. Vasile. Eu mă retrăgeam atunci, pentru că Molitvele Sf. Vasile sînt, de fapt, un set de rugăciuni care se citesc, de regulă, în prima zi a anului şi în care este provocat la luptă directă însuşi diavolul.

Dar exorcizările sînt ele canonice?

Da, dar cu nişte rigori. Se cere o pregătire specială, nu doar din partea celor care solicită, dar şi din partea preotului care oficiază: cel puţin în acea zi toată lumea să ţină post, familia sau grupul de credincioşi care cer exorcizarea să fie împăcaţi cu toată lumea...

Deci credeţi într-o exorcizare perfectă.

Citindu-l pe părintele Cleopa, pe care l-am şi cunoscut personal, cred că exorcizarea are toate şansele să reuşească dacă sînt respectate strict toate rigorile şi din partea tuturor. Eu însă nu aş face niciodată o exorcizare.

V-aţi mai întoarce să slujiţi undeva la ţară?

Nu, deşi sînt de la ţară. Îmi place diversitatea oamenilor pe care îi cunosc în spital, fie ei bolnavi sau doar aparţinători, şi mă bucur să le fiu alături într-un moment greu din viaţa lor. Dacă s-ar putea, aş plînge cu fiecare.

a consemnat Marius CHIVU

CONGRESUL EUROPEAN DE ISTORIE A RELIGIILOR

BUCUREŞTI, 19-23 SEPTEMBRIE 2006

CHR founded 2001 — RAHR founded 1997

Asociaţia română de istorie a religiilor, *Centrul de istorie a religiilor* (Universitatea Bucureşti), *European Association for the Study of Religions* (EASR), *International Association for the History of Religions* (IAHR)

www.rahr.ro, www.easr.de, www.iahr.ro

Congresul european de istorie a religiilor de la Bucureşti constituie evenimentul internaţional major pentru 2006, în evoluţia acestei discipline. Reprezentată pe toate continentele, în majoritatea academiilor, în sute de universităţi, organisme de cercetare şi programe editoriale din întreaga lume, istoria religiilor este recunoscută ca o disciplină umanistă, a cărei autonomie federatoare se nutreşte din dialogul tradiţional şi specific cu discipline precum: antropologia, arheologia, etnologia, filologia, filozofia, istoria ideilor, literatura comparată, orientalistica, sociologia sau teologia.

De la primul Congres internaţional (Paris, 1900) la cel de la Amsterdam (1950), cînd savanţii – printre care şi Mircea Eliade – au fondat International Association for the History of Religions, şi pînă la reuniunile de azi, Congresele internaţionale au devenit o instituţie indispensabilă şi în atîtea rînduri creatoare, care ritmează benefic viaţa comunităţilor de savanţi. Pînă de curînd, în acest peisaj global România nu a fost reprezentată decît de personalităţile lui Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu, aflate totdeauna, din nefericire, în contexte istorice adverse dorinţei lor de a instaura studiul istoriei religiilor şi în ţară, cu excelenţa, vizibilitatea şi beneficiile diverse pe care le-a recoltat în culturile occidentale majore.

Fondată la Bucureşti în 1997 cu intenţia fermă de a contribui la reconstrucţia disciplinei în România, Asociaţia Română de Istorie a Religiilor (ARIR) editează revistele *Archaeus*, un periodic internaţional de istorie a religiilor, şi *Studia Asiatica*, un periodic similar de orientalistică. Universitatea din Bucureşti, prin Facultatea de Istorie, a recunoscut deja excelenţa acestor cercetări, publicaţii şi proiecte, prin fondarea, la iniţiativa ARIR, a unui Centru de istorie a religiilor (CHR), primul proiect universitar major în Universitate după cursurile de istoria şi filozofia religiilor susţinute de Mircea Eliade în 1933-1938. Prin ARIR, România a devenit în sfîrşit membră în Asociaţia europeană (EASR, în 2001) şi în Asociaţia internaţională (IAHR, în 2005). Următorul pas al cercetătorilor români – un deziderat istoric – a fost aşadar invitaţia/propunerea de a organiza un Congres de istoria religiilor la Bucureşti. Publicaţiile, proiectele de cercetare în desfăşurare şi participarea românească la congresele de la Santander (EASR, septembrie 2004), Tokyo (IAHR, martie 2005), Turku/Âbo (EASR, august 2005) şi Philadelphia (American Academy of Religion, noiembrie 2005) au convins, deja, partenerii instituţionali majori la nivel mondial că acest lucru este mai mult decît dezirabil. Revirimentul post-1989 al istoriei religiilor în estul european se va concretiza prin Congresul de la Bucureşti. El are deopotrivă – premieră absolută în istoria disciplinei pentru cea mai tînără ţară membră – statutul de Congres european anual şi pe acela de Conferinţă specială a IAHR.

Congresul beneficiază de înaltul patronaj al preşedintelui României, dl Traian Băsescu. Propusă de cercetătorii români, acceptată de EASR şi IAHR, urmînd a fi analizată în suita a zece sesiuni specifice – tema Congresului este „Istoria religioasă a Europei şi Asiei“, în acord cu poziţia specifică a istoriei culturale moderne a României, precum şi cu programul ştiinţific al celor două periodice ale ARIR. Sîntem în măsură să estimăm deja că vor fi prezenţi la Bucureşti membrii *board*-urilor EASR şi IAHR, peste 150 de savanţi din peste 30 de ţări din 4 continente, la care se vor adăuga peste 20 de cercetători români.

În ţară, ARIR a reunit un Comitet ştiinţific şi de sprijin, reprezentativ la nivel naţional. Pe lîngă parteneriatele cu instituţii academice de primă însemnătate, publice (precum Universitatea din Bucureşti) şi private (precum Colegiul „Noua Europă“), Asociaţia română se bucură de sprijinul Institutului Cultural Român, devenit principalul co-organizator român al manifestării, inclusă în cadrul programului general „Anul Eliade“ (2006). Congresul european face parte, de asemenea, din cadrul programul guvernamental „Anul francofoniei“, fiind ataşat totodată manifestărilor conexe Sommet-ului mondial al francofoniei, prin generozitatea şi sprijinul acordat de *Agence Universitaire de la Francophonie* în calitate de co-organizator extern. Congresul primeşte astfel o structură ştiinţifică cu o redutabilă acoperire francofonă. Pentru publicarea *Actelor Congresului* (10 volume), ARIR a întreprins deja demersuri pentru o colaborare cu cea mai prestigioasă editură de profil, Brill Academic Publisher (Leiden-Boston-Köln).

Înainte de aderarea României la structurile UE, Bucureştiul are şansa – irealizabilă cu douăzeci de ani în urmă şi improbabilă în urmă cu un deceniu – de a deveni prima capitală din estul european a prestigioasei discipline care este istoria religiilor.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 114 ● 31 martie – 6 aprilie 2006 ● 24 pagini ● 2 lei (20.000 lei)
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

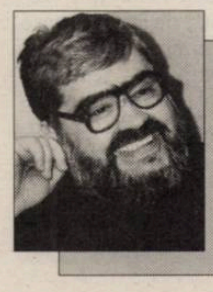

Andrei Pleşu
„Românul
în străinătate“
pagina **3**

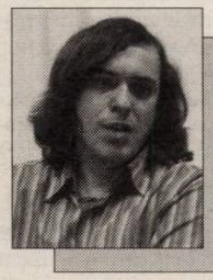

Mircea Cărtărescu
pe Divanul
Dilemei vechi
paginile **20-21**

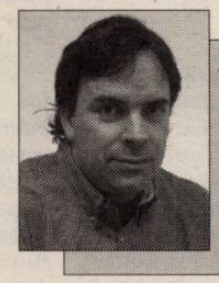

Andrei Manolescu
„Gripa aviară,
ţăranii
şi autorităţile“
pagina **22**

Ce înseamnă să fii bine informat

© A. Andrei

5 948467 000018 13

„Ceea ce ştim este puţin faţă de ceea ce nu ştim; uneori, chiar ceea ce nu ştim este tocmai ce se pare că ar trebui să ştim în primul rînd.“

FONTENELLE – Prefaţă la „UTILITÉ DES MATHÉMATIQUES“

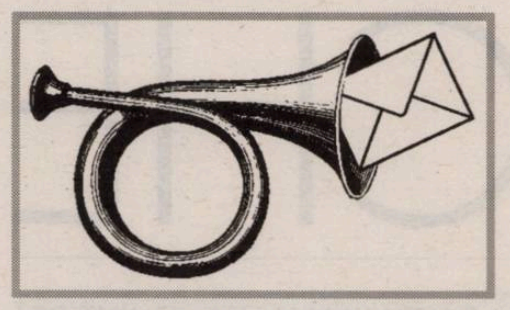

Actualităţi

Pro manelibus

Aş dori să încep prin a-mi exprima totala admiraţie şi profundul acord cu puternicele opinii în favoarea manelelor, exprimate de distinsul domn Cezar Giosan în articolul de o mare acribie, „Maneaua", întins pe o întreagă pagină a *Dilemei vechi*. Într-un singur punct mă aflu în dezacord cu domnia sa: acela conform căruia manelele nu ar fi deja intelectualizate. Ba sînt, şi încă din plin, ceea ce sper că voi demonstra convingător în rîndurile de mai jos, exemplificînd cu cîteva versuri de un mare rafinament artistic.

Să luăm, în primul rînd, celebrele „Pe la spate, pe la spate / Aşa vor fetele toate". Aveţi dvs. idee ce absolută cunoaştere a sufletului feminin şi ce lecturi întinse în miez de noapte (de la *Lolita* pînă la seria *Dune*, trecînd prin *La vulturi, Baltagul* şi, mai ales, *Fefeleaga)* pot presupune aceste versuri? E drept, unii cîrcotaşi vor spune că este suficient să cunoşti doar *opera omnia* a Jennei Jameson, pentru a gusta cu adevărat lirismul, dar asta trădează, după mine, o crasă superficialitate!

Sau alt vers: „Băiatul şi fata mea au valoare". Observăm aici, pe lîngă trimiterea la suavii copii ai lui Răducănoiu, şi o licenţă poetică: acordul dintre subiectul multiplu şi predicat. Prezenţă sporadică în vechile manuscrise manelistice ale secolului al XX-lea, în secolul următor acest arhaism a dispărut. Autorul dă dovadă de un inegalabil simţ poetic folosindu-l! Nu acelaşi lucru se întîmplă cu mai modernul „Mă iubeşte femeile", deja înscris în *trend*.

În fine, cum aş putea uita acel lung geamăt de durere, făcut să tresalte întreg spaţiul mioritic şi alternanţa deal-vale, „Ooooof, viaţaaa meaaa!", în care un întreg popor de baci moldoveni se resemnează în faţa oii de îndemnul leporic „Să trăiţi bine!".

Această scurtă analiză, umil tribut adus de mine geniului manelistic, se bazează doar pe texte auzite din gingaşele maşini de fitze ale Bucureştiului. Iar asta (recunosc cu umilinţă!) pentru că am fost ţinut cu cruzime departe de acest înălţător gen muzical. Blestemat să-mi fie anturajul!!!

Vă mulţumesc încă o dată, dle Giosan, şi vă doresc să puteţi şi dvs. a vă bucura de manele la orice oră şi orice colţ de stradă, aşa cum avem noi, ceştilalţi, posibilitatea. *Et in Arcadia ego!*

Cu lacrimi de iubire,

Valeriu DIŢULEASA
mgeli1907@yahoo.com

Nr. 108: *„Ce se întîmplă cu limba română?"*

Limba de paie

În numărul 111 al revistei, dl Crişan Atanasiu ne invită la completări aduse temei „Ce se întîmplă cu limba română?", din numărul 108. Efortul de a exemplifica cele opt categorii de cuvinte ale limbii de plastic este absolut remarcabil, dar, din păcate, listele pot fi chiar mai lungi.

Chiar dacă denumirea fiecărei categorii e plină de umor, nu se poate să nu observăm îngrijorarea dlui Atanasiu faţă de existenţa acestei limbi care a luat locul limbii de „lemn", incredibil de repede. Dar nu este numai îngrijorarea lui, ci şi a celor care au lucrat cu elevii zeci de ani.

Ticurile verbale (pot adăuga pe listă: *ştii, zice, ca şi* – pentru evitarea cacofoniei) ne agasează, alte categorii ne surprind prin rapiditatea cu care au intrat în limbă, deşi nu duceam lipsă de termenii necesari unei bune comunicări şi înţelegeri. Altele îţi sînt atît de familiale încît te fac să te simţi confortabil – ca acasă, în faţa televizorului – şi „în pas cu moda", deci mai tînăr.

Cu toată îngrijorarea noastră, cu limba de plastic se poate totuşi comunica, iar folosirea unor termeni (mai ales tehnici) dovedeşte un anume grad de informaţie şi preocupare în domeniu. Mult mai gravă mi se pare însă limba pe care îndrăznesc să o numesc „de paie", care se bazează pe foarte puţin: substantive – înlocuite adesea, în grabă, cu: *asta, aia, chestia, treaba aceea,* verbe – mai ales de mişcare, adjective – reci, uscate şi adverbe – mai ales de mod, loc, timp.

Dar cum se comunică totuşi?!

Se apelează la gesturi largi, onomatopee, ton variabil – mai ales ridicat, mişcări ale capului, strîmbături etc. În oraşul nostru se vorbeşte mult pe stradă, în magazine, în mijloacele de transport, repede şi tare, se strigă chiar de pe un trotuar pe altul, în fugă – chiar pe trecerea de pietoni, cu gesturi largi ale braţelor, cu mişcări de pe un picior pe altul – stînga, dreapta, înainte, înapoi. Trebuie să te asiguri cînd treci pe lîngă doi (mai ales tineri) care discută stînd pe loc. Totul trebuie povestit şi comentat, aşa că, fără să vrei, afli cine, ce, cum, cînd şi unde. Dacă însă nu vezi şi tot adaosul, nu prea înţelegi despre ce e vorba; parcă totul este codificat.

M-am străduit mult să reţin ce am auzit, trecînd pe lîngă două eleve, fiindcă m-a cam şocat. Vă rog să mă credeţi că nu exagerez şi nu inventez. Iată fragmentul reţinut: „Fată, să-ţi zic o chestie interesantă. La mine la capul străzii sînt două case. Una mai aşa şi una mai aşa. În faţă la aia mai aşa e o chestie cam atîta. În faţa la aia şi mai aşa e o chestie un pic mai mare". Recunosc că eram doar în trecere, nu cunoşteam contextul, aşa că nu am aflat care era acea chestie interesantă.

În afară de construcţiile agramate rămîn: două verbe, două-trei substantive şi tot atîtea adjective. Acestea rămîn după ce reducem gesturile şi mimica. Adică un *pai* subţire şi uscat.

Ne mirăm de rezultatele catastrofale ale elevilor la simulările de examene, cînd aceştia nu au repetat toată materia (adică n-au „tocit-o"). Uneori ne amuzăm de „perlele" culese, dar ne şi întrebăm cum s-a ajuns aici şi ce e de făcut.

Este greu de învăţat limba română corectă (elevii zic însă că e uşoară) – zeci şi zeci de reguli la fiecare parte de vorbire, tot atîtea excepţii, accente, punctuaţie, declinări, conjugări etc., etc. Copiii nu au răbdare să citească cinci pagini numai pentru a afla unde se pune virgula. Vă imaginaţi că pentru un vorbitor cu altă limbă maternă, limba română este şi mai grea, dar nu imposibil de învăţat dacă există răbdare, voinţă şi efort acceptat.

Colega mea de facultate (unguroaică din Joseni) vorbea cu accent, nu putea să-l pronunţe pe „î", vorbea mai rar pentru că trebuia să-şi amintească cuvintele, dar folosea cuvinte alese. Vorbea însă foarte corect din punct de vedere gramatical. Dacă greşea, se corecta singură şi ne spunea şi nouă regula. Exemplu: imperativul negativ – *nu* şi infinitivul; deci *nu fi,* dar *să nu fii*. Viitorul – voi, vei... şi infinitivul; deci *va apărea, va plăcea*. Se zice *se datoreşte,* nu *se datorează*. Dar şi multe alte exemple aflam de la ea. Ni le comenta cu plăcere şi ambiţie, ba chiar mîndrie.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Noi ratasem prima ediţie a *Îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie,* iar ediţia a II-a încă nu apăruse. Am cumpărat primul *DEX* în 1975, iar *Dicţionarul de neologisme,* în 1966.

Mă gîndesc uneori că şi noi, românii, ar trebui să avem în minte cîteva reguli de bază care să nu ne mai permită greşeli mai mult sau mai puţin grave şi, cînd avem dubii, să facem puţin efort şi să căutăm în dicţionare sau manuale – acum se găsesc. Ştiaţi că există încă persoane care nu ştiu să folosească un dicţionar? Poate n-ar strica să citim şi cîte o carte, măcar trimestrial.

Dar nu numai lipsa de interes pentru lectură este vinovată de sărăcia vocabularului, ci şi graba cu care s-a trecut la testele tip grilă. Elevii nu mai sînt acum interesaţi de cîte pagini au scris sau cîte răspunsuri corecte au dat, ci de cîte răspunsuri au nimerit/bifat.

În sfîrşit, trebuie să avem în vedere şi nivelul extrem de scăzut al limbajului folosit de unele persoane din emisiunile, reportajele televiziunilor. Un filmuleţ-reportaj (nu mi-am dat seama ce putea fi) absolut catastrofal din acest punct de vedere este şi *Părerea mea,* prezentat la Realitatea TV. Că postul s-a gîndit să prezinte aşa ceva e treaba redactorilor. În fond, telespectatorii pot schimba canalul. Dar faptul că, prezentînd limbajul vulgar şi agramat de mahala-piaţă-tarabă, şi-au imaginat că ajută pe cineva cu ceva denotă iresponsabilitate. Dacă şi-au imaginat că există mulţi telespectatori în ţara aceasta care doresc astfel de emisiuni, eu mă consider jignită.

Nu numai că sînt revoltată, dar mă şi întreb: „Ce şansă mai avem?".

Marga MIHALEA
str. A. Mureşanu 3, Bl 11 C. Ap 15
Ploieşti

Nr. 111: *„Singurătate, singurătăţi"*

Halal perspective!

Îl ştiu de cînd l-a adus stăpîna lui cu exact trei ani în urmă. L-am urmărit zi şi noapte, cu intensitate şi interes, pentru că a fost primul papagal care s-a dovedit a fi atît de reticent faţă de necunoscuţi. Pişcă, ciupeşte, ciuguleşte şi, Doamne, ce-ar mai muşca!

Cu toate acestea, nu reuşesc să găsesc o neplăcere sau un incomfort atît de mare în viaţa lui, încît să-mi pot explica comportamentul agresiv. Cuşca lui Bilucă – da, aţi identificat numele infamei fiinţe – are întotdeauna mîrşava uşă deschisă. Este independent, poate să-şi petreacă efemerul trai în deplină libertate. I se permite să evadeze din cotidian, zburînd pe cotorul unei cărţi de poezie, filosofie sau dramaturgie, se uită zilnic la televizor.

Cîteva lucruri îl deranjează, dar poate nici unul dintre ele mai mult decît a-i auzi pe stăpîni vorbind despre „cuşcă" şi „întuneric". În schimb, este fericit cînd se conformează unei anumite rutine, cînd ştie că nu există neprevăzut...

Rezemată de spătarul fotoliului, aşezată între el şi colivie, stă o oglindă destinată Ciugulitorului de degete... tot despre Bilucă este vorba, bineînţeles! Alinat, acceptă, ba chiar admiră şi îndrăgeşte propria reflecţie, crezînd-o a altuia. S-a îndrăgostit de ceea ce pare un individ perfect, în fapt, nimeni altul decît el. Îşi petrece ore în contemplarea trupului ideal, chiar dacă inaccesibil şi, mai ales, rămas necunoscut în toată complexitatea lui. Are încredere oarbă în simţurile sale, în papagalul pe care crede că-l vede. Halal perspective!

Marina ŢUPRAN
marinatupran@gmail.com

Propuneri de *Dilemele vechi* pentru viitor:

- **Copiii şi mass-media**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Ruxandra PETRESCU
(secretar de redacţie)
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
REPORTER:
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.620 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* (preţuri noi)

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 91 lei (910.000 lei) pentru 1 an, 45 lei (450.000 lei) pentru 6 luni, 23 lei (230.000 lei) pentru 3 luni. Abonamentul extern costă 100 de euro pentru 1 an, 52 de euro pentru 6 luni şi 28 de euro pentru 3 luni, cont: RO93BRDE445SV50236534450 euro.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 217).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Românul în străinătate

Orice român aflat, fie şi pentru scurtă vreme, în străinătate experimentează, vrînd-nevrînd, patosul şi ridicolul dedublării. A călători e, din acest punct de vedere, a petrece un timp în anticamerele schizofreniei. Eşti simultan în două locuri, atras de insolitul şi de prestigiul unuia, dar şi de rutina domestică a celuilalt. Nu te poţi abţine să asumi pînă la capăt noutatea în care te afli, dar nu poţi să te desprinzi de aromele autohtone, de zvonurile spectrale de-acasă. De cînd există Internet, această experienţă a bilocaţiei e încă şi mai perversă. Ai două serii de gazete, două surse de ştiri, două categorii distincte de *breaking news*. Un perfect exerciţiu de relativism, o instructivă reducere a lucrurilor la scara lor reală. Diaspora trăieşte paroxistic această situaţie, cu efecte uneori destabilizatoare. Dar şi sejurul scurt poate avea, tocmai prin scurtimea sa nemiloasă, un bilanţ asemănător.

Am cunoscut compatrioţi care se comportă atît de diferit acasă faţă de modul cum se comportă în exil, încît e greu să le mai aproximezi identitatea reală, să decizi unde e autenticitatea şi unde deghizamentul. Acasă, exilatul e o combinaţie de sentimentalism agrar şi delir pedagogic. El vine „de-afară“, din lumea „normală“. Ştie, de aceea, mai bine decît tine cum e cu democraţia, cu ştiinţa, cu îndeletnicirile academice în genere. E iritat de ce vede, sermonizant, la o adică isteric. În patria de adopţie e exact pe dos: complexat, obsedat de tema marginalităţii, temător să nu-şi pericliteze statutul şi perspectivele. Nesigur pe el, acomodant, ipocrit, diminuat inevitabil de postura sa de „străin“, vorbind (oricît de onorabil) o limbă „străină“, individul preferă să fie mai curînd plat decît îndrăzneţ, mai curînd servil decît băţos şi sfîrşeşte prin a dezvolta o adversitate surdă faţă de gazde. În România e bonjurist, în străinătate e pravoslavnic. În România e sătul de balcanismul dîmboviţean, în Vest e sătul de „fundamentalismul“ liberal, de excesele laicităţii şi ale corectitudinii politice. Idealul ar fi să obţină patalamale şi venituri occidentale, dar să devină vedetă printre ai lui, lucru îndeobşte greu de împlinit, ceea ce duce, pînă la urmă, la o dublă dislocare. E, adesea, sfîşietor să contempli spectacolul unor inşi înzestraţi în principiu, dar desfiguraţi prematur de o stranie aroganţă a înfrîngerii. Căci se simt înfrînţi chiar cînd nu sînt încă, chiar cînd şi-au dovedit hărnicia şi o decentă competitivitate. Ei nu vor însă să fie buni *printre alţii* (cum se întîmplă, de regulă, în suprasaturata lume apuseană). Ei vor să strălucească solitar în comunitatea de obîrşie, unde tot felul de neisprăviţi, în loc să le ofere osanale şi demnităţi, le ocupă locul. Dacă sînt credincioşi, au de străbătut, interior, infernul însuşi. Căci trebuie să împace orgoliul cu smerenia, să adopte teoria iubirii pe un fond de ură smintitoare, care le otrăveşte fiecare clipă. Lor şi celor din jur. Supăraţi (simultan sau alternativ) şi pe conaţionali, şi pe „străini“, intoxicaţi de frustrări şi ambiţii de nedomesticit, cînd căţăraţi pe cai mari, cînd înnoroiţi în afecte tulburi, deprimaţi, îndîrjiţi, oamenii aceştia sînt o emblemă a nefericirii. Ei nu se mai simt bine nicăieri, nu mai aderă la nici un loc, decît prin respingerea resentimentară a altuia. Pînă în 1989, vina integrală pentru asemenea destine fisurate o purtau istoria, regimul comunist, cortina de fier. Dar după 1989, indiferent cîte dificultăţi şi dezamăgiri a avut de oferit România cetăţenilor ei, vina devine individuală şi are drept sursă vanitatea, provincialismul, egolatria.

Sînt pentru două luni la Berlin şi nu sînt scutit, la rîndul meu, de o formă (minoră sper) de schizofrenie. Mă uit la programele de televiziune germane, dar citesc şi presa bucureşteană. Şi *ARD*, dar şi *Cotidianul*. Şi doamna Maischberger (ah!), şi Ion Cristoiu (oh!). Urmăresc dezbaterea parlamentarilor federali despre derapajele serviciilor lor secrete, dar sufăr mai mult pentru că Stejărel Olaru n-a mai ajuns în CNSAS, deşi avea toate calităţile necesare (şi mai mult decît atît). Mă interesează ce spune lordul Dahrendorf despre pericolul care ne pîndeşte (nu terorismul, cum zice toată lumea, ci autoritarismul), dar mă uimeşte în mai mare măsură viteza cu care PSD îşi execută fostul prim-ministru, după ce îl vrusese preşedinte. Citesc *Der Spiegel*, dar îmi place enorm scrisoarea deschisă a lui Sever Voinescu către Traian Băsescu. Abia aştept să văd, la *Neue Nationalgalerie,* marea expoziţie despre melancolie („Geniu şi nebunie în artă“), dar dacă e voba de trăiri intense, atunci nimic nu egalează ştirea că la Bucureşti – în chiar ziua demisiei lui Năstase (din nu mai ştiu ce), s-a deschis o berărie cochetă, botezată „La mătuşa Tamara“. Dulce ca mierea e glonţul patriei!

VOLVO
for life

cu dilema la croitor

Aflăm din presă că anumiţi copii din maternităţile moldoveneşti au început să revendice păduri. Ce părere aveţi?

După ce românii au ajuns într-un top al IQ-urilor europene pe penultimul loc, iacătă, pruncuţii noştri de pînă în doi ani, dînd dovadă de o maturitate ieşită din comun, ne spală ruşinea luîndu-le-o cu mult înainte ţîncilor analfabeţi din Londra şi Amsterdam, pe care nu i-a dus mintea să revendice pînă acum decît nişte amărîte de suzete.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Lista culturală scurtă

Cotidianul – ziarul meu preferat – are o pagină culturală mai inteligent construită decît în alte ziare pentru că nu se mulţumeşte să consemneze evenimentele, ci încearcă să şi propună subiecte, să „creeze o actualitate“, să adune la un loc idei şi opinii, care circulă brambura prin lume, pentru a construi din ele o posibilă ocazie de reflecţie. Asta face şi în ediţia de marţi, 28 martie, publicînd o anchetă cu titlul „Avem paşapoarte cam expirate pentru circulaţia europeană“. Trec peste detaliul că expresia „cam expirate“ e... cam greşită şi ajung la substanţa anchetei, pornită de la două citate, unul din Peter Greenaway („Românii nu au dat nimic culturii europene“) şi unul din Ioan Petru Culianu („Cultura română de azi nu e decît o speranţă. Privită fără speranţă, se reduce la nimic“). În afară de „negativism“, între cele două opinii nu e nici o legătură: Greenaway a spus-o în 2005, Culianu a scris-o în 1982, Greenaway e complet exterior culturii române, Culianu se pronunţă din interior, Greenaway a zis-o „şi gata“, Culianu se spijină pe o întreagă argumentaţie. Să „cuplezi“ două citate străine unul de celălalt, pentru a scoate din ele un subiect de pagină culturală, poate părea superficial, desigur; dar un ziar nu e tratat academic, aşa încît, ca „tehnologie“ jurnalistică, procedeul mi se pare acceptabil, tocmai pentru că are şansa de a crea o dezbatere sau măcar de a măsura „mersul părerilor“ pe tema dată. Ceea ce se şi întîmplă în cazul de faţă: o seamă de intelectuali (scriitori, artişti, preşedinţi ai uniunilor de creaţie etc.) se pronunţă asupra celor două puncte de vedere. „Tipologia“ şi recuzita răspunsurilor mă determină să mă amestec în vorbă şi să răspund şi eu, neîntrebat.

Unii îl ţintuiesc pe Peter Greenaway: „e ignorant şi snob“; or, în contextul în care a spus ce a spus, regizorul voia să sublinieze tocmai slaba cunoaştere a culturii române în Europa, invizibilitatea ei în lume. Alţii evocă talentul nostru de a „ne-o da la gioale“: ajunşi în lume, artiştii români se critică unii pe alţii, în loc să se susţină. Marina Constantinescu consideră, pe bună dreptate, că „ar trebui să depăşim zona lamentaţiilor“. Într-un fel sau altul, mulţi dintre cei intervievaţi pendulează, nuanţat, între acceptarea (măcar parţială) a ideii că sîntem prea puţin prezenţi în lume şi explicarea cauzelor care ne-au adus în această situaţie. Dar mulţi – aproape toţi – ajung foarte repede la „reacţia standard“, practicată de mai tot românul imparţial, simţind nevoia să răspundă cu un „ba da!“ ferm la constatarea lui Greenaway că n-am dat nimic Europei. Şi urmează, evident, „lista scurtă“ care se scoate din buzunar la asemenea ocazii: de la Cantemir şi Nicolaus Olahus, la Tristan Tzara, Enescu, Eliade, Cioran, Ionesco şi ceilalţi. (Unii, ce-i drept, „lungesc“ lista pînă în zilele noastre, adăugîndu-i pe Radu Lupu, Angela Gheorghiu, Vladimir Tismăneanu şi alţi cîţiva.) Probabil că acest stereotip este atît de adînc fixat în conştiinţa noastră identitară încît a devenit un reflex: resimţim aceste „nume mari“ ca pe nişte taţi protectori, asemenea copiilor care se ameninţă cu „îl chem pe tata să te bată“. Poate că psihanaliza ar avea de spus ceva pe această temă; deocamdată, doar Pavel Şuşară pune accentul unde trebuie: „marile nume“ pe care le tot citäm întru lauda de sine a naţiei sînt de fapt artişti, cărturari, scriitori *de origine* română, care au funcţionat *în alte spaţii* şi contexte culturale. Iar performanţele lor ţin mai cu seamă de valori şi eforturi individuale, nu de vreo politică susţinută a mediilor culturale sau a instituţiilor româneşti. (Radu Afrim: „Am dat cîţiva oameni culturii europene şi nu i-am dat oricum, ci cu picioare în fund“.)

Mi se pare că trăim în continuare în miezul unei viziuni cam vechi şi cam romantice despre „prezenţa culturii româneşti în lume“ dacă primul gînd care ne vine în minte este să recurgem la „principiul listei“. Căci nu despre recensămîntul numelor mari era vorba, ci despre cultura română ca „ansamblu“, ca „sistem“, în dialogul cultural internaţional. Iar aici ne manifestăm printr-o uriaşă absenţă *tocmai* din cauza precarităţii instituţionale şi a incoerenţei politicilor pe termen lung. Nu-mi amintesc decît vreo două-trei iniţiative mai acătării de a promova cultura română în Europa, în rest reprezentanţele noastre culturale în străinătate au funcţionat, cu mici excepţii, ca simple locuri de sinecură pentru unii şi alţii, care au „bifat“, modest, mici „acţiuni culturale“. (Iar excepţiile s-au bazat pe principiul „omul sfinţeşte locul“.) Dar ideea lui Titulescu „daţi-mi politica internă şi vă voi da politica externă“ e valabilă şi aici: în ţară, nu cred că există mai mult de trei-patru instituţii culturale sau academice, apărute după 1989, care funcţionează după standarde europene, şi toate au apărut prin iniţiative private, nici una nu e a Statului. Asta în timp ce lumea intelectuală s-a agitat, an de an, în aşteptarea Sfintei Subvenţii de la Minister...

Sîntem, în materie de conştiinţă identitară, cu un secol în urmă: tindem să ne mîndrim cu cele cîteva genii pe care „le-a dat pămîntul patriei“ şi să furnizăm oricui ne ascultă aceeaşi „listă scurtă“ de nume mari. Nu prea participăm la dezbaterile lumii contemporane şi avem, în continuare, o privire superficială şi dispreţuitoare asupra *ideii de instituţie* culturală. Iar dacă vreun străin nu l-a citit pe Cantemir, îl facem de ignorant...

ţinerea de minte

„În Băneşti, pe aicea, cel puţin la oamenii trecuţi de 50 de ani, nu prea există ideea de prietenie. Prietenii trebuie evitaţi, pentru că îţi beau ţuica ta, pe care tu ai muncit-o, ai stat lîngă alambic şi ai aşteptat să picure. Nici la Crăciun, Anul Nou, la petreceri nu prea sînt invitaţi «prieteni» care să-ţi mănînce ca nesimţiţii mîncarea, ci rude, naşi, fini, fraţi, cumnaţi. Totul se petrece cam endogam, într-un cerc extrem de restrîns.

Şi apropo de relaţiile cu femeile. Femeia e automat o paraşută. Dacă doi puşti se întîlnesc, se comentează că ăla şi-a luat o paraşută, o gagică. Un fel de cultură a ruşinii. Nu poţi să-ţi asumi ceea ce faci. Te întîlneşti cu o tipă cu un sentiment de vinovăţie, ştiind că eşti supravegheat permanent de ochii necruţători ai celorlalţi.“

(Sorin Stoica, *Jurnal,* Editura Polirom, 2006)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O veste bună

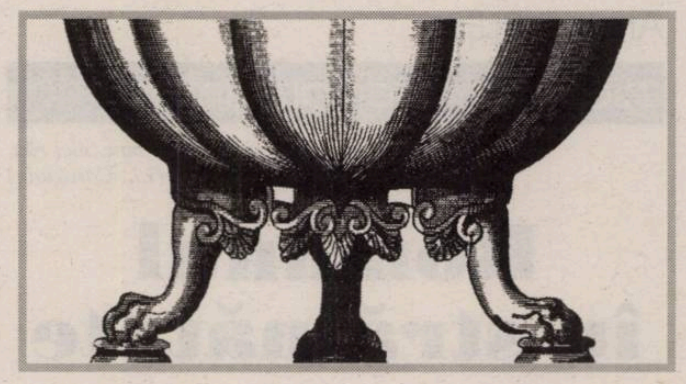

Oficialii români au adus o veste bună de la Consiliul European tocmai încheiat: există posibilitatea de a continua monitorizarea României de către Comisie şi după aderare, mai ales în chestiunile foarte sensibile, cum e lupta cu corupţia.

Problema României nu a fost abordată în cadrul formal al acestui Consiliu, dedicat cu totul altor chestiuni. De fapt, Comisia Europeană a folosit oportunitatea pentru a sonda terenul, atît la oficialii români, cît şi la statele deja membre, pentru o soluţie de compromis: vom recomanda aderarea României în 2007, dar vom solicita şi continuarea monitorizării.

Aceasta este o veste bună din două motive, primul evident, al doilea mai puţin. Motivul evident: dacă s-a apucat să sondeze astfel terenul înseamnă că s-a conturat în cadrul Comisiei decizia de a recomanda aderarea în 2007. E important că asta vine după misiunile de monitorizare din februarie-martie, deci o opinie bazată pe aceste verificări există deja la nivelul tehnic din Comisie. Dar cum, pe de o parte, progresele sînt prea recente pentru a fi considerate ireversibile şi, pe de altă parte, la nivelul statelor membre curentul antiextindere e puternic, Comisia va lăsa această portiţă: România va fi acceptată doar în condiţiile în care Uniunea se poate convinge că progresele continuă.

Spuneam că e o veste bună şi dintr-un motiv mai puţin evident: doar supravegherea dură şi atentă a Comisiei a reuşit să mişte lucrurile în România. Diverşi experţi au indicat riscul unei relaxări după aderare, un fel de a spune că ne-am văzut cu sacii în căruţă, acum putem să ne liniştim. Or, interesul României nu este de a bifa steguleţe şi de a spoi realitatea, ci să se schimbe cu adevărat.

Cel mai bun exemplu este chiar anticorupţia. În ultimele cîteva luni, implicarea oficială şi neoficială a europenilor a fost crucială pentru cei cîţiva paşi făcuţi. Din păcate pentru noi, am arătat o clasă politică mai degrabă fericită cu *statu quo*-ul şi o justiţie mai degrabă simpatizînd cu conservatorul CSM decît cu reformista Macovei. Doar implicarea oficialilor europeni a făcut ca Parlamentul să nu desfiinţeze cu totul PNA. Doar susţinerea evidentă a oficialilor europeni a făcut ca Monica Macovei să nu fie zburată din postul de ministru, de unde a enervat toată clasa politică cu „mofturile" de oengistă băgăcioasă, de la Iorgovan şi Năstase, la Norica Nicolai şi Crin Antonescu. Atacată de majoritatea ostilă în Parlament, cu semnale de gen „fiecare pe cont propriu" primite de la Cotroceni, Macovei a ajuns un fel de Gorbaciov – susţinut mai mult din afară decît dinspre sistemul pe care trebuie să îl schimbe.

Dar anticorupţia nu e singurul domeniu în care doar injecţiile cu vitamine şi controlul la unghiuţe dinspre Comisia Europeană au făcut lucrurile să se mişte. O nouă lege a achiziţiilor, mai bună, a fost îndeaproape monitorizată. Consiliul Concurenţei a reuşit să devină o instituţie mai credibilă abia după ce s-a introdus practic un fel de co-decizie cu experţii europeni. Chiar la nivel politic, deşi l-au susţinut în campanie, socialiştii europeni au devenit atît de jenaţi de Năstase încît au pus piciorul în prag şi au cerut retragerea sa. Abia după asta, Mircea Geoană a căpătat curajul necesar. E amuzant că Năstase vorbeşte acum în propunerea sa de platformă despre „grava confuzie morală" a partidului.

Ne place să recunoaştem sau nu, n-am găsit resurse interne pentru schimbare, mai ales în chestiunile sensibile, unde lucrurile nu se pot rezolva doar bifînd legi noi, cum este cazul justiţiei. Şi dacă putem trage concluzia că intervenţia şi supravegherea Comisiei au fost benefice, atunci continuarea acestei practici e o veste bună.

Nu mi-e clar în acest moment care vor fi instrumentele exacte ale Comisiei. Pînă la integrare, jocul de-a „băţul şi zăhărelul" era bazat aproape exclusiv pe puterea Comisiei de a bloca şi apoi de a amîna momentul. Cu alte cuvinte, şi băţul, şi zăhărelul erau clare: faceţi cum vă zicem, intraţi; nu faceţi, mai staţi o tură. Odată intrată, România îşi schimbă raporturile cu Comisia. Formal vorbind, cei de acolo vor fi doar nişte tipi de la Bruxelles plătiţi (şi) de noi. De aceea, dacă se va hotărî să îşi menţină în următorii trei ani după aderare anumite instrumente de control, Comisia ar trebui să păstreze şi pîrghii concrete de recompensă şi ameninţare. Altfel există riscul ca politicieni tîrşiţi de la Bucureşti să îi rîdă în nas: şi ce o să ne mai faceţi? Se vorbeşte despre condiţionarea accesului la anumite fonduri, de tip Sapard. Ar fi dificil de pus în practică, ar însemna ca nişte proiecte bune depuse de investitori români să fie condiţionate în plus de deciziile politice din alte domenii, ceea ce nu ar fi chiar corect. E o decizie care urmează să fie luată, dar e vitală pentru eficienţa viitorului instrument de monitorizare.

Traian Băsescu şi Călin Popescu Tăriceanu au făcut bine că au acceptat varianta monitorizării post-aderare. Ba chiar, preşedintele avea aerul că a fost ideea sa şi a pus punctul de „i": „trebuie să fim absolut de acord cu neîncrederea care se manifestă, dacă nu cumva instituţiile statului român vor face paşi înapoi după ce România va primi verde pentru 1 ianuarie 2007".

Unii ar putea spune că nu e tocmai un motiv de mîndrie ca ţara ta să fie controlată şi după ce devine membră a clubului. Îmi pare rău pentru politicienii români, dar cînd vine vorba de corupţie, stat de drept, onestitate publică, am mai mare încredere în Bruxelles decît în ei. Cînd i-am spus unui englez fraza asta s-a crucit, după ce i-am dat exemple m-a înţeles pe deplin. N-o fi bine pentru mîndria naţională, dar e foarte sănătos.

presa despre...

Femei în politică

„«Nu trebuie să treceţi prin patul nici unui şef dacă vreţi să ajungeţi în funcţii publice importante», le-a spus Ludovic Orban, sîmbătă, femeilor liberale din judeţul Alba. Asta imediat după ce le recomandase să nu urmeze «stilul de carieră politică al Ralucăi Turcan, Mioarei Mantale, Elenei Udrea». Cum era de aşteptat, a izbucnit imediat un scandal monstru. Orban a încercat să dreagă busuiocul. Cică alăturarea celor două propoziţii a fost pur întîmplătoare. Nu a vrut – Doamne fereşte! – să insinueze că cele trei doamne nominalizate de el şi-ar fi cîştigat între aşternuturi succesele politice. Explicaţia nu a prea convins (...).

Din păcate, nici cei care protestează, indignaţi, împotriva «impoliteţii la adresa unor doamne» nu dau dovadă de mai multă consideraţie la adresa femeilor din politică. A căror principală problemă nu este lipsa de curtoazie. Ci lipsa de încredere. Statutul de minoritate tolerată. Faptul că sînt privite, din start, ca nişte outsideri fără şanse într-o competiţie masculină. Prezenţe izolate şi pur decorative în prezidiile multor partide.

Şi totuşi există femei care au demonstrat că sînt jucători politici redutabili. Găsim exemple încurajatoare chiar în actualitatea românească. Puţini bărbaţi au anvergura şi potenţialul politic al Monei Muscă sau Monicăi Macovei. Ludovic Orban nu le ajunge nici măcar la degetul cel mic. Din păcate, ele sînt privite deocamdată mai degrabă drept excepţii care confirmă regula. Mai numeroase sînt exemplele negative. Fîşneţele cu CV-uri incerte şi prestaţii lamentabile. Elenele şi Dacianele. Este o dovadă de misoginie să te întrebi cum au ajuns aceste dudui în prim-planul vieţii publice? Nicidecum. La fel de îndreptăţiţi sînt însă şi cei care se întreabă cum de a fost promovat Codruţ Şereş la conducerea Ministerului Economiei, deşi credea pînă de curînd că Elveţia face parte din Uniunea Europeană. Sau cum e posibil să avem atîţia parlamentari semianalfabeţi.

Incompetenţa şi oportunismul nu sînt monopolul femeilor din politică. Deşi populată de foarte puţine reprezentante ale sexului frumos, politica românească e plină de tîrfe. Cărora nimeni nu se gîndeşte să le dea lecţii de moralitate." (Miruna Munteanu, *Ziua,* 28 martie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

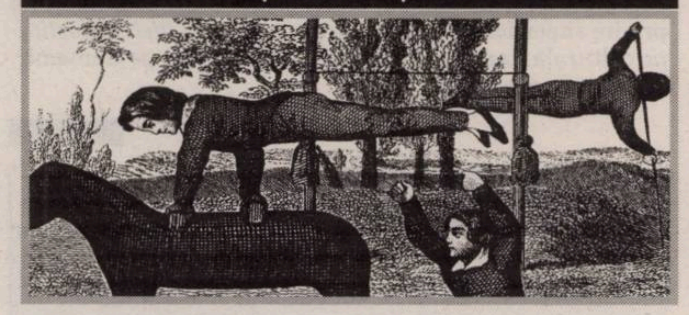

Al dracu', Orban!

Nu credea nici el să reuşească asemenea performanţă: să transforme într-o masă de ipocriţi, de-a valma, jurnalişti şi comentatori politici, lideri de opinie şi politicieni. După ce-a declarat că trei doamne au ajuns femei importante în politică după un stagiu amoros cu şefii lor pe linie de partid, Orban s-a văzut, bietul de el, pus la zid de cine-a avut şi cine n-a avut treabă. A lipsit Asociaţia Muţilor – în rest, societatea civilă (aripa angelică a ei, adi- cătelea fără sex) s-a ocupat cu prăvălirea în infern a demonului Orban. Iresponsabil, sexist, misogin, politician fără scrupule şi mitocan: omul s-a trezit pe cap cu toate defectele. Şi-n plus, merge şi prin cîrciumi, na!

Un singur calificativ a fost rostit cu o anume discreţie: mincinos. Nimeni nu s-a încumetat să-l acuze pe Orban că inventează. Toţi au analizat contextul, intenţia, scopurile ticăloase (să-l scoată în decor pe Stolojan, să-l lovească pe marinar etc.). Faptele n-au fost nici o clipă problema cuiva: s-a culcat sau nu cutare cu cutare? Nu ne interesează pe noi, pare să spună, la unison, *establishment*-ul. Spre deosebire de puritana Americă, liderii noştri de opinie s-au grăbit să-l înjure p-ăla care a dat pe faţă deranjul. Zău, doamnă Muscă, mă aşteptam la mai mult de la dumneavoastă!

La ce anume? Nu ştiu. Poate la sinceritate. Poate la asumarea condiţiei noastre latine. Poate la discuţia cazului, nu a persoanei Orban. Ei bine, nu e permis, că se pedepseşte prin legile Uniunii Europene (care or fi alea...?). În schimb, ni se cere nouă, jurnaliştilor, să ne purtăm ca şi cum ne-am fi învoit pentru week-end de la mănăstire: să nu ne uităm nici în stînga şi nici în dreapta, să nu cercetăm, doar să condamnăm.

Nu ştiu dacă Orban are sau nu dreptate. Însă, la fel ca o mie de alţi jurnalişti iubitori de bîrfă şi repede vărsători de cerneală tipografică, ştiu ce poveşti circulă despre oamenii puternici – din politică sau afaceri. Unele sînt inventate de duşmanii lor. Altele se termină cu coabitări pe faţă, dacă nu chiar căsnicii, cînd omul e onest sau de-a dreptul îndrăgostit. Toate survin într-un mediu în care favorurile sexuale contra favoruri de carieră sînt un lucru aproape normal. Cu excepţia multinaţionalelor (care încearcă prin metode de poliţie internă să controleze fenomenul), companiile româneşti sînt împînzite de astfel de poveşti, de la nivelul şefului şi pînă la cel al magazionerului. Lupta cu această realitate se poartă, de cele mai multe ori, prin negarea ei. E un reflex balcanic pe care nu-l mai supunem unei judecăţi de valoare – la fel ca aruncatul gunoiului pe geamul maşinii. E parte din normalitatea noastră – la care, ca element de modernitate, am adăugat cuvinte din dezbaterea politică occidentală, ca să dea frumos în cadru. De formă doar, pentru că n-avem nici măcar proprietatea cuvintelor: discriminare înseamnă, mai întîi de toate, să faci, nu să vorbeşti. Mai sexistă decît vorba e fapta. Mai discriminatorie decît înjurătura e promovarea incompetenţei drăguţe. Mai imorală nu e discuţia despre adulter, ci chiar adulterul în sine.

Altminteri, femeile puternice, care ajung departe prin propriile mijloace, n-au de ce să se solidarizeze cu cele care perpetuează un stereotip: acela al secretarei care conduce şi-n cele din urmă moşteneşte compania. Femeile puternice nu se pot solidariza cu imoralitatea, chit că e una pe care societatea o trece cu vederea, cînd n-o admiră de-a dreptul. Femeile puternice se pot supăra pe limbaj şi pe mitocănie, însă tot ele ar trebui să se întrebe de ce puterea (politică sau financiară) corupe în continuare? La Gogu SRL, la PSD (ei, da, hai nu vă faceţi că nu ştiţi!) şi la PD sau PNL. Şi de ce nu e voie să vorbeşti despre asta?

Dar eu zic că putem sta liniştiţi: nu urmează nici un proces de tip Clinton, oricîte rochiţe pătate ar scoate Orban pe piaţă. Ele vor ajunge, firesc, la locul lor: la Muzeul de Istorie a României. Secţiunea „Viaţa socială şi moravuri subţiri", interzisă minorilor.

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

La ieşirea din corturi

Rezultatele alegerilor din Ucraina sînt un avertisment care ar trebui să dea de gîndit organizatorilor opoziţiei din Belarus. La o săptămînă după ce manifestaţiile anti-Lukaşenko de la Minsk au fost împrăştiate folosind forţa, la Kiev, în alegeri considerate aproape de toţi observatorii libere şi corecte, au obţinut cele mai multe voturi exact cei înlăturaţi în 2004 de revoluţia portocalie. Comentatorii consideră că marele perdant este Viktor Iuşcenko, liderul partidului „Ucraina noastră": atunci, în vremea romantică a corturilor revoluţionare, sub conducerea lui şi a Iuliei Timoşenko a fost forţată anularea fraudei electorale. E posibil însă ca de pierdut să nu fi pierdut Iuşcenko, ci partidul său; cei care cred că Ucraina e „a lor" sînt doar 16,01% dintre alegători. Perdant sau nu, Viktor Iuşcenko a rămas preşedinte, dar nu e exclus ca alianţa, impusă de rezultatul alegerilor parlamentare de duminică, să-l oblige să colaboreze cu persoane şi partide politice de care a crezut că s-a despărţit definitiv.

Un an este un răgaz insuficient pentru a construi pe ruinele unui regim autoritar (condus de Leonid Kucima) un stat de drept; toate ţările din fostul lagăr comunist, deşi au început această revoluţie în urmă cu 15-16 ani, membre sau nu în Uniunea Europeană, sînt în diverse faze ale acestei evoluţii, încă departe de linia de sosire. În anul scurs de la marile mitinguri populare, Ucraina şi-a încetinit ritmul creşterii economice (de la 12% a căzut la aproximativ 2%), iar lupta împotriva corupţiei a dus la fricţiuni între învingătorii revoluţiei şi îndepărtarea de la putere a unuia dintre ei. Iulia Timoşenko a fost demisă din funcţia de prim-ministru, pentru ca acum un număr semnificativ de alegători să-i acorde încrederea: partidul ei a ieşit pe locul doi cu 23,19% din voturi (rezultate provizorii). De ea depinde structura viitoarei coaliţii parlamentare şi a Guvernului. A anunţat că exclude posibilitatea unei alianţe cu Ianukovici, „omul ruşilor", conducătorul Partidului Regiunilor. El nu reprezintă doar dorinţa marelui vecin de a-şi păstra influenţa în Ucraina, ci şi interesele populaţiei rusofone din estul Ucrainei, unde e majoritară. Conflictul declanşat de Rusia prin creşterea bruscă a preţului gazelor naturale a influenţat şi relaţiile dintre ruşi şi ucraineni: se văd unii pe alţii manipulaţi de forţe din afară. Deşi şi ruşii au tremurat în zilele cînd n-a fost gaz, ei sînt văzuţi ca purtători ai intereselor strategice ale Rusiei care nu vrea să-şi piardă influenţa în spaţiile de unde s-a retras. Chiar presa cu reputaţie democratică de la Moscova comentează cu acreală ceea ce consideră a fi presiunea Occidentului asupra alegerilor din Belarus şi Ucraina, sfătuindu-i pe liderii Franţei, ai Marii Britanii, ai Statelor Unite să-şi vadă de propriile probleme – de manifestaţiile tinerilor, de corupţie, de consecinţele ocupaţiei din Irak. Cetăţenii din Belarus, Ucraina şi, desigur, din Rusia vor decide cînd a venit vremea democraţiei şi cum o vor înfăptui, scrie pe un ton sarcastic redactorul-şef de la *Moskovskie Novosti*. Comentatorii ruşi şi nu numai consideră că decizia exprimată de preşedintele Bush de a răspîndi democraţia pe tot globul nu este decît eterna propensiune imperialistă a Statelor Unite. Printr-o paradoxală, dar nu inocentă distorsiune a vocabularului, menţinerea la putere a conducătorilor autoritari, la Moscova şi în ţările legate încă de Moscova, a ajuns să fie un manifest de independenţă şi suveranitate, în timp ce încercarea de a transforma aceste ţări în democraţii funcţionale ascunde dorinţa de aservire.

În calitatea sa de preşedinte, Iuşcenko va menţine orientările politicii externe îndreptate spre Occident, scrie *Nezavisimaia Gazeta,* iar în ceea ce priveşte Rusia „sîntem sortiţi să fim vecini pe acelaşi teritoriu, ajutîndu-ne unul pe altul şi iertîndu-ne reciproc vechile jigniri".

Este nedrept ca rezultatele democratizării să fie judecate la un an de la venirea la putere a lui Iuşcenko. Dar au dreptate cei care observă că n-a existat în acest an o strategie coerentă, că majoritatea gesturilor şi acţiunilor sale s-au limitat la intervenţia în conflictele dintre persoane şi clanuri. Aşa cum arată acum cifrele, orice alianţă e posibilă: foştii revoluţionari pot alcătui o majoritate parlamentară, cu condiţia ca Iuşcenko să se împace cu Timoşenko, dar şi fiecare dintre partidele reformiste poate avea majoritatea dacă se aliază cu duşmanul din 2004, Ianukovici. Şi în funcţie de această alegere se va şti dacă liderii ucraineni vor doar avantajele puterii sau simt că mai au o datorie faţă de tinerii care îngheţau în corturi în piaţa din Kiev. Ei n-au fost o majoritate şi nu sînt nici acum, dar fără ei Iuşcenko, Timoşenko şi mulţi alţii sînt nume din cartea de telefon.

globul cubic

Dosarele ungurilor

Se spune că, cu excepţia României, toate ţările foste socialiste au rezolvat problemele legate de acţiunea fostelor organe de represiune, eliminîndu-i din viaţa publică pe aceia care au reprezentat şi au acţionat în numele comunismului. Poate că legile există, poate că în arhive e mai multă ordine. Dar între cei care vor să ştie „vechile poveşti" şi cei care nu vor să mai audă de ele, prăpastia e de netrecut, oricîte fapte bune ar putea acoperi vechile terfeloage.

„Cu puţine zile înainte de Crăciunul trecut, istoricul maghiar Paul Lendvai a primit un pachet voluminos: conţinea cele 365 de pagini ale dosarului său, păstrat pînă atunci de Arhivele istorice din Budapesta, instituţie unde se triază arhivele poliţiei secrete comuniste. Paul Lendvai, jurnalist şi eseist cunoscut, 70 de ani, locuitor al Vienei, este de origine ungur. A venit la Viena în 1957, după o scurtă condamnare la închisoare pentru «troţkism» de către regimul stalinist de atunci. Citind dosarul, a constatat că ani de zile, pe vremea cînd era corespondentul de la Viena al lui *Financial Times* (apoi redactor la televiziunea austriacă, responsabil de emisiunile pentru străinătate) a fost urmărit de «colegii» săi unguri, la post în capitala Austriei. Corespondenţa lui era permanent deschisă şi conversaţiile sale permanent raportate. Publicarea dosarului lui Lendvai de către hebdomadarul literar *Eletés Irodalom* a provocat, la Budapesta, un mic scandal. S-a dovedit că unul dintre informatori a fost chiar celebrul comentator sportiv György Sepesi, 80 de ani acum, devenit recent cetăţean de onoare al Budapestei. Cotidianul *Nepszabasdag* se întreabă ce e mai condamnabil: să fi scris turnătorii despre confraţi, despre cei apropiaţi şi prieteni, sau să răscoleşti toate aceste «vechi poveşti»? Un fel de răspuns dă Andras Heltai-Hopp, redactor-şef adjunct al onorabilului magazin maghiar *Pester Lloyd:* «Da, notele de acum patruzeci de ani despre conversaţiile de atunci au fost scrise de mine. În epoca dictaturii totalitare, era de datoria tuturor celor care lucrau în Occident să raporteze în scris despre conversaţiile cu cetăţenii occidentali. (...) Caracterul tragi-comic al acestei afaceri este că numeroşi oameni politici ai fostului regim care au organizat, întreţinut şi utilizat sistemul de delaţiuni, sînt astăzi oameni de bine, sub toate raporturile, în toate partidele politice». În acest context a apărut şi numele celebrului regizor de film Istvan Szábo şi al cardinalului László Paskai care s-«ocupat» de cardinalul Jozsef Mindszenty..." *(Le Monde,* 4 februarie 2006) **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Reforma Justiţiei noastre

– exerciţiu obligatoriu de pesimism –

Încă în primul an la Facultatea de Drept, am învăţat un adagiu al lui Ulpian pe care, apoi, l-am tot aprofundat pe parcursul studiilor juridice: *res judicata pro veritate habetur,* adică lucrul judecat, decizia judecătorului este adevărul. Acest „este" m-a tulburat mereu, cu atît mai mult cu cît latinescul *habeo* înseamnă şi „ţine loc de...", „în loc de de...", iar adagiul era adesea, cu bună acoperire lingvistică, tradus în sensul că lucrul judecat este prezumat că spune adevărul. La început, similitudinea dintre adevăr şi decizia definitivă a judecătorului m-a scandalizat – învăţam acest adagiu într-un timp în care judecătorii făceau să funcţioneze un sistem lipsit de credibilitate, temut, represiv, anume croit ca să servească aberanta justiţie socialistă. Apoi, „este" m-a preocupat în sens filozofic. Poate fi adevărul înlocuit cu un ceva, fie chiar şi cu o aproximaţie a sa, fără a comite eroarea capitală de a considera drept adevărat ceva ce poate fi o mare minciună? Putem crede liniştiţi în acest adagiu, fundamental pentru orice sistem juridic de 2.000 de ani încoace, în România de astăzi?

În ultimii ani, chipul justiţiei noastre ni s-a înfăţişat adesea caraghios ca o mască de clovn sau oribil ca faciesul unui lepros. Prea adesea deciziile judecătorilor noştri ne scandalizează, ne exasperează, ne jignesc sentimentul natural al justiţiei. Atunci răspundem cu reforme. Dar reformele pe care le-au exersat toate regimurile politice postdecembriste, abia dacă reuşesc să menţină vie speranţa în sufletele cele mai optimiste şi nicidecum să producă o schimbare majoră în justiţie. Mai nou, avem un preşedinte care a abandonat limbajul ipocrit-respectuos, pe care oricine se exprimă public despre justiţie, îl practică de mulţi ani încoace. Vai, spun unii, dl Băsescu atacă pe judecători şi asta nu se face! Vai, mai zic aceiaşi, dl Băsescu adînceşte clivajul dintre judecători şi procurori şi nici asta nu se face!

Să ne hotărîm, sîntem sau nu mulţumiţi de judecătorii noştri? Ei prestează un serviciu social, cel mai nobil şi cel mai responsabil, căci ei trebuie să ne desluşească adevărul. Nu e de mirare că, de vreo 10.000 de ani de cînd se face justiţie printre oameni, în primii 8.000 aceasta a fost treaba preoţilor, adică a celor care lucrează direct sub puterea divinităţii, şi abia de 2.000 de ani a început să fie treaba unor profesionişti laici. Avem ori nu încredere în ei? Apoi, să ne amintim că una din tarele sistemului judiciar comunist era tocmai buna conlucrare dintre judecători şi procurori. Conlucrau atît de bine sub puterea partidului unic, încît era de ajuns ca un procuror să scrie un rechizitoriu şi condamnarea era garantată. Cazurile în care se pronunţau achitări în vremea comunismului sînt citate în analele meseriei drept adevărate acte de disidenţă politică. Nu e normal. Eu vreau magistraţi care nu colaborează deloc cu procurorii, pentru că asta îl face pe magistrat independent şi pe procuror din ce în ce mai performant în munca lui. Nu mă nelinişteste deloc un magistrat asmuţit împotriva procurorului. Dar mă revoltă un magistrat care conlucrează cu inculpatul cam aşa cum conlucra, înainte, cu procurorul. Sub puterea unui alt partid, de data aceasta.

Un observator lucid al României noastre nu se miră că justiţia arată aşa cum arată, din moment ce adevărul este atît de dispreţuit pe la noi. La noi, atacul devastator asupra adevărului vine din două direcţii. Cel mai grav este cel din interior. Vreme de cincizeci de ani, s-a putut trăi numai spunînd în social ceva şi în privat altceva, într-o lume în care noi toţi am fost învăţaţi că adevărul dăunează supravieţuirii, că puterea face adevărul şi că adevărul e o şmecherie. Această lume nu a trecut prin nici o terapie după aceea, aşa că este o lume fatalmente condamnată să arate precum arată. Agresiunea împotriva adevărului vine şi din exterior, dintr-o *Zeitgeist* complet dementă: relativismul care ne spune că, de fapt, nu există un adevăr, ci mai multe, că fiecare om are adevărul lui şi că fiecare adevăr are egală legitimitate. Astfel, efortul colosal de a găsi adevărul este legitim înlocuit cu lenea „virtuoasă" de a exprima pur şi simplu păreri. Marea revoluţie a (post)modernităţii constă în aceea că expresia umorilor, frustrărilor, intereselor de moment şi a capriciilor a căpătat greutatea şi prestigiul obiectivităţii. Şi dacă vrem să fim corecţi, admitem că totul începe cu mult înaintea noastră, cu Hegel, care coboară obiectivitatea în social, răpind-o absolutului.

În fond, reforma justiţiei nu are sens dacă nu este văzută ca o reformă a căilor noastre de a afla şi spune adevărul. Reforma justiţiei în România este compromisă pentru că se desfăşoară într-o ţară care nu pricepe importanţa capitală a adevărului. O lume care dispreţuieşte adevărul, aşa cum îl dispreţuieşte lumea

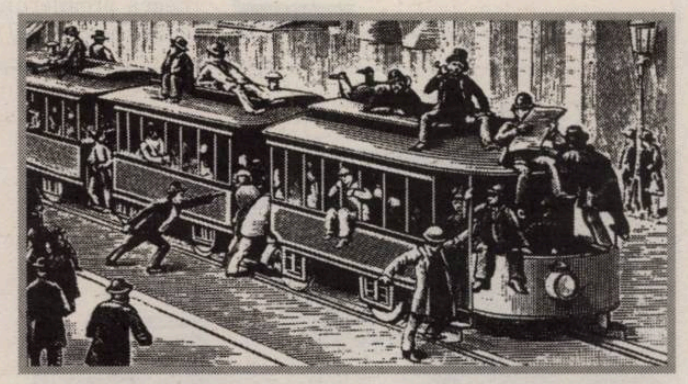

românească de astăzi, este o lume departe de orice şansă de a fi justă, în sens judiciar. Dar dl Băsescu, vorbind pe şleau despre justiţie, comite totuşi o mare eroare. Domnia sa spune că a fost o greşeală acordarea inamovibilităţii şi independenţei judecătorilor înainte de a se face curăţenie în corpul magistraţilor. E de ajuns numai gîndul la această „curăţenie" şi mă înspăimînt. Cine ar fi făcut-o? Şi cum? Priviţi guvernările de după 1989, pe fiecare în parte, şi veţi încerca şi dumneavoastră această spaimă.

Concluzia mea este dramatică. Eu cred că România de acum nu poate avea o justiţie mai bună decît cea pe care o are. Vinovaţi nu sîntem noi toţi, aşa cum adesea se spune despre toate nenorocirile acestei ţări, ci anume puternicii zilei care au continuat fără întrerupere după 1989 să-şi promoveze şi să-şi protejeze interesele personale prin presiuni asupra judecătorilor şi judecătorii care au acceptat, înjosindu-se, aceste presiuni.

ready made

„DOCTORUL: Eu, deşi nu mai dau consultaţii rudelor şi prietenilor, totuş v'aş da o povaţă. Luaţi un profesor de scrimă băiatului, puneţi-l să facă băi reci, întăriţi-i muşchii cu gimnastică, şi daţi dracului artele că cu alea nu mai luăm noi Transilvania."

(Caton Theodorian, *Bujoreştii,* comedie dramatică în patru acte, Cultura Naţională, 1924)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Ora închiderii

cînd aveam piesa nu aveam decorul ● avem decorul ne lipseşte piesa ● ce rege se mai culcă azi cu fie-sa ● pentru ca să se lamenteze corul?

avem un luciu mat cum cositorul ● s-a ros petliţa ruginit-a tresa ● contabila se joacă de-a contesa ● să tragem draga mea perdeaua storul

televiziunea şi-a pierdut colorul ● sînt fade cărţile sălcie presa ● ineficace clisma & compresa ● predomină în gustul apei clorul

mai toţi poeţii au trădat Alcorul ● părinţii noştri şi-au schimbat adresa ● noi înşine schimba-ne-vom adresa ● decorul piesa piesa şi decorul

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Unde-s studenţii (şi eroii) de-altădată?

Aşadar, povestea trecută se termina-n clipa-n care, ambetat de peisaj şi trezit printre rebelii de pe *Boul' St.-Mich'* din Paris, în seara de 16 martie a.c., pe la 7,30 p.m., ora locală, povestitorul o încasa: poliţia franceză a aruncat gaze lacrimogene – ocazie cu care am aflat cum e (citez din clasici) să-ţi sară ochii din cap. ● Sau buzele! Parcă nu mai erau ale mele, dar mă usturau la sînge; m-am pipăit sub nas şi primul meu gînd a fost că, de-ar fi să descriu senzaţia, aş spune că e ca şi cum te-ai bărbieri cu o lamă veche şi apoi te-ai da cu *sos soia* în loc de *after shave*. ● Al doilea gînd – îl ştiţi deja din *Dilema* trecută – a fost: *da, în noua reclamă de la Dior e Sharon Stone*. ● Cu ochii în ceaţă, am făcut ceea ce orice român adevărat ştie face: un mic 23 august. ● Adică am ieşit dintre anarhişti – care chiăiau, agitau pancarte, steaguri roşii şi sticle goale, calmi precum Ludo Orban la gîndul femininelor din Alianţă – şi, după un ocol, am trecut în spatele poliţiştilor. ● Aici măcar era aer respirabil; iar în acel aer am şi văzut ceva, cu o secundă înainte de a-mi cădea la picioare: o şurubelniţă (!) aruncată de „studenţi" şi ricoşată din scutul unui poliţist. ● Cînd, pe la 9,30 p.m., am părăsit zona, insurgenţii erau scoşi de pe bulevard, ochii nu mai lăcrămau, iar buzele-mi erau doar puţin amorţite. ● Gîndeam mai clar: nu, nu cred că revolta pariziană a acestui martie seamănă cu revolta din iunie 1968. ● Ce doreau atunci studenţii Sorbonnei? În principal, să dărîme statul burghez. Restul erau detalii. ● Ce doresc neo-*gavroşii* de azi? Ei cer statului credite şi reduceri de tot felul şi, mai ales, să-i protejeze în faţa patronilor care, eventual, i-ar angaja. ● Legea premierului de Villepin *(Contrat Première Embauche)* dă dreptul angajatorului să concedieze fără explicaţii un tînăr de pînă în 26 de ani aflat în primii doi ani de contract. ● Guvernul spune că legea dinamizează piaţa muncii şi disciplinează angajaţii. ● Manifestanţii spun că Guvernul e *enculé* de către patronat. ● Oricum, situaţia e mov: tineretul francez (15-24 de ani) este printre cele mai sărace din Occident: 22,3% rata şomajului (peste dublul ratei medii a şomajului din Hexagon) iar, mai grav, procentajul urcă spre 50% în cazul tinerilor din *banlieues*. ● Pentru prima dată în istoria Franţei, pensionarii de 65+ de ani au o putere de cumpărare superioară tinerilor de pînă-n 30!?

O pariziană cu şurubelniţe şi cărţi pe masă

Carte, ochii mei plînşi cer să te vadă! – îmi spuneam a doua zi, intrînd în hala enormă a *Salon du livre 2006*. ● Tema ediţiei: francofonia. ● Cum spuneam, Tudorel Urian a avut în grijă, în acest an, standul românesc. ● Poziţionare puţin ingrată – mai pe la margine; dar să nu ne victimizăm: şi standul Québec-ului era pe-aproape. ● Dar şi mai aproape era standul poetului George Astaloş, avînd ca decor ţepe mari, ca din ţara lui Dracula. ● Mă întreb (cu voce tare) cum poate să aibă un poet româno-francez un stand propriu; mi se răspunde că multe lucruri-s posibile pe lume dacă ai soţie cu stare. ● N-aş vrea să fiu rău; poate n-am înţeles bine. ● Dan C. Mihăilescu & Tania Radu se întîlnesc cu profesoara Niculescu, de la Litere, din studenţia lor; Radu Portocală fumează gînditor; Dumitru Ţepeneag vine majestuos şi pleacă aşijderea; Doina Jela e cînd colea, cînd colo; fiul diplomatului Filotti (membru în delegaţia României la Conferinţa de Pace din 1946-47) povesteşte ceva lui Mihai Şora. ● Iară eu... Doi puştani de 11-12 ani vin să-mi ceară un autograf, pe nişte caiete de şcoală! ● Aşa, pur şi simplu; habar n-au cine-s eu, nici ceilaţi, nici ce caut pe-acolo. Şi nici nu pare că i-ar interesa. ●Doar că – îmi spune unul – profa de franceză le-a dat temă să strîngă cîte 10 autografe de la Salon. ● ! ● Am spus două-trei vorbe asistenţei despre comunism & Ceauşescu, am mai stat puţin pe la stand, după care... ● (Atenţie, vă spun un secret; să nu-l împrăştiaţi prea mult!) ● După care, zic, ţin musai să vizitez, înainte de ieşire, două standuri. ● Unul, al ziarului *L'Humanité*. ● Şi ce văd acolo? ● Doar doi tinerei şi o damă cam *fanată*. Ziarul însuşi e amărît: micşorat, bicolor, tehnoredactare modestă. ● Pe lîngă el, *Libertatea* noastră, cu pulpele aferente, e înfloritor. ● Al doilea stand vizitat: *Panini Comics*, firma ce scoate în Franţa benzile desenate cu super-eroii americani de la *DC & Marvel*. ● Oameni buni, aici era îm-bulzea-lă! ● E vineri, 17 martie a.c., şi plec fericit de la Salon. ● O lume în care Superman, Batman, Spiderman *& Comp.* sînt mai prezenţi şi *mai vii* decît Maurice Thorez, Waldeck Rochet şi Robert Hue ei, da!, îmi place! ● Ambii mei bunici, închişi sub comunişti, sînt răzbunaţi. ● Şi, ieşind din hală, penultimul meu gînd a fost: *Chiar c-asta pare cea mai bună dintre lumile posibile!* ● Iar ultimul meu gînd a fost: *Parisule, uite de-aia te iubesc eu pe tine!*

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Despre umor

(text vechi, morală nouă)

Multe a zis Adrian Năstase, dar cea mai celebră zicere a sa (poate nu cea mai profundă) este cea legată de număratul ouălor. E vorba (spun asta pentru cei ce nu sînt atenţi la adevărata viaţă politică românească) despre acea replică în doi peri, adresată celor nedumeriţi de bunăstarea fermei avicole de la Cornu. Premierul vremii îi invita pe nenumiţii săi adversari să vină să-i numere ouăle, dacă tot sînt aşa de curioşi. Umorist nativ, om cultivat care ştie cît de importantă e morga austeră atunci cînd spui o poantă, dl Năstase a rostit faimoasa replică cu un impecabil simţ al *timing*-ului, depăşit doar de seriozitatea şugubeaţă a chipului său împlinit.

Sînt rari oamenii care spun poante cu eleganţă. Mulţi dintre ei, fie că-ţi comunică un banc, fie că exhibă o producţie proprie, sînt atît de încîntaţi de vorbele ce urmează să le spună încît îi apucă rîsul prematur. Motiv pentru care poanta, bună-rea, nu se mai înţelege. Din politeţe, trebuie totuşi să schiţezi un zîmbet ambiguu. Cei nesiguri de calitatea materialului umoristic îţi zîmbesc în prealabil, îţi fac cu ochiul, se holbează aluziv sau gesticulează copios, toate astea avînd rostul să-ţi semnaleze iminenţa unui moment vesel. Tehnica aceasta primitivă e stăpînită cu strălucire de majoritatea actorilor comici, care în România sînt covîrşitori faţă de numărul actorilor. Nu mi-am dat niciodată seama dacă aşa îi învaţă la facultăţile de actorie sau dacă, pur şi simplu, au înţeles singuri că altfel nu obţin reacţii la căznitele glume ale autorilor specializaţi. În fine, mai există o categorie – aceea a maeştrilor, oameni care ştiu cînd şi cum să spună o vorbă de duh. Din acest regn hărăzit fac parte spirite rare, precum Toma Caragiu, Dem Rădulescu sau fostul preşedinte al deputaţilor. Primii ne-au părăsit, dl Năstase a rămas. Domnia sa excelează în trei genuri: remarca fals-omagială *(„ştiu că adversarii mei au examinat cu toată înţelepciunea programul guvernului PSD")*, paradoxul strategic *(„dacă şcolile rurale asigură doar 1% din numărul total al studenţilor, atunci să nu mai investim în şcolile de la ţară")* şi umorul bonom *(„bună ziua!")*.

Pe plan internaţional, din aceeaşi categorie au mai făcut parte preşedintele Reagan *(„Agricultura Rusiei are patru probleme – iarna, primăvara, vara şi toamna!")*, generalul de Gaulle *(„Stîrpirea prostiei? Ce proiect grandios!")*, precum şi alţii. Puţini. E drept, pe alte meleaguri se obişnuieşte utilizarea de *„ghost-writers"*, scribii care migălesc fiecare vorbă a şefului. La noi, obiceiul e limitat la discursurile festiv-oficiale, drept care toate meritele pentru jocularitatea intervenţiilor neprogramate *(„quips", „off the cuff")* îi revin în exclusivitate lui Năstase.

Riscata remarcă din Parlament, cea cu ouăle, părea atît de subtilă încît unii au luat-o drept propunere serioasă. Adică o sfidătoare invitaţie la, cum să-i zic, un audit cu profil, mă rog, ovologic. Dar n-a fost vorba decît de o infimă minoritate. (De exemplu, deputaţii care ştiu o limbă străină. Ori cei care ştiu limba română.) Şi-or fi închipuit că dl Năstase insinuează că producţia galinaceelor sale este infinită şi, deci, nemăsurabilă? Sau că joacă la cacealma, solicitînd un improbabil, dar revelator, control anatomic? Că ar fi dotat, adică, cu un echipament impar? Prin lipsă sau prin adaos? (Vezi argheziana definiţie: „pluralul feminin de masculinitate".) Ei, dar astea n-ar fi chiar probe de umor. Eventual, de spirit combativ. Majoritatea însă s-a bucurat copilăreşte la coroziva replică, suspectînd ironia, specie rară în spaţiul încruntatului patriotism legislativ. Cam evazivă, dar ironie! O probă de libertate a spiritului! Sub prelata protectoare a imunităţii!

Dar vai, toţi sînt în eroare! Adrian Năstase nu se dorise nici ironic, nici caustic, ci doar nimicitor! Cercetări audiometrice amănunţite demonstrează că fostul premier nu-şi încheiase spusa, acoperit fiind de aplauzele admirativ-slugarnice. Reconstituită minuţios, intervenţia sa îşi dezvăluie azi noi înţelesuri: *„să vină să-mi numere ouăle Fabergé!"*.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Terapia prin autografe

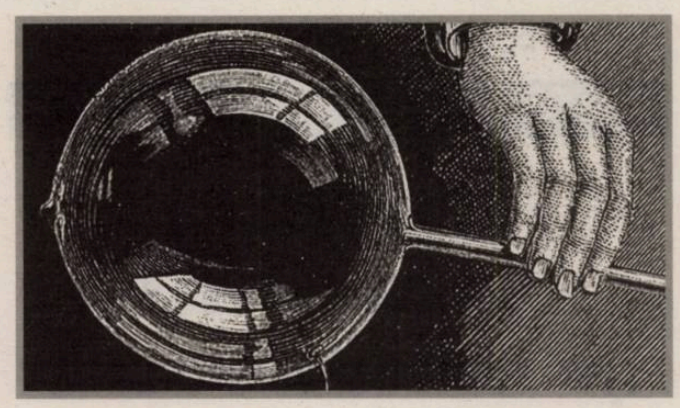

Atrebuit să-mi scriu numele de 400 de ori. Este un exerciţiu grozav de meditaţie. Ultima dată cînd mi s-a mai cerut s-o fac a fost în şcoala primară, ca pedeapsă că o trăsesem de codiţe pe Rodica. A trebuit să scriu de 100 de ori pe tablă „Rodica, îmi pare rău“ şi să mă semnez. Numai că pe tablă încăpeau doar zece rînduri, aşa că trebuia să şterg şi să o iau de la capăt. Mi-a luat cam o oră şi scrisul meu devenea din ce în ce mai mare, pînă cînd pe tablă nu mai încăpeau decît trei rînduri. Cînd a sunat clopoţelul încă îi mai datoram învăţătoarei vreo 55 de „îmi pare rău“ cu semnătură. Niciodată nu a mai adus chestiunea în discuţie, aşa că încă îi mai sînt dator. Din această experienţă, am învăţat două lucruri: primul, că dacă o tragi pe Rodica de codiţe trebuie să-ţi ceri iertare de multe ori şi să te semnezi (mie chiar îmi plăcea de ea, de-aia o şi trăsesem de codiţe); şi al doilea, că poţi să-i distrezi pe oameni doar scriindu-ţi numele pe tablă, cu litere mai mari sau mai mici, depinde de cît de amuzant vrei să fii.

Scriindu-mi numele de atîtea ori, asta m-a făcut să mă gîndesc şi la cei care o fac compulsiv, precum fetişcanele înamorate, care îşi scriu numele lîngă cel al iubitului, iară şi iară, timp de mai mulţi ani şcolari, pînă la vremea absolvirii. Un alt exemplu de ins care îşi scria numele iar şi iar este Stalin. El semna condamnări la moarte atît de multe uneori, încît îi amorţea mîna şi trebuia să şi-o bage în vodca cu gheaţă. Mulţi oameni au reuşit să supravieţuiască numai pentru că, la sfîrşitul unei zile, mîna lui Stalin era atît de umflată că nu mai putea semna nici o condamnare şi senţintele lor ajungeau la fundul teancului, sub cele proaspete, de a doua zi.

Primul om care a găsit o soluţie rezonabilă la extenuarea autografică a fost Andy Warhol. Warhol şi-a făcut o ştampilă cu semnătura sa şi apoi a pus pe unul dintre aghiotanţii lui să-i semneze opera. După ce a inventat semnătura ştampilată, Andy a mai imaginat şi alte modalităţi de a-şi reproduce opera şi imaginea, făcînd astfel din ştampila cu autograf atît o idee productivă, cît şi un mijloc de eliminare a oboselii.

În cursul procesului de scriere a numelui meu de 400 de ori, am mai băgat de seamă că, după un timp, semnătura mi se modificase, aşa că nu mai eram sigur a cui era semnătura aceea. Apoi am început să-mi pun întrebări despre numele meu şi semnificaţia lui, dacă ar fi avut vreuna. Cam 150 de autografe mai tîrziu, numele meu a început să-şi piardă orice înţeles şi s-a transformat într-o mîzgăleală pur mecanică. Raţiunea pentru care purtam acel nume a dispărut. Nu-mi puteam aminti de ce port acest nume şi de ce avea atîtea litere ciudate în el. Cîteva semnături mai încolo am început să tratez fiecare literă separat şi să mă intereseze de ce unele o luau încolo şi altele încoace. Mă uimea şi legătura dintre acele dîre de cerneală şi persoana la care se presupunea că se referă, i.e. eu. După aproape 400 de semnături eram pe deplin scufundat în autoanaliză şi m-am psihanalizat aşa singur, pînă cînd am retezat toate legăturile cu numele meu şi am decis că mîna care dădea autografele acţiona pe cont propriu, ca un agent KGB scăpat de sub control. Am aflat cum ar fi să ai o mînă transplantată, ca Orlac, pianistul cu o mînă de criminal.

A-ţi scrie numele la nesfîrşit, timp de cel puţin o zi, este o bună terapie şi un antrenament excelent pentru cînd, şi dacă, o să devii *best-seller*. Eu n-am făcut decît terapia.

traducere de Ioana AVĂDANI

Cel mai recent volum al lui Andrei Codrescu este *Scrisori din New Orleans,* Editura Polirom, 2006.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Veferiştii

– sau despre criza reprezentării –

– Aţi auzit de v.f.r.?
– !?
– *Visiting friends and relatives* – mă lămureşte Raluca.
– Şi ce-i cu ăştia? – mai întreb eu, tot nelămurit.
– Au devenit un *„label“,* o categorie distinctă de migranţi – de fapt nici nu sînt migranţi... În orice caz, toate persoanele care „vin la rude sau prieteni“, ca să zic aşa, au intrat de curînd în această categorie, sînt priviţi ca o categorie distinctă, sînt trataţi de administraţie ca o categorie aparte, cu propriile ei caracteristici, drepturi şi obligaţii...
– Precum s.d.f. în Franţa – îmi vine mie în minte. *Sans domicile fixe*... Acum toată lumea le zice aşa, nu cerşetor, nu fără domiciliu, nu „vagabond“, ci *des esdéfés*, esdefişti; şi ei se consideră aşa: sînt un esdefe... Au devenit o categorie socială – şi administrativă – curentă, banală.

Lumea se schimbă, se transformă, se amestecă, se reaşază – şi este reaşezată – şi nu mai încape în căprăriile conceptelor noastre tradiţionale. Ce să mai spunem de gramaticile noastre, de vocabularul „academic“ care a rămas, pe alocuri, mult în urma realităţii. Dacă dau un „Spelling and grammar“ pe *mondialisation,* calculatorul îmi indică încă eroare! *Migraţie* şi *migrant* au devenit concepte mult prea generice pentru a descrie, cît de cît adecvat, diversitatea arborescentă a acestui fenomen în continuă proliferare. Cînd vorbeam acum cîţiva ani despre „migraţie pendulatorie“ era o sintagmă ce părea să descrie corect un anumit tip de migraţie, diferenţiindu-l de altele. Acum cîteva luni, cînd am pronunţat această formulă într-un cerc de specialişti, am fost întrebat imediat la ce mă refer, la ce tip de migraţie pendulatorie. Eram deja depăşit de evenimente...

Mă întorc la societatea noastră şi îmi revin în minte nelămuririle (iar uneori revoltele...) pe care le-am provocat proclamînd, uşor bombastic, că „Ţăranul român a murit!“. Da, chiar aşa şi este! Atenţie însă, nu am spus că au murit toţi *ţăranii,* ci *Ţăranul,* ca tip de societate. Au mai rămas, desigur, pe ici, pe colo, grupuri de *ţărani* sau comportamente *ţărăneşti* – ceea ce este absolut firesc. Este ca şi cu oralitatea: am fost o societate orală, dar această societate a dispărut, chiar dacă mai păstrăm încă, în habitusul nostru, o serie de caracteristici de oralitate. Lipsa scrisului (sau a utilizării scrisului) are cu totul altă semnificaţie într-o societate orală şi în societăţile noastre actuale: în primul caz, un individ care nu ştie să scrie şi să citească este... un membru al unei societăţi orale; în al doilea caz, este un analfabet! Nu capacităţile individuale sînt deci cele definitorii, ci caracteristicile globale ale societăţii din care acesta face parte. Semnificaţia ne-scrierii şi ne-cititului este diferită în cele două cazuri, astfel încît nu poţi să foloseşti acelaşi termen pentru a te referi la cele două situaţii. În sfîrşit, un individ din Franţa sau Germania – să spunem – care ştie să scrie şi să citească, dar nu ştie să utilizeze corect celelalte semne fundamentale ale comunicării urbane, de la cele de pe un *card* la cele dintr-un aeroport, va spori procentul analfabetismului din Franţa sau Germania, fără a fi cîtuşi de puţin analfabet în sensul clasic al termenului.

Ţăran este, şi el, un astfel de concept vechi, denumind perfect o realitate care nu mai este însă de actualitate, care a dispărut, lăsînd, bineînţeles, urme şi, mai ales, transformîndu-se în altceva. În multe şi diverse „altceva“, căci „ţăranul“ nu s-a transformat aşa, peste noapte, în „agricultor“ – chiar dacă acesta se zice că este mersul lumii şi că aşa cer normele europene.

Dar dacă „ţăran“ nu, „agricultor“ nu, atunci ce? Păi, nu ştiu... Şi exact asta e problema! Căci dacă este adevărat că „ţăranul a murit“, nu este mai puţin adevărat că nu prea ştim să numim – ba chiar nu prea ştim să identificăm – diversele sale progenituri *post mortem*, categoriile variate de oameni care se trag din ţărani, dar care nu mai pot fi considerate *Ţăran* şi nici nu au trecut cu arme şi bagaje în vreo altă categorie clasică precum *Muncitor,* de pildă.

S-ar zice că ne aflăm într-o adevărată *criză a reprezentării*...

© L. Muntean

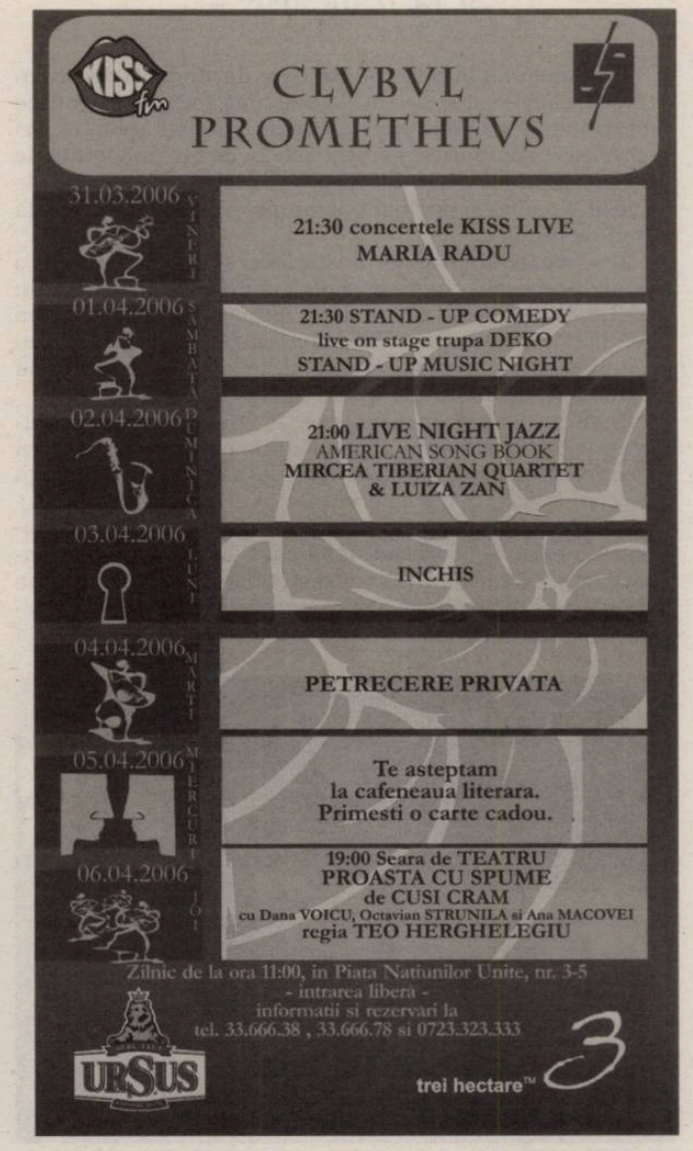

Adina POPESCU

mă enervez, deci exist

Cablul, *server*-ul şi moldovenii

În urmă cu vreo doi ani, uram *Internet Café*-urile deoarece eram legată de astfel de locuri prin acel tip de dependenţă meschină care nu este generată de viciu, ci de necesitate. Acele interioare obscure de prin subsoluri de blocuri vechi, pline de fum şi de tineri imberbi care *chat*-uiau în draci la 2 noaptea sau jucau *Counter Strike* în reţea (ce bucurie cînd descopereai vreun stabiliment în care sala de *games* era separată de cea cu computere conectate!). Cu discheta în buzunar conţinînd articolul „de a doua zi" mă strecuram printre computere rablagite cu tastaturi soioase, printre împuşcături şi cuvinte de amor într-o engleză stîlcită, ca să dau de administrator, vreun puştan captiv într-o intimă conversaţie pe *Messenger* care, fără să-şi ridice ochii de pe monitor, îmi spunea „că nu le merge floapa" sau că au o singură „floapă", dar e ocupată. Apoi mărşăluiam kilometri în şir prin oraşul adormit, în căutarea unui *floppy-disk* salvator sau a unui administrator dispus să-mi trimită textul de pe *mail*-ul personal, „michiduta@yahoo.com", conştientă că nu fac parte din *target*-ul lor, asemeni clienţilor din restaurantele snoabe care sînt priviţi chiorîş dacă îşi comandă doar o cola.

Dar de cînd s-a „inventat" *net*-ul „de cartier", *Internet-Café*-urile mi-au devenit brusc indiferente. Le-am uitat, iar nervii de atunci s-au topit într-o stare psihică de confort deplin. Conectare non-stop, fibră optică, viteză acceptabilă, *server*-ul mai pică, dar dup'aia se ridică, articole mai bine documentate pe care le poţi trimite imediat după ce le-ai scris, *DC++*, adică muzică şi filme la discreţie, *blog*-uri, dialoguri utile prin *e-mail*... toate astea la „incredibilul preţ de" patru sute de mii de lei pe lună! Nu mi-aş fi închipuit că un banal cablu, care vine de pe bloc şi pătrunde în intimitatea locuinţei tale printr-o gaură în zid, îţi poate schimba viaţa iremediabil, iar vechea dependenţă poate fi înlocuită de alta, mult mai puternică şi într-un fel micburgheză. O doamnă singură, bugetară, a mărturisit la un moment dat, într-o şedinţă de bloc în care se discuta cu aprindere despre utilizarea mai frecventă a ascensorului de către locatarii care au cîini: „Internet-ul este căţelul meu!". Am rîs atunci, însă ulterior i-am dat dreptate: *Internet*-ul de acasă nu este altceva decît un foarte comod animal de companie, iar în cazul unui jurnalist el devine indispensabilul cîine-lup al unui poliţist de la brigada antidrog.

Cu toate acestea, „reţelele de cartier" sînt o afacere tipic românească. Investiţie minimă, bani puţini, dar siguri. Într-o zi îţi vin doi „băieţi" la uşă, îşi suflecă mînecile, trag un cablu, îţi butonează cinci minute computerul, îţi vînd placa de reţea la „supraofertă", după care gata, dispar în neant! Te lasă să te descurci singur prin hăţişurile erorilor de reţea, singur să te păzeşti de viruşi, singur să te lamentezi cînd un *site* se încarcă într-o oră. Sediul „firmei" lor e într-un apartament unde niciodată nu răspunde nimeni la telefon. Îţi închipui deja o cameră unde printre computere „arse", capete de cabluri, cutii de bere goale, tronează Marele *Server* de care depinde conectarea ta. Marele *Server* uitat, lăsat de izbelişte, aşa cum am mai văzut doar la un post de televiziune tot „de cartier" uşa de la „emisie" veşnic încuiată şi am dedus că televiziunea emite singură, cînd şi dacă are chef, iar dacă „se strică" emisia, asta e! Dar să revenim la Marele *Server* care ştie una şi bună: te deconectează automat, pe data de 1 a lunii, dacă nu ai plătit abonamentul. Şi fie vorba între noi: la patru sute de mii, mai ai şi alte pretenţii?

Totuşi se întîmplă ca într-o bună zi să nu mai meargă şi chiar nu merge! Tocmai cînd aştepţi *mail*-ul vieţii tale sau trebuie să respecţi un *dead-line*. Dai telefoane în neştire pînă cînd obţii un număr de mobil de la „băieţi". Îţi răspunde o moldoveancă: „Io nu pot să vorbesc acuma că îs pe un bloc, da' să ştiţi că nu e de la noi! La noi merge! E din computer... aţi dat jos antivirusu'?" „Ce să fac?! Să-l dezinstalez?" „Da, da... să-l daţi jos, că dup'aia poate merge!" Dezinstalezi programul antivirus. Încă un telefon, din nou moldoveanca: „Acuma mă cobor de pe bloc şi vin să vă fac un test, da' nu e de la noi! Cred că v-aţi buşit *soft*-ul!" *Soft*-ul nu ţi se pare deloc „buşit", însă presupui că e de datoria lor, ca „firmă", să-ţi facă un test. Moldoveanca părăseşte blocul de vizavi şi apare la uşă cu un hăndrălău după ea şi cu un laptop. Hăndrălăul face în două minute testul şi demonstrează că există conectare. Moldoveanca, victorioasă: „Aţi văzut că merge?! O să vă coste ceva-ceva bănuţi că noi nu avem timp de umblat aiurea prin blocuri..." Se gîndeşte. Zece euro deplasarea (adică în cazul lor traversarea străzii). Îl întreabă pe hăndrălău „cît face constatarea". Încă o sută cincizeci de mii. Cinci sute de mii dintr-un foc şi „dacă vreţi bon, veniţi la firmă că acolo ţinem chitanţierul, că doar n-o să mergem cu el pă blocuri!". Dai banii, înjuri printre dinţi şi-ţi promiţi că te vei decontecta de la „băieţi" cu prima ocazie. Îţi vei căuta alţi „băieţi" mai de soi. Computerul e în continuare mort pentru patrie şi încă puţin şi se duce dracului şi *dead-line*-ul!

Aşadar, cu *memory stick*-ul legat cu sfoară de gît (sîntem în 2006!) conţinînd articolul cu pricina, mă reîntorc la prima mea dragoste: *Internet Café*-ul. E unul în prag de faliment chiar în intersecţie. Administratorul se uită la *stick* şi clipeşte des: „Da' o dischetă n-aveţi că la noi nu merge decît floapa!"

Gabriel MARIAN

puncte-puncte...

Nouvelle cuisine

– cinci ingrediente pentru o grevă à la française –

1) Se iau una bucată colectivitate de studenţi dezorientaţi şi o nouă lege suficient de ambiguă încît să stimuleze fanteziile cele mai extreme (ori reduce decisiv şomajul, ori precarizează definitiv tineretul sub 25 de ani), adoptată de un guvern minat de rivalităţi pre-electorale, contestată de o opoziţie palidă şi neglijată de un preşedinte (monarh?) la sfîrşit de regn;

2) se scoate din frigiderul istoriei şi se pune la încălzit o nostalgie recurent-franceză pentru răzmeriţe, acum cea din mai 1968, dar poate şi cea din 1789; se adaugă legea cea nouă (azi vom încerca: CPE – *Contrat Première Embauche)* şi se presară cu hormoni proaspeţi de la generaţia actuală de studenţi, uşor manipulaţi de cîteva sindicate;

3) se lasă să dospească vreo 3 zile pînă cînd manifestaţiile de stradă ating dimensiunile potrivite exprimării primelor grupuscule extremiste: la alegere – de stînga (troţkişti, maoişti) sau de dreapta;

4) se invadează, devastează şi în cele din urmă blochează, neapărat, Sorbona, pînă cînd forţele de ordine instalează grile care închid toate străzile adiacente, apoi se adaugă (ca la *Powerpuff Girls)* ingredientul misterios, elementul chimic X: în cazul de faţă tineri care nu arată DELOC a studenţi, care sosesc din periferia pariziană – aceeaşi unde au izbucnit revoltele din noiembrie 2005. Se aşteaptă pînă ce aceştia ating masa critică, de la care încep să incendieze maşini şi să-i agreseze chiar pe studenţii care iniţiaseră demonstraţiile, complet depăşiţi de turnura pe care au luat-o evenimentele: aceştia vor fi insultaţi, loviţi şi uşuraţi de bani, telefoane portabile, *iPods* şi alte efecte personale.

5) Se pregăteşte o glazură fină de contra-revoltă, organizată de studenţii care vor să reia cursurile şi care de altfel pregătesc unul din cele mai importante examene din Franţa – *l'agrégation* –, se însiropează totul cu discursuri ministeriale rigide şi cu negocieri interminabile. Se serveşte cald şi apoi poate fi păstrat la frigider pentru ocazii ulterioare.

Paris, martie 2006

citit auzit

Grigorescu şi Ceauşescu

Pentru mulţi din cei de generaţia mea, numele lui Ion(ică) Grigorescu este sinonim cu acela al unui opozant „prin cultură" al dictaturii lui Ceauşescu. Un artist original şi marginal, care s-a expus – în toată goliciunea trupului său de eremit estetic – tăvălugului comunist printr-o operă (fotografică, şi nu numai) care, oricît de confidenţială, nu este mai puţin importantă... Pe scurt, „Grigorescu Ion" este numele cel mai prestigios al artei româneşti de la dispariţia lui Horia Bernea.

Cu atît mai şocante, şi de neînţeles, sînt cîteva afirmaţii ale sale dintr-un recent interviu, luat de Diana Popescu pentru *Gândul* (20 martie a.c.). Întrebat despre Ceauşescu, artistul declară: „E unul dintre personajele cele mai ingrate şi către care noi ne-am arătat destul de ingraţi. Noi trăim din creaţia lui, Bucureştiul, şi îl vorbim de rău". Ideea că Ceauşescu a fost un „personaj ingrat" nu este nouă, desigur; dar că noi, cei care i-am supravieţuit, fiecare cum am putut, am fi „ingraţi" faţă de el – iată un lucru pe care te-ai aştepta să-l auzi din gura bocitorilor de la Ghencea, nicidecum din gura unui om care a suferit oroarea ceauşistă mai profund, poate, decît noi toţi, fiind artist... De ce ar trebui să *nu* îl „vorbim de rău" pe Ceauşescu? este o întrebare pe care ziarista de la *Gândul* nu o mai pune – blocată probabil, ea însăşi, de mărturisirea lui Ion Grigorescu. Există o (altă) întrebare pe care un (alt) mare artist român, Ionescu pe numele lui (Eugène Ionesco), i-ar fi adresat-o – se pare – în scris, lui Ceauşescu, mult înainte să devină cu totul nefrecventabil, şi care spunea: „Nu vă daţi seama că *indispuneţi* poporul român?" Ceauşescu, „ingrat" cum îl ştim, probabil că nu i-a răspuns. Iar „indispoziţia" a devenit – în timp – ceea ce se ştie...

Punctul de vedere al lui Grigorescu este trist, dar simptomatic. Există – încă – oameni care spun: „Ceauşescu a făcut metroul, a ridicat cartiere întregi, a dat oamenilor case şi slujbe..." Întrebarea pe care o pun este: Dacă nu venea comunismul, n-am fi avut metrou şi blocuri de locuit? Dacă nu exista Ceauşescu, lucrurile acestea nu s-ar fi făcut? În *cincizeci de ani* de capitalism?! Şi nu s-ar fi făcut, oare, toate acestea *fără* privaţiunile şi dramele pe care le cunoaştem? *Fără* erori şi orori?

Sper că sînt întrebări retorice. Nu, nu sîntem „ingraţi" faţă de Ceauşescu! Şi da, îl „vorbim de rău", pentru că a-l vorbi de bine ar însemna să uităm tot ce-am trăit.

P.S. *România literară* din 24 martie a.c. se miră şi ea – la rubrica „Ochiul magic" – de ce i-a venit artistului să declare, numai că (vai!) cuvintele lui Ion Grigorescu îi sînt atribuite lui... Ion *Gheorghiu,* „plastician şi fotograf considerat rebel în vremea trecutului regim", care şi-ar fi „dat în petec" într-un interviu etc., etc. Ion (Alin) Gheorghiu nu a fost cine-ştie-ce „rebel" în vremea amintită, dar problema principală este că, din păcate, I. (A.) G. a decedat acum ceva timp... Şi că, oricum, Grigorescu (Ion) nu este Gheorghiu (Ion)! *À bon entendeur, salut.* **(a. l. ş.)**

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Texte şi opinii de: *Cătălin AVRAMESCU (eseist) ● Andrei CORNEA (eseist) ● Stela GIURGEANU ● Peter GROSS (profesor univ., University of Oklahoma) ● Pavel IONESCU (redactor-şef, redacţia informaţii, SRR) ● Eugenia KIROMAKI (redactor de monitorizare, Realitatea TV) ● Rodica MADOŞA (consilier pe probleme editoriale, SRR) ● Sorin RUSU (redactor-şef, departamentul de colectarea informaţiilor) ● Radu ŞARPE (redactor-şef adjunct, Camera ştirilor, SRR) ● Mihai TATULICI (director de programe, Realitatea TV) ● **Coordonatoarea temei:** Magdalena BOIANGIU*

Un om informat este acela care ştie şi ţine minte pe ce lume trăieşte. Presupunînd că oamenii sînt la zi cu ceea ce se întîmplă în meseria lor, ştiu ce trebuie să facă pentru a nu încălca legea, ar trebui să facem un pas mai departe şi să vedem în ce măsură este satisfăcută cu ştiri adevărate curiozitatea lor în legătură cu evenimentele care nu-i privesc direct. „Cine deţine informaţia deţine puterea" a fost un adevăr bine însuşit de cenzura comunistă; au fost folosite toate mijloacele pentru a bloca accesul la sursele de cunoaştere, prin cenzură, prin bruiaj, prin interdicţia importului de cărţi şi reviste, prin omisiune mincinoasă şi prin minciună directă cu privire la realităţile din ţară şi de peste hotare. Cînd, în 1981, Jaruzelski a instituit legea marţială în Polonia, comunicatul singurei agenţii de presă (Agerpres) o anunţa aşa: „După cum se ştie, în urma evenimentelor din Polonia..." Or, oficial noi nu ştiam nimic, nici un ziar românesc nu relatase vreodată că în Polonia s-ar întîmpla ceva deosebit, cu atît mai puţin „evenimente". Această politică a creat, chiar şi la cei mai puţini sofisticaţi dintre cetăţeni, convingerea că tot ce spun oficialii nu-i adevărat, că lumea

După cum se ştie...

e plină de secrete şi planuri obscure, că adevărate sînt doar zvonurile, oricît de contradictorii sau aberante ar fi ele. „Nimic din ceea ce se vede nu-i adevărat" – a fost una din convingerile care a introdus primele suspiciuni cu privire la revoluţia română în direct şi, din păcate, participanţii la acel spectacol, cu jumătăţile lor de adevăruri şi tăcerile lor inoportune, n-au făcut decît să confirme aceste bănuieli. Pe acest fond s-a declanşat explozia de ziare, reviste, magazine, posturi de radio, de „analişti" care nu analizează ce se vede, ci ceea ce bănuiesc ei, şi toate acestea la un loc au contribuit la combinaţia aiuritoare dintre maxima credulitate şi suspiciunea extremă. Şi dacă e atît de complicat să afli ce se întîmplă într-adevăr sub ochii tăi, ce pretenţii mai au cei care vor să-ţi spună ceva despre comunism, despre Holocaust sau despre Vlad Ţepeş? Confuzia prezentului contaminează trecutul şi începe să fie preferabil să nu ştii nimic decît să ştii prostii. Cred că acesta e unul din motivele care explică de ce implicarea cetăţenilor în rezolvarea problemelor lor e atît de slabă: dialogul real, dintr-o societate care se vrea democratică, e blocat de frica de manipulare, de teama că aderi la o organizaţie cu un program de ajutorare a orfanilor, dar, de fapt, acolo se spală banii nu ştiu cărui magnat politico-economic.

Cetăţenii României nu se simt conectaţi la problemele lumii din care, de altfel, vor să facă parte. Aşa cum le este servită, informaţia nu face decît să confirme ambele sensuri ale excepţionalismului românesc: fie „mai rău ca la noi la nimeni", fie „noi sîntem cei mai buni şi invidia celorlalţi nu ne lasă să ne arătăm personalităţile şi calităţile". Străinii sînt suspecţi din principiu, interesele lor nu coincid niciodată cu interesele noastre. Dacă vrei să contrazici aceste locuri comune ale gîndirii, prin informaţiile deţinute, eşti privit fie ca un naiv, fie ca un vîndut. Ca pe vremea comunismului, nu e semnificativă informaţia, importantă e atitudinea. O politică raţională de popularizare a informaţiei ar putea, încetîncet, să facă loc unei categorii de oameni care ştiu pe ce lume trăiesc. Într-o lume unde aflăm că lui Ossama bin Laden nu-i place să fie pupat pe obraz, că Ram Bomjan, un adolescent nepalez, se crede reîncarnarea lui Buddha şi posteşte zece luni, că un cosmonaut rus va lansa de la bordul unei nave spaţiale o minge de golf şi va deţine astfel recordul celui mai lung drive *din istoria acestui sport, că un cocoş din Kirghizia, înainte de a fi tăiat, a slobozit un „Allah! Allah!", ceea ce i-a salvat viaţa, că în China a fost înfiinţată prima bancă unde pot fi conservate mirosurile umane, că de fapt Miloşevici nu e înmormîntat la Pozarevac, ci la Moscova, unde în fiecare noapte spiritul lui discută cu o ţărancă bătrînă şi un internaut ar vrea să-i cumpere cadavrul contra sumei de 25 de miliarde de dolari. (Nici pentru Lenin, nici pentru Tito nu s-au oferit asemenea sume...) Oare ştiind toate acestea eşti informat? (**M. B.**)*

Peter GROSS

Exerciţiul informat al cetăţeniei

Specialistul american în ştiinţe politice, Seymour Martin Lipset, a susţinut teoretic ideea că un acces sporit al cetăţenilor la informaţii sporeşte beneficiile democraţiei. Dacă nu este examinat sau dacă e cercetat – aşa cum se întîmplă adesea – doar dintr-o perspectivă ideologică îngustă, truismul conform căruia în democraţie e necesară o exercitare informată a cetăţeniei, duce la un număr mare de concepţii şi de percepţii greşite.

În primul rînd şi cel mai important: oricît de bine ar fi aprovizionat cetăţeanul cu ştiri proaspete, el decide cînd şi pe ce probleme se informează. Şi aşa cum reiese clar dintr-un şir de sondaje efectuate în Statele Unite, cetăţenii optează pentru informaţia despre viaţa lor cotidiană, despre situaţiile neprevăzute, primejdii sau şanse. (Sporeşte în felul acesta democraţia?)

Cu alte cuvinte, media, în special cea care practică un jurnalism vigilent, onest şi echilibrat, poate spune cetăţeanului *ce* să gîndească şi chiar *cum* să gîndească despre anumite probleme, dar nu-l poate obliga să gîndească şi să acţioneze. Mai important, media nu-i poate convinge pe cetăţeni să se informeze mai bine. Într-o democraţie, cetăţenii trebuie să participe la treburile civice şi politice din propria lor dorinţă, căutînd şi folosind informaţia.

Acestea fiind zise, o exercitare bine informată a cetăţeniei nu asigură participarea la o societate democratică şi, în multe situaţii, cetăţeni care nu sînt bine informaţi sînt extrem de participativi. Şi se adaugă la incertitudinile societăţilor democratice faptul că participarea cetăţenească e lăudată ca atare, deşi nu contribuie la rezolvarea problemelor politice sau sociale şi nu astfel se garantează succesul în lupta împotriva instituţiilor nedemocratice.

Gata cu truismele.

În cele din urmă, nu există un singur răspuns la problema-cheie „care noutăţi şi informaţii sînt şi care nu sînt esenţiale pentru a dezvolta sau menţine democraţia?". Răspunsurile sînt variate şi depind de obicei de cultura, de ideologia definitorii pentru o democraţie sau alta – şi de forma realităţii politice. Cea mai simplificatoare dihotomie, dar totuşi legitimă, este cea între ţările liberale* şi cele i-liberale, descrisă de Fareed Zakaria în cartea sa *Viitorul libertăţii: democraţiile i-liberale la noi şi în alte părţi*.

Thomas Sowell de la Hoover Institution Stanford University, de exemplu, un susţinător al democraţiei liberale, afirmă că numărul de probleme devenite politice dictează cît de informat trebuie să fie cetăţeanul. Se poate argumenta că, prin creşterea numărului de probleme politizate, se sugerează o implicare mai mare a Guvernului în viaţa cotidiană a indivizilor şi, în concluzie, la o definiţie mai puţin liberală a democraţiei. De altfel – aşa cum sublinia profesorul Sowell într-un mail recent – „dacă observăm cît de mult creşte numărul deciziilor politizate, ne dăm seama că informaţia necesară electoratului pare să depăşească semnificativ ceea ce mulţi dintre oameni pot sau vor să obţină".

Într-un sens, se poate spune că într-o democraţie foarte politizată, unde un număr sporit de decizii, privind persoanele şi familiile, se iau la nivel guvernamental, cetăţenii vor solicita o informaţie omogenă şi politică. Dimpotrivă, problemele nonpolitice, a căror rezolvare trebuie decisă de indivizi, grupuri sau diferite instituţii non-guvernamentale, impun necesitatea unui set eterogen de informaţii oferit cetăţenilor.

Deci, chestiunea importantă nu este *ce* informaţii solicită cetăţenii într-o democraţie, ci *cum* este democraţia dintr-o anume societate şi, în consecinţă, *ce* trebuie să ştie cetăţenii ca să funcţioneze într-un anume tip de democraţie, ca să o susţină sau să i se opună. A fi un cetăţean informat este o situaţie relativă; implicarea cetăţenilor şi acţiunea nu sînt, dar pot fi – dacă se pune la socoteală şi nivelul de politizare a problemelor – cheia definirii nevoilor lor informaţionale.

Rapida expansiune a globalizării sporeşte nevoile informaţionale ale cetăţenilor, cel puţin în ceea ce priveşte deciziile internaţionale luate de guvernele lor, dar şi în ceea ce priveşte natura democraţiei afectate de globalizare. Astăzi, decizii cu relevanţă naţională capătă adesea importanţă internaţională, iar deciziile internaţionale au directe consecinţe naţionale ori locale. În această situaţie, cel puţin în teorie, cetăţenii trebuie să fie bine informaţi în toate problemele asupra cărora guvernele iau decizii în numele lor.

Dar în alte privinţe, ştirile şi informaţiile globale au un unghi local şi de aceea e necesar să fie considerate ştiri şi informaţii locale; or, cînd sînt într-adevăr internaţionale sau globale ca importanţă, nu prezintă un mare interes şi nu sînt folositoare cetăţenilor care iau decizii individuale sau familiale.

Pe scurt, mai multă informaţie şi un acces mai larg la aria de informaţii, de ştiri şi puncte de vedere, nu sînt panacee democratice.

Internetul e tocmai dovada. Conectarea ultrarapidă şi bogăţia de informaţii ar putea permite unor grupuri specializate, guverne, corporaţii şi alte instituţii nu tocmai democratice, să-i manipuleze pe cetăţeni şi să se introducă în sau să distrugă viaţa privată. Or, ar putea deveni un simplu vehicul ajutător pentru distracţie, indiscreţii, schimb de zvonuri şi puncte de vedere neargumentate, îndepărtîndu-i pe cetăţeni de la viaţa civică şi politică.

Lăsînd de o parte toate speculaţiile şi pronosticurile, Internetul este încă necunoscut, necunoscute fiind efectele informaţiilor sale asupra abilităţii, puterii şi eficienţei sale în menţinerea, intensificarea şi stabilizarea democraţiei. Şi e la fel de necunoscut modul în care cetăţenii îl vor folosi pînă la urmă.

Fără îndoială, lumea democraţiilor este în ascensiune; în afara oricărui dubiu sînt şi tulburările, nesiguranţele şi provocările interne şi externe. E liberală în unele părţi şi i-liberală în altele; aparent sigură în cîteva ţări şi nu tocmai în altele.

Aşa că la întrebarea ce înseamnă să fii informat într-o democraţie astăzi poate fi găsit un răspuns după ce vom găsi răspunsul la altă întrebare: ce fel de democraţie îşi doresc cetăţenii, cît de activ implicaţi vor ei să fie, cum şi în ce scop vor ei să fie informaţi, şi care sînt natura, semnificaţia, sursele, cum pot fi verificate informaţiile la îndemîna lor.

---

* Liberalismul clasic sau jeffersonian este definit în Statele Unite prin ideologia progresului, a toleranţei, a minţilor deschise, prin respectul pentru proprietatea privată, pentru drepturile individuale, oferind maximum de libertăţi, protecţia libertăţilor civile, în opoziţie cu acele democraţii conservatoare sau de stînga, care ajustează cele mai multe dintre valorile liberale, redefinindu-le în sens colectiv.

Dr. Peter Gross este profesor de comunicaţii internaţionale la University of Oklahoma.

Ştirea zilei

Seria I, 24 martie, Antena 1, *Observator*, ora 19,00

● Alecu Chitaru l-a înjunghiat pe preşedintele Agenţiei Domeniilor Statului. Motivele şi justificările agresorului. Transmisii în direct de la sediul ADS şi Tribunalul Municipiului Bucureşti, unde era analizată cererea de arestare preventivă pe numele lui Alecu Chitaru. Starea pacientului înjunghiat: transmisie în direct de la Spitalul Municipal. Cazuri similare.

● Doinei Melinte i s-au furat 1.000.000.000 de lei. Clanul Ursarilor. Trupe antitero. Descindere.

● Şeful galeriei de la Steaua, relaţii cu lumea mafiotă. Gheorghe Mustaţă folosea oameni din galerie în acţiunile de reglare de conturi.

● Şosele blocate de viscol în zona Suceava-Gura Humorului. 1.500 de oameni rămîn pe drumuri din cauza inundaţiilor. Ploi în zona Călineşti.

● Medicamente, reţete, reguli noi, starea farmaciilor.

● Case din lemn ieftine, construite de americani.

● Ministerul de Interne se mută într-un sediu nou.

● Şoselele din Bucureşti. Gropi. Asigurări care plătesc daune. Începe asfaltarea de primăvară.

● Catacombele de sub Casa Poporului.

● Manele: Adi Minune cîntă cu o bulgăroaică.

● Paris: 20.000 de tineri s-au revoltat împotriva legii şomajului.

● Asasinarea unei romînce la Istanbul de către soţul ei turc.

● 3 studenţi români din Franţa au fost răniţi în explozia dintr-un laborator de chimie.

● Belarus. Arestarea unor manifestanţi contestatari.

● Navă de croazieră avariată.

● Fostul bodyguard al lui Fidel Castro face dezvăluiri.

● Cîştig de 2.000.000 de euro la 6 din 49.

DILEMA VECHE
Ce înseamnă să fii bine informat

Camera Ştirilor

Era 1 martie, în tot oraşul circulaţia era îngreunată de tarabele unde se vindeau mărţişoare şi, deşi vremea era mizerabilă, femeile îşi purtau mîndre buchetele de flori primite, ceea ce dădea un aer de sărbătoare străzilor, altfel murdare şi cenuşii. În redacţia de ştiri a Serviciului român de Radio, ceea ce numim Radioul public, se lucra, fără înfrigurare, la ştirile zilei de azi, ale celei de mîine. Înfrigurarea, graba, agitaţia nu sînt semne de profesionalism. Aşa că ne-am adunat într-un birou mai liniştit, avînd mereu în spate tensiunea, încordarea unor oameni conştienţi de responsabilitatea lor faţă de ascultători şi faţă de adevăr.

Opinia şi informaţia

În fiecare zi, la ora 17 se ţine şedinţa pentru sumarul Radiojurnalului de dimineaţă, considerat – cum spunea Rodica Madoşa – principalul eveniment editorial al redacţiei de ştiri. După fel şi fel de peripeţii, cînd sancţiunea politică s-a sprijinit pe birocraţie pentru a scăpa de un om incomod, Rodica Madoşa este acum Consilier pe probleme editoriale. Din această funcţie, care poate fi totul sau nimic, acest eminent şi experimentat om de Radio se străduieşte să reclădească structura firească a emisiunilor de ştiri. Ceea ce se strică atît de lesne se repară cu multe dificultăţi. Pentru ascultătorii săi, oameni cu grade de educaţie diferite, cu disponibilităţi diferite, oameni cu opţiuni politice formulate sau din categoria celor care la sondaje răspund „nu ştiu“, radioul trebuie să pună la dispoziţie informaţii corecte, pentru ca ei să-şi poată formula propriile opţiuni în cunoştinţă de cauză. De aceea prima preocupare a unui serviciu de informaţii respectabil este despărţirea clară a informaţiei (ce s-a întîmplat) de opinie (ce părere am despre ce s-a întîmplat). Modurile folosite pentru „a vinde opinia sub formă de informaţie“ sînt diverse şi încep cu cele primitive, cînd în mod evident este lăudat un om politic pentru ce a făcut sau ce a spus, iar altul este ridiculizat; uneori şi cu intonaţia citării are hazul ei. Cînd am invitat-o pe Rodica Madoşa la o discuţie despre obligaţiile Serviciului public de Radio în ceea ce priveşte informaţia, ea mi i-a recomandat pe cei doi adjuncţi: Pavel Ionescu şi Radu Şarpe, „băieţi tineri de toată isprava“, cu care ea lucrează.

Ne-am întîlnit cu puţin înainte de „şedinţa de la 5“ şi am intrat direct în subiect. Ne plîngem adesea că, în afara perioadelor electorale, agenda oamenilor politici e departe de preocupările electoratului. La aceasta contribuie şi sursele de informaţii: şi ele îşi structurează fluxul, pornind de la agenda politică a oamenilor zilei. Ce a mai făcut unul, ce a mai zis altul, ce se presupune că o să pună la cale al treilea sînt tot atîtea ştiri parazitînd informaţia necesară despre legile sănătăţii, modificările din învăţămînt, recalcularea pensiilor, creşterile sau scăderile de impozite etc. **Pavel Ionescu:** „Sîntem conştienţi că nu evenimentul politic îi interesează pe cei mai mulţi, dar e el e cel mai uşor de tratat jurnalistic, iar jurnalism de investigaţie se face puţin şi greu la radioul public“.

Atuul credibilităţii

„Analiza cauzelor ar necesita ea, la rîndul ei, o investigaţie, deocamdată mă mărginesc să observ că am reuşit la Jurnalul de dimineaţă să delimităm strict capitolul de informaţie de capitolul opinii“ – spune **Rodica Madoşa** şi adaugă: „Da, dar nu avem comentatorii noştri, ai Radioului, sîntem încă un fel de reporteri de tranşee cotidiană. În pofida unor derapaje, nu am pierdut atuul credibilităţii. Cînd omul vrea realitatea informaţiei, vine la noi. Cînd vrea spectacolul informaţiei, se duce la Realitatea TV sau la alte posturi. Nu putem rămîne indiferenţi la concurenţa televiziunii şi a radiourilor private. Credibilitatea este capitalul nostru valoros.“ Pentru că informaţia se difuzează la intervale orare relativ mici, cel care o selectează şi o difuzează se adresează unui ascultător presupus a sta lipit de aparatul de radio, ascultînd totul cu maximă atenţie. Nu e aşa. În viaţă, omul prinde cînd şi cînd un fragment de ştire şi nu-i înţelege nici trecutul, nici importanţa pentru viitor. „În dilema incomplet *vs* redundant, Radioul ar trebui să fie de partea redundanţei. Oamenii nu te ascultă minut cu minut şi faptul că tu nu vrei să repeţi azi ceva foarte important, care s-a petrecut ieri sau anul trecut, pe motiv că ai spus-o la timpul potrivit, periclitează caracterul inteligibil al informaţiei“ – spune **Radu Şarpe.**

„Tentaţia transmisiei în direct a schimbat total faţa presei“ – spune **Pavel Ionescu.** „E foarte important să facem pauza de gîndire să revenim la punctul de pornire, la un «dosar» de un minut, un minut şi jumătate, explicativ, aşa cum face BBC. Comparaţi *breaking news* de la CNN şi de la BBC. Ultimii vin poate cu o clipă mai tîrziu, dar mult mai pregătiţi.“ „Da, dar directul dă senzaţia că respiri odată cu evenimentul, că eşti acolo“ – spune **Radu Şarpe.** „Problema e dacă asta e realitatea“ – se întreabă nu fără rost **Pavel Ionescu**, continuînd în acelaşi sens: „Nu ştiu dacă este într-adevăr folositor să fiu în direct peste tot unde pare că se întîmplă ceva sau ar fi putut să se întîmple. Transmisia în direct dă unor întîmplări dimensiunea unor evenimente.“ **Rodica Madoşa:** „Goana după eveniment creează o abundenţă de informaţie care e non-informaţie“.

Lumea de dincolo de noi

Pe de altă parte, abundenţa informaţiei vine şi din perfecţionarea mijloacelor de comunicare, evenimentele din viaţa a şase miliarde şi jumătate de oameni – cît e acum populaţia globului – ne stau la îndemînă. Ar fi interesant de ştiut cum se produce selecţia şi mai ales cum reuşiţi să-i demonstraţi ascultătorului că furtuni naturale sau politice, desfăşurate departe de comuna Pruni, pot avea totuşi consecinţe în viaţa lui personală.

Între o ştire despre un tsunami în Oceanul Pacific şi un accident rutier pe DN 1 cum stabiliţi priorităţile? „Ştiţi, în Camera Ştirilor se fac glume macabre: «Cîţi au murit în atentatul din India?» «50.» «Păi, acolo la o nuntă mor 50 de inşi.» Nu e o ştire ce s-a întîmplat la o nuntă în India, în schimb e o ştire că la noi un şofer beat a ucis pe autostradă 15 amărîţi“ – povesteşte **Radu Şarpe. Rodica Madoşa** pledează pentru discernămînt, dar îmi arată că se lucrează totuşi cu informaţiile oferite de agenţiile de presă. Marile agenţii, parte a unor mari corporaţii mediatice, nu dau nici ele mare atenţie Americii Latine. **Pavel Ionescu** recunoaşte că există spaţii acoperite cu predilecţie, în timp ce altele, cum ar fi America de Sud, nu sînt acoperite pe măsura importanţei lor. **Radu Şarpe** introduce o altă idee: „e reconfortant uneori să ştii că nu tot ce se întîmplă în lume seamănă cu evenimentele de acasă“. **Pavel Ionescu:** „Sîntem victimele spectacolului – conflictele explicite sînt mai uşor de tratat decît referirile la mecanismul intim al lucrurilor“.

Cartonaşele galbene şi căpşunarii

Radu Şarpe: „Ce să mai vorbim de America Latină, cînd nu spunem lucrurilor pe nume în ceea ce priveşte Uniunea Europeană, unde intrăm şi în ce ne băgăm“. (Vocile masculine se întretaie şi mi-e greu să mai refac de pe bandă, cine ce a spus.) **Rodica Madoşa:** „Se foloseşte un limbaj oracular, aţi progresat, dar mai aveţi multe de făcut, cartonaşe galbene, cartonaşe roşii. Şi această realitate, încă străină nouă, trebuie tradusă în limbaj curent şi fluent. Una e să ştii că se trăieşte bine în Occident, preluînd poveştile căpşunarilor, şi alta e să-ţi aranjezi viaţa după criterii europene. Armonizarea Evului Mediu din satul românesc cu respectul pentru găini de la crescătoriile din Franţa“. „E o prăpastie care trebuie umplută lopată cu lopată. Dacă noi nu le spunem oamenilor acest lucru, n-are cine“ – spune **Pavel Ionescu. Radu Şarpe:** „La noi clasa politică e autistă, dar şi în UE clasa politică e destul de desprinsă de problemele cetăţeanului de rînd. Cu excepţia perioadelor electorale, nu au preocupări globale, ceea ce s-a dovedit cu prilejul votării Constituţiei Europene în Franţa şi Olanda“.

Oameni politicoşi, nimeni nu făcea apropouri cu privire la oră, dar timpul se grăbea: bune, proaste, importante sau caraghioase, ştirile trebuia să fie prezente pe post. Oricîte posturi particulare ar prefera, ascultătorul român interesat de ştiri are ca reper România actualităţi. În această relaţie, dezamăgirile şi trădările au fost prezente de ambele părţi: actualităţile deveniseră ale unui singur partid, ascultătorii s-au dus unde puteau să afle o tratare onestă a întregului spaţiu politic. Se munceşte serios la restabilirea unei legături lucide, prin transmiterea unor informaţii care să examineze viaţa ca un rezultat complex al exercitării sau neglijării unor politici economice şi sociale consistente. Globalizarea nu e un cuvînt, ci o realitate cu multe consecinţe în traiul copiilor străzii şi al magnaţilor economiei de piaţă. Electoratul – cuvînt cuprinzător, pomenit de cîte ori cineva are sau îşi închipuie că are o responsabilitate – ar trebui să opteze în cunoştinţă de cauză şi emisiunile de informaţii sînt un sprijin esenţial pentru fundamentarea raţională a votului. Acest lucru nu e uşor de făcut în tranziţia românească: nu e vina Radioului public că în concepţia liderilor de partid principala problemă pare a fi cine e şeful cui.

Ştirea zilei

Seria a II-a, ştirea zilei, 24 martie, *Ştirile PRO TV*, ora 19,00

- Alecu Chitaru arestat pentru tentativă de omor (agresiunea asupra preşedintelui Agenţiei Domeniilor Statului). Haiducul din Cotnari, „profil“ al agresorului, cu opinii ale oamenilor din Cotnari.
- Ameninţări în primăria comunei Şpring, jud. Alba: primarul a fost atacat de un cetăţean.
- Operaţiune fără precedent: arestarea unor suporteri membri ai „grupării sportivilor“.
- Suceava sub nămeţi: drumul E576 blocat de ninsori.
- Ameninţaţi de apele Mureşului şi Dunării.
- La un pas de dezastru: incendiu la Constanţa, lîngă Oil Terminal.
- Gigi Becali la Maglavit.
- În căutarea tîlharilor care au atacat-o pe Doina Melinte.
- Sistemul cozilor: coadă la casele de asigurări pentru depunerea dosarelor de plată a contribuţiilor la sistemul de asigurări sociale.
- Oameni din comuna Bădila, judeţul Buzău, rămaşi fără adăpost după alunecările de teren.
- Părinţii femeii înjunghiate de soţul ei la Istanbul nu au bani să-i aducă cadavrul în ţară.
- Căldură din pereţi: noi sisteme de încălzire a locuinţelor.
- Tratament special: farmaciile vor elibera medicamente fără reţete, în cazuri speciale.
- Amenajări pentru aleşi: Senatul îşi face piscină, saună şi restaurant.
- 6 bănăţeni au primit pămînt lîngă pista aeroportului şi nu li se permite accesul la proprietatea lor.
- Duet minune: Adi de Vito va cînta cu o manelistă bulgăroaică.
- Înscăunarea lui Bartolomeu: Arhiepiscopia Cluj va fi ridicată la rang de Mitropolie.
- Copilul care a stat 24 de ore în zăpadă a revenit acasă de la spital.
- *Dansez pentru tine:* anunţarea show-ului care va fi transmis după ştiri.
- Speranţe pentru aderare: corespondenţă de la Bruxelles despre şansele României de a adera la UE. Ziua lui Barroso. La summit-ul de la Bruxelles, lui José Manuel Durrao Barroso i s-a oferit un tort de ziua lui; Jacques Chirac a părăsit sala pentru că un oficial francez a ales să-şi ţină discursul în engleză.
- Gîndaci cu diamante: a fost lansată o colecţie de „broşe vii“, gîndaci împodobiţi cu diamante.

Poliţia gîndirii

„...Nu cu mult timp în urmă ar fi trebuit să mergi în colţul oratorilor din Hyde Park sau să ai un serviciu unde să te freci în coate cu cine ştie ce antisemit caraghios, dacă voiai să auzi teorii ale conspiraţiei. Ideea că evenimentele şi intervenţiile politice sînt rezultatul unei conspiraţii nemernice, orchestrate din spatele scenei de Francmasoni sau *The Man,* sau de importantul lobby evreiesc care ne controlează minţile şi cumpărăturile, era fixul unei minorităţi ţicnite, de obicei la extremitatea dreptei. Acum, colportarea teoriilor conspiraţiei s-a deplasat de la margini către centru şi transformă într-o mascaradă jurnalismul de investigaţie. Astăzi, tind să fie jurnalişti – adesea liberali sau de stînga – oameni în căutarea constantă a conspiraţiei, ei cred în marii păpuşari, controlînd totul de la o suspect de sigură distanţă. Unii dintre ei îi acuză pe cei care dezmint zvonurile că sînt implicaţi într-o mare mişelească şi mare conspiraţie. În ziua de azi, mulţi reporteri sînt mai puţin interesaţi de ceea ce politicienii sau persoanele publice spun sau fac, decît de descoperirea motivaţiilor ascunse în spatele a ceea ce spun şi fac. Ei nu se mai întreabă «are dreptate această persoană publică spunînd ceea ce spune» sau «care vor fi consecinţele acţiunii lui», ci mai degrabă «cine îi dă banii? În interesul cui face asta? Ce legături are cu marii afacerişti, ceea ce ar putea explica scălîmbăielile lui?» (...) Propagarea teoriei conspiraţiei a determinat o modificare în gazetărie şi în dezbaterile publice. În loc să se discute substanţa convingerilor sau comportamentul, totul se centrează miop pe motivaţiile ascunse; în loc ca indivizii să fie confruntaţi cu vorbele şi acţiunile lor, se încearcă găsirea unui motiv ascuns, întunecat. Acest lucru a avut un efect criminal asupra dezbaterii publice, înlocuind angajamentul critic faţă de evoluţia politicii cu căutarea agendei secrete. Ceea ce înseamnă că nimeni nu dă socoteală pentru ceea ce spune sau face. Colportarea teoriei conspiraţiei anulează dezbaterea. E o modalitate de a-i discredita pe indivizi şi concepţiile lor, fără a intra în substanţa argumentaţiei lor. E ultimul refugiu al laşului. În mod tradiţional, jurnalismul de investigaţie îşi propunea să expună faptele şi cuvintele la lumina necruţătoare a adevărului. Astăzi, unii jurnalişti de investigaţie sînt doar ceva mai mult decît cei de la rubrica bîrfe mondene, scriind că Figura Publică A a cinat cu Omul de Afaceri B şi a primit bani de la Şeful Corporaţiei C, se induce suspiciunea, sentimentul că nu poţi avea încredere în el. Nu mai există vînători de fapte şi oameni care pun întrebări despre problemele politice, ci detectivi ai gîndirii, încercînd să afle ce gîndeşte cutare şi cine l-a plătit cînd a făcut ceea ce a făcut“.

Brendan O'Neill, *Spiked Politics*

pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Stela GIURGEANU

Ce, cine, cum, unde, cînd

(cum se fac ştirile)

Casa Presei, corp A etaj 2. Intrarea se face pe lîngă România liberă. *Clădirea veche, între etaje, frig şi un semiîntuneric gălbui. O sumedenie de uşi, toate din lemn, toate ostile. Ţipenie de om, doar, la un moment dat, un afiş –* Realitatea TV *–, scris cu roşu. O săgeată. Mergi destul de mult, coridoarele sînt, în continuare, lungi şi tăcute. Deodată, o pată de culoare: un bărbat mă ajunge din urmă, unde e Realitatea TV?, îi spun că asta caut şi eu, îl întreb cu ce treabă la televiziune. Caut oameni cu bani – îmi răspunde – după care îmi spune că taman a ieşit din spital şi n-are bani să ajungă acasă. Şi-mi cere. Îi spun că n-am, omul mă depăşeşte furios, mai bine aş fi zis că nu vreau să-i dau. Găseşte Realitatea TV înaintea mea, o şi părăseşte cu mult înainte.*

Cenzura, azi

Intru, printr-o uşă de sticlă, în cu totul alt decor. Lumină de neon, agitaţie du-te-vino şi un zumzet continuu. Sînt legitimată şi verificată, condusă mai apoi de-a lungul unui coridor pînă la Departamentul de programe.

Stăm de o parte şi de alta a mesei. Dacă vreau să fumez, biroul **dlui Tatulici** este singurul unde se poate. Întreb cît timp am pentru interviu. Puţin. Un sfert de oră? Zece? Cinci? Înţeleg un zîmbet fără cuvinte, preţ de o ţigară, şi pornesc reportofonul.

Astăzi structura de bază a definiţiei de „interes public" s-a schimbat. Directorul de programe al Realităţii TV îmi spune că „satul global obligă la reformări de concepte". O ştire a devenit mai mult decît un cumul de răspunsuri la cele cinci clasice întrebări ale jurnalismului. „O ştire, de genul caricaturilor apărute într-o ţară scandinavă, trebuie să intre într-un regim de cenzură obligat să ţină cont de interesul planetar."

Astăzi, cînd mass-media a devenit unul dintre cele mai puternice mijloace de manipulare şi control al maselor, statutul unei ştiri ar trebui să intre sub incidenţa a mai multe („foarte multe", după cum subliniază dl Tatulici) cenzuri. „S-ar putea să descoperim, de exemplu, că anumite legi, cum ar fi legea minorităţilor, obligă la o altă formulă decît cea utilizată pînă în prezent. Lumea modernă are un ritm accelerat de cenzuri care te obligă la reformatarea unei ştiri şi introducerea ei în altă grilă." („Reformatarea" însemnînd simpla enunţare, limitîndu-i, pe cît se poate, consecinţele.)

De unde porneşte ştirea – întreb, încercînd să ajung cît mai repede la subiectul articolului (ţigara dlui Tatulici ajunsese deja pe la jumătate) pe partea tehnică şi strict de „bucătărie". Care e drumul pe care îl parcurge o asemenea generatoare de consecinţe, de la producere şi ambalare, la livrarea direct la domiciliul consumatorului?

Lanţul ierarhic începe, bineînţeles, cu sursa. Într-o televiziune de ştiri există două surse principale: Agenţiile de ştiri şi Agenda publică, o imagine informaţională şi generalizată a societăţii care conţine date despre clasa politică, instituţii ale statului, drepturile cetăţeanului sau evenimente de genul sărbătorilor sau comemorărilor. „De regulă o staţie de ştiri este puternică cînd declină ştirile din Agenţii în funcţie de importanţa lor publică şi, completîndu-le cu date din Agendă, generează alte ştiri. Asta înseamnă fie că reporterii trebuie să găsească ştirea în teren înaintea Agenţiei, fie că, prin declinarea Agendei, reuşesc să dea un alt conţinut ştirii respective."

Tsunami şi Gică

Care sînt criteriile – precipit ritmul, mereu cu ochii la ţigară. Importanţa politică, socială, impactul asupra societăţii, valoarea intrinsecă a informaţiei, criteriile morale... „sînt multe elemente de comparaţie care intră în joc. Raportări la politica globală, raportări la interesul cetăţeanului, la urgenţa ştirii". Cît despre rularea ştirilor de la o oră la alta, aflu că este vorba de o mecanică foarte simplă. „Departamentul de programe şi Departamentul de ştiri sînt nişte instituţii care se «uită» la societate şi «văd» cînd scade interesul pentru o ştire. Pentru că viaţa unei ştiri e scurtă, o staţie de *news* e foarte scumpă, produsele trebuie schimbate repede. De regulă, cînd interesul public este manifest (şi simţi asta dacă ştii meserie), sau vezi un fenomen care evoluează, atunci ştirea capătă o a doua viaţă... sau chiar a treia. La ştirea iniţială se adaugă elemente noi care o fac să trăiască mai mult. Dacă are un conţinut limitat şi impactul acelui eveniment se consumă repede, ştirea moare odată cu el."

Exemplu de „ştire mare"? Tsunami. O reverberaţie mondială de cîteva luni. „A început cu cataclismul fizic, cutremurul şi valul, a continuat cu descoperirea supravieţuitorilor, apoi cu ajutorul planetar, declinîndu-se într-o sumedenie de alte «formate» de televiziune. Ştirea a devenit documentar, teleton... ecoul a durat cam 6 luni."

În ceea ce priveşte ştirile mici, de genul „Gică s-a lovit la picior şi a căzut în nas", ele mor odată cu rezolvarea lor. „Mai dai o continuare cum că Gică a ajuns la spital, că e bine, că are nevoie de 10 zile de îngrijiri şi cu asta... ştirea s-a închis."

Există însă şi ştiri a căror remanenţă este uriaşă pentru că depind de actul de justiţie. „De exemplu, unui posibil condamnat i se termină procesul după trei ani. Atunci faci un arc peste timp iar presa revine după trei ani, pentru aflarea verdictului." În cazul acesta, intervine o continuare a poveştii (adică *follow-up*-ul).

Şi dl Tatulici stinge ţigara.

Ceilalţi te gonesc din urmă

Pe **Eugenia** o prind tocmai la ieşirea din tură. Lucrează la Realitatea TV de un an şi jumătate – îmi spune – în timp ce mă conduce spre băruleţul televiziunii. Fişa postului ei: redactor de monitorizare (adică *„monitoring editor")*. Cu alte cuvinte, Eugenia face parte din prima verigă a lansării în eter a unei ştiri. O întreb, din start, ce înseamnă, pînă la urmă, monitorizarea ştirilor şi cum se face ea?

Ziua de lucru începe cu un fel de „trecere în revistă" a posturilor concurente, axa: Antena 1 – PRO TV – TVR. „Te uiţi în primul rînd la ce se «dă» pe celelalte posturi, urmărim dacă sînt mai buni ca noi, dacă au avut ştiri care nouă ne-au scăpat, cum au fost prezentate, din ce punct de vedere, ce s-a urmărit... Monitorizez mai apoi şi ştirile de la radio, ştiri pe care le primesc de la monitorii media; după care, fac un tur de agenţii de ştiri, ziare... toată ziua, practic, iau pulsul actualităţii."

Sorin, redactorul-şef al departamentului de colectarea informaţiilor (adică *gathering information departament),* îmi spune că, pe lîngă agenţiile de presă, monitorizarea concurenţei este o sursă de informare în plus. „Dacă pe un alt canal a apărut o ştire pe care noi nu o avem, contactăm reporterul de teren şi îl trimitem să se intereseze asupra ştirii. Dacă se întîmplă să nu aibă de unde face rost de informaţie, dăm ştirea, citînd concurenţa."

După ce reporterul face rost de informaţie, realizează reportajul, vine la redacţie şi povesteşte echipei redacţionale despre ce este vorba (sau trimite informaţia prin telefon unui editor care redactează textul). În cazul în care nu ajunge la timp cu materialul, în buletinul de ştiri intră doar o mică ştire, prezentată în cîteva rînduri, de genul „acum ceva vreme reporterul nostru a filmat o spargere, amănunte în jurnalele următoare".

Cît priveşte monitorizarea ştirilor externe, Eugenia, care este ucraineancă, se ocupă de evenimentele petrecute în spaţiul ex-sovietic: „citesc zilnic şi mă documentez pe acest spaţiu, dar notez numai ştirile de interes pentru România. În mod normal, există o sumedenie de ştiri interesante, dar numai pentru spaţiul ex-sovietic, nu şi pentru ţara noastră. Se întîmplă şi invers. De exemplu, e foarte greu să găseşti ceva pe agenţiile de presă ruse pe tema canalului Bîstroe. Pentru ei, subiectul nu prezintă atîta importanţă ca pentru noi."

Pînă la urmă însă, aflu că, într-un buletin informativ, ştirile interne primează.

Veridicitatea, concurenţa şi exclusivitatea

La ora 19 o băgăm pe-asta! Redacţia de ştiri. *Pixul ăsta nu scrie, dă-mi altul.* O sală prelungă şi portocalie, cu zeci de calculatoare. *O dăm şi noi pe-aia cu Becali?* Cum intri, în stînga, un fel de separeu, biroul redactorilor. *Ce facem cu Rompetrolul?* În dreapta, în celălalt capăt, spaţiul de emisie. *În ultima secundă Dinamo a luat gol!* Între monitorizare, redactare şi editare... *La ăsta ai ilustraţie?* Pe deasupra, agitaţie de mîini, foi trimise de la un birou la altul, telefoane, forfotă, sporadice priviri suspecte asupra mea. Sînt singura care stă.

Care sînt ştirile de interes pentru jurnalele Realitatea TV?

Într-un glas, pe nenumărate voci şi din toate direcţiile, mi se răspunde: „ştirile serioase", lucru care mă face să întreb, din nou (şi la nesfîrşit), ce deosebeşte o ştire serioasă de una zburdalnică şi pe ce criterii se instaurează seriozitatea pe faţa unei ştiri?

Eugenia: „Ca să ştii ce face o ştire interesantă, trebuie în primul rînd să cunoşti profilul postului. Noi nu dăm accidente sau crime... Doar dacă este implicată o personalitate politică sau o figură publică, trebuie neapărat să nominalizezi sursa."

Se ajunge pînă acolo încît exclusivitatea unui eveniment trece pe locul doi, după confirmarea sa. „Sîntem dispuşi să nu fim primii care dau o ştire, dacă asta înseamnă să aşteptăm confirmarea şi verificarea ei. Ne ferim, în general, de exclusivitate, în detrimentul certitudinii. Acum trei săptămîni am avut o informaţie despre Năstase. Sursa era sigură, însă nu o puteam cita, aşa că n-am dat-o pînă n-a apărut la TVR. Media fax a publicat ştirea pe surse, după care a fost preluată de Hotnews, după care am dat-o şi noi. Nu cred însă că asta ne afectează audienţa."

Cît priveşte concurenţa, „dacă avem o ştire, dar o televiziune concurentă o prezintă mai repede, săpăm mai departe pentru a mai descoperi ceva în plus."

Ştirea zilei

Seria a III-a, 24 martie, *Jurnal,* TVR 1

- Înjunghierea lui Barna Tanzos. Corespondenţă de la spital. Interviu cu agresorul. Corespondenţă de la Tribunalul Bucureşti. Material despre contractul cu firma de pază. Mobilul agresiunii: podgoriile de la Cotnari.
- Excluderea din partid a încă doi deputaţi PSD, susţinători ai lui Adrian Năstase. O scurtă analiză a situaţiei din PSD, efectuată de Corina Drăgotescu de la *Adevărul.*
- Panica persistă la Miercurea Ciuc, din cauza eliberării lui Csibi Istvan.
- Transmisiune în direct de la Cluj, despre pregătirile înscăunării de a doua zi a noului mitropolit.
- Datornicii la bănci şi agenţiile oficiale de recuperatori.
- Protocolul încheiat între Ministerul Sănătăţii şi reprezentanţii farmaciştilor.
- Reportaj de la *Summit*-ul de primăvară al UE, cu declaraţiile lui Tăriceanu şi Băsescu.
- Evenimentele din Belarus: scutierii au dispersat manifestanţii.
- Situaţia din Franţa şi legea contractului primei angajări.
- Troiene de zăpadă pe drumurile din nordul Moldovei.
- Gropile din drumul DN1A.
- Prevederile noului Cod Rutier.
- Incendiu la bordul unei nave de croazieră în apropierea coastei jamaicane.
- Alertă în portul Constanţa din cauza unei nave aflate în pericol.
- Primăria din Constanţa contestă hotărîrea Guvernului prin care i se iau plajele.
- Declaraţie a lui C.V. Tudor de la conferinţa de presă a PRM.
- Problemele clădirii Palatului Parlamentului.
- Ucraina: reportaj de la Kiev despre campania electorală.
- Un patron spaniol a fost condamnat pentru poluare fonică.
- Festivalul de muzică Eurofest.

Ordinea ştirilor

Organizarea ştirilor în funcţie de importanţa lor, dar şi de interesul pe care îl pot stîrni, este una din marile şarade ale autorilor de jurnale, fie ele tipărite, radio sau teledifuzate. În luna februarie, Pete Clifton, editorul *BBC News Website* îşi examinează activitatea şi rezultatele dintr-o săptămînă ca oricare alta. Dar pentru oamenii de la ştiri nici o săptămînă nu seamănă cu alta. A publicat cîteva fragmente pe site-ul BBC.:

„Am avut un sfîrşit de săptămînă foarte agitat, în centru Spania – prima ţară unde s-a ţinut un referendum pentru aprobarea Constituţiei Europene. Desigur, pe BBC era plin de articole şi nu e surprinzător că unul dintre ele a rămas în capul paginii lor pînă luni dimineaţa. Din nefericire pentru eurofili, duminică, în capul paginii noastre a fost vestea că în Spania s-a născut cel de-al treilea fiu al lui Beckham, ştirea despre referendum a fost a patra. (Alegătorii din Spania au votat pentru Constituţie.) (...)

Ne-am distrat şi ne-am jucat cu infama nuntă de la Windsor. Povestea a fost o preocupare majoră toată săptămîna trecută şi nu astăzi va fi excepţia. (Regina neagă intenţia atribuită de a «snoba» ceremonia, 23 februarie.) Săptămîna trecută am organizat un vot întrebîndu-i pe cei care ne accesează, dacă prinţul Charles ar trebui sau nu s-o ia pe Camilla de nevastă. Nu e cel mai ştiinţific vot de pe pămînt, ceea ce am spus şi celor care ne citesc, dar cele 156.000 de voturi «pentru» exprimate au sugerat că 62% vor nunta. Am greşit cînd n-am inclus şi opţiunea «nu ne interesează». Ultima ştire «Regina nu va veni la nuntă» ne-a permis să adăugăm întrebarea: «Ar trebui Regina să participe?». 40.000 de voturi au spus că nu-i interesează. Poate că pe ei nu-i interesa, dar au fost circa 600.000 de pagini cu impresii şi variate versiuni despre această poveste de miercuri."

Şi acum opinii ale celor care citesc site-ul.

„Ca răspuns la opţiunea «nu-mi pasă» din sondajele dvs., cred că e necesară la poveştile uşurele, cum ar fi nunta regală, vă rog însă să nu vă simţiţi tentaţi s-o derulaţi la cele serioase, cum ar fi introducerea cărţilor de identitate sau comportamentul faţă de prizonierii irakieni, oferind astfel o opţiune care să legitimeze apatia. *(Pat, Londra, UK)*

„Găsesc că felul cum reproduceţi ştirile pe BBC News Website e superb şi faceţi o treabă excelentă în selecţia ştirilor. Vă rog să nu vă lăsaţi încurcaţi sau descurajaţi de statisticile îngrămădite pe biroul dvs. Vreau să vă spun că eu în mod constant citesc fidel doar ştirile importante, cum ar fi cele despre referendumul din Spania cu Constituţia Europeană. Dar nu citesc întotdeauna tot textul, cîteodată titlul mi-e suficient. Alteori, dacă situaţia e gravă, citesc tot articolul pentru că ştiu că-mi va folosi, chiar dacă uneori are gust de untură de peşte. Dar mai există şi desertul, bucăţelele dulci, plăcerile vinovate de genul «un star rock îi dă un pumn în nas unui fan» sau «un fan dă nişte pumni în nas altor fani rock». *(Joe Miller, Hooney Brook, PA USA)*

DILEMA VECHE
Ce înseamnă să fii bine informat

Andrei CORNEA

Paradoxul omului informat

Căutăm insistent informaţia, alergăm după ea, îi apreciem pe oamenii ce ni se par informaţi, dorim să fim şi noi ca ei; numim, uneori cu mîndrie, alteori cu resemnare, lumea în care trăim, „societatea informaţională". Dar, la urma-urmelor, de ce ne interesează informaţia chiar aşa de mult? S-ar zice că pentru noutatea pe care o aduce. E însă ceva curios aici, ba chiar paradoxal, aşa cum sper să pot arăta.

Informaţia sau noutatea e, cum se ştie, inversul probabilităţii petrecerii unui eveniment. Cînd se întîmplă ceva foarte puţin probabil, informaţia transmisă e mare, şi invers, ceea ce e probabil e redundant sau sărac în informaţie. Previzibilul însă ţine de regulă, de rutină, de formă, de ordine, de o lege. Faptul că soarele a răsărit astăzi exact la o anumită oră, minut şi secundă a adus extrem de puţină informaţie, deoarece legile mişcării cereşti nu admit excepţii. Cu cît ordinea, deci, acceptă mai puţine excepţii, cu atît ea e mai mult ordine, şi cu atît excepţiile respective produc mai puţină informaţie sau noutate. De exemplu, cînd vara e cald şi iarna e frig, lucrurile sînt în ordine şi informaţia obţinută e minimă. Dar cînd e cald iarna, dimpotrivă. La fel, cînd o echipă de fotbal fără şanse ar învinge o campioană mondială ar fi o ştire de presă remarcabilă, deoarece regula este că asemenea evenimente sînt improbabile, deci bogat informaţionale. Întrebarea este: noi avem nevoie de regulă sau de excepţie, de ordine sau de abatere? Fireşte, de obicei avem nevoie de regulă, dar dacă este aşa înseamnă că nu de informaţie avem nevoie, ci de cadavrul ei – ca să spunem aşa. Folosim informaţia şi ne servim de ea, numai în măsura în care o anulăm ca noutate şi o integrăm într-o rutină. Faptul că iarna e cald devine acceptabil psihologic şi dătător de sens mai ales cînd fenomenul intră în noua ordine presupusă a încălzirii globale. Deci informaţia este reconstruită ca parte a unei noi ordini, a unei reguli (fie şi mai puţin evidente); or atunci încetează să mai fie informaţie. Alt exemplu: cînd suferim, ne ducem la doctor, unde aflăm un diagnostic, mai bun – mai rău. Totuşi, noutatea absolută şi înfricoşătoare a suferinţei fără nume se inserează în ordinea şi rutina bolii şi, atunci de obicei, lucrurile devin mai suportabile.

Se vede bine că problema noastră, de fapt, este nu cum păstrăm, ci cum distrugem informaţia de care dispunem, cum o anihilăm în calitatea ei de informaţie, asimilînd-o ca pe o hrană în organismul nostru psihic, cum o metabolizăm preschimbînd-o în rutină, în regulă. Se vede asta cam peste tot, dar poate cel mai clar în felul în care tindem să aplicăm peste orice lucru mai curios, mai neobişnuit, stereotipurile de gîndire şi de limbaj, proverbele, locurile comune, clasificările comode; nu sînt acestea toate altceva decît moduri de a elimina noutatea? Ştiinţa, şi ea, nu-i decît o modalitate rafinată de a nimici prin metabolizare informaţia: cum observase deja Aristotel, ceva neobişnuit, uimitor la început, devine normal, o lege a naturii.

De aici se vede şi că omul informat, ştiutorul, e cel pentru care, în domeniul respectiv în care e informat, informaţia nu mai e informaţie; dimpotrivă, neştiutorul vede informaţia nouă ca informaţie şi, după ce o asimilează, o distruge ca atare, devenind informat.

Dar ce sens are afirmaţia: „doresc să fiu informat?". E evident aici vorba despre o neînţelegere: ceea ce doresc nu e informaţia ca atare, ci asimilarea, metabolizarea ei într-o ordine, transformarea ei în rutină – ceea ce, evident, nu e ceva prea simplu întotdeauna. Sîntem, aşadar, nişte maşini de distrus, de „aplatizat" informaţia. Şi, mai trebuie spus că, dacă asimilarea hranei ne ţine în viaţă, asimilarea informaţiei menţine spiritul viu, obligîndu-l să se mişte şi să se transforme. Totuşi, ceea ce ne dorim de fapt nu este inovaţia, ci rutina, ordinea, şi nu noutatea; numai că, pentru a dobîndi rutina, e adesea nevoie să devorăm contrariul ei.

Aşa se explică, pesemne, şi de ce „societatea informaţională" ne satisface atît de puţin: rămîn mereu prea multe informaţii pe care nu avem timpul, forţa sau capacitatea să le „aplatizăm", transformîndu-le în rutină. Altfel spus, restul informaţional autentic, dotat cu o mică probabilitate, se păstrează considerabil de mare în zilele noastre, ceea ce ne face nesiguri, tensionaţi, speriaţi, angoasaţi chiar. E cea ce mai bună dovadă că ne dorim nu informaţia sau noul ca atare, ci rutina. Avem, pe de altă parte, prea multe alegeri de făcut, fără siguranţa că vom alege bine, deoarece nu avem o schemă simplă de alegere care să ofere rezultate foarte previzibile. Omul modern nu mai poate metaboliza suficient informaţia, se îneacă cu ea, face indigestie şi, ca să scape de crampe, e gata, în disperare, să accepte orice rutină vulgară. Pe de altă parte, tot el, omul modern, are multe, prea multe informaţii, dar rămîne neinformat. Şi cel mai rău este să-l tratezi cu şi mai multă informaţie: e ca şi cînd l-ai invita pe bolnavul de stomac la un ospăţ!

Ştirea zilei

Seria a IV-a, 24 martie, Realitatea TV, ora 18,00

- Chitaru l-a înjunghiat pe şeful Agenţiei Domeniilor Statului. Declaraţii martori. Instantanee spital.
- Csibi Istvan, eliberat din puşcărie, provoacă spaimă printre cei care au depus mărturie împotriva lui, la Odorheiu Secuiesc.
- Conducerea PSD declară că nu are nevoie de noua platformă social-democrată elaborată de demisonarul Năstase.
- Conferinţă de presă a preşedintelui Băsescu despre şansele aderării la UE, la 1 ianuarie 2007.
- Prăbuşirea podului din satul Hotarele pune în pericol vieţile oamenilor.
- Zăpadă, ploi, alunecări de teren. Efecte.
- Bazele SUA din Bulgaria au primit un statut juridic mai demn decît cele din România. Intervenţia lui CTP, care veştejeşte lipsa de demnitate a politicienilor români de pe întreg eşichierul politic.
- Înscăunarea mitropolitului de Cluj. Cum a fost adusă icoana făcătoare de minuni. Sutele de credincioşi.
- Explozie la o şcoală de chimie din Franţa. Corespondenţă de la faţa locului.

Cătălin AVRAMESCU

Uitarea memoriei

De la o vreme se întîmplă ceva în universităţile noastre. Studenţii – majoritatea, oricum – par să nu mai aibă nici un fel de ţinere de minte. Aproape tot ce au învăţat anul trecut dispare fără urmă anul acesta. Profesorii sînt nevoiţi să înceapă cursurile practic de la zero, la nivelul anului I. Este cvasi-imposibil să mai ţii astăzi un curs sau un seminar avansat în universităţile noastre, pentru că acestea presupun un fond de cunoştinţe de specialitate memorate. Nu poţi să predai, spre exemplu, un curs despre războaiele religioase din secolul al XVI-lea, dacă cei din faţa ta nu ştiu nimic despre Luther sau dacă nu au o idee precisă despre unde este Geneva.

Criza memoriei a ajuns la noi la proporţii înspăimîntătoare. Am întîlnit oameni care par născuţi ieri şi care totuşi sînt în situaţia de a reclama o diplomă într-o disciplină umanistă. Personaje care nu au o idee cînd a fost Evul Mediu sau care au uitat pînă şi titlurile unor lucrări majore din domeniul lor. Ceea ce este cel mai straniu în această situaţie nu e uitarea în sine, ci seninătatea cu care ei trec prin şcoală. Pretenţia de a ţine minte ceva pare multora o cerinţă excentrică, mai deplasată decît o şedinţă de *piercing* sau de *body-painting*.

Chiar şi dincolo de şcoală, avem de-a face cu aceeaşi obliterare a memoriei din rîndul facultăţilor utile. Sînt mai uituc de la natură, dar chiar şi eu nu încetez să mă minunez de cît de puţină ţinere de minte au majoritatea semenilor noştri. Dacă vorbeşti ceva cu Popescu, a doua zi e ca şi cum ai fi scris pe apă. Trebuie să îţi adaptezi stilul de viaţă pentru a reuşi să te descurci într-o societate unde cetăţenii şi instituţiile, deopotrivă, suferă de amnezie. Acest lucru este evident mai ales la politicieni. Cei care clamau ieri, cu ochii umezi, meritele socialismului, acum se bat cu pumnul în piept că sînt „conservatori". Cei care denunţaseră privilegiile castei de funcţionari de stat, au semnat să cumpere automobile noi, odată ce s-au instalat în noile birouri.

Amnezia generalizată face ca gesturile presupuse normale să devină statistic improbabile. Orice societate funcţională se bazează pe un grad înalt de încredere între membrii săi. Aceasta este evident mai ales în cazul relaţiilor contractuale. Un contract este un schimb de promisiuni, care au o valoare mai ales în spirit, înainte de a avea valoarea juridică. Ar fi ridicol să chemăm portăreii pentru fiecare partener de afaceri care „uită" să plătească la timp sau să livreze produsele pe care le-am stabilit. De aceea merge economia bine, pentru că oamenii nu dau „tunuri" la prima ocazie. În ţara aceasta însă, se alege praful de orice înţelegere, imediat ce pui telefonul jos. Iar asta se întîmplă pentru că trecutul, pentru noi, e aproape nul, nu ne angajează existenţial. Dacă am susţinut ceva ieri, asta nu e un motiv să ne simţim obligaţi astăzi, nu-i aşa?

Din perspectivă istorică, acest lucru are o semnificaţie profundă. Se vorbeşte mult despre epoca modernă ca despre una a raţiunii. Civilizaţia occidentală însăşi este privită ca una care privilegiază raţiunea în raport cu alte activităţi, cum ar fi contemplaţia. Dacă însă privim mai atent, observăm că memoria este, poate mai curînd decît raţiunea, o facultate centrală a civilizaţiei noastre. Încă din Antichitatea clasică, artele memoriei au fost o parte centrală a educaţiei savante, aşa cum a arătat-o, între alţii, Frances Yates. E vorba de o practică sofisticată, care presupunea exerciţii mnemotehnice susţinute, ce presupuneau vizualizări după reguli precise. În epoca modernă, această artă interioară a intrat în declin, dar locul ei a fost luat de o constelaţie de practici ale memoriei artificiale. Iată, spre exemplu, instituţia tiparului, care a permis constituirea unei memorii culturale de dimensiuni incomparabile cu cele ale oricărei alte culturi. Sau instituţiile birocratice, care devin depozitarul unei alte mari şi importante rezerve de semne ale trecutului. Există o dispută cu privire la proprietarul unui teren mărunt? Mergem la cadastru şi verificăm. Avem o îndoială cu privire la motivele care l-au făcut pe Rudolf Hess să fugă în Anglia? Deschidem o carte de istorie şi citim.

Această centralitate a memoriei nu are, repet, echivalent în nici o altă cultură. Chiar şi cînd ele se bazează pe rememorarea mitică sau pe respectul tradiţiilor, volumul şi calitatea memoriei disponibile sînt patetice faţă de imensitatea datelor aflate la dispoziţia societăţilor occidentale. Cîteva inscripţii şi nişte poezii nu se pot compara cu nemărginitul practic al informaţiei despre trecut, care ne înconjoară. Goana către memorii sintetice, în tehnologia informaţiei, către medii de stocare tot mai performante, e parte a acestui proces. Telefonul din buzunarul nostru acum poate stoca tot echivalentul *Enciclopediei Britanice*.

Or, este tot mai evident că mulţi preferă să umple această memorie cu MP3-uri cu manele. Ceea ce ne aduce la o concluzie sumbră. Există o nouă specie de primitivism care ne ameninţă şi care are potenţialul de a răsturna ceea ce au făcut secole întregi de progres. Obliterarea memoriei este un simptom al crizei unei întregi civilizaţii. O civilizaţie care s-a clădit prin apelul la memorie. Fie că este vorba de memoria savantului şi a publicului educat (cine mai recunoaşte acum pasaje dintr-o poezie anume?), fie că e vorba de memoria aceea cotidiană, care ne-a fost inculcată dimineaţa, la micul dejun („Nu uita să-ţi iei o batistă şi să te ridici cînd intră dna Popescu"). O memorie fără de care viaţa ca cetăţeni devine o parodie.

Ştirea zilei

Seria a V-a, 24 martie, *Journal*, France 2

- Eşecul negocierilor între sindicate şi Guvern.
- Continuarea manifestaţiilor la Paris: devastări şi arestări. Greva studenţească va continua.
- O explozie la Institutul Superior de Chimie din Mulhouse, moartea unui profesor.
- Bielorusia, 200 de arestări printre opozanţii lui Lukaşenko.
- Buenos Aires: 30 de ani de la lovitura de stat din Argentina – manifestaţie în Piaţa Mamelor şi evocarea celor 30.000 de dispăruţi.
- Vatican: numirea a 15 noi cardinali.
- Congresul Partidului Comunist Francez. Strategii pentru 2007.
- Bruxelles: ieşirea lui Chirac din sala Consiliului Europei ca protest pentru pronunţarea unui discurs despre o politică comună a energiei, în limba engleză.
- Brian Joubert a primit medalia de argint la concursul de patinaj artistic de la Calgary (Canada).
- Căderea unei faleze peste o maşină în Île de Réunion.
- Poliţia a evacuat Înalta Şcoală de Studii Sociale (EHESS), Universitatea din Paris, ocupată abuziv de 4 zile.

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 31 martie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea „Punerea pe gînduri", realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

„Filmul nu e manualul de funcţionare a unei maşini de spălat“

– interviu cu regizorul Corneliu PORUMBOIU –

Regizorul Corneliu Porumboiu trăieşte în Bucureşti de mai bine de 10 ani, dar se încăpăţînează să facă filme despre provincie. Scurtmetrajul Visul lui Liviu, *proiectat de curînd la Institutul Cultural Român, a fost selectat la secţiunea Forum, în cadrul Festivalului de la Berlin. După Berlinală, Corneliu Porumboiu a fost invitat într-un studio de ştiri pentru a vorbi despre participarea sa la festival. A refuzat politicos explicînd că filmul riscă să fie şi el asimilat unei culturi a faptului divers, de care nu mai scăpăm.*

După ce aţi terminat Academia de Studii Economice, Facultatea de Management, v-aţi înscris la Regie Film. Ce v-a determinat să urmaţi o a doua facultate?

În primul rînd nu prea îmi plăcea ASE-ul. Cînd eram în anul doi, mă duceam la Cinematecă cu un văr de-al meu, acum plecat în Canada. Atunci am văzut *La dolce vita* al lui Fellini, apoi mi-am făcut prieteni la Regie, am început să scriem scenarii şi am devenit tot mai nehotărît. Pînă la urmă am terminat prima facultate în 1998 şi am intrat la Regie Film în anul următor.

Visul lui Liviu *este primul dvs. film după absolvirea UNATC-ului?*

Da, am vrut să fie filmul meu de diplomă, dar nu s-a putut, din cauza banilor. Într-un fel, a fost mai bine pentru că am aplicat la CNC şi am reuşit să obţin finanţare şi pentru *Călătorie,* un alt scurtmetraj care a fost bine primit şi în străinătate.

Cum a ajuns la secţiunea Forum a Berlinalei de anul ăsta?

A fost un proiect acceptat împreună cu filmul domnului Lucian Pintilie, *Tertium non datur*. Dacă l-aş fi trimis de unul singur, probabil n-ar fi avut nici o şansă.

Care a fost reacţia publicului?

Publicul era format din români care trăiesc în Germania, americani, iar berlinezi autentici în număr mai mic. După fiecare vizionare erau discuţii cu publicul. Aş spune că într-un fel s-a înţeles filmul, dar am primit şi foarte multe întrebări care ţineau de o curiozitate infantilă. Am fost întrebat ce am vrut să spun cu o anume secvenţă sau cum explic finalul. După mine, un film nu e un manual de funcţionare a unei maşini de spălat, cu indicaţii şi explicaţii detaliate.

Aţi ales oraşul Vaslui pentru a filma Visul lui Liviu, *dar şi lungmetrajul* Despre îngeri şi păr. *Puteaţi filma – cred – la Iaşi, la Botoşani sau la Chişinău... De ce această opţiune?*

Am ales Vasluiul şi pentru următoarele două lungmetraje. Eu am crescut acolo, într-o lume de care îmi pasă şi pe care o ştiu foarte bine. În plus, toate oraşele mici din România au ceva în comun.

Lucraţi la două filme de lungmetraj. Cît sînteţi dispus să dezvăluiţi din acest proiect?

Recunosc că nu-mi place să vorbesc despre filmele mele. Primul meu lungmetraj, care sper să apară în vară în cinematografe, se numeşte *A fost sau n-a fost* şi e, în mare, o poveste despre trei oameni care discută într-un talk-show de la un post local de televiziune, despre Revoluţia din 1989. Comentează dacă a fost sau nu a fost revoluţie la ei în oraş. I-am ales, nu întîmplător, pe Mircea Andreescu de la Teatrul din Braşov şi pe Teo Corban şi Ion Sapdaru de la Naţionalul ieşean.

Cum apreciaţi peliculele premiate la secţiunea Forum din 2006?

Sincer, n-am văzut nici un film din cadrul acestei secţiuni. Am fost la vizionările filmelor *Tertium non datur* şi *Visul lui Liviu* şi la întîlnirile cu publicul. Am stat trei zile la Berlin, timp în care am cutreierat oraşul. De fapt, mint, am văzut *Legături bolnăvicioase* şi mi-a plăcut. E un film bun.

Dar filmele care au primit cele două mari premii? Mi se pare că, fără politizarea filmelor, regizorii mari sînt, oarecum, marginalizaţi...

Aceste festivaluri îşi propun şi să lanseze nume noi, iar un nume ca Altmann e deja hiperconsacrat. Pînă la urmă, Altmann îşi are publicul său, iar pentru el un premiu în plus sau în minus nu cred că mai contează. Există tendinţa unui cinema politic, aşa cum se pune preţ şi pe cinema-ul de autor. David Linch sau Wong Kar-Wai vor avea întotdeauna sălile pline.

Regizorul dvs. preferat?

John Cassavettes.

Dacă aţi fi pus în situaţia de a face un film despre integrarea României în Uniunea Europeană, care ar fi elementele ce nu ar trebui să lipsească?

Mă cam tem de acest subiect. Văd integrarea în Uniunea Europeană ca pe o necesitate, deci, dacă aş face un film pe această temă, aş încerca un film care să ne privească pe toţi.

Care este ultimul film românesc care v-a displăcut?

Aş prefera să spun care este ultimul film care mi-a plăcut: *Moartea domnului Lăzărescu*.

Care dintre filmele lui Lucian Pintilie rămîn pentru dvs. un bun reper cinematografic?

Reconstituirea este un film superb. La fel, *De ce trag clopotele, Mitică?, O vară de neuitat, Balanţa...*

Cît de necesară ar fi în România o revistă de cinema?

O revistă de specialitate, chiar uşor tehnicizată, ar fi extrem de utilă pentru cei interesaţi de film.

Există Re:PubliK.

N-am văzut-o niciodată. Mi s-a cerut o poză pentru noul meu film, dar numele revistei nu-mi spune deocamdată nimic.

Ce trebuie să schimbe televiziunea română publică?

Nu ar trebui să concureze cu un post privat. Am mare încredere în Tudor Giurgiu şi în calităţile lui de manager, demonstrate la TIFF.

Regizorul Peter Greenaway a declarat într-un interviu publicat în Suplimentul de cultură *că nu există regizori români de film şi că cinematografia românească nu există. Cum comentaţi declaraţia lui?*

Ca pe o afirmaţie superficială. Probabil că Peter Greanaway, din şalupa care îl ducea de la Tulcea la Sfîntu Gheorghe, a făcut declaraţii pentru presă.

Cum vă vedeţi peste 20 de ani?

Mă văd bine, într-un pub din Londra, oraşul meu preferat, lucrînd la filmele mele...

Despre Vaslui?

Fireşte.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

Raluca BEM NEAMU

À la mexicano

În Rotonda Muzeului Naţional de Artă al României poate fi vizitată pînă pe 14 mai expoziţia de arhitectură „Luis Barragán... Spaţiu, culoare, apă... şi serenitate“. Expoziţia este organizată în colaborare cu Ambasada Mexicului şi cu sprijinul Barragán Foundation in Switzerland, Fundación de Arquitectura Tapatía, Luis Barragán A. C. México D.F. Fotografiile expuse sînt realizate de arhitectul Yutaka Saito. Pentru a afla mai multe despre expoziţie, puteţi participa la programele organizate de muzeu, pentru copii şi adulţi, cu programare la telefon 314.81.19.

Arhitectura cunoscutului mexican Luis Barragán vorbeşte despre linişte, despre lumină şi natură. La propriu, el manevrează spaţiile pentru a impune între pereţii clădirilor un sentiment de „serenitate“, conduce razele soarelui spre propriul interes de practician al arhitecturii, colaborează cu natura spre un scop comun. Rezultatul este o serie de clădiri surprinzătoare prin simplitate şi pline de culoare, luminoase şi transparente, marcate discret de vegetaţie sau fiind doar un adaos la natura care pare să ocupe spaţiile construite.

Istoric, viaţa arhitectului s-a derulat între 1902 şi 1988. În calitate de tînăr inginer, întreprinde excursii de suflet în Spania şi Franţa, unde participă la cursurile lui Le Corbusier, vizitează Marocul şi, în general, se lasă marcat de semnele arhitecturale ale traseului său mediteranean şi nord-african. Va fi impresionat de uriaşul apeduct care alimenta satul mexican unde şi-a trăit copilăria, sistem ridicat la cinci metri deasupra acoperişurilor, ca o uriaşă sursă de energie şi viaţă. Amintirea aceasta va face din apă, din curgerea sau stabilitatea ei, un element esenţial în conturarea şi funcţionarea oricărui spaţiu pe care îl va proiecta. Culoarea roşie a pămîntului şi „ambianţa de poveste“ a spaţiilor natale vor face parte din arhetipurile „personale“ ale autorului, chiar dacă abandonează spaţiul rural pentru tot restul vieţii sale, reperele copilăriei se vor remarca în micile sau marile clădiri pe care le va gîndi pentru oraşele importante ale Mexicului.

O primă capodoperă a lui Barragán este *Complexul San Cristobal,* o fermă în roz mexican, violet, alb şi roşu, unde formele abstracte şi cele naturale conviețuiesc ca la începuturile lumii. Cele două accente naturale, un trunchi gros de copac şi fîntîna care se odihneşte ciclic în bazinul central, accentuează purismul formelor înconjurătoare. Liniştea şi deopotrivă larma apei se izbesc de suprafeţele zidurilor colorate, întîmplătoarea prezenţă umană sau animală din peisaj completînd cadrul unui spaţiu perfect armonios. Un alt produs al lui Barragán, cu greu încadrabil într-un program de arhitectură, datorită aspectului „utilitar“ decorativ, este reprezentat de *Turnurile oraşului satelit* care despart Mexico City de un oraş anex şi marchează în fapt apariţia acestuia din urmă în jurul anului 1957. Plasate la intersecţia unor artere importante, cele cinci braţe uriaşe de aproape 58 de metri se expun privirilor ca rezultat al unei serii de avataruri incredibile: privite din laturi diferite ele par a fi cînd mai înalte, cînd mai joase, accesibile sau intangibile, cînd mai lucioase, cînd mate şi texturate; forma şi culorile se schimbă de asemenea în funcţie de punctul de unde priveşti. Colaborarea lui Barragán cu sculptorul german Mathias Goeritz, experimentată cu ocazia construirii acestei lucrări, a fost urmată de un nou parteneriat la *Capela capucinilor*. Clădirea e un pretext pentru manipularea impresionantă a unui creator de geniu, în a cărui regie lumina este personajul principal. Razele filtrate prin geamuri colorate sau strecurîndu-se prin grătare de lemn formează un spaţiu al reculegerii, în care soluţia crucifixului uriaş, impusă de arhitect, va deveni model şi modă totodată pentru bisericile ce se vor ridica ulterior.

Una dintre cele mai reuşite case particulare ridicată de Barragán în 1976 este *Casa Gilardi* unde se află, după părerea lui Kenneth Frampton, „cel mai metafizic spaţiu din întreaga sa carieră“. Este vorba despre încăperea cu piscină în care lumina intervine permanent odată cu schimbarea poziţiei soarelui, creînd mii de ipostaze ale aceluiaşi spaţiu. Despre această casă ştim că a existat, într-o primă formă a avatarurilor ei, pe un colţ de şerveţel desenat de arhitect. Restul s-a conturat *in situ,* respectînd forţele interne ale materialelor, schimbînd ideea originală, dacă peretele rezista intervenţiilor. Ca o paranteză, e foarte greu de imaginat o relaţie între arhitectul fără studii şi beneficiarul geniului său, cînd pledoaria pentru valoarea soluţiilor oferite de către primul se revela „în eboşă“ pe o bucată de hîrtie aflată la îndemînă.

Respectul pentru materie şi schimbul de forţe între construit şi natural reprezintă chintesenţa operei lui Luis Barragán care a ştiut lucra cu apa, lumina, culoarea, pentru a demonstra propria afirmaţie prin care „orice operă de arhitectură, care nu exprimă serenitate, este o greşeală“.

colţul scurt

Manolescu, Pittiş, Eliade, Pallady, Cargo...

● La Sala Dalles, încă mai prindeţi, în acest week-end, tîrgul de *discount*-uri Kilipirim – carte, muzică, film.

● Iar la World Trade Plaza, numai în acest week-end, Coffee Cho Fest – cafea, ciocolată, biscuiţi, muzică.

● Sîmbătă, în Studio Martin, performează Markus Schultz şi Said.

● Duminică, de la ora 11, la Sala Atelier a TNB, conferinţa „Oare n-avem dramaturgi?“ – Nicolae Manolescu.

● Luni, la Sala Amfiteatru a TNB, de la ora 19,30, concert Ducu Bertzi şi prietenii săi: Marius Baţu, Mihai Neniţa şi Florian Pittiş.

● Luni, pe TVR Cultural, de la ora 22, emisiunea *Interogaţii radicale. Cazul Eliade,* invitaţi Sorin Alexandrescu şi Caius Dobrescu.

● La Muzeul „Theodor Pallady“ (cu sediul în Casa Melik, considerată cea mai veche construcţie civilă din Bucureşti), expoziţia „Valori stilistice în creaţia lui Theodor Pallady“ organizată cu ocazia împlinirii a 135 de ani de la naşterea artistului şi 50 de ani de la moarte, reunind 26 de lucrări de grafică, patru gravuri şi o pictură în ulei pe pînză.

● Joi, 6 aprilie, în Culb Backstage, de la ora 21, concert Cargo. (**M. C.**)

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Schimbarea la faţă (?)

E clar: aşa nu mai merge. Nu mai merge, vreau să spun, cu mine. Două sau trei persoane mi-au declarat, răspicat, că felul cum văd eu totul în culori întunecate demonstrează existenţa unei probleme neurologice, dacă nu chiar psih(olog)ice, lăsînd la o parte efectul demoralizant pe care îl exercit asupra celorlalţi. Cu alte cuvinte, teatrul românesc din ziua de azi e bun, frumos şi inteligent, regizorii sînt inspiraţi, profunzi, subtili, pricepuţi şi plini de fantezie, actorii sînt talentaţi, multilateral dotaţi şi perfect antrenaţi, scenografii sînt plastici şi expresivi, dramaturgii sînt prolifici, deştepţi şi flexibili, criticii sînt... mă rog, sînt, numai eu am ce am cu toată lumea, strîmb din nas la orice şi mă pun de-a curmezişul încîntării generale cu bombăneli de babă absolută, căreia îi plouă în luna august, îi ninge tot anul şi i se îneacă corăbiile în toiul secetei. Stric petrecerea, cum ar veni. Biiine!

Luînd totuşi observaţiile în serios, m-am hotărît să încerc, pe cît îmi va sta în putinţă, să scriu despre lucruri mai vesele. Vorba unuia dintre criticii mei: „Chiar nu găseşti nimic care să-ţi placă?“. Ba da, slavă Domnului, numai că foarte greu. Şi, pe deasupra, nu ştiu cum se întîmplă, dar ce îmi place mie nu le place, în general, colegilor de breaslă (şi invers), fapt ce mă pune pe gînduri: cine greşeşte? În fine, nu extind acum discuţia pe această temă fiindcă iar mi se înnegureză orizontul. Promit doar că mă voi strădui să descopăr subiecte pretabile la o abordare – cum să-i zic? – melioristă şi să-mi înmoi peniţa, metaforic vorbind, mai des în miere şi mai rar în fiere. Ca să vedem ce iese.

Una dintre împrejurările care, oriunde şi oricînd, îmi bucură sufletul şi îmi ridică moralul este apariţia pe scenă a unui actor adevărat. Actorii adevăraţi sînt aceia care te fac să crezi în adevărul ficţiunii pe care o reprezintă în aşa măsură încît ajungi să uiţi că eşti la teatru şi că ai în faţă oameni cu identitate civilă şi adresă poştală, cu dureri de picioare şi mătuşi bolnave, mutîndu-te, odată cu ei, într-o lume paralelă: lumea spectacolului. Actorii adevăraţi sînt cei ce transformă orice rol, indiferent de întinderea lui, într-un rol important şi cei ce capătă, pe scenă, o lumină interioară invizibilă la „restul“. În plus (lucru observabil „dinăuntru“), sînt cei ce intră cu totul în personaj, aproape fără să vrea, chiar şi atunci cînd se face, în viteză, o recapitulare a textului, o repetiţie de înlocuire sau una de „marcare“. Actorii adevăraţi sînt la fel de puţini ca şi pictorii adevăraţi, muzicienii adevăraţi, poeţii adevăraţi. Ca şi în cazul pictorilor, muzicienilor şi poeţilor, aptitudinea de a fi actor adevărat există în mulţi dintre oamenii care urcă pe scenă şi ea poate fi antrenată, „călită“ şi perfecţionată, sau poate fi neglijată, disprețuită şi, în cele din urmă, pierdută. Teatrul, artă care a avut parte, în epoca modernă, de cea mai acerbă concurenţă – din partea filmului, mai întîi, a televiziunii, mai apoi, şi a Internetului, în ultima vreme –, rezistă şi, sînt convinsă, va rezista *exclusiv* datorită actorilor adevăraţi care îşi respectă şi îşi îngrijesc talentul.

Toate acestea le ştiam, firește, de mult timp; le ştiam însă, cumva, la modul teoretic, „rece“. Cînd am venit prima dată să asist, din curiozitate şi din obligaţie profesională, la repetiţiile finale cu piesa *Comedie roşie* de Constantin Turturică, în sala Atelier a TNB, nu credeam că mai am prea multe de aflat. Ştiam piesa, îl ştiam pe regizor – Alexandru Tocilescu –, îi ştiam pe actori – Ion Lucian şi Sanda Toma, în rolurile principale –, la ce noutăţi mă puteam aştepta? Aveam de gînd să „adulmec“ un pic viitorul spectacol şi apoi să-mi văd de celelalte treburi. Mi-am păstrat intenţia pînă în clipa cînd pe scenă (în spaţiul de joc, de fapt, pentru că nu există scenă) a început să se mişte Sanda Toma. La o jumătate de metru de mine. Joacă o bătrînă profesoară, soţie de ilegalist, apoi de mare şef comunist, apoi de opozant mut (şi cam ramolit) al lui Ceauşescu – şi izbuteşte să „comunice“ toată această biografie accidentată a personajului din cîteva cuvinte, dintr-o grimasă, dintr-o privire, fără nici un efort aparent. La rîndul lui, „soţul“ care intră curînd în acţiune, concentrează, la o lungime de braţ distanţă de privitor, o întreagă succesiune de epoci şi ipostaze doar din intonaţii, din cîteva mişcări, din mimică – şi nu trebuie să-l cunoşti pe Ion Lucian în „civil“ ca să-ţi dai seama cît de puţin seamănă cu eroul şi cît de desăvîrşit este „transferul de personalitate“. Extraordinară este, apoi, *relaţia* pe care Sanda Toma şi Ion Lucian o stabilesc şi o dezvoltă pe parcursul spectacolului. (Relaţia, cuvînt-cheie în teatrul realist „tradiţional“, este o noţiune căzută în desuetudine, pare-se, în viziunea şcolii actoriceşti actuale.) Afecţiune, oboseală, agasare, grijă, solicitudine, milă, silă – în faţa noastră *se trăieşte,* nu se joacă (dar se trăieşte cu dicţiune perfectă, cu tehnică impecabilă...). Cei doi nu mai sînt Sanda Toma, o doamnă vioaie, sportivă, şi Ion Lucian, un domn elegant, spiritual, ci o pereche de bătrînei ţîfnoşi, înspăimîntaţi şi fragili... iar iluzia e atît de puternică încît începi să te îndoieşti de propriile tale simţuri. Am văzut spectacolul, cap-coadă, de patru ori; de două ori, în aceeaşi zi. De fiecare dată, după valul de lacrimi pe care nu mi l-am putut stăpîni la final (şi nu sînt tocmai genul slab de înger), am avut pornirea de a cădea în genunchi în faţa acestor doi actori, ca să-i rog nu doar să nu se retragă niciodată de pe scenă, dar să se lase, dacă se poate, clonaţi în zeci de exemplare. Loc pentru ei ar fi în orice teatru din lume.

Dilema veche vă recomandă

● Teodor Mazilu, *Singurătatea şi diavolul milos* (ediţie îngrijită de Marius Chivu, Colecţia „Povestaşi români“, Editura Curtea Veche, 2004). Pînă în '89, subversivitatea antisistem a lui Mazilu obseda cenzura şi încînta mulţimea inteligentă, în frunte cu un Paleologu, un Preda, un Raicu; după '90, codul a căzut şi s-a ajuns ca nonconformiştii lui să fie preschimbaţi în monarhişti, iar morala lui refuznică să fie înţeleasă ca prea antiburgheză. Poate că e vremea să descoperim în Mazilu pe cel mai acerb sceptic la tot ce e natură umană şi rumână din ultima jumătate de veac. Zic „poate“, fiindcă sîntem între sceptici. (Radu Cosaşu)

● Ce vină am eu dacă filmele care mi-au plăcut, şi despre care am scris în *D.v.*, vin şi la noi?! N-o să vă mai trimit – iarăşi – la colecţia revistei, o să vă spun doar atît: nu rataţi *Match Point*-ul lui Woody Allen! Un „Woody britanic“, cu gazon, plastron şi *pedigree*... Şi nu rataţi nici excelentul articol al lui Florin Dumitrescu despre Alina Mungiu-Pippidi şi *Evangheliştii* săi – pe http://atelier.liternet.ro/articol.php?art=3332 –, care face o radiografie inteligentă a scandalului ultracunoscut. „Şi dacă scriptura ar fi un script?“, se – şi ne – întreabă F.D.; a nu se sări în sus, ci – „doar“ – a se medita... (Alex. Leo Şerban)

● În emisiunea *Weird nature* de pe Animal Planet puteţi face cunoştinţă, de pildă, cu o reptilă a cărei limbă are o viteză de reacţie de 50 de ori mai mare decît viteza unui avion de vînătoare sau cu o specie de crab care pocneşte din cleşti atît de rapid încît bulele produse ating temperatura soarelui, creînd o undă de şoc ce paralizează bietul crevete ieşit la o plimbare pe fundul mării, în liniştea serii. Noroc că tu te afli în siguranţă, pe canapea, cu o sticlă de Heineken alături. (Marius Chivu)

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Un eveniment care contează

● **Luna Amară, *Loc lipsă*, Roton, 2006.**

E multă tristeţe, poezie şi melancolie în Luna Amară. Şi nu numai atît. E explozie bine strunită, vibraţie cu nerv, energie lipsită de disonanţe, sevă gravă plină de ritm şi contrapunct, un stil serios, ferchezuit şi matur. Luaţi toate astea, aşezaţi-le pe un stabiliment solid, inventiv şi echilibrat de tobe + bas, asezonaţi-le cu un sunet distinct şi exotic de trompetă, treceţi-le printr-un filtru dens de chitară electrică, adăugaţi vocea grea a lui Mihnea Blidariu şi (sau) inflexiunile unduitoare ale lui Nick Făgădar şi veţi afla povestea unui *Loc lipsă* în muzica românească. Cum la capitolul „stupidităţi pe bandă rulantă“ avem în continuare un procentaj de reuşită excepţional şi cum, în domeniul acesta, concurenţa este atît de mare încît nu cred să mai existe vreun spaţiu cît de mic pentru exersarea aruncării cu acul, locul lipsă ocupat de Luna Amară are toate datele unui eveniment care contează.

În primul şi în primul rînd pentru că nu trebuie să fii vreun mare exeget ca să ajungi la concluzia, de bun-simţ altminteri, că Luna Amară nu sună altcumva decît a Luna Amară. La nevoie, şi mai mult de dragul unei retorici păşuniste, se poate invoca apartenenţa grupului la acea mişcare de *underground* sănătos (care subminează stabilimentul oficial şi cu felinare roşii al industriei muzicale româneşti) doar pentru a crea nişte filiaţii cu trupe respectabile precum Implant pentru Refuz sau Kumm. Însă miza unor astfel de formaţii nu se află nicidecum aici, poate doar în cazul, regretabil, de a rememora cu orice preţ competiţii defuncte tip Daciada, faza pe ţară a Mişcării Alternative. Fără să-mi fi propus declaraţii sforăitoare, consider că singura comparaţie legitimă pe care o trupă din România e datoare să o încerce în acest moment este cea cu muzica occidentală de care, de bine, de rău (mai mult de rău, e adevărat), ne mai despart ceva ani lumină. Se pare că cei din Luna Amară şi-au însuşit acest simţ al datoriei. Dacă facem abstracţie de privitul înapoi cu mînie (înapoi = patria noastră), se poate sesiza pe acest *Loc lipsă* şi o altfel de privire, una din ce în ce mai sigură şi atentă, spre un înainte curat vestic şi binevenit. Este ceea ce face din Luna Amară (şi, de ce nu, din Kumm, Blazajj, Urma sau Implant pentru Refuz) recuperatoarea unui loc lipsă de pe o hartă teribil de incompletă.

În al doilea şi în al doilea rînd (care poate fi totuna cu primul), ceva s-a schimbat în Luna Amară de la *Asfalt* (albumul de debut din 2004) la *Loc lipsă*. Partea fericită este că ceea ce s-a schimbat coincide perfect cu ceea ce trebuia schimbat. Dacă pe *Asfalt* mai exista încă un balast, inadecvat cerinţelor vremii, de solo (excesiv) metalic care împiedica în bună măsură (dat fiind forţa gravitaţională) desprinderea de nişte realităţi româneşti învechite, pe *Loc lipsă* tot acest balast a fost înlăturat sau şlefuit în aşa fel încît potenţialul sincer, proaspăt şi inventiv din Luna Amară să iasă la iveală. Este vorba de fapt, dincolo de o inevitabilă cuminţire care poate să-i supere pe rockerii tradiţionalişti şi intransigenţi, o dovadă de maturitate şi înţelepciune pe care puţine alte trupe captive în spaţiul carpato-dunăreano-pontic au înţeles, sau au avut curajul, să şi-o asume. Luna Amară arată cu acest al doilea album o stăpînire elegantă în exprimare şi, în ciuda unui liant perfect care să unească toate piesele albumului şi altfel decît prin tematica versurilor (trecerile de la un registru în forţă la o abordare mai lentă încă nu sînt puse foarte bine la punct), este evident faptul că acea cale spre un *sound* aşezat şi conştient de sine a fost găsită.

În al treilea şi în al treilea rînd exista, pur şi simplu, un loc lipsă de care aveam nevoie. Începînd din acest an, el aparţine cu acte în regulă celor de la Luna Amară.

Simona SORA

puzzlecturi

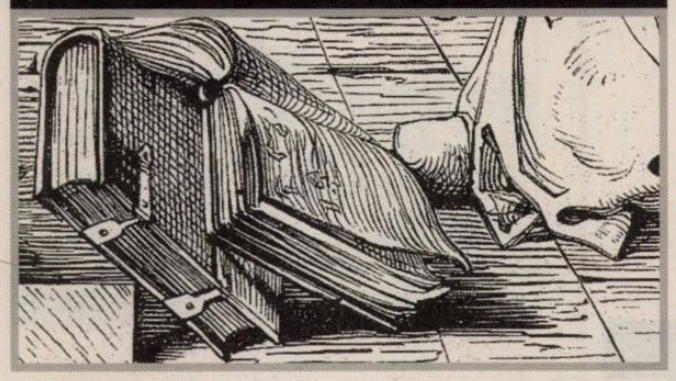

Scenarii irezistibile

● ***De ce te iubesc. Paradoxurile iubirii în poezia lumii*, antologie de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, 2006.**

Într-o frumoasă istorie a iubirii occidentale – căci, nu-i aşa, „iubirea este un concept al Occidentului" – partea istoriei se suprapune cu greu peste cea a iubirii din arte sau literatură. Urmele fine ale firului roz din cronici, acte notariale sau documente de stare civilă n-au prea mult de-a face cu imaginarul amoros, cu „răpirea" îndrăgostirii, cu scenariul irezistibil al iubirii împărtăşite. Istoria iubirii este mai mult povestea irepetabilă şi misterioasă a unei întîlniri unice, în care contează mai puţin ce se petrece cu adevărat, esenţiale fiind, în schimb, proiecţia, senzaţia fulgurantă, speranţa – lucruri necuantificabile şi neconsemnabile în cronici şi istorii factuale.

Sînt lucruri pe care Ioana Pârvulescu – unul dintre puţinii critici de azi cu gust şi deschidere pentru istoria mentalităţilor şi a vieţii private – le ştie foarte bine atunci cînd construieşte un scenariu paradoxal al iubirii într-o antologie poetică. Dintre toate artele, poezia a reuşit, în diferite forme, să ajungă cel mai aproape de inefabilul amoros, de disperarea iubirii contrariate, de „soarele negru" al melancoliei din dragoste. *De ce te iubesc* pune în scenă o piesă în şase acte şi un acord final, rimbaldian. Fiecare act al scenariului propus într-un prolog inspirat de *Dubla flacără* a lui Octavio Paz („dragostea este dublă: norocul cel mai mare şi nenorocirea cea mai mare") este o treaptă ce poate fi urcată sau coborîtă, o piesă în sine sau o etapă de parcurs: îndrăgostirea, cuplul (tu şi eu), reveria, accidentele fatale (orbire, gelozie, disperare), rutina amoroasă, boala regilor şi a poeţilor (melancolia).

Astfel, de la scena balului din *Romeo şi Julieta* la *Cîntarea cîntărilor* sau *Portretul de femeie* al Wislawei Szymborska, de la Baudelaire şi Verlaine la Voiculescu, Brumaru sau Foarţă, de la Paul Claudel şi Dimov la Cărtărescu, amorul e „iubire-naripată", reflexie în oglindă a celuilalt, „vast labirint, ascuns sub palatul frumuseţii", „vis nedezminţit", tenebră sau simplă vorbă. Iubirea nu are aici nici istorie, nici cronologie. Ea este o întîmplare de destin, mereu reluată în simultaneitate, un dar neaşteptat şi o ieşire (rară) din ordinar, o formă de curaj ce pune în ecuaţie – atunci cînd nu e vorbă goală – întreaga fiinţă a celui ce iubeşte. Dar şi întreaga fiinţă (de cuvinte) a poetului, etern îndrăgostit (la feminin sau la masculin), pentru care nu se putea găsi o expresie mai deschisă decît ecoul rimbaldian din final: „Cînd sîntem foarte puternici – cine dă înapoi? / Foarte veseli, cine devine ridicol? / cînd sîntem plini de răutate ce poţi să faci cu noi? / Gătiţi-vă, dansaţi, hohotiţi – N-am să pot arunca / niciodată Dragostea pe fereastră".

E, de altfel, şi singura ieşire, în această carte, din dilema (noroc sau nenorocire?) a octogenarului Octavio Paz.

Iaromira POPOVICI

bon de lectură

O viziune a sfîrşitului lumii

● **Paul Auster, *În Ţara ultimelor lucruri*,** *traducere de Alexandra Maria Rusu, Editura Humanitas, 2005.*

Romanul lui Paul Auster – *În Ţara ultimelor lucruri* – este o distopie: lumea în care eroina, Anna Blume, ajunge, poate fi „o versiune modernă a iadului" sau „un viitor post-apocaliptic". Pe linia lui George Orwell în *1984* sau a lui Ray Bradbury în *Fahrenheit 451,* Paul Auster (născut în 1947, în Newark, New Jersey) zugrăveşte o lume în care, practic, nu-ţi mai rămîne nimic de făcut decît să-ţi aştepţi sfîrşitul. Chiar şi speranţa pare a fi aproape total pierdută şi, odată cu ea, posibilitatea de a face planuri sau de a-ţi imagina viitorul.

Avem aici, cel puţin în prima parte, un adevărat poem negru în proză, în care e descris locul unde eroina, Anna Blume, a ajuns, căutîndu-l pe fratele ei dispărut: o lume a incertitudinilor, în care nu te poţi agăţa de nimic. Oamenii nu au ce mînca, nu au locuinţe şi nu au parte nici măcar de o moarte decentă, cadavrele lor rămînînd în stradă, unde sînt jefuite de prădătorii profesionişti. Stările fiziologice sînt duse la extrem, nu mai pot fi stăpînite şi atrag după ele tulburări ale spiritului: mulţi dau în mintea copiilor şi încep să vorbească despre dorinţele lor imposibile, într-o „limbă a fantomelor"; alţii aleg să moară de bunăvoie, în diverse feluri, pe placul lor (precum alergătorii, care nu se opresc din drum „pînă cad vlăguiţi"; sau în „călătoria de plăcere", ce durează două săptămîni, timp în care, pînă la injecţia letală, i se oferă clientului o viaţă opulentă).

Mizeria umană presupune şi un *Big Brother* prezent undeva, în umbră. Teroarea ce impune ororile, pe care eroina le povesteşte, este mai mult schiţată, ghicită, implicită. Abia pe la mijlocul cărţii se vorbeşte explicit de o „Conducere" care îngrădeşte libertăţile oamenilor. Aceeaşi Conducere, deşi incertă şi mereu în schimbare, nu dă voie nici unui vas să vină şi să plece din portul oraşului şi nu se bucură cînd oamenii inventă poveşti. Lucrurile, de care nu se mai aude, pur şi simplu dispar şi memoria, în general, se pierde. Nici organizaţiile clandestine, precum cea din *Fahrenheit,* nu sînt de ajutor: evadarea este de fapt un vicleşug pus la cale de noua guvernare – „la capătul tunelului te aşteptau poliţiştii".

În partea a doua a cărţii, cea de naraţiune propriu-zisă, parcă mai apare o licărire de speranţă: locuitorii oraşului nu sînt chiar iremediabil răi. Aşa se întîmplă în cazul Isabelei, pe care Anna o salvează, ea, la rîndul ei, oferindu-i acesteia o casă şi o profesie: cea de vînătoare de obiecte. Aceasta reprezenta una din profesiile posibile în acest *No Man's Land,* alături de cea de colector de gunoaie. Contactul cu vechiul, cu mica istorie personală, chiar şi sub forma unor obiecte aruncate, poate fi, dacă nu salvator, măcar capabil să asigure o formă de supravieţuire. Anna Blume îşi găseşte, cel puţin temporar, un mijloc de trai şi vînătoarea de lucruri, rămase cît de cît intacte, i se pare chiar o meserie creativă, pentru care trebuie să manifeşti niscaiva abilităţi.

Forma de supravieţuire mai profundă şi mai creativă este, ca şi în *Farenheit,* contactul cu cărţile: gata să fie doborîtă de intemperiile naturii, amestecate cu furia mulţimii şi opresiunea autorităţilor, Anna scapă refugiindu-se... în Biblioteca Naţională. Aici îşi găseşte iubirea (pe Sam, ziaristul pe care-l căuta de mult ca s-o ajute să dea de urma fratelui său) şi menirea: îl ajută pe Sam să-şi termine cartea şi rămîn să locuiască în bibliotecă, unde se refugiaseră şi alte grupări intelectuale. Arderea cărţilor din distopia lui Bradbury este nuanţată: şi Anna, şi Sam se încălzesc aruncînd în foc cărţi din bibliotecă, dar fac totuşi o selecţie, în urma căreia le salvează pe cele mai bune.

Anna pierde totul de dragul unei perechi de pantofi: ademenită de un nou-venit, care vroia s-o folosească drept carne pentru măcelăriile umane, scapă ca prin minune şi ajunge la Casa Woburn, un loc unde li se dă ajutor, pentru un timp, oamenilor pierduţi sau răniţi. Salvarea ei, de această dată, e caritatea: Victoria Woburn, patroana, cea care o ajută pe Anna să-şi revină, reuşeşte, în haosul general, să trăiască după principiile într-ajutorării şi altruismului. Deşi, spre final, un dezastru se abate asupra Casei Woburn, care trebuie să fie închisă, Anna, Sam (regăsit), Victoria şi sponsorul casei, Boris Stepanovich, un afacerist visător, singurul capabil să se adapteze lumii cîineşti în care trăiau, rămîn în viaţă şi aşteaptă momentul propice să evadeze. Nu sînt siguri de nimic, dar speranţă există totuşi ca şi solidaritate umană. Astfel încît derizoriul fără liman din fragmentele de început pare a fi contrazis.

Alternînd partea de poem în proză cu cea de naraţiune introspectivă, *În Ţara ultimelor lucruri* poate fi considerată, într-o interpretare din perspectiva culturii populare, ca un semnal de alarmă la adresa societăţii de consum, oglindită de Paul Auster reversat, drept tărîm al reziduurilor şi penuriei. Oricum l-am privi, romanul scriitorului american oferă o antiutopie viabilă, demnă de a se înscrie în seria celor deja consacrate.

Andrei GORZO

dilematograf

Rupt în două

● ***Şi inima mi se opri în loc / De battre mon coeur s'est arrêté* (Franţa, 2005), de Jacques Audiard.**

Tînărul parizian Tom (Romain Duris) lucrează în domeniul afacerilor imobiliare. Mai precis, bagă şobolani pe sub uşile oamenilor (chiriaşi săraci, majoritatea imigranţi), le taie apa şi electricitatea şi, în cazul în care n-au înţeles, intră peste ei cu bîta de baseball. (După ce evacuează imobilele, el şi asociaţii lui le cumpără şi le vînd la un preţ mai mare). În timpul lui liber (adică atunci cînd nu bate oameni), Tom se sparge în figuri prin cîrciumi (adică bate oameni), face pe recuperatorul la cererea lui taică-su (deci bate oameni) sau îşi încarcă bateriile ascultînd la căşti muzică electro (şi uitîndu-se la oamenii din jurul lui de parcă ar vrea să-i bată). Ce mai, suflet de artist. De aici şocul spectatorului, atunci cînd (după vreo 15 minute de huliganism viguros) Tom recunoaşte pe stradă un domn distins, impresar de muzică clasică, i se prezintă ca Thomas Seyr, fiul faimoasei pianiste Sonia Seyr, şi îşi programează o audiţie. Sufletul ca sufletul, dar viaţa lui Tom pare să fi fost, pînă la un punct – pînă s-o năpădească şobolanii –, o viaţă de artist.

Vestea asta nu vine ca un şoc pentru toată lumea. De exemplu, nu e un şoc pentru spectatorul care a văzut *Fingers,* un film american din 1978. În *Fingers* (debutul regizoral al scriitorului James Toback), Harvey Keitel juca rolul unui gangster pasionat de Bach. Nu era cel mai credibil personaj imaginat vreodată; părea mai curînd fantasma unui adolescent talentat, hrănit cu Dostoievski şi cu Norman Mailer, atras de extreme de sublimitate şi de abjecţie. Una dintre grijile realizatorilor acestui *remake* franţuzesc, regizorul Jacques Audiard şi scenaristul Tonino Benacquista, a fost să mai atenueze extremismul ăsta: un rechin imobiliar care cîntă Bach e, orişicît, o creatură mai puţin violent-oximoronică decît un gealat mafiot care cîntă Bach. Pe de altă parte (se pot întreba fanii originalului), oare un cîştig în credibilitate este chiar un cîştig pentru povestea asta? Povestea e puternică *(Fingers* e un film-cult) *tocmai* pentru că e o fantasmă adolescentină *macho*-sensibiloasă, deci cu ce-o ajută un plus de realism? Răspunsul este că un plus de realism ne ajută să ne apropiem de Tom – şi e în interesul unui astfel de disperat să lase spectatorul să se apropie de el (altfel, filmul riscă să devină insuportabil). Tom/Romain Duris e încrîncenat şi chinuit şi imprevizibil şi fioros, dar nu e respingător. Combinaţia erotică (dintre o artistă delicată şi un haidamac insensibil), care a produs această fiinţă ruptă în două, rămîne greu de imaginat – şi zău că schema lui Toback (principiul matern (= Frumosul) şi principiul patern (= Distrugerea) îşi dispută sufletul băiatului) miroase a sala de teatru a liceului –, dar viaţa interioară a lui Tom e o realitate – ceva pregnant şi arzător şi fascinant acolo pe ecran. Tom se azvîrle cu capul înainte în viaţa lui nocturnă, violentă. În faţa lui taică-su (Niels Arestrup) nu-şi găseşte locul, tremură de frustrare: la 28 de ani, a ajuns să trăiască o viaţă în care nu mai e loc pentru frumos. Cum a fost posibil? Fiecare întîlnire cu taică-su îi aminteşte cum. Drept care se aruncă şi mai abitir în viaţa lui nocturnă. În acelaşi spirit vindicativ îl atacă şi pe Bach (după zece ani de pauză). Îl atacă *de-adevăratelea* – faţa lui contorsionată şi spatele lui încordat deasupra pianului spun ceva de genul: „Dacă nu-mi ieşi bine, te distrug!". Abordarea asta o descumpăneşte puţin pe tînăra pianistă vietnameză (Lin-Dan Pham) care acceptă să-l mediteze, dar ea e o fire tare; întîlnirile lor intră în rutina lui cotidiană şi, încet-încet, ea îl calmează. Relaţia lor e fără cuvinte (cu excepţia termenilor muzicali şi a formulei necesare oricărui pedagog – *„Very bad")* şi e bine aşa, pentru că asta e partea în care se afirmă forţa civilizatoare a artei şi Audiard ştie că, dacă e ca filmul să rămînă film – un motiv de excitaţie senzorială, intelectuală şi emoţională, nu un motiv de autosatisfacţie morală –, discursurile de felul ăsta trebuie să fie cît mai reţinute, aproape inaudibile. Tot ce trebuie să se audă este zbîrnîitul de fir întins al suspansului: oare un suflet ca al lui Tom poate fi vreodată îmblînzit de tot? Oare e de dorit ca muzica să-l îmblînzească? Ce se întîmplă cu el dacă devine prea moale pentru vechea lui viaţă şi nici nu reuşeşte ca muzician? Poate că arta îmblînzeşte, dar n-aduce pace, şi lui Tom îi trebuie pace. Jacques Audiard şi Romain Duris au ştiut ce să facă pentru ca aventura lui să ne ţină cu sufletul la gură pînă la sfîrşit.

trecerea prin reviste

Revista de colecţie

ATLAS
ÎNTREAGA LUME LA DISPOZIŢIA TA

Aţi auzit cumva de o revistă... *Atlas*, parcă-i zice? – întreb şi eu într-o doară, pentru că taman îi văzusem reclama la televizor. Şi numai ce întreb, ca o profană într-o dimineaţă de joi, pentru că revista apare marţi, că şi aflu de la vînzătorul de reviste din pasajul Universităţii, apoi de la cel din Romană, apoi de la cel din Unirii... că nu mai are nici un rost să cauţi *Atlasul* joi cînd nici măcar miercuri nu mai e, chiar dacă e pus în vînzare de numai o zi şi e săptămînal şi e de-abia la numărul 2; se vinde ca pîinea caldă, încă de la primul număr.

Cu chiu cu vai fac rost totuşi de numărul 2 al revistei. Pe numele său întreg, revista *Atlas, întreaga lume la dispoziţia ta* a fost lansată în 2006 şi în România (ea existînd în restul ţărilor europene) şi face parte din conceptul *partwork*, concept introdus chiar de compania editoare, DeAgostini Hellas. Conceptul defineşte revistele de colecţie, adică cele care apar regulat, în cazul de faţă o dată pe săptămînă, şi care, cu un ciclu mediu de viaţă de doi ani, acoperă sfere diverse de interes.

Revista, un atlas în miniatură, prezintă în fiecare număr diferite regiuni geografice pe scurt, în rubrici de „Economie", „Climă", „Informaţii pe scurt", „Statistici", „Ce trebuie ştiut" şi „Ce merită văzut". În afară de asta, hărţi şi cîte un reportaj despre actualitatea fiecărei regiuni.

Numărul 2 debutează cu un reportaj despre „moştenirea grea" a Greciei, ţara insulelor şi a zeilor. Astfel în „raiul torturat de mulţimea turiştilor" s-au înregistrat, în ultimii ani, peste zece milioane de turişti. „Pe Acropole se vînd în fiecare an 2.000.000 de bilete de intrare, iar palatul Regelui Minos este vizitat anual de peste 700.000 de turişti."

A doua oprire este Oceanul Pacific – „cel mai mare rezervor de apă din lume". Istoria descoperirii, primii exploratori, pericolele actuale. „Cea mai întinsă suprafaţă de apă de pe planetă împreună cu numeroasele sale insule a început să resimtă consecinţele civilizaţiei moderne. Marile flote tratează Oceanul Pacific ca pe o mare groapă de gunoi, flotele de pescuit ca pe un sac fără fund de unde se obţin venituri impresionante, iar flotele militare ca pe un poligon militar de încercare."

Despre Nil – „izvorul de viaţă egipteană" – aflăm, pe lîngă informaţiile-fişă ale regiunii, locuri turistice şi statistici, despre importanţa sa. Fără Nil, Egiptul şi Sudanul, precum şi ţările din Sahara, Ciad, Nigeria şi Mali, ar fi condamnate la secetă, ceea ce a dus, inevitabil, la dispute pentru distribuirea apei între Egipt şi Sudan.

Călătoria continuă. New-York, capitala lumii, un „adevărat conglomerat de popoare – opt milioane de locuitori care comunică între ei în limba engleză", dar în interiorul căruia există peste 80 de comunităţi etnice. Rubrica „Ce trebuie să ştiţi" aduce în primul rînd istoria Statuii Libertăţii, apoi cele 11.000 de taxiuri galbene, apoi fostele clădiri World Trade Center şi „sărbătoarea" naţională a tîlharilor, 11 noiembrie.

Australia, ţară a contrastelor, scurt istoric al devenirii fostei colonii a condamnaţilor într-o ţară superindustrializată în care totuşi „aborigenii îşi conservă neîntrerupt vechile tradiţii şi obiceiuri de acum 50 000 de ani".

Numărul 2 se încheie cu Marea Moartă. „Locul cu cea mai joasă aşezare din lume", care se întinde pe o suprafaţă de aproximativ 400 de metri sub nivelul mării.

Pe scurt, într-o prezentare grafică de excepţie, cu un bagaj informaţional de esenţă, în fiecare marţi, 49.900 lei: *Atlas*, întreaga lume la dispoziţia ta. (**S. G.**)

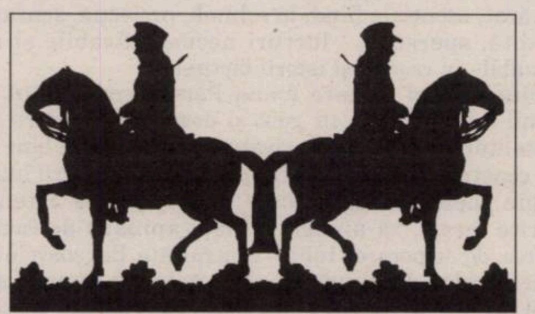

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

De la fiul inexistent

Domnule, am primit ultima dvs. scrisoare şi vă declar că m-a indispus. Vă voi explica imediat de ce, dar mai întîi – aşa cum mi-aţi cerut-o foarte didactic – răspund la prima întrebare, aceea în legătură cu topirea gheţarului Kangerdlugussaq. Habar nu am dacă se topeşte cu viteza de 38 metri pe zi. Eu nu locuiesc pe acolo. Eu am altă treabă şi mă mir că pentru un joc de cuvinte mă împroprietăriţi cu el, numindu-l mereu „al dumitale" (motiv pentru care am hotărît ca azi să vă scriu cu „dvs."...). Mă enerva încă din România uşurinţa cu care se folosea această expresie pentru a-l împovăra pe celălalt, pentru a-l compromite cu prietenii dubioase; am auzit deseori: „Camil al dumitale", „Batalov al dumitale", „evreii dumitale", „Malraux al dumitale" şi v-am văzut cum şi cît vă înfuria. Se pare că nu aţi reţinut cu ce mă ocup aici. Nu ştiu ce citiţi în ziare şi ce înţelegeţi din ce vă scriu, dar pe noi, aici, nu ne interesează ce va fi în 2100, ce se va întîmpla după creşterea apelor în mări şi oceane. Nouă, colegilor şi şefilor mei, ne convine topirea gheţarilor. Mai mult: dacă se topesc prea încet, fie îi aruncăm în aer, fie îi tăiem cu spărgătoarele noastre; bucăţile acelea le punem la încălzit pînă se fac lichide şi îmbuteliem apa gheţarilor în containere speciale care pleacă în Canada. V-am mai explicat: apa dintr-un aisberg e foarte bună pentru fabricarea vodcii. Dacă eu n-am învăţat la şcoală despre Ibrăileanu şi Zarifopol, nici dvs. nu aţi ajuns vreodată la lecţia despre folosirea unui gheţar în producţia de vodcă.

Aşa cum vă cunosc, aţi crezut că fac poezie. Orgolios cum vă ştiu, v-aţi închipuit că fiul dvs. scrie o continuare la cartea aceea cu blocul de gheaţă din luna august. Vă înşelaţi – nu fac poezie, nu scriu cărţi, lucrez pentru firma canadiană „Iceberg" care produce cea mai bună vodcă din lume. Ce e greu de înţeles? Cît o să mai exageraţi cu literatura, pînă cînd o să trăiţi în nebunia asta că totul e literatură? Reveniţi-vă – pe fiul dvs. nu-l îngrijorează topirea calotei glaciare; îl bucură fiindcă nu va cunoaşte şomajul. Şeful meu cîntă „Vive l'échauffement!" pe o melodie a lui Yves Montand, „Vive la crise!".

Trec la celelalte două întrebări: dacă avem în Groenlanda două corectitudini politice şi cum stăm cu disidenţii? Sînteţi, într-adevăr, insuportabil: faceţi din toate literatură şi, simultan, politică! Sînteţi incapabil să înţelegeţi că mai există şi altceva decît literatură şi politică. Sînteţi incapabil să trăiţi şi să gîndiţi în afara lor. E cazul să v-o spun clar. Nuvelele dvs. m-au lăsat rece, m-au îngheţat din această cauză: eroul lor chiar şi cînd sărută o femeie este obsedat dacă e just sau nu politic. Dacă nu v-a spus-o mama, v-o spun eu: e oribil!

Îmi scrieţi că în politică nu sînteţi nici pro, nici contra, sînteţi *ne*. Vă lăudaţi, ca să nu vă spun că minţiţi. De fapt, vreţi să fiţi exemplar, numai că la mine nu veţi avea succes. Eu nu suport oamenii ce se vor exemplari; puteţi să mă dispreţuiţi pentru „incultura mea politică şi sentimentală" (aşa i-aţi spus mamei mele că aş fi, „un incult"...), dar eu nu văd azi, în lume, nici un om exemplar şi nu sufăr din cauza asta; în schimb, fiecare om este pentru mine interesant. Vi se pare prea puţin? Vă voi scoate, probabil, din minţi, la rîndul meu, dar nu mă interesează nici *Le Monde*, nici *Le Figaro*. Eu am Internetul meu, pe care ştiu că-l dispreţuiţi, ceea ce mi-l face şi mai drag. E prietenul meu principal. Aseară am aflat de pe Google că a murit, la 91 de ani, un tip mult mai interesant decît nuvelele dvs. Era un belgian, la 18 ani a intrat în partidul comunist mulţumită lui Nietzsche, zicea el; în 1936 a plecat să lupte în Spania de partea republicanilor, a fost comisarul politic al escadrilei lui Malraux „al dumitale" şi apare ca personaj în cartea aceea, pe care ştiu că o ţineţi ca pe o Biblie, *L'Espoir;* după înfrîngere, intră în Rezistenţa franceză, e prins de Gestapo şi, sub tortură, îşi divulgă reţeaua. După Eliberare, e judecat şi condamnat la 8 ani închisoare. În 1948 e reabilitat şi începe să scrie – are un roman despre condamnarea sa cu un titlu care-mi place atît de mult că l-am rugat pe un amic din Paris să-mi găsească şi să-mi trimită cartea: *Delirul logic*. Cînd descoperă *Jurnalul* lui Kierkegaard (nu l-am citit şi nu mi l-aţi recomandat vreodată...), începe să studieze Biblia. Timp de 7 ani pregăteşte la Sorbona un doctorat în ebraică şi devine un specialist în Geneză; nu vă mai înşir titlurile cărţilor lui şi nu vă voi da amănunte despre ideile lui din care nici eu, desigur, nu pricep prea multe; am înţeles că, pentru el, rolul principal în evoluţia lumii l-a avut Eva, şi nu Adam. Sînt convins că omul acesta, Paul Nothomb, nu vă interesează prea mult; mi-aţi scris într-o zi că nu-i puteţi suferi pe comuniştii care cînd îmbătrînesc devin religioşi. Pentru mine, fără s-o iau drept exemplară, e o viaţă de om la care mă gîndesc cît mă gîndesc la viaţa dvs. În Groenlanda nu există decît un singur disident. Eu. Disidentul dumitale.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Zgîria-ţi-o-aş!

Băi, feţe de cearceaf, voi aţi văzut că maşinile voastre sînt zgîriate? Nu e una fără zgîrietură. Una mică, la faţă, la dos, la număr, la uşă. E lumea bolnavă în jur, dar şi voi sînteţi, mamă, mamă! Băi, neam de traistă, nu vezi care e boala aia mică de a te băga, de a ocupa spaţiul mic dintre ăla din faţa ta, care mereu te scoate din sărite, şi vreo bordură, vreun perete, vreo altă maşină? Boala de a te băga în fundul ăluia, de a-i viola intimitatea, de a-i rupe aerul, de a-i omorî cheful de viaţă! Sînteţi boală şi lumea de aici este a voastră. Stai un pic, ia dă-mi un semn! Unde stai? Ca să ţi-o trag! Ca să te îmbrîncesc! Ca să mă bag! Unde stai, la ce stop? Ca să-ţi bag un mic semn de ură pe locurile intime ale maşinii! Unde eşti, că te iubesc şi te vreau acum! Acum te vreau, nu pot fără să te hărţuiesc! Vreau ca pînă la birou să îmi înfig maşina în poponeaţa maşinii tale, să te zgîrii pe aripă! Te vreau cum te vrea un amant pasional ca apoi să te abandoneze într-un şanţ! Ah, ce aproape eşti, ah, ce bine îmi e în spatele tău, la uşa ta, ce-mi place de tine că şi tu ai microbul meu! Te fac să simţi cît de mult de urăsc, dar cît de rău mi-ar fi fără tine! Tu, blînd, nu eşti decît o paraşută ce ştie să se prefacă, fiindcă ai mereu mai multe victime ca mine. Ai mereu mai multă experienţă ca mine! Poate nu o faci ca mine, dar *in your way* este mai curat, mai fără vină. Fiindcă asta e povestea zgîrieturii, să i-o laşi lu' ăla de lîngă tine, dar să i-o laşi fără să simţi vreo vină. La ce ţi-ar folosi? Cu vina nu te culci, vina nu e gustoasă, vina nu iese la produs, vina nu aduce bani în casă, vina vine degeaba devreme acasă. Adică, morala, fu...-te-n aripă cu ea, ce înseamnă? Să mă opresc, să te aştept dacă nu eşti de faţă, să merg la poliţie, să stau la coadă! Să te scalzi în muci, prostule, dacă o să vezi tu aşa ceva de la mine, nenorocitule! Tu nu eşti victima mea! Nu, tu eşti a sistemului, a sistemului, auzi, nu a mea! Că e deal-vale sufletul meu şi al tău, că am fost în calea urgiilor de tot felul, că e viaţa grea, că bunica mi-a murit de spondiloză, că mă doare gîtul, că a pierdut Petrolul, că trebuie să dau şpagă, din astea îţi dau cîte vrei. Că e vina ta că te zgîrii să ştii, nu e vina mea, tu eşti de vinăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăămătaboulefiţi arexistenţadedouăparalesăţifiespalămăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăăă ăăăăăăăăăăăăăăăăăăă.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM în care întrebările nu rămîn fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Goana după ştiri

În secolul al XVIII-lea dorinţa de a afla, de a şti, de a cunoaşte devine uneori patologică şi fiecare, prins în lumea lui mică, încearcă să nu trăiască fără să observe, să analizeze, să comenteze.

În primul rînd, se degajă o informaţie cotidiană ce ţine trează mahalaua, ce animă satul, ce adună femeile în mijlocul uliţei, ce este comentată de bărbaţi la cîrciumă, ce este difuzată de toţi în zi de sărbătoare în curtea bisericii. Sînt ştiri mărunte: bîrfe, zvonuri, presupuneri, fapte cotidiene, certuri banale, păruieli inevitabile, morţi şi înmormîntări, nunţi şi despărţiri, boli şi descîntece, strigoi şi vîrcolaci, comportamente indecente şi beţii desfrînate.

Ce mare hai a fost în mahalaua Golescu, cînd Nicolae se întoarce după şase ani cu şalvari şi turban şi se plimbă prin mahala ca un „paşă", fără să se intereseze de soţie şi de casă. Vestea circulă cu repeziciune, vecini şi foşti tovarăşi se grăbesc să-l întîlnească, să-i vadă noul chip, să se convingă că cel ce le-a „şoptit" strania veste nu le-a livrat o bîrfă oarecare. Şi-apoi nu mai poate fi oprită, şi din gură în gură este purtată prin politie: de la Eftimie ajunge la Stoian, apoi la Catalina a lui Ion, la Calina, la Bălaşa şi-n fine la mătuşa Manda. Nici unul nu se dă în lături de a interveni, de a-l interoga, de a-i cere socoteală, de a se-nfuria de „schimbarea legii", de a-l blestema, de a-l ocărî.

© L. Muntean

Apoi sînt ştirile din afară, aduse de alţii, cu ajutorul cărora comunitatea se pune la curent cu ceea ce se mai întîmplă în „lume". Bucureştiul, centru important al lumii balcanice, este un punct comercial unde se opresc negustori şi meşteşugari, consuli sau numai simpli călători în drumul lor spre Constantinopol, Adrianopol, Iaşi, Chişinău, Moscova, Sibiu, Braşov, Lipsca sau Beci.

În practică, negustori, meşteşugari, dregători, călători de origini cît mai diferite – români, greci, bulgari, sîrbi, turci, albanezi, aromâni – acoperă această reţea, ducînd şi aducînd veşti, ştiri, de cele mai multe ori purtînd mai departe bîrfele din interiorul unei parohii. Ei sînt mesagerii aşteptaţi de soţiile îngrijorate de soarta soţilor plecaţi la Udrii „să-şi cate de chiverniseală", sau la „Hantinisi, trimişi de Vodă să facă pîine", utilizaţi de soţi încă ataşaţi de familiile lăsate în patrie pentru a trimite bani, haine, scrisori sau alte obiecte necesare, invocaţi în instanţă în calitate de martori atunci cînd un abandon devine un proces. Orice persoană care migrează, călătoreşte, devine la un moment dat un posibil mesager, purtător de ştiri, împovărat cu „poveştile" familiilor împărţite între două lumi. Locurile de întîlnire sînt mai întotdeauna cîrciuma sau curtea bisericii. Odată ajuns în comunitate, zvonul se răspîndeşte pe uliţele mahalalelor şi „mesagerul" începe să fie căutat de soţii, invadat de întrebări, obligat să povestească şi mai ales să asculte toate detaliile oferite pentru a putea recunoaşte personajele şi istoriile lor. Aşa află Stanca din mahalaua Stelea, Bucureşti, că soţul ei, Mihai logofeţelul, plecat de patru ani, s-a stabilit la Ţarigrad unde şi-a deschis o prăvălie. Informaţia îi este oferită de Gheorghe croitor ce, abia ajuns acasă în mahalaua Lucaci, este căutat de femeia dornică să afle veşti, de soţul ei „este viu sau mort". Şi el cu afaceri tot la Ţarigrad, a fost chiar vecin cu Mihai şi-acum îi poate spune că e bine sănătos, dar că nu are de gînd să se mai întoarcă la ea, ba mai mult, „şi-a schimbat legea". Un alt negustor, din mahalaua Olari, întors tocmai de la Crîm (Crimeia) îi povesteşte cum l-a întîlnit într-o cîrciumă cu alţi negustori turci. Dar veştile se transmit şi se reproduc din gură în gură ajungînd să se disperseze, să umple mahalaua. Astfel un Constandin bărbierul din mahalaua Sfîntul Nicolae, a aflat din gura unui nepot că s-a întîlnit cu acest Mihai la Iaşi, că era turcit şi-nsurat cu o altă muiere, ba mai mult, bătut din cine ştie ce motive de un turc, a plecat şi de acolo. Oamenii circulă şi odată cu ei ştirile, veştile, bîrfele, zvonurile. Deşi departe în spaţiu şi timp, Stanca a aflat cel puţin o parte din aventurile soţului, călător prin lume, turcit şi însurat, rătăcind în căutarea destinului.

Şi în sfîrşit sînt marile ştiri ce privesc întreaga comunitate. Clopotele bisericilor anunţă apropierea iminentă a războiului sau că spurcata boală a ciumei bate la porţile oraşului. „Toboşarii" puterii citesc cu glas tare şi-n auzul tuturor, la răspîntii, în mijlocul tîrgului sau la porţile bisericilor, pitacele şi nizamurile domneşti ce-i „îndeamnă" să meargă la biserică sau să se spovedească şi să se împărtăşească în preajma sărbătorilor, să-şi mărture în faţa prăvăliilor sau să se-ngrijească de drumuri, să părăsească politia în vreme de ciumă, să renunţe la sulimanuri sau cum să-şi cheltuiască averile.

Ştiri, veşti, noutăţi, informaţii, bîrfe, zvonuri, toate sînt „mărfuri de lux" (F. Braudel) fără de care viaţa ar fi amorfă şi plicticoasă.

P.S. O carte absolut indispensabilă despre importanţa informaţiei în lumea diplomatică a secolului al XV-lea este cea a lui Ovidiu Cristea, *Acest domn de la miazănoapte. Ştefan cel Mare în documente inedite veneţiene*, Editura Corint, 2004.

libertatea de impresie

Imaginea

La o masă, într-un restaurant din Predeal, nişte tineri făceau poze: Alexandra cu ţigara în gură; Alexandra cu paharul de bere ridicat în sus; Alexandra ciocnind cu prietenul ei; Alexandra cu o friptură enormă în faţă; prietena Alexandrei cu o îngheţată într-un castron; prietena Alexandrei cu Alexandra etc. Poze cu aparatul digital, poze cu telefonul şi, de ce nu, un mic filmuleţ cu cele două fete plimbîndu-se prin restaurant. Unii români – se pare – au început să simtă că le e bine. Şi vor ca momentele de bine, chiar dacă sînt cît se poate de banale, să rămînă înregistrate undeva. Pentru că nu sînt obişnuiţi cu ele. Ieşiţi din noaptea comunistă şi aproape scăpaţi şi de mizeria tranziţiei, sînt ca nişte provinciali ajunşi prima oară într-o capitală, care se miră de tot ce văd şi se bucură de tot ce li se întîmplă. Apoi, trebuie să arate şi altora şi să se laude cu lucrurile astea. Dar dacă vorbim de imagine, ştim bine că în România există o adevărată obsesie în această privinţă. O obsesie care apare acolo unde lucrurile nu sînt la locul lor, oamenii nu se simt în pielea lor sau unde există ceva de ascuns. O femeie care m-a văzut cu un microfon în mînă pe stradă, a venit la mine să mă roage, hodoronc-tronc, să nu spun lucruri rele despre cartierul ei şi despre oamenii de acolo pentru că, de fapt, „ei sînt foarte buni şi nu merită să li se strice imaginea". Cînd politicienii o dau în bară şi presa îi critică, ei se apără, aproape fără excepţie, spunînd că, deşi au făcut o mulţime de lucruri bune pentru populaţie (şi de obicei încep să le înşire), au neglijat, din păcate, imaginea. Asta deşi, de cîte ori fac ceva pentru populaţie, au grijă să cheme toate televiziunile. De fapt, ştim că foarte mulţi dintre ei lucrează numai pentru imagine. Politica şi administraţia par a fi în foarte mare măsură afaceri de imagine. Altfel nici nu s-ar explica numărul aşa de mare de televiziuni particulare (peste 150), dintre care cele mai multe nu au profit, ci sînt finanţate. Instrumente prin care se poate face reclamă unuia sau altuia. Cînd au început acuzaţiile împotriva conducerii Loteriei, preşedintele acesteia a spus că afectarea imaginii instituţiei e un act iresponsabil. Cînd PSD a început să aibă probleme, reprezentanţii săi s-au plîns de degradarea imaginii partidului. Fastuoasa imagine a casei dlui Năstase a făcut să se strice întregul tablou al Partidului Social-Democrat. E adevărat că acolo unde nu există decît imagine, prăbuşirea ei echivalează cu sfîrşitul. Proiectoarele sînt scoase din priză, iluzia dispare.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

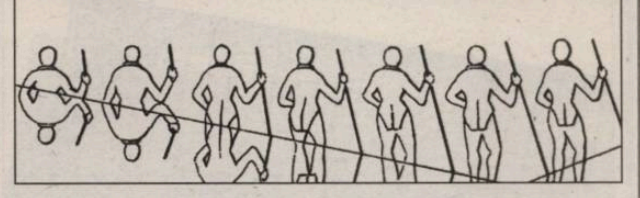

Aceleaşi filme, (puţin) alte gesturi

Am fost recent la *Legenda lui Zorro*, în regia lui Martin Campbell, cu Banderas şi Zeta-Jones. Nimic nou, veţi spune, aceeaşi capă – şi spadă –, aceeaşi luptă cu nedreptăţile sociale, aceiaşi eroi frumoşi, pasionaţi, neînfricaţi. Într-un cuvînt, cam tot ce ne doream, cel puţin, pe vremuri, de la un film comercial în sensul clasic al cuvîntului.

Dar, oare, astăzi mai vrem cu adevărat ceva asemănător? Cînd mergem la cinema (dacă mai mergem, şi nu ne uităm pe DVD), aşteptările noastre se mai învîrt, într-adevăr, în jurul valorilor sus-menţionate? Deja am folosit doi termeni la care înainte nici nu visam: „aşteptări" şi „valori". Înainte îndoielile se puneau în termeni mai clari: mi-a plăcut, nu mi-a plăcut, erau frumoşi eroii, era „bine-realizată" imaginea etc. Acum, vrînd-nevrînd, filmele noi ne duc în sfere socio-psihologice mai complexe, în care eroii nu mai pot fi albi-negri, nici măcar în felul în care arată, darmite în cel în care gîndesc. Un personaj foarte sigur de el, precum în filmele de capă şi spadă ce-l aveau drept protagonist pe Jean Marais, de pildă, nu mai ţine. E anacronic şi ne-postmodern. El, oricît de frumos ar fi (şi aici lucrurile nu mai stau aşa tranşant pentru că actualele standarde de frumuseţe nu mai sînt cele „fatale" de dinainte, ci mai curînd unele particulare, care încurajează detaliul personal şi cam atît, cu cîteva excepţii) nu mai poate fi infailibilul de altădată, a cărui cam unică hibă era slăbiciunea pentru sexul slab. Acum eroii, fie ei Batman, Spiderman sau Zorro, îşi au îndoielile lor, dacă nu izvorîte din propria conştiinţă, măcar provocate de cei apropiaţi. Iar în prim-plan nu sînt neapărat conflictele cu societatea asupritoare, ci cu ei înşişi şi cu condiţia complicată a propriului eroism.

Aşa se întîmplă cu Zorro-ul lui Banderas, care, de frumos e frumos (ca şi soţia lui, Elena, *alias* Zeta-Jones – în cazul lor perceptele clasice se verifică), dar care are probleme cu condiţia lui eroică. Aceasta – acum, cînd Zorro e însurat şi are un fiu – pare doar o joacă, un semn de neseriozitate şi de inadaptare la o altă etapă a vieţii. Pe scurt, şi eroii trebuie să se maturizeze, să devină conformişti, să intre în clubul celor care îşi asumă responsabilităţi. Salvările nocturne la adăpostul unei identităţi secrete par puerile, cînd vine vremea să-ţi preiei, pe faţă, rolul social care să-ţi dea credibilitate şi respectabilitate. Eroii, precum cei din mai vechiul film de animaţie *Incredibilii*, par să sufere de-o inadaptabilitate socială: în situaţii obişnuite nu fac faţă, îşi dovedesc utilitatea doar în cele extreme.

Noroc că, pînă la urmă, şi lui Zorro-Banderas i se oferă asemenea momente, în care are ocazia să-şi manifeste adevărata identitate (căci problema identităţilor e, evident, una care se pune în prim-plan). Şi acolo o face în bunul spirit al filmelor de capă şi spadă de altădată – de care vorbeam –, şi anume dezinvolt, luptîndu-se din vîrful spadei, cu zîmbetul pe buze, fără efort, ca şi cum ar fi cel mai uşor lucru de pe lume. Repunînd, astfel, în drepturi, tradiţionalul spirit eroic, ce a funcţionat şi ne-a uimit de la D'Artagnan la Piedone şi Nemuritorul: un fel de firesc al luptei care, deoarece e îndreptăţită şi se performează mereu din cauze drepte şi urmărind scopuri nobile, vine de la sine, ca o profesiune a eroului, singura la care se pricepe şi o face ca un specialist. În momente de acest fel, istoria filmului şi diversele ei evoluţii cu pretenţii se estompează, contînd numai spiritul neînfricat, femeia frumoasă de alături şi morţile spectaculoase ale răilor, care nu mai trec drept violenţe, ci drept instanţe dintr-o imensă şi veşnică bandă desenată.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

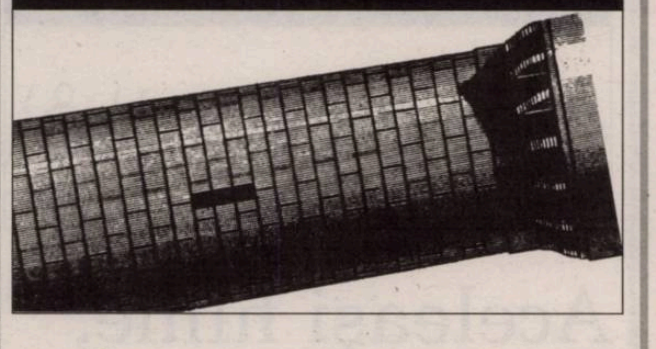

Africane

Sediu al antropogenezei, leagăn al unor străvechi civilizaţii orale, spaţiu misionar creştin (în timpurile coloniale), laborator de experimente ideologice ratate (pe vremea războiului rece), Africa de astăzi incorporează toate acestea şi multe altele, aliniate sub semnul plus sau minus, în funcţie de privitor. O lectură inerţial pesimistă va privilegia aspectele mizerabiliste (de la numărul terifiant al purtătorilor de HIV-SIDA, pînă la cronicizarea subdezvoltării, pe fundal de corupţie şi analfabetism). Există însă şi posibilitatea, deloc forţată, a unei analize ceva mai puţin deprimante. Nordul – separat prin Sahara de Africa Neagră – este ancorat în dialogul euro-mediteranian: există în regiune germeni democratici cu şanse de supravieţuire, pentru că UE – principalul partener economic – joacă şi rolul de model politic. Dar nici statele subsahariene nu dorm: pe coasta Oceanului Indian, ele sînt curtate de China şi India (completate prin Emiratele din Golf), care investesc acolo bani şi expertiză. Pe partea atlantică, fostele puteri coloniale ale Europei, talonate puternic de SUA, încearcă să se aboneze la marile resurse energetice, plusînd în materie asistenţială şi corporatistă.

S-au constituit deja cîteva organizaţii africane regionale, iar la nivel pancontinental, Uniunea Africană, fasonată ca oglindă a celei Europene. Cu mici excepţii, liderii africani sînt figuri suite pe scena puterii în anii '60: e nevoie de o schimbare generaţională, însă nu putem şti dacă ea se va face sub impactul Internetului sau al armelor. Oricum, situaţia rămîne dificilă: cum să introduci reforme cînd li te-ai opus zeci de ani, pe cînd cultivai mesianismul naţional-socialist finanţat de KGB? Cum să ieşi din logica nealinierii şi a discursului anticapitalist cînd ea te-a protejat de scandenţele unei decolonizări eşuate? Cum să sari peste ceea ce francezii numesc „fractura numerică" – altfel spus, peste prăpastia pe care sărăcia o sapă între potenţialii utilizatori şi noile tehnologii? Persistenţa demagogică a unor teme de agendă socială depăşită constituie, la rîndul său, un obstacol mental greu de trecut. Ce să mai spunem de ingestionabila diversitate confesional-religioasă, care întreţine pulsiunile genocidare şi ţine aprinsă vatra conflictelor interetnice?

Luaţi cazul unui mini-stat – Burundi – care, deşi are o populaţie covîrşitor neştiutoare de carte, a reuşit să organizeze alegeri libere: acolo se produc doar cafea (a treia calitate mondială de Arabica) şi... incertitudini manageriale. Le-ar trebui ingineri, contabili şi medici, dar ce român (bunăoară) s-ar mai lăsa bine plătit, cu statut de „cooperant străin", într-o ţară pe care prea puţini mai ştiu să o aşeze pe hartă? Poate că universităţile noastre ar trebui să-i formeze aici pe viitorii specialişti ai „renaşterii" africane, numai că prea puţine dintre ele caută să-şi popularizeze oferta educaţională în exterior.

Am formulat observaţiile precedente sub impulsul unui recent voiaj profesional în Senegal, Africa de Sud şi Kenya. Puteam evoca salcîmii care stilizează nipon vibraţia uscată a savanei. Prefer să văd însă Africa printr-o lentilă preponderent antropologică. Noi n-am avut acolo colonii şi, din păcate, am devenit omniprezenţi pe sol negru doar pentru că paranoia mondialistă a lui Ceauşescu a decis acest lucru. După 1989, ne-am retras ambasadele – cu cîteva excepţii, iar programele noastre academice ignoră studiile africane, aşa încît am pierdut cumva (chiar dacă sub cele mai raţionale pretexte), „ritmul" Africii. E trist. Pentru că ritmul Africii e ritmul Omului cu majusculă: vehicul mistic, legătură cu protopărinţii... Graţie Patriarhiilor sale monofizite, acest continent se conectează, pe canale medio-orientale, cu moştenirea ortodoxiei bizantine, pe care o întreţinem tot mai palid... Trecînd însă dincolo de asemenea înrudiri, am obţine serioase cîştiguri spirituale dacă ne-am impregna imaginarul cu mesajul universal-uman pe care Africa ni-l transmite, cu umilitatea înţelepciunii mereu posibile.

Anca MANOLESCU

Dilemă

– de ce nu îmi pot fragmenta identitatea –

Într-una dintre cărţile lui, *Les identités meurtrières,* Amin Maalouf, cunoscutul scriitor libanez, vorbeşte despre multele dimensiuni care îl alcătuiesc, ele fiind de altfel pe măsura complexităţii (religioase, culturale, politice) a ţării în care s-a născut. Melkit, ca apartenenţă religioasă, dar numărînd printre rude maroniţi şi musulmani, el trăieşte în Franţa şi scrie în arabă şi franceză. Cînd i se cere să spună „ce se simte în cele din urmă (sau dintîi)", cînd i se cere aşadar să selecteze şi să îşi definească liniar identitatea, el răspunde cu oarecare exasperare „dar, tocmai asta încerc să spun: mă simt tocmai acest tot". Astăzi, identităţile complicate, cu elemente în tensiune sau, dimpotrivă, cele condamnate la vag (prin emigrare, muncă în străinătate, mutări de populaţii, decalaj între civilizaţii, globalizare) nu mai sînt o raritate. Numeroşi oameni sînt „multi-metişi", au o ascendenţă pestriţă, cultural, religios, etnic. Nu încearcă Europa să devină o patrie pentru oameni cu identităţi complexe, uniţi de o memorie comună şi printr-un „proiect" ori „spirit" ce se lasă căutat, aşteptat? Nu e America un spaţiu în care identitatea complexă este un lucru acceptat, gestionat în felurite chipuri? Amin Maalouf rezuma poetic şi patetic: „identitatea unei persoane nu este o juxtapunere de apartenenţe autonome, ci un desen pe o piele întinsă; dacă o singură apartenenţă este atinsă, întreaga persoană vibrează".

Sigur că omul nu este la tot pasul în priză cu complexitatea identităţii lui. Dar se întîmplă ca, pe neaşteptate, în situaţiile cele mai cordiale, să dai peste numita complexitate şi să constaţi că ea îţi dă brînci într-o dilemă, cerîndu-ţi totodată hotărîri pragmatice, urgente. Asta mi s-a întîmplat mie de curînd. Am primit cu bucurie invitaţia Universităţii „Saint-Joseph" din Liban, unde părintele Scrima predase în anii '70, să fac o conferinţă despre temele lui dominante. Puteam astfel să cunosc oamenii cu care concepuse o facultate de ştiinţe religioase şi un departament de studii islamo-creştine. Puteam merge poate la Deir-el-Harf, unde fusese monah, speram să pot obţine texte inedite, să-i cunosc prietenii şi, bineînţeles, să văd cîte ceva dintr-o ţară unde stratificarea culturală e fabuloasă şi unde erupţiile cele mai recente încep să se calmeze.

Interesîndu-mă de viză, am aflat că nu o voi primi dacă paşaportul are vreo ştampilă de intrare în Israel. *Le guide du Routard* îţi sugerează ca, dacă vrei să mergi din Israel în Liban, să îl rogi pe funcţionarul israelian să-ţi pună ştampila pe o foaie separată. Eu nu am fost în Israel pentru că nu s-a ivit prilejul, nu fiindcă nu aş vrea să merg. A trebui, ca vizitator, să alegi între o tabără sau alta, m-a stingherit. Pe urmă a făcut să îmi „vibreze" apartenenţele. Creştină, religios vorbind, sînt pe jumătate evreică (chiar dacă am doar o cunoaştere livrescă a acestei tradiţii) şi nu îmi pot nega această apartenenţă. Dar, mai ales, m-am simţit pusă în contradicţie cu ceea ce este „tema mea", convergenţa tradiţiilor: anume faptul că diversitatea religiilor (de doctrină, de practică, de civilizaţie care rezultă din ele) are drept sens ultim tocmai ochirea aceluiaşi pol comun; că o religie nu este religie dacă nu vizează acel punct capabil de o universală desfăşurare-înfăşurare a religiilor. Ceea ce nu se mărgineşte la un nobil principiu spiritual. Ci are, după mine, un corelat pragmatic, aplicat în viaţa socială modernă: atitudinea democratică (libertate de conştiinţă, de expresie, acceptare a diversităţii ş.cl.).

Subiectul despre care voiam să vorbesc la Beirut era tocmai interpretarea în convergenţă, pe care André Scrima o dă tradiţiilor abrahamice. Într-un text despre Ierusalim, el cercetează, în luminile încrucişate ale celor trei tradiţii, *o aceeaşi revelaţie,* ale cărei sensuri şi destin istoric se manifestă îmbogăţit prin expunerea la lumina lor concentrică. Or, spunea el, de cîteva decenii încoace, adepţi ai celor trei religii sînt puşi la Ierusalim faţă în faţă. Şi astfel, conştiinţa evreilor e pusă în faţa unei mari teme a propriei tradiţii, anume „ospitalitatea abrahamică". În numele ei, André Scrima pleda pentru loc de prezenţă legitimă, recunoscută, asigurată, pentru oamenii celor trei religii în oraşul care este „centrul" şi mai ales „polul" lor comun.

Dar lucrurile nu se judecă, evident, doar la zenit, deşi e dezirabil ca el să le orienteze. Pot înţelege *cauzele* interdicţiei libaneze, trama ei de teren, dureroasă şi complicată. Peste traumele războiului civil (1975-1990), s-a adăugat, din 1982, ocupaţia israeliană a sudului. Încercînd să elimine atacurile militanţilor palestinieni care porneau din Liban, forţele israeline au ajuns pînă la Beirut. În 2000, cînd s-au retras, ele au lăsat în aer „armata Libanului de Sud", compusă din libanezi creştini şi musulmani, care le susţinuse în teren. Unii dintre membrii ei s-au refugiat în Israel, alţii s-au predat, dar pentru toţi se pune acum problema reinserţiei în societatea libaneză. Dorinţa de a depăşi fracturile există aşadar în societatea libaneză. Pe de altă parte, Amos Oz, scriitor evreu şi membru fondator al mişcării *Shalom Archav* (Pacea acum), vorbea în legătură cu Ariel Sharon despre o „metamorfoză" *(Le Nouvel Observateur,* 12 ian. 2006): cel care dusese o „campanie feroce în Liban" adopta în ultimii ani ai vieţii, din realism politic, vocabularul şi fapte favorabile păcii.

Scena politică libaneză – cu o lungă tradiţie de funcţionare democratică, modelată confesional – este complicată, fluidă. Alături de coaliţia compusă din musulmani sunniţi, creştini şi druzi, unită prin opoziţia faţă de influenţa siriană şi condusă de fiul premierului asasinat Rafic Hariri, apar neaşteptate alianţe. Generalul Michel Aoun, maronit antisirian, întors anul trecut din exilul francez, a ajuns la o platformă comună cu şeful Hezbollah, susţinut de Iran, adoptînd o linie prosiriană. Chestiunea dezarmării Hezbollah a fost suspendată însă, în tratativele politice, sub cuvînt că apără sudul Libanului, al cărui eliberator de israelieni se prezintă. Alese democratic, se vor transforma Hezbollah şi Hamas-ul palestinian în formaţiuni politice dispuse să accepte jocul democraţiei cu care e obişnuit Libanul? După 11 septembrie, Libanul s-a declarat solidar cu Washington-ul în lupta împotriva terorismului. De curînd, comandamentul armatei anunţa capturarea unui mic grup de libanezi şi palestinieni, implicaţi probabil în tiruri de rachete asupra Israelului.

De partea lui, Israelul începe, lent şi contradictoriu, să îşi atenueze politica teritoriilor ocupate. Vocile suspicioase repetă că părăsirea fîşiei Gaza nu a fost decît un spectacol destinat să îngheţe procesul de pace şi să intensifice alte colonizări şi bariere. Totuşi, după dispariţia din viaţa politică a lui Ariel Sharon, istoricul Elie Barnavi îl vedea ca pe un „Dr. Jekyll şi Mr. Hyde" *(Le Nouvel Observateur,* 12 ianuarie 2006), care, după ce a fost campionul implantaţiilor în zonele ocupate, a început, tot cu mînă forte, „dezangajarea ţării din viesparul teritoriilor", făcînd un prim pas „în vasta mişcare de retragere din teritoriile ocupate, destinată să fixeze o dată pentru totdeauna graniţele statului evreu". Iniţiativa sau pactul de la Geneva – plan amănunţit de împărţire şi gestiune a teritoriului între evrei şi palestinieni – are, de ambele părţi, susţinători de marcă, printre alţii pe fostul comandant al forţelor israeliene în Liban. Ideea „două popoare, două state" începe, încet-încet, să nu mai pară neverosimilă. Negocierea convivialităţii nu poate fi la nesfîrşit respinsă.

În ce mă priveşte, nu pot solicita viza doar cu o parte a identităţii mele. Aşa încît am ţinut să public acest text înainte de a o cere. Vreau să călătoresc în Liban, dar, dacă am prilejul, şi în Israel. Nu îmi pot fragmenta identitatea care cuprinde curiozitatea faţă de ambele civilizaţii şi ideea convergenţei religiilor.

VINERI, 31 martie, 19.00
SÎMBĂTĂ, 1 aprilie, 19.00

MARCEL IUREŞ
în
ULTIMA BANDĂ A LUI KRAPP
de S. Beckett
în românește de Bogdan Budeș
regia
Alexandru DABIJA

Eram acolo cînd — *(Krapp opreşte magnetofonul, se gîndeşte, îl reporneşte)* — s-a lăsat jaluzeaua, o chestie de-aia murdară, maronie, care se rulează, tocmai aruncam o minge unui cățel alb; aşa a fost. S-a-ntîmplat să ridic ochii şi asta a fost. A fost şi s-a dus, în sfîrşit. Am stat pentru cîteva clipe cu mingea în mînă, în timp ce cîinele scheuna şi întindea laba la mine. *(Pauză.)* Clipe. Clipele ei, clipele mele. *(Pauză.)* Clipele cîinelui. *(Pauză.)* În cele din urmă, i-am întins-o, iar el a luat-o cu gura, încet, încet. O minge mică din cauciuc solid, veche, neagră, tare. *(Pauză.)* Am s-o simt în mînă pînă în ziua morții. *(Pauză.)* Aş fi putut s-o păstrez. *(Pauză.)* Dar am dat-o cîinelui.
Pauză.
Ei bine ...
Pauză.

www.teatrulact.ro

TEATRUL ACT
sponsor fondator CONNEX
ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24-FUN

Pentru informații și rezervări de bilete vă rugăm să sunați la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieți la bilete@teatrulact.ro.

Silviu BRUCAN

Surpriză ideologică

– un conservator îl critică pe Bush –

Excepţionalismul american şi-a pus amprenta şi asupra cîmpului ideologic. Liberalismul, care în Europa aparţine dispozitivului de dreapta, în America are o tentă de stînga. Conservatorismul, inventat de englezi, nu găsea reazim în trecutul istoric al revoluţiei americane şi de aceea a apărut mai tîrziu, mutînd accentul pe *individualism* şi *drepturile naturale* ale omului, adoptînd o puternică componentă *religioasă* şi pînă la urmă *mistica proprietăţii*. Cu timpul, conservatorii au simţit nevoia unor ţinte mai politice şi au îndreptat focul împotriva lui *„big government"*, condamnînd orice extindere a administraţiei federale şi acuzîndu-i pe demnitarii partidului democrat că sînt *big spenders*, cheltuiesc fără socoteală banii contribuabililor americani.

Liberalii au beneficiat de o epocă de aur la mijlocul secolului trecut, cînd culegînd roadele New Deal-ului iniţiat de preşedintele Roosevelt şi-au fortificat un larg front electoral care reunea sindicatele, organizaţiile negrilor, fermierii, milioanele de emigranţi şi cercurile intelectuale democratice. Toate sub egida Partidului Democrat.

Dar, treptat, clasa mijlocie a ajuns să numere aproape jumătate din populaţia activă a SUA, iar ca urmare grosul voturilor americane a trecut la *centru*. Cum sistemul politic american era conceput ca un aranjament de camuflare a contradicţiilor de clasă, statutul social şi-a pierdut criteriul în strategia electorală. Manevrînd cu iscusinţă în mediile muncitoreşti şi chiar în cele ale negrilor, republicanii au reuşit să atragă sufragii importante din rîndurile acestora. Este caracteristic că în administraţia Bush locul doi în guvern, şeful Departamentului de Stat, a fost ocupat de o persoană de culoare: generalul Colin Powell, iar în prezent Condoleezza Rice.

Întrucît în SUA nu există o forţă politică omogenă, care să ocupe în mod stabil şi exclusiv centrul vieţii politice, ramurile mai flexibile ideologic din cele două partide – democrat şi republican – se străduiesc să-şi lărgească baza electorală spre dreapta sau spre stînga, după înclinaţii şi conjunctură.

În planul ideilor, cerinţele bătăliei contra comunismului în anii războiului rece au situat *liberalismul* pe o poziţie superioară în a doua jumătate a secolului XX. Dar dreapta conservatoare nu s-a dat învinsă, luptînd cu o înverşunare violentă pentru cucerirea minţilor americane. Într-un studiu bine documentat se afirmă că existau în acea perioadă în SUA aproximativ o mie de organizaţii de dreapta, care publicau şi distribuiau mari cantităţi de literatură politică, desfăşurînd zilnic o propagandă intensă prin presă, radio şi televiziune.

Revista *National Review*, care de peste jumătate de secol propagă conservatorismul, pretinde că majoritatea americanilor îmbrăţişează ideile conservatoare şi se duce duminica la biserică. Editorul revistei William F. Buckley pledează pentru idei cît mai simplu formulate, fără turnuri sofisticate de frază, preferînd adesea populismul. Este celebră mărturia sa sinceră că ar prefera să fie guvernat de primele 2.000 de nume din cartea de telefon a oraşului Boston, decît de profesori de la Harvard.

Atacul terorist de la 9 septembrie 2001, care a dezvăluit pentru prima dată că America e vulnerabilă la ea acasă, a schimbat peste noapte raportul de forţe în planul ideologic. Dreapta conservatoare a preluat conducerea şi a simţit nevoia unei titulaturi inovatoare: *neoconservatorismul*. Problemele interne au trecut pe un plan secundar, iar George Bush a devenit un „preşedinte de război". În timp de război, doctrina liberală trece în defensivă, iar strategii republicani îi pictează pe liberali ca „defetişti" şi chiar „trădători".

Rămasă în arenă ca singura superputere pe mapamond, America a adoptat o postură imperială. Noua strategie militară constă în afirmarea fără rezerve a dreptului SUA de a acţiona unilateral, fără aprobarea Consiliului de Securitate al ONU şi fără consultarea aliaţilor, recurgerea la secţiune militară pentru a preveni ameninţări, înainte ca ele să se producă, şi răspîndirea libertăţii în Orientul Mijlociu, la nevoie chiar cu schimbarea regimului, în ţara în care acesta refuză libertatea.

Bineînţeles că o schimbare atît de radicală a strategiei a produs discuţii tensionate, inclusiv în cercurile conservatoare. Dar ceea ce a produs senzaţie de dată recentă este apariţia unei cărţi cu un titlu incendiar: *Impostor: How George W. Bush Bankrupted America and Betrayed the Reagan Legacy (Impostor: Cum a falimentat George W. Bush America şi a trădat moştenirea lui Reagan)*. Surpriza – autorul Bruce Bartlett este un conservator împătimit. El a fost consilier la Casa Albă pe timpul lui Ronald Reagan şi după aceea în Ministerul de Finanţe pe timpul bătrînului preşedinte Bush. În 1981, el a publicat o carte, *Reaganomics*, socotită la vremea aceea ca un manifest al erei Reagan. Bartlett îl acuză pe preşedintele Bush că este un „pretins conservator", care a trădat cauza conservatoare, pentru cîştiguri electorale de scurtă durată. Ca exemple, autorul citează cheltuielile exorbitante ale administraţiei, sporirea aparatului funcţionăresc în loc de reducerea lui, precum şi alte măsuri contrare doctrinei conservatoare. Burtlett prezice că aceste greşeli vor sili pe succesorul lui Bush să mărească impozitele pentru a salva finanţele americane şi a evita falimentul.

HUMANITAS

Ce este autoritatea?

J.M. Bochenski

Ce este autoritatea?
Oare trebuie respinsă orice formă de autoritate?
Ce știm și ce se poate spune despre libertate, toleranță, anarhism?
Răspunsul prompt și bine argumentat îl găsim în această introducere în logica autorității.

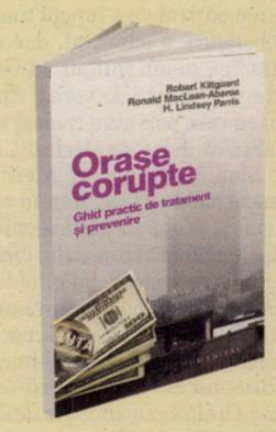

Orașe corupte

Ghid practic de tratament și prevenire

Robert Klitgaard
Ronald MacLean-Abaroa
H. Lindsey Parris

Valorificând decenii de experiență în lupta anticorupție, cei trei autori propun prin această carte o strategie inovatoare pentru combaterea corupției la nivel local.
Orașe corupte ne arată cum trebuie purtată această luptă și, mai ales, ne convinge că ea trebuie să continue cu orice preț, oricât de vitrege ar fi condițiile.

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30; cpp@humanitas.ro

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru un om aflat în centrul atîtor polemici, Mircea Cărtărescu afişează o linişte care respiră normalitate. Am stat de vorbă vreo două ore, în tihnă, la masa ovală din redacţie, şi am mai fi putut sta încă o dată pe atît pentru că răspunsul la fiecare întrebare chema alte întrebări. Şi la sfîrşit misterul a rămas deplin.

„Dacă reuşesc să termin *Orbitor 3*, mi-am plătit biletul...“

– dialog cu Mircea CĂRTĂRESCU –

Succesul cărţilor şi miturile intelectualilor

Simona Sora: *Aş începe discuţia din „actualitatea fierbinte“, adică de la cartea* De ce iubim femeile, *cel mai mare succes al unui autor român de astăzi. A fost atacată în ultima vreme, astfel încît, recent, a apărut un articol al lui Ioan T. Morar,* „Luaţi labele de pe Cărtărescu“. *Şi Mircea Mihăieş a scris un articol împotriva celor care te-au atacat. Ai nevoie de apărare?*

Sper că nimeni nu-şi imaginează că i-am „năimit“ eu să scrie. Cred că, de fapt, nici un autor nu are nevoie de apărare. Eu, personal, nu am răspuns niciodată cuiva care a scris bine sau rău despre cărţile mele. Prietenii mei Biju şi Mircea au fost probabil sincer supăraţi de un articol al lui Virgil Podoabă, care spunea că *De ce iubim femeile* e o carte jenantă, ceea ce nu e de fapt nici o problemă, chiar dacă erau acolo expresii de genul „Cărtărescu, un mic poet de primă mînă“ şi altele la fel, care ţin de pamflet. În rest, nu ştiu ce să zic. Oamenii ăştia aşa au simţit, că e cazul să aibă o atitudine.

Alex. Leo Şerban: *Mie mi se pare că problema nu este legată strict de tine. Tu eşti, evident, un tip foarte vizibil. Asta este o prejudecată destul de larg împărtăşită în zona culturală: în momentul în care un artist are succes, el automat devine suspect.*

E un „cordon sanitar“ care se formează în jurul lui, cred că e foarte omenesc să fie aşa. Asta se întîmplă peste tot şi în toate timpurile. Chestiunea asta, a notorietăţii care la un moment dat ajunge prea mare, este jenantă pentru toată lumea. Inclusiv pentru cel care capătă această notorietate. Cineva a spus că succesul este întotdeauna o neînţelegere. De fapt, este nesănătos pentru o cultură ca un ins, doi sau trei să iasă mult mai tare în evidenţă decît ceilalţi, mai ales pe criterii care nu sînt intrinsec estetice, ci care ţin de vînzări, de traduceri, de filme făcute după scrierile lui etc...

Alex. Leo Şerban: *Intrăm în economia de piaţă inclusiv la nivelul cărţilor şi al produsului artistic. Asemenea reacţii de respingere a ideii de succes exprimă o neadaptare la nişte reguli care sînt, pînă la urmă, regulile jocului în care am acceptat să jucăm: faptul că începi să ai succes, că vinzi, cîştigi, este un lucru absolut normal...*

Aici sînt mai multe confuzii. La noi încă funcţionează cîteva mituri – unele dintre ele cu o anumită justificare. Este mitul scriitorului care stă deoparte, care scrie numai pentru el însuşi şi, eventual, pentru cîţiva prieteni, căruia trebuie să i se smulgă textele din mînă ca să fie publicate – şi pe care nu-l interesează succesul în nici un fel. Marginal şi ignorat în timpul vieţii, după moarte e descoperit şi devine propria sa statuie. Acest mit funcţionează strîns conectat cu altul, şi anume că orice autor care vinde foarte mult din cărţile lui se prostituează, îşi comercializează talentul, ajunge un Dan Brown sau un Coelho, un autor prost care vinde mult. Conectîndu-se cele două mituri, s-a ajuns la un fel de simplificare a vieţii culturale: unii scriitori au succes acum, lor le aparţine prezentul superficial, dar mîine nu vor mai fi nimic sau foarte puţin (Cezar Petrescu, în cel mai bun caz), pe cînd alţii, care au fost obscuri în timpul vieţii (Blecher, de pildă), devin ulterior nemuritori. Este, după părerea mea, o privire simplistă a vieţii culturale pentru că în toate epocile au existat şi exemple de un fel, şi exemple de celălalt fel.

Mircea Vasilescu: *Acum vreo doi ani, Editura Polirom a publicat cîţiva prozatori tineri, i-a promovat intens şi, din cîte ştiu, ei au fost rentabili din punct de vedere comercial. Prin asta, a fost infirmată prejudecata curentă a celor mai multe edituri, care se fereau să publice debutanţi pentru că „ies în pierdere“. Iată un caz „de manual“ care arată că, „intermediaţi“ cum trebuie în drumul lor către public, autorii pot avea succes, chiar fără să fie „nume mari“. Mă tem însă că lumea noastră culturală nu este obişnuită cu asemenea instrumente moderne ale marketing-ului...*

În perioada de tristă amintire, bursa valorilor culturale funcţiona la modul ideal: nu exista decît piaţa bunurilor simbolice. Ţin minte că, la Cartea Românească, nimeni nu se întreba cîte cărţi s-au vîndut. Cărţile puteau foarte bine să stea şi în depozit. Existau critici care validau sau invalidau cărţile şi asta era tot. Dacă un critic spunea că eşti bun – erai bun, puteai să nu vinzi nici o singură carte. Acum, mecanismul validării a clivat în două niveluri. A rămas o insulă mică de validare estetică – revistele literare, critica (atît cît mai funcţionează) – în centrul unui ocean de validare „capitalistă“ a artei. Televiziunile, radiourile, presa cotidiană care are pagină culturală nu te fac scriitor valoros, dar te validează ca un fel de vedetă mediatică. Apare o schizoidie între mica piaţă culturală, cea de prestigiu, unde ai un anumit nume, o cotă, o imagine printre confraţi, şi piaţa „comercială“ foarte mare dimprejur, care, deşi superficială, are totuşi o putere zdrobitoare. Fiecare scriitor este supus tensiunii dintre aceste două pieţe. Şi cred că sîntem abia la începutul fenomenului. Se pare însă că, încetul cu încetul, insula „normalităţii“ culturale va fi erodată de oceanul mediatic din jur. Experienţa occidentală ne arată că puterea simbolică a revistelor pur literare este din ce în ce mai mică, pe cînd puterea managerială sau de imagine a pieţei este tot mai mare.

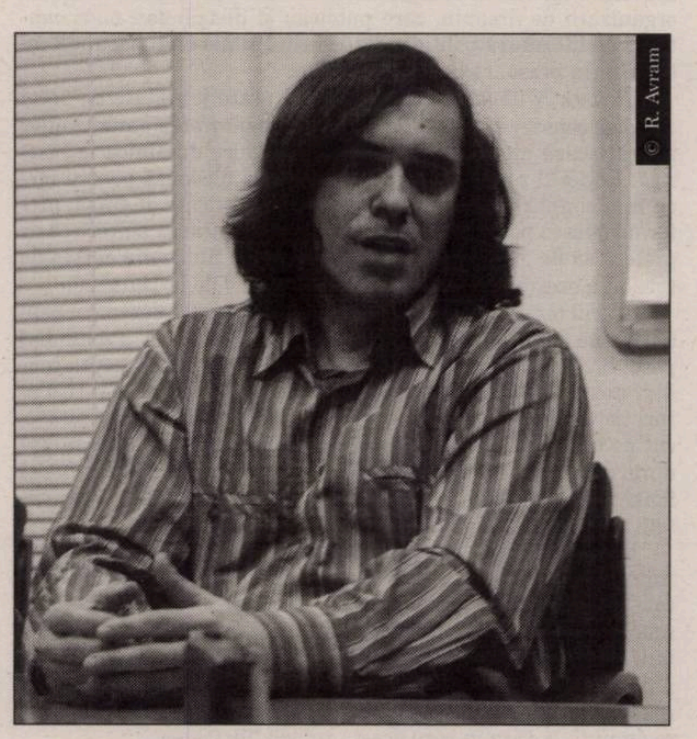

Marius Chivu: *Te sperie o asemenea perspectivă?*

Nu mă sperie în nici un fel, şi cred că nu sperie pe nimeni, pentru că un artist adevărat nu s-a lăsat niciodată validat, nici de piaţă, nici de reviste, nici măcar de criticii importanţi. Pentru mine e important ca 2-3 critici, în care cred, să scrie bine despre cărţile mele, dar ştiu că am destul spirit critic ca să-mi dau primul seama dacă ce fac e bine sau nu, şi să nu mă îmbăt cu apă rece. Am în mine criteriile, mă pot dispensa foarte bine de oricare dintre aceste pieţe.

Neînţelegeri cu scriitori şi cititori

Marius Chivu: *Dat fiind capitalul tău de imagine – capital intelectual şi simbolic – te afli într-o zonă în care mai multe tabere şi grupuri culturale, mai multe curente şi orientări ideologice sau „de presiune“ încearcă să te confişte şi să te atragă în tabăra lor, cumva ca avangardă a discuţiilor ideologice. Te flatează asemenea încercări?*

Acum două zile am fost la o emisiune a lui Bogdan Lefter, cu care am păstrat de-a lungul timpului relaţii foarte bune, cu suişuri şi coborîşuri, e adevărat, dar pînă la urmă pozitive, iar acum o săptămînă m-am întîlnit cu Gabriel Liiceanu şi am stat mult şi foarte prieteneşte de vorbă. Eu cred că în toate taberele sînt oameni cu care poţi avea comerţ intelectual şi afectiv. Nu mă împiedic absolut deloc de ideologie. Îi ştiu bine pe inşii inavuabili, pe care i-am numit o dată „vierii minţii“. Sînt singurii cu care nu vreau să am de-a face. Dar, în zona culturală onestă, chiar dacă nu sîntem de acord cu păltinişenii sau cu postmodernii sau cu alţii, totuşi le putem recunoaşte, dincolo de idei, o anume excelenţă intelectuală, culturală, talentul literar, farmecul personal... Cred că pierdem foarte mult dacă rămînem cantonaţi într-o singură tabără. Credeţi-mă că Liiceanu nu e chiar aşa de rigid şi plin de sine cum pare, şi nici Bogdan Lefter, cum îl cunosc eu, nu e chiar aşa...

Simona Sora: *Mă întreb – exagerînd pentru ilustrare – dacă nu cumva* Orbitor *a avut parte de aceeaşi neînţelegere.*

Neînţelegerea maximă a fost în legătură cu *Jurnalul*, nu cu *Orbitor*. Oamenii au privit *Jurnalul* ca pe o cronică obiectivă a vieţii mele, ca pe o relatare a ceea ce se petrece în viaţa mea. Or, este cel mai puţin aşa ceva. De pildă, la un moment dat am simţit o răceală din partea unui foarte bun prieten al meu şi nu ştiam ce se întîmplă. Şi apoi un „binevoitor“ mi-a zis ce aflase de la el: era supărat că, deşi ne văzuserăm destul de des în perioada acoperită de jurnal, apăruse acolo o singură dată, şi atunci într-un vis în care îmi dădea o pereche de papuci... Vă spun de pe acum: dacă veţi vedea că în volumul 3 din *Jurnal* nu va apărea nici o referire la discuţia noastră de azi, să nu vă supăraţi pe mine....

Iaromira Popovici: *Dar femeile din* De ce iubim femeile *ce au zis?*

M-a ferit pînă acum Dumnezeu să mă întîlnesc cu vreuna în cauză. Dar am să vă povestesc în schimb ultima mea întîlnire de gradul trei cu un personaj al meu. A fost aşa: Eugen Negrici m-a invitat la emisiunea lui de pe TVR Cultural, acum un an şi jumătate. Şi acolo, inginerul de sunet, care a venit să-mi pună microfonul pe sub cămaşă, s-a apropiat de mine cu un aer răutăcios şi mi-a spus: „Eu sînt Bibicul, nene Iancule! Nu mai pofteşti?“. Am rămas foarte surprins şi l-am întrebat despre ce era vorba. Zice: „De ani de zile visez să vin în faţa dumitale şi să-ţi ard două perechi de palme!“. Uluit, l-am întrebat de ce. Şi mi-a zis: „Eu sînt X din *Travesti*“. Un personaj cam descreierat căruia făcusem imprudenţa să-i dau numele real. Am dat-o eu după deget, că de fapt am îmbinat mai multe personaje într-unul singur, că de la el am luat doar numele, că ţicnit era altul, care semăna cu el... Pînă la urmă ne-am împăcat, am scăpat de cele două perechi de palme... Lucruri de-astea se-ntîmplă oricărui autor, mai devreme sau mai tîrziu...

Timpul liber în străinătate

Mircea Vasilescu: *Te-ai întors de curînd de la Viena unde ai ţinut cursuri la Universitate. Ţi-a plăcut la Viena?*

Foarte mult! A fost pentru mine un loc ideal, am găsit acolo liniştea pură şi simplă, pe care o caut peste tot şi de care am parte rarisim aici, în Bucureşti. Mi-am făcut prieteni foarte buni – pe Horia Marinescu, un arhitect român stabilit la Viena, pe mezzosoprana Ruxandra Donose, pe doi tineri doctoranzi foarte curaţi sufleteşte şi curajoşi, Lavinia şi Cătălin Enache, pe colega mea de la Institut, Laura Cheie...

Adina Popescu: *În volumul I din* Jurnal *scriai despre America, despre primul tău contact cu această ţară. Te simţeai foarte însingurat, aveai probleme de adaptare. Cum poţi comenta asta acum?*

Era prima mea ieşire din ţară. De fapt, nu chiar prima – am mereu tendinţa să uit scurtul drum din 1987 la Budapesta. În 1990 am fost „paraşutat“ direct în mijlocul New York-ului. Am ieşit a doua zi la 6 dimineaţa din hotel, cu aparatul de fotografiat, şi era totul închis. Am rătăcit pe străzi exaltat şi fericit, pînă cînd am intrat – nu o să uit niciodată dimineaţa aia – într-o bomboneriе, prima care deschisese. Mi-am cumpărat nişte bomboane cu scorţişoară, al căror gust îl mai simt şi acum, şi m-am apucat să fac fotografii în bomboneriе, gîndindu-mă că cei de acasă n-or să mă creadă cum arată vitrinele şi galantarele acolo. Apoi, timp de alte cîteva zile am făcut numai lucruri de felul acesta: intram în supermarket-uri şi făceam poze; făceam poze pe stradă, peste tot. Era în 1990, chiar la început. La noi nu era nimic. M-am întors de-acolo cu bureţi de spălat vasele, cu paie de băut citronadă şi cu tot felul de alte nimicuri... Mi-au mai şi desfăcut valizele la aeroport... Vameşii se cruceau... Nu era penibil numai pentru mine, ci pentru toţi românaşii care se-ntorceau prima dată din străinătate.

Marius Chivu: *Cum îţi place viaţa ta din ultimul timp cînd, cu o bursă sau alta, eşti mult timp plecat din ţară?*

De obicei, plec pentru că am foarte mare nevoie de timp liber. Aici, în Bucureşti, nu am nici o clipă de odihnă. Nu ştiu cum se-ntîmplă – cred că sîntem toţi în aceeaşi situaţie – dar eu, aici, nu numai că nu pot să-mi scriu cărţile la care mă gîndesc, dar nici măcar de ocupaţiile secundare, ca scrisul de articole sau pregătirea cursurilor, nu mai am timp. Aşa încît primul lucru pe care mi-l dau plecările afară este acest nepreţuit timp liber. Chiar dacă am predat cîteva ore pe săptămînă la Viena, totuşi am avut foarte mult timp. Iar acum, plecînd la Stuttgart, am o bursă de un an în care nu mi se cere nimic, doar să stau şi să scriu. Este lucrul cel mai important. În rest, nu mi se mai pare o dramă plecarea în străinătate, aşa cum era înainte.

Mircea Vasilescu: *Dar întoarcerea?*

Într-adevăr, întoarcerea este o dramă de fiecare dată şi a fost şi acum, cînd am venit de la Viena. Bucureştiul mi s-a părut mai noroios, mai jegos, mai nenorocit decît oricînd.

Alex. Leo Şerban: *Dacă ar fi să faci un top 3 al lucrurilor nesuferite din România, ce ai spune?*

Azi este o zi mare pentru mine, bănuiesc că şi pentru unii dintre voi, zi în care „mi-am realizat profeţiile politice“. Şi sper că este doar capătul de sus al toboganului pentru Adrian Năstase, cel care-a pierdut azi (15 martie, *n. red.)* şefia Camerei Deputaţilor. Acest personaj este pentru mine un simbol a tot ce s-a întîmplat rău în România în ultimii 15 ani. El ar fi locul 1 în top. Locul 2... neputinţa noastră de a face din Bucureşti un loc decent. Faptul că trei străzi cruciş pe patru curmeziş, care formează, chipurile, centrul istoric al oraşului, n-au putut fi făcute în 15 ani să arate normal. Nu sclipitor, n-ar fi putut să fie o Pragă sau o Budapestă de la început. Dar nu s-a putut face să arate măcar decent. Sînt aceleaşi ruine lugubre de cînd le ştiu. Asta mi se pare iarăşi o mare mizerie. Şi, pentru locul 3... să ne întoarcem la sfera noastră culturală. Mă enervează conflictele, furtunile într-un pahar cu apă de-aici. Mă enervează că nişte oameni care de fapt nu au nimic de împărţit, care sînt cu toţii decenţi, liberali, „de-ai noştri“, ca să zic aşa, cei care-nainte făcuseră front comun contra dictaturii, s-au împărţit în 2-3 tabere şi se luptă cu o înverşunare absurdă. Asta mă enervează. Asta nu-mi place. Pot să nu-mi placă individual unii dintre oamenii ăştia, dar... într-o cultură mică, în care este nevoie de cooperare sau măcar de respect reciproc, să văd aceste lupte intestine – aproape în sensul propriu al cuvîntului – pentru mine este insuportabil. E neplăcut să mă întîlnesc cu cineva şi să-mi spună „Cum? Te-ai dus la ticăloşii ăia şi le-ai dat un interviu? La revista aia nenorocită?“ sau să aud pe cineva că îşi numeşte un adversar numai „animalul de cutare“... Nu-mi fac iluzia că viaţa literară e un paradis sau că ar putea deveni un paradis, dar valurile mereu renăscute ale „oierilor“ şi „boierilor“ au ajuns previzibile şi plicticoase.

Iaromira Popovici: *Dar primele 3 lucruri care îţi plac?*

Pînă la urmă, pe cine interesează? Îmi plac foarte mult prietenii mei. Îmi plac cîteva reviste în mod deosebit, între care, fără nici un fel de ipocrizie, este a voastră. La *Dilema* am simţit întotdeauna că am prieteni şi m-am simţit foarte bine. Apoi, *Academia Caţavencu* îmi place foarte mult. Cred, de altfel, că spiritul celor două este asemănător; îmi place şi ziarul *Cotidianul* foarte mult. Altele mai puţin, iar altele deloc, chiar dacă sînt importante. Simt că nu am ce căuta acolo. Îmi plac foarte multe lucruri în România. De exemplu, prin soţia mea, am descoperit locurile unde ea s-a născut şi unde trăieşte familia ei, şi anume la Sîngeorz-Băi. Este un loc absolut paradisiac, unde, poate, cînd va veni vremea retragerii, cum se zice, ne gîndim să ne facem o căsuţă. Casa tatălui ei este o casă ţărănească, cu şindrile, cu muşcate pe prispă, aşezată pe un deal, în faţa unui deal mai înalt, ca o jumătate de ou...

„Ne lipseşte devoţiunea intelectuală“

Radu Cosaşu: *Te-am sunat mai de mult – să ştii că simt nevoia să-ţi telefonez deseori – şi ţi-am citit un articol al domnului Gheorghe Grigurcu foarte dur la adresa lui Crohmălniceanu, chiar după ce Croh murise; l-ai ascultat şi mi-ai spus, foarte rezervat, că nu te interesează. Am fost dezamăgit. Croh, Paul Georgescu – „bătrîni comunişti“, cum li s-ar zice şi azi – au fost decisivi în evoluţia ta. Cum te mai gîndeşti la ei, azi, cînd din nou unii inocenţi contemporani nu le iartă trecutul, lor şi altor păcătoşi care în urmă cu 50 de ani au militat pentru realism socialist, ca după aceea să vă descopere cu tot entuziasmul şi să vă susţină talentul? Îi socoteşti oportunişti? Şi o a doua întrebare: ce părere ai cu privire la dificultatea – şi ea eternă, şi ea fascinantă – cu care mai tot intelectualul român, oricît de strălucit, îşi recunoaşte erorile penibile, eşecurile politice?*

Prima întrebare mi se pare foarte bună pentru că arată că ai o responsabilitate faţă de cei care au contribuit la destinul tău şi care te-au format într-un fel sau altul. Eu întotdeauna am fost partizanul unei obiectivităţi iubitoare. La cursurile mele nu am lăsat nici o umbră în privinţa vieţii şi faptelor, uneori odioase, ale celor despre care am vorbit, oricît de minunaţi scriitori sau critici au fost şi oricît de mult i-aş fi preţuit. Eu cred că e bine ca oamenii să ştie tot, absolut tot. Mi se pare penibil să ascunzi părţile negative ale cuiva. În acelaşi timp, nu am simţit niciodată nevoia să dezvolt un conflict din jurul unui personaj, intrînd în polemică cu aceia care-l atacă. Cei care-l atacă au probabil raţiunile lor s-o facă. Gheorghe Grigurcu, pentru care am mult respect, nu-l atacă numai pe Crohmălniceanu. L-a atacat pe Nichita Stănescu foarte des şi pe foarte mulţi alţi autori. Probabil că are raţiunile lui, punctul lui de vedere, din care vede lucrurile altfel decît mine. Eu cred că îţi arăţi iubirea şi recunoştinţa faţă de oamenii care te-au ajutat în tinereţe, scriind pozitiv despre ei. Şi am avut ocazia să scriu despre Crohmălniceanu cele mai calde pagini de evocare. Ştiu foarte bine ce-a făcut el în anii '50, dar mi-e absolut indiferent. Cred că, faţă de noi, el şi-a spălat, dacă se poate spune aşa, o parte din vina pe care va fi avut-o. Nouă nu ne-a impus o privire asupra vieţii şi a literaturii specifică anilor '50. Pe noi, cei care mergeam la Cenaclul „Junimea“, pe care îl conducea, ne-a învăţat foarte multe lucruri, ne-a ajutat şi ne-a fost un prieten sincer, aşa cum nu au făcut-o mulţi alţi critici. Crohmălniceanu a făcut faţă de mine gesturi mult mai multe şi mai implicate decît ştiu majoritatea oamenilor. Cît a trăit, a fost primul cititor al manuscriselor mele. Probabil că nu aş fi debutat în străinătate fără el. Nu este nici un secret, el mi-a deschis calea debutului în Franţa, după care au venit şi celelalte. Nu este în firea mea să intru în polemici. Sigur că sînt şi alte puncte de vedere posibile, sigur că poate v-am dezamăgit că nu am intrat în discuţie cu Grigurcu, dar eu, dacă îmi daţi voie, şi acum aş avea aceeaşi atitudine. În privinţa celeilalte chestiuni, eu o văd combinată cu altele de acest fel. De exemplu, în literatura română, slavă Domnului!, sînt Adriani Leverkühn cîţi poftesti, se calcă pe picioare. Dar nu avem modelul Serenus Zeitblöm, oameni care să stea modest alături de cei pe care ei îi cred importanţi şi mari, să-i privească din umbră, să le noteze faptele şi gîndurile... Aşa ceva ne lipseşte cu desăvîrşire: devoţiunea intelectuală faţă de cineva pe care îl consideri un om superior ţie, un om care merită iubit şi venerat. De asemenea, nu avem oameni care îşi fac *mea culpa*. Oamenii trăiesc într-un angrenaj social atît de neiertător încît probabil că se tem să nu decadă simbolic şi chiar concret din privilegiile lor, din felul lor de viaţă.

Alex. Leo Şerban: *Eu am să te întreb despre filme – evident. În ultima vreme, am observat că se manifestă un fel de „frigiditate“, tinerii, în general (şi, ce e mai grav, unii cronicari), nu mai vibrează la filmele delicate, cele care nu-ţi dau cu subiectul (tematica sau mesajul) în cap... E ca un transfer: afectele se mută din zona estetică în politică.*

Mie mi se pare că nu doar tinerii, ci jurii întregi de festivaluri serioase suferă de asta, de anestetismul ăsta. Din cîte îmi dau seama, în ultima vreme la festivalurile internaţionale subiectul face trei sferturi din film. Eu cred că în cazul unora dintre filmele premiate, regizorul ar fi făcut mai bine să povestească în trei fraze despre ce e vorba şi să ia premiul fără să mai facă filmul. Cele mai multe premii se dau pe criterii politice sau ideologice. Ăsta este lucrul ce frapează cel mai tare. Nu se premiază un film pentru textura peliculei, pentru ceea ce are puternic din punct de vedere estetic, ci pentru că vorbeşte despre Kosovo, despre relaţii de *gender*, despre discriminări de toate felurile, fără îndoială importante, dar nu în zona estetică. Să se scrie despre Iran în toate ziarele din lume, dar să se dea premii pentru frumuseţea imaginii şi pentru deşteptăciunea poveştii. Chiar şi la noi se vede tendinţa asta, în evaluarea cărţilor. Cunosc cărţi ale unor oameni tineri care au fost aclamate numai şi numai pentru ideea lor. Pentru că ei au venit prima dată cu o carte despre droguri sau despre homosexualitate. Eu cred că o tradiţie de cîteva mii de ani în cultură nu se termină chiar aşa de uşor. Nu pot să cred că astăzi cultura înaltă este total damnată şi că nu se mai poate merge decît pe cultură populară. Dacă ideea de postmodernism nu este regîndită de fiecare minte în care pătrunde, ajungi la un relativism total unde orice este posibil, unde, din 100 de filme, oricare poate fi premiat în egală măsură, şi atunci ajungi să te hrăneşti exclusiv cu *trash* cultural.

Simona Sora: *Eugen Negrici vorbeşte despre curmarea cursului firesc, recuperator al literaturii române, pentru optzecism. A fost optzecismul o îngheţare a literaturii române în formă parodică şi autoreflexivă?*

La fraza asta, „optzecismul a curmat cursul firesc al literaturii române“, am o singură obiecţie, şi anume la cuvîntul „firesc“. Sigur că a curmat cursul literaturii române. Dar acel curs era departe de a fi firesc. Ştim cu toţii că anii '60 au fost o reluare *in disguise* a anilor '30. Este un neomodernism cu trăsături foarte asemănătoare modernismului interbelic, ceea ce este de înţeles, pentru că în momentul în care s-a putut relua literatura adevărată, ea s-a făcut cu modelele precedente, sărindu-se peste gaura de 15 ani pe care o ştim cu toţii. Şi atunci, nu ne surprinde că Nichita Stănescu este extrem de apropiat ideologic, ca ideologie literară, de Ion Barbu – tot un poet al jubilaţiei cosmice, al esenţelor, al conceptelor – iar Leonid Dimov un poet foarte asemănător lui Arghezi, trecut însă prin experienţa onirică. Prozatorii din aceeaşi perioadă aparţin şi ei unor modele care dispăruseră de 20-30 de ani. A recupera o perioadă revolută, după ce o vreme nu s-a putut face deloc literatură, nu înseamnă a urma cursul firesc al unei literaturi. De fapt, literatura anilor '60 şi '70 – în bună parte, fiindcă nu toată lumea se înscrie în asta – a fost într-un fel nefirească, deşi nimeni nu contestă valorile care au apărut. Dar ca evoluţie a formelor istorice, ea a fost o perioadă nefirească. Nicăieri în lume în anii '60 nu se mai făcea literatură modernistă. Ceea ce au făcut optzeciştii a fost să încerce o reapropiere, în sensul unei sincronizări aproape lovinesciene, cu ceea ce se făcea în lume în epoca respectivă. Şi atunci, îşi are şi optzecismul legitimitatea sa. Lucrul cu care eu nu sînt de acord în privinţa optzecismului este că el există şi astăzi, cum spun unii. Am auzit spunîndu-se: „literatura optzecistă este de fapt singura care există azi, după ea nu s-a mai inventat nimic, optzeciştii sînt în continuare cei mai noi şi mai inovativi scriitori“. După părerea mea, optzecismul este de mult istoricizat, el a rămas în anii '80, şi e foarte bine să fie aşa.

Vrăjeli cu dentişti

Adina Popescu: *Aş vrea să vorbim despre nevoia cititorilor de astăzi de a întoarce pagina, de a avea o poveste. Tu ai scris o carte care mie mi-a plăcut foarte mult, despre zmei,* Enciclopedia zmeilor. *Am avut o discuţie cu nişte puşti de clasa a VI-a care spuneau că zmeii tăi sînt o „vrăjeală“ faţă de Harry Potter...*

O vrăjeală faţă de marea vrăjeală!...

Adina Popescu: *Cum ai putea să comentezi nevoia din ce în ce mai mare a oamenilor de poveste? Şi cum ar trebui să fie zmeii care „să prindă“? Comerciali?*

Mulţumesc mult pentru mingea ridicată la fileu. Aseară am primit cel mai fantastic mail din partea unui cititor. Era cam aşa: „Domnule Cărtărescu, am fost o mare admiratoare a dvs., v-am citit toate cărţile, dar ultima m-a dezamăgit îngrozitor şi am de gînd să nu mai citesc nimic din ce o să scrieţi. Aflaţi că sînt medic stomatolog şi că paginile despre zmeul-dentist din *Enciclopedia zmeilor* m-au indignat cît se poate de mult. Nu v-aţi dat seama că, după ce v-au citit, copiii vor merge cu frică la dentist, aşa că vor avea carii? Nu v-aţi dat seama ce rău faceţi prin asta societăţii noastre?“ Am fost atît de fericit de mesajul ăsta încît i-am răspuns pe loc cu o scrisoare foarte caldă.

M-am distrat foarte tare cu zmeii. Totul s-a făcut din aproape-n aproape. Pe-atunci mă jucam intens „Heroes III“, ale cărui hărţi au două nivele, unul de suprafaţă şi unul subteran. De acolo mi-au venit multe idei pentru poveştile din *Enciclopedia zmeilor*.

Alex. Leo Şerban: *Dar nu ai avut mail-uri şi de la feministe înverşunate, după ce a apărut* De ce iubim femeile?

Nu, nu am avut. Decît articolul scris de Alexandra Olivotto. În privinţa lui, eu pot s-o înţeleg. Acum zece ani eu însumi aş fi scris un articol asemănător. Pe-atunci eram un feminist convins. Cînd am descoperit teoriile feministe, am citit foarte mult în domeniu şi ajunsesem destul de îndoctrinat. Între timp, mi-am dat seama că nu tot ce zboară se mănîncă şi că, dincolo de lucrurile de bun simţ care ţin de egalitatea de şanse, există şi monstruoase exagerări, nu neapărat rău intenţionate, ci mai curînd fanatice. Ele vin de obicei din partea unor neofiţi, unor recenţi „dumiriţi“. După ce în *România literară* a scris lucruri absurde despre cartea mea, sub bătăiosul titlu „Nu!“ (al dramaturgului care le trimitea pe femei la cratiţă), tînăra feministă a recidivat în *Vatra*, care a făcut un număr intitulat „De ce iubim bărbaţii“. Şi acolo are un text care urmează punct cu punct eseul final din cartea mea, întorcîndu-i pe dos fiecare frază. Acolo se vede înverşunarea ei, înverşunare de neofit, de om care a intrat de curînd într-o credinţă pe care o apără din toate puterile, pînă la martiraj. Puneţi textul meu şi al ei alături şi veţi vedea cine este sexistul. Dar, dincolo de toate astea, ceva din arţagul tinerei Olivotto mi-o face tare simpatică...

Simona Sora: *Ai spus în* Jurnal *că mai ai trei atuuri în privinţa lui* Orbitor 3. *Se poate spune măcar un atu din cele trei?*

Dacă termin *Orbitor 3,* tot restul va fi pe deasupra. Adică nu mă voi mai considera un autor ratat sau semiratat. Dacă reuşesc să termin *Orbitor 3,* mi-am plătit biletul, cum se zice: în linii mari, proiectul meu existenţial şi scriitoricesc va fi încheiat. Şi, slavă Domnului, abia aştept să fac lucrul ăsta, ca să mă pot ocupa apoi de alte treburi. Am intenţia să redebutez. Mă gîndesc să scriu nişte cărticele deosebite de cele de pînă acum, şi care sigur mă vor distra mult mai mult decît volumul pe care-l mai am de scris la *Orbitor*. Deja percep acest proiect ca pe o povară pentru mine, dar şi ca pe o datorie. Trebuie să-l duc pînă la capăt de vreme ce l-am început. Dar după aceea am să mă simt foarte liber şi foarte disponibil.

Simona Sora: *Ce lectură ţi-ar plăcea să ai cînd o să închei* Orbitor? *Una jungiană, genetică, de teoria lumilor virtuale?*

Sincer, mi-ar plăcea să ajung să scriu cuvîntul SFÎRŞIT şi, cum zicea cineva, să-mi leg cartea de gît şi să mă arunc cu ea în Dîmboviţa. Cred că o să fiu atît de fericit cînd o să termin încît tot restul e secundar... În clipa aceea, o să-mi fie perfect indiferent dacă mă înjură sau mă laudă toată lumea...

Mircea Cărtărescu s-a născut la 1 iunie 1956 în Bucureşti. După terminarea liceului („Dimitrie Cantemir“ din Capitală), a devenit student la Facultatea de Limbă şi Literatură Română a Universităţii din Bucureşti, pe care a absolvit-o în 1980. Între 1980 şi 1989 a fost profesor de română la o şcoală generală, apoi funcţionar la Uniunea Scriitorilor şi redactor la revista *Caiete critice*. Din 1991 este lector la catedra de Istoria literaturii române a Facultăţii de Litere din Bucureşti. A debutat în 1978, în *România literară*. A publicat următoarele volume: **Versuri:** *Faruri, vitrine, fotografii,* Cartea Românească, 1980 – Premiul Uniunii Scriitorilor pe 1980; *Aer cu diamante* (volum colectiv), Litera, 1982; *Poeme de amor,* Cartea Românească, 1983; *Totul,* Cartea Românească, 1985; *Levantul*, Cartea Românească, 1990 – Premiul Uniunii Scriitorilor pe 1990, Humanitas, 1998; *Dragostea,* Humanitas, 1994; *Dublu CD,* Humanitas, 1998; *Plurivers 1 & 2,* Humanitas, 2004; **Proză:** *Desant '83* (volum colectiv), Cartea Românească, 1983; *Visul,* Cartea Românească, 1989 – Premiul Academiei Române pe 1989; în traducere franceză *Le Rêve*, Editions Climats, Paris, 1992 – nominalizată pentru Premiul Medicis şi Premiul pentru cea mai bună carte străină pe 1992; *Nostalgia*, ediţie integrală a cărţii *Visul,* Humanitas, 1993 (tradusă în franceză, germană, italiană, maghiară şi spaniolă); *Travesti,* Humanitas, 1994 – Premiul Uniunii Scriitorilor şi Premiul ASPRO pe 1994 (tradusă în franceză, italiană, olandeză şi norvegiană); *Orbitor. Aripa stîngă*, Humanitas, 1996, premiul ASPRO pe 1996; *Orbitor. Corpul,* Humanitas, 2002; *Enciclopedia zmeilor,* Humanitas, 2002; *De ce iubim femeile,* Humanitas, 2005; **Eseu şi publicistică:** *Visul chimeric*, Litera, 1992; *Postmodernismul românesc*, Humanitas, 1999; *Pururi tînăr, înfăşurat în pixeli*, Humanitas, 2003; *Jurnal I,* Humanitas, 2003; *Jurnal II,* Humanitas, 2005; *Baroane!,* Humanitas, 2005; **Audiobook:** *Parfumul aspru al ficţiunii*, Humanitas multimedia, 2003.

Sursa: www.humanitas.ro

Andrei MANOLESCU

Gripa aviară, ţăranii şi autorităţile

Până nu de mult, gripa aviară era pentru români o boală exotică, de care auzeau din cînd în cînd, la televizor. O ciudăţenie. Nu înţelegeau prea bine despre ce e vorba şi de ce e aşa de periculoasă. Orăşenii erau mai informaţi decît sătenii. Toamna trecută, această ciudăţenie a poftit şi pe la noi. Dar bineînţeles, nu în zonele urbane şi cosmopolite, ci tocmai la ţară, în România profundă... la Ceamurlia. La început s-a creat panică. Tot orăşenii cei informaţi au fost mai speriaţi. Doctorii nu mai pridideau cu explicaţiile. „Nu puteţi lua această boală dacă locuiţi în condiţii civilizate şi vă plimbaţi pe Calea Victoriei" – spunea unul dintre ei. Gripa a lovit păsările oamenilor de la ţară, care erau mai speriaţi de ce vor face autorităţile, decît de boala propriu-zisă. Se aude că şi astăzi mulţi săteni cărora le mor păsările de o boală pe care n-au mai pomenit-o, dar despre care bănuiesc ei cam ce-ar putea fi, tac din gură de frică să nu vină cineva să le omoare toate păsările. După Ceamurlia au urmat alte sate. Focarele, aşa cum ştim, au început să fie închise şi deschise pe rînd. Într-o zi s-a auzit că boala s-a apropiat de Bucureşti. În satul Scărlăteşti din comuna Cireşu, judeţul Brăila, la doar vreo 120 de kilometri de Capitală, primarul Tobă ar fi vînat păsări sălbatice, în ciuda tuturor interdicţiilor. Le-a dus seara acasă, în gospodărie, iar peste cîteva zile i-a murit o curcă. Probele au urmat clasicul traseu, testarea rapidă, locală, şi apoi la Londra pentru verificarea definitivă. Rezultatul: H5N1, virusul letal. Comuna era deja în carantină. Nu mai intrau în ea decît păsările cerului, adică tocmai inamicii. Echipele de oameni cu halate albe şi măşti verzi au început să ia păsările de prin curţi. Trenul n-a mai oprit din acea zi în halta din sat. Navetiştii n-au mai putut merge la serviciu sau pe unde mai mergeau ei. Nişte păsări au fost aruncate însă în foc, de vii, chiar în faţa obiectivului vigilent al unei camere de filmat. Imaginile au făcut înconjurul ţării şi chiar al lumii. O gîscă cu aripa frîntă s-a întors acasă la proprietar. Şeful direcţiei sanitar-veterinare, **dl Vînătoru**, a fost destituit de ministrul Flutur. Cam asta era situaţia cînd am ajuns la marginea satului Scărlăteşti.

Primirea oficială

În dreptul plăcuţei de pe şosea pe care scria Scărlăteşti, era aşternut un covor roşu. Nu pentru protocol. Mustea de dezinfectant. În spatele lui, rezemat de o maşină, stătea dl Vînătoru. Destituit, dar în funcţie, apărînd satul de orice intrus (în special de ziariştii de la care spunea că s-ar trage toate relele). Nici un fel de telefoane sau aprobări nu l-au înduplecat să ne lase să intrăm. Am fi făcut-o, evident, doar cu voia autorităţilor, cu echipament special şi respectînd toate regulile care erau de respectat. Dar, pînă la urmă, totul depindea de dl Vînătoru. El era ultima instanţă. Şi era prea supărat şi speriat ca să cedeze. Cînd a văzut că noi, ziariştii, insistăm, aşa cum ne e felul, a arătat chiar spre jandarmul care stătea de pază şi l-a făcut să-şi încordeze puţin muşchii şi limbajul.

Undeva, în spatele lui, la vreo sută de metri, am văzut cum defila un pluton de oameni în halate albe. Se duceau la masă după o zi de lucru (adică de căsăpit raţe, gîşte şi găini). La marginea satului cel însorit şi paşnic, în care ciripeau păsărele (cu sau fără gripă), echipa de „eutanasiatori" forma o imagine uşor suprarealistă. Cîteva zeci de oameni în alb, încolonaţi şi parcă plutind în zare, prin fumul tulbure al unui tractor care le deschidea drumul duduind, trăgînd după el o cisternă cu o cruce pe ea. Un fel de pluton al morţii aviare, format din inşi cu părul prins sub caschete verzi de plastic. S-au spălat pe mîini, s-au dezinfectat şi au început să mănînce din gamele, fără să-şi scoată halatele sau căştile. Sătenii liberi şi, pînă nu de mult, neştiutori în ale gripei aviare, care păreau că trăiseră, în ultima vreme, cel mult după regulile date de Dumnezeu, se găseau dintr-odată sub ocupaţia unor asemenea trupe albe, ordonate şi aproape mute din cauza măştilor. Trupe ce acţionau sub imperiul dezinfectării perfecte şi care erau animate de un singur mare obiectiv: fără nici o pasăre.

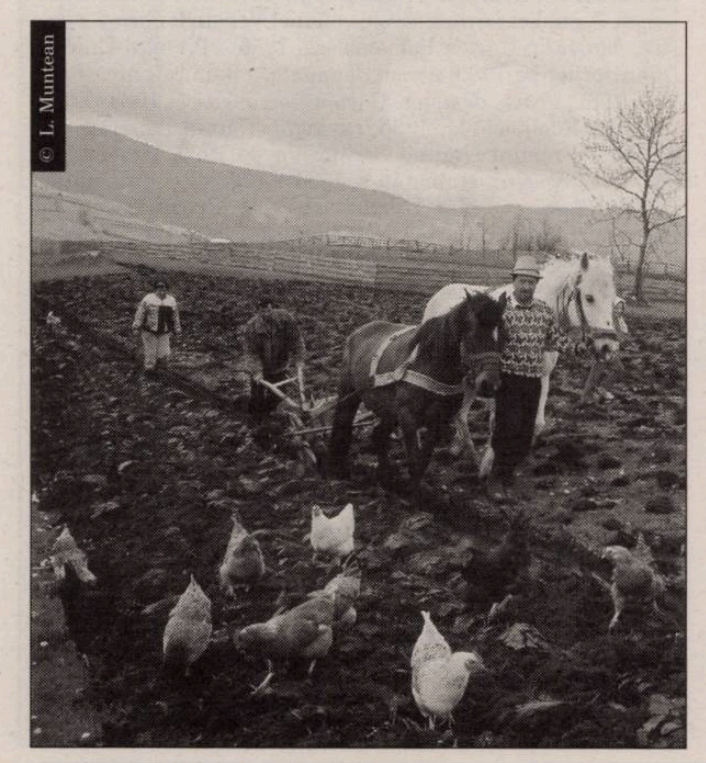

Transbordarea şi doctor Bubo

La intrarea în sat se adunaseră mai multe maşini de marfă. Aşteptau să vină cineva să le preia încărcătura şi s-o ducă la prăvălia din sat. Şoferii se plictiseau prin jurul dubelor. Unii jucau table. La un moment dat, în zare, dinspre sat, a apărut o căruţă. Încet-încetişor, la pas, s-a apropiat de covorul roşu, în vociferările de nerăbdare ale şoferilor. Din dube au început să fie scoase baxuri (pînă atunci nu se gîndiseră să le dea jos din maşini) de apă minerală şi navete de coniac, ei bine... marca Unirea. Au început să fie numărate şi trecute peste covor, pentru a fi încărcate în căruţa cea înceată şi delabrată. Era de aşteptat ca, în toată această scenă, să apară şi Dorel, făcînd vreo boroboaţă, spre amuzamentul colegilor. Dar coniacul cu pricina a fost transbordat fără incidente, într-un mod cît se poate de sobru, cu destinaţia: săteni iarna în carantină.

La un moment dat, dinspre şoseaua Brăilei, a venit o maşină de poliţie. Un Volkswagen Passat, din acela combi, cu portbagaj mare, în ton cu imaginea pîntecoasă a poliţiştilor de pe la noi şi care, de fiecare dată cînd îl vezi, te face să te întrebi de ce are nevoie poliţia de un aşa portbagaj. În fine, din el s-au dat jos doi tipi. Unul în uniformă albastră, parcă de gală, celălalt în civil. Civilul vorbea întruna, explicînd cîte posturi de pază au instalat şi cum se patrulează prin sat. Cel în uniformă asculta cu mîinile la spate. Se apropiau la pas de covorul roşu. Ajunşi în dreptul lui, s-au oprit. Jandarmul de pază a luat poziţie de drepţi. „Mergem pe jos?" – a întrebat civilul. Ofiţerul a avut o oarecare ezitare. Atunci civilul s-a apropiat de el şi l-a apucat de cot înţelegător. „Ţi-e frică?" – l-a întrebat cu voce scăzută, dar nu destul de înceată pentru urechile noastre (ale presei). Poliţistul s-a scuturat spunînd că nici vorbă. Au pornit amîndoi, cu stîngul pe covor. Mi-a adus aminte de desenul animat *Doctor Bubo,* în care o bufniţă doctor şi un vultur inspector survolează, aripă lîngă aripă, o comunitate de animale, cărora le rezolvă diverse probleme.

Virus celebru în găinaţ

În cele din urmă am hotărît să plecăm de la poarta satului Scărlăteşti şi să vedem ce mai e şi prin localităţile din împrejurimi. Mai precis, în satele cu nume gemene – Dudescu şi Dudeşti. Sătenii, îngrijoraţi, ne-au spus că şi lor le mor păsările. Nu în toate curţile, ci doar în unele. Întîi „se prostesc", apoi se învineţesc la gît şi apoi mor. Un ţăran ne-a spus că el le taie cum dau primele semne de boală şi că le mănîncă pentru că „dacă se prostesc de tot, nu prea mai sînt bune". Am intrat într-o curte să vedem şi noi cum arată nişte păsări „prostite". Stăteau zburlite, una în alta, cu ciocul între pene. În sfîrşit, vedeam cu ochii noştri, pe viu, efectele celebrului virus de teama căruia tremura întreaga omenire. Ne-am simţit pentru o clipă ca în prima linie a frontului, pătrunşi de sentimentul datoriei şi foarte atenţi să nu ne atingem de nimic. Numai că pe jos, prin ogradă, era numai găinaţ, pe care cu greu l-am putut evita. Ţăranul nu-şi făcea însă nici un fel de probleme. Mi-a spus că-şi doreşte să vină veterinarul cît mai repede, să-i dea bani, înainte să-i moară toate găinile, deoarece pentru păsările moarte nu se dau despăgubiri. O vecină avea însă altă problemă. Păsările ei erau sănătoase şi se temea că vin echipele şi i le omoară „de bune". „N-am nevoie de bani, eu vreau să rămîn cu păsările, de ce să-mi omoare găinile sănătoase?" Fiecare cu logica şi dreptatea lui. Ciudat era faptul că noi ne plimbam prin acele sate şi curţi fără nici o oprelişte, în vreme ce localitatea aflată la doar doi kilometri era păzită cu străşnicie. Iar rudelor din împrejurimi ale celor aflaţi în carantină, li se spusese că, dacă intră totuşi în zona interzisă, n-au decît să rămînă acolo trei săptămîni, pentru că nu li se va mai da drumul să iasă. Oamenii erau bine ţinuţi sub control. Boala, în schimb, scăpase de sub orice control, iar peste cîteva zile am aflat că şi în satele pe unde trecusem a fost instituită carantina. Cauza morţii păsărilor fusese aceeaşi pe care toată lumea o bănuia: virusul H5N1. De atunci fenomenul s-a cam generalizat. Mereu se aude de noi focare. Carantina nu mai e un fenomen special şi izolat. E o stare în care frecvent unii intră, alţii ies... Nu mai e panica de la început. Oamenii nu mai sînt speriaţi, deşi pericolul probabil că de-abia de-acum începe. Iar noţiunea de *gripă aviară* a intrat în limbajul curent, la fel ca *pesta porcină, boala vacii nebune* sau *dosarul Zambaccian.*

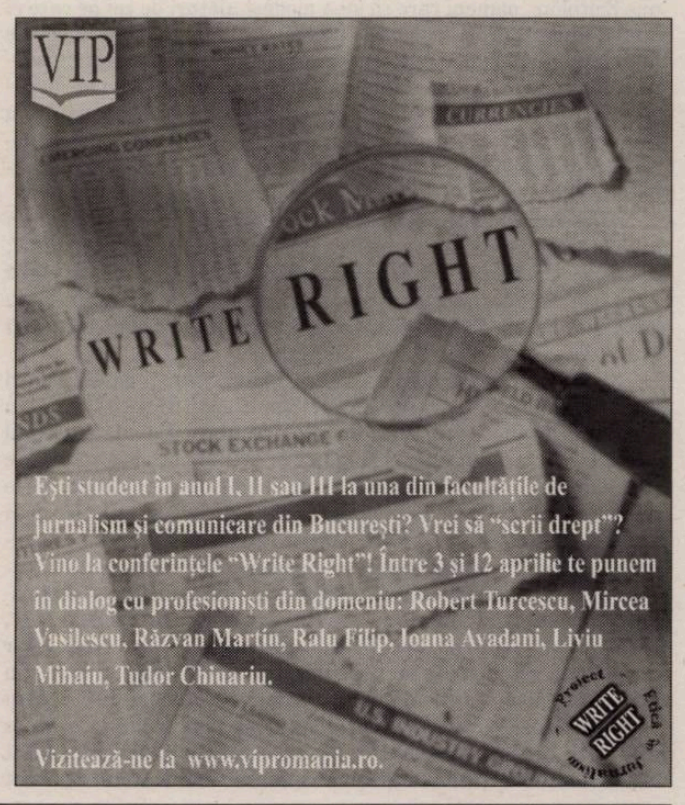

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

O treime

Primul: „Ce miros are prima femeie?“ Al Doilea: „N-are... n-ai timp s-o miroşi!“ Al Treilea, dînd aprobator din cap: „Are dreptate, eşti prea flămînd ca să ai timp s-o şi miroşi!“ De unde ştim asta, cine a avut pînă acum o femeie? În camera luminată de un soare roşu aproape apus – ca o monedă de aramă scufundată doar pe jumătate în puşculiţă – s-a lăsat tăcerea. Primul trage cu putere din ţigară şi o pasează mai departe, cu un gest reflex, fără să-i pese cine va fi următorul. Ţine ochii aproape închişi, iar cînd dă drumul ţigării, eliberează şi fumul din plămîni. Şuierat, tare, perpendicular pe tavan. Apoi, din poziţia asta, aproape nefirească, de om cu gîtul frînt, rosteşte întrebarea următoare: „Dar a doua? A doua ce miros are?!“ Îi bufneşte rîsul. Un rîs zgomotos, fără griji, cel mai bun răspuns pentru toate întrebările dintr-o viaţă netrăită încă.

„Brucan e un prost. Un prost definitiv. La fel şi Iliescu. De ăştia trebuie scăpat rapid, n-ar trebui luaţi în seamă.“ Două secunde de pauză, timp în care se aud clopotele bisericii de peste drum. Al Doilea se ridică şi priveşte, curios, dincolo de fereastră. „Probabil că azi e sărbătoare mare, uite, se adună lumea la biserică şi noi stăm în casă vorbind tîmpenii!“ Are un ton grav şi ceilalţi doi îl privesc atent, cu un amestec omogen de uimire şi vină întins pe toată faţa. Nu rezistă mult. Al Doilea rîde iar, rîde şi Primul, în timp ce Al Treilea aprinde încă o ţigară. „Ce glume tîmpite, foarte tîmpite, cele mai tîmpite...“

Se rîde însă. Despre femeile neiubite, mai ales. E subiectul preferat, aşa că Al Treilea începe să socotească. „E vara lui '90. Avem cincisprezece ani acum. Să presupunem că trăim pînă la şaptezeci şi că ne căsătorim la douăzeci şi cinci cu o femeie căreia îi vom rămîne fideli toată viaţa. Mai avem, prin urmare, zece ani de burlăcie. Înmulţit cu două sau cu trei iubite pe an, rezultă că vom şti cum miroase dragostea a cel puţin treizeci de femei în viaţa asta! Dar eu zic să începem odată!“ Alt rîs. Sunetul e însă altfel, mai grav, vocile se schimbă după fiecare ţigară.

„Băi, ce-am uitat!“ strigă Primul. „Aveam meditaţie la engleză de la patru jumate, s-a dus dracului...“ Al Doilea şi Al Treilea rîd din nou. „Lasă, bă, pînă se întorc ai tăi de la turci, ai timp şi de meditaţii!“ I-a trecut repede. Primul trage din ţigară şi adaugă şoptit: „Poate am timp şi de prima femeie...“

Discuţia se încinge între cine şi cînd. Vecina de jos, evident mult mai mare şi, desigur, prietenă de familie. Nu-l înşală simţurile, i-a dat de înţeles că s-ar putea, şi săptămîna asta, în care a rămas singur acasă, i se pare ocazia ideală...

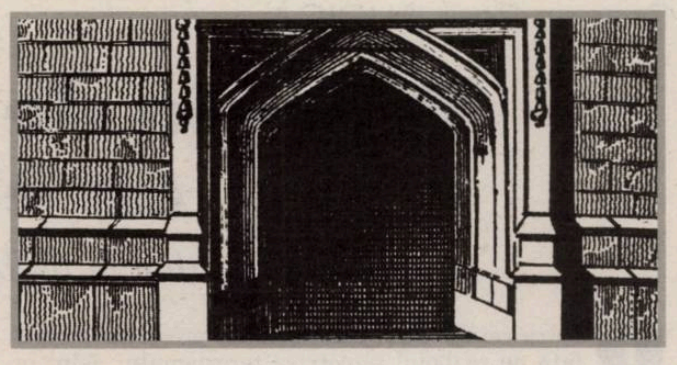

Soarele a dispărut şi în cameră intră o rafală de vînt care împrăştie mucurile de ţigară adunate în scrumieră. Brusc, în secunda dintre ieri şi azi, intră pe uşa de la balcon aproape douăzeci de ani. Primul, Al Doilea şi Al Treilea au uitat deja cum miros prima, a doua sau a treia femeie. Anii care vin nu aduc niciodată răspunsuri, dar sînt întotdeauna plini de întrebări.

Cu ochii-n 3,14

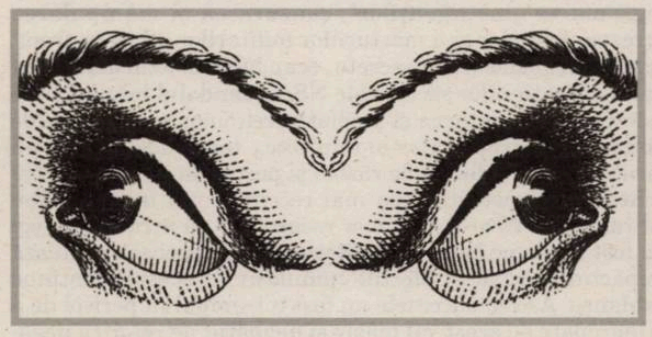

PERICULOS DE GRĂBIT, UN SEMN AL UNEI ROMÂNII FĂRĂ UN OM ÎŞI TRIMITE PUBLICUL UNDE-S MULŢI CA UN BALON DE GUMĂ

● Traversînd periculos de grăbit pe culoarea galbenă a unui semafor bucureştean, cu ditamai ghiozdanul atîrnîndu-i în spate, cu marginile sacoului minion de şcoală şi cu mînuţele agitîndu-i-se în toate părţile, un puşti de nici o şchioapă este apostrofat de către un coleg identic, pe un ton grav şi plin de aplomb: *Era să te calce, bătrîne!* (**S. G.**)

● În 76, pe geam, un semn al încălzirii vremii – o albină. M-am gîndit s-o iau cumva şi s-o scot de-acolo, în aer liber. Apoi mi-am zis c-ar fi mai bine să-şi afle singură drumul, iar specia ei să înregistreze un fapt important: troleibuzele n-au polen. (**D. S.**)

● Am văzut, pe TV5 – la *Télématin*-ul lui William Leymergie, pe care nu mă satur să-l urmăresc în fiecare dimineaţă! –, un clip din acela „publicitar“, din categoria „*brand*-ul de ţară“, cu România. Clipul face parte dintr-un pachet cu genericul „TV5 en... (aici, „Roumanie“) et partout dans le monde“. Am văzut tinere ţărăncuţe frumoase, bătrîni hîtri, o femeie cu basma la războiul de ţesut, citadini îmbrăcaţi corect aşteptînd metroul – imagini ale unei Românii fără cerşetori, copii ai străzii şi căruţe cu coviltir pe bulevarde... Deci, se poate şi aşa! Să nu se mai spună că „au străinii ceva cu noi“, „nu arată decît mizeria“, ş.cl. Apropo de mizerie – în clip apărea şi Casa Poporului; dar, imediat după, apărea şi Peleşul... Pe bune, lucrurile arătau normal. Probabil că trebuie să le vezi de la distanţă ca să ţi se pară aşa. (**a. l. ş.**)

● N-am văzut microbist, suporter, galerie mai expresive decît bătrînica de pe Realitatea TV (emisiunea *Părerea mea)* care rezuma iubirea ei pentru Steaua aşa: „Toţi eram stelişti cînd eram băieţi“. Asta e, cînd doi oameni (două echipe, două galerii, un om şi o echipă etc.) se iubesc, nu mai contează sexul. (**S. S.**)

● Un editorial savuros de acid despre „udrărismul“ din politica autohtonă scrie Adrian Halpert în *Libertatea* din 24 martie. Titlul este „Doamna în capot a pus iar mîna pe făcăleţ“, iar articolul zice aşa: „Băsescu nu mai sare direct la gîtul lui Tăriceanu, ci îşi trimite la înaintare faimoasa blondă. (...) De faptul că Elena reprezintă o personalizare blondă a brunetului Băsescu nu se mai îndoieşte nimeni. Altfel, panseurile unei oxigenate oarecare n-ar prezenta interes pentru nimeni“. Ce ne facem – însă – dacă, pe modelul Timoşenko, „oxigenata“ parvine la funcţia de prim-ministru? Atunci să vezi panseuri, atunci – făcăleţe... (**a. l. ş.**)

● Deşi o parte din tineretul local era pe străzi, la *revoluţia* anti-*CPE,* recentul Salon al Cărţii de la Paris (avînd ca temă *Francofonia)* a fost un succes: numărul de vizitatori a crescut cu 5,43% faţă de 2005; în total, peste 175.000 de vizitatori (între 17 şi 22 martie a.c.). Vestea şi mai bună este că publicul plătitor a venit în număr mai mare (+ 6 procente), iar duminica a fost o zi mai plină decît acum un an (+ 16%). E foarte posibil ca, la anul, invitatul de onoare să fie limba arabă. *Les banlieues obligent!* (**A. C.**)

● De cîte ori văd reclama la coniacul „Unirea“, cu nătărăii aceia foarte glumeţi care ajung la concluzia: „Unde-s mulţi, puterea creşte“, mă gîndesc că exact din aceleaşi imagini se poate conchide, la fel de bine: „Unde-s mulţi, prostia creşte“. (**R. C.**)

● După o lungă discuţie cu prietenii, m-am hotărît să intru şi eu în rîndul lumii serioase şi documentate şi să mă uit la Discovery. Am ales un moment comod, seara, pe la 20,30: era emisiunea *American Choppers*. Pe generic erau multe motociclete. Emisiunea a început: un tată şi un fiu, musculoşi, erau surprinşi în procesul de creaţie a motocicletelor în cauză. Am tot aşteptat să mă luminez în probleme tehnice importante şi să-mi dezvolt gîndirea măruntă. Nu s-a întîmplat decît un singur lucru: tatăl şi fiul se certau îngrozitor în procesul de creaţie şi, aproape la fiecare al doilea cuvînt, postul punea un *beep*. Ce am aflat nou a fost că, odată cu *beep*-urile, gurile personajelor urît-vorbitoare erau acoperite de ceva, ca un soi de plasture sau balon de gumă. Asta ca să fie învăţătură de minte neaveniţilor care încearcă a-şi depăşi condiţia. (**I. P.**)

TRĂIM FĂRĂ S-O ŞTIM ÎNTR-O SCENĂ DE NECOMENTAT, ÎN EXACTITATEA EI IGIENICĂ

● Imaginea de la ştiri (filmată în satul vîlcean) cu fîntîna din curtea casei care lua foc în momentul în care o bătrînică aprindea becul pe verandă este dovada irefutabilă că fizica este poemul suprarealist în care trăim fără s-o ştim. (**M. C.**)

● Săptămîna trecută, într-o cameră de hotel din Cluj, am întîlnit următorul fenomen paranormal: pe televizorul din cameră erau prinse diferite posturi pe canalele de 1 la 30, iar de la 31 la 100 apărea, pe toate, fără excepţie, numai Antena 3. Am stat şi m-am gîndit cine a făcut aşa ceva, cine a stat să prindă acelaşi post pe 70 de canale, cît de plictisit o fi fost, ce-o fi fost în capul lui, de cine era îndrăgostit, o fi fost extraterestru? (**C. G.**)

● O scenă de violenţă la TV, cu suporteri aruncînd cu scaune şi fiind apoi fugăriţi de jandarmi. Peste toată scena, deasupra, dominînd tabloul, era scris: „Primăria şi Consiliul Judeţean Constanţa sînt aici“. (**C. G.**)

● Faza cu profesorul de la tablă căruia elevii i-au dat jos pantalonii e de necomentat. A fost ca o bună reclamă la telefonul mobil cu aparat foto, pentru că scena a fost filmată şi fotografiată de elevii pregătiţi cu astfel de instrumente. Dar a fost şi o tristă reclamă la statutul de profesor în învăţămîntul românesc (cu chiloţi tetra). (**A. M.**)

● „Pentru a nu pierde fonduri structurale, România va trebui să cheltuiască, începînd din 2007, circa 5,2 milioane de euro pe zi, inclusiv sîmbăta şi duminica“, a declarat recent Gabriel Friptu, director general în Ministerul Integrării *(Gândul,* 27 martie). Severă în exactitatea ei statistică, mi se pare ştirea cea mai născătoare de emoţii dilematice legate de UE: să ne bucurăm că, în sfîrşit, săraca noastră ţară „va avea cu ce“ sau să ne temem că nici la cheltuit banii nu ne vom arăta tocmai pricepuţi? (**M. V.**)

● În toaleta Cinematografului Gloria: „Hîrtia igienică se solicită la control“. Pe moment n-am ştiut dacă trebuie să iau sau trebuie să dau. (**M. C.**)

MORFOLOGIA ADEVĂRULUI N-A MERS ÎN ULTIMA VREME

● După ce am primit în Bulk o ofertă de Spermamax, care „îmbunătăţeşte producerea, calitatea, mobilitatea, integritatea şi morfologia spermei“, am o nouă dilemă: cine are mai mare succes la femei, Sperman sau Superman? (**M. C.**)

● „Mă gîndesc serios să nu mai candidez pentru nici o funcţie la următorul congres“, declară Miron Mitrea, secretar general al PSD. Cum politica e un viciu care dă dependenţă, nu e exclus ca, după congres, Mitrea s-o ia de la început: fără nici o funcţie ca atunci, cu o respectabilă avere dobîndită de atunci, mistuit din nou de patima adevărului, o să se suie pe un camion şi o să strige prin portavoce: „Jos Iliescu!“, ca în bunele zile de la începutul anilor '90. (**M. B.**)

● Pînă acum cîteva luni, am crezut că firma Diverta este o companie serioasă – magazine civilizate, ofertă variată etc. Pînă cînd am început să primesc săptămînal de la ei spam cu noile lor oferte. Mai întîi le-am blocat adresa, dar mesajele lor aterizau de fiecare dată, regulat, în inboxul meu. Apoi am dat click pe butonul de dezabonare din cadrul mesajelor respective. Nici aşa n-a mers. În cele din urmă, le-am scris un mesaj în care-i rugam respectuos să nu mă mai bombardeze cu publicitatea lor. Nu am primit nici un răspuns, iar mesajele spam au continuat să vină. Oare ce ar trebui să mai fac? (**C. P.-B.**)

● Un amic bucureştean, auzind de studiul acelui irlandez privitor la inteligenţa popoarelor europene (în care germanii sînt pe primul loc, iar noi pe locul 23 din 25), mi-a spus prompt că în ultima vreme n-a auzit un banc mai bun. (**R. C.**)

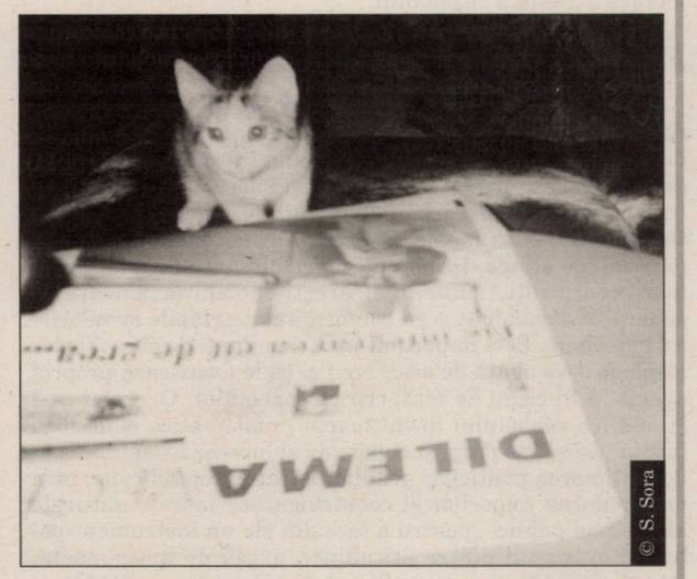

Dragoș Paul ALIGICĂ

Dincolo de evaluările de etapă

– trei ani de război în dezbaterea publică americană –

Pentru cei familiari cu atitudinea presei americane față de războiul împotriva terorismului, felul în care au fost marcați de aceasta cei trei ani de la deschiderea frontului irakian, în acest conflict global, a fost cu totul previzibil: titluri mari și articole ce reciclează aceleași teme și sloganuri puse în circulație din prima zi a războiului – anume critici din care este greu de distins ce este real și important și ce nu, tot ce este legat de Irak fiind mereu sub semnul catastrofei, urgentului și hiperbolicului. În general, mult zgomot și agitație sterilă, o senzație de *déjà-vu* și foarte puține elemente cu adevărat relevante și edificatoare. Pentru acestea din urmă, cel interesat are nevoie de o incursiune în lumea specialiștilor în strategie, dublată de una în cea a *blogger*-ilor-experți, militari aflați în Irak sau chiar irakieni cunoscători de engleză comentînd pe Internet evoluțiile de la fața locului. Dar chiar și beneficiind de aportul acestora, o reevaluare a situației cu acest prilej nu aduce nimic nou, ci doar reconfirmarea cîtorva teme majore ce se conturaseră deja la sfîrșitul anului 2003. Dintre acestea, două se detașează: natura specială a asimetriei confruntării curente și rolul major ocupat de mass-media americană în acest război.

O dublă asimetrie

Ca fapt strategic, ca logică strategică simplă și elementară, ofensiva teroristă din Irak și din întreaga lume este, cel puțin *prima facie,* paradoxală. Teroriștii, în Irak și în alte părți, știu bine că rezultatul escaladării nu poate fi decît unul singur: supremația tehnică și militară occidentală ar avea ultimul cuvînt – decisiv și irevocabil. Dar islamiștii mai știu ceva: că în ciuda superiorității tehnice, victimele colaterale sînt inevitabile. Or, pentru occidentali, o victorie obținută prin aneantizarea unor localități din Orientul Mijlociu, pline de femei și copii nevinovați, deși tehnic posibilă, este inimaginabilă și inacceptabilă.

Și tocmai aici este cheia de înțelegere a acestui război. Mizînd pe „pricipiile morale" ce le definesc parametrii de operare, islamiștii preiau avantajul. Asimetria de forțe este răsturnată. Forța imensă a SUA acționează sub o constrîngere la fel de imensă ce ține de morală și opinia publică. Dincolo de accidente și excepții regretabile, grija americanilor pentru protejarea populației neangajate în conflict este reală, ea fiind instituită ca parametru operațional. Pe de altă parte, oriunde operează în lume, scopul islamiștilor este exact eliminarea distincției dintre combatanți și civili și introducerea populației în focul conflictului. Mai mult: în vreme ce decapitările filmate pentru Al-Jazeera energizează o bună parte a publicului căruia îi sînt adresate, imaginile de la un centru de detenție ca Abu Ghraib îi vor oripila pe occidentali și vor reduce și mai mult spațiul de manevră al forțelor lor armate. Constrîngerile morale și de opinie publică capacitează astfel strategiile teroriste. Asimetria morală bate asimetria tehnologică. Iată de ce occidentalii sînt obligați să fie elementul reactiv și nu cel proactiv, în marele joc strategic, și de ce se spune că războiul din Irak este un război al ideilor și al valorilor, înainte de a fi unul pur militar. Fără înțelegerea acestei duble asimetrii răsturnate în defavoarea occidentalilor, actualul conflict este greu de pătruns. Cine nu înțelege că, în ciuda ofensivei militare, occidentalii sînt încă reactivi și nu au găsit pînă acum cheia preluării ofensivei strategice, nu înțelege dinamica actuală a războiului.

Frontul din spatele frontului

Cea de-a doua temă majoră este legată exact de acest război al ideilor. Comunitatea strategică constată cum problema asimetriei morale este amplificată de modul în care elita mass-media americană își folosește poziția privilegiată pentru a prezenta publicului acest conflict. Din motive diverse, elita media americană este vizibil și tot mai partizan de stînga. Ideea nu este că am avea de-a face cu o mare conspirație subterană. Acești oameni acționează în general independent și în conformitate cu ideile și valorile lor personale. Este important însă că, mînați de obsesiile lor ideologice, se agață de orice cred ei că le avansează propria agendă – în cazul de față, critica războiului. Or, relatarea și analiza războiului devin foarte problematice cînd elita media însăși are propria ei agendă și lucrează sistematic la delegitimarea politicilor și administrației republicane, prin manipularea temerilor și constrîngerilor morale naturale ale opiniei publice, pentru a face din ele un instrument politic. Contrastul dintre atitudinea avută de mass-media, față de Bill Clinton și conflictul din Balcani, și actuala ei atitudine vorbește de la sine. În vreme ce în primul caz elitele media s-au transformat în portavoci ale administrației Clinton, în privința Irakului acestea au transformat relatarea unui război, cu toate inconsistențele, dilemele, erorile și problemele inerente, într-o sursă continuă de propagandă anti-administrație.

Contrastul dintre atitudinea avută de mass-media, față de Bill Clinton și conflictul din Balcani, și actuala ei atitudine vorbește de la sine.

Într-adevăr, o retrospectivă a ultimilor ani pare a confirma această interpretare. (Reacțiile presei au devenit atît de previzibile, încît au ajuns un sport al *blogger*-ilor, care fac concursuri de anticipare a titlurilor de a doua zi și a modului în care vor distorsiona percepția evenimentelor curente.) La nici două săptămîni de la ofensiva în Afganistan, *New York Times*, CNN & co. anunțau deja Afganistanul ca pe un nou Vietnam și ofensiva mediatică a continuat neabătut. Reportajele distorsionate, mediatizarea și legitimarea „insurgenților", cenzurarea și manipularea corespondențelor și a mărturiilor militarilor aflați pe front, scandalul închisorilor secrete, scandalul abuzurilor, scandalul operațiunilor secrete ale NSA, scandalul tehnicilor de interogare, inventarea și mediatizarea unor cazuri false de abuzuri ale drepturilor omului etc., toate acestea nu au lăsat neafectat efortul de război și percepția sa publică. Nu contează retractările (cea mai recentă fiind în cazul Abu Ghraib, cînd *New York Times* recunoaște că articole întregi au fost scrise pe baza unor interviuri mincinoase), contează impactul imediat și efectul cumulativ al acestei continue avalanșe. Astfel, succesele au fost tot timpul în pericol de a fi îngropate de acest val masiv și neabătut de retorică negativă – un adevărat front deschis în spatele frontului militar.

Mantra eșecului și consecințele sale

La toate acestea nu a ajutat deloc faptul că președintele Bush, un strateg și politician excelent, este probabil cel mai slab comunicator public dintre președinții postbelici. Poziții și situații sustenabile au rămas mereu neapărate. Recalibrări și ajustări, inerente în astfel de situații fără precedent istoric, au rămas doar parțial explicate publicului larg. Astfel, administrația a anticipat că va obține susținere internațională pentru intervenție și nu a obținut-o. Corupția programului „Petrol contra hrană" și corupția generalizată de la ONU explică situația, dar nu scuză administrația pentru că a mers pe mîna ONU sau a unor parteneri corupți – ca Rusia, iresponsabili – ca Franța sau corupți și iresponsabili – ca Schroeder. Administrația a anticipat că va găsi arme de distrugere în masă. A găsit programe și intenții, dar nu armele în sine. De la bun început a fost transparent faptul că armele au constituit un pretext și intenții geostrategice mai vaste erau motivul profund al intervenției, dar laxitatea de care administrația a dat dovadă în elaborarea strategiei de argumentare publică a intervenției este greu de înțeles. În sfîrșit, administrația a anticipat că reconstrucția va fi mult mai ușoară, și a subestimat impactul forțelor insurgente și teroriste.

Toate cele de mai sus sînt explicabile și chiar acceptabile într-o dezbatere rațională, dar lucrurile devin interesante abia cînd sînt privite în paralel cu lista de predicții și ținte false cu care mass-media a bombardat și alarmat sistematic opinia publică americană pe parcursul acestei perioade: „sute de mii de victime civile în luptele din Bagdad", „lupte de stradă cu mii de militari americani morți", „catastrofă chimică", un milion de refugiați în Siria și Iran", „distrugerea completă a cîmpurilor petroliere prin incendiere", „revolta globală a lumii arabe" ș.a.m.d. În plan politic, presa a prezis eșecul discuțiilor constituționale, eșecul referendumului, eșecul alegerilor (repetat obsesiv de cîte ori au fost alegeri), eșecul formării Parlamentului, eșecul formării Guvernului ș.a.m.d. Iar cînd, rînd pe rînd, de fiecare dată toate acestea au fost infirmate de realitate, mantra „eșec, dezastru și eșec" a mers mai departe neabătută, focalizată pe noi și noi teme.

Nu e de mirare că repetiția obsesivă a temei eșecului a avut efecte asupra publicului. Interesant însă este că victima nu este numai mobilizarea publică pentru război (susținerea războiului fiind în scădere), ci însăși mass-media. Publicul simte că ceva e în neregulă. Ultimele sondaje arată că s-a ajuns la o situație în care neîncrederea în media a atins un punct critic, aceasta fiind mai slab cotată decît mult hulitul președinte Bush. În paralel, tirajele scad încet și sigur, iar declinul de audiență al CNN este atît de evident, încît Gallup a hotărît recent să renunțe la serviciile sale pentru difuzarea cunoscutelor sondaje. Cînd pînă și cele mai elementare știri privind războiul sînt chestionate și chestionabile și o parte din ce în ce mai mare a publicului simte nevoita să verifice informațiile în cauză, din surse multiple, atunci mass-media are într-adevăr o problemă. Mai mult – și oarecum amuzant – chiar fanaticii anti-Bush au ajuns să fie epuizați și de-sensibilizați. În SUA marile demonstrații anunțate pentru comemorarea celor trei ani de la intervenția irakiană au fost eșecuri răsunătoare, mobilizînd un număr extrem de restrîns de participanți. Nu este o surpriză. Cînd zi de zi, săptămînă de săptămînă, acești devotați ai protestului sînt ținuți în stare de surescitare de activiștii jurnaliști de stînga ce îi pasează unul altuia, fiecare luîndu-i de la capăt de odihniți, este de așteptat ca, la un moment dat, să vină un moment al epuizării.

Un exercițiu contrafactual

Pe scurt, există un consens în comunitatea strategică potrivit căruia acest război este un studiu de caz nu numai despre formele războiului asimetric, dar și despre modul în care media poate eșua în funcția de informare și susținere a spiritului public din spatele fronului. Iar aceasta din urmă este văzută ca o mare problemă în perspectiva anticipatelor confruntări cu puterile orientale ce se ridică spre supremație globală. Iată de ce, tot ceea ce rămîne memorabil din comentariile vehiculate, la trei ani de la intervenția din Irak, este comparația făcută de mai mulți analiști și *blogger*-i între prestația presei de acum și prestația presei în cel de-al doilea război mondial.

Cum ar fi fost dacă presa ar fi avut față de efortul de război antihitlerist aceeași atitudine pe care o are azi față de efortul de război antiislamist? Dacă presa ar fi considerat războiul o eroare și ar fi acționat în ideea că hitlerismul nu trebuie tratat militar, ci „înțeles nuanțat în cauzele sale profunde"? Dacă ideea ofensivei în Europa ar fi fost neîntrerupt chestionată pe motiv că nu Germania, ci Japonia a fost agresorul Americii? Dacă fiecare progres ar fi fost pus sub semnul întrebării și fiecare eroare sau eșec ar fi fost expuse triumfal? Dacă s-ar fi făcut un cap de acuzare din „planificarea defectuoasă" a confruntării de la Iwo Jima, rulînd săptămîni întregi articole despre „sacrificiile inutile" făcute pentru „o biată insulă pustie în Pacific"? Dacă Eisenhower ar fi fost considerat criminal de război pentru victimele colaterale ale debarcării din Normandia? Dacă Roosevelt și integritatea și competența administrației sale ar fi fost sub atac zilnic? Dacă numărătoarea soldaților americani căzuți la datorie ar fi făcut obiect de eveniment public cînd atingea cifre rotunde? Dacă operațiile de contraspionaj ar fi fost devoalate public de ziare sau dacă aliații ar fi fost insultați și demascați pentru încălcarea drepturilor omului? Altfel spus: Cum ar fi sunat narațiunea și evoluția celui de-al doilea război mondial în acest univers contrafactual? Acest exercițiu de imaginație contrafactuală – ce de altfel și-a găsit ecoul în declarația recentă a lui Donald Rumsfeld, potrivit căreia părăsirea Irakului azi este echivalentul predării Germaniei naziștilor în 1945 – ilumineză infinit mai mult situația curentă, decît sutele de comentarii plictisitoare și redundante apărute zilele acestea în previzibila presă americană și reluate de multe ori *ad litteram* în restul lumii.

***Dragoș Paul Aligică** este conferențiar la SNSPA și* fellow *la Hudson Institute (www.hudson.org).*